Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Para mayor intenencia.

Numero 4 fol.

Dn Jul de Diago Capp.n del Real Monasterio
Fuko

quien los q.e no pudo por ocupados
quien otro no conquanto alguno
mejo diga q.e pudo por los q.e
con derecho q.e

Para mayor intenencia

quien viere dos testigos de vista que
juren ser dicho testamento que mandó
Ver el que Don Lorenzo mando que sea
Empezando el Borrado Diego
Para mayor intenencia

Para mayor intenencia

Para mayor intenencia

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA
Totius Theologiæ.
D. THOMAE AQVINATIS
DOCTORIS ANGELICI.
ORDINIS FRATRVM PRAEDICATORVM
Cum Commentariis
R. D. D. Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis. S. Sixti.

Quæ autem ei addita, ad legentium profectum, vel ex Commentarijs expuncta sunt, & ad Lectores præfatio, & loci ipsi, satis clare ostendunt.

Tres insuper additi sunt indices, Quæstionum scilicet & Articulorum: eorum quæ in textu, & eorum quæ in Commentarijs notatu digna continentur.

BIBLIOTECA E.U.G. SAN SEBASTIAN

Fr. Agustin Bernardo
Ex licenc. supp.

ROMAE M·D·LXXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHAE,

Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostiensem, ac Prædicatorum ordinis Protectorem.

THOMÆ DE VIO CAIETANI, EIVSDEM TVNC ordinis Prædicatorum Generalis Magistri, nunc Sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ partis Summæ Sancti Thomæ Aquinatis expositionem.

PRÆFATIO.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cum videret suis quæque locis apte disposita, summum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto, egregie dispositum aptatumq; hominis ingenium contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atque huius quidem sapientiæ laudem, sicut inter Philosophos omnium plane iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem D. Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminem. Nam cum priores illo permulti, singulis, ac discretis de rebus volumina quàm plurima edidissent, quumque dæmum in perpetuam quandam seriem Theologiæ sententias, tum Græci aliqui authores, tum & Latini etiam redegissent, expositores quę permulti sententiarum Libros enarrassent, diuus autem Aquinas noster, largiore quadam uena Theologiam nobis ac doctrinam qua si omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouosque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horũ alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterum vero in quadrifido illo opere quod Summã diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerũ copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinam, veramq; beatitudinem pertinent consequendam, vt relictum nihil pænitus videatur. Nam cum in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, deque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiose ac distincte pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earumque fontes, ac progressus, simulque uirtutes quæ curare vitia & passiones possint, Ethnicis cunctis sacrisque authoribus copiosius distinctiusque percenset. Reliqua porro Pars, quæ numero quidem voluminum conscriptorum quarta est, ordine tamen doctrinæ tertia nuncupatur, de authore gratiæ Christo, mysteriisque omnibus ad Christum pertinentibus tractat, tum uero & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremo de optatissimo fructu gratiæ, supernа uidelicet beatitudine, ac suppliciis etiam damnatorum. Quod tamen ad consummationem tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libros copiose differitur. Atque hac quidem tanta rerum congerie, cũ sit immensus Aquinas noster, non minus tamen admirationis sibi conciliat ratione sententiarum atque verborum, quibus tantam molem versat, atque pertractat. Ea namque styli puritas est, ut superfluat si quid addideris, arescat vero siquid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil insit extrariũ, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæstionum, tum vero sic proprius in singulis earum argumentandi modus, vt in hoc scribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur, tum vero ne quis in tam magno aceruo rerum suspicari possit connixisse Authorem, falsumque esse, naturam quodammodo ipsam suæ indicem veritatis testemque haber. Nam si, vt Aristoteles ipse ait, illi sunt apti rerum coniicere veritatem, qui possunt in vtramque partem dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatem nostrum procul a veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionum de humanis diuinisque rebus, Theoricisque illis ac practicis, proprias semper in singulis ad vtramque partem dubitationes adducit? Nostræ vero huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnam recondit sensuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens, prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem sensuum polliceri. Verum longe aliter euenire sibi Lector intelliget, atque ab initio existimaret: repetita enim lectio authoris huius, videtur augere potius quam decerpere sensus percipiendi difficultatem. Quodque ad hanc primam pertinet Summæ partem, hinc facile opinor eius eminentiam constare posse, quod eximii Thomistarum vindices, eam uel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat, cum prima hæc Pars tot experta sit hominum iudicia, quot habet & uerba, tam multis illam oppugnationibus lacessitam fuisse. Theologi namque complures, neque adeo contemnendi, magnum sibi nomen ingenii ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt, si veluti munitissimas arces fortissimi duces solent, ita illi Partem hanc primam, suis machinationibus oppugnarent. Ioannes vero Scotus, egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia, quippe qui singula prope eius Partis verba, lebefactare contendat. Ratione igitur habita, & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non simplici quadam expositione sum vsus, ut sine ulla cõtrouersia

ea duntaxat attulerim, quæ ad verum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, sed ubi locus & res ipsa postulare uisa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitando attuli, & contra oppugnatores, Scotumque præcipue, tueri veritatem contendi, arduum sane opus laboriosumque aggressus. Quantum uero fæliciter, aliorum sit iudicium. Ego certe non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi operis dignitatem parem, me putem operam attulisse, cum tamen pio saltem consilio, quam plurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiaque ad honorem Dei impensa, conscientiæ pœnitus satisfeciisse me sciam. Debetur autem tibi Pater Amplissime nostra hæc expositio, non eo solum nomine quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quod è speculo susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis, sed etiam ampliori quadam capaciorique ratione, quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ, quodque temporibus nostris præclarum Dei est munus, perpetuo castitatis tenore Pontificumque iuris doctrina, sacrosancti collegii Venerandus es pater, sæculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis, studiorumque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi uitio iure damnandus sim, si alii quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui, præsertim cum tu me ad hãc cudendam expositionem adhortatus maxime fueris, uixque bene absolutam, publicari non solum sæpe petieris, uerum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentumque agnosce. In æuum Vale.

PIO LECTORI.

NON ingratum tibi munus, ut arbitror, candide Lector, nec indebitum, nobis suscepisse uidebimur, si in excudenda D. Thomæ Aquinatis Theologiæ Summa, diligentiam adhibuimus, ut eam expurgatam, atque undique prorsus splendidam redderemus. Nam præter quod eius discipuli sumus, quorum uidelicet interest, Magistri sui gloriam quàm Illustrissimam reddere, qui eos in omni scientiarum genere instituit & enutriuit, ea præcipue ratio nos commouere debuit, & prorsus impellere, quoniam ubique gentium, totoque terrarum orbe conspicimus, eiusdem angelici Doctoris eruditionem adeo apud omnes, præter ullam inuidiam floruisse, ut eam cunctis laudatam, tum maximè apud sacrosanctam Ecclesiam, & generales synodos commendatam, atque probatam, nullus catholicorum, qui nomen tantum eruditionis sustinet, non uotis omnibus certatim comparare sibi expetat, & requirat. Quo fit, ut propemodum uerear, ne fructus laboris nostri, quàmuis profusa, & liberali impensa comparatus, tantæ cupiditati respondere non possit. Porrò quid hac postrema omnium editione eruditissimorum Theologorum opera præstitum sit, à nobis sic accipe.

Primo, restituimus locos quàmplurimos tã in Textu, quàm in Commentariis, qui alias aut inter imprimendum irrepserant, aut etiam impressi non fuerant, aut denique falsariorũ; & hæreticorum perfidia, (quid enim illi, Deum immortalem intactum sua impietate in temerandis bonis authoribus reliquerunt?) prodigiose corrupti fuerant, e quibus post Epistolæ huius finem, unum libuit annotare, ut admoneantur sacræ Theologiæ candidati, quã minimum fidere debeant impressoribus, qui inter hæreticos uersantur. Adiunximus insuper ad Tertiam Summæ partem Additiones, ut eam sectionem quam D. Thom. morte præuentus imperfectam reliquit, cõpletam haberes. Opuscula D. D. Thomæ de Vio, huic operi etiam annectenda curauimus, eaque expurgata, ut tibi minime deesset, quod ad intelligentiam plurimorum facit locorum quæ in Summa continentur. Curauimus itaque, ut quàm emendatissime imprimerentur omnia, amotis etiam, ex eisdem commentariis, atque expũctis omnibus locis, iuxta nostri ordinis sanctiones, qui post decreta Tridentinæ Synodi, lectorem poterant detinere dubium, uel suspensum; quos uidelicet, uel ipsemet Commentator uiuens emendauerat, & si uiueret, emendasset: uel, uti diximus, falsariorum & impiorũ perfidia temerauerat. Addidimus præterea ubique marginales, quas uocant, quotationes, quæ legentibus indicant quo quisque loco studiosus inueniat, quæcunque uel ex sanctis Patribus, uel ex Philos. & Arist. sanctus Doctor acceperit, quæque ex sua ipsius doctrina in uniuersum, siue ex antecedentibus, siue ex consequentibus adducuntur. Annotauimus etiam eodem loco uniuersa dubia, uel locorum concordantias (sic enim appellant) eorum quæ uaria, & diuersa, uel etiam contraria minus eruditis uideri poterant in doctrina eiusdẽ Sancti Doctoris, secundum eum ordinem: & numerum, quem Petrus Bergomensis, uir dilligentissimus, in fine generalis indicis collocauit: quæ res (nisi nostra nos fallit opinio) maximo fuerit adiumento. & si periculum feceris, uicem copiosissimi indicis poterit sustinere. Quod si his nostris laboribus, industria, atque diligentia, id denique consequemur, ut communi studio, & cupiditati, quam uideo animis uestris iam olim fragantissimam insedisse, atque ardentissimam, aliqua ex parte factum sit satis, per egregie nobiscum actum esse censebimus, qui non tam S. Doctoris gloriam uoluimus illustrare, (quam enim obsecro gloriam ampliorem addere adhuc possumus illustrissimo syderi, quod gerit in pectore?) quàm in gratiam uestri potius, & communem utilitatem laborauimus, ac totius sacrosanctæ catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ commodum. Vale.

* Exemplum

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXEMPLVM EORVM QVAE DEPRAVATA OLIM in hac editione restituta sunt.

IN commentarijs super Secunda Secundæ.q.122.ar.4.apud Viduam Antuerpien. sic legis. car. 418. col. 2. circa medium.

Ad hoc dicitur, quod corporalia opera ad Dei seruitutem pertinentia, sunt triplicis ordinis. Quædam sunt consistentia in ipso cultu diuino, ut olim erat gestare Arcam Domini, & modo est gestare sanctorum statuas argenteas, uel aureas in processionibus, & deferre crucem, & huiusmodi: sed hæc sunt omnino illicita, & non amplectenda, quia sunt pars mali cultus. Quædam uero sunt præparatoria ad diuinum cultū. & hæc in duo secantur genera. Nam quædam sunt præparatoria simultanea cum cultu, ut olim erat præparatio uictimarum, excoriando, lauando, & huiusmodi, & nunc est pulsare campanas ad Missam, & uesperas; & hæc quo que proculdubio sunt omnino illicita, & impia &c.

Hunc locum ex alijs emendatioribus exemplaribus sic catholice restituimus. Ad hoc dicitur, quod corporalia opera, ad Dei seruitutem pertinentia, sunt triplicis ordinis, Quædam sunt consistentia in ipso cultu diuino, ut olim erat gestare Arcam Domini, & modo est gestare Sanctorum statuas aureas, uel argenteas in processionibus, & deferre crucem, & huiusmodi, & hæc sunt omnino licita, & amplectenda, quia sunt pars diuini cultus; Quædam uero sunt præparatoria ad diuinum cultum, & hæc in duo secantur genera. Nam quædam sunt præparatoria simultanea cum cultu, ut olim erat præparatio uictimarum excoriando, & huiusmodi; & nunc est pulsare campanas ad Missam, & uesperas, & hæc quoque proculdubio sunt omnino licita, & sancta &c.

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

QVAESTIO PRIMA.

ARTICVLI.

TRVM præter alias scientias, doctrina theologica sit necessaria 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia 2
Vtrum sit vna scientia vel plures 3
Vtrum sit speculatiua, uel practica 4
Vtrum sit dignior aliis scientiis 5
Vtrum sit sapientia 6
Vtrum deus sit subiectum huius scientiæ 7
Vtrum sit argumentatiua 8
Vtrum uti debeat metaphoricis, uel symbolicis locutionibus 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda 10

De deo an sit. Quæstio 2

¶Vtrum deum esse sit per se notum 1
Vtrum deum esse sit demonstrabile 2
Vtrum Deus sit 3

De simplicitate dei. Quæstio 3

¶Vtrum deus sit corpus 1
Vtrum in deo sit compositio materiæ & formæ 2
Vtrum in deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti 3
Vtrum in deo sit compositio essentiæ & esse 4
Vtrum in deo sit compositio generis & differentiæ 5
Vtrum in deo sit compositio subiecti & accidentis 6
Vtrum deus sit quocūqs modo cōpositus, vel totaliter simplex. 7
Vtrum deus ueniat in compositionem cum aliis 8

De perfectione dei. Quæstio 4

¶Vtrum deus sit perfectus 1
Vtrum deus uniuersaliter sit perfectus, omnium in se perfectionem habens 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo similes 3

De bono in communi. Quæstio 5

¶Vtrum bonum & ens sit idem secundum rem 1
Vtrum, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secundum rationem bonum, vel ens 2
Vtrum, supposito quòd ens sit prius, omne ens sit bonum 3
Ad quam causam ratio boni reducatur 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine 5
Vtrū bonū diuidat cōuenienter p honestū, vtile, & delectabile 6

De bonitate dei. Quæstio 6

¶Vtrum esse bonum conueniat deo 1
Vtrum deus sit summum bonum 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiā 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina 4

De infinitate dei. Quæstio 7

¶Vtrum deus sit infinitus 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum ſm essentiam 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum ſm magnitudinem 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus ſm multitudinem 4

De existentia dei in rebus. Quæstio 8

¶Vtrum deus sit in omnibus rebus 1
Vtrum deus sit vbique 2
Vtrum deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiā 3
Vtrum esse vbique sit proprium dei 4

De immutabilitate dei. Quæstio 9

¶Vtrum deus sit omnino immutabilis 1
Vtrum esse immutabile sit proprium dei 2

De æternitate dei. Quæstio 10

¶Quid sit æternitas 1
Vtrum deus sit æternus 2
Vtrum esse æternum sit proprium dei 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore 4
Vtrum euum sit aliud a tempore 5
Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut est vnum tempus & vna æternitas 6

De vnitate diuina. Quæstio 11

¶Vtrum vnum addat aliquid supra ens 1
Vtrum vnum & multa opponantur 2
Vtrum deus sit vnus 3
Vtrum deus sit maxime vnus 4

Qūo deus cognoscatur a nobis Quæstio 12

¶Vtrum aliquis intellectus creatus possit uidere essentiā dei 1
Vtrum essentia dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam 2
Vtrum essentia dei possit uideri oculo corporeo 3
Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit uidere dei essentiam 4
Vtrum intellectus creatus ad uidendam dei essentiam indigeat lumine creato 5
Vtrum uidentium dei essentiam unus alio perfectius uideat 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere dei essentiam 7
Vtrū intellectus creat⁹ vidēs dei essentiā, oīa in ipsa cognoscat 8
Vtrū ea, quæ ibi cognoscit, p aliquas similitudines cognoscat 9
Vtrum simul cognoscat omnia quæ in deo videt 10
Vtrū in statu hui⁹ vitę aliquis homo possit essētiā dei uidere 11
Vtrum per rationem naturalem deum in hac uita cognoscere possimus 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti uita aliqua cognitio dei habeatur per gratiam 13

De nominibus dei. Quæstio 13

¶Vtrum deus sit nominabilis a nobis 1
Vtrū aliqua noīa dicta de deo p̄dicentur de ipso substātialiter 2
Vtrum aliqua nomina dicta de deo proprie dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphorice 3
Vtrum multa nomina dicta de deo sint synonyma 4
Vtrum aliqua nomina dicātur de deo & creaturis vniuoce, vel æquiuoce 5
Vtrum, supposito quòd dicantur analogice, dicantur per prius de deo, vel de creaturis 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de deo ex tempore 7
Vtrum hoc nomen deus sit nomen naturæ, vel operationis 8
Vtrum hoc nomen deus sit nomen communicabile 9
Vtrum accipiatur vniuoce, vel æquiuoce secundum q̄ significat deum per naturam, per participationem, & ſm opinionē 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maxime proprium nomen dei 11
Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de deo 12

De scientia dei. Quæstio 14

¶Vtrum in deo sit scientia 1
Vtrum deus intelligat seipsum 2
Vtrum deus comprehendat se 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia 4
Vtrum intelligat alia a se 5
Vtrum deus habeat de rebus propriam cognitionem 6
Vtrum scientia dei sit discursiua 7
Vtrum scientia dei sit causa rerum 8
Vtrum scientia dei sit eorum quæ non sunt 9
Vtrum scientia dei sit malorum 10
Vtrum scientia dei sit singularium 11
Vtrum scientia dei sit infinitorum 12
Vtrum scientia dei sit futurorum contingentium 13
Vtrum scientia dei sit enuntiabilium 14
Vtrum scientia dei sit uariabilis 15
Vtrū deus de rebus habeat scientiā speculatiuā, vel practicā 16

De ideis. Quæstio 15

¶Vtrum sint ideæ 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum 2
Vtrum ideæ sint omnium quæ cognoscuntur a deo 3

De veritate. Quæstio 16

¶Vtrum ueritas sit in re, vel in intellectu tantum 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente 2
De comparatione ueri ad ens 3
De comparatione veri ad bonum 4
Vtrum deus sit veritas 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum omnia sint vera vna veritate, uel pluribus 6
Vtrum veritas sit æterna 7
Vtrum veritas sit immutabilis 8
De falsitate. Quæstio 17
Vtrum falsitas inueniatur in rebus 1
Vtrum falsitas sit in sensu 2
Vtrum falsitas sit in intellectu 3
Vtrum verum & falsum sint contraria 4
De vita dei. Quæstio 18
¶Quorum sit uiuere 1
Quid sit uita 2
Vtrum uita deo conueniat 3
Vtrum omnia in deo sint uita 4
De uoluntate dei. Quæstio 19
¶Vtrum in deo sit uoluntas 1
Vtrum deus uelit alia a se 2
Vtrum quicquid deus vult, ex necessitate uelit 3
Vtrum uoluntas dei sit causa rerum 4
Vtrum uoluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam 5
Vtrum uoluntas dei semper impleatur 6
Vtrum uoluntas dei sit immutabilis 7
Vtrum uoluntas dei imponat necessitatem rebus uolitis 8
Vtrum uoluntas dei sit malorum 9
Vtrum deus habeat liberum arbitrium 10
Vtrum sit distinguenda in deo uoluntas signi 11
Vtrũ cõueniẽter ponãtur circa diuinã uolũtatẽ quinq; signa 12
De amore dei. Quæstio 20
¶Vtrum in deo sit amor 1
Vtrum deus amet omnia 2
Vtrum deus magis amet vnum quàm aliud 3
Vtrum deus meliora magis amet 4
De iustitia & misericordia dei Quæstio 21
¶Vtrum in deo sit iustitia 1
Vtrum iustitia dei ueritas dici possit 2
Vtrum in deo sit misericordia 3
Vtrum in omni opere dei sit iustitia & misericordia 4
De prouidentia dei. Quæstio 22
¶Vtrum prouidentia deo conueniat 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia 2
Vtrum prouidentia diuina immediate sit de omnibus 3
Vtrum prouidẽtia diuina imponat necessitatẽ rebus, puisis 4
De prædestinatione dei Quæstio 23
¶Vtrum deo competat prædestinatio hominum 1
Vtrum ꝑdestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit 2
Vtrum deo competat reprobatio aliquorum hominum 3
Vtrum prædestinati eligantur a deo 4
Vtrum merita sint causa, vel ratio prædestinationis, reprobationis & electionis 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum 8
De libro vitæ. Quæstio 24
¶Quid sit liber uitæ 1
Cuius uitæ sit liber 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ 3
De potentia dei. Quæstio 25
¶Vtrum in deo sit potentia 1
Vtrum potentia dei sit infinita 2
Vtrum deus sit omnipotens 3
Vtrum possit facere quòd ea quæ sunt præterita, non fuerint 4
Vtrũ deus possit facere q̃ non facit, uel ꝑmittere quæ facit 5
Vtrum deus possit ea quæ facit meliora facere 6
De beatitudine dei. Quæstio 26
¶Vtrum beatitudo competat deo 1
Vtrum deus dicatur beatus ꝑm actum intellectus 2
Vtrum deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati 3
Vtrum in beatitudine dei includatur omnis beatitudo 4
De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27
¶Vtrum processio sit in diuinis 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio 2
Vtrum præter generationẽ possit esse aliqua ꝓcessio in diuinis 3
trum illa alia processio possit dici generatio 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ 5
De relationibus diuinis. Quæstio 28
¶Vtrum in deo sint alĩ quæ relationes reales 1
Vtrũ illę relatiões sit ipsa essẽtia diuina, vt sint extrinsecꝰ affixæ 2
Vtrũ possint esse i deo plures relatiões realiter distinctæ adiuicẽ 3
De numero harum relationum 4
De personis diuinis Quæstio 29
¶De diffinitione personæ 1
Vtrum persona sit idem qđ hypostasis, subsistentia, & essentia 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis 3
Vtrũnomen ꝑsonæ in diuinis significet relationẽ uel substãtiã 4
De pluralitate personarũ in diuinis Quæstio 30
¶Vtrum sint plures personæ in diuinis 1
Quot sint personæ in diuinis 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis 3
Vtrũ hoc nomen persona sit cõe tribus personis in diuinis 4
De his quæ pertinent in diuinis ad unitatem uel pluralitatem personarum Quæstio 31
¶Vtrum in diuinis sit trinitas 1
Vtrum filius possit dici alius a patre 2
Vtrũ dictio exclusiua sol⁹, sit addẽda termino essẽtiali ĩ diuinis 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali 4
De cognitione diuinarũ personarũ. Quæstio 32
¶Vtrum per rationem naturalem possit cognosci trinitas diuinarum personarum 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ 2
Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis uel plures 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimode opinari 4
De his quę pertinẽt ad personã patris. Quæstio 33
¶Vtrũ patri cõperat esse principium filii, uel spiritussancti 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen personę patris 2
Vtrum in hoc nomen pater per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum 4
De uerbo in diuinis Quæstio 34
¶Vtrũ verbũ dicatur in diuinis essentialiter uel personaliter 1
Vtrum uerbum sit proprium nomen filii 2
Vtrum in nomine uerbi importetur respectus ad creaturas 3
De hoc nomine filii quod est imago. Quæstio 35
¶Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter 1
Vtrum imago sit proprium nomen filii 2
De pertinẽtib⁹ ad nomẽ spiritussancti. Quæstio 36
¶Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinę personę 1
Vtrũ ꝑsona illa q̃ dicitur spũssanct⁹, procedat a patre & filio 2
Vtrum spiritussanctus procedat a patre per filium 3
Vtrum pater & filius sint unum principium spiritussancti 4
De nomine spiritussancti qđ est amor. Quæstio 37
¶Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritussancto 2
De nomine spiritussancti quod est donũ. Quæstio 38
¶Vtrum donum possit esse nomen personale 1
Vtrum sit proprium nomen spiritussancti 2
De personis in cõparatione ad essentiã. Quæstio 39.
¶Vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona 1
Vtrum dicendum sit quòd tres personę sunt vnius essentiæ 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari uel in plurali 3
Vtrum adiectiua nomina, aut uerba uel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiue acceptis 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis 5
Vtrũ nomina ꝑsonarũ ꝑdicari possint de nominib⁹ essentialib⁹ 6
Vtrum essentialia attributa, sint approprianda personis 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari 8
De personis in comparatione ad relationes, siue proprietates. Quæstio 40
¶Vtrum relatio sit idem quod persona 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus a personis, remaneant hypostases distinctę 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum, vel econuerso 4
De ꝑsonis p cõparationẽ ad actus notionales. Qõ 41
¶Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis 1
Vtrum huiusmodi actus sint uoluntarii uel necessarii 2
Vtrum per hmõi actus persona procedat de aliquo uel nihilo 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium 4
Vtrum potentia generandi, uel spirandi significet relationem, uel substantiam 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint 6
De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42
¶Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, a qua procedit 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis 3
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinẽ 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam 6
De missione diuinarũ personarũ. Quæstio 43
¶Vtrum

¶Vtrum alicui personę diuinæ conueniat mitti 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantum temporalis 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur 3
Vtrũ cuilibet ꝑsonæ cõueniat mitti, & præcipue patri cõueniat 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritussanctus 5
Ad quos fiat missio inuisibilis 6
De missione uisibili 7
Vtrũ aliqua persona mittat seipsam uisibiliter, aut inuisibiliter 8
De prima causa omnium entium. Quæstio 44
¶Vtrum deus sit causa efficiens omnium entium 1
Vtrum materia prima sit creata a deo, uel sit principiũ ex æquo coordinatum ei 2
Vtrum deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exẽplaria præter ipsum 3
Vtrum deus sit causa finalis rerum 4
De creatione. Quæstio 45
¶Quid sit creatio 1
Vtrum deus possit aliquid creare 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura 3
Cui competat creari 4
Vtrum solius dei sit creare 5
Vtrũ sit cõe toti trinitati, aut proprium alicuius personæ 6
Vtrum in rebus creatis sit uestigium trinitatis 7
Vtrũ opus creationis admiscẽat operib⁹ naturæ & uoluntatis 8
De principio durationis rerum creatarũ. Quæstio 46
¶Vtrum creaturæ semper fuerint 1
Vtrum eas incepisse, sit articulus fidei 2
Quomodo dicatur Deus in principio cælum & terram creasse 3
De distinctione rerum in communi. Quæstio 47
¶Vtrum rerum multitudo & distinctio, sit a deo 1
Vtrum rerum inęqualitas sit a deo 2
Vtrum sit unus tantum mundus, uel plures 3
De distinctiõe rerũ in ꝑticuli, & primo de malo Qõ 48
¶Vtrum malum sit natura aliqua 1
Vtrum malum inueniatur in rebus 2
Vtrum bonum sit subiectum mali 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa 6
De causa mali Quæstio 49
¶Vtrum bonum possit esse causa mali 1
Vtrum summum bonum, quod est deus, sit causa mali 2
Vtrum sit aliquod summũ malum, quod sit causa omnis mali 3
De substantia angelorum absolute Quæstio 50
¶Vtrũ sit aliqua creatura oĩno spiritualis, & penit⁹ incorporea 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma 2
De multitudine angelorum 3
Vtrum angeli differant specie 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles 5
De angelis in comparatione ad corpus Quæstio 51
Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita 1
Vtrum angeli assumant corpora 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera uitæ 3
De angelis in comparatione ad locum Quæstio 52
¶Vtrum angelus sit in loco 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco 3
De motu locali angelorum. Quæstio 53
¶Vtrum angelus possit moueri localiter 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti 3
De uirtute cognoscitiua angeli Quæstio 54
¶Vtrum intelligere angeli sit sua substantia 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere 2
Vtrum essentia angeli sit sua uirtus intellectiua 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis 4
Vtrũ in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua q̃ intellectus 5
De medio cognitionis angelicæ Quæstio 55
¶Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species 1
Si per species: an per species connaturales, vel per species a rebus acceptas 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores 3
De cognitiõe angelica ex parte rerũ ĩmaterialiũ. Qõ 56
¶Vtrum angelus cognoscat seipsum 1
Vtrum unus cognoscat alium 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat deum 3
De cognitiõe angelorũ q̃tũ ad res materiales Qõ 57
¶Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium 1
Vtrum cognoscant singularia 2
Vtrum cognoscant futura 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium 4
Vtrum cognoscãt mysteria gratiæ 5
De modo cognitionis angelicæ Quæstio 58
¶Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & uespertina 6
Vtrum hę duæ cognitiones sint eędem uel diuersæ 7
De uoluntate angelorum. Quæstio 59
¶Vtrum in angelis sit uoluntas 1
Vtrũ uolũtas in angelis sit ipsa natura eorũ vel ipse intellect⁹ 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium 3
Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60
¶Vtrum in angelis sit dilectio naturalis 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua 3
Vtrũ vnus angel⁹ diligat aliũ naturali dilectiõe sicut seipsum 4
Vtrũ angel⁹ naturali dilectione diligat deũ plus q̃ seipsum 5
De productione angelorũ in esse naturæ. Quæstio 61
¶Vtrum angeli habeant causam sui esse 1
Vtrum angelus sit productus a deo ab æterno 2
Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empireo 4
De ꝓductione angeli in esse grę & gloriæ Quæstio 62
¶Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc, ꝙ conuerteretur in deũ 2
Vtrum fuerint creati in gratia 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem 4
Vtrũ statim post vnũ actũ meritorium beatitudinẽ habuerint 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatẽ suorum naturalium 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis 7
Vtrum angelus beatus peccare possit 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere 9
De malitia angelorum quo ad culpam Quæstio 63
¶Vtrum malum culpæ possit esse in angelis 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint 2
Quid appetendo angelus peccauerit 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ uoluntatis 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt 9
De pœna demonum Quæstio 64
¶Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus 1
Vtrum uoluntas dæmonis sit obstinata in malo 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor 3
De loco pœnali dæmonum 4
De opere creationis quo ad creaturã corporalẽ. Qõ 65
¶Vtrum creatura corporalis sit a deo 1
Vtrum facta sit propter bonitatem dei 2
Vtrum sit facta a deo mediantibus angelis 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate a deo 4
De ordine creationis ad dictinctionem. Quæstio 66
¶Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium 2
Vtrum cælum empireum sit concreatum materiæ informi 3
Vtrum tempus sit concreatum materię informi 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67
¶Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur 1
Vtrum lux corporalis sit corpus 2
Vtrum lux sit qualitas 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68
¶Vtrum firmamentum factum sit secunda die 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis 3
Vtrum sit tantum unum cælum uel plures 4
De opere tertiæ diei Quæstio 69
¶Vtrũ congregatio aquarũ facta fuerit cõuenienter tertia die 1
Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum 2
De opere ornatus quarto die facto Quæstio 70
¶Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria 1
Vtrum conuenienter describat causa productionis luminariũ 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

Vtrum luminaria cæli sint animata 3
De opere quintę diei Quæstio 71
¶ Vtrum opus quintę diei conuenienter describatur 4
De opere sextæ diei. Quæstio 72.
¶ Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur 1
De pertinentibus ad diem septimum. Quæstio 73
¶ Vtrũ cõpletio diuinorũ operũ ascribi debeat septimo diei 1
Vtrum deus die septimo ab omni opere quieuerit 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei 3
De omnib⁹ septem diebus in cõmuni. Quæstio 74
¶ Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur 1
Vtrũ omnes isti dies sint unus dies 2
Vtrum scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimẽdum opera septimæ diei 3
De homine quantũ ad essentiã animæ. Quæstio 75
¶ Vtrum anima sit corpus 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens 2
Vtrum animæ brutorum sint subsistentes 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositũ ex corpore & anima 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo 7
De unione animæ ad corpus. Quæstio 76
¶ Vtrum intelleictuũ principium uniatur corpori vt forma 1
Vtrum intellectiuum principiũ multiplicetur secundũ multiplicationem corporũ, uel sit unus intellectus omnium hominũ 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuã 4
Quale debeat esse corpus cuius hmõi principium est forma 5
Vtrum uniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus 6
Vtrum uniatur corpori animalis mediante aliquo corpore 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis 8
De his q̃ pertinẽt ad potẽtias aiæ in gñali. Qõ 77
¶ Vtrum essentia animæ sit eius potentia 1
Vtrum sit tantum vna potentia animæ uel plures 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta 3
Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum 5
Vtrum potentiæ anime fluant ab eius essentia 6
Vtrum una potentia animæ oriatur ab alia 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima a corpore separata 8
De potentiis animæ in speciali: & primo de iis, quæ sunt preambula ad intellectum. Quæstio 78
¶ Vtrum sint distinguenda quinq; genera potentiarũ animæ 1
Vtrum conuenienter assignentur partes uegetatiuæ 2 I
Vtrum conuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur 4
De potentiis intellectiuis Quæstio 79
¶ Vtrum intellectus sit potentia animę uel eius essentia 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu 10
Vtrũ intellect⁹ speculatiuus & practic⁹ sint diuersæ potẽtiæ 11
Vtrũ synderesis sit aliqua potẽtia specialis ab aliis distincta 12
Vtrum cõscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis 13 K
De appetitu in communi Quæstio 80
¶ Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitũ sensitiuum & intellectiuum, sicut in potentias diuersas 2
De sensualitate Quæstio 81
¶ Vtrum sensualitas sit uis appetitiua tm̃, an etiam cognitiua 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias 2
Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi 3
De uoluntate. Quæstio 82
¶ Vtrum uoluntas aliquid appetat ex necessitate 1
Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult 2
Vtrum uoluntas sit eminentior quam intellectus 3
Vtrum moueat intellectum 4
Vtrum uoluntas distinguatur per irascibilẽ & concupiscibilẽ 5
De libero arbitrio Quæstio 83
¶ Vtrum homo sit liberi arbitrii 1
Vtrum liberum arbitrium sit potentia, uel actus, uel habitus 2
Vtrum liberum arbitriũ sit potentia appetitiua, uel cognitiua 3
Vtrum liberũ arbitrium sit eadẽ potentia cũ uolũtate, uel alia 4
Quomodo anima corpori unita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84
¶ Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum 1
Vtrũ cognoscat corpora p essentiã suam, uel per aliquas spẽs 2
Vtrũ anima intelligat oĩa per species sibi naturaliter inditas 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis 4
Vtrũ anima nostra oĩa q̃ intelligit videat in rõnibus æternis 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat a sensu 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quod actu intelligat 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per inpedimentum sensitiuarum virium 8
De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85
G ¶ Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species a phantasmatibus 1
Vtrũ species intelligibilis abstracta a phãtasmatib⁹ se habeat ad intellectũ nostrũ, vt qđ intelligitur, vel sicut quo intelligit 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis uniuersalia 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere 4
Vtrum intellectus noster intelligat componẽdo & diuidendo 5
Vtrum intellectus noster possit errare 6
Vtrum vnus possit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius 7
Vtrũ intellectus per prius cognoscat indiuisibile q̃ diuisibile 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus Quæstio 86
¶ Vtrum intellectus noster cognoscat singularia 1
Vtrum cognoscat infinita 2
Vtrum cognoscat contingentia 3
Vtrum cognoscat futura 4
H Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam & ea quæ in ea sunt Quęstio 87
¶ Vtrũ anima intellectiua cognoscat seipsam p essentiã suam 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes 2
Quomodo intellectus cognoscat actum proprium 3
Quomodo intellectus cognoscat actum uoluntatis. 4
Qũo aĩa humana cognoscat ea q̃ sunt supra se. Qõ 88
¶ Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium 2
Vtrum deus sit illud quod a nobis primo cognoscitur 3
De cognitione animæ separatę Quæstio 89
¶ Vtrum anima separata a corpore possit aliquid intelligere 1
Vtrum anima separata intelligat subsitantias separatas 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia 4
Vtrũ habitus scientiæ hic acquisitæ remaneãt in aĩa separata 5
Vtrum possit uti habitu scientiæ hic acquisitę 6
Vtrum distantia localis impediat cognitionẽ animæ separatæ 7
Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur 8
De productione hominis quantum ad anima Qõ 90
¶ Vtrum anima humana sit de subsitantia dei uel aliq̃ factũ 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem 2
Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis 3
Vtrum anima humana sit facta ante corpus 4
De productione corporis primi hominis Quæstio 91
¶ Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ 1
Vtrum corpus primi hominis sit immediate ꝓductum a deo 2
Vtrũ corpus primi hominis habuerit cõuenientẽ dispositionẽ 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur 4
De productione mulieris Quęstio 92
¶ Vtrũ in prima rerum productione debuerit mulier produci 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex uiro 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa uiri 3
Vtrum mulier formata fuerit immediate a deo 4
De fine siue termino productiõis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem dei Qõ 93
¶ Vtrum in homine sit imago dei 1
Vtrum imago dei sit magis in irrationalibus creaturis 2
Vtrum imago dei sit magis in homine, quàm in angelo 3
Vtrum imago dei sit in omni homine 4
Vtrum imago dei sit in homine per comparationem ad essentiã uel ad personas omnes, uel ad unam earum 5
Vtrum imago dei inueniatur in homine solum ꝼm mentem 6
Vtrum imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus aut actus 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta 8
De differentia imaginis & similitudinis 9

De statu

De statu uel conditione primi hominis, quo ad intellectum Quæstio 94
¶ Vtrum primus homo uiderit deum per essentiam 1
Vtrum Adam in statu innocentię angelos per essentiã viderit 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare, vel decipi 4
De his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia, & virtute, & iustitia Quæstio 95
¶ Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia 1
Vtrũ primus hõ in statu innocẽtiæ habuerit animæ passiones 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æque efficacia ad merendũ, sicut modo sunt 4
De dño qđ homini cõpetebat in statu innocentiæ Qõ 96
¶ Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus 1
Vtrum homo habuisset dominiũ super omnes alias creaturas 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini 4 B
De his quæ pertinent ad statum primi hominis, quantũ ad conseruationem indiuidui Quæstio 97
¶ Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis 1
Vtrum esset impassibilis 2
Vtrum indigeret cibis 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem 4
De his quæ pertinent ad conservationem speciei per generationem Quæstio 98
¶ Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum 2
De conditione prolis generandæ, quantum ad corpus in illo statu Quæstio 99
¶ Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino 2
De cõditiõe prolis tũc generãdæ quo ad iustitiã Qõ 100
¶ Vtrum homines fuissent nati cum iustitia 1 C
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati 2
De cognitiõe ꝓlis tũc generãdæ quo ad sciẽtiã Qõ 101
¶ Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti 1
Vtrum statim post natiuitatẽ habuissent perfectũ vsum rõnis 2
De loco producti hominis in paradiso Qõ 102
¶ Vtrum paradisus sit locus corporeus 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso 4
De gubernatione rerum in communi Quæstio 103
¶ Vtrum mundus ab aliquo gubernetur 1
Quid sit finis gubernationis ipsius 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno 3
De effectibus gubernationis 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi 5
Vtrum omnia gubernentur a deo immediate 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo 7 D
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali Qõ 104
¶ Vtrum creaturæ indigeant, vt conseruentur a deo in esse 1
Vtrum conseruentur in esse a deo immediate 2
Vtrum deus possit aliquid redigere in nihilum 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur 4
De mutatione creaturarũ a deo Quæstio 105
¶ Vtrum deus possit immediate mouere materiam ad formã 1
Vtrum deus possit immediate mouere aliquod corpus 2
Vtrum deus moueat immediate intellectum creatum 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam 4
Vtrum deus operetur in omni operante 5
Vtrum deus possit aliquid facere præter ordinẽ rebus inditũ 6
Vtrum omnia, quæ deus facit præter ordinem naturalem rerũ sint miracula 7
De diuersitate miraculorum 8
De actu angelorũ qui est inuicẽ illuminare Qõ 106 E
¶ Vtrũ unus angelus moueat intellectũ alterius illuminãdo 1
Vtrum unus angelus moueat uoluntatem alterius 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit 4
De locutione angelorum Quæstio 107
¶ Vtrum unus angelus loquatur alii 1
Vtrum inferior loquatur superiori 2

A Vtrum angelus loquatur deo 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis 4
Vtrũ omnes cognoscant locutionem uniius angeli ad alterũ 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines Quæstio 108
¶ Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ 1
Vtrum in una hierarchia sit tantum unus ordo 2
Vtrum in uno ordine sunt plures angeli 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit a natura 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum 5
De comparatione ordinum adinuicem 6
Vtrum ordines durent post diem iudicii 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum 8
De ordine malorũ angelorum, s. dæmonũ Qõ 109
¶ Vtrum ordines sint in dæmonibus 1
Vtrum sit in eis prælatio 2
Vtrum unus dæmon illuminet alium 3
B Vtrum subiiciantur prælationi beatorum angelorum 4
D præsidentia angelorum super corporalem creaturam Quæstio 110
¶ Vtrum corporalis creatura administretur per angelos 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua uirtute 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula 4
De actione angelorum in homines Quæstio 111
¶ Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis 1
Vtrũ angeli possint immutare affectũ, vel uoluntatẽ hominis 2
Vtrum possit immutare imaginationem hominis 3
Vtrum possit immutare sensum humanum 4
De missione angelorum ad homines Quæstio 112
¶ Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierachiæ mittantur 4
C De custodia hominum a bonis angelis Quæstio 113
¶ Vtrum homines ab angelis custodiantur 1
Vtrũ singulis hominib⁹ singuli angeli ad custodiã deputẽtur 2
Vtrum custodia pertineat solũ ad ultimum ordiné angelorũ 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum costodem 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum quos custodiunt 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia 8
De impugnatione dæmonum Quæstio 114
¶ Vtrum homines a dæmonibus impugnentur 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli 3
Vtrum dæmones possint facere uera miracula ad seducendum 4
Vtrũ dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur 5
De actione corporalis creaturæ Quæstio 115
¶ Vtrum aliquod corpus sit actiuum 1
D Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales 2
Vtrum corpora cælestia sint causa eorum quæ hic in inferioribus corporibus fiunt 3
Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum 4
Vtrum corpora cælestia possint imprimere in dæmones 5
Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur 6
De fato Quæstio 116
¶ Vtrum fatum sit 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis 2
Vtrum fatum sit immobile 3
Vtrum omnia subdantur fato 4
De his quæ pertinent ad actionem hominis Qõ 117
¶ Vtrum homo possit docere aliũ, causando scientiã in ipso 1
Vtrum homines possint docere angelos 2
Vtrũ hõ per uirtutẽ aię possit immutare materiã corporalem 3
De traductiõe hominis ex homine q̃tũ ad animã. Qõ 118 4
¶ Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine 2
Vtrũ oẽs aiæ humanæ fuerint simul creatæ a principio mundi 3
De propagatione hominis quantũ ad corpus Qõ 119
¶ Vtrum aliquid de alimento conuertatur in ueritatem humanæ naturæ 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ generationis sit de superfluo alimenti 2

Primæ S. Tho. * 4 Prin-

Quæstionum & Articulorum Indicis Finis.

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE AQVINATIS ANNOTATIO.

Universidad de Navarra Biblioteca

Abstractio est duplex formę a materia, & vniuersalis a particularib⁹. q.40.ar.3.
Abstractum & concretum in diuinis idem sunt, q. 40.ar.1.ad 1.
Abstrahere contingit dupliciter, scilicet cõponendo & diuidẽdo, uel per modum absolutæ considerationis, q. 85.ar.1.ad 1.
Abstrahere species intelligibiles a sensibilibus, est angelis impossibile.q.55.ar.2.ad 2.
Abstrahere species intelligibiles a sensibilibus mediantibus sensibus : & aliis potentijs sensitiuis fit, quod animæ separatæ nõ contingit.q.89.ar.7.
Abstrahit hõ, vt intelligat: qđ angelis nõ cõuenit.q.85. artic. 1.
Abstrahit physicus, metaphysicus, & mathematicus differẽter, q.85.ar.1.ad 2.
Accidentia conferunt ad cognitionem quodquidest. q. 18.ar.2.
Accidens quòd excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationẽ, sed quòd excedat in essendo.q.115.ar.1.ad 5
Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum nisi ordine quodam.q. 77. ar.7.ad 2.
Accidens quare magis dicitur entis quàm ens.q.90.ar.2.
Accidia quid est & auaritia, & quòd sola superbia & inuidia sunt in dæmonibus, 63.ar.2. ad 2.& 3.
Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu. q. 112. ar. 1.ad 1.
Actio est actualitas virtutis: sicut esse substantiæ, vel essentiæ. q.54, artic, 1.
Actio & passio licet sint idem subiecto: propriis tamen differunt rationibus. q.28.ar.3.ad 1.
Actio immanens est perfectio agentis : transiens uero mobilis. q. 18. artic. 3. ad 1.
Actio immanens non est media inter agens & obiectum, sicut transiens, sed vnionẽ sequiẽ obiecti cum agente. q.54.ar.1 ad 3.
Actio immanens, quandam de sui ratione infinitatem habet simpliciter, s. vt intelligere, vel ẽm quid, ut sentire q. 54. ar. 2.
Actio intellectiua quare remittitur in nobis ; & non in angelis, q. 112. artic. 1. ad 3.
Actio motoris nõ attribuiẽ moto nisi sicut instrumẽto. q.76.ar.1
Actio naturæ tendit ad vnum, quod est effectus per se, & non per accidens. q. 116 ar. 1.
Actio nihil aliud importat quàm ordinẽ originis quod est a principio : uel a causa remoto motu. q.41.ar.1.ad 2.
Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia. q. 54.ar. 1.
Actio personalis producens personam, nihil aliud est quàm habitudo principii ad personam, quæ est a principio. q.41.ar.1.ad 2
Actio tripliciter alicui attribuitur, vel secundum totum, vel secũdum partem, vel secundum accidens. q.76.ar.1.
Actio, vt dicit originem motus, non ponitur in diuinis nisi gramatice. q.41.ar.1.ad.3.
Actionis principium ab actione denominari potest, & ab effectu actionis. q.37.ar.2.ad 2.
Accipere vniuoce non dicitur de filio & creatura, licet sit vtriq; commune. q 33.ar.3.ad 2.
Actualitas per prius inuenit in forma substantiali quàm in eius subiecto, sed formæ accidentales econuerso q.77.ar.6.
Actum esse posterius suo principio, contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis. q.42.ar.2.
Actus amoris tendit in bonum quod quis vult alicui: & in eum, cui vult bonum. q.20.ar.1.ad 3.
Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solũ ille qui implicat potentiam. q.42.ar.4.ad 3.
Actus intellectus beati : beatitudo creata dicitur. q.26.ar.3.
Actus meritorius beatitudinis angeli & ipsa beatitudo, nõ vnũ, sed diuersa instantia respiciunt. q.62.ar.5.ad 2.
Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam, sed solum quæ in diuersa reducuntur principia. q.79.ar.10.ad3.
Actus simpliciter est prior potentia, sed in eodem potentia est prior actu q.3. ar. 1.
Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus. qõ. 87. artic. 4.
Actu charitatis imperfecte meremur, sed non actu perfecte. q. 62, artic. 9. ad 1.
Adam perfectus productus fuit secundum tria: naturam, scilicet, vires, & omnium scientiam. q.94.ar. 3.
Adæ statu innocentiæ diuinitus subuentum fuisset ne deciperetur in his, quorum scientiam non habuit : vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordium cogitationibus possibile esse credidisset, sed non ita esse. q 94.ar.4 ad 5.
Additio bono essentiali fieri non potest. q.103.ar.3.ad 3.
Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali. q. 3. artic. 4. ad 1.
Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt i subiecto, sed sicut principiatũ in principio. q 87.ar.4.ad 3.
Affectus cogitationũ ab angelis per effectum cognosci possunt. q. 57. artic. 4.
Affinitas nõ cõtrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis deriuatam ab anima Aui. q.119.ar.2.ad 2.
Agentia quanto magis diuinas participant perfectiones : tanto magis nituntur eas transfundere in alias. q.106. ar.4.
Agens nõ intendit pluralitatẽ materialẽ, vt finẽ. q.47.ar.3.ad 2.
Agens non semper est nobilius patiente. q.79.ar.2.ad 3.
Agens per intellectum est prius agente per naturã. q.19.ar.4.
Agens per naturam non agit nisi vnum : voluntarium vero plura. q 47.ar.1.ad 1.
Agens primum non propter finis indigentiam, sicut agens imperfectum : sed vt suam communicet bonitatem. q.44.ar.4. ad 1.
Agens quoddam est causa fieri tantum sui effectus, & quoddam fieri & esse. q.104.ar.1.
Agens rationẽ boni & appetitibilis habet, inquantum omnia sibi appetunt assimilari. q.6.ar. 1.
Agẽs vle licet nõ sit vniuocũ, nõ tn ẽ oĩno equocũ. q.13.a.5.ad 1.
Agens vniuersale sufficit ad generationem animalium imperfectorum. q.45.ar.8.ad 3.
Agere compositi, & formæ differentia. q.77.ar.1.ad 3.& 4.
Agere sibi simile, non est aliquam naturam absolute producere : sed est eam ad aliquid applicare. q.45.ar.5.ad 1.
Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiue, & per modum causæ finalis. q.48.ar.1.ad 4.
Agit homo libero iuditio : bruta vero quodam, sed non libero : inanimata vero nullo. q. 83.ar.1.
Agunt quædam libertate arbitrii, quædam vero non. q.59.ar.3.
Aliquid esse in genere contingit dupliciter, scilicet proprie & reductiue. q.3.ar.5.
Aliquid põt dici pri⁹ altero ordine naturæ, vel gñatiõis. q.77.a.4.
Amare seipsum, est velle vel sibi appetere bonum : quod omnibus conuenit creaturis. q.60.ar.3.
Amore amicitiæ amat deus rationalem creaturam, irrationalem vero amore concupiscentiæ. q.20.ar.2.ad 3.
Amor dei melior est quàm eius cognitio: corporalium vero cognitio melior quàm eorum amor. q.82.ar.3.
Amor essentialis & personalis penes quid differunt. q.37.ar.1.
Amor est primus motus cuiuslibet appetitiuę virtutis. q.20.ar.1.
Amor, gaudium, & dilectio, quomodo deo attribuũtur, licet sint passiones. q.20.ar.1.ad 1.
Amoris diuinæ uoluntatis & nostræ differentia. q.20.ar.2.
Angeli corpora assumunt, vt per corporalium proprietates in spiritualiũ proprietates mens deducatur humana. q.51.ar.3.ad 1
Angeli & natura corporalis conueniunt in uniuersi constitutione. q.61. ar.3.
Angeli ex aere condensando & formando, corpora assumunt. q. 51. artic. 2. ad 3.
Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, cuius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus. q.50.ar. 5.
Angeli inferiores per superiores reguntur : & omnia corporalia per angelos. q.110.ar.1.
Angeli immediatam habent præsidentiam non solum super cælestia corpora, sed etiam super inferiora. q.110.ar.1.ad 2.
Angeli licet omnes immediate videant diuinã essentiã : non tamen æqualiter vidẽt diuinorũ operũ rationes. q.106.ar.1.ad 1.
Angeli mittuntur in ministerium, propter eos qui saluandi sunt. q. 113.ar. 5. ad 1.
Angeli nominantur a simplici manifestatione diuinorum, quasi nuncii dei. q.108.ar.5.ad 5.
Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione

ctione. q.75. artic. 7.
Angeli pacis amare flebunt, tripliciter exponit. q.113.ar.7.ad 1.
Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali, & particulari quantum ad formã & materiam. q.57.ar.2.
Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui a deo immediate diuinas recipiũt illuminatiões: qđ est primæ hier. q.112.ar.3.ad 4.
Angeli quo semper loquuntur: & quomodo non. q.107.ar.3.ad 2
Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur, sed ratione perceptionis diuinorum operum, solum angeli primæ hierar. q.112. artic. 3.
Angeli sillogizando non addiscunt: ita quòd veritatis ignotæ cognitionem accipiant sillogizando. q.58.ar 3.ad 2.
Angelis bonis non existentibus in cælo, nec malis in inferno: nec bonis gaudiũ, nec malis pœna minuitur. q. 64.ar.4.ad 3.
Angelis solum intellectus & voluntas de utribus animæ competunt. q.54. artic. 4.
Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul, ita quòd in natura suę speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret. q.56.ar.2.
Angelorum apparitiones veteribus patribus figuræ erant incarnationis Christi. q 51.ar.2.ad 1.
Angelus a Gregorio metaphorice animal rationale nominatur, propter similitudinem rationis. q 51.ar. 1.ad 2.
Angelus dicitur substantia semper mobilis : quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia. q.50.ar.1.ad 2.
Angelus duplicem habet verbi cognitionem, scilicet vnam naturalem & alteram gloriæ. q.62. ar. 1.ad 3.
Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam p species connaturales: anima uero non. q.55.ar. 2.
Angelus licet sit incorporeus : potest tamen motus eius in loco esse continuus. q.53.ar.1.
Angelus licet sit supra tẽpus quod est numerus motus cæli: eius tamen operatio tempore mensuratur. q.61.ar.2.ad 2.
Angelus mora non indiget ad motum localem, si hominem loco derelinquat, vt eum custodiat. q.113.ar.6.ad 3.
Angelus naturæ ordine inferior dæmonibus præest : licet superioribus ordine naturæ. q. 109.ar.4.ad 3.
Angelus non ita agitur ab actore naturæ, quòd non agat libera voluntate, q 60.ar.1.ad 2.
Angelus non mouetur localiter ad cognitionem acquirendam, sed ad aliquid operandum in loco. q.55.ar.2.ad.3.
Angelus nunquam est in potentia intelligens respectu suæ essentiæ. q.56.ar.1.
Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti, & non ad motum cæli, cuius ip e est motor. q.51.ar.3.ad 3.
Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo vero econuerso. q.81. ar.7.
Angelus potest electionem habere liberum arbitriũ inflexibile, homo vero non. q.63. ar.6.ad 3.
Angelus potest moueri de loco ad locum impertransito medio : quod corpori mobili est impossibile. q. 53.ar.2.
Angelus quare dr intellectualis: & homo rationalis. q.58.ar.3.
Angelus quare dr mẽs vel intellectus, & anima nõ q.54.ar.3.ad 1
Angelus quare dicitur mens vel intellectus. q.76.ar.1.ad 3.
Angelus quare inclinatur secundũ totam suam uirtutem in rem apprehensam : & homo non. q.82.ar.6.
Angelus quilibet dicit determinatum gradũ perfectionis secundum speciem. q 50.ar.4.
Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominẽ & animalium, potest cognoscere. q.57.ar.4.ad 3.
Angelus solo intellectu cognoscit quæ homo per plures potentias cognoscit. q.57.ar.2.
Anima alienata sensibus potest quædam futura cognoscere, similiter & bruta. q.86.ar.4.ad 2.& 3.
Anima cognitione imaginis in dei cognitionem ducit. q. 93.ar.8.
Anima cognitionem veritatis non habet in tam naturaliter sicut angelus, sed a rebus acceptam. q.76.ar.5.
Anima cognoscit seip am per suum actum reflexiue. q.89.ar.2.
Anima corpori nunc vnita uitam cõmunicat, in futuro vero immortalitatem. q.97.ar.3.
Anima necessario corpori vnibilis est propter ipsius operationem q. 70. artic. 3.
Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibili & subsistens. q.76. ar. 2. ad 2.
Anima de oibus rebus iudicat per primã ueritatẽ. q.16.ar.6.ad 1
Anima despotico principatu corpori dominatur : & intellectus irascibili & concupiscibili politico. q.81.ar 3.ad 2.
Anima est primũ principiũ vitæ, & non aliquod corp⁹. q.75.ar.1
Anima est quędã intelligẽs in potẽtia & sciam a reb⁹ acquirẽs. q.90.a.1.
Anima est quodam modo omnia. q.16.ar.3.
Anima est quo primo nutrimur, sentimus, mouemur secundum locum, & intelligimus. q.76. ar. 1.

Anima generati causatur ab anima generantis, vel a virtute ab ipsa in semine deriuata. q 118.ar.1.
Anima inquantum forma non ordinatur ad vlteriorem actum, sed est finis generationis. q.77. ar.1.
Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species vero diaboli operatione. q 102.ar.2.ad 2.
Animalia perfecta non sola virtute celestis corporis possunt generari. q.91. ar.2.ad 2.
Anima licet sit vnita materiæ, virtutem tamen habet superantẽ materiam. q.76.ar.1.ad 3 & 4.
Animalium quæ decisa viuunt, partes non carent sensu & appetitu. q.76 ar.3.
Anima naturaliter corpori vnitur : quia est imperfecta & in potentia in genere intelligibilium. q.51.ar.1.
Anima vt est vnita corpori, naturaliter non cognoscit nisi quæ habent formam in materia. q. 2.ar.11.
Anima nihil eorũ quæ cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret. q 75.ar.2.
Anima non eo modo quo comparatur ad totum, comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius. q.76.ar.8.
Anima nullum corpus mouere potest præter vnitum sibi. q.117. artic 4. ad 1.
Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissime continet. q.76.ar.4.
Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum. q 77.ar.8.
Anima producitur a deo dispolita materia per actionem agentis. q.118.ar.1.ad 3.
Anima quare dicitur spiritus q.97.ar.3.
Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet, & non angelus. q.75.ar.7.ad 3.
Anima quòd sit forma carens materia duplex ratio. q.75.ar.5.
Anima separata cognitionem confusam, & non propriam habet de omnibus naturalibus q.89.ar.3.
Anima separata per species infusas de rebus habet cognitionem, angelus vero perfectam, & etiam singularium. q.89.ar.4.
Anima separata quare non dicitur persona. q.19 ar.1.ad 5.
Anima separata quibus speciebus intelligit. q 89.ar.1.ad 3.
Anima separata quomodo prius cognita non cognoscit per cõuersionem ad phantasmata. q 89.ar.6.
Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine. q.89.ar.7.
Anima si per modum qui competit substantiis separatis intelligeret, confuse & imperfecte cognosceret. q.89.ar.1.
Animam aliquid sentire cum corpore & sine copore, quomodo contingit. q 77.ar 5.ad 3
Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur. cuius ipsa principium. q 75.ar.2.
Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem q.90.ar.4
Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit. q.87.ar.1.
Animã sentire vel intelligere simile est, ac si dicat aliquis ipsam texere vel edificare: hæc nõ est sententia Aris. q 75. ar.2.ad 2.
Animam vniri corpori vt forma, vel vt motor, differentia receptionis vnionis ad corpus. q.76.ar 6.
Animæ quare multiplicantur in vna specie, & non angeli. q. 76. artic. 2. ad 2.
Animæ ratio est, vt sit forma corporis misti, maxime reducti ad æqualitatem contemplationis. q.76 ar.5.
Animæ ratio personæ non conuenit. q.75 ar.4.ad 2.
Animæ rationali quare nõ sunt sibi determinata auxilia a natura. q.76.ar.5.ad 4.
Animæ rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus q.90.ar.2.
Animæ separatæ, & coniunctæ diuersus modus intelligendi. q. 75. artic. 6.ad 3.
Animæ separatæ se mutuo perfecte cognoscunt, angeli vero imperfecte. q 89.ar.3.
Animæ sensitiuæ nulla est per se operatio, sed solum coniuncti. q. 75. artic. 3.
Animæ vniri corpori est naturale, a corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem. q.76.ar.1.ad 6.
Analogi propria ratio in vno tantum reperitur, vniuoci vero in omnibus de quibus dicitur. q.16.ar.6.
Analogũ in diffinitione omniũ analogatorũ ponitur. q.12.ar.6.
Antichristo, præscitis, & infidelibus, quare dantur angeli ad eorum custodiam. q.113.ar.4.ad 3.
Antiqui naturales ab ipsa veritate coacti, primum principium posuerunt immobile q 9.ar.1.
Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, natura ad [illegible]ura in aliquid conueniens. q 78.ar.1.ad 3.

Appetitus

Appetitus duplex distinguitur in homine sequens cognitionẽ, & non in angelo.q.59.ar.1.ad 1.
Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur.q.60.ar.1.
Appetitus necessario sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum, vt virtus distincta.q.80.ar.1.
Appetitus rerum est triplex, scilicet naturalis, animalis, & rationalis, siue intellectualis.q.19.ar.1.
Appetitus rerum in finem triplex distinguitur.q.59.ar.1.
Appetitus sensitiuus, quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui.q.91.ar.3.
Appetitus sensitiuus quare tantum vno modo mouetur, intellectiuus vero pluribus.q.82.ar.2. ad 3.
Appetitu intellectiuo appetere possumus ea bona quæ sensus non capit.q.80.ar.2.ad 2.
Appetitu naturali nihil appetit equiparantiam superioris naturę.q.63.ar.3.
Appetunt omnia desi, appetendo proprias operationes, inquantũ G sunt quædam similitudines diuini esse.q.6.ar.1.ad 2.
Appetunt omnia deum vt finẽ quocumque appetitu appetant, siue intelligibili, siue sensibili, siue naturali q.44.ar.4.ad 4.
Appropriatio fit diuinis personis ex quatuor in creaturis consideratis. s.re, virtute, vnitate & habitudine.q.39.ar.8.
Aquarum cõgregationes quadruplex expositio. q.69.ar.1.ad 2.
Aquæ cuius naturæ sunt, quæ sunt supra lucem.q.68.ar.2.
Archangeli nominantur respectu inferiorum, & angeli respectu superiorum, medii existentes.q.108.ar.5.ad 4.
Arrepticii eo cognoscuntur: quia multa loquuntur, quæ numq̃ studuerunt, vt versus & diuersa idiomata.q.105.ar.5.
Ars imitatur naturam in sua operatione, non tamen agit vt principale agens, sed vt coaddiuuans ipsum.q.117.ar.1.
Assimilatio generantis ad genitum, secundum formam attenditur, non secundum materiam.q.119.ar.2.ad 2.
Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis, in cõ- H muni maxime, & non in speciali.q.115.ar.4.ad 4.
Authoritati scripturæ stãdum est in his quæ naturam excedũt, vbi vero authoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem.q.101.ar.1.
Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellectus.q.12.ar.5.ad.1.

BEATI quomodo vident omnia quæ hic aguntur, non beati vero minime.q.89.ar.8.
Beati tres dotes habent, tribus theologicis virtutibus correspondentes.q.12.ar.7.
Beatitudinem angelus non est consecutus, quam in primo instãti sue creationis meretur.q.62.ar.5.ad 4.
Beatitudiné cõsequi sine diuino auxilio, é impossibile.q.62.ar.2.
Beatitudinem vt quis cõsequatur, natura & gratia requiruntur.q.73.art.1.ad 1.
Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa: sed ex deter I minatis modis visionis sumuntur.q.62.ar.9.
Beatitudo diuina eminentissime continet omne desiderabile cuiuscumque beatitudinis veræ vel falsæ.q.26.ar. 4.
Beatitudo est bonũ perfectum intellectualis naturæ, cuius est cognoscere suã sufficientiam in bono quod habet.q.26.ar.1.
Beatitudo est duplex, s.actus beatitudinis quę est beatitudo creata, & obiectum actus.q.26.ar.3.
Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturæ vltima perfectio. ideo naturaliter desideratur.q.62.ar.1.
Beatitudo in actu consistit, & non in habitu.q.58.ar.1.
Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus quàm in actu voluntatis.q.26.ar.2.ad 2.
Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum, & sancti ficatio ad quiescendum in deo.q.73 ar.3.
Benedictio homini reiterata fuit propter quãdam specialẽ multiplicationis rationem.q.72.ar.1.ad 4. K
Bene operari affectum & rationem requirit.q.113.ar.1.ad 2.
Bona multa tollerentur, si deus nullum malum permitteret.q. 48. art.2. ad 3.
Boni & mali naturali cognitione deum cognoscere possunt, sed solum boni per gratiam.q.12.ar.12.ad 3.
Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quia beatitudinem potest adipisci.q.77.ar.2.
Bonitas dei est causa rerũ non ex necessitate: quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis.q.104.ar.3 ad 2.
Bonitas essentialis rei melior esse non potest, accidentalis vero sic.q.25.ar.6.
Bonitas rei creatę non est essentia eius, sed aliquid superadditũ. q.6.ar.3.ad 3.
Bonitas, sapientia, & huiusmodi nomina significant ipsas perfectiones absolute, & non diuinam naturam.q.13.ar.9.ad 3.
Bonitatis gradus est duplex. s.vt aliquid sit ita bonum q̃ nõ possit deficere, alius vero q̃ possit a bono deficere.q.48.ar.2.

F Bonum aliquod multipliciter consequimur.q.103.ar.3.ad.1.
Bonum aliquod deus uolendo vult, malum tali bono coniunctũ q. 19. art. 9
Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare uitandum. q. 92. ar. 1. ad 3.
Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina, sicut principio effectiuo exemplari & finali: bonitate uero inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ.q.6. ar.4.
Bonum est triplex, quoddã quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod nõ totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur, sed diminuitur. q.48.art.4.
Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter, sed contrariorum, eo quòd habitus & priuatio in omnibus cõtrarijs saluantur.q.48.ar.1.ad 1.
Bonũ & malũ sunt differẽtiæ cõstitutiuę ī moralib.q.48.a.1.ad 2.
Bonum & uerum adinuicem se includunt in ratione uniuersalis & particularis. q.16.ar.4.ad. 1.
Bonũ non addit supra ens, nisi rationẽ appetitibilis.q.5.ar.3.ad 1
Bonum per essentiam est prius bono per participationẽ.q.3.ar.2.
Bonum per se est obiectum voluntatis: malum uero secundario, & per aliud.q 20.ar.1.
Bonum quod uolo, non facio, sed malum, quod odio illud facio, quomodo intelligitur.q.83.ar.1 ad 1.
Bonum quomodo dicitur diffusiuum sui esse. q.5.ar.4.ad.2.
Bonum quomodo est in re: & uerum in intellectu. q.16.ar.1.
Bonum rationem appetibilis habet & perfecti.q.5.ar.1.
Bonum simpliciter est ens secundũ quid, & ens simpliciter est bonum secundum quid. q.5. ar.1.ad 1.
Bonum subsistens amore amicitiæ amatur: inhærens uero concupiscentiæ.q.60.ar.3.
Bonum vel malum hominis penes bonam uel malam operationem consideratur, uel bono uel malo vsu rerum.q.48.ar.6.
Bonum, verum, & ens conuertuntur adinuicem, & solum ratione differunt. q. 16.ar.3.
Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnũquodq; particulare, q̃ suum proprium bonum particulare.q.60.ar.5.ad 1.
Bonum vniuersale solum potest sufficienter mouere uoluntatẽ. q.105.artic.4.
Bonum vtile terminat secundum quid motum appetitus: honestum uero simpliciter, sed delectabile, ut quies in re desiderata q.5.ar.6.

CALOR agit virtute formæ substantialis: cuius est instrumentum ad formam substantialem. q. 115. ar.1.ad.5.
Charitas non est in concupiscibili, sed in uoluntate solum. q. 59.artic.4.ad 3.
Caro concupiscit aduersum spiritum: quia passiones rationi repugnant.q 95.ar.2. ad 1.
Caro secundum speciem est de integritate naturæ: & quomodo manet, & quomodo non.q.119.ar.1.ad 2.
Casualia diuinam demonstrant gubernationẽ. q.103.ar.5. ad 1.
Casualia & fortuita non in corpora cælestia reducuntur, sed in diuinam prouidentiam. q.116. ar.1.
Causa fieri tantum alicuius effectus directus, non est causa eius esse & conseruari.q.104. ar.1.
Causa secunda instrumentalis, inquantum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectũ superioris agentis eius participat actionem.q 45.ar.5.
Causalitas dei se extendit ad uniuersalia & indiuidualia principia.q.22 ar.2.
Causas cõpletas eé plures uni° & eiusdẽ rei, est impoſe.q.52.a.3
Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi.q.22.ar.4.
Cæli multiplex acceptio, scilicet proprie, participatiue, & metaphorice.q.66. ar.3.ad 2.
Cælũ empireũ quo influit in corpora mobilia.q.66.ar.3.ad 2:
Cælum impossibile est esse factum ex materia, tempore præexistente. q.68.ar.1.
Cælũ, materia corporalis, tempus, & natura angelica sunt simul creata. q.46.ar. 3.
Cerebri nimia humiditas in pueris neruos inhabilitat ad motum. q 99.ar. 1.
Cherubin plenitudo scientiæ nominatur quantum ad quat uor. q.108.ar.5.ad 5.
Circumscribi terminis essentialibus omnibus creaturis est commune, sed non localibus.q.50.ar.1.ad 3.
Cogitatio hominis quid impedit, ne ab homine cognoscatur. q. 57.art 4.ad 1.
Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus deus cognoscit: ex effectu uero, angelus, homo, & dæmones. q. 57.ar.4.
Cogitare est veritatem inquirere: quã intellectus perfecte contẽplat, cum eam attingit. q. 34.ar.1.ad 2.
Cogitatiua dicitur ratio particularis: quia est collatiua intentionum indiuidualium. q. 81.ar.3.

Cognitio

Cognitio Adæ in statu innocentię media fuit inter præsentem, A & futuram, scilicet gloriæ. q.94.ar.1.
Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ. q.89. artic.1.
Cognitio animæ separatę respectu rerum naturalium est imperfecta & confusa q.89.ar.3.
Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxũ specierum ex diuino lumine.q.89.ar.7.
Cognitio confusa prior est in nobis cognitione determinata. q. 14. artic. 6.
Cognitio confusa prior est determinata tam secundum sensum quàm secundum intellectum.q.85 ar.3.
Cognitio cõtingentis dupliciter contingit, scilicet in se & in sua causa quæ se habet ad oppositа. q.14.ar.13.
Cognitio dei in cõi & cõfuse est nobis naturaliter inserta inquãtũ ipse hõ beatitudinẽ naturaliter desiderat. q.2.ar.1.ad 1.
Cognitio & dilectio dei est triplex. s.naturalis, per conformitatẽ B gratiæ, & per similitudinem gloriæ, secundum quàm triplex imago distinguitur.q.93.ar.4.
Cognitio futurorũ est duplex. s.in causis, & in seipsis.q.57.ar.3.
Cognitio indistincta media est inter potentiã & actũ.q.85.ar.3.
Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est.q 55.ar.3.
Cognitio naturalis demonis de deo perfectio est naturali nostra cognitione ipsius.q.64.ar.1.ad 2.
Cognitio naturalis hominis est q̃ ortũ habet a sensu. q.12.ar.4.
Cognitio naturalis hominis perfecta non est absque compositione & diuisione. q.85.ar.5.
Cognitio practica optima est quæ non solum vniuersalia, sed & minima particularia cognoscit.q.103.ar.6.
Cognitio per mediũ vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali naturæ rei.q.55.ar.3.ad 2.
Cognitio rei contingit dupliciter, scilicet in se per propriã speciem, vel in alio, scilicet per speciem continentis. q.14.ar.5. C
Cognitio rei est triplex. s.per præsentiã essentiæ, per præsentiã similitudinis, & per similitudinẽ a re acceptã q.56.ar.3.
Cognitio veritatis est duplex, scilicet naturalis, & per gratiam, quæ diuiditur in speculatiuam & affectiuam quæ producit amorem dei.q.64.ar.1.
Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ ſm quod in propria natura cõsistit, matutina vero ſm qđ res sũt in verbo.q.58.ar.6.
Cognitione naturali angelª nõ ea põt cognoscere q̃ ex pura dei voluntate depẽdẽt, nec alterius cogitationes.q.57.ar.5.
Cognitionis enigmaticæ duplex est obscuritas, prima creaturæ respectu dei Secunda qua homo impeditur a cõsideratione in telligibilium per sensibilium occupationem. Et hæc ex pecca to consecuta est.q.94.art.1.ad 3.
Cognitionis naturalis angeli & aiæ differentia q.55.ar.2. D
Cognitiõis naturalis dei angeli & hominis differẽtia.q.12.art.4.
Cognitionis in propria spẽ in suo simili differentia.q.12.ar.9.
Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis.q.57.ar.4.ad 2.
Cognoscere aliquid in seipso nõ opponitur ei vt cognoscitur in sua causa. Nec inconueniens est aliquid cognosci per duo media.q.58.ar.7.ad 3.
Cognoscere plures aut pauciores effectus in causa est secundum modum intellectus.q.12.ar.8.
Cognosci aliquid p diuersa media nõ incõuenit. q.62.ar.7.ad 1.
Cognoscibile quod est infinitum comprehendi nõ potest ab intellectu creato.q.12.ar.7.
Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum inducit.q. 1. artic.1.ad 2.
Cognoscit deus omne verum, non tamen vult omne bonum. q. 19.art.6.ad 2.
Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter vel sicut in obiecto cognito, vel sicut in principio cognitionis.q.84.ar.5. E
Colores quare imprimunt suas similitudines in sensum & fantasmata, non in intellectum.q.85.ar.1.ad 3.
Communia respectiua quare sunt posteriora propriis personarum.q.33.ar.3.ad 1.
Communitas possessionum causa est discordiæ in præsenti statu.q.98. ar.1.ad 3.
Conclusionem eandem dæmonstrant mathematicus & naturalis, sed mathematicus per medium abstractum a materia sensibili, naturalis vero per medium circa materiam sensibilem. q.1.art.1.ad 2.
Concordia quæ est in dæmonibus non est ex amicitia, sed ex eorum communi nequitia q.109.ar.3.ad 2.
Cõfirmari in iustitia est beatificari aperta dei visione.q.100.ar.2.
Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur. q.6.ar.2. ad 3.
Complexioni hominis quæ sunt arma & tegumẽta animalium repugnant.q.91.ar.3.ad 2.
Compositio est de ratione causati.q.3.ar.7.ad 1.
Compositio est duplex in rebus materialibus, & vna tantum in spiritualibus.q.50.ar.2.ad 3.
Compositio ex actu & potentia sola in substantiis immaterialibus inuenitur. q.75.ar.5.ad 4.
Compositum est aliquid quod nulli partiũ conuenit. q. 3.art.7.
Comprehendi dicitur si res perfectæ cognoscitur sicut cognoscibilis est. q.14.ar.3
Comprehẽsio dicitur dupliciter, & quomodo est vna de tribus dotibus animæ. q.12.ar.7.ad 1.
Conscientia ordine scientiæ ad aliquid importat: quod sit tripliciter. q.79.ar.13.
Conseruare res in esse est eis conferre esse. q.9.ar. 2.
Consilium: vt dicit inquisitionem non est in deo, sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidere.q.22.ar.1.ad 1.
Consumatio operum naturæ fuit ſptimo die: in incarnatione Christi consummatio gratiæ: in fine mundi consumatio gloriæ. q.73.ar.1.ad 1.
Contemplatio impeditur in nobis exteriori operatione. Quod non fit in angelis. q.112. ar.1.ad 3.
Cõtingẽtia & casualia diuinę ,puidẽtiæ subdunt.q.22.ar.2.ad 1
Contingẽtia penes causas proximas attẽduntur.q.14.ar.13.ad 1
Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria.q.14.ar.13.ad 3.
Cõtingẽter nihil euenire pt respectu causę vniuersalis.q.103.a.7
Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter. q.105.ar.6. ad 1.
Continentia nunc est laudabilis: quod in statu innocentiæ non fuisset. q.98.art.2 ad 3.
Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem uirtutis & magnitudinis ad locum: & solutio demonstrationis Aristo. q.53.ar.1.ad 1.
Contraria simul esse non posse quomodo intelligitur: cum tamen bonum & malum simul esse possint.q.48.ar.3.ad 3.
Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente. q. 89.artic.5.
Contrarium alterius contrarii esse causam quomodo contingit. q.49.artic.1. ad 2.
Conuersio in deum est triplex, s.per gram perfectã habitualẽ: & pparationẽ ad ipsam. Q̃d fit diuina operatiõe.q.62.ar.2.ad 3.
Corpora animata quare non accipiunt immediate debitam quãtitatem: sicut corpora inanimata.q.78.ar.2. ad 3.
Corpora cælestia ideo sunt incorruptibilia, quia non habent materiam contrarietati subiectam.q.75.ar.5.
Corpora cælestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente & non solum a natura, vt grauia & leuia. q.70. ar. 3.
Corpora cælestia necessario ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum. q.115. ar. 3. ad 2.
Corpora cælestia nõ imprimunt directe in hominis uoluntatem sed per accidens & indirecte. q.115. ar.4.
Corpora cælestia, quia non habent nisi naturalem operationem malum in ordinationis in eorum naturali operatione esse non potest. q.63.ar.1.ad 2.
Corpora cælestia quomodo in dormentibus imprimunt quædã signa futurorum in eorum imaginatione. q. 86.ar.4.ad.2.
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentiæ essendi in loco.q.8.ad.1.ad 2.
Corpora non uiuentia generant sibi simile immediate viuentia vero vtroque modo.q. 118.ar. 1.
Corpora plura simul esse in eodẽ loco est impossibile. q. 67.ar.2.
Corporis cęlestis & corruptibilis differentia consequendi suam perfectionem.q.58.ar.3.
Corpus humanum a duobus: interiori & exteriori corrumpi po E test, s.consumptione humidi & aeris infectione.q.102.ar.2.
Corpus humanum & exteriora ex apprehensione animæ quomodo immutantur. q.117.ar.3. ad 3.
Corpus infinitæ potentiæ si daretur moueret in non tempore: quod non facit virtus infinita intelligentiæ.q.25.ar.2.ad 3.
Corpus impassibile, vt cæleste non est vitibile animæ rationali. q.91.artic.1.ad 2.
Corpus requiritur ad actionem intellectus propter phantasmata. q.75.ar.2.ad 3.
Corrumpi est formam separari a materia.q.50.ar.5.
Corrumpi per se siue per accidens: non conuenit formæ habenti esse per se. q.75.ar. 6.
Corruptionem omnem a muliere deus potest auferre corporis & mentis: non tamen quòd corrupta non fuerit q.25.ar.4.ad 3.
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sunt de intentione naturę vniuersalis. q.22.ar.2. ad 2.
Corruptibile & incorruptibile secundum formas non faciunt cõposita genera differre.q.76.ar.3.ad 2.

Corru-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam impossibile est quòd sit vna materia.q.66.ar.2.
Costa adę fuit de perfectione eius, prout erat principiū spēi humanæ, & non vt erat indiuiduum, & quomodo multiplicata fuit.q.92.ar.3.ad 1. & 2.
Creatio animæ non est ante corpus, sed simul creatur,cum corpori infunditur.q.118.ar.3.
Creatio est media inter deum & creaturam,& quomodo est creatura & relatio.q.45.ar.3.ad 2.& 3.
Creatio nō est mutatio nisi ſm modū intelligēdi.q.45.ar.2.ad2.
Creatio ordine originis præsupponit, scilicet filii a patre, per quem omnia facta sunt, & spiritusſancti ab vtroque, per quem omnia gubernantur.q.45.ar.6.ad 2.
Creare demonstrat potentiam infinitam non ex re facta, sed ex modo faciendi.q.45.ar.5.ad 3.
Creatura corporalis, quia particulare quoddam bonum est, sequitur contrarietas in ea.q.65.ar.1.ad 2.
Creatura realiter refertur ad Deū & nō ecōtra q.28.ar.1.ad 3.
Creatura ens & bonum denominatur a primo ente per modum cuiusdam assimilationis.q.6.ar.4.
Creatura ex se non retrahit hominem a deo, sed ab vſu vtentis q.65.ar.1.ad 3.
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est, ſm rationem materiæ est infinita secundum quid.q.5.ar.2.ad 4.
Creatura quælibet sic se habet ad deum, sicut aer ad solem illuminantem.q.104.ar.1.
Creatura quomodo dicitur odio haberi a deo.q 20.ar.2.ad.4.
Creatura rationalis libere & per se agit, irrationalis vero mota a deo.q.19.ar.12.ad 3.
Creatura rationalis licet habeat dominium sui actus, indiget tamen gubernari a deo.q.103.ar.5.ad 3.
Creatura ſpiritualis requirit ad perfectionē vniuersi q.50.art.1.
Creaturā esse deo similē cōceditur, sed nō ecōtra.q.4.ar.3.ad 4.
Creaturā nō redigi in nihilū natura demonstrat. q.104.art.4.
Creaturæ dupliciter sunt in deo,vel sicut in conseruante, vel sicut in sciente quæ sunt vita in deo. q. 18 ar.4.ad 1.
Creaturæ essentialibus principiis distinguuntur, & non per relationes.q.39 ar.1.ad 1.
Creaturæ in quibus apparuit Spiritusſanctus scilicet, ministerio angelorum sunt factæ ad personam Spiritusſancti significandam, & non angeli. q.43.ar.7.ad 5.
Creaturæ quòd se per seipſam conseruet in esse,& non potest,cō municari a deo q.104.ar.1.ad 2.
Creaturis ſpiritualibus triplex mensura conuenit,secundū tria in ipsis considerata.q.10.ar.5.ad 1.
Custodia angelorū multiplicem habet effectū q.113.ar.5.ad 2.
Custodia angelorum non ſolum hominibus,ſed & toti naturæ corporeæ,& ſuper dæmones datur.q.113.ar.3.
Custodia homini dupliciter adhibetur.ſ.quantū ad effectū bonū, & quantum ad media ad bonum.q.113.ar.1.ad 2.

DAMNANDI quare sunt plures, & pauciores saluandi. q 23.ar.7.ad 3.
Debitum est duplex, sicut duplex ordo, scilicet creaturæ ad deū, & creaturæ ad creaturam.q.21.ar.1.ad 3.
Detectus in omni creatura negatiue inuenitur, & non priuatiue.q.12.ar.4.ad 2.
Dei,angeli,& corporis nō est eadē rō eſsēdi in loco.q.52.ar.2.
Dei,hominis,& angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus.q.87.ar.1.
Dæmon & anima ad corpus non secūdum eandem causę habitudinem comparantur.q.52.ar.3.ad 3.
Dęmon post primum instans in quo naturalem motum habuit ad bonum,impedimentum prestitit beatitudini,ideo in malo est confirmatus q 63.ar.6.ad 3.
Dæmones certis constellationibus vocati:quare magis veniunt. q.115.art.5.ad 2.
Dæmones circa visibilia operantur,non formas imprimendo,ſed corporalia semina adhibendo.q.105.ar.1.ad 1.
Dæmones & angeli imaginarias apparitiones quomodo causare possunt. q.111.ar.3.
Dæmones & angeli duobus modis ſenſum immutare possunt,ſ. ab interiori & ab exteriori.q.111.ar.4.
Dæmones mittuntur a deo aliquando ad impugnandum homines puniendo,ſed non ad impugnandū ad peccatum,licet deus permittat.q.114.ar.1.ad 1.
Dęmones multa faciūt ad punitionē malorū diuina volēte iuſtitia,vel ad exercitationē bonorū.q.109.ar.4.ad 1.
Dæmones mutare nō possunt hominis volūtatē.q.114.ar.2.ad 3.
Dæmones naturali dilectione bonos angelos diligūt,ſed propter iuſtitiæ & iniuſtitię diuersitatē eos odio habēt.q.60.ar.4.ad 3.
Dæmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunq; malum,eo quòd naturaliter boni sunt.q.63 ar.4.

F Dæmones non dolent de malo culpæ ipſorum.q.64.ar.3.ad 3.
Dęmones non omnia naturalia cognoſcunt,ſed multa per longi temporis experientiam addiſcunt q.89.ar.3.arg. contra.
Dæmones non possunt causare: ſed concitare cogitationes in nobis. q. 111.ar.2.ad 2.
Dæmones pœnes quod decipi possunt & errare, & non angeli. q. 58. artic. 5.
Dæmones per motum ſpirituum possunt immutare actum nutritiuæ & appetitiuæ uirtutis.q.111.ar.4.ad 2.
Dæmones perſistentes in ſua prima cognitione naturali,quomodo facti ſunt mali q. 63. artic.6.ad 4.
Dæmones quare magis uexant homines in augmento lunæ q̄ aliis temporibus,est duplex ratio.q.115.ar.5.ad 1.
Dęmones quare ſimulāt ſe eē animas defunctorū q.117.a.4.ad 2
Dæmones quas pœnas patiuntur,cum in eis non ſint paſsiones, ſcilicet,dolor, gaudium, & triſtitia q.64.ar.3.
Dęmones qūo allicium herbis,verbis,& lapidib⁹ q.115.ar.5.ad 3
G Dæmones quomodo ſe habent ad experientiam & cognitionem veritatis q.64. ar.1. ad 5.
Dæmones ſeminibus elementorum quæ natura facit,possunt facere 114. ar.4.ad 2.
Dęmonibus duplex locus pœnalis debetur, vnus ratione ſuæ culpæ, alius uero ratione exercitationis humanæ q.64. ar.4.
Dæmonibus qūo proterua fantaſia tribuitur q.54.ar.5.ad 3.
Dæmonis duplex est actus, quorum vnus ſemper est malus. q. 64.artic. 2. ad 5.
Dæmonis peccatum aliis fuit causa peccandi,qui ſine mora in ſuperiori affectum conſenſerunt q.63. ar.8.ad 1.
Dæmonis peccatum quo peccauit, adhuc manet,quantum ad appetitum q. 64.ar. 2. ad 3.
Dæmonum operatione fit in dormientibus aliqua motio in fantaſia,ad præſignandum aliqua futura quæ dæmones cognoſcunt. q.86.ar. 4. ad 2.
H Demonſtratio est duplex,scilicet,quia,& propter quid q. 2.ar.2.
Deo aliquid dici ſimile,uel diſsimile nō incōuenit q.4.ar.3.ad 1
Deo maxime conuenit esse principium actiuum.q.25.ar.1.
Dependentia effectus a cauſis ordinatis est principaliter a prima 104. art 2.
De præpoſitio,ſemper notat conſubſtātialitatem.q.41.ar.3.ad 2.
Deſiderium naturale beatitudinis non ſubiacet liber arb. licet homo quādam ſibi conſtituat rōne complexionis.q.83.ar.1.ad 5.
Deſiderium naturale est circa bonum & unitatem q. 103. ar.3.
Deſiderium naturale rationalis creaturæ est ad eā cognoſcendū, quæ ſunt de eius perfectione intellectus, ſcilicet ſpecies & generā rerum,& rationes earum. q.12.ar. 8. ad 4.
Deſiderium naturale rationalis creaturæ reſpectu duplicis beatitudinis q. 62. ar. 1.
Deum iuuari per creaturam : dicit perfectionem communicatā creaturæ q. 28. ar. 9. ad 2.
I Deum nominamus ex eius effectibus: non tamen ſecundum modum ipſorum q. 14. ar.1.ad. 1.
Deus ad duo amat creaturā.ſ.vt ſit,& pmaneat.q.74.ar.3.ad.3.
Deus a nobis non cognoſcitur niſi per modum priuationis & remotionis. q. 11. ar. 3. ad 2.
Deus dicitur omnia ſuauiter diſponere ex impreſsione quæ ab ipſo est, quę ē inclinatio rerum in id,ad quod diuinitus res ipſæ ordinantur.q.103. ar. 8.
Deus ē author mali pœnæ,ſed nō culpæ: quæ contrariatur diuino amori & impletioni diuinæ voluntatis q. 48. ar. 6.
Deus est beatitudo animæ, quia in ipſo beatificatur q.79.ar. 4.
Deus est in omnibus rebus per eſſentiam,præſentiam,& potentiam, ſicut cauſa in effectibus participantibus eius bonitatē. Specialiter vero in creatura rationali ſicut cognitū in cognoſcente, & amatum in amante. q. 43. ar. 3.
Deus est in rationali creatura: ſicut cognitum in cognoſcente,& deſideratum in deſiderante q.8. ar.3.
K Deus est in ſeipſo & comprehēdit ſeipſum,negatiue exponitur : & quomodo est ſibi finitus q. 14. ar.3. ad.1. & 2.
Deus est profundior inferno,excelſior cœlo, longior terra, altior mari, dupliciter exponitur q. 3. ar.1. ad 1.
Deus est ſufficiciens obiectum beatitudinis q.106. ar. 2.
Deus est ſuum esse,non patiens ſecum aliquam compoſitionem, triplici ratione.q.3.ar.6.
Deus & angelus cognoſcibilia differenter cognoſcunt:quia deus ſimpliciter per vnum quod est eſſentia ſua : angelus vero per plura q.55.art.3.
Deus& qui est, quomodo ſunt magis & minus propria nomina dei & differentia.q.13.ar.11.ad 1.
Deus facit,non quod perfectius est, ſed quod conuenientius est rei.q.91.art 3.
Deus hominē fecit, qui quādiu non peccaret immortalis vigeret, vt ipſe ſibi author eēt,aut ad vitā,aut ad mortē.q.97.ar.1.

Deus mouendo liberum arbitriū hominis,non tollit arbitrii libertatem q.83.art.1.ad 3.
Deus non cognoſcit infinitum ſecundum partes proportionales in quantitate.q.14.art.12.ad 1.
Deus perfecte ſe nō cognoſceret niſi cognoſceret q̄ quocūq; mō ſua perfectio participabilis est a creatura.q.14.ar.6.
Deus per vnam ſimplicem intelligentiam cognoſcit quæ compoſita ſunt.q.14.art.14.
Deus potest aliquid facere de potestate abſoluta quod nō præſciuit : neque prędordinauit ſe facturum.q.25.ar.5.ad 1.
Deus primo & per ſe est forma ſubſiſtens, non in materia, tribus rationibus.q 3.ar.2.
Deus quare quoſdā eligit & quoſdā reprobat.q.23.ar.5.ad 3.
Deus q̄ ſit prior mūdo dupliciter pōt intelligi. q. 46.ar.1.ad 8.
Deus quomodo dicit diligi & odio haberi.q.60.ar.5.ad 4.& 5.
Deus quomodo dicitur esse in dæmonibus,ſecundum quod ſunt
B res quædam ab ipſo.q.8.ar.1.ad 4.
Deus quomodo est cauſa mali corruptionis quarundā rerum,ſed quod non procedat ex defectu agentis vel actionis.q.49.ar.2.
Deus quomodo est finis,vt quoddam bonum habitum & repreſentatum.q.103.ar.2.ad 2.
Deus rōne ſuę infinitæ perfectionis nihil acquirere pōt.q.9.a.1.
Deus ſemper ſeipſum mouet, ſicut deſideratum & intellectum a ſeipſo.q.105.ar.2.ad 2.
Deus ſi plures angelos vel plures rerum naturas facere inſtituiſſet, & plures ſpecies intelligibiles mentibus angelicis impreſſiſſet.q.56.ar.2.ad 4.
Deus ſua bonitate de malis benefacit.q.2.ar.3.ad 1.
Deus ſua prouidentia omnia immediate gubernat, ſed per media ea exequitur.q.103.ar.6.
Deus ſua virtute infinita effectum infinitum non potest producere.q.7.ar.2.ad 1.
C Deus ſuppoſitionem multiplicem habere potest, ſcilicet pro persona & pro natura.q.39. ar.4.
Deus vult omnes homines ſaluos fieri, tripliciter exponitur. q. 19. art. 6. ad 1.
Diabolus appetendo esse vt deus per ſimilitudinem : & non per equiparantiam,peccauit. q. 63. ar. 3.
Dicere est intuitu cogitationis producere verbum:& inter dicere & intelligere differentia. q. 34. ar. 2. ad 3.
Dictio excluſiua dupliciter ſumitur, ſcilicet cathegorice & ſyncathegorice. q. 31. ar. 3.
Differentia est nobilior genere ſicut determinatū ī determinato, & non ſicut alia & alia natura, aliās omnia animalia eſſent eiuſdem ſpeciei. q. 50. ar. 4. ad 1.
Differetia ſe habet ad genus ut actus ad potentiam.q.3.ar.5.
Differentia ſemper ſunt diuerſa: & non econtra.q.90.ar.1.ad 3.
D Difficile dupliciter ſumitur,& inter difficile & impoſsibile differentia.q.62.ar.2.ad 2.
Difficultas bene operandi ſatisfacit pro peccato. q.95.ar.4.ad 2
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi.q.76.ar.4.ad 1.
Diffinitio cōprehenſionis poſita ab Aug. quòd totū comprehenditur uidendo quod ita videtur:ut nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circunſcribi poſſunt. q.12. ar.7. ad 2.
Diffinitio perſonæ, perſona est hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatem pertinente. q.29 ar.3. ad 2.
Diffinitio perſonæ poſita a Boe. perſona est rationalis naturæ in diuidua ſubſtantia. q.29.ar. 1. arg. 1.
Diffinitio perſonę poſita a Richardo ſecundum quod perſona dicitur in diuinis:perſona est diuinæ naturæ incommunicabilis exiſtentia.q.29.ar.3.ad 4.
Diffinitio ſignificat eſſentiam ex materia & forma communi: ſupra quam addit hypoſtaſis & perſona principia indiuidualia. q.29.ar.2.ad 3.
Dignior ſcientia pœnes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur. q.1.ar.5.
Dilectio dei maior est aliquo tempore ad peccatorem prædeſtinatum : quàm ad iuſtum præſcitum. q.20.ar.4.ad 5.
Dilectio est duplex,ſcilicet naturalis,quæ est finis, & electiua, quæ est eorum quæ ſunt ad finem.q.60.ar.2.
Dilectio naturalis ſequitur ſemper inclinationem naturalem. q.60. ar. 1.
Dilectionis naturalis uel nō naturalis cauſa est unitas.q.60.ar.4
Dilectionis Petri & Ioannis quæ fuerit maior ad Chriſtum,diuerſa aſsignatio.q.20.ar. 4.ad 3.
Diligere aliū ſicut ſeipſū,dupliciter itelligit.q.60.ar.4.ad 1.& 2.
Dimenſiones ſunt accidentia conſequentia formam corporeitatis. q.76.ar.6.ad 2.
Diſpoſitio non ſemper dicit rem de prædicamento qualitatis, ſed relationem quandoque. q.116.ar.2.ad 3.
Diſpoſitio optima rebus datur a deo non ſimpliciter: ſed ſecundum ordinem ad proprium finem.q.91. ar.3.

A Diſpoſitio potest dici tam ratio ordinis rerum in ſine, quàm ratio ordinis partium in toto.q.22.ar.1.
Diſpoſitiones esſe in materia ante formæ introductionem quomodo intelligitur.q.76.ar.6.ad 1.
Diſtantia localis,ſicut non impedit cognitionem angeli, ita nec locutionem.q.107.ar.4.ad 1.
Diſtinctio quāto ē prior,tāto ē vnitati ppinquior.q.40.ar 2.ad 3.
Diſtinctio rerum prima cauſa est propter bonitatem creaturis comunicanda.q.47.ar.1.
Diſtinctio ſubſtantiarum ſeparatarum non potest eſse niſi ſecundum ſpeciem.q.75.ar.7.
Diuerſa facultas videntium deum est ex diuerſa luminis gloriæ participatione.q.12.ar.6.
Diuerſis cognitionibus eadē res cognoſci pōt.q.58.ar.7.ad 1.
Diuerſus modus cognitionis animæ,ſequitur diuerſum modum eſſendi ipſius.q.89.ar.1.
Diuertere non potest homo ab aperta dei viſione,ſed in bono cō firmatur.q.100.ar.2.
Diuiſio boni per honeſtum,vtile & delectabile,est per oppoſitas rationes & non res.q.5.ar.6.ad 2.
Diuiſio est duplex,ſcilicet materialis quæ fit ex diuiſione continui,quam ſequitur numerus qui est ſpecies quantitatis, quæ est in rebus materialibus. Alia est formalis quæ fit per oppoſitas formas.Et hæc est transcendens.q 30.ar.3.
Dotes animę tribus virtutibus theologicis correſpondet. q.12. artic.7.ad 1.
Dolor culpæ bonitati voluntatis atteſtatur,pœnæ vero naturæ. q.64.art.3.ad 3.
Dominationum nomen triplici ſignificatione ſumitur. q. 108. artic. 5.ad 2.
Dominari dicitur homo omnibus creaturis propter quatuor in ipſo conſiderata.q 96.ar.2.
C Dominii differentia reſpectu ſerui & liberi, & quòd dominium fuiſſet in ſtatu innocentię.q.96.ar.4.
Dominiū hois ſuper animalia ex tribus oſtenditur.q.96.ar.1.
Doni nomen duplicem habet habitudinem,ſcilicet a quo,& cui datur.q.38.ar.1.
Donū proprium est irredibilis datio gratis data.q.38.ar 2.
Dormientes & alienati a ſenſibus magis percipiunt diuinas reuelationes,& futurorum præuiſiones quàm vigilantes, & nō alienati.q.12.ar.11.
Dormientibus ſi quid contra licitos mores contingat non imputatur ad peccatum.q.84.ar.8.argu.contr.
Duplici compoſitioni rei duplex correſpondet intellectus compoſitio.q.85.ar.5.ad 3.
Duratio angeli,quare infinita dicitur.q.10.ar.5.ad 4.

EFFECTVM conſeruari a cauſa contingit dupliciter,ſcilicet directe & per accidens.q.104.ar.1.
Effectus aſsimilatur compoſito agenti ſecundum ſpeciem, & primæ cauſæ ſecundū virtualem continentiam.q.105.ar.1.ad 1.
Effectus aſtrorum ſecundum materiæ diuerſam diſpoſitionē variantur.q.115.ar.3. ad 4.
Effectus cāę non proportionatus non ducit in eius cognitionem perfectam, ſed tamen potest ex quocunque effectu demonſtrari cauſam esſe.q.2.ar.2.ad 3.
Effectus dei non ducunt nos in diſtinctam perſonarum cognitionem.q.32.ar.1.
Effectus deficiens a forma vel cauſa particulari non deficit a forma vel cauſa vniuerſali q.19 ar.6.
Effectus efficax cuſtodię angelorum est duplex reſpectu bonorū & malorum.q.113.ar.5.ad 1.
Effectus dei qui eius virtutem non adequant : in quam eius cognitionem nos ducunt.q.12.ar.12.
E Effectus prædeſtinationis qui est corona,non potest amitti, qui vero ex merito gratiæ est,amitti potest.q.23.ar.6.ad 1.
Effectus quidam ex ſola diuina voluntate dependent & quidam non.q.19.ar.5.ad 3.
Effectus ſicut ſequitur a cauſa agente naturaliter ſecundū modū ſuæ formæ, ita ſequitur ab agēte volūtario ſecundū formā abeo præconceptam & diffinitam.q.46.ar.1.ad 9.
Effectus ſimilitudo nobilius habet eſse in cauſa equiuoca, quàm vniuoca.q.6.ar.2.
Effectus ſumitur quandoque loco diffinitionis pro medio demōſtrationis.q.1.ar.7.ad 1.
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonſtrandum cauſam eſse q.2.ar.2.ad 2.
Electio & dilectio in deo & in nobis differēter ſe hñt. q.23.ar.4.
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoſcitiuam.q.83.ar.3.
Emanatio propriorum a ſubiecto qūo fit.q.77.ar.6.ad 2.& 3.
Emanationis eē vŕis & particularis a ſuis cauſis dria. q.45.ar.1.
Embrio prius viuit aīa vegetatiua q̄ ſenſitiua. q. 70.ar.3.ad 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Enigma & medium quo Adam cognouit deum fuit vnum, licet media cognoscendi sint duo.q.94.ar.1.ad 3.
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter contingit intelligi. q.16.ar.3.ad 3.
Ens de non ente, bonū de malo, & vnū de multitudine predicatur, nō tamē oppositū de opposito prædicatur.q.11.ar.2.ad 1.
Ens est proprium obiectum intellectus nostri, & quod primo cadit in intellectu nostro.q.5.ar.2.
Ens & verum vt in rebus materialibus secūdum præsenté statū, sunt obiectum intellectus nostri.q 87.ar.3.ad 1.
Ens simpliciter est vnum vnitate vnius formę, & non pluriū triplici ratione.q.76.ar.3.
Ens, verum, & bonū, quomodo se habent a ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum.q.16.ar.4 ad 2.
Ens vno modo dicitur vt diuiditur in.10.prædicaméta, alio modo vt dicit veritatem propositionis.q.48.ar.2.ad 2.
Entis contractio per substantiam & quantitatem, est per applicationem ad aliquam quidditatem.q.5.ar.3.ad 1.
Entis diuisio per vnum & multa.q 11.ar.1.ad 2.
Enunciabilis duplex esse, scilicet in voce & in intellectu, in quo per se habet veritatem.q.16.ar.7.
Equalitas est causa æqualis dilectionis, tamen inter inequales maior reperiri potest quàm inter æquales.q.96.ar.3.ad 2.
Equalitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus.q.42.ar.1.ad 4.
Equalitas vel inequalitas nō attenditur ƒm relationé.q.35.ar.2.
Equalitas mutua vel similitudo dicitur in diuinis secundū quod significatur per nomina, & non per verba.q.42.ar.1.ad 3.
Equiuocum & analogum quomodo interdum large pro seinuicem accipiantur.q.13.ar.10.ad 4.
Errare circa fidem dupliciter contingit q.32.ar.4.
Error & falsitas intellectus & sensus quō cōtingit.q.85.ar.6.
Error in sensu quomodo contingit, & in nobis circa rem quam iudicamus.q.17.ar.2.ad 1.
Error intellectus non prouenit nisi ex impedimento inferioris virtutis.q.94.ar.4.
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi deum in rebus q 8.ar.3.
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem. q. 76. artic. 1. ad .5.
Esse aīæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale. q. 90.artic.2. ad 1.
Esse animæ separari ab ipsa nō est possibile.q.75 ar. 6.
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia q.7.ar.2.ad 1.
Esse dupliciter accipit[ur], scilicet pro actu essendi & pro compositione propositionis q.3.ar.4.ad. 2.
Esse est actualitas omnis formæ q.3.ar.4.
Esse est actualitas omnis rei. q.4.ar.1.ad 3.
Esse est perfectius quàm uiuens & sapiens, & econtrario quomodo intelligitur q. 4. ar. 2. ad 3.
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi. q. 45. artic. 4. ad 1.
Esse est proprius effectus primæ causæ. q.8.ar.1.
Esse ens per essentiam est solius dei, quia eius essentia est suum esse. q.104. artic. 1.
Esse æternum soli deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei.q.61.ar.2.
Esse in loco dupliciter deo conuenit q. 8. ar. 2.
Esse in omni creatura differt ab essentia, sed non in deo, tribus rationibus q. 3. ar. 4.
Esse maxime ens, & maxime indiuisum, est de ratione eius quod est maxime vnum q. 11. artic. 4.
Esse naturale non est materiæ primæ nisi secundum quòd reducta in actum per formam q.14. ar.2 ad 3.
Esse participatum ab eo causatur qđ est simpl̄r esse.q.44. art.1.
Esse prius altero est tripliciter, scilicet natura, generatione, & ordine obiecti q. 77.ar.4.
Esse proprie cōpetit rei subsistēti simpl̄r aut cōpositæ q.45.ar.4.
Esse subsistens in se totam perfectioné essendi continet. q.4.ar.2.
Esse ubique primo, & per se, est quod alicui conuenit secundū se totum & non secundum partes q.8. ar.4.
Essentia angeli comparatur ad esse eius ƒm propriam rationem, & ad eius intelligere in rōne obiecti vniuersalis entis, uel ueri.q. 54. ar. 2. ad 2.
Essentia angeli non est species qua intellectus eius possit ferri in quodcumque obiectum intelligibile q.55.ar.1.
Essentia animæ respectu suarum potentiarum se habet in ratione principii actiui finalis & susceptiui q. 77. ar.7.
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum, & non sui q. 15. artic.1. ad 2.
Essentia, esse, & æternitas idem sunt in deo q.10.ar.2.
Essētia est patris, cōcedit, sed nō pater est essentiæ.q.39.ar.2.ad 4.
F Essentia est res generans, & res non generās, contradictioné non implicat q.39. ar.5.ad 5.
Essentia in creaturis, quod sit immediatum principium operationis, est impossibile q.79.ar. 1.
Essentia non potest esse immediatum principium operationis nisi diuina q.77, ar. 1.
Essentia significatur vt quid, persona vt quis: proprietas ut quo, licet re idem sint q.32.ar.2.
Esus ligni paradisi quomodo fuit scientiæ causa boni & mali q. 102. artic.1.ad 4.
Eternitas cognitioné p tēporis cognitionem accipim⁹ q.10 ar.1.
Eua decepta non fuisset, nisi prius mente peccasset q.94.ar.4.ad. 1
Euum etsi non habeat in se prius & posterius, non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius, nec tempus quod in se habet prius & posterius q.10. ar.5.
Ex creaturis ī cognitionem essentialium deuenire possumus, sed non personarum proprietatem q.39. ar. 7.
G Exclusiua, scilicet solus & tantum, quomodo conueniant diuinis q diuersimode excludūt ea quibus iūguntur q.31.ar.3.ad 2
Ex & de præpositiones, solum habent habitudinem causæ efficiétis & materialis q.39.ar. 2. ad 5.
Ex præpositio notat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo q. 45.ar.1. ad.3.
Estimatiua & memoratiua in homine propter quandam affinitatem quam habent ad intellectum sunt perfectiores quàm in aliis animalibus q.78. ar.4. ad 5.
Extrahi de potētia materię nō cōuenit rei subsistēti q.90.a.1.ad 2
FACERE Aliquid ex nihilo est maioris virtutis quàm ex cōtrario q.5.ar.5. ad 2.
Facere aliquid præter ordinem naturæ vniuersalis solius dei est q. 110. artic. 4.
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: duplex est intellectus q.17. ar. 3.
H Falsitas phantasiæ attribuitur & non sensui q. 17.ar.2.ad 2.
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus q.93.ar.5.ad 4.
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationem ad intellectum ad quem habet ordinem per se, uel per accidés q.17.ar.1.
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu q. 58. artic. 5.
Falsum dicitur ex eo quòd aliquid uidetur esse quod non est: uel non esse quod est q. 17.ar.4.
Falsum non fundatur in uero sibi contrario: sicut nec malum in bono sibi cōtrario, sed in eo qđ sibi subiicitur q. 17.ar.4.ad 2.
Fascinatio causatur & fit ex quadam corporis immutatione q. 117. artic. 3. ad 2.
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectum possibilem, absque actione intellectus agentis: sicut colores in uisum q.85. ar. 1. ad. 3.
I Fantasiæ actus fantasticus consurgit ab impressionibus interius conseruatis q. 111. ar. 3. ad 1.
Fati diffinitio quæ ponitur a Boe. 4. de consolatione: quomodo est intelligenda q. 22. ar. 4. ad 3.
Fati & prouidentiæ diuersa ratio ordinis.q. 116.ar. 2.
Fato non subduntur quæ immediate a deo fiunt q. 116. ar. 4.
Felicitati accidit esse præmium uirtutis sicut enti esse terminum generationis q. 26. ar.1. ad. 2.
Felicitas aliqua nobis est cognoscere substantias separatas, sed quòd ipsæ se cognoscant, non est eis felicitas q.64.ar. 1.ad 1.
Felicitas ultima hominis in eius altissima operatione consistit, quę est intellectus operatio q. 12. ar. 1.
Femina in adiutorium generationis viri formata est q.92. ar. 1.
Fidei derogat dupliciter velle rōne ꝓbare q fidei sunt q.32.ar. 1.
Fidei & scientiæ differentia cognitiōis diuinorū q.12.ar.13.ad 3
K Fieri aliquid vel moueri præter naturam non est contra naturam, ut fluxus & refluxus maris q 105. ar.6.ad 1.
Fieri & factū esse simul sunt i quibus nō est mot⁹ q.45.ar.2.ad 2.
Fieri proprie est compositi & non formæ q.91.ar.2.
Fieri rerum a deo quoddam est secundum naturam, & quoddam miraculosum q. 114. ar. 4.
Filii dei postquam ingressi sunt ad filias hominum illeq; genuerunt &c. quomodo intelligitur q 51.ar.3.ad 6.
Filii in diuinis quare non possunt esse plures.q.27.ar.5. ad 3.
Filii quibus accidentibus parentibus assimilantur. q.100. ar.1.
Filius non ideo humanam assumpsit naturam, quia plus diligeret quàm angelicam: sed quia plus indigebat.q.20. ar.4 ad 2.
Filius perfecta est patris imago, quia eiusdem est naturæ, homo uero quia alterius est naturæ, dei imperfecta est imago q. 35. artic. 2. ad 3.
Filius est alius a patre, sed non diuersus a patre q. 31. ar 2. ad 1.
Filius est in patre, secundum essentiam, relationem, & originem q. 42. artic. 5.

Filius & spiritussanctus sunt vnus deus ratione vnitatis essentiæ.quæst.27.artic.3.ad. 2.
Filius in diuinis generatur sed non essentia sicut in creaturis. q.39.art.5.ad.2.
Filius intelligendo non format siue producit uerbum uel alisi filium.quæst.34.art.2.ad.4.
Filius non dicitur principiatus à patre. vt sic pater eius sit principium.q.33.ar.1.ad.2.
Filius omnem patris perfectionem per generationem accepit qui ab æterno patri in magnitudine est æqualis.quæst. 42.artic.4.
Filius perfecta imago patris dicitur.q.93.ar.1.ad 2.
Filius per se agit licet à se non agat: quia à se non habet naturam, sed a patre q.42.art.6 ad.1.
Filius primogenitus omnis creaturæ, quomodo intelligitur. q. 33.art.3 ad.2.
Filius quare filius, splendor, imago & uerbum dicitur.q 34.art. 2.ad.3.
Filius quare nascitur dissimilis patri.quæst 19.ar.8.
Filius quare non potest producere uerbum & spiritussanctus spirare amorem.q. 37.art.1.ad.4.
Filius quomodo nomine principii in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur.q 74. artic.3. ad.1.
Filius uisibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius ut sanctificationis actor, & spiritussanctus, ut iudicium.q.43.ar.7 ad.4.
Finem consequendi hominis & angeli differentia siue diuersa ratio.q.62.ar.5.ad.1.& 3.
Finem ultimum sicut non potest non uelle: ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere.q.18. ar. 3.
Finis cuiuslibet rei est propria eius operatio: aliàs frustra essent operatiuæ uirtutes.q.105.ar.5.
Finis, forma & efficiens priora sunt in causando: in causato uero econuerso.q.5.ar.4.
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale: ad cuius participationem omnia tendunt.q.103.ar.4.
Finis hominis est duplex secundum duplicem naturalem qualitatem ipsius.q.83.ar.1.ad 5.
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum.q.82.ar.3.ad 1.
Finis intentione remota ab agente: quod ex actione sequitur casuale est.q.44.ar.4.
Finis rationalis creaturæ est duplex, scilicet excedens & proportionatus naturæ.q.23.ar.1.
Finis sic se habet ad ea quæ sunt ad finem sicut principia in intellectu ad conclusiones.q.19.ar.5.
Finis uniuersi est quoddam uniuersale bonum extrinsecum. q. 103.art.2.
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid. q. 7. art.2.
Flumina paradisi oppositas irrigant regiones quæst. 102.art 1. ad.2.
Forma adueniens enti in actu est accidentalis: quia non dat esse simpliciter: sed secundum quid.q.76.ar.4.
Forma corporeitatis non est una omnium corporalium per se cui superueniant aliæ formæ.q.66. a.2.
Forma corporis cælestis simpliciter non est nobilior anima animalis: secundum tamen rationem formæ & motus nobilior est.q.70.ar.2.ad 3.
Forma cuiuslibet agentis est ratio & exemplar effectus. quæst. 44.ar.3.
Forma finis & efficiens conueniunt quodam ordine in ratione principii: materia ut subiectum effectus operationis. quæst. 105.ar.5.
Forma generati non est finis generationis nisi inquantum est similitudo formæ generantis.q 44.ar. 4.ad.2.
Forma in imaginatione est sine materia: non tamen sine conditionibus materialibus medium quoddam est inter esse formæ quæ est in materia: & quæ per abstractionem est in intellectu: a qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem.q 55.ar.2.ad.2.
Forma in supposito singulari existens re uel ratione communicabilis est.q.13.ar.9.
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia: & non aliqua species creata.q.12.ar. 5.
Forma naturalis uel intelligibilis inquantum dat esse, non dicitur principium actionis nisi supposita inclinatione ad effectum.q.14.art.8.
Forma non fit uel creatur, sed compositum, cuius partes concreantur. q.45.ar. 8.
A Forma quare inuariabilis dicatur.q.9.ar.2.ad.3.
Forma quare non perfectè complet potentiam materiæ.qu. 55. art.1.
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis secundū quod compositum est a composito. quæst.91.ar.2.
Forma secundum quod est magis immaterialis, tanto magis accedit ad infinitatem.q.14. ar. 1.
Forma simplex quomodo potest esse subiectum propositionis. q.13.ar.12.ad.2.
Forma simplex non potest esse subiectum, quomodo habet intelligi.q.54.ar.3.ad.2.
Forma substantialis est primum actionis principium: sed non proximum.q.77 ar.1 ad.4.
Forma substantialis quod suscipiat magis & minus est impossibile q.118.ar.2.ad.2.
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis, est compositio & ordo partium.q 76.ar.8.
B Formam abstractam alicuius dicimus: sed non econtra. q. 39 artic.2.
Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione.q.75.ar.5.
Formas non esse plures unius triplex ratio.q.76.ar.3.
Formatio fœminæ ex Adam fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce, de cuius latere ecclesię sacramenta fluxerunt.q.92.ar.2.
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem.q.67. ar. 4.ad.4.
Formæ corporales a substantiis spiritualibus deriuantur non in fluentibus, sed mouentibus ad formas.q.75.ar.4.
Formæ elementorum uirtute non actu manent in misto. q. 66. artic.4.ad.4.
Formæ quæ recipiuntur in materia per ipsam indiuidantur cū sit primum subiectum.q.3.art.2.ad.3.
C Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur.q.65.art.4.ad.1.
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse & unitatis, neque causam agentem per transmutationem, sed solum causam substantiam producentem. quæst.61. artic. 1. ad. 2.
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit.quæst. 45. art 2.ad.1.
Fundamentum positionis Platonis de ideis.q.18 ar.4. ad 3.
Fundamentum quare quidam male existimabant quandam rē esse.q.48.ar.2.ad 2.
Furor & concupiscentia metaphorice dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in deo.q. 59.ar.4.ad.1.
Futura cognosci possunt à deo dupliciter: sed à nobis uno modo tantum.q.86.ar.4.
Futura non euenire deus potest facere: sed præterita vel præsentia non fuisse non potest.q.10.ar.5.ad 3.
D Futura quædam magis iudicamus per motum quorundam animalium quàm per motum hominum.q.86.ar.4. ad.3.
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest.quæst. 14.ar 3.ad.3.
Futurorum cognitio est duplex: in causis suis, & in seipsis. q. 57.art.3.
GAudium, amor & dilectio sunt in deo: aliæ uero passiones non: nisi metaphorice.q 20.ar 1.ad.1.
Gaudium in angelis quomodo potest augeri & quomodo non de salute eorum qui per eorum ministerium saluantur.q.62. art.9.ad.3.
Gaudium in cęlis maius est super uno peccatore pęnitentiam agente, quàm &c. qualiter exponatur.20.ar.4.ad.4.
Gaudii manet una ratio in angelis tam respectu pęnitentis, quam in peccato manentis.quæst.13.ar.7.ad.3.
Generatio diuina prior, perfectior, & uerior est generatione humana.q.33.ar.2 ad.4.
E Generatio & omnes mutationes instantaneæ: sunt termini motus continui.q.53.ar 3.
Generatio formarum diuersorum graduum diuersimode fit a diuersis agentibus.q.118.ar.1.
Generatio mulieris ex quibus causis contingit.quæst.99.art. 2. ad.2.
Generatio non uiuentium est ab extrinseco totaliter: uiuentiū uero a principio intrinseco.q.78.ar.2.ad.2.
Generatio quare non est in substantiis separatis a materia. quæ. 98.art.1.
Generatio sine deformitate concupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ.q.98.ar.2.
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differentia.q.45.ar.8,ad.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX

Generationis communiter & proprie dictæ differentia.q.7.ar.2
Generationis creatæ & increatæ differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum.q.42.ar.4.
Generationis hominis & iumenti, corporis & animæ: conuenientia & differentia.q.75.ar.6.ad.1.
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum. q. 119. art. 2.
Generationes rerum & fieri, quare & antiqui philosophi principio materiali attribuerunt.q.22.ar.2.ad.3.
Generationis uniuocæ & æquiuocæ differentia.q.71.ar.1.ad.1.
Generare carnem naturale igni quando sit.q.62. ar.2.
Generata diuersimode: quomodo præcesserunt in suis causis. quæst.73.ar.1.ad.3.
Generata ex putrefactione quomodo suis causis assimilentur. q.105.ar.1.ad.1.
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & agmentatiua ipsis est perfectior & dignior.q.78.ar.1.
Generis & differentiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio.q.50.ar.2.ad.1.
Generis & speciei particularis & uniuersalis ratio non potest esse in deo.q.30.ar.4.ad.3.
In genere aliqui dupliciter est, proprie, & reductiue. quæst. 3. artic. 5.
Genuit pater filium uoluntate concomitante non ut habitudinem principii importat quo produxit mundum. quæst. 41. artic.2.
Genus neutrum quare significat essentiam & non masculinũ uel femininum.q.35.ar.2.ad.4.
Genus & accidens circa ideam speciei differunt.quæst. 15. art. 3.ad.4.
Gentilis & catholicus quomodo differant.q.13.ar.10.ad.5.
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimode secundum naturæ differentem inclinationem.q.62.ar 6.
Gloriam quis consequitur ex merito: & meritum ex gratia: gratiam uero ex diuina uoluntate.q.23.ar.5.
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati in instrumentis artis.q.43.ar.6.ad.4.
Gratia quid confert naturali cognitioni qua deum cognoscimus.q.12.ar.13.
Gratia quomodo perficit naturam.q.62.ar.5.
Gratiæ duplex gradus uel status: unus principium merendi, & alius gloriæ.q.109.ar.1.
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex.q.118.ar.1.
Gradus cognitionis animæ est triplex: & status multiplex. qu. 94.ar.2.
Gradus cognoscitiuæ uirtutis est triplex, scilicet sensitiuæ, intellectiuæ, per abstractionem, & sine abstractione.q.85.ar.1.
Gradus diuersi naturæ spiritualis ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur.q.62.ar.6.
Graduum uitæ diuersitas.q.72.ar.1.ad.1.
Grauia & leuia a generante mouentur: animalia uero a se. q.18.ar.1.ad.2.
Gubernatio multitudinis melius fit per vnum quàm per plures.q.113.ar.3.
Gubernationem uniuersi manifeste demonstrat ordo rerum in fine.q.103.ar.1.
Gubernationis effectus tripliciter considerari potest.q.103.ar.4
Gubernationis & prouidentiæ differentia: quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis.q.22.ar.1.ad.2.
Gubernationis rationalium & irrationabilium diuersus modus & differentia.q.103.ar.5.ad 2.
Gustus & tactus distinctio, & differentia.q.78.ar.3.ad.3. & 4.
HAbens gratiam ordinatur ad gloriam, ad quam non eligitur simpliciter.q.24.ar.2.ad.3.
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur.q.48.ar.4.ad.2.
Habitudo non est de ratione entis causati.&c. quæst. 44. artic. 1.ad.1.
Habitus uel potentias formaliter distinctos contineri sub uno habitu uniuersali non inconuenit.q.1,ar.3.ad.2.
Hic homo licet sit per participationem speciei, nõ tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie: sed ad speciem superexcedentem.q.44.ar.3.ad.2.
Hoc aliquid dupliciter potest sumi, uel pro quocunque subsistente, uel subsistente completo in materia alicuius speciei. q.75.ar.2.ad.1.
Hominem sibi dimitti uel permitti.a deo uel ab angelo quomodo fit.q.113.ar.6.
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundum sexum animam & corpus non exempti à lege naturæ. q.96. artic.3.
Homines pingues quare sunt pauci seminis & similiter animalia magni corporis.q.119.ar.2.
Homini ineſt à natura quoddam principium sciẽtiæ per quod cognoscuntur naturaliter quędam principia uniuersalia omnium scientiarum.q.117.ar.1.
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo: ideo par angelis secundum gradum gratiæ esse potest.q.118.ar.8.ad.1.
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia.q.58.ar.5.
Homo beatus non potest non inhærere diuinæ uisioni. q. 100. art.2.
Homo beatus nullo modo potest peccare, sed naturaliter appetit beatitudinem & fugit miseriam.q.94.ar.1.
Homo dicitur bonus non ratione intellectus: sed uoluntatis. q.1.ar.4.ad.3.
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis: quia omnes creaturæ mundi quodãmodo reperiuntur in eo.quæst.91. art.1.
Homo est omnis homo, falsa est propositio: sed deus est trinitas, uera est.q.39.ar.6.ad.1.
Homo & angelus diuersimode se cognoscunt. quæst. 87. artic. ad.2.
Hermogenei & heterogenei partes quomodo differenter se habent ad totius constitutionem.q.11.ar.2.ad.2.
Homo in coitu bestijs assimilatur.q.98.ar.2.ad.3.
Homo in patria angelum conregnantem: sed in uia custodem habet. q.113.ar.4.
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset. q. 113. art.4.ad.3.
Homo in statu innocentiæ animalibus ad uitæ sustentationem non indiguisset neque ad tegumentum.quæst 96.artic. 1.ad.3.
Homo in statu uiæ, uirtute potest esse maior multis angelis beatis.q.117.ar.2.ad.3.
Homo interior intellectiue, exterior uero sensitiue sumitur. q. 75.ar.4.ad.1.
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia.q.98.ar.1.
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ: dæmones uero immobiliter.q.64.ar.2.
Homo naturali appetitu uult beatitudinem.q.60.ar.2.
Homo per bonum & malum angelum inducitur ad bonum, scilicet directe per bonum & indirecte per malum.q.64.ar.4
Homo proficere ad meritum non potest nisi diuino adiuuante auxilio: sed per seipsum ruere potest q.114.ar.3.ad.3.
Homo quare discurrendo scientiam acquirit: quia non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequentes.q.58.art.3.
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu. q. 91.ar.3.ad.1.
Homo præest aliis animalibus & angelis in operatione.qu. 77. artic.2.
Homo quare habet staturam rectam, quatuor ostenditur rationibus q.91.ar.3.ad.3.
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. q. 102.ar.4.ad.3.
Homo quatuor in se continet, quibus conuenit cum omni creatura.q.96.ar.2.
Homo quia secundum animam præfertur superioribus corporibus non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem.q.90.ar.2.ad.4.
Homo quomodo intelligit se intelligere & illuminari & quomodo non.q.111.ar.1.ad.3.
Homo supponit & stat pro persona: deos uero supponit tantũ pro natura: & ex adiuncto pro persona.q.39.ar.4.ad.3.
Homo ut possit consequi uniuersalem & perfectam bonitatem beatitudinis, multis indiget uirtutibus & operationibus.qu. 77.art.2.
Humana natura quomodo est melior æqualis & minus bona natura angelica.q.20.ar.4.ad.2.
Humanitas quomodo dicitur pars formalis hominis. quæst. 3. artic. 3.
Humidum radicale est in quo fundatur uirtus speciei: nutrimentale uero quod nondum peruenit ad susciendam perfectam naturam speciei.q.119.ar.1.ad.3.
IDea, exemplar, & ratio dicitur respectu productionis & cognitionis.q.15.ar.2.
Idea exemplar uel principium cognitionis dicitur.q.15.ar.1.
Idea in Deo nõ est sicut quo, sed sicut q̃ intelligit; ideo diuinæ simplicitati

simplicitati quòd multa intelligat non repugnat.q.15.ar.2
Idea pluraliter dicitur in diuinis & non singulariter: quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam.q.34.artic.3.ad 4
Ideas necessitas ponendi, secundum Platonis positionem. qõ. 79.articul. 3
Ideas posuit August. esse rationes æternas in mente diuina. qõ. 84.articul. 5
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri.q.88.artic. 1
Idem non potest esse plurium ratio adequata, vel similitudo nisi sit excellens. q. 55.ar.3. ad 3
Identitate intellectus & voluntatis state, diuinæ processiones distinguuntur.q. 27.ar.3.ad 3
Identitatem realem duplicem in diuinis cõsideramus.quæst.40. articul. 1. ad 1
Identitas scientiæ ex scibilis vnitate sumitur.q.117.articul. 1
Ierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerũ, scilicet in deo, in causis vniuersalibus, & per applicationem siue determinationem ad determinatos effectus. q. 108.ar.6
Ierarchiam esse vnam uel plures, penes diuersam illuminationẽ sumitur.q. 118. ar. 1
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis, differentia.q.119.ar.1.ad 5
Ignis inferni quomodo dicatur æternus.q.10.ar.3.ad 2
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & speciẽ intellect. q.116.articul.1
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat q. 111. articul. 1
Illuminatio augmentum dicitur uirtutis naturalis intellectus. q.112. art.5
Illuminatio, est manifestatio eius quod mente concipitur, secundum quòd a prima ueritate dependet.q.107. ar.2
Illuminatio mentis rationalis, quomodo fit a deo, vel ab angelo per modum dispositionis.q.106.ar.1.ad 3
Illuminatio quòd non sit motus multipliciter probatur.quæst.67 artic.1.2
Illuminãdi, purgandi, & perficiendi volũtatem dei, & angeli, diuersa ratio.q.106.ar.2.ad 1.
Imaginatio ex præconceptis speciebus potest vnam speciem formare.q. 12. ar. 9. ad 2
Imaginis & vestigii ratio differentiæ. q.93. ar.3
Imago dupliciter consideratur, primo quantum ad id in quo primo reperitur. secundo, quantum ad quandam dei imitationem.q.93. artic. 3
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris.q.93.ar. 1
Imago in visione imaginaria, & corporali imperfecte reperitur. q. 93.ar.6.ad 4.
Imago est similitudo quæ ẽ in specie vel in signo speciei. quæst. 35. articul. 1.
Imago perfecta, secundum vltimam differentiam speciei attenditur. q.93.ar.2
Imago, quædam secundum naturam: quædam secundum gratiã, & quædam secundum similitudinem gloriæ potest in homine considerari q.93.ar.4
In causa mali non est procedere in infinitum, sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur, ex qua malum sequitur per accidens.q.49.ar. 3.ad 6
Inclinatio est triplex, scilicet naturalis, sensitiua, & intellectiua q.60. artic.1
Inclinatio gratiæ non necessitat uoluntatem, sed potest homo ea non uti, & peccare.q.62.ar. 3 ad 2
Incomprehensibile est quod non ita perfecte cognoscitur sicut cognoscibile est.q.12.ar.7.ad 2.
Incorporalia quæ dicatur.q 8.ar.2.ad 1
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter.q 97.ar. 1
Incubi quomodo dicuntur procreare filios. q. 51.ar. 3 ad 6
Individua corporalia non sunt de primaria intention enaturæ sed de per accidens & secundario.quæst.23. artic.7
Individua in separatis a materia, non sunt plura in vna specie. q.75. artic.7.
Individua substantiæ, quare dicuntur primæ substantiæ. quæst. 29. artic.1
Individua substantiæ quare dicuntur supposita, uel subiecta, uel hypostasis.q.39.ar.1.ad 3
Individuatio inquantum huiusmodi non impedit cognitionem vniuersalium: sed materialitas intelligentis, vel speciei. qõ. 76.artic.2. ad 3
Individuatio quomodo inueniatur in substantiis separatis quæst. 3. artic. 3
Individuationis corporalium, & spiritualium differentia, siue diuersitas.q.3.ar.2.ad 3
Individuantur seipsis formæ per se subsistentes. quæst. 29. articul. 9
Individui ratio vel substatiæ primæ animæ separatæ non conuenit.q 29.ar.1.ad 5.
Individui vagis & signati, diuersitas significationis. quæst. 30. articul. 4.
Individuo conuenit substare ratione materiæ, & subsistere ratione formę. q.29.ar.2.ad 5.
Individuorum, substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur a natura vel a naturæ authore. q.98.ar.1.
Individuum esse, quomodo deo conuenire potest. quæst. 29. articul. 3. ad 4.
Individuum & punctum, quomodo per priuationem cognoscuntur.q.14.ar.10.ad 1.
Individuum secundum continuitatẽ, & secundum speciem prius intelligitur, punctus vero, & vnitas posterius.q 85.ar.8.
Individuum in quantitate, & in separatis a materia diuersa ratio essendi in loco.q.8.ar.2.ad 2.
Inequalitas rerum est propter inequalitatem perfectionum graduum formarum.q.47.ar.2.
Inequalitas rerum perductarum dicit perfectionem vniuersi. q. 65. artic. 2. ad 3.
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus, quàm in seipsis. q.57.ar.1.
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris, denominatur.q 112.ar.2.ad 2.
Inferiorum diuersa ratio, non facit æquiuocationem superiorũ. q.29 ar.4.ad 4.
Infiniti diuersa ratio in angelis, & in corporalibus. quæst. 50. artic. 2. ad 4.
Infinitum esse aliquod corpus naturale vel mathematicum, est impossibile.q.7.ar.3.
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit, vt æui duratio. q.10.art.5.ad 4.
Infinitum in diuisione inuenitur, sed non in additione. quæst. 7. artic. 3. ad 3.
Infinitum in potentia esse in intellectu, non inconuenit. quæst. 87.artic.3.ad 2.
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis. quæst. 7. articul. 3. ad 2.
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis. quæst. 86. artic. 1. ad 1.
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur, materiæ attribuitur.q.7.ar.1.ad 2.
Infinitum quomodo sumitur a mathematicis q.7. ar.3.ad 1.
Infinitum secundum formam est maxime cognoscibile, sed nõ secundum materiam.12.ar.1.ad 2.
Infinitum secundum quantitatem, quare non est cognoscibile. q.14.ar.12.ad 1.& 2.
Informitas materiæ quomodo intelligitur precessisse eius formationem.q.69.ar.1.
Ingenitum dupliciter potest significari, scilicet, absolute, & relatiue.q.33.ar.4 ad 3.
Inherendi vltimo fini necessitas q.62.ar.8.
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa quòd sit cognoscitiua: ideo deus est in summo cognitionis.q.14.ar.1.
Immaterialitas est ratio incorruptibilitatis rei.q.50.ar 5.
Impossibile est, & magis deo repugnat facere præteritum non fuisse, quàm mortuum suscitare.q.25.ar.4.ad 1.
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur. q.111. artic. 3.
In principio creauit deus cælum & terram &c. diuersimode potest exponi.q.61.ar.3.ad 3.
In principio creauit deus cælum & terrã, tripliciter exponitur. & quare q.46.ar.3.
In principio erat verbum, vt plato dixit, quomodo intelligitur. q. 32.ar.1.ad 1.
Impugnatio hominis quomodo est a deo, & a dæmone, ipsa impugnatio est a dæmone, sed ordo impugnationis est a deo. q. 114.artic.1.
In separatis a materia idem est intellectus & quod intelligitur, quomodo habet veritatem.q. 87.ar.1.ad 3.
Instans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis eius, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem.q.63.ar.6.ad 4.
Intellectiuæ partis hominis, & angeli differentia, pœnes retardationem inclinationis.q.62.ar.6.
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis & angeli, sed potius generis.q.75.ar.7.ad.2.
Intellectualis operationis est duplex principium in intelligente. q. 105. artic.3.
Intellectum agentem necessitas ponendi, est propter abstractio-

Universidad de Deusto Biblioteca

nem ſpecierum a fantaſmatibus. q. 79.ar.3
Intellectum eſt vnum tantum & non plura plurium intellectuum. q.76.ar.2.ad 4
Intellectum ſecundum ſuam ſpeciem eſt perfectio intelligentis. q.14.articul.5.ad 2
Intellectus agens eſt ſua actio: habet intelligi talis prædicatio p concomitantiam & non per eſſentiam. q. 54.artic.1.ad 1
Intellectus agens & poſſibilis, quare neceſſario ponuntur in nobis. q.54.artic.4
Intellectus agens qũo operatur circa fantaſmata. q.85.ar.1.ad 4
Intellectus angeli & hominis, genere non differunt. quæſt. 79. artic.8.ad 3
Intellectus angeli, hominis, & dei differentia extendi in actu, uel in potentia. q.79.ar.2
Intellectus angeli quomodo ſemper eſt in actu reſpectu connaturalium ſpecierũ, & in potentia: quia quæ naturaliter cognoſcit non ſemper conſiderat. q.58.ar. 1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad dei cognitionem. q.12.ar. 1.ad 4
Intellectus creatus quomodo poteſt eleuari ad ea, quæ excedunt ſuam naturam. q.12.ar.4.ad 3
Intellectus, diuerſus modus eſſendi. q.79 ar.6.ad 3
Intellectus diuinus menſura eſt noſtri intellectus & veritatis. q. 21.articul. 2
Intellectus diuinus vt ſe intelligat, quare non intelligit alia. q. 14.articu.2.ad 3
Intellectus dupliciter eſt in potentia. q.58.ar.1
Intellectus eſt in actu per ſpeciem intelligibilem ad quam conſequitur inclinatio quæ eſt uoluntas. q.19.ar.1
Intellectus eſt ſimplicior & abſtractior voluntate ſimpliciter & abſolute. q 82.ar. 3
Intellectus eſt ſupra tempus quod eſt numerus motus &c. qõ. 85.artic.4.ad 1
Intellectus & exſtimatiuæ comparatio in cognoſcendo reſpectu cognitionis ſenſus. q.78.ar.4.ad 4
Intellectus & ſenſus conuenientia & differentia: reſpectu obiecti in patiendo q.75.ar.3.ad 2
Intellectus & ſenſus in actu ſunt intellectum & ſenſatũ in actu. q.55.ar.1.ad 2.
Intellectus & uoluntas tantum iſta ſunt in angelis. quæſt. 79. articul.1.ad 3
Intellectus & volũtatis differentia tendendi in propria obiecta. q.16.artic.1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo conſiſtit. quæſtio.59. artic.3. ad 2
Intellectus & voluntatis ſolum anima eſt ſubiectum: ſenſitiuarum vero virium coniunctum. q.77.ar.8
Intellectus, imaginationis, & ſenſus differentia in rerum apprehenſione. q.57.artic.1.ad 2
Intellectus in prima obiecti apprehenſione perfectam de re non habet cognitionem: ſed ſucceſſiue. q.85.ar.5
Intellectus eſt in principio ſicut tabula, & refutatio oppoſitę opinionis Platonis. q.84.ar.3
Intellectus intelligens rem aliter quàm eſt: eſt falſus, dupliciter exponitur. q. 13.ar.1.ad 3
Intellectus, licet ſit ſupra tempus: tamen compoſitioni & diffinitioni ipſius tempus adiungitur, dum ſe ad fantaſmata conuertit. q 85. ar.5.ad 2
Intellectus noſter ita ſe habet in ordine intelligibilium ſicut materia in ordine materialium. q.14.artic.2.ad 3
Intellectus noſter non poteſt plura ſimul actu intelligere, niſi q̃ per vnam ſpeciem cognoſcit. q.86.ar.2
Intellectus noſter per ſpeciem intelligibilem infinita cognoſcit. q. 14. articul. 12
Intellectus noſter, quare apprehendit ſimplicia per modum compoſitorum. q.13.ar. 12
Intellectus noſter, quare cognoſcit componendo & diuidendo cognita quidditate. q.58.artic. 4
Intellectus noſter ſicut uirtute eſt infinitus: ita cognoſcit infinitum. q. 86. ar.2 ad 4
Intellectus paſſiui diuerſorum acceptio, ſcilicet pro appetitu ſenſitiuo & pro uirtute cogitatiua. q.79.ar.2.ad 2
Intellectus per ſimilitudinem obiecti fit in actu: non autem uoluntas. q.27.ar.4
Intellectus potentialis dicitur ſeparatus, quia non eſt actus alicuius organi & multo magis agens. q.79.ar.5.ad 1
Intellectus practicus nõ mouet cũ apprehenſione particulari. q. 86. ar. 1.ad 2
Intellectus principiorum quomodo eſt cauſa concluſionis & ſciẽtiæ, & quomodo non. q.15.ar.5
Intellectus quadrupliciter diſtinguitur, ſcilicet agens potentialis ſit habitu & adeptus. q.79.ar.10
F Intellectus quare non poteſt plura ſimul intelligere per diuerſas ſpecies. q.12.ar. 10
Intellectus quòd ſimul diuerſis ſpeciebus eiuſdem generis perficiatur ad intelligendum diuerſa in actu, eſt impoſſibile. quæſt. 85. articul.4.
Intellectum vnum omnium hominum eſſe, eſt impoſſibile. q. 76.artic.2.
Intellectus quomodo dicitur pati: licet intelligere ſit eius perfectio. q.79.ar.2
Intellectus reflectens ſe ſuper actum ſuum, cognoſcit actum, & ſpeciem vt quod. q.85.ar.2
Intellectus, ſpecies intelligibilis, intelligens, intelligere: & quod intelligitur: ſunt vnum & idem in deo. q. 14.ar.4
Intellectus ſpeculatiui & practici differentia ex parte finis. G q. 79. artic. 11
Intellectus, voluntas, & natura, re in omni creatura differunt. q. 59. artic. 2
Intelligentia non poteſt aliam producere intelligentiam, neque agens naturale aliquam naturam abſolutam. q.45. ar.5.ad.1.
Intelligere eſt operatio exiſtentis in actu per formam, cuius ipſa eſt principium: demonſtratio Ariſtotelis. q.76.ar.2
Intelligere eſt operatio rei ſubſiſtentis in corpore. q.75.a.2
Intelligere eſt propria hominis operatio inquantum eſt homo. q.76.artic.1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia. quæſt.79. articul. 8.
Intelligere & velle non ſunt actus deſignantes proceſſionem alicuius rei diſtincte a deo. q. 41.ar.4.ad 3
Intelligere non eſt abſque fantaſmate. q.85. ar.1
Intelligere non eſt operatio virtutis organicæ. q.76.ar.1
H Intelligere non eſſe ſine corpore, quomodo intelligitur. quæſt. 75. artic. 2. ad 3
Intelligere rem aliter quàm eſt, quomodo eſt uerum, vel falſum. q.85.artic.1.ad 1
Intelligibile tripliciter eſt in intellectu, ſcilicet in actu: in habitu, & vt ad aliud relatum. q. 107. ar.1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, ſed nõ in deo. q. 28. ar.4 ad 2
Intelligibilia per corporum ſimilitudines intelligimus. quæſt.1. articul.9
Iraſcibile & concupiſcibile in diuerſa, & diſtincta principia reducuntur. q.81. ar.2
Iraſcibile & concupiſcibile non reſpiciunt boni vniuerſalem rationem: ſed ſolum delectabilis repulſiui. q 82.ar.5
Iudicamus aliquid ratione & ſynderesi naturaliter. quæſt. 79. articul. 12.ad 3
I Iudicium eſt determinatio ſiue concluſio conſilii. quæſt. 83. articul. 3. ad 2
Iudicium perfectum ſcientiæ naturalis haberi non poteſt de rebus naturalibus: non cognitis ſenſibilibus. q 84.ar.8
Iuſtitia eſt duplex, ſcilicet commutatiua & diſtributiua. quæſt. 21. artic. 1
Iuſtitiæ originalis eſt triplex ſubiectũ. q.95. artic.1
Iuſti quare in hoc mundo affliguntur. q.21.ar. 4.ad.3
LARGIRI rebus perfectiones ad dei bonitatem, iuſtitiam, miſericordiam, & liberalitatem pertinet. q. 21. art. 3
Lex noua excellentior eſt antiqua. q. 112. ar. 2. ad 1
Liber de ſpiritu & anima: non eſt autenticus, neque Aug. qõ. 77. artic.8. ad 1
Liber mortis quare non ponitur ſicut liber vitæ. quæſtio 24. articul. 1. ad 3
Liber vitæ ſolum notitiam dicit electorum in uitam gloriæ. q. 24. artic. 2
K Libero arbitrio & lege naturali homo ſufficienter non poteſt vitare malum, propter animæ paſſiones. q.113.ar.1.ad 1
Libertas arbitrii maior eſt in angelis, qui peccare non poſſunt: quàm in nobis, qui peccare poſſumus. q.62.ar.8.ad 3
Libertas arbitrii vt dicit remontionem coactionis, non ſuſcipit magis & minus, quæ in ſuperioribus angelis nobiliori modo eſt, quàm in inferioribus. q.59.ar. 3.ad 3
Liberum arbitrium eſt potentia denominata ab actu. quæſt. 83. articul.2. ad 1
Liberum arbitrium non eſt eorum, quæ naturali inſtinctu voluntas. q.19. ar. 10
Liberum arbitrium non eſt ſufficiens cauſa merendi. quæſt.62. articul.4
Liberum arbitrium quid ſit, ex electione ratio ſumenda eſt. qõ. 83. articul.3
Liberum arbitrium vt cauſa particularis concurrit ad merirum gloriæ. q. 23. artic. 5.
Loca aquis duo aſſignantur poſitione contraria: non tamen eadem, ſed ratione diuerſa. q.68.ar.3.ad 1
Locutio

Locutio angeli in ſola intelligibili opatione cõſiſtit. q. 107.ar.4
Locutio eſt intelligibilis ordinatio ad alterum per voluntatem. q.107.ar.1.
Locutionis hominis & angeli differentia. q.107 ar.1.ad 1.& 2.
Locus ab authoritate in hac ſcientia eius dignitati non derogat. q. 1.ar. 8.ad 2.
Locus non eſt pænalis animæ vel angelo, quaſi afficiens, alterando naturam, ſed quaſi afficiens voluntatem contriſtando. qõ. 64. ar. 4. ad 3.
Locus paradiſi quibus mediis ſecluditur a noſtra habitatione. q. 102. ar. 1. ad 3.
Locus temperatus requiritur, vt generatio hominum & perfectorum animalium fiat. q.91.ar.2.ad 2.
Lucem non habere modum, ſpeciem, & ordinem, quomodo intelligatur. q.5.ar.5.ad 5.
Lumẽ in medio non habet eſſe intentionale, ſed reale. q.67.ar.3.
Lumen intellectus noſtri eſt quædam diuini luminis participatio. q 84.ar.5.
Lumen intellectus noſtri eſt quædam impreſſio primæ veritatis. q. 88. ar.3.ad 1.
Lumen intellectus eſt veritatis manifeſtatio. q.106.ar.1.
Lumẽ nõ eſt ſimilitudo, qua dei eſſentia videtur. q.12.ar.5.ad 2.
Lumen quare non habet contrarium, & quomodo facit colores in actu, ſiue viſibiles. q.67.ar.3.ad 2.& 3.
Luminaria quare magna dicuntur. q.70.ar. 1.ad 5.
Luminaria pp tria hominibus vtilia, deus creauit. q.70.ar.2.
Luna ꝙ plena facta fuerit, eſt ſatis probabile. q.70.ar.2.ad 5.
Lux primo producta, cuius natute fuit. q.67.ar.4.ad 2.
Lux ſolis in primo triduo fuit informis, & quarta die formata. q. 68. artic. 1.
MAGI Pharaonis quòd defecerint in tertio ſigno, quomodo intelligitur. q.33.ar.1.ad 1.
Magi pharaonis ſerpentes & ranas quos fecerunt, naturaliter facti ſunt. q.114.ar.4.
Magis & minus mutabilia ſunt, quæ magis & minus ab eternitate recedunt. q.10.ar.5.
Magis & minus quomodo diuerſificant ſpeciem, & quomodo non. q.50.art.4.ad 2.
Magis vniuerſale comparatur ad minus vniuerſale vt totum, & vt pars. qõ.85.artic.3.ad 2.
Magis vniuerſalia via generationis ſunt priora minus vniuerſalibus, ſed via perfectionis minus vniuerſalia ſunt priora. qõ. 85. artic.3. ad 1.
Magiſter docendo nihil directe cauſat in intellectu diſcipuli, ſed ipſum mouet vt virtute ſui intellectus formet intelligibiles conceptiones. q.117.ar.1.ad 3.
Mala non eſt quælibet boni remotio negatiue accepta ſed priuatiue. q.48.ar.3.
Malum boni dicit priuationem, & quid ſit, ex boni ratione oportet accipere q.48.ar.1.
Malum culpæ quid. q.17.ar.1.
Malum culpæ & pæne dicitur per ſubtractionem debitæ operationis. q 48.ar.5.
Malũ dicitur quod exit ab ordine boni particularis, & nihil qđ exit ab ordine prouidentiæ. q.103.ar.7.ad 1.
Malum eſſe vt in pluribus & bonum vt in paucioribus quomodo contingit. q 63.ar.9.ad 1.
Malum habet cauſam per accidens & per ſe. q.49.ar.1.
Malum non habet rationem appetibilis per ſe ſed per accidens. q. 5.ar. 2. ad 3.
Malum quomodo eſt in deo vt ſcitum, & nõ vt cauſatum ab eo. q.18.ar.4 ad 4.
Malũ ſimpliciter nõ tollit modũ, ſpeciẽ, & ordinẽ. q.5.ar.5.ad 3.
Malum vt in pluribus in hominibus accidit, quia bonum ſenſus & non rationis ſequitur ſed in generabilibus & corruptibilibus, vt in paucioribus. q.49.ar.3.ad 5.
Malum vt malum aliquo appetitu, ſiue naturali, ſiue animali, ſiue intellectiuo appeti eſt impoſſibile. q.19.ar.9.
Manifeſtatio veritatis non ſemper eſt illuminatio, niſi ordinet in deum. q.109.ar.3.
Mathematica non habent rationem finis & boni. q.5.ar.3. ad 4.
Mathematicus non demonſtrat per cauſam efficientem. quæſt. 44. ar. 1. ad 3.
Mare eſt terminus omnium aquarum, in quod confluunt omnes aquæ occultis vel manifeſtis meatibus. q.69 ar.1.ad 3.
Mas & fæmina in hominibus coniunguntur, non ſolum propter generationis neceſſitatem vt in aliis animalibus, ſed propter domeſticam vitam, in qua ſunt quædã opera viri & fæminæ, & in qua vir eſt caput mulieris. q.92.ar 2.
Materia cæli eſt in potentia tantum ad vnã formam. q. 97.ar.1.
Materia corporis cæleſtis non compatitur ſecum priuationẽ alterius formæ, ideo cælum eſt incorruptibile. q.9.ar.2.
A Materia dicitur vna, non vnitate alicuius formæ: ſed per omniũ formarum remotionem. q.16.ar.7.ad 2
Materia diuiditur in partes ratione quantitatis: qua remota, remanet ſubſtantia indiuiſibilis. q.50.ar.2
Materia eſt de intrinſeca ratione rei naturalis. q.75.ar.4
Materia eſt duplex cõmunis & ſignata, communis eſt de ſpecie, ſed non ſignata. q.85.ar.1.ad 2
Materialia præexiſtunt in angelis ſimplicius & immaterialius q̃ in ipſis rebus: multiplicius tamen quàm in deo. q.57.ar.1
Materia ingenita dicitur, quia non habet ſubiectum de quo ſit: & cælum ingenitum dicitur: quia non habet contrarium ex quo generetur. q.46.ar.1.ad 3
Materia intelligibilis communis a qua non abſtrahit mathematicus eſt ſubſtantia, ſecundũ quòd ſubiacet quantitati. quæſt. 85.artic.1.ad 2
Materia non poteſt eſſe ſine forma, eo quòd formã participet. q. 3. articul. 2
Materia prima cognoſci non poteſt, niſi ſecundum proportionẽ ad formam. q.87.ar.1
Materia prima licet non exiſtat, tamen bonum quoddam eſt. q. 5.artic.2.ad 1
B Materia prima mutari ad formam non poteſt niſi a deo, uel a cõpoſito ex materia & forma. q 117.ar.3
Materia prima non exiſtit in rerum natura per ſeipſam: neque ſecundum potentiam eſt infinita ſimpliciter. q.7.ar.2.ad 3
Materia prima quare eſt potentia: cum ſit ſemper ſub forma. q. 55. articul. 1
Materia prima quòd intelligatur ſine forma, implicat contradictionem: nec ſub aliqua forma communi fuit creata: ſed ſub diſtinctis formis. q.66.ar.1
Materia prima qũo habet ideam in deo. q.15.ar.3.ad 3
Materia prima quomodo præintelligitur diſtincta ante formæ introductionem. q.76. artic.6.ad 2
Materia quòd non ſit vna ſuperiorum & inferiorum, probatio Ariſto. q.66.ar.2
Materia quòd ſit vna corporalium & ſpiritualium eſt impoſſibile. q 50.artic.2
C Materia quomodo dicitur appetere bonum, & rationẽ appetibilis non habere. q.5.ar.3.ad 3
Materia ſicut eſt ꝓpter formã, ita forma quæ eſt actus primus, eſt propter operationem, quæ eſt actus ſecundus. q.105.ar.5
Materiam moueri ad formã, eſt ipſam reduci de potentia ad actũ a potentia actiua. q.105.ar.1
Materiæ duplex conditio: ad formam, ſcilicet & ad corruptionẽ q.76.ar.5 ad 1
I Materiæ & intellectus diuerſa ratio recipiendi formas & diſtinctiones &c. q.75.ar.5.ad.1.& 2
Materiæ fœtus ſtatim ineſt a principio forma vegetabilis ſecundum actum primũ, & nõ ſm actũ ſecundum. q.118.a.1.ad 4
Materiæ inferiorum & ſuperiorum diſtinctio & differentia. q. 84.ar.3.ad 1
Materiæ magis repugnat eſſe, ſine forma, quàm accidenti ſine ſubiecto. q.66.ar.1.ad 3
Materiæ non eſt terminatum eſſe niſi per formam. q.44 ar.2
D Mediis duobus aliquid cognoſci poteſt ſine repugnantia. quæſt. 58.artic.7.ad 3
Medium aliquod eſſe inter materiam & formam: penitus eſt impoſſibile. 76.ar.6
Medium cognitionis eſt duplex: quoddam eſt in quo res viſa ſimul cum medio uidetur: aliud per cuius notitiam in aliquod cognitum deuenimus. q.94.ar.1.ad 3
Medium quomodo datur inter ſubſtantiam & accidens: vt animæ proprietates. 77 ar.1.ad 5
Meliꝰ eſt quod in ſe bonum eſt & aliis cauſa bonitatis, quàm qđ ſolum ſibi bonum eſt. q.103.ar.6
Memoria intellectiua non eſt obiecti præteriti, vt præteritum eſt: ſed ſenſitiua tantum, quæ ſingularium eſt apprehenſiua. q. 79.ar.6
Memoria, intelligentia, & voluntas: quòd ſint tres potentiæ, non eſt de intentione Auguſtini. q .79.ar.7.ad 1
E Memoria, intelligentia, & voluntas: qũo ſunt vna eſſentia. qõ. 77.artic.1.ad 1
Mens & ſpiritus, eſt eſſentia vel ſubſtantia: quomodo intelligitur. q 79.ar.1.ad 1
Mẽſurę diuerſa rõ ẽ. ſ. eternę, euiternæ, & ĩcorruptibilis. q.10.ar.5
Meritum penes gratiæ & operis quantitatem penſatur: quæ eſt dupl ex. q.95.ar.4
Metaphorice dicta de deo, ſolum ſimilitudinem important, ſiue ſignificant ad creaturas. q.13.ar.6
Metaphorice quædã dicuntur de deo, & quædã proprie. q.9.ar.11
Metaphorice quædam nomina dicuntur de deo, & quædam proprie. q.13.ar.3.ad 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare &c. dupliciter exponitur. q. 117. ar. 2. ad 1.
Millia millium ministrabant ei &c. qualiter exponitur. q. 112. artic. 4. ad 2.
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum. q. 1. ar. 5. ad 1.
Ministeria angelorum eis vtilia sunt, inquantum sunt quædam pars ipsorum beatitudinis. q. 62. ar. 9. ad 2.
Miracula sunt præter virtutes actiuas & potentias passiuas naturales, nō tamē præter rationes ideales. q. 115. ar. 2. ad 4.
Miracula qualiter fiunt per magos, dæmones, & per bonos & malos Christianos. q. 110. ar. 4. ad 2.
Miracula quomodo conuenit viris sanctis facere, mortuis vel viuis. q. 108. ar. 8. ad 2.
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatem naturæ, quam tripliciter potest excedere. q. 105. ar. 8.
Miraculum dicitur quod habet causam occultam, excedentem naturæ facultatem, consuetudinem, & ordinem. qō. 105. artic. 7. ad 2.
Miraculi duplex acceptio. s. stricte & large. q. 114. ar. 4.
Miseria proprie est defectus rationalis creature, quam contingit esse felicem. q. 21. ar. 4.
Missio importat originem & nouum modum essendi in alio. q. 43. artic. 1.
Missio inuisibilis fit per gratiæ inhabitationē &c. q. 43. ar. 6.
Missio visibilis Spiritussancti ad Christū & ad alios sanctos, multiplex fuit, ad diuersos denotandū effectus. q. 43. ar. 7. ad 6.
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio. q. 43. ar. 4.
Mitti quibus ordinibus conuenit ad exterius ministerium quibus disponere & quibus non. q. 112 ar. 4.
Mitti quomodo differenter cōuenit filio & Spiritui sancto, Filio vt actor sanctificationis, Spiritui sancto vt donum sanctificationis. q. 47. ar. 7.
Mobilia diuersa diuersimode mouentur secundum etiam vnius motoris motionem. q. 103. ar. 5. ad 2.
Mobilia & possibilia reducuntur in vnā causam simpliciter immobilem. q. 2. ar. 3. ad 2.
Mobilia & variabilia omnia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur. q. 113. ar. 1.
Modi viuendi sunt quatuor, secundum quatuor gradus viuentium. q. 78. ar. 1.
Modus essendi rerum est triplex. s. dei, angeli, & naturę corporalis, cuius anima naturaliter est cognoscitiua. q. 12. ar. 4.
Modus recipiēdi spēm obiecti ab intellectu quid. q. 50. ar. 2. ad 2.
Modus, species, & ordo, aliter in deo & aliter in creaturis esse dicuntur, scilicet sicut in causa & causato. q. 6. ar. 1. ad 1.
Modus species & ordo qualiter bona sint q. 5. ar. 5. ad 2.
Mors quomodo animali accidat. q. 119. ar. 1. ad 4.
Mortui ꝙ viuis appareāt vel diuina fit dispēsatione, vel bonorū vel malorum angelorum fit operatione q. 89. ar. 8. ad 2.
Motus cæli est causa generationis & corruptionis inferiorum. q. 68. art. 2. ad 3.
Motus cæli est causa transmutationum naturalium: non tamen transmutationum quæ sunt præter ordinem naturæ. qō. 91. artic. 2. ad 3.
Motus cæli non est naturalis propter principium actiuum intrinsecum sed passiuū, & quomodo potest dici naturalis per principium intrinsecum. q. 70. ar. 3. ad 4. & 5.
Motus dilectionis angelorum in deum est duplex. qō. 63. arti. 1. ad 3.
Motus diurnus communis totius cæli, causa est distinctiōis diei & noctis, dierum vero temporum, & annorum speciales distinctiones quomodo fiant. q. 70. ar. 2. ad 3.
Motus diurnus contingentis generationis est causa: qui vero est per zodiacum causa est diuersitatis secundum generationem & corruptionem. q. 104. ar. 2.
Motus dupliciter sumitur, scilicet communiter vt est actus perfecti, sicut intelligere & sentire, & proprie vt est actus imperfecti, scilicet mobilis. q. 18. ar. 1.
Motus est duplex in cælo, vnus communis qui causat diem & noctem, alius diuersificatus secundum quem diuersificantur dies, menses, & anni. q. 67. ar. 4 ad 3.
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus. q. 18. ar. 1. ad 1.
Motus & quies, quomodo deo attribuantur. q. 73. ar. 2.
Motus inferiorum corporum, in corpus cæleste sicut in causam reducuntur. q. 115. ar. 3.
Motus localis instantaneus non potest dari q 67. ar. 2.
Motus localis quare perfectior est cæteris motibus. q. 110. ar. 3.
Motus partis intellectiuę in homine retardatur & non in angelo ratione suæ compositionis. q. 62. ar. 6.
Motus quidam consequitur formam vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam, vt calefactio. q. 105. ar. 2
Motus qui est a motore coniuncto proprium vitæ est opus: qui vero a motore separato, opus vitæ esse non pōt. q. 51. ar. 3. ad 3
Motus quilibet semper supponit aliquid imobile. q. 94. a. 1. ad 3
Motu locali maxime aliquorum distinctio manifestatur. qō. 70. articul. 1
Mouentia seipsa & mota respectu finis, triplici gradu perfectionis distinguntur, secundum magis & minus perfectum. q. 18. ar. 3
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se, sed per accidens mouens difformiter. qō. 75. artic. 1. ad 1
Mouens sicut dicitur quod dat formam quæ est principium motus in corporalibus: ita & mouens dicitur quod causat formā intellectualis operationis. q. 105. ar. 3
Mouere contingit dupliciter, scilicet per modum finis & per modum efficientis. q. 82. ar. 4
Mouere corpora localiter, quare quædam separata possunt, & quædam non. q. 117. ar. 4. ad 1
Moueri ab obiecto, non est de ratione cognoscentis inquantum huiusmodi, sed inquantum est in potentia. q. 56. ar. 1
Moueri a se & ab alio non semper dicit coactionem & contradictionem. q. 105. ar. 4. ad 1 & 2
Moueri contra naturam quid. q. 105. ar. 6. ad 1
Moueri & mutatum esse, motus continui & discreti differentia. q. 53. ar. 2. ad 3
Moueri & pati intellectus & aliorum mobilium æquiuoce dicitur. q. 14. ar. 2. ad 2
Moueri & quiescere ad quid reducuntur. q. 79. ar. 8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile nisi uirtus mouētis excedat uel adequet virtutem mobilis passiuam. q. 105. a. 4
Moueri uel mouere, quomodo deo conuenit. q. 9. ar. 1. ad 1
Mulier quare de costa viri sit formata, duplex fuit significatio. q. 92. articul. 3
Mulier quare de uiro facta sit, quadruplici ratione ostenditur. q. 92. articul. 2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatū, sed non respectu naturæ vniuersalis. q. 92. ar. 1. ad 1
Multa mala in rebus Deus permittit, ne multa bona impediantur. q. 23. ar. 5 ad 3
Multiplicatio numeralis qualiter intendatur. q. 50. ar. 4. ad 4
Multiplicatio specierum, & indiuiduorum non est secundum eandem rationem. q. 62. ar. 6. ad 3
Multiplicitas nominis non secundum prædicationem: sed secundum significationem attenditur. q. 13. ar. 10. ad 1
Multitudo ex vnitatibus constituitur, non secundum quòd ratio nem indiuisionis habent, sed secundum id quod de entitate habent. q. 11. ar. 2. ad 2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco secundum duplicem acceptionem. q. 11. ar. 2. ad 3
Mundum esse æternum demonstrari non potest, neque rationes Aristotelis hoc demonstrant. q. 46. ar 1
Mundum incepisse, neque per causam, neque per effectum demōstrari potest. q. 46. ar. 2
Mutabilitati omnis creatura subiecta est vel per potētiā quæ est in deo, vel per potentiam in creaturis existēte. q. 9. ar. 2
Mutationis perfectio & dignitas, a termino ad quem est: & non a quo. q 45. ar. 1. ad 2
NARRATIO historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenenda est. q. 102. ar. 1
Nati ex Adā in statu innocentiæ poterāt peccare. q. 100. a. 2. ad 1
Natiuitas filii secundum intellectum filiationem præcedit, etiā secundum quòd est constitutiua personæ filii. q. 40. ar. 4
Natura assumpta a uerbo, quicquid de ea dicitur: & de filio dei dicitur. q. 43. ar. 7. ad 1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis. q. 118. art. 2. ad 3.
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum. q. 78. ar. 1
Natura qualiter intendat corruptibile & incorruptibile perpetuum. q. 68. ar. 1
Natura diuina in filio non generatur neque per se, neque per accidens: humana uero in nobis per accidens generatur & corrumpitur. q. 39. ar. 5. ad 2
Natura est potētia generatiua qua generans sibi simile producit q. 41. artic. 5.
Natura & uoluntas quomodo differant in causando: & quare natura determinatur ad vnum & non voluntas. q. 41. ar. 2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum, & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie. q. 92. ar. 2. ad 2
Natura humana & angelica comparatæ ad gratiam sunt æquales: sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta. qō. 20. artic. 4. ad 2.
Natura intellectualis sibi relicta potest a rectitudine deficere & peccare & quid est peccatum. q. 63. ar. 1.
Natura quare dicitur de materia & forma. q. 29. ar. 1. ad 4.
Natura quæ libet intellectualis naturaliter tendit in bonum, & per accidens in malum. q. 63. ar. 4.
Natura rationem principii importat, nō autem essentia, ideo ordo naturæ in diuinis dicitur & nō essentiæ. q. 41. ar. 3. ad 4.
Natura semper producit quod est perfectius & melius ex sui inclinatione vel semper, vel vt in pluribus. q. 103. ar. 1.
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi deum. q. 12. artic. 1.
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas, nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum. q. 84. ar. 4.
Necessarium est duplex, scilicet, absolutum, & ex suppositione. q. 19 artic. 3.
Necessarium & contingens: quia consequuntur ens inquantum ens, cadunt sub diuina prouidentia. q. 22. ar. 4. ad 3.
Necessarium quomodo potest definere esse. q. 50. ar. 5 ad 3.
Necessitas huius conditionalis, si deus sciuit aliquod futurum. ergo illud erit. q. 14. ar. 13. ad 2.
Necessitas huius scientiæ. q. 1. ar. 1.
Necessitas materiæ quòd sit talis dispositionis ex forma, ratio sumi debet. q. 76. ar. 3.
Necessitas naturalis inherens rebus quę determinantur ad vnū, est quædam impressio dei dirigentis ad finem. quæst. 103 arti. 1. ad 3.
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis & non inanimatis. q. 78. ar. 2 ad 2.
Necessitas triplex scilicet, absoluta, finis & coactiōis, quæ volūti repugnat. q. 82. ar. 1.
Necessitas vnionis animæ ad corpus. q. 101. ar. 1.
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa, est diuina voluntas. q. 19. ar. 8.
Negatio ad genus affirmationis reducitur. q. 33. ar. 4. ad 3.
Negatio diffiniens non est aliquid eius quod diffinitur. qō. 10. artic. 1. ad 1.
Negatio, priuatio, & contrarię quomodo differunt. q. 17. ar. 4.
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione. q. 86. artic. 2. ad 2.
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum. quæst. 103. artic. 7. ad 1
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum, in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum. q. 13. ar. 10.
Nomen collectiuū duo importat in sui significatiōe, scilicet pluralitatem suppositorum & varietatem ordinis. quæstio. 31. artic. 1. ad 2.
Nomen naturæ quomodo a viuētibus tractū est. q. 115. ar. 2.
Nomen proprium est illud per quod res cuius est, ab omni alia re discernitur q. 33. ar. 2.
Nomen quanto communius, tanto conuenientius assumitur in diuinis. q. 33. ar. 1. ad 1.
Nomen quod deo attribuimus totam diuinam perfectionem per fecte significare non potest. q. 13. ar. 2.
Nomini adiectiua numerum habent a suppositis: substantiua vero a forma significata per nomen. q. 36. ar. 4. ad 7.
Nomina essentiam significantia substantiue in singulari prædicantur, adiectiua vero in plurali. q 39. ar. 3.
Nomina in quorum significato modus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur, metaphorice deo attribuuntur. q. 13. artic. 3. ad 1.
Nomina intentionum quomodo ponuntur in rerum diffinitionibus. q 29 ar. 1. ad 3.
Nomina licet rerum proprietatibus imponantur, naturā tamen, vel substantiam significant. q. 13. ar. 8.
Nomina proprie deo attribuimus ratione rei significatæ & non ratione modificandi. q. 13. ar. 3.
Nomina quæ negatiue dicuntur de deo, vel quæ relationem ad creaturam significant nullo modo substantiam dei significāt. q. 13. artic. 2.
Nomina quæ vitare debemus in diuinis, & quæ nō. q. 31. ar. 2.
Nomina substantiua pro alia supponunt, adiectiua vero non: sed copulant. q. 39 ar 5. ad 5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis. qō. 32. artic. 2.
Nominibus abstractis & concretis, quare deum nominamus. qō. 13. ar. 1. ad 2.
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus, & in alteratione. q. 67. ar. 2. ad 3.
Nominis diuersa significatio a quo & ad quod imponitur ad significandum. q 13. ar. 2. ad 2.
Nominis duplex consideratio, scilicet secundum impositionem, vel secundum vsum. q. 67 ar. 1.
Nominū multiplicitas secūdum quę attendatur. q. 13. ar. 10. ad 1
Non ens qūo habet rationem cognoscibilis. q. 16. ar. 3. ad 2
Non esse nulla potest esse causa per se: per accidens vero sic. q. 104. ar. 3. ad 1
Non esse quomodo est appetibile per accidens. q. 5. ar. 2. ad 3
Non quæcunque deus scit: sunt, fuerunt, vel erunt. qō. 14. arcul 9. ad 3. ar. 1
Noxia non fuissent homini animalia venenosa ante peccatum. q. 72. ar. 1. ad 6
Numero senario qui consurgit ex suis partibus, quomodo correspondet perfectio diuinorum operum. q. 74
Numero ternario adhibuimus deū honorare, quomodo debet intelligi. q. 32. ar. 1. ad 1
Numerus est duplex: vnus ex diuisione materiæ: & alius ex diuisione formarum. q. 47. ar. 2. & q. 30. arr 3
Numerus, pōdus, & mensura: modus, species, & ordo: quod constat, quod congruit, & quod discernitur: quomodo ista ad se inuicem reducantur. q. 45. ar. 7
Numerus, & pondus, mensura penes formam, & ea quæ præcedunt & consequuntur, attendantur. q. 5. ar. 5
Numerus simplex est in deo non ut a rebus numeratis sumptus. q. 30. ar. 1. ad 4
Nutritiua, augmentatiua, & generatiua quare dicantur virtutes naturales. q. 78. ar. 2. ad 1
Nutrimum quomodo idem, consumptis partibus nutrientibus, remanet. q. 119. ar. 1. ad 5
OBIECTA diuersa, quomodo possunt esse obiectum vni⁹, & diuersarum potentiarum. q 77. ar. 3. ad 4
Obiectum magis vel minus intelligi a diuersis, dupliciter contingit. q 85 ar. 7
Obiectum operationis animæ in triplici ordine potest considerari, scilicet vel ut unitum, uel ut sensibile, vel ut ens uniuersale, penes quę uegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum distinguuntur. q. 78. ar. 1
Obiectum quomodo in ratione principii & termini, est plurium actuum distinctiuum. q. 77. ar. 3
Oculi glorificati quomodo deum uidebunt. q. 12. ar. 3. ad 2.
Officiorum angelorum executio, alia est ducens in finem: & alia in finis consecutione manens. q. 108. ar. 7
Omne agens agit aliquo supposito: deus uero nullo. q. 9. ar. 3
Omnipotentia dei necessitatē & contingentiam non excludit a rebus. q. 25 ar. 3. ad 4.
Operatio nullius creaturæ est subsistens: sed solum ipsius dei. q. 54. artic. 1
Operatio quædam est factiua finis, & quædam meritoria. quæst. 62. artic. 4
Operationis dei, & naturæ differentia. q. 66. ar. 1. ad 2
Operationis immanentis, & transeuntis differentia ex parte terminorum. q. 14. artic. 2
Operationum intellectualium quædam sibi locum determinant: & quædam non. q. 112. ar. 1. ad 1
Operari, vel moueri propter finem, dupliciter contingit. quæst. 103. art. 1. ad 1
Operari, iudicare, & intelligere differentia, cum sint tres actus nō diuersificantes potentiam intellectiuam. q. 79. ar. 9. ad 4
Opinio Abbatis Ioachim quòd essentia generat essentiam. qō. 39. artic. 5
Opinio Anaxagorę dicentis solem esse lapidem ardentem, & nō esse deum uel aliquid animatum. q. 70. ar. 3
Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res, extrahendo quod erat permistū in materia q 47. ar. 1
Opinio antiquorum de primi principi infinitate, quod ponebāt materiam. q. 7. ar. 1
Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis & distinctionis earum, qui solum sensibilia ponebant. q. 44. ar. 2
Opinio antiquorum negantiū aerem esse corpus, & aquam, corpus infinitum ponebant. q. 68. ar. 3
Opinio antiquorum ponentium animam esse corpus & principium vitæ. q. 75. ar. 1
Opinio antiquorum ponentium confusionem excludentem omnem distinctionem, præter Anaxagoram qui posuit intellectū immistum. q. 66. ar. 1. ad 2. in contrarium
Opinio antiquorum potentium materiā esse ens in actu, statuentes omne fieri alterari. q. 76. ar. 4
Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

non motus q. 46. ar. 1. ad 7.
Opinio antiquorum quòd aer sit quoddam corpus actu infinitũ. q. 14. ar. 12. ad 3
Opinio antiquorum quòd anima esset corpus & composita ex principiis omnium corporum. q. 75. ar. 1. ad. 2.
Opinio antiquorum quòd anima terra quæ est in ipsa, terrã quę est extra ipsam cognoscit: quia simile simili cognoscì dicebant. q. 85. ar. 2.
Opinio antiquorum quòd deus est corpus & aliorum corporum principium, & quòd anima est de natura illi⁹ corporis, & per consequens de natura dei. q. 90. ar. 1.
Opinio antiquorum quòd dii qui comedebant de quodam cibo facti sunt immortales. q. 97. ar. 4. ad 3.
Opinio antiquorum q̃ ex nihilo nihil fit q. 45. ar. 2. ad 1.
Opinio antiquorũ quòd materia prima est aliquod corpus actu, vtputa aer, ignis aut aliquid huiusmodi. q. 66. ar. 1
Opinio antiquorum quòd omne mouens mouetur, & eorum ratio. q. 75. ar. 1. ad 1.
Opinio antiquorum quòd omne quod videtur est verum. qõ. 85. artic. 2.
Opinio antiquorum quòd posita causa ponitur effectus, & quòd omnia ex necessitate contingunt. q. 115. ar. 6.
Opinio antiquorum quòd rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum. q. 125. ar. 3. ad 2.
Opinio antiquorum quòd species rerum a casu proueniunt, & non ab aliquo intellectu. q. 16. ar. 1. ad 2.
Opinio Arii & Origenis quòd personæ diuinæ secũdum subsistãtiam sunt differentes. q. 32. ar. 1 ad 1.
Opinio Arii, ne filium patri coæternum diceret, posuit duodecim generationis modos: quibus deest vel æqualitas naturæ, aut durationis rei quòd ab alio procedit. q. 42. ar. 2. arg. 1.
Opinio Arii qui dixit filium patri non esse æqualem. qõ. 42. artic. 1. ad 2.
Opinio Arri quòd filius procedit a patre, sicut prima creatura. & Spiritussanctus ab vtroque sicut vtriusque creatura. qõ. 27. artic. 1.
Opinio Arrianorum ponentium filium non esse eiusdem substantiæ cum patre, neque proprie dici verbum. qõ. 34. artic. 1. ad 1.
Opinio Arrianorum, qui Trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt. q. 42. ar. 2.
Opinio Arrianorum, vt filium dicerent creaturam, dixerunt voluntate, vt designat principium, patrem ipsum genuisse. qõ. 41. artic. 2.
Opinio Ari. & aliorum antiquorum, de dispositione æquinoctialis regionis. q. 102 ar. 2. ad 4.
Opinio Ari. qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum. q. 50. ar. 3.
Opinio Ari. quòd cælum non sit de natura quatuor elementorum, sed est quintum corpus præter quatuor elementa. qõ. 68. artic. 1.
Opinio Ari. quòd intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas, sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species. q. 84. ar. 3.
Opinio Auempacæ quòd per abstractionem a materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus. q. 88. ar. 2.
Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarum per vnionem intellectus agentis ad nos in hac vita. q. 88. ar. 1.
Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem. q. 76. ar. 1.
Opinio Auerrois quòd eadem numero scientia est in magistro, & in discipulo. q. 117. ar. 1.
Opinio Auerrois quòd formæ elemẽtorum sunt mediæ inter formas substantiales & accidentales, & quòd suscipiunt magis & minus. q. 76. ar. 4. ad 4.
Opinio Auerrois quòd frustra sunt substantiæ separatæ si nõ intelligantur a nobis. q 88. ar. 1. ad 4.
Opinio auicebron quòd nullum corpus sit actiuum, sed quod sit per actionem, est a virtute quadam spirituali, omnia penetrante. q. 115. ar. 1.
Opinio auicebron quòd superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis, quã vnam ponebant omnium. q. 66. ar. 2.
Opinio auicebron quòd substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia & forma. q. 50. ar. 2.
Opinio auicennæ de causa fascinationis. q. 117. ar. 3. ad 2.
Opinio auicennæ & algazelis quòd sit infinitum in actu, nõ per se sed per accidens. q 7. ar. 4.
Opinio auicennæ memoriam non esse in parte intellectiua, & q̃ intellectus agens est substantia separata. q. 79. ar. 6.
Opinio auicennæ memoriam non esse in parte intellectiua, & quòd intellectus agens est substantia separata. q. 79. ar. 6.
Opinio auicennæ ponentis quintam potentiam inter æstimatiuam & imaginatiuam. q. 87. ar. 4.
Opinio auicennæ quòd causa inferior inquantum agit virtute primæ causæ potest creare. q. 45. ar. 5.
Opinio auicẽ. quòd corpus cæleste est materia cæli in potentia ad vbi, & non ad esse: cui & motor substantia separata vnitur. q. 66. artic. 2
Opinio auicen. quòd deus intelligendo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu & potentia, quæ intelligendo causam primam, produxit secundam intelligentiam inquãtum intelligit se, vt est in potentia produxit corpus cæli: inquantum vero intelligit se secundum quòd est in actu, produxit animam cæli. q. 47. ar. 1
Opinio auicen. quòd formæ elementorum in misto integrę manent: & mistionem fieri secundum quòd qualitates contrariæ reducuntur ad medium. q. 79. ar. 4. ad 4
Opinio auicen. quòd omnes formæ quæ sunt in materia procedunt a conceptione intelligentiæ: & quòd agentia corporalia solum disponunt ad formas q. 110. ar. 2
Opinio auicen. quòd omnia animalia generari possunt sine semine, scilicet solum commistione elementorum. q. 71. ar. 1. ad 1
Opinio auicen. quòd omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistũt in intellectibus separatis, a quorum primo deriuantur in sequentes vsque ad vltimum separatum: quem uocat intellectum egentem a quo species influuntur in animas nostras. q. 84. ar. 4
Opinio Aug. & aliorum diuersa, an persona diuina mitti possit ab alia, quàm ab ea a qua procedit. q. 43. ar. 8
Opinio Augustini & aliorum diuersa in exponendo hoc quod dicitur, fiat firmamẽtum, factum est, & fecit deus firmamentum q. 74. ar. 3. ad 5
Opinio Augustini & aliorum doctorum de lucis productione. q. 67. artic. 4
Opinio Augustini & aliorum doctorum de plantarum productione tertia die. q. 69. ar. 2.
Opinio Augustini & aliorum doctorum quid nomine terræ intelligitur, cum dicitur, terra erat inanis &c. q. 66. ar. 1. ad 1
Opinio Augustini & aliorum sanctorum de cogregatione aquarum tertia die. q. 69. ar. 1
Opinio Augustini & aliorum sanctorum de corporis & animæ productione hominis. q. 91. ar. 4. ad 5
Opinio Augustini & aliorum sanctorum diuersa, quomodo materia formationem præcesserit natura & duratione. q. 69. ar. 1
Opinio Augustini & aliorum sanctorum diuersa de numero & vnitate dierum productionis rerum. q. 74. ar. 2
Opinio Augustini & aliorum sanctorum q̃ pisces & aues quinta die aquarum natura potentialiter produxit, alii vero sancti quòd actu produxit q. 71. ar. 1
Opinio Augustini & Gregorii de cognitione animæ separatæ eorum quæ sunt in hac vita. q. 89. ar. 8.
Opinio Augustini & Origenis de animæ productione, q. 90. ar. 4.
Opinio Augustini, Chrysostomi, Bedæ, Strabi, & Damascẽi, de cælo prima die producto. q. 68. ar. 1. ad 1
Opinio Augustini quòd anima alienata a sensibus ex sui natura vim habet, ut possit futura cognoscere. q. 86. ar. 4. ad. 2.
Opinio Augustini quòd sex dies productionis rerum intelligi⁹ vnam diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam. q. 58. ar. 6.
Opinio Basilii, Bedę, & Strabi de ratione positionis cæli empirei q. 63. ar. 3
Opinio Basilii, & Chrysostomi diuersa de vniate & pluralitate cælorum. q. 68. ar. 4.
Opinio Basilii, & Origenis diuersa de aquis quæ sunt supra firmamentum: cuius sint naturæ. q. 68. ar. 2.
Opinio Basilii quòd pisces carent memoria. q. 72. ar. 1. ad 1.
Opinio Basilii quòd prima fuerunt lux & tenebræ per emissionem & contractionem luminis: & non per motum. quæstio. 67. artic 4. ad 3
Opinio Dauid de diuinando, qui posuit deum primam materiã & aliorum ponentium ipsum principium formale omnium, & animam mundi. q. 3. ar. 8
Opinio de causa efficiente, quòd terra sit discooperta aquis. q. 69. art. 1. ad 4
Opinio de imagine, quòd attenditur secundum plura individua: & non secundum vnum. q. 93. ar. 6. ad 2.
Opinio Demo. & aliorum antiquorum subtrahentium cursum rerum naturalium a diuina prouidentia, attribuentes ipsum necessitati materiæ. q. 22. ar. 2. ad 3.
Opinio Democriti & Epicuri ponẽtium mundum a casu factũ, & solum incorruptibilium prouidentiam esse. q. 22 ar. 2
Opinio Democriti & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione: & positio Aristotelis. q. 84. ar. 6.
Opinio Democriti ponẽtis hunc mundum ex concursu athomorum factum: & alios infinitos. q. 47 ar. 3.
Opinio Democriti ponentis solam causam materialem: secundum quã distinctio rerum prouenit a casu secundum motum materiæ. q. 47 artic. 1
Opinio Democriti quòd actio fiat per effluxum athomorum a corpore agente, & passio per receptionem eorundem in poris corporis patientis. q. 115. ar. 1.
Opinio de temporis & æternitatis differentia. q. 10. ar 4.
Opinio de temporis vnitate diuersa. prima quòd tempus est vnũ omnium temporaliũ propter hoc quòd est vnius numerus omnium numeratorum. secunda quòd tempus est vnum ratione unitatis æternitatis. tertia quòd tempus est vnum ratione materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus cuius tempus est mensura. q. 10. ar. 6
Opinio Dionysii & Gregorii diuersa de numero assistentium & ministrantium angelorum. q. 112. ar. 4. ad 2
Opinio Dionysii quòd substantiæ spirituales quodam ordine & gradu processerunt a deo: & Origenis quòd processerũt a deo in quadam æqualitate. q. 10. ar. 6.
Opinio diuersa, an angeli fuerint creati in gratia. q. 62. ar. 3
Opinio diuersa de assumptiõe beatorum ad ordines angelorum. q. 108. artic. 8
Opinio diuersa de attingentia paradisi terrestris ad lunarem circulum. q. 102 ar. 1. ad 1
Opinio diuersa de effectu luminis circa medium & colores. qõ. 70. ar. 3. ad 2
Opinio diuersa de esse luminis cuius naturæ sit, prima quòd nõ habet esse naturale: sed intentionale. secunda quòd sit solis forma substantialis. q. 67. ar. 3
Opinio diuersa de vnitate & pluralitate eui, & substantiarum se parãtium productione. q. 10. ar. 6
Opinio diuersa de eui, temporis, & æternitatis differentia. qõ. 10. artic. 5
Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate. q. 116. ar. 3
Opinio diuersa de forma embrionis vsque ad finem generationis. q. 118. ar. 2. ad 2
Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationem. q. 67. ar. 4. ad 2
Opinio diuersa de mundi æternitate. prima q̃ substatia mundi non sit a deo. secunda q̃ mundus est æternus: & tamen factus a deo: non tamen habet initium temporis. q. 46. ar. 2. ad 1
Opinio diuersa de præexistentia formarum in materia: & quòd fiunt ab agente separato. q. 45. ar. 8
Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus, & de quibus ordinibus ceciderunt: & de quibus non. q. 63. ar. 9. ad 3.
Opinio diuersa de ductione fortuitorum & casualium in aliquã superiorem causam. q. 116. ar. 1
Opinio diuersa de significatione huius nominis persona, an significet essentiam vel relationem in recto uel in obliquo. qõ. 29. artic. 4.
Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ, quæ sumitur ex diuersitate eorum quæ in scientia tractantur. q. 1. ar. 7
Opinio diuersa de suppositione huius nominis deus, an supponat pro essentia & persona. q. 39. ar. 4
Opinio diuersa de tempore & principio custodiæ angelorum. q. 113. artic. 5
Opinio diuersa de tentatione diaboli semel a bono superati, an redeat ad eum tentandum. q. 114. ar. 5
Opinio diuersa huius quod dicitur, pater & filius diligunt se spiritusancto. q. 37. ar. 2
Opinio diuersa, quare spiritussanctus non dicitur imago patris, sicut filius: quod greci concedunt. q. 35. ar. 2
Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus. q. 79. ar. 2. ad 2
Opinio diuersa quòd angeli & animę sunt eiusdem speciei. secũda q̃ solum angeli præter animas. tertia quòd solum angeli vnius hierarchiæ. q. 50. ar. 4
Opinio diuersa quòd beatitudo sanctorum & pœna dæmonum & animarum habent differri vsque ad diem iudicii. qõ. 64. artic. 4. ad 3.
Opinio diuersa q̃ deus cognoscit singularia per causas vniuersales, uel applicando rationes vniuersales ad particulares effectus. q. 14. ar. 11
Opinio diuersa quòd deus produxit res de necessitate. qõ. 104. articul. 3
Opinio diuersa quòd hoc antecedens, Deus sciuit hoc contingens futurum, non est necessarium, sed contingens. qu. 14. ar. 13. ad 2.
Opinio diuersa de creatione hominis. q 95. ar. 1.
Opinio diuersa quomodo persona est nomen commune prædicabile. q. 30. ar. 4.
Opinio diuersa quomodo terra aquis fuerit cooperta. q. 69. ar. 1. ad 2. & 4.
Opinio doctorum de informitate materiæ. q. 66. ar. 1.
Opinio doctorum de quatuor coæuorũ productione siue creatione. q. 66. artic. 4.
Opinio doctorum quòd angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali. q 61. ar. 3.
Opinio doctorum quòd angeli superiores mittuntur ex aliqua dei dispensatione. q. 112. ar. 2.
Opinio Egyptiorum quòd diuina prædestinatio mutari potest quibusdam sacrificiis. q 23. ar. 8.
Opinio Eunomii qui dixit filium patri non esse similem. q. 42. artic. 1. ad 2.
Opinio Empedoclis, Platonis, & aliorum antiquorum de cognitione animæ, & quid sit secundum essentiam. q. 84. ar. 2.
Opinio Empe. quòd firmamentum sit ex elementis compositũ. q. 68. artic. 1.
Opinio Heracliti quòd nulla de rebus naturalibus cognitio haberi potest. q 84. ar. 1.
Opinio Gentilium qui dicebant homines in deos transferri, vt Iouem vel Mercurium. q. 25. ar. 3. ad 2.
Opinio Gilberti porretani q̃ hæc est falsa, Deus é Trinitas. q. 39. artic. 6. ad 1.
Opinio Gilberti quòd proprietates in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ. q 28. ar. 2.
Opinio Grecorum de processione Spiritussancti. q. 36. ar. 2.
Opinio Gregorii nazanzeni, & doctorum Grecorum quòd creatura spiritualis ante corporalem facta fuerit. q 61. ar. 3. ad 1.
Opinio Gregorii niceni quòd non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum. q. 98. ar. 2.
Opinio Iacobi & aliorum Syriorum ponentium duas animas in vno homine, vnam, qua animatur corpus & immistã sanguini, & aliam spiritualem quæ rationi ministrat. q. 76. ar. 3. arg. contra.
Opinio magistri, Auicennæ, & aliorum quòd potentia creandi, etiam potest creaturis communicari. q. 45. ar 5.
Opinio magistri & aliorum diuersa, an termini numerales ponant aliquid in diuinis. q. 30. ar. 3.
Opinio manicheorum quòd deus est quædam lux corporea, & animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam. qõ. 90. artic. 1.
Opinio manicheorum quòd deus veteris testamenti, deus tenebrarum erat. q. 66. ar. 3.
Opinio manicheorum quòd spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt, sed corporalia potestati contrarii principii esse subiecta. q. 8. ar. 3.
Opinio negantium angelos esse, non distinguentes inter sensum & intellectum. q. 50. ar. 1.
Opinio negantium prouidentiam & gubernationem: sed omnia fortuita esse & euenire. q. 103. ar. 1.
Opinio negans relationem esse rem naturæ: sed rationis tantũ. q. 13. artic. 7.
Opinio nestorianorum quòd Spiritussanctus non procedat a filio. q. 36. ar. 2 ad 3.
Opinio nominalium antiquorũ quòd est idẽ enunciabile, Christũ nasci, esse nasciturũ, & esse natum. q. 14. ar. 15. ad 3.
Opinio origenis, Pelagianorum, & aliorum de causa prædestinationis. q. 23. ar. 5.
Opinio origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata a deo. q. 47. ar. 2.
Opinio origę. quòd angeli & animæ sunt eiusdem speciei. q. 75. artic. 7.
Opinio origę. quòd animæ hominis accidit corpori vnici, ideo posuit eam simul cum angelis a principio esse creatam. q. 118. artic. 3.
Opinio origę. quòd natura corporalis est producta in pœnã spiritualis. q. 65. ar. 2.
Opinio origenis q̃ nulla sit substantia incorporea nisi vnita cor pori, præter deum. q. 51. artic. 1. ad 1.
Opinio origenis quòd omnis voluntas creaturæ potest flecti in bonum & in malum, præter animam Christi. q. 64. ar. 2.
Opinio Peripateticorum quòd dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cælestium. q. 115. ar. 5.
Opinio Philosophi quòd motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. q. 117. ar. 4. ad 1.
Opinio Pythagoręe & Leucippi qui primo principio nõ attribuit optimum & perfectum. q. 4. ar. 1.
Opinio Pythagore, Platonis, & Auicẽne de additione unius supra ens. q. 11. artic. 1. ad 1.
Opinio Pythagoricorũ qui ponebant malũ quandam esse natu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram: ideo bonum & malũ genera esse ponebãt. q. 48. ar. 1. ad 1. F
Opinio platonicorum materiam nõ distinguentes a priuatione, dicebant materiam esse ens. q. 11. ar. 2. ad 1.
Opinio platonicorum Origen. Hieronymi, Aug. Basilii, & Damasceni, an corpora cælestia sint animata. q. 70. ar. 3.
Opinio doctorum huius quod dicitur: In principio creauit deus cælum & terram &c. in exponendo diuersimode. q. 67. ar. 4.
Opinio platonicorum quòd anima corruptibili corpori vnitur p corpus corruptibile sibi naturaliter unitum: quidam, quòd mediante spiritu corporeo: alii vero mediante luce quam corpus ponebant. q. 76. ar. 7.
Opinio platonicorum quòd anima vnitur corpori vt motor, solum per contactum virtutis. q. 70. ar. 1.
Opinio platonicorum quòd dæmones sunt animalia corpore aerea: animo passiua. q. 115. ar. 5.
Opinio platonicorũ, q̃ quanto aliqua sunt vni principio primo propinquiora tãto sunt minoris multitudinis. q. 112. ar. 4. ad 2 G
Opinio platonicorum quòd scientia inest a principio animabus nostris per participationẽ formarum separatarum. q. 117. ar. 1
Opinio platonis Arist. Aui, & Sanctorum de præsidentia substãtiarum separatarum super corporalia. q. 110. ar. 1. ad 3.
Opinio platonis de diis & dæmonibus: q̃ omnes dii erant boni, sed dæmonum quidam boni, & quidam mali. q. 63. ar. 7.
Opinio platonis de indiuiduorum denominatione ab ideis eas participando. q. 6. ar. 4.
Opinio platonis de triplici ꝓuidentia quã ponebat. q. 22. ar. 3.
Opinio platonis, & Aristotelis comparantium intellectum agẽtem ad lumen, & ad Solem. q. 79. ar. 4.
Opinio platonis & antiquorum, quòd omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quare superiora sunt incorruptibilia, sit a principio immateriali. q. 66. ar. 2.
Opinio platonis & Auer. de mõ acquirendi scientiã. q. 117. ar. 1.
Opinio platonis & Auicebron quòd agentia corporalia agunt se H cundum formas accidentales ad formam substantialem, sed introductio formæ est a principio immateriali. q. 115. ar. 1.
Opinio platonis & Aui. cognitionis nostræ per effluxũ sperum a substantiis separatis in intellectum nostrum. q. 84. ar. 4.
Opinio platonis & Auicennæ de formarum deriuatione a substãtiis spiritualibus. q. 65. ar. 4.
Opinio platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas. q. 76. ar. 3.
Opinio platonis, quòd accidit animam intelligere per conuersionem ad phantasmata, vt vnitam corpori. q. 89. ar. 1.
Opinio platonis, quòd corpora cælestia deos existimabat ex elementis composita. q. 70. ar. 5. ad 2.
Opinio platonis, quòd eadẽ sunt principia cognoscendi & essendi. q. 85. ar. 3. ad 4.
Opio platonis, ꝙ ex immutatione organi a sensibilib⁹ anima excitatur, vt in ie formet species rerũ sensibilium. q. 84. ar. 6. I
Opinio platonis, quòd firmamentum sit de natura quatuor elementorum, non ex vniuersis compositum, sed quasi simplex elementum. q. 78. ar. 1.
Opinio platonis quòd homo sit anima intellectiua. q. 76. ar. 1.
Opinio platonis quòd intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus. q. 84. ar. 3.
Opinio platonis quòd numerus substantiarum separatarũ accipitur secundum numerum specierum sensibilium. q. 50. ar. 3.
Opinio platonis quòd obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatæ: & quòd non intelligimus abstrahendo, sed magis abstracta participando. q. 87. ar. 1.
Opinio platonis quòd scientiæ & diffinitiones sunt de ideis, & non de corporalibus rebus. q. 84. ar. 1.
Opinio platonis quòd sicut intelligere conuenit animæ secundũ seipsam, ita & sentire: quòd Arist dicit esse cõmune. q. 75. ar. 3
Opinio platonis quòd substantiæ separatæ sunt obiecta intelle- K ctus nostri: & primo intellectæ a nobis. q. 88. ar. 1.
Opinio platonis de vi imaginatiua. q. 64. ar. 6. ad 2.
Opinio platonis quòd vniuersalia priora sunt singularibus. q. 85. ar. 3. ad 1.
Opinio ponentium animam sensitiuam non generari, sed creari. q. 118. artic. 1.
Opinio ponentium duo principia unum bonorum, & aliud malorum. q. 49. ar. 3.
Opinio ponentiũ in diuinis hierarchiam, quam supercælestem vocant. q. 108. ar. 1
Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari, sed quòd solus deus omnia in mente operatur. q. 105. ar. 5.
Opinio Porphirii qui discernebat a dæmonibus angelos, vt dæmonum aerea loca essent, etherea uero angelorum. q. 66. ar. 3.
Opinio Porphirii quòd dæmones sunt naturaliter fallaces: & q̃ sunt animalia habentia naturam sensitiuam. q. 63. ar. 4. ad 1.
Opinio Prælatini negãtis ꝓprietates personales, & notiones in diuinis, & sicut pater uno mõ se habet ad creaturas: ita vna relatione refertur ad filium, & ad spiritum sanctum. q. 32. artic. 2.
Opinio Præpositini quòd vtraque istarũ est falsa, scilicet, Deus genuit deum, qui est deus pater, & genuit deum, qui non est deus pater. q. 36. ar. 4. ad 5.
Opinio Ptolomei quòd luminaria habent motum seorsum a motus spherarum. q. 70. ar. 1. ad 3.
Opinio quòd Adam ante peccatum falso decipi poterat respectu eorum quorum scientiam non habebat. q. 94. ar. 4.
Opinio quòd Adam non fuit creatus in gratia, sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit. q. 95. ar. 1.
Opinio quòd aliqua regio infinities fuit habitabilis, & inhabitabilis, & artes corruptæ & inuentæ. q. 46. ar. 2. ad 4.
Opinio quòd alius ordo rerum vel aliæ res effluere non possunt a deo nisi sicut nũc est, quasi ex necessitate naturæ deus agat. q. 25. artic. 5.
Opinio quòd angeli causant animas rationales, secundum quòd diuina virtute operantur. q. 90. ar. 3. G
Opinio quòd angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita. q. 54. ar. 5. ad 1.
Opinio quòd angeli non assumunt corpora, sed eorum apparitiones in visione prophetiæ contigisse, scilicet secundum imaginationem. q. 51. ar. 2.
Opinio quòd angeli peccare potuerũt in primo instanti suæ creationis: sed non peccauerunt. q. 63. ar. 5.
Opinio quòd angeli quo ad præmiũ accidentale mereri possunt q. 62. ar. 9. ad 3.
Opinio quòd angeli suam beatitudinem non merentur per gratiam præuenientem, sed per ea quæ in diuinis misteriis operantur iam beati. q. 62. ar. 4.
Opinio quòd angelus cognitionem singularium nõ habet nisi in causis vniuersalibus, ad quas omnes effectus particulares reducuntur. q. 57 ar. 2.
Opinio q̃ angelus sit indiuisibilis sicut punctus. q. 52. ar. 2
Opinio quòd anima habeat per se speciem & naturam completam, & non vnitur corpori ut forma. q. 90. ar. 4.
Opinio quòd anima separata cognoscat singularia p abstractionem a sensibilibus. q. 89. ar. 7.
Opinio q̃ aia sit cõposita ex quadã materia & forma. q. 75. ar. 6.
Opinio quòd anima sit composita ex quadam materia spirituali. q. 90. ar. 2. ad 1.
Opnio quòd animã, deus non de nihilo, sed de seipso fecit. q. 90. artic. 1. arg. contra.
Opinio quòd animalia ferocia in ſtau innocentiæ fuissent mansueta circa hominem & circa alia animalia. q. 96. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd animæ separatæ post determinata temporum curricula iterum ad corpora redeunt. q. 46. ar 2. ad 8.
Opinio quòd aquæ uaporabiliter resolutæ eleuentur supra cælum sydereum. q. 68. ar 2.
Opinio quòd caro ẽm speciem est quæ primo accipit speciẽ, & hæc semper manet: caro autem secundum materiam, quæ ex alimento generatur, non semper manet. q. 119. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd cælum & materia per generationem sunt producta. q. 46. ar 1. ad. 3.
Opinio quòd corporalia a deo creata sunt mediantibus angelis. q 46. artic. 3.
Opinio quòd corpori hominis prius tempore formato anima infusa fuit. q. 91. ar. 4. ad 3.
Opinio quòd corpus mulieris per multiplicationem materiæ formatum fuit, sine alterius materiæ additione similiter & quinque panes. q 92. ar. 3 ad 1.
Opinio quòd corpus naturale rarefieri potest in infinitum, eo quòd corpus diuisibile sit in infinitum. q. 68. ar. 2.
Opinio quòd corrupto corpore, corrũpitur anima. q. 46. a. 2. ad 8
Opinio quòd cum dicitur, formauit deus hominem: intelligitur productio corporis, & animæ simul, sed cum dicitur, spirauit in faciem eius: intelligitur de spiritusancto. q. 91. ar. 4. ad 3.
Opinio q̃ de libro vitæ nemo secundũ veritatem potest deleri, sed solum secundum hominum opinionem. q. 24. ar. 3.
Opinio quòd dæmones sunt animæ defunctorũ. q. 18. ar. 108. ad 3
Opinio quòd deus dixit angelis: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. q. 91. ar. 4. ad 2.
Opinio quòd deus, licet nolit mala: vult tamen mala fieri vel esse. q 19. ar. 9. ad 1.
Opinio quòd deus res in esse produxit, agendo de necessitate naturæ. q. 104. ar. 3.
Opinio quòd diabolus fuit malus in primo instãti suæ creatiõis, non per naturã, sed per peccatum proprię voluntatis. q. 63. a. 5
Opinio quòd diffinitio personę posita a Boetio non est diffinitio personæ, secundum quòd personam in deo dicimus. q. 29. artic. 3. ad 4.
Opio quòd diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat.

ponat. q. 22. ar. 4. A
Opinio quòd sunt duo creationis principia, scilicet bonorum, & aliud malorum. q. 43. ar. 6.
Opinio quòd ea quæ deus producit per causas necessarias, sunt necessaria: & quæ per causas contingentes, sunt contingentia, rationem ex causis mediis assumens. q. 19. ar. 8.
Opinio quòd forma solum sit species naturalis: & quòd materia non sit pars speciei. q. 85. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd formæ materiales a formis immaterialibus deriuẽtur. q. 91. ar. 2.
Opinio quòd habilitatis subiecti diminutio secundum proportionem fiat, sicut in quantitatibus continuis per subtractionẽ proportionaliter. q. 48. ar. 4. ad. 3.
Opinio quòd habitus & species intelligibiles non sunt in intellectu possibili: sed in viribus sensitiuis: nec species conseruantur in intellectu possibili. q. 89. ar. 5.
Opinio quòd hoc nomen deus non habeat naturalem suppositio B nem pro persona. q. 39. ar. 4. ad. 2.
Opinio quòd homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum. q. 108. ar. 8.
Opinio quòd hominis & iumenti sit idem processus, & idem interitus, & æqua vtriusque conditio. q. 75. ar. 6. arg. 1.
Opinio quòd hominis est talis uoluntas: qualem inducit pater deorum virorumque. q. 115. ar. 4
Opinio quòd hominis vltima felicitas in substantiarum separatarum cognitione consistat. q. 89. ar. 2. arg. 3.
Opinio quòd homo factus sit solum ad imaginem filii, & non patris. q. 93. ar. 5. ad 4
Opinio quòd innascibilitas duo dicit, scilicet non esse ab alio, & aliorum esse principium: vel importat vniuersalem authoritatem, & non negationem. q. 33. ar. 4. ad 1
Opinio quòd ista est concedenda: Deus genuit alium deum. qõ. 39. artic. 4. ad 4 C
Opinio quòd in ſtatu innocentiæ non fuisset superfluitatũ emissio. q. 97. ar. 3. ad 4 H
Opinio quòd intellectus agens sit substantia separata. q. 67. ar. 4.
Opinio quòd materiæ signatæ q̃ a principio fuit sub forma Adæ, quicquid præter id quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit: non pertinet ad ueritatem humanæ naturæ. q. 119. artic. 1.
Opinio quòd mens semper meminit, semper intelligit, & semp amat. q. 93. ar. 7. ad 4
Opinio quòd mobilia sunt æterna, sed nõ motus. q. 46. a. 1. ad 5.
Opinio quòd motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti. q. 53. ar. 3
Opinio quod motus corporum cælestium est a principio intrinseco. q. 18. ar. 1. ad 1. F
Opinio quòd mulier solum fuerit facta in adiutorium generatiD nis viri, & non alicuius alterius operis. q. 92. ar. 1.
Opinio q̃ mũdus semper fuerit, & tẽpus non habuisse principiũ q. 46. artic. 3.
Opinio quòd nomen dictum de deo, & creaturis pure æquiuoce dicitur. q. 13. ar. 5.
Opinio quòd null⁹ intellectus dei essentiã possit uidere. q. 12. ar
Opinio quòd numerus prædestinatorum est certus formaliter, sed non materialiter. q. 23. ar. 7.
Opinio quòd numerus secundum propriam numeri rationẽ ponitur in deo: & non secundum rationem sui generis. q. 30. ar. 3
Opinio quòd omne ens est corpus, & quòd nulla sit spiritualis substantia nisi corpori unita, & quòd deus est anima mundi. q. 51. art. 1. ad 1
Opinio quòd omnia sunt diuinæ potestati subiecta: non tamen diuinã prouidentiam vsque ad ista inferiora se extendere dicebant. q. 8. artic. 3
Opinio quòd ordo uniuersi a deo proprie non est intentus, sed per accidẽs prouenions, ẽm successionem agentium. q. 15. ar 2.
Opinio quòd pater, & filius sunt duo spiratores, sicut duo spirantes. q. 36. artic. 4. ad 7
Opinio quòd pater non uoluntate concomitante genuit filium, sed solum natura. q. 41. ar. 2. ad 1
Opinio quòd personæ diuinæ non distinguuntur relationibus, sed per origines: relationes autem solum manifestant hypostasum distinctiones. q. 40 ar. 2.
Opinio q̃ plato posuit materiam non esse creatam. q. 15. a. 3. ad 3
Opinio quòd potentia diuina ad hunc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ: sine quo deus non operatur. q. 25. ar. 5
Opinio quòd potentia generandi in diuinis relatione significat q. 41. artic. 5.
Opinio quòd potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia. q. 77. artic. 1.
Opinio quòd potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscunt, nisi proprias passiones siue species. q. 85. ar. 2.
Opinio quòd potentiæ sensitiuæ corrupto corpore, remanent in anima separata, & actus earum. q. 77. ar. 1.
Opinio quòd proprietates in diuinis sunt personæ, nõ autem in personis nisi secundum modum loquendi. q. 40. ar. 1.
Opinio quòd pueri in ſtatu innocẽtiæ nõ fuissent nati cũ iustitia gratuita quæ est principium merendi. q. 100. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd quæcumque alicui nociua sunt, secũdum naturam mala sunt. q. 65. ar. 1. ad 5.
Opinio de quinta essentia. q. 91. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd relatio diuina nõ sit subsistens persona, neque persona significans. q. 33. ar. 2. ad 1.
Opinio quòd resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium. q. 95. ar. 4. ad 3.
Opinio quòd res gradatim processerunt a deo, ita quòd deus primam produxit creaturam, & secunda produxit alia, & sic consequenter vsque ad creaturam. q. 65. ar. 3.
Opinio quòd scientia visionis quæ est eorum quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt, non esset infinitorum. q. 14. ar. 12.
Opinio quòd sola forma sit de ratione speciei & nõ materia, sed quòd sit pars indiuidui. q. 75. ar. 4.
Opinio quod Spiritusanctus non datur, sed eius dona tantum. q. 43. ar. 3. argu. 1.
Opinio quòd substantia in diffinitione personæ ponitur, pro substantia prima. q. 29. ar. 1. ad 2.
Opinio quòd superfluę sunt orationes, vel quicquid boni fiat ad vitam æternã siue saluté consequendam. q. 23. ar. 8.
Opinio quòd tantum vna anima remanet corruptis corporibus. q. 46. ar. 2. ad 8.
Opinio quòd virgines solum vel perfecti ad angelorum ordines assumuntur, alii vero suum ordinem constituũt. q. 108 ar. 8.
Opinio quorundam de instanti lapsus primi angeli. q. 63. ar. 6.
Opinio quorundam Hereticorũ quòd deus omnium est creator, sed materiam a diabolo esse formatam, & per species esse distinctam. q. 65. ar. 4.
Opinio quorundam philosophorum diuersa, circa distinctionem & numerum sensuum exteriorum. q. 78. ar. 3.
Opinio quorundã quòd angelus naturali dilectione diligat deũ, plus quàm se amore concupiscentiæ. q. 60. ar. 5.
Opinio quorundam quòd anima hominis est pars animæ mundi. q. 90. ar. 1.
Opinio quorundã quòd hæc est impropria, Pater & Filius sunt vnum principium Spiritusancti. q. 36. ar. 4.
Opinio quorundam quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut humanæ res, nõ gubernentur a deo. q. 103. ar. 5.
Opinio quorundam quòd necessarium non habet causam. q. 44. artic. 1. ad 2.
Opinio quorundam quòd omnia quæ sunt in tempore, ab eterno sunt deo præsentia ea ratione, quia habet apud se rerum rationes præsentes. q. 14. ar. 13.
Opinio quorundam quòd synderesis sit potentia ratione altior, & quorundam quòd sit ipsa ratio. q. 79 ar. 12.
Opinio quorundã quòd stellæ & planetæ & singulæ partes mũdi essent dii quos colebant. q. 11. ar. 3. ad. 1.
Opinio quorundã q̃ verum & falsum non contrarie, sed contradictorie opponantur. q. 17. ar. 4.
Opinio quorũdã quod visibilia sunt a malo principio. q. 65. ar. 1.
Opinio Rabbi moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta, quæ affirmatiue dicuntur de deo. q. 13. ar. 2.
Opinio Rabbi moysi q̃ substantiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum, vel corporum cęlestium, & quòd homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur. q. 50. ar. 3.
E Opinio Saduceorum quòd non sint spiritus. q. 50. ar. 1.
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prolationis, secũdum quam ponebat verbum dei natum. q. 34. ar. 2. ad 2.
Opinio Varronis quòd deus est anima mundi, omnia gubernãs. q. 90. artic. 1.
Opposita & diuersa in se, habent in causa equiuoca vnitatem. q. 4. ar. 2. ad 1.
Ordinare res in finẽ, eius est: cui⁹ est ipsas producere. q. 103. ar. 1.
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, vel accipiendo, vel cõmunicando. q. 107. ar. 3.
Ordinem causæ particularis aliquid potest exire, sed non est causæ vniuersalis. q. 22. ar. 2. ad 1.
Ordines angelorũ & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguũtur, hominũ vero pœnes gratuita solũ. q. 108. ar. 4.
Ordines angelorum pœnes diuersos actus & officia distinguuntur in qualibet hierarchia. q 108. ar. 2.
Ordinum angelorum nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur, quas ipsa nomina significant. q. 108. ar. 5.
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonũ agentis,

ris, quàm bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prim. q. 18. ar. 6 ad 2.
Ordo causarū quomodo a deo potest prætermitti & quomodo nō in productione alicuius rei. q. 105. ar. 6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum a superioribus nun quam prætermittitur a deo. q. 106. ar. 3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur, scilicet via generationis, & via perfectionis. q. 85. ar. 3. ad 1
Ordo naturæ notionem originis in communi significat: non autem in speciali & quō. q. 42. ar. 3. ad 1
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando præter mittitur a deo. q. 112. ar. 2
Ordo originis duplex deo attribuitur, scilicet quo persona est a persona, & quo creatura est a deo. q. 41. ar. 1. ad 1
Ordo originis in diuinis est quo unum est ab altero sine priori & posteriori. q. 42. ar. 3.
Ordo vniuersi est quod a deo principaliter intenditur. q. 15. ar. 2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus quàm voluntariis dei iustitiam demonstrat. q. 21. ar. 1.
Organa sensuum quomodo disponantur. q. 91. ar. 1. ad 3
Origines solū distinctiōe terminorū distinguuntur. q. 36. a. 2. ad 7
Origo sola indistincta manet relatione, remoto motu ab actu nō tionali. q. 41. ar. 1. ad 2
PATIENDI triplex est modus, scilicet proprie, minus proprie, & communiter. q. 79. ar. 2
Paradisus terrestris in parte dextra cæli positus est. q. 102. ar. 1
Partium adinuicem, ad ipsum totum, & totius ad deum ratio assignationis finis. q. 65. ar. 2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus: neque etiam materia & forma. q. 3. ar. 8
Partes corporeæ ratione actuum deo attribuuntur: vt oculus ratione visus. q. 3. ar. 1. ad 3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius quàm suipsius. q. 60. ar. 5
Pars quælibet totius dicitur optima, secundum proportionem. q. 47. ar. 2 ad 1
Pars quomodo dicitur aliquando esse totum. q. 75. ar. 4. ad 1
Pars secundum essentiam potest esse tota in toto, & tota in qualibet parte superficiei, sed non ſm quantitatem. q. 8. ar. 2. ad 3
Partem esse vniuersi deo non conuenit, sed angelo. q. 61. a. 3. ad 2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodo se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris. q. 85. ar. 3. ad 3
Paris sēsitiuę sicut ē duplex opatio, ita & intellectiuę. q. 85. a. 2. ad 3
Passiones animę quædam ad bonum: & quædam ad malum ordinantur. q. 95. ar. 2
Passiones animæ, vt amor, gaudium, & tristitia, vnde passiones dicantur. q. 20. ar. 1. ad 1
Passiones quasdam deo attribuimus secundum effectum, & non affectum. q. 21. ar. 3
Passiones quædam repugnant primo statui: & quædam non. q. 95. artic. 3. ad 2
Passiones quæ sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi cōcitatiōe, sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione. q. 82. ar. 5. ad 1
Passiones quō dicuntur esse in angelis. q. 59. ar. 4. ad 2.
Passiones sunt in dæmonibus secundum quod nominant simplices actus uoluntatis. q. 64. ar. 3
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & passiuorum. q. 80. ar. 2.
Pater dicitur principium totius deitatis: vel quia eam generando vel spirando communicat: vel quia omnibus diuinis personis est principium. q. 39. ar. 5 ad 6
Pater & filius recti⁹ duo spirantes quàm duo spiratores dicūtu q. 36. ar. 4. ad 7
Pater & filius sunt vna sapientia: sed non quam genuit pater. q. 39. artic. 7. ad 2
Pater & fili⁹ sunt vnū principiū, sed qualiter. q. 36. ar. 4. ad 4 & 5
Pater generando filium stante distinctione totam naturam filio communicauit. q. 41. ar. 3
Pater genuit filium voluntate commitante: & non vt dicit habitudinem principii. q. 41. ar. 2
Pater omnis creaturæ deus multipliciter dicitur q. 33. ar. 3
Pater quare dicitur noster: & spiritus dicitur noster: & filius nō dicitur noster. q. 36. ar 1. ad 3
Patrē & filium & spiritūsanctum: quare dicimus vnum deū Sortē, Platonē & Ciceronē tres homes: & nō vnū hoiem q. 39. a. 3.
Patrem generare filium est necessarium: non sicut per causam cogētē, vel finalē: sed absolute: qđ nō pōt nō esse. q. 41. ar. 2. ad 5
Paternitas creat, vel generat, quare nō cōceditur. q. 32. ar. 2. ad 2
Pati dupliciter dicitur, scilicet communiter pro quacumque mutatione: sic sentire & intelligere passiones dicuntur: & proprie vt est effectus actionis. q. 97. ar. 2.

Pati est propter distinctionem potentiæ ab actu. q. 25. ar. 1. ad 1
Peccare est declinare a rectitudine actus quam quis debet habere. q. 63. ar. 1
Peccare est deficere a perfecta actione. q. 25. ar. 3. ad 2
Peccata non omnia instinctu diaboli proueniunt: sed arbitrii libertate q. 114. ar. 3. ad 2
Peccata omnia sunt in dæmonibus, secundum reatum: & non secundum affectum. q. 63. ar. 2.
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum ad peccandum causa fuit. q. 63 ar. 7.
Peccatum est contra naturalem inclinationem. q. 63. ar. 9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrii dupliciter esse contingit q. 63. ar. 1. ad 4
Penitentis & innocentis respectu dilectionis dei comparatio secundum magis & minus. q. 20. artic. 4. ad 4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis. 113. artic. 1. ad 3
Perfectio rei creatæ est triplex: prima secundū quòd in suo esse constituitur. secunda, vt ei aliqua superaddātur ad suam plectam operationē, tertia, vt aliquid attingat sicut finē. q. 6. ar. 3
Perfectio rei est duplex, prima scilicet, forma totius, secunda operatio, vel finis operationis: perfectio vero vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo. q. 73. ar. 1
Perfectio rei nō ex quacunque re ad quam inclinatur dependet, sed solum ex superiori. q. 59. ar. 3. ad 2.
Perfectio vniuersi inequalitatem requirit esse in rebus: vt omnis perfectionis gradus impleatur: quarum rerum triplex est gradus. q. 48. ar. 2
Perfectiones rerum perfectiori modo præexistunt in deo quàm in ipsis rebus q. 4. ar. 2
Perfectionibus diuersis creaturarū sicut respōdet vnum simplex principium: ita diuersis conceptionibus intellectus correspōdet vnum simplex fundamentum. q. 13. ar. 4
Perfectiora secundum naturam numero, vel magnitudine alia excedunt. q 50. ar. 3.
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit quàm qui minus perfecte. q. 108. ar. 3.
Permittit deus multa mala fieri a malos angelos & homines: & quare non cohibet. q. 109. ar. 4. ad 2
Per, præpositio multipliciter suum casuale determinat. q. 36. ar. 3
Per se nota potest dici aliqua propositio dupliciter, vno modo, secundum se & quo ad nos. Alio modo, secundum se & non quo ad nos. q. 2. ar. 1
Per se notū dicitur aliquid dupliciter: vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur: vel quia non est cognoscibile per accidēs. q. 87. artic. 1. ad 1
Persona dr aliquid gramatice: quod natura negatur. q. 39. ar. 8
Persona diuina ab æterno processit a principio: nō tamen ab æterno processit in mundum. q. 43. ar. 2
Persona & hypostasis addunt super essentiam principia individuantia. q. 29. ar. 2. ad 3.
Persona in diuinis significat relationem per modum substantiæ. q. 29. artic. 4.
Persona non significat essentiam uel materiam: sed personalem proprietatem: ideo pluraliter prædicatur de patre & filio & spiritusancto. q. 39. ar. 3. ad 4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile: quod quadrupliciter ostenditur. q. 41. ar. 6.
Personarū cognitio dupliciter est nobis necessaria. q. 32. a. 1. ad 3
Personæ diuinæ conuenientius dicuntur vnius essentiæ quàm vnius naturæ. q. 39 ar. 2. ad 3
Personæ diuinæ quare dicuntur suppositа, cum nulla sit ibi suppositio q. 39. ar. 1. ad 3.
Personæ diuinæ sunt tres: & non possunt esse plures: quia duæ tantum sunt origines. q. 32. ar. 3
Personæ nomen deo non conuenit secundū nominis impositionē a quo imponitur, sed ad quod imponitur. q. 29. ar. 3. ad 2
Personis remotis, & angelis existentibus, deus solus diceret, vel solitarius. q. 31. ar. 3. ad 1.
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati & eius naturalis desiderii. q. 12. art. 8. ad 4.
Possibile dupliciter dicitur, scilicet per respectum ad potentiam: & absolute ex habitudine terminorum. q. 25. ar. 3.
Possibile dupliciter dicitur, scilicet ut opponitur necessario: & vt sub necessario continetur. q. 41. ar. 4. ad 2
Possibile tripliciter dicitur, scilicet secundum potentiam passiuam materiæ: secūdum potentiam actiuam dei, & secundum habitudinem terminorum, secundum quòd impossibili opponitur. q. 46. ar. 1. ad 1.
Posita causa necessaria, non sequitur effectus necessarius. qō. 19. artic. 3. ad 4.
Posuit deus hominem in paradiso, vt operaretur & custodiret illum:

illum dupliciter exponitur. q. 102. ar. 3
Potentia actiua fundatur in actu, nec contra ipsum diuiditur: quòd potentiæ passiuæ non conuenit. q. 25 ar. 1. ad 1
Potentia actiua quæ respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas quæ respiciunt fines particulares. q. 82. artic. 4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu, nō autem æquiuoci. q 25. ar. 2. ad 2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia. q. 79. ar. 1
Potentia dei manifestius cognoscitur ex eo quòd produxit mundum, quàm si fuisset ab æterno. q. 46. ar. 2. ad 6
Potentia & actus, prius & posterius, causa & causatum non sunt in deo: sed vnum & simplex esse. q. 3. ar. 7
Potentia generandi in recto significat naturam: & in obliquo relationem. 41. ar. 5
Potentia generandi passiue est in filio. q. 41. ar. 6. ad 1
Potentia generatiua in quoliber generante est illud in quo genitum generanti similatur, scilicet natura. q. 41. ar. 5
Potentia in creaturis non est ad non esse: sed in deo, qui posquàres fecit, vt essent, sic potest facere vt non sint. q. 9. ar. 2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse. q. 54. ar. 3
Potentia ordinata ad actum accidentalem est accidēs, & ad actū substantialem est substantia. q. 77. ar. 1. ad 2
Potentia passiua quòd sit in deo, non est possibile. q. 3. ar. 1
Potentia vna & eadem est patris & filii, secundum qualitatem & perfectionem naturæ. q. 42. ar. 6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorum distinctionem, & non materialem. q. 59. ar. 4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem. q. 77. ar. 3
Potentiæ actiuæ dei, & creaturæ differentia. q. 25. ar. 1. ad 3
Potentiæ actiuæ & passiuæ, scilicet intellectus agentis & possibilis distinctio & differentia, ex parte subiectorum sumenda. q. 79. artic. 7
Potentiæ alicui non repugnat simul habere duas operationes. q. 58. ar. 7. ad 2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia, p modum finis & actiui principii. q. 77. ar. 7
Potentiæ animæ quomodo se habent adinuicem ratione prioris & posterioris. & quō intellectiuæ dirigūt sensitiuas. q. 77. ar. 4.
Potentiæ intellectiuę & materiæ differentia: & quòd potentia receptiua creaturæ nō adequatur potētiæ creatoris. q. 75. a. 5. ad 1
Potentiæ partis vegetatiuæ quare dñr naturales. q. 78. ar. 2. ad 1.
Potentiæ rationales quomodo se habent ad opposita & quomodo non. q. 62. a. 8 ad 2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem. q. 108. ar. 5. ad 3.
Præceptum & consilium respectu quorum bonorum dantur. q. 19. artic. 12. ad 4
Prædestinatio est in deo: & in creatura eius executio. q. 23. ar. 2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem non proportionatum. q. 23. ar. 1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis. q. 23. ar. 8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente. q. 23. ar. 6.
Prædestinationis & præsciētiæ rō ex diuina bonitate sumitur. q. 23. ar. 5. ad 3.
Prædicatio sumpta a diuersis formis ordinaris de aliquo erit per accidens, vel in secundo modo dicendi per se. q. 76. ar. 3.
Prædicamenta sunt tantum duo in diuinis. q. 28. ar. 2. ad 1
Præesse malis magis miserum est quàm bonum. q. 109 ar. 2. ad 3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionem & operationem naturarum attenditur. q. 109. ar. 2.
Præseruatio corporis humani, ne pateretur in statu innocentiæ, qualiter fuisset. q. 97. ar. 2. ad 4.
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quam aliquem ordinem habet, ex quibus totum conflat vniuersum. q. 61. artic. 4.
Præsidere gubernationi omnium gētium & regnorum, primum & præcipuum est in diuinis misteriis. q. 108. ar. 6
Præsunt proximiora deo his quę remotiora sunt, & boni angeli malos regunt. q. 109. ar. 4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales, nobis naturaliter inditi. q. 79. ar. 12
Primo alicui non conuenit secundum partem, sed secundum totum. q. 8 artic. 4.
Primogenitus omnis creaturæ est dei perfecta imago &c. qō. 93. articul. 1. ad 2
Primum mouens quomodo mouet seipsum. q. 19. ar. 1. ad 3
Primum principium actiuum oportet esse maxime in actu, & perfectissimum. q. 4. ar. 1
Primum principium licet sit tantum vnum: plura tamen ratione distincta in eo intelligimus. q. 44. ar. 4. ad 3.
Primum vel principium in vnoquoque est quod ad naturam pertinet: quia quod pertinet ad prius, semper habet rationē principii. q. 60. ar. 2.
Princeps regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, dupliciter exponitur. q. 113. ar. 8
Principatus dicuntur qui priores existunt, quasi præsint in executione eorum quæ imperantur. q. 108. ar. 5. ad 3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium, est virtus formatiua seminis: eorum vero quæ per putrefactionem generantur est virtus cælestis. q 71. ar. 1. ad 1
Principium essendi omnium est tantum vnum, a quo omnia quæ quocumque modo sunt habent esse. q. 65. ar. 1
Principium in creaturis est prius eo quod est a principio: non autem in deo. q. 42. ar. 2
Principium multipliciter dicitur, scilicet secundum situm, secundum intellectum, & secundum omne genus causæ. q 42 ar. 3
Principium non de principio, & principium de principio dicitur in diuinis sine priori & posteriori. q. 33. ar. 4
Principium non illud significat a quo nomen imponitur ad significandum secundum originem. q. 33 ar. 1. ad 3
Principium non importat diuersitatem siue dependētiam ab eo, cuius est principium sicut causa. q. 33. ar. 1. ad 1
Principium passiuum in semine potest dici semen. 115. ar. 2. ad 3
Principium proprietatem patris & filii significat substantiue. qō. 36. artic. 4.
Principium quo generans generat, non semper distinguitur a genito. q. 41. ar. 5. ad 1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis, ita se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem in appetitiuis. q. 83. ar. 4
Priuatio est medīū inter esse & nō esse simpliciter. q. 18. a. 2. ad 1
Priuatio entis fundatur in ente: quod in priuationibus aliarum formarum non accidit. q. 11. ar 2. ad 1
Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositū: cū magis & minus dicitur. q. 11. ar. 4. ad 1.
Priuatio suscipit magis & minus per recessum a termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum. q. 49. ar. 3. ad 3
Priuatio tribus modis sumitur. q. 33. ar. 4. ad 2
Priuationem per habitum cognoscimus. q. 14. ar. 10
Priuationes & malum dicuntur entia rationis, secundum quòd ens veritatem propositionis significat. q. 48 ar. 2. ad 2
Priuationes & non ens ex apprehensione intellectus veritatē habent, & non ex seipsis. q. 16. ar. 5. ad 3
Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit. q 87. art. 3. ad 2
Processio est duplex, scilicet ad intra & ad extra. q. 27. ar. 1
Processio spiritussancti est a patre & filio, vt sunt vnū, & distincti. q. 36. ar. 4. ad 1
Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ: eo quòd procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit. q. 30. ar. 2. ad 2
Processione remota Spiritussancti a filio, ipsum distingui a filio non est intelligibile. q. 36. ar. 2
Processiones in diuinis sunt duæ tantum: ad intra, scilicet verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis q. 27. artic. 3
Productio rerum a prima causa nihil supponit. secunda uero, qđ est a prima causa supponit in sua actione. q. 65. ar. 3
Productionis rerum triplex opus intelligitur, scilicet creationis, distinctionis, & ornatus. q. 70. ar. 1
Produxit Deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam. quod per unam fieri non poterat q. 47. ar. 1
Produxit deus res in esse ratione processionis verbi, & amoris. q. 45. artic. 6.
Propositio singularis directe concludi non potest ex aliqua vniuersali, nisi mediante alia particulari. q. 86. ar. 1. ad 2
Propitionis affirmatiuæ veræ subiectum & prædicatum idem secundum rem significant: diuersum tamen secundum rationem. q. 13. ar. 12.
Propositionis contingentis est duplex veritas. q. 16. ar. 8. ad 3
Propria passio quomodo causatur a subiecto, vt est in actu: & est ipsius susceptiuum, vt est in potentia. q. 77. ar. 6
Proprietatem accidentis intelligere possumus nihil considerantes de subiecto. q. 85. artic. 1. ad 1
Proprietates in diuinis non omnes distinguuntur nisi relatiue licet sint subsistentes q. 30. ar 1. ad 2
Proprietas patris vt relatio, actū notionalem præsupponit: sed vt constitutiua ipsum præcedit. q. 40. ar. 4.
Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quàm in inferioribus. q. 108. ar. 5
Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantum:

tum:in personis uero non solum fm rem tantum,sed etiã fm modũ significandi:ō constituũt,& distinguunt.q.40 ar.1.ad 2
Proprium deest misereri & parcere: tripliciter exponitur.q.25 artic. 3. ad 3
Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit. q. 39 ar. 7.ad 3
Proprium non est de essentia subiecti, sed ex principiis essentialibus speciei causatur. q. 77.ar.1.ad 5
Propter quod vnumquodque & illud magis,quomodo habet intelligi q.87.ar.2.ad 3
Prouidentia dei aliter se habet ad incorruptibilia quàm ad corruptibilia.q.113.ar.2
Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur,& quædam ab ipso decidunt permissiue.q.23.ar.3
Prouidentia est ipsa diuina ratio summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit,vel ratio ordinandorum in finem. q.22.ad 1
Prouidentia non est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in G intellectu prouisoris.q.23.ar.2
Puer in vtero matris est aliqd matris, & nõ ab alio angelo quàm ab eo qui est matris,custoditur.q.113.ar.5.ad 3
Pulchrum & bonum,sunt idem subiecto,sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personas. q.5.ar.4.ad 1
Punctus non ponitur in diffinitione lineæ cõmuniter sumptæ; sed determinatæ.q.85.ar.8.ad 2
Punici non est malum,sed fieri pœna digum, malũ est.q.48.ar.6

QVALITATES actiuę elementorũ se habent ut materiales dispositiones ad formas substantiales.q.115.ar.3.ad 2
Qualitates actiuæ in natura agunt in uirtute formarum substantialium. q.45.ar.8.ad 2.
Qualitates differenter fiunt in subiecto,& quo.q.67. ar.3.ad 1
Quantitas molis materiam consequitur: virtutis uero attenditur in effectu formæ: qui duplex est, scilicet esse & operatio. q. 42.ar. 1.ad 1
Quantitas non impedit actionem alicuius formæ,ne agat,sed impedit,ne sit agens vniuersale.q.115. ar. 1.ad 3
Quantitas uirtutis apętis ex modo patiendi sumitur non ex re facta tantum.q.65.ar.3.ad 3.
Quãtitati in actu infiniti ratio repugnat,scilicet non tempori & motui. q.7.ar.3. ad 4
Quæcumque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem,quo modo intelligatur.q.28.ar.3.ad 1
Quædam animalia mox nata: quare habent vsum memborum. q. 99.ar. 1.ad 2
Quædam nõ possunt fieri nisi a deo quæ tñ non sunt miracula, etiam si fiant.q.105.ar.7.ad 1
Quædam participatione dicuntur æterna,diuersa rõne.q.10.a.3
Quædã quare manent in æternum,& quædã nõ.q.104.ar.4.ad 2
Quædam sunt possibilia fieri a deo,& quædam non.q.25.ar.3
Quæ facta sunt,quare non potest facere deus ea non fuisse.qō.25 artic. 4. ad 2
Quicquid deus scit,scit, nec potest plura scire quàm scit. qō. 14.artic. 15. ad 2
Quicquid entitatis & perfectionis est in actione mala: reducitur in deum sicut in causam, sed quicquid est ibi defectus,est a causa secunda deficiente, & non a deo.q.49.ar.2.ad 2
Quidditas rei materialis est obiectũ intellectus nostri.q.84.ar.7.
Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro fm statum presentis uitæ.q.88.ar.3
Quidditates diuersæ magis conueniunt secundum rationem existendi quàm affirmatio & negatio, secundum tamen rationẽ cognoscendi minus. q.58.ar.4.ad 2
Quies,significat esse ablolutũ infinitũ, & in præsenti.q.13.a.11
Quod est in aliquo præter essentiam eius,est causatum.q.3.ar.4.
Quod est per essentiam,est causa eius quod est per participationẽ in quo differunt esse & essentia. q.61.ar.1
Quod potest uirtus inferior,potest altiori modo virtus superior. q.110.ar.1.ad 2.
Quodquid est & esse,in omnibus quæ sunt in genere,differunt. q.3. articul. 5
Quorum non sunt fantasmata,quomodo cognosci possunt a nobis.q.84.ar.7.ad 3.

RATIOCINARI ad intelligere comparatur,sicut moueri ad quiescere.q 79.ar. 8
Ratio circa contingentia quare se habet ad opposita.q.83.ar.1
Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius,sumenda est ex proportione ad bonum totius.q.23.ar.7.ad 2
Ratio diuersarum rationum quas de deo apprehendimus: vnde sumitur.q.13.ar.3.& 4.
Ratio & intellectus solum quantum ad modum cognoscendi differunt.q.59.ar.1.ad 1
Ratio generis & differentiæ ab eadem re sumitur.q.85.ar.3.ad 4.
F Ratio generis & dfiæ qũo ab eadem re sumitur.q.85.ar.3.ad 4.
Ratio ordinis rerum in finem & executio,ad prouidentiam pertinent.q.22.art.3.
Ratio quam nomen,diffinitio,& enunciatio significat: compositionem & diuisionem significat intellectus q.85.ar. 2 ad 3
Ratio, quare creatura referatur referatur ad deũ & non econtra. q. 13.ar.7
Rationale & sensibile, vt differentiæ,non sumuntur a potentiis sensus & intellectus, sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. q.77. ar.1.ad 7
Ratio scientiæ & uoluntatis prior est ratione potentiæ in deo secundum considerationem.q.25.ar.1.ad 4
Ratio veri absoluti prior est ratione boni.q.16 ar.4
Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur. q. 16.artic. 5
Rationes contra Cõmentatorem de vnitate intellectus.q.76.a.2
Rationes contra Commentatorem,quòd per vnionem intellecti agẽtis intelligamus substantias separatas in fine vitę.q.88.a.1
Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione. q.84.ar.2
Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium.q.84.ar.1
Rationes contrariorum in intellectu,non sunt contrariæ,sed vna scientia.q.75.ar.6
Rationes particularium per speciem vniuersalem perfecte intelliguntur ab angelis.q.57.ar.2.ad argum.
Rationes seminales principaliter sunt in verbo. secundo in elementis. tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt. quarto in seminibus quæ ex animalibus & plantis producuntur.q.115.art.2
Rones seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt.q.62.ar.3
Rationis est aliquid in his quæ dicuntur ad aliquid: quod non est in aliis generibus.q.28.ar.1
H Recipere & conseruare non diuersificant, siue faciunt diuersas potentias. q.79.ar.7
Recipere & retinere in corporalibus,in diuersa principia reducuntur.q.78.ar.4
Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex q.95.ar. 1
Reducere materiã ad actum formæ, non excedit uirtutem agentis naturalis.q 110 ar. 2. ad 3
Reflectitur intellectus super se,vt se intelligat siue cognoscat. q. 14.ar.2.ad 3
Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata. q.110.ar.1
Rei naturalis non solum est acquirere & quiescere in bono, sed bonum quod habet aliis communicare.q.19.ar.2
Relatio diuina a ꝑsona nõ differt,sed ratione tñ.q.40.ar.1 ad 1
I Relatio diuina est persona subsistens, humana uero est tantum relationem significans.q.33.ar.2 ad 1
Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creatura cum sit subsistens,& non accidens. q.40.ar.2.ad 4
Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiue dicitur, nõ autem diuina.q.28. ar.2.ad 2.
Relatio inter uerbũ,& eũ a quo procedit,est realis q.28.a.1 ad 4
Relatio non prędicatur de deo ꝑ modũ substantiæ.q.28.a.2.ad 1
Relatio realis in deo non est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis.q 28. a. 4.ad 1
Relatio realis in deo super actionem immanentem fundatur & non transeuntem,quæ solum est rationis. q.28.ar.4.
Relatio secundum quod huiusmodi,non prædicatur de aliquo ꝑ modum inherentis.q.28.ar.1. ad 1
Relatio secundum quòd huiusmodi,solum distinctionem dicit. q.28.articul.3
Relatio verbi ad creaturam quæ actionẽ immanentem sequitur, non dicitur de deo ex tempore.34.ar.3.ad 2
K Relationes dictæ de deo,quædam variatis rebus,variantur: & quædam non q.14.ar.15.ad 1
Relationes in abstracto non aliis relationibus opponuntur: sicut pater & filius paternitate & filiatione. q.42.ar.1.ad 4
Relationes non oppositæ distinctionem nõ faciunt personarum. q. 36. artic 2
Relationes reales & rationis rem secundum diuersam rationis habitudinẽ consequuntur q.28.art.2
Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicet ad fundamentũ, & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia.q.28.ar.2
Relationũ pluralitas nõ facit cõpositionẽ in deo.q.33.a.1. ad 3.
Relatiua ꝙ sint realia vel rationis secundum esse vel secundũ dici simul natura uel non sufficientia & differentia.q.13.ar.3.
Relaxare offensam non est contra iustitiam sed est misericorditer operari.q.21.ar.3.ad 2.
Reliquit deus hominem in manibus cõsilii sui,non propter hoc secluditur a diuina prouidentia. q.22.ar.2.ad 4

Rem

Rem aliquam,sicut cognoscimus,ita nominamus.q.13.ar.1 A
Reniti ordini vniuersalis gubernationis, non est possibile,executioni uero secundũ quòd est a causa particulari,sic.q.103.ar.1
Reprobatio alicuius non est causa culpæ:sed pœnæ futuræ æternæ. q.23.ar.3.ad 2
Requieuit deus die septimo:dupliciter intelligitur.q.73.ar. 3
Res ab alio habet quòd sit vera & quòd sit causa ueritatis intellectus nostri.q.21.ar.2
Res naturales sunt nostri intellectus mensura:diuinus uero earũ est mensura.q.14.ar.8.ad 3
Res naturales verius esse simpliciter habent in mente diuina, q̃ in seipsis: sed hoc esse uerius habent in seipsis. q.18.ar.4.ad 3.
Respectus multiplicantes ideas sunt in deo & non in rebus creatis: non tamen sunt reales,sed intellecti a deo. q.15.ar.2.ad 4
Res quælibet visibilis,habet angelicam potestatem sibi præpositam.q.110.ar.1.ad 3
Res triplex habet esse.q.74.ar.3.ad 5 B
Rũsio contra Grecos de processione spiritussancti.q.36.ar.2.ad 2
Resolutio corporis fit ratione deperditi,cuius restauratio fit vsque ad certum statum naturæ q.97.ar.4.
Reuelatio misteriorum dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum.q.109.ar.4.ad 1

SAMVEL quomodo dicitur apparuisse Sauli & quomodo vidi dicuntur etiam aliis uiuis dormientibus apparere. qō. 89.ar. 8.ad 2
Sancti quomodo dicuntur facere miracula.q.110.ar.4.ad 1
Sapientia,ars,& idea quomodo differunt respectu diuinæ cognitionis.q.15.ar.2. ad 2
Sapientia diuina quomodo dicitur creata:cum dicitur Ab initio & ante sęcula creata sum:multipliciter exponit.q.41.a.3.ad 4
Sapientia est duplex, secundum duplicem modum iudicandi. q.1 ar.6.ad 3
Sapiẽtia est mobilior omnibus mobilibus quomodo intelligitur C q.9.ar.1 ad.2
Sapiens in vnoquoque genere dicitur,qui altissimam causam illius generis considerat. q.1.ar.2
Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra: scientia vero dei eis prior est: quia eorum est causa & mensura.q 14.ar.8.ad 3
Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur q.1.articul.4
Scientia angelis ineſt a natura & non per inquisitionem. q. 54. artic. 4. ad 1
Scientia aliqua potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res,quantum ad modum,& quantũ ad finẽ.q.14.ar.16
Scientia dei eius est cognoscitiua tantum: creaturarum vero cognoscitiua & factiua: ita & uerbum expressiuum est eius qđ est in patre tantum: creaturarum uero expressiuum & operatiuum.q.34.ar.3 D
Scientia dei æterna,nõ est cã vt res sint ab æterno.q.14.ar.8 ad 2
Scientia dei quomodo est mensura rerum.q.14.ar.12.ad 3
Scientia & rerum diffinitiones sunt secundum ꝙ per intellectũ abstractæ sunt a conditionibus indiuidualibus & particularibus.q. 44.ar.3.ad 3
Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodo sunt causa vt dirigens & vt imperans.q.19.ar.4.ad.4
Scientia inferior nõ probat sua principia,nec contra negantes disputat, sed superiori relinquit.q.2.ar.8.
Scientia licet sit rerum mobilium : immobilis tamen dicitur. q. 84.ar.1.ad 3
Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis,dei uero non q.14.ar.1.ad 3
Scientia quomodo causatur in nobis ab interiori principio & ab exteriori: & quomodo ars imitatur naturam.q.117.ar.1
Scientia rerum ipsius dei est duplex: visionis scilicet,& simplicis E intelligentiæ.q.14.ar.4
Scientia quis acquirens per seipsum non potest dici suiipsius magister: neque seipsum docere.q.117.ar.1.ad 4
Scientiarum duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatæ.q.1.art.9
Scientiarum & principiorum sapientiæ,consilii,& prouidentiæ diuersa ratio nominationis.q.14.ar.1. ad 2
Scientiæ nostræ est triplex discursus.q.14.ar 7
Scientię omnes sunt de necessariis:& tamen diuersa rõne quędã sunt de contingentibus & quædam de necessariis.q.86.ar.3
Scientiæ speculatiuæ accidit vt a rebus scitis accipiatur. qō. 14. ar.16. ad 2
Scientificum,opinatiuum, & ratiocinatiuum,non diuersificant potentiam neque ad diuersa pertinent.q.79. ar.9.ad 3
Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita: sed non ad volita velle q. 19. ar.3.ad 6
Scitum a Deo est necessarium,quomodo est uera vel falsa propositio.q.14. ar.13.ad 3

Scripti in libro vitæ quomodo quidam possunt deleri & quidam non.q.24.ar.3
Sæculum est periodus cuiuslibet rei.q.10.ar.2.ad 1
Semen a quo decidatur.q.119.ar.2
Semen uirile utero mulieris immitti potuit salua integritate feminei genitalis in primo statu.q.98.ar.2.ad 4
Sensibile excellens & intelligibile differunt.q.75.ar.3.ad 2
Sẽsibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. quæst.14.ar.3
Sensibilia communia,sunt media inter sensibilia per se & sensibilia per accidens,quæ reducuntur ad quantitatẽ.q.78.ar.3.ad 2
Sensualitas est nomen potentiæ sic a sensibili motu denominatę. q.81.artic.1
Sensus agens nulla necessitate poni debet.q.79.ar.3 ad 1
Sensus circa propria sensibilia non errat.q.17.ar.2
Sensus communis non ratione prædicationis communis dicitur sicut genus: sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum.q.78.ar.4.ad 1
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum.q.78.ar.1.ad 4
Sensus & imaginatio quomodo a dæmone immutari possunt. q.114.ar.4.ad 2
Sensus & imaginatio solum exteriorum accidentia, vel corporũ similitudines apprehendunt:intellectus uero rei naturam. q. 57.artic.1.ad 2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur.q.78.ar.3
Sensus spiritualis super literalem fundatur,qui trifariam diuiditur.q.1.ar.10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum. q. 76.artic.5
Sentire & intelligere non sunt vnum, sed plura subiecto. quæst. 77. artic.5
Sentire nõ cõpetit angelis in corporibus assumptis.q.51.a.3.ad 2
Sentire non est operatio formæ subsistentis sicut intelligere. q. 75.articul.3
Seraphin ex triplici ignis ꝓprietate nominãtur.q.108.ar.5.ad 5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanæ naturæ pertinet. q. 99. artic.2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente,dupliciter intelligi potest,ut propositio sit uera uel falsa.q.14.ar.6.ad 1
Sydera inclinant,sed non necessitant liberum arbitrium. qō. 83. articul.1.ad 5
Signa diuinæ uolũtatis quo uoluntates dicũtur.q.19.ar.11.ad 2
Significare substantiam cum qualitate,est significare suppositũ cum natura vel forma determinata.q 13.ar.1.ad 3
Signorum diuinæ uolũtatis sufficientia & differentia.q.19.a.12.
Similitudo dupliciter cõparatur ad imaginem,scilicet vt præambula & vt subsequens q.93.ar.9
Similitudo & diuersitas secundum formam,secundum quatuor modos communicandi formam assignantur. q.4. ar.3.
Similitudo est principium amoris & non verbi quod est similitudo rei intellectæ:vnde differenter vtraq; respicit.q.27.a.4 ad 2
Similitudo rei tripliciter est in sensu,scilicet primo & per se: per se & non primo: & per accidens. q.17.ar.2
Sinderesis ẽ habitus naturalis principiorũ operabiliũ.q.79.ar.12
Singulare non diffinitur: sed quod est de ratione singularitatis. q. 29.ar. 1.ad 1
Singulare non repugnat intelligibilitati inquantum singulare: sed inquantum est materiale.q. 86.ar.1.ad 3
Singularitas non est impeditiua cognitionis singularium,sed materia.59 ar.1.ad 2
Sinonymi & non sinonymi nominis,vnde sumitur ratio & differentia.q.13.ar.4.
Simplicia apud deum perfectiora sunt,composita uero apud nos q. 85.artic.7.ad 2
Simplicia & prima per negationes notificantur.q.33.ar.4.ad 1
Simplicia non differunt,sed diuersa dicuntur.q.3.ar.8.ad 3
Sol eclypsabitur,vnde habet veritatem ista propositio.q 86.ar.4
Sol,luna & huiusmodi quomodo possunt de pluribus prædicari. q. 13.ar.9
Solutio rationum probantium æternitatem mundi.q.46. ar.1
Solutio rationum probantium mundum incepisse.q.46.ar.2
Solus pater est deus,quomodo potest esse uera uel falsa ista propositio.q.31.art.4
Somnia in dormientibus & apparitiones immaginariæ quomodo naturaliter fiunt.q.111.ar.3
Somniorum diuersitatis causa est vaporũ diuersus motus & syllogizandi aliquando q.84.ar.8.ad 2
Species infusa & acquisita nõ diuersificãt scientiã. q.94.a.3.ad 1
Species intelligibiles quomodo reducũtur in primã causam &c. q.84.ar.4.ad 1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet, scilicet aliquando

aliquando est in potentia: aliqñ medio mō se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus. q. 79. art. 6. ad 3

Species intelligibilis & habitus scientiæ, nec per se nec per accidens corrumpi possunt. q. 89. ar. 5

Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo a quo abstrahitur. q. 14. ar. 11. ad 1

Species intelligibilis quomodo causatur in intellectu possibili. q. 95. ar. 1. ad 3

Species principaliter est de intentione naturæ & non indiuiduū, sed incorruptibilium etiam substantiarum, indiuidua sunt de principali intentione naturæ. q. 98. ar. 1

Species rerum quibus angelus intelligit, mēti eius sunt impressæ a deo per influxum. q. 56. ar. 2

Species & simultas generis prædicationē respicit & non esse ipsarum. q. 77. a. 4. ad 1

Specificatio & actus intelligendi, est per formam intelligibilem. q. 14. ar. 5. ad 3

Speculari ueritatem, & eam cogitare differentia. q. 34. ar. 1. ad. 2

Spiratio non est proprietas, neque relatio constituens personam. q. 30. ar. 2. ad 1.

Spiritusſanctus in vi duarum dictionum commune est tribus psonis, sed in vi vnius sumptum proprium est Spiritusſancti: vnde dicitur spiritusſanctus. q. 36. ar. 1. ad 1

Spiritusſanctus naturaliter a patre & filio procedit, quàmuis p modum uoluntatis procedat. q. 41. art. 2. ad 3

Spiritusſanctus non dicitur filius neque imago patris, licet naturam accipiat a patre, sicut & filius. q. 35. ar. 2

Spiritusſanctus quare non dicitur filius, cum sit eiusdem naturæ cum filio. q. 27. ar. 4

Spiritusſanctus quomodo mediate & immediate procedere dicit a patre & filio. q. 36. ar. 3. ad 1

Spiritusſanctus quomodo procedit a patre & filio, ut tertia persona, & quomodo est vtriusque nexus. q. 37. ar. 1. ad 3

Spiritusſanctus sua bonitate aliam personam producere non potest, sicut pater. q. 30. ar. 2. ad 4

Status animæ hominis diuiditur secundum diuersum modū essendi: & secundum integritatem & corruptionem. q. 94. ar. 2

Subiectio est duplex, scilicet seruilis & iconomica. q. 92. a. 1. ad 2

Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis, est impossibile. q. 85. ar. 4

Subiectum propositionis habet rationem materiæ: prædicatum vero formæ. q. 13. art. 12

Subiectum scientiæ est de quo est sermo, & adquod omnia ordinātur, quod est idem principiorum & totius scientiæ. q. 1. ar. 7

Subiectum quomodo est causa proprii finalis actiua & susceptiua. q. 77. artic. 6. ad 2

Substantia dupliciter dicitur: vno modo, pro quidditate quam diffinitio significat, alio modo, pro suppposito subsistente in prædicamento substātiæ: quod quatuor nominibus nominari pōt, s. suppositum, subsistentia, subsistantia, & res naturæ. q. 29. ar. 2

Substantia non solum significat hoc quod est per se ee essed essentia cui competit sic esse. q. 3. ar. 5. ad 1

Substantia non suscipit magis & minus, qualiter debet intelligi. q. 93. artic. 3. ad 3

Substantia particularis non quælibet est hypostasis & personæ, sed quæ habet naturam completam in specie. q. 75. ar. 4. ad 2

Substantia per se indiuidnatur, accidentia uero per subiectum. q. 29. artic. 1

Substantiarum, quare quædam habet potentiam ad non esse, & quædam non. q. 9. ar. 2

Substantiarum separatarum cognitio habet per uiam remotionis. q. 88. ar. 2. ad 2

Substantiæ immateriales quanto magis distant a primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur. q. 89. ar. 1

Substantiæ separatę conueniunt cum materialibus in genere logico: sed non physico. q. 88. ar. 2. ad 4

Substantiæ separatæ non sunt frustra, etiam si a nobis non intelligantur, vt vult Commentator. q. 88. ar. 1. ad 4

Substandi, & subsistendi ratio ad diuersa reducitur principia, scilicet ad materiam & formam. q. 29. ar. 2. ad. 5

Substantiua a forma vnitatem habent, adiectiua vero a subiecto q. 39. artic. 3.

Subsistens corrumpi, vel generari per se, vel per accidens, est impossibile. q. 75. ar. 6

Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit. q. 29. artic. 2. ad 4

Successio prioris & posterioris, non semper dicit tempus continuum. q. 85. ar. 4. ad 1

Summum, relationem tantum, & nō rem absolutam addit supra bonum. q. 6. ar. 2. ad 1

F Superbia: inuidia: auaritia, & carnis oblectatiōes, quomodo sunt in dæmonibus. q. 63. ar. 2. & ad argum.

Superbi effectus uelle subiici superiori vel inferiori, differentia. q. 63. art. 8. ad 2

Suppositum & natura, in compositis ex materia & forma realiter differunt: non autem in simplicibus. q. 3. ar. 3

Supra cælum nihil est. ly supra, designat locum imaginatum tantum. q. 46. ar. 1. ad 8

TACTVS qui melior est, intellectu est acutior. q. 76. ar. 5

Tactus est duplex, i. corporalis & virtutis. q. 105. ar. 2. ad 1

Temporalia per æterna iudicamus & disponimus: in quorum cognitionem per temporalia deuenimus. q. 79. ar. 9

Temporis & æternitatis differentia respectu eorum esse, & eorū quæ ipsis mensurantur. q. 10. ar. 1

Tempus est numerus in numerato existens: & non abstractus a re numerata. q. 10. ar. 6

Tempus inter quæ duo instantia datur medium, & inter quæ nō datur. q. 63. ar. 6. ad 4

G Tempus motus angeli quomodo proportionatur tempori motus mobilis, & quomodo non. q. 53. ar. 3. ad 3.

Tempus motus continui angeli non est idem cum tempore mensurante motum cæli: quia motus eius a motu cæli non dependet. q. 53. ar. 3

Tempus præsens, præteritum, & futurum quomodo subsūtiis separatis attribuitur. q. 10. ar. 5. ad 3

Tempus quo est mensura motus & quietis. q. 10. ar. 4. ad 3

Tempus secundum successionem conceptionum intelligibilium, est in intellectu angeli. q. 57. ar. 3. ad 2

Tentatio diaboli, quòd non sit continua duplex rō. q. 114. ar. 5

Tentare deum peccatum est, & carnis, & mundi tentationis differentia qualis sit, & dei, & diaboli. q. 114. ar. 2.

Termini numerales dupliciter sumūtur, scilicet in genere, & trāscendenter. q. 30. ar. 3

Terminus creationis est ens actu, & non in potentia. q. 66. ar. 1

H Terra in mistione corporis animalis necessario magis abundat ceteris elementis: quia est elementū minus actiuū. q. 71. a. 1. ad 2

Terra quòd naturaliter sit cooperta aquis: & quòd sit discoperta, diuersa expositio. q. 69. ar. 1. ad 2. & 4

Terra quòd sit alia ab ista, & quòd sint alia elemēta præter istō, non est possibile. q. 47. ar. 3. ad 3

Tot fuissent feminæ, quot mares in statu innocētiæ. 99. ar. 2. ad 3.

Totaliter cognoscitur deus: non tamen comprehenditur. quæst. 12. ar. 7. ad 3

Tota trinitas mētem inhabitat per gratiam gratum facientem. q. 43. ar. 5

Totum triplex, scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuū q. 76. artic. 8

Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur esse nō potest: totum vero secundum essentiam extra locū esse potest: quia ei non commensuratur. q. 8. ar. 2. ad 3

I Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum differēter prædicatur de suis partibus. q. 77. ar. 1. ad 1

Trimegistus vt dixit, Monas genuit monadē, qualis est sensus. q. 32. ar. 1. ad 1

Trinitatem non dicimus esse trinam. q. 31. ar. 1. ad 5

Trinitas determinatum numerū personārum significat. q. 31. a. 1

Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate, quomodo intelligitur. q. 31. ar. 1. ad 4

Trinitas personarum in creatione & rerum formatione insinuatur. q. 74. ar. 3. ad 3

Trinitatis & triplicitatis differētia significationis. q. 31. ar. 1. ad 3

Trinitatis nominis duplex significationis acceptio. s. ſm etymologiam, & secundum uocabuli proprietatē. q. 31. ar. 1. ad 1

Tristitia & dolor circa ea sunt, quæ uoluntati repugnant. q. 113. articul. 7

K Throni nominantur ex quatuor, quæ in materiali sede considerantur. q. 108. ar. 5. ad 6

Tullius quare diuinam prouidentiam humanarum rerum subtraxit. q. 22. ar. 2. ad 4.

VACVVM est spatium capax corporis, in quo non est corpus. q. 46. ar. 1. ad 4

Vegetatiua, sensitiua, & intellectiua non sunt plures animæ: sed vna tantum in homine. q 76. ar. 3

Velle esse felicem, non est liberi arbitrii: sed ad naturalem instinctum pertinet. q. 19. ar. 10

Velle & eligere non sunt actus diuersarum potentiarum. quæst. 83. articul. 4

Velle rerum mutationes, aut contraria successiue fieri, nō est voluntatem mutari. q. 19. ar. 7

Velle vel operari quodcumque sine boni intentione, vel ratione, est impossibile. q. 62. ar. 8

Venatio animalium sylueſtrium est iusta & naturalis, tribus rationibus,

tionibus. q. 99. artic. 1

A Verba participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodo deo attribuuntur. q. 13. ar. 1. ad 3

Verbi diuini conceptio est naturalis: quia deus seipsum naturaliter intelligit. q. 41. ar. 2. ad 4

Verbum diuinum dicitur genitum: sed non verbum humanum q. 33. art. 2. ad 3

Verbum diuinum relationem importat ad creaturam non ratione relationis, sed ratione naturæ quā includit. q. 34. ar. 3 ad 1.

Verbum in nobis proprie tripliciter dicitur. q. 34. ar. 1

Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actū considerandum quod habet in habitu, dicitur sibi loqui. q. 107. ar. 1

Verbum non est, quod intellectu non potest concipi: sicut quod implicat contradictionem. q. 25. ar. 3

Verbum nostrum, quare non dicitur filius, sicut verbum diuinū. q. 27. artic. 2. ad 2

B Veritas diuina essentialiter dicta, non dicitur per respectum ad principium: sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam. q. 16. ar. 5. ad 2

Veritas enunciabilium ab intellectu nostro æternitatem non habet: sed a diuino vt a causa æterna. q. 16. ar. 7. ad 3 & 4

Veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse deus. q. 107. ar. 2

Veritas & falsitas intellectus penes cōpositionē sunt & diuisionem. q. 85. ar. 6.

Veritas rei ad intellectum diuinum per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens. q 16. ar. 1

Veritatem cognoscit intellectus, dum conformitatem rei ad ipsum apprehendit. Quod non facit sensus. q 16. ar. 2

Veritatem mutari contingit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei q. 16. ar. 8

C Verū cognitū ordinatur ad opus sub ratiōe boni. q. 79. a. 11 ad 2

Verum & falsum quare sunt in intellectu, & bonum & malum in rebus. q. 82 ar. 3

Verum quod est in rebus conuertitur cum ente secundum subiectum: sed uerum quod est in intellectu, conuertitur cum ente vt manifestatiuum cum manifestato. q 16. ar. 3. ad 1

Verum respicit esse simpliciter & primo cognoscitur, id quod sequitur ratio boni. q 16. ar. 4

Vestigii & imaginis differentia in representando cām. q. 45. ar. 7

Videbimus eum sicuti est: qualis est sensus q. 12. ar. 6. ad 1

Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod adverbiū actum visionis determinat. q. 8. ar. 4. ad 6

Videre deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinam essentiam, sed ad figurā ipsam representantem. q. 12. ar. 11. ad 1

Vidi sub sole nec uelocium cursum &c. sed tempus & casum, quomodo debet intelligi illud Ecclesiastes. q 103. ar. 5. ad 1

D Vir quomodo est principium & finis mulieris q 93. ar. 4. ad 1

Virtuosus est mensura & regula omnium humanorum actuum. q. 109. ar. 4. ad 3

Virtus actiua in generatione animalis est in semine matis, & materia fetus ministratur a matre. q. 118. ar. 1. ad 4

Virtus actiua seminis est impressio quædam derelicta ab anima generantis. q. 119. ar. 1

Virtus actiua seminis, non potest producere principium intellectiuum in homine. q. 118. ar. 2

Virtus angeli, quare non potest se extēdere ad totum vniuersum, & ita est hic quod non alibi. q. 12. ar. 1

Virtus alicuius rei non perfectè cognoscitur nisi omnia ad quæ se extendit cognoscantur. 14. ar. 5

Virtus conuersiua quomodo se habet ad augmentum, statum, & decrementum in animali. q. 119 ar. 1. ad 4

Virtus generatiua dignior est & perfectior augmentatiua & nutritiua. q. 78 ar. 2

Virtus generatiua est quæ agit virtute animæ generantis. quæst. 118. articul 2

Virtus actiua quæ est in semine qui est in spiritu spumoso, non est anima neque animæ pars, quæ desinit esse generata anima sensitiua. q. 118. ar. 1. ad 3. & 4

Virtus inferior, non potest mouere nisi per imperium superioris. q. 81. artic. 3

Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo. q. 17. ar. 2

Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum, & exequens q. 75. ar. 3. ad 3

Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in deum. q 95. ar. 3

Virtus nutritiua deseruit generatiuæ. q. 119. ar. 2

Virtus organica quæ separata sunt, non potest cognoscere. quæst. 12. articul. 3

Virtus primi motoris si esset uirtus in magnitudine, moueret in non tempore. 105. ar. 2. ad 3

A Virtus quanto superior fuerit tanto ad plura se extendit, & est magis vnita q. 57. ar. 2.

Virtus vnita quomodo est superior vel inferior, multiplicata. q. 77. ar. 2. ad. 2.

Virtute actiuę & passiuę rerum corporalium, dum per dæmones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur. quæst. 115. artic. 2. ad 2.

Virtutes, angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem important. q. 108. ar. 5. ad 1.

Virtutes cognoscitiuę sensitiuę seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic. q 14. ar. 2. ad 1.

Virtutes inferiores tam apprehensiuę quàm appetitiuę obediūt rationi. q. 81. ar. 3. ad 3.

Virtutes quædam dicuntur esse in concupiscibili, quædā in irascibili, & quædam in voluntate. q. 59. ar. 4. ad 3.

Virtutes quædam importāt imperfectionem, quædam autem non. 95. ar. 3.

Virtutes quædā sunt circa passiones quæ nō sunt in deo. Et quædam circa operationes quæ sunt in deo. q. 21. ar. 1. ad 1.

Virtutes rationales in illis ad quæ naturaliter non ordinantur ad oppositā se habent. Ad quæ vero naturaliter ordinantur, non se habent ad oppositā. q. 62. ar. 8. ad 2.

Virtutis cognoscitiuę triplex est gradus. q. 85. ar. 1.

Visio imaginaria fit per aliquam formam imaginatione formatam representantem secundum aliquem modum similitudinis. q. 12. ar. 3. ad 3.

Visiones corporales, imaginariæ, & intellectuales supernaturales tres cæli nominantur, vnde apostolus dicitur raptus vsque ad tertium cælum. 68. ar. 4.

Visioni imaginariæ factæ per angelum non accidit deceptio, & si accidit quomodo. q. 3. ar. 3. ad 4.

Visionis dei inęqualitas ex ipsa charitatis participatione sumitur. q 12. ar. 2.

Visus est prior natura cæteris sensibus. q. 77. ar. 4.

Vita dupliciter opere, scilicet cognitionis, & motus manifestatur. q. 75. artic. 1.

Vitę contemplatiuæ duplex est principium, scilicet potentia naturalis & habitus superadditus. q. 8. ar. 2. ad 2.

Viuentia sunt quæ seipsa mouent & non ab alio mouentur. q. 18. artic. 1.

Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia. q. 92. artic. 1.

Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere. quæst. 18. artic. 2.

Viuere quandoque sumitur pro esse viuentis: quandoque vero pro vitæ operatione. q. 54 ar. 2. ad 1.

Viuificare effectiue simpliciter perfectionis est, formaliter vero est non habentis integrā naturā speciei in se. q. 51 ar. 1. ad 3.

Viuimus in ipso deo, mouemur, & sumus, inquantum conseruamur diuina virtute. 18. ar. 4. ad 1.

Voluntaria actione quis superiorum corporum effectum potest impedire. q. 115. ar. 6.

Voluntarium dicitur quod est secundum voluntatis inclinationem, violentum vero quod est contra naturæ inclinationem. qō. 82. artic. 1.

Voluntarium est quod quis vult in particulari, quod tamen in vniuersali consideratum voluntarium, non esset, & sic in angelis dicitur esse inquantum non dolent de pœnis eorum, qui per eos custodiuntur. 113. ar. 7.

Voluntas etsi moueatur ad deo, actio illa erit voluntaria & non violenta. 83. artic. 1. ad 3.

Voluntas hois naturaliter tēdit ad beatitudinē. q. 41. ar. 2. ad 3.

Voluntas in deo dupliciter distinguitur, scilicet beneplaciti

E & metaphorice dicta. q. 19. ar. 11.

Voluntas, memoria, & intelligentia, non sunt potestate distinctæ qō. 93. artic. 7. ad 3.

Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui: sicut intellectus accipit ex necessitate a viribus inferioribus apprehensiuis. q 115. art. 4.

Voluntas quomodo dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco & ab extrinseco. q. 111. ar. 2.

Voluntas quomodo non necessario deo adheret: neque his sine quibus beatitudo esse non potest, & quando necessario adheret. q. 82. ar. 2.

Voluntas quomodo potest mouere & moueri ab intellectu, & econtra. q. 82. ar. 4. ad 1.

Volūtas respectu eius boni, quo anima est ignobilior intellectu, est altior, respectu vero eius quo ipsa est nobilior, ipsa altior est intellectus, simpliciter tamen ipse intellectus est altior. qō. 82. artic. 3.

Voluntas sic necessario vltimo fini inhæret, sicut intellectus primis principiis. q. 32. ar. 1.

Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis. q. 19. ar. 1. ad 2
Voluntatis duplex est motio, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. q. 106. ad. 2
Voluntatis & intellectus, diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales. q. 82. articul. 4.
Vnio animæ ad corpus non est propter corpus, sed propter animam. q. 76. artic. 3
Vnitas & pluralitas veritatis, quomodo sumuntur penes intellectum diuinum & creatum. q. 16. ar. 6
Vnitas paternæ stat cum distinctione reali diuinarum personarum. q. 39. articul. 1
Vnitas ordinis rerum, vnitatem mundi demonstrat. q. 47. ar. 3
Vnitas primi principii ex eius simplicitate, & mundi vnitate, & eius infinita perfectione probatur. q. 11. ar. 3
Vnitas rei compositę ex materia & forma, est per formā, quæ per seipsam vnitur materiæ, vt actus eius. q. 76. ar. 7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rōnis obiecti, pcedit. q. 1. a. 3
Vniuersale directe, singulare indirecte, & per reflexionem intelligitur. q. 86. artic. 1
Vniuersale est duplex, scilicet ante rem, & post rem: cui accidit abstrahi. q. 55. ar. 3. ad 1
Vniuersale & particulare genus, uel species non sunt in diuinis. q. 30. artic. 4. ad 3
Vniuersale includit duo, scilicet naturam, & intentionem, siue abstractionem. q. 85. ar. 2. ad 2
Vniuersale in diuinis nō reperitur, licet relatio de relationibus, & persona de tribus personis prædicetur. q. 42. ar. 4 ad 3
Vniuersale, & particulare, genus, & species, non sunt in diuinis. q. 3. articul. 5
Vniuersale prædicatur vt totum, & non vt pars de suis partibus 85. ar. 5. ad 3
Vniuersale, quod sit vbique & semper, quod etiam deo conuenit: dupliciter exponitur. 16. ar. 7. ad 2
Vniuersale quomodo est principium intelligēdi & non essendi, vt Plato dixit. q. 85. ar. 3. ad 4
Vniuersale quō est prius & posterius re vel intentione. 85. ar. 3. ad 1
Vniuersi perfectio est diuersitas graduum essendi rerum, quæ est principale bonum in rebus existens. q. 22. ar. 4
Vniuersum extensiue & diffusiue est perfectius creatura intellectuali, sed non collectiue & intensiue. q. 93. ar. 2. ad 3
Vniuersum non esset perfectum si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus. q. 47. ar. 2
Vniuoce aut equiuoce aliqua prædicari: ratio fundamentalis. q. 13. artic. 5
Vniuocum prædicabile prius est æquiuocis, & agēs æquiuocum prius est causis vniuocis. q. 13. ar. 5. ad 1
Vnum & multa, quomodo per vnam speciē simul cognoscimus. q. 12. ar. 10. ad 1
Vnum, & multitudo: quia transcendentia sunt, dicuntur in diuinis. q. 30. ar. 3. ad 1. & 2
Vnum, primum principium esse, quinque probatur rationibus. q. 2. articul. 3
Vnum, quod est principium numeri est de genere mathematicorum: vnum uero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphisicum, quia secundum esse non dependet a materia. q. 11. artic. 3. ad 2
Vnum, quod est principium numeri, & quod cōuertitur cum ente diuersam oppositionis rationē habet ad multa. q. 11. ar. 3
Vnū, quomodo est prius & posterius diuisione & multitudine. q. 11. ar. 2. ad 4
Vnum rationem indiuisibilis dicit, tam simplicis, quàm compositæ rei. o. 11. ar. 1
Vnum vt plura, & plura vt vnum quomodo contingit simul intelligi, & quomodo non. q. 58. art. 2
Vsus rationis in pueris nō est perfectus, propter nimiam cerebri humiditatem. q. 101. ar. 2
Vti methaphoris vilium corporum: triplici ratione est cōuenient in scriptura sacra. q. 1. ar. 9. ad 3
Xpi commestio post resurrectionem fuit vera & naturalis: sed non angelorū in corporibus assumptis. 51 ar 3. ad 5.
Xpi humanitas ratione vnionis, & beata virgo: quia mater, quandam infinitam dignitatem habet. 25. ar. 6. ad 4
Xpō dedit deus nomen, quod est super omne nomen, scilicet vt verus deus esset. q. 20. ar 4. ad 1
Xpm nominat Apostolum filium dilectionis dei, inquantum sit perabundanter a deo est dilectus, non quòd dilectio sit principium generationis filii. q. 41. ar. 2. ad 2
Xps cum deo patri regnum tradiderit, euacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet, cū fideles perduxerit ad deo fruendum: 108 ar. 7. ad 1
Xps fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: & non secundum rationem seminalem. q. 119. ar. 2. ad 4
Xps in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia & gratia: ad quem facta fuit missio inuisibilis. q. 43. ar. 6. ad 3.
Xps inquantum solus est verus deus, & naturalis dei filius: dicitur vnigenitus: alii vero methaphorice, & per similitudinem dicuntur filii. q. 41. ar 3
Xps quomodo dicitur habuisse angelum sibi deputatum: cum fuerit comprehensor. o. 113. ar. 4. ad 1
Xps simul fuit viator & cōprehensor: ō mereri potuit. q. 62. a. 9.

Indicis Textus Primæ partis S. Tho. Finis.

SINGVLARIVM

COMMENTARIORVM PRIMAE

PARTIS SANCTI THOMAE LOCORVM

INDEX

ALPHABETICVS.

ABstractionem iuxta totalem, & abstractis proprietatibus nō personæ, sed sola essentia remanet. fol. 141. col. 2
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus, personæ remanent. ibid. col. 3
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibus, hypostases non remanent. ibidem
Abstractio specierum a sensibilibus, an sensibus mediantibus ab anima separata fiat. fol. 301. col. 4.
Abstractum & cōcretum secundum intellectum in quo differāt: & similiter abstractum secundum rem, & compositum secundum rem. fol. 15. col. 1. in princ.
Abstractum quo pacto significat vt quo, & non per modum subsistentis. fol. 47. col. 3. circa med.
Abstracta spiratione a filio, quomodo formaliter a Spiritu sancto distinguatur. fol. 142. col. 3. prin.
Accidens per accidens, accidens per se naturaliter præsupponit. fol. 15. col. 3. post medium.
Accidentia determinata quam formam sequantur. fol. 24. col. 4 circa finem.
Accidēs in substantiis immaterialibus nullū existit. fo. 182. co. 4.
Accidens secundum S. Tho. cum in virtute substātiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, ideſt, ipsa virtus substantiæ. fol. 252. col. 1. princ.
Actio transiens, puta mouere, vt distinguitur contra effectum, an dicat solum motum ab hoc, aut aliquid aliud. fol. 100. col. 1. princip.
Actionem secundum immanentem, quomodo quædam processio ad intra existat. fol. 104. col. 4. ante medium
Actio ipsa immanens an sit productio actua eius, quod secundum præcedere dicitur. ibid.
Actio dei an sit actio ab æterno formaliter, vel materialiter. fol. 162. col. 3. F
Actio angeli, neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. fol. 185. col. 1. C
Actus notionales personis sunt attribuendi. fol. 142. col. 4. K
Actuum quidam est adequatus potentiæ, vt intelligere respectu intellectus, & videre respectu visus: quidam uero inadequatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouem: & tale videre, puta album. fol. 186. co. 2. C
Actuum quidam est per se primo actus, & secundario potentia, quidam autem econuerso: & similiter potentiarum quædam est per se primo actus, & secundario potentia: quædam autem econtra. ibid. D
Actus quilibet uoluntarius dæmonis an malus existat. fol. 219 col. 4. H
Actum inter purum, & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ. fol. 251. col. 2. A
Actuum & potētiarum distinctionis radix, diuersitas obiecti existit. fol 252. col. 3. K
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud est esse actū respectu intelligibilium materialium: cum primum importet esse actum absolute & simpliciter, secundum autem per compositionem. fol. 294. col. 1. B
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. fol. 219. col. 4. H
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur. fol. 315. col. 4. F
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicātur. fol. 135. col. 3. F
Affectus ad spiritualia an aliud peccatū, quàm superbia esse possit. fol. 212. col. 1. E
Affectus ad spiritualia an malus sit: quia declinata regula superioris. ibidem
Affirmatio sicut est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. fol. 4. col. 3. K
Agens proximum quid sit: & multa de agente proximo & immediato. fol. 27. col. 3. H
Agens immediatum & patiens quod simul coniungi, vel operari esse, quæ ratio sit. fol. 28. col. 2. D
Agentium causarum impedimenta quomodo intelligenda sunt. fol. 84. col. 1. A
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. 157. col. 1. D
Agens omne an finitum, vel infinitum facere intendat. fol. 97. col. 3. K
Agentia corruptibilia quomodo cōparentur. fol. 157. col. 3. A
Agens omne an sibi simile agat. fol. 82. col. 1. A
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. ibidem col. 1. E
Alimentum dupliciter sumitur, vno modo, vt in substantiam nutriti conuersum est: alio modo, vt est in potentia proxima: vt in eam conuertatur. fol. 362. col. 3. H
Alimentum superfluum quod dicatur, & quod necessariū. ibid.
Alimentum dupliciter dicitur, vno modo, vt est in communi potentia: alio modo, vt ad ipsa membra determinatum est. fol. 363. col. 1. D
Aliqua quanto sunt perfectiora, an alia excedāt magnitudine, vel multitudine. fol. 172. col. 1. A
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit. fol. 23. col. 2. B
Aliquid esse, vel fieri voluntate contingit dupliciter, scilicet cō comitanter, vel causaliter, seu principiative. fol. 143. col. 1. A
Aliquid conuenire alicui per se, ideſt, non per accidens, dupliciter contingit, vno modo physice, alio modo simpliciter. fol. 173. col. 3. G
Aliud est, contingenter euenire & aliud est necessario euenire: & aliud est infallibiliter euenire, aut sensibiliter sentire. fol. 92. col. 4. F
Aliud est dicere Sortes pater, est causa per se Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. fol. 163. col. 3. K
Alterans primum vniuersaliter est omnino inalterabile: & primum mouens localiter immobile, & prima causa omnino incausata. fol. 15. col. 3. I
Amatum quo pacto in amante est. fol. 106. col. 4. K
Amor est in deo fol. 87. col. 1. A
Amor quomodo bonum in communi respiciat. ibid. col. 2. A
Amor cum primus actus voluntatis sit, quomodo nō possumus eligere, nisi præamemus. fol 95. col. 1. G
Amoris de ratione an sit procedere a uerbo inquantum verbum: an solum inquantū verbum res intellecta est. fol. 107. col. 1. B
Amor est ab amante & amabili vt concepto. fol. 129. col. 3. K
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. fol. 131. col. 4. F
Amor personaliter est nomen proprium Spiritus sancti. ibid.
Amor naturalis dupliciter capitur, vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid: alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. fol. 203. co. 3. F
Amor naturalis est in angelis. fol. 205. col. 1. A
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorū analogatorum. fol. 51. col. 1. E
Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione, quàm de aliis. fol. 51. col. 1. E
Analogum quo pacto in vno tantum secundum propriam rationem saluetur. fol. 74. col. 1. E
Angeli operationes an æuo mensurentur. fol. 33. col. 4. I
Angeli operationes an tēpore mensurentur. fol. 34. col. 2. A
Angeli esse dupliciter distinguitur, absolute scilicet, & vt coexistēs differētiis tēporis realis, vel imaginarii. fol. 35. col. 1. C.
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. fol. 171. col. 4. G.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis scilicet secundum speciem, & secundum numerum, an multitudo specifica materialis tantum, an multitudo primarum partium materialium vniuersi. fol. 172. col. 1. D.
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles an existunt.

fol.173.col.1.E.
Angeli non habeut corpora sibi naturaliter vnita.ibidē.col.4 I.
Angeli numquid in genere esse dicantur.fol.174.col.1.D.
Angeli interdum corpora assumunt.fol.175.col.1.G.
Angeli per corpora assumpta quædā vitæ opera operari possunt, quantum ad id,in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod viuentium proprium existit.ibidem.E.
Angeli nullum vitæ opus absolute loquendo in corporibus assūptis exercent.ibidem.col.3.H.
Angelus in loco est, æquinoce tamen corporis respectu.fol.176. col.1.A.
Angeli quomodo per contactum virtualem in loco esse dicantur.ibidem.G.
Angeli secundum Sco & san. Doc. quo pacto in loco esse dicantur.fol.177.col.1.C
Angeli ratio essendi in loco per San.Doc. quæ nam sit.ibidē.D.
Angeli nō est vbiq;,sed in vno particulari loco.fol.178.col.1 A.
Angelus an possit in loco indiuisibili quantūcumque paruo,aut quantumcumque magno esse.fol.178.col,4.H.
Angeli plures simul in vno loco esse nō possunt.fol.179.col.1.C.
Angeli plures an simul in vno loco potentia naturali vel logica esse possint.ibidem.D.
Angelus localiter moueri potest, æquinoce tamen corporis respectu.ibidem.col.3.K.
Angelus an,& quo pacto possit dici moueri, dum est in termino a quo,vel ad quem.fol.180.col.2.A.
Angelus motu continuo necessario media pertransit.ibidem.col.3.H.
Angelus motu nō cōtinuo nō potest pertrāsire omnia media.ibi.
Angelus an possit instātanea mutatione acquirere terminū distā tē a termino a quo,nisi pertrāsito medio.ibidē.col.4.K.
Angelis non est intellectus agens, neque possibilis nisi æquinoce.fol.187.col.1.D.
Angelis est sola intellectiua cognitio.ibidem.col.4.G.
Angelis an sit potentia motiua.ibidem.K.
Angelus non cognoscit omnia per essentiā suā sed per similitudines superadditas.fol.188.col.1.D.
Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant.ibidē.col.2.B.
Angeli quanto sunt superiores tanto per species vniuersaliores intelligunt.fol.190.col.1.G.
Angelus per suā substantiā seipsum intelligit.fol.191.col.2.A.
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes.in eod.fol.192.col.1.E.
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de deo habere possunt.fol.193 col.1.A.
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes.ibidem.col.4.I.
Angelorum esse intellegibile,an sit esse substantiale, vel intentionale.ibidem.K.
Angeli singularia cognoscunt.fol.194.col.3.G.
Angeli per species a deo influxas singularia cognoscūt ibidē.K.
Angelus an singularia cognoscat per species a rebus, aut per influxas.ibidem.col.4.H.
Angelis duplex est cognitio,vna scilicet naturalis,& hęc est per ipsorū essentias, & per species innatas, alia supernaturalis & beatifica, & hæc dicitur cognitio quam in verbo dei habent.fol.197.col.1.B.
Angeli cognitione naturali gratię mysteria nō cognoscūt.ibidē.
Angeli intellectus secundum Sco.vt obiecto mouetur, ita a gratiæ mysteriis in actu positis.ibidem.E.
Angeli verbo mysteria cognoscunt,non omnia neque æqualiter, neque simul.ibidem col.2.A.
Angeli cognitione beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint.ibidem.B.
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem.fol.197.col.4.G.
Angeli sunt in tali potētia sm cognitionē per reuelationē.ibid.
Angeli,eorum quæ naturaliter cognoscūt,nō oia actu cōsiderāt, sed sm cogitationē in verbo semper actu cōsiderāt.ibid.H.
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt.fol.198.col.1.A.
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quę per vnam speciem representantur.ibidem.
Angelus sm mentem S.Doc.an per tres species simul intelligat, scilicet per essentiā diuinam,p essentiā propriam, & p aliquā speciē innatam,& an singula ex quo cognoscit & ponit differē tiā inter cognita, p diuersas species simul cognoscit.ibid.E
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea quæ per diuersas species innatas eis representantur.ibidem.A
Angeli inter substantias spirituales eū locū tenēt,quē corpora cęlestia inter substantias corporeas.ibidem.col.3.K
Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit.ibidem.col.4.I
Angeli non cognoscunt cōponendo & diuidēdo.fol.199.col.1.E
Angelis est liberum arbitrium.fol.212.col.3.K
Angeli appetitus per concupiscibile & irascibilem non distinguitur.fol.203.col.1.D
Angelis est dilectio duplex,naturalis s.& electiua.fo.204.co.2.E
Angel⁹ seipsū diligit dilectiōe naturali & electiua.fo.205.co.1.A
Angelus unus diligit alium dilectione naturali,quo ad aliquid, & quo ad aliquid non.ibid.col.2.C
Angelus naturali dilectione diligit plus deū q̄ se.ibid.col.4.D
Angelus est creatus a deo.fo.260.co.2.E
Angeli in cælo empireo seu supremo creati sunt.fol.207.co.2.D
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine.ibid.col.3.K
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali.ibid.
Angelus in deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit.fol.208.col.1.C
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinē meruit, beatus fuit.fol.209.col.2.D
Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum naturalē quantitatem.ibidem col.4.K
Angelus beatus peccare non potest.fol.210.col.2.C
Angelus beatus in beatitudine proficere nō potest.ibid.col.3.H
Angelus peccauit appetendo esse ut deus.fol.213.col.1.E
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit,& appetierit non solū male,sed malum propria uirtute beatitudinem appetendo,& nūquid hoc Doctor sanctus sibi cōtrarius videat.ibid.co.4.I
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse,fol.214.co.3.H
Angelum uoluisse peccasse in primo instāti sui esse, manicheū sapiat.ibidem.col.4.H
Angelus an in primo instanti mereri potuerit,& ex consequenti peccasse.ibidem.
Angelus est simpliciter magis ad imaginem dei,homo autem est magis secundum quid.fol.308.col.3.H
Angeli sm instans cum fuerit libertatis & meriti, ita q̄ liberum omnibus fuit immediate post creationis instans mereri,& demereri,an omnes angeli erant uiatores.fol.215.col.3.H
Angeli unus actus an sit primus naturalis & meritorius.ibidem. col.4.K
Angeli in primo instanti, an uere & proprie uitam æternam meruerint.fol.216.col.1.E
Angeli omnes si in primo instanti uere meruerint per actum dilectionis dei ut supernaturalis beatitudinis obiectum est.ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in charitatis obiectum.ibidem.col.3.I
Angeli plures remanserunt q̄ ceciderunt.fol.217.col.2.E
Angeli apprehēsio,qua peccauit,an sit immobilis.fo.219.co.1.K
Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus,s.simpliciter,& aer caliginosus usque ad diē iudicii.fol.220.col.3.G
Angelorum locu io an prior illuminatione sit, uel econtra.fol. 332.col.2.D
Angelus unus alium illuminat ibidem.col.3.F
Angelus unus alterius uolūtatē mouere nō potest fo.333.co.1.B
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtra. ibidem col.4.K
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerunt.fol.334.col.2.A
Angelis est aliqua locutio.ibidem.col.2.E
Angeli omnes,immo omnes creaturæ rationales sunt unius hierarchiæ ex parte principis.fol.336.col.2.B
Angeli nec cum hominibus nec inter se sunt uinus hierarchiæ, sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ.ibidem E
Angeli multi sunt in uno ordine nobis noto.fol.337.col.3.F
Angelus quilibet habet propriū ordinē nobis in cognitū.ibid.G
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt.fol.341.col.1.B
Angeli uirtute ppria miracula facere nō possunt fo.342.co.3.F
Angelus tam bonus quàm malus naturali sua uirtute imaginationem mutare potest.fol.343.col.3.I
Angeli aliqui a deo in ministerium mittuntur.fol.344.col.2.B
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur, superiores autem ex diuina dispensatione.ibid.col,4.K
Angeli omnes secundæ hierarchiæ non mittuntur.fo.345.co.3.I
Angeli de custoditorum malis non dolent.fol.347.col.4.I
Angelos inter potest esse pugna non discordia uoluntatum, sed contrarietate meritorum eorum,pro quibus pugnare dicuntur. fol.348.col.2.A
Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inequales.fol.240.col.1.A
Anima Christi an omnia simul in uerbo, uel successiue ad qcumq; se uoluerit conuerti,uideat.fol.45.col.2.C
Anima nostra duas uirtutes ad intelligendum concurrentes habet unam actiuam,uocatam intellectus agens,& aliam passiuam,uocatam intellectus passibilis.fol.187.col.1.D
Anima non est corpus, sed corporis actus fol.235.col.3.F
Anima humana est principium incorporeum & subsistens.fol. 236.col.1.E
Anima nostra quo in potētia essentiali seipsam cognoscat, & tm ipsa sic in seipsa intrinsece sm esse naturale.ibidem.col.3.I
Anima nostra quomodo intrinsece naturā entis habeat seu substantiæ secundum esse naturale,& tamen sit in potentia essentiali ad cognitionem entis substantiæ.ibidem.
Anima quomodo sit perfectio corporis:& tamen nullam in se naturam corporis claudit.ibidem.col.4.K
Animam habere operationes per se,dupliciter intelligitur: uno modo, scilicet absque corporeo organo, alio modo, per se omnino, idest quòd non communicet corpori ut organo, & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet.fol.237.co.1.B
Anima operari per se quatuor modis dici potest.ibid.
Animæ brutorum non sunt subsistentes.ibid.col,3.F
Anima intellectiua nō est cōposita ex materia & forma.fol.238. col.2.A
Anima humana est incorruptibilis.ibid col.4.G
Anima humana an esse per se habeat.fol.239.col.1.A
Animæ an nulla contrarietas insit.ibidem.E
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit. ibidem.col.2.E
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus, sed secundum potentiam non,quia inquantum potest intelligere, corpus non perficit.fol.241.col.3.I
Animæ intellectiuę esse an sit ipsum esse compositi.ibid.col.4.K
Animę intellectiuæ esse an aliis formis conueniat.fo.242.co.1.C
Anima intellectiua quare non corrumpatur.ibidem.
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur.ibidem.E
Animæ tres secundum Plato. quo pacto essentia,& loco distinguantur.fol.245.col.1.E
Anima eadē in hoie est nutritiua,sensitiua,& intellectiua.ibid.
Animæ omnes secundum S. Doc. quo pacto una sunt in homine,& an ratio Scot. contra ipsum valeat.fol.246.col.1.E
Anima intellectiua quamuis in homine pro uegetatiua & sensitiua sufficiat, an etiam sufficiat pro forma mistionis & corporeitatis.ibidem.col.4.G
Anima,& vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo accidente mediante.fol.248.col.3.H
Anima aliquo corpore mediāte uniri non potest.fol.249.co.2.D
Anima est tota in toto,& tota in qualibet parte.ibid.col.3.H
Anima præter intellectiuā an ponatur aliqua alia forma in materia inextēsa,scilicet anima sensitiua animalium perfectorum fol.250.col.1.A
Animæ substantiā impossibile est suā potentiā esse.ibid.co.4.D
Anima si esset immediatum principium suæ operationis: an sem per habeos animam actu,opera vitę habeat: cum anima secundum essentiam sit actus,sicut semper est uiuum,& an rationes Scoti contra ipsum procedant.ibidem.col.4.K
Animæ in potentiis est ordo.fol.253.col.3.K
Anima sola potens intelligere qūo dicatur.fol.254.col.1.D
Animæ sunt tres.fol.255.col.4.I
Anima in separata cum sit memoria quo ad vtranque cōditionē, scilicet conseruationem obiecti & præteritionē,tā actus quàm obiecti sensibilis,an in parte intellectiua sit memoria completæ.fol.263.col.3.K
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali,vniuersali,& necessaria.fol.277.col.4.K
Anima per species inditas non intelligit.fol.279.col.2.E
Animarum humanarū substātia an inequalis sit.fo.288.co.4.F
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit.fol.292.col.2.C
Anima quòd secundum substantiam sit pura potentia & quòd secundum vnam eius & ab ea uirtutem, scilicet intellectum agentem sit actus in eodem genere, quomodo simul se compatiuntur.fol.294.col.1.A
Anima an p̄p melius corpori vniatur.fol.397.col.4.F
Anima separata habet de aliis animalibus perfectā cognitiōem naturalē,de angelis aūt imperfectā & deficientē.fo.299.co.1.B
Anima nostra cum sit pura potētia in genere intellectionis,quomodo per seipsam intelligi potest.ibidem.D
Aia an tā inferioia q̄ superiora p̄ ppriā essentiā cognoscat ibi.C
Anima vna aliam per speciem intelligit, & ideo anima Lazari nosse potuit animam Abrahę sicut alias substantias separatas. ibidem.col.4.K
Anima separata cognoscit omnia naturalia in communi tantū, & confuse.fol.300.col.1.A
Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia, etiam præsentia.fol.300.col.2.C
Anima an & quomodo per species abstractas singularia cognoscat.ibidem.col.3.G
Anima in separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodē modo.fo.301.col.2.E
Anima separata cum incorporea sit, & a nullo corpore localiter distet,quo quæritur.art.7.q.89. Vtrum distantia localis.
Anima separata æque propinquū & distās intelligit.ibid.co.4.F
Animæ separatæ quæ hic aguntur naturaliter nesciunt.fol.302. col.2.C
Anima non est substantia dei.ibidem.col.4.C
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem. fol.303.col.1.A
Anima immediate a deo fit.ibidem col.4.F
Anima simul cum corpore producta est.fol.304.col.1.A
Anima sua virtute materiam corporalem immutare non potest, nisi aliquo corpore mediante.fol.357.col.4.I
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere nō potest.fol.358.col.1.B
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur,& a semine instrumentaliter.ibid.col.4.H
Anima intellectiua cū semine traduci,hereticū est.f.359.co.4.C
Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus infunduntur.fol.361.col.2.C
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi,an vnam numero materiam habeat.fol.362.col.1.B
Animalia per se ipsa quomodo verum est q̄ formam acquirant, quæ se moueant.fol.79.col.2.B
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex uoluntate imaginantis, ex commotione naturæ,sana, vel egra, & ex commotione ab extrinseca causa, scilicet angelis. fol.343.col.4.F
Appetere nihil aliud est q̄ in aliquid inclinari.fol.267.col.2.A
Appetere naturaliter contingit dupliciter,vno mō quo ad actus specificationem,alio mō quo ad illius exercitiū.fol.270.co.4.I
Appetitus an sit actus elicitus naturæ intellectualis.fol.70.co.2.A
Appetitus sensitiuus quomodo per irascibilem & concupiscibilem distinguatur.fol.203.col.1.B
Appetitus naturalis dupliciter sumitur,uno modo pro inclinatione a natura indita, & sic non est actus aliquis elicitus, alio modo pro actu secundo quo in prę cognitum tenditur.fol.256 col.1.E
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt.fol. 267.col.3.I
Appetitum an appetibile moueat in gñe causę efficientis.ibid.K
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares secundū aliquam rationem vniuersalem,sicut cum appetit aliquid, quia est bonum.fol.268.col.2.E
Appetitus a quo mouetur,cum in istas res singulares sensibiles feratur.fol.265.col 3.F.
Appetitus superior an quandoque, uel semper mediante inferiori appetitu moueat.ibid.col.4.H
Appetitus sensitiui ad uoluntatem an tam arcta obedientia uideat,vt nisi in uirtute eius mouere nō possit.fol.270.co.1.C
Appropriari quid significet.fol.138.col.1.E
Aquæ supra firmamentum,quales sint.fol.228.col.2.A
Aqua quare colorem non retinet, & aer lumen non conseruat. fol.327.col.3.K
Arbitrii liberi bonus vsus,an causa prædestinationis existat. fol.95.col.3.H
Articulus primus. 85.q. an superfluus vel impertinens existat. fol.293.col.3.F
Articulus.8.103.q. an superfluus videantur aut cum præcedenti coincidere.fol.326.col.1.A
Assistentia idest, immediata visio dupliciter dicitur, scilicet aut respectu dei aut respectu diuinorum mysteriorum in deo.fol. 345.col.2.D
Assistunt omnes ministrantes quo ad uisionem dei.ibid.E
Assumere significat ad se sumere, idest ad sui ipsius manifestationem,& non ad sua opera peragenda.fol.174.col.4.K
BEATI vident dei essentiam.fol.38.col.4.G
Beati non possunt formare verbū deo clare viso, vt siquis possit formare uerbum de his quæ in deo uideantur.fol.39. col.3.K
Beatitudo maxime deo conuenit.fol.103.col.2.E
Beatitudo attribuenda est deo & aliis beatis secundum intellectum.ibidem.col.3.H
Beatitudo vtrum naturaliter appetatur.ibidem K
Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis,quæ est ipse actus, alia est beatorum.104.col.1.B
Beatitudo obiectiua omnium beatorum deus est.ibid.
Beatitudo formalis creaturarum beatarum deus non est.ibid.
Beatitudo formalis sui ipsius,deus est.ibidem.

Universidad de Navarra Biblioteca

Beatitudo quomodo distribuat, ibidem.col.2. C
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam vera quàm falsa.ibid D
Beatitudo seu ultimus finis dupliciter considerari potest,in communi, scilicet & in speciali.fo.270.col.4.H
Beatitudinem in cõi an naturaliter appetamus. fo.271. col. 1.B
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiue, ita non est in potestate nostra obiectiue, & quemadmodũ est liber elicitiue,ita est in potestate nostra elicitiue.ibid.col.3. K
Beatitudinem an quilibet secundum S. Doc. vnico actu mereatur.fol.209.col.3. G
Benedictio debetur diei septimo.fol.232. col. 4. G
Boni quæstio dupliciter ordinari potest, vno modo ẽm se,alio mõ vt est pars tractatus de perfectione.fol.18. col.1. C
Bonum, cum non prius enti conueniat quàm vnum, verum &c. neque prius conueniat naturæ diuinæ bonitas q̃ vnitas &c. cur quæstio 2 S. Doc. de bono fiat. ibidem. A G
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationẽ differunt. ibidem.
Bonum an appetibilis rationem habeat.ibidem.col.2. C
Bonum proximum fundamẽtum appetibiliter importat: quàm uis bonum, perfectum, ens in actu, & ens fundamentum, & causam appetibiliter importet. ibidem. col.3. I
Bonum & ens cum rationibus distinguantur,oportet quòd secundum eas ordinata sint, & quo etiam ordine.ibidem.col.4. G
Bonum quomodo primi & vltimi rationem habere dicatur. fol. 20.col.3. F
Bonum summum in genere quod esse dicatur.fol.22. col. 1. B
Bonum simpliciter quod dicatur. ibidem.
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & causaliter,bonitatibus aut propriis formaliter & intrinsece.fol. 23. col.2. A H
Boni cur quæstio fiat. fol.18.col.1. A
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationẽ tantum differunt. ibidem. col.2. A
Bonum causæ finalis rationem habet. fo. 20.col.1.F
Boni ratio quomodo sumatur.ibidem. col. 4. K
Boni ratio consistit in modo,specie, & ordine. fol.21.col.1. D
Bonum est quod omnia appetunt.fol. 22. col. 2. A
Boni significatione in deo posita,an creaturæ bonitas claudatur. fol 51. col. 4 H
Bonum triplex est,scilicet forma subiectum & habilitas subiecti ad formam. fol.167.col. 1. E
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur. ibidem.
Bonum vt subiectum, per malum, nec tollitur nec diminuitur. ibidem.
Bonum est causa mali.fol. 168.col. 3. F
Bonum est causa mali materialiter. ibidem. K I
Bonum distingui in substantiã & accidens dupliciter intelligi' potest, vno modo ut sit distinctio in res, alio modo ut sit distinctio in modos. fol. 205. col. 1. C
Bonum illud spirituale appetitũ in primo peccato angeli quod fuit, an scilicet fuerit ipsemet, vt a seipso amatus puro amore amicitiæ, an beatitudo desiderata sibi.fol. 212. col.2. A
Bonum est obiectum voluntatis & uerum intellectus. fol. 272. col 3. K
Bonum inter & bonum triplex comparatio.fol. 273. col. 4. K
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur.fo. 18.co.2. A
Bonitati diuinæ ex aliorum nolitione,an aliquid perfectionis accrescat.fol.81. col. 2. E
Bonitas diuina omnium rerum finis est.fol. 156.col. 4. F
Bonitas diuina omnium corporalium finis est.fol. 221. col. 3. G
CALOR cælestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed unus & idem multiplicis agentis uim habens, pro ut subiacet principio actiuo elementaris animali,cælesti. fol. 359. col. 3. E K
Causæ de ratione efficacia est.fol.10.col.4.G
Causam esse dupliciter contingit: effectiuam, scilicet proprie & exemplarem.ibidem. col.4. K
Causa prima effectiua rerum est causa equiuoca.fol. 17.col.2. A
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur, & coordinatur inter formales, quia est velut extrinseca suæ rei. fol.23. col. 2. E
Causam perfectius cognoscens, an plures effectus in ea uideat. fol. 43.col. 4. K
Causa prima quomodo de facto causet. fol.66. col. 2. E
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur. fol. 92. col. 4. I
Causa efficiente indigere ex duobus consistit. fol. 155. col 1. D
Causa instrumentalis an actionẽ propriã habeat. fo. 159.co.4. K
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur.fol.169. col. 2. E
Causa alicuius dupliciter dicitur directe, scilicet & indirecte. fol. 349. col. 1.C
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem, & an scilicet sit error stoicus. fol.353. col. 3. H F
Causatum omne an compositum sit.fol. 15.col.4. B
Celesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor.fol.231. col 2. B
Cælum empireum, & cælum sidereum ex quibus composita sint fol. 227.col. 3. K
Cæli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet proprie participatiue & metaphorice. fol. 229. col.1. C.
Cælum an sit animatum. fol. 221. col. 2. E
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur.fol. 9. col.3 G
Cogitabile omne excedens an sit.ibidem.
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu, vel in se ipsa, fol. 196 col. 2. B
Cogitatio cordis alteri⁹ in suo effectu ab angelo cognosci potest. ibidem.
Cogitationes cordium in seipsis,seu quod idem est,vt sunt in voluntate soli deo sunt naturaliter cognitæ.ibidem.
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit, & tamen ipsæ est quoddam sensibile. fol. 236. col.3.H
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium. fol. 46. col. 1. C
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest, primo ut distinguitur contra commune ex parte actus cognoscendi, secundo ex parte rei cognitæ. fol. 60.col.4. G
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tãtum potest dici imperfecta, in potentia confusa in communi vniuersalis, & est dupliciter, & alia multa de cognitione dei, quo pacto seipsum cognoscit.fol. 61.col. 1. A
Cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei, ideo vera dici possit.fol.72. col.2. D
Cognitio matutina & uespertina angelorum quæ dicantur. fol. 200. col. 4 K
Cognitio matutina & vespertina quot denotare posset. fol.201. col. 1. C
Cognitio vespertina habere creaturã pro termino & medio essentialiter differt a cognitione matutina.ibid. col. 2 A
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantum est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solum secundum terminos seu cognita. ibidem.
Cognitio matutina & uespertina penes quid differant.ibid. B
Cognitio duplex, scilicet naturalis & gratuita, & hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua. fol.117.col. 3. K
Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta.ibidem.
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata,sed diminuta. ibidem.
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, & consequẽter immobilis.fol. 218.col. 3.H
Cognitio intellectualis a sensibili fit, non sicut a perfecta & tali causa, sed magis sicut a materia causæ. fo.281.col. 2.D
Cognitio singularium est quo ad nos prior vniuersalium cognitione.fol. 285. col. 4. F
Cognitum quo pacto in cognoscente sit, & an S. Doc. super hoc consequentia valeat.fol.40.col. 4. K
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis.fol. 57. col. 3. K
Cognitum est in cognoscente immaterialiter.fol.278.col.4. I
Cognoscere cuius speciei sit,& cuius etiam est intelligere. fol. 76. col. 4. I
Cognoscere simul,& vna operatione cognoscere, an & quomodo distinguantur.fol. 198.col.1.D
Cognoscere quomodo potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilium ab ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum alis. fol. 192. col. 1. E
Cognoscitiuum aliquorũ dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidentali& alia multa ad hoc. fol. 236. col. 2. E
Composititio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant. fol. 242.col. 2. E
Commune dupliciter dicitur per modum, scilicet actus & per modum potentie, & sic etiam communitas.fol.16.co. 4. H
Communicabilitas duplex ponitur proprie, scilicet & metaphorice.fol. 54. col. 3. G
Conceptibus in pluribus duo clauduntur,scilicet assimilatio ad obiectum, & eorum pluralitas.fol. 49. col.2. D
Conditionalis quomodo ualeat si animæ sensituæ operatio, sine organo esset, hæc anima esset hic homo fol.237.col.4. K
Conlequentia ista an valeat,nulla veritas est.ergo uerum est nullam veritatem esse.fol. 90.col.4. I
Consequentia bona est a propositione uera de inesse ad suã modalem de uero.ibidem.

Conse-

Consequentia ista Sanc.Doc.an valeat & sit efficax perfectio cõ uenit soli deo per suam essentiam, ergo esse perfectum. ergo esse bonum fol.22.col.3.K A
Consequentia ista S.Doc.an & quomodo valeat, forma finitur per materiam.ergo forma quæ non est nata esse in materia est infinita.fol.23.col.4.K
Consequentia S.Doc.quæ procedit a rerum conditionibus ad nouum conditiones,an & quomodo valeat.fol.50.col.1. A
Consequentia ista quomodo valeat. A.est,causa entium inquantum entia.ergo est causa oĩs eius quod pertinet ad esse eorum. fol.155.col.4.F
Consequentia ista S.Doc.quomodo valeat,deus agit secundum intellectum & voluntatem.ergo vniuersum quod est eius effectus perfecte similis,naturã intellectualẽ habet.fol. 170.c.3.F
Consequentia. S.Doc.ab altissima operatione quæ est intelligere ad talem intellectionem quomodo valeat.fol.38.col.2.B
Consequentia S.Doc.an inferatur,cum ex hoc quòd ponit aliquam creationem intellectualem infert omnino in corporeã. fol.170.col.9.G B
Consequentia. S.Doc.quomodo valeat: quando dicit, quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales & c.ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta.fol.174.col.1.E
Consequentia ista.S.Doc.quomodo vera sit si intelligere angeli esset eius substantia esset subsistens.fol.183.col.3.H
Consequentia ista.S. Doc.intelligere angeli est subsistens.ergo vnum tantum, an in genere materiæ vel formæ intelligenda sit. ibidem. I
Consequentia ista.S.Doc.quomodo valeat,intelligere angeli est subsistens & c.ergo non distinguitur a substantia dei.ibidem col.4.I
Consequentia S.Doc.quomodo valeat,subsłantialitas est substãtia,seu subsistit.ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis.fol.184.col. K C
Consequentia ista.S.Doc quomodo valeat,res fluunt a deo quo ad materiam & formam:ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis.fol.194.col.4.H
Consequentia ista S.Doc.an valeat,componere & diuidere, seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione. ergo opposita pfectio cõuenit intellectui angelico.fol. 199.col.2.E
Consequentia ista.S.Doc.an valeat.natura est intra rẽ.ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. fol.202.col.1.C
Consequentia ista.S Doc.an ualeat, voluntas naturaliter inclinatur in bonum.ergo voluntas habens bonum infinitum extra se in aliquid extrinsecum tendit.ibidem.col.2. A
Consequentia ista an valeat,sit non bene.ergo male.fo.219.c.4.I
Consequentia ista quomodo valeat,si res materialiter in anima esse deberet,ratio nulla esset,quare res extra non cognosceret. fol.278.col.4.F D
Consequentia ista.S. Doc.an valeat si infinitum vnam speciem haberet etiam rationem totius & perfecti haberet.f.290.c.4.K
Consequentia ista.S.Doc.an valeat.anima habet duos modos essendi.S.coniunctum & separatum.ergo duos operandi.s.percõ uersionem ad phãtasmata,& superiora.fol.397.col.4.K.
Consequentia ista.S.Doc.quomodo valeat,in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem. ergo in eo est imago dei imperfecta fol.307.col.4.H
Consequentia ista.S.Doc.quomodo valeat,quælibet causa habet rationẽ principii.ergo a qualibet causa aliqs ordo in suos effectus deriuatur.fol.331.col.1.C
Consequentia ista.S.Doc.quomodo valeat anima coniuncta nõ mouet corpus nisi uiuificatum a se.ergo separata nullum corpus mouere potest.fol.358.col.1.C
Conseruatio duplex,directa.s.& indirecta.fol.326.col.3.F
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur.s.proprie & communiter & quomodo utroque modo sumatur fol.266.col.4.F
Contactus seu applicatio uirtualis secundum.S. Doc. quid esse dicatur.fol.176. col.1.D
Contingens a deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit.fo. 291.col.1.D
Contingens vel necessarium sumitur,uel pro re ipsa uel uniuersali ratione rei.ibidem.E.
Contingens ex quo est contingens propter materiam, quæ est indiuiduationis principium,an propter hoc processus. i. Doc. in discussione ar.3 86.etiam ex particularibus existat. ibidem col.1.B.
Contingentia futura a deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis.ergo prout sunt in causis suis fol.64.col.3 G
Contingentia futurã deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt.ibidem.K
Contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta fuit.s.quandoq; ex parte causę,& quãdoque ex parte eius ad quod dicitur.fol. 81.col.4.G
Contingẽtia futura quomodo deus certe cognoscat. fol.64.c.4.I A
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.fol.85.col.3.H
Contingentia dupliciter. vt s.contingentia,& ut necessarium haberent instantum.fol.291.col.1.C
Contingentia vt sic directe seu indirecte intellectu, ut autem necessitatis uel uoluntatis aliquid habent, directe intellectu cognoscuntur.ibidem.D
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam,& alias formas respectu esse quæ natura sit.fol.242.col.1.D
Conuenientia inter formam substantialem,& accidẽtalem quæ sit.fol.254.col.2 B
Conuerti in deum quod proprie esse dicatur.fol.208.col.1.B
Correlatiuum tertii modi,ut scibile seu dicens, & similia an possit iudicari esse secundum duo ætatis genera.fol.53.col.4. I
Corpus cæleste an unum sit,& an uiuentia digniora non viuentibus existant.fol.12 col.1.B
Corpus & esse compositum ex materia, & forma licet in uia.S. Doc.conuertantur:non tamen apud alios idem dicendum est. ibidem.col.2.A
Corpus quando proprie sumitur pro corpore quod est in prædicamento substantiæ.fol.11 col.3 K
Corpus dupliciter capitur physice.s.& mathematice.f.24.c.4.H
Corporis distinctio ab alberto posita doctrinæ.S.Doc.conuenit. ibidem.
Corpus nullum naturale infinitum esse potest.ibidem.
Corpus cũ anima intellectiua unitur, oportet ẽ sit mistum. & maxime ad æqualitatem reductum quale est nostrum.fol.247. col.4.K
Corpus quemadmodum non est causa animæ nec in esse nec in fieri,sed occasio & materia in qua fit,ita non est causa multitudinis earum sed occasio,& differẽtia in qua.fo.244.col.1.E
Corpus quodcunq; deus immediate mouere potest.f.329.c.2.A
Corpus agit secundum quod est actu in aliud secundum quod est in potentia fol.350.col.3.G
Corpus esse actiuum secundum suã substantiam dupliciter intelligi potest,uno modo ut sit elicitiuum alicuius sue propriæ actionis sed alio modo vt corpus non sit per se ipsum elicitiuũ alicuius actionis,sed sit radix & principium.ibidem.H
Corpora cęlestia aliquid agere dupliciter contingit.s. casualiter & occasionaliter.fol.352.col.2.C
Corpora cælestia non sun humanorum actuum causa. ibidem col.4 G
Corpora cælestia non imponunt subditis,humane operationi necessitatem.fol.353.col.1.D
Corporalia nimo omnia a deo sunt.fol.220.col.4.K
Corporalia omnia per angelos reguntur.fol.341.col.2.B
Corporeum & incorporeum quid dicatur.fol.170.col.1.D
Creatio est ex nihilo.fo. 157.col.2 E
Creatio pro creatione passiua sumitur.fol 258.col.2.
Creatio ponit in creato relationem tantum.ibidem.
Creationis relatio est accidens, & non est relatio transcendens & multa de ista materia ibidem.E
Creatio secundum Sco.& posteriores dupliciter sumitur uno modo pro factio ne rei nulla omnino materia supposita, alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente. fol.303. col.2.B.
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur.fol.26.col.3.I
Creato a quolibet ad infinita an inferri possit.ibidem.
Creatum dupliciter sumi potest proprie scilicet & communiter.fol.27.col 1.D
Creatum per accidens dupliciter intelligi potest.ibidem.
Creata proprie sunt tantum subsistentia.fol. 158.col.4.I
Creandi potentia quare naturæ communicari non potest fol. 160 col.4.G E
Creare est propria actio solius dei.159.col 3.H
Creare non est proprium alicuius personæ,sed cõmune toti trinitati.fol.161.col.1.E
Creaturę sunt similes deo non secundum eandem rationem specificam,aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam. fol.17.col.3 K
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est.fol.170. col.2.A
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.fol.211.col.2.E
Creatura corporalis immediate a deo existit.fol 221.col.4.K
Creaturę intellectuales solæ proprie loquendo ad imaginem dei sunt.fol.308.col.2.C
Creatura rationalis dupliciter considerari potest,uno modo absolute alio modo ut ordinata ad felicitatem fol.38.col.3.I
Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quæcunque tam sensus quam damni fol.168.col.1.C

Defectvs de quo est sermo in litera S.Doc.q.19.ar.6. an F
negatiue vel contrarie sumatur. fol.83.col.G
Dæmones non sunt naturaliter mali. fol.214. col.2.C
Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. fol.218. col.2.D
Dæmones neque sunt neque fuerunt in ordinibus secundū gloriæ statum. fol.340.col.2.D
Dæmones non sunt: sed fuerunt in ordinibus secundum statum gratiæ meritoriæ. ibidem.
Dæmones in ordinibus perseuerant secundum naturæ conditionem. ibidem.
Dæmonibus est prælatio. ibidem col.3.H
Dæmonibus non est illuminatio. ibidem.col.4.H.
Dæmon superatus vacat a tentatione ad tempus. fo.343. co.4.H
Dæmones sunt substantiæ intellectuales non vnitæ corporibus. G
f.l.353. col.1.B
Dæmones nec per se, nec per accidens, nec directe nec indirecte cælestium corporum actionibus subduntur. ibidem.
Demonstratio duplex, scilicet quia & propter quid. f.10.co.1.E
Denominatio extrinseca est duplex, quædam pura, & quædam causalis. fol.23.col.1.E
Denominatio dupliciter esse dicitur quędam, scilicet intrinseca, & quædam extrinseca, & quid vtraque sit. ibidem.B
Deus secundum quòd est altissima causa dupliciter exponi potest. fol 5.col.3.K
Deus quando formaliter capiatur, & quid dei nomen importare habeat, & quomodo etiam quadrupliciter considerari potest. fol.6.col 1.A
Deo quomodo nihil sit prius, neque secundum rē, neque secundum intellectum, & propterea genus non habet. f.15.co.2.C
Deus theologiæ subiectum est. fol.6.col.1.D H
Deum esse demonstrabile a posteriori seu per effectū. f.10.co.1.E
Deus non est corpus. fol.11.col.4.G
Deus tripliciter sumi potest fol.13.col.1.D
Deus est idem quod sua essentia seu natura. ibidem.col.3.I
Deus est suum esse fol.14. col.2.A
Deus an sit in al iquo genere reductiue. ibi.col.3.I. & 15.co.1.B
Deus est omnino simplex. fol.15.col.2.A
Deus non potest esse accidens. ibidem. col.2.E
Deus cum sit prima causa efficiens, quomodo non sit forma, aut materia alicuius compositi. fol.16. col.1.B
Deus est maxime perfectus. ibidem. col 4. F
In Deo sunt perfectiones omnium rerum. ibidem.K
Deus est bonus. fol.21.col.3.G
Deus est summum bonum simpliciter. fol.22.col.1.A
Deus solus est bonus per essentiam. ibidem.col.3.I
Deus pro naturæ nomine quando sumatur. fol.23. col.2.E I
Deus est infinitus. fol.23. col.4.I
Deus dupliciter intelligitur, vno modo secundum seipsum, alio modo secundum virtutem diffusam. fol.27.col.2.E
Deus est in omnibus rebus intime. ibidem.4.
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit. ibidem.col.4.H
Deus est vt in re, & vt in loco secundum aliquid vbique. fol.28. col.4.I
Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue & obiectiue. fol 29. col.1.B
Deus est vbique per essentiam, præsentiam & potentiam. ibi.C
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat. ibidem. col.2.C
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat. f.29.co.2.E
Deus quo nā modo in omnibus sit per essentiā. ibidem. col.3.G
Deus quo pacto in omnibus sit per potentiam. ibidem.H.
Deus solus omnino immutabilis existit. fol.30.col 3.F
Deus est maxime æternus. fol.32. col.1.E K
Deus est vnus. fol.37.col.2.E.
Deus est maxime vnus. ibidem. col.3 F
Deus in se est maxime cognoscibilis. fol.38.col.1.D
Ad videndum Deum an ex parte visiue virtutis aliqua similitudo exigatur. ibidem.col.4.H
Deum ad videndum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei vise. fol.39.col.1.C
Deum videri sensu, visu, & quacunque alia vi sensitiua est impossibile. fol. 40.col.1.E
Deum videntium vnus perfectius videbit, q̄ alius. fo.42.col.3.F
Deum videntes non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiā intellectui eorū vnitam. f 44.co.4.H
Deus ab homine puro per efficentiam in hac vita mortali videri non potest. fol.45. col.4.G
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus, scilicet causalia negatiua, & supereminentia fol.46. col.3.I
Dei cognitio perfectior habetur a nobis per gratiam, quàm per notionem naturalem. fol.47. col.1.A
Dei cognitio per gratiam in hac vita, naturali præfertur non ex parte modi: sed ex parte obiecti. ibidem. col.4. I
Deus ex creaturis a nobis nominari potest: non autem secundū quod est secundum se. ibidem.col.1.A
Deus cum dicimus est bonus, quis sensus sit. fol.48.col.1.E
Deus est vnus re, & plures secundum ratiocem dupliciter perci pi potest. fol.49.col 2.E
Dei vnitas ex parte eius est eminens, ex parte vero intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia. ibidem.
Deus an sit extra totum vniuersi ordinem, ita quòd creaturæ ad ipsum ordinentur, & non econuerso. fol.53. col.3.F
Deus est nomen naturæ quo ad id, ad quod nomen impositum est: operationis vero, quo ad id a quo impositū est. f.54.col.2.C
Deus apud S. Thom. est vnius tantum rationis formalis eleuate comprehendentis omnia &c. fol.56.col.4 K
Deus est scientiæ perfectissimæ. fol.57. col.1.A
Deus se ipsum per se ipsum intelligit. f.l 58. col.1.A
Deus se ipsum perfecte comprehendit. ibidem.col.3.K
Deum alia a se cognoscere necesse est. fol. 59.col.2.D
Deo alia cognoscuntur, nō in se ipsis: sed in ipso Deo. ibi.col.4.I
Deus quomodo alia videat. fol.60.col.1.A
Deus per essentiam suam, & rationem cognoscēdi an cognoscat alia a se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito, posita per actū intelligendi diuini intellectus. ibidem.E
Deus cognoscit alia a se cognitione propria. fol.61.col.2.A
Deus ad hoc, vt in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat, quid requiratur. fol.61.col.4.H
Deus non entium scientiam habet. fol.62. col.3.F
Deus mala cognoscit. fol.63.col.1.A
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. ibidem. E
Deus contingentia futura cognoscit. fol.64.col.3.F
Deus quo apud se omniū rerum rationes habeat. fol.65.col.3.I
Deus vult se, & alia. fol.80.col.3.I
Deus an non solum velit alia: sed velit omnia, quæ velle potest. ibidem. col.4 K
Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. fol 81.col.1.E
Deus amat omnia existentia: non tamen eo modo sicut nos. fol.79. col 3. F
Deus ex parte actus amādi, omnia æqualiter amat. f.88.co.2 A
Deus magis meliora diligit. ibidem.col 3.F
Dei non est iustitia commutatiua. fol.89. col.1.A
Deus quo pacto sub sua omnipotentia cōtineatur. f.101.co.1.A
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ, nihil operari potest. fol.102.col.1.C
Deus potest alia facere, quàm quæ facit. ibidem.col.2.C
Deus an qualibet re a se facta, aliam meliorem facere possit. ibidem.col.3.H
Deo quo pacto multa attribuantur. fol.111. col 3.F
Deus quomodo quandoque pro essentia, & quandoque pro persona supponit, quandoque pro essentia tantum, quandoque pro tribus suppositis. fol.136. col.1.E
Deus non generat cum dicitur, an detur intelligi, quòd generatio diuinæ naturæ repugnet. ibidem. col.3.F
Deus esse ens per essentiam quo pacto exponatur. f.154.col.4.F
Deus dupliciter sumi potest, absolute scilicet & vt primū agens. fol.156. col.4.I
Deus solus Pater & Filius & Spiritussanctus ab æterno est. fol.206. col.4.F
Deus non est primum, quod a nobis cognoscitur. fo.296.col.4.I
Deus omnia in nihilum redigere potest. fol.328 col.2.D
Deus in omni operante operatur, sic quòd ipsę res proprias operationes habeāt. fol.330.col.2.E
Deus non potest facere contra rerum ordinem, vt a prima causa dependet. fol.331. col.2.B
Deus potest facere præter rerum ordinem, prout ex qualibet secundarum causarum dependet. ibidem.
Dies sex sufficienter numerantur. fol 233. col.4.F
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem & secundum rem. fol.13.col.4 G
Differentia secundum rationem latitudinem habet. f.18.co.2.A
Differentia tangens entia inquantum sunt, & non sunt, quæ sit. fol 62. col 4.F
Differentia qualis sit inter ly Deus, & ly homo in supponendo. fol.136. col.2.B
Differentia inter minus p se, & p accidēs qualis sit. f.167.co.3.H
Differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit. fol.171. col.2.C
Differentia inter consequentia formam, & consequentia materiam quo ad necessitatem & contingentiam a S. Doc. posita, an nulla sit. fol.291.col.2.A
Differentia quæ sit inter ea quæ fiūt a natura, & quæ fiunt ab arte, nō quacūq; sed cooperante natura, quæ sit. fol.332.col.4 H

Differen-

Differentia inter intellectum & voluntatem, quomodo saluari A
possit. fol 352. col. 3. G
Differentia assignata inter cognoscentia & non cognoscentia, an vera sit, fol. 57. col. 1. E
Diffinitio processu compositiuo ministrante, d iuisione inuestigatur. fol.32.col. 1.C
Dilectio naturalis in beatis remanet. fol.210.col. 1. C
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter. fol.132. col. 2. E
Sumendo essentialiter diligere, pater & filius nō diligunt se Spiritusan. ibidem.
Sumendo notionaliter diligere, pater & filius diligunt se Spiritusancto. ibidem. col. 3. G
Distātia quadruplex, scilicet situalis, naturalis, suppositalis, virtualis. fol. 28. col. 2. E
Distantia multum dupliciter dicuntur, scilicet similitudine conditionum vel proportione coniunctionis. fol. 249. col. 2. B
Distinctio omnis, oportet quòd sit p aliquod intrinsecum, formā B
scilicet et materiam. fol. 141. col. 1. D
Distinctio contra res vnius ordinis, causam & causatum, an congruenter a Dionysio posita sit. fol. 17. col. 4. F
Distinctio relatiua, prima inter reales distinctiones ponitur. fol. 141. col. 2. A
Distinctio S. Doc. quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiue, scilicet, vel passiue, an sufficiens esse videatur. fol. 336. col. 4. H
Distinctio intelligere animæ S. Doc. in litera posita, videlicet q̄ oportet aiam intelligere aut p cōuersionē ad phāsmata: aut p cōuersionē ad superiora an sufficiens sit. fo. 397. col. 3. F
Distinctio minima est in diuinis: quoniam relatiua & conuenientia est summa, quia sunt eadem res summa & simplicissima: & omnino indiuisa. fol. 247. col. 1. C
Diuisio propria boni humani esse dicitur. fol. 21. col. 2. E
Diuisio proprie est boni in eo quòd bonum. ibidem.
Diuisio an sit prior bonitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. fol. 37. col. 1. C
Diuisio animalis inter partem mouentem & in partem motam, in cæteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter, & nō i partes essentiales nisi causaliter: in homine aūt quā C
do duplex motiuum habet, scilicet sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo. fol. 247. col. 2. E
Docens causat scientiam in addiscente, reducendo de potentia ad actum primum. fol. 356. col. 4. A
Dolor duplex esse dicitur, vt passio, scilicet & vt simplex actus voluntatis. fol. 220. col. 2. A
Dolor necessario est in dæmonibus. ibidem. E
Dominium duplex: vt distinguitur, scilicet contra seruitutem, & contra subiectionem quandocumque. fol. 316. col. 4. I
Dominium primo modo, in statu innocentiæ non erat. ibidem.
Dominium secundum in illo statu erat. ibidem
Donum sapientię est in intellectu formaliter: in uoluntate autē causaliter. fol. 5. col. 4. K
Donum personaliter in diuinis sumptum, est proprium nomen. D
fol. 133. col. 3. K
Donum an significet primo proprietatem personalem Spiritus. sancti: vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales: vel al iquid aliud. ibidem. col. 4. G
Donum in communi tria manifeste importat, scilicet rem donabilem: respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. ibid. K
Donum supernaturale secundum Scot. non est gratia gratum faciens, seu charitas: secus secundum S. Doc. fol. 314. co. 2. A
Dubium motum super litera, an S. Doc. circa delectationem rōnis formalis obiecti in æquiuocationē inciderit. fo. 3. co. 4. K
Dubium motum super litera, an scilicet omnia in sacra doctrina cōsiderata, in vna formali ratione cōueniant. fol. 4. co. 2. C
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem, an scilicet, omnia in theologia considerentur sub ratione Dei. fol. 6. col. 2. D
Dubium motum super litera circa ista propositionem: Tota E
scientia virtute in principiis continetur an scilicet doctrinæ S. Tho. aduersari videatur. ibid. col. 3. I
Dubiū motum super litera circa quandam conclusionem, an scilicet si sensus literalis multiplicari potest: nulla certitudo erit, quis sensus ad literam intentus sit: quolibet proferente suam expositionem. fol. 8. col. 4. F
Dubium motum super litera, an scilicet ista consequētia valeat: nulla veritas est. ergo verum est nullam veritatem esse. fol. 9. col. 4. I
Dubium motum super litera, an scilicet aliqua scientia probet suum subiectum esse. fol. 10. col. 2. H
Dubium motum super litera, an. S. Doc. processus sophisticus videatur: quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formam: descenditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formam. fol. 12. col. 3. K
Dubium motum super litera, causam, scilicet indiuiduationis recipi in materia, vel non posse recipi in ea. fol. 13. col. 1. A
Dubium motum super litera pro quo supponit ly deus, quando S. Doc. quærit, Vtrum deus sit idem quòd sua essentia. ibidē. col. 2. C
Dubium motum super litera, an scilicet si sciamus quòd hæc propositio est vera Deus est. ergo cognoscitur in re quòd deus est ita q̄ hoc est cognoscere esse, quod in ipso deo est. fo. 14. co. 2. E
Dubium motum super litera, quomodo esse quandoque equiuoce sumatur. ibid. col. 4. K
Dubium motum super litera, an scilicet deus sit in genere substātiæ reductiue. fol. 15. col. 1. D
Dubium motum super litera, quomodo deus omniū rerum mensura dicatur. ibidem. col. 2. A
Dubium motum in litera, an videlicet. S. Doc. sermo sit de ordine in causando & essendo & absolute, aut respectu huius & in hoc. fol. 20. col. 3. K
Dubium motum super litera circa quandam consequentiam, triplex perfectio soli deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectū esse bonum &c. fol. 22. col. 3. K
Dubium motum in litera circa ordinem. fol. 17. col. 3. I
Dubium motum super litera, tam de finitate quam infinitate formæ fol. 27. col. 3. K
Dubium motum super litera, ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis. fol. 44. col. 2. D
Dubium motum super litera, an de ly qui, distinctio quædam a S. Doc. facta locum habere possit. fol. 56. col. 3. I
Dubia tria mota super litera, circa quasdam rationes a S. Doc. factas, ordine relata. fol. 84. col. 4. H. I. K
Dubium scoticum motum super litera, quomodo sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt Spiritusancto. fol. 132. col. 3. I
Dubium motum super litera, circa quandam S. Doc. regulam: & quandam eius rationem. fol. 135. col. 3. K
Dubium motum super litera, an scilicet S. Doc. intendat nouum modum existendi tanquam disparatum a quatuor in litera numeratis. fol. 152. col. 1. D
Dubium motum super litera, circa quandā causam in litera reddītam; quæ non videtur esse causa. ibidem. E
Dubium motum super litera, quomodo ex dictis S. Doc. exclusiue sequatur, scilicet quòd secundum solam gratiam nouus fit cognoscendi modus. ibidem.
Dubiū motū super litera, circa rōnē qua S. Doc. vtitur contra Auiceb. spūaliū pluralitatem ponentem. fol. 171. col. 1. E
Dubium motum super litera in materia angelorum, super ly differt, quomodo scilicet capiatur fol. 172. col. 3. H
Dubium motum super litera, circa uitales operationes & non vitales. fol. 175. col. 2. C
Dubium motum super litera, circa probationem secundæ particulæ conclusionis, quòd angelus non sit vbique. fo. 178. co. 1. C
Dubium motum super litera, de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est. fol. 199. col. 2. D
Dubium motum super litera circa c. firmiter de sum. tri. & fide cath. cuius S. Doc. non fuit recordatus. fol. 207. col. 1. C
Dubiū motū sup litera, videlicet q̄ ex mereri & beatū esse nō sequitur gratia perfecta & imperfecta simul. fol. 209. col. 2. B
Dubium motū super litera, nunquid quædam ratio S. Doc. fundata super illa propositione, Quælibet alia voluntas non est sua regula &c. sit efficax fol. 201. col. 4. H
Dubium motum super litera, primo circa discursum ab angelo negatum, secundo circa eius apprehensionem: tertio circa radicem immobilitatis, quarto circa connaturalitaem, quinto circa immobilitatem apprehensionis. fol. 218. col. 3. I
Dubiū motū super litera circa illā ppositionē, oēs potētiæ aīæ ad aiam solā cōparantur sicut ad principium. fol. 255. col. 3. H
Dubium motū super litera circa id quod. S. Doc. supponit, omne volitum aut amatur vt finis aut ad finem. fo. 272. col. 1. E
Dubium motum super litera circa illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius tanto nobilius. fol. 272. col. 4. H
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & uoluntatem. fol. 273. col. 1. C
Dubium motum super litera, cur scilicet animi nostri motus in Deum reducitur & quid Doc. S. per primam motionem adeo intelligat. ibidem. fol. 275. col. 3. H
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis, natura rei materialis vere & perfecte cognosci non potest nisi vt in particulari existens cognoscatur. fol. 282. col. 2. A
Dubiū motū super litera circa illā propositionē: propriū obie-

Universidad de Navarra Biblioteca

cū nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili &c ergo intellectus ad hoc vt suum obiectum cognoscat, oportet vt conuertatur ad phantasmata. ibidem. D
Dubium motum super litera, an S. Doc. sibi contrarius sit quando dicit, quòd sensus exterior secūdum solam mutationem ab obiecto operatur. fol. 285. col. 2. B
Dubium motum super litera circa quandam responsionem, quia euadituꝝ quòd voces non significent species intelligibiles, non tamen quin significent conceptiones: seu formationes. ibid.
Dubium motum super litera, circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam quæ est actionis principium. fol. 286. col. 4. K
Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione, quòd intellectus non potest multa. fol. 287. col. 1. A
Dubium motum super litera circa conclusionem principaliter intentam totumque arti. tertium q. 86. an scilicet totus labor otiosus esse videatur & etiam per accidens. fol. 291. co. 2. B G
Dubium motum super litera, an scilicet intellectus in se sit actus quidam & vnumquodque secundum quod in actu est cognoscibile sit. fol. 292. col. 4. G
Dubium motum super litera, an sit S. Doc. sit contrarius in eo, quòd dixerit, quòd species intelligibiles sunt actu intelligibiles, & postea dixerit ꝙ habitū p actū cognoscim⁹. f 294. co. 2.
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum Deum. ibid. col. 4. K
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium. fol. 309. col. 4. K
Dubium motum super litera in eo ꝙ S. Doc. dixerit, quòd dominium super animalia homini naturale existit. fo. 315. col. 4. I
Dubium motum super litera circa probationē cuiusdā propositionis, scilicet an inconueniens sit, ꝙ propter bonū multiplicationis humanæ peccatum necessarium existat. fol. 319. co. 1. C
Dubium motū super litera, an scilicet confirmati beati existāt, vel econtra. fol. 321. col. 2. A H
Dubiū motū super litera circa differentiā assignatā inter partes cōclusionis penes mediationē & immediationē. fol. 325. c. 2. B
Dubium motum super litera, quomodo omne agens directe, secundum formam agat. fol. 326. col. 4. K
Dubiū motū super litera circa rōnē assignatā in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas: vnde. s. aut quātum valet hæc conclusio: si sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa ipsius. fol. 327. col. 1. C
Dubium motum super litera, quomodo Deus contra ordinem suum facere possit. fol. 331. col. 2. E
Dubium motū super litera, circa primum miraculorum gradū, numquid excedentia naturæ facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet. fo. 332. col. 1. C I
Dubiū motū sup litera, cūo virt⁹ intellectualis inferioris angeli ex cōuersione angeli superioris ad ipsum cōfortat. ibid. co. 3 K
Dubium motum super litera super probatione voluntatis, an scilicet procedat de motione voluntatis ad actum proprium, vel de motione voluntatis ad actum extraneū. fol. 333. co. 2. E
Dubium motum super litera super illā propositione: veritas est lumen intellectus. fol. 335. col. 1. D
Dubium motum super litera in eo quòd S. Doc. dicit, quòd ad intellectus perfectionem spectat scire. ibidem. E
Dubium motum super litera, vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, an a natiuitate extra vterum. fol. 347. col 2. D
Dubiū motū sup litera circa tit. q. 114. vtrū. s. dæmones impugnēt nos, eo quia rūsio S. Doc. ad aliud rēdere vr. fo. 348. co. 3. G
Dubium motum super litera circa rūsionem art. 3. q. 115. an S. Doc. 2 proposito diuertere videatur, cū primo proponit cōditionalē de proportione qualitatum ad formas substantiales. deinde transit ad gradus causandi earundē. fo. 351. col. 3. F K
Dubiū motū super litera in eo quòd S. Doc. dicit, ꝙ etiā generās inferius mouet ad spēm, vt instrumētū cælestis corporis. ibi K
Dubium motum super litera circa propositionem illam, Posita causa necesse est sequi effectum. fol. 353. col. 2. D
Dubiū motū super litera, quo S. Doc. arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis, causa posita. ibid. col. 3. H
Dubiū duplex motū sup litera, alterū simp'r alterū aūt ad hominē, circa examē cuiusdā ꝓpositiōis. s. oē qđ est &c. ibi. co 4.
Dubiū motū super litera, cū S. Doc. proposuit ꝙ naturalia & humana ad diuina referātur ꝓ uidentiā neq; nisi de humanis ꝓ bauit & p consequens diminutus esse vr. fol. 355. col. 4. G
EFFECTVM esse in causa æquiuoca excellētiori modo, dupliciter contingit. fol. 22. col. 1. D
Effectus in actu, an & quo pacto cām in actu habeat. f. 134. c. 4. K
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest, primo. s. vt obiectū ad potētiā: secūdo vt effect⁹ ad causā. fo. 178. co. 2. B
Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari pōt, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus & vt adequatus. ibid. c. 3. F
Elementorum mistio, quomodo dicatur esse in misto: vbi etiam Auer. ratio, cum S. Doc. impugnatione. fol. 247. col. 3. I
Elementa non actu, sed virtute secundum S. Doc. in misto remanent, & quomodo secundum mentem S. Doc. & Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur. ibid. col. 4. I
Eleméta in hoie esse f̄m substātiā cur. S. Do. dixerit. f. 304. c. 3. H
Emanationes diuinæ, an per hoc distinguantur, quòd vna est ab vno, altera vero a duobus. fol. 130 col. 1. E
Ens an prius sit secundum rationem q̄ bonum. fol. 18. col. 4 H
Ens an sit prius rationis ordine f̄m se aut quo ad nos. ibidem. K
Ens omne quo pacto p phīcas disciplinas scibile sit. fo. 2. co. 1. A
Ens est prius secundum rationem quàm bonum. fol. 18. col. 4. H
Ens omne inquantum ens est bonum. fol. 19. col. 2. C
Ens per vnum & multa dividitur quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid fol. 36. col 3. H
Ens nō est analogum deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem. fol. 50. col. 4. H
Enti cū nihil opponat nisi nō ens, q̄d ex hoc inferat fo. 101. c. 2. A
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur. fo. 155. col. 1. E
Ens seu esse, quomodo sumatur. ibidem. col. 2. E
Ens inquantum ens, an causam effectuam habeat. ibid. col: 3. K
Ens esse in actu dupliciter contingit. fol. 224. col. 4. I
Entis nomine, nō importatur analogia f̄m causam finalē, neque f̄m causam efficiēcē: sed f̄m causam materialē. fo. 255. co. 1. A
Entis, an nulla dria sit ex parte obiecti penes q̄ intellectiua vis diuersificari possit, & an S. D. i hoc sibi cōtrari⁹ vr. f. 264. c. 1. E
Enunciabilia deus scit. fol. 67. col. 3. H
Enunciabilia deus scit non componendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam. ibidem. I
Inter rem enunciabile, & quæ differentia sit. fol. 68. col. 1 E
Equalitatem in diuinis personis ponere necesse est. fo. 148. co. 1. B
Equalitatis affirmatio, quo pacto ex inequalitatis negatione sequatur. ibidem. col. 2. A
Equalitas in substātia fundata, quo pacto distinguatur a similitudine & identitate secundum modum. ibidem. B
Equalitas diuinarū personarū an sit relatio realis & qūo. ibid. E
Equiuoca, an & qūo i vniuocū i pdicationib⁹ reducāt. f. 50. c. 3. I
Errores Abiorū Alamarianorū Dauid de Dinādo. fo. 16. co. 1. B
Error Sco. imponentis S. Doc. ꝙ anima separata non intelligat per species conseruatas, quas hic accepit. fol 301. col. 2. A
Esse in genere dupliciter dr, s. directe & reductiue. fo. 14. col. 3. I
Esse, ad vitam tripliciter comparari potest fol. 17. col. 2. D
Esse & principia operationis sunt extra essentias substātiarū formaliter: i dei aūt substātia oia formaliter claudunt. f. 22. c. 3. K
Esse, an in fieri & conseruari dependeat. fol. 27. col. 3. G
Esse per se cuius effectus sit. ibidem. K
Esse in loco dupliciter dicitur, s. vt in re, & vt in loco. f. 28. co. 4. F
Esse vbique & per se primo, est proprium deo. fol. 29. col. 4. F
Esse rerum generabilium, an tempore mensuretur. fol. 54. col 3. I
Esse & fieri alicui connaturale, quid est. fol. 42. col. 2. A
Esse dei, quo pacto eius intelligere dicatur. fol. 59. col. 3. I
Esse dei est in suū intelligere. ergo deus est agēs p intellectū. ibi.
Esse, an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimę causę, quæ est deus & producere esse absolute ad rōnem creationis pertinet, cum creatio sit proprie actio solius dei. fol. 159. col. 2. A
Esse alteri⁹ multis modis cōtigit, s. vt pars toti⁹, vt possessio possessōris: & vt effect⁹ ē causæ: & hoc et multipliciter f. 206. c. 1. A
Esse contingit dupliciter, scilicet positiue vt in deo: negatiue, vt in vniuersali. fol. 239. col. 2. E
Esse vnum quòd sit ab vna forma, quomodo secundum. S. Doc. verificetur. fol. 645. col. 2. B
Esse absolute dupl'r dici pōt, vno mō ꝑ abstractionē a simpliciter & secundum quid: alio modo per exclusionem secundum quid & inclusionem simpliciter. fol. 248. col. 4. K
Esse aliquid in aliquo dupliciter contigit, scilicet cognoscibiliter & realiter. fol. 263. col. 1. B
Esse in particulari dupliciter sumi potest: radicaliter scilicet vel formaliter. fol. 282. col. 3. H
Esse de ratione alicuius, dupliciter contingit: vno modo simpliciter, alio modo vt modus intrinsecus, seu essentialis. ibidem.
Est dupliciter terminari potest, ex parte scilicet predicati, & ex parte subiecti. fol. 56. col. 1. E
Essendi modi ex parte rei cognitæ, quot sint. fol. 40. col. 3. K
Essentia quid significet: & quid etiam esse fol. 14. col. 1. E
Essentia diuina, quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis fol. 39. col. 3. K
Essentia diuina, an sit vere forma intelligibilis naturalis. f 41. c. 3. K
Essentiam diuinā esse form'ā intellect⁹ & videre deū idē sunt. ibid.
Essentia vna trium personarum & tres personæ vnius essentiæ.
Eisētia diuia, an hēat rōnē materię & formę subsistēs. f. 145. c. 1. D
Eisētia pris ē in filio & eisētia pris ē filij⁹, an idē sint f. 150. c 2. E
Essentialia appropriari personis, conueniens fuit ad fidei manifestationem. fol 138. col. 2. A
Essentialiter determinatum f̄m esse specificum, an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. fol. 185. co. 2. E
Eternitas per tempus cognoscenda est. fol. 31 col. 2. C
Eternitatis ratio, quòd in vniformitatis apprehensione consistat, quomodo exponatur. ibidem.
Eternitas dei, an formaliter duratio sit. fol. 32. col. 2. D
Eternitas vere & proprie est in solo deo. ibidem col. 4. H
Eternitas participatiue in aliis inuenitur. ibidem. I
Inter tempus & æternitatem per se primo differentia ex per esse totum simul & huiusmodi. fol. 33. col. 1. C
An euiterni primum ab euo mensuretur. fol 35. col. 2. E
Euum medium est inter eternitatem & tempus. fol 33. col. 3. F
Euum nihil aliud est, q̄ eternitatis participatio. fol. 34. co. 3. H
Euum, an totum simul sit. ibidem. col. 4 K
Exempla ponimus nō quòd ita sint, sed vt qui sentiunt addiscat fol. 50 col. 4 H B
Exemplar dupliciter deo attribuitur, scilicet vel ratione substantiæ simpliciter, vel hc & sic mutabilis. fol. 164. col. 4 I
Exemplar primum omnium rerum deus est. fol. 156. col. 2. C
FALSITAS simpliciter non est in rebus a deo dependentibus, nisi forte in quibuntariis. fol. 75. col 3. K
Falsitas secūdum quid in rebus dupliciter existit. fol. 76. co 1. D
Falsitas nō est i intellectu quod quid est: sed componente & diuidente. ibidem col 3. K
Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiue. ibidem col. 4. K
Falsitas est in intellectu quod quid est, per accidens. ibidem.
Falsum, quo acceptionem in adequatā rei deponat fol. 77. co. 3. F
Falsum, quo i intellectu angeli inueniri possit, si eius itellectio est simplex apprehensio, cui compositio aut diuisio non admiscetur. fol 200. col. 1. E
Fantasma um conuersio nihil aliud significat, nisi vt i fantasmate actualiter tale ad tale opus. fol. 281. col. 4. H
Fati nomine causam quandam occultam, a qua nihil declinare potest intelligere videmur. fol. 335. col. 2. D
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante & proloquente. ibidem. col. 4 K C
Fati vocabulū sancti viri recusauerunt, propter malum errorem euitandum ibidem.
Fatum est in causis creatis, in quantum ad effectus producendos a deo ordinatæ sunt. ibidem. col. 4. K
Fatum nihil aliud est, quàm causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem. fo. 356 col. 1 B
Fatū vt in causis secūdariis, absolute est mobile, vt a diuina ꝓuidētia est immobile: non necessitate absoluta, sed conditionali. ibidem. col. 2. A
Fato non omnia subduntur. ibidem.
Fecunditas non est omnis naturæ conditio. fol. 108. col. 3 K
Fecunditas in illa natura cui cōuenit, eo modo inuenitur cōmunicare se, quo inuenit agere ad sui cōmunicationē. ibi. co. 4. F
Felicitatis contemplatiuæ materiam. fol. 104. col. 2. D
Felicitatis actiuæ materiā. ibidem. col. 3. G
Feminam necesse fieri fuit. fol. 306 col. 2 B D
Feminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent. fo. 320. co. 3. B
Filius est alius a patre. fol. 117. col. 4. I
Filius est genitus nō de nihilo, sed de pris substātia. f. 145. co. 1. A
Filium necesse est esse coeternum patri. fo. 149. col. 2. B
Filiū necesse ē eē equalē pri i magnitudine ab'eterno. f. 158. c. 1. B
Filius est equalis patri in potestate. ibidem. col. 4. K
Filio & Spiritui sancto cōuenit inuisibiliter mitti. f. 152. co. 4. G
Filiū & Spiritū scām visibiliter mitti cōueniēs fuit. fo. 153. c. 3. F
Finis supernaturalis, quare naturaliter nobis occult⁹ sit. f. 1. c. 3. K
Finis duplex, scilicet finis rationis operandi, seu rei operatæ, & finis operantis. fol. 5. col 2. E
Finis duplex, scilicet intrinsecus & extrinsecus. ibidem.
Finis consecutio, quomodo diuinguatur. fo. 30. col. 3. K
Finitas & infinitas est duplex fol. 23 col. 3. G
Finitas & infinitas perfectionis duplex: quædam scilicet ex parte materiæ, quædam ex parte formæ. ibidem. K E
Forma si nō agēdi sit, necesse est ꝙ vnūquodq; sicut se habet ad formā, ita se habet ad rōnē agendi: secus alio mō. fo. 12. co. 3. H
Formæ naturales dicuntur substantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus quarum sunt formæ. fol. 11. col. 4. F
Forma dupliciter capit, scilicet absolute & f̄m q̄d. fo. 23. co. 4. F
Forma communis dupliciter cōtrahi potest, & a contrahente denominari. fol. 227. col. 2. E
Formæ, intensio & remissio apud S. Th. quo pacto sit ipsius essentiæ formæ & non solum ipsius esse. fol. 148. col. 2. B
Formæ, quomodo esse per se conueniat. fol. 173. col. 2. B
Formæ corporum non per se fiunt. fol. 222. col. 3. G
Formæ corporum, quomodo fiunt ab agentibus corporalibus vt a causis propinquis, a substantiis separatis, vt motoribus ad formas, a deo autem, vt a causa prima. ibidem.
Formæ corporales in prima rerum conditione a deo productæ sunt. ibid.
Formā fieri per transmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. ibidem. col 4 H
Forma absoluta, quomodo sumatur. fol 238. col. 2. E
Ad rationē formæ duo requiruntur, primo ꝙ forma sit principiū formale illius cuius est forma, secūdo ꝙ forma & materia conueniāt in vno numero esse quo cōpositū est ex eis. f 240. c. 2. D
Formis pluribus compositum in vra S Doc. quo cōster ex vltima forma & composito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu, & propria potentia. fo. 245. col. 2. B
Formis diuinis quæ sumantur secundum S. Doc. & quomodo ad inuitē pdicetur, ꝙ accidēs aut in secūdo mō &c. ibi. co. 4. I
Forma nulla in hoie substātialis ē nisi aia intellectiua. f. 246. c. 2. B
Forma corporeitatis, seu missionis præter animā intellectiuam, an in composito esse dicatur. ibidem. col. 4 K
Formā propinquā esse materię dupliciter contingit, vno mō quo ad vnionē, alio mō quo ad gradualē pfectionē. fo. 247. co 3. H
Formā vniri materiæ dispositæ, quadrupliciter intelligit f. 240. c. 1
Formarum genus triplex. fol 250. col. 1. D
Formam educi de potentia materiæ, secundum secretam mentē peripateticorum quid sit fol. 303 col 3. F
Forma ꝑ se causari aut a causa respici, q̄d infelligaf. fo. 327. c. 1. A
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam & proprietates personales & attributa & reliqua fol. 106. col. 2. K
Fortuitum & casuale quomodo relativa sint, & quæ inter absoluta & respectiua differentia sit. fol 91. col 3 H
Fortuitum, vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum, qd in relatū ad causas superiores p se intentū est. f. 355 c 2. D
Fortuna & casus in rebus inferioribus quædā apparent. ibidem.
Futura tam necessario q̄ vt in pluribus q̄ in paucioribus in seipsis, a solo deo cognoscuntur. fo. 195 col. 4 K
Futura necia cognoscūt i suis causis ab angelo p certitudinē. ibi.
Futura dupliciter, s. f̄m seipsa, vel f̄m eoū rones. fo. 291. co. 4 K
Futura vt sic, ab intellectu non nisi reflexe noscuntur. ibid.
Futurorum rationes intellectu perceptibles sunt, & scientiæ de eis esse non possunt. ibidem.
Futura dupliciter in seipsis, vel causis & his vel necessariis, vel vt in pluribus fol 292. col. 1. B
Futura in seipsis a solo deo cognoscūt pp eternitatis intuitū. ibi.
Futura in causis necessariis, a nobis agnoscuntur. ibidem. C
Futura in causis, vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem. ibid.
GENERA de deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demōstratiua, s. & p reuelationē cognoscibilia. fo. 1. c. 2. C
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt. s. secundū totum id, quòd sunt, & f̄m rationē illius generis. fol. 10. col. 4. K
Genus pro genere logico sumitur. fol. 14. co. 3. H
Quod est in aliquo genere maxime tale. est causa omniū aliorū, quæ illius generis sunt. fol. 10. col. 4. K
Genere summum bonū quod sit, & quod simp'r. fo. 22. co. 1. A
Gen⁹ duplex ad finē ptinētiū. s. directe & indirecte. f. 121. 4. K
Genus actionis duplex. s. mmanentis & transeuntis: & alia multa de huiusmodi actionibus. fol. 185. col. 1. C
Genus duplex pfectionis in deo inuenitur, quædam sunt creaturis communicabiles, vt sapientia, bonitas, quædam incommunicabiles vt infinitas, deitas. fol. 190. col. 1. A
In quo gñe causæ dilectio naturalis sit causa electiua. f. 201. c. 3. F
Genera entium duo sunt, quædā ad hoc primo instituta, vt sint, quis forte secundario alia repiesentent & hæc vocamus res: q̄dā vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, vt alia representent & hæc uocamus intentiones rerum & speciēs intelligibiles seu sensibiles. fo. 190. co. 3. K
In genere causæ materialis reductio tripl'r fieri pōt. f. 238. co. 4. E
Generis humani multiplicatio, an per se finis intentus sit, vel nullū agēs multitudinē numeralē per se intendit. f. 319. c. 2. D
Generatio distinctio & comparatio, quæ sint. fol. 106. col. 2. A
Gñationis rōnē, quo pacto verbi processio in diuinis hēat. ib. C
Gñationis rō quo pacto ad diuinā processionē applicetur. ibid.
Generās omne, quo pacto sibi simile generet. fol. 108. col. 1. C
De ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum & formæ vnitas, quæ communicatur. fol. 122. col. 4. K
Generandi potentia, diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo. fol. 146. col. 2. E
Generatiua potēria, quo pacto diuina natura ēe dicat. ibi. co. 2. I
Inter generans & genitum duo eueniunt, scilicet conuenientia & distinctio. fol. 147. col. 1. A
Generatio in genere operationum vitalium. cum non vitalibus cōmunicatiuū, an & quo pacto a S. Do. posita sit. fo. 175. c. 4. F

Universidad de Deusto Biblioteca

Generatiõe prius esse imperfectius,qũo intelligat.fo.274.co.4.A

Gnatio in statu innocẽtiæ p coitũ quo ad cõiũctionẽ maris & feminæ fuisset,nõ aũt quo ad ĩmoderatã cõcupiscẽtiã.f.319.c.3

Geniti forma dupliciter: vno modo, vt similis formæ generantis, alio modo tacetur. fol. 157. col.1. D

Glosa propositionis, Omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.fol 156. col. 3. I

Graduentur ex quibus mouentia,scilicet fine,forma,& executione. fol. 79. col. 1. C

Graduationes rerum,quomodo fiãt. fol. 186. col. 2. C

Graduatio ẽm causę finalis ordinẽ,qũo fieri possit.fo.252.co.3.F

Gradus ipsarũ rerũ in triplici differentia esse dñr.fo. 275.co.3.K

Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt A,est per suam essentiam bonum, & A,est bonum per essentiam. fo.22. col. 4. K

Gratiæ nouitas a gratia distincta non est, tanq̃ grã noua esse possit, sed ad ostẽdẽdũ tẽpus qñ inuisibilis missio fit.f.153.c.1. D

Gratia qñ pro gratuito dono sumatur.fol.208.col.1. C

Grã merẽtis,an sit necessario imperfectior grã fruẽtis.f.209.c.1.E

Gratuitũ dr̃,quod naturæ nõ debet, sed gratis dat.f.208.c.1. C

Gubernationis effectus principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari nobis inumerabiles existunt.fol.324. co. 2. E

Gubernationi diuinæ omnes subduntur. ibid. col. 4. F

Ad gubernationẽ exiguntur duo.s.rõ,& executio.f. 325. co.1. A

Præter ordinem gubernationis diuinæ impossibile est quòd aliquid contingat. ibidem. col. 4. I

Gubernationi diuinæ in generali nihil contra nititur: sed in speciali. fol.326. col. 1. E

Gubernat deus omnia quantum ad rationem immediate, quantum ad executionẽ vero,quædã mediantibus aliis.f.325.c.1.B

HABERE rationem causæ finalis, nõ sumitur identice sed dupliciter,s.in actu exercito & signato.fol.20. col. 1. E

Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria. fol.274. col.2. B

Habitus non per se ipsum,sed per actũ cognoscitur. f.294.c.2. C

Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu,in anima separata remanet. fol. 301. col.1. B

Hæresis ad rõnẽ in se sufficit,q̃ sit error in his q̃ fidei sunt, sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur.fol.121. col.4. K

Hæreticus,an Damascenus fuerit.fol.130. col. 1. C

Hypostasis diuina melius dicitur quòd relationibus distinguatur quàm per originem.fol. 141. col.1. D

Hierarchia in qualibet sunt diuersi ordines. fol.337. col.1. A

Homo non naturaliter, sed obedientialiter in fęlicitatem ordinatur. fol.38.col.3.G

Homines quosdã deus reprobat,& quosdam prædestinat: vt sua bonitas representatur, & per modum misericordiæ partitiuæ, & per modum iustitiæ punitiuæ.fol.95.col.4. I

Homo tactu cæteris animalibus præstat.fol.248.col.1. E

Inter hoĩes meliorẽ habens tactum est melioris ingenii.ibidem.

Homo est liberi arbitrii.fol.275. col. 3. I

Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, idest terra aqua commista.fol.304.col. 2. B

Hominis corpus fuit a deo immediate formatum.ibid. col.4. I

In productione hominis scriptura spirituali loquendi modo vtitur. fol. 305 col. 4. K

In homine est imago dei imperfecta.fol.307. co.4.G

In homine inuenitur dei similitudo p modũ imaginis ẽm mẽtẽ, ẽm vero alias eius partes per modum vestigii.fol.309.col.3. I

Homo primus non vidit deum per essentiam,sed secundum communem statum illius vitæ. fol. 311. col.4. G

Homo primus cognoscebat deum altiore cognitione,q̃ nos: media, scilicet inter cognitionem patriæ & huius exilii. ibid. K

Hõ primus angelos per essentiã videre nõ potuit.fo.312.co. 2. B

Homo primus habebat excellentiorẽ cognitionis modum de angelis quàm nos. ibidem. col. 3. K

Homo primus omnium naturalium scibilium scientiam habebat, supernaturalium vero quantum ad vitæ regimen opus erat,neutra autem nesciebat. ibidem. col.4. I

Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum, quàm nescitorum. fol.313.col.3.F

Homo primus in gratia creatus fuit.fol. 314. col. 1. B

Hõ in statu innocẽtiæ,oẽs virtutes aliqualiter habuit.ibi.co 4.K

Hominis,primi opera ex parte grãe efficaciora erãt.fo.315.c.2. E

Hominis,primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolute. ibidem.col. 3. F

Hominis primi,opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum.ibidem. col. 3. F

Homo nõ dominabat angelis:sed animalib⁹ imperãdo,plãtis vero & inanimatis vtendo,absq; tñ impedimẽto.fo.316.co.2. B

Inter homines necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse. ibidem. col.3. G

F Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue:non autem formaliter. fol. 317. col. 1. E

Homines fuissent nati cum iustitia. fol. 320. col. 4. C

Homo extra paradisum factus, & deinde in eo positus est,transferendum post vitam animalem in cælum. fol. 323. col. 1. D

Homines non possint assumi ad ordines angelorum,quo ad naturæ gradum. fol. 339. col. 4. K

Hoĩes indifferẽter ad angelorũ ordines assumunt.fo.340.co.1.C

Homines per angelos illuminantur.fol.342.col.4.H

Homines ab angelis custodiri necesse est.fol.346.col.1.A

Hominibus singulis singuli angeli ad custodiã deputãt.ibi.c.2.C

Hominum custodia est duplex particularis,s.& vlis.ibid.co.4.G

Hominum custodia particularis,ad infimum ordinem angelorũ tantum pertinet.ibidem.

Hominũ custodia vlis ẽm diuersos ordines multiplicatur.ibi.H

Homo duplicem statum habet,s. viæ & termini.fol. 347. co.1.B

G Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent. ibidem.

Hominem suũ angelus custos,nunq̃ totaliter dimittit.ibi. c.3. I

Homines in termino non habebunt custodes,sed congregantes, aut punientes socios.ibidem.col.1.C

Hominũ peccata omnia indirecte a dæmone causãt.f. 349.c.1.C

Hominũm omnia peccata directe a dæmone nõ causantur. ibid.

Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. fol.357. col. 3. G

Humani actus dicũtur,qui sunt proprii homini in eo quòd hõ & quibus a brutis differt: sunt actus intellectus & volũtatis, tam eliciti, quàm imperati.fol. 352. col. 2. A

Humanum corpus deus instituit in optima dispositione secundum conuenientiã ad animã rõnalẽ & eius opera.f.305.c.2.C

Humidũ radicale,quonãmõ a nutrimẽtali distĩguat.f.362.c.4.G

IDEA inuenit entis,vni⁹ & boni,ita q̃ illa est deus.f.23.c.1.D

In idea boni,quo pacto Aristo. cum Plat. conueniant.ibidem.

H Idea vnius & boni omnia bona denominantur. ibidem.

Ideæ,an ipsa diuina essentia existant,vt est obiectiua rerũ rõ, & qũo ipse cũ rõne se habeant & alia multa de ideis.f.65.c.4.H

Ideas in mente diuina ponere necesse est.fol.69.col 1.E

Idea significat formã rei alicui⁹,præter rẽ ipsam existẽtem. ibid.

Idea an ponatur exemplar, vel vt principium essendi.ibi.co.2.D

Idea an sit essentia diuina. ibidem. E

Idea, quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit.ibid.

Ideas plures ponere necesse est.fol.70. col. 1.E

Idea significat essentiam diuinã exẽplariter mutabilẽ. ibi.co.4.I

Ideas tã in artificib⁹ q̃ in deo duplr̃ intelligi cõtingit.f.71.c.1.A

Ideæ respectus,quis & quomodo intelligatur.ibidem.D

Idea secundum quòd est omnium exemplar,quæ a deo secundũ quodcumque tempus fuerunt. ibidem col.2. C

I Idea vt ratio est omnium factibilium & cognoscibilium secundũ proprias rationes,tã speculatiue quàm practice.ibidem.

Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in prædicamento substantiæ.ibidem. E

Idẽtitas extremorũ iter se,an talis qualis ẽ eorũ in tertio. f.111.c.3

Imaginis conditiones quæ, & vnde oriantur. fol.126. col.4. K

Imago in diuinis nomen personale est.fol.127.col.1. C

Imago est nomen proprium filii.ibid.col. 2. A

Imago trinitatis in creaturis rationalibus existit.fol. 161. co.3.I

Imago creationis in omnibus hominibus existit:recreationis in iustis tantum,similitudinis autẽ solum in beatis.fo.308.c.4.I

Imago naturę,psonarũ imaginẽ nõ excludit,sed poti⁹ illã infert.

Imago trinitatis in mente,primo attenditur secundum actum verbi & amoris:secundario autem & ex conseqnenti secundũ potentias,& præcipue habitus.fol.309. col. 1. E

K Imago trinitatis attẽditur in anima ẽm quod fertur aut nata est in deum ferri notitia & amore.fol.310. col. 2. D

Immutabile,qũo improprie sumatur:& qũo pprie.f.30. col.3.F

In,quid denotare habeat,cũ dr̃ lapis videtur in deo. fo.61.c.4. F

Inclinatio naturalis & natura,quomodo sumatur.fo.103.c.4. G

Indiuiduũ,quare indiuiduum dicatur.fol.13. co.1. A

Indiuiduum substantiæ,cum quibus cõueniat. fol. 112.col. 2.A

Indiuiduationis causa, an in materia recipiatur,vel non recipiatur. fol.13. col. 4. G

Indiuisibile actu tam secundũ continuitatem,q̃ secundũ diffinitionem est prius notum opposita diuisione. fo.289.col.2.D

Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia,est posterius notum diuisibili. ibidem. E

Infallibilitas,quo pacto cum causa libera saluetur. fo.92.co.3.K

Infinitum per essentiam,quid significare habeat. fol.24.col.2. E

Infinitum secundum essentiam,ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid. col. 3. K

Infinita deus an cognoscat.fol.64. col.1. B

Infinitorum an scientia visionis sit. ibidem.

Infinita propter quid deus absolute nouit & propter quid scientia visionis existat. ibidem. D

Ingenitum

Ingenitum esse est patris proprium.fol.123. col 3. H

Ingenitum cũ cõstet ex in, & genitum,vtrumque multiplex esse dicitur.ibidem.

Ingenitæ duæ personæ,quare i diuinis eẽ nõ possint.ibi.co. 4. H

In statu innocentiæ, an defectus aliquis fuerit fol.318.col.2. E

In statu innocentiæ ad generis humani multiplicationem generatio fuisset. ibid. col. 4. I

Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit. fol. 85. col. 1. D

Intellect⁹ creatus nõ humanus, an possit absolute siue per potentiã in alio siue in se videre Deũ p essentiã,i.intelligere quidditatẽ,ita vt cõplete determinare sciat qõnẽ q d ẽ de deo.f.38.c.1

Intellectus creatus,an dei essentiam videre possit,& quorũ hæc opinio fuerit.ibidem. E

Intellectus creat⁹, an naturaliter deũ videre desideret.ibi.c.3. F

Intellectus aliquis creatus est impossibile quòd per sua naturalia essentiã dei videat. fol. 40.col.4. F

Intellect⁹ creatus ad diuinã visionẽ lumĩe creato eget.f 41.c.3.H

Intellectus creati augmentum ad videndum deum, an sit extra totum ordinem cõnaturaliũ ad videndũ deũ.ibid.col.4. I

Intellectui cuiq; creato ĩpossibile ẽ deũ cõprehẽdere.f.42.c.4. F

Intellectus nullus creatus, in deo oĩa uidere potest,sed iuxta modum videndi Deum plura,vel pauciora.fol.42.col.1.D

Intellectus conceptus, an aliud sit ab ipsa actuali intellectione. fol. 104.col. 4. K

Intellectus a voluntate,in quo actu differat.fol.107.col.4. K

Intellect⁹ agẽs potẽtialis,nũquid in angelis eẽ dicat.f.187.c.1.E

Intellellectus noster quotupliciter cõsiderari possit..f.144.c.2.C

Intellectus angelici species propter sui excellentiã, an sit ratio, seu similitudo multorum distincte, quemadmodum essentia dinina est ratio omnium.fol. 190. col. 3 H

Intellectui, an accidat ab obiecto moueri.fol.191.col.3. F

Intellectus angelicus,an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat. fol. 196.col. 3. K

In intellectu angelico falsitas per se esse non põt,sed per accidẽs: non quo ad naturalia,sed quo ad supernaturalia.f.200.c.1. A

Intellectus & uoluntas,an & quomodo ad omnem veritatem determinatæ sint. fol.202. col.4. F

Intellectus solus,an & qũo ad vnũ determinatus sit.f.204.c.4.G

Intellectũ esse determinatũ ad vnũ tripliciter contingit vno mõ in actu primo,alio modo in secundo,tertio modo in particulari obiecto.ibidem.

Intellectus,an respectu uolũtatis motor sufficiens existat,& qũo mobile tali motori proportionari oporteat.fol.218. co.3. F

Intellectus immobilitas,qũo sit cum uoluntatis mobilitate. ibi.

Intellectus,an semper esse apprehendat.fol.239. col.2.E

Ex intellectu & hoĩe qũovnio fiat,& qd vnio illa opet.f.240.c.3

Intellectus ab anima, an realiter secundũ S.Tho. distinguatur, vel secundum Sco. formaliter.fo.241.col. 3. I

Intellectus,an essentia animæ abstractior sit. ibidem.col. 4. K

Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus, est impossibile.fol. 252 col.2. E

De vnitate, intellectus quemadmodũ Auerroistæ inter se dissentiunt. ibidem.col. 3. I

Intellectus ĩ solo deo ẽ substãtia,ĩ reliquis ẽ potẽtia. f.258.c.3. I

Intellectns noster est potentia passiua.fol.259.col. 1. E

Intellect⁹,an sit potẽtia passiua,vl̃ sit potẽtia pure passiua.ibi.c.3

Intellectum agentem ponere necesse est. fol. 260.col. 4. K

Intellectui agenti duo opera attribui possunt:vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu: alterum vero illuminare intellectum possibilem.ibidem. I

Intellectus ẽ potẽtia nobilior simpliciter,q̃ volũtas.fo.272.c.3.I

Intellectus agens secundum Durandum & Goffredum,an de necessitate ponatur.fo. 261.col.1. C

Intellectus agens de quo Philosophus loquitur:est aliquid animæ nostræ. fol.262.col. 1. B

Intellectum agentem quidam deum gloriosum intelligunt, qui verissime est intellectus: & summe agens, sed extra propositum nostrum, quæ nobis inquirimus. fol.eodem. col.3. G

Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero,si aliquid animæ multiplicatur cum ea.ibidem. K

Intellectus ex hoc quòd reflexe respicit singularia, an in eo memoria insit.fol. 263.col. 3. G

Intellectus & rõ in homine nõ sunt diuersę potẽtiæ.f.264.c.3.K

Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia a potentia: sed sicut actus a potentia.fol.265.col. 3. K

Intellectus speculatiuus,& practicus non sunt diuersæ potentię. fol.266.col.1.B

Intellectus mouet voluntatem finaliter.fol.274.col.2.D

Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad fantasmata.fol.281.col.4.I

Intellectus noster,an singulare p se ipsum cognoscat.f.282.c.2.D

A Intellectus iudicium, ligato sensu impeditur. fol.283.col.2.B

Intellectus iudicium,cur legato sensu fallatur.ibidem.co.2. D

Intellectus noster intelligit naturalia a fantasmatibus abstrahendo.ibidem col.3.K

Intellectus agentis illuminatio super fantasmata,an aliquid positiuum in eis ponat.fol.284.col.1.E

Intellectus non potest multa per modum multorum intelligere. fol.286.col.4.F

Intellectus non intelligit componendo, & diuidẽdo.f.287.c.3.F

Intellectus circa qd̃ quid ẽ nõ fallitur,nisi p accidẽs.f.288.c.1.C

Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli põt componendo diuidendo,vel ratiocinando ibid.

Intellectus non potest directe,& primo cognoscere singulare materiale.fol.289.col.3.H

Intellectus non potest intelligere singulare directe.ibidem.

Intellectus noster, an possit intelligere singulare in actu recto, vel reflexo.ibid.col.4.K

B Intellectus noster,nec in actu, nec in habitu infinita intelligere potest,sed in potentia tantum.fol.290.col.2.E

Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium qui a materia abstrahuntur, & eis mediantibus,possibilis intellectus intelligit.fol.293.col.4 F.& de intellectu possibili ibidem.

Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur, dupliciter aliquid illuminare dicitur: vno modo vt in se lux quædam sit,& ex eo lumen diffusum maneat:alio modo vt in se lux nõ sit,sed naturam actumque luminis tantum habeat,scilicet esse quo alia videntur.fol 294.col.1.A

Intellectu primũ qd̃ intelligitur,est ipsum intelligere ibi.c.3.H

Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit:vno modo immediate aspiciendo representatum per illam speciem:alio modo immediate aspiciendo ipsam speciem. fol. 299.col.3.I

C Intellectus,an ex inferiori aliquo semper decipiatur.f.313.c.4.F

Intellectum creatum deus vtroque modo mouet:scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem.fol.329.col 3.K

Intellectiuum principium necesse est,esse hominis formam substantialem.fol.240.col.3.F

Intellectiuus appetitus,an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid quia est bonum.fol.268.col.2.E

Intellectualitas ẽ vltima,& summa natura ĩvniuerso.f.172.c.4.k

Intelligere dei est eius substantia:fol.58 col.4.K

Intelligere,quo pacto in intelligente maneat.fol. 59 col.1.A

Intelligere,quo pacto speciem intelligibilem cõsequatur ibid.C

Intelligere,an sit ab anima,& an intellectus concurrat mere passiue,& obiectum actiue.fol.241.col.2. A

Quo pacto homo intelligat per animã, vt super greditur idest ipsam materiam non informet ibidem.D

D Intelligere,an sit causaliter pati.fol.259.col.3.I

Intelligere,an pati formaliter sit.fol.260.col 1.D

Intelligere multa,vt multa,& per multas species, & per modum vnius,& vnam speciem,an idem dictu sit.fol.286.col.4.H

Intelligere nostrum si in actu intelligere sit,cur non statim positum in intelectu intelligitur. fol. 295.col.1.B

Intelligere per conuersionem ad superiora,nunquid ipsi animæ præternaturale sit fol.398.col.1.D

Intelligere nec actio cuiusq; creaturæ est ei⁹ substãtia. f.282.c.4

Intelligere per species vniuersales quid sit,& quotupliciter contingat fol.190.col.1.A

Intelligere non solum est perfectio simpliciter:sed etiam intelligere omnia per vnum.ibidem.col.2.C

Intelligendi modus per conuersionem ad superiora, quo pacto nobilior eẽ dicatur:positiue scilicet aut pmissiue.f.298.c.3.K

E Intelligere dupliciter sumitur.fol.59.col 4.F

Intelligibilis per se ipsum conditiones fol.191.col.2.B

Intelligibile ad hoc quod aliquid in actu sit quæ requirãt.ibi.C

Intelligibile in actu:quod est effectus intellectus agentis,an pri⁹ quàm species intelligibilis sit fol.261.col.2.A

Intelligibile,an communiter pro omni re materiali sumatur, & tunc primum est quærere,an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium,idest sub hoc genere,quod intelligibile vocatur:secundum vero,an sit pura potenria in genere intelligibilium,id est entium materialium.fol.292.col.4.H

Instans secundum,an sit mora indiuisibilis in se seu instantanea fol.217.col.1.D

Intentionale & cognoscituum,qũo distinguantur.fo.190.c.4.G

Inuidia in angelo,nunquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.fol. 212.col.2.E

Irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt: vno modo vt sunt passiones,seu potentiæ sensitiuæ,alio modo vt absolute significent vim,seu appetitum iræ.fol.273.col.1. B

Irascibilis & cõcupiscibilis superiori parti obediunt.f.269.c.4.F

Iustitia

Universidad de Deusto Biblioteca

Iustitia commutatiua,an in deo sit.fol. 89.col.1.D
Iustitia dei conuenienter veritas nominatur.ibid.co.3. F
LAPIDIS natura cũ non inueniatur, nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia de rebus existat, oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existenté.f.244.c.4.F
Latitudo insinuata in nominum communicabilitate, quæ nam sit.fol.54.col.3.I
Liber vitæ in deo est notitia firma, ac significatiua prædestinatorum.fol.98.col.3.G
Liber vitæ proprie gloriæ vitam respicit.fol.eodem.K
De libro vitæ ſm rei veritatem nullus deletur.f.99.co.1.D
De libro vitæ ſm hominum opinioné aliqui delentur ibidem.
De libro vitæ deleri vel non deleri non solum ad opinioné hominum referendum est, sed etiam quantum ad ré ibid.c.2.A
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam eternam ordinatos, extendatur.ibidem.D
Libertatis prima radix ratio esse dicitur, ita q ex hoc primo ali cui libertas inest.fol.275.col.4.K
Libertas,an primo in volũtate sit, & sit in voluntate primo formaliter, in ratione autem radicaliter, & quomodo Sco. motiuum soluit possit.ibidem.
Liberum dupliciter, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad act⁹ specificationem & eodem modo operatio.f.203. col.3.H
Liberum arbitrium est potentia.fol.276.col.2.E
Liberi arbitrii rationi, an naturalitas repugnet, & sic q esse naturalis dicatur ibidem.col.3.G
Liberum arbitrium, an ponatur habitus naturalis vel potentia naturalis.ibidem.
Liberum arbitrium potentia appetitiua est.fol.277.col.1.A
Liberum arbitrium & voluntas non sunt duæ, sed vna potentia ibidem col.2.B
Lignum vitæ, an virtutis specificæ & immortalitatis conseruatiuum erat.fol.318.col.3.F
Lignum vitæ mortalitatem quodam modo causabat, non simpliciter.ibidem col.2.B
Sub vna litera scripturæ, non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus.fol.8.col.3.K
Inter quælibet duo loca diuisibilia eẽ infinita loca media, quo nammodo verum sit.fol.180.col.3.H
Locũ replere dupł̃r scilicet formaliter: & effectiuæ f.28.col.4.K
Localis distantia, an impediat cognitionem tam angeli quàm animę separatę.fol.189.col.4.I
Loqui de ratione humana aliud est, & aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ.fol.10.col.3.K
Loqui possunt angeli inferiores superioribus. fol. 335.col.1.B
Locutio aliqua est angelis.fol.334.col.2.E
Locutio non fit per angelum deo, ordinando conceptum respectu dei actiue. fol.335.col.4.G
Locutio fit per angelum deo, ordinando conceptum suum respectu dei passiue. ibidem.
Locutionem vnius angeli ad alium, non omnes percipiunt. fol. 336.col.1.D
Locutus, an & quomodo deus ad angelos fuerit, & de qua locutione intelligatur.fol.335.col.3.I
Lumen diuinæ relationis ad aliquam scientiam, dupliciter compari potest.fol.4.col.2.C
Lumen intentionale, an sit habere.fol.226.col.3.G
Lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quare non se habet vt ratio intelligendi, sed vt intellectum confortando efficaciam præstans.fol.329.col.4.H
Lux non est corpus.fol.226 col.2.B
Lux est qualitas actiua consequens substantiam corporis ex se lucentis.fol.227.col.3.A
Lux, an pro luce spirituali vel corporali supponat.ibidem. C
MAGNITVDO Si infinita esset, an essentiam infinitam haberet.fol.24.col.3.K
Malum culpæ deus nullo modo vult, tantum vult per accidens malum naturalis defectus, & malum pęnæ.fol.86.col.1.A
Malum culpæ, an & quomodo bono diuino priuat.ibidem.E
Mala culpæ, quo pacto sint a deo permissa propter vniuersi perfectionem.fol.91.col.4.H
Malum quo pacto, sit quædam absentia boni.fol.166.col.1.A
Malum inuenitur in rebus sicut & corruptio.ibidem. col.3. G
Malum est in bono vt in subiecto.ibidem.col.4.K
Malum totaliter bonum consumere non potest.fol.167.co.1.D
Malum oẽ in rebus voluntariis, est pæna vel culpa.ibid.c.3.K
Malum non habet causam formalem.fol.168.col.3.I
Malũ habet causam efficienté, non per se, sed per accidés ibid.K
Malum non habet causam finalem.ibidem.
Malum actionis, & malũ rei diuersimode causantur.ibid. c.3.F
Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam.
Malum vnum summum, primum principium omnium malorũ
F non datur, sicut econtra datur vnũ summũ bonũ.f.169.c.3.F
Malũ actionis non reducitur in deum sicut in causam.ibidem.
Malum culpæ qũo opponitur ꝓprio bono increato: nõ vt in nobis, sed vt in seipso.ibidem.col.4. F
Malũ actionis qñ dr̃ ꝙ nõ reducit̃ i deũ, an intelligat̃ vniuersaliter de omni malo actionis, an tantũ in voluntariis.ibi.co.2.A
Manifestare aliquod ignotum dupliciter cõtingit: vno modo, ꝑ simplicem præsentationem obiecti, alio modo per adhibitionem luminis a diuuantis fol. 332. col. 3. F
Mathematica cur prima bonitate bona non sint.fol.19.col.3.F
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolute, & sub abstractionis modo. ibidem. H
Mathematica formaliter loquendo cũm non sit nec actu, nec potentia, & tñ rationé entis habent cũ ens nõ dicatur nisi de eo
G qđ est in actu, vel potẽtia, qũo ista duo simul stãt.fo.20.c.1.A
Mathematica, an ideo a fine abstrahant, quoniam abstrahunt a materia & motu.fol.19.col.3.G
Materiæ nomine quid veniat.fol.79.col.3.G. & fol.147.col.1.D
Materia qũo per formã contrahatur sicut substãtia.f.147.c.2.E
Materiæ informitas, an præcessit duratione eius formationem, aut distractionem, sed natura tantum.fol.223.col.1. C
Materia corruptibiliũ & incorruptibiliũ nõ est vna.ibid.co.4. K
Materia secundum id quod est in potentia ad formam, an sit in potentia ad omnes formas, quibus communis est. fol.
Materia an in cęlo ẽe dicat̃ & an alteri⁹ rõnis existat.f.224.c.1.C
Materia cæli, an sit simplex substantia corporea.ibid.col.4.H
Materiæ vocabulũ, an S. Doc. defecerit, ex hoc quòd dixit, q nomine corporis pars rei materialis intelligit̃. fo.225.co.4. F
Materia prima, quo pacto sit primo in potentia adesse substantiale primitate intentionis, vel executionis. fol. 248. col. 3. I
H Materiã ad formã deus immediate mouere potest. fo. 339.c.2.A
Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transformationem formalem. fol. 341. col.4. I
Materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata, an ad certam quantitatem, secundum se extendatur, quàmuis nobis incertam.fol. 361. col. 4. G
Materia in qua anima habet esse perfectum, dupliciter deperdi potest: vno modo per partium variationem, alio modo inquã tum perfecta animam participat. fol. 363. col.4.H
Materiam esse in deo est impossibile. fol. 12. col.2. C
Maxime esse tale in aliquo genere aliud est: & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis.f.10.co.4.K
Maxima quædã ꝓpositio de forma assũpta a S. Doc. quo pacto vera sit. fol. 41. col. 3. K
Mediatio, an attendatur penes carere innouatione & veteratione: & tamé prius & posterius habeat quatenus in primo cũ
I æternitate conueniunt & in secundo cũ tépore.fol.32.co.3. G
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorum, vt præterita sunt.fol. 262.col.4.K
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili.fol.263.col. 4. I
Mensuræ durationis ſm Scot. quot sint.fol.33.col.4. K
Metaphoris, quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitaté & vtilitatem. fol. 7.col.4. K
Minimum in homogeneis substantiis potens per se existere, an detur. fol.25. col. .. C & fo.321. col. 3. K
Miracula dicuntur omnia, quæ a deo fiunt præter causas nobis notas. fol.332.col. 1. E
Miraculum vnum est maius alio.fol.331. col. 4. K
Miracula proprie dęmones facere non possunt.fo.349.col.2.E
Miraculis dæmones large seducere possunt.ibidem.
Misericordia maxime est in deo, non secundum passionis affectũ,
K sed secundum effectum.fol.89.col.3. K
Misericordiam & iustitiam, in quolibet dei opere inuenire oportet. fol.90.col. 1. A
Missio quo pacto inuisibilé & inuisibilé distinguat̃.f.151.c.4.I
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens: sicut processio missi.fol. 154. col.1.E
Mobile aliquod, an detur quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum.fol. 211. col.1. B
Modus species & ordo q.d sint & qũo ipsis S.Do.vtat̃.f.21.c.1. E
Modus in bono substantiali angelorum, qũo saluat̃.fo.170.c.4.K
Modus subsistendi vltra naturam specificam, indiuiduis conuenit substantiæ. fol. 113.col.1. E
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem.fol.189. col. 2. A
Modus essendi peccati in aliquo, dupliciter contingit: aut scilicet ſm reatum, aut secundum affectum.fol.212.col.1.A
Mouere dupliciter dr̃.s.finaliter & effectiue.fo.274.co.2.D
Motus quilibet sicut habet proprium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum nnmeratum illorũ, & consequenter proprium tempus.fol.35.col.2.E

Motus

Motus localis secundum S. Doc. proprie loquendo substantiis spiritualibus non conuenit.fol. 179. col.4. K
Motus angeli necessario est in tempore.fol.181. col.2. E
Motus angeli continuus est in tempore continuo. motus vero discontinuus est in tempore discreto. ibidem.
Motus angeli, an & quo pacto nõ mensuretur tempore, quod est primi motus mensura, sed alio siue continuo, siue discreto de mente S. Doc. fol. 282.col.3. F
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam ꝑfectionem ipsius mobilis, vel alicuius nobilioris se, quidam autem per oppositum. fol. 211. col 1. C
Mot⁹ inferiorũ corporũ a corporib⁹ celestib⁹ causant̃.f.351.c.2.D
Moyses ex quatuor causis finalibus craturarũ, vnã tantum tetigit propter idolatriæ offensionem tollendã.fo.231.col.1. A
Mulier conuenienter ex viro formata est, magis quàm femina cuiuscumque animalis.fol.306.col. 4. K
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri.fol. 307.co.1. D
Multitudiné infinitã ꝑ se ẽe in actu é impossibile.fo.26.co.2. C
Multitudiné infinitã per accidés esse in actu est possibile.ibid.
Multitudinem infinitam in actu siue per se, siue per accidens, est impossibile.ibidem.E
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile. ibidem.
Multitudinis spés, an ſm numeri species existant.fo.26.co.2. F
Multitudo qũo ex vnitatibus componatur. fol. 36.col. 3. H
Mundũ semper fuisse demõstratione ꝓbari nõ põt.fo.262.c.2.C
Mundum incepisse sola fide tenetur.fol. 163. col.2. B
Mundus est tantum vnus. fo.165.col.3. H
Mundus ab vno gubernatur. fol.324.col. 1. C
Mutatio ex nihilo & in nihilum, an sit posis & qũo.f.161.c.4. I
NATVRA & suppositum, qũo distinguantur.fo.13.co.3. K
Supra alicui⁹ naturã aliquid esse, dupł̃r cõtingit.fo.41.c.3.I
Naturæ nomen quomodo sumatur. fol. 54.col.2. C
Natura nullum actum habere potest: nisi ille sit actio immanẽs, aut transiens. fol.108. col. 3. K
Naturam participans aliquam, qũo sibi simile faciat: non producendo naturam absolute, sed applicando. fol. 160. col. 3. H
Natura vna, an ꝑ aliũ determinabilis existat. fol.192.col.2. D
Naturę cognoscibiles duplicis ordininis esse dñr.s.cognoscibiles tm̃ & cognoscibiles: & cognoscitiuæ per accidens.ibidem.E
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, scilicet vt cognoscibiles præcise: & vt cognoscentes cognitæ.ibidem.
De ratione naturæ, possibilis an sit, esse in particulari.f 282.c.1.E
Naturam rei materialis, an possit vera & perfecta cognosci: absque eo quòd cognoscatur vt in particulari existens. ibid.
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc, an sit a phantasmatibus abstrahere.fol. 284.col.1. A
Natura corporalis nata est moueri immediate a non spirituali secundum locum. fol.342. col. 2. A
Naturalia oĩa siue humana q̃ fiunt hic, ꝑ accidés reducunt̃ ad regulam diuinæ prouidentiæ, siue in aliquid intellectuale agens. fol.355.col. 3.K
Necessarium dupliciter sumitur.fol.1. col. 1. E
Necessarium ad finem dupliciter dicitur, scilicet ad esse & ad bene esse. ibidem. col. 2. D
Necessariũ est ad humanã saluté esse doctrinã ꝑ reuelationé acceptã de multis, quæ humanã quæstioné excedunt. ibid. C
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his, quæ de deo etiam naturali ratione inuestigari possunt. ibidem.
Necessarium quomodo a possibili differat.fol. 30. col 4. H
Necessariũ qũo quẽdã veritatis modum significat.fo.32.col.4.F
Necessarium quomodo distiguatur. fol.270. col.3. F
Necessarium dupliciter sumitur, vno modo simpliciter: alio modo immutabiliter.fol. 66. col 1. E
Necessitas naturalis, an auferat libertatem.fo.271.col. 3. K
Nihil præter deum ab æterno fuit.fol 162. col.2. B
Nihil omnino in nihilum redigitur.fo. 328. col. 3. H
Noĩe sacræ doctrinæ: seu disciplinæ, q.d intelligatur.fo.1.co.2. E
Nominũ quædã importat absolutũ: q̃dã relationé.fo.23.co.1. B
Nominum de deo tria sunt genera, scilicet negatiua, relatiua, & positiua. fol. 47. col. 4. K
Noĩa dñr de deo substantialiter: imperfecte tñ.fol.48.col. 1. C
Nominibus deo attributis sunt duo, scilicet perfectio significata & modus significandi. fol.48. col.4. G
Noĩa aliqua dicta de deo ꝓprie & magis & pri⁹ dicunt̃ de deo quo ad ré significatã: nulla aũt quo ad modũ significãdi.ibi.K
Nomina deo attributa non synonyma.fol.49. col. 1. C
Noĩa cõmunia deo & creaturis nõ dñr de eis vniuoce.ibi.co.3.K
Nomen sapientiæ absolute quid significet.fol.50.col.2. E
Noĩa non dicuntur de deo & aliis pure æquiuoce. ibidé. co.3. K
Nomina quæcumque sunt communia deo & creaturis, de eis dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid.col.4 G
A Nomina metaphorica quæ dicantur.fol.51. col. 2. D
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de deo causaliter tantum, prius de creaturis quàm de deo dicerentur. ibidem.D
Nomina, an solũ significent quòd deus sit causa, vel quod sit essentialiter talis. ibidem. E
Nomina communia prius dici de deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur. ibidem.
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas, an ex tempore de deo dicantur. fol.52.col.1. B
Nomẽ omne significans naturã ab indiuiduo distinctã, est cõmunicabile ꝓprie secundũ rem vel ſm rõnem saltẽ.fo.54.co.3.H
Nomen omne significans singulare est incõmunicabile ꝓprie tã ſm ré q̃ rõné: licet metaphori e cõmunicabile sit.ibid.K
Nomen omne significans formam nõ indiuiduam per aliud suppositiui: sed per seipsam, secundum quòd se, est incommunicabile proprie re & rõne: q̃uis re nõ metaphorice.ibi.co.4. F
B Nomen deus est incõmunicabile ſm rẽ, cõmucabile auté ſm opinioné & secundum similitudinem. fol. 55. col. 1. A
Nomen aliquod diuinũ, si esset significans naturam illam inquantum hanc illud incommunicabile ꝓprie ad extra.ibi. C
Nomen deus de quibus verificetur.ibidem. E
Nomen deus de tribus dicitur, non vniuoce, nec equiuoce, sed analogice. ibid. col. 2. C
Nomẽ q̃ est: est nomẽ dei maxime ꝓpriũ triplici rõne.ibi.co.3.I
Nomẽ q̃ est: an sit deo maxime ꝓpriũ pręter alia noĩa.ibi.co.4.H
Noĩe scientiæ, cognitio intellectiua certa & euidẽs.fo.57.co.1.A
Nomẽ hoc Spiritussanctus est ꝓpriũ diuinę personæ ꝓcedẽtis ꝑ modũ amoris, ex accomodatiõe sacrę scripturæ.fo.127.co.4.K
Nominum diuinorum essentialium, quædã sunt substantiua, & quædam adiectiua.fol.135.col.3. F
Noĩa abstracta ꝓ personis supponere nõ possunt. fo.127.co.2. E
Nomina tam personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint de
C essentia nõ p̃dicãt: si vero substãtiua p̃dicant̃ de ea.ibid.co.1.K
Nomina significantia originem diuinarum personarum, quomodo si genere habeãt.fol.151. col. 2. I
Nomina tertii ordinis tantum temporaliter dicuntur, secundi vero æternaliter tantum: primi autem vtroque modo. ibid. K
Nomine animæ quid veniat.fol.235. col 2. C
Nota de deo naturali lumine dupliciter sumuntur, Vno modo, secundum se, Alio modo vt nobis nota: & similiter articuli si dei sumuntur, secundum se & vt crediti. fol. 10.col.1. K
Notitia a qua conceptus procedit triplex ẽe põt, iuxta triplicem modũ quo actualis notitia in nobis causat̃. fol.105.col.3. F
Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vl̃is.fo.285.co.4.F
Notio quid sit: a quo introducta: & quo pacto a theologis sumatur. fol. 119.col.3. F
Notio in diuinis, an ab eo cuius est notio distinguat̃. ibi.co. 4. K
D Notiones sunt quinque, scilicet innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio.fol.121. col. 1. C
Notio sexta, scilicet inspirabilitas communis, scilicet patri & filio, cur non ponenda sit ibidem. col.2. B
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter, ita in infinitum augeatur. fol. 26. col. 2. A
Numerus ad visionem requisitus duplex, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente.fol. 38.col. 4. I
OBIECTIO Sco. contra S. Doc. de diffinitione rationis inter paternitatem & spirationem.fol. 121.col.3.K
Obiectiones Sco. in materia angelorum contra S. Doc. quomodo soluantur. fol. 177. col.3. K
Obiectiua pluralitas, qũo i intellectu diuino existat.f.70.co.4.F
Obiectio in primo & adequato intellectu duo existunt, ratio scilicet obiectiua puta, quòd quid erat esse entis, & quomodo obiectiua, scilicet ratio, seu modus quidditatis.fo.173.col.2.C
E Obiectum intellectus nostri, numquid infinitum compatiatur; vel illud in potentia tantum & quomodo.fo 290.col.2.E
Obiectum melius videri ab vno quàm ab alio, ex duobus oriri potest fol. 42. col. 3. G
Occulta quæ sunt nobis de deo, quemadmodũ magis sunt propria deo in cognoscendo. fol. 5. col.3. K
Obstinatio, an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo. fol. 218. col. 2. H
Omnia quæ in tempore fiunt, an æternitati præsentia sint fol. 64.col.4.I
Omnia qui dicit, nihil excludit fol 91.col.1.A
Omne quod quocumq; modo a deo est quemadmodum necesse est esse.fol.154.col.3.G
Operatio beata eternitate participata mensuratione fol.34 c.2.E
Omnia esse creata a deo, non solum est possibile, sed etiam necessarium fol.157.col 2 H
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt fol.208.col.2.E

Omne

Omne quod est secundum se totum, actus an intellectum in actu sit. fol. 264. col. 2. H
Omnia in esse a deo conseruantur: & hoc tam fide quàm ratione fol 326. col. 3. F
Omnia a deo in esse non indirecte conseruantur. ibidem
Omnia conseruantem agent a deo directe ibidem. G.
Operatio intellectus, vtrum sit omnium perfectissima: & vtrum conclusio S. Doc. quo ad hoc vera sit fol. 103. col. 3. K
Operationum quædam est vitalis, quæ. s. est ab anima inquãtũ anima, & quædam non vitalis quæ. s. est a natura tantum: vt motus sursum vel deorsum: Item operationum vitalium, quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus, & aliquid proprium in quantum vitales sunt, quædam vero nihil cum non vitalibus commune habent fol. 175. col. 2. A
Operatio angeli circa motus continuitatem, an sit vna vel plures fol. 180. col. 1. A
Operatio immanens dupliciter sumi potest. s. in cõmuni puta in telligere videre: & in speciali seu contracte: puta intelligere humanum, videre bouinum &c. fol. 185. col. 1. D.
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei abagente a quo esse habet: quæ præpositio cum sit. S. Doc. quomodo verificetur. fol. 114. col. 3. K
Operatio prima angeli quo ad specificationem & actus rectitudinem, an naturalis fuerit. fol. 215. col. 2. A
Operatio anime cum non sit in generatione substantiæ. ergo nec prima potentia operatiua & an rationes Sc. contra hoc procedant. fol. 250. col 3. K
Opinio Atist. vtrum Plat. opinioni consentiat, in materia de idea boni fol. 23. col. 1. E
Opinio Arist. de anima intellectiua: & discordia inter ipsum & S. Doc. fol. 27. col. 1. E
Opiniones multorum afferentium causam ipsius predistinationis. fol. 95. col. 2. C
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam, personam autem non esse essentiam, an male adducta sit. fol. 139. col. 3. E
Opiniões, nũ quid intellect⁹ ab intelligibili patiat. fol. 259. co. 3. I
Opiniones de angelis & anima. fol. 264. col. 2. A
Opiniones multorum, an appetibile appetitum moueat in genere cause efficientis fol. 267. col. 4. I
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione fo. 277. c. 3. G
Oppositio relatiua, an & quo pacto in deo existat. fol. 111. col. 3. F
Opiniones antiquorum, quomodo anima corporea cognoscat fol. 278. col. 2. E
Opiniones philosophorum, quomodo substantiæ immateriales a nobis cognoscantur & intelligantur fol. 295. col. 3. G
Opiniones philosophorum de felicitate. ibidem col. 4. G.
Opiniones philosophorum de gubernatione mundi. f. 323. c. 2. D I
Opinio antiqua de operationibus ipsius dei fol. 330. col. 1. B
Opinio Plat. Auic & aliorũ de corporũ actionibus. f. 350. c. 2. E
Opiniones an demones sint. fol. 352 col. 4. I
Opiniones an fatum concedatur. fol. 355. col. 2. E
Opiniones philosophorum & theologorum de his, quæ ad hominis actiones pertinent. fol. eodem.
Opiniones de animarum creatione. fol. 360 col. 4. K
Oppositorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi potest, formaliter scilicet & effectiue: & multa alia circa istã cõditionalem: si vnum oppositorum. fol. 11. col. 1. E
Oppositum infinitum dupliciter contingit. fol. 11. col. 2. C
Oppositio relatiua, an i diuinis realiter distinguat. fo. 128. co. 2. E
Opus creationis triplex. fol. 230. col. 2. D
Ordo rationis in quo consistat. fol. 18. col. 4. F
Ordo rerum in essendo dupliciter considetari potest fo. 20. c. 3. I
Ordo articulorum S. Doc. an prepostere us videatur f. 48. col. 3. G K
Ordinis rerum infinem in diffinitione prouidentie, an intelligatur & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem, an ordo tantum fol. 90. col. 3. K
Ordo originis an sit precise id, quo realiter ipse processiones distinguantur fol. 107. col. 1. E
Ordo in materia diuinarum personarum a S. Doc. in literam positus qualis sit: an. s. quo ad nos, an secundũ se fol. 124. col. 3. F
Ordo naturæ in personis diuinis existit fol. 149. col. 3. F
De ratione ordinis, an prioritas & posterioritas sit ibidem. H
Inordine actuum qui est ordo causæ efficiẽtis: & in ordine potentiæ qui est ordo cãæ materialis, qualis reductio fiat f. 238. c. 2. E
Ordo tertius potentiarum animæ, cur tribus sensibus attribuitur non autem aliis potentiis in litera a S. Doc. Doc. enumeratis. fol. 253. col. 3. K
Ordo naturalis inter potẽtias est triplex. s. secundum causam actiuam, finalem, & materialem. fol. 255. col. 2. B
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse possit vt patet de subiecto, passione &c. potest tamen esse durationis. fol. 259 col. 1. D
Ordo quo indiuisibile a nobis cognoscitur, exhabitudine ad quiditatem sensibilem pensandus est fol. 289. col. 2. B
Ordines duo operationum, in actione & passione intellectus attenduntur. ibidem. col. 4. G
Ordidem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum, quomodo intelligatur. fol. 292. col. 4. k
Ordo in vniuerso duplex inuenitur: intelligibilis scilicet & sensibilis: alter materialitate, alter aũt materia cõstat f. 293. c. 1. C
Ordo, affectio & cognitio quid determinent. fol. 300. col. 3. G
Ordines multiplicantur secundum causarum multiplicationem fol. 331. col. 1. A
Ordo duplex in rebus. ibidem. col. 2. A
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter: scilicet actiue, passiue fol. 335. col. 4. F
Ordo dupliciter distinguitur: communis scilicet et specialis fol. 337. col. 2 C.
Ordinum distinctio in angelis vnde sit. ibidem. col. 3. I
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest cõpletiue a gratia, inchoatiue aũt a natura. ibid.
Ordo angelicus habet duo, fol. 339. col. 3.
Ordines quo ad graduum distinctionem remanebunt. ibidem.
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt, & partim non, ibidem. I.
Ordinibus angelorum duo concurrunt, scilicet naturę conditio, dona gratie. ibidem col. 4. k
Ordines dupliciter: quo ad naturã & quo ad gram. fo. 340. c. 2. C
Ordinatum ad deum vt finem ignotum, ratione naturali consequendum, quibus egeat. fol. 1. col. 2. E
Origo passiue precedit proprietates personarum precedentium etiam personales fol. 142. col. 1. C
PARADISVS locus est in orientis parte constitutus. fol. 322. col. 1. B
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi, secundum primæ immortalitatis statum. ibidem. col. 3. H
Pars an naturaliter plus diligat totũ, quàm se ipsam. f. 206. c. 1. C
Pars nulla est perfecta extra suum totum. fol. eodem col. 4. K
Particularia ab illis denominantur fol. 23. col. 1.
Passionum animę, alie circa bonum, alie circa malum: earum vero quæ circa bonum, alie circa bonum habitum vel suo tempore habendum, alie circa bonum non habitum: & tunc non habendum. fol. 314. col. 3. I
Passionum duplex est modus: per modum preuenientis & impedientis, & per modum, consequentis & obedientis ibid. co. 4. F
Passio dupliciter dicitur. s. proprie dicta & cõirer. f. 317. col. 3. H
Passione communiter, homo erat passibilis & anima & corpore: quoniam sentiebat. ibidem. I
Passione proprie, hõ & anima & corpore impassibilis erat: quia virtus anime passionem prohibebat sicut & mortem. ibidem.
Pater est deus, pater est persona cum dicimus in diuinis quod predicatum existat. fol. 117. col. 2. C
Pater quòd ad filium referatur nõ vna sed duabus relationibus, quomodo intelligatur. fol. 120 col. 3. H
Pater est principium fol. 122. col. 1. B
Patri an principii nomen conueniat. ibidem.
Pater est nomen proprium personæ patris fol. 122. col. 3. H
Pater i diuinis qd significare habeat: & quo sumatur. f. 123. c. 1. A
Pater de deo dupliciter dicitur. s. p sonaliter & essentialiter. ibi. D
Pater p prius in diuinis dicitur personaliter q̃ essentialiter ibid.
Pater quomodo plura principia dici possit. fol. 131. col. 2. F
Pater voluntate concomitante filium genuit fol. 143. col. 1. B
Pater genuit filium natura non voluntate principiante: sed sic produxit creaturam. ibidem. C
Pater quo æqualis sit & filio æquetur. fol. 148. col. 2. D
Pater quo nullo modo prior filio esse intellitur. fol. 149. col. 4. F
Pater est in filio & conuerso: secundum essentiam rationem & originem. fol. 150. col. 2. E
Patrem esse in filio, quotupliciter intelligi potest. fol. eodẽ. co. 3. F
Patri mitti non conuenit, sed filio & Spũisancto. fol. 152. col. 3. I
Paternitas cum predicatur de essentia, an sit predicatio per se. fo. 138. col. 1. A
Pati causaliter esse, nihil aliud est quàm ex passione causari. fol. 259. col. 3. I
Peccator quo a diuina volũtate recedere videatur. fol. 83. c. 4. G
¶Peccata oia s̃m reatũ in angelis esse possunt fol. 212. col. 1. B
Peccatum primum in angelis secundum effectum nõ potest esse aliud, quàm superbia. ibidem.
Peccatum inuidiæ cõsequenter potuit esse in angelis, secundum effectum. ibidem. C
Peccatum angeli, an fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electæ, vel fuit peccatum superbiæ. fol. ibdem. col. 2. A
Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens: sed quasi exortationem inducens. fol. 217. col. 1. B

Perfectio quid significet, & quo a S. Doc. sumatur. fol. 16. col. 2. E A
Perfectio duplex, scilicet in esse & absolute. fol. 20. col. 4. K
Perfectionis quicquid est in inferiori, an proportionaliter in superiori ponendum sit fol. 80. col 3. K
Per se primo secundum philosophum quid significare habeat. fol. 12. col. 4. G
Perfectio prima vniuersi congrue septimæ diei ascribitur: vltima autem consumationi sæculi. fol. 232. col. 4. F
Persona significat in genere rationabilium substantiarum, quòd hæc tria nomina. s. subsistentia, res naturæ & substantia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. fol. 113. col. 2. C
Persona de deo dr excellentiori mõ q̃ de creaturis. ibid. col. 4. F
Persona an significet perfectissimum in tota natura. ibidem. H
Persona diuina significat relationem per modũ substãtiæ, id est, hypostasis in natura diuina. fol. 114. col. 2. A
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest, ibidem. E
Personæ diuinę in diuinis, cp nec relatio, nec substantiæ prima, aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuũ diuinis personis significetur. ibidem. col. 3. K B
Personæ plures in diuinis sunt. fol. 115. col. 2. C
Personas tres necesse est tantum in diuinis ponere. ibid. col. 3. H
Persona patris vna, an referatur ad duas personas. s. filii & Spiritussancti non vna relatione. fol. 120. col. 2. B
Personæ nomen cõe est tribus personis diuinis s̃m rõnẽ non sicut genus vel species: sed sicut indiuiduũ vagũ. fo. 117. col. 3. E
Personæ diuinæ competit donum esse & dari. fol. 133. col. 2. B
Persona est idem realiter, quod essentia. fol. 134. col. 3. H
Persona seu relatio non differt re, vel ratione tantum ab essentia diuina ibidem. I
Persona in diuina p̃ter essentiã tribus cõem, & relationẽ ac originẽ cuiq; p sonæ ppr ã, an sit q̃dã entitas absoluta incõicabilis, quæ diuinæ personæ constitutiua est. fol. 140. col. 1. D
De diuinis personis dupliciter loqui possumus. fol. 141. col. 1. E
Persona vna diuina an in alia s̃m originẽ esse dicat. f. 150. co. 4. K
Personæ alicui diuinæ potest conuenire mitti. fol. 151. col. 2. C
Persona diuina inuisibiliter mittitur, secundum solam gratiam gratum facientem. fol. 152. col. 1. A C
Personæ diuinæ s̃m rationem suæ processionis inquantũ includunt essentialia attributa, scientiam & voluntate, habent causalitatem respectu productionis rerum. fol. 161. col. 2. A
Phantasmata diuersa eiusdem speciei, quomodo in vno homine esse dicatur, cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodem esse non possint. fol. 243 col. 4. K
Plantarũ productio cõueniente tertia die facta est. f. 230. co. 1. B
Pluralitas duplex existit. s. materialis & trãscẽdẽs. f. 116. co. 3. F
Ponere aliquid quid sit. ibidem. col. 2. E
Possibile absolute quid sit, & quomodo distribuatur.
Potentia triplex esse dicitur. fol. 1. col. 4. I
Potentia nulla in Deo est. fol. 84. col. 2. E
Potentia est duplex actiua, scilicet & passiua. fol. 99. col. 4. G
Potentia passiua nullo modo in deo est. ibidem. H
Potentia actiua in deo maxime est. ibidem.
Potentia dei est infinita. fol. 100. col. 2. E D
Potẽtia dei fundari super esse infinito, & vniuersaliter perfecto, quid ex hoc inferatur. fol. 101. col. 1. C
Potentiæ distinguũtur p actus, & actus p obiecta. f. 144. co. 2. D
Potentia dupliciter sumitur. fo. 145. col. 4. F
Potentiam respectu actuum notionalium, necesse est in diuinis ponere. ibidem. G
Potentia an & quorum actuum in diuinis ponatur. ibidem. K
Potentia quòd in vnoquoque agente sit id, quo agens agit, quomodo verificetur. fol. 146. col. 2. E
Potentia actiui & passiui, quæ in se claudat. fol 185. col. 3. E
Potẽtias plures in anima ponere necesse est. fol. 252. col. 2. B
Potentiæ diuersificantur secundum actuum, & obiectorum diuersitatem. ibidem. col. 3. H
Potentias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. ibidem. col. 4. F
Potentiarum diuersitatis realis causa, an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur. fol. 253. col. 2. A E
Potẽtiæ nõ organicæ sunt in sola aia, vt in subiecto. f. 254. co. 1. A
Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt in subiecto. ibidem.
Potentiæ oẽs aiæ ab anima essentia fluere dicuntur. ibid. col. 3. I
Potentia vna animæ ab alia oritur. fol. 255. col. 1. E
Potentiæ imperfectiores a perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo. ibidem. col. 2. A
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali. ibidem. B
Potentiæ existentes in sola anima, vt subiecto, corpore destructo remanent. ibidem. col. 3. F
Potentiæ animæ secundum genus quinque sunt. ibidem col. 4. I
Potentiam quandam animæ appetitiuam, ponere necesse est. fol. 267. col. 1. C
Practicum & speculatiuum quid sint, & quomodo diuidantur. fol. 4. col. 3. F
Prædestinatio est in deo. fol. 93. col. 3. G
Prædestinatio quid proprie sit, & eius differentia. ibid. col. 4. G
Prædestinatio non est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. fol. 94. col. 1. C
Prædestinatio est certa, non tñ necessitatẽ imponit f. 96. col. 4. K
Prędestinatiõi duo cõperiũt. s. præordinatio & effect⁹. f. 98. co. 2. B
Prædestinatio quo ad præordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur. ibidem. C
Prædestinatus peccator, secundum aliquod tempus, an sit beatus, neque malus. fol. 88. col. 3. G
Prædestinati oẽs sũt electi & dilecti a deo f. 94. co. 4. G
Prædestinat cur deus istos illos autem reprobat, sola dei voluntas est causa. fol. 95. col. 2. E
Sicut oẽ prædestinatũ, an ita omne prouisum infallibiliter eueniat. fol. 96 col. 4. K
Prædestinatorũ numerus est deo certus, non solum formaliter, sed materialiter, non solum vt cognitus, sed vt electus & præfinitus. fol. 97. col. 2. B
Prædicationis mod⁹ medi⁹ inter vniuoca & æquoca. f. 50. co. 4. I
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit. fol. 28. col. 1. E
Præsentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint, & quæ ambiguæ. fol. 176. col. 2. E
Præteritũ dupliciter sumit. s. formal r & denoiatiue. f. 101. co. 3. I
Præterita non fuisse, diuinæ voluntati non subiacet. ibi. col 4. F
Primũ q̃q; sumit, vt notat ordinẽ prioritatis cæterorũ efficientiũ respectu, q̃q; sumit vt signat s̃m cp ipsum. fol. 12. col. 3. F
Principio non conuenit perfectio. fol. 16. col. 4. F
Principium quomodo confuse supponat. fol. 131. col. 3. H
Priuatio quo magis & min⁹ pp diuisionẽ suscipiat. f. 37. co. 3. G
Prius s̃m sensum iudicam⁹ magis cõe q̃ minus cõe. f. 185. co. 4. K
Processio in diuinis quomodo sumatur, & multi alii termini. fol. 104. col. 3. H
Processio secundum actionem ad extra an infimis creaturis sit propria. fol. 106. col. 1. D
Processio duplex. ibidem. col. 4. F
Processionis amoris de ratione, an sit in primo modo dicẽdi per se an in secundo. fol. 107. col. 2. A
Processio amoris in diuinis non est generatio. ibidem. col. 4. F
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species. ibi.
Processiones an propriis rõnib⁹ distinguãtur &c fo. 108. co. 1. C
Processio nulla in diuinis eẽ põt nisi verbi & amoris. ibi. co. 2. E
Processus. S. Doc. scilicet sub communi se habere ad formam & ert. an sophisticus videatur. fol. 12. col. 3. K
Processus S. Doc. de spiratione & processione, in diuinis personis, an nullus sit, & an contradictoria implicet. fol. 115. col. 4. G
Processus. S. Doc. in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat. fol. 191. col. 3. I
Processus. S. Doc. s̃m proportionalitatem angelorum ad corpora celestia an super aliqua ratione fundetur. fol. 198. col. 4. K
Processus. S. Doc. art. 5. q 85. an sit sophisticus & secundum accidens peccet. fol. 287. col. 3. I
Processus. S. Doc. an intentũ habeat: qñ dicit cp intellectus nr cũ reb⁹ generalib⁹ proportionaliter similitudinẽ habet ibid. K
Processus S. Doc. a destructione antecedentis ad destructionem consequentis quomodo valeat. fol. 179. col. 4. F
Productio alicui potest dupliciter conuenire produci necessario a pluribus personis diuinis. &c. fol. 128. col. 2. E
Processus S. Doc. circa species intelligibiles ab imaterialitate absolute ad immaterialitatem talem, qualis: an in materia angelorum sibi contrarius videatur. fol. 244. col. 2. C.
Processus S. Doc. an diminutus videatur, omissione difficilis quæstionis: nunquid ipsa anima per species intelligat. fol. 279. col. 2. A
Proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiã quid sit. fo. 42. col. 2. A
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione S. Doc. quomodo valeat, & alia quæ fuerunt impugnata. fol. 95. col. 4. K
Proportionalis similitudo S. Doc. quomodo declinet a formæ intelligibili ad bonum per illam apprehensum. fol. 80. col. E
Propositio illa, Sicut obiectum ad potẽtiã, ita subiectum ad scitẽtiam, quomodo intelligatur. fol. 6. col. 1. E
Propositio per se nota dicitur, quæ ex solis propriis terminis nota est, euidentia certa & infallibili. fol. 9. col. 1. A
Propositio per se nota cui per se dicatur, videlicet an quecumq; alium modum excludat, & quomodo. ibidem. B

Propositio omnis, cuius prædicatum cadit in ratione subiecti in uia S. Doc. est per se nota, sed non econuerso. ibidem.
Propositio ista, primum est cauta medii, quomodo intelligi habeat fol. 10. col. 3 K
Propositio ista, nullum corpus mouet non motum quomodo intelligatur. fol. 11. col. 4. H
Propositio ista præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, quomodo intelligatur. fol. 17. col. 1. D
Propositio per se nota quotuplex sit. fol. 9. col. 1. B
Propositio ista deus est, est per se nota, secundum tamen se, non nobis. ibidem. col. 2. E
Propositio ista, Deus est quibus uiis probetur. fol. 10. col. 2. E
Propositio ista: agens oportet cõiungi ei, in quod mediate agit, quomodo uera sit. fol. 28. col. 1. C
Propositio ista, sicut res intelligitur: ita & nominatur, quomodo distinguatur. fol. 47. col 1. E
Propositiones ueræ de deo formari possunt. fol. 56. col. 4. H G
Propõ ista quicquid deꝰ sciuit &c. qũo uera fol. 68. col. 1. A
Propositio ista, quæcũque deus scit de necessitate scit quomodo intelligatur fol 81. col. 4. I
Propositionum quatuor S. Doc. differentia. fol. 83. col. 1. E
Propositio ista, quicumque intelligit ex hoc ipso quòd intelligit procedit aliquid intra ipsum quomodo intelligatur. fol. 104. col. 4. I
Propositio ista, effectus assimilatur formæ agentis, quomodo uera sit. fol. 143. col. 3. K
Propositio ista, conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua, & eius notitia procedit, qualiter intelligatur. fol. 105. col. 1. C
Propositiones impropriæ non sunt in diuinis extendẽdæ, sed exponendæ. fol. 118. col. 4. I
Propositio ista deus non generat, an vera sit. fol. 130. col. 2. D
Propositio ista, in quocũque genere imperfectũ inuenitur, in eodem debet perfectum præexistere, quomodo verificetur. fol. 173. col. 4. I H
Propositio ista angelus est in loco per modum continentis perfecti necessaria esse uidetur. fol. 179. col. 3. F
Propositio causalis S. Doc. quòd coinuitas ex magnitudine, seu spatio in motu redundet, per hoc quòd mobile illi magnitudini commensuretur, an vera sit. fol. 179. col. 4. F
Propositiones S. Doc. Impossibile est aliquid in aliquo tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere, & omne quiescens in aliquo tempore in quolibet instãti illius temporis eodem modo se habet: an gratia formæ, vel materiæ sint. fol. 181: col. 3. F
Propositiones S. Doc. circa probationem intellectionis, seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt formaliter, scilicet an materialiter. fol. 183. col. 3. H I
Propositio ista S. Doc. nihil aliud est ab actu puro est actualitas, an & quo pacto probetur & verificetur fol. 183. col. 1. C
Propositio ista S. Doc. intelligere subsistens non potest esse nisi vnum an uera sit. ibid. col. 3. K
Propositione in ista. S. Doc. quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum, de quali abstracto, intelligatur ibidẽ. col. 4. G
Propositio ista S. Doc. diuersitas actuum potentiarum diuersitatem exigit quomodo intelligatur. fol. 185. col. 4. F
Propositio ista S. Doc. quãto angeli deo similiores existunt tanto per pauciores species intelligunt, an vera sit. fo. 190. co. 1. D
Propositio ista S. Doc. quæ sunt dispersa in inferioribus, in superiori adunãtur: quomodo intelligatur. fol. 194. col. 3. H
Propositio ista vnumquodque est intelligibile in actu, secundũ quòd eius similitudo est in intellectu: an & in quibus locum habeat. fol. 198. col. 1. D
Propositio ista S. Doc. semper prius saluatur in posteriori, quomodo sumatur. fol. 203. col. 4. K
Propositio ista S. Doc. vnumquodque quod est alterius, magis diligit ipsum quam seipsum, quomodo saluet. fol. 206. co. 1. A
Propositio ista omnis virtus, quæ non est sua regula a rectitudine actus declinare potest, an falsa sit. fol. 211. col. 3. H
Propositio ista, si potentia per se respiceret vnum contrariorum, vt obiectum: oporteret alterum ad aliam potentiã pertinere, quomodo uerificetur. fol. 253. col. 1. D
Propositio ista S. Doc. Medium & conclusio ad eandem potẽtiã pertinet quomodo intelligatur. fol. 265. col. 1. C
Propositio ista S. Doc. ratiõis de vno in aliud processus: hoc est de principio, seu medio ad conclusionem est, vt motus quomodo intelligatur. ibid. col. 2. D
Propositio ista vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis ac ad actionem ipsam an uera sit in formis uoluntarie principiantibus. fol. 279. col. 3. F
Propositio ista S. Doc. quòd ad omne opus melius uiro per aliũ uirum adiutorium præstatur quam per ipsam feminam, gene ratione tamen excepta an uera sit. fol. 306. col. 3. H
Proprietates esse in personis; transitiue & intransitiue intelligi potest. fol. 139. col. 4. G.
Proprietates sunt, personæ, & in personis. ibidem fol.
Propositio ista. S. Doc. proprietates constituunt personas, seu secum suppositа ferunt inquãtum sunt ipsæ personæ, an singularis sit. fol. 141. col. 4. f.
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat. f. 120. col. 1. E.
Proprie dupliciter capitur, vno modo vt distinguitur contra cõmuniter, alio modo vt distinguitur contra metaphorice. fol. 48. col. 3. F.
Proprium, & per essentiam quomodo distinguantur, & detetminentur. fol. 22. col. 2. B.
Proprium quomodo sumatur. fol. 55. col. 3. F.
Prouidentiam esse in deo necesse est fol. 90. col. 3. F.
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari. fol. 91. col 1. B.
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit, non autẽ omnibus. fol. 92. col. 3. I.
Prouidet omnibus deus immediate quo ad ordinis ratio nem. fol. 92. col. 2 B.
Prouidet Deus per aliqua media quantum ad executionẽ. ibi. C.
Pueri mox nati instatu innocentiæ habuissent virtutem motiuã membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed puericię conuenientes. fol. 320. col. 1. B.
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia fol. 321. col. 1. C.
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. ibidem. col. 3. H.
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum ibidem col. 4. H.
Punctum motum sicut dicitur causare lineam, & tantum in nullo genere causæ causat illam in esse, ita nunc stans dicitur causare æternitatem, non in esse reali, sed in esse cognito. fol. 32. col. 2. E.

QVALITAS in anima posita secundum sco. corpus passibile præseruare non potest, quin ipsum pariatur. fol. 317. col. 2. B.
Quantitas duplex, molis scilicet, & perfectionis. fol. 23. col. 3. F.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem. fol. 25. col. 4. G.
Quantitatis passio an infinitum sit. fol. 26. col. 1. A.
Quantitas secundum rem an in Deo sit fol. 111. col 4. K.
Quatuor concreata esse dicuntur. fol. 225. col. F.
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica; quæ non dicitur ad illud secundum nomina generica. fol. 142. col. 1. A.
Quæstio quid est quando sequatur quæstionem an est. fol. 10. col. 2. G.
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de naturæ diuinæ perfectione. fol. 17. col. 3. I.
Quæstio de bono in communi cur a. S Doc. fiat. fol. 18. col. 4. F.
Quæstio de necessitate scientiæ, vel præscientiæ Dei respectu futurorum quotupliciter discuti possit. fol. 66. col. 4. G.
Quæstio quæ a Sco. mouetur circa voluntatem absolutam & nostram scilicet quęstio ad habitudinem voluntatis absolute volitorum respectu. fol. 271. col. 2. C.
Quæstio quæ a S. Doc. mouetur de cognitione omnium corporum, nõ aũt de cognitione simpliciter an sit contraria quæstioni, quam mouet de omniũ cognitione simpliciter. f. 279. c. 1. E.
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuũ, qui naturaliter ordinati apparent. fol. 2. col. 1. C. K
Quidditas quæcunque vel natura quantumcumque secundum rationem quidditatiuam actualis sit, relata tamen ad esse, potẽtiæ rationem habet. fol. 14. col. 2. D.
Quidditatem singularitatem existentiam seu coniunctionẽ vni cum altero in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis in rebus esse certum est. fol. 195. col. 2. C.
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus sed aut verus, aut nullus fol. 77. col. 1. B.
Quidditas cur proprium intellectus obiectum esse dicatur. ibidem col. 2. A.
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus vel ens fol. 283. col. 1. D.
Quidditas rei materialis supponit obiectum, & motiuum, & adæquatum intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto fol. 290. col. 2. E.
Qui est, deo attributũ quotupliciter considerari põt. fo. 56. c. 1. E.
Quod vere est nulli accidit vniuoce sumptum, secus autem analogice. fol. 15. col. 3. E.
Quod & quo, in materia idearum quomodo intelligantur. fol. 70. col. 3. F.

Ratio

RATIO Formalis obiecti in scientia est duplex, altera scilicet obiecti vt res, altera obiecti, ut obiectum, vel altera, vt quæ, altera sub qua. fol. 3. col. 3. I A
Rationes duę formales licet se habeant conuertibiliter vt subiectum & passio, non tñ in vnitatis gradu conuertibiliter se habent. fol. 4. col. 1. E
Ratio humana quid sit & quotuplex. fol. 7. col. 3. I
Rationes. S. Doc. quinque uiis probantes deum esse, ad quid cõcludendum afferri possunt. fol. 10. co 2. E
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata. fol. 49. col. 1. E
Ratio eadem est quo ad causas agentes & formales, quo ad vniuersalem extentionem fol. 83. col. 4. H
Ratio ista S. Doc. forma alia si præter animam intellectiuã præexisteret, anima non daret esse singulariter &c. an procedat, & an Sco. motiuum contra ipsam valeat. fol. 246 col. 2. B
Ratio S. Doc. in responsione ad quartum &c. nunquid euacuet vim argumenti Auer. uel in equiuoco laboret. fo 244. col. 3. K B
Ratio S. Doc. ad probandã causalitatem subiecti respectu proprii accidentis an & quatenus. fol. 254. col. 3. K
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus possibilitatem, quoniã non semper, perfectus est, an uera sit. fol. 259. col. 2. E
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus possibilitatem quantũ valeat. fol. 260. col. 3. G
Ratio S. Doc. probatiua ponit facere intelligibilia in actu sit opus nostrum, an uera sit. fol. 262. col. 2. D
Ratio S. Doc. circa memoriã intellectiuam an sequatur, qꝰ nulla sit diuersitas specifica inter quascumque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentẽ & possibilem fol. 264. co. 1. D
Ratio inferior & superior apud Aug. non sunt diuersæ potẽtię, sed officiis & habitibus distinguuntur. fol. 264. col. 4. K
Ratio ueri an sit nobilior ratione boni. fol 272. col. 4. F
Ratio boni an sit obiectum intellectus, bonũ autem ipsum obiectum uoluntatis. fol. 280. col. 4. I
Rationibus in ęternis omnia dupliciter cognoscunt, scilicet obiectiue, vel causaliter. ibidem.
Rationibus in æternis obiectiue secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia, sed bene animæ beatæ. ibid. K
Rationibus in æternis causaliter, sed non solis anima nunc cognoscit omnia. ibid. K C
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt. fol. 314. col. 4. F
Ratio S. Doc. quæ probat in materia intellectionis angelorum, ordine naturalium habere vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas &c. corpora autem superiora cõgenitas habeant suas perfectiones an probet. fol. 188. col. 4. F
Ratio S. Doc. an sufficiens sit, quæ probat quòd necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cælestę inferiorũ effectuũ actiuum esse. fol. 351. col. 3. G
Realis distinctio est in deo secundum rem non absolutam, sed relatiuam fol. 111. col. 4 F
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur. fol. 67. col. 1. E
Regula quãdo in antecedẽte ponitur aliquid ad actum animæ, pertinens, consequens accipiendum est, non ꝑm esse quod in se habet, sed in ipsa anima: qũo intelligatur. ibidem. A D
Regula subiectionis defectus non est culpa, sed eam culpa sequitur quomodo intelligatur. fol. 163. col. 4. K
Relatio quando est res naturæ, & quando non, & alia multa de relatione. fol. 52. col. 1. D
Relationes quædam sunt in diuinis realiter. fol. 109. col. 1. C
Et multa alia dubia de ipsis relationibus ibidem.
Relatio non omnis an sit ab intellectu, vel aliqua a volũtate, aliqua vero ab imaginatiua. ibidem. col. 4. H
Relatio identitaris ꝑ specifice seu generice, est relatio realis mutua. fol. 110. col. 1. C
Relatio quomodo distinguatur. fol. 109. col. 2. D
Relatio realiter in deo existens est idem essentiæ secundum rem & non differt nisi secundum rationem. fol. 110. col. 2. D
Relationis esse, & esse essentiæ in deo est omnino vnum & idẽ. ibidem. E E
Relatio quo pacto a fundamento distinguatur. ibidem. co. 3. F
Relatio an imperfectionem dicat. fol. 111. col. 2. A
Relationes reales tantũ quatuor sunt in deo, scilicet paternitas filiatio, spiratio, & processio. ibid. col. 4. F
Relationi uni secundum speciem an duæ ꝑm speciem correspondere possint. fol. 120. col. 3. I
Relationis nomine quid S. Tho. intelligere dicatur. f. 140. co. 3. H
Relatio & origo an in modo significandi differãt ibid. col. 1. C.
Relatio quoniam actum consequitur, an hipostases distinguere habeat. ibidem. col. 4. G.
Relationibus personas cõstitui inquantũ sunt ipsæ personę, quid significetur, & quam vim habeant illa verba, cum ista propositione a adiuncta, abstractũ & concretum & c. ibidem. K.
Relatio subsistens tacit distinctionem suppositalem, & quid dictio, aliud, significet. fol. 141. col. 2. B.
Relatio in via San. Doc. an personę cõstitutiua sit. f. 142. co. 2. D.
Relationes actus notionales consequuntur. ibidem. col. 1. C.
Relatio dependentiæ ad deum in qualibet creatura quid sit. fol. 158. col. 3 K.
Relatiui specifica rõ qũo in esse ad aliud cõsistat. f. 120. co. 3. F.
Relatiuũ vnũ quo nã pacto in alio esse dicatur f. 150. col. 4. G.
Repræsentari distincte nõdicitur res nisi illa conditio repræsentetur, quæ formaliter in suo proprio & essentiali esse constituitur. fol. 193. col. 2. D.
Repræsentatiuum quantum contingit esse, tantum contingit esse ipsam cognitionem. fol. 94 col. 2. B.
Reprobat aliquos deus ibidem.
Reprobatio qd sit, & quo pacto S. Doc. rõ intentũ inferat. ibi. D.
Reproborum numerus nõ est omnino certus. fol. 97. col. 4. K.
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicũtur. f. 8. col. 2. E.
Res an sit cã finalis in intentione, an in executione. f. 20. col. 2. B.
Res diuersorum generum nullo modo comparabiles dicuntur, quando vt sic accipiuntur. fol. 22. col. 2. A.
Res perfecta dupliciter dici potest scilicet simpliciter, & secundum quid. ibidem. col. 4. F.
Res graduantur ex suis essentiis in perfectione, simpliciter non complectiue, sed radicaliter. ibidem. G.
Res nulla alia a deo est infinita simpliciter quamuis secundum quid infinita esse possit. fol. 24. col. 3. H.
Res pro re subsistẽte, cuius tantũ est esse proprie loquendo quãdo sumatur. fol. 32. col. 2. A.
Res vt in speculo voluntario, an in ipso deo existãt. f. 43. co. 3. F.
Res sunt in deo ꝑprie vt in cã metaphorice aũt in speculo. ibi. I.
Rerum causalitas dupliciter considerari potest, scilicet primo secundum se, alio modo vt est qualitas. fol. 62. col. 1. A.
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant, vt tamen artificiales ab human. fol 75. col. 4. K.
Res sicut se habet ad esse, ita & ad cognosci. fol. 77 col. 1. K
Res eadem melior formaliter fieri non potest. fo 202. col. 3. G.
Res eadem potest fieri melior accidentaliter. ibidem.
Re qualibet a deo facta, adhuc aliam meliorẽ facere põt. ibid. H.
Res omnis diuina an habeat quidquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis fol. 147. col. 4. K.
Res per essentiam vocatur, quando tres conditiones habet. fol. 154. col. 3. K.
Rerum distinctio seu multitudo est, ex intentione primi agentis, qui est deus. fol. 164. col. 3. K.
Rem locatam ꝓsentem esse in loco quot modis ex sensibilibus imaginamur. fol. 176. col. 2. C.
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. ibidem.
Re, in qualibet duo sunt. f quidditas, & existẽtia. f. 273. col. 2. A.
Res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit. fol. 284 col. 2. I.
Rem eandem nõ cõtingit melius intelligere si ly melius actum ex parte obiecti determinet. fol. 288. col. 3. H.
Rem eandem melius intelligere contingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet. ibidem. I.
Res quædam in esse mediantibus aliquibus causis deus conseruat. fol. 327 col. 4. K.
Res in duplici ordine existũt, quædã sunt quibus creari cõuenit per se, quædã vero, quibus per accidẽs cõuenit. f. 328. col. 1. D.
Res omnis naturalis accipiẽdo rem vt contra cõcursum distinguitur, an habeat causam, ex qua necessario fiat. f. 354. co. 4. I
Rebus in inferioribus, quædam a casu & fortuna facta apparent. fol. 355. col. 2. D.

SACRA doctrina vt est vna, pro tota scientia theologica sumit, & supponit ꝓ vnitate specifica spẽi specialissimæ. f. 3. co. 3. H.
Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quam sint phisicæ scientiæ, & an contineat conditiones speculatiuas & practicas formaliter. fol. 5. col. 1. D.
Sacra doctrina quomodo maxime sapientia inter omnes humanas sapientias existat non solum in genere sed simpliciter, & quomodo ly simpliciter capiatur. ibidem. col. 3. I.
Sacra doctrina quòd de deo propriissime consideret, & consequẽter secũdũ quod est altissima causa, qũo probetur. ibid. co. 4. G
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt est conclusionũ sumi habeat. fol. 2. col. 2. C.
Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ dei & beatorũ. ibidem. col. 3. K.
Sacra doctrina credit principia sibi a deo reuelata. ibidem.
Sacra doctrina est scientia vna. fol. 3. col. 3. I.
Sacra doctrina omnia cõsiderata, an in vna formali ratione cõueniant

niat ideſt, diuina reuelabilitate.fol.4.col.2. B.
Sacra doctrina eſt dignior ſecūdū quod ſpeculatiua omnibus ſpeculatiuis, & ſm ꝙ practica omnibus practicis.fol.5.col.1.D.
Sacra doctrina eſt maxima ſapiētia inter oēs ſapiētias humanas, non ſolum in genere, ſed ſimpliciter.ibidem.col.3. I.
Sacra doctrina non arguit ad principia: ſed ad concluſiones ex principiis.fol.7.col.2.A.
Sacra doctrina diſputat arguendo cōtra negantes principia eius, ſi eius aliquid concedant.ibidem.
Sacra doctrina diſputat ſoluendo tantum cotra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.ibidem. B.
Sacra doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & ſpiritualia.ibidem.col.4 K.
Sacra doctrina ſub vna litera plures ſenſus habet ſcilicet, literalem & ſpiritualem.fol.8.col.2. C.
Sanctus Doc. cur ſepiſſime multa dicat, quæ ipſe non probat. fol.196.col.1.A.
Sācti ſi vidēt oīa q̄ hic agūtur, an vana videatur ſpālis qō. S. Doc. an Sancti uideāt orōnes nſras ad ſe directas.f.302.col.3.F
Sapia dei ſicut ē cā diſtōnis rerū, ita & ineqlitatis.f.165.co.2.A.
Sapientiæ nomen quid importet.fol.5.col.3.H.
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quandoque importat. ibidem. I.
Scibilium limes in vna ſcientia quid ſit.fol.7.col.1. A.
Scientia Phyſica, ſeu naturalis dupliciter dici poteſt, ſcilicet obiectiue & effectiue.fol.1.col.1.E.
Scientia vt eſt intellectualis virtus qūo ſumatur.fol.2.col.2. C.
Scientiæ abſolute de rōne, vt diſtinguitur contra alios habitus: ſeu virtutes intellectuales eſt habere concluſiones in principiis viſibiles.fol.2.col.2.E.
Scientia eſt duplex ſcilicet, ſubalternans & ſubalternata ibid.D.
Scientia ſubalternans & ſubalternata quam euidentiam concluſionum in ſe ipſis habeāt, & fere tota materiam ſciētiarum ſubalternantium & ſubalternatarum.ibidem.E.
Scientiæ ſubalternatæ quæ concurrant, ibidem. col.3.G.
Scientia an virtute in principiis contineatur.fol.6.col.3. I.
Scientia dei nullo modo diſcurſiua eſt.fol.61.col.4.I.
Scientia dei eſt cauſa rerum.fol.62.col.1.A.
Scientia dei cauſa eſt non niſi voluntate adiuncta.ibidem.E.
Scientia dei quæ eſt prima, an neceſſaria ſit.fol.65.col.4.K.
Scientia dei non eſt variabilis. fol.67.col.4.K.
Sciētia quædā eſt ſpeculatiua tm̄, quædā practica tm̄, quædā ſm quid practica, & ſecundū quid ſpeculatiua.fol 68.col.3.F.
Scientia dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tantū.ibidem. K.
Scientia de aliis a deo, ſpeculatiua eſt & practica.ibidem.
Sciētia dei dupl'r loqui pōt abſolute & reſpectu ſciti.ibi.co.4.G.
Scientia nō omnis infuſa ſpē ab acquiſita diſtinguitur, ſicut nec eſt eiuſdem ſpeciei cum acquiſita.fol.313.col.2.A.
Scire omnes rationes cōtra fidem eſſe ſolubiles aliud eſt, & aliud eſt ſcire eas ſoluere.fol.7.col.3.H.
Scita a deo cōtingentia ſunt propter cauſas proximas, neceſſaria autem relata ad ſcientiam dei.fol.66.col.1.A.
Scriptura diuina vtit nominib⁹ ꝓfeſſionē ſignificantibus, & alia multa ad materiā ꝓfeſſionis i diuinis ſpectāt.ia.f.104.co.3.I.
Scripturæ cōſuetudo attendenda eſt, in qua introducūtur angeli in corporibus apparentes.fol.174.col.4.K.
Semē ſm Sco nec eſt actiuū generationis ſubſtantialis nec organizationis, ſed cuiuſdā ꝓiuꝙ alternationis tātū.f.359.c.1.C.
Seminis virtus, aut virtus quæ eſt in ſemine, an adueniente anima rationali etiam remaneat, & ſimiliter ſpiritus, & quæ erat corporis formatiua, regitiua efficiatur.ibidem, col.3.H.
Semen humanum, an & quo pacto materiā diſponat pro anima ipſa intellectiua.fol.360. col.1. E.
Semen non reſoluitur ex alimento determinato iam ad membra. fol.363.col.2.D.
Semen eſt ſuperfluum alimenti.ibidem.col.3.F.
Senſus literalis an multiplicari poſſit fol.8.col.4.F.
Senſus vel intellectus quo pacto eſt aliud a ſenſibili vel intelligibili.fol.58.col.1.D.
Sēſus reſpectu ꝓpri obiecti, nō eſt falſus niſi ꝑ accns, ſed reſpectu ſenſibilis cōmunis & per accns, eſt falſus. fol.76.col.2. C.
Senſus dupliciter capitur, vno mō vt cognoſcit res, ſecūdo vt offert ſuperiori potētiæ, & hoc dupliciter.ibidē.col.3.F.
Sēſus diſtinguit ſm diuerſitatē immutatiui exteri⁹ f.257.co.1 E.
Senſus ſunt quinq; iuxta quinq; immutatiui ſpēs.ibid.co.2.A.
Sēſus nomine rē exteriorē tm̄ ſignificamus.fol.269.col.3.H.
Sēſus dupl'r immutari pōt ex'parte obiecti & ex parte organi. fol. 344. col. 1. C.
Senſus ab angelo vtrinque, ſcilicet ex parte obiecti, & organi immutari poteſt.ibidem.
Sēſualitas nomē ē appetitus ſēſitiui.fol.269.col.1.C.
Senſualitas eſt genus potentię appetitiuæ diuiſum in iraſcibilē, & cōcupiſcibilē, vt diuerſas ſpecies.ibidem, col.2. A.
Sēſitiuæ partis vires interiores nō ē neceſſe ponere niſi quatuor, ſēſum cōem̄, fātaſiā, æſtimatiuā, & memoratiuā.f.257.co.4.F
Sermones interpretandi ſunt ſemper ſecundū ſubiectam materiam.fol.12 col.4. F.
Significare q̄d ē, & eē nomē ſubſtātiale an idē ſit.f.48.co.2. C.
Significare aliquid vt diſtinctū, ſeu in rōne diſtincti dupliciter contingit. ſ. formaliter & fundamētaliter.f.50.col.1.D.
Sīgnare oportet eſſe in dinis in abſtracto & cōcreto nō ſolū noſa eſſētialia ſed ēt ꝓſonalia.ſ.paternitatē & ꝑfem.f.120.co.1. C.
Significari vt res q̄d, & q̄d ſit ſignificari vt rō.ibidem.col 4.K.
Significari vt res quædam, eſt ſignificari vt res ſingularis in rerū natura.fol.121.col.3.K.
Signum.s.Doc.quòd radii ſtellarum diuerſos effectus habēt iuxta ſtellarū diuerſitatē, qūo ad propoſitū faciat.f.227.col.1. A.
Similitudo quotuplex ſit.fol.17.col.3.I.
Similitudo ex parte videntis an per accidēs concurrat ad dei viſionem, inquantum ſimilitudo eſt.fol.39.col.3.I.
Similitudo s.Doc.an valeat, ſicut corpus non poteſt formam diuerſis figuris &c. fol.45.col.3.H.
Similitudo perfecta in genere creaturarū factibilium an & qūo datur.fol.170 col.2.C.
Similitudo dupliciter ab imagine diſtingui poteſt, vno modo vt præambula ad ipſam, alio modo ut ſubſequens & perficiens ipſam.fol 311.col.2. C.
Simplex quo pacto apud theologos & philoſophos ſumatur. fol. 246.col.1. E.
Sinderēſis inſtigatoriū ad bonum dicitur.fo.266.col.2.C.
Sinderēſis nō eſt potētia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus.ibidem. D.
Singularitas ſm Auer. an intellectionē impediat, accipiendo ſingulare vt diſtinguiē cōtra vniuerſale in ꝓdicādo, vel vt diſtinguitur cōtra vniuerſalitatē ſpēi in eſſendo.f.244.col.2.E.
Sīgularitas materialis ſm Auer. itellectionē impedit.ibi.col.3.F
Singularia quæcumque ſunt per diuiſionem naturæ ſpecificæ ſecundum Auer. in eis ſingularia materialia exiſtūt.ibidem.
Singulare cognoſcēs in cauſis vniuerſalibus an cognoſcat ſingulare inquantum hoc.fol.194.col.2.C.
Singularia ſm mētem. s.Doc.quotuplicia ſunt.fo.244.col.3.G.
Sint dictio, non denotat aliquem ſpecialem modū eſſendi, ſed abſolute ſumitur.fol.16.col.4.K.
Solus cathegoreumatice non poteſt addi termino eſſentiali in diuinis.fol.118.col.2.C.
Solus multipliciter diſtinguitur.fol.eodem.col.4. G.
Solus pater eſt deus. ibidem.
Solus deus omnia per eſſentiā ſuam cognoſcit.fol.190.col.4.I.
Somniis & alienationibus a ſenſibus corporis an magis diuinæ reuelationes percipiātur, & futurorū ꝓuiſiones.fo.46.col.1.C
Sophiſma figuræ dictionis eſt qñ mutuat quo in q̄d.f.36.co.2.E.
Sophiſma cōſequētis an ſit, cū dicitur Eſſe principiū vitæ conuenit corpori inquantum tale.fol.235.col.3. I.
Sortes an totū cōpoſitū ſignificet, & an ſit vnum ſimpliciter ſiue ſubſtantialiter non per informationem, ſed & per formæ aſſiſtentiam.fol.241.col.1.C.
Speculatiuum & practicum quomodo ſumantur.f.68.col.3. H.
Species rerum ſunt ſeparatæ.fol.22.col.1.D.
Speciem intelligibilem vniri perfecte intellectui, an ipſam ſit inherere intellectui.fol.39.col.4.K.
Species plurium repreſentatiua ad obiectum adequatum vno modo cōparatur, ad obiectum vero inadequatum duobus modis comparari poteſt.fol.60.col.1.A.
Spēs intelligibiles an dentur .fol.188.col.2 B.
Spēs per quas angeli intelligūt a rebus acceptæ nō ſunt, ſed eis connaturales exiſtunt.ibidem.col.4.F.
Spēs aliqua intelligibilis ipſius dei an ponēda ſit, an ipſa eēntia ſubſtātiæ intellectualis locū ſpeciei intelligibilis repreſentātis deū, tali intellectui ſufficienter ſuppleat.fol.193.col.2.D.
Species nulla creata an ſit immediatum principiū alicuius operationis.fol.185.col.3.R.
Spēs impreſſa angelo adeo ſe hēt, ſicut in oculo eſſet naturaliter cōgenita ſpēs alicuius obiecti, puta huius albi.f 195.col.3.G.
Spēs intelligibilis ſm s. Doc.an numerētur iter formas naturaliter agētes, quæ.ſ.iō nō agūt quia impediūtur.f.279.col.4. G.
Spēs intelligibilis eſt qua intellectus intelligit.f.284.col.4. H.
Spēs intelligibiles eſt, q̄d ſecundario intellectus intelligit ibi. I.
Spirituſſanctus an, & quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur.fol.128.col.1.B.
Spūſſanctus quotupliciter ſumatur.fol.127.col.4.I.
Spūſſancti queſtio cū ſitvna, & ſcita duo, quomodo litera s.Doc. procedat. fol.128.col.1.C.
Spūſſanctus neceſſario a filio procedit.ibidem.col.2.B.
Spūſſanctus a patre per filium procedit.fol.130.col.3.F.

Spiri-

Spiritus ſanctui, pater & filius ſunt unum principiū. ibidem.K
Spūsanct⁹ an ut amor uel ut impreſſio ꝓcedat. fo.131.col.4.G
Spiritusſanctus cum ſit a uolūtate vt a principio: an poſſit ſic, & aliter ſe habere. fol. 144. col.1. A
Spiritatiuum principium vt ſic an ſuppoſitorum pluralitatē exigat. fol. 130. col 4.K
Subſiſtens quomodo capiatur. fol.236.col.1. C
Subſiſtere dupliciter capitur, vno modo vt ſignificat tantum affirmationē eſſendi in rerū natura: & negationē ſubſtentatiōis in alio quocūq;, alio mō ſubſiſtere importat quændam naturalem entis modum. fol.184.col.4. G
Subſiſtere quid faciat & includat.fol.154.col. 4. I
Subſtātia corporea ſūpta qūo, & cōtra qā diſtinguit.fo.11.co.3.K
Subſtantia quomodo per ſe ipſam individuatur: & quomodo ex parte accidentiū & quomodo per ſubiectum. fol.111.col.3. K
Subſtantia materialis quomodo per materiam individuatur ſub certis dimenſionibus tanquam per priū & intrinſecum, nō ſolum conſtitutiuum ſed diſtinctiuum. ibidem. col.4. F
Subſtantia intellectualis, vt ſic, an materialis ſit, idēt indepēdens in eſſe a materia. fol.170.col.4. H
Subſtantiis q̄ apud nos ſunt ratio inuenit generis ſeorſū exiſtēs i rerū natura abſq; nobilitate ſuperaddita natu ę f.172.c.4.G
Subſtantia intellectualis qūo corpus naturaliter vnitum habe e poſſit: & quis modus a S. Doc. excluſus fuerit. fo.174.co.3. F
Subſtantiæ an a corporibus ſimpliciter ſeparatæ ſint, vel inquātum ſunt in intellectuales. ibidem. K
Subſtantias per naturales formas immateriales perfecte cognoſcere non poſſumus. fol.296.col.3. F
Subſtātiua prædicantur de tribus perſonis ſingulariter tantum, ita quòd non pluraliter. fol.135.col. 3. G
Sūmum exceſſus ſupremi reſpectum addit. fol 22.col.1. A
TEMPORALE, an p ſe de nature intētiōe exiſtat.f.319 c.2.A
Tempus vtrumq; modum angeli menſurans aliud eſt a tempore menſurante motū cæli, quoniam angeli motus ex eo nō dependet. fol. 181. col. 2. E
Tētare ē experimētū ſumere: & quotuplex ē tētatū.f.348.c.4.H
Tentare vt perpetratiōe peccati noceat, diaboli ꝓpriū eſt.ibid. I
Theologia an ſit ſcientia & ſciētiæ dei ſubalternata.fo.2.co.3. K
Theologia noſtra dupliciter conſiderari poteſt: vno modo ſecundum ſe: alio modo vt in nobis viatoribus. ibidem. col.4.K
Theologia beatorum & noſtra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum eſt: & conſequenter ſunt vna ſcientia ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam. fol.4.col.1. B
Theologia nec eſt pure practica, nec pure ſpeculatiua, ſed eſt altior comprehendens in ſe eminentius practici & ſpeculatiui rationem. ibidem col. 3. F
Theologia ex quibus principiis ꝓcedere dicatur.fol.7.col.3. I
Theologia ſi ex naturalib⁹ rōnib⁹ ꝓcedit vt ex extraneis & ꝓbabilibus, cur tantus labor a doctoribus ſpeculatiuis aſſumptus eſt. ibidem.col.4.F
Theologia qūo pp neceſſitatē & vtilitatē metaforis vtat.f.8.c.1B
Theologiæ proprium eſt accōmodare res vniuerſaliter ad ſacra doctrinam ſpectantes, vt ſigna ſint cum ſiunt. ibid.col.3. I
Theologia noſtra cū nihil aliud ſit q̄ impreſſio & ſigillum eſſentiæ diuinæ proprium, ad quæ ſe extendat.fol.4.col.3. I
Theologia ſub ſe practicū & ſpeculatiuū cōprehendit.ibid.c.4.G
Theologia eſt magis ſpeculatiua quàm practica. ibid.col. 4. F
Thelogia an comprehendat ſub ſe practicum, & ſpeculatiuum per modum aggregationis. ibid. H
Theolog⁹ quo pacto philoſophorū rōnes ſoluere hēat.fo.7.co.2E
Terminus relatiui inquantum terminus an ſit res abſoluta: ac p hoc nullum oportet ponere correlatiuum vt alterum relatiuū terminet, nec ſm rem, nec ſecundum rationē. fol.52. col.2. E
Termini nomine quando intelligatur id ad quod relatiuum dicitur & q̄d in relatiui diffinitione ponere oporter. fo.53.co.1.A
Termini numerales quid ſint. fol.116.col.2. E
Termini numerales in diuinis ſignificant illa, de quibus dicuntur, ſolam negationem addendo. ibidem.col. 3. I
Termini motus angelici cuius naturæ ſunt. fol.180.col.2. C
Totalitas triplex: quantitatiua, eſſentialis, & poteſtatiua, & eorum differentia: & qūo diſtinguātur. fol.249.co.3. K
Totalitas quantitatiua an ſit differens habitudo formæ ad totū, & partes quæ in extenſionē formæ committatur. ibid.col.4. I
Totalitas eſſentialis an formis & aīæ p ſe cōueniat. fo.250.co.1.B
Trinitas quo pacto impugnetur a negantibus productiones in diuinis, eſſe ipſas actiones immanētes. fol.108.col.3.G
Trinitatis nomine in diuinis vtendum eſt. fol 117.col.3. F
Trinitatis diuinarum perſonarum ad cognitionem, impoſſibile eſt per naturalem rationem peruenire. fo.119.col.1.D
Tripl'r aliqua pl'a ſimplici & vno ſtuituvideri cōtigit. f.199.co.3.f
Triſtitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus ſeparatis. fol.220 col. 2. A

VEGETATIVAE partes ſunt tres. fol.256.col.3.K
Vegetatiuæ potentiæ in gñe tres eſſe cuntur. ibid.col.4 G
Velle, an poteſt aliquis incipere, quia incipere eſſe uel cognoſcit bonum alteri. fol.84.col.1. E
Verbo oia q̄ vident nō ſucceſſiue, ſed ſimul idētur. fo.4.co.1.A
Verbum diuinum quomodo procedat ut reeiuſdem naturæ cū deo, quando ibi intelligere eſt eſſe. fol.106.col.2.I
Verbum, ut uerbum eſt ipſum intellectum in actu, literis quot habeat. ibidem. col. 3. F
Verbi nomen in diuinis proprie ſumptum eſt perſonæ: & nullo modo eſſentiale. fol.124.col.1. C
Verbum in diuinis an conceptum intellectus ſignificare haleat. ibidem. col.4. H
Verbum dei qūo proprie & metaphorice ponatur.fo.125.co.2.C
Verbi nomen proprie dictum in diuinis eſt proprium nomen ꝓſonæ filii. ibidem. col 3. H
Verbo dei reſpectus ad creaturas importatur. fol.126.col.1. B
Verbum dei patris & creaturarum expreſſum eſt. ibidem. D
Verbum dei eius quod eſt in deo patre, eſt tantum expreſſiuum, creaturarum vero eſt expreſſiuum & operatiuum. ibidem.
Verbum dei an ex ui productionis ſuæ non procedat ex ſcientia creaturarum, ſed diuinæ eſſentiæ. ibid. col.4. A
Et an uerbum ſic procedat de ſcientia ſolius eſſentiæ quòd non procedat, vt uerbum perſonæ niſi concomitanter. ibidem.
Verbum dei quid ſignificet. ibidem.col.4. I
Vere quòd eſt, nulli accidit vniuoce ſumptum, ſecus analogice. fol.15.col.3 K
Verum & ens conuertuntur. fol 72.col 4.K
Verum an in communi cognoſcibile importet. fol 73.col.1.C
Veri ratio abſoluta prior eſt ratione boni. fol 73.col.3. I
Verum & falſum ſunt contraria. fol.77. col. 2. D
Veritatem eſſe in communi, an per ſe notum ſit. fol.9.col.4.H
Veritas principaliter ē in intellectu, ſecundario in rebus in ordine ad intellectum, a quo dependent. fol.71.col.3. G
Veritas proprie loquendo tantum eſt in intellectu componente & diuidente. fol.72.col.1. D
Veritas non ſolum eſt in deo, ſed ipſe eſt ueritas prima & ſumma. fol. 73.col.4. H
Veritas q̄ a omnia uera ſunt, quodammodo eſt una & quodāmodo non. fol.74.col.1. B
Veri rō qūo entis apprehenſionem aſſequatur. fol.73.col.1.E
Veritas quo pacto eſt cōformitas intellectus & rei. fo.72.co.3.G
Veritas intellectus quomodo multiplicetur, & quomodo inueniatur uniuoce in oibus intellectib⁹ ſaltē creatis. fo.74 co.1.D
Veritas diuina oia eſſe uera, quomodo intelligatur. ibid.col.2. A
Veritas nulla creata eſt æterna. ibidem. col 3.K
Veritas intellectus diuini eſt immutabilis, noſtri autem intellectus mutabilis. fol.75. col.1.A
Veſtigium quid ſit & quomodo ſumatur fol.161.col.2. E
Veſtigio & imagini commune eſt repreſentare, & quæ differentia ſit. ibidem. col. 3. F
Veſtigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur. ibid. K
Videri aliquid dupliciter poteſt, uno mndo in ſeipſo obiectiue, alio modo in alio obiectiue. fol.44.col. 1. B
Viæ duæ in materia intellectionis angelorum a S. Doc. poſitæ quomodo ſuſtineantur. fol. 189. col.2. E
Vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales ſunt in materia corporali depreſſe, anima uero eleuatur ſupra totum ordinem corporum, vtpote naturam excedens quæ eſt principiū formale cuiuſque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri poteſt, uno mō p ſimplicem mānionem, alio mō per alterius formæ appoſitionē. fol.41.co.4.H
Virtus nulla operatiua ſiue angeli ſiue cuiuſcūque creaturæ eſt eius ſubſtantia. fol. 185. col.3.K
Vita in hac p rōnem naturalem poſſumus cognoſcere deum ſm quod eſt prima omnium cauſa excellentiſſima. fol.26.col.3.F
Vita, ꝓprie ē eē ſubſtātiale, min⁹ ꝓprie vero eſt operatio. f.78.c.1.E
Vita maxime proprie eſt in deo. ibidem.col.3. K
Vita diuina ſunt omnia in deo. fol.79.col.2. E
Vita uel uiuere tripliciter dici poteſt. ibidem. I
Viuentia propria ſunt illa, quæ ſeipſos ſecundum aliquam ſpeciem motus mouent. fol.77. col.4. K
Viuentium modi ſunt quatuor. fol.355.col.4. I
Vltimum & primum in ꝓpoſitionibus generationis ordinem denotant, & quomodo etiam ſupponant fol. 20.col. 3. G
Vniformitas unitatis ſpecies eſt. fol. 31.col.3. I
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid ſit, et quomodo etiam naturalis. fol. 242.col.4. K
Vnio dupliciter capitur, uno modo pro relatione unionis intra materiam & formam, alio modo pro fundamento illius relationis. fol. 243 col. 1. A
Vnitas ſi actus intelligēdi exiſtat, quid inferatur. fol. 147.co.3.K

Vnitas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnitas virtutis in animam qualis sit reale, scilicet an formale, an vtraque simul. f.178.col.1.D
Vnitas effectus qualis in angelo existat formalis an numeralis. ibidem. K
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphisica quomodo inter se differant. fo.19.col.3.I
Vniuersale ex intellectu nostro primo cogitu sit. fol 289.co.3. I
Vniuersa suprema pars, idest angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad deum non secundum quasdam perfectiones similiter, sed secundum omnes, magis tamen & minus secundum gradus suos. fol.190.col.2. C
Vniuocatio posita a S. Doc. in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur. fol. 49. co 4. H
Vnum non dicit rationem perfectionis: ac consequeter nec vnitas, nec eius species dicut perfectionem simpliciter, formaliter loquendo, sed a perfectione & imperfectione abstrahunt. fol. 22. col. 4. K
Vnum an prius enti conueniat, quam simplicitas & immutabilitas. fol.35.col.4. H
Vnum supra ens addit non rem aliquam, sed solam diuisionis negationem. fol.36. col.1. B
Vnum cum ente conuertitur. ibidem.
Vnum an supra ens aliquid addat. ibidem. C
Vnum diuersimode multis opponitur. ibidem. col. 3. K
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter. ibidem. col. 4. K
Vnumquodque, secundum quod est actu, operatur. fol. 57. col. 3. I
Volitum est aliquid vt finis, & est ad finem. fol. 81. col. 1. B
Voluntas pro quo sumatur. fol. 80. col. 1. A
Voluntas est in deo sic, quod suum velle est intelligere. ibid. B
Voluntas dei est causa rerum. fol. 82. col. 1. E
Voluntatis diuinæ nulla est causa. ibidem. col. 4. K
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro uelle simpliciter sumitur. fol. 83. col. 3. H
Voluntatem dei semper impleri necesse est. ibid. I
Voluntas diuina quibusdam a se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non. fol. 84. col. 4. F
Voluntas dei omnino immutabilis est. ibidem. col. 1. B
Voluntas signi a voluntate simpliciter in ipso deo distinguitur. fol. 86. col. 3. H
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur fol. 87. col. 1. A
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquam eiusdem terminus. fol. 106. col. 4. I
Voluntas concomitans, & voluntas principians quomodo vocetur. fol. 143. col. 3. G
Voluntas & natura in causando, in quibus differant. ibidem. I
Voluntas an uerificetur, vt productiua ad extra tantum an vt intra productiua. fol. 144. col. 1. A
Voluntas in communi dupliciter considerari potest. ibid. C
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat. ibid.
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat. ibid. col. 2. D
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur. ibid. col. 4. K
Voluntas est in angelis. fol. 201. col. 2. E
Voluntas angelorum neque est intellectus, neque natura eorum. ibidem. col. 4. H
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur. fol. 202. col. 2. E
Voluntas & liberum abitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint. ibid. col. 3. H
Voluntas perfecta an impossibiliu respectu ee possit. fo. 213. co. 2. D
Voluntas, & antecedens velle an possit absque consequentis volitione. ibidem. E
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. fol. 218. col. 4. I
Voluntas coactionis necessitate nihil velle pot. fol. 270. co. 3. H.
Voluntas an violentari possit, & aliquid coactionis necessitate velle. ibidem I
Voluntas potest aliquid velle ex finis, seu suppositionis necessitate. ibid. K
Voluntas necessitate naturali aliquid vult. ibid. col. 4. F
Voluntas non quæcuque vult, de necessitate vult. fo. 271. co. 4. F
Voluntas an vltimo fini in uniuersali necessario inhæreat. fol. 272. col. 1. G
Voluntas deum videntis an deo necessario inhæreat. ibid. co. 3. F
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. ibidē. K
Voluntas mouet intellectum, & omnes animæ uires effectiue. fol. 274. col. 2. D
Voluntatis actus ab intellectu cognoscit. fol. 295. col. 1. E
Voluntas dupliciter mouetur, uno modo, sicut obiectum: alio modo, sicut dans ipsam uirtutem uolendi. fol. 330. col. 1. A
Voluntatem utroque modo mouere, & maxime secundo, scilicet interius inclinando, proprium dei est. ibid. B
Voluntas dupliciter moueri potest, ex parte scilicet obiecti: & ex parte potentiæ. fol. 333. col. 1. E
Voluntas etiam dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco, & extrinseco. fol 343. col. 2. B
Voluntas a solo deo ab intus immutari potest. ibid. C
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum deus mouet, angelus uero persuasione. ibid. A
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt, non tamen necessitate. ibidem. D
Voluntarium an soli deo notum sit. fol. 196. col. 2. E

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium, & sacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi.

INTENTIO diui Thomæ in hoc proœmio manifestata, & ex parte officii Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari uidetur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitiis cōstructus, a me Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verū, si autoris rationes hic reditas, diligentius discusserimus, aberrasse meum propositū non uidebitur. Nouitiis nāque opus hoc cōuenire dicitur, nō ratiōe facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorii tractatus, sed ratione sectarum, supersuitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuēti. Vt enim in processu apparet, oēs theologales difficultates, & ex propriis hic distinctæ tractantur. Et quoniam quandoq; minus pspicaces ac impares opus hoc sortitur interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret si perspicuum fieret: necessariū fore duxi, professuris in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei uires ingenii: id omnes monens, ut doctorū tantum rationes uideant, atque examinent: & sic acquiescant uel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, ut meam proponam authoritatem. Sed eatenus dico hic & ubique, quatenus reddita ratio testatur. Propterea ubi defecero, correctori, ut adiutori gratias ago. Verba quoque erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidæ sunt uel apparent, interpretāda esse uolo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus uero non nisi ut dissonant, aduersari intendo.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ ueritatis Doctor, non solum proiectos debet instruere: sed ad eū pertinet etiam incipientes erudire (secundum illud Apostoli 1. ad Corint. 3. Tanquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam.) propositum nostræ intentionis in hoc opere est; ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionem incipientium.

Considerauimus nanque huius doctrinæ [d] nouitios, in his quæ a diuersis conscripta sunt, plurimū impediri: Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum: Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundū physica seu naturalis, quod idē est: obiectiue, & sic est una pars scientiæ distincta, sexto metaphysi. contra mathematicā & metaphysicam. Et effectiue: quia secundum se nata est esse a principio naturali scientiarum, idest lumine intellectus agentis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. Tertio, ly aliā doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidē: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones respōsuæ quæsito affirmatiue. Prima est, Necessariū est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationē acceptam de multis, quę humānā rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationē, de his quę de Deo etiā naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequām probetur conclusiones, ad euidentiā distinctionis & sufficiētiæ cōclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, cap. 3. Duo sunt genera cognoscibiliū de Deo principaliter: quædam demonstrabilia: quædam non nisi per reuelationem cognoscibilia. Ista sunt, trinitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria. Illa vero sunt, Deum esse vnum, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantum, posita est prima conclusio: ratione vero demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessarium ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secundo modo.

¶ His præhabitis, probatur prima conclusio ex litera: Ordinatum ad Deum vt finem, ignotum ratione naturali, consequendū tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finē cognoscat. & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi: ergo. Probatur minor ex 64. ca. Isai. Circa hanc conclusionem dubium statim occurrit, quid intelligatur hic nomine sacrę doctrinę seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut

QVAESTIO PRIMA.

De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

SIT VT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessariū est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat.

Dubio 1153

* ut symbolicis.

¶ *Super quæstionis primę Articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primo, ly necessarium: dupliciter enim sumitur quinto Metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secūdo modo. Secundo, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secūdo modo. Secundo, ly physicas disciplinas. Dupliciter namque scientia potest dici

Universidad de Deusto
Biblioteca

theologia. Si fides, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quòd idem bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio. 2. articulo 3. quæretur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc, & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur fides absque theologia non sufficeret ad salutē hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanā. Falsitas vero consequētis & esse patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

¶ Ad hoc dicendum est, ꝙ sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur cōtra theologiā: neq; pro theologia, vt distinguitur contra fidē: sed sumitur ꝙ cognitione a Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rōnē disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo a ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout a Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit a ratione credendi & sciendi, & a ratione reuelati formaliter. i. in seipso, & virtualiter. i. in suis principiis: ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinate descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæretur inferius in Secunda secundæ: quia hic de doctrina, ibi de credere: & vniuoce sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria, sed ꝙ theologia vt abstrahit a fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod constat esse verum propter rationem in litera assignatam. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur: Tum quoniam in fide clauditur theologia (vt hic sumitur) sicut anima in homine: Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidē, sed gignit eandem. Et vere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit a Deo infundente inclinationem ad credendū, est tamen ex auditu per verbum Christi. quo ad credibilia: vt ad Roman. 10. habetur in litera: & à S. Thoma, & sic Theologia clauditur in fide, vt gigneus eā. Et si inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicitè credens, &c. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, &c. scilicet, secundum principia, &c.

Circa hanc partē est aduertēdum, ꝙ Scotus in prima quæstione Prologi primi Sententiarum, nec a conclusione, nec a ratione discordat: sed a causa, quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, ꝙ ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantūcunq; perfecte nota esset nobis natura nostræ animę quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis, quàm illa animæ ratio. Ipse vero tenet, illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adispiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, sal tē ꝙ statu isto, sub illa ꝙpria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autē finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primo autoritate Augustini in libro de Prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidē sicut posse habere charitatē, naturę est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem. ergo est ei naturalis.

¶ Tertio ex rōne naturalitatis. Potētia comparata ad actū aut est naturalis, aut violēta, aut neutra: nec est ibi aliqua supnaturalitas: ergo intellectus seu anima, naturaliter ordinatur ad visionē Dei, seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuā declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actū, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secūdo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem vero negatiuam declaratur differentia naturalitatis, a supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis scitē, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quā ad agens: nec aliqua est in rerū natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obediētialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potētiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam, & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit: quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potētiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. Primum enim significat subiectū potentię, secundū autem modum potentiæ: & ideo primum est verum in proposito, secundum vero falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, nō aūt in natura leonina, quoniā sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. Ad secundum, negatur antecedens. Ad tertium vero negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiue, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potētiam ad

Circa quæ quærenda sunt decē.

¶ Primo. De necessitate huius doctrinæ.

¶ Secūdo. Vtrum sit scientia.

¶ Tertio. Vtrū sit una, uel plures.

¶ Quarto. Vtrum sit speculatiua, uel practica.

¶ Quinto. De comparatione eius ad alias scientias,

¶ Sexto. Vtrum sit sapientia.

¶ Septimo. Quid sit subiectū eius.

¶ Octauo. Vtrū sit argumētatiua.

¶ Nono. Vtrum uti debeat metaphoricis, uel symbolicis locutionibus.

¶ Decimo. Vtrum scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundū illud Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis: superfluum igitur uidetur præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ 2. Præterea: doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi uerum quòd cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: unde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, ut patet per * Philosophum in 6. metaphys. Non fuit igitur necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

— SED CONTRA est, quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ. Vtile igitur est præter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

— RESPONDEO. dicendū, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinā præter philosophicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quendam finem, qui comprehensionem rationis excedit, [c] secundum illud Isai. 64. Oculus non uidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia ueritas de Deo per rationē inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen ueritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Vt igitur salus hominibus & conuenientius & certius proueniat, necessarium fuit quòd de diuinis per diuinam reuelationem instruātur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur, sacram doctrinam per reuelationem haberi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquiranda, sunt tamen a Deo reuelata, suscipienda per fidem. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd diuersa ratio cognoscibilis

μετὰ τὰ φυσικά, θεολογία, θεῖος λόγος

* Arist. 6 metaph. com. 2. Tomo. 3.

ad actum, quoniam sunt quidam actus, qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria, & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium, est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo cōtra Gētiles, ca. 4.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo nō restat aliquid scibile per doctrinā reuelatā, & consequēter nō est necessaria. Cōsequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi uerū, qđ cum ente conuertit. Antecedens vero patet sexto metaphy. & inductiue, Ad hoc autem dupliciter respōderi potest secundum quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstrahibilia tantum a sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas in primo sensu est falsum, in secūdo verum. Secundo sic, Oē ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumē intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtraque responsionem argumentum recipiat. placuit tamen autori secūdam responsionem adhibere, non primam explicite: tum vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

Veruntamen Scotus in primo, quæstione prima Prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eo quòd secundū eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo nō saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendum conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatē modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti contrahitur: comparicndo tamen quandoq; identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eædem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium induerunt. Et propterea dicendo, ꝙ est diuersa ratio cognoscibilis implicite, insinuauit alietatem quoq; cognoscibilium: quā iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite, non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & nō in omnes: sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum astrologia quamuis coincidat quoad materiam in aliquā cōclusionem physicā: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates cō siderat, est non solū diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum sacra doctrina sit scientia.

AD secundū sic proceditur. Videtur ꝙ sacra doctrina nō sit sciētia. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se notis: sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se noti, cùm non ab omnibus concedantur: non enim omnium est fides, ut dicitur secundæ Thessalonic. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

¶ 2 Præterea, Scientia non est enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere: an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet, principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita ꝙ sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem sciētiæ, an non: sed opinionis, &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

¶ In corpore, proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur conclusio responsiua. Tertio deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: alternans & subalternata, ex primo posteriorum. Differentia inter has est, ꝙ subalternans proceditur ex propositionibus per se notis: subalternata vero ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam vide, quòd ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in litera: & proptered tanquàm prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione sciētiæ absolute vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia sub alternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum, verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis, immediate: id est, absq; alio medio habitu: subalternatę vero conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis per se notis mę

D. 696
D. 1183

424

D. 1154
D. 1067
D. 1110
D. 1156

2
3. dist. 33. q. 1. art. 2. q. 4. & 1. senten. prol. art. 3. q. 2. Et veri. q. 14. arti. 9. 3. Et Boe. tri. q. 2. artic. 2.

22. q. 2. art. 3. & 4. Et 1. pro lo. ar. 2. Et 1. contr. cap. 4. & 6. Et veri. q. 14. art. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicte, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hęc nanque est conditio subalternationis quo ad obiectum, illa vero subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infra patebit. Essentiale ergo, omni scientię propriæ dictę, id est, discursiuæ, est habere conclusiones visibiles, nō in, & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducūtur quinque. Primo, q̄ omnis scientia est scientia ex sua cōtinuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet cōclusionum. Et vt dicitur primo posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, nō curando modo, actu vel potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est sciētia ex continuatione, seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertio, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatę est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum medii: quia scilicet mediū in subalternante immediate iungitur principiis per se notis, subalternatæ vero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expresse dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris sciētię de eisdē. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione, ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, nō geometrę. Est autem vnum hic aduertendum, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ sciētiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in se, cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentię in se: sed primum horum est formale, & cōsequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum visibilitate in alio absq; mediatione, nihil minus subalternaretur illi: quia (vt iam patet ex dictis) penes illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd non oportet principia subalternata ex formali ratione subalternationis habere propter quid, sed sat est, esse illo modo propositiones ineuidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est. Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. probatur. Habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei & beatorū, est scientia subalternata illi: Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

Corollarium est, sacra doctrina credit principia reuelata sibi a Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes: scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei. Contra quidem primam partem multipliciter arguitur a Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic a Capreolo ex conditionibus ipsius scire

Lib. 14. c. 1. a medio. to. 3.

singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac, & Iacob, & similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit 14. de trinit. * Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet nisi ad sacram doctrinam. Ergo sacra doctrina est scientia.

RESPONDEO. Dicendum, sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quòd duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principijs notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria & huiusmodi. Quædam uero sunt, quę procedunt ex principijs notis lumine superioris scientiæ: sicut perspectiua procedit ex principijs notificatis per Geometriā: & Musica ex principijs per Arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principijs notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi a Deo.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd principia cuiuslibet scientię, uel sunt nota per se, uel reducuntur ad notitiam superioris scientiæ: & talia sunt principia sacrę doctrinæ: ut dictum est. *

AD SECVNDVM dicendū, quòd singularia traduntur in sacra doctrina, non quia de eis principaliter tractetur, sed introducuntur, tum in exemplū uitæ, sicut in sciētijs moralibus: tum etiam ad declarādum authoritatem uirorum, per quos ad nos reuelatio diuina processit, super quam fundatur sacra scriptura seu doctrina.

*In corp. art.

scientia, nisi æquiuoce, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verum mihi videtur aliter esse interpretandum Sanctum Thomam quò ad secundum præcipue punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet, quòd theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest sane intellecta dici, & quòd non est scientia: scilicet non habet scientiæ rationem perfectā: quia non verè scit qui nō potest resoluere in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta rōne status præsentis. Scientia enim imperfecta non est extra latitudinē scientiæ: & hoc affirmauit hīc litera. Et ne daretur occasio male intelligēdi, cum fuisset tantū quæsitum, vtrum esset scientia, responsum est affirmatiue cū aduersatiua subiuncta, vt completa responsio esset cum cōditione specificante, & non absolutè. non enim probauit quòd est sciētia, sed quòd est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

¶ Quo ad secundum vero punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera: Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem: Tum quia, vt patet ex dictis, subalternatio quo ad euidētiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror, quòd theologia nostra secundum se, est vere scientia simpliciter subalterna: vt in nobis vero viatoribus, est sciētia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autē nouitiæ, cum disputas, caue ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam secundum se, & theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt. quoniam theologia secundum se est scientia, quam nata est parere Deitas secundum se: & hæc est theologia, quam Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur, si ly nostra, demonstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & viatorum: non oportet autem distingui, si ly nostra, demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundùm se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifeste loquitur de theologia nostra, vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra translata in Deū seclusis imperfectionibus trāsferri intelliguntur: consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem: & q̄ subalternate, non quo ad discursus demonstratiui probationem principia subalternatæ, sed quo ad euidentiam illorum & causa litatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc, non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ beatorum, sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perspectiuæ, sed nō eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principiis non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est, quòd habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus vero per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & ineuidentiam negatiue: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum absolute est per se ratio formalis huius notitiæ: inquantū scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria; scientia autē acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi: Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum

3 Infra art. 4. Et 1. prolo. artic. 2. 3. & 4. ca. & 5. 2. *. Primo post. tex. 43. to. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sacra doctrina sit una scientia.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd sacra doctrina nō sit vna sciētia: quia secundum Philosophum in primo posteriorum, * vna scientia est quæ vnius generis subiecti. Creator autem & creatura, de quibus in sacra doctrina tractatur, non continentur sub vno genere subiecti. Ergo sacra doctrina non est vna scientia.

A contra primam partem inductas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, vt subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quemadmodum vt scita à Deo sunt necessaria, vt in quæstiōe quartadecima patebit.

¶ 2 Præterea, In sacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum: huiusmodi autem ad diuersas scientias philosophicas pertinent: igitur sacra doctrina non est una scientia.

SED CONTRA est, quòd sacra scriptura de ea loquitur sicut de una scientia; dicitur enim Sapien. 10. Dedit illi scientiam Sanctorum.

RESPONDEO. dicendum, sacram doctrinam vnam scientiam adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Theologus scit, se scire non conditionaliter, sed subalterne: hoc autem non est scire illationes tantū, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali ineuidentia, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia subalterna vsquequo non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideo spectat ad eandem virtutis speciem, s. scientiam.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur q̄ æquè assentimus probatis & simpliciter propositis, respōdetur: Si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei: sed quo ad nos, non esset scientia, sed fides: & non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus: verum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta vero contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata vero potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectū, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti vt obiectū est in vtraque theologia: quoniam Deus vt clarè visus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo a claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolute sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorū non sunt de eisdem veritatibus: prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologię nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum, accipiendo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re, & vt obiecto: sic. n. subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem cōstat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est, additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo Posterio-

Universidad de Deusto Biblioteca

rum: sed docetur ibidem, ꝙ vna scientia non descendit in aliam, nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique: & vt obiectum huius, est obiecto illius.

¶ Ad reliqua vero obiecta contra secũdum punctum dicitur, quòd ista scientia depẽdet a theologia beatorũ vt a lu-
7 mine: & ꝙ sunt cõpossibiles simul ĩ eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehẽsor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo, non solũ pro-
D. 1154 pter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

esse. Est enim vnitas potẽtię & habitus consideranda secũdum obiectum; non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem obiecti: [e] puta homo, asinus, & lapis conueniunt in vna formali ratione colorati, quod est obiectum visus. Quia igitur sacra scriptura considerat aliqua secundum quod sunt diuinitus reuelata (secundum quod dictum est*) omnia quęcunque sunt diuinitus reuelabilia, cõmunicant in vna ratione formali [d] obiecti huius scientiæ: & ideo comprehenduntur sub sacra doctrina, sicut sub scientia vna.

¶ Ad vltimum Durandi, negatur, theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idẽ propter quid, nos & beati dicamus, nõ tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sit euidẽtia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

¶ *Super Quaestionis primae Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hîc non quęritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum, quid quisque sentiat. Sat est hîc discutere an theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an nõ, sed sit diuisibilis in multas species: & vt mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secũdum vnitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia cõsiderata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationẽ formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quę est medium in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum, vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cũ materia intelligibili tãtum in mathematica, & cum materia sensibili, nõ tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generũ, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim ꝙ formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet ꝙ habeat & rationẽ formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rõnẽ formalẽ constituentẽ formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectũ sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibiles qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius.n.sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile, illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarũ, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis.

F Illæ rursus cõstituunt subiecta, istę passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatũ secundi modi per se, seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunq; diuisionem sensibilis qualitatis, sed solũ secundũ illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo qđ sensibile, ꝑ proprias scilicet differẽtias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuũ esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionẽ sensibilis inquantũ sensibile: Ita obiectum sciẽtiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita ꝙ hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt cõstitutiuæ entium in suis generibus realibus, sicut esse per se constituit substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsece cõstituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea, illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem spe-
H culabilis vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ pœnes diuersitatem modi abstrahendi a materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatẽ, & Deitatẽ. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili: obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione indiuidualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniã scibile, spe-
I cies est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsę rationes formales obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur, quò, vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum, vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciũtur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est, luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicun-
K tur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sacra doctrina non determinat de Deo & de creaturis ex æquo, sed de Deo principaliter, & de creaturis secundum quod referũtur ad Deum, vt ad principium vel finem. Vnde vnitas sciẽtię non impeditur.

G AD SECVNDVM dicẽdum, quòd nihil prohibet inferiores potentias, vel habitus diuersificari circa illas materias, quæ communiter cadunt sub vna potentia vel habitu superiori. quia superior potentia vel habitus respicit obiectũ sub vniuersaliori ratione formali: [e] sicut obiectum sensus communis est sensibile, quod comprehendit sub se visibile & audibile. Vnde sensus communis, cùm sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diuersis sciẽtijs philosophicis tractantur, potest sacra doctrina vna existens considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabilia. vt sic sacra doctrina sit velut quędam impressio diuinæ scientię, quæ est vna & simplex omnium.

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

¶ Circa rationem igitur literæ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visu: assumitur nanque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio, est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet.) Probatio vero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti ut obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res, subsumendo rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antece-

dens

dens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi po-
d 379 tuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti vt obiectũ subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res: tũ quia rõ obiecti theologici vt res, adhuc nõ est assignata, sed in artic.7. discutienda erat: alia vero est assignata & in 1. & in 2. artic. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciẽ specialissimã obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶ Sed contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniã si verum est ꝙ ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur ꝙ theologia beatorum & nr̃a, conueniant in vna rõne formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia ẽm spẽm spãlissimã, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedẽtis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probat sequela sic, Istæ theologiæ conueniunt in rõne formali obiecti vt res, quia deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in rõne formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio ẽm dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, ꝙ conueniant in vnitate passionis illius: qm̃ inseparabilis est passio à subiecto. Ad hoc dr̃, quòd illa ꝓpositio, scilicet: ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sane intellecta: scilicet, de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic aũt est in proposito: quia deitati rñdet vna tantum rõ formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans, abstrahendo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea, cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo, quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur a singulis: valet enim: Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino, & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut, ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis. ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissime, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, ꝙ reliqua quoq; sit vna generice, imo totum oppositũ in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ, rõ entis, est vna minus q̃ genere: & tñ rõ suæ speculabilitatis, scilicet abstractio a materia sensibili & intelligibili, est vna ẽm speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & speciei athomæ ut obiecta. Et per oppositum, q̃nq; ratio rei est vna ẽm speciem athomam, & ratio obiecti vt sic, est vna ẽm genus, vt in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et merito opposito modo obiectum thęologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitũ est. Consonat quippe rationi, vt rei species infinita excedat

A species obiecti finitas, quamuis adæquetur generi. Posset quoq; dici, ꝙ ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed deitas & lumen diuinum sic nõ conuertuntur: sed tale lumẽ ifert & claudit in se deitatem: non autẽ econuersò. Et ideo licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc clauditur illa.

¶ Circa antecedens est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hîc, quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentię per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idẽ est enim de actu & habitu iudicium quò ad hoc.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Finis enim practicæ est operatio, se- (4 Infra ar.5.c. Et 1.prol, ar. 3.q.1.)
B cundum Philosophum in 2. metaph.* Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secũdum illud Iacob. 1. Estote factores verbi, & non auditores tantum. Ergo sacra doctrina est practica sciẽtia. (*Tex. 3.to.3.)

¶ Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet, omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter
C dubitatur. Primo contra ipsam in se. Secundo contra ipsam vt applicatur ad inferendum vnitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ suæ theologiæ: Reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam, vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo nõ est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio nõ est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna scientia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta, scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter compa-
D rari potest ad aliquam scientiam. Primo vt infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo, vt ratio seu modus cognoscẽdi obiecti, sub quo, seu qua attingatur res reuelata a cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hîc simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non ꝓpterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: qm̃ ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alii geometræ scirent. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superius exposito.

¶ Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Al-
E berti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantum: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda vero eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hîc non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ ꝓuenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet, quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantum, &c.

¶ *Super Quaestionis primae, Articulum quartum.*

IN titulo notandum est, quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus, vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus, non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duæ conclusiones. prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua: sed altior, comprehendens in se eminenter vtrationem practici & speculatiui.

¶ Antequàm conclusio probetur ad euidentiã sensus cõclusionis, scito, q̃ practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiã in cõmuni: sicut nec visiuum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quêadmodũ sensus priꝰ diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia priùs diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionẽ, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, vnitè præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica: sed eminenter continẽs vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant alietatem, quæ est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens comprehendit, vtrunque, vtpotè scientia altioris ordinis.

¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergò ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergò. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui, scientia eadem scit se & opera sua: ergò.

¶ Aduerte hic pro claritate literæ, tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illa, pbatio est optima, & a priori, & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantũ Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quàm uis parua participatione) consequens est, quòd vnitas illius, vnitatem istius, & altitudo illius, qua ad vtrunque genus extenditur, altitudinem istius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinẽ, sed assimilationẽ pprii exemplati ad pprium exemplar, &c.

¶ Secundum est, quòd media in litera posita sic se habent, quòd hæc doctrina, ideò comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideò, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideò, quia est imitatio propria scientiæ, qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandã eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuersò, vt dicitur in primo Posteriorum: cùm ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate, seu vnitate rationis formalis theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

¶ Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principaliùs de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundò sic, Agit de actibus humanis ꝓpter Dei speculationem: ergò. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

¶ Circa ꝺicta aduertenda sunt duo. Primum est, q̃ hæc interpretatio primæ conclusionis, non est ficta aut noua, sed i corpore articuli in sinuata, vt patet diligẽter ponderãti qd importat dicere, quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & proprie non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. art. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis q̃ sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hic assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cõmunis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earũ, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraq; ratio hic assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris: & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quòd sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus q̃ auditus, sensus esset, quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione alicuius, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo, aut qualitas

*art. præcedenti.

litas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuersò. Secundùm est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri: ergò theologia est speculatiua: aut, ergò est practica, vt vna distinguit contra aliam, sed ergo est speculatiua, vel eminenter continẽs rationem speculatiuæ: & similiter ergò est practica vel eminenter continens rationes practicę, & similiter, ergò est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæst. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumũtur principia regulãtia praxim, & huiusmodi, non concludunt eã esse practicam. Sed si valẽt, concludunt (vt dictum est) eã esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea, tu qui disputatiõibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de precisè & non precisè tali, puta regula operis seu speculari, &c. quòd enim est precisè tale, est aut practicũ aut speculatiuũ. quòd autẽ est tale, sed non precisè, est quid altius, vt patet: ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

¶ *Super Quæstionis primæ, Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio bimembris, responsiua quęsito affirmatiuè. Sacra doctrina est dignior secundùm quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundùm quòd practica omnibus practicis.

¶ Antequàm probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundùm quòd speculatiua, secundùm quòd practica: non enim frustrà hoc actum est. Sed vt ex precedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primum est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundùm est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cęteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quòd ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quęsitum absolutè, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est, quòd ipsa in quantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica, practicis: omisso illo liquido quòd absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

¶ Probatur ergò primò quò ad primam partem. inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de anima: hoc excellit quò ad vtrunque: ergò. Probatur minor quò ad primam partem; hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergò ista est certior. Intellige secundùm se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quò ad secundam verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergò ista est de dignioribus. Fundatur hęc ratio super illud secundi Meta. Sicut oculus noctuę ad lumen solis, &c. inde siquidem habetur quòd excedẽtia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc propriæ rationes subtãtiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellẽtiam earũ, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, &c. & ideò cũ de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur q̃ sit de digniori bus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarũ illa dignior, quæ ad vlteriorem finẽ non ordinatur: sed finis huius, est finis vltimus finium omnium aliarum: ergò. Probatur maior in ciuili & militari. Minor verò, quia finis huius est beatitudo ęterna.

¶ Aduerte hic, q̃ maior intelligiẽ non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: qm̃ nõ est verum inter practicas disparatas digniorem esse, quę ad vlteriorem finem nõ ordinatur. Dignius nanque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, q̃ principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubiò maior est vera; & propterea in litera non subsumptum est absolute, q̃ theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed sub sumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni excluſa calumnia. Sed memento hic primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniam beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideò in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem æternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica, est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rõnis i litera factæ, quæ de fine intrinseco

Incipit hæc epistola, Sebesium nostrum. declinando ad finem illius, habetur to. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum sacra doctrina sit dignior alijs scientijs.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur q̃ sacra doctrina nõ sit dignior alijs scientijs. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientię. Sed alię scientię, de quarum principij dubitari non potest, videtur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ videntur ista digniores.

¶ 2 Præterea, Inferioris scientiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico; sed sacra doctrina accipit aliquid à philosophicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola * ad magnũ oratorem vrbis Romæ, quòd doctores antiqui intantum philosophorum doctrinis atq; sententijs suos respersérũt libros, vt nescias quid in illis priꝰ admirari debeas, eruditionem sęculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior alijs scientijs.

SED CONTRA est quòd alię scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

RESPONDEO. dicendum, quòd cùm ista sciẽtia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantũ ad aliqd sit practica [e] omnes alias tranſcẽdit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim sciẽtiarũ vna altera dignior dr̃, tum pp certitudinẽ, tũ pp dignitatem materiæ. Et quantum ad vtrunq; hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliæ scientię certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiæ: quia ista scientia est principaliter de his quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ verò scientiæ considerant ea tm̃ quæ rationi subduntur. Practicarum verò scientiarũ illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secũdum omnẽm modum eam [d] digniorem esse alijs.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nihil prohibet id, qd est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima naturæ sicut oculus noctuæ ad lumen solis; sicut dicitur in secundo Meta. Vnde dubitatio quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est pp incertitudinẽ rei, sed pp debilitatẽ intellectus humani: & tñ minimũ, qđ põt haberi de cognitione rerum altissimarum, desiderabilius est q̃ certissima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur in vndecimo de animalibus. *

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd hæc scientia accipere potest practicas, quarum vna subordinatur alteri, & propterea in litera non subsumptum est absolute, q̃ theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed sub sumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni excluſa calumnia. Sed memento hic primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniam beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideò in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem æternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica, est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rõnis i litera factæ, quæ de fine intrinseco

D. 1155

2. Met. to. c. 1.

*Lib. 1. de partibus animaliũ c. 5. to. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus: nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intus vel extra, dummodo sit proximus. sic autem est in proposito, quoniam vt in præcedēti articulo dixit author, de operibus nostris tractamus, quatenus p ea ordinamur ad Dei cōtemplationem: cęterę autem scientiæ docent operari propter hunc finem remote. Hoc aūt, s.q̄ hæc scientia inquantū practica habet eū dem finē proximū, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsece conuenit huic scientiæ, quia est secundum quid practica: si enim esset pure practica, speculari remot⁹ ei⁹ finis esset.

¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter, a superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficię tiam accipientis, vel subuentionem defect⁹ alieni. Puta intellectus nostri in proposito.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

IN titulo nota ly sapiętia, id est, notitia ordinatiua, & idicatiua de aliis, vt caput: hoc enim sapientiæ nomē importat, vt patet sexto Ethico. in communi loquendo.

¶ In corpore vna conclusio est respōsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maxime sapiętia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

¶ Et aduertę quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maxime sapientia.

¶ Probatur. Sacra doctrina determinat propriissime de Deo secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maxime sapientia, &c. Antecedens probatur. determinat de Deo non solum vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissime &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quę nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt de Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo merito dicitur quòd propriissime determinat de Deo: & quoniam secundū huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta causalitatis diuinæ: idcirco dicitur quòd determinat propriissime de Deo, secundum quod est causa altissima. Veruntamen hīc cautus esto, quoniam ly secundum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo, vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic sal-

6 3. prolo. art. 3. Et 2. prolo. princ. Et 1. cōtra. ca. 4. fin.

*Lib. 1. cap. 2. tom. 3.

*artic. 2. huius quæst.

*6. ethic. c. 7. Paulo a principio tom. 5.

aliquid a philosophicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quę in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia d ab alijs scięt̄ijs, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab alijs scientijs tanquā a superioribus, sed vtit eis tanquam inferioribus & d ancillis: sicut architectonicę vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quod sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientia eius, sed propter defectū intellectus nostri: qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ scientiæ) cognoscuntur, facilius manu ducitur in ea, quæ sunt supra rationē, quæ in hac scientia traduntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hæc doctrina sit sapientia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapiętia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapintię: quia sapientis est ordinare, & non ordinari. 1. metaphisi. * Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet. *) Ergo hæc doctrina nō est sapiętia.

¶ 2 Præterea, Ad sapientiā pertinet probare principia aliarū sciętiarū: Vnde vt caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet. * Sed hęc doctrina non probat principia aliarū sciarū. Ergo non est sapiętia.

¶ 3 Preterea, Hæc doctrina per studium acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 11. Ergo hæc doctrina nō est sapiętia.

SED CONTRA est, quod dicit Deut. 4. ī prin. le. Hæc est nostra sapiętia & intellect⁹ corā populis.

RESPONDEO. Dicendum quòd hęc doctrina maxime sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantum, sed simpliciter. Cùm enim sapientis sit ordinare, & iudicare, iudicium autē per altiorem causam de inferioribus habeatur: ille sapiens dicitur in vnoquoq; genere, qui considerat causam altissimā illius generis: vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiēs & architector, respectu inferiorū artificum, qui dolant ligna vel parant lapides. Vnde dicitur 1. Cor. 3. Vt sapiēs architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens sapiēs dicitur, inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur, qui considerat simpliciter altissimam eam. totius vniuersi, quæ Deus est, maxime sapiēs dr̄. Vsi & sapiętia dr̄ esse diuinorum cognitio (vt patet p Augu. 12. de tri. *) Sacra autem doctrina proprijssime determinat de Deo secundum quod est altissima causa: quia nō solum quantum ad illud qd̄ est per creaturas cognoscibile (qd̄ philosophi cognouerunt, * vt dicitur Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestum est illis.) sed

Lib. 2. ca. 14. parum a prin cipio tom. 3.

a 181

sum est assumptum: quoniam, vt sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus, est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur deitatem: & sic est verum. Intēdit enim litera, q̄ sacra doctrina considerat de Deo, p̄priissime, & consequenter secundum quod etiā causa altissima: quod ad sapientiam spectat.

¶ Consequentia autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimā totius vniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens: ergo, siqua considerat Deū propriissime secundum quòd est causa altissima, illa est maximè sapiętia iter omnes, tam in genere q̄ simpliciter: qđ erat consequentia probanda. assumptum est clarum, & prima consequętia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur vero in genere ædificii, & in genere totius humanæ vitæ, cū authoritatibus scripturæ adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquit medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapiętiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maxime sapiętia, ad denotandū excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequētia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens: respectu sapientium in genere hoc, aut illo: oportet q̄ considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiēs: & respectu sapiętium in genere, & respectu sapiętis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sistat in cōmunibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt cōmunes, si sunt simplices, vt ens, verum, bonum: aut sunt ex cōmunibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

¶ In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysii, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens a passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid, passionati dicuntur: in quo denotatur maxima voluntatis inclinatio, vt iam habituata & connaturalis affecta ad diuina, &c.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

IN titulo nota terminum vtrumque, ly subiectum stat p subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quòd sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius sciętiæ. Et ad bonitatem doctrinę, penetra quid importet inquātum Deus: ex declaratiōe Scoti in hac quæstione, quēadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primo vt animal rationale: & sic intelligitur quiditative inquantum homo. Secundo vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertio vt naturaliter māsuetum: & sic concipitur per accidens: quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quarto vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relatiue ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuū ad extra, & sic considerat relatiue ad extra. Potest etiam cōsiderari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales: & sic cōsideratur quasi per accidens: potest etiam considerari vt ens, vt actus, &cęt. & sic cōsideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur cō sideraciones compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur namque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem cicumloquimur deitatis nomine. Et sic quęrendo, an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis, sit subiectum formale huius scientiæ: ita q̄ quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

¶ In corpore duo ponunt, primo cōclusio rāsiua quęsito affirmatiue: secūdo referunt aliorū dicta, Quò ad primum conclusio est: Deus est subiectū huius sciętiæ. Probat dupliciter: primo obiectū alicuius potētię vel habitus est id, sub cuius rōne oia referunt ad potētiā vel habitū: ergo subiectū scię est, sub cuius rōne, oia considerant in sciētia: ergo subiectū huius sciētiæ est Deus, antecedēs manifestat in obiecto visus. Prima vero cōsequētia probat: subiectū ad sciētiā se habet sicut obiectū ad potētiā vel habitū: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta: sicut obiectum ad potentiam, ita subiectū ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est proposito, quòd teneat quo ad proportionem rationis formalis: etiam quātum ad id, quod notum est sibi soli de seipso, & alijs per reuelationem communicatum. Vnde sacra doctrina maxime dicitur sapientia.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sacra doctrina non supponit sua principia ab aliqua scientia humana, sed a scientia diuina, a qua sicut a summa sapientia omnis nostra cognitio ordinatur.

AD SECVNDVM dicendū, quòd aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota, & probari non possunt: vel per aliquam rationem naturalem probantur in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem, non autem quæ est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eam probare principia aliarum scientiarū, sed solum iudicare de eis. Quicquid enim in alijs scientijs inuenitur veritati huius scientiæ repugnans, totum condemnatur vt falsum. Vnde dicitur 2. Cor. 10. Consilia destruentes & omnē altitudinem extollentē se aduersus scientiam Dei.

AD TERTIVM dicendum, q̄ cum iudiciū ad sapientem pertineat secūdum duplicem modum iudicandi, dupliciter sapientia accipitur. Contingit enim aliquem iudicare vno modo per modum inclinationis, sicut qui habet habitū virtutis, recte iudicat de his, quæ

A ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quò ad alia, puta quò ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune oibus per se obiectis illius potētiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid cōe omnib⁹ p se subiectis illius, nō est præsentis positi, quamuis manifeste pateat hinc q̄ nō oportet hāc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ nō aliquod cōmune, sed Deus vt Deus, quem vt sic, constat esse singulare quoddā. Nec obstat quod in primo sententiarū, articu. quarto p logi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum, scientiæ habet hanc cōditionem, scilicet quod est cōmune per prædicationem: quoniam illud est verū s̄m communiter accidentia, & non necessario: videmus enim communiter in subiectis communiter assignatis sciētiis à doctoribus, illam conditionē inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoq; saluari cōmunitas per prædicationē ī omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic. n. etiam Deus de omnibus theologalibus prædicat, quia sunt, aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut a Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam.

Libr. 10. Eth. cap. 5. parum ante finem & lib. 3. cap. 4. tom. 5.

Cap. 2. parte 1. in fine.

7 1. Prol. art. 4. Et 5. Metap. le. 6.

*Nō procul a prin. li. to. 1.

Lib. 3. de orthod. fide ca. 24.

B sunt secuudum virtutem agenda in quantum ad illa inclinatur. Vnde & in 10.* Ethic. dicitur, quòd virtuosus est mensura & regula actuum humanorum. Alio modo per modum cognitionis, sicut aliquis instructus in scientia morali posset iudicare de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Primus igitur modus iudicandi de rebus diuinis pertinet ad sapiętiam, quæ ponitur donū spiritus sancti, secundum illud Corint. 2. Spiritualis homo iudicat oia, &c. Et Dio. * dicit 2. ca. de di. no. Ierotheus doctus est non solum discens, sed & patiens diuina. Sccundus autē modus iudicandi pertinet ad hanc doctrinam, secundum quod per studium habetur: licet eius principia ex reuelatione habeantur.

C ARTICVLVS VII.

Vtrū Deus sit subiectū huius scientiæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit subiectum huius scientię. In qualibet enim scientia oportet supponere de subiecto quid est, secūdum Philosophum in primo posteriorum: * sed hæc scientia non supponit de Deo qd est: dicit enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est. ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

D ¶ 2 Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, com-

E

F

G

H

I

K

Universidad de Deusto
Biblioteca

biecto formali per rationem formalem illius vt res est : Deus. n. etsi ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis : tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ, est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad verificandam illã cõditionalẽ oportet addere, si Deus inquantum Deus, sub lumine sibi adæquato eẽt subiectũ scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendæ ppositionis: quia sola lux diuina in se ipsa est tale lumen: nostræ autẽ & beatę Theologiæ Deus in quantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto, subiectũ est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiæ: nõ est ergo secundũ extensionẽ rationis formalis, vt res est absolute, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

Θεολογία, λόγος περὶ θεοῦ. 379

D. 1154

¶ Ad secundum dicitur, quòd Sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens cõmuniter dicas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cum inchoando illã positionem dicit, Si volum[a] ponere aliquod subiectũ, in quo saluẽtur oẽs hę cõditiones. hic aũt assertiue determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei: Quare hoc est simpliciter tenendum: illud vero tanquam opinabile audiendum.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter cõtinetur in principiis. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei. Circa propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nã sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundæ: & in primo Posteriorũ: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingeric dubium, non solùm quia posita est hic in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in Prologo quæstio. 3. tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quodq́ue reputamus falsum. Sciendũ est igitur, quod duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus namque putat subiectum scientiæ oportere continere primo virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinẽtes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter cõtinentia totam sciẽtiam. Patet hoc, qa propositionis immediate prędicatum continetur in subiectõ: subiectum autẽ est subiectũ scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectũ est adęquata causa habitus: ergo cõtinet primo virtualiter totũ ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerũ omnino disparatæ: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionẽ: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarũ vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de anima li vt sic, ad quam spectat cõsiderare proprias animalis passiones tantum: quoniã solę ipsæ virtualiter in animali claudũtur: & alia de bue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas vero tenens sciẽtias secari non ſm q̃ secanť res absolute, sed prout sunt scibiles: tenet, q̃ subiectũ formale scientiæ exigit duas cõditiones, vt ex litera habetur. Prima est, q̃ ratione ipsius, omnia attinganť ab illa sciẽtia. Secunda, quòd virtualiter continuat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquate est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis, siue immediatè, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectũ, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa fortis. Et hoc modo, principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, vt patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primę causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut trinarius, &c. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarii, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles: quicquid

prehenduntur sub subiecto illius scientiæ: sed in sacra scriptura determinatur de multis alijs quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

Sed contra, illud est subiectum scientiæ, de quo est sermo in scientia: sed in hac sciẽtia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiæ.

Respondeo. dicendum, q̃ Deus est subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet subiectum ad sciẽtiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: proprie autem illud assignatur obiectum alicuius potentię vel habitus, sub cuius ratione omnia referũtur ad potentiam vel habitum. sicut homo & lapis referũtur ad visum inquãtum sunt colorata: vnde coloratũ est proprium obiectum visus. Omnia autem pertractãtur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd De[a] vere sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestũ fit ex principijs huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quę est de Deo. Idem autem est subiectum principiorum, & totius scientiæ, cum tota scientia virtute cõtineatur in principijs. Quidam vero attendentes ad ea, quæ in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secũdum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiæ, vel res & signa: vel opa reparationis: vel totum Christum, id est, caput & mẽbra. de omnibus enim istis tractatur in ista sciẽtia, sed secundum ordinem ad Deum.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd licet de Deo nõ possimus scire quid est, vtimur tamen eius effectu in hac doctrina vel naturæ, vel gratiæ, loco diffinitionis ad ea, quæ de Deo in hac doctrina considerantur: [e] sicut & in aliquibus sciẽtijs philosophicis demonstrat̃ aliquid de causa per effectum, accipiendo [d] effectũ loco diffinitionis causæ.

Ad secvndvm dicẽdum, quòd omnia alia quę determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo: non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

[a] Colligitur ex illo super topica Ciceronis lib. 6. non procul a fine illius.

[b] Homil. 26 in euãg. in prin. illius.

12

D. 511

quicquid sit ineſſe naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? Iam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium vt sic, & non secundum species rerũ. Et ideo tot species, & genera rerũ sub vna possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quę primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius cõuenit in ille mod[a] abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa sciẽtia: & est prima radix omniũ pertinentium ad illam scientiã vt sic. Quòd autẽ continẽtia virtualis talis, vt declarata est, sufficiat ad subiectũ, & principia sciẽtiæ, patet ex processibus sciẽtiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nãq; multarũ specierũ passiones proprie tradũtur, puta triãguli & quadrãguli: quas impossibile est adæquare contineri in subiecto geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. Ad secundam vero ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum; potest dupliciter intelligi: vno modo, accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis p̃ se participãtib[a] quibet ipsum. Et sic cõtinere virtualr̃ dupliciter. s. adæquate, & vt primã causam. Subiectum in seipso continet virtualr̃, vt prima causa totum habitũ, & non parte. sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & adæquate, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

¶ Quo ad secundum, referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Linconiensis.

¶ Sed aduerte modestiam authoris, quoniam primo excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi diceret, quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale a se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

¶ *Super Quæstionis primę Articulum octauum.*

In titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Scotus dicit cõtra articulum secundum.

Articvlvs VIII.

Vtrũ hæc doctrina sit argumentatiua.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit argumẽtatiua. dicit enim Ambrosius in libr. 1. de fide cat. * Tolle argumenta vbi fides quæritur. Sed in hac doctrina pręcipue fides quæritur: vnde dicitur Ioannis vigesimo, Hæc scripta sunt vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ 2 Præterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex authoritate, aut ex ratione. Si ex authoritate, non videtur hoc cõgruere eius dignitati (nam locus ab authoritate est infirmissimus secũdũ Boet.) * Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secundũ * Gregorium in homilia, fides nõ habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

Sed contra est quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere.

Respondeo. dicendum, q̃ sicut alię scientię non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principijs argumẽtant̃ ad ostendendum alia in ipsis scientijs: ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probãda, quæ sunt articuli fidei: sed ex [d] eis procedit ad aliquid ostẽdendum, sicut Apostolus primæ ad Corint. 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communẽ probandam. Sed tamen considerandum est in scientijs philosophicis, quòd inferiores scientiæ, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputãt, sed hoc relinquunt superiori sciẽtiæ, supremа vero inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negãtẽ sua principia, si aduersarius aliquid cõcedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare; potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra scriptura, cùm non habeat superiorem, disputat cum negãte sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quę per diuinam reuelationẽ habentur: sicut per authoritates sacræ doctrinæ disputamus contra Hęreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si vero aduersarius nihil credat eorum, quæ diuinitus reuelãtur: non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit, contra fidem. Cùm enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est probationes, quæ cõtra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est [e].

Ad secvndvm dicẽdum, quòd argumentari ex authoritate est maxime propriũ huius doctrinæ, eo quòd principia huius doctrinæ, per reuelationem habentur. Et sic oportet quòd credatur authoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinę: nam licet locus ab authoritate, quę fundatur super ratione humana, sit infirmissimus; loc[a] tamen ad authoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamẽ sacra doctrina rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. vt puta, si dicenti, quòd omnis vna res numero est vna hypostatice: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc. vt puta si responderet, Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cogitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt si soluat rationem contra accidentia in Sacramento altaris: quia accidentis

¶ In corpore tres cõclusiones. Prima est, Sacra doctrina nõ arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principijs. Secunda est, Sacra doctrina disputat arguẽdo cõtra negantes principia eius, si aliq̃d eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantùm contra negãtes principia, & nihil eius omnino concedẽtes.

¶ Et est semper sermo de principijs cõplexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicqd sit de principijs incõplexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla sciẽtia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmat̃ secunda pars conclusionis authoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secũda vero, & tertia conclusio similiter probantur: Scientia suprema iter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltẽ, si nihil concedunt: ergo & hæc doctrina habet vtrũque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremã. Consequentia vero ꝓbatur: quia ista est sciẽtia suprema. Deinde manifestant̃ sigillatim: secũda quidem, cum contra hæreticos ex vno articulo ꝓbamus aliũ, &c. tertia vero, quia contra veritatem infallibilẽ nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea q̃ sunt istius scientiæ, sunt

181. [a] In corp. art

D. 603

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidentis esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In p- F
posito, litteram hanc intelligo de solutione theologali secundo
modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi,
vt theologus est: quia nō ex principiis theologiæ: negetur assum
ptum: quoniam theologia, non solum gaudet propriis, sed
etiam facit de extra-
neis propria, dum ad
defensionem sui alia
rum sciētiarum pro-
positionibus vtit pro
pter nos, vt in articu
lo quinto, ad secun-
dum tactum est. Et
quāuis pura theolo-
galia oporteat ex pri
cipiis manare theolo
galibus: theologalia
tamē ministerialiter
non oportet, sed fat
ē eis seruire. Sic autē
theologales sunt hu
iusmodi solutiones.
Vnde minus bene vi
dētur sentire, qui sol
uere theologice tri-
buūt, non nisi ex ali-
qua propositione cre
dita. Et decepti sunt:
quia nō discreuerūt
inter solutionis, &
probationis naturas.
Probatio nanque est
ex euidentibus, solu
tio autem est etiā ex
his, que non apparēt
esse falsa, dato quòd
non sciantur esse ve
ra. Et propterea theo
logus potest semper
soluere, nūquam co-
acto intellectu ab ali
qua propositione cō
traria his, quæ sunt
fidei quamuis eorū
falsitatē non videat.

Probare & soluere non idem.

¶ Circa probationē tertiæ conclusionis, scito, quòd aliud est
scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est sci- I
re soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assu-
mit vnam propositionem creditam, scilicet, hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hic euidens est. Secundum vero in actu exercito consistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit cuidentiam, sed non coactionem intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut ex credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

¶ In responsione ad secundum nota. 4. enumerata, scilicet, au-
thoritates sacræ scripturæ, authoritates sanctorum doctorum, ra
tiones humanas, & authoritates Philosophorum. Et ex primis
quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & ne-
cessariis: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex
quartis vero vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus
assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio huma-
na, de qua hic est sermo, nihil aliud est quam argumentatio
aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex:
Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et
quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtra-
que autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & conse-
quenter extranea est a genere scibili theologico: ae per hoc
theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis.
Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theolo
galia vt sic (quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui
in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo
absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia,
vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex authori-
tatibus philosophorum. Et propterea fides assignata autori-
tatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam ra- F
tioni naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul
tractabat vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata.
Sed dubium hic occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus
naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabili-
bus, cur tātus labor
a doctoribus specula
tiuis assumptus est?
quorsum libri cōtra
Gentiles rationibus
naturalib⁹ pleni? &c.
Aut enim hi non tra
dunt theologiā, aut
in extraneis nimis
morati sunt.

*Epist. 19. pau lò post princip. tom. 2.

¶ Ad hoc breuiter
dicitur, quòd demon
strationes Metaphy-
sicę, & naturales, q̄
afferūtur in sacra do
ctrina, simpliciter q-
dem sunt extraneæ,
sed vt ministræ theo
logię ad destruendas
positiones oppositas
conclusionibus, aut
principiis theologa-
libus, aut ad soluen-
das rationes contra
theologalia factas,
aut ad stabilienda ea
de quibus theologia
secūdario est, vt Deū
esse, & vnum esse, &
immortalem, &c. nō
sunt extraneæ. Sed
ex eis procedit theo
logia, vt ex propriis,
& quandoque neces
sariis, & ministeria-
liter tamen, & non
ratione sui, sed pro-
pter nostri intellect⁹
infirmitatē, vt in ar-
ti. 5, ad secundum di
ctum est. Et propte-
rea sancti Doctores,
qui specnlatiuo inge
nio prediti fuerūt, intellectus humani defectui subuenire cupien
tes, rones philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod
horū triū, vt sic viri docti ea, quę fidei sunt, rōni nō cōtraria cō-
perientes, facilius his, q̄ fidei sunt, adhærere possint, aut saltē ea
nō spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes,
vt ministras proprias essici huius scientiæ propter nos, ex litera
in tertia conclusione, & eius manifestatione: non .n. aliter pos-
sunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex ra-
tionibus philosophicis. Si nanq; ex creditis soluenda essent obie
cta philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent, &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione
humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione huma-
na. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quòd ex ratione huma
na absolute loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis,
quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic,
sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lu
mine & demonstratione secundum seipsas sumptæ, sunt veræ & K
propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo arti-
culo in responsione ad secundū patet, vt patet de istis, Deus est:
Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde, cum theologus arguit
ex istis, arguit ex propriis, quamuis non proprio tantummodo
notis, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum nonum.*

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verifi-
cantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam signi
ficationem, sed secundum aliquam similitudinem ad proprie si-
gnificata, vt cum dicitur, quòd Deus noster ignis cōsumens est,
vtimur metaphora: quia Deus non est vere ignis, sed se habet
ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem su-
mit quæstio hæc, ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur me-
thaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Sacra
doctrina

uelationi si qua fuit alijs doctoribus facta.* Vnde dicit Augustinus
in epistola ād Hiero. Solis enim scripturarum libris, qui canonici ap-
pellantur, didici hūc honorem deferre, vt nullum auctorem eorum
in scribendo errasse aliquid firmissime credam. Alios autem ita lego, G
vt quātalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant: non ideo verum puto
tem, quòd ipsi ita senserūt, vel scripserunt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum sacra scriptura debeat uti metaphoris.

AD NONVM sic procedi-
tur. Videtur quòd sacra scri
ptura nō debeat vti methaphoris.
Illud enim quod est proprium infi
mæ doctrinæ, non videtur compe- H
tere huic scientiæ, quæ inter alias
tenet locum supremum, vt iam di
ctum est. ¶ Procedere autem per
similitudines varias & repræsenta
tiones, est proprium poeticæ, quæ
est infima inter omnes doctrinas:
ergo huiusmodi similitudinib⁹ vti
non est conueniens huic scientiæ.

¶ 2 Præterea, Hæc doctrina vide
tur esse ordinata ad veritatis mani
festationē: vnde & manifestatori-

9
1. Prol. arti. 5
Et dist. 34. q. 3. a. 1. & 2.
Et 3. contr. c. 150.
Et tri. art. 8.
Et quol. 4. q. 1.
Et opusc. 60. cap. 11. fi.
*arti. præcedenti.

bus eius præmium promittitur Ec
clesiastici 24. Qui elucidant me, vi
tam æternam habebūt. Sed per hu-
iusmodi similitudines veritas oc-
cultatur: Non ergo competit huic
doctrinę diuina tradere sub simili
tudine corporalium rerum.

¶ 3 Præterea. Quāto aliquę crea B
turæ sunt sublimiores, tāto magis
ad diuinā similitudinem accedūt:
si igitur aliquę ex creaturis transu
merentur ad Deum, tunc oporte-
ret talem transumptionem maxi-
me fieri ex sublimioribus creatu-
ris, & non ex infimis. Quod ta-
men in scripturis frequenter inue
nitur.

SED CONTRA est quod di-
citur Osee 12. Ego visionem mul-
tiplicaui eis, & in manib⁹ Prophe-
tarum assimilatus sum. Tradere au
tem aliquid sub similitudine, est C
metaphoricum. Ergo ad sacram do
ctrinam pertinet vti metaphoris.

RESPONDEO. Dicendum, q̄ conueniens est sacræ scripturæ divina & spiritualia sub similitudine corporaliū tradere. Deus enim omnibus prouidet secūdum quod competit eorū naturæ: est autem naturale homini vt per sensibilia ad intelligibilia veniat: ᶜ quia omnis nostra cognitio a sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra scriptura traduntur nobis spiritua D
lia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit * Dionysius primo capitulo cęlestis hierarchię: Impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum velaminū circūuelatum. Conuenit etiam sacræ scripturæ, quæ cōiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos primo, Sapientibus & insipientibus debitor sum) spiritualia sub simili tudinibus corporaliū proponant, vt saltē vel sic rudes eam capiant: E
qui ad intelligibilia secundum se capienda non sunt idonei.

* Cap. 1. circa medium.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd poeta vtitur metaphoris pro pter representationem: representa tio enim naturaliter homini dele-ctabilis est. Sed sacra doctrina vti- tur metaphoris propter necessi- tatem & vtilitatem, vt dictum est.

*In corp. art.

doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & A
spiritualia. Probatur dupliciter. Primo, Deus omnibus prouidet
prout congruit eorum naturæ. ergo conuenienter homini in
sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus tra-
duntur. Antecedens patet. Consequentia vero probatur, quia
naturale est homini
ad intelligibilia per
sensibilia duci. Pro-
batᵒ: quia omnis no-
stra cognitio oritur a
sensu. Et confirma-
tur hęc ratio autori-
tate Dionysii, &c.
Secundo: Sacra do-
ctrina ꝓponit⁹ oibus
hominibus cōiter: er
go congrue spiritua-
lia sub similitudini-
bus corporalium tra
duntur. Antecedens
ꝓbat, ad Romanos
primo. Consequētia
aūt probat: quia plu
res non sunt idonei
ad intelligibilia secū
dum se, qui vel sic ea
capere possunt.

¶ In responsione ad
primum, dubiū oc-
currit, quomodo ve
rificetur quod hæc
doctrina vtatur me-
taphoris propter ne-
cessitatem & vtilita
tem, vt dictum est.
Nulla siquidem ne-
cessitas est, aut i cor-
pore ostensa est. Se-
cunda namque ratio
vtilitatē tantum in-
fert, vt patet, prima
vero conuenientiam
vt ipsa litera testat.
Et cōuinci potest ex
eo quòd connaturali
tas nostra ad sensibi
lia non infert necessi
tatem ad talia sensi-
bilia, scilicet meta-
phoras. Et augetur
dubium: quia nihil
est metaphorice in
scriptura traditū, q̄
nō possit proprie do
ceri: nulla ergo est
necessitas vtendi me
taphoris in hac do-
ctrina, quamuis con
uenienter & vtiliter
eis vtatur.

¶ Ad hoc dicendum
mihi videtur, quòd
vti metaphoris i hac
doctrina est quodā-
modo necessariū, &
quodammodo non:
& hoc respectu non
horum aut illorum,
puta minus idoneo-
rum, sed respectu ho
minis viatoris. Est si-
quidem necessarium
propter melius con-
sequendum finem,
scilicet cognitionem
Dei. Et hæc necessi-
tas ostenditur per pri
mam rationē litere.
Ex hoc nāque quòd
connaturale est ho-
mini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiri-
tualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras

cognoscat: quoniam metaphoræ supplent vices spiritualium spe
cierum, quę de spiritualibus haberi deberent secundum se. Non
est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absque fantas-
matibus, tamen absque metaphoris posset homo etiam in hoc
statu capere quę dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet
solutio ad obiecta.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd radius diuinæ reuelationis
non destruitur propter figuras sen
sibiles, quibus circūuelatur, vt di-
cit * Dionysius, sed remanet in sua
veritate, vt mentes quibus fit reue
latio, nō permittat in similitudini-
bᵒ permanere, sed eleuet eas ad co
gnitionem intelligibilium, & per
eos, quibus reuelatio facta est, alij
etiam circa hæc instruantur. Vnde
ea, quæ in vno loco scripturæ tra-
duntur sub metaphoris, in alijs lo-
cis expressius exponuntur. Et ipsa
etiam occultatio figurarum vtilis
est ad exercitium studiosorum, &
cōtra irrisiones infidelium: de qui
bus dicitur Matthæi 7. Nolite san-
ctum dare canibus.

AD TERTIVM dicendum,
quòd sicut docet * Dionysius cap.
2. cælestis hierarchię, magis est con
ueniens quòd diuina in scripturis
tradātur sub figuris vilium corpo-
rum, quàm corporum nobilium.
Et hoc propter tria. Primo, quia
per hoc magis liberatur humā-
nus animus ab errore. Manifestū
enim apparet, quòd hæc secundū
proprietatem non dicuntur de di
uinis: quod posset esse dubium, si
sub figuris nobilium corporū de-
scriberentur diuina, maxime apud
illos, qui nihil aliud a corporibus
nobilius excogitare nouerunt. Se-
cundo, quia hic modus conueniē-
tior est cognitioni, quam de Deo
habemus in hac vita. Magis enim
manifestatur nobis de ipso quid
non est, quàm quid est. & ideo si-
militudines illarum rerū, quę ma-
gis elongantur a Deo, veriorem
nobis faciunt ęstimationem quòd
sit supra illud, quod de Deo dici-
mus, vel cogitamus. Tertio, quia
per huiusmodi, diuina magis oc-
cultantur indignis.

* Cap. 2. cælestis Hierarchiæ.

ARTICVLVS. X.

Vtrum sacra scriptura sub una litera habeat plures sensus.

AD DECIMVM sic proce-
ditur. Videtur, ꝙ sacra scri-
ptura sub vna litera nō habeat plu
res sensus, qui sunt, historicus vel

¶ *Super Quæstionis primæ, Articulum decimum.*

Ca. 2. nō multū remote ante medium.

TItulus clarus.

¶ In corpore duę conclusiones.
Prima respōdet quę sito affirmatiue. Sa-
cra doctrina sub vna litera habet plures
sensus, scilicet litera
lem & spirituale: &
hunc triplicem, scili
cet allegoricum, mo
ralem, & anagogicū.
Probatur ex differen
tia inter hanc scien-
tiam & alias, ex dif-
ferentia inter autō-
res deriuata. Autor
huius doctrinę ē De
us, cæterarū homo:
ergo in potestate hu
ius autoris est accom
modatio & voeū &
rerum ad significan-
dum, & non in pote
state autoris aliarū:
ergo in cęteris scien-
tiis voces tantum fi-
gnificant, in hac ve-
ro & voces & res: er-
go in hac est duplex
sensus, scilicet litera
lis & spiritualis.
Omnes cōsequentiæ
patent. Et vltima de
claratur: quia iuxta
significationem vo-
cum attenditur sen-
sus literalis: iuxta si-
gnificationem aūt re
rum attenditur sen-
sus mystic⁹. Quo ad
secundam vero par-
tem declarat distin-
guendo triplicem si-
gnificationem, vt clare
patet in litera.

¶ Circa hāc partem
nota, cum accommo
dare res ad significandum nihil aliud sit quàm facere res esse nō
solum res, sed signa aliarum rerū: dupliciter intelligi potest res
fieri

Universidad de Deusto Biblioteca

fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerũ, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modò aduẽtitię, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accõmodare res ad significandum: nec est propriũ huius scientiæ quòd res significent: quoniã res gestæ narratę in aliis historiis possunt ab homine interpretari vt signa aliarũ, nõ solum per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorũ imitanda sint a successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerẽdorum.

quolib. 7. q. 6. ar. 1. 2. & 3. Et po. qõ. 4. art. 1. Et 4. dis. 21. q. 1. art. 3. q. 1. 3. Et Gal. 4. lec. 6. Cor. 3.

¶ Si autẽ sumatur accommodatio rerũ ad significandum primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic nõ excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus, vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed ꝙ omnia, quę narrãtur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquam spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatẽ: hoc Dei est proprium, ĩ hoc, hęc doctrina cęteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literę, quòd accommodare res vniuersaliter spectãtes ad doctrinam ad hoc ut signa sint cum fiũt, est proprium huius doctrinę. quia hoc a solo autore huius doctrinę fieri potest: nõ enim ex adinuentione nostra, petra, de qua fluxit Iudęis aqua in deserto, facta est signũ Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in ueritate eẽt fons aquę, & esset signum Christi, qui fons est aquę spiritalis, dicẽte apostolo, Bibebant autẽ de spiritali consequẽte eos petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

¶ Secunda cõclusio est. Non inconuenit, in una litera scripturę secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor scripturę sanctę est Deus, omnia

F simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur consequẽtia: quia sensus literalis est quem author scripturę intendit: secundo authoritate August. 12. confessionum.

Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literã, quolibet pręferente suam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter cõstet, oportebit oẽs literę expositiões vt literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se potest habere ad illas, Primo cõpatiens illas tam absolute q̃ in ordine ad reliqua, q̃ sunt fidei: & tunc multitudo expositionũ literaliũ ad exercitationem nostram confert, dignitatiq; autoris attestatur, ut Augustinus ibidem vult. Secũdo, vt cõpatiẽs illas in se, nõ tñ collata cum aliis lr̃is sacræ scripturæ. Et tũc ex tali collatione excludi possunt oẽs illę interpretationes repugnantes, nõ repugnantes uero admitti: sicut enim in respõsione ad primũ in litera dicit, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, qđ nõ per literalẽ sensum alicubi manifeste tradatur: quãuis in aliqua litera obscure habeatur ꝑpter multitudinem expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscurę ad manifestãdum, nunquã tamen deest collatio ad sanctę Ecclesię authoritatẽ, a qua non solum certificari possumus de literali sensu scripturę, sed certi facti sumꝰ de scriptura ipsa, Euãgelio (inquit August. ĩ epistola cõtra Fundamẽtũ) non crederẽ, nisi me authoritas ecclesię admoneret.

literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuũ in vna scriptura parit confusionẽ, & deceptionẽ, & tollit arguẽdi firmitatem: vnde ex multiplicibus propositionibus nõ procedit argumentatio: sed secundũ hoc, aliquę fallaciæ assignantur. Sacra autem scriprura debet esse efficax ad ostendendam veritatẽ absq; omni fallacia. Ergo nõ debẽt in ea sub vna litera plures sensus tradi.

Cap. 3. in princ. habetur hic. lib. tomo. 6.

¶ 2 Præterea, * Augustinus dicit in libro de utilitate credendi, quòd scriptura, quę Testamentum vetus vocatur, quadrifariam traditur, scilicet, secundum historiam, secundum etyologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor a quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quòd eadẽ litera sacræ scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ 3 Pręterea, ꝑter ꝑdictos sensus inuenit sensus parabolicus, qui inter illos sensus q̃tuor nõ cõtinet.

Lib. 20. cap. 1. circa medium.

SED CONTRA est quod dicit Gregorius 20. moralium: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more transcẽdit: quia vno eodemq; sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ auctor sacræ scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solum voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiã res ipsas. Et ideo, cum in omnibus scientijs voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsę res significatę per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significãt res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa vero significatio, qua res significatæ per voces, iterũ res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos 7. Lex vetus figura est nouæ legis: & ipsa noua lex, vt dicit Dionysius in eccles. * Hierar. est figura futuræ gloriæ In noua etiam lege ea, quæ in capite sunt gesta, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Secundum ergo quòd ea, quę sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt nouæ legis est sensus allegoricus: secundum vero quòd ea quæ in Christo sunt facta, vel in his, quę Christum signi-G ficant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout vero significant ea, quæ sunt in æterna gloria, est sensus anagogicus. Quia vero sensus literalis est, quem auctor intendit: auctor autem sacræ scripturæ Deus est, qui omnia simul suo intellectu cõprehendit: non est inconueniens, vt dicit Augustinus 12. confess. * si etiã secũdum literalem sensum in vna litera scripturæ plures sint sensus.

Cap. 5. eccle. hierar. par. 1.

Elicitur ex cap. 18. 19. 20 24. & 31. tomo. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, H quòd multiplicitas horũ sensuum nõ facit æquiuocationem, aut aliã speciem multiplicitatis: quia sicut iam dictum est, ᵉ sensus isti nõ multiplicantur propter hoc, ꝙ vna vox multa significet, sed quia ipsę res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa. Et ita etiam nulla cõfusio sequitur in sacra scriptura, cum omnes sensus fundẽtur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumẽtum, non I autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod scriptura per literalem sensum alicubi manifeste non tradat.

In corp. ar.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd illa tria, historia, ætyologia, analogia, ad vnum literalẽ sensum K pertinent. nam historia est, *vt ipse Augustinus exponit, cũ simpliciter, aliquid proponitur: ætyologia vero, cum causa dicti assignatur, sicut cum Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum. Matthæi 19. Analogia vero est, cum veritas unius scripturæ ostenditur ueritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponit, sicut & Hug. de Sãct. Vict. * sub sensu allegorico etiam analogicum comprehendit, ponẽs in tertio suarum sententiarum solum tres sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

ἱστορία
αἰτιολογία
ἀναλογία
ἀλληγορία
τροπολογία
ἀναγωγή
παραβολή

*Loco dicto in argumento.

*In prol. li. 1. de sacramẽ. ca. 4.

AD TERTIVM dicendum, quod sensus parabolicus

¶ *Super quaestionis secundae articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium mediũ terminum, ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidẽtia certa & infallibili, vt patet prĩo posteriorũ. est ergo sensus tituli, vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

¶ In corpore duo fiunt: primo distinguitur propositio per se nota. secũdo respõdetur quęsito. Quo ad primũ distinctio est propositionis per se notę, alia secundũ se tantum, alia secundũ se & quo ad nos: & hæc, aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum & sic fiunt tria mẽbra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna radice propositionis per se notę in communi: propositio per se nota est, cuius prędicatum clauditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prędicati: vt, Quodlibet ẽ aut non est, &c. secũdum se autem tãtũ, cuius prędicatũ est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quò ad sapientes, cuius prędicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia nõ esse in loco. Et cõfirmatur hoc mẽbrũ authoritate Boetii.

*art. 7. quæst. præcedenti.

¶ Circa hanc partẽ aduerte, quod ꝑpositio ꝑ se nota ideo dicitur per se, id est, nõ per alium mediũ terminũ nota, quia excludit ly ꝑ se quẽcunque aliũ mediũ terminum, & consequenter quamcunq; pręmissam ad notificandum eã. & cũ ꝑpositio aliqua possit notificari a priori & a posteriori, oportet quòd ly ꝑ se, distinguatur. an excludat medium terminũ a priori tñ, an a priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est, habens prędicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se, excludat mediũ a priori: sed quoniam contingit ꝙ

licus sub literali continetur: nam per uoces significatur aliquid proprie & aliquid figuratiue: nec est literalis sensus ipsa figura: sed id quod est figuratum. Non enim cum scriptura nominat Dei brachium, est literalis sensus, quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale: sed id, quod per hoc mem-B brum significatur, scilicet uirtus operatiua: in quo patet quòd sensui literali sacrę scripturæ nunquã potest subesse falsum.

QVAESTIO SECVNDA.

De Deo, An Deus sit.

VIA igitur principalis intentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ut ex dictis est manifestum*, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primo, tractabimus de Deo.

¶ Secũdo, de motu rationalis creaturæ in Deum.

¶ Tertio, de Christo qui secundum quòd homo uia est nobis tendendi in Deum.

CONSIDERATIO autem de Deo tripartita erit.

¶ Primo nãque, cõsiderabimus ea quæ ad essentiã diuinã pertinẽt.

¶ Secundo, ea quæ pertinent ad distinctionem personarum.

¶ Tertio, ea quæ pertinẽt ad processum creaturarum ab ipso.

CIRCA essentiam uero diuinã.

¶ Primo, considerandum est, an Deus sit.

¶ Secundò: quomodo sit: uel potius quomodo non sit.

¶ Tertio, considerandum erit de his quæ ad operationẽ ipsius pertinent, scilicet de scientia & de uoluntate & potentia.

CIRCA primũ quęruntur tria.

¶ Primo. Vtrum Deũ esse sit per se notum.

¶ Secundo. Vtrũ sit demõstrabile.

¶ Tertio. An Deus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deum esse sit per se notum.

A inter rea, inter quę nullum est secundum se mediũ, vt sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium a posteriori: & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionũ, vt sunt nobis nota. Illę enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed vt nota nobis sunt immediata, sunt omnibus per se notę. Illę vero quarũ extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt imediata, sunt secũdum se tantum per se notę, non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata, sunt eis per se notę.

¶ Circa hanc partẽ sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aurel. & Gregorii: sed quoniam hęc ad librum posteriorẽ spectant, vbi in capite tertio diffuse hãc materiam tractaui, idcirco absque eorũ repetitione videndę sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu: id tantũ hĩc notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota, dicendo quòd est, cuius prędicatũ ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet ꝙ ex hoc quòd prędicatũ ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quę est conuertens respectu illiꝰ, & hoc ideo dico, quia bene uerũ est apud Sanctum Thomã, ꝙ omnis ꝑpositio, cuius prędicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non ecõuerso: qm̃ cum vnum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prędicatur de primo subiecto fiunt propositiones immediatę secũdum se, & consequẽter secundum se per se notæ: si tamen alicubi sic diffinita reperitur, glossetur ly esse in rõne subiecti formaliter, vel virtualiter proxime: nõ tamẽ extendatur talis locutio, quia minus propria est.

¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua est hęc propositio, Deus est, est per se nota secundum se, non nobis. probatur prima pars: quia prędicatum est idem subiecto. secunda autem, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorũ cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principijs. Sed sicut dicit Damas. * in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi B Deum naturaliter est inserta: ergo deum esse est per se notum.

II 1. dist. 3. qõ. 1. artic. 2. Et 1. cõtra ca. 10. & 11. Et ueri. q. 10. ar. 12. Et po. qõ. 7; ar. 2. 11.

*Lib. 1. orthodoxæ fidei. c. 1 & 3.

¶ 2 Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur. quod Philosophus attribuit primis demonstrationis principijs, in 1. Poster. * Scito enim quid est totum, & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur, quòd deus est. Significatur enim hoc nomine id C quod maius significari nõ põt: maius aũt est qđ est in re & ĩtellectu, q̃ ꝙ est in intellectu tantũ: unde cũ ĩtellecto hoc noĩe, Deus, statim sit in intellectu, sequitur etiã quòd sit in re: ergo Deũ esse est per se notũ.

*Pri. post. te 6. ante medium tom. 1

¶ 3 Præterea, Veritatem esse est per se notum: quia qui negat ueritatem esse, concedit ueritatem non esse, si enim ueritas nõ est, uerũ est ueritatẽ non esse. si aũt est aliquid uerũ oportet qđ ueritas sit. Deus aũt est ipsa ueritas, Ioan. 14. Ego sum uia, D ueritas & uita: ergo Deum esse est per se notum.

SED CONTRA, nullus potest cogitare oppositũ eius, quod est per se notum, ut patet per Philosophum in 4. Met. & 1. * Poster. circa prima demonstrationis principia. cogitari autem potest oppositum eius quod est Deum esse, secũdum illud Psal. 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo deum esse non est per se notum.

* Primo post. text. ultimo a medio illius. & tex. 5. circa finem 4. met. text. 9. innuitur to. 1. & 3

E RESPONDEO. Dicendum, ꝙ contingit aliquid esse per se notum dupliciter. uno modo secundum se & nõ quo ad nos, alio mõ secundũ se, & quo ad nos. Ex hoc. n. aliqua propositio est per se nota, quod prædicatũ includitur in ratione subiecti, ut homo est animal: nã animal est de ratione hominis. Si igitur notum sit omnibus de prædicato, & de subiecto quid sit, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demõstrationum prin

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequitur corollarium: ergo ista eget manifestari per mediũ quo ad nos, id est, a posteriori effectu. Patet sequela: quia nobis nõ est euidens; & a priori caret medio.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam rationem ibi datam, satis moleste quidam instant quasi roborando argumentum sic: excedés omne cogitabile nõ est per tuam responsionẽ: ergò non est excedens omne cogitabile, qđ est oppositũ quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: quia nõ excedit cogitabile existens & si ipsum esset, cogitaretur maius quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione soluitur distinguendo consequens, quòd excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secũdum esse cogitatum: & intendo nõ quòd esse in rerũ natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt cõditione rerũ cogitatarum. Verbi gratia: conditiones perfecti oratoris cogitatæ possunt excedere omnẽ oratorem dupliciter. Vno modo, quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo, quòd sit in esse obiectiuo. Primo modo oporet ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum: rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optimè sequitur, ergò non est excedens in rerum natura omne cogitabile: imo non est sic excedens formicam, aut quodcunque minimum existens, sed non valet: ergò non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile: imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorantia propriæ vocis, dum credunt isti, quòd responsio data acceptans quid nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione, abstrahendo ab existentia: & ideo instãt, significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur, maius aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus nanq; in quid nominis, & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato: quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit: Vnde conceditur, quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentię in rerum natura, in actu tamen signato: sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentũ. Et ideo in litera dicitur, quòd hęc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur, quòd maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergò significatur maius significatum vt existens: sed etsi existeret, non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur: si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est: quia si non est, ergò non est nobilissimum animalium: hic enim manifestiùs liquet, quòd ratio excessus est nobilitas rei signatę in se: conditiones vero excedentis sunt esse obiectiuũ, & esse in rerũ natura, & qualiter argumentum non valeat vt patet exercenti. Logice aũt his molestiis vnico verbo silentium impones, dicens, quòd maius omni cogitabili importare existẽtiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito, vel signato, & ꝙ secundo modo cõceditur in proposito, primo modo nõ & ꝙ si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est: sicut ista, quod est, est: ratio autem quare nõ clauditur existere in actu exercito, sed vt conceptum tantùm est: quia nominibus res significantur vt cõcepte, verbis autẽ vt exercitæ. Vnde ista enũtiatio: existentia nõ est, non implicat cõtradictoria: ista autem: Quod existit, non est, implicat cõtradictoria.

In respõsione ad tertium aduertẽdum, quòd dum litera respõdẽdo cõcedit veritatem esse in communi esse per se notũ, consequentiam factam arguendo ac ceptare videtur, illã scilicet, nulla veritas est: ergo verum est nullã veritatẽ esse, Scotus tamen in primo, di. prima. q. 2. in responsione ad tertium, reprehendit hanc consequentiam, dicens, eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnam illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est: ergò non est verum aliquã veritatem esse: non tamen valet, ergo est verum, nullam veritatem esse: illa enim est negatiua, ista affirmatiua: Tum, quia veritas aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter: si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse: non fundamentaliter, quia nulla res fundans remanet: non formaliter: quia nullus intellectus restare poneretur: ergò affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secundum bonam logicã à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima consequentia, & econuerso: quia verum, non est modus addens supra suam præiacentem: miror quo modo arguens huic consequentię se opposuit, valet nanque, Sortes currit: ergò Sor. currere est verum: & similiter: sor. non currit: ergò sortem non currere est verum: & patet in omnibus: & sic in proposito: nulla veritas est, ergò nullam veritatem esse est verum. Et confirmatur quia ista, scilicet, nulla veritas est, est quædam enuntiatio: ergo significans verum vel falsum, ex primo Periherm. sed apud eos significat verum: ergo significat nullam veritatem esse, esse verum. Ad primam ergo obiectionem dicitur, quòd nulla fallacia est, quia vtraque illarum sequitur determinate ex illa: & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergò verum est nullam veritatem esse: quàm illa negatiua, ergo non est verum aliquam veritatem esse: quoniam prima sequitur immediatè, secunda autem mediante illa: quoniam prima pertinet ad consistentiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destructionem

enim perfectum hominis bonum, quod est beatitudo, existimant diuitias; quidam uero uoluptates, quidam autem aliquid aliud.

Ad secvndvm dicendum, quod forte ille, qui audit hoc nomẽ Deus, non intelligit significari aliquid, quo maius cogitari nõ possit, cum quidam crediderint Deũ esse, corpus. Dato etiam quod quilibet intelligat hoc nomine Deus, significari hoc quod dicitur, scilicet illud, quo maius cogitari non potest; non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo maius cogitari non potest: quod nõ est datum a ponentibus Deũ nõ esse.

Ad tertivm dicendũ, quòd veritatem esse in communi est per se notum, sed primam veritatem esse, hoc nõ est ꝑ se notũ quo ad nos.

Articvlvs. II.

Vtrum deum esse sit demonstrabile.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quod Deũ esse non sit demonstrabile. Deum enim esse est articulus fidei: sed ea quę sunt fidei, non sunt demonstrabilia: quia demonstratio facit scire, fides autem de non apparentibus est, ut patet per Apostolum

ctionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua veritas est. Et rursus, licet destructio contradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla veritas est: ergo non aliqua veritas est: destructio tamẽ contradictoriæ cum modo de vero non sequitur, nisi in virtute regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio vera de in esse æquialet modali de vero: ideo enim sequitur, nulla veritas est. ergo nõ est verum aliquã veritatem esse, quia æquialet negationi illius contradictoriæ, scilicet: nõ aliqua veritas est: & sic Sco. negando consequentiã, concessit illam nescIens, dum concessit aliã super radice illius fundatam. Ad secundam vero obiectionem dicitur, ꝙ veritas sumit̃ ad minus fundamentaliter & cũ dicitur, quòd nullum fundamentũ remaneret, negatur. Dico enim quòd ad remansionem veritatum negatiuarũ fundamentaliter, non requiritur remansio rerum: vnde veritas istius, nihil est nihil, omni omnino re & intellectu secluso, remanet fundamentaliter: quia si intellectus esset, posset eis suam compositionem adæquare obiectaliter cõponendo hanc, nihil, est nihil: & hæc remãsio sufficit: vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentũ ex parte rei significatæ, nisi modo dicto. Quod enim dicitur quòd veritas fundamentaliter est entitas, verũ est de veritate positiua, non autem negatiua: fundamentum enim negatiuæ veritatis est non esse, & nõ est esse, vt patet.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundũ.*

¶ *Hunc articulum diffuse habes in q. de ve. q. 10. art. 12.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundò respondet quæsito affirmatiue vnica conclusione: Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, esse tus depender a propria causa: ergo posito effectu necesse est causam præexistere: ergò ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam eius esse: ergò Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundùm se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt crediti: si sumantur, vtraque secundùm se, sic non est verùm, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum

ad Hebræos undecimo: ergo Deũ esse non est demonstrabile.

¶ 2 Præterea, mediũ demonstrationis est qđ quid est: sed de Deo non possumus scire quid est, sed solũ quid nõ est: vt dicit Dama. ergo nõ possumus demõstrare Deũ esse.

¶ 3 Præterea, si demonstrare tur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius: sed effectus eius non sunt proportionati ei, cũ ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autẽ ad infinitum non est proportio: cùm ergo causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse; primum enim, quod oportet intelligi de aliquo est, an sit.

Respondeo. Dicendum, ꝙ duplex est demonstratio. vna, quæ est per causam, & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia, & hæc est p ea, quę sunt priora quo ad nos: cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quàm sua causa, p effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quo ad nos, quia, cum effectus dependeant a causa, posito effectu necesse est causam pręexistere. Vnde Deum esse secundum quod non est per se notũ, quo ad nos [d] demonstrabile est per effectus nobis notos

esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis: quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia: iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principi theologiæ, vt crediti autem per accidens: si vero sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula: propter rationẽ in litera positam: & hoc tantum litera intendit: quare esto cautus.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est, vera est quo ad nos: secundũ talem nanque ordinẽ quæstio quid est, sequitur an est: secundũ se autem econuerso: vt in secundo posteriorum docetur.

¶ *Super quæstionis secundæ articulum tertium.*

In titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in 2. Physicor. coment. 26. nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est: ergo non debet hic probari Deum esse: contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla sciẽtia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare sui subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hic duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plene participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medii, scilicet, quod est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministeraliter, scilicet, notis naturali lumine, quę absolute sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuę, scilicet, Deus est. & proponitur quinque viis probãda: quas non est opus formare, cùm & hic, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter,

quòd possunt afferri ad duo: primo ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eo quòd prima via, vt in primo contra Genti. cap. 22 dicitur, non ducit ad motorē, magis immobilem quā sit anima intellectiua. secundā āt, vt dicit Auer. nō ducit, nisi ad corpus celeste, & eius motorem. Reliquarum quoq; nulla magis sursum ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hę rationes, vt nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad cōcludendū quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundū veritatē sunt propria Dei: non curando quomodo, vel qualiter sint, &c. Et ad hoc intentum hic afferunt: & sunt nihil fere difficultatis habentes secundum philosophiam. Et vt melius intelligatur quod dicim⁹, sigillatim explanādo dicitur, quòd primę vię ex parte motus sat est, quòd inferatur, ergo datur primum mouens immobile, nō curādo vtrū illud sit anima cæli, aut mūdi. hoc.n. q̄retur in sequēti q̄ōne. Secūdæ quoq; viæ ex parte efficientis, sat est, φ ducat ad primū efficiēs, nō curādo, an illud sit corpus, vel incorporeū: hoc enim quęretur in sequenti quęstione. Tertiæ vero viæ ex parte necessarii, sat est, quòd ducat ad primum necessarium non ex alio, non curando an sit vnum, vel plura: hoc enim quęretur in quæst. 11. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maxime ens, verum, bonum, nobile, a quo sunt omnium participationes. Et similiter quintæ vię ex gubernatione, sat est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hęc prædicata, scilicet mouens, immobile, primum efficiens, necessarium, non ex alio, maximè ens. & primum gubernans intelligendo, sunt secundum veritatem propria Deo: & ideo concludendo hęc inueniri in rerum natura, concluditur directe, quasi per accidens, quòd Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum substratum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quòd nec rationes Auerrois contra Auicennā, nec Aureoli contra has rationes, sunt contra intentū huius articuli, nisi obiectio contra vltimam, & cōtra propositiones assumptas.

¶ Vnde sciendum est secundo: φ in prima ratione, quę sumpta est ex .7. & 8. Physicorum, sunt duę propositiones impugnatę: Altera est, nihil mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & volūtate, &c. arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quęstio specialis. Altera est, primum est causa medii: hic enim assumitur tam in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandum, quòd non proceditur in infinitum. Et contra eam, licet sit expresse Aristoteles in secundo Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa, seu motor, si necessario dependet a prima causa, seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergo non oportet mediam causam dependere a prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio vero singulorum probatur: & primo, quòd non ex ratione medii: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium: & nō necessario respectu primi & vltimi, vt patet in mediis partibus proportionalibus circuli. Secundo quòd nō ex ratione causę: quia causa vt causa respicit effectum, & nō dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertio quòd non ex ratione composita, scilicet causæ medię: quoniam causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando

fuerit infinitum, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergo Deus esset, nullum malum inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergo Deus non est.

¶ 2 Præterea, Quod potest compleri per pauciora principia, nō fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo possunt compleri per alia principia, supposito, quòd Deus nō sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principium, quod est natura. Ea vero quæ sunt a proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

SED CONTRA est, quod dicitur Exodi 3. ex persona Dei: Ego sum qui sum.

RESPONDEO. Dicendum, φ Deum esse quinque vijs probari potest.

Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur, ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundum quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundum quod est actu. Mouere enim nihil aliud est quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem nō potest aliquid reduci in actū, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis, facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potētia secundum idem, sed solum secundū diuersa, quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergo φ secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, uel quòd moueat seipsum: omne ergo

mediare sufficienter saluat, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, nō exigit dependentiam a prima causa, sed a priore. Et confirmatur: quia secundum te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationem causæ mediæ non requiritur depēdentia a prima, sed a priore, respectu cuius, & posterioris dicatur media.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo φ causa media necessario depēdet a prima, ad cuius euidētiā oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici nō potest. Efficacia namque causæ in illius causalitate actuali cōsistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergo ad hoc φ causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cum igitur causa media vere causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia a prima causa: ergo causa media, vt est causa media, dependet a prima: ergo optime dicit Arist. & habetur in litera, quòd primum est causa medii. Consequentia nota, & antecedēs probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet a prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & nō a priore tantum, vt patet ex conditionali: ergo a prima.

8. Pphis. Tex. 32

¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cum dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cū subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem vero negatur quòd illa conditionalis, scilicet, si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, sit Arist. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namque sequitur optime, quòd cum omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur medię: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur: ergo nō est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.

¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maxime tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. primo. quòd aliud est esse maxime tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde nō assumitur hic quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maxime tale, &c. Secundo, quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam proprie, vel exemplarem: hoc in loco confuse assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maxime ens bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuā proprium est Dei. Tertio, quòd cætera illius generis possunt accipi

cipi dupliciter, scilicet absolute, id est, secundum totum id quod sunt; & possunt accipi secundum rationem illius generis: in proposito non sumuntur absolute: sed secundum quòd habent illius rationem: non enim maxime calidum diximus causam reliquorum calidorum secundum substantiam & totum quod sunt: sed solum inquantum calida sunt: ita φ sensus propositionis assumptæ est, maxime habens rationem aliquā formalem est causa siue exemplaris, siue effectiua reliquorū habentium eādem rationē formalē vt sic. Ex hoc patet φ instātia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maxime color. Tum quia si eēt maxime color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolute, sed quantum ad rationem coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarē reliquorum colorū q̄ten⁹ colores sunt, nullum incōueniēs est: cum perfectiora sint naturaliter exēplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quanto magis accedunt ad albedinem, tanto plus habent lucis, & consequēter perfectionis ratione coloris. Circa quintam viam est instātia quoque Aureoli: quā tamen prius excluserat. S. Tho. 3. contra Genti. ca. 63. scilicet φ quidditates rerum naturaliū sunt sufficientes causæ effectuū, qui naturaliter apparēt ordinatę, &c. in vniuerso: vide ibidem. & in q. de ve. q. 5. art. 2. & inuenies rationem insufficiētiæ, esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorum, &c. præter eā, quæ hic ponitur in responsione ad secundum: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo physi. ergo aut a se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.

¶ Circa solutionē primi argumēti aduerte, quòd responsio literæ cōsistit in negatione consequentiæ: quia tamen non assignatur causa in cōmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in communi

φ mouet oportet ab alio moueri. Si ergo id a quo mouet moueat, oportet & ipsum ab alio moueri; & illud ab alio: hic aūt nō est procedere in infinitum: quia sic nō esset aliquod primum mouens, & per consequēs nec aliquod aliud mouēs, quia mouentia secunda non mouēt nisi per hoc quòd sunt mota a primo mouente, sicut baculus nō mouet nisi per hoc quòd est motus a manu: ergo necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod a nullo mouetur[c]: & hoc omnes intelligunt Deum.

553

Ex 2. Met.

Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarū efficientiū, nec tamē inuenitur, nec est possibile φ aliquid sit causa efficiens suiipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile: nō autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis, primū est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantū: remota autem causa, remouetur effectus: ergo, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiēs: & sic nō erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum: ergo est necesse ponere aliquam causam efficiētem primam[c]: quam omnes Deum nominant.

234.

Tertia via, est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cum quædā inueniantur generari & corrumpi; & per consequens possibilia esse & non esse. Impossibile est autem omnia quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est nō esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset: quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inciperet esse, & sic modo nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergo omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessarijs, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est*: ergo necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis alijs: quod omnes dicunt Deum.

Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minus bonum & verum & nobile: & sic de alijs huiusmodi. Sed magis & minus dicuntur de diuersis secundum quod appropinquant diuersimode ad aliquid, quod maxime est: sicut magis calidū est, quod magis appropinquat maxime calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maxime ens: nam quæ sunt maxime vera, sunt maxime entia, vt dicitur secundo metaphysi. * Quod autem dicitur maxime tale in aliquo genere est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa omnium calidorum, ut in eodem libro dicitur. Ergo est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

Quinta uia sumitur ex gubernatione rerum: uidemus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operātur propter finem: quod apparet ex hoc φ semper aut frequentius eodem modo operantur, ut consequantur id quod est optimum. Vnde patet φ non a casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente[c]: sicut sagitta a sagittāte: ergo est aliquid intelligens, a quo omnes res naturales ordinantur ad finem[c]: & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergo dicen-

loquendo scito primo, quòd vnum oppositorum excludere reliquum, potest dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiue: formaliter quidem, vnum oppositorum non excludit reliquum, nisi a suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonum diuinum infinitum est, omne malum excludit formaliter a Deo, non autem a creatura: quia nō recipitur in creatura: sed in ipso tantum Deo. Effectiue vero vnum oppositorum excludit reliquum, secundum quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aere, secundū quod assimilat sibi aerem in esse calido: & iuxta hanc oppositionem procedit argumentum: quòd si vnum oppositorū est infinitum, reliquum non solum excluditur ab eo formaliter, sed etiā effectiue in quocunque inuentū fuerit: & hoc propter infinitatem suæ efficaciæ, cui nihil resistere pōt, nisi aliud oppositum etiam esset infinitum. Scito secundo, quòd Scot. in 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primum, examinans hanc conditionalem dicit, ipsam veram nō solum formaliter: sed effectiue in oppositis naturaliter agentibus, non autem in agentibus voluntarie. Et soluit argumentum ad propositum, quia bonū infinitum agit volūtarie: in litera autē, simpliciter negatur consequentia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis, sequitur esse aliqua mala, ex quibus bonum resultet. Sed quoniam, vt dictum est, ista respōsio immiscet modū causandi, scilicet per volūtatem, attribuēdo mala permissioni diuinę, quæ ad volūtatem spectat: ideo particularis est: vniuersaliter autem distinguēdum videtur antecedēs: quoniam oppositū infinitū cōtingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut si ignis esset infinite calidus. 118
Calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quādam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile 136

In iam dictis in isto art.

2. metaphys. com. 4. tomo. 3.

Enchirid. ca. 11. circ. principium habetur tom. 3,

dum, quòd ſicut dicit Auguſt. * in enchirid. Deus cum ſit ſumme bonus, nullo modo fineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi eſſet adeo omnipotens, & bonus, ut bene faceret etiam de malo ᶜ: hoc ergo ad infinitam Dei bonitatem pertinet: vt eſſe permittat mala, & ex eis eliciat bona.

G

AD SECVNDVM dicēdum, quòd cum natura propter determinatum finem operetur ex directione alicuius ſuperioris agentis ᶜ: neceſſe eſt ea quæ a natura fiunt etiam in Deum reducere, ſicut in primam cauſam. Similiter etiā quæ ex propoſito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem cauſam quæ non ſit ratio & voluntas humana: quia hæc mutabilia ſunt & defectibilia: oportet autem omnia mobilia & deficere poſſibilia reduci in aliquod primum principium immobile, & per ſe neceſſarium: ſicut oſtenſum eſt.

*In iſto art.

H

QVAESTIO III.

De Dei ſimplicitate, in octo articulos diuiſa.

COGNITO de aliquo an ſit, inquirendū reſtat quomodo ſit, vt ſciatur de eo quid ſit. Sed quia de Deo ſcire non poſſumus quid ſit, ſed quid non ſit: non poſſumus conſiderare de Deo quomodo ſit, ſed potius quomodo non ſit.

¶Primo ergo cōſiderandum eſt quomodo non ſit.

¶Secundo. quomodo a nobis cognoſcatur.

¶Tertio. quomodo nominetur.

POTEST aūt oſtendi de Deo quomodo non ſit remouendo ab eo ea, quæ ei non conueniunt, vtpote compoſitionem, motum, & alia huiuſmodi.

¶Primo ergo inquiratur de ſimplicitate ipſius, per quam remouetur ab eo compoſitio. Et quia ſimplicia in rebus corporalibus ſunt imperfecta & partes.

¶Secundo. inquiretur de perfectione ipſius.

¶Tertio. de infinitate eius.

¶Quarto. de immutabilitate.

¶Quinto. de vnitate.

Circa primū quærunt⁹ octo.

¶Primo. Vtrum Deus ſit corpus.

¶Secundo. Vtrum ſit in eo compoſitio formæ & materiæ.

¶Tertio. Vtrum ſit in eo compoſitio quidditatis, ſiue eſſentiæ, vel naturæ, & ſubiecti.

¶Quarto. Vtrum ſit in eo compoſitio, quæ eſt ex eſſentia & eſſe.

¶Quinto. Vtrum ſit in eo compoſitio generis & differentiæ.

¶Sexto. Vtrum ſit in eo compoſitio ſubiecti & accidentis.

¶Septimo. Vtrum ſit quocunq; modo cōpoſitus vel totaliter ſimplex.

¶Octauo. Vtrum veniat in compoſitionem cum alijs. B

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus ſit corpus.

14

1. cōtr. c. 26. Et li. 2. c. 3. princ. Et li. 4. c. 11. col. 2. Et opus 3. c. 16. & 17.

AD PRIMVM ſic procedit̄. Videtur ꝙ Deus ſit corpus: corpus. n. eſt quod habet trinam dimenſionem: ſed ſacra ſcriptura attribuit Deo trinam dimenſionem: dicitur enim Iob. 2. Excelſior cælo eſt, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? longior terra menſura eius & latior mari: ergo Deus eſt corpus.

¶2 Præt. Omne figuratum eſt corpus, cū figura ſit qualitas circa quātitatem: ſed Deus videtur eſſe figuratus, cum ſcriptum ſit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. figura enim imago dicitur, ſecūdum illud Heb. 1. Cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius: id eſt, imago. ergo Deus eſt corpus.

¶3 Præt. Omne quod habet partes corporeas eſt corpus: ſed ſcriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob. 41. Si habes brachiū vt Deus. & in pſal. Oculi Domini ſuper iuſtos: &, dextera Domini fecit virtutem: ergo Deus eſt corpus.

Pſal. 33. & 117.

¶4 Præt. Situs non cōuenit niſi corpori: ſed ea, quæ ad ſitū pertinent, in ſcripturis dicuntur de Deo: dicitur enim Eſaiæ 6. Vidi Dominū ſedentem. & Eſaiæ 3. Stat ad iudicandū Dominus. ergo Deus eſt corpus.

¶5 Præt. Nihil poteſt eſſe terminus localis a quo, vel ad quē, niſi ſit corpus vel aliquod corporeū: ſed Deus in ſcriptura dicitur eſſe terminus localis vt ad quem, ſecūdū illud Pſal. Acce. ad eum, & illu. & ut a quo, ſecundum illud Hierem. 17. Recedētes a te in terra ſcribētur: ergo Deus eſt corpus.

Pſal. 33.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioan. 4. Spiritus eſt Deus.

RESPONDEO. Dicēdum abſolute Deum non eſſe corpus: quod tripliciter oſtendi poteſt.

Primo quidem, quia nullum corpus mouet non motum: vt patet inducendo per ſingula. Oſtenſum eſt autem ſupra *, quòd Deus eſt primum mouens immobile: unde manifeſtum eſt ꝙ Deus nō eſt corpus.

Q. 2. art. 3.

B Secūdo, quia neceſſe eſt id, quod eſt primum ens, eſſe in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in uno & eodem quod exit de potentia in actum, prius ſit potētia quàm actus tempore, ſimpliciter tamen actus prior eſt potentia, quia quod eſt in potentia, nō reducitur in actū niſi per ens actu. Oſtenſum eſt autē ſupra * quod Deus eſt primum ens. Impoſſibile eſt igitur ꝙ in Deo ſit aliquid in potentia: omne autē corpus eſt in potentia: quia cōtinuum C inquātum huiuſmodi, diuiſibile eſt in infinitum: impoſſibile eſt igitur Deum eſſe corpus.

Q. præced. art. 3.

Tertio, quia Deus eſt id quod eſt nobiliſſimū in entibus ut ex dictis patet *. Impoſſibile eſt autē aliquod corpus eſſe nobiliſſimū in entibus: quia corpus aut eſt uiuum, aut non uiuum. Corpus autem uiuum, manifeſtum eſt quòd eſt nobilius corpore nō uiuo: corpus autem uiuum non uiuit inquantum corpus, quia ſic omne corpus uiueret: oportet D igitur quòd uiuat per aliquid aliud, ſicut corpus noſtrum uiuit per animam. Illud autem, per quod uiuit corpus, eſt nobilius quàm corpus: impoſſibile ē igitur Deū eē corpus.

Q. præced. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt *, Sacra ſcriptura tradit nobis ſpiritualia & diuina ſub ſimilitudinibus corporalium. unde, cum trinam dimenſionem Deo attribuit ſub ſimilitudine quantitatis corporeæ, quantitatem uirtualē ipſius deſignat: utpote per E profunditatē, virtutē ad cognoſcēdū occulta: ꝑ altitudinē, excellētiā uirtutis ſuper oīa: per longitudinē, durationem ſui eſſe: per latitudinē, affectum dilectionis ad omnia. * Vel ut dicit Dionyſ. 9. ca. de diu. no. per profunditatem Dei, intelligitur incomprehenſibilitas ipſius eſſentiæ: per longitudinem, proceſſus uirtutis eius, omnia penetrantis: per latitudinem uero, ſuperextēſio eius ad omnia inquantum, ſcilicet ſub eius

Q. 1. art. 9

Cap. 9 parum a medio

nicabile aliis ſecūdum eandem rationem, alioquin poſſent eſſe plures dii, quamuis ſit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd ſi vnum oppoſitorum communicabile ſm eādem rōnem eſt infinitum, reliquum nō erit nec in eodem ſuſceptibili, nec in alio quocunq;. Si aūt vnum oppoſitorū incōmunicabile ſm eandē rationem: participabile tamen eſt infinitum: optime ſequitur, quòd reliquum formaliter excludet a ſe, ſed non ſequitur: ergo reliquum effectiue excludet a quolibet, etiam ſi ponatur naturaliter agere. Et ratio eſt: quia agens infinitū finite participatum non excludit a participantibus totaliter ſuum oppoſitū: ſed oppoſitum infinitum incommunicabile, ſeu bonum infinitum eſt huiuſmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim ſol eſſet infinite calidus, & calor non eſſet communicabilis inferioribus ſecundum eandem rationem, ſed ſecundum quandam analogam imitationem tantum: ſol inquantum calidus eſſet infinitum agēs, finite tamē participatum: quia non ſecundum eandem rationē: ac per hoc nō produceret in aliquo niſi caloris finitam participationē: & cōſequēter nō excluderet oē frigus a participantibus ipſum, qa cū calore finite impreſſo ſtat aliquis gradus frigoris. Patet & rōne, quia quantæcunq; virtutis ſit agens, nō excludit effectiue oppoſitum, niſi inquantum eſt incompoſſibile effectui: ſed exiſtente agente infinito in ſe, finite autem participato, effectum non oportet eſſe incompoſſibilem cuilibet gradui oppoſiti: quia effectus finite habet rationem vnius oppoſiti: ergo agens infinitum, finite tantum participatum, non tollit effectiue totaliter ſuum oppoſitum. Et propterea Deus glorioſus, qui eſt infinitum bonum, etiā ſi naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniuerſo: quoniam finite tantum participatur a quocunque: & ex bonitate ſua prodiret vniuerſitas bonitatum conſtituentium gradus diuerſos in vniuerſo: ex quorum naturis neceſſe eſt oriri malum, ſicut ex natura lupi, mors agni: & ex natura elementorum corruptio miſtorum, &c. Et ideo eleuando rationem in litera aſſignatam, merito negatur conſequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur, mala eſſe, propter bonum tamen vniuerſi: & non oritur mala non eſſe. Et ſic ad infinitam Dei bonitatem ſpectat, quòd malum ſit in effectibus ſuis: nō in ſeipſo.

¶ *Super Quæſtionis tertiae articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum eſt in præcedenti articulo, probando ipſum eſſe; manifeſte pateat quòd non poteſt cadere in mentem alicuius Deum eſſe accidens, ſed oportet ipſum eſſe ſubſtantiam: idcirco, terminata quæſtione an eſt, ex qua ſcitur ens de Deo, & ex annexis liquido cōſtante quòd eſt ſubſtantia, ſtatim inquirit nūc, an ſit corpus, id eſt, an ſit ſubſtātia corporea: ita quòd ly corpus, hic ſumitur proprie pro corpore quod eſt in prædicamēto ſubſtantiæ, ſiue illud ſit res ſimplex, vt Auerrois credit de corpore cæleſti, ſiue non inueniatur ſimplex, non eſt curæ: Huiuſmodi autem ſubſtantia trinam habet dimēſionem annexam ſm oēs, ſiue ipſa trina dimenſio ſit idem quod ipſa, ſiue non. Nullum. n. horum variat propoſitum. Subſtantia autem corporea hoc mo- F do ſumpta, non ſolum diſtinguitur contra incorporeā, puta immaterialem ſubſtantiam: ſed etiam contra non corpus. i. formā etiam, quæ eſt corporis actus: neutrum. n. horum eſt ſubſtantia corporea: vt ly corporea eſt differentia intrinſeca conſtituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur ſubſtantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus, quarum ſunt formæ: & ſic ſumitur corpus ꝓprie, vt patet ex ſecundo de anima in principio, vbi Ariſt. quærit, an anima ſit corpus: & hoc modo ſumit̄ hic, vt ſingulariter ēt cōtra ꝓteruos apparet ex tertia rōne i' corpe adducta.

¶Eſt ergo ſenſus tituli: an Deus ſit corpus. i. ſubſtātia, quæ vere & proprie eſt quanta, ſeu extenſa an nō: ſed vel inextenſa oīno, aut extēſe actus: aut quouis alio mō ab ipſa corpulentia diſtinguat̄.

¶In corpore, vna cōcluſio reſpōſiua q̄ſito negatiue. De⁹ nō eſt corpus: probatur tripliciter. Primo, Deus eſt primū mouens immobile: ergo non eſt corpus. Antecedēs patet ex art. præcedente. Conſequētia probatur: qa nullū corpus eſt mouēs immobile: quod probatur inductiue.

¶Circa illam propoſitionem: nullum corpus mouet nō motū, aduerte ꝙ dupliciter intelligi pōt. Primo ſumendo ly nō motum I actu vel potentia: & ſic eſt manifeſta & vere patet inductiue: & ſic conſonat minori. ſ. Deus eſt mouens immobile, & habetur intentum. Secundo ſumendo ly non motum, actu: & ſic propoſitio habet difficultatem: nec apparet inductiue: ſed eget ratione & limitatione: inductioni ſiquidem obſtat, ꝙ magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & coloratū immutat viſum, &c. unde iudicio meo primo modo ſumitur hic. Veruntamen ſecundo etiā modo eſt vera, loquendo de motione pure locali, & ratio eius aſſignatur in 1. contra Gent. c. 20. quia mouens oportet ſimul eſſe cum moto: ex hoc. n. euidenter ſequitur, ꝙ corpus mouens non poteſt manere, & corpus motum mutare locum: qm̄ ſi motum tm̄ locum mutat, deſinit eſſe ſimul cū corpore mouente, quod manere ſupponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouēte motum eſt. Et ex hoc apparet excluſio inſtantiarum: qm̄ non de motione pure locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete aūt & ſimilibus habes ab Auerr. 7. K phyſi. cōmen. 10. ꝙ ipſa non mouēt, ſed alia mouentur ad ipſa: quāuis nō vndecunq; ꝑꝑ priuationem diſpoſitionis, quā ab eis per modum alterationis ſpiritualis acquirūt alicubi: ſed de his, cū erit ſermo de dependentia reliquorū motuū a motu cæli, amplius dicet̄: nunc hæc ſufficiant hic, vbi ex locali motu ꝓcedit̄.

¶Secundo. Deus eſt primum ens: ergo actus purus: ergo non eſt corpus. Antecedens patet ex præcedenti art. Prima cōſequentia probatur. Actus eſt ſimpliciter prior potentia: ergo primum ens eſt actus abſq; potentia: quod eſt eſſe actum purū. Aſſumptum declaratur, oſtendendo differentiā ordinis inter actum & potentiam ſimpliciter, & reſpectu alicuius, cui conuenit vtrunq;: quia ſ. in reſpectu ad hoc potētia eſt prior: ſed ſimpliciter nō in hoc, vel in illo, actus eſt prior: quod probatur: quia omne quod eſt in potentia, non reducitur ad actum, niſi per aliquod ens actu. Secunda vero conſequentia probatur: omne corpus eſt in potētia: ergo. Aſſumptum probatur: quia omne corpus eſt continuū, in cuius ratione cadit potentia ad diuiſionem: eſt enim diuiſibile in ſemper diuiſibilia, vt dicitur in 6. phyſic.

¶Tertio, Deus eſt nobiliſſimum omnium entium: ergo non eſt corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. conſequentia probatur: quia corpori repugnat eſſe nobiliſſimum: quod probatur. Corpus aut eſt viuum, aut non viuum: ſed neutrum eſt nobiliſſimum: quia non viuo viuum præſtat: & viuo præſtat id quo viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara ſunt. Verūtamen propter inſtātiam quorundā illa propoſitio, Viuēs eſt nobilius non viuēte, quibuſdā non videtur vera: qa ſequeretur ꝙ formica eſſet nobilior cæleſti corpore: quod cōmuniter tenetur non viuere: & tamē ſi compararetur ad formicā, nō in quātum viuit, ſed inquātū cæleſte corpus, facilis eſt reſponſio. Dicitur enim ꝙ formica vt viuēs, eſt nobilior corpore cæleſti ſecluſa vita: & hoc eſt neceſſarium: quia hoc nihil aliud eſt q̄ dicere, ꝙ anima eſt nobilior quocūq; corpore. Totus nāque ordo animarū eſt ſupra totum ordinem corporum, vt patet. Sed ſi ſecundum veritatem cælum nō eſt viuum: tunc difficilior eſt reſpōſio: nō enim pōt dici ꝙ iſta comparatio eſt vera formaliter: & nō ſimpliciter. i. ꝙ viuēs vt ſic, eſt nobilius non viuente vt ſic. Tum quia iſta comparatio eſſet puerilis: cum lapis vt ſic, ſit etiā nobilior ñ lapide vt ſic, & vniuerſaliter oē poſitiuū ſua negatione. Tum quia non haberetur intētum in propoſito, intendit enim deſtruere Deū eſſe in latitudine corporū: quia vita eſt nobilior corporeitate. conſtat namq;, quòd gradus vitalis in vniuerſo ſuperior eſt gradu naturæ, vt diſtinguitur natura cōtra animam, & quòd corporeitas ſm totam latitudinē ſuam clauditur infra ordinem vitæ. igitur non ſm quid, ſed ſimpliciter tota latitudo corporis eſt infra latitudinem vitæ: & propterea ſi Deus eſt nobiliſſimum ens, non pōt eſſe corpus: quia datur ordo ſuperior, ſ. vitalis, in quo patet eſſe viuentia. Dicendū ergo eſt, quòd viuentia ſunt ſimpliciter nobiliora nō viuentibus, vt rōne adducta patet &. 16. de animalibus habetur. Et ꝙ ſi cælum non eſt viuum, ꝙ formica eſt ſimpliciter nobilius A ens q̄ cælum: cælum tn̄ eſt nobilius corpus q̄ formica: & ꝑꝑ hāc nobilitatē in genere corporum multæ nobilitates ſm quid reſpectu vitæ ſibi conueniunt: puta incorruptibilitas, &c. Ariſt. tn̄ 1. Ethic. dicit, corpora cæleſtia eſſe nobiliora ēt homine: quia tenet illa viuentia, vt expreſſe in ſecundo cæli ſupponēdum eſſe dicit.

¶ *Super Quæſtionis tertiae Articulum ſecundum.*

IN titulo aduerte, ꝙ licet apud San. Tho. doctrinam eſſe corpus & eſſe cōpoſitū ex materia & forma, conuertantur, & idem ſint, attamen nō vt idē apud alios nec conuertuntur. Auerr. n. ponit corpus in cælo: & tamē non cōpoſitū ex materia & forma. Auicebron autem ponit cōpoſitum ex materia & forma in ſubſtātiis ſpiritualibus: & tamē non corpus: ideo vt omnifariam cōpleta ſit doctrina, præſens mouet qō: an Deus ſit compoſitus ex materia & forma: & ꝑpea oēs rōnes in litera poſitæ vtunt̄ mediis abſtrahentibus a corporeitate & quantitate, quatenus excludant ēt materiā ſpūalem.

¶In corpore vna cōcluſio reſpōſiua quæſito negatiue: impoſſibile eſt in Deo eſſe materiā, probat̄ tripliciter. Primo. De⁹ eſt purus actus: ergo nō habet materiam, probatur ſequela, qa materia eſt in potentia. Secūdo, Deus eſt primū bonū & optimum: ergo bonū nō per participationē, ſed per eſſentiā: ergo non eſt cōpoſitus ex materia & forma. Antecedens ex præcedentibus patet. prima cōſequentia probatur: bonū per eſſentiam prius eſt bono per participationē: ergo ſi Deus eſt primum, &c. ſecūda vero, cōpoſitum eſt bonum per ſuā formā: ergo per participatione, ſm. ſ. ꝙ materia participat formā: ergo ſi, &c. Tertio, De⁹ eſt prima cauſa efficiens: ergo eſt primū & per ſe agens: ergo eſt primo & ꝑ ſe forma: ergo nō eſt cōpoſitus ex materia & forma. Antecedēs cū prima conſequentia relinquitur pro conſtanti. Secunda vero probatur. omne agens agit per ſuam formam: ergo vnumquodq; ſic ſe habet ad eſſe agens, ſicut ad eſſe formam, & econuerſo: ergo

protectione,omnia continentur.

Ad secundum dicendum, quòd homo dicitur esse ad imaginē Dei,non secundum corpus, sed secundum id,quo homo excellit alia animalia: unde sequitur Gen. 1. postquam dictum est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostrā,ut præsit piscibus maris,&c. G excellit aūtē homo oīa aīalia quātū ad rōnē & intellectū: unde secundū intellectum & rōnē,quæ sunt incorporea, homo est ad imaginem Dei.

Ad tertium dicēdū, ꝙ partes corporeæ attribuunt̄ Deo in scripturis,rōne suorū actuū secundum quandam similitudinē[e] sicut actus oculi est videre: vnde oculus de deo dictus, significat uirtutē eius ad uidendum,modo intelligibili nō sensibili: & simile est de alijs partibus.

Ad quartum dicendū, ꝙ etiā ea q̄ ad sitū ptinēt nō attribuuntur Deo, nisi secūdū quādā similitudinē,sicut dicit̄ sedens ꝑꝑ suam immobilitatem & authoritatē: & stās propter suā fortitudinem ad debellandum omne quod aduersatur.

Ad quintum dicendum,ꝙ ad Deū nō accedit̄ passibus corpalibus cum ubiq; sit:sed affectibus mētis: & eodē mō ab eo recedit̄: & sic accessus & recessus sub similitudine localis mot⁹ designāt spūalē affectū.

ARTICVLVS. II.

Vtrū ī Deo sit cōpositio formæ et mate.

Ad secundum sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quod habet animā est compositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed scriptura attribuit animam Deo. introducitur enim ad Hebr. 10. ex persona Dei, Iustus autem meus ex fide viuit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. ergo Deus est cōpositus ex materia & forma.

¶ 2 Præt. ira,gaudium & huiusmodi sunt passiones coniuncti, * ut dicitur 1. de anima: sed huiusmodi attribuūtur Deo in scriptura. dicitur enim ī Psal. Iratus furore Dominus in populum suū: ergo Deus ex materia & forma est compositus.

¶ 3 Præt. Materia est principiū indiuiduationis: sed Deus uidet̄ esse indiuiduū: nō.n.de multis prædicat̄. ergo ē cōposit⁹ ex materia & forma.

Sed contra. Omne cōpositū ex materia & forma est corpus: quātitas.n.dimensiua est q̄ primo in hęret materiæ: sed Deus non est corpus, ut ostensum est*. Ergo Deus nō est cōpositus ex materia & forma. (Art. præced.)

Respondeo. Dicendum, ꝙ īpossibile est in Deo esse materiā.

Primo quidem, quia materia est id,quod est in potentia: * ostensum est autem, ꝙ Deus est purus [d] actus non habens aliquid de potentialitate, unde impossibile est, ꝙ Deus sit compositus ex materia & forma. (Q. 2. art. 3. D. 467.)

H Secundo, quia omne compositū ex materia & forma est perfectū & bonum per suam formā: unde oportet quòd sit bonum per participationem secundum quod materia participat formam. Primum autē quod est bonum & optimum quod Deus est, non est bonum per participationē: quia bonum per essentiā, prius est bono per participationem: unde impossibile est, quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

I Tertio, quia unumquodq; agens agit per suam formam: unde secundum quod aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quod sit agens: quod igitur primū est & per se agēs, oportet ꝙ sit primo, & per se forma. Deus aūt est primū agens, cū sit prima cā efficiēs, ut ostēsum ē. [e]Est igitur per essentiā suā forma, & non cōpositus ex materia & forma. (Q. præced art. 3.)

Ad primum ergo dicendū, ꝙ anima [d] attribuit̄ Deo ꝑ similitudinē actus: quod.n. volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud K dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum voluntati ipsius. (D. 462.)

Ad secundum dicēdū, quòd ira & huiusmodi attribuunt̄ Deo secundū similitudinem effectus: qa enim proprium est irati punire, eius ira

si est primum & per se agens, est primo & per se forma &c.

¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur ly primum in antecedente & consequente, Nam in antecedente sumitur, vt notat ordinem prioritatis respectu cęterorum efficientium: in consequente vero sumitur, vt significat secūdū quod ipsum, vt in primo posteriorū distinguitur,primo, cōtra per se & de omni: ita ꝙ ex hoc quòd Deus ē inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primo,id est, secundum quod ipsum efficiens: & tenet sequela, quoniam non contingenter, sed necessario: & secūdum essentialem causalitatem super alia efficientia,cōuenit ei esse primam inter efficientes causas, vt de se patet. his enim cōstantibus,iam patet quòd ei conuenit esse agēs nō per aliud. (a 10) & quod quibuscunque conuenit, conuenit per ipsum: igitur est primo agens iuxta doctrinam analyticam.

¶ Circa consequentiam assumptam in probatione secundæ consequentiæ, illam scilicet, agens, agit per suā formam,&c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedēte assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est quòd vnūquodque sicut se habet ad formam,ita se habeat ad rationem agendi: & consequēter ad esse actiuum a priori procedendo: & econuerso a posteriori ꝓcedendo: (15 1. contra cap. 12. & 26. Et opus.3.c.9) sicut aliquid se habet ad esse actiuum,ita se habeat oportet ad rationē agendi: & consequēter ad formā, ac per hoc valet secūda consequentia, si aliquid est primo actiuū, est primo ratio agēdi & forma, & sic non est compositum ex materia & forma. Hanc autem conuertibilitatē insinuat litera. (Text. 12. & 14 & 15. tomo 2) dum primo dicit, ꝙ secundum quod aliquid se habet ad formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: & deinde conuertibilitatem subaudiendam volens subdit,quod igitur est per se,primo agens,est primo & per se forma.

¶ Sed circa hæc occurrit dubiū: qm̄ hic processus videtur sophisticus:qm̄ sub hoc cōi.s.se habere ad formā, descenditur determinate ad hoc speciale.s.esse formam:vnumquodq;.n.ita se habere ad formā,vt ad esse agens,verissimum est:sed ex hoc nō licet sub sumere:vnūquodq; ita se habere ad esse formā,sic ut ad esse agēs. Tum quia est sophisma consequentis. Tum quia hoc falsum est, qm̄ ignis nō ita se habet ad esse calorē,sicut se habet ad esse cale-

F factiuum:quia ignis est primo calefactiuus.non tn̄ est primo calor,imo nō est calor,sed habens illū per se primo: & tamen calor est forma illa,quæ est ratio calefaciendi:igitur ex hoc ꝙ aliquid est per se primo agens,nihil aliud inferri potest, nisi quod per se primo habet formā,quæ est rō agendi: & non ꝙ sit per se primo forma, vt in litera sit,&c.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ oportet hic aduerter̄ duo. primo,quid importet ly per se primo:secūdo, ꝙ sermones interpretandi sunt semper ſm subiectam materiam:ex his.n.omnia erunt manifesta. Per se primo tale vt dicitur.1.poste. sigñat ꝙ sit tale nō per aliud, & reliqua sint talia ꝑ ipsum:sed cū dr̄,nō ꝑ aliud,excludunt̄ non solum extrinseca,sed ēt partes, vt dicit̄ 7. Phy.ita ꝙ illud, qd̄ est tale rōne partis, non est per se primo tale:ac per hoc, illud cui cōuenit esse agēs rōne partis.s.formæ, non est per se primo agens: sed neq; ꝑ accidēs,sed per aliud.s. per partem. Et ꝑpea nullum cōpositū ex materia & forma, potest esse per se primo actiuū,qm̄ oia agunt non se totis: quia nō rōne materiæ: repugnat .n.ei esse rōnē agendi, cum de rōne eius sit potētia opposita actui, qui est rō agendi.Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nō solū licet inferre se habere ad formā,sed se habere ad esse formā:vt in litera factū est:& ecōuerso fieri posset a priori, nec vllū est sophisma. Ad instantiā aūt de calore dr̄, ꝙ si sermones ponderent̄ ſm materiā subiectā, non fieret hæc obiectio: esse.n.actiuū in cōi,nullā iperfectionē includit.conuenireq; potest alicui rei subsistēti in natura ꝑ se primo ꝓpriissime vt loquimur: esse vero calefactiuū imperfectionē claudit: qm̄ dicit esse actiuū sic.i. materialiter:& īpossibile est ꝙ conueniat alicui primo simpliciter & absolute loquēdo:qa oportet ꝙ cōueniat cōposito ex materia & forma, cui non pōt cōuenire agere nisi ſm partē,sed tn̄ hmōi materiales actiuitates ſm proprias rōnes sumptæ,dicunt̄ cōuenire alicui primo. eo mō quo possibile est inueniri primo in talium cōueniētia.i.in genere materialiū agentiū,& nō simpl'r.Et ꝑpea instantia nō est cōtra ꝓpositū:qm̄ licet de igne & calore & aliis materialib⁹ rōnibus actiuis,nō appareat vis cōsequētiæ:hoc est,qa in eis nō inuenit̄ esse agens nec esse tale agēs primo,sed esse tale agēs primo in genere agentiū materialiū:vbi primitas non excludit partē,& tn̄ cōstat partē excludi ꝑ primitatē simpl'r.Stat igit̄ vis cōsequē tiæ,

punitio metaphorice vocatur.

Ad tertium dicendum, ꝙ formæ, quæ sunt receptibiles in materia, indiuiduantur per materiam, quæ non potest esse in alio, cum sit primum subiectum substans: forma vero quantum est de se, nisi aliquid aliud impediat[d], recipi potest a pluribus. Sed illa forma, quæ non est receptibilis in materia, sed est per se subsistēs, ex hoc ipso indiuiduatur, quòd non potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus. vnde nō sequitur quòd habeat materiam.

ARTICVLVS. III.

Vtrum sit idem Deus quod sua essentia, uel natura.

Ad tertium sic proceditur. Videt̄ ꝙ non sit idem Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est ī se ipso, sed essentia vel natura Dei, quę est deitas, dicit̄ esse in Deo: ergo videt̄ ꝙ Deus nō sit idem quod sua essentia vel natura.

¶ 2 Præt. effectus assimilat̄ suæ causæ: quia omne agens agit sibi simile[e]: sed in rebus creatis non est idē suppositū quod sua natura (nō enim idē est homo qd̄ sua humanitas) ergo nec Deus est idem qd̄ sua deitas.

Contra. de Deo dr̄ ꝙ ē vita, & nō solū quod est viuēs, vt patet Ioā. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut āt se hēt vita ad viuētē, ita deitas ad Deum: ergo Deus est ipsa deitas.

Respondeo. Dicendum, quòd Deus est idē quod sua essentia uel natura. Ad cuius intellectū sciendum est, quòd in rebus cōpositis ex materia & forma necesse est quòd differant natura uel essentia & suppositū: quia essentia uel natura comprehendit in se illa tantū, quæ cadūt in diffinitione speciei[e]. B sicut humanitas cōprehendit in se ea, quæ cadunt in diffinitione hominis: his enim homo est homo: & hoc significat humanitas; hoc s. quo homo est homo. Sed materia indiuidualis cū accidentibus omnibus indiuiduantibus ipsam non cadit indiffinitione speciei[c]: non enim cadunt indiffinitione hominis hæ carnes & hę ossa, aut albedo, uel nigredo, uel aliq̄ huiusmodi: unde hę carnes & hęc ossa, & accidentia designantia hanc materiā C non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quod est homo includuntur: unde, id quod est homo, habet in se aliquid quod nō habet humanitas: & propter hoc nō est totaliter[d] idem homo & humanitas: sed humanitas significat̄ ut pars formalis hominis: quia principia diffinientia habent[d] se formaliter, respectu materiæ indiuiduantis. In his igitur[d], quæ nō sunt cōposita ex mareria & forma, in quibus indiuiduatio non est per materiam indiuidualem, id est, per hāc D materiam, sed ipse formæ per se

tiæ,quòd si Deus est per se primo agens:ergo est per se primo forma:quia per se primo agens,est agens non per aliud,id est, nec ēt per partem,sed se toto:ac per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

¶ In rñsione ad tertiū,dubiū nascit̄ ex Durādo cōtra assignatam ibidē cām indiuiduationis.s.recipi in materia,vel nō posse recipi in ea. (D. 731: 171) Indiuiduū dr̄ indiuiduū ꝑ negationē diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora:& est in diniduū ꝑ negationē essendi in alio sicut ī subiecto inferiori, & nō ꝑ negationē essendi in alio,sicut ī subiecto informationis: (D. 634.) sed tā recipi in materia q̄ nō posse recipi ī illa,spectāt ad esse & nō esse in alio, sicut ī subiecto informationis:ergo nihil horum spectat ad indiuiduationē: sed æquiuocatio cōmissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum: (16 2. contra 42. & 45. Et opu.3.c.10) Maior patet: alioquin hoc albū nō esset idiuiduū: cū sit in alio, sicut in subiecto informationis.s.ī hac substātia. Minor vero est per se nota. Et cōfirmat̄: materia nō est primum subiectū ꝑdicationis .i.infimū subiicibile: sed est primū subiectū informationis: (103 118) ergo ex hoc ꝙ ē primū subiectū,nō est indiuiduās,consequentia nota,antecedēs ꝓbatur: qa materiæ etsi cōueniat ex se negatio essendi in alio vt ī subiecto informationis, nō tn̄ cōuenit ei negatio eēndi in alio vtī subiecto īferiori: qm̄ mā ē quoddā vl'e, & ꝑdicat̄ de hac illa mā ut vl'e & superius de suis īferiorib⁹,vt patet:alioquin materia nō esset scibilis,cū sciētia nō sit nisi vniuersaliū:male igit̄ videt̄ litera assignasse rōnē indiuidui ex materia.

¶ Ad hoc est breuiter dicēdū,concedēdo ꝙ alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori,& alius in subiecto informationis:& sil'r ꝙ aliud est esse subiectū ibi & hīc:sed cum hoc stat,ꝙ naturā esse in alio vt superius in inferiori,nō quocūq;:sed singulari,& eā esse in alio ꝑ informationē,sunt idē nō formaliter: sed causaliter:ita ꝙ ad quidditatē aliquā esse in alio ꝑ informationē naturaliter,sequitur ipsam esse in alio vt inferiori singulari,& ad quidditatē nō posse esse in alio ꝑ informationē: sequit̄ ipsam nō posse esse in singulari vt inferiori:sed ipsam esse ꝑ se singularē,& hoc est,quod in litera dr̄. Assignat.n.esse vel nō esse in alio ꝑ formationē ꝑ radice indiuiduationis:& nō ꝑ formali constitutiuo indiuidui:vt obiectiones male interpretant̄. Probare aūt ꝙ hæc sit radix indiuiduationis,præsentis excedit limites negotii. Inferius potius,vbi de indiuiduatione ex ꝓposito aget̄,tractabit̄. Sat est hīc pro notitia literæ scire, ꝙ apud nos iste modus essendi in alio ꝑ informationē,nō est cōstitutiuus formaliter,sed causaliter indiuidui. Vnde ad obiectionē in oppositū dr̄,ꝙ ex hoc,ꝙ hoc album est indiuiduū & in alio ꝑ informationē,nihil aliud habet̄ nisi ꝙ esse in alio ꝑ informationē nō est formale cōstitutiuum indiuidui:sed cū hoc stat,ꝙ si albedinis natura nō posset esse in alio ꝑ informationē,nunq̄ albū esset in hoc albo,vt superius in inferiori:& rursus,hoc albū nō esset hoc ꝑ positionē differētiæ idiuidualis supra naturā.sed ꝑ negationē oīs differētiæ indiuidualis: qm̄ nō esset diuisibilis ī plura indiuidua, vt in litera dr̄ de formis nō receptibilibus in materia. Ad cōfirmationē quoq; negat̄ cōsequētia:qa ex hoc ꝙ materia est primū subiectū īformationis, sequit̄ ꝙ sit prima radix indiuiduationis positiue vel negatiue. Negat̄

A quoq; antecedēs,qa materia est primū ēt subiicibile.i.infimū,nō totale vt indiuiduū cōpletū:sed partiale. Et cū instat̄ cōtra: qa ē vniuersale quoddā, rñdet̄, ꝙ materia ſm se nō est vniuersale, nec ꝑdicabile,vt patet ex eo ꝙ ſm se nō ē itelligibilis: & cōsequēter nec scibilis:sed materia in analogia ad formā vl'em,itelligit̄ vl'is: & sit ꝑdicabile quoddam & scibile,&c.& ꝑpea in litera dr̄, ꝙ forma quātum est de se, pōt esse in pluribus, materia autē est primū subiectū: quia ergo oīs vniuersalitas est a forma,materia ſm se vniuersalis nō est: & cū primum subiectū sit oīum prędicamētorū, ipsa est & infimū subiicibile. (c 170 D. 731.) partiale tn̄, & primū subiectū informationis, ac ꝑ hoc vndiq; idiuiduatiōis radix. Sed de his in cōmētariis de ente & essentia:& in q. duabus satis dictum est,& inferius amplius dicetur. (c 170 b D. 1147. 424)

¶ *Super Quæstionis tertiæ artic. tertiū.*

In titu. statim occurrit ambiguitas: ꝓ quo supponit De⁹ in hoc q̄sito, vtrū De⁹ sit idē qd̄ sua eēntia, ex secūdo nāq; argumēto,& ex toto ꝓcessu corpis articuli insinuat̄,ꝙ supponit pro supposito diuino:qm̄ nihil aliud hic tractatur, nisi an suppositū naturæ diuinæ,& ipsa natura sint idē. (D. 461.) Ex rōne vero suppositi ostēdit̄ oppositū: qm̄ ad rōnē suppositi requirunt̄ quinq; cōditiones.s.ꝙ sit substātia,cōpleta,idiuidua subsistēs,incōicabiliter:substātia,ꝑꝑ accidētia:cōpleta,ꝑꝑ partes:indiuidua,ꝑꝑ speciē:subsistēs, ꝑꝑ humanitatem Christi:incōicabiliter, ꝑꝑ essentiā diuinā, q̄ est cōis tribus suppositis:& sic cū suppositū diuinū idē significet qd̄ ꝑsona diuina,& ī hoc articulo nulla fiat mentio de personarū cōstitutiuis,cōsequēs est ꝙ ly Deus,nō stat pro supposito diuino:& cōfirmat̄ hoc:quia inferius quæretur ex proposito,vtrum persona & essentia in Deo sint idem:ergo,&c. (D. 466. D. 417. D. 639. D. 731. D. 1801.)

¶ Ad hoc est dicēdū,ꝙ ly Deus pōt tripliciter sumi. Primo vt sigñat cōcretū quasi specificū naturæ diuinæ.i.habēs deitatē:sicut homo sigñat habēs humanitatē. Secūdo,vt sigñat cōcretū indiuiduale naturæ diuinæ.i.hunc habentē deitatē seu hunc Deū:sicut homo pōt supponere ꝑ hoc hoīe. Tertio vt sigñat suppositū naturæ diuinæ.i.hūc incōicabiliter habētē deitatē.i.hāc ꝑsonā diuinā,sicut homo pōt supponere ꝑ sorte. Sed hoc interest inter Deū E ex vna parte,& hoiem cæterarūq; naturarū cōcreta,ex alia parte,ꝙ in aliis nō distinguit̄ indiuiduū naturæ in cōcreto a supposito:nō.n.distinguit̄ hic hō ab humano supposito,aut ecōuerso. In Deo aūt distinguit̄ indiuiduū naturæ in cōcreto.i.hīc De⁹, a supposito diuino.i.patre & filio & spiritu sancto:& rō est, quia hic Deus est simul terminus singularis & cōis tribus suppositis, qd̄ est impossibile cōuenire indiuiduo aliarū substantiarū. Tripliciter ergo cū accipi possit,dico quòd hic nō sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua rōne principia indiuiduantia Deū inquantū indiuiduantia sunt:quæ non significātur claudi in ly Deus quasi specifice supponente. Neq; etiā sumitur tertio modo:tum quia nulla fit hic mētio de personalibus:tū qa sub hoc sensu multa supponit prædeterminanda:& ꝑpea inferius in hoc sensu quęretur in tractatu de ꝑsonis diuinis:sed sumitur secundo mō. Ita ꝙ sensus est,vtrū Deus.i.hic Deus,sit idē quod deitas. Sed aduerte, ꝙ hic Deus sigñans indiuiduum diuinæ naturę,in cōcreto habet duas condi-

Universidad de Deusto Biblioteca

conditiones in re, alterā negatiuā .s. quòd non significat suppositum naturæ diuinæ, & hoc ſm veritatem loquendo. Alterā affirmatiuā .s. quod æquiualet supposito quo ad habitudiné idétitatis vel distinctionis a natura: qm̄ cōparatur ad illam vt habēs ad habitū: vt quod est ad quo est: vt subsistens ad naturā in qua & qua subsistit, &c. Et
D. 114. tertiā conditioné nabet in opinione philosophorum, imo totius rōnis humanæ ſm facultatem naturæ .s. quod ab oibus
Art. præced. accipit vt suppositū
D. 1053. naturæ diuinæ: quia nulla deest sibi cōditio suppositi, nisi incommunicabilitas: quā nō cōuenire sibi, quia cōis est trib⁹ psonis, non rōne: sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta conditio quo ad nos: quòd licet hic Deus nō significet suppositum diuinū simpliciter,
b 68 tn̄ significat suppositum diuinū stando infra limites tractatus de absolutis: qualis est præsens. Propter primam cōditionem caute loquit litera tā quærendo q̄ cōcludendo & respōdendo: semper.n. de Deo in speciali sermoné habens, nominat Deū & deitaté, & nunquā suppositū diuinū: pp alias vero tres cōditiones vtitur nomine suppositi & naturę i cōi loquendo: & ex cōibus regulis identitatis aut distinctionis suppositi a natura qōnem determinat: idé nāq; est iudiciū de distinctione huius Dei a deitate, & suppositi a natura: qm̄ æquiualet illud indiuiduum supposito quo ad hoc: distinguit.n. suppositum a natura, vt habés ab habito: & quod est, a quo est: & subsistens ab eo, quo subsistit, &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de absolutis imiscerent respectiua reuelata, & tā remota ab his principiis, tot intercedétibus mediis qōnibus decidédis.

¶ In corpore est vna cōclusio responsiua qsito affirmatiue. Deus est idé quod sua essentia seu natura. Probatur. Ratio differentiæ inter naturā & suppositū est distinctio naturæ a materia indiuiduali: ergo in formis simplicibus, que per seipsas indiuiduantur, non differt suppositū a natura: ergo Deus est sua deitas & sua vita, &c. Antecedens probatur ex rōne distinctionis naturæ & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura cōprehendit in se ea tm̄, quæ cadunt in diffinitione speciei: ergo nō cōprehendit materiam indiuidualé: ergo ex hoc distinguitur a supposito. Assumptum patet. Et prima consequentia nunc facta probat dupliciter. Primo, quia materia indiuidualis nō clauditur in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu naturæ humanæ. Secundo, quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiæ indiuiduantis, in cuius signum humanitas significatur, vt pars formalis hominis. secunda autem probatur: quia in suppositi ratione si diffiniretur, clauderet materia indiuidualis vt in Sorte. consequentia autem prima vt per se nota relinquitur. secunda autem probatur, quia Deus non est compositus ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos assumptos in antecedente, & cōsequēter in tota hac rōne, distingue primo ly natura, & ly suppositis. Possum⁹ enim de eis loqui dupliciter: vno modo ſm ré tm̄, alio modo ſm modum significandi. Sumuntur natura & suppositum ſm ré tm̄, qn̄ sumuntur ſm proprias rōnes rei quā significat natura, & rei quā significat suppositum, abstrahendo a modis significandi. verbi gratia, qn̄ sumit natura humana ſm eius propriā diffinitioné, & sortes ſm eius rōnem propriā, non curando, an natura signifi-

indiuiduantur oportet [d] quòd ipsæ formæ sint supposita subsistétia: vnde in eis non differt suppositum & natura. Et sic, cum Deus non sit cōpositus ex materia & forma, vt ostēsum est*, oportet quòd Deus [d] sit sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo prædicatur.

Ad primvm ergo dicendū, quòd de rebus simplicib⁹ loqui nō possumus, nisi per modum cōpositorum; a quibus cognitionem accipimus: & ideo de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistétiam: quia apud nos non subsistunt nisi cōposita: & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitaté [e]. Quod ergo dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi esse in Deo, referendum est ad diuersitaté, quæ est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

Ad secvndvm dicēdum, quòd effectus Dei imitantur ipsum non perfecte, sed secundum quod possunt: & hoc ad defectum imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & unum, non potest repræsentari nisi per multa: & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit, quod in eis non est idem suppositum quod natura.

F cetur in abstracto vel concreto, &c. sumuntur aūt ſm modos significandi, cum sumuntur vt stant sub nominibus primæ intentionis: puta humanitas, homo, sortes, sorteitas, &c. Sermo psens est de natura & supposito ſm rem, & non ſm modum significandi: hoc.n. potius logici, illud metaphysici negotii est. Et ideo cessant oés argumentationes & rn̄siones, q̄ immiscent significari per modū partis, vel excludere a significatione, aut nec excludere nec includere: & similia quæ ad differentiā inter hæc ex modis significandi, non ex rebus spectant. Nec obstat, q̄ in corpore huius articuli inferat, quòd humanitas significatur vt pars formalis hominis, ad probandū, quòd natura nō includat materiā indiuidualem: qm̄ hoc allatū est, vt signum a posteriori noti⁹ ad manifestandū etiam ex modo significādi distinctioné ſm rem naturæ, a materia indiuiduali. Distingue secundo ly differre seu differentia: est.n. duplex, ſm rōné & ſm rem. Et hæc subdiuidit in differétiā realem inter rem & rem, & in differétiā realem inter rem includenté aliquid reale, & non includenté illud. Includere auté & nō includere nūc dicimus non ex modo significandi, sed ex rōne formali rei significatæ formali-
I ter sumptæ. Et hæc rursus subdiuiditur in differentiam realé penes inclusioné alicuius realis intrinsece: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsece rōnale: & penes inclusioné alicuius realis extrinsece: sicut disciplinabile differt ab homine, fingendo quòd disciplinabilitas sit eadem res quod natura hominis: qa includit extrinsece disciplinam vt actum, per quem diffinit, quā non includit homo in sua rōne. Quatuor igitur cum sint modi differétiæ, ſm rōnem tm̄, vt est inter hominem & humanitatem: inter rem & rem, vt est inter sortem & Platoné: inter rem includentem intrinsece aliquid reale & abstrahentem, & inter includentem extrinsece aliquid reale, & abstrahenté ab illo: in antecedente assumpto, & tota hac rōne ac conclusione, sermo tm̄ est de differentia tertio modo .i. penes inclusionem intrinsecā. Nō.n. est hic sermo de differentia ſm rōnem tm̄: qm̄ suppositum & natura in oibus, etiam in Deo sic distinguuntur. Deus enim & deitas
K rōne modi significandi, distinguuntur intantū, quòd ista est hæretica: deitas generat deitatē: & ista catholica: Deus generat Deū, vt patet in principio decretalium. Neq; etiā est hic sermo de differentia reali, qualis est inter rem & rem. Constat enim quòd natura substantialis & suppositum, non possunt naturaliter sic distingui, vt sint totaliter duæ res diuersæ. Nec etiam est hic sermo de differentia reali extrinseca: quoniam falsum esset antecedens, & falsum esset, quòd in substantiis immaterialibus non differt suppositum & natura. In substantiis enim separatis suppositum a natura differt extrinsece: quia suppositum vt sic, includit subsistere, quod est esse per se non intrinsece, sed quodammodo quasi vt proprium actum, ad quem quodammodo deberet diffiniri si diffiniretur, natura autem non. Et propterea S. Thomas in Quolibe. secundo, quæstio. 2. artic. 2. de tali differentia loquens, dixit, quòd in angelis differt suppositum a natura. Relinquitur igitur, quòd sit hic sermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tum quia ratio assumpta in litera manifeste ſm talem differentiā distinguit suppositū a natura in rebus materialibus, quia .s. suppositum includit materiam indiuidualé, qua

Articvlvs IIII.

Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.

17 1. dist. 8. q. 1. art. 1. Et 1. contra. cap. 22. & 25. Et lib. 2. ca. 51. Et lib. 4. cap. 11. text. 4. Et po. q. 7. art. 2. Et quo. 3. q. 3. Et opus. 3. ca. 11. 12. & 109.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit idem essentia & esse.
G Si enim hoc sit, tunc ad esse diuinū nihil additur: sed esse cui nulla sit additio est esse commune, quod de omnibus prædicatur: sequitur ergo, quòd Deus sit ens cōmune prædicabile de omnibus. hoc autē est falsum, secundum illud Sapien. 14. incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerūt: ergo esse Dei non est eius essentia.

¶ 2 Præt. De deo scire possumus an sit, ut supra dictum est*, non autē possumus scire quid sit, ergo nō est *Q. 2. art. 2.
H idē esse Dei, & quod quid est eius siue quidditas uel natura.

Sed contra est quod Hila.* dicit in 6. de trini. Esse non est accidēs in Deo, sed subsistēs ueritas id ergo, quod subsistit in Deo, est suum esse. *lib. 6. in fol. 2. a principi lib. 1.

Respondeo. Dicendū, quòd Deus non solum est sua essentia, ut ostēsum est [e], sed etiā suū esse: quod quidē mul tipliciter ostendi potest. art. præced.

Primo quidem, quia quicquid

quā nō includit natura: constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis a materia tali differentia, nō distinguitur suppositum a natura, vt hic affirmatur, ex eo quòd indiuiduantur per se ipsa: id est, quia idem est constituens naturam & indiuiduum: ac per hoc nihil intrinsecum includit indiuiduum, quod non claudat natura, & ecōuerso. Tū qa idé cēsetur iudicium in litera de identitate suppositi naturæ in substātiis separatis, & Dei cū Deitate: hoc enim nō est simpliciter verū nisi de differentia intrinseca loquendo: quoniā (vt iam dictum est in quolibetis,) aliud protulit iudiciū loquendo de differentia intrinseca. Est ergo sensus antecedentis, quòd ratio differentiæ intrinsece inter naturam & suppositum secundū rem seu rationes formales sumpta est distinctio naturę a materia indiuiduali: & similiter sensus omnium cōclusionum, q̄ implicite hic continentur de supposito & natura i rebus materialib⁹, & i separatis a materia, &c eodem intellectu sumendus est. Et si prędicta diligéter inspexeris, cōplecteris dispōné oium rerum quo ad identitaté & stinctioné inter suppositum & naturā. Habes.n. i primis q̄ suppositū & natura nō substātialiter cōstitués suppositum: siue sit natura accidentis, vt sortes & eius complexio: siue sit substātia quasi aduéritia, vt humanitas verbi Dei: distinguunt quadrupliciter .s. vt res & res, & intrinsece, & extrinsece, & ſm rōné. Habes secūdo, q̄ suppositū & natura in substātiis cōpositis distinguunt intrinsece & extrinsece, & ſm rōnem. Habes tertio, q̄ in substātiis immaterialibus distinguūtur suppositū & natura nō intrinsece, sed extrinsece ſm ré, & ſm rōné. Habes quarto, q̄ in Deo nullo modo distinguuntur ſm ré Deus & deitas: sed rōne tantū modi significandi. Habes & concordiam dictorum S. Tho. & intellectū eorū quę in diuersis locis de hac materia scripta sunt.

D. 1034 — al. extrinseca — 63 — 62 — D. 562 — Q. 2. art. 3.

¶ Circa primam consequentiā in litera factā, aduerte, quòd ideo relicta est pro constanti: quia fundatur super illa regula posteristica satis trita: Si affirmatio é causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econuerso: & quoniam hæc maxima nō tenet nisi in causis propriis, ideo in antecedente ly ratio, cum diceretur ratio differentiæ, &c. supponit pro ratione propria. Itaq; sensus est: propria & præcisa ratio differentiæ intrinsece inter naturam & suppositum: & tunc manifeste patet vis consequentiæ ex negatione talis rationis, negationem sui effectus inferens.

¶ Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.

IN titulo, ly essentia significat deitatem, quę per diffinitionem Dei importaretur, si diffiniretur: ly esse importat significatum per ly est ſm adiacēs, cum dicimus, Deus est: & similiter, homo est, &c. ly idé, importat idétitaté realé. Ita quòd sensus est, vtrū res significata per ly Deus, sit res significata per ly est: cū dicitur
A Deus est. Et scito quòd ista quæstio est subtilissima, & propriæ antiquis metaphysicis, a modernulis autem valde aliena: quia tenent non solum in Deo: sed in omni re essentiam identificari existentiæ illius: sit ergo nostra hæc quæstio. Ad alios autem erit quæstio specialis de distinctione esse ab essentia vniuersaliter.

est in aliquo, quod est præter essentiam eius, oportet esse causatum uel a principijs essentiæ, sicut accidentia propria consequentia speciem, ut risibile consequitur hominem, & causatur ex principijs essentialibus speciei, uel ab aliquo exteriori, sicut calor in aqua, causatur ab igne. Si igitur ipsum esse [d] rei sit aliud ab eius essentia, necesse est quòd esse illius rei uel sit causatum ab aliquo exteriori, uel a principijs essentialibus eiusdem rei. Impossibile est autem, quòd esse sit causatū tantum ex principijs essentialibus rei: quia nulla res sufficit quòd sit sibi causa essendi, si habeat esse causatum. Oportet ergo quòd illud, cuius esse est aliud ab essentia sua, habeat esse causatū ab alio. hoc autem nō potest dici de Deo: quia Deum dicimus esse primam causam efficientem [e]: impossibile est ergo, quòd in Deo sit aliud esse, & aliud eius essentia.

Secundo; quia esse est actualitas omnis formæ vel naturæ [e]: non enī bonitas uel humanitas significatur in actu, nisi pro ut significamus eā esse: oportet igitur quòd ipsum esse cōparetur ad essentiam, quæ est aliud ab ipso, sicut [d] actus ad potētiam: cum igitur in Deo nihil sit potētiale, ut ostensum est supra *, sequitur, quòd non sit aliud in eo essentia, quàm suum esse: sua igitur essentia est suum esse.

Tertio, quia sicut illud, quod habet ignem, & non est ignis, est ignitum per participationem; ita illud, quod habet esse & non est esse, est ens per participationem. Deus autem est sua essentia, ut ostēsum est*. si igitur non sit suum esse, erit ens per participationem & non per essentiam: nō ergo erit primum ens, quod absurdum est dicere. Est igitur Deus suum [d] esse, & non solum
B sua essentia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd aliquid, cui non sit additio, potest ītelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit quòd non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est, vt sit sine ratione. Alio modo intelligitur aliquid, cui non fit additio: quia non est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratione: quia nō est de ratione animalis communis vt habeat ra-
C tionem, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primo igitur modo, esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

Ad secvndvm dicendū, quòd esse dupliciter dicitur: vno modo significat actum essendi: alio modo significat compositioné propositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum subiecto. Primo igitur modo accipiēdo essē, non possumus scire esse Dei, sicut
D nec eius essentiam, sed solum secūdo modo. Scimus enim quòd hæc propositio, quā formamus de Deo, cum dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex eius effectibus, vt *supra dictum est.

¶ In corpore vna cōclusio, Deus est suū esse, probatur tripliciter. Primo, Deus est primū efficiēs: ergo habet esse nō causatū ab extrinseco: ergo est suū esse. Antecedés ex dictis patet: cōsequentia prima patet ex terminis: secunda aūt probatur, omne conueniés alicui distinctū ab essentia eius, aut causatur ab essentia tm̄, aut ab extrinseco: ergo si esse distinguitur, causatur vel ab itra vel extra: sed ab intra tm̄, est impossibile: quia nihil est sibiipsi sufficiés causa vt sit: ergo si ab extrinseco nō é causatum, est idé: quod est cōsequentia probāda. Secūdo, Deus est actus purus: ergo essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actū: ergo est suum esse, antecedens patet: & prima cōsequentia est nota ex terminis, secunda pbat: esse est actualitas ois formæ, seu naturæ: ergo ois natura distincta ab esse comparat ad ipsum, vt potentia ad actū: ergo, si non cōparat vt potétia, est ipsum esse. Assumptū pbatur: quia nulla res significat in actu nisi significetur vt est. Artic. 2 huius quæst. — D. 461 — b 253

¶ Aduerte hic quòd ista rō fundatur sup hoc, q̄ qcūq; quidditas vel natura, quantūcūq; ſm rōné quidditatiuā sit actualis, relata tn̄ ad eē, habet rationé potentiæ. Sapientia nāq; & bonitas, &c. actuatur p hoc quod dico est, & similiter humanitas & equinitas, &c. & ppea dicitur, & q̄ esse est actualitas ois formæ: & q̄ nulla natura significat in actu vltimato nisi prout signat esse in actu exercito. Q. 2 art. 1 12

¶ Tertio, Deus est primū ens: ergo est ens per essentiam: ergo est suū esse. Antecedens cū prima cōsequentia patet. secunda vero probatur a destructione consequentis dupliciter: primo ex quid nominis entis per essentiam sic. Nō est suū esse: ergo habet esse,
E & non est ipsum esse: ergo est ens per participationem: ergo non est ens per essentiā, sicut si habet ignem & nō est ignis, &c. secundo, Deus non est suum esse, & sua est essentia: ergo non est ens per essentiam, sed per aliud additum, omnia clara sunt.

¶ In respōsione ad ſm, dubium occurrit: quia videtur implicare responsio duo contradictoria, si.n. scimus q̄ hæc propositio est vera, Deus est: ergo cognoscimus ita esse in re, q̄ Deus est: hoc autē est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergo, Ad hoc dubiū, quod in secundo posterio, c. 1. diffuse tractauimus, & Sco. in 1. sent. dist. 3. q. 1. in principio affert reprehēdendo hāc respōsioné, breuiter dicitur, q̄ hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei a reliquorū entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hic determinatur. Ita quòd hęc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se: esse autem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur a quidditatibus

Universidad de Deusto Biblioteca

tatibus eorum. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundum se, & absolute est proprius terminus quæstionis quid est, & est terminus quęstionis an est s̄m quid. i. vt fundat veritatem propositionis. esse vero aliorum non spectat ad qōnē quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue: homo est, cælum est, &c. sed secundū se & simpliciter spectat ad qōne an est. Et propterea, cum de aliis scimus qōnē an est, & dicimus scire esse, quod significat veritatē propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur s̄m proprium modū quo scibile est. Cum aūt de Deo scimus an est, dicimus scire eē, quod significat veritatē p positionis & n scire esse Dei: nō ꝙ terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniā terminus est esse Dei nō absolute, sed vt respondet veritati propositionis: sed q a per hanc cognitionē nō cognoscit esse Dei propria qōne, qua est s̄m se cognoscibile: quia nō scit p quid.

18 1. dist. 8. q. 42. Et dist. 19. q. 4. 2. Et 1. contra. c. 17. & 25. Et po. q. 7. 1. Et opusc. 3. cap. 12. Et opusc. 42. cap. 3. & 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum Deus sit in genere aliquo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autem maxime conuenit Deo: ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ 2 Præterea, Vnumquodq; mēsuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinē: & numeri, per numerū: sed Deus est mensura omnium substantiarū, ut patet per Cōmentato. 10. meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quod in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secundum rē, nec secundum intellectum: ergo Deus non est in aliquo genere.

RESPONDEO. dicendum, quòd aliquid est in genere d dupliciter: uno modo simpliciter & proprie, sicut species, quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionem, sicut & principia & priuationes, sicut punctus & unitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas aūt & oīs priuatio reducit ad genus sui habitus. Neutro āt mō Deus est in genere.

D.673

Quòd.n.nō possit esse spēs alicuius generis, tripliciter ostēdi potest.

Primo quidem, quia species constituitur ex genere & differentia: semper autem id, a quo sumitur differentia constituens speciem, se habet ad illud unde sumit genus, sicut actus ad potentiam: animal enim sumitur a natura sensitiua per modū concretionis. hoc enim dicitur animal, quod naturam sensitiuam habet: rationale uero sumitur a natura intellectiua, quia rationale est quod naturam intellectiuam habet e: intellectiuum autem comparatur ad sensitiuum sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in alijs: unde cum in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est, quòd sit in genere tanquam species.

G Secūdo, quia cū esse Dei sit eius essentia, ut ostensum est*: si Deus esset in aliquo genere, oporteret ꝙ genus eius esset ens: nā genus significat essentiā rei, cū prędicet̄ i eo qd̄ quid est. Ostēdit aūt Philosophus i 3. met.* quod ens nō pōt esse genus alicuius: oē.n. genus habet differētias, q̄ sunt d extra essentiā generis: nulla aūt differētia posset inueniri, q̄ esset extra ens: quia non ens non potest esse differentia: vnde relinquitur, quòd Deus nō sit in genere.

H Tertio, quia oīa, q̄ sunt in genere vno, cōicant in quidditate vel essentia generis quod prædicat̄ de eis in eo quod quid est: differūt aūt secundū esse: nō.n.idē est esse hominis & equi, nec huius hominis, & illius hominis: & sic oportet ꝙ quæcūq; sunt in genere, differant in eis esse, & quod quid est, id est, essentia. in Deo autem non differt, vt ostēsum est: * unde manifestum est, ꝙ Deus d non est in genere, sicut species.

I Et hoc patet ꝙ nō habet genus, neq; differentias, neq; est diffinitio ipsius, neq; demonstratio e nisi per effectum: quia diffinitio est ex genere & differentia, demonstrationis autem medium est diffinitio.

Quod autē Deus nō sit in genere p reductionē vt principiū, manifestū est ex eo, quòd pricipiū, quod reducitur in aliquod genus, non se extēdit vltra genus illud: sicut punctū non est principiū, nisi quantitatis cōtinuæ, & unitas quātitatis discretæ. Deus autem est principiū totius esse, ut infra ostendetur*;

K unde non continetur in aliquo d genere, sicut principium.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum quintum.*

IN titulo, genus sumitur proprie pro genere logico, prout distinguūtur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respōdetur quæsito duabus conclusionib' iuxta duo mēbra distinctionis, adiuncto primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primū distinctio est: esse in genere dupliciter, directe & reductiue, vt patet. Quo ad s̄m prima cōclusio respōsiua q̄sito negatiue ē: Deus non est directe in genere: probat̄ tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo nō est directe in genere: probat̄ sequela: genus sumit̄ a potentia respectu eius a quo sumit̄ differētia: ergo oē existēs in genere, habet actū admistū potentiæ: ergo si est actus purus, &c. Antecedēs declaratur in animali & rōnali: oīa clara sunt. Secūdo, si Deus esset in genere: genus aliquod p̄dicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus: sed hoc est impossibile: ergo. prima cōsequētia probatur: essentia Dei est ipsum esse: & genus p̄dicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda vero cōsequentia relinquitur pro cōstāti: quia ens aut solū aut maxime significat formaliter esse. Destructio vero vltimi cōsequētis pbatur ex 3. meta. oē genus habet differētias extra se, ens non habet differētias extra se: ergo. pbatur minor, q a extra ens nō remanet nisi nō ens: nō entia aūt ipossibile ē eē entis differētias. vt patet. ¶ Circa hāc rōnē posset primo dubitari de significatione entis, secūdo de p̄dicatione eiusdē, an. s. p̄dicetur in quid, vt i hac rōne oportet tenere aduersariū dicentē Deum esse in genere. tertio de

d 371

F cōitate eiusdē ad oēs reales rōnes formales, an. s. in oībus claudatur intrinsece, vt hic ex 3. meta. assumitur. De his aūt oībus i cōmētariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicādū: præcipue quia siue p p illā cām hic adductā, siue p p aliā, destructio cōsequētis ab oībus acceptatur: sensus aūt rōnis hic adductæ est, ꝙ differētias oportet esse extra genus: sic ꝙ nec genus ponatur intrinsece in formali significato differentiæ, neq; econuerso: quāuis genus ponat̄ in rōne differētię extrinsece, seu vt additū sicut subiectum in rōne passionis: nullæ aūt inueniunt̄ rōnes reales distinguentes ens: in quarū formalibus significatis nō claudat̄ intrinsece ens: ergo. Et scito, ꝙ Sco. in 1. dist. 3. q. 3. tenet oppositum huius minoris: putat namq; esse quasdā differētias. s. vltimas, nō includentes formaliter & intrinsece ens: & rursus tenet passiones entis nō includere formaliter ac itrinsecē ens. Sed de passionibus in q. 5. dicet̄: de differentiis aūt quāuis dicendū hic esset, qm̄ tñ oportet nouos terminos ingerere, q a Sco. de differētiis sumptis nō a formis: sed a realitatibus vltimis loquit̄: expedit potius facere qōnem de hoc spālē ac diffusam, pter id qđ ex tactū est de hoc in cōmētariis de ente & essentia. ¶ Tertio pbatur: oīa directe in genere cōicāt in essentia, & differunt in esse: ergo habēt essentiā distinctā ab esse: Deus non est hmōi: ergo. antecedēs probatur: quia cōueniūt in quid generis, & distinguunt̄ penes aliud & aliud esse: vt Patet i hoie & equo: cōsequētia aūt relinquitur p cōstāti: destructio quoq; consequentis applicati ad Deū. patet ex pcedēti articulo: ergo, &c. Circa hāc rōnem dubiū est. Tū quia a qui uoce sumitur ly esse. In antecedente nāq; sermo est de esse specifico, ad quod differētia distinguēs genus cōducit: in cōsequente aūt est sermo de esse actualis existētiæ, quod ab essentia distingui infertur. Tū quia ex distinctione inter principium cōueniētiæ, & principiū differentiæ in antecedente assumpta, nō pōt inferri maior distinctio, q̄ formalis: essentia nāq; generis, in qua spēs conueniunt, & esse specificū, quo quælibet spēs ab altera differt, nō realiter, sed formaliter tm̄ differūt: & tñ infertur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur. ¶ Ad hanc obiectionē valde diffuse dictum est in c. 6. de ente & essentia: vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, ꝙ in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroq; verificatur, imo verificatio vnius infert verificationē alterius: qm̄ ideo differentia dicitur cōducere ad esse, q a cōstituit propriū receptiuū ipsius esse actualis

arti. præced. — 3. metaph. textu 10. tom. 3. D. 675 — arti. præced. D. 464 — D. 457 Q. 44. art. 1.

*In corp. art. — D. 870 D. 13. e 72 D. 1174.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd substantiæ nomen non significat hoc solum quod est per se esse: quia hoc quod est esse, non potest per se esse genus, * vt ostensum est, sed significat essentiam, cui competit sic esse, idest, per se esse: quod tamen esse non est ipsa eius essentia:

B & sic patet quòd Deus nō est in genere substantiæ.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd obiectio illa procedit de mensura proportionata: hāc enim oporet esse homogeneam d mensurato: Deus autem non est mensura proportionata alicui e: dicitur tamen mensura omnium ex eo, quòd vnūquodq; tantum habet de esse, quantum ei appropinquat.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.

C AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo sint aliqua accidentia. Substātia enim nulli est accidens, vt dicitur in 1. phys. * quod ergo in vno est accidens, nō potest in alio esse substantia. Sicut probatur, quòd calor non sit forma substantialis ignis: quia in alijs est accidens, sed sapiētia, virtus, & huiusmodi, quæ in nobis sunt accidētia, Deo attribuunt̄: ergo & in Deo sunt accidentia.

19 1. dist. 8. q. 4. arti. 3. Et 1. contra. c. 23. & 31. Et po. q. 7. art. 4. Et opusc. 3. c. 13. 23. 57. 65. & 66. * Text. 27. & 30. tom. 2.

D ¶ 2 Præterea, In quolibet genere est vnum primum. multa autem sunt genera accidentium. si igitur prima illorum generum non sunt in Deo, erūt multa prima extra Deū: quod est inconueniens.

SED CONTRA, Omne accidens in subiecto est: Deus autē non potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boet. * in lib. de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

RESPONDEO. Dicendū, ꝙ secūdum præmissa c, manifeste apparet ꝙ in Deo accidens esse nō pōt.

Primo quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia omnino remouetur a Deo, vt ex prædictis patet*.

Secundo, quia Deus est suum esse: vt Boe. dicit * in lib. de Hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctum, tamē ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneū quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

Tertio, quia omne quod est per se, prius est eo quod est per accidēs. Vnde cum Deus sit simpliciter primum ens c, in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principijs subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatum, cum sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullū sit accidēs.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ virtus & sapientia nō vniuoce dicuntur de Deo & de nobis, vt infra patebit. * Vnde non sequitur quòd accidētia sint in Deo sicut in nobis.

AD SECVNDVM dicēdum,

ante medium li. de trinit. — D. 1053. 13 17 13 17 — Q. 2. art. 3. — In libr. qui dicitur: An omne quod est bonum sit, a medio illius. — 12 — Q. 15. ar. 5.

existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyriū. Nulla ergo est æquiuocatio. Et licet ex hoc ꝙ aliquæ duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui a suis differentiis: attamen gratia materiæ, de qua est sermo. s. essentię & esse, optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, i quo distinguit̄ species. & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguit̄ formaliter a quidditate, & existētia distinguit̄ realiter a quidditate: vt ibidē declarauimus: ideo vide ibi, &c. ¶ Corollarium autē annexū primæ cōclusioni est. Dei neq; est genus, nec differētia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectū. patet sequela: q a diffinitio, &c. ¶ Cōclusio vero secunda est ēt negatiua, Deus nō est i aliquo genere reductiue. probatur. Deus ē principium non alicuius generis tm̄, sed totius esse: ergo non cōtinetur reductiue in aliquo genere: antecedēs supponitur: consequentia probatur: oē quod est reductiue in aliquo genere, est principium tātum illius generis: vt patet 12. metaph. de principiis prædicamentorum. Circa hanc cōclusionem occurrit dubiū ad hoīem: quia i primo sentē. dist. 8. q. 4. art. 2. ad tertium. & in qōne de potentia. q. 7. art. 3. ad vltimū S. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum? ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt manifeste apparet ex primo senten. nulla est repugnātia inter dicta hic & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium. stat dupliciter. Primo modo vt principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principiū continens ipsum genus, & hoc modo Deus est quodammodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substātiæ, tanquam sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prędictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo senten. suppleuit. Vnde cōgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium: non quod reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit mēs S. Tho. ex eo cōiicere potes: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non cōtinetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idem insinuant verba pręcedentia. s. principiū, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit extra, &c. ¶ In responsione ad s̄m, dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidem tria dicit, primo ꝙ maior

A est vera de mensura homogenea. secundo quòd minor ēst falsa, Deus est mensura homogenea. tertio quasi glossando Auerroim dicitur, quō Deus dicitur mensura omnium: quia vnumquodque tantum habet de esse quantum appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerrois authoritati inductæ, volenti quòd Deus, qui est prima substātia, sit mensura substantiarum: sicut primus numerus aliorum numerorū, &c. & hoc ex proposito in eo loco vbi de mēsuris homogeneis est sermo. s. 10. metaph. commenta. 7. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd S. Tho. ad rem nō verba attendēs optime satisfacit etiā s̄m mētem Auer. Nā genus pōt dupliciter sumi. vno modo pprie, vt hic loquimur: & sic optime negatur ꝙ Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imo Auer. nullā intelligētiam ponit sic homogeneā substātiæ: & hoc in hac litera dicitur. Alio modo large pro coordinatione: & hoc modo Deus est mēsura homogenea coordinationis substantiarum magis q̄ accidētiū: quia ipse est substantia, & nō est accidens: & hoc voluit ibi Auer. quod tamē est esse mēsurā extra genus substātiæ prædicamentalis, & est esse mensuram omnium generū pprie, extra ea, vt patet, & ideo dicitur in litera ꝙ Deus dicit̄ mēsura omnium. ¶ In rōne, quæ ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbū notandū, & dubitādū. s. quòd Deo nihil est prius, neq; s̄m rē, neq; s̄m itellectū: & pptera nō habet genus. Videtur.n.hoc esse falsum, qm̄ prędicata cōia Deo & aliis, priora sunt s̄m intellectum ipso Deo: vt patet ex eo ꝙ non conuertitur consequentia. Sed hoc cito aperitur distinguendo prius s̄m intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rōnū formaliū, vel quo ad nos: nulla siquidem res, aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo

E secundum intellectum: in cuius signum nullum prędicatum datum datur secundum se abstractius, simplicius, prius ipso. Quo ad nos vero prior est sapientia quàm sapientia diuina: secundum intellectum: & propterea non conuertitur consequentia quo ad nos. In litera autem intendit author primo modo: sic enim genus prius est illo quod in genere reponitur.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum sextum.*

IN titulo constat, quòd quęritur de inesse formali, an. s. aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus, & non de accidentibus, idest, accidentalibus prædicatis. vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile.

¶ In corpore vna cōclusio rñsiua q̄sito negatiue: In Deo non pōt esse accidēs, pbatur tripliciter. Primo Deus est actus purus: ergo. Scđo, De' ē ipsum esse: ergo. Tertio, q a aut eēt accidēs p accidēs,

Universidad de De... Biblioteca

aut per ſe: non primum, quia Deus eſt primum ens. nec ſecundũ, quia Deus eſt prima cauſa.

¶ Circa ſecundam rationem, aduerte quòd ſicut inter abſtractũ & concretum ſecundum intellectũ, hæc eſt differentia, quòd abſtractum vt ſic nihil compatitur ſecum ſecundum intellectum, concretum autẽ multis permittitur miſceri. Album nãque non incõuenit intelligere eſſe dulce, &c. ſed albedo vt ſic, omne aliud a ſe excludit: nihil enim aliud eſt quo aliquid eſt album quàm albedo. ſed quod eſt album, eſt etiam aliud quandoque quàm album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abſtractum ſecundum rem & compoſitum ſecundum rem, hæc eſt differentia, quòd res ſecundũ rem abſtracta, eſt ipſa tantum. Res vero compoſita aliquid compatitur ſecum quod non eſt ipſa: & propterea hæc perfectio quã ſignificat ly eſſe, ſi ponatur abſtracta ſecũdum rem, ab omni eo, in quo eſſe eſt receptibile, ideſt, ab omni natura generis, eſt purum eſſe: & nihil præter ſe cõpatitur in ſe: & conſequenter nullũ accidens habere poteſt. Compoſitum autem ex eſſe & natura, qđ vocatur quod eſt, aliquid præter ſe in ſeipſo permittitur habere: & hoc eſt quòd ĩ litera dicitur, quod ipſum eſſe, quia eſt abſtractum: & quod nihil habet adiũctũ ſicut calor. Id autẽ, quod eſt, quia concretum, & quod poteſt habere aliquid extraneum, vt calidum eſt etiã album.

¶ Circa tertiam rationẽ aduerte, quòd ad vtrunque membrũ procedit ex propriis. Radix enim primi eſt: quia accidens per accidens naturaliter præſupponit accidens per ſe: quoniã vniuerſaliter ſecundũ quẽcunque rerũ ordinem per ſe prius eſt eo quod eſt per accidens, vt in 2. & 8. phyſi. dicitur. Radix autem ſecũdi eſt: quia vniuerſaliter primũ alterãs eſt oino inalterabile: & primum mouens localiter eſt omnino immobile localiter: & conſequenter prima cauſa oino incauſata: nõ eſſet aũt oino incauſata, ſi aliqd cãtũ in ſe haberet, vt patet, &c.

¶ In reſpõſione ad primum habes optimam gloſſam illius: quod vere eſt: nulli accidit vniuoce ſumptũ: analogice aũt ſumptũ aliquid in vno eſt ſubſtãtia & in alio accidens: vt patet de ſapiẽtia.

quòd cum ſubſtantia ſit prior accidentibus, principia accidentiũ reducuntur in principia ſubſtantiæ ſicut in priora: quamuis Deus non ſit primum contentum in genere ſubſtantiæ, ſed primum extra omne genus reſpectu totius eſſe.

ARTICVLVS VII.

Vtrum Deus ſit omnino ſimplex.

20
1.diſt.8.q.4. art.1. Et 1. cõtra.ca.16.18. & 19. Et po. q.7.arti.1. Et opuſ.3.c.9. & 21. Et cauſis lec.21

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus non ſit omnino ſimplex. Ea enim, quæ ſunt a Deo, imitantur ipſum: vnde a primo ente ſunt omnia entia, & a primo bono ſunt oĩa bona: ſed in rebus, quę ſunt a Deo, nihil eſt omnino ſimplex. ergo Deus nõ eſt omnino ſimplex.

¶ 2 Præterea, Omne quod eſt melius, Deo attribuendum eſt: ſed apud nos compoſita ſunt meliora ſimplicibus: ſicut corpora miſta elementis & animalia plantis. ergo non eſt dicendum, quòd Deus ſit omnino ſimplex.

Cap.6.&7. p totum to.9

SED CONTRA eſt quod Auguſt. dicit 6.* de Trin. quòd Deus vere & ſumme ſimplex eſt.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deum omnino eſſe ſimplicẽ multipliciter poteſt eſſe manifeſtũ.

Articulis p̃cedẽ. huius q.

Primo quidem per ſupradicta in quæſtione*. Cum enim in Deo non ſit compoſitio, neque quantitatiuarum partium: quia corpus non eſt: neque compoſitio formæ & materiæ, neq; in eo ſit aliud natura & ſuppoſitum, neq; aliud eſſentia & eſſe, neq; in eo ſit compoſitio generis & differentiæ, neque ſubiecti & accidentis, manifeſtum eſt, quòd Deus nullo modo compoſitus eſt, ſed ẽ omnino ſimplex.

Q.2. art.3

Secundo, quia omne compoſitum eſt poſterius ſuis componentibus & dependẽs ex eis: Deus aũt eſt primũ ens, vt ſupra oſtẽſum eſt*.

17
Q.2. art. 3

Tertio, quia omne compoſitum cauſam habet: quæ enim ſecũdum ſe diuerſa ſunt, non conueniunt in aliquod vnum, niſi per aliquã cauſam adunãtem ipſa[c]. Deus autem non habet cãm, vt ſupra oſtenſum eſt*, cum ſit prima cauſa efficiens.

Quarto, quia in omni compoſito oportet eſſe potentiam & actũ, quod in Deo nõ eſt[c]: quia vel vna partiũ eſt actus reſpectu alterius: vel ſaltem omnes partes ſunt ſicut in potentia reſpectu totius.

Quinto, quia omne compoſitũ eſt aliquid, quod non conuenit alicui ſuarum partium, & quidem in totis diſſimilium partium manifeſtum eſt: nulla enim partiũ hominis eſt homo: neque aliqua partiũ pedis eſt pes. In totis vero ſimiliũ partium, licet aliquid quod dicitur de toto dicatur de parte, ſicut pars aeris eſt aer, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto, quod non conuenit alicui partium: non enim ſi tota aqua eſt bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni compoſito eſt aliquid, quod non eſt ipſum. hoc autem etſi poſſit dici de habente formam, quòd ſcilicet habeat aliquid quod non eſt ipſum: puta in albo eſt aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipſa forma nihil eſt alienum. vnde, cum Deus ſit ipſa forma vel potius ipſum eſſe[c], nullo modo compoſitus eſſe poteſt. Et hanc rationẽ tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus eſt ex infirmis non continetur, neque qui lux eſt ex obſcuris coaptatur.

133
19
Li.7. de Tri.
19

AD PRIMVM dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt a Deo, imitãtur Deũ, ſicut cauſata primam cauſam[c]. Eſt autẽ hoc de ratione cauſati, quòd ſit aliquo modo cõpoſitum: quia ad minus eſſe eius eſt aliud quàm quod quid eſt, vt infra patebit*.

4
24
262
Q.4 ar.3. argumen. 3

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd apud nos cõpoſita ſunt meliora ſimplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno ſimplici, ſed in multis: ſed pfectio diuinæ bonitatis inueniť in vno ſimplici, vt infra oſtendetur*.

Q.4. art.1. & q.6. art.2

ARTICVLVS. VIII.

VtrũDeus ĩ cõpoſitionẽ aliorũ ueniat.

21
1.diſt.8. q.5. art.2. Et 1. cõtra.ca.17.27. & 28. Et uer. q.21. art.6. q.6. art.6.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd Deus in compoſitionem aliorũ veniat. Dicit enim Dion. 4.*c. Cœl. Hierar.

*Ca.4. nõ remote a prin-

¶ *Super Quæſtionis tertiæ Articulum ſeptimum.*

IN titulo oino ſimplex ĩ ſeipſo, oẽm a ſeipſo cõpoſitionẽ, nõ cõponibilitatẽ excludẽs: de cõponibilitate.n. erit ſequẽs art. &c. In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue: Deus eſt oino ſimplex. probatur quinque mediis. primo, ex ſufficiẽti numeratiõe modorum cõpoſitionis: ſecũdo, quia primũ ens: tertio, qa prima cã: q̃rto, quia actus purus: quinto, qa ipſum eẽ.

¶ In reſponſione ad primũ aduerte quòd Sco. in 1. diſt. 8. in q̃ſito iuxta primã qõnẽ, refert hanc poſitionẽ: ꝙ oẽ cauſatum eſt cõpoſitũ: & reprehendit ea rõne. 1. qa ſi quodlibet cauſatũ eſt cõpoſitũ, accipiantur cõponentia, aut ſunt ſimplicia, aut iterũ cõpoſita: & ſic aut procederetur in infinitũ. aut erit ſtatus ad res ſimplices cõponentes: & cũ cõſtet componẽtia eſſe cauſata, ſequiť ꝙ nõ omne cauſatũ eſt cõpoſitũ, vt hic dicit.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ obiectio ꝓcedit ex malo intellectũ literæ: cauſatum.n. vel creatura poteſt ſumi dupliciter: proprie. ſ. & large: ſi ſumiť proprie ſic cũ tã cauſatũ q̃ creaturæ ſit ꝓprie fieri & eſſe, ſolæ res ſubſiſtentes dicuntur cauſata ſeu creaturę, cætera aũt dicuntur cõcauſata & cõcreata: vt partes formæ, accidentia, &c. Large aũt oẽ aliud a Deo ĩ rerũ natura exiſtẽs, quocũq; mõ cauſatũ dici põt. In ꝓpoſito igiť cauſatũ ſumitur ꝓprie, vt diſtinguiť nõ ſolum cõtra cãm, ſed ẽt cõtra cõcauſatũ: & ideo obiectio, q̃ de cõcauſatis loquitur, nihil obſtat: vnde in litera probatur cauſati cõpoſitio ex conſtantia ex eſſe & quidditate, hęc enim proprie cauſati ſunt cõpoſitiua nõ cõponentiũ: & vt patet in primo ſentiarũ, diſt. 8. q. 5. art. 1. S. Tho. fecerat illam rationẽ adductam a Scoto.

¶ In rñſione ad ẽm eẽt vidẽdũ an ſimplicitas ſit pfectio ſimpliciter. ſed ſcripſi iã de hoc in cõmẽtariis de ente & eſſentia.

¶ *Super Quæſtionis tertiæ Articulum octauum.*

IN titu. venire ĩ cõpoſitionẽ alicuius, exigit quatuor cõditiões. Prima eſt diſtinctio realis ab illo, qa eiuſdẽ ad ſeipſum nõ eſt cõpoſitio. Secũda eſt cõiũctio realis cũ illo: qa ex ſola cõiunctione ẽm rõnẽ non fit compoſitio. Tertia eſt, quòd cõiunctio ſit ẽm ſuum eſſe: quia ex ſola coniunctione reali ẽm ſitum, vel aliũ reſpectum extrinſecum non fit compoſitio. Quarta eſt, quòd alterum ſit actus alterius, vel tertii actuati ab vtroque, ſi ſit cõpoſitio per accidens, qualis eſt inter album & dulce. ſi enim aliqua duo iungãtur ẽt ẽm eſſe, & nõ in rõne actus & potẽtiæ, (vt diximus) nunquã eſt cõpoſitio, vt patet & de pſonis diuinis & de verbo diuino incarnato: deeſt enim in huiuſmodi ratio actus & potentiæ. Quærere ergo, vtrũ Deus veniat in aliarum rerum compoſitionem, eſt quærere, an rei alteri poſſit cõiungi ſecũdum eſſe, ſecundum rationem actus vel potentiæ.

¶ In corpore duo. primo referuntur errores. ſecundo reſpondetur quæſito. Quo ad primũ ſunt tres errores. primus forte Zabiorum ex 12. metaphyſi. commento. 41. Secundus Almarianorum. Tertius Dauid de Dinando, ut patet.

Quo ad ſecundum, concluſio reſponſiua quæſito, ac deſtructiua horum errorũ eſt negatiua. De° non poteſt venire in compoſitionẽ alicuius: ꝓbať tripliciter. Primo, Deus eſt prima cauſa efficiẽs: ergo non poteſt eſſe forma aut materia alicuius compoſiti, antecedens patet: cõſequentia probatur quo ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergo ſi, &cæ. quo ad materiam vero, Agens & materia non coincidunt in idem ſpecie: quia illud actu, hæc potentia: ergo ſi, &c.

Circa hanc rationẽ occurrit dubium, ꝓbatio nanque conſequentię non videtur ad ꝓpoſitum: ex hoc enim quòd efficiens non coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud ſequitur, niſi quòd Deus, quia eſt efficiens, non eſt forma aut materia ſui effectus, ſed non ſequitur quòd abſolute non ſit forma alicuius compoſiti. Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia eſſe compoſitum infert eſſe effectum: quia omne compoſitum eſt factum, vt in præcedenti patet articulo. eſſe autem effectum infert eſſe effectum primæ cauſæ efficientis. vt patet: ideo de primo ad vltimum, eſſe compoſitum eſt eſſe effectum primi efficientis: & propterea hoc pro conſtanti ſupponens ratio literæ, optime deducit conſequentiam: ſi Deus eſt prima cauſa efficiens, non eſt forma aut materia alicuius compoſiti: quoniam eſſet forma vel materia ſui effectus, quod eſt impoſſibile: quia agẽs nõ coincidit, &c.

¶ Secunda ratio, Deus eſt per ſe primo agens: ergo non eſt pars alicuius. ꝓbatur conſequentia: nullum componens eſt p ſe primo agẽs: ergo ſi, &c.

¶ Aduerte hic quòd litera hæc caute interpretanda eſt: non enim affirmat compoſitum per ſe primo agere, quod ſuperius in arti. 2. negatum eſt: ſed affirmat comparatiuã, quòd agere per ſe primo magis conuenit compoſito quàm componenti: quia illud eſt quod agit, hoc vero eſt quo: cum hoc tamen ſtat, quòd abſolute nec componens nec compoſitum poteſt eſſe per ſe primo agẽs, vt prędictũ eſt.

¶ Tertia ratio eſt: Deus eſt primũ ens: ergo non poteſt eſſe pars etiã prima, puta materia aut forma. Probatur conſequentia quo ad materiam quidem: quia potẽtia eſt poſterior actu: quo ad formam vero, quia actus participat° eſt poſterior actu p eſſentiã, &c.

*Serm.38. ſuper illud. In principio erat verbum. tom.10.

Eſſe omnium eſt quæ ſuper eſſe eſt deitas: ſed eſſe omnium intrat cõpoſitionem vniuſcuiuſque. ergo Deus in compoſitionem aliorum venit.

¶ 2 Præterea, Deus eſt forma: dicit enim Auguſtinus *in lib. de ver. domini, quòd verbum Dei, quod eſt Deus eſt forma quædam non forma ta: ſed forma eſt pars compoſiti: ergo Deus eſt pars alicuius compoſiti.

Et mal.q.16. art.12. Et opuſ.3.ca.17. 88.211. & 222

¶ 3 Præterea, Quæcunque ſunt & nullo modo differunt, ſunt idem: ſed Deus & materia prima ſunt, & nullo modo differunt. ergo penitus ſunt idem. Sed materia prima intrat compoſitionem rerum: ergo & Deus. Probatio mediæ, Quæcunque differunt, aliquibus differẽtiis differunt, & ita oportet ea eſſe cõpoſita: ſed Deus & materia prima ſunt omnino ſimplicia: ergo nullo modo differunt.

Cap.2. par.1. a medio illius.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dion. 2.*ca. de diu. no. quòd neque tactus eſt eius, ſcilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiſcendas communio.

Inter opera Ariſt. tom.3. in propoſitione 6.

¶ 2 Pręterea, *dicitur in lib. de cauſis, quòd cauſa prima regit omnes res, præterquam commiſceatur eis.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim poſuerunt, quòd Deus eſſet anima mundi, vt patet, *per Auguſt. in lib. 7. de ciu. Dei; & ad hoc etiam reducitur, quòd quidam dixerunt Deum eſſe animam primi cœli. Alij autem dixerunt Deum eſſe principium formale omnium rerum. & hæc dicitur fuiſſe opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit Dauid de Dinando, qui ſtultiſſime poſuit Deum eſſe materiam primam. Omnia enim, hæc manifeſtam continent falſitatem: neq; eſt poſſibile Deum aliquo modo in cõ poſitionem alicuius venire: nec ſicut principium formale, nec ſicut principium materiale.

Lib.7. de ciu. Dei.c.6.to.5.

Q.2, art.3.

Primo quidem, quia ſupra* diximus, Deum eſſe primam cauſam efficientem. Cauſa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero; ſed ſolum in idem ſpecie. homo enim generat hominem. Materia vero cum cauſa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem ſpecie: quia hoc eſt in potentia, illud vero in actu.

Secundo, quia cum Deus ſit prima cauſa efficiens, eius eſt primo, & per ſe agere. quod autem venit in compoſitionem alicuius, non eſt primo & per ſe agens, ſed magis compoſitum: non enim manus agit, ſed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus poteſt eſſe pars alicuius compoſiti.

Tertio, quia nulla pars compoſiti poteſt eſſe ſimpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ ſunt primæ partes compoſitorum: nam materia eſt in potentia: potentia autem eſt poſterior actu ſimpliciter, vt ex dictis patet[c]. forma autem, quæ[d] eſt pars compoſiti, eſt forma participata: ſicut autem participans eſt poſterius eo quod eſt per eſſentiam, ita & ipſum participatum: ſicut ignis in ignitis eſt poſterior eo, quod eſt per eſſentiam. Oſtenſum eſt autem, * quòd Deus eſt primum ens ſimpliciter.

Q.3.art.1.
D.630
Q.2.art.3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd deitas dicitur eſſe omnium effectiue & exemplariter, non autẽ per eſſentiam.

AD SECVNDVM dicendum, quòd verbum eſt forma exemplaris, non autem forma, quæ eſt pars compoſiti.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſimplicia non differunt aliquibus aliis differentiis: hoc enim compoſitorum eſt: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: vnde ſi fiat vis in verbo, non proprie dicuntur differre, ſed[d] diuerſa eſſe. Vnde ſecundum Philoſophum 10. meta. *diuerſum abſolute dicitur, ſed omne differens aliquo differt. vnde ſi fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, ſed ſunt diuerſa ſeipſis: vnde non ſequitur quòd ſint idem.

QVAESTIO IIII.

De Dei perfectione, in tres articulos diuiſa.

POſt conſiderationem diuinæ ſimplicitatis, de perfectione ipſius Dei dicendum eſt. Et quia vnumquodque ſecundum quod perfectum eſt, ſic dicitur bonum. Primo agendum

¶ *Super quæſtionis quartæ Articulum primum.*

D.508
Text.24. & 25.tom.3.

CIrca ordinem & titulum queſtionis aduerte, quòd perfectio non ſignificat aliquã perfectionẽ, vt bonitas, vita, ſapientia, &c. neque ſignificat oẽs pfectiones in communi. Nõ enim quærendo, an aliquid ſit perfectũ, quæritur, an habeat omnes perfectiones ſiue determinate, ſiue indeterminate: ſed ſignificat modũ eſſendi optimum ſecundum quacunque rationem formalem: licet extenſo iam ab vſu vocabulo, perfectio ſupponat ſæpe pro re, aut ratione formali actuante aliquid: vt patet cum dicimus: quòd ſapiẽtia ẽ pfectio. &c. Proprie igitur loquẽdo, ly perfectio, licet

set a totali factione primo deriuatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quemcunque, sed optimum: non alicuius certæ rei, sed cuiuscumque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum, & animalium habet in semine quendam modum essendi, & alium essendi modū habet in indiuiduis genitis. Et rursus alium in eisdem augmentatis, &c. & constat ꝙ primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus aūt aliqualiter perfectus, tertius vero simpliciter perfect⁹, vt patet. 4. Meteo. Perfectū enim vnūquodq; ibi dicitur, cùm potest facere alterum quale ipsum est. Tunc enim habet naturā optimo modo. Vnde sicut quærere, vtrum aliquid sit perfectum secūdum talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est quærere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione, vt in proposito fit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neq; vtrū habeat omnes, cum hoc reseruetur .2. ar. sed est q̄rere, vtrum Deus id quod est: sit optimo modo. hoc est enim esse perfectum. Testatur autē hunc esse manifestū sensum quæstionis, causa respōsionis assignata in corpore articuli. Dicitur.n. quòd Deus est perfectus; quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim qđ esse in actu vel in potentia ad modū essendi spectat. Et propterea ista q̄stio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinę ordinata est: stabilita namque essentia, quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod circunstans, aut quouis modo extrinsecum, sed in seipsa. Vnde & Aristot. in primo capite de natura vniuersi, tractans primo an sit perfectum, determinat: qm̄ & q̄ an est, & an simplex, an compositum esset, q̄ priores erant, relinquebantur per se notæ.

22
1. contra. ca. 28. Et veri. q. 2. artic. 3. 13. Et Dion. 2. c. 13. le. 1.

Q. Preced. artic. 4.

Li. 12. met. textu 40. tom. 3.

13

est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.

Circa primum quærūtur tria.

¶Primo. Vtrum Deus sit perfectus.

¶Secūdo. Vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omniū in se perfectiones habens.

¶Tertio. Vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit perfectus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse perfectum nō conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factū: non conuenit esse factum: sed Deo ergo nec esse perfectum.

¶2 Præterea, Deus est primum rerum principium: sed principia rerū videntur esse imperfecta. (semen enim est principium animalium & plantarum) ergo Deus est imperfectus,

¶3 Præterea ostensum est supra,* ꝙ essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cum sit communissimum & recipiens omnium additiones. ergo Deus est imperfectus.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut* Philosophus narrat in 12. meta. quidam antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerūt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principium materiale tantum: primum autem principium materiale imperfectissium est. Cum enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quòd primum principium materiale sit maxime in potentia, & ita maxime imperfectum. Deus autē ponitur primum principium, non materiale, sed in genere causæ efficientis:[c] & hoc oportet esse perfectissimū. sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agens inquantum huiusmodi est in actu: vnde primum principium actiuum oportet maxime esse in actu & per consequēs maxime esse perfectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundū quod est actu: nam pfectū dicitur, cui nihil deest secundū modum suæ perfectionis.

G AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut dicit Gregor. Balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus. quod enim factum non est, perfectum proprie dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomen perfectum ad significandum omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

H AD SECVNDVM dicendum, quòd principium materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, nō potest esse simpliciter primum, sed præceditur ab alio perfecto. Nā semen, licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cū ens in potentia nō reducat in actū, nisi per aliquod ens in actu.

I AD TERTIVM dicendum, ꝙ ipsum esse est perfectissimum[d] omnium: comparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omnium rerum & etiam ipsarum formarum: vnde non comparatur ad alia sicut recipiēs[d] ad receptum, sed magis sicut receptum ad recipiens. cū enim dico esse hominis vel equi vel cuiuscunque alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum, nō autem vt illud, cui competit esse.

K

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo nō sint perfectiones omnium rerum:

F ¶ In corpore duo. primo refertur opinio Pythagoricorum, secundo respondetur quæsito. Quo ad primum duo: opinio ꝙ principio non conueniat perfectio. Radix, quia principium materiale tantum intellexerunt, probat consequentiam: quia vt sic est in potentia. ergo.

¶ Quo ad secundū similiter duo: conclusio responsiua q̄sito affirmatiue. De⁹ est maxime perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse in actu. ergo primum actiuum maxime in actu. ergo maxime perfectum. omnia patent. & vltima cōsequentia declaratur ex quid nominis perfecti, scilicet, cui nihil deest đ requisitis. Existenti enī in potētia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest.

Moral. 1. c. 5

¶ In respōsione ad tertiū aduerte duo. Primo, quòd responsio stat in hac distinctione. Cōmune dupliciter, per modum actus, & per modū potentiæ. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas p modum potētię cōsistit in recipere. esse autem est communissimum per modū actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad receptiua, vt patet. Secundo quod hinc patet defectus Scoti in 4. senten. distin. 1. q. 1. contra hanc Sancti Thomæ positionē, scilicet quod esse secundum suam formalem rationem est perfectissima oīum perfectionum arguētis ex communitate ipsius. Mirum est.n. quòd hāc rationem affert ad concludendum, quam expresse Sanctus Thomas soluerat tam clare.

D. 559
17
D. 563

¶ Super Quæstionis quartae Articulum secundum.

IN titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolute sumitur: ita quòd non quæritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter, aut virtualiter, sed absolute quouis modo sint: ly perfectiones, stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter q̄ non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

23
5. dist. 2. a. 2. & 3. Et 1. cōtra. c. 28. & 31. & li. 2. c. 2. Et opusc. 3. ca. 21. 22. 28. & 33.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue: In Deo sunt perfectiones omnium rerum. probatur tripliciter, Primo

Primo ab authoritate, Deus dicitur vniuersaliter perfectus, id est, secundum nobilitates omnium generum. ergo. Antecedens probatur authoritate Auerro. 5. Meta. Secundo ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum. ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminētiori modo: antecedens supponitur: cōsequentia ꝑbatur, quo ad primam partem: effectus præexistit virtute in causa agente. ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri. ergo, si Deus, &c. omniū rerū pfectiones sunt in eo. Quo ad secundam vero partem. ꝑbatur. Agens inquātum agens, est perfectum. ergo præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori: sed perfectiori modo. ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, vel secundum eandē rationem, vt in vniuoca, vel secundum eminentiorem, vt in æquoca. ergo si De⁹ est prima causa omnium, oportet eminētiori modo omnium pefectiones habere. Assumptū patet ex præcedenti artic. prima consequentia ꝑbatur ex opposito.s. quia materia est imperfecta. Præexistere in potētia causæ materialis est, esse imp fectiori mō. Reliqua reliquunt p se nota. Circa illam ꝑpositionē: pręxistere in virtute causę agētis, non est præexistere imperfectiori: sed ꝑfectiori modo, dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æque perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. contra literam vero: quia expresse dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præxistit effectus secundum eandem rationem. igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ vere effectiue, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

Et opusc. 3. c. 21. 22. 28. & 33.
* Q. præced. art. 7.
Cap. 5. paulo ante med. & c. 2. par. 2. in prin.
lib. 5. tex. 21.
24

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparatiue, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario: sed permissiue: ita quòd particula negatiua, non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula vero affirmatiua: sed pfectiori, intelligitur permissiue. & sic est verissima propositio: & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessario est præexistere nō imperfectiori modo, quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. Secundo potest exponi interpretando comparatiuum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio lieræ intento seruit: quoniam intendit probare, quod eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerro. 12. Metaph. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuoce

Deus enim simplex est, vt ostensum est*: sed perfectiones rerum sunt multæ, & diuersæ. ergo in Deo sunt omnes perfectiones rerum.

¶2 Præterea, Opposita nō possunt esse in eodem: sed perfectiones rerum sunt oppositæ: vnaqueque.n. species perficitur per suam differentiam specificam: differentiæ autē, quibus diuiditur genus & constituuntur species, sunt oppositæ: cū ergo opposita non possint simul esse in eodem, videtur quòd nō omnes rerū perfectiones sint in Deo.

¶3 Præterea, Viuens est perfectius q̄ ens, & sapiens q̄ viuens. ergo & viuere est perfectius q̄ esse, & sapere q̄ viuere: sed essentia Dei est ipsum esse. ergo nō habet ī se pfectionem vitæ & sapientiæ, & alias huiusmodi perfectiones.

SED CONTRA est quod dicit Dionysi.* 5. cap. de diui. nomi. quòd Deus in vna existentia omnia præhabet.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in deo sunt perfectiones omnium rerum. Vnde & dicitur vniuersaliter perfectus: quia non deest ei aliqua nobilitas, quæ inueniatur in aliquo genere, vt dicit Comment. in 5. Metaphy.* Et hoc quidem ex duobus considerari potest.

D Primo quidem per hoc, quod quicquid pfectionis est in effectu, oportet inueniri ī causa effectiua:[c] uel secundum eandem rōnem, si sit agens vniuocum, vt homo generat hominem: uel eminentiori mō, si sit agens æquiuocum: sicut in Sole est similitudo eorū, quæ generātur per uirtutem Solis. Manifestum est enim, quòd effect⁹ pręexistit uirtute in causa agente: præxistere aūt in uirtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori modo: sed[d] pfectiori, licet præexistere in potentia causæ materialis sit præexistere imperfectiori modo: eo quòd materia inquantum huiusmodi est imperfecta, agens uero inquantum huiusmodi est perfectum: Cum ergo Deus sit prima causa effectiua rerum,[e] oportet omnium rerum perfectiones præexistere in Deo secundum eminentiorem[d] modum. Et hanc rationem tangi[t] Dionys. 5. ca. de diui. no.* dicēs de Deo, quòd nō quidem hoc est, hoc autem non est: sed omnia est, ut omnium causa.

Secundo uero ex hoc, quod supra ostensum est,* quòd Deus est ipsum esse per se subsistens: ex quo oportet, quòd totam perfectionē essendi in se contineat.[e] Manifestū est enim, quòd si aliquod calidum non habeat totam perfectionem calidi: hoc ideo est, quia calor non participatur secundum perfectam rationem: sed si calor esset per se subsistens, nō poset ei aliquid deesse de uirtute caloris: unde, cum Deus sit ipsum esse subsistens, nihil de perfectione essendi potest ei deesse. Omnium[d] autē perfectiones ptinēt ad pfectionē essēdi: secūdum hoc.n. aliqua pfecta sunt, ꝙ aliquo mō esse habēt. unde sequit̄, ꝙ nul-

A vel imitatiue, non sunt causę efficientes: sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele 5. Metaphy. & 2. Physicorum. Pręsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solum vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non ꝑprie causę sunt.

¶ Circa vltimam cōsequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerum est causa ęquiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tū quia manifeste patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationū, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca. ergo non est effectiua. aliarū. ergo non diuersarum.

D. 326.
13
234
D. 469.

¶ Secunda ratio a Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens. ergo continet in se totam perfectionem essendi. ergo omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur a destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, sic. Non cōtinet totam perfectionem essendi. ergo non habet esse secundum perfectam rationem. ergo nō est ipsum esse ꝑ se subsistēs: quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totam calidi perfectionem. ergo non habet calorem secundum perfectam rationem. ergo non est calor pe se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quòd habent esse. ergo omnium perfectiones pertinent ad perfectionem essendi. ergo si cōtinet totam perfectionem essendi, &c.

Cap. 5. a medio.
Q. 3. art. 4.
19
25
D. 709.

E ¶ In responsione ad tertium aduerte, primo, quod vis argumenti fundatur super locum a coniugatis, dum dicitur: ens est imperfectius quàm viuens. ergo esse quàm vita, & veritas antecedentis consistit in hoc: quia ens non includit viuens: sed econuerso. Aduerte secundo, quod in responsione innuit hanc distinctionem ex parte rei: esse potest comparari ad vitam tripliciter. Primo formaliter & præcise vtrinque: ita quòd esse sumitur præcise pro actu essendi: & vita præcise pro eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic, & sic significantur nominibus abstractis, puta esse, vita, sapientia, &c. & in litera dicuntur comparari prout distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quàm viuere & cætere perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. Secundo potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quòd vita sumatur secundum id quod includit, & non tantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significantur nominibus concretis in litera: & dicuntur ens, viuens, sapiens: & dicitur, quòd viuens est perfectius quam ens: quia includit ens, & aliquid perfectionis vltra. Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistentia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera

Universidad de Deusto
Biblioteca

litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimum omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse forma liter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius,

omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud, quod soli Deo quidditatiue conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus. & ex secundo, quòd ex hoc quòd Deus est ipsum esse, habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentū, quoniam neganda infinuatur consequētia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra. Inconsequente vero sumitur secundum id tantum qd addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum a coniugatis: qui tenet quando cōcreta præcise formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

Ca. 5. aliquā tulum a medio.

D. 559. Cap. 5. non remote a prīcipio.

¶ *Super Quæstionis quartae Articulum tertium.*

IN titulo dubium occurrit: quorsum iste articulus hoc in loco: hic.n. arguitur de pfectione substātię diuinę in se. ergo non debet admisceri hoc dī, quòd licet verbotenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectione naturæ diuinę. Quęritur enim hic: an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an non: hoc siquidem inquirendum supererat, postquam determinatum fuerat. & quòd est perfecta & quòd est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur: vtrum perfectio diuina sit tanta, quod nulla res possit ei esse similis: sed quòd nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo rndet quæsito. Quo ad primum similitudo triplex. prima śm formam eiusdem rationis & modi. secunda śm formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia śm formā, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad śm: conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo, non secundū eandem rationē specificam, aut generi cam, sed śm aliqualē analogiam. Conclusio hæc, habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non śm speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secundū genus: & quartam affirmatiuam, scilicet sed secundū aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primam. omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantum est agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundam & tertiam & quartam: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad ultimum, dubium occurrit circa authoritatē Dionysii. quoniam distinguit contra res vniꝰ ordinis, causam & causatū: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quod ambigue, & male, mēbrum hoc distinctionis sit positum. Ambigue quidem, quia, incertum est de quali causa & de quali causato sit sermo. Male autem: quia cōtra res vnius ordinis debent distingui res diuersorum ordinum, siue causa sint & causatum, siue non, hoc enim est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si recte intelligitur. Est siquidem non falsum: sed verissimū, & necessariū, quòd causa & causatū vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ, & causati vtimur, non pro relationibus seu causalitatibus: sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur a causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum, & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparentiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorum formaliter ex propria ratione sit causatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini sortis dependentia a sorte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorum, positum quinto Metaphysic. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namque est, eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se: sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus, formaliter non dependet a forma causæ: non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta, dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas sortis, quia est hæc: ideo dependet a patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa, & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & consequenter

dit in se vitam & sapientiam: quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens.

ARTICVLVS. III.

Vtrum aliqua creatura possit esse similis Deo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ nulla creatura possit esse similis Deo. Dicitur enim in Psal. Non est similis tui in dijs domine. sed inter omnes creaturas excellentiores sunt, quæ dicuntur dij participatiue: multo ergo minus aliæ creaturæ possunt dici Deo similes.

¶ 2 Præterea, Similitudo est comparatio eorum quæ sunt diuersorū generum. ergo nec similitudo. Nō enim dicimus, ꝙ dulcedo sit similis albedini: sed nulla creatura est eiusdē gnis cum Deo, cum Deus nō sit in genere, vt supra ostēsum est.* ergo nulla creatura est similis Deo.

¶ 3 Præterea, Similia dicuntur quæ conueniunt in forma: sed nihil cōuenit cum Deo in forma: nullius enim essentia rei est ipsum esse, nisi solius Dei. ergo nulla creatura potest esse similis Deo.

¶ 4 Præterea, In similibꝰ est mutua similitudo; nā simile ē simili simile.

24
2. di. 3. q. 2. art. 1.
Et 1. contra. c. 29.
Et lib. 3. c. 1.
Et veri. q. 2. art. 12.
Et po. q. 7. art. 7.

Q. 3. art. 5.

ter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

¶ *Super quæstionis quintae Articulum primum.*

IN titulo quæstionis, statim occurrit dubium circa ordinē ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonū enim neq; prius conuenit enti quàm vnum, verum, &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt pater. Neq; hic ordinā tur tractāda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rōnē causæ finalis. Nulla igit rō apparet; quare hoc i loco, quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quæstio de bono dupliciter ordinari potest, Vno mō śm se, & sic nō debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductū est: sed quæstionem de perfectione statim q stio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo, vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuauit litera iam in principio quęstionis quartæ: vbi tractat de pfectione inchoatur, & dicitur: Et qa vnumquodque, secūdum quòd perfectū est, sic dicitur bonum: Primo agendum est de pfectione diuina: Secundo de eius bonitate. Quasi diceret, quòd propter perfectionē de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi apertiꝰ quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post considerationem perfectionis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

¶ In corpore, est vna conclusio responsiua quæ fuit affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secundum rem: sed differunt secūdum rationem tantum.

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouitię terminos cōclusionis differre: namq; śm rōnem tā tum latitudinem habet. Nā & quæ differunt in modo tantū significādi, vt homo & humanitas, rōne sola differūt. Et multa q differūt rōnibꝰ diffinitiuis, vt lignū & dolabile, sola rōne differūt. Propterea distingue: ꝙ differre rōne dupliciter scilicet rōne significata, seu concepta: alio modo rōne cōcipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia śm rōnem significante: ita quòd sensus est, quod bonum & ens differunt śm suas rationes formales, significatas eorū nominibus.

Cap. 9. a medio.

¶ Probatur ergo cōclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rōnē appetibilis: ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo bonum & ens sunt idem śm rem. Antecedens probatur ex 1. Ethi. Prima consequentia, pbatur: qa omnia appetunt suā perfectionem. Secunda vero relinquitur vt nota. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas oīs rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secūdam partem, Bonū dicit rationem appetibilis quam nō explicat ens. ergo differunt ratione.

C 3 12

D. 246. D. 462. 415. 234. Cap. 9. a medio. D. 803. D. 850. D. 231. D. 471. c 20

Circa antecedēs dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicēdi per se, non claudit in ratione illius subiecti: sed econuerso, vt patet primo posterio rum. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicēdi per se. ergo bonum non habet rōnem appetibilis: sed econuerso. Minor pbatur. Tum qa ideo aliquid est appetibile: quia bonū, & nō econuerso. Tum quia

Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id, quod dicitur Isa. 40. Cui similē fecistis Deū?

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā. & primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum similitudo attendatur secundum conuenientiam vel communicationem in forma: multiplex est similitudo secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ cōmunicant in eadem forma secundū eandem rationem, & secūdum eūdem modum: & hæc non solum dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba, dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundum eandem rationem, & non secundum eundem modum: sed secundum magis & minus: vt minus album dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma: sed non secundum eandem rationem, vt patet in agentibus non vniuocis. Cum enim omne agens agat sibi simile inquantum est agēs, agit autem vnumquodque secūdū suam formam, necesse est, quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma, secundum eandem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit cōtentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secūdum eandem rationem speciei, sicut ea quæ generantur ex virtute Solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem Solis; non tamen vt recipiant formam Solis, secundum similitudinē speciei: sed secundum similitudinē generis. Si igitur sit aliquod agēs, quod non in genere cōtineatur, effectus eius adhuc magis accedent remote ad similitudinem formæ agētis, non tamen ita quòd participent similitudinem formæ agentis secūdum eandem rationem speciei aut generis: sed secundum aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est cōmune omnibus. Et hoc modo, illa, quę sunt a Deo, assimilantē ei inquātum sunt entia, vt primo & vniuersali principio totius esse.

ADPRIMVM ergo dicendū, quòd sicut dicit* Dio. 9. c. de di. no. cum sacra scriptura dicit aliquid non esse simile Deo, non est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadē enim sunt similia Deo & dissimilia: similia quidem secūdum quòd imitantur ipsum, prout cōtigit eum imitari, qui non perfecte imitabilis est. Dissimilia vero secūdum ꝙ deficiunt a sua causa: non solum secundum intensionem & remissionem, sicut minus album deficit a magis albo: sed quia non est conuenientia nec secundum speciem nec secundum genus.

Cap. 9. a medio.

ADSECVNDVM dicēdum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorū generū: sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generū: &

ADTERTIVM dicendum, quòd non dicitur esse similitudo creaturę ad Deum propter communicantiam in forma, secundum eandem rationem generis & speciei: sed secundum analogiam tantum: put scilicet, Deus est ens per essentiam, & alia per participationem.

ADQVARTVM dicendum, quòd licet aliquo modu concedat ꝙ creatura sit similis Deo, nullo tamen modo concedendum est, ꝙ Deus sit similis creaturæ: d quia, vt dicit* Dio. 9. c. de di. no. In his, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem d in causa & causato. e Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & nō ecōuerso. & similiter dici pōt aliquo mō, quòd creatura sit similis Deo: non tamen quòd Deus sit similis creaturæ.

QVAESTIO V.

De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primo de bono in communi. Secūdo de bonitate Dei.

Circa primum quærūtur sex.

¶ Primo, vtrum bonum & ens sint idem secundum rem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo, ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationē eius, non vt intrinsecam, sed vt passionem: si vero sumatur fundamentaliter, tunc bonum dicitur habere rationē appetibilis intrinsece: quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa p̄pria appetibilitatis, sicut color visibilitatis. Et licet vtraque glossa sit absolute vera, & prima ex principio commenti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio.

Sed aduerte hic q̄ quamuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens, importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur idētitas realis inter ea solum, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatē vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid prius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quam per ens, quoniam vnumquodq; appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurū: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementū: quia & esse in actu appetitur ad complementum, & vltimo

25

1 dist. 8. q. 1. ar. 3. Et veri. q. 21. art. 1. c. & art. 8. o

* In lib. An omne quod ē, bonum sit, circa med. illius.

* In text propos. 21. & 22.

Lib. 1. ca. 32. circa princi. tom. 3.

In principio echi. tom. 5.

Q. 3. art. 4. & q. 4. art. 1. ad 3.

17 22

¶ Secūdo, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secūdum rationē, vtrum bonū vel ens.

¶ Tertio, supposito q̄ ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum.

¶ Quarto, ad quā causam ratio boni reducatur.

¶ Quinto, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sexto, quomodo diuidatur bonū in honestū, vtile, & delectabile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic procedi-tur. Videtur quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim * Boe. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quod sunt bona, & aliud esse quod sunt, ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ 2 Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. lib. de causis. * ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ 3 Præterea, Bonum suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus, ergo bonum differt secundum rem ab ente.

SED CONTRA est quod Augu. * dicit in lib. de doctrina Christiana, quod inquantum sumus; boni sumus. I

RESPONDEO dicendum, q̄ bonum & ens sunt idem secundū rem: sed differunt secundum rationem tantum: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosophus in 1. Ethic. dicit, * quòd bonum est quod omnia appetunt. manifestum est autem, quod vnumquodque est appetibile secundum q̄ est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. In tantum est autem perfectum vnūquodq;, inquantum est actu: vnde manifestum est, quòd in tantū est aliquid bonum, inquantum est ens: esse. n. est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet. * Vnde manifestum est quòd bonum & ens sunt idem secundum rem: sed bonum dicit rōnē appetibilis, quā nō dicit ens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet bonum & ens sint idem secundum rem: quia tamen

F per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est, aut appetet appetentū. Importat ergo bonam rationē appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente: sed absolute ſm se: ideo

differunt secundum rationem, nō eodem modo dicitur aliquid ens simpliciter & bonum simpliciter. Nam cum ens dicat aliquid ꝓprie esse in actu: actus autem proprie ordinem habeat ad potentiam: secundum hoc simpliciter aliquid dicitur ens, secundum quod primo G discernitur ab eo quod est in potentia tantum: hoc autem est esse substantiale rei vniuscuiusq;. vnde per suum esse substantiale dicitur vnūquodque ens simpliciter: per actus autē superadditos dicitur aliquid esse secundum quid, sicut esse albū significat esse secundum quid. Nō enim esse album ausert esse in potentia simpliciter, cū aduenit rei iam præexistenti in actu. Sed bonū dicit rationē perfecti, quod est appetibile: & p consequens dicit rōnē vltimi. vnde id, quod est vltimo ꝓfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamē dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundum quid, id est, inquantum est ens: secundum vero vltimum actum dicitur aliquid ens secundū quid & bonū simpliciter. Sic ergo quod dicit Boe. * q̄ in rebus aliud est quod sunt bona, & aliud quod sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundum primum actum est aliquid ens simpliciter; & secundum ultimū, bonum simpliciter; & tamen secundum primum actū est quodammodo bonum: & secūdū ultimū actū, est quodāmō ens.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonū simpliciter secundum ultimum actū, K

Et similiter dicendum ad tertiū, q̄ bonum dicitur secundum magis & minus secundum actum superuenientem, puta, secundum scientiam uel uirtutem.

ARTICVLVS II.

Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic ꝓcedi-tur. Videt q̄ bonū secūdum

D. 525.

¶ *Super quæstionis quintæ Articuli secūdi.*

IN titulo prius ſm rōnem, id est ſm ordinem rōnum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonū cum rōnibus distinguantur. quòd ſm eas ordinata sint non alio procul dubio ordine, quàm q̄ aptus natus est esse inter rōnes formales: qui vocatur ordo rōnis, & habet cō sequenter prius & posterius ſm rōnem & consistit ordo iste i hoc, quòd ratio. ſ. posterior præsupponit aliam ſm se, non econuerso. Ita quòd sensus est, an boni ratio præcedat meri to sui rōnem entis.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua q̄sito. Ens est prius ſm rōnem q̄ bonū. Probatur. vnumquodq; est cognoscibile inquātum est in actu, ergo ens est proprū obiectum intellect⁹. ergo est primum intelligibile. ergo primo cadit in cōceptione intellectus. ergo est prius ſm rationem q̄ bonum. antecedes probatur ex 9. meta. prima, secun d. 1, & tertia cōsequē tia reliaquuntur per se notæ. quarta autē probatur: quia ratio significata per nomē est id, quod concipit de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc, non solum quòd ens est prius secundum rationē bonū: sed omnib⁹ aliis, vt patet.

Circa hāc rationem dubium occurrit: q̄a, aut intenditur, inter re q̄ ens sit prius ordine rōnis secūdum se, aut quo ad nos. Si ſm se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. articu. 1. ibi enim dictum est in litera, q̄ Deo nihil est prius neq; secundum rem, neq; secūdū intellectū. Ex hoc autem

26

1. dist. 8. q. 1. ar. 3. in cont. ca. 20.

Titulus huius libri est, An omne ē, bonum sit, circa med. illius.

A autem sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundum rationem: quoniam si ens est primum intelligibile, sicut sonus primum audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo poste. quod enim primo conuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respondēdo satisfactū quæsito: veritur nanque in dubium an ratio entis secundū se sit prior ratione boni, & non, an quo ad nos, sit prior.

Et veri. q. 20. art. 1. Et Dio. 3. co. 1.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales. & potest comparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes, accipiendo rationes rerum, vt distinguuntur cōtra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secūdū se, &c. sunt posteriora secū dum intellectum.

* Capᵗ. 3. in principio.

Sed inter ly cætera, non clauditur quòd quid erat esse Dei, quoniam non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existētia, cum sit ipsum esse. Sed si entis ratio cōparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primum intelligibile: sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti: quia inest Deo. Non. n. Deus participatiue est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniam ibi Deus absolute dicit primum secundum intelle-tum, hic vero ens dicitur primū inter rationes formales. Secundo potest dici, quòd hic accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinē vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur cōtra ordinem secundum se: & sic procedit obiectio: & respondendum est, q̄ intenditur de ordine secundum se, quoniam vt patet ex titulo, nō est hic quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius a nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius

* Cap. 5. parum a principio.

Proposit. 4. inter opera Arist. tom. 3.

D. 559.

sit prius q̄ ens. Ordo enim nominū est secundum ordinem rerum significatarū per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primo ponit bonum quàm ens, vt patet in 3. ca. de di. no. ergo bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶ 2 Præterea, Illud est prius secūdū rōnem, quod ad plura se extēdit: sed B bonū ad plura se extēdit q̄ ens: quia vt dicit * Dio. 5. c. de di. no. bonum se extēdit ad existentia & nō existentia; ens vero ad existentia tantū. ergo bonum est prius secundum rationem quàm ens.

* Cap. 5. parum a principio.

¶ 3 Præterea, Quod est vniuersalius, est prius secundū rōnem: sed bonū videt vniuersalius esse quàm ens: quia bonum habet rationē appetibilis: quibusdā aūt appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Mat. 26. C de Iuda, Bonū erat ei, si natus non fuisset &c. ergo bonum est prius q̄ ens, secundum rationem.

¶ 4 Præterea, Nō solū esse est appetibile, sed & vita & sapientia & multa hmōi: & sic uidet ꝓ esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergo simpliciter est prius secundum rationem quàm ens.

SED CONTRA est, quod dicitur in lib. * de causis, quòd prima D rerum creatarum est esse.

RESPONDEO dicendum, q̄ ens d secundum rationem est prius quàm bonum. Ratio enim significata per nomen est id, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocem: illud ergo est prius secundum rationem, quod prius cadit in conceptione intellectus. Primo autem in conceptione intellectus cadit d ens: e quia secundum hoc, unumquodq; cognoscibile est inquantum est actu, vt dicitur * in 9. metaphy. unde ens est proprium obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergo secūdū rōnem prius est ens q̄ bonum.

* Cap. 1. & 2. de divi. nomin.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd * Dio. determinat de di. no. secundum quod important circa Deū habitudinem causæ: nominamus enim Deum ut ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autem cum habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas prima est, quia agens non agit nisi pro

D. 752. d 52 9. meta. textu 20. tom. 3.

E

scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tūc distinguit intelligibilia nostra a non intelligibilibus a nobis. Et iuxta hunc sensum dicendum est, quòd hic quæritur de intelligibilibus quo ad nos. id est, de intelligibilibus nostris, seu a nobis: ita q̄ sermo præsens est de ordine ſm se nostrorū intelligibilium: & ſm hoc, ens est primū ſm se intelligibile inter intelligibilia a nobis. Deus aūt est primū intelligibile simpliciter. Et hinc sensus cōsonat supradicti uterq; loquēti de obiecto intellectus nostri, dum significare per vocem admisit. Quamuis hoc non cogat, quin sequentia de intellectu absolute inquantum intellectus est, cuius tantum obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis namque intellectus secundum naturam propriam sumptus, aliud sortitus est proprium obiectum. Diuinus siquidem deitatem, angelicus ꝓpriam substantiam, humanus quòd quid estici materialis, &c. vt suis locis patebit.

28

Cap. 5 de di. no. parum a principio.

¶ *Super quæstionis quintæ Articulum tertium.*

IN corpore vna cōclutio respōsiua quæsito affirmatiue. omne ens inquantum ens, est bonum, & additur ly inquantum in conclusione. ad ostēdēdum quòd non per accidens. sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: omne ens vt sic, est actu. ergo perfectum. ergo appetibile & bonū, omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio q̄dam est.

¶ In reſponsione ad quartum aduerte, q̄ litera duo dicit. 123

¶ Primo namque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundo respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut q̄a talia sunt, aut quia ordinantur in bonum: mathematica autem, vt sic abstrahūt ab his omnibus. Ab esse quidē

27

2. contra. ca 37. 79. & 40.

Prima S. Thom.

Universidad de Deusto Biblioteca

Bonum enim addit supra ens,*vt ex dictis patet. Ea uero, quæ addūt aliquid supra ens, cōtrahūt ipsum: sicut substantia, quantitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonum contrahit ens; non igitur omne ens est bonum.

¶ 2 Præterea, Nullum malum est bonum. Isaiæ. 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malū: sed aliquod ens dicitur malum. ergo non omne ens est bonum.

¶ 3 Præterea, Bonum habet rationē appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis: sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

¶ 4 Præterea, Philosophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis nō est bonum: sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis nō esset scientia. ergo non omne ens est bonum.

SED CONTRA. omne ens quod non est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona ut dicitur 1. ad Tim. 4. ca. Deus uero est maxime bonus. ergo omne ens est bonum.

RESPONDEO. dicendum, q omne ens inquantum est ens, est bonum.

Omne enim ens inquantum est ens, est in actu, & quodāmō pfectū: quia omnis actus perfectio quædā est: perfectum uero habet rōnem appetibilis & boni, ut ex dictis patet:* unde sequit omne ens inquantum huiusmodi bonum esse.

AD PRIMVM ergo dicendū, q substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam: sic autem non addit aliquid bonū super ens, sed rationem tantū appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunq; natura sit, G unde bonum non contrahit ens.

AD SECVNDVM dicendū, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens: sed inquantum caret quodam esse: sicut homo dicitur malus inquantum caret esse uirtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine uisus.

AD TERTIVM dicendū, q materia prima sicut non est ens nisi ī potētia, ita nec bonū nisi ī potētia.

Licet secundum Platonicos dici possit quòd materia prima est non H ens propter priuationem adiunctam: sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem uel aptitudinem ad bonū: & ideo non conuenit sibi quòd sit appetibile: sed quòd appetat.

AD QVARTVM dicendū, q mathematica nō subsistūt separata secundū esse, quia si subsisterēt, eēt in eis bonum. s. ipsum esse ipsorū: sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahūt ut a motu & a meteria: e I & sic abstrahunt a rōne finis qui habet rationem mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem nō sit bonum uel ratio boni, cum ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut supra dictum est.

quia vt sic non sunt: ab esse autem tale, eadem ratione: quoniā esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt a fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt a materia & motu.

Circa hanc partem occurrunt duo dubia. Primum est circa illā rationē: q ideo mathematica non sunt bona prima bonitate, quia nō subsistūt separata: si.n. hec rō valet, sequit q nulla res i vniuersali sumpta, est bona: qm̄ nulla res vniuersaliter sumpta, subsistit per Peripateticos: cōsequēs est falsum. ergo. Secūdū dubiū est circa illā rōnē: quòd ideo mathematica abstrahūt a fine, qa abstrahūt a materia & motu: quia finis habet rōnē mouentis. dupliciter.n. deficere vr̄ hæc rō. Primo, quia sequeretur quòd metaphysicalia abstraherēt a fine: quia magis abstrahunt a materia & motu quàm mathematica. Secūdo: quia æquiuocat de motu: qm̄ finis nō habet rōnē mouētis motu ,pprie dicto, a quo abstrahit mathematicus: sed motu metaphorice dicto: quāuis ergo cōclusio sit vera, rō tamen nulla est.

¶ Ad primū dubiū dr̄, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno mō ₰m id quod sunt absolute, & sic idē est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatē. Non.n. triangulus magis abstrahit ab eē q albedo: & sic de eis non est hic sermo: sed dici de ipsis pōt q sūt bona eo modo, quo entia, scilicet secundum sua indiuidua in rerum natura existentia, &c. Alio modo considerantur vt mathematica sunt inquantum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudicium de eis, & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd non subsistunt in sua vniuersalitate, inter vniuersalia tamē physica, mathematica, & metaphysica, magna est differentia, quo ad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia namque secundū propriam abstractionem sumpta subsistunt, quoniam habent in rerum natura indiuidua abstrahentia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. Mathematica vero secundum propriam abstractionem sumpta, non existunt, quoniam nullum habent in rerum natura indiuiduum abstrahens a materia sensibili. Non.n. inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibilis. Naturalia autem cum nullam habeant propriam abstractionem: sed eam tantum, quæ communis est omnibus scibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit a particulari, manifeste patet quòd subsistunt in rerum natura, dum habent indiuidua subsistentia cum materia sensibili, & cæteris conditionibus in vniuersali scitis. Cum ergo in litera dicitur, quòd mathematica non subsistunt, non est interpretandū quòd vniuersalia mathematica vniuersaliter sumpta non subsistunt, hoc enim esset ridiculum pro ratione afferre: sed quòd mathematica, vt sic particulariter sumpta non subsistunt: seu (quod idem est) quòd mathematica vt sic, non habent aliquod indiuiduum existēs in rerum natura. Et propterea neque sunt in vniuersali, neque in particulari: ac per hoc bona esse nō possunt, quod de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici nō pōt. Et sic patet nullitas cōsequētiæ ad oppositū factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis q nō habent esse.

¶ Ad secundum vero dubium respōdetur, q qa sermones semp interpretandi sunt ₰m subiectam materiā: ideo quāuis nō valeat cōsequentia: abstrahit a materia & motu. ergo a fine, vt patet in 12. meta. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tn̄ cōsequētia hæc: mathematica abstrahunt a materia & motu. ergo a fine: qa mathematica nō sunt nata habere finē nisi materię & motus: quoniam ₰m rem sunt entia naturalia: si.n. abstrahunt a materia & motu, oportet ea abstrahere a fine materiæ & motus. Et si abstrahunt a tali fine, abstrahūt totaliter a fine: qa non sūt nata habere alio modo finē. Et p hoc patet etiam responsio ad secundā obiectionē. Cum enim dicitur, finis habet rationem mouentis, ly mouentis, potest significare purā causalitatem finis: & sic æquiuoce dicit mouens a motu ,pprie dicto: sed sic non sumitur hic. Potest quoque significare, & causalitatē finis & effectum eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causantis motum: & sic sumit in proposito, nec est aliqua æquiuocatio: sed sumitur vtrobique motus proprie. Et specificatur qualis finis est mathematicorū, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationē mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est, quòd si mathematica abstrahāt a materia, & motu, quòd abstrahant a fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio. K

¶ Secundo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia. ergo quædam entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ. responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniam sophisma est figuræ dictionis, vel a ₰m quid ad simpliciter: ly namq; mathematica videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negat conclusio illata, scilicet quòd quædam entia non sunt bona: & conceditur conclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quædā entia, vt subsunt tali abstractioni, non sunt bona. Nec hoc incōuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit a ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se, in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri. ergo aliquis homo nō est risibilis: sed, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit a risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Et li. 3. c. 20. Et veri. q. 21. art. 2. & 5.

*art. 1. huius quæst.

3. metaphy. tex. 4. tom. 3.

art. 1. huius quæst.

b 424

art. præce.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarum. Vt enim dicit Dio. 4. c. de di. no. *bonum B laudatur vt pulchrū, sed pulchrum importat rōnē causæ formalis. ergo bonū habet rōnem causæ formalis.

¶ 2 Præterea, bonum est diffusiuū sui esse vt ex verbis *Dio. accipit: q bus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis. ergo bonum habet rationem causæ efficientis.

¶ 3 Præterea dicit Aug. in 1. *de do. Christ. quod quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut C ex causa efficiente. ergo bonum importat rationem causæ efficientis.

SED CONTRA est quod *Philosophus dicit in 2. physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonum aliorum: bonum ergo habet rationem causæ finalis.

RESPONDEO dicendum, q cum bonum sit quod omnia appetūt: hoc autem habet rationem finis manifestum est quòd bonum rationem finis importat: sed tamen ratio boni præsupponit rationem D causæ efficientis, & rationem causæ formalis. Videmus enim quòd id quod est primum in causando, vltimum est in causato. ignis enim primo calefacit quàm formā ignis inducat: cum tamen calor in igne consequatur formam substantialē: in causando autem primum inuenitur bonum & finis, qui mouet efficientem: secundo actio efficientis mouens ad formam: tertio aduenit forma vnde econuerso esse oportet in causato: quòd primum sit ipsa forma, per quam est ens: secūdo cōsideratur in ea virtus effectiua, secūdum quòd est perfectum in esse: qa vnūquodq; tunc pfectū est, qn̄ potest sibi simile facere, vt dicit Philosophus in 4. meteororum. tertio cō sequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod pulchrum & bonū in subiecto quidem sunt idem: quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam: & propter hoc bonū laudatur vt pulchrum, sed ratione differunt: nā bonum proprie respicit appetitum: est.n. bonum quod omnia appetunt: & ideo habet rōnem finis: nā appetitus est, quasi quidā motus ad rem. pulchrum autem respicit vim cognoscitiuā: pulchra.n. dr̄ quæ visa placent: vnde pulchrum in debita ,pportione cōsistit: e quia sensus delectatur in rebus debite proportionatis, sicut in sibi similibus: nā & sensus rō quædam est: & omnis virtus cognoscitiua. & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo aūt respicit formam: pulchrum proprie pertinet ad rationem causæ formalis.

AD SECVNDVM dicēdū, q bonū dr̄ diffusiuū sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

AD TERTIVM dicendū, q quilibet habēs volūtatē, dicit bon9, inquātū habet bonā voluntatē: qa per volūtatē vtimur omnibus, quę in nobis sunt: e vnde non dicit bonus homo, qui habet bonum intellectum, sed qui habet bonam volūtatem: voluntas autē respicit finē, vt obiectum proprium. & quod dicitur, quia Deus est bonus, sumus; refertur ad causam finalem.

Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur nisi de eo, quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sane intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet i tali abstractionis modo. Triāgulus enim abstractus a materia sensibili, nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autē affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, q cū negatione vnius modi essendi, stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica. ergo & nō sunt entia tali mō, & sunt absolute entia.

¶ Et si instetur ad propositū. ergo eodem modo dicendū est, quòd non sunt bona tali modo: sed sunt absolute bona: & consequenter male dicitur quòd mathematica non sunt bona: negāda est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei nō repugnet esse in rerum natura, quocūque id modo eueniat, siue secūdum suam abstractionem, siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni, vltra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finem, &c. Mō triangulus &c. mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt a boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

¶ *Super quaestionis quintae Articulum quartum.*

IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hic identice: sed dupliciter: scilicet in actu signato, & in actu exercito. Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim A quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis: sed an sit proprium fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex 2. physic. & 5. metaphysi. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. Vnde sensus tituli est: an res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si vero secundo modo intelligitur, tunc habere rationē causæ finalis sumitur formaliter: ita q sensus tituli, est, Vtrum bonum formaliter sit formaliter ipsa rō finis in actu exercito, id est, exerceat causalitatē finalē: verbi gratia. si dicatur q. A. fit: aut est simpliciter, aut tale, quia est bonum: an ex hoc ipso reddat causa finalis. Et hic sensus est in iudicio meo intēt9: qa formalis est, & tāto dign9 ingenio. Et rñsio ad hoc tendit. Circa hanc determinationē aduerte breuiter veritatem, quā hinc habes de illa q stione vtrum res sit causa finalis in intētione, aut in executione, &c. Cum.n. hic habeas, quod in secundo quoq; physicorum habetur. q bonum importat finis rationem in actu exercito. quod etiā inductiue probatur: dum omnis ratio ,ppter bonum, aut melius, finē affert, oportet vt eadem rōne rē aliquam finem dicas, qua bonam eam asseris: ex supradictis aūt patet q bonū formaliter vnūquodq; dicit & est ratione esse: finis igit rationem habet res ratione esse: ita quod sicut forma est ratio causandi effectiue: existere aūt est cōditio formæ efficiētis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse aūt in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse aūt in executione nō est finis: sed termin9 & E effectus, tam finis, quàm efficientis. Et hoc inductione, non ratione eget: sanitas enim, scientia, balneum, &c. appetitur vt insit, vt habeatur &c. non in intentione: sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquam aliquod horum finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet: ex hoc autem experimur sequi executionem rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. metaphy. com. 36. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito, Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur: appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile. ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secūdum tacita obiectio est hæc: superius iam deter-

28

2. dist. 38. lit. 3. Et 1. contra. c. 40. fin. Et li. 3. c. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. art. 1. c.

* Cap. 4. p. 1. ante medium, & p. 4. circa principium.

* Cap. 4. circa principium de diui. nom.

* Lib. 1. cap. 32. Tom. 3.

* 2. Phys. textu 31. Tom. 2.

2. de anima textu 34. Tomo. 3.

209

257 118

Universidad de Deusto Biblioteca

minatum est quòd bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. Modo autem dicitur, quòd habet rationẽ causæ finalis, quam constat habere rationem primi: cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem: deinde pbat ipsam. Responsio est quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando:

29 [Veri.q.21.arti.6. Art.1. huius quæst.] quãuis in litera prima pars respõsionis huius tantum proponatur. Probatio etiã primũ in causando, est vltimum in essendo: finis est primum in causando. ergo finis est vltimum in essendo: sed bonum habet rationẽ finis: ergo. maior probatur ex testimonio sensibiliũ: in quibus primũ in causando, est vltimũ in causato, vt patet ĩ igne & calore. ergo absolute primũ ĩ causãdo, est vltimũ in essendo.

¶ Circa maiorẽ aduerte terminos: q ly primum & vltimũ denotant in proposito ordinem generationis: & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly vero in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidem attenditur penes prius & post causare, iste vero penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet a causalitate alterius: sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse non præsupponit esse alterius: sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine gnerationis quo ad causalitatem, est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Circa huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium, puta Deus, est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiam in causando: nam prius forma ignis causat formaliter ignem, siue causantem siue causatum, quàm calor effectiue calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si aũt respectu huius aut in hoc. ergo nõ habet intentũ. Intẽdit n. absolute ordinẽ boni ad alia assignare: & nõ in hoc vel illo.

ARTICVLVS V.

Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differunt, * vt supra dictum est: sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus, & ordo: [e] quia, vt dicit Aug.* 4. super Gen. ad literam, Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & põdus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni nõ consistit in modo, specie, & ordine. [244 4. super Gen. ad literam c. 3. in medio. tom. 3.]

¶ 2 Præterea, Ipse modus, species, & ordo bona quędam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam quòd modus habeat modum, speciem & ordinem, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

¶ 3 Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum nõ tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 4 Præterea, Illud in quo consistit ratio boni, non potest dici malum, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo. ergo ratio boni nõ cõsistit in mõ, specie, & ordine.

¶ 5 Præterea, Modus, species, & ordo, ex pondere, numero & mensura causantur, vt ex auctoritate Aug. inducta patet: * non autem omnia G bona habent pondus, numerum, mensurã: dicit.n. Amb.* in hexam. quòd lucis natura est, vt nõ in numero, non in pondere, non in mẽsura creata sit: non ergo ratio boni cõsistit in modo, specie, & ordine. [In argumen. prim. Lib. 1. hexameron ca. 9. post medium tom 4. *ca. 3. in medio tom. 6.]

SED CONTRA est quod dicit* Aug. in libr. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus a Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nul- H la, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis cõsisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

RESPONDEO dicendum, q vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile; vt supra * dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secũdũ modũ suæ perfectionis. cũ aũt vnumquodq; sit id, quod est per suam formam: forma autem præsupponit quædam, & q̃- I dã ad ipsam ex necessitate cõsequũtur, ad hoc quòd aliquid sit perfectum & bonum, necesse est quòd formam habeat, & ea quæ consequuntur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsam: & hoc significatur per modũ: vnde dicitur quòd mensura modũ B præfigit. Ipsa autem forma significatur per speciem [e]: quia per formã vnumquodque in specie constituitur: & propter hoc dicitur quòd numerus speciem præbet: quia diffinitiones significantes speciẽ sunt sicut numeri secundum Philos. in 8. meta.* Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta[e]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionẽ, aut ad aliquid C huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id, quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundum quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine. [Arti. 1. & 3. huius quæst.] [8. metaph. text. 10. to. 3.]

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

D AD SECVNDVM dicendum, quòd modus, species, & ordo, eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: vnde non oportet q ipsa habeãt aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona [e]; sicut albedo non dicitur ens quia ipsa in aliquo sit: sed quia ipsa aliquid est secundum quid, vt albũ. E

AD TERTIVM dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei, consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddã esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse visus.

AD QVARTVM dicendum, quòd sicut dicit Augu. in lib. de natura boni*, omnis modus inquã tum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: vel ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua. [Ex ca. 3. & 4. elicitur. to. 6.]

AD QVINTVM dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, non simpliciter, sed per comparationem ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cœli.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & utile &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestũ, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. ethic. diuiditur per decem prædicamẽta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento. ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum. [30 Q. 99. art. 9. c. Et 22. q. 45. ar. 3. Et 2. dis. 21. q. 1. art. 2. c. Et 1. ethic. le. 5. tex. 2. 1. eth. c. 6. ante mediũ to. 5.]

¶ 2 Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt

F ¶ Ad hoc dicitur quòd hic sermo est de ordine in causando & in essendo absolute: sed obiectio peccat. Tum quia male interpretatur maiorem: non enim intendimus quòd primum in causando, illud idem numero sit vltimum in essendo, respectu eorum, quorum est primum in causando: hæc enim vniuersalis est impossibilis: nec eam somniauimus: sed intendimus illud idem secundum rationem formalem, siue eandem specie, siue eandem genere, siue eandem secũdũ analogiam sit vltimũ in essendo in ordine eorum, quorũ est primũ in causando. Et hoc modo, ratio bonitatis diuinæ est prima in causando finaliter: & ipsamet ẽm analogiam est vltima in essendo in re qualibet: vt patet ex artic. 1. in responsione ad primũ. Tũ quia testimoniũ ex sensibilibus in litera adductũ peruertit, vt. n. iã dictũ est, sensibilia hic adducta sunt, vt ex ordine in causando hoc: & in essendo in hoc causato, pciperemus ordinẽ in causando simpliciter: & in essendo simpliciter, nõ esse eũdẽ. Vnde licet forma substantialis ignis sit prior in essẽdo & ĩ causando simpliciter q̃ calor, non tñ est prior in causando hoc, id est, hũc ignẽ gñandũ. Prius enim ordine gñationis est calefactio q̃ gñatio formæ ignis. Alteratio. n. prçuia est gñationi: & tamẽ primum quod sortitur hic ignis genitus est forma ignis, & calor consequitur formam: sicut vniuersaliter propria accidentia consequuntur formam. At si in sensibilibus ordinem simpliciter cupis inspicere, aduerte quòd causalitas formalis pendet necessario ex effectiua: & liquebit quæsitum. Licet enim in hoc sensibili primum sit quod quid erat esse, quod spectat ad causam formalem: nulla tamen forma, aut quidditas, vere habet causalitatem formalem secundum rem; nisi ab aliqua causa fit effectiua: quam oportet propter finem agere. cum enim forma nõ sit causa formalis sui ipsius, sed alterius, puta compositi: & omne compositum (vt in quæst. 3. dictum est: & Auer. in 12. metaphysi. comment. 25. testatur) ab alio fit: oportet ante omnem causalitatem formalem esse effectiuam, & ante hanc finalem: K in essendo tamen primo inuenitur & in causa forma, & in effectu similitudo formæ. secundo in causa vis actiua, & in effectu eius participatio. tertio in causa bonitas, & in effectu complementum, quod est participatio bonitatis. Et sic simpliciter præposterus est ordo in essendo, & in causando. Pro notitia tamen literæ in calce scito nouitie, quòd duplicis perfectionis meminit, scilicet in esse, & absolute: & intendit perfectum inesse, perfectum substantialiter: perfectionem vero absolute. quam dicit in ente fundari, per boni rationem, perfectionem rei simpliciter, seu totalem: hæc enim secundum boni simpliciter rationem attenditur: vt ex supra dictis patet: tunc enim nihil omnino deest.

Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.

IN titulo nota terminos. Ratio boni non vniuersaliter, sed causati: vt patet in arti. sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et rursus ratio boni nõ quomodolibet, sed boni vt quod. Modus

Modus, species & ordo: Trifariam inuenitur S. Thom. vsum fuisse his terminis. Hic siquidem in corpore per modum intendit commensurationem principiorum efficientium seu materialium: per speciem formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In prima vero secundæ quæst. 85. artic. 4. per speciem intendit formam absolute: per modum mensurã ipsius formæ. Species enim rerum sunt mensuratæ sicut numeri. per ordinem vero respectum ad aliud. In quęstio: autem de veritate quæst. 21. intendit per speciem formam: per modũ commensurationem ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinem vero penes respectũ perfectiui finaliter in ratione boni clausum. [εἶδος ἰδέα. 244] Quæ tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnum terminũ, scilicet ly modus, si tamen subtilius perscrutemur, in vnum coëunt: [155] commensuratio namque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiam, mutuo se inferunt: ex tali enim principiorum harmonia tantę perfectionis forma est: & ex tanta forma tantum esse secundum ordinem generationis: secundum vero perfectionis seu finis ordinem: si tantæ perfectionis esse est producendum. ergo tantæ perfectionis formam ac essentiam oportet supponi: & si hanc. ergo talem præcedẽtium principiorum dispositionem. Rationem boni cõsistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. [33.c 15.2 241] Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis cõsistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus non rationis, sed propriæ eius materiæ, sicut ratio hominis cõsistit in carnibus, ossibus, & neruis. Et hoc modo intelligo in proposito rationem boni consistere in modo, specie, & ordine. Est ergo sensus tituli, an ratio boni vt quod causati consistat in forma antecedentibus & consequentibus, tanquam in partibus suæ propriæ materię.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Ratio boni consistit in modo, specie, & ordine. Probatur: vnumquodque est id quod est per suam formam exigentem quędam antecedentia, & consequentia. ergo cui nihil deest secundum modum suæ naturæ, habet speciem, modum, & ordinem. ergo perfectum habet hæc. ergo bonum exigit hæc: antecedens A quo ad vtranque partem patet. Prima vero consequentia patet ex quid nominis, speciei, modi, & ordinis. Secunda vero tenet per locum a diffinitione ad diffinitum. Tertia autem probatur: quia perfectio est ratio appetibilis.

¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quomodo potest saluari modus in bono substantiali Angelorum: exponendo modum, id est, commensurationem principiorũ efficientium, seu materialium, vt hic dicitur, cum in Angelis non sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iuxta compositionẽ in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundum substantiã quo ad principium efficiens sic. Deus enim agẽs potest dupliciter sumi. Vno modo absolute, & sic tam ipse q̃ sua actio est supra omnẽ modum. Alio modo, vt agit secundum hanc vel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd nõ alii: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd non alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata, & modificans esse & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundum materiale principiũ saluari mod° in Angelis: quoniam essentia est vt materia ipsius esse, & est cõmensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiões spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

¶ *Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est. hæc diuisio dicitur proprie esse boni humani. Secunda est. hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili. ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile, & delectabile. ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantem & quietem in ea. Consequentia vero prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda vero: quia bonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum primum.*

Lib. 2. in c. cuius titulus est vtilitate hic accipi non eâ quâ vulgus.

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est bonus.

Probatur ratione confirmata authoritate Dionysii, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis. ergo bonus, antecedens supponitur: prima vero consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem. ergo similitudinem sui efficientis. ergo a fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis. ergo si est prima causa, &c. antecedens assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidem, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secunda vero, quia omne ages agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile.

Lib. 1. ca. 9, & 10. tom. 1.

Cæteta sunt clara.

DELectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per oppolita, vt opponerentur honestum & vtile: vt etiam dicit *Tullius in lib. de offici. ergo prædicta diuisio non est conueniens.

¶ 3 Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum est: sed vtile non est bonum, nisi propter delectabile vel honestum. ergo nó debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

SED CONTRA est, q̃ Ambr. in lib. de *offic. vtitur ista diuisione boni.

RESPONDEO. Dicendum, quòd hæc diuisio proprie videtur esse boni humani. Si tamen altius & communius rationem boni consideremus, inuenitur hæc diuisio proprie competere bono, secundũ quod bonum est. Nam bonum est aliquid inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis, simpliciter quidem ad vltimũ, secundum quid autẽ etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantũ aliquam partem motus terminat[1]. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter[a], vel ipsa res in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus id, quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimum terminans totaliter motum appetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum; quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod termmat motũ appetitus, vt quies in re desiderata, ẽ delectatio.

ADPRIMVM ergo dicendũ, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem prædicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

ADSECVNDVM dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa proprie delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta.

VTilia vero dicuntur, quæ non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solum, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ.

Honesta vero dicuntur quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secundum prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto, & secundario de delectabili, tertio de vtili.

QVÆSTIO VI.

De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei.

ET circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum esse bonum conueniat Deo.

¶ Secundo. Vtrum Deus sit summum bonum.

¶ Tertio. Vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam.

¶ Quarto. Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum esse bonum Deo conueniat.

ADPRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autem non videntur Deo conuenire, cum Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo.

31 1. contr. c. 37. Et veri. q. 21. art. 1.

¶ 2 Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

SED CONTRA est quod dicitur. Tren. 3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illũ.

RESPONDEO. Dicendum, q̃ bonum esse præcipue Deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundum q̃ est appetibile: vnũquodq; autẽ apperit suã pfectionẽ. perfectio autẽ & forma effectus est q̃dã similitudo agentis, cum oẽ agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & hẽt rõnem boni: hoc autẽ est quod de ipso appetit, vt eius similitudo participetur. cũ ergo Deus sit prima cã effectiua oĩum[c], manifestũ est q̃ sibi cõpetit rõ boni & appetibilis. *vnde Dion. in lib. de di. no. attribuit bonũ Deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, q̃ bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

234 Cap. 4. parte 1. inter princ. & medium.

ADPRIMVM ergo dicendum, q̃ habere modũ, speciem, & ordinem, pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

ADSECVNDVM dicendũ, q̃ omnia appetendo suas perfectiones appetunt ipsum Deum inquãtum perfectiones omnium rerum sunt[d] quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet[e]. Et sic eorum, quæ Deum appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundũ seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam vero cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quædam vero appetitum naturalem habent absque cognitione; vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente[e].

D. 468 D. 1176 D. 1182 Q. 4. art. 2. 23

198

¶ Super

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

32 2. sent. 1. q. 2. arti. 2. 4. Et 1. con. c. 41. 74. 95. 3. & 101. si. Et lib. 3. c. 17. Et po. q. 7. arti. 1. c. 20. Et mal. q. 3. artic. 1. cap.

INtitulo nihil est difficile, summum enim addit respectum excessus supremitita quòd idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens ora alia bona, tam actu q̃ potẽtia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Deus est summum bonũ simpliciter. Hæc conclusio declaraf primo, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicite de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit cætera in illo ordine rerum, sicut summum bonum humanum felicitas excedẽs omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter vero qd in tota entium latitudine supremũ tenet locum, & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic. Bonum conuenit Deo sicut primæ causę effectiuæ omnium non vniuocæ: ergo conuenit ei excellentissime: ergo est summum bonum simpliciter. Antecedẽs quo ad vtrãque partẽ ex dictis patet. Prima vero consequentia probatur ex differẽtia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in æquiuoca vero excellentiori. Aduerte tñ hic, q̃ effectũ esse in cã æquoca excellentiori mõ'cõtingit dupl'r. Vno mõ form'al'r & virtua'l'r simul. Alio modo virtualiter tãtum. Exẽplum primi. lumen & diaphaneitas in corporib[a] cęlestibus respectu inferiorũ. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu prę existẽte in causa nõ solũ virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est bon[a] formaliter & virtualiter, efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vterq; effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quam in effectu. Et ideo littera indistinẽte de modo essendi effect[a] in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intẽto, scilicet, quòd excellentissimo modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat, quod formaliter conuenit eidem.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in conuersione propositionis. Bonũ est qđ omnia appetũt, id est, qđ omnia appetunt est bonum.

D. 1176 D. 1182

¶ In responsione ad tertium aduerte: q̃ res diuersorum generum dicuntur nullo modo comparabiles, quando accipiuntur vt sic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus, si enim sumerentur sẽcũdum aliquod prædicatum in quo conuenirent, possent cõparari.

D. 1089 74

* Q. 3. arti. 7.

* In principio prim. lib. ethic. Tom. 5.

Q. 3. artic. 5. Q. 4. artic. 3. ad 2.

Primo de trib. ca. 2. circa principium Tom. 3.

* arti præcedent.

22 Q. 4. arti. 3.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Deus sit summum bonum.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summe simplex, *vt supra ostensum est. ergo Deus non est summum bonum.

¶ 2 Præterea, Bonum est quod omnia appetũt, vt dicit philosophus*: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium; ergo nihil est aliud bonũ nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potelt dici summum bonum.

¶ 3 Præterea, Summum comparationem importat: sed quæ nõ sunt vnius generis, non sunt comparabilia; sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet*: videtur q̃ Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

SED CONTRA est quod *dicit August. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

RESPONDEO. Dicendum, q̃ Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est*, inquantum omnes perfectiones desideratæ effluunt ab eo, sicut a prima causa: non autem effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet*, sed sicut ab agente, quod non conuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem uniuoca inuenitur uniformiter, in causa autem æquiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima cã omnium non uniuoca, quòd sit in eo excellẽtissimo modo, & propter hoc dicitur summum *bonum.

ADPRIMVM ergo dicendũ, quod summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiue ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, d in Deo uero secundum rationem[e]. Sicut scibile relatiue dicitur ad scié tiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quod alia deficiant ab ipso.

ADSECVNDVM dicendũ, quòd, cum dicitur, bonũ est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi unumquodq; bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, ut post dicetur*.

ADTERTIVM dicendum, quòd ea, quæ non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed, quia ipsum est extra genus & principium omnis generis[e]. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

ARTICVLVS. III.

Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonũ per essentiam nõ sit proprium Dei. Sicut enim unum cõuertitur cum ente, ita & bonum, * ut supra habitum est*: sed omne ens est unum per suam essentiam, ut patet per philosophum in 4.* meta. ergo omne ens est bonum per suam essẽtiam.

¶ 2 Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suam essentiam. ergo quælibet res

18

33 1. contr. c. 38. & 40. Et opuf. 3. c. 109 110. 111. & 112. Et ueri. q. 21. artic. 5. *Q. 5. art. 1. 25 27 *4. Meta. tex. 3. tom. 3. Et Met. 19. textu 9.

modi

Universidad de Deusto Biblioteca

est bona per suam essentiam.

§ 3 Praeterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quae non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet quòd sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de G illa bonitate quaeretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliquam bonitatem, quae nõ erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quaelibet est bona per suam essentiam.

SED CONTRA est quod dicit Boe. in li. de hebd.* ꝙ alia omnia a Deo, sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

In lib. An omne quod est, bonum sit, à medio praecipue ad finem usque.

RESPONDEO. Dicendum, quòd solus[d] Deus est bonus per suã essentiam. Vnumquodque enim dicitur bonum secundum quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda vero prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationem necessaria. Tertia vero perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finem, vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda vero eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia vero perfectio eius est secundum quòd in loco suo quiescit. Haec autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suũ esse: & cui non adueniũt aliqua accidẽtia: sed quae de aliis dicuntur accidẽtaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet*. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finẽ, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est, ꝙ solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam; & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

D. 293.

Q.3.art.6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vnum nõ importat rationem perfectionis, sed[d] indiuisionis tantum[e]: quae vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiae sunt indiuisae & actu & potentia. Compositorum vero essentiae sunt indiuisae secundum actum tantum: & ideo H oportet quòd quaelibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona, vt ostensum est*.

D. 1191. 17

*In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quòd licet vnumquodque sit bonum inquantum habet esse, tamen essentia rei creatae non est ipsum esse: & ideo non sequitur quòd res creata sit bona per suam essentiam.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonitas rei creatae non est ipsa eius essentia[c], sed aliquid super I additum, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finem. Ipsa tamen bonitas sic superaddita dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, non quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac rõne dicitur bona, quia ea est aliquid bonum, non quia ipsa habeat aliquã aliã bonitatẽ, qua sit bona[e].

19 c

29 b

modi coincidant, sequendo doctrinam S. Thomae: quia quod est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniam Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participatiue. Solus enim homo Platonicus, si inueniretur, esset homo per essentiam. & praesens quaestio mota est de ipso bono per essentiam, & non directe de ipsa essentia diuina: quoniam in quaestione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suae essentiae: ideo ly per essentiã, se tenet ex parte praedicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt supra diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuae: nam ex parte negatiuae ly per essentiam, se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt supra diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literae. & ratio in corpore assignata. Vnde hic exclusiue principaliter disputatur ꝑpter negatiuam exponentẽ: quasi affirmatiua ex tertia quaestione habita sit.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue. Solus Deus est bon[us] per essentiam. probatur haec exclusiua quo ad vtramq; exponentem simul sic. triplex perfectio, scilicet secũdum ꝙ res in suo esse constituitur, &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectum. ergo esse bonũ. ergo solus est bonus per essentiam. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradum perfectionis rei: & ostendendo sigillatim soli Deo conuenire quidditatiue: quia in primo clauditur esse, in secundo accidentia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda ꝓbatur: quia vnumquodque intantum est bonum, inquantum perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens, dubium primo est, quòd esse in omnibus citra Deum sit aliud ab essentia. sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubium secundo esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quaeretur. Ad propositum tamen scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omnium substantiarum formaliter: in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen literae est de inclusione, & exclusione reali, & non tm̃ formali.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non videtur efficax. Tum quia quaelibet res est perfecta quidditatiue per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequentia haec supponit, quòd esse sit de integritate primae perfectionis rei, vt patet: hoc F autem non videtur verum: quoniam esse est extra integritatem substantialem cuiusque rei citra Deum, in cuius signum nulla diffinitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliciter & secundum quid, & quòd quamdiu res non est in rerum natura, quodcunq; esse habeat, siue obiectiuũ siue quidditatiuum, siue in causa, nõ dicitur esse perfecta simpliciter, sed secundum quid, id est, in tali esse. Secundum autem esse in rerum natura dicitur perfecta simpliciter, quo ad perfectionem substantialem. Et propterea esse est de integritate primae perfectionis cuiusq; rei non vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. Et per haec patet respõsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eo quod res secundum suas essentias comparatae, graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita ꝙ aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aer, &c. igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc est dicendum, quòd cum dicitur, nulla res alia a Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter: intelligitur quòd ly per, denotat causam formalem: non qualemcunque, sed sufficiẽtẽ, omni alio praeciso: licet enim ignis essentia sit, qua formaliter ignis habet substantialẽ perfectionem, non tamen est sufficiens ratio quòd ignis sit in sua substantiali perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instantiam dicitur, ꝙ res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non K completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& parum differt) quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non praescindendo ab earum esse, imo includendo ordines ad ipsa, quoniam (vt diffuse ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: vt etiam Porphyrius insinuauit in vltima ac intima differentiae diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.

¶ Circa vltimam consequentiam aduerte, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiae haec duo mutuo se inferunt: a, est per suam essentiam bonum, & a, est bonum per essentiam: ideo litera non discreuit inter haec. Et conclusio, quòd solus Deus per essentiam est bonus, conclusum esse voluit: quòd solus Deus est bonus per essentiam.

¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnum non dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt a perfectione & imperfectione.

¶ Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ omnia sint bona bonitate diuina.

34
22.q.27.ar.3. c. & 1. contr. c.41. Et ueri. q.1. art. 4. & opusc.72. q.6.

*Li.8.c,3. circa prin. to.3.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim August. 8. de trin.* Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc, & tolle illud: & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum uidebis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. sed unumquodque est bonũ suo bono. ergo unumquodque est bonum ipso bono quod est Deus.

§ 2 Praeterea, sicut dicit Boe. in lib. de hebdo.* omnia dicuntur bona inquantum ordinantur ad Deum: & hoc ratione bonitatis diuinae. ergo oĩa sunt bona bonitate diuina.

*In lib. An omne ens sit bonum, ante medium.

SED CONTRA est, quod omnia sunt bona inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinum, sed per esse propriũ: ergo non omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

D. 450

RESPONDEO. Dicendum, quòd nihil[d] prohibet in his, quae relationem important aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum a loco, & mensuratum a mensura. Circa uero ea, quae absolute dicuntur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas*: & quòd ab eis indiuidua denominãtur quasi species separatas participando, ut puta quòd Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat ideam hominis & equi separatam, quam uocabat per se hominem & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam unius separatam, quam dicebat per se ens & per se vnum: & eius participatione unumquodq; dicitur ens vel unũ[e]: hoc autem quod est per se ens & per se unum, ponebat esse summũ bonum. & quia bonum conuertitur cum ente, sicut & unum: ipsum p se bonum dicebat esse Deũ, B a quo omnia dicuntur bona per modum participationis. Et quãuis haec opinio irrationabilis uideatur quantum ad hoc, quòd ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistentes,* vt Arist. multipliciter improbat: tamẽ hoc absolute uerum est, quòd aliquid est primum, quod per suam essentiam est ens & bonum, quod dicimus Deum,* ut ex superioribus patet[e]. huic etiam sententiae concordat Arist. A primo igitur per suã essentiam ente & bono, unumquodque potest dici bonum & ens, C inquantum participat ipsum per modũ cuiusdam assimilationis, licet remote & deficienter, ut ex superioribus patet*. Sic ergo unumquodque dicitur bonum[d] bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilominus tamen unumquodque dicitur bonum similitudine diuinae bonitatis sibi inhaerente, quae est formaliter sua bonitas denominans ipsum. Et sic D est bonitas una omnium, & etiam multe bonitates.

Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

Lib. 1. meta, apud Arist. tex.6. tom.3.
336

134

Lib.3.meta.a tex.10. usque ad finem lib.

*Q.2.art.3.
13
33

Q.4.art.3.
D. 284

QVAESTIO VII.

De infinitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST consideratione diuinae perfectionis, cõsiderandũ est de eius infinitate, &

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum quartum.*

IN titulo aduerte nouitiae, quòd non quaeritur hic, vtrum omnia sunt bona a bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita ꝙ sensus quaestionis non est, vtrum omnia habeant quòd sint bona a diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit, qua res bonae denominantur bonae, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

¶ In corpore quatuor facit, primo ponit duas distinctiones, simul innuens in quo conueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Arist. quarto respondet quaesito. Prima distinctio est: nominum, quaedam important absolutum, & quaedam relationem. Secunda est: denominatio est duplex, quaedam intrinseca, & quaedam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album, quantum, &c. Denominatio vero extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum, & similia. Cõueniunt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina importãtia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia vero est inter Platonem & Aristot. an sm̃ nomina importantia absolutũ, possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est: species rerum sunt separatae. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondetur ad quaesitum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordet, in tertia vero concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ Circa hanc partem, dubium occurrit, quo pacto verum sit, Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in primo Ethicorum impugnet eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S. Tho. in 1. ethi. ꝙ inter Aristo. & Platonem non est hic differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristot. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatae, sicut homo per essentiam, &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam, quod Deus est, vt patet in duodecimo metaph. in fine.

¶ Quo ad quartum, vnica est conclusio responsiua, habens duas A partes. omnia sunt bona bonitate diuina extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. Probatur. a primo per essentiam bono vnumquodque potest dici bonum per modum assimilationis: ergo vnumquodque dicitur bonum bonitate diuina effectiue, & exemplariter, & finaliter, similitudine autem illius formaliter. ergo, Antecedens infertur ex praemissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est, ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, vt vrina dicitur sana, sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quòd rõ denominationis sit, non relatio similitudinis, aut quaeuis alia, sed forma, q est fundamentũ relationis similitudinis ad illud extrinsecũ, vt aër dicitur lucidus luce solari, ea rõne qua participat eã per formam luminis. Et qm̃ vbi est denominatio primo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autẽ est denominatio secũdo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: qm̃ est ẽt ab intrinseco: vt patet: & in proposito sic estiõ in lr̃a dicit, ꝙ a primo per essentiã bono, oĩa dicunt bona per modum assimilationis. Ex hoc em̃ statim sequitur, & ꝙ denominatione extrinseca & intrinseca pñt dici bona. Secũdus est ly sicut. notanter non absolute in litera dicitur, ꝙ vnumquodq; potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt.n. iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: qdam pura & qdam causalis. E Pura quidem est, qñ sola relatione ad denominantem formã denominatio fit. Causalis vero, qñ participatio effectus extrinsecae causae denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodq; dicitur bonũ diuina bonitate extrinsece, nõ qũocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Etsi hoc diligentius consideraueris, inuenies ꝙ impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua, & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, cum dicitur, Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

¶ *Super Quaestionis septimae Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur proprie, vt est nomen naturae: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quaestio,

de exiſtentia eius in rebus : attribuitur enim Deo quòd ſit vbique & in omnibus rebus, inquantum eſt incircunſcriptibilis & infinitus.

CIRCA primum quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum Deus ſit infinitus.

¶ Secũdo. Vtrum aliquid præter ipſum ſit infinitum ſecundũ eſſentiã.

¶ Tertio. Vtrum aliquid poſſit eſſe infinitum ſecundum magnitudinem.

¶ Quarto. Vtrum poſſit eſſe infinitum in rebus ſecundum multitudinem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus ſit infinitus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ ſit infinitus. Omne enim infinitum, eſt imperfectum, quia habet rationem partis & materiæ : vt dicitur in 3*. phyſ. ſed Deus eſt perfectiſſimus. ergo non eſt infinitus.

¶ 2 Præterea. ſecũdum Philoſophũ in 1*. phyſ. finitum & infinitum conueniunt quantitati : ſed in Deo non eſt quantitas, cum non ſit corpus, ut ſupra oſtenſum eſt*: ergo non competit ſibi eſſe infinitum.

¶ 3 Præterea, Quod ita eſt hic quod non alibi, eſt finitum ſecundum locũ. ergo quod ita eſt hoc quod non eſt aliud, eſt finitum ſecundum ſubſtantiam : ſed Deus eſt hoc & non eſt aliud : non enim eſt lapis, nec lignum. ergo Deus non eſt infinitus ſecundum ſubſtantiam.

SED CONTRA eſt quod dicit Damaſ*. quod Deus eſt infinitus, & ætern⁹, & incircũſcriptibilis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd omnes antiqui philoſophi attribuunt infinitum primo principio, vt dicitur in 3. phyſ*. Et hoc rationabiliter, conſiderantes res effluere a primo principio in infinitũ. Sed quia quidam errauerunt circa naturã primi principii : cõſequens fuit, vt errarẽt circa infinitatẽ ipſius. quia enim ponebant primum principium materiam, conſequenter attribuerunt primo principio infinitatem materialem, dicẽtes, aliquod corp⁹ infinitum eſſe primum principium rerum.

G Conſiderandum eſt igitur, quòd infinitum dicit aliquid ex eo quod non eſt finitum : finitur autẽ quodammodo & materia per formã[e], & forma per materiam. Materia quidem per formam, inquantum materia, antequam recipiat formã eſt in potentia ad multas formas, ſed cum recipit vnam, terminatur per illam. Forma uero finitur per materiam inquantum forma in ſe H cõſiderata, communis eſt ad multa, ſed per hoc quod recipitur in materia fit forma determinate hui⁹ rei. Materia autem perficitur per formam, per quam finitur : & ideo infinitum ſecundum quod attribuitur materiæ, habet rationem imperfecti : eſt enim quaſi materia non habens formam. Forma autem nõ perficitur per materiam, ſed magis per eam eius amplitudo contrahitur. vnde infinitũ ſecundum[d] quod ſe tenet ex parte formæ non determinatæ per materiã, habet rationẽ perfecti. I illud autem quod eſt maxime[d] formale omnium eſt ipſum eſſe, vt ex ſuperioribus patet*. cũ igitur eſſe diuinum non ſit eſſe receptum in aliquo, ſed ipſe ſit ſuum eſſe ſubſiſtens, ut ſupra oſtenſum eſt[e]: manifeſtũ eſt quòd ipſe Deus ſit infinitus & perfectus.

Et per hoc patet rñſio ad primũ.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd terminus quãtitatis eſt ſicut K forma ipſius: cui⁹ ſignũ eſt, [d]quod figura, quę conſiſtit in terminatione quãtitatis, eſt q̃dã forma circa quãtitatem. Vnde infinitum quod cõpetit quãtitati eſt infinitum, quod ſe tenet ex parte materiæ: & tale infi-

35
1. diſt. 43. q. 2. art. 1. & 1, cont. ca. 43. Et po. quæſ. 1. art. 2. Et opuſ. 3. art. 18. 19. & 20.
* 3. Phyſic. textu. 66. tom. 2.
* 1. Phyſic. textu. 15. tom. 2.
* Q. 3. art. 1.
Libr. 1. orthod. fidei cap. 4.
3. Phyſic. textu 30. tom. 2.

ſtio . ly infinitum , cum ſit nomen compoſitum ex in , & finitum , habet ly in , negatiue , non priuatiue : ly vero finitum , terminos quantitatis perfectionalis dicit , cum finiti & infiniti ratio quantitati congruet, ſecundum philoſophum primo phyſ. Et ſicut duplex eſt quantitas , ſcilicet & molis & perfectionis : ita duplices ſunt termini , & duplex eſt finitas & infinitas . hic autem cum excluſa iam ſit quantitas molis à Deo , oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio phyſicorum , infinitum non eſt ſubſtantia , ſed accidens rebus , conſequens eſt , vt ſecundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur . Alius ſiquidem eſt mod⁹ infinitatis rei, alius potentiæ, alius ſcientiæ. Infinitas ſiquidem quidditatiua attenditur penes excluſionem terminorum eſſentialium. puta differentiarum & ſimilium. & quia in propoſito quæſtio eſt de infinitate naturæ diuinæ , ideo de infinitate perfectionis ſubſtantialis ſermo eſt . Ita quod ſenſus eſt : vtrum Deus ſecundum ſuã eſſentiam ſit tantæ perfectionis , ꝙ omnes terminos ſeu limites eſſentiales excludat .

¶ In corpore tria facit. primo, refert opinionem antiquorũ . ſecundo, diſtinguit . de finitate & infinitate . tertio , reſpondet quæſito .

¶ Quo ad primum duo facit . Primum eſt apud antiquos , primum principium eſt infinitum , quia ex eo fiunt infinita . Secundum , quidam antiquorum errantes, infinitatem molis attribuerunt primo principio : quia poſuerunt primum principium materiam, deinde & conſequẽs fuit ponere infinitatem quantitatiuam , eo quòd quantitas ſequitur materiam . Et ſic error circa genus principii cauſauit errorem circa modum infinitatis .

¶ Quo ad ſecundum , tam finitas quàm infinitas perfectionis diſtinguitur : quia quædam ſe tenet ex parte materiæ , & quædam ex parte formæ . Et differunt in hoc , quòd finitas ex parte materiæ dicit perfectionem , infinitas vero imperfectionem . ex parte vero formæ eſt econuerſo : infinitas enim dicit perfectionem , finitas autem imperfectionem, vt ſatis clare dicitur in lr̃a.

¶ Circa hanc partem, antequam vltra procedatur , eſt dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ . Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imo apud S.Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam . igitur

F finitas formæ non dicit imperfectionem, ſed perfectionem. Contra infinitatem vero . quia negatio nullam perfectionem ponit . nec aliqua res ex ſola ſeparatione ab alia perfectionem acquirit, igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem .

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma poteſt ſumi dupliciter, ſcilicet abſolute, in eo quòd forma: & ſm quid, id eſt, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ, forma talis perficitur ex vnione ad materiam : non autem forma in eo , ꝙ forma . Et quia in propoſito eſt ſermo abſolute ſm latitudinem formæ , cuius deteriorem partem conſtat eſſe illam , q̃ eſt finibilis per materiam , altera parte libera ac nullis materiæ terminis cõcluſibili remanente , ideo neganda eſt cõſequentia obiecta.

¶ Ad ſm vero dicitur, quod licet negatio ſeu ſeparatio nõ dicat formaliter perfectionem , dicit tñ fundamentaliter eã. Fundamẽtum enim negationis vnibilitatis ad materiam, magnam perfectionem formæ ſignificat : & hoc ſufficit.

¶ Quo ad tertium , eſt vna concluſio rñſiua q̃ſito, affirmatiue . Deus eſt infinitus . Probatur , Deus eſt ſuum eſſe ſubſiſtens , ergo ſuũ eſſe nõ eſt receptum in aliquo, ergo eſt infinitus & perfectus, id eſt , infinitæ perfectionis, ſcilicet infinitate tenẽte ſe ex parte formæ . antecedẽs patet ex q̃one tertia. Prima vero conſequentia eſt per ſe nota. ſecunda aũt ꝓbatur ex eo quòd eſſe eſt formaliſſimũ omnium .

¶ Circa hunc proceſſum, dubium occurrit ex Scoto in 1. ſen. diſtin. 2. rñdendo primæ q̃õni : reprehendit ſiquidem radices & ꝓceſſum . Inquit in primis , ꝙ proceſſus noſter eſt talis , Forma finitur per materiam : ergo forma , quæ non eſt nata eſſe in materia, eſt infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia , eſt ſm ſe in tali gradu entium : igitur finita vel infinita . Non igitur primo finitur per reſpectũ ad negationem alicuius extrinſeci, puta materiæ, vel cuiuſcunq; alterius. Contra proceſſum vero, tum quia ſequeretur quòd eſſentia Angeli eſſet infinita : quia eſt forma non receptibilis in materia Nec valet, inquit, ſi dicatur , quòd natura Angeli finitur per ſuum eſſe : qm̃ apud nos, eſſe eſt poſterius eſſentia, & ſic natura in primo ſigno abſtrahens ab eſſe cum ſit infinita, ergo in ſecundo ſigno non eſt finibilis per eſſe . Tum quia peccat ſm ſophiſma conſequentis; ſicut illud tertio phyſico. Corpus finitur ad aliud

362
135
D. 634
D. 467
Q. 4. ar. 1. & q. 3. art. 4. * Q. 3. ar. 4.
D. 613

nitum non attribuitur Deo, vt dictum eſt*.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ex hoc ipſo quod eſſe Dei eſt per ſe ſubſiſtens non receptum in aliquo, prout dicitur infinitum; diſtinguitur ab omnibus aliis, & alia remouentur ab eo. Sicut ſi eſſet albedo ſubſiſtens[c], ex hoc ipſo quod non eſ- B ſet in alio, differret ab omni albedine, exiſtente in ſubiecto.

ARTICVLVS. II.

Vtrum aliquid aliud, quàm Deus poſſit eſſe infinitum per eſſentiam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliquid aliud q̃ Deus poſſit eſſe infinitum ꝑ eſſentiam. Virtus.n. rei proportionatur eſſentiæ eius. Si enim eſſentia Dei eſt infinita, oportet quòd C eius virtus ſit infinita. ergo põt ꝓducere effectũ infinitũ, cum quantitas virtutis per effectum cognoſcat.

¶ 2 Præterea, Quidquid habet virtutem infinitam, habet eſſentiam infinitam: ſed intellectus creatus habet virtutem infinitam (apprehendit enim vniuerſale quod ſe poteſt extendere ad infinita ſingularia) ergo omnis ſubſtantia intellectualis creata eſt infinita.

¶ 3 Præterea, Materia prima aliud D eſt a Deo, vt ſupra oſtenſum eſt*: ſed materia prima eſt infinita. ergo aliquid aliud præter Deum poteſt eſſe infinitum.

SED CONTRA eſt, quod infinitum nõ poteſt eſſe ex principio aliquo, vt dicitur in 3. phyſ.* Omne autem quod eſt præter Deum eſt ex Deo, ſicut ex primo principio. ergo nihil, quod eſt præter Deum, poteſt eſſe infinitum.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ aliquid præter Deum poteſt eſſe in E finitum ſecũdum quid, ſed nõ [d] ſimpliciter. ſi enim loquamur de infinito ſecundum quod competit materiæ, manifeſtum eſt quod omne exiſtens in actu habet aliquam formam, & ſic materia eius eſt determinata per formam. Sed quia materia ſecundum quod eſt ſub vna forma ſubſtantiali, remanet in potentia ad multas formas accidentales, quod eſt finitum ſimpliciter, poteſt eſſe infinitum ſecundum quid, vtpote, lignum eſt finitum ſecundũ ſuam formam, ſed tamen eſt infinitum ſecundum quid, inquantum eſt in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito ſecundum quod conuenit formæ, ſic manifeſtum eſt, quòd illa, quorum formæ ſunt in materia, ſunt ſimpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem ſint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, ſed per ſe ſubſiſtentes, vt quidam de Angelis opinantur, erunt quidem[d] infinitæ ſecundum quid, inquantũ huiuſmodi formæ nõ terminãtur, neque contrahuntur per aliquam materiam[c]: ſed quia forma creata ſic ſubſiſtens habet eſſe, & non eſt ſuum eſſe, neceſſe eſt quòd ipſum eius eſſe, ſit receptum & contractũ ad terminatam naturam. Vnde nõ poteſt eſſe infinitum ſimpliciter[c].

AD PRIMVM ergo dicendũ, D quòd hoc eſt cõtra rationem facti, quòd eſſentia rei ſit ipſum eſſe ei⁹, quia eſſe ſubſiſtens non eſt eſſe creatum : vnde contra rationem facti eſt, quòd ſit ſimpliciter infinitum. Sicut ergo Deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen poteſt facere aliquid non factum[c]: hoc enim eſſet contradictoria eſſe ſimul : ita non poteſt facere aliquid infinitum ſimpliciter.

AD SECVNDVM dicendũ, E quòd hoc ipſum quod virtus intellectus extẽdit ſe quodammodo

In corp. ar.
234
36
Q. 50. artic. 2 4. & q. 86. 2. cap. & 1. diſ. 43. q̃õ. 1. art. 2. cap, & 1. met. to. 10.
Q. 3. art. 2. & 8. ad 3.
3. Phyſic. text 30. tom. 2.
D. 736

corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud eſt in A finitum . Circa eundem proceſſum dubium occurrit : quia conceſſo toto, non videbitur nouitiis, quod ſit rñſum quæſito. Oportebat enim concludere, Deum eſſe perfectionis tantæ , vt omnes perfectionis limites excederet : nunc autem probatum eſt, quòd Deus nullo eſt receptiuo coarctatus, qđ diſtans valde videtur a primo .

¶ Ad euidentiã harum difficultatum, aduertendum eſt, ꝙ litera occulte ſubdiſtinguit infinitatẽ formalem in infinitatem formæ & infinitatem eſſe, ſeu actus, q eſt cõior forma. Sicut em̃ duplex eſt actus. ſ. eſſe, & forma : ita duplex eſt potentia receptiua, ſcilicet eſſentia & materia : & ita duplex eſt receptio & irreceptio : & ſimiliter duplex eſt finitas & infinitas : ſemper loquendo ex parte actus. Et ſicut eſſe eſt actus alterius rationis a forma, & eſſentia eſt alterius ordinis potẽtia a materia : vt differentia compoſitionis ex eſſe & eſſentia, & ex materia, & forma oſtendit: ita alterius rationis eſt receptio eſſe in eſſentia . & formæ in materia : & ſimiliter finitas eſſe per eſſentiam, & formæ per materiam & econuerſo, finitas eſſentiæ per eſſe & materiæ per formã . Et vt ſigillatim dicatur : eſſe ſecundum ſe perfectionem quãdam dicit, ſed non põt imaginari quantam perfectionem dicat, niſi alicui naturæ intelligatur applicatum : puta ſapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo eſſe per hoc quod recipitur in aliqua eſſentia, limites pfectionis ſortitur , ſecundũ modum naturæ recipiẽtis : ac per hoc ſi nulli omnino quidditati coniungi ponitur, ſed in ſeipſo naturaliter ſubſiſtere, nullum eſſentialem terminum habebit : forma autem et ſi ſm ſe perfectionem dicat, limitata tñ ad tantam perfectionem intelligi poteſt, ét ſi nulli materię ſit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifeſte colligitur q̃ differens ſit finitio eſſe per eſſentiam, aut econuerſo, & terminatio formæ per materiam , vel econuerſo : penes illam namque attenditur finitum vel infinitum ſimpliciter : penes iſtam vero finitum & infinitum ſm quid tm̃ . Verum quia eſſe & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem eſſe procedi poteſt. Et propterea, litera ad inſinuandam identitatem proportionalem inter vtriuſque finitatem, & infinitatem, ex forma ad eſſe aſcendit : ad inſinuandam vero diuerſam vtriuſque rationem, ſubſumpſit, non quòd eſſe eſt prima forma , ſed quòd eſt formaliſſimum omnium . Et ex his patet facile reſponſio ad obiecta Scoti . Dico enim primo , quòd antecedens illud, forma finitur per materiam , non loquitur de finitate ſimpliciter , ſed tali. ſ. penes terminos materiales, & propterea obiectio nihil obſtat . Et ſimiliter ruunt inſtantiæ contra proceſſum , qm̃ verum eſt naturam Angeli eſſe infinitam ſm quid . Et ſi inſtetur , q̃uo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem ſimpliciter ipſius Dei ? patet reſponſio ex dictis : litera enim ex infinitate formæ , q̃ eſt ſecundum quid , manu duxit ad infinitatem formaliſſimi omnium , id eſt eſſe , quæ eſt ſimpliciter , & ex illa infert Deum infinitũ ſimpliciter . Et quoniam eodem modo poſſet quis ſequendo Scotum arguere de eſſe , ſicut arguit de forma : ideo dico ſecundo, quòd infinitum ſicut & immateriale eſt prædicatum negatiuum , fundamentaliter tamen poſitiuum . Et ſicut poſitiuum clauſum in ly immateriale, optime probatur ex naturali negatione materię , tã actu quàm in potentia , ita poſitiuum clauſum in ſignificatione infiniti ſimpliciter, optime demonſtrat conuenire Deo ex negatione terminorum eſſentialium, vt in litera fit . Vnde concedo quòd eſſe prius natura eſt in ſeipſo tantæ perfectionis , puta finitæ vel infinitæ, q̃ ſit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico , quòd hęc duo mutuo ſe cõſequuntur , ita quòd ſi eſſe eſt omnino irreceptibile , eſt infinitum ſimpliciter, & econuerſo. Et ſimiliter ſi eſt finitum , eſt receptibile, & econuerſo , & propterea poteſt argui a deſtructione antecedentis ad deſtructionem cõſequentis abſque ſophiſmate , vt in conuertibilibus contingit .

Et ſic patet reſponſio ad Scotum .

¶ Ad id vero , quod nouitii obiiciunt , ex dictis iam patere poteſt. iam enim oſtenſum eſt , quòd omnimoda negatio receptionis ipſius eſſe fundatur ſuper infinita perfectione ſimpliciter . Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrina ſit Sancti Thomæ : de eſſentiæ namque infinitate agens , eſſentiales terminos tantum luſtrauit, nec digreſſus eſt ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alii minus perſpicaces faciunt .

D. 112
262
151.b
c
242
153
151
b
d
433

¶ *Super Quæſtionis ſeptimae Articulum ſecundum.*

IN titulo aduerte , ly infinitum per eſſentiam , non ſignificat idem quod res infinitæ perfectionis : quia ly infinitum , non

arctatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem: sed tenetur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli, & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantum modo est, inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sūptas, quas cōtingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationē ad nullum sint genꝰ arctatæ: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens em in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. Nulla res alia a Deo est infinita simpliciter: quamuis possit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet, & in litera quo ad vtranque probatur. verum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potētiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc vero, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse: & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptū, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alii, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & a partibus vniuersi sufficienter enumeratis, conclusio vniuersalis proposita ꝓbata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.*

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria. primo, assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria. secundo, distinguit corpus. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis, secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis, absque infinitate essentiæ, vt patet in cōditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet, nec infinitum secundum essentiam infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶ Circa hanc partem, statim occurrit dubium, nouitiorum mentem turbans: eo quòd, vt dicitur octauo physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam. virtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco: ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentię, inquantum essentia, quæ, vt ex dictis patet, nihil aliud est quam inde terminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. Secundo de infinitate communiter sumpta siue quātitatiua. &c. In proposito, obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo: & ideo signāter in litera dicitur, infinitum secūdum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet

¶ Quo ad secundū distinctio est ista: corpus potest simi dupliciter. physice, pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice, pro ipsa trina dimensione absolute. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic, quòd famosa illa distinctio corporis, positi a Magno Alberto in primo physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicite a Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam compositum ex materia & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem suiipsius ad quantitatem & motum, corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinem, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substratum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma, vnicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiue.

¶ Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra, duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo a priori. formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus, ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus, sequentibus formam substantialem. tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶ Circa primam consequentiam, dubium occurrit, quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. Ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa: sed ita accidentia in tali gradu seu extensione, quòd non in alio. Et secundum hunc sensum, proculdubio est hic intenta: sed potest, adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam infinitam, procedit ex hoc, quod intellectus est forma non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

ad tertium dicendum, quòd materia prima non existit in rerum natura per seipsam, cum nō sit ens in actu, sed potentia tantū. vnde magis est aliquid cōcreatum, quàm creatum [e]. Nihilominus tamen materia prima etiam secundum potentiam non est [d] infinita simpliciter, sed secundum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

ARTICVLVS III.

Vtrum possit esse aliquid infinitum actu, secundum magnitudinem.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem. In scientiis enim mathematicis non inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur [a] in 2. phys. sed scientiæ mathematicæ vtuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus: sit linea talis infinita. ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶ 2 Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis: ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶ 3 Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet in 3. physic. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum. ergo possibile est esse magnitudinem infinitam.

¶ 4 Præterea. Motus & tempus habent quantitatem & continuitatē a magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in quarto physico. sed non est contra rationem tēporis & motus quòd sint infinita, cum vnumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit quod sit infinita.

SED CONTRA. Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinē.

RESPONDEO. Dicendum, quòd aliud est esse infinitum secundum suam essentiam & secundum magnitudinem. Dato enim quod esset aliquod corpus infinitū secundum magnitudinem, utpote ignis, vel aer, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod indiuiduum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam [c] adhuc restat inquirere, utrum aliquid creatum sit infinitū secundum magnitudinem.

Sciendum est igitur, quod corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematice, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter, secundum quod cōsideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quod non possit esse infinitum in actu manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam substantialem habet determinatam: cum igitur ad formam substantialem consequantur accidentia, necesse est ꝙ ad determinatam formam cōsequantur determinata accidentia: inter quæ est quātitas. Vnde omne corpus naturale habet determinatā quantitatē & in maius & in minus. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalizauit illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto metaphysic. & secundo physic. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur, & cōmensurantur.

Ex hoc enim sequitur, quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas. sed quantitas non alio modo determinat, quam secundum terminos: non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quamuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinate: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcumque accidens infinitum, iam a forma finita esset vis infinita, quod non est intelligibile: quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia. consequens est vt certam formam, ac per hoc rem certæ vis sequantur certa accidentia: non solum ita hæc, quod non illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino summo, imo vel medio, quod non in maiori aut minori. & sic habetur. vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶ Ad rationem ergo Scoti, (concesso antecedente) negatur consequentia. & ratio est: quia vtrumque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur, non conuenit quanto per se positiue, sed non repugnanter, vt patet de quantitate cœli. Quantum enim, illud, nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eiusdem, seorsum existere, & tamen, est vere quantum.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, quòd non intendimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera. volens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vna quæque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quam in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dante specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter.

Nota secūdo, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alteram primo physic. text. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium, &c. Sed ista ratio, vt patet. procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima, textu quadragesimoprimo scilicet omnium naturaliter constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio. vt inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentū proprie dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sanctus Thomas, vniuersaliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex primo cœli.

quantum. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti, potest impediri ne exerceatur a forma naturali, qui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti: quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incompossibilia, & illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formę minimi sũt incompossibiles. ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primo applicando totum argumentum ad naturam cœli, quæ non patitur diuisionem.

¶ Secundo, quia multiplicare non est soluere, quòd illa maior est vera de p se consequẽtibus positiue: non autem nõ repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum, cõuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cœli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem: & quòd sic, omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantum.

¶ Ad vltimum dicitur quòd si poneretur minimus ignis tantummodo: & diuideretur, quòd non solum corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens, quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic nõ sit corruptiua, diuisio tñ talis. s. minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per se esse non proprium, sed totius, sicut & partes cœli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea vero, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari, potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno. alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico, quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo. quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa, &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma, quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo a quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se vnum numero ignem.

F Quantitas autem duorum minimorum, & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam. quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturalẽ indiuidui eius requiritur, q̃ habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Apposito ergo cõbustibili cuicunq; igni, &c. concedendum est quòd cõbureret, & quòd cresceret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad authoritatem Aristotelis.

¶ Circa probationẽ secundæ consequentiæ occurrit dubiũ: quia falsum assumitur. s. quòd quantitas sit vnum accidentium sequentiũ formam substãtialem, cum constet quantitatem esse accidens consequẽs materiã. Nec valet dicere, q̃ quantitas considerat dupliciter, scilicet absolute, & vt terminata, & quòd licet absolute sit cõsequens materiam. terminatio tñ eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert. ergo est terminata. vnde si assumptum esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principii.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse. Vno modo secundum id, quòd est in ea de actu, & sic sequitur formam. alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in definitione quanti. 5. meta. ideo absolute ponitur accidens consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus, attribuit ipsam formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quod est actu sequitur formam, infert. ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo cœli, tex. 5. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta primo cœli. Quia non potest moueri motu recto, eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ a centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinite. ergo nunquam vna peruenirent ad locum alterius. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis, potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio ex primo cœli, tex. 31.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur, si est corpus in actu. ergo habet formam. ergo figuram. ergo terminum. ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. Secunda vero: quia forma corporis de genere quantitatis vt sic, est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum, textu quadragesimo.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspiciatur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. s. finiti & infiniti, rõ quantitati cõgruit, in promptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur, quòd quantitas vendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui ratio conuenire loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, & cæt.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q̃ licet responsio sumpta sit ex tertio physico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquę responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimo primo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc vero ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertio sententia. distinctione decimatertia, q̃stione prima, articulo secundo, quæstione tertia. ad primum: imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedẽdo augmentum figurarum in infinitum. in tertio quoque physico. expresse Aristoteles cõcedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Arist. ibidem, quòd magnitudinem augeri, in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur, quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excedetur certa magnitudo signata. Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali, continuum est augmentabile in infinitum: & causa assignatur in litera.

¶ Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmentum figurarum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic, quòd nec intelligibili augmento est augmentabile in infinitum, non quòd intellectus non possit, quacunque magnitudine data, fingere maiorem: & sic infinitum, sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentum: in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitum, vt patet ex eius ratione. Et sic omnia consonant, diuersis modis intellecta.

¶ Circa rationem assignatam in litera, dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima. impugnat siquidem eam sic, Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad totam & formam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio physico. textu sexagesimooctauo. Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui, ac per hoc manifeste acceditur non ad totum, sed ad partem: sicut & diuisio continui ex qua causatur: augmentatio autem cõtinui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima cõsequentia Scoti, quoniam a numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis, minuit rationem numeri, quo ad formalitatẽ quia addit materialitatẽ formæ, & permiscet actum potentiæ, vt patet.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.* Super 3ª Physic.

IN titulo secundum multitudinem quamcunque sit de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior, quàm inquisitio quæ ht tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem cõtinui sermo est, hic autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo: primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis.

¶ Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est: impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur vero: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum, sunt duæ conclusiones responsiue quæsito ſm diuersitatem actus a potentia. Prima est: impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

¶ Secunda est: possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens, est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri, ergo est finita. antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

¶ Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures q̃ numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt ſm speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non aũt species multitudinis absolute: & attestatur his

art. 1. huius quæst. ad 2.

D. 732
D. 852

38 Veri. q. 2. ar. 10. Et 9. quol. ar. 1.

species magnitudinis sit infinita.

AD TERTIVM dicendum, q̃ infinitum quod conuenit quantitati, ut dictum est *, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam partes d se habent in ratione materiæ: per additionem autem accedit ad totum secundum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

AD QVARTVM dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permistam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ 2 Præterea. Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ 3 Præterea. Ea quę non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa, quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterum simul esse, cum eis: & sic in infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero, & mensura disposuisti.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidam enim sicut Aui. & Algazel dixerunt *, quòd impossibile est esse multitudinem actu infinitã per se, sed infinitam per accidens multitudinem esse non est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid ut multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis. unde eius generatio nunquam compleretur, cum non sit infinita pertransire.

D Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic

Aristo. quinto metaphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus. & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, ꝙ omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est oēs species multitudinis esse species numeri, quòd falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verum: vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immateriales, quæ proprie nō est numerus, &c. Et per hoc patet ad cōfirmationé, quòd illud voluntarie, nō rationabiliter diceretur. Textus auté Arist. nihil officit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc non obstat ꝓcessui huic: sed magis confirmat secundam consequentiam, vt patet.

5
347

manifestari potest in operatione fabri, ad quàm quædam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima: & manus mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile compleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorum, quæ accidit ex hoc, quòd vnum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidens. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt vtrum vno vel duobus, uel pluribus operetur, uel infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modum posuerunt, ꝙ possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens[e]. Sed hoc est impossibile, quia omnem multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt, secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita, quia quilibet numerus est multitudo mensurata per unum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens.

Item, multitudo in rerum natura existēs est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in uanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est, quòd sub certo numero omnia creata comprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu, etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia possibile est: quia augmentum multitudinis consequitur diuisionem multitudinis. Quanto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, vt supra ostensum est*, eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potentia in additione multitudinis.

*att. præced.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd unumquodque, quod est in potentia, reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim nō reducitur in actū, ut sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actū ut sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem, potest sumi alia multitudo in infinitum.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ species figurarū habent infinitatem

¶ Secundo probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerum natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima vero cōsequentia probatur: quia non in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.
¶ Circa hanc rationem dubitatur. quoniam aut assumit falsum aut non infert intentum. Quum enim assumitur, ꝙ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medii, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intētione creātis vt certus finis, propositio videtur manifeste falsa: qm̄ aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si vero est sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certum finé, propositio est verissima: quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus a creante, sed tunc nihil infert ad propositum: ex hoc enim non sequitur: ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidem: quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis q̄ hoc modo: pōt. n. intendi non vt certū medium ad acquirendum finem: sed vt comitans seu proueniens ex certo medio per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, ꝙ intelligentiæ moueant orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia, & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus, & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata aūt, quia ex illo medio, nullum agens operatur aliquid in vanū, nihil aliud pt

F inferri, nisi, ergo agit pp finē: quo concesso, diceret ꝙ multitudo infinita est pp finem extrinsecum. s. Deum & conseruationé perpetuæ assimulationis cāntis ipsam ad Deū, vt philosophi dicūt.
¶ Circa eandē rursus rationē dubiū occurrit. quia cōmitti in ea vr sophisma a sensu diuiso ad cōpositum: a quolibet creato ad multa, immo infinita collectiue procedendo. Quamuis. n. quodlibet creatū sit termin⁹ alicuius certæ intētionis & operationis ipsius creantis, multa tn̄ creata nō oportet esse terminū alicuius intentionis & operationis, sed multarū intentionū & creationū: & consequenter infinita creata erūt termini infinitarum intētionum, sicut & creationum.
G ¶ Circa eandem adhuc rōnem dubium est: qa radix eius. s. oē creatum comprehenditur sub aliqua certa intētione creātis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tn̄ per accidens negaretur ab Auic. Multitudo. n. per accidens infinita non est intēta nisi per accidens, vt in litera dicitur. & consequēter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidēs, quod ad ꝑparationē alterius opus est creari: vt cōtingit de aīa intellectiua q̄ præparato a natura corpore dispósito, semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata. infinitę animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas nō ponit̄ ꝑ se intēta, sed cōsequēs ad ęternitaté gn̄ationis humanæ.
I ¶ Ad euidentiam huius processus. Nota primo, quòd ly creatū potest sumi proprie, vt distinguitur contra causatum: & potest sumi communiter, vt non referat dicere causatum, aut creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in vanū agens operatur. Quod autem sumatur proprie ipsa verbi formalis significatio ostendit: parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur proprie, ponderanda sunt verba probationis quum dicit: aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intentum opus agentis: & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si vero sumitur communiter, creatum restringendum est ad proprie causatum, vt distinguitur contra creatum. Verum
K vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita quòd collapsa excluduntur: & hoc insinuatur in litera, quum dicitur creantis, quod enim creatum est & perseuerat continue quodammodo creatur, quia conseruatur, pendet enim & in fieri, & in esse a creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solum quòd actualiter comprehenditur, sed quòd comprehensibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quæ proprii termini actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator, & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur, iam terminata eius productio ponitur: & consequenter vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medii ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio

ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, vt Trilaterum, Quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis, non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

AD TERTIVM dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde non est possibile, esse aliquam multitudinem actu infinitam.

QVAESTIO VIII.

De existentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuisa.

QVIA vero infinito conuenire videtur quòd ubiq; & in omnibus sit: considerandum est, utrum hoc Deo conueniat.

ET CIRCA hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo. Vtrum Deus sit in omnibus rebus.
¶ Secūdo. Vtrum Deus sit ubiq;.
¶ Tertio. Vtrum Deus sit ubique per essentiam, & potentiam, & præsentiam.
B ¶ Quarto. Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in oībus rebus: sed Deus est supra oīa, secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes dominus, &c. C ergo Deus non est in oībus rebus.
¶ 2 Præterea, Quod est in aliquo, continetur ab eo: sed Deus non

39 1. dist. 37. q. 1 ar. 1. Et 3 cōtra cap. 6

Psal. 112.

intentio non sit proprie nisi finis, & medii per quod acquirendus est finis, omne actu existens comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem, tum quia nulla est creatura ad eo infinita, quæ non sit aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quātum est ex se: nulli enim creato actu existenti, repugnat quātum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, ꝙ iam est ens in actu. Nec obstat prima cōtra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis, formaliter loquendo de creato, nō potest esse consequens ꝓprium creationis terminū: sed oportet creatū creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis, aut medium ad finem. Nec est verum, quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione: agens non operatur aliquid in vanum: optime ex fine operationis exterioris concluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium, oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primo obiecta.
¶ Ad secundam vero dubitationem dicitur, quod quia tota multitudo existentium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quod vnius primo intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solum singula D creata, sed omnia simul, modo actu coëxistant, sunt comprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarii, quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medii ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.
¶ Ad tertium autem dubium dicitur: quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatū per accidens: quoniam omne creatum est per seipsum intentum a creatore, sicut etiam est per seipsum terminus creationis: alioquin, non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distinguitur contra per se primo: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo, animæ intellectiuæ tam apud ad- E uersarium quàm nos, creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeant ordinem per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentę, & productæ: imo magis per se quàm quodcunque corruptibile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac pro hoc magis intentæ. Cuius signum est, quòd in sphæra actiuorum, solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, consequens est (vt dictum fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vtpote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imo & simul producibiles, quantum est ex se in actu.
¶ Aduerte hic, quòd ex hoc loco habetur, quòd S. Tho. ademit sibi omnem viam concordiæ, cum doctrina Arist. iuxta expositionem suam. Tenet namque, Aristotelem putasse animas

A intellectiuas immortales, & numeratas secundum numerum corporum: & constat Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifesto sequitur animas humanas esse actu infinitas, quòd hîc decernitur impossibile. Et in secundo contra gent. cap. 81. dicitur, non repugnare doctrinæ. Arist. in 3. physi. & primo cœli. quia vtrobique de infinito materiali sermo fuit.
¶ Circa hanc conclusionem multa afferuntur a Capreolo argumēta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitæ partes proportionales actu in continuo. ergo possunt dari separatæ. ergo. Probatur sequela: quia omne absolutum existens, potest diuina potentia cōseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium. ergo.
¶ Secundo. Deus in quolibet initio cuiusq; partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelum: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul in rebus permanentibus.
¶ Tertio. non minoris potentiæ est Deus, quàm infinitæ animæ si essent, & quàm ignis inferni: sed illæ possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animæ. ergo.
¶ Ad prima duo argumenta rn̄detur breuiter, quòd ibi est sophisma a sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium nō sit cōtinuitas cum alia; est tn̄ de ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionalium horæ: quia ponitur ea successiua numeratione cōpleta in fine horæ, & tn̄ infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationé: quia nec simul nec successiue pt ꝓducere infinita actu existētia.
¶ Ad tertium autem, concesso toto, nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit, quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat, quòd illæ conditionales sunt veræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.
¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia: Probatur: infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

¶ Super Quæstionis octauæ Articulum primum.

IN titulo ly Deus, sumitur formaliter, vt est nomen naturæ diuinæ, vt distinguitur contra potentiam, ita quòd non quæritur de Deo secundum potentiam quamcunque, sed secundum substantiam, vt patet ex introductione huius quæstionis, & ex titulo totius tractatus, vsque ad decimamquartam quæstionem. Quod vt melius intelligatur, distingue ly Deus dupliciter. vno modo secundum seipsum, alio modo secundum eius diffusam virtutem. Non est hîc qō, an virtus diuina diffusa sit in omnia, sed, an ipse Deus s̄m seipsum sit in omnibus: ly sit in, non sumitur determinate pro aliquo speciali modo essendi in, sed indistincte, & in cōi. Et hoc bene nota: quia Sco. in 2. dist. 2. q. 1. partis secundæ illius distin. non intellexit hunc titulum. sed differēda est eius rō vsq; ad examen conclusionis, vt melius ꝑcipiat. ¶ In corpore articuli est vna conclusio, responsiua quæsito affir-

 matiue,

Universidad de Deusto Biblioteca

matiue, habens duas partes. Deus eſt in omnibus rebus intime. Probatur primo, prima pars. Deus eſt ipſum eſſe per eſſentiam. ergo habet eſſe creatum pro proprio effectu, non ſolum in fieri, ſed in conſeruari. ergo eſt in omnibus ſicut agens, & non ſicut accidens, aut pars. ergo eſt in omnibus rebus. Prima conſequētia declaratur a ſimili: ſicut ignire eſt proprius effectus ignis. Et ly quo ad conſeruari, declaratur: ſicut lumen cauſatur a Sole quādiu eſt aër illuminatus. Secunda vero ſequela probatur: quia oē agens oportet cōiungi ei in quod immediate agit. quod probatur authoritate 7. phyſ. tex. 8. mouens & motum oportet eſſe ſimul. Secunda autem pars concluſionis. ſ. ly intime, probatur ſic. eſſe eſt formale reſpectu oīum, quæ in re ſunt. ergo ineſt profundius omnibus. ergo eſt intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor eſſendi eſt in omnibus intime.

Lib. 83. queſt. q. 20. in principio habetur, tomo 4.

continet a rebus, ſed magis continet res: ergo Deus non eſt in rebus, ſed magis res ſūt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. q. dicit*, quòd in ipſo potius ſunt omnia quàm ipſe alicubi.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquod agēs eſt virtuoſius, tanto ad magis diſtans eius actio procedit: ſed Deus eſt virtuoſiſſimum agens, ergo eiꝰ actio pertingere poteſt ad ea etiā, quæ ab ipſo diſtant. nec oportet quòd ſit in omnibus.

¶ 4 Præterea, Dæmones res aliquæ ſunt: nec tamen Deus eſt in dæmonibus: non enim eſt conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. ad Co-

¶ Circa hunc proceſſum primo declaranda eſt forma. deinde termini. & poſt examinabuntur ſingula. Nota ergo, quòd in textu prima conſequentia non infert vtrunque. ſ. quod eſſe dependeat & in fieri & in conſeruari: ſed tantum quòd ſit proprius effectus. Viſum eſt autem iungere vtrunque in vno conſequente, quia in litera omnino ſecundum horum non probatur, ſed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia vere conſequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conſeruatione rerum erit ſermo, patebit: propterea etiam hîc ſuperficietenus manifeſtantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota ſecundo, quòd in conſequente ſecundæ conſequentiæ ſubintelligitur ly immediatum. vt enim patet ex probatione, ſermo eſt de agente proximo ſeu immediate agente, vt ſic. nec eſt ſermo de quacunque immediatione, ſed ſuppoſiti. Agens em̄ poteſt dupliciter dici immediatum, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. ſcilicet, immediatione virtutis, & immediatione ſuppoſiti. Eſt autem immediatio virtutis, quando virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quanto agens eſt ſuperius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute ſuperioris, & non econuerſo. Immediatio autem ſuppoſiti eſt, quando inter ſuppoſitum agens & effectum, nullū mediat ſuppoſitum ſubordinatum coagens. Et propterea quanto agens eſt inferius, tanto eſt immediatius immediatione ſuppoſiti. Et quoniam hîc eſt ſermo de ipſo Deo ſm ſeipſum, an ſit in rebus, ideo immediatio ſuppoſitalis eſt ad propoſitum: ita quòd conſequens illud intendit, quod Deus eſt in omnibus vt agens immediatum ſuppoſitaliter, id eſt, proximum & propinquiſſimum ſuppoſitaliter: ita quòd inter Deum & quamlibet rem, nullum mediat ſuppoſitum agens illam. Patet autem hunc eſſe ſenſum literę. Tum ex probatione ibidem inducta: quam conſtat non niſi de ſic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex ſola immediatione virtutis nō infertur. ergo Deus ſecundum ſeipſum eſt in omnibus: ſed ſecundum eius diffuſam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per ſeipſum produxiſſe, concederet. Quomodo autem hoc verum ſit, facile manifeſtabitur.

¶ Nota tertio, quòd conſequens primæ conſequentiæ. ſ. ergo habet eſſe pro proprio effectu, poteſt dupliciter intelligi quantum ad præſens ſpectat. Vno modo vt ly proprium diſtinguitur contra cōmune: & ſic eſt ſenſus: eſſe eſt effectus a ſolo Deo proueniens: excludendo omnem mediam cauſam effectiuam. Et hunc ſenſum accipit Scot. in 4. diſt. 1. q. prima, & male. ſed de hoc in q. 45. inferius diſputabitur. Alio modo vt ly ꝓprium diſtinguitur contra alienum. Alienum autem in propoſito dicitur omne quod per aliud ineſt, etiam ſi per ſe it ſit: & ſic ꝓprium idem ſignificat quod per ſe primo. Et hic eſt intentus & verus ſenſus. eſſe enim eſt per ſe primo effectus primæ cauſæ & ratio cuiuſque rei, quòd ſit a prima cauſa, vt in prędicto loco patebit. Et hoc directe intendit conſequentia literæ, volens quòd ab eſſe p eſſentiam deriuetur omne eſſe vt ſic, & proprius effectus, id eſt per ſe primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, poſſit multis modis verificari, ad propoſitum tamen vnus

F ſufficiat, per quem magis liquet præſens litera: dicitur ergo eſſe proprius, ſeu per ſe primo effectus Dei, quia ſolus Deus poteſt omnia facere, quæ exiguntur ad hoc vt aliquid ſit, quicquid ſit illud: omnis enim res aut eſt materialis, aut immaterialis: ſi materialis ad eſſe eius exigitur materia, quæ a ſolo Deo creatur & conſeruatur: ſi immaterialis, a Deo ſolo eſt, vt inferius probabitur, cum de potētia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re eſt aliquid productum & conſeruatū a ſolo Deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus ſubſtantia materiæ primæ, in ſeparatis autem ipſa ſubſtantia. Et propterea, Deus dicitur agens omnium immediate immediatione ſuppoſiti. Non enim dicitur in litera ꝙ Deus eſt agens immediatum omnium quo ad omnia, ſed quo ad aliquid, ſcilicet ad eſſe: quia omnia agit immediate, quo ad aliquid requiſitū ad eſſe illius. Et propterea aſſumpſit pro medio termino cauſalitatem quam habet Deus reſpectu ipſius eſſe, ꝙ omnibus oportet eſſe commune, quod enim non participat eſſe, non eſt.

Lib. 7. Phyſic. a textu 10. vſque ad 13. incluſiue. tom. 2.

rinth. 6. ergo Deus non eſt in omnibus rebus.

SED CONTRA: Vbicunque operatur aliquid, ibi eſt; ſed Deus operatur in omnibus, ſecundum illud Iſai. 26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine. ergo Deus eſt in omnibus rebus.

G RESPONDEO. Dicendum, quòd Deus eſt in omnibus rebus, non quidem ſicut pars eſſentiæ, vel ſicut accidens, ſed ſicut agens adeſt ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediate agit: & ſua virtute illud cōtingere: vnde in 7. phyſ*. probat, ꝙ

H ¶ Nota quarto, quòd in probatione ſecundæ partis concluſionis eſſe dicitur profundius ac intimius omnibus: quia eſt formale reſpectu omnium: & merito. nihil enim in re aliqua eſt, quòd non actuetur per eſſe: ſiue pars eſſentialis, ſiue integralis: ſiue prædicatum ſubſtantiale vel accidentale, omnem enim gradum, omnem rationem eſſe attingit: multa tamen in re ſunt, quę non ſunt ſubſtantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in reſolutione reſtat, & quod primo compoſitionem terminat, eſt eſſe, &c.

¶ Circa ſenſum concluſionis & tituli, dubium occurrit ex Sco. in 2. diſt. 2. q. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præſentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immenſitatis. Si primum, ergo committitur petitio principii: quia concluſio eſt: Deus eſt in omnibus, id eſt, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus eſt hoc idem: vt patet in litera. Et præterea, hæc concluſio non eſt

I ad propoſitum: quia quæſtio tua eſt de præſentia, quæ ſpectat ad immenſitatem Dei, vt in introductione quæſtionis ponis. Si ſecundum, ergo preſentia immenſitatis concluditur apud te a poſteriori, ex præſentia agentis vt ſic. Et tunc ſequitur vlterius, ergo ſubſtantia ſpiritualis eſt in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quòd coniunctio Dei cum rebus poteſt ſumi dupliciter. Vno modo pro ipſo contactu, quo Deus ipſe rem per ſeipſum tangit. Alio modo pro relatione præſentiæ, qua denominatione relatiua dicitur pręſens ſecundum ſe alicui. Si ſumitur primo modo, ſic Deum eſſe in rebus, nihil aliud eſt quam immediate producere & conſeruare res. Si vero ſumitur ſecundo modo, ſic eſt relatio rationis in Deo conſequens contactum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo, hîc eſt quæſtio de præſentia ſpectante ad immenſitatem, ſed

K non de illa, quam ipſe fingit priorem omni contactu, ſed præſentia immenſitatem conſequens, cum non poſſit intelligi abſq; extremorum exiſtentia, niſi ſumatur in potentia. Aut eſt ipſe contactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & ſunt ſic, quòd impoſſibile eſſet aliquid fieri aut eſſe quod non taliter tangatur a Deo, ſicut præſentia corporis infiniti ad omnia loca, eſſet contactus omnium locorum, ſic quòd impoſſibile eſſet poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc falliter imaginatio: quia contactus localis ſupponit vtrumque extremum, contactus autem diuinus non ſupponit, ſed facit creaturas, alioquin non eſſet is quo res fiunt & ſunt. Aut eſt relatio pręſentię, qua Deus relatiue dicitur actualiter præſens creaturæ, & hæc manifeſte ſequitur exiſtentiam creaturæ. In propoſito igitur dicendum eſt, quod quæritur de præſentia immenſitatis indiſtincte, Nec ſequitur, ergo datur alia præſentia ſpiritualis ſubſtantiæ prior operatione: quoniam præſentia immenſitatis, coincidit cum præſentia per operationem. Nec ſequitur, ergo eſt ibi petitio principii: tū quia quæſtio & concluſio eſt de pñtia indiſtin-

ctæ;

ctæ: medium aſit eſt pñtia per modū agentis immediati, & ſic eſt proceſſus ab inferiori ad ſuperius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæſtio & concluſio eſſet de coniunctione contactus, medium eſt diffinitio ipſius coniunctionis, & ſic non eſt petitio: quoniam concluditur quaſi paſſio de ſubiecto, per diffinitionem paſſionis: dum oſtenditur Deum eſſe per ſeipſum coniūctum omnibus, per diffinitionem eius quod eſt eſſe coniunctum per ſeipſum: quòd
342 nihil aliud eſt quàm
44 immediate immediatione ſuppoſiti agere ac conſeruare omnia. Tum quia ſi
516 quæſtio & concluſio
508 eſt de eſſe in rebus per relationem præſentiæ, medium eſt quaſi cauſa, ſeu fundamentum maioris extremitatis.

¶ Et ſic patet quòd ſi quæſtio iſta intelligitur de eſſe in rebus ſpecialiter, proceſſus eſt a priori, ſcilicet a diffinitione paſſionis, vel a fundamento relationis. Si autem indiſtincte, ſic eſt ab inferiori ad ſuperius affirmatiue, & ſic nunquam admittitur vitium.

motum & mouens oportet eſſe ſimul. Cum autem Deus ſit ipſum eſſe per ſuam eſſentiam, oportet quòd eſſe creatum ſit proprius effectus eius[c]: ſicut ignire eſt proprius effectus ipſius ignis. Hunc autem effectum cauſat Deus in rebus, non ſolum quando primo eſſe incipiūt, ſed quandiu in eſſe conſeruantur[e]: B ſicut lumen cauſatur in aere a ſole quandiu aer illuminatus manet. Quandiu igitur res habet eſſe, tandiu oportet quòd Deus adſit ei ſecundum modum, quo eſſe habet. Eſſe autem eſt illud, quod eſt magis intimum cuilibet, & quod profundius omnibus ineſt, cum ſit formale reſpectu omnium quæ in re ſunt (vt ex ſupra dictis patet*). Vnde oportet quòd Deus ſit in omnibus rebus & intime.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus eſt ſupra omnia per excellentiam ſuæ naturæ, & tamen eſt in omnibus rebus, vt cauſans omnium eſſe, vt ſupra dictum eſt*.

AD SECVNDVM dicendū, quòd licet corporalia dicantur eſſe in aliquo ſicut in continente, tamē ſpiritualia cōtinēt ea, in quibus ſūt, ſicut anima continet corpus. vnde, & Deꝰ eſt in rebus, ſicut cōtinēs

¶ Circa probationem ſecundæ conſequentiæ occurrit dubium ex Sco. in 1. diſtin. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd iſta aſſumpta propoſitio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, eſt falſa: & quòd illa Ariſt. mouens & motum oportet eſſe ſimul, eſt quaſi per accidens: & quòd proceſſus iſte, ex his inferens Deum ſecundum ſeipſum eſſe præſentem omnibus, non valet. Primum igitur probat ſic: Sol agit immediate vbi non eſt. ergo: antecedens probatur: quia Sol generat in viſceribus terræ, mineram vel aliquod miſtum: & proximum principium elicitiuum, talis generationis eſt ſubſtantia Solis. ergo. Quòd enim ſubſtantia Solis ſit principium generationis ſubſtantialis illius miſti. patet. Quòd autem ſit proximum principium, probatur: quia antecedens quodcunque ſiue lumen, ſiue quodlibet aliud, non poteſt eſſe principium ſubſtantiæ. Præterea, agens naturale non poſſe agere in diſtans niſi præagat in præſens, oritur ex altero horum, ſcilicet aut ex concurſu duarum potentiarum ſubordinatarum in codem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, niſi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc niſi illuminet medium. exemplum ſecundi: generans non generat niſi alteret & diſponat, &c. ergo agens non poſſe agere in diſtans quin agat in præſens, eſt propter iſtas conditiones. Igitur non eſt neceſſarium ſimpliciter. Quia poteſt dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc ſequitur ſecundum, quia propter iſtas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus eſt agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur: & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid, non ſequitur neceſſario. ergo ſecundum ſeipſum eſt præſens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primo, quia ſi Deus eſſet in aliquo certo ſitu, poſſet immediate producere aliquid in quacunque diſtantia: quia eſſet omnipotens: ergo ex immediata productione non neceſſario infertur præſentia ſecundum eſſentiam. Secundo, quia poſito priori, non neceſſario ſequitur poſitio poſterioris: ſed præſentia Dei ſecundū potentiam eſt prior præſentia eius ſecundum ſubſtantiam. ergo poſita illa, non eſt neceſſe poni iſtam. probat minor, quia prius natura, creatura terminat actum diuinæ potentiæ, quàm ſit ei Deus præſens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos ſunt, inuenitur duplex præſentia agentis ad paſſum: Altera ſitualis, qua vltima eorum ſunt ſimul. Altera virtualis, qua operatio agentis attingit effectum ſeu paſſum, nullum attingendo medium, ſiue interſit aliquid, ſiue non: diſtincta eſt etiam in agentibus ſpiritualibus duplex præſentia. Altera ſecundum ſubſtantiam, qua ipſa ſubſtantia agentis definita, aut quaſi definita eſt huic paſſo. Altera ſecundum virtutem, ſicut in ſupradictis. Et propter hanc duplicem præſentiam laborauit tantum Scotus, imponens S. Tho. vtranque contradictionis partem: & quòd poſuit primam præſentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum,

A & quòd plus eſt, quod apud Sanctum Thomam, hîc præſentia ſm ſubſtantiam, eſt prior q̄ ſm potentiam. Sed longe aliter eſt, qm̄ apud Sanctum Thomam, licet aliud ſit eſſe præſentem ſm ſubſtantiam, & aliud ſm potentiam, non tñ aliud eſt eſſe præſentem ſm ſubſtantiam, & aliud ſm potentiam, immediate attingentem effectū ſeu paſſum. præſentia enim potentiæ, vt in ſequenti patet articu. non exigit immediationem ſuppoſiti. Nec tamen ſunt omnino idem, eſſe pſentem ſecundū ſubſtantiam, & ſecundum potentiam immediate agentē, &c. Sed diſtinguuntur ſicut ratio præſentiæ & res preſens. Quoniam immediate attingere, eſt ratio præſentiæ nō ſolum potentiæ, ſed ſubſtantiæ: Ita quòd, ſicut ſubſtantia ſituata ſitu eſt præſens, & tamen ipſa ſubſtantia eſt preſens, ita ſubſtantia ſpiritualis immediata attinctione eſt præſens: ita quòd ipſa ſubſtantia eſt præſens & non operatio eius vt quod. Et ſic iſtæ duæ præſentiæ in ſpiritualibus, non omnino duæ ſunt, nec omnino vna, ſed habent ſe medio modo, ſcilicet vt quo, & quod, & propterea diximus, quòd in litera quæ ex immediate attingere concludit

Q. 7. art. 1

*In corp. art

69

C præſentiam ſubſtantię, proceditur a diffinitione ad diffinitum, id eſt a ratione, ad id cuius eſt ratio.

¶ Ad rationes ergo Sco. ſigillatim dicendo. Ad primam, negatur quòd Sol agat immediate in diſtans, falſumq; eſt ꝙ forma ſubſtantialis ſit elicitiuum principium generationis mineræ. qm̄ ſubſtantia nullius operationis eſt proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. oſtendetur diffuſe. Nec in conuenit accidens eſſe principium inſtrumentale generationis ſubſtantiæ. Inſtrumentum enim non eſt cauſa: ſed cauſæ organum.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd propter neutram illarum cauſarum, conuenit agentibus naturalibus non poſſe agere in diſtans, niſi in propinquum præagat, ſed eſt propter imperfectionem negatiue pertinentem ad virtutem actiuam inquantum limitata eſt, & ideo reſeruatur hoc ſoli Deo: hanc rationem ex ſenſibus accepimus. Illas vero Sco. finxit: vnde Ari. 7. phyſ. in-

D ductiue ex ſenſibilibus probat mouens etiam intentionale, & motum oportere eſſe ſimul: vt patet ibi de obiectis ſenſuum.

¶ Et ſi quæratur, quæ vniuerſalis ratio ſit, quòd agens & immediatum patiens oportet eſſe ſimul, ſeu coniungi: Reſpondetur, ꝙ cum eſſe ſimul, ſeu coniungi, & immediate attingere non vniformiter ſe habeant, non poteſt eis vniformis ratio aſſignari. Iam enim dictum eſt, ꝙ præſentia ſubſtantiæ & preſentia potentiæ immediate in quibuſdam ſunt omnino diuerſę, in quibuſdam autem coincidunt. Et propterea dicendum eſt, quòd vbi hæ preſentię ſunt omnino diuerſæ, præſentia operationis infert preſentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem ſunt quaſi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propoſitio illa: omne agens, &c. eſt vniuerſaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuerſis radicibus in diuerſis: & ideo ex ipſa merito procedi potuit ad inferendam preſentiam immenſitatis diuinę in omnibus. Et per hoc patet rñſio ad vtrā-

E que confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente, ſequitur & illud conſequēs & eius contradictorium, ac per hoc neutrum ſequitur. Si enim Deus eſſet in aliquo certo ſitu, ex eo quòd Deus omnipotens, ſequitur quòd poſſet in quodcunque vbicunque: ex eo vero ꝙ incerto ſitu, ſequitur quòd in nihil poſſet niſi mediante proximo; hoc enim ſpectat ad rationem limitati ſitualiter: & ſic patet quòd ſequitur vtraq; pars contradictionis, ſimul: & conſequenter multa.

¶ Ad ſecundam vero dicitur: quòd licet verum ſit prius non inferre neceſſario poſterius, quando ſunt omnino diuerſa: attamen hę preſentiæ non ſunt omnino diuerſæ, ſed (vt dictum eſt) coincidunt in ſpiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea ſe habent aliquo modo vt prior & poſterior.

¶ In reſponſitione ad tertium, aduerte primo, quòd diſtantia in propoſito eſt quadruplex: ſcilicet, ſitualis, naturalis, ſuppoſitalis, & virtualis. ſitualis patet. Naturalis vero eſt diſſimilitudo naturæ. ſuppoſitalis autē mediatio ſuppoſiti. Virtualis demū

res : tamen per quandam ſimilitudinem corporalium dicuntur omnia eſſe in Deo, inquantum continentur ab ipſo.

Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis quantumcūque virtuoſi, actio procedit ad aliquid diſtans, niſi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam virtutem Dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde nihil eſt diſtans ab eo, quaſi in ſe illud Deum non habeat. Dicuntur tamen res diſtare a Deo per diſſimilitudinē naturę uel † glorię: ſicut & ipſe eſt ſuper omnia per excellentiam ſuæ naturæ.

al.gratiæ.

Ad quartum dicendum, quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ eſt a Deo, & deformitas culpæ, quæ non eſt ab ipſo. Et ideo non eſt abſolute concedendū, quòd Deus ſit in dæmonibus, ſed cum hac additione, inquātum ſunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatā, abſolute dicendum eſt, Deū eſſe.

Articulus II.

Vtrum Deus ſit ubique.

40
1.diſt.37.q.2. art.1.& 3. Et 3.cōtra.c.68.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō ſit vbique. Eſſe enim vbique, ſignificat eſſe in omni loco. Sed eſſe in omni loco non conuenit Deo : cui nō conuenit eſſe in loco, nam incorporalia |vt dicit Boet. in lib. de hebdo. *non ſunt in loco. Ergo Deus non eſt vbique.

*Huius lib. titulus eſt: An omne quod ē, bonum ſit, circa principium illius.

¶ 2 Præterea, Sicut ſe habet tempus ad ſucceſſiua, ita ſe habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuiſibile actionis vel motus, non poteſt eſſe in diuerſis temporibus. ergo nec vnum indiuiſibile in genere rerum permanentium poteſt eſſe in omnibus locis. Eſſe autem diuinum non eſt ſucceſſiuum, ſed permanens. Ergo Deus non eſt in pluribus locis. Et ita non eſt vbique.

¶ 3 Præterea, Quod eſt totum alicubi, nihil eius eſt extra locum illum. Sed Deus ſi eſt in aliquo loco, totus eſt ibi (non enim habet partes) ergo nihil eius eſt extra locum illum. Ergo Deus non eſt vbique.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Hierem. 23. Cœlum & terram ego impleo.

Resp. Dm ꝙ cū locus ſit res quædā: eſſe aliquid in loco, poteſt intelligi dupliciter. Vel per modū aliarū rerū, id eſt, ſicut dicitur aliquid eſſe in aliis rebus quocunq; modo, ſicut accidentia loci ſunt in loco. Vel per modum proprium loci, ſicut locata ſunt in loco. G Vtroque autem modo ſecundum aliquid Deus eſt in omni loco : quod eſt eſſe vbique. Primo quidem, ſic eſt in omnibus rebus, vt dans eis eſſe, & virtutem & operationem: ſic enim eſt in omni loco, vt dans ei eſſe, & virtutem locatiuam. Item locata ſunt in loco inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non ſicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, inquantum nō compatitur ſecum aliud corpus:) ſed per hoc, quòd Deus eſt in aliquo loco nō excluditur, quin alia ſint ibi, H imo p hoc replet oīa loca: ꝙ dat eſſe omnibus locatis, q̄ replēt oīa loca.

Ad primum ergo dicendū, quòd[d] incorporalia non ſunt in loco per contactum quantitatis dimenſiuæ, ſicut corpora, ſed per contactum virtutis.

Ad secundum dicendum, quod indiuiſibile eſt duplex: vnum quod eſt terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in ſucceſſiuis. Et huiuſmodi indiuiſibile in pmanētibus, quia habet determinatū ſitū, nō pōt eſſe in I pluribus partibus loci, vel in pluribus locis : & ſimiliter indiuiſibile actionis vel motus, quia hēt determinatū ordinē in motu vel actione, nō pōt eſſe in pluribus ptibus tpis. Aliud aūt indiuiſibile eſt, quod eſt extra totum genus continui: & hoc mō ſubſtātiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & aīa dicunt eſſe indiuiſibiles. Tale igit indiuiſibile nō applicat ad continuū, ſicut aliquid eius, K ſed in quātū cōtingit illud ſua virtute: vñ ſecūdū quod virtus ſua, ſe poteſt extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnū, ſecundum hoc eſt in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

Ad tertium dicendum, ꝙ totū[d] dicitur reſpectu partium. Eſt autē duplex pars. ſ. pars eſſentiæ, vt forma & materia dicunt partes cōpoſiti: & genus & differētia partes ſpēi. Et ēt pars quantitatis, in quā. ſ. diuiditur aliqua quantitas[e]. Quod ergo ē totū in aliquo loco totalitate

D. 822

D. 945

376

quantitatis, non poteſt eſſe extra locum illum: quia quantitas locati cō menſuratur quantitati loci : vnde non eſt totalitas quantitatis, ſi non ſit totalitas loci. Sed totalitas eſſentiæ non commenſuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod eſt totum totalitate eſſentiæ in aliquo, nullo mō ſit extra illud. B Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ ſecundum accidēs quantitatem habent. albedo enim eſt tota in qualibet parte ſuperficiei, ſi accipiatur totalitas eſſentiæ : quia ſecundum perfectam rationem ſuæ ſpeciei, inuenitur in qualibet parte ſuperficiei. Si autem accipiatur totalitas ſecundum quantitatem, quam habet per accidens, ſic non eſt tota in qualibet parte ſuperficiei. In ſubſtantijs autē incorporeis non eſt totalitas, nec p ſe, nec per accidens, niſi ſecundum perfectam rationem eſſentiæ. Et ideo, ſicut anima eſt tota in qualibet parte corporis, [e] ita Deus totus eſt in omnibus & ſingulis.

376

Articulus III.

Vtrum Deum ſit ubique per eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

41
1.diſt.37.q.1. art.2.& in expo.lit.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quòd male aſſignētur modi exiſtendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus eſt in omnibus rebus per eſſentiam, potentiam, & præſentiam. Id enim per eſſentiam eſt in aliquo, quod eſſentialiter eſt in eo : Deus autem non eſt eſſentialiter in rebus : non enim eſt de eſſentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus ſit in rebus per eſſentiam, præſentiam, & potentiam.

¶ 2 Præterea, Hoc eſt eſſe præſentem alicui rei, ſcilicet non deeſſe illi. Sed hoc eſt Deum eſſe per eſſentiam in rebus, ſcilicet non deeſſe alicui rei. ergo idē eſt eſſe Deum in omnibus per eſſentiam & præſentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus ſit in rebus per eſſentiam, preſentiam. & potentiam.

¶ 3 Præterea, Sicut Deus eſt principium omnium rerum per ſuam potentiam, ita per ſcientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus eſſe in rebus per ſcientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶ 4 Præterea, Sicut gratia eſt quædam perfectio ſuper addita ſubſtantiæ rei : ita multæ ſunt aliæ perfectiones ſuperadditæ. Si ergo Deus dicitur eſſe ſpeciali modo in quibuſdam per gratiam, videtur quòd ſecundum quamlibet perfectionē debeat accipi ſpecialis modus eſſēdi Deum in rebus.

Sed contra eſt, quod Grego.* dicit ſuper Cantic. canticorū, quòd Deus communi modo eſt in omnibus rebus præſentia, potētia, & ſubſtantia : tamen familiari modo dicitur eſſe in aliquibus per gratiam.

Home. 8. Ezech. parante me.liut habetur ī ſctent.

Respondeo. Dicendum, ꝙ Deus dicitur eſſe in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum cauſæ agentis: & ſic eſt in omnibus rebus creatis ab ipſo. C Alio modo ſicut obiectū operationis eſt in operante : quod proprium eſt in operationibus animæ, ſecundum quod cognitum eſt in cognoſcente, & deſideratum in deſiderante. Hoc igitur ſecundo modo Deus ſpecialiter eſt in rationali creatura, quæ cognoſcit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infra patebit, * dicitur eſſe hoc modo in ſanctis per gratiam. In rebus vero D alijs ab ipſo creatis quomodo ſit, conſiderandum eſt ex his, quæ in rebus humanis eſſe dicuntur. Rex enim dicitur eſſe in toto regno, ſcilicet per ſuam potentiam, licet non ſit vbique preſens. Per præſentiam vero ſuam dicitur aliquid eſſe in omnibus, quæ in proſpectu ipſius ſunt, ſicut omnia, quæ ſunt in aliqua domo, dicuntur eſſe præſentia alicui, qui tamen non eſt, ſecundum ſubſtantiam ſuam in qualibet parte domus. E Secundum vero ſubſtantiam vel eſſētiam, dicitur aliquid eſſe in loco, in quo eius ſubſtantia habetur.

Q.12. art.

Fuerunt ergo aliqui, ſcilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ poteſtati ſubiecta ſpiritualia eſſe & incorporalia, [e] viſibilia vero & corporalia ſubiecta eſſe dicebant poteſtati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus ſit in omnibus per potentiam ſuam.

Fuerunt vero alij, qui licet crederent omnia eſſe ſubiecta diuinæ po

136

---

mediatio virtutis virtualiter. Propoſitio autem illa: agens quanto virtuoſius, tanto poteſt agere in diſtantius, loquendo non de agente tali vel tali, ſed abſolute, de ſola diſtantia naturæ, eſt vera ſimpliciter. De diſtantia enim ſitus, patet quòd eſt falſa : quia non omne agens habet ſitum etiam diffinitiue. De diſtantia quoque virtutis patet etiam : quia quanto agens eſt ſuperius & conſequēter virtuoſius, tanto eſt ꝓpinquius virtualr, vt patet ex dictis. De diſtantia autē ſuppoſiti eſt aliquo modo vera : ſimpliciter autem, id eſt totaliter, falſa. Pōt ſi quidē dupliciter intelligi. Vno modo ſic: agens quanto virtuoſius, tanto poteſt in diſtantius ſuppoſitaliter, quo ad aliquid, & ſic eſt veriſſima. Vnde Deus poſſet per infinita quodammodo ſuppoſita media cooperantia, educere formam bouis de potentia vel materia, vel aliquid huiuſmodi facere, quæ ipſe non producit immediate, immediatione ſuppoſiti, ſed virtutis tantum. Alio modo ſic. Tanto poteſt indiſtantius ſuppoſitaliter ſecundum ſe totum, et ſic propoſitio eſt falſiſſima : imo vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam ſpectat, vt nihil compati poſſit diſtans ſm ſe totum ſuppoſitaliter : quia in quolibet ſubſiſtēte, oportet aliquid eſſe productum ac cōſeruatum continue a Deo immediate, immediatione ſuppoſiti, vt dictum eſt. Et quia de iſta diſtātia preſens articulus loquitr, ac de preſentia illi oppoſita: ideo in litera abſque alia diſtinctione negata eſt, & bene propoſitio illa intendens de diſtantiori ſm ſe totum, & non ſm aliquid ſui. De diſtantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propoſitio eſt ſimpliciter vera : qa quanto agens eſt virtuoſius, tanto ex elōgatiori potentia poteſt facere ſibi ſimile : adeo vt creator ex nullo modo ſimili producere poſſit, ſcilicet ex nulla potētia: quia ex nihilo. ¶ Aduerte ſecundo quòd in litera ſit mētio de diſtantia ſup- F poſitali, & de coniunctione virtuali penetrante & ſuperante quodammodo diſtantiam ſuppoſitalem, & de immediatione ſuppoſitali : & ex hoc quòd non diſtantia ſuppoſitalis, ſed coniunctio virtualis penetrans inuentam ſuppoſitalem diſtantiam, ſpectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite. ergo non diſtantia, ſed coniunctio agentis cum effectu, ſequitur perfectionem agentis. & ex hoc infertur explicite : ergo ad maximā Dei virtutem pertinet vt nihil ā ſe diſtare ſuppoſitaliter poſſit ſecundum ſe totum, ſed oporteat ipſum eſſe coniunctum ſuppoſitaliter omnibus, & eſt proceſſus iſte per locum a maiori, ſi in productione in qua inuenitur diſtantia ſuppoſitalis, ipſa diſtantia non ſequitur perfectionem agentis, ſed potius coniunctio penetrans illam : ergo ſimpliciter ipſa diſtātia ſuppoſitalis non ſpectat ad perfectionem agentis, ſed potius coniunctio. ergo poſſe agere in diſtantius ſecundum ſe totum ſuppoſitaliter, non ſequitur perfectionem virtutis: ſed potius coniunctum oportere eſſe omnibus, ad maximam virtutem ſpectat.

Super Quaeſtionis octauae Articulū ſecundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo : primo diſtinguit, ſecundo rñdet quæſito vnica cōcluſione bimembri, iuxta propoſitam diſtinctionem. Diſtinctio eſt iſta. eſſe in loco dupliciter : vt in re, & vt in loco, probatur, quia locus eſt res, & locus. Concluſio vero reſponſiua eſt, Deus eſt vtroque modo ſecūdum aliquid vbique. probatur quo ad primū modum. Deus dat eſſe, virtutem, & operationem omnibus rebus. ergo omnibus locis. Quo ad ſecundum vero. Deus dat eſſe oibus replentibus loca. ergo eſt in omnibus locis quodammodo vt replēs omnia loca. ¶ Circa hæc aduerte, ꝙ replere locum dupl̄r dr̄. ſ. formal̄r & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter, De⁹ effectiue. Et ex hoc ſequitur differentia in litera poſita, ꝙ corpus replēs excludit alia: Deus aūt replēs nō, imo facit alia locari. ¶ Et propterea, in concluſione non abſolute dicitur, quòd Deus eſt in loco vt in loco abſolute: ſed ſecundum aliquid, id eſt, quodammodo : quia ſcilicet non formaliter : ſed cauſaliter.

¶ *Super quaeſtionis octauae Articulū tertiū.*

Titulus ex quid nominis in corpore clarus. ¶ In corpe duo. primo diſtinguit, ſecundo rñdet qſito ibi. ſic ergo. Quo ad primū diſtinctio eſt iſta. Deus eſt in aliquo dupliciter. ſ. effectiue, & obiectiue. Differunt quo ad propoſitum hi modi, quia primus eſt generalis, eo quod effectiue De⁹ eſt in omnibus. Secundus ſpecialis, eo quòd obiectiue eſt tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus eſſe per gratiam, eo quòd ex grā habet creatura rationalis, quòd cognoſcat ac diligat Deum actu uel habitu. Rurſus modus generalis eſſendi, in omnibus, diſtinguitur in eſſe per eſſentiam, præſentiam, & potētiā. Vt patet in Rege reſpectu loci ꝓprii, & loci, in ꝓſpectu ſuo, & regni ſui : & inde applicando ad Deū. ¶ Aduerte hic primo, quòd quāuis litera in principio corporis ponat diſtinctionem modi eſſendi Dei in rebus, ſcilicet effectiue uel obiectiue, poſtmodum tamen non ſubdiuidit modum eſſendi in eſſe per eſſentiem, præſentiam, & potentiam, quoniam falſa eſſet ſubdiuiſio: ſed intēdit ſubdiſtinguere modum generalē, quo Deus eſt in omnibus, & accipit diſtinctionem ex rebus humanis, applicatq; ad Deū reſpectu omniū creatorū. ¶ Aduerte ſecūdo, quòd in litera nō ſolum applicantur declarati modi ad Deū, ſed probatur quodā modo rectā eſſe interpretationem eorum, ex eo quod ſinguli contra ſingulos excellentium hominum errores ponuntur. Contra Manichæos namque, eſſe per potētiam, id eſt, A eſſe in omnibus immediate, immediatione uirtutis. Ita quòd omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Cōtra Auer. vero eſſe per præſentiam penetratiuā omnium & ſingulorum ſuo intuitu. Contra Auicen. autem eſſe per eſſentiam, id eſt, immediate immediatione ſuppoſiti: quia in quolibet eſt aliquid creatum a Deo immediate. ¶ Quo ad ſecundū reſpondet quęſito affirmatiue. Deus eſt in omnibus per præſentiam, eſſentiam, & potentiam. ¶ Circa ſingulos modos ſingula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, diſtinct. 37. Circa illum quidem modū ſpecialē, dubiū eſt. tum quia Deus eſt obiectiue in non ſanctis : & in quibuſdā ſanctis, puta infantibus non obiectiue. tum quia Auguſtinus dicit, Deum eſſe in ſanctis, quia intenſius. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iſte modus, ſcilicet per gratiam, non diſtinguitur contra modum eſſendi Dei obiectiue : ſed eſt pars eius a ſacris doctoribus per gratiam nominatus : & īportat Deū eſſe obiectiue vt intellectum notitia pariente charitatem, ꝙ patet ſolis ſanctis cōuenire, & etiam infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptiſmo ſortiuntur. Aug. autem & Magiſter, modum hunc non formaliter vt S.Tho. ſed cauſaliter deſcripſerunt. Ex hoc enim quod De⁹ deiformes facit rōnales creaturas, quod eſt intenſius & plenius operari, conſurgit Deum cognoſci & charum haberi ab eis. Contra modum per præſentiam arguit : quia cognitū eſt in cognoſcente: & non econuerſo. Ac per hoc, ſecūdum cognitionem non debet dici Deus eſſe in rebus. ¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione ſunt duo. modus cognoſcendi, & vis cognitionis. ſi attendatur modus, optime ꝓcedit obiectio: ſi vero vis cognitionis, ſic eſt ecōuerſo. qm̄ vis cgnitionis cōſiſtit in penetratione omniū, vſq; ad intima quæque. vñ ad Hæbreos

Universidad de Deusto Biblioteca

Hæbreos quarto dicitur de Dei sermone, quem cõstat esse intellectus signum, quod pertingit vsq; ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoq; ac medullarum, cognitio numque & intétionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit, Deũ esse per præsentiam in omnibus. Quã- 39 uis etiã & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua, de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est, tendit. & propterea modum essendi per præsentiã optime constituit: quãuis ex ratione noti- artic.1.huius quæst. tiæ in communi cognoscens nõ tendat in cognitum. Contra modum per essentiam instat: qa coincidit cum modo per pontentiam. Ad hoc dictum iam est: arti.1.huius quæst. quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu In corp. arti omnium: sed, non quo ad oia: sed quo ad aliqd cuiusque, vt patet ex dictis. Contra modum potentiæ instat: quia Rex non est vere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehensioné executorum. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potentiam modo cõuenienti suæ potentiæ. Talis auté modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam proportionaliter, id est, modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secun- 17 18 dum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus a doctrina alienos quis putet: qđ est erroneũ in arte sciendi.

42 1.dist.37.q.2. ar.2. Et 3.cõt.

tentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum psona dicitur Iob. 22. Circa cardines cœli perambulat, nec nostra cõsiderat. Et cõtra hos oportuit dicere, ꝙ sit in omnibus p suã psentiã.

Fuerunt uero alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse a Deo creata: sed quòd imediate creauit primas creaturas: & illę creauerunt alias.[c] Et contra hos oportet dicere, quòd sit in omnibus per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantũ adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est.*

Ad primum ergo dicendũ, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua, adest omnibus, ut causa essendi, sicut dictum est.*

Ad secundum dicendũ, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quòd tamen distat ab eo secundum suam substantiam, vt dictum est.* Et ideo oportuit duos modos poni. s. p essentiã, & pñtiã.

Ad tertium dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in uolente. Vnde secundum scientiam & uoluntatem magis res sunt in Deo, quàm Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quod sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

Ad quartum dicendum, ꝙ nulla alia pfectio superaddita substãtiæ, facit Deũ esse in aliquo, sicut obiectũ cognitũ & amatũ, nisi gratia: & ideo sola gratia facit singularem modũ essendi Deũ in rebus. Est aũt alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur, [c] tertia parte, quæst. 2.

Articvlvs IIII.

Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

Ad quartum sic proceditur. Videtur ꝙ esse vbique F non sit ppriũ Dei. Vniuersale enim secundũ Philosophum* est vbiq; & semp, materia ét prima, cũ sit in omnibus corporibus, est vbiq;. Neutrũ aũt horum est Deus, vt ex præmissis patet.* Ergo esse ubique non est pprium Dei.

¶2 Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum uniuersum est constitutum in numero, ut patet Sapié. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto uniuerso. et ita ubique.

G ¶3 Præterea, Totum uniuersum est quoddam totum corpus perfectũ, ut dicitur in primo *Cœl. & mun. Sed totum uniuersum est ubiq;: qa extra ipsum nullus locus est. Non ergo solus Deus est ubique.

¶4 Pręterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset ubique. Et sic, esse ubique non uidetur proprium Dei.

¶5 Præterea, Anima ut dicit Aug.* in 6. de trin. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. H Si ergo non esset in mundo, nisi unum solum animal, anima eius esset ubique. Et sic esse ubique, nõ est proprium Dei.

¶6 Pręterea, Vt Aug.* dicit in epistola ad Volusianum, Anima ubi uidet, ibi sentit: & ubi sentit, ibi uiuit: & ubi uiuit, ibi est. Sed anima uidet quasi ubique: quia successiue uidet etiam totum cœlum. Ergo anima est ubique.

Sed contra est quod Ambro.* dicit in lib. de spiritu sancto: I Quis audeat creaturam dicere spiritum sanctum, qui in omnibus & ubique & semper est? quod utiq; diuinitatis est proprium.

Respondeo dicendum, ꝙ esse ubique primo & per se est proprium Dei. Dico autem esse ubiq; primo, quod secundum se totum est ubique. si quid enim esset ubique secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primo ubiq;: quia quod conuenit ali- K cui ratione partis suæ, non conuenit ei primo: sicut si homo est albus dentem, albdeo non conuenit primo homini: sed denti. Esse autem ubique per se dico id, cui nõ conuenit esse ubique per accidens, propter aliquam suppositionem factã: quia sic, granum milij esset ubique, supposito quòd nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse ubique alicui, quando tale est ꝙ qualibet positione facta, sequitur illud esse ubique. Et hoc proprie conuenit Deo: quia quocunque

¶*Super quaestionis octauae Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue sic. Esse vbique per se & primo, est proprium Deo, hac posita; scilicet ly primo, & ly per se. Deinde probatur cõclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcũque ponuntur. ergo esse vbique primo & per se, est proprium Dei. antecedens pbatur, quo ad secundam partem: qa nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis. ¶Aduerte quod ratione claritatis materiæ, litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiue, scilicet quòd soli Deo cõueniat: sed sola exponens affirmatiua explicite probata, negatiua relicta est vt nota ex eodem medio. Nihil. n. aliud a Deo est quod oporteat esse non secundũ parté in quotcũque locis, vt patet. Et propterea, hoc non solũ conuenit Deo: sed soli Deo: qđ est esse ei p priũ.

ca 68 Et li. cap.17.16. quol. 11.q. arti.2.
* prim. phys. tex.43. tom.
* Q.3.arti.1 usque ad 5. inclusiue.
* Lib.1. tex. tom, 2.
a 17 76 c 15 21
* Lib.6. de trinit. ca.6. non procul a fine tom.3.
* Epist.3. aliquantulum a principio. tom.2,
Lib.1.c.7. circ prin. tom.1.

¶Super

¶*Super quaestionis nonae Articulũ primũ.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis. pbatur triplici ratione, & authoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in q. 2. Prima consequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secũda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. Secundo sic. Deus est omnino simplex. ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur, est aliqualiter compositum: quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum & quo ad aliquid non. Tertio sic. Deus est infinitus. ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero, quia omne quod mutatur ptingit ad aliqd, ad quod prius non pertingebat. authoritas est antiquorũ philosophorũ, qui quasi a veritate coacti, primum principiũ immobile fecerunt.

b 107

loca ponãtur, etiam si ponerétur in A finita præter ista, quæ sunt, oporteret in oũnibus esse Deũ: quia nihil põt esse, nisi p ipsum. Sic igitur esse vbique primo & per se conuenit Deo: & est propriũ eius: quia quotcunque loca ponantur, oportet ꝙ in quolibet sit Deus, non secũdum partem: sed secundum seipsum.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ vniuersale & materia prima sunt quidé vbiq;: sed nõ secũdũ idé eẽ.[e]

Ad secundum dicendum, ꝙ numerus, cum sit accidens, non est per se: sed per accidens in loco. Nec est totus in quolibet numeratorum: sed secundum partem, & sic non sequitur quòd sit primo & per se vbique.

Ad tertium dicendum, ꝙ totum corpus vniuersi est vbique: sed non primo. quia non totum est in quolibet loco: sed secundũ suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerentur aliqua alia loca, non esset in eis.

Ad quartum dicendum, ꝙ si esset corpus ĩfinitũ, esset vbiq;: sed secundum suas partes.

Ad quintum dicendũ ꝙ si esset vnũ solum animal, anima eius esset vbiq;, non primo quidem: sed per accidens.

Ad sextum dicendum, ꝙ cum dicitur anima alicubi videre, põt intelligi dupliciter. Vno mõ secundũ quod hoc aduerbium alicubi, determinat actũ vidédi ex parte obiecti. Et sic verũ est ꝙ dum cœlũ videt, in cœlo videt: & eadem rõne in cœlo sentit: non tñ sequitur ꝙ in cœlo viuat, vel sit: quia viuere & esse non important actum transeũté in exterius obiectum. Alio modo potest intelligi secũdum quod aduerbium determinat actum videntis, secundum quod exit a vidente. Et sic verũ est, quòd anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundum istum modum loquédi, & ita non sequitur quòd sit vbique.

QVAESTIO IX.

De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

Consequenter cõsiderãdũ est de immutabilitate, & æternitate diuina, q̃ immutabilitaté consequitur. ¶Circa immutabilitatem vero quęruntur duo.

¶Primo, vtrũ Deus sit omnino immutabilis.

¶Secundo, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

Articvlvs I.

Vtrum Deus sit omnino immutabilis.

Ad primum sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut Aug.* 8. super Genes. ad literam: Spiritus creator mouet se, nec per tépus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis.

43 1.dist.8.q.3.ar.1. Et opusc. 3.c.4.
*Lib.8. super Gen.c.20. in fine. tom.3.

¶2 Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, ꝙ est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapiẽtia. ergo Deus est mobilis.

¶3 Præterea, Appropinquari & elõgari, motum signi- B ficant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

Sed contra est ꝙ dicitur Malach. 3. Ego De° & non mutor.

Respondeo. dicendum, ꝙ ex præmissis,* osténditur Deum esse omnino immutabilem. Q.2.art.3.

Primo quidé: quia supra ostensum est,* esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & ꝙ hmõi primũ ens oportet esse purum [d] actum absq; permistione alicuius potentiæ, eo ꝙ potentia simpliciter est posterior actu. [c]Omne autem, quod quocũq; modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, ꝙ impossibile C est Deum aliquo modo mutari. (Q.2.art.3. — D. 467. — 20)

Secundo, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quãtũ ad aliquid transit: sicut quod mouet de albedine in nigridinem, manet secundum substantiã, & sic in omni eo quod moueť, attéditur aliqua compositio. Ostensum est auté supra,* ꝙ in Deo nulla est compositio: sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, ꝙ Deus moueri non potest. Q.3.art.7.

Tertio quia omne, quod moueť, motu suo aliquid acquirit & ptingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus aũt, cũ sit infinitus comprehédés in se omnem plenitudinem pfectionis totius esse,[e] non põt aliquid acquirere, nec extédere se ĩ aliquid, ad quod pri° 23 D nõ ptingebat. Vnde nullo mõ sibi competit motus. Et inde est ꝙ quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerũt primũ principium esse immobile.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug.* ibi loquitur secũdũ modũ, quo Plato dicebat primũ moués mouere seipsum: [c] omnem operationé nominans motũ: secũdũ quod ét ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicunť. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt quòd Deus mouet seipsum, nõ aũt secũdũ ꝙ motus & mutatio est existentis in potétia: vt nũc loquimur de mutatione & motu. (Loco citato in arg. — 111)

Ad secundum dicédũ, ꝙ sapiẽtia diciť mobilis esse similitudinarie: secũdũ quod suã similitudinem E diffundit vsq; ad vltima rerũ: nihil. n. esse põt, ꝙ nõ pcedat a diuina sapiẽtia p quãdã imitationé, sicut a primo principio effectiuo & formali, put ét artificiata pcedunt a sapiẽtia artificis. Sic igiť inquãtum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim pcedit a supremis, q̃ magis participant de eius similitudine vsq; ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dion.* ca. 1. cœl. hierarch. dicens, quòd omnis pcessus diuinæ manifestationis, venit ad nos a patre luminum moto. Ca.1, in principio.

Ad tertium dicendum, ꝙ huiusmodi dicũtur

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis nonæ Artic. secundum.*

IN titulo, proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile, sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponentem affirmatiuam, Deus est omnino immutabilis, probatã in præcedente articulo: & negatiuam, nihil aliud a Deo est omnino immutabile, cui æquialet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu oppositio, scilicet omne aliud a Deo est aliquo modo mutabile. Et proterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probat primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiue quæsito. probatio autẽ illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis, secundo quo ad singulas vniuersi partes secũdum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiã in altero sic: omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo, scilicet Antecedens patet. consequentia probatur. quia ex simplici voluntate Dei pendet creatio & conseruatio. Secundo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, vel secundum esse accidentale, puta locum, vel secundum malum & bonum, & applicationem ad diuersa. Probatur. in omni creatura est aliquid potens stare cum priuatione esse substantialis vel localis, vel boni, & contactus virtutis huius: ergo. antecedens patet distinguendo tres vniuersi partes. Sphæram elementorum cum mistis: corpora cælestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundum potentiam in se est ex possibili esse cum vtroque oppositorum successiue.

44
1. qõ. 14. art. 15. & q. 15. art. 7. & 1. dist. 8. q. 3. art. 1. & 2. Et di. 19. q. 5. art. 3. Et 1. cont. cap. 13. 14. & 15. Et opus. 3. ca. 4. 16. 17. 124. & 222. * 2. metaph. textu 12. tom. 3.

¶ Circa ea quæ hîc dicuntur aduerte primo, quòd cum in litera distinguitur potentia passiua in potentiam ad esse, & ad consecutionem finis, non distinguitur consecutio finis contra esse in communi, ac si nullum poneret esse: sed contra esse absolute, quod est esse substantiale, vt dicitur 7. Meta. vel contra esse, vt est proprius effectus actus primi. Consecutio namque finis in actu secundo consistit. Aduerte secundo, quòd in litera ad perfectionem doctrinæ non solum ponuntur ea, quæ ad conclusionem spectant directe, quæ scilicet mutabilitatem omnis creaturæ pandunt, sed etiam ea, quæ ad immutabilitatem aliquam earum spectant. Et quoniam de his inferius ex proposito erit sermo, in locis propriis, cum de angelis ac cælestibus tractabitur, nunc pertranseundum est. De aliis autem mutabilitatem contemplantibus modo tractandum est.

Cap. de forma in princ. tom. 1.

De nat. boni. ca. 1. tom. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrũ esse immutabile sit Dei proprium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaphy.* quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ, non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2 Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturę iam peruenerunt ad vltimũ finẽ, sicut omnes beati. Ergo aliquę creaturę sunt immobiles.

¶ 3 Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in lib. Sex principiorum, * q forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.* in lib. de natura boni: Solus Deus immutabilis est: q autẽ fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt,

RESPONDEO. Dicendum, q solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo p potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequã essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum: sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quod res in esse producit; ita ex voluntate eius dependet quod res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suã actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum.* super Genes. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita in potẽtia creatoris est, post quam sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile p potentiam in ipso existentem, sic etiã aliquo mõ omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuã

Li. 4. c. 22. & ca. prin. tom. 3.

¶ Ad horum euidẽtiã tria notãda sunt, ex quibus omnia ad hanc materiam spectantia, a quibuscunque obiecta soluuntur, Primum est, q magna differẽtia est inter necessarium & possibile, vt sunt differentiæ entis realis, & vt sunt differẽtiæ entis veri. Inquantum enim sunt differentiæ entis veri, sumuntur logice: & consistunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem, &c. vt dicitur quinto, & sexto Metaphysi. sic sunt conditiones substãtiales rerum intrinsece ipsis rebus, vt decimo Metaphysi. textu vltimo dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reales: & aliud vt sunt differentiæ habitudinis terminorum: quoniam hoc modo abstrahunt a potentia in se, vel in alio: imo ab omni potentia proprie dicta, quoniam inueniuntur in mathematicis secundum nullam vere potentiam, vt dicitur in quinto Metaphysi. capite de potentia, & in conclusione eiusdem in principio. Illo vero modo attenditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, nec fiat confusio. Secundum est quòd potentia in re existens ad non esse, a qua res possibilis dicitur, non potest, etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incompossibile huic esse: quoniam, nulla potentia nullusque appetitus respicit primo non esse, vt dicitur primo Ethicorum. vnde oportet vt res carens porentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cum constet quod potentia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in aduentu illius, consequẽs necessario est, vt omne, in quo est potẽtia ad nõ esse, habeat vel

sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi: intendens de possibili reali. Et per oppositum, necessarium reale quod æquialet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur quòd aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logice, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta, nec ista, cælum est: nec, ista, cælum non est. necessariũ uero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc, nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quòd quicquid non implicat contradictionem, est possibile, non solum logice, sed potentia reali omnipotentis Dei: ideo possibile logicum uocari potest etiam possibile reale, extrinsecetamen, quia per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiam in alio dictum est. Tertium est, quòd commune est omni rei diuersæ a Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam proprie loquendo, scilicet ex se nõ esse: sed habere hanc negatiuam, scilicet non ex se esse: quia ab alio pendet, non solum in fieri, sed in conseruari: quemadmodũ aër non ex se est illuminatus. Et propter hanc conditionẽ dicit, quod creaturę sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sũt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentiã ab alio in fieri & conseruari tantum ponunt, non potentiam in creatura ad oppositum. His igitur præmissis, iam patet respõsio ad omnia. Ponit enim Sãct. Tho. hîc & in secundo cõtra Gen. c. 30. & 55. & in q. de potentia. q. 5. art. 3. & ubique, angelos & corpora cælestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio; & solum Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat Philosophiæ, aut fidei Non philosophiæ quidem, ut iam patet. Nec etiam Philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autem quòd repugnat fidei, summæ est ignorantiæ: qualis moderno tempore regnare videt apud quosdam Parisienses: qui præfatum Sanct. Thom. capitulum ut suspectum habent: sed hos cum sua ignorãtia relinquamus. Non enim sunt digni, de quibus verba fiant in re tam ardua.

40 42 49 333 D. 896.

¶ *Super quæstionis decimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. primo, modus inuestigandi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illum, quo ad partes quas ponitas in diffinitione intrinsece. ibi, Cum enim. tertio quo ad particulas positas in diffinitione vt additum: ibi, Item ea dicuntur. quarto, applicãdo ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiue, ibidem, sic igitur.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus, probatur; quia se habet ad ipsum vt simplex ad compositũ. Aeternitas enim, vt patebit, est vnitas, tempus uero numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autem, q numerus cõpositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentiis.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione vniformitatis ei⁹, quod est omnino extra motum. Declaratur. ratio temporis consistit in numeratione prioris. & posterioris in motu. ergo, pbatur cõsequẽtia: quia pportionaliter se habent, sicut tempus ad successiõ nẽ partis post partẽ in motu, ita æternitas ad rẽ caretẽ his. Aduerte hic, q hæc propo-

1. dist. 8. q. 2. art. 1. & dist.

367

265 367

D. 122. * Ca. 4. de dino. parum a principio.

Lib. 2. cap. 3. & 4.

Q. 8. art. 2.

QVAESTIO X.

De Dei Aeternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, quid sit æternitas.

¶ Secundo, vtrum Deus sit æternus.

¶ Tertio, vtrum esse æternum sit p prium Dei.

¶ Quarto, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore.

¶ Quinto, de differẽtia æui, & tpis.

¶ Sexto, vtrum sit vnum æuum tãtũ, sicut est vnũ tps & vna æternitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter diffinatur æternitas, quod est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, q non sit cõueniẽs

propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo, ꝙ significet illam consistere in apprehendi seu cognosci: ita ꝙ æternitas sit completiue ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic, iudicio meo, non intelligitur, eo ꝙ vnitas vniformitatis perẽnis actu est absque actu animæ: nõ minus quàm vnitas essentiæ diuinæ. Alio modo quòd significet idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamus rationem: ac si dixisset, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intentus. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi: quoniam potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter vero, vt sit vnitas vniformitatis. Et quãuis quidam materialiter hanc literam interpretandam putẽt ꝑpter verba S. Tho. in primo sententiarum. distinctione 19. quæst. 2. artic. 1. vbi dicit, quòd sicut pri⁹ & posterius motus, vt numerata constituunt tempus, ita ꝑmanentia act⁹ vt vna vnitate, vt habet rationem mensuræ, est æternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. distin. 1. a Capreolo: quia procedunt contra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectũ. Ego tamen formaliter hunc textu sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialem sensum. semper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur, quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem contractam ad formam. Rem enim vniformem synonyme dicimus rem vni⁹ formæ. Addere vnitatem ad vniformitatem est nugatio: sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarum non dicitur quòd vniformitas actus vt vna: sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt: nisi quia specialius, perfectius, atque melius dicitur vniformitas, sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea merito in hac litera postremo edita, melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis, vt vniformitas rationem mensuræ habet. Patet autem hanc esse mentem litteræ, ex eo quòd expresse apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur contra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur. consistunt enim in his duobus punctis.

¶ Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate. ergo non est formaliter æternitas: tenet consequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatem. ergo.

¶ Secundum est, tempus non est formaliter difformitas motus.

19.q.2.art.1. & po.q.3,ar. 14.10.
*lib. 3. prosa. 2. circa prin.

diffinitio æternitatis, quam Boe.* ponit. 3. de consol. dicens, ꝙ æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile.n. negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum q̃ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ 2 Præterea. Aeternitas durationem quãdã significat: duratio autẽ magis respicit esse q̃ vitã. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita: sed magis esse.

¶ 3 Præterea. Totum dicit̃ quod habet partes. Hoc autẽ æternitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶ 4 Præterea. Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur.n. Micheæ 5. Egressus eius ab initio a diebus æternitatis. & ad Rom. 16. ca. Secundum reuelationem mysterij tẽporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶ 5 Præterea. Totũ & perfectũ sunt idẽ. Posito igit̃ ꝙ sit tota, superflue additur quòd sit perfecta.

¶ 6 Præterea. Possessio ad durationẽ nõ ptinet. ęternitas aũt q̃dã duratio est. Ergo æternitas nõ est possessio.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem ęternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu, apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio tẽporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item. ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto physico.* & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut punctus est cuius pars non est: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit com-

4. Physi. tex. 120. tom. 3.

F ergo æteruitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hęc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim, vt in præmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationẽ potentiæ quomodolibet ad aliter se habere, & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter oĩs numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mẽsuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mẽsuræ cõuenit: vt dicitur 10. Metaphy. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et ꝑpterea vniformitatis noĩe, vtimur etiam in motu, sicut etiã vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est .n. vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen arguẽs vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum cõtra Aristotelis doctrinam 4. Metaphysi. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd vniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est vt eius passio: & similiter negatur quòd sit quod mẽsuratur, imo est mensura. Ad ꝓbationem vero dicitur, quòd varietati motus opponit̃ vniformitas non absolute: sed motus eo modo, quo primũ motum vniformem dicimus: sed non de tali est hic sermo: sed de vniformitate, vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis, non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationem vero temporis, non sat est diuersitas formæ motus: sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris a posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatẽ oĩs formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Quo ad tertium. Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principium & finem.

¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex 4. Phys. sumpta sunt, quòd directe sermo præsens est de principio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tempore, habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cum possit mobile, puta cœlum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab aliquo

quo

quo in se termino incipit moueri, & vsque ad alium in se terminum mouetur. ideo omne mensuratum tempore, habet principium & finem durationis. Et est optima ratio a priori; eo quòd prius & posterius in motu & tempore, ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatii sunt, vt patet in 4. & 6. physic. Alium autem dixi terminum, a quo & ad quem, siue formaliter & materialiter vt in motu recto, siue formaliter tãntum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur semper ab æterno motum: quia vt in secundo cæli dicitur, sat est quòd inceperit virtualiter, id est habet in se, vnde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctum arietis.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua elicitiue ponitur affirmatiue, scilicet diffinitio illa est conueniens. Probatur: quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mensurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quidditate, in ly tota simul existens.

¶ Aduerte hic, qđ quia diffinitio processu cõpositiuo inuestigatur ministrãte diuisione, idcirco in litera distinxit, ex parte mensuræ mensuram durationis in mensuram ꝑ modum numeri successiui, & per modum vnitatis immobilis, & exclusa prima, qa tempus est, secundam intulit. ex parte vero mensurati distinxit mensuratum in terminatum principio & fine & in interminatum vtrinque. & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cumque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, conueniens conclusa est. Nec officit quòd omissum est ly perfecta. Tum quia implicite tactum est, ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cum non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

III D. 742.
D. 572.

posita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ illud, quod est vere æternum, nõ solum est ens: sed viuẽs: & ipsum viuere se extendit quodãmõ ad operationem, nõ aũt esse. e protẽsio d autẽ durationis videt̃ attendi secundum opationẽ magis q̃ secundũ esse: vñ & tempus est numerus motus.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ęternitas a dicitur tota, nõ qa habet partes: sed inquãtum nihil ei deest.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ sicut Deus cum sit incorporeus, nominibus rerum corporaliũ metaphorice in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus successiuis.

AD QVINTVM dicẽdum, ꝙ in tpe est duo cõsiderare. s. ipsum tẽpus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

AD SEXTVM dicendum, ꝙ illud, quod possidetur, firmiter & quiete habetur. Ad designandam ergo immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, vsus est nomine possesionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus sit æternus.

46
2. dis. 2. q. 1. art. 1. c. Et 1. cont. ca. 15. Et po. q. 3. ar. 17. 23. & opu. 3. c. 5. 6. 7. & 8.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod Deus non sit æternus. Nihil.n. factũ põt dici de Deo: Sed æterniras est aliqd factũ. Dicit.n. Boe.* quod nũc fluẽs facit tps: nũc stãs facit æternitatẽ. & Aug.* dicit in lib. 83. qõnũ, ꝙ Deus est auctor æternitatis. Ergo Deus non est æternus.

¶ 2 Præterea, Quod est ante æternitatem, & post æternitatẽ, nõ mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in lib.* de causis.) & post æternitatem, dicitur enim Exo. 15. quòd Dñs regnabit in æternum & vltra. Ergo esse æternũ non conuenit Deo.

¶ 3 Præterea. Æternitas mensura q̃dã est. Sed Deo nõ cõuenit esset mẽsuratũ. Ergo nõ cõpetit ei eẽ æternũ.

¶ 4 Præterea, In æternitate non est pñs, præteritũ vel futurũ cum sit tota simul, vt* dictũ est. Sed de Deo dicuntur in scripturis verba pñtis temporis, præteriti, vel futuri. Ergo Deus non est æternus.

SED CONTRA est qđ dicit Athanasius,* Æternus pater, æternus filius, æternus spiritussanctus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ratio æternitatis cõsequitur immutabilitatem, sicut rõ temporis consequitur motũ, vt ex dictis patet.* Vnde cum Deus sit maxime immutabilis, c sibi maxime competit esse æternũ. Nec solũ est æternus: sed est sua æternitas: cũ tñ nulla alia res sit sua duratio: qa nõ est suũ esse. Deus autẽ est suum esse uniforme. Vñ sicut est sua essentia, ita sua ęternitas.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ nũc stans, dicit̃ facere æternitatem secundum nostram apprehensionẽ.

*Li. 5. de consolat. ex prosa vlt.
*Quæst. 83.
*Proposit. 2. inter opera Arist. tom. 3.
Art. præced.
In suo symbolo de confessione fidei.
Art. præced. 43

¶ *Super Quæstionis decimae Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiue. Deus est maxime æternus. probatur. Deus est maxime immutabilis: ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet: Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas species sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoque, quòd est sua duratio. hoc autẽ, idest rem esse suam durationem, singulare est in Deo: nulli siquidem alteri conuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & conclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud a Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo a simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis secundæ conclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistente: cuius tantum est esse proprie loquendo. Ita quod, non intendit litera ꝙ omnis res alia a Deo distinguatur a sua duratione, cum tempus non distinguatur ab ipsa: sed intendit ꝙ nulla res quæ est qđ est, & quòd durat est sua duratio. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd cum res esse & duratio, ordine quodam se habeant: quoniã duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui esse: quia namq; retinet esse, durat res omnis, & non ob aliud. cum inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idem medio, quòd nec sit idem reliquo extremo. Magis.n. distant extrema inter se, quàm a medio. Res autem durans alia a Deo, quæ est vnum extremũ, non est idem quod suum esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

¶ Circa eandem ꝓbationem dubiũ ex Aureolo apud Capreolum in nona distin. primi occurrit. impugnat siquidem id, quod implicite dicitur, quod æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri cõparata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & post in se, contingit dupliciter. vno modo formaliter. alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quòd ęternitas est maior cæteris. & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo, potest responderi negando maiorem proprie loquendo: quoniam comparatio proprie non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis a tempore. Et hoc secundum se loquendo: quãuis concepta vt coëxistens tempori cõparetur etiam a viris illustribus.

¶ In responsione ad primum, aduerte duo. Primum est, ꝙ sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: Et propterea non est causa lineæ in esse reali: sed est causa eius in esse cognito: quia facit cognitionem illius in nobis, ita nunc stans dicitur causare æternitatem non in esse reali: sed in esse cognito. quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est, si moueretur, causare lineam: ita dato quòd impossibile

sibile

Universidad de Deusto Biblioteca

ſibile ſit nunc ſtare: attamen optime dicimus, nunc ſtans facit æternitatem, id eſt ſi ſtaret, conſtitueret æternitatem. Secundum eſt: quod hinc patet quam vanus contra nos fuerit labor rationum. Aure. vbi ſupra ad impugnandum hoc dictum Boetii & Sancti Thomæ, quia nūc non poteſt concipi, vt ſtans: & ad remouendum nūc a Deo, æquiuocat namque de nunc: uno ſupponit non dari niſi nūc temporis: cum tamen nunc æternitatis ſit alterius rationis a nunc temporis, Et rurſus, vt dictum eſt, ipſum nunc temporis ſi ſtaret, æternitatem cōſtitueret: ſicut punctus ſi moueretur, lineam facere: quare non opus eſt ſenſui obiectiones ſuas adducere. Ex his enim facillime ſoluuntur.

Loco citato in arg.

Eadem propoſit.2. circa fin.tom.2.

Primo lib. de cęlo tex.100. tom.2.

¶ *Super quæſtionis decimae Articulum tertium.*

IN titulo propriū diſtinguitur contra commune.

¶In corpore duæ cō cluſiones. Prima eſt, æternitas vere & ꝓprie eſt in ſolo Deo. Probatur. Solus Deꝰ eſt omnino immutabilis. ergo ſolus Deꝰ eſt vere, & proprie æternus. tenet ſequela: qꝛ æternitas immutabilitatem conſequitur, Secunda eſt: æternitas participatiue inuenitur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas. tenet ſequela: quia inquantum aliqua ſunt immutabilia, intantum ſunt æterna. antecedens declaratur ſecūdum quatuor gradus immutabilitatis. Primꝰ eſt ſecundum diuturnitatem: & in hoc ſunt corruptibilia: ſed longæua valde: vt montes & colles. Secundus eſt ſecundum perpetuitatem ſecundum totum. & in hoc ſunt elementa corruptibilia ſecūdum partes, & non ſecūdum totū: quāuis in litera præpoſtero ordine numerentur hi gradus. Tertius eſt ſecundū incorruptibilitatem ſubſtantialē ſimpliciter, & in hoc ſunt cœleſtia & angeli. Quartus eſt ſecundum immmutabilitatē operationis eiuſdem numero omnino, & in hoc ſunt beati vt ſic.

18

47 1.diſt.8. q.2. art.2. & diſt. 19.q.1, ar.1. Et 4.diſt. 49. q.1.ar.2.q.3. Et 1.cont.ca. 15. & cauſis. l.2.

¶In reſponſione ad tertium, ſi neſcis nouitie, quomodo intelligatur quòd neceſſarium ſignificat quendā veritatis modum, memento ſecundi libri perihermenias, vbi de modalibus agitur: & videbis neceſſarium in actu ſignato modū cōpoſitionis, in qua ſola eſt veritas, addere ſupra propoſitionem: Et ſic intelliges neceſſarium in actu exercito: cuius argumētum hoc meminit, modum compoſitionis vere exercere: a quo neceſſaria dicuntur, & principia & concluſiones demonſtrationum.

Sicut enim cauſatur in nobis apprehenſio temporis, eo quòd apprehendimus fluxum ipſius nunc, ita cauſatur in nobis apprehenſio æternitatis inquantum apprehēdimus nunc ſtans. Quòd autem dicit Auguſt.* quòd Deus eſt author æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus ſuam æternitatem aliquibus, quo & ſuam immutabilitatem.

Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Nam Deus dicitur eſſe ante ęternitatē, ꝓut participatur a ſubſtantiis immateriaribus. Vnde & ibidem * dicitur, quòd intelligentia parificatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. ſciendum quòd ęternum accipitur ibi pro ſeculo: ſicut habet alia tranſlatio. Sic igitur dicitur ꝙ regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque ſeculum, id eſt vltra quacunque durationem datam. Nihil eſt enim aliud ſeculum quàm periodus cuiuſlibet rei, vt dicitur in libro 1. de cœlo.* Vel dicitur etiam vltra ęternū regnare: quia ſi etiam aliquid aliud ſemper eſſet (vt motus cęli ſecundū quoſdā Philoſophos) tn̄ Deus vltra regnat: inquantum eius regnū eſt totum ſimul.

Ad III. dicendum, quòd æternitæs non eſt aliud quàm ipſe Deus. Vnde non dicitur Deus æternus; quaſi ſit aliquo modo menſuratus: ſed accipitur ibi ratio menſuræ ſecundum apprehenſionem noſtram tantum.

Ad IIII. dicendum, quòd verba diuerſorum temporum attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tempora includit:[c] nō ꝙ ipſe varietur per præſens, prȩteritum, & futurum.

Articvlvs tertivs.

Vtrum eſſe æternum ſit proprium Dei.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ eſſe æternum ſit ſoli Deo proprium. Dicitur.n. Dan.12.ꝙ qui ad iuſtitiam erudiūt plurimos, erunt quaſi ſtellę in perpetuas æternitates. Non autem eſſent plures æternitates; ſi ſolus Deus eſſet ęternus. non igitur ſolus Deus eſt ęternus.

¶ 2 Præt. Matt.25.dicitur: Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur ſolus Deus eſt æternus.

¶ 3 Pręte. Omne neceſſarium eſt æternum. Sed multa ſunt neceſ-

F ſaria, ſicut omnia principia demonſtrationis, & omnes propoſitiones demonſtratiuæ. ergo nō ſolus Deus eſt ęternus.

Sed contra eſt quod dicit Aug.* lib. de fide ad Petrū. c.6. Deꝰ eſt qui exordiū nō habet: quicquid aūt exordium habet, non eſt ęternum: ſolus ergo eſt æternus.

Respondeo. dicendum, ꝙ æternitas vere & ꝓprie in ſolo Deo eſt: quia æternitas immutabilitatem conſequitur: vt ex dictis
G patet.* Solus autem Deus eſt omnino immutabilis, vt eſt ſuperius oſtenſum.* Secundum tn̄ ꝙ aliqua ab ipſo immutabilitatē percipiunt, ſecundum hoc aliqua eius æternitatem participant,[c] Quędam ergo quantum ad hoc immutabilitatem ſortiuntur a Deo, ꝙ nunquā eſſe deſinunt: & ſecundum hoc dicitur Eccle.1. de terra, ꝙ in æternum ſtat: & ſic æternitas angelis attribui pōt, ſecundum illud Pſal. Illuminās tu mirabiliter a montibus æternis. Quę-
H dam etiam æterna in ſcripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia ſint. ſicut in Pſal. dicuntur montes æterni. & Deut.33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quędam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intranſmutabilitatem vel ſecundum eſſe, vel vlterius ſecundū operationem: ſicut angeli & beati, qui verbo fruntur: quia quantum ad illam uiſionem uerbi non ſunt
I in ſanctis uolubiles cogitationes, ut dicit Aug.* 15. de trinit. Vnde & uidentes Deum dicunt habere uitā ęternā: ſecundū illud Ioan.17. Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcāt, &c.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ dicunt multę æternitates[d] ſecundū ꝙ ſunt multi participantes ęternitatem ex ipſa Dei contemplatione.

Ad II. dicendum, ꝙ ignis inferni dicitur ęternus propter interminabilitatem tantum. Eſt tamen in
K pœnis eorum tranſmutatio, ſecundum illud Iob.24. Ad nimium calorem tranſibunt ab aquis niuiū. Vnde in inferno nō eſt uera æternitas: ſed magis tēpus ſecūdū illud Pſal. Erit tempus eorum in ſecula.

Ad III. dicendum, ꝙ neceſſariū ſignificat quendam modum ueritatis. Verum autem ſecundum Philoſophum 6. Metaph.* eſt in intellectu. Secundum hoc igitur uera & neceſſaria ſunt æterna, quia ſunt in intellectu æterno, qui eſt intellectꝰ diuinus ſolus. Vnde nō ſequitur, ꝙ aliquid extra Deum ſit æternum.

Id habet Hieronymus ad Damaſum in epiſto. Quoniam vetuſta a med. tom. 3. refertur in 2. ſent. d.8. ꝑ rag.A.

Art. præced.

* Q.9.art.1. & 2.

333

15. de trin. 6. 16. in fine. tom.3.

D.572.

6. metaphyſ. tex.8.tom.3.

¶ *Super Quæſtionis decimae Artic. quartum.*

48 Infra ar. 5. et 1. diſt. 10.q.2.art. 1.& 2.di.2. q.1. ar.1. Et quol. 5. q.4,& quo. 10. q. 2.& po.q.3. art. 14. 18.

IN titulo aliud realiter.

¶In corpore quinque. Primo oſtēdit, quod dubiū in hoc quęſito ſit, non quęſitū, ſed ratio quæſiti. Secundo, refert quādā opinionē circa dubium: ſcilicet rationē alietatis inter hæc, ſcilicet propter habere principiū & finem, & non habere, &c.

¶Tertio improbatur: quia hoc eſt per accidens. Probatur: quia hac differentia ſublata, remaneret alia a Boetio poſita: ſcilicet ꝑ eſſe totū ſimul, & eſſe ſucceſſiuum. quarto ſaluatur improbata opinio ſecundum duplicem ſenſum, ſcilicet intelligendo illā differentiam quo ad menſurata, vel de principio & fine in potentia. Quinto reſpōdetur quęſito in quantum dubitabile eſt, vna concluſione complectente quodammodo omnia dicta, & eſt iſta. Inter ęternitatem & tempus per ſe primo differētia eſt per eſſe totū ſimul, & nō eſſe huiuſmodi. Ita quòd reliqua hanc conſequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hic, ꝙ opinio recitata in litera, tres ſenſus habere poteſt. primo de habere principiū & finem, in ſe ipſa menſura, in actu tamen. ſecundo in mēſuratis, ſimiliter in actu. tertio in potentia, in ſe ipſa tamen menſura. Et quia cū aliqua differentia de aliquo aſſignatur, intelligitur quòd illa differentia inſit illi in ſe ipſo. Et rurſus cū abſolute dicimus principiū aut finē, intelligitur in actu, ideo primus ſenſus abſolute improbatus eſt. ſecundus vero & tertius qui poſſunt exponendo ſuſferri: deinde appoſiti vt veri ſunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, ſed ſecundariam tāgebant, ideo vltimo reſpondēdo radicem poſuit: omnia in litera clare patent.

¶ Circa illud dictū in ſecundo ſenſu, ſcilicet, quòd motus cęli ſi eſſet æternus nō menſuraretur tempore ſecundum totum, ſed ſecundum partes: Dubium occurrit ex Scoto, in ſecundo, diſt. 2. q. 3. Sed quia hoc ſpectat ad quartū phyſicorū in textu 117. ideo hic vbi non ex propoſito tangitur, omittatur. Et ſimiliter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactā in reſponſione ad ſecundum: quum tractetur in eodē quarto a textu 103. vſque ad textum 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his eſt quæſtio ſpecialis.

¶In reſponſione ad tertium eſt dubium circa illud dictum, ſcilicet, quòd eſſe rerum generabilium menſuretur tempore. Arguit enim contra illud Scotꝰ in ſecundo diſt. ſecunda, q. 4. volēs quòd abſolute menſuretur æuo. Sed quia in ſequenti articulo æui natura notificanda eſt, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc, & contra menſuram operationis angelicæ: idcirco vſq; ad ſequentem differatur articulū.

4.Phy.tex. 120. to. 2.

Articvlvs IIII.

Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur, ꝙ æternitas non ſit aliud a tēpore. Impoſſibile eſt enim duas eſſe mēſuras durationis ſimul niſi vna ſit pars alterius. Nō.n. ſunt ſimul duo dies, vel duæ horæ: ſed dies & hora ſunt ſimul, quia hora eſt pars diei. Sed æternitas & tēpus ſunt ſimul: quorum vtrūque menſuram quandam durationis importat. Cum igitur ęternitas nō ſit pars temporis: quia æternitas excedit tēpus & includit ipſum, videtꝰ quòd tempus ſit pars ęternitatis, & non aliud ab æternitate.

*4.Phy.te. 121.& 104 tom. 2.

¶ 2 Præt. Secundū Philoſophum in 4. Phyſi.* nunc temporis manet idē in toto tempore. Sed hoc videtur cōſtituere rationem æternitatis: ꝙ ſit idē indiuiſibiliter ſe habēs in toto decurſu temporis. Ergo æternitas eſt nunc tēporis. Sed nunc temporis non eſt aliud ſecundum ſubſtantiam a tempore. Ergo æternitas non eſt aliud ſecundum ſubſtantiam a tempore.

Lib.4 Phy. text.133. tom. 2.

¶ 3 Præt. Sicut menſura primi motus eſt menſura oīum motuum, vt dicitur in 4. Phyſic.* ita videtur ꝙ menſura primi eſſe ſit menſura omnis eſſe. Sed æternitas eſt menſura primi eſſe, quod eſt eſſe diuinum. Ergo æternitas eſt menſura omnis eſſe. Sed eſſe rerum corruptibilium menſuratur tempore. Ergo tempus vel eſt æternitas, vel aliquid ęternitatis.

Sed contra eſt ꝙ æternitas eſt tota ſimul. In tempore autē eſt prius & poſterius. Ergo tempus & æternitas non ſunt idem.

Respondeo. Dicendum, ꝙ manifeſtum eſt, tempus & æternitatem non eſſe idem. Sed huius diuerſitatis rationem quidā aſſignauerunt ex hoc quòd æternitas caret principio & fine, tempus autē habet principiū & finem. Sed hæc eſt differentia per accidens, & non per ſe: quia dato quòd tempus ſemper fuerit, & ſemper futurum ſit ſecundum poſitionem eorum, qui motum cęli ponunt ſempiternum, adhuc remanebit differentia inter æternitatem & tēpus, vt dicit Boetius * in libro de conſolatione, ex hoc quòd æternitas eſt tota ſimul. quod tempori non conuenit: quia æternitas eſt menſura eſſe permanentis, tempus uero eſt menſura motus. Si tamen prædicta differen-

Proſa 6. Lib. 5.

A tia attendatur quantum ad menſurata, & nō quantum ad menſuras, ſic habet aliam rationem: quia ſolum illud menſuratur tēpore, quod habet principium & finem in tempore, ut dicitur in 4. Phyſic.* Vnde ſi motus cæli ſemper duraret, tempus non menſuraret ipſum ſecundum ſuam totam durationem, cū infinitum non ſit menſurabile, ſed menſuraret quamlibet circulationem, quæ habet principiū & finem in tempore. Poteſt tamen & aliam
B rationem habere ex parte iſtarum menſurarum, ſi accipiatur finis & principium in potentia: quia etiam dato quòd tempus ſemper duret, tamen poſſibile eſt ſignare in tempore & principium & finem, accipiendo aliquas partes ipſius, ſicut dicimus principium & finem diei uel anni, quod nō contingit in æternitate. Sed tamen iſtæ differentiæ conſequuntur eam, quæ eſt per ſe & primo differentiā, per hoc quod æternitas eſt tota ſimul, non autem
C tempus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi tempus & æternitas eſſent menſuræ unius generis: quod patet eſſe falſum ex his, quorum eſt tempus & æternitas menſura.

Ad II. dicendum, quòd nunc temporis eſt idem ſubiecto in toto tempore: ſed differens ratione: eo quòd ſicut tempus reſpondet motui, ita nunc temporis reſpondet mobili: mobile autem
D eſt idem ſubiecto in toto decurſu temporis, ſed differens ratione inquantum eſt hic & ibi: & iſta alternatio eſt motus. Similiter fluxus ipſius nūc, ſecundum quòd alternatur ratione eſt tempus. Aeternitas autem manet eadem & ſubiecto & ratione. Vnde æternitas non eſt idem quod nunc temporis.

Ad III. dicendum, quòd ſicut æternitas eſt propria menſura ipſius eſſe, ita tempus eſt propria menſura motus. Vnde ſecun-
E dum quòd aliquod eſſe recedit a permanentia eſſendi, & ſubditur tranſmutationi: ſecundum hoc recedit ab æternitate, & ſubditur tēpori. Eſſe ergo rerum corruptibilium, quia eſt tranſmutabile, non menſuratur æternitate, ſed tempore[c]. tempus enim menſurat non ſolum quæ tranſmutantur in actu, ſed quæ ſunt tranſmutabilia. Vnde, non ſolum menſurat motum, ſed etiam quietem: quæ eſt eius quod natum eſt moueri & non mouetur.

40 D.1151

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS V.

De differentia æui & temporis.

AD QVINTVM. Sic proceditur. Videtur quòd æuū non ſit aliud a tēpore. Dicit enim Auguſt. *8. ſuper Geneſ. ad lit. ꝙ Deus mouet creaturam ſpiritualem per tempus. ſed æuum dicitur eſſe menſura ſpiritualium ſubſtantiarum. Ergo tempus non differt ab æuo.

[* 8. ſuper Gen.ca.20. 22.23. to.3]

¶ 2 Præt. De ratione temporis eſt quòd habeat prius & poſterius. de ratione vero ęternitatis eſt quòd ſit tota ſimul, vt dictum eſt*: ſed æuū non eſt æternitas. Dicitur enim Eccleſ. 1. quòd ſapientia æterna eſt ante æuum. Ergo non eſt totum ſimul, ſed habet prius & poſterius, & ita eſt tempus.

[Art. pręce.]

¶ 3 Pręt. Si in æuo non eſt prius & poſterius: ſequitur quòd in æuiternis non differat eſſe vel fuiſſe, vel futurum eſſe. Cum igitur ſit impoſſibile æuiterna non fuiſſe; ſequitur quòd impoſſibile ſit ea non futura eſſe. Quod falſum eſt, cum Deus poſſit ea reducere ī nihilum.

¶ 4 Præt. Cum duratio æuiternorū ſit infinita ex parte poſt, ſi æuum ſit totum ſimul, ſequitur ꝙ aliquod creatum ſit infinitū in actu: quod eſt impoſſibile. Non igitur æuum differt a tempore.

SED CONTRA. Eſt quod dicit Boet.* qui tempus ab æuo ire iubes.

[Li.3. de cō ſol. metro. 9. in princ.]

RESPONDEO. Dicendum, G quòd æuum differt a tempore, & ab ęternitate, ſicut medium exiſtēs inter illa. Sed horum differentiam aliqui ſic aſſignant dicentes, quòd æternitas principio & fine caret. Æuum habet principium, ſed non finem: tempus autem habet principium & finem. Sed hæc differentia eſt per accidens: ſicut ſupra dictū eſt*: quia ſi etiam ſemper ęuiterna fuiſſent & ſemper futura eſſent, vt aliqui ponunt: uel etiam ſi quandoque deficerent (quod Deo H poſſibile eſſet) adhuc æuum diſtingueretur ab æternitate & tempore. Alij uero aſſignant differentiam inter hæc tria per hoc, quod æternitas non habet prius & poſterius, tempus autem habet prius & poſterius cum innouatione & ueteratione: æuum habet prius & poſterius ſine ĩnouatiōe & ueteratione. Sed hęc poſitio implicat cōtradictoria. Quod quidē manifeſte apparet ſi innouatio & veteratio referātur ad ipſam menſuram. Cum enim prius & poſterius durationis non poſſit eſſe ſimul, ſi æuū habet prius & poſterius, oportet quòd priore parte æui recedēte, poſterior de nouo adueniat: & ſic erit innouatio in ipſo æuo ſicut in tempore. Si uero referatur ad menſurata: adhuc ſequit' inconueniens. Ex hoc enim res temporalis inueteratur tempore, quod habet eſſe tranſmutabile, & ex tranſmutabilitate menſurati eſt prius & poſterius in menſura, vt patet ex 4. Phyſic*. Si igitur ipſum æuiternum non ſit inueterabile nec innouabile, hoc erit quia eſſe eius eſt intranſmutabile. Menſura ergo eius non habebit prius & poſterius. Eſt ergo dicendum, quòd, cum æternitas ſit menſura eſſe permanentis, ſecundum quod aliquid recedit a permanētia eſſendi, ſecundum hoc recedit ab æternitate. Quędam autem ſic recedūt a permanentia eſſendi, quòd eſſe eorum eſt ſubiectum trāſmutationis, vel in tranſmutatione cōſiſtit: & huiuſmodi menſurantur tempo B re: ſicut omnis motus, & etiam eſſe omnium corruptibilium. Quædam vero recedunt minus a permanentia eſſendi, quia eſſe eorum nec in tranſmutatione conſiſtit, nec eſt ſubiectum trāſmutationis: tamen habent tranſmutationem adiunctam, vel in actu vel in potentia: ſicut patet in corporibus cęleſtibus, quorū eſſe ſubſtātiale eſt intrāſmutabile: tamē eſſe intrāſmutabile habet cū tranſmutabilitate ſecūdum locū, & ſimiliter patet de angelis,

[Art. præce.]

[4.Phyſ. text. 120.tomo.2.]

C

¶ *Super Quæſtionis decimae Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo reſpondet quid in hoc quęſito clarum, quidue ambiguum: Secundo tractat quandam opinionem. Tertio aliam: Quarto propriam reſpondendo quęſito.

¶ Quo ad primum clarū eſt, æuū medium eſſe inter æternitatem & tēpus: ambiguū quomodo eſt mediū propter multitudinem opinionum.

49

[Locis ſupra arti.4. notatis.]

¶ Quo ad ſecūdum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principiū & finem. Secundo improbat: quia mediatio hæc eſt per accidens, vt patet, ſi æuiterna producta eſſent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primo ponitur ſecunda opinio dicens: mediationem attēdi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & poſterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in ſecundo cum tēpore. Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere poteſt, ſcilicet vel referendo vtrāque cōditionem ad ipſum æuum: vel referendo ſecundam ad æuum, & primam ad æuiternum mēſuratum ęuo. Contra primum ſenſum arguit ſic, Prius & poſterius ſecundum durationem non poteſt eſſe ſimul: ergo recedente priore de nouo aduenit poſterius: ergo ſi in æuo eſt prius & poſterius, erit innouatio & inueteratio. Contra ſecundum ſic, æuiternum nec eſt innouabile, nec inueterabile, ergo eſt intranſmutabile. ergo menſura eius caret priore & poſteriore. Antecedens eſt tuum. prima conſequentia patet ex ſe: & probatur ex 4.Phyſi. quia tranſmutabilitas eſt propria cauſa inueterationis: ergo intranſmutabilitas nō inueterationis: iuxta illud, ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, &c. ſecunda vero conſequentia probatur ex 4.Phyſi. quia tranſmutabilitas mēſurati eſt cauſa prioris & poſterioris in menſura. ergo intrāſmutabilitas erit cauſa negationis prioris & poſterioris in eodem. iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte, quòd Scotus in ſecundo, diſtinct. ſecunda. quæſtio. ſecunda. hanc opinionem non ſequitur: ſoluere tamen nititur has rationes literę defendendo ſecūdum ſenſum. Dans exemplum ſic: ſi poneretur cato nō habens partē & partem ſub quantitate, tunc in mēſura eſſent partes, & nō in eo cuius eſſent: & ſic in propoſito eſſe angeli eſt abſque innouatione: & tamen mēſura eſt ſucceſſiua. Vnde ad rationem factam directe contra hoc reſpondet, negando in ſententia quòd tranſmutabilitas menſurari, ſit pręciſa cauſa ſucceſſionis in menſura. Sed contra, hęc reſponſio facile conuincitur falſa: tum ad hominem, tum ſimpliciter. Ad hominem quidem: quia ſi ſucceſſio in mēſura ſtat in mutatione & immutatione proprii ſubiecti ſeu menſurati. ergo arguere a ſucceſſione menſurę ad tranſmutationem ſubiecti non valet: ſed eſt ſophiſma conſequentis: ſed ipſe Scotus ībidem fatetur, quòd ille proceſſus eſt bonus, & ab effectu ad cauſam: ergo. Et confirmatur: quia Ariſt. vſus eſt illo, nec proceſſus literę eſt alius ab illo. ſi enim ſucceſſio eſt in menſura, dicimus, ergo in menſurato: quia variatio mēſurati eſt cauſa ſucceſſionis in menſura. Mirum valde eſt de hoc homine cum eandemmet rationem, quia Ariſt. approbat. quia S. Thomæ improbat. Et propterea, neceſſe eſt vt, aut approbationem aut improbationem F propriam neget. Simpliciter autem quoniam indiuiſibile impoſſibile eſt, quòd certificetur ex propriis per diuiſibile: ergo impoſſibile quòd menſuretur per illud. & tenet ſequela: quia menſura eſt cercificatio menſurati. Antecedens vero patet in exemplo ſuo. Nunquam enim ſciretur quanta eſſet caro indiuiſibilis per quantitatem diuiſibilē, ſi eius eſſet. Vnde & de facto per quantitatem ſpecierum in Euchariſtia non mēſuratur corpus Chriſti: quia nō eſt ſub ea diuiſibiliter. Et idē eſt iudicium in quantitate durationis: ſi enim ipſa eſt extēſa, nunquam menſurabitur indiuiſibile, & inextenſum ſecundū duratione. Quomodo enim ſcietur ſic illius duratio naturalis, etiam fingi nō poteſt. oportet igitur mēſurę extēſę reſpōdere mēſuratum extenſum: & indiuiſibili indiuiſibile, vt litera ex Ariſt. deducit.

¶ Quo ad quartum concluſio reſponſiua quęſito eſt. Aeum eſt medium inter ęternitatem & tēpus: quia eſt immutabile, mutabilitati tamē coniunctum. probatur. Aeternitas eſt propria menſura eſſe totaliter permanentis. ergo penes receſſum a permanentia attenditur elongatio ab ęternitate. ergo mutatio aut mutationis ſubiectū maxime recedit ab ipſo. ergo medium eſt immutabile, mutationi tamen I annexum actu vel potentia. Patet ſecunda ſequela, quia mutatio permanentię opponitur directe: & æternitas ipſa nec mutatio eſt, nec mutationem quouis modo ſecum compatitur. vltima autem cum ceteris clare patet.

¶ In reſponſione ad primum, aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propoſitiones. Prima eſt affirmatiua, operationes angeli menſurantur tempore, Secunda eſt negatiua virtualiter incluſa in præcedente, operationes angeli non menſurantur ęuo. Tertia eſt affirmatiua: viſio beata in angelis menſuratur æternitate partici ata. Et hę omnes habentur in hac reſponſione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero etiam affirmatiua eſt: Eſſe rerum generabilium menſuratur tempore· hæc enim in reſponſione ad vltimum articuli pręcedentis, & in corpore huius poſita eſt, cum dictum eſt, quòd tam id quod in tranſmutatione conſiſtit, id eſt, motus, quam id, quod mutationi ſubiicitur, quod experimur eſſe noſtrum eſſe ſubſtantiale, tempore menſuratur.

K Arguit ergo primo in 2. ſenten. diſtin. 2. quæſt. 4. contra ſecundam propoſitionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, ſcilicet operationes angeli menſurantur æuo tripliciter. Primo ſic, Eſſe & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent menſuram eiuſdem rationis. Antecedens patet: quia vtrunque eſt indiuiſibile, & tamē defectibile. probatur: quia menſurę proportionantur diuerſis modis manendi, vt patet de ſucceſsiuis & permanentibus. Secundo ſic: Actus beatificus menſuratur æuo, vt per Auguſt. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo. Tertio, operatio angeli non menſuratur æternitate nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis aduerte, ꝙ Scotus ibidē tres menſuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem: ita ꝙ tēpus rem ſucceſsiuam, æuum permanentem, defectibilem tamē: æternitas autem rem omnino indefectibilem menſuret. Et propterea tenet eſſe ſubſtantiale rerum, ad quas impoſſibile eſt eſſe motum, & operationes angelicas, &c. ſecundū ſe menſurari æuo, & tota radix eius eſt illa maxima, Quæcunque uniformē habēt modum manendi, dum manent, habent menſuram eiuſdem rationis. In pręſenti autem litera diſtinguuntur menſurę durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et vere ſic eſt: quoniam menſura durationis eſt certificatiua naturalis durationis rei ſecundum ſe: alioquin fruſtra eſſet. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate, aut immutabilitate naſcitur: loquor de mutabili vel immutabili proprie, id eſt ex intrinſeco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pendet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem duratioē rei, an in alio ſit potentia deſtructiua eius, an non: ſed ſolum, an in ipſa ſit, vnde poſſit deficer' an nō, & in hoc errauit maniſeſte Scot. dicens, nec aliquando non eſſe, nec poſſe non eſſe per propriam potentiam variat menſuram rei. Et fundamentum eius eſt valde debile, ſcilicet quia ſi angelus annihilandus eſſet, nihil min' menſuraretur ęuo. Liquet enim, quòd naturaliter non fore aliquando, & ſimiliter poſſe naturaliter non eſſe, variant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphyſic. ſunt ſubſtantia aut in ſubſtantia. variant inquam naturam generice, adeo vt nihil ſit eis vniuocum. ergo nec propria menſura eſt eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus menſuratur æuo: quia ſcilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, ſed ab extraneo: ipſe enim quantum eſt de ſe, ſemper eſſet. Dicimus ergo rem omnino immutabilem ęternitate menſurari, immutabilem autem ſimpliciter & mutabilem ſecundum quid ęuo, mutabilem autem ſimpliciter tempore. Et propterea, cum angelus ſit immutabilis ſubſtantialiter, mutabilis tamen accidentaliter ęuo menſuratur. Operationes vero eius naturales, quia naturaliter ſunt mutabiles, ęuo menſurari nequeunt, Aeuo namque menſuratum ęuiternum eſt, æuiternum autem naturaliter perpetuum eſt: nullum autem naturaliter mutabile, eſt naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, diſtinguenda primo eſt propoſitio illa: quoniam ſi ſit in ſenſu compoſito, eſt falſiſſima, quoniam, vt dicitur in primo periher vnumquodque neceſſe eſt eſſe dum eſt: & ſic omnia manentia dum manent habent vniformem modum eſſendi, quia ſunt neceſſario: & tamen non habent eandem menſuram. Nec ad hunc ſenſum arguens facit illam, ſed abſolute ſeu in ſenſu diuiſo. Et tunc dicitur, quòd modus manendi eſt multipliciter diſtinguibilis, ſcilicet vel penes neceſſarium & poſſibile, vel penes permanēs & ſucceſſiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocūque modo ſumatur, ſemper eſt falſa: quoniam nec omne neceſſarium conuenit in menſura, ſed alia eſt menſura neceſſarii omnino, vt Dei, & alia neceſſarii ſimpliciter: poſſibilis autem ſecundum quid, vt ſunt reliqua incorruptibilia. Et ſimiliter omnia poſſibilia non menſurantur vna menſura, quoniam quædam tēpore continuo, & quę dam tempore diſcreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in menſura, vt patet de ſuperioribus & inferioribus. Nec omnia ſucceſſiua: quoniam alia eſt menſura ſucceſſiuorum ſucceſſione continua, & alia ſuccedentium ſucceſſi ne diſcreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili, iam patet defectibilitatem non eſſe modum rei, vt ab eis ſumitur, ſed dicere potentiam extrāneam: & propterea non eſt ad propoſitum: & eſſet nihil minus falſa, ex eo quòd non omne defectibile vnica menſura certificatur. Ex his autem ſimplicibus patet reſponſio ad modos compoſitos: puta permanens defectibile, & ſimiles. Ad formam ergo propoſitionis dicendum eſt, quod habere vniformem modum manendi intrinſecum rei & per ſe reſpiciētem naturalem durationem rei, eſt ratio vniformis ſeu eiuſdem menſurę durationis, & non abſolute habere vniformem modum manendi: & ideo falſum eſt antecedens illius conſequentię. Et iam excluſa eſt eius probatio.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec eſt A verum quòd Auguſt. dicat illud niſi in ſenſu inferius manifeſtādo, accipiendo ſcilicet ęuum pro ęternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro ſecunda parte, quia operatio angeli menſuratur nunc temporis nō continui, ſed diſcreti.

¶ Contra primā propoſitionē. ſ. operationes angeli mēſurantur tempore, arguit Scotus ibidem: ſed quoniam argumenta ſua militant contra tenentes eas menſurari tempore diſcreto, quod ſit ſpecies quātitatis: & hęc propoſitio non eſt S. Thomę, quoniam apud nos tempus diſcretū nihil aliud eſt, q̄ numerus prioris & poſterioris in motu diſcreto: q nihil aliud eſt q̄ ſucceſſio operationis ſpiritualis ad aliā operationē ſpiritualē: q̄les ſunt duę intellectiōes ſine fantaſmatum ſeruitio: Numerus autem de prędicamento quantitatis ſequitur diuiſionem cōtinui: oportet vt tempus hoc ſit numerus tranſcēdēs compoſitus ex vnitatibus tranſcendentibus: quia (inquam) ſic eſt, vnum tantum ex Scoto motiuum afferendūm cenſui, ſcilicet quia ponuntur multa tempora ſine neceſſitate, oportet etiam multiplicari tempora nō ſolum in pluribus, ſed in eodem reſpectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hęc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hec breuiter dicitur, quòd neceſſitas magna eſt multiplicandi tempus in continuum & diſcretum, propter ſpirituales operationes ſubſtantiarum ſpiritualium: carerent enim aliter proportionatis menſuris. Illę enim cum ſint immediate ſibi inuicem ſuccedentes, & inſtantaneæ ſecundum ſe, quia quęlibet eſt tota ſimul, eleuantur manifeſte ſupra tempus continuum & eius inſtantia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles naturaliter ſunt. Oportet ergo vt ſine propria mēſura remaneant tam nobilia entia, aut tempus diſcretum ponere: cuius inſtantibus operationes ipſę in ſe menſurentur. Hęc D enim ſunt ipſe motus ſpiritualis angelorum: cuius numerus eſt tempus, per quod dicit Auguſtinus mouere Deum ſpiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis diſcreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo, non eſt neceſſaria niſi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum, quo noſtra menſurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & ęuum in omnibus ęuiternis. Conſonum namque rationi videtur, vt ſicut omnia ęuiterna ſimpliciſſimo ęuo menſurantur, quod ſolum eſt ęuum formaliter. ita omnis operatio huiuſmodi ſimpliciſſima operatione, ſeu ſimpliciſſimo nunc illius menſuretur: & ſimiliter omnis ſucceſsio operationum ſimpliciſſima ſucceſsione. Talis autem operatio & ſucceſsio eſt ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quem conſtat eſſe ſupremum angelum, in quo, vt dicetur, eſt etiam ęuum. Et quia operationes intellectus ſunt naturaliter priores & ſimpliciores operationibus voluntatis, erit vnum tempus omnium huiuſmodi temporalium, quod eſt primò menſura operationum ſucce E dentium in intellectu primi angeli: & ex conſequenti & extrinſece menſura cęterarum operationum tam ſuarum quàm aliorum ſpiritualium. Cum his tamen, vt dictum eſt, ſtat quòd quaſi materialiter multiplicetur huiuſmodi tempus iuxta numerum menſuratorum operum: eo quòd vnum & multa, quę conſequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipſis. Dixi autem quaſi materialiter: quia non oportet quòd omnino vniuoce ſaluetur proportio temporum noſtrorum ad tempus cuius ſubiectum eſt primus motus, & proportio horum temporum ad ſimplicisſimum tempus eorum: ſed ſat eſt, ſi eſt quaſi talis.

¶ Contra tertiam vero propoſitionem. ſcilicet operatio beata menſuratur ęternitate participata, arguit idem in 4. diſtin. 49. quęſt. 6. Operatio beata non eſt immutabilior ęuiterno: ergo non menſuratur ęternitate, ſed ęuo. Cōſequētia nota. Et antecedēs probatur. Tū quia operatio beata eſt ſimpliciter minus nobi

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis quàm substantia angeli beati: quoniam substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ non est immutabilior substātia eiusdem operationis: quoniā id quod inest alicui per accidens, non est immutabilius eo quod inest per se. Constat autem quòd substantia operationis mensuratur euo. ergo

D. 132. ¶ Præt. Aeternū vt distinguitur contra æuiternum, non solum est totū simul, sed est indefectibile carens potētia ad nō esse: sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

44. 333. a ¶ Ad euidētiam huius difficultatis scito, quòd quāuis quē nihil aliud sit quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen a S. Thoma hic & in 3. contra Gen. cap. 16. & in 4. senten. 49. q. 1. artic. 2. q. 3. æternitas participata ab æuo: non sicut perfectum a minus perfecto in eadē specie, sed sicut perfectius a minus perfecto diuersorum ordinum. Aeternitas quippe cum sit propria mensura diuini esse, participata æternitas, cōsequēter est propria mensura essendi diuinis ordinis.

D. 129. Lib. 8. super Gen. cap. 20. tom. 3.

D. 585. D. 871. Esse autē diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunq; creaturæ factæ, aut factibili: de quo in q. 12.

latior erit sermo. Aeuum autem est mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur. Quia enim operatio beata diuini est ordinis, ideo æternitate dicitur mensurari participatiue. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ a Scoto, scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam: ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & post, ergo mensuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipsa in se non esset immutabilior æuiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini: & propterea dicitur, & est immutabilior secundum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit &c. quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ, q̄ substātiæ angeli: quia hæc exigit annihilationem, illa non. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium spectantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autem primam dicitur. quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tñ substantia est simp̄r nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtra. Ita in proposito, & hæc est vera, quòd substantia est nobilior accidente. Et similiter hęc, q̄ esse diuini ordinis est nobilius esse naturali: & propterea vtrunque est verum in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiam deitatis. Et si proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad secundam autem probationem, negatur quòd substantia operationis beatæ mensuretur æuo. substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mensuratur mensura. Vnde non solum beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est q̄ perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quòd si habēt esse [d] transmutabile cum transmutabilitate, secundum electionem; quātum ad eorum naturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum suo modo [e]. Et ideo huiusmodi mensurantur æuo: quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem, quod mensurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: æuum autem non habet in se prius & posterius, sed ei cōiungi possunt. æternitas autem non habet prius neque posterius, neque ea compatitur.

Ad primvm. Ergo dicendum, quòd creaturæ spirituales quantum ad affectiones & intelligentias, in quibus est successio, mē surantur [d] tempore. Vnde & Augusti. * ibidem dicit, quòd per tēpus moueri, est per affectiones moueri. Quantum vero ad eorum esse naturale mēsurantur æuo. Sed quātum ad visionem gloriæ, participant [e] æternitatem.

Ad secvndvm. Dicendum, quòd æuum est totum simul, non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

Ad tertivm. Dicendū, quòd in ipso esse angeli in se considerato non est differentia præteriti & futuri, sed solum secundum adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelum esse vel fuisse, vel futurum esse, differt secundum acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse vel fuisse, supponit aliquid cum quo eius oppositum, non subditur diuinæ potentiæ [e]. Cum vero dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vnde cum esse & non esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absolute considerando potest Deus facere, quod esse angeli non sit futurum, tamen non [d] potest facere quod non sit dum est, vel quod nō fuerit postquam fuit.

Ad qvartvm. Dicendū, quòd duratio æui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatū [d] infinitum, quod non siniatur quodam alio, non est incoueniens.

nium bonorum non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit, extenso autem vocabulo vt arguens vrtur vocando potentiam non esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per essentiā oportet carere omnino potentia ad non esse: non autem per participationem, sed fac est vt distinguatur contra æuiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud vero naturæ.

¶ Contra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi supra, non aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modum quādiu est, quem habet æuiternum: quia successione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanenti distinguuntur mensuræ, sed penes mutabile & immutabile, vt dictum est. Sed aduerte hic, quòd Scotus ibidem nititur soluere rationem Sancti Thomæ ad hoc in responsione ad tertium in præcedenti articulo faciam, scilicet quia motus est mensura non tantum motus, sed etiam quietis. Ait enim quòd substantia bonis absolute mensuratur æuo: quies autem eius, tempore: nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hæc responsio non est sufficiens euasio, quoniam tempus comprobatur in litera, mensurare non solum quietem, sed rem quiescentem: quoniam omne quiescens est mobile: omne autem mutabile secundum quod mutabile, mensuratur tempore. Constat autem quòd secundum substantiam nos sumus mutabiles. ergo secundum substantiam temporales. Et stat vis rationis in hoc. Motus & quies substantialiter accepti, id est mutatio substantialis, & quies sub esse substantiali non solum in actu, sed in potentia mensurantur tempore. ergo esse substantiale nostrum mensuratur tempore: antecedens patet ex eo quòd actus & potentia ad eiusdem ordinis mensuram spectant, vt ex primo cęli. & 4. Physico. habetur: consequentia autem tenet ex eo, quòd potentia talis, substantialis est, vt 10. Metaphy. dicitur.

¶ In responsione ad fm occurrit dubiū circa illā propositionē: cuius est totū simul: Impugnaē siquidem ab illa opinione refutata i litera sic. A cuius cōtinue fit a Deo, ac p hoc pōt deficere ab eē, & cōsequēter pōt annihilari: ac deinde iterū creari. igit nō ē totū simul

mul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. dist. 2. q. 2.

¶ Ad hæc facile patet responsio ex dictis. æuum enim, siue æuiternum, non continue fit proprie loquendo, sed conseruatur a Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo nō est totum simul.

50 2. dist. 2. q. 1 art. 2. Et 5. q. 1 q. 4. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcise tantum secundum durationē, tūc nō esset totū simul, sed ex eo quod De⁹ potest, non sequitur hoc in natura æui, seu æuiterni. Natura enim rei non est metienda secūdum vires diuinas, sed p̄ prias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur, q̄ esset successio instantium mensurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & nō ipsius æui. Instantia enim illa nihil æui sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus.

Idem enim esset tūc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus angelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtiur enim æuo tunc ille vnus quasi duo.

¶ In responsione ad tertium, aduerte q̄ ibi distinguitur esse angeli dupliciter, vno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurū: sed subditur diuinæ potentiæ: & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo vt coexistens differētiis temporis realis vel imaginarii: & habet præteritum & futurum: & sic dicimus quòd fuit & quòd erit. & sic secundum futurum subditur diuinæ potentiæ: non secūdum præteritum. Quia supponitur in compossibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd authoritas Hieron̄y. ad Macellam, solus Deus non nouit præteritum & futurum. & similiter August. Præsens si stat, est æternitas. & similes intelliguntur secundum se: & omnia quæ in eis sunt. Angelus enim secundum affectiones habet præteritum & futurum: similiter æuum. patet adiuncta, non stat: vt in præcedenti art. dictum est.

¶ *Super Quaestionis vndecimae Articulum sextum.*

In Titulo vnum numero.

¶ In corpore 4. Primo ponūtur opiniones diuersæ de quæsito. Secundo, ponitur via discutiēdi quæ opinio sit verior: & dicitur, quòd ex causa vnitatis temporis est procedendum: & probatur, quia in cognitione spiritualium per corporalia peruenimus. Tertio, ipsam viam ingreditur, vbi 4. opiniones de causa vnitatis tēporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principii, scilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primę. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima

ARTICVLVS. VI.

Vtrum sit unum æuum tantum.

Ad sextvm. Sic procedit. Videtur q̄ non sit tantū vnū æuum. Dicitur enim in apocryphis Esdræ: Maiestas & potestas æuuorum est apud te Domine.

¶ 2 Pret. Diuersorum generum diuersę sunt mensuræ. Sed quædam æuiterna sunt in genere corporalium, scilicet corpora cælestia, quædam vero sunt spirituales substantiæ, scilicet angeli. Non ergo est vnum æuum tantum.

¶ 3 Pret. Cum æuum sit nomen durationis, quorum est vnum æuum, est vna duratio. Sed non omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædam post alia esse incipiunt, vt maxime patet in animabus humanis. Non est ergo unum æuum tantum.

¶ 4 Præt. Ea quæ non dependent abinuicem, non uidentur habere unam mensuram durationis. Propter hoc enim omnium temporaliū uidetur esse unū tempus: quia omnium motuū quodāmodo causa est primus motus: qui prius tēpore mensuratur. Sed æuiterna non dependent abinuicem: quia unus angelus non est causa alterius. Non ergo est unum æuum tantum.

Sed contra. Æuum est simplicius tēpore, & propinquius se habens ad æternitatem: Sed tempus est unum tantum. Ergo multo magis æuum.

Respondeo. Dicendum. quòd circa hoc est duplex opinio. Quidā enim dicunt, quòd est unū æuum tantum, quidam quòd multa. Quid autem horum uerius sit oportet considerare ex causa unitatis temporis. In cognitionē enim spirꝛtualium per corporalia deueni mus [c]. Dicunt autem quidam, esse unum tempus omnium temporalium propter hoc, q̄ est unus numerus omnium numeratorum: cū tempus sit numerus secūdum Philosophum *. Sed hoc non sufficit: quia tempus non est numerus, ut abstractus extra numeratum, sed ut in numerato existens: alioquin non esset continuus: quia 10. ulnę panni continuitatem habēt non ex numero, sed ex numerato. Numerus autem in numerato existens non est idem omnium, sed diuersus diuersorum. Vnde alij assignāt causam unitatis temporis ex unitate æternitatis, quæ est principium omnis duratiōis. Et sic, omnes durationes sunt unum, si considerētur eorum principium. Sunt uero multæ, si considerētur diuersitas eorum, quę recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij uero assignant causam unitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius mensura est tempus. Sed neutra assignatio sufficiens videtur: quia ea, quę sunt unum principio, uel subiecto, & maxime remoto non sunt unum simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio unitatis temporis, unitas primi motus, secundum quem cum sit simplicissimus, omnes alij mensurantur, ut dicitur in 10. Metaphy *. Sic ergo tempus ad illum motum comparatur non solum ut mensura ad mensuratum, sed etiam ut accidēs ad subiectum: & sic ab eo recipit unitatem. Ad alios autem motus comparatur solum, ut mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferius patebit, & sic conclusio responsiua est: Aeuum est tantum vnum.

A quidem reprobatur sic, tempus non est numerus absolute, sed numeratus, in motu, scilicet continuo: ergo non ex vnitate numeri est vnus. Secunda vero & tertia simul sic. Tempus est vnum simpliciter, ergo non est vnum principio, & subiecto remoto tantum. tenet sequela: quia vnum subiecto vel principio, sunt vnum secūdū quid.

421 Quarta autem probatur sic, Prim⁹ motus est simplicissimus. ergo mēsura eę terorum. ergo comparatur ad tempus, non solum vt mensuratum ad mensuram, sed vt subiectum ad accidēs: ergo ex eius vnitate est tempus vnum, consequentia prima probatur ex 10. Metaphysi. Aliæ vero relinquuntur per se notæ, quoniam constat quòd quantitas primi mensurati est ipsius mensura coniuncta, cæterorū vero separata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum, sicut vniuersaliter accidēs multiplicatur ad multiplicatiōem subiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, vt in proposito. Quarto, principaliter ex ista assignata via ad quæsiti responsionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cōclusiones ponens. Altera est: æua sunt multa. probatur: prima æuiterna sunt multa. ergo. Altera est æuum est vnum tantum. probatur: primum æuiternum est vnū tantum. ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones diuersæ consequētiæ fundantur super processū facto de vnitate tēporis: cuius radix fuit, mēsura multiplicatur ad multiplicationē

Li 4. Physic. tex. 101. tomo 2.

10. metaphy. tex. 4 tom. 3.

primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferius patebit, & sic conclusio responsiua est: Aeuum est tantum vnum.

¶ Aduerte hic, quòd sicut quilibet motus habet propriū prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuiusliber motus numerus est certificatiuus omnium motuum ex natura sua, sed tantum numerus primi motus propter eius simplicitatem maximā. ideo solus primi motus numerus temporis complete rationem habet. Et propterea, tempus est vnum numero formaliter completeq; sumptum: & sunt multa tempora quasi materialiter seu incomplete. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Vtrum autem æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni in quæstione speciali quærendum est, Metaphysici quippe negotii hoc est.

¶ Circa ea quæ hic definita sunt, complura sunt dubia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primo nanque Sco. in 2. di. 2. & q. 3. reprehendit, quòd primum æuiternum mensuetur æuo, & quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato: sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substãtia æuiterni: ergo nihil est i eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni, per aliud æuiternũ tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio ẽ certior ex propria ratione q̃ ex comparatione ad extrinsecum, nõ mẽsuratur secundũ durationem per extrinsecum: sed æuiternũ est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertio non quantum, non est mensurabile: ergo: tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur a Capreolo in secundo, distin. 2. consulto tamen omissis cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

Li. 1. periarchion cap. 8. tom. 4.

Cap. 10. et 4 a medio.

530 a b c d

Lib. 10. metaph. tex. 3 & 4. tom. 3.

¶Ad euidentiã igitur huius scito, q̃ vt ex dictis patere iam potest, æuiternũ nõ mensuratur æuo siue intrinsece, siue extrinsece per modum quantitatis cõtinuæ aut successiuę, aut ẽt discretæ: sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile: totum simul, &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis, vitæ mutabilitati coniunctę: quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequẽter: magis vnum: supponimus autem nunc quòd æuiternum quanto inferius tanto pluralitati maiori, coniunctius est: vnde & habet species minus vniuersales. & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta, est maxime vnum: & consequenter ex natura sua habet: vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsece.

*Q. 50. art 4.

¶Ad Scotum ergo negatur minor. Dico namque, quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existẽtia, siue non, est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni substantia, vt immutabilis: quoniam æuum nihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primo debetur ratio mensuræ, vt patet 4. & 10. Metap. substantia autem sic immutabilis est denominatiue vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quod id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale. Quãuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mẽsuræ est sura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinẽ non multiplicatur: quia vna mensura separata multa mensurari possunt. Hoc igitur habito sciendum, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd omnes processerunt a Deo in quadã æqualitate, ut Origine. dixit*. uel etiam multæ earum, ut quidam posuerunt. Alij uero dixerunt, quòd omnes substantie spirituales processerunt a Deo quodam gradu & ordine. Et hoc uidetur sentire Dion *. qui dicit 10. ca. cæ. hierar. quòd iter substantias spirituales sunt primę, mediæ, & ultimę, etiam in uno ordine angelorum c. Secundum igitur primam opinionem necesse est dicere quòd sunt plura æua secundũ quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundam oppinionem oportet dicere, q̃ sit unum æuum tantum: quia, cum unumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphisc. *.) oportet quòd esse omnium æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda oppinio uerior est, (vt infra ostendetur *.) cõcedimus ad præsens unum esse æuum tantum primo.

Ad primvm. ergo dicendum, quòd æuum aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

Ad secvndvm. dicendũ, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, q̃ habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

Ad tertivm. Dicendũ, quòd nec omnia temporalia simul incipiunt, & tamen omnium est vnum tempus propter primum, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habẽt vnum æuũ propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

Ad qvartvm. Dicẽdum, quòd ad hoc q̃ aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur q̃ illud vnum sit causa omnium eorum, sed q̃ sit simplicius.

QVAESTIO. XI.

De Vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst Præmissa, considerandum est de diuina vnitate.

¶Et circa hoc queruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

¶Secundo. Vtrum opponãtur unũ & multa.

¶Tertio. Vtrum Deus sit unus.

¶Quarto. Vtrũ sit maxime unus.

ARTICVLVS. I.

Vtrum unum addat aliquid supra ens.

Ad Primvm Sic procedit. Videtur, q̃ unum addat aliquid supra ens. omne.n. q̃ est in aliquo genere determinato, se notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶Ad durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco q̃ ex extrinseco: & tamen vnaquæque quidditas mensuratur prima quidditate sui generis, est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mẽsuræ extrinsecę est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecę ab extrinseca, vt a simpliciori, vt dictũ est. Ad secundum vero & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatẽ. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non subterfugiunt. Restat aduc dubiũ, quid sit illud primũ æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

¶ *Super Quæstionis undecimæ Articulum primum.*

CIrca ordinẽ quæstionis huius, & præcedẽtium, dubiũ est: quoniam vnum prius conuenit enti quam simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata, a quæstione tertia hucusque: ergo incouenienter vltimo loco tractatur de vnitate. antecedens probatur, quoniam omne ens est vnum. non autem simplex nec immutabile. prius autem est a quo non conuertitur consequentia.

¶Ad hoc dicitur q̃ sicut tractatus de animalis natura secundũ omnia prędicata quidditatiua, præcedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundũ omnia prędicata quasi quidditatiua, præcedit tractatũ de vnitate illius, qm̃ vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est, quasi passio illius. Quatuor autem de quibus tractatum hactenus est. post quæstionem, An est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio: infinitas & immutabilitas: in latitudine quidditatiuorum prædicatorum clauduntur, vt patet inductiue, & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eorum complementum insertæ sunt quæstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, deq; æternitate. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam, scilicet vnitatem deuenit. Hanc autem esse mentem authoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in litera posita coniicere potes, ibi enim hæc quinq; tractãda proponuntur. Nec obstat obiectio allata, negatur enim q̃ vnitas sit prior supradictis. Et ad probationem dicitur, q̃ prius est a quo nõ conuertitur cõsequentia ratione sui, nõ aũt si ratione alterius. V. g. esse coloratũ respectu hominis est a quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius

51

q. 10. ar. 3. c. Et c. dist. 24 3., 3 Et 3 metaph. lib. 12. & 13. fi.

prius homine quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subie ti sui est, a quo nõ conuertitur consequentia. ratione namque subiecti valet: est homo: ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id a quo non conuertitur consequentia, est prius, vel includit aliquid prius, ratione cuius nõ cõuertitur consequentia, & sic in proposito, vnum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non valet sequela, Est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

¶In corpore duæ conclusiones. Prima directe responsiua quæsito. vnum addit supra ens, non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. vnum nihil aliud significat quã ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria, vnã conuertitur cũ ente & nihilominus probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in diuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo inductiue in esse simplicium & compositorum. secundo a signo: quo vnum quodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent clare in litera.

Cap. 9. non multum procul a principio.

D. 79.

¶ Circa primã conclusionẽ occurrit dubium ex duplici capite: qm̃ & Auicen. tenet, vnum addere rem aliquam supra ens, & Sco. tenet addere realitatem quãdam. Sed quia cõtra Auicen. positionẽ in 4. Metaph. ab Arist. & hic disputatur in litera. Sco. opinio in 4. Metaph. tangenda est. Putans ergo vnũ signare passionẽ entis, dicit ipsum iportare formaliter rẽ positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari proprio subiecto. probareq; nituntur sequaces eius intentum ibidẽ multipliciter. Primo vnũ formaliter. i. vt distinctum cõtra ens, est idem realiter quod ens: ergo est aliquid positiuum. tenet sequela: quia negatio non potest identificari enti reali. Secundo, vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio: ergo est positiuum. Tertio, vnum formaliter habet rationẽ primæ mẽsuræ & principii numeri: ergo vt prius. Quarto, vnum dicit perfectionem simpliciter: ergo. probatur antecedens. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quàm nõ ipsum. Tum quia fit reductio ad summe vnum: sicut ad summe bonum & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionum simplicitor.

habet ex additione ad ens, quod circuit omnia genera. Sed unum est in genere determinato: est enim principium numeri, qui est speciei quantitatis. ergo unum addit aliquid supra ens.

¶2 Præ. Quod diuidit aliquod cõmune, se habet ex additione ad illud. Sed ens diuiditur per unum & multa. Ergo unũ addit aliquid supra ens.

¶3 Præ. Si unũ nõ addit supra ens, idem esset dicere unum & ens. Sed nugatorie dicitur, ens ens. Ergo nugatio esset dicere ens unum. Quod falsum est. Addit igitur unũ supra ens.

Sed contra est, quod dicit Dion. * ult. ca. de di. no. Nihil est existentium non participans uno. Quod nõ esset, si unum adderet supra ens: qđ cõtraheret ipsum. ergo unũ nõ habet se ex additiõe ad ens

Respondeo. Dicendum, quòd unum non addit supra ens, rem aliquam, sed tantum negationem d diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat quam ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet quod unum conuertitur cum ente. Nam omne ens aut est simplex, aut compositum. Quod autem est simplex, est indiuisum, & actu, & potentia. Quod autem est compositum, non habet esse, quandiu partes eius sunt diuisæ, sed postquam constituunt & componunt ipsum compositũ. Vnde manifestũ ẽ, q̃esse cuiuslibet rei cõsistit ĩ indiuisione. Et inde est q̃ unũ qđq; sicut custodit suũ esse, ita custodit suã unitatem.

Ad primvm. Igitur dicendum, quòd quidam putantes idem esse unum quod conuertitur cum ente, & q̃ est principium numeri, diuisi sunt in cõtrarias positiones. Pythagoras enim & Plato uidẽtes quòd unum quod conuertitur cũ ente, nõ addit aliquam rem supra ens, sed significat substãtiam entis ,put est indiuisa, existimauerũt sic se habere de uno quod est principium numeri. Et quia numerus cõponitur ex unitatibus, crediderũt quòd numeri essent substãtiæ omnium rerum. Ecõtrario autẽ Auicen. considerãs quòd unum quod est principium numeri addit aliquam rem supra substãtiam entis. (alias numerus ex unitatibus compositus nõ esset species quãtitatis.) credidit, quòd unũ quod conuertitur cum ente, addat rem aliquã super substantiam entis: sicut album supra hominem. Sed hoc manifeste falsum ẽ: quia quælibet res est vna per suam substantiam. Si.n. per aliquid aliud esset vna quælibet res, cum illud iterum sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitũ. Vnde standum est in primo e. Sic igitur dicendum est, quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens e, sed vnũ quod est principium numeri addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinẽs.

Ad secvndvm dicendũ, q̃ nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciẽ: & sic cõtingat aliquid esse vno modo vnũ, alio modo multa. Sed tamẽ si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundũ id, quod pertinet ad essentiã rei, licet sit diuisum quantũ ad ea, quæ sunt extra essentiam rei: sicut quod est vnum subiecto & multa secũdum accidentia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potẽtia. sicut quod est vnũ toto & multa secundũ partes: huiusmodi erit vnũ simpliciter, & multa secundũ quid. Si vero aliquid econuerso sit indiuisum secundũ quid & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secũdum essentiam, & indiuisum secundũ rationem, vel secundũ principium siue causam: inerunt multa simpliciter, & unum secũdũ quid: & quæ sunt multa numero, & unũ specie, uel vnum principio. Sic

¶Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idem contingit dupliciter. scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idẽ enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur 4. Metaphy. & sic consequentia nihil valet.

¶Ad ſm vero dicitur, quod vnum formaliter non est magis extra nihil quã alia priuatiua, seu negatiua in genere: est ergo extra nihil sic: & tunc negatur consequentia.

¶Ad tertium autẽ negatur consequentia. qm̃ mẽsurare cõmune est positiuis & negatiuis, nõ solũ. n. in generibus entium simplicissimum mensurat reliqua, sed ẽt in generibus ægritudinũ & peccatorũ, vt patet in moralibus. Minimum. n. in vitiis gulæ mensura est reliquorũ: & minimũ absolute, id est vnũ mensurat multitudinem absolute. b

vtrũq; tamen est negatiuum. s. multitudo & vnũ, vt in litera huius qõnis dicitur. Idem aũt intelligo numerũ transcendentẽ & multitudinem absolute: & pretea cõsequens est negatiui principiũ eẽ. 29 1 33

¶Ad quartũ negatur antecedens. Vnũ enim non dicit perfectionem, nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin paternitas & filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia nõ vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionẽ: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnũ a perfectione, & imperfectione.

¶Ad primam vero probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula, melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶Ad secundam vero dicitur, quòd reductio illa nõ est propria perfectionibus simpliciter, sed communis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile, ad summe immateriale, &c. Quãuis etiam posset congrue dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolute inuestigatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnum, quod est vnũ substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

¶In responsione ad primum. Aduerte quòd Scotistæ inueniunt contra rationem Auerr. in 4. Metaphysic. comment. 3. contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auicen. qua hic vſus eſt Sanct. Tho. Aiunt enim quòd eſt ſophiſma figuræ dictionis, quoniã mutatur quo in quod. Id namque quo res eſt vna, eſt vnum vt quo, non vt quod. & ideo non ſequitur proceſſus in infinitũ: ſicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehẽſio valde rudis eſt. Tum quia conſtat in tranſcendentibus concretũ vere

c 175.

prædicari de abſtracto. Entitas enim eſt ens, & vnitas vna: & per hoc non mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipſo quo, vtroque modo, ſcilicet vt quo & quod. Et ideo optime cõcludit: nec eſt ſimile de albo & albedine, quia non eſt alba. Tũ quia ſi vnũ addit naturam aliã ſupra ens, puta ſupra hominẽ aut leonẽ, qua ratione hæc eſt vera, natura hominis eſt vna, eadem erit vera, natura vnitatis eſt vna: omnis enim natura vna eſt. Nec excuſat hoc adiacentia naturæ. ſ. quia natura vnitatis ſemp ineſt alii: & ꝓpterea eſt quo: Commune nãq; eſt oi naturæ ſiue ſubſiſtenti, ſiue inexiſtenti eſſe vnam, vt patet in accidentibus, ergo ſtat ratio i ſuo robore. De vno aũt, quod eſt principium numeri, quale accidẽs ſit, præſentis nõ eſt negotii, ſed erit quæſtio ſpecialis.

52
v. diſt. 24. q. 1. art. 3. 4. Et 10. me. le. 4.

*art. præced.

¶ In reſponſione ad ſecundum, nota diligẽter: quoniam hoc argumẽtum fluctuare facit eruditos: qa non penetrant hanc reſponſionem. Scito quòd reſponſio literæ ſtat i illis verbis, Ens diuiditur ꝑ vnũ & multa, quaſi per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdũ quid. Et ly ſimpliciter & ſecundum quid, non determinãt ly vnũ, aut ly multa, ſed determinant ly diuiditur. Et eſt ſenſus, quòd ens diuiditur ſimpliciter per vnum, & ſecundum quid per multa. i. vnum continetur ſimpliciter ſub ente, multa autem ſecũdum quid, vnde & ſtatim hoc probatur in litera. Nam & ipſa, inquit, multa non continentur ſub ente, niſi vt participant vno. Et quoniam cõſtat quòd natura talis diuiſionis eſt, ꝙ membrum ſimpliciter æquatur diuiſo abſolute ſumpto: & merito, qm membrũ ſm quid nõ ſapit diuiſum niſi ſm quid: ideo ſtat reſponſio optime, & quòd vnum conuertitur cum ente, & tñ eſt diuiſionis membrum. Exemplũ huius eſt. ſi diſtinguitur homo in hoiem in actu, & hoiem in potentia. Et ſimiliter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac reſponſione poſita ſunt ad perfectionẽ doctrinæ, & ad explanationem intenti: qm & vnum tam ſimpliciter q̃ ſm quid, & multa tam ſimpliciter quàm ſecundum quid, vno participãt.

¶ *Super Quæſtionis vndecimæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio, reſponſiua quæſito affirmatiue, vnum opponitur multis diuerſimode. probatur. vnum principiũ

igitur ens diuiditur per vnũ & multa [c], quaſi per vnum ſimpliciter, & multa ſecũdum quid. Nam & ipſa multitudo nõ contineretur ſub ente: niſi contineretur aliquo modo ſub vno. Dicit enim Diony. vltimo cap. de di. no. quòd non eſt multitudo nõ participãs vno: ſed quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto: & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto: & quæ ſunt multa numero, ſunt vnum ſpecie: & quæ ſunt ſpeciebus multa, ſunt vnum genere: & quæ ſunt multa proceſſibus, ſunt vnum principio.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ideo non eſt nugatio, cum dicitur ens vnum, quia vnũ addit aliquid ſecundum rationem ſupra ens.

ARTICVLVS. II.

Vtrum unum & multa opponantur.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quòd vnũ & multa non opponantur. Nullum enim oppoſitum prædicatur de ſuo oppoſito: ſed omnis multitudo eſt quodammodo vnum, vt ex * prædictis patet. ergo vnum non opponitur multitudini.

¶ 2 Præt. Nullum oppoſitum conſtituitur ex ſuo oppoſito: ſed vnum conſtituit multitudinem. Ergo non opponitur multitudini.

¶ 3 Præt. Vnum vni eſt oppoſitum. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

¶ 4 Præt. ſi unum opponitur multitudini, opponit ei ſicut indiuiſum diuiſo: & ſic opponetur ei ut priuatio habitui. Hoc autem uidetur inconueniens, quia ſequeretur, quòd unum ſit poſterius multitudine, &

F numeri opponitur numero & menſurato, vnum autem conuerſum cum ente, opponitur vt indiuiſum diuiſo: ergo. Antecedẽs pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia vnũ primo conuenit menſuræ, & numerus eſt multitudo menſurata. pro ſecunda patet. conſequentia aũt eſt euidens, quia alia eſt oppoſitio relatiua, alia priuatiua.

diffiniatur per eam, cum tamẽ multitudo diffiniatur per unum. Vnde erit circulus in diffinitione: quod eſt inconueniens. Non ergo unum & multa ſunt oppoſita.

Sed contra: quorum rationes ſunt oppoſitæ, ipſa ſunt oppoſita. Sed ratio vnius conſiſtit in G indiuiſibilitate; ratio uero multitudinis diuiſionem cõtinet. Ergo vnũ & multa ſunt oppoſita.

Respondeo. Dicendum, ꝙ unum opponitur multis, ſed diuerſimode. Nam unum quod eſt principium numeri, opponitur multitudini qui eſt numerus, ut menſura menſurato. Vnum enim habet rationem primæ menſuræ, & numerus eſt multitudo menſurata per unum ut patet ex 10.* Metap. Vnũ uero quod conuertitur cum ente, H opponitur multitudini per modũ priuationis, ut indiuiſum diuiſo.

10. metaphiſ. text. 2 com. 5

Ad primvm ergo dicendũ, quòd nulla priuatio tollit totaliter eſſe, quia priuatio eſt negatio in ſubiecto ſecundum * Philoſophum. Sed tamen omnis priuatio tollit aliquod eſſe. Et ideo in ente ratione ſuæ communitatis accidit quòd priuatio entis fundatur in ente: quod nõ accidit in priuationibus formarum ſpiritualium, ut uiſus, uel albedinis, uel alicuius huiuſmodi. Et ſicut eſt de ente, ita eſt de uno & bono, quæ conuertuntur cum ente. Nam priuatio boni fundatur in aliquo bono: & ſimiliter remotio unitatis fundatur in aliquo uno. Et exinde contingit quòd multitudo eſt quoddam unum: & malũ eſt quoddam [d] bonum: & nõ ens eſt quoddam ens [e]. Non tamen oppoſitum prædicatur de oppoſito: quia alte-

In poſt præcauentis cap. de oppoſitis et 4. metaphiſ. texi. 4. to. 1 & 3.

I

D. 291. 154

ex rebus vnis, ſed ex vnitatibus. Alioquin multitudo trãſcẽdes K vt multitudo ẽ, eẽt ſubſtãtia, vtpote ex ſubſtãtiis rerũ cõpoſita.

¶ Ad hoc dicitur quòd tam vnum quàm multa tranſcendenter ſumi poſſunt dupliciter. Vno modo ſubſtantialiter, alio modo cõplectiue, ſeu formaliter. Si ſumantur primo modo, conſtat quòd multitudo componitur ex rebus vnis, & quòd eſt ſubſtantia ſeu ens reale: & ſic videtur ſecundum planum: literæ ſenſum textus primo interpretandus. Et ſi obiiciatur: ergo non loquitur de multitudine formaliter dicitur, quòd loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter eſt. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi videtur, quòd hic eſt ſermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuerſaliter: & quòd per illa verba, vnitates ſecundum id quod habent de entitate, non intendit litera rem, quæ eſt vna, ſed intẽdit ipſam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur, ab vno in genere quantitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis ſumi poteſt dupliciter. Vno modo vt eſt nõ numerus, quod eſt eſſe non diuiſam in ſe, quemadmodum numerus eſt diuiſus in plures vnitates. Et ſic patet quòd non componit numerũ: ſicut nec nõ domus componit domũ. Alio modo vt eſt in ſe talis

ſe talis entitas, puta accidens, & ſic componit numerum. Vnitas quoque tranſcendens dupliciter ſumi poteſt. Primo, vt eſt indiuiſa, quod eſt eſſe non multitudinem. Et ſic impoſſibile eſt componere multitudinem ratione dicta. Alio modo ſecundum id quod eſt. i. ſecundum ipſam negationem diuiſionis: non inquantũ exercet actum priuationis: ſed inquantum habet entis rationẽ. Et ſic componit multitudinem formaliter, & cõpletiue ſumptam. Ita quòd, hæc diſtinctio contracta ad vnum, & multa tranſcendenter, non eſt diſtinctio priuativi ad ſuum ſitiuo: ſed eſt diſtinctio actus priuatiui ab actu poſitiuo. Ita quod ipſa indiuiſio vt exercet actum priuationis, non componit. Et ipſamet vt cuiuſdam entitatis rationem habet, componit multitudinẽ: quæ ſecundum veritatem negatiuũ ens formaliter eſt magis quàm vnũ. & quòd hæc ſit mens literæ, non ſolum ex forma li ſenſu patet, ſed ex reſponſione ad quartum: vbi dicitur, ꝙ diuiſa non habẽt rationẽ multitudinis, niſi vtrunque diuiſorum habeat rationẽ vnius. hic enim manifeſte apparuit, ꝙ multitudo formaliter ex vnitatibus formalitatis conſurgit. & conſequenter ex negationibus: qm̃ ſolam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

D. 1157.

¶ In reſponſione ad quartum, dubiũ occurrit, quomodo verificẽtur illa verba, Diuiſio eſt prior vnitate non ſimpliciter: ſed ſecũdum noſtræ apprehẽſionis rõnẽ. Videtur enim, quòd diuiſio ſit ſimpliciter prior vnitate: qm̃ habitus naturaliter eſt prior priuatione. Diuiſio aũt ſe habet ad vnitatẽ vt habitus ad priuationẽ: ergo. Nec põt dici ꝙ diuiſio nõ eſt vere habitus quo priuat vnitas ſm ſe. Sed eſt habitus ſecundum noſtrum modum intelligendi: quia oporteret aſſignare ſaltẽ circumlocutiue, quis eſt ille habitus quo priuat ſecundum ſe vnitas. Nec facile eſſet hoc fingere: quia ille habitus ſecundũ ſe aut eſt quid poſitiuum, aut negatiuum. Si poſitiuum: ergo aliquid poſitiuum vltra ens eſt ante vnitatem: quod eſt impoſſibile. Si negatiuum: ergo aliqua negatio eſt ante vnitatem. Et ſi hoc non incõuenit, cur incõuenit diuiſioni, quę negatio eſt eſſe ante vnitatẽ? ¶ Ad hoc dicitur, quòd labor eſt in æquiuoco. Ambæ ſiquidem propoſitiones ſunt veræ, & quòd diuiſio eſt prior vnitate ſimpliciter. i. ſm ſe, in eſſe intelligibili tñ: eo ꝙ diuiſio negatio eſt, quæ ens rationis eſt. Et quòd diuiſio eſt poſterior vnitate ſimpliciter, id eſt ſecundum eſſe ſimpliciter, quod eſt eſſe in rerum natura. Eſſe enim intelligibile eſt ſecundum quid tantum. Prima propoſitio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non ſit prior negatione. Eſſe autem vnum eſt eſſe hoc: & non eſſe non hoc. vbi patet, quòd in ratione vnius clauditur negatio alterius extremæ contradictionis. Extrema igitur contradictionis,

rum horum eſt ſimpliciter, & alterum ſecundum quid. Quod enim ſecundum quid eſt ens (vt in potentia) eſt non ens ſimpliciter, id eſt actu: vel qđ eſt ens ſimpliciter in genere ſubſtantiæ, eſt non ens ſecundum quid, quantum ad aliquod eſſe accidentale. Similiter ergo quod eſt bonum ſecundum quid, eſt malum ſimpliciter, vel econuerſo: & ſimiliter quod eſt unũ ſimpliciter, eſt multa ſecũdũ quid & ecõuerſo.

B

Ad secvndvm. Dicẽdum, quòd duplex eſt totum. Quoddam homogeneum, quod componitur ex ſimilibus partibus: quoddam uero heterogeneum, quod componitur ex diſſimilibus partibus. In quo libet autẽ toto homegeneo, totum conſtituitur ex partibus [d] habentibus formam totius, ſicut quælibet pars aquæ eſt aqua: & talis eſt conſtitutio cõtinui ex ſuis partibus. In quolibet autem toto heterogeneo, quælibet pars caret forma totius. Nulla. n. pars domus eſt domus, nec aliqua pars hoĩs eſt homo. Et tale totum eſt multitudo. In quãtum ergo pars eius non habet formam multitudinis, componitur multitudo ex unitatibus, ſicut domus ex non domibus: non quòd unitates conſtituant multitudinẽ ſecundum id, quod habent de ratione indiuiſionis, prout opponuntur multitudini, ſed ſecundum hoc quod habent de entitate: ſicut & partes domus conſtituunt domum per hoc quod ſunt quædam corpora, nõ per hoc quod ſunt non domus.

C

D

Ad tertivm. Dicendum, quòd multum accipitur dupliciter. Vno modo abſolute, & ſic opponit uni. Alio modo ſecundum quorum eſt ipſa diuiſio, præcedunt naturaliter vnitatem. Primo enim eſt homo, & in eodem priori eſt non homo, in eſſe intelligibili. Et ſic eſt diuiſio. Deinde homo eſt homo, & non eſt homo. quod eſt eſſe vnum, id eſt indiuiſum. Non enim eſt diuiſum in ſe ita vt ſit homo & non homo.

A

¶ Penes priuationẽ enim huiuſmodi diuiſionis vnũquodq; eſt & dicitur vnũ. Si vnum priuatiuũ nomen eſt ſecundum veritatem, vt ſupponimus. Nullum autem inconueniẽs eſt negationem diuiſionis eſſe priorem negatione vnitatis. Quamuis impoſſibile ſit poſitionem diuiſionis in re, eſſe ante poſitionem vnitatis. Secunda autẽ propoſitio patet ex ſe. Non enim oportet ad hoc quod homo ſit, & intelligatur vnus, vt negatio hominis ſit ĩ aliqua natura, puta bouina aut cæleſti. Si enim ſolus homo eẽt, vn' nihilominus eſſet ſicut ante mundi creationẽ Deus erat vn'. Et De' in nulla erat re. Creatis autẽ aliis poſita, eſt diuiſio Dei a non Deo in rerum natura. De qua diuiſione dicit litera, quod non eſt prior ſimpliciter, vt patet ex calce reſponſionis, vbi dicitur: Secũdo, apprehendimus quod hoc ens nõ eſt illud ens, & ſic apprehendimus diuiſionem. Quid clarius? hoc ens non eſt illud ens dicẽdo, diuiſionem in rerũ natura expreſſit. Et ꝓpterea eandem diuiſionem dixit, quòd ſimplicia ex compoſitis diffinimus. Diuiſionem ergo tam realem quàm poſitiuã poſtpoſuit vnitati formaliter. Nõ autem cõtradictoriam

a
45
431

26

53
1. q. 103. artic. 3. Et 1. diſt. 2. art. 1. Et 2. diſt. 2. q. 1. art. 1. Et 1. contra. cap. 42. Et po. q. 3. art. 6. Et opuſ. 3. ca. 15. Et 12. Meta. ſi.

quòd importat exceſſum quẽdam, & ſic opponit' pauco. unde primo modo duo ſunt multa, non autem ſecundo.

Ad qvartvm. dicẽdum, quòd unum opponitur priuatiue multis, in quãtum in ratione multorum eſt quòd ſint diuiſa.

B ¶ Vnde oportet, quod diuiſio ſit prius unitate non ſimpliciter, ſed ſecundum rationem noſtræ apprehẽſionis [c]. Apprehẽdimus eni ſimplicia per compoſita. Vnde diffinimus punctum, cuius pars non eſt [c] uel principium lineæ. Sed multitudo etiam ſecundum rationem conſequenter ſe habet ad unum: quia diuiſa non intelligimus habere rationem multitudinis, niſi per hoc quòd utrique diuiſorum attribuimus unitatem. Vnde unum ponitur in diffinitione multitudinis, C non autem multitudo in diffinitione unius. Sed diuiſio cadit in intellectu ex ipſa negatione entis, ita ꝙ primo cadit in inlellectu ens [c]. Secundo quod hoc ens non eſt illud ens, & ſic ſecũdo apprehẽdimus diuiſionem. Tertio unum, quarto multitudinem.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit unus.

D Ad tertivm. Sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ ſit unus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem ſunt dij multi & domini multi.

¶ 2 Præt. Vnũ quod eſt principium numeri, non poteſt prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicet. ſimiliter, nec unum quod conuertitur cum ente: quia impor

in eſſe intelligibili.

¶ *Super Quæſtionis vndecimæ Articulum tertium.*

E TItulus quærit de vnitate numerali.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua affirmatiue. Deus eſt vnus, probatur tripliciter. Primo, Deus eodem modo formaliter eſt Deus & hic: ergo eſt vnus. antecedens patet ex q. 3. quia idem eſt omnino hic Deus & natura diuina, conſequentia probatur. Impoſſibile eſt plurificari hunc: ergo & Deum. Secundo, Deus eſt vniuerſaliter perfectus: ergo vnus, probatur conſequentia a deſtructione cõſequentis, ducendo ad oppoſitum antecedentis, vt clare patet in litera. Tertio, Deus omnia quæ in vniuerſo ſunt, per ſe reducit in vnum ordinem: ergo Deus eſt vnus.

¶ Quo ad primam partem, antecedens probatur: quia diuerſa non conueniunt in vnum ordinem niſi ab aliquo.

¶ Quo ad ſecundum vero ſic: Deus eſt perfectiſſimum & primũ principium: ergo eſt per ſe & non per accidens principium. conſequentia vero probatur dupliciter. Tum quia melius per vnum diſponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius non eſt cauſa per ſe niſi vnum, per accidens autem plura.

¶ Super

¶ *Super Quaestionis vndecimae Articulum quartum.*

TItulus clarᵉ ex dictis

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue, Deus est maximè vnus: probatur. Deus est maximè ens & maximè indiuisus. ergo. antecedens probatur. quo ad primam partem: quia est ipsum esse. quo ad secundã, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequẽtia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionẽ: omnia clara sunt in litera.

¶ In respõsione ad primũ dubium est, quo modo priuatio suscipit magis & minus, propter diuisionem. Ipsa enim diuisio, negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

Q. 3. art. 3.

Q. 4. art. 2.

¶ Ad hoc respondetur breuiter, q diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale distat a lapide quam boue. Et propterea, maior est diuisio inter hominem & lapidem: & propterea minor est vnitas generis in quo cõueniũt homo & lapis, vt patet.

502

tat priuationem, & omnis priuatio F imperfectio est, quæ Deo non competit. Nõ est igitur dicẽdum, quòd Deus sit unus.

SED CONTRA. Est q dicitur Deut. 6. Audi Israel; Dominus Deus tuus unus est.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deũ esse unum ex ttibus demonstratur. Primo quidem ex eius simplicitate. Manifestum est enim quòd illud unde aliquid singulare, est hoc aliquid, nullo modo est multis cõmunicabile. Illud enim G unde sortes est homo, multis communicari potest: sed id, unde est hic homo, non potest communicari nisi uni tantum. Si ergo sor. p id esset homo, p quod est hic homo, sicut non possunt esse plures sortes, ita nõ possent esse plures homines. Hoc autẽ conuenit Deo. nam ipse Deus est sua natura, ut supra ostensum est*. Secundũ igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secundo uero ex infinitate eius H perfectionis. Ostensum est enim supra*, quòd Deus comprehendit in se totam perfectionem essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo conueniret uni quod non alteri. & sic ille, in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures Deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti ueritate ponentes principium infinitum, posuerunt I unum tantum principium.

¶ Tertio ab unitate mundi. Omnia enim quæ sunt, inueniuntur esse ordinata ad inuicem, dum quædam quibusdã deseruiunt. Quæ aũt diuersa sunt, in unum ordinẽ non cõuenirẽt, nisi ab aliquo uno ordinarentur. Melius enim multa reducuntur in unum ordinem per unũ, quàm per multos: ᶜ quia p se vnius vnum est caussa, & multa non sunt caussa vnius nisi per accidens: inquantum scilicet sunt aliquo mo- K do vnum. Cum igitur illud, quod est primum, sit perfectissimum & per se, non per accidens, oportet quod primum reducens omnia in vnum ordinem sit vnum tantum. Et hoc est Deus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dicuntur dii multi secũdum errorem quorundam, qui multos deos colebant: existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiã singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, &c.

AD SECVNDVM dicendum, quòd unum secundum quod est principium numeri, non prædicatur de Deo, sed solum de his, quæ habent esse in materia ᶜ. 175
Vnum enim, quod est principium numeri, est de genere mathematicorum: quæ habent esse in materia: sed sunt secundum rationem a materia abstracta. Vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet a materia. Et licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostræ, non cognoscitur a nobis nisi per modum priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta de Deo prædicari, sicut quod est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur quod sit vnus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Deus sit maxime unus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q Deus non sit maxime unus. unum enim dicitur secundum priuationem diuisionis. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus nõ dicitur magis unus quàm alia, quæ sunt unum. 54
Q. 18. art. 3. c. & q. 39. art. 3. c. Et causis 1. 2. 1.

¶ 2 Præt. Nihil uidetur esse magis indiuisibile quàm id quod est indiuisibile actu & potentia, cuiusmodi est punctus & unitas. Sed in tantum dicitur aliquid magis unum, inquantum est indiuisibile. Ergo Deus non est magis unum quàm unitas & punctus. 52

¶ 3 Præt. Quod est per essentiam bonum, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiam suã unum, est maxime unum. Sed omne ens est unum per suam essentiã, ut patet per Philosophum in * 4. Metaphy. Ergo omne ens est maxime unum. Deus igitur nõ est magis unum quàm alia entia. 4. metaphys. tex. 3. tom. 3

SED CONTRA est, quod dicit Boe. quòd inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas diuinæ trinitatis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum unũ sit ens indiuisum, ad hoc quòd aliquid sit maxime unũ, oportet q sit & maxime ens, & maxime indiuisum. Vtrumque autem competit Deo. Est enim maxime ens, inquãtum est non habens aliquod esse determinatum per aliquam naturã, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maxime indiuisum, inquantum neque diuiditur actu, neq; potentia secundum quẽcunque modum diuisionis, cum sit omnibus modis simplex ut supra * ostensum est ᵉ. Vnde manifestum est quòd Deus est maxime unus. Q. 3. art. 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet priuatio secundum se non recipiat magis & minus, tamẽ secũdum quòd eius oppositum recipit magis & minus, etiam ipsa priuatiua dicuntur secundum magis & minus ᵉ. Secũdum igitur quod aliquid est magis diuisum uel diuisibile, uel minus, uel nullo modo, secundũ hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maxime vnum. 0 260

AD SECVNDVM dicendum, quod punctus & vnitas, quæ est principium numeri, non sunt maximè entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime unũ. Sicut enim subiectum non est maxime vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

AD TERTIVM dicendum, q licet omne ens sit vnum per suam substantiã, nõ tamẽ se habet æqualiter substãtia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero non.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis duodecimae Articulum primum.*

IN titulo, intellectus creatus non humanus, (& hoc bene nota) possit, absolute siue per potentiam in alio, siue in se, videre per essentiam, id est intelligere q diatiue: ita vt complete sciat terminare quæstionem quid est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid est videre illud per essentiam, complete autem dico terminare quid est, vt distinguitur contra incõplete: eo modo, quo sciens cõmunia prædicata essentialia alicuius incõplete scit. oportet enim scientẽ quid, habere omnia predicata quiditatiua vsque ad vltimam differentiam incluisiue. Et non sumo complete, id est comprehensiue, imo scire q d est, habet latitudinẽ quoad modum sciendi. Diuiditur enim in comprehendere & apprehẽdere. Et rursus apphendere habet multos gradus, vt infra patebit. Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione, vide primum cõtra gent. ca. 3. & tertium eiusdem ca. 4. & 5.

¶ In corpore 4. primo, ponitur causa dubitandi. secundo, recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est vna propositio, Deus est in se maxime cognoscibilis: propter excessum tamẽ eius respectu alterius, est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. secunda vero declaratur exemplo solis & visus,

¶ Aduerte hic, q cũ ex 2. Meta. habeatur, q difficultas cognoscendi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hic est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate: consonum fuit vt non prætermitteretur hic quòd causa dubii non est ex parte obiecti: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶ Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre dei essentiam: ratio eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Aduerte hic, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut philosophorum: quoniam saltem prima intelligentia creata cognoscit quid est Deus, apud Auic. quoniam ipse est illius proximum principium: sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto: & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt, disputat vt patebit.

A ¶ Quo ad tertium reprobatur opinio præfata dupliciter. Primo, si nullus intellectus creatus potest videre Deum: ergo vel nunquam suam beatitudinem obtinebit: vel beatitudo eius in alio consistit quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione, quæ est intelligere. consequẽs autẽ pro prima parte est manifeste impossibile, pro secunda est alienum à fide. Et ne hoc voluntarie dici videatur, probatur. Deus est principium essendi creaturæ rationali: ergo felicitas creaturæ rationalis consistit in coniunctione ad Deum. consequentia probatur: quia vnumquodque intantum est perfectũ inquantum suo coniungitur principio: & est ppositio sumpta ex lib. de causis.

¶ Circa probationem consequentiæ posset dubitari: quia arguit a superiori ad inferius affirmatiue, scilicet ab altissima operatione, quæ est intelligere, ad talem intellectionem. Sed facile respondetur: quia altissimæ operationis nomine, non intelligitur ipsum genus operis, puta intelligere vt superficies literæ præ se fert: sed summum illius generis, id est, intellectio altissima, &c. vn de nulla intercedit fallacia. Nec obstat, quòd determinauerit genus operis, hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in cõmuni, vt ex notioribus doctrinam traderet: & eandem esse rõnẽ quo ad hoc de intellectu creato omni innueret: imo & a minori argumentum faceret, si nanq; hoís beatitudo in intellectione altissima consistit, a fortiori aliorũ quoq; intellectualiũ felicitas altissima erit speculatio

¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem aduerte, quòd volens author aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidẽ, attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum, & consequentiam ratione deducit, & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

¶ Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre Deum: ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima consequentia relinquit per se nota. secũda aũt probatur: homini inest naturale desideriũ videndi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo,

QVAESTIO XII.

Quomodo Deus a nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

QVIA In superioribus cõsideraui ᵐ qualiter Deus sit secundum seipsum, restat cõsiderãdũ qualiter sit in cognitione nostra, id est, quomodo cognoscatur a creaturis. B

¶ Et circa hoc quæruntur 13.

¶ Primo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei.

¶ Secundo. Vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam.

¶ Tertio. Vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri. C

¶ Quarto. Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiẽs sit videre Dei essentiam.

¶ Quinto. Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiã indigeat aliquo lumine creato.

¶ Sexto. Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

¶ Septimo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehẽdere Dei essentiam.

¶ Octauo. Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam, omnia in ipsa cognoscat. D

¶ Nono. Vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat.

¶ Decimo. Vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt.

¶ Vndecimo. Vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei uidere. E

¶ Duodecimo. Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita possimus cognoscere.

Tertiodecimo. Vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti uita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum uidere per essentiam.

AD PRIMVM. Sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deum per essentiam uidere. Chryso. enim super Ioan. * exponens illud quod dicitur Ioan. 1. Deũ nemo vidit vnquã: sic dicit, ipsum quod est Deus non solum prophetæ, sed nec angeli uiderũt, nec arcangeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter uidere poterit quod increabile est? Dionys. etiã 1. cap. † de di no. loquens de Deo dicit, Neque sensus est eius, neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶ 2. Præt. Omne infinitum in quãtum huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, ut supra * ostensum est. ergo secundũ se est ignotus

¶ 3. Præ. Intellectus creatus nõ est. cognoscitiuus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens ᵉ. Sed Deus non est existens, sed supra existenria, ut dicit Dionys. ergo non est intellegibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶ 4. Præ. Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitũ sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est proportio itellectus creati ad Deũ: quia in finitũ distãt. ergo intellectus creatus nõ potest uidere essentiã Dei.

SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 3. uidebimus eum sicuti est.

si nanq; hoís beatitudo in intellectione altissima consistit, a fortiori aliorũ quoq; intellectualiũ felicitas altissima erit speculatio

¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem aduerte, quòd volens author aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidẽ, attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum, & consequentiam ratione deducit, & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

¶ Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre Deum: ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima consequentia relinquit per se nota. secũda aũt probatur: homini inest naturale desideriũ videndi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo,

Circa

Universidad de Diego Portales Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quod organa natura dedit cuilibet potentiæ quæ intus in anima posuit. Et in secundo cæli dicitur, quòd si astra haberent vim progressiuam, natura dedisset eis organa opportuna. Implicare igitur videtur, quod natura det desiderium visionis diuinæ. Et q̃ nõ possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis, homo, non naturaliter sed, obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

¶ Secundũ vero dubium est: quia concesso toto processu, non sequitur intentum: infert enim tãtum. ergo prima causa videri potest, & non, ergo Deus. Dicam enim, q̃ Deus inquantũ causa rerum, videri desideratur, & non secundũ substantiã suam in se. Et sic scietur nõ quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substãtia vt primus motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in cõpleméto scientiarũ.

¶ Ad euidentiã horum scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatẽ. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desideratur visionem Dei in se absolute. Si vero secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic, nouit quodãm effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autẽ effectibus, naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiam causæ. Et propterea desiderium visionis diuinę, (etsi nõ sit naturale intellectui creato absolute.) est tamen naturale ei suppositã reuelatione talium effectuũ. Et sic tam ratio hic allegata quam reliquæ rationes ad idem collectę, in cap. 50. tertii contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturę creatę, si Deum videre non possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia communis est cuilibet scientię, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientię, vt patet de quantitate in physicis.

Respondeo. Dicendum, quòd cum unumquodque sit cognoscibile secundum, d quòd est in actu: Deus qui est actu purus absque omni permistione potentiæ, quantum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quòd est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut sol, qui est maxime visibilis, videri non potest a vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam putauerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiã Dei videre potest. Sed hoc inconuenienter dicitur. cum enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus e, si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo cõsistet, quam in Deo. Quod est alienum a fide. In ipso enim est vltima pfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantũ enim vnumquodque perfectũ est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desideriũ naturæ e. Vnde simpliciter concedendum est q̃ beati Dei essentiam videant.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd vtraque authoritas loquitur de visione comprehensionis d, Vnde præmittit * Dionysius immediate ante verba proposita dicẽs: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehẽsibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysost. * parum post verba prędicta subdit, visionem hic dicit certissimam patris considerationẽ & comprehensionem tantam, quantam pater habet de filio.

Ad secvndvm. Dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundũ se c: quia omnis cognitio est p formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ nõ limitatę per materiam, est secũdum se maxime notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, vt ex superioribus patet. f

Ad tertivm. Dicendũ, quòd Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existẽs, sed quia est supra omne existens: in quantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

Ad qvartvm. Dicendũ, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo vnius ad alterum, proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturę ad Deũ inquãtum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc, intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

Articvlvs. II.

Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

Ad secvndvm. Sic procedit. Videtur, quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ 2 Præ. August. dicit 9. * de Trin. Cum Deum nouimus, sit aliqua

Constat autem ex secundo cõtra Gen. ca. 4. quòd creaturę nõ sunt de considerationẽ theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, prędestinãtur a Deo i Deũ, vt supremum omnium finem: aliquin non in ordine ad altissimam causam & propriã theologo theologica considerarentur, vt de se patet. a 437

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est: beati vident Dei essentiam. Nec aliter probatur quã reprobatione cõtradictorię. Oportet enim alteram contradictionis partem esse veram. q. 7. art. 1

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum secundum.*

In titulo aduerte, q̃ aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærẽdi. Quæritur enim infinite, An ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat. sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An Deus possit videri per aliquam similitudinẽ ex parte rei visæ, ideſt, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui colouratum.

¶ In corpore tria. Primo naturam visionis, quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi, manifestũ est ãt. Tertio epilogat expressius quædã manifestans.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quarum opportunum insinuatur.

¶ Primum est, numerus requisitorum ad diuisionem: & dicitur, quòd sunt duo scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ, & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est: quamuis alter negatus a corporalibus, quasi per hoc innueret, in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur. quòd est duplex, scilicet ex parte rei visę, & ex parte virtutis visiuæ: declaratur; secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse a re, visa virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visę, vt patet: quia effectus est similis causę. Ex his autẽ habes quatum, scilicet quòd visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visę. secundo per essentiam virtutis visiuę. tertio per similitudinẽ mediam repręsentantẽ rẽ visam visiuę virtuti: vt enim patet, ex dictis, tot modis contingit vnionem rei visę cum vidente variari. Verum vt literę cõsoni simus, nomine essentię virtutis visiuę, non intelligas tantum ipsam vim visiuã, sed quicquid se tenet ex parte eius. s. quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuę: siue illud sit lumẽ gratię, vel glorię. Totũ enim hoc alio vocabulo dicit similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quę subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secũdum duę conclusiones responsiuę quęsito pronuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuę. Secunda negatiua. Ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei visę. Prima conclusio probatur.

Deus est author intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentię diuinę: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima consequentia: quę nihilominus confirmatur per locum a diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur a signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysii. & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequẽtia vero patet per locum a minori. Secundo, nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertio sic, omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus. vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ Contra has rationes, quamuis Aureolus apud Capreolum in 4. distin. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repręsentando: cum tamen constet valde magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repręsentando, & supremi ordinis, & habẽs esse idem cum essentia atque infinitã. hæc enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, q̃ in distinctio inter per se & per accidens errandi occasionem præbet. Species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantię, vel accidẽtia, sed hoc accidit eis: verũ p se exigit talis spẽs quòd sit repręsentatiuum alterius non per modũ signi, quo niam quodlibet potest significare quod cunque: sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, cõuenerunt in hoc, quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciẽ esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Nunquam enim anima nostra domum quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quę sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visę, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit q̃ sit nobilior, aut saltem eque nobilis q̃ sit nobilitas modi essendi rei visę, vt inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic, habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literę descendẽdo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur, quũ consideratur quòd per accidens est in essendo. Per se vero, quum consideratur quòd est magis vel minus de articulata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasię: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat, quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literæ. Deus enim adeo eleuatę est naturę, vt omnis quouis modo dearticulata species, qualem oportet creatam quamcunque esse, inferioris sit ordinis per se, in quantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo vel in repręsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repręsentãdo: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est rei visę, & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secũdum modum essendi per accidens se habere ad substãtiale, aut accidẽtale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quidditatiue rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur q̃ species inferior non possit visionem facere superioris, quoniam angelus inferior videt forte superiorem naturaliter: sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc non potest. Constat enim

Deum

D. 761. 17 ca. 1. de diuinom. aliquãtulum a principio. D. 366. Readẽ homil. 14. parum ante medium tom. 3. 311 56 4. di. 49 q. 2. art. 1. Et veri. q. 8. art. 1 Et quo. 7. art. 1. & 3. contra. ca. 49 & opuſ. 3. c. 105 * lib. 9. de Trin. cap. 11. circa medium, tom. 3. *15. de Trin. cap. 9. parum a medio, tomo. 3. D. 485. C 65 420 ca. 1. nõ multum procul a principio. D. 461. Q. 3. art. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis altioris esse, etiam apud philosophos, vt patet in 12. Metaph. comment. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus in mente oportet, quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quòd sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum. Nec vult ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. Sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo essendi. Alioquin, similis non esset species quidditati diuinæ. sed repugnaret aliquid esse secùdum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem, in illo modo essendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nãque Dei quidditatiuam oportet esse nõ hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum ali quid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit, non habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adæquate infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea, quòd vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S. Tho. ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ deesse creato liquido negando probauerat, ad talem & talem essendi conditionem creatam adaptare. Sed alii decepti sunt, vt dictum est propter non distinguere inter per se & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet reptæsentatiua: confirmaturque primum authoritate scripturæ.

¶ Aduerte quòd licet superficietenus consideranti appareat, q̃ similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem in quantum similitudo est: quoniam non ponitur vt assimilet, sed vt confortet eleuetque intellectum. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur in quantum similitudo non vt repræsentandi actũ habeat, sed constituẽdi in esse simili ipsi Deo quasi eiusdem rationis. Oportet enim videntem Deum, esse Deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constitutiuum autem intellectus creati in esse diuino, est ipsum gloriæ lumen: & propterea merito similitudo hæc a sanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, q̃ beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbũ de his, quæ in Deo videntur. Cum. n. verbũ sit similitudo expressa, & clarius præsentans rem conceptam, quam species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ: multo magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnem aliam speciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non viderent vt in litera dicitur.

¶ In responsione ad tertium. Aduerte quòd hic ponitur essentia diuina constituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, duplciter exponi potest. Primo secundum communem cursum iudicantium de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur, quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secundo vt gerit vicem intelligibilis. Et quòd primum per accidens cõcurrit ad intelligere, secundum vero per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionem. Et propterea, si inuenitur obiectum, per seipsum potens comprincipiare intellectionem cum tali intellectu, ipsum per seipsum dicitur vniri intellectui, & facere ipsum in actu: absque hoc, quòd det esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis, vilem nimis aspicere videor naturam cognoscitiuam, si de ea quasi de naturalibus agentibus iudicatur. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quæ est infima testatur, dum ad omnes positionis differentias simul mouet, quanto magis intellectus? Dicendum est ergo, quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habeant quasi duo partialia agentia: quorum alterum substantiam, alterum speciem intellectioni præbet: hæc tamẽ proportio non est prima, sed ante ipsam est, quòd se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis saluetur, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis vnum, quam ex materia & forma, vt Auerr. in tertio de anima recte docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus videns Deum, prius natura sit Deus, & tamen nulla intentio intellecta sit in eo: & post videat Deum. Vt autem in tertio contra Gent. capit. 51. dicitur, essentia diuina, etsi nullius forma esse possit in genere entium, id est in essendo: potest tamen esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidem redditur pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilium: quia est ipsa veritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibili, vt habes ibi diffuse. Hic vero assignatur pro causa: quia est ipsum esse, & intendit iudicio meo, quòd ex hoc quòd natura aliqua non est suum esse, habet quòd non sit omne suum esse. Et per oppositum, ex hoc quòd natura aliqua est ipsum esse, habet quòd sit omne suum esse. suum autem dico, id est, sui ordinis. Ex his enim, subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet: cognitio quidditatiua non fit nisi per esse eiusdem vel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifeste sequitur, quòd essentia diuina habet hoc singulare, quod est illud esse intelligibile, quod existimaretur dare intellectui, si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, habet & quòd sit, & quòd sit forma intelligibilis seipsa respectu intellectus videntis ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem vniri perfecte intellectui, non est ipsam inhærere intellectui: quoniam ista vnio constituit intellectum non in actu, sed in habitu. sed est ipsum constituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur species intelligibilis vt sic, vt intelligens sit intellectum in actu completo. Ipsam autem constituere in actu secundo, est ipsam non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum vt forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idem est, esse materiæ & formæ diuersimode, vt patet de lumine in

b. 485.

25

D. 986.

D. 1082.

ne in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita species intelligibilis, si actu est in genere intelligibili, est intelligendi principium. Ita quòd in telligere est vt ipsius esse. Et propterea quamuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tamen & potior, est proportio ipsius formalis, quam actiua. Speciem igitur vniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quod est esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfecte ipsum cognitum. Cognoscere namque aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuini balbutiendo ascendẽtes dicimus, quòd diuinam essentiam vniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu in genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu vltimo, ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autem sufficiẽter fit subsstantia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum: & principium visionis formale. Dixi autem sublatis imperfectionibus: q̃a visio beata nõ est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset: sicut esset speciei intelligibilis creatæ, si poneretur.

57 4. di. 49 q. 2 art. 2.

Lib. 22. de Ciuit. Dei, ca. 29. circa mediũ, to. 5

Epist. 112. cap. 9. to. 2.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulum tertium.*

Art. sequẽti & Q. 78.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio negatiue respõsiua quæsito. Impossibile est Deum videri sensu

Q. 3. art. 1

visus, & quacunque alia vi sensitiua partis, probatur. Potetia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori. ergo non se extendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. antecedens patet, consequentia prima probatur: q̃a actus proportionatur ei cuius est actus secunda patet ex secũda: tertia, quia Deus, est omnino incorporeus. omnia plana sunt.

Eodem lib. 22. cap. 29. tom. 6.

ARTICVLVS. III.

Vtrum essentia Dei uideri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd essentia Dei uideri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea uidebo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te.

¶ 2 Præterea, Augustinus dicit ultimo. * de ciuitate Dei, cap. 29. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non ut acutius uideant, quàm quidam perhibentur uidere, serpentes uel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia uigeant, nihil aliud possunt uidere quàm corpora: sed ut uideant & incorporalia. Quicunque autem potest uidere incorporalia, potest eleuari ad uidendum Deum: ergo oculus glorificatus potest uidere Deum.

¶ 3 Præterea, deus potest uideri ab homine uisione imaginaria. dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedentem super sol, &c. Sed uisio imaginaria a sensu originem habet: phantasia enim est motus factus a sensu secundum actum, ut dicitur in tertio de anima: ergo deus sensibili uisione uideri potest.

SED CONTRA est quod dicit Augustinus in * libro de videndo Deum ad Paulinam. Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorum vita, sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infra dicetur.

* Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra * ostensum est. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea uidebo Deum Saluatorem meum: non intelligitur, quòd oculo carnis sit Deum uisurus, sed quòd in carne existens post resurrectionem uisurus sit Deum. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mentis: sicut Ephes. 1. dicit Apostolus: Det uobis spiritum sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis uestri.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Augustinus loquitur inquirendo in uerbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc * quod præmittitur. longe itaque potentiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos uidebitur incorporea illa natura. Sed postmodum hoc determinat dicens: Valde credibile est sic, nos uisuros mundana tunc corpora cæli noui & terræ nouæ, ut Deum ubique præsentem: & uniuersa etiam corporalia gubernantem clarissima perspicuitate uideamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed sicut homines, inter quos uiuentes motusque uitales exercentes uiuimus: mox ut aspicimus, non credimus uidere; sed uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum uisuros: sicut nunc oculi nostri uident alicuius uitam. Vita autem non uidetur oculo corporali, sicut per se uisibile, sed sicut sensibile per accidens. Quod quidem a sensu non cognoscitur, sed statim cum sensu ab aliqua alia uirtute cognoscitiua. Quòd autem statim uisis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatis.

AD TERTIVM dicendum, quòd in uisione imaginaria non uidetur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum, secundum aliquem modum similitudinis, prout in scripturis diuinis, diuina, per res sensibiles, metaphorice describuntur.

¶ *Super Quæſtionis duodecimae Articulum quartum.*

IN titulo nihil eſt obſcurum aduertẽtibus, quòd ly per ſua naturalia, denotat cauſam ſufficientem.

¶ In corpore eſt vnica cõcluſio reſpõſiua quæſito negatiue. Impoſſibile eſt ꝙ aliquis itellectus creatus per ſua naturalia eſſentiã Dei videat. Probatur vnica rõne ſic. Cognitio fit ſm quòd cognitũ eſt in cognoſcente: ergo ſecundum modũ cognoſcentis: ergo ſecundum modum naturę ipſius cognoſcentis. ergo ſi modus eſſendi alicuius rei cognitę excedat modum naturæ cognoſcentis, cognitio illius rei, eſt ſupra naturam illius cognoſcentis. ergo cognoſcere ipſum eſſe ſubſiſtens, eſt ſupra facultatem naturalem cuiuſcunq; intellectus creati, ſolique intellectui diuino connaturale: ergo itellectus creatus non poteſt Deũ per eſſentiam videre, niſi per gratiam. Prima conſequentia probatur: quia cognitum eſt in cognoſcẽte ſecundum modum cognoſcentis: ſecunda vero relinquitur nota. tertia autem manifeſte ſequitur ex pręcedentibus, & nihilominus, in litera declaratur, & a poſteriori inductiue probatur, diſtinguẽdo modos eſſendi rerum cognoſcibilium, vt ſic in tres, & oſtendendo eos proportionaliter reſpondere tribus modis eſſendi naturæ cognoſcitiuę, vt clare patet in litera. quarta autem conſequẽtia probatur: quia nulla creatura eſt ſuum eſſe, ſed habet eſſe participatum. vltima autem eſt per ſe nota.

58
4. diſt. 49. q. 2. art. 6. Et veri q. 8 articul. 3. Et 3. contra c. 50.
*cap. 4. p. 4. parum ante mediũ.
Art. 1. huius quęſt.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum aliquis intellectus creatus per ſua naturalia diuinam eſſentiam uidere poſſit.

AD QVARTVM Sic proceditur. Videtur quòd aliquis itellectus creatus per ſua naturalia diuinam eſſentiã videre poſſit. Dicit enim Dion. * 4. ca. de diui. no. ꝙ angelus eſt ſpeculum purum, clariſſimum, ſuſcipiens totã (ſi fas eſt dicere) pulchritudinem Dei. Sed unumquodque uidetur dum uidetur eius ſpeculum. Cum igitur angelus per ſua naturalia intelligat ſeipſum, uidetur quòd etiã per ſua naturalia intelligat diuinam eſſentiam.

¶ 2 Pręt. Illud qđ eſt maxime uiſibile, fit minus uiſibile nobis propter defectum noſtri uiſus, uel corporalis uel intellectualis. Sed intellectus angeli non patitur aliquẽ defectũ. Cũ ergo Deus ſecundũ ſe ſit maxime intelligibilis, videtur ꝙ ab angelo ſit maxime itelligibilis. Si igit̃ alia intelligibilia p̃ ſua nãlia intelligere p̃ot, multo magis Deũ.

¶ 3 Præt. Senſus corporeus non poteſt eleuari ad intelligẽdam ſubſtãtiã incorpoream: quia eſt ſupra eius naturã. Si igitur uidere Deũ per eſſentiam ſit ſupra naturã cuiuſlibet intellectus creati, uidetur ꝙ nullus intellectus creatus ad uidendum Dei eſſentiam pertingere poſſit. Quod eſt erroneũ, ut ex ſupradictis patet*. Videtur ergo ꝙ intellectui creato ſit naturale diuinam eſſentia uidere.

SED CONTRA eſt quod dicitur Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, ſecundum illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cogn. te ſolum verum Deum, &c. Ergo videre Dei eſſentiã, cõuenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ impoſſibile eſt ꝙ aliquis intellectus creatus per ſua naturalia eſſentiã Dei videat. Cognitio enim contingit ſecundum quòd cognitum eſt in cognoſcẽte. Cognitum autẽ eſt in cognoſcente ſecundum G modũ cognoſcentis. Vnde cuiuſlibet cognoſcentis cognitio eſt ſecũdum modum ſuæ naturę. Si igitur modus eſſendi alicuius rei cognitæ excedat modũ naturæ cognoſcẽtis, oportet ꝙ cognitio illius rei ſit ſupra naturam illius cognoſcẽtis. Eſt autẽ multiplex modus eſſendi rerum. Quædã.n. ſunt, quorũ natura non habet eſſe niſi in hac materia indiuiduali, & hmõi ſunt oĩa corporalia: Quædã vero ſunt, quorum naturæ ſunt per ſe ſubſiſten- H tes, nõ in materia aliqua, quę tamẽ nõ ſunt ſuũ eſſe, ſed ſunt eſſe habẽtes. Et hmõi ſunt ſubſtantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius aũt Dei proprius modus eſſendi eſt, vt ſit ſuũ eſſe ſubſiſtens. Ea igitur, quæ non habent eſſe niſi in materia indiuiduali, cognoſcere eſt nobis connaturale[e], eo ꝙ anima noſtra per quam cognoſcimus eſt forma alicuius materiæ. Quæ tamẽ habet duas virtutes cognoſcitiuas. Vnam, q̃ eſt actus alicuius I corporei organi. Et huic connaturale eſt cognoſcere res ſecundũ ꝙ ſunt in materia indiuiduali. Vnde ſenſus non cognoſcit niſi ſingularia. Alia vero virtus cognoſcitiua eius eſt intellectus, qui nõ ẽ actus alicuius organi corporalis. Vnde p̃ intellectũ connaturale eſt nobis cognoſcere[d] naturas, q̃ quidẽ non habẽt eſſe niſi in materia idiuiduali, nõ tamen ſecundũ ꝙ ſunt in materia indiuiduali, ſed ſecundum ꝙ abſtrahuntur ab ea per conſidera- K tionem intellectus. Vnde ſecundũ itellectũ poſſumus cognoſcere hu-

281. 26 42
D. 752.

¶ Circa declarationem ac probationem tertiæ conſequentię aduerte duo. Primo quòd licet in litera ponantur tres tantum modi eſſendi ex parte rei cognitæ. ſcilicet eſſe in hac materia, & eſſe ſine materia, & eſſe ipſum eſſe ſubſiſtens, id eſt ſine omni potentia: quia tamẽ primus modus diſtinguitur, nõ in plures modos eſſendi, & ideo tres tantum ſunt, ſed in duos modos, quorum alter eſt rei, alter rationis, ſcilicet eſſe in hac materia, & abſtrahere ab illa, ſeu ſingulariter, & vniuerſaliter: & ſingularia vt ſic ad naturam ſpectant cognoſcitiuam cuius eſt eſſe actum corporis, quia ad ſenſitiuam: vniuerſalia vero ad naturam, quæ quodammodo eſt in corpore, & quodammodo nõ, quia ad intellectiuam humanam, quę partim eſt ſeparata & partim coniuncta, vt dicitur in ſecun- F do phy. tex. 26. ideo ordines cognoſcentiũ multiplicari poſſunt ſecundum modos eſſendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quã ſenſus: ex hoc tñ nihil deperit rationis efficacię. Tum quia ſicut vniuerſale & ſingulare ad vnum eſſendi modum ſpectant, ſcilicet ad eſſe in materia, ita anima ſenſitiua & humana ad vnum modum eſſendi pertinent, ſcilicet ad eſſe formam, ꝙ quid erat eſſe, & perfectionẽ corporis phyſici, vt in ſecundo de anima probatur. Tũ q a ex his optime habetur ꝙ modus eſſendi naturæ cognitæ, nũquã excedit modũ naturę cognoſcẽtis: quod eſt intentũ. Secundo aduerte, ꝙ ex hoc proceſſu literæ inducẽdo ex ſingularibus & ſenſu: vniuerſalibus & intellectu humano, ſubſtantiis immaterialibus & intellectibus ſeparatis optime infertur, ꝙ modus eſſendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoſcentis: & eſt ſignũ, ꝙ ille exceſſus eſt cauſa nõ cognitionis vt in probatione conſequentiæ a priori eſt aſſumptũ, & ſic optime infertur: ergo cognitio ipſius eſſe per ſe ſubſiſtẽtis, ſoli intellectui diuino eſt cõnaturalis, ac per hoc ſupra cęteros eſt.

¶ Circa tertiã conſequẽtiam dubium occurrit. Scotus ſiquidem in 4. diſt. 49. quæſtio. 11. & in primo diſt. 3. q. 3. & in quolibet. quæſ. 14. art. 2. eam impugnat, ad diuerſa tamen propoſita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectum noſtrum reſpectu ſui naturalis obiecti: in quarto autem reſpectu eſſentiæ diuinæ & intellectus creati.

¶ Arguit ergo ſic primo. conditionalis illa nõ ſequit̃ ex p̃miſſis ergo antecedẽs p̃batur: quia ex hoc quod cognitũ eſt in cognoſcente ſm modũ naturæ cognoſcentis, nihil aliud habet̃, niſi ꝙ cognitio eſt perfectio proportionata cognoſcẽti: & ſimiliter obiectum cognitionis. Ex hoc aũt nõ ſequit̃ æqualitas intẽta. ſ. ꝙ cognoſcẽtis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et cõfirmatur. Ex p̃portioue inter obiectũ & potẽtiã ſequit̃ magis diſſimilitudo & inæqualitas: ſicut inter motiuũ & mobile, & materiã & formã. Talis ſiquidẽ eſt proportio inter potẽtiã & obiectum. vnde oculus videt & cælũ & terrã: & tñ nõ habet modum eſſendi ſimilem cælo & terræ, quum illud ſit incorruptibile, & magis

ad

ad propoſitum: idea lapidis nõ eſt ſimilis lapidi in modo eſſendi.

¶ Secundo, quia ſi illa conditionalis eſſet vera: ſequeretur quòd angelus inferior non cognoſceret ſuperiorem: quia modus eſſendi ſuperioris excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa ſequitur, quòd intellectus creatus, etiam illuſtrat⁹ lumine gloriæ, non poſſet videre Deum. probatur ſequela: quia modus eſſendi Dei excedit modum eſſendi toti⁹ huius. ſ. intellect⁹ illuſtrati & habituati, &cæt.

¶ Quarto, ſpãliter arguit cõtra eã vt applicatur ad intellectũ nr̃um & obiectũ in lr̃a aſſignatũ: quia ſi iſta conditionalis ẽ vera ex natura potẽtiæ cognoſcitiuæ. ſequitur, ꝙ beati nunquam videbũt Deũ. probatur ſequela, quia nulla potentia p̃t eleuari ſupra ſuũ obiectum adęquatũ. viſus.n. non p̃ot eleuari ad vidẽdum fantaſma, nec aliquis habitus aut vis ſuperaddita p̃t eleuare potentiam ſupra ſuum obiectum, ſed infra obiecti latitudinem: qm̃ potentia prius reſpicit obiectũ ex ſe, quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimo addit, ꝙ arguit lr̃a ex p̃poſitionibus non ſyllogiſticis.

¶ Ad euidentiã horũ ſcito, quod ut in q. 14. latius dicetur: radicaliter initium cognitionis eſt, ex eo ꝙ natura aliqua eſt nõ ſolum ipſa, ſed alia. Et quoniam eſſe alia non cõtingit vno tm̃ modo, diuerſi ordines cognoſcentium ſurgunt ex diuerſis modis eſſendi alia. Diuerſi autem modi eſſendi alia, ſurgunt ex diuerſis gradibus ipſarum naturarum. Quæ ſunt non ſolũ ipſæ, ſed alia. Et propterea ſecundum diuerſum ordinem ipſarum naturarum cognoſcẽtium oportet ponere diuerſos modos, quibus cognoſcens eſt cognitum. Et ex hoc manifeſte ſequitur, quòd eſſe cognitum modificatur ſecũdum modum naturæ cognoſcentis, & non ecõuerſo. Et quia cognitio naturalis ſequitur modum, quo naturaliter cognoſcens eſt cognitum: idcirco oportet quòd menſura naturalis cognitionis ſit ipſa cognoſcentis natura. verbi gratia, anima humana eſt ſubſtantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter ſortitur, quòd ſint infimo modo intellecta, ea quæ cognoſcenda ſunt. Et hinc ſurgit, quòd ipſam oportet eſſe cognitam dearticulate, iuxta ipſorum naturas: & hinc ſurgit, ꝙ ipſam oportet habere cognita a phantaſmatibus: & conſequenter ꝙ capacitas eius naturalis non extendat ſe ad hoc, quòd ſit illa cognoſcibilia, quæ ſunt ſeparata a materia. Angelus autẽ, quia eleuatioris eſt eſſentiæ, vtputa materiam nullo modo requirẽtis ad ſui modi eſſendi perfectionem, & ipſe eſt alia excellentiori modo quàm anima noſtra: vnde eſt hæc materialia & inferiora eminenter, ſuperiora autem participatiue. Et hæc eſt radix rationis factæ in litera: quę fundatur ſupra hoc, quòd cognitum eſt in cognoſcente ſecundum modum naturæ cognoſcentis: & quòd cognitio ſit, ſecundum modum quo cognitum eſt in cognoſcente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his ſequitur, quòd ſi cognoſcentis natura eſt inferioris ordinis, quàm ſit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad viſionem illius ſe extendere, eo quòd non eſt illud niſi modo pro- A prio ſibi: quod eſt non eſſe illud, niſi diminuta quadam participatione: quæ ad viſionem non ſufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile ſoluuntur, terminos literæ prius notantibus. Eſt ſiquidem hic ſermo non de cognitione vniuerſaliter, ſed de viſione, id eſt, cognitione complete quidditatiua. Rurſusq; ſermo eſt de huiuſmodi cognitione, non quocunq; modo poſſibili. ſed ex propria natura cognoſcentis ſufficienter. Modus autem eſſendi cognoſcentis & cogniti, non ſm ſpeciem, ſed genus, aut quaſi genus ſumitur. Et ex his ſequitur ꝙ obiecta, q̃ aſſignantur potentiis, non ſunt obiecta adequata extenſiue, ſed ſunt obiecta adæquata intenſiue naturaliter: quia ſupra illa non poteſt naturaliter potentia quidditatiuè penetrare, ſed infra.

¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, ꝙ optime illa conditionalis ſequitur ex præmiſſis ſubtiliter intellectis, vt expoſitum eſt. Ex hoc.n. ꝙ cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoſcenti, manifeſte ſequitur, ꝙ natura cognoſcẽs, non poteſt eſſe inferioris ordinis, quàm ſit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue. Talis namque cognitio iferiores vires excedit. Nec eſt verum quòd Scotus imponit literę. ſ. ꝙ velit æqualitatẽ ſeu ſimilitudinem inter cognitum & naturã cognoſcitiuam ſecũdum ſe. Hoc enim nec ſomniauimus, ſed litera hîc docuit, quòd inter cognitum & naturam cognoſcitiuam ſecundum ſe exigitur non exceſſus ex parte cogniti: & vt dictum eſt, ſermo eſt de non exceſſu in modo eſſendi generico, & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad oppoſita reſpondere. Intellectus ſiquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere, & pluſquàm genere: & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autem de oculo reſpectu cœli affertur, puerile eſt: quoniam cœlum vt viſibile non habet alium eſſendi modum, quam mixtum. vtrumque enim eſt ſingulare ſenſibile, &c. Corrupti- E bile autem, & incorruptibile ſunt differentiæ accidentales viſibilis vt ſic: quemadmodum & cæteræ ſubſtantiales differentiæ accidunt viſibili, cum ſubſtantia ſit per accidens viſibilis. vnde viſus non videt aliquod viſibile excedens ipſum in modo eſſendi: quod eſt intentum literæ.

¶ Ad ſecundam vero obiectionem negatur ſequela: quia Angeli non differunt inter ſe in modo eſſendi genericè, ſed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc quod ſunt formæ, non in materia omnino.

¶ Ad tertiam ſimiliter negatur ſequela: quoniam exceſſus obiecti ſupra modum cognoſcentis non aſſignatur in litera pro cauſa viſionis obiecti quomodocumque, ſed ex propriis viribus cognoſcentis. Argumentum autem ſupponit eſſe cauſam non viſionis abſolute, & ideo peccat ſm non cauſam, vt cauſam.

¶ Ad quartam negatur quoque ſequela: quoniam (vt iam patet) de obiecto non quocumque quidditatiue cognoſcibili naturaliter eſt ſermo. Concedo autem, quòd intellectus ex natura ſua, non poteſt quidditatiue cognoſcere altius quid,

422
D. 143
Art. 2. hui⁹ quæſt.

iuſmodi res in vniuerſali: quod eſt ſupra facultatem ſenſus. Intellectui autem angelico, cõnaturale eſt cognoſcere naturas non in materia exiſtentes[e]. Quod eſt ſupra naturalem facultatem intellectus animę humanę, ſecundum ſtatum præſentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo quòd cognoſce- B reipſum eſſe ſubſiſtens, ſit cõnaturale ſoli intellectui diuino, & quòd ſit ſupra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati[e]: quia nulla creatura eſt ſuum eſſe, ſed habet eſſe participatum. Non igitur poteſt[d] intellectus creatus, Deum per eſſentiam videre, niſi inquantum Deus per ſuam gratiam ſe intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipſo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iſte modus cognoſcen- C di Deum, eſt angelo connaturalis, vt ſcilicet cognoſcat eum per ſimilitudinem eius in ipſo angelo refulgentem. Sed cognoſcere Deum per aliquam ſimilitudinem creatã non eſt cognoſcere eſſentiam Dei, vt ſupra oſtenſum eſt*. Vnde non ſequitur, quòd angelus per ſua naturalia poſſit cognoſcere eſſentiam Dei.

AD II. dicendũ, ꝙ intellectus angeli non habet defectum, ſi defe- D ctus accipiatur priuatiue, vt. ſ. careat eo quod habere debet. Si vero accipiatur negatiue, ſic quælibet creatura inuenitur deficiens, Deo comparata, dum non habet illam excellentiã, quæ inuenitur in Deo.

AD III. dicendum, ꝙ ſenſus viſus, quia omnino materialis eſt, nullo modo eleuari poteſt ad aliquid immateriale. Sed intellectus noſter, vel angelicus, quia ſecun- B dum naturam a materia aliqualiter eleuatus eſt, poteſt vltra ſuam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Et huius ſignum eſt, quia viſus nullo modo poteſt in abſtractione cognoſcere id, qđ in concretione cognoſcit: nullo enim modo poteſt percipere naturam, niſi vt hanc. Sed intellectus noſter poteſt in abſtractione conſiderare, quod in concretione cognoſcit. Etſi enim cognoſcat res habentes formam in materia, tamen C reſoluit compoſitum in vtrumq;, & cõſiderat ipſam formam per ſe. Et ſimiliter intellectus angeli, licet connaturale ſit ei cognoſcere eſſe concretum in aliqua natura; tamen poteſt ipſum eſſe ſecernere per intellectũ, dũ cognoſcit quòd aliud eſt ipſe; & aliud eſt ſuum eſſe. Et ideo cum intellectus creatus per ſuã naturã, natus ſit apprehendere formam concretam, & eſſe concretum in abſtractione, per modum reſolutionis cuiuſdã: poteſt per gra- D tiam eleuari vt cognoſcat ſubſtantiam ſeparatam ſubſiſtentem, & eſſe ſeparatum ſubſiſtens.

quàm

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm sit natura animæ nostræ, cum quo tamen stat, q̃ põt per gratiam eleuari ad quidditatiue cognoscendum etiã Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscendũ aliquid quid ditatiue, quod est extra obiectum quidditatiue, cognoscibile a se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum, esset obiectum adæquatum ex tensiue, vt sonus respectu auditus, & ideo peccar. Iam em dictum est, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ ẽm proprias vires: & non de obiecto adæquato extensiue, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quib⁹ litera procedit, etsi non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

59
3. contra c. 51. 52. & 55. Et opus. 3. c. 105. & 4. dist. 49. q. 2. art. 7. Et ueri. q. 3. ar. 3. 14.

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectus creatus ad uidendum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum essentiam Dei, aliquo lumine creato nõ indigeat. Illud enim quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

¶ 2 Præt. Cum Deus videtur per medium, non uidetur per suam essentiam. Sed cum uidetur per aliquod lumen creatum, uidetur per medium. Ergo non uidetur per suam essentiam.

¶ 3 Præt. Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia uidetur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo alio lumine ad uidendum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad uidendum Dei essentiam, lumen superadditum requirat.

SED CONTRA est qđ dicitur in Psal. In lumine tuo uidebim⁹ lumẽ.

RESPON. Dicendum, quòd omne, quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam. [c] Sicut, si aer debeat accipere formam ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deũ per essentiam, ipsa essentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vñ oportet, q̃ aliqua dispositio supernaturalis [d] ei superaddatur ad hoc, q̃ eleuetur in tantam sublimitatem. Cum igitur virt⁹ naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt ostensum [e] est, oportet quòd ex diuina gratia supaccrescat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminationẽ intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et istud est lumen, de quo dicitur Apoc. 21. quòd claritas Dei illuminabit eam. s. societatẽ beatorũ Deum videntium. Et secundum hoc lumen, efficiuntur deiformes, id est Deo similes: secũdum illud primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

D. 910. D. 936.

Ari. præce-

ADPRIMVM ergo dicendũ, q̃ lumẽ creatũ, est necessariũ ad videndum Dei essentiam, non quòd p hoc lumẽ, Dei essentia intelligibilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est: sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendum per modum, quo potẽtia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut[d] etiam & lumen corporale necessarium est, in usu exteriori

In 4. dist. 49.

D. 361.

principiis alicuius, fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, a quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, a quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ: sed in esse intelligibili, est proportio proprii connaturalis ad naturam a qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis, atque factiua visionis diuinæ. Ad hæc enim duò lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam, vt formam intelligibilem. & similiter videre Deum, soli Deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur, diuinam essentiam, & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositio vltima, & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem: quia scilicet cuicunque naturale est vnum, & reliquum: & cui non vnum, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in 1. quæst. Prolo. primi sentent. volentis quòd naturale & supernaturale non distinguant res: sed habitudines ad causas actuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona Spiritus Sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia: non solum quia a solo agente supernaturali causari possunt: sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalis esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalis, imo diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distantia infinita inter Deum, & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum, sunt infiniti medii gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & istæ non: quamuis istæ magis conueniãt in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum, igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Q̃m sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ, soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Circa summum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam, vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis: sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, nõ tñ connaturale fit alteri. Sicut si lux acceptetur ppria qualitas solis, tota

¶ *Super Quaestionis duodecimæ Articulum quintum.*

IN titulo, intellectus creatus actu vel potentia indiget, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionẽ Dei. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam. probatur. intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinã pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem. ergo augmẽto gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedens patet ex art. 2. consequentia prima probatur ex illa maxima. Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturam, oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturã. declaraturq́; in natura aëris & ignis. secunda autem consequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndam Dei essentiam. tertia vero probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quòd declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur authoritate Apocalyps. 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd est facere deiformes: probaturq́; authoritate primæ Ioan. 3. Et sic declarauit an est, & quid est ipsius luminis.

I

¶ Circa illam maximam, nota q̃ aliquid esse supra naturam alicuius cõtingit dupl̃r. Vno modo dignitate, quòd. s. est supra gradum essentialem naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia. s. est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter, si primo modo sumitur, Deus tm̃ est. secundo autem modo, charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiue, quàm passiue: actiue quidem, quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiue vero, quia non possunt fieri aut pullulare a quacumque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

K

¶ Circa primæ consequentiæ probationem dubium est. Primo. quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus: & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsam antecedi ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadem rõne: & sic deinceps. Secundo oritur dubium: quia dato q̃ illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in vere formis & materiis. Modo essentia diuina non est vere forma intellectus creati videntis ipsum, cum non det formaliter illi esse vndique. ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi: quòd illa propositio est verissima de forma, quæ est vt terminus generationis: non autem de illa, q̃ est vt via ad terminũ. videmus enim in naturalibus, q̃ est eadẽ rõ vt materia disponatur p̃ forma substantiali terminante generationem: & pro accidentalib⁹ præuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore, & propterea non sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, q̃ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionem sicut formæ oportet esse dispositionẽ. Ad ẽm aũt dr per interemptionem: essentia namq; diuina est vere forma intelligibilis, & non naturalis: & ideo non oportet quòd det formali ter esse, sed q̃ det formaliter intelligere: speciei nanque intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. Nec solum essentia diuina est vere forma in esse intelligibili intellectus creati videtis ipsam, sed etiã est forma vt vltimus generationis termin⁹. Non enim est vt forma intelligibilis in habitu: sed in actu, cum qua intelligere nõ ponit in numerũ sicut nec esse ponit in numerum cũ forma cuius est. Non enim sunt duo termini generationis, forma & eius esse, sed

H

vnus: eodẽ quippe cursu ꝓportionaliter currit esse intelligibile.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ, aduerte, q̃ litera simul duo facit: dum & consequentia probat, & quasi aliud medium ad conclusionẽ innuit: probat quidẽ subintelligẽs, q̃ essentiam diuinam esse formã intellectus, & videre Deum, idẽ sint. Ac per hoc dispositio eleuans ad diuinam essentiam est id quod eleuat ad uidendum. Et consequenter, cum intellectus creatus sit insufficiens ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmẽtatio uirtutis intellectiuæ, reddẽs ipsam sufficientem ad uidendũ. Aliud quodammodo innuit mediũ pro quanto augmentũ hoc ad duo poni insinuatur: & ad disponendum intellectum: pro tam excelsa forma intelligibili: & ad uires pbẽdũ eidẽ, ut possit elicere actũ uisionis. Hoc. n. ẽm tangitur cũ de insufficiẽtia intellect⁹ ad uidendũ, & augmẽto uirtutis intellectiuæ sit mẽtio.

¶ Circa terminos cõsequẽtis nota primo ly augmẽtũ, ex 3. cõtra Ge. c. 53. q̃ dupl̃r ꝓt uirtus agentis augeri. Vno mõ p̃ simplicẽ intẽsionẽ, & sic aqua calida fit calidior. Alio mõ p̃ alteri⁹ formæ appositionẽ, sicut uirtus aëris auget p̃ superadditũ lumẽ. In ꝓposito est sermo de augmẽto scđo mõ, & nõ primo. Q̃m pria augmẽtatio ñ dat nisi opationẽ eiusdẽ rõnis, pfectiorẽ tñ: scđa aũt eleuat ad opationẽ alteri⁹ spẽi & genetis & ordinis q̃nque, ut patet. Scđo, ly gratuitũ. Cũ. n. qõ sit de intellectu tã creato q̃ creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati q̃ creabilis. Ac per hoc extra totum ordinem connaturalium, & consequenter q̃ sit de ordine gratuitorum non ex modo consequendi tm̃, ut uita resurgẽtiũ, sed ex ipsa substãtia seu quidditate sua, vt charitas.

¶ Contra hanc conclusionem multi arguunt: in primis Sco. in 3. dist. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primo, obiectum ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui uisionem, non eget lumine cogente sibi ad causandam uisionem. Deus est huiusmodi. ergo. Secundo: si lumen gloriæ ponitur ut forma, qua intellectus fiat & sit sufficiens ad uidendum Deum. ergo per aliquam formam creatam possibile esset naturaliter uidere Deum. probatur sequela: quia sicut cæcus miraculose illuminatus naturaliter uidet: ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter uidet Deũ. Lumẽ. n. glorię sicut q̃libet pfectio posita in intellectu, pficit intellectũ naturaliter, quamuis supernaturaliter ponat. Tertio, quia quicquid põt Deus mediante cã effectiua secunda, potest sine illa. Sed lumen glorię ponitur ut efficiat uisionẽ. ergo. Quarto, quia magis uidetur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei q̃ lumẽ gloriæ: sed illa non ponitur. ergo. probatur antecedens: quia illa esset ꝓp perfectionẽ intellectus, ut memoria est: istud aũt perficit in actu scđo, ad qđ sufficit obie ũ præsens in seipso, ut ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primo: lumen gloriæ ponitur ꝓp excellentiam obiecti super intellectũ creatũ, ut patet in litera huius articuli. ergo frustra: probatur cõsequentia: quia obiectum in infinitum excedit, nõ solũ intellectũ creatũ ẽm se, sed ét cũ tali lumine. Et cõsequẽter lumẽ tale ñ reddit intellectũ de

V

improportionato proportionatum. Secundo, quia quicquid A fit, frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei potest communicari homini in solis dispositionib. viæ. ergo non exigitur lumen gloriæ, quod est propria dispositio patriæ. Multa alia recitantur Apud Capreolum. dist. 49. q. 4. argumenta: quæ cõsulto omitto. aut. n. sup ponunt intellectum pure passiue cõcurrere ad visionem Dei: aut quia ex his facile soluuntur: vel a suis authoribus soluta sunt.

¶ Ad primum Scoti breuiter põt cõcedi totum: & dici q̃ indigentia nõ est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde cõsideratis vtriusque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandũ illud, Sentiã tene, sed linguã cohibe: simpliciter quidem nullum inconueniens est cõcedere, q̃ per aliquã formã creatam, non tamen vt speciem, intellectus ereatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principium proprii actus. Habens enim charitatem vt sic, naturaliter diligit Deum meritorie, &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium quàm cæteri habitus: signum autem naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Veruntamen ne errandi occasio sumatur, distinguẽdum est, quòd videre Deum naturaliter per aliquam formam creatam, potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu connaturalem. alio modo per formam creatam supernaturalem, & non solum supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum: secundo vero modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ: illuminatus quidem illo, naturalissime videt Deum: adeo vt impossibile sit, non videre illum stante lumine. Vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis, licet supernaturaliter data, hic vero D vis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertium negatur argumentum. est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur siquidem quid in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rem absolute: sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile, sicut si ar gueretur: Deus producit actum meritorium mediante volunte & charitate Petri. ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: q̃m memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte, quòd Scotus cum sequacibus nõ potest amplius in hac materia sustineri: q̃m in Clementina, ad nostrum, de hære. expresse erroris dãnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernis ecclesiam amplexã S. Tho doctrinam determinasse, non solum indigentiam luminis: sed cãm. s. vt eleuetur anima ad talem visionem, vt in litera dicitur. E

¶ Ad primum Durandi, concesso antecedente, negatur sequela. Ad probationem dicitur, q̃ ex peruersa interpretatione, p̃cedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit vno modo vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio: sed contra nullum militat. Alio modo: vt excessus non prohibeat attractionem potẽtiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumẽ gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra aũt hũc sensum, manifeste patet, pbationẽ nõ ꝓcedere. Quod si fiat vis in hoc, q̃ de non proportionato fieri dr proportionatus. Iã habita est rñsio in litera. in art. 1. in rãsione ad vltimum delarando, quomodo intelligitur ꝓportionis nomen in ꝓposito.

¶ Ad secundum dicitur, q̃ Durandus noluit intelligere illa S. Tho. verba, q. 2. artic. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis, alio modo per modum habitus. Primo modo, non ponit hominem extra viã Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera san. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. art. 11. ponit idẽ, quod in 4. & tamen in eisdem q. de ve. q. 13. art. 1. & q. 20. arti. 2. sic exponit. & similiter in 2. 2. q. 185. articu. 3. quare indubie sic tenendum est.

¶ In responsione ad tertium, quoniam subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse, quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam. esse connaturale est oriri, seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, vt ex 2. Phy sico. patet. & in motu elementorum apparet. Fieri vero cõ naturale est, q̃ id, quod non fluit ex principiis alicuius, C fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, a quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, a quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ: sed in esse intelligibili, est proportio proprii connaturalis ad naturam a qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis, atque factiua visionis diuinæ. Ad hæc enim duò lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam, vt formam intelligibilem. & similiter videre Deum, soli Deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur, diuinam essentiam, & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositio vltima, & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem: quia scilicet cuicunque naturale est vnum, & reliquum: & cui non vnum, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in 1. quæst. Prolo. primi sentent. volentis quòd naturale & supernaturale non distinguant res: sed habitudines ad causas actuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona Spiritus Sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia: non solum quia a solo agente supernaturali causari possunt: sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalis esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalis, imo diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distantia infinita inter Deum, & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum, sunt infiniti medii gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & istæ non: quamuis istæ magis conueniãt in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum, igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Q̃m sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ, soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Circa summum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam, vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis: sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, nõ tñ connaturale fit alteri. Sicut si lux acceptetur ppria qualitas solis, tota

Universidad de Deusto Biblioteca

latitudo lucis est connaturalis soli tantum: sed in summo incommunicabiliter, Citra summum vero communicabilis, non ita vt sit connaturale aliis: quia non vt fluat ab illis (si astra ponantur extranea naturæ a solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione a luce solari.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. scilicet Videntium Deũ vnus perfectiº videbit quàm alius. Secundo excludit falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundũ aduerte, quòd idem obiectum melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primo, quia per limpidiorem speciem ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aere melius videmus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secundo etiam oriri potest ex acutiore visu. patet. stante nanque identitate visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatem spectãt. litera ergo primam causam excludit sufficienter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem: secundam autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deũ vnus alio habet maiorem charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deũ quàm alius. Antecedens supponitur. prima consequentia nota est, ex terminis cũ secunda & tertia. charitas enim ipsa est, desiderium Dei. Desiderium autem constat præparationem magnam esse ad desiderati cõplexũ: lumen vero gloriæ ni

60
4. dist. 49. q. 2. arti. 4. & 3. cõt. c. 56.

li. 83. quæst. Q. 3 2. in princ. to. 4.

*Art. 3. huius quæst.

inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri a colore.

AD II dicendum, quòd lumẽ istud non requiritur ad videndum Dei essentiam quasi similitudo, in qua Deus videatur: sed quasi perfectio quædam intellectus confortãs ipsum ad vidẽdum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est medium, in quo Deus videatur: sed sub quo videtur. Et hoc non tollit immediatam visionem Dei.

AD III dicendum, quòd dispositio ad formam ignis, non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Vnde lumen gloriæ nõ potest esse naturale creaturæ, nisi creatur esset naturæ diuinæ: quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, vt dictum est.e

ARTICVLVS VI.

Vtrum uidentium essentiam Dei unus alio perfectius uideat.

AD SEXTVM sic procedit. Videtur, q videntium essentiã Dei, vnus alius perfectius non videat. Dicitur. n. 1. Ioan. 3. Videbimus Deum sicuti est: sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo pfectius & minus perfecte.

¶ 2 Præt. Augu. dicit in *lib. 83. q. quòd vnam rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus non sensu: *vt supra habitum est. Ergo videntium diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

¶ 3 Præt. Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: uel ex parte obiecti visibilis: uel ex parte potentiæ uisiuæ uidentis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in uidente recipitur. s. secundum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locũ non habet. Deus enim non per aliquam similitudinem: sed per eius essentiã præsens est intellectui essentiam eius uidenti. Relinquitur ergo, q si unus alio perfectius eum uideat: q hoc sit secundum differentiam potentiæ intellectiuæ. Et ita sequitur q cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eũ uideat. Quod est iuconueniens, cum hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

SED CONTRA est, quòd uita æterna in uisione Dei consistit: secundũ illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiam uident in uita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrariũ dicit Apostolus. 1. Corrin. 15. Stella differt a Stella in claritate.

RESPON. Dicendum, q uidẽtium Deum per essentiam unus alio perfectius eum uidebit. Quod quidem non erit p aliquam Dei similitudinem perfectiorem in uno q in alio: cum illa uisio non sit futura per aliquam similitudinem, *ut ostensum est. Sed hoc erit per hoc, q intellectus unius habebit maiorem uirtutem seu facultatem ad uidendum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi deum non competit intellectui creato secundum suam naturã: sed per lumẽ gloriæ: quod intellectum in quadã deiformitate constituit, *ut ex superioribus patet. Vñ intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum uidebit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati: Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum uidebit & beatior erit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, uidebimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum uisionis ex parte rei uisæ: ut sit sensus: uidebimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius uidebimus quod est eius essentia. Non autem determinat modum uisionis ex parte uidentis: ut sit sensus, quòd ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in Deo perfectus modus essendi.

Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur quòd rem unam unus alio melius non intelligit, hoc habet ueritatem si referatur ad modum rei intellectæ; quia quicunque intelligit rem esse aliter q̃ sit, non uere intelligit: nõ autem si referatur ad modũ intelligendi: quia intelligere unius est perfectius q̃ intelligere alterius.e

AD III. dicendum, quòd diuersitas uidendi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines: sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidem naturalem: sed gloriosam, ut dictum est.*

79

424
420

Art. præcedenti.

ARTICVLVS VII.

Vtrum uidentes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

61
4. dist. 49. q. 1. art. 3. Et 3. cõt. c. 53.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, ipsum com-

& uer. q. 8. artic. 2.

Epist. 112. ca. 9. circa principiũ, tomo. 2.

arti. præcedenti.

Art. 2. huius quæst.

Art. præcedenti.

Epist. 112. cap. 9. tomo. 2.

prehendant. Dicit enim Apost. Phil. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse, 1. Corin. 9. Sic curro, non quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens: sic currite vt comprehendatis.

¶ 2 Præt. Vt dicit August. in lib.* de videndo Deum ad Paulinam: illud comprehẽditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem; cum Deus sit simplex: ergo a quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter. contra. Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: *vt dictum est. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

SED CONTRA est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

RESPON. dicendum, quòd comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere vero mente Deum qualitercunque magna est beatitudo, *vt dicit August.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur. perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, nõ comprehenditur. puta, si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duob⁹ rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si vero aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc q a sapiẽtibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cogni

A tionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est, quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est, secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, * vt supra ostensum est, infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam, perfectius uel minus perfecte cognoscit, inquantum maiori uel minori lumine gloriæ perfunditur.e Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocũ que intellectu creato receptum nõ possit esse infinitũ, impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deũ infinite cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum[d] comprehendat.

q. 7. art. 1.

60

D. 668
D. 366

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo stricte & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehẽdẽte. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest: e vt aliquid finitum eum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secundum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui. n. attingit aliquem q̃n iam tenet ipsum: cõprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehendit a beatis, secundum illud Canti. 3. Tenui eum, nec dimittã. Et sic intelliguntˊ authoritates Apostoli de cõprehẽsione. Et hoc modo comprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ rñdet spei, sicut uisio fidei, & fruitio charitati. Non. n. apud nos omne quod uidetˊ iam tenetur uel habetur, quia uidentˊ interdum distantia, uel q̃ non sunt in potestate nostra. Neq; iterum omnibus, q habemus fruimur: uel quia non delectamur in eis: uel quia non sunt ultimus finis desiderij nostri: ut desiderium nostrum impleat & quietẽt. Sed hæc tria habent beati in Deo: qa & uidẽt ipsum: & uidẽdo tenẽt sibi præsentẽ in potestate habẽtes semper eum uidere: & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

AD II. dicendum, q non pp hoc Deus incomprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit, quod nõ uideatur: sed quia non ita perfecte uidetur sicut uisibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis ꝓpositio per aliquam ꝓbabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatũ, nec compositio: sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug.* diffiniendo cõprehensionem dicit, q totum comprehenditur uidendo: quod ita uidetur ut nihil eius lateat uidentem: aut cuius fines circumspici uel circumscribi possunt: tunc. n. fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finẽ in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

Loco citato in argumento.

AD III. dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita q̃ totus modus obiecti non cadat sub cognitione: sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis. e Qui igitur uidet Deum per essentiã, uidet hoc in eo quod infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, ut s. ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis ꝓbabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat.

60 e. 70 e. 424 430

ARTICVLVS VIII.

Vtrum uidentes Deum per essentiam omnia in Deo uideant.

62
4. dist. 49. art. 5. Et ver. q. 2. art. 4. & 3. cõt. c. 54. & 57.

A DOCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

videri possunt omnia in Deo : sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum. Antecedens patet, consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differētia intellectuū humanorū, circa ꝓpositū aliquod principium multarū cōclusionum. tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta aūt ꝓbatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

*Li.4.dial. c.33.in fin. & li.2. Moralium c.3.

in Deo videant. Dicit enim Grego.* in.4. dial. Quidest quod non videant, qui videntem omnia vident? sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

Item. Quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendēt, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ 2 Præt. Qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, ut dicitur* 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit uel facere potest, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ deus facit uel facere potest.

3. de Aīa, tex.7.to.2.

¶ 3 Præt. Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat: si igitur uidendo Deū non omnia sciat: non quietatur eius naturale desiderium. Et ita uidendo Deum non erit beata: quod est inconueniens. Videndo igitur Deum omnia scit.

SED CONTRA est, quòd angeli uident Deū per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purgantur a superioribus a nescientia: ut dicit Dionys.* 7. ca. Cæle. hierar. Ipsi etiā nesciunt futura contingentia & cogitationes cordium. hoc enim solius Dei est e. Non ergo quicunque uident Dei essentiam, uident omnia.

c.7. a med, a 521 288 289

q.12.art.6. quòd res sunt in Deo proprie vt in causa. Metaphorice autem vt in speculo, Deus enim est vere & proprie causa, nō vere & proprie speculum: sed metaphorice. Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculū, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, ꝓpter quam conditionem verbo Dei a patre procedenti speculum appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: vt pote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & August. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam, nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica, propter illam conditionem, quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ, & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu vero nouarum reuelationum, Deus non concurrit obiectiue: sed causaliter: & propterea omnino est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quod vere peccat secundum fallaciam consequentis: as si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito, quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta a specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorū: vt si dicamus, anima intellectiua repræsentat distincte formā corporeitatis, & formā mixti, & animā vegetatiuā, & animā sensitiuā, hæc.n.non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarū ad eam: sed ꝓ vnū & idē natura animæ intellectiuæ omnibus rndet: vt similis nō minus q̄ si singulorū ꝓpriū similitudinis fundamentum haberet: ita.n.repræsentat ꝓprias cōditiones cuiusq; , ac si singulorū adæquata esset species. Et ratio est: qa excedere non impedit perfectionē repræsentandi: nihil n.minus species albi repræsentaret ipsum si cum hoc ꝓ idē repræsētaret et nigrū. Peccat ergo rō dupliciter. Primo, qa ex sensu metaphorico arguit. Secundo, qa supponit q̄ distincte representare nō sit nisi distinctio ex parte repræsentantis. q̄ iā patet eē fallum: & i ꝓposito falsissimū. Deꝰ.n.gloriosus nō habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus ꝓ fectissimus cia vnitissime præhabēs & ex pfectione tā eminēte habet, q̄ ita est ꝓpriū exemplar huius, & illius, id est, ita ꝓpria huius & ꝓpria illius habet, ac si singulorum distinctū exēplar esset. Vñ cōsequētia literæ in telligit cū ly præcise: vt arguēdo dī. & optima est: qa i Deo oia alia a se nō sunt nisi idistincte & vnitissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc.n.est vere veritas ſm theologiā & philosophiā. vt in q. 14. S. Tho. dicet. Et bene nota. quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & aliis in eo existentibus aut visis loquens: & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

D. 277.

84

ar. præcedē ti.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3. dist. 14. q. 2. dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam cōsequentis, Quoniam dato quòd sit verum quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat, non ꝓpterea sequitur esse verum econuerso, s. quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus ꝓcessus fundatur super hac ꝓpositione subintellecta: & non super illa expresse posita in litera. Quòd autem ista ꝓpositio conuertens illā sit falsa, ꝓbat Scotus ibidem tripliciter in cōi. Primo, causa inquantum causa, nullam pfectionem accipit a causato: qa est prior. ergo cognitio principii, vt est causa, non perficitur per cognitionem conclusionum.

¶ Præterea. Accipio vnum principium cognitum, in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non aucta, possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non: si sic, habetur propositum: & si vna, pari rōne possunt aliæ in eo clausę scīri absque perfectiori notitia principii. si non, ergo in hoc gradu cognitum principium, nō est principium: quia nullius est principium.

¶ Præterea. Primo posteriorum quid est ſupponitur: & quia est passionis scitur: sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posteriorum. q.a. ergo notitia principii non fit perfectior ꝓpter hoc quòd facit scire principiatum.

¶ Du-

¶ Durandus quoque & Gottifre. contra eandem instant ꝓbatione m: ꝓ quanto innititur manifestationi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quo ad continere: qm̄ conclusiones continentur in principio, in potentia & confuse. in causa aūt prima, effectus continentur in actu & distincte. Tum quia nō est simile quo ad cognosci, qm̄ in principio non cognoscūtur conclusiones in actu: nisi facta deductione sub sumptione, applicatione &c. in prima autem causa simpliciter effectꝰ videntur.

¶ Ad horum euidētiam scito: quod videri aliquid pōt dupliciter. Vno mō in seipso obiectiue: sicut speculū oppositū visui vł in seipso. Alio modo in alio obiecto: sicut res post tergum videntis sitæ. videntur in speculo. Videntur enim non in seīsed in sibi similibus specieb⁹ in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur non est sermo de omnium visione in seipsis: sed in alio obiecto. s. non tñ vt in speculo: sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in, vel ex causa, intelligimus nō qualitercunq; se habente visa causa ad effectus visionem. sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus: sed aliunde. Hoc autem stante, declaratur intentum sic. Idem manens idem, semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadem omnino tam in esse q̄ in cognosci, semper facit idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum: quem a principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutata: sed non in esse. ergo in cognosci. & nō in minus, vt patet. ergo in magis cognosci: quod est intentū. Vñ patet ꝓ plura videre i causa & pfecti⁹ videre cām, sūt cōuertibiliter se cōsequētia. qm̄ & si pfecti⁹ cām videt. plura in ea videt: & si plura in ea videt, pfectius ipsam videt. Alioqn plura i eo videre esset effectus sine causa. Si.n. perfectior modus videndi causam, hmōi causa non est: aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit, nec facile erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶ Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis: sed vno posito reliquum poni intelligitur.

¶ Ad obiectiones autem, quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solum in cognoscendo: sed essendo: & conclusionibus facile respondetur, dicendo: quòd Scotus aut fuit, aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionū in aut ex principio, vt causa sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principii: Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquā cœlū & terra. In litera docetur primum: & non secundum. Et arguens in prima & tertia ratione impugnat ſm tantum. Vnde breuiter cōcedatur gratis: q̄ nec cognitio principii vt causæ, perficitur ꝓ notitiam cōclusionis: nec quòd notia quid est, perficitur per notitiā quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principii. & quicquid est, si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo, & prius non.

¶ Ad secundam vero obiectionem quæ interrogat, vtraq; pars videri pōt. Primo dicendo, quòd principium in aliquo gradu cognitum vt sic nullius est principium incognoscendo actu ꝓ imperfectionem cognitionis: & non ex natura illius principii. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo, dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo negatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam. & si quæratur: quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima visio principii: & ad aliam non, Respondet Sanct. Thom. in quæstionibus de veritate quæst. 8. articu. 4. ad 12. quòd visa causa in promptu est: vnde aliquas conclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea. non sic autem est de omnibus: quia multi sunt latentiores effectus: vt experientia testatur.

in corp. an.

¶ Ad primam autē obiectionē dicitur, quòd imo est similis continentia: quoniam principiū demonstrationis inquantum habet vim actiuam respectu cōclusionum, continet eas in actu: & cō sequenter non cōfuse: sed distincte ex parte contentorum: in suo tñ ordine. Cōmune est enim omni causæ actiuę cōtinere effectꝰ i actu forma liter vel eminēter.

D. 277

¶ Ad secundam aūt dicitur q̄ licet multū referat cognosci ex alio, & cognosci in alio: & per discursum & fine discursu, &c. Quo ad notiā tñ pluralitatis effectuum, ꝓ causam notam: ita q̄ ly propter denotat causam sufficientem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera vtriusque meminit & cognitionis in alio, quasi per totū: & cognitionis ex alio, in manifestatione adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & nō solum ex principio: vt patet in termino scientiæ: vbi resolutis conclusionibus in principiis videntur omnia. Et quòd si quis in principio viso plures videre incipit conclusiones, ille procul dubio absque omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est: quoniam illius est intelligere: nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est a posteriori. Ex hoc enim quod experimur, quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principii, signum habemus, quòd cognoscere plura in causa, non nisi ex maiori causæ cognitione procedit: quia si de quo minus videtur & inest, ergo de quo magis. non ergo adductum est principium de monstratiuum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu cōclusionū, &c. sed vt signū a posteriori, quare taceāt mordaces.

lib. 5. confes. fio. cap. 4. in Principio, & mo. 4.

Circa tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe contra consequentiam sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem. ergo non infert comprehendere Deum, quòd stat in indiuisibili. consequentia nota. & antecedens ꝓbatur. cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter. & habendo cognitionem infinitam extensiue, & habendo cognitionem intensiue, quæ sola est comprehensio. quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo. ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare, quod est comprehendere. habet igitur visio omnīū in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia a Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse. ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem. ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omniū.

¶ Scotus quoque vbi supra, dupliciter contra hoc arguit. Primo sic, si a, insunt b, & c, ordine quodam, ita quòd b, sit tota ratio, quare inest c si videns b. non comprehendit a. ergo multo minus videns c, comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna inest mediante alia: si videns primam non comprehendit subiectum. ergo nec videns secundā. Sed Deo inest infinitas intensiua: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est rō quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Dei: vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens vnum effectum in verbo nō cōprehendit illū effectū: nec verbū vt est illius causa. ergo quotcūque

effectus cognoscat, non comprehendet vllum eorum nec verbum, vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes, non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot: sed quantum pōt diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secundum numerum: sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum pōt quocunque facto facere aliud: sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vnde quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tñ conditionalis est vera, q̄ si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentiæ: & similiter si cognoscerentur cognosceretur, adæquatus effectus eiusdem. Constat autem quod cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutē comprehendere facile est. Quod si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa præsupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio, quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem prælibatis, Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumit, aut supponit vnum falsum, quod possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum potest. Hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. primo negando cō sequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqualis sit entitas, aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo, quod cognoscibilitas Dei seu diuinæ virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis, quàm eius quam representarent omnia: sicut dicimus, q̄ intelligere est effectus adæquatus animę intellectiuę, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo: sed secundo: & hoc modo, omnia adæquarent diuinum esse & diuinam cognoscibilitatem. Verum, vt dictum est, contradictionem implicat, omnia fieri siue in esse, siue in cognosci: semper enim quocunque facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato, potest aliud reuelare. inexhauribilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur, quòd maior est vera, seruato eodē modo essendi in, non autem variato. In his enim quę formaliter alicui insunt ordine quodam &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto: In his autem, quorū primum ineſt formaliter, & secundum causaliter, vera non est. Quoniam sicut a priori visio causæ infert visionem formaliter existentium in ea, non autem omnium contentorum virtualiter in illa: quoniam illa manifeste in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita econuerso, visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert a posteriori comprehensionem causæ: visio autem formaliter inexistentium, infert visionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium. ista vero manifestorum in causa. Et propterea quando b, ineſt formaliter a, causæ: & c, ineſt virtualiter, stat quod visio bene inferat comprehensionem a: & tamen visio c, infert illam. Sic autem est in ꝓposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autem sunt in eo non formaliter: sed virtualiter. Et consequenter illa patet visō Deo: & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vtpote de ordine occultorum præsupponit cōprehensionē eius: nō autē visio finitatis. Variato igit mō essēdi in, falsa est illa maior. hic aūt cōstat variari. ergo.

63
veri. q. 8. artic. 5.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum ea, quæ uidentur in Deo a uidentibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines uideantur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ videntur in Deo a videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deum per essentiam intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quòd earum similitudinibus informetur.

¶ 2 Præt. Ea, quæ prius vidimus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiam Dei (vt dicit Aug.* 12. super Gene. ad literā) postquam desijt essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat: vnde ipse dicit quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Corin. 12. Ergo oportet dicere, quòd aliquæ similitudines eorū, quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione quando præsentialiter videbat Dei essentiam, eorum, quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines vel species habebat.

12. sup. Genes. cap. 3. & 28. tom. 3.

¶ Ad secundū vero eiusdē dicitur, q̄ cōprehendere aliquem effectum potest intelligi dupliciter, Vno modo q̄ cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia per potentiam in eo existentem. Alio modo q̄ cognoscatur ipsum secundum omnia ēt possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se, siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quod videns lapidē in verbo, nō cōprehendat ipsum. Dico. n. quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturā, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatū primo modo. Et eadem ratione comprehendit verbum vt est illius vt sic, causa. Cuius signum est, q̄ ad comprehendendum hoc non exigitur q̄ perfectius videat verbum: nec hoc est cōprehendere Deū nisi secundum quid, qđ non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo, sic negatur vltima consequentia. quoniam aliquis, & aliqui effectus quotcūque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea, non est idem iudicium de vno aut aliquibus & omnib⁹: sicut nec de inadæquato & adæquato effectu. Peccat ergo argumentū ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere. n. inæqualē effectū in causa, quāuis nō præexigat cōprehensionē illius, cognoscere tñ æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes ī Capreolo in 3. dist. 14. q. 2. Et i 4. dist. 49. q. 6. vide ibi. hæc enim loco huic opportuna visa sunt.

¶ *Super quaestionis duodecimae Articulum nonum.*

TItulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Videntes Deum, non vident in eo alia per species eorum: sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. Probatur. vnūquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscēte. ergo dupliciter cōtingit aliquid cognosci. s. p similitudinē sui & p similitudinē similis. ergo in se & in alio. ergo alia videri in Deo, est videri non per proprias similitudines, sed secūdū similitudines suas in Deo. ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur: Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim maifeste sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda vero consequentia probatur per locum a conuertibilibus: cognosci namque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & econuerso. & similiter cognosci per alterius speciem, est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo, sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quò ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, Ergo visa in Deo non per proprias species, sed per speciem Dei videntur. Illatum tamen est, per ipsam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur. Tenet namque ipsa non solum locum obiecti in quo alia videntur: sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hęc Capreolus in tertio, distinctio. 14. quæst. 2. & in quarto, distinctio. 49. quæstio. 6. quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo, omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ a vespertina: de quibus vt sic inferius erit tractandum.

¶ Super

¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia visa in verbo videntur non per proprias species: sed per solam essentiam diuinam. ergo simul. Antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur, Ratio quare nō possumus simul multa intelligere, est pluralitas specierū: ergo vbi non est pluralitas specierū, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidē sic, intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu cōpleto informari, vt patet a simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intellige re. Experientia autem, quoniam experimur quod intel ligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen eadem per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intellige re simul: non autem cum pluralitate.

56

84
285

296
297

D. 141

¶ Aduerte hic primo, quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum q̄ pluralitas impediat: An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacumque pluralitate specierū sit sermo: an de aliqua, quæ scilicet non ordinetur ad vnum, &c. Verum quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

¶ Aduerte secundo, quòd ex hac ratione, non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciē representata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonum possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potentia: vt dicitur 9. meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

SED CONTRA est quòd per vnam speciem videtur speculum: & ea quæ in speculo apparent. sed omnia sic videntur in Deo, sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquā similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quæ in ipso videntur per aliquas similitudines siue species videntur.

RESPON. Dicendum, quòd videntes Deum per suam essentiam ea quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam. Sic enim cognoscitur vnumquodq; secundum quòd similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cum enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi inuicem sunt similia: virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili. Vno modo secundum se, quando directe eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secundum se. Alio modo secundum quòd informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso, & alia qua cognoscitur in sua imagine. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existentes, est cognoscere eas in seipsis seu in propriis naturis, sed cognoscere eas prout earum similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur a videntibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus videtur.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd intellectus creatus videntis Deum, assimilatur rebus quæ videntur in Deo; inquantum vnitur essentiæ diuinæ: in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

AD 2. dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primo conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis & differentię, formar rationem speciei. & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus vel quicunq; alius videns Deū, ex ipsa visione essentiæ diuinæ potest formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quæ remanserunt in Paulo etiam postquam desiit Dei essentiā videre. Ista tamen visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia a visione, qua uidentur res in Deo.

ARTICVLVS X.

Vtrum uidentes Deum per essentiam, simul uideant omnia, quæ in ipso uident.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd videntes Deum per essentiam non simul uideant omnia, quæ in ipso uident. Quia secundum * Philos. contingit multa scire, intelligere uero unum. Sed ea, quæ uidentur in Deo intelliguntur. Intellectu enim uidetur Deus. ergo non contingit a uidentibus Deum simul multa uideri in Deo.

¶ 2 Præt. August. dicit* 8. super Ge. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus, hoc est per intelligentiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus, qui Deum uidet. Ergo uidentes Deum successiue intelligunt & afficiuntur. tempus enim successionem importat.

SED CONTRA est, quòd August. dicit ulti.* de trini. Non erunt uolubiles nostræ cogitationes ab aliis in alia euntes, atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram uno simul conspectu uidebimus.

RESPON. Dicendum, quòd ea, quæ uidentur in uerbo, non successiue, sed simul uidentur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd ideo nos simul non possumus multa intelligere: quia multa per diuersas species intelligimus. diuersis autem speciebus non potest intellectus unius simul actu informari ad intelligendum per eas: sicut nec unum corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde contingit, quòd quando aliqua

64
2. cont. c. 58. & 59.
*4. Topi. c. 4. in declaratione loci. 33. tom. 1.

8. sup. Genes. c. 22. & 23. tom. 3.

Li. 15. de trinit. ca. 16. in fi. to. 3.

D. 195
D. 76

291

conse-

Universidad de Deusto Biblioteca

consequentia . videre enim finita aut infinita in Deo, non specificat aut per se modificat, seu quantificat visionem Dei: Sed eius causa.s. perfectius vel imperfectius videre Deum. Nec valet, Videt adeo perfecte vt videat infinita . ergo videt infinite: quoniam visis infinitis vnius ordinis, restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et
36 vt patuit, nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi uidendum est, excedit in infinitum
art. præced. omnes alias animas, & Angelos: non sicut infinitum excedit finitum: quia etiam anima Chri-
63 sti finitū habet gloriæ lumen: sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitum inferiora crescerent, nunquam adæquarent rem superioris ordinis: vt patet inductiue. Xps enim est caput super omnem ecclesiā triumphantem, &c. ¶ Circa illam similitudinem in litera positam.s. sicut corpus nō potest simul formari diuersis figuris, &c. dubium oc-
D. 129 D. 140 currit: Scotus namque in primo.dist.2. q.1. tertiæ partis illius distinctionis, in rñsione, ad tertium argumentum, reprehendens Algazelem authorem huius similitudinis, dicit, ꝙ nihil valet pp duo.
65 Primo quia hic tol-
4.dist.49.q.2. art. 7. & uer. q.10.art.11. & quo.1.q.1. artic. 1. & 3. contra c.45. litur, id quod ibi est rō impossibilitatis. probatur, quia rationes oppositorum nō sunt oppositæ in intellectu: vt patet 9. metaphysicæ. Secundo, quia species intelligibiles non sunt figuræ. sed formæ simplices ſm commentatorem 6.metaphysicæ. ¶ Ad hæc breuiter dicitur cum sancto Thom. in 1.2.q.54. art. 1. ad vltimum, quòd ratio similitudinis cōsistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supra dictis patet. Et propterea si-
12. Confes. c. 25. parum a medio.to.1. cut impossibile est pluribꝰ terminis idē corpus simul termi-

multa vna specie intelligi possunt, simul intelliguntur[e]. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ propriis speciebus intelligantur, successiue intelliguntur, & non simul. Si autem omnes intelligantur vna specie totius simul intelligentur. Ostensum* est autem, quòd ea quæ videntur in Deo, non uidentur singula per suas similitudines, sed omnia per unam essentiam Dei[e]. Vnde simul & non successiue uidentur.

Ad primum ergo dicendū, quòd sic unum tantum intelligimus, inquantum una specie intelligimus. Sed multa una specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus parietem & tectum.

Ad II. dicendum. quòd Angeli quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diuersas eis inditas, non simul omnia cognoscunt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per [d]tempus, sed secundum, quòd uident res in Deo simul[d] eas uident.

Articulus XI.

Vtrum aliquis in hac uita possit uidere Deum per essentiam.

Ad undecimum sic proceditur. Videtur, quòd aliquis in hac uita possit Deum per essentiam uidere. Dicit enim Iacob Genes. 32. Vidi Deum facie ad faciem. Sed uidere facie ad faciem, est uidere per essentiam, ut patet per illud quod dicitur. 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac uita per essentiam uideri potest.

¶ 2 Præt. Numeri duodecimo dicit dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras, uidet Deum. Sed hoc uidere est, Deum per essentiam uidere. Ergo aliquis in statu huius uitæ potest Deum per essentiam uidere.

¶ 3 Præt. Illud, in quo alia omnia cognoscimus, & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se notum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim August.* 12. confes. Si ambo uidemus

F nari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio proprie dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, in intellectu. Et ideo, illud ex 9.metaphy.sic, non est ad propositum. ¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ, quo ad multa: puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ, quo ad hanc conditionē, Cap. 31. per totum, habetur tom.1. s. terminare id, cuius sunt: & hoc stat cū simplicitate formę: imo ex sua simplicitate habent, quòd * 12. de Trin. cap. 2. circa fi. tom. 3. termini sint in tam excellenti esse, quale 397 est esse intellectiuū.

¶ Super Quæstionis duodecimae Articulum undecimū.

In titulo possit absq; speciali miraculo, quo ad hoc, 12. sup. Ge. c. 25. & præced. tom. 3. quòd sit in hac vita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua, qsito negatiue. Deus non potest videri p essentiā ab homine puro i hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, pp Christum, qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, pp statum hominum post resurrectionem: in quo corpus nō impediet D. 667 visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Art. 4. huius quæst. Primo a priori. modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modū essendi animæ nřæ, quo est in corpore mortali: sequit cognoscere formas in D. 354 D. 752 materia, aut p eas. 42 ergo non potest in statu tali vidre Deū per essentiam. Antecedens, cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere Art. 2. & 9. huius q. quidā modus cognoscendi est, præcipue respectu superiorum. D. 482 Secunda autem probatur: quia per nullam speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundo probatur a signo: quanto b magis anima nostra 435

uerum esse quod dicis; & ambo uidemus uerum esse quod dico: ubi quæso illud uidemus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est incommutabili ueritate. Idem etiam in libro de uera religione* dicit, quòd secundum ueritatem di-
G uinam de omnibus iudicamus Et 12. de tri. †dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas. [e]. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac uita ipsum Deum uidemus.

¶ 4 Præt. Secundum August 12. super Genes. *ad literam, Visione intellectuali uidentur ea; quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed uisio intellectualis est de rebus in-
H telligibilibus, non per aliquas similitudines sed per suas essentias, ut ipse ibidem dicit. Ergo, cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam uidetur a nobis.

Sed contra est quod dicitur Exod. 32. Non uidebit me homo & uiuet. glo. Quamdiu hic mortaliter uiuitur, uideri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

I Respon. Dicendum, quòd ab homine puro Deus [d] uideri per essentiam non potest, nisi ab hac uita mortali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut supra* dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis. Anima autem nostra quamdiu in hac uita uiuimus, habet esse in materia corporali. unde naturaliter non cognoscit aliqua nisi, quæ habent formam [d]in materia[e]: uel quę per
K huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem, quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim supra*, quòd cognitio Dei per quamcumq; similitudinem creatam, non est visio essentiæ ipsius. Vnde [d] impossibile est animæ hominis secundum hanc vitā viuentis essentiam Dei uidere. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis a corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium. abstractorum fit capacior[e]. Vnde in somniis & alienationibus a sen-

stra a corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibilium. qđ est diuina essentia, exigit separationem ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in somniis & alienationibus a sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiuntur & præuisiones futurorum. ¶ Contra signū allatum i litera inuehit Scot. in 4.dist.45.q. 2. contra somniū du ptr. Primo: quia tūc quanto somnꝰ esset pfundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo. consequentia pbať: quia tunc est maior abstractio a sensibꝰ. Scdo: quia maius miraculū vř, ꝙ in somno reuelatur veritas q̄ in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intēto: qm naturale est in vigilia habere vsum rōnis, non aūt in somno. Contra alienatio-
D. 712 nes vero inuehit, qa hoc fundamētum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epilepticus fuisse: & ad operiendam miseriā suam dicebat opor-
Sec. 2. Q. 174. tere se cadere Angelo loquente sibi, &c. Inde Auicen. reueritus legem suam in metaphysica, docuit hæc de alienatiōibꝰ. ¶ Ad euidentiā horum scito primo ex Sancto Tho. in q. de ve. q. 12. art. 9. & secunda secundæ qst. 172. art. 1. Ad cogni-
D. 10 tionem duo concurrere. s. receptionē, & iudicium. Quo ad
12. sup. Ge. c. 26. 27. & 28. to. 3. Et epist. 112. tom. 2. receptionem cognoscibilium abstractio a sensibus confert, quo ad iudicium vero non: quoniam im-
D. 482 D. 484 pressiōes subtiles superiorum, quiescentes melius percipi-
175 2.2.q. 175. art. 3. præcipue. mus, sed iudicare pfectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cœli & 6. ethic. Vñ litera semper vtitur nominibus pertinentibꝰ ad receptionē. s. capacem esse & percipere. Scito secūdo ꝙ cum sermones intelligendi sint infra
1. lib. soliloq. ca. 8. in prin. to. 1. genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nřo intellectu, & cōsequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentē fantasmata speculari, manifeste sequit vt hic non sit sermo de quali, aut quanta

sibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vsque ad supremum intelligibiliū, quod est essentia diuina, esse non potest quamdiu hac mortali vita vtitur.

Ad primum ergo dicendū, quòd secundum Dionys. 4. cap. cœlesti. Hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquam similitudinem aliquod diuinum repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deum facie ad faciem: referendum est non ad ipsam diuinam [d]essentiam sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus licet imaginaria visione, vt infra patebit*, cum de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob, ad designandam quandā eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

Ad II. dicendum, quòd sicut Deus miraculose aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiam & supernaturaliter & præter communem ordinem mentes aliquorum in hac carne viuentium, sed non [d]sensibus carnis vtentium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit August.* 12. super Genes. ad literam. & in libro de videndo Deum, de[d] Moyse qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus [e].

Ad III. dicendum, quòd oīa dicimur in Deo videre, & secundū ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis, participatio quædā est diuini luminis, sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen Solis. Vnde dicit August.* primo Soliloqui. Disciplinarū spectamina uideri non possunt: nisi aliquo velut suo sole illustrentur, uidelicet Deo. Sicut ergo ad uidendū aliquid sensibiliter non est necesse, quòd uideatur substantia solis, ita ad uidendum aliquid intelligibiliter, nō

est necessarium, quòd uideatur essentia Dei.

Ad IIII. dicendum, quòd uisio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorū, non autem in anima nostra, sed per
B pñtiam, essentiam, & potentiā[e].

Articulus XII.

Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita cognoscere possimus.

Ad duodecimum sic proceditur. Videtur, quòd per naturalem rationem Deum in hac uita cognoscere non possimus. Dicit enim Boet.* in lib. de conso. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est sim-
C plex forma, ut supra ostēsum est†. Ergo ad eius cognitionem ratio naturalis peruenire non potest.

¶ 2 Præt. Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, ut dicitur in tertio de anima*. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest a nobis cognitione naturali.

¶ 3 Præt. Cognitio, quæ est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis cō-
D munis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim August. primo de trin. †quod mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur: nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

Sed contra est, quòd dicitur Ro. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationē naturalem.

E Respon. dicendum, ꝙ naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extēdere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usq; ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei uirtutem causæ non adequantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei uirtus cognosci: & per consequens nec eius essentia uideri. Sed

A cumq; abstractione a corporalibus, sed infra latitudinem intellectus in actu. Et ex his oia soluuntur: qm patet quod prima sequela nihil valet: quia somnus pfundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, nō tñ receptio. Et simile est in oībꝰ alienationibus iudicium vndecumq; ve-
niant: si.n. infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, D. 191. 192. 193. quanto magis fantasia circa spūalia occupatur ministrādo intellectui, tanto intellectus intelligibiliū superiorum est capacior: vtpote vicinior & minus turbata. Et 49 inde pueniț, ꝙ melancholicorum, alii oino expertes sunt superiorum: quia.s. adeo turbatā habēt fantasiam vt intellectus in actu haberi 66 nequeat: sicut in pueris ex humido acci- Boët. tri. q. 1. art. 2. Et 1. dis. 3. q. 1. art. 1. dit. Alii superiorum multa loquuntur, & pradicunt vera, alii pauca, ſm quod plꝰ *Li. 5. inter medium & fi. prosæ 4. aut minus impediūtur interiores vires. Et ſm quod melius habent disposita fantasmata, & ſm altiora fantasmata in his †Q. 3. ar. 7. q̄ in illis, &c. Nec sunt hęc ex lege Mahumeti, vt hic dice- 3. d aīa. tex. 30. habetur ēt de mem. & reminis. c. 1. to. 2. re nō est veritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & experientia dictū est: quamuis non desint philosophorū authoritates in de somno & vigilia. Sacra aūt scriptura, plena est visionibꝰ in somniis: †Lib. 1. de tri. c. 2. par. 1. a princ. tom. 3. imo Num. 12. Deus locuturū se pphetis in somniis pmittit. Et Ioëlis 2. dr: inter effectus spūs sancti, somnia somniabūt, & cæt. Aug. quoq; 12. sup Genesim ad literā inquit: aīæ humanæ, ſm ꝙ a sensibus abstrahitur, conuenit futura pręuidere. Greg. quoq; in 4. dial. hoc idē docet: imo dicit hoc cō uenire aīæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorū. Taceat ergo præsumptuosa hęc vox: Christianissima doctrina hæc est, & philosophica simul.

¶ Super Quæstionis duodecimae Articulū duodecimum.

In titulo cognoscere non dicit videre,

Universidad de Deusto Biblioteca

dere, vt ſuperius: ſed cognoſcere, id eſt, intelligere: quomodocunque id contingat, per rationem naturalem, id eſt, naturali lumine acquiſibilem.

422

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua queſito affirmatiue, cum corollario. Cõcluſio eſt. Poſſumus in hac vita per rationem naturalem cognoſcere Deum ſecũdum quòd eſt prima omnium cauſa excellentiſſima. Probatur, naturalis noſtra cognitio oritur a ſenſu, ergo tantũ extẽditur quantum ſenſibilia manuducũt: ergo extenditur non ad viſionẽ Dei, ſed ad cognitionem eius ſecũdum quòd prima omnium cauſa excellentiſſima. Antecedens cum prima conſequentia patet. ſecunda uero quo ad primam partem probatur. ſenſibilia non ſunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non poteſt tota virtus diuina cognoſci: ergo nec eſſentia eius videri. Quo ad ſecundam uero partem probatur. ſenſibilia ſunt effect⁹ dependentes a Deo, ſcilicet vt prima cauſa. ergo ex eis poteſt Deus vt prima cauſa cognoſci. Corollarium eſt: tria cognoſcimus ex ſenſibilibus de Deo. cauſalia negatiua, & ſupereminentia. Ad cauſalitatem quidẽ pertinentia ſunt ſecundum triplex genus cauſæ: non ſolum prædicata cauſalitatem importantia: puta exemplar, factiuũ, finis, &c. ſed prædicata abſoluta, quæ ex cauſalitate a poſteriori inferuntur, vt eſſe, viuere, noſſe, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quæ ex conditionib⁹ antedictis conſequuntur: vt ꝙ incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad ſuperuenientiam autem ſpectãtia ex eiſdem conſequuntur: vt quòd eſt ſuper omne eſſe, & intel-

233

Li.1.Retracta. c.4.to. 1. id dixerat Aug. 1. lib.Soliloq. c.1. tom.1.

67

q.32.art.1. Et 1.diſt.3. q.1.art.4. Et veri. q. 10.art. vlt. Et Boët.tri. q.1.art.4.

*Cap.1.in fi. illius.

Ca.1. circa medium.

quia ſunt eius effectus a cauſa dependentes ex eis in hoc perduci poſſumus, vt cognoſcamus de Deo an eſt: & vt cognoſcamus de ipſo ea, quæ neceſſe eſt ei conuenire: ſecundum quod eſt prima omnium cauſa excedẽs omnia ſua cauſata[e]. Vnde cognoſcimus de ipſo habitudinem ipſius ad creaturas; quòd ſcilicet omnium eſt cauſa: & differentiam creaturarum ab ipſo, quod ſcilicet ipſe non eſt aliquid eorum, quæ ab eo cauſantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, ſed quia ſuper excedit[e].

Ad primvm ergo dicendũ, quòd ratio ad formam ſimplicem pertingere nõ poteſt, vt ſciat de ea quid eſt, poteſt tamen de ea cognoſcere, vt ſciat an eſt.

Ad II. dicendum, ꝙ Deus naturali cognitione cognoſcitur per fantaſmata effectus ſui.

Ad III. dicendum, quòd cognitio Dei per eſſentiam, cum ſit per gratiam non competit niſi bonis. ſed cognitio eius quæ eſt per rationem naturalem poteſt competere bonis, & malis. Vnde dicit Auguſt. * in lib. Retractationum: Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti. reſpõderi enim poteſt multos etiam non mundos multa ſcire vera, ſcilicet per rationem naturalem.

Articvlvs XIII.

Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

Ad decimvmtertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ ꝑ gratiam non habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionyſ.* 1. lib. de myſtica theologia, ꝙ ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei ſicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyſe dicit: Qui tamen excellentiam quãdam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid eſt, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoſcitur a nobis Deus, q̃ per rationem naturalẽ.

¶ 2 Præt. Per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire non poſſumus, niſi per fantaſmata, ſic etiam nec ſecundum cognitionẽ gratiæ. Dicit enim Dion.* 1. cap. cœle. hierar. quòd impoſſibile eſt nobis aliter lucere diuinum

F radium, niſi veritate ſacrorum velaminum circumuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoſcimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶ 3 Præt. intellectus noſter per gratiam fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur eſſe cognitio. Dicit enim Gregor. * in homil. quòd ea, quæ non videntur, fidem habent, & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis, aliqua excellentior co-

G gnitio de Deo.

Sed contra eſt, quòd dicit Apoſt. 1. Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per ſpiritum ſuum illa, ſcilicet quæ nemo principum huius ſeculi nouit, id eſt, philoſophorum: vt exponit glo.*

Respon. Dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur a nobis, quàm per rationem naturalem. Quod ſic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationem habemus, duo

H requirit: ſcilicet fantaſmata ex ſenſibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles cõceptiones ab eis abſtrahimus.

Et quantum ad vtrumque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infuſionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantaſmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res di-

I uinas: quàm ea, quæ naturaliter a ſenſibilibus accipimus: ſicut apparet in viſionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res ſenſibiles formantur diuinitus. aut ẽt voces ad aliquid diuinum exprimẽdum, ſicut in baptiſmo viſus eſt ſpiritusſanctus in ſpecie columbę: & vox Patris audita eſt, Hic eſt filius meus dilectus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd licet per reuelatio-

K nem gratiæ, in hac vita non cognoſcamus de Deo, quid eſt, & ſic ei quaſi ignoto coniungamur: tamẽ plenius ipſum cognoſcimus, inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis, demonſtrantur, & inquantum ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum eſſe trinum & unum.

Ad II. dicendum, ꝙ ex fantaſmatibus uel a ſenſu acceptis ſecundum natural ordinem, uel diuinitus in imaginatione formatis tanto

ligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex neceſſitate cõſequuntur ex habitudine inter Deum & ſenſibilia. Reliqua autem obſcura ſunt naturaliter nobis in hac vita.

¶ Super Quæſtionis duodecimae Articulũ decimumtertium.

Homil. 26. in Euang. a medio illi⁹.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiã a nobis quàm per rationem naturæ. Probatur, Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale, & quo ad fantaſmata. ergo perfectior eſt cognitio. Conſequentia probatur: quia cognitio noſtra ex his duobus conſurgit. Antecedens uero probatur, quia per gratiam interdum formantur fantaſmata melius exprimentia diuina: interdum res ſenſibiles, interdum voces. ergo. Exemplum primi, in viſionibus Prophetarum, Secũdi, in columba baptiſmi Chriſti, tertii, in voce ibidem audita.

Hieron. in illum locũ. tom.9.

¶ Aduerte hîc, quod cognitio per gratiam in hac vita de Deo, præfertur naturali, non ex parte modi, quia ſic naturalis eſt potior, cum ſit per modum euidentiæ (vt in reſponſione ad tertiũ dicitur) ſed ex parte obiecti extenſiue & intenſiue: vt in reſponſione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali, ac per hoc nobiliora & manifeſtiora ſecundum ſe per gratiam cognoſcimus, vt quòd eſt trinus, &c. Hæc enim tãto aliis præſtant, quanto eorum cognoſcibilitas tam alta eſt, vt ſoli Deo ſint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentil. aperitur.

¶ Super

¶ Super Quæſtionis decimaetertiae Articulum primum.

Titulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio rñſiua quæſito affirmatiue cũ modificatione. concluſio eſt, Deus poteſt a nobis nominari ex creaturis, non autẽ ſecundum, quòd eſt ſecundum ſe. Probatur concluſio quo ad vtramque partem ſimul. voces ſunt ſigna intellectuũ: & intellectus ſunt ſimilitudines rerum. ergo voces referuntur ad res ſignificandas mediis intellectib⁹: ergo ſecundũ quòd aliquid a nobis intelligitur ſic poteſt a nobis nominari. ergo Deus poteſt nominari a nobis ex creaturis, & non ſecundum quòd eſt ſecundum ſe. Antecedens eſt philoſophi 1. periherm. conſequentia vero tã prima quàm ſecunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primam conſequentis partem: quia Deus cognoſcitur a nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum eſt. Quo ad ſecundam vero: quia Deus in hac vita non poteſt videri a nobis per eſſentiam. Et ad claritatem terminorum, ſubditur in litera declaratio exemplaris ab oppoſito: quomodo nomina non ſignificant Deum ſecundum quòd in ſe eſt. & intẽdit, quòd ſignificare rem ſecundum quòd eſt, eſt ſignificare terminum naturæ illius: vt ly homo, quòd impoſſibile eſt hic de Deo haberi. quoniam omnia nomina ſignificant terminos, aut rerum communium, aut negationum: uel reſpectuum, &c. vel compoſitorum ex his, vt patet inductiue.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ. Scotus ſiquidem in 1. diſtin. 22. quæſti. vnica, diſcutiens hanc propoſitionem aſſumptam, ſicut res intelligitur, ita & nominatur: diſtinguit eam, ſcilicet quo ad impoſitionẽ nominis, vel quo ad vſum nominis impoſiti, & tria dicit.

¶ Primo, ꝙ quo ad impoſitionẽ videtur falſa. quod probat ſic. Subſtantia non intelligitur a nobis diſtincte in propria natura: & tamen ſignificatur. ergo imponere poſſumus nomina diſtinctius ſignificantia quàm intelligimus: conſequentia vero & antecedens pro ſecunda parte probatur: quia cognitis (verbi gratia) accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi ſubſtantię lapidis, intendentes illam ſignificatũ iri per nomen: & tamen non cognoſcimus diſtincte illam. Secundo, quòd quo ad vſum eſt ſimpliciter falſa. Tertio, ꝙ multis nominibus poteſt vti viator exprimentibus diuinã eſſentiam ſub ratione ipſius eſſentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia veriſimile eſt eſſe in ſacra ſcriptura huiuſmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragammaton, & cæt. ſiue impoſita fuerint hæc nomina a Deo, ſiue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quãto veritati non conſonant, dicendum eſt. Et ad primum quidem, quòd non eſt imaginabili imponi nomen diſtinctius ſignificans q̃ concipiatur: & in litera redditur cauſa: quia uoces ſignificant res non niſi media conceptione intellectus: igitur ſignificatio cauſatur ex conceptione: ergo diſtincta ſignificatio ſupponit diſtinctam conceptionem, & confuſa confuſam, & maior maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuerſaliſſima regula de cauſa & cauſato hæc excipienda ſunt. Probatio autem ſua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte eſt falſum. Tum quia pro ſecũda parte male probatur. Dico enim & ita eſſe experimur, quòd cognitis accidentibus cognoſcimus rem quandam ſublatẽre, & ſecundum ſe eſſe & ſubſiſtere, & cæt. & huiuſmodi res nunquam magis ſignificabitur quàm cognoſcetur. ſi enim cognoſcetur confuſe, ut in exemplo dato, nunquam ſignificabitur niſi confuſe. ex tali ſiquidẽ nomine nunquam aliquis plus in-

excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et ſic per reuelationem ex fantaſmatib⁹ plenior cognitio accipitur ex infuſione diuini luminis.

Ad III. dicendum, quòd fides cognitio quædam eſt, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoſcibile. Sed hæc determinatio ad unum nõ procedit ex uiſione credentis, ſed a uiſione eius, cui creditur. Et ſic inquantum deeſt uiſio deficit a ratione cognitionis, quæ eſt in ſcientia. Nam ſcientia determinat intellectum ad unum per uiſionem & intellectum primorum principiorũ.

QVAESTIO XIII.

De nominibus Dei, In duodecim articulos diuiſa.

Conſideratis his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum eſt ad conſiderationem diuinorum nominum. vnumquodq;.n. nominatur a nobis ſecũdum quod ipſum cognoſcimus.

Circa hoc ergo quæruntur duodecim.

¶Primo. Vtrum Deus ſit nominabilis a nobis.

¶Secundo. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipſo ſubſtantialiter.

¶Tertio. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipſo. an omnia attribuantur ei metaphorice.

¶Quarto. Vtrum multa nomina dicta de Deo ſint ſynonyma.

¶Quinto. Vtrum nomina aliqua dicantur de Deo, & creaturis vniuoce, vel æquiuoce.

¶Sexto. Suppoſito, quòd dicantur analogice, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis.

¶Septimo. Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.

¶Octauo. Vtrum hoc nomen De⁹ ſit nomẽ naturæ, uel opationis.

¶Nono. Vtrum hoc nomen Deus, ſit nomen communicabile.

¶Decimo. Vtrum accipiat̃ uniuoce uel æquiuoce ſecundum ꝙ ſignificat Deum per naturam, & per participationẽ & ſecũdũ opinionẽ.

¶Vndecimo. Vtrũ hoc nomẽ, Qui eſt, ſit maxime ꝓprium nomen Dei.

¶Duodecimo. Vtrum ꝓpoſitiones affirmatiuę poſſint formari de Deo.

Articvlvs primvs.

Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

A Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim

B Dionyſ.* 1. cap. de† diuin. nomin. ꝙ neq; nomen eius eſt, neque opinio. Et Prou. 30. dicitur. Quòd nomen eius, & ꝙ nomen filij eius ſi noſti?

68 1.diſ. 22.q. 1.art. 1.

†Cap.1.a medio illi⁹.

¶ 2 Præt. Omne nomen aut dicitur in abſtracto, aut in concreto: ſed nomina ſignificantia in concreto non competunt Deo, cum ſimplex ſit: neque nomina ſignificantia in abſtracto, quia non ſignificant aliquid perfectum ſubſiſtens. Ergo nullum nomen poteſt dici de Deo.

C ¶ 3 Præt. Nomina ſignificant ſubſtantiam cum qualitate; uerba autem, & participia ſignificant cum tempore: pronomina autem cum demonſtratione, uel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia ſine qualitate eſt & ſine omni accidente, & ſine tempore, & ſentiri non poteſt ut demonſtrari poſſit, nec relatiue ſignificari: cum relatiua ſint aliquorum antedictorum recordatiua, uel nominum, uel participiorum, uel pronominum demonſtratiuorum. Ergo Deus nullo modo

D poteſt nominari a nobis.

Sed contra eſt quod dicitur Exod. 15. Quaſi uir pugnator omnipotens nomen eius.

Respon. Dicendum, quòd ſecũdum Philoſophum* uoces ſunt ſigna intellectuum, & intellectus ſunt rerum ſimilitudines. Et ſic patet, quòd uoces referũtur ad res ſignificandas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid a nobis intellectu co-

E gnoſci poteſt, ſic a nobis poteſt nominari: oſtenſum* eſt autem ſupra, ꝙ Deus in hac uita[d] non poteſt a nobis uideri per ſuam eſſentiam, ſed cognoſcitur a nobis ex creaturis ſecundum habitudinem principii & per modum excellentiæ & remotionis[e]. ſic igitur poteſt nominari a nobis ex creaturis. Non tamen ita ꝙ nomen ſignificans ipſum exprimat diuinam eſſentiam ſecũdum quod eſt. Sicut hoc nomen homo exprimit ſua ſignificatione eſſentiam hominis ſecundum ꝙ eſt: ſignificat

Lib.1.periherm.ca. 1. to.1.

Art.11.q. præced. D. 482

66

Universidad de Deusto Biblioteca

intelliget, quam perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio, cognito alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo vero bene dicit Scot⁹: experimur enim ꝙ multis nominib⁹ vtimur confuse notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia (experientia teste) nullū tale nomen diuinū habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti authoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in 1. cœlest. Hierar. dicit, impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictum Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est a nobis nominabilis, nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

Q. preced, art.4.

182

¶ In responsione ad 2m dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat ut quo & non per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, vt Albeo. substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, a modo substantiæ ad hunc modum determinate affirmando: Substantiuum quidem significat per modū substantiæ, id est, per se stantis, id est solitarie: & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd ēt simitas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur, ꝙ hic nō est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractum autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formę oportet vtrumque copulare subiectum formæ significatę. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in cuius signum dicimus, quòd simū est nasus curuus. prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum vero subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatæ: aut si importat, non importat principaliter. sed vltimo. Vnde econuerso dicimus, quòd simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractū per modum substantiæ quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretū autem ex modo significandi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehensum ab Auerroi. 5. metaphy. com. 14. si ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerrois concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

16 a
70
72

subsistentiā
b
In solutione præced.

enim eius diffinitionem declarantē eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus, & voce significamus.

AD II. dicēdum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuim⁹, hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt supra dictū est*. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sút perfecta & subsistentia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est ꝙ H omnia nomina a nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens significant in concretione c, prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed ut quo aliquid est: sicut albedo significat ut quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est', & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia, & nomina abstracta ad significandam simplicitatē eius, I & nomina concreta ad significandum subsistentiam, & perfectionē ipsius c: quamuis utraque nomina deficiant a modo ipsius c, sicut intellectus noster non cognoscit eum, ut est secundum hanc uitam.

AD III. dicendum, quòd significare substantiam, cum qualitate, est significare suppositum cum natura, uel forma determinata, in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significādum † substantiam & perfectionem K ipsius, sicut iam dictum est*, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba uero & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo ꝙ æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia, non possumus apprehendere, & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere, uel uoce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem in- G telllectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina uero demonstratiua dicuntur de Deo secundum, quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, nō ad id quod sentitur. Secundum enim quòd a nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum, quo nomina & participia, & ꝓnomina demonstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substātialiter. Dicit enim Dam.* Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, uel operationem.

¶ 2 Præt. dicit Diony†. 1. cap. de diui. no. Omnium sanctorum theologorū hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, ꝙ nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ 3 Præt. Secundum hoc nominatur aliquid a nobis secundum, qđ intelligitur. Sed non intelligitur Deus a nobis in hac uita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum a nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

¶ Super Quaestionis decimaetertiae Articulum secundū.

IN titulo nomē dicatur, id est, secundum suum formale significatū attribuatur, & non secundū, id quod copulat: aut pro quo supponit, &cæt. substantial'r, vt distinguitur contra accidentaliter: vocando accidens oē quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile vero & album dicuntur accidētaliter de eodem. Nec restringes quęstionem, sed iuxta tituli amplitudinem, siue substantialiter complete, vt vltima differentia, vel diffinitio: siue substantialiter incomplete, vt animal respectu hominis dicatur: totum sub quæsito prę senti concluditur, quum quærimus: an aliquod nomen substantialiter de Deo dicatur.

69
Po.q.7.ar.4.& 5.& 1. dist.2.ar.2. Et 1.contra c.51.
*Lib.1. orthodoxæ fidei.c.4.
†Cap.1. ante medium.

¶ In corpore quinque. primo, ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio. secundo, refert duas opniones. tertio reprobat eas. quarto respondet quæsito affirmatiue. quinto, ostendit, quis sit sensus quum huiusmodi nomina Deo attribuūtur: & patet particularum distinctio in litera.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, quod sunt tria genera nominum de Deo. Negetiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua,

Relatiua, vt dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundo quòd quæstio nō est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum. quia cōstat quòd illa puram negationem, aut relationem significant: sicut album puram qualitatem.

¶ Quo ad secūdum duæ sunt opiniones: prima est ponētium nomina hæc dici de Deo negatiue, secunda relatiue vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtramq; opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte, quòd fundatur super illa maxima: omne nomen, primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, q̃ de cæteris quomodo libet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartū conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. probatur. nomina significant Deum, vt a nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis. ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo ut assimilantur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiue participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex 1. perihermenias cum prima & secunda cōsequentia. tertia autem est per se nota. quarta vero probatur ex 4. quæst. quia non vt repræsentatum similitudine specifica aut generica, igit analoga vt principium, &c. Vltima autem manifeste sequitur: si enim quod quid est cuiusq; creaturæ, diminuta quędam similitudo est substātię diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, repręsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionū ex dictis aperitur: explicite dicendo, ꝙ cum dicimus. Deus est bonus, sensus est, id quod bonitatem in creaturis dicim⁹, est in Deo: & hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quòd ly est, denotat habitudinē formalem: ita quod intendit, est in Deo formaliter. Non sic potest exponi, Deus est corpus, &c. Secundo quòd ly, & hoc altiori modo, nō est accipiendum, vt pars significati. Non enim cum dicimus, Deus est bonus, significat bonitas Dei & eminentia eius, sed bonitas tantum. Eminentia vero ex modo significandi innuitur, vt ex sequenti articulo patet: ita quòd dicendo, Deus est bonus, ex significato non habetur, nisi, quòd id quod boni nomine formaliter importatur, est in Deo formaliter. Et quoniam boni nomen importat bonitatem in concretione: quæ in Deo non habet locum: quia est modus imperfectus: ideo insinuatur quod bonitas est in Deo eminentiori modo quàm significetur: quia significatur, ut est in creaturis.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ apud excellentes doctores non est idem significare quid est: & esse nomen substantiale: quoniam ad primum exigitur perfectio: ad secundum non, vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur proprie de quid posterioristice, & metaphorice, quod absque propriis nō est: & non topice, quod cōmunibus contentatur.

¶ In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis uerbis: importare processus dupliciter, formaliter, uel originaliter.

Li.7.de tri. c 1. & 7. p totū. Et lib. 6.c.4. to.3.

SED CONTRA est quod dicit August*. 7. de trin. Deo hoc est esse quod fortem esse, uel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinā substantiam.

a
74

RESPON. Dicendum, quòd de nominibus, quę de Deo dicuntur negatiue, uel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant c, sed remotionem alicuius ab ipso, uel relationem eius ad alium, uel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dicantur, tamē magis inuenta sunt ad aliquid remouendum a Deo, quàm ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse uiuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit rabbi Moy.* Alij uero dicunt, quòd hęc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, ut cum dicimus Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed utrumque istorum uidetur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundū neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cū dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secundo, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eo quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius di- A citur sanum. Tertio, quia hoc est contra intentionem loquētium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum uiuentem, quàm quòd sit causa uitæ nostræ: uel quòd differat a corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt a repræsentatione ipsius. quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intelle- B ctus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem supra*, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, C sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, a cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc supra expositum est*, cum de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ D imperfecte eam repræsentant. Cū igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis. vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud Au- E gust†. de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumus.

In lib. qui dicitur. כלס סדכנים 1. doctor dubiorum.

Q.3.art.2.

Q.3.art.2, & 3.

Li.1. de doctri. Christiana.c.32. tom.3.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia a nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfecte, sed vnumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

AD II. dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, a quo imponitur no-

¶ Super

¶ *Super Quaestionis decimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo ly proprie potest sumi dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur proprie de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphorice: & sic animal dicitur proprie de homine; floreare autem non. Proprie enim dici, est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundum se. Metaphorice autem est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundū suam similitudinem tantum: hic sumitur proprie, vt distinguitur contra metaphorice.

¶ Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniam præposterus videtur ordo seruatus in 2. & 3. art. quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt. Cōmunius autē est nomen proprie dictum de aliquo, quàm substātialiter: quoniam accidentalia nomina etiam proprie dicuntur, vt patet dicendo, Sortes est albus.

D. 442 ¶ Ad hoc breuiter dicitur. quòd ordo horum articulorum est optimus. non tamen attenditur penes communitatem maiorem & minorē: sed intimiorem, ac priorem rationē dubitandi. Prima namque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis, secundam vero quæstionē constat esse quęstionem quid est, & ideo secuuda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia scilicet sua, an relatio, an negatio, &c. tertia vero quæstio. quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendum est, quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationē: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad vnitatem, & multitudinem: scilicet synonyme, &c. Cōstat autem, quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec

70 Po. q. 7. art. 4. ad 6. Et 1. dist. 8. q. 4. artic. 3. Et dist. 22. art. 2. Et 1. contra c. 30. *art. 1. huiꝰ quæst.

men ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur. Sicut hoc nomen lapis, imponitur ab eo, quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quod huiusmodi diuina nomina, imponuntur quidem a processibus deitatis. Sicut enim secundū diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster, secundum vnūquemque processum, Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandū ipsos processus, vt cū dicitur: Deus est viuens; sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm intelligatur vel significetur.

AD III. dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non[a] possumus secundum, quòd in se est, sed cognoscimus eam secūdum, quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina a nobis imposita eā significāt.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina, q̄ de Deo dicimus, sunt a creaturis accepta: vt dictum est[x]. Sed nomina creaturarum metaphorice dicūtur de Deo, sicut, cum dicitur, Deus est lapis vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphorice.

¶ 2 Præt. Nullum nomen ꝓprie dicitur de aliquo: a quo verius remouetur, q̄ de eo p̄dicetur: Sed oia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur a Deo, q̄ de eo prædicentur: vt patet per Dionys.[x] 2. cap. cœlestis Hierar. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ 3 Præt. Nomina corporum non dicūtur de Deo nisi metaphorice: cū sit incorporeus. Sed oia huiusmodi

Cap. 2. parum ante medium, & c. 4. simil.

F est verum, quòd dici proprie sit communius, quàm dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter, contingit & proprie, & metaphorice. Possumus enim, quod quid est rerum, metaphorice significare, vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem, quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, merito dubitatum est, an dicantur de Deo proprie.

¶ In corpore duo. primo distinguit. secundo respōdet quę sito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic. In nominibus Deo attributis sunt duo: scilicet perfectio significata. & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic. perfectiones procedentes in creaturas a Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo, scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habent in se duo proportionaliter, scilicet rem conceptam & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habēt in se duo scilicet rem significatam, & modum significandi. antecedens patet cum prima consequentia: secunda uero probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscim[r] nō quo modolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est q̄ Deum ex effectibus suis sic cognoscimus, quòd modus essendi effectuum, redundat in nostrum modum concipiendi proportionaliter. & sic cōceptus de Deo in duo distingui oportet, non tanquam in diuersa concepta, sed in vnum ut rem concep̄am, & alterum vt modum non rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus a modo rei conceptæ derivatur. tertia autem sequela euidens est.

In princip. ꝓlogi li. 2. de fide, ad Gratianū. tom. 2.

Ar. præced. huius q.

125 9

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo, distinctionis factæ, respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autē conclusio hæc.

Aliqua

Aliqua nomina dicta de Deo, proprie & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi, hæc vltima pars probatur, quia hīc modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in quæst. 4.

¶ In respōsione ad primum: aduerte ly in ipso nominis significato, quòd intelligitur de significato formali ꝓprio, non autem de materiali & communi: sapientia. n. non significat qualitatem nisi gratia materię, & tā quam quid commune. ex formali. n. & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus, nec aliquid aliud infinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendi denique, &c. quam cōtingit esse substātiā & accidens, habitū & actum, &c.

Dodē ca. 2.

71 Po. q. 7. ar. 6. Et 1. con tra c. 5.

¶ *Super quæstionis de cimaetertiæ Articulum quartum.*

IN titulo synonyma, id est idē omnino significatū habentia. ita quòd idē sit dicere, Deus est sapiens, & Deus est bonus, &c.

¶ In corpore rñdet q̄sito vnica conclusione negatiue sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma. ꝓbatur dupliciter. Primo secundum illas duas vias in articu. 2. consutatas. Secundo iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est: rationes horum nominū sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos. ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis, ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus a Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes, ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorum sunt diuersæ. ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. quia sicut idem simpliciter omnino, multis perfectionibus repręsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere, ita multis conceptionibus. tertia vero probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

¶ Circa illam propositionem assumptam ad probandum tertiā consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia 4. metaphys. textu. commen. 28. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primę.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ratio apud philosophos & theologos in proposito, dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, vel denominatiue: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re quæ est alba, denominatiue. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandā: Si denominatiue, sic significat conceptionem & diffinitionem, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dionys.[x] Quòd est super omnem substantiam & vitam.

AD III. Dicēdum, quòd ista noīa q̄ proprie dīr de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quātū ad modū significandi. Ea vero quę metaphorice de Deo dīr: important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum nomina dicta de Deo, sint nomina sinonyma.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Vīr, q̄ ista nomina dicta de Deo sint nomina sinonyma. Sinonyma. n. nomina dīr, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idē significant in deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. ergo ista nomina sunt omnino sinonyma.

¶ 2 Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra: ratio cui non respōdet aliquid in re est vana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est vna, videtur quòd rationes istæ sint vanæ.

¶ 3 Præt. Magis est vnum quod est vnum re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime vnus. ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo, non significant rationes diuersas. & ita sunt sinonyma.

SED CONTRA. Omnia sinonyma sibiinuicem adiuncta, nugationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igit omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset cōueniēter dici Deus bon[a], vel aliquid hmōi, cum tū scriptum sit Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si dicere mus, quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem cause respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secūdum diuersa negata, vel secūdum diuersos effectus cōnotatos. Sed secundum quòd dictum est,* huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfecte, etiam plane apparet secundum præmissa, † quòd habent rationes diuersas. Ratio enim quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, formatad intelligēdum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus ꝓcedentibus a Deo in creaturas. Quę quidem perfectiones in deo præexistunt vnite & simpliciter, in creaturis vero recipiūtur diuise & multipliciter:

Art. 2. huiꝰ quæst.

†Ar. 1. huius quæst.

tis de re, puta Deo, conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, quòd ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. pluralitati autem ipsorum conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnite contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione cōceptuum ad distinctionem obiectæ rei, est arguere a distinctione effectuum ad distinctionem causæ. Quod patet esse ridiculum: quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causę, vt patet: & propterea in litera vtrumque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter, multipliciter repræsentatum.

¶ In respōsione ad tertium, aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re, & plures secundum rationem, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione subiectiue, id est quòd sit subiectum plurium conceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter: & sic est vera, & ad propositum: ita quòd Deus dicitur multiplex ꝑm rōnē. i. est obiectū verificās actu vel virtute plures cōceptiōes de eo.

¶ In eadem respōsione, aduerte radicem prædictæ propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. ex parte vero intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo,

quæ nominibus significãtur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quòd adeo dearticulate intelligit, quemadmodũ in rebus extra diuersificãtur imitationes diuinę. Sicut enim extra, aliud est iustitia, aliud sapientia, &c. ita etiã in intellectu nostro, & hoc, vt infra patebit, quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit, quia intellectus accipit a rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit, sicut res multipliciter repræsentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam a rebus, vt contigit in Adã, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice, tu qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritur ex eadẽ respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum cõstet quòd propinquissimus intellect⁹ non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate, nulla concepti pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo, & nõ tantum respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod iõ hic dixim⁹: quia ex hac litera deducitur, nõ quòd ad hãc spectet quæstionem, q̃ de nominibus est & consequenter nõ nisi de dependentibus a nobis.

97

D. 286.

Art. 1. huius q.

72 Po. q. 7. ar. 7. & opuf. 3. ca. 27. Et 1. cõtra ca. 32. 33. & 34.

¶ *Super quæstionis decimæ tertiæ Articu. quintum.*

Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium, repræsentatũ per diuersas perfectiones creaturarum varie & multipliciter, ita varijs & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnum omnino simplex, secũdum huiusmodi conceptiones [e] imperfecte intellectum. Et ideo nomina Deo attributa, licet significẽt vnã rem, tamen quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt [f] synonyma.

Et sic patet solutio ad primũ: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas vnius rei, non primo & per se vnum significãt: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus vt [g] dictum est.

Ad ii. Dicendum, ꝙ rationes plures horum nominum, non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex, per omnia huiusmodi multipliciter & imperfecte repræsentatum.

Ad iii. Dicendum, ꝙ hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: ꝙ ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in alijs, in ipso sunt simpliciter & vnite. Et ex hoc cõtingit, ꝙ est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

Articvlvs. V.

Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis uniuoce dicantur de ipsis.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd ea, quę dicuntur de Deo & creaturis, vniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocũ reducitur ad vniuocum, sicut multa ad vnum. Nam si hoc nomen canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem quędam agentia vniuoca, quę conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem; quædam vero agentia æquiuoca, sicut Sol causat calidum, cum tamen ipse nõ sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igit quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocũ. & ita, quæ de Deo & creaturis dicuntur vniuoce prędicant.

¶ 2 Præt. Secundum æquiuoca nõ attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gen. 1. Fa. hom. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

¶ 3 Præt Mensura est homogenea mensurato, vt dr in 10. Meta. [*] Sed Deꝰ est prima mẽsura omniũ entiũ vt ibidem dr. ergo Deus est homogeneꝰ creaturis. & ita aliquid vniuoce de Deo & creaturis dici põt.

10. li. Metaphy. text. 4. tom. 3.

Sed contra, Quicquid prædicat de aliquibus fm idem nomen & non fm eandem rationem prædicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secũdum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. nam sapientia in creaturis est qualitas, nõ autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in alijs. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicit.

¶ 2 Præt. Deus plus distat a creaturis q̃ quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed pp distantiam quarundã creaturam contingit quòd nihil vniuoce de eis prędicari potest: sicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

In titulo, ly vniuoce, sumitur vt in prædicamentis diffiniuntur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicetur.

¶ In corpore quatuor. Primo respondet quæsito negatiue, quòd non vniuoce. Secundo quòd nec æquiuoce pure. Tertio affirmat quòd analogice. Quarto comparat analogiam ad duo prædicta. Quo ad primum conclusio negatiua est. Nomina cõmunia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. Probatur sic. omnis effectus inadæquatus recipit diuisim & multipliciter, quòd in causa est simpliciter & eodem modo: ergo recipit similitudinem agentis non secundum eandem rationem: ergo creaturæ participant diuisim &c. perfectiones, quæ in Deo vnitæ sunt. ergo nomina communia perfectionem importantia, quum de creaturis dicuntur, significant aliquid distinctum ab aliis, de Deo autem dicta non significant aliquid, vt distinctum. ergo huiusmodi nomina dicta de creaturis, comprehẽdũt rẽ significatã, de Deo autem, relinquunt rem significatam, vt excedẽtem nominis significationem: ergo huiusmodi nomina non dicũtur de Deo & aliis secundum eãdem rationem: ergo non dicuntur vniuoce de Deo & creaturis. Antecedens declaratur exemplo Solis & inferiorum. ita ꝙ declaratio non est tam exemplaris, quàm ꝓportionalis. Ex qua etiam proportionalitate, prima cõsequẽtia manifesta relicta est cum secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quòd a significatis formalibus ad significãtia vt sic, quo ad vnitatem, & pluralitatem rationis, liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequens tertiæ consequentiæ & quartæ, declaratur exemplariter in ly sapiens, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis.

¶ Circa primam cõsequentiam occurrit ꝙ nouitiis dubium: quia non videtur valere, eo quòd multa sunt eiusdem rationis (genere, vel sal tem vniuoce vniuocatione logica, de qua est sermo) i coporibus inferioribus & cœlestibus, & tamen inferiora hęc cõparantur ad cœlestia corpa, vt ad causas vnite habentia, quæ hic diuisim participantur. Antecedẽs patet. Corporeitas. n. & diaphaneitas & lumẽ &c. sunt eiusdẽ rõis hic & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dr ꝙ illa maxima assũpta in antecedẽte, ex qua infertur diuersitas rõnis, intelligitur formaliter. i. vt sic. ita quòd semper participatio diuisim eius quòd simpliciter ac vnite est in causa, excludit identitatem rõnis ẽt logicam, ab illa re participata: non autem ab aliis, si qua alia sunt effectui & causæ cõmunia, non ex vi talis participationis. Sic aũt cõtingit in obiectionibus allatis. Nã diaphaneitas & similia, diuisim sunt in superioribus sicut & hic, Corporeitas aũt si vnite ibi est. f. absque cõpositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuoce non dr de illis & istis. vnde ipse Auer. negat super Porphyrio, corpus esse genus prædicamẽti subst̃ię. Et ponit corpus compositum, &c.

si autem

si autem ex materia & forma resultat etiam ibi: iam patet quòd diuisim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cælestia inquantum habent aliquid vnite, quod participatur hic diuisim, vt videtur virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdẽ rationis cũ istis.

¶ Circa tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones. Constat enim intellectum nostrum, a quo dependent nomina, natũ esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere, & significare perfectionem: puta sapientiam abs̃q; intellectione & significatione conditionũ suarum: quas habet in re, puta quòd sit idem cum aliis, aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta a iustitia, &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis, significat sapientiam cum distinctione eius a iustitia, &c. sicut non valet: quantitas in mistis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mistis, significat quantitatem coniunctam colori, &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit a finitate & infinitate, Non primum, quia sic ista esset falsa, Deus est sapiens: Nõ secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens: Nec tertium, quia sic vtraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic: ergo dicendo, homo est sapiens, & Deus est sapiens, ly sapiens non magis significat quid distinctum in prima quàm in secunda, quia simpliciter & absolute in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius author in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quamuis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ prædicet rem distinctam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: sine limitare, siue non ibi sit secundum rem.

¶ Ad euidentiam horum tria facere oportet. primo declarare terminos assumptos. Secundo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare verum. Scito quòd significare aliqd vt distinctum seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatẽ sui a iustitia: sed quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatẽ sui a iustitia. Hoc autem, (vt infra patebit,) non aliunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo significare sapientiam, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non intelligas ab vniuersis cæteris: qm̃ sic omne nomẽ etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, vel ab aliis possibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ se fert. Põt autem processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare perfectionem, vt distinctam, & significare non vt distinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, vt obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter vero sensus est, vt ex identitate & distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differẽtia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ duas perfectiones iungi ad propositum, cõtingit dupliciter. s. identice & formaliter. Identice quidem, vt si fingamus quòd sapientia Sortis & eius iustitia sint vnamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, ꝙ propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitię sint vna ratio formalis. Ita quod illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantũ ꝓpria sapientiæ, & iustitiæ ratio, & hmõi identitas est simpliciter impossibilis implicansque duo contradictoria. Si. n. illæ duæ nõ sunt vna ratio tertia. ergo nõ sunt vna ratio: qm̃ nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliã. ex quo ẽm se non sunt vna. & si sint vna ratio: ergo sunt vna tertia ratio: eo quòd vna ẽm se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientiæ, & rõnem iustitiæ eminenter claudi in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solũ possibilis: sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo: sed, vt in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo, non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentiæ, &c. Sicut enim res quę est sapientia, & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, s. deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis. s. rationem propriam deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtramque rationem continens: non tantum virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris: sed formaliter, vt ratio lucis cõtinet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingenium, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa: sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ: sed alicuius tertii. In creaturis aũt est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intulit ergo, alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiens: respondebitur, ꝙ ordinatiuus vel aliquid huiusmodi. Si vero quæratur, quid est Deus inquantum sapiens, respondendum est, quòd aliquid eminenter præhabens in se esse ordinatiuum. Vbi manifeste patet, ꝙ licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtri usque secundum illud nomen, non est omnino eadem: ꝓpter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solum ipsa: in Deo vero est ipsa & aliæ, imo nec ipsa nec aliæ, sed altior quædam ratio. & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolute: sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta ꝓcedit litera. Nec licuisset ẽt ex formali identitate perfectionum inter se destruere vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorũ, quæ secundum se non sunt idem, constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersis. Ex hoc enim quòd non nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatæ & non eleuatę, seu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd argumentum supponit sapientiæ nomen absolute, non vt significat speciem qualitatis: sed transcendenter sumptum significat aliquam rationem formalem vnam simpliciter. Quod tamen hic quæritur & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam, & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam prædicatur de pluribus, diffuse tractatum a nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæsitum dicendum esset, quòd importat vtramque sapientiam: sed non per modum vniuoci: & ideo sequela nihil valet. quæ hoc supponit.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quod quum dico, Deus est sapiens, ly sapiens, ex formali suo significato importat sapientiam eandem formaliter iustitiæ, &c. imo vt rectius loquar, significat non sapientiam, sed aliquid eminenter præhabens rationem sapientiæ. Quum vero dico, homo est sapiens: ly sapiens prędicat ipsam sapientiæ rationem: vt patet ex respõsionibus reddendis quęrentibus quid est Deus vt sapiens, & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat, qđ respondetur quærẽti quid est a, inquantũ habet illud nomen. Non est igitur deceptus author: sed rationem vniuocorum formalem formalissime est intuitus, iuxta Arist. diffinitioné.

D. 474.

συνώνυμον ὁμώνυμον ἀνάλογον

¶ Contra prædictã cõclusionem Scotus in 1. dist. 2. quæst. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptum certum in communi, stante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes cõditiones imperfectionis attribuunt eam Deo. Tum quia aliter Deus non esset naturaliter cognoscibilis aliquo simplici conceptu, eo quòd ille conceptus non clauderetur essentialiter, nec virtualiter in aliquo relucente in phantasmate. Tum quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffuse hæc in commentariis de ente & essentia tractata sint. nunc tamen breuiter respondetur.

¶ Ad primum quidem. Illud argumentum nihil aliud concludit, nisi alietatem conceptus sapientiæ. Verbi gratia: in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequentis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt præcisus ab eis, ille uero vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam. sic enim est vna ratio sapientię, quando expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit, de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere, vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phãtasmate participatiue vel imitatiue. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communis vtrique, vt alibi docuimus.

¶ Quo ad secundum conclusio negatiua est. huiusmodi nomina non dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur sic. si dicerentur æquiuoce, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolum. ergo. Consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis: destructio vero consequentis patet.

¶ Aduertenda sunt hîc duo. Primum est, ly pure. non enim in litera dicitur absolute, quòd non æquiuoca: sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt pure æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quędam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur pure æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam vero sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est, ly nihil in consequente positum, non supponit pro nihilo simpliciter: q̃m dato ꝙ omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere, ꝙ Deus est creator & super omnia: & quod non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo: sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicũtur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum: vel ratione proportionis aliquorum non inter se: sed ad tertium: & hęc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per locum a diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam vero sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia vtrique dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam vero, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

¶ Memento hîc, quòd exempla ponimus non quod ita sint: sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogũ Deo & creaturis, secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, ꝙ vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis dissimiliter sit hîc & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ ẽt in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal vero sanum, & vrinam, non est similitudo: sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas, secũdum prædicationem formalem. hîc autem proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcumque, siue extrinsece, siue intrinsece, &c.

¶ Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum a diffinitione ad diffinitum. hic non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter: sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum q̃d: ratione vero vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersę proportiones fiunt, est secundum quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo. Hanc materiam si vis plene intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ In responsione ad primum dubiũ occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. in principio siquidem dicitur, quod æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur quod in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & pure æquiuoca: & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca, & non vniuoca, & hæc facta est in fine: & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solum de pure æquiuocis: sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solum est prius multis simpliciter: sed multis secundum quid, et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo modo multitudinem includentibus

quodammodo describit, & comprehendit rem significatam, non autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam, vt incomprehensam & excedentem nominis significationem. Vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens[d] de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de alijs. Vnde nullum nomen vniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam pure æquiuoce, vt aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari: sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam contra Philos.* qui multa demonstratiue de Deo probat, quàm etiam contra Apost. dicentem Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est, proportionem. Quod quidẽ dupliciter[d] cõtingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & urina: inquantum utrumque habet ordinem & proportioné ad sanitaté animalis. [e]cuiꝰ

8. lib. Phy. & 12. Metaph. 10.

D. 110.

77

dentibus in se. Propterea respondendum videtur secundo, quòd vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est cõtradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est.n. resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnũ reducitur in aliud, hîc autem vnum distinguitur in sua: vt patet i naturalibus. Ad propositum igitur, quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorũ, dictum est quòd nõ vniuocum est prius. Quia ens est primũ ad quod cætera reducuntur. Quum vero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quod vniuocum præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo ꝙ ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictũ de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Conclude ergo ꝙ comparando diuersa prędicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autẽ idẽ prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agẽtiũ ordine dicuntur, infra, quum de actione Dei ad extra tractabitur patebunt.

Super Quæstionis decimætertiæ Articulum sextum.

Titulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

In corpore quatuor. Primo regula traditur ad discernendũ de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio, quo ad proprie dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum veritatem.

Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo est vnum respectum a'cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaraturque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda vero consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium nõ dissimulandum occurrit. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. arti. 11. dicit nõ esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis: & tamen creatura nõ dicitur sapiens in ordine ad Deum, nec econuerso, ut patet: sed vterque dicitur sapiens absolute. Tum quia in ratione hominis vt sapiens non clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

Ad hoc breuiter dicit̃, ꝙ analoga inueniuntur duobus modis. Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt patet de sano. Quædam vero significant fundamẽta tantum illorum respectuum: vt communiter inuenitur in omnibus vere analogis proprie & formaliter saluatis in omnibꝰ analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta, intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, ꝙ in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quã alibi assignauimus, ex q. de ver. quia ista responsio habet locum etiam in analogicis secundum ꝓportionalitatem, metaphorice tñ dictis. in his .n. etiã unũ ponitur in ratione alterius ꝓpter prædictã cãm. Ad ea vero, quæ secundo loco obiiciuntur, in 4. parte huius articuli dicetur.

Quo ad 2m conclusio rñsiua est. Nomia metaphorice dicta prius dicũtur de creaturis q̃ de Deo. Probatur: ratio horũ nominum, vt dñr de Deo, non potest intelligi absq; rõne eorundem, vt dicuntur de creaturis. ergo. Antecedens patet exempla riter in communi quidem de ridere, in proposito autem de leone. consequentia vero tenet ex regula assignata.

Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina proprie dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerẽtur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, non posset intelligi sine significatione eorundem in creaturis. ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia vero tenet ex assignata regula.

Quo ad quartum conclusio responsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatam, prius de Deo: quo ad impositionem nominis, prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina nõ solum significãt Deũ esse talem causaliter: sed etiam essentialiter: & a Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

Quo ad secundam vero partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus. ergo. Probatur secundo ex signo: habent modum significandi, quod conuenit creaturis. ergo.

¶ Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa: sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur. Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter, & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra

hoc quidem signum est, illud vero causa: vel ex eo quod vnum habet proportionem, ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non ęquiuoce pure, neque vniuoce. Nõ enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt supra* dictum est. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est, inter purã æquiuocationem, & simplicem vniuocationem. Neque enim in his, quæ analogice dicuntur est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis: sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas ꝓportiones ad aliquid vnũ. Sicut sanum de vrina dictum, significat signum sanitatis animalis: de medicina vero dictum, significat causam eiusdem sanitatis.

Art. 1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet in prædicationibꝰ oporteat æquiuoca ad uniuoca reduci, tamen in actionibus agens non uniuocũ ex necessitate præcedit agens uniuocum. Agens enim non uniuocum est causa uniuersalis totius speciei, ut Sol est causa generationis omnium hominum. Agens uero uniuocum non est causa agẽs uniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suijpsius, cum sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur uniuersalis totius speciei, nõ est agẽs uniuocum. Causa autem uniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens uniuersale, licet non sit uniuocum, non tamen est omnino æquiuocũ: quia sic non faceret sibi simile: sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia uniuoca reducuntur ad unum primum non uniuocum: sed analogicum, quod est ens.

AD II. Dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt supra* dictum est.

Q. 4. art. 3.

AD III. Dicendum, ꝙ Deus non est mensura proportionata mẽsuratis. [e]Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ sub uno genere contineantur.

186

Ea uero, quæ sunt in contrariũ, concludunt quòd non uniuoce huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, non autem quòd æquiuoce.

ARTICVLVS VI.

Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.

AD SEXTVM sic procedit̃. Videt̃ ꝙ noĩa prius dicant̃ de

73
1. cõt. c. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arist. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniã esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens, ubi manifeste patet, aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo vt intelligantur de possibili secundum, id est quòd huiusmodi nomina possunt, dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista: Deus est bonus, est uera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

Lib. 1. Peri herm. ca. 1. id habet Arist. to. 1.

† Ca. 1. de di. nom. ali quãtulum ante finẽ.

¶ Secundo, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina, dicuntur de Deo formaliter, & causaliter, sed fundamentaliter, verbi gratia, quum dicitur Deus est bonus, non solum significatur ꝙ Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatẽ bonitatis aliorum: ita quòd, ly talem, non modum aut rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deꝰ dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, ꝙ illa nõ est eadẽ cũ ra, nisi ſm analogiã. Illa aũt ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc, nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat, quòd opinio illa loquebatur de significatione causalitatis, non fundamentaliter, sed formaliter, ut patet.

Cap. 1. de myst. Theolog. parum ante med.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte, quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd, hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera complectitur vtrumque necessarium ad hoc, scilicet & quòd nomen saluatur formaliter, & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cæterarum. Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductiue. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni, licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cum nomina secundum Philosophum * sint signa intellectuum. Sed per prius cognoscimus creaturam quàm Deum. Ergo nomina a nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

¶ 2 Præt. Secundum Diony. † in lib. de diui. nomi. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina a creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo: sicut leo, lapis, & huiusmodi. Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶ 3 Præt. Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur: dicuntur de Deo sicut de causa omnium, vt dicit Diony. * Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanum quàm medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina, per prius dicuntur de creaturis, quàm de Deo.

SED CONTRA est quod dicitur Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrẽ dñi nostri Iesu, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

RESPON. dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice dicuntur, necesse est, quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo, illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omnium, e Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphy. * necesse est, quòd illud nomen d per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis, vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo, omnia nomina, quæ metaphorice de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur, quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significant, quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratum similiter se habet in decore cum floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quàm

4. Metaph. tex. 28. to. mo. 3. D. 107. 110

ne aliorum, cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter, & prius de Deo quàm aliis: quia cum vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito: sed est prior vt causa exemplaris saltem est prior exẽplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut nõ oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeãt: ita non oportet bonitatem creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciant vt exemplar. verba igitur 5. articu. & similia, hîc non sunt confutata: sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, ꝙ quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinem ad Deum vt causam. Verba autem 2. artic. non fuerunt inducta vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita: sed vt exponeretur ex notioribus nobis: & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius, clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, ꝙ quum de creaturis dicuntur: sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

¶ Super

¶ Super quæstionis decimætertiæ Articulum septimum.

TItulus clarus est ex tempore, scilicet dominus, saluator, & creator, &c.

¶ In corpore quinque facit.

187 ¶ Primo, ꝓponit cõclusionem responsiuam quæsito.

¶ Secundo, claudit amplam viam ꝓbandi conclusionem.

¶ Tertio ibi, verum tamen, veram viam aggreditur.

¶ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem.

69 ¶ Quinto ibi, non ꝓp aliquã: excludit tacitã obiectionem.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito, est affirmatiua, & particularis. s. quædam nomina important relationem ad creaturas, dñr de Deo ex tempore.

Art. 2. huius quæst. ¶ Quo ad secundũ scito, quòd hæc conclusio ideo difficultatem aliquam habere videtur, quia nulla res noua, potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rẽ aliquam realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, secus esset. Et quoniã litera intendit probare cõclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia erronea, est statim exclusa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe, 12. Metaphys. commen. 19. Consutaturque hic sic. Res naturales habent ordinem, habitudinemque naturalem adinuicẽ. ergo. consequẽtia patet: & antecedẽs, præter euidentiã quã habet ex 12. Metaph. commen. 52. vbi ordo vniuersi bonũ eiusdem dicit, vt per se manifestũ assumitur.

¶ Hic esset quærendum, an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites, fiat quæstio specialis.

¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde ꝙ non sit nisi rationis. Hanc ergo viã ingrediendo, sic proceditur. Relatio exigit duo extrema. ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis. s. aut ex parte vtriusque erit res rõnis, aut ex parte utriusq; erit res naturę, aut ex altera res naturæ, & ex altera res rõnis. antecedens patet: consequentia vero probatur. Extrema tripliciter variantur. s. quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea, tribus modis relatiuorum, scilicet respicientium idem & non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu, intellectus facit extrema non entia: sed extrema, dum distinguit vnum in duo. In secundo vero, intellectus facit vnum extremum, & ens & extremum. Quo ad secundam vero partem, declaratur ex duobus generibus relatiuorum sub ea contentorum, scilicet consequentium quãtitatem & actionem & passionem, vt patet in 5. Metaphys. Quo ad tertiam vero declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna: Authoritateque Aristotelis confirmatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionẽ nominis.

AD II. Dicendum, quòd nõ est eadem ratio de nominibus, quæ metaphorice de Deo dicuntur, & de aliis, vt † dictum est.

AD III. Dicendum, ꝙ obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solum de Deo causaliter dicerentur, & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambros. * dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis: sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore: sed ab æterno.

¶ 2 Præt. Cuicunq; cõuenit aliquid ex tpe põt dici factum. Quod. n. ex tpe est album, fit albũ. Sed Deo non conuenit esse factum. ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

¶ Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quod inter ens & nõens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationẽ realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hic dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones.

† In corp. art. a c d 70

¶ Veruntamen vnũ valde arduum dubium, dissimulandũ non est circa illa verba literæ. in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubiũ duplex. primo circa sensum literæ: Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc, vt extremũ subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. verbi gratia. An relatio dominii exigat ad hoc vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ, inquantum eius est seruа: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectũ alterius extremi sub ratione termini: ita quòd, relatio dominii concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert, an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imo ponitur terminus ipse: in secundo vero, ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo vero, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

74 Inf. quæst. 34. artic. 3. 2. & q. 43. art. 2. Et 1. di. 14. q. 1. art. 1. 5. & di. 30. ar. 1. ꝓ totũ. & 2. c. & dist. 37. q. 2. ar. 3. c. & 3. & dist. 38. ar. 4. 1. Et 3. d. 32. ar. 3.

¶ Et quoniam hæc quæstio necessaria est hîc, & intacta, nisi a Scoto, a quo videtur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in 1. distinct. 30. quæst. 1. motus (vt reor) ex verbis huius literæ, vt more suo carperet, probat multipliciter: quòd terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ac per hoc, nullum oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rem, nec secundum rationem. Probatque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertii modi & alia est: quia cætera sunt mutua, ista autem quæ sunt tertii modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertii modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet 5. Metaphys. cap. ad aliquid: consequentia vero est per se nota: quia ex quo nõ est correlatiuum & est terminus. ergo res absoluta est, quæ terminat. Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso. ergo actus vt terminus, est res absoluta: Antecedẽs patet

* Lib. 1. de fide c. 1. circa medium tom. 3.

9. Metaph. consequentia pbatur. Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiæ ad ipsum, & diffinit vt prior est q̃ potentia. ergo vt terminus est prior potétia: sed vt correlatiuum non est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius, ergo vt correlatiuum non est terminus. ergo vt res absoluta. Tertio sic, Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiũ. Antecedẽs patet prima vero cõsequẽtia tenet ex 7. & 9. Metaphy. ibi enim prioritas subſtantiæ respectu accidentis: & hic actº respectu potentiæ habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa. secunda vero cõsequentia patet: qa aliter daretur circulus in priore & posteriore secũdũ diffinitionem, quod est impossibile.

¶ Quarto sic. In relatiuis tertii modi alterum extremũ nullam relationem habet, nisi dum actua liter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu considerante, imo etiam existente. ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectę. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt eorũ cõclusioné veram asserat. Vt autem cognoscatur quantum a vero distet opinio hæc, ex textu 5. Metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter í illo textu. Primo, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorũ. Ita quòd Aristo. voluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent ad inuicem. Quædam vero propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Aristo. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidens, vt ibi dem expresse dicitur. ergo non intelligitur textus ille de rebus, quæ denominantur relatiue: sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille.

¶ Secundo. Errat in differentia assignata. in textu siquidem illo non dicitur, quòd quædam sunt mutua relatiua, & quædã nõ sunt, vt Scotº somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relatiua tertii modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc: quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio q̃ sint ad aliquid, est vtrumque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis vero tertii modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere: sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifeste patet q̃ tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & nõ in esse mutua, vel nõ mutua. Et qm̃ rex. ille est fundamẽtũ theologorũ in materia huius articuli speculatiue scribentium: ideo ad maiorem claritatem discutiendus est sic. Textus ille implicat duo cõtradictoria. ergo. antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundum se sunt ad aliquid. & negat de aliquo illorũ hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitio nem a diffinito, seu quod æquiualet a parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu dicit enim scibile, & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid, quia ipsa ad aliud sint: sed quia alia dicunt ad ipsa. cõsequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in pdicamentis. Et cum hæc contradictio sit manifesta dicendum videtur, quod Aristotel. loquitur de ad aliquid secundum sua fundaméta quum dicit, ipsa nõ sunt ad aliud: sed alia ad ipa. Et hic paralogismus (vt reor) mente retentus decepit omnes, qui i hoc textu errauerũt. Ad cuius solutionem scito, quoad quia metaphysicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: Idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis ſm q̃ entia realia sunt, & non de eis sumptis, vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quòd important, ad, non curando de esse eorũ: quẽadmodũ in prædicamẽtis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidem est differẽtia ista. Inter relatiua. ergo per se differẽtia ponitur, quoad esse reale, quod ponunt, nõ quod supponũt, in hoc quod quædã relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerum natura talia entia. quòd ad aliud se habent. Quædam vero non sint entia realia, quia ipsa in rerũ natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicũtur ad ipsa, ita quod differentia consistit in hoc: per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quędam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius. n. realitate relatiua ipsa quoq; inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune. s. quod ex hoc textu habetur, quod omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciat quod textus non meminit de esse reali: qm̃ supponitur q̃ de tali esse loquatur, ex eo q̃ metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis. & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quod nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio de diffinito: sed insinuatur, quod illa diffinitio conuenit ad aliquid, siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur de ad aliquid: sed negatur a quibusdam, poni esse in rerum natura quod sit ad aliud: cum quo tamen stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quod sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertii modi, quod alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ 3 Præt. Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationẽ ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quæ relationem ad creaturas important: Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas dicuntur de Deo ab æterno (Ab æterno enim sciuit creatu ram & dilexit, secundum illud Ier. 31. In charitate perpetua dilexi te) Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas; vt dominus & creator, dicuntur de Deo ab æterno.

¶ 4 Præt. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum: Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus: a relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur a suo opposito, Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicãtur de Deo ex tempore.

¶ 5 Præt. Secundum relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominium dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominii non est in Deo secũdum rem: sed solum secundum rõnem, sequitur, q̃ Deus non sit realiter dns: quod patet esse falsum.

¶ 6 Præt. in relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse altero non existente: sicut scibile existit non existente scientia, vt dicitur in prædic. Sed relatiua, quæ dicũtur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina, dominº & creator, dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore.

SED CONTRA est quod dicit Augustin. 5. de trin. * quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo cõuenit ex tempore. 5. de Trini. c. 16. to. 3.

RESPON. Dicendum, q̃ quędam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciẽdum est, q̃ quidam posuerunt relationẽ non esse rem naturæ: sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem hñt adinuicem. e Veruntamen sciendũ est, quòd cũ relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere põt ad hoc quod sit res naturæ & rõnis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum: quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem, eidem idem. Nam secundum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibº relationibus, q̃ sunt inter ens & nõ ens: quas format ratio inquãtũ apprehendit non ens, vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quæ cõsequũtur actũ rõnis, vt genus & species & hmõi. Quædam vero relationes sunt quãtum ad vtrunque extremum res naturæ: e quando scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens vtrique. sicut patet de omnibus relationibus, quæ consequuntur quantitatem vt magnum & paruum, duplũ & dimidium & huiusmodi. nã quãtitas est in vtroque extremorum. & simile est de relationibus, quæ consequuntur actionem & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque vero relatio in vno extremorum est res naturæ, & in altero est res rõnis tantum. & hoc contingit, quandocũq; duo extrema non sunt vnius ordinis sicut sensus & scientia referuntur ad sensibile & scibile, quæ quidẽ inquantum sunt res quędam in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. Et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum q̃ ordinantur ad sciendum vel sentiẽdum res: sed res ipsæ in se consideratæ sunt extra ordinem huiusmodi. vnde in eis nõ est aliqua relatio realiter ad scientiam & sensum: sed secundum rationem tantum: inquãtum intellectus apprehendit ea, vt terminos relationum scientiæ, & sensus. Vnde Philosº. dicit in 5. Metaphy.* quòd non dicuntur relatiue, eo quòd ipsa referantur ad alia: sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna: sed in animali.

Li. 5. Metaphys. text. 26. tom. 3.

Cum igitur Deus sit extra totũ ordinẽ creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum est quòd creaturæ realiter referuntur ad ipsum Deũ: sed in Deo non est aliqua realis relatio d eius ad creaturas: sed secundum rationem tantum, inquantum creaturæ referuntur ad ipsum, Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam prędicari de Deo ex tempore, non propter aliquam mutationem ipsius: sed propter creaturæ mutationem, e sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente: sed animali translato.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd relatiua quædam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus, seruus, pater, & filius, & huiusmodi: & hęc dicuntur relatiua secundum esse. Quędam d uero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quędam significãt ipsam rem, eo quòd ipsa referantur ad alia: sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna: sed in animali.

Cum igitur Deus sit extra totũ ordinẽ creaturæ & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non econuerso: manifestum est quòd creaturæ realiter referuntur ad ipsum Deũ: sed in Deo non est aliqua realis relatio d eius ad creaturas: sed secundum rationem tantum, inquantum creaturæ referuntur ad ipsum, Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam prędicari de Deo ex tempore, non propter aliquam mutationem ipsius: sed propter creaturæ mutationem, e sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente: sed animali translato.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd relatiua quædam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus, seruus, pater, & filius, & huiusmodi: & hęc dicuntur relatiua secundum esse. Quędam d uero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quędam significãt ipsam

¶ Ex his autem facile patet respõsio ad quæsitum quo ad relatiua tertii modi: Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito q̃ nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuũ dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus concedit conuenire in termino. Tunc sic: si absolutum vt sic. esset terminus relatiui. sequeretur primo quod cum in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplum, hoc ipsum quod est, non est ad aliud. id est dimidium: nec seruus est ad Dominũ: nec pater ad filium, &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quod ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuum: Imo textus expresse dicit, quòd Dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidẽ dicit quòd sẽper id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in prædicamento relationis. Sequeretur secundo, quod in diffinitione alicuius creaturæ necessario caderet Deº, sub propria ratione absoluta Et cũ hoc sit impossibile, sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua: de relatione vniuersi ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertio quòd relatiuũ exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutũ. Et quũ ex prædicamentis patet quod correlatiuũ exigitur, vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

¶ Sequeretur quarto, quod in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponendo personas distingui realiter in absolutis. tenet sequela, quia relatiuum reale exigit terminũ realiter a se distinctum. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur a patre realiter. Dicendum est ergo cum peripateticis & cæteris philosophis, quantum vidisse me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: imo terminare relatiuum, est in ratione correlatiui cuiusque.

¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertii modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. metaphy. expresse dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se: & quòd ad ipsum dicitur aliud: hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quòd ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratum est.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, q̃ falsum supponitur, scilicet quòd de actu vt terminat relationem potentiæ, ibi fit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura actº ſm transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potentiã. Et vult Aris. q̃ quia potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi, & esse absque potentia, vt pate. de actu puro: ideo actus est prior potentia, ex malo ergo intellectu literæ illius procedit obiectio. quamuis possit dici q̃ huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam, non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicẽ, &c. vt Auerrois in prædicamentis dixit.

¶ Ad tertiam obiectionẽ, pprie loquendo negandum est antecedens: qa vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminũ, sed ad terminum: qa non habet esse p terminum in quocunq; genere causæ: sed ad terminum. consequentia fauté omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cũ diffinito. 169 D. 10 89.

¶ Ad authoritates autem Aristo. dicitẽ quòd tenent: quia loquuntur de materia, in qua inter diffiniens & diffinitum 227 est ordo. vbicunque enim inter diffiniens & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia. ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autem nullus est ordo: sed sunt omnino simul, vt patet in post prædicamentis. ergo. D. 1099. Et aduerte quòd hęc obiectio militat contra authorem suum: arguendo sic. Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnũ esse diffinitiuũ alterius, & econuerso. ergo prius & posterius ſm diffinitionem, &c. consequentia nota. antecedens vero est Porphirii hic allegati a Scoto pro se. ergo.

¶ Ad vltimam, quæ terret nouitios, patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens: qm̃ in relatiuis tertii modi vtrunque extremum simul habet relationem. sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum vero est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui, quàm existentia sui paris: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertii modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad subſtratum, vel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo namque constat quòd Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dns formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus serui: patet q̃ intentio literæ est, quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba S. Tho. in quæst. de potentia Dei. quæst. 7. articu. 10. ad 4. vbi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod clauditur in ratione Dominii, conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc. n. conuenit Deo secundum rem,

Universidad de Deusto Biblioteca

rem, ſicut poteſtas coercendi ſubditos. Et quòd hoc intendat ex eo manifeſtatur, quia quo ad ordinem ad ſubditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad ſubditos.

¶ Quo ad quartum probatur concluſio intenta ſic. Deus eſt extra totum ordinem vniuerſi, ita φ creaturæ ordinantur ad ipſum, & non econuerſo, ergo creaturę realiter referūtur ad Deum. In Deo autem non eſt ad creaturas relatio, niſi rationis. ergo nihil prohibet quædā nomina importātia relationē, dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. prima autem conſequentia ex illa maxima, in præcedenti parte poſita: ſcilicet, quandocunque extrema nō ſunt vnius ordinis, & vnū reſpicit aliud in reliquo, non eſt relatio niſi rationis: ergo, ſi Deus eſt extra ordinem, &c. ſecunda autem conſequētia eſt ꝑ ſe nota.

¶ Contra rationem adductam in litera pro hac concluſione, Scotus dupliciter inſtat in loco pręallegato. Primo inquit: Ratio iſta petit principium: quia quū Deus manifeſte ſit prior creatura, ac ꝑ hoc aliquē ordinē habet, vt prius ad poſterius: aſſumendo quòd in eo non eſt ordo, nihil aliud eſt, quàm aſſumere quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat proban-

94
191

dum. Secundo peccat vt dicit, ſecundū ſophiſma conſequētis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis, negat omnem realem relationem.

¶ Aureolus quoque, vt habes in 3. diſtinct. primi in Capreolo, contra hanc rationem inſtat: ſed quoniam aſſumit vel motiua ſoluta a Sancto Thoma expreſſe: vel aſſumit aliud ab hac ratione loco illius: ideo omittenda cenſui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quod in æquiuoco laboramus. in litera enim eſt ſermo non de ordine formaliter, quia eſt relatio: ſed de ordine fundamentaliter: Ita quòd eſſe eiuſdem ordinis K nihil aliud eſt, quàm eſſe eiuſdem rationis, quo ad cauſam relationis: & eſſe non eiuſdem ordinis, eſt eſſe alterius rationis. Ita quòd, inter ea ſola eſt relatio realis vtrinque, in quibus eſt eadem cauſa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, ſcilicet pertinentium ad quantitatem, eſt identitas ſpecifica in cauſa. In relatiuis autem ſecundi modi, ſcilicet pertinentium ad actionem & paſſionem, eſt identitas quaſi ſpecifica, ſeu formalis: quia vtrinq; cauſa eſt perfectio propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conſeruetur, vt Auerro. de intelligentiis 12. Metaphy. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertii modi, ſcilicet ſpectantium ad menſuram & menſuratum, in altero extremo nulla cauſa eſt referibilitatis ſuę ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad cauſam relationis. Vnde patet, quòd non petit principium: non eſt enim idem dicere, in Deo

F nulla eſt cauſa, vt referatur ad creaturam, quamuis in creatura ſit cauſa referendi ipſam ad Deum, et dicere, in Deo non eſt ordo realis ad creaturas: ſed illud eſt cauſa huius. Et propterea proceſſus iſte, eſt a cauſa ad effectum. Nec peccat ſecundum conſequens: quia non loquitur de ordine formaliter: ſed fundamētaliter: quē etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet eſſe. duo enim alba eiuſdem rationis ſunt & ſimpliciter & quo ad hoc, vt cauſent ad ſe inuicem reſpectus: hoc autem eſt eſſe eiuſdem rationis.

¶ Quo ad quintū. Aduerte, quòd intenta concluſio ex duob⁹ impediri poſſet. Primo ex ipſo ſignificato formali horum nominum, ſcilicet, ſi ſignificarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ poteſt temporaliter poni. Secundo ex fundamento illius rationis. Dato enim φ Dominus non ponat ſupra Deum niſi relationem rationis, & ex hoc, non prohibeatur temporalitas: ſi tamen iſta relatio rationis non poſſet denominare temporaliter, niſi ꝓpter mutationem aliquam in ipſo denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiuſmodi nomē poteſt dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla poſſibilis eſt mutatio: ſed eſt omnino immobilis, vt in quæſt. 9. dictum eſt. Quia igitur litera iſta iā impedimentum ex formali ſignificato excluſerat, vt confirmatam concluſionis probationem afferret: ſecundum impedimentum excluſit, pręfatæ obiectioni tacite reſpondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus. verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipſo: ſed in creatura, probaturque hoc ex ſimili.

¶ In reſponſione ad quartum perſpicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertii modi, vt ſcibile ſeu in propoſito Dominus, & ſimilia, poſſunt iudicari eſſe ſecundum duo entis genera. Primo in genere entis ſimpliciter. Secundo in genere entis ſecundum quid: id eſt entis rationis. Si loquamur de eis ſecundum eſſe ſimpliciter, tunc ipſa non alia ratione ſunt, niſi quia comparia ſua, quæ terminantur ad ipſa formaliter, ſunt in rerum natura, ita quòd ad eorum eſſe extra animam, hoc ſufficit. ſunt enim contenta hoc debiliſſimo eſſendi modo. Et ſic eſſe Dominum nihil ponit in Deo, ſecluſo omni intellectu, niſi terminare formaliter relationem ſerui: quam Deus ſecundum ſe terminat ſubiectiue, id eſt vt quaſi ſubiectum termini formalis: ſed ponit vel ſupponit bene aliquid in creatura. ſ. relationem ſeruitutis ad Deum vt ſubiectum, &c. nec ipſum terminare formaliter ſeruitutis relationem plus aliquid ponit, q̄ ſit eſſe ipſius terminanti: licet alio modo illud ponat. Et ſecundum hoc, Deus eſt Dñs de nouo, & ſine omni intellectu ſola ſeruitute creaturæ: quia eſſe Dñm, nullum eſſe in rerum natura ponit niſi eſſe ſui oppoſiti. Nec eſt inconueniens in materia relatiua, vnum oppoſitorū eſſe, quia aliud eſt, vt Ariſtoteles docuit. & ratio eſt: quia oppoſita

habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiuſmodi non ſignificant ſubſtantiam diuinam directe, ſed indirecte, inquantum præſupponunt ipſam: ſicut Dominiū præſupponit poteſtatem: quæ eſt diuina ſubſtantia. Quædam vero ſignificant directe eſſentiam diuinam, & ex conſequenti important habitudinem, ſicut ſaluator, creator, & huiuſmodi, ſignificant actionem Dei, quæ eſt eius eſſentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinē, quam important, vel principaliter vel conſequenter, non autem quantum ad hoc quòd ſignificant eſſentiam, vel directe, vel indirecte.

AD II. dicendum, quòd ſicut relationes, quæ de Deo dicuntur ex tempore, non ſunt in Deo niſi ſecundum rationem: H ita nec fieri, nec factum eſſe dicitur de Deo, niſi ſecundum rationem, nulla mutatione circa ipſum exiſtente, ſicut eſt id, Domine refugium factus es nobis.

AD III. dicendū, quòd operatio intellectus & voluntatis eſt in operante. Et ideo nomina, quæ ſignificant relationes conſequentes actionem intellectus vel voluntatis, dicuntur de Deo ab æterno. Quæ vero conſequuntur actiones procedentes ſecundum modū intelligendi ad exteriores effectus, dicuntur de Deo ex tempore, vt ſaluator, creator, & huiuſmodi ᶜ.

AD IIII. dicendū, quòd relationes ſignificatę ꝑ huiuſmodi nomina, quæ dicuntur de Deo ex tēpore, ſunt in Deo ſecundum rationem tantum: oppoſitæ autem relationes in creaturis ſunt ſecundum rem. Nec eſt inconueniens, quod a relationibus realiter exiſtentibus in re, Deus denominetur: tamen ſecundum quòd cointelliguntur per G intellectum noſtrum oppoſitæ relationes in Deo, vt ſic Deus dicatur relatiue ad creaturā: quia creatura refertur ad ipſum: ſicut philoſoph⁹ dicit in quinto metaph*. quòd ſcibile dicitur relatiue, quia ſcientia refertur ad ipſum.

Li. 5. Metaphyſi. tex. 20. tom. 3.

AD V. dicendum, quòd cum ea ratione referatur Deus ad creaturam, quæ creatura refertur ad ipſum: cum relatio ſubiectionis realiter ſit in creatura: ſequitur quòd Deus non ſecundum rationem tantum, ſed realiter ſit Dominus. Eo enim modo dicitur Dominus, quo creatura ei ſubiecta eſt.

AD VI. dicendū, quod ad cognoſcendum vtrum relatiua ſint ſimul natura uel non: non oportet conſiderare ordinem rerum, de quibus relatiua dicuntur, ſed ſignificationes ipſorum relatiuorum. Si enim vnum in ſui intellectu claudat aliud, & econuerſo, tunc ſunt ſimul natura: ſicut duplum, dimidiū, & pater, & filius, & I ſimilia. Si autem vnū in ſui intellectu claudat aliud, & non econuerſo: tunc non ſunt ſimul natura. Et hoc modo ſe habent ſcientia & ſcibile. Nā ſcibile dicitur ſecūdū potētiam: ſcientia autē ſecundū habitū

poſita relatiua in hoc a cæteris oppoſitis differunt, quòd ſe ſimul A ponunt: nec vnum in diſtinctione alterius conſtituitur, vt Sanctus Thomas docuit. At ſi obieceris, quòd in materia relatiua non fit denominatio ab extrinſeco, vt in 2. contra Gent. cap. 13. determinatur. Reſpondeo, quòd hoc eſt verum formaliter, non autem realiter. Non enim Deus dicitur Dominus a ſeruitute formaliter: ſed a relatione Dominii: quæ eſt velut ei inhærens: ſed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus, a realitate ſeruitutis: qa eſſe Dominum nullum eſſe ponit, niſi quod terminus eſt realis ſeruitutis. Et ſic iſta denominatio eſt formaliter ab intrinſeco, & realiter ab extrinſeco. Si autē loquamur de eis ſecundum eſſe rationis, ſic eſſe Dominū ponit in Deo relationē rōnis. Et ſic dr̄ & vere, φ De⁹ dr̄ Dñs a Dominio, qa eſt relatio rationis: non φ hic ſint duæ relationes Dominii, altera extra animā, & altera rationis: ſed quia illa relatio Dominii, quæ tam debili modo ens dicitur, dupliciter iudicata eſt a doctorib⁹: quandoque ſecundū eſſe proprium, & ſic dicta eſt relatio, & ens rationis tātum: quia nullum habet proprium eſſe, niſi per rationem. Quandoque ſecundū eſſe alienum, ſcilicet oppoſiti: a quo entis nomen vtcunq; meretur: & ſic dicta eſt ens, & inter entis partes numerata quinto metaphyſic. quia alia dicitur ad ipſam. Et quia ſic nullum eſſe ponit in denominato, ſed in terminato tantum: ideo ſemper & ſimpliciter de iſtis dicitur, quòd nullum eſſe ponunt in denominato, puta Deo aut ſcibili, niſi rationis: quod ſpectat ad eſſe proprium. Et bene nota, quòd non dicitur, quòd nullum eſſe ponunt, ſed quòd nullum eſſe in denominato ponūt: quia ponunt eſſe in terminato oppoſito: quod ſufficit ad eorum eſſe extra. Et ſi hanc diſtinctionem perſpexeris, atque ſcieris applicare, diuerſa doctorum dicta uerificabis: puta quòd iſtæ relationes nō ſunt entia extra animam: hoc enim verum eſt ſecundum eſſe proprium: & quòd iſta ſunt, quia oppoſita ſunt, hoc verum eſt ſecundum eſſe alienum. Videbiſque Sanctum Thomam vtrunque tetigiſſe in hac reſponſione: Auguſtinum quoque in quinto de trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quòd nouitiis compatiens author, magis vſus eſt relatiuis iſtis ſecundum eſſe rationis, quàm ſecundum illam eſſendi diminutionem non facile intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu conſiderante, poteſt dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non niſi fundamētaliter, &c. diſtinguendo de eſſe proprio vel alieno ipſius. Habeſq; hinc defectū Scoti in primo diſtinctione 30. quæſtione prima, credētis quòd Deus dicitur Dominus ex ſola relatione, quæ eſt in creatura. ponit enim effectum formalem, ſcilicet eſſe Dominum, abſque cauſa formali, ſcilicet relatione Dominii. quod non eſt intelligibile.

Art. 1. huius quæſt.

Ca. 12. parū ante medium.

vel ſecundum actum. Vnde ſcibile ſecundum modum ſuæ ſignificationis præxiſtit ſcientiæ. Sed ſi accipiatur ſcibile ſecundum actum, tunc eſt ſimul cum ſcientia ſecūdū actum. Nam ſcitum nō eſt aliquid niſi ſit eius ſcientia. Licet igitur Deus ſit prior creaturis: quia tñ in ſignificatione Domini clauditur φ B habeat ſeruum, & econuerſo, iſta duo relatiua dominus & ſeruus, ſunt ſimul natura. Vnde Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam ſibi ſubiectam.

ARTICVLVS VIII.

Vtrū hoc nomē Deus ſit nomē naturæ.

75
1. diſt. 2. in expo. lit. & diſ. 18. art. 5. 6. Et diſ. 32. q. 2. art. 2.
* lib. 1. orthod. fidei. c. 12.
θεός θέειν αἴθειν θεᾶσθαι.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur φ hoc nomen Deus non ſit nomen naturæ. Dicit enim Damaſ. in 1. * lib. quòd Deus C dicit a theyn quod eſt curare & fouere vniuerſa. vel ab ethyn, id eſt ardere. Deus enim noſter ignis conſumens eſt. vel a theaſte quod eſt conſiderare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen Deus, operationem ſignificat & non naturam.

¶ 2 Præterea, Secundum hoc aliqd nominatur a nobis ſecūdum quòd cognoſcitur. Sed diuina natura eſt nobis ignota. Ergo hoc nomen Deus non ſignificat naturā diuinā. D

SED CONTRA eſt quod dicit Ambr. in lib. 1. de fide. * quod Deus eſt nomen naturæ.

In Prologo li. 2. de fide circa prin. tom. 2. c. 3. ad Gala. poſt med. tom. 5. li. 1. de fide ad gran. c. 1.

RESPON. dicendum, quòd non eſt ſemper idem id, a quo imponitur nomen ad ſignificandum, & id ad quod ſignificandum nomē imponitur. ᶜ Sicut enim ſubſtantiam rei ex proprietatibus vel operationibus eius cognoſcimus, ita ſubſtantiam rei denominamus quādoque ab aliqua eius operatione, E vel proprietate. Sicut ſubſtantiam lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit pedem: non tamen hoc nomen impoſitum eſt ad ſignificandum hanc actionē: ſed ſubſtantiam lapidis. Si qua vero ſunt, quę ſecundum ſe ſunt nota nobis, vt calor, frigus, albedo, & huiuſmodi, non ab alijs denominātur. Vnde in talibus idem eſt quod nomen ſignificat, & id a quo imponitur nomen ad ſignificandū. Quia igitur Deus non eſt notus nobis in ſui natura: ſed innoteſcit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his poſſumus eum nominare, vt ſupra * dictum eſt. Vnde, hoc nomen Deus eſt nomen operationis quantum ad id, a quo imponitur ad ſignificandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuerſali rerum ꝓuidētia. Omnes enim loquētes de Deo, hoc intēdunt nominare Deū, quod habet ꝓuidētiam vniuerſalē de rebus. vnde dicit Dionyſ. * 12. cap. de di. nominib. quòd deitas eſt quæ omnia videt prouidētia, & bonitate perfecta. Ex hac autē operatione hoc nomē Deus aſſumptū, impoſitum eſt ad ſignificādum diuinam naturam.

b
69
112

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd omnia, quæ poſuit Damaſce. pertinēt ad prouidētiam, a qua imponitur hoc nomen Deus ad ſignificandum.

AD II. dicendum, quòd ſecundum quòd naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoſcere poſſumus, ſic eam nomine poſſumus ſignificare. Vnde, quia ſubſtantiam lapidis ex eius proprietate poſſumus cognoſcere ſecundum ſeipſam, ſciendo quid eſt lapis, hoc nomen lapis ipſam lapidis naturam, ſecundum quòd in ſe eſt, ſignificat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam ſcimus quid eſt lapis. Ratio enim, quam ſignificat nomen, eſt diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphyſi. * Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non poſſumus cognoſcere ſecundum quòd in ſe eſt, vt ſciamus de ea quid eſt: ſed per modum eminentiæ & cauſalitatis & negationis, vt ſupra dictum eſt. * Et ſic, hoc nomen Deus ſignificat naturam diuinam. Impoſitum eſt enim nomen hoc ad aliquid ſignificandum ſupra omnia exiſtens: quod eſt principium omnium & remotū ab omnibus. Hoc enim intendunt ſignificare nominantes Deum.

li. 4. Metaphyſi. tex. 28. tom. 3.

Quæſt. 12. art. 12.

¶ Super Quæſtionis decimaetertiae Articulum octauum.

¶ IN titulo nomē naturæ, ſumitur, vt diſtinguitur contra nomen tam operationis, quàm perfectionis, quaſi ſuperadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶ In corpore vna eſt concluſio reſponſiua quæſito cū diſtinctione ſic. Deus eſt nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impoſitum eſt: operationis vero quo ad id, a quo impoſitum eſt. Hęc concluſio in litera probatur, quo ad duo: ſcilicet quo ad diſtinctionē, quā in ſe claudit: & quo ad ſecundam partē. prima autem pars vt nota relinquit. Probatur ergo diſtinctio ſic. nomina rerū per ſe cognitarū habent id a quo & ad quod nomen imponitur idem: rerum autem per alia tantum, puta effectus, operationes, aut ꝓprietates cognitarū habent id, a quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur: ſed nomina diuina ſunt rerum ſecundi ordinis. ergo in eis aliud eſt a quo, &c. ergo ly Deus habet aliud a quo, &c. Maior probatur: quia ſicut cognoſcitur, ita nominatur. Et manifeſtatur exemplo lapidis, quo ad ſecundam partem: & qualitatum ſenſibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæſt. 12. Secunda autem cōcluſionis pars probatur: ly Deus eſt impoſitum ab vniuerſali prouidentia. ergo.

ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi vſu F loquentium. Secundo authoritate Dion. Et confirmatur in reſponſione, authoritate Damaſ.

¶ *Super quæſtionis decimaetertiæ Articulum nonum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe quatuor.

¶ Primo diſtinguit ly communicabile.

¶ Secundo tradit regulas quasdam.

¶ Tertio reſpondet quæſito.

¶ Quarto pſicit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primum. Communicabilitas duplex ponitur, ſcilicet proprie & metaphorice: & ſatis clara eſt litera: in qua & definitur vtrũque membrum, & exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶ Quo ad ſecũdum ponũtur quatuor regulę, ad diſcernenda nomina communicabilia ab aliis, & quàm differẽter ſint cõmunicabilia. Duæ regulæ ad ſenſibilia ſpectant, duæ autẽ ad formas ſeparatas, & ſic nihil vniuerſi prætermiſſum eſt.

¶ Prima regula eſt: omne nomen ſignificans naturam diſtinctam ab indiuiduo, eſt cõmunicabile proprie: ſecundum rem vel ſecundum rationem ſaltem. Probatur a priori. omnis forma in ſuppoſito indiuiduãte exiſtẽs, eſt ſecundum ſe prædicto modo communis. ergo. Antecedens quo ad communitatem rei probatur in natura hominis: quo ad communitatem vero rationis tantum probatur ex natura ſolis. Sic natura ſpecifica intelligitur a nobis abſtrahendo a ſingulari. ergo eſſe in vno vel pluribus ſingularibus eſt præter intellectum naturæ ſpecificæ. ergo ſeruato intellectu naturæ ſpecificæ, poteſt etiam ſol intelligi vt in pluribus exiſtens.

¶ Aduerte hic quòd communicabilitas proprie ſubindiuiſa inſinuatur in hac regula, ſcilicet in communicabilitatem ſecundum rem, & rationem ſimul: & ſecundum rationem tantum: & inſinuatum eſt ſimul, quòd fundamentum communicabilitatis realis eſt inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicen. K dixit: trifariam inuenitur, ſcilicet, Aut in actu ſimultaneo, vt patet in natura humana, cuius ſunt ſimul actu plura ſingularia. Aut in actu ſucceſſiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita ſequentis, mortem exigit prioris. Aut in potentia tantum, vt domus mille angulorum, ſi numquam fiet. Fundamentum autẽ communicabilitatis ſecundum rationem tantum, ex parte noſtri intellectus aſſignatum eſt, & dictum, quòd eſt cognitio naturæ abſque cognitione indiuiduantium. & hæc pluribus modis contingit, vt infra patebit.

¶ Secunda regula eſt, omne nomen ſignificans ſingulare, eſt incommunicabile proprie, tam ſecundum rem quàm rationem: licet ſit communicabile metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem. quia ſingulare vt ſic, eſt diuiſum ab omnibus aliis. Quo ad ſecundam vero: quia non poteſt in apprehẽſione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

¶ Tertia regula eſt: omne nomen ſignificans formam non indiuiduam per aliud ſuppoſitum: ſed per ſeipſam ſecundum quòd in ſe eſt, eſt incommunicabile proprie, & re & ratione: quamuis non metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem: quia ſunt per ſeipſas ſubſiſtentes. Quo ad ſecundam vero: quia ſic intelligerentur ſecundum quòd ſunt. Sed ſcito quòd huiuſmodi nominibus caremus: quia non poſſumus intelligere tales formas, ſecundum quòd in ſe ſunt. D.1148.

¶ Quarta regula eſt, omne nomen, quod habemus, ſignificãs huiuſmodi formas p ſe ſubſiſtentes, eſt cõmunicabile proprie non ſecundum rem: ſed ſecundum rationem tantum. probatur vltima pars a priori, huiuſmodi formæ intelliguntur a nobis non ſuo mõ: ſed mõ rerũ cõpoſitarum, ſcilicet habentium formam in materia. ergo quantum ad rationem nominum idem eſt iudicium de nominibus ſignificantibus formas, ſiue ſeparatæ ſint, ſiue in alio. Antecedens probatur ex ſigno, impoſitis illis formis nomina concreta. ergo intelligimꝰ illas modo compoſitorum. Antecedens patet: & conſequentia probatur. Concreta ſignificant naturã in aliquo. ergo, ſi, &c. D.307. D.1197

¶ Aduerte hic latitudinem inſinuatam in communicabilitate nominum ſecundum rationem. Sol enim, & Gabriel. vere gra. nomina communia ſunt ſecundum rationem: ſed diſſimiliter. Sol enim ideo communicabilis dictus eſt, quia natura ſua abſtrahit ab hoc: & conſequenter præter eius rationẽ eſt vnitas, aut pluralitas ſingularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modum quo intelliguntur naturæ compoſitorum. Quæ vt planius intelligas, ſcito quòd ly ſecundum rationem vniuerſaliter & proprie loquendo in propoſito non ſonat diffinitionem: ſed importat modum eſſendi in ratione noſtra. Ita quòd ſenſus eſt, quòd omnis natura ſpecifica, vt obiecta eſt intellectui noſtro communis eſt pluribus: quia obiicitur non vt hæc: ſed vt natura ſpecifica: ſiue ipſa ſecundum rem ſit ex alio hic, vt natura ſolis, & ſenſibilium omnium: ſiue ex ſe ſit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile eſt. Latitudo autem manifeſte hic habetur, quòd natura Solis cum non ſit ex ſe hic, & ex parte ſui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui noſtro, non vt hic & conſequenter communitas eius ſecundum rationem, habet vtrinque fundamentum. Natura autem Gabrielis cum ſit ex ſe hic, ex ſolo modo intelligendi noſtro, ſortitur, quòd nobis obiiciatur vt ipſa, & non vt hic. Et propterea communicabilitas iſta ex noſtra tantum parte habet fundamentum. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligendum ſit, q Gabriel eſt vniuerſale & pdicabile de multis, & ſpes, &c. Hæc. n. & ſimilia ſufficit verificari, nõ de eis abſolute: ſed vt obiectis ſeu cognitis a nobis. Et qm di fuſe de his in commentariis de ente & eſſentia ſcripſimus, non eſt opus hic eadem replicare.

¶ Quo

¶ Quo ad tertium reſpondet q̃ſito vna concluſione trimembri, hoc nomen Deꝰ eſt incommunicabile ſecundum rem, communicabile autem ſecundum opinionem, & ſecundũ ſimilitudinem. Probatur prima pars: na tura diuina ſignificata hoc nomine eſt in commutabilis ſecundum rem. ergo. Secũda quoque declaratur exẽplo Solis: & confirmatur authoritate gloſæ ad Galat. 4. Tertia vero pars declaratur in participantibus diuina, adiuncta authoritate Pſalmi.

¶ Aduerte hic quòd quia prædicta concluſio cum ſequente ex prædictis regulis ſequitur manifeſte: ideo non oportuit alias addere ꝓbationes.

¶ Quo ad quartum ponitur hæc concluſio. ſi eſſet aliquod nomen diuinum ſignificans naturam illam quãtum hãc. illud eſſet omnino incommunicabile ꝓprie ad extra. Manifeſtatur: exemplo ficto in Sole: inferiturque dubium de nomine Tetragrammaton. Aduerte hic quòd hæc concluſio non ſolum ad doctrinæ huius complementum poſita eſt, ſed ex vera (vt reor) dubitatione, quę eſt de illo nomine quod apud Heb. in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito tenet: quãuis in actu ſignato dicatur Tetragrammaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

B. 634

68

Art. 1. huius quæſt. ad 2. argu.

ar. præcẽdẽti. Q. 11. artic. 3.

D. 465

Gloſa interlinearis ibi.

¶ *Super Quæſtionis decimaetertiæ Articulum decimum.*

IN titulo aduerte quòd ly Deus quãdoque verificatur de his tribus ſuppoſitis ſcilicet Deo vero, & Deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyſes dictus eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quãdoque autem de ſolo vero Deo affirmatur: vt cum dicitur quòd vnus tantũ eſt Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus: vt ſignificat habentem veram dei tatem, ſit vniuocũ: hoc enim eſt per ſe notum, eſſe non ſolum vniuocum: ſed incommunicabile, vt dictum eſt. Et ꝓpterea de omnibus aliis prædicatur negatiue ſecundum illam ſignificationem. Sed quod dubitatur hic, eſt, an quum vere affirmatur ly Deus de his tribus: cum ſcilicet dicitur quòd Dominus ipſe eſt Deus, & quòd Moyſes eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub eſt Deus Accaron, vniuoce ſumatur, an æquiuoce, vel analogice, id eſt, vnam vel plures. Et ſi plures, omnino aut ſecundum quid habeat ſignificationes. Et ſic patet ticulus cum reſponſione ad primum.

In corp. ar.

¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiuæ quæſito, hoc nomẽ Deꝰ, dicitur de his tribus nõ vniuoce, nec æquuoce: ſed analogice. Probatur ex rationibus terminorũ quo ad ſingulas partes. vniuoca eandem omnino, Aequiuoca diuerſam oino, Analoga primam in aliis clauſam rationẽ habet. Sed ly Deus, dictum de his non primo, nec ſecundo: ſed tertio modo ſe habet. ergo eſt analogum. Maior ex ſe nota: quam optime notabis ad effugandã a te & aliis ignorantiam prauæ diſpoſitionis in materia de analogia, &c. Minor autem probatur inducendo in ſingulis. Cõſtat enim, quòd participatiue Deus, & ſimiliter opinatus Deꝰ, abſq; veri Dei ratione intelligi nequit: ſed bene econuerſo: ſicut depictus aut opinatus leo abſque veri leonis cointellectione in telligi non poteſt.

77

ſupra arti. 5. c. & infra q. 29. art. 4. & 1. prol. artic. 2. 2. & di. 35. art. 4. & 1. cõtra ca. 32. 33. & 34. & ueri. q. 2. art. 11. & po. q. 7. art. 7. & opuſ. 3. cap. 27.

¶ *Super quæſtionis decimaetertiæ Articulum nonum.*

ARTICVLVS. IX.

Vtrũ hoc nomẽ Deus ſit cõmunicabile.

AD NONVM ſic procedit. Videtur ꝙ hoc nomen Deus ſit communicabile. Cuicunq; n. cõmunicatur res ſignificata per nomen, communicatur & nomen ipſum. Sed hoc nomen Deus (vt dictum eſt*) ſignificat diuinam naturam, quæ eſt communicabilis aliis: ſecundum illud 2. Pet. 1. Magna & pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ conſortes naturæ. Ergo hoc nomẽ Deꝰ eſt communicabile.

¶ 2 Præt. Sola nomina propria non ſunt cõicabilia. Sed hoc nomẽ Deꝰ non eſt nomẽ ꝓpriũ: ſed appellatiuum: quod patet ex hoc, ꝙ habet plurale, ſecundum illud Pſal. 81. H Ego dixi, dij eſtis. Ergo hoc nomen Deus eſt communicabile.

¶ 3 Præt. Hoc nomẽ Deus imponit ab opatione, vt dictũ eſt. * Sed alia noia quæ imponũtur Deo ab operationibus ſiue ab effectibus ſunt cõmunicabilia, vt bonus, ſapiens, & huiuſmodi. Ergo hoc nomen Deus eſt communicabile.

SED CONTRA eſt quod dicitur Sap. 14. Incomunicabile nomẽ lignis & lapidibꝰ ꝑpoſuerũt: & loquitur de noĩe deitatis. Ergo hoc nomẽ I Deus eſt nomẽ incommunicabile.

RESPON. Dicendum, quòd aliquod nomen põt eſſe communicabile dupliciter. Vno modo ꝓprie. Alio mõ per ſimilitudinẽ. Proprie quidẽ cõicabile eſt, quod ſecundũ totam ſignificationem nominis, eſt communicabile multis. Per ſimilitudinem aũt communicabile eſt, quod eſt communicabile ſecundũ aliquid eorum, quæ includũtur in nominis ſignificatione. Hoc enim nomen leo proprieᵈ communicat omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam ſignificat hoc nomen leo. Per ſimilitudinem vero cõmunicabile eſt illis, qui participant qd leoninum, vt puta audaciam, vel fortitudinem: e qui metaphorice leones dicuntur. Ad ſciendum aũt quæ nomina proprie ſunt communicabilia, conſiderandum eſt, quod omnis forma in ſuppoſito ſingulari exiſtens, per ꝙ indiuiduatur, cõis eſt multis, vel ſecũdum rem vel ſecundum rationem ſaltem. Sicut natura humana communis eſt multis ſecũdum remᵈ & rationem, natura autem Solis, nõ eſt communis multis ſecundum rem: ſed ſecundum rationem tantum. Poteſt. n. natura Solis intelligi vt in pluribus ſuppoſitis exiſtens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuſlibet ſpeciei, per abſtractionem a ſingulari. Vnde eſſe in vno ſuppoſito ſingulari vel in pluribus, eſt præter intellectum naturæ ſpeciei. Vnde ſeruato intellectu naturæ ſpeciei, põt intelligi vt in pluribus exiſtẽs. Sed ſingulare ex hoc ipſo ꝙ eſt ſingulare, eſt diuiſum ab omnibꝰ alijs. Vnde omne nomen impoſitum ad ſignificandum aliquod ſingulare, eſt incommunicabile & re & ratione. Non enim poteſt in apprehenſione cadere pluralitas huius indiuidui. Vnde nullum nomen ſignificans aliquod indiuiduum, eſt cõmunicabile multis proprie, ſed ſolum ſecundum ſimilitudinẽ, ſicut aliquis metaphorice poteſt dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, ſcilicet fortitudinem. Formæ vero, quæ non indiuiduantur per aliud ſuppoſitum, ſed per ſeipſas: quia ſcilicet ſunt formæ ſubſiſtentes, ſi intelligerẽtur ſecundũ quòd B ſunt in ſeipſis, nonᵈ poſſent communicari nec re neque ratione: ſed forte per ſimilitudinem: ſicut dictum eſt de indiuiduis ᵉ. Sed, quia formas ſimplices per ſe ſubſiſtentes non poſſumus intelligere ſecundum quòd ſunt, ſed intelligimus eas ad modum rerum compoſitarum habentiũ formas in materia: ideo vt dictum eſt, * imponimus eis nomina concreta ſignificãtia naturam in aliquo ſuppoſito. C Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio eſt de nominibus, quæ a nobis imponuntur ad ſignificandum naturas rerũ cõpoſitarũ, & de nominibus, quæ a nobis imponũtur ad ſignificãdũ naturas ſimplices ſubſiſtentes. Vnde, cũ hoc nomen Deus impoſitũ ſit ad ſignificandũ naturam diuinam, * vt dictũ eſt: natura autem diuina multiplicabilis non eſt, vt ſupra * oſten ſum eſt: ſequitur quòd hoc nomẽ Deus in communicabile ᵈ quidẽ ſit ſecundum rem, ſed communicabile quidem ſit ſecundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol, eſſet communicabile ſecũ dum opinionem ponentium multos Soles. Et ſecũdum hoc dicitur Gala. 4. His qui natura non ſunt dij ſeruiebatis. * Gloſ. non ſunt dij natura, ſed opinione hominum. Eſt nihilominus communicabile hoc nomen Deus, non ſecundum ſuã totam ſignificationem: ſed ſecundum aliquid eius per quandam E ſimilitudinem, vt dij dicantur, qui participant aliquid diuinum per ſimilitudinem ſecundum illud, Ego dixi, dij eſtis. Si vero eſſet aliquod nomen impoſitum ad ſignificandum Deum non ex parte naturæ: ſed ex parte ſuppoſiti, ſecundum quòd conſideratur, vt hoc aliquid, illud nomen eſſet omnibus modis incommunicabile: ſicut forte eſt nomen Tetragrammaton apud Hebræos. Et eſt ſimile ſi quis imponeret nomen Soli deſignans hoc indiuiduum.

AD PRIMVM ergo dicendum, A quòd natura diuina non eſt communicabilis: niſi ſecundum ſimilitudinis participationem.

AD II. Dicendum, ꝙ hoc nomen Deus, eſt nomen appellatiuũ, & non ꝓprium: quia ſignificat naturam diuinã, vt in habente: licet ipſe Deus ſecundũ ſe nõ ſit nec vniuerſalis nec particularis. Nomina enim non ſequuntur modum eſſendi qui eſt in rebus: ſed modũ eſſendi ſecundũ ꝙ in cognitione noſtra eſt. Et tamen ſecundum rei veritatem eſt incommunicabile, ſecundũ ꝙ dictum eſt de hoc nomine Sol. *

AD III. Dicendum, ꝙ hæc nomina bonus, ſapiens, & huiuſmodi ſimilia, impoſita quidem ſunt a perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: non tamen ſunt impoſita ad ſignificandum diuinam naturam: ſed ad ſignificandum ipſas perfectiones abſolute. Et ideo etiam ſecundum rei veritatem ſunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impoſitum eſt ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad ſignificandam diuinam naturã.

ARTICVLVS X.

Vtrum hoc nomen Deus, vniuoce dicatur de Deo per participationem, ſecundum naturam, & ſecundum opinionem.

AD DECIMVM ſic procedit. D Videtur quòd hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per naturam & per participationẽ, & ſecundum opinionem. Vbi n. eſt diuerſa ſignificatio, non eſt contradictio affirmantis & negãtis: æquiuocatio. n. impedit contradictionẽ. Sed catholicus dicens, idolum non eſt Deus: cõtradicit pagano dicẽti, idolum eſt Deus. Ergo Deus, vtrobique ſumptum vniuoce dicitur.

¶ 2 Præt. Sicut idolum eſt Deus, ſecũdũ opinionẽ & nõ ſecũdum veritatem, ita fruitio carnaliũ delectationum dicitur felicitas ſecũdum opinionem & non ſecundum veritatẽ Sed hoc nomen beatitudo vniuoce dicit de hac beatitudine opinata. & de hac beatitudine vera. ergo & hoc nomen Deus vniuoce dicitur de Deo ſecundum veritatem, & de Deo ſecundum opinionem.

¶ 3 Præt. Vniuoca dicuntur quorũ eſt ratio vna. Sed catholicus cum dicit vnum eſſe Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & ſuper omnia venerandam: &

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum undecimum.*

IN titu. Proprium cum tripliciter sumi possit, vt distinguitur contra cōmune, & vt distinguitur contra metaphoricum, & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directe sumitur tertio modo: ita qđ proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum, significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quā alterius, &c. Ly maxime autem, comparationem excessiuam dicit, respectu caeterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiēs, &c. siue propria, vt Deus, creator, &c. Vtrum autem haec comparatio extendatur etiā ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam nulla fit in toto articulo de compositis mētio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly summum bonū, seu ly ens infinitum, &c.

¶ In corpore vna est cōclusio responsiua quaesito affirmatiue.

¶ Sed aduerte quòd haec conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratione, Ita quod ly triplici rōne sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime propriū quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primā exprimit. Alio modo potest formari sine tali limitatione, sic: hoc nomen, qui est, est maxime propriū nomen Dei: & sic ly triplici ratione, non est pars con-

primo peri her. ca. 1. aliis verbis aequipollentibus, tom. 1.

D. 110

72

73

hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse Deum. Ergo hoc nomen vniuoce dicitur vtrobique.

SED CONTRA illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in *1. peri her. Sed animal dictum de animali vero & de animali picto, aequiuoce dicitur. Ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo secundum opinionem aequiuoce dicitur.

¶ 4 Praet. Nullus pōt signare id quod nō cognoscit. Sed gētilis nō cognoscit naturā diuinam. Ergo cū dicit, idolū est Deus, non signat verā deitatē: hāc aūt signat catholicus dicēs vnum esse Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuoce: sed aequiuoce de Deo vero, & de Deo secundum opinionem.

RESPON. Dicendum, quòd hoc nomen Deus in praemissis tribus significationibus non accipitur neque vniuoce, neque aequiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadem ratio, aequiuocorum est omnino ratio diuersa. in analogicis vero, oportet quòd nomen secūdū vnam significationem acceptum, ponatur in diffinitione [d] eiusdem nominis secundum alias significationes accepti. [e] sicut ens de substantia dictum ponitur in diffinitione entis secundum quòd de accidente dicitur: & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani secundum quòd dicitur de vrina & de medicina. Huius enim sani, quod est in animali, vrina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in proposito. Nā hoc nomen Deus, secundum ꝙ pro Deo vero sumitur in ratione Dei, sumitur secūdum quòd dicitur Deus secundum opinionem vel participationem. Cum enim aliquem nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinem veri Dei. Similiter cum idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligimus significari aliquid, de quo homines opinantur quòd sit Deus. K & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarum significationum clauditur in significationibus alijs. Vnde manifestum est quòd analogice dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis praedicationem: sed secundum significationem. Hoc enim nomen homo, de quocunque praedicetur, siue vere, siue false, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter

F diceretur, si per hoc nomen homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intenderet significare per hoc nomē homo, id quod vere est homo, & alius intēderet significare eodem nomine lapidem, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd catholicus dicens idolum non esse Deum, contradicit Pagano hoc asserenti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus, ad significandum verū Deum. Cum enim Paganus dicit idolum esse Deum, non utitur hoc G nomine secundum quòd significat Deum opinabilem. Sic enim uerū diceret, cum etiam catholici interdum in tali significatione hoc nomine utantur: ut cum dicitur, omnes dij gentium daemonia.

Et similiter dicendum ad II. ET III. Nam illae rationes procedūt secundum diuersitatem praedicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

AD IIII. Dicendum: quòd animal dictum de animali uero & H de picto, non dicitur pure [d] aequiuoce. Sed *Philosophus largo modo accipit aequiuoca secundum ꝙ includunt in se analoga: quia & ens [d] quod analogice dicitur, aliquando dicitur aequiuoce praedicari de diuersis praedicamentis.

AD V. Dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est, neque catholicus, neque paganus cognoscit: sed uterque cognoscit eam, secundum aliquam rationem I causalitatis, uel excellentiae, uel remotionis, ut supra * dictum est. [c] Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest gētilis hoc nomen Deus (cum dicit, idolum est Deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolum non est Deus. Si uero aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina, quorū significationes ignoramus.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.

AD VNDECIMVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ hoc nomen, qui est, non sit maxime proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, ut * dictum est. Sed hoc nomen, qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

clusionis. sed continuatio conclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probat tripliciter. Primo sēsui duo fauēt, .s. interpositio ly triplici ratione inter subiectum & praedicatum conclusionis in litera: & explicatio in respōsione ad primum facta. Secundo quoque sensui fauēt duo. Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo q̃s modo eam formet, age vt lubet.

¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primo sic. Qui est, significat nō formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiā solius Dei: ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secunda autem, quia vnumquodque denominatur a sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia nō infert, quod hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen cōueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis vero est extra essentiam: & tamen concludendum erat, vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ratio literae cōcludit vtrumque: quoniam ex hoc ꝙ significatū formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequit, & quod magis cōueniat Deo quàm aliis: quia illa essentialiter, aliis non: & quod magis cōueniat Deo q̃ alia nomina: qui est essentiale prius caeteris, cū caetera posterius quid significēt. Hoc autem

D. 212 In antepd. c. de equocis, to. 1. D. 549.

q. 12. ar. 12

55

66

78

1. di. 8. q. 1. art. 1. & 3. po. q. 6. a. 1. c. & q. 7. ar. 1. c. fi. & 1. & q. 10. ar. 1. 9. & Dio. 5. lib. 3. in prin. 76.

*Art. 9. huius quaest.

¶ 2 Praet. Dionys. dicit † 3 capi. de di. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionum. Sed hoc maxime Deo conuenit, quòd sit vniuersale rerum principium. ergo hoc nomen bonum, est maxime proprium Dei, & non hoc nomen qui est.

† cap. 3. in prin. illius.

¶ 3 Praet. Omne nomen diuinum videtur importare relationem ad creaturas: cum Deus non cognoscatur a nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, qui est, nullam importat habitudinem ad creaturas. ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

SED CONTRA est. ꝙ dř Exo. 3. ꝙ Moysi quaerenti, si dixerint mihi quod est nomē eius: quid dicā eis? & respōdit ei Dñs, sic dices C eis: Qui est, misit me ad vos. ergo hoc nomen, qui est, est maxime ꝓprium nomen Dei.

RESPON. Dicendum, ꝙ hoc nomen qui est, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei. Primo quidem propter sui significationem. Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Vnde cum esse Dei sit ipsa eius essentia; & hoc nulli alij conueniat, vt supra * ostensum est: manifestum est, quòd inter alia nomina D hoc maxime ꝓprie nominat Deū. Vnumquodque enim denominatur a sua forma. Secundo propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia: vel si conuertantur cum ipso, tamen addunt aliqua supra ipsum secundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinant ipsum. Intellectus autem noster non potest ipsam Dei essentiam cognoscere in statu vię, secūdum quòd in se est: E sed quemcunque modum determinet circa id, quod de Deo intelligit, deficit a modo quo Deus in se est. Et ideo, quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis proprie dicuntur de Deo a nobis. Vnde & Damascenus * dicit, quòd principalius omnibus quę de Deo dicuntur nominibus est, qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam B pelagus substantiae infinitum & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiae rei: sed hoc nomen qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiae infinitum. Tertio vero ex eius significatione. significat enim esse in praesenti. & hoc maxime proprie de Deo dicitur, cuius esse non nouit praeteritum vel futurum, vt dicit Augustinus in quinto * de Trini.

q. 3. arti. 4.

li. 1. ortho. fidei c. 12.

li. 5. de tri. c. 2. tom. 3. Et lib. 83. q̃st. q. 17. tom. 4.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ hoc nomē, qui est, est magis propriū nomē Dei, q̃ hoc nomē Deus, quātū ad id, a quo imponit. s. ab esse: & quātū ad modū significādi & cōsignificandi, vt dictū est.* Sed quātū ad id, ad quod imponitur nomē ad significādū, est magis ꝓpriū hoc nomen Deus, quod imponit ad significādū naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen est tetragrammaton: quod est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilē, & (vt sic liceat loqui) singularē.

In corp. ar.

AD II. Dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. nam esse absolute praeintelligitur causae [e].

AD III. Dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina, importent habitudinem ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, a qua sumitur hoc nomen, qui est.

autem implicite in litera insinuatū est in ly esse, vel in ly nō formā aliquā, quasi diceret, nō significat formā aliquā. vt caetera nomina, puta sapiēs, viuēs, &c. De transcendētibus aūt cōstabat ea posteriora esse ipso esse, & ꝓpterea non oportuit solicitari authorem circa haec.

¶ Quo ad secundū vel secundo ꝓbatur conclusio sic. essentia Dei non potest a nobis pro statu viae intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit a modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sūt minus determinata, tāto magis ꝓprie dicūr de Deo a nobis. ergo qui est, est maxime ꝓprium nomen Dei. vltima consequentia ꝓbatur in litera: quia caetera nomina, aut sūt minus cōia: aut si conuertuntur, addūt aliquid rōnis saltē, supra ipsum. Et cōfirmatur authoritate Damas. Priores aūt consequentiae in litera nō ꝓbātur. Et prima qdē rōne nō egebat. qm̄ ex se satis liquet. Si. n. modus dei est incognitus, seq̄t ꝙ ōis modus cognitus deficiat a mō Dei. Secunda quoq; plane inde deducit, qm̄ si ōis modus cognitus deficit a mō Dei: ergo quāto determinatior modus, tanto magis deficit: qm̄ defectus iste ex eminētissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto rō significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo interminato pelago diuinae substātię: & hoc est magis proprie dici. non. n. aliquod nomen adaequat modū Dei: sed quia minus deficit, magis ꝓpriū dř. Ita ꝙ minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere aūt in ꝓposito cōiter sumit: qdā. n. noīa vt trāscēdentia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus vt dictum est: adeo vt quaedam alia, scilicet determinata, deficiant contrarie, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quamuis dissimiliter.

¶ Aduerte hic, quòd ly est, dupliciter potest determinari: scilicet ex parte praedicati, & ex parte subiecti, Praedicati quidem, quum dicitur, est sapiens, vel bonus, &c. Subiecti autem quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatum significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiens, aut substantia, sed absolutissime, qui est absq; A quaecunque determinatione. Ex parte etiam ly qui, cum nulla significetur natura, sed cum sit relatiuum substantiae, communissime importat substantiam: non vt est certum genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitum substātiae significare dixit: substantiae quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitū ratione ly est, absque omni determinatione: potest em̄ determinari infinitis determinationibus: hoc autem maxime manifestat. quòd adeo eminens est, vt infinities infinitos essendi modos, etiam cogitabiles, eminentissime comprehendat.

¶ Quo ad tertium vero, vel tertio, probatur conclusio ex cōsignificatione. qui est, significat esse in praesenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. praesentialitas enim est maxime propria Deo, vt patet per Augustinum.

¶ Aduerte hic, quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: q̃a ens nō ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quod relatiuū clausum in ly ens, est neutri gn̄is, vt patet exponendo ens, id est, quod est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus, cum informe sit, magis ex parte materiae se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis, quàm dicēdo, quod est. Propter quas conditiones adiunctas his, quae in litera dictae sunt: ly qui est. secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est, caetera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt, non sunt, nisi sic, id est, tantae & talis perfectionis, & non absolute: oportet, vt hoc nomen sic sumptum, eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui exellentissimi intellectus approprietur, quasi caeteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, &c. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio,

Universidad de Deusto Biblioteca

ficatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cū ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem, per indeterminationem, quā in communi importat, ad infinitatem per eminentiam trahit, æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomē simplex, quo ad conceptum, habemus, quod magis explicet diuinā naturam quidditatiue quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, ut est primū membrū huius analogi .s. qui est, & ly qui est nō ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est. Et quoniam analogum simpliciter prolatū stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumit: & est ꝓpriissimum Deo propter supradicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & authori cōsona sūt, absolute ac formalr loquēti. ¶In responsione ad primum, dubium occurrit, quia distinctio facta ibidem nō habet locum in proposito, qm̄ in ly qui est, idem est, a quo nomē imponit, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomē quo ad vnum, erit quo ad vtrūque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id a quo, & non quo ad id ad quod. quomodo possunt hæc simul stare?
¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In vtroque enim nomine: scilicet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet a quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet comparando a quo vnius ad a quo alterius: & ad quod vnius ad ad quod alterius: facile patet sensus clarus literæ, quod esse est magis proprium Deo, q̄ vniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiam specificam: ly vero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamen quòd quia conceptum, ly Dei, quantum ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio: conceptum vero, ly qui est, quantum ad vtrumque habemus: idcirco licet Deus secundum se magis
F proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos tamen magis explicatiuum est Dei ly qui est: quàm ly Deus, propter rationem dictam. Et scito quòd ly qui est, vt appropriatum, seu primum analogatum nomen est, vnicum tantum conceptum formalem importat: ita quòd non componitur ex duobus conceptibus, vt color albus: neque vt ens per se, neq; vt summum bonum, neque vt ens infinitū. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiæ: imo si recte ac perfecte concipitur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: nō enim quia ens infinitum ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. Vnde non recte sensisse videtur Scotus in 1.di.3.q.1.dicēs, quòd simplicior & perfectior cōceptus proprius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitum. Iam enim patet ꝙ cōceptus ly qui est, simplicior, perfectior, ac prior est.

79 1.dist.4.q.2.art.1. & 1.cōt.c.36.
Ca.2. parū ante med.
† lib.de trini.ante medium li.
q.3. arti.7. & 8.
q.3. arti. 7. præcipue.

ARTICVLVS XII.

Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ propositiones affirmatiuæ nō possunt formari de Deo. Dicit enim Dionysius * 2. cap. cœlestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt verę, affirmationes autem incompactæ.

¶2 Præt. Boetius dicit in † lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt supra * ostensum est. Ergo non potest esse subiectū: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶3 Præt. Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, * vt supra ꝓbatum est. Cum igitur omnis intellect⁹ affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere de Deo formari non possit.

SED CONTRA est. quod fidei nō subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subdūtur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. ergo propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo.

RESPON. Dicendum, quòd propositiones affirmatiuę possunt vere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera, oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quę sunt de prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia enim est ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cum dico, homo est animal: illud enim ipsum quod est homo, vere animal est. G In eodem enim supposito est & natura sensibilis, a qua dicitur animal, & rationalis, a qua dicitur homo. [c] Vnde & hic etiam prædicatum & subiectum sunt idē supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur: inquantum intellectus id quod ponit ex parte subiecti, trahit ad partē suppositi [d]: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: H secundum quòd dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic vero diuersitati, quæ est secundum rationē, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem vero rei significat intellectus ꝑ ipsam cōpositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas [d] conceptiones ipsum cognoscit, eo quòd nō potest ipsum vt in seipso est, videre. I Sed tamen, quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, repræsentat per pluralitatē prædicati & subiecti: vnitatem vero repræsentat in intellectus per compositionem.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Dionys. dicit affirmationes de

¶ *Super quæstionis decimætertiæ Articu. duodecimum.*

TItulus clar⁹ est. ¶In corpore vnica conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Propositiones affirmatiuæ verę possunt de Deo formari. Probatur. omnis ꝓpositio affirmatiua significat identitatem aliquā secundum rem prædicati & subiecti, cū distinctione eorundem secundum rationem: sed in Deo inueniunt̄ hæc duo. ergo. Maior probat̄ dupliciter. Primo inductiue in propositionibus accidētalibus, & essentialib⁹ duplicibus, s. & in quibus prædicatum K & subiectum habent s̄m se rōnes diuersas, & in quibus nō. Secūdo ratione. Propositio affirmatiua habet copulā, prædicatum, & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor vero probatur. Deus non cognoscitur a nobis, vt est in sua omnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnus & simplex. ergo.
¶Aduerte Thomista quòd hinc habes quòd Deus apud S. Tho. est vnius tm̄ rationis formalis eleuate cōprehēdentis omnia, &c. hoc.n. intendit cū dicit hic, ꝙ est omnino vnus & simplex: alioquin aduersatiua subiūcta cum eius causa non cōsonaret. s. sed tm̄ intellectus noster s̄m diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum videre, non distingueret deitatem a sapientia: nec sapientiā a bonitate s̄m rationem: vt modo facit, dicendo. Deus est sapiēs & bonus, &c. vnica ergo est in Deo formalis ratio tantum.

371 c 428
D. 1052
D. 286

¶Super

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.*

TItulus scientia. nomine scientiæ intelligimus cognitionem intellectiuam certam & euidentem.
¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scientia perfectissime. probatur. Immaterialitas ratio est, ꝙ aliquid sit cognoscitiuum, & s̄m modum immaterialitatis est mod⁹ cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissime scientiā. Maior hēt duas partes, & quo ad utramque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo, ratione sic. Esse cognoscens est ex habere formam suā & alterius: ergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia ī hoc differt cognoscens a nō cognoscente. Prima vero consequētia ex se est euidens: quia qđ est ipsum & alia, est magis amplum q̄ quod est ipsum tm̄: & cōfirmatur authoritate tertii de anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda vero cōsequentia probatur ex dictis in q.7. ꝙ coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per recessum a materia. Secundo probatur maior authoritate Arist. 2. de anima, ꝙ plantæ nō cognoscunt propter suam materialitatē. Quo ad secundā vero partem probatur maior ex gradib⁹ cognoscēdi in sensu & intellectu. Ille.n. cognoscitiuus est: quia receptiu⁹ specierū sine materia. Iste magis: quia separatus & immistus, vt dicitur 3. de anima. Minor autem ex supradictis est nota.
¶Circa differētiam assignatam inter cognoscentia, & nō cognoscentia dubitat̄. Aut quum dicitur ꝙ cognoscēs natum est esse etiam alia, intendis ꝙ ly esse, intelligatur per identitatē: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem,
A & tunc, aut per intentionalem: & sic est falsa differentia: quia aer non est cognoscens, & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem. & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus, & sic est falsum: quia sensus non est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differētia est nulla: quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt, esse non solum ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia, non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solum est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscētia & nō cognoscentia.
¶Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamenti magnæ partis Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primo formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundo radix omnium producenda est in lucem. Ad obiecta facile dicitur, quòd ly esse, abstrahit a modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdam: sicut etiam ly cognoscitiuū abstrahit a tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Aliquod, quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem: ut Angeli. Aliquod, quod est omnia per informationem, ut anima nostra. Aliquod, quod est aliqua per informationem, vt anima pure sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso contineātur.

D.369.
*Art.3.huius. q. & 1.dist.22. arti.2.1.& dist.34.q.3. art.1.c.& po.q.7.art.5.2.
60.a.b
424 430

Deo esse incompactas [d] vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, ut supra * dictum est.

AD II. Dicendum, ꝙ intellectus noster, non potest formas simplices subsistentes secundum ꝙ in seipsis sunt comprehendere: B sed apprehendit eas secūdum modum compositorū, in quibus est aliquid quod subiicitur, & ē aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

AD III. Dicendum, quòd hęc propositio: intellectus intelligens rem aliter [e] quàm sit, est duplex: ex eo ꝙ hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc uerbum, intelligit, ex parte intellecti, uel ex parte C intelligentis [e]. Si ex parte intellecti, sic propositio uera. & est sensus. Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formās propositionem de Deo, nō dicit eū esse compositum, sed simplicem. Si uero ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, q̄ rei in essendo. Manifestum est enim D ꝙ intellectus noster res materiales infra se existentes, intelligit immaterialiter; nō ꝙ intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundū modum suum, scilicet composite: non tamen ita ꝙ intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus, formans compositionem de Deo. E

QVAESTIO XIIII.

De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST Consideratonē eorum, quę ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinēt ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quę manet in operante, quædam uero quæ procedit in exteriorē effectū: Primo agemus de scientia & uoluntate (nam intelligere in ītelligente est, & uelle in uolente) & postmodum de potentia Dei, quę cōsideratur ut principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedētis. Quia uero ītelligere, quoddā uiuere est: post considerationem diuinæ scientiæ, considerandum est de uita diuina. Et quia sciētia uerorum est, erit etiam considerandum de ueritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscēte est, rationes autem rerum secūdum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ uocantur, cum consideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

Circa scientiam uero, quæruntur sexdecim.

¶Primo, Vtrum in Deo sit scientia.
¶Secundo, Vtrum Deus intelligat seipsum.
¶Tertio, Vtrum comprehendat se.
¶Quarto, Vtrum suum intelligere sit sua substantia.
¶Quinto, Vtrum ītelligat alia a se.
¶Sexto, Vtrum habeat de eis propriam cognitionem.
¶Septimo, Vtrum scientia Dei sit discursiua.
¶Octauo, Vtrū scientia Dei sit causa rerum.
¶Nono, Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt.
¶Decimo, Vtrum sit malorum.
¶Vndecimo, Vtrum sit singularium.
¶Duodecimo, Vtrum sit infinitorum.
¶Decimotertio, Vtrum sit contingentium futurorum.
¶Decimoquarto. Vtrum sit enuntiabilium.
¶Decimoquinto, Vtrum sciētia Dei sit uariabilis.
¶Decimosexto, Vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam uel practicam.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam

80 1.distin.15 artic.1. Et 1.contra. cap. 44

¶Radix

¶ Radix autem istā eluceſcit, ſi intuemur per ſe differentiam, in F ter modum quo cognoſcens eſt cognitum, & quo materia habet formam. Et ſimiliter quàm differenter ſit vnum ex cognoſcente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium eſt de eſſe & de vno, cum eandem naturam ſignificent, vt in. 6. Meth. dicitur. Sciendum eſt ergo, quòd per ſe differentia in hoc eſt. Quòd cognoſcēs eſt ipſum cognitū actu vel potētia. Materia autem nunquam eſt ipſa forma. Ex hac differentia quo ad eſſe ſequitur differentia quo ad vnitatem: quòd ſcilicet cognoſcēs & cognitū ſunt magis vnum, quàm materia & forma. vt egregie dixit Auer. in 3. de anima commen. 5. Et rationem reddidit modo dictā: quia ex intellectu & intellecto, non fit tertium, ſicut ex materia & forma: aſſignando enim pro ratione maioris vnitatis exçluſionem tertii: aperte docuit vnitatē conſiſtere in hoc, quia vnum eſt aliud. Vnde Ari. in 3. de ani. hoc idem prædocuit dicens: quòd anima eſt omnia ſenſibilia & intelligibilia. Oſtēditur autem hanc eſſe veram per ſe differentiam ex eo quòd omnes cōmunes animi conceptiones & concluſiones ei conſonant: ſcilicet quòd accidit cognoſcitiuo & cognito diuerſitas inter ea. & ſimiliter compoſitio eorum. Et ſimiliter ꝙ cognitū hēat eſſe itētionale in cognoſcēte, & ꝙ in nulla natura poſſunt adeo eleuati materia & forma, ſubiectum & accidens, vt vnum ſit idem alteri ſaluis rationibus eorum, vt de cognoſcente & cognito competerimus.

¶ Neceſſitas autem hoc ponēdi, ex duabus naſcitur poſitionibus. Altera eſt: vnumquodque operatur ſecundū quòd eſt actu. 3. Phyſico. Altera eſt: cognitum eſt principium ſpecificatiuum cognitionis, ex 11. Metaphy. Ex his ſequitur, quòd cum cognoſcens debeat eſſe ſufficiens principium ſuæ propriæ operationis, quæ eſt cognoſcere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune eſt: oportet quod ſit ſpecificatiuum principium illius, quod eſt eſſe cognitum. Et ſi his adiungas ex 2. cæli. 1. com. 17. quòd vnumquodq; eſt propter ſuam operationem: ſequetur quod natura cognoſcitiua eſt talis ſecundum ſe, vt ſit actu vel potētia ipſum cognitum: qđ eſt eſſe nō ſolū ipſa, ſed alia, vt in litera dr. Et ſi hęc cōparaueris ad reliqua entia, videbis differentiā inter cognoſcētia & nō cognoſcentia manifeſtari ex hoc. Reliqua nanq; entia, aut recipiūt formas propter ipſarum formarum operationes, aut proprer operationem tertii compoſiti ex recipiente & recepto. Exemplum primi in aqua calida, & vniuerſaliter in ſubiecto, & accidētali forma. Calefactio enim non eſt propria operatio aquæ, ſed caloris. Et idem eſt iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas ſit naturalis potentia aquę, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria eſt operatio. Exemplum ſecundi patet in formis ſubſtantialibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipſius materiæ, ſed compoſiti ex ipſa & forma. Cognoſcens autem recipiens cognitum, non recipit ipſum ꝓpter operationē alicuius compoſiti, reſultātis ex eis: neque propter operationē ipſius cogniti: ſed ꝓp ſpecificationē propriæ opōnis ipſi⁹ cognoſcētis. Viſus enim recipit viſibile, propter ſpeciē viſionis: quam cōſtat eſſe viſus propriam operationem. Nec obſtat, quòd viſibile vt receptum in viſu ſit accidens, & viſus ſit ſubiectum: quoniā hoc eſt per accidens, id eſt, ex neceſſitate materiæ: & non eſt per ſe primo intentū. forma enim intentio ſeu ſpecies viſibilis, non inquantum accidens: ſed inquantum viſibile & tranſiens in viſum ſpecificat: ſed quia hoc non patitur talis natura ſenſibilis, niſi per intentionem eſſe, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen deſtruit per ſe intentum, ſed in gradu minus perfecto cōſtituit. Vt enim alibi diſcutiendum eſt, & ab Auerroi 12. Meta. & 3. de anima habeē Cognoſcibile & cognitum non eadem intentione in omnibus ſunt vnum: ſed magis & minus diminute: adeo quòd in ſolo Deo ſunt omnino idem. Et ſic patet ſenſus differentiæ aſſignatæ: & quàm ſubtiliter naturam cognoſcentium tradidit hic diuus Thom. Quam in hoc conſiſtere non ſolum ex Ariſt. & Auer. (vt patet ex dictis) ſed etiam ex Alberto oſtenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentiſſime oportet pro fundamento habere, quotiens de intellectu eſt ſermo: quoniam ex eo multarum quæſtionum concluſiones pendent: puta de concurſu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et ſimiliter de concurſu ſpeciei intelligibilis, &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de ſenſu & ſenſibili, intellectu & intelligibili, deque intelligere & ſentire tractantes, tanquam de aliis rebus iudicant. Et diſces eleuare ingenium, aliumque rerum ordinem ingredi.

¶ Super

& po. q. 8. ar. 1. c. 2. & q. 9. arti. 5. cor. Et veri. q. 2. ar. 1. Et opuſ. 3. cap. 28. & 33. Et. 12. me. l. 6.

li. 3. de anima, tex. 37. tom. 2.

35
36

2. de anima tex. 124. to mo. 2.

417

*Q. 3. ar. 5.

& actum. Ergo ſcientia non eſt in Deo.

¶ 2 Præt. Scientia (cum ſit concluſionum) eſt quædam cognitio ab alio cauſata, ſcilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil cauſatum eſt in Deo. Ergo ſcientia non eſt in Deo.

¶ 3 Præt. Omnis ſcientia vel vniuerſalis, vel particularis eſt. Sed in Deo non eſt vniuerſale & particulare, vt ex ſuperioribus patet*. Ergo in Deo non eſt ſcientia.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſt. dicit Rom. 11. O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei.

RESPON. Dicendum, quòd in Deo perfectiſſime eſt ſcientia. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd cognoſcentia a nō cognoſcentibus in hoc diſtinguuntur: quia non cognoſcentia nihil habēt H niſi formam ſuam tantum: ſed cognoſcēs natum eſt habere formam etiam rei alterius: nam ſpecies cogniti eſt in cognoſcente. Vnde manifeſtum eſt, quòd natura rei non cognoſcentis, eſt magis coarctata & limitata. Natura autem rerū cognoſcentium, habet maiorem amplitudinem & extenſionem. Propter qđ dicit* Philoſophus, 3. de anima, quòd anima eſt quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, eſt per materiam. Vnde & ſupra diximus, quòd formæ ſecundum quòd ſunt magis immateriales, ſecundū hoc magis accedunt ad quandam infinitatem c. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei eſt ratio quòd ſit cognoſcitiua, & ſecundū modum immaterialitatis eſt modus cognitionis. Vnde in* 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoſcunt propter ſuam materialitatē c. Senſus autē cognoſcitiuus eſt, quia receptiuus eſt ſpecierum ſine materia. & intellectus adhuc magis cognoſcitiuus, quia magis ſeparatus eſt a materia, & immiſtus, vt dicitur in* 3. de anima. Vnde cum Deus ſit in ſummo immaterialitatis, (vt ex † ſuperioribus patet) ſequitur, quòd ipſe ſiti ſummo cognitionis.

3. de anima tex. 4. vſq; ad. 7. to. 2. † q. 7. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quia perfectiones procedentes a Deo in creaturas, altiori modo ſunt in Deo (vt ſupra dictum eſt*) oportet, quòd quandocunq; nomē ſumptum a quacūque perfectione creaturę Deo attribuitur, ſecludatur ab eius ſignificatiōe omne illud, quod pertinet ad imperfectum modum qui competit creaturæ. Vnde ſcientia non eſt qualitas in Deo, vel habitus, ſed ſubſtātia, & actus purus.

q. 6. ar. 4. & q. 13. ar. 5.

AD II. Dicendū, quòd ea, quæ ſunt diuiſim & multipliciter i creaturis, in Deo ſunt ſimpliciter & vnite, vt ſupra dictū* eſt. Homo autē ſecundū diuerſa cognita, habet diuerſas cognitiones. Nam ſecundū quòd cognoſcit principia, dicit habere intelligentiā: ſcientiā vero, ſecundū qđ cognoſcit cōcluſiones, ſapientiā. ſecūdū quod cognoſcit cauſam altiſſimā: conſilium vel prudētiam, ſecūdum quòd cognoſcit agibilia. Sed hæc oia Deus vna & ſimplici cognitione cognoſcit, * vt infra patebit. Vnde ſimplex Dei cognitio, omnibus iſtis nominibus nominari, pōt: ita tū, qđ ab vnoquoq; eorū ſecundū quòd in diuinam prædicationē venit, ſecludatur quicquid iperfectionis eſt, & retineatur ꝙcquid perfectionis eſt. Et ſecundum hoc dicitur Iob. 12. Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo, & ipſe habet conſilium & intelligentiam.

q. 3. ar. 4.

Ar. 7. huius queſt.

AD III. Dicendū, ꝙ ſcientia eſt ſecundū modum cognoſcentis. Scitum enim eſt in ſciente ſecundum modum ſcientis c. Et ideo cum modus diuinæ eſſentiæ ſit altior, quàm modus, quo creaturæ ſunt, ſcientia diuina non habet modum creatæ ſciētiæ, vt. ſ. ſit vniuerſalis d vel particularis, vel habitu, vel in potētia vel ſm aliquē talē modū diſpoſita.

66

K

D. 632.
D. 285.

¶ Super

¶ Super Quæſtionis decimæquartæ Articulum ſecundum.

TItulus clarus eſt.

¶ In corpore vna concluſio, reſponſiua quęſito affirmatiue. Deus intelligit ſeipſum per ſeipſum. probatur. Deus eſt abſque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum ſunt oībus modis idē: ergo intelligit ſeipſum ꝓ ſeipſū. Antecedēs patet. prima vero cōſequētia fundatur ſuper duas ꝓpoſitiōes. Altera eſt: obiectum intellectus oportet eſſe actu i intelligente ad hoc vt intelligat. Altera eſt: oīs diuerſitas intellectus ab obiecto é ꝓp admiſtam naturā potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem tranſeuntem & immanētem: quia iſta intus habet terminū. Secūda, ex libro de anima ſic: ſenſus in actu eſt idem cum ſenſibili in actu: & ſimiliter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non aūt eſt hic eadē potentia, ergo identitas horum ſequitur actualitatē ſtatus eorum: diuerſitas vero potētialitatē. Ex his enim manifeſte patet ſequela prima ſic. Intelligibile oportet eſſe in intelligente, & non eſt aliquo modo diſtinctum niſi ꝓ potentiam. ergo intelligibile illius in quo nulla eſt potētia, nullo modo diſtinguitur ab eo. Si ergo Deus eſt abſq; potētia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur cōſequēs, quo ad ly oībus modis, excludendo duos diuerſitatis modos. ſ. inter actum & potentiam, & inter ſubſtantiā & accidens. Secunda conſequentia patet.

81 veri. q. 2. ar ti. 2. & 1. cōtra c. 47. & 48. & l. 4. c. 11. co. 3. Et 1. diſ. 25. ar 2. Et 12. me l. 8. *Propo. 15. in principio tom. 3. inter opera Ariſt. † lib. 3. de anima, tex. 12. & 28. to mo. 2.

¶ Circa verba literę in ſecūda propoſitione fundante cōſequētiam, aduerte, ꝙ hoc quod dicitur. ſ. ſecundum hoc tm̄ ſenſus vel intellectus aliud eſt a ſenſibili, uel intelligibili, quia vtrunque eſt in potētia: dupliciter exponi poteſt. Primo, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secūdo, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, ſcilicet ſenſitiuā & intellectiuam. Et ſi iſte ſecundus ſenſus teneatur, nihil ſcabrositatis occurrit, & planus literæ ſenſus ſeruatur. Si verō primus ſenſus intētus dicatur, eget nitore: quoniam ex hoc haberēt expreſſe, quòd ad diſtinctionem inter cognoſcentem & cognitum, exigitur potentialitas, non ſolum in cognoſcente, ſed etiam in cognito: quod non eſt vſquequaque verum. Poteſt enim hoc dupliciter intelligi. Primo, quòd exigatur potentialitas in vtroque ita quod vtrunque ſit ſecundum ſe potentiam habens: & hæc duplex potentia ſit radix diſtinctionis. Et hoc eſt falſum vt patet,

*lib. 3. de tri. non multū remote ante finem.

† lib. 15. de tri. ca. 1. & li. 6. ſup. Gene. c. 12. ad mediū to. 3 *li. 3. de ani ma, tex. 15. tom. 2.

lib. 3. de ani ma, tex. 36. & 37. to. 2. D. 762 b 280

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus intelligat ſe.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus nō intelligat ſe. dicitur enim in lib. de* cauſis, quod omnis ſciens, qui ſcit ſuam eſſentiam, eſt rediēs B ad eſſentiam ſuam reditione completa: ſed Deus non exit extra eſſentiam ſuam, nec aliquo modo mouetur: & ſic non competit ſibi redire ad eſſentiam ſuam. ergo ipſe nō eſt ſciens eſſentiam ſuam.

¶ 2 Præt. Intelligere eſt quoddā pati & moueri, vt dicitur in. 3. † de anima: ſcientia etiam eſt aſſimilatio ad rem ſcitam: & ſcitum etiam eſt perfectio ſcientis. Sed nihil mouetur, vel patitur, vel perficitur a ſeipſo, neque ſimilitudo ſibiipſi ē, vt Hilarius* dicit. Ergo Deus non eſt ſciens ſeipſum.

¶ 3 Præt. Præcipue Deo ſumus ſimiles ſecundum intellectum: quia ſecundum mentem ſumus ad imaginem Dei, † vt dicit Augu Sed intellectus noſter nō intelligit ſe, niſi, ſicut itelligit alia vt dicitur in. 3.* de anima. Ergo Deus nō intelligit ſe, niſi forte intelligendo alia.

SED CONTRA eſt quod dicitur. 1. ad Corin. 2. Quæ ſunt Dei, nemo D nouit niſi ſpiritus Dei.

RESPON. Dicēdum, quòd Deus ſe per ſeipſum intelligit. Ad cuius euidentiam ſciēdum eſt, quòd licet in operationibus, quæ tranſeunt in exteriorem effectum, obiectū operationis quod ſignificatur vt terminus, ſit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ ſunt in operante, obiectum quod ſignificatur vt terminus operationis, eſt in ipſo operante; & ſecundum quòd eſt in eo, ſic eſt operatio in actu. Vn E de dicitur, in* lib. de anima, quòd ſenſibile in actu eſt ſenſus in actu, d & intelligibile in actu eſt intellectus in actu c. Ex hoc enim aliquid quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectum eſt actus purus, & tamen diſtinctio eſt inter intellectum & obiectum. Secundo, quod exigatur potentialitas vtriuſque reſpectu huius, id eſt, quòd obiectum ſit potentia intelligibile ab ipſo intellectu. & intellectus ſit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc eſt verū. Sed indico meo non eſt hic intētum. Tū quia vna potentialitas, ſcilicet potentia ſufficit. Tū quia iſta potentialitas obiecti non in ſe, ſed reſpectu huius, non eſt potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tū quia vtraq; iſta potentia reſoluitur tandem quo ad hūc effectum, qui eſt diſtinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatē ipſius cognoſcitiuæ virtutis. Tum quia planus ſenſus literæ primam expoſitionē optime amplectitur, & propoſito ſatisfacit, & ideo primum ſequamur.

¶ Circa expoſitionē conſequentis: vbi ly omnibus modis idē explanatur per exclusionem duorum: ſcilicet ſtatus potentialitatis, & diuerſitatis intellectus a ſpecie intelligibili: dubium occurrit. Quia excluſio horum non ſufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente ſeipſum. Conſtat enim, quòd nec eſt in potentia. Neq; ſpecies, qua ſe intelligit, eſt aliud a ſubſtātia ſua: & tamen intellectus & intellectum non ſunt omnibus modis idem, etiā intelligēdo ſeipſum. Tum quia hoc eſt proprium Dei. Tū quia conceptus, quē format de ſeipſo, non eſt ſubſtantia ſua, quicquid ille ſit.

D. 1123

D. 755. Loco citato in argumēto.

304

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo, quod ly ita ſcilicet, vt neq; careat ſpecie, neque ſpecies ſit aliud, &c. accipiatur limitatiue, id eſt, quòd per hæc duo limitetur id quod dixerat, ſcilicet omnibus modis idē: ac ſi dixiſſet, ſunt omnibus modis idem quo ad hæc duo: & ſic dubium motum locum non habet

¶ Et licet hic ſenſus literæ conſonet, pro quāto in articulo quæſito, quęrēdū reſtat: vtrū itelligere Dei ſit idē quod ipſe Deus: conſiderantibus tamē quòd hic eſt ſermo de intellectio, & intellectus identitate: & quod dubiū reſtans de intelligere, remanet pro quāto ſunt aliquæ difficultates ex ꝓpriis ipſius intelligere, vt diſtinguitur cōrta intellectū, dici aliter poſſe videtur: acceptando ꝙ ly ita, ſcilicet vt neq; careat ſpecie, &c. teneatur expoſitiue.

¶ Et ad dubium motum, reſpondetur ꝙ excluſio horum duorum, adæquat omnimodam identitatem intellectus & intellecti,

Universidad de Deusto
Biblioteca

lecti. Sed nomine speciei nō est intelligenda species impressa tantum, sed vniuersaliter tā impressa, quām expressa. Vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina S. Tho. est indubie verum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ in solo Deo est substantia. Et sic in nullo alio saluatur integre exclusio horum duorum. Vtrum autem hoc sufficiat secundum aliorū Philosophorum dogmata, non est præsentis negotii: sed in tertio de anima vel in 12. Metaphy. dicetur.

Quod autem sic vniuersaliter in præsenti litera sumat species, textus insinuat per illa verba, cum est actu intelligens. Si de specie impressa tantum intenderet, non oportuisset dicere, cum est actu intelligens: cum illa etiam insit, cum intellectus noster non est in actu intelligens, sed dormiens. Vnde explanādo speciem intelligibilem per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actū secundum, qui est intelligere. Cōstat autem ad illum cōcurrere vtramque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

436 d 370

82 3. dist. 14. ar. 2. q. 1. & 2. Et 1. contra co. 3. Et uer. q. 2. ar. 2. 5. & q. 20 art. 4. co. Et opus. 3. cap. 106. 223. & 264. Et opus. 9. cap. 79. *tomo 4. li. 83. quæst. q. 14.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarº ex corpore.

†q. 7. art. 1.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedens probat sic. Vnumquodq; tātū bili, vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectę: & perfici tur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, nō perficitur per intelligibile, neq; assimilatur ei: sed est sua perfectio & suū intelligere.

AD III. Dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primę, quæ est in potentia: nisi secundum quod est reducta in actum per formam. Intellectus autē noster possibilis se habet in ordine intelligibilium, sicut materia prima i ordine rerum naturalium: eo quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis nō potest habere intelligibilium operationē, nisi inquātū perficitur per spēm in telligibilē alicuius. Et sic intelligit seipsum per spēm intelligibilem ᶜ: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potentiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentium, quàm in ordine intelligibilium: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Deus comprehendat seipsum.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd Deus nō comprehendat seipsum. Dicit enim Augustin. in *lib. 83. quæstionum, quòd id quod comprehēdit se, finitum est sibi: sed Deus est omnibus modis infinitus. ergo nō comprehendit se.

Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus: Contra, Verius est unumquodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est deū esse finitum, quàm infinitū. quod est contra prius determinata †. Nō ergo Deus comprehendit seipsum.

SED CONTRA est, quod Augustin. *dicit ibidem: Omne quod intelligit se, comprehendit se: sed Deus intelligit se. ergo comprehendit se.

RESPON. Dicendum, q̄ Deus perfecte comprehendit seipsum: quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quādo peruenitur ad finem cognitionis ipsius: & hoc est quando res cognoscitur ita perfecte, sicut cognoscibilis est ᵉ. Sicut propositio demonstrabilis comprehenditur, quādo scitur per demonstrationem, non autem quando cognoscitur per aliquam rationem probabilem. Manifestum est autem, quòd Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. est enim vnumquodque cognoscibile secūdum modum sui actus ᵉ. Nō enim cognoscitur aliquid secundum q̄ in potentia est, sed secundū quòd est in actu, ut dicitur in 9. *Metaphy. Tanta est autem uirtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus, Deus cognoscituus est, ut *ostensum est. Vnde manifestum est, quòd tantum seipsum cognoscit, quātum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfecte comprehendit.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd comprehendere, si proprie accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quòd omne comprehensum sit finitum, sicut omne inclusum ᵉ. Non sic autem comprehendi dicitur Deus a seipso, ut intellectus suus sit aliud quàm ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia a nullo exteriori continetur: ita dicitur cōprehēdi a seipso: quia nihil est sui quod lateat ipsum. Dicit enim Augustin. in *lib. de uidendo Deum, q̄ totum comprehenditur uidendo, quod ita uidetur, ut nihil eius lateat uidentem.

AD II. Dicendum, quòd cum dicitur: Deus finitus est sibi, intelligendum est secundum quādam similitudinem proportionis: quia sic se habet in non excedendo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitum in nō excedendo intellectum finitum. Non autem sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitū.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ipsum intelligere Dei, sit eius substantia.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substantia. Intelligere est cognoscibile, quātum est actu. ergo tā ta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscituus p hoc, quòd est actus ab omni materia & potentia separatus. ergo tanta est vis cognoscitiua, q̄ta est actualitas. igitur vtrūq; concludēdo sequit, Tanta est cognoscibilitas, quāta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex 9. Metap. Assumptum vero secūdum ex art. 1. & 2. Consequēter aūt probatur ex rōne comprehensionis sic. Cōprehendere, est ad finem cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita p fecte cognoscere rē, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deº ita perfecte cognoscit, sequitur. ergo comprehendit. omnia sunt clara: & tū in litera declaratur rō cōprehensionis exempliater, in cognitione p politionis demōstrabilis. Finis. n. cognitionis ipsius non habetur, quousque demōstretur: quoniam semp maneret plus cognoscibilis, quàm cognita esset.

61

61

81

55

Lib. 9. Metaphy. tex. 20. tomo 3.

*Ar. 1. huius quæst.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Art. quartū.*

TItulus clarus. ¶ In corpe duo, primo conclusio respōsiua quæsito affirmatiue secūdo epilogus ante dictorum. ¶ Quo ad primū, cōclusio est. Intelligere Dei, est eius substantia: pbat dupliciter. Primo ducēdo ad impossibile cū Arist. si intelligere Dei esset aliud a substātia, sequeretur, q̄ diuina substātia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actū perfectiorē: hoc est ipossibile. ergo cōsequentia probatur: q̄a intelligere est pfectio & actus intelligētis. Secundo, pbat ostendendo: substantia Dei est suum esse, & ista spēs intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substātia. Antecedens: quo ad primam partem, patet ex quæstione tertia.

61

Epist. 112. ad Paulinū cap. 9. circa principium tom. 2.

83 1. contra c. 46. & 47. & li. 4. c. 11. & 12. Et opus. 3. cap. 29. & 30. & 31.

¶ Quo

¶ Quo ad secundam ex secundo articulo huius quæstionis. consequentiæ vero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente, vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis oportet q̄ sit suum intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequit specie, vt esse formā.

¶ Ad euidentiā consequentiæ cum sua probatione, quoniā occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo q̄ in litera quatuor dicuntur de intelligere. s. quòd manet in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: q̄ consequitur intelligibilem speciem, vt existere formā. quorum duo prima non probantur, quia clara sunt: tertium autē probatur p quartum: quod relictum est pro cōstāti. Aduerte secundo quòd quartum dictum. s. quòd intelligere cō sequitur specie intelligibilem, vt esse formā, quo ad tria, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primo quo ad causalitatē: quoniā forma est ratio essendi: & species in telligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam forma in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilē in actu, non medio modo in ter potētiā & actū, necessario comitatur intelligere. Tertio, quo ad modum causandi, q̄n forma complēdo quod est, facit esse: & species intelligibilis in actu nō in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit in telligere: vt ex primo arti. huius quæstionis, & dictis in quæst. 12. patere potest. Ex his antē & præcipue ex hoc vltimo liquet tertium dictum literæ, quod est effectus huius quæstionis, vt existere est perfectio existentis. i. intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili, sicut esse est ipsum esse entis in genere entis. Aduerte tertio, quòd substantia diuina est forma: imo actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et rōne primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substātiæ suæ, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibilium. et proportionabiliter sic, q̄ intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequētia cum sua probatione fuit optima & formalis: arguens ex concursu vtriusq; formæ in vnā: & idētificatione illius vnius cum proprio esse ſm vnū genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroq; genere: secundo q̄ substātia Dei est suum esse, ac per hoc idenitificat sibi esse in genere entium, infert, ergo oportet etiam quòd sit suum intelligere. i. quòd identificet sibi esse suum, quod sibi cōuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substātiæ diuinæ in genere intelligibili, q̄ in genere entiū. Et si oppositum dicere tur, sequeret q̄ non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturā cognoscentis & cogniti vt sic, cōparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

li. 7. de trin. c. 7. tom. 3

q. 3. art. 4.

li. 12. Meta. tex. 39. tomo. 3.

Art. 2. huius quæst.

q. 2. art. 4. & 7.

q. 3. art. 7. præcipue.

¶ Quo ad ſm epilogus adunans triplicem idētitatē patet, cum corollario suo, q̄ nullā ponit diuersitatē in Deo ipsum esse intelligentem, omnia clara sunt.

¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Art. quintū.*

TItulus in communi quærit, nō distinguēdo qd̄ quid est ab an est. ¶ In corpore duo. primo respōdet quæsito affirmatiue. secundo assignat modum, quo uerificatur conclusio. ¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia a se: Probatur dupliciter. ¶ Primo sic, Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit uirtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit uirtus sua: ergo alia a se. Antecedens, licet ex prędictis probatum sit. iterum probatur, ducendo ad impossibile. Si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligente. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda uero probatur: quia aliter uirtus nō perfecte cognoscitur, ut patet. Tertia autem: quia uirtus diuina se extendit ad alia a se. quod probatur: quia est prima causa omnium. ¶ Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere. ergo omnes effectus præexistentes in prima causa, sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea mō intelligibili. pbat sequela: quia unūquodque est in altero modo eius, in quo est. ¶ Circa has rōnes aduerte, q̄ bis in litera sumitur hæc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad pbandum antecedens

84 1. dist. 35. ar. 2. et ver. q. 2. art. 4. Et 1. contra ca. 48. & 49. *lib. 83 q. 46. post. mediū to. 4

Universidad de Deusto
Biblioteca

primę rationis, & semel cõstituitur antecedẽs secundę rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquẽdo inter pretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Idẽtice vero: quia ẽt sic inferẽ intentũ, subintellectis ꝓpositionibus cõibus: quoniã cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue, sit capax perfectionis oĩmode secundũ se: & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum, necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectũ a posteriori: ex imperfectione posterioris, inferendo imperfectionem prioris idẽtificantis sibi posterius. Si enim oĩno perfectum esset idẽtificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secũda vice ambiguum est quonã pacto sumatur. Si.n. sumitur formaliter falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in cõmuni vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutẽ actiuã:

*art. præcedenti.

81

quia in tali esse præexistunt omnes effectus causę actiuę. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si vero sumitur identice, assumptũ est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis, sic autem esset in proposito: quoniã ista: omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. ista vero: esse primæ causæ, est suum intelligere, est identica. Et cõsequenter ex eis non potest inferri ista formalis: ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter nõ valet subsumendo, esse Dei est eius velle: ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedente illa propositio: intelligere Dei est suum esse, identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, ideſt, licet non sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: qm̃ de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, ꝙ quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habent naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, ſm suas rationes formales. Et cum oẽs possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali, ad oĩa se naturaliter extendit, ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, cõsequens est, ꝙ quæcunq; sunt in esse vt esse, & per modũ entis, sunt in intelligere, vt in intelligere & per modũ intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter: velle aũt alia, cũ pertinẽtibus ad ipsum, licet sit perfectio, non tñ est naturalis, sed libera.

¶ Secundo dicitur & melius, & proculdubio ad mentẽ literę, ꝙ illa propositio est formalis: quicquid.n. sit de esse Dei, esse tamẽ Dei vt primæ causæ vt sic, intelligere est: qm̃ non ex eo ꝙ est, sed ex eo ꝙ intelligit: & vt intelligit, non vt est, causat & causa, tiuus naturaliter est. Nec est verũ, ꝙ effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant in esse vt prædicit intelligere: imo ꝙ præexistant in esse, est per accidens. i. ex hoc ꝙ intelligere est esse: vt

gat alia a se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ipsum intelligere, speciẽ habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus a suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, * vt ex dictis patet. si igitur Deus intelligit aliquid aliud a se, ipse Deus specificatur ꝑ aliquid aliud a se; quod est impossibile. Non igitur intelligit alia a se.

SED CONTRA est, quòd dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

RESPONDEO dicendum, ꝙ necesse est Deum cognoscere alia a se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit[e]: Alioquin suum esse nõ esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autẽ perfecte aliquid cognoscitur, necesse est, ꝙ virtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autẽ alicuius

ARTIC. V.

F in nobis respectu artificialiũ experimur. Intelligere quippe fundãt actiuam virtutẽ oĩs intellectualis causæ vt sic, & cõsequentius, si adiungatur, ꝙ esse primæ causæ sit eius intelligere. Et sic cessant obiectiones. velle.n. est determinans cãm intellectualem

rei perfecte cognosci nõ potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ uirtus se extendit[e]. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eo ꝙ ipsa est prima causa effectiua omniũ entium (* vt ex supradictis patet:) necesse est quòd Deus alia a se cognoscat.

G Et hoc ẽt euidentius fit si adiungatur, ꝙ ipsum esse causæ agentis primæ. s. Dei, est eius intelligere. Vnde quicũq; effectus præexistũt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, ꝙ sint in ipso eius intelligere: & ꝙ omnia in eo sint secũdum modum intelligibilem. Nã omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

Ad sciendũ aũt qualiter alia a se cognoscat, cõsiderandum est, ꝙ dupliciter aliquid cognoscitur[e]. Vno modo in seipso: alio modo in alte-

H ro. In seipso quidẽ cognoscitur aliquid, qm̃ cognoscitur per spẽm propriã adæquatã ipsi cognoscibili: sicut cũ oculus videt hoĩem ꝑ spẽm hominis. in alio autem videtur id, quod videtur per spẽm cõtinentis:

ad alterum oppositũ ꝓducẽdũ, nõ aũt constituẽs ipsam: & ꝓpea esse primę cãę non est velle formaliter, sed intelligere.

¶ Circa cõsequẽtiã secundã eiusdẽ rõnis, aduerte, ꝙ consequẽs dupliciter in terpretari põt, ſm ꝙ intelligibile dupliciter sumit. Vno modo vt distinguit cõtra sensibile, & sic esse modo intelligibili in aliquo, nihil aliud est quàm esse immaterialiter in illo: & iuxta hũc sensum plana est consequẽtia: qm̃ si esse est idem quod intelligere, cũ intelligere sit necessario immateriale, quod est in esse, erit immaterialiter: quia vnũquodque est i aliquo modo illius in quo est. Alio modo vt distinguitur contra ens, prout genus intelligibile distinguitur a genere entis. Et sic esse mõ intelligibili

in aliquo, est relucere i eo vt obiectũ possibile intelligi. Et iuxta hunc sensum cõsequentia quoq; plana est: quia si esse est intelligere, oĩa, quæ sunt in esse, sunt in intelligere vt intelligere est. i. intelligũtur: & si intelliguntur: ergo sunt vt intellecta seu intelligibilia: qm̃ vnũquodq; est in aliquo per modũ eius in quo est: ac ꝙ hoc ꝙ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter

I hos aũt duos sensus hoc referre videtur in ꝓposito, ꝙ iuxta primũ sensum ex primo antecedente, absque medio sequitur. Iuxta secundum vero, per cõsequentiã aliam mediã, quæ in litera fit. Et quãuis litera neutrũ excludat: quia tamẽ secundus infert primum, & subtilior ac formalior est, ideo amplectendus est.

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia a Deo cognoscuntur ab ipso vnica conclusione. Alia a Deo, cognoscuntur a Deo, nõ in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso: alia autem a se, non in seipsis, sed in substantia sua antecedens patet. cõsequentia vero probatur, distinguẽdo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrunque. Ex diffinitionibus namque eorũ, patet sequela: nam si videri in seipso, est videri ꝙ propriam & adæquatã speciem, videri uero in alio, est videri per speciem alterius in quo illud est, vt in litera dicitur, consequens est, quod ex hoc ꝙ Deus per essentiã suã vt speciem, videt se & alia, quod se in se, alia nõ in seipsis, sed in ipso uideat:

K quia cõstat ꝙ essentia sua est species adæquata Deo, & nõ aliis.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primo sensum distinctionis factę in litera de cognitiõe in seipso vel in alio, ꝙ ly in seipso seu alio tenetur obiectiue: ita ꝙ videri in ipso, significat videri nõ in alio obiecto seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secũdo verificationem diffinitionũ mẽ brorum: cum.n. quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatũ obiectum, & illud procul dubio sit primo & primũ, & illius repræsentatũ & obiectum, oportet ꝙ si aliquod est adæquatum obiectum speciei, ꝙ nõ in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in se ipso, & ecõuerso, si aliquod non in alio obiecto repręsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatum, repręsentatum per illam. Si enim est in adæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei operset respondere aliquod obiectum adæquatum, in quo omnia cõtinentur repræsentata per illam: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet quòd sit inadęquatum obiectũ

repræ-

repræsentatum per illam specié, vt patet. vnde patet ratio vtriusq; diffinitionis. optime.n. diffinitur visum in seipso esse, quod per adæquatam sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse, quod per speciem continentis, in quo. s. relucet, videtur.

¶ Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet præliba re, ꝙ species repręsentatiua pluriũ ad obiectũ adęquatum cõparatur vno modo: ad obiectum vero inadęquatũ cõparari potest duob⁹ modis. Nam obiectum adęquatũ non nisi immediate immediatione obiectiua repręsentare põtest: obiectum vero inadęquatũ põt repręsentare mediate, & immediate: mediate quidem, repręsentãdo ipsum put est in obiecto adæquato: tunc enim repręsentat ipsum mediante obiecto adęquato. ſmediate vero repręsentãdo ipsum ſm se abstrahẽdo a modo, quo est in obiecto adęquato: tunc.n. immediate ſmediatione obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum

In cor. art. 1

820 Li. 3. de anima tex. 38. tom. 2.

repręsentat: & vt sic non repręsentat ipsum mediante obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu sortis videntis, & ponamus siue vere siue falsę, ꝙ non sit alia species in sorte qua videt ipsum lignum in seipso, & qua videt lignum in speculo (vtroq; enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim ꝙ species visibilis illa existens in vidente, comparatur ad lignũ dupliciter, scilicet immediate, in quantum est ratio videndi illud in seipso: & mediate, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac aũt enucleatione ruit primo definitio prima. Nã hãc manifeste sequitur: ꝙ stat aliquid videri in seipso, & tñ non per spẽm adæquatã sibi, vt patet in inadęquato repręsentato i quãtum immediate refertur ad speciem repręsentantem. Ruit secũdo totus processus literę circa modum, quo alia a Deo cognoscuntur. Nam hic dicitur, quòd licet valeat consequentia. a, videtur per speciem continentis: ergo videtur in alio, non tamen valet: ergo videtur tantum in alio: seu quòd idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad cõtentũ dupliciter comparari. Immediate scilicet, & mediate, &c. & tamen in litera expręsse vtrunq; infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinę cognitionis opinio. Nam opinantes quòd essentia diuina, quę sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia a Deo dupliciter, immediate scilicet, & immediate: cõcedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia a se dupliciter. s. in seipso, & in seipsis rebus cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam. s. diuinam solã. Opinantes vero, qđ essentia diuina vt ratio cognoscẽdi, nõ põt repręsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adęquatum: consequenter dicũt, Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ Circa conclusionem quoq; & diffinitionem visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. primi, tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia a se in seipsis inesse obiectiuo seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prędicta talis formari ratio: visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est definitio illius, consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur a Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorũ eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiue: ergo.

A Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in se ipso. Argumenta vero Scoti, quę in eadem quæst. facit, ad sequentem articulũ magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, duo notanda sunt.

¶ Primo, quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter cõtinet omnia intelligibilia: in hoc tamen est dissentio: quoniam ruidiores putant, quòd in essentia diuina cõtineatur alia cũ quadam distinctione vt relucẽt res in speculo. Sapiẽtes vero docent, quod in essentia diuina cõtinentur omnia indistincte & eleuate, vt effectus in causis eminẽtibus, sic tamen perfecte, ac si distincte cõtinerẽtur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere.

¶ Secundo notãdum est: quòd esse cognitum seu obiectiuũ, &c. nõ vniformiter ab oĩbus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum repræsentatum, & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse ſm quid, & essentiæ & existentiæ rerum. Nec putat tale esse, esse relatiuum, sed absolutum, ſm quid tamen, & fundans relationẽ vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius puta diuini. & in tali esse ponit oĩa alia a Deo produci per actũ intellectus diuini: & sic intelligi illa in seipsis: & nõ solũ in essentia diuina vt in causa. ¶ S. Thomas aũt in quæst. de ve. q. 21. docuit chimericum hoc esse: qm̃ ens rationis distinctum cõtra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationẽ & relationẽ. Cõstat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis: igitur negatiuum, aut relatiuum. Et vere mirum est, qũo in medium lumen offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominum, quòd cognosci est denominatio extrinseca: & quòd res dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca: & consequẽter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Cõstat secundo, quòd esse repræsentatum non est aliquid in repręsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimeræ haberet vim productiuã chimeræ in tali esse: quod est fatuum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optime saluãtur, ponẽdo esse cognitum repræsentatũ, &c. esse tãtummodo esse relatiuũ, frustrã excogitatũ est tale esse. secũda pars assumpti patet inductiue: & ideo nolo morari. Aduertatur quoque hoc propriis dictis Scoti: qm̃ sequitur ex hoc, quòd lapis prius habeat tale esse quam intelligatur a Deo, probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, q̃ in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio q̃ cognitio, vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non libere producit extra se alia a se in esse absoluto, quamuis secundũ quid. Contra-

*In cor. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

85
1. diſt. 35. art.3.& d. 36.q.1.art. 1.& 1. con tr.c. 50. & 63.vſq; 72 & li.3.cap. 75. & 76. & veri.q.2 art.4. & 5. & opuſ. 3. ca. 134. & 135.
*Art.præcedenti.

riaſ demũ hoc philoſophiæ explicite ac optime confiteri, ꝙ Deus nihil intelligit extra ſe non ſolũ formaliter ſed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per eſſentiã propriã vt formã intelligibilé: & in eſſentia propria vt obiecto: nec alio poteſt diuertere intuitum ſuũ, vt iſti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ illę diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent inſtantiã, ſed ſunt in cõmuni veriſſimæ: etiam quacũque hypotheſi facta. Viſum enim in ſe vt ſic, non per alterius ſpeciẽ, ſed ꝑpriã aut vt propriã, ꝙ eſt idem quod per propriã formaliter videri oportet: apud ſpecies concedẽtes: inter quos eſt ſermo & econuerſo, quod ꝑ propriã aut cõem vt propriã videt, in ſe ipſo videtur. Et ſimiliter eſt de diffinitione viſi in alio. Viſum enim in alio vt ſic, per illius cõtinẽtis ſpeciem videtur: & econuerſo, quod per continentis ſpeciem vt ſic videtur, in alio videtur.

† Q.13.arti.1.

Vnde ſiue verum ſiue falſum ſit, ꝙ eadẽ ſpecies poſſit mediate, & immediate repręſentare inadęquata, nihil refert in propoſito: qm̃ formaliter loquimur: illa aũt diſtinctio materialiter ſpeciẽ cõtinentis, ſeu adæquatam cõſiderat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, ꝙ fundamentum illud Scoticum ſupponit hoc falsũ, ſcilicet quòd eſſe cognitum ſit quoddã eſſe abſolutum, &c. extra intellectũ: qm̃ (vt ex dictis patet) nihil aliud eſt q̃ eſſe relatiuũ denominatione extrinſeca.

Vnde ad rõnem formaliter concedatur: ꝙ Deus ꝑ eſſentiam ſuam vt ſpeciem, eſt in actu primo ſufficiẽti ad producendũ quodcũq; in eſſe cognito. Et cũ infert: ergo lapidem: concedatur. Sed cum vl-

90

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Deus cognoſcat alia a ſe propria cognitione.

AD SEXTVM. Sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoſcat alia a ſe propria cognitione. Sic.n. cognoſcit alia a ſe, † vt dictũ eſt, ſecundũ ꝙ alia ab ipſo in eo ſunt: ſed alia ab eo ſunt in ipſo ſicut in prima cauſa cõi & vniuerſali. Ergo & alia cognoſcuntur a Deo, ſicut in cauſa prima & vniuerſali. Hoc autem eſt cognoſcere in vniuerſali, & non ſecundũ propriam cognitionem. Ergo Deus cognoſcit alia a ſe in vniuerſali, & nõ ſecundum propriam cognitioné.

¶ 2 Præt. Quantum diſtat eſſentia creaturæ ab eſſentia diuina: tantũ diſtat eſſentia diuina ab eſſentia creaturę. Sed per eſſentiam creaturæ non poteſt cognoſci eſſentia diuina, vt ſupra † dictum eſt. Ergo nec per eſſentiam diuinam poteſt cognoſci eſſentia creaturæ. Et ſic cum Deus nihil cognoſcat, niſi per eſſentiam ſuam, ſequitur quòd nõ cognoſcat creaturam ſecundũ eius eſſentiam, vt cognoſcat de ea quid eſt. Quod eſt propriam cognitionem de re habere.

¶ 3 Præt. Propria cognitio non habetur de re, niſi per propriam eius rationem. Sed cum Deus cognoſcat omnia per eſſentiam ſuam, nõ videtur quòd vnumquodque per propriam rationé cognoſcat. Idem enim non poteſt eſſe propria ratio multorum & diuerſorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, ſed communem. Nam cognoſcere res non ſecundũ propriam rationem, eſt cognoſcere res ſolum in communi.

SED CONTRA. Habere propriam cognitionem de rebus, eſt cognoſcere res non ſolum in communi, ſed ſecundũ quod ſunt ab inuicem diſtinctæ. Sic auté Deus cognoſcit res. Vnde dicitur Heb. 4 quòd pertingit vſque ad diuiſioné ſpiritus & animę, compagũ quoq; & medullarum: & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc quidam errauerũt, dicentes [e] quòd Deus alia a ſe non cognoſcit niſi in cõmuni, ſcilicet in quantum ſunt entia. Sicut enim ignis ſi cognoſceret ſeipſum ut eſt principiũ caloris, cognoſceret naturã caloris, & oĩa alia in quantum ſunt calida: ita Deus inquãtum co-
F gnoſcit ſe vt principiũ eſſendi, cognoſcit naturã entis, & omnia alia inquantum ſunt entia. Sed hoc nõ poteſt eſſe. Nã intelligere aliquid in communi & non in ſpeciali, eſt imperfecte aliquid cognoſcere. Vnde intellectus noſter, dum de potentia in actum reducitur, pertingit prius ad cognitionem vniuerſalem & confuſam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitioné: ſicut de imperfecto ad perfectum procedens, vt patet in * primo
G Phyſicorum. Si igitur cognitio Dei de rebus alijs a ſe eſſet in vniuerſali tantum & non in ſpeciali, ſequeretur quòd eius intelligere non eſſet omnibus modis perfectum, & per cõſequens eius eſſe. quod eſt cõtra ea, quæ ſuperius * oſtenſa ſunt. Oportet igitur dicere quòd alia a ſe cognoſcat propria [d] cognitione, non ſolum ſecũdum quod communicãt in ratione entis, ſed ſecundum quòd vnum ab alio diſtinguitur. Et ad huius eui-
H dentiam conſiderãdum eſt: quòd quidam volentes oſtendere, quòd Deus per vnum cognoſcit multa, vtuntur quibuſdam exemplis: vt puta quòd ſi centrum cognoſceret ſeipſum, cognoſceret oẽs lineas progredientes a centro. uel lux ſi cognoſceret ſeipſam, cognoſceret omnes colores. Sed hæc exempla, licet quantum ad aliquid ſimilia ſint, ſcilicet quantum ad vniuerſalem cauſalitatem, tamen deficiunt quantum ad hoc, quòd multitudo
I & diuerſitas non cauſantur ab illo uno principio uniuerſali, quantum ad id, quod principium diſtinctionis eſt: ſed ſolum quantum ad id, in quo cõmunicant. Non enim diuerſitas coloris cauſatur ex luce ſolum, ſed ex diuerſa diſpoſitione diaphani recipientis. Et ſimiliter diuerſitas linearum ex diuerſo ſitu. Et inde eſt, quòd huiuſmodi diuerſitas, & multitudo non poteſt cognoſci in ſuo principio ſecun-
K dum propriam cognitionem, ſed ſolum in communi. Sed in Deo non ſic eſt: ſupra enim * oſtenſum eſt, quòd quicquid perfectionis eſt in quacunque creatura, totum præexiſtit & continetur in Deo ſecundum modum excellentem. Non ſolum autem id in quo creaturæ communicant: ſcilicet ipſum eſſe ad perfectionem pertinet, ſed etiam ea, per quæ creaturæ adinuicem diſtinguuntur. Sicut uiuere & intelligere & huiuſmodi: quibus uiuentia a non uiuentibus, & intelligentia a non intelligentibus

terius infertur: ergo talia ꝑducta habẽt eſſe in ſeipſis, negat: qm̃ nihil aliud tali productione fit, niſi denominatio extrinſeca. Ex hoc.n. quòd Deus intuendo ſuã eſſentiã intuetur in ea lapidem, conſequitur ꝙ lapis hẽt iſtã denominationé extrinſecã, quòd dicitur cognitꝰ a Deo: nec aliquid oportet acquirere, vt patet, cum hoc ſufficiat.

lib.1.Phyſic.in prioribus comment. tomo.2.

¶ *Super quæſtionis decimaequartae Artic. ſextũ.*

TItulus propria cognitione. Cognitio ꝑpria de aliquo dupliciter intelligi poteſt. Primo vt diſtinguitur contra cõem ex parte actus cognoſcẽdi.i. de ipſo ſolo: & ſic de nulla re, Deus hẽt propriã cognitioné, q̃a ſolam vnicã habet cognitioné, quæ nullius eſt ſoliꝰ, ſed ita eſt huius ꝙ ẽt omnium aliorum.

*Q.4.ar 1. & arti.3.4. &.5. huius quæſt. D. 472.

¶ Secundo, vt diſtinguitur contra cõem ex parte rei cognitæ .i. de propriis ipſius. Et ſic ſumitur in ꝑpoſito. Quærimꝰ.n. an Deus ſic cognoſcat alia a ſe, vt intueaẽ quę ſunt propria ſingulorum.

¶ In corpore tria. Primo reſpõdet quęſito affirmatiue. Secundo aſſignat modum verificationis eius. Tertio, probat ſimul concluſionem reſponſiuam & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auer. ex 12. Meta. cõm. 5. Et de hac recitantur duo, .ſ. ipſa opinio. ſ. ꝙ Deus cognoſcit oĩa ẽm quod cõicant in eſſe: & modus eius, quia.ſ. cognoſcendo ſe vt eſt primum eſſendi principiũ. declaraturq; hoc exẽplo ignis.

Q.4. art.1. &.2.

¶ Secundo reprehẽditur, ducendo ad impoſſibile. ſi Deus ſciret alia tm̃ inquãtum entia. ergo intelligeret entia ĩ cõi tm̃. ergo in confuſo & in potentia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei non eſſet

ſet õibus modis perfectũ: ergo nec eſſe Dei: qd' eſt impoſſibile.

¶ Aduerte quod cognitio attingens aliquid ẽm prędicata cõia tm̃, poteſt dici imperfecta in potentia, confuſa, in cõi, vniuerſalis, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitę: & hoc modo proculdubio verum eſt, ꝙ cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipſius cognitionis in ſe: & ſic non ſemper eſt verũ quod cognitio talis.i. ſiſtens in cõmunibus habeat has cõditiones: alioquin Metaphy. quæ ſiſtit in cõibus oĩum eſſet imperfecta ex parte actus, &c.

Vnde tres primæ cõſequentię, ex parte rei cognitę ſumptę, ſunt ex ſe euidẽtes: & probãtur in litera ex primo Phy. vt patet. Nec euadit reſponſio Auer. dicentis quòd, quia obiectum ſciẽtiæ Dei nõ eſt ens, quod eſt vniuerſale ad oĩa entia in cõi in potẽtia cõfuſe & iperfecte oĩa compreheudens, ſed eſſentiã Dei, quę nec eſt vniuerſalis, nec particularis, &c. iõ ſcientia Dei non eſt vniuerſalis, nec particularis, non cõis, nec ꝑpria. ſed ęquiuoce ẽ a noſtra ſciẽtia eleuata. Hoc.n. licet ſit verum, non tamẽ ſoluit obiectũ: quia prædicata cognita de rebus in eſſentia diuina, oportet eſſe aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuerſalia: quãuis primũ obiectum neutrum ſit: & ad prædicata cognita referendo, procedunt optime tres primæ conſequẽtię: oportet enim ſcientiam Dei ſi terminatur ad cõmunia tãtum rerum: quòd vt ſic ex parte rerũ cognitarum dicatur in confuſo, in potentia &c. quia iſtę ſunt conditiones prædicatorum cognitorum.

¶ Circa quartã cõſequentiam, in qua ad perfectionem cognitionis in ſeipſa tranſitur: aduerte ꝙ non infertur, ergo cognitio Dei eſt imperfecta priuatiue: quia negaret conſequentiam Auerrois dicendo, quòd cognitio Dei eſt perfectiſſima: & tñ non attingit res niſi vt ſunt entia: quia non eſt apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo nõ eſt omnibus modis perfecta: quod negari non poteſt a ponentibus antecedẽs: quia de eſſe ponitur hic modus perfectionis: quo ſcilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquã perfectionem dicit cum nulla admixta imperfectione: & conſequenter aptus natus eſt eſſe in illo intelligere, in quo ſunt omnes nobilitates omnium intelligentium ab imperfectionibus pręciſibiles: quale eſt intelligere Dei: ſicut & eſſe eius habet omnium
[f] A entium nobilitates: vt in litera dicitur.

¶ Tertio ex hac reprenſione infertur concluſio [f] reſponſiua quæſito affirmatiue. Deus cognoſcit alia a ſe propria cognitione. Ex quo enim impoſſibile eſt, quòd ſiſtat in communibus, ergo oportet quòd veniat ad propria: & declaratur in litera, quid importet cognoſcere propria cognitione, ſcilicet cognoſcere res non ſolum ſecũdum conditiones in quibus communicant, ſed ſecundum eas, quibus adinuicem diſtinguuntur: hæc enim ſunt ſingulis propria.

¶ Quo ad ſecũdum tria ſunt. Primo recitantur exempla, quibus alii nitũtur oſtendere modum, quo Deus cognoſcẽdo ſe, nouit alia: & ſunt de luce & colore, & patet. Secũdo oſtẽduntur hæc exẽpla nõ oſtendere intẽtum ſic, Res in & a Deo ſunt ẽm duo .ſ. ẽm id in quo cõicant: & propria quibus diſtinguuntur: hæc exẽpla nõ ſunt ſimilia quo ad propria, ſed quo ad id in quo cõicant. ergo huius rõnis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in vtroq; exemplo de lineis reſpectu centri: & coloribus reſpectu lucis: & patet ſecundo maior ſic: quicquid perfectionis eſt in rebus, continetur in Deo eminenter: ſed nõ ſolũ id in quo cõicãt, ſed diſtinguens eſt perfectio, ergo totũ eſt in & a Deo: hæc vltima minor declaratur inductiue ĩ viuentibus: in cognoſcẽtibus, in propriis formis rerũ. Tertio affertur ꝑportionatum exemplũ ad declarandum intentũ, & eſt, ꝙ Deus ſe habet ad alia, ſicut actus perfectus ad imperfectos: vt homo ad animal. probatur quo ad eſſe: quia eſſentia Dei continet oẽs rerum perfectiones excellẽter. Deinde probatur quo ad cognoſci: quia perfecte cognito actu perfecto, cognoſcuntur in eo omnes imperfecti: & quo ad communia & quo ad propria, vt patet in exemplo adducto.

¶ Aduerte hic, quòd eſſentia Dei habet duas conditiones in cõtinentia aliorum, vna eſt excellentia: quia.ſ. eſt in infinitum perfectior cęteris: & ſic eminenter res continet. Altera cõprehenſio: quia.ſ. cõprehendit in ſeipſa oẽm perfectionem poſitiuã reperibilem in quacunq;: ita ꝙ nulla res cõparata ad ipſam addit aliquid poſitiuũ, quod nõ contineatur in eſſentia Dei. Et hoc quia eſt ipſum eſſe, præhabẽs ĩ ſe oẽm eſſendi modũ. Ambas aũt has conditiones inueniri in aliqua re creata nõ videtur poſſibile: cõparando

diſtinguũtur. Et omnis forma, per quam quælibet res in propria ſpecie cõſtituitur, perfectio quædam eſt. Et ſic omnia in Deo præexiſtũt, non ſolum quantum ad id quod commune eſt omnibus, ſed etiam quantum ad ea, ſecundum quę res diſtinguũtur. Et ſic cũ Deus in ſe omnes perfectiones contineat, cõparatur Dei eſſentia ad omnes re-
B rum eſſentias nõ ſicut cõmune ad propria, ut unitas ad numeros, uel centrum ad lineas: ſed ſicut perfectus actus ad imperfectos: ut ſi diceremus: homo ad animal: uel ſenarius, qui eſt numerus perfectus, ad imperfectos ſub ipſo contentos. Manifeſtum eſt auté ꝙ per actum perfectum cognoſci poſſunt actus imperfecti, non ſolum incommuni, ſed etiã propria cognitione. Sicut qui cognoſcit hominem, co-
C gnoſcit animal propria cognitione & qui cognoſcit ſenarium, cognoſcit trinarium propria cognitione. Sic igitur cum eſſentia Dei habeat in ſe quicquid perfectionis habet eſſentia cuiuſcunque rei alterius, & adhuc amplius: Deus in ſe ipſo poteſt omnia propria cognitione cognoſcere. Propria enim natura uniuſcuiuſque cõſiſtit, ſecundũ ꝙ per aliquem modum diuinam perfectionem participat. Non autem Deus perfecte ſe ipſum cognoſceret, niſi cognoſceret quomodo-
D cunque participabilis eſt ab aliis ſua perfectio. Nec etiam ipſam naturam eſſendi perfecte ſciret, niſi cognoſceret oẽs modos eſſendi. Vnde manifeſtum eſt quòd Deus cognoſcit omnes res propria cognitione, ſecundum quod ab aliis diſtinguuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſic cognoſcere aliquid, ſicut in cognoſcente eſt, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſecundum quòd hoc aduerbium, ſic, im-
E portat modum cognitionis ex parte rei cognitæ: & ſic falſum eſt. nõ enim ſemper cognoſcens cognoſcit cognitum ſecundum illud eſſe quod habet in cognoſcente. Oculus enim nõ cognoſcit lapidem ſecundum eſſe quod habet in oculo, ſed per ſpeciem lapidis quam habet in ſe, cognoſcit lapidem ſecũdum eſſe quod habet extra oculum. Et ſi aliquis cognoſcens cognoſcat cognitum ſecundum eſſe quod habet in cognoſcente, nihilominus cognoſcit ipſum ſecundum eſſe quod habet extra cognoſcentem. Sicut intellectus cognoſcit lapidem ſecundum eſſe intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoſcit ſe intelligere, ſed nihilominus cognoſcit eſſe lapidem in propria natura. Si vero intelligatur ſecundum quòd hoc aduerbium, ſic, importat modum ex parte cognoſcentis, verum eſt, quòd ſic ſolum cognoſcens cognoſcit cognitum, ſecundum quod eſt in cognoſcente. Quia quanto perfectius eſt cognitum in cognoſcente, tanto perfectior eſt modus cognitionis.

Sic igitur dicendum eſt, quòd Deus non ſolum cognoſcit res eſſe in ſeipſo, ſed per id quòd in ſeipſo continet res, cognoſcit eas in propria natura: & tãto perfectius, quãto perfectius eſt vnumquodque in ipſo.

AD II. dicendum quòd eſſentia creaturæ comparatur ad eſſentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo eſſentia creaturæ non ſufficienter ducit in cognitionem eſſentiæ diuinæ: ſed ecõuerſo.

AD III. dicendum, ꝙ idem non poteſt accipi, ut ratio diuerſorum per modũ adæquationis [e]. Sed diuina eſſentia eſt aliquid excedens omnes creaturas. Vnde poteſt accipi vt propria ratio vniuſcuiuſque ſecundum quòd diuerſimode eſt participabilis: vel imitabilis, a diuerſis creaturis.

282. b

Universidad de Deusto Biblioteca

parando tñ actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hoiem ad animal, aiam intellectiuam ad alias: tetragonum ad trigonum: senariũ ad trinarium, &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt. s. ostendatur & excellentia & comprehensio ois positiui: vtrũq; enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostẽdunt intentum, quamuis inepta sint exẽpla oia ad tam eminentem cõtinentiã. Et ppea in litera inducendo exempla dicitur, vt si dicerem homo ad animal: quasi diceret, si concessa licentia licet, &c.

86
1. contra. c. 55. 56. et 57. & po. q. 9. art. 2. 10. & quol. 11. art. 2. 2. Et opus. 3. ca. 29.
*2. Topic. ca. 4. in declaratione loci 33. to. 1.
† q. 14. art. 2. & 5.

¶ Quo ad tertium probatur cõclusio simul cum declarato eius modo, dupliciter. Primo, essentia Dei habet in se qcquid perfectionis est in quocunq; & amplius. ergo Deus cognoscendo se, cognoscit oia propria cognitione. Antecedẽs patet ex dictis: consequentia vero probatur a destructiõe consequentis sic. Si Deus cognoscẽdo se nõ nouit alia ppriæ cognitione: ergo nõ nouit qũocunq; est participabilis sua pfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite cõtenta in antecedente. s. propria cuiusq; natura consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile, quòd Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis, & consequenter non omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se non cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfecte cognosceret omnes modos essendi. ergo non perfecte cognosceret naturam essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

¶ Et aduerte quòd hæc ratio directe est cõtra opinionem in principio corporis recitatam: imo ex illius fundamẽto procedens cõtra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonẽ cognoscendo se, cognosceret perfecte humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus nõ cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis, & cum illo quo est in materia Platonis: imo ex hoc cõsurgas ad intuendum propositũ. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione. s. ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes eius modi. Sic autem cõstat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, nõ aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: qm̃ & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt sm̃ quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi, cognoscantur oia sm̃ proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet viuere, intelligere, &c. præter quæ

F & eorum modos sunt alia: cum tamen, vt patet, præter esse & illius modos restet nihil.

¶ Aduerte hic, quòd quum tota dissensio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia cognosci possint, manifeste apparet, quòd communis animi conceptio sapientũ fuit, quòd Deus non aliter intelligit alia a se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quũ nouas legis adinuẽtiones.

¶ In responsione ad primũ aduerte, qđ quum dicitur, lapis videtur in Deo: ly in, potest denotare modum obiecti, id est, modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modũ rei cognitæ vt sic, id est modum cognitũ: quia lapis nõ solum obiicit in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: qm̃ denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd ista est vera, lapis videtur a Deo in ipso Deo tantũ, quia nõ aliter obiicit Deo, quã in ipso Deo cõtentus: vt ex dictis patet. Sed denotando modũ cognitum, non verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis videtur a Deo secundũ esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur a Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quam effectiua, & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in se ipso tantum lapidem, videt lapidem, secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

I ¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud S. Tho. ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam diuersimode imitantium obiicit, & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata a Scoto in 35. dist. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra S. Tho. in hac materia. Quantũ autem valeant contra positionem S. Tho. de ideis, in sequenti quæstione videbitur.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM. Sic proceditur. Videtur, quod scientia Dei sit discursiua. Sciẽtia enim Dei non est secundum scire in habitu. Sed secundum *Philosophum in. 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed ĩtelligere actu vnum tantum. Cum ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt † ostensum est.) uidetur ꝙ non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ 2 Præt. Cognoscere effectum p causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ 3 Præter. Perfectius Deus scit vnamquamq; creaturã quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: et sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

SED CONTRA. Est, quòd August. dicit in * 15. de trin. Quòd Deus non particulatim vel sigillatim omnia videt: velut alternante conceptu, hinc illuc, inde huc: sed omnia videt simul.

*lib. 15. de trin. ca. 14. medio to. 3.

G RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in scientia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundum successionem tantum. Sicut cum postquam intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundũm causalitatem. Sicut cum per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autem discursus Deo cõuenire non potest. Multa enim, quę successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in H seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus[c]. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res

46

¶ Super quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.

TItulus clarus est in principio corporis.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Sciẽtia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia Dei nõ K est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequẽtia probatur ex sufficienti distinct. discursus, quę in nobis manifestatur clare. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus sm̃ successionẽ consistit in intelligendo vnũ post aliud. Sed Deus oia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo: quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum, & consequenter est noti ex primo, & nõ in primo: sed Deus cognoscit omnia in primo: ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter, absque preuia tamen resolutione, Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hic corrigere codicem si hoc modo se habet, Tertius vero discursus: debet enim legi, Terminus vero discursus est

Super

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.

TItulus.

¶ Aduerte quòd hic articulus est magni momenti: quoniã hic inchoat quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere. n. an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, vtrũ Deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerũ potest dupliciter cõsiderari. Primo secũdũ se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientię diuinę: & sic hoc in loco quæritur, vt complete ostẽdatur qualis sit scia Dei, an scia Dei habeat hanc conditionẽ. s. esse causam rerum.

Art. 4 & 5 huius quæ. 292 427

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Sciẽtia Dei est causa rerum. Circa quã conclusionem in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in cõmuni modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter cõclusio cũ modo iam expresso.

119 o 84

In cor. art. & ar. præce.

¶ Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialiũ. ergo sciẽtia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellectus est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo: omnia sunt clara.

In cor. art. 293

¶ Quo ad secundum determinatur in communi: scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo nõ nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. cõsequẽtia vero probatur: scientia ex se, se habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptũ & consequentia habentur 9. Metaphy.

¶ Aduerte hic quòd litera satis caute loquitur de forma naturali. Non enim dicit quòd forma naturaliter actiua puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cũ hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto, ex hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur ꝙ omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamẽ hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore, an ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causæ in actu secundo rationem nõ habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquã causabit nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum secũdum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus

A est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedẽs patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ Circa primam cõsequẽtiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primo secundũ veritatem. nõ enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit filium vel spiritũ sanctum per intellectum: cum vterque producatur a Deo per naturam, vt infra patebit. Secundo secũdum opinionem tenẽtiũ Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tãtum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

119

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est D perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles. 23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in ipsa essentia causæ sm̃ modũ essentiæ ipsius causæ: si aũt oia sunt & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliusq; est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet Deo tribui deberi quod perfectissimum, quod supremum, quod vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur: ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet: quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum, quia sermo est de vere E causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ad intra nõ sunt causalitates vere & proprie. Nec pater est vere & proprie causa filii: cum eadem numero sit vtriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici. quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis, non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis: quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur quòd posset per intellectum produci vt patet. Constat autem quòd sic est in proposito. nam personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur: ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est author per naturam, vt infra patebit.

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam

videamus in speculo. Deus autem omnia videt in uno, quod est ipse, ut * habitum est[c]. Vnde simul & non successiue omnia uidet. Similiter etiã & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes. n. a principiis ad conclusiones nõ simul vtrũque considerant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est: ꝙ quãdo cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus vero discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus[c]. Vnde cum Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit unum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo uno vt dictum est*.

AD II. dicendũ, quòd Deus non cognoscit per causam quasi prius cognitam, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est[c].

AD III. dicendum, quòd effectus causarũ creatarum uidet quidẽ Deus, in ipsis causis multo melius quàm nos: non tamen ita ꝙ cognitio effectuũ causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis[c]. Vnde eius scientia non est discursiua.

B

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei nõ sit causa rerum. Dicit enim Orige. super epistolam * ad Ro. Nõ propterea aliquid erit; quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur a Deo antequã fiat.

87
1. dist. 38. art. 1. & 1. contra cap. 61. & 62. Et veri q. 2 art. 14.
*lib. 7. sup. illã: Quos vocauit, hos & iustificauit to. 3

¶ 2 Præt. Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerũ C creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ 3 Præt. Scibile est prius scientia & mensura eius, ut dicitur in † 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei nõ est causa rerũ.

† Lib. 10. Metaphys. text. 5. to. 3.

SED CONTRA. Est, quod dicit August. * 15 de Trin. uniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit Deus

*lib. 15. de trin. ca. 13. in medio tomo .3. & lib. 6. c. 10.

Universidad de Deusto Biblioteca

niam, cum per se de causalitate rerū tractabit, discutietur.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulū nonū.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quaesito affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter sciētiam diuersimode non entium.

¶ Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: De9 scit omnia quae sunt quocūque modo: ergo omnia quae possunt per potentiam tam suam, quā creaturae fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quae non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguēdo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid, & subdiuidendo secūdū qđ iuxta multiplicem diuersitatem potentiae, scilicet creatoris vel creaturae, actiuae uel passiue, realis uel opinatiuae, &c. Secunda uero consequētia est per se nota: quia non sunt actu haec oia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potētia, quae est conditio diminuens optime de eis uerificatur absolute negatio entis & sic sunt nō entia: sicut de homine in potentia vere dicitur non homo, & de arca in potentia non arca.

¶ Quo ad secundū differentia est nominalis, quòd quaedā non entia dicitur Deus scire scientia uisionis, quaedā uero simplicis intelligentiae. Et ratio nominum est, quia uisa apud nos habent duas cōditiones. Altera est, quòd sunt praesentialiter obiecta uidenti. Altera quòd habent esse distinctum extra uidētem. Et propterea

* Lib. 9. tex. 10. tom. 3.

118

In corp. ar.

sed ideo sunt quia nouit.

RESPONDEO dicendum, ꝙ scientia Dei est causa rerum. Sic.n. scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo ꝙ artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet ꝙ forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principiū calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis, inquantum est forma manens in eo, cui dat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectū. Et similiter forma intelligibilis nō nominat principiū actionis secundum quòd est tantū in intelligente nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quae est per uoluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) nō produceret determinatū effectum nisi determinaretur ad unū per appetitum, vt dicitur in nono * Metaphys. Manifestum est autem quòd Deus per intellectum suum causat res [c]: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est, ꝙ sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum ꝙ est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiae, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est *.

Sed qđ dicit ideo praescire Deū aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secundum causam consequentiae: non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, ꝙ Deus ea praescierit: non tamen res futurę sunt causa quòd Deus sciat.

AD II. dicendum, ꝙ scientia Dei est causa rerum secūdum ꝙ res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, ꝙ res essent ab ęterno. Vnde quamuis scientia Dei sit aeterna, non sequitur tamen ꝙ creaturae sint ab aeterno.

AD III. dicendum, ꝙ res naturales sunt mediae inter scientiam Dei & scientiā nostram. Nos enim scientiam accipimus a rebus naturalibus, quarum Deus per suā scientiam causa est. Vnde sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mensura eius, ita scientia Dei est prior quàm res naturales,

F & mensura ipsarum [c]. Sicut aliqua domus est media inter scientiam artificis, qui eam fecit, & scientiam illius, qui eius cognitionem, ex ipsa iam facta capit.

ARTICVLVS IX.

Vtrum Deus habeat scientiam non entium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non habeat scientiam nisi entium. Scien-
G tia enim Dei non est nisi verorum. Sed verum & ens conuertūtur. Ergo scientia Dei non est nō entium.

¶ 2 Praet. Scientia requirit similitudinem inter scientem & scitum. Sed ea, quae non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quę nō sunt, nō possunt sciri a Deo.

¶ 3 Praet. Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est causa nō entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus non habet scien-
H tiam de non entibus.

SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus ad Rom. 4. Qui vocat ea, quę non sunt, tanq̄ ea quae sunt.

RESPONDEO dicendum, ꝙ Deus scit omnia quaecunque sunt quocūque modo. Nihil autem prohibet ea, quae non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter enim sunt, quae actu sunt. Ea vero, quae non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius Dei, vel creaturae: siue in po-
I tentia actiua, siue in passiua: siue in potentia opinandi vel imaginandi: vel quocunque modo significandi. Quaecūque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiam quaecunq; ipse facere potest, omnia cognoscit Deus: etiā si actu non sint. Et pro tanto dici potest, ꝙ habet etiam nō entium scientiam. Sed horum, quae actu non sunt, est attendenda quaedā diuersitas. Quaedam enim licet nō sint nūc in actu, tamen vel fuerunt, vel erunt: & om-
K nia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia cum intelligere Dei, quod est eius esse, aeternitate mensuretur, quae sine successione existēs totum tempus comprehendit, praesens intuitus Dei fertur in totum tempus [c], & in omnia quae sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi praesentialiter.

Quaedam uero sunt, quae sunt in potentia Dei vel creaturae, quae tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum non dicitur habere scientiam visionis, sed

illa quae quādoque sunt, uisionis scientia intelligi dicuntur: quae uero nunquam, non uideri, sed simplici intelligentia sciri dicūtur. Illa enim habēt has duas cōditiones pp aeternitatem scientiae diuinae, &c. ista neutram.

¶ Circa hanc partē est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia ut sic, sed magis ad nō entia in quantū sunt entia: & consequenter per accidēs pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia nō entium agitur. Assumptum patet, quia ea quę quādoque sunt, pertinent ad scientiam uisionis, ea ratione, quia sunt entia quādoque in actu, & nō inquantum non entia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ista differētia tangit non entia utroque modo, scilicet in quantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quae nūquam sunt, sed semp sunt in potentia, non solum ipsae entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligētia noscuntur. Et similiter eorum, quae quandoq; actu sunt non solum entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tēpore: uisionis scientia cognoscūtur ab aeterno. Et horū ratio est: quia negatio per affirmationē cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectēs nō entia ad ppositū.

13

88

1. dist. 38. ar.4. Et veri. quęst. 1. art.8. Et 1. cōtra c. 69.

¶ Super

D 747

¶ Super quaestionis decimaequartae Articulum decimū.

Titulus clarus. ¶ In corpore, primo respōdet quęsito affirmādo quòd sic est: secundo quomodo est.

101 b

¶ Quo ad primum, conclusio respōsiua directe quęsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quae possunt quibuscunque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedēs cum prima consequentia relinquitur pro euidenti. secunda uero probatur: quia sunt quaedam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpātur, vt patet tam de bono naturali, quàm morali.

118
87

¶ Quo ad secundū, Modus cognoscēdi est per aliud: ita ꝙ haec conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur. primo. Esse mali consistit in priuatione boni: ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, qa bona scit. Antecedēs patet. consequentia vero pbatur: qa vnumquodq; eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exēplo: sicut tenebrę noscuntur per lumen. Cōfirmatur demum authoritate Diony. vt patet in litera.

89
1.disti. 36. q.1.ar.2. & ver.q. 2.ar. 15. & 1. cōtra. c.71. & 11.quol. q.2.ar.vnico.
*Tex.25.tomo 2.
† Enchiridii ca.11.tomo 3. Et lib.3. cōfess.cap.7. tom.1. ar.2
* Ar.2.huius quaest.

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum vndecimum.

*Ar.5.& 6. hui9 quaest.

Titulus, singularia rerum materialiū. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus: cum iam dictum sit, quòd nouit seipsum, quē singularem esse cōstat.

† C.2.circa finem. to.5

¶ In corpore, primo respōdet directe quęsito, ꝙ sic. Secundo, tractatur quomodo.

¶ Quo ad primum tria. Primo respōdet quęsito affirmatiue.

simplicis [d] intelligentiae. Quod ideo dicitur: quia ea, quae vidētur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quod sunt in potentia, sic habent veritatem [e] ea, quae non sunt actu, verum est enim ea esse in potentia: & sic sciuntur a Deo.

AD II. dicendum, quòd cum Deus sit ipsum esse, intantum vnūquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnūquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quae sunt in potentia, etiam si non sunt in actu, cognoscuntur a Deo.

AD III. dicendum, quòd Dei scientia est causa rerum voluntate adiuncta [e]. Vnde nō oportet quòd quaecunque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint: sed solum ea, quae vult esse, vel permittit esse. Et iterum: non est in scientia Dei, vt illa sint, sed quod esse possint.

ARTICVLVS. X.

Vtrum Deus cognoscat mala.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in * 3. de Anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt † dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu, vt ex dictis patet, * videtur quòd Deus non cognoscat mala.

¶ 2 Praet. Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo: sed scientia Dei non est causa mali, nec causatur a malo. ergo scientia Dei non est malorum.

¶ 3 Praet. Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: * ut ex dictis patet. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinae enim essentię nihil est contrarium, ut dicit Augustinus † 12. de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

¶ 4 Praet. Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud, imperfecte cognoscitur. Sed malum nō cognoscitur a Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. oportet enim cognitum

A esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonū, imperfecte cognoscetur ab ipso, quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta [e]. ergo scientia Dei non est malorum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 15. Infernus & perditio coram Deo.

RESPON. Dicendum, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quę possunt illi accidere. Sunt au-
B tem quaedam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur: vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile unumquodque, secundum quod est: unde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebrae. Vnde dicit Diony. * 7. capitu. de diui. no. Quòd Deus per semetipsum tene-
C brarum accipit uisionem, nō aliunde uidēs tenebras quàm a lumine.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum Philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem per priuationē in ipso existentem. Et hoc cōgruit cum eo, quod supra dixerat: quòd punctum, & omne indiuisibile, per priuationem diuisionis cognoscitur [e]. Quod contingit ex hoc: quia for-
D mae simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia a substantijs separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

Deus cognoscit singularia. Probatur. Omnes perfectiones in creaturis inuētae, praeexistunt in Deo altiori modo: cognitio singulariū est perfectio hominis. ergo praeexistit in Deo altiori modo. 85

¶ Secundo, ostendit vim hui9 motiui ex authoritate Aristot. Ratio enim ista fundatur in hoc, ꝙ opus sit, omne cognitum a nobis, cognosci a Deo: & hoc assumpsit Arist. contra Empedoclem. Tertio declarat illam particulam in conclusione, adiunctam ex vi medii. s. altiori modo, i. hoc attendi, dicens, ꝙ nos per diuersas potentias cognoscim9 singularia & vniuersalia. Deus autē simplici intellectu omnia tā materialia, quam immaterialia comprehēdit, & probatur: quia q̄ diuiduntur in inferioribus, sunt simpliciter & vnite ī Deo.

*Non multum a medio.

¶ Aduerte hic, quòd quia maior propositio non est vera de praeexistētia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrum cognoscere singulare, & sentire sint idem: litera non dixit, sentire, sed cognoscere singulare, ptinet ad perfectionē nostrā. Sentire enim nō est pfectio simpliciter, nec praeexistit ī Deo formaliter, sed virtualiter tantum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & cōcludendum erat hic, ꝙ

Lib. 3. de anima, tex. 23. & 25. tom. 2.

52 d
431

AD II. Dicendum, quòd scientia Dei non est causa mali, sed est causa boni; per quòd cognoscitur malū.

AD III. Dicendum, quòd licet malum non oppo-
E natur essentiae diuinae, quae nō est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiā suam cognoscit, & eos cognoscens, mala opposita cognoscit.

AD IIII. Dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tātum, est imperfectae cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est, quod sit priuatio boni. Et sic neq; diffiniri, neq; cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS. XI.

Vtrum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim 90 1.dist.3.arti.3.& dist.

diuinus

Universidad de Deusto Biblioteca

3 6.q.1.art. 1.& 1. contra ca. 50. 63.vsq; 72. & lib.3.ca. 75. & 76. Et verit.q. 2.ar.4.& 5 Et opuſ. 3. cap.134.& 135. † Li.2.de anima.tex. 1. Et 1. Phyſ. text. 49. tom.2.

præexiſtit in Deo formaliter.

¶ Quo ad ſecundũ tria ſunt, iuxta opiniones duas & determinationem: prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit ſingularia, ſtat in hoc, q̃ Deus cognoſcit ſingularia cognoſcendo omnes eorum cauſas vniuerſales. Probatur hoc ſuficere. Nihil eſt in aliquo ſingulari, quod non ex aliqua vniuerſali cauſa inſit. ergo cognitis oĩbus cauſis vniuerſalibus cognoſcitur totum ſingulare. Declaratur etiam exemplo in eclypſi. Refutatur hæc opinio, ſi Deus cognoſceret ſingularia cognoſcendo tantum vniuerſales cauſas: ergo non cognoſceret ſingularia in ſua ſingularitate. cuius oppoſitum probatum eſt, conſequentia probatur. Totum aggregatum, quod eſt in ſingulari ex cauſis vniuerſalibus, vt ſic, non ſufficit ad conſtituendum ſingulare, ergo. Aſſumptum probatur & manifeſtatur. Probatur: quia dempta materia ſignata, ſeu principio indiuiduationis, quicquid illud ſit, cum vniuerſale non eſſe conſtet, nunquam conſtituetur ſingulare. Manifeſtatur vero hoc in homine exemplariter.

Q.4.art.2.

¶ Secunda vero opinio ſtat in hoc. Deus cognoſcit ſingularia applicando vniuerſalia ad particularia. Cõtra: applicatio nõ eſt niſi ad præcognitum, ergo applicatio vniuerſalis ad particulare præſupponit cognitionem ſingularis non facit.

¶ Determinatio autem eſt. Deus cognoſcit ſingularia per eſſentiam ſuam. Probatur quo ad primã partem ſic. Scientia Dei eſt cauſa rerum, Ergo ſe extendit ad oĩa, ad q̃ ſe extendit eius cauſalitas. ergo ad ſingularia. Antecedẽtis prima cõſequẽtia eſt notum. Secunda vero probat, quia Deus eſt cauſa non ſolum formæ, ſed materiæ indiuiduantis. Quo ad ſecundam partem ſic, Deus ſcit

Li.1.de anima.tex.80. Et li.3.metaph. text. 15. tom. 2. &.3. 80

diuinus immaterialior eſt, quàm intellectus humanus: ſed intellectus humanus propter ſuam immaterialitatem nõ cognoſcit ſingularia: ſed ſicut dicitur in primo de † Anima, ratio eſt vniuerſalium, ſenſus vero particularium. Ergo Deus nõ cognoſcit ſingularia.

2 ¶ Præt. Illę ſolæ virtutes in nobis ſunt ſingulariũ cognoſcitiuæ, quæ recipiunt ſpecies non abſtractas a materialibus conditionibus: ſed res in Deo ſunt maxime abſtractę ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoſcit ſingularia.

¶ 3 Præt. Omnis cognitio eſt per aliquam ſimilitudinem: ſed ſimilitudo ſingularium, inquãtum ſunt ſingularia, non videtur eſſe in Deo: quia principium ſingularitatis eſt materia: quæ cum ſit ens in potentia tantum, omnino eſt diſſimilis Deo, qui eſt actus purus. Non ergo Deus poteſt cognoſcere ſingularia.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouer. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

RESPON. Dicẽdum, quòd Deus cognoſcit ſingularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuẽtæ, in Deo præexiſtunt ſecundum altiorẽ modum, vt ex * dictis patet. Cognoſcere autem ſingularia pertinet ad perfectionem noſtram. vnde neceſſe eſt, quòd Deus ſingularia cognoſcat. Nam & Philoſophus probat inconuenienti habet quòd aliquid cognoſcatur a nobis, quod nõ cognoſcatur a Deo. Vnde contra Emped. arguit in. 1. de Anima †. & in 3. Meth. quòd accideret Deum eſſe inſipientiſſimum, ſi diſcordiã ignoraret: Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo ſimpliciter & vnitæ exiſtunt c. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoſcamus vniuerſalia & immaterialia, & per aliam ſingularia & materialia: Deus tamen per ſuum ſimplicẽ intellectum, vtraq; cognoſcit. Sed qualiter hoc eſſe poſſit, quidã manifeſtare volentes dixerunt, quòd Deus cognoſcit ſingularia per cauſas vniuerſales c. Nam nihil eſt in aliquo ſingularium, quod non ex aliqua cauſa oriatur vniuerſali. Et ponunt exemplum. Sicut ſi aliquis Aſtrologus cognoſceret omnes motus vniuerſales cœli, poſſet pronuntiare omnes eclypſes futuras. Sed iſtud non ſufficit, quia ſingularia ex cauſis vniuerſalibus ſortiuntur quaſdam formas & virtutes, quæ quantumcunque adinuicem coniũgantur, non indiuiduantur, niſi per materiam indiuidualem. Vnde qui

287 b 85

cognoſceret Socratẽ per hoc, quòd eſt albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud ſic dicatur, non cognoſceret ipſum inquantum eſt hic homo. Vnde ſecundum modum prædictum, Deus non cognoſceret ſingularia in ſua ſingularitate. Alii vero dixerunt, quod Deus cognoſcit ſingularia, applicãdo cauſas vniuerſales ad particulares effectus. Sed hoc nihil eſt: quia nullus põt applicare aliquid ad alterum, niſi illud præcognoſcat: vnde dicta applicatio, nõ poteſt eſſe ratio cognoſcẽdi particularia, ſed cognitionem ſingularium præſupponit. Et ideo, aliter dicendum eſt, quòd cum Deus ſit cauſa rerũ per ſuã ſcientiã, ut dictũ eſt * intantum ſe extendit ſcientia Dei, inquantũ ſe extendit eius cauſalitas c. Vnde, cũ virtus actiua Dei ſe extendat nõ ſolũ ad formas, a quibus accipitur ratio vniuerſalis, ſed etiã vſq; ad materiã (vt infra oſtendetur *) neceſſe eſt q̃ ſciẽtia dei vſq; ad ſingularia ſe extendat, quæ per materiã indiuiduãtur. Cũ enim ſciat alia a ſe per eſſentiam ſuam, in quantum eſt ſimilitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: ne ceſſe eſt, q̃ eſſentia ſua ſit principiũ ſufficiens cognoſcendi omnia, quæ per ipſum fiunt, non ſolum in vniuerſali, ſed etiã in ſingulari. Et eſſet ſimile de ſcientia artificis, ſi eſſet productiua totius rei, & nõ formæ tantum.

Ar.8.huius quæſt. 235 287 Q.44.ar.2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ intellectus noſter ſpeciem intelligibilem abſtrahit a principiis indiuiduantibus. Vnde ſpecies intelligibilis noſtri intellectus, non poteſt eſſe ſimilitudo principiorũ idiuidualium c. Et propter hoc, intellectus noſter d ſingularia non cognoſcit e. Sed ſpecies intelligibilis diuini intellect^e, quæ eſt Dei eſſentia, nõ eſt immaterialis per abſtractionẽ, ſed per ſeipſam, principiũ exiſtens omnium principiorum, quæ intrãt rei compoſitionem, ſiue ſint principia ſpeciei, ſiue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoſcit non ſolũ vniuerſalia, ſed etiã ſingularia.

D. 753. 424 432

AD II. DICENDUM, quòd quãuis ſpecies intellectus diuini ſecundũ eſſe ſuum non habeat conditiones materiales, ſicut ſpecies receptæ in imaginatione & ſenſu: tamen virtute ſe extendit ad immaterialia & materialia, ut dictum eſt *.

In corp.ar. D. 80.

AD III. DICENDUM, quòd materia licet recedat a Dei ſimilitudine ſecundum ſuam potentialitatem; tamẽ inquantũ vel ſic eſſe habet, ſimilitudinẽ q̃dã retinet diuini eſſe.

¶ Super

alia a ſe per eſſentiã ſuam, vt ſimilitudo ſeu actiuum principium eſt eorum. ergo eſſentia ſua eſt ſufficiens principium cognoſcẽdi omnia, quæ per ipſum fiunt, etiã in ſingulari, ergo cognoſcit ſingularia p ſuam eſſentiam. Antecedens patet ex dictis: conſequentia vero ex terminis & probatione primę partis patet. Vltimo declaratur tota ratio, exẽplo ſcientiæ artificis, ſi ſingamus quòd ſit cauſa formæ & materiæ artificiati.

¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ, ſupponit Deum eſſe cauſam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit ſpecialis queſtio, ſupponatur nunc. hoc enim conceſſo reliqua clara ſunt & indubitata.

¶ In reſponſionibus ad argumẽta, multa diſcutienda ſunt, ſed non hic. ſed inferius in locis propriis patebũt.

¶ *Super quaeſtionis de cimaequartae Articulum duodecimum.*

3.q.10. art. 3. Et. 1. d. 39. q. 1. a. Et verit. q. 2. art. 9. & art. 5. 4. Et 1. contra c. 69. & 71. Et opuſ. 3. c 135.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, reſpondet quæſito abſolute. Secundo, ſpecialiter de ſcientia viſionis. Tertio, aſſignat cauſam vtriuſque cõcluſionis.

¶ Quo ad primum, concluſio reſponſiua de ſcientia abſolute eſt. De^e ſcit infinita: probatur. Deus ſcit omnia in actu, & omnia quæ ſunt in potentia tam ſua, quam creaturæ. ergo ſcit infinita. Patet ſequela, omnia iſta conitat eſſe infinita.

*Li.3. Phyſi. text. 63. to.2. †Li.12. de ciuita. Dei: ca. 18. poſt medi. to. 5.

¶ Quo ad ſecũdum, an ſcientia viſionis ſit infinitorum, duo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cũ eius motiuo: generatio nec eſt æterna a parte ante, nec a parte poſt. ergo q̃ ſunt, erunt, & fuerũt, ſunt finita. ergo ſciẽtia viſionis non eſt infinitorum. Secundo, confutatur motiuum: & probatur cõcluſio affirmatiua. Cogitationes & affectiões creaturæ rationalis multiplicabuntur æterno à parte poſt. ergo ſcientia viſionis eſt infinitorũ. Et ſic opinio prima non luſtrauit omnem generationẽ ſed eam tãtũ, quæ ex cœli motu pendet: & ideo erranit.

†Li.6. Phyſi.a tex. 60. vſq; ad. 66. tom. 2.

*Lib. 12. de ciuit. ca. 18. a medio. to. 5.

¶ Quo ad tertiũ aſſignatur propter qd Deus nouit infinita abſolute & ſcientia viſionis ſic. Cognitio ſe extendit ſecundũ extenſionem formæ, quæ eſt cognitionis principiũ: ergo cognitio Dei eſt ſecũdum extenſionem eſſentię ſuæ: ergo extendit ſe ad infinita, etiã ſm quod ſunt ab inuicẽ diſtincta. Et ſic ſimul probatur quia & propter quid quæſiti. Antecedens probatur in ductiue, inchoando a cognitione & ſpecie ſenſibili, & procedendo per intellectionem & ſpeciem intelligibilem noſtram: in ſenſu ſpecies ſe extẽdit ad vnum numero tantum, & ſic ſenſatio. in intellectu no-

Ar.9.huius quæſt.

D.477. D.1215.

ARTICVLVS XII.

Vtrum Deus poſſit cognoſcere infinita.

AD DVODECIMVM ſic procedit. Videtur quòd Deus nõ poſſit cognoſcere infinita. Infinitũ enim ſecũdum, quòd eſt infinitum, eſt ignotum: quia infinitum eſt, cuius quantitatem accipiẽtibus, ſemper eſt aliquid extra aſſumere, vt dicitur in 3. phyſico. * Auguſt. etiam dicit 12. de † ciuitate Dei, q̃ quicquid ſcientia comprehenditur, ſcitis comprehenſione finitur: ſed infinita non poſſunt finiri. ergo non poſſunt ſcientia Dei comprehẽdi.

¶ 2 Si dicat q̃ ea, quæ in ſe ſunt in finita, ſcientiæ Dei finita ſunt. Contra. Ratio infiniti eſt, quòd ſit imperpertranſibile, & finiti, quòd ſit pertranſibile, vt dicitur in tertio phyſicorum *. ſed infinitum non poteſt trãſiri nec a finito, nec ab infinito, vt probatur in ſexto Phyſicorum †: ergo infinitum non poteſt eſſe finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non ſunt finita ſcientiæ Dei, quæ eſt infinita.

¶ 3 Præt. Scientia Dei eſt menſura ſcitorum. Sed contra rationem infiniti eſt, quòd ſit menſuratum. ergo infinita non poſſunt ſciri a Deo.

SED CONTRA eſt, quod dicit Auguſtinus duodecimo de ciuitate Dei * Quamuis infinitorum numerorum nullus ſit numerus, non tamen incomprehenſibilis ei, cuius ſcientiæ non eſt numerus.

RESPON. Dicendum, quòd cum Deus ſciat non ſolum ea, quæ ſunt actu, ſed etiam ea, quæ ſunt in potentia vel ſua, vel creaturæ, vt * oſtenſum eſt: hæc autem cõ ſtat eſſe infinita: neceſſe eſt dicere, quòd deus ſciat infinita. Et licet ſcientia viſionis, quæ eſt tantum eorum quæ ſunt, vel erunt, vel fuerũt non ſit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab æterno fuiſſe: nec generationem & motum in æternum manſura, vt indiuidua in infinitum multiplicẽtur: tamen, ſi diligentius conſideretur, neceſſe eſt dicere, quòd deus etiam d ſcientia viſionis, ſciat infinita. Quia Deus ſcit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus abſque fine. Hoc autem ideo eſt, quia cognitio cuiuſlibet cognoſcentis, ſe extendit ſecundum modum formæ, quæ eſt principium cognitionis. Species enim ſenſibilis, quæ eſt in ſenſu, eſt ſimilitudo ſolũ vni-

A

B

C

D

E

indiuidui: vnde per eam ſolum indiuiduum cognoſci poteſt. Species autem intelligibilis intellectus noſtri, eſt ſimilitudo rei quantum ad naturam ſpeciei, quæ eſt participabilis a particularibus infinitis. Vnde intellectus noſter per ſpeciem intelligibilem hominis, cognoſcit quodammodo homines etiam infinitos, ſed tamen non inquantum diſtinguuntur ab inuicem, ſed ſecũdum quod communicant in natura ſpeciei, propter hoc quòd ſpecies intelligibilis intellectus nri, nõ eſt ſimilitudo hominum quantum ad principia indiuidualia, ſed ſolũ quãtum ad principia ſpeciei. Eſſentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, eſt ſimilitudo ſufficiẽs omnium quæ ſunt, vel eſſe poſſunt, non ſolum quantum ad principia communia, ſed etiam quãtum ad principia d propria vniuſcuiuſque, vt * oſtenſum eſt. vnde ſequitur, quòd ſcientia Dei ſe extendat ad infinita, etiã ſecundum quòd ſunt abinuicem diſtincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ infiniti ratio congruit quantitati ſecundum Philoſophum in. 1. Phyſ.* De rõne aũt quãtitatis eſt ordo partiũ. Cognoſcere ergo infinitum ſecũdum modũ infiniti, eſt cognoſcere partem poſt partẽ: & ſic nullo modo contingit cognoſci infinitũ. Quia quãtacunq; quantitas partium accipiatur, ſemper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non ſic cognoſcit infinitũ, vel infinita, quaſi enumerãdo partẽ, poſt partem, cum cognoſcat omnia ſimul, non ſucceſſiue, vt ſupra * dictũ eſt. Vnde nihil prohibet ipſum cognoſcere infinita.

D.472. Art.pced.

Li.1. Phyſ. tex.15.to.2.

Art. 7. huius quæſt.

AD II. Dicendũ, q̃ tranſitio importat quandã ſucceſſionẽ in partibus. Et inde eſt, q̃ infinitum tranſiri non poteſt, neq; a finito, neq; ab infinito. Sed ad rationem cõprehenſionis ſufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil eſt extra comprehendentem. Vnde non eſt contra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et ſic, quod in ſe eſt infinitum, poteſt dici finitum ſcientiæ Dei, tanquam cõprehenſum, non tamen tanquam pertranſibile.

AD III. Dicendũ, q̃ ſcientia Dei eſt mẽſura rerũ non quantitatiua: qua q̃dẽ menſura carent infinita: ſed qua mẽſurat eſſentiã, & veritatẽ rei. Vnũquodq; enim intantum habet de veritate ſuæ naturæ, inquantũ imitatur Dei ſcientiã: ſicut artificiatũ inquantũ concordat arti. Dato aũt q̃ eſſent aliqua infinita actu ſecundũ numerũ puta infiniti homines, vel ſecundũ quãtitatẽ continuã, vt ſi eſſet aer infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamẽ manifeſtũ eſt q̃ haberent eſſe determinatũ & finitũ c: quia eſſe eorum, eſſet limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mẽſurabilia eſſent ſecũdũ ſciẽtiã Dei.

37 92 infra.q. 86. art.3. &.4. Et.1.diſ.38 ar. 5. Et.1. contra.c.67 Et verit. q. 2.art.12. & quoli. 12. q.3.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum ſcientia Dei ſit futurorum contingentium.

AD DECIMVMTERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſcientia Dei non ſit futurorũ cõtingentium

¶Quo ad primū conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur: Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potentia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur: quia quædam horum sunt contingentia futura nobis.

tingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra* dictum est. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nō ergo scientia Dei est contingentium.

*Art.8.huius quæst.

§ 2 Præt. Omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem. Ex principijs autem necessarijs, non sequitur cōclusio nisi necessaria, vt ī. 1. Poste.* probatur. Sed hæc est quædam conditionalis vera: si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autem conditionalis antecedēs est necessarium absolute: tum quia est æternum: tum quia significatur vt præteritum. Ergo & consequens est necessarium absolute. Igitur quicquid scitur a deo est necessariū. & sic scientia Dei non est cōtingētiū.

Lib.1.post. tex.17.to.1

§ 3 Præt. Omne scitum a deo necesse est esse: quia etiam omne scitum a nobis necesse est esse: cum tamen scientia Dei certior sit quàm scientia nostra. Sed nullum contingens futurū necesse est esse. Ergo nullū contingēs futurū est scitum a Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur ī Psal. 32. Qui finxit singillatim cor eorum, qui intelligit omnia opera eorum, scilicet hominum. Sed opera hominum sunt cōtingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.

RESPON. Dicendum, quòd cum supra* ostensum sit, qđ Deus sciat oīa, non solū quæ actu sunt, sed ēt quæ sunt in potētia sua vel creaturæ: horū aūt quædam sunt contingētia nobis futura, sequitur ꝙ Deus contingentia futura cognoscat.

*Art.9.huius quęst.

Ad cuius euidentiam considerādum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari [c]. Vno modo in seipso, secundum quod iam in actu est. & sic non consideratur ut futurum, sed ut præsens: neque ad utrumlibet contingens, sed ut determinatum ad unum. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vtpote sensui uisus, sicut cum uideo Sortem sedere. Alio modo potest considerari contingens, ut est in sua causa. Et sic consideratur, ut futurum & ut contingens nondum determinatum ad unum: quia causa contingens se habet ad opposita. & sic contingens non subditur per certitudinem alicui cognitioni. Vnde quicunque cognoscit effectum cōtingentem in causa sua tantum, nō habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Deus autem cognoscit omnia [d] contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unūquodque eorum est actu in seipso [e]. Et licet contingentia fiāt in actu successiue, non tamen Deus successiue cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse. Aeternitas autem tota simul existens ambit totum tempus, ut supra* dictum est. Vnde omnia, quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solum ea ratione qua habet rationes rerum apud se præsentes, ut quidā dicūt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra oīa [c], prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestū est, ꝙ contingentia & infallibiliter a Deo cognoscuntur: inquātū subduntur diuino conspectui secundum suā præsentialitatem, & tamen sunt futura contingentia, suis causis cōparata.

Q.10.art.2 & 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamen [d] effectus potest esse contingens propter causam proximam contingentem Sicut germinatio plantæ est cōtingēs propter causam proximam cōtingentem, licet motus solis, qui est causa prima sit necessarius. Et similiter scita a Deo sunt cōtingentia propter cau-

¶Aduerte quod ista additio, scilicet nobis non ponitur vt limitatio, aut conditio diminuens ratione futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter, quia sunt secundum seipsa futura, & non tantum quo ad nos. Sed declarant futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis, qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus. & non secundum æternitatem, vt infra patebit.

¶Quo ad secūdum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni: differenter tamē. Et sic ponit hæc conclusio: cōtingētia futura cognoscunt a Deo put sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis: sed primo modo certe, secundo modo vero, inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum. s. in actu, & in potentia causarum: & ponendo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationem determinati ad vnū, vt in potentia, contingentis ad vtramque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cum enim cōtingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substātialis: qm̄ vnumquodq; secundum propriam naturam in seipso est ens cōtingēs, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res cōtingens siue sit in actu, & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu, & in potentia, præsens, & futurum, nō est differentia naturæ: quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua rōne salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis, & futuri. &c. Status. n. actualitatis est status determinati ad alterā partem contradictionis: status vero in causa ad vtrālibet, est status indeterminationis. Cōstat aūt, quòd cōtingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas aūt ex parte determinationis. Et ideo, res contingens vt futura & in potentia, dicitur habere rōnē contingentis quo ad statum, vt præsens autem in actu dicitur habere rationem necessarii quo ad statum. Rursus, res quantūcunque contingens, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status, ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est, quando est, necessario est. Res autē vt futura seu in potentia, cum non sit, talem necessitatis modum non contrahit; sed contingens, & in statu contingente absq; tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cōtingens vt præsens, potest subdi infallibili & certę scientiæ, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quod vt sic, est necessarium.

¶Quo ad tertiū, primo ponitur modus, quo Deus hæc nouit. s. simul. Et qm̄ ex eadē radice pendet ratio, quare Deus hæc cognoscat, ideo in litera proposito modo simultatis, ex ei' causa pp̄ ēt quid quæsitæ conclusionis ostenditur. Propterea, formato conclusionem continentem ēt modum & causam, & ponatur hæc conclusio: Deus cognoscit oīa futura cōtingentia s̄m statū quo actu sunt, ab æterno simul. Probat: æternitas tota simul existēs ambit totum tempus: & Dei cognitio mensuratur æternitate: ergo & simul quæ successiue fiunt nouit, & omnia quę sunt in tempore, sunt præsentia Deo ab æterno nō solum quia rōnes eorum habet p̄sentes apud se, sed quia eius intuitus ab æterno fertur supra oīa, vt sunt in sua præsentialitate, ergo contingentia, ēt inquantum secūdum suam præsentialitatē subduntur diuino cōspectui, infallibiliter cognoscūtur a Deo. Antecedēs quo ad secundā partem probatur: quia esse Dei mēsuratur æternitate.

¶Quo ad quartum, Corollariū est quòd ex his patet, qđ hæc duo stant simul. s. qđ aliquid sit futurū cōtingens, & quod certitudinaliter cognoscatur: quia secundū diuersos status hæc insunt. Subdi. n. certæ cognitioni conuenit ei, s̄m qđ ē actu: sic. n. terminat diuinū intuitū: esse vero contingens futurum conuenit ei, secūdū quòd est in causis suis, vt iam patet ex dictis. 436

¶Circa dicta in hoc articulo aduertendū est, quod hic sunt duo dicta dubitabilia. Primum & præcipuū est, ratio adducta ex parte æternitatis. secundum est, ratio inclusa ex parte rationum rerum, quas Deus apud se habet. Dicitur enim in litera, quòd omnia sunt præsentia Deo ab æterno, non solum propter rationes rerum, quas apud se Deus præsentes habet, sed quia eius intuitus ab æterno fertur &c. vbi manifeste duæ causæ assignantur: ꝙ res sint præsētes Deo ab æterno. s. rationes rerum, & æternitas. Per rationes quidem sunt præsentia omnia in ratione cogniti. i. vt cognita cognoscenti. Per æternitatem autem, vt coexistentia coexistenti. Primo ergo examinabitur, & cum Dei lumine ac diui Thomæ suffragiis, defendetur principalis ratio de æternitate. Secundo ratio inclusa de rationibus rerum.

¶Circa rationem de æternitate duo vertuntur in dubium. Primo illa propositio: omnia quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati. Secundo, applicatio huius ad conclusionem intētam, scilicet ꝙ ideo Deus cognoscit certe contingentia futura.

¶Contra propositionem ergo illam, Scotus in primo dist. 39. arguit quadrupliciter. Primo: quod non est, nulli potest coexistere: sed futura nō sunt. ergo: maior probatur: quia coexistere dicit relationem realē. Secūdo: si omnia coexistunt æternitati, ergo omnia sunt simpliciter in actu, ergo nō possunt postmodum poni in actu: prima consequentia probatur: quia quod habet esse in actu in seipso respectu causæ primę, est simpliciter in actu: quod enim est tale respectu primæ causæ, est tale simpliciter. Tertio: quia si sic est, ergo sessio mea crastina, bis produceretur a Deo. probatur consequentia: quia iam est præsens in seipsa æternitati, ergo producta, & adhuc non est, ergo producenda &c. Quarto, & est confirmatio primi & destructio exempli San. Tho. in primo contra gent. cap. 67. & fundamenti eius. Coexistentia fluentium circa stans, exigit existentiam vtriusq; extremi pro eadē mensura durationis. sed impossibile est, ꝙ duo instantia temporis simul existant in eadem mensura durationis. ergo impossibile est ꝙ coexistat simul alteri extremo. s. æternitati. Maior patet in cētro & in circunferentiæ punctis, si fingamus puncta illa non stare, sed fluere. Certum est enim ꝙ singula quādo essent, coexisterent cētro, sed nunquam simul, non ex defectu centri, sed ipsorum: quia scilicet simul non sunt, & ita est de æternitate & tempore.

¶Contra applicationem rationis ad conclusionem, arguit idem Scotus ibidem tripliciter. Primo sic: sessio mea futura, ut futura est,

est, aut scitur a Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinum quinto super Gene. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta sessio, certe scietur a Deo. Secundo sic. scientia Dei non accipit certitudinē ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed aliunde. Antecedēs probatur: quia alioquin intellectus diuinus vilesceret. Tertio sic. Aeuum angeli secundū istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondēdo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris: a sequentibus autem doctrinam Sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, (seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit a præsentia cogniti ad cognoscentem. quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi uera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd sermo est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd sermo præsens est de coexistentia reali contingentium in actu ad æternitatem: & sic cum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coexistunt æternitati.

D.441 283 435

¶His prælibatis aduerte, quòd res temporales esse præsentes æternitati potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quantum videtur mihi, aduersarii ex verbis Sancti Thomæ. Sed errauerunt. hoc enim nunquā somniauit S. Thomas, imo manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in duratione mensuræ eiusdem existentiæ, cum non coexistat, nisi secundum suam actualem existētiam: sed existentia instantis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet.

¶Præt. Si instans semper idest pro quolibet instanti temporis coexisteret æternitati: ergo coexisteret aliis instantibus temporis tam præteritis quàm futuris. Et sic illud instans non esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul. & præteritum & futurum essent præsens, &c. quæ omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi, quòd in quolibet nunc ęternitatis, sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem saluetur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est verus & intentus a diuo Thoma. Verus quidem: quia cum æternitas non habeat nisi vnum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quòd omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis: & mensuretur ab illo: non vt a mensura adequata, sed excessiua. Vnde vt clarius euadas laqueos a rebus ad propositiones, & a propositionibus ad res procedendo: illæ propositiones: omnia quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati: uel sunt præsentia Deo ab æterno: vel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. & similiter ly ab æterno: aut ly semper: aut tenet sincathegorematice, id est quod distribuat pro omni tēporis differentia: aut cathegorematice, idest quòd importet sempiternitatē perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem veræ. Verum quippe est & indubitatum, primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. & similiter verum est, vltimum instans istius horæ, nō in hoc nunc temporis quod est principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis, vt de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nūc temporis, esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quod sic omnia dicta verificantur & consonant. Cum enim nunc, siue temporis, siue æternitatis, non possit distingui in præsens, præteritum, & futurum, sed præsens tantum est: demonstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere, omnia æternitati esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. & similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis, verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra, putat consignificare oportere nunc temporis. Secundo ex eo quòd sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc namque, quòd omnium existentiæ temporales secundum nunc æternitatis sumptę, sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi visioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis, sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

46 45 48

435 D.324

¶Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud uisibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa uisio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundum se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundum illam durationis mensuram, qua mensuratur uisio diuina. hæc autem est æternitas. ergo sat est, quòd sint secundum æternitatem sumpta præsentia, & non præterita, aut futura, quàmuis secundum tempus sumpta, sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco, accipientes res vt sunt in tempore, uel instantibus: cum tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate.

¶Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ afferuntur a Capreolo in 36. d. primi ex Aureolo.

¶Ad obiectiones autem secundo loco contra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, cum dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certe, aut non. respondetur distinguendo: quòd ista sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo ut indeterminatas ad producendam crastinam sessionem meam, uel eius negationem.

¶Alio modo vt determinatas ad illius pductionē magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo nō sumuntur vt futura, sed vt futura penitus cōtingentia: Futura aūt secundo modo, sumuntur quidem vt futura, sed declinant a contingentia: ſm q determinatio causarum ad alteram partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis ideterminatis, nō sunt scibilia, vt in littera dicit, nec a Deo, nec a quocunq; : q nō sunt entia, nec in actu, nec in potentia magis ipsa q̄ opposita. Ex causis autē determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationem causarum. Et cum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fieda, simpliciter negatur consequentia. quia ly aliter in authoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

sas proximas, licet scientia Dei, quę est causa prima, sit necessaria c.

AD 11. Dicendum, quòd quidam dicunt: quòd hoc antecedens, Deus sciuit hoc contingens futurum, non est necessarium, sed contingens: quia licet sit præteritum, tamen importat respectum ad futurum. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectū ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurum non sequatur quandoque. Alij uero dicunt, hoc antecedens esse cōtingens: quia est compositum ex necessario & contingenti, sicut istud dictum est cum & accidentia: q̄m aduersarii per has argumentationes intendunt inferre, quòd nec per eandē, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandam, sed disputatur hic, quod ideæ non se extendunt ad repræsentandum complexionē contingentem: quod potius esset in sequenti quæstione differendum, sed propter rationē S. Tho. hic inclusam, & a Scoto, Aureolo, & Gregorio i hac materia impugnatam, hoc in loco tractāda visa est. Premitto tertio, quod licet ſm viam tenentium quòd ideæ non sunt idem cum substantia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenētes tamen ideas esse ipsam diuinā essentiam, facillime patet ideas se extēdere ad repræsentandas veri tates contingentes. Cum.n. essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principium, & ratio intelligendi oia vt obiectum, ut patet ex supradictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis, sit ēt secundū Scotum hic, sufficiēs repræsentatiuum omniū etiam veritatum contingentium: oportet quòd ipsamet ut obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium, alioquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic, cū ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, cōsequens est, quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶Ad probationem autem superfluum est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autem sessionem certitudinaliter Deus, cum illa fuerit actu: quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionem? vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiam: sed hoc non probat consequentiam. Aliud est enim q̄ aliter se habeant res vt factæ, q̄ vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud q̄ aliter Deus nouit facta q̄ fienda. Illud enim est verum in materia contingenti loquendo, hoc autem est falsum. Illud significat q̄ res aliam dispositionem habet vt facta, & aliā vt fienda: quia vt facta inducit necessitatem quandam, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶Ad secundam dicitur, q̄ aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex sessione Sortis, & aliud est sessionem Sortis non esse capacem vt sit terminus certe Dei notitiæ, nisi secundum q̄ est in se certa. Primum enim inconuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contrā nos dicens: sed supponens falsum. s. q̄ ex hac positione habeatur, q̄ scientia Dei capiat certitudinē ab alio obiecto q̄ substātia sua: deberet enim suppone re, quòd exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, nō solum in substantia sua: hoc enim hinc habetur & non quòd capit certitudinem ab alio.

¶Ad tertiam dicitur, q̄ dupliciter deficit. Primo: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, non mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo, quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognicionis angelicæ. s. speciei intelligibilis, non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est q̄ futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt infertius patebit.

¶Contra secundam autem rōnem conclusionis. s. quia Deus habet apud se rōnes oium rerum: arguit Scotus vbi supra, interpretans per rationes rerum ideas earum quadrupliciter. Tum quia rōnes extremorum quantumcunq; perfectæ, nō pariunt notitiā complexionis eorum contingentis. Tum quia mere naturaliter ante omnem determinationem voluntatis diuinæ repræsentant: quando adhuc contingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadem radice sequitur, q̄ eodem modo sunt contingētium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore, quàm alio ex eadem radice.

¶Ad huius difficultatis solutionem præmittenda sunt tria. Primo, q̄ licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: q̄n idea est terminus tm̄ intellectus, ratio autē communis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis. quia tm̄ vt in q̄one sequente dicitur, principium intelligendi in Deo non plurificat, sed terminus in intelligendo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rōnes rerum esse apud Deum pręsentes: idcirco merito per ly rōnes rerum, interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum vt quod intelligit: & non vt quo: vt in sequenti q̄one dicitur. Secūdo, præmitto quòd hæc quæstio nō coincidit cum illa: an per eandem ideam Deus cognoscat subie-

tingens, Sortem esse hominem album. Sed hoc etiam nihil est: quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurum hoc contingens, contingens non ponitur ibi nisi ut materia uerbi, & nō sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius uel necessitas, nihil refert ad hoc, quòd propositio sit necessaria uel contingens, uera uel falsa. Ita enim potest esse uerum, me dixisse hominem esse asinum, sicut me dixisse Sortem currere uel Deum esse, & eadē ratio est de necessario & cōtingenti. Vnde dicēdū est, q̄ antecedēs est necessarium absolute. Nec tamē

De

Dei respectu eorum quæ fiunt vt sic, nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria.

¶Contra secundum autem dictum obicitur. Aut intēdit quòd vnūm & idem in se est contingens & necessarium simul, scilicet quòd cōtingentiam habeat a causis propriis, necessitatē vero a causa prima. Et hoc est impossibile, quia contingens & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositę, vt patet. ergo impossibile est, quòd idem sit contingens & necessarium secūdum idem, quātumcunque ad diuersas causas comparetur. & tenet sequela, q̄ natura rei non mutatur in se ppter diuersitatem habitudinū ad diuersas causas. Aut intendit quòd res in se contingens, ad primam causam habet habitudinem necessariam, ad causas autem proximas, habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quòd prima causa habet habitudinem necessariam ad effectum in se contingentem, causæ vero proximæ, habent habitudinem contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in primo distin. 2. q. 2. & distin. 8. q. 4. & dist. 39. in hac q. 4. Primo sic. Causa, quæ mouet, inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet: sed omnis causa secunda mouet seu agit inquantum mota a prima. ergo, si necessario mouetur a prima, necessario quoque mouet ipsa: & sic nulla datur causa contingens.

sequitur, vt quidam dicunt, quòd consequens sit necessarium absolute: quia antecedens est causa remota consequentis, quòd propter causam proximam contingens est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & cōsequens effectus contingens. Vtputa, si dicerē, Si sol mouetur, herba germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quòd quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod in se est,

¶Præt. Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum, quàm causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ, causa proxima non potest eidem dare contingentiam.

¶Præt. Omnis effectus contingens causæ secundæ potest produci a Deo immediate, stante identitate naturę illius effectus. ergo esset contingens sublatis causis secundis, a sola prima causa dependens. ergo.

¶Præt. Deus de facto multa contingentia immediate produxit. ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed a prima causa principaliter.

¶Ad huius difficultatis euidentiam scito, q̄ de radice vnde oritur contingentia disputare, directe nō spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo q̄ scitis, non in eo quòd causatis est quæstio: sed spectat partim ad quæstionem. 19. in qua de voluntate Dei vt causa est rerum quæritur: quoniam scientia non causat nisi determinata a voluntate: partim ad quæstionem. 115. in qua de necessitatione inferiorum a superioribus corporibus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento literæ agitur de contingentibus in eo q̄ causatis a scientia Dei: quia illa scientia est non solum scientia, sed causa scitorum: & in responsione dicitur non solum q̄ stat causam proximam esse contingentem, & remotam necessariam, sed quòd stat etiam causam simpliciter primā esse necessariam, & hoc isti reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in communi, an repugnent ista. Secundo ostēdetur quid de facto sit: quomodo scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

¶Quo ad primum, ne simus in æquiuoco, Necessarium dupliciter sumitur ad propositum. Primo modo simpliciter: scilicet q̄ omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, q̄ scilicet non potest mutari de hoc in oppositum: quāmuis absolute potuisset esse oppositum, & non hoc. In litera de vtraq; necessitate fit mentio respondendo ad primum. De necessitate quidem simpliciter, cum dicitur in communi, q̄ causa remota potest esse necessaria, & effectus cōtingens, & exemplificatur de motu solis, quem cōstat numerati a Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autem immutabilitatis: cum in speciali de scientia Dei dicitur, q̄ est causa necessaria. Non.n. est necessaria causa simpliciter, cum potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantum producendos, nō potest mutari. In proposito igitur dico, q̄ nō repugnat effectum esse contingentem, & causam remotam, siue illa ponatur prima simpliciter, siue non, esse simpliciter necessariam. Et hoc conuincitur in syllogismis, vbi conclusio contingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Conuincitur etiam ratione: quia pluralitas ab vnitate, motus ab immobili, difforme ab vniformi oportet quòd procedat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere.

sed secundum q̄ est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima[e]. Vtputa, si dicam, Si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligendum est quòd illud est immateriale secundum q̄ est in intellectu, non secundum q̄ est in seipso. Et similiter si dicā, Si Deus sciuit aliquid, illud erit[e]. Cō sequens intelligendum est, prout subest diuinæ scientiæ. s. prout est in sua presentialitate. Et sic necessariū est, sicut & antecedens. Quia omne quod est, dum est, necesse est esse, vt* dicitur in. 1. periherm.

Necessariū autem, vnius, immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo contingens a necessario, & non econuerso, procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd a simpliciter necessario ortum habeat. Conuincitur etiam euidētia casualium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget ueram contingentiā in istis inferioribus.

Lib. 1. Periher. cap. 6 declinando ad finem. to. 1.

Suadetur quoque authoritate Aristot. & Auer. & plurium Philosophorum.

¶Nec sustinendus est Scotus in 2. distin. 1. quæst. 3. dicens, quòd Philosophi concesserunt latenter duo contradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primam causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quam toties replicauit, respondetur ex duplici capite: distinguitur enim primo ly inquantum mota ab alia: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto: si enim causa secunda est causa, ergo non præcise mouet quia mota, sed etiam ex se aliquid confert. Et si præcise mouet quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si vero concausam, principalem tamen: negatur assumptum, quoniam stat, quòd necessario moueatur, & non necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda, secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic, licet a prima causa moueatur necessario secunda, recepta tamen motio in secunda: si secunda causa imaginetur contingens, modificatur contingentia recipientis. Et quoniam prius natura modificatur, quàm impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam ad mouendum non necessario, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis, possibilis tamē deficere: motio illa iam modificata ad naturam causæ secundę, mouebit illam secundam ad mouendum non necessario, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificii ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia, altera distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne, aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo, dato quòd esset vera, aut sustentabilis, secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperans vnicuique. Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter nō est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur a prima causa, & in alio a secunda, vt arguens imaginatur, sed est secundum independentiam & immediationem virtutis: quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda: in eodem tamē instanti, naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatem & contingentiam: quia non attingitur a prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam a duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc, quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

¶Quo ad secūdum igitur. s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa proprie loquendo, nec est causa necessaria simpliciter, neque contingens, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium uocabulum, quàm vt dicat q̄ est causa libera. Necessitas.n. simpliciter repugnat libertati,

Universidad de Deusto
Biblioteca

contingentia vero imperfectionem in libertate importat: quia ponit mutabilitatem: & idcirco diuus Thom. in primo senten. distin. 38. præueniens inepta modernorum vocabula, negat Deū causare contingenter. Cum enim regulare sit, q superius præhabet in se vnite, quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est vt causa prima superior necessariis & cōtingentibus, præhabeat i se nō formaľr, sed eminenter natu tam & modum causarum necessariarum & contingentium, & sit causa vtrorumq;: & cooperetur vtrisque ad earum proprios effectus secundum modos earum. Et propterea nos, quibus omnis causa videtur necessaria, aut contingens, stupemus, non prævalentes videre, quomodo vna causa sit cōmunis necessariis & cōtingentibus immediate. Sed si eleuem⁹ mentis oculos in ex cellentius genus causæ, eminentioremq; causandi modum, cessat stupor, & omnia consonant: quamuis remaneamus in caligine, non intuentes illum modum, quo omnibus intrinsece illabens, cunctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendum in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus, vel eius scientia, causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam inquantum causa formaliter saluatur. Vnde cum quæritur: vtrum prima radix contingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina voluntas: potest enim intelligi diuina voluntas, idest contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendum est negatiue, Tum quia supponit falsum, scilicet velle diuinum esse contingens, cum non cōtingens, nec necessarium, sed liberum & necessarium immutabilitatis necessitate sit: Tum quia etiam si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest contingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimarum causarum defectibilium, aut ad vtrumlibet. Potest etiam intelligi diuina uolūtas absolute, idest efficacia sui velle, & sic respondetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniā diuina voluntas est causa adeo efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & contingentia. Secunda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, idest propria: & dicendum est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoque intelligi prima, idest principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendum est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendū est, concedendo enim assumpta, dicitur quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum supplens vicem causæ contingentis, in tertia obiectione. et ipse est causa proxima, in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed contingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum literæ in responsione ad secundum & tertiū, quo ad hoc, Res scitæ relatæ ad scientiā Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiā Dei vt causam, sed vt scientiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiam diuinam, ut effectus ad causam: sic quædam sunt necessaria, & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessariam ad talem causam ex parte causæ, seu (rectius loquendo) nec ad aliquid habet habitudinem necessariam talis causa, sed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis. Si autem referantur ad diuinam scientiam vt scientiam: cum omne scitum, vt sic, sit impossibile aliter se habere, ut patet primo Posteriorum, sic omnia scita sunt necessaria, non in se simpliciter, sed ex suppositione, secundum eam dispositionem, ex qua habent quòd sint scita, idest terminantia diuinum intuitum: hoc est dictu, quòd licet cursus Sortis sit in se & simpliciter contingens, tamē cursus sortis supposito quòd sit, necessarius est, dum est, vt patet primo Perihermenias. Et si adiungas his, quòd cursus sortis non est capax, vt terminet intellectum certum, nisi vt præsens dum est: consequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinam scientiam vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis: quàmuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio, & sensus omnium, & responsio ad obiecta. Benedictus Deus.

¶ In responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est, illa regula, Quando in antecedente ponitur aliquid pertinēs ad actum animæ, cōsequens est accipiendum non secundum esse quod habet i se, sed in anima. Tertiū est applicatio huius ad proprium.

¶ Circa primum diligenter aduerte: q disceptatib⁹ de hoc, æquiuocatio pabulum præbet, adeoq; abducit, ut Thomistæ quidā cæcutiant i medio lumine, glosantes literam contra eius intētionem. Scito igitur, quòd quæstio de necessitate scientię, vel prę sciētia Dei respectu futurorum, potest, quantum ad propositum spectat, dupliciter discuti. Primo absolute, & secundum rem. An scilicet Deus necessario sciat, A, esse futurum, & hæc quæstio clara iam est: quia nō necessario absolute, sed libere nouit, A, esse futurum: cum quo tamen stat, quod necessario necessitate immutabilitatis, nouit, A, esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc, nescio doctorem aliquē discordare. Sed hoc est extra propositum præsentis argumenti, quod uim propositionum discutit, non rerum absolute. Alio modo potest discuti, ut significatur per tales propositiones. et sic de ea in hoc argumento est sermo. Vnde licet primo modo, idest secundum rem absolute, nulla sit differentia inter istam, Deus scit a. futurum, & istam, Deus sciuit. a. futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens: in secunda vero, vt præteritum. Et ideo tanta est differentia inter eas, quanta inter necessitatem propositionis de præsenti, & de præterito in materia contingenti, accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionum, cum distinguitur triplex materia propositionum, scilicet remota, necessaria, & contingens. Constat autem ex cōibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito veram, in materia contingenti, puta Sortes sedet, & Sortes sedit, hæc est differentia: quòd illa de præsenti non est necessaria absolute: quāmuis sit necessaria cum appositione, dum sedet, vt dicitur in primo perih er. Ista vero de præterito est necessaria absolute, vt patet ex contradictoriis earum: huius enim contradictorium est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet Sortes non sedit. Illius uero contradictorium absolute est possibile, scilicet Sortes non sedet. Quia quāmuis nere sedeat, non tamen necessario: sed qui iam sedit, non solum vere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quę facta sunt, dixit Agathon 6. Ethi. Cum igitur omnis propositio uera de præterito, sit necessaria, consequens est, quòd licet ista sit contingens, Deus vult, A, fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit, A, fore. Et similiter licet hæc sit contingens, Deus scit, A, fore: ista tamen est necessaria, Deus sciuit, A, fore. Et sic patet, quàm optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quòd istud antecedens, Deus sciuit, A, fore, est necessarium absolute. Et quòd non intendit quod sit tantum necessarium, id est immutabile (vt quidam glosant, & male) nam frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehendendo. Patet etiam q nihil officit necessitati absolute illius, transitus actus sciendi super futuro contingenti: quāmuis multum hoc referat, loquēdo de scientia Dei absolute. Patet etiam, quòd posteriores nō uidentur intellexisse hunc locum. Et ideo uentilantes hoc argumentū, ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito. hæc de primo.

¶ Quo ad 2m. Greg. de Arimino in 1. dist. 38. arguit hāc regulā falsitatis: q a ualet, Scio lapidē esse materialē: ergo lapis est materialis. & tn cōstat, q cōsequēs intelligitur de lapide in seipso, & non 2m esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ: puta, Scio Sortē currere: ergo Sortes currit &c.

¶ Ad

¶ Ad hoc dicitur, qđ ista regula formaliter & bene intellecta, est verissima. Formaliter quidē. Tum quia intelligenda est de cō sequente quo ad id, quod infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedente, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato vt sic, seu inquantū infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima, & ly esse in se non sic interpretanda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in aīa distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hīc, vt est cōe ad illum modū essendi, quo distinguuntur entia in aīa ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse vero in se sumitur hīc stricte, pro esse quod debetur ei absolute, vt sic, id est inquantum conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi 2m prædicata quidditativa, Puta, homo est animal: siue 2m prędicata existentiæ, vt Sortes est, aut currit. Ita q sensus regulę est, q qñ in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendū 2m esse quod habet in anima, id est 2m esse obiectiuum, vel 2m conditiones in obiecto terminātes actum animæ, & non 2m esse quod habet in se, id est, & non est illud intelligendum absolute & simpliciter, vt sic. Quod aūt regula sic intellecta sit verissima, probatur: q a actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales aūt actus vt sic, nihil ponunt in suis obiectis, & ideo q ex eorum vi infertur conuenire obiectis vt sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem vt sic, quia gratia materiæ, pp coincidentiam conuenientium absolute alicui: & illatorum de eodem ex vi actus animæ, contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se: sed hoc accidit illato inquantum pendet ex actu animæ. Vnde cum ista consequentia, scio fortem cursurum, ergo fortes curret, sit optima: & consequentia teneat ex vi actus scięndi: quia .5. est certus, uerus, & infallibilis: consequens non est accipiendum in se, id est tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per se ipsam seorsum: sed vt consequens ex tali antecedente, id est, ergo fortes curret, ea veritate, certitudine & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ nō infert in eo aliam certitudinem, veritatem, & infallibilitatem. Ista vero consequentia, scio hominem esse corruptibilē, ergo est corruptibilis, est bona, sicut precedens: & formaliter intellecta infert consequens intelligendum sicut precedens: sed gratia materię, consequens etiam seorsum sumptum, est certum. Quòd autem hæc sit mens literæ, patet ex eo quòd in litera sub ly esse in anima, duo subsumuntur. Alterum pertinens ad esse obiectiuū in illo exemplo, intelligendo lapidē, ergo lapis est immaterialis. Alterum spectans ad conditionem inhærentem rei obiectæ, qua res terminat actū animæ in illa propositione, quę est consequens conditionalis propositæ, scilicet, a, erit, exponēdo quod debet accipi, vt subest diuinæ scientię, id est, vt est in sua præsentialitate. Constat enim quod de esse in actu præsentialiter ipsius a, in rerum natura loquitur. Illud enim est illa conditio, 2m quā terminat diuinum intuitum, vt patet ex dictis. Et si iunxeris simul, quod esse in actu conuenit a, in seipso. & quod accipere a, vt terminat scientiā Dei, id est, 2m suam præsentialitatē, non est accipere a, in se ipso, sed 2m qđ est in anima: manifeste videbis q a, tunc tātum sumitur 2m esse in se, qñ sumitur 2m id qđ conuenit ei absolute vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt expositum.

¶ Et sic patet rñsio ad obiecta: quia materialiter militāt, nō formaliter: & male interpretant, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium. 5. applicationem regulæ ad propositā, ambiguitas furgit.

¶ Primo quia in litera committitur implicatio in adiecto, dicēdo q consequens sumitur vt subest scientiæ Dei .5. prout est in sua præsentialitate, implicat. n. q aliquid si sumitur vt futurū vt sic, sumatur vt præsens. Constat aūt q in consequente dicente, a erit, a sumitur vt futurū. ergo nō stat q hoc cōsequens significās a vt futurum, sumat vt præsens. quamuis stet, q res futura sumatur vt præsens. Aliud. n. est iudicium de ipsa re absolute, & de ipsa vt significata per orationem de futuro, vt patet ex dictis. vn de nō vr intelligibile quod hoc consequens, a erit, sumatur vt præsens: quia si sumitur vt presens, iam non est ly a, erit, sed a est, & si est illa propositio, a erit, iam non sumitur vt præsens. Secundo dubitatur, qa incompacta & dissona vr rñsio hęc: qm̄ antecedens acc pit scientiam vt significatam in præterito: & non vt æternitate mensuratam. Et consequēs accipiendum dicit, vt præsens. hęc .n. nō congruunt ad inuicem: eo quòd, vt patet ex dictis, res vt præsens nūdet æternitati, & actui cognitionis, ut mensuratur æternitate. Tertio dubitatur: quia ista rñsio dato q sit vera, non tñ est sufficiens: quia tota rñsio recurrit tandē ad necessitatē rei in sua præsentialitate. Ex dictis autem superius constat, q etiam sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatem, adhuc Deus habet certam notitiam contingentium, pp rōnes rerum apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter: & non 2m illam rōnē tm̄, oportebit nūdere simpliciter, & non iuxta illam rationem tantum, vt in litera sit. ergo insufficiens.

¶ Ad euidentiam horum prædeclarandus est sensus literæ. Ad cuius perceptionem nota, q istud consequens verum .5. a, erit, claudit duo .5. futuritionem ipsius a, & præsentialitatem quandoq; ipsius a. Oportet enim ad eius veritatem vtrunque concurrere, & q sit futurum, & q quandoque illa de secundo adiacēte de præsenti sibi correspondens scilicet a est, sit vera. Cum autem (vt ex dictis patet) a in sua tantum futuritione inspectum, non sit certe intuitus capax, propter sui defectum: quia scilicet non habet rationem certi cognoscibilis, oportet quòd a vt præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac per hoc istud consequens, a erit, qu um ratione futuritionis non sit terminus certi intuitus, quòd a quādoque sit, relinquitur quòd ratio quare terminet certum intuitum est inclusa in eo propositio de præsenti sibi correspondens scilicet a est, ita quòd istud consequens, a erit, non aliunde certo intuitu cognoscitur verum, nisi quia videtur ista sibi respondens & inclusa in eo, scilicet a est quandoque. Est igitur sensus literæ, quòd ista propositio, scilicet a erit, quæ est consequens in conditionali proposita, potest sumi dupliciter. Primo absolute, & sic non est necessaria: & potest sumi vt subsitat diuinæ scientiæ id est, vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, a est dum est: quia ly a erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se illam de præsenti, scilicet a est: & non inquantum est futurum.

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur, quòd hic sit implicatio in adiecto, quoniam hīc non accipitur futurum formaliter, vt præsens: sed est explicatio & distinctio inclusorum in propositione de futuro. Distinguitur hic præsentialitas futura ipsius a, contra futuritionē eius: & vtraque claditur in illo consequente. Et docetur, quòd illud consequens, est certe cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate, est necessarium sequitur, quòd hoc consequens sumptum secundum eam dispositionē in qua subest diuinæ scientiæ sit necessarium: ubi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam autem obiectionem facile dicitur, quod actus sciendi in Deo per verbum præteriti temporis, non consignificatur vt præteritus: consignificaretur enim falso. sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a, ad præteritum: imo eam concomitatur.

¶ Ad tertiā autem dicitur breuiter. qđ obiectio peccat ex malo intellectu literæ. Non .n. rñsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistentia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit: sed fundatur sup dispositione, 2m quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cōtingens futura vt sic, non est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis: & hoc est ve rū: siue sciatur præsentialitas rei rōne æternitatis, siue rōne idea rū in mēte diuina repræsentantiū res cū conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentātis prędicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum insusarū in mēte

alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile certe, nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspontiue.

¶ In responsione ad tertium omnia ex prædictis patet, Illud tñ aduerte, qđ in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem sciti a nobis, & a Deo: quia illud dupliciter, oportet esse certum. s. in se: & vt subest scientiæ, hoc autem vt scitũ tñ. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidem ratio est bona sufficiensque, se non est sola, quare caue ne fallaris.

93 Inf. qo. 16. ar. 5. primũ Et 1. distin. 38. art. 3. & dist. 41. art. 5. c. Et 1. contra. 58. sextum. & c. 59. Et ve. q. 2. ar. 7.

¶ *Super Quæstionis decimaequartæ Articulum decimum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito, quod sic. Secundo, quo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Deus scit enuntiabilia, probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua, quam creaturæ: sed enũtiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

Ar. 9. huius quæst.

¶ Quo ad secũdum ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna cõclusione. Deus scit enuntiabilia non cõponendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam, id est, non per modum secundæ operationis intellectꝰ, sed primæ: Probatur dupliciter. Primo a simili. Deus scit materialia immaterialiter: composita simpliciter. ergo enuntiabilia, non enuntiando, sed intuendo. Et declaratꝰ quomodo hoc esse possit, exemplo ficto in intellectu nostro: si intelligẽdo quid hominis, intelligeremus ipsum esse album, &c. Secundo ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam, intelligit essentias omnium, & quæcumque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽtia fundatur super hoc, quòd ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando: quod probatur in litera sic. Species

294

921

Articvlvs xiiii.

Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.

AD DECIMVM QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enũtiabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

SED CONTRA est, quod dicitur Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia continentur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

RESPON. Dicendum, quòd cum formare enuntiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autem scit quicquid est in potentia sua, vel creaturæ, vt supra * dictum est. necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & composita simpliciter: ita scit enuntiabilia non per modum enuntiabilium[e], quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enuntiabilium, sed vnumquodque cognoscit per simplicem intelligentiam intelligendo essentiam vniuscuiusque. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. Quod quidem in intellectu nostro non contingit: qui de vno in aliud discurrit, propter hoc, quòd species intelligibilis sic repræsentat vnum, quòd non repræsentat aliud[e]. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionẽ. Et propter hoc, ea quæ seorsum intelligimus, oportet nos in vnum redigere, per modum compositionis vel diuisionis enuntiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia, sufficit ad demonstrãdum omnia. Vnde intelligendo essentiam suam, cognoscit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt[e].

ARTIC. XIIII. ET XV.

F intelligibilis repræsentat sic vnum, quòd non aliud. ergo intelligendo per illam speciem vnum, puta quid est homo, non intelliguntur alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere. ergo diuisim homo, & accidentia intelliguntur. ergo oportet ea in vnum redigere componendo, vt intelligamus vnum inesse alii. igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnũ, quòd non aliud, intellectus cogitur cõponere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, in causis ppriis, consequens est, quòd si species intelligibilis repræsentat sic vnũ, quod etiã alia, quod nulla est componendi necessitas, sed simplici intuitu obiecti per illam speciẽ repræsentati omnia intelliguntur, vt consequentia assumpta dicebat.

427 294

¶ Aduerte hic, quod ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitatio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & cõtra mentem S. Tho. inferret. n. q̃ angeli componendo intelligerent, qm̃ habent species limitatas. Secundo vt limitatio talis, id est, respectu eorum, quæ nata sunt alicui conuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quòd species ita repræsentat subiectum, & nõ prædicatum, oritur compositio. Et non ex hoc quod repræsentat subiectum, & non quodcũq; aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autẽ: quia & in litera bis hoc innuitur. Primo in exemplo de homine: cum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. Secundo cum in ratione inferꝫ sequẽdo idem exẽplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. Verum de hac materia in tractatu de Angelis diffuse dicetur inferius.

Articvlvs xv.

Vtrum scientia Dei sit uariabilis.

AD DECIMVM QVINTVM sic proceditur. Videtur, q̃ scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiue dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex tempore, & variantur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundũ variationem creaturarum.

¶ 2 Præt. Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secundũ augmentum & diminutionem.

¶ 3 Præt. Deus sciuit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nasciturum: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit, scit. Et ita scientia Dei videtur esse variabilis.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacob. 1. quòd apud Deum, non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

RESPON. Dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia ut ex † dictis patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, ut supra * ostensum est: ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

94 Inf. qo. 19. art. 7. cont. Et 1. di. 38. ar. 2. & art. 5. cont. & distin. 39. q. 1. ar. 3. quintũ. Et uerit. q. 2. artic. 5.

Art. 1. huius quæst. *Q. 9. ar. 1.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum decimumquintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Scientia Dei non est variabilis, probatur, substãtia Dei est oino immu-

immutabilis. ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

¶ In responsione ad tertium, circa illud dictum, scilicet hæc non est vera, quicquid Deus sciuit scit: si ad enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enuntiabilia, quandoque sunt vera, & quandoque non, & ideo prius scita nesciuntur: ita res q̃dam. puta Sor. quandoq; est ens, & quandoque non. ergo ẽt res corruptibiles priꝰ scitæ nesciuntur. ergo nulla est differentia inter enuntiabilia, & res, quo ad hoc: cuius oppositũ ex litera habetur. consequentia patet, & propositio probatur: quia non magis fundat scibile verũ, quàm ens. Vnumquodq; enim cognoscibile est, secũdum quòd est ens. Et confirmatur, quia sicut Deus ab æterno intuetur natiuitatem Christi pro tali tempore, ita hoc enũtiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi p aliis temporibus: ita falsitatem prędicti enũtiabilis. ergo sicut ñ dicitur nescire natiuitatem Christi quã sciuit, sic non debet concedi nescire illud enũtiabile quod scit. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorũ, quæ sciuit. ergo pauciora scit, quàm sciuit: consequens dicitur non concedendum in responsione ad secundum: quia implicat sensum cõpositum. consequentia autem probatur. quia minutus est de facto numerus scitorum.

c 174 191 b

D. 925 88

¶ Tertio sic. Deus sciuit aliquod enuntiabile, quod nescit. ergo scire suum transiuit in nescire. ergo variatio est in scientia Dei. Nec videtur sufficere responsio posita in litera: quia non idem esse iudicium de enuntiabili, & de re, litera sustinet.

¶ Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. Primo, quòd inter enuntiabile, & rem, hæc est differentia ad propositũ, quòd enuntiatio eadem manens & perseuerans mutatur de vera in falsam: & consequenter de scibili in nescibilem, & econtra in falsam: & consequenter de scibili in nescibilem, & econuerso, vt patet. Res autem si mutatur de esse in non esse aut econuerso, non perseuerat: & propterea non potest demonstrari vna & eadem res manens modo scibilis, & modo nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundo aduertendum est, quòd de variatione scientiæ Dei potest dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quàm potentia, vt dicitur in responsione ad secundum: quamuis scięntia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari: ab ęterno absolute loquendo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Et sic non quo ad res, sed quo ad enuntiabilia, nihil prohibet ipsam mutari: quia mutatio ista nullam mutationem ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile, & econuerso. Ex his autem patet responsio ad obiecta. Ad primum enim iam assignata est differentia inter rem & enũtiationẽ illius: quare non est eadem ratio, &c. Et ad confirmationem nihilominus addendũ est: quòd res, scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certũ sui esse tempus. Enuntiatio autem, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus cõsignificat, sed præsens in communi, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modo est verum, & modo falsum: quia alicui præsenti adequatur, & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quę certum habet sui esse tempus præsens.

A

¶ Ad secundum autem conceditur referendo ad enuntiabilia ex parte eorum: nec oppositum docuit litera in responsione ad secundum: quoniam ibi est sermo de augmento, & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur inconueniẽs augmẽtatio, non solum de facto, sed de possibili. Et propterea quantũ est ex parte Dei, negandum est plura scire, quam sciat. Et quòd hæc sit mens literæ patet. quia potentiam Dei ad determinandam scientiam visionis pertractat, inferens non debere concedi Deum posse plura scire, quàm sciat, propter sensum compositum inferentem mutabilitatẽ ex parte Dei: quia infert scientiam Dei iam determinatam posse a Deo mutari.

In prædicamẽt. ca. de substantia, declinando ad fin. to. 1.

¶ Ad tertium vero negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc non est propter variationem scientiæ, sed sciti. Et licet non sit idem iudicium de re & enuntiatione, quo ad hoc, quod idem se saluo, mutetur de scibili in non scibile, vt dictum est: tamen quo ad hoc, quòd variatio vtriusq; nõ redundat in variationem diuinæ scientiæ, idem est iudicium. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio a simili, ex rerum variatione sumpta, non quo ad primum.

B

Ad primvm ergo dicendũ, quòd dominus & creator & huiusmodi, important relationes ad creaturas secundum quòd in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationem ad creaturas, secundum quod sunt in Deo: quia secundum hoc est vnumquodque intellectũ in actu, quod est in intelligente. Res autem creatæ sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autẽ variabiliter. Vel aliter dicẽdũ est, q̃ dominꝰ & creator, & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes, varie de Deo dicuntur secundum variationẽ creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse[c]. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo.

C

Ad ii. dicendum, quòd Deus scit etiam ea, quæ potest facere & non facit. Vnde ex hoc quòd potest plura facere quàm facit, non sequitur quòd possit plura scire quàm sciat, nisi hoc referatur [d] ad scientiam visionis [e], secundum quam dicitur scire ea, quæ sunt in actu secundum aliquod tempus. Ex hoc tamen quod scit quòd aliqua possunt esse, quæ non sunt, vel etiam non esse, quæ sunt; non sequitur quòd scientia sua sit uariabilis: sed quòd cognoscat rerum uariabilitatem. Si tamen aliquid esset, quod prius Deus nesciuisset & postea sciret, esset eius scientia uariabilis: sed hoc esse non potest: quia quicquid est, uel potest esse secundum aliquod tempus, Deus in æterno suo scit. Et ideo ex hoc quod ponitur aliquid esse secundũ quodcumque tempus, oportet poni quod ab ęterno sit scitum a Deo. Et ideo non debet concedi, quòd Deus possit plura scire quàm sciat. quia hęc propositio implicat quòd ante nescierit, & postea sciat.

D

E

Ad iii. dicendum, quòd antiqui nominales dixerũt, idem esse enuntiabile Christum nasci, & esse nasciturum, & esse natum: quia eadem res significatur per hęc tria, scilicet natiuitas Christi. & secundum hoc sequitur, quòd Deus quic quid sciuit sciat: quia modo scit Christum natum, quod significat idem ei, quod est Christum esse nasciturum. Sed hæc opinio [d] falsa est. Tum quia diuersitas partium orationis diuersitatem enuntiabilium causat. Tum etiam quia sequetur quòd propositio, quæ semel est vera, esset semper vera, quod est contra Philosophum *, qui dicit, quod hæc oratio, Sor. sedet, vera est eo sedente: & eadem falsa est, eo surgente. Et ideo concedendum est quòd hæc nõ est vera, quic quid Deus sciuit scit, si ad enuntiabilia referatur: sed ex hoc non sequitur quòd scientia Dei sit variabilis. Sicut enim absque variatione diuinæ scientiæ est, quòd sciat unã & eandem rem quandoque esse, & quandoque non esse, ita absque uariatione diuinæ sciẽtiæ est, quòd scit aliquod enuntiabile quandoque esse uerum, & quandoque esse falsum. Esset autem ex hoc scientia Dei uariabilis, si enuntiabilia cognosceret per modum enuntiabilium componendo & diuidendo, sicut accidit in intellectu nostro. Vnde cognitio nostra uariatur, uel secundum ueritatem & falsitatẽ: puta si mutata re, eandem opinionem de re illa retineamus. Vel secundum diuersas opiniones, ut si primo opinemur aliquem sedere, & postea opinemur eum non sedere: quorũ neutrum põt esse in Deo.

D. 478

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumsextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo in communi distinguit scientiā speculatiuam & practicam. Secundo respondet quæsito.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus de rebus non habeat scientiam speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostensum est*. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

§2 Præt. Scientia speculatiua est per abstractionem a rebus: quod diuinæ scientiæ non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

SED CONTRA, Omne quod est nobilius, Deo est attribuendum, sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per Philosophum in principio metaphysic*. Ergo Deus habet de rebus scientiā speculatiuam.

RESPON. dicendum, quòd aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua vero secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

Primo ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles a sciente. sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

Secundo, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si ædificator consideret domum diffiniendo & diuidendo & considerando vniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidem est, operabilia, modo speculatiuo considerare, & non secūdum quòd operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia.

Tertio, quantum ad finem. Nā intellectus practicus differt fine a speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima*. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis. Vnde, si quis ædificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, nō ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finem) speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei scitæ, est speculatiua tantum. Quæ uero speculatiua est secundum modum vel finem, est secundum quid speculatiua, & secundum quid practica, Cum uero ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secundum hoc ergo dicendum est, quòd Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus uero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuam quidem, quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multo perfectius nouit. Sed

95
Infra. q̄ō. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. art. 5. primum & 1. sentent. in prolog. Et verit. q. 3. ar. 3. con.
* Artic. 8. hui⁹ quæst.

Lib. 6. metaphys. textu 2. Et lib. 1. cap. 2. non procul a princip. tomo 3.

Lib. 3. de anima. textu. 49. tom. 2.

¶ Quo ad primum distinctio est ista. Sciētia quædam est speculatiua tātum, quædam practica tātum, quædam secundum quid practica. & secundum quid speculatiua. Declaratur sic. scientia dicitur speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam est speculatiua tantum, &c. Antecedens declarat exēpliter. consequentia probatur: quia speculatiua ex obiecto, est speculatiua tantum. speculatiua uero ex modo tantum, aut fine tantum, est secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. quæ vero nullo horum modorum speculatiua est, relinquitur quòd practica tantum sit.

¶ Circa hanc partem aduerte primo, quòd practicum & speculatiuū hîc sumitur non solum vt sunt cōditiones sciētiæ secundum se, sed etiam ex parte scientis. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua non intendentis domificare, est speculatiua ex fine, & practica ex modo & obiecto. glossandū est enim de fine ex parte sciētis: & non ipsius scientiæ. Quoniam si loquimur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiam practica ex fine, quoniam finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, deludes irrisiones aduersariorum. Aduerte secundo, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam scientis, & hæc est tantum practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiæ, non scientis, & hæc est uere practica. Sed in litera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine scientiæ, & hæc est etiam secundum quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiæ: quia se concomitantur. Quum enim aliquid practice scitur, iam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio, quòd per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo, non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili, siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili, scrutans non quomodo res fiat, sed quid est, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad Philosophos: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi, non habent.

¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primo comparatur scientia Dei ad ipsum Deum. secundo ad alia a se. tertio respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur conclusio. Sciētia Dei de seipso est speculatiua tantum: probatur, quia ipse non est operabilis. De secundo ponitur conclusio. Scientia de aliis a se, est speculatiua & practica: etiam diuersimode, probatur primo, quod sit speculatiua: quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt, &c. Deinde quod sit practica, diuersimode: quia de factibilibus, quæ numquam fiunt, practicam habet uirtute, id est ex obiecto & modo & fine scientiæ, non fine scientis. De his vero quæ de facto quādoque fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autem, cui respondetur, est, quia mala nō facit deus, neque sunt de numero factibiliū aut factorum a Deo, quomodo ergo hæc ad scientiam practicam spectabunt? Respondetur quòd sicut medicina est nō solum sani, sed ægri ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo, &c.

¶ Aduerte hic, ꝙ de scientia Dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secundum quòd in se est: & sic cum sit vna & simplex præhabens in se eminenter omnem scientiæ perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altius quid eminenter continens vtrūque, iuxta ea, quæ in prologo dicta sunt. Alio modo in respectu talis sciti: & sic dicitur hic de ea qđ est speculatiua, aut practica. Respectu quidem huius sciti qđ est essentia sua, non vt essentia est adæquatum obiectū scientiæ, sic enim pertinet ad scientiā Dei absolute: sed vt est quoddam speciale scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia a Deo, est speculatiua. Respectu uero aliorum est practica, &c. vt in litera dicitur.

¶ Circa positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto, ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi quod voluntas Dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa, & in 38. distinct. primi tenet oppositum secundæ conclusionis, quo ad hoc, quòd Deus habet scientiam practicam de aliis a se: vult enim quòd non habeat scientiam practicam de aliis a se, sed speculatiuam. Ratio eius contra primam conclusionem consistit in hoc. Scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in litera positam, scilicet quia Deus non est operabilis*, respondet quòd Deus est operabilis, id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet, Ratio vero contra secundam consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ voluntatis dictat res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super prioritate sic: nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinæ, &c. ergo non est practica.

¶ Ad has

¶ Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in Prologo dicta sunt, & in quæstione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim neganda est consequentia, quicquid sit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiam practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ a Scoto data valeret quidem, si Deus, aut operatio, qua a se amatur, fieret, vel etiam regulariter scientia practica.

¶ Oportet nanque omnem causam esse causam vel operationis uel effectus: sciētia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. meta. Et respectu quidem creaturarū factibilium, causa in Deo ponitur in ordine ad effectum, non in ordine ad factionem: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quo ad neutrū poni potest: quia nec ipse, nec operatio fit, aut pendet. Ridiculum ergo est audire Deum esse operabilem scientia sua practica.

¶ Ad obiectionem vero contra secundam conclusionem primo loco factam, negatur consequentia: falsum enim manifeste est, quod notitia practica debeat esse dictatiua ad operandum, satis est enim quòd sit regulatiua. Ars enim domificatiua, non dictat domificandum esse, imo est indifferens ad opposita, vt patet 9. Metaphy.

D. 713
D. 479

¶ Et per hoc patet responsio ad obiectionem secundo loco adductam: falsum quippe est assumptum. quoniam vt dicitur 9. Meta. potentia rationalis quam constat esse notitiam practicā, determinatur ab appetitu, & non econuerso. Et ideo præsupponitur ab appetitu vt indifferens. Vnde mirum est de isto homine, quomodo præclarum eius ingenium non aduertit, quòd quemadmodum ars domificatiua absolute, præuenit actum voluntatis: & præuenitur a voluntate, vt determinatiua ipsius ad operandum, & præuenit executionem, scilicet ipsam domificationem: ita rationes omnium operum factibilium a Deo, naturaliter in essentia diuina relucent, præueniendo omnem voluntatis actum: sed præueniri eas oportet a voluntate diuina, vt determinentur ad operandum. Vnde quędam rationes sunt determinatæ ad operandum, & quædam non, vt in litera dicitur. Et illæ etiam, quæ determinatę sunt a diuina voluntate, præueniunt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans præcedit, & vt exequens sequitur.

de his, quæ potest quidem facere, sed secundum nullum tempus facit: non habet practicam scientiam, secundum quòd practica scientia dicitur a fine. Sic autem habet practicam scientiam de his, quæ secundum aliquod tempus facit. Mala vero, licet ab eo non sint operabilia, tamen sub cognitione practica ipsius cadunt: sicut & bona, inquātum permittit vel impedit vel ordinat ea, sicut & ægritudines cadūt sub practica sciētia medici, inquantum per artem suam curat eas.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd scientia Dei est causa, non quidem suiipsius, sed aliorum. Quorundam quidem actu, scilicet eorū, quæ secundum aliquod tempus fiunt. Quorundam vero virtute, scilicet eorum, quæ potest facere, & tamen nunquam fiunt.

AD II. dicendum, quòd scientiam esse acceptam a rebus scitis, non per se conuenit scientiæ speculatiuæ, sed per accidens inquātum est humana.

Ad id uero, quod in contrarium obiicitur dicendum, quòd de operabilibus perfecta scientia non habetur, nisi sciantur inquantum operabilia sunt. Et ideo, cum scientia Dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quæ sunt a se operabilia inquantum huiusmodi, & non solum secundum quòd sunt speculabilia. Sed tamen non receditur a nobilitate speculatiuæ scientiæ, quia omnia alia a se, uidet in seipso. Seipsum autem speculatiue cognoscit, & sic in speculatiua suiipsius scientia, habet cognitionem, & speculatiuam & practicam omnium aliorum.

QVÆSTIO XV.

De Ideis, in tres articulos diuisa.

POST cōsiderationem de scientia Dei, restat considerare de ideis.

ET circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo. An sint ideæ.

¶ Secūdo. Vtrū sint plures, uel una tantum.

¶ Tertio. Vtrum sint omnium, q̄ cognoscuntur a Deo.

¶ Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.

IN titulo nihil aliud notandum est, nisi ꝙ quid nominis ideæ in corpore declaratur.

¶ In corpore tria. Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo assignat quid nominis ideæ. Tertio probat conclusionem responsiuam.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente sumitur formaliter, id est, inquantum mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelligente, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶ Quo ad secundum, idea significat formam alicuius rei præter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffusæ diffinitionem videre, lege q. 3. de veri. art. 1.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio proposita sic. Mundus non est factus a casu, sed est factus a Deo per intellectum agentem. ergo forma mundi est finis suæ generationis. ergo in mente diuina est forma, ad similitudinem cuius mundus est factus. ergo in mente diuina est idea. Antecedens, quo ad vtrāque partem supponitur, vt inferius mōstrandū est in loco suo. Prima autem cōsequētia ꝓbatur ex illa maxima: in omnibus, q̄ generantur, nō a casu, forma est finis generationis. secunda uero consequentia duo infert. s. & quòd forma qd cui⁹ similitudinem, &c. est in Deo, & quòd est tali modo. s. in mente diuina, id est, obiectiue, & quo ad vtrumque in litera probatur. Quo ad primum: quia commune est omni agēti præhabere similitudinē intentæ formæ. quo ad secundum vero est differentia inter agens naturale, & a proposito in modo habendi illam similitudinem: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agens per intellectum. ergo, &c. Tertia deinde consequentia probatur: quia in hoc consistit ratio ideę. probatur. Ratio ideæ est vt sit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis, &c.

¶ Aduerte hic diligenter, quòd in litera caute dicitur, quòd idea ponitur vt exemplar, & non dicitur vt principium essendi. Quia principium essendi sonaret formam qua agens agit. Idea autem non significat talem formam, sed formam, quam agens concipit, ad cuius similitudinem operatur, & non qua operatur. & hoc est proprie exemplar. Et propterea in exemplo de domificatore expresse subiungitur, qđ idea domus, est forma, quam mente concipit, & non ars domificatiua Similiter cum litera dixisset, quod idea est principium cognitionis, statim addidit limitationem secundum quod formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret, non dico quòd idea est principium cognitionis: quia hoc sonaret, quòd ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis: sed quòd ipsa est principium cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibilium obiectiue in cognoscente existentes, principia cognitionis ipsarum rerum cognoscibilium dicuntur. Et quoniam in penultimo consequente totum hoc continebatur. s. forma mundi præter mundum existens, & causalitas exemplaris, & modus essendi intelligibiliter, seu obiectiue, ideo merito vltima consequentia ex his, quæ ad rationem ideę spectant, & iam posita erant, probata est, prægnantibus verbis, scilicet: & in hoc consistit ratio ideæ.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia falsum, & inconsonans videtur, quòd idea sit essentia diuina. Falsum quidem inquit Sco. in 1. dist. 35. quia tota ratio ideæ saluatur in lapide habente esse obiectiuum in intellectu diuino. ergo idea in Deo non est essentia diuina. Antecedens patet applicando totam ideæ rationem. Et confirmari posset assumendo diffinitionem positam in q. de veri. q. 3. art. 1. & eam quæ ex hoc ar. habetur. s. quòd est forma alicuius rei præter ipsam rem, exemplar, atque principium sic cognitionis eiusdem. consequentia autem probatur. esse obiectiuum non est esse reale, sed est esse diminutum. ergo non est essentia diuina. Inconsonans autem, quia idea aut est essentia diuina ut est, aut essentia diuina ut est obie-

cta

cta intellectui diuino. ſi primo modo, vt in artic ſequenti innuitur, ubi dicitur, quòd idea vt eſſentia diuina eſt ſic immutabilis, hoc enim conuenit eſſentiæ diuinæ ſecundum quòd ens eſt. Male ergo reſponſum eſt ad principale quæſitum articuli. Et probatur ſequela. quæſtioni an eſt de re habente eſſe in rerum natura, & in intellectu, male reſpondetur affirmatiue, per eſſe quòd habet in intellectu, prætermiſſo eſſe in rerū natura: ſicut quærenti an ſphæra ignis ſit, male reſpondere tur, quòd eſt in intellectu. Et ratio eſt. quia eſſe in intellectu eſt eſſe ſecundū quid, eſſe in rerum natura eſt eſſe ſimpliciter. Quæſtio autem an eſt, quærit de eſſe ſimpliciter: & propterea ſi reſpō deatur de eſſe in mē te, inſinuatur quòd illa res non habet aliud eſſe, ſed eſſe in mente eſt eius eſſe ſimpliciter. Si igitur idea eſt eſſentia ſecundum eſſe reale, male reſponſum eſt quæſito, Neceſſe eſt ponere ideas in mente diuina. Si autem idea eſt eſſentia vt obiecta eſt intellectui diuino. male ergo dictum eſt quòd eſt ipſa eſſentia diuina: quoniam eſſentia diuina vt obiecta, non habet eſſe reale ſed obiectiuū. Et ſi per impoſſibile eſſentia diuina non eſſet in rerum natura, & eſſet obiecta intellectui, ideæ ratio ſaluaretur, Ideā ergo eſſe idem quod eſſentia eſt per accidens, imo ſuperfluū: quia natura cuiuſq; rei eſt obiecta intellectui diuino, ſecundario tamen, etiam ſi nunquam identificaretur eſſentiæ diuinæ vt obiecta eſt intellectui diuino: quoniam ipſa cognoſcitur a Deo non ſolum vt eſt in priori obiecto, ſed ſecundum ſe. Hæ rationes non ſunt ex Sco. formaliter: ſed vt veritas eluceſcat, partim ex ipſo, partim ex litera: eas formandas credidi.

Inf.q̃ō.44.art.3. Et.1.diſ.36.q.2.art.2. Et veri.q.3.ar.1.
†Cap.7.a medio.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Ideæ ſint.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ideæ non ſint. Dicit enim Dion.†.7.cap. de di.nom. quòd Deus non cognoſcit res ſecundum ideam. Sed ideæ non ponuntur ad aliud, niſi vt per eas cognoſcantur res. Ergo ideæ non ſunt.

¶ 2 Præt. Deus in ſeipſo cognoſcit omnia, vt ſupra * dictum eſt: ſed ſeipſum non cognoſcit per ideam. Ergo nec alia.

*Q.14.art.

¶ 3 Præt. Idea ponitur, vt principiū cognoſcendi, & operandi. ſed eſſentia diuina eſt ſufficiens principium cognoſcendi, & operandi omnia: non ergo neceſſe eſt ponere ideas.

SED CONTRA eſt quod dicit Auguſt. *in lib. 83. q. Tanta vis in ideis conſtituitur, vt niſi his intellectis, ſapiens eſſe nemo poſſit.

Lib.83.q̃ſt. q.46. parū a prin.to.4.

RESPON. dicendum, quòd neceſſe eſt ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipſas res exiſtentes. Forma autem alicuius rei præter ipſam exiſtens ad duo eſſe poteſt: vel vt ſit exemplar eius cuius dicitut forma [c]: vel vt ſit principium cognitionis ipſius, ſecundum quòd formæ cognoſcibilium dicuntur eſſe in cognoſcente. Et quantum ad vtrumque eſt neceſſe ponere ideas. quod ſic patet. In omnibus enim, quæ non a caſu generantur, neceſſe eſt formam eſſe [d] finem generationis cuiuſcumque. Agens autem non ageret propter formam niſi inquantum ſimilitudo formæ eſt in ipſo [e]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibuſdam enim agentibus præexiſtit forma rei fiendæ ſecundum eſſe naturale, ſicut in his, quæ agunt per naturam. ſicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibuſdam vero ſecundum eſſe intelligibile, vt in his, quæ agunt per intellectum. ſicut ſimilitudo domus præexiſtit in mē te ædificatoris. Et hæc poteſt dici idea domus: quia artifex intendit domum aſſimilare formæ, quam mente concepit. Quia igitur mundus, non eſt caſu factus, ſed eſt factus a Deo per intellectum agentē, (vt infra† patebit) neceſſe eſt quòd in mente diuina ſit forma ad ſimilitudinem cuius mundus eſt factus. Et in hoc conſiſtit ratio ideæ [c].

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus non intelligit res ſecundum ideam extra ſe exiſtentem, & ſic etiam Ariſt. *improbat opinionem Platonis de ideis, ſecundum quòd ponebat eas per ſe exiſtentes, non in intellectu.

*Li.3.metaphyſ.a tex.10. vſq; ad fi.lib.to.3.

AD II. dicendum, quòd licet Deus per eſſentiam ſuam ſe, & alia cognoſcat, tamen eſſentia ſua eſt principium operatiuum aliorum, non autem ſuiipſius: ideo habet rationem ideæ ſecundum quòd ad alia comparatur: nō autem ſecundum quòd comparatur ad ipſum Deum.

AD III. dicendum, quòd Deus ſecundum eſſentiam ſuam eſt ſimilitudo omnium rerum. Vnde idea in Deo nihil eſt aliud quàm Dei eſſentia.

¶ Ad euidentiam horum duo videnda ſunt: ex quibus ſolutio omnium pendet. Primo quomodo idea ſe habeat ad eſſe. Secundo quid ſit eſſe obiectiuum.

¶ Quoad primum ſcito quòd (vt ex allegatis locis patet) de ratione ideæ eſt eſſe exemplar rei: De ratione autem exemplaris eſt eſſe formatiuum rei mediante agente per intellectum. Vnde ibidem dicitur, quòd ſi omnia agerent de neceſſitate naturæ, non ponerentur ideæ. De ratione autem formatiui ſic eſt eſſe in mente. nunquam enim exemplar aliquod eſt ſic formatiuum, niſi potentia remota, niſi ſit in mente. & ſi eſt in mente, tantum formatiuum ſic ſaluatur. Modus ergo eſſendi exemplaris neceſſarius eſt eſſe in mente. Cæteri autem modi eſſendi ſunt per accidens abſolute loquendo. Et propterea in litera, quęſtioni an eſt, de ideis reſponſum eſt, quòd ſunt in mente diuina. Eſſe namque in mente eſt ſimpliciter neceſſarium eſſe idearum, & formaliter conuenit ideæ vt idea eſt. Nec curauit author de eſſe idearum in rerum natura, vt Platoni aſcribitur. Quoniam hic theologiam tradebat & de diuino intellectu: Illa autem diſcuſſio metaphyſicalis eſt, ad tractatum de ſeparatis ſubſtantiis ſpectans. Vnde patet, quòd idea in Deo eſt, formaliter loquendo, eſſentia diuina, vt in mente eſt diuina. Nec oppoſitum in illis verbis ſequentis articuli dicitur. Quoniam ly immutabile, claudere intelligitur in ſe rationem exemplaris ac per hoc vt ex dictis patet, idea dicitur eſſentia diuina, vt exemplar eſt, id eſt, vt formatiua eſt rei medio intellectu: hoc autem patet, non conuenire eſſentiæ ſecundum, quòd eſt mere naturaliter, ſed ſm quòd ē obiecta diuinę mēti. Sed quod eſt eſſe ſic.ſ. obiectiue, qđ ſecundo loco videndum erat. Sco. in 1. diſt.36. determinat quod eſſe cognitū, non eſt eſſe reale abſolutum, aut reſpectiuum, nec eſt eſſe relatiuum ſecundū rationem, ſed eſt eſſe diminutum rei, ſiue abſolute, ſiue relatiue: quod vocatur eſſe ſecūdum quid: ita quòd res habens talem modum eſſendi, fundat relationem rationis ad ītellectū: putatq; lapidē &c. entia producta eſſe ab æterno a Deo per actū intellectus diuini in tali eſſe, & huiuſmodi entia ſecundum quid eſſe & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes cōditiones idearum, vt arguendo fuit deductum. Ego autem peripatetico lacte educatus, ac in aëre, vt aiunt, loqui neſciens, præter latitudinem entis realis, ſolum ens rationis noui. 5. & 6. Meta. Ens autem rationis relationē, aut negationem dici a S.Tho. in q̃ſt. de ver. q.21. art. Vnde, cum eſſe obiectiuum non ſit modus eſſendi ſm rem, neque ſit negatio, reſtat quòd ſit eſſe relatiuum ſm rationem in communi loquendo. Sed qm̄ eſſe diuinum eſt tantæ excellentiæ, vt oēs eſſendi modos ſiue extra animam, ſiue in anima eminenter pręhabeat, oportet vt & eſſe naturale ipſius diuinæ eſſentiæ, ſit non ſolum ordinis intelligibilis, & in actu puriſſimo, ſed ſit ēt (& non per accidens) eſſe obiectiuum eiuſdem reſpectu intellectus ſui: alioquin non oēs eſſendi modos vnico modo eminentiſſime contineret. ac per hoc nec eſſentia diuina vt obiecta intellectui habet eſſe diminutum, nec aliqua res, vt obiecta diuino intellectui habet eſſe diminutum. Et de eſſentia diuina, quidem manifeſta ſequitur, quia eius eſſe obiectiuum eſt eſſe naturale ipſius Dei propter eius eminentiam. De aliis vero ſequitur ex eo, quòd alia non aliter poſſunt obiici Deo, quàm in obiecta eſſentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra ſe, ſed omnia in ſe tantum. Ita q̃ in ſe cognoſcit vtrumque. ſ. & lapidem in eſſentia obiecta, & lapidem abſolute, & lapidem hunc, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim hæc nouit: ſed modus, quo hæc obiiciuntur, eſt vnus. ſ. in eſſentia diuina. Et conſequenter eſſe obiectiuum rerum reſpectu intellectus diuini, non eſt eſſe relatiuum, ſed abſolutum realiſſimum. ſ. eſſe Dei. Et quia idea in Deo, de qua eſt ſermo, ſignificat res ſecundum tale eſſe, ideo merito dictum eſt, quòd eſt ipſa eſſentia diuina, &c.

Q.46.ar.1.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppoſitum negatur ſequela. Ad probationem autem dicitur, quòd licet eſſe obiectiuum in communi,

communi, non ſit reale: eſſe tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, eſt reale.

¶ Ad ſecundam autem iam patet, quòd idea in Deo eſt eſſentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cum arguitur. ergo male dictum eſt, q̄ eſſentia ſit: negatur ſequela. Tum quia non eſt dictū, quòd eſt eſſentia inquantum habet eſſe naturale. Tum quia ſi hoc ſine reduplicatione fuiſſet dictum, verificaretur pp vnitatem vtriuſque in Deo. Eſſentia.n. diuina habet vtrumq; modum eſſendi eminenter: in ſuo vnico excellentiſſimo modo eſſendi. Et propterea, affirmando identitatem ideæ cum eſſentia, non ſequitur formaliter loquendo more humano. ergo affirmatur identitas cum eſſentia, inquantum eſt in rerū natura. In lr̄a autē non affirmatur hoc ſm, ſed primum. Et ideo illæ duæ conſequētiæ, quæ obiiciēdo ſubiūctæ ſunt. ſ. ergo ideam in Deo eſſe idem cum eſſentia diuina, eſt per accidens, & ergo eſt ſuperfluum, nihil valent: quia identitas cum eſſentia eſt per ſe & neceſſaria, ex eo quòd nihil poteſt obiici intellectui diuino niſi in eſſentia diuina: ita quòd modus, quo res obiectæ obiiciuntur; neceſſario eſt eſſe in obiecta eſſentia: alioquin Deꝰ intelligeret aliquid extra ſe, & vileſceret eius intellectus, vt 12. metaph. patet. vnde falſum & impoſſibile eſt, q̃ lapis obiiciatur in Deo in ſeipſo lapide obiectiue. Quod tamen argumentum aſſumit & ſupponit ex ignorantia metaph.

Lib.1.ca.9. & 10.&11.

¶ Ad illam autem hypotheticā deductionem: ſi eſſentia diuina non eſſet in rerum natura, & eſſet obiecta ſuo intellectui, ſaluaretur ratio ideæ. ergo identitas ideæ cum eſſentia eſt per accidēs. Admiſſa conditionali, negatur vlterior ſequela: imo ſequitur oppoſitum: quia ſtante illa conditionali, idea eſſet ipſa eſſentia vt obiecta. Et ſi dicatur. ergo ideam eſſe eſſentiam diuinam, ſecundum eſſe reale eſt accidens, negatur ſequela. Quoniam eſſe obiectiuum eſſentię diuinæ apud intellectum Dei non eſt per accidens reale, ſed per ſe, ex eminentia propria ipſius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd conſideratur eſſe obiectiuum abſolute, & reale abſolute: quæ conſtat non eſſe idem. Cum hic ſit ſermo de eſſe obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſint plures ideæ.

1.diſ.36.q.2.a.2. & 1. contra.cap.54. Et veri. q.3.art.2. Et opuſ.9. q.66.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſint plures ideæ. Idea enim in Deo eſt eius eſſentia: ſed eſſentia Dei eſt vna tantū: ergo & idea eſt vna.

¶ 2 Præt. Sicut idea eſt principium cognoſcendi & operandi, ita ars & ſapientia: ſed in Deo non ſunt plures artes & ſapientiæ: Ergo nec plures ideæ.

Si dicatur quòd ideæ multiplicantur ſecundum reſpectus ad diuerſas creaturas: Contra. Pluralitas idearum eſt ab æterno: ſi ergo ideæ ſunt plures, creaturæ autem ſunt temporales: ergo temporale erit cauſa æterni.

¶ 3 Præt. Reſpectus iſti, aut ſunt ſecundum rem in creaturis tātum, aut etiam in Deo: ſi in creaturis tantum (cum creaturæ non ſint ab æterno) pluralitas idearum non erit ab æterno: ſi multiplicentur ſolum, ſecundum huiuſmodi reſpectus. Si autem realiter ſunt in Deo, ſequitur, quòd alia pluralitas realis ſit in Deo, quàm pluralitas perſonarum: quod eſt contra Damaſ.* dicentem, quòd in diuinis omnia vnum ſunt, præter ingenerationē, generationem, & proceſſionem. Sic igitur non ſunt plures ideæ.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Auguſt*. in lib. 83. quæſt. ideæ ſunt principales quædam formæ, uel rationes rerum ſtabiles atque incommutabiles: quia ipſæ formatæ non ſunt, ac per hoc æternæ: ac ſemper eodem modo ſe habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipſæ neque oriantur, neque intereant, ſecundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire poteſt, & omne quod oritur & interit.

Lib.83.q̃ſt. q.46.a medio. tom.4.

RESPON. dicendum, quòd neceſſe eſt ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd in quolibet effectu, illud quod eſt ultimus finis, proprie eſt intentum a principali agente: ſicut ordo exercitus a duce. Illud autem, quod eſt optimū in rebus exiſtens, eſt bonum ordinis vniuerſi, vt patet per Philoſophum in 12. metaph*. Ordo igitur vniuerſi eſt proprie a Deo intentus, & non per accidens proueniens ſecundum ſucceſſionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatum tantum: quòd creatum creauit ſecundum creatum [c], & ſic inde quouſque producta eſt tanta rerum multitudo: ſecundum quam opinionem, Deus non haberet niſi ideam primi creati. Sed, ſi ipſe ordo vniuerſi eſt per

Li.12.met. tex.52.

¶ *Super Quæſtionis decimæquintæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo reſpondet quæſito affirmatiue. Secundo oſtendit, quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ ſimplicitati. Tertio oſtendit quomodo hic pluralitas eſt.

¶ Quo ad primum concluſio reſponſiua eſt, Neceſſe eſt ponere ideas plures. Probatur. vltimus finis in quolibet effectu eſt proprie intentus a principali agente. ergo ordo vniuerſi eſt proprie intentus & per ſe factus a Deo. ergo in mente diuina eſt idea ordinis vniuerſi. ergo in ea ſunt propriæ rationes omnium rerū. ergo in ea ſunt plures ideæ. Antecedens manifeſtatur in ordine exercitus & duce. Prima vero conſequentia probatur: quia optimum in rebus exiſtens eſt ordo: quod firmatur ex 12. metaph. Et confirmatur veritas conſequentis ex deſtructione opinionis Auic. &c. ſecunda autem eſt per ſe nota. tertia vero probatur: quia ratio totius haberi non poteſt, niſi habeantur rationes omnium ex quibus totum conſtituitur, vt patet in domo, & eius partibus. Confirmaturq; veritas cōſequentis authoritate Aug. vltima demū conſequentia nō eget probatione.

¶ Aduerte, quòd notanter in primo antecedente non dicitur vltimus finis, ſed dicitur vltimus finis in quolibet effectu: qm̄ hic eſt ſermo de fine intrinſeco effectus, & non de fine, qui eſt extra effectum: vt.n. patet 12. meta. text.51. Bonum vniuerſi eſt duplex. ſ. in ipſo vniuerſo manēs, & aliud extra ipſum. primum eſt ordo: ſecundū eſt Deus: propter quem eſt etiam ipſe ordo. Ordo ergo vniuerſi, quia eſt optimum in toto vniuerſo, oportet eſſe vltimum in hoc effectu, qui eſt vniuerſum, & conſequenter reſpondere principali agenti: quòd ſupponimꝰ eſſe Deū. Et ſic Deus eſt actor per ſe, & finis ipſius ordinis: quemadmodum dux reſpectu ordinis exercitus.

¶ Aduerte ſecundo, quòd litera, vt oſtenderet vim huius medii, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, inſeruit opinionem Auic. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua inferius erit ſermo. ſi.n. diſtinctio creaturarum non per ſe intenta eſſet a Deo, ſed ex parte Dei eſſet per accidens, ſcilicet propter ſucceſſionem agentium: ſeu quouis alio modo; non habemus viam concludendi in Deo exemplaria multorum, ſed vnius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ ſunt per accidens.

¶ Quo ad ſecundum oſtenditur, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinæ ſimplicitati ex differentia, quæ eſt inter quod & quo aliquis intelligit: vtiturq; tali ratione: multiplicare qđ, non repugnat ſimplicitati, ſed multiplicare quo: ſed idea eſt quod, & non quo. ergo multitudo idearum non repugnat ſimplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compoſitionem, aut imperfectionem, &c. ſed bene hoc ponit multis ſpeciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis, &c.

¶ Circa differentiam in litera aſſignatam, inter quod & quo intelligitur, dubium occurrit. Primo aut eſt ſermo de pluralitate reali, aut rationis. ſi reali, vtriuſque pluralitas præiudicat diuinæ ſimplicitati. ſi rationis, vtrumque poteſt pari ratione plurificari. Quoniam eſſentia diuina vt ſpecies comprehendit omnes ſpecies intelligibiles, quemadmodum ipſa vt obiecta comprehendit omnia obiecta: & ſic a qua eſt vtrinque pluralitas ſecundum rationem. Secundo, intellectum a Deo non poteſt eſſe niſi vnum numero, vt patet 12. metaphy. ergo repugnat multi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

multiplicare quod intelligitur a Deo. falsum est ergo, quod pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertio in Deo. est sapientia, & ars, & scientia. ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expresse litera dicit in responsione ad 3m.

¶ Ad euidentiam horum scito, quantum ad 1y quo, & quod, quod hic est sermo de quo & qd in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus, quæ exercent actū ipsius quo, vel actū ipsius, quod vt in oppsito. Idea est quod intelligitur in actu exercito: quoniā significat, id qđ se habet ad intellectionem vt obiectū vel terminus. Ars vero est quo in actu exercito: quia importat, id quod se habet vt principiū formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum vero ad multitudinē seu pluralitatē scito, quòd hic est sermo nō de pluralitate realis, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo: sed de pluralitate simpliciter, quod aut quo. Ita quòd intentio literæ est ponere differentiam in hoc, ꝙ ratio formalis exercens, actum, quòd potest multiplicari simpliciter, potestq; absolute dici multæ. Ratio vero exercens actum quo, nō potest sic multiplicari, vt possit absolute dici multæ. Ad primam ergo obiectionem in oppositum patet responsio, dicim⁹ enim, quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cogniti sufficit omnis distinctio rationis. nam aliud cognitum est punctum vt principium, & aliud vt finis. ideo ad pluralitatem idearum sufficit distinctio illa relativa: qua essentia vt sic imitabilis est vnum cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitum, &c. Ad pluralitatem vero principii intelligendi, non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam, & per se rationem principii intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis, ipsius quo & ipsius quod quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura continet obiecta sicut ratio, conceditur, sed negatur, quòd sicut pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius quod. ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadē vt ratio seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatem ipsius quo, propter rationem iam dictam. Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primo quòd intellectum a Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & non vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideæ non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniam quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatem namque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, id est, in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniam triangulum, & bouem intelligimus. Habere autem multa cognita non disparata, imo in vno numero communicantia non præiudicat simplicitati. Secundo, quòd intellectum per se primo a Deo oportet esse vnum. Idea autem est intellectum per se secundo, & ideo compatitur multitudinem. Non enim dictum est in litera, quòd omne quod potest multiplicari, sed quòd multiplicare quod, non præiudicat simplicitati. Sat

Lib 83. qst. q. 46. post mediū to. 4

se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriè rationes eorū, ex quibus totum constituitur. Sicut ædificator, speciem domus concipere non posset, nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partium eius. Sic igitur oportet quòd in mente diuina, sint propriæ rationes omnium rerum. Vnde dicit August⁹. in lib. 83. q. quòd singula propriis rationibus a Deo creata sunt. vnde sequitur, quòd in mente diuina sint plures ideæ. Hoc autem quomodo diuinæ simplicitati non repugnet, facile est videre, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autem cōtra simplicitatē diuini intellectus, quòd multa intelligat: sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mē te diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiam suam perfecte cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum quod in se est, sed secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis e. Vnaquæque autem creatura habet propriam speciem, secūdum quòd aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilē a tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationē & ideam huius creaturę e. Et similiter de aliis. Et sic patet, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ.

Ad primvm ergo dicendū, quòd idea non nominat diuinam essentiam inquantum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secūdum quòd sunt plures rationes intellectæ ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideæ.

Ad ii. dicendum, quòd sapientia & ars significantur, vt quo Deus intelligit, sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autem uno intellectu intelligit multa, & non solum secundum quòd in seipsis sunt, sed etiam secundum quòd intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dum intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum: dum autem intelligit formam domus vt a se speculatam, ex eo quòd intelligit se intelligere eā, intelligit ideā, vel rationē domus. Deus autem, non solum intelligit multas res per essentiā suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiā suam e. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas.

191 d

Ad iii. dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideæ, non causantur a rebus, sed ab intellectu diuino, comparante essentiam suam ad res.

Ad iiii. Dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas, nō sunt in rebus creatis, sed in Deo.

Non tamē sunt reales respectus, sicut illi quibus distinguūtur personæ, sed respectus intellecti a Deo.

Articvlvs iii.

Vtrum omnium, quæ cognoscit Deus, sint ideæ.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd nō omnium, quę cognoscit deus, sint ideę i ipso. Mali enim idea nō est in Deo, quia sequeretur malū esse in Deo: sed mala cognoscuntur a Deo. Ergo non omnium, quæ cognoscuntur a Deo, sunt ideę.

98 1.dist.36.q. 2.ar.3.& 1. d.1.q.1. ar. 2. c. & ver. q.3.art.4.5 6.& 7.& 8.

¶ 2 Præt. Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt: vt supra dictum est *. Sed horum nō sunt ideæ: quia dicit Dion. † 5. c. de di. no. quòd exemplaria sunt diuinæ voluntates, determinatiuæ & effectiuę rerum. Ergo nō omnium, quæ a Deo cognoscuntur, sunt ideę in ipso.

*Art.9. prę ced.quæst. † Cap.5.nō multum re mote ante finem.

¶ 3 Præt. Deus cognoscit materiā primā, quæ non pōt habere ideam, cum nullam habeat formam. Ergo idem quod prius.

¶ 4 Præt. Cōstat quòd Deus scit nō solum species, sed etiam genera, & singularia, & accidentia: sed horū non sunt ideæ, secundū positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dicit August⁸. Non ergo omnium cognitorum a Deo sunt ideæ in ipso.

Lib. 83. q. q.46. to. 4.

Sed contra. Ideæ sunt rationes intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem. Hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligiq; plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene contemplatus fueris, obiectiones aliorum deridebis, quas non adduxi: quia non contra sensum expositū doctrinæ San. Tho. militant.

Li. 83. quę q. 46. post mediū to. 4

¶ *Super Quaestionis decimaequintae Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpe duo. primo distinguit, secundo respōdet quę sito.

¶ Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestat distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorū ideis a Platone, generare & cognitionem facere: secundo ex differētia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secūdum, respondet qsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est: Idea secundū qđ exemplar est oium, quæ a Deo secūdum quodcunque tempus fiūt. Secūda est, Idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tā speculatiue, q̄ practice. Hæ propositiones nō aliter in litera ꝓbantur: qm̄ ex q. 14. & prædictis patent. Illud tamen nō prætereas, ꝙ idea vt ratio, sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit. dicitur igitur idea, ratio obiectiua rei. Hoc ēt modo idea Platonica, ratio cognoscendi esset.

D. 713

¶ In responsione ad tertiū, aduerte. quòd hic S. Tho. retractat dicta in quæst. de. ve, q.3. art. 5. & in 1. sen ten. dist. 36. arti. vlti, de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: qm̄ medius terminus hic assumptus. scuia secūdum se nō est cognoscibilis, expresse alibi dicta elidit, vt patet intuēti. Sed dubium hic restat, cuius compositi idea, materiæ primę sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, ꝙ idea vt ratio respōdens materiæ primæ, est idea corporis, ꝙ est genus in prędicamē

c 235 241 b c

Universidad de Deusto Biblioteca

to substātiæ quoniā secundum illius formam diffiniretur, si diffiniretur. Idea.n. vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriam rationem: vt in litera dicit. Idea autem eius vt exemplar, nō est alio modo quærenda quàm ideæ generū, de quibus in litera dicitur, quòd nō habét aliā ideam a specie &c.

¶ Super Quæstionis decimaesextae Articulum primū.

TItulus clarus. ¶In corpe duo, primo respōdet quæsito, secūdo assignat rationem pluriū diffinitionū veritatis, ibi, Et secūdum hoc veritas.

Q. 22. ar.3 ¶Quo ad primum, conclusio respōsiua quæsito est: Veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, a quo dependent. Hęc conclusio habet tres partes. & quo ad primam quidem probatur: Verum est terminus intellectus. ergo est in intellectu. Antecedens declaratur ex proportionali conuenietia inter verum & bonū: quia sicut bonum significat id, in quod tēdit appetitus, ita verum id, ad quod tēdit intellectus. Consequētia vero probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. Metaphy. quia ille extra, hæc intus perficitur.
¶Quo ad secūdam vero partem, scilicet ꝙ secundario in rebus, probatur ibi, (Sicut autem bonū) verum est in intellectu secundum ꝙ conformatur rei intellectę. ergo ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuatur: ergo res itellecta vera dicitur secundum ꝙ habet ordinem ad intellectū. Antecedēs manifestatur ex proportionali conueniētia inter bonum & verum: quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verū in intellectu &c. Consequentia quoq; vtraque ex eadem radi-

99 1.dist.19.q.5.ar.1.7. Et ve.q.1.ar.1. * Li. 2.soliloq. cap. 5. tom.1.

Eod. lib. & cap.

genus sit, nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quę inseparabiliter concomitantur subiectum, quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniūt subiecto, specialem ideā habent. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quę a principio cōcomitant domū. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ, vel aliquid aliud, facit per aliquā aliam formam. Indiuidua vero secundum Platonem, non habebant aliam ideam, quàm ideam speciei. Tum quia singularia indiuiduātur per materiā, quam ponebat esse increatam, vt quidam dicunt, & concausam ideæ. Tum quia intentio naturæ cōsistit in speciebus: nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solum se extendit ad species, sed ad singularia, vt infra dicetur*.

QVAESTIO XVI.

De ueritate, in octo Articulos diuisa.

QVONIAM autem sciētia verorum est; post cōsiderationem scientiæ Dei, de veritate inquirendum est.

Circa quam quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu.
¶Secundo, Vtrum sit tātum in intellectu cōponente & diuidente.
¶Tertio, De comparatione veri ad ens.
¶Quarto, De cōparatione veri ad bonum.
¶Quinto, Vtrum Deus sit veritas.
¶Sexto, Vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus.
¶Septimo, De æternitate veritatis.
¶Octauo, De incōmutabilitate ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueritas sit tantum in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit tantum in intellectu, sed magis in rebus. Aug*. enim in lib. Sol. reprobat hanc notificationem veri. Verum est id quod videtur, quia secundū hoc, lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu, non essent veri lapides: quia non videntur*. Reprobat etiam istam, Verū est quod
F ita se habet, vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secūdum hoc, sequeretur quòd nihil esset verū, si nullus posset cognoscere, & diffinit sic verū. †Verum est id quod est. & sic videtur, quòd veritas sit in rebus, & nō in intellectu.

¶2 Præt. Quicquid est verum, veritate verum est: Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum nisi secundum quòd intelligitur: quod est error antiquorum Philosophorum*, qui dicebāt omne quod
G videtur, esse verum. Ad quod sequitur, contradictoria simul esse uera: cum contradictoria simul a diuersis vera esse videantur.

¶3 Præt. Propter quod vnūquodque, & illud magis, vt patet primo posteriorum †. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera, vel falsa sm Philosophum* in prædicamentis. ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit sexto Metaph. †quòd verum & falsum non sunt in re-
H bus, sed in intellectu.

RESPON. Dicendum, quòd sicut bonum nominat id, in quod tēdit appetitus: ita verum nominat id, in quod tendit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectum, siue quamcunque cognitionē, quia cognitio [d] est secundum quòd cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundum quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitam [e]. & sic terminus appetitus, quod est bonum, est ī re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re, in quantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio boni-
I tatis deriuatur a re appetibili in appetitum, secundū quòd appetitus dicitur bonus, prout est boni: ita, cum verum sit in intellectu, secundum quòd conformatur rei intellectæ, necesse est, quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuetur, vt res etiam intellecta uera dicatur, secundū quòd habet aliquē ordinem ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectum aliquem, potest habere ordinem vel per se [e], vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, a quo dependet secundum suum esse: per accidens autem ad intellectū, a quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus, quòd domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidens autem comparatur ad intellectum,
K a quo non dependet. Iudicium autem de re non sumitur secundum id quod inest ei per accidens, sed secundū id quod inest ei per se. Vnde vnaquæq; [d] res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectū, a quo dependet. Et inde est, quòd res artificiales dicuntur verę per ordinem ad intellectum nostrum. Dicitur enim domus vera, quę assequitur similitudinem formæ, quę est in mente artificis; & dicitur oratio vera, inquantū est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secundum quòd assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente diuina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundum præconceptionem intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundario vero in rebus, secundum quòd comparatur
ad

D. 222. 163 299 404 409 107 131 D. 594.

ce probat: prima, quia ex bono in re, bonitas ad appetitum deriuatur. secūda quoque, quia ex hoc, appetitus boni dicitur bonus.
¶Quo ad tertiā autem partem, scilicet a quo dependēt, probatur ibi, Res autē intellecta, dupliciter. primo ratione, secundo ab effectibus. Ratio est. Iudicium de vnaquaq; re non fit secūdum ea, quæ insunt per accidēs, sed per se: ergo vnaquæq; res dicitur vera absolute secundū ordinem ad intellectum, a quo dependet. Antecedens patet: consequentia vero probatur ex differētia inter ordinem rei ad intellectū causatiuum, vel cogno-

Soliloq. lib. 2. c. 5. in fine com. 1.
Vt patet 11. metap. te. 6. & lib. 4. a. tex. 19. vsq; ad 25. tom. 3.
† 1. Post. te. 5.
*ca. de substantia, non procul a fine. tom. 1.
† lib. 6. meta. te. 8. to. 3

ad intellectum vt ad principium. Et secundum hoc veritas diuersimode notificatur. Nam August. in libro de vera*religio. dicit, quòd veritas est, quā ostenditur id quod est. Et Hilarius dicit, quòd verum est declaratiuum aut manifestatiuum esse. Et hoc pertinet ad veritatem secundum quòd est in intellectu. Ad veritatem autem rei secundum ordinem ad intellectum, pertinet diffinitio Aug. † in lib. de vera reli. talis. Veritas est summa similitudo principii, quæ sine vlla dissimilitudine est. Et quædam diffinitio Ansel.* talis. Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Nam rectum est, quod principio concordat. Et quædam diffinitio Auicen. talis. Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse quod stabilitum est ei. Quod autem dicitur quòd ueritas est adæquatio rei & intellectus, potest ad utrunque pertinere.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd August. loquitur de ueritate rei, & excludit a ratione huius veritatis, comparationem ad intellectū nostrum. Nam id, quod est per accidens, ab unaquaque diffinitione excluditur.

AD II. Dicendum, quòd antiqui Philosophi species rerum naturalium non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas prouenire a casu. Et quia considerabant, quòd uerum importat comparationem ad intellectum, cogebātur ueritatem rerum constituere in ordine ad intellectum nostrum. Ex quo inconuenientia sequebantur, quæ Philosophus prosequitur in 4. Metaphy. *Quę quidem inconuenientia non accidunt, si ponamus ueritatem rerum consistere in comparatione ad intellectum diuinum.

AD III. Dicendum, quòd licet ueritas ītellectus nostri a re causetur, non tamen oportet quòd in re per prius inueniatur ratio ueritatis, sicut neque in medicina per prius īuenitur ratio sanitatis quàm in animali. Virtus enim medicinæ non sanitas eius causat sanitatem,
B cum non sit agens uniuocum. Et similiter esse rei non ueritas eius causat ueritatem intellectus. Vnde Philosophus * dicit, ꝙ opinio & oratio uera est ex eo, quòd res est, nō ex eo quòd res uera est.

ARTICVLVS II.

Vtrum ueritas sit in intellectu componente & diuidente.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd veritas
C non sit solum in intellectu componente & diuidente. Dicit enim Philosophus in 3. de anima.* quòd sicut sensus propriorum sensibiliū semper ueri sunt, ita & intellectus eius quod quid est. Sed compositio & diuisio non est neque in sensu neque in intellectu cognoscente quod quid est. Ergo veritas non solum est in compositione & diuisione intellectus.

¶2 Præt. Isaac dicit in libro de diffinitionibus, quòd ueritas est adæ-
D quatio rei & intellectus, sed sicut intellectus complexorū potest adęquari rebus; ita intellectus incomplexorum & etiam sensus sentiens rem ut est. Ergo ueritas non est solum in compositione & diuisione intellectus.

SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 6. Metaphy.* quòd circa simplicia & quod quid est, nō est ueritas, nec in intellectu, neque in rebus.

scitiuum tantum: quia. s. ad istum per accidens, ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exemplo domus, respectu artificis & non artificis. Effectus autem testimonium præbentes his, sunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica, vt domus, quàm liberalia, vt oratio, vera absolute sunt, si conformia sunt artib⁹. Naturalia quoque vera absolute sunt, si consonant opifici, quem supponimus esse primum intellectum.
¶ Circa prædicta duę ꝓpositiones aduertendæ sunt. prima est. Verum est id in quod tēdit intellectus sicut bonū &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium discutietur. altera est. Cognitio est secundum quòd cognitum est incognoscente. Appetitus autem secundum inclinationem ad rem. Et hæc in quæst. 82. articu. 3. defendet, vbi cōparabitur intellectui voluntas.
¶Quo ad secūdum reddit ratio sex diffinitionum veritatis: quòd tres pertinent ad verum in re, duæ ad verum in intellectu, & vna ad verū vtrobiq;: omnia clara sunt.

¶Super quaestionis decimaequintae Articulum secundum.

TItul⁹ clar⁹ apud retinētes, quòd intellectus componens & diuidens, nō significat substantiā aut potentiam aliquam, sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio, in tertio de anima.
¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Veritas proprie loquendo, est tātum in intellectu componente & diuidente. Hæc cōclusio habet duas exponentes, scilicet: veritas proprie loquendo est in intellectu cōponente & diuidente, & quod in nullo alio. Probāturq; ambæ simul in litera sic. Omnis res est vera secundū quòd habet propriam formam suæ naturę: ergo intellectus vt cognoscens est verus, secundum quòd assimilatur rei cognitæ. ergo veritas est conformitas intellectus & rei. ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitum. ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur, cognoscit primo & dicit verum. ergo intellectus componens & diuidens cognoscit uerum. ergo in eo tantum est verum secundum proprium modum nomine veri importatum. ergo in eo tantum est verum proprie loquendo. Prima consequentia probatur, quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscens. Secunda vero manifeste tenet ex suo antecedente probato: adiūcta illa propositione, in principio corporis articuli posita, scilicet: verum secundum sui primam rationem est in intellectu. Si enim sic est & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem, consequēs
A est, quòd veritas per conformitatem intellectus & rei definienda sit. Tertia autem vt nota relinquitur, & vere nota est, quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine, seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc. s. intellectus & rei & econuerso, cognoscere hāc cōformitatē, sit cognoscer veritatē. Quarta vero quo ad partes negatiuas declaratur in visu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuā vero, nec probatiōe nec manifestatione eget. Quinta autem probat: quia in omni propositione, aliquam formam significatam per prædicatum, applicat rei significatę per subiectū, vel remouet ab ea. Sexta vero probatur: quia verum est perfectio intellectus vt cognitum. & manifestatur ex differentia, ex supradictis consequente, inter cognoscentem esse verum, & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quandā rem. et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incōplexis: hoc autē est habere verum vt cognitum in cognoscente & ideo in intellectu cōponente vocibusque complexis vt signis, &c. Vltima demum consequentia per se nota est, vt patet.
¶ Ad euidentiā horum aduerte, ꝙ planus sensus, qué superficies huius literę prima fronte ostendit, videtur ꝙ quia cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellect⁹, cōformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia non potest illā conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicē
E & rem, cognoscere, ideo non cognoscit verum, & quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verum. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundum veritatem. Tum quia falsum est, ꝙ intellectus simplex non cognoscat illā conformitatem, quoniam conformitas illa, diffinibile quoddam est, & consequenter simplici intellectu cognoscit. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexe ab intellectu: verum autem cognoscitur directe & non reflexe tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandum, quòd conformitas, in qua consistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicāti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo ꝙ aliud est loqui de intellectu etiam in actu secūdo, & aliud de intellectu inquantum cognoscēs: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatē.n. intellectus in actu secundo, non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo. vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur ut quædam res vera, quando
cognitio

Lib. de ver. relig. ca. 36. tom. 1.
†li. de ver. relig ca. 36. a medio to. 1.
In dialogo de verit. ca. 12.
Commētis. citatis in argu.
Loco citato in argumento.
100 1. di. 19. q. 5 art. 1. 7. & ve. q. 1. ar. 3 *Lib. 3. tex. 26. tom. 2.
Lib. 6. metaphys. tex. 8 tom. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur, q̃ veritas sit in eo vt est cognoscens: hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi proprie verũ sit, a propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est procedit: & vult q̃ propria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, non quæ est principiũ cognitionis, sed q̃ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingendo cognitio perficit. Pro quo nota secundo, q̃ similitudo rei cognitæ dupliciter sumit quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici .i. per modum incomplexi representantis, quicquid sit illa species. Secũdo pro specie representatiua cogniti vt sic siue complexe siue incõplexe, quicquid sit illa, siue spẽs impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hæc enim nõ variãt propositum. In præsenti litera nõ sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita q̃ sensus litereę est, q̃ similitudo attacta seu assecuta a cognitione, est propria forma, & perfectio intellectus vt cognoscens est, & illa cognitio quæ fuipsius conformitatem cum re cognoscit, illa cognoscit verum: & nulla alia, quomodocunq; sit illa conformitas. s. siue per modum complexi siue incõplexi. Tertio nota, q̃ cognoscere conformitatẽ sui ad cognitũ cõtingit dupliciter. s. in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cõformitatẽ in actu signato, est cognitionẽ terminari ad relationẽ conformitatis. Cognscere vero conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt cõforme cognito. Quod vt clarius pereipiatur, manifestatur in actu dicẽdi, quoniã clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatem intellectus & rei in actu signato, cum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia quam intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid vt conforme vel difforme rei, quandiu incomplexum aliquod dicit: dicẽdo enim homo, aut centaurus, aut vacuum: nihil dico vt cõforme vel difforme rei alicui: sed cum primo dicit, homo est: aliquid dicit conforme vel difforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem, nihil aliud est quàm cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere complexũ aliquod. Apprehẽdẽdo enim ly homo est, apprehẽdo aliquid vt conforme. In proposito, non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. ex eo quòd enuntiatio omnis, ponit vel remouet aliquid a subiecto. si enim cognoscere conformitatẽ sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei, & nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi cũ cognoscitur enuntiatio, quã constat esse enuntiante & conformitatem vel difformitatem ad rem importare: oportet q̃ solus intellectus enuntiãs cognoscat ac dicat cõforme vel difforme vt sic. Et quia hoc solũ est dicere & cognoscere verũ in actu exercito, ideo solus intellectus cõponens & diuidens, cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipiet etiam nouitius quilibet: significare enim verum, vt in logicalibus institutionibus habetur, dupliciter inuenitur .s. in actu exercito & signato. Nam ly verũ, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verum, quia exercet ipsam veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito &c. Et propterea in primo perihermenias dicitur: q̃d enũtiatio est oratio significans verum vel falsum. s. in actu exercito: quod ẽ significare cõforme rei, vel difforme vt sic.

¶ Ex his autem patet quartũ, quod obscuritatem magnam hac materia ponit scilicet, q̃ veritas est conformitas intellectus & rei, hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolute. Et primo modo est optime dictum, quoniã veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicit verã, siue cognoscat siue non, consistit in conformitate horũ duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo vt prima fronte apparet, est benedictũ, sed particulariter intelligendũ, quia nõ cõformitas cuiuscũq; intellectus, sed intellectus cõplexi tantũ, est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hanc perscrutati fuerimus, inueniemus q̃ vniuersaliter & proprie loquendo, hæc diffinitio soli veritati absolute conuenit, & non veritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rem, dupliciter potest in intellectu inueniri. uno modo q̃ accidens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incomplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexum vt sic, respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis ad alterum exercet: quãuis forte ad æquatum alteri de facto sit, vt patet inductiue. Complexa autem enuntiatio mentalis omnis, per se exercet in propria ratione q̃ sit æqualis & inæqualis enuntiate rei: quoniam essentialiter est similitudo q̃ hoc insit vel nõ insit illi. Et si quidem inest q̃d repræsentat in esse, conformis dicitur, sin autem, difformis. Cum igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolute sit conformitas intellectus: consentaneum est, quod de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita q̃ sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est. veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus componens vt dictum est. Vnde Ari. 4. metaph. tex. 27. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile dicens, q̃ verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem ens non esse & non ens esse. Ita q̃ enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem: vt ostendatur verum proprie in huius cõpositione tantum inueniri, vt verum exercite.

¶ *Super Quaestionis decimaesextae Articulum tertium.*

IN titulo ly verum, in suæ analogiæ communitate sumitur, vt ex responsione ad primum habetur.

¶ In corpore una conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Verũ &

Art. præc.

108

Respon. Dicendum, quòd verum (sicut dictum est.*) secundum sui primam rationem est in intellectu. Cum autem omnis res sit vera secundum quòd habet propriam formam naturæ suæ: necesse est quòd intellectus inquantum est cognoscens, sit verus, inquantum habet similitudinem rei cognitæ, quæ est forma eius inquantum est cognoscens. Et propter hoc per cõformitatem intellectus & rei, veritas diffinitur. Vnde conformitatem istam cognoscere, est cognoscere veritatem. Hanc autem nullo modo sensus cognoscit[e]. Licet enim visus habeat similitudinem visibilis, non tamen cognoscit comparationem, quæ est inter rem uisam, & id quod ipse apprehendit de ea. Intellectus autem cõformitatem sui ad rem intelligibilem cognoscere potest: sed tamen non apprehendit eã secundum quòd cognoscit de aliquo quod quid est. Sed quando iudicat rem ita se habere sicut est forma, quam de re apprehendit, tunc primo cognoscit & dicit verum. Et hoc facit componendo, & diuidendo. Nam in omni propositione, aliquam formam significatam per prę-

dicatum, vel applicat alicui rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea: & ideo bene inuenitur q̃ sensus est verus de aliqua re vel intellectus cognoscendo quod quid est, sed non quòd cognoscat aut dicat verum. Et similiter est de vocibus complexis, aut incomplexis. Veritas quidem igitur potest esse in sensu, vel in intellectu cognoscẽte quod quid est, ut in quadam re uera, non autem ut cognitum in cognoscente: quod importat nomen veri. Perfectio enim intellectus est verum vt cognitum. Et ideo proprie loquendo, ueritas est in intellectu componente & diuidente, non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.

Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Articvlvs. iii.

Vtrum uerum & ens conuertantur.

Ad tertivm sic procedit. Videtur q̃ verum & ens nõ conuertantur. Verum enim est proprie in intellectu (ut dictum * est:) ens autẽ proprie est in rebus. Ergo non conuertuntur.

101 veri. q. 1. ar. 2. 1. & 1. di. 19. q. 5. a. 1. 7.

*Art. 1. huius quæst.

& ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim media, & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medii est, vnumquodque inquãtum habet de esse, intantum est cognoscibile. ergo ens & verum conuertuntur. Antecedẽs manifestatur ex authoritate 3. de anima, in qua dicitur, Anima esse omnia, quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. consequentia vero probatur, quia verũ importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primo i hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundo q̃ sicut bonũ conuertitur cum ente, ita verũ. Tertio, sicut bonum addit supra ens ordinẽ ad appetitum, ita verũ ordinẽ ad intellectũ.

¶ Circa hoc est vnũ dubium, quoniã vis medii cõsistit in hoc q̃ verum importet cognoscibile in cõi, vt patet, & in verbis literæ & ex authoritate inducta ex. 3. de anima. hoc autem esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, q̃ importat ordinẽ ad intellectum, ac per hoc importat cognoscibile sic. s. per intellectum, & non cognoscibile in communi, & vere sic est, quoniã vt in primo articulo dictum est, uerum importat id, in quod tendit intellectus.

Lib. 2. Metaphy. tex. 4. tom. 3.

Li. 3. de anima. tex. 37. tom. 2.

27 25

Ar. 1. huius quæst.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando, q̃ uis medii exigat q̃ uerũ significet cognoscibile i cõi. sufficit enim, q̃ uel significet cognoscibile in cõi, uel significet tali modo, sic q̃ ille modus sit ita amplus, q̃ se extẽdat ad oĩa, ad q̃ se extẽdit cognoscibile i cõi, nihil enim refert ad uim rationis, an uerum importet cognoscibile in cõi, an aliquid illi æquiualens: utrobique enim sequitur cõuerti bilitas ueri cum ente. Sic autem est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extẽdit, ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile, & unumquodque quantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Inchoauit autem a cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, ut a facilioribus traderet disciplinam, hoc quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens. Vnumquodque inquãtum habet de esse, in tantũ est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, ut conuertibiliter se consequãtur ens & uerum.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quoniam responsio hæc, repugnare uidetur supra & alibi, dictis San. Tho. Dictũ est enim in. 1. art. q̃ uerum est in quod tendit intellectus, sicut bonum est, in quod tẽdit appetitus. Et alibi dicitur, q̃ uerum est obiectum intellectus. Modo autem dicitur, quòd ueri ratio assequitur apprehensionem entis, obiectum enim intellectus nõ sequitur, sed præuenit potius intellectionẽ. Videtur etiam contra ueritatem, quoniam non ideo ens est uerum, quia apprehenditur, sed econuerso, quia est uerum, ideo apprehenditur siue actu, siue potentia.

¶ Ad hoc dicit, quòd uerum dupliciter sumitur, ut patet ex dictis. s. pro ueritate rei, & proprie, & quòd proprie est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius, imo propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic uerum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi, quę infert, verũ esse in intellectu. Verum autem rei, est posterius quidem ente, prius autẽ cognitione, & est obiectum intellectus

¶ 2 Præt. Id quod se extẽdit ad ens & non ens, non conuertitur cum ente: sed verum se extendit ad ens & nõ ens. nam verum est quod est esse, & quod non est, nõ esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

¶ 3 Præt. Quæ se habent secundũ prius & posterius, non videntur cõuerti: sed verum videtur prius esse quàm ens. nam non intelligitur nisi sub ratione veri. ergo videtur q̃ non sint conuertibilia.

Sed contra est quod dicit Philosophus. 2. Meth. * q̃ eadẽ est dispositio rerũ in esse & veritate.

Respon. Dicendum, q̃ sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionem. Vnumquodque autem inquantum habet de esse, intãtum est cognoscibile. Et propter hoc, dicitur in. 3. de anima, * q̃ anima est quodammodo omnia secũdum sensum & intellectũ. Et ideo sicut bonum conuertitur cum ente[e], ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verum comparationem ad intellectum.

Ad primvm ergo dicendũ, q̃ verum est in rebus & in intellectu (vt dictum est. *) Verum autẽ quod est in rebus, conuertitur cũ ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, conuertitur cum ente, vt manifestati

A

B

C

D

E

non formale (quoniam illud est ens) sed est conditio propria obiecti formalis. Ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntẽ actu uel potentia, certam tamen exigit conditionem generalem, qua ex ercet hoc, q̃d est perficere intellectum obiectiue, & hanc addit uerũ supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet pficit appetitũ, nec quomodolibet agit. Vnde inter verũ & bonum, quãmuis cõueniãt in hoc, q̃ uod utrumq; est obiectũ & terminans, &c. hoc interest. q̃ bonum, obiectum formale uoluntatis, uerum autem conditionem obiecti formalis significare uidetur. Et, ppterea, omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autẽ intellectio non est intellectio ueri formaliter, ut in litera dicitur, sed rei uere. ita q̃ ly rei, notat rem intellectam, & ly uere conditionem quares intelligitur. propter quod, rationes

Art. 1. huius quæst.

D. 546.

Scoti in. 1. dist. 3. quæst. 4. uel. 5. quibus impugnat uerum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere, quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur nõ esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec inter se, nec ueritati aduersantur: quoniam nõ intendit hoc litera, q̃d ratio ueri consequatur apprehensionem de ueritate rei loquendo, sed quòd ratio ueri astat seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim proprie loquendo, non est sequi, sed potius pertingere. Manifeste enim litera ostẽdit, q̃ nihil aliud intendit, nisi quod uerum est quando ens intelligitur, & tamen uerum non intelligitur, ut etiam exemplũ de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectũ esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus uerum in re, absq; ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens ut perfectiuũ intellectus, & tertio intelligibile, quoniam intelligibile est, quia uerũ est, & non econtra. In hoc autẽ quod est esse perfectiuũ intellectus, manifeste patet ordo ad intellectum.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæſtionis decimæſextæ Articulum quartum.*

IN titulo ly ſecundum rationẽ, proprie cadit ſupra ly bonum & verum, & non ſupra ly prius, quàmuis in idem redeat vterque ſenſus, ſi accipiatur prioritas rationis ſm ſe, vt ex reſponſione ad primum ſumi poteſt non quo ad nos tantũ. Eſt ergo ſenſus: vtrum ratio boni ſit prior ratione veri.

102 Veri. q.21. art.3.

*Li.1.Phy. tex.49. Et ex Primo tex. pri.lib. tom. 2.

¶ In corpore duo. Primo excluditur tacita obiectio contra ipſam quæſtionem. Secundo reſpõdetur quæſito.

*Art.2.huius quæſt.

¶ Quo ad primũ dicitur, ꝙ licet vtrunque horum conuertatur cum ente ſuppoſitaliter, diſtinguũtur tamen ratione. Dixit enim hoc, quoniam cum ordo ſupponat diſtinctionem & quæſtio hæc eſt de ordine boni & veri, oportet ipſorum diſtinctionem præhabere. Ex dictis autem hactenus habetur, ꝙ idem ſunt bonum & verũ, quòd ens, & conſequenter inter ſe. Quomodo ergo nunc quæritur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur, quoniã in eis declarat ꝙ idẽtitas eſt in ſuppoſito non in ratione formali horum, ſed in hac diſtinguuntur.

Lib. 4. Et hic cap. 7. tom. 5. *Lib. 6.cõ. Iulianũ ca. 7.tom.7.

25 26 ¶ Quo ad ſecundũ reſpondetur quæſito vnica concluſione. Veri ratio abſolute eſt prior ratione boni. Probatur dupliciter, primo. Verũ ſequitur eſſe ſimpliciter, & immediate, bonum autem conſequitur eſſe ſecundũ
2 410 ꝙ eſt aliquo modo perfectum, id eſt, ſecundum ꝙ habet aliquo modo rationem perfectionis. ergo verum eſt propinquius enti quàm bonum. ergo eſt prius. Antecedens pro ſecunda parte probatur, quia ens eſt ſic appetibile id eſt, ens non habet rationem appetibilis, niſi vt rationem perfectionis induit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum ſecundum rationem ſit prius quàm uerum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonum ſecundum rationem ſit prius quàm verũ. Quod enim eſt vniuerſalius ſecundum rationem prius eſt, vt patet ex primo Phyſ.* ſed bonum. eſt vniuerſalius quàm verum. Nã verum eſt quoddam bonum ſcilicet intellectus. ergo bonum prius eſt ſm rationem quàm verum.

¶ 2 Præt. Bonum eſt in rebus, verũ autem in compoſitione & diuiſione intellectus, vt dictum * eſt. Sed ea quæ ſunt in re, ſunt priora his, quæ ſunt in intellectu. Ergo prius eſt ſm rationem bonum q̃ verum.

¶ 3 Præt. Veritas eſt quædam ſpecies virtutis, vt patet in. 4. Ethic. † Sed virtus continetur ſub bono. Eſt enim bona qualitas mentis, vt dicit Augu.* Ergo bonũ eſt prius. quàm verum.

SED CONTRA, quod eſt in pluribus eſt prius ſecundum rationẽ. Sed verum eſt in quibuſdã, in quibus nõ eſt bonũ. ſ. in Mathematicis. Ergo verũ eſt prius q̃ bonũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ licet bonum & verum ſuppoſito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et ſecundum hoc verum abſolute loquendo prius eſt q̃ bonum. quod ex duobus apparet. Primo quidem ex hoc, ꝙ verũ propinquius ſe habet ad ens, quod eſt prius, q̃ bonum. Nam verum reſpicit ipſum eſſe ſimpliciter & immediate, ratio autem boni conſequitur eſſe, ſm quòd eſt aliquo modo perfectum, ſic enim appetibile eſt [e]. Secundo apparet ex hoc, ꝙ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cũ verum reſpiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonũ ſecundum rationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas & intellectus mutuo ſe includunt [e]. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinant̃ ad obiectum voluntatis, cõtinẽtur etiam ea quæ ſunt intellectus, & econuerſo. Vnde in ordine appetibiliũ bonum ſe habet vt vniuerſale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium eſt econuerſo. Ex hoc ergo, quòd verũ eſt quoddam bonum: ſequitur quòd bonum ſit prius in ordine appetibi-

F lium, non autem quòd ſit prius ſimpliciter.

AD II Dicendum, ꝙ ſecundum hoc eſt aliquid prius ratione q̃d prius cadit in intellectu [e]. Intellectus autem per prius apprehendit ipſum ens, & ſecundario apprehendit ſe intelligere ens, & tertio apprehendit ſe appetere ens. Vnde primo eſt ratio entis, ſecundo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum ſit in rebus.

G AD III. Dicendum, ꝙ virtus, quæ dicitur veritas, non eſt veritas communis, ſed quædam veritas, ſecundum quã homo in dictis & factis oſtendit ſe vt eſt. Veritas autem vitæ dicitur particulariter; ſecundum quòd homo in vita ſua implet illud, ad quod ordinatur p intellectum diuinum [e]: ſicut etiã dictum * eſt, veritatem eſſe in cæteris rebus. Veritas autem iuſtitiæ eſt ſecundum quòd homo ſeruat id, quod debet alteri ſecundum ordinem legum.
H Vnde ex his particularibus veritatibus nõ eſt procedẽdum ad veritatem communem.

ARTICVLVS. V.

Vtrum Deus ſit ueritas.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd Deus non ſit veritas. Veritas enim conſiſtit in compoſitione & diuiſione intellectus [e]. ſed in Deo non eſt compoſitio & diuiſio. Ergo non eſt ibi veritas.

I ¶ 2 Præt. Veritas ſecũdum * Aug. in lib. de vera relig. eſt ſimilitudo principij. Sed Dei non eſt ſimilitudo ad principium. Ergo in Deo nõ eſt veritas.

¶ 3 Præt. Quicquid dicit̃ de Deo, dicitur de eo vt de prima cauſa omnium. Sicut eſſe Dei eſt cauſa omnis eſſe: & bonitas eius eſt cauſa omnis boni. Si ergo in Deo ſit veritas, ergo omne verum erit ab ipſo. Sed aliquẽ peccare ẽ verũ. ergo hoc
K erit a Deo. Quod patet eſſe falſum.

SED CONTRA eſt, q̃d dicitur Io. 14. Ego ſum via, veritas & vita.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut * dictum eſt, veritas inuenitur in intellectu ſecundum ꝙ apprehẽdit rẽ vt eſt, & in re ſm quòd habet eſſe cõformabile ĩtellectui. Hoc autẽ maxime inuenit̃ in Deo. Nam eſſe ſuũ, nõ ſolum eſt conforme ſuo intellectui, ſed etiã eſt ipſum ſuũ intelligere [e] & ſuũ intelligere eſt menſura & cauſa omnis alterius eſſe, & oĩs alterius intellectus [e]: & ipſe eſt ſuũ eſſe & intelligere.

Quod patet, Tum quia ens non ſecundum quancunq; conſiderationem comitatur boni ratio, vt patet in Mathe. Tũ quia omne appetens appetit perfectionẽ aliquam. Secunda quoque conſequentia probatur, quia ens cõſtat eſſe prius bono, imo primum ſimpliciter. Secundo probatur concluſio, Verum reſpicit cognitionem, bonum autem appetitum. ergo verum eſt prius bono: probatur ſequela, quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem. 26

¶ *Super quæſtionis decimæſextæ Articulum quintum.* 104

TItulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito. In Deo non ſolum eſt veritas, ſed ipſe eſt veritas prima & ſumma. Concluſio hæc claudit in ſe quatuor partes. Prima eſt, quòd in Deo eſt veritas, vt in re, ſecunda, ꝙ in Deo eſt veritas obiectiue, tertia, ꝙ De⁹ eſt veritas, quarta, quòd eſt prima & ſumma. Et quo ad omnes in litera probatur. Quo ad primam quidem, Eſſe Dei eſt non ſolum conforme ſuo intellectui, ſed etiam ipſum intelligere. ergo eſt maxime verũ veritate rei. probatur ſequela, quia veritas in re eſt ſecundũ ꝙ habet eſſe conformabile ĩtellectui Quo ad ſecundã vero, Intelligere Dei eſt mẽſura omnis alterius eſſe & intellectus. ergo cognoſcit verũ. p̃bat̃ ſequela, q̃a veritas in intellectu eſt ſm q̃d apprehẽdit rẽ vt eſt. Conſtat enim intellectionẽ menſurantẽ oẽ eſſe, oportere apprehẽdere res eſſe vt ſunt, & ſimiliter mẽſurantẽ oẽm intellectũ ẽt cõponẽtẽ & diuidẽtẽ, oportere apprehẽdere quicquid a quocunq; apprehẽditur Quo ad tertiã autẽ. Deus eſt ſuũ eſſe & ſuũ intelligere. ergo eſt ipſa veritas, & patet ſequela. Ex eo. n. quod

Art. 1. huius quæſt.

103 1.2. q.3.ar. 7. co. & q. 93. ar.1. ad 3. & 22.q. 27.ar.4.co. & 1.cõtra G. 59. & 60.61 & 62. Et li. 3.cap.51.& opuſ. 3. ca. 105. & Io. 14.le.2.

*Lib.de ve. relig.ca.36. tomo.1.

Ar.1.huius quæſt. & 2.

83

132

quod eſt ſuum eſſe, ſequitur, ergo eſt ipſa veritas rei. Ex eo autẽ quod eſt ſuum intelligere, ſequitur, ergo eſt ipſa veritas in intellectu. Quo ad quartam autem particulam, probatio non ſpecialiter affertur, ſed ex inſertis in præcedentibus habetur. Ex eo nãque quòd ſuum eſſe & intelligere, habet rationem primæ menſuræ, & cauſæ oĩs eſſe, & intellectus, maniſeſte ſequitur, ꝙ quæ illic eſt veritas, ſumma & prima eſt.

Vnde ſequitur, ꝙ non ſolum iñ ipſo ſit veritas, ſed ꝙ ipſe ſit ipſa ſumma & prima veritas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet in intellectu diuino nõ ſit cõpoſitio & diuiſio, tamen ſecundũ ſuam ſimplicem intelligentiam iudicat de oĩbus, & cognoſcit omnia complexa. Et ſic in intellectu
B eius eſt veritas.

AD II. dicendum, ꝙ verum intellectus noſtri eſt ſm ꝙ conformatur ſuo principio. ſ. rebus, a quibus cognitionem accipit. Veritas etiam rerum eſt, ſecundũ ꝙ conformantur ſuo principio. ſcilicet intellectui diuino. ſed hoc, proprie loquẽdo, non poteſt dici in veritate diuina, niſi forte ſecundũ quòd veritas appropriatur filio, qui habet principium.
C Sed ſi de veritate eſſentialiter dicta loquamur, non poteſt intelligi, niſi reſoluatur affirmatiua in negatiuam, ſicut cum dicitur, Pater eſt a ſe, quia non eſt ab alio. Et ſimiliter dici poteſt ſimilitudo principij veritas diuina, inquantum eſſe ſuum non eſt ſuo intellectui diſſimile.

AD III. dicendum, ꝙ non ens, & priuationes, non habent ex ſeipſis veritatem, ſed ſolum in apprehenſione intellectus [e]. Omnis autem apprehenſio intellectus a Deo eſt: unde quicquid eſt veritatis in hoc, quod dico, iſtum fornicari eſt verum, totum eſt a Deo. Sed ſi arguatur, ergo iſtũ fornicari eſt a Deo, eſt fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſit una ſola ueritas, ſecundum quam omnia ſunt uera.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vna ſola ſit veritas, ſm quã omnia ſunt vera: quia ſecundum * Auguſt. Nihil eſt maius mente humana, niſi Deus Sed veritas eſt maior mente humana, alioquin mens iudicaret de veritate: nunc autem omnia iudicat ſecundum veritatem, & non ſm ſeipſam. Ergo ſolus Deus eſt veritas. ergo nõ eſt alia veritas q̃ Deus.

¶ 2 Præt. Anſel. dicit in † lib. de veritate, ꝙ ſicut tempus ſe habet ad temporalia, ita veritas ad res veras: ſed vnum eſt tempus omnium temporalium. ergo vna eſt ueritas, qua omnia uera ſunt.

SED CONTRA eſt. ꝙ in Pſal. 11. dicitur. Diminutæ ſunt ueritates a filiis hominum.

104 12. q. 95. arti.1.3. Et 1.diſ.19.q. 5.arti.2. Et ver. q.1.ar. 4. & 8. Et pſal.11.co. 2.

*lib.14. de tri.ca.8. Et li.15. ca.1. circa finem tom.3.

† In dialo. de verit. c. 14. circa finem.

¶ *Super quæſtionis decimæſextæ Articulum ſextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito. Veritas qua omnia ſunt vera, quodammodo eſt vna, & quodammodo nõ. Probatur hæc cõcluſio, quo ad vtranq; partẽ ſimul hoc modo. Veritas per prius eſt in intellectu, & per poſterius in rebus in ordine ad intellectũ diuinum. ergo veritas in intellectu exiſtẽs, ſm propriam rationem multiplicatur & in diuerſis intellectibus creatis, & in vno & eodem ſecundum diuerſa cognita: veritas autẽ, qua omnes res veræ dicũtur, ẽ vna ac prima. Antecedẽs patet ex dictis. Cõſequentia aũt quo ad vtriuſq; partis illationẽ probatur ex differentia inter vniuocum & analogum in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato ſaluatur ſecundum propriam rationem: iſtud autem in primo tantum ponit propriam rationem: in aliis autem fundatum ordinem ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id vero, quod in ſecunda parte conſequentis implicite clauditur; ſ. quòd omnia reſpiciant veritatem intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque aſſimilatur ſecundum ſuam entitatem. Et confirmatur prima pars conſequentis authoritate gloſæ, vt patet in litera.

¶ Circa partem primam conſequentis, dubium occurrit. Aut illa pars. ſ. Veritas itellectus multiplicatur, non eſt in litera probata niſi authoritate gloſæ: aut veritas inuenitur vniuoce in omnibus intellectibus, ſaltem creatis. vtrumque autem horum eſt inconueniens. ergo. Aſſumptum probatur. In litera, nulla probatio eſt niſi ex differentia inter vniuocum & analogum: & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, ſed ex parte vniuoci. ergo aut non probatur, aut probatur ex conditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorũ. & ſic ſupponitur veritatem vniuoce inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrumque horum ſit inconueniens, manifeſtatur. Et primum quidem, quia in litera poſt differentiã inter vniuocũ & analogum, ac applicationem eius ad materiã, de qua eſt ſermo, ſtatim cum nota illationis concluditur, dicendo, Si ergo loquamur &c. Secũdum autem, quia veritas in intellectu noſtro eſt compoſitio & diuiſio: in intellectu vero angelico & diuino eſt ſimplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & noſtra ſimplex intelligentia, & compoſitio, & diuiſio habet.

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurit, quia videtur litera implicare. Quoniam ſi analogum in vno tantum ſecundũ propriam rationem ſaluatur, & ex quæſt.13. conſtat omnia nomina communia Deo, & aliis eſſe analoga, & conſequenter veritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, ſequitur ꝙ in multis intellectibus non ſunt multæ veritates, ſed omnes intellectus ſunt veri vna ſola veritate, ſcilicet in-
A tellectus diuini, & econuerſo, ſi veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum verorum. ergo non per prius & poſterius dicitur de eis, quia quod per prius & poſterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera ſonat.

¶ Circa ſecundam quoque partem conſequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur, omnia eſſe vera veritate diuina, loquendo de veritate rei: aut intelligitur ſecundum denominationem extrinſecam, aut intrinſecã: non intrinſecam, vt patet. ergo extrinſecam. & ſi ſic, ergo res aut non ſunt veræ formaliter, quod eſt inconueniens, quia vnaquæque res habet in ſe propriam veritatem rei, qua dicitur vera, vt patet de ſenſu reſpectu p̃prii ſenſibilis, aut ſunt veræ vtroque modo, ſicut in q. de bono dictum eſt, ꝙ omnia ſunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc ſunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. & ſi ſic, ergo non ſunt veræ ſola veritate diuina. b 253

¶ Ad primam dubitationem dicitur negando diſiunctiuam illam, quoniam datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam ſcito, ꝙ in vniuoca prædicatione
D duo clauduntur, ſcilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicari de eis ſecũdum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali reſpectu bouis & leonis. Multiplicatio autẽ eius ad multiplicationem ſubiectorum, non conuenit ei ex ſecũdo, quoniam ipſi ſoli conueniret, quod conſtat eſſe falſum: ſed conuenit ei ex primo, in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde cum in propoſito ſit ſermo de vniuoco, inquantũ multiplicatur ad multiplicationem ſubiectorum, conſequens eſt quòd propoſitio, in cuius virtute tenet ſequela quo ad primam partem, non eſt iſta, Vniuocum multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorum, ſed iſta communior, & clauſa in prædicta, Prædicatum formaliter multiplicatur ad multiplicationem ſubiectorum. Et tunc concedo, ꝙ ſubſumi intelligitur, ꝙ veritas ſit formaliter prædicatum reſpectu intellectus, & ſic infertur. ergo veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum, immo intellectorum, ſiue in vno, ſiue in diuerſis intellectibus. Meminit
E autem litera potius vniuoci, quàm prædicati formaliter, vt a notioribus traderetur diſciplina.

¶ Ad ſecundam vero dubitationem dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera, non eſt vniuerſalis de omni analogiæ, modo, imo proprie loquendo, vt patet primo Ethico. nulli analogo conuenit, ſed conuenit nominibus ad vnum vel in uno, aut ab vno quæ nos abuſiue vocamus analoga. Veritas autem, ſi comparetur ad res & intellectus, eſt nomen ab uno, quoniam in intellectu ſolo eſt veritas, a qua res dicuntur veræ. Si vero comparetur ad intellectus inter ſe, ſic eſt nomen analogum. Nam proportionaliter ſaluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoſcente verum. Eſſe ergo nomen aliquid ſecundum propriam rationem in vno tantum, eſt conditio nominum quæ ſunt ad vnum, aut ab vno &c. & non nominum proportionaliter dictorum. Veritas autem reſpectu intellectus diuini & aliorum, proportionale nomen eſt: & ideo nõ ſequitur quòd in ſolo Deo ſit. Iam enim dictum eſt in ſolutione primi dubii, quòd omni p̃dicato formaliter de pluribus, conuenit plurificari ad plurificationẽ ſubiectorũ, ſiue illud ſit vniuocum, vt animal, ſiue propor-

Universidad de Deusto Biblioteca

tionale, vt ens, &c. De huiusmodi autē differentia nominū plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum. ¶ Ad dubium autē contra secundā partem conclusionis, responsio ex litera habetur: vbi dicitur, ꝙ licet plures sint essentiæ, vel formæ rerum, tamen vna est veritas &c. Hæc eni verba post probatā conclusionem adiuncta sunt ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatē, quo ad hoc, quoniam res omnes dicuntut bonæ dupliciter, itrinsece & extrinsece, vt i q.6. dictum est. Veræ autem dicuntur extrinseca tantum denominatione, ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiue, seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuoce, vt in q. de ve.q.1.art.4. dicitur. Queadmodum si non esset sanitas aīalis, nulla medicina, nullaq; dieta sana dici posset. Et oīū vna est ratio, quia scilicet in ratione veri in rebus, cadit veritas intellectus, & sani in medicina & dieta, cadit sanitas animalis, & sic de aliis. sublata enim diffinitione, non remanet idem nomē, nisi æquiuoce.

D. 547.
D.118.
D.1098.
Art. 1. huius quæst.
Est glos. August. in istū Psal. 11. to. 8.

¶ Super quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.

Titulus clarus. ¶ In corpore, vna conclusio respō sua q̄sito negatiue, Nulla veritas creata est æterna. probatur. Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus. ergo si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata eēt æterna. ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatem habet. ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedens quo ad primam partem probatur. Enuntiabile in voce, ē verum significatiue tātum: sicut urina est sana. In mente autē est per seipsum. i. formaliter verū. ergo. quo ad secundam vero ex dictis assumitur. Prima consequētia relinquitur nota per se, eo ꝙ non datur alia veritas præter tres has. s. in re, in signo, & in intellectu. Secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. Tertia aūt, quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus. vt in ar.5. dictum est: creata autē veritas est aliud a Deo. ¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ conclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore ꝓpositione, Nihil aliud, quàm De⁹ est æternum, quia veritas Deus est. Secundo, ꝙ ex hoc loco apertissime habes, quòd nullum secundario obiectum diuini ītellectus ponendum est, quod sit aliud a Deo: quoniā si propositiones cognitæ, seu earum veritas, qđ idem est, in ītellectu diuino sūt Deus, quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandā notitiam de intelligere diuino traditam.

D.191. 65

105 1. dist. 19. q. 5. arti. 3. Et ver. q.1. ar.1.
*li.2.c.8. habet vnum simile. to.1.

F
RESPON. Dicendum, quòd quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd quando aliquid prędicatur vniuoce de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal ī qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum [d] propriam rationem in vno [d] eorum tantum, a quo alia denominantur.
G
Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina, non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed a sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua, & vrina inquātum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas [d] non sit in medicina, neq; in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. *Dictum est autem, ꝙ veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quòd ordinātur ad intellectum diuinum.
H
Si ergo loquamur de veritate, ꝓut existit in intellectu secundum propriam rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates, ēt in vno & eodem intellectu secundum plura cognita. Vnde dicit * glos. super illud Psal. 11. Diminutæ sunt veritates a fi. hom. &c. ꝙ sicut ab vna facie hominis, resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si vero loquamur de veritate secundū ꝙ est in rebus, sic omnes sunt verę vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suam entitatē. Et sic licet plures sint essentiæ, vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus, secundum quā omnes res denominātur verę.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ anima non secundum quācunq; veritatem iudicat de rebus omnibus, sed ꝼm veritatem [d] primā [e]: inquantum resultat in ea sicut in speculo, ꝼm prima ītelligibilia. Vnde sequitur ꝙ veritas prima sit maior anima. & tamē etiam veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter, sed ꝼm quid, inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est, qđ nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

AD II. Dicendum, ꝙ dictum Anselmi veritatē habet, ꝼm quòd res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ueritas creata sit æterna.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videt, ꝙ veritas creata sit æterna. Dicit enim Augu. in * lib. de libero arbi. ꝙ nihil est magis æternum quàm ratio circuli. & duo & tria esse quinq;. Sed horum veritas, est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶ 2 Pręt. Omne quod est semper, est æternū, sed vniuersalia sunt vbiq; & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maxime vniuersale.

¶ 3 Præt. Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de p̄senti est veritas creata, ita veritas ꝓpositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

¶ 4 Præt. Omne quod caret principio & fine est æternum, sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. quia si veritas incepit cum ante non esset, verum erat veritatē nō esse, & vtiq; aliqua veritate verū erat, & sic veritas erat antequā inciperet. Et similiter si ponat̃ veritatem habere finem, sequitur ꝙ sit, postquā desierit. verū enim erit veritatem nō esse. Ergo veritas est æterna.

I
SED CONTRA est, qđ solus Deus est ęternus, vt supra habitum est *.

Q.10.ar.3.

RESPON. Dicendum, ꝙ veritas enuntiabilium non est aliud q̄ veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu; & est in voce. Secundum autem ꝙ est in intellectu, habet per se veritatem, sed secundum ꝙ est in voce, dicitur verū enuntiabile, ꝼm ꝙ significat aliquā veritatē intellectus, non ꝓp aliquā veritatē in enuntiabili existentē, sicut in subiecto, sicut vrina dicit̃ sana non a sanitate, q̄ in ipsa sit, sed a sanitate aīalis, quā significat. Similiter etiā * supra dictū est, ꝙ res denominant̃ veræ a veritate intellectus.
K
Vnde si nullus ītellectus esset æternus, nulla veritas esset ęterna. Sed quia solus intellectus diuinus est æternus, in ipso solo veritas æternitatem habet [e]. Nec propter hoc sequitur ꝙ aliquid aliud sit ęternum q̄ Deus, quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt supra * ostensum est.

Arti.1. huius quæst.
47. c
Arti.1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio circuli & duo & tria esse quinq;, habēt æternitatē in mente diuina.

AD II. Dicēdū, ꝙ aliquid esse semp & vbiq;, pōt intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extēdat ad omne tps & ad oēm locū, sicut Deo cōpetit esse vbiq; & semp. Alio mō, quia nō hēt in se quo determinet̃ ad aliquē locū vel tps, sicut materia prima dicit̃ esse vna, non quia habet vnā formā, sicut homo est
vnus

¶ Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.

Titulus clarus. ¶ In corpore, vna conclusio respō sua quæsito cū vno corollario: conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respōdetur de veritate intellectus, cū quæsitum fuerit, de veritate in communi, & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & immutabilitas eius: cæterę enim conditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille termin⁹ mutabilis in conclusione positus, Potest. n. sumi dupliciter, scilicet subiectiue & terminatiue. in proposito sumi dicitur terminatiue & non subiectiue, & ratio est, quia formę, sic. i. terminatiue vocantur mutabiles, non subiectiue. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei. ergo si sit aliquis intellectus absque alternatione opinionum, & cuius acceptionem nulla res subterfugiat, eius veritas est immutabilis. ergo veritas ītellectus diuini est immutabilis, nostri vero mutabilis. antecedens patet. prima consequentia probatur: quia oīs similitudo pōt ex parte extremorū variari. secūda aūt: quia ista variatio ex parte intellectus cōsistit in mutatione acceptionū, ex parte vero rei in latēte mutatiōe rei: tertia aūt relinquit̃ euidēs. Corollarium aūt est: veritas ꝼm quā res naturales dicūtur veræ, est omnino immutabilis, probatur, quia est veritas ītellect⁹ diuini.

106 1. dist. 19. q. 5. arti. 3. & ver. q. 1. ar. 6.
*2. de lib. arbit. c. 12. nō procul a fine tom. 1. & de vera Religione cap. 30.
In dial. de verit. c. 8. & 12.

unus ab unitate unius formæ, sed per remotionem omnium formarū distinguentium. Et per hunc modū quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum uniuersalia abstrahūtur ab hic & nūc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.
A

AD III. Dicendum, quòd illud, quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret. Vnde sublata causa, nō esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna.
B
Vnde ex hoc nō sequitur, quòd ea quæ sunt, semper fuerit verū ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut essent futura. quę quidem causa solus Deus est.

AD IIII. Dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec ueritas enūtiabilium, quæ a nobis formantur, est æterna, sed quandoq; incępit. Et antequam huiusmodi ueritas esset, non erat uerum dicere ueritatem talē non esse
C
nisi ab intellectu diuino, in quo solum ueritas est æterna, sed nunc uerum est dicere ueritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est uerū nisi ueritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam ueritatem ex parte rei, quia ista est ueritas de non ente. Non ens autē non habet ex se ut sit uerū, sed solū modo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est uerum dicere ueritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse
D
ipsius, ut præcedens esse eius.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum ueritas sit immutabilis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd ueritas sit immutabilis. Dicit enim Augu. in lib. * 2. de libero arbitrio quòd ueritas non est æqualis menti, quia esset mutabilis sicut & mēs.

¶ 2 Præt. Id quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis, quia remanet post omnem generationē & corruptionem. Sed ueritas remanet post omnē mutationē, quia post omnē mutationē uerū est dicere esse uel non esse. Ergo ueritas est immutabilis.
E

¶ 3 Pręt. Si ueritas enuntiationis mutatur, maxime mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. ueritas enim secundum * Ansel. est rectitudo quædam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hæc autem propositio: Sortes sedet, accipit a mente diuina, ut significet Sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo ueritas propositionis nullo modo mutatur,

¶ 4 Præt. Vbi est eadem causa, & idem effectus: sed eadem res est causa ueritatis harum trium propositionū sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum ueritas. Sed oportet quòd alterum horum sit uerum. Ergo ueritas harum propositionū immutabilirer manet. & eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 11. Diminutæ sunt ueritates a filijs hominum.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra * dictum est) Veritas proprie est in solo intellectu, res autem dicuntur ueræ a ueritate, quæ est in aliquo intellectu. Art. 1. huius quæst.
Vnde mutabilitas ueritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem ueritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas, Quæ quidē conformitas uariari potest dupliciter, sicut & quælibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde uno modo uariatur ueritas ex parte intellectus ex eo, quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionē accipit. Alio modo si opinione eadem manente, res mutetur. Et utroque modo fit mutatio de uero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, uel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis ueritas. Talis antem est intellectus diuinus, ut ex superioribus patet *. q.14.ar.13
Vnde ueritas diuini intellectus est immutabilis, ueritas autem intellectus nostri mutabilis est. non quòd ipsa sit subiectum mutationis [e], sed in quantum intellectus noster mutatur de ueritate in falsitatem, sic enim formæ mutabiles dici possunt. 44 c
Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur ueræ, quæ est omnino immutabilis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de ueritate diuina.

AD II. Dicendum, quòd uerum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrūpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc uel illud ens corrumpitur uel generatur, ut dicitur in * primo Physico. ita ueritas mutatur, non ꝙ nulla ueritas remaneat, sed quia non remanet illa ueritas quæ prius erat. *li.1.Phys. tex.76. to.2.

AD III. Dicendum, ꝙ propositio non solum habet ueritatem sicut res aliæ ueritatem habere dicuntur, inquantum implent id, quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere ueritatem quodam speciali modo inquantum significat ueritatem intellectus. Quæ quidem consistit in conformitate intellectus & rei. qua quidem subtracta mutatur ueritas opinionis, & per consequēs ueritas propositionis [e]. Sic igitur hæc propositio, Sortes sedet, eo sedente uera est, & ueritate rei, inquantum est quædam uox significatiua, & ueritate significationis, inquantum significat opinionem ueram: Sorte uero surgēte, remanet prima ueritas, sed mutatur secunda. c 94

AD IIII. Dicendum, quòd sessio Sortis, quæ est causa ueritatis huius propositionis, Sortes sedet: non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & postquam sederit, & antequam sederet. Vnde & ueritas ab hoc causata, diuersimode se habet, & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur, quòd licet altera trium propositionum sit uera, quòd eadem ueritas inuariabilis maneat.

¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum primũ.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. primo declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponuntur duæ conclusiones respõsiuę quęsito. Prima est: falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis Secunda est: falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.

107 Supra q. 16 ar. 1 & 2. & 1. dist. 9. q. 5 ar. 1. & 1. cont. ca. 60. & veri. q. 1. art. 10. & periher. lec. 3. *li. 2. ca. 8. in s. to. 1. †cap. 33. a medio. to. 1

¶ Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in difformitate rei ad intellectum, a quo dependet: falsitas autem secundum quid in difformitate rei ad intellectum a quo non dependet. Vtrũque autem horum simul probatur sic. verum & falsum opponuntur. ergo vbi primo est veritas, ibi primo falsitas. ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum. ergo falsitas simpliciter rerũ consistit in difformitate ad intellectum, quem per se respicit. ergo ad intellectum a quo dependet. ergo falsitas secundũ quid rei consistit in difformitate ad intellectum per accidens. ergo a quo nõ dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idem: secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodque nominatur simpliciter ab eo, quod conuenit per se. quarta vero, quia intellectus, a quo dependet res, per se respicitur: quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ, quia scilicet ab intellectu per accidēs denominať res s̃m quid, & q a intellectus, a quo res non pēdet, est p accidēs.

*Q. 16. ar. 1.

†li. de uera relig. c. 34 tom. 1.

99

¶ Quo ad s̃m, prima conclusio responsiua, scilicet: falsitas

QVAESTIO XVII.

De falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE Quæritur de falsitate.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum falsitas sit in rebus.
¶Secundo, Vtrum sit in sensu.
¶Tertio, Vtrum sit in intellectu.
¶Quarto, De oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum falsitas sit in rebus.

AD PRIMVM. sic proceditur. Videtur, quòd falsitas nõ sit in rebus. Dicit enim Aug. in *lib. soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vspiam concludetur, quouis repugnante.

¶ 2 Præt. Falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt. vt dicit August. in † lib. de vera relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶ 3 Præt. Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectũ diuinum, ut supra * dictum est. sed quælibet res, inquantum est, imitatur Deum. ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

SED CONTRA est, quod dicit August. † in lib. de vera relig. quòd omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est unitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

RESPON. Dicendum, quòd cum verum & falsum opponãtur; opposita autem sunt circa idem: necesse est, ut ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est in intellectu [e]. In rebus autem neque veritas neq; falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundum id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundum autem id, quod conuenit ei per accidens, nõ nominatur nisi secundum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per comparationem ad intellectum, a quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectũ, cui comparatur per accidens, non posset dici falsa nisi secundũ quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales: sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicuntur [d] igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundum se inquãtum deficiunt a forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autem in rebus dependentibus a Deo, falsitas inueniri nõ potest per comparationem ad intellectum diuinum, cum quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: nisi forte in voluntarijs agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpę consistit, secũdum ꝙ ipsa peccata, falsitates & mẽdacia dicuntur in scripturis, secundũ illud Psal. 4. Vt quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum, operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini intellectus [e], sicut dicitur Ioann. 3. Qui facit veritatem venit ad lucẽ. Sed per ordinem ad intellectũ nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ, non simpliciter, sed secundum quid. & hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso: secundum quem modum, quælibet res potest dici esse falsa quantum ad id, quod ei non inest. sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in * 5. Metaphysi. & sicut dicit August. in † libro soliloquiorum, quòd tragœdus est falsus Hector. sicut econtrario potest vnumquodque dici verum secũdum id, quod competit ei. Alio modo per modum causæ. & sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatũ est nobis per ea quæ exterius apparent de rebus iudicare, eo quòd nostra cognitio a sensu ortum habet, qui primo & per se est exteriorum accidentium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habent similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secũdum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argentum. & secundum hoc dicit August. in * libro soliloquiorum, quòd eas res esse falsas nominamus, quę verisimilia apprehendimus. Et philosophus dicit in * quinto metaphy. quod falsa

D. 594

simpliciter nõ est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis, probatur: res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano. ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in difformitate ad intellectum diuinum. ergo in rebus depēdētibus a Deo non est falsitas simpliciter nisi forte in voluntariis. Antecedens supponitur, cõsequentia probatur, quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter inquantum deficiunt a forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi. dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere non negatiue, sed cõtrarie. quod idem est quod esse difforme. defectus enim negatiue constituit opus imperfectum. Sed contrarie constituit falsum. Et ideo vt clarior eēt sensus, vsus sum in cõsequentiis difformitatis nomine, secũda vero cõsequētia probať: qcqd in rebus accidit, exceptis his in quorũ potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procedit. ergo in rebus dependentibus a Deo, &c. Et cõfirmatur exceptio authoritate scripturæ directe, & ex opposito authoritate quoq; scripturæ cõfirmato. s. veritate vitæ dicta de actu virtuoso.

102 o

¶ Aduerte hic tria. Primũ est, ꝙ litera res naturales proponit depēdere ab intellectu diuino, vt artificiales ab humano, & tñ nõ infert. ergo in naturalibus, sed vniuersalissime. ergo in rebus dependentibus a Deo, &c. Fecit aũt hoc, quia idē iudiciũ est de oĩbus & de naturalibus, oĩa enim quatenus ab ipso pēdent, statutũ in eo habēt quid eis cõueniat, cui cõformia op3 esse, exceptis voluntariis. Scdm est ꝙ omnia

Lib. 5. Metaphy. tex. 34. tom. 3. †lib. 2. solilo. c. 10. to. 1.

Lib. 2. solilo. c. 6. in fi. tom. 1. †lib. 5. Metaphy. tex. 34. tom. 3.

tia alia a Deo, possunt cõparari ad intellectum diuinũ dupliciter. Vno modo vt cognita ad cognoscentem: Alio modo vt mensurata ad mẽsuram, seu regulata ad regulã. Si primo modo comparētur, nulla est differentia inter alia & voluntaria quo ad subductionē ab ordine respectu intellectus diuini, quoniã omnia æque nuda & aperta sunt corã eo. Sed si comparentur secũdo modo, sic est differentia posita in litera: quoniam in rebus aliis nihil accidit nisi ex aliquo ordine regulato a diuino intellectu, licet ille ordo non cõgruat huic, vt patet in mõstris. In voluntariis autem accidit deformitas moralis, non ex ordine aliquo a Deo statuto. Nullũ enim rerum ordinē statuit, ex quo culpa fieret, nullaq; regula in Deo est, cui culpa conformis sit. Sed ex potentia peccandi liberi arbitrii, q̃ vt sic, nec per se, nec p accidēs est a Deo, vt alibi patet. Tertium est, quod in litera dicitur, Nisi forte in voluntariis. Nõ quia dubiũ est, sed quia non est necesse in voluntariis inueniri huiusmodi falsitatem. Vel quia adhuc de voluntariis non est determinatum.

Loco proxime dicto.

2. Soliloq. c. 10. tom. 1

¶ Secunda vero conclusio, scilicet Falsitas secundum quid est in rebus, dupliciter declaratur. Res naturales relatæ ad intellectum nostrũ, sunt & significatæ, & causæ, & significantur quãdoque secundum id quod nõ inest, & natæ sunt quędam facere de se falsam opinionem: ergo vtroque modo in eis potest dici falsitas secũdum quid. Antecedens patet quo ad omnes partes inductiue. Cõsequentia autem probať ex ratione falsi: & cõfirmatur vtrũque membrum authoritatibus Augustini & Aristotelis, vt patet in litera. Omnia clara sunt.

108 Ver. 1. ar. 10 & periher. l. 3.

*ca. 33. circa medium tom. 1.

† 4. Metaphys. text. 24. tom. 3.

dicũtur quæcunque apta nata sunt apparere aut qualia non sunt, aut quæ non sunt. Et per hunc modum etiam dicitur homo falsus, inquantum est amatiuus falsarum opinionum vel locutionum, nõ autem ex hoc quòd potest eas confingere: quia sic etiam sapientes & scientes falsi dicerentur. ut dicitur in *quinto metaphys.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd res comparata ad intellectũ, secũdum id quod est dicitur vera: secundum id quod non est, dicitur fasa. Vnde uerus tragędus est falsus Hector, ut dicitur in * secundo soliloquiorum. Sicut igitur in his quæ sunt, inuenitur quoddam nõ esse: ita in his quæ sunt, inuenitur quædam ratio falsitatis.

AD II dicendum, quòd res per se non fallunt, sed per accidens. Dant enim occasionem falsitãtis, eo quòd similitudinem eorum gerunt, quorum non habent existentiam.

AD III. dicendum, quòd per comparationem ad intellectũ diuinum non dicuntur res falsæ; quòd esset eas esse falsas simpliciter: sed per comparationem ad intellectum nostrum, quòd est eas esse falsas secundum quid.

AD IIII. quod in oppositum obiicitur, dicendum, quòd similitudo vel repręsentatio deficiēs, non inducit rationem falsitatis, nisi inquantum præstat occasionem falsæ opinionis. Vnde non ubicunque est similitudo dicitur res falsa: sed ubicunque est talis similitudo, quæ nata est facere opinionem falsam: non cuicunque, sed ut in pluribus.

ARTICVLVS II.

Vtrum in sensu sit falsitas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sensu non sit falsitas. Dicit enim Augu. in * lib. de uera religione. Si omnes corporis sensus ita nuntiant ut afficiuntur, quid ab eis amplius exigere debemus ignoro. Et sic uidetur quòd ex sensibus non fallamur. & sic falsitas in sensu non est.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in †. 4. metaphy. quòd falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ.

¶ 3 Præt. In incomplexis nõ est uerum nec falsum, sed solum in complexis. Sed componere & diuidere nõ pertinet ad sensum. Ergo in sensu non est falsitas.

SED CONTRA est, ꝙ dicit Augu, in * lib. soliloq. Apparet nos in omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.

RESPON. Dicendum, quòd falsitas non est quærenda in sensu, nisi sicuti ibi est ueritas. Veritas autem nõ sic est in sensu, ut sensus cognoscat veritatem, sed inquantum ueram apprehensionem habet de sensibilibus, ut * supra dictũ est. Quod quidem contingit, eo quòd apprehendit res ut sunt. Vnde contingit falsitatē esse in sensu ex hoc, quòd apprehendit, uel iudicat res aliter quàm sint. Sic autem se habet ad cognoscendum res, inquantum similitudo rerum est in sensu. Similitudo autem alicuius rei est in sensu tripliciter. Vno modo primo & per se, sicut in uisu est similitudo colorum, & aliorum propriorũ sensibilium. Et alio modo per se, sed non primo: sicut in uisu est similitudo figuræ, uel magnitudinis, & aliorum communium sensibilium omnium. Tertio modo, nec primo, nec per se, sed per accidens. Sicut in uisu est similitudo hominis, nõ inquantum est homo, sed inquantũ huic colorato accidit esse hominem. Et circa propria sensibilia sensus non habet falsam cognitionem, nisi per accidens [c], & in paucioribus, ex eo scilicet, quòd propter indispositionem organi, non conuenienter recipit formam sensibilem: sicut & alia passiua propter suam indispositionem deficienter recipiunt impressionem agētium. Et inde est, quòd propter corruptionem linguæ, infirmis dulcia amara esse uidentur. De sensibilibus vero communibus & per accidens, potest esse falsum iudicium etiam in sensu recte disposito, quia sensus non directe refertur ad illa, sed per accidens, uel ex consequenti, inquantum refertur ad alia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sensum affici, est ipsum eius sentire. Vnde per hoc quòd sensus ita nuntiant, sicut afficiuntur, sequitur quòd non decipiamur in iudicio, quo iudicamus nos sentire aliquid: sed ex eo quòd sensus aliter afficitur interdum quàm res sit, sequitur quòd nuntiet nobis aliquãdo rem aliter quàm sit. Et ex hoc fallimur per sensum circa rem, nõ circa ipsum sentire.

AD II. dicendum, quòd falsitas dicitur non esse propria sensui: quia non decipitur circa proprium obiectum. Vnde in alia translatione planius dicitur, quòd sensus proprii sensibilis falsus non est. Phãta-

¶ *Super quæstionis decimaeseptimae Articulum secũdũ.*

lib. 2. Soli lo. c. 6. in fine tomo. 1.

Titulus ex principio corporis ē clarus.

¶ In corpore duo. Primo declarat titulum sensum. secundo respõdet quęsito ibi. Sic autem. Q. 16. ar. 2.

¶ Quo ad primum dicit, qđ sensus quæstionis est, vtrũ sensus sit falsus. i. habēs falsam apprehensionem. i. apprehendat rem aliter quàm est: & non vtrum sit falsus. i. cognoscat, vel dicat falsum. probatq; hoc ex veritate sensus: quia eodē modo in eo inuenitur veritas. s. vt consistit in apprehensione rei sicut est. Et sic etiam patet, quid significat falsitas sensus. s. apprehendere rem aliter quàm est.

¶ Quo ad secundũ, conclusio respõsiua quæsito est. Sensus respectu ꝓprii obiecti nõ est falsus nisi per accidens: sed respectu sensibilis cõmunis & per accidens, est falsus. Probatur. sensus sic cognoscit res vt assimilatur eis: ergo quædam per se primo: quædam per se non primo: & quædam per accidens cognoscit. ergo respectu sensibilis proprii nõ nisi per accidens fallitur, respectu vero aliorum falli potest. Antecedens patet. Cõsequentia aũt prima probatur: quia tripliciter similitudo in sensu inuenitur, scilicet per se primo &c. Secunda autem consequētia in litera nõ probatur, nisi ex hoc, ꝙ ad per se primo sensibile, directe sensus refertur: ad alia vero ex consequenti, uel per accidens. In articulo tamen sequēti ratio assignabiť. Quo ad exceptionem tamen. i. nisi per accidēs, manifestatur. & de quali accidēte intelligať: quia de indispositione organi. Et probatur, q a hoc est cõe oĩbus passiuis. s. indispositionē eius impedire receptionē formæ. Et cõfirma-

264

formatur experientia in sensu gustus.

¶ In responsione ad primum, nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. q. 1. arti. 2. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res: secundo vt offert superiori potentiæ. & hoc dupliciter, scilicet vt res quædã, & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tra

lib. 5. Metaphy. text. 34. tomo. 3.

ctus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprii sensibilis &c. Secundo autem modo, scilicet vt res offerens se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus. sicut & cæteræ res, iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augusti. in authoritate inducta. Tertio autẽ modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoq; causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus facit veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum sentarum: & hoc intendit responsio literæ huius, distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primũ nõ fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

109

ver. q. 1. ar. 12. & 1. dist. 19. q. 5. art. 1. 7. & 3. cont. c. 108. §. 4.

*li. 83. quæsti. Q. 32. in princi. to. 4.

† li. 3. de anima, text. §1. tomo. 3.

¶ *Super quæstionis de cimæseptimæ Articuli tertiũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, in quo intellectu est, aut nõ est falsitas. Secundo ibi (hac tamen differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, inuenitur falsitas. Tertio ibi (quia vero falsitas) quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas i intellectu, in quo non est.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio. Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc cõclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se, & in sua probatione ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hęc. Res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi conuenit secundum suam formam: sed deficere potest ab accidentibus, vel consequentibus. ergo virtus cognoscitiua non deficit a cognitione illius, cuius similitudine informatur, sed accidentium eius vel consequentium. ergo intellectus circa quod quid est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur inductiue in homine: consequentia vero probatur, Sicut res se habet ad esse per formam, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinẽ rei cognitæ. ergo, si res non potest deficere &c. Secunda vero consequentia quo ad primam partem probatur, quia intellectus informatur similitudine quidditatis: quo ad secundam vero, quia componendo attribuitur quidditati aliquid vel non consequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis est, Sicut sensus visus sq

fiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinem rei etiã absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsitas. Vnde etiã Philosophus in *quinto metaphy. dicit, q vmbrę & picturę, & somnia dicuntur falsa, in quantum nõ sub- G sunt res, quarũ habẽt similitudinẽ.

Ad III Dicẽdum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verũ & falsum.

Articvlvs III.

Vtrum falsitas sit in intellectu.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit. n. Aug. H in *lib. 83. quæst. Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, nõ intelligit. Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione, secundum quòd per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in †tertio de anima, quòd intellectus semper est rectus. Non ergo in intellectu est falsitas.

Sed contra Est, quod dicitur in tertio de anima, quòd vbi compositio intellectuũ est, ibi verum, & falsum est: sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

Respon. Dicendum, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus acci-

K

F habet ad sensibile proprium, ita intellectus ad quod quid est. Et sicut ille informatur directe similitudine proprii sensibilis, ita hic similitudine quidditatis, & propterea in neutro, vt sic, est falsitas. Sicut quoque ille se habet ad sensibilia communia, & per accidens, ita hic ad iudicandum de consequentibus, vel accidentibus quidditati, qđ sit componendo vel diuidendo. Et propterea in vtroq; potest esse falsitas.

¶ Circa antecedens aduerte, q potest bene & male interpretari. Male quidem, si intelligatur quòd est se rei naturalis non potest deficere. hoc enim nõ est verum, nisi in rebus incorruptibilibus. Bene autem si intelligatur, quòd esse rei naturalis non potest deficere, ipsa re naturali salua, & sic intẽdit litera. vnde non dicit, q nulla res naturalis potest deficere, sed dicit, quòd non potest deficere ab esse quod sibi competit secundum suam formam, tãquam si diceret, quòd nulla res habens aliquam formam, dum habet illam, potest deficere ab esse, quod conuenit secundum illam. Et est propositio per se nota: quia esse, est de ratione formæ, vt patet. 7. Methaphysi.

ar. præcedẽti.

429 295

Q. 16. ar. 2.

¶ Circa probationẽ consequentiæ, illam scilicet proportionalem, Sicut res habet esse per propriã formam, ita virtus cognoscitiua cognoscere per simillitudinẽ rei cognitæ. aduerte, q cognoscere, ẽ ipsum esse speciei cognoscibilis, quando est vere actu in genere cognoscibilis sicut diximus, quòd intelligere est ipsum esse speciei intelligibilis actu in genere intelligibili, & nõ medio modo existẽtis, ita quòd hoc est cõmune omni cognoscitiuæ virtuti, siue sensitiui, siue intellectiui ordinis, scilicet, quòd cognoscere est esse speciei, qua cognoscit fumendo illam speciem, quicquid illa sit, in actu in genere cognoscibili, quicquid sit de esse eius actu in genere entium. Et hoc est valde notandum pro notitia partis sentitiuæ, & intellectus.

arti. præcedenti.

¶ Quo ad secundum, est hæc conclusio. Falsitas est in intellectu componẽte dupliciter, scilicet formaliter & obiectiue. probatur, & manifestatur. Probatur quidem, quia veritas est in eodem intellectu eisdem modis. Manifestatur vero ex differentia ad sensum, vt patet.

¶ Quo ad tertium ponitur conclusio vna cum suo corollario. cõclusio est. Falsitas est in intellectu quod quid est per accidẽs. probatur & manifestatur. Probatur quidem sic, Falsitas per se est in compositione intellectuum tãtum. ergo in intellectu quod quid est habet locum ratione compositionis admistæ. ergo inuenitur in eo per accidens. omnes consequentiæ sunt notæ. Prima enim fundatur sup hoc, quòd ex primo tali, cætera oportet dici talia, inquantum

inquantum participant illud, vt patet primo posteriorum. secunda super hoc, q non est de ratione quod quid est, esse compositũ. quod etiã patet. Manifestatur autẽ conclusio distinguendo duos modos, quibus cõpositio admiscetur intellectui circa quod quid est. Primus consistit in coniunctione diffinitionis cum diffinito.

295 429

secundus in coniunctione partium diffinitionis, vt patet in litera. & differunt in hoc hi modi, quòd error in secundo, cõstituit quod quid est in se falsum: primus autem falsum huic.

¶ Corollarium est, q in cognoscendo quidditates simplices, intellectus non potest esse falsus, sed aut verus, aut nullus.

¶ Circa primũ modũ falsitatis, & hoc corollarium, occurrit dubium, Tũ quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectũ quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ, non dicit, Linea est longitudo, cuius extrema sunt duo pũcta: hęc enim est diffinitio, quam solam constat ad primam operationem intellectus spectare. Illud autẽ totum, Linea est longitudo &c. ab intellectu componẽte dicitur. sicut etiam dicit, Linea est curua, vel recta, cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius, primæ imponitur operationi. Tũ quia iste modus falsitatis ita habet locũ in simplicibus, sicut in compositis: potest enim simplicissimus cõceptus iungi, cui non conuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

D. 752. 422.

Loco citato.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniunctio diffinitionis cum diffinito a coniunctione cum cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est, & nõ coniunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito, dat diffinitioni quòd sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas, nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non cõtingit, nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum mõtis aurei, vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est, coniunctio cũ passionibus, & aliis: quoniam absque illis, quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quod quid est, essentialiter exigit i essendo id cuius est, quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat: ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis, quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti (nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quam est ex se, cum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso) propterea si aliqua

A quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatem, sicut visus ad colorem, ita q per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantũ perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur, Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur: Tum quia in qđ quid est, clauditur cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis, adeo quòd, si quis perfecte penetraret quidditates rerum, perfecte intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt infertur in tractatu de Angelis patebit: Tũ quia quòd quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus, inquantũ terminos cognoscimus, vt dicit primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

B

C

¶ *Super quæstionis de cimæseptimæ Articulum quartũ.*

IN titulo, ly cõtraria, sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæ lito affirmatiue. Verum & falsum sunt cõtraria. Probatur sic, Falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei. ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum. ergo nec contradictorie, nec priuatiue, sed cõtrarie opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, tex. 27. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei, confirmatur. Secunda autem est ex se euidens, quia acceptio difformis est aliquid. Vltima autẽ probatur ex differentia inter oppositã contradictorie, priuatiue, & contrarie, quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto, in secunda negatio in subiecto, in tertia positio in subiecto.

D

¶ Aduerte hic, quòd litera supponit, verum & falsum opponi, tanquam per se notum: & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorũ creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur, & tamen vtrumque diffinitur. Verum enim, inquit Aristoteles, est ens esse, & non ens non esse. falsum autem ens non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti cõformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique disformem, & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerunt.

Sed contra est, qđ dicit Philosophus in secũdo periher*. Ponit .n. falsam opinionẽ verę cõtrariam.

IIO

12. quæst. 64. art. 3. & 1. dist. 9. q. 5. ar. 1. 8. & veri. q. 1. ar. 10. 5.

*li. 2. Soliloq. c. 5. in fi. tomo. 1.

† li. 2. Soliloq. ca. 10. tom. 1.

† lib. 12. de Ciu. Dei. c. 2. circa finẽ tomo. 5.

*Est Hiero. in illum locum to. 5.

† 2. Perihet c. vlti. to. 1.

¶ Circa

Circa primum consequens. ſ. falsum ponit acceptionem inadæquatam rei. aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd falsum significet formaliter acceptionem difformẽ, vt nigrum, colorem congregatiuum. Alio modo, quòd ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionẽ fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem, & ponit qualitatẽ. Primo modo nõ potest intelligi: quoniã sequeretur quòd vnũ cõtrariorum formaliter sumptum transiret in reliquũ: qd̃ non est intelligibile. nõ enim potest percipi qd̃ albedo fiat nigredo: sed qd̃ res quæ est alba mutetur in nigram. patet autẽ sequela ex prædicamentis, vbi dicitur, quòd eadem numero oratio susceptit verũ & falsum. si enim vnamet enũciatio é modo vera, & modo est falsa, & tam uerum quã falsum formaliter signi ficat enuntiationẽ, oportet quòd unum contrariorum formaliter recipiat alterũ. Vnde ex hoc ipso, quòd unamet numero oratio est modo vera, modo falsa: patet quòd verũ & falsum, aliquid in oratione significant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum, cum subsumendum esset in litera: Quòd falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto, nihil aliud subiunctum est, nisi quod falsum ponit acceptionem inadequatã, vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quòd sicut simile & dissimile contrarie opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamẽti, sicut cum album simile alteri albo mutatur in nigrum, qđ est dissimile al bo: & ratione termini, si scilicet terminus mutaretur in nigrum, ita verum contrarie quidem opponitur falso, & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadẽ oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, cum fundamenta ipsa sunt contraria. fundamentum autem veritatis & falsitatis vt ex dictis patet, est enuntiatio, seu acceptio intellectus. Enuntiationum autem, vt in secundo periher. probatur, contrarietas inuenitur primo inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem &c. quarum alteram oportet esse veram, & alteram falsam. igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est vere contrarietas, eo quòd sine sui mutatione de vno in aliud oratio transit: aut si pro vera contrarietate, qualis inter relatiua esse potest, accipiatur non habet contrarietatis rationem ex mutatione termini (quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut ecõuerso:) mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta, quia scilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiuam, aut econuerso, est vere inter contraria. et quòd plus est, ex contrarietate fundamẽtorum inascitur contrietas veri & falsi secundũ terminum (nã ideo hæc oratio, Sort. sedet, eo surgente dicitur susciperе aliud contrarium, scilicet falsum, quia est contraria illi, quæ est vera, scilicet Sortes nõ sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero i falsum verę cõtrarietatis rationẽ nõ haberet.) propterea in litera non fit mentio, nisi de contrarierate ex parte fundamenti innata. & merito: quia relationis naturam secundum fundamẽti naturam maxime videmus, eo quòd aut est idẽ cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

¶ In responsione ad ẽm, videto qđ large vtitur contrarietatis vocabulo ibidem, prout. ſ. etiam priuatiuam cõtinet oppositionem, vt patet de bono & malo transcẽdẽter sumptis, & ex verbis subiũctis, scilicet. Sicut omnis priuatio fundatur in subiecto: ita omne malum &c. Fecit autẽ hoc author nõ inscia. sed quia, quo ad vim argumenti, idẽ est iudicium de contrariis & priuatiue oppositis, insinuare voluit, quòd ratio ponsio propria etiam debet esse eadem, siue contrarie, siue priuatiue opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

¶ Super quæstionis decimaeoctauae Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito, Illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent. Hæc conclusio primo probatur, deinde explanatur. Probatio est, Differentia viuentium a nõ viuentibus, ex manifeste viuentibus sumenda est. ergo ex vita animalium. ergo ex eo in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet. ergo ex mouere seipsum. ergo illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum speciem aliquam motus mouent. Prima consequentia probatur authoritate libri de vegetabilibus. tertia autem probatur, quia tandiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur vero quo ad terminos, dicendo quod ly motus communiter sumitur, & ab oppositio, quia quæ non se agũt nõ nisi similitudinarie viuere dicuntur.

¶ In responsione ad secundum. Aduerte quod non intendit litera limitare conclusionem iam probatam. quasi addenda fuisset hæc particula. cin sua natura li dispositione, sed intendit, cp ex illa differentia, scilicet cp grauia & leuia non mouent se in sua naturali dispositione, viuentia autem sic, habetur cp illis non conuenit absolute mouere se, sed viuentibus tantum, propterea quia hinc manifestatur, cp motus illorũ per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalẽ, & consequenter spectat ad complementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo a quo generatur cõpletur suum genera ri, ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifeste patet nihil horũ inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouẽt. Et hæc sunt valde notãda in materia de motu grauium & leuiũ, quoniam subtilissima & clarissima ratio eorũ motus hic habetur.

¶ Super quæstionis decimaeoctauae Articulum secũdum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito, vita proprie est esse substantiale, minus proprie vero est operatio. Hæc conclusio quo ad vtrãq; partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit a sensu. ergo ex his, quæ apparẽt exterius de re cognoscimus essentiã. ergo plerunq; ex proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad significandas essentias rerũ. ergo huiusmodi noia quandoq; accipiunt proprie pro ipsis essentiis enim Philosophus in octauo physicorum *, quòd motus est ut uita quædam natura existẽtibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant uitam.

¶ 2 Præt. Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & prior secundum naturam quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in 8. Physico.

*Cum igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶ 3 Præt. Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita. dicuntur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

SED CONTRA est, quod dicit Dionysi. 6. capit. de diuinis nomi. *quòd plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habẽt viuere. Ex quo potest accipi, quòd vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

RESPON. Dicendum, quòd ex his, quæ manifeste viuunt, accipere possumus, quorum sit uiuere, & quorum non sit uiuere. Viuere autem manifeste animalibus cõuenit. Dicitur enim in libro de vegetabili bus *, quòd vita in animalibus manifesta est. Vnde secundũ illud oportet distinguere viuentia a non uiuẽtibus, secundum quod animalia dicuntur uiuere. hoc autẽ est in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet.

Primo autem dicimus animal viuere, quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere, quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Ex quo patet, quòd illa ꝓprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia, siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri, vt dicitur in tertio de anima *: ut sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam: ea vero, in quorum natura non est vt se agant ad aliquẽ motum vel operationem, viuentia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum illud Philosophi, potest intelligi vel de motu primo ſ. corporum cælestium, uel de motu communiter. Et utroq; modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cœli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur uita. Similiter etiã quicunq; motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales, ut quædã similitudo uitalis operationis. Vnde si totum uniuersum corporale esset unũ animal, ita quòd iste motus esset a mouente intrinseco, ut quidam posuerunt, sequeretur quod motus esset uita omnium naturalium corporum.

AD II. Dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus, non competit moueri nisi secundũ quòd sunt extra dispositionem suæ naturæ, utpote cum sunt extra locum propriũ. Cum enim sunt in loco proprio & naturali, quiescunt. sed plãtæ & aliæ res uiuentes, mouẽtur motu uitali, secundum hoc, quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedẽdo ad eã uel in recedendo ab ea. imo secundum ꝓ recedunt a tali motu, recedunt a naturali dispositione. Et præterea, corpora grauia & leuia mouẽtur a motore extrinseco uel generãte qui dat formã. uel remouente prohibens, ut dicitur in. 8. physico. * & ita non mouent seipsa, sicut corpora uiuentia.

AD III. Dicendum, quòd aquę uiuæ dicũtur quę habent continuum fluxum. Aquæ enim stantes, quæ non continuantur ad principium continue fluens, dicuntur mortuæ, ut aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim uidẽtur se mouere, habẽt similitudinem uitæ. sed tamẽ nõ est in eis uera ratio uitæ, quia hunc motum non habẽt a seipsis, sed a causa generãte eas, sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS. II.

Vtrum uita sit quædam operatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd uita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed uiuere diuiditur per operationes quasdam, ut patet per Philosophum in. 2. lib. de anima *: qui distinguit uiuere per quatuor, scilicet alimento uti, sentire, moueri secundum locũ, & intelligere. ergo uita est operatio quædam.

¶ 2 Præt. Vita actiua dicitur alia esse a contẽplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur nisi secũdum operationes quasdã. ergo uita est quædã operatio.

¶ 3 Præt. Cognoscere Deum est operatio quædã. hæc autem est vita. ut patet per illud Ioan. 17. Hæc est autẽ uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum. Ergo uita est operatio.

SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de anima *, Viuere, uiuentibus est esse.

RESPON. Dicendum, ꝓ (sicut ex dictis patet *) intellectus noster, qui proprie est cognoscitiuus d quidditatis rei ut proprii obiecti, accipit a sensu e: cuius propria obiecta sunt accidẽtia exteriora. Et inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoscendã essentiam rei. Et quia sic nominamus aliqd sicut cognoscimus illud (ut ex supradictis patet *) inde est, ꝓ plerũq; a proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina, quãdoq; accipiũtur proprie pro ipsis essentiis

Universidad de Deusto Biblioteca

Lib. 8. Physi. tex. 1. to. 2.

Lib. 8. Physi. text. 55. & 57. simul tom. 2.

Cap. 6. non pecul a principio.

Aristo. in li. de plãtis. ca. 1. in princ. to. 4.

Lib. 3. de anima tex. 28. Et li. 2. tex. 118. to. 2.

1. 2. q. 3. ar. 2. 3. & q. 56. art. 1. 2. & 2. q. 19. ar. 7. cor. & 1. Met. cõ. 5. in princ. *Tex. 13. & 34. tom. 2.

Li. 2. de anima tex. 37. tom. 2.

Quæst. præced. art. 3. D. 752. 66 107

Quæst. 13. art. 1.

Lib. 4. Metaphysic. tex. 4. Et li. 5. tex. 27. tomo. 3.

Lib. 4. Metaphy. tex. 27. tom. 3.

Lib. 2. Periherm. c. vl. tom. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

69.b prie pro ipsis essentiis, & minus pprie pro proprietatibus, a quibus imponuntur. ergo vitæ nomé sumitur proprie pro substantia cuius naturæ conuenit mouere se, & minus pprie pro operatione vitali. ergo viuere proprie nihil aliud est, quàm esse in tali natura. ergo vita significat hoc ipsum. ergo viuum non est prædicatum accidétale, sed substantiale. ergo de primo ad vltimum, vita proprie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima consequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas, ex duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu, probatur. Primum est, quia intellect' ē cognoscitiuus qdditatis rei. Secūdm

b. 275 vero est, quia accidétia exteriora sunt propria sensus. Secūda consequétia probatur, quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine

Lib.9.Ethi. c.9.tom.5. corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomé sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se, &c. Quīta per se nota relinquitur. Sexta probatur, quia vita nō differt a viuere nisi

Lib.9.Ethi. c.9.tom.5. penes modū significandi, scilicet in abstracto, & declarat exéplo cursus. Septima est per se nota. Et cōfirmatur nihilominus secunda pars cōclusionis authoritate. 9. Ethicorum.

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertiū.

IN titulo, conueniat, intelligitur formaliter, nam virtualiter deo vitę perfectionem conuenire in quæst. 4. probatum est.

¶In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est. vbi antequam probetur. nota quòd author aliud quærit, & aliud respōdet. Quę-

essentiis rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita[c]: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, a quibus imponuntur. & hoc minus proprie. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositū est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicédū est & de vita. nam uitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum, non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, uel agere se quocunque modo ad operationem. Et secundum hoc, uiuere nihil aliud est, quàm esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto. sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere ī abstracto[c]. Vnde uiuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. quandoque tamen vita sumitur minus proprie pro operationibus uitæ, a quibus nomen uitæ assumitur, sicut dicit Philosophus nono Ethicorum *, quòd uiuere principaliter est sentire, uel intelligere.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Philosophus ibi accipit uiuere pro operatione uitæ. Vel dicendum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi, quādoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operātium. Dicitur enim nono Ethico *. quòd uiuere est sentire uel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, uel intelligē dum. & hoc modo distinguit Philosophus uiuere p illa quatuor. Nā in istis īferioribus quatuor sunt genera uiuentium. quorum quædam habent naturam solum ad utendū alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmétum & generatio. quædam ulterius ad sentiendum, ut patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. quædam uero cum his ulterius ad mouendum se secūdum locum, sicut animalia perfecta ut quadrupedia, & uolatilia, & huiusmodi: quædam uero ulterius ad intelligendum, sicut homines.

AD II. Dicendum, quòd opera uitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, ut seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum

F inesse hominibus non solum principia naturalia (ut sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, ut sunt habitus inclinantes ad quædam operationū genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur, quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat uitam suam ad ipsam, dicitur uita hominis. Vnde quidam dicuntur agere uitam luxuriosam, quidam uitam honestam. & per hunc modū uita contemplatiua ab actiua distinguitur. & per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur uita æterna.

G Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deo conueniat uita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secūdum quòd mouent seipsa, ut dictum est*. Sed Deo non competit moueri. Ergo neque uiuere. 113 1.con.c.97. 98.99.& li. 4.c.13.fi.& Io.14.l.2. co.2.&.2. me.le.6.co. 5.fi. * Art.pced. †li.2.de anima, tex.36. tom.2.

§ 2 Præt. In omnibus quæ uiuunt, est accipere aliquod uiuendi principiū. Vnde dicitur in. 2. de anima †, quod anima, est uiuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non cō petit uiuere.

H § 3 Præt. Principium uitæ in rebus uiuentibus quæ apud nos sunt, est anima uegetabilis, quę nō est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit uiuere.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 83. Cor meum & caro mea exul. in Deum uiuum.

RESPON. Dicendū, quòd uita maxime proprie in Deo est.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cū uiuere dicantur aliqua secundum quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota[e], quanto perfectius competit hoc alicui; tāto perfectius in eo inuenitur ui- 111

I ta: in mouentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primo finis mouet agentem. agés uero principale est quod per suam formam agit. & hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex uirtute suę formæ, sed ex uirtute principalis agétis. Cui instrumento competit sola executio actionis: inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam uel finé, que inest eis a natura, sed solum quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter qué agunt, determinantur eis a natura. & huiusmodi sunt plantæ, quæ secundū formam inditam eis a natura, mouēt seipsas secundum augmentum & decrementū[e]. Quædam 385 369

K uero ulterius mouent seipsa, non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quę est principium motus, quam per se acquirūt. & huiusmodi sunt animalia, quorum motus principiū est forma non a natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quanto perfectiorem sensum habent, tāto perfectius mouent seipsa. nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus. mouentur solū infra seipsa motu dilatationis & constrictionis, ut ostrea parum excedentia motū plantæ. Quæ uero habent uirtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotum motu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia, formam quæ est principium motus per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituūt sibi

sibi finem suæ operationis, vel sui motus: sed est eis inditus a natura, cuius instinctu ad aliquid agendū mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouét seipsa[e], etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationem &

B intellectum, cuius est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem[e], & vnum ordinare in alterū. Vnde perfectior modus viuendi est eorum quæ habent intellectū: hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quòd in vno & eodé homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ p suum imperium mouent organa, quæ exequūtur motū. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad

C quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei quæ inducit formam nauis: & hęc pręcipit illi, quæ habet executionem tantum in disponendo materiam. Sed quàmuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta a natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere: & ultimus finis, quem non potest non velle[e]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quan-

D tum ad aliqua, ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, qđ naturaliter habet, non determinatur ab alio, hoc est qđ obtinet summum gradum vitæ. tale autem est Deus: unde in deo maxime est vita. Vnde Philosophus ī 12. meta*. ostenso quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus, & semper in actu.

E AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy*. duplex est actio. Vna quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare. Alia quæ manet in agente, vt intelligere, sentire, & velle[e]: quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secūda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti, scilicet existentis in potentia: huiusmodi auté actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in 3. de anima[f]. Hoc igitur modo, quo ītelligere est motus, id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit, quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

AD II. Dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

AD III. Dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quę indiget & generatione ad conseruationé speciei, & alimento ad cōseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia sint uita in Deo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim Actuū 17. In ipso viuimus, moue- 114 4. cōtra ca. 13. fin. Et veri. q. 4. art. 8.

Lib. 9. meta. text. 16. tom. 3. 425 276 283

A rit enim simplicé quæstioné an est de vita Dei. Respondet auté de eminentissimo modo viuendi. fecit autem hoc, quoniam Deū viuere, ex supradictis satis constabat, cum declaratum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo viuat, ex propriis ostendendum erat. probatur ergo sic. Viuere dicuntur aliqua inquantum operantur ex seipsis, non quasi ab aliis mota. ergo quāto pfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo inuenit vita. ergo mo-

412 uentia se quo ad finé, formam, & executionem, perfecti' viuunt, quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantum: & hæc, quàm mouentia se tantum

a 500 quo ad executioné. ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum. ergo in Deo maxime est vita.

¶Ad euidentiam secundæ consequétiæ, quia comparatio intelligi non potest, nisi gradus comparatorum ostendatur. litera graduat mouentia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primo ostendit ea, ex quibus graduantur viuentia: se-

82 124 407 cūdo, tres gradus viuentiū ordinat. Tria autem sunt ex quibus mouentia se graduantur. s. finis, forma, & executio. Et pterea aliqua mouent se ad executionem tantū: aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se:

Lib. 12. metaphys. tex. 51. tom. 3. aliqua ad executioné, & formam, & finem, & hæc perfectissime. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo, quòd principium motus eorum non est forma a natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quòd quanto perfectius sentiunt, tanto perfectius mouent seipsa, quod manifestatur in differenti motione animalium perfectorum & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia, quod probatur: quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem, vnumque in alterum ordinare. ergo & præstituere sibi finem. & declaratur signo eminentia huius vitæ, ex eo quòd in vno & eodé hoie pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Confirmaturq; exemplo in artificialibus. Pro tertia autē consequentia, ponit litera in supremo viuendi gradu latitudiné, & sic summū in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem, formam, & finé, alia mouent se quo ad quædam, quædam vero ab alio sortiuntur. Alia mouét se quo ad omnia. i. ita quòd nihil ab alio habent: in primo ordine sunt intellectus creati, In secundo vero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidem, quia præstituta sunt ei prima principia: quo ad voluntatem vero, quia præstitutus est ei vltimus finis, quem non potest non velle. Cætera sunt nota. & confirmatur processus ex processu Aristote. 12. Methaphysi.

¶Circa secundum viuendi gradum dubium occurrit, quomodo verum sit, quòd animalia per seipsa acquirant formam, qua se mouét. Sésus enim, vt in secūdo de Anima dicitur, est potétia passiua a sensibili, & sentire in pati consistit. ergo animalia ad habendam formam sensibilem pure passiue concurrunt, non ergo acquirunt eam per seipsa.

¶ Ad hoc breuiter, vere tamen (quia nō est hic locus pprius huius materiæ) dicitur, quod licet ad habédam formam sensibilem in genere entium, seu medio modo inter potentiā & actum, sensus exterior concurrat pure passiue, ad habendā tamen eam in genere cognoscibiliū, seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiā exterior concurrit, non solum passiue, sed etiam actiue. Et ratio est, quia anima vt in. 2. de anima dicitur, ē causa effectiua illius alterationis, in qua consistit sentire, seu (& ī idé redit) illius alterationis, quæ est sentire. Cōstat autem quòd sentire, nō est pati a sensibili, quoniā etiā diaphanum videret, sed est pati vitaliter a sensibili, hoc auté est sensum esse actu ipsum sensibile vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eā in se. Et propterea optime in litera dicitur, quòd mouet se quoad formam, & acquirit eā per seipsum &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis, & Sancti Thomæ dicta sane intelligere.

¶Super quæstionis decimæoctauæ, Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia in Deo sunt vita diuina. probatur. In deo idé est intellectus, intellectum, & intelligere. ergo quicquid est in Deo vt intellectum, est Dei vita. ergo omnia in Deo sunt vita diuina. Prima consequentia probatur, quia viuere Dei, est eius intelligere. secunda vero, quia oīa q̄ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta.

¶ Aduerte

Universidad de De… Biblio…

Lib. de ver. religio. c. 29 circa mediũ tom. 1.

¶ Aduerte hic. Primo, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoq; fiunt, vt in responsione ad quartũ patebit, ideo litera qua si limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundũ aliquod tempus facta sunt, fiunt, aut fient. Aduerte secundo, ꝙ vt ex responsione ad quartum patet, hæc propositio hic posita, Quicquid est in Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

¶ In responsione ad tertium, si eleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine materiæ intelligi omne quod se tenet ex parte materiæ, id est potentiam. Idea enĩ diuina in hoc excedit Platonicam, ꝙ ista est immaterialis tantum, illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel, de cuius ratione non est materia sed potentia, verius in seipso est Gabriel, quàm in Deo: sed litera meminit materiæ tantũ, quia de non viuentibus argumentum loquitur, quæ constat materialia esse, & manifestum impedimentũ habere, ne sint verius ipsa in Deo.

Ita legit & distinguit Aug. tract. 1. super Io.

Ar. præced.

83
103

¶ In responsione ad quartum, recolito ꝙ in articulo secundo dictum est, ꝙ viuere proprie significat ipsum esse uiuentis, quod est principium operationis uitalis: minus proprie vero operationem vitalé. Ex hoc autem sequitur, ꝙ aliquid potest dici viuere, uel uita, dupliciter. Vno modo, quia est ipsa operatio uitalis: & sic omnia: quorũ in Deo est ratio seu similitudo, uiuunt in ipso, quia sunt eius intelligere. Secũdo, quia est principium uitalis operationis: & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, uiuunt in deo, quoniã sola hæc in Deo mouent seipsa ad esse extra Deũ. sunt enĩ in Deo velut creatrices essentię. Reliqua autem factibilia nõ uiuunt hoc modo, quoniam nunquam mouent se ad hoc, ꝙ sint in seipsis. Et intendit litera in calce hui' respõsionis: quod clarius expressum fuerat in quæst. de ue. quæstio. 4. artic. ultimo.

mur, & sumus: sed non omnia in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita. F

¶ 2 Præt. Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in seipsis, videtur ꝙ non omnia in Deo sint vita.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit in li. de vera * reli. Substantia viuens est melior qualibet substantia non viuẽte. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt, in Deo sunt vita, videtur ꝙ verius sint res in Deo, quàm in seipsis. G Quod tamen videtur esse falsum, cũ in seipsis sint in actu, in Deo vero in potentia.

¶ 4 Præt. Sicut sciantur a Deo bona, & ea quæ fiunt secũdũ aliquod tempus: ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo, inquãtum sunt scita ab ipso, videtur ꝙ etiam mala, quæ nunquam fiũt, sunt vita in Deo, inquantũ sunt scita ab eo. Quod videt' inconueniẽs. H

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat: sed oĩa præter Deũ facta sunt. ergo oĩa in Deo sunt vita.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * viuere Dei est eius intelligere, in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius[c]. Vnde quicquid est in Deo vt intellectũ, est ipsum viuere, vel vita eius, unde cum omnia quæ facta sunt a Deo, sint in ipso vt intellecta, I sequitur ꝙ omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ creaturæ ĩ Deo esse dicunt' dupliciter. Vno modo, inquantum continentur & conseruantur virtute diuina: sicut dicimus ea esse in nobis, quę sunt in nostra potestate. Et sic creaturę dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in proprijs naturis. Et hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicẽtis: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. K quia etiam nostrum viuere, & nostrum esse, & nostrum moueri, causantur a Deo. Alio modo dicuntur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, q̃ nõ sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res, prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, nõ autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

AD II. dicendum, ꝙ exemplata oportet cõformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secũdum modum essendi. Nã alteri' modi esse habet forma quãdoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mẽte artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita, quia in mẽte diuina habent esse diuinum.

AD III. dicẽdũ, ꝙ si de ratione rerũ naturaliũ non esset materia, sed tãtũ forma, oĩbus modis veriori modo essent res naturales ĩ mẽte diuina ꝑ suas ideas, q̃ in seipsis. Propter quod & Plato posuit, ꝙ homo separatus erat verus homo: homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerũ naturalium est materia[c], dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina, quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatũ, in seipsis autem esse creatum. 363 Sed esse hoc, vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina, quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis, quã in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

AD IIII. dicendum, ꝙ licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur[c], non tamen sunt in Deo sicut creata a Deo, vel cõseruata ab ipso, neque sicut habẽtia rationem in Deo. 2 98
Cognoscuntur enim a Deo[d] per rationes bonorũ: unde non potest dici, ꝙ mala sint vita in Deo. Ea vero, q̃ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quòd viuere nominat intelligere tantum, inquantũ intelliguntur a Deo[e], non autem secundum ꝙ viuere importat principium operationis. D.713. 93

QVAESTIO XIX.

De uoluntate Dei, in duodecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam scientiam pertinent, considerãdum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinã, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his, quæ ad voluntatem absolute pertinent. Tertia de his, quæ ad intellectum in ordine ad voluntatem pertinent.

Lib. 12. metaphys. tex. 51. tom. 3.

Circa ipsam autem uoluntatem quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit voluntas.
¶ Secũdo, Vtrum Deus velit alia se.
¶ Tertio, Vtrũ quicquid De' vult, ex necessitate velit.
¶ Quarto, Vtrũ voluntas Dei sit causa rerum.
¶ Quinto, Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.
¶ Sexto, Vtrum voluntas diuina semper impleatur.
¶ Septimo, Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.
¶ Octauo, Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

¶ Nono,

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.

IN titulo, voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volẽdi. Secũdo pro principio seu potentia elicitiua actus volẽdi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat, quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

¶ In corpe tria. Primo proponitur conclusio responsiua q̃sito cum suo medio. Secundo probatur medium, manifestatur vis eius, deduciturq; conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secũdã partẽ in calce.

¶ Quo ad primũ cõclusio est. In Deo est voluntas sic, quòd suum velle est suum esse, medium autem est, Voluntas sequitur intellectum. in Deo autem est intellectus. ergo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ licet secũda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce, implicite tamẽ proposita intelligitur ĩ ly, sicut, cum proponitur uoluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, ꝙ quia medium est proprium subiectum voluntatis. (Intellectiuum enim est per se primo volitiuum) Idẽ erit ꝓbare ꝙ intellectũ sequit' voluntas, & ꝓbare a priori voluntatẽ esse, & q̃d est volũtas, & ꝑ q̃d ẽ volũtas, q̃uis volũtatẽ esse in cõi ꝓbatione nõ egeat, q̃a experimur eã esse ĩ nobis. Et ꝓpterea valde notãda sunt quæ sequuntur, vtpote arduum arcanum indicatura.

¶ Quo ad 2m proceditur sic. Intellectus intelligens est actu per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, cum non habet, quærit: cum habet, quiescit in illo. ergo in quolibet habente intellectum est voluntas. ergo in deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. Primum est, habitudo talis ad formam, seu perfectioné naturalem vt in habita quiescat, in nõ habitam vero inclinetur. Secundum est, ꝙ talis habitudo in carentibus cognitione, vocatur appetitus naturalis. Secunda vero probatur ex eadem radice dupliciter. Primo, quia vtrunque illorum spectat ad volũtatem. Secundo ex proportionali, quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur, quia in deo est intellectus.

¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo a forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset. ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilẽ, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur, quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilẽ. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio, quia forma intelligibilis est intus, bonum vero apprehensum est extra, vt patet in. 6. Metaphysicorum.

¶ Circa secundam quoque consequentiam, dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi ꝙ in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, vel etiam rei apprehensæ: sed non ha- A betur ex hoc, ꝙ ille appetitus sit actus elicitus, quod tamen probandũ erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum &c. Differunt namque primo, quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secũdo de anima: naturalis vero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalé rei absolute. Animalis vero sequitur naturam inquantũ apprehẽsiua est. 298 Tertio, quia naturalis est actu ex sola natura. Animalis uero nõ põt exire in actũ nisi ex apprehensione. Quarto, quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio hui' ad hoc. Appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. 83 Quinto, q̃a appetitus naturalis est ad vnum: animalis uero ad multa iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sexto, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potentiæ appetenti. Q. 6. art. 3. Animalis uero est rei, quia conueniens toti seu supposito. Septimo, quia naturalis in actu inest rei ab alio: aimalis uero ex se, quia bonum mouet inquantum apprehensum a seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus. s. quod quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur quia apprehensum, elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic a uoluntate appetitur, ut apprehensa, ut patet, cũ considerando quàm excelsum ac optimum sit videre Deum aut intelligere naturas corporum cœlestium &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus, hos enim actus, uoluntatis non naturæ opera esse experimur in nobisipsis, Habetur autem ex hac ueritate manifeste, quòd appetere actu E elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiã primam. Et si contemplatus fueris, quòd cognoscere est cognoscẽtem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est sc̃dm aliquã formã, quòd hoc esse quod significat cognoscere, est 2m formam cognoscibilé actu in genere cognoscibili, uidebis duo. Primo, ꝙ formam intelligibilem constituere intellectũ in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ a forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit uitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expresio, quòd de forma intelligibili loquebatur, nõ in genere entiũ, sed in genere intelligibili, non qualitercunq;, sed inquantũ constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus, merito (quia duo tantũ sunt genera essendi, primũ 2m ꝙ res est aliquid 2m naturale esse

secundum

¶ Nono, Vtrum in Deo sit voluntas malorum.
¶ Decimo, Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.
¶ Vndecimo, Vtrum sit distinguẽda in Deo voluntas signi.
¶ Duodecimo, Vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Deo sit uoluntas.

115
3. q. 18. art. 1. cor. Et. 1. dis. 45. arti. 1. Et. 1. contra. c. 72. & 73. §. 2. & li. 4. ca. 19. Et veri. q. 23. art. 1. Et opusl. 3. ca. 32. & 35

AD PRIMVM sic proceditur. Videt' ꝙ in Deo nõ sit voluntas. Obiectũ enim voluntatis est finis & bonum. sed Dei nõ est assignare aliquem finem. Ergo voluntas non est in Deo.

¶ 2 Præt. Volũtas est appetitus quidã: appetitus aũt, cũ sit rei nõ habitæ, impfectioné designat, q̃ Deo nõ cõpetit. Ergo volũtas nõ est ĩ Deo.

¶ 3 Præt. Secundum Philosophum in. 3. de anima †, voluntas est mouens motum. Sed Deus est primũ mouens immobile, vt probatur. 8. Phys. * Ergo in Deo nõ est volũtas.

†li. 3. de anima. tex. 54.
*li. 8. Phy. tex. 49. to. 2

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Roma. 12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei.

RESPON. dicendũ, in Deo voluntaté esse, sicut & in eo est intellectus. Volũtas enim intellectũ cõsequit'. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam, ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quælibet autem res ad suam formam naturalem hãc habet habitudiné, vt q̃n non habet ipsam, tẽdat in eã & q̃n habet ipsam, quiescat in ea. & idẽ est de qualibet perfectione B naturali quod est bonũ naturæ. Et hæc habitudo ad bonũ ĩ rebus carentibus cognitione, vocat' appetitus naturalis[c] Vnde & natura intellectualis ad bonũ apprehensum ꝑ formã intelligibilé similé habitudiné habet, vt. s. cum habet ipsum quiescat in illo; cũ vero non habet, q̃rat ipsum. & vtrũq; ꝑtinet ad volũtaté. Vnde in quolibet habẽte ĩtellectũ est volũtas, sicut in quolibet habẽte sensum est appetitus aĩalis. Et sic oportet in Deo esse volũtaté, C cũ sit in eo intellectus. Et sicut suũ ĩtelligere est suũ esse[c], ita suũ velle.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet nihil aliud a deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omniũ, quæ ab eo fiunt, & hoc per suã essentiã, cũ per suã essentiã sit bonus, vt supra ostensum est*. Finis enĩ habet rationé boni.

AD II. dicendũ, ꝙ voluntas ĩ nobis pertinet ad appetitiuã partẽ. Quæ licet ab appetendo nominet', non tamen hunc solum habet actum vt appetat, quæ non habet, D

Universidad de Deusto Biblioteca

ſm vero ſcd'm ꝙ res eſt aliquid appreheſibiliter) oportet duplicẽ appetitũ ponere, & ꝓportionaliter, vt.ſ.q̃a primũ genus eſſendi cõſiſtit in eſſe per modũ actus primi, ſm aũt cõſiſtit in eſſe ꝑ actũ ſm, qui eſt apprehendere, ideo appetere appetitu ſequente eſſe naturale nõ eſt actus ſecundus, ſed inclinatio, vt dictũ eſt, appetere vero appetitu ſequente eſſe, quod in cognitione conſiſtit, eſt actus ſecundus elicitus a virtute appetitiua conſequente naturam, inquantum apprehenſiua eſt. (In corp. ar.) Et hoc eſt vere fundamentum in litera aſſumptũ. hæc eſt proportionalis ſimilitudo formæ naturalis & intelligibilis, vnde manifeſte incepit ex hoc quod ſicut forma naturalis conſtituit ens, ita forma intelligibilis conſtituit cognoſcens, id

111 eſt ens tali modo, vt hic & ex præcedentibꝰ patet. Ac per hoc patet ſolutio advtrũque dubiũ. Neq; enĩ probatio ſecundæ cõſequentiæ præſuppo-

116 nit voluntaté, ſed cõcluſo ex prima conſequentia, quod tendere in appre héſum non habitũ & quieſcere iu habitu in natura intellectuali vt ſic ſunt, quod eſt eſſe actus elicitos, optime illatum eſt. ergo volũtas ibi eſt, quia actus hi ad voluntaté ſpectant vt experientia teſtatur, & ratio conuincit.

(1.diſ.45.arti.2.Et 1.cõtra.c.74.75 &.84.& verit.q.23.ar.4.) (*li.3.de anima.tex.54.tom.2.)

¶Quoad tertiũ probatur ſecũda pars cõcluſionis ſic. Intelligere Dei eſt ſuum eſſe. ergo velle Dei eſt ſuũ eſſe. conſequentia probatur, ex ſimilitudine ꝑportionali ꝑ ly ſicut. Cũ enĩ vtrũq; ſit actu ſecũdꝰ & ĩmanés &c. oportet ſi alterũ idétificat̃ eſſe diuino, ꝙ etiã reliquũ.

ſed etiã vt amet quod habet, & delectetur in illo. & quantũ ad hoc voluntas in Deo ponitur. quæ ſemper habet bonũ quod eſt eius obiectum, cum ſit indifferens ab eo ſecundum eſſentiam, vt dictum eſt*.

Ad III dicendũ, ꝙ voluntas cuius obiectum principale eſt bonum, quod eſt extra voluntatem, oportet quòd ſit mota ab aliquo. Sed obiectum diuinę volũtatis eſt bonitas ſua, quæ eſt eius eſſentia. unde cum voluntas Dei ſit eius eſſentia, non mouetur ab alio a ſe, ſed a ſe tantum eo modo loquendi, quo intelligere & velle dicitur motus [c]. Et ſm hoc Plato dixit, ꝙ primum mouens mouet ſeipſum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus uelit alia a ſe.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ Deus nõ velit alia a ſe. Velle enim diuinum eſt eius eſſe: ſed Deus non eſt aliud a ſe. ergo non vult aliud a ſe.

¶ 2 Præt. Volitũ mouet volenté, ſicut appetibile appetitum, vt dicitur in. 3. de anima *. Si igitur Deus velit aliquid aliud a ſe, mouebitur eiꝰ volũtas ab aliquo alio, quod eſt impoſſibile.

¶ 3 Præt. Cuicunque voluntati ſufficit aliquod volitũ, nihil quærit extra illud: ſed Deo ſufficit ſua bonitas, & volũtas eius ex ea ſatiatur. ergo Deus nõ vult aliq̃d aliud a ſe.

¶ *Super Quæſtionis decimæ nonæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus.

¶In corpore articuli duo. Primo reſpondet quæſito, quod ſic eſt, ſecũdo oſtendit quomodo eſt in calce ibi. ſed ſe vt finem.

¶Quoad primũ cõcluſio reſpõſiua eſt, Deus vult ſe & alia. probatur. Res naturales inquantum perfectæ ſunt naturaliter inclinantur ad cõmunicandũ ſuũ bonũ aliis, ergo ad rationé voluntatis pertinet, vt bonũ, quod quis habet, aliis cõmunicet. ergo hoc præcipue pertinet ad voluntaté diuinã. ergo Deus vult ſe & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidé diſtinguédo duplicé inclinationem naturæ. ſ. ad bonum proprium & aliorum, probatur vero ab effectu, quia omne agens perfectũ agit ſibi ſimile. Prima conſequentia probatur ex proportionali ſimilitudine inter naturalé inclinationé & rationalé, quæ eſt volũtas. Secunda aũt probatur, quia a diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tanquã illi ſimilis, vt domus in lignis, eſt ſimilis domui volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

¶ Circa hunc proceſſum dubiũ eſt. Proceſſus iſte videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis eſt in inferiori, ponendũ eſt proportionaliter in ſuperiori. Super hoc enim videtur fundari tã prima quàm ſecũda cõſequentia. Prima quidé qm̃ ex quo inclinatio naturæ in quãtũ perfecta tendit in bonũ alterius, fatédũ é ꝙ inclinatio apprehéſiua, tédat etiã ĩ bonũ alterius. Secũda quoque quia ſi hoc inuenitur in aliqua volũtate, ꝑcipuæ in diuina, vtpote perfectiſſima, & quæ magis facit ſibi ſimile, ꝗ quæcunq;

F alia volũtas, & quodcũq; agens pfectũ, qm̃ ab ea oĩs deriuat̃ perfectio. In hoc aũt proceſſu ſic fundato. latet hæc ꝓpoſitio falſa. ſ. Deũ velle alia, eſt perfectio quædã ſuæ volũtatis. ergo proceſſus malus. Quod enim iſta propoſitio in hoc claudatur proceſſu patet, quia ſi inclinatio in bonũ alterius, perfectio nõ ſupponeretur nõ valeret proceſſus ergo ponenda eſt in volũtate, & ergo in diuina, pręſertim, ꝙ omnia, quæ Deo & creaturis communia ſunt, vt voluntas. & intellectus & c. ad ipſum omni imperfectione ſublata tranſferri intelligimus, quo ad id, quod perfectionis eſt. Quod aũt illa ꝓpoſitio ſit falſa, patet, quia ſi Deus nullũ aliud a ſe vellet, eſſet æque pfectus ſicut modo eſt. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit. 115

¶Ad hoc poteſt dupliciter reſponderi, iuxta duos ſenſus, 28 b quibus põt intelligi Deũ velle alia. Primo velle actualiter alia eſſe. Secũdo velle potentialiter alia .i. eſſe volitiuũ aliorũ, ſiue velit alia, ſiue nõ. Et ſiquidé intelligat̃ cõcluſio iſta ſecundo mõ, nulla eſt ambiguitas, qm̃ eſſe volitiuũ aliorũ ẽ pfectio in Deo, ſicut eẽ factiuũ aliorũ eſt ꝑfectio naturæ. Nec potuit Deus nõ eſſe volitiuꝰ aliorũ, quãuis potuit non velle alia. Si vero intelligat̃ cõcluſio etiã primo modo, difficile ẽ ſoluere. dicédum tñ mihi vr̃, quod de voluntate in cõi loquẽdo, conſequentia eſt optima, qm̃ ad perfectioné actus voluntatis ſpectat amor amicitiæ, & liberalitas &c. quibus aliorũ bona volumus, deeſſet enim huiuſmodi perfectio actibus voluntatis, in cuius ſignum charitas volũtati infundit̃, gratia eni nõ mutat naturam ſubiecti, ſed perficit illud per modũ ipſius. De voluntate aũt diuina loquẽdo conſequentia bona eſt, ſed proportionalitas valde ponderãda. Si inclinatio ĩ bonũ aliorũ eſt perfectio naturæ ꝑ modũ naturæ, cõſequés eſt ꝙ ĩclinari ĩ bonũ aliorũ erit perfectio volũtatis ꝑ modũ voluntatis. i. volũtaria. Et ſi inclinari in bonũ aliorũ ꝑ modũ voluntatis, eſt perfectio volũtatis, ergo inclinari in bonũ aliorũ ꝑ modũ volũtatis diuinæ, erit pfectio volũtatis diuinæ. Sed cũ di- K cis ꝑ modũ volũtatis diuinæ, duas limitatiões addis pfectioni, altera eſt, ꝙ eſt volũtaria, altera eſt ꝙ oĩno libera, ac indepédés, vt pote primæ volũtatis naturæ cõformis. Cõcedere aũt ꝙ Deũ velle alia, eſt pfectio volũtaria & oĩno libera, nullũ inconueniés eſt. Neq; enim ex hoc ſequit̃, ꝙ Deo potuit deeſſe aliqua pfectio. ſ. velle alia, ſed ꝙ potuit deeſſe aliqua pfectio volũtaria ac oĩno libera. Hęc enim eſt cõditio diminués rõne pfectionis, reſpectu eiꝰ in quo eſt, quoniã ſignificat ſuũ oppoſitũ nõ eſſe imperfectioné.

¶Circa eãdé deductioné, imo verba literæ dubiũ occurrit. Qm̃ ex hoc proceſſu ſequi videtur, ꝙ Deus non ſolum velit alia, ſed ꝙ velit omnia quæ velle poteſt. Et hoc in litera exprimitur dũ dicitur, ꝙ ad diuinã ſpectat voluntatem vt bonum aliis cõmunicet ſecundum quòd poſſibile eſt. hoc autem eſt falſum, quoniam multa poſſet Deus velle, quæ non vult, vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum deum velle alia, vt in ſequenti articulo patebit, ſit omnino liberum, nec vllam habeat cauſam, nõ poteſt niſi poſt factum, aut ex reuelatione cognoſci, quòd

¶ 4 Præt. Actus voluntatis multiplicatur ſm volita. Si igitur Deus velit ſe & alia a ſe, ſequitur, ꝙ actꝰ voluntatis eius ſit multiplex, & ꝑ cõſequens eius eſſe, quod eſt eius velle. Hoc autem eſt impoſſibile. non ergo vult alia a ſe.

G SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit. 1. Theſ. 4. Hæc eſt volũtas Dei, ſanctificatio veſtra.

RESPON. Dicendum, ꝙ Deus non ſolum ſe vult, ſed etiam alia a ſe. quod apparet a ſimili prius introducto [c]. Res enim naturalis nõ ſolum habet naturalem inclinationé reſpectu proprij boni, vt acquirat ipſum cum non habet, vel vt quieſcat in illo cum habet, ſed etiã vt propriũ bonũ in alia diffundat [c] ſm ꝙ poſſibile eſt. Vnde videmꝰ, ꝙ oẽ agẽs inquãtũ eſt actu & pfectũ H facit ſibi ſimile. Vnde & hoc pertinet ad rationem voluntatis, vt bonum quod quis habet aliis cõmunicet ſm ꝙ poſſibile eſt. Et hoc pręcipue pertinet ad voluntatem diuinam, a qua per quandam ſimilitudinem deriuatur omnis perfectio. Vnde ſi res naturales inquantum perfectæ ſunt, ſuum bonum alijs communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum ſuum alijs per ſimilitudinem cõmunicet, ſm ꝙ poſſibile eſt. Sic I igitur vult & ſe eſſe, & alia. Sed ſe vt finem, alia vero vt ad finem, inquantum condecet diuinã bonitatem, etiam alia ipſam participare.

quòd Deus vult alia, & conſequenter ꝙ vult hæc vel illa. Nec ad hoc oſtendendum factus eſt literæ huius proceſſus: ſed ad oſtendendum quòd velle alia ad perfectionem, voluntariam tamen, voluntatis diuinæ ſpectat: omnia autem vel quædam hæc, vel illa velle, hinc non habetur, nec haberi poteſt: quoniam cũ hic cõcludat̃ pfectio volũtaria, & diuina volũtas ſibiipſi ſit lex & rõ, nihil aliud rõnabiliter dici hinc põt, q̃ qđ ĩ litera dr̃, ꝙ. ſ. ad eã (q.13.ar.4.) ſpectat alia velle ſm ꝙ poſſibile eſt, ſumẽdo poſſibile a potentia ordinata, & nõ a potẽtia ſimpliciter. Nã hoc tantundem eſt, ac ſi diceret̃, ſm quòd ipſa diuina voluntas vult.

¶Quoad ſecũdum, diſtinguitur duplex modus, quo aliquid eſt volitũ. ſ. vt finis, & vt ad finem: & dr̃ ꝙ Deus vult ſe vt finem, alia vt ad finé. Et ꝓbatur, ſeu manifeſtatur quõ vtrũque horum ſit, cum dr̃, inquantum condecet diuinam bonitatem etiã alia ipſam participare. Experimur ſiquidem in nobis, ꝙ cum noſipſos perfecte amamus, non ſolum volumus nos eſſe, viuere, &c. ſed etiam volumus (Ar. pręced.) nobis qđ nos decet: & ex hoc volumus benefici eſſe, nõ principaliter vt aliis bona velimus, ſed quia volumus quod nos decet, ſequitur aliorum bonum. Cum autem deceat diuinã bonitatem participari, Deus aliis vult bona: quia decet ſe, ſeu bonitatem ſuã, & conſequenter ſe vult vt finem, & alia a ſe vt ad finem, qa propter ſe, modo dicto. Nec hoc eſt minuere liberalitatem, aut amorem Dei erga nos adeo commendatum, ſed eſt aperire quàm immenſæ amabilitatis ſit diuina bonitas, oſtendereque creaturã non eſſe talis modi amabilitatis capacem. Nihil. n. minus habet, quod eo quo non poteſt modo amari, a Deo non amatur: quinimo amor liberaliſſimus verſus nos manifeſtatur, cum vr̃ quod diuinam bonitatem ſic participari decet, ꝙ oppoſitũ nõ dedecet, ſic decet quod nihil ſibi, ſed nobis tm̃ confert. Hinc. n. patet, ꝙ Deum velle libere hanc decentiam, eſt noſtrũ eligere bonum: quia eſt velle ſic ſuam bonitatem, vt etiam nos ſimus. poterat. n. abſque vllo damno ſuo velle etiam ſic eam, quòd nihil eam participaret, vt in ſequenti patet articulo.

¶ *Super quæſtionis decimænonæ Articulum tertium.*

TItulus in corpore declaratur.

¶In corpore duo. Primo declaratur ly neceſſario in titulo poſitum, quot modis ſumitur: & diſtinguitur neceſſarium abſolute, & ex ſuppoſitione, vt clare patet. Secundo ponitur concluſio reſponſiua quæſito. ſ. Deus neceſſitate abſoluta vult aliquid, non omnia, niſi ex ſuppoſitione. Hæc concluſio habet tres partes. Et primo probatur quo ad primam ſic. Voluntas ſicut & quælibet potentia neceſſariam habet habitudinem ad ꝓpriũ & principale eius obiectum: ergo Deus ex neceſſitate vult bonitatem ſuam eſſe. ergo Deus vult neceſſario aliquid. Antece

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diuinum velle ſit eius eſſe ſecundum rem, tamen differt ratione ſecundum diuerſum modum intelligendi & ſignificandi, vt ex ſuperioribus patet.* In hoc enim quod dico, Deum eſſe, non importatur habitudo ad aliquid, ſicut in hoc quod dico; Deum velle. Et ideo licet non ſit aliquid aliud a ſe, vult tamen aliquid aliud a ſe.

AD II. Dicendum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouendi eſt finis: & hoc eſt quod mouet voluntatem. Et hoc maxime apparet in his, quę volumus tantum propter finem. Qui enim vult ſumere potionem amaram, nihil in ea vult niſi ſanitatem: & hoc ſolùm eſt quod mouet eius voluntatem. Secus autem eſt in eo, qui ſumit potionem dulcem, quam non ſolum propter ſanitatem, ſed etiam propter ſe aliquis velle poteſt. Vnde cum Deus alia a ſe non velit, niſi propter finem, qui eſt ſua bonitas, vt dictum eſt: * non ſequitur, quòd aliquid aliud moueat volũtatem eius, niſi bonitas ſua. Et ſic ſicut alia a ſe intelligit intelligendo eſſentiam ſuã, ita alia a ſe vult, volendo bonitatem ſuam.

AD III. Dicendum, quòd ex hoc quòd voluntati diuinæ ſufficit ſua bonitas, non ſequitur quòd nihil aliud velit, ſed quòd nihil aliud vult, niſi ratione ſuæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet ſit perfectus ex hoc ipſo, quòd eſſentiam diuinã cognoſcit, tamen in ea cognoſcit alia.

AD IIII. Dicẽdum, ꝙ ſicut intelligere diuinum eſt vnũ, quia multa nõ videt niſi in vno, ita velle diuinum eſt vnum & ſimplex: quia multa non vult, niſi per vnũ, B quod eſt bonitas ſua.

ARTICVLVS III.

Vtrum quicquid Deus uult, ex neceſſitate uelit.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt̃ quòd quicquid Deus vult, ex neceſſitate velit. Omne enim æternum eſt neceſſarium: ſed quicquid Deus vult, ab æterno vult; aliàs voluntas eius eſſet mu- C tabilis. ergo quicquid vult, ex neceſſitate vult.

¶ 2 Præt. Deus vult alia a ſe, inquãtũ vult bonitaté ſuã: ſed Deus bonitaté ſuam ex neceſſitate vult. ergo alia a ſe ex neceſſitate vult.

¶ 3 Præt. Quicquid eſt Deo naturale, eſt neceſſarium, quia Deus eſt ꝑ ſe neceſſe eſſe & principium omnis neceſſitatis, vt ſupra oſtenſum eſt: [c] ſed naturale eſt ei velle quicquid vult, quia in Deo nihil poteſt eſſe præter naturam, vt dicitur in D 5. Metaph. ergo quicquid vult, ex neceſſitate vult.

¶ 4 Præt. Non neceſſe eſſe, & poſſibile non eſſe, æquipollent. Si igitur non neceſſe eſt, Deum velle aliquid eorum, quæ vult,

A dens probatur dupliciter, ſcilicet inductione & ratione: inductio ſit in voluntate noſtra, & in viſu. Ratio affertur: quia de ratione potentiæ eſt, vt in illud. ſ. proprium & primum obiectum tendat. Conſequentia autem probatur: quia bonitas diuina eſt ꝓprium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde probatur quo ad ſecundam partem ſic. Ea quæ ſunt ad finem, non ex neceſſitate volumus volentes finem, niſi ſint talia ſine quibus finis eſſe non poteſt. Sed alia a ſe vult Deus inquantum ordinãtur ad diuinam bonitatem vt finem, & ſine eis poteſt diuina bonitas eſſe. ergo alia a ſe Deus non ex neceſſitate vult. non ergo omnia ex neceſſitate abſoluta vult. Maior probat̃, manifeſtaturque in-

ductiue in tribꝰ exẽplis: quorum prima duo ſpectant ad exceptionem, & tertium directe ad præiacentem. Minor vero probatur: quia bonitas Dei ex ſe ſola ſic eſt perfecta, ꝙ ex aliis nihil ei perfectionis accreſcit. Demum ꝓbatur cõcluſio quo ad tertiã partem ſic. Voluntas Dei non põt mutari. ergo ſuppoſito ꝙ velit, non põt nõ velle. ergo neceſſitate ſuppoſitionis vult 117

(1.diſ.43.q.2.ꝑ totũ.& di.47.ar.1. Et 1.cõt.c.80.81.82.83.&89.ſi. Et lib.2.c.25.&27.ſi.Et li.3.c.97.Et veri.q.23.art.4. Et pot.qõ.3.art.15.)

alia a ſe: quod erat probandum, & ſic probata eſt tota cõcluſio propoſita. 13

¶Circa probationẽ primæ partis cõcluſionis aduerte, quòd illa maxima: Omnis potentia habet habitudinem neceſſariã ad proprium obiectum, non intelligitur quo ad exercitium actus, ſed quo ad ſpecificationem eius, id eſt, non ſonat quod omnis potentia neceſſario exercetur circa obiectum, cum experiamur potentias quandoque otioſas eſſe: ſed quod ſi exercetur, oportet quòd circa proprium obiectum exerceatur. Hoc enim idem eſt ac ſi diceretur, quòd exercitus actus neceſſariam habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectum: hoc autem eſt quod per illam maximam intenditur, & optime propoſito deſeruit, in quo non quæritur de exercitio actus, ſed de ſpeci- E ficatione exerciti actus. Non enim eſt quæſitum: an Deus velit, ſed: an quicquid vult, neceſſario velit. Vbi manifeſte patet, quòd de exercito actu inſinuato in ly quicquid vult, ſpecificationem quærit, an ſcilicet neceſſariam, aut non neceſſariam habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem inductionis, quo ad vtrumque introductorum non eſt præſentis ſpeculationis, an ſcilicet viſus ſic ſe habeat ad coloré, & voluntas noſtra ad beatitudinem. Nihil enim ad propoſitum hoc refert: quoniam, ſi ſic non ſe habent ad iſta, habent ſe tamen ſic ad propria obiecta, quæcunque ſint illa. Exempla enim ponimus vt diſcentes intelligant.

¶Circa probationem ſecundæ partis dubium occurrit. Falſum nãque videtur, quòd nihil perfectionis accreſcat diuinæ bonitati ex aliorum volitione, nam & in articulo præcedente, & in 1. contra Gent. cap. 76. expreſſius habetur, quod ex hoc quòd Deus vult ſuam perfectionem, vult alia. Igit̃ ex volitione aliorũ pendet perfecte eſſe volitã eſſentiam diuinam. Et ſi ſic eſt, cũ

oporteat

oporteat essentiam diuinam esse perfectissime volitam a Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt volita a Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod præsens litera non dicit, quòd ex volitione aliorum nil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nil perfectionis ei accrescit, hoc.n. puerile est. Tum qa sic processus literæ de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tũ quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset hæc litera. Nec potest rursus dici, quòd diuinam bonitatem perfecte amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, s. quòd volitio aliorũ pẽdet ex hoc quòd diuina bonitas est perfecte volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euaditur tamen a difficulate obiecta: stante em̃ hoc, adhuc sequitur alia necessario esse volita a Deo: qm̃ diuina bonitas necessario est ab eo non solum volita: sed perfecte volita: hoc autẽ necessario cõcomitatur aliorũ volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, quidam extensiuus. et quòd inter hos tm̃ differt, quòd primus graduat perfectionem amoris, secũdus autem non, sed extendit ipsum. Et si quãdoq; inueniatur scriptum, quòd secũdus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in ꝓposito, diuina bonitas necessario est perfectissime volita a Deo, perfectione intensiua: qa est infinite amata: sicut est infinite amabilis: sed nõ necessario est pfecte volita perfectione extensiua, sed libere. Amari autẽ sic, s. secundum condecentiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secũdum suam similitudinẽ, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & consequenter non cum necessario,

F sed cum libere conuenientibus Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfecte volita a Deo, ideo libere alia vult, & non econuerso. Et ideo proprie loquendo, nec ex aliis, nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extensiue, diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso: ex perfecta extensiue volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias pfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam ĩ primo contra Gent. c.83. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoque ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene intelliges ea, quæ hic dicuntur breuissime. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explanantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in 1. distinct. 39. voluntatem diuinam primam causam cõtingentem appellantis. Fas quippe non est in diuina voluntate contingẽtiam dicere: sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessariam habens habitudinem ad secundario volita, si necessarium aut cõtingẽs ei tribuẽdum est. Magis proprio enim vocabulo liberam illam dicere debemus, vt alibi S.T. docet: quoniã libertas media est inter necessitatem & contingentiã. Illa.n. impossibilitatem aliter se habendi, hęc possibilitatem aliter se habendi successiue, id est, mutabiliter ponit: libertas autẽ absq; mutabilitate aliter se haberi posse significat.

¶ In responsione ad sextum aduerte, ꝙ illa propositio: Quęcunq; Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actum voluntatis, verissima est: nec est in ea dubium. Et sic videt intendere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguit contra voluntatem eorum tractat in hoc argumẽto. de his. n. verum est, ꝙ habẽt esse in Deo ex necessitate. Si quis

possibile est etiam eum non velle illud, & possibile est eũ velle illud quod non vult. Ergo volũtas diuina est cõtingẽs ad vtrũlibet. Et sic imperfecta: quia omne cõtingens est imperfectum & mutabile.

¶ 5 Præt. Ab eo, quod est ad vtrũlibet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnũ, G vt dicit Commen. in 2. Physic.* Si ergo voluntas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur ꝙ ab aliquo alio determinetur ad effectum: & sic habet aliquam causam priorem.

2.Phy.tex. 48.

¶ 6 Præt. Quicquid Deus scit, ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

SED CONTRA est, quod dicit Apost. Ephes. 1. Qui operatur H omnia ſm consilium voluntatis suæ. Quod autem operamur ex cõsilio voluntatis, non ex necessitate volumus. nõ ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

RESPON. Dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione.[e] Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorũ, vtpote quia prædicatũ est in diffinitione subiecti, sicut necessariũ est hominem esse animal, I vel quia subiectum est de rõne prędicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem. sic autem non est necessarium Sor. sedere. Vnde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione. Supposito enim ꝙ sedeat, necesse est eum sedere dum sedet.[e]

Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, ꝙ aliquid Deũ velle est necessarium absolute, non tamen hoc est verum de omnibus, K quæ vult. Voluntas enim diuina necessariã habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est propriũ eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse, Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem.[e] Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectũ, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est, vt in illud tendat. Alia autem a se Deus vult, inquantũ ordinãtur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volẽtes finẽ, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest.[e] sicut volumus cibũ, volentes conseruationem vitæ; & nauem, volentes transfretare. Nõ sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse põt, sicut equum ad ambulandum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in alijs. Vnde, cum bonitas Dei sit pfecta, & esse possit sine alijs, cũ nihil ei perfectionis ex alijs accrescat, sequitur, quòd alia a se eũ velle, non sit necessarium absolute, & tamen necessarium est ex [d] suppositione. Supposito enim quòd velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ex hoc quòd Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle, nisi ex suppositione.

AD II. Dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult, ꝓpter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine alijs.

AD III. Dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium.

AD IIII. Dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectũ: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quæ contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effect⁹ non necessario ex causa ꝓueniẽtis. Et similiter, ꝙ Deus nõ ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationẽ: quia scilicet est tale, vt sine eo esse possit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum.

AD V. ergo dicendum, quòd causa, q̃ est ex se cõtingẽs, oportet ꝙ determinẽt ab aliquo exteriori

quis autem dictum hoc accipit de scitis a Deo omnibus qualitercunque animaduertat, quòd complexiones contingentes, puta me nunc scribere, non sunt veræ necessario, sed libere: & consequenter, libere in Deo habent esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta rñsio in his non habet locum. Est tñ quidam necessitatis modus et in horum scientia apud Deũ, qui non est in eorum volitione: qm̃ omne scibile, quàm primũ est scibile, oportet scitum esse a Deo: non aũt omne volibile, q̃ primum est volibile, oportet esse a Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est: quia omne verũ oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quòd in cognoscente est, cognoscitur: omne autem bonum non oportet esse, aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum a Deo. Ex hoc aũt patet differentia supradicta inter diuersa scita a Deo: qa illa, quæ ex se sunt scibilia, absoluta necessitate cognoscunt a Deo. Illa vero q̃ sortiuntur veritatẽ, & cõsequẽter scibilitatẽ ex volũtate diuina, supposita eorũ veritate necessario sciunt. nihil aũt aliud a Deo, quãtũcunque supponat bonũ, necessario est ab eo volitum, vt patet. Vñ de scibilibus & amabilib⁹, formaliter loquendo, pñt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt. s. omne scibile sit necessario scitũ a Deo: non autẽ omne amabile est necessario volitum: quia omne scibile habet necessario esse in Deo, quàmuis quorũdam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessario. Et bene notato, saneque intelligito verba literæ in redditione causæ præfatæ, quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere, quam in secundo contra Gent. cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessariũ, nisi Deum. Et hoc insinuant illa verba, Ita quòd sint per seipsa necessaria. & simpliciter intendit, quòd necesse est omnia, vel omnia scibilia, habere esse in Deo.

ad effectũ. Sed volũtas diuina, q̃ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitũ, ad quod habet habitudinem non necessariam.

AD VI. dicendũ, ꝙ sicut diuinũ esse, in se est necessariũ: ita & diuinũ velle, & diuinũ scire. Sed diuinum scire habet necessariã habitudinẽ ad scita, nõ aũt diuinum velle B ad volita, quod ideo est, quia scientia habetur de rebus ſm ꝙ sunt in sciente: voluntas aũt cõparat ad res ſm ꝙ sunt in seipsis.[e] Quia igit omnia alia habẽt necessarium esse ſm ꝙ sunt in Deo, nõ aũt ſm quòd sunt in seipsis, habẽt necessitatẽ absolutã, ita ꝙ sint per seipsa necessaria: pp hoc Deus quęcunq; scit, ex necessitate scit: non autem quęcũque vult, ex necessitate vult.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uoluntas Dei sit causa rerum.

1.di.45.ar. 3.Et 3.cõt. c. 97. & li. 4.c.10. prici.& po. q. 3.ar.15. Et ps.50.co.2. Et Io.5.l.3

AD QVARTVM sic ꝓceditr. Vr̃ ꝙ voluntas Dei nõ sit causa rerũ. Dicit.n. Dion. cap. 4. de di. no.* Sicut noster Sol nõ ratiocinans, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius valentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinę radios: sed om D ne quod agit, p volũtatẽ agit, vt ratiocinãs & præeligẽs. ergo Deus non agit per voluntatem. ergo voluntas Dei non est causa rerum.

*Ca.4.circa prin.

¶ 2 Præt. Id, quod est per essentiã, est primũ in quolibet ordine, sicut in ordine ignitorũ est primũ, quod est ignis p essentiã: sed Deus est primum agẽs. ergo est agẽs p essentiã suã, quæ est natura eius. Agit igit p naturã, & non p voluntatem. Volũtas igit diuina nõ est causa rerũ.

¶ 3 Præt. Quicquid est causa alicuius per hoc quod est tale, est causa per naturam, & non per voluntatem.[e] Ignis enim causa est calefactionis, quia est calidus: sed artifex est causa domus, quia vult eam facere. Sed Augustin. dicit in 1. de doctr. Christia.* quòd quia Deus bonus est, sumus. Ergo Deus per suam naturam est causa rerum, & non per voluntatem.

Li.1.de do. Chri.c.32. tom. 3.

¶ 4 Præt. Vnius rei vna est causa: sed rerum creatarum est causa sciẽtia Dei, vt supra dictum est.* Ergo C voluntas Dei non debet poni causa rerum.

Q.14.ar.8.

SED CONTRA est, qd dr̃ Sap. 11. Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere voluntatem Dei esse causam rerum, & Deum agere per voluntatem, non per necessitatem naturæ, vt quidam existimauerunt.[e] Quod quidem apparere potest tripliciter. Primo quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cum enim propter finem agat intellectus & natura, vt probatur in 2. Physico.* Necesse est vt agenti per naturam prædeterminetur finis, & media necessaria ad finem, ab aliquo superiori intellectu.[e]

2.Phy.tex. 49.tom. 2.

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo proponit conclusionem: secundo probat conclusionem tripliciter.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo, conclusionem responsiuã quæsito affirmatiue, scilicet, Voluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem, & non per naturæ necessitatem. Tertio, quòd quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quòd agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Primo vt idem sonat, quòd agere naturaliter eo modo, quo agentia naturalia. 2. Physic. tex. 49. & 9. Metaph. tex. 3. & 10. distinguuntur contra agentia a proposito. A Et sic agere naturaliter, est agere non quia agens vult hoc, dato etiam quòd velit illud: sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis: quàmuis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis &c. Secundo sumi potest vt idem sonat, quòd agere non libere, eo modo quo dicimus quòd nõ libere, sed necessitate naturali Deus vult se, & nos volumus bonum. Et quãuis vtrũque de Deo existimatum sit, & quòd agat non quia vult, quàmuis volens, sed quia est talis naturæ, vt in secundo contra Gent. c. 23. dr̃. Et ꝙ agat qa itelligit & vult, naturali tñ necessitate, tale intelligere & velle habens, vt ibidem in cap. 26. & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ, ita quòd intẽtio p̃sens est ostendere, ꝙ Deus agit qa vult, & non quia est. Ex coniunctione autem conclusionis præcedentis articuli cum hac, sufficiẽter habet solutio secundæ quęstionis: quia si agit qa vult, vt hic ostenditur, & se tm̃ vult naturaliter, & cætera libere, vt ostẽsum est, ergo aget alia, qa illa vult, libere.

¶ Quo ad secundũ, probatur tripliciter intenta cõclusio. Primo ex ordine agentiũ, sic: Tam natura quàm intellect⁹ agit propter finem. ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo ĩtellectu. ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo Deus est agens per intellectum & voluntatem. Antecedens probatur ex. 2. Physic. Prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ: secunda relinquitur per se nota: tertia vero probatur, quia Deus est primũ agens. Nec te moueat, quòd secunda consequentia sic leuiter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem, exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem, vel aliquo dirigente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturã, vt sic, non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet a cognoscẽte E dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem, nulla differencia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu, quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur ex vno in aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis, sic. Agens per naturam, agit quia est tale. ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum. ergo habet esse determinatum. ergo Deus non potest agere per naturam. ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quãdiu est tale, non facit nisi tale. Prima consequẽtia cũ secũda & tertia relinquitur nota. & prima quidem cũ secunda procedit a priori: tertia, pp quam antecedens cum prioribus est inductum, a posteriori infert prius, vt patet. quarta vero primo probatur: quia esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse diuinum non est determinatum, quod ex eo patet, quòd contingit in se totam essendi perfectionem. secundo manifestatur vis probationis ducēdo ad impossibile. Si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile. ergo. Quinta autem consequentia ex vi distinctionis agētiū patet. Et aduerte, q̄ ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solum. Si quis autem poneret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, diceret q̄ proprius effectus diuini esse infiniti, est esse indeterminate secūdum se, sed determinate tamen semper inuentū p̄ secundas causas. Sed hoc a seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso præemanasse esse omnium illarum causarum concausantium: quoniam omnem essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est. ergo concedere oportet quòd Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter p̄ducere pōt. ergo nō p̄ necessitatem naturæ, nisi dari possit effectus infiniti esse. vt in litera dicitur: stat ergo ratio.

Tertio probatur ex habitudine effectuū ad causam sic: effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedūt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modum voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum. Prima consequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt a causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, qa omne agens agit sibi simile: tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum conceptum est, voluntatis est. ultima est per se nota.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat a sua probatione. vtrūque est inconueniens: ergo. Propositio. n. litteræ est ista. Effectus procedunt a causa fm q̄ præexistunt in ea: & p̄batio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut p̄positio intendit de modo effectus p̄cedentis, aut de modo procedendi: si intendit q̄ effectus procedens a causa habet modū essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus p̄cedens ab artifice nō assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, q̄ effectus a causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad p̄positum: quia vt diximus, intelligitur quo ad formam, qua agens agit: & non quo ad modū, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: qm̄ domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce Solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter.

Vndique igitur ambiguitas est:

¶ Ad hoc dr̄, quòd illa maxima: omne agens agit sibi simile, quāmuis vniuersaliter nō verificet, nisi quo ad formā, non tm̄ est arctanda ad formam, sed est intelligenda cum lyquantū pōt. Videmus. n. quòd si fuerit actiuū vniuocū vehemētis virtutis, quod facit sibi simile, nō solum quo ad formā, sed quo ad individuales cōditiones. Mas. n. fortis gnat maré, & iracūdus iracūdum, vt in 7. dr̄. Ethi. In modo igit̄ quo effectus p̄cedit a causa, cōsideranda sunt duo. Primo, modus p̄cessionis tenens se ex parte causæ. Et secūdo, modus eiusdē tenens se ex parte effectus. Si. n. attendimus ad modū p̄cedēdi ex parte causæ vniuersaliter verificatur, q̄ p̄cessio est similis modo existēdi in causa: quia est illius modus prius effectus in gne causæ efficientis: ita q̄ sicut forma p̄cedēs est a forma in causa: & propterea similis illi: ita modus procedēdi ex parte causæ, est a modo præexistēdi in causa, & consequenter similis illi: quia omne agēs agit sibi simile: & sic patet quō illa p̄positio assumpta & est vera, de mō p̄cedendi: & optime probatur per illam maximam.

¶ Sed si attendamus modum procedēdi ex parte effectus, sic p̄positio assumpta vt dictū est, non vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio, neque ipsa, quoniam modus iste, proprie loquendo, magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi a causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte in telligibiliter, quoniam a proheresi, vt dicitur 9. Metaphy. quāuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum cœlestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum æternas, & cōmensuratas eis, quāuis participatio eorū apud sphæram gnabiliū, &c. sit corruptionis & dearticulationis plena: qa passio nō æquatur actioni.

¶ *Super Quæstionis decimanonæ Artic. quintum.*

TItulus intelligendus, vt sonat de vera causa.

¶ In corpore vna cōclusio rnliua qsito negatiue. Volūtatis diuinæ nulla est causa. Hæc conclusio probatur, manifestatur: & saluatur simul id, quod difficultatem in hac re facit, s. Deus vult alia propter finem. Probatio est, Voluntas eodem actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionem causatam. ergo voluntas diuina non habet causam. Antecedens probatur, quia idē non est causa suiipsius. & manifestat̄ ab oppōsito, s. qñ alio actu volum⁹ finē, & alio ea quæ sunt ad finem. Consequentia vero p̄batur: quia volūtas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatiove consistit in p̄portionali similitudine inter intellectum & voluntatem quo ad modū habendi, vel nō habendi cām. habendi quidem, qa intellectus alio actu intelligēs principia & conclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi vero, qa intellectus eodē actu principia & cōclones intelligens, non habet conclusionum sciētiam causatam ex principiis eadem rōne: qa scilicet idem non est causa suiipsius. Id autem quod difficultatem ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finem, saluatur primo distinguendo, q̄ aliud est velle alia p̄pter finem: & aliud est velle alia esse p̄pter finem: & quòd hoc secundum est verū, non aūt primum. Secundo aperiēdo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens vno actu conclusiones & principia, nō intelligit conclusiones ex principiis: tamen intelligit conclusiōes esse ex principiis, & p̄portionaliter est in voluntate. Causa autem totius p̄portionalitatis huius in litera tā gitur, cū dicitur, qa voluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiā eorum quæ hic dr̄, & in rñsione ad tertiū, aduerte has quatuor p̄positiōes. Prima est: hoc est p̄p hoc. Secunda: Deus vult hoc eē p̄p hoc. Tertia: hoc est volitum a Deo p̄p hoc aliud volitū ab eodem. Quarta: Deus vult hoc, qa vult illud aliud. Inter has aūt manifesta est differentia: qm̄ prima de rebus absolute loquitur. Secunda aūt de eisdem, vt volitis simplici volūtate a Deo. Tertia aūt & quarta, causalitatem vnius volitiōis respectu alterius includere vīr. Et quātum ex hac litera apparet, negandæ vīr istæ duæ vltimæ, cū expresse dr̄, q̄ Deus non p̄p hoc vult hoc. verum, si diligentius consideremus intentionem authoris, & rñsionem ad tertiū, cū doctrina tradita in. 1. contra Gent. c. 87. 88. quo ad rem q̄dē dicendū est, q̄ actus voluntatis diuinæ attingēs hoc volitum, puta vniuersum, vel hoiem ex parte actus, caret causa nō solū vt tale ens est, sed ét vt attingēs tale volitū, ita q̄ attingētia vel le diuini respectu vniuersi ex parte actus non, causat̄ ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc inté dit cū dicit, q̄ Deus nō p̄p hoc vult hoc. Idē tm̄ actus ex parte voliti habet cām, ita q̄ attingētia passiua vnius causat̄ ex attingentia passiua alterius. i. esse volitū vnius causat̄ ex esse volito alterius: ita q̄ non solum homi nem esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi perfectione: sed ét hominem esse volitum a Deo, causatur ex hoc, q̄ vniuersum est volitū a Deo. Et si instet a passiua ad actiuā, volitum causatur a volito. ergo velle causat a velle. negādus est p̄cessus. Vel distinguendum est, q̄ processus talis tenet, qñ passiuum æquatur actiuo. Qñ autem actio excedit passionem, ita quòd actio est vna, passiones sunt multæ: stat passionē causari ex passione absq; hoc, quòd actio causet. & merito, quia causare & causari diuersitatem exigūt. Et p̄ terea vnitas actionis attingentis tot passa, causalitatem a se excludit: multiplicatio autē passionū iuxta numerū passorum causalitatem vnius ab altera non excludit. Quo ad p̄positiones vero dicē dū vr̄, q̄ nō solū prima duæ, sed ét tertia bene sonat, qm̄ non ponit dependētiā volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse

ARTICVLVS. V.

Vtrum uoluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.

AD QVINTVM sic p̄cedi tur. Vr̄ q̄ volūtatis diuinę sit assignare aliquam causam. Dicit enim Aug.† lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶ 2 Præt. In his quæ fiunt a volente, qui propter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam assignare, nisi voluntatem volentis: sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est.* Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ, quæ causas aliquorum effectuum assignare nituntur. quod videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶ 3 Præt. Quod fit a volente non p̄p aliquam causam, dependet ex simplici voluntate eius. si igit̄ volūtas Dei nō habeat aliquā causam, sequitur q̄ omnia quę fiunt, dependeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliā. quod est inconueniens.

SED CONTRA. Est, qd dicit Augustꝰ* in lib. 83. q. Omnis causa efficiens, maior est eo quod efficitur: nihil tamen maius est voluntate Dei. non ergo causa eius quærenda est.

RESPON. Dicendum, q̄ nullo mō voluntas Dei causam habet.

Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, q̄ cum voluntas cōsequat intellectum: eodem modo contingit esse causam alicuius volētis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autem sic est, quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem intelligentia principij est causa scientiæ conclusionis. Sed si in tellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrumque, in eo scientia conclusionis nō causaretur ab intellectu principiorum: quia idē non est causa suiipsius, sed tm̄ intelligeret principia esse causas cōclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones. Vnde si aliquis vno actu velit finem, & alio actu ea quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quæ sunt ad finem: sed si vno actu velit finem, & ea quæ sunt ad finem, hoc esse non poterit: quia idem non est causa suiipsius. Et tamen erit verum dicere, q̄ velit ordinare ea, quæ sunt ad finem, in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit, ita vno actu vult omnia in sua bonitate. Vnde sicut in Deo intelligere causam nō est causa intelligendi effectus, sed ipse intelligit effectus in causa, ita velle finem, non est ei causa volendi ea, q̄ sunt ad finē. Sed tm̄ vult ea q̄ sunt ad finē, ordinari i finē. Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei rationabilis est, non q̄ aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnum esse propter aliud.

AD II. Dicendum, quòd cū velit Deus effectus sic esse, vt ex causis certis proueniant ad hoc quòd seruetur ordo in rebus; non est superuacuum etiam cum volūtate Dei alias causas quærere. Esset tamen superuacuum, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes a diuina voluntate. Et sic loquitur Augustꝰ. in 3. de Trin.* Placuit vanitati philosopho rum etiam aliis causis effectus cōtingentes tribuere: cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

AD III. Dicendum, quòd cum Deus velit effectus esse propter causas, quicunque effectus p̄supponunt aliquem alium effectum, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio. Sed primi effectus ex sola diuina volūtate dependent, vtpote si dicamus, quòd Deus voluit hominem habere manus, vt deseruirēt intellectui operando diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc, quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso, vel ad complemētum vniuersi. Quæ quidem nō est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde hmōi dependent ex simplici voluntate Dei: alia vero ex ordine etiam aliarum causarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in loco allegato dicitur, quòd vnum volitum a Deo est causa alterius, quòd cadat sub ordine voluntatis diuinæ. Quarta autem, quoniam dependentiam significat ex parte actus cõcedenda seu in vsum deducenda non est, sed pie exponenda, & ex parte voluntis interpretanda, si alicubi inuenitur. Hinc quoq; habes dñam inter ẽm argumẽtũ & tertium in litera: Secũdũ.n.loquiẽ de causis rerũ volitarũ absolute. Tertiũ vero de causis rerũ in ordine ad voluntatẽ diuinã: ex parte tñ voliti. Verbi gra, primũ intẽdit q̃ nõ sit querendũ, quare homo habet manus. secũdũ vero, q̃ nõ sit q̃rendũ quare Deus voluit hominem habere manus. & illud quidẽ spectat ad primam ꝓpositionem, hoc ad tertiã ꝓprie loquendo: & sic intelliges respõsiones.

120 1.di.47.ar.1. & art.2.co. Et veri.q.23.art.2.co. Et quol.11.ar.3.co & quol.12 ar.4.co.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

Art.præce.

IN titu. nota duo. Primo quòd volũtas sumitur hic non pro velleitate, sed ꝓ velle simpliciter. Secundo, quòd aliud est quærere: vtrum omne quod fit Deus velit: & aliud: vtrũ omne quod Deꝰ vult fiat: hic non quæritur primum, sed secundum: quoniam hoc solum importat titulus. de primo autem in articulo nono erit sermo.

b c 119 137

¶ In corpore vna cõclusio' respõsiua q̃sito affirmatiue. Necesse est volũtatẽ Dei semp ipleri. Probatur sic: informis sic est, quòd a forma vniuersali nihil potest deficere: quamuis aliqd possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idẽ oportet esse in causis agentibus: quod extra ordinem agentis simpliciter vniuersalis, sub quo omnes causæ particulares comprehenduntur, nihil fieri potest: quamuis extra ordinem alicuius agẽtis particularis aliqd fiat. Ergo impossibile est q̃ diuina voluntas suum effectũ nõ cõsequaẽ. Oportet igit ipsam semper impleri. antecedens declarat in prædicatis essentialiter ordinatis: q̃m ibi manifesta est vniuersalitas formarũ.

136

ARTICVLVS VI.

Vtrum volũtas Dei semper impleatur.

AD SEXTVM sic proceditur, Videtur, quòd volũtas Dei non semper impleatur. Dicit enim Apostolus. 1. ad Timoth. 2. quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur.

¶ 2 Præt. Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ad bonũ. sed Deus scit omne verum. Ergo vult omne bonum: sed non omne bonum fit. multa enim bona possunt fieri. quæ non fiunt. non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ 3 Præt. Voluntas Dei cum sit causa prima, non excludit causas medias, vt dictum* est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis potest impediri propter defectum secundarum causarum. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 113. Omnia quæcũque voluit Deus fecit.

RESPON. Dicendum, q̃ necesse est volũtatẽ Dei semp ipleri.* I

Ad cuius euidentiam considerãdum est, q̃ cum effectus cõformetur agenti secundum suam formã, eadem ratio est in causis agentibꝰ, quæ est in causis formalibus. In formis autem sic est, quòd licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen a forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, quod non est homo vel viuum, non autem potest esse aliquid, quod non sit ens. Vnde hoc idem in causis agentibus K contingere oportet. potest enim aliquid fieri extra ordinem alicuius causæ particularis agentis, non aũt extra ordinem alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares comprehenduntur:* quia si aliqua causa particularis deficiat a suo effectu, hoc est propter aliquã aliã cãm particularem impedientem: quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis F prima vero consequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundum suam formam. secunda vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primum consequens, quod est proprium fundamentum huius conclusionis confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidẽ, ex ratione deficiendi ab intento effectu: q̃a scilicet est cõcursus alterius causæ non contentæ vt sic sub illa. Manifestatur autẽm in effectibus stellarum & primi cœli. Secundũ quoque cõsequẽs, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hunc processũ nota quatuor. Primo, quòd defectus, de quo est sermo in litera, non sumitur hic negatiue, sed contrarie: quoniam in vtroq; gñe causæ potest defectꝰ negatiue ab vniuersalissima causa inueniri. Cæcitas enim non est ens, nec tñ est enti contraria, sed tali enti, puta visui: & peccator peccando deficit a diuina voluntate negatiue: non enim agit quod Deus vult, nõ tamen contrarie, vt patebit. Secundo quòd eadẽ ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum. i. vniuersalem extensionem: & nõ oportet quo ad cætera: hoc. n. sequitur ex illa maxima. effectus conformatur agenti sm formam: manifestum; hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis ꝓportionaliter se habet. Tertio quòd notanter in litera dr: Peccator recedere videtur a diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra volũtatem Dei cõsequẽtem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hunc, nunc, sic, &c. peccare: sed agit pro tãto cõtra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum a Deo voluntate cõsequente agit: & quia cõtra præcepta ac

nullo modo potest exire. Et hoc ẽt patet in corporalibus. Potest. n. impediri, q̃ aliqua stella non inducat suum effectum. Sed tñ quicunque effectus ex causa corporea impediente in rebus corporalibus consequatur, oportet q̃ reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cœli. Cum igitur volũtas Dei sit vniuersalis causa omnium rerum, impossibile est, q̃ diuina voluntas suum effectum non consequatur. Vnde quod recedere videtur a diuina voluntate sm vnum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit a diuina voluntate peccãdo, incidit in ordinem diuinæ volũtatis, dum per eius iustitiam punitur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd illud verbum Apostoli, q̃ H Deus vult omnes homines saluos fieri, &c. potest tripliciter intelligi: vno modo, vt sit accomoda distributio secundũ hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: non quia nullus homo sit quem saluum fieri non velit: sed quia nullus saluus fit, quem non velit saluum fieri, vt dicit Augustꝰ.* Secundo potest intelligi, vt fiat distributio ꝓ generibus singulorum, & non pro singulis generum, secundum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominum saluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gentiles, paruos & magnos, non tamen omnes de singulis statibus. Tertio secundum Damasc.† intelligitur de voluntate antecedente; non de voluntate consequente. Quæ quidem distinctio non accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinæ, in qua nihil est prius vel posterius, sed ex parte volitorum.

Ad cuius intellectum considerãdum est, quòd vnumquodque secũdum quod bonum est, sic est volitum a Deo. Aliquid autẽ põt esse in prima sui consideratione, sm quod absolute consideratur, bonũ vel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, quæ est cõsequens consideratio eius, e contrario se habet. Sicut hominem viuere est bonum: & hominem occidi est malum secundum absolutam considerationẽ. Sed si addatur circa aliquẽ ho-

Lib. 1. de præsc. sanc. 8. Enchiridii c.103.to.3. Et li.4.cõt. Iulianũ. c. 8.tom. 7.

†Lib.2.orthodoxę fidei. ca. 29. non multũ a fine. Aug.ad art. fal.ipsos.arti. 2. & de cor. & gr. c.15.

ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera: agere contra vnũ A ordinem voluntatis eius, facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarum agentium, intelligenda sunt formaliter, infra ordinem causarum effectiuarum vt sic, quoniam si considerentur impedimenta materiæ vt sic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusus, cũ de gubernatione rerum loquemur. Nũc hæc sat sunt, qm̃ voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidẽ subsint.

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum septimum.*

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Voluntas Dei est omnino immutabilis. Probatur. voluntas est boni: ergo dupliciter tantum potest in cipere velle, scilicet, quia incipit vel esse, vel cognosci sibi bonum. ergo non potest icipere velle absque p̃ suppositã mutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo non est mutabilis absque aliqua harũ mutationum. ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declarat quo ad vtrãque partem, ex caleſieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demũ probatur: quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

D. 222.

59 11 f

¶ Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scriptum: subintelligi.n.oportet ly intellecti. Et tunc manifeste patet primam consequentiam non egere probatione: quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quòd noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sua tantum probatione, sed ad claritatem maiorem expressimus illam.

In corp.ar.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. Falsum minem, quòd sit homicida vel viuens in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malũ est eum viuere. Vnde potest dici, quòd iudex iustus antecedenter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari, sed consequenter vult quosdam damnari, secundum exigẽtiam suæ iustitiæ. Neque tamen id quod antecedẽter volumus, simpliciter volumus, sed sm quid: quia voluntas comparatur ad res, secundum quòd in seipsis sunt, in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secundũ quòd volumus illud consideratis omnibus circunstantijs particularibus: quod est consequenter velle. Vnde potest dici, quòd iudex C iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secundum quid vel let eum viuere, scilicet inquantũ est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quàm absoluta voluntas. Et sic patet quòd quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedẽter vult, nõ fiat.

AD II. Dicendũ, quòd actus[d] cognoscitiuæ virtutis est secundum quòd cognitum est in cognoscente: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res secun- D dum quod in seipsis sunt.* Quicquid autem potest habere rationem entis & veri, totum est virtualiter in Deo, sed non totum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verum, non tamen vult omne bonum: nisi inquantum vult se, in quo virtualiter omne bonum existit.

AD III. Dicendum, q̃ causa prima tunc põt impediri a suo effectu per defectum causæ secundæ, qñ non est vniuersaliter prima sub se E omnes causas comprehendens: quia sic effectus nullo modo posset suũ ordinem euadere. & sic est de voluntate Dei, vt dictum est.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum uoluntas Dei sit mutabilis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd volũtas Dei sit mutabilis. Dicit enim Dominus Genes. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quemcunque pœnitet de eo quod fecit, habet mutabilem voluntatem. ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ 2 Præte. Ieremiæ 18. ex persona domini dicitur, Loquar aduersus Gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & dispergam illud: sed si pœnitentiam egerit Gens illa a malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ 3 Præt. Quicquid Deus facit, voluntarie facit. sed Deus non semper eadem facit. nam quandoque præcepit legalia obseruari, quãdoque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

¶ 4 Præt. Deus non ex necessitate vult quod vult, vt supra dictum est.* Ergo potest velle & non velle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad oppositã, est mutabile. sicut quod potest esse & non esse, est mutabile secundum substãtiam: & quod potest esse hic & non esse hic, est mutabile secundũ locum. Ergo Deus est mutabilis secundum voluntatem.

SED CONTRA est, quòd dicitur Num. 23. Nõ est Deꝰ quasi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

RESPON. Dicendum, quòd voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerandum est, quòd aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerum mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanẽte, velle q̃ nunc fiat hoc, & postea fiat contur, de qua perspicuum ex dictis erat, quòd alia non vult nisi bonitatem propriam volendo: ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. & sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersalem maiorem de proprio bono assumere verissimam formaliter. minor enim iam probata est, scilicet: Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

¶ In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad oppositã: quoniã in ea nulla oino est potentia, sed est velle eius aut necessariũ simpliciter, vt velle sit: aut necessariũ imutabiliter, vt velle alia:

121 1.dis.39.q.1.ar.1.cor. & ad 3. & 4. Et 1.cõtra. ca. 82. Et lib. 2.c. 25.fi. Et li. 3.ca.91. & 98. fin. Et po.q.3.art. 15.7.

Art.3. huius quæst

Universidad de Deusto Biblioteca

F & huc tendunt manifeste verba literæ in responsione, ex negatione necessarii absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarii absolute, non sequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quòd ponatur necessarium immutabiliter. Non enim cum dicitur: Deus pōt velle hoc, aut oppositum: ly potest, denotat possibile secundum aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorū, vt expresse habes in primo contra Gentiles, cap.83. Et ꝓpterea imaginatio Scotica in primo. distin.39. quæst. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quam in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis, est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysico. habetur, & argumentū hoc in litera factum conuincit.

Q.9.art.1. & q.14.ar. 15.simul.

¶ *Super quaestionis decimaenonae Articulum octauum.*

IN titu. nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua
125 quædam partes vniuersi dicūtur necessaria, vt corpora cœlestia, & intelligentiæ: quædam vero contingentia, vt fortuita, & casualia & libera. Secundo ꝙ aliud est quærere: vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrum omnibus volitis a Deo imponatur necessitas. primum.n. non est præsentis negotii, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est vo
66 litum a Deo, sequa
72 tur illud esse in se necessarium absolute. Et hoc hic quæritur: nil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione res volitę sortiūtur. hic est ergo sēsus tituli.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo tractat circa rationē illius cōclusionis quādā opinionē. Tertio assignat ipse verā rōnē cōcl'onis.

trarium. Sed tunc voluntas mutaretur, si aliquis inciperet velle, qđ prius non voluit, vel desineret velle quod voluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius voluntatis. Cum enim voluntas sit boni, aliquis de G nouo dupliciter pōt incipere aliquid velle. vno modo sic, quòd de nouo incipiat sibi illud esse bonū, quod nō est absq; mutatione eius. sicut adueniente frigore, incipit esse bonum sedere ad ignē, quod prius non erat. alio mō sic, ꝙ de nouo cognoscat illud esse sibi bonum, cū prius hoc ignorasset. Ad hoc enim consiliamur, vt sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est autem supra,* quòd tam substātia Dei, quàm eius scientia est om H nino immutabilis. Vnde oportet volūtatē eius oīno esse īmutabilē.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud verbum domini, metaphorice intelligendum est, secūdum similitudinem nostram.[c] Cū enim nos pœnitet, destruimus quod fecimus: quamuis hoc esse possit absque mutatione volūtatis, cum etiam aliquis homo absque mutatione voluntatis interdum velit aliquid facere, simul intendens postea illud destruere. Sic I igitur Deus pœnituisse dicitur, secundum similitudinem operationis, inquantum hominem quem fecerat, per diluuium a facie terræ deleuit.

AD II. Dicendum, quòd voluntas Dei cum sit causa prima & vniuersalis, non excludit causas medias, in quarum virtute est vt aliqui effectus producantur. Sed quia omnes causæ mediæ nō adæquāt virtutem causæ primæ,[e] multa sunt in virtute & scientia & vo- K luntate diuina, quæ non continētur sub ordine causarum inferiorum, sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciens ad causas inferiores dicere poterat, Lazarus non resurget: respiciens vero ad cām primā diuinā poterat dicere, Lazarus resurget. Et vtrumque horum Deus vult, scilicet quòd aliquid quandoque sit futurum secūdum causam inferiorem: quod tamen futurum non sit secundum causam superiorem, vel econuerso. Sic ergo dicendum est, ꝙ Deus aliquando pronuntiat aliquid futurum secundum quòd continetur in ordine causarum inferiorū, vt puta secundum dispositionem naturæ vel meritorum: quod tamē non fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Sicut cum prædixit Ezechiæ, Dispone domui tuę, quia morieris & non viues (vt habetur Esa.38.) neque tamen ita euenit, quia ab æterno aliter fuit in scientia & voluntate diuina quæ immutabilis est. Propter quod dicit Gregor.* ꝙ Deus immutat[d] sententiā, non tamen mutat consilium, s. voluntatis suæ. Quod ergo dicit, pœnitentiam agam ego, intelligitur metaphorice dictum. nam homines quando non implent quod comminati sunt, pœnitere vident.

AD III. Dicendum, ꝙ ex rōne illa nō potest concludi, ꝙ Deus habeat mutabilem volūtatem, sed quòd mutationem velit.

AD IIII. Dicendum, ꝙ licet Deum velle aliquid non sit necessarium absolute, tamen necessarium est ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, vt supra dictum est.*

ARTICVLVS VIII.

Vtrum uoluntas Dei necessitatem rebus uolitis imponat.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vr̃ ꝙ voluntas Dei rebus volitis necessitatem imponat. Dicit enim August. in Enchi.* Nullus sit saluus, nisi quem Deus voluerit saluari. Et ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri si voluerit.

¶ 2 Præt. Omnis causa, quæ non potest impediri, ex necessitate suū effectum producit: quia & natura semper idem operatur, nisi aliquid impediat, vt dicitur in 2. Physic.* sed voluntas Dei non potest impediri. dicit enim Apost. ad Rom. 9. Voluntati enim eius quis resistit? Ergo voluntas Dei imponit rebus volitis necessitatem.

¶ 3 Præt. Illud, quod habet necessitatem ex priori, est necessariū absolute: sicut animal mori est necessarium, quia est ex contrarijs compositum. Sed res creatæ a Deo comparantur ad voluntatē diuinā

¶ Quo ad primum conclusio responsiua clare patet in litera. Diuina voluntas quibusdam volitis a se necessitatem imponit, & quibusdam non.

¶ Quo ad secūdum duo facit. Primo recitat opinionē. s. ꝙ quidā putarunt rōnē huius esse disparitatem mediorū agentium: q.a.s. q̃dam agit per causas medias necessarias, & quædā per causas cōtingentes. Deinde reprehēdit hanc opinionē dupliciter. Primo sic, Diuina voluntas est causa prima nō impedibilis ob defectū cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam. & ꝓbatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingēs pp defectum causæ secundæ: ex eo quòd impeditur effectus primæ causæ per defectum secundæ: vt patet de Sole, & plāta, respectu perficiēdi fructus. Secundo ducendo ad incōueniens sic: Distinctio necessarii a contingente refertur tantū in causas secundas: ergo est præter intētionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

D. 490. Li.20.mora. c.23.in medio.

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima ꝓpositio, supra quā tota fundatur rō, falsa vr̃. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim cōtingēs pp contingentiam secundæ causæ non prouenit ex impeditione semper primæ causę, sed quandoq; ex modificatiōe primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, ꝙ quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

Art.3. huius quæst.
122
12.q.10.artic.4. Et 1. contra. ca. 85. Et li.2. ca.29.& li. 3.c.73.vsq; 78. & 79. fin. Et veri. q.23.art.5. Et 1. periher.lec.14.
* Enchiridii ca. 103. tom.3.

¶ Circa secundam quoque rōnem duplex dubitandi rō occurrit: tum quia antecedens recedit a quæsito, vt in titulo declaratum est. loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolute: tū qa consequentia nihil valet. Dato.n. ꝙ cōtingentia esset pp causas secūdas, stat cōtingētiam esse volitam a Deo, qm̃ ab eo sunt volitæ pp perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequēter A effectus earum: & sic vndique ruere videntur rationes ambæ.

†Li.2.Physic. tex.84. to.2.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, ꝙ sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tñ natura causarū secūdarū defectibiliū seu liberarū, propria cōtingētiæ causa est: ac ꝑ hoc reprehēsioni nō debuit esse locus, qñ effectui propria est reddita causa, q̃uis nō oīs.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, ꝙ quāuis, vt in titulo dictū est, alia quęstio formaliter sit de causa cōtingētiæ, & alia de causa contingētiæ volitæ a Deo: quia tamen volūtas diuina vnumquodque vult esse ꝓpter suā causam in quocunque genere causæ, coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiam, & propterea non extra ꝓpositum, imo ad hoc necessarium est de causa contingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubiū
22 vertitur hic, nisi q̃ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc ī genere causæ efficientis.

¶ Nec descendit sermo præsens ad contingentiam talem, vel talē, sed côntingentiæ absolute ꝓpriam ac primam radicem quærit, an sci
120 licet sit aliqua conditio causarum secūdarum, an sit aliqua cōditio ipsius diuinę volūtatis, quę est prima omniū causa.

¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionē secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatē cōtradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligat, sciendum est, quòd instrumētum defectiuum dupliciter contingit cōcurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secundo modo vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primo, quia statuit se vti omni genere calami. Secundo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu, cum scriptor vtens calamo lapideo, malas format literas, aduertenda sunt duo. Primo ꝙ tam malitia calami, quàm malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ. Non enim ipse malum elegit calamum, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarū reducitur vt in propriam & primam radicem in ipsam conditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret, & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris

sicut ad aliquid prius, a quo habent necessitatem: cum hæc conditionalis sit vera, Si aliquid Deus vult, illud est, omnis autem conditionalis vera est necessaria. sequitur ergo, quod omne, quod Deus vult, sit necessarium absolute.

SED CONTRA. Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. si B igitur eius voluntas imponat rebꝰ volitis necessitatem, sequitur ꝙ oīa bona ex necessitate eueniunt. Et sic perit lib. arbitrium, & consilium, & omnia huiusmodi.

RESPON. Dicendum, quòd diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis medijs: quia ea, quæ ꝓducit per causas necessarias, sunt necessaria: ea vero, quæ producit per C causas cōtingentes, sunt contingētia.[c] Sed hoc non videtur sufficienter dictum pp duo. Primo quidē: quia effectus alicuius primæ causę est contingens pp causam secūdā, ex eo quòd impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secūdæ: sicut virtus Solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat.[e] Secundo quia si distinctio contingentium a neces- D sarijs referatur solum in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cum enim aliqua causa efficax fuerit ad agendū, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi, vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascitur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cum igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solum sequitur quòd fiāt ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd eo modo fiant, quo deus ea fieri vult. Vult autem quædā fieri deus necessario, quædam contingenter, vt sit ordo in rebus ad complemētum vniuersi. Et ideo quibusdam effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus, effectus de necessitate ꝓueniunt. quibusdam autem aptauit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eueniunt.[c] Nō igit̃ ꝓpterea effectus voliti a Deo eueniūt cōtingēter, quia causæ proximæ sunt contingentes: sed propterea, quia Deꝰ voluit[d] eos cōtingēter euenire, cōtingētes causas ad eos ꝑparauit.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd per illud verbum August. intelligenda est necessitas in rebus volitis a Deo, non absoluta, sed conditionalis.[e] necesse est enim hanc conditionalem veram esse, si Deus hoc vult, necesse est hoc esse.

AD II. Dicendum, quòd ex hoc ipso quòd nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur quòd non solū fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd fiant cōtingenter vel necessario, quæ sic fieri vult.

AD III. Dicendum, ꝙ posteriora habēt necessitatē a prioribꝰ s̃m modū priorū. Vnde & ea, quæ fiunt a volūtate diuina, talē necessitatē habent, qualem Deus vult ea habere. s. vel absolutam, vel conditionalem tantum. Et sic nō omnia sunt necessaria absolute.

A modificatæ per calamum. In secundo vero casu, deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamum elegit, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat conforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem virtutis suę, vt suauiter intentū defectuosum effectū attingat.

¶ Tenet igitur ad ꝓpositum applicādo, recitata opinio, ꝙ Deus gloriosus, qa omni genere causarum secūdarum vti statuerit, & infra latitudinem causarū secūdarum inueniūtur quædam defectiuæ vel ad vtrūlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic ītellecta opinio hęc, optime reprehensa est: Est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur, ob modestiam authoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imo, vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriā causam cōtingentiæ nō reddidit. Quoniam dum conditionem secundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

238
D.324.
117

¶ Reprehensa quoque rōnabiliter vtroque est medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda, etsi cōtingat dupliciter, scilicet cum impedimēto & sine impedimēto eius, vt in exemplo dato manifestū est: vtrobique enim virtus scriptoris, ma E lo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim recessum est a proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt.

¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtramque, puta humana.

¶ Quo ad tertium tria facit.

¶Primo

¶Primo reddit causam veram propositæ conclusionis dicens, ꝙ est efficacia diuinæ voluntatis. Secundo manifestat hoc sic. esse eius consequitur causam efficacem, non tantū secundum id ꝙ fit, sed etiam secundum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, sortiuntur a voluntate sua, non solū quòd fiant, sed etiam modum quo vult ꝙ sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quædam contingenter. ergo ex hoc quibusdā effectibus ada ptauit causas necessarias, & qbusdā cōtingētes: nō imponit ergo omnibus volitis necessitatem diuina voluntas: quia tantæ efficaciæ est vt fiāt res etiam quomodo vult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filii, quo ad similitudinem accidentium. prima vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autem manifestatur: quia contingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias, vt ꝓximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia dispositа suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum.

¶Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prærecitatam opinionem dicens, quòd est totum oppositū eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volita est contingentia. & hæc quidem iam in exēplis supra positis explanata sunt. Ad pleniorem tñ determinationis huius intelligentiam scire debent nouitii, ꝙ aliud est vel le aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere ꝓceditur. vt. s. quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti fiunt.

¶Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita a Scoto in 1. senten. distinct. 2. quæst. 2. & distinct. 8. quæst. 2. & distinct. 39. quæst. 1. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum: sed nos dicimus, quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. & quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quod imaginatur, quòd qa Deus libere vult & causat, ideo est contingentia in vniuerso, adeoque huic sententiæ inhæret, vt dicat nihil posse euenire contingenter si Deus omniporens libere non causaret: dixitque Aristo. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura, tum ad probationem, tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cœlestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui, quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. tertio respondebitur rationibus eius.

¶Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota a prima. ergo si necessario mouetur, necessario mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingenter fit: & sic contingentia in vniuerso est ex hoc, quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor: quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ.

¶Secunda ratio est: prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunque alia causa: ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus sit contingenter. & probatur secūda sequela: quia impossibile est, ꝙ idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarii, respectu tam eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam.

¶Primo, quia ex ipsa sequit hāc parte vniuersi nō esse a Deo, vt ab agēte a ꝓposito. quod est & contra Theologos, & cōtra Philosophos: & ꝓbatur sequela sic. Effectus agentis a ꝓposito vt sic oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Meta. vbi potentia rationalis a proheresi determinari ad agendum dicitur: sed si contingētia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis a proposito. Et sic contingentia est in vniuerso præter intentionem Dei: vtpote cō sequens modum volendi eius, non volitionem ipsam.

*Ca. 96. citca princip. tom. 3.

¶Secundo, quia data mala fieri bonum est. dicit enim Augustin. in Enchi. * Quàmuis ea, quæ malà sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tñ vt non solū sint bona, sed ēt vt sint malà, bonū est fieri. Ergo Deus vult malà.

¶2 Præt. Dicit Dion. 3. c. de di. no. Erit malū ad omnis. i. vniuersi pfecto quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & causaret, salua tamen efficaciæ suæ virtute, hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. tum quia essent causæ defectibiles. tum quia essent agentia libera: puta homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse a Deo, sed quasi ex se: tunc enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit. vt patet 6. Metaphy.

¶Ad primam autem rationē Scoti, multipliciter responderi pōt.

¶Primo distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter enim contingit secundam causam moueri a prima. uno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus a manu. alio mō motione cooperatiua intrinsece ppriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa; in quo tantum verificatur minor. non enim oportet cum aliquis vult aliquid, seu cum Sol illuminat, primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsece cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundum naturam vniusciusque, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde siue necessario siue libere cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶Secundo distinguendo ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam.

¶Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcise, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri a prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo cōsurgere potest, quòd non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem ꝓpositio adiuncta, scilicet: causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primæ cōcurrente, & contingēte virtutem secundæ suo effectui: qm̄ prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæst. 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in ipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in nullo priori haberet necessariā habitudinē ad primam, sed solum ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim ꝓpositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo, causa secunda. puerilis. n. hic est sensus, ex quo tñ cōsequētia processisse vī, sed est intelligenda quo ad independentiā & intimitatem: attingit. n. prima causa effectū secundæ & independentis & intimius q̄ secunda, vt patet in principio libri de causis. & propterea dr̄ respicere prius. Ex hoc autē sensu nihil cōsequētia valere patet.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum nonum.*

IN titulo aduerte duo.

¶Primo quòd voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & non velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & nō videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle, aut nō velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deum multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle proprie pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actum

Universidad de Deusto Biblioteca

123 2. di. 46. ar. 2. Et 2. co. 41. 95. Et lib. 2. c. 25. li. Et po. q. 1. arti. 6. & 5. quo. q. 3. ar. 2.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic procedi-tur. Videtur quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult: sed

actū positiuū, sed p modū repellētis: & ꝙ sic sumat hic volūtas, patet ex rōne, quæ in litera ponit ad ꝓbandam cōclusionem ppriam: in hoc. n. solo sensu ꝓbatur. Secundo, ꝙ malum est priuatio boni debiti: oportet. n. omnes has conditiones habere negationem, si mali rōnem habet. Malum vero pœnæ præter hoc includit rōnem inuoluntarii; culpæ autē voluntarii. hic autē queritur de malo in cōi. īndebitur autē distinctē. In corpore vna est conclusio ffinis quæsito, habens tñ plures partes: Deus nullo mō vult malum culpæ, vult tñ per accidens malum naturalis defectꝰ, & malū pœne.

Enchiridii c. 10. in fin. & 11. in prin. to. 3.

¶Probatur. malum bonō opponitur: ergo impossibile est malum apperi, nisi cōiunctum bono magis apperito ꝙ alterum bonum priuatum ꝓ malum: ergo impossibile est malum culpę esse volitū a Deo, possibile tñ est malū tam naturalis defectus ꝙ pœnæ esse a Deo volitum: prima consequentia ꝓbat: quia rō boni est rō appetibilis. & quo ad primam partem declarat, atq; manifestatur in omni gne appetitus. s. naturalis, animalis, & intellectūlis: in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secūdam autem partem ꝓbatur: qa omne malum cōiū ctū alicui bono est priuatio alterius. secunda autem consequentia, quo ad primā partem probat: quia nihil est magis volitum a Deo q̄ bonum suum, cui malum culpæ opponit. quo ad secūdam manifestatur: quia Deꝰ vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam q̄ bonum pœna priuatum: in naturalibus quoq; magis vult ordinē naturæ, quàm vitam huius agni comesti a lupo.

¶Circa ꝓbationem secundæ consequentiæ aduerte, ꝙ in litera non dr̄, ꝙ malū culpæ priuat bono diuino, sed ꝙ priuat ordine ad ipsum. Et ꝓp hoc dubium oritur, quia nihil vī valere illa ratio: omne. n. malum priuat aliquo ordine ad bonitatē diuinam: qm̄ omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontem, &c. ergo ex hoc ꝙ malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum, non sequitur quòd non possit esse volitum a Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶Ad hoc breuiter dr̄, quòd malum culpæ in hoc differt a cæteris malis, ꝙ ipsum quātum est, ex se, est priuatiū boni diuini fm seipsum, si esset priuabile: quem admodū amor amicitiæ erga Deum est positiuū boni diuini fm se, si esset ponibile: cætera aūt mala respiciunt bonitatē diuinam in aliquo particulari effectu.

¶Et ꝓpterea caute in litera vtrumq; in sinuatum est. s. & ꝙ priuaret bono diuino fm se, in hoc qđ dixit, ꝙ Deus nihil magis vult q̄ bonitatem suam: & ꝙ de facto nō priuat ipso sed ordine ad ipsū, quod intellige fm seipsum, vt hinc habeas dr̄iam a cæteris malis. Et per hoc patet rñso ad dubiū. Non. n. est eadem rō de ordine ad diuinā bonitatem fm seipsam, & de ordine ad eam secundū aliquā certam participationem ipsius.

¶In rñsione ad primum aduerte duo. Primo, ꝙ in litera iudicium de malo culpæ fm se, fit ex intentione peccātis, ꝓpterea, quia malū culpę non est effectꝰ reducibilis in causas superiores, sed ꝓpria causa habet ipsum peccanté vt sic. Iudicium aūt de vnaquaque re fm ꝓpriam eius causam agendum est.

¶Secundo, quod auctoritati Aug. arguēdo adductæ nihil in litera rñdet, & nisi fit defectus codicis, omissa non vī, quia ex dictis hic apparet glossa illorū verborum Augustiniſ. quod intelligenda sunt per accidens: mala enim esse, est bonum fieri nō per se, sed per accidens.

D. 836. In solut. ad argu. ꝓce.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum decimum.*

TItulus in corpore & ex visu clarus est, quo ad quid nominis: quod hic sufficit.

124 2. dist. 25. q. 1. art. 1. Et 1. cōt. c. 88.

¶In

Q. 5. art. 1.

D. 784. D. 1061. D. 1200.

Li. 83. qst. q. 2. tom. 4.

D. ꝓce.

D. ꝓce.

7. an. 97. ꝓncipe.

D. ꝓce.

D. ꝓce.

D. ꝓce

Universidad de Deusto Biblioteca

Et veri. q. 24. ar.3. & mal. q. 16. ar.5. cor.
* Est epist. ad Damasum Papã nõ longe a fine. to.4.
† Art. ꝓced.

beat liberum arbitriũ. Dicit.n. Hieronymus in Homilia * de filio ꝓdigo, Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera cum sint liberi arbitrij, in vtramque partem flecti possunt.

¶ 2 Præt. Li. arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: sed Deus non vult malum, vt dictum est.† Ergo lib. arbitrium non est in Deo.

* Li.2. de fide c.3. parũ a med. to. 2. Et li. de spiritus.

SED CONTRA est, quod dicit Ambrosius in lib. de Fide* Spiritus sanctus diuidit singulis ꝓut vult, id est, libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

RESPON. Dicendum, ꝙ lib. ar. habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Non enim ad lib. ar. pertinet, ꝙ volumus esse felices, sed ad naturalem instinctum.[e] Vnde & alia animalia, quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, nõ dicunt̃ libero arb. moueri.[f] Cũ igit̃ Deus ex necessitate suam bonitatẽ velit, alia vero non ex necessitate (vt supra ostensum est.*) respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, liberum arb. habet.

* Ar.3. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. videtur excludere a Deo lib. arb. non simpliciter, sed solum quantum ad hoc quod est deflecti in peccatum.

AD II. Dicendum, quòd cũ malum culpæ dicatur per auersionem a bonitate diuina, per quam Deus omnia vult (vt supra ostensum est*) manifestum est quòd impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquãtum velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos nõ peccando possumus velle sedere, & non velle sedere.

Art.3. huiꝰ quæst.

ARTICVLVS XI.

Vtrum sit distinguenda in Deo uoluntas signi.

AD VNDECIMVM sic ꝓceditur. Videtur quòd non sit distinguenda in Deo voluntas signi. Sicut enim voluntas Dei est causa rerum, ita & scientia. Sed non assignãtur aliqua signa ex parte diuinæ scientiæ. Ergo neque debent assignari aliqua signa ex parte diuinæ voluntatis.

¶ 2 Præt. Omne signum, quod nõ concordat ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignãtur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ vo-

F luntati, sunt falsa: si autem concordant, superflue assignantur. Nõ igitur sunt aliqua signa circa volũtatem diuinam assignanda.

SED CONTRA est, ꝙ volũtas Dei est vna, cum ipsa sit Dei essentia: quandoque autem pluraliter significatur, vt cum dicitur, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum voluntatis pro voluntate accipiatur.

RESPON. Dicendum, ꝙ in
G Deo quædam dicuntur proprie, & quædam secundum metaphoram, vt ex supra dictis patet. * Cum autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphorice assumuntur, hoc fit secũdum similitudinem [d] effectus. Vnde illud, quod est signũ talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphorice significat̃. Sicut apud nos irati punire cõsueuerunt: unde ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc, ip-
H sa punitio nomine irę significatur, cũ Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum voluntatis, quandoque metaphorice in Deo voluntas dicitur. sicut cum aliquis præcipit aliquid, signum est, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphorice volũtas Dei dicitur, ſm illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter volũtatem & iram: quia ira de Deo nunquã proprie dicit̃, cum in suo principali intellectu includat passionem:
I voluntas aũt ꝓprie de Deo dr̃. Et ideo in Deo distinguitur voluntas ꝓprie, & metaphorice dicta. Volũtas enim ꝓprie dicta, vocatur voluntas beneplaciti. uolũtas autem metaphorice dicta, est voluntas signi, eo ꝙ ipsum signum voluntatis, voluntas dicitur.

Q.13. ar.3. præcipue.

D. 461.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ scientia non est causa eorum q̃ fiunt, nisi per voluntatem. [e] Non.n. quæ scimus facimus, nisi velimus. & ideo signum nõ attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati. 87

AD II. Dicendum, quòd signa voluntatis dicunt̃ voluntates diuinæ, non quia sint signa ꝙ Deus velit: sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa volendi, in
K Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non est signum quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso ꝙ in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

Vtrum conuenienter circa diuinam uoluntatem ponantur quinque signa.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videt̃ quòd inconuenienter circa diuinam voluntatẽ ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permissio. Nam eadem, quæ nobis præcipit Deus, vel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet,

126 1.di.45. ar.4. Et verit. quæst. 23. art.3.

¶Super

¶In corpore vna cõclusio responsiua: Deus habet liberũ arbitrium. Probatur. Deus vult non ex necessitate alia a se. ergo respectu illorum habet liberũ arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quod manifestatur: & in nobis respectu fœlicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorũ, quæ naturali instinctu appetunt.

¶Super quæstionis decimænonæ Articulum vndecimum.

412

Titulus in corpore declarabitur quo ad illum terminum, volũtas signi. ly vero distinguenda, signat non participationẽ ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionẽ ipsius a volũtate beneplaciti, de qua hactenꝰ habitus est sermo. Ita ꝙ sensus quæstionis est: vtrũ distinguenda sit voluntas signi in Deo a voluntate simpliciter, seu beneplaciti.

113 412 117

¶In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiue. In Deo distinguitur voluntas signi a voluntate simpliciter. ¶Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est voluntas signi a voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthæi 6. consequentia vero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secunda autem cõsequentia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem in hoc, quòd illa inuenitur etiam ꝓprie in Deo, & ex terminis: quia volũtas signi nihil aliud est q̃ voluntas metaphorice dicta: volũtas vero beneplaciti, est voluntas ꝓ-

125 2.di.45. arti.vlt. & veri.q.13. arti.3.

prie dicta. Vnde patet ꝙ distinctio voluntatis diuinæ in voluntatẽ beneplaciti & signi, no est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

¶Super quæstionis decimænonæ Articulum duodecimum.

Titulꝰ in primo argumento explanatur, dũ explicãtur ipsa quinque signa in hoc versu cõtenta. Præcipit, ac ꝓhibet, ꝓmittit, cõsulit, implet.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiue. Ista quinque signa cõuenienter ponũtur circa diuinam voluntatem. Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo qđ his quinque modis declaramus nos aliqd velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd distinguuntur penes præsens, vel futurum malum & bonum, necessariũ & superabundãs, in terseriturque quòd ita sit de facto. s. ꝙ hæc quinque dicant̃ diuinæ voluntates authoritate Matth. 6. & Augustini.

¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum primum.

Titulus clarus est, quærit enim de inesse formaliter. Iam.n. constat omnia in Deo esse virtualiter.

¶ In corpore vnica est conclusio rñsiua quęsito affirmatiue. In Deo est amor. Probatur: motus voluntatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendit in bonum ꝑ se, in malũ autẽ per aliud: ergo primus voluntatis motus & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est in bonũ ĩ cõi: ergo primꝰ actus voluntatis & appetitꝰ est amor: ergo in quocũq; est volũtas, vel appetitus, oportet esse amorẽ: ergo in Deo necesse est ponere amorem. Antecedẽs declarat̃. qa malum nõ cadit sub appetitu: nisi inquãtũ oppõit̃ bono. ¶ Consequentia vero prima quo ad primã partẽ, s. ꝙ primꝰ actus tendat in bonum. Probatur ex eo ꝙ id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Quo ad secundam vero s. in communi, quia communius naturaliter est prius: cuius signum ad ꝓpositũ est, quòd intellectus prius respicit verum commune quàm vera particularia. Secunda autem consequẽtia probatur ex differentia obiecti amoris, ad obiecta aliorum actuum voluntatis & appetitꝰ: qa amor est respectu boni in cõi. desideriũ aũt, spes, & delectatio, respectu boni specialis, puta pñtis vel futuri. Et cõfirmat̃ ex hoc, ꝙ oẽs alii motꝰ appetitiui nascunt̃ ex amore: qđ manifestat̃ inductiue in actibꝰ desiderii, gaudii, odii, tristitiæ, &c. Tertia aũt consequentia probatur: qa remoto primo, remouent̃ alia. Quarta autem probatur: quia in Deo est voluntas. Circa prædicta duo occurrunt notanda. Primo, quòd cum in litera dicitur, ꝙ amor respicit bonũ in communi, ly in communi, non significat idem quod vniuersale, sed significat idem quod

A absolute. Amor enim omnis, est boni absque alia limitatione, delectatio autem est boni coniuncti, &c. Dixi autem hoc: quia litera vsque ad vltimam consequentiam loquitur etiã de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quem constat non attingere bonum secundum sensum vniuersale, sed absolute. Nec tamen efficaciæ illius probationis: quod est communius naturaliter est prius, per hoc aliquid adimitur: quoniam bonum absolute, ad bonum cum certa conditione se habet proportionaliter, vt commune ad proprium, seu vt cõmunius ad minus commune. Secundo quòd cum in litera dicitur, ꝙ amor est primus actꝰ voluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totã latitudinem appetitiuæ virtutis in qualibet natura, & nõ quãlibet potẽtiã appetitiuã. Et per hoc excluditur instantia de primo actu irascibilis. Licet.n. primꝰ eius actus non sit amor, sed spes: primus tñ actus totius appetitus sensitiui distincti in concupiscibilem & irascibilem, est amor.

quandoq; permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶ 2 Præt. Nihil deus operatur, nisi volens, vt dicitur Sapiẽtiæ 11. Sed voluntas signi distinguitur a voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶ 3 Præte. Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio, pertinẽt ad solam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuisionem, cum nõ sint vnius ordinis.

¶ 4 Præt. Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt patet per Philosophum in 2. ethi.* & per Dion. in 4. cap. de di. no †. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tãtum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa. s. consilium & præceptum.

.Ethi.c.6. a me. to.5. Dion.ca.4. aliquãtulũ a medio.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid velle. Potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium. per seipsum quidem, inquantum facit aliquid, vel directe, vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per se aliquid operatur: & quantũ ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem, inquantum nõ impedit operationem. nam remouens prohibens dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Physic.*. Et quantum ad hoc dicitur signũ permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: ꝓpter hoc ista quinque nominantur interdũ nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat vo-

Li.8. Phys. tex.32. t.2.

luntas tua, sicut in cælo & in terra. Quod autem permissio, vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per August. qui dicit in Enchi.*. Nihil fit nisi omnipotens fieri uelit: vel sinendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referuntur ad
B præsens. permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum vero prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij pręceptum, respectu vero superabundantis boni, consilium.

Enchiri. c. 95. in fine tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet circa eandẽ rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto &
C cõsilio & operationi, & prohibitioni, vel permissioni.

AD II. Dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphorice velle id, quod non vult voluntate proprie accepta, ita potest metaphorice significari velle id, quod proprie vult. Vnde nihil prohibet de eodẽ esse voluntatem beneplaciti, & uoluntatem signi. Sed operatio semper est eadẽ cũ volũtate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tũ quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

D AD III. Dicendum, ꝙ creatura rõnalis est dñа sui actus. & ideo circa ipsam spãlia q̃dã signa diuinæ voluntatis assignant̃, inquãtũ rõnalẽ creaturam Deus ordinat ad agendũ voluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nõ habent locum nisi operatio & ꝑmissio.

AD IIII. Dicendum, ꝙ omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tñ in hoc conuenit ꝙ discordat a voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum assignatur. s. prohibitio. Sed diuersimode bona se habent ad bonitatem diuinam, quia q̃dam sunt, sine quibus fruitionem diuinę bonitatis cõsequi non possumus, & respectu horũ est præceptũ:
E quædam vero sunt, quibus perfectius cõsequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum ꝙ cõsiliũ est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVAESTIO XX.

De amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ absolute ad voluntatem Dei pertinent. In parte autem appetitiua inueniuntur in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi; & habitus moralium virtu-

¶Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum se cundum.*

TItul us est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio. Deus amat omnia existentia, nō tñ eo mōdo sicut nos. Hæc conclusio quo ad p primā partem sic pba tur. Omnia existētia, in quantum sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habēt, inquātū sunt volita a Deo. ergo cuilibet existēti Deus vult aliqd bonū. ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primā partē probat: qa ipsum esse, & q̄libet rei pfectio, bonitas q̄dā est. Quo ad secūdā vero, qa voluntas Dei est causa rerū. Cōsequētia vero prima, ꝓbatione nō eget: secūda aūt ꝓbat ex eo, qd amare, nihil aliud ē quā velle alicui bonū. Quo ad secūdā aūt parte manifestatur cōclusio, qa amam⁹ mori a bonitate rei amatæ. Deus autem amat creando, & in fundendo bonitatē quam amat.

127 Infra q. 82. art. 5. 1. Et 3. di. 32. ar. 11. Et 1. cōt. cap. 89. 90. 91. & 96. Et lib. 4. c. 19.

tum, vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secūdo de iustitia Dei, & misericordia eius.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit amor.
¶ Secūdo. Vtrum amet omnia.
¶ Tertio, Vtrum magis amet vnū, quàm aliud.
¶ Quarto, Vtrum meliora magis amet.

Articvlvs primvs.

Vtrum amor sit in Deo.

AD PRIMVM sic procedi tur. Vī quòd amor nō sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo: amor est passio. ergo amor non est in Deo.

¶ 2 Præt. Amor, ira, tristitia, & huiusmodi cōtra se diuiduntur: sed tristitia & ira nō dicuntur de Deo, nisi metaphorice. ergo nec amor.

¶ 3 Præt. Dion. dicit 4. c. de di. no.* Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc aūt in Deo lo cū hēre nō pōt, cū sit simplex. Ergo i Deo nō est amor.

*Ca. 4. par. 2. & par. 1. non multū ante finē.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Ioan. 4. Deus charitas est.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, est amor. Cū enim actus volūtatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius, & per se, est obiectum volūtatis & appetitus: malum autem secundario, & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono, oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum, his qui respiciunt malum, vt gaudium quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cōmunius, naturaliter est prius. Vñ & intellectus per prius habet ordinem ad verum cōmune, q̄ ad particularia quædam vera. Sunt autē quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonū sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito: desiderium autē & spes de bono nondū adepto. Amor aūt respicit bonum in communi siue sit habitum, siue non habitum: unde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorē, quasi primā radicem. Nullus enim desiderat aliquid, nisi bonum amatum: neq; aliquis gaudet, nisi de bono amato. Odiū etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam, & cætera hmōi, manifestum est in amorem referri, sicut in primū principium. Vnde in quocunq; est volūtas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo, remouentur alia. Ostēsum est autem * in Deo esse voluntatem: unde necesse est in eo ponere amorem.

Q. 19. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ vis cognitiua non mouet, nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in 3. de Anima: † ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo: unde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actū appetitus sensitiui concomitatur aliqua trāsmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Sic igitur actus appetitus sensitiui, inquātū habent trāsmutationē corporalem annexam, passiones dicuntur, non aūt actus volūtatis. Amor igitur, & gaudiū, & delectatio fm quòd significāt actus appetitus sensitiui, passiones sunt: nō aūt fm* quòd significant actus appetitus intellectiui. & sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethi. * quòd Deus vna & simplici operatione gaudet: et eadem ratione sine passione amat.

Text. 57. & 58. tom. 2.

D. 978.

Li. 7. Ethi. c. vlt. ad fi. nē. tom. 5.

AD II. dicendum, ꝙ in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, s. corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira, vt dicitur in 1. de Anima, * materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid hmōi: formale vero, appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale, in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio: sicut in desiderio, quod est boni non habiti: & in tristitia, quæ est mali habiti. et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam vero nullam imperfectionem designāt, vt amor, & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo conueniat fm illud quod est materiale in eis, vt dictum est. * illa, quæ imperfectionem important, et formaliter, Deo conuenire nō possunt, nisi metaphorice pp similitudinem effectus, vt supra dictum est. † Quæ autem imperfectionem nō importāt, de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium, tamen sine passione, vt dictum est.*

Li. 1. de anima tex. 15 & 63. 64 tom. 2.

Ad præce. argum.

Q. 3. ar. 2. ad 2. & q. præce. ar. 11. *In isto ar. & q. præce. art. 11.

AD III. dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, s. in bonum, quod quis vult alicui: & in cum, cui vult bonum. Hoc enim est proprie amare aliquem, velle ei bonum. Vnde in eo quòd aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto [d] dicitur amor vis vnitiua, etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt supra ostensum est. † In hoc verò quòd aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis cōcretiua, quia alium aggregat sibi, habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus, est vis concretiua absq; compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

D. 105.

Q. 6. art. 3.

Articvlvs II.

Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dionys. 4. cap. de diuin. nomin. * Amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd Deus extra

128 1. 2. q. 110. arti. 1. cō Et 3. di. 32 ar. 1. 2. & 1

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.*

Bt 1. cōt. c. 91. Et ii. 3. c. 150. principio. Et ver. q. 27. art. 1. cor. & virt. q. 2. ar. 7. ad 2.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit quòd inæqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionē ex eo, quòd amare est velle bonum alicui.

Secundo respondet quæsito duabus cōclusionibus iuxta p dicta membra distinctionis. Prima cōclusio est, Deus ex parte actus amandi oia æqualiter amat, probatur: amat vno simplici & semper eodem modo se habente actu voluntatis: ergo æqualiter. Secunda conclusio est. Deus ex parte boni voliti amato, quædam amat magis aliis. probatur: si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri: nō esset aliquid alio melius, hoc est manifeste falsum: ergo. consequētia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

*Ca. 4. par. 1. declinando ad finē.

304.

†Li. 8. Ethi co. ca. 2. & 11. tom. 3.

¶ 3 Præt. Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ. [e] sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. † ergo Deus non omnia amat.

¶ 4 Præt. In Psalm. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, Nihil autem simul odio habetur & amatur. ergo Deus non omnia amat.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

RESPON. Dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. nam omnia existentia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra, * quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantū habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum a Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. unde, cum amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui, [e] manifestum est, quòd Deus omnia quæ sunt, amat: non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum, [e] sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius vel vera, vel æstimata, prouocat amorē, quo ei volumus & bonum conseruari quod habet, & addi quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundēs & creans bonitatem in rebus.

*19. ar. 4.

227 87 118 d 142

AD PRIMVM ergo Dicendum, quòd amans sic fit extra se in amatum translatum, inquantum vult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. ca. de* diui. nom. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere, ꝙ & ipse omnium causa p abundātiam amatiuæ bonitatis extra seipsum fit ad oia existentia prouidentijs.

Loco citato i arg. 1.

AD II. Dicendū, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo, [e] tamen per hoc quòd ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in proprijs naturis. Et eadem ratione amauit. sicut & nos per similitudines rerum, quę in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

84

AD III. Dicendum, quòd amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationem & communicationem in operibus vitæ: & quibus contingit bene euenire, vel male secundum fortunam & fœlicitatem: sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur Deus, proprie loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & alijs.

AD IIII. Dicendum, quòd nihil prohibet vnū & idem secundum aliquid amari, & secundū aliquid odio haberi. Deus autem peccatores [d] inquantū sunt naturæ quædam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum vero peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. et hoc in eis a Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur.

D. 96.

Articvlvs III.

Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur. n Sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus: sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. ergo æqualiter amat omnia.

129 2. di. 26. ar. 1. ad 2. Et 3 di. 19. ar. 5. q. 1. & dist. 32. ar. 4. Et 1. cōt. c. 91.

¶ 2 Præt. Amor Dei est eius essentia: sed essentia Dei magis & minus non recipit. ergo nec amor eius. non igitur quædam alijs magis amat.

¶ 3 Præt. Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. sed Deus non dicitur scire quædam magis quàm alia, neque magis velle. ergo nec magis quædam alijs diligit.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.* super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & inter ea magis [e] diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quę sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum.

Tract. 110. i Euāg. Io. a medio illius tom. 9.

RESPON. Dicendum, quòd cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno [e] modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus nō magis quædam alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis, [e] & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quàmuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere, quòd Deus quædam alijs magis amat. Cum. n. amor Dei sit causa bonitatis rerum, (vt dictum est*) non esset aliquid alio melius, si Deus [e] non vellet vni maius bonum quàm alteri.

119

Art. præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, nō quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

AD II. Dicendum, quòd ratio illa procedit de intensione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ *Super*

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum quartum.*

In corp.ar.

TItulus clarꝫ est. ¶ In corpore vna conclusio respõ siua quæsito affirmatiue, Deus magis diligit meliora, pbaꝫ. Volũtas Dei est causa bonitatis in rebꝰ: ergo Deũ magis diligere aliquid, nihil aliud est q̃ velle illi maius bonum. ergo ex hoc aliqua sunt meliora q̃ Deꝰ magis bonũ vult. ergo meliora plus amat.

130 3.di.32.ar. 5.q.1.2. 3. & 4.& dist. 31.q.2.art. 3.q.3.

¶ In rñsione ad q̃n tũ, dubiũ ingerunt verba in calce posita, s.quod peccator prædestinatꝰ, ſm aliquod tempus nõ est nec bonus neq; malus. Videtur enim sententia hæc & falsa, & contra authoris doctrinam: qñ tam angelus q̃ homo ſm ipsum fuit creatus in gra: & q̃libet homo cõtrahit peccatum originale. Et dato q̃ nõ essent creati in gratia vno tñ istanti, & non p aliquod tempus fuissent neque boni neque mali: omnino igitur apparent hęc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur. Primo q̃ hæc verba sunt vera depossibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligiꝫ omnis mensura durationis, etiam instantanea. Tã angelꝰ. n. q̃ homo quãdoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neq; malus moraliter.

Trac.vlt.in Ioan: inter prin. & me diũ tom. 9.

Secundo, q̃ verificantur de bonitate & malitia morali p sonali, id est per ꝓprium actum, infans enim quamuis sit malꝰ peccato naturæ, ex proprio tamen opere neq; bonus neq; malus est. Tertio, q̃ ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliqua: & licet peccator prædestinatus postquã habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quandoque tamen, scilicet per infinitũ tẽpus quo non fuit, neque bonus neque malus fuit.

Cap. 3. in Esaiã sup. illud Peccatum vt Sodomæ p̃dicauerunt. tom. 5.

AD III. Dicendum, quòd intelligere & velle, significant solum actus; non autem in sua significatione includunt aliqua obiectã, ex quorum diuersitate, possit dici Deꝰ magis vel minus scire aut velle. sicut circa amorem dictum est.*

ARTICVLVS IIII.

An Deus sẽper magis diligat meliora.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano, cum sit Deus & homo: sed Deus magis dilexit genus humanum, quàm Christum; quia dicitur Rom.8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. ergo Deus nõ semper magis diligit meliora.

¶ 2 Præt. Angelus est melior homine. unde in Psal.8. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis: sed Deus plus dilexit hominem quàm Angelum. dicitur enim Heb.2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semẽ Abrahæ apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ 3 Præt. Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. unde dñs sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? sed tñ Christus plus dilexit Ioãnẽ quàm Petrum. ut enim dicit Aug.* super illud Ioan.20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. a cæteris discipulis discernitur: non q̃ solum eum, sed q̃ plus eum cęteris diligebat. non ergo semper magis diligit meliora.

I

¶ 4 Præt. Melior est innocens pœnitente, cum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier.* sed Deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur.n.Lu. 15. Dico vobis, q̃ maius gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

K

¶ 5 Præt. Melior est iustus pscitꝰ q̃ peccator prædestinatus: sed Deus plus diligit peccatorẽ prædestinatum, quia vult ei maius bonum. s. vitam æternam. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

SED CONTRA. vnũquodq; diligit sibi simile, vt patet p illud, quod habetur Eccle.13. Omne animal diligit sibi simile: sed intantum aliquid est melius, inquantum est Deo similius. ergo meliora magis diliguntur a Deo.

F

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere secundum prædicta, q̃ Deus magis diligat meliora. Dictum est enim,* quòd Deum diligere magis aliquid, nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. uoluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quòd Deus eis maius bonum vult. unde sequitur q̃ meliora plus amet.

Art.2.& 3. præcedent.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Deus Christum diligit, non solum plus quàm totum humanũ genus, sed etiam magis q̃ totam vniuersitatem creaturarum: quia.s.ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt verus Deꝰ esset. Nec eius excellentiæ deperijt ex hoc, q̃ Deus dedit eum in mortem pro salute humani gñis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus.n.est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa.9.

AD II. Dicendum, quòd naturam humanam assumptam a Dei verbo in persona Christi (secũdum prædicta*) Deus plus amat quàm omnes Angelos: & melior est, maxime ratione vnionis. sed loquendo de humana natura communiter, eam Angelicæ comparando, secundum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur: * cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Apoc.20. ita tñ q̃ quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdam Angelis, quantum ad hoc, potiores inueniuntur. Sed quantũ ad conditionẽ naturæ, Angelus est melior homine. nec ideo naturam humanam assumpsit Deus, quia hominẽ absolute plus diligeret, sed quia plꝰ indigebat. Sicut bonꝰ paterfamilias aliqd pretiosius dat seruo egrotãti, quod nõ dat filio sano.

H

Art. præc.

536

AD III. Dicendum, q̃ hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluit. Aug.* nãque refert hoc ad mysterium dicens, q̃ vita actiua, quæ significatur p Petrum, plus diligit Deum quàm vita cõtemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contemplatiuam vero vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. nõ. n. finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

Tract.vl.in Io.a medio tom. 9.

Quidam vero dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris: & sic etiam a Christo plus fuit dilectus. unde ei ecclesiam commendauit. Ioannes vero plus dilexit Christũ in seipso. & sic etiã plus ab eo fuit dilectus. unde ei commendauit matrem. Alij vero dicunt, quòd incertum est quis horum plus Christum dilexerit amore charitatis & similiter quẽ Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitę æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse, quantum ad quãdam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes vero plus dilectus, quantum ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij vero dicunt, q̃ Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellẽtius donum charitatis, Ioannem vero plus, quantum ad donũ intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundũ quid. Præsum-

¶ *Et hæc expositio magis formalis est, & proposito consona, & absque quæstione. Intẽdit enim litera docere nõ esse mirũ, peccatorẽ p̃destinatum, esse ꝑ aliquo tempore peiorẽ & minus amatũ, ex eo q̃ pro aliquo tẽpore nõ erat aliquo modo amatus, quãdo scilicet nõ erat: quoniam tunc neque bonus neq; malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo: vt patet.*

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

145

TItulus, vt iam patet ex dictis, quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

¶ In corpe duo facit. ¶ Primo enim distinguit iustitiam ĩ duas ſpecies, scilicet commutatiuam, & distributiuam.

¶ Secundo, respondet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ.

Homil. 34. in euan. aliquantulum a prin.

¶ Prima cõclusio est negatiua, In deo nõ est iustitia cõmutatiua. probaꝫ authoritate Apostoli, Quis prior &c.

¶ Secunda est affirmatiua, In deo est iustitia distributiua. & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuique secundum suam dignitatem. ergo ordo vniuersi demonstrat Dei iustitiam. igitur in eo est iustitia. Consequentia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familię congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi &c. & confirmatur authoritate Dionysii.

¶ Circa primã cõclusionem dubium est, Tum quoniam falsum videtur, in Deo non esse iustitiã cõmutatiuã, quoniam forma diuini iudicii fit secundum iustitiã commutatiuam, dum recompẽsat & præmia meritis, & supplicia peccatis, vt expresse author dicit in secũda secũdæ. quæst.61. articu. 4. ad primum. Tum quoniã probatio nõ videt sufficiens: quoniã ad iustitiam cõmutatiuam spectat nõ solum retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiã vẽditio iustitia cõmutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actꝰ in Deo, non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ, quoniam saluaꝫ etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur,

131 4.di.46.q.1. a.1, quæs.1. & 1. contra c.93.

ptuosum tamen videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur Prou.16. Spiritus ponderator est dñs, & nõ alius.*

AD IIII. dicendum, q̃ pœnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocẽtes, siue pœnitentes, illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia: cæteris tamen paribus, innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamẽ Deus plus gaudere de pœnitente, quàm de innocente: quia plerunque pœnitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Greg.* dicit ibidem, quòd dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugã cõuersus fortiter hostẽ premit, quàm qui nunquã fugit, nec vnquàm fortiter fecit. Vel alia rõne, quia æquale donum gratiæ plus est compẽsatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quam innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ maius donum est si dentur pauperi, quàm si dentur regi.

AD V. dicendum, quòd cum voluntas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundum illud tempus pensanda est bonitas eius, qui amatur a Deo, secundum quod dandum est ei ex bonitate diuina aliquod bonum. Secundum ergo illud tempus, quo prædestinato peccatori dandum est ex diuina voluntate maius bonum, melior est, licet secũdum aliquod aliud tempus sit peior: quia & secundũ aliquod tẽpus nõ est nec bonus, neq; malus.

QVAESTIO XXI.

De Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst considerationẽ diuini amoris, de iustitia & misericordia eius agendũ est.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ĩ Deo sit iustitia.

¶ Secũdo, Vtrũ iustitia eius veritas dici possit.

¶ Tertio. Vtrum in Deo sit misericordia.

¶ Quartò, Vtrũ in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in Deo sit iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sit iustitia. Iustitia enim contra tempe

Prima.S.Tho.

A rantiam diuiditur: temperantia autẽ non est in Deo. ergo nec iustitia.

¶ 2 Præt. Quicunque facit omnia pro libito suæ uolũtatis, non secundum iustitiam operatur: sed sicut dicit Apost.ad Ephe.1. Deus operatur omnia secundum consilium suę uoluntatis. non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ 3 Præt. Actus iustitiæ, est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor. ergo Deo nõ competit iustitia.

¶ 4 Præt. Quicquid est in Deo, est B eius essentia: sed hoc non competit iustitiæ. dicit enim Boet.* in lib. heb. quòd bonum essentiam, iustũ uero actum respicit. ergo iustitia non competit Deo.

Huius lib. titulus est. An oẽ quod est, bonũ sit: circa finem illius.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal.10. Iustus dominus, & iustitiam dilexit.

RESPON. Dicendum, quòd duplex est species iustitiæ. Vna quæ cõsistit in mutua datione & acceptione: ut puta, quæ consistit in emptione & uenditione, & alijs huiusmodi communicationibus, uel cõmutationibus. Et hæc dicitur a Philosopho in 5. Ethi.* iustitia commutatiua, uel directiua commutationũ, siue communicationum: & hæc nõ competit Deo, quia ut dicit Apost. Rom.2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia quæ cõsistit in distribuendo: & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, uel dispensator, dat unicuiq; secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familię, uel cuiuscunq; multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernãte: ita ordo uniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus uolũtarijs, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dion.* 8. c. de diui. no. Oportet uidere in hoc ueram Dei esse iustitiã, q̃ omnibus tribuit propria, secundum uniuscuiusq; existẽtium dignitatẽ: & uniuscuiusq; naturã in proprio saluat ordine & uirtute.

C

Lib.5. Eth. cap.4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uirtutũ moralium quædam sunt circa passiones, sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores, & audacias: mãsuetudo circa iram. Et huiusmodi uirtutes Deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neq; passiones sunt, ut supra dictum est:* neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi uirtutes, sicut in subiecto, ut dicit Philosophus in tertio Ethic. Quædam uero uirtutes morales sunt circa operationes: ut puta, circa datio

¶ In rẽsponsione ad tertium, aduerte doctrinam traditam in secundo cõtra Gent. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, videsq; hoc potius ẽ iustũ cõdecẽtię in ordine ad Deũ, quam sim pliciter iustum.

Cap.8. non procul a fine, & cap.9 a medio.

Q.19.2.11 & q.20.2.1

Lib.3. Eth. cap.10.

M ¶ *Super*

Universidad de Deusto Biblioteca

D.815.
D.833.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæprimæ Articulum ſecundum.*

Titulus ex dictis eſt clarus.

¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. Iuſtitia Dei conuenienter veritas nominatur. Probatur, Veritas intellectus regulantis, & menſurantis res, cõſiſtit in adæquatione rerum ad intellectum: iuſtitia autē conſiſtit in conformitate operū ad legem, cui cõcordat, ergo iuſtitia Dei cõuenienter veritas nominatur. Antecedēs pro prima parte probatur ex conuenientia, & differentia veritatis in intellectu accipiente a rebus, & cauſante res. Conueniētia quidē, quia veritas conſiſtit ſemper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, qa in intellectu cauſato, eſt adæquatio intellectus ad res: in cauſante autem, eſt adæquatio rerum ad intellectum: pro ſecunda vero parte: qa ſicut ſe habent artificiata ad artem, ita ſe habēt opera iuſta ad legem, conſequentia autē probatur, quoniam iuſtitia Dei facit ordinem in rebus conformem ſapiētiæ ſuæ, quæ eſt omniū lex. Et confirmatur tota manifeſtatio ex eo, quod etiam in nobis ſic inuenitur veritas iuſtitiæ.

Li.10.Ethi cap.8.

D.1065.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus iam patet ex vſu.

¶ In corpore duo facit. Primo reſpondet quæſito. Secundo clarificat reſpõſionem. Concluſio reſponſiua eſt, miſericordia eſt maxime in Deo, non ſecundum paſſionis affectum: ſed ſecundum effectum. Probatur. Triſtari de miſeria aliena nõ cõuenit Deo: ſed repellere eam, hoc maxime ei conuenit. ergo miſericordia nõ quā tum ad affectum: ſed quātum ad effectum maxime Deo conuenit. Antecedens explanatur, quo ad ly miſeria, vt ſcilicet ſonet defectum quemcunque, & probatur quo ad ſecundā partem ſic. Defectus nõ tolluntur niſi per alicuius bonitatis perfectionem. ergo hoc maxime pertinet ad Deum, quia ipſe eſt prima bonitatis origo. Conſequentia autē probatur: quia affectus miſericordis eſt triſtitia, effectus vero ē depulſio alienæ miſeriæ. Clarificatio autem cõſiſtit in differenti habitudine diffuſæ a Deo perfectionis ad eius bonitatem, iuſtitiā, liberalitatem, & miſericordiam, & ſatis clare eſt in litera.

119
c
134

D.802.

nes & ſumptus, ut iuſtitia [d] & liberalitas & magnificentia, [d] quæ etiā non ſunt in parte ſenſitiua: ſed in uoluntate. Vnde nil prohibet huiuſmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles: ſed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum eſt enim, ſecundum uirtutes politicas, Deum laudare, ut dicit Philoſophus in 10. Ethic*.

Ad II. dicendum, quòd cum bonum intellectum ſit obiectum uoluntatis, impoſſibile eſt Deum uelle niſi quod ratio ſuæ ſapientiæ habet. Quæ quidem eſt ſicut lex iuſtitiæ, ſecundum quam eius uoluntas recta & iuſta eſt. Vnde quod ſecundum ſuā uolūtatem facit, iuſte facit, ſicut & nos quod ſecundum legem facimus, iuſte facimus. Sed nos quidem ſecundū legē alicuius ſuperioris, Deus aūt ſibiipſi eſt lex.

Ad III. dicendum, quòd unicuique debetur, quod ſuum eſt. Dicitur autē eſſe ſuum alicuius, quod ad ipſum ordinatur. Sicut ſeru⁹ eſt domini, & non econuerſo. Nam liberum eſt, quod ſui cauſa eſt. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ, uel neceſſitatis alicuius ad quod ordinatur. eſt autem duplex ordo conſiderandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatū ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad ſubſtantias, & unaquęque res ad ſuum finem. Alius ordo quo oīa creata ordinantur in Deū. Sic igitur & debitum attēdi poteſt dupliciter [d] in operatione diuina. Aut ſecundum quòd aliquid debetur Deo. aut ſecundum quòd aliquid debetur rei creatæ. & utroq; modo Deus debitum reddit. Debitum enim eſt a Deo, ut impleatur in rebus id, quod eius ſapientia & uoluntas habet, & quod ſuam bonitatem manifeſtat & ſecundū hoc iuſtitia Dei reſpicit decentiā ipſius, ſecundum quam reddit ſibi quod ſibi debetur. Debitum etiam eſt alicui rei creatæ, ꝙ habeat id, quod ad ipſam ordinatur [e]. Sicut homini ꝙ habeat manus, & quòd ei alia animalia ſeruiant. Et ſic etiam Deus operatur iuſtitiam, quando dat unicuiq; quod ei debetur ſecundū rationem ſuæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc unicuique debetur, quod eſt ordinatū ad ipſum, ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipſe eſt debitor, quia ipſe ad alia non ordinatur, ſed potius alia in ipſum. Et ideo iuſti-

F tia quandoq; dicitur in Deo condecentia [d] ſuę bonitatis: quandoq; uero retributio pro meritis. Et utrūq; modum tangit Anſel. dicens: Cum punis malos, iuſtum eſt, quia illorū meritis conuenit. Cum uero parcis malis iuſtum eſt. quia bonitati tuæ condecens eſt.

Ad IIII. dicendum, quòd licet iuſtitia reſpiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin ſit eſſentia Dei: quia etiam id, quod eſt de eſſentia rei, poteſt eſſe principiū G actionis. Sed bonum non ſemper reſpicit actū, quia aliquid dicitur eſſe bonum non ſolum ſecundum quod agit, ſed etiam ſecundū quod in ſua eſſentia perfectū eſt. Et propter hoc ibidem dicitur, quòd bonum comparatur ad iuſtum, ſicut generale ad ſpeciale.

ARTICVLVS II.

Vtrum iuſtitia Dei ſit ueritas.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ iuſtitia Dei non ſit ueritas. Iuſtitia enim eſt in uoluntate. 132
H Eſt.n. rectitudo uoluntatis, ut dicit Anſel.* ueritas aūt eſt in intellectu ſecundū Philoſophū in 6. metaph.† & in 6. Ethic. Ergo iuſtitia nõ ptinet ad ueritatē.

4.di.4.q.1. ar.1.2.& 3. * In dialo. verit. c.13. †6.Ethic.c. 2. & 6.metaph. tex.8 tomo 5. & tom.3. * Li.4.Eth. ca.7.tom.5

¶2 Præt. Veritas ſecundum Philoſophum in 4. Ethi*. eſt quædam alia uirtus a iuſtitia. Non ergo ueritas pertinet ad rationem iuſtitiæ.

Sed contra eſt, quod in Pſal. 84. dicitur, Miſericordia & ueritas obuiauerunt ſibi. Et ponitur ibi ueritas pro iuſtitia.

Respon. dicendū, ꝙ ueritas conſiſtit in adæquatione intellectus, & rei, ſicut ſupra dictū eſt*. Intellectus aūt, qui eſt cauſa rei, comparat ad ipſam ſicut regula & mēſura. Econuerſo autem eſt de intellectu qui accipit ſcientiā a rebus [e]. Qñ igitur res ſunt menſura & regula intellectus, ueritas conſiſtit in hoc ꝙ intellectus adæquatur rei, ut in nobis accidit. Ex eo enim quòd res eſt uel non eſt, opinio noſtra & oratio uera uel falſa eſt. Sed quando intellectus eſt regula, uel menſura rerum, ueritas conſiſtit in hoc, quòd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere uerum opus, qñ cõcordat arti. Sicut autem ſe habēt artificiata ad artem, ita ſe habent opera iuſta ad legē, cui concordant. Iuſtitia igitur Dei, quę conſtituit ordinem in rebus conformē rationi ſapientiæ ſuæ, quæ eſt lex eius [e], cõuenienter ueritas nominatur. Et ſic ēt dicit in nobis ueritas iuſtitiæ.

q.16.art.1. — I — c 87 — K — b 11

Ad primvm ergo dicendum, quòd iuſtitia quantum ad legem regulantem eſt in ratione, uel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur ſecundum legem, eſt in uoluntate.

Ad II. dicendū, quòd ueritas illa, de qua loquitur Philoſophus ibi, eſt quædam uirtus, per quam aliquis demõſtrat ſe talem in dictis, uel factis, qualis eſt [e]. Et ſic conſiſtit in conformitate ſigni ad ſignificatū; non autem in conformitate effectus ad cauſam & regulam, ſicut de ueritate iuſtitiæ dictum eſt*.

c 102 — In corp.ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum miſericordia competat Deo.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd miſericordia Deo nõ competat. Miſericordia.n. eſt ſpe- 133
2.2. qõ.30.

ar.2.3.& 4. diſ.46.q.2. ar.1.q.1.& 1.cõ.ca.91 fin.& Pſal. 24. *Li.2.orth. fid.cap.14.

†Gloſa interlinearis ibi.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæprimæ Articulum quartum.*

Titulus eſt clar⁹.

¶ In corpore vnica eſt cõcluſio reſponſiua quæſito affirmatiue, ſcilicet. In quolibet opere Dei miſericordiam, & iuſtitiam oportet inueniri.

2
127

¶ Circa quā tria facit. Primo miſericordię nomē extēdit, extendendo nomen miſeriæ ad omnē defectum: & rationē extenſionis aſſignat: quia cum miſeria opponatur felicitati, in ſola rationali creatura, quæ felicitatis eſt capax, miſeria ꝓprie inueniri poteſt.

¶ Secūdo probat cõcluſionem quo ad iuſtitiam ſic: Debitum ex diuina iuſtitia cõtingit dupliciter, ſcilicet Deo vel creaturæ, & neutrū poteſt in aliquo opere Dei prætermitti. ergo in oī opere Dei oportet eſſe iuſtitiam. Antecedens quo ad primam partē habetur ex dictis in 1. arti. ad tertiū, quo ad ſecundam vero manifeſtatur, quia non poteſt facere Deus aliqd, quod non congruat ſapientiæ & bonitati ipſius, & ſimiliter quicqd in reb⁹ creatis facit conuenienti ordine, & proportione diſponit.

q.6.art.4.

q.6. arti.2. & 4.
† Art.1.huius quæſt.

¶ Aduerte hic, quòd illa propoſitio in litera poſita: neutrum poteſt in aliquo opere Dei prætermitti, nõ eſt intenta ab authore prout ſonat, qm̃ in opere creationis proprie nulla poteſt inueniri ratio debiti reſpectu alicui⁹ creaturæ: ſed ſolum reſpectu ſapientiæ, & volūtatis diuinæ, vt in reſponſione ad quartum hic habes: ſed eſt interpretāda quo ad opera prouidentiæ, & gubernationis, ad quod inſinuandum cum illa manifeſtatur in litera, notanter dicitur, quicquid in rebus creatis facit Deus, quaſi diceret, quod quicquid f cit, facit creatione ſuppoſita.

c
128

¶ Probatur deinde concluſio quo ad miſericordiā ſic. Opus diuinæ iuſtitiæ ſemper præſupponit op⁹ miſericordiæ, & in eo fundatur. ergo in quolibet opere Dei apparet miſericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedens probaī, quia reducitur debitū in aliquid ex ſola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum & declaratur exemplariter.

¶ Tertio, qa ex hac probatione videbaī ꝙ miſericordia concurreret ad opa Dei quaſi remota cauſa: ideo declarat, quod concurrit eminentius quàm iuſtitia, & hoc dupliciter.

¶ Primo, quia cauſa primaria vehementius influit quàm ſecunda, & ſic vis miſericordiæ, & ſaluatur, & vehementius operatur in omnib⁹ conſequentibus.

¶ Secūdo ab effectu: qa debita alicui creaturæ largius De⁹ diſpenſat, quàm ꝓportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis ſuæ. Patet autē ſic eſſe, quia minus eo quod de facto diuina bonitas cõfert, ad cõſeruandū iuſtitiæ ordinem ſufficeret.

eſt ſpecies triſtitiæ, ut dicit Dama*. Sed triſtitia nõ eſt in Deo. Ergo nec miſericordia. A

¶2 Præt. Miſericordia eſt relaxatio iuſtitiæ: ſed Deus nõ poteſt prætermittere, id quòd ad iuſtitiam ſuam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, ſeipſum negare non poteſt. negaret autem ſeipſum, ut dicit glo†. ibidem, ſi dicta ſua negaret. ergo miſericordia Deo non competit.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 110. Miſerator & miſericors dominus. B

Respon. dicendum, quòd miſericordia ē Deo maxime attribuenda, tamen ſecundum effectum non ſecundum paſſionis affectum [c]. ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd miſericors dicitur aliquis quaſi habens miſerum cor: quia ſcilicet afficitur ex miſeria alterius ꝑ triſtitiā, ac ſi eſſet eius propria miſeria. Et ex hoc ſequitur quòd operetur ad depellendam miſeriam alterius, ſicut miſeriam propriam. & C hic eſt miſericordiæ effectus. Triſtari ergo de miſeria alterius nõ competit Deo: ſed repellere miſeriam alterius, hoc maxime ei competit, ut per miſeriam quemcunque defectū intelligamus. Defectus autem non tolluntur, niſi per alicuius bonitatis perfectionem. Prima autem origo bonitatis Deus eſt, ut ſupra oſtenſum eſt*. Sed conſiderandū eſt ꝙ elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatē diuinā, D & ad iuſtitiam, & ad liberalitatē, & miſericordiam: tñ ſecundū aliā, & aliam rationem. Communicatio.n. perfectionum abſolute conſiderata pertinet ad bonitatem, ut ſupra oſtenſum eſt*. Sed inquantū perfectiones rebus a Deo dātur ſecundū earum proportionem, pertinet ad iuſtitiam, ut dictū eſt ſupra†. Inquantum uero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatē ſuā, ſed ſolum ꝑp ſuam bonitatem [c], pertinet ad liberalitatem. Inquantum E uero perfectiões datæ rebus a Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad miſericordiam.

Ad primvm igitur dicēdum, quòd obiectio illa procedit de miſericordia quantum ad paſſionis affectum.

Ad II. dicendum, quòd Deus miſericorditer agit, non quidē contra iuſtitiam ſuam faciendo: ſed aliquid ſupra iuſtitiam operādo, ſicut ſi alicui, cui debentur centum denarii, aliquis ducentos det de ſuo: tamen non contra iuſtitiam facit: ſed liberaliter uel miſericorditer operat. et ſimiliter ſi aliquis offenſam in ſe commiſſam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. vnde apoſtolus remiſſionem donationē vocat Epheſ. 5. Donate inuicē ſicut & Chriſtus uobis donauit. Ex quo patet, quòd miſericordia non tollit iuſtitiā: ſed eſt quædam iuſtitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd miſericordia ſuperexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in omnibus operibus Dei ſit miſericordia & iuſtitia.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ non in omnibus Dei operibus ſit miſericordia & iuſtitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur miſericordiæ, ut iuſtificatio impii. quædam uero iuſtitię, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam. non ergo in omni opere Dei apparet miſericordia & iuſtitia.

134
4.diſ.46.q. 2.art.2.q.2 Et 2.cõ.c.1. 28. & ver. q.28.art.1. ad 8. & po. q.5.artic.4. ad 6. Et pſ. 24. & ad Roma.15.

¶2 Præt. Apoſtolus ad Rom. 15. conuerſionem Iudæorum attribuit iuſtitiæ & ueritati, conuerſionem autem gentium miſericordiæ. ergo nõ in quolibet opere Dei eſt iuſtitia & miſericordia.

¶3 Præt. Multi iuſti in hoc mundo affliguntur. hoc autem eſt iniuſtū. Non ergo in omni opere Dei eſt iuſtitia & miſericordia.

¶4 Præt. Iuſtitiæ eſt reddere debitum, miſericordiæ autem ſubleuare miſeriam. et ſic tā iuſtitia, quàm miſericordia aliquid præſupponit in ſuo opere. Sed creatio nihil prçſupponit [c]. ergo in creatione neq; miſericordia eſt, neque iuſtitia.

238

Sed contra eſt qđ dicitur in Pſal. 24. Omnes uiæ domini miſericordia & ueritas.

Respon. dicendum, ꝙ neceſſe eſt ꝙ in quolibet opere Dei miſericordia & ueritas inueniantur. ſi tamē miſericordia pro remotione cuiuſcunq; defectus accipiatur, q̃uis non omnis defectus proprie poſſit dici miſeria: ſed ſolum defectus rationalis naturæ quam contingit eſſe felicem. nā miſeria felicitati opponitur. Huius autem neceſſitatis ratio eſt: quia cum debitum, quod ex diuina iuſtitia redditur, ſit uel debitū Deo, uel debitū alicui creaturę, neutrum poteſt in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim poteſt facere aliquid Deus, quod non

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecūdæ Articulum primum.*

c 131

Titulus clarꝰ est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuæ, necesse est esse prouidentiam in Deo. Et probatur: omne bonum quod est in rebus, est creatum a Deo. ergo bonum ordinis rerū in finē, & præcipue vltimum est creatū a Deo. ergo ratio ordinis rerū in finem in mēte diuina præexistit. ergo in eo est prouidentia. Antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia in rebus creatis non solum inuenitꝰ bonitas secundum substantias rerum: sed secundum

c 119 131

ordinem earum in finem, & præcipue vltimum. Secunda autem probatur: quia Deus est causa rerū per intellectum. Tertia autem probatur, ex ipsa diffinitione prouidentię: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finē, & declarantꝰ singulæ particulæ. Primo quòd sit ratio: q̄a est principalis pars prudentiæ. Secūdo quòd sit ordinis in finē, quia proprium prudētiæ est ordinare in finē. Tertio quòd sit rerū ex differentia inter prudentiam monasticam & œconomicam, vel politicam: quoniam illa est ratio ordinis propriorum actuum ad finē vitę suę, ista vero est rō ordinis subiectorum sibi in finem eorū, vt patet Matth. 24. Ex hac enim distinctione sequitur, quòd prouidentia diuina nō est pars prudentiæ monasticæ: quoniam ista impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem: sed est pars prudētiæ quasi politicæ: immo monarchicæ, & cōsequēter oportet quòd sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio authoritate Boe. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

¶ Circa diffinitionē prouidētiæ dubium difficile occurrit, an quū dicitur ordinis rerū in finem, intelligatur & ipse ordo in finē, & peruentio ad finem: an ordo tantum. Est autem ratio dubitādi: quia expresse in quæstionibus de veritate q. 6. art. 1. dr, quòd prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euentus idest cōsecutionis ipsius finis: in sequentibus autē pluries habetur oppositum, & in sequenti artic. in respōsione ad primum, & in articu. 4. apertissime. & art. 6. sequētis quæstionis, ita vt nō sit locus inficiatiōi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quòd author mutauit sententiam in melius, & id de mente sua tenendū est, quod hinc & ex tertio contra gēt. cap. 94. habetur, scilicet quòd prouidentia est ratio ordinis in finē quo ad vtrunque, scilicet ordinationis, & consecutionis. Et hoc rationabilius est: quoniā prouidentia ad voluntatem Dei consequentē spectat, & ad oīa quomodolibet entia, vt in sequētibus patebit, se extendit vt causa per se: cum his enim nō stat prouidentiam ordinem tantum respicere. sic enim multa præter ipsam euenirent, sicut de facto præter rerum ordinē eueniunt, sed non præter ordinē & euentum.

sit conueniens sapientię & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus ᶜ aliquid esse debitū Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper pręsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistēs, uel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetꝰ, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitū, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis depēdeat, quæ est ultimus finis. Vtpote si dicamus quòd habere manus, debitū est homini propter animam rationalem ᶜ, animam uero rationalem habere ad hoc quòd sit homo, hominem uero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primā radicem eius. Cuius uirtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam uehementius in eis operatꝰ, sicut causa primaria uehementius influit, q̄ causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quę alicui creaturæ debentꝰ, Deus ex abundātia suæ bonitatis largius dispensat, quàm exigat proportio rei. Minus.n. est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ, q̄ quod diuina bonitas confert, quæ omnē proportionem creaturæ excedit.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: q̄a in quibusdā uehemētius apparet iustitia, in quibusdā misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans: sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impii apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamē ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. cap. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Ad II. dicendum, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorum, & gentiū. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione gentium, sicut quòd saluati sunt propter promissiones patribus factas.

Ad III. dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in

F hoc mundo, apparet iustitia & misericordia inquantū per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgātur, & ab affectu terrenorum in Deum magis eriguntur secundū illud Greg.ᶜ Mala, quæ in hoc mundo nos præmunt, ad Deum nos ire compellunt.

Habetur ad sensum, lib. 26. moral. cap. 9.

Ad IIII. Dicendum quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam sal-
G uatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum quòd conuenit diuinæ sapientię, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO XXII.

De Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

H Consideratis autem his, quæ ad uoluntatē absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & uoluntatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium, ꝓdestinatio uero, & reprobatio & quę ad hęc consequuntur, respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales uirtutes in sciētia morali consideratur de prudentia, ad quā pro-
I uidentia pertinere uidetur.

Circa prouidentiam autē Dei quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū Deo conueniat prouidentia.

¶ Secundo, Vtrū omnia diuinæ prouidentiæ subsint.

¶ Tertio, Vtrum diuina prouidentia immediate sit de omnibus.

¶ Quarto, Vtrū prouidētia diuina imponat necessitatē rebꝰ ꝓuisis.

K Articvlvs primvs.

Vtrum prouidentia Deo conueniat.

Ad primvm sic proceditꝰ. Videtur ꝙ prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia.n. secundum Tullium* est pars prudentiæ. Prudentia aūt (cū sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. Ethic. †) Deo competere non potest, qui nullum dubium habet vnde eū consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ 2 Præt. Quicquid est in Deo, est æternū. Sed prouidentia non est ali-

135
3. contra. c. 94. & ver. q. 5. ar. 1.
* Li. 2. de inuent. fo. 4. ante finem libri.
† Cap. 5. & 9. tom. 5.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vigesimæsecūdæ Articulum secundum.*

Titulus nulla eget expositione. Qui enim dicit omnia, nihil excludit. ¶ In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quæsitum, Prima est Democriti & Epicuri, dicentium nihil esse subiectū diuinæ prouidentiæ. Secūda est Auerrois in 12. metaph. commen. 52. & 54. dicētis, res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidentiæ. Tertia est Rabbi Moysi dicentis, non solū incorruptibilia, sed etiam singularia humanæ tamen speciei tantū, diuinæ subiecta prouidētię. Rationes autem ex quibus emanarunt opiniones, in litera arguēdo adducuntur. Secundo respondet quęsito secūdum veritatē vnica conclusione, quàm dupliciter probat. Est ergo conclusio responsiua, Omnia diuinæ prouidētię subiacent, non tantū in vniuersali, sed etiam in singulari. & probatur primo sic. Omne agēs agit propter finem: ergo omnia subiecta causalitati primi agētis, sunt ēt subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quę habēt quocunque modo esse, sunt ordinata a Deo in finem. ergo omnia, inquantū habēt quomodolibet esse, in tantum diuinæ subiiciuntur prouidentiæ. Prima consequentia manifestaꝰ ab opposito: quia scilicet ꝓpterea in operibus alicuius agētis aliquid interuenit non subditum illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illiꝰ causæ: sed ex aliqua alia causa præter intētionem ipsius prouenit. Secunda vero consequentia probaꝰ ex eo, quòd causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiam indiuidualia &c. Et confirmatur eius consequens, authoritate Apostoli. Tertia autem consequentia ꝑ-

batur ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia .s. est ratio ordinis rerum in finē. ¶ Circa hāc rationē nota tria. Primum est, quòd prima cōsequētia ꝓpea ꝓbata est a posteriori, qm̄ per se ex vi antecedētis tenet. Cum enim dico, Omne agens agit propter finem, causalitatem agētis significo, in hoc qđ dico, agit: ordinationem vero effectus in finem significat ly, propter finem. Causalitas ergo amplior non est ordinatione: nisi agat non propter finem. Et propterea optime sequitur, & sine alio medio, quòd si actio est propter finem, tantum se extendit ordinatio in finem, quantum causalitas: quia ly propter, adęquat ly agit. Secundū est, quòd causalitatis nomen in litera positum, quo ad præsens negotiū, ponderandum est, & satis proprie accipiendum: quoniam non sumitur pro quocunque modo aliquid facere, sed pro facere aliquid sic, quòd per ipsam actionem suā faciat id, quod effectus dicitur per seipsum: ita quòd illud vere illam conditionem, quæ facta est, ab illa causalitate habeat: in cuius signum in litera, effectus per accidens alicuius causæ, dicitur esse per causalitatē alterius causæ, & non illius causæ, cuius dicitur effectus per accidens. sic autem intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per se: quoniā in sermonibus scientificis omnia interpretāda sunt per se. ¶ Tertium est, quòd cum dicitꝰ hic, quòd causalitas Dei extēdit se vsque ad omnia &c. intelligendum est prout dictū & expositum fuit in quæstione octaua, scilicet per essentiam, & potentiam: aliter ꝓcessus iste nihil valeret, vt facile patere pōt cōsidrāti.

quid æternum, est enim circa existētia, quæ non sunt æterna secundum Dam. ergo prouidentia nō ē in Deo.

¶ 3 Præt. Nullum cōpositum est in Deo: sed prouidentia videtur esse aliquid compositum, quia includit in se voluntatem & intellectum. ergo prouidentia non est in Deo.

Sed contra Est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

Respon. Dicendum, quòd necesse est ponere prouidentiam in Deo. Omne enim bonum quod est in rebus, a Deo creatum est, ut supra ostensum est*. In rebus autem inuenitur bonum non solum quātum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipue in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra habitum est*. Hoc igitur bonū ordinis in rebus creatis existens, a Deo creatū est. Cum autē Deus sit causa rerum per suum intellectū, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationē in ipso præexistere, vt ex superioribus patet: * necesse est quòd ratio ordinis rerum in finem, in mente diuina prȩexistat. Ratio autem ordinandorum in finem, proprie prouidentia est. Est enim principalis pars prudētiæ, ad quā aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentiū, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis, coniectamur de futuris prouidēdis. Prudentiæ autem proprium est, secundum Philosophum in sexto Ethic*. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate, vel regno, secundum quem modum dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudēs, quem constituit dn̄s super familiam suā: secundum quem modum, prudentia, vel prouidentia Deo conuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finem ordinabile, cum ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem, prouidētia in Deo nominatur. Vnde Boet. 4. de consol*. dicit, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finē, quàm ratio ordinis partiū in toto.

q. 6. art. 4.
quæst. præced. art. 4.
1. di. 39. q. 2. art. 1. & 3. cōtr. c. 77 q. 19. ar. 4.
Lib. 6. Eth. c. 12. circa medium. tomo. 5.
Li. 4. de cōsol. prosa 6. paulo a principio.

Ad primvm ergo dicendū, quòd secundum Philosophum in sexto Ethic†. Prudentia proprie est præceptiua eorum, de quibus

Li. 6. Ethi. c. 9. & 10. simul. to. 5.

A eubulia recte cōsiliatꝰ: & synesis recte iudicat. Vnde licet cōsiliari non competat Deo, secundum quòd cōsiliū est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ, & prouidentiæ. Quāuis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non pro-
B pter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniūt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

εὐβουλία σύνεσις

Ad II. dicendum, quòd ad curam duo pertinent ᶜ, scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia: & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio, quorum primum est æternum, secundum temporale.

2 137 505

C Ad III. dicendum, quòd prouidentia ᵈ est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethi*. Et tamen si prouidentia ex æqualiᵗ respiceret uoluntatem & intellectū diuinum, hoc esset absque detrimēto diuinæ simplicitatis, cum uolūtas & intellectus in Deo sint idē,
D ut supra dictum est.

D. 1077
* Li. 6. Eth. c. 12. in medio tom. 5.
† q. 19. ar. 1. & 3.

Articvlvs II.

Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullum enim prouisum est fortuitum. Si ergo omnia sunt prouisa a Deo, nihil erit fortuitum: & sic
E perit casus, & fortuna. quod est contra communem opinionem.

¶ 2 Pręt. Omnis sapiens prouisor excludit defectum & malum, quātum potest, ab his quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire, & sic non est omnipotens: aut non de omnibus curam habet.

¶ 3 Pręt. Quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiam non requirunt. Vnde secundū Philosophum in sexto Ethic.*

136
Infra quæ. 103 ar. 5. & 1. di. 39. q. 2. art. 2. & 3. contra. ca. 164. 94. & 111. & ver. q. 5. ar. 2. & 4. & op. 3. c. 124 132. & 133. & opusc. 15. c. 13. 14. & 15.
Ex ca. 5. 9. 10. & 11. tom. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit, etiam in particulari, vt artifex eorum, ergo necesse est q̄ oīa supponantur suo ordini, & probatur sequela: quia omnia artificiata, subdūt ordini artis. ¶ Aduerte hic, q̄ non est intentio litteræ ponere identitatem artis, & prouidētiæ: quoniam earum differentia est manifesta, dū ars respicit ipsam substantiam artificiatorum: prouidentia autem ordinē in finē, sed intendit proportionaliter se habere artem, & prouidentiam, & propterea, &c. In cuius signū, litera in probatione consequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

¶ In responsione ad primum, aduerte, q̄ tā fortuitum quam casuale, relatiuum est: & propterea non oportet, id quod in se, & simpliciter est fortuitū, esse fortuitum respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secūdum aliqd̄ prædicatū absolutū, non definit esse aut dici tale ex cōparatione ad quodcunque: quādo uero aliquid est tale in se & simpliciter ſm aliquod prædicatum respectiuum: non solum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantum, verum etiā oppositum prædicatū respectiuum, in ordine tamen ad aliud correlatiuum, fortiri pōt, vt patet de albo, quod cū absolute sit alteri albo simile, ad nigrū tñ cōparatum, est dissimile. Sic igit quia res dicuntur fortuitæ vel casuales ī ordine ad naturā, & intentionē creatā, nō incōuenit, q̄ in ordine ad diuinā intētionē nō fortuitæ, sed p se intētæ sint & dicātur, ita tñ, q̄ ſm se sum

251

90
287
235

prudentia est recta ratio contingentium, de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ 4 Præt. Quicunque dimittitur sibi, non subest prouidentiæ alicuius gubernantis: sed homines sibiipsis dimittuntur a Deo, secundum illud Eccles. 15. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. & specialiter mali, secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum, Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ 5 Præt. Apostolus 1. Cor. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. & eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

SED CONTRA. Est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter & dispo. omnia suau.

RESPON. Dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mundum factum esse casu[c]. Quidam vero posuerunt incorruptibilia tantum prouidentię subiacere, corruptibilia vero non secundum individua, sed secundum species: sic enim incorruptibilia sunt. ex quorum persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulū eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorē intellectus, quo participant. In aliis autem individuis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus. sed necesse est dicere, omnia diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantum, sed etiam in singulari.

Quod sic patet. Cum enim omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cōtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire non ad finem ordinatū, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia cā præter intentionem agentis. Causalitas autē Dei, qui est primum agens, se extendit vsque ad omnia entia non solū quātum ad principia speciei, sed etiam quantū ad individualia principia[c], non solū incorruptibiliū, sed ēt corruptibiliū. Vnde necesse est, omnia quæ habent quocūque modo esse, ordinata esse a Deo in finem, secundū illud Apostoli ad Romanos 13.

F Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Cū ergo nihil aliud sit Dei prouidētia quàm ratio ordinis rerum in finē, vt dictum est*, necesse est omnia inquantum participant esse, intantum subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiam supra ostensum est[c], quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia[d] & particularia. Et cū cognitio eius comparetur ad res sicut cognitio artis ad[d] artificiata (vt supra dictum est*) necesse est quòd omnia supponātur suo ordini, sicut G oīa artificiata subdūtur ordini artis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire, non autem ordinem causæ vniuersalis. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem. sicut lignum impeditur a combustione per actionē aquæ. Vnde, cum omnes causæ particulares cōcludātur sub vniuersali causa, impossibile est aliquem effectum ordinem causæ vniuersalis effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinē alicuius causę particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, a cuius ordine subtrahi nō potest, dicitur esse prouisum. sicut & concursus duorum seruorū, licet sit casualis inquātum ad eos, est tñ prouisus a domino, qui eos scienter sic ad vnum I cum mittit, vt vnus de alio nesciat.

AD II. dicendum, quòd aliter de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de prouisore vniuersali: quia prouisor particularis excludit defectum ab eo, quod eius curæ subditur, quātum potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius[c]. Vnde corruptiones, & defectus in reb⁹ naturalibus, dicuntur esse contra naturam particularem, sed tamen sunt de K intentione naturę vniuersalis, inquantum defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi. nam corruptio vnius, est generatio alterius, per quam species conseruatur. Cum igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum[c]. Si enim omnia mala impedirentur, multa

ptę simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicātur ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur ſm proprias & proximas causas. Et per hoc patet nō cōtradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in philosophia naturali, & 6. Metaph. quoniā vtrobique res examinatæ iudicateque sunt secundum quòd pendēt ex proximis vel saltem particularib⁹ causis, quales sunt omnes causæ create: quarum nec intētionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causāt, scilicet necessario, vel contingēter. hoc enim propriū est primę causæ, quæ respicit ens in eo qđ ens.

¶ In rñsione ad secūdū, dubiū occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa a Deo propter perfectionem vniuersi. Tū quia ſi Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiā, vt possibile fuit, vniuersum multo melio⁹ esset, eo quòd nihil ab ordine resplicente diuinā voluntatē ſm se, qui est supremus ordo in vniuerso, defecisset, quoniā in tali defectu malū culpæ consistit, vt supra dictum fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patientia martyrum, & pœnitētia &c. nō deessent vniuerso: quoniam inuenirentur ſm præparationem animi. Ad hoc dicitur, quòd integritas vniuersi maio⁹ bonū est, quàm quodcūque particulare bonum creatum, vt patet Gen. primo: exigit autē vniuersi integritas, virtutes, & ſi qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia, non solum in statu impfecto, sed in statu pfecto: constat autem perfectū virtutis statum cōsistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet 1. Ethi. & 12. Metaph. de

Art. præcedenti. 88 85 D.472. D.237. Q. 14. art. 6. & 11. 220 c 255 323

deessent ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iultitia punitiva, patientia martyrū, & similia, imo, quod maxime pondērādum est, deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quā in cruce obtulit, qđ adeo bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malum culpæ, non solum hominum, sed dæmonum. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundū se, quāuis ex malo culpæ sit læsus, tantum tamen boni ad eundem ordinē spectantis ex malo culpę Deus effecit, vt seliciter actum cū vniuerso dicere possimus, cum Deus mala culpæ permisit, iuxta illud Gregorii. O felix culpa, &c. Subest etiā naturalis ratio, cur malum culpæ permissum fuerit, s. suauis rerū dispositio. Potētia nāq; peccādi ab vniuerso subtrahi nō potuit sine illius maxima iactura in amissiōe oium creaturarum intellectualium, vt alibi patet. Actus aūt pēti ab hmōi potentia ꝓgrediens, quis ꝓhiberi, i. non ꝓmitti, potuisset, suauis tñ dispō liberi arbitrii creati hoc nō exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat. Et qm̄ ad ꝓuidētiā diuinā spectat disponere oia suauiter, sapientissime elegit Deus ꝑmissionē malorū culpæ. Nec fallaris, cū legis in litera, mala esse de intētione naturæ vlis: ac pinde mala culpę esse de intētione primi, & vlissimi agentis. Hęc. n. nō ita sūt intelligenda, vt ipsa mala sint volita, seu ītēta siue p se, siue p accidēs: qm̄ hoc esse ipoſe de malo culpæ supra manifestatū ē: sed qđ ipsa mala, nō sūt nolita, seu exclusa p intētionem, seu volitionē causæ primæ, & qđ permissio malorū culpę est intenta pp integritatē ac pfectionē vniuersi. & ſm ꝑmissionē hanc tenet similitudo ꝓportiōalis inter intentionem naturæ vlis respectu malorū naturaliū, & intentionē Dei gloriosi respectu malorū culpę

Enchi. cap. 11. ad principium. tomo 3.

113

A nas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

AD V. dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per liberum arbitrium dominiū sui actus (ut dictum est*) speciali quodam modo subditur diuinæ prouidentiæ, ut scilicet ei imputetur aliquid ad culpam, uel ad meritum, & reddatur ei aliquid ut pœna, uel præmium[c]. Et quantum ad hoc, curam Dei Apostolus a bobus remouet, non tamen ita quòd indiuidua irrationalium creaturarū ad Dei prouidentiam non pertineant, ut Rabbi Moyses existimauit[c].

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt quòd Deus non immediate omnibus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum: sed ad dignitatem alicuius regis pertinet, quòd habeat ministros, quibus mediantibus subditis ꝓuideat. Ergo multo magis Deus non immediate omnibus prouidet.

¶ 2 Præt. Ad prouidentiam pertinet res in finem ordinare. Finis autē cuiuslibet rei est eius perfectio, & bonum. Ad quamlibet autem causam pertinet effectum suū perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens, est causa effectus prouidentiæ. Si igitur Deus omnibus immediate prouidet, subtrahūtur omnes causæ secundæ.

¶ 3 Præt. Augustin.* dicit in Ench. quòd melius est quædam nescire, q̄ scire, ut utilia. Et idem dicit Philosophus in* 12. met. sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediate prouidētiam quorundam utilium, & malorum.

SED CONTRA est, quod dicitur Iob, 34. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo* dicit Grego. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

RESPON. dicēdum, quòd ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerū prouisarum in finē, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur[c].

Quantum igitur ad Primum horū, Deus immediate omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum[c]. & quascunque causas ali-

C

tionē Dei gloriosi respectu malorū culpę

¶ *Super Quæstionis nigesimæsecūdæ. Articulum tertium.*

IN titulo, ly immediate, significat negationē modi prouisoris ad ꝓuidētiæ diuine complementū, & sensus ē, Vtrū ad actū prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiraſ, aut ēt concurrat aliquis medi⁹ ꝓuisor, vt sic.

¶ In corpore tria facit. Primo diūinguit actus prouidentię in duo. s. in ordinare, & executionem statuti ordinis. & primus ꝓprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quęsito duabus conclusionibus iuxta hos duos actū. Prima est, Deus immediate ꝓuidet omnibus quo ad rōnem ordinis. Secunda vero est, Deus ꝓ aliqua media ꝓuidet quantū ad executionem. Probat prima, Deus hēt in intellectu suo rōnem oium ēt minimorum: & dedit causis, quas effectib⁹ pfecit, virtutem ad illos effectus producēdos. ergo in sua rōne phabet ordinem illorum effectuum in finem. ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationē ordinis. Secunda vero ꝓbaſ: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cōtra eā, dū dicitur, quòd gubernare per media conuenit Deo, non propter defectū virtutis &c. vt patet in litera.

¶ Attende nouitie, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, q̄ prouidere est operatio immanens, gubernare vero transiens. Et proprerea prouidere nō per seipsum, ponit imperfectionē in ipso prouidēte, quoniā importat ipsum non statuere in mēte sua totum omnium ordinem in omnem finem, sed partem tantum: gubernare vero per media non ponit imperfectionem in gubernante, niſi

Cap. 17. tomo 3.
lib. 12. metaphiſ. tex. 51. tomo 3.
lib. 14. Moraliū, cap. 26. ante medium.
Infra q. 113 art. 6. & 3. cō. c. 76. 77 83. & 94. & opu. 3. c. 154. & opu. 15. cap. 14.
q. 1. art. 10.
d 120
b 504 554 0
1 3 7
b 135
105

Universidad de Deusto Biblioteca

quibus effectibus præfecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos. Vnde oportet quòd ordinem illorum effectuum in sua ratione præhabuerit.

Quantum autem ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidẽtiæ, quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis, quam * narrat Grego. Nyssenus, triplicem prouidentiam ponentis. Quarum prima est summi Dei, qui primo, & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quantum ad genera, species, & causas vniuersales. Secunda vero prouidentia est, qua prouidetur singularibus generabilium, & corruptibilium. Et hanc attribuit dijs, qui circũeunt cælos, idest, substantijs separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter. Tertia uero prouidentia est rerum humanarum, quam attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebant medios inter nos, & Deos, vt narrat August. 9. de * Ciui. Dei.

li. 8. de prouidẽtia. c. 3.

lib. 9. de Ciui. Dei, c. 1. & 2 tom. 5. Et lib. 8. ca. 14.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ habere ministros executores suæ prouidẽtiæ, pertinet ad dignitatem regis. Sed quòd non habeat rationem eorum, quæ per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quanto magis particularia cõsiderat, in quibus est actus.

Ad II. Dicendum, quòd per hoc quòd Deus habet immediate prouidentiam de rebus omnibus, non excluduntur causæ secundæ, quæ sunt executrices huius ordinis, vt ex supradictis patet.*

q. 19. art. 5. & 8.

Ad III. dicendum, quòd nobis melius est non [d] cognoscere, mala, & vilia, inquantum per ea impedimur a consideratione aliquorum meliorum, qui non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum peruertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locum in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum
G flecti non potest.

D.929.

Articvlvc IIII.

Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd diuina prouidẽtia necessitatem rebus prouisis imponat. Omnis enim effectus qui habet aliquam causam per
H se, quæ iam est, vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt Philosophus probat in sexto * Metaphys. Sed prouidentia Dei, cum sit æterna, præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate: non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ 2 Præt. Vnusquisque prouisor stabilit opus suum quãtum potest, ne
I deficiat: sed Deus est summe potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus a se prouisis tribuit.

¶ 3 Præt. Boe. dicit † 4. de con. ꝙ fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscẽs exordijs, actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo quòd prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat.

Sed contra. est, quòd dicit Dion. 4. cap. de diui. no. quòd cor
K rumpere naturam non est diuinæ prouidentiæ: hoc autem habet quarundam rerum natura quòd sint contingentia. Non igitur diuina prouidẽtia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

138. Sup. q. 19. art. 8. & 12 q. 10. art. 4. & 1. dist. 39 q. 2. ar. 2. & 2. con. c. 69. 70. 71. 93. fin. & 94. & opusc. 3. cap. 141. & 142 & opusc. 15. cap. 15.

* lib. 6. Metaphy. tex. 7. tomo. 3.

† Lib. 4. de consol. prosa 6. parum añ mediũ.

* Ca. 4. non multum remote ante finem.

ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi instrumentis expleri, qđ non inconuenire deo patet ¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. satis clare, de qua tñ si diffuse videre cupis quomodo impugnetur, lege tertium contra Gent. cap. 76. ibi enim aduertes etiam, quòd non est intentionis præsentis, excludere medios prouisores, vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima (hoc enim esset etiam tollere prudentiam humanam) sed excludere medios prouisores vt prouisores tantũ, id est, ita prouisores, quòd non executores præfati ordinis: sed alterius, in diuino actu aliter non comprehẽsi. Et si vis perspicere conclusiones plenius hic positas, lege tertium contra Gent. cap. 94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestat in principio solutionis.

¶ Super quaestionis vigesimæsecundæ articulum quartũ.

Titvlvs ex dictis in quæstione 19. artic. 8. clarus est. Est enim quęstio, vtrũ ex positione diuinæ prouidẽtię modo declarato, sequatur quòd omnia prouisa sunt necessaria.

¶ In corpore duo facit. Primo proponit cõclusionem responsiuam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, Diuina prouidentia imponit necessitatẽ quibusdam, & nõ oĩbus: probatur sic. Ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem, ergo ad perfectionem vniuersi. ergo oẽs gradus entium producere. ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes. nõ igitur ad eam spectat omnib⁹ necessitatem imponere. Prima consequentia probatur, quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso, & finis eius separatus, vt patet. 12. Metaph. Secũda autem probatur, quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. Tertia vero, quia oportet ad hoc vt necessario, vel cõtingẽter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia: sufficiunt siquidem supra dicta etiam huic loco.

¶ In responsione ad primum, dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam, vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendũ est, ꝙ
F alind est, A, cõtingẽter euenire: & aliud est, A, necessario euenire & aliud ẽ, A, infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire. tã primũ. n. quàm secũdum importat ordinem effectus ad causam in actu positam. Illud quidem, quod sua causa habet potentiam ad vtrumlibet: hoc vero, quod sua nõ potest deficere ab ipsius causalitate. sed tertiũ cõius est vtroq;, quoniam & contingentia, & necessaria sequitur diuinam prouidẽtiam positam in actu infallibiliter, seu ineuitabiliter, & cum hoc illa sequuntur contingenter, & ista necessario. Ex his enim quamuis quiescat intellectus, attendens ad responsionem in litera positam circa saluationem contingẽtiæ, fluctuat tñ circa connexionem prędictæ infallibilitatis cum libero arbitrio: imo, vt recti⁹ loquar, cum libero euẽtu ipsarũ operationum, quas liberas dicim⁹: & similiter cum ambiguo euentu contingentium aliorum. Cũ. n. in operatione libera sit cõsiderare ipsam voluntatẽ, illius causam, & euentum, seu executionẽ ipsius nũc, ita quòd non opposite, quamuis difficile, non sit saluare naturam talis causæ, scilicet libere cũ prædicta infallibilitate, eo quia huiusmodi ifallibilitas nihil dat, vel aufert causæ ad vtrũlibet, sed cũ ipsa stat, quòd causa habeat potẽtiam indifferentem ad illud infallibile, & ad eius oppositũ: & propter hoc diuina prouidentia non adimit contingentiam a rebus. Verum saluare prædictam infallibilitatẽ cum indifferẽtia, seu libertate executionis seu euentus, hoc opus hic labor est. Si enim infallibile est, me diluculo primo futuro scribere, quãuis potẽtiam habeã ad vtrumlibet, idest, ad scribẽdum tunc, vel ad non scribendum tunc, attamen potentia ista atque libertas non exibit in actum negationis scribendi, sed affirmationis, sic, quòd ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & si sic est, cum iam ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omnium, & immutabilis, & infallibilis &c. sequitur quòd de facto omnia ineuitabiliter eueniant, quàmuis quædam contingenter, & quædam necessario. Notanter autem dixi; de facto: quia de possibili absolute loquendo, potest deus non determinare prouidentiam suam ad hæc, vel illa futura. Sed cum iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ, vniuersalitati, atque certitudini suæ euitabilitas euenientium. Et si omnia ineuitabiliter eueniunt de facto, vt quid consiliamur, & conamur ad hęc magis quàm illa prosequenda

Respon. dicendũ, quod prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus, ut quidam crediderunt. Ad prouidentiam enim pertinet ordinare res in finem. Post bonitatem autem diuinam, quæ est finis a rebus separatus, [e] principale bonũ in ipsis rebus existens, est perfectio uniuersi: quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi inuenirentur in rebus [e]. Vnde ad diuinam prouidentiam pertinet, omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias, ut necessario euenirent: quibusdam uero causas contingentes, ut euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum [e].

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ effectus diuinæ prouidentię non solum est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire, uel contingẽter, uel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario: quod diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessario, & euenit contingenter, quod diuinę prouidentiæ ratio habet ut contingenter eueniat.

Ad II. dicendum, ꝙ in hoc est immobilis, & certus diuinæ prouidentiæ ordo, ꝙ ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario, siue contingenter.

Ad III. dicendum, ꝙ indissolubilitas illa, & immutabilitas quã Boe. tangit, pertinet ad certitudinẽ prouidentiæ, quæ non [d] deficit a suo effectu, neque a modo eueniendi, quem prouidit, nõ autem pertinet
B ad necessitatem effectuũ. Et considerandum est, quòd necessarium & contingens proprie consequuntur ens, inquantum huiusmodi. Vnde modus cõtingentiæ, & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est uniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

D.922.

QVAESTIO XXIII.

De prædestinatione in octo articulos diuisa.

C

Post considerationem diuinæ prouidentiæ, agendum est de prędestinatione, & de libro uitæ.

Et circa prædestinationem quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum Deo conueniat prædestinatio.

¶ Secundo, Quid sit prædestinatio: & utrum ponat aliquid in prædestinato.

D

sequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui
A pars moralis: omnisque conatus Ecclesiæ, atque exhortatio ad bonum, quàm ex negatione contingentiæ. Quamnis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeant, vt iam patet ex dictis, quoad proposita tameu incõuenientia æqualiter videntur. Nullus enim consiliatur de ineuitabili, nec aliquis conatur, aut hortatur, aut orat circa ineuitabilia.

¶ Ad hanc dubitationem nihil scriptũ reperi in S. Thoma: quoniam nullibi eũ
a b mouisse hãc recolo,
105 sed semper studuit ad saluandã contingentiã. In aliis quoque doctoribus nihil
143 hactenus cõperi ad
c quæstionem istam, nisi quæ communiter dicuntur de sensu composito & diuiso, de necessitate consequentiæ & consequentis, de libertate electionis diuinæ in ęternitate, deque na
122 tura causarum ad vtrumlibet in vniuerso inuentarum. Sed hæc omnia, vt ex dictis patet, intellectum non quietãt: quoniam, vt iam dictum est, nõ de Deo secundum se considerato, sed secundum quòd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarũ, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia: sed de compossibilitate ineuitabilium euentuũ cũ cõtingentia, & libertate eorundẽ est quęstio. Non. n. satisfit quæsito, dicendo, quòd actus eueniens est euitabilis, & ineuitabilis. Euitabilis quidem secundum se, ineuitabilis vero secundum quòd est prouisus. licet enim hoc sit verũ, tamen non soluit nodum: quoniam actus eueniens de facto, est iam prouisus ab æterno. Et esse prouisum, vincit conditiones ipsius secundũ se: & consequenter actus eueniens est simpliciter, id est omnibus consideratis ineuitabilis: & secundum quid, id est solitarie sumptus, euitabilis. sicut proiectio mercis tempore naufragii est simpliciter volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid est nolita: quia secundum se proiectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositũ facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu eueniẽte. In hoc enim exemplo manifeste apparet nihil ad rem referre an ponat, vel non ponat: esse namque volitum nihil ponit in proiecta merce: & tamen &c. Nec etiam euaditur di-
E cendo, quòd quia actus eueniens est prouisus a Deo, & ineuitabilitas eius, sequitur esse prouisum, vt res respectiua ad Deũ: actus eueniens est de facto ineuitabilis respectu Dei, non autẽ respectu nostri. Hoc enim æquiualet nihilo: quoniam si de facto ineuitabilis est a Deo, ergo & de facto ineuitabilis est, & simpliciter, & a nobis: quoniam impossibile est a quocunque uitari, ꝙ a Deo de facto vitari non potest, propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi non deroget euitabilitati eorundem euentuũ. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductam, non capio quomodo possit verificari: liquet enim quòd nõ nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primum autem, quàmuis communiter a doctoribus destituatur, dicẽtibus quòd esse prouisum, seu volitum, seu prædestinatum (pro eodem enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego tamen
A non vt opponam me contra torrentem, nec asserendo: sed stante semper captiuitate intellectus in obsequiũ Christi, suspicor, quòd quemadmodum esse prouisum, nec contingentiam, nec necessitatem ponit in euentu prouiso, vt in litera dicitur, eo quia Deus est causa superexcedens, eminenter præhabens necessaria & contingentia (per hoc enim euadit S. Thom. ab illa ratione 6. Meta. hic allata. Intendit enim quòd propositiones Ari. uerificantur in causis particularib⁹, quarũ aliæ sunt necessariæ, aliæ contingentes, aliæ per se, & aliæ per accidens: non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & contingentes per se & per accidens: quoniam ad eam spectat producere, vt effectus electos, non solum res, sed omnes rerum & euentuum modos.) Ita eleuando altius mentis oculos ipse Deus ex sua altiori, quàm cogitare possimus, excellentia, sic rebus euentibusque prouideat, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quàm euitabilitas, vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euentus, neutrius combinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus non euidentia veritatis inspectæ, sed altitudine inaccessibili veritatis occultæ. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur: tum propter rationem prædictam: tum quoniam, vt ait Grego. minus de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatẽ, actualitatem, certitudinem, atque vniuersalitatem, & similia, spectare scimus, aut ex fide tenemus suspicor: sed aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, qui est inter Deum & euentum prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentum, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuæ esse considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ, fateri cæcitatem nostrã, quàm asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia namque quietatiua est. Nec propterea omnes doctores præsumptionis accuso: quoniam balbutiendo vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam summam, & æternam diuini intellectus, voluntatis, potestatisque insinuare intẽderunt omnes per infallibilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes, quorum nihil præfatæ suspitioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et vere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis: quia dicitur, & scribitur, & ita est, quòd occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certo scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continentur, euitabilia a nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scriptum est enim, Altiora te ne quęsieris: plurima enim sunt tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnum de illis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominum: vtrunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quæstionem an est, simpliciter: in resp̃sionibus vero argumentorum, respectu hominum.

¶ In corpore ponitur vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. In Deo est prædestinatio, cum vno corollario in calce. Probatur conclusio sic. Vita æterna in diuina visione consistẽs, est finis excedens proportionem & facultatem naturæ creatæ. ergo rationalis creatura illius capax perducitur in ipsam, quasi a Deo transmissa. ergo huius transmissionis ratio in deo præexistit. ergo in deo est prædestinatio. Antecedens & declaratur distinguendo duplicem finem, in quem a diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet, proportionatum & superexcedentem. & probatur ex supradictis in quæstione 12. Prima consequentia probatur, quia ad id, ad qd̃ non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio trãsmitti, sicut sagitta a sagittante. Secunda vero probatur, quia in eo est ratio ordinis omniũ in finem, quæ vocatur prouidentia Tertia aũt probatur sic. Ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens, est quædam præexistẽtia. ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ, est præexistens transmissio. ergo est prædestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare, est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi trãsmissionis, in vitam æternam. Corollarium vero est, Prædestinatum quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ. & probatur, quia prouidẽtiæ diuinæ subiacẽt omnia, quo ad ordinem in finem.

¶ Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta, pars ponitur prouidẽtiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidẽtiæ. Res ẽ enim creatura rationalis: ordo vero transmissionis: finis vita æterna. Cõstat autẽ quòdlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati. prouidẽtiæ subiecti.

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Thom. doctrinam & alios, de quorum numero est Sco. in 40. dist. primi. Putant enim prædestinationẽ proprie electionem, & consequenter actum diuinæ voluntatis significare. Hic autẽ expresse dicitur, qd̃ actum intellect⁹ importat, sicut & prouidentia: quoniam pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, nostro more loquendo, primo excogitauit ordinem eligẽdorum: ac mittendorum in vitam æternam, eumque suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde libere sua voluntas illum ordinem exequendum elegit. & sic tertio ordo, qui prius, ideſt, secundum se, rationem excogitati habebat, modo habet rationem statuti. Diuersitas igitur opinionum in hoc consistit, quòd illi ipsam electionem, quę ordinem illũ excogitatũ ac propositũ statuit, prædestinatiõis noie intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum: sed ordinem statutum in ipsa authoris mẽte, p̃destinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de vocabulis est potius quàm rebus, eo quòd hæc omnia requiri ad prædestinationem nullus ambigit. Vnusquisque in suo sensu abũdet, modo nominibus vtamur vt plures,

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum secundum.*

IN titulo, Vtrũ ponat aliquid, id est cum dicitur, Sortes est p̃destinatus, vtrũ ly p̃destinatus, prædicet aliquod ens in Sor. subst̃ãiale, aut accidentale, vt cum dicitur, Sor. est animal, vel Sor. est albus: aut nihil ponat in eo, sed denominet tantum denominatione extrinseca: sicut cum dicitur, album videtur.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito negatiue. Prædestinatio nõ est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. probatur & manifestat̃ conclusio. Probatur quidẽ sic, Prouidentia nihil ponit in p̃uisis, sed in intellectu tantum prouisoris rationẽ ordinis, &c. ergo prædestinatio in mẽte tantum diuina, ponit rationẽ ordinis electorũ &c. Et probat cõsequentia, quia prædestinatio pars est prouidẽtiæ. Manifestatur vero ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionem: quoniã hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quę actiue quidem in gubernante, passiue vero in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam executio prædestinationis aliquo vno p̃prio caret nomine, idcirco in litera duobus ex primitur, dũ subditur, quòd est vocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli &c.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dama. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in reb⁹ naturalib⁹, quæ sunt prædeterminatæ ad vnum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. unde prædestinatio non excluditur.

Ad ii. dicendum, quòd creaturæ irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatẽ humanæ naturæ excedit. Vnde non proprie dicuntur prædestinari, etsi aliquando abusiue prædestinatio nominet respectu cuiuscunque alterius finis.

Ad iii dicendum, quòd prædestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem a termino a quo, sed a termino ad quem. [e] Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, vtrum aliquis prędestinetur in vitam ęternam a statu miserię, vel non. Quàmuis dici possit, quòd omnis collatio boni supra debitum eius, cui confertur, ad misericordiam pertineat, vt supra dictum est.*

Ad iiii. ddm, q̃ ẽt si aliquib⁹ ex spãli priuilegio sua p̃destinatio reueleť, non tñ conuenit vt reueleť

oĩbus: quia sic illi, qui non sunt prædestinati, desperarẽt, & securitas in prædestinatis negligẽtiam pareret.

Articvlvs ii.

Vtrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enim actio ex se passionem infert. Si ergo prædestinatio actio est in Deo, oportet q̃ prædestinatio passio sit in prædestinatis.

¶ 2 Pręt. Orig. dicit. * super illud Rom. 1. Qui prædestinatus est &c. Prædestinatio est eius qui non est: sed destinatio eius est qui est. Et August. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum. Quid est prædestinatio, nisi destinatio alicuius existẽtis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existentis, & ita ponit aliquid in prædestinato.

¶ 3 Præt. Præparatio est aliquid in pręparato: sed prædestinatio est præparatio beneficiorum Dei, vt dicit August. in * lib. de prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

¶ 4 Præt. Temporale nõ ponitur in diffininione æterni: sed gratia, quæ est aliquid tẽporale, ponitur in diffinitione prædestinationis, nã prædestinatio dicitur esse p̃paratio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid ęternum. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prędestinatis: nam quicquid est in Deo, est æternum.

Sed contra est, quod Augu. * dicit, quòd prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei: sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in p̃destinatis, sed in p̃destinãte.

Respon. Dicẽdũ, q̃ prædestinatio nõ est aliquid in p̃destinatis, sed in prædestinante tm̃. Dictum* est. n. quòd prædestinatio est quædã pars prouidentiæ. Prouidentia autẽ non est in rebus prouisis, sed est quædã ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictum est. * Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestũ est, q̃ prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorũ in salutẽ ęternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis, actiue autem est in deo. Est autem executio prædestinationis vocatio, & magnificatio, secundum illud Apostoli ad Rom. 8. Quos præ destinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

Ad primum ergo dicẽdum, q̃ actiones in exteriorẽ materiam transeuntes, inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio, [c] non autem actiones in agente manẽtes, ut sunt intelligere & uelle, ut * supra dictũ est. et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in p̃destinato; sed [d] executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

Ad ii. dicendum, q̃ destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquem terminum: & sic destinatio non est nisi eius qd̃ est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quam aliquis mente concipit, secundum q̃ dicimur destinare, quod mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. q̃ Eleazarus destinauit non admittere illicita propter uitæ amorem. et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius qd̃ non est, qualitercunque eius destinatio sumatur.

Ad iii. dicendũ, q̃ duplex est p̃paratio. Quędã patiẽtis, ut patiat: & hæc p̃paratio est in p̃parato. Quædam alia est agentis, ut agat. & hæc est in agente. et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendum, inquantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparauit prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

Ad iiii. dicendum, q̃ gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis, quasi aliquid existens de essentia eius: sed inquantum prędestinatio importat respectum ad gratiã, ut causæ ad effectum: & act⁹ ad obiectum. Vnde nõ sequitur, q̃ prædestinatio sit aliquid tẽporale.

Articvlvs iii.

Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, q̃ Deus nullũ hominẽ reprobet: Nullus enim reprobat quem diligit: sed Deus omnem hominem diligit, secundum illud Sap. Diligis omnia, quæ sunt: & nihil odisti eorum, quę fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

¶ 2 Præt. Si Deus aliquẽ hominem reprobat, oportet q̃ sic se habeat re

¶ *Super Quæstionis vigesimæ tertiæ Articulum tertium.*

IN titulo, reprobare in communi significat repulsionẽ alicuius tanquã indigni, in proposito autẽ indignitas ista attenditur respectu vitæ æternæ.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, determinando quæstionẽ, an est. Secundo ibi, Sic igitur, determinat quæstionẽ, quid est. Et quamuis hoc non fuerit directe quæsitum: quia tamen propria causa an est, est quid est, vt in 2. poste. dicitur, merito vtrumque simul determinatur. Quo ad primum est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, Ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectũ in rebus illi subiectis. ergo ad prouidentiam diuinã pertinet permittere aliquos a vita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. Prima vero consequentia probatur: quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam ęternã. Secũda autem, quia hoc nihil aliud est quàm reprobare.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam tota vis eius nõ infert intentũ. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus a vita ęterna, rectẽ infertur ex hoc, quòd prouisoris est permittere: aut intẽdit quòd ex hoc rectẽ infertur, quòd pmissio si est, pertinet ad p̃uidentiam. Et si quidem intendit hoc secundum, non respondet q̃sito: qm̃ ex hoc nõ h̃r, qd̃ Deus aliquos reprobat: sed quòd si reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autem intẽdit primũ, tunc ratio nihil valet: imo cõmittitur sophisma consequentis, dum arguitur a prouidentia in communi respectu finis, in communi ad prouiden-

Universidad de Deusto Biblioteca

139 1. dist. 40. q. 2. art. vnico & 3. contra cap. vlt. * cap. 30. in principio.

q. præceden ti ar. 1. & 2.

Vnum simile habet de prædestinatione sanctorũ, c. 10. to. 7.

q. præceden ti. ar. 1. & 2.

q. præceden ti. artic. 4.

140 1. dist. 40. q. 1. art. 1.

Sup. illud Qui factus est ei secundum carné tomo. 3.

lib. de bono perseueran tiæ cap. 14. tomo 7.

lib. 2. q est de bono p̃seuerantiæ, cap. 14. tomo. 7.

arti. præce denti.

q. 22. art. 1.

138

q. 21. artic. 3. & 4.

q. 12. art. 4.

276 q. 14. art. 4. & 18. ar. 3 ad 1.

D. 33.

141 1. di. 40. q. 4. art. 1. & 2. Et 3. cõ. cap. vlt. Et Ro. 9. l. 2. fina.

Universidad de Deusto Biblioteca

probatio ad reprobatos, ſicut prædeſtinatio ad prædeſtinatos: ſed prędeſtinatio eſt cauſa ſalutis prædeſtinatorũ. ᶜergo reprobatio erit cauſa perditionis reproborum. Hoc autẽ eſt falſum: dicitur enim Oſee 13. Perditio tua Iſrael ex te eſt, tantummodo ex me auxilium tuum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶3 Pręt. Nulli debet imputari quod vitare nõ põt: ſed ſi Deus aliquem reprobat, non poteſt vitare quin ipſe pereat: dicitur enim Eccl. 7. Conſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere, quẽ ipſe deſpexerit. ergo nõ eſſet hominibus imputãdum ꝙ pereunt. hoc autem eſt falſum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Mal. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.

RESPON. Dicendum, ꝙ Deus aliquos reprobat. Dictum .n. eſt* ſupra, ꝙ prædeſtinatio eſt pars prouidentię: Ad prouidentiam autẽ pertinet permittere aliquem defectũ in rebus, quæ prouidentiæ ſubduntur, vt ſupra* dictum eſt. Vnde, cũ per diuinam prouidẽtiam hoĩes in vitam æternam ordinẽtur, pertinet etiam ad diuinam prouidẽtiam, vt permittat aliquos ab iſto fine deficere. & hoc dicitur reprobare. Sic igitur, ſicut prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ reſpectu eorum, qui diuinitus ordinãtur in æternam ſalutẽ: ita reprobatio eſt pars prouidentiæ reſpectu illorum, qui ab hoc fine decidunt. Vnde reprobatio non nominat præſcientiam tantum, ſed aliquid addit ſecundũ rationem, ſicut & prouidentia, vt ſupra dictum eſt. * Sicut enim prædeſtinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ᵈDeus oẽs hoĩes diligit, & etiam oẽs creaturas, inquãtum oĩbus vult aliquod bonum: non tñ quodcũq; bonum vult omnibus. Inquantum igitur quibuſdam non vult hoc bonum, quod eſt vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.

AD II. dicendum, ꝙ aliter ſe habet reprobatio in cauſando, q̃ predeſtinatio. Nam prædeſtinatio eſt cauſa & eius quod expectatur in futura vita a prædeſtinatis, ſcilicet gloriæ, & eius quod percipitur in præſenti, ſcilicet gratiæ: reprobatio vero nõ eſt cauſa eius quod eſt in præſenti, ſcilicet culpę, ſed eſt cauſa derelictionis a deo. Eſt tamen cauſa

F eius quod redditur in futuro, ſcilicet pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex libero arbit. eius qui reprobatur & a gratia deſeritur. Et ſecundũ hoc verificatur dictum prophetæ, ſcilicet Perditio tua Iſrael ex te.

AD III. dicendum, quòd reprobatio Dei non ſubtrahit aliquid de potentia reprobati. Vnde cum dicitur, quòd reprobatus nõ poteſt gratiam adipiſci, non eſt hoc intelligendum ſecundũ impoſſibilitatem abſolutam, ſed ſecundum impoſſibilitatem G conditionatam, ſicut ſupradictum eſt,* quòd prædeſtinatum neceſſe eſt ſaluari neceſſitate conditionata, quæ non tollit libertatem arbitrij. Vnde licet aliquis nõ poſſit gratiã adipiſci, qui reprobatur a deo: tamẽ quòd in hoc peccatum, vel illud labatur, ex eius libero arbit. cõtingit. Vnde & merito ſibi imputatur in culpam.

ARTICVLVS IIII.

H *Vtrum prædeſtinati eligantur a Deo.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quòd prædeſtinati non eligãtur a deo. Dicit enim Diony.* 4. cap. de diui. no. quòd ſicut ſol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumen immittit, ita & deus ſuam bonitatem: ᵉ ſed bonitas diuina communicatur pręcipue aliquibus ſecundum participationẽ gratię & glorię. ergo Deus I abſq; electione gratiam & gloriam communicat. quod ad prędeſtinationem pertinet.

¶2 Pręt. Electio eſt eorum que ſunt: ſed prędeſtinatio ab ęterno, eſt etiã eorum quæ nõ ſunt. ergo prædeſtinantur aliqui abſque electione.

¶3 Præt. Electio quandam diſcretionem importat: ſed deus vult oẽs homines ſaluos fieri, vt dicitur 1. Tim. 2. ergo prædeſtinatio quæ præordinat homines in ſalutem, eſt abſque K electione.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ephe. 1. Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.

RESPON. dicendum, quòd prædeſtinatio ſecundum rationem præſupponit electionem, & electio dilectionem. Cuius ratio eſt: quia prædeſtinatio, vt dictum eſt*, eſt pars prouidentiæ. Prouidentia autem ſicut & prudentia, eſt ratio in intellectu exiſtens præceptiua ordinationis aliquorũ in finem, vt ſupra dictum eſt* eſt. Nõ autem præcipitur aliquid ordinandum in finem, niſi præexiſtente voluntate fi-

uidentiam reſpectu huius finis .ſ. vitæ ęternæ. Quàmuis enim ad prouidẽtiam vniuerſi exigat permiſſio alicuius defectus, & ſimiliter prouidentiæ in communi non repugnet permittere aliquos defectus: non tamen omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia neceſſariorum, vt ſic. & tamen litera infert, ac ſi illa propoſitio, ſcilicet, Ad prouidentiam ptinet permittere, eſſet vniuerſalis. Ad hoc breuiter reſpondetur, quòd primus ſenſus eſt directe de intẽtione literæ: quoniam ſic reſpõdet quæſito. Nec oportet propterea ſophiſma aliquod admittere, nec illa propoſitione, vt ſimpl'r vniuerſali, vti: ſed vniuerſali in materia defectibili ſecundum ſe. Ita quòd ſenſus eſt, Ad prouidentiam rerum ſecundũ ſe defectibilium a fine, ſpectat permittere &c. & tunc optime ſequiẽ. ergo prouidentia diuina habet hunc actum, ſcilicet permittere aliquos deficere a vita æterna, quoniã creaturæ rationales ſunt defectibiles ab hoc fine. Et ſi queras fundamẽtum illius præmiſſæ, ſcito, quòd eſt ſuauis diſpoſitio rerum prouiſarum. Ex hoc enim quòd prouidentia ſuauiter diſponit, defectibilia ſuis virib⁹ relinqt: & ſic eueniũt defectus. ¶Quo ad ſecũdum, tria de reprobatione dicit. Primo, quod ẽ pars prouidentiæ. & probat hoc ex proportionalitate ad pdeſtinationem. Secundo, quòd non eſt tantum præſcientia. & probat hoc ex ſuo toto, ſcilicet ex prouidentia, quæ manifeſte addit ſupra præſcientiam. Tertio, ꝙ includit volũtatem permittendi caſum, & puniẽdi culpam & probat hoc rurſus ex proportionalitate ad prędeſtinationem in hoc, quòd illa reſpicit & id quod eſt præſentis ſæculi, & quod futuri &c. Ex his autem facile colligitur quid eſt reprobatio, quòd ſcilicet eſt præſcientia cum voluntate permittendi culpã, & dãnandi propter culpã.

Arti. 1. huius quæſt.
q. 22. art. 2.
q. præcedenti artic. 1.
D. 96.
Auguſtin. lib. 1. ad ſimpli. q. 2. & li. 1. de præde. & g. c. 2. Fulg. lib. 1. de dup. præ deſt. Dei.

¶Super quæſtionis vigeſimætertiæ Articulum quartum.

IN titulo, electiõis vocabulũ proprie ſumitur, prout ſonat actũ voluntatis, quo optione propoſita vnum mauult altero.

¶ In corpe vna ẽ cõcluſio reſpõſiua affirmatiue, Oẽs prædeſtinati ſunt electi & dilecti a deo: Probatur: Prudentia eſt ratio in intellectu exiſtens, pręceptiua ordinationis aliquorũ in finem. ergo prouidentia eſt ratio præceptiua &c. Ergo pdeſtinatio eſt ratio pceptiua ordinis aliquorum in vitam æternam. ergo prædeſtinatio aliquorum præſupponit, quòd Deus illorum velit ſalutem. ergo prædeſtinatio pręſupponit electionem, & electio dilectionem. ergo omnes prædeſtinati ſunt electi & dilecti a deo. Prima conſequentia probatur, quia ſicut eſt de prudentia, ita de prouidentia. Et aduerte, quòd ly ſicut, potius expreſſiue, quam ſimilitudinarie tenetur: quoniam prouidẽtia, vt ſuperius dictũ fuit, principalis prudentiæ pars eſt, immo eſt ipſe præcipuus actus prudentię politicæ. Secunda vero in litera explicite nõ habeẽ, ſed ob clariorem contextum appoſita eſt: & patet ex eo, quòd prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ. Tertia autẽ probatur, quia non præcipitur aliquid ordinandum in finem, niſi præexiſtente volũtate finis. Et hoc intellige de vere interiori pręcepto: quod dico propter exteri⁹ præceptum, quod ſignum diuinæ voluntatis in quæſtio. 19. poſitum ẽ. Illo enim modo præceptum ſumendo, multa Deus præcipit quæ non vult, vt patet in peccatoribus.

Aug. lib. 1. de præd. & g. c. 6. & 9. & ad ar. ſalſo impoſs. arti. 13. 14. 15. & Anſ. de cõc. præde. c. 2.
q. 19. art. 3.
Infra. q. 24. arti. 1. cõn. & 1. diſt. 41 arti. 1. & 2. & ver. q. 6. artic. 1. cor. & 2. & ro. 9. lec. 2.
* cap. 4. circa princip. Argum.
Arti. 1. huius quæſt.
q. 22. art. 1.

nis. Vnde prædeſtinatio aliquorum in ſalutem æternam, pręſupponit ſecundum rationem, quòd deus illorum velit ſalutem. Ad quod pertinet electio & dilectio. Dilectio quidem inquantum vult eis hoc bonũ ſalutis æternæ. Nam diligere eſt velle alicui bonum, vt ſupra dictũ *eſt. Electio autem inquantum hoc bonum aliquibus præ alijs vult cum quoſdam reprobet, vt ſupra dictũ eſt. * Electio tamen & dilectio aliter ordinantur in nobis & in Deo, eo quòd in nobis voluntas diligendo non cauſat bonum: ſed ex bono præexiſtente incitamur ad diligendum. ᵉ Et ideo eligimus aliquem, quem diligamus. Et ſic electio dilectionem præcedit in nobis. In Deo autem eſt econuerſo. Nam voluntas eius, qua vult bonum alicui diligendo, eſt cauſa quòd illud bonũ ab eo præ alijs habeatur. Et ſic patet, quòd dilectio præſupponitur electioni ſecũdum rationem, & electio prædeſtinationi. Vnde omnes prædeſtinati ſunt electi & dilecti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſi cõſideretur communicatio bonitatis diuinę in cõmuni, abſque electione bonitatem ſuam communicat, inquantum, ſcilicet, nihil eſt quod non participet aliquid de bonitate eius, vt ſupra dictum *eſt. Sed ſi conſideretur communicatio iſtius vel illius boni, non abſq; electione tribuit, quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Et ſic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

AD II. dicendum, quòd quando voluntas eligẽtis prouocatur ad eligendum a bono in re præexiſtente, tunc oportet quòd electio ſit eorum quæ ſunt, ſicut accidit in electione noſtra. Sed in Deo eſt aliter vt dictum eſt. * Et ideo ſicut dicit Auguſt. † Eliguntur a deo qui non ſunt, neque tamen errat qui eligit.

AD III. dicendum, quòd (ſicut ſupra* dictum eſt.) Deus vult omnes homines ſaluos fieri antecedenter: (quod nõ eſt ſimpliciter velle ſed ſecundum quid) non aũt conſequenter, qđ eſt ſimpliciter velle.

ARTICVLVS V.

Vtrum præſcientia meritorum, ſit cauſa prædeſtinationis.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd præſcientia meritorum ſit cauſa prædeſtinationis. Dicit enim Apoſto Rom. 8. Quos præſciuit, hos & prædeſtina-

A uit. Et glo. Ambro. ſuper illud * Roma. 9. Miſerebor cui miſerebor &c. dicit, miſericordiam illi dabo quẽ præſcio toto corde reuerſurum ad me. Ergo videtur ꝙ præſciẽtia meritorum ſit cauſa prædeſtinationis.

¶2 Præt. Prædeſtinatio diuina includit diuinam voluntatem, quæ irrationabilis eſſe non poteſt, cum prædeſtinatio ſit propoſitum miſerendi, vt Auguſt. dicit. † Sed nulla alia ratio poteſt eſſe prędeſtinationis niſi B præſcientia meritorum. Ergo præſcientia meritorum eſt cauſa, vel ratio prædeſtinationis.

¶3 Præt. Non eſt iniquitas apud deum vt dicitur Roma. 9. Iniquum autem eſſe videtur, vt æqualibus inæqualia dẽtur. Omnes autem homines ſunt æquales, & ſecundum naturam, & ſecundũ peccatum originale. Attenditur autem in eis inæqualitas ſecundum merita, vel demerita propriorum actuum. Non C igitur inæqualia præparat Deus hominibus prædeſtinando, & reprobando, niſi propter differentiũ meritorum præſcientiam.

SED CONTRA eſt, quod dicit Apoſto. ad Tit. 3. Non ex operibus iuſtitiæ, quę fecimus nos: ſed ſecundum ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit. Sicut autem ſaluos nos fecit, ita & pdeſtinauit nos ſaluos fieri. Non ergo præſcientia meritorũ eſt cauſa, vel ratio prædeſtinationis.

D RESPON. dicendum, ꝙ cũ prædeſtinatio includat voluntatem vt ſupra dictum eſt,* ſic inquirẽda eſt ratio prædeſtinationis, ſicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictum eſt autem ſupra, * quòd non eſt aſſignare cauſam diuinæ voluntatis ex parte actus volendi: ſed poteſt aſſignari ratio ex parte volitorum, inquantum, ſcilicet, deus vult eſſe aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita inſanæ mentis, qui di- E ceret merita eſſe cauſam diuinę prędeſtinationis ex parte actus prædeſtinãtis. Sed hoc ſub quæſtione vertitur: vtrũ ex parte effectus prędeſtinatio habeat aliquam cauſam. Et hoc eſt quærere: vtrum Deus prę ordinauerit ſe daturum effectum prædeſtinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidam, qui dixerunt, quòd effectus prædeſtinationis præordinatur alicui propter merita præexiſtentia in alia vita. Et hęc fuit poſitio Origen. qui poſuit animas humanas ab initio creatas, & ſecundum diuerſitatem ſuorum operum diuerſos ſtatus eas ſortiri in hoc mundo corporibus vnitas. * Sed hanc opinionẽ excludit Apo-

catoribus. Quarta autẽ probatur, quia ad tale velle diuinũ pertinet electio & dilectio. Et quoniam in hac quarta conſequentia tria inferuntur ſcilicet, electio, et dilectio, & ordo inter electionem & dilectionem diuinam, ideo ſingula in litera manifeſtantur. Et primo quòd ex tali velle ſequatur dilectio q a eis vult hoc bonũ, diligere enim eſt velle illi bonum. Secundo, ꝙ electio quia hoc bonũ vult illis præ alijs quos reprobat. Tertio ꝙ electio dilectionem præſupponit: & hoc ex differentia inter ordinem horum actuũ in nobis & in Deo: quoniã in Deo dilectio electionem pręcedit, in nobis vero econtra: & ratio eſt, quia volũtas ſua cauſat bonitatem rerum, noſtra autem a bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differẽtiam nunc aſſignatam, aduerte quòd prædicta differentia eſt intelligenda reſpectu vni⁹ & eiuſdem obiecti, & rurſus de prima ratione electionis, aliter non appareret vera differentia iſta vniuerſaliter intellecta. cùm enim amor ſit primus act⁹ voluntatis, non poſſumus eligere niſi præamemus: ſed tamẽ ex amore circunſtantiarum eligimus hunc, vt ipſum amemus, vt patet in electione vxoris: & ſic reſpectu huius & nõ ſimpliciter in nobis electio dilectionem præcedit: manifeſte quoq; in dilectione noſtra benefica patet, quòd quàmuis benefacere præcedat electionem eiuſdem cui benefaciat, dum omnes æquo amore proſequeremur: fieri tamen non poteſt, vt effectus in amato ex ſolo noſtro amore pueniẽs, ad electionem eiuſdem nos ducat: quoniam ſtante paritate amoris ſequi non poteſt electio. diſparitas autẽ ſi fiat in amando ab obiecti circũſtantiis magis amatis mouemur ad eligendum hunc præ aliis vt ametur. Et ſic dilectio noſtra non poteſt eſſe prima electiõis ratio reſpectu eiuſdem quàmuis poſſit eſſe ſecũdaria: vt cum ex amore alicuius eligitur illemet vt ametur ad aliquod aliud bonum, vt quotidie fit. In deo autem oportet dilectionem huius præcedere vt primã & totam cauſam ex parte amati electionis illi⁹, quia electio diſparitatem vnius ab altero ſupponit. & tota diſparitatis ratio in creatura eſt bonum, illi a deo volitum, & ſic dilectio, electiõis eſt ratio apud Deum.

q. 20. art. 2. & 3.
*Art. 3. huius quæſt.
q. 6. arti. 4.
In corp. ar. & q. 20. articu. 2.
† Aug. Ser. 11. de verb: apoſ. aliquã tulũ a principio. to. 10
* q. 19. ar. 6.
1. d. 41. art. 3. Et 3. cõt. c. vlt. Et ve. q. 6. ar. 2. & 10. 15. l. 3.

¶Super Quæſtionis vigeſimætertiæ Articulum quintum.

TItulus in corpore declaratur

¶ In corpore tria facit. Primo declarat titulum. Secũdo tractat tres opiniones circa quæſitum. Tertio reſpondet quæſito. Quo ad primum diſtinguit quòd prædeſtinationem cauſari ex præſcitis meritis poteſt intelligi dupliciter. Primo ex parte act⁹, & ſic nulla eſt quæſtio. Secundo ex parte effectus, & ſic vertitur in dubium. Manifeſtatq; hanc diſtinctionem cum ſuis mẽbris ex diuina volũtate: quoniam ipſa clauditur in prædeſtinatione: eadem ſiquidem diſtinctione vti oportet cũ de cauſa, quare De⁹ velit aliquid quæſtio eſt, vt ex ſupra dictis patet: & litera eſt clara.

¶ Quo ad ſecũdum prima opinio ẽ Ori. dicẽtis præterita ante hanc vitam merita animarum, cauſam eſſe prædeſtinationis. Et confutatur authoritate Apoſtoli. Cũ nondum boni aliqđ egiſſent, &c. Secunda eſt Pelagianorum dicẽtium ꝙ merita præexiſtẽtiã in hac vita, ſunt ratio prędeſtinationis, quia initium benefaciendi ex nobis eſt. ſed hæc confutatur authoritate Apoſtoli, quòd non ſumus ſuffi-

& ro. 1. l. 3. & c. 8. l. 6. & c. 9. l. 3. & Eph. 1. lec. 1. et l. 4.
* Ad Rom. c. 9. tomo. 5
† De præd. ſanct. c. 10. tomo. 7.
Art. præce.
q. 19. art. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

sufficientes cogitare. &c. Constat enim, quòd cogitatió est primū ex nobis initiū cooperādi bene. Tertia opinio ē, ꝙ merita futura, in hac tñ vita, sunt cā prædestinationis. Et ad hāc opinionē reducit opinio retractata ab Augu. s. ꝙ fides futura fuit rō pdestinationis Iacob, magis quā Esau. Sed hāc opinionē cōfutat author in litera sic: Si aliqd ex pte nr̄a esset cā pdestinationis, illud nō clauderet sub prędestinationis effectu: sed totū qđ inuenit in bono vsu grę, ē effect⁹ pdestinationis: ergo nihil, qđ est in bono vsu grę, est cā prædestinādi. probat destructio cōsequentis sic. Non est distinctū id qđ est a causa scđa & a cā prima. ergo nō est distinctū qđ est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id qđ est p liberum arbitriū, est ex prædestinatione. prima cōsequentia nunc facta probatur: qa diuina prouidētia pducit effect⁹ p operationes causarum secundarum.

¶ Circa hāc partem aduerte, ꝙ Henricus de Gādauo. Quodl. 4. art. 19. & Quodl. 5. art. 5. tenet opinionē satis propinquā huic modo confutatę dicens, ꝙ bonus vsus non gratiæ, vt præcedens dixit opinio, s3 liberi arbitrii, est cā pdestinationis. Et qm̄ ratio facta in litera directe militat contra talem opinionem, idcirco conatur soluere eā & probare suā opinionē. Et suam quidē probat authoritate Augusti. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habes a magistro. 41. distin. dein de ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatem eligendi a reprobando, tum quia iustitia semper est comes misericordiæ. & sic aliquam congruentiam ex parte prędestinādi oportet inueniri ad misericordē prædestinationem: tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri. ergo & prædestinationis. Rationem autem præsentem arguit, negando quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrii, totaliter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu: quoniam stat indistinctum esse bonum vsum liberi arbitrii, qui est a gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodammodo a libero arbitrio, quo non est a gratia: & sic eo modo quo est noster & nō gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrii aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet authoritate August. sup illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc, quoniā manifeste eiusdē est difficultatis hæc opinio cū recitata in litera, breuiter nūc est dicēdū. Et authoritati Aug. magister rn̄det dicens, eam retractatam in simili, & bn̄ dicit: qm̄ expsse ipse Aug. hāc retractationū suarū regulā tradidit vt sententia alicubi retractata, vbiq; in operibus suis retractata censeatur. Ad rationes aūt dicitur, quòd electio supponit dilectionē, ex qua est disparitas: sed dilectio non est extra prædestinationē: iustitia quoq; in primis effectibus nō in ordine ad creaturas & bonitatē, sed sapiētiā diuinā comes est requirenda. Nec ē idē iudiciū de reprobatiōe & pdesti. qm̄ in reprobatiōe ē aliqd extra totū reprobationis effectū .s. culpa: nō sic aūt est ī prædestinato, in quo totū ordinās ipsum in vitā æternā, est prędestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ: videtur .n. ꝙ iste idē fecit iudiciū de gratia gratū faciente, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, ꝙ bon⁹ vsus liberi arbitrii aliquo mō est a nobis, quo non est a gratia & de gratia prædestinationis, i. gratuita pdestinatione: cū tñ distēt plusquā cælū & terrā: qm̄ sub ista cadūt nō solū actus charitatis, sed oēs eorū modi & gratuita auxilia. Et breuiter, vt in litera dicitur, oē ordinans prædestinatū in vitā æternā, & sic, cū bonus vsus liberi arbitrii prout est a nobis, sit vnū de his, quibus ordinamur in vitā æternā: quia ordinamur vt libere cooperādo, bene illam consequamur, sequitur, ꝙ nō solum ipse bonus vsus lib. arb. sed etiā modus quo est a nobis, cadat sub pdestinatione, quis nō cadat sub grā gratū faciēte. & sic i litera cū dr̄ nō eē distīctū qđ ē a li. arb. & pdestinatione, intelligēdū est nō solū quo ad ipsū actum, sed ét quo ad oēm modū eius: ac p hoc de oimoda distinctiōe interptādū ē, & sic sit finis opinionū.

¶ Quo ad tertium, rn̄det q̄sito cū distinctione tribus cōclusionibus. Distinctio est effectus prædestinationis, potest sumi dupliciter .s. in cōi, vel in particulari. Et nō intēdit de cōitate & singularitate ₰m pdicationem, sed ₰m totalitatē & partitionē: ita ꝙ p cōe intēdit pdestinationis totū effectū siue in oibus siue ī aliquo vno pdestinato: p particulare vero itēdit partē aliquā toti⁹ effectus pdestinationis in aliquo vno pdestinato particulari: siue ét in omnibus in communi, hoc .n. nihil refert ad propositum. Prima ergo conclusio est. Effectus particulares pdestinationis nihil prohibet habere causam, sic ꝙ alter alterius sit causa, & econuerso. Declaratur, quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritum præmii, &c. Scđa vero conclusio ē: Totus effect⁹ pdestinationis nullā hēt cām ex pte nr̄a. Probaī: qa totū in nobis nos ordinās in vitā æternā, ē prędestinationis effectus, qđ ét ipsa pparatio, iuxta illud, Cōuerte nos dn̄e ad te, & cōuertemur. Tertia aūt cōclusio ē. Tot⁹ effect⁹ pdestinationis hēt p cā diuinā bonitatē. pbaī: qa ipsa ē, & vltim⁹ illius finis, & eiusdē prima rō tāquā primū mouēs volūtatē diuinā ad pdestinādū.

¶ Rn̄sio ad tertiū qm̄ multa cōtinet, & singula ferè verba īpugnata sunt ab Hēr. & Aur. distincte tractāda ac examināda est. Tria igiī in hac rn̄sione facit. primo cām reprobationis & pdestinationis in cōi assignat. Scđo cām earundē in singulari, ibi. Sed quare hos elegit. Tertio directe rn̄det argumento, ibi, Neq; tamē, &c.

¶ Quo ad primū, intēdit hāc cōclusionē, De⁹ hoīes quosdā reprobat, & quosdā pdestinat, vt bonitas sua repsenteī, & p modū misericordię parcitiuę & p modū iustitiæ punitiuæ. Probatq; hāc dupl̄r. prio rōne. scđo authoritate Apl̄i ad Ro. 9. & ad Ti. 2. Rō sumiī ex pportionali sīitudine vniuersi & gn̄is hūani in ordine ad vitā æternā, & cōsistit ī hoc, ꝙ quēadmodū bonitas diuina ē cā finalis pfectionis vniuersi; sic ex ea hr̄ rō diuersitatis graduū rerū ₰m sūmū & infimū & pmissionis malorū: ita ex eadē hr̄ rō diuersorū graduū in gn̄e hūano ₰m misericordiā parcēdo: & ₰m iustitiā puniēdo, & declaraī assumptū, qa bonitas diuina ē finis oiū vt repsentabilis p ea, & cū sit vna & simplex nec aliqua creatura ad ei⁹ simplicitatē ptingere possit, oportet vt diuersis reb⁹ represēteī: & cōsequēter, si vniuersū pfecte infra latitudinē tñ creaturę debet illā represētare, oportet ex oibus cōstare gradibus ab imo vsq; ad summum, & si hęc debent cōseruari, multa oportet mala permittere, vt superius declaratum fuit.

¶ Circa hāc rōnē. 4. occurrūt impugnata. primū ē pportio inter genus humanū & vniuersum. arguit .n. hoc Hēricus dicēs, debuisse fieri pportionē inter vniuersā creaturā rōnalē, & vniuersū, saluatur namque repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

Secundum

stolus Rom. 9. dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: quia maior seruiet minori. Fuerūt ergo alii qui dixerunt, quòd merita præexistentia in hac vita sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerūt enim Pelagiani quòd initium benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem a Deo. Et sic ex hoc contingit quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

SED CONTRA hoc est, quod dicit Apostolus 2. Cor. 3. qđ non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Nullum autem anterius principium inueniri potest, quàm cogitatio. Vnde non pōt dici, quòd aliquod in nobis initium existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerunt alii, qui dixerunt, quòd merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur quòd ideo Deus dat gratiam alicui, & præordinauit se ei daturum, quia præsciuit eū bene vsurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equum, quem scit eo bene vsurum. Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia, & id quod est ex lib. arb. quasi nō possit esse idem ex vtroque. Manifestū est autem, quòd id quod est gratiæ, est prædestinationis effectus, & hoc non potest poni vt ratio prædestinationis, cum hoc sub prædestinatione concludatur. Si igitur aliquid aliud ex parte nostra sit ratio prædestinationis, hoc erit præter effectum prædestinationis. Nō est autem distinctum quod est ex lib. arb. & ex prædestinatione, sicut nec est distinctum quod est ex causa secunda & causa prima. Diuina enim prouidentia producit effectus p operationes causarum secūdarum, vt supra dictum est.* Vnde & id quod est per lib. arbi. est ex prædestinatione. Dicendum est ergo, quòd effectum prædestinationis cōsiderare possum⁹ dupliciter, Vno modo in particulari, & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius. Posteriorem quidem prioris secundum rationem causæ finalis, priorem vero posterioris secundum rationem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionem materiæ. Sicut si dicamus, quòd Deus præordinauit se daturū alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinauit se daturum alicui gratiam, vt mereretur gloriam. Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in cōmuni. Et sic impossibile est, quòd totus prædestinationis effectus in cōmuni habeat aliquam causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutem, comprehenditur totum sub effectu prædestinationis, etiam ipsa præparatio ad gratiam. Neque enim hoc fit nisi per auxilium diuinum*, secundum illud Thren. vlt. Cōuerte nos domine ad te, & conuertemur. Habet tamen hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione diuinam voluntatem, ad quam totus effectus prædestinationis ordinatur vt in finem, & ex qua procedit sicut ex pricipio primo mouēte.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd vsus gratiæ præscitus, non est ratio collationis gratiæ, nisi secundum rationem causæ finalis, vt dictum est*.

AD II. dicendum. quòd prędestinatio habet rationem ex parte effectus in communi ipsam diuinam bonitatem. In particulari autem vnus effectus est ratio alterius, vt dictum est*.

AD III. dicendum, quòd ex ipsa bonitate diuina ratio sumi potest prędestinationis aliquorum, & reprobationis aliorum. Sic enim Deus dicitur omnia propter suam bonitatem fecisse, vt in rebus diuina bonitas reprę sentetur. Necesse est autem, quòd diuina bonitas (quę in se est vna & simplex) multiformiter reprę sentetur in rebus *propter hoc, quòd res creatę ad simplicitatem diuinam attingere non possunt. Et inde est quòd ad completionem vniuersi requiruntur diuersi gradus rerum, quarum quędam altum, & quędam infimum locum teneant in vniuerso. Et ut multiformitas graduum conseruetur in rebus, Deus permittit aliqua mala fieri ne multa bona impediantur, ut supra dictum * est. Sic igitur consideremus totum genus humanum, sicut totam rerum vniuersitatem. Voluit igitur Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prędestinat, suam reprę sentare bonitatem, per modum misericordię parcendo, & quātū ad aliquos, quos repbat, per modū iustitię puniēdo. Et hęc ē ratio, quare De⁹ quosdā eligit, & quosdā repbat. Et hāc cām assignat Apo

q. 19. art. 5. — 138 — 122 — c 312 — In corp. ar. — In corp. ar. — 249 — 250 — 138 — q. 22. ar. 2. — Aug. lib. 1. ad simp. q. 2. Et de pd. & gra. c. 3. Et li. 6. Hypog. et li. de præd. san. c. 12. & li. 2. c. 8.

¶ Secundum est, proportio inter gradus vniuersi & gradus hominum: non est inquit Henr. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectiōe per se vniuersi, nō autem oēs spēs actuū moraliū, quod probatur, quia nullus defectus siue culpæ siue pœnę, pertinet per se ad perfectionē vniuersi. Cōstat autē multos actus morales vt mendacium, furtū: & his similia, mali culpæ esse species.

¶ Tertiū est applicatio iustitię ad reprobos. Saluaī .n. iustitia inquit Aur. in pdestinatis, iuxta illud Apostoli, Quā reddet mihi dn̄s in illa die iustus iudex.

¶ Quartū ē causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ, respectu reprobatiōis in cōi: cōtra hoc .n. arguit vterq;. Hēr. quidē quia nō videtur rationabile vt De⁹ fieri peccata pmittat, vt ea postmodum puniat, imo in hoībus videmus qđ q permittit aliquē peccare si posset eū prohibere, vel impedire peccat. nō igitur hoc attribuendū est Deo, Et confirmat hoc Aureo. qa nō sūt facienda mala vt veniāt bona: sed reprobatio absq; omni demerito est mala. ergo nō ē a Deo faciēda propter hoc solū vt appareat in sua iustitia bonitas. Præterea inquit Aur. iustitia punitiua nō est p se intenta, sed tantū ex suppositione culpæ punibilis. ergo ipsa nō est principalis causa reprobationis sed peccatum prius ipsa, & rursus. ergo nulla necessitas est, vt aliquid fiat in vniuerso; ad hoc vt iustitia punitiua elucescat.

¶ Ad primū horum dicendū est, ꝙ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum: rationabiliter tñ author gen⁹ humanū posuit, nō qa duo vniuersa cōstituant hoīes & Angeli, sed qm̄ de facto cōstat quosdā hominū reprobari & quosdā pdestinari: tāquā ipsum gen⁹ humanū cuiusdā vniuersi ex tot gradib⁹ cōstantis rationē habeat, & ꝙ hæc sit mens literæ insinuant illa verba. Si igitur consideremus totū genus humanum vt totam rerum vniuersitatem, ex nota siquidem cōditionali innuit ꝙ non tā ex ui rationis, q̄ ex facto proportionalitatē hanc exercebat.

¶ Ad ₰m dicitur quòd arguens forte somnians, hoc obiecit huic literæ: nusquam enim reperitur talis proportio facta.

¶ Ad tertium vero dicitur dupliciter. Primo quod non ex relucentia iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationem litera infert, talis autem non saluatur in prædestinatis. Secundo dicitur, quòd etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniā iustitia pprie dicitur opus in quo maxime ipsa relucet et minus misericordia: sicut econuerso, misericordia absolute dicitur vbi quasi totum ipsius est paruum relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

¶ Ad quartū, vt bene intelligatur respōsio & S. Th. doctrina, prę libare oportet, quòd in reprobatione sunt tria, permissio peccati, ipsum peccatū & æterna punitio, nec hæc tria sunt effect⁹ reprobationis diuinæ quemadmodū omne ordinās in vitā æternā erat effectus prædestinationis, propter qđ nō possumus hic recte dicere totū effectū reprobationis, vel partē vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquendo dicere totum quod est in reprobatione, vel id quod est in ea ex virtute reprobātis. Et tunc scito, quòd apud diuum Tho. vt patet sup 9. c. epist. ad Rom. diuersa est sentētia de causa prædestinationis & reprobatiōis: qm̄ vltimus effectus reprobatiōis, scilicet punitio, habet causā ex parte reprobati. s. culpā, cuius nullo mō Deus est actor: prędestinationis autē vltimi effectus. s. beatitudinis, licet sit aliqua causa in nobis, s. meritū, id tñ totū est a prædestināte. Et sic, si de effectu toto vtriusq;. s. reprobationis & pdestinationis ē sermo, nulla de peccato q̄stio inferi debet, sed de his tantū, quæ a reprobante & prædestināte sunt quæ bona oportet esse: & de his dicitur, quòd diuina bonitas eorum causa est. Si autē est sermo de toto eo quod in reprobo inuenitur, sic aliquid est a Deo, atq; diuina bonitate, aliquid vero nec a Deo, nec propter diuinā bonitatem, imo auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præsciētia meritorū non cōcedatur causa prędestinationis, pręscientia tñ demeritorum causa quodā speciali modo est reprobationis, quia propter demerita pscita nec a se præparata statuit Deus a se quosdā perpetuo puniendos, vt sua bonitas etiā in tali iustitia participetur. Atq; sic modi illam participādi, a sua sapiētia statuti impleātur. Cum igitur relucētia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua finis & rō reprobationis in litera dicitur, referendum est ad ipsos effectus reprobationis. s. permissionem peccatorū, & pœnas culpæ præparatas vel redditas, & non quo ad peccatum. Non enim finis eius est bonum aliquid, vt ex supradictis patet. Nec ad ipsos effectus sic referendum est, vt aliæ causæ singulorū excludātur, vt aduersarii intellexisse videntur. Et ideo decepti sunt: qm̄, vt in litera expresse dicitur. permissionis malorū, cōseruatio diuersorum est causa. Et ad mala culpæ applicando, suauis dispositio creaturarum rationalium & hominum, manifeste est causa permissionis peccatorum: dum homines quidam relinquuntur in manu proprii cōsilii: punitionis quoque culpa, quæ nullo modo est a Deo, est causa demeritoria. Vnde omnia argumēta tam Henrici q̄ Aureoli, a falsa interpretatione huius literæ procedunt, dum relucentiam diuinæ iustitiæ finem reprobationis effectuum excludendo, alias causas & præcipue culpam intellexerunt a S. Thom. poni: cuius oppositum iam manifestauim⁹. Singillatim igitur rn̄dēdo, ad primū dicitur, ꝙ ali⁹ ē ordo inter effectus pdestinationis & effectus reprobationis, nō .n. posterior ē finis prioris, quēadmodū, ibi prēmiū est finis meriti. nō .n. dicimus ꝙ iō Deus permittit peccata vt puniat, sed dicim⁹ ꝙ permittit & punit propter relucentiā iustitię suæ: & quia hoc est totus reprobationis effectus, idcirco reprobationis ratio diuina iustitia merito dicitur. Nec est verū ꝙ quicunq; potēs impedire peccatū alterius: peccat si permittit. hoc .n. nō habet locū nisi in eo, qui teneī ad impediēdū, vt in regimine etiā humano experiētia docet: multa .n. suauitas regiminis deperiret, si permissio nō esset licita. Ad cōfirmationē vero Aureo. dicitur ꝙ reprobatio quo ad ultimū effectū, idest, punitionē. dato qđ esset mala sine omni demerito, quo ad primū tñ, s. permissionem demeriti, ét si nulla alia subesset causa nisi relucentia iustitiæ diuinæ mala non est: qm̄ permissio ipsa nihil adimit cadenti de his quæ sibi debentur, sed tm̄ gratuitū negat amorē Dei, ad tenendū ne cadat.

Universidad de Deusto Biblioteca

dat. Vnde, cum permissio ẽm se nõ sit mala, & relucentia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnũ bonum, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negandũ est ergo & ꝙ reprobatio quo ad primũ eius effectum, seclusa omni alia causa, esset mala: & ꝙ reprobatio quo ad omnes eius effectus, ponatur a nobis sine oi alia causa, vt iã patet ex dictis. Ad vltimũ dicitur negãdo assumptũ.s. Iustitia punitiua non est per se intẽta: non.n. vno modo dr̃ per se intentũ. Aliquid est.n. per se primo intentum, & aliquid per se nõ primo: id enim est per se primo intentum, qđ bonũ cũ sit, in se intentionẽ oĩum ad ipsum quolibet facientiũ adæquat.i. ꝙ tã ipsum, quàm oĩa ad ipm̃ quolibet concurrentia intenduntur ab eo, respectu cui⁹ est per se primo intentum. Id aũt dicitur per se non primo intentum, qđ in se quidẽ bonũ est, ac intentum: sed ex aliquo, nullo modo intento occasionatur. de horũ numero est iustitia punitiua, q̃ ex peccatis puniẽdis occasionem habet. Quòd aũt hm̃oi perfectiones malum culpæ præsupponẽtes, ꝑ se intẽtę sint & dicendę sint, relucẽtia diuinæ bonitatis in passione Christi testať. Constat.n. eã ꝑ se intẽtã esse a Deo, dum per ipsam intenta fuerit tota latitudo felicitatis omniũ pure hoium prædestinatorũ, & gloria sui corporis cũ cæteris, quæ sibi & aliis meruit: & tñ ex malo culpæ occidentiũ ipsum occasionari oportuit. Vñ neutra cõsequentia aliquid valet: & de prima quidẽ satis patet. de scđa quoq; solicitari nõ oportet: qm̃ manifeste liquet, qđ ꝑꝑ hæc bona ex malo culpæ occasionata, multa in vniuerso rõnabiliter fieri expedit, vt patet ĩ exẽplis adductis.

¶ Quo ad secundum intendit hanc conclusionem, Causa quare Deus istos prædestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et ꝓbat eã authoritate Aug. atq; ꝓportionali si͞itudine ad ꝑtes ac sit⁹ materiæ tã in naturalib⁹, quã artificialib⁹, vt clare patet ĩ lr̃a.

¶ Circa hanc partẽ tria occurrunt impugnata. Primũ est ipsa cõclusio: secundũ est exemplũ naturale: tertiũ exemplũ artificiale. Contra exemplũ quidẽ vtrunq; obiicit Henr. primo, quia in partibus materiæ, siue arti, siue actori naturæ subiectis, æqua est rõ: K in hoibus aũt istis, & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc q̃ illo. Aureolus deinde, q̃a hm̃oi partes materiæ carẽt sensu, ac experientia boni & mali: hoies aũt isti, & illi, experiuntur & bona & mala pœnæ, & propterea non est par rõ, qm̃ in exemplis sola voluntas sufficit, quia nulli fit iniuria: in proposito aũt non sufficit, quia fit iniuria patientibus & afflictis. Contra conclusionem quãuis arguat Aureolus ac Henricus, quia tñ nõ alia tangitur difficultas, q̃ dudum discussa & manifestata, pertrãsire expedit. Non.n. hæc conclusio aliud intendit, nisi ꝙ stãtibus supradictis, s. causis reprobationis & prædestinationis in cõi, nulla est causa quare illę causę cũ suis effectibus magis applicentur ad hunc hominẽ, q̃ ad illũ, nisi diuina volũtas. Quare.n. hunc permittat cadere, illũ vero teneat ne cadat, ex sola eius voluntate dependet. Quare vero hunc puniat, non ex sola Dei volũtate depẽdet, sed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorũ in cõi. Vnde concludendo, quare in hoc reprobationis effectus primus, & non in illo, sola Dei volũtas est causa. Non.n. ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositiõe (qm̃ nulla est ante primum effectũ, vt in corpore articuli probatũ fuit cõtra Henrici positionẽ) ratio habetur, quare in hoc, magis quã illo, hic ponatur effectus,

sto. ad Rom. 9. dicẽs, Volens Deus ostendere iram, id est uindictam iustitiæ & notam facere potẽtiã suã, sustinuit, id est permisit in multa patiẽtia uasa iræ apta in interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Et 2. Tim. 2. dicit. In magna domo non solum sunt uasa G aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam in contumeliã. Sed quare hos elegit in gloriam, & illos reprobauit, non habet rationem, nisi diuinam uoluntatem. Vnde August.* dicit super Ioannem. Quare hunc trahat, & illũ non trahat, noli uelle diiudicare, si non uis errare. Sicut etiã in rebus naturalibus potest assignari ratio, cum prima materia tota sit in se unifor- H mis, quare una pars ei⁹ est sub forma ignis, & alia sub forma terræ, a Deo in principio condita: ut sic sit diuersitas specierum in rebus naturalibus. Sed quare hæc pars materiæ ẽ sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina uoluntate: sicut ex simplici uoluntate artificis dependet, quòd ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quàmuis ratio artis habeat, quòd I

Tracta. 26. non remote a principio. Tom. 9

F Ex his autem patet primo solutio obiectionum Aureoli: quoniã impugnat quod nunquam somniauimus, scilicet, quòd deus pro libito voluntatis suæ magis hunc, quam illum punit & affligit: putans hoc intendisse literam hanc, & exempla adducta, cum tamen ad primos effectus, scilicet, ꝑmissionem & dilectionem, omnia respiciant. Patet quoque responsio ad Henricum: quoniam ante primos effectus prædictos æque sunt dispositi isti, & illi, sicut partes materiæ primæ, & lapides respectu domus &c.

¶ Quoad tertiũ, respondetur argumento: Nõ esse iniquitatis æqualib⁹ inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis. Et confirmatur authoritate patrisfamilias Matthæi 20.

¶ Aduerte hic, quòd tam Henricus, quã Aureolus hunc passum reprehẽdere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorum. punire enim non est gratiæ, sed iustitiæ: in iustis autem locum non habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillima est responsio. Reprobatio enim, vt iam dictum fuit, quo ad vltimũ effectum, id est, punire, iustitiæ actũ exercet, in qua, vt expresse litera dicit, non licet vnicuique facere quod vult. Quo ad primum autem effectum, id est, permissionem peccati &c. negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet. Et quia non solum gratuitum est dare maiorem, vel minorem gratiam, sed simpliciter dare, & non dare illam, infra latitudinem gratuitorum comprehenduntur, idcirco reprobare & prædestinare, inter gratuita merito connumerantur, quàmuis diuersimode, vt patet ex dictis: & propterea optime ad ea sententia patrisfamilias est applicata.

aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Neque tñ propter hoc est iniquitas apud Deũ, si inæqualia non inæqualibus ꝑꝑarat. Hoc.n. esset cõtra iustitiæ rationem, si prædestinationis effectus ex debito redderetur, & non daretur ex gratia. In his enim quę ex gratia dantur, potest aliquis G pro libito suo dare cui vult plus, vel minus, dummodo nulli subtrahat debitum, absque præiudicio iustitiæ. Et hoc est quod dicit pater familias. Matthæ. 20. cap. Tolle quod tuum est, & vade: an non licet mihi, quod volo, facere?

ARTICVLVS VI.

Vtrum prædestinatio sit certa.

H AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd prędestinatio non sit certa: quia super illud Apocal. 3. ca. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuã dicit* Aug. quòd alius non est accepturus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona, quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

§2 Præt. Posito possibili nullum sequitur impossibile. Possibile est aũt I

144 1.d.40.q.3. arti.vnic.& 5.quolib.q.1.artic.2.& 11.quol. artic.3.& 12.quol. art.3.& ver. q.6. arti.3. & 5. & ad Heb. 12.lec.4.fi. *Lib.de corect. & gra. c.13.tom.7

¶ *Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum sextum.*

IN titulo, aduerte ex quæstionibus de veritate, quæst. 6. artic. 3. quod ly Certa, põt dupliciter intelligi. s. certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis. Cum enim prædestinatio duo in se claudat. s. præcognitionem, & præcausalitatem, potest attẽdi cer K titudo eius & quo ad cognitionem, vt. s. habeat certam cognitionem de prædestinatis effectibus & euentibus: & põt rursus attendi eius certitudo quoad causalitatem, vt. s. habeat infallibilem ordinem in attingendo ac perducẽdo ad prædestinatos effectus. Et quoniã prima certitudo non exit limites scientię diuinæ, de qua satis abũde tractatum est, certitudo vero ordinis proprias habet difficultates in hac materia, propterea hic titulus, de certitudine ordinis, est intelligẽdus, ita quod sensus est, An prædestinatio, in quantum causa, habeat infallibilem ordinẽ ad effectus intentos. ¶ In corpore vna est cõclusio responsiua, habens tamen duas partes. Prædestinatio est certa, non tñ necessitatem imponit. Probatur quo ad vtranq; partem simul, dupliciter. Primo ex parte prouidentiæ, sic. Prouidẽtiæ ordo est infallibilis, & tñ quædam prouidentiæ subiecta contingenter eueniunt secundum conditiones causarum proximarum. Ergo & prædestinatiõis ordo est certus, & tñ prædestinationis effectus cõtingenter eueniunt iuxta libertatem arbitrii. Antecedens patet in quæstione præcedente. Cõsequentia aũt probatur, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. ¶ Secundo manifestabilis dicif conclusio ex supradictis similib⁹ cõditionibus scientiæ, & volũtatis diuinæ respectu cõtingentiũ. ¶ Aduerte hic, ꝙ manifeste litera adæquat certitudinem prouidentiæ

dẽtiæ certitudini p̃destinatiõis, imo ex certitudine ordinis illius ꝓbat a priori certũ ordinẽ istius. Ita ꝙ, sicut oẽ p̃destinatum, ita oẽ ꝓuisum ĩfallibiliter euenit. Verba ãt S.T. in q̃õnib⁹ de veritate q. 6. ar. 3. cũ ponit dr̃ia ĩter p̃destinationẽ & ꝓuidentiã in hoc, ꝙ prouidentia non est certa respectu euentus finis particularis in materia contingenti, prædestinatio autem est certa, non sunt interpretãda vt sonant, vt ex hac litera & supradictis patet. Non enim intẽdit, ꝙ prouidentiæ diuinæ nõ subiacent tales euentus, nec ꝙ oppositũ eueniat prouisi euentus, sed quòd multi ordines huiusmodi causarum contingẽtium ad aliqua futura, sub diuina prouidentia cadunt, & tamen illa futura nunquam erũt, vt patet de multis præparationibus huiusmodi causarum, quibus tamen non eueniunt intenta: sub prędestinatione autem nullus cadit ordo particularis alicuius ad aliquod futurum, quin etiam sub eadẽ cadat euentus illius futuri. Et nascitur hæc differẽtia ex amplitudine ambit⁹ ꝓuidentiæ, quia. s. sub ipsa ois ordo clauditur, siue cum euentu futuri, siue non, sub prædestinatione ãt soli ordines habẽtes euẽtũ ad intentũ finẽ etiã ĩ particulari, null⁹ enĩ ordo deficiens a proprio intento vt sic sub ipsa cadit. Veruntamen non sunt extendenda nec vsitanda verba illa, quoniam ordo deficiẽs a proprio euentu, non est prouisus a Deo, quo ad euẽtum, sed quo ad ipsum ordinẽ, & nõ euentum proprium, & propterea nihil certitudinis adimit prouidentiæ, huiusmodi non euentus. Propter quod diximus & dicimus, ꝙ ĩ melius verba mutauit author simpliciter de prouidentiæ certitudine tractans hic, adæquando eam

Sumitur ex Aug. lib. de bono perseue. cap. 14. tom. 7.

Art. 1. huius quæst.

Q. 22. ar. 4.

Q. 14. art. 13. & q. 19. ar. 8

aliquem prædestinatũ (vt Petrum) A peccare, & tunc occidi. Hoc autẽ posito, sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur non est impossibile. Non ergo est prædestinatio certa.

§ 3 Præt. Quicquid Deus potuit, potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest nõ prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

SED CONTRA est, quod sup B er illud Rom. 8. Quos præsciuit hos & prędestinauit &c. dicit glo. Prædestinatio * est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, qua certissime liberantur quicunque liberantur.

RESPON. Dicendum, quòd prædestinatio certissime & infallibiliter cõsequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt scilicet effectus eius ex necessitate proueniat. Dictum est * enim supra, quòd predestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia quæ C prouidentię subduntur, necessaria sunt: sed quædam contingẽter eueniunt secundum cõditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidẽtiæ ordo est infallibilis, vt supra * ostensum est. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrij nõ tollitur, ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

Ad hoc etiam cõsideranda sunt D quæ supra * dicta sunt de diuina scientia & de diuina voluntate, quæ contingentiam a rebus non tollunt, licet certissima & infallibilia sint.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina, & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur, quoddammodo nostrum est. et sic suam coronam aliquis amit E tere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amissam accipit, inquantum loco eius subrogatur. non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios erigat, secundum illud Iob. 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sic enim in locum angelorum cadentiũ substituti sunt homines & in locum Iudeorum gentiles. Substitutus autem in statũ gratiæ etiam quantum ad hoc coronam cadentis accipit, quòd de bonis,

A quæ alius fecit, in æterna vita gaudebit, in qua vnusquisque gaudebit de bonis tã a se, q̃ ab aljs factis.

AD 2m Dicendum, quòd licet sit possibile eum, qui est prædestinatus, mori ĩ peccato mortali s̃m se consideratum, tamen hoc est impossibile, posito, prout. s. ponitur eum esse prędestinatum. Vnde nõ sequiť ꝙ prædestinatio falli possit.

AD 3m Dicendum, quòd cum prædestinatio includat diuinã vo- B luntatem, sicut supra dictum est * ꝙ Deum velle aliquid creatum est necessarium ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, nõ tamen absolute, ita dicendum est hic de prædestinatione. unde nõ oportet dicere, quòd Deus possit non prædestinare quẽ prædestinauit, in sensu composito accipiendo, licet absolute considerãdo Deus possit prædestinare, vel nõ prædestinare: sed ex hoc nõ tollitur prædestinationis certitudo.

C ARTICVLVS VII.

Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd numerus prædestinatorum non sit certus. Numerus enim, cui potest fieri additio, non est certus: sed numero prædestinatorum potest fieri additio, vt videtur: dicitur enim Deuteron. 1. ca. Dñs Deus noster addat ad hunc numerũ multa mi- D lia * Glos. 1. diffinitum apud Deũ, qui nouit qui sunt eius. Ergo numerus p̃destinaturũ nõ est certus.

§ 2 Præt. Non potest assignari ratio, quare magis in hoc numero, q̃ in alio, Deus homines prędordinet ad salutem: sed nihil a Deo sine ratione disponitur. Ergo non est certus numerus saluandorum præordinatus a Deo.

§ 3 Præt. Operatio Dei est perfectior q̃ operatio naturę. Sed ĩ ope- E ribus naturæ bonum inuenitur vt in pluribus, defectus autem & malum vt in paucioribus. Si igitur a Deo institueret numerus saluãdorum, plures essent saluandi q̃ damnandi. cuius contrarium ostendiť Matt. 7. vbi dicitur, Lata & spaciosa est via, quæ ducit ad pditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta est porta & arcta via q̃ ducit ad vitã, & pauci sunt qui inueniũt eã. Non ergo est præordinatus a Deo numerus saluandorũ.

SED CONTRA est. qđ Aug. dicit in lib. * de correptione & gr̃a,

prędestinationi. Nec illorum meminit, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustineri vtcunque possunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædestinationis disputãda essẽt, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidẽtia, vnde non oportet eam amplius repetere.

Art. 4. huius quæst.

¶ *Super quæstionis uigesimætertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus ẽ. ¶ In corpore tria facit, primo de certitudine numeri prædestinatorũ absolute. Secundo de numero reproborũ. Tertio de certitudine quo ad nos, numeri pdestinatorũ tractat. ¶ Quoad primũ hæc est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Numer⁹ prædestinatorũ est deo certus non solũ formaliter, sed materialiter, nõ solũ vt cognitus sed vt electus & prędefinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales, & prima quidẽ. s. ꝙ sit Deo certus pro constãti relinquitur. Secunda aũt. s. nõ solũ formaliter, sed materialiter, & declaratur quoad terminos dũ quidam hoc negantes afferuntur, & probatur ducẽdo ad inconueniens sic. Si numerus prædestinatorũ esset Deo cert⁹ formaliter tantũ, tolleretur certitudo ordinis prædestinationi attributa in præcedenti articulo: hoc est inconueniens: ergo. patet consequentia, quia staret Petrũ esse prædestinatũ, & tamen nõ saluari, & sic prædestinatio nõ infallibiliter suũ sortiretur effectũ. Tertia aũt. s. non solum vt cognitus: sed vt prædefinitus, & declaratur quo ad terminos exemplo numeri guttarũ pluuię & arenæ maris quo ad ly cognit⁹, & differẽtia inter numerũ mansionũ domus, & mensurarum parietis, &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad

145 1.dist.4.q.3 arti.vni. & ver. q.6.ar. 4.

Glosa ordinaria, ibidẽ

Lib. de correct. & gratia ca. 13. to. 7.

Certus est pdestinatorũ numerus qui neq; augeri põt, neque minui.

RESPON. Dicendum, quòd numerus prædestinatorum est certus. Sed quidam dixerunt eum esse certum formaliter, sed non materialiter: vt puta, si diceremus certum esse, quòd cẽtum vel mille saluentur, non autem quòd hi, vel illi. G Sed hoc tollit certitudinẽ prædestinationis, de qua iam * diximus. Et ideo oportet dicere, quòd numerus prædestinatorum sit certus Deo nõ solum formaliter, sed etiam materialiter. Sed aduertendum est, quòd numerus prædestinatorum, certus Deo dicitur, non solum ratione cognitionis, quia scilicet scit quot sunt saluandi (sic enim Deo certus est etiam numerus guttarum pluuiæ & arenæ maris) sed ratione electionis & diffinitionis cuiusdam. H

Ad cuius euidentiam est sciendum, quòd omne agens intendit facere aliquid finitũ, vt ex supradictis de infinito * apparet. Quicunque autem intendit aliquam determinatam mẽsuram in suo effectu, excogitat aliquem numerũ in partibus essentialibus eius, quę per se requiruntur ad perfectionem totius. Non enim per se eligit aliquẽ numerum in his, quæ non principaliter requiruntur, sed solũ propter aliud. Sed in tanto numero accipit huiusmodi, inquantum sunt necessaria propter aliud. I Sicut ędificator excogitat determinatã mẽsuram domus, & etiam determinatum numerum mansionum, quas vult facere in domo, & determinatum numerum mensurarum parietis vel tecti. Non autem eligit determinatum numerum lapidum, sed accipit tot, quot sufficiunt ad explendam tantam mensuram parietis. Sic igitur considerandum est in Deo respectu totius vniuersitatis, quæ est eius effectus. K Præordinauit enim in qua mensura deberet esse totum vniuersum, & quis numerus esset conueniens essentialibus partibus vniuersi, quæ scilicet habent aliquo modo ordinẽ ad perpetuitatẽ, quot scilicet sphęrę, quot stellæ, quot elemẽta, quot species rerum. Indiuidua vero corruptibilia non ordinantur ad bonum vniuersi quasi principaliter, sed quasi secundario, inquantum in eis saluatur bonum speciei [c]. Vnde licet Deus sciat numerum omnium indiuiduorum, non tamen numerus vel boum vel culicum, vel aliquorum huiusmodi est per se præordinatus a Deo. Sed tot huiusmodi diuina prouidentia produxit, quot sufficiunt ad specierum conseruationem. Inter omnes autem [d] creaturas principalius ordinãtur ad bonum vniuersi creaturæ rationales, quæ inquãtũ huiusmodi incorruptibiles sunt, & potissime illæ, quæ beatitudinem consequuntur, quæ immediatius attingunt vltimum finem. Vnde certus est Deo numerus prædestinatorum, non solum per modũ cognitionis, sed etiam per modum cuiusdam principalis præfinitionis. Non sic autem omnino est de numero reproborum, qui videtur esse præordinati a Deo in bonũ electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. De numero autẽ omnium prædestinatorum hominum quis sit, dicũt quidam, ꝙ tot ex hoĩbus saluabũtur, quot angeli ceciderũt, Quidã vero, ꝙ tot saluabũtur, quot angeli remãserũt, Quidã vero, ꝙ tot ex hoĩbus saluabunt quot angeli ceciderũt, & insup tot quot fuerũt angeli creati. Sed melius dr, ꝙ soli Deo ẽ cognit⁹ numer⁹ electorũ in sũpna felicitate locãd⁹.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbũ illud Deutero. est intelligendum de illis, qui sunt prænotati a Deo respectu pręsentis iustitię. Horũ enim numer⁹ & auget & minuit, & nõ numerus pdestinatorũ.

ly prædefinitus, & probatᷓ sic. Omne agẽs intẽdit facere aliquod finitum. ergo intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu. ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totum. ergo Deus præordinauit, in qua mẽsura debet esse totum vniuersum. ergo prędefiniuit quis esset conueniẽs numerus vniuersi essentialib⁹ partibus, id est, perpetuis. ergo prædefiniuit certum numerum prędestinatorũ. Antecedens ex quæstione septima supponitur: Secũda aũt consequentia declaratur ex differentia inter numerũ principaliter requisitorũ ad opus, & numerũ eorum, quæ requirũtur solum propter aliud. (Art. præc.) illorum nãq; numerus prædefinitur, istorum autem tantus præcipitur, quanto opus erit ad cõstructionem priorum. Tertia aũt probatur, quia totũ vniuersum est proprius effectus Dei. Quarta vero, quo ad illũ terminũ. s. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic, in hoc ꝙ illa ꝓpter se, hæc autem propter speciei salutẽ ad vniuersum spectant. (Q. 7. art. 2. & 3.) & ex hoc inferitur corollarium pertinens ad prouidẽtiã Dei. s. ꝙ numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanam est Deo certus, non prædefinitiue, sed præcognoscitiue: numerus aũt specierũ vtroq; modo est Deo certus, & similiter numerus elemẽtorum, astrorum, & sphærarum. Quinta demum probatur, quia creaturæ rationales beatitudinem consequentes ordinantur ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, quod probatur, quia ex eo ꝙ rationales, sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem quòd beatitudinem consequuntur immediatius attingunt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

¶ Circa antecedens, dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim ꝙ apud philosophos, motores orbium intendunt semper mouere, & consequenter intendunt facere effectũ infinitum, & tamen in litera assumitur, ꝙ omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, ꝙ hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione. 7. ꝙ nõ potest intendi ab aliquo agente: motus autem cœli constat, ꝙ non est infinitus in actu, & propterea nõ obstat proposito. Dicerent secundo Philosophi, quòd motores orbium non intendunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationem ad Deum in causando alia, quæ quia mouendo cõ- F seruatur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes non sint propter se: sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandam, seu diffundendam, quo ad Deum gloriosum.

¶ Circa declarationem partium vniuersi dubium occurrit, quoniam in primo cœli. Arist. & san. Tho. corpora tãtum simplicia partes ſm speciẽ vniuersi ponunt, hic autem adiungũtur species mistorum & vegetabiliũ & animaliũ. Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, ꝙ in primo celi est sermo de pfectione substãtiali vniuersi, hic autem de perfectione quasi per modũ passionis: habẽt enĩ se oẽs corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dũ ex eis & actiue & materialiter fiunt & cõstãt. Secũdo dicitᷓ, ꝙ vniuersum põt sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporib⁹, quoniam nulla corpulẽtia est in vniuerso nisi simpliciũ corporũ, oĩs enim mistorum corpalis materia ex elemẽtis ẽ, alio mõ pro vniuerso perfectionis, & sic tractatᷓ hic, & ad eius integritatẽ exigunt oẽs spẽs, vt in litera dr: nõ enim pfectiones specificæ corporum istorũ ex simplicib⁹ corpib⁹ vt sic sũt, sed ex altiori quadã natura, vt patet de perfectione vitali.

¶ Circa cõclusionẽ ipsã aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolũ in. 4. di. primi, eã nititur impugnare, sed quoniam nõ arguit ex propriis certi numeri: sed ex oĩbus pertinentibus ad discretionẽ prædestinatorũ a reprobis, & ęquocat de fine vniuersi, & hæc superi⁹ patẽt, idcirco ptrãseũdũ cẽsui ex his. n. facile p3 oĩum solutio.

b 251 488

D. 805.

¶ Quoad ſm est hæc cõclusio. Numerus reproborũ nõ est oĩno sic certus. Et probatur. Electis omnia cooperantur in bonum. ergo reprobi pręordinati sunt a Deo in bonum electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶ Aduerte hic ly sic oĩno, in reprobis enim sunt duo. s. ipsa creatura, & id, quod ptinet ad esse reprobũ: quo ad naturã; eodẽ modo pdefinitus est numerus electorũ & reproborũ, quoniam vtriq; eiusdẽ naturæ sunt icorruptibilis, rõnalis, &c. quoad gratuita vero, sicut electi pdiffiniti sunt ꝓpter seipsos, vt. s. propriis actibus atq; felicibus vltimũ finẽ simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationabiles creaturæ prout sunt, nõ ad bonũ propriũ, quoniam felicitate priuati sunt: sed alienum. s. Dei & electorum, ita numerus electorum est certus propter se. Numer⁹ autem reproborum propter aliud, id est, electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus, ꝙ est certus eorum numerus etiam prædiffinitiue. Cõsiderando autem eos quaten⁹ reprobi sunt dicimus, ꝙ nõ sunt in certo numero prędiffinitiue, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vtitur, quot ad electorum bonum conferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autẽ omnino est) intendit litera: dicẽs enim (nõ sic) exclusit reprobos a principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) exemit eos a partibus pure propter aliud & sic q̃si medios locauit propter incorruptibilitatẽ subiecti, &c. vt diximus.

¶ Quod ad tertium tractatur numerus prædestinatorum hominum, an nobis sit certus, referunturq; tres opiniones, & nulla earum approbatur sed quarta apponitur melior.

¶ Aduerte hic, ꝙ opiniones istæ non reprehenduntur. Tũ quia in materia valde dubia, & per certitudinẽ occulta nobis, opinatiue locuti sunt authores. Tũ quia authores opinionum harum, illustres, ac etiã sancti videntur fuisse: secũdam nanque opinionẽ Gregorii esse constat: melior autẽ omnib⁹ quarta dicitur, quia authoritati Ecclesiæ innititur dicẽtis in collecta secreta: Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus: & ad hoc innuẽdum eisdem verbis author vsus est in litera.

146
1. di. 41. ar. 4. & 3. dist. 17. art. 3. q. 1. ad 3 & 4 dist 45. q. 3 art. 3. ad 5. & ver. q. 6. ar. 6.

A AD 2m Dicendum, ꝙ ratio quãtitatis alicuius partis, accipiẽda est ex proportione illius partis ad totum. Sic enim est apud Deum ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerum species, & quare tot prædestinauit ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ bonũ proportionatum cõi statui naturæ, accidit vt ĩ pluribus, & deficit ab hoc bono, vt ĩ paucioribus. Sed bonũ quod excedit communem statum naturæ, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. B Sicut patet, ꝙ plures homines sunt qui habent sufficientẽ sciẽtiam ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac scientia carent, qui moriones vel stulti dicuntur, sed paucissimi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerum. Cum igitur beatitudo æterna in visione Dei consistens, excedat communem statum naturæ, & præcipue ſm quod est C gratia destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui saluantur. Et in hoc etiam maxime misericordia Dei apparet, ꝙ aliquos in illã salutem erigit, a qua plurimi deficiũt, ſm communem cursum & inclinationem naturæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. D Videtur, ꝙ prędestinatio nõ possit iuuari precibus sanctorum. Nullum enim æternũ impeditur ab aliquo tẽporali. Et per consequens non potest temporale iuuare ad hoc ꝙ aliquod æternum sit. Sed prædestinatio est æterna. cum igitur preces sanctorum sint temporales, nõ possunt iuuare ad hoc, ꝙ aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum.

¶ 2 Præt. Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectũ virtutis. E Sed neutrum horum competit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Roma. 11. Quis adiuuit spiritũ domini? aut quis cõsiliarius eius fuit? Ergo prędestinatio non iuuatur precibus sanctorum.

¶ 3 Præt. Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio nõ potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 25. ꝙ Isaac rogauit Deũ ꝓ Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autẽ conceptu natus est Iacob, qui pdestinatus fuit. Nõ aũt fuisset impleta prædestinatio, si natus nõ fuisset. Ergo pdestinatio iuuatᷓ pcibus sanctorũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionẽ diuersi errores fuerunt. Quidã enim attendentes certitudinem diuinæ prædestinationis, dixerũt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam, quia his factis vel non factis, prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur. Sed cõtra hoc sunt oẽs admonitiones Sacrę scripturæ, exhortantes ad orationẽ, & ad alia bona opera. Alij vero dixerunt, ꝙ per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Aegyptiorũ, q ponebant ordinationẽ diuinã, quã fatũ appellabant, aliquibus sacrificijs & orationib⁹ impediri posse. Sed contra hoc etiam est auctoritas Sacræ scripturæ. Dicitᷓ enim. 1. Reg. 15. Porro triũphator Israel nõ parcet, neq; penitudine flectetur. Et Ro. 2. dicitur ꝙ sine pęnitẽtia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendũ, ꝙ in prędestinatione duo sunt consideranda. s. ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quãtum igitur ad primum, nullo modo prędestinatio iuuatur precibus sanctorum. Nõ enim precibus sanctorum fit, ꝙ aliquis prędestinetur a Deo. Quantum vero ad ſm dicitur prædestinatio iuuari precibus sanctorũ, & alijs bonis operibus, quia prouidentia (cuius prædestinatio est pars) non subtrahit causas secundas [e]: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus, vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effect⁹ non prouenirẽt; ita prædestinatur a Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine pdestinationis cadat quicquid hominem promouet in salutẽ, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non consequitur. Vnde prædestinatis conandum est ad bene operandum, & orãdum, quia per huiusmodi, prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur. 2. Pe. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram

¶ Super quæstionis vigesimatertiæ Articulum octauum.

Titulus clarus ẽ. ¶ In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat. Secundo, respõdet quæsito. Quoad primũ, opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd vt in articulo sexto Quæstio 6. de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secũda ex Stoicis orta videtur, aut poti⁹ ex Aegyptiis ĩ Stoicos deriuata, & in eã Auicẽna quoq; incidisse vr. Et quoniam extremæ sunt, prima credente ꝙ nostra nihil conferunt, secunda vero, quòd totũ faciunt, cũ etiam ipsum prædestinantẽ mutant, rationabiliter media sẽtẽtia vera cõprobatᷓ. s. quòd aliquo modo sic, & aliquo modo nõ, vt in litera subiũgitur. Quoad ſm ergo, rñdet quæsito duabus cõclusionibus iuxta duo distinctionis mẽbra: distinctio est. In pdestinatione sunt duo. s. præordinatio & effectus. Prima cõclusio est. Prędestinatio quo ad præordinationẽ nullo modo iuuatur pcib⁹ sanctorũ, & ꝓbatur, q a nõ fit sanctorũ precibus ꝙ aliquis præordinetur a Deo in vitã ęternã. Secũda ẽ. Prædestinatio quo ad effectũ iuuatur ꝓcibus sanctorum, & aliis bonis operibus: & ꝓbatur. Prouidẽtia nõ subtrahit causas secundas, sed eis vtitᷓ sic, vt sine illis prouisi effectus nõ ꝓuenirẽt. ergo pdestinatio salutis alicui⁹ cõtinet sub suo ordine quicquid illũ promouet in salutẽ, quoniam que sint illa, ita ꝙ sine eis, salutẽ ille nõ cõsequeretᷓ. ergo prædestinationis effect⁹ per hmõi orõnes, & opera certitudinaliter impletur, qđ erat intentũ. Antecedẽs patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima vero cõsequẽtia, q sola explicite habetᷓ in litera, probatᷓ, q a prędestinatio est pars ꝓuidentię, reliqua ex se patet. Annectitur quoq; corollariũ in litera, imo inferitᷓ p modũ exhortationis quia ad mores plurimũ res hæc prodest. Confirmaturq; ex authoritate Petri Apostoli, vt

Grego. li. 1 dialo. c. 8.

237

vocationem & electionẽ faciatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa oſtendit, ꝙ prædeſtinatio non iuuatur precibus ſanctorũ quantũ ad ipſam præordinationẽ.

AD 2m Dicendum, ꝙ aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquantum ab eo accipit virtutem, & ſic adiuuari, infirmi eſt, vnde Deo non competit, & ſic intelligitur illud, Quis adiuuit ſpiritum domini? Alio modo dicitur quis adiuuari p aliquẽ per quem exequitur ſuam operationem, ſicut dominus per miniſtrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquãtum exequimur ſuam ordinationem, ſecundum illud. 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores ſumus. Neque hoc eſt propter defectum diuinæ virtutis, ſed quia vtitur cauſis medijs vt ordinis pulchritudo ſeruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatem cauſalitatis communicet*.

AD 3m Dicendum, ꝙ ſecundæ cauſæ non poſſunt egredi ordinẽ cauſæ primæ vniuerſalis (vt ſupra dictum eſt*) ſed ipſum exequũtur. Et ideo prędeſtinatio per creaturas poteſt adiuuari, ſed non impediri.

QVAESTIO. XXIIII.

De Libro uitæ, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de libro vitæ.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Quid ſit liber vitę.
¶ Secũdo, Cuius vitæ ſit liber,
¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrum liber uitæ ſit idem quod prædeſtinatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ liber vitæ non ſit idem quod prædeſtinatio, Dicitur enim Eccle. 24. Hæc omnia liber vitæ. Glo. * id eſt, nouum & vetus teſtamentum. hoc autem non eſt prædeſtinatio. Ergo liber vitæ non eſt idem quod prædeſtinatio.

¶ 2 Præt. Augu. in † lib. 20. de Ciui. Dei. ait, ꝙ liber vitæ eſt quædã vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera ſua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædeſti-

F nationem, ſed magis ad attributum potentiæ. Ergo liber vitæ non eſt idem quod prædeſtinatio.

¶ 3 Præt. Prædeſtinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ eſſet prędeſtinatio, inueniretur liber mortis, ſicut liber vitæ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in * glo. ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de libro viuentiũ. Liber iſte eſt notitia Dei, qua prędeſtinauit ad vitam quos præſciuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ liber vitæ in Deo dicitur metaphorice ſecũdum ſimilitudinem a rebus humanis acceptam. Eſt enim cõſuetum apud homines, ꝙ illi, qui ad aliquid eliguntur, conſcribuntin libro
G vtpote milites vel conſiliarij, qui olim dicebãtur patres cõſcripti. Patet autem ex præmiſſis †, ꝙ oẽs prædeſtinati eliguntur a Deo ad habendum vitã æternã. Ipſa ergo prædeſtinatorum conſcriptio dicitur liber vitæ. Dicitur autẽ metaphorice aliquid conſcriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet, ſm illud Prou. 3. Ne obliuiſcaris legis meæ, & pręcepta mea cor tuum cuſtodiat. & poſt pauca ſequitur Deſcribe illa in tabulis cordis tui. nã & in libris materialibus aliquid conſcribitur ad ſuccurrendum memoriæ. Vnde ipſa Dei notitia, qua firmiter retinet ſe aliquos prædeſtinaſſe ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. nam ſicut ſcriptura libri eſt ſignum eorum, quæ
H fienda ſunt, ita Dei notitia eſt quoddam ſignum apud ipſum eorum qui ſunt perducendi ad vitam æternã, ſm illud. 2. Tim. 2. Firmum fundamentum Dei ſtat, habẽs ſignaculum hoc, nouit dominus qui ſunt eius.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ liber vitæ põt dici dupliciter. Vno modo conſcriptio eorũ, qui ſunt electi ad vitam, & ſic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo poteſt dici liber vitæ conſcriptio eorum, quæ ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel ſicut agẽdorum, & ſic nouum & vetus teſtamentum dicitur liber vitæ. Vel ſicut iam factorum, & ſic illa vis diuina qua fiet, vt cuilibet in memoriã reducantur facta ſua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ poteſt di-
I ci, vel in quo ſcribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet ſolutio ad ſecundum.

AD 3m. dicendum, ꝙ non eſt conſuetum conſcribi eos, qui repudiantur, ſed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non reſpondet liber mortis, ſicut prædeſtinationi liber vitæ.

AD 4m Dicendum, ꝙ ſm rationem differt liber vitæ a prædeſtinatione. Importat enim notitiam prædeſtinationis, ſicut etiam ex gloſa inducta apparet*.

ARTICVLVS. II.

K *Vtrum liber uitæ ſit ſolum reſpectu uitæ gloriæ prædeſtinatorum.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ liber vitæ non ſit ſolum reſpectu vitæ glorię prędeſtinatorũ. Liber enim vitæ eſt notitia vitæ. Sed Deꝰ per vitam ſuam cognoſcit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipue dicitur reſpectu vitæ diuinæ, & non ſolum reſpectu vitæ prædeſtinatorum.

¶ 2 Præt. Sicut vita gloriæ eſt a Deo: ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ glorię dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ, dicetur liber vitæ.

¶ 3 Præt. Aliqui eliguntur ad gratiam, qui non eligũtur ad vitam glorię, vt patet per id quod dicitur Ioan.

ſtoli, vt ſatis clare patet in litera.

¶ *Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd non incipit a quæſtione: an eſt, ſed a queſtione: quid eſt, ſupponens ex authoritate ſcripturæ librum vitæ eſſe, & propter affinitatem cum prædeſtinatione quærit quid ſit, quærendo an ſit idẽ qđ pdeſtinatio, quatenus ex diuerſitate illa, habeat quid eſt. ¶ In corpore duo facit. primo dicit quid nois. ſecundo quid rei. Quoad primum tria dicit. Primo ꝙ liber vitæ non propriæ, ſed metaphorice dicitur in Deo. Secundo quòd ſignificat ſcriptionem prædeſtinatorum. Tertio originem huius metaphoræ, ꝙ. ſ. ex humanis libris, in quibus ſcribũtur cõſiliarii, ſeu milites ſumpta eſt.

137

Q. 19. art. 6.

¶ Quoad ſecũdũ eſt hæc concluſio. Liber vitæ in Deo eſt notitia firma ac ſignificatiua prædeſtinatorum. hæc concluſio quoad duas partes manifeſtatur. Primo quo ad ly firma, authoritate Prouerb. 3 deinde ratione, quia conſcriptio in libris materialibus fit ad ſuccurrendum memoriæ. Secũdo quo ad ly ſignificatiua, & hoc ex rõne metaphorę, quia ſicut ſcriptura libri eſt ſignum agendorũ, ita notitia Dei eſt ſignũ repræſentãs ipſi perducẽdos in vitã ęternã. Et cõfirmatur ſecũdæ ad Thim. 2. Ex his autem facile patet quæſitum, quod in reſponſione ad quartũ exprimitur, quoniã principaliter quærebat quid eſt liber vitæ, quod ĩ corpe deciſum eſt.

¶ *Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum ſecũdũ.*

TItulus clarꝰ eſt. ¶ In corpore eſt vna cõcluſio rñſiua quæſito affirmatiue. Liber vitæ proprie reſpicit vitam

147
1. diſt. 40. q. 1. a. 2. ad 5. & 3. diſt. 31. q. 1. art. 2. q. 2. per totũ, & q. 3. ad 1. & ver. q. 7. ar. 4. & pſal. 39. & phil. 4.
* glo. interlinearis ibidem.
† lib. 20. de Ciui. Dei. c. 14. a medio. tom. 5.

*gloſ. ordina. ibidem, & ſumitur ex Caſſiodoro.

† art. 4. qſt. precedẽtis.

In argumẽto ſed contra.

148
Ver. q. 7. a. 5. 6. & 7. & 3. diſ. 31. q. 1. ar. 2. q. 2.

gloriæ. Probatur ſic, Liber vitæ eſt notitia electorum ad vitam. ergo ad vitã ſupra naturã, & finalẽ. ergo pprie ad vitã gloriæ: prima conſequẽtia probatur, quia id ad quod aliqui eliguntur, habet duas conditiones. ſ. & quòd nõ cõueniat eis ſm ſuas naturas. & quòd habeat rationẽ finis, & declaratur hoc ſcđm exẽplo militis. Secunda vero cõſequẽtia probatur, quia vita gloriæ eſt finis ſupernaturalis. Aduerte hic, quod litera aſſignãs primã cõditionẽ eiꝰ, ad quod aliquid eligitur, nõ dixit quòd eſt ſupra facultatem naturæ, quia hoc falſum fuiſſet, cum pugnare ac conſulere, vires naturæ non excedant, ſed dixit negatiuã. ſ. non conuenit ex natura, non enim ex natura ſortitur aliquis, ꝙ ad hanc rẽ publ. tutandam pugnet, aut cõſulat, ſed ex alio prĩcipio gubernante. ſ. rẽpub. & ex hac accõmodatione extulit librũ vitæ ad vitã non ſolũ non ex natura, ſed ſupra omnẽ facultatẽ cuiuſcũque naturæ creatæ.

art. præce.
art. præce.
art. præce.
Q. 23. ar. 1.

¶ *Super quæſtionis uigeſimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo facit. primo tractat quandã opinionẽ, ſecundo reſpondet quæſito ſm propriã ſententiã. Quo ad primũ. primo refert duas propoſitiones quorundã opinãtiũ. prima ẽ. Nullus deletur de libro vitę ſm rei veritatẽ. ſecũda eſt. Aliqui delentur de libro vitæ ſecundum opinionem hominum & declaratur ſecundæ propoſitionis cõſonãtia cum ſacra ſcriptura, quia apud ipſam qñque dr̃ res fieri, qñ innoteſcit, & conſequẽter deleri, qñ apparet deleri pp priuationẽ gratiæ. Deinde arguit primã propoſitionẽ cũ ſumma modeſtia falſitatis, quia præmiũ repromiſſum ſanctis, ſm

149
1. di. 31. q. 1. arti. 2. & di. 40. q. 1. art. 2. ad 5. & q. 3. ad 3. & phil. 4 fi. & heb. 12. l. 4. fi.
* lib. 20. de

6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Sed liber vitæ eſt conſcriptio electionis diuinæ, vt * dictum eſt. Ergo etiam eſt reſpectu vitæ gratiæ.

SED CONTRA eſt, quòd liber vitæ eſt notitia prædeſtinationis, vt * dictum eſt, ſed prædeſtinatio non reſpicit vitam gratiæ, niſi ſm ꝙ ordinatur ad gloriã. Non enĩ ſunt prædeſtinati qui habent gratiam, & deficiũt a gloria. Liber igitur vitæ non dicitur niſi reſpectu gloriæ.

RESPON. dicendum, ꝙ liber vitæ, vt * dictũ eſt, importat cõſcriptionem quandam, ſiue notitiam electorum ad vitam. Eligitur autẽ aliquis ad id, quod non competit ſibi ſecundum ſuam naturam. Et iterum id ad quod eligitur aliquis habet rationem finis. nõ enim miles eligitur, aut cõſcribitur ad hoc ꝙ armetur: ſed ad hoc ꝙ pugnet, hoc enim eſt propriũ officium, ad quod militia ordinatur. Finis autẽ ſupra naturam exiſtens, eſt vita gloriæ, vt ſupra * dictũ eſt. Vnde proprie liber vitæ reſpicit vitã gloriæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vita diuina etiam prout eſt vita glorioſa, eſt Deo naturalis. vnde reſpectu eius non eſt electio, & per conſequens neque liber vitæ. non enim dicimus ꝙ aliquis homo eligatur ad habendum ſenſum, vel aliquid eorum quæ conſequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum. reſpectu enim vitæ naturalis nõ eſt electio, neque liber vitæ.

AD 2m dicendum, ꝙ vita gratiæ non habet rationem finis, ſed rationem eius, quod eſt ad finem. Vnde ad vitam gratiæ non dicitur aliquis eligi, niſi inquantum vita gratiæ ordinatur ad gloriam. Et ppter hoc, illi qui habent gratiam, & excidunt a gloria, non dicuntur eſſe electi ſimpliciter, ſed ſecundũ quid. Et ſimiliter non dicuntur eſſe ſcripti ſimpliciter in libro vitæ, ſed ſecundum quid, prout. ſ. de eis in ordinatiõe & notitia diuina exiſtit, ꝙ ſint habituri aliquem ordinem ad vitam æternam ſecundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS. III.

Vtrum aliquis deleatur de libro uitæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullꝰ deleatur de lib. vitæ. Dicit enim Augu. in * 20. de Ciuit. Dei, ꝙ præſciẽ-

A tia Dei quæ non poteſt falli, liber vitæ eſt. Sed a præſcientia Dei non poteſt aliquid ſubtrahi. ſimiliter neque a prædeſtinatione. Ergo nec de libro vitę poteſt aliquid deleri.

¶ 2 Præt. Quicquid eſt in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt: ſed liber vitæ eſt quid æternũ & immutabile. Ergo quicquid eſt in eo, eſt ibi non temporaliter, ſed immobiliter & indelebiliter.

¶ 3 Præt. Deletio, ſcripturæ opponitur: ſed aliquis nõ poteſt de no-
B uo ſcribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri poteſt.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſal. 67. Deleantur de lib. viuentium.

RESPON. dicendum, quòd quidam dicunt, quòd de libro vitæ nullus poteſt deleri ſecundum rei veritatem: poteſt tamen aliquis deleri ſecundum opinionem hominum. Eſt enim conſuetum in ſcripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innoteſcit, & ſecundum
C hoc aliqui dicuntur eſſe ſcripti in lib. vitæ, inquantum homines opinãtur eos ibi ſcriptos propter præſentem iuſtitiam, quã in eis vidẽt. Sed quando apparet vel in hoc ſeculo vel in futuro, ꝙ ab hac iuſtitia exciderunt, dicuntur inde deleri. Et ſic etiam exponitur in * gloſ. deletio talis, ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de lib. viuẽtiũ. Sed quia non deleri de libro vitæ ponitur inter præmia iuſtorum, ſecundum illud Apoc. 3. Qui vicerit ſic, ve-
D ſtietur veſtimentis albis, & nõ delebo nomẽ eius de lib. vitæ (quod aũt ſanctis repromittitur, non eſt ſolum in hominum opinionem) poteſt dici, quòd deleri vel non deleri de libro vitæ, non ſolum ad opinionem hominum referendum eſt, ſed etiam quantum ad rem. Eſt enim liber vitæ conſcriptio ordinatorum in vitam æternam. ad quam ordinatur aliquis ex duobus, ſcilicet, ex prædeſti-
E natione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipſo eſt dignus vita æterna. & hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati ſunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, a qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui ſunt ordinati ad habendum vitam æternam ex prædeſtinatione diuina, ſunt ſimpliciter ſcripti ĩ lib. vitæ, quia ſunt ibi ſcripti vt habituri vitã æternã ĩ ſeipſa, & iſti nunquam delentur de libro

rem & non ſolum ſecundũ opinionẽ intelligendum eſt, &c. ¶ Quoad ſcđm duo facit. Primo rñdet qſito ſic. Deleri vel nõ deleri de libro vitæ, nõ ſolum ad opinionẽ hoium referẽdũ eſt, ſed etiã quantũ ad rẽ. Et pbatur hæc concluſio quo ad partẽ vltimã, quã intendit ſic: Liber vitæ eſt conſcriptio ordinatorũ ĩ vitã æternã. ergo ordinatorũ ex prædeſtinatione & præſenti gratia. ergo ordinatorũ indefectibiliter & defectibiliter. ergo ſcriptorũ ſimpliciter & ſm qd. ergo indelebiliũ & delebiliũ ſm veritatẽ rei, quod erat intentũ. prima conſequentia probatur, quia ad vitã æternã ex his duobus aliqs ordinatur, & de prædeſtinatione quidẽ patet, de pſenti autẽ gratia pbatur, quia quicũq; habet gratiam ex hoc ipſo dignus eſt vita æterna. Secunda aũt probatur, quia ordo gratiæ eſt defectibilis, pdeſtinationis vero, indefectibilis. Tertia vero, qa indefectibiles ſũt ſcripti ad vitã æternã ĩ ſeipſa, defectibiles vero ſũt ſcripti ad vitã æternã in ſua cauſa. ſ. meritoria. Vltima ãt patet ex terminis. ſcđo explanat ſenſus, ĩ quo intelligẽda eſt dicta cõcluſio ibi, vt deletio nõ referatur, &c. põt enĩ dupliciter interpretari. Vno mõ ex parte intellectus diuini, ſecũdo modo ex parte rei ſcriptæ, vt clare patet in lr̃a. ¶ Circa antecedens ſup quo fundat totus diſcurſus, dubiũ occurrit. Qm̃ cũ diffinitũ non ſe extendat vltra ſuã diffinitionẽ, aut liber vitæ male diffinitus eſt ĩ primo articulo: dicẽdo, quòd eſt conſcriptio prædeſtinatorũ aut male extenditur hic liber vitæ ad ordinatos in vitã æternam, ſiue prædeſtinatos ſiue non. Et augetur dubitatio: quia ſi liber vitę extenditur ad omnes ordinatos in vitam æternam, nõ ſolum conſtituti in præſenti gra-

ciui. Dei. c. 15. in fi. to. 5.

Gloſa ordinaria ibidẽ

ti gratia, ſed omnes chriſtiani, imo & omnes homines eſſent ſcripti in lib. vitæ: quoniam omnes ordinati ſunt in vitã æternam, ex hoc ipſo quòd rationales ſunt, iuxta illud Auguſtini de prædeſtinatione ſanctorũ. poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum.

¶ Ad hoc reſpondetur, quòd diffinitio ſuperius data fuit ꝑfecta, vtpote explicans ſubſtantialia libri vitæ: conſcriptio enim prædeſtinatorum ad ſubſtantiam pertinet libri vitæ: cõſcriptio autem ordinatorum ſecundũ prẹſentem iuſtitiam habet ſe ad librum vitæ vt accidens: q.a vt conſequens ſubſtantiale. Non enim ad librum vitæ ſpectat talium conſcriptio, niſi ex hoc ipſo quòd eſt liber vitæ gloriæ, ad quam ſoli prẹdeſtinati conſcribuntur: nã vt in rñſione ad tertiũ ꝓcedentis articuli dicitur: conſtituti in prẹſenti gratia pro tanto ad cõſcriptionem libri vitæ ſpectãt, ꝑ quanto vitam illam glorioſam, pro nũc, aliquo modo participant, & hic dicitur & in idem redit, ꝙ propterea conſcribũtur, quia vitam æternam in ſua cauſa habituri ſunt. Ex his enim patet, quòd ad librũ vitæ pertinet cõſcriptio habentiũ præſentẽ gratiam ex conſequẽti: & ſic talis cõſcriptio eſt extra ſubſtãtiam libri vitæ. Nec in diffinitione debuit ex primi ſed (vt in lr̃a ſit) poſtmodum deduci. Ad aliam autẽ obiectionem tacite ex litera reſpõdetur, ꝙ non quomodolibet ordinati in vitã æternam, ſed ordinati ſic quòd ſunt digni vita æterna conſcribũtur in libro vitẹ. Et propterea neque oẽs Chriani (ſi aliquis eſt qui nũquam fuit in gratia, quod poſſet accidere in ficte accidente ad baptiſmum) neque omnes homines, ſunt aliquomodo ſcripti in li. vitæ: quamuis po

150 1.di.42, q.1.ar,1. Et. 1.cõtra ca. 76.& li. 2. c.7. 8.9. & 10. Et po, q.1.ar.1.

vitæ. Sed illi qui ſunt ordinati ad habendum vitam æternam, nõ ex prædeſtinatione diuina, ſed ſolum ex gratia dicuntur eſſe ſcripti in li. vitæ, non ſimpliciter, ſed ſecundũ quid, quia ſunt ibi ſcripti vt habituri vitam æternam non in ſeipſa, ſed in ſua cauſa. & tales poſſunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiã dei, quaſi Deꝰ aliquid præſciat, poſtea neſciat, ſed ad rẽ ſcitã, quia. ſ. Deus ſcit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & poſtea non ordinari cum deficit a gratia.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ deletio (vt dictum eſt*) non refertur ad librum vitæ ex parte præſcientiẹ, quaſi in Deo ſit aliqua mutabilitas, ſed ex parte præſcitorum quæ ſunt mutabilia. (In corp.ar.)

Ad 2m dicendum, ꝙ licet res in Deo ſint immutabiliter, tamen in ſe ipſis mutabiles ſunt. Et ad hoc pertinet deletio lib. vitæ.

Ad 3m dicendum, ꝙ eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, poteſt dici, ꝙ ibi ſcribatur de nouo, vel ſecundum opinionẽ hominum, vel ſecundum, ꝙ de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam ſub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

QVAESTIO XXV.

De diuina potentia, in ſex articulos diuiſa.

POst conſiderationẽ diuinæ præſcientiæ & volũtatis & eorũ, quæ ad hoc pertinent: reſtat conſiderandũ de diuina potentia.

Circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum in Deo ſit potentia.
¶ Secũdo, Vtrum eius potentia ſit infinita.
¶ Tertio, Vtrum ſit omnipotens.
¶ Quarto, Vtrum poſſit facere ꝙ ea quæ ſunt præterita, nõ fuerĩt.
¶ Quinto, Vtrum Deus poſſit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit.
¶ Sexto, Vtrum quæ facit poſſit facere meliora.

Articvlvs I.

Vtrum in Deo ſit potentia.

AD primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ in Deo non ſit potentia. Sicut enim prima materia ſe habet ad potentiã, ita Deus (qui eſt agens primum) ſe habet ad F actum. Sed prima materia ſecundũ ſe conſiderata, eſt abſque omni actu. Ergo agẽs primum (quod eſt Deus) eſt abſque potentia.

¶ 2 Præt. Secundum Philoſoph. * in. 9. Meta. qualibet potentia, melior eſt eius actus. Nam forma eſt melior quàm materia, & actio quã potẽtia actiua. eſt enim finis eius: ſed nihil eſt melius eo quod eſt in Deo, quia quicquid eſt in Deo, eſt Deus, vt ſupra * oſtenſum eſt. Ergo nulla potentia eſt in Deo. (li. 9. Meta. tex.19. to. 3. — Q.3.art.3.)

G ¶ 3 Præt. Potentia eſt principium operationis. Sed operatio diuina eſt eius eſſentia, cum in Deo nullũ ſit accidens. eſſentiæ autem diuinæ non eſt aliquod principium. Ergo nulla potentia eſt in Deo.

¶ 4 Præt. Supra * oſtenſum eſt, ꝙ ſcientia Dei & voluntas eius ſunt cauſa rerum. cauſa autem & principium idem ſunt. Ergo non oportet in Deo aſſignare potẽtiam, ſed ſolum ſcientiam & voluntatem. (Q.14.ar.8. & q.19.ar.4.)

H Sed contra eſt, qđ dicitur in Pſal. 88. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Respon. Dicendum, ꝙ duplex eſt potentia, ſcilicet paſſiua (quæ nullo modo eſt in Deo) & actiua, quam oportet in Deo ſumme ponere. Manifeſtum eſt enim ꝙ vnumquodque ſecũdum quòd eſt actu & perfectum, ſecundum hoc eſt principium actiuum alicuius. Patitur autem vnumquodque ſecundum quòd eſt deficiens & imperfectum. I Oſtenſum * eſt autem ſupra, quòd Deus eſt purus actus & ſimpliciter & vniuerſaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde[d] ſibi maxime competit eſſe principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. nam potentia actiua eſt principium agẽdi in aliud, potentia vero paſſiua eſt principium patiendi ab alio, vt Philoſophus dicit * 5. Meta. relinquitur ergo quòd in Deo maxi- K me ſit potentia actiua. (Q.3.art.2. Q.4.art.1. &.2. — D. 494. — li.5. Meta. tex.17. to. 3.)

Ad primvm ergo dicendum, quòd potentia[d] actiua non diuiditur contra actum, ſed fundatur in eo. Nam vnumquodque agit ſecundum quòd eſt actu, potentia vero paſſiua diuiditur cõtra actum. nam vnumquodque patitur ſecundum quòd eſt in potentia. Vnde hæc potentia excluditur a Deo, non autem actiua. (D.55.)

Ad 2m Dicendum, quòd quãdocunque actus eſt aliud a potẽtia, oportet ꝙ actus ſit nobilior

tentiam quandã valde remotam ad illã vitam habeant.

¶ Circa ea quæ ĩ calce literæ poſita ſunt ſcito, quòd deleri ex parte deletorum nõ importat ſcripturæ caſſationem, ſed mutationem de ſcriptis in non ſcriptos, qui enim heri fuit in gratia, & conſequenter inter ſcriptos, lapſus hodie, mutatus eſt ꝑ peccati maculam, deſitque iter ſcriptos eſſe, & hoc vocaẽ deleri ex parte rei ſcitæ vt patet in litera.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum primum.*

IN titulo. Potentia ſignificat principium operationis ad extra, ſeu tranſeuntis, extenſo operationis nomine tam ad actionem quã ad paſſionem.

¶ In corpore reſpõdetur quæſito vnica diſtinctiõe, & duabus concluſionibus mixtis, iuxta duo diſtinctionis membra. Diſtinctio eſt: potentia eſt duplex, actiua. ſ. & paſſiua. Concluſio prima eſt. Potentia paſſiua nullo modo eſt in Deo. ſecunda eſt. Potentia actiua maxime eſt in Deo. Probaẽ hæc ſecũda: vnũquodq; ſm quod eſt in actu & ꝑfectũ, eſt principiũ actiuũ. ergo deo maxime cõpetit eſſe principiũ actiuũ. ergo in eo maxime eſt potentia actiua. Prima cõſequentia probatur ex eo ꝙ Deus eſt actus purꝰ & vniuerſaliter ꝑfectꝰ. Secunda vero, quia rõ principii actiui conuenit potentiæ actiuæ, vt patet ex diffinitione eius. 5. & 9. Met. &c. Prima aũt eodẽ modo ex negatione oppoſitorũ ꝓbatur. Vnũquodque patitur ſm ꝙ eſt deficiẽs & imperfectũ. ergo Deo nullo mõ conuenit pati. ergo nec potẽtia paſſiua: cõſequẽtia eodẽ mõ ꝓbaẽ, quia. ſ. in Deo nulla ẽ ĩpfectio &c.

¶ In reſponſione ad ſecundum, & tertiũ, difficilia valde verba diſcutiẽda occurrũt

Tria

Tria namque de actione vt diſtinguitur contra effectum, dicuntur. Primum eſt, quòd actio ſi eſt diſtincta a potentia actiua, eſt nobilior ipſa potentia. Secundum eſt, ꝙ actio in creaturis principiatur a potentia. Tertium eſt, ꝙ actio ſic ſe habet ad potentiam actiuam, ꝙ ſi transferatur in Deum, oportet actionem ipſam eſſe eſſentiam diuinã.

Hæc enim omnia liquido habetur in litera. Eſt autem ratio arduæ dubitationis hæc. Actio trãſiens, puta mouere, vt diſtinguitur contra effectum, aut ſolum dicit motum ab hoc, aut aliquid aliud: ſi tantũ ſignificat motum ab hoc, oportet ea quæ hic dicuntur verificari, aut de ſola relatione ab hoc aut de ſolo motu, aut de toto compoſito ſcilicet motu ab hoc, ſed de nullo horum verificantur primum & tertium dictum: nihil enim horũ eſt nobilius potẽtia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ ẽ qđ oporteat idẽtificari diuinæ ſubſtãtiæ, ſi ponamus Deũ ſine omni medio mouere corpus aliquod quod conſtat non eſſe impoſſibile, tunc enim manifeſte videre quiſq; poteſt motũ non oportere idẽtificari ſubſtantiæ diuinæ. Et ſimiliter relationem non oportere idẽtificari eidẽ, quàmuis oporteret ipſam non eſſe realẽ ex parte Dei, vt ex ſupradictis patet, & cõſequenter nec motum ab hoc identificari eidem diuinæ eſſentiæ oportere. Si vero ſignificat aliquid aliud, ruunt omnia in. 3. Phy. tradita. Ruere quoque videtur opi. dicens, actionẽ eſſe ſubiectiue in paſſo, quæ tamen ex Ariſt. ibidem, & in. 2. de ani. ſumpta videtur. Ad hoc dicendum mihi videtur, ꝙ apud San. Tho. actio tranſiens præter motũ & relationẽ dicit aliquid ſubiectiue in agente. Probaẽ hoc & manifeſtaẽ. Probaẽ qdẽ ratione vnica iã tacta, cõuincẽte intellectũ meũ, ſuſtinẽdo vtrãq; viã poſitã in rñſione ad. 4. Actio trãſiens ſignificat aliquid ſubiectiue exiſtens in agente creato, identificatũ aũt realiter ſubſtantiæ in agente increato: ſed motus ab hoc vt ĩportat tm̃ motũ & relationẽ, nõ ſignificat aliqđ hiꝰ. ergo motus ab hoc, modo expoſito, non eſt totũ actionis tranſeuntis. Maior habetur & in. 2. cõ. Gen. c. 9. ratione vlti. & quo ad ſecundam partem habetur in mille locis, vbi de creatione, gubernatione & quibuſuis aliis actionibus & potentiis diuinis ad extra eſt ſermo, vt hic etiam patet. Minor autem patet reſolutiue. Conſtat enim, quòd Deo mouente vel angelo, in neutro motus eſſet. relatio autem, quamuis in angelo eſſet, in Deo tamen nullo reali modo eſſet, quia nec per inheſionem vt patet, nec per identitatem, vt in. 2. contra Gen. c. 12. in princ. probatur manifeſte. Et ſi diceretur ad hanc rationem, ꝙ maior eſt vera, nõ ex vna ſed ex diuerſis radicibus, quia quo ad agentia creata, eſt vera ratione relationis, quam oportet ſubiectiue exiſtere in agẽte, quo ad agens vero increatum eſt vera ratione actionis immanentis, quam ſolã in Deo ponit actio tranſiens præter factum & relationẽ. Si ſic (inquã) diceretur præcipue propter authoritatem S.T. in. 2. contra Gen. c. 23. ratione. 4. ſubtiliter quidẽ euaderetur, nõ tamen ſufficienter. Ad cuius euidentiã ſcito, ꝙ vt in hoc arti. in reſponſione ad quartũ littera dicit, duobus modis ſuſtinetur potentia actiua in Deo. Vno modo, vt ſit velut potentia executiua intellectus & voluntatis. Alio modo, vt ſit ipſa voluntas conſul-

(c 117 — 13 — d 118)

potẽtia. Sed actio Dei nõ eſt aliud ab eius potentia, ſed vtrunque eſt eſſentia diuina: quia nec eſſe eius eſt aliud ab eius eſſentia: vnde[d] nõ oportet quod aliquid ſit nobilius quàm potentia Dei.

Ad 3m dicendum, quòd potẽtia in rebus creatis non ſolum eſt principium actionis, ſed etiam effectus. B Sic igitur ĩ Deo ſaluatur ratio potentiæ quãtum ad hoc, quòd eſt principium effectus, nõ autem quantum ad hoc quòd eſt principium actionis[c], quæ eſt diuina eſſentia: niſi forte ſecũdum modum intelligendi, prout diuina eſſentia (q̃ in ſe ſimpliciter præhabet quicquid perfectionis eſt in rebus creatis[c]) poteſt intelligi & ſub ratione actionis, & ſub ratione potentiæ: ſicut etiam intelligiẽ & ſub ratione C ſuppoſiti habentis naturam, & ſub ratione naturæ. Sic igitur in Deo ſaluatur ratio potẽtiæ, quantũ ad hoc, ꝙ eſt principium effectus.

Ad 4m dicendum, quòd potẽtia non ponitur in Deo vt aliquid differens a ſcientia, & voluntate ſecundum rem, ſed ſolum ſecũdum rationem, inquantum ſcilicet, potentia importat rationem principij exequentis[e] id, quod voluntas imperat, & ad quod ſcientia dirigit. quæ tria Deo ſecundum idem D conueniunt. Vel dicendum, quòd ipſa ſcientia vel volũtas diuina ſecundum quòd eſt principium effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde conſideratio ſcientiæ & volũtatis præcedit in Deo conſiderationem potentiæ, ſicut cauſa præcedit operationem & effectum.

Articvlvs II.

Vtrum potentia Dei ſit infinita.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur, quòd potentia Dei nõ ſit infinita. Omne enĩ infinitum eſt imperfectum, ſecundũ Phi. * in 3. Phy. ſed potentia Dei non eſt imperfecta. Ergo non eſt infinita.

¶ 2 Præt. Omnis potentia manifeſtatur per effectum, aliàs fruſtra eſſet. Si igitur potentia Dei eſſet infinita, poſſet facere effectum infinitum. quod eſt impoſſibile.

¶ 3 Præt. Philoſophus probat in † octauo Phyſicorum, quòd ſi potentia alicuius corporis eſſet infinita, moueret in inſtanti. Deus autem non mouet in inſtãti, ſed mouet creaturam ſpiritualem per tẽpus, creaturam vero corporalem per locum & tempus, ſecundum Auguſti. * octauo, ſuper Geneſim ad literam: non ergo eſt eius potẽtia infinita.

A ta, &c. vt efficax reſpectu effectuum. Et ſi hic ſecundus modus, qui forte verior eſt, ponatur: nulla in hac materia ex actionis trãſeuntis natura anguſtia eſſet, quoniam in rei veritate nulla in Deo poneretur tunc actio tranſiens, ſed immanens tantum, habens efficaciam trãſeuntium, iuxta illud, Dixit & facta ſunt. Et hanc viã ſecutus videtur S.T. in authoritate allegata, & in c. 35. vbi expreſſe negat mediã actionẽ. Si autẽ primus modus teneaẽ, tũc mota difficultas vim habet. nec ſatisfit ex reſpõſione data, quæ ad actiones immanẽtes iuxta alterũ modum dicendi recurrit. Oportet enim ſi potentia quaſi media in Deo ponitur, ꝙ actio tranſiens in eo quoq; ponaẽ, & conſequenter identificata ſubſtãtiæ ſuẹ, vt hic patet, & expreſſe in 1. contra Ge. c. 9. dicitur. dum eadẽ aſſeritur rõ de idẽtificatione intellectualiũ operationũ & aliarũ cũ ſubſtantia diuina. Et qm̃ vt in litera patet, S.T. vtrãq; uiã ſuſtinet, cõſequens eſt ꝙ nõ inſufficienter ſaluatur mens atq; doctrina eiꝰ, recurrẽdo ad actiones immanentes. Et ſic relinquiẽ, ꝙ maior aſſumpta ex vna & eadẽ radice in oĩ agente, cui vere conuenit actio trãſiens, ſit vera, alioquin nõ eſſet formalis. Et cum nec ratione relationis, nec ratione motus verificetur vniuerſaliter, relinquiẽ ꝙ aliquid aliud actio tranſiens ſignificat in agente. Verba autem in oppoſitum adducta ex. 23. c. & ex. 35. & ſimilia, poſſunt interpretari quòd procedunt iuxta illã viam, namque illud opus omnibus viis vti videtur ad intentum.

151 1.di.43.q.1 arti.1.Et.4. con.ca.44. & cap.65. & po.q.1. artic. 2. & opuſ.3.cap. 19.& opuſ. 9.c.4.& 12. Meta.l.6.fi. *tex.63.64. &.65.to.2.

†li.8.Phiſi. tex.79.to.2

* li. 8. ſup. gene. c. 20. 22.&.23.to mo.3.

¶ Declaraẽ aũt occultũ hoc latuiſſe etiam in. 3. Phy. & ſimilibus locis ex ſuo cõpari. ſ. paſſione, de qua proportionaliter dr̃, ꝙ eſt motus in hoc, ſicut de actione, ꝙ eſt motus ab hoc: quemadmodũ enim conſtat, ꝙ in paſſione ſunt tria. ſ. motus, relatio inhærẽtiæ ipſius motꝰ ad ſubiectũ, & fundamẽtũ illiꝰ relationis. qđ ẽ eſſentialiter paſſio, ſiue illud ſit paſſiua actuatio ſubiecti, ſiue eſſe formæ fluẽtis vt actuãs ſubiectũ, ſiue qđcũq; aliud, ita ex parte actionis nõ ſolũ motus & relatio ſignificatur, ſed ly. ab, ſignificat prius ipſam eſſentiam actionis, operationẽ. ſ. in agente ꝑꝑ perficiendũ aliud. E Sed qm̃ propriis vocabulis caremus, nominibus relationũ. ſ. præpoſitionibus ab, & in, vtimur ad occulta ſignificanda, vt ſæpe cõtingit: & ſic oẽs textus cõſonãt. Cũ his enim ſtat, actionis trãſeũtis & paſſionis eũdẽ eſſe actũ, qm̃ actio huiuſmodi, vt ſic, propter perficiendũ paſſum eſt, & propterea ratione illius actus perfectio paſſi & eſſe in paſſo &c. dicitur ipſa actio. Nec plura hic dicenda videntur, qm̃ præſenti propoſito ſat ſunt.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſecundum.*

IN titulo ly infinita, ſignificat infinitatem intenſiuam.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua ad quæſitum affirmatiue. Potẽtia Dei eſt infinita. probatur. Eſſe dei eſt infinitũ. ergo actiua potẽtia Dei eſt infinita. Antecedens patet ex quæſtio. 7. conſequentia probatur: quia potentia actiua Deo conuenit ſm ꝙ eſt in actu, id eſt fundatur ſuper eius actu, & quantitas potentiæ cõſequitur quãtitatẽ actus. qđ probaẽ ex illa vniuerſali. Quãto aliquod agẽs eſt ꝑfectius ĩ forma qua agit, tãto maior eſt potẽ

Universidad de Deusto Biblioteca

†lib.8. non multũ procul ante medium.

ar. præced.

Q.7.art.1.

Q.7.art.1.

Q.7.art.1.

Q.3.art.5. &.q.4.ar.3

36

tia eis, vt patet in calefactiuo &c. litera est clara.

¶ In respõsione ad tertium multa dicẽda essent de infinitate potentiæ motiuæ, quæ prolixa valde sunt, & in speciali, quã de hoc fecimus quæstione, discussa sunt, quare pro nũc transeundum puto.

¶ Super quæstionis uigesimæquintæ Articulum tertium.

IN titulo ly omni potens, dupliciter distribui potest, scilicet pro omnipotẽtia & pro omni possibili. non quæritur hic, vtrũ sit omnipotens id est, habeat omnẽ potentiam. Quoniã iam in.1.ar. determinatum est, q in Deo nulla ẽ potẽtia passiua, sed quærit: vtrũ sit omnipotẽs, id est, possit omnia.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo quid hic certũ & ambiguũ sit dicit. Secundo ambiguitatem soluit, ibi. Sed si quis &c.

¶ Quoad primum duo dicit, primo q pars affirmatiua quæstionis est ab omnibus confessa. Secundo q diffinitio omni potentiæ, quæ deberet esse propriũ medium ad inferendã confessam conclusionẽ difficilis est, quia dubitatur pro quibus distribuit ly omnia, cũ dicitur Deũ posse omnia.

¶ Quo ad fm tria dicit, primum quòd ly omnia, distribuit possibile absolute. Secũdo, quòd ly possibile absolute denominat quicquid habet rationem entis, actu, vel potentia. ibi. Est autem considerandũ. Tertio excludit ab huiusmodi distributione & denominatione sola implicantia contradictionem, ibi. Nihil autẽ opponitur &c.

¶ Primum horũ. s. ly omnia, distribuit possibile absolute. probatur distinguendo possibile dupliciter. s. fm aliquã potentiam, vel absolute, ex.5. Metap. Et destruendo q nõ po

SED CONTRA est quòd dicit Hilar. † octauo de Trini. quòd Deus est immensę virtutis viuens, potens. Omne autem immensum est infinitum. ergo virtus diuina est infinita.

RESPONDEO. Dicendum, q sicut iam dictum est*, secundũ hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundum quod ipse actu est. Esse autem eius est infinitum, inquantum nõ est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc, quæ supra dicta * sunt, cum de infinitate diuinæ essentiæ ageretur. Vnde necesse est quod actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quanto aliquod agẽs perfectius habet formam, qua agit, tãto est maior eius potentia in agendo. Sicut quanto est aliquid magis calidum, tãto habet maiorem potentiam ad calefaciendum. Et haberet vtique potentiam infinitam ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, cum ipsa essentia diuina (per quam Deus agit) sit infinita (sicut supra * ostensum est) sequitur quòd eius potentia sit infinita.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de infinito, qd est ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiusmodi est infinitum, qd congruit quantitati. Sic autem non est infinita diuina essentia (vt supra * ostensum est,) & per consequens nec eius potẽtia. Vnde non sequitur quòd sit imperfecta.

AD II. dicendum, quòd potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potẽtia enim generatiua hominis nihil potest plusquàm generare hominẽ. Sed potentia agentis non vniuoci, non tota manifestatur ĩ sui effectus productione. Sicut potentia Solis nõ tota manifestatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestum est autem q Deus non est agens vniuocum. Nihil enim aliud potest cum eo conuenire neque in specie, neq; in genere, vt supra * ostensum est. Vnde relinquit, quòd effectus eius semper est minor, quàm potentia eius. Non ergo oportet quòd manifestetur infinita potentia Dei in hoc q producat effectum infinitum. Et tamen etiam si nullum effectũ produceret, non esset Dei potentia frustra: quia frustra est quod ordinatur ad finem, quẽ non attingit. Potentia autem Dei nõ ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis

F ipsa est finis sui effectus.

AD III. dicendum, q Philosophus in 8. Physic. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitam, quòd moueret in non tempore. Et tamen ostendit, quòd potentia motoris cæli est infinita: quia mouere potest tempore infinito *. Relinquitur ergo secundum eius intentionem, quòd potentia infinita corporis si esset, moueret in non tempore: non autem potentia incorporei motoris.
G Cuius ratio est, quia corp9 mouẽs aliud corpus, est agens vniuocum. Vnde oportet quòd tota potentia agẽtis manifestetur in motu. Quia igitur quanto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est q si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tẽpore. Sed mouens in corporeum est agens non vniuocum. Vnde nõ oportet, quòd tota virtus eius manifestetur ĩ motu ita, q moueat in
H non tempore. Et presertim, quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit omnipotens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit omnipotẽs. Moueri enim & pati aliquid, omniũ est: sed hoc Deus non potest. Est enim immobilis, vt supra dictum * est non igitur est omnipotens.
I ¶2 Præt. Peccare aliquid agere est: Sed Deus non potest peccare, neq; seipsum negare, vt dicitur secundę Tim. 2. ergo Deus nõ est oĩpotens.

¶3 Præt. De Deo dicitur, q omni potentiam suam parcẽdo maxime & miserando manifestat. Vltimum igitur. quòd potest diuina potentia, est parcere & misereri. Aliquid autem est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare alium
K mundum vel aliquid huiusmodi. Ergo Deus non est omnipotens.

¶4 Præt. Super illud 1. Cori. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi dicit *. glos. Sapiẽtiã huius mundi fecit Deus stultam ostẽdendo possibile, quod illa impossibile iudicabat. Vnde videtur quòd nõ sit aliquid iudicandũ possibile vel impossibile fm inferiores causas, prout sapientia huius mundi iudicat, sed fm potentiam diuinam. si igitur Deus sit omnipotẽs, omnia erunt possibilia. nihil ergo impossibile. Sublato autẽ impossi-

test intelligi de possibili primo modo, quia nec respectu potentiæ creatæ, qm̃ diuina potentia excederet datũ obiectũ, nec respectu potentiæ increatæ, qm̃ esset circulus in huiusmodi explanatione, & infert per locum a diuisione, q intelligitur de possibili secũdo modo, explanãs quid significat huiusmodi possibile. quod. s. consistit in habitudine terminorum. &c. Secũdũ autem. s. quod possibile absolute denominat quicquid põt esse, probat sic. Omne agens agit sibi simile. ergo vnicuiq; potentiæ actiuæ respondet vt propriũ obiectũ possibile secundum illum actũ, qui est ratio agendi. ergo potentiæ actiuæ Dei, respondet possibile secundum rationem entis. prima consequẽtia manifestatur in potentia calefactiua, & ei9 obiecto: secunda aũt probatur quia esse Dei qđ est ei ratio agendi, est esse præhabẽs quidem in se totius esse perfectionem, non tamen esse tale uel tale secundũ quodcunque genus. Tertium vero prædictorum duo claudit. primum est: omnia quæ contradictionẽ non implicant, claudũtur sub omnipotentia, fm est: omnia quæ contradictionẽ implicant, non claudũtur sub omnipotẽtia. Et primo probatur vtrunque simul sic. Nihil opponitur rationi entis nisi nõ ens. ergo nihil repugnat possibili absolute, nisi implicans in se esse & non esse simul. ergo sola implicantia contradictionem non habent rationem possibiliũ. ergo ea, quæ implicant, non clauduntur, & ea, quæ non implicant, cladũtur sub omnipotentia. Deinde docet modũ loquendi honestum in exclusis ab omni potentia, & demum ostendit hanc exclusionẽ non esse cõtra Angelicã authoritatẽ, vt clare patet in litera.

¶Circa

513

152

3.q.13.art.1.co. & .1. cont. c.22. & .25. & po.q.7.art.1.

Q.2.art.3. &.q.9.ar.1

Est Ambrosii in hunc locũ to. 5.

lib.5.meta. tex.17.to.3

32

¶Circa pdictam assignationem obiecti diuinæ potentiæ, dubiũ occurrit. Quia si omne possibile absolute, omneq; ens ac non implicans cõtradictionem sub omnipotentia clauditur, Deus ipse continebit sub sua omnipotentia, qm̃ Deũ esse, de numero horum est, vt patet.

¶ Ad hoc & similia dicendum est, quòd cũ sermo præsens sit de omnipotentia factiua, cum dicimus omne possibile, omne ens, omne nõ implicans contradictionem, semper sub intelligitur causabile effectiue: sic enim excluduntur & diuina & peccata & quæcũque sunt potentiarũ passiuarum, & imperfectarum vt sic.

¶ Circa probationem secundi, dubiũ occurrit: qm̃ non videtur sufficienter inferre intẽtũ. Ex hoc enim, quòd potentia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri. ergo obiectum potẽtiæ actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfecte, sicut de potentia calefactiua infertur quòd est calefactibile, quod in litera non fit, sed infertur. ergo obiectũ eius est possibile esse absque alia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, q ut ex præcedenti patet articulo, hæc est differentia inter causam vniuocã & æquiuocam, q causæ vniuocæ respondet aliquod adæquatum obiectum in effectu, æquiuocæ vero non, Et propterea cum esse Dei duas habeat cõditiões ad propositũ. s. eleuationem supra genera & vniuersalitatem perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile cum his conditionibus in singulari, consequens est vt sumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse. quoniam ad nullũ determinatũ est genus, & ad omnes se perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in

bili tollitur necessarium. Nã quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotẽs. hoc autem est impossibile. ergo Deus non est omnipotens.

SED CONTRA est, quod dicitur Lucæ. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

RESPON. Dicendum, q communiter confitentur omnes Deũ esse omnipotentem. Sed rationem omnipotentiæ assignare, videtur difficile. Dubium enim potest esse B
quid comprehendatur sub ista distributione, cũ dicitur: omnia posse Deum. Sed si quis recte consideret (cum potentia dicatur ad possibilia) cum Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur q̃ q possit omnia possibilia, & ob hoc omnipotens dicatur. Possibile aũt dicit dupliciter fm Phi. in * 5. Meta. Vno modo per respectũ ad aliquam potentiam. sicut quod subditur humanæ potentiæ dicitur esse C
possibile homini. Non autẽ potest dici, q Deus dicatur omnipotens, quia possit omnia quæ sunt possibilia naturæ creatæ, quia diuina potentia in plura extenditur. Si autem dicatur q Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt possibilia suæ potentiæ, erit circulatio in manifestatione omnipotẽtiæ. hoc enim nõ erit aliud quàm dicere q Deus est omnipotẽs, quia potest omnia quæ potest, relinquitur igitur q Deus dicatur omnipo D
tens, quia potest omnia possibilia absolute. quod est alter modus dicendi possibile. Dicitur autem aliquid possibile vel impossibile absolute, ex habitudine terminorũ. Possibile quidem quia prædicatũ non repugnat subiecto, vt Sortem sedere. Impossibile vero absolute, quia prædicatum repugnat subiecto, vt hominem esse asinum. Est autem considerandum q cum vnũ quodq; agens agat sibi simile, vni E
cuique potentiæ actiuæ correspondet possibile vt obiectum propriũ secundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem *. Vnde quicquid potest habere rationem entis, cõtinetur sub possibilibus absolutis, respectu quornm Deus dicitur om-

A nipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur diuinæ omnipotentiæ, quod implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim omnipotentiæ non subditur, non propter defectum diuinę potentię, sed quia non potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quæcunque igitur contradictionẽ non implicant sub illis possibilibus cõtinentur, respectu quorũ dicitur Deus omnipotens. Ea vero, quæ cõtradictionem implicant, sub diuina omnipotentia non continentur, quia nõ possunt habere possibilium rationem. Vnde conueniẽtius dicitur, quòd ea non possunt fieri, quàm quòd Deus non possit facere. Neque hoc est contra verbum Angeli dicentis, non erit impossibile apud Deum omne verbũ. Id enim quod cõtradictionem implicat, verbum esse nõ potest: quia nullus intellectus potest illud concipere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus dicitur omnipotẽs secundum potentiam actiuam, non secundum potentiam passiuam, vt dictũ * est. vnde quod non potest moueri & pati, non repugnat omnipotentiæ.

AD 2^m dicendum, quòd peccare est deficere a perfecta actione. vnde posse peccare est posse deficere in agẽdo, quod repugnat omnipotẽtiæ. Et propter hoc Deus peccare nõ potest, qui est omnipotẽs. Quàmuis * Philosophus dicat in 4. Topic. quòd potest Deus & studiosus praua agere. Sed hoc intelligitur uel sub cõditione, cuius antecedens sit impossibile, vt puta si dicamus q potest Deus praua agere si velit. Nihil enim prohibet conditionalem esse veram, cuius antecedẽs & cõsequẽs est impossibile. Sicut si dicatur, si homo est asinus habet quatuor pedes. Vel vt intelligatur, q Deus potest aliqua agere, quæ nunc praua videntur, quæ tamen si ageret, bona essent. Vel loquitur secũdum communem opinionem gentilium, qui homines dicebant transferri in Deos, vt Iouem vel Mercurium.

AD 3^m dicendum, quòd Dei omnipotentia ostenditur maxime in parcendo & miserando: quia p hoc ostẽditur Deum habere summam potestatem, quòd libere peccata dimittit. Eius enim, qui superioris legi astringitur, non est libere peccata cõdonare. Vel quia par

litera proportionale obiectum, sicut potẽtiis vniuocis assignatũ est quicquid põt entis rõnem habere.

¶ Circa probationẽ tertii dicti. dubium occurrit, quoniã prætermissum videtur nõ ens. Ex eo namque quòd nihil opponitur enti nisi nõ ens, inferẽdum erat. ergo non ens opponitur possibili absolute, quia opponitur enti, & non debebat tantum inferri. ergo quæcunq; implicãt simul ens & nõ ens, repugnant possibili. Nec potest ad hoc dici, q implicite vtrũque illatũ est, quoniã, (vt patet in litera) illatũ est, q sola implicantia contradictionem repugnãt possibili. Cõstat enĩ quòd nõ entia absq; implicatione cõtradictionis inueniuntur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo prætermisso, saltatũ sit ad ens & non ens simul.

¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet. 5. Meta. & .2. Phy. Eadem est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimode tñ, quia faciendo, causat obiectum proprium, non faciendo autem oppositum, vt patet de nauta ibidem. Et sic in dubio nõ erat, nõ ens cadere sub actiua potentia Dei, cuius propriũ obiectũ assignatum est ens. oportet enim illam faciendo ens, non faciendo non ens respicere, & cũ multa non entia absque implicatione contradictionis sint non entia, vt patet in materia contingente, consequẽs est, quòd non ens prætermissum non fuit, sed clauditur sub non implicãtibus contradictionem. Propter quod saltus nullus in litera factus est, sed ex eo quòd solum non ens opponitur enti, & constat q non opponitur ei diuisum, sed coniunctum in eodem, de eodem ad idem &c. optime illatum est. ergo continens ens & nõ ens simul solũ repugnat possibili. Et non debuit, nec potuit inferri.

D.494s

Ar.1.huius quæst. & in isto.

Ca.2.id innuit.to.1.

ri ergo non ens repugnat possibili, quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus constituen
Q.21.ar.4. tibus contradictionē vt de se patet.
¶ Circa hanc positionē aduerte, q̄ presenti proposito sufficit, q̄ quicquid implicat contradictionem inquantum huiusmodi excludatur ab omnipotētia, nec hoc vertēdum est in dubium. Vtrum autem hoc vel illud im
plicet contradictionem, alterius negotii est. Et similiter, vtrum vno vel pluribus modis contingat implicari contradictionem nihil refert. Omnia enim quæ secundū se implicāt contradictionem, vere impossibilia sunt vt fiant etiā a Deo. Et per hoc patet responsio ad argumenta Aureoli
D.3.q.4. apud Capreolū i primo dis.42. q. prima.
q.14.ar.13. ¶ In responsione ad quartū aduerte, q̄ per sapientiā huius mundi non intelligimus Philosophiam secundū se, quoniam illa non iudicat falsum, sed intelligitur Philoso. secundum quòd vtuntur ea homines huius mundi ex quorum defectuo lumine temerarium prodiit iudiciū quo ipossibilia causis secundis impossibilia absolute iudicata sunt, vt incarnatio Dei, &c.

153
22.q.152.a.3.ad 3.Et.1 dist. 42.q.2 art.2. Et.2. có. c. 25.Et po.q.1.arti.3.Et 5.quo.q.2.ar.1.

¶ *Super quæstionis vigesimæquintæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd præteritum sumitur dupliciter, scilicet formaliter & denominatiue. i. pro ipsa præteritione, & pro re quę præteriit: in proposito, quāmuis vtrōq; modo sumi possit, directe tamen & per se primo sumitur pro re, quæ præteriit. Ita quòd sensus quæstionis ē: an Deus possit expoliare rem, quæ præteriit a præteritione, hoc enim est facere eam non fuisse, sicut quærimus: an Deus possit expoliare substātiā a quātitate, & atere hoc, esset face
cendo hominibus, & miserando perducit eos ad participationē infiniti boni, qui est vltimus effectus diuinæ virtutis. Vel quia (vt supra dictum * est) effectus diuinæ misericordiæ est fundamentum omniū diuinorum operū. nihil enim debetur alicui nisi propter id, quod est datum ei a Deo non debitū. In hoc autē maxime diuina omnipotentia manifestatur, q̄ ad ipsum pertinet prima īstitutio oīum bonorū.

AD 4m dicendum, q̄ possibile absolutum non dicitur neque fm causas superiores, neq; fm causas inferiores, sed secundum seipsum. Possibile vero, quod dicitur secundum aliquam potentiam, nominatur possibile fm proximam causam. vnde ea, quæ immediate nata sunt fieri a Deo solo, vt creare, iustificare. & huiusmodi, dicūtur possibilia fm causam superiorē. Quæ aūt nata sunt fieri a causis inferioribus, dicuntur possibilia fm causas inferiores. Nam fm [d] conditio H
nē causæ proximæ, effectus habet contingentiam vel necessitatem, vt supra dictum * est. In hoc autē reputatur stulta mundi sapientia, qa ea, quæ sunt impossibilia natu
re, etiam Deo impossibilia iudicabat. & sic patet, q̄ omnipotentia Dei impossibilitatem & necessitatem a rebus non excludit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit facere quòd præterita non fuerint.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ Deus possit facere q̄ præterita non fuerint. Quod enim est impossibile per se, magis est impossibile, q̄ quod est impossibile per accidēs. Sed Deus potest facere id quod est impossibile per se, vt cæcum illuminare, vel mortuum resuscitare. ergo multo magis potest Deus facere illud, qđ est ipossibile p accidēs. Sed p̄terita nō fuisse est ipossibile p accidēs. accidit enī Sortē nō currere: esse ipossibile ex hoc qđ p̄terijt. ergo Deus pōt facere q̄ præterita non fuerint.
¶ 2 Præt. Quicquid Deus facere potuit, potest, cū eius potentia nō minuatur: sed Deus potuit facere antequā Sortes curreret, q̄ non curreret. ergo postquam cucurrit, potest Deus facere q̄ non cucurrerit.
¶ 3 Præt. Charitas est maior virtus q̄ virginitas. Sed Deus potest reparare charitatem amissam. ergo & virginitatē. ergo p̄t facere q̄ illa, q̄ corrupta fuit, nō fuerit corrupta.

SED CONTRA est, qđ Hier. * dicit. Cum Deus omnia possit, nō potest de corrupta facere incorruptam. ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio p̄terito q̄ non fuerit.

RESPON. dicendum, q̄ sicut supra dictum * est, sub omnipotentia Dei non cadit aliquid quod cō tradictionem implicat. præterita autem non fuisse, contradictionē implicat. Sicut enim contradictionem implicat dicere, quòd Sortes sedet & non sedet, ita q̄ sederit, & nō sederit. Dicere aūt q̄ sederit, est dicere q̄ sit præteritū. dicere aūt q̄ non sederit, est dicere q̄ non fuerit. Vnde præterita nō fuisse non subiacet diuinæ potentiæ. Et hoc est quod Aug. * dicit contra Faustum. Quisquis ita dicit. si Deus oīpotēs est, faciat vt quæ facta sunt, facta non fuerint, non videt hoc se dicere, si Deus oīpotens est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso q̄ vera sunt, falsa sint. Et Philosophus dicit in *. 6. Ethic. q̄ hoc solo priuat deus, ingenita [d] facere quæ sunt facta.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet præterita non fuisse sit impossibile per accidens, si consideret id, quod est præteritū, id est, cursus Sortis, tū si cōsideretur præteritū sub ratione præteriti, ipsum non fuisse est impossibile, non solum per se, sed absolute contradictionē implicans. & sic est magis impossibile quàm mortuū resurgere, quod non implicat contradictionem. quod dicitur impossibile secundum aliquam potentiā. s. naturalē. Talia enim impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

AD 2m dicendum, q̄ sicut Deus quantū est ad perfectionē diuinæ potentiæ oīa pōt. sed quædam non subiacent eius potentiæ, quia deficiunt a ratione possibilium, ita si attendatur immutabilitas diuinæ potentiæ, quicquid Deus potuit potest. Aliqua tamen olim habuerunt rationem possibilium dum erant fienda, quæ iam deficiunt a ratione possibilium dum sunt facta. Et sic dicitur Deus ea non posse, quia ea non possunt fieri.

AD 3m dicendum, quòd omnem [d] corruptionem mentis & corporis Deus auferre potest a muliere corrupta, hoc tamē ab ea remoueri non [d] poterit, quòd corrupta non fuerit, sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest quòd non peccauerit, & quòd charitatem non amiserit.

*Ad Eustochiū de custodia virginitatis, aliquantulū p̄ princ. to. 1.

arti. præce. & q.7.ar.2. ad.1.

lib.26.contra Faustū, c.5.in prin. tom.6.

lib.6. Ethi. ca.2.in fine tom.5. D.499.

D.499.

D.1169.

sibilitas absoluta cō comitās implicationē contradictionis.

154
1.dis.43.q.2. Et.2.cō. c.23. vsque 30. Et lib. 3.c.98. fin. Et po. q. 1. ar.5.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulū quintum.*

TItulus clarus ē.
¶ In corpore tria facit. Primo tractat quandam opinionem, secundo tractat aliam. tertio respondet quæsito.
¶ Quo ad primū, opinio quædā erronea, tenet partem negatiuā, quia tenet Deū agere ex necessitate naturæ, & declaratur ex actione naturalium proportionaliter, & tandem reprehenditur, quia falso innititur fundaméto, vt patet ex dictis in q̄st. 19. vbi vterque modus naturalis necessitatis, scilicet spectans ad maturam, & spectās ad voluntatem, a diuina actione remotus est.
¶ Quo ad secundū, tria ordinate facit. Primo ponit ipsam opinionem tenentē quoq; partem negatiuam: sed alia ratione, quæ est talis. Dē nihil potest operari absque ordine sapiētiæ & iustitiæ suæ, ordo autem sapiētiæ & iustitiæ suæ non extendit se vltra ea, quæ quandoq; fiūt. ergo. Secundo examinatur hæc ratio quo ad primam propositionem, approbādo eam, quia diuina potentia æqualis est suæ sapientię, & ecō uerso, propter identitatem mutuam. Tertio examinatur & reprehenditur quo ad
117 122 138 secūdam propositionem probando suā contradictoriam, scilicet: Diuina sapientia non arctatur ad ordinem stabilitum qui nunc est, tali ratione. Tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, sumit̄ a fine. ergo a fine proportionate rebus ꝓpter finem sapiētia faciētis limitatur ad certum ordinem, & a fine ꝓportionabiliter excedēte nō limitatur. ergo diuina sapientia non determinatur ad aliquem re
Q.21.ar.2. non adæquat diuinam sapientiā, sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem *. Manifestum est autem, q̄ tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, a fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus pp finē factis, sapientia faciētis limitat ad aliquē determinatū ordinē. sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinē rerum, vt non possit alius cursus rerum effluere. unde dicendum est simpliciter, q̄ Deus potest alia facere quàm quæ facit.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in nobis, in quibus est aliud potentia & essentia, a voluntate & intellectu, & iterū intellectus aliud a sapientia, & voluntas aliud a iustitia, potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiente: sed in Deo est idem potentia & essentia, & voluntas & intellectus & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potētia diuina, quod non possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapiente eius. Tunc, quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa, nisi forte ex suppositione, vt supra dictum * est. neque sapientia Dei & iustitia determinat̄ ad hunc ordinem (vt supra dictum est *) nihil prohibet [d] esse aliquid in potētia diuina, quod non vult, & quod nō continet̄ sub ordine quē statuit rebus. Et quia potētia intelligit̄ vt exequēs, voluntas autem vt imperans, & intellectus & sapientia vt dirigens, quod attribuitur potentiæ fm se cōsideratæ, dicit̄ De⁹ posse fm potētiā absolutā. et huiusmodi est oē illud, in quo potest saluari ratio entis, vt supra dictum est*. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ fm q̄ exequitur imperium voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinata. Secūdum hoc ergo dicendum est, quòd Deus potest alia facere de potentia absoluta, q̄ quæ præscīuit & præordinauit se facturū, nō tamen potest esse q̄ aliqua faciat, quæ nō præscīuerit & præordinauerit se facturū, quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi, nō autem ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim Deus aliquid facit quia vult, nō tamen ideo pōt quia vult, sed quia talis est in sui natura.

AD 2m dicendum, q̄ Deus nō debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cū
rum ordinem sic, vt non possit alius effluere. Antecedens patet, cum prima cō 131
sequentia, cuius con 118
sequentis secundam partem apposui; quōniam implicite tantum in litera habetur, & tamen ex illa pendet vis rationis. Constat autem eam subintelligendā fuisse ex posterioristica regula: Si affirmatio est causa affirmationis &c. si enim comensuratio finis ratio est limitationis ad certum ordinem, quia tota ratio ordinis est a fine, oportet q̄ in commēsuratio finis p excessum sit ratio non limitationis ex eadem causa. secunda vero consequentia probatur, quia diuina bonitas quę finis est omniū, improportionabiliter excedit omnem stabilitum ordinem rerum.
¶ Quoad tertiū conclusio respōsua quæsito est. Deus potest alia facere quā quæ facit. Nec aliter hæc conclusio probatur, quia examinādo propositas opiniones, exclusæ sunt oēs causæ restrictiuæ diuinæ potentiæ ad ea quæ facit. Cū enim obiectum eius, vt dictum est, sit possibile absolute, si restringeretur ad possibile quod facit, aut hoc esset ratione naturæ agentis, aut rationeQ.19.ar.3. quasi potentiarum, aut ratione quasi habituū, cum in Deo non cadant impedimēta & indispositiōes, &c. Hæc autem omnia sunt Art. 3. huius quæst. exclusa in litera. in prima quidem opinione, natura & voluntas, ac per hoc intellectus implicite. in secunda vero habitus, scilicet sapientia & iustitia. Vnde omnibus restrictiuis exclusis, restat ambitus diuinæ potentiæ in sua latitudine ad possibile absolute.
In corp. ar. D.501.

¶ Super

dicitur, ꝙ Deus non potest facere nisi quod debet, nihil aliud significatur nisi ꝙ Deus non potest facere nisi quod ei est cõueniens & iustum. Sed hoc quod dico conueniens & iustum, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, ꝙ hoc qđ dico conueniens & iustum, prius intelligatur coniungi cum hoc verbo est, ita ꝙ restringatur ad standũ pro præsentibus, & sic referatur ad potentiam. & sic falsum est quod dicitur: est enim sensus, Deꝰ non potest facere nisi quod modo conueniens est & iustum. Si vero prius coniungatur cum hoc verbo, potest (quod habet vim ampliãdi) & postmodum cum hoc verbo, est, significabitur quoddã præsens & confusum, & erit locutio vera sub hoc sensu, Deus non potest facere, nisi id quod si faceret, esset conueniens & iustum.

AD 3m dicendum, ꝙ licet iste cursus rerum sit determinatꝰ istis rebus, quæ nunc sunt, non tamen ad hunc cursum limitatur diuina sapiẽtia & potestas. Vnde licet istis rebus, quę nunc fiunt, nullus alius cursus esset bonus & conueniens, tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinẽ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus possit meliora facere ea, quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ possit meliora facere ea, quæ facit. Quicquid enim Deus facit, potentissime & sapientissime facit: sed tanto fit aliquid melius, quãto fit potentius & sapiẽtius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶ 2 Præt. Aug. * contra Maximinũ sic argumentatur, Si Deus potuit & noluit gignere filium sibi æqualem, inuidus fuit: eadẽ ratione: si Deus potuit res meliores facere q̃ fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata a Deo. ergo Deus vnũquodque fecit optimum. non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶ 3 Præt. Id quod est maxime & valde bonum, nõ potest melius fieri, quia maximo nihil est maius. Sed sicut Augu. dicit in * enchi. bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ vniuersi non potest melius fieri a Deo.

¶ 4 Præt. Homo Christus est plenus gratia & veritate, & Spiritum habet non ad mensuram. & sic nõ potest esse melior. Beatitudo etiã creata dicitur esse summum bonum, & sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria, est super omnes choros Angelorum exaltata, & sic non potest esse melior. nõ igitur omnia quæ fecit Deus, potest facere meliora.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Ephe. 3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

RESPON. Dicendum, ꝙ bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei, sicut esse rationale est de essentia hominis, & quãtũ ad hoc bonũ, Deꝰ nõ potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquam aliam ea meliorẽ) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. quia si esset maior, iam non esset quaternarius sed alius numerus. sic enim se habet additio differentiæ substantialis in diffinitionibus, sicut additio vnitatis in numeris, vt dicitur in *. 8. Metaphy. Alia bonitas est, quę est extra essentiam rei. sicut bonũ hominis est esse virtuosum vel sapientem, & secundum tale bonũ potest Deus res a se factas facere meliores. Simpliciter autẽ loquendo qualibet re a se facta põt d Deus facere aliam meliorem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ cum dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit, si ly melius sit nomen, verum est, qualibet enim re potest facere aliam meliorem. Eãdem vero potest facere meliorem quodammodo, & quodam modo non, sicut * dictum est. Si vero ly melius sit aduerbium, & importet modum ex parte facientis, sic Deus non potest facere melius quàm sicut facit, quia non potest facere ex maiori sapientia & bonitate. Si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus a se factis meliorem modũ essendi quantum ad accidentalia, licet non quãtum ad essentialia.

AD 2m Dicendum, ꝙ de ratione filij est quòd ęquetur patri, cum ad perfectum venerit, non est autem de ratione creaturæ alicuius, ꝙ sit melior quàm a Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

AD 3m Dicendum. ꝙ vniuersum (suppositis istis rebus) non potest d esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum vniuersi consistit. Quorũ si vnũ aliquod esset melius, corrũperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plꝰ debito intenderetur, corrumperetur cytharæ melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere istis rebus factis, & sic esset illud vniuersum melius.

AD 4m Dicendum, ꝙ humanitas Christi ex hoc, ꝙ est vnita Deo, & beatitudo creata ex hoc ꝙ est fruitio Dei, & beata virgo ex hoc ꝙ est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus, & ex hac parte nõ potest aliquid fieri melius eis, sicut nõ põt aliquid meliꝰ esse Deo.

Margin notes: * lib. 3. contra Maximin. c. 7. ad finẽ, to. 6. — Enchiri. ca. 10. tom. 3. — lib. 8. Metaphys. text. 10. tom. 3. — 155 1. di. 44. ar. 1. 2. & 3. & 3. di. 13. ar. 2. q. 2. ad 2 & 3. Et po. q. 3. ar. 16. ad 17. — D. 502. D. 115. 202 D. 294. — In corp. ar. — D. 502.

QVAESTIO XXVI.

De Diuina beatitudine, in quatuor articulos diuisa.

VLTIMO autem post cõsiderationem eorum quæ ad diuinæ essentiæ vnitatem pertinent, considerandum est de diuina beatitudine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beatitudo Deo competat.
¶ Secundo, Secũdum quid dicitur Deus esse beatus. Vtrum secundum actum intellectus.
¶ Tertio, Vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati.
¶ Quarto, Vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt quòd beatitudo Deo non conueniat. Beatitudo enĩ secundum Boe. * in. 4. de Cõso. est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo, sicut nec compositio. Ergo Deo nõ conuenit beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis secundũ Philosophum in * 1. Ethi. Sed Deo nõ conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus. 1. ad Tim. vlt. Quẽ suis temporibus ostẽdet Deus beatus & solus potẽs Rex Regum & Dominus Dominantium.

RESPON. Dicendum, ꝙ beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonũ perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet, & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel male, & sit suarũ operationũ domina. Vtrunq; aũt istorũ excellentissime Deo cõuenit. s. perfectũ esse & intelligentẽ e. Vnde beatitudo maxime cõuenit deo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ aggregatio bonorum est in Deo non per modum compositionis, sed per modum simplicitatis, quia quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnite, vt supra dictum est *.

AD 2m Dicendum, ꝙ esse præ-

Margin notes: 156 Infra q. 62. ar. 4. cor. Et 2. di. 1. q. 2. a. 2. ad 4. Et dis. 15. q. 3. arti. 3. ad 1. Et. 1. cõ. ca. 100. & 101 — * prof. 2. parum a prin. — li. 1. Ethic. c. 9. paulo a princi. to. 5. — Q. 4. arti. 2. & q. 18. arti. 4.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum sextum.*

IN titulo continentur duæ quæstiones, altera formaliter, scilicet: vtrũ Deus possit meliorare facta. altera virtualiter, scilicet: vtrũ Deus possit facere alia meliora factis. Clauditur enim hæc secunda in prima ratione primi facti, quod est vniuersum. quoniã meliorũ vniuersi ex aliis rebus pẽdet, vt in responsione ad tertium dicitur.

¶ In corpore vtriq; quæsito respondetur duabus distinctionibus, & tribus conclusionibus. Prima distinctio explicata est de bonitate, scilicet substantiali vel accidentali. Secũda est ĩplicite de re eadem, vel diuersa. Prima conclusio est. res eadem non potest fieri melior substantialiter, & probatur quia differentia substãtialis se habet vt vnitas in numeris &c. Secunda est: res eadem potest fieri melior accidentaliter. Tertia ẽ: Deꝰ qualibet re a se facta, põt facere aliã meliorẽ. Nec aliter hic probantur hæ conclusiones, quoniã ex prædictis sequũtur. Si enim obiectũ diuinæ potẽtiæ est possibile absolute, & hæc sunt de numero possibiliũ, quod ex eo percipi põt, quòd nulla apparet cõtradictio in his, consequens est, quòd hæc possit Deus facere.

¶ Circa tertiam cõclusionẽ dubitatur ex Scoto & ex Aureolo. Scotus siquidem implicite in tertio sentẽtiarũ. distin. 13. q. 1. tenet oppositũ tali rõne. Accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori quæ sit A, quæritur ascendendo, aut est status ad aliquã supremam, & habetur oppositum, aut non, sed potest procedi in infinitum, & tunc sic: Quanto aliqua creatura magis excedit A, tanto est perfectior, & per consequens creatura quæ in infinitũ excedit, est in infinitũ perfectior, & ita erit in se intensiue infinita, quod est impossibile. Aureolus vero apud Capreolum in. 43. dist. primi, sex mediis contra hanc conclusionem inuehit valde prolixis, quorum vim tantum afferam. Primo ergo arguit. Si procederetur in infinitum in perfectionibus specificis, superior esset quoddã totale perfectionale respectu inferioris, & consequenter esset continens perfectiones omnium aliarum creaturarum, & consequenter infinitæ perfectionis, quod est impossibile. Prima cõsequẽtia tenet, quia superior continet perfectionem inferioris, & adhuc plus. Vltima autem tenet, quia huiusmodi perfectiones apud te sunt infinitæ. Secundo sic. Processus ad mensuram est finitus. ergo processus ad superius in specificis perfectionibus est finitus. consequentia patet ex. 10. Meta. Tertio sic. Vniuersitas specierum creabiliũ distat a diuina perfectione, sicut finitum ab infinito. ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est in ipsa, in infinitum procedere ascendendo. patet sequela, quia processus in infinitum 2m perfectionem excedit omnem finitam perfectionem. Quarto. Processus ad vnitatem & totalitatẽ est finitus, ergo processus iste est finitus. probat sequela, quia est ad vnitatem & totalitatem vniuersi. Quinto sic: id in qđ primo a Deo incipiendo descenditur, oportet dari. ergo nõ proceditur in infinitum ascendẽdo: consequentia nota, & antecedens probatur ex illa maxima Dion. Infima iungũtur supremis per media, itaq; supremum infimi, attingit infimum supremi, &c. Sexto sic. Deus & infima creatura sunt duo extrema, non distantia in infinitum per modum intercidentis medii, sed per infinitatem alterius extremi. ergo inter ea non possunt esse infinita media.

¶ Ad euidentiã horum scito, quòd cum hic non sit sermo nisi de potẽtia Dei & possibili absolute, cum dicimus ꝙ quacũq; creatura facta, potest fieri alia perfectior, non denotatur aliqua potentia in creatura ad aliam vlteriorem creaturam, sicut in numeris accidit, sed denotatur inconsummabilitas possibilis absolute, Est enim infinitũ sicut infinitum materiale, quòd quocũq; posito vel accepto semper restat aliud accipiendum. Denotat quoq; inexhauribilitas diuinæ potentiæ, qm̃ est infinitæ actualitatis simpliciter. ita quòd, nullo participato actu exhauritur, sed semper restat vlterior exhauriendus actus. vnde ad rationem Scoti facile respondetur concesso processu in infinitum, negando quòd sequeretur aliqua creatura in infinitum excedens infimam, quoniam inter infimam & quancunque aliam signabilem, semper est finita distantia, vt patet in numeris. Omnes enim hę obiectiones adductæ, aut multæ earum in hoc falluntur, ꝙ non discernunt inter processum in infinitum, id est, in aliquod vnum numero infinitum, & inter processum in infinitum, id est nunquam in vltimum, sed semper in aliquod, sic quòd restet aliud vlterius. Et si bene aduertimus iuxta primum sensum, ly infinitum, est terminus ad quem processus, & habet vim nominis, in. 2. aũt habet vim aduerbii. & est modus ipsius processus. Nos enim vtimur processu in infinitum iuxta 2m sensum, qm̃ nominibus est vtendum vt plures vtuntur, & manifeste patet ex. 3. Phys. sic accipi. Arguentes autẽ accipiunt implicite vel explicite procedi in infinitum iuxta primũ sensum, quod nec somniauimus, nec ex processu in infinitũ quẽ ponimus, sequitur.

¶ Ad primam autẽ Aureoli obiectionẽ dicitur, ꝙ ratio illa peccat tripliciter, primo in hoc, quod modo diximus, Secundo in hoc, ꝙ male ĩterpretatur illã propositionem. Perfectio superior includit inferiorẽ, & aliquid vltra: ista enim non est vera de perfectionibus vltimarum differentiarum, in nulla siquidem intelligẽtia clauditur virtualiter quicquid positiue perfectionis ponit vltima differẽtia bouis, hoc enim est Dei proprium, vt alibi videndum est. Tertio in hoc, ꝙ nõ distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter, & esse infinitæ perfectionis ĩ genere. In quo etiã errauit tertia ratio. quoniam si tota vniuersitas creabilium esset, essent quidem ĩfinitę perfectiones specifice, non tamen essent ĩfinitum ens, quoniam singula & omnia simul essent entia per participationẽ. Et sĩr si esset aliqua vna creatura æquiualens omnibus illis, non esset ĩnfinitæ perfectionis simpliciter, sed in genere. Sicut si essent infinita aĩalia, aut vnũ animal eis æquiualens, non sequeretur nisi infinita perfectio in genere animalis. Et sic minima intelligentiarũ cum sit altioris ordinis forma, esset pfectior omnibus eis, vtpote sub genere animalis.

¶ Ad secundã obiectionem dicitur, ꝙ peccat tripliciter. Primo, quia processus iste nõ est ad mẽsurã, cũ nõ sit ad terminũ aliquem. Secũdo, quia non distinguit inter totalẽ processum, de quo tñ est tota quæstio, & singulos partiales processus, de quibus nõ est quæstio, qm̃ constat quemlibet esse finitũ & ad mensurã materialiter. i. ad rẽ, quæ si esset, esset mensura. Et hic est tertius error. ꝙ. s. non distinguit inter processum ad mensuram materialiter & in potentia, non naturali, sed logica, & diuina, & mensuram in actu, & vt sic. Tertia quoq; ratio tripliciter errat. Primo, quia putat vniuersitatem creabiliũ plus posse actu accipi, quàm vniuersitatẽ numerorum. Secundo in hoc, quod diximus, quòd æquiuocat de infinita perfectione. Tertio in hoc, ꝙ non videt. ꝙ infra infinitũ in genere, finitum autem simpliciter, potest in infinitũ procedi simpliciter, quod est intentum. Quarta aũt peccat, sicut secunda. Tũ quia, processus iste totalis nõ ẽ ad vnitatem & totalitatẽ vniuersi, quia nullum habet terminum vt iã dictũ est. Tũ quia singuli partiales processus sunt ad vnitatem & totalitatem vniuersi nõ nisi ĩ potẽtia logica & diuina. Tũ quia sunt ad huiusmodi vnitatem & totalitatẽ materialiter & nõ formaliter, nõ enim ĩplicat contradictionem, ꝙ fierent plures creaturæ absque aliquo vniuerso, per se ex eis resultãte.

¶ Ad quintã autem patet rñsio, Quòd illud dictum Diony. intelligitur de creaturis inter se, & nõ de connexione inter creaturam & Deũ. Vnde non datur primum possibile descẽdendo a Deo, nec vltimum ascendendo ad eundem, & sic vana est quæstio, Vtrũ sit finitum vel infinitum. De facto autẽ semper datur primũ factum, quod est perfectionis finitę. Sexta demum obiectio, seipsam interimit, quoniã infinita distantia ex infinitate alterius extremi, infert necessario infinita intercidentia media, si non actu, tamẽ in potentia, vt manifeste patet in quantitate continua. Non enim potest intelligi quòd inter lineã infinitam & lineã pedalẽ, non possint intercidere infinitæ lineæ mediæ. s. bipedalis, tripedalis, & sic in infinitum. Vnde consequentia allata nihil valet.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna est cõclusio rñsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo maxime conuenit Deo. Probatur, Beatitudo est bonũ perfectum intellectualis naturæ. ergo maxime

Universidad de Deusto
Biblioteca

maxime cõuenit deo. Ans habet duas partes. s. q sit bonũ pfectũ: & q sit intellectualis naturæ. prima quali p se nota relinquitur. Secũda ãt pbat rõne triũ cõditionũ intellectualis naturæ. s. cognitionis sufficientiæ, capacitatis boni vel mali, & dominii operationum: & secunda tertia autem vtriq; : cõsequẽtia vero probatur, quia vtraque pars antecedẽtis maxime inuenit i Deo.

¶ *Super quæstionis vigesimæsextæ Articulum secundum.*

TItulus formaliter intelligendus est, ita q est sermo de intellectu, vt intelligitur formaliter distinctus a substantia & voluntate diuina. Et quoniam eadẽ est ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine sanctorum, idcirco ad hũc articulũ spectat quæstio illa cõmunis ac trita: Vtrum beatitudo consistat in actu intellectus, aut volũtatis, reliquorũ enim beatitudo similitudo quædam diuinæ est beatitudinis.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo attribuenda est Deo, & aliis beatis ſm intellectum. Hæc conclusio & probatur & declaratur. probatur quidem sic. Beatitudo est bonũ perfectum intellectualis naturæ. ergo est perfectissimum in intellectuali natura, igitur consistit in intelligendo. ergo tam Deus quàm alii, beati sunt secundum intellectum. Antecedẽs & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu, quia. s. intellectualis natura naturaliter appetit esse beata, sicut vnaquęque res suam perfectionem. Prima vero consequentia in litera non habetur ex plicite, sed apposuimus eam ad claritatem doctrinæ, & ex se patet. Secũda autem probatur, quia perfectissimũ in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio. quod probatur, quia secundum eam capit quodammodo omnia. Vltima autem & pater ex se, & quo ad alios probatur, quia alii dicuntur beati per assimilationẽ ad beatitudinẽ Dei. manifestatur aũt quo ad ly intellectũ in Deo ex hoc, q licet esse, & velle, & intelligere i Deo sint idẽ, q tñ differunt rõne, ideo cõueniẽter ſm rationem formalẽ loquendo, intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

¶ Circa hęc dicta, triplex est qõ. Prima: vtrum beatitudo naturaliter appetatur. Secunda: vtrum operatio intellectus sit omnium perfectissima. & quantum valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia: vtrum ipsa conclusio vera sit. hæc enim omnia dicuntur in litera, & habent diuersos opinantes. Et quoniam prima quæstio in quæstione. 82. tractabitur, sufficiat hic scire, quòd natura intellectualis, tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primo, appetitu. i. inclinatione naturali, & sic verificatur vniuersaliter. Secundo, appetitu, id est actu appetendi naturali simpliciter, & sic verificatur de Deo & beatis. Tertio, appetitu, id est actu appetendi naturali quo ad specificationem actus, libero aũt quo ad exercitium eiusdem, & sic verificatur quo ad homines. Expezimur enim, q respectu beatitudinis non possumus habere nolle, quàmuis in potestate nostra sit libere velle, vel non velle illã actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

¶ Secunda quoq; quæstio ibidem ex proposito tractabitur. & propterea pertranseundum nunc est. Circa tamen rationem hic illatam aduerte, q nobilitatem actus intelligendi supra cæteros nõ ex obiecto, vt tunc fiet, sed ex modo probat, intellectio enim sit capiendo intellectum, quod constat esse omnia. Amatio aũt & vniuersaliter volitio, nõ sit capiendo rem amatam, sed potius econuerso. Intellectus enim intelligẽdo habet intellectum in se: volũtas aũt amãdo quasi exit ad amatum, & cũ nobilius sit (cæteris paribus) habere aliquid, q tẽdere in illud, ideo intellectio ex modo proprio sui generis nobilior est oi alia operatione. Vnde cũ Deus essentiam pro priũ habeat pro obiecto tam intellectus quàm voluntatis, & actus intellectus ex modo sui generis sit nobilior, merito ſm intellectũ beatus dicitur, & idem est iudicium de aliis beatis: quoniam ex parte obiecti æqualitas est. Vnde ad tertiam quæstionem descendendo scito, quòd Scotus in quarto, di. 49. q. 4. tenet oppositum, volens beatitudinem cõsistere principaliter in actu voluntatis, quæ est nõ dilectatio, sed amor probatq; intentũ tripliciter. Primo sic. Velle tendit immediate in Deum, vt in finem vltimum. ergo immediatius est vltimo fini, & consequenter primo appetibili quàm intelligere. Secundo. Aut velle est propter intelligere, vel ecõuerso, aut neutrum propter alterum: sed primum est peruersum ſm Ansel. lib. 2. cur Deus homo, c. 1. Tertiũ autem est impossibile, vt patet. ergo relinquitur secundum. ergo amare est finis intellectionis, & cõsequẽter nobilius. Tertio sic. Inter intrinseca sume volendum est aliquod velle. ergo in eo cõsistit beatitudo. Antecedens probatur, & de appetitu naturali, qui est inclinatio, & de appetitu libero recto, qm voluntas plus appetit perfectionem sui in vltimo fine, quàm perfectionem intellectus. Fiunt & multa alia argumenta contra hanc conclusionem, recitata a Capreolo. 49. dist. 4. q. 2. quæ breuitatis causa omitto, præsertim, quia ex dictis in q. 82. & in solutione horum, omnia quodammodo patebunt. Scito igitur, q valde differt comparare intellectionem & amorẽ beati inter se & viatoris. Et rursus simpliciter aut ſm quid. i. ſm hoc genus. Tam simpliciter enim quàm in beato, intellectio melior est & finis volitionis. In viatore autem, dilectio præstat, quia tendit in Deũ ſm seipsum. Et similiter ſm quid. i. in ratione agentis seu mouentis primũ tenet locum. Et inde prouenit, quòd ſm voluntatem dicamur simpliciter boni ac mali. Et consequẽter q actus eius dicatur pessimus & optimus, & quòd tendat in Deũ ſm genus nobilissimũ causæ. s. vt finẽ. eius enim est mouere agens, & q sit dña & formaliter libera, &c. hæc enim omnia ad nobilitatẽ ſm quid spectant. Vnde ad primũ Scoti patet rñsio, qm peccat ſm nõ causam, vt cãm: oportet enim imediatius coniunctum esse optimo absolute & non vt fini, si beatitudo concludenda est, quæ consistit in perfectissimo simpliciter.

¶ Ad secundum quoque iam patet, quòd Anselmus de amore viatoris interpretandus est.

¶ Ad tertium autem nihil omnino valet. Tum quia sicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionẽ, ita intellectus intellectionem: omnis. n. potentia tali appetitu tendit in sua primo. Tũ quia falsum est, quòd voluntate libera, volũtas sibi magis quàm intellectui velit, quoniam actus elicitus ad hoc ab institutore naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat suppositum. Et propterea si intellectio est maior perfectio suppositi, quàm volitio, recta voluntas mauult intellectionem quam volitionem.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly Beatitudo, nõ est arctãdum ad beatitudinẽ Dei, sed simpliciter & absolute respectu omnis beati interpretandum est.

¶ In corpore duæ sunt distinctiones bimembres cũ tribus conclusionibus. Prima distinctio ẽ. Beatitudo est duplex. s. obiectiua & formalis, quæ ẽ ipse actus. Secũda est beatorũ, scilicet Dei & creaturarum beatarum. Prima conclusio est. Deus est beatitudo obiectiua omniũ beatorum, & ad hoc asserf authoritas Augu. Secũda est. Deus nõ est beatitudo formalis suiipsius. nec alia ratione probatur, nisi quia actꝰ intelligendi creaturæ est quid creatum, in Deo aũt increatꝰ.

¶ Circa secundam conclusionem scito, q quidam apud Capreolũ in. 2. dist. 3. q. 2. impugnant illam, moti, tam ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarum intensissimarum specierum in eodẽ intellectu creato, tum ex possibilitate partis affirmatiuæ. s. quòd ipsa intellectio diuina potest esse æque ꝑsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creata: tum authoritate Augu. & Philosophorum: sed hæc parum valent. Visionanque beata sanctorũ, creatum quid est finitæ perfectionis simpliciter, infinite vero ſm quid. i. obiectiue, incorruptibilis quoq; est vndique ſm potentiã naturalẽ loquẽdo, qm & ex parte subiecti & obiecti, & coniunctionis vtriusq; nulla ad corruptionem potentia est. Nec ex hoc sequitur, animã non tot posse recipere species intensas simul quin plures, visio in primis beata non ponit in numerum cum aliis intellectionibus, qm communissimi, altiorisq; ordinis est. Datur deinde status in speciebus, ad quas est naturalis potentia & ꝑcipue simul i actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit.

158 12. q. 3. arr. 1. Et. 4. dist. 42. q. 1. art. 2. q. 1. Et. 1. cont. c. 102.

*Q. 6. ar. 2.

†Q. 6. ar. 2. &. 4. &. q. 11. ar. 3.

D. 271 et D. 308 et D. 656.

D. 271. 308.

Lib. 5. confeſ. ca. 4. in Princ. to. 1.

D. 1176. 287.

30

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, q Deus sit beatitudo cuiuslibet beati. Deus enim est summum bonum, vt supra ostensum est. Impossibile est autem esse plura summa bona, vt etiam ex superioribus patet †. Cum igitur de ratione beatitudinis sit, q sit summum bonum, videtur q beatitudo non sit aliud quàm Deus.

¶ 2 Præt. Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

SED CONTRA. Beatitudo vnꝰ est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt a stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

RESPON. Dicendum, q beatitudo intellectualis naturæ cõsistit in actu intellectus. In quo duo possunt considerari, s. obiectum actus, quod est intelligibile, & ipse actus, qui est intelligere. Si igitur beatitudo cõsideretur ex parte ipsius obiecti, sic solus Deus est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beatus, q Deum intelligit, secundum illud Aug. in * 5. lib. confeſſ. Beatus est qui te nouit etiã si alia ignoret. Sed ex parte actus intelligentis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q beatitudo quantum ad obiectũ, est summum bonum simpliciter; sed quantum ad actum in creaturis beatis, est summum bonum, nõ simpliciter, sed in genere bonorũ participabilium a creatura.

AD 2ᵐ dicendum, q finis est duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosophus dicit, scilicet ipsa res & vsus rei *. Sicut auaro est finis pecunia, & acquisitio pecuniæ. Creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo aũt creata vt vsus, vel magis fruitio rei.

se nisi actus intellectꝰ. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Deo beatitudine omnis beatitudo includatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q beatitudo diuina non cõplectatur omnes beatitudines. Sunt enim quædam beatitudines falsæ. Sed in Deo nihil potest esse falsum. Ergo diuina beatitudo non complectitur omnem beatitudinem.

¶ 2 Præt. Quædam beatitudo secundum quoddam consistit in rebus corporalibus, sicut voluptatibus, diuitijs, & huiusmodi. Quæ quidem Deo conuenire non possunt, cũ sit incorporeus. Ergo beatitudo eius nõ complectitur omnem beatitudinem.

SED CONTRA est, quòd beatitudo est perfectio quædam: diuina autem perfectio complectitur oẽm perfectionem, vt supra ostensum est. Ergo diuina beatitudo cõplectitur omnem beatitudinem.

RESPON. Dicendum, q quicquid est desiderabile in quacunq; beatitudine vel vera vel falsa, totum eminentius in diuina beatitudine præexistit. De contemplatiua enim felicitate, habet continuam & certissimam contemplationem sui & omnium aliorum: de actiua vero, gubernationẽ totius vniuersi. De tertena vero felicitate, quæ consistit in voluptate, diuitijs, potestate, dignitate, & fama, secundum Boet. in 3. de consol. habet gaudium de se & de omnibus alijs pro delectatione. Pro diuitijs habet omnimodam sufficientia, quã diuitiæ promittunt: pro potestate, omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimen: pro fama vero, admirationem totius creaturæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd beatitudo aliqua secundum hoc est falsa, secundum quod deficit a ratione veræ beatitudinis: & sic nõ est in Deo. Sed quicquid habet de similitudine quantumcunque tenuis beatitudinis, totũ præexistit in diuina beatitudine.

AD 2ᵐ dicẽdum, quòd bona, quæ sunt in corporalibus corporaliter, in Deo sunt spiritualiter secundum modum suum. Et hæc dicta sufficiant de his quæ pertinent ad diuinæ essentiæ vnitatem.

159 1. cont. cap. vlti.

Q. 4. art. 2.

D. 710

Universidad de Deusto Biblioteca

raſſe videntur. in communi ſiquidem loquendo, contemplationem rerum excellentium, ſequitur delectatio intellectualis per modum naturalis reſultantiæ, quoniam operationē optimā coniungentem naturaliſsimo obiecto, neceſſario ſequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione, 2. rheto. Nec cōtra hoc militat authoritas tertii de anima, quæ de ꝓſecutione aialiter nō naturaliter loquitur, id eſt, de actu appetitus tāquam eligibili, non tanquā naturaliter concomitāte, vt hic accidit. Ad propoſitum autē deſcendendo, ambiguitas hæc nō habet locum, quoniam viſio beata nec practica, nec ſpeculatiua eſt, ſed altioris ordinis eminenter vtranq; præhabens.

¶ Circa actiuā felicitatem aduerte hic, ꝙ qdā minus penetrantes perfectiones rerum, ac per hoc nō aduertentes, quòd perfectio actiuæ partis conſiſtit in agere, dixerunt quòd felicitas practica conſiſtit in actu voluntatis. Litera autē propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuerſali tamen. ſ. gubernatione vniuerſi, & merito, quoniam finis practicæ eſt operari.

TRACTA. DE TRINITATE.

QVAESTIO XXVII.

De proceſſione diuinarum perſonarū, in quinque articulos diuiſa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad diuinæ eſſentiæ vnitatē pertinent, reſtat conſiderare de his, quæ pertinent ad Trinitatem perſonarum in diuinis. Et quia perſonæ diuinæ ſecundum relationes originis diſtinguuntur, ſecundum ordinem doctrinæ, prius cōſiderandum eſt de origine, ſiue de proceſſione. Secundo de relationibus originis. Tertio de perſonis.

Circa proceſſionem quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum proceſſio ſit in diuinis.
¶ Secundo, Vtrū aliqua proceſſio in diuinis generatio dici poſſit.
¶ Tertio, Vtrum præter generationem aliqua alia proceſſio poſſit eſſe in diuinis.
¶ Quarto, Vtrum illa alia proceſſio poſſit dici generatio.
¶ Quinto, Vtrū in diuinis ſint plures proceſſiones quàm duæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum proceſſio ſit in diuinis.

G AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd in Deo nō poſſit eſſe aliqua proceſſio. Proceſſio enim ſignificat motum ad extra: ſed in diuinis nihil eſt mobile neq; extraneū. Ergo neq, ꝓceſſio.

¶ 2 Præt. Omne procedens eſt diuerſum ab eo a quo procedit. Sed in Deo non eſt aliqua diuerſitas, ſed ſumma ſimplicitas. ergo ī Deo non eſt proceſſio aliqua.

H ¶ 3 Præt. Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare: ſed Deus eſt primum principium, vt ſupra* oſtenſum eſt. ergo in Deo proceſſio locum nō habet. Q. 2. art. 3.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dñs Io. 7. Ego ex Deo proceſſi.

¶ *Super quæſtionis uigeſimæſeptimæ Articulum primum.*

ORdo præſentis tractatus ſatis patet in litera. Vnde ad articulum primum deſcendendo aduerte in tit. illius, Primo ꝙ ly proceſsio, ſumitur communiter, non deſcendendo ad talē, vel talem proceſsionem, Secundo quod ly ſit, ſumitur proprie vt diſtinguitur eſſe contra intelligi, id eſt, eſſe ſm rem contra eſſe ſm rationē. Tertio, quod ly in, ſumitur proprie, vt denotat modum eſſendi in aliquo formaliter. Quarto quòd ly diuinis, ſumitur ſtrictiſsime ꝑ his quæ ſunt vere Deus. Ita quòd ſenſus q̄ſtiōnis eſt: an in ipſo Deo formaliter inueniatur ſm rē proceſsio aliqua.

¶ In corpore tria facit. Primo reſpondet quęſito quo ad id quod liquet. Secundo, duos errores circa id quod latet, tractat. Tertio reſpondet quæſito determinando & aperiendo occultum.

¶ Quoad primum, vnum dicit, de quo non eſt dubium. ſ. diuina Scriptura vtitur nominibus, proceſsionem ſignificātibus cum de Deo loquitur, ex hoc enim ſubintellecto, quòd ſcriptura non dicit falſum, nec loquitur in hac parte Metaphorice, manifeſte habetur, quòd oportet in diuinis aliquam proceſsionem eſſe ac ſaluari, ſed ambiguum reſtat, qualis ſit illa proceſsio. Vnde circa hoc ambiguum, reliquum huius literæ occupatur.

¶ Quoad ſecundum, ponitur primo error Arrii dicentis hāc proceſsionem eſſe effectus a cauſa, & reprehenditur authoritatibus Scripturæ. Ponitur deinde error Sabellii, exponētis hanc proceſſionem eſſe cauſæ in effectum, & ſimiliter repræhenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffuſius ſunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertium tria dicit, Primo iter parans ad duo proceſſionum genera, vtriuſque erroris cecitatē aperit, ex eo quòd diligenter intuenti, dū vterq; ſtudet ſaluare proceſsionem in Deo, neuter in eo, ſed extra eum proceſsionē ponit. & cauſa fuit, quia vterq; proceſsionē ad extra tantum poſuit. Secundo duplex proceſsionis genus inueniri dicit. ſ. ad extra & ad intra: manifeſtatur hoc ſic, ſicut actio eſt duplex. ſ. tranſiens, & immanens, ita proceſſio quædā eſt ſm actionē tranſeuntē, & quædā ſm immanentē, cū omnis proceſsio actionem ſequatur. ergo quædam eſt proceſſio ſm hanc actionem, quæ eſt intelligere, & probatur hęc ſequela, quia proceſsio ad intra. id eſt, ſm actionem immanentem maxime patet in intellectu quod probatur: quia in quocunq; intelligente ex hoc ipſo quòd intelligit, procedit conceptio rei intel-

F lectæ ex vi intellectiua & eius notitia proueniens, nūcupata verbum cordis & ſignificata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit concluſionem reſponſiuam, In Deo eſt proceſsio ſecundū emanationem intelligibilem, & probatur ſic. Deus eſt ſuper omnia. ergo ea quæ in Deo dicuntur, ſunt intelligenda ſecundū ſimilitudinem non corporum: ſed intellectualium ſubſtantiarum. ergo proceſſio non eſt in eo ſm actionem in exteriorem effectum: ſed ſecundū emanationē intelligibilem. Et cōfirmatur, quia ſic fides catholica ponit proceſsionem in diuinis, prima conſequentia probatur ex eo, qđ corpora ſunt infimæ creaturæ, intellectus vero ſupremæ, quàmuis etiam ipſæ deficiant a diuina ſimilitudīe. Secūda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur. 160 1. di. 13. ar. 1. Et. 4. contra c. 11. Et po. q. 10. arti. 1. 19

¶ Circa ꝓdicta plura occurrunt dubia. primo circa illā propoſitionem: ſecundū actionem immanentē, eſt proceſsio quædā ad intra: vt enim apud Capreolū. 27. diſt. 1. q. 2. patet, arguunt contra hoc Scot. Aureolus, Durandus, Petrus de Palu. & Gerar. de Carmelo. Et conſiſtit vis arguendi in hoc. Inter actionem immanentē & tranſeuntē hoc intereſt. ꝙ per iſtā eſt aliquid operatū, per illā nihil. ergo ruit propoſitio fundamentalis in materia de proceſsione diuina. Antecedēs patet ex. 9. Meta. & 1. Ethi. conſequentia vero eſt per ſe nota, Et cōfirmatur inquit Durādus, quia ex ſentire & uelle nihil ꝓducitᵉ. ergo nec ex intellectione. Et cō-

I firmatᵉ addit Gerar. qa cuiuſcūq; operatiōis eſt aliquid operatū illud eſt ea nobilius, actu aūt ſecūdo immanēte nihil eſt nobiliꝰ. ergo. Circa eādē propoſitionē aliud occurrit dubiū: an ipſa actio immanēs ſit ipſa ꝓductio actiua eius, qđ procedere dr̄ ſm ipſā. Scot. ſiquidē in. 27. di. 1. q. 1. tenēs partē negatiuā arguit contra hoc tripliciter. Primo ex rōne iā dicta, qa operatio immanēs eſt actus vltimus. Secūdo, quia ſi intellectio eſſet actio productiua termini, impoſsibile eſſet ītelligere eā eſſe & nō eſſe illius termini, vt patet de calefactione & calore: ſed nō eſt impoſsibile intelligere intellectionē eſſe abſq; termino. ergo. Tertio, quia ſic intelligentia gigneret verbū, & non memoria, quod eſt cōtra Augu.

¶ Circa illā ꝓpoſitionē. ſ. Quicūq; intelligit ex hoc ipſo ꝙ intelligit, procedit aliquid intra ipſum. dubiū occurrit. Tū quia beati vt ſic, intelligūt Deū, & tamē nō formant verbū de eo. ergo falſa eſt dicta ꝓpoſitio. Antecedēs patet, qa aliter Deus vt obiectū beatitudinis poſſet aliqua ſpecie creata repreſentari, ꝙ in. 12. q.

K reprehēſum eſt. Tū qa ſecluſā fide, ſcimus ꝙ Deꝰ intelligit. & tñ nō poſſumus ex hoc probare proceſsionē eſſe in eo. ergo iſta propoſitio eſt credita, & non ſcita, aut intellecta, vel eſt falſa.

¶ Circa eādē propoſitionē dubiū occurrit: an cōceptus intellectus ſit aliud ab ipſa actuali ītellectione, vt litera vult, an ſit idē qđ ipſa. Sco. enim in. 27. diſ. primi, oppoſitū tenet cū multis aliis a Capreolo recitatis ibidē. q. 2. quadrifariā āt diuiſi ſunt īpugnatores. Quidā nāq; ipſam diſ. ab actu intelligendi impugnāt. qdā vero cām diſt. verā. Alii āt cām eiuſdē nō verā, ſed impoſitā. ſ. ad ꝑfectius repræſentādū vel cognoſcēdū. Alii demū ducēdo ad impoſsibile. Et diſt. ipſam quidē Scot. & Durādus conanᵉ infringere rōne & authoritate. Ratio quidē Scoti in. 27 diſt. 1. per viam diuiſionis infert verbū eſſe actualē intellectionē. Et qm̄ excluſio viæ noſtræ in ſecundo dubio adducta fuit, nunc pertranſeamus. Durandus aūt ibidem arguit ſic. Verbum ſeu cōceptus conſiſtit in ratione manifeſtatiui ſibi, vel alteri. ergo ne detur proceſſus in infinitum, primum verbum quod eſt verbum cordis, eſt ipſa manifeſtatio per eſſentiam, hæc autem eſt ipſa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationem extrinſecam reducitur ad tale intrinſece. ergo cum ratio manifeſtatiui non conueniat niſi extrinſece verbo exteriori, oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinſece per eſſentiā manifeſtet: hoc aūt eſt actualis intellectio, ergo vt prius. Secundo ſic. Qñcunque aliqua virtus eget duabus formis ad operandum, habita vna adhuc eſt in potentia eſſentiali, qa eſt in potentia nō ſolum ad operationē, ſed formā. ergo ſi ponitur verbū, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia eſſentiali. Tertio arguit in 6. diſt. primi. qa duæ formæ eiuſdem ſpeciei eſſent in eodem ſubiecto. Cætera aūt quę cōtra cām diſtinctiōnis, aut contra poſſibilitatem eius adducuntur, vide ſi vis ſingillatim ī capreolo, ex dicendis nāq; omniū ſolutio facilime exercitatis patebit.

Circa aliā ꝓpoſitionē. ſ. Cōceptio rei ītellectæ, ex vi ītellectiua & eius notitia ꝓcedit, dubiū eſt de quali notitia intelligatur, ſ. habituali, an actuali. Quòd. n. non verificetur de habituali ꝓbat Durandus in 27. diſt. primi, quia perfectius non ꝑcedit a minus perfecto. intellectus aūt cum ſola ſpecie imperfectior eſt verbo, ſeu conceptu. Nec valet ſi dicaᵉ, ꝙ licet ſpecies ſit impꝑfectior conceptu: tñ intellectus cū ſpecie, eſt perfectior cōceptu: hoc inquam nihil eſt. Tum quia ſicut producens eſt intellectus cum ſpecie, ita ꝓductū eſt intellectus cum verbo. Tū qa de quaſi formali principio & termino ꝓceſſionis eſt quæſtio quid eorum ſit perfectius, & non de compoſitis, vt patet inductiue in omnibꝰ: hic autem conſtat terminum. i. conceptum eſſe nobiliorem ſpecie: igitur ſpecies non eſt illa notitia a qua ꝓcedit. Quòd aūt nō ſit actualis notitia, multipliciter probat Sco. in 1. diſt. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non ſunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dr̄, ꝙ dr̄ia illa inter actionem immanentem & tranſeuntem, non eſt ſic ample intelligenda vt ſonat, ſed vel quo ad neceſſitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam gloſſam ſenſus eſt: operatio tranſiens habet neceſſario operatū, immanens aūt non neceſſario infert aliquod operatum: & ſic ceſſant obiectiones omnes, vt patet. Et abſq; dubio hæc fuit mens Philoſophi, & manifeſte continet veritatem: ex eo. n. ꝙ habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeſte patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter ſe. Iuxta ſecundam vero gloſſam ſenſus eſt, quòd actio tranſiens habet opus: ſic ꝙ ordinatur ad ipſum opus. Actio vero immanens non habet opus, quia non per ſe ordinatur ad opus aliquod: ſed ſi qñ habet opus, illud ordinatur ad ipſam. Et vtrumque horum accidit in propoſito: quia nec intelligere neceſſario producit conceptum, nec quando format ipſum ordinatur ad conceptum, ſed econuerſo cōceptus ordinatur potius ad perfectionem ipſius intelligere. Vnde patet reſponſio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum eſt nobilius, quando operatio per ſe ordinatur ad ipſum, non autem quando eſt potius econuerſo, vt manifeſte patet in actu & habitu.

¶ Ad ſecundam dubitationē dicendum, ꝙ omnes vñr in hoc cōuenire, ꝙ productio intellectualis verbi eſt dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. diſt. primi. Sed dr̄ia opinionum eſt in hoc, an dicere in rōne ſua claudat actum intelligendi, an ſolā productionem: ſiue illa ſit aliquis alius actus ſecundus, ſiue relatio ſignificata per modum actus ſecundi. Scot. n. vt patet in 1. diſtin. 2. q. vlt. & diſt. 27. & in quolibetis. q. 1. diſtinguit in intellectu duplicem actum ſm: alterum qui eſt operatio, & alterum, q. eſt productio: & vult, ꝙ intelligere ſit actus ſecundus, qui eſt operatio: dicere vero ſit actus ſecundus, qui eſt productio: ordinatque iſtos duos actus inter ſe, reſpectu eiuſdem principii, ſ. intellectus in actu primo, ſic, quòd intellectus prius naturaliter

RESPON. Dicendum, quòd diuina ſcriptura in rebus diuinis nominibus ad proceſſionem pertinentibus vtitur. Hanc autem proceſſionem diuerſi diuerſimode acceperunt. Quidam. n. acceperunt hanc proceſſionem ſm ꝙ effectus procedit a cauſa. Et ſic accepit Ar-

B rius, dicens filium ꝓcedere a patre ſicut primam eius creaturam:ᵉ & Spiritumſanctum procedere a patre & filio ſicut creaturam vtriuſque. Et ſecundum hoc, neque filius neque ſpiritusſanctus eſſet verus Deus. Quod eſt contra id, qđ dr̄ de filio 1. Ioā. vlt. Vt ſimus in vero filio eius. Hic eſt verus Deus. Et de Spiritusſancto dicitur 1. Cor. 3. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt Spiritusſancti: templū autem habere ſolius Dei eſt. Alij

C vero hanc proceſſionem acceperunt ſecundum ꝙ cauſa dicitur ꝓcedere in effectum, inquantum vel mouet ipſum, vel ſimilitudinē ſuā ipſi imprimit. Et ſic accepit Sabellius dicens, ipſum Deum patrem filium dici, ſm ꝙ carnē aſſumpſit ex Virgine, & eūdem dicit Spiritū ſanctum ſecundum ꝙ creaturam rationalem ſanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de ſe dicentis Ioan. 5. Non poteſt facere a ſe filius quicquam.ᵉ & multa alia, per quæ oſtenditur, quòd non eſt ipſe pater qui filius. Si quis aūt diligenter conſideret, vterque accepit ꝓceſſionem, ſm quòd eſt ad aliquid extra. Vnde neuter poſuit ꝓceſſionem in ipſo Deo. Sed cum omnis ꝓceſſio ſit ſm aliquā actionem, ſicut ſm actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, eſt aliqua ꝓceſſio ad extra; ita ſecūdum actionem, quæ manet in ipſo agēte, attenditur proceſſio quædam ad intra. Et hoc maxime patet

A eſt operans quàm producens, ſeu dicens: & ſic apud ipſum dicere ſeu producere verbum non eſt actus intelligendi: quàmuis ſit actus intellectus. Sed quòd hæc poſitio non ſit conueniens, vnica tantum ratione ad hominem, ſuadetur ſic. Cauſa habens duos effectus inter ſe ordinatos, ita quòd neuter eſt alterius cauſa, ſic ſe habet, ꝙ eſſentialior eſt comparatio vtriuſq; ad cauſam, quàm inter ſe. ita quòd ſi ꝑ impoſſibile adimeretur primus, non propter hoc neganda eſt habitudo ſecundi ad cauſam: ſed intellectus in actu primo, eſt vt cauſa hñs hos duos effectus, ſ. intelligere & dicere, ordinatos inter ſe, ita quòd neutrum eſt cauſa alterius: ergo ſi per impoſſibile ſubtraheretᵉ intelligere, non ꝑꝑ hoc ſequitur quòd ſubtrahatur dicere: & ſic iſta cōditionalis eſt poſſibilis, ſi intellectus non intelligeret, diceret: qđ manifeſte implicat cōtradictionem: quid enim diceret ſi nihil conſideraret? Maior eſt ipſius Scoti in 2. diſtin. 1. quæſt. 1. art. 3. minor autem eſt eiuſdem in locis prædictis. Impoſſibilitas autem concluſionis eſt euidens S. Th. autem vbique tenet, quòd dicere eſt intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ita quòd vtrumque horum eſt de eius ratione. Et ſi diligentius verba huius articuli conſiderentur, intellectio ipſa eſt productio conceptus non curando pro nunc, an omnis intellectio ſit productio verbi, an non. Dicit enim expreſſe litera, quòd per actionem immanentem, quæ eſt intelligere, conceptus ſeu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipſum actio alia ab intelligere quæ ſit actio ſeu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, proceſſus hic

D totus rueret. Fiunt autem contra hanc poſitionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendunt. quòd intelligere non eſt actio productiua: aliæ vero quòd dicere non eſt intelligere. & primæ quidem allatæ ſunt mouendo dubitationem, reliquæ autem. quoniam notionalia immiſcentur, in quæſtio. 34. vbi de verbo ſpecialiter tractabitur, ſoluentur. Hic enim in communi eſt ſermo. Et quoniam principium eſt, prolixum eſſe decet ſecundum Platonis præcepta: quatenus ex principiis bene diſcuſſis facilior ſit ad reliqua aditus.

¶ Ad primā ergo obiectionē Scoti ex dictis iā patet rñſio: qa iō opatio īmanēs dr̄, & eſt actus vltimꝰ & qa nō neceſſario ꝓducit opus, & qa ſi ꝓducit illud, magis eſt ꝑꝑ ipſam quàm ecōuerſo.

¶ Ad ſecundam vero dr̄, quòd aliquam operationem eſſe actionem productiuam termini, contingit dupliciter: vno modo neceſſario, alio modo permiſſiue: & quòd conditionalis aſſumpta a Scoto non eſt vera in actione productiua permiſſiue, qualis eſt in-

E tellectio, vt in ſolutione primi dubii dictum eſt.

¶ Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud Auguſt. non gignit verbum vt principium formale, ſeu actiuum vt quo, ſed memoria: cum hoc tamen ſtat quòd aliqua intelligentia ſit ipſa gignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dr̄, quòd ly quicunq;, diſtribuit tantum pro hominibus viatoribus: intendit. n. ex his, quæ in nobis videntur, eleuare ad inuiſibilia & incomprehenſibilia Dei. Nos. n. intelligendo ſemper cōceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo: perfectum vel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non eſt aliter reſpondendum, ſed concedenda eſt earum concluſio ſcilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non ſolum in Deo & beatis, ſed etiā in intelligentiis quo ad intellectionem ſuiipſius hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum viſioni proferre poteſt, plus enim videt quàm dicere poſſit quocunque creato verbo. Angelus autem ſeipſum per ſeipſum etiam obiectiue præſentialiter habens, vane verbum formaret

formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquēdo, illa propositio. Quicunq; intelligit &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartā dubitationē, licet multi cū Sco. in 27. dist. 1. rndeāt affirmādo identitatē cōceptus & actualis intellectionis cuiusdā primo genitæ &c. S. T. tn vt expresse hr inferius, q. 34. arti. 1. ad secundum tenet cō ceptū esse aliud ab actu intelligendi, vt terminum ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potētias actus, & habit⁹ ponit terminū act⁹ ea necessitate, vt obiectum actus secūdi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum. n. intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo, vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundo, vt obiectum: obiectum enim vt obiectum, non significat causam, vel principiū actus, sed terminū act⁹: & hoc oportet fieri per cōceptum; qui verbum speciesq; expressa q̄q; dr. Alioquin obiectum intellectus nō esset intra actualiter actualitate actus secūdi. Quòd enim ad hoc officium nō sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini. Illi autem competit rō principii. Quòd etiam non sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, quòd officiū obiecti nō est officiū ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbum apud nos, est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali: & ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc aūt esse mentem S. T. si quis dubitat, legat ipsum in 1. contra Gen. c. 53. & in 4. c. 11. & in quæstionibus de potentia q. 8. art. 1. & q. 9. ar. 1. & 3. vnde patet eos, de quorum numero vr Durādus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis, verbum poni propter notitiam perfectioré, aut expressionem repræsentationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu vērbum esse obiectum & terminum actus intelligendi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, id est, secundum rem repræsentatam, id est, quòd ipsa res concepta terminat actum intelligendi. Modus vero essendi sic spiritualiter intus, est cōditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus, nos conceptum esse obiectum intellectus in actu, & nō secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum cōtra hanc viam procedentiū, & ex eo, q̄ res ipsæ, puta leo, bos &c. intelliguntur actu recto, & non species in anima, & ex eo q̄ idem quod quid est, obiectum est omnium intellectuum, & ex aliis huiusmodi. Non discernere. n. inter obiectum, vt rē, & obiectum, vt rei imaginem, vt sic, causa erroris est. Discernentes autem hæc, & attendentes duabus præfatis conditionibus conceptus. s. q̄ est res, & q̄ est imago: vtendo illa propositione Arist. In de memoria & reminiscentia. Idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago, facile omnia soluunt & interpretantur:

In corp.ar.

in intellectu, cuius actio, s. intelligere manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionē vox significat: & dr verbū cordis, significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum, q̄ sunt intellectuales substantiæ, a q̄bus ēt similitudo accepta deficit a repræsentatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secūdum quòd est incorporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor a calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

Ad primvm ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de ꝓcessione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum, talis autem processio non est in diuinis, vt dictum * est.

I

Ad 2m. Dicendum, quòd id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo a quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processū intelligibili, nō oportet esse diuersum, imo quanto per fectius procedit, tanto magis est vnum cū eo a, quo procedit. ᶜ Manifestum est enim q̄ quāto aliquid magis intelligitur, tanto cōceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quòd actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictū * est) necesse est, quòd verbum diuinum sit perfecte vnum cum eo, a quo procedit absque omni diuersitate.

G

H

Ad 3m. Dicendum, quòd procedere a principio, vt extraneum & diuersum, repugnat rationi primi principij: ᵈ sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem, includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. De⁹ autem qui est primum principiū rerum, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiata.

Quarto, quia nisi abutamur vocabulis, si verbū est manifestatiuum rei dictę, manifestatio cōsequenter nihil aliud est quàm ipsa ꝓlatio verbi. Constat aūt quòd verbū non debet reduci ad ꝓlationē eo ordine reducēdi, quo participās reducit ad p essentiā, de quo loquitur arguens. Reducēdū est igit verbū extra ad interius tanquam dependens ad id, a quo dependet: & inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinum, quod solum est per essentiam, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundam respondetur, quòd maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia actui: conceptus autem est forma non præuia, sed terminans actum vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiā vero dr, quòd cōceptus, & actus, & species, nō sunt formæ eiusdem speciei in essendo. sed species est cōpletiuū subiecti, actus est esse, cōceptus obiectum: licet in repræsentādo seu attingendo. i. obiectiue, omnia sint eiusdem rōnis tanquam partialia concurrentia ad vnum completum esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintam dubitationem dicendum est, tres esse hic opiniones. Prima est, quòd notitia, quæ concurrit ad productionem cōceptus seu verbi, vt forma qua agens agit, est actus secundus, s. intelligere: & hanc viam vr sequi Henricus. Secunda est, quòd talis notitia est velut actus primus tantum. Hāc viam vr sequi Scotus in 1. dist. 2. q. 7. Tertia est, quòd necessario est notitia per modum actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio: & hæc est via San. Tho.

¶ Ad cui⁹ euidētiā scito ex q. de ve. q. 4. ar. 2. q̄ notitia, a qua ꝓcedit cōcept⁹ pōt ee triplex: iuxta triplicē modū, quo causat i nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis, i. ꝓ modū actus primi

183

¶ *Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItul⁹ de gnatione formaliter intēdit, & clarior erit in corpe.

¶ In corpe duo facit. Primo distinguit prædicatū q̄sti. i. generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum, distinguit, describit, & comparat gnationem. Distinctio est, gnatio dupliciter, s. communiter & propria viuentibus. Descriptio vero membrorum est. Gnatio ecis omnib⁹, est mutatio de nō esse ad esse, vt patet. 5. Phy si. Generatio ꝓpria viuētibus, (quę natiuitas proprie dr,) est origo viuentis, a viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad ꝓparabilitatē & cōiūctionem vtriusq; cum enim constet, q̄ prima separatur a secunda, & rursus q̄ in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit: ea ratione, quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur q̄ si aliquod viues nascit absque exitu de potētia ad actū, q̄ ibi generatio secunda separatur a prima.

567

¶ Circa diffinitionem natiuitatis, sola illa particula cōiuncto, obscura aliqualiter est: eius tn expositionē plixā hēs i 4. cō. Gē. c. 11.

Art.præce.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōsiua est. Processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secūdo modo. Et probatur, singillatim probādo tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis. Quòd enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero a principio coniuncto, patet ex articulo præcedente: & præcipue in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundum rationem similitudinis, probatur: quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quòd demum sit in eadem natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic nō solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius.

Q. 3. art. 4. & q. 14. ar. 4.

¶ Circa rōnem vltimi dicti in litera, s. quòd ideo verbum diuinū procedit, vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte quòd hæc rō pluries in hoc opere repetita in 4. contra Gētiles ca. 11. exponitur: & dr, quòd tenet pro tanto, quia in communi loquendo, esse conceptus seu verbi, est intelligi: & propterea vbicunque intelligere q̄d idētificat ipsi intelligi, est accidens, ipsum quoq; verbū est accidens: vbi aūt intelligere est esse substantiale, ibi quoq; verbū est substātia: & q̄a sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Conceptus autem omnium creaturarum intellectualium sunt accidentia.

¶ Sed circa hāc rōnē, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo ex eo q̄d intelligi, nihil ponit in re intellecta: & cōsequēter nō pōt esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, q̄a actus intelligendi distinguit realiter a cōceptu: & ꝑm hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non pōt esse ipsum esse cōceptus.

¶ Ad

16t 4. cōt c. 10. & 11. Et opus. 3. ca. 12.

primi sit. n. intelligere ex actu primo. Secunda est notitia cōplexa principiorum: sit enim ex ipsa scire. Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis: sit enim ex ipsa notitia posterioris. Et q̄m hi vltimi modi talem conceptum respiciunt, & non conceptum absolute, ideo absolute loquendo & per se cōceptus a notitia per modum primi actus procedit tātum: talis tamen cōceptus potest aliū de procedere: vnde nō oportet hic multum solicitum esse.

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendum est, quòd species seu habitus & actus dupliciter cōparari possunt: Vno modo quo ad modū essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrumque horum in eorum quolibet. Si comparētur primo modo, sic act⁹ est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur 1. Ethico. & ratio est: quia actus est simpliciter act⁹, illa vero habent esse medium inter actū & potētiam: & hoc nihil aliud ē quàm dicere, quòd & res cognita nobiliori modo adest animæ, cum adest actu secundo, quàm cum adest habitu seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cum actu attingit res, quàm cum habitu. Nec actus quo ad modum essendi prædictum producitur a specie, sed ab ipso ite actu. Si autem comparentur secūdo modo, sic respectu eiusdem obiecti loquendo, paris nobilitatis sunt: & sic act⁹ adēquatus speciei manat ab ea quasi effectus a causa vniuoca: habet. n. actus q̄ sit talis a principio formali, quod est species, vt accidit ēt in aliis. Et sic patet solutio rōnis Durandi: quæ non solum contra nos, sed & contra ipsum Arist. militabat.

Ar. præced.

¶ Circa secundam cōsequentiam ad conclusionem principalem dubium occurrit: eo quòd falsum est quòd processio secundum actionem ad extra sit propria infimis creaturis. s. corporalibus. Manifestum est enim quòd ipsę intellectuales substantiæ procedunt a Deo secundum actionem ad extra, & sic processus literæ falso videtur inniti fundamento.

Q. 7. art. 1. & q. 11. ar. 4.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dicitur, quòd procedere secūdum actionem ad extra, cōputari videtur in litera inter processiones corporales, non ea ratione, quòd ipsa in corporalibus tantum inueniatur, sed quia est adeo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionē, quæ rei omni ꝙquantumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito, vbi graduantur processiones, inter corporales tanquam infimas, merito cōputata est & excluśa a proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ supremum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium, caue ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principii claudi realem processionē: quam ponit fides absolute, sed quomodo hoc intelligatur, inferius quæst. 45. arti. 6. patebit.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

Ad secvndvm sic ꝓceditur. Vr, q̄ ꝓcessio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni oppositā, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

¶ 2 Præt. In Deo est ꝓcessio s̄m modum intelligibilem, vt dictum * est: sed in nobis talis ꝓcessio nō dr generatio. Ergo neque in Deo.

¶ 3 Præt. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptū. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse p se subsistens (vt supra probatum * est) sequitur q̄ nullius geniti esse, sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

Sed contra est, quod dicitur in Psal. 2. Ego hodie genui te.

Respon. Dicendum, q̄ ꝓcessio verbi in diuinis dr generatio.

Ad cuius euidentiam, sciēdum est, q̄ nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quàm mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis a principio viuente coniuncto: & hæc proprie dicitur natiuitas. ᵉ Non tamē omne huiusmodi dicitur genitum, sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis: Vnde pilus, vel capillus nō habet rationem geniti & filij, sed solum qd procedit s̄m rationē similitudinis non cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis & filiationis, licet sit similitudo s̄m genus. sed requiritur ad rationem talis generationis, quòd procedat secūdum rationem similitudinis in natura eiusdē speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. ᵉ In viuentibus autem, quæ de potentia in actū vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtrāq; gnationem includit. Si autem sit aliqd viuens, cuius vita nō exeat de potentia in actum, ꝓcessio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rōnē gnationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuentiū. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rōnem generationis. procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & a principio coniuncto, vt supra iam dictum * est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idē est intelligere & esse, vt supra * ostensum est. Vnde processio verbi in

A B C D E

Universidad de Deusto Biblioteca

F ¶Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ quia verbum vt verbū est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo.n.quòd est intellectum in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quòd est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligendi exprimit, sequtur, ergo esse eius est sic intelligi, vt.s.interius in quo &c. Sic aūt intelligi est aliquod esse reale, qm̄ est esse expssā actu similitudinem obiecti. Ex eo vero quòd
In corp.ar. est sic obiectum in actu, habet quòd sit vnū de concurrentibus ad perfectionem actus intelligendi. Et consequenter ꝙ intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omnium concurrentium ad perfectionem intellectus in actu, sit es-
q.14.ar.4. se ipsius verbi.

¶Vnde ad primam obiectionem dr, qd licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamē sic, id est, vt ꝓpriū interius intellectum aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est, secundum esse quod habet interius in conceptu.

4 d 106 ¶Ad secundam vero dr, ꝙ intellectio est esse, & intellectus, & speciei intelligibilis, & verbi: diuersimode tamē quia intellectus & speciei est esse ut ītelligere: verbi aūt in intelligi, illorum quasi principiorum, istius vt termini, illorū quasi vnius cōpleti subiecti, istius, vt obiecti. Vn̄ nullū incōueniēs sequit, nisi quis putet eodē esse nō posse distincta realiter existere: qd falsum esse patet in materia, forma, & cōposito.

¶Circa rōnē gn̄ationis applicatæ ad diuinā processionē dubiū occurrit ex Aureolo apud Capreolū in 9.distin.primi. Arguit.n. sic: Si diuina ꝓcessio prædicta rōne diceret gn̄atio: sequerent duo impossibilia. Primum est, quòd filius non esset eo verbū quo fili⁹ & ecōtra, cōtra Aug.7.de Trin.c.4. & tenet sequela: qa nec gn̄atio verbi in nobis est gn̄atio substātiæ viuæ, nec gn̄atio filii apud K nos est generatio verbi. Secundum, est quòd processio Spiritussancti esset generatio. Et probatur sequela: quia sibi competit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est responsio, negando vtramque consequentiam: nec probatio primæ aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidens: in Deo autem nihil horum locum habet. Quare autem proprietas filii exprimatur etiam verbi nomine, in 34.q.ar.2.ad tertium patet. Probatio quoque secundæ consequentiæ falsum assumit: quoniam vt in articu.4.ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

¶In rn̄sione ad tertiū notato aurea verba in calce illius, s.in ipsa perfectione diuini esse cōtinet & verbū, &c. Perspicue.n.apparet hic qd nulla est distinctio formalis actu in essentiā diuinā & ꝓprietates ꝑsonales, & attributa, & reliqua q̄ in Deo formaliter saluant: ipsa.n.ꝑfectio diuini esse si ſm se (vt sic liceat loq) diffiniret, hęc oia in se cōcluderet: & ꝓpterea oēm hmōi distinctionē in Deo nō nisi virtualiter, in intellectu vero ſm rōnem ponito.

diuinis dr generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ obiectio illa ꝓcedit de gn̄atione secundum rōnem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, vt supra dictum * est.

G Ad 2m. Dicendum, quòd intelligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secūdum intelligibilem operōnē procedit in nobis, nō est eiusdem naturę cum eo a quo ꝓcedit. Vnde non ꝓprie & cōplete cōpetit sibi rō gn̄ationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligētis, vt supra * ostensum est. Vn̄ verbum procedens procedit vt eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc, proprie dicitur genitum & filius. H Vnde & his quæ pertinent ad generationem viuentium, vtitur Scriptura ad significādam processionem diuinę sapientiæ, scilicet conceptione & partu. Dr enim ex persona diuinæ sapientiæ, Prouer. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine cōceptionis[e], secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet nō inueniat naturæ identitas. I

Ad 3m. Dicendum, quòd non omne acceptum est receptū in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quòd tota substantia rei creatæ sit accepta a Deo, cum toti⁹ substantiæ nō sit aliquod subiectū receptiuum. Sic igitur id quod est genitum in diuinis, accipit esse a generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistētiæ diuini esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, inquantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse cōtinetur, & verbum intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quęcunque ad eius perfectionem ꝑtinēt, vt supra dictum * est.

Articvlvs. III.

Vtrum sit in diuinis alia processio a generatione verbi.

Ad tertivm sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ non sit in diuinis alia processio a generatione verbi. Eadem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia processione: & sic procederet in infinitum: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

¶2 Præt. In omni natura inuenitur tantum vnus modus communicationis illius naturæ.[e] Et hoc ideo est: quia operationes secundum terminos habēt vnitatem & diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum cōmunicationem diuinæ naturæ. Cum igit̄ sit vna tantum natura diuina (vt supra* ostensum est) relinquitur ꝙ vna sit tātum processio in diuinis.

¶3 Pręt. Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundum voluntatis operationem. Sed talis processio non potest esse alia, a processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt supra * ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio pręter processionem verbi.

Sed contra est, quòd Spiritus sanctus procedit a patre: vt dicitur Io. 15. Ipse autem est alius a filio, secundum illud Ioan. 14. Rogabo patrem meum: & alium paraclitum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

Respon. Dicendum, quòd in diuinis sunt duæ ꝓcessiones. s. processio verbi & quædam alia. Ad cuius euidētiā cōsiderandū est, ꝙ in diuinis nō est ꝓcessio nisi secundum actionem, q̄ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente. Huiusmodi autem actio, in intellectuali natura est actio intellect⁹, & actio volūtatis. Processio aūt verbi attenditur secūdū actionē intelligibilē. Secundū autē operationē voluntatis inuenitur in nobis q̄dam alia ꝓcessio. s. processio amoris, secundum quā amatum est in amante, sicut ꝑ conceptionem verbi, res dicta vel intellecta, est in intelligēte. Vnde, & præter processionem verbi ponitur alia processio in diuinis, quę est processio amoris.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ B est ad intra in intellectuali natura, terminatur ī ꝓcessione volūtatis.

Ad 2m. Dicendum, ꝙ quicquid est in Deo, est Deus. vt supra *ostensum est. Quod non contingit in aliis rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ nō est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

Ad 3m. Dicendum, quòd licet in Deo non sit aliud voluntas, & intellectus, tamen de ratione voluntatis & intellectus est, ꝙ ꝓces- C siones, quæ sunt secundum actionem vtriusque, se habeant secundum quendam ordinem. Non.n. est processio amoris nisi in ordine ad processionē verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur quidam ordo verbi ad principium a quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus, & cōceptio intellectus: ita licet in Deo sit idem voluntas, & intellectus, tamen quia de ratione amoris est, ꝙ non procedat D nisi a conceptione intellectus, habet ordinis distinctionem ꝓcessio amoris a ꝓcessiōe verbi ī diuinis.

¶Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum tertium.

In titulo ly alia, significat veram alietatem, & propter ly sit, oportet quòd significet alietatem realem. non.n.est vera alietas ꝓcessionū realiū, nisi sit realis, ly in diuinis, sumit sicut in 1.art. declaratū est: & eodem modo est intelligendum in singulis istius q̄stionis articulis: ne oporteat idē pluries repetere.

¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis præter ꝓcessionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic. In natura intellectuali apud nos, præter ꝓcessionem verbi ſm actionem intelligibilem, est alia ꝓcessio, s. amoris ſm operationem voluntatis: ergo in diuinis præter processionē verbi est alia ꝓcessio, &c. Antecedens probat ex proportionali: qa sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligente: ita per processionē amoris amatum est in amante. consequētia vero ꝓbatur: quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis, quam constat esse hanc duplicē intellectus & voluntatis.

q.4.a.2.& q.14.ar.4.

162 1.dis.18.q.1.ar.2.&4 cō.c.23.& po.q.10.art.2.

163 c ¶Circa hoc occurrit primo dubium, simile dubio moto circa ꝓcessionem verbi, an. s. per actum volūtatis ꝓcedat aliquid in ea tanquam terminus eiusdē. Et pter cōes rationes ex parte actionis immanentis sunt aliæ ex propriis voluntatis. Videtur enim primo contra dicere hoc ipsimet S.T. in q.de ve.q.4.ar.2.ad septimum, vbi dicit, quòd in voluntate nihil procedit nisi per modum operationis: & quod secus est in intellectu. Secundo, contra hoc arguūt tam Sco. quàm alii, tenentes amorem productum esse actum amandi, vt spiratum: quemadmodum verbum tenent esse actū intelligēdi genitum, magisq; authoritatibus arguunt, q̄ rationibus. Omnes aūt authoritates & rōnes huc tendunt, quòd Spiritussanctus est amor: amor autem actus est amandi.

¶Circa illa verba, ſm quam amatum est in amante, dubium occurrit ex Aureolo apud Capreolum, x.dist.primi. Is.n.multis argumentis nititur hoc impugnare, & simpliciter, & ad hominem. Veruntn̄ omnia eius motiua in hoc consistunt, amor, seu impulsus voluntatis, consistit in tendentia ad rē amatā, & nō in similitudine illius: ergo per ꝓcessionē amoris nō fit amatū in amāte: sed ecōuerso, amans trahit, transformatur, & est in re amata: iuxta illud Matth.6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ quia ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusq; nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparēt: ꝓportionalr ea q in voluntate sunt, author definiuit: ita ꝙ queādmodū intelligēdo formamus cōceptum, ita amando inclinationē quādā in amatū facimus intus: q̄ qa nomine caret, amor, impulsus, inclinatio, affectioq; vocatur. Verum inter intellectum & voluntatem non solum differētia est in hoc, quòd terminus illius est similitudo, istius aūt affectio: sed ēt in hoc, ꝙ res quæ in intellectu est terminus, habet modum & no- A men termini, vt patet de verbo & conceptu. Res vero terminans in volūtate, licet ſm rem sit terminus, nec modum tn̄, nec nomē habet termini, qm̄ & est & significat vt in aliud tēdēs: cōstat aūt quòd in aliud tedere, cōditio est nō termini, sed viæ. Et ꝑp hanc rōnem, scripta sunt
q.11.ar.3. verba illa ī q. de ve. vt patet diligēter totā rn̄sionem conferēti ac penetranti, vnde nihil officiūt proposito. Et ex eadem radice patet rn̄sio ad reliqua obiecta in 1. dubio: penuria siquidem vocabulorum, amoris nomen ad eius terminum
q.19.ar.1. extendit.

¶Ad secundam autem dubitationem dicitur, quòd argumēta in duobus peccant. Primo in hoc, quòd nō vident tertium modum essendi in, præter ꝑ essentiā & similitudinē, s. per inclinationem seu affectionem, qūo esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic.n.vt in 4. contra Gēt.c.19. explanat: terti⁹ est modus: & iuxta hunc amatum est in amāte, vt de se patet. Secundo in hoc, quòd non librando quid sit amatum esse in amante, putant hāc consequentiā valere, Amatum fit a voluntate in amante, ergo amatum trahit ad amātē: cū tn̄ nihil valeat: quia amatum non aliter fit in amante nisi ſm affectionem amantis in amatum: & consequenter ex hoc ipso quòd sic fit, trahitur, transformatur, impellitur amans in amatum obiectiue. et sic in eo est. Patereq; facile poterat hoc, ex ipsa amati rōne. Amari.n.nō est trahi, sed trahere amātē: & cōsequēter fieri vt amatū, nō est fieri vt tractū, sed ut trahēs: ac ꝑ hoc si aliqd fit ī volūtate vt amatū: n̄ fit vt tractū ad ipsam: sed ecōtrario vt trahēs ipsam. Et hoc mō fatemur similitudinē ꝓportionalē literæ inter intellectū & volūtatē currere, s. quo ad hoc ꝙ sicut ibi fit res ītellecta, ita hic res amata, sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in hoc, quòd maior illa non tenet in natura infinita identificante sibi omnia: quàmuis inueniatur vera in aliis: quia finitæ sunt, & propterea ex eis assumpta est velut maxima. E

¶In responsione ad tertium nota duo. Primum est, quòd tertiū argumentum intendebat concludere nō esse maiorē distinctionē inter has ꝓcessiones, q̄ sit inter intellectū & volūtatē, & cōsequēter sicut īnter intellectū & volūtatē in Deo non est vere alietas, ita nec inter processiones. Rn̄sio aūt intēdit ostēdere, quòd distinctio inter processiones est maior: imo ꝙ inter eas est alietas stante idētitate intellectus & volūtatis: & hoc ꝑp ordinē originis inter eas: q tn̄ orit ex rōnibus principiorū, s. intellectus & voluntatis: inter q̄ nō est talis ordo. Ita ꝙ est distinctio in principiatis: & non est in principiis, & ex ratione ipsorum principiorū est ordo originis, nō in seipsis, sed in processionibus ſm ipsa: & sic alietas processionum quæsita: in corpore articuli implicite tantum determinata, hic explicite manifestatur ex ordine originis.

¶Secundum aduertendum hic est, quod in litera dicitur, quòd de ratione amoris est, quòd procedat a conceptione intellectus, & consequenter in diuinis, quòd processio sit a processione. Est .n.primo hic dubiū an sit de rōne processionis amoris in primo modo dicēdi per se, an in secundo. Est & rursus dubium, an de rōne amoris sit procedere a verbo inquantum verbū, an solū inquātū verbū est res intellecta. Est & tertio dubiū, an præfat⁹ ordo originis sit pcise id, quo realiter distinguunt ipsæ processiones. ita ꝙ secluso ipso non esset realis īter eas distinctio. Sed qm̄ in q.36 ar.2. discutiēda hæc sunt, vbi meli⁹ quoque intelligent post tractatum personarum diuinarū, idcirco hic ptrāseamus.

¶Quinque tn̄ nullo pacto prætereūda censui. Primum est, quòd constat quòd accipiēdo conceptū pro re concepta seu cognita vt sic, processionē amoris oportet esse a conceptu: Incognita.n.nequāquā diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notum dicit, quòd de rōne amoris est oriri a conceptu. Q.4.ar.3.& 4. Secundum est ꝙ res cognita est causa amoris in gn̄e causę efficientis: quod ex eo patet qd in litera dr, ꝙ amor habet ordinem orginis ad conceptum. Cōstat enim ordinem originis in proposito ordinem esse secundū modum efficientiæ, consonatq; huic sententiæ illud Auer. in 12.metaph. com. 36. Balneum in anima est agens desiderium, &c.

¶Tertiū est, quòd quàmuis amor oriatur effectiue a duobus, s.a volūtate, & a re amabili cognita, sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vnà cum intellectu: magna tamen differentia percipienda hic est. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, & in ratione rei. Amor autem producitur a voluntate & re amabili cognita, non vt integrantibus vnum agens, sed vt e diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus: A voluntate enim oritur in ratione rei, Ab amabili autem in ratione cogniti. Amabile enim vt cognitū amorem parit, voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & Spiritusancto.

¶Quartum est, quòd Sco. in 1.dist.13.ex illo verbo, ordinis, intellexit hunc locum de dist.processionum ſm prius & posterius & impugnauit tripliciter. Primo, quia ista non est prima distinctio processionū, nā iō illa prior, hæc posterior: qa illa est talis & ista talis. Secūdo, qa processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autem non distinguuntur primo, per alias relationes.

¶Tertio, quia istæ relationes ordinis, sunt aliæ a relationibus originis: quod probatur: quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productum & producens, relatio vero ordinis est inter originem & originem, male ergo exposita est litera. Sed ad hæc facilis est responsio: ex ipso.n.progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum rōne: quare sic quasi diminute, locutus sit hoc in loco author: manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & quòd ille nō includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est, pro distinctione secundum prius & posterius: qm̄ est distinctio ordinis originis. Et si con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra hoc dicatur quòd ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit, solæ relationes originis realiter distinguunt in diuinis: de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti: quòd, s. distinguuntur vna per intellectum, alia per voluntatem. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secunda obiectio vult. Nec é verũ quòd alia sunt, secũdũ rem extrema relationum originis & ordinis: qm̃ ꝓductũ & eius passiua origo i diuinis, sunt vnamet relatio eodemq́; ordine quo ꝓductum, s. Spiritus-sanctus est a producto, s. filio, ꝓcessio filius est a processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autẽ author hic, hæc, qm̃ more suo a magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda ꝓcedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

¶ Quintum est, ꝙ argumenta Scoti ibi dem contra tenẽtes ꝓcessiones istas distingui penes principia distincta ſm rõné, puta intellectũ & volũtaté, nõ sunt cõtra viã nostram: quoniam non militant nisi contra tenentes quòd distinctio realis ꝓcessionum pendet ex distinctione rõnis principiorum, quod alienum est a doctrina S. T. Quãuis. n. (vt in litera dicit) ex rõne intellectus & volũtatis nascat harũ distinctio, nõ tñ distinctio harũ oriẽ ex distinctione illorũ. Aliud est .n. dicere, ex intellectu & voluntate seu ex rõnibus eorũ, & aliud est dicere ex distinctione ipsorum: primum enim significat ipsum Deum seu rem realem: secundum vero ens rationis.

163 1.di.13.ar. 3.Et 4.cõt. c.23.

In suo symbolo fidei.

D.773.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte diligenter ly generatio. Cum enim in præcedenti arti. determinatum sit, quòd processio amoris non est processio verbi, & in 2.art. determinatum fuit quòd processio verbi est generatio: absque quæstione liquet quòd processio amoris non est illa gnatio, quæ est processio verbi: & consequenter constat, quòd processio amoris realiter distinguitur a gnatione illa in diuinis, & de his non hic est qõ. Vnde nil aliud hic quæritur, nisi: vtrum amoris processioni in diuinis conueniat ratio formalis gnationis. Et sic diligenter perscrutanti apparet, quòd sicut ꝑcedens titulus quæsiuit distinctionem realem processionis a processione, ita, hic quærit formalem nõ ſm quãcunq; rõnẽ, sed ſm rõnem generationis. Et vere restabat hoc quærendum: quoniam

Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD QVARTVM sic ꝓcedi tur. Vr̃, ꝙ processio amoris in diuinis sit gnatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viuentibus, dicitur generatum & nascens. Sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, aliàs esset extraneum a natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum & nascens.

¶ 2 Præt. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est ẽt de rõne amoris. Vnde dr̃ Eccl. 13. ꝙ omne animal diligit simile sibi. si igitur ratione similitudinis, verbo procedenti conuenit generari & nasci, videtur etiam quòd amori procedenti conuenit generari.

¶ 3 Præt. Non est in genere quod non est in aliqua eius ſpecie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet ꝙ præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

SED CONTRA est, qa ſm hoc sequeret, ꝙ spiritus-sanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. quod est contra illud Athanasij. Spiritus-sanctus a patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

RESPON. Dicendum, quòd ꝓcessio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidẽtiam sciendum est, quòd hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quòd intellectus fit in actu per hoc, quòd res ītellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, nõ per hoc ꝙ aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quòd voluntas habet quãdam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et intantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem quę attenditur secundũ rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliquid. Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, nõ ꝓcedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: ꝓut aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius vnitatis non potest accipi ꝓpria ratio huius processionis, vel illius: secundum quam vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd ꝓpria ratio huius vel illius ꝓcessionis accipiatur secundum ordinem vnius processionis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Vnde secundum horum propriam rationem sortitur in diuinis nomen vtraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam: & inde est quòd procedens per modũ amoris: & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

AD 2m. Dicendũ, ꝙ similitudo aliter ꝓtinet ad verbũ, & aliter ad amorem. nam ad verbum pertinet inquantum ipsum est quędam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. sed ad amorem pertinet, non ꝙ ipse amor sit similitudo, sed inquãtum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitum sit principium amoris.

AD 3m. Dicendum, ꝙ Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, vt dictum est supra. Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio quæ non est generatio, remansit sine speciali nomine: sed potest nominari ſpiratio, quia est processio ſpiritus.

Vtrum sint plures processiones in diuinis, quàm duæ.

AD QVINTVM sic ꝓcedi tur. Videtur, ꝙ sint plures ꝓcessiones in diuinis, quàm duæ. Sicut enim scientia & voluntas

164 Infra. qõ. 28.artic.4. cor.& q.37 ar.1. cor.& q.41.art.6. cor. & po. q.10.art.2. arg. ad op.

¶ Ad primum aũt dubium dr̃, quòd litera põt de vtroq; actu intelligi. Et de primo quidem non sic intelligenda est, vt argumẽtum fingit: sed quòd voluntas in actu primo in se fit actu ꝓ inclinationem, non curando vtrum illa inclinatio sit rei ſuperadditа voluntati: aut sit idem quod ipsa, vtrumque namq; vr̃ verũ, respectu diuersorũ i volũtate nostra: in clinatur namq; naturaliter volũtas in beatitudinem & inclinatur rursus affectione superaddita in hęc vel illa bona, quibus afficitur ex cõsuetudine, passione, aut rõne. De actu vero secundo nõ est dubium. Quo ad illationem vero consequentium differentiarum, & literæ cõtextum, de actu secundo interprætanda est. Ex hoc enim ipso, quòd terminus intellectꝰ in actu est similitudo rei intellectæ. terminus autem voluntatis in actu non est similitudo rei volitę: sed impulsus potius in illam, manifeste sequit ꝙ totale productiuum conceptus facit ibi simile ſm formam, ꝙ est ratio agendi. Totale vero productiuum amoris non facit sibi simile secundum illam formam, quæ est ei quasi ratio agendi, id est, rem volitam: & sic satisfit obiectis. Ad quarti dubii euidentiam sciendum est, primo, quòd aliud est aliqua distinguisi seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui seipsis primo. Ad primum enim sufficit, quòd per aliquid sibi essentiale fiat distinctio, siue illud sit pars diffinitionis, siue tota diffinitio. Ad secundum autem non sufficit hoc: sed exigitur ꝙ sint primo diuersa: ita quòd distinguantur non per aliud distinctiuum. Secundo scito, quòd quemadmodum diuersorum or dinũ entia sunt, ita & rõnes formales eorum: & propterea oportet quorũdam entiũ diffinitiones includere aliqd extra essentiã diffinitã. nõ ꝓ melius, sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus: ꝓ quod, cum de hmõi entibus sermo est, & dicimus quòd seipsis distinguuntur, aut non distinguuntur, aut aliqd aliud habent: attendere oportet, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo vt ly seipsis, ostendat proprias essentias. Alio modo vt ostendat proprias essentias cum præcisione: non solũ eorũ quæ sunt in suis diffinitionibus per additamẽtum clausæ, sed ẽt transcendentis ordinis ad illa. Et siquidem hoc secũdo modo intelligaꝫ, vt plurimũ proprię vocis ignorantia est, qm̃ hmõi essentiæ intrinsecę claudunt talem ordinem in seipsis, nec ab eo abstrahi pñt. primo aũt mõ, optima est interprætatio: qm̃ vnaquæque res intrinsecum constitutiuum, & consequenter distinctiuũ oportet ꝙ habeat: & qm̃ hmõi intrinseca ordinem quendam ad extrinseca habent, iõ & a Philosophis & a S. T. frequẽter dr̃tur hęc cõuenire per extrinseca: puta terminũ obiectũ subiectũ, &c. Idem. n. est sensus horũ cũ primo apud sane intelligentes. Et hic oportet valde notare in materia de potentiis operationibus, motibus, & aliis hmõi. Ex his namq;, omnia veritas facile apparet. His prælibatis, ad dubium dicendum est: quòd apud S.T. ꝓcessiones istæ non distinguunt seipsis primo, imo exponẽdo ly seipsis cum præcisione ordinis trãscendentis ad principia, terminos, & cætera hmõi: dicere ꝙ distinguant seipsis primo, est nihil dicere: & hæc duo intẽdebat in loco adducto, vt ibidem patet: qm̃ de vltimate distinctiuis loquit: & principia terminosq; examinat. Sed distinguũt apud ipm formaliter ꝑ illas particulas, seu dr̃as in earũ diffinitionibus clausas intrinsece. s. ꝑ modũ similis, & ꝑ modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hũc sensum seruãdo, põt cõcedi qđ distinguuntur seipsis, sicut ẽt põt eodẽ mõ cõcedi de boue & homine, nõ tñ cõueuimus hmõi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis & distinctis, sed nõ est qõ faciẽda de verbis. Hinc aũt patet in hoc Sco. in 13.di.1. dissentire a S. T. qm̃ tenet istas ꝓcessiones distingui seipsis primo, ita quòd in nullo cõueniũt: nec tñ aliqua hoc rõne ꝓbat. Et in ꝓmptu erat & est cõtra eũ obiectio, ꝙ istæ ꝓcessiones cõueniũt in multis prædicatis quiditatiuis, vt puta ꝙ ꝓcessio diuinæ ꝑsonæ sit immaterialis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore vn̄ca est cõclusio rñsiua q̃sito. Nulla ꝓcessio

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest esse in diuinis nisi verbi & amoris. Probatur sic, processiones diuinæ non possunt accipi nisi ſm actiones immanentes, ergo non nisi ſm intelligere & velle: ergo non nisi verbi & amoris. prima consequentia probatur dupliciter: primo quia in natura intellectuali non est aliud genus actionis immanentis: constat enim Deum naturæ attribuitur Deo, ita & potentia. esse pure intellectualis. Secundo, quia sentire, quod tertiũ est genus immanentium, non est omnino extra operationes transeuntes: pro quanto sit ab obiecto extrinseco.

¶ Circa antecedens, quod est fundamentum dictorum & dicendorum in materia de Trin. aduerte quòd dupliciter impugnari potest a negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes. in hac .n. negatiua conueniunt Sco. & Durandus, vt superius allegatũ fuit. & contra Sco. quidẽ argutum est, recitata eius opinione. Vnde nũc restat Durãdi dicta refellere. Ipse nãque in x. dist. primi, non annuens huic rationi ad 6. distin. se remittit: in qua & hanc literam impugnauit, & sua fundauit opinionẽ. Arguit ergo quòd ꝓcessiones diuinæ non attendũtur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentialia communia omnibus personis, & idem realiter: productiones autem sunt secundum omnes actus notionales: nec omnibus conueniunt & distinguuntur realiter. Opinatur autem ipse, processiones diuinas attendi ſm actus naturæ, præcisis intellectu, & voluntate, & omnibus actibus eorum: & in hoc etiam a Sco. dissentit, ponente eas attendi secundum actus intellectus & volũtatis, quamuis illos actus distinguat ab intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionem suam sic: Communicatio naturæ prouenit ex fœcũditate ipsius naturæ. ergo nõ prouenit ex intellectu & voluntate. Seclusis igitur his, sicut remanet natura, ita remanet & fœcũditas & actus cõmunicatiuus naturæ. ergo, &c. Añs & patet inductiue, & est per se notum, & firmatur authoritate Hilarii, omnibus creaturis substantiam volũtas attulit, &c. consequentia vero probatur ex eo ꝙ qualis est ordo inter aliqua, cum distinguuntur realiter similis est ordo inter illa cum distinguuntur ratione: patet autem ꝙ natura prior est intellectu & voluntate: & similiter actus naturæ actibus eorũ. Et confirmatur, quia si calor esset intelligens & volens, non cale faceret inquantum intelligens aut volens, sed ex natura sicut nũc: per se igitur & primo communicare naturam, est actus naturæ, omni alio seclusõ: hæc est vis positionis Durandi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nota primo, quòd natura nullum actum habere potest, nisi ille sit actio immanens aut trãsiẽs: impossibile namq; est tertium genus operationis seu productionis inuenire, etiam si fingendi detur licentia: eo quòd oportet omnem actum secundum, esse perfectiuum esse agentis aut acti. & inducendo singulas vniuersi naturas, sufficiens huic ꝓpositioni testimonium perhibetur, etiamsi adducta ratio deesset.

¶ Nota secundo, quòd fœcunditas non est conditio oĩs naturæ: non enim omnis natura potest communicare seipsam ſm eandẽ rõnem: seu vniuoce. sic enim mõ loquimur. constat namque Solem non posse generare alium Solem, & similiter procul est ab intelligentiis actus communicatiuus propriẽ naturę: cuius

F ratio redditur inferius quæst. 45. articu. 5. ad primum.

¶ Nota tertio, quòd in illa natura, cui conuenit fœcunditas, eo modo inuenitur communicare se, quo inuenitur agere ad communicationem sui. Cum autem in diffinitione naturæ 2. Phys. ponatur primum non proximum principium, non

num[d] quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

D. 111.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd potentia est principium agẽdi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ ꝑsonæ, sed solũ ꝓcessio creaturarũ.

G

Ad 2m. Dicendum, quòd bonũ (sicut dicit Boet.* in lib. de Hebdomadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processiones diuinas ſm aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia attributa: non accipiuntur

In lib. An omne quod est, bonum sit: circa illius finem.

H alię processiones nisi verbi & amoris: secundum quòd Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit & amat.

Ad 3m. Dicendum, quòd (sicut supra habitum est*) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

Q. 14. ar. 5. & 7. q. 19. art. 5.

I rales potentiæ ꝓpriæ naturæ pure intellectualis: sequitur, ꝙ si qua natura pure intellectualis est fœcunda, actus communicatiuus ipsius est, actus intellectus, aut volũtatis, vel vterq;: & hæc est rõ literæ hui⁹ inchoata iã a. 1. art. hui⁹ qõnis cõtra Arriũ. &c.

¶ Ad obiectiones igit i oppositũ dr̃: & primo ad primã, quòd ex omnibus illis nihil aliud hr̃, nisi quòd ꝓcessiones seu ꝓductiones non sunt actiones immanentes præcise: quod nos docemus, tenentes quòd sunt intelligere ex primendo verbum, & similiter velle spirando: & sic de aliis, vt inferius latius patebit. Ad radicẽ aũt opinionis concessa antecedente ꝓpositione, neganda est sequela: qm̃ stat quòd actus communicatiuus naturæ sit ex fœcunditate eius: & tamen non præueniat quocunq; ordine actum intellectus aut voluntatis, eo ꝙ naturæ illi repugnat communicari per alium actum quàm intellectus aut voluntatis. Ad probationem vero sequelæ cum dicitur qualis est ordo, &c. concessa maiore negatur minor, quo ad id quod supponit, s. quòd naturæ fecũdæ debeatur actus sui communicatiuus seclusis cæteris. hoc .n. est falsum: vt declarauimus. Et si instetur, quia intellectus præsupponit naturam fœcundam, ergo actus intellectus præsupponit actum naturæ fecundæ: neganda est causalis & sequela, quãuis præiacens illius causãlis sit vera: & ratio negationis est, quoniã huiusmodi argumentationes non tenent in subordinatis, quorum eadem est operatio: ita quod primum non nisi per secundũ operari potest, vt contingit in proposito. Et si quæratur causa quare natura non potest seclusa potentia operari, nulla est alia ratio, nisi quia est natura. debetur enim sibi ex hoc esse primum, non proximum operis principium. repugnat enim naturæ communicari per talem priorem actum, vt diximus. Falli autem videtur imaginatio ex hoc, quòd imaginatur quis naturam & intellectum se habere quasi duas naturas: cum tamen ad propositum oporteat imaginari, quòd intellectualitas sit differentia cõstitutiua naturæ in tali ordine, seu genere rerum, quod aut sit

K infœcunda,

A mo de aliquid, vt est vnum genus: sed vt est analogum quoddã ad omnia relatiua. Repellitur hæc rñsio ex litera distinguente ad aliquid contra alia gña. Constat .n. distinctum cõtra gña, vnũ ex gñibus esse. Ex parte autem reliquorũ gnum dubitatur. Q m̃ in omnibus vr inueniri aliquid ſm rem & aliquid ſm rõnem. ro sa. n. intellecta, substantia est ſm rõnẽ & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. Ergo nõ est ꝓpriũ relationi habere aliquid ſm rẽ, & aliquid ſm rõnẽ. In gñe quoq; quãtitatis inueniunt vtroque mõ species, reales quidẽ vt corpus, rationis autem formaliter, vt tempus, saltem apud Sanctũ Tho. ergo.

¶ Circa secundam differentiam dubiũ quoque vtrinque occurrit. Ex parte qui dem ad aliquid simile præmisso: quoniã genus ad aliqd non significat ex ꝓpria ratione solum ad, sed ad reale: alioquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte vero aliorum generũ: quoniam actio secũdum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam Sanctus Tho. testatur alibi, id est, in quę s. de potentia. quæst. 8. art. 2. Nõ ergo omne aliud genus accidentis secundum ꝓpriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

160

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado rñdendo, vt a radice inchoemus: dicendum est, quòd ad aliquid seu relatio secundum propriam rationẽ nihil aliud est, quàm id quo primo a cæteris diuersum est, hoc autẽ neque est esse ens, neq; esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: quoniam hæc omnia communia sunt: sed est ad aliud se habere, qđ

74

dictione simplici oprime significatur per ly ad. Et propterea qñcunque de ad aliquid seu relatione secundum propriam rationẽ loquimur, de Ad, est sermo. Et quoniam multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantum, & quælibet habet suum Ad, cõsequens est ꝙ Ad inquantũ Ad, neq; reale neque rationis ens necessario sit: sed vtrumque permissiue. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens a reali, esse secundum quandam sui partem modificatum ad differentiam entis realis, & quoniam in illa parte includitur formaliter ly Ad, tanquam proprium distinctum, licet modificatum, idcirco etiam de relationibus realibus loquẽdo formaliter, secundum id quod est eis propriũ, quo distinguũtur a reliquo rerum gñe, intelligi põt de Ad inquantũ Ad. Et sic patet, ꝙ non refert qñque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum scilicet, loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, q̃ est eis propria: quia interpretandũ est vtrobiq; de ad.

165
1. di. 26. q. 2. arti. 1. Et di. 33. ar. 1. in cor. & 4. cont. c. 14. Et po. q. 2. a. 6. cor. & q. 8. ar. 1. & op. 3. c. 53.
* In medio li. de Trin.

166 a 214

†Circa fin. lib. de trin.

74

D

E

QVAESTIO XXVIII.

De relationibus Diuinis, in quatuor articulos diuisa.

Einde considerãdum est de relationibus diuinis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.

¶ Secũdo, Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ.

¶ Tertio, Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ ab inuicem.

¶ Quarto, De numero harum relationum.

Articvlvs primvs.

Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.

Ad primvm sic procedit. Vt ꝙ in Deo non sint aliquę relationes reales. Dicit .n. Boet. in lib. de trin.* ꝙ cum quis prædicamenta in diuinã vertit prædicationẽ, cũcta mutantur in substantiam quæ prædicari possunt. ad aliquid vero omnino non potest prædicari. Sed quicquid est realiter in Deo de ipso prædicari põt. Ergo relatio non est realiter in Deo.

¶ 2 Præt. Dicit Boet. †in eodẽ lib. ꝙ similis est relatio in trinitate patris ad filium, & vtriusq; ad Spiritum sanctum, vt eius quod est idem, ad id quod est idem. Sed hmõi relatio est rationis tantum: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter. Ergo relationes quæ ponuntur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

C

¶ 3 Præt. Relatio paternitatis est relatio principij. Sed cũ dr̃, Deus est principium creaturarũ, nõ importat aliqua relatio realis, sed rõnis tm̃. ergo nec paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadẽ rõne nec aliæ relationes, q̃ ponunt ibi.

¶ 4 Præt. Gnatio in diuinis est ſm intelligibilis verbi ꝓcessionẽ: sed relationes quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rõnis. ergo paternitas & filiatio, quæ dicuntur in diuinis secundum generationem, sunt relationes rationis tantum.

B

Sed contra est, quòd pater non dr̃ nisi ā paternitate, & filius a filiatione: si igitur paternitas & filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, ꝙ Deus non sit realiter pater aut filius, sed ſm rationem intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabelliana.

Respon. Dicendum, quòd relationes quędam sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiam cõsiderandum est, quòd solum in his quæ dicuntur ad aliquid, inueniũtur aliqua secundum rationem tãtum, & non secundum rem. Quod non est in alijs generibus: quia alia genera (vt quantitas & qualitas) secundum propriam rationem significant aliquid alicui inhærens.

D

Ea vero quæ dicuntur ad aliquid significant secundum propriam rationem solum respectum ad aliud. Qui quidem respectus, aliquando est in ipsa natura rerum, vtpote qñ aliquæ res secundum suam naturam adinuicem ordinatæ sunt, & inuicem inclinationem habent. e huiusmodi relationes oportet esse reales. Sicut in corpore grauis est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij: & similiter est de alijs

E

Circa hæc dicta multa sunt dubia. primo circa primam differentiam ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliqd, sic. Ad aliquid, vt est vnum genus distinctum contra alia genera secundum propriam rationem suam formalem, est ens realis: qm̃ est pars, mẽbrum, seu modus entis realis, diuisi in decẽ genera. ergo falsum est, ꝙ hoc sit singulare in gñe ad aliqd quòd aliqua inueniantur ſm rõnem. Et si diceretur, quòd hic nõ est ser-

Universidad de Deusto Biblioteca

de Ad. hoc.n. solū est inter simplicia ꝓpriū, vt de se patet. Et per hoc patet rñsio tā ad primū q̃ ad secūdū dubiū ex parte ad aliquid. Et patet rō quare dicatur: quòd relationes ſm ꝓpriā rōnē nihil ponunt in relatiuo. &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione Ad, vt sic vera sunt: quàmuis ex tali Ad, puta reali falsa essent. Et propterea caute loqui oportet: nam aliter loquendum est de speciebꝰ & vniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus, vt paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibꝰ absolute: istæ enim significant tātum ad aliquid, illæ vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo dubio dicitur, quòd litera non comparat ad aliq̄d ad cætera omnia gña in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatem & qualitatem, quæ tantum in litera exprimuntur. Et hanc esse S.Tho. mentem testātur verba eiusdem in 1.distin. 26. quest.2.art.1.expsse in hac differentia explicātis omnes alias formas absolutas. Et propterea si actio est forma absoluta, qcquid sit de modo significandi de quo loquitur author in q̄stio. de potentia, ex parte rei & est & habet quòd significet ut inhærens. Si autem est forma respectiua, nihil obstat ꝓposito. posset tamen concessa extensione ad alia genera dici, ꝙ per ly inhærens, intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulū inhærens: sed oīs modus essendi, ex sua rōne formali significans esse in rerū natura. Et hoc modo clauduntur omnia gña alia ab ad aliq̄d, ét substātia: imo & reliqua entia, siue in gñe siue extra genꝰ. Et hāc esse mentem literæ sumi pōt ex eo, ꝙ nec ꝓpria ratio qualitatis, nec quantitatis consistit in inesse: cum inesse cōe sit omnibus generibus accidentis. sed consistit in quodam modo inessendi: tali tñ, quòd ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostēdere. ¶Ad primum vero dubium ex parte aliorum gñum dr̄, ꝙ ꝓcedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio.n.est (vt sic loquar) essentia quædā, cuius quibusdā subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicant sibi esse rōnis tm̄, q̄busdam aūt conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in rōne non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa.n.ſm rōnē nō est rosa, neq; Homerus in opinione est Homerus. Relatio aūt in rōne est vera relatio. Et iterum relatio non secūdum aliquid est ens naturæ, & secundum aliq̄d rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia completiue tantum pendēt a ratione. Nec rosa aut triāgulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus.

Q.ꝓced.ar. 2.& 4.

166
2
173

huiusmodi. Aliquando vero respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferētis vnum alteri: & tunc est relatio rationis tātum. Sicut cū comparat ratio hominem animali, vt speciē ad genus. Cum autem aliquid procedit a principio eiusdem naturæ, G necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id a quo procedit, in eodem ordine conueniant. & sic oportet quòd habeant reales respectus adinuicem. Cum igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est*) necesse est quòd relationes quæ ſm processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad aliquid dicitur omnino non prædicari in Deo secundum H propriam rationē eius quod dicitur ad aliquid, inquantum scilicet propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur per cōparationem ad illud cui inest relatio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quòd relatio non esset in Deo, sed quòd nō prædicaretur per modum inhærentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.[e] I

AD 2^{m}. Dicendum, quòd relatio quæ importatur per hoc nomē idem, est relatio rationis tantum; si accipiatur simpliciter idem: quia hmōi relatio nō pōt consistere, nisi in quodam ordine, quē ratio adinuenit alicuius ad seipsum secundum aliquas eius duas cōsiderationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boet. igitur relationes q̃ sunt in diuinis, assimilat relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quātum ad hoc solum, quòd p huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

AD 3^{m}. Dicendum, quòd cum creatura ꝓcedat a Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ,[e] nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Non.n.producit creaturas ex necessitate suæ naturæ,[f] sed per intellectum & per volūtatem, vt supra dictum est. † Et ideo in Deo nō est realis relatio[d] ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deū: quia creaturæ continentur sub ordine diuino, & in earum natura est quòd dependeant a Deo. Sed ꝓcessiones diuinæ sunt in eadem natura. Vñ non est similis ratio.

AD 4^{m}. Dicendum est, quòd relationes quæ consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum: quia scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relationes quę consequūtur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud a quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei.[f] quia & ipse intellectus & ratio est quædam res: & comparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter: sicut res corporalis ad id quod ꝓcedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

F Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quiditatum: quarum vna sit ens reale, & altera, sit ens rationis: vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

¶Quis autem sit respectus realis, & q̄s rationis explanatur distinguendo, quòd respectus quandoq; est in ipsis naturis rerum: quandoque in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem ad inuicem habent, vt patet de graui & loco deorsum: istæ aūt est cum rō confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere. ¶Aduerte hic duo. Primū est, quòd litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamētali, vt quæst.13.expositum est. Secūdū est, quòd nomine rationis conferētis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina: quot aūt modis hoc contingat in 1. sent. dist. 26.quæst. 2. ar. 1. & q̄st. de potentia q̄st.7.ar.11.habes. ¶Circa hanc partē dubium occurrit ex 45.dist. primi ipsius Sco. putantis quòd non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua a volūtate, & aliqua ab imaginatiua: ꝓbatq; hoc tali rōne. Oīs potentia potēs habere actū circa obiectū existēs, ñ vel existēs, & illud obiectū cōparare ad aliud, ad

74
117
118
Q.19.ar.3. &.4. Et q. 14.ar.8.
D. 1085.
168

K quod ex natura rei non comparatur, potest in obiecto vt obiectū est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationem. Tunc vltra: talis relatio cō stat quòd non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus. ¶Ad hoc ex 5.& 6. metaphysicæ, dicendum est, quòd cum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. metaphysice: & ens verum in 5.inchoatum & in 6. determinatum: fictio vr̄ ponere alium modum essendi: ipse namque Aristoteles ens in anima sufficiēter se determinasse putauit determinādo de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullū aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est, quòd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & a voluntate & ab imaginatiua: imo etiam a visu exteriori: visus namque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad vidētem. Et similiter dextrū animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ re-

hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum A voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in patiente disposito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis. faciunt.n.& hoc modo vt resultet relatio rationis: quando ens rationis esse potest: hoc aūt cum consistat in intelligi, nunquā est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nāque prædictis fundamētis quasi habitualiter est. Vnde maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis ſm esse actuale, falsa est: vera autem secundū esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, quod huiusmodi respectꝰ est in sola apprehensione rationis.

¶Quo ad tertium probatur proposita conclusio sic. Quandocunq; aliquid procedit a pricipio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequēter habent reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes ſm processiones diuinas sunt reales, qđ erat itētū: oia ex dictis clara sunt. ¶In rñsione ad primum nota nouitie, ꝙ quia p̄dicari fundatur super inesse, eadem rōne qua relatio ex propria rōne nō inest, & tñ ſm rem quandoq; inest, dicitur etiam quòd nō prædicatur & tñ p̄dicatur sic, s. per modum ad aliud.

¶In responsione ad secundum habes, quòd relatio identitatis specificæ seu genericæ est relatio realis mutua, ex illo verbo, secus autem est &c. quàmuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quàm duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis. ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, cum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relationis a fundamento. Habes.n.hinc quòd relatio immediate fundatur in substantia, & quòd distinguitur realiter a fundamento, qm̄ constat apud S.T. hmōi relationes esse accidentia in prædicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto, quòd alibi dicatur, relationem oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus propter sui debilitatē: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo.n. est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem: quia vnum fundat illam, vt patet 5.metaph. & tñ constat ꝙ secūdum rem qualitates & vniuersaliter formæ eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tñ vnius, prout vnum in substantia facit idem in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perscrutandum est.

166
1.di.33.ar. 1.Et 4.cōt. c.14.& po. q.8.ar.2.& quol. 6.ar. 1. Et opusc. 3.c.54.55. & 57. Et opusc.9. q. 6.& 10.16 fin.
*li.5.đ tri. c.5. in princip.tom. 3.
†Lib. 7. de trin.ca.1.a med. to. 3.
*In cap. ad aliq̄d. t.1.
Q.3.art.4. & q.4.arti. 2.simul.

ARTICVLVS II.

Vtrum relatio in Deo sit idem quod sua essentia.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd relatio in Deo non sit idem quod sua essē tia. Dicit enim August.in 5.de tri- B nit.* quòd non omne quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicuntur. Ergo relatio non est diuina essentia.

¶2 Præt. August.dicit 7.de trini.† Omnis res quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet esse in Deo C aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud a relationibus.

¶3 Præt. Esse relatiui est ad aliud se habere, vt dicitur in prædicamē tis.* Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur quòd esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. quod repugnat perfectioni diuini esse: quod est maxime absolutum & per se subsistens, vt supra ostensum est.* Non igitur relatio D est ipsa essentia diuina.

SED CONTRA, Omnis res quæ non est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. si ergo non est diuina essentia, erit creatura. & ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda. cōtra quod in præfatione cantatur: Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quòd relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ.[e]

Ad cuius euidentiam considerādum est, quòd in quolibet 9^{m}. generum accidentis, est duo considerare. Quorum vnum est esse quod cōpetit vnicuique ipsorum ſm quod est accidens: & hoc cōmuniter in oībus est inesse subiecto. accidentis enim esse est inesse. Aliud quod potest considerari in vno quoque, est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in alijs quidem generibus a relatione, vtpote Quātitate & Qualitate, etiam ꝓpria ratio generis accipitur secundum cōparationem ad subiectum. nam quantitas dicitur mensura substantiæ: qualitas vero dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis[d] non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus (etiā in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes, nō intrinsecus affixæ, quasi significātes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam ꝓut

¶Super quæstionis vigesimæoctauæ Articulum secundum.

Titulus in corpore artic. clarificatur.
¶In corpore tria facit. Primo, refert errorem quendam. Secundo, tractat radicem recitati erroris, & eliciendæ veritatis. Tertio ibi (quicquid aūt) rñdet quæsito ſm veritatē. Quo ad primū tria dicit. Primum errorē circa quæsitū, s. relationes in diuinis sunt assistentes seu extrinsecus affixæ: Secundum est, quòd hic error dicitur quòd fuit Gilberti Porretani. Tertium est, quòd dicitur errorem suum postmodū reuocasse. ¶Quo ad secūdum tria dicūtur. Primo distinguitur tam relatio quàm quodcūque aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera communis est omnibus huiusmodi generibus: & hæc est rō accidētis. i. inesse subiecto, qm̄ accidētis esse, est inesse. Altera est propria rō vniuscuiusq; eorum: & penes hāc relationis genus differt ab aliis absolutis: quòd aliorū propriæ rōnes, significāt rē in ordine ad subiectum: relationis aūt nō in ordine ad subiectū, sed terminū. i. differūt quo ad affirmationem & negationē, huius causalis .s. ex ꝓpria rōne ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua em̄ est vera in aliis generibus. negatiua aūt in relatione, vt ex supradictis patet. Secundo ꝙ relationes ét in rebus creatis si sumantur ſm id quod habēt ex propria rōne relationis tm̄: sic sunt assistētes. Si aūt ſm id quod habent inquantum sunt accidentia, sic sunt inhærentes. Tertio ꝙ ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationem secundum id tantum, quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas, si enim inhæsionem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset. ¶Quo ad tertium ergo, vnica ponitur conclusio responsiua cum vno corollario. conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. & probatur quo ad primam partem sic: quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, translatum in Deum, habet esse substantiale, ergo relatio in Deo existēs, habet esse essentiæ. Antecedens probatur: quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substantia: consequentia vē ro, quia relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundam autem partem sic: in relatione importatur respectus ad suum oppositū: in essentiæ vero nomine nō, ergo, &c. ¶Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnum & idem. Vbi diligenter aduerte, quòd quia esse in, significat esse actualis existētiæ accidentis in proposito. Actualis aūt existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S.T. in 1.dist.33.q.1.art.1.ad primum. ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiam ratione: sicut qđ quid est relationis intelligitur differre a quod quid est essentiæ, vt respectiuum ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit, quòd idem est quo pater est Deus, & quo est: non autem eo pater, quo Deus, & sic habemus non solum realem identitatem relationis cum essentia, sed omnimodā identitatem existentiæ vtriusque.

210
D. 1086.

vtriusque. Et propterea vna est actualis existentia omnium diuinarũ relationũ. quis inter se distinguanť realiter ipsæ relationes.

¶ In responsione ad secundum, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo autem non est alia res, &c.) dubium magnũ est de relationis distinctione a fundamento, & simplr: & ĩ doctrina S. T. Quidã .n. ẽt Thomistæ. tenẽt relationẽ eẽ eãdem rem cũ fundamento. Quidã autẽ tenent quòd distinguitur realiter a fundamento. Alii autẽ tenent quasdam relationes identificari fundamẽtis, quasdã vero distingui realiter ab eis. Quid aũt horũ verius sit, aut ſm mentem S.T. ex rõnibus & ꝓpositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cõsona vr̃ S.T. ex quatuor ꝓpositionibus eius.

b 211 218 Prima est communis omnibus. s. Esse ꝓpriũ vniuscuiusq; formæ simplicis incipit & desinit cũ illa. Secũda ẽt cõis ẽ ex 5. phy. Relatio gñať in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertia ꝓpria. s. Th. Inesse cuiusq; forę accidẽtalis distĩguiť realiter ab essentia accidẽtis, & ab esse subiecti. Quarta ẽt propria S.T. Inesse relationis non est ad aliud se habere. Ex his.n.sequitur, quòd Sorte solo existente albo, similitudo coalborum nõ est, genito autem Pl'one albo in Sor. est similitudo: & nullum absolutum de nouo acquisiuit: alioquin vere mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est idem, quod inesse albedinis, & consequenter similitudo est idem quod albedo ſm rem: aut præerat inesse similitudinis absq; similitudine: quod est contra primam propositionem. Simpliciter autem & ad hominem fundať hæc opinio super tacto fundamento, s. gñationis absq; mutatione: Super compositione: quia. s. non est compositius albũ simile, quàm album, & expresse in q.7. de potentia Dei. ar.8. dr̃, quòd relatio non componit cum eo cuius est: Et super minima sua entitate inter cętera prædicamenta, vt dicit Auer. in 12. met. cõment. 19. ꝑ hoc.n. oportet ꝙ sit minoris entitatis q̃ tempus, quod est vtcũq; ens sine anima, vt dr̃ 4. phy. Opinio vero distinguens quasdã relationes a fundamentis, & quasdam nõ, est Scoti in 2. dist. 1. q. 5. & in 3. dist. 5. & in quolibetis. q. 3. tenentis has duas vniuersales. Relatio cuius fundamentum põt remanere sine termino, distinguitur realiter a fundamento. Altera est. Relatio cuius fundamẽtum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamẽto. Probatque vtranq; propositionem ex eadem radice: primam quidem, quia ex quo non implicat contradictionem, fundamentum remanere absq; relatione, sequitur ꝙ sunt duæ res: implicat.n. vnã & eãdem rem, simul esse & non esse: scd'm vero ex opposito, quia ex quo implicat contradictionem, fundamentum esse sine relatione, sequitur quòd sunt vna res. Opinio vero dicens relationem omnem realem distingui realiter a fundamento, est sine dubio S.T. quàmuis multi Thomistæ ipsum non intellexerint: haberurq; manifeste & ex authoritatibus eius, & sequitur ex ꝓpositionibus suis. Manifeste siquidem in hac litera ponit dr̃iam inter relationẽ in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, quòd in creaturis id quod inuenitur præter contentum sub significatione nominis relatiui, est alia res: in diuinis autem est eadem. constat autem quod fundamentum non continetur sub significatione nominis relatiui. Habenť quoq; propositiones indubitatæ, apud eũ tres. Prima est, ꝙ nulla substantia in genere, põt idem esse realiter ꝙ relatio, vt patet in q. de potentia. q. 8. ar. 2. ad primum. Secũda est: aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in ar. præcedente de relationibus similitudinis

ab ea tendit in alterum. Si vero cõsideretur relatio ſm quòd est accidens, sic est inhærens subiecto, & habens esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus cõsiderauit relationem primo modo tantum. Quicquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quòd transfertur in Deum, habet esse substantiale. nihil enim est in Deo, vt accidens in subiecto: sed quicquid est in Deo, est eius essentia. Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens in Deo, habet esse essentiæ diuinæ, idẽ omnino ei existens. In hoc vero ꝙ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suum oppositum. Et sic manifestum est, quòd relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiæ. Patet ergo quòd in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnũ & idem.

G Ad primvm ergo dicendũ, quòd verba illa August. non pertinent ad hoc, quòd paternitas, vel alia relatio quæ est in Deo secundum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed ꝙ non prædicatur ſm modum substantiæ, vt existens in eo de quo dr̃: sed vt ad alterum se habens. Et propter hoc, dicuntur duo tantum esse prædicamenta in diuinis: quia alia prædicamenta important habitudinem ad id, de quo dicuntur, tam secundum suum esse, quàm secundum proprii generis rationem. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinẽ ad id in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinem identitatis propter summam

H Dei simplicitatem.

Ad 2m. Dicendum, quòd sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solum est inuenire respectum ad alterum, sed etiam aliquid absolutum: ita &

F seu identitatis specificæ: ita ꝙ inficiari nõ põt patet quoq; ex relatione creationis passiuæ, de qua in suo loco erit sermo, cõstat enim eam supra substantiam fundari. Tertia aũt, quæ ex istis manifeste sequiť, ẽ ꝙ in realibus relationibus creaturarũ, relationes insunt substantiis, & cõpositionem faciunt accidentis ad subiectum, vt patet in 1. sent. dist. 33. q. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his.n. manifeste sequiť ꝙ omnis relatio realis fundata immediate in substãtia, distinguiť realiter a fundamento apud S.T. Ex his autem & radice primæ propositionis deduciť alia vl'is simpl'r, s. ꝙ oĩs relatio realis in creaturis distinguiť realiter a fundamẽto. Hr̃.n. ex his, ꝙ relatio realis fundata in substãtia habet ꝓpriũ esse in, & ꝓpriũ esse ad. & cũ cõstet quòd esse in, est eius actualis existẽtia: sequiť ꝙ gen9 gñalissimũ relationis est forma habẽs ꝓpriã existẽtiã: & cũ nõ ꝑ accidẽs sit res cui debeať ĩesse, qm̃ ly accidens, essentialiter prædicať de eo: cõsequẽs est ꝙ cuilibet suo inferiori hoc conuenit. Et cõfirmať, qa alioquin nõ prædicareť accidẽs in primo modo dicẽdi per se, de qualibet relatione contenta sub gñe ad aliqd: & tenet sequela: quia nõ seipsa formaliter esset res ex qua flueret inesse: sed ex forma fundamẽti tantũ. Radix aũt primæ propositionis est, quia est diffinita ad vnum genus: & per cõsequẽs excludiť ab alio gñe, vt ibi dr̃, hæc.n. rõ, si bona est ac sufficiens, infert distinctionẽ quoq; realem relationis a quantitate & qualitate: oportet.n. maiorẽ seu antecedẽs sic formare. Res diffinita ad vnũ gen9, realiter excludiť ab alio gñe: sed substãtia creata, &c. & sil'r æque vera ẽ subsũptio: sed quãtitas & qualitas ẽ diffinita ad vnũ

I gen9: ergo. Est igiť mẽs S.T. quòd oĩs relatio realis ꝑdicamẽti ad aliquid, distinguiť realiter a fundamẽto. Quòd aũt positio hæc magis cõsonet veritati, ex doctrina Arist. 12. meta. ponentis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorũ gñum, ꝑcipi põt: & ex rõne adducta, s. quòd relatio est essentialiter accidens: & cõsequẽter habet propriũ in, vtpote ſm propriã essentiam, & ex solutione obiectionũ ad oppositũ. Ad rõnẽ igitur Sco. dr̃, quòd falso innititur fundamento. multa.n. sunt distincta realiter, quorum vnum implicat contradictionem esse sine altero: vt patet apud ipm de partibus essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & vniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis dependentia. Nec prodest dicere quòd ipsemet Sco. fecit hanc exceptionẽ: satis est enim proposito, quòd non posse esse sine altero, non infert indistinctionem realem. Et sicut tũ, de essentiali dependẽtia excipis, ita, & aliis licebit excipere de necessaria cõnexione, &c.

K Nec etiam est verum vniuersaliter, quòd remanens distinguatur realiter a corrupto: vt manifeste patet in calore remisso. non.n. distinguitur realiter a seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolute: indistinctionem realem non probat vniuersaliter, quã uis suadeat. Qũo autem vtatur illa Arist. in Topi. & vti illa possumus, alterius est negotii, hæc enim sufficiunt proposito. Ad rationes vero primæ opinionis dicitur: & primo ad primam, quæ maximam vim habet: quòd inesse similitudinis, Sorte tantum existente albo, neque omnino est, neque omnino non est, sed quodammodo est, & quodammodo non est: est enim incomplete, non est autem complete: & quoniam esse actualiter, sonat esse complete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis non est: cum qua tñ stat veritas affirmatiuę cum conditione ſm quid, scilicet inesse relationis est quodammodo, id est, incomplete: & ꝑp debilitatem sui esse ex sola appositione termini complet: resultãte siquidẽ ad, resultat & cõplemẽtũ ipsius in, quoniã non

non ex defectu fundamenti similitudo incompletum esse hẽbat, sed ex defectu termini: & propterea consequens est, quod posito termino, qui deficiebat, compleat fundamentum quasi prolem, aut fructũ seu effectũ suũ. Cuius exẽplũ simile, & ad hoc ꝓpositũ affert. S.T. in q.7. de potentia Dei ar.9. ad septimum de esse actiõis: subtracto nãque calefactibili si esset calor calefactiu9, calefactio actiua nõ esset actualiter, nec inesset agẽti, vt accidens in subiecto, & tñ apposito calefactibili statim esset & in esset actio in agente ꝑp eãdẽ cãm: qa. s. tã re'o q̃ actio tolliť actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dr̃, soluiť rõ de mutatione: qd'.n. sic remanet, nõ oportet noua mutatione gñari: qm̃ ex parte causarum sufficiẽtia iã est ĩ actu, sed quasi impediunť ex subtractatione extrinseci. Et sil'r ĩ corruptione non ꝓprie est mutatio: ex quo remanet actu illa causarũ sufficientia: mutatio.n. ꝓprie dicta terminus est alterationis: hic aũt interuenit tãtũ naturalis qdã resolutio, aut illius desitio. Componere aũt relationẽ cũ fundamẽto, cõpositiũ̃sque esse albũ sile, q̃ albũ nõ solũ nõ incõuenit, ĩmo est necessariũ, qa silitudo realis est essentialiter accidẽs. sed falliť imaginatio qñque: qm̃ relationũ noĩa ñ explicite offerũt sua signatiõe inesse. Nec obstãt authoris verba ĩ loco obiecto assignata: qm̃ cã ibidẽ ostendit: ꝙ de relatione formal'r. i. de Ad, loquiť: dũ dicit, qa nõ significat aliquid ĩ subiecto, &c. vt expresse in sequẽti ar. ad septimũ apervit. Minimæ demũ entitatis relatio ĩter cętera ꝑdicamẽta, & est & dr̃: qa ex ꝓprio sibi, i. Ad, nõ hẽt ꝙ sit reale, ĩmo quãtũ est ex hoc, põt in ratione solũ inueniri: & iõ qdã putauerũt esse de secũdis intellectis. Tẽpus aũt & reliqua oportet (vt dictũ est) esse entia realia aliquo mõ. Circa prædicta aduerte, quod licet quibusdam relationibus assentiat. Sco. S. T. ꝙ distinguanť realiter a fundamentis, vt patet ex dictis: nõ tñ conueniũt in hoc quòd inesse relationis distinguať realiter ab eius essentia: sicut nec vl'r, ꝙ esse & essentia distinguanť in creaturis realiter. Nec tamẽ intelligas inesse relationis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta. vtrumque enim horũ est falsum: esse nãque relationis in gñe est relationis, reductiue tñ, vt eius actualitas: sicut esse substantiæ in genere substantiæ, & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Sco. autem non potest vitare vnum impossibile, scilicet, quòd idem relatiuum dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partibus. Si enĩ v.g. similitudo realiter referť ad

A terminũ & fundamẽtũ seipsa, manifestũ est quòd simile bis dr̃: sed actualis inhærẽtia similitudinis in fundamẽto apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhæsionis, non põt absq; cõtradictione esse sine fundamento, vt ipsemet dicit: ergo similitudo bis dicitur.

¶ In rñsione ad tertium, dubiũ occurrit circa illa verba: sequereť ꝙ eius esse esset impfectũ, vtpote ad aliqd aliud se habẽs. Ex hoc.n. vr̃ ꝙ relatio dicat imperfectionẽ: qd' tñ constat esse falsum: quia nec pfectionẽ dicit, nec ĩperfectionẽ alioqn vel ĩperfectio esset ĩ Deo, vel vna psona hẽret aliquã pfectionẽ, quã non haberet alia. Quòd ãt hoc sequatur ex his verbis manifestatur sic. Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem, ex hoc quòd alicuius esse esset ad aliud se habere, non sequeretur quòd esset imperfectum vt patet: sed secundum literam sequitur, illud esse, esse imperfectum: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quòd litera non assumpsit ꝑ antecedente esse aliqd, sed eẽ solũ ad aliqd excludẽdo omne absolutum: non tantũ formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina: nõ solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera. Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne qd' nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quàm relatio: aut est ens rationis, aut accidens, quorum vtrũque est imperfectũ. Non obstant ergo verba literæ veritati illi: quòd relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

in Deo. sed tamen aliter, & aliter. nam id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed vna & eadem: e quæ non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictũ est enim supra, * cum de diuinis nominibus agebatur, quòd plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, quàm aliquo nomine significari possit. Vnde nõ sequitur, ꝙ in Deo, præter relationem, sit aliquid aliud secundum rem, sed solũ considerata nominum ratione.

211 218 b d

Q.13. ꝑ totã & art.2. præcipue.

Ad 3m. Dicendum, ꝙ si in perfectione diuina nihil plus contineretur, q̃ quod significat nomen relatiuum, sequeretur ꝙ esse eius, esset imperfectũ, vtpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quàm quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia diuinæ essentiæ pfectio est maior q̃ qd significatione alicuius nominis cõprehendi possit; non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quòd diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, vt supra dictum est.*

Q.4. art.2.

Articvlvs III.

Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter abinuicem distinguantur.

167 Inf. q. 30. ar.1. cor. ar. 2. cor. Et po. q. 2. ar. 5. & 6. cor.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd relationes, quæ sunt in Deo, realiter abinuicem non distinguantur, Quęcunque enim vni & eidem sunt

E

eadem, sibiinuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguuntur.

B ¶ 2 Præt. Sicut paternitas & filiatio secundum nominis rationem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentiæ diuinæ. Ergo neque paternitatis & filiationis.

¶ 3 Præt. In diuinis non est distinctio realis nisi secundum originẽ: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter abinuicem.

C Sed contra est, quod dicit Boet. in lib. de trinit. * quòd substantia in diuinis continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. si ergo relationes non distinguuntur abinuicem realiter, non erit in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum. quod est Sabelliani erroris. non multũ a fine lib.

Respon. Dicendum, ꝙ ex eo quòd aliquid alicui attribuiť, oportet ꝙ attribuantur ei omnia quæ sunt de rõne illius. Sicut cuicũque attribuitur homo, oportet

D quòd attribuatur ei esse rõnale. De ratione autem relationis est respectus vnius ad alterum, secundum quem aliquid alteri opponitur relatiue. Cum igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est*) oportet quòd reliter sit ibi oppositio. Relatiua d autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet ꝙ in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quæ est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed secundum rem relatiuam.

160

Art. 1. huius quæst.

D. 954.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum tertium.*

In titulo ly relationes, indefinite, non vniuersaliter tenetur: quoniam non est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed, an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quęsito affirmatiue, In Deo est realis distinctio secundum rem, non absolutam, sed relatiuam. Probatur sic. In Deo est realiter relatio, ergo in eo est respectus relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio, ergo realis distinctio: ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum cæteris probatur ex illa maxima. Qñ aliquid attribuitur alicui, oportet attribui ẽt omnia quæ sunt de ratione

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione illius: hæc.n.patet inductiue in homine & reliquis, subsumendo sub ista, quòd respectus oppositus est de rõne relationis, & oppositio de rõne respectus huiusmodi, & distinctio de rõne oppositionis, &c. vt clare patet in litera.

¶Circa prædicta, duplex occurrere põt nouitio dubiũ. Primo circa illam maximam, quæ non vr vera, qm multa attribuuntur Deo absq; his, quæ sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapientia & iustitia & aliis hmõi. Secũdo circa illam cõsequentiam. ergo in eo est oppositio relatiua, qm non valet: in Sorte albo est respectus realis similitudinis relatiue oppositus. ergo in eo est oppositio relatiua: sed ergo, in eo ẽ vnũ extremũ distinctiõis relatiuæ: & sic ruit rot' ꝓcessus literæ. ¶Ad primũ horũ facillime ex supradictis patet rõsio: ꝙ.s. illa maxima intelligit de rõne formali quo ad id, quod est illi ꝓprium, nõ excludendo cõia transcendentia: quicqd enim claudit in huiusmodi rõne formali rei attributę Deo, saluat in deo. Obiectiones aũt in oppositum semper assumunt falsum, puta ꝙ de tali rõne iustitiæ seu sapiẽtiæ, sit qualitas aut habitus. &c.

¶Ad secundũ vero dr, quòd in primo antecedente ex supradictis ac manifestatis includit ly ad intra. Ita qđ añs totũ est: in Deo est realiter relatio ad itra: & tunc optime valent cõsequentię, quoniam sequitur vtrumque extremũ oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositũ tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

¶In respõsione ad primum, aduerte Aureoli obiectionẽ apud Capreolum in 1.distin.2.q.3.artic.1. Talis est identias extremorum inter se, qualis est eorum in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa: maior probatur, quia aliter rueret fundamẽtum syllogismorum ex vnitate medii inferens extrema coniuncta, vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa fundantur syllogismi in primo priorum, sed super ista. Eadem medio, sunt eadem inter se, aliud est enim loqui de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Hæc autem ꝓpositio dupliciter quãtum ad propositum spectat, glossat. Primo vt litera dicit, quod est absolute vera, quando sunt omnino eadem tertio, id est realiter & formaliter; alioquin sophisma accidentis non committeretur in syllogismis ex hmõi variatione. Secundo, quòd est vera quo ad id, secundũ quod identificatur medio, seu quo ad rõnem identificationis in medio. ꝙm id enim eadem medio, sunt ẽt eadem inter se. Et hæc est directe mens Aris. (vt puto) & cõprehẽdit sub se primã glossam, & sic vr vt vera.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd secundum Philosophum in 3. Physic. argumentum illud tenet, quòd quæcunque vni & eidẽ sunt eadem, sibiinuicem sunt eadem, in his quæ sunt idem re & ratione, sicut tunica & indumentum: non autem in his quæ differunt ratione. Vnde [d] ibidem dicit, [*] quòd licet actio sit idem motui, similiter & passio: non tamẽ sequitur quòd actio & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, vt a quo est motus in mobili; [e] in passione vero, vt qui est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina, & similiter filiatio: tamen hæc duo in suis proprijs rationibus important oppositos respectus. Vnde distinguuntur abinuicem. [e]

AD 2m. Dicendum, ꝙ potẽtia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionẽ. Vnde non est similis ratio.

AD 3m. Dicendum, quòd quãuis relationes, proprie loquendo non oriantur vel procedant abinuicem, tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Deo sint tantum quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio & processio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio. Est enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum. Quæ videntur esse relationes reales, neque sub prædictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

¶2 Præt. Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Aui. dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶3 Præt. Ideæ sunt in Deo ab æterno, vt supra dictum est, † non autem distinguuntur abinuicem nisi secundum respectum ad res, vt supra dictum est: [*] ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶4 Præt. Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quędã, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab æterno in Deo, quàm quæ dictæ sunt.

SED CONTRA, Videtur ꝙ sint pauciores: quia secundum Philo. in 3. Phys. [*] Eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur quòd pari ratione eadem sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur paternitas: & de filio ad patrem, q̃ dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philos. in 5. Meta. † Relatio omnis fundatur, vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium: vel supra actionem & passionem, vt faciens & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem [d] quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate

Non autem oportet eadem medio identificari inter se, ſm id in quo non identificãtur medio: id est, quòd non est rõ identificationis ipsi medio. Et propter hoc, multa accidunt sophismata in his, quæ aliquo modo vniuntur, & aliquo modo non: & sic est in proposito, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ *Super Quæstionis nigesimæ octauæ Articuli quartum.*

TItulus clarus.

¶In corpore vnica cõclusio nisi sua quæsito affirmatiue. In Deo sunt tm̃ quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Probat sic. In Deo sunt relationes reales, & non cõsequẽtes quãtitatẽ nec actionem ad extra, ergo sunt cõsequẽtes actiones ad intra, ergo in eo sũt tm̃ relatiões consequentes duas ꝓcessiones ad intra, ergo sunt quatuor tm̃ relationes reales: ergo sunt istę, paternitas, filiatio, spiratio, & ꝓcessio. Añs quo ad quãtitatẽ ꝓbaẽ: qa in eo nõ est quantitas, vt patet ex Aug. quoad actionẽ ad extra ꝓbaẽ ex supradictis in q.13. Prima vero cõsequẽtia ꝓbaẽ ex 5. met. qa s. relatio ois fundaẽ super quantitatem, aut actionẽ & passionem. Secunda aũt ꝓbaẽ ex dictis, qa. s. ſm actiones immanentes duæ tm̃ sunt processiones. Altera ſm intellectum, & altera ſm voluntatẽ: illa verbi, hæc amoris. Tertia aũt, qa ſm qualibet ꝓcessionẽ oportet duas oppositas relationes esse, procedentis, & a quo ꝓcedit. Quarta demũ probatur, quo ad nomina primarũ duarũ sic. Processio verbi dr gñatio ſm propriam rationem natiuitatis viuentium, & relatio principii huius natiuitatis dr paternitas, nari vero dicitur filiatio, ergo: quo ad duas vero reliquas manifestatur sic. Processio amoris caret nomine ꝓprio: ergo & relationes ſm ipsam. Et rursus vocatur ꝓcessio seu ſpiratio: nõ cõuenienter relatio principii hic vocatur ſpiratio. Relatio vero ſpirati vocatur, vſurpato nomine, processio. & sic patet totum.

¶Circa propositionem illam ex 5. met. iterum aduerte ex q. de potentia Dei. q. 7. ar. 9. quòd intelligitur ſm modum non ſm rẽ, id est, omnis relatio realis fundatur super quantitatem &c.

id est, super re quæ est quantitas aut alia re, vt induit rationem quantitatis. vnde vnum in substantia facit idem: & vnum in qualitate facit simile: vnum enim ad quantitatem pertinet modaliter. Sed tunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum valeat rõ literę, procedẽs ex eo: ꝙ in Deo nõ est quãtitas ſm rẽ: vt patet ex iducta authoritate Aug. Scõ qa falsõ adduci vr authoritas ex 5. met. qm̃ ibi ponit tertiã mod' relatiuorũ: vt ẽt ibi. S. T. exponit, scilicet mensurę & mensurabilis non quantitatiue. ¶Ad primum horum dicitur: quòd quia secundum veritatem author tenet nullam relationem realem in Deo consequi quantitatem

titatem, tam secundum rem quàm secundum modum: & infe- A rius tractaturum se ꝓmittit in respõsione ad quartum de huiusmodi relationibus, consequentibus quantitatem secundum modum: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summarie pertransiuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et si instes, ergo ex hoc

art. non sufficienter concluditur intentum: respondetur ꝙ sufficienter quantũ præsentis loci erat, (quoniam ab hoc loco illæ relationes relegantur inferius tractãdæ:) quamuis nõ sufficienter absolute, si omnia hic fuissent perlustranda: ꝙ pter quod ne limitatus hic tractatus, erandi occasio alicui foret, protestatur in respõsione ad quartum se inferius hoc completurum in loco ꝓprio, vbi de cõmunibus relationibus diuinis personis agetur: sic.n. institutus ordo exigebat.

¶Ad secundum vero dubium dicitur, quòd quia hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdẽ ordinis: imo eiusdem naturæ seu saltem mutuis. Relatiua autem tertii modi, vt ibidem patet, in hoc differũt ab aliis, quia non sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegando falsitas. est enim vera illa vniuersalis in rebus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

¶ *Super Quæstionis nigesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte: quòd cũ vnaquæque ars terminis vtatur, aut in illa arte consueuerunt accipi, qđ ex eo liquet, quia ſignificatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex vna ſignificatione in aliã: cum inquam sic sit, rationabile est, vt princeps omniũ scientiarum sacra theologia ꝓpriis quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea nõ, qritur hic de personæ nomine vtcunque, sed vt est i vsu theologorum. constat.n. aliter personã accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla inerudite Boetium arguit malæ diffinitionis personæ. est.n. ea optima, vt in hoc patebit ar. ſi de

magnus, vt dicit Aug. [*] Relinquit ergo ꝙ realis relatio in Deo esse nõ possit, nisi super actionem fundata: non aũt super actiones ſm quas ꝓcedit aliquid extrinsecũ [d] a Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso vt supra dictũ est. † Vnde relinquitur quòd relationes reales in Deo non possunt accipi nisi secũdum [d] actiones, secundũ quas est processio in Deo intra: sed non extra. Huiusmodi autem processiones sunt duæ tantum, vt supra dictum est. [*] Quarum vna accipitur secundum actionem intellectus, quæ est processio verbi: alia secundum actionem voluntatis, quæ est processio amoris. Secundum quamlibet autem ꝓcessionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum vna sit ꝓcedentis a principio, & alia ipsius principij. Processio autem verbi dicitur generatio secundum ꝓpriam rationem, qua competit rebus viuentibus. Relatio autem principij generationis in viuentibus perfectis, dicitur paternitas. Relatio vero procedẽtis a principio dicitur filiatio. Processio vero amoris non habet nomẽ ꝓprium, vt supra dictũ est. † Vnde neq; relationes, q̃ secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principij huius ꝓcessionis, spiratio: relatio autem ꝓcedentis, processio: quamuis hæc duo nomina ad ipsas processiões, vel origines pertineant, & non ad relationes.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ in his, in quibus dr intellectus, & intellectum, volens & volitum, potest esse realis relatio, & scientię ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus & intellectum: [e] quia intelligendo se intelligit omnia alia, & eadem ratione volũtas & volitum. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis: [e] quia verbum intelligitur, vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

AD 2m. Dicendum, ꝙ in nobis relationes intelligibiles in infinitũ multiplicant̃, quia alio actu intelligit homo lapidem, & alio [d] actu intelligit se intelligere lapidem, & alio etiam intelligit hoc intelligere: & sic in infinitum multiplicant̃ actus intelligendi, [e] & per consequens relationes intellectę. Sed hoc in Deo nõ habet locũ, qa vno actu tantum omnia intelligit.

AD 3m. Dicendum, quòd respectus ideales sunt intellecti a Deo. [e] Vnde ex eorum pluralitate non seq̃itur, quòd sunt plures relationes in Deo: sed quòd Deus cognoscat plures relationes.

AD 4m. Dicendum, ꝙ æqualitas & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum vt infra patebit. [*]

AD 5m. Dicendum, quòd via est eadem ab vno termino ad alterum, & econuerso, sed tamen respectus sunt diuersi. [e] Vnde ex hoc non potest concludi quòd eadem sit relatio patris ad filium, & ecõuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

QVAESTIO XXIX.

De personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

PRAEMISSIS autẽ his quę de processionibus & relationibus præcognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

Et primo secundum considerationem absolutam, & deinde secundum comparatiuam considerationem. Oportet autem absolute de personis, primo quidem in communi considerare, deinde de singulis personis.

Ad communem autem considerationem personarũ quatuor pertinere videntur: primo quidem significatio huius nominis persona. Secũdo vero numerus personarũ. Tertio, ea q̃ cõsequunt̃ numerũ personarũ, vel ei opponunt̃, vt diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quarto vero, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

dentis, qũo intelligitur, quia indiuiduatur per subiectum, an scilicet intrinsece, an extrinsece, id est, an cum dicitur hæc albedo, in

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. De diffinitione personę.
¶Secūdo. De comparatione personæ ad essentiam, subsistentiam, & hypostasim.
¶Tertio. Vtrum nomen personæ competat in diuinis.
¶Quarto. Quid ibi significet.

ARTICVLVS PRIMVS.

De diffinitione personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd incōpetens sit diffinitio personę, quam Boetius* assignat in lib. de duabus natu. quæ talis est, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quoddam singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

¶ 2 Præt. Substantia (prout ponitur in diffinitione personę,) aut sumitur pro substantia prima, aut pro substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur indiuidua, quia substantia prima est substantia indiuidua: si vero stat pro substantia secunda, falso additur, & est oppositio in adiecto. Nam secundę substantiæ dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶ 3 Præt. Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio si quis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. cum igitur persona sit nomen rei: significat enim substantiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶ 4 Præt. Natura est principium motus & quietis in eo in quo est per se, & non per accidens, vt dicitur in 2. Physic.* Sed persona est in rebus immobilib9, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personę debuit poni natura, sed magis essentia.

¶ 5 Præt. Anima separata est rōnalis naturæ indiuidua substātia: nō autem est persona. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

RESPON. Dicendum, quòd licet vniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamē speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substātiæ. Substantia.n.indiuiduatur per seipsam, sed accidentia[d] indiuiduantur per subiectum, quod est substātia.[c] Dr̄.n. hæc albedo inquātum est in hoc subiecto. Vnde ét cōuenienter[d] indiuidua substantiæ habent aliquod speciale nomen præ alijs. Dicuntur.n.hypostases, vel primæ substantiæ. Sed adhuc quodā specialiori & pfectiori mō inuenit particulare, & indiuiduū in substantijs rōnalibus, quæ hñt dominium sui actus: & non solum aguntur sicut alia, sed per se agūnt, actiones autem in singularibus sunt. Et ideo etiam inter cæteras substantias, etiam quoddā speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prædicta diffinitione† personæ ponitur substantia indiuidua, inquantum significat singulare in gñe substantiæ: additur autem rationalis naturæ, inquantum significat singulare in rationalibus substantijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet hoc singulare vel illud diffiniri non possit, tamen id quod pertinet ad commu-

[Marg.: 169 — 3.q.2. arti. 2. cor. & 1. di. 25. art. & pot. q. arti. 2. & de vnio. ar. 1. — *Tertia pagina a principio libri. — Li.2.Phys. tex.3.co.1. — D.15 — 240 — D.729. — Posita in argu.1. huius art.]

do, in ly hæc claudat intrinsece subiectum an extrinsece, eo modo quo natus cadit in significatione simitatis vel simi. Si enim clauditur extrinsece tantum, sequitur quòd accidens indiuiduatur per seipsum intrinsece. Si autem clauditur intrinsece: sequitur quòd hæc albedo non est ens, nec vnum per se, & consequenter in nullo genere: ac p hoc male dr̄ i litera, q̄ in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare.

¶ Ad primum horū quantum spectat ad hanc literam, facile dici potest, q̄ hic nō est sermo de substantia tali, puta materiali, sed de substantia absolute: ac per hoc de vniuersis substantiæ indiuiduis: non quatenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiæ, sed quatenus indiuidua sunt substantiæ. Tū quia sic tantum est sermo formalis. Tū quia sic proprie interpretatur intenta differentia inter indiuiduum substātiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primo inquātū indiuiduū substātiæ & inquātū indiuiduū accidentis: p cōia omnibus substātiæ īdiuiduis ex vna parte, & p cōia omnibus accidentibus indiuiduis ex alia parte. Talia.n.sunt quæ conueniunt his inquantū hmōi sunt indiuidua. Et per hoc patet rñsio ad reliqua dubia: qm̄ instantias afferunt de indiuiduis accidentiū. nō quatenus accidentium sunt indiuidua, sed quatenus sunt talium accidentium indiuidua, puta quātitatis vel qualitatis mediate afficientis substantiam: vt albedo est, quæ exempli causa in litera est adducta, vt addiscētes ītelligāt. stat ergo literæ veritas incōcussa, q̄ indiuiduū substantiæ, vt sic, per seipsum est indiuiduum, qm̄ constat vt sic, nullam habere depēdentiā ab accidente, & q̄ indiuiduū accidētis, vt sic, qm̄ a nullo alio oportet depēdere subiecto, nisi substātia p substātiā subiectā indiuiduet.

¶ Ad vltimum aūt dubium dicendum est, pp rōnem in obiiciendo tactā, q̄ hoc accidens nō includit subiectū intrinsece, sed per additamentum: ita q̄ sicut in diffinitione accidentis clauditur subiectum, non vt essentiæ intrinsecum, sed p additamentū: ita in diffinitione huius accidentis, si diffiniret, clauderet hoc subiectū p additamētū, & nō intrinsece. Nec hoc repugnat literæ in dr̄ia assignata: qm̄ sicut accidens nō pōt intelligi absque dependentia a subiecto, ita nec hoc absque dependentia ab hoc subiecto. hæc autem substantia vt sic, nullam includit dependentiam ad aliquid extrinsecum, & ideo per seipsam substantia indiuiduatur: accidens autem per substantiam.

¶ De substantia aūt materiali & de talibus accidentibus quō indiuiduentur, alterius negotii est: eritque de hoc quæstio specialis. Nunc autem scito, quòd apud me, substantia materialis indiuiduatur per materiam sub certis dimensionibus, tanquam per proprium & intrinsecum, non solum constitutiuum, sed distinctiuū: chimericū est.n. hos actus separare fm rē. Per materiā aūt sub certis dimensionibus, nō intelligo (vt olim exposui in cōmētariis de Ente & essentia) materiā cū potentia ad quātitatē, qm̄ potentia illa (vt patet in 12. met. in tractatu de principiis prædicamentorum) est in gñe quantitatis: & sic Sortes nō esset vnum per se. Sed intelligo materiam distinctā numero: non vt subiectū quātitatis, sed vt prius natura ipsius fundamentū, radix, & causa: ita q̄, ipsa materia ī se est prius sic distincta q̄ quanta: vt sic effectus pportionet causæ. Distinctio.n. numeralis qua Sor. distinguit a Platone inquantum sunt isti hoīes, nō est distinctio quātitatiua, sed fundamentū quantitatiuæ distinctionis. Et sir̄ principiū distinctiuū huius hoīs ab illo vt sic, est radix & fundamētum quātitatis, & consequenter distinctiōis sequētis ipsam. Hoc aūt est materia, q̄ est altera pars cōpositi primo terminantis generationem substantialem in rerum natura in primo instanti naturæ ante adhæsionem accidentium, oportet.n. p tunc esse singulare distinctū ab vniuersali, & per se ens: ac vnum: quod absque constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem aūt vnumquodque est hoc, & a cæteris distinguit. Nec propterea nego illam maximam ex sensibus Arist. ac S. Tho. habitam, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter per illam cæteris, secundum doctrinam posteriorum: quoniam participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in 1. posteriorum ostendimus. Materia autem, quæ radix fundamentumque est quantitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: immo (vt melius loquamur) est quasi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est præhabere quàm participare, si participantia naturam aliquā, quoquomodo pñt in effectum illius: quanto magis præhabentia naturā illā, hoc poterunt? oportet.n. omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se, vel suis participantibus, aut a præhabentibus fieri, vt inductiue patet etiam in effectibus formalibus, in vegetatiuo & sensitiuo, & similibus: quàmuis distinctio de qua loquimur, non

nem rationem singularitatis, diffiniri potest. Et sic Phil.* diffinit substātiam primam, & hoc modo diffinit Boetius personam.

AD 2m dicendum, q̄ fm quosdam[d] substantia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima, quę est hypostasis, neque tamē superflue additur indiuidua, quia nomine hypostasis vel substantiæ primæ, excluditur ratio vniuersalis & partis. Non enim dicimus, q̄ homo communis sit hypostasis, neque etiam manus,[d] cum sit pars. sed per hoc, quod additur indiuiduum, excluditur a persona ratio assumptibilis: humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta a digniori.s.a verbo Dei. Sed melius dicendum est, q̄ substantia accipitur communiter prout diuiditur per primam & secundam. & p hoc, qd additur indiuidua, trahitur ad standum pro substantia prima.

AD 3m dicendum, q̄ quia substantiales differentiæ non sunt nobis notæ, vel etiam nominatæ non sunt, oportet interdum vti differētijs accidentalibus loco substantialium, puta, siquis diceret, Ignis est corpus simplex calidum & siccū. Accidentia enim propria sunt effectus formarum substantialium, & manifestant eas. Et similiter nomina intentionum possunt accipi ad diffiniendum res, fm quòd accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum quæ non sunt posita. Et sic, hoc nomen indiuiduum, ponitur in diffinitione personæ ad designādum modum subsistendi, qui conpetit substantijs particularibus.

AD 4m dicendum, q̄ fm Philosophum in 5. Meta.* Nomen naturæ primo impositum est ad significandam generationem viuentium quæ dicitur natiuitas.[e] Et quia huiusmodi generatio est a principio intrinseco, extensum est hoc nomē ad significandum principium intrinsecum cuiuscunque motus. Et sic diffinitur natura in 2. Phys.† Et quia huiusmodi principiū est formale vel materiale, communiter tam materia q̄ forma dicitur natura. Et quia per formam completur essentia vniuscuiusq; rei, communiter essentia vniuscuiusq; rei (quā significat eius diffinitio) vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Vnde Boet.* in eodem lib. dicit, q̄ natura est vnumquodq; informās specifica differētia. Specifica enim differentia est, quæ complet diffinitionem, & sumitur a propria forma rei. Et ideo cōuenientius fuit, q̄ in diffinitione psonæ, q̄ est singulare alicuius generis determinati, vteret' noīe naturæ, q̄ essentiæ, q̄ sumit' ab esse, quod est cōmunissimū.

AD 5m dicēdū, q̄ aīa est pars humanæ speciei. Et ideo, licet sit separata, quia tñ retinet naturā vnibilitatis, nō pōt dici substantia indiuidua, q̄ est hypostasis, vel substantia prima, sicut nec manus, nec q̄cūq; alia partiū hoīs[c]. Et sic nō cōpetit ei neq; diffinitio psonę, neq; nomē.

ARTICVLVS II.

Vtrū persona sit idē quòd hypostasis, subsistentia, & essentia.

AD SECVNDVM sic pceditur. Videt', q̄ persona sit idē quòd hypostasis, subsistentia, & essentia. Dicit enim Boet.* in lib. de dua. na. q̄ Græci naturæ rationalis indiuiduā substantiā hypostaseos noīe vocauerūt. Sed hoc etiā apud nos significat nomen personæ[c]. Ergo psona oīno idē est q̄ hypostasis.

¶ 2 Præt. Sicut in diuinis dicimus tres psonas, ita in diuinis dicimus tres subsistētias. Quod nō esset, nisi persona & subsistētia idem significarent. Ergo idem significant persona & subsistentia.

¶ 3 Præt. Boe. dicit in com. prædicamētorū, q̄ vsia (quod est idē quòd essentia) significat cōpositū ex materia & forma. Id aūt qd est cōpositū ex materia & forma, est indiuiduū substātiæ, qd & hypostasis & psona dr̄. Ergo omnia prædicta nomina idem significare videntur.

SED CONTRA est, qd Boe. dicit in lib. de duabus naturis, q̄ genera & species subsistunt tantū, indiuidua vero non subsistunt tātū, verum etiam substant. Sed a subsistendo dicuntur subsistentiæ, sicut a substando substantiæ vel hypostases: cū igitur esse hypostases vel personas, nō conueniat generibus vel speciebus, hypostases vel personæ, non sunt idē quod subsistētiæ.

¶ 4 Præt. Boe. dicit in com. prędicamētorū, q̄ hypostasis dicitur materia, vsiosis autem (idest subsistētia) dicitur forma. Sed neq; forma

[Marg.: In li. prædicamēt. c. de Substantia. tom.1. — D.1026. — D.728. — Li.5.tex.5. tom.3. — 564 — Li.2.Phys. tex.3. to.2. — In lib. de duabus naturis, i pag. 2.a prin. — b 365 — 170 — 1.di.23.art. 3.& pot. q. 9.ar.1. — *In.3.pag. a prin.lib. — 169 — Aliquantulum a prin. li. videlicet 3.pag. a principio.]

non sit formalis effectus quantitatis, nec materia huiusmodi sic contineat quantitatē. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligāt, reliqua autem huius materiæ, ibidem tractata sunt.

¶ Quoad scd'm, ostenditur dignitas indiuiduorum rōnalis naturæ inter omnia indiuidua substātię similiter quo ad duo. Primo, quo ad modū essendi principium operationum, quia.s.indiuiduum rationalis naturæ solū habet dominiū sui actus, & quòd hoc spectet ad dignitatem indiuidui probat litera ex hoc, q̄ actiones sunt singularium. primo Metaphys. Secundo, quo ad specialitatē nominis, quia reliqua vti diuidua sūt talis naturę puta irrationalis, nomen proprium non meruerunt, hoc autē sortitum est speciale nomen, quod est persona, propter prædictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates, & quid nominis personę in hoc quod dicitur, quòd est nomen indiuidui rationalis naturæ. restat ergo tertium.

¶ Quo ad tertium igitur, respondetur quæsito vnica conclusione responsiua affirmatiue, implicite tamen: Diffinitio personę est competens, & manifestatur sic. Prefata diffinitio explanat ambas proprietates indiuidui rationalis naturæ. ergo est cōpetens. Antecedens declaratur, quia eam, quæ conuenit sibi inquantū est singulare substantiæ, explanat per ly substātia indiuidua: Eam vero, quæ conuenit sibi inquantū singulare rationalis naturę, explanat per ly rōnalis naturæ: cū enim indiuiduū inferioris sit etiā indiuiduum superioris, vtriusq; conditiones habere oportet. Et rursus, cum indiuiduo duo attribuantur.s.eē, & operari, vniuersalia.n. neutrū habēt, p vtrūq; primo.s.per esse, secundo per operari, indiuidua dignificauit.

¶ In responsione ad primū, & tertium, habes, quòd aliquid reale.s.modus subsistendi vltra naturā specificam conuenit indiuiduis substantiæ, vt latius declarauimus in predicamētis. Ex responsione vero ad secūdū habes, quòd substantia indiuidua non sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersalem: sed vt distinguitur cōtra essentiā substantiæ, tam vniuersalem quàm particularē. Hæc enim tantū vocatur substantia prima, suppositum, persona &c. Quid autem addat supra hāc humanitatem substantia prima, seu suppositum, cum tractabitur de vnione verbi cum natura humana, discutietur.

¶ Ad propositū autem sufficit scire, q̄ addit omnimodā incommunicabilitatē, ita quòd nec communis esse pōt, nec assumi: ratione enim primi deitas, ratione vero secundi hæc humanitas, suppositū non est.

¶ In responsione ad quintum, aduerte, q̄ hinc habes, quòd ex hac Boetii diffinitione, non sequitur, animam esse personam, vt Sco. in. 1. dist. 23. voluit, non penetrās quid importat substantia prima, quæ hic dicit indiuidua.

¶ Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum secundum.

IN titulo ly sit, ostendit, quòd de vera identitate est quæstio.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua. Persona significat in genere rationalium substantiarū quod hęc tria nomina.s.subsistentia, res naturę, & substantia seu hypostasis, significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est, substantiæ in essentiam, & substantiam primam. Secunda est ipsius primæ substātiæ in nomina tria, duo quidē rei, & vnum intētionis, vt clare patet in litera. Ex his nanque manifestatur, & quomodo persona nō est idem quòd essentia, & quomodo est idē quòd hypostasis & subsistentia.

Universidad de Deusto Biblioteca

neq; materia poteſt dici perſona. Ergo perſona differt a prædictis. F

RESPON. Dicendum, ꝙ ſm Philoſophum in 5. Metaph.* ſubſtantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur ſubſtãtia quidditas rei, quam ſignificat diffinitio: ſm quòd dicimus, ꝙ diffinitio ſignificat ſubſtantiam rei. Quam quidem ſubſtantiam, Græci vſiam vocant, quod nos eſſentiam dicere poſſumus. Alio modo dicitur ſubſtantia ſubiectum, vel ſuppoſitum, quod ſubſiſtit in genere ſubſtantiæ. Et hoc quidem communiter accipiendo nominari poteſt, & nomine ſignificante intentionem. Et ſic dicitur ſuppoſitũ. Nominatur etiã tribus nominibus ſignificantibus rem. Quæ quidem ſunt res naturæ, ſubſiſtentia, & hypoſtaſis, ſm triplicẽ conſideratione ſubſtantiæ ſic dictæ. G Secundũ enim ꝙ per ſe exiſtit, & nõ ĩ alio, vocatur ſubſiſtẽtia. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio: ſed in ſe exiſtunt. Secundũ vero quòd ſupponitur alicui naturæ cõi, ſic dr̃ res naturæ, ſicut hic homo eſt res naturæ humanę, ſm vero ꝙ ſupponitur accidentibus, dr̃ hypoſtaſis vel ſubſtantia. Quòd autem hæc tria nomina ſignificant cõmuniter in toto genere ſubſtantiarum, hoc nomen perſona ſignificat in genere rationaliũ ſubſtãtiarum.

Li.5. Meta tex.15. to.3

οὐσία, οὐσίωσις, ὑπόστασις, πρόσωπον

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hypoſtaſis apud Græcos ex propria ſignificatione nominis habet, ꝙ ſignificet quodcunq; indiuiduũ ſubſtantiæ, ſed ex vſu loquendi habet, ꝙ ſumatur pro indiuiduo rationalis naturę, ratione ſuæ excellentiæ. H

AD 2m dicendũ, ꝙ ſicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres pſonas & tres ſubſiſtẽtias, ita Græci dicũt
73 a tres hypoſtaſes.* Sed qa nomẽ ſubſtãtię qđ ſm ꝓprietatẽ ſignificationis rñdet hypoſtaſi, æquiuocat apud nos cum qñq; ſignificet eſſentiam, qñq; hypoſtaſim, ne poſſit eſſe erroris occaſio, maluerunt pro hypoſtaſi transferre ſubſiſtentiam quàm ſubſtantiam.

AD 3m dicendum, ꝙ eſſentia proprie eſt id, quod ſignificatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia ſpeciei, non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus compoſitis ex materia & forma, eſſentia ſignificat non ſolum formam, nec ſolum materiam: ſed compoſitum ex materia & forma cõi, I prout ſunt principia ſpeciei. Sed cõpoſitũ ex hac materia & ex hac forma, habet rationem hypoſtaſis & perſonę. Anima enim & caro, & os, ſunt de ratione hoĩs. Sed hęc anima, & hęc caro, & hoc os, ſunt de ratione
D.1147 huius hominis. Et ideo hypoſtaſis [d] & perſona addũt ſupra rõnẽ eſſentię principia indiuidualia, neq; ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia & forma
Q.3.art.3. vt ſupra dictum eſt*, cũ de ſimplicitate diuina agerec.

AD 4m dicendum, ꝙ Boet. dicit genera & ſpecies ſubſiſtere, inquantum indiuiduis aliquibus competit
D.1137. [d] ſubſiſtere, ex eo ꝙ ſunt ſub generibus & ſpeciebus in prædicamento ſubſtantię comprehenſis, non ꝙ ipſę ſpecies vel genera ſubſiſtant, niſi ſecundum opinio K
54 nem Platonis [e]: qui poſuit ſpecies rerũ, ſeparatim ſubſiſtere a ſingularibus. Subſtare vero competit eiſdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ ſunt præter rationem generum & ſpecierum.

AD 5m dicendum eſt, ꝙ indiuiduum compoſitum
D.639. ex [d] materia & forma, habet quòd ſubſtet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boet. dicit in li. 2. de trinitat.* Forma ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt. Sed quod per ſe ſubſiſtat, habet ex proprietate ſuę formæ, quæ non aduenit rei ſubſiſtẽti, ſed dat eſſe actuale materiæ, vt ſic indiuiduum ſubſiſtere poſſit. Propter hoc ergo hypoſtaſim attribuit materię, & vſioſim ſiue ſubſiſtentiam formæ, quia materia eſt principium ſubſtãdi, & forma eſt principium ſubſiſtendi.

Li.2. de tri. ante mediũ

ARTICVLVS III.

Vtrum nomen perſonæ ſit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videt, ꝙ nomẽ pſonæ nõ ſit ponendũ in diuinis. Dicit enim Diony. in prin. de di. no. Vniuerſaliter nõ eſt audẽdum aliquid dicere nec cogitare de ſuperſubſtantiali occulta diuinitate, ꝑter ea, q̃ diuinitꝰ nobis ex ſanctis eloquijs ſunt expreſſa. Sed nomen pſonæ, nõ exprimitur nobis in ſacra ſcriptura noui vel veteris teſtamenti. Ergo nõ eſt noĩe perſonę vtendũ in diuinis.

¶2 Præt. Boe. dicit in li. de du. na.† Nomẽ pſonę vr̃ traductũ ex hiſpſonis q̃ ĩ comedijs tragędijsq; hoĩes repreſentabãt. Perſona. n. dicta eſt a pſonãdo, quia concauitate ipſa, maior neceſſe eſt vt voluat̃ ſonus. Gręci vero has pſonas pſopa vocãt ab eo, ꝙ ponant̃ in facie, atq; ante oculos obtegãt vultũ. Sed hoc non põt cõpetere in diuinis, niſi forte ſm metaphorã. Ergo nomẽ pſonæ nõ dicit̃ de Deo niſi metaphorice.

¶3 Pręt. Oĩs pſona ẽ hypoſtaſis: ſed nomẽ hypoſtaſis nõ vr̃ Deo cõpetere, cũ ſm Boe.* ſignificet id qđ ſubijcit̃ accidẽtibꝰ, q̃ in Deo nõ ſũt. Hie.† ẽt dicit, ꝙ ĩ hoc noĩe hypoſtaſis, venenũ latet ſub melle. Ergo hoc nomẽ pſona nõ eſt dicẽdũ de Deo.

¶4 Prę. A quocũq; remouet̃ diffinitio & diffinitũ. Sed diffinitio pſonę ſupra poſita* nõ vr̃ Deo cõpetere. Tũ quia ratio importat diſcurſiuã cognitionẽ q̃ nõ cõpetit Deo, vt ſupra oñſum ẽ †. & ſic Deꝰ nõ p̃t dici rõnalis naturæ. Tũ ẽt qa Deus dici nõ põt indiuidua ſubſtãtia, cũ principiũ indiuiduationis ſit materia, Deꝰ ãt ĩmaterialis ẽ [e]. neq; ẽt accidẽtibꝰ ſubſtat [c], vt ſuba dici poſſit. nomẽ ergo pſonę deo attribui nõ d3.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur in ſymbolo Athanaſij, Alia eſt pſona patris, alia filij, alia ſpũſſancti.

RESPON. dicendum, ꝙ perſona ſignificat id, quod eſt perfectiſſimum in tota natura. ſ. ſubſiſtẽs in rationali natura. Vnde, cum omne illud quod eſt perfectionis, Deo ſit attribuendum, eo ꝙ eius eſſentia cõtinet in ſe omnem perfectionẽ, [e] conueniens eſt, vt hoc nomẽ perſona de Deo dicatur. Non tñ eodẽ modo quo dicitur de creaturis: ſed excellentiori modo: ſicut & alia nomina, quę creaturis a nobis impoſita Deo attribuuntur, ſicut ſupra oſtenſum eſt*, cum de diuinis nominibus ageretur.

¶ Super qõnis uigeſimanonæ Artic. tert.

IN titulo quæritur vtrũ ſit formaliter

¶ In corpore vnica eſt concluſio habens duas partes. Perſona de Deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. Probatur quo ad primam partem. Eſſentia Dei continet in ſe omnem perfectionẽ. ergo omne quod eſt perfectionis, eſt Deo attribuendum. ergo id quod eſt perfectiſſimũ in tota natura. ergo perſona. Et declarat̃ hęc vltima cõſequẽtia, quia ſignificat ſubſiſtens in rationali natura. Quo ad ſecundã vero partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excellentiori modo dicuntur, vt patet ex ſupradictis.

¶ Circa hũc proceſſum dubiũ eſt, quõ ſit verũ, ꝙ perſona ſignificet pfectiſſimũ ĩ tota natura. Tũ qa natura ſpecifica perfectior videtur indiuiduo. Tum quia ſequeretur quòd in diuinis eſſet diſtinctio imperfectiſſima.

¶ Ad horum euidentiã ſciendũ eſt, quòd perſona in cõi loquẽdo, ſignificat perfectiſſimũ in tota natura, non quia perſonalitas ſit perfectiſſimũ omniũ: ſed quia natura intellectualis, (quæ eſt omniũ perfectiſſima in ſuo cõpleto eſſe) eſt eus perfectiſſimum omnium. conſtat autem quod niſi per ſeipſam in rerum natura ſubſiſtat, qũocũq; hoc ſit, perfecta non eſt. Et ꝓpterea quia perſona ſignificat dignitatẽ talis naturæ ſubſiſtentis, ideo perfectiſſimum in tota natura merito ſignificat. Vnde non obſtat ſi indiuidua materialia ſint propter naturã. Tum quia non ſit hic comparatio perſonæ ad naturã, imo natura clauditur in perſona. Tũ quia ſermo præſens de perſona in cõi & non in naturis materialibus eſt. Secunda vero obiectio ſoluitur per hoc, quòd in ratione pſonæ in cõmuni, etſi claudat̃ aliquid perfectiſſimum in tota natura, clauditur tñ aliquid abſtrahens a perfectione & imperfectione. ſignificat enim rem naturæ intellectualis ſubſiſtentem incommunicabiliter. Incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionẽ dicit. Et quo ad hoc diſtinguuntur perſonæ diuinę, non autem quo ad ea, quę perfectionis ſunt. Et ſic negãda eſt ſequela, vel diſtinguendũ eſt, vt diximꝰ. Sed ad huc reſtat dubium: quoniam ſi perſona quo ad aliquid abſtrahit a perfectiõe, ſequeretur, quòd ex vi proceſſus facti in litera, integra ratio perſonæ non concluderetur in Deo, qm̃ ex perfectione eſſentiæ diuinæ, litera infert rationẽ perſonę tanquã rẽ perfectiſſimã in Deo reperiri.

171 1.di.23.ar. 2.& poſt q. 9.ar.3. Ca.1. parũ a princip.

† Aliquantulũ a princi. pag. 3. a princ. lib.

Eodem loco nũc proxime dicto. † In Epiſt. ad Damaſ. quæ incipit Quoniam vetuſto, in medio illiꝰ tom.3. * Arg.1.ar. 1. huius q.

† Q.14.ar. 12.

23

Q.13.ar.3.

54 80

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ex perfectione diuinæ eſſentiæ prouenit, non ſolum ꝙ ſit omnis perfectio: ſed quicquid neceſſario ineſt his, quæ perfectionem dicunt, de quorum numero eſt incommunicabilitas & propterea ex perfectione eſſentiæ diuinæ eſt, ꝙ ſit perſona quo ad omnia quæ clauduntur in ratione perſonę, imo (vt ſuperius habitũ eſt) de ratione perfectionis diuinæ eſt, ꝙ Deus ipſe ſit trinus ſm huiuſmodi res incõmunicabiles quas pſonas dicimꝰ.

a 182 195 a

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet nomẽ perſonæ in Scriptura veteris vel noui teſtamenti, non inueniatur dictum de Deo: tñ id quod nomẽ ſignificat multipliciter in ſacra ſcriptura, inuenitur aſſertum de Deo. ſ. ꝙ eſt maxime per ſe ens [e], & pfectiſſime intelligens [e]. B Si autem oporteret de Deo dici ſolum illa ſm vocem, quæ ſacra ſcriptura de Deo tradit, ſequeretur ꝙ nunquam in alia lingua poſſet aliquis loqui de Deo niſi in illa, in qua primo tradita eſt ſcriptura veteris vel noui teſtamenti. Ad inueniendum autem noua nomina, antiquam fidem de Deo ſignificãtia, coegit neceſſitas diſputandi cum hæreticis. Nec hæc nouitas vitanda eſt cum non ſit prophana, vt pote a ſcripturarum ſenſu non diſcordans [e]. C Docet autem Apoſtolus prophanas vocum nouitates vitare. 1. ad Tim. vltimo.

AD 2m dicendum, ꝙ quãuis hoc nomen perſona non cõueniat Deo quantum ad id, a quo impoſitum eſt nomen, tamen quantum ad id ad quod ſignificãdum imponitur, maxime Deo conuenit. Quia enim in comœdijs & tragędijs repræſentabãtur aliqui homines famoſi, D impoſitum eſt hoc nomẽ perſona, ad ſignificandum aliquos dignitatem habentes. Vnde conſueuerunt dici perſonæ in eccleſijs, quę habent aliquam dignitatem. Propter quod, quidam diffiniunt perſonam dicẽtes, ꝙ perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatẽ pertinente. [e] Et quia magnæ dignitatis eſt in rationali natura ſubſiſtere, ideo omne indiuiduum rationalis naturæ dicitur perſona, vt dictum eſt*. Sed dignitas diuinæ naturæ E excedit omnem dignitatem. Et ſecundum hoc maxime cõpetit Deo nomen perſonæ.

AD 3m dicendum, ꝙ nomen hypoſtaſis non competit Deo quantum ad id, a quo eſt impoſitum nomen, cum nõ ſubſtet accidentibus. competit aũt quãtum ad id, ad qđ eſt impoſitum ad ſignificãdum rẽ ſubſiſtentem. Hiero.* autem dicit ſub hoc nomine venenum latere, quia antequam ſignificatio huius nominis eſſet plene nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen ſimplices decipiebant. vt confiterentur plures eſſentias, ſicut confitentur plures hypoſtaſes, ꝑpter hoc, ꝙ nomen ſubſtantiæ (cui reſpõdet in græco nomẽ hypoſtaſis) communiter accipit̃ apud nos pro eſſentia.

AD 4m dicendum, ꝙ Deus põt dici rationalis naturæ ſm quòd ratio non importat diſcurſum: ſed communiter intelligibilem naturam. Indiuiduum autem Deo competere non poteſt quãtum ad hoc, ꝙ indiuiduationis principium eſt materia: ſed ſolum ſm ꝙ importat incommunicabilitatem. [e] Subſtantia vero conuenit Deo ſm ꝙ ſignificat exiſtere per ſe. [e] Quidam tamẽ dicũt, ꝙ diffinitio ſuperius a Boe. † data, non eſt diffinitio perſonæ, ſm ꝙ perſonas in Deo dicimus. Propter quod Ricar. de ſancto Victo.* corrigere volens hanc diffinitionẽ, dixit, ꝙ perſona ſm ꝙ de Deo dicitur, eſt diuinæ naturæ incommunicabilis exiſtentia.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum hoc nomen perſona, ſignificet relationem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ hoc nomẽ perſona, nõ ſignificet relationem ſed ſubſtantiam in diuinis. Dicit enim Aug.* in. 7. de Trin. Cũ dicimus perſonam patris, nõ aliud dicimꝰ quàm ſubſtãtiã: ad ſe quippe dicitur perſona, non ad filium.

¶2 Præt. Quid, quærit de eſſentia. Sed ſicut dicit Aug. † in eodem loco, cum dicitur: Tres ſunt qui teſtimoniũ dant in cęlo, pater, verbũ, & ſpirituſſanctus, & quærit̃: Quid tres? reſpondet̃. tres perſonę. Ergo hoc nomẽ pſona ſignificat eſſentiã.

¶3 Præt. Secũdum Philo. 4. Meta.* Id qđ ſignificatur p nomẽ, eſt eius diffinitio: ſed diffinitio pſone eſt rationalis naturę idiuidua ſubſtãtia, vt dictũ eſt. † Ergo hoc nomẽ pſona

¶ Super quæſtionis vigeſimænonæ Articulum quartum.

TItulus clarus ẽ & in corpore magis explanabitur

¶ In corpore quatuor facit. Primo, rationem difficultatis inſinuat. Secũdo, refert quaſdã opiniones. Tertio, reſpõdet q̃ſito. Quarto, ex determinatione præmiſſa ſaluat quodãmodo prærecitatas opiniones.

212 a

Art.1. huius quæſt.

¶ Quo ad primum, duas cõditiones oppoſitas in hoc noĩe inuentas, cauſas aſſignat difficultatis: nõ ſignificat enĩ ad aliqđ, & pluraliter tñ in diuinis ponitur. hæc enim eſt conditio relatiuorũ repugnans abſolutis. Illa ad abſoluta ſpectat.

¶ Quoad ſcđm, tres affert opiniones. Prima pſonę nomẽ æquocat, & vr̃ magiſtri. 25. d. 1. Sed hęc refellit quo ad cãm & rẽ, quia maior data fuiſſet occaſio calumniæ &c. Secunda eſſentiã in recto, relationem vero in obliquo, tertia vero econuerſo, perſonã ſignificare dicit, vt ſatis clare habetur in litera.

¶ Quoad tertiũ, concluſio reſponſiua quęſito eſt. Perſona diuina ſignificat relationem per modũ ſubſtãtiæ i. hypoſtaſis in natura diuina. hæc concluſio ex parte ſubiecti includit duos terminos. ſ. perſona diuina, ex parte vero prædicatĩ includit tres terminos. ſ. ly relationem, ly per modũ hypoſtaſis, & ly in natura diuina, & quo ad ſingulos declaratur in litera. quo ad ſubiectũ quidem dicitur. Primo, ꝙ aliud eſt quærere & loqui de ſignificatione pſonę & aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Secundo, quòd perſona, & perſona diuina ſe habent ſicut animal & homo. & ex hoc ſequitur tertiũ, ꝙ ly perſona diuina ponitur ad circũloquendum incõplexũ nomen, ſicut ſi animal rationale ponerem' loco hominis. Et ſic titulus q̃ſtionis clarior apparet, qm̃ q̃ſtio eſt de ſignificatione non ly perſonę cũ p̃dicat̃ de Deo qm̃ ſic diſcuſſa ẽ eiꝰ diſtinctio, p̃dicat̃ enĩ pſona cõiter dicta: ſed pſonæ diuinę: an . ſ. totũ hoc ſignificet relationẽ aut eſſentiã. Ex parte autem p̃dicati ſingillatim manifeſtat̃ cõcluſio: & primo quidem, ꝙ ſignificet relationẽ ſic. Perſona in cõi ſignificat ſubſtantiã indiuiduam rationalis naturæ. ergo perſona talis naturæ ſignificat diſtinctum in illa natura. ergo perſona diuina ſignificat relationem originis. Prima conſequentia probatur, quia de ratione indiuidui eſt indiſtinctio i ſe & diſtinctio ab aliis, & explanat̃ in perſona humana. Secunda aũt conſequentia probatur, quia diſtinctio in diuinis, nõ eſt niſi per relationes originis. Deinde probatur. ꝙ p modũ ſubſtãtiæ. i. hypoſtaſis ſic. Relatio in diuinis nõ eſt accidẽs: ſed diuina eſſentia. ergo eſt ſubſiſtens ſicut illa. ergo paternitas diuina eſt Deus pater, ſicut deitas eſt Deus. ergo perſona diuina ſignificat relationem ſubſiſtentem. ergo per modũ hypoſtaſis. Demum, quo ad ly in natura diuina, declaratur, excludendo tacitã obiectionẽ de idẽtitate naturæ & hypoſtaſis in diuinis, & ĩtẽdit, ꝙ licet ſubſiſtẽs in diuina natura ſit idẽ qđ ipſa: cũ hoc tñ ſtat, ꝙ pſona ſignat rẽ ſubſiſtẽtẽ, nõ per modũ naturæ: ſed p modũ ſubſtãtiæ, q̃ eſt hypoſtaſis in illa natura, q a rõne diſtinguunt.

¶ Circa illã particulã, Relationẽ, aduerte, ꝙ vt S. Tho. in qõnę

In epi. ad Dam. Quoniam vetuſto. tom.2.

a 15 170 b

† Art.1. huius quæſt. arg.1.

Li.4. de tri. c.18.&.23.

172 1.di.23.ar. 3.& diſ.26 q.1.ar.1.& Pot.q.9.arti.4.

Cap.6. circa princ.

Li.6. de tri. ca.4. & ſequentibus. Et lib.5. de trin.c.9. in fine. to.3.

Li.4. Meta. phyſ. tex. 28. tom.3.

†Art.1. huius quæſt.

Universidad de Deusto Biblioteca

de potētia, q. 8. ar. 4. exponit, psonā diuinā significare relationē, rpt ītelligi dupľr. vno mō formaľr. alio modo materialiter, & vult ibidem, quòd materialiter tantū significet relationem originis, formaliter

Post mediū lib. de trin.

vero hypostasim diuinæ naturæ. Et per hanc distinctionem multæ soluunt obiectiones. Videtur tñ mihi, quòd hoc in loco altius pscrutatus propriam rōnē subiecti. i. personæ diuinæ, intēdat quòd nō solū materialiter. i. tanquā id in quo necessario saluatur: sed etiā formaliter relationē diuina psona ĩcludat, nō tñ determinate paternitatē aut filiationē. De rōne. n. formali diuinæ hypostasis secūdum veritatē est, relatio originis, quāuis non ista vel illa. In cuius signū, nihil hic soluitur ex illa distinctione: sed omnium difficultatum ratio redditur, diuersitas inter modū significādi & rem significatam, quia. s. res significata est relatiua, significatur aūt absolute per modum hypostasis.

¶ Circa probationē illius particulę per modum hypostasis, aduerte, quòd licet nō valeat. A. significat relationem subsistentem. ergo significat eam vt subsistētem, vt in litera fieri videtur, valeret tamē, si. A. ex propria ratione significaret per modum subsistētis id quod significat; & quoniam persona manifeste significat per modū subsistentis, ad probandū quòd significaret relationem per modū subsistentis, non erat opus nisi probare, q significaretur relatio & quòd ipsa subsisteret, & hoc fit perspicue in litera.

¶ Circa prædicta simul occurrunt obiectiones Sco. ex primo, dist. 23. & 25. Arguit enim, quòd nec relatio, nec substantia prima aut secunda, nec aliquid positiuum quiditatiuū diuinis personis, significatur nomine

significat substantiam.

¶ 4 Præt. Persona in hominibus & Angelis non significat relationem sed aliquid absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem, diceretur æquiuoce de deo & hominibus & Angelis.

SED CONTRA est, quod dicit Boe. ĩ lib. de Trin.* q omne nomē ad personas pertinens, relationem significat. Sed nullum nomen magis pertinet ad personā quàm hoc nomen persona. ergo hoc nomen persona relationem significat.

RESPON. dicendum, q circa significationem huius nominis persona in diuinis, difficultatem ingerit, q pluraliter de tribus prædicatur præter naturā essentialium nominum, neq; etiam ad aliquid dicitur, sicut nomina quæ relationem significant. Vnde, quibusdam visum est, q hoc nomen persona simpliciter ex virtute vocabuli, essentiam significet in diuinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen sapiēs: Sed propter instantiam hęreticorum, est accōmodatū ex ordinatione Concilij, vt possit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cū nomine partitiuo: Vt cū dicimus tres personas, vel alia est persona patris, alia filij. In singulari vero potest sumi pro absoluto & pro relatiuo. sed hæc non videtur sufficiens ratio. quia si hoc nomen persona, ex vi suæ significationis, non habet quòd significet nisi essentiam in diuinis, ex hoc qđ dictū est, tres personas, non fuisset hæreticorū quietata calumnia: sed maioris calumniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerūt, q hoc nomen persona in diuinis, significat simul essentiam & relationem. Quorum quidā dixerunt, q significat essentiam in recto, & relationem in obliquo, quia persona dicitur quasi per se vna. Vnitas autem pertinet ad essentiam. quod autem dicitur per se, implicat relationē oblique. Intelligitur enim pater per se esse quasi relatione distinctus a filio. Quidam vero dixerunt econuerso, q significat relationem in recto & essentiā in obliquo, quia in diffinitione personæ, natura ponitur in obliquo. & isti propinquius ad veritatē accesserūt.

Ad euidētiam igitur huius quæstionis considerandū est, q aliquid est de significatione minus communis, quod tamen non est de significatione magis cōis. Rationale enim includit in significatione hominis, quod tamen non est de si-

F gnificatione animalis. Vnde, aliud est quærere de significatione animalis, & aliud est quærere de significatione animalis, quod ē homo. Similiter, aliud ē quęrere de significatione huius nominis persona in communi, & aliud de significatione personæ diuinæ. Persona enim in communi significat substātiam indiuiduam rationalis naturæ, vt dictum est*. Indiuiduum [d] autem est, quod est in se indistinctum, ab alijs vero distinctum. Per-

G sona igitur in quacunq; natura, significat id, quod est distinctum in natura illa. sicut in humana natura significat has carnes, & hęc ossa, & hanc animam; quæ sunt principia indiuiduantia hominem, quæ quidem licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatiōne personæ humanæ. Distinctio autem in diuinis non fit nisi per relationes originis, vt dictum est supra*. Relatio autem in diuinis non est sicut accidens inhæ-

H rens subiecto: sed est ipsa diuina essentia[e]. Vnde est subsistens sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo deitas ē Deus, ita paternitas diuina est Deus pater, qui est persona diuina. Persona igitur diuina significat relationem vt subsistentem. Et hoc est significare relationem per modum substantiæ, quæ est hypostasis subsistens in natura diuina, licet subsistēs in natura diuina, nō sit aliud q̃ natura diuina. Et ſm hoc verum est, q hoc nomen per-

I sona significat relationem in recto & essentiam in obliquo, non tamen relationem inquantum est relatio: sed inquantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiā in recto: & relationem in obliquo, inquantum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autem significatur in diuinis: vt relatiōne distincta. Et similiter relatio per modum relatiōis significata, cadit in

K ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, quòd hæc significatio huius nominis persona, non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona, nisi sicut vnum aliorum absolutorum. Sed postmodum accommodatum est hoc nomen persona ad standum pro relatiuo ex cōgruētia suæ significationis, vt scilicet hoc quod stat pro relatiuo, non solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiam significatione sua.

personæ, in diuinis. Et quòd non relatio quidē, probat, quia ad quodcunq; dicitur relatiuū iferi⁹, ad idē dr relatiuū superius, licet nō primo, ergo, si persona dicit relationem: sicut pater est pater filii primo, ita esset persona filii nō primo. quod est falsum. Quòd vero nihil positiuum quiditatiuum personis, probat, quia ab vltimis distinctiuis & constitutiuis personarū, nihil potest abstrahi commune dictum de eis in quid, quia sunt primo diuersa, alioquin posset de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differunt. Quòd autē nec substātia prima, pbat, quia subsistens, indifferens est ad absolutum & relatiuum.

Art. 1. huius quæst. D. 728.

¶ Ad has obiectiones, loquendo de persona diuina de qua videtur etiam Sco. loqui, vt patet ex secūdo motiuo adducto, breuiter dicēdū, est, pp rōnē adductā in litera, q ipsa significat relationē originis in cōi, nō per modū relationis: sed hypostasis. Et quia relatio originis constitutiua diuinæ psonę nō solū in speciali vt paternitas: sed ēt ſm rōnē relationis hypostaticæ, claudit quidditatiue in rōne diuinæ psonæ, putā patris, eo mō quo superius claudit in rōne inferioris, & ipsa eadē relatio est substātia prima, seu hypostasis diuinę naturæ: idcirco oppositū oium triū illatorū a Sco. tenemus. Et ad primā obiectionē patet rńsio ex literaľ, qm̄ illa maior nō est vera, qñ relatiuū significat p modū absoluti, vt cōtingit in pposito, & idcirco sequela est nulla. Ad secūdā vero obiectionē dr, q aliud est loqui de reb⁹, & aliud de cōceptibus, q̄uis eni a rebus sub cōceptib⁹ vltimate distinctiuis, nō possit abstrahi cōe aliquid dictū in q.d de illis cōceptibus, præter trāscendētia, a rebus tñ ipsis absolute, quantūcunq; simplicibus potest

Q. 27. ar. 2. & 3.

166

potest abstrahi prædicatum aliquod cōmune vniuocū quasi generis vel speciei & non solum quasi proprium. modo nulla causa est in proposito, quòd si persona diuina significat aliqđ cōe prędicatū in quid de diuinis personis, q illud oportet esse commune cōstitutiuis personarū quo ad vltimos suos conceptus, abstracte & præcise sumptis. hanc enim conditionalem supponit illud motiuum, quā non oportet esse veram: nec ab ipso est probata. Ad tertiam autē obiectionē negaľ, quòd ratio subsistentis (accipiendo subsistens per modū hypostasis, vt tam in diffinitione. Boe. q̃ in diffinitione Ricar. exprimitur, applicādo ad diuina) abstrahat ab absoluto & respectiuo: imo est respectiua, q̄uis possit a nobis absolute concipi, vt de facto significatur personæ diuinæ nomine. Et quoniam nihil aliud est prima substātia ĩ diuinis q̃ huiusmodi res respectiua subsistens &c. ideo persona diuina significando rem respectiuam huiusmodi, significat substantiam primā diuinæ naturæ, & significando substantiam primam diuinę naturæ significat relationē originis subsistentem &c.

16 D.1081 17

16

In corp. ar.

Q. 13. ar. 5.

Quoad quartum redit ad opiniones pręrecitatas. Et primo ad tertiā de relatione in recto, & natura ĩ obliquo. dicitq; hoc verificari de relatione, non vt relatio: sed vt subsistens. Relatio enim dupliciter sumi potest. s. vt relatio, puta paternitas, seu qua aliqđ ad aliud referľ, & vt hypostasis, seu quo quasi denominari intelligitur relatiuum, vt ly, Pater, substantiue sumptū. Deinde ad secundā opinionem de essentia in recto, & relatione in obliquo, & dicit hoc verificari de essentia non formaliter, sed idētice: id est, vt identifica-

173 1. di. 2. ar. 4 & 5. & 4. cō. ca. 5. & 25. & po. q. 9. arg. 5. & op. 3. c. 50.

AD PRIMVM ergo dicendū, q hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterum, quia significat relationem non per modum relationis: sed per modum substantię, quæ est hypostasis. Et ſm hoc, Augustin. dicit quòd significat essentiā, prout in Deo essentia est idem cū hypostasi[c], quia in Deo non differt quod[d] est, & quo est.

AD 2m dicendū, q quid qñque quærit de natura quam significat diffinitio, vt cū quæritur, quid est homo? & respondetur, animal rōnale mortale[e]. Quādoq; vero quærit suppositum, vt cum quæritur, quid natat in mari? & respondeľ, piscis. Et sic quærētibus quid tres, responsum est, tres personæ.

AD 3m dicendum, q in intellectu substantiæ indiuiduæ. i. distinctæ vel incōmunicabilis, intelligiľ in diuinis relatio, vt dictum est*.

AD 4m dicendū: q diuersa ratio minus cōmunium, non facit æquiuocationē in magis cōmuni. Licet enim sit alia ppria diffinitio equi & asini, tamen vniuocantur in nomine animalis, quia cōmunis diffinitio animalis conuenit vtriq;. Vnde non sequitur, q licet in significatione personæ diuinæ contineatur relatio, non autem in significatione angelicæ personæ vel humanæ, q nomen personę æquiuoce dicatur. Licet nec etiā dicatur vniuoce, cum nihil vniuoce de Deo dici possit, & de creaturis, vt supra ostēsum est. *.

QVAESTIO XXX.

De pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate personarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum sint plures personæ in diuinis.

¶ Secūdo, Quot sunt.

¶ Tertio, Quid significent termini numerales in diuinis.

¶ Quarto. De communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit ponere plures personas in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit ponere plures personas in diuinis

A Persona enim est rationalis naturę indiuidua substantia. Si ergo sunt plures personæ in diuinis, sequitur q sint plures substantię. Quod videtur hæreticum.

¶ 2 Præt. Pluralitas proprietatum absolutarū, non facit distinctionē personarum, neq; in Deo neq; in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo nō est alia pluralitas nisi relationum, vt supra dictum est[r]. Ergo non potest dici, q in Deo sint pulres personæ.

B ¶ 3 Præt. Boe. † dicit de Deo loquens, q hoc vere vnū est in quo nullus est numerus: sed pluralitas importat numerum. Ergo nō sunt plures personæ in diuinis.

¶ 4 Præt. Vbicunq; est numerus, ibi est totum & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum & partem. Qđ simplicitati diuinę repugnat[c].

SED CONTRA est, quod dicit Athanasius †, Alia est persona patris, alia filij, alia spiritussancti. Er-

C go pater & filius & spiritussanctus, sunt plures personæ.

RESPON. dicendum, q plures esse personas in diuinis, sequitur ex præmissis. Ostēsum est enim supra*, q hoc nomen persona, significat in diuinis relationem, vt rem subsistentem in natura diuina. Supra autem habitum est †, q sunt plures relationes reales in diuinis. Vnde sequitur q sint plures res subsistentes in diuina natura. Et hoc est esse plures perso-

D nas in diuinis,

AD PRIMVM ergo dicendum, q [d] substantia non ponitur in diffinitione personæ, secundum quod significat essentiam: sed secundum quod significat suppositum. Quod patet ex hoc q additur indiuidua. Ad significandum autē substantiam sic dictam, habēt Greci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos au-

E tem non consueuimus dicere tres substantias, ne intelligerētur tres essentiæ, propter nominis æquiuocationem.

AD 2m dicendum, q proprietates absolutę in diuinis (vt bonitas, & sapientia) non opponuntur adinuicem, vnde neq; realiter distinguuntur. Quàmuis ergo eis conueniat subsistere, non tamen sunt plures res subsistentes, quod est esse plures personas: proprietates aūt absolutæ in rebus creatis non subsistunt, licet realiter abinuicem distinguantut, vt albedo & dulce-

tur hypostasi, & de relatione vt relatio est. Demum ad primam opinionem de æquiuocatione & accōmodatione, & dicit tria. primo significationē fuisse olim occultam, secundo affirmat accommodationem, tertio, q causa accommodationis non est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis, & sic patet solutio nodi propositi in principio corporis: nam personæ nomen ratione rei significatæ plurificatur realiter in diuinis: ratione vero modi significādi non dicitur ad aliquid.

& quol. 7. q. 3. art. 1.

Q. 27. ar. 3

Boe. in lib. de trin, ante medium illius.

¶ Super quæstionis trigesimæ Articulum primum.

Titulus manifeste quęrit de reali pluralitate.

In suo symbolo fidei.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis sunt plures personæ, & probatur sic ex dictis. In diuinis sunt plures relationes reales. ergo sunt plures res subsistentes in diuina natura. ergo plures personæ, & tenet sequela, quia persona diuina significat relationem vt rē subsistentem.

Arti. 4. q. præced.

† Q. 27. ar. 1. 3. & 4.

¶ In responsione ad secundum, vbi ex eo quòd non opponuntur in diuinis sapientia & bonitas, infertur quòd non distinguuntur realiter, nō oportet aliud huius consequentiæ fundamentum iacere, quā quòd sola oppositio relatiua res diuinas distinguit. Nō enim absolute intulit ex negatione oppositionis negationem distinctionis: sed explicite apposuit ly in diuinis. Et propterea hoc sufficit ad propositum.

D. 1026. Aug. lib. 5. de trin c. 8. & li. 7. c. 6.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Super quæstionis trigesimæ Articulum secundum.

Q.28.ar.3. IN titulo aduerte, quòd intentio literæ est non solum discutere, an sint plures personæ quàm tres: sed etiã an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet, tum ex propositione quæsitorum in principio huius quæstionis (dicit enim litera ibi, ꝙ secundo

2 quęrendum est quot
165 sunt) tum ex con-
c clusione responsiua
166 in corpore articuli
a proposita & illata,
Loco citato est enim vna exclusiua. s. Personæ diuinæ sunt tãtum tres: ad cuius veritatẽ patet oportere verificari,

D.974. ꝙ nec sunt plures nec pauciores.

¶ In corpore vnica conclusione exclusiua respondet quæsito. Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quo ad vtrãque exponentem sic. Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes, abinuicẽ realiter distinctæ sola oppositiõe relatiua. ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, nõ oppositæ ad eãdem pertinent. ergo paternitas & filiatio ad duas spectant personas. sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filii, Tunc vltra. ergo aliæ duæ relationes. scilicet spiratio & processio, neutri præmissarũ, sed sibiinuicẽ oppositæ, ad vnam personam non spectant: ambæ ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarum personarũ vel vna vni, & alia alii: sed processio nõ potest cõuenire vtrique, quia processio intellectus prodiret ex processione amoris. ergo spiratio conuenit vtrique, vtpote nulli earum opposita. ergo processio conuenit alii personæ. ergo sunt tantũ tres personæ. s. pater & fili⁹ & spũsſctũs. ¶Circa hunc processum dubium occurrit non paruũ, de modo procedendi: dimi

Quæst. 42. ar.1.&.4.
174
Infra q.31. arti.1.&.q. 41.art.6.& 1.di.10.ar. 5.&.4.con. c.12.vel.13 & c.25. vel 26. & pot. q.9.ar.9. & opusc. 2 ca. 56.&.60.
Art. præce.

do. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistunt, & realiter abinuicem distinguuntur vt supra dictum est *. Vnde pluralitas talium proprietatum, sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ a Deo propter summam vnitatem & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autem pluralitas relationum, quæ relationes pdicantur de aliquo vt ad alterum [c]. Et sic, compositionem in ipso de quo dicuntur non importãt, vt Boe. * in eodem libro docet.

AD 4^{m} dicendũ, ꝙ numerus est duplex. s. numerus simplex vel absolut⁹, vt duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo hoĩes & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolute, siue abstracte, nihil prohibet in eo esse totũ & [d] partem, & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri. nõ enim numerus absolutus a rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si aũt accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidẽ creatis, vnum est pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorũ, & duo trium. & sic non est in Deo, quia tantus est pater, quanta tota trinitas, vt infra patebit †.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo sint plures personæ quàm tres.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sunt plures psonæ quàm tres. Pluralitas enim personarũ in diuinis est secundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, vt dictum est. * Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra dictum est) scilicet paternitas, filiatio, cõmunis spiratio, & pcessio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

¶ 2 Præt. Non plus differt natura a voluntate in Deo, quàm natura ab intellectu; sed ĩ diuinis est alia persona, quæ procedit per modũ voluntatis, vt amor, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modũ intellectus, vt verbũ, & alia, quæ procedit per modũ naturæ, vt filius. Et sic iterũ sequitur ꝙ nõ sunt tãtũ tres psonæ in diuinis.

¶ 3 Præt. In rebus creatis quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas: sicut homo supra alia animalia habet intelligere & velle: sed Deus in infinitum ex-

F cedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum volũtatis & per modum intellectus, sed infinitis alijs modis, Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

¶4 Præt. Ex infinita bonitate patris est, ꝙ infinite seipsum cõmunicet producendo personam diuinam: sed etiam in spiritusancto est infinita bonitas. Ergo spiritussanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

G ¶ 5 Præt. Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratum. numerus enim mensura quædam est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athanas. * Immensus pater, immensus filius, immensus spiritussanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1.Ioã. vltimo, Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, pater, verbum, & spiritussanctus. Quærẽ-
H tibus autem quid tres, respõdetur, Tres personę. vt August. dicit. * de tri. 7. Sunt igitur tres personę tantum in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd ſm præmissa † necesse est ponere tantum tres psonas in diuinis. Ostensum * est enim ꝙ plures personæ sunt plures relationes subsistentes abinuicẽ realiter distinctę. Realis autem distinctio inter relationes diuinas, non est nisi in ratione oppositionis relatiuæ. Ergo opor-
I tet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cum sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinẽt. Paternitas igitur subsistens est persona patris, & filiatio subsistens est persona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutram harum oppositionem habent: sed sibiinuicem opponuntur. impossi-
K bile est igitur quòd ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo quòd vel vna earum conueniat vtrique dictarum personarum: aut quòd vna vni, & alia alij. non autem potest esse, ꝙ processio cõueniat patri, & filio, vel alteri eorũ, quia sic sequeretur, ꝙ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, ſm quã accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex pcessione amoris ſm quã accipit spiratio & processio, si persona generãs & genita, procederẽt a spirãte. Quod

nutus enim manifeste videtur & truncus. Tũ quia proponit disiunctiuã s. ꝙ spiratio & processio sic se habent, ꝙ vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio, & tñ nõ discutit secundã partẽ disiunctiuę ex cuius discussione pendet, an personæ sint pauciores quàm tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habẽtem duas partes. s. pcessio nõ conuenit patri & filio vel alteri eorum. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partem, vt manifeste conuincit ratio literæ & subiũcta verba testãtur. s. si persona generans & genita procederẽt a spirante. ¶Circa eundẽ quoque processum dubiũ est: qm̃ implicare vr̃ cõtradictoria. Ex vna enim parte dr̃ ꝙ sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis, & ꝙ relationes secũdæ cõbinationis. s. spiratio & processio, non opponuntur relationibus primæ. s. paternitati & filiationi, & ex alia parte pbatur realis distinctio processionis a paternitate & filiatione. Ex his. n. arguo sic. Ex primo dicto, sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio nõ opponitur relatiue paternitati aut filiationi, ex secundo dicto. ergo nõ distinguitur realiter. Et ecõuerso. processio distinguit realr a paternitate & filiatione. ergo opponitur illi relatiue: vel. ergo nõ sola oppositio relatiua distĩguit realiter in diuinis, oĩa sunt cõtra literam. ergo. ¶ Ad primã dubitationẽ dicendũ est, ꝙ decuit oĩa mẽbra discutiẽda, pponere explicite, ne aliqđ eorũ videret obliuioni traditũ, & vt ostẽderet ex cõclõne pcessus pposita oĩa iplicite fuisse discussa. Mod⁹ ãt, quo absq; defectu oĩa discussa. intelligunt i hac breui litera, est hic, illato i cõi, ꝙ altera earum. s. spirationis & processionis

In suo symbolo fidei.
Ca. 4. & sequẽtibus: tomo. 3.
Art. præce. & arti. 4. q. 29.
Art præce.

Q.27.ar.3. &.4. pcessionis inest vtrique. s. patri & filio, aut vna vni, & altera alteri, & subiuncto in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest, incepit prosequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis: an scilicet vna vtrique,

Loco nunc citato. idest patri & filio insit, & hoc examinando inchoauit a processione, intulitque

219 partem negatiuã. s. ꝙ ipsa non conuenit vtrique. Et eadẽ via gradiendo consequẽter reliquam. s. spirationem, conclusit cõuenire vtriq;. Et sic absoluto prius membro, prius proposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua mem-

183 bra proposita nõ fuit opus amplius discutere, quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus, manifeste inueniuntur exclusa, dictũ est enim quòd spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatũ est, quòd spiratio cõuenit patri, & filio.

Q.27.ar.3. ergo manifeste sequitur, quòd processio nec vtrique nec alteri conuenit, & quòd non potest esse quòd vna vni, & altera alteri conueniat, quæ proposita fuerant. Nec obstat processui

2
163 huic sic exposito, ꝙ cum nota illationis litera inferat dicens Relinquitur ergo, quòd spiratio. illatio enim illa non respicit omnia antedicta sed communes canones hic præmissos & vim dualitatis rela-

178 tionum. s. processionis & spirationis, & intendebat, quòd q̃a si non obuiat oppositio, altera harum idẽ-

Q.27.ar.1. &.4. tificatur vtrique. s. patri & filio, & processio non potest idẽtificari vtrique, relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique, vtpote nullam habens ad vtranque oppositionem, sic. n. infert litera, & non absolute sine additione præfati medii, vt patet intuenti. ¶Ad secundam vero dubitationẽ, bre-

162
190
d uiter dicitur, quòd cum oppositio rela-

est contra præmissa *. Relinquitur A ergo, ꝙ spiratio conueniat & personæ patris, & personæ filij, vtpote nullam habens oppositionem relatiuam, nec ad paternitatẽ, nec ad filiationem. Et per consequens oportet, ꝙ conueniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona spiritussancti, quæ per modũ amoris procedit, vt supra habitum est*. Relinquitur ergo, tantum tres personas esse in diuinis. s. patrem, & filium, & spiritum sanctum [c].

AD PRIMVM ergo dicendũ, B ꝙ licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earum. s. spiratio, non separatur a persona patris & filij: sed conuenit vtrique. Et sic licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas. (quia nõ conuenit vni tantum personæ) neq; relatio personalis. i. constituens personam [c]. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas cõstituẽtes. nã paternitas est psona patris, filiatio psona filij, pcessio psona spiritussancti pcedentis. C

AD 2^{m} dicẽdũ, ꝙ id quod procedit per modũ intellectus, vt verbum, procedit ſm rationem similitudinis, sicut etiam id quod procedit per modum naturæ: Et ideo supra dictum est †, quòd processio verbi diuini, est ipsa generatio per modum naturæ. Amor aũt inquantũ huiusmodi, non procedit, vt similitudo illius a quo pcedit: licet in diuinis amor sit coessentialis in quãtũ est diuinus. Et ideo pcessio D amoris, nõ dr̃ generatio ĩ diuinis [e].

AD 3^{m} dicendũ, ꝙ homo (cũ sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, q̃ alia animalia, quia eius perfectio ẽ per modum cõpositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ q̃ in homine [e], quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi: sed in Deo ſm rẽ non est nisi vna operatio, quæ est E sua essentia. Sed quõ sunt duæ processiones supra ostensum est *.

AD 4^{m} dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si spiritussanctus haberet aliam numero bonitatem a bonitate patris, oporteret enim, ꝙ sicut pater per suam bonitatem producit personam diuinam, ita & spĩritussanctus. Sed vna & eadem bonitas, patris est & spiritussancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum [e]. Vnde bonitas conuenit spirituisancto, quasi habita ab alio: patri autem sicut

a quo communicatur alteri. Oppositio autem relationis non permittit, vt cũ relatione spiritussancti, sit relatio principij respectu diuinæ personæ, quia ipse procedit ab alijs personis, quæ in diuinis esse possunt

AD 5^{m} dicendum, ꝙ numerus determinatus (si accipiatur numerus simplex qui est tantum in acceptione intellectus) per vnum mensuratur. Si vero accipiatur numerus rerum in diuinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati, quia eadem est magnitudo trium personarum, vt infra patebit *. Idẽ autem non mensuratur per idem.

ARTICVLVS III.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ termini numerales ponant aliquid in diuinis. Vnitas enim diuina est ei⁹ essentia: sed omnis numerus est vnitas repetita. ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. ergo ponit aliquid in Deo.

¶ 2 Præt. Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius conuenit Deo quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ 3 Præt. Si termini numerales nõ ponunt aliquid in diuinis: sed inducuntur ad remouendum tantũ, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas, sequitur quòd sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans, quod est inconueniens. Relinquitur ergo, quòd termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

SED CONTRA est, quod Hilar. dicit in. 4. de trin. * Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligẽtiam, professio consortij, quod est professio pluralitatis. Et Ambr. dicit in li. de fide. † Cum vnum Deũ dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, ꝙ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, nõ ad ponendum aliquid.

RESPON. Dicendum, ꝙ Magister in sententijs ponit, ꝙ termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantũ. Alij vero dicunt contrarium.

Ad euidẽtiã igit̃ huius cõsiderã

tiua distinguens diuina sit secundũ ordinem originis, dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiue opposita. s. ratione relationis, vel ratione originis, opposita ratione relationis sunt tantum correlatiua, vt pater & filius adinuicem, & spirans & procedens ad inuicem. ratione autẽ originis opposita sunt quæcunque sic se habẽt, qđ vnũ oportet esse ab alio, & non ecõtra. Dico ergo primo, quòd secunda combinatio non opponitur primę ratione relationis, & hoc intendit litera dicens, neutram harum, oppositionem habere ad aliquam illarum Secundo, quòd processio opponitur vtrique, ratione originis; quia origo amoris est ab intellectu, & non econtra. Et hoc intendebat litera excludens processionem a patre & filio, est enim oppositio hic, oppositio relatiua originis, spiratio autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis, aliquam habet ad paternitatem & filiationem oppositionem, & propterea merito coincidit cum vtraq;. Et si diuersis rationibus interpretando oppositionẽ relatiuã, nulla est implicatio in hoc processu, vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est, personas diuinas esse tres tantum. ¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complete videre quare processio intellectus & naturæ coincidit, non autẽ voluntatis, tres differẽtias positas in quęstionibus de potentia quæst. 10. arti. 2. ad. 14.

Q.42.ar.1. & 2.
175 1.dis. 24. q. 1.arti. 3. & pot.q. 9.ar. 7. & quol. 10.q.1. art. 1.
Lib. 4. de trin. ante medium.
Amb.li. 1. de fide.c.2. ante med. tom.2.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.*

IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres &c. ponere aliquid, est significare aliqđ positiuũ, itaꝙ sensus est

Universidad de Deusto
Biblioteca

cū dicimus ꝙ pater & filius sunt duo, an ly duo prædicet aliq̄d positiue, vt sapiēs, aut pater, an solā negationē vt ly incorporē.
¶ In corpore quatuor facit. Primo refert duas extremas opiniones alteram magistri in. 24. dist. 1. tenentis solam negationē his terminis significari, alteram oppositā. Secundo ponit quandam distinctionē de pluralitate pro fundamento tam veritatis inueniēdæ, quam erroris vitandi Tertio præcitatarum opinionum radices ostēdit. Quarto respondet determinando.
¶ Quoad ꝑm, quia primū patet, distinctio est ista Pluralitas est duplex. ſ. materialis & transcendēs. Et probatur sic. Diuisio ē duplex. ſ. continui & oppositum vel diuersarum formarum. ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur Et manifestātur mēbra distinctionis ex duabus aliis differētiis præter prædictā radicalē, quia. ſ. materialis est species quātitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis a materia.
¶ Quo ad tertium vtraq; opinio solam materialem multitudinem quæ numer⁹ vocatur, ispexit: sed alio calle incessit, dū ꝑfectionē altera, altera vero vltimam differentiam, quasi absq; imperfectione consideraut. Et sic illa ad remouendum, ista ad ponēdum terminos numerales assumptos dixit.
¶ Quo ad quartū, conclusio respōsiua quæsito est. Termini numerales in diuinis significāt illa de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur. probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur a numero, qui ē species quantitatis, sed a multitudine transcendente. ergo significāt illa de quibus dicuntur sola negatione addita. Antecedens quo ad partem negatiuam, quę directe est contra radicem vtriusque opinionis præmissæ probatur, quia aliter sequeretur, quòd non dicerentur de Deo nisi metaphorice, & probatur sequela, quia proprietates corporales non nisi metaphorice de Deo dicuntur, vt patet de latitudine & longitudine &c. Quo ad partem vero affirmatiuam, licet explicite nō probetur, sequitur tamen ex differentia inter vtranque multitudinem, & præcipue ex illa, quæ se tenet ex parte subiecti, constat enim dum est, ꝙ omnis pluralitas consequitur aliquam diuisionem, est autem duplex diuisio [c]. Vna materialis, quæ fit [d] ſm diuisionem continui, & hanc cōsequitur numerus, qui est species quātitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatē. Alia est diuisio formalis quæ fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisionem sequitur multitudo, quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendētibus, ſm quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinem solam, quæ est species quantitatis discretæ (quia videbant ꝙ quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, ꝙ termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantum. Alij vero eandem multitudinem considerātes dixerunt, ꝙ sicut scientia ponitur in Deo ſm rationē propriam scientiæ, non autem secundum rationem sui generis [e] (quia in Deo nulla est qualitas) ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non autem secū dum rationē sui generis, quod est quantitas. Nos autem dicimus, ꝙ termini numerales, secundum ꝙ veniunt in prędicationem diuinā, non sumuntur a numero, qui est species quātitatis, quia sic de Deo non dicerentur nisi metaphorice, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo, & similia. Sed sumuntur a multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa de quibus prædicatur, sicut vnum quod cōuertitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem vnū (sicut supra dictum est * cū de Dei vnitate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tantū. Vnum enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocunque dicatur vnum, significatur illa res indiuisa, sicut vnum dictum de homine significat naturam, vel substantiam hominis non diuisam. Et eadem ratione cum dicūtur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cum indiuisione circa vnamquanque earum. Numerus autem qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum supra ens, & similiter vnum quod est principiū numeri. Termini ergo numerales significant in diuinis illa de quibus dicūtur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, vt dictum est [c]. & quantū ad hoc, veritatē dixit Magister in sententiis. Vt cum dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. cum dicimus, personæ sunt vna, significat personam indiuisam. cum dicimus, personæ sunt plures, significant ut illæ personæ, & indiuisio circa vnamquanque earum, quia de ratione multitudinis est, ꝙ ex vnitatibus constet.

Ad primum ergo dicendū ꝙ vnum cum sit de transcendentibus, est communius quàm substantia, & q̄ relatio, & similiter multitudo. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia, & pro relatione secundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem, additur ex eorum significatione propria, negatio quędam diuisionis, vt dictum est *.

Ad 2m dicendum, ꝙ multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transumitur in diuinā prædicationem, sed tantum multitudo transcendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi in diuisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

Ad 3m dicendum, ꝙ vnū non est remotiuū multitudinis: sed diuisionis, quæ est prior secundū rationē, qūa vnū vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem: sed remouet diuisionem circa vnūquodq; eorū, ex quibus constat multitudo. Et hæc supra exposita sunt *, cū de diuina vnitate ageretur. Sciēdū tn est ꝙ authoritates addit supra res nisi indiuisionem circa vnamquamque, dupliciter intelligi potest. Primo, quòd ly Nihil, supponat pro positiuo, præsens enim discussio ad hoc fit, vt sciatur an positiuū aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnam vel plures, certum est enim multitudinem includere plures negationes scilicet eam quam claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quæ est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundo, ly res illas in numero plurali, significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia, & sic supra res diuisas multitudo non addit nisi negationem diuisionis, circa vnamquāque, & hoc modo ly nihil, stat tam pro positiuo quàm pro negatiuo.

¶ *Super quæstionis tri gesimæ Articulum quartum.*

Titulus clar⁹ est.
¶ In corpore tria facit. Primo ostēdit quid clarum & quid ambiguum hic sit. Secundo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguū Tertio respōdet quę sito determinando. Quoad primū, tria dicit. Primo de communitate huius nominis, quòd est manifesta, & probat ex ipso modo loquendi, dicim⁹ enim tres personas. Secundo, de modo communitatis, quòd est etiam manifest⁹ negatiue, quoād modū illum quo essentia diuina est communis, quia non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo cōmunitatis, quòd restat ambiguus, quo. ſ. persona sit cois tribus.
¶ Quoad secundū dæ referuntur opiniones. Altera, quòd est communitas negationis. Altera, ꝙ est cōmunitas intētionis, illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boetii fundata ē: vtraque tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significatione personæ quòd. ſ. est nomen significās in diuinis, relationē per modum hypostasis, & in communi substantiam primam rationalis naturæ, ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomen. Et cū cōmunitas attendatur penes significatum, sequitur, quòd non sit cōmunitas itētionis aut negationis, sed rei significatæ.
¶ Quoad tertium, conclusio respōsiua quæsito ē. Nomē personæ est communis tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Hæc conclusio in oppositū inductæ, non probant sufficiēter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas, non tamen sequitur ꝙ his noibus hoc solū significetur. Albedine enim excludit nigredo, n̄ tn noīe albedinis significat sola nigredinis exclusio.

Articvlvs. IIII.

Vtrum hoc nomen persona possit esse communis tribus personis.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, ꝙ hoc nomē persona, non possit esse communis tribus personis. nihil enim est cōmune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona, non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.
¶ 2 Præt. Commune opponitur in cōmunicabili. Sed de ratione personæ est, ꝙ sit incommunicabilis, vt patet ex diffinitiōe Ricar. de sancto Victo. supra posita *. Ergo hoc nomē ꝑsona nō est cōmune tribus.
¶ 3 Præt. Si est cōmune tribus, aut ista communitas attenditur ſm rē, aut ſm rationem. Sed nō ſm rem, quia sic tres ꝑsonę essent vna persona. Nec iterum ſm rationem tantū quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species, vt supra ostensum est *. Nō ergo hoc nomen persona est commune tribus.
Sed contra est quod dicit Aug. 7. de Trin †. ꝙ cum quæreretur quid tres, respōsum est, tres personæ, quia cōmune est eis id quod est persona.
Respon. Dicendum, ꝙ ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona, tribus esse cōmune cū dicimus tres personas: sicut cū dicimus tres homines, ostēdimus hominem esse cōmune tribus. Manifestum est aūt, ꝙ non est cōmunitas rei, sicut vna essentia communis est tribus, quia sic sequeretur vnā esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit cōmunitas, inuestigantes diuersimo de locuti sunt. Quidam. n. dixerūt ꝙ est communitas negationis ꝓp hoc, ꝙ in diffinitione ꝑsonæ ponit incommunicabile. Quidam aūt dixerunt, ꝙ est communitas intētionis, co quod in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, ꝙ esse speciem est commune equo & boui, & vtrunq; horum excluditur per hoc, ꝙ hoc nomen personę, non est nomen negationis, neque intentionis. sed est nomen rei [c]. Et ideo dicendum est, ꝙ etiam in rebus humanis hoc nomē persona est commune communitate rationis, nō sicut genus vel species: sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal. sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, nō autem intentiones naturarum communiū, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduū vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt. ſ. sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in noīe singularis [d] designati, significatur determinatū distingues. Sicut in noīe Sor. hæc caro, & hoc os. Hoc tn interest, ꝙ aliquis homo significat naturam; vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona, non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ: sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic, hoc nomen persona, secundum rationem est cōmune tribus personis diuinis.
Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.
Ad 2m dicendum, quòd licet persona sit incōmunicabilis, tamen ipse modus existendi in communicabiliter, potest esse pluribus communis [e].
Ad 3m dicendum, quòd licet sit communitas rationis & nō rei, tn nō sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species [f]: tum quia neque in rebus humanis cōmunitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habēt vnum esse: genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus, secūdum esse differentibus.

¶ Super

Universidad de Deusto Biblioteca

QVAESTIO. XXXI.

De his quæ ad unitatem uel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuiſa.

POST hæc conſiderandũ eſt de his, quæ ad vnitatẽ vel pluralitatem pertinẽt in diuinis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ipſo nomine trinitatis.

¶ Secundo, Vtrum poſſit dici, filius eſt alius a patre.

¶ Tertio, Vtrum dictio excluſiua, quæ videtur alietatem excludere, poſſit adiungi nomini eſſentiali in diuinis.

¶ Quarto, Vtrum poſſit adiungi termino perſonali.

ARTICVLVS. I.

Vtrum ſit trinitas in diuinis.

177 1.diſ.24.q.2.ar.2.&.2 di.1.q.1.arti.5. cor.& op.3.c.30. 50.51.&52

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel ſignificat ſubſtantiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitas, non ſignificat ſubſtantiã. prædicaretur enim de ſingulis perſonis: neq; ſignificat relationem, quia non dicitur ſecũdum nomẽ ad aliud. Ergo nomine trinitatis non eſt vtendum in diuinis.

¶ 2 Præt. Hoc nomen trinitas, videtur eſſe nomen collectiuũ, cũ ſignificet multitudinẽ. Tale aũt nomen nõ conuenit in diuinis, cũ vnitas importata per nomen collectiuũ, ſit minima vnitas. In diuinis aũt eſt maxima vnitas. Ergo hoc nomẽ trinitas, nõ cõuenit ĩ diuinis.

¶ 3 Præt. Omne trinũ eſt triplex: ſed in Deo nõ eſt triplicitas, cum triplicitas ſit ſpecies inæqualitatis. Ergo nec trinitas.

¶ 4 Præt. Quicquid eſt in Deo, eſt in vnitate eſſentiæ diuinæ, quia Deus eſt ſua eſſentia. Si igitur trinitas eſt in Deo, erit in vnitate eſſentiæ diuinæ. & ſic in Deo erunt tres eſſentiales vnitates, quod eſt hæreticum.

¶ 5 Præt. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretũ prædicatur de abſtracto. Deitas enim eſt Deus, & paternitas eſt pater. Sed trinitas non põt dici trina, quia ſic eſſent nouem res in diuinis, quod eſt erroneũ. Ergo nomine trinitatis non eſt vtendum in diuinis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Athanaſius * dicit, ꝙ Vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda ſit. [In ſuo ſymbolo fidei.]

RESPON. Dicendũ, ꝙ nomen trinitatis in diuinis, ſignificat determinatũ numerũ perſonarũ. Sicut igit̃ ponitur pluralitas pſonarũ in diuinis, ita vtẽdũ eſt noĩe trinitatis, quia hoc idẽ, qđ ſignificat pluralitas indeterminate, ſignificat hoc nomẽ trinitas determinate.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen trinitas, ſm etymologiam vocabuli, videtur ſignificare vnam eſſentiam trium perſonarum, ſecundum ꝙ dicitur trinitas quaſi trium vnitas. Sed ſecũdum proprietatem vocabuli, ſignificat magis numerum perſonarũ vnius eſſentiæ, & propter hoc non poſſumus dicere, F ꝙ pater ſit trinitas, quia non eſt tres perſonæ. Non autem ſignificat ipſas relationes perſonarum, ſed magis numerum perſonarum adinuicem relatarum, & inde eſt, ꝙ ſecundum nomen, ad aliud non refertur.

AD 2m dicendum, ꝙ nomen d collectiuum duo importat. ſ. pluralitatem ſuppoſitorum, & vnitatem quandam. ſ. ordinis alicuius. Populus enim eſt multitudo hominum ſub aliquo ordine comprehenſorũ. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas, conuenit cum nominibus collectiuis, ſed quantum ad ſecundum differt, quia in diuina trinitate, non ſolũ eſt vnitas ordinis, ſed cum hoc, eſt etiam vnitas eſſentię. [D. 358.]

AD 3m dicendũ, ꝙ trinitas abſolute dicitur. Significat enim numerũ ternariũ perſonarũ. Sed triplicitas ſignificat proportionẽ inæqualitatis. eſt enim ſpecies proportionis inæqualis, ſicut patet per Boe. * in arithmetica. Et ideo non eſt in Deo triplicitas: ſed trinitas. [Lib.1.c.24.]

AD 4m dicendum, ꝙ in trinitate diuina intelligitur & numerus, & perſonæ numeratæ. Cũ ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate eſſentiæ, quaſi ſit ter vna, ſed perſonas numeratas ponimus in vnitate naturæ, ſicut ſuppoſita alicuius naturæ dicuntur eſſe in natura illa. E conuerſo autem dicimus vnitatem in trinitate, ſicut natura dicitur eſſe in ſuis ſuppoſitis.

H AD 5m dicendum, ꝙ cum dicimus, trinitas eſt trina ratione numeri importati, ſignificatur multiplicatio eiuſdem numeri in ſeipſum, cum hoc quod dico trinũ, importet diſtinctionem in ſuppoſitis illius, de quo dicitur. Et ideo non poteſt dici, ꝙ trinitas ſit trina, quia ſequeretur ſi trinitas eſſet trina, ꝙ tria eſſent ſuppoſita trinitatis, ſicut cũ dicitur, Deus eſt trinus, ſequitur ꝙ ſunt tria ſuppoſita deitatis.

ARTICVLVS. II.

Vtrum filius ſit alius a patre.

178 1. di.5.ar.1 & diſt. 24. q.2. art.1.

I AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ filius non ſit alius a patre. Alius. n. eſt relatiuum diuerſitatis ſubſtãtiæ. Si igitur filius eſt alius a patre, videtur ꝙ ſit a patre diuerſus. Quod eſt cõtra Auguſt. 7. de trin. * vbi dicit, ꝙ cum dicimus tres perſonas, non diuerſitatem intelligere volumus. [* lib. 7. de tri. c. vlt. to. 3.]

¶ 2 Præt. Quicunq; ſunt alij abinuicem, aliquo modo abinuicẽ differunt, ſi igitur filius eſt alius a patre, ſequitur quòd ſit differens a patre. Quod eſt contra Amb. in. 1. de Fide. † vbi ait, Pater. & filius deitate vnum ſunt. nec eſt ibi ſubſtantię differentia, neque vlla diuerſitas. [Lib. 1. de fide ad Gratianum. ca. 2. ante medium. to. 2.]

¶ 3 Præt. Alienum ab alio dicitur. Sed pater nõ eſt alienus a filio. dicit enim Hilar. in. 7. de trin' * ꝙ in diuinis pſonis nihil eſt diuerſum, nihil alienum, nihil ſeparabile. Ergo filius nõ eſt alius a patre. [* Hilar. 7. de trin. non longe a fine lib.]

¶ 4 Præt. Alius & aliud idem ſignificant, ſed ſola generis conſignificatione differunt. Si ergo filius eſt alius a patre, videtur ſequi ꝙ filius ſit aliud a patre.

SED CONTRA eſt qđ Aug. † dicit [De fide ad Petrũ. ca. 1. poſt mediũ tom. 3.]

¶ *Super quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum primum.*

IN titulo, trinitas ſecundum propriam ſignificationẽ vocabuli ſumitur.

¶ In corpe, vnica ẽ concluſio affirmatiue reſpõdens, Trinitatis nomine in diuinis eſt vtendum. Et probatur ſic. In diuinis ponitur pluralitas perſonarũ. ergo ponẽda eſt etiã trinitas earũdẽ. ꝓbatur conſequentia, quia quod ſignificat pluralitas indeterminate, ſignificat trinitas determinate, importat enim determinatum numerum. ſ. trinarium. Et procedit hæc ratio ſuppoſita veritate fidei. ſ. quòd in diuinis ſunt vere tres perſonæ.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum ſecundũ.*

IN titulo hoc & ſequentibus huius quæſtionis, quæſtio eſt de his terminis ſecundum proprias ſuas ſignificationes, ita quod veras ac ſanas reddant propoſitiones, puta: filius ẽ alius a patre &c.

¶ In corpore quatuor facit. Primo oſtendit modum ſeruandum in ſermone de trinitate. ſ. caute & modeſte, & declarat hoc dupliciter. Primo in communi, authoritatibus Hieronimi & Auguſtini. Secundo in ſpeciali, propter extremos errores Arrii & Sabellii Secundo dicit quatuor cauenda nomina propter Arrium. ſ. diuerſitatis, diuiſionis, diſparitãtis, & alieni. Tertio quatuor ſimiliter cauẽda propter Sabelliũ. ſ. ſingularis, vnici, confuſi, & ſolitarii. Quarto reſpondet quæſito affirmatiue: filius eſt alius a Patre, probatq; hoc ſic: Alius maſculine ſumptum, nõ importat niſi diſtinctionẽ ſuppoſiti. ergo, ꝓbatur cõſequẽtia, quia filius eſt aliud ſuppoſitum diuinæ naturæ, quod patet ex æquiualenti, quia. ſ. eſt alia pſona & alia hypoſtaſis. Quod autem diſtinctio locũ habeat in diuinis, vt deductio ſuppõit in corpore articuli, probatur ex natura oppoſitionis relatiuæ.

in lib. de fide ad Petrum. Vna eſt enim eſſentia patris & filij & ſpiritusſancti, in qua non eſt aliud pater, aliud fili9, aliud ſpiritusſanct9, quãmuis perſonaliter ſit alius pater, alius filius, alius ſpiritusſanct9.

RESPON. Dicendum, ꝙ quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis (vt Hier. dicit *) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modeſtia eſt agendũ, quia vt Augu. dicit in. 1. de trinit. † Nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quæritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppoſitos cauere tẽperate inter vtrunq; procedentes. ſ. errorem Arrij c, qui poſuit cum trinitate perſonarum trinitatem ſubſtantiarum, & errorem Sabellij, qui poſuit cũ vnitate eſſentiæ vnitatem perſonæ. [Citatur. 4. ſentent. in magiſt. diſ. 13. in fine.] [† Lib. 1. de tri. cap. 3. in princ. to. 3.] [160]

Ad euitandum igitur errorem Arrij (vitare debem9 in diuinis, nomen diuerſitatis d & differẽtiæ, ne tollatur vnitas eſſentiæ, Poſſumus autem vti nomine diſtinctionis propter oppoſitionem relatiuam. Vnde ſicubi in aliqua ſcriptura authẽtica, diuerſitas vel differẽtia perſonarũ inuenitur, ſumitur diuerſitas, vel differẽtia pro diſtinctione. Ne aũt tollatur ſimplicitas diuinæ eſſentiæ, vitandum eſt nomẽ ſeparationis & diuiſionis quæ eſt totius in partes. ne aũt tollatur æqualitas, vitandum eſt nomen diſparitatis. ne vero tollatur ſimilitudo, vitandum eſt nomen alieni & diſcrepãtis. Dicit enim Amb. in li. de Fide * ꝙ in patre & filio non eſt diſcrepans: ſed vna diuinitas. Et ſm Hila. (vt dictum eſt †) in diuinis nihil eſt ſeparabile. Ad vitandum vero errorem Sabellij vitare debemus ſingularitatẽ, ne tollatur communicabilitas eſſentiæ diuinæ. Vnde Hil. dicit. 7. de trin. Patrem & filiũ ſingularẽ Deũ prædicare, ſacrilegũ eſt. Debemus etiã vitare nomẽ vnici, ne tollatur numerus perſonarũ. vnde Hil. † in eodẽ li. dicit, ꝙ a Deo excludit̃ ſingularitas, atq; vnici intelligẽtia: dicimus tamen vnicũ filium, quia non ſunt plures filij in diuinis. Neq; tñ dicimus vnicũ Deũ, quia pluribus deitas eſt cois. Vitamus etiam nomen confuſi, ne tollatur ordo naturæ, a perſonis. unde Amb. dicit 2. de Fide * Neq; confuſum eſt, quod vnum eſt, neq; multiplex eſſe poteſt quod indifferens eſt. Vitandũ eſt etiam nomen ſolitarij ne tollatur conſortiũ triũ perſonarum. Dicit enim Hil. in. 4. de tri. † Nobis neq; ſolitarius, neq; diuerſus Deus eſt cõfitendus: hoc autem nomen alius, maſculine ſumptum, non importat niſi diſtinctionẽ ſuppoſiti, vnde cõueniẽter dicere poſſumus, ꝙ filius eſt alius a patre, quia. ſ. eſt aliud ſuppoſitum diuinæ naturę, ſicut eſt alia pſona & alia hypoſtaſis. [D. 702.] [Amb. li. 1. de fide. c. 2. ante mediũ tom. 2.] [† Loco citato in arg. 3.] [Li. 7. de trini. nõ multũ a fine libri.] [*Loco ante citato. to. 2.] [† Li. 4. non multum ante medium]

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ alius, quia eſt ſicut quoddã articulare nomen tenet ſe ex parte ſuppoſiti vnde ad eius rõnẽ ſufficit diſtinctio ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis vel perſona. Sed diuerſitas requirit diſtinctionẽ ſubſtantiæ, quæ eſt eſſentia. Et ideo non poſſum9 dicere, ꝙ filius ſit diuerſus a pr̃e, licet ſit ali9.

AD 2m dicendum, ꝙ differentia importat diſtinctionem formæ. Eſt autẽ tantũ vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur Philip. 2. Qui cum in forma Dei eſſet. Et ideo nomen differentis non proprie cõpetit in diuinis, vt patet per authoritatẽ inductã *. Vtitur tamen Damaſc. † nomine differentiæ in diuinis A perſonis, ſm quod proprietas relatiua ſignificatur per modum formæ. Vnde dicit ꝙ non differunt abinuicem hypoſtaſes ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum determinatas proprietates. Sed differẽtia ſumitur pro diſtinctione, vt dictum eſt †. [D. 934.] [In. 2 argu.] [† Dama. li. 3. orthod. fide ca. 6. & 7.] [In corp. ar.]

AD 3m dicendũ, ꝙ alienũ eſt qđ eſt extraneum & diſſimile. Sed hoc non importatur cũ dr̃ alius. & ideo dicimus filiũ aliũ a patre, licet nõ dicamus alienum.

AD 4m dicendum, ꝙ neutrum genus, eſt informe, maſculinũ autẽ eſt formatum, & diſtinctum, & ſimiliter d fœmininum. Et ideo conuenienter per neutrum genus, ſignificatur eſſentia cõmunis, ꝑ maſculinũ aũt & fœmininum, aliquod d ſuppoſitum determinatũ in B communi natura. Vnde etiã in rebus humanis, ſi quæratur. Quis eſt iſte, reſpondetur, Sor. quod nomen eſt ſuppoſiti. Si aũt quæratur quid eſt iſte, reſpondetur, animal rationale & mortale e. Et ideo quia in diuinis diſtinctio eſt ſm perſonas, non autem ſm eſſentiam, dicimus ꝙ pater eſt alius a filio: ſed nõ aliud. et econuerſo dicimus, ꝙ ſunt vnum: ſed non vnus. [D. 598.] [D. 848.] [17]

ARTICVLVS III.

Vtrum dictio excluſiua Solus, ſit addenda termino eſſentiali in diuinis.

179 1. diſt. 21. q. 1. art. 1.

C AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ dictio excluſiua, ſolus, non ſit addenda termino eſſentiali in diuinis, quia ſm Philoſophum in elenc. * Solus eſt qui cum alio non eſt: ſed Deus eſt cũ angelis & ſctĩs animabus. Ergo nõ poſſumus dicere Deum ſolum. [Lib. 2. c. 3. 2 medio illi9 tom. 1.]

¶ 2 Præt. Quicquid adiungitur termino eſſentiali in diuinis, poteſt prædicari de qualibet perſona per ſe, & de omnibus ſimul. quia enĩ cõuenienter dicitur ſapiens Deus poſſumus dicere, pr̃ eſt ſapiẽs De9: D & trinitas eſt ſapiẽs Deus: ſed Augu. in. 6. de trin. † dicit. Conſiderãda eſt illa ſententia, qua dicitur, nõ eſſe patrem verũ Deum ſolum. ergo non poteſt dici ſolus Deus. [Li. 6. de tri. c. 9. in prin. tom. 3.]

¶ 3 Præt. Si hæc dictio ſolus, adiungitur termino eſſentiali, aut hoc erit reſpectu prædicati perſonalis. aut reſpectu ꝑdicati eẽntialis: ſed non reſpectu prędicati perſonalis. quia hæc eſt falſa: ſolus Deus eſt pater, cum etiam homo ſit pater. E Neq; etiam reſpectu prædicati eſſentialis, quia ſi hęc eſſet vera, ſolus Deus creat, videtur ſequi, ꝙ hæc eſſet vera, ſolus pater creat. quia quicquid dicitur de Deo, poteſt dici de patre. Hæc aũt eſt falſa, quia etiã filius eſt creator. Non ergo hæc dictio Solus, poteſt in diuinis adiungi termino eſſentiali.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur. 1. ad Tim. primo, Regi ſæc. immortali, inuiſibili, ſoli Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ hæc dictio, ſolus, poteſt accipi vt categorematica, vel ſyncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ abſolute ponit rem ſignificatam circa aliquod ſuppoſitum, vt albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo ſic accipiatur hæc dictio ſolus, nullo modo poteſt adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret ſolitudinẽ

¶ *Super quæſtionis trigeſimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus intelligentibus terminos ſatis clarus eſt.

¶ In corpore tria dicuntur. Primo diſtinguitur quòd ly ſolus, poteſt accipi dupliciter. ſ. vt dictio categorematica, & ſyncategorematica, & ſatis clare explanantur membra in litera. Deinde ponitur vna concluſio reſponſiua quæſito negatiue. ſ. ſolus categorematice nõ poteſt addi termino eſſentiali in diuinis: probatur, quia ſequeretur, Deum eſſe ſolitarium. Deinde ponitur altera concluſio affirmatiue, ſolus ſyncategorematice, poteſt addi termino eſſentiali in diuinis, & probatur, quia poſſunt excludi cętera a conſortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus eſt æternus.

circa

Universidad de Deusto Biblioteca

circa terminum cui adiungeretur, & sic sequeretur Deum esse solitarium. Quod est contra prædicta *. Art. præce. Dictio vero syncategorematica dicitur, quæ importat ordinem prædicati ad subiectum, sicut hæc dictio omnis, vel nullus. Et similiter hęc dictio solus, quia excludit oē aliud suppositū a cōsortio prędicati, Sicut cū dicitur, solus Sortes scribit, non datur intelligi ꝙ Sor. sit solitarius: sed quòd nullus sit ei consors in scribēdo, quàmuis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum, nihil prohibet, hanc dictionem solus, adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum excluduntur omnia alia a Deo a consortio prædicati. Vt si dicamus, solus Deus est æternus, quia nihil præter Deum est æternum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet angeli & animæ sanctæ semper sint cum Deo, tamen si non esset pluralitas personarū ī dininis, sequeretur, ꝙ Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius, quod est extraneæ naturę. dicitur enim aliquis solus esse in horto, q̃uis sint ibi multæ plantæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo existentibus, si non essent in diuinis personæ plures. Cōsociatio igit̃ angelorū & animarū, nō excludit solitudinē absolutā a diuinis, multominus solitudinē respectiuam & per cōparationē ad aliquod prædicatū.

AD 2^{m} dicendū, ꝙ hæc dictio solus, proprie loquē-
D. 1052 do, nō ponitur ex parte prædicati [d] quod sumitur formaliter. respicit enim suppositū, inquantum excludit aliud suppositū ab eo cui adiungitur. Sed hoc aduerbiū, tantū, cū sit exclusiuū, potest poni ex parte subiecti & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tantū Sortes currit. i. nullus alius. Et Sortes currit tātum. i. nihil aliud facit. Vnde non proprie dici pōt, pater est
D. 1132 solus Deus, vel [d] trinitas est solus Deus, nisi forte ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, trinitas est De9, qui est solus Deus. Et ƒm hoc etiā posset esse vera ista, Pater est deus qui est solus Deus, si relatiuū referret p̄dicatū & nō suppositū. Augu. aūt cū dicit patrē nō esse solū Deū, sed trinitatē esse solum Deum, loquitur expositiue, ac si diceret, cum dicitur, regi seculorum inuisibili, soli Deo, non est exponendum de persona patris: sed de sola trinitate.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ vtroq; modo potest hęc dictio solus, adiungi termino essentiali. hæc enim propositio: solus Deus est pater, est duplex, quia ly pater pōt
a 186 prædicare personā patris [e]. Et sic est vera. Non enim homo est illa persona, vel potest prædicare relationē
187 [e] tantū. Et sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiā in alijs inuenitur, licet nō vniuoce. Similiter hæc est vera: solus Deus creat. nec tamē sequitur. ergo solus pater. quia, vt sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobilitat terminū cui adiūgit̃, vt nō possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorū. Non enim sequit̃, solus homo est aīal rationale mortale. ergo sol9 Sortes.

¶ *Super quæstionis trigesimæprimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

180
1.dis. 21.q. 1.ar.2.& 4. con.c.25.& pot. q. 10. ar.4. ad 12.

TItulus limitatus est: non est enim quæstio: vtrum possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolute, sed respectu prædicati commu-

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ dictio exclusiua possit adiungi termino personali, etiam si prædicatum sit cōmune. Dicit enim Dominus ad patrem loquens, Ioan. 17. Vt cogno-
F scant te solum Deum verum. Ergo solus pater est Deus verus.

¶ 2 Præt. Matth. 2. dicitur, Nemo nouit filium nisi pater. Quod idē significat ac si diceretur, solus pater nouit filium. Sed nosse filiū est commune. Ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt. Dictio exclusiua non excludit illud quod est de intellectu termini cui adiungitur. Vnde non excludit partem neque vniuersale. Non enim sequitur, solus Sortes est albus. ergo manus eius non est
G alba. vel, ergo homo nō est albus: Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij & econuerso. Non ergo per hoc quod dicitur, solus pater est Deus, excludit̃ filius vel spiritussanctus. Et sic videt̃ hæc locutio esse vera.

¶ 4 Præt. Ab ecclesia cantatur, Tu solus altissimus Iesu Christe.

SED CONTRA. hęc locutio, solus pater est Deus, habet duas expositiuas. s. pater est Deus, & null9 alius a patre est Deus. sed hęc secū-
H da est falsa, quia filius alius est a patre, qui est Deus. ergo hæc est falsa, solus pr̃ est De9, & sic de similibus.

RESPON. Dicendū, ꝙ cū dicim9, solus pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicē intellectum. Si enim solus ponat solitudinē circa patrem, sic est falsa ƒm ꝙ sumitur categorematice. Secundū vero ꝙ sumitur syncategorematice, sic iterum potest intelligi multipliciter, quia si excludat a forma subiecti, sic ē vera, vt sit sensus, so-
I lus pater est De9. i. ille cū quo nullus ali9 est pr̃ est De9. Et hoc modo exponit Aug. in. 6. de trin. * cum dicit. Solū patrē dicimus, non quia separatur a filio, vel spiritusancto: sed hoc dicētes significamus, ꝙ illi simul cū eo non sunt pater. Li.6. de trinit.ca.7. in fine tom.3. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione, vt si dicatur: ille qui solus dicit̃ pater, est Deus. Secundū vero propriū sensum excludit a cōsortio prę-
K dicati. Et sic, hęc propositio est falsa, si excludit alium, masculine. Est autē vera, si excludit aliud neutraliter tantum. quia filius est alius a patre, non tamen aliud. similiter & spir. sanct. Sed quia hæc dictio, solus, respicit proprie subiectum (vt dictum est †) magis se habet ad excludendum alium quàm aliud. Art. præce. Vnde non est extendenda talis locutio: sed pie exponenda, sicubi inueniatur in authentica scriptura.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum dicimus te solum Deum verum, non intelligitur de persona patris: sed de sola trinitate, vt Aug. * exponit. Li.6. de trinit.ca.9. to. 3. Vel si intelligatur de persona patris, non excluduntur aliæ personæ propter essentiæ vnitatem, prout ly solus, excludit tantum aliud, vt dictum est †. In corp. ar.

Et similiter dicendū est ad 2^{m}. Cū. n. aliquid essen-
tiale

nis, puta viuere, intelligere, esse &c.

¶ In corpore respōdet quæsito quatuor conclusionibus & corollario: posuit autē eas tali arte. Accipit primo vnam propositionem, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu prædicati communis, vt in ipsa clare cæterę inspiciātur. s. solus pater est Deus. Deinde distinxit quatuor sensus eiusdem, distinguendo ly solus multipliciter, & iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est ly solus dupliciter, categorematice, & sic est falsa, quia ponit patrem solitariū syncategorematice, & tūc dupliciter: vel a forma subiecti, & sic vera & impropria, vera quidē authoritate Aug. impropria autem, quia nonnisi cum implicito subintellecto, vel a consortio prædicati. Et hoc dupliciter s. vel masculine, & sic falsa & propria, vel neutraliter, & sic vera & impropria, & probantur ambæ, quo ad proprie & improprie, quia solus proprie respicit subiectum, magisq; excludit aliū quàm aliud. Quoad veritatem vero & falsitatem, quia filius & similiter est alius a patre & non aliud: creatum .n. oportet esse quod est aliud. Corollarium autem est, quòd huiusmodi propositiones impropriæ non sunt extendendæ, sed pie exponendæ.

tiale dicitur de patre, non excluditur filius, vel spir. sanct. propter essentiæ vnitatē. Tamē sciendum est, ꝙ in authoritate prædicta, hæc dictio, nemo, non idē est quod nullus homo, quod videtur significare vocabulum. Non enim posset excipi persona patris: sed sumitur secundum vsum loquendi distributiue, pro quacunque rationali natura.

D. 588. AD 3^{m} dicendū, ꝙ dictio [d] exclusiua nō excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur, si nō differunt ƒm suppositū, vt pars & vniuersale. Sed filius differt supposito a patre. & ideo nō est similis rō.

AD 4^{m} dicendū, ꝙ non dicimus absolute, ꝙ solus filius sit altissimus, sed ꝙ solus sit altissimus cum spiritu sancto, in gloria Dei patris.

QVAESTIO XXXII.

De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirendum est de cognitione diuinarum personarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum per rationem naturalem possint cognosci diuinæ personæ.
¶ Secundo. Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ.
¶ Tertio, De numero notionum.
¶ Quarto, Vtrum liceat diuersimode circa notiones opinari.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum primum.*

ARTICVLVS. PRIMVS.

Vtrum trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.

181
1.q.39.art. 7.cor.&.1. di.3.q.1.artic.4. Et.1. cōtra c.14. Et verit. q. 10.arti.13. Et po.q.9. ar.5.cor.& Boe. tri. q. 1.art.4. Et Ro.1.l.6.fina. Li.1.de Cęlo tex.2.

TItulus satis patet.

¶ In corpore tria facit. Primo, respōdet quæsito vnica conclusione negatiua, s. imposibile est per rationē naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum perueniri. Et probatur sic. Homo p rōnē naturalē cognoscit Deū tātum ex creaturis, ergo cognoscit ipsum ƒm id tantum, quod est principium entium. ergo secundum id tātum quod pertinet ad vnitatē essentiæ. ergo nō cognoscit ea q̃ ptinēt ad distinctionē personarum. Prima cōsequentia probatur, quia creaturæ ducūt tantum in Dei cognitionem, sicut effectus in causam. Secūda vero, quia virtus creatiua communis est toti trinitati, & omnia sunt manifesta. Secundo declarat, ꝙ afferre rationes naturales ad tri-

† Li.7.confes.c.9. parū a princ. tom.3.

In li. qui di-

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ trinitas diuinarū personarū possit per naturalē rationē cognosci, Philosophi enim non deuenerunt in Dei cognitionem nisi per rationem naturalem. Inueniuntur autem a Philosophis multa dicta de trinitate personarū. Dicit enim Arist. * in. 1. de cæ. & mund. Per hunc numerum. s. ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare Deū vnū, eminentē proprietatibus eorū quæ sunt creata. Aug. etiā dicit. 7. confes. † Ibi legi. s. in libris Platonicorum, non quidē his verbis: sed hoc idem omnino multis, & multiplicibus suaderi rationib9, ꝙ in principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbū, & huiusmodi quę ibi sequuntur. In quibus verbis distinctio diuinarum personarum traditur. Dicitur etiam in glos. Roma. 1. & Exod. 7. ꝙ magi Pharaonis defecerunt in tertio signo. i. in notitia tertiæ personæ. s. spir. sanct. & sic ad minus duas cognouerūt. Trimegistus etiam dixit *. Monas ge-
A nuit monadem, & in se suum reflexit ardorem. Per quod videtur generatio filij, & spiritus sancti pcessio intimari. Cognitio ergo diuinarum personarum, potest per rationem naturalem haberi. citur Pimāder. Dialog. 4.

¶ 2 Præt. Ric. de sanct. vict. dicit in lib. de Trin. * Credo sine dubio, ꝙ ad quancunq; explanationē veritatis, nō modo pbabilia, imo etiā necessaria argumenta non desint. Li.1. de trinit.c.4. circa princ. Vnde etiam ad probandum trinitatem personarum, aliqui induxerūt
B rōnē ex īfinitate bonitatis diuinę, q̃ seipsam infinite cōmunicat in processione diuinarū personarum. Quidam vero per hoc, ꝙ nullius boni sine consortio potest esse iucunda possessio. Aug. * vero procedit ad manifestandum trinitatem personarū, ex processione verbi & amoris in mente nostra. Quā viam supra secuti sumus. † ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum. Lib. 10. de tri. c.11.& 12. & li.9. ca.4. & sequentibus. tom.3. †Q.27.ar. 1.&.3.

¶ 3 Præt. Superfluū videtur homini tradere, qd̄ humana ratione cognosci nō pōt. Sed nō est dicēdū, ꝙ traditio diuina de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarū ratione humana cognosci potest.

C SED CONTRA est qd̄ Hila. dicit ī li. 1. de Trin. Non putet homo, sua intelligentia, generationis sacramētū posse cōsequi. Amb. † etiā dicit. Impossibile est, generationis scire secretū. Mēs deficit, vox silet. Sed p originē generationis & processionis, distinguitur trinitas in personis diuinis, vt ex supra dictis patet. * Cū ergo illud homo non possit scire & intelligentia consequi, ad qd̄ ratio necessaria haberi nō potest, sequit̃, ꝙ trinitas personarū per rationē cognosci non possit. Pag.5.a principio libri. †Amb.li.1. de fide ad Gratianum c.5. ante medium to.2. Q.30.ar.2.

RESPON. dicendum, ꝙ impossibile est per rationē naturalem ad cognitionē trinitatis diuinarum personarū peruenire. Ostensum est enim supra *, ꝙ homo per rationē naturalē in cognitionē Dei peruenire nō pōt, nisi ex creaturis. Q.12.ar.4. &.12. Creaturæ aūt ducūt in Dei cognitionē
D sicut effect9 in causam. Hoc igit̃ solū ratione naturali de Deo cognosci pōt, qd̄ cōpetere ei necesse est, ƒm ꝙ ē oīum entiū principiū. et hoc fundamēto vsi sumus supra † in cōsideratione Dei. Virtus aūt creatiua Dei, ē cōis toti trinitati. vnde pertinet ad vnitatē essentię, nō ad distinctionē psonarū. Per rationē igit̃ naturalem cognosci possunt de Deo ea, q̃ ptinēt ad vnitatē essentiæ, nō aūt ea q̃ ptinent ad distinctionē psonarum. Qui aūt pbare nitit̃ trinitatē psonarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidē, quantum ad dignitatē ipsius fidei, quæ est vt sit de reb9 inuisibilib9, quæ rationē humanā excedunt. vnde Apost. dicit ad
E Heb. 11. ꝙ fides est de non apparentibus. et Apost. dicit. 1. Cor. 2. c. Sapiētiā loquimur īter perfectos. sapiētiā vero nō huius seculi: neq; principū huius seculi: sed loquimur Dei sapientiā in mysterio, q̃ abscondita est. Secūdo, quātū ad vtilitatē trahēdi alios ad fidē. Cū enim aliquis ad probādā fidē inducit rōnes, q̃ nō sunt cogentes, cedit in irrisionē infidelium. Credunt enim ꝙ huiusmodi rationibus innitamur, & propter eas credamus. Quæ igitur fidei sunt, non sunt tentanda probare nisi per authoritates, his qui authoritates suscipiunt. Apud alios vero, sufficit defendere non esse impossibile quod prædicat fides. Vnde Dion. * dicit. Cap.2. non multum remote a pri. 2. ca. de di. no. Si aliquis est, qui totaliter eloquiis resistit, lōge erit a nostra philosophia. Si āt ad veritatē eloquiorū. s. sacrorū respicit, hoc & nos canone vtimur.
AD

nitatē personarum nocet dupliciter. Primo, ratione dignitatis fidei. Secundo, vtilitatis hominum, quæ clare habentur in litera. Tertio, infert qūo ea quę sunt fidei, tractanda sunt tam cum fidelibus quàm cum infidelibus, adiuncta authoritate Dionysii, quæ ex supradictis i quæstione prima, clara sunt.

¶ *Super quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secūdū.*

IN titulo aduerte duo, qm̄ quæstio est de q̄stione an est, an.s.sint notiones in diuinis. Primo quid nominis ipsius notionis. Notio namque in cōmuni, notificationem seu manifestationem importat proprie loquendo passiue seu formaliter, sicut lectio & auditio, & similia. Ad diuina autem applicata sumit ꝓ proprietate vni⁹ vel duarū personarū. Et videtur ꝙ beatus Augu. primo introduxerit in hanc materiā notionis vocabulū: dū. 5. de trinit. ait, ꝙ alia est notio qua intelligitur ingenitus, & alia qua genitor. Secūdo ad perfectionē doctrinæ scito, ꝙ notio vt sumitur a theologis, in litera sequētis articuli diffinitur sic. Notio est propria ratio cognoscendi diuinam personā. Vbi nota, ꝙ ly ratio cognoscendi, insinuat ꝙ sit formale principiū cognoscēdi, & ex hoc sequit stricte loquendo, ꝙ significetur in abstracto: sicut enim formale principiū essendi oportet eē formā: ita formale principium cognoscēdi vt sic, oportet concipi ac significari vt formam. hoc aūt est vt quo aliquid est, hoc autem importat abstractum. Et propterea in præsenti art. disputatio cū Præpositino circa abstractū & concretum versatur: non enim est hic quæstio de rebus absolute: sed vt significatis ac innotescentibus per nomina, ly vero propria, insinuat ꝙ significat aliquid speciale, aliter non esset propria cognoscendi ratio, & propter hoc (vt dicetur) esse ab alio non est notio. Ly vero diuinam personam, insinuat tria. Primo, ꝙ significat aliquid ptinens ad originem, quia ordine originis distinguuntur diuinæ personæ. Secundo, ꝙ illud ptineat ad dignitatem non

109

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ philosophi non cognouerunt mysterium trinitatis diuinarū personarū p ꝓpria, q̄ sunt paternitas, filiatio, & processio, ſm illud Apost. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum huius seculi cognouit. i. philosophorum, ſm glos. Cognouerūt tñ q̄dā essentialia attributa, quæ appropriant personis, sicut potentia patri, sapientia filio, bonitas spiritui sancto, vt infra patebit[c]. Quod ergo Arist. dicit per hunc numerū adhibuimus nosipsos, & c. nō est sic intelligendum, ꝙ ipse poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, ꝙ antiqui vtebantur ternario numero in sacrificijs & orationibus, propter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum inuenitur, In principio erat verbum, non ſm quòd verbum significat personam genitam in diuinis: sed ſm ꝙ per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus oīa condidit, q̄ filio appropriatur. Et licet appropriata tribus psonis cognoscerēt: dicuntur tñ in tertio signo defecisse. i. in cognitione tertiæ personæ, quia a bonitate, quæ spiritui sancto appropriatur, deuiauerunt, dū cognoscentes Deum, nō sicut Deū glorificauerūt, vt dicitur Roma. 1. vel quia ponebant Platonici vnū primum ens, quod etiam dicebant esse patrē totius vniuersitatis rerū, cōsequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel paternum intellectū. In qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius * recitat super somniū Scipionis. Non autem ponebant aliquam substātiam tertiam separatam, quæ videretur spiritui sancto respondere. Sic autem nos non ponimus patrē & filiū ſm substantiam differentes: sed fuit error Origenis & Arrij † sequentium Platonicos. Quòd vero Trimegistus dixit, monas monadē genuit, & in se suum reflexit ardorem, nō est referendum ad generationem filij vel processionem spir. sanct. sed ad productionem mūdi. Nā vnus Deus produxit vnum mundū propter suiipsius amorem.

*Lib. 1. non multū procul a medio illius.

† Origenes Io. 1. super illud. Et Deus erat verbū. Et idē refert Hiero. in epi. ad Pammachium & Oceanum, quę incipit Schedulæ quas. to. 2.

AD 2m dicendū, ꝙ ad aliquā rē dupliciter inducit ratio. Vno modo ad ꝓbādū sufficienter aliquā radicē sicut in scientia naturali inducit rō sufficiēs ad ꝓbādū, ꝙ motus cęli semp sit vniformis velocitatis. Alio mō inducit rō, nō q̄ sufficienter ꝓbet radicē: sed q̄ radici iā posi-

F tæ ostendat cōgruere cōsequentes effectus. Sicut in astrologia ponit ratio æcentricorum & epicyclorū ex hoc, ꝙ hac positione facta, possunt saluari apparentia sensibilia circa motus cęlestes, nō tñ rō hæc est sufficiēter ꝓbās, quia etiā forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo mō, pōt īduci rō ad ꝓbādū Deū esse vnū, & similia. Sed secūdo mō, se habet rō q̄ īducit ad manifestationem trinitatis, quia. s. trinitate posita cōgruunt hi⁹ rōnes G nō tñ ita, ꝙ p has rationes sufficienter ꝓbet trinitas psonarū. Et hoc patet p singula. bonitas enim infinita Dei manifestat etiā in ꝓductione creaturæ, quia infinitæ virtutis est ex nihilo ꝓducere[c] Nō enim oportet si infinita bonitate se cōicat, ꝙ aliquid infinitū a Deo ꝓcedat: sed ſm modū suū recipiat diuinā bonitatē. Similiter etiā qđ dicit ꝙ sine cōsortio non pōt esse iucunda possessio alicuius boni, locū habet H qñ in vna psona nō inuenit pfecta bonitas. Vnde, indiget ad plenam iucunditatis bonitatē, bono alicuius alterius consociati sibi. Similitudo aūt intellectus nostri non sufficiēter probat aliquid de Deo, pp hoc, ꝙ intellectus non vniuoce inuenit in Deo & ī nobis. Et inde ē, ꝙ Aug. † sup Io. dicit, ꝙ p fidē venit ad cognitionem, & non ecōuerso.

AD 3m dicendū, ꝙ cognitio diuinarū psonarū fuit necessaria nobis dupliciter. Vno modo, ad recte I sentiendū de creatione rerum. Per hoc enim, ꝙ dicimus Deū oīa fecisse verbo suo, excluditur error ponentiū Deum produxisse res ex necessitate naturę. Per hoc autē, ꝙ ponimus in eo processionē amoris, ostēditur, ꝙ Deus non propter aliquā indigentiam creaturas produxit, neq; pp aliquam aliam causam extrinsecam: sed pp amorē suæ bonitatis. Vnde & Moyses, postquā dixerat. In principio creauit Deus cęlum & terrā, subdit, Dixit deus. K Fiat lux, ad manifestationem diuini verbi. Et postea dixit: Vidit De⁹ lucē ꝙ esset bona, ad ostēdēdū ꝓbationē diuini amoris. Et similiter in alijs operibus. Alio mō & pricipalius ad recte sentiēdū de salute generis humani, q̄ pficit p filiū incarnatū, & per donum spiritus sancti.

Tract. 27. in Ioan. circa medium tom. 9.

ARTICVLVS. II.

Vtrū sint ponendæ notiones in diuinis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nō sint ponendæ notiones in diuinis. Dicit

essentialem: sed personalem, quia persona, dignitatis nomē est. Tertio, ꝙ sit vni⁹ in eo quòd vnum. i. ꝙ si significet aliquid cōueniens pluribus (vt de spiratione patet) conueniat illis inquātum vnū. Et sic patet titulus.

¶ In corpe duo pricipalr facit. Primo, ponit opinionē Præpositini. Secundo, cōfutando illam, respōdet quæsito.

¶ Quoad primum, tria Præpositinus dicit. s. opinionē, quòd s. non sunt ponendæ proprietates in abstracto, seu notiones in diuinis. Et radicem opinionū. s. propter simplicitatem personarum diuinarum. Et expositionē sacrorum eloquiorū quo ad hoc. s. ꝙ abstractū exponendū est per concretum.

242 335 c

¶ Quoad scđm, duo ex opposito fiūt. Primo, destruitur radix opinionis prædictæ. Secūdo, probatur opposita opinio. Primū fit sic: ſm ꝙ intelligimus, sic nominam[b]. ergo noīamus diuina modo nō suo: sed sensibilium. ergo nominamus ea, ratione simplicitatis nominibus abstractis, ratione vero subsistentiæ, nominibus cōcretis. ergo nō præiudicat diuinæ simplicitati vti in diuinis abstractis & concretis. Prima cōsequentia probatur: quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendū Deū ſm ꝙ in se est: sed cognoscit eū more sensibilium. Secūda vero probatur, quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti vero ex cōplemēto stādi, sumptū est: reliqua per se patēt.

¶ Contra hanc rationem Aureo. apud Capreolū in. 26. dis. primi, arguit, volēs probare, quòd notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, puta paternitas a patre, non solū ex modo intelligendi ex sensibilibus orta, vt dicit litera: sed etiam ex parte rei. Et arguit sic. Vbicūque abstractum differt a concreto, solo modo

182

Infra. q. 42. ar. 1. cor. & 1. dist. 26. q. 2. ar. 1. Et dist. 33. art. 2. cor.

modo significandi, quicquid reale dicitur de vno, dicitur de reliquo, vt patet de deitate & Deo: sed paternitas & pater non sic se habēt: qm̄ paternitas se tota distinguit a filio, nō aūt pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, ꝙ distinctionē inter abstractū & concretū in diuinis ex diuina re oriri, potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ in Deo est aliquid, vnde verificat abstractum & cōcretū. & hoc proculdubio est verū, quoniā simplicitate abstractum, subsistentia cōcretum fundat. Alio modo ꝙ in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractū & cōcretum, & hoc est chimericum. Vnde ad rationē in oppositum neganda est maior, eiusque probatio falsa est, qm̄ generare predicatur de Deo, non autem de deitate. Ad veritatem nāq; locutionum exigitur, quòd prædicatum conueniat rei significatæ per subiectum sub illo modo, quo significatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica.

Cap. 1. parum a pri.

171 195

¶ Secūdo, proponit oppositam opinionē & est cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Oportet i diuinis significari in abstracto & concreto non solum nominā essentialia, sed etiam personalia. s. paternitatem & patrē &c. Et probatur conclusio duabus rōnibus, quarū prima extendit se ad essentialia & personalia. Secunda autem ad personalia tantum. Est ergo prima rō, vt hęreticorū instātiæ habeamus propria respōsiua, & formatur sic ratio. A cōfitentibus patrē & filium & spi. san. esse vnum Deū & tres psonas. oportet rñderi īterrogātibus, quo sunt vnus Deus, & quo, vel quibus sunt tres personæ. ergo oportet dicere quòd deitate sunt vnum, pro prietatibus autem. s. paternitate, filiatione & c. sunt plures, sic enim & non aliter tribus interrogatiuis. s. quid, quis, & quo, reddimus tria propria responsiua.

¶ Cōtra hanc rationē Greg. de Arimino. in. 26. dist. primi, instat, intendens eā soluere, dicens, quòd pp hæreticorū instantiā non oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit rñdere in sermone de fide & symbolo, Credimus trinitatē psonis distinctā substantia vnitam. Et Hier. in expositione fidei cathol. substātia vnū sunt: sed psonis ac nominibus distinguūtur. ergo absq; proprietatibus habemus responsiuā, quo sunt vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo, quòd Gregorius male immiscere vr̄ hanc literæ huius rationem, tractatui de rebus absolute, quē videtur ipse ibidem intendere. vt enim patet ex titulo totius A qōnis, hic tractatur de cognitione diuinarū personarū, & non de esse earundem. Secundo, dicitur ꝙ male ponderauit verba literæ dicentis, ꝙ oportet habere rñsiuū ad interrogatiuū quo, non respectu huius termini qui est trinitas: sed respectu etiā huius termini persona, quod constat ex neutra illarū authoritatū haberi. Tertio, ꝙ litera iuxta morē suū loquit formaliter, & consistit vis eius i hoc, ꝙ interrogatiuo quo, oportet reddi rñsiuū quod ex proprio mō significandi significat vt quo, alioquin nō quiescet instātia quærentiū. Constat aūt ꝙ psona non significat vt quo, cum sit concretum nomē. Oportet igit vt habeamus propriū rñsiuum quo, nō respectu huius, aut illius termini: sed simpliciter respectu cōcretorū diuinorū proprietates in abstracto admittere in diuinis, & hoc directe intendit litera.

¶ Secunda vero ratio primo ponitur, deinde a Prepositino soluitur. Tertio excluditur solutio dupliciter. est ergo secūda ratio. Persona patris vna refertur ad duas personas. s. filii & spiritus sancti, nō vna relatiōe. ergo oportet in patre distinguer notiones. Antecedēs quo ad secundā partem probatur, ducēdo ad impossibile sic. Si pater vna relatione respiceret filiū & spi. sanc. fili⁹ & spi. sanc. vna quoq; relatione respicerent patrē, & si sic. ergo fili⁹ & spiritus sanctus non essent duæ personę. Et probat hæc vltima sequela, qa sola relatio multiplicat trinitatē. Prepositinus autem secūdā partē antecedētis negans, cōsequētiam quoq; primā ducētē ad impossibile negabat, afferebatq; instantiā. Ex eo ꝙ Deus vnica relatione se habet ad creaturas & tñ creaturæ pluribus relationibus referūtur ad ipsum, sicq; ꝓportionalr cēsebat de filio & spūsctō ad patrē.

¶ Cōtra hanc aūt rñsionē dupliciter in litera arguit. Primo sic. rō specifica relatiui cōsistit in hoc, ꝙ est ad aliud se habere. ergo vni relationi ſm speciē, non possunt ex opposito correspondere duæ diuersæ ſm speciē. ergo relationibus filii & spi. san. non pōt rñdere vna relatio patris, quāuis oibus relationibus creaturarū possit rñdere vna relatio ex parte Dei. Prima cōsequentia declarat in patre & dño, respectu filii & serui. Secunda aūt, quia relationes spi. san. & filii sunt diuersarū rationū, creaturarū aūt ad Deū vnius sunt rationis. Secundo, peccat instantia, quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinq;. Relatio autē Dei ad creaturā non est realis, & propterea non oportet quòd sit vna.

enim Dion. in. 1. ca. de diui. no. * ꝙ non est audendum dicere aliquid de Deo, præter ea q̄ nobis ex sacris eloquijs sunt expressa[c]. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquijs sacrę scripturę. Ergo nō sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 2 Pręt. Quicquid ponit in diuinis, aut ptinēt ad vnitatē essentiæ, aut ad trinitatē personarum. Sed notiones nō pertinēt ad vnitatem essentiæ, nec ad trinitatem personarum. de notionibus enim neq; prædicātur ea quę sunt essentię. nō .n. dicimus ꝙ paternitas sit sapiēs vel creet. neq; etiam ea quæ sunt personæ. non enim dicimus ꝙ paternitas generet, & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendæ notiones in diuinis.

¶ 3 Præt. In simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscēdi: quia cognoscuntur seipsis: sed diuinę personę sunt simplicissimæ. Ergo non sunt ponēdæ ī diuinis psonis notiones,

SED CONTRA est qđ dicit Ioā. *Damas. differentiā hypostaseon. i. personarum in tribus proprietatibus, idest paternali & filiali & ꝓcessionali, recognoscimus. Sunt ergo ponendæ proprietates & notiones in diuinis.

Lib. 3. Orthod. fid. c. 5. circa pri.

RESPON. Dicendū ꝙ Prepositinus attendens simplicitatem psonarum, dixit: non esse ponēdas ꝓprietates & notiones ī diuinis. Et sicubi inueniātur, exponit abstractum pro concreto. Sicut. n. cōsueuimus dicere, rogo benignitatem tuam. i. te benignū: ita cū dicitur in diuinis paternitas, intelligitur Deus pater. Sed sicut ostensum est supra * diuinæ simplicitati nō præiudicat, ꝙ in diuinis vtamur nominibus cōcretis & abstractis. Quia ſm ꝙ intelligimus, sic nominam⁹ E Intellectus autem noster nō potest ptingere ad ipsam simplicitatē diuinam ſm quòd in se est cōsideranda: & ideo ſm modum suum diuina apprehendit & nominat. i. secundū ꝙ inuenitur in rebus sensibilibus, a quibus cognitionem accipit. In quibus ad significandum simplices formas nominibus abstractis vtimur: ad significandum vero res subsistentes, vtimur nominibus cōcretis. Vnde & diuina, sicut supra dictū est † rōne simplicitatis p nomina abstracta significam⁹, B rōne vero subsistentiæ & cōplemēti, p nomina cōcreta. Oportet autem nō solū nomina essentialia in abstracto & in cōcreto significare (vt cū dicimus deitatem & Deum, vel sapiētiam & sapiētem) sed etiā personalia, vt dicamus paternitatem & patrē. Ad quod duo præcipue nos cogūt. Primo quidē hæreticorū instantia. Cum. n. confiteamur patrem & filium & spi. sanct. C esse vnum Deum & tres personas, quęrentibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut rñdetur ꝙ sunt essentia vel deitate vnum: ita oportuit eē aliqua nomina abstracta, quibus rñderi possit personas distingui. & huiusmodi sunt ꝓprietates vel notiones in abstracto significātes, vt paternitas & filiatio. Et ideo essentia significatur in diuinis vt quid, psona vero vt qs: proprietas aūt vt quo. Secundo, quia vna psona inuenit in diuinis D referri ad duas personas. s. persona patris ad personā filij & personam spi. sanct. Non autem vna relatione, quia sic sequeretur, ꝙ ēt filius & spiritus sanctus, vna & eadē relatione referrentur ad patrē[c] Et sic cum sola relatio in diuinis multiplicet trinitatem, sequeretur, ꝙ filius & spiritus sanctus non essent duæ personæ. Neq; tamen pōt dici (vt Prepositinus dicebat) ꝙ sicut Deus vno mō se habet ad creaturas, cum tamen creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum, sic pater vna relatione refertur ad filiū & ad spir. sanct. cū tamē illi duo, duabus relationib⁹ referātur ad pa-

Q. 3. art. 3. ad. 1. pręcipue. & q. 13. art. 1.

Locis nunc proxime citatis.

195

Nullum

trem. Quia cũ ratio specifica relatiui consistat in hoc, ꝙ ad aliud se habet: necesse est dicere, ꝙ duæ relationes non sunt diuersæ ſm speciem, si ex opposito vna relatio eis correspondeat. Oportet enim aliã speciem relationis esse domini & patris, ſm diuersitatem filiationis & seruitutis. Omnes autem creaturæ sub vna specie relationis referũtur ad Deum, vt sunt creaturæ ipsius. Filius autem, & spiritus sanctus nõ ſm relationes vnius rationis referuntur ad patrem. vnde nõ est simile. Et iterum: in Deo nõ requiritur relatio realis ad creaturã, vt supra dictũ est. *Relationes aũt rationis in Deo multiplicare non est incõueniens. Sed in patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad filium & spir sanc. Vnde, secũdũ duas relationes filij & spir. sanct. quibus referũtur ad patrem, oportet intelligi duas relationes ĩ patre, quibus referatur ad filium & spir. sanct. Vnde, cum non sit nisi vna patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones.

Q.28.ar.1. ad.3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet de notionibus nõ fiat mentio ĩ sacra scriptura, fit tñ mẽtio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractũ ĩ cõcreto.

AD 2m dicendũ, ꝙ notiones significantur in diuinis, non vt res: sed vt rationes quædã, quibus cognoscuntur personæ, licet ipsæ notiones vel relationes realiter sint ĩ Deo, vt supra dictũ est*. Et ideo, ea q̃ habent ordinẽ aliquẽ ad actũ aliquem essentialẽ vel personalẽ, non possunt dici de notionibus, quia hoc repugnat modo significandi ipsarum. Vnde non possumus dicere, ꝙ paternitas generet, vel creet, sicut sapiẽtia vel intellectus. Essentialia vero, quæ non habent ordinem ad aliquem actum: sed remouent conditiones creaturæ a Deo, possunt prædicari de notionibꝰ. possumus enim dicere, ꝙ paternitas est æterna, vel immensa vel quodcunq; huiusmodi. Et similiter pp idẽtitatẽ rei possunt substãtiua psonalia & essentialia pdicari de notionibꝰ, possumꝰ.n. dicere ꝙ paternitas ẽ Deꝰ, & Deitas est pr̃.

Q.28.ar.1.

AD 3m dicendum, ꝙ licet personæ sint simplices, tamen absque præiudicio simplicitatis, possunt propriæ rationes personarum in abstracto significari, vt dictũ est.

Nullũ.n.incõueniẽs est multiplicare relationes rationis in Deo. ¶ Circa antecedẽs assumptum.s. Ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud: aduerte, quòd non intendit per hoc, ꝙ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est, quem tamen sensum superficies deductionis præsefert, quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relatiõi vniꝰ speciei correspondere terminos diuersarum specierũ, hoc enim est falsum, qm̃ apud ipsum ex causa seu fundamento consurgit relationis species. Sed intẽdit, ꝙ specifica ratio relatiui consistit in esse ad aliud proportionale sibi: quemadmodum enim relatiuum in communi consistit in esse ad aliud in communi, ita relatiui species cõsistit in ordine ad aliud ſm speciem, ac per hoc unicum specie relatiuum consistit in esse ad aliud vnicũ specie correlatiuum. Sic enim per se descendit ad aliquid propriis differentiis ĩ suas species. ¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubium. Dubitatur.n. primo de illa propositione. Pater refertur ad filium & spiritum sanctum, non vna, sed duabus relationibus. Aut enim est sensus, quòd ibi sunt relationes duæ ſm rem, & hoc est falsissimum, quoniam spiratio & paternitas in patre sunt una res numero. Aut est sensus, quòd sunt duæ ſm rationem. Et hoc, licet sit verum, non est tamen ad propositum. Tum, quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationum procedit. Tum, quia ex præmissis prædicta rationis manifeste sequit, si est valida, quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat aũt, ꝙ ad diuersitatem specificã in rerũ natura, nõ sufficit distinctio rõnis. ¶ Dubium secundo est, circa propositionem illam assumptam cõtra Prepositinum.s. Vni relationi ſm speciem, non possunt correspondere duæ ſm speciem. Manifeste enim tenemus oppositũ, qm̃ vni filiationi Sortis, respondent diuersarum specierum relationes.s. paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte: q.35.art.5. expresse habetur. ¶ Ad primum dubium dicendum est, quòd hic sunt duo.s. pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales, quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autem, quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis, quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare vero quòd sunt duę formaliter ſm rationem tantum non quietat multorum intellectum, quia esse duo ſm rationem, nõ est esse duo: sed intelligi duo, sicut esse quantum ſm rationẽ, non est esse quantum: sed intelligi quantum. Vnde, cum nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, restat quòd sint duæ virtualiter.i. perinde se habent ac si essent duæ, & hoc consonat excellentiæ diuinæ rei, & est in rerum natura absque omni opere intellectus, sufficitq; proposito, reliquisq; difficultatibus soluendis: nam specifica diuersitas duarum relationũ infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter, vel virtualiter.i. quòd illæ relationes correspõdentes, habeãt specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniã persona patris habet relationes duas, sic quod vnaquęq; vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris notiones ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator, cum constet patrem ad filium, spiratorem vero ad spiritum sanctum esse, veruntamen proposito sufficere videt affirmare, quòd distinguũtur formaliter, quoniam tractatus iste non est de rebus absolute, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex litera. ¶ Ad scd̃m vero dubium dicitur, quòd cum radix propositionis S. Tho. sit illa propositio Arist. 5. Meta. c. de ad aliqd. s. Nullũ relatiuum dicitur bis propter eandem rationem, quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est, quem patet esse vnũ iuxta limitationem illius fundamenti, limitanda sunt consequentia. Relatiuum igitur non dici bis, potest dupliciter intelligi. Primo, nõ dicitur bis.i. ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credimꝰ hoc esse falsum, quia Sortes albus eadem similitudine similis est omnibus albis. Secũdo, non dicitur bis.i. ad duo correlatiua diuersarum rationũ, & sic potest intelligi dupliciter.s. vel diuersarum rationum partialium. & sic etiam non est verum: vt ex illo articulo tertiæ partis patet. vel non partialium, & sic est verum. Vnde, notanter S.Tho. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert. ergo impossibile est vnum relatiuum dici ad duo: sed, ergo impossibile est, ꝙ vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa, per ly omnino, non partialia innuens. Voco autẽ relatiua partialia in proposito, illa, quorum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, vt patet de patre & matre respectu filii, consona autem veritati glosa hæc ostenditur ex eo, ꝙ proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi: sed quando vnum ex vna, & alterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus, & ad indiuiduum, & scientia diceretur ad scibile & scientem &c. S.Tho. ergo hic contra Prepositinum intendit impossibile esse, quòd vna relatio ſm speciẽ habeat extrema diuersarũ rationũ nõ partialiũ: processio namq; & filiatio nõ habẽt ptialia fundamẽta, sed diuersarũ omnino rõnũ ſm se pfectarũ, qm̃ filius pfecte terminat pcessum intellectus. & similr̃ spũsctũs pfectꝰ est terminꝰ pcessionis volũtatis: tertia ãt parte extrema diuersarũ rõnũ partialia reddidit filiationi vt pz. ¶ In rñsione ad scd̃m, dubiũ occurrit, qd sit significari vt res, & qd significari vt rõ. Si.n. hoc idẽ est, ꝙ significari in cõcreto & in abstracto, litera contradicit sibi, quia sapiẽtia abstractũ nomẽ est, & tñ de Deo dr̃, ꝙ disponit om̃ suauiter &c. Nõ obstãte sibi tali mõ significãdi. Si ãt intendit differẽtiã inter rẽ realẽ & rõnis, manifeste falsũ dr̃, qm̃ paternitas rẽ realẽ significat, sicut & sapiẽtia. ¶ Ad hoc dr̃, ꝙ quia ly vt, aliquã cõditionẽ ĩportat, & conditio rei est existere vel subsistere, nulla siquidem res vt res est, nisi sit. & similiter nulla res vt res significatur, nisi vt ens, seu existens significetur. Rõ ãt, quia innotescendi gratia. 6. Topico dicitur inuẽ a principiũq; notitiæ sit actus & forma, ex nono Meta. cõditio rõnis est, vt sit formaliter notificatiua, & proportionaliter vt significetur vt formale principiũ ĩ cognoscendo. sic enim modus significandi correspondet conditioni rõnis vt ratio est. Et quia hæc exercent abstractum & concretum, ideo cõceditur quòd si-

gnificari

gnificari vt res, coincidit cum concreto, & vt rõ cum abstracto. ¶ Et ad obiectionem in oppositum dr̃, ꝙ licet omnibus abstractis ex modo significandi cõe sit nõ cõgruere operationibus, inter abstracta tñ est magna latitudo, ex parte ipsius rõnis formalis significatæ. Quorundã.n. rõ formalis ſm se nullũ habet ordinem ad opus, vt patet in relationibus: quorũdã aũt ſm se habet ordinẽ ad opus: vt sapiẽtia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuiq; ius, &c. illa abstracta, q̃ ex re formalr̃ significata opus respiciunt, cõgruã ppositionẽ admittunt, vt in litera de sapientia & intellectu dr̃. Reliqua autem vt paternitatis & reliquę notiones, qa, nec ex mõ significandi, nec ex ppria rõne formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non pñt circa operationes, vt in litera dicitur, vnde, nulla ẽ cõtradictio.

183 1.dis.26.q.2.arti.3. & dis.27.q.1. ar.1.cor.& dist.28.q.1. & po.q.9.artic.9. 21.&27.& q.10.art.5. 12.& opus.2.c.57.58.59.60.& 61. *Q.28.a.1.

ARTICVLVS III.

Vtrum sint quinque notiones.

AD TERTIVM sic pcedit̃. Vr̃, ꝙ nõ sint quinq; notiones. Propriæ.n. notiones psonarũ, sunt relationes quibus distinguuntur. Sed relationes in diuinis non sunt nisi quatuor, vt supra dictum est.* Ergo & notiones sunt tantum quatuor.

¶ 2 Pręt. Propter hoc, ꝙ in diuinis est vna essentia, dr̃ Deus vnus: pp hoc aũt, ꝙ sunt tres personæ, dicitur Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notiones, dicetur quinus. Quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Si tribus psonis existentibus in diuinis sunt quinq; notiones, oportet, ꝙ in aliqua personarũ sint aliquæ notiões duæ vel plures, sicut in persona patris ponitur inascibilitas, & paternitas, & cõis spiratio. Aut igit istę tres notiones differunt re, aut non. Si differũt re, sequitur, quòd persona patris sit composita ex pluribus rebus. Si autẽ differunt rõne tantum, sequitur, quòd vna earum possit de alia prædicari, vt dicamus, ꝙ sicut bonitas diuina est eius sapientia propter indifferentiam rei: ita cõmunis spiratio sit paternitas. Quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones.

SED CONTRA. Videtur, ꝙ sint plures. Quia sicut pater a nullo est, & ſm hoc accipit̃ notio, q̃ dicitur innascibilitas: ita a spiritu sancto nõ est alia psona. Et ſm hoc oportebit accipere sex notiones.

¶ 5 Præt. Sicut patri & filio commune est quòd ab eis procedat spiritus sanctus: ita commune est filio & spiritui sancto, quòd procedant a patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio, & spiritui sancto.

RESPON. Dicendum, quòd notio dicitur id, quod est propria ratio cognoscendi diuinam personam. Diuinæ autem personæ multiplicantur secundum originem. Ad originem autẽ pertinet a quo alius, & qui ab alio: & secũdum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona patris nõ potest innotescere p hoc, quòd sit ab alio, sed per hoc, ꝙ a nullo est. Et sic ex hac parte eiꝰ notio est innascibilitas. *Sed inquantũ aliquis est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantum filius est ab eo, innotescit notiõe paternitatis: inquãtum autem spiritus sanctus est ab eo, innotescit notione communis spirationis. Filius autem potest innotescere p hoc, quòd est ab alio nascendo, & sic innotescit per filiationem. Et per hoc, ꝙ est alius ab eo, s. spiritus sanctus, & p hoc innotescit eodem modo sicut & pater, s. communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc, ꝙ est ab alio vel ab aliis, & sic innotescit processione. Nõ autem per hoc, quòd alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas nõ est relatio nisi per reductionem, vt infra dicetur. *Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia cõuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales.i. constituentes psonas, scilicet paternitas, filiatio, & processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas, dicuntur notiones personarum, nõ autem personales, vt infra magis patebit.†

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ pter quatuor relationes oportet ponere aliã notionẽ, vt dictũ est.*

AD 2m dicẽdum, ꝙ essentia in diuinis significatur vt res quædã, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur, vt rationes notificantes personas. Et ideo, licet dicatur, Deus vnus, propter vnitatẽ essentiæ, & trinus, propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quinus propter quinq; notiones.

AD 3m dicendũ, ꝙ cũ sola oppositio relatiua faciat pluralitatẽ realẽ, in diuinis, plures pprietates

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Arti. tertium.*

TItulus intendit de numero quinario adæquate: ita quòd, neque plures neq; pauciores sint notiones q̃ quinq;. ¶ In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito. Secundo, ponit differentiã inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerũ. ¶ Quo ad primum, conclusio respõsiua quæsito affirmatiue ẽ, Notiões sunt quinque, s. inascibilitas, paternitas, cõis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. Notio est ppria ratio cognoscẽdi diuinam personam: ergo attenditur ſm originem: ergo secũdum hæc duo, s. a quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinque. Antecedens est descriptio notionis superius exposita. Prima consequẽtia probatur: quia diuinæ psonæ multiplicantur secundũ originem. Secũda aũt, quia hæc duo spectant ad originem, & secundum ea innotescunt diuinæ psonæ. Tertia vero manifestatur singillatim ad singulas applicãdo personas vtrumque modum originis. Et quo ad personam qdẽ patris, ex illo modo, qui ab alio, non positiue sed negatiue, habetur innascibilitas: ex illo vero, a quo alius, paternitas & spiratio, quo ad personam vero filii, ex ly qui ab alio, habetur filiatio: ex ly vero, a quo alius, habetur eadem spiratio. Quo ad personam vero spiritus sancti, ex ly qui ab alio, habetur processio. ex ly vero, a quo alius, nec positiue, nec negatiue aliqua ponit, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum. ¶ Quo ad secundum, determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & psonalitatis, vt formaliter possit locutio ĩterpretari: nec vnũ confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patet. Si qua vero circa hæc sũt dubia cõstitutiua, aut circa innascibilitatẽ, inferiꝰ propriis locis patebunt. ¶ Circa discussionẽ factam in litera post rñsiones ad argumẽta, occurrit dubium motũ a Scoto in 28. dist.1.q.1.argum.3. & hic intactũ. Quare s. nõ est ponenda sexta notio, s. inspirabilitas communis patri & filio: sicut enim pater innotescit positiue dupliciter & negatiue negatione vtriusq; originis, vel primæ earũ: ita filius, cũ sibi conueniat negatio vnius earum, debet illa innotescere. ¶ Ad hoc dubium nihil inuenio a S. T. dictũ in speciali respectu personæ filii. Inferius nanque q.33.ar.4. Et in 1. sen. di.28.q.1.ar.1. solutionem huius dubii dedit inquantũ tangit personam patris dicens, ꝙ innascibilitas importat negationem vtriusq; originis. Ex hoc.n. manifeste patet, quòd ĩ patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubium est de persona filii. Ea quoq;, quæ de sufficientia notionum. 26. dis.1. dicit, male possent ad hoc applicari. Tum, quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale, est enim negatio ĩ genere &c. Tum, quia etiam innascibilitas conceditur a S. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infra. Scotus autẽ vbi supra, quasi vellet introducere sextã notionem, non audet tamen se contra torrentem opponere doctorum, quinque tantum notiones approbantium. Vnde, nisi (inquit) assignetur aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi, quòd sufficiẽs habetur ratio, quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones.

188

Q.33.ar.4. ad 3.

Q.40.ar.1. ad 1.

*In cor.ar.

Universidad de Deusto Biblioteca

vnius perſonæ, cum non opponantur adinuicem relatiue, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem prædicantur: quia ſignificātur vt diuerſę rōnes pſonarū. Sicut ēt non dicimus, ꝙ attributū potentiæ ſit attributum ſcientiæ: licet dicamus, ꝙ ſcientia ſit potentia.[c] 71

G AD 4m dicendum, quòd cum perſona importet dignitatem, vt ſupra dictum eſt,* nō poteſt accipi notio aliqua ſpiritꝰ ſancti ex hoc, ꝙ nulla perſona eſt ab ipſo. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipſius, ſicut pertinet ad authoritatem patris, quòd ſit a nullo. Q.29.ar.3.

AD 5m dicēdū ꝙ filius[d] & ſpūs ſanctus non cōueniunt in vno ſpeciali modo exiſtendi a patre: ſicut pater & filius conueniunt in vno ſpeciali modo pducendi ſpiritum ſanctum. H Id autem quod eſt principium innoteſcendi, oportet eē aliquid ſpeciale, et ideo nō eſt ſimile. D.931.

F ¶Ad cuius euidentiam ſcito, quòd cum notio innoteſcendi grā ponenda ſit (vt eius nomen oſtendit) & priuatio per habitū, negatioq; per affirmationem naturaliter cognoſcatur, & nō econuerſo: conſequens eſt, quòd negationes modorū originis, inter notiones cōputari regulariter nō debent, in cuius ſignū pſona ſpūs ſancti vnā tm̄ notionē habet, & tm̄ ſibi conuenit negatio natiuitatis filio conuenientis. Et qm̄ inſpirabilitas negatio q̄dā eſt, iō inter notiones locū habere non debet. Quòd autem innaſcibilitas notio poſita ſit negatiua, præter regulariter, eſt propter tres ſingulares rōnes locū nō habentes in aliis negationibus. Prima eſt, quia perſona patris ſola ſe habet in trinitate in ratione primi principii. ſolus em̄ pater ibi eſt principium, non de principio. Et propterea, tum quia ratio primi optime p negationem notificatur, Tum ad commendandam hāc tā tam patris authoritatem propter quam ſm̄ Hilarium maior dicitur filio: & Filiꝰ in Euangelio ſolitus eſt omnia referre ad patrem. & Eccleſia omnes ferè orationes ad patrem dirigit: merito hmōi negatio notio poſita eſt. Et hæc rō tangitur in litera, in reſponſione ad quartū in calce, & in 1. ſenten. vbi ſupra. Secunda ratio eſt pp variā connexionem iſtorum terminorū in communi, ſ. pater & ingenitus. hæc enim duo ſeparata inueniuntur apud nos: omnis.n. pater eſt genitus, id eſt ab alio, vel etiam genitus proprie, excepto Adam, qui fuit pater & ingenitus. Ex propriis tm̄ rationibus coniungi poſſunt, & in paterna perſona iuncta ſunt, nō ſic autem eſt de filio & inſpirabili: hæc.n. vbiq; connexa ſunt: & iō merito negatio illa inter notiones numerata eſt. Et ſumitur hæc ratio ex Augu.5.de Trinit.cap.8. Tertia ratio ex Hilario in lib. de ſynodis, ad commendandam vnitatem diuinæ naturæ: ponen- I do ſiquidém innaſcibilem vnam perſonam, ponitur vnum principium, & caput in natura diuina. Inquit.n. Hilarius, quòd ponere duos innaſcibiles, eſt ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac per hoc, ponere vnum innaſcibilem commendat vnitatem diuinæ naturæ: pp quod, ſacri doctores nō qualitercunq; ponunt innaſcibilitatem eſſe notionem: ſed vt propria eſt patri, ita quòd nec eſſentię, nec ſpūi ſan. cōuenit. Acceſſit forte ad hęc, quòd nominibus ppriis pceſſionis ſpūſancti caremus. Quia igitur rōnem habemus, quare ſingulari priuilegio innaſcibilitas eſt notio, & regulariter negationes a notionibus excluduntur, rōnabiliter a ſacris doctoribus inſpirabilitas omiſſa eſt.

¶In reſponſione ad ſecundum, aduerte, quòd ſignificari vt res quædam, eſt ſignificari, vt res ſingularis in rerum natura: & quoniam nominibus perſonarum in actu exercito, (vt pater & filius & ſpirituſſanctus) & nomine ſimiliter eſſentiæ (vt Deus) ſignificantur perſonæ, & natura in diuinis vt res ſingulares: no- K tionum autem, proprietatum, & relationum vt ſic nominibus, id eſt abſtractis, rationes potius rerum ſignificantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus, vel quatrinus, &c.

¶In reſponſione ad tertium, dubium eſt, propter obiectionem Scot. in quolib. 5. in calce articu.2. Si diſtinctio inquit rationis inter paternitatem & ſpirationem ſufficeret ad impediendā prædicationem in abſtracto, impediretur etiam iſta: ſapientia eſt bonitas: quoniam diſtinguuntur formaliter. Conſequens autem eſt falſum apud te hic: ergo. Exemplum quoque, quod de attributo adducitur, non eſt ad propoſitum, ſed potius ad oppoſitum. Extra propoſitum quidem, quia attributum eſt nomen intentionis, quæſtio autem eſt de nominibus primæ intentionis. Ad oppoſitū vero, quia ex illo exemplo hr̄, quòd ſicut attributū potentiæ nō eſt attributū ſcientiæ, & tm̄ potētia eſt ſcientia: ita notio paternitatis non eſt notio ſpirationis, & tamen paternitas eſt ſpiratio: quod eſt oppoſitum intentæ cōcluſionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat contrarie opinari de notionibus.

AD QVARTVM ſic[f] pcedit. Vī, ꝙ nō liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit.n. Augu. in 1. de Trin.† ꝙ nō erratur alicubi periculoſius, q̄ in materia trinitatis, ad quā certū eſt, notiones pertinere. Sed cōtrariæ opiniones non pñt eſſe abſq; errore. Ergo cōtrarie opinari circa notiones non licet. 184 1.diſt.33. ar.5. Li.1.de tri. c.3.tom.3.

¶2 Prẹt. Per notiones cognoſcuntur pſonæ, vt dictum eſt.* Sed circa pſonas non licet cōtrarie opinari. Ergo nec circa notiones. Ar.prẹced.

SED CONTRA. Articuli fidei nō ſunt de notioībꝰ. Ergo circa notiōes licet ſic, vel aliter opinari.

RESPON. Dicēdū, ꝙ ad fidē ptinet aliquid dupl'r. Vno mō dire- H cte, ſicut eā q̄ nobis ſunt principalr diuinitus tradita, vt Deū eſſe trinū & vnum, filium Dei eſſe incarnatū,

¶Ad hoc dr̄, ꝙ obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imo ex diminuta inſpectione eius. Non enim dicitur in litera, ꝙ iō non prædicantur de inuicem, quia diſtinguuntur rōne: ſed qa ſignificantur vt diuerſæ rōnes perſonarum, i. vt diuerſæ rationes relatiuæ. Perſonæ enim diuinæ relationes ſunt ſubſiſtentes: vt prædictum fuit. Et intendit de diuerſitate in actu exercito, non ſub notionis vocabulo, ſed ſub relationis ratione. Fundatur.n. reſpōſio hęc ſuper doctrina in 5. Meta. c. de vno, ſ. ꝙ ſub illo aliqua pprie multiplicantur, cuius differētiis diſtinguuntur, ita quòd intendit, ꝙ quia paternitas & ſpiratio ſub diuerſis differentiis diuinæ relatiōis ſūt. illa em̄ eſt ad filiū, hæc ad ſpiritū ſanctum, ideo & duæ relationes reales diuinæ ſunt. Et quia hāc diſtinctionem important in actu exercito, paternitas & ſpiratio, ex hoc quòd ſignificantur vt diuerſæ rōnes perſonarum, i. relatiuorū perſonalium: ideo non prædicantur de inuicem. Vnde, ad obiectionem negandum eſt antecedens. Et de exemplo dicendum eſt, quòd eſt valde ad propoſitum ſi ſane intelligatur: non em̄ adductum eſt niſi ad manifeſtandum fundamentum illud ex 5. Meta. ſ. quòd ſub illo retinent aliqua pluralitatem, ſub cuius pluribus differentiis comprehendunt. Et quia ſub attributi intentione & non rei, ſcientia & potentia Dei diſtinguunt, iō plura attributa dr̄, nec vnum dr̄ aliud: licet vna ſit alia, quia non diſtinguuntur rei differentia: Ita quoq; dicitur in propoſito: nō ſolum reſpectu intentionis importatæ per ly notio, ſed etiam reſpectu rationis formalis ſubſtratæ, i. relationis diuinæ. ſicut em̄ attributum numeratur in potentia & ſcientia, ita relationis ratio, & non ſolum notionis intentio, numeratur in paternitate & ſpiratione. Et propterea, ſicut hoc attributum non eſt illud, ita & hæc notio non eſt illa (quod in litera tacetur) & paternitas non eſt ſpiratio: ſunt enim relationis nomina, Et quòd hæc ſit San. Tho. intentio, percipi poteſt ex 1. ſenten. diſtinct.27.q.1.artic.1.in corpore, & ad tertium.

¶Contra hanc quoq; rn̄ſionem, inquantum dicit, ꝙ paternitas & ſpiratio ſunt idem realiter, argumenta extant Durandi apud Capreolum.13.diſtin.1.artic.2. contra primam concluſionem. Sed non ſunt mihi viſa recitatione digna.

¶*Super quæſtionis trigeſimæſecundæ Articulum quartum.*

TItulus clarus eſt.

¶In corpore duo facit. Primo docet in communi, in qua fidei materia liceat, vel non liceat contrarie opinari. Secundo reſpondet quæſito.

¶Quo ad primum duplex ponit genus pertinentium ad fidem, ſ. directe & indirecte. De primo genere dicit, quòd opinari falſum, eſt hæreſis, & maxime adiuncta pertinacia. De ſecundo vero dicit duo: primo, ꝙ antequam conſideretur, ſeu determinatum ſit, conſequi aliquid contrarium fidei, opinari falſum, nō eſt hæreſis, maxime ſine pertinacia. Secūdum eſt, ꝙ error hmōi poſt manifeſtationem, aut Eccleſiæ determinationē, eſt hęreſis. Et ex his deducit corollarie, ꝙ multa hodie reputātur hæretica, &c.

¶Aduerte hic, quòd ad rationem hæreſis in ſe, ſufficit ꝙ ſit error in his quæ ſunt fidei, ſed ad rationem hæretici formaliter requiritur vltra hæc, pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur, ſi adſit, aut abſit, pertinacia. Rurſus in ſecundo genere, quando deeſt determinatio eccleſiæ, non vocatur manifeſtum conſequi aliquid contrarium fidei ex aliqua poſitione, ex hoc quòd multi doctores credunt ſic, aliis oppoſitū ſentientibus. Vnde, in hmōi falſum opinantes nō ſolum ab hæreſi, ſed etiam a peccato excuſant: qui iuxta gradū ſuum

A & huiuſmodi. Et circa hæc opinari falſum, hoc ipſo inducit hæreſim: maxime ſi pertinacia adiungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea, ex quibus cōſequitur aliquid contrariū fidei. Sicut ſi quis diceret, Samuelem non fuiſſe filiū Helcanæ. ex hoc enim ſequitur, ſcripturam diuinam eſſe falſam. Circa huiuſmodi ergo, abſque periculo hęreſis, aliquis falſum poteſt opinari, antequàm conſideretur vel determinatum ſit, quòd ex B hoc ſequitur aliquid contrarium fidei, & maxime ſi non pertinaciter adhæreat. Sed poſtquàm manifeſtū eſt, & præcipue ſi ſit per eccleſiam determinatū, quòd ex hoc ſequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare, non eſſet abſque hæreſi. Et propter hoc, multa nunc reputantur hæretica, quæ prius nō reputabantur propter hoc, quòd nūc eſt magis manifeſtum quid ex eis ſequatur. Sic igitur dicendum eſt, ꝙ circa notiones aliqui abſq; periculo hæreſis, contrarie ſunt C opinati, non intendentes ſuſtinere aliquid contrarium fidei. Sed ſi quis falſum opinaretur circa notiones, conſiderans, quòd ex hoc ſequatur aliquid cōtrarium fidei, in hæreſim laberetur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO XXXIII.

De perſona patris, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER[e] cō ſiderandum eſt de perſonis in ſpeciali. Et primo circa perſonam patris.

Circa quam quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum patri competat eſſe principium.

¶Secūdo. Vtrum perſona patris proprie ſignificetur hoc nomine, pater.

¶Tertio. Vtrū per prius dicatur in diuinis pater ſecūdum ꝙ ſumitur perſonaliter, quàm ſecundum quòd ſumitur eſſentialiter.

¶Quarto. Vtrum ſit proprium patri, eſſe ingenitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum competat patri eſſe principiū.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod pater nō poſſit dici principium filij, vel ſpirituſſancti. Principium.n.& cauſa idem ſunt ſecundū Philoſophū.† Sed non dicimus patrem eſſe cauſam filij. Ergo non debet dici ꝙ ſit eius principium. & po. q. 10. ar. 1. & 1. † Ex lib. 4. Meta. tex. 3.tom. 3.

¶2 Præt. Principium dr̄ reſpectu principiati. Si igitur pater eſt principiū filij, ſequitur filiū eſſe principiatum: & per cōſequens eſſe creatum. Quod videtur eſſe erroneū.

¶3 Præt. Nomen principij a prioritate ſumitur. Sed in diuinis non eſt prius & poſterius, vt Athanaſ.* dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij. *in ſuo ſymbolo fidei.

SED CONTRA eſt quod dicit Aug. in 4. de Tri.† Pater eſt principium totius deitatis. †Lib. 4. de Trin.c. 20. declinando ad fi. to. 3.

RESPON. Dicendum, quòd hoc nomē principium, nihil aliud ſignificat quàm id, a quo aliquid procedit. Omne enim a quo aliquid procedit quocunque modo, dicimus eſſe principium, & econuerſo. Cum ergo pater ſit a quo procedit alius, ſequitur quòd pater eſt principium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferēter noīe cauſæ, ſicut & noīe principij: Sed Latini doctores non vtunt nomine cauſę, ſed ſolū noīe principij. Cuiꝰ rō eſt: quia[d] principium cōius eſt quàm cauſa: ſicut cauſa communius quàm elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, ſed non cauſa. Quanto autem aliquod nomē eſt communius, tāto cōueniētiꝰ aſſumit in diuinis, vt ſupra dictū eſt.* D.1055. Q.13.a.11

D Quia nomina quāto magis ſpecialia ſunt, tāto magis determinant modum conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomē cauſa, videtur importare diuerſitatem ſubſtantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam nō importat nomē principij. In omnibus.n. cauſæ gnībꝰ ſemper inuenitur diſtantia inter cām, & id cuius eſt cauſa, ſm aliquam perfectionem aut virtutem. Sed nomine principij vtimur ēt in his, quæ nullam hmōi differentiam habent, ſed ſolum ſecundum quendam ordinem. Sicut cum dicimus, punctū eſſe principiū lineæ, vel etiam cum dicimus, frontem lineę, eſſe principium lineæ.

E AD 2m dicendum, quòd apud Græcos inuenitur de filio vel ſpiritu ſancto dici, quòd principientur. Sed hoc non eſt in vſu doctorum noſtrorum. Quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij, nihil tamen ad ſubiectionem, vel minorationem quocunque modo pertinens, attribuimus filio vel ſpiritui ſancto, vt vitetur omnis erroris occaſio. Secundum quem modum, Hilar. dicit* 9. de Trinita. Donantis authoritate pater maior[d] eſt, ſed minor non eſt filius, cui vnum eſſe donatur.[e] L... iter mediū & finē lib. D. 617. 75 69 b 186

AD 3m dicendum, quòd licet hoc nomen principium, quantum ad id a quo imponitur ad ſignificandum, videatur a prioritate ſumptum: non tn̄ ſignificat prioritatem, ſed originem. Non enim idem eſt qđ

ſuum quantū cognoſcunt, rōnabiliorem viā arbitrantur ſe ſequi: ſalua Eccleſiæ reuerentia.

¶Quo ad ſecundū, concluſio reſponſiua eſt, quòd licet cōtrarie opinari de notionibus, ſi nihil eſt, aut cōſideratur cōſequēs contrarium fidei: & probatur, quia notiones ſunt in ſecundo genere.

¶*Super quæſtionis trigeſimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶In corpe vna concluſio. Pater eſt principium. probatur, Principium eſt a quo aliquid procedit: & econuerſo. Pater eſt a quo procedit alius, ſcilicet filius, & ſpiritus ſanctus, ergo pater eſt principium.

¶In reſponſione ad primum aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolum in 1.diſtin.29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum eſt differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in 4. de Trinitate patri authoris nomen tribuentem: & Auguſtinum in 7. de Trinitate cap. 4. dicentem de patre, Illud quod eſt ei cauſa vt ſit, eſt ei cauſa vt ſapiens ſit. Secundū eſt, quòd ideo nomine principii & non cauſæ vtimur in diuinis, quia eſt communius: quoniā extendit ſe, &c. Cōtra hoc inſtat. Nomen ratione communitatis conueniens Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conueniret ei: ſed principium non eſt huiuſmodi ſecundum dicta tua: quoniam nulla ratio principii poſita in 5. Metaphy. conuenit patri reſpectu filii, vt patet diſcurrenti.

¶Ad primum horū dicitur dupliciter. Primo quòd ſatis eſt literæ, quòd Latini doctores non habuerunt cauſæ vocabulum in vſu: dato ꝙ aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud Hilarii cum San. Tho. in 1. ſentent. diſtinct. 29. quæſt. 1. articu. 1. quòd author non importat cauſalitatem: ſed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud vero Auguſt. non eſt ad propoſitum: de eſſentialibus enim loquitur, in quibus conſtat nō eſſe cauſam niſi ſecūdum rationem. 185 Infra q.36. art.4. & 1. di.29.ar.2. & op.1.c.2

¶Ad ſecundum vero dicitur, quòd falſum eſt nullā rationem principii ex 5. Metaph. in patre ſaluari, expreſſe namque ibidem dicitur, communiſſimam rationem principii eſſe primum, ex quo eſt aut cognoſcitur aliquid. Conſtat autem patrem eſſe primum ex quo eſt filius, iuxta illud, Et ex patre natū ante omnia ſecula. In litera autem manifeſtatur iſta maior cōmunitas ex notioribus nobis, ſcilicet puncto &c. non ꝙ iſtæ acceptiones locum habeant in diuinis, ſed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abſtractio principii, quàm cauſæ.

¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Arti. secundum.*

IN titulo ly pater, vt in solutione dubii patebit, sumitur p. ut in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & vt distinguitur contra metaphorice, & vt distinguitur contra cõmune, & vt distinguitur contra extranee. Extraneum autem dico quomodolibet adiacens: quemadmodum dicimus de aliquo, quòd Sortes est nomẽ proprium eius, filius vero Platonis primogenitus, non est eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitanter. Ita p intentio quæstionis est: an pater sit nomen significans proprium substantiam seu proprium substantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid ad iacens illi. Vnde, ly diuinæ personæ, supponit p ipsa hypostasi, vt hic.

¶ In corpore vnica est conclusio responsua quæsito affirmatiue. Pater est nomen proprium personæ patris. Et p batur sic. Significãs id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen p prium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus aliis: ergo est nomen proprii personæ patris. Maior probatur in litera virtualiter sic. Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id, p quod distinguitur ab omnibus aliis, pars autem ratio est de cæteris: igitur: Antecedens manifestat: & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita &c. & authoritate. 7. meta.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam medius terminus, s. significare id, quo persona hæc distinguitur a cæteris: aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & in potentia: eo modo, quo superius dicitur significare contenta sub eo. Si sumitur pro significatione formali, sic falsa est minor: pater enim non significat personale distinctiuum diuinæ personæ. Quoniam significat formaliter id, quo pater conuenit personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ apud nos, relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos, non significat personam, sed relationem personæ, non autem est ita in diuinis: vt quidam falso opinati sunt. nam relatio quam significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde supra dictum est, quòd hoc nomen psona in diuinis significat relationem vt subsistẽtẽ in diuina natura.

AD 2m dicendum, quòd secundum Philosophum in 2. de anima, Denominatio rei maxime debet fieri a perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. sed paternitas significat complementũ generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ pater, quàm generans vel genitor.

AD 3m dicendum, quòd verbũ nõ est quid subsistens in natura humana. Vnde non proprie potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistens in natura diuina. Vnde proprie & non metaphorice dicitur filius, & eius principium pater.

AD 4m dicendum, quòd nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ proprie dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi. Vnde & Apostolus dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Quod sic appareret. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciẽ a termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tanto verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior, quàm non vniuoca. Nam de ratione generantis est, q̃ generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum, quòd in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum: ostendit, quòd generatio, & per consequẽs paternitas, per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vñ hoc ipso, quòd in diuinis

¶ In rñsiõe ad quartum nota, quòd de ratione

rationis generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem species est vnitatis, quanto (stante distinctione suppositali) maior est vnitas formæ, tanto generatio est perfectior.

¶ *Super quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo aduertendum, Primo ly pater sm quòd personaliter. Pater. n. dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, cum dicitur pater domini nostri Iesu Christi: & essẽtialiter, cũ dicitur, pater misericordiarum. Et ideo non immerito addit ly secundum quòd personaliter. Secundo ly dicatur, nõ enim quæritur: an in diuinis prius sit esse patrem ad intra, an esse patrem ad extra: sed: an rõ formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, vt est pater intra, quàm de Deo, vt est pater extra, Tertio ly prius: quamuis. n. ex ratione in oppositum facta in litera prioritatem indistinctę significare videatur, dicendum tñ in p posito stat pro priotitate sm naturæ ordinem, qui inter intentiones vnius nominis inueniri est solitus, vt patet in toto 5. metaph. Ita q̃ sensus est: an ratio patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentionalis nominis, quam ratio eiusdem essentialiter dicta.

¶ In corpore vnica est conclusio responsua quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis p sonaliter quàm essẽtialiter. Probat sic. omnia imperfecta sumuntur a perfectis: ergo omne nomen pri⁹ dicitur de illo, in quo saluatur tota eius ratio pfecte, quàm de illo, in quo saluatur sm aliqd: ergo paternitas pri⁹ dicitur in diuinis secundum quòd importat respectum p sonæ ad personam, quàm secundum q̃ dicit respectum Dei ad creaturas: ergo

Prima consequentia probatur. primo, quia de eo de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur, manifestatur deinde in leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio, inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secundum aliqualem similitudinem. Et p batur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarum vna est natura ac gloria. Secunda vero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur, graduando latitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deum, iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigii, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmãturq; omnia authoritatibus satis clare in litera.

¶ In responsione ad primum, diligenter notato tria, scilicet distinctione, cõparationes, & rõnes earũ. Distinctio est hæc: communium, id est essentialium, quædam dicuntur absolute, vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiue ad extra, vt dominus, & cætera. Comparationes sunt duæ, prima est: cõmunia absoluta sunt priora secundum intellectum personalibus. Altera est: communia respectiua ad extra, sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta clauduntur in personalibus, & non econuerso, priora. n. cõstat esse, a quibus non conuertitur cõsequentia. Ratio vero secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc, personalia præsupponuntur a respectibus ad extra. Et aduerte diligenter hãc secundæ comparationis rationem, quòd non loquitur nisi de respectibus ad extra, consequentibus actiones transeuntes: hi enim tantum spectant ad processionem creaturarũ.

Et

Universidad de Deusto Biblioteca

Q. 13. arti. 8.

186 Infra q. 40. ar. 2. cor. & 3. q. 60. art. 7. ad 2. & 4. dist. 3. ar. 2. q. 1. ad 5.

q. 13. a. 11

Li. 7. meta. tex. 34. & 35. tom. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum hoc nomen pater, sit nomen proprie diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen pater, non sit proprie nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomẽ pater, significat relationem. Persona autem est substantia individua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significatiuum personæ.

¶ 2 Præt. Generãs communius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis ꝓprie dicitur in diuinis, vt dictum est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ 3 Præt. Nihil quod secundũ metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum vel proles. & per consequens ille cuius est verbum, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest proprie dici pater.

¶ 4 Præt. Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio per prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. uerior enim ibi videtur esse generatio vbi aliquid p cedit ab alio distinctum, non secũdum relationem tantum, sed etiã secundum essentiam. Ergo nomen patris quod a generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, pater meus es tu.

RESPON. Dicendum, q̃ nomen ꝓprium cuiuslibet personæ significat id, per quod illa persona distinguit ab omnibus alijs. Sicut enim de rõne hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corpus: vt dr in 7. meta. His aũt, hic homo ab omnibus alijs distinguitur. Id autem per quod distinguit persona patris ab omnibus alijs, est paternitas. Vnde ꝓpriũ nomen

Tom. 1. in homil. de fide, quæ est 15. cir. me.

187 4. dist. 2.

Q. 29. ar. 4.

Lib. 2. tex. 44. tom. 4.

D. 107.

73

161 a b c

Et propterea, ex hoc loco non habemus mentem authoris, circa communia respectiua ad creaturas, spectantia ad actiones immanentes: an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secundum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quàm producere filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia q̄ inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis quę inest ei libere. Et quoniā impertinens est difficultas hæc ꝓ posito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater, erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarū sit principium processionis creaturæ: inferius quæst. 45. articu. 6. ex proposito tractabitur.

¶ *Super quæstionis tricesimæterciæ Articulum quartum.*

IN titulo, propriū distinguitur contra commune. Et excludit, vt in respōsione ad secundum habetur, non solum alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶ In corpore vnica est conclusio nō nisi implicite respōsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium patris. Probatur sic. Pater & filius in diuinis sunt principium nō de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primū, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principiū paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per nō esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Etsi subtilellexeris, quòd esse principium non de principio, seu nō esse ab alio, est proprium patri, concludes nō solum quòd ingenitum conuenit patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium patri: quod quæritum erat: & quod determinare intendebat litera. Antecedens declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt inferius patebit. Consequentia vero prima probatur, quia principium primum in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quæ sunt a se, & negatione sui ab alio. Secunda vero consequentia probatur: quia non esse ab alio spectat ad innascibilitatem significatam ingeniti nomine.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd ingenitum cum .n. psonæ prīs intelligit Deus, sed non cōuertitur. Sed cōia quæ important respectum ad creaturam p posterius dīr, q̄ propria, q̄ important respectus personales: quia psona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur ꝓcedere ab artifice, q̄ artificiatum quod producitur ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit filius a patre, q̄ creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundū quòd aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dī Rom. 8. Quos præscivit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij eius.

AD 2m. dicendum, ꝙ accipere dicitur esse commune creaturæ & filio, non secundum vniuocationem, sed secundum similitudinem quādam remotam: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vnde in authoritate inducta subditur: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquā dixerat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed filius Dei natutaliter habet quoddam singulare præ alijs, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius * dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioan. 1. Vnigenit⁹ qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit: et per hoc patet solutio ad tertium.

Loco citato in argum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū esse ingenitū, sit patri proprium.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd esse ingenitum, non sit patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in patre, sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem patris.

188 1.di.13.ar.4. & d.26. q.1.ar.1. & opuſ.1.c.9.

¶ 2 Præt. Ingenitū aut dicitur priuatiue, aut negatiue. si negatiue, tunc quicquid non est genitum, potest dici ingenitum. Sed spiritus sanctus non est genitus, neque ēt essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis conuenit. et sic non est proprium patri. Si autem priuatiue sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequit ꝙ persona patris sit imperfecta. quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ingenitus in diuinis non significat relationem, quia non dī relatiue: significat ergo substantiam. Ingenitus igitur & genitus secundum substantiam differunt. Filius autem qui est genitus, non differt a patre secundum substantiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶ 4 Præt. Proprium est, quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedētes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiā sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

¶ 5 Præt. Sicut pater est principium personæ genitæ, ita & personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personam genitam, proprium patris ponitur esse, quòd sit ingenitus: etiam proprium eius debet poni, quòd sit improcessibilis.

SED CONTRA est, qd̄ dicit Hilar. 4. de trin.* Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate videlicet in vnoquoque & innascibilitatis & originis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in creaturis inuenitur principium primum, & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus nō est prius & posteriꝰ, inuenīt principium non de principio, quod est pater, & principium a principio, quod est filius. In rebꝰ aūt creatis aliquod principiū primū innotescit dupliciter. Vno quidem modo, inquantū est principiū constet ex in, & genitum: vtrumque est multiplex. Nam ly in, dupliciter sumitur, scilicet pure negatiue, aut priuatiue: & hoc multipliciter, aut in ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit imperfectionem. Hic autem sumitur priuatiue in genere, aut principii personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoq; dupliciter sumitur. s. proprie, i. ab alio per generationem: & communiter, idest, quouis modo ab alio. Vnde in litera quinque dicūtur. Primo, ꝙ ingenitum pure negatiue nō est proprium patri. Secūdo, quòd ingenitum priuatiue ī seipso non conuenit patri. Tertio, quòd ingenitum priuatiue in gne diuini supposīti, non est ꝓpriū patri: quia conuenit spiritui sācto. Quarto, quòd in genitum in gne principii personaliter dicti, est ꝓpriū patri. Et in his quatuor acceptionibus ly genitum, sumitur ꝓprie. Quinto, quòd in genere rei diuinæ sumendo ly genitum cōiter, ingenitū est propriū patri: qm̄ solus nullo mō est ab alio. Essentia nāq; & si nō simpr, tm̄ vt in filio & spū. s. est a patre.

¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ litera duas assignat rōnes, quare nō pāt esse in diuinis duæ psonæ igenitę: iuxta illud Hilarii, Cum vn⁹ Deus sit, duo innascibiles esse nō pāt vnitatem diuinæ naturę assignātis ꝓ causa vnitatis psonæ innascibilis. Et prima qdē dictio literæ est, quia ī omni natura oportet ponere vnū primū, ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerenē diuersitate naturarū, quia non relationibus originis oppositis: neuter. n. esset ab altero, aut alio. Veruntamen Sco. in 1. dist. 2. q. 5. hanc secūdā rōnem reprehendit, eo quòd mediū non est notius conclusione: qui enim plures personas ingenitas poneret, nō concederet eas relationibus originis distingui, & Hilarius quidem inquit, hoc dicit, sed non probat. Sed re vera, tā Hilarii ratio quàm illius in litera deductio, non solum rōnabilis, sed necessaria est: qm̄ aut in diuinis nō est personarum distinctio, vt dicunt Philos. & sic vna tm̄ psona est ingenita: aut sunt tres psonæ, vt fides catholica docet: & sic cum distinctio per absoluta non sit intelligibilis, restat ꝙ per ordinem tm̄ originis esse possit. Vnde medium notius est conclone: sicut notius est, non posse esse distinctionem realem personarum in absolutis absq; diuersitate perfectionalis. Sed Sco. actus concepta passione, quā expressiuꝰ erat in 26. distin. eiusdē: hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

Li. 4. de trin. non multū remote a fine li.

¶ *Super Quæstionis tricesimæquartæ Art. primum.*

183 TItulus satis clarus est, ex communi vsu vocabulorum in materia trinitatis. Et ly sit, denotat quòd est qō, an ex ꝓpria sui significati rōne sit nomen personale, an non. Non. n. quæritꝰ, Vtrū possit supponere ꝓ persona, vel: an ex accommodatione sit psonale nomē: sed simpr̄ in diuinis tm̄, idest cum de Deo prædicatur.

¶ In corpore tria facit. Primo, proponit conclusionem trūsiuam quæsito, s. Verbi nomen proprie sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secundo, statim declarat illos termi nos conclonis, proprie sumptum in diuinis. Tertio, ꝓbat conclonem ibi: ipse aūt cōceptꝰ cordis.

¶ Quo ad secundū ad declarandum ly proprie sumptum, distinguit verbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidem, quòd sumitur dupliciter, s. proprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adunādo omnes modos, quadrupliciter dī: trib⁹ qdem primis modis ꝓprie, & quarto similitudinarie. Primo igit̄, ꝙ verbo in voce. Scdo, in cogitatiua. Tertio, in intellectu. Quarto autē, ꝓ aliquo facto, qd̄ verbo signātū, iperatū, vel effectū est. Ordinat aūt primo, verbū cordis, secūdo, oris, tertio, cogitatiue, locās, ꝓbāsque primorū ordinē ex hoc, qvox exterior, verbi rōnem non habet, nisi qa significat interiorē mentis conceptum. Ad declarādum vero, ly in diuinis, dicit, ꝙ verbū in Deo primum, per hoc, quòd habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo, inquantum est primū principium, per hoc, quòd non est ab alio. Sic igit̄, & pater innotescit quidem paternitate & communi spiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc, ꝙ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen; Ingenitus.

Libr. 5. de tri. c. 7. in prin. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas, quam significat hoc nomen; Ingenitus, secūdum quòd est proprietas patris, non dicitur tantum negatiue, sed importat vel vtrumque simul, scilicet ꝙ pater a nullo est, & ꝙ est principium aliorum: vel importat vniuersalem authoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc nō videtur verum: quia sic innascibilitas non esset alia proprietas a paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur propriū in communi. Nam fontalitas, & authoritas, nihil aliud significant in diuinis, quàm principium originis. & ideo dicendum est secundum August. 5. de Trin.* quòd Ingenitus negationem generationis passiue ꝛportat. Dicit enim, quòd tantum valet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur non filius, nec propter hoc sequitur, quod ingenitus nō debeat poni propria notio patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus pūctum esse, cuius pars non est.

Li. de Synodis p. 6. pag. & est diffinitio 26.

AD 2m. dicendum, quòd ingenitum quandoque sumitur negatiue tantum. Et secundum hoc Hier.* dicit Spiritumsanctum esse ingenitum, id est, non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuatiue, non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim d dicitur priuatio. Vno modo, quando aliquid nō habet, quod natum est habere ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo, dicitur priuatio, quando aliquid non habet, qd̄ natum est habere ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionē importat. Sic autem ingenitum non dī priuatiue de patre, sed secundo modo, prout. s. aliquod suppositū diuinæ naturæ non est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rōnem, ēt de spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc, ꝙ sit proprium soli patri, oportet vlterius in nomine ingeniti intelligere, ꝙ cōueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationem in gne principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, ꝙ omnino non sit ab alio: & non solum ꝙ non sit ab alio per gnationem. Sic enim nec spiritui sancto conuenit esse ingenitum: qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec ēt diuinæ essentiæ, de qua potest dici, quòd est in filio, vel in spiritusancto ab alio, scilicet a patre.

Li. 1. de fide orthod. c. 9.

AD 3m. dicendum, quòd secundum Damas.* Ingenitum vno modo significat idem quod increatū, & sic secundum substantiam dicitur, per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id, quod non est genitum. Et sic relatiue dicitur eo modo, quo negatio reducitur ad genus affirmationis: * sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cum genitum in diuinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur, quòd pater ingenitus distinguatur a filio genito secundum substantiam, sed solum secundum relationem, inquantum scilicet relatio filij negatur de patre.

AD 4m. dicendum, ꝙ sicut in quolibet gne oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura ꝛportet ponere principiū quod nō sit ab alio, qd̄ ingenitū dicitur. Ponere igit̄ duos innascibiles, est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilar. dicit in li. de Synodis.* Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igit̄, quòd distinguerentur diuersitate naturæ.

AD 5m. dicendum, quòd proprietas patris, ꝓput non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis spirituſſancti. Tum quia processio spirituſſancti nō habet nomen speciale, vt supra dictum est;* tum qa etiam ordine naturæ presupponit generationem filij. Vnde remoto a patre, quòd non sit genitus, cum tamen sit principiū gnationis: sequitur consequēter ꝙ nō sit ꝓcedēs ꝓcessione spirituſſancti: qa spirituſſanctus nō est gnationis principiū, sed a genito ꝓcedēs.

Q. 27. ar. 4.

QVAESTIO XXXIIII.

De persona filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attribuuntur autem tria nomina filio, scilicet, Filius, Verbum & Imago. Sed ratio filij ex ratione patris consideratur. Vnde restat cōsiderādum de verbo & imagine.

Circa uerbum quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter.

¶ Secūdo. Vtrum sit proprium nomen filij.

¶ Tertio. Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

simitur pro verbo intellectus, confirmatque hoc authoritate Auguſt. De his modis accipiendi verbum, diffuſe ac clare ſcriptum inuenies in q.de ve.q.4.artic.1.& 2.Et in 1. ſent. diſt.27. q.2.artic.1.2.quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba poſitum in litera, dubium eſt, qualis ſit, an quo ad nos, an ſecundum ſe. Quòd enim non ſit quo ad nos, ex eo patet, quòd iuxta hunc ordinem non verbum cordis, ſed verbum vocis, locũ primum habere debet, vt etiam in literæ principio inſinuatur. Quòd vero non ſit ſecũdum naturam, ex eo apparet, quia verbum cogitatiue ſecũdum in hoc ordine locũ ſibi vendicat: quoniam conſtat vocale verbum ex imagi natione dependere. Et ſic quouis ordine dicatur, male verbum oris ſecũdo loco poſitum videtur, debeſ enim ſibi naturæ ordine, vltim⁹, quo ad nos vero, primus.

¶ Ad hoc dr q aſſignatus ordo, eſt naturæ ordo inter intẽtiones verbi nomine ſignificatas.

¶ Ad cuius euidentiam, ſcito duos eſſe canones in huiuſmodi. Primus eſt, Omne nomen per prius dicitur formaliter, quàm ſecundum denominationem extraneam, vt patet inductiue, Alter eſt, Omne nomẽ formaliter dictum de pluribus, prius dicitur de eo a quo aliud dependet, quam de dependente ab illo, & hoc etiam patet inductiue. verbum igitur, quia formaliter ſaluatur in verbo cordis & oris tãtum, in cogitatiua autem cauſaliter: ió iuxta primam regulam vltimo dicitur de verbo cogitatiue. Et ad hoc inſinuandum litera dixit, Imaginatio verbum dicitur, innuens quòd in cogitatiua ea ratione dicitur verbum: quia eſt verbi imaginatio cauſalis tamen. Quia autem verbi ratio formalis in intellectu ſine dependentia a verbo vocis, in voce autem cum dependentia eſt a verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quàm de verbo vocis dicitur, formaliter tamen, vt dictum eſt, & non ſecundum extrinſecam denominationem, vt Durãdus putauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo enim priori vox verbũ erat, & rõ verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non ſumpſit a verbo cordis.

¶ Præterea, Vox eſt ſignum expreſſiuum non denominatione extrinſeca, ſed formaliter, ſicut Sortes eſt albus: ſed ratio verbi in voce eſt eſſe expreſſiuum, ſeu manifeſtatiuum ſignum conceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: ſicut etiam ratio verbi in conceptu eſt eſſe expreſſiuum ſignum habitualis notitiæ ſibi, vt in q.de veri.dicitur. Igitur ſignificatiua vox formaliter eſt verbum, ſicut formaliter eſt expreſſiua:

¶ Ad obiectionem autem in oppoſitum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur ſecundum ordinem rerum, in quibus intentiones ſaluantur: nec ſecundum ordinem illarum intentionũ in eſſe naturæ. Sol enim quàmuis ſit prior calefacto a ſe, & cauſalitas Solis prior ſit naturaliter, quàm calor calefactus per illam: non tamen prius dicitur calidũ de eo, quàm de calefacto, ſed eõtra: ſed attenditur ſecundum habitudinem ipſarum intentionum in hoc, quod eſt includi in alia, & non econtra. Sic autem ſe habent intentio formalis & ſecundum denominationẽ extrinſecam. Et ꝓpter ea, licet cauſalitas cogitatiue, quã in ea dicitur verbum, ſit prior vocali verbo, poſterius tamen prædicationem eius recipit.

¶ Quo ad tertium probatur concluſio ſic: Verbum in diuinis ſignificat conceptum intellectus, ergo ſignificat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid perſonale. ergo non ſumitur eſſentialiter, ſed perſonaliter tãtum.

¶ Prima conſequentia probatur: quia de ratione ipſius cõceptus cordis eſt, q̃ procedat ab alio, ſcilicet a notitia concipientis. Secunda vero probatur: quia perſonæ diuinæ diſtinguuntur ſecundum originem. Tertia eſt per ſe nota.

¶ Circa hanc rationem ac concluſionẽ dubiũ occurrit ꝓpter tria. Primo, quia ꝓcedere abſtrahit a ꝓceſſu reali & ꝓceſſu fm rõnem. Et ſimiliter ly ab alio, poteſt vtroque modo intelligi, ſcilicet, alio ſecundum rem, vel ſecundum rationem: & tñ litera infert & proceſſum & alietatẽ & realitatẽ. Secundo & eſt confirmatio præcedentis, propter multas inſtantias: Intelligere enim, amare, & quodcunque aliud ſimile, ſignificat aliquid procedens ab alio, puta intellectu uel voluntate, &c. & tamen non ſequitur, ergo huiuſmodi ſunt nomina perſonalia in diuinis. Tertio & eſt augumentatio præcedentium, ꝓpter ipſummet authorem, qui & in q.de ve.& in 1.ſent. vbi ſupra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductã tenet non concludere, ſuſtinetque oppoſitum concluſionis hic ꝓbatæ, dicẽs: verbũ q̃ſq; perſonale, q̃ſq; eſſentiale nomẽ eſſe.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de re ipſa, deinde de authore dicendum eſt. Quo ad rem, ſcito duo. Primo, quia ly ſecundum rationem, eſt conditio diminuens, ſicut pictum vel mortuum: moueri enim ſecundum rationem non eſt moueri, ideo

11.q.93.artic.1.ad 2. Et ver.q.4.ar.2.& 4.& opu.1.c.11

† In Euãg. lo.c.1.ſu p illud i principio erat verbum.

* Lib.9. de Trin. c.10. circa finẽ.

† Ex ca.31. 32. & 34. habetur.

*In Mono. cap.58.

Li.7.de trica. 1.paulo poſt princ. tom.3.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uerbum in diuinis ſit nomen perſonale.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd verbum in diuinis non ſit nomen perſonale. Nomina enim perſonalia proprie dicuntur in diuinis, vt pater & filius. Sed verbũ metaphorice dicit in diuinis, vt Origen. dicit ſuper Ioan. † Ergo verbũ non eſt perſonale in diuinis.

¶ 2 Præt. Secundum Auguſt. in li. de Trin.* Verbum eſt notitia cum amore. Et ſecundum Anſelm. in Monol. † Dicere ſummo ſpiritui nihil aliud eſt, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis eſſentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur perſonaliter in diuinis.

¶ 3 Præt. De ratione verbi eſt quòd dicatur. Sed ſecundum Anſelm.* Sicut pater eſt intelligens, & filius eſt intelligens, & ſpiritusſanctus eſt intelligens: ita pater eſt dicens, filius eſt dicens, & ſpiritusſanctus eſt dicens, & ſimiliter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi eſſentialiter dicitur in diuinis, & non perſonaliter.

¶ 4 Præt. Nulla perſona diuina eſt facta. Sed verbum Dei eſt aliquid factum. Dicitur enim in Pſal. 148. Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non eſt nomen perſonale in diuinis.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Aug. in 7. de Trin. † Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad id cuius eſt verbum. Sed filius eſt nomen perſonale, quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

RESPON. Dicendum, quòd nomen verbi in diuinis ſi proprie ſumatur, eſt nomen perſonale, & nullo modo eſſentiale.

Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicit. Quarto autem modo dicitur impropriſiue figuratiue. Manifeſtius autem & communius in nobis dicit verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quãtum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, ſcilicet vox ipſa, & ſignificatio vocis. Vox enim ſignificat intellectus conceptum, ſecundum Philoſophum in lib.1. Periher.* Et iterum, vox ex ſignificatione vel imaginatione procedit, vt in lib. de Anima † dicitur. Vox autem quæ non eſt ſignificatiua, verbum dici non poteſt. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia ſignificat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero, ipſa vox interioris conceptus ſignificatiua. Tertio vero, ipſa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damaſc.* in 1. lib. cap. 17. dicens, quòd verbum dicitur naturalis intellectus motus, ſecundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux & ſplendor quãtum ad primum. Rurſus, verbum eſt quod non verbo profertur, ſed in corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rurſus etiam verbum eſt angelus, id eſt nuntius intelligentiæ quantum ad ſecundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id, quod verbo ſignificatur, vel efficitur, ſicut conſueuimus dicere, hoc eſt verbum quod dixi tibi, vel quod mandauit rex, demonſtrato aliquo facto, quod verbo ſignificatum eſt, vel ſimpliciter enuntiantis, vel etiam impe-

Lib.1.Periher.in principio.to.1. † Lib. 2. de aia.tex.90. tom.2.

Li.1.ortho.fid.cap.17.

ti, ideo procedere ſecundum rationem non eſt procedere, ſed eſt intelligi quòd procedat, id eſt, per modum proceſſus. Et propterea, cum de proceſſu eſt ſermo, de reali oportet intelligi: ſicut cum de motu aliiſque quæ per rationem diminuuntur lequimur, alioquin incerta eſſent omnia. Scito ſecundo, q̃ aliud eſt ſignificare aliqd procedens ab alio, & aliud ſignificare aliquid per modũ procedentis ab alio.

Lib. 15. de trin.c.10.a med. to. 3.

In primo enim, dicitur quòd res ſignificata procedit ab alio. In ſecundo vero, q̃ res ſignificata intelligitur & ſignificatur vt procedẽs, ſeu per modum procedentis ab alio.

¶ Inter hæc autem duo, maior eſt diſtãtia, quam inter cœlum & terram, quoniam tanta eſt, quãta eſt inter eſſe & ſignificari. In primo enim res ſignificata eſt ab alio, in ſecundo vero, ſignificatur vt ab alio. His autem ſtãtibus, reſpõdetur quòd propoſitiones in litera aſſumptæ non ſunt diſtinguendæ: quoniam expreſſe ſignificant proceſſionem cadere ſupra rem ſignificatam, ſtat ergo ratio in hoc: Verbi nomen proprie ſumptum in intellectu, ſignificat conceptũ procedẽtem ab alio: ita quòd proceſſio determinat ly conceptum ſecundum rem, quoniã aliter proceſſio non eſt. & proprie dicitur in diuinis. ergo ſalua: ibi quo ad vtrũque: aliter non proprie diceretur, ergo eſt nomen perſonale: quia ibi nihil eſt ab alio niſi perſona: quãuis multa intelligant vt ab alio. & per hoc patet reſponſio ad inſtãtias. Amare enim nõ ſignificat aliquid procedens ab alio, ſed ſignificat aliquid ꝓ modum procedẽtis ab alio. Et eadem ratio eſt de cæteris huiuſmodi. Quo ad authorem vero dicitur, quòd vt apparet diligenter intuẽti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis ꝓfectionẽ peruenit.

Q.27.ar.3. 4.& 5.

D. 1161.

160

Nam in 1.ſent. ſecundum eſt illorum opinionem, qui verbi nomen, ſicut amoris nomẽ, conſiderantes, quandoq; eſſentiale, q̃ſq; perſonale dixerunt. Poſtmodum in q.de veri. declinauit in alteram partem, ſcilicet quòd dicitur perſonaliter, non tamen abſque formidine alterius, vt patet ex eo, quod reſpondet rationibus ad vtrãque partem: alteram vt rationabiliori amplexa. Poſtremo hoc in loco alteram partem, ſcilicet quòd perſonaliter dicitur, aſſeruit cum expreſſa deſtructione alterius, ſcilicet quòd nullo modo eſſentialiter. Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac via ratione ceſſare, ſcilicet quòd verbi nomen, ſignificat aliquid procedens ab alio, per hoc ſecernens ipſum ab his q̃ ſignificant per modum procedẽtis. Cõtra hoc enim nulla inſtantia militat, in hoc nulla diſtinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque aſſumpſit hoc abſq; probatione, ſed ꝓbauit hoc ex ipſa ratione rei ſignificatæ: Ipſe, inquit, concee ptus cordis de ratione ſua habet quòd ab alio procedat. Nõ ergo eſt aliquid eſſẽtiale, quoniã in nullius eſſentialis rõne clauditur ſiue intrinſecẽ, ſiue vt neceſſario concomitans, q̃ ꝓcedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati doctoris, q̃n naturale eſt intellectui humano perfici in proceſſu temporis.

¶ Retractauit ergo antedicta, non commemorãdo ſeipſum aliter ſenſiſſe, ſed repellendo opinionem quam ſuſtinuerat.

¶ In reſponſione ad primum aduerte, q̃ conditionalis illa, Si ponitur verbũ dei metaphorice dictum oportet poni verbũ Dei proprie dictum, nõ tenet gratia formæ, ſed gratia materiæ. Quoniam vt in litera dicitur, ſi ponitur verbum Dei, metaphorice ponitur aut manifeſtatum verbo Dei, aut manifeſtans verbum Dei. his enim duob⁹ modis dicitur metaphorice. vtrobiq; ãt clauditur verbum ꝓprie dictum, & conſequenter perſonali ter, vt deductum eſt in litera: nihil.n.eſt in ratione verbi, qđ imperfectionem importet, ſed tantum eſſe ab alio, &c.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, q̃ cum dicitur in litera, Quòd intellige re ita ſe habet ad intellectum in actu, ſicut eſſe ad ens in actu, eſt locutio nõ ſimilitudinaria, ſed potius expreſſiua: ac ſi diceret, q̃ ſicut eſſe in communi ad ens in actu in communi, ita tale eſſe, id eſt, intelligere ad tale ens in actu, id eſt intellectum in actu. Declaratum eſt.n. ſuperius, quòd cognoſcere aliquid eſt eſſe illud. & quòd in cognoſcentibus in potentia, cognoſcitiuum eſt primo in potẽtia

524 Li.7.de trin. c.2. nõ longe a princ. tom.3.

Lib. 15. de trini. c.16. in princip.

Universidad de Deusto Biblioteca

in potētia ipsum cognitū: deinde medio mō iter potētia, & actū: & demū est ipsum, & tunc tm̄ dr̄ actu cognoscēs. Nec obstat, ꝙ intelligere dicat̄ actio: tū q̄a est imanēs, vt in lr̄a dr̄: tū q̄a ſm veritatē, magis hēt de significari, q̄ esse actionis. ¶In rn̄sione ad tertiū dubiū est: an verbū diuinū procedat ex oibus, q̄ sunt in scientia patris, s. patre, filio, & spūsā. & omnibus creaturis. ¶Sed qm̄ hoc in ar. 3. hui⁹ qōnis tractat̄ magis ex proposito, ibidem diffinietur.

Li. 7. de tri. cap. 1. circa princip.

¶Super Quaestionis trigesimaequartae Arti. secundū.

IN titu. ly ꝓpriū, distinguit̄ & cōtra cōe, & cōtra extraneū. i. adiacēs, vt de patris noie dictū fuit. Ita quòd sensus qōnis est. Vtrū verbi nomē in diuinis, soli filio cōueniat vt eius ꝑsonalis ꝓprietas, vt patet ex argumentis. ¶In corpore vnica est concl'o rn̄siua q̄sito affirmatiue. Verbi nomen ꝓprie dictū in diuinis, est ꝓpriū nomen ꝑsonae filii. Et ꝓbat̄ sic. Verbū significat emanationē intellectus. i. ꝓcedēs ſm emanationē intellectus. ergo significat filiū. ergo solus filius ꝓprie est verbū. Probatur prima cōsequentia, q̄a & ꝑsona ꝓcedēs ſm talem emanationē est fili⁹, & hmōi ꝓcessio est gn̄atio. ¶Aduerte hic, ꝙ si vis huius ꝓbationis ꝑspicue inspiciat̄, secūda consequentia absque probatione merito posita est. Ex eo namq;, quòd ꝑsona ꝓcedens ſm emanationē intellectus est fili⁹, seq̄tur quòd verbi nomen conueniat filio. Ex eo vero, ꝙ talis processio ē ipsa gn̄atio, quam constat terminari ad filium, sequitur, quòd idē sit esse filium & eē verbū. Ac per hoc, esse verbū, est ꝓpriū ipsi filio, quemadmodū esse filium: & sic soli proprie cōuenit.

Q. 14. ar. 2. & 4.

190 1. dis. 27. q. 2. ar. 2. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 3. & op. 1. ca. 11.

est verum quòd pater & filius & spiritussanctus sint vnus dicens. Vnde August. dicit *7. de Trinit. Illo coęterno verbo non singulus intelligitur in diuinis, sed dici cōuenit cuilibet personae. Dicit̄ enim non solum verbum, sed res q̄ verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo vni soli ꝑsonae in diuinis cōuenit dici eo modo quo dr̄ verbum. eo vero modo quo dr̄ res in verbo intellecta, cuilibet personae conuenit dici. Pater enim intelligēdo se, & filiū & spiritum sanctum, & oīa alia quae eius scientia continentur, concipit verbū: vt sic tota trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura. Sicut intellectus hominis verbo quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. vero improprie accepit dicere pro intelligere. Quae tn̄ differunt: nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam. in qua, nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quaedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectae. In Deo autem importat omnimodam idētitatem, quia in Deo est omnino idem intellectus & intellectum, vt supra* ostensum est. Sed dicere īportat principaliter habitudinem ad verbum cōceptum. nihil enim est aliud dicere, quàm ꝓferre verbū. sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, q̄ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quae profert verbum, est dicens in diuinis, cum tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

AD 4m. dicendum, quòd verbum sumitur ibi figuratiue, prout significatum vel effectus verbi, dicitur verbum. Sic enim creaturę dicūtur facere verbum Dei, inquantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinātur ex verbo concepto diuinae sapientiae: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus ad quod ex verbo Regis instigatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum uerbū sit proprium nomen filij.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ verbum non sit proprium nomen filij. Fili⁹ enim est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, vt in nobis pa-

F tet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personae filij.

¶2 Praet. Verbum prolatione quadam procedit a dicente: si ergo filius est proprie verbum, non procedit a patre, nisi per modū ꝓlationis. Quod est haeresis Valentini, vt patet p Aug. in *lib. de haeresibus.

Lib. de haeresib⁹. c. 11. tom. 6.

¶3 Praet. Omne nomen proprium alicuius personae significat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbū sit proprium nomen filij, significabit aliquam ꝓprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis, quàm supra enumeratae sunt.[c] 183

¶4 Praet. Quicunque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod
G verbum. Et sic non est proprium filij, esse verbum.

¶5 Praet. Haebrae. 1. dr̄ de filio; Portans omnia verbo virtutis suae. Ex quo Basilius † accipit, ꝙ spiritussanct⁹ sit verbū filij. Non est ergo propriū filij, esse verbum.

Li. 5. cōtra Eunom. ca 11. †li. 6. de tr. c. 2. in fine tom. 3.

SED CONTRA est, quod August. dicit *6. de Trin. Verbum solus filius accipitur.

RESPON. Dicendum, ꝙ verbum proprie dictum in diuinis, personaliter accipitur, & est propriū nomen personae filij. significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quae procedit in diuinis secundum emanationem intellectus, dicitur filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra* ostensum est. Vnde relinquitur, quòd solus
H filius proprie dicatur verbum in diuinis.

Q. 27. ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis non est idem esse & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturā nostram, sed esse Dei est ipsum eius intelligere.[c] Vnde verbum Dei, nō est aliquod accidens in ipso, vel aliqs effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturam eius, & iō oportet ꝙ sit aliquid subsistens. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. & ideo Damas. dicit,* ꝙ verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt animae.

87

Li. 1. orth. fid. c. 18. nō ꝓcul a fin

AD 2m. dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hila. refert* 6. de Trini. sed propter varium modum prolationis,
I quem posuit, sicut patet p Aug.* in lib. de haeresibus.

Li. 6. de tri nō remote a princip. Loco in argu. citato.

AD 3m. dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quae in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij, quae est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quae filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. nam, vt ostendatur connaturalis patri, dr̄ filius: vt ostendatur coęternus, dicitur splendor: vt ostendatur omnino similis, dicitur imago: vt ostendatur immaterialiter genitus, dr̄ verbum. Nō autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

K AD 4m. dicendū, ꝙ eo mō cōuenit filio esse intelligētē, quo cōuenit ei esse Deū,[c] cū ītelligere essentialiter dicat̄ in diuinis,* vt dictū est. est aūt filius Deus genit⁹, nō aūt gn̄ans Deus. un̄ est quidē intelligēs, nō vt ꝓducēs verbū, sed vt verbū ꝓcedēs, ꝓut, s. ī Deo verbū procedens ſm rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur a principio verbi.

d 174 Q. 14. ar. 2. & 4.

AD 5m. dicendum, ꝙ cum de filio dicitur, Portans omnia verbo virtutis suae, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde * glos. ibi dicit, ꝙ verbū sumitur pro imperio, inquantum scilicet, ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, ꝙ res producātur in esse.

Glosa īterlinearis, ibidem.

¶Super

¶Super Quaestionis trigesimaequartae Articulum tertium.

IN titulo nota ly in nomine verbi: non enim quaeritur: vtrū res quae est verbum, respiciat creaturas, sed: vtrum res illa diuina vt verbi nomine significat̄, claudat respectū aliquē ad creaturas.

¶In corpore tria facit. Primo, ꝓponit̄ conclusio directe responsiua quaesito affirmatiue, simul cū medio, ac per hoc respondet quo ad respectum in cōmuni. Secundo, determinādo qualis est ille respectus, rn̄det de tali respectu: cōi tn̄ patri & creaturis. Tertio, distinguendo, respondet de respectu quo tm̄ respicit creaturas. Quo ad primum, conclusio est de respectu in cōi, sicut in cōi quoq; q̄situm fuit: & est ista. In verbo Dei importat̄ respectus ad creaturas. Et subiūgitur statim mediū: quia De⁹ cognoscēdo se, cognoscit creaturas. ¶Quo ad secūdum aūt ꝓpositū, mediū explicatur magis applicādo ipsum ad cōclusionē cōtractā ad respectum talem, s. verbum Dei est expressiuum patris & creaturarū. Probat̄ eīn sic. Verbum est repraesentatiuū omnis eius quod actu intelligit̄: ergo verbum Dei est expressiuum, nō solum patris, sed ēt creaturarū. Antecedens ꝓbatur in nobis, apud quos sūt diuersa verba ſm diuersa intellecta in actu. consequētia vero ꝓbat̄: q̄a De⁹ vnico actu se & omnia intelligit. ¶Quo ad tertiū est haec cōclusio. Verbū Dei eius quod est in Deo patre, est exp̄ssiuū tm̄, creaturarū vero ē exp̄ssiuū & operatiuū. Probat̄, Sciētia Dei, ē dei q̄dem cognoscitiua tm̄, creaturarum aūt cognoscitiua & factiua: ergo verbū Dei: &c. Et confirmat̄ authoritate scripturae. Dixit & facta sunt. ¶Circa ꝓdicta vniuersamque hanc materiam, aduerte hic esse 4. Primo, res dicta verbo. Secūdo, relatio inter verbū & rem dictā. Tertio, mod⁹ quo verbū refert̄ ad res dictas. Quarto, rō quare sic refert̄. Et quo ad res dictas q̄dē ī 1. art. hui⁹ quaestio. in responsione ad tertium habuimus, quòd sunt haec tria
A scilicet essentia diuina, persona diuina, & omnis creatura. Pater enim dicit haec omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dr̄: & in his duobus conueniunt alii nobiscum, coacti forte authoritate Aug. In reliquis autem duobus, s. in modo & causa, diuersitas est opinionum. Sco. n. in 2. di. 1. q. 1 art. 2. & in quolibetis. q. 14. art. 2. tenet quòd verbū Dei ex 95
vi productionis suae non procedit ex sciētia creaturarum, sed diuinae essentiae. Et rursus (vt ex dis. 32. 1. q. 1. ad vltimum eiusdem sumitur) tenet quòd verbū sic procedit de scientia solius essentię, quòd non procedit vt verbum personae, nisi 172
concomitanter: ita quòd imaginat̄ patrē ex hoc quòd intelligit diuinā essentiam verbum producere: quod quidem ex vi prodictionis suae exprimit essentiam, personas autē diuinas concomitanter tanquam res necessario iūctas essentiae, creaturas vero habet, quòd repraesentet completa iā productione ipsius verbi. Est autem fundamentum positionis suae: quia ponit in 35. dis. primi, creaturas produci a Deo in esse cognito. Et propterea imaginatur quòd essentia diuina primo quasi mouet intellectum paternum ad productionem termini infiniti, id est verbi, & 74 c
deinde ad terminū finitum, id est creaturam in esse cognito. Et sic verbū non potest produci de scientia creaturarū, 94 a
quae est in secundo instanti naturae. Arguit quoque ad hoc in secūdo vbi supra tripliciter, primo. Si verbū ꝓcederet vt verbū diuinae essentiae & omnis intelligibilis, pari rōne spiritussan. spiraretur 97 b
vt amor diuinae essētiae, & omnis amabilis intellecti: sed hoc est falsum. ergo: ꝓbat̄ falsitas: q̄a tūc uel deus necessario amaret creaturas, vel spiritussan. non necessario produceretur: quorum vtrūque est impossibile. Secundo Si verbum procederet ex omnibus, &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto patri, quod est inconueniens, & tenet sequela. quia vnum de

191 1. dis. 27. q. 2. art. 2. Et ver. q. 4. ar. 5. & quoli. 4. q. 4. ar. 1. ad 1.

*Art. 1. huius quaest.

Li. 83. q̄st. q. 63. to 4.

Quòd vero Basili⁹ interpretat̄ verbū ꝓ spiritu sancto, improprie & figurate locutus est, ꝓut verbū alicuius dici pōt, omne illud quod ē manifestatiuū eius, vt sic ea rōne dicatur spiritus sanctus verbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

Vtrum in nomine uerbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura, essentialiter in diuinis dicitur: sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter,* vt dictum est, ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

¶2 Praet. Quae important respectū ad creaturas, dn̄r de Deo ex tpe, vt Dominus & creator: sed verbum dicit̄ de Deo ab aeterno. Ergo non importat respectum ad creaturā.

¶3 Praet. Verbū importat respectū ad id a quo ꝓcedit: si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur, quòd procedat a creatura.

¶4 Praet. Ideae sunt plures ſm diuersos respectus ad creaturas. Si igit̄ verbū importat respectum ad creaturas, sequit̄, ꝙ in Deo non sit vnum verbum tantum, sed plura.

¶5 Praet. Si verbū importat respectū ad creaturam, hoc nō est nisi inquantum creaturae cognoscuntur a Deo. sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabit̄ respectus ad non entia. quod vr̄ falsum.

SED CONTRA est, ꝙ dicit August. in * lib. 83. quaestionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quae per verbum facta sunt operatiua potentia.

RESPON. Dicendum, ꝙ in verbo importatur respect⁹ ad creaturam. Deus. n. cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repraesentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quae intelligimus. Sed q̄a Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarū. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tātum, creaturarum autem cognoscitiua & factiua:[c] ita verbū Dei, eius quod in Deo patre est, est expressiuum tm̄, creaturarum vero est expressiuum & operatiuum. & pro-
B pter hoc dicitur in Psa. 32. Dixit & facta sunt, quia importat̄ in verbo rō factiua eorum, quae Deus facit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nomine personae includitur etiam natura oblique.[c] Nam persona est rationalis naturae indiuidua substantia: in nomine igitur personae diuinę quantum ad relationem personalem nō importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet
C inquantum includitur in significatione eius essentia, ꝙ importetur respectus ad creaturam. Sicut. n. proprium est filio quòd sit filius: ita proprium est ei, quòd sit genitus Deus, vel genitus creator. & per hunc modum importatur relatio ad creaturā in nomine verbi.

AD 2m. dicendum, quòd cum relationes consequantur actiones, quaedam nomina important relationem Dei ad creaturam, quae cōsequitur actionem Dei in exterio-
D rem effectum transeuntem, sicut creare & gubernare, & talia dicūt̄ de Deo ex tempore.[c] Quaedam vero relatio est, quae consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, vt scire & velle, & talia non dn̄r de Deo ex tpe.[c] & hmōi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. nec est verum, quòd nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore, sed sola illa no-
E mina quae important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur.[c]

AD 3m. dicendum, quòd creaturae nō cognoscunt̄ a Deo p sciētiā a creaturis acceptā, sed p essentiam suam. Vnde nō oportet quòd a creaturis procedat verbum, licet verbū sit expressiuum creaturarū.

AD 4m. dicendum, ꝙ nomen Ideae, principaliter est impositū ad

Universidad de Deusto Biblioteca

de intellectis formaliter a patre,est verbum.Tertio. Nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturā , sed geniti ad id, de quo gignitur, si est distinctum realiter,est relatio realis , ergo verbum non est genitum de lapide vt noto patri. S.T.aūt, vt hic patet,tenet verbum Dei natum esse ex omnibus q̃ sunt in scientia patris,s.essentia, psonis, & oī alio intelligibili simplici , quod dico pp scita a Deo scientia visionis . Imaginat.n.vt expresse in 1.ar.dixit,quòd pater intelligendo se & filiū & spiritūsa. & oēm creaturam, subaudi tu,simplici intelligētia , cōcipit verbū : ita quòd prius ſm rōnem Deus pater intelligit quicquid naturaliter relucet in diuina essentia , q̃ producat filium . Verū tamen est , ꝙ verbum principaliter exprimit essentiam, & secundario creaturas , sicut & Deus pr̄ principaſr intelligit essentiam suam, & secundario creaturas : ita ꝙ ly principaliter & ly secundario,nihil aliud significāt nisi ī se & in alio. Creatura.n.in essentia diuina, ipsa autem essentia ī se intelligitur , & exprimitur.

97 b

Lib. 15. de tri.c.14,parum a principio to. 3.

98

¶Ad imaginatiōes aūt Scoticas facile est rn̄dere. Primariū enim fundamētum nihil valere ex eo patet, quòd productio illa creaturarū chimerica est, & periculosam ingerens doctrinā . sequitur em̄, Deū gloriosum nō posse esse absque hoc, ꝙ sint creaturæ in esse diminuto, quod ī philosophia ridiculū , in fide aūt scandalum vr̄:sed de his aliàs. Nos.n.essentiam diuinam & formaliter & obiectiue omne intelligibile comprehendere tenētes , ex superius determinatis,dicimus quòd quia verbum ꝓcedit nō ex qualicunque cognitione essentiæ diuinæ,sed ex comprehēsione eiusdem,oportet vt ꝓcedat ex notitia omniū q̃ sciunt̄ cōprehendēdo diuinā essentiam.sed hæc sunt omnia supradicta, vt patet ex q.14.ergo. Et hoc ꝓculdubio fuit fundamentum S.T.Ex quo ad primam obiectionem Sco.dr̄ breuiter, ꝙ vniformiter loquēdo,s.de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo: par rō est de verbo & spiritusan. nec aliquod sequitur inconueniens.Posset tn̄ simpl'r negari sequela,& paritas rōnis : qa amor respicit res amabiles in seipsis , verbū aūt res in intellectu . Ad secundam vero dr̄, quòd nullum inconueniēs est,verbū ꝓcedere ex seipso & spūsan. vt notis patri.i.ex notitia quā habet pater de eis,imo hoc est necessariū pp allatam rōnē. Quin potius, cū ipse Sco.expresse in 6.dist.primi teneat, quòd pater prius intelligit filium,q̃ ꝓducat ipsum, voluntarie reputat̄ hoc incōueniēs .

192 Infra.q.93. art.5. ad 4. Et 1.dis.18 q. 2. ar.2. * Cap. 1. a med. to. 3.

¶Tertia aūt obiectio rn̄sione non est digna,qm̄ verbum non distinguitur realiter ab his,a quibus procedit vt cognitis,sed a quo procedit vt dicente,vt de se patet.Esto tamen in hac materia cautus, pp veritatem conditionalē,scilicet:si Deus nihil intelligeret in sua essentia nisi ipsam solam,adhuc haberet̄ productio verbi . Ex hac.n.sequi vr̄,quòd productio verbi non est posterior intellectione creaturarum in Deo. Habes namque aliam conditionalē, si Deus non esset productiuus ad intra intelligendo se, intelligeret nihilominus omne intelligibile. Ex hac enim sequitur,quòd Deum intelligere creaturas in se,non est posterius productione ad intra. Quare ne ex his fallaris,qd naturalr̄ de facto sit sequēdū,dicito vt supra. Dixi aūt naturalr̄, qm̄ ea q̃ De' de facto libere nouit,cū naturale ꝓcedat liberū,ꝓcul ab ista disputatiōe sūt .

significādū respectū ad creaturā.Et ideo pluraliter dr̄ in diuinis,[e] neq; est personale.Sed nomē verbi principaliter impositum est ad significandā relationē ad dicentē, & ex cōsequenti ad creaturas, inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tātum verbum & personaliter dictum.

AD 5m dicendum,quòd eo modo quo scientia Dei est nō entium , & verbum Dei est non entiū , quia nō est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt * August. dicit. Sed tamen verbum est entiū vt expressiuum & factiuum . non entium autem vt expressiuum & manifestatiuum.[e]

QVAESTIO XXXV.

De Imagine, in duos articulos diuisa.

DEINDE q̄rit̄ de imagine. Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

¶Secūdo, Vtrum sit ꝓpriū filij.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd imago non dicat̄ personaliter in diuinis . Dicit.n.Aug.in * lib.de fide ad Pe. vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago , ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ 2 Præt. Hila.dicit in † lib. de syno.ꝙ imago est eius rei ad quā imaginatur , species indifferens. Sed species , siue forma , in diuinis dr̄ essentialiter : ergo & imago .

¶ 3 Præt. Imago ab imitando dicitur. in quo importatur prius & posterius . Sed in diuinis personis nihil est pri' & posteri'. Ergo imago nō pōt esse nomē psonale ī diuinis.

SED CONTRA est, qd̄ dicit Aug.* Quid est absurdius q̃ imaginem ad se dici ? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. & sic est nomen personale.

RESPON. Dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tn̄ quæcūque similitudo sufficit ad rationem imaginis , sed similitudo quæ est in specie rei,[c] vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime vr̄ esse figura. uidemus enim, quòd diuersorum animalium secūdum speciem sunt diuersæ figuræ,non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete,nō dr̄ esse imago,nisi depingat̄ figura.Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. quia vt August.dicit in * lib.83.quæstionum, vnum ouum non est imago alterius,quia non est de illo expressum.[c] Ad hoc ergo ꝙ vere aliquid sit imago , requirit̄ quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo

Et qm̄ in cōprehensione naturalis vis sciētiæ diuinæ, claudit ars creaturæ factiua , quàmuis non cōcludat̄ volitio earū : idcirco verbum Dei adæquans naturalē eius scientiam, habet respectum ad creaturam,non solū expressiui,sed etiam operatiui,vt in litera ex Augu.dicitur.

† Nō multum remote a princi. lib. Est pagina . 6 . a principio.

¶In rn̄sione ad primum. Nota ꝙ contra eam sunt argumēta Aureoli,apud Capreolum in 27. dist.1.q.2. in conclusi.5.ad probandum, ꝙ verbum ex personali proprietate habet quòd referatur ad creaturas: omnia enim ex hoc ruunt , quòd supponunt, ꝙ idem sit dicere: verbum ſm propriā rōnē refert̄ ad creaturas,& dicere : verbū ex proprietate personali habet quòd referat̄ ad creaturas , cū tn̄ hæc multum distēt,& primū cōcedi possit : secūdū aūt non.Et huius rō est: qm̄ verbum claudit in propria rōne notitiā q̃ est de numero essentialium : pp quam (vt in litera dr̄) refert̄ ad dicta nota & facienda .

Li.7.de tri. c.1. a med. tom. 3.

193

Q.73. & 74. tom.4.

463

¶In respōsione ad quartū aduerte, ꝙ in illis verbis nomē verbi principaliter impositū ē ad significandam relationē ad dicētem, iudicio meo retractat S.T.id,quod in q.de ve.q.4.art.5. dixerat, s.quòd verbi nomen principaliter significat absolutū. Et sequit̄ hæc retractatio determinationem quam in 1.ar.hic fecerat,s.quòd verbum sit nomen personale tantum : ita quòd verbum significat primo proprietatem personalē ipsius filii in cōcreto, & qm̄ quasi substratū est notitia connotata , ideo refertur etiam ad dicta &c. Et hoc consonat.responsioni ad primum , & verbis præcedentis art.s.verbum significat quandam emanationem intellectus. Constat enim quòd emanatio illa,proprietas personalis est filii . Nisi enim hoc esset, primo eius significatum ex propria eius significatione non significaret proprietatem personalem filii in diuinis , sed ex connotato tantum,cuius oppositum ibidem dicitur.

¶*Super quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus ex supradictis clarus est .

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem . Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum conditiones sunt,similitudo specifica,seu secundum specificum signum puta figuram, orta ex illo cuius dī imago . Et prima quidem conditio, scilicet similitudo per se nota , relinquitur . Secunda autem quo ad figuram,declaratur in animalibus & picturis . Tertia autem probatur authoritate August. afferendo instantiam de ouis . Et aduerte diligenter, quòd hæc tertia conditio intelligitur per se , id est , ꝙ origo terminetur

terminetur ad ipsam inquantum similitudo est, id est, ad hoc quòd sit similitudo , & non per accidens res illa sit similis . Et hoc bene nota , quoniam super hoc fundatur processus sequentis articuli : nisi enim sic intelligeretur , omnes imaginis conditiones conuenirent spirituisancto .

¶Contra hanc tamen tertiam imaginis conditionem,arguit Aureo.quia sequeretur,quòd soli artifices imaginum haberent imagines .

¶ Sed hæc obiectio ex rudi intellectu ꝓcedit, qm̄ & si verū sit , imaginem semper oriri a repræsentato, memorem tamen oportet esse ꝙ hoc non contingit vno tantum modo : qm̄ qn̄q; oritur a repræsentato ſm esse naturale principiante , sicut filius orit̄ a patre:qn̄q; ſm esse intellectum , seu cogitatum , vt statua Cæsaris oritur a Cæsare cogitato in mente artificis:vnde patet , consequentiam nihil valere .

Loco in argu. citato.

Loco sir̄ ī arg.citato.

¶Quo ad secundū conclusio rn̄siua q̄sito affirmatiue est : Imago ī diuinis est nomen personale .

¶Probat̄ . Nomina importantia originē in diuinis , sunt personalia : ergo imago est nomen personale . Antecedens patet,consequētia vero tenet ex rōne imaginis assignata .

193 1.dis.18.q. 2.arti.3. Et dis.31.q.3. ar.1.cor.Et Heb.1.l.2. fi.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Art.secundū.*

*Li.1. orth. fid.c.18. †Li.83. q̄s. q.73. in fi. & 74. in princ.to.4.

TItul. clarus est. ¶In corpe tria facit. Primo,dicit quid vsus de hoc q̄sito habeat. secundo, tractat duas opi. tertio, determinat .

¶ Quo ad primum tria dicit,primo, vsū Græcorū , secundo, Latinorum , tertio, Sacræ scripturæ : q̃ omnia clare patent in litera .

¶Quo ad secundū, quia vsus Latinorū authoritate scripturæ sacræ confirmat' est,circa eius rōnem diuersæ afferuntur opiniones: quare scilicet solus filius imago dicitur. ¶Et prima quidem opinio propter conuenientiam in notione cum patre. excludit̄ , qa ſm notionalia non attenditur æqualitas . ergo nec similitudo.ergo nec imago .

Lib.6.& 7. de trin.c.2. tom.3.

¶Secunda autem discurrens per singula : nec inueniens cuius possit dici spiritussanctus imago , excluditur : quia posset dici patris & filii,inquantum sunt vnum. ¶Et confirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & scripturæ ratio : & quia vt dicitur in secundo Post. Idem est scire cām conclusionis & ipsam , simul respondetur quæsito affirmatiua conclusione. s. Imago est nomen proprium filii : & eius probatio nihil aliud est,quàm ratio,quare spiritussanct' nō dicat̄ imago, filius autem sic . Et consistit rō ī hoc. Fili' procedit vt verbū , de cuius rōne est similitudo specifica ad id,a quo procedit : Spiritus vero sanct' procedit vt amor, de cuius rōne non est talis similitudo,ergo fili' sol' est imago. Antecedens ex qō.27. quo ad vtramque partem patet. Consequentia autē tenet ex rōne imaginis . Et manifestat̄ ac confirmatur vis rationis huius assignantis. pro causa modum procedendi , ex simili dn̄a propter similē causam ibi inuentam , inter filium & spiritumsanctum , in hoc quod est esse natū : quàmuis.n. vterque sua processiōe patris accipiat naturam, solus tamen filius dicitur natus , propter modum procedendi differentē vtriusque,vt supra manifestatum est : quia scilicet procedit vt similis , &c. Et ne aliquis solicitus restaret vnde habet spiritussanctus , ꝙ sit similis patri & filio : aut crederet hoc ex modo ꝓcedendi habere, subiunxit, ꝙ similitudo conuenit spirituisancto, nō iquātum amor , sed inquantum amor diuinus .

D. 931.

Li.6.de tri. c.4. in fine. Et lib. 5. c. 6. a medio. tom.3.

D. 1134. Q.36.ar.4.

¶ Circa hæc dubiū occurrit ex Aureolo , apud Capreolum in 27.dist.1.q.2.conclusione 6.Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eâdemque infringens sic.Spiritussanct' procedit vt amor diuin':ergo vt silis. ergo rō adducta nihil valet:prima cōsequētia tenet ex litera dicente, quòd spiritussanctus inquantum amor diuinus, habet quòd sit similis . secunda autem , & antecedens per se patent .

In corp.ar.

¶Ad euidentiam huius difficultatis,distinguendi sunt termini in antecedente positi , scilicet , ly amor diuinus & ly procedit ut. Quo ad primum scito,ꝙ forma communis potest dupliciter cōtrahi,&

speciei.Ea vero quæ processionem siue originem important in diuinis,sunt psonalia . Vn̄ hoc nomen imago, est nomen personale .

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd imago ꝓprie dr̄ quod procedit ad similitudinem alteri'. Illud autem , ad cuius similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exēplar,improprie vero imago. Sic tn̄* Aug. vtitur nomine imaginis cum dicit, diuinitatē sanctæ Trinitatis esse imaginem,ad quam factus est homo .

AD 2m dicendum, quòd species (prout ponitur ab Hila.* in diffinitione imaginis) importat formam deductam in aliquo ab alio . Hoc enim modo,imago dr̄ esse species alicuius,sicuti id quod assimilatur alicui,dicitur forma eius,inquātū habet formam illi similem .

AD 3m dicendum , ꝙ imitatio in diuinis personis non significat posteritatē , sed solā assimilationē .

ARTICVLVS II.

Vtrum nomen imaginis sit propriū filij.

AD SECVNDVM sic proceditur . Videtur, quòd nomen imaginis nō sit proprium filio. Quia, vt dicit * Damasc. Spiritussanct. est imago filij. Non est ergo proprium filij .

¶ 2 Præt. De ratione imaginis est similitudo cum expressione(vt Augu. dicit in † lib. 83. quæstionum.) Sed hoc conuenit spiritui sancto . procedit enim ab alio secundum modum similitudinis . Ergo spiritussan. est imago , & ita non est ꝓprium filij , quòd sit imago.

¶ 3 Præt. Homo etiā dr̄ imago Dei, ſm illud primę ad Corint.2. Vir nō debet velare caput suum,quoniam imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium filio .

SED CONTRA est,quod August.dicit * 7. de Trin. ꝙ solus fili' est imago patris.

RESPON. Dicendum, quòd doctores Græcorum communiter dicūt spiritum san. esse imaginem patris & filij. Sed doctores Latini soli filio attribuunt nomen imaginis. Non enim inuenitur in canonica scriptura , nisi de filio . Dicitur enim Colos.1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. & ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substātiæ eius. Huius autem rationem assignant quidam ex hoc, quòd filius conuenit cum patre , non solum in natura , sed etiam in notione principij : spiritus[d] autem sanctus non conuenit cum filio , nec cum patre in aliqua notione. Sed hoc non videtur sufficere : quia sicut secundum relationes non attenditur in diuinis, neq; æqualitas, neq; inæqualitas(vt August.* dicit) ita neque similitudo, q̃ requiritur ad rationem imaginis . Vnde alij dicunt , quòd spiritussan. nō potest dici imago filij, quia imaginis non est imago , neq; ēt imago patris : quia etiam imago refertur immediate ad id cuius est imago . Spiritussanct. autem refertur ad patrem per filium. Neque etiā est imago patris & filij , quia sic esset vna imago duorum , quod videtur impossibile . Vnde relinquitur, quòd spiritussanc. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & fili' sunt vnum principiū[d] spiritussan. vt infra * dicetur . Vnde nihil ꝓhibet sic patris & filij (inquantū sunt vnum) esse vnam imaginem , cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago .

Et ideo aliter dicendum est, ꝙ sicut spiritussan. quàmuis sua processione accipiat naturam patris, sicut & filius , non tamen dicitur natus, ita licet accipiat speciem similem patris , nō dr̄ imago: qa filius ꝓcedit vt verbū,de cuius rōne est similitudo speciei ad id a quo ꝓcedit : nō aūt de rōne amoris: quāuis hoc cōueniat amori, qui est spiritussan. inquantum est amor diuinus.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Damasc. & alij doctores Græcorū communiter vtuntur nomine imaginis,pro perfecta similitudine .

AD 2m dicendum , quòd licet spiritussan. sit similis patri & filio : non tamen sequitur , quòd sit imago ratione * iam dicta.

trahi, & a contrahente denominari, primo per aliquam dñam p se illius. secũdo per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplum primi, color albus. Exemplum secundi, color naturalis albedinis.n.dña, est coloris per se diuersificatiua, natura vero, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupl'r contrahi pôt. Primo p amoris proprias dñas, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundo p naturas amantes, puta angelicam, vel humanam. Etsi quidé amor contrahaẽ p omnes suæ latitudinis per se dñas: nũquam inuenies aliquã, ex qua habebit rõné similis ei a quo procedit. Tum quia omnes per se dñæ infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia, vt infra patebit, impulsio qdam est. Ac per hoc, omnes per se eius dñas oportet eé impulsionis p se diuersificatiuas, q a similis rõne quàmuis nõ causaliter, formaliter tñ remotum est. Si vero p aliqd extraneũ contrahaẽ, nihil phibet similis quandoq; rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identice, vt de se patet. Quãdo ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus, non trahat amorem extra latitudinem differentiarũ p se amoris, sed ifra volũtatis, inquantũ voluntas est, latitudinem stando, denotet cuius sit vt obiecti & amantis, scilicet Dei. Negandum est q inquãtum huiusmodi sit similis. Nec in hoc sensu intelligenda est pposi tio, in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta a natura, cui identificatur, tũc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus, vt sic, est similis ei a quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum dicitur, spiritussanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionib9: duplex sensus fieri potest. Primo pro-

F prie, vt denotentur tantum formalia & propria illius modi procedendi. Secundo extensiue, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, spiritussan. procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumaẽ ppie, ppositio non est vera accipiendo amoré diuinũ idétice, qm ex propriis processionis amoris et diuini infra latitudinem voluntatis solius stando, spiritussanc. non habet quod sit Deus, sed quod sit amor Dei, vt amãtis & amati: sed est vera p amore diuino formaliter. Sed tũc cõcesso añcedente, nihil valet prima consequentia, vt patet ex dictis. ¶ Nec oppositũ habetur in litera loqué te de amore diuino identice. Si vero ly vt, denotet ét cõia, tunc est vera de amore diuino. & formaliter & identice: & sic habet rõné similis, sed qm ppie & formaliter de modis pcedendi a theologis sermo habetur, idcirco illud añcedens de amore diuino primo modo intelligendũ est & admittédum, sed neganda est prima consequentia, s. ergo pcedit vt silis. ¶ Et ad pbationem dicendum est, quòd laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: qm ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiue & effectiue, vt in antecedéte sumitur, & cũ sumiẽ identice, vt in pbatione cõsequẽtię fit. (Q.27.ar.4. ad 3.) (Q.28.ar.4.)

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, q ly spũsan. dupliciter sumi pôt. Primo in vi duarum dictionum, vt scilicet ly spũs, sit substãtiuũ, & ly sanct9 adiectiuũ. Alio mõ in vi vnius nominis: sicut si alicui imponereẽ nomé proprium, homo bonus. In pposito, hoc secundo modo quæriẽ, ad quod denotãdum dicitur in titulo: vtrum hoc nomen, &c. ¶ In corpe vna est conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue. Hoc nomé spũs san. est p priũ diuinæ psonæ pcedentis per modũ amoris ex accommodatione sacrę scripturæ.

AD 3m dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdẽ naturæ secundum speciem, vt imago Regis inuenitur ĩ filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis inuenitur ĩ denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo di- G citur homo imago Dei, & ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solũ dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendẽtis in perfectionem designatur. Sed de filio Dei nõ pôt dici q sit ad imaginẽ, quia est psecta patris imago.

QVAESTIO XXXVI.

De persona spiritus sancti, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem prędictam, considerandũ est de his, quæ pertinent ad personã spiritus sancti: qui non solum dicitur spiritus sanctus, sed etiam amor & donum Dei.

Circa spiritum san. ergo quærũtur quatuor.

¶Primo. Vtrum hoc nomen spiritus san. sit proprium alicuius diuinæ personæ.

¶Secũdo. Vtrum illa persona diuina, quæ spiritus sanct. dicitur, procedat a patre & filio. I

¶Tertio. Vtrũ pcedat a pře p filiũ.

¶Quarto. Vtrũ pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum hoc nomen spiritus sanctus, sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomẽ spiritus sanctus, nõ sit propriũ nomen alicuius diuinæ personæ. K Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen spiritus sanctus est commune tribus personis. Ostendit enim Hila.* 8. de Trini. in spiritu Dei, aliquando significari patrem, vt cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliqñ significari filium, vt cũ dicit filius: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquãdo de spiritu sanc. vt ibi, Effundam de spũ meo super omnem carnem. Ergo hoc nomen spiritus sanct. non est proprium alicuius diuinæ psonæ.

¶ 2 Præt. Nomina diuinarum personarum ad aliquid dicuntur, vt Boetius dicit in * lib. de Trin. Sed hoc nomen spiritus sanct. non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personę. (Declinãdo ad finem libri.)

¶ 3 Præt. Quia filius est nomen alicuius diuinæ personæ, non pôt dici filius huius vel illius. Dicitur autem spiritus huius vel illius hominis. ut enim habetur Num. 11. dixit Dñs ad Moy. De spiritu tuo accipiam, tradamque eis. & 4. Reg. 2. Requieuit spiritus Eliæ super Elisæum. ergo spiritus sanctus nõ videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

H SED CONTRA est, quod dicitur 1. Ioan. vlti. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritus sanct. Vt autẽ August. dicit * 7. de Trin. cum quęritur quid tres? dicimus, tres personæ. Ergo spiritus sanctus est nomen diuinæ personæ. (Ca. 4. & sequentibus, tom.3.)

RESPON. Dicendum, quòd cum sint duæ processiones in diuinis, altera earum quę est per modũ amoris, non habet proprium nomen, vt supra dictum est.* Vnde & relationes, quæ secundum huiusmodi processionem accipiuntur, innominatæ sunt, vt etiam supra dictũ est.* Propter quod & nomen personę hoc modo procedentis, eadem ratione non habet proprium nomen, sed sicut sunt accommodata aliqua nomina ex vsu loquentium ad significandum prædictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis & spirationis, quæ secundum proprietatem significationis, magis videntur significare act9 notionales quàm relationes: ita ad significandum diuinam personam, quæ procedit p modum amoris, accommodatum est ex vsu scripturæ hoc nomen spiritus sanctus. Et huius quidem cõuenientię ratio sumi potest ex duobus. Primo quidem ex ipsa communitate eius, quòd dicitur spiritus sanct. Vt.n. Aug. dicit * 15. de Trin. Quia spũs sanctus cõis est ambobus, id vocatur ipse pprie quod ambo communiter. Nam & pater est spiritus, filius est spiritus, & pater est sanctus, & filius est sãct9. (Li.5.de tri c.11.a medio : & lib 15.c.19.circa fin.to.3.)

194 22.q.14.ar. 1.cor. & 1. di.10.ar.4. Et 4. cõ.géti.c.19.fin. Et mal. q. 3.a.14.cor. & opus. 3. c.46.& 47. * Lib.8. de trini. crc.a med. libri.

ræ. Et quoniam conclusio hæc duo includit, scilicet necessitatem accommodationis, & conuenientiam talis accommodationis: ideo in litera vtrumque fit: Declaratur enim primo, necessitas accommodationis sic. Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modũ amoris, caret nomine proprio: ergo & relationes: ergo & psona pcedés: ergo sicut relatiões nominatę sunt ex accõmodatione, ita & psona. Deide, assignatur rõ talis accõmodationis ex partialibus significationib9, Tũ, q a cões patri & filio. Tum, quia amoris diuini quo ad vtrumque proprietatem insinuãt, vt clare patet in litera. 163

¶ *Super quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, q articulus iste cõtinet in se duas quęstiões, scilicet: an spiritussan. pcedat a filio, &: an spiritussan. sic pcedat a filio, q si non procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ¶ Secunda autem inter Latinos inter se. ¶ Propter quod, dubium statim occurrit circa titulum: qm q̃stiones sunt æquales numero his quæ vere scimus, hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore. (In corp.ar.) ¶ Et incõuenit hoc, præcipue articulatim scribẽti, eius est enim singillatim singulas quæstiones discutere. ¶ Ad hoc dupliciter responderi pôt. ¶ Primo, quòd quia vt dicitur in 2. Poster. Idem est quærere an Luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclypsis Lunæ: idem est quærere, an spiritussan. procedat a filio, & an sit aliqua ratio processionis eius a filio: pari autem quæsito constat optime respondéri, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde, in hoc articulo nihil est vitii, sed respondendo explicatum est, quod implicite in titulo continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnem articulum diuidere in duos. ¶ Secundo dicitur, quòd quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, non est præsentis intentionis discutere processionem spiritussancti qualitercunque, sed per se: ita quòd intentum est. Vtrum spiritussan. procedat a filio, id est: vtrum de ratione propria personæ spiritussan. sit pcedere a filio, Quod.n. cõuenit alicui p se, cõuenit ei ex ppria ratione. Ad hoc autem quæsitum affirmatiue respondendo, oportet non solum ostendere spiritumsan. procedere a filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate, siue forma, aliter nõ ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi. ¶ Ad cuius euidentiam plenioré, scito, quòd alicui pducto pôt dupliciter cõuenire pduci necessario a pluribus personis diuinis. Vno modo, ex parte producentis, alio modo ex parte pducti. Exemplum primi habetur in productione creaturæ a Deo, necessario enim est a tribus personis: quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset pdu-

A ci, & esse sicut est, etiam si a solo patre produceretur. Exemplũ secundi habereẽ, si creatura suo formali constitutiuo priuaretur, si non esset a pluribus personis. Ad propositum spiritussanc. procedit a patre & filio necessario, ex parte producentis secũdum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. An auté ex parte producti p cedat necessario a filio, in dubium vertitur. Quia vero cõuenientia producto, per se conueniunt ei ex parte sua, cætera enim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens, ideo per se loquendo, quæritur: vtrum spiritussan. ex pprio constitutiuo ac distinctiuo habeat, q procedat a filio. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secũdo arguit Græcos. ¶ Quo ad primum ponitur vna conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue, scilicet. Spiritussanc. necessario procedit a filio. et pbatur tribus rõnib9. Prima est. Si spiritussan. non esset a filio non posset ab eo psonaliter distingui. ergo. Et pbaẽ sequela sic: personæ diuinæ non distinguunẽ abinuicé per aliqd absolutũ, sed solũ relationib9 oppositis originis ẽm esse principium & a principio: ergo, si spũsan. non habet hmõi relationem originis a filio, non distinguereẽ ab eo personaliter. Assumptũ quo ad oés sui ptes, singillatim probatur. Prima quidem, scilicet nõ per aliquid absolutum, quia deesset vnitas essentiæ, eo quòd omne absolutum est essentiale. Secunda vero, scilicet: quòd solis relationibus, ex prima sequitur manifeste. Tertia autem, s. oppositis, manifestatur ex eo, quòd in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiue. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, qđ est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, s. secundum principium & a principio, ex præcedentibus manifeste sequitur. consequentia vero probatur sic. Stante assumpto, aut fi- E lius procedit a spiritusancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est spiritum sanctum esse a filio. ¶ Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubiũ occurrit ex Scoto, in 1. distinct. 11. quæstio. 2. tenente oppositum. Arguitq; contra fundamentum positionis, scilicet: sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primo. Disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito, distinguit realiter vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ¶ Iuxta hoc motiuum, soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis productionibus. vnum enim potest dare esse pluribus, nõ tñ pôt accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et cõfirmaẽ motiuũ hoc, ex

Secundo vero ex propria significatione. Nam nomen spiritus in rebus corporeis, impulsioné & motionem significare videtur. Nam flatum, & ventum, spiritum nominamus. Est aũt proprium amoris, q moueat & impellat voluntatem amantis in amatum.* Sanctitas vero illis reb9 attribuitur, quę in Deum ordinantur. Quia igitur B persona diuina procedit per modũ amoris, quo Deus amatur, conuenienter spiritus sanctus nominat'.

AD PRIMVM ergo dicendum, q hoc, qđ dico spiritus sanc. prout sumitur in virtute duarum dictionum, commune est toti trinitati, quia nomine spiritus significatur immaterialitas diuinæ substãtiæ. Spiritus.n. corporeus inuisibilis est, & parum habet de materia. Vnde omnibus substantijs immaterialib9 & inuisibilib9 hoc nomé attribuimus. Per hoc vero, quòd C dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc quod dico spiritus sanctus, in vi vnius dictionis, sic ex vsu Ecclesię est accommodatum ad significandam vnam trium personarũ, scilicet quæ pcedit per modum amoris ratione iam dicta.*

AD 2m dicendum, quòd licet hoc quod dico spiritus sanctus, relatiue non dicatur, tamen pro relatiuo ponitur, inquantum est accomodatum ad significandam personam sola relatione ab alijs distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si spiritussanctus intelligatur quasi spiratus.

AD 3m dicendũ, quòd in nomine filij intelligit' sola relatio eius, qui est a principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine spiritus prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturæ cõpetit esse principium respectu alicuius diuinæ personæ, sed econuerso. Et ideo pôt dici pater noster, & spiritus noster: nõ tamen potest dici filius noster.

ARTICVLVS II.

Vtrũ spiritus sanctus procedat a filio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd spiritus sanctus non procedat a filio. Quia secundum Dionysi.* non est audendum dicere aliquid de substantiali diuinitate præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquijs sunt expressa. Sed in scriptura sacra non exprimitur, quòd spiritus sanctus a filio procedat, sed solum quòd procedat a patre, vt patet Ioan. 15. Spiritum veritatis qui a patre procedit. Ergo spiritus sanctus non procedit a filio.

¶ 2 Præt. In symbolo † Constantinopolitanę synodi sic legitur: Credimus in spiritum san. Dominum & viuificantem, ex patre procedentem cum patre & filio adorandum & glorificandum. Nullo igitur D modo debuit addi in symbolo nostro, q spiritus sanc. procedat a filio: sed videntur esse anathematis rei, qui hoc addiderunt.

195 1.di.11.ar. 1.Et po.q. 10.ar.4. & opus.1.ca. 49.50.& 51.& opu. 3.ca.49. & 4.cõ. c.24. & 25. *Cap.1. de di.no.parũ a princip.

†In 1.Constanti.canone.7.to.1. Conci.

Universidad de Deusto Biblioteca

ex parte productionum argumentis Aureoli in 11. dist. primi, q. 1. artic. 1. consistentibus in hoc. Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem suppposito, seclusō quōd ipsi generari coniunctum sit spirare. ergo seipsis realiter distinguuntur: consequentia plana est, & antecedens quo ad primam partem est

Li. 1. orth. fidei. ca. 11. non procul a fine.

euidens. Quo ad secundam vero, pbat tripliciter. Primo, qā quicquid in diuinis conuenit alicui rei conuenit ei formaliter & ex se: ergo ēt incompossibilitas istorum cōuenit ex se. Et cōfirmatur, quia incompossibilitas ista orit ex ordine, quo vna p̄cessio præsupponit aliam. Ordo aūt oritur ex rōnibus formalibus: ergo ex sepsis primo sunt incōpossibiles. Sedo, si incompossibilitas ista est ex eo, quōd gnari cōsugit spirare, i quo gne causę, spirare dat hāc incōpossibilitatē ipsi generari? nō effectiue, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, qa tūc sequereť, q gnari & spirari essent idem formaliter. Tertio, qa si hinc est incōpossibilitas ista, aut hoc est quia gnari & spirare sunt idē re: aut qa simul cōueniunt in filio: aut qa vnū est prævium alteri: sed nihil horū pōt dici, qa hæc oia cōueniunt ipsi spirare respectu essētię, cui cōstat nō dare icōpossibilitatē ad spirari.

Li. 3. Phys. tex. 32. 1. 2.

† Nō p̄cul a prin. lib. & p totum lib.

¶ Secūdū caput, vñ mouer Sco. est. Si in patre p impossibile nō esset actiua spiratio, sed in solo filio, adhuc esset trinitas p̄sonarū: ergo nō requirit oppositio relatiua inter spiritum sanctum & personam, a qua distinguitur, & sic ruit totus processus.

*Eodem loco nunc dicto.

In symbolo suo fidei

¶ Tertium caput ex parte constitutiui ipsius filii est, Filius cōstituitur in esse personali, filiatione: ergo de facto distinguitur personaliter a spūsan. filiatione: ergo secluſa a filio per intellectum spiratione actiua, adhuc remanet, quo filius personaliter distinguitur a spiritusan. ergo &c. prima consequentia probatur ex illa maxima: Idem est principium constitutiuum & distinctiuū ab aliis, vt patet per Porphyrium, & inductiue.

¶ Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctiuo ad constitutiuum sic. Filius distinguitur personaliter a spiritusancto: ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius filii, ergo non per spirationem actiuam: ergo secluſa illa, adhuc remaneret personalis distinctio inter filium & spiritum sanctū. Prima cōsequētia probaē inductione, & rōne. Inductione qdē, qm̄ valet, A, distinguit B, realiter, ergo ē de eius rōne reali: distinguit essentialiter, ergo est de rōne essentiali: distinguit suppositali ter, ergo est de rōne suppositali: distinguit relatiue, ergo est de rōne relatiua &c. Rōne autem, qa si distinctio p̄sonalis posset fieri per aliqd, quod non est de rōne p̄sonali, nō posset sustineri humanitatē Christi non distingui p̄sonaliter a verbo: dicam. n. quōd distinguit personaliter per aliquid, quod tn̄ non constituit p̄sonā. Et cōfirmat hoc motiuū ex parte distinctiui p̄sonalis ab Aureolo vbi supra, artic. 2. sic. Si spiratio distingueret personaliter filium a spiritusancto, pater & filius essent vna persona: sed

F hoc est falsum: ergo. consequentia probatur: Spiratio distinguit patrem & filium a spiritusancto, vt sunt vnus spirator, & per te distinguit personaliter. ergo esse vnum spiratorem, est esse vnam personam: & si non est esse vnam personam, ergo non distinguit personaliter. Et fundatur p̄cessus super illa maxima,

Omne vnū formale distinctiuum pluriū ex vna parte ab aliquo, ponit i illis pluribus aliqđ vnū fundamētū illi? distinctionis p̄portionale illi.

Q. 27. ar. 3. & q. 30. ar. 2.

¶ Ad euidētia huius difficultatis, quām uis tractare de constitutiuis p̄sonatum spectet ad 40. q. p̄p tū discussam ex cōsuetudine hic materiā scito, quōd cum in diuinis nō sit formaliter nisi substantia & relatio, & substantia vpote cōis, nec cōstituat nec distinguat hypostases oportet, quōd vtrūque relationi tribuatur. Relationi aūt cum possit aliquid conuenire dupliciter, s. secundum p̄pria relationis, & secundū cōmunia sibi & absolutis: quęcūque attribuuntur diuinis relationibus, necesse est conuenire eis, in quātum relatiōes sunt. Et sic, constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiuares ē) cōuenit. Interrem autem relatiuā & absolutā hoc interest, q̄ res absoluta constituit rem in se, relatio vero cōstituit rem ad aliā. Et q̄m vnumquodque sicut est ens, ita vnam & distinctū: constitutiuum absolutum sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundum se: & consequenter ab vniuersis aliis. Constitutiuum vero in esse relatiuo, quia constituit ens ad aliud vnum correlatiuum, s. ita distinguit illud ab illo vno tantum, alioquin diuersitas seu distinctio non esset p̄portionata passio entis. Plus enim faceret constitutiuum aliquid distinguendo quām cōstituendo, quod non videtur intelligibile. Si igitur in diuinis sola relatio multipiicat trinitatem, & hoc non conuenit relationi per accidens, sed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, constituit & distinguit relatiue tantum: quamcunque enim aliam distinctionem habet, non facit inquantum res relatiua: sed haberet eam ex communibus sibi & absolutis: vt patet de dispara tione, hæc enim non est propria relatiuis, & sic, non potest causari a relatione secundum rationem relationis: consequens est, quōd in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita q̄ non solum res distinctę sunt relatiuę, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cum cōstet distinctionem relatiuā non esse sine relatiua oppositione, & esse respectu correlatiui tm: manifeste sequitur, q̄ sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas p̄sonas. Et hæc non aduertere aut penetrare, fuit causa dissensiōis i hac materia. Si. n. aduertissent, q̄ Ecclesia tradēdo vnitatē substātiæ, & trinitatē rū relatarū ex formali locutione insinuat, q̄ hoc formaliter intelligēdū est, vidissent, p̄fecto ex hoc ipso, q̄ distinctio nō tradit nisi relatiuorū, q̄ ēt distinctio ipsa propria relationis, quatenus relatiua sunt, esse debet, qđ saluare nō pōt, dū dīt res qdem distinctas eē relatiuas, distingui tn̄ absq; oppone relatiua, qa sūt dispa

ratæ & incompossibiles &c. hæc. n. communia sunt non propria relatiuis, vt iam diximus. Ex his autem habetur respōsio ad obiectiones ex parte constitutiui ipsius filii. cum enim dicitur, q̄ idē est constitutiuum & distinctiuum alicuius ab omni alio, distinguēdū est de duplici constitutiuo. s. absoluto, vel respectiuo, & q̄ in absolutis verū ē.

Q. 28. arti. 4.

In relatiuis vero sub distinguēdum est de duplici distinctione s. relatiua vel quacūq; alia, puta disparata seu cōtraria, seu contradictoria, seu etiam priuatiua.

¶ Et dicendum, q̄ de distinctione relatiua loquendo, falsissimū est assumptū: qm̄ constitutiuū alicuius in esse relatiuo, non est distinctionum illius distinctionis relatiua, nisi a correlatiuo, propter ipsam relationis naturam. a cæteris aūt distinguit quouis alio modo. duplum enim vt sic, quia nō est nisi ad dimidium, non

Q. 27. ar. 2. & 4. q. 28. art. 4.

162 C

distinguitur etiam relatiue nisi a dimidio, a triplo autem & quadruplo & reliquis entibus, distinguitur quidem duplicitate inquātū ē hoc ens non relatiue, vt de se patet. Et quia in diuinis persona est formaliter relatio, non est distinctio personalis, neque realis nisi sit relatiua. Et propterea de facto ista est falsa: filius distinguitur realiter siue personaliter a spūsan. filiatione, quia ista est falsa: filius filiatione distinguitur relatiue a spiritusan. quamuis ista sit vera: filius distinguitur filiatione a spiritusan. sed talis distinctio non sufficit ad realem distinctionē, immo est sophisma consequentis, argere a distinctione ad distinctionem relatiuam. Et bene hoc aduerte, quia ex hoc omnium pendet solutio. Patet quoque ex his, quōd signum literæ, de duabus relationibus in patre, stat in suo robore. Est. n. signum q̄ sola relatiua distinctio & oppositio est ibi realis. Solutio aūt Sco. non est ad propositū, quia diuertit a relationibus ad processiones: de relationibus. n. litera loquitur, non de emanationibus. quare. Sed contra hæc. S. T. verba, vehementius quidam arguunt de ipsis relationibus loquendo, dicentes, q̄ peccant fm non causam vt causam, Causa enim quare duæ relationes non oppositæ non constituunt duas personas, nō est negatio oppositionis. Tū, quia constat, q̄ de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas, & tn̄ processio nulli earum opponitur relatiue. Tum, quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmatiōis. s. q̄ oppositę relationes cōstituerent duas personas: hoc aūt constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personam constituit. Ad hæc breuiter dicitur, q̄ procedunt ex mala interpretatione literę. Cū. n. dr, quōd quia nō sunt oppositæ, non constituunt duas personas, ly constituunt, determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquantum

Nō autem possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ, nisi relationes originis, vt ✱ supra probatum est. Oppositæ autem relationes originis, accipiūtur fm principiū & fm quōd est a principio. Relinquitur ergo, q̄ necesse est dicere, vel filium esse a spiritusancto (quod nullus dicit) vel spiritusanctum esse a filio, quod nos confitemur. & huic quidem consonat ratio processionis vtriusque. Dictū enim est supra ✱ q̄ filius procedit per modum intellectus vt verbū, spiritus sanctus autem per modū voluntatis vt amor. Necesse est autem q̄ amor a verbo procedat. Nō enim aliquid amamus nisi secundum quōd conceptione mētis apprehēdimus ✱. vnde & fm hoc manifestū est, q̄ spiritus sanctus procedit a filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, q̄ ab vno procedant plura absque ordine nisi in illis solū, quæ materialiter differunt. Sicut unus faber producit multos cultellos materialiter abinuicem distinctos, nullum ordinem habentes adinuicē. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarū productarum, decor diuinæ sapiētiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personæ, scilicet filius, & spiritus sanctus, oportet esse aliquem ordinē eorum adinuicem. Nec potest aliqs ordo alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Nō est igitur possibile dicere, quōd filius & spiritus sanctus, sic procedant a patre, q̄ neuter eorū procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialem distinctionem, quod est impossibile. Vnde etiam ipsi Græci processionē spiritus sancti aliquē ordinem habere ad filium intelligunt. Concedunt enim spiritū sanctum esse spiritum filij, & esse a patre per filium, Et quidam eorū dicuntur concedere, q̄ sit a filio vel profluat ab eo, nō tamē quōd procedat. quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia esse. Quia si quis recte consideret, inueniet processionis verbum inter omnia quæ ad originem qualemcunque pertinent, communissimum esse. Vtimur enim eo ad designandum qualemcunque originem. Sicut q̄ linea procedit a puncto, radius a sole, riuus a fonte. Et similiter in quibuscunque alijs. Vnde ex quocunque alio, ad originem pertinēte potest concludi, quōd spiritus sanctus procedit a filio.

A D PRIMVM ergo dicendum, quōd de deo dicere non debemus quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra scriptura, quōd spiritusanctus procedit a filio, inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue, vbi dicit filius, Ioan. 16. de spiritusancto loquens, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenendum est, quōd id, quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiā si dictio exclusiua addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filius secundum oppositas relatio

spiratio cōstituit patrem & filiū in hoc, q̄ sint distinctę personæ a spiritusancto, quis iter se distinguātur paternitate & filiatione. Radix aūt horū est, qa sunt res relatiuæ &c. non. n. salua vnitate substātiæ, pōt aliter distinctio p̄sonarū saluari, nisi p relationes originis, de quarum rōne sit distinctio realis, ppria relatiōib? originis: hāc aūt cōstat ex oppositione fieri, vt patet ex dictis. Vnde patet rōsio ad obiecta: æquiuocā t. n. dū cōstituere in esse distincto, non aduertūt in sermone versari, & hoc in materia relatiua habere singulare cōstituendi distinguendi; modū &c. obiecta aūt ex parte distinctiui, difficultate ex vi verborum magis q̄ rei facere videntur. Secūdū rē quidē dicendū est, q̄ spiratio distinguit realiter relatiue p̄sonā filii a spūs. Et p̄p hoc dr di stinguere p̄sonaliter: patet aūt q̄ nō oportet q̄ relatiue distinguit p̄sonā esse personalitatē, aut de intrinseca rōne p̄sonalitatis. Facientibus aūt vim in verbis, & quærentibus quo filius distinguit̄ p̄sonaliter a spiritusan. dicēdū ē, q̄ distingue re p̄sonaliter cū sit facere formaliter p̄sonā distinctam ab alia persona, cōtingit dupliciter: vno mō, q̄ faciat vtrūq; s. p̄sonā & distinctio nē: alio mō, q̄ faciat alterū. s. distinctionē in p̄sona. Sicut dicimus, q̄ dupliciter contingit facere domū albā. s. vel faciendo vtrūque, vel iungendo vnū alteri: nec refert ad propositū, facere effectiue vel formaliter. Q̄d igit distinguit p̄sonaliter faciēdo totū & singulas partes, oportet esse de rōne p̄sonali; tale aūt nō est spiratio: q̄ aūt distinguit p̄sonaliter, faciēdo totū rōne vnius partis i alia, nō oportet esse de rōne p̄sonali: sed satis est, q̄ sit nouo p̄sone relatiua &c. Et sic esse vnū spiratoré, nō est esse vnā personā, quia spiratio nō est cōstitutiua p̄sonæ. & tn̄ spiratio distinguit p̄sonā & filii, & patris, p̄sonaliter, faciēdo distinctionē nō p̄sonalitatē a spiritusa. Ad obiecta aūt ex parte emanationū rōnio habet in litera ad. 7. & consistit in hoc, q̄ emanationes filii & spūsan. p̄sunt sumi dupliciter. Vno mō fm suas integras rōnes, & sic ista dūt ordinē originis vnius ab alia, & cōsequēter filiū & spiritusa. distingui ex suis p̄ductionibus, & distingui oppositione relatiua originis, idē ē. Alio mō possunt sumi secluso ordine originis ita eas, vt arguētes accipiūt. Et sic dicim?, primo, q̄ accipiūtur fm suas rōnes incōpletas, & propterea nō est mirū, si fallunt vtentes eis tanquā completis. Secundo, q̄ non sunt duæ totales acceptiones eiusdē naturæ. Sed prima est acceptio naturæ simp?r, secūdæ

autem ſm quid. Si.n.ſecluderetur ordo originis inter eas, filius per generationem acciperet naturam ſimpliciter, & ipſemet per proceſſionem acciperet eam ſm quid. Et ſic argumenta quæ ſupponunt vel aſſumunt has emanationes eſſe totales, & incompoſſibiles, ſecluſo ordine originis inter eas, ruunt: incompoſsibilitas enim, totalitas, & alia huiuſmodi conueniunt eis integraliter, & non imperfecte ſumptis. Ad obiectiones autem Aureo. iuxta hoc motiuum, ex parte productionum, ſingillatim reſpondetur. Et ad primum quidem ex dictis patet, ꝙ ſumendo generari & ſpirari ſecluſo ordine originis inter ſe, non ſunt incompoſſibilia. Nec eſt verũ ꝙ incompoſsibilitas eorũ oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit aliam, ſed ex ordine originis, quo vna eſt ab alia, conſtituitur. Ad ſcd̃m autẽ, cũ quæritur de genere cauſalitatis, dicit, ꝙ ſpirare dat genito incompoſsibilitatem hanc formaliter, ſicut albedo dicitur dare formaliter ſubiecto incõpoſſibilitatẽ nigredinis. Nec valet cõſequentia: ergo generari eſſet ſpirari, quod eſt correlatiuum ipſius ſpirare, ſicut non valet. ergo ſubiectũ albedinis eſt nigredo, quæ eſt contraria albedini. Ad tertiũ autem dicitur, quòd propter nullum illorum triũ eſt iſta incõpoſsibilitas: ſed ꝓpter hoc, quia ſpiratio eſt notio perſonę relatiua ad ipſum ſpiritumſanctum.

180 b

Dum ponitur ſymbolum illius, circa med. habetur, to mo. 1. Concil. q̃ ſunt Coloniæ impreſſa, ãno do. 1530.

¶ Ad vnicũ vero motiuum ex parte Patris, dicit, ꝙ ſi ſpiritusſan. procederet a ſolo filio, adhuc diſtingueret a patre ordine originis, & ſi non immediate, tamen mediate. Et eodẽ modo eſſet inter eos relatiua oppoſitio, dum iſta eſſet vera: pater ſpirat mediate ſpiritumſanctum. Sic enim pater ſub altero oppoſitorum clauderetur. Non eſſet tñ conſubſtantialitas trium perſonarum. Excluſio nanque patris ab immediata ſpiratione, in ſubſtantię inæqualitatem redundaret.

¶ Secunda ratio in litera poſita ad probandam principalem concluſionem eſt: nihil amamus niſi quod conceptione mentis apprehendimus. ergo amor procedit a verbo. ergo ſpiritusſanctus a filio, quia ille vt amor, iſte vt verbum procedit.

¶ Circa hanc rationem aduerte, ꝙ in litera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt neceſſaria, vt illa verba oſtẽdunt. ſ. huic cõſonat ratio proceſsionis vtriuſque. Dico autẽ hoc, quia ratio iſta fundatur ſuper hoc, ꝙ amor eſt ab amante & amabili vt concepto, quia incognita diligere non poſſumus. hoc autẽ fundamentũ de amore & conceptione eſſentialiter, in omni natura intellectuali verum eſt, quáuis (vt dicetur) de amore notionaliter, & ſimiliter de conceptu notionaliter euidentem neceſsitatẽ non oſtẽdat. Dicere.n. quiſpiã poſſet, ꝙ pater producit amorẽ ſui notionalẽ cognoſcendo ſe eſſentialiter. Verũtamen ſatis rationabile eſt, vt qualis ſit ordo inter eſſentialia intellectus & voluntatis, talis etiã ſit ordo inter notionalia vtriuſq;, ac per hoc, amor notionaliter, qui eſt ſpũſan. ſit ex conceptu notionaliter qđ verbum eſt, ſicut amor eſſentialis orit ſm rõnẽ ex conceptu eſſentiali, quo for

nes diſtinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit, Nemo nouit filium, niſi pater, non excludit quin filius ſeipſum cognoſcat. [e] Sic igitur cum dicitur, ꝙ ſpiritus ſanctus a patre procedit, etiã ſi adderetur, ꝙ a ſolo patre procedit, non excluderetur inde filius: quia quantum ad hoc, quòd eſt eſſe principium ſpiritus ſancti, non opponuntur pater & filius: ſed ſolum quantum ad hoc, ꝙ hic eſt pater, & ille filius.

Ad 2^m dicendum, ꝙ in quolibet concilio, inſtitutum fuit ſymbolum aliquod propter errorem aliquem qui in concilio damnabatur. Vnde ſequens concilium non faciebat aliud ſymbolũ, q̃ primũ: ſed id quod implicite continebatur in primo ſymbolo, per aliqua addita explanabatur contra hæreſes inſurgentes. Vnde in determinatione * Calcedonen. ſynodi dicitur, ꝙ illi qui fuerunt congregati in concilio Conſtantinopolitano, doctrinam de ſpiritu ſancto tradiderunt, non ꝙ minus eſſet in præcedentibus, qui apud Niceam congregati ſunt, inferentes: ſed intellectum eorum aduerſus hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum conciliorum, non dum exortus fuerat error dicentiũ ſpiritumſanc. non procedere a filio: non fuit neceſſarium, ꝙ hoc explicite poneretur. Sed poſtea inſurgente errore quorundam, in quodam concilio in Occidentalibus partibus congregato, expreſſum fuit authoritate Romani pontificis: cuius authoritate etiam antiqua concilia congregabantur & confirmabantur. Continebatur tamen implicite in hoc ipſo, quòd dicebatur ſpiritusſanctus a patre procedere.

Ad 3^m dicendum, quòd ſpiritumſanctum non procedere a filio, primo fuit a Neſtorianis introductum, vt patet in quodam ſymbolo Neſtorianorum, damnato in Epheſina ſynodo. Et hunc errorẽ ſequutus fuit Theodoricus Neſtorianus, & plures poſt ipſum. Inter quos fuit etiam Damaſc. Vnde in hoc, eius ſententiæ non eſt ſtandum. Quamuis a quibuſdam dicatur, ꝙ Dam. ſicut non confitetur ſpiritumſanctũ eſſe a filio, ita etiã non negat ex vi illorum verborũ.

Ad 4^m dicendum, ꝙ per hoc, quòd ſpiritusſanctus dicitur quieſcere vel manere in filio, non excluditur quin ab eo ꝓcedat, quia & filius in patre manere dicitur, cum tamen a patre procedat. Dicitur etiam ſpiritusſanctus in filio quieſcere, vel ſicut amor amantis quieſcit in amato, vel quantum ad humanam naturam Chriſti, propter id quod ſcriptum eſt Ioan. 1. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat.

Ad 5^m dicendum, quòd verbum in diuinis, non accipitur ſecundum ſimilitudinem verbi vocalis a quo non procedit ſpiritus, quia ſic tãtũ metaphorice diceret,

maliter pater oĩa nouit: Quidã tñ conſequentiã huius rõnis labefactare conati, arguunt contra eã dupliciter. Primo: poteſt fieri apprehẽſio intellectus abſq; conceptu, ergo poteſt fieri ẽt amor: igitur antecedens eſt falſum. Aſſumptum probatur, tũ in viſione beata, tũ in actu credendi, tum quia verbum eſt aliud apud te ab actu intelligendi. Secundo, quia nõ valet: non poſſumus intelligere ſine ſenſu. ergo ĩtellectio eſt a ſenſu, vt a principio productiuo. igitur conſequentia nihil valet &c. Ad hec dicitur, ꝙ antecedẽs eſt verum de intellectione naturali. vnde nihil obſtat beata viſio. Per actũ aũt credẽdi formaĩ fidei verbũ. Et licet verbũ ſit aliud ab ĩtellectione, iſeparabile tñ eſt ab ipſa, nec p̃t ab ipſa ſecludi in naturalibus. Secunda vero obiectio puerilis valde eſt, credit.n. latuiſſe diuum Thomam, quòd ex concurrentia alicuius, non ſequatur concurſus illius, vt principii productiui, quod infantes ſciunt: litera.n. ſupponit communia ſ. ꝙ bonum cognitũ ſit principium productiuũ amoris, vt patet. 3. de anima, & 12. Met. & aſſumit quòd eſſe cognitum, eſt eſſe conceptũ mẽte, quod in q. 27. ſtabilitum eſt, & ſic infert intentũ. vnde inſtantia allata contra rudem illũ ſenſum, non contra verũ & intentum militat.

Dam. in hiſto. duorũ milit.

¶ Tertia ratio eſt ex terũ ordine talis. Ab vno nunquam procedunt plura abſque ordine inter ſe, niſi in materialiter tantũ differentibus. ergo ab vno patre nõ procedũt filius & ſpũsſctũs abſq; ordine inter ſe. ergo inter eos oportet eſſe ordinẽ originis. Antecedens manifeſtatur. quo ad primam partem in creaturis, quia in hoc manifeſtatur decor diuinæ ſapiẽtię. Quo ad ſecundã vero in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima ãt cõſequẽtia probaĩ ex eo ꝙ pſonæ diuinæ nõ diſtinguũtur materialiter, nec quęcũq; ordinẽ, niſi originis, cõpatiuntur: cæteris nãq; imperfectionẽ aliquã claudunt. Et hanc rationẽ ſi confirmare noueris, efficacem inuenies: vbi.n. eſt pluralitas realis ſine reali ordine, ibi eſt confuſio.

¶ Contra hanc tñ rationẽ quidã arguunt. Primo, quia antecedens falſum eſt. Tũ qa ſi Deus ꝓduceret plures Gabrieles, eſſet pluralitas immaterialis ſine ordine. Tũ qa De' imediate põt ꝑ ſe oĩa ꝓducere. ſecũdo qa litera obſtat ſibiipſi, dũ ſubdit, ꝙ Græci cõcedunt ordinẽ importatũ per ly per, & abſq; probatione aſſumit, quòd nõ poteſt eſſe ibi ordo niſi importatus per ly a ut ab.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ pluralitatis materialis nomine, hic intelligitur pluralitas materialis, vt diſtinguitur contra ſpecificã, qualis de facto eſt inter duas intellectiones eiuſdem ſpeciei, & eſſet inter Gabrieles. Plura quoq; ſeu omnia a Deo non producuntur ſpecifice diſtantia, ſiue ordine inter ſe, q̃uis a Deo ĩmediate. Nec alium ordinem Græci mentetenus intellexerunt, per ly per, q̃ nos intelligamus per ly a, quoniam (vt in articulo ſequenti patet) ly per, cauſalitatem denotat, & reſoluendo facillime patet, quòd ad efficientis genus in propoſito reduci oportet. Et propterea patet, quòd non abſque ſubintellecta probatione aſſumpſit

aſſumpſit litera, qđ ibi non poteſt eſſe ordo realis, niſi a quo alius, & qui ab alio: cæteros enim conſtat imperfectionem claudere.

¶ Quo ad ſecũdam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorũ dicta recitando. ſ. quòd communiter concedunt, ordinem inter filiũ & ſpm̃ſctm̃. Secundo, quòd aliqui concedunt, quòd ſit vel profluat a filio. Tertio, quòd negatur, quòd procedit a filio. Ex qbus arguit eos ignorantiæ, vel proteruiæ, quoniam tertium contradicit primo & ſecũdo, qđ ꝓbat ſic. Procedere eſt communiſsimũ inter omnia ſpectantia ad originem. ergo ex quocunq; conceſſo pertinente ad originem, puta ordine, ſeu eſſe a, ſeu profluere, ſequitur affirmatio proceſſus, & ſic priores affirmationes repugnãt negationi proceſsionis. Antecedens probatur, quia vtimur proceſsione in omnibus vt patet inductiue.

In corp. ar. & q. 27.

196 1. di. 12. ar. 3. Et opuſ. 2. ca. 41. Et op. 9. c. 27.

¶ In reſponſione ad tertium, ſcito, quòd quidam inuehunt cõtra hæc verba, qa ex his ſequitur, Dama. fuiſſe hæreticũ, quod & ſimpliciter eſt inconueniens, & in illo ſpecialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicit, quòd non ſequitur illum fuiſſe hæreticũ, qm̃ vt in. q. 32. ar. vlt. dictum eſt. Antequam conſideretur, aut determinetur per eccleſiam abſque hæreſis vitio, opinatur quis falſum, quod poſtmodum ſi pertinaciter ſuſtineret eẽt hęreticus. Dicitur autẽ Dam. illo fuiſſe tẽpore quo deciſum hoc non erat. quare &c.

¶ In reſponſione ad ſeptimũ, aduerte, ꝙ ex iſtis verbis videtur elicitũ, ꝙ apud S. Tho. emanationes diuinę diſtĩguũtur per hoc qđ vna eſt ab vno, altera vero a duobus, vt in 13. diſt. 1. Scotus attulit. Sed re vera iſta dicta diſtant ſicut cęlum & terra, dicere

li. 12. de tri. in fine libri.

ſed ſecundum ſimilitudinem verbi mentalis a quo amor procedit.

Ad 6^m dicendum, ꝙ per hoc, ꝙ ſpiritusſanctus perfecte procedit a patre, non ſolum non ſuperfluum eſt dicere, ꝙ ſpiritusſanctus procedat a filio: ſed omnino neceſſarium, quia vna virtus eſt patris & filij. Et quicquid eſt a patre, neceſſe eſt eſſe a filio, niſi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius eſt a ſeipſo, licet ſit a patre.

Ad 7^m dicendum, ꝙ ſpiritus ſanctus diſtinguitur perſonaliter a filio in hoc, ꝙ origo vnius, diſtinguitur ab origine alterius. Sed ipſa differentia originis eſt per hoc, ꝙ filius eſt ſolum a patre, ſpiritus ſanctus vero a patre & filio. Non enim aliter proceſſiones diſtinguerentur, ſicut ſupra * oſtenſum eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpiritus ſanctus procedat a patre per filium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt, ꝙ ſpiritusſanctus nõ procedat a patre per filiũ. Quod enim procedit ab aliquo ꝑ aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur ſpiritusſanctus procedit a patre per filium, non procedit a patre immediate. Quod videtur inconueniens.

¶ 2 Præt. Si ſpiritusſanctus procedit a patre per filium, nõ procedit a filio, niſi propter patrẽ. Sed propter quod vnumquodq; & illud magis. Ergo magis procedit a patre quàm a filio.

¶ 3 Præt. Filius habet eſſe per generationem, ſi igitur ſpiritusſanctus eſt a patre per filium, ſequitur ꝙ prius generetur filius, & poſtea procedat ſpiritusſanctus. & ſic proceſſio ſpiritusſancti non eſt æterna. quod eſt hæreticum.

¶ 4 Præt. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, poteſt econuerſo dici. Sicut enim dicimus ꝙ Rex operatur per Balliuum, ita poteſt dici quod Balliuus operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus quòd filius ſpiret ſpiritumſanctũ per patrem. ergo nullo modo poteſt dici quòd pater ſpiret ſpiritũ ſanctum per filium.

Sed contra eſt, quod Hila. * dicit in lib. de Trin. Conſerua hãc, oro, fidei meæ religionem, vt ſemper obtineã patrem. ſ. te, & filium tuum vna tecum adorem, & ſpiritumſanctum tuũ, qui eſt per vnigenitum tuum, promerear.

Respon. Dicendum, quòd in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquẽ operari, hæc præpoſitio per, deſignat in cauſali aliquã cauſam, ſeu principium illius actus. Sed cum actio ſit media inter faciens & factum, quandoque illud cauſale cui adiũgitur hæc præpoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod exit ab agente, & tunc eſt cauſa agenti ꝙ agat, ſiue ſit cauſa finalis, ſiue formalis, ſiue effectiua, ſiue motiua. Finalis quidẽ, vt ſi dicamus, quòd artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, vt ſi dicamus ꝙ operaĩ per artem ſuã. Motiua vero, ſi dicamus ꝙ operaĩ ꝑ imperiũ alterius. Quandoq; vero dictio cauſalis cui adiungitur hæc prępoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod determinatur ad factũ, vt cum dicimus, artifex operatur per martellum. non enim ſignificatur, ꝙ martellus ſit cauſa artifici, ꝙ agat, ſed ꝙ ſit cauſa artificiato, vt ab artifice ꝓcedat, & hoc ipſum habeat ab artifice. Et hoc eſt qđ quidã dicunt, quòd hæc præpoſitio per, quãdoque notat authoritatem in recto, vt cum dicitur, Rex operatur per Balliuum. Quandoque autem in obliquo, vt cũ dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet a patre, quòd ab eo procedat ſpiritusſanctus, poteſt dici quòd pater per filium ſpirat ſpiritumſanctum, vel ꝙ ſpiritusſanctus procedat a patre per filium, quod idem eſt.

Ad primum ergo dicendũ quòd in qualibet actione eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutem qua agit, ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio conſideretur virtus, qua ſpirant ſpiritũſanctũ, nõ cadit ibi aliquod medium, quia hæc virtus eſt vna & eadem. Si autem conſiderentur ipſæ perſonæ ſpirantes, ſic cum ſpiritusſanctus communiter procedat a patre & filio, inuenitur ſpiritusſanctus immediate a patre procedere, inquantum eſt ab eo, & mediate inquantum eſt a filio. Et ſic dicitur procedere a patre per filium. Sicut etiam Abel proceſſit immediate ab Adam, inquantum Adam fuit pater eius, & mediate, inquantum Eua fuit mater eius, quæ proceſſit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis proceſſionis ineptum videatur ad ſignificandam immaterialem proceſſionem diuinarum perſonarum.

quòd differentia ſit, quia vna eſt ab vno, & alia a duobus ſuppoſitis, & dicere ꝙ differentia eſt, quia vna eſt a patre ſolũ, alia vero a patre & filio. Ibi enim ſola differentia inter vnitatem & pluralitatem ſuppoſitorum pro cauſa redditur, quod eſt ridiculũ: contra quod & laborauit Scotus. Hic autẽ, ordo originis inter eas pro cauſa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim poteſt aliter originis ordo ſaluari, niſi altera ſit a patre & filio. Hunc autem ordinem originis, quia ad integritatem rationum formalium ipſarum originum, vt diſtinctæ realiter ſunt, ſpectare iam oſtenſum eſt, ideo hoc ſano ſenſu intelligendo, nihil nocet concedere, perſonã ſpiritusſancti ex ſua origine diſtingui a filio.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum tertium.*

IN titulo nihil eſt ambiguũ, accipiẽdo ipſum ſic communiter vt ſonat, abſq; ſcilicet dictione excluſiua, &c.

¶ In corpore duo facit. Primo oſtendit quot modis ſumitur ly per, in huiuſmodi propoſitionibus. Secundo reſpondet quæſito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primũ eſt, quòd ly per, denotat aliquã cauſalitatem in accuſatiuo caſu, ſuper quem cadit. Secundum eſt, ꝙ illa cauſalitas quandoq; eſt reſpectu actionis ſecundũ quod exit ab agẽte: & declaratur hoc in triplici genere cauſæ. Tertiũ eſt, quòd illa cauſalitas quandoque eſt reſpectu actionis, ſecundum quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus inſtrumentis. Quartum eſt, quòd hæc diſtinctio concidit cum illa aliorum, ſcilicet quòd quan-

quãdoq; denotat auctoritatẽ in recto, & quãdoq; in obliquo.
¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Spiritussanctus procedit a patre per filium. Et probatur: filius habet a patre, quòd ab eo procedat spiritussanctus. ergo põt dici quòd pater spirat per filiũ spiritumsanctũ &c. Consequentia tenet ex exposita significatione, ly per, quando denotat medium ex parte producti, scilicet quòd denotat quòd sit mediũ habens a principali, quòd producat: sic enim sumitur in proposito, & non primo modo: filius.n.non est medium ex parte patris, nõ.n.est ratio spirationis vt exit a patre, sed potius vt terminetur ad spiritũ sanctum. Et hoc considerando spiritũ sanctum vt est a patre mediate, secus enim dicendum est loquendo de ipso, vt est immediate a patre. Et ideo litera dicit, quòd potest dici patrem spirare per filium spiritumsanctum, & non dixit, quòd oportet omnino sic dici, secundum vnam enim acceptionem tantum verificatur.

AD 2m dicendum, ꝙ si filius F acciperet a patre aliam virtutem numero ad spirandum spiritũ sanctum, sequeretur quòd esset sicut causa secunda & instrumentalis, & sic magis procederet a patre, q̃ a filio. Sed vna & eadem numero virtus spirativa est i patre & filio, & ideo æqualiter ꝓcedit ab vtroq; Licet aliqñ dicat principaliter vel proprie ꝓcedere de patre pp hoc, ꝙ filius habet hãc virtutẽ a patre.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut generatio filij est coæterna generanti (vnde nõ prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita processio spiritus sancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quàm spiritus sanctus procederet: sed vtrunq; æternum est. G

AD 4m dicendum, quòd cum aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conuerfio. Non enim dicimus, ꝙ martellus operet ꝑ fabrũ: dicimus autẽ ꝙ Balliuus operat per Regem. Quia Balliui est agere, cum sit dominus H sui actus. martelli autem non est agere: sed solum agi: vnde non de signatur nisi vt instrumentum. Dicitur autem Balliuus operari per Regem: quãmuis hæc præpositio per, denotet medium, quia quanto suppositum est prius in agendo tanto virtus eius est immediatior effectui, quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui. Vnde, & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientijs. Sic igitur, inquantũ I Balliuus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Balliuum, secundum ordinem vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regẽ, quia virtus Regis facit, ꝙ actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem & filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad suppositа: & ideo dicitur, ꝙ pater spirat per filium, & non econuerso.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articuli quartum.*

197 1.di.11.ar. 2.et.4.Et cõtra.c.25. fi. & op. 1. ca.11.fi. Et opus. 9. c. 25.& Io.8 lec.3.& 15 lectio.3

IN titulo scito, ꝙ hic est quæstio, & de re, an ita sit, scilicet quòd pater & filius sint vnum numero principiũ spiritussancti, & de propositione ista, an sit prorie sũpta vera.
¶ In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito quo ad rem. Secundo, quo ad proprietatem propositionis.
¶ Quo ad primum, est hæc conclusio: pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. Quia spiritus sanctus non videtur a patre & filio procedere inquantum sunt vnum, neque in natura, quia spiritus sanctus sic etiam procederet a seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.
¶ 2 Præt. Cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principiũ spiritus sancti, pari ratione, propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & spiritꝰ sancti, quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.
¶ 3 Præt. Filius non magis conuenit cum patre, quàm spiritus sanctus: sed spiritus sanctus & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinæ personæ. Ergo neque pater & filius.
¶ 4 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principiũ spiritus sancti, aut vnũ, qd est pater, aut vnũ, qd nõ ẽ pater: sed neutrũ est dare. Quia si vnũ, qd est pater, sequitur, ꝙ filius sit pater Si vnum, quod nõ est pater, sequitur, quòd pater non est pater. Non ergo dicendum est, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.
¶ 5 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti, videtur econuerso dicendum, quòd vnum principium spiritus sancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet, quòd supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij, & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.
¶ 6 Præt. Vnum in substantia facit idẽ. Si igitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, sequitur quòd sint idem principium: sed hoc a multis negatur. Ergo non est concedẽdũ, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.
¶ 7 Præt. Pater & filius & spiritus sanctus, quia sunt vnum principiũ creaturæ, dicuntur esse vnus creator: sed pater & filius non sunt vnus spirator: sed duo spiratores vt a multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo * de Trini. quòd spiritus sanctus a patre & filio authoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium spiritus sancti.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum pater & filius sint unum principium spiritus sancti. K

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd pater & filius non sint vnum principium spiritus sancti. Quia spiritus sanctus non videtur a patre & filio procedere inquantum sunt vnum, neque in natura, quia spiritus sanctus sic etiam procederet a seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.
¶ 2 Præt. Cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principiũ spiritus sancti, pari ratione, propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & spiritꝰ sancti, quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.
¶ 3 Præt. Filius non magis conuenit cum patre, quàm spiritus sanctus: sed spiritus sanctus & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinæ personæ. Ergo neque pater & filius.
¶ 4 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principiũ spiritus sancti, aut vnũ, qd est pater, aut vnũ, qd nõ ẽ pater: sed neutrũ est dare. Quia si vnũ, qd est pater, sequitur, ꝙ filius sit pater Si vnum, quod nõ est pater, sequitur, quòd pater non est pater. Non ergo dicendum est, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.
¶ 5 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti, videtur econuerso dicendum, quòd vnum principium spiritus sancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet, quòd supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij, & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.
¶ 6 Præt. Vnum in substantia facit idẽ. Si igitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, sequitur quòd sint idem principium: sed hoc a multis negatur. Ergo non est concedẽdũ, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.
¶ 7 Præt. Pater & filius & spiritus sanctus, quia sunt vnum principiũ creaturæ, dicuntur esse vnus creator: sed pater & filius non sunt vnus spirator: sed duo spiratores vt a multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo * de Trini. quòd spiritus sanctus a patre & filio authoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium spiritus sancti.

Li.1.de trinon remote a fine libri.

cedit a patre, & filio vt sunt plures, dubium occurrit, an principium spirationis quod, exigat vt sic, pluralitatem suppositorũ. Dico autem vt sic, ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi, quòd a tribus sit personis, nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus.
Est igit hic dubium, an ipsa spiratio per se sit a duobus, an nõ: sed quasi per accidens, vt creatio est a tribus. Scotus enim in primo distin. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda ꝓfectione principii spirationis in vno supposito. Sanctus Thomas autẽ in primo sententẽ. distinct. 11. articu. vlti. ad secundum, ponens differentiam inter creationem & spirationẽ, quo ad hoc, sentire videtur oppositum, iuxta determinationem a se factã in secundo articulo eiusdem distinctionis, quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re, quoniam nulla apparet ratio cõmunes alteram partem. perfectio nãque principii quod, & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus, imperfectũ esset principium spiritussancti. ſtãte autem omnimoda perfectiõe vtriusq; principii in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis, quòd si illud solum esse, posset perfecte spirare spiritumsanctum, & sic non per se requiritur pluralitas i principio qd, spirationis. Modus autem procedendi, vt nexus communio atque mutuus amor vnitiuus, qui conuenire dicitur spiritui sancto, intelligi non potest nisi sit a duobus ad minus, ac per hoc oportet ꝑ se pluralitatẽ inuenire in spiratiuo principium quod. Neutra tamen harum viarum ducit necessario ad intentum. Prima quidem deficit, quoniam non habet imperfectionis, sed ratione non habitæ, nec possibilis haberi conditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritumsanctum consubstantialem & personaliter distinctum &c. Secunda autem deficit, quia connectere, vnire, & similia, non conueniunt spiritui sancto, ex proprietate personali, sed ex essentiali incluso, scilicet amore, vt in quæstione sequenti, articulo primo ad secundum, litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quãmuis huiusmodi non cogant, quia tamen San. Thom. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione spiritussancti est, quòd sit a patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quòd procedit a patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communeque

Libr. 5. de trin. ca. 14. in fine to.3

D.493.

D.496.

204 D.1134.

D.1062.

In solutione ad.7. argu. huiꝰ art.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit in *7. de Trini. quòd pater & filius nõ sunt duo principia, sed vnũ principiũ spiritus sancti.
RESPON. Dicendum, quòd pater & filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc, quod est esse principium spiritus san. non opponantur relatiue, sequitur ꝙ pater & filius sunt vnum principium spiritus sanc. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptũ, non significet personam: sed proprietatem, non potest conuenienter dici, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus san.ni- C si vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici pater duo principia, filij & spiritꝰ san.i. duobus modis. Dicendũ est ergo, ꝙ licet hoc nomẽ principiũ significet[4] proprietatem, tamen significat eam per modũ substantiui: sicut hoc nomen pater & filius etiam in rebus creatis. Vnde numerum accipit a forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut[d] igitur pater & filius sunt vnus Deus D propter vnitatem formæ significatæ per hoc nomen Deus[e], ita sunt vnum[f] principium spiritus sancti propter vnitatem proprietatis significatæ i hoc nomine principiũ.
AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ si attendatur virtus spiratiua spirituſſanc. procedit a patre & filio, inquantum sunt vnum in virtute[d] spiratiua, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate, vt infra[e] dicetur. Neq; est E inconueniens, vnam proprietatẽ esse in duobus suppositis, quorũ est vna natura. si vero considerentur suppositа spirationis, sic spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.
AD 2m dicendum, ꝙ cum dicitur. pater & filius sunt vnum principiũ spiritus san. designatur vna proprietas, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.
AD 3m dicendum, ꝙ secundũ relatiuas proprietates non attendi tur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiã. Vnde sicut pater non est similior sibi q̃ filio, ita nec filius similior patri quàm spiritus sanctus.
AD 4m dicendum, ꝙ hæc duo scilicet pater[4] & filius sunt vnum principiũ quod est pater, aut vnũ principium quod non est pater: non sunt contradictorie opposita. Vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus: pater & filius sunt vnum principiũ, hoc quod dico principium, non habet determinatum suppositionem: immo cõfusam pro duabus personis simul: vnde in processu est fallacia figuræ dictionis a confusa suppositione ad determinatã.
AD 5m dicendum, ꝙ hæc etiã est vera, vnũ principium spiritus san. est pater & filius, quia hoc qd dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed in distincte pro duabus, vt dictum[x] est.
AD 6m dicendum, ꝙ conuenienter potest dici, quòd pater & filius sunt idem principiũ, secundum quod ly principium, supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul.
AD 7m dicendum, ꝙ quidã dicũt ꝙ pater & filius, licet sint vnũ sanctorum dictum sit, spiritumsanctum mutuam esse charitatem patris & filii, tenendum esse arbitror quòd principium spirationum vt quod, inquantum huiusmodi, exigit pluralitatem, ita quòd dualitas est cõditio spiratoris, nullam addens perfectionem supra vnitatẽ suppositi: sed secũda persona addit solã conditionem requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiue sumendo defectum) vna sola persona nõ spiraret: sicut ob eã abstractionẽ a pfectione & iperfectiõe nulla iperfecte, sed singula quæque perfecte spirat. Nec hoc absque ratione credimus. Si enim processio spiritus sancti necessario ẽ a patre & filio, vt superius probatum est, necessario sequitur quòd sit ab eis inquantum tales. ergo inquantum plures, nõ enim sunt intelligibiles vt sic, nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia, scilicet ꝓcedit vt amor vnitiuus, manifestat intentum, si animaduertimus ꝙ in hac re, etiam vocabulis caremus, & sic ex appropriatis, propria intelligere ac insinuate oportet. Accedit ad hoc ratio in primo sententiarum, distinctio. 29. artic. ultimo, a San. Tho. assignata, quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his oblitum me credas supradictorum, ſtant enim hæc simul, scilicet, quòd spirituſſanctus ꝓcedit a patre & filio inquantum duo sic, id est inquantum habent talem pluralitatem, seu dualitatem, & quòd processio spirituſſancti non differt a generatione sufficienter, ex hoc, quòd est a duobus, & ita ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolute ad hoc non sufficit, vt supra diximus. Argumenta autẽ Scoti non oportet afferre, quia non militant contra positionem nostram, dualitatem suppositorum ex parte principii quod, tantum dicentem, nisi id quod adduximus de perfectione, sed contra Henricum ponentem concordiam &c.

393 223 b

D.1134

In solutione precedẽ. argu.

¶ In responsione ad secundum, dubium est circa illa verba, pater non potest dici plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, vera est, voluntarium appareret excipere plurificationem principii in patre. Constat enim formas significatas esse plures, puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte (vt quidam credunt) ꝙ illa regula est vera tantum, quãdo est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat artem sutoriam distinguere realiter

ter a frænefactiua, & tamen Sortes habens vtranque, non est uno artifices.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto, substantiuum enim vt sic, penes pluralitatem formæ significatæ pluificatur, sufficienter quidem, si est abstractũ, exactiue aũt absolute.i. ꝙ ad sui pluralitatẽ exigit plurali tatẽ formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue nõ. Substantiuũ aũt cõcretũ, qa substãtiuum, exigit pluralitatẽ formæ, quia vero concretum exigit pluralitatem suppositorum. Et sic, cũ principium sit substantiuum cõcretũ, optime in litera dicitur, ꝙ implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec discreditur a regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

In solutione ad. 1. argu. huius ar.

D. 411. 1133.

¶ In responsione ad quartum & quintũ, dubiũ est logicale, motum a Gregorio in duodecima distinctio primi, tractatũque a Capreolo in fine, quomodo, scilicet, ly principiũ supponat confuse. Tum quia nullum est confusuum. Tum quia si staret confuse, licet descendere sub prædicato ad eius singularia per propositionem de disiuncto extremo, quod hic non licet.

D. 927. et 18

D. 40.

¶ Ad horum primũ dicitur dupliciter. Primo, ꝙ non oportet quærere confusuum, respectu termini communis concreti subſtantiui, quia hoc habet ex natura li sua suppositione, vt sanctus Tho. dicit in tertio sententiarũ, dist. 1. q. 2. art. 4. sed oporteret quærere discretiuum, quando supponeret determinate. Secundo dicitur ꝙ confunditur a ly &, quando est prædicatum.

¶ Ad secundum vero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, ꝙ illa regula non habet locum vbi sub prædicato nõ sunt plura singularia, vt contingit in proposito: singulare enim principii non est pater, aut filius: sed hoc principiũ, cum aũté ibi non sint plura numero principia: sed pater & filius sunt vnum numero principium spiritussancti, non restat descensus ad singularia principii: sed si ad patrem vel filium venitur, iam extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab aliis concedendo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, ut videre potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextum, aduerte ꝙ hoc in loco author determinauit, quod indecise dimisit in primo sententiarum, distinctio. 29. ad vltimum.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quòd hoc in loco author arguit opinionem quam ipse sequutus fuit in primo sententiarum, distinctio. 11. &. 29. articulis vltimis. Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo. 39. quæstionis, vbi ex proposito tractabitur de adiectiuis & substantiuis.

QVAESTIO XXXVII.

De nomine spiritus sancti, qui est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. I

Et circa hoc quærũntur duo.

¶ Primo, Vtrum sit proprium nomen spiritus sancti.

¶ Secũdo, Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum primum.*

TItulus clarus ex dicendis in corpore, & superius discussis, de nomine patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est: amor potest sumi essentialiter & personaliter. Cõclusio autem est. Amor personaliter est nomen proprium spiritussancti. Manifestatur; simul quatuor faciendo, tali ordine Primo ponitur in cõmuni differentia inter processiones diuinas, quo ad notitiam & nominationem spectãtium ad ipsas. Secũdo ibi. & tamen similiter, ponitur conuenientia iter eas quo ad duo, scilicet modum producendi, quia sicut intelligendo se producit verbum, quod est conceptus rei intellectæ in intelligẽte, ita amando se producit impressionem seu affectionem rei amatæ in amante, & numerum habitudinum, quia sicut ibi tres sunt habitudines, scilicet ad rem intellectã & ad verbum, & econuerso. s. verbi ad eius principiũ, ita hic tres sunt scilicet ad rem amatam. ad affectionem, & istius ad eius principium. Tertio ibi: sed ex parte, in speciali ostendit differentiã inter has processiones, quo ad nominationem habitudinum prædictarũ, quia scilicet in intellectu omnes sunt nominatæ. In voluntate aũté sola prima: cæteris enim primæ nomina accommodantur. Quarto ibi: sic igitur, infert ex dictis distinctionem prius: & conclusionem, deinde vt clare patet in litera.

198 1. di. 10. ar. 4. & di. 27. q. 2. ar. 2. q. 2. cor. Et ve ri. q. 4. ar. 2. ad 7. Lib. 15. de tri. c. 17. an te medium tom. 3.

Ca. 4. par. 2. & par. 1. non remote fi.

¶ Aduerte hic, ꝙ illa distinctio amoris in essentialem & personalem, vt clare ex hoc articulo habetur, non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. Tota enim ratio distinctionis est accommodatio vocabuli ad aliam significationem, sicut si notitiæ nomen accommodaretur verbo. Vnde non sunt duo amores in diuinis, vnus essentialis & alter personalis. Sed ly amor, propter penuriam vocabulorum, quandoque significat diuinum amorẽ, qui proculdubio essentiale quoddam est. Quandoque vero tertiam personam procedentem per modum voluntatis & amoris.

Vnde vanus est labor argumẽtorum Aureoli. in. 32. dist. 1. apud Capreolum contra hanc distinctionem, inquantum est Sanct. Tho. quoniam sic intelligitur.

Reliqua ad hunc articulum spectantia, superius in vigesimaseptima quæstione discussa sunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum amor sit proprium nomen spiritus sancti.

AD PRIMVM sic procedit. Videt, ꝙ amor non sit proprium nomen spiritus sancti. Dicit enim Aug. * 15. de Tri. Nescio cur sicut sapiẽtia dicitur & pater & filius & spũssan. & simul oẽs, nõ tres sed vna sapiẽtia, nõ ita & charitas dicat pr & filiº & spũssan. & simul oẽs vna charitas. Sed nullũ nomen quod de singulis psonis prædicat, & de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicuius psonæ. Ergo hoc nomẽ amor, non est proprium spiritus sancti.

¶ 2 Præt. Spiritus san. est psona subsistens: sed amor nõ significatur vt psona subsistens: sed vt actio quædam ab amãte transiens in amatũ. Ergo amor non est proprium nomen spiritussancti.

¶ 3 Præt. Amor est nexus amantiũ, quia fm Dion. * 4. c. de diui. no. est quædam vis vnitiua: sed nexus est mediũ inter ea quæ connectit, non aũt aliquid ab eis ꝓcedens. Cũ igit spiritus sanctus ꝓcedat a patre & filio (sicut ostẽsum est †) videtur ꝙ nõ sit amor aut nexus pris & filij.

¶ 4 Prę. Cuiuslibet amantis est aliqs amor: sed spũsctũs est amãs. Ergo eius est aliqs amor. Si igit spũsctus est amor, erit amor amoris, & spiritus a spiritu. Quod est incõueniẽs.

SED CONTRA est, quòd Grego. dicit in * Homil. Pentecostes, Ipse spiritus sanctus est amor.

Homil. 30. in euangel. circa princ. illius.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ nomẽ amoris in diuinis sumi põt essentialiter & personaliter. Et fm quod personaliter sumitur, est propriũ nomẽ spiritus sancti, sicut verbum est proprium nomen filij. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum in diuinis, vt supra ostensum * est, sint duæ processiones, vna per modum intellectus, quæ est processio verbi: alia ꝑ modũ voluntatis, q̃ est processio amoris, quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, q̃ in ea considerari possunt, sunt magis propria noĩa adinuenta, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus vtimur ad significandam personã procedentem, & relationes etiã quę accipiuntur fm hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tñ sunt magis noĩa originis; q̃ relationis, fm proprietatem vocabuli. Et tamẽ similiter fm vtranq; processionem cõsiderari oportet. Sicut enim ex hoc, quòd aliquis rem aliquã intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, q̃ dr verbum, ita ex hoc ꝙ aliquis rem aliquã amat, prouenit [d] quædã impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, fm quam amatum dicit esse in amãte, sicut & intellectũ in intelligente, ita ꝙ cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso; nõ solum per identitatẽ rei: sed etiam vt intellectũ in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rẽ intellectã, vt patet in hoc, quod dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere & verbum. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens: sed verbũ personaliter dicitur, quia significat id, quod procedit. Ipsum vero dicere, dicit notionaliter, quia importat habitudinem principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte aũt voluntatis præter diligere & amare, quæ important habitudinẽ amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, q̃ important habitudinẽ ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amãte ex hoc ꝙ amat, ad suũ principium aut ecõuerso. Et ideo, propter vocabulorum inopiam, huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, inquantum in amore vel dilectione non importatur nisi habitudo amãtis ad rem amatã, amor & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligẽ tia & intelligere: inquantum vero his vocabulis vtimur ad exprimendam habitudinem eius rei, quę procedit per modum amoris, ad suum principiũ, & econuerso, ita ꝙ per amorem intelligatur amor procedẽs, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

Q. 27. ar. 2. 3. 4. & 5.

D. 1201

In corp. ar. q. 34. art. 2. ad. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Augu. loquitur de charitate, secundum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum * est.

AD 2m dicendum, quòd intelligere & velle & amare, licet significentur per modum actionum transeuntium in obiecta, sunt tamen actiones manentes in agentibus (ut supra dictum est *) ita tamen ꝙ in ipso agente, important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiam in nobis, est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicente, tamen cum habitudine ad rẽ, verbo expressam vel amatam. Sed in Deo in quo nullum est accidens, plus habet, quia tam verbum q̃ amor est subsistens. Cum ergo dicitur, ꝙ spiritus sanctus est amor patris in filiũ, vel in quicquam aliud, non significatur aliquid transiens in alium: sed solum habitudo amoris ad rẽ amatam. sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

Q. 14. ar. 4

AD 3m dicendum, ꝙ spiritus sanctus dicitur esse nexus patris & filij inquantum est amor, quia cum pater amet vnica dilectione se & filium, & econuerso, importatur in spiritu sancto (prout est amor) habitudo patris ad filium, & econuerso, vt amãtis ad amatũ. Sed ex hoc ipso ꝙ pater & filius se mutuo amant, oportet quòd mutuus amor qui est spiritus sanctus, ab vtroque procedat. Secundum igitur originem spiritus sanctus non est medius, sed tertia in trinitate persona. Secundum vero prædictam habitudinem, est medius nexus duorum ab vtroque procedens.

Q. 27. ar. 4. ad. 3.

AD 4m dicendum, ꝙ sicut filio licet intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quia in telligere conuenit ei vt verbo procedenti, ita licet spiritus sanctus amet, essentialiter accipiendo, non tamen conuenit ei, quòd spiret amorem, quod est diligere nationaliter sumptum, quia sic diligit essentialiter vt amor procedens, non vt a quo procedit amor.

ARTICVLVS. II.

Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ pater & filius non diligant se spiritu sancto. Augu. enim * in. 7. de Trinit. probat, quòd pater nõ est sapiens sapientia genita. Sed sicut filius est sapiens sapientia genita, ita spiritus sanctus est amor procedens vt dictum est. † Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente qui est spiritus sanctus.

† Q. 36. ar. 2.

¶ 2 Præt. Cum dicitur, pater & filius diligunt se spiritu sancto, hoc verbum diligere, aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse vera secundum quod sumitur essentialiter, quia pari ratione posset dici, quòd pater intelligit filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter, quia pari ratione posset dici quòd pater & filius spirant spiritu sancto, vel quòd pater generat filio. Ergo nullo modo hæc est vera: pater & filius diligunt se spiritu sancto.

¶ 3 Præt. Eodem amore pater diligit filium & se & nos. Sed pater non diligit se spiritu sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principiũ actus. nõ enim põt dici ꝙ pater generat se

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd licet quæstio proponatur de re, dicendo: vtrum pater & filius &c. difficultas tamen circa veritatẽ propositionis versatur. An. s. propositio ista sit vera, Pater & filius diligunt se spiritu sancto. De re enim, siue diligere sumatur notionaliter, siue essentialiter: constat quo modo se habeant pater & filius & spiritu sanctus.

199 1. dist. 14. q. 1. arti. 1. cor. Et dist. 32. q. 1. art. 1. Et. 4. cõ. c. 23 fin. & po. q. 2. art. 3. 11. & q. 9 arric. 9. 13. *li. 7. de tri. cap. 1. in fi. præsertim, tom. 3.

¶ In corpore tria facit. Primo ostendit causam difficultatis: scdo refert q nqs opiniones: tertio respondet quæsito.

† ar. præce. & q. 27. ar. 3.

¶ Quo ad primum, ratio difficultatis ẽ, circa propositionẽ: quia ille ablatiuus spiritusancto, videtur importare habitudinẽ principii respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.

¶ Quo ad secũdum opiniones satis claræ sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponit duas conclusiones iuxta membra distinctionis prę missæ. s. Diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima cõclusio est, ꝙ sumendo diligere essentialiter,

vel spirat se, Ergo etiam nõ potest dici ꝙ diligat se spiritu sancto, ſm quòd diligere sumitur notionaliter. Item: amor quo diligit nos, nõ videt esse spiritus sanctus, quia importatur respectus ad creaturã: & ita ad essentiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filiũ spiritu sancto.

SED CONTRA est, quod August. dicit * 6. de Trin. quòd spiritus sanctus est quo genitus a generante diligitur, genitoremq; suum diligit.

Li.6.de tri. cap.5.circa prin.to.3.

RESPON. Dicẽdum, quòd circa hanc quæstionem difficultatem affert, ꝙ cum dicitur, pater diligit filium spiritu sancto, cũ ablatiuus cõstruatur in habitudine alicuius causæ, videtur, ꝙ spiritus sanctus sit principium diligẽdi & patri & filio: quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligunt se spiritu sancto. Et dicunt hãc esse retractatã ab * Aug. in suo simili. cum. s. retractauit istam, pater ẽ sapiens sapientia genita. Quidam vero dicunt, ꝙ est propositio impropria: & est sic exponenda. Pater diligit filium spiritu sancto. i. amore essentiali, qui appropriatur spiritui sancto, Quidam vero dixerunt, ꝙ ablatiuus iste construitur in habitudine signi, vt sit sensus, spiritus sanctus est signum ꝙ pater diligat filium, inquantum procedit ab eis spiritus sanctus vt amor. Quidam vero dixerũt, quòd ablatiuus iste construitur in habitudine causæ formalis, quia spirit⁹ sanctus est amor, quo formaliter pater & filius se inuicem diligũt. Quidam vero dixerunt, ꝙ cõstruitur in habitudine effectus formalis. Et isti ꝓpinquius ad veritatẽ accesserunt. Vnde ad huius euidẽtiã sciendum est, ꝙ cum res communiter denominentur a suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate, omne illud a quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formę. Vt si dicam, iste est indutus vestimẽto, iste ablatiuus construitur in habitudine causæ formalis, quàmuis non sit forma. Cõtingit autem aliquid denominari per id, quod ab ipso procedit, non solũ sicut agens actione: sed etiam sicut ipso termino actionis qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis ĩcluditur. Dicimus enim, quòd ignis est calefaciens calefactione, quàmuis calefactio non sit calor, qui est forma ignis: sed actio ab igne procedens. Et dicimus, quòd arbor est florens floribus, quàmuis flores non sint forma arboris: sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundum hoc ergo dicendum, quòd cum diligere in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter scilicet & notionaliter; secundum quòd essentialiter sumitur, sic pater & filius non diligunt se spiritu sancto: sed essentia sua. Vnde Aug. in * 15. de tri. Quis audet dicere patrem nec se nec filiũ nec spiritum san. diligere nisi per spiritum sanctum? Et secundum hoc procedunt primæ opiniones. Secũdum vero quòd notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud q̃ spirare amorẽ, sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florẽs floribus, ita dicitur pater dicens verbo vel filio se & creaturam. Et pater & filius dicuntur diligentes spiritu sancto. vel amore procedente, & se & nos.

F G H I K

D. 450.

Lib. 15. de tri.c.7. inter princ.& medium tomo.3.

liter, pater & filius non diligunt se spiritusancto. Secunda est, quòd sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligunt se spiritusancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis, alterum est de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est. Omne denominãs vt sic, habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. primo, qa res communiter a formis denominantur. secũdo exemplo de vestimento. Secũdũ vero est. Producens denominari potest ab eo, quod ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiam vt effectus: sed hoc quã do ipse effectus ĩ itellectu actionis clauditur. Prima pars huius declarat in igne & calefactione. Secũda autem in arbore & floribus. ex his.n. subiuncto intellectu ipsius diligere notionaliter, Pro secunda conclusione talis est formãda ratio. Quãdocunque in intellectu actionis clauditur effectus, agens potest denominari ab actiõe & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritu sancto. Minor declaratur dupliciter. primo, exponẽdo ly diligere notionaliter, secundo, ex simili illi dicere. Prima autẽ cõclusio Aug. authoritate probata relinquit, vtpote euidẽs. ¶ Circa hæc dicta ꝓ secunda conclusione dubiũ est multiplex. Scotus.n. in. 1. dist. 32. q. 1. arguit quadrupliciter. Primo, contra fundamentũ positiõis. Aedificare importat ædificium cum sit ædem facere, & tamen non dicitur, ædificator ædificat ęde, & in proposito, spirare importat spiritum. Est enim emittere spiritum, & tamen non conceditur quòd spirent spiritusancto. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato ꝙ talis positio quandoq; concederetur, non tamen esset conuersiua super agens, quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in constructione trãsitiua, Nunquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum. ergo. Quarto, arguit cõtra exemplum de florere, dupliciter: primo, quia florere nõ est florem producere. Tum, quia est verbum neutrum, quod significat idem, quod suum adiectiuum, si esset impositum, sicut calere est esse calidum. Tum, quia addit Aur. si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, nõ cõstruit vt terminus actionis: in ꝓposito aũt est sermo de termino actionis ĩ ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere. ¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo, ꝙ cum in fundamento positionis dicitur, quãdo in intellectu actionis &c. dupliciter intelligi potest. primo, de intellectu actionis absolute, secundo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito non intelligitur primo mõ, sed secundo. Actus.n. notionalis quo pater & filius producunt Spiritum sanctum, vnius tantum rationis est absolute. Alterius tamen est significatus nomine spirare & nomine diligere, pro quãto aliquid claudit ĩ rõne sua, vt significatur dilectionis noĩe, qđ nõ claudit vt significatur spiratiõis vocabulo, vt ĩ litera habetur in responsione ad scđm. Secũdo aduerte, quòd in intellectu actus sic significati, claudi effectum, contingit dupliciter. Vno modo, vt specificantem seu determinantem qualitatem actionis, sicut in dealbare claudit albedo, & in calefacere claudit calor & sic de aliis, vt enĩ ostendatur, quòd nõ quodcũq; facere: sed tale significetur, calefacere & dealbare & ædificare dicim⁹. Secundo modo, clauditur effectus vt cõiunctus illi actioni. vt productum suæ ꝓductioni, vt ĩ ly dico, vocaliter sũpto, clauditur verbũ vocale, est enim dicere, verbum proferre. Et hoc modo sumitur in proposito, ita ꝙ sensus illius fundamenti est. Quandocunq; in intellectu actionis tali termino significatę, clauditur effectus vt effectus coniunctus suæ productioni, tũc producens denominari potest ab illo effectu in ablatiuo &c. Et si quæratur causa, quare quidam termini sic significant & quidam non, nõ est alia ratio. nisi qa hi sunt impositi ad sic significãdum, hi aũt nõ. Discernuntur tamẽ hi ab illis in hoc, ꝙ verba sic includentia effectum, si construũtur cum aliquo alio transitiue, non significantur habere habitudinem ad illud producentis ad productum, vt patet cum Sortes dicit historiam Troiæ. Illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat cælum. Et hoc ex prima oritur differentia, quia. s. illa claudunt in se proprium effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminum, in istis autem determinatur ſm adiunctum. His autem stantibus, ad primum patet responsio, negando assumptum, quoniam ædificare, spirare, & alia huiusmodi, non important effectum nisi specificatiue.
¶ Ad scđm autẽ dicitur, quòd potest fieri constructio conuersiua super se, quando obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus, potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ hystoriam.
¶ Ad tertium autem, negatur quoq; assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum, qualia sunt diligere, dicere &c. construuntur enim cum obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo. Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero, quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest: quòd exempla ponimus non vt ita sit &c. Veruntamen sustinendo exẽplum dicimus, quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi: quoniam hæc ad modum significandi spectat, nõ ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quã uis vere diceretur arbor florida, non tamen quòd floruit, esset enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte, quòd in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorũ. Hęc enim omnia ex terminis sic significãtibus accidunt. Vnde, & in responsione ad secundum patet, quòd & si conueniẽter dicãt, Sortes dicit verbo historiã, inconuenienter tamen poneretur loco dicit totum eius significatum, dicendo: Sortes profert verbũ verbo historiã Troiæ. Hoc.n. ex diuersa habilitate terminorum ad cõstructionẽ accidit, quia scilicet ly proferre, non potest construi cum illo effectu denominante, ly autẽ dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu spiritussancti, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

198

In corp.ar.

In isto art.

198

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ esse sapientem, vel intelligẽtem, in diuinis non sumitur nisi essentialiter[e]. Et ideo non potest dici ꝙ pater sit sapiens, vel intelligens filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter: sed etiam notionaliter. Et secundum hoc, possumus dicere quòd pater & filius diligũt se spiritu sancto, vt dictũ est[e].

AD 2^m dicendum, quòd quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus potest denominari principiũ actionis ab actione & ab effectu, sicut possumus dicere quòd arbor est florens floritione & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denominari ab effectu: sed solum ab actione. Non enim dicimus, quòd arbor producit florem flore: sed productione floris. In hoc igitur quod dico, spirat vel generat, importatur actus notionalis tantum. Vnde non possumus dicere, quòd pater spiret spiritu sancto, vel generet filio. Possumus autem dicere, quòd pater dicit verbo tanquam persona procedẽte, & dicit dictione, tanquam actu notionali, quia dicere importat determinatã personam procedentem, cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorẽ. Et ideo potest dici, quòd pater diligit filiũ spiritu sancto tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

AD 3^m dicendum, quòd pater non solum filium: sed etiam se & nos diligit spiritu sancto, quia (vt dictum est*) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ: sed etiã personam productã ꝑ modũ amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut pater dicit se & omnem creaturam verbo, quod genuit, inquantum verbum genitum sufficienter repræsentat patrem & omnẽ creaturam, ita diligit se & omnẽ creaturam spiritu sancto, inquantum spiritussanctus procedit vt amor bonitatis primæ, ſm quam pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiam patet, ꝙ respectus importatur ad creaturam, & in verbo[e] & in amore procedente quasi secundario, inquantum, s. bonitas & veritas diuina, est principium intelligendi & amandi omnem creaturam.

A B C D E

QVAESTIO XXXVIII.

De nomine spiritus sancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER quęritur de dono

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum donum possit esse nomen personale.

¶ Secũdo, Vtrum sit proprium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum donum sit nomen personale.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ donum non sit nomen personale. Omne enim nomẽ personale, importat aliquã distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enĩ Aug. * 15. de Tri. ꝙ spiritus san. ita datur, sicut Dei donum, vt etiã seipsum det, sicut Deus. Ergo donũ non est nomen personale.

¶ 2 Præt. Nullũ nomen personale cõuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum, quod pater dat filio, vt patet per Hyla. * 8. de tri. ergo donũ nõ est nomẽ ꝑsonale

¶ 3 Præt. Secundũ Dama. † nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donũ importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum a quo datur. Ergo donũ nõ est nomen personale.

¶ 4 Præt. Donum importat respectũ ad creaturã. Et ita videtur de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donum non est nomen personale.

SED CONTRA est, quod Aug. * dicit 15. de Tri. Sicut corpus carnis, nihil aliud est q̃ caro, sic donũ spiritus san. nihil aliud est q̃ spiritus san. Sed spiritus san. est nomen personale. Ergo & donum.

RESPON. Dicendũ, ꝙ in nomine doni, importatur aptitudo ad hoc, ꝙ donet. Quod ãt donat, habet aptitudinẽ vel habitudinẽ, & ad id a quo datur, & ad id cui datur. Nõ enim daretur ab aliquo nisi esset eius, & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autẽ diuina, dicitur esse alicuius, vel secundum originem, sicut filius est patris, vel inquantum ab aliquo habetur. Habere autẽ dicimur id, quo libere possumus vti vel frui[e], vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non põt haberi, nisi a rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ ãt creaturæ moueri quidẽ possunt a diuina ꝑsona, nõ tamen

¶ *Super quæstionis trigesimæoctauæ Articulum primũ.*

IN titulo aduerte, ꝙ vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere: an donum sit nomen ꝑsonale, non necessario, sed posibiliter, idest: an secundũ aliquam eius significationem sit nomẽ personale, cum eo vtimur in diuinis.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probatẽ sic. Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi a creatura rationali sola, non ex propria virtute. ergo conuenit sibi donũ esse & dari. Antecedens quo ad primã partem patet, quia filius est patris per originẽ. Quo ad scđm vero, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina. & vti eius effectu. Quo ad tertiam aũt, quia nulla alia creatura põt adduci in potestatẽ fruendi diuina ꝑsona. Quarta demum per se patet. Consequentia autem probatur ex tribus cõditionibus doni. s. quòd sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile, & quòd sit supra vires illius. i. non debitum illi. Et primæ quidam conditiones ponuntur in principio literæ, atque probantur, ex hoc, quòd donũ importat aptitudinem vt donetur Tertia autem ponitur in calce literæ. Et si vis, potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

200

1.distin.18. artic. 1.

Lib. 15. de tri. c. 19. a medio, to. 3.

Lib.8.circa medium & paulo post. †colligitur ex li.4. ca. 19.a medio & li.3.c.21

li.15.de tri c.19.a medio.tom.3.

228

tamen sic, ꝙ in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eus. Ad quod qñq; pertingit rationalis creatura, vt puta cum sic sit particeps diuini veri & procedentis amoris, vt possit libere Deum vere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis, potest habere diuinam personam. Sed ad hoc ꝙ sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire. Vnde oportet ꝙ hoc ei de super detur. Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nomen doni importat distinctionem personalem, ſm quod donū dicitur esse alicuius per originem. Et tamen spiritus sanctus dat seipsum, inquantū est suiipsius, vt potens se vti, vel potius frui, sicut & homo liber, dr̄ esse suiipsius. Et hoc est qd̄ Aug. dicit super Ioan. Quid tam tuū est q̄ tu? Vel dicendum, & melius, ꝙ donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius, dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. et sic donū nō distinguitur a dante: sed ab eo cui datur. et sic dicitur quòd spiritus sanct. dat se. Alio modo dr̄ aliquid esse alicuius, vt possessio vel seruus. Et sic oportet, quòd donum essentialiter distinguatur a dante. et sic donum Dei est aliquid creatū. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. et sic filius est patris, & spiritus sanctus vtriusque. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur a dante personaliter, & est nomen personale.

AD 2m̄ dicēdū, ꝙ essentia dr̄ esse donū patris, primo modo, quia essentia est patris per modum identitatis.

AD 3m̄ dicendum, ꝙ donum ſm quod est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem: sed originem tantum in comparatione ad dantem. In cōparatione vero ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum * est.

In corp.ar.

AD 4m̄ dicendum, ꝙ donum non dicitur ex eo ꝙ actu datur: sed inquantum habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donū, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quòd importatur respectus ad creaturam, oportet quòd sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu per sonæ, vt supra dictum * est.

Q.29.ar.4. & q.34.ar. 3.ad.1.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ octauæ Articulum secūdum.*

201 1. dist. 18. ar.2. Et vc. q.7.ar.3.5.

TItulus ex prædictis est clar⁹. ¶ In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum, in diuinis est propriū nomen spiritus sancti. Et probatur. Donum est datio irredibilis. ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis. ergo amorem. ergo amor est primum donū. ergo spiritus sanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate Philosophi.

ARTICVLVS. II.

Vtrum donum sit proprium nomen spiritus sancti.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quòd donū non sit proprium nomen spiritus sancti. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis. ergo esse do num conuenit filio, sicut spiritui sancto.

¶ 2 Præt. Omne nomen proprium alicuius personæ, significat aliquā eius proprietatem: sed hoc nomē donum non significat proprietatē aliquam spiritus sancti. Ergo donū non est proprium nomen spiritus sancti.

¶ 3 Præt. Spiritus sanctus potest dici spiritus alicuius hominis: sed non potest dici donum alicuius hominis: sed solum donum Dei. Ergo donum nō est proprium nomen spiritus sancti.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in. *4. de Tri. Sicut natū esse est filio a patre esse, ita spiritū sanctum donum Dei esse, est a patre & filio procedere. Sed spiritus san. sortitur proprium nomen inquātum procedit a patre, & filio. Ergo & donum est proprium nomen spiritus sancti.

li.4. de tri. ni. ca.20. a medio, to mo.3.

RESPON. Dicendum, ꝙ donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est propriū nomen spiritus sancti.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd donum proprie est datio irreddibilis, secundum Philosophum, id est, quod non datur intentione retributionis. et sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis, est amor. ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor quo volumus ei bonū. Vnde manifestum est, quòd amor habet rationem primi doni, per qd̄ oīa dona gratuita donantur. Vnde cum spiritus sanct. procedat vt amor (sicut iam dictum * est) procedit in ratione doni primi. Vnde dicit Augustī. † 15. de Trin. quòd per donum, quod est spiritus san. multa propria dona diuiduntur membris Christi.

Q.37.ar.1.

† lib.15. de trin.ca. 29. ante med. tom.3.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quòd sit similitudo sui principij, dicitur proprie imago, licet etiam spiritus sanctus sit similis patri: ita etiam spiritus sanctus quia a patre procedit vt amor, dicitur proprie donum, licet etiā filius detur. Hoc enim ipsum, ꝙ filius datur, est ex patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

AD 2m̄ dicendum, quòd in nomine doni importatur, quòd sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis spiritus sancti, quæ est processio.

AD 3m̄ dicendum, ꝙ donum antequam detur, est tantum dantis: sed postquam datur, est eius cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici quòd sit donum hominis: sed donum Dei dantis. Cum autem iam datum est, tunc hominis est, vel spiritus vel datum.

Prima vero consequētia explanatur, quia irreddibilis datio, ē gratuita donatio. Secunda aut em, quia ideo gratis damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc ꝙ est ratio dandi, est etiā datum. Quarta autem, quia solus Spiritus sanctus procedit vt amor. Et confirmatur cōclusio authoritate Augustini.

¶ Circa pdicta, occurrit primo cōmune dubium, an donū significet primo proprietatem personalē spiritus sancti, vel respectum aptitudinem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud.

¶ Occurrit quoque dubium ex Aureo. apud Capreolum in 18. dist. primi, multiplex. Tum quia hæc litera cōtradicit quæstioni præcedēti. Ibi siquidem dictum est ꝙ spiritus sanctus procedit vt impressio. hic autem quòd procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si enim spi. san. procedit vt amor igitur quo spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens &c. quoniam amor, essentiale qd est. Tum quia cum dicitur spiritus sanctus, procedit, vt amor aut ly amor, sumit essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum: et etiam sequeretur ꝙ spiritus sanctus ex vi processionis suæ, speciale clauderet causalitatem respectu creaturæ: illam. s. quā claudit amor essentialiter dictus, Si personaliter, consequentia nihil valet. ergo procedit vt donum primum, quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto, is enim est ratio omnis gratuitæ collationis.

¶ Ad horum euidentiam sciēdum est, ꝙ donum in communi tria manifeste importat. s. rem donabilem respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. i. ꝙ est illius qui pōt illud donare. Sed rē donabilem

Q.37.ar.1.

200 b d

donabilem importat denominatiue, quia denominat illā. Respectum vero donabilitatis. i. vt aptū sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur vtriusq; articuli. Ex hac enim parte in vtroque processit articulo, vt patet intuenti. Respectum vero ad donatorem consignificat magis (iudicio meo) quàm significet.

Vel dicatur ꝙ significat illum secundario. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donū, denominat amorem vt rem donabilem, quia donantis per originem est, relationem processionis constitutiuæ spiritussācti significat, quia vero donabile creaturis tantum rationalibus, respectū rationis ad eas significat. Eodem (iudicio meo) ordine, quē dximus in dono in communi. Veruntamen, nō est idem ordo in re, qui est in significari. Spiritui nāque sancto primo cōuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filii donantium: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis, & tertio respectus donabilitatis. Quòd enim respectus donabilitatis conueniat spiritui sancto ratione amoris essentialis in eluſi, & ratione probatur, quia. ſ. nullū personale, vt sic, includit respectum ad creaturas, Et literæ testimonio conuincitur in responsione ad quartum primi ar. vbi expresse docemur, ꝙ sicut in diffinitione personæ claudit aliquid essentiale, ita in ratione doni, & ꝙ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione notionalis est nomen personale. Quòd aūt amor essentialis claudatur in doni nomine, ex eodem patet fundamento, quia. ſ. respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vnde ſm rē & ſm nomē, excepto ordine significandi, donum se habet vt verbum. Sicut enim verbum dicit. ſ. respectum originis, notitiam, & respectum ad res dictas & ēt faciendas, ita donū dicit respectum originis, amorem, respectum ad amata & susceptiua doni. Et sicut ibidem argumētum a rebus, ad nomina, & econuerso non tenet, quoniam nō valet: verbum inquantum verbum, dicit respectum ad res dictas. ergo proprietas filii dicit talem respectum, nec econuerso proprietas filii non dicit respectum talem. ergo nec verbum inquantum verbum, quoniam plus importat verbi nomen, quàm proprietas illa, ita proportionaliter de dono censendum est. Non enim valet a doni nomine arguere ad proprietatem spiritussancti, aut econuerso, quoniam plus includit doni nomē, vt patet ex dictis. Esto igitur cautus intuendo, an de rebus pure sit sermo, an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus pure est sermo, nulla persona procedens ex vi processionis suæ, habet aliquam rem realem, aut rationis propriam, nisi relationem originis, quæ est idem quod ipsa. Et sic, neque personæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neque personæ spiritussancti amor, seu relatio vt donetur. Sed si de eisdem personis vt significantur his terminis. ſ. verbo & dono, est sermo, tunc dicimus verbi personæ esse proprium respectum ad res dictas, & doni personæ respectum ad res doni capaces &c. & per hæc patet solutio argumentorum multorum apud Capreolum, vbi supra, volentium quòd respectus donabilitatis non est proprius alicui personæ. Hoc enim est verum ratione proprietatis personalis simpliciter consideratæ, falsum autem ratione absoluti incluſi non extraneæ: sed vt in obliquo cadentis in eius ratione, sicut in diffinitione personæ ponitur rōnalis natura. & si diffiniretur persona diuina, caderet in eius ratione natura diuina, & similiter, si diffiniretur verbum diuinū, diffiniretur p notitiā diuinā: & similiter donū p amorē diuinū &c. Ad argumēta ergo Aureo. veniendo, dicitur, ꝙ ex inopia vocabulorum modo dicitur quòd spiritussanct⁹ procedit vt impressio, modo vt impulsus, mō vt amor &c. vt vel tot nominib⁹ rem obscuram, atq; innominatam significare possimus. Qđ autem additur falsum esse, quòd spiritussanctus procedit vt amor, negat: quoniam hoc commune dictum sanctorū esse videtur. Et ad primā in oppositum probationē neganda est sequela, de amore eēntiali loquendo, quia eo spi. san. quo amor, quis eadē ꝓcessione sit spi. sā. & De⁹ & amor, & beat⁹ &c. vt patet p Au. & Hyla. i. 18. di. 1. Ad secundam vero dicitur, ꝙ ly amor, sumitur personaliter, & ꝙ valet consequētia, spi. san. ꝓcedit vt amor id est, vt impressio amando procedens. ergo procedit vt primum donum, quia amor essentialiter sumptus ex modo procedendi claudit in ratione illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitiæ, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat quòd de amore essentiali probatum sit esse donum, & tamen hoc conueniat amori personaliter sumpto ratione illius incluſi. Quamuis dici possit & vere, quòd esse primum donum probatur de impressione illa in communi, & deinde ascendendo ad diuina infertur conuenire spiritui sancto qui est illa impressio. Sed quoniam est res relativa, & iste respectus doni inuenitur conuenire impressioni in communi ratione absoluti, ideo subintelligimus quòd spiritui sancto cōueniat hoc ratione absoluti, vt clauſi in ratione respectiui. Posset & tertio dici, ꝙ cum dr̄ spiritussanctus procedit vt amor, ly vt, notat modum amoris essentialis, quoniam reuera ad modum illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quàm ex proprietate procedētis, probatur, donum quo ad respectum rationis ad illius susceptiua, esse proprium nomen spiritussancti, cointellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nominibus plura importantibus, iudica de eis, sicut de complexis ex notionali, & essentiali, puta sapientia genita, amor productus, & similibus. Quod libet enim horum proprium nomen est alicuius personę, ratione totius coniuncti simul. vel vna pars ratione alterius inter propria cōputatur, sic enim accidit de dono & similibus, vt de se patet resoluendo clausa in eorum significationibus.

202 Supra q.3. ar.3. Et. 1. dis.34.q.1. art.1.

Q.30.ar.2. & q.28.ar. 3.

Li.7.de tri. cap.6.circa princ.to.3.

¶ *Octauo*, Quod attributū cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in diuinis, essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ in diuinis, essentia non sit idem quod persona. In quibuscunque enim essentia est idem quod persona seu suppositū, oportet ꝙ sit tantum vnum suppositum vnius naturę, vt patet in omnibus subſtantijs separatis. Eorum enim quę sunt idem re, vnum multiplicari non potest, quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia, & tres personæ, vt ex * supra dictis patet. Ergo essentia non est idem quod persona.

¶ 2 Præt. Affirmatio & negatio simul & semel ñ verificant' de eodē. Sed affirmatio & negatio verificantur de essentia & pſona. ná pſona ē distincta, eēntia vero nō ē distincta. ergo pſona & essentia nō sunt idē.

¶ 3 Præt. Nihil subijcitur sibiipsi. Sed persona subijcitur essentiæ. vnde suppositum vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem quod essentia.

SED CONTRA est, quod Augusti. * dicit. 7. de Trini. Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm subſtantiam patris.

¶ ¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsiti, secundo refert opinionem quandam ibi, & quia Boe. tertio improbat eam ibi: sed sicut supra ostensum est. quarto respōdet quæsito ibi: ex quo sequitur.

¶ Quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quo ad primum aduerte, quòd potuisset obiici authori, super F fluitas huius articuli. Quoniam superius in q. 3. de diuina simplicitate quæstum & determinatum fuit, in Deo esse idem omni no suppositū cũ essentia. Et propterea in principio huius articuli rationem necessitatis eius assignauit, intendens quòd quantum est ex parte simplici

Q.3.ar.3. tatis, quæstio ista ma nifesta erat, nec iterã da: sed ex parte trini tatis suppositorum, seu personarum ostẽ sæ postmodũ in vni tate essentiæ difficilis emersit qó, & ꝓpterea de nouo di scutiẽda, tunc enim non erat locus huic tractatui.

Boe. lib. de Tri. nó pro cul a fine. ¶ Quo ad secũdum opinio (vt videtur) Porretanorũ referẽ, quòd persona nõ est idem quod essentia, quia relatio est tantum assistens, & con sequenter non transit in essentiam. ergo nec persona, cum sit ipsa relatio.

Q.28.ar.2. ¶ Quo ad tertium, reprehenditur hæc opinio, quòd falsum antecedens assumat, quia relatio in rebus creatis non solum as sistit, sed inest. ergo in Deo non solum adest, sed substantia le eẽ habet, vt latiꝰ in.28.q. dictum est.

Q.29.ar.4. ¶ Quoad quartũ, cõ clusio respõsiua est. Persona est idem realiter, quod essentia, ipsę tamen personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quo ad vtranque partem: persona est relatio subsistens in diuina natura. ergo est idem realiter quod essentia, & distincta realiter ab altera persona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re, sed ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem, habet distinctionem realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Circa illam propositionem: relatio seu persona non differt re: sed ratione tantũ ab essentia diuina, occurrunt obiectiones Sco. in primo dist. 2. q. 4. vult enim ꝙ persona & essentia distinguan tur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & authoritatibus. Prima ratio est. pater seclusõ actu intellectus habet in re entitatem communicabilem & entitatem incommunicabilẽ. ergo habet in se rem diuersarum rationum formalium, probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantum cõmunicabilis, vel tantum incommunicabilis, quorum vtrunq; est hæreticum. Secunda ratio est. pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiam & paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non: si sic, habetur intentũ, quia cognitio intuitiua est rei ſm esse præsens in se: si non, ergo distinguuntur tantum in modo concipiendi. ergo ex distinctione inter ea non est hoc communicabile, & hoc incommunicabile, & tenet sequela, quia distinctio ſm modum concipiendi nihil facit in re. Authoritates aũt sunt Aug. 7. de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem: si pater nõ est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus de filio: non eo verbũ quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in se rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad enidentiã horũ scito, quòd sicut in Deo ſm rẽ sue in ordine reali, est vna res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mista, aut cõposita, aut resultans ex vtraque: sed eminentissime & formaliter habens quod est respectiui, immo multarũ rerũ respectiuarum, & quod est absoluti, ita in ordine formali seu ratio num formaliũ ſm se, non quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formalis, non pure absoluta nec pure respectiua, non pure cõmunicabilis nec pure incõmunicabilis: sed eminentissime ac formaliter continens, & quicquid absolutæ pertectionis est, & quicquid trinitas respectiua exigit. Oportet autem sic esse, quia oportet cuilibet simplicissimę rei ſm se maxime vni, rndere vnã adæquatã rationẽ formalẽ: alioquin non esset per se primo vnũ intelligibile a quouis intellectu. Et consimiliter, quia verbũ Dei vnicũ tantũ est. Constat. n. verbũ, si perfectũ est, ad æquare id cuius est. Fallimur aũt, ab absolutis & respectiuis ad Deũ proceden do, eo quòd distinctionẽ inter absolutũ & respectiuũ quasi priorem re diuina imaginamur, & consequenter illã sub altero mẽbro oportere poni credim⁹, & tamẽ est totũ oppositũ. Quãres diuina prior est ente & oibus differẽtiis eius, est. n. sup ens & sup vnũ &c. Et ppea, quẽadmodũ virtutes inferiores non vt dearticulatæ ac distinctæ inter se ad vnam solis virtutem etiam formaliter eleuantur, multo magis absolutũ & respectiuũ ad vnam rẽ & rationẽ formalẽ diuinã eleuantur. Vnde ad primum Scoti negatur consequentia. Et ad probationẽ eius, negatur assumpta conditionalis. ex hoc n. quòd est vnius rationis in se, non sequitur. ergo tantũ cõica bilis, vel tantum incõmunicabilis, sed stat quòd sit & communicabilis & incõmunicabilis: & hoc ꝓp infinitatẽ illius rationis formalis. nec est mirabile vnicã rationẽ formalẽ habere vtrũq; quãm vnicã rẽ, imo illud ſm rectã philosophiã sequitur ex hoc posito ꝓ fidẽ. Poteris quoq; nouitiis distinguere illã cõditionalẽ, dicendo, ꝙ est vera de vna rõne formali limitata, non aũt de illimitata, vt in proposito contingit.

¶ Ad secundã vero dr, ꝙ pater nõ intelligit essentiam & paternitatem vt duo obiecta formalia ſm se, sed vt vnũ formaliter & multa virtualiter, ut patet ex dictis. nõ ita ꝙ in illa summa re atq; ratione formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita ꝙ sint formaliter & realiter, sed distinctio earũ est virtualiter, quia ita ibi sunt acsi essent distinctæ. & rursus quia ita exercet ꝓpria vtriusq; acsi essent distinctæ. Vnde Sco. errauit dimittendo hunc modũ loquendi, & introducẽdo vt proprissimum aliũ de distinctione formali ex natura rei. Nouus siquidem hic modus alienus valde est a diuinitatis eminentia formali. Dearticulat enim eam formaliter. Is autem quem nos secuti sumus, tantæ rei, vtcunque consonat.

¶ Ad authoritates aũt dicitur, quòd quia balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus, ideo Aug. & doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter loquuntur, hoc. n. ex parte rei fundatur super hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quãuis non actualiter: ex parte autem nostri, quia ratione obiectiua apud nos distinguuntur actualiter, sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuam denominationem entis rationis.

¶ In respõsione ad primũ. aduerte ꝙ summa rnsionis cõsistit in hoc, ꝙ illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuum, & hoc propter oppositionem relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶ In rnsione ad secm, aduerte ꝙ argumentũ confirmat ab Aureolo contra hanc respõsionem apud Capreolũ in. 2 dist. 1. q. 3. sic. effectus in actu habet causam in actu: sed non contradicere cõcabile & incõicabile, distingui & non distingui, est effectus in actu, ante oẽm actũ intellectus. ergo habet cãm i actu: sed causa eius est distinctio. ergo est ibi distinctio ante oẽm actũ intellectus. Nec sufficit rndere, ꝙ ibi est distinctio fundamentaliter, sic enim causa non esset in actu, & tamen effectus esset in actu contra Philosophum. 5. Metaphys. & secundo physicorum.

¶ Ad hoc a quibusdam rndetur, negãdo minorẽ, qm̃ negatio quę est alterũ extremũ contradictionis, non est actu ante opus intellectus, qm̃ non est nisi ens rationis. Sed hæc respõsio nihil valet. errat. n. non discernendo inter non esse, qd negatio significat in actu exercito, & inter illud met non esse, inquãtum induit rõnẽ entis rationis. homi nem enim non esse bouem, nec ens rea le, nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quãmuis nullo intellectu consideramte, ista propositio non esset, & illud non esse, nõ haberet rationem entis, significatum tamẽ propositionis ab intellectu non pendet. Verum, argumẽtum potest quasi fortius fieri. Effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria. s. cõmune & proprium, sunt effectus in actu &c. Vnica tamen respõsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illam propositionem. s. quòd sola distinctio est causa huius effectus, nam iste effectus põt oriri a distinctione, vt a causa quasi vniuoca, & a virtualiter continente distinctionem, vt a causa æquiuoca, modo constat, quòd quando effectus potest oriri a causa vniuoca sola, & a causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub disiunctione: & quia sic est in proposito, concedo ꝙ effectus in actu habet causam in actu: sed illa est vel distinctio in actu vel continẽs virtualiter distinctionem, & hoc ſm mẽbrũ est verum in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de causa distinctionis, secundum rationem ex parte rei a Scotistis & aliis molestaberis. hoc enim vno, omnium ora obstrues.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ rebus diuinis nomina imponimus ſm modum rerum creatarum, vt supra dictum est⁴. Et quia naturæ rerum creatarum, indiuiduantur per materiam quæ subijcitur naturæ speciei, inde est, ꝙ indiuidua dicũtur subiecta vel suppositavel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ suppositavel hypostases nominantur: non quòd ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

68 70

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articuli secundi.*

203 1. di. 34. q. 1. art. 2.

IN titulo id solum aduertendum est, quòd de propositione est quæstio, an sit vera & congrua.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. s. dicimus vnã essentiam trium personarum, & tres personas vnius essentiæ. Probatur: diuina nominantur a nobis ſm modum non suũ sed in rebus creatis inuẽtum. ergo essentia in diuinis significatur, vt forma triũ personarũ. ergo dicimus vnam essentiã trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus. consequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiam in diuiduatur, & se habet vt forma, & indiuiduum vt suppositum illius. Secunda vero probatur, quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuũ appositum sit determinans formã, vt patet exẽplariter: oia enĩ clara sunt in litera.

*In fine. 4. fo. 2 principio numerati.

Cap. 1. patũ a pri. & paulo post idem repetitur.

Li. 7. de tri. c. 6. paulo post med. tom. 3.

A in diuinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio. quia, vt Hilarius dicit in* lib. de synodo, Vna substantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentẽ significat, aut diuisam vnã substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ a duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius substantiæ.

Lib. de synod. in tertio fol. a principio lib.

Lib. 3. contra Maximinum. ca. 14. ante mediũ, tom. 6. ὁμοούσιον. ὁμοιούσιον q. 13. art. 1. & 11.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit in* lib. 3. contra Maximinũ. Quòd hoc nomẽ omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significat quod tres personas esse vnius essentiæ.

B RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supra dictũ est*) intellectus noster res diuinas nominat, non ſm modum earum, quia sic eas cognoscere non potest: sed ſm modum in rebus creatis inuentum. Et quia in rebus sensibilibus, a quibus intellectus noster scientiã capit, natura alicuius speciei per materiã indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduum autẽ vt suppositum formæ, propter hoc etiam in diuinis quantum ad modum significandi, essentia significatur vt forma trium personarum, dicimus autem in rebus creatis formã quãcũq; esse eius, cuius est forma, sicut sanitatem vel pulchritudinẽ hominis alicuius. Rem autem habentem formam non dicimus esse formæ, nisi cum adiectione alicuius adiectiui, quod designat illam formam. Vt cum dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia ĩ diuinis multiplicatis personis, nõ multiplicatur essentia, dicimus vnam essentiam esse triũ personarum, & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ substantia sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba, inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi. Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ quia natura designat principiũ actus, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut oĩa calefacientia. Sed vnius essentiæ dici non possunt, nisi quorũ est vnũ esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, ꝙ tres ꝓsonę sunt vniꝰ essentię, quàm si diceretur, ꝙ sunt vnius naturæ.

AD 4ᵐ dicendũ, ꝙ forma absolute accepta, consuevit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso aũt res habẽs formã aliquã non consueuit significari vt eius, nisi cũ volumus determinare siue designare formam. Et tunc requiruntur duo genitiui, quorũ vnus significet formã, & alius determinatiõnẽ formæ, vt si dicatur. Petrus est magnæ virtutis. Vel etiã requiriẽ vnus genitiuus habens vim duorum genitiuorũ, vt cũ dr, Vir sanguinũ est iste. i. effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu ꝓsonæ, cõuenienter essentia ꝓsonæ dicit: non aũt econuerso, nisi aliquid addat ad designationẽ essentiæ, vt si dicatur ꝙ pater est persona diuinę essentiæ, vel quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

AD 5ᵐ dicendũ, ꝙ hæc ꝓpositio Ex, vel De, nõ designat habitudinẽ causæ formalis: sed magis habitudinẽ causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidẽ causæ in oĩbus distinguuntur ab his quorũ sunt causæ. Nihil. n. est sua materia, neq; aliquid est suũ principium actiuum.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit dicendum tres personas esse unius essentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nõ sit dicendum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in* lib. de synodis, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt quidẽ per substantiam tria, per consonantiã vero, vnum. Sed substantia Dei est D eius essentia, Ergo tres personæ nõ sunt vnius essentiæ.

¶ 2 Præt. Non est affirmandum aliquid de diuinis, quod authoritate scripturæ sacræ non est expressum, vt patet per Dio.* 1. c. de diuino. Sed nunquam in scriptura sacra exprimitur, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

¶ 3 Præt. Natura diuina est idem E quod essentia. Sufficeret ergo dicere, ꝙ tres ꝓsonę sunt vnius naturę.

¶ 4 Præt. Non consueuit dici ꝙ persona sit essentiæ: sed magis ꝙ essentia sit personæ. Ergo neq; cõueniẽter videtur dici quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 5 Præt. Aug.* dicit, ꝙ non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut prepositiones sunt transitiuæ, ita & obliqui. Ergo pari ratione non est dicendũ, ꝙ tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 6 Præt. Id quod potest esse erroris occasio, non est

*In fine. 4. fo. 2 principio numerati.

Universidad de Deusto Biblioteca

actiuum. Aliquid tamē est sua forma, vt patet in oībus rebus immaterialibus. Et ideo p hoc, quod dicimus, tres personas vnius essentiæ, significando essentiam in habitudine formæ, nō ostēdit' aliud esse essentia q̄ psona. qđ ostēderet' si diceremꝰ tres psonas ex eadē eēntia.

Ad 6^m dicendum, ꝙ sicut Hila. *dicit in lib. de synod. Male sanctis rebus præiudicatur, si, quia nō sanctæ a quibusdā habent', esse nō debeāt. Sic, si male intelligitur omousion, quid ad me bene intelligēté? Sic ergo vna substantia ex vna geniti ꝓprietate, nō sic āt ex ꝓportione, aut ex vnione; aut ex cōione.

Lib. de synod. in vlt. folio. ante finem lib.

ARTICVLVS III.

Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

204 1. dist. 42. arti. 2. ad 5. Et Boe. Tri. q. 1. art. 4.

AD TERTIVM sic proceditur, vr̄, ꝙ nomina essentialia (vt hoc nomen Deus) non prædicent' singulariter de tribus psonis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habēs humanitatem, ita Deus significat' vt habens deitatē. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶2 Præt. Gen. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cęlum & terrā, hebraica veritas habet, Elohim, quod potest interpretari dij, siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatē personarū. Ergo tres personæ sunt plures dij, & nō vnus Deꝰ.

¶3 Præt. Hoc nomen res (cū absolute dicat') vr̄ ad substantiā pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enī Aug. in* li. de doct. Christiana. Res quibus fruēdum est, sunt pater, & filius, & spiritussanc. Ergo, & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

Li. 1. de doctrin. Christia. c. 5. tomo. 3.

¶4 Præt. Sicut hoc nomen Deus, significat habentem deitatē, ita hoc nomen psona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres psonas. Ergo eadē rōne dicere possumꝰ tres deos.

SED CONTRA est, ꝙ dicitur Deut. 6. Audi Israel, dominus Deꝰ tuus, Deus vnus est.

RESPON. Dicendū, ꝙ nominum essentialium, quædā significant essentiam substantiue, quædā vero adiectiue. Ea quidē q̄ substantiue essentiā significant, prędicantur de tribus personis singulariter tantū, & non pluraliter. Quæ vero adiectiue essentiam significant, prædicantur de tribus psonis in plurali.

F Cuius ratio est, quia nomina substantiua significat aliquid per modū substantiæ, nomina vero adiectiua significant aliquid per modū accidentis, quod inhęret subiecto, Substantia aūt sicut per se habet esse, ita per se habet vnitatē vel multitudinē. Vnde, & singularitas vel pluralitas [d] nominis substātiui, attenditur s̄m formā significatā per nomen [e]. Accidentia aūt sicut esse habent in subiecto, ita ex [d] subiecto suscipiunt vnitatē, & multitu- G dinem [e]. Et ideo, in adiectiuis attēditur singularitas & pluralitas s̄m supposita. In creaturis aūt, nō inuenitur vna forma in pluribus suppositis nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde, nomina significantia talē formā si sint substantiua, prædicātur de pluribus in singulari, nō aūt si sint adiectiua. Dicimꝰ enim, ꝙ multi hoīes H sunt collegiū vel exercitus, aut populus, dicimus tn̄ ꝙ plures hoīes sunt collegiati. In diuinis aūt essentia diuina significat' p modū formę vt dictum * est. Quæ quidē simplex est & maxime vna: vt supra † ostēsum est. Vnde, nomina significātia diuinā essentiā substantiue, singulariter & non pluraliter de tribus psonis prædicantur. Hæc igitur est ratio, quare Sortē & Platonē & Ciceronē dicimus tres hoīes, patrem aūt & filiū & spiritūsanctū non dicimus tres deos: sed vnum Deū, quia in tribus suppositis humanæ I naturę sunt tres humanitates, in tribus autem personis est vna diuina essentia. Ea vero, quę significant essentiam adiectiue, prædicātur pluraliter de tribus, propter pluralitatē suppositorū. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapiētes, aut tres æternos & increatos & immensos, si adiectiue sumant'. Si vero, substātiue sumantur, dicimus vnum increatum, immensum & æternnm, ut Athanasi. * dicit.

art. præced. & q. 3. ar. 3. †Q. 3. ar. 7. & q. 11. arti. 4.

In symbolo suo fidei.

AD PRIMVM ergo dicendū, K ꝙ licet Deus significet habentē deitatē, est tn̄ aliud modus significandi. Nā Deus dicitur substātiue: sed habens deitatē dicit' adiectiue. Vnde licet sint tres habentes deitatē, nō tamen sequitur, ꝙ sint tres dij.

AD 2^m dicendū, ꝙ diuersæ linguæ habēt diuersum modū loquēdi. Vnde, sicut pp pluralitatē suppositorū Gręci, dicūt tres hypostases, ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos aūt non dicimus pluraliter neq; deos neq; substātias: ne pluralitas ad substantiā referat'.

AD 3^m dicendū, ꝙ hoc nomē

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo notanter dicitur, vt hoc nomen Deus, ad insinuādum, ꝙ præsens quæstio est de nominibus essentialibus in cōcreto, siue adiectiua, siue substantiua sint.

¶ In corpore duo facit. Primo, distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta distinctionis membra, duas conclusiones responsiuas quæsito. Secundo, ꝓbat eas simul.

¶ Quoad primum, distinctio est. Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. Prima conclusio est: substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tātum, ita ꝙ nō pluraliter. Secūda ē: adiectiua prædicātur de tribus psonis in numero plurali.

¶ Quoad scd̄m, ꝓbatur vtraque conclusio tali ordine. Primo, ponitur maior in communi. Secūdo, antequā subsumatur minor in diuinis, explanatur in creaturis ipsa maior ibi, in creaturis autē. Tertio, subsumitur minor, & infertur vtraque conclusio, explanando etiam Athanasii verba. Est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in modo significandi sumpta. Substantiua significant per modum substantiæ. Adiectiua vero, per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substātiui attenditur penes formam significatam, adiectiui autem penes suppositū & tenet sequela, quoad primam partem, quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatē & pluralitatem, accidens vero, sicut esse nō habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit.

¶ Circa hanc partē dubiū occurrit. Primo de regula, secundo, de efficacia rationis adductæ. Circa regulam quidem dubium est. Tum, quia vt in q. 36. tactum fuit. Sortes habens plures artes non dicitur plures artifices. Tum, quia sanctus Thomas expresse inferius in tertia parte q. 3. ar. 7. ad scd̄m, dicit, quòd si verbum Dei assumeret duas naturas humanas, non diceretur duo homines, & tamen forma significata hominis nomine plurificaretur.

D. 927. 179 D. 17. 169

¶ Circa rationem vero, qm̄ Scotus in. 1. dist. 12. putat hanc rationem insufficientem, arguens contra eā sic. Terminus numeralis ponit significatum suum circa significatum sui determinabilis: sed significatum adiectiui & substantiui est idem, qm̄ vtrumque significat formam. ergo vtrobique determinat formā, nec hoc ei auferre potest modus significandi, igit' rō nihil valet.

¶ Ad primū dubium dicendum est, ꝙ differentia inter adiectiuum & substantiuum cōsistit in hoc, ꝙ pluralitas substantiui exigit pluralitatē formæ & pluralitatem suppositi. Ad adiectiui vero pluralitatē, sufficit pluralitas suppositorū. Nec diminuta est propterea authoris doctrina, quoniam non oportuit hic exprimere nisi id ī quo differt substātiuum ab adiectiuo. Comparanti enim ea facile apparet, quòd cōueniunt in pluralitate suppositorum, & differunt quo ad vnitatem & pluralitatē formę. Vtriusq; enim pluralitas requirit plura supposita, sed adiectiui pluralitas non requirit pluralitatē formæ, substantiui aūt sic, Sat ergo fuit hoc in loco hanc expressisse differentiam, de substantiuis concretis loquendo vt differunt ab adiectiuis. Nec tamen reticuit reliquam conditionem, qm̄ superius in q. 36. eius meminit ī destructione illius propositionis: pater est plura principia, & clarissime eādem docuit in loco proprio: A vbi, s. opus erat. s. in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppositam opinionem quam ipsemet secutus fuerat in tertio sent. dist. 1. q. 2. ar. 5. quicquid alii dixerunt prætermittendo.

res est de transcendentibus. Vnde s̄m ꝙ ptinet ad relationē, pluraliter p̄dicat' in diuinis, s̄m vero ꝙ ptinet ad substantiā, singulariter p̄dicat'. Vnde Aug. *dicit ibidē, ꝙ eadē trinitas quędam summa res est.

Loco citato in argu.

AD 4^m dicendū, ꝙ forma significata p hoc nomē psona, non est essentia vel natura: sed psonalitas. B vnde cū sint tres psonalitates, idest tres psonales ꝓprietates in p̄re & filio & spiritusancto, non singulariter, sed pluraliter p̄dicat' de tribꝰ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum nomina essentialia concreta, possint supponere pro persona.

205 1. dist. 4. q. 1. art. 2.

AD QVARTVM sic procedit'. Videt' ꝙ nomina essentialia concretiua, nō possunt supponere C pro psona, ita ꝙ hæc sit vera, Deus genuit Deū. Quia (vt sophistę dicūt) terminus singularis, idē significat & supponit. Sed hoc nomen Deus videtur esse terminus singularis, cum pluraliter p̄dicari non possit; vt dictum est *. Ergo cum significet essentiā, videtur ꝙ supponat pro essentia & non pro persona.

arti. præce. & q. 13. ar. 9.

¶2 Præt. Terminus in subiecto positus non restringitur p terminum positū in p̄dicato ratione significationis: sed solū ratione tpis cōsigni D ficati. Sed cū dico, Deus creat, hoc nomē Deus supponit ꝓ essentia. Ergo cū dicit', Deus genuit, non pōt iste terminus Deus ratione prædicati notionalis, supponere ꝓ psona.

¶3 Præt. Si hæc est vera, Deus genuit, quia pater generat, pari ratione hæc erit vera, Deus non generat, quia filius nō generat. Ergo est Deus generans & deus non generās. Et ita vr̄ sequi ꝙ sint duo dij.

¶4 Præt. Si Deus genuit deū, aut se Deum, aut alium deum. Sed non se deum, quia vt Aug. dicit in * 1. de Tri. nulla res generat se ipsam, Neque alium deum, quia non est nisi vnus deus. ergo hæc est falsa, Deus genuit deum.

Li. 1. de tri. c. 1. ante mediū tom. 3.

¶5 Præt. Si Deus genuit deum, aut Deum qui est deus pater, aut Deū qui non est deus pater. Si Deum q̄ iī est deus pater, ergo deus pater est genitus. Si deum qui nō est Deus pater, Ergo deus est qui nō est deus p̄r. quod est falsum. Nō ergo pōt dici ꝙ Deus genuit deum.

SED CONTRA est, quod in symbolo dicitur, Deum de Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidam dixerunt, quòd hoc nomen Deus, & similia, proprie s̄m suam naturam supponunt pro essentia: sed ex adiuncto notionali trahuntur ad supponendum pro persona. Et hæc opinio processisse videtur ex consideratione diuinæ simplicitatis, quæ requirit, quòd

¶ Ad secundā vero dubitationē dicitur, quòd maior est omnino falsa, qm̄ per se primo terminus numeralis ponit significatum suū circa suppositum determinabilis, & hoc tā in substantiuis quàm adiectiuis vt patet ex dictis: sed in concretis substantiuis, q a substantiua sunt, ponit ēt significatū suū circa sign̄atū illius. Et sic nec obiectio aliqd valet, nec modus significādi exclusus est q n operet' ꝙ substantiua etiam quo ad formam numerātur, seu termino numerali determināt'.

¶ Stabilita igitur regula vniuersali loco maioris ex ratione, manifestat eam author ī creaturis, vbi & duo docet. Primū est, quòd inter vnitatem formæ in pluribus suppositis diuinis, & in suppositis creatis tantum interest, quòd in pluribus suppositis creatis, nō inuenitur forma vna numero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aūt suppositis inuenitur vna numero essentialiter & indiuisibiliter: Secundū est, ꝙ etiā in ista minima vnitate attestantur res creatæ p̄fatæ regulæ, vt patet in collegiatis. Demum subsumpta minore, quòd essentia diuina est simplex, & maxime vna in tribus personis, concludit primam conclusionem. s. de substantiuis, & applicat eam ad differentiā inter tria indiuidua hominis, & tria supposita diuina. Deinde infert conclusionē secūdā, de adiectiuis adiectiue sumptis, propter Athanasium, qui substātiue vsus est adiectiuis in symbolo, nec opus est ampliori declaratione.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ articulum quartum.*

TItulus clarus est ex præcedentibus.

¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem quandam. Secundo improbat eam, simulque respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, opinio quædam fuit, quòd nomina essentia E lia ex se supponunt proprie pro essentia. Sed ex adiuncto notionali trahuntur ad standum pro persona. Et est huius fundamentū diuina simplicitas, qua fit, quòd essentia pro qua supponit abstractū, est idem supposito pro quo supponit concretum.

¶ Quoad scd̄m improbat' primo præfata opinio, quia in proprietate locutionis attendenda sunt ambo. s. significatio & modus significādi. Prædicta aūt opinio significationem tantum inspexit, ad quam spectat idem esse habentem & rem habitam. Ponitur deinde altera opinio responsiua quæsito. s. nomina essentialia in cōcreto, possunt proprie supponere pro personis. Et probatur ex eodem fundamento, ex modo significandi, Deus, & similia significāt naturā in habēte. ergo possunt supponere pro psonis. Antecedens manifestat' inductiue, in ly homo &c. Tertio explanatur quomodo de facto ly Deus quādoq; ꝓ persona vna, vel duabus vel tribus supponit.

¶ Circa dicta hic, tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolum in. 1. dist. 4. q. 1. ar. 3. Primū est, ꝙ ly Deus, qn̄q; pro essentia, & qn̄q; pro persona supponit. Deus semper supponit pro habente deitatē. ergo semper pro persona. Et cōfirmat'. q a ista est rō literæ fundās rn̄siuā cōclusionē.

¶ Secūdū est, quòd in ista: Deꝰ creat, ly Deus, supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea: creatio non abstrahit a suppositis, sicut nec clare videri essentiam. ergo.

¶ Tertiū est, ꝙ in ly Regi seculorum &c. ly Deo, supponit pro tribꝰ suppositis. Hoc enim repugnat præcedenti dicto: illi. n. soli qui creat, debet' honor & gloria: sed ille per te, nō demōstrat aliquod suppositū. ergo nec hic, si hic ostendit tria supposita. ergo & ibi.

¶ Præter hæc āt tria dubia, adhuc tria alia dubia sunt circa tria dicta ī rn̄siōe ad tertium, q̄ oportet simul cū istis tractare, vt facilior ac breuior sit disciplina cōnexorū. Dicit' ergo primo in respōsione ad tertiū, quòd differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponēdo &c. vbi duplex est ratio dubii. Prima est: aut ista differentia attenditur penes suppositionē ꝓ persona determinata, aut ꝓ psona indistincte. Si primo modo, nulla est differentia, quia nec Deus stat pro patre aut filio, sine addito, nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secundo modo, nulla est quoque differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habente naturam humanā indefinite, ita Deus pro habēte naturā diuinā indistincte, vt etiam S. Tho. 1 dist. 4. dicit. Secunda vero ratio est, quia vr̄ differentia hæc contradicere his q̄ dicta sunt in corpore. Dū ibi dictū est, ꝙ Deus ex se rōne modi significandi stat pro psona, reprehensaq; est altera opinio dicens, quòd supponere pro persona, habet ex adiuncto notionali, hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo, quòd ly Deus ex se, pro natura, ex adiuncto pro persona, ly homo vero econtra supponit: manifeste nanque hæc videntur contrariari.

¶ Secūdū aūt dubiū est, qđ ibi dr̄, hanc esse falsam. Deus non generat. Contra hoc. n. multa habes argumēta apud Capreolum in 1. di. 4. q. 1. ar. 2. q̄ oportet soluere. Aureolꝰ ergo arguit primo sic. In ista, Deus nō generat, ly Deus stat pro natura, vt tu dicis. ergo est vera. probatur sequela, quia natura non generat, vt patet Extra de summa trinitate. Præt. nō generare est notionale. ergo cōtrahit ly Deus ad stādū ꝓ psona. Antecedēs probat', quia affirmatio & negatio sunt eiusdē generis. Præt. Deus non generat & oīs Deꝰ generat, sunt cōtradictoriæ. ergo supponūt ꝓ eisdē, sed ī secūda supponit ꝓ psona. ergo & ī prima. Deīde arguūt Durād* & Greg. de Arimi. ꝙ de virtute sermonis vera est hæc ꝓpositio, quāuis pp erroris periculū a magistris nō accepte'. Durādus q̄dē igit' sic: de Deo p̄dicātur oīa q̄ de psonis diuinis verificantur, sed nō generare verificat' de duabus psonis. ergo. Præt. Deus s̄m naturā est singularis, s̄m vero supposita plurificatur. ergo respectu p̄dicatorū essentialiū, habet vim termini singularis, respectu vero psonaliū, habet vim termini cōis indefiniti, vt patet, q a dicimus, Deus est generans, Deus est genitus, & verificat' pro distinctis suppositis. ergo & cōsequētia seu cōcomitantia. s. generat & nō generat, similiter verificari oportet. Gregorius autem sic: ista est

in Deo idem sit habens, & quod habetur. Et sic habens deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem quòd deitas. Sed in proprietatibus locutionum, non tantum attendenda est res significata: sed etiam modus significandi. Et ideo, quia hoc nomẽ Deus significat diuinam essentiam, vt in habente ipsam, G sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij melius dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas. Quandoque vero supponit personam vel vnam H tantum, vt cum dicitur, Deus generat, vel duas, vt cũ dicitur Deus spirat, vel tres, vt cum dicitur, Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo &c. 1. Timo. 1.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen Deus, licet conueniat cum terminis singularibus in hoc, ꝙ forma significata non [d] multiplicatur: conuenit tamen cũ terminis communibus in hoc, quòd forma significata inuenitur in pluribus suppositis. I Vnde non oportet ꝙ semper supponat pro essentia quam significat.

Ad 2m dicendum, quòd obiectio illa procedit contra illos qui dicebant, quòd hoc nomen Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

Ad 3m dicendum, quòd aliter se habet hoc nomen Deus ad supponendum pro persona, & hoc nomen homo. Quia enim forma significata per hoc nomen homo, id est humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, per se supponit pro persona, etiã si nihil addatur, quod determinet ipsum ad personam, quæ est suppositum distinctum. Vnitas autem siue communitas [d] humanæ naturæ non est secundum rem: sed solum secundum considerationem. Vnde iste terminus homo, non supponit pro natura communi, nisi propter exigentiam alicuius additi, vt cum dicitur: homo est species. Sed forma significata per hoc nomen Deus, scilicet essentia diuina, est vna & communis secundum rem. Vnde per se supponit pro natura [d] communi: sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cum dicitur: Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen Deus pro persona patris. Sed cum dicimus: Deus non generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. vnde datur intelligi, quòd generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addatur aliquid pertinens ad personam filij, vera erit locutio, vt si dicatur: Deus genitus non generat. Vnde etiam non sequitur, est Deus generans & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, vt puta si dicamus: pater est Deus generans, & filius est Deus non generans. Et ita non sequitur quòd sint plures dij, quia pater & filius sunt vnus Deus, vt dictum est*.

est indefinita, & habet duas singulares veras, sicut & ista: persona diuina non generat, quam constat esse simul veram cum altera indefinita, scilicet: persona diuina generat. ergo non est falsa.

¶ Tertium dubium est circa rationem literæ, scilicet ꝙ cum dicitur, Deus non generat, datur intelligi, quòd generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus, non est verum, quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quòd abstrahat.

¶ Ad euidentiã horum notandum est diligentissime, quòd inter Deum & cæteras substantias hoc interest, ꝙ in reliquis hæc duo scilicet naturam & habens naturam, oportet sic se habere, vt habens naturam sit suppositum. Natura vero sit ipsa essentia: in Deo autẽ habens naturam dupliciter inuenitur, scilicet suppositum, vt pater vel filius, & singulare. i. hic Deꝰ. (243, 281) Itaque in diuinis cõsideranda sunt tria. scilicet essentia, hic Deus, & supposita diuina. s. pater & filius & spiritussanctus. In reliquis autem duo tantum inueniuntur, puta humanitas & Sor. non enim hic homo est aliud quàm Sortes. (D. 465) Hic tamen Deus est pater & filius & spiritussanctus, & generat & genitus ẽ &c. de quo scriptum est Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum, vt in calce vltimi articuli huius q̃stionis S. Th. exponit. Est autem ratio diuersitatis, quia natura diuina ex seipsa subsistit, nec mendicat subsistẽtiam a suppositis, immo cõfert eam illis. Reliquæ autem naturę, non subsistunt nisi in supposito. Cum autem naturalissimum sit cuique termino concreto, supponere pro habente significatam formã, consequens est, quòd Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturę diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto, et quia hoc singulare est cõmune tribus suppositis, ideo quandoque dicit̃ qđ stat pro personis idistincte. Et quia est idẽ cuilibet supposito, & concrete significatur, ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento singillatim respõdendo & inchoando a primo dubio, in responsione ad tertium, propter ordinẽ doctrinæ dicitur, quòd inter Deum & hominem in supponendo, differentia attenditur, quo ad suppositionem pro persona indeterminate. Et stat differentia in hoc, quòd Deus sine aliquo adiuncto reddit propositionem singularem: quoniã supponit pro hoc Deo communi ſm rem tribus personis. homo vero sine aliquo adiuncto constituit propositionem indefinitã, quoniam supponit personaliter, quamuis indeterminate. Et econtra, homo ex adiuncto constituit propositionem singularem, cum habet suppositionem simplicem vt puta, homo est species. Deus vero ex adiuncto constituit propositionem indefinitam supponendo personaliter. Et F oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc, quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio obiiciebat, quoniam in corpore articuli de potentia ad supponendũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est, ꝙ potest ex modo significandi supponere pro persona, sicut & homo. In responsione autem ad tertiũ, est sermo de modo reductionis potentiæ ad actum. Et dicitur ꝙ ly Deus, cum possit ex se supponere pro essentia. i. ꝓ hoc Deo & ꝓ persona. i. pro patre & filio & spiritusancto, ad supponendum actualiter pro hoc Deo nõ eget reducente: ad supponendum vero pro personis reducitur per aliquid additum. (D. 367. a 207) In homine vero, in cuius significato nõ inuenitur vnũ commune, nisi vt subest intellectui, econtra accidit reductio. vnde nulla est repugnantia inter dicta. (D. 928.)

¶ Ad primum autem dubium in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet responsio, neganda est. n. sequela. supponit pro habente deitatem. ergo pro persona: stat enim quòd supponat pro hoc Deo. Nec approbo quod alii sentire videntur de mente San. Tho. esse, ꝙ semper Deus stat pro persona distincte, vel indistincte. Tum quia in præsenti litera expresse distinguitur, quando Deus stat pro personis etiam omnibus, & quando stat pro essentia. Tũ quia aliter non saluatur differentia posita in litera in responsione ad tertiũ. (art. præce.) Tum quia in ista: Deus non generat, si ly Deus, staret pro personis indistincte, esset vera, vtpote indefinita. Tum quia in ista, Deus est pater & K filius & spiritussanctus, seu trinitas, ly Deus non stãt pro supposito vt in articul. 6. litera contra Porretanum dicet: sed pro vna numero re communi. Nec obstat si quandoque supponendo pro natura dicatur, etiam supponere pro personis indistincte. Hoc enim concomitanter intelligendum est. Primo enim pro natura in concreto supponit. Et quia etiam verificatur pro personis aliquando prædicatum, ideo supponere pro personis indistincte, tunc, secundario tamen, acceptari potest.

¶ Ad secundum autem dubium in corpore motum, iam patet quòd arguens deceptus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto, cum tamen author intelligat de essentia in concreto, cum dicit, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura, stat enim secundum veritatem pro hoc Deo vnico singulari, cõmuni tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis conuenit. Nec est verum, ꝙ actiones sint suppositorum vniuersaliter: sed singularium subsistentium, quale est hic Deus, & nihil refert non abstrahere a suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶Ad

A Ad 4m dicendum, quòd hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Augusti.* dixit ad Maximinũ, quòd Deus pater genuit alterum se: quia ly se, vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum a se: vel facit relationem B simplicem, & sic refert identitatẽ naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus: genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit aliũ Deum: quia licet filius sit alius a patre (vt supra dictum* est) non tamen est dicendum, quòd sit alius Deus, quia intelligeretur quòd hoc adiectiuum alius, poneret rẽ suam circa substantiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. C Quidam tamen concedũt istam, genuit alium Deum: ita quòd, ly alius, sit substãtiuum, & ly Deus, appositiue construat̃ cũ eo. Sed hic est improprius modus loquendi & euitandus, ne detur occasio erroris.

Ad 5m dicendum, quòd hæc est falsa: Deus genuit Deum qui est Deus pater: quia cum ly pater, appositiue cõstruat̃ cũ ly Deus, restringit ipsum ad stãdũ ꝓ psona patris: vt sit sensus, genuit Deũ qui ẽ ipse pater: & sic pater esset genitꝰ: D quod est falsum. Vñ negatiua est vera, genuit Deum qui non est deꝰ pater. Si tñ intelligeretur constructio nõ esse appositiua, sed aliquid esse interponendum, tunc ecõuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, genuit Deũ, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est, ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua concedatur. Prepositiuus tamen dixit, quòd tã negatiua quàm affirmatiua est falsa: E quia hoc relatiuum, Qui, in affirmatiua potest referre suppositum, sed in negatiua refert & significatum & suppositum. Vnde sensus affirmatiuæ est, quòd esse Deum patrem, conueniat personæ filij. Negatiuę vero sensus est, quòd esse Deum patrem, non tantum remoueatur a persona filij, sed etiam a diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cum * ſm Philo. de eodem de quo est affirmatio, possit etiam esse negatio. (Lib. 2. perihermen. ex c. vlti. tom. 1.)

ARTICVLVS. V.

Vtrum nomina essentialia in abstracto significata, possint supponere pro persona.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ noĩa essentialia in abstracto significata pñt supponere ꝓ persona, ita ꝙ hæc sit vera, essentia gñat essentiã. Dicit. n. Aug.* 7. de Trin. Pater & filius sunt vna sapiẽtia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. (206 1. distin. 5. q. 1. artic. 1.) (Li. 7. de tri. c. 1. circa fi. & cap. 2. in prin. to. 3.)

¶ 2 Præt. Generatis nobis vel corruptis, generantur vel corrũpũtur ea quæ in nobis sunt: sed filius generat̃. Ergo cũ essentia diuina sit in filio, vr̃ ꝙ essentia diuina generet̃.

¶ 3 Præt. Idẽ est Deus & essentia diuina, vt ex supra dictis patet.* Sed hæc est vera: Deus generat Deũ, sicut dictum est. † Ergo hæc est vera: essentia generat essentiam. (*Q. 3. ar. 3. & 4.) (†Ar. præce.)

¶ 4 Præt. De quocunque prædicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

¶ 5 Præt. Essentia est res generans, quia est pater, qui est generans. Si igitur essentia non sit generans, erit essentia res generans, & non generans: quod est impossibile.

¶ 6 Præt. Augusti. dicit in * 4. de Trinita. Pater est principium totius deitatis: sed non est principiũ nisi generando vel spirando. Ergo pater generat vel spirat deitatẽ. (Li. 4. de tri. c. 20. declinãdo ad finẽ to. 3.)

SED CONTRA est, quod Augustin. dicit in † 1. de Trin. quòd nulla res generat seipsam. Sed si essentia generat essentiam, non generat nisi seipsam, cum nihil sit in Deo, quod distinguatur a diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam. (†Li. 1. de trini. c. 1. ante med. to. 3.)

¶ Ad tertium autem dubium ibidem motum dicitur, quòd vt iam ex dictis patet, non repugnat: immo quandoque vnum sequitur ad alterum, Deum supponere pro natura & pro omnibus personis, quàmuis difformiter vt dictum est. Vnde, licet in vtraque istarum, scilicet, Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro trinitate: quia tamen August. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in quæst. 31. habitum est: ideo hanc in exemplum allatam puto. oportet autẽ distingui hoc membrum contra primum, quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoque pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est. (In epist. ad Maximum medicũ, q̃ est 66. paulo ante medium. to. 2.)

¶ Ad secundum autem dubium motũ in responsione ad tertium circa veritatem istius: Deus nõ generat, ex fundamento iam dicto respondetur. (Q. 31. ar. 2.) Et ad primum quidẽ Aureol. iam patet, quòd æquiuocat de natura: quoniam nos dicimus, quòd stat pro natura in concreto, idest pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quàmuis verificetur de deitate. Ad secundum vero negatur, quòd non generare sit notionale: quoniam ad esse notionale requirit̃ quòd sit aliquid speciale, nõ generare autem est commune, cum conueniat etiam naturæ. Nec ex hoc, ꝙ negatio & affirmatio sunt eiusdem generis sequitur, quòd non generare sit notionale: quoniam illud intelligitur de genere rei, non autem in genere principii cognoscendi. Non enim si affirmatio est propria ratio cognoscendi aliquid, sequitur quòd negatio sit propria ratio cognoscẽdi aliquid aliud speciale, cum negatio verificetur tam de ente, quàm de non ente. Notionale autem propriã rõnẽ cognoscẽdi sonare patet ex dictis.

¶ Ad tertiũ vero dicitur, quòd quàmuis nefas sit dicere, omnis Deus: quoniam vnus numero tantum est: respondendo tamen, negatur, quòd in ly omnis Deus, ly Deus stet pro suppositis: qm̃ nõ põt distribuere nisi ꝓ indiuiduis deitatis: qđ cõstat eẽ vnũ tm̃. Et si tu accipis ea ꝓ suppositis, nõ sunt cõtradictoria.

¶ Ad argumenta autem Durandi & Gregorii breuiter dicitur, quòd conuenientia personis sunt duplicia: quædam propria suppositis: vt generare & generari, & similia. Et quædam communia suppositis & naturis, vt distingui, non generare, & similia. Inter quæ tantum differt, quòd propria trahunt terminos ad standũ suppositaliter, eo quia propria suppositis sunt. Communia autẽ, quia communia sunt: non contrahunt. Et ex hoc sequitur alia differẽtia, scilicet, quòd ꝓpria prædicata de personis, prædicant̃ etiam de concretis substantialibus. Ex eo enĩ, quòd trahũt illa ad supponendũ personaliter nihil significant personale determinare essentiam, sed tantum supposita. Communia vero, quàmuis verificata de personis, non prædicantur de concretis substantialibus. ex eo enim, quòd nõ contrahunt ipsa, significaretur personalia conuenire essentiæ. Et propterea, quàmuis concedatur: pater distinguitur realiter a filio, non tamẽ ista: Deus distinguitur realr̃ a Deo. Et ex hoc patet ad argumẽta: tã Durandi q̃ Grego. qm̃ vterq; fundat̃ sup hoc, quòd quicquid prædicatur de aliqua persona, põt prædicari de Deo. Quàmuis etiam sit aliud peccatũ vtriusque in hoc, quòd putãt ꝙ ista. Deus non generat, sit indefinita: cum tamẽ sit singularis: qm̃ suppõit ꝓ hoc deo.

¶ Ad vltimum demum dubium dicitur, quòd quàmuis ex negatione nõ sequatur repugnãtia vniuersaliter, seq̃t̃ tñ in materia necessaria: oportet. n. vel conuenire vel repugnare q.cq.d necessario attribuit: cõstat aũt, ꝙ gñare & nõ gñare deo ñ nisi necessario attribui põt: cũ hęc nõ cõueniãt ꝑ actũ volũtatis.

¶ *Super Q. onis trigesimænonæ Ar. quin.*

TItul. clarus est. ¶ In Corpore duo facit. Prĩo, refert errorẽ Abbatis Ioachim. Scđo: rñdet q̃sito.

¶ Quo ad primum: Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium; tenuit partem affirmatiuam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum authoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est negatiua, scilicet

Universidad de Deusto Biblioteca

licet, φ hmõi nomina abstracta non possunt supponere pro personis. Et probatur ad veritatem propositionũ oportet seruare & rem significatã & modũ significãdi: sed De⁹ & deitas hñt diuersos modos significãdi, ergo &c. litera. n. plana est. Et addit
Art. præce. cõfirmatio ducens ad inconueniẽs: q a si de hmõi abstractis dicerent̃ ꝑsonalia, significaretur distinctio in ipsis.

¶ In responsione ad quintum, aduerte quòd in illis verbis (possum⁹ dicere qđ essentia est res, vel Deus generãs: si res & Deus supponunt pro persona, nõ aũt si supponant ꝓ essentia) ly suppone-
Ar. præce. re pro essentia sumitur iuxta ꝓpositum præsentis articuli. s. ꝓ essentia in abstracto, & nõ sumit̃ ꝓ essentia in cõcreto: iuxta ꝓpositũ precedentis articuli. Et
D. 436. ratio cõuincens ad hanc expositionem est, quia de quolibet de quo contingit negare, potest affirmari contradictorie: & cõsequẽter, cum de essentia in concreto falsa sit negatiua. s. Deus non generat, veram oportet esse affirmatiuam cõtradictoriã, s. Deus generat. & sic hæc affirmatiua est vera: nõ solum accipiẽdo ly Deus pro patre, sed ẽt ꝓ essentia in cõcreto. sumit̃ ergo ĩ hac litera essẽtia ꝓ essẽtia in abstracto.

b 208 216 b

¶ *Super quæstionis trigesimæ nonæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna cõclusio habẽs duas partes: & est hæc: noĩa tã ꝑsonalia quã notionalia si sunt adiectiua, nõ prædicantur de essentia, si vero substãtiua, prædicãtur de ea. Et quo ad primã quidẽ parte est satis ꝓbata relinquit̃ ex præcedenti articulo. Quo ad secundã vero, manifestatur ex reali dentitate inter essentiam & personas singulas & omnes, & hoc respectu essentiæ tam in abstracto quã in concreto. Ita quòd vtraque est vera: essentia est tres personæ: & Deus est tres ꝑsonæ, vt clare patet in litera. Et aduerte φ id qđ dr̃ de substãtiuis, licet verificet̃ respectu essẽtiæ tã in abstracto q̃ in cõcreto: qđ tñ dictũ est de adiectiuis in prima parte conclõnis respectu essẽtię in abstracto, tantũ intelligas eo quòd idẽ est iudiciũ de adiectiuis: & verbis, ac per hoc de quo verificatur quòd generat, verificatur etiã quòd est generans, & de quo negatur vnum, negatur aliud. Etiam patet ex dictis: quantum hæc differant, respectu concreti & abstracti substantialis.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens quòd sicut dicitur, Deus genuit Deum: ita potest dici, quòd essentia genuit essentiam, considerans quòd propter diuinam simplicitatem nõ est alius Deus, quàm diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad ueritatem locutionũ, non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, vt dictum est.* Licet autem secundum rem, sit idẽ Deus, quòd deitas, non tamen est idem modus significandi vtrobique. Nam hoc nomen, Deus, quia significat diuinam essentiam, vt in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quòd possit supponere ꝓ persona. Et sic ea quę sunt propria personarum, possunt prędicari de hoc nomine, Deus, vt dicat̃, φ Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est.* Sed hoc nomẽ, Essentia, non habet ex mõ suæ significationis quòd supponat ꝓ persona: quia significat essentiam, vt formam abstractam. Et ideo ea quę sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguuntur, non possunt essentiæ [d] attribui. Significaretur enim φ esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, φ ad exprimendam vnitatem essentię, & personæ, sancti doctores aliquando expressius locuti sunt, q̃ proprietas locutionis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nõ sunt extendendæ, sed exponendæ, vt s. nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina ꝑsonalia: vt cum dicitur, Essentia de essentia, vel Sapientia de sapientia, sit sensus. Fili⁹, qui est essentia & sapientia, est de patre, qui est essentia & sapiẽtia. [c] In his tñ nominibus abstractis est quidã ordo attẽdẽd⁹: quia ea q̃ ptinẽt ad actũ, magis ꝓpinque se hñt ad ꝑsonas, quia actus sunt suppositorum. Vnde minus impropria est ista, Natura de natura, vel Sapientia de sapientia, quàm Essentia de essentia.

AD 2m dicẽdum, quòd in creaturis, generatum non accipit naturam eandem numero quam generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo esse per generationẽ de nouo, & desinit esse per corruptionem: & ideo generatur & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura diuina in filio non

F gñatur, neq; per se, neq; p accidẽs.

AD 3m dicendum, φ licet Deus, & diuina essentia sint idem secundũ rem, tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimode de vtroque.

AD 4m dicendum, φ essentia diuina prædicatur de patre per modum identitatis, pp diuinam simplicitatem: nec tñ sequit̃ φ possit supponere pro patre, ꝓpter diuersum modum significãdi. Ratio autem procederet in illis, quorũ vnũ
G prædicatur de altero: sicut vniuersale de particulari.

AD 5m dicendum, φ hæc est dĩa inter nomina substantiua, & adiectiua: quia nomina substantiua ferunt suum suppositum, adiectiua vero non, sed rem significatam ponunt circa substantiuum. Vnde sophistæ dicũt, quòd nomina substantiua supponunt, adiectiua vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiua possunt de essentia prædicari pp identitatem rei. Neque sequitur, φ proprietas personalis, distinctam determinet essentiam: [e] sed ponitur circa 210 b
suppositum importatum per nomen substantiuum.
H Sed notionalia, & personalia adiectiua, non possunt prædicari de essentia, nisi aliquo substantiuo adiuncto. Vnde non possumus dicere quòd essentia [d] est generãs: possumus tñ dicere, quòd essentia est res generans, vel Deus generans: si res, & Deus supponant ꝓ persona, non autem si supponant pro essentia. Vnde non est contradictio, si dicatur quòd essentia est res generans, & res nõ generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia. D. 666.

AD 6m dicendũ, φ deitas, inquantũ est vna in pluribus suppositis, habet quandã cõuenientiam cũ forma nominis collectiui. Vñ cũ dr̃ Pater est principiũ totius deitatis, potest sumi ꝓ vniuersitate personarũ,
I inquantum, s. in omnibus personis diuinis ipse est principium. Nec oportet quòd sit principium suiipsius: sicut aliquis de populo dicitur Rector totius populi, nõ tñ suiipsius. Vel potest dici, φ est principium totius deitatis, non quia eam generet & spiret: sed quia eam generando, & spirando communicat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essẽtialibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, vt dicat̃, Deus est tres personę, vel est trinitas. Hæc. n. est falsa, Homo ẽ omnis homo: quia pro nullo suppositorum verificari põt. Neque. n. Sor. est omnis homo, neque Plato, neq; aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorum naturæ diuinæ verificari potest. Neq; em pater est trinitas, neque filius, neque spiritussanctus. ergo hæc est falsa, Deus est trinitas. 207 1. di. 48. q. 2. a. 2. ad 5.

¶ 2 Præt. Inferiora non prædicantur de suis superioribus, nisi accidentali prædicatione: vt cum dico, Animal est homo: accidit enim animali esse hominẽ. Sed hoc nomen, Deus, se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, vt Damasce. dicit.* Ergo videtur quòd nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine, Deus, nisi accidentaliter. Li. 3. orth. fid. c. 4. circa princip.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit: qm̃ expresse in q. 8. de potentia Dei art. 2. ad 6. author dicit non esse prædicationem per se, cum paternitas prædicatur de essentia: immo ibi incidere sophisma accidentis. hic autem dicit φ hæc est per se, & nullo modo p accidẽs, Pater est De⁹. Et posset augeri dubitatio simpliciter: sed qm̃ vnico verbo difficultas euacuat̃, pertrãseo distinguẽdo, φ prædicatio p se est duplex: q̃dã identica, & quædã formalis. Inter q̃s tãtum distat, φ idẽtica per se non vocatur absolute per se, sed cum determinatione, scilicet per se identica. illa autem simpliciter vocatur per se: cum autem vtrobique dicantur huiusmodi propositiones identicæ, salua veritate, potuit ibi dici, quòd nõ sunt per se: quia non formales, vt ibi exponit̃. Et dic, φ sunt per se in latitudine identicarum, vt hic innuitur, & in principio responsionis & ĩ intẽto: intendit namque φ non accidit Deo esse patrem: cum tamẽn accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo per accidens quo ad idẽtitatem. Et tamẽ interuenit fallacia accidentis, quo ad formalitatẽ. Et sic omnia consonant: & euacuantur argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & per se iuxta modos positos in libris posteriorũ: nihil. n. horum identicam prædicationem molestat, ꝓprie loquẽdo.

†In ser. 129 de tpe: & ser. 3. in cœna domini. Art. præce. Art. 4. hui⁹ quæst. ad 3. Art. 4. huius q. D. 928. D. 1053. 18 D. 29. 208 1. dis. 31. q. 1. ar. 2. * Hr̃ in magist. sent. li. 4. dis. 13. in fine.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum septimum.*

IN titulo, appropriari non significat proprium fieri. qm̃ essentialia nulli ꝑsonæ pñt fieri propria, sed significat accõmodari & adaptari, ut cõsueuerũt doctores facere, attribuentes sapientiam filio, quia est verbũ &c.
¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiuẽ vnica cõclusione. Cõueniens fuit ad manifestationẽ fidei essentialia appropriari personis. Et probatur breuiter sic: trinitas, quãuis indemonstrabilis, est tamen notificabilis per magis manifesta nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essentialia conuenit appropriare personis. Prima consequentia probatur dupliciter. primo, quia essentialia possunt ratione naturali cognosci: personales aũt proprietates non. Secũdo, ex simili, sicut p sona manifestat̃ per similitudinẽ vestigii vel imaginis, ita p essentialia. Secunda aũt sequela declarat̃, q a appropriatio in proposito nihil aliud est q̃ manifestatio ꝑsonarũ per essentialia attributa. Secđo ponit duos gñales modos appropriãdi. s. p siñitudinẽ ad ꝓpria ꝑsonarũ, aut p dissimilitudinẽ ad iperfectiões inuẽtas apud nos ĩ ꝑsonis eorũdẽ nominũ, puta patrib⁹ aut filiis, &c. vt ĩ sequẽti art. clare patet.

SED CONTRA est, φ Aug. †dicit ĩ li. de fi. ad Pe. Credim⁹ vnũ Deũ, vnã esse diuini noĩs trinitatẽ.

RESPON. Dicẽdũ, φ (sicut iã dictũ est.*) licet noĩa ꝑsonalia vel notionalia adiectiua, nõ possint ꝑdicari de essentia: tñ substãtiua pñt pp realẽ idẽtitatẽ essentiæ & ꝑsonę.
B Essentia aũt diuina non solũ idẽ est realiter cũ vna ꝑsona, sed cũ trib⁹. Vñ & vna ꝑsona & duæ & tres, pñt de essentia ꝑdicari, vt si dicamus, essentia est pr̃ & filius & spũssan. Et quia hoc nomẽ Deus, p se habet φ supponat ꝓ essentia (vt dictum est*) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, φ (sicut supra dictũ est†) hoc nomẽ homo [d] p se habet supponere ꝓ ꝑsona, sed ex adiũcto habet φ stet ꝓ
C natura cõi. Et iõ hæc est falsa, homo est omnis homo: quia ꝓ nullo supposito verificari põt. Sed hoc nomẽ Deus p se hẽt, φ stet ꝓ essentia. Vñ licet ꝓ nullo suppositorum diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est trinitas, ẽ tñ vera ꝓ essentia. qđ nõ attẽdẽs Porretanus, eã negauit.

AD 2m dicendũ, φ cũ dr̃, Deus vel diuina essentia est pater, est [d] prędicatio per identitatẽ, nõ aũt sicut iferioris de superiori: quia in diuinis nõ est vniuersale & singulare.*
D Vnde [d] sicut est per se ista, ꝓpater est Deus, ita & ista, Deus est pater: & nullo modo per accidens.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina essentia'ia sint approprianda personis.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd nomina essentialia non sint approprianda personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in diuinis: quia vt Hierony.* dicit, ex verbis inordinate prolatis
E incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi φ vel illi tantum personæ conueniant cui appropriantur, vel quòd magis conueniãt ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt approprianda personis.

¶ 2 Præt. Essentialia attributa in abstracto significata, significant per modum formæ, Sed vna persona non se habet ad aliam vt forma; cum ab eo cuius est forma, supposito nõ distinguatur. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3 Pręt. Proprium prius est appropriato. Proprium enim est de rõne appropriati. Sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut cõe est prius proprio: ergo essentialia attributa nõ debẽt eẽ appropriata.

SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1. Cor. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

RESPON. Dicendum, quod ad manifestationem fidei, conueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim trinitas personarum demonstratione ꝓbari nõ possit (vt supra dictũ est*) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem, q̃ propria personarum: quia ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem deuenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personalium proprietatum, vt supra di- Q. 32. ar. 1.
ctum est. † Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta, vtimur ad manifestationem diuinarum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Pñt aũt manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno mõ per viam similitudinis, sicut ea quæ pertinẽt ad intellectum, appropriantur filio, qui procedit per modũ intellectus, vt verbum. Alio mõ p modũ dissimilitudinis: sicut potentia appropriat̃ patri (vt Aug. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo. Q. 32. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd essentialia attributa, non sic appropriantur personis, vt eis eẽ propria asserantur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis: vt dictũ est.* Vnde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis. In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd si sic appropriarentur essentialia attributa personis, quòd essent eis propria, sequeretur, quòd vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit August. † in 6. de trinit. ostendens, quòd pater non est sapientia quam genuit, quasi solus filius sit sapientia, vt sic pater & filius simul tantum possint dici sapientia, non autem pater sine filio. Sed filius dicitur sapientia patris, qa est sapientia de patre sapiẽtia. Vterque enim per se est sapientia, & simul ambo vna sapientia. Vnde pater nõ est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia. Li. 6. de tri. c. 2. adiuncto. 1. to. 3.

¶ *Super Q uæstionis trigesimænonæ Articulum octauum.*

TItul⁹ valde amplus est, comprehendit enim qõnes de tot appropriatis, quot arguendo tanguntur: quæ omnia in scriptura tradita contineri videntur.

¶ In corpore nihil addendum puto, quoniã distinctus, ordinatus, formatus facileque intelligibilis ex se est. Vñ lectione potius, q̃ expositione eget.

209 1.di.3.q.1. arti. vnico. Et ibidẽ q. 3.arti.1. & dist.34.q.2. ar. vnico. Aug.lib.6. de Tri.c.10 * Lib.2. de Trin.paulo post princ. Q.35.ar.2. Q.38.ar.2.

Li.1.c.5.in fine to. 3.

Ar.præced. ad 2. & q. 37.ar.2.argu.1.

Li.6.de tri. cap. 10. in fine illius. tom. 3.

Glosa ordinaria ibi. * Glosa interlinearis ibidem. † Cap. 26. post mediũ illius.to. 1.

AD 3^m dicendum, quòd licet essentiale attributum secundum rationem propriam sit prius quàm persona secundum modum intelligendi: tamen inquantum habet rationem appropriati, nihil ꝓhibet ꝓprium personæ, esse prius quàm appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquantum est corpus: prius tamen est naturaliter corpore albo, inquãtũ est albũ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conenienter a sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vī, ꝙ incõuenienter a sacris doctoribus sint essentialia, personis attributa. Dicit enim Hil.in 2.de Trin.* Æternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina, ꝓpria personarum. s. nomen pris, & nomen imaginis, quod est ꝓprium filio (vt supra dictum est †) & nomen muneris siue donum, quod est ꝓprium spiritus. (vt supra habitũ est.*) Ponit etiã tria appropriata. Nam æternitatem appropriat patri, speciem filio, vsum spiritui. Et vī, ꝙ irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi, species vero est essendi principium, vsus vero ad operationẽ pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter, videntur ista appropriata personis.

¶ 2 Præt. Aug. in 1.de doct.* Christ. sic dicit: In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritu. æqualitatis vnitatisque concordia. Et videtur, quòd inconuenienter: quia vna psona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non.n. est sapiẽs pater sapientia genita, vt dictum est. † Sed sicut ibidẽ subditur, tria hęc, vnum omnia sunt propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia pp spiritum. s. Non ergo conuenienter appropriantur psonis. Item secundum Aug. patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui. bonitas. Et vī hoc esse incõuenies. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus aũt inuenitur appropriari filio, secũdum illud 1. ad Cor. 1. Christum Dei virtutem, Et ét spiritui sancto, secũdũ illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia patri est appropriãda.

¶ 3 Itẽ Aug. in lib. de Trin.* dicit, Non confuse accipiendum est, quod ait Apostolus, Ex ipso, & p ipsum, & in ipso: Ex ipso dicẽs, propter patrẽ, Per ipsum, pp filium, In ipso, pp spiritum sanctũ. Sed videtur, quòd inconuenienter: quia per hoc, quòd dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarum. ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principium non de principio.

¶ 4 Itẽ inuenitur veritas appropriari filio, secundum illud Ioã. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et similiter liber vitæ: s̃m illud Psal. 39. In capite lib. scriptum est de me. glo. † i. apud patrem qui est caput meum. Et similiter hoc, qđ dico, qui est. Quia super illud Isa. 65. Ecce ego ad gentes: dicit glo.* Filius loquitur qui dixit Moysi: Ego sum qui sum. Sed videtur, quòd ꝓpria sint filij, & non appropriata. Nam veritas secundum Aug.† in lib. de vera religione, est summa similitudo principij absq; omni dissimilitudine. Et sic vī, ꝙ proprie conueniat filio qui habet principium. Liber ét vitæ vī ꝓpriũ aliquid esse: quia significat ens ab alio. Omnis.n. liber ab aliquo scribitur. Hoc ét ipsum qui est, vī esse proprium filio. Quia, si cum Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur trinitas. Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater & filius & spiritussan. misit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat, ille qui est pater & filius & spiritussan. misit me ad vos, demõstrãdo certam psonam. Hoc aũt est falsum. Quia nulla psona est pater & filius & spũsan. Non ergo potest esse commune trinitati, sed est ꝓprium filij.

RESPON. Dicendum, quòd intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet quòd Deum consideret secundum modum quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo, consideratur res ipsa absolute, inquantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, inquantum est vna. Tertia consideratio rei est, secundum quod inest ei virtus ad operandum, & ad causandum. Quarta aũt consideratio rei est, secundum habitudinem, quam habet ad causata. Vnde, hæc etiam quadruplex consideratio circa Deũ nobis occurrit. Secundum igitur primam considerationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse súum, sic sumitur appropriatio Hilar. s̃m quam, æternitas appropriatur patri, species filio, vsus spiritui sancto. Æternitas.n. inquantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cũ ꝓprio patris, qui est principium non de principio, species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum ꝓprijs filij. Nam ad pulchritudinem, tria requiruntur. Primo quidem, integritas siue perfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita ꝓportio siue consonantia. Et iterũ claritas. Vnde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur ad PRIMVM, similitudinem habet cum ꝓprio filij, inquantum est filius habens in se vere & perfecte naturam patris. Vnde, ad hoc innuẽdum Aug.† in sua expositione dicit, Vbi scilicet in filio summa & perfecta vita est, &c.

Quantum vero ad 2^m conuenit cum ꝓprio filij, inquantum est imago expressa patris. Vnde, videmus ꝙ aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte repręsentat rem, quàmuis turpẽ. Et hoc tetigit Aug.* cũ dicit, Vbi est tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c.

Quantum vero ad 3^m conuenit cum proprio filij, inquantum est verbum, quod quidem lux est, & splẽdor intellectus: vt Damasc.† dicit. Et hoc tangit Augustinus.* cum dicit, Tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis Dei &c. Vsus autem habet similitudinem cum ꝓprijs spiritus. largo modo accipiendo vsum: s̃m quòd Vti, comprehendit sub se etiam frui: prout vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui, est cum gaudio vti, vt Aug.* 10. de Trinit. dicit. Vsus ergo quo pater & filius se inuicem fruuntur, conuenit cum proprio spiritus. inquantũ est amor. Et hoc est, quod Aug.† dicit, illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus vero, quo nos fruimur, similitudinem habet cum proprio spiritus. inquantum est donum. Et hoc ostẽdit Augus.* cum dicit, Est in trinitate spiritus sanctꝰ, genitoris, genitique suauitas, ingenti largitate atque ubertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel approprientur, non autem essentia vel operatio:

Li.6.de tri. c.10.paulo a prin. t.3.

Loco nunc proxime dicto.

Li.1.c.8.parum ante medium, & c.18. *Loco nũc proxime dicto.

Lib. 10. de Tri.c.11.ante mediũ.

† Lib.6. de Trin. c.10. in medio.

*Loco n ũc dicto,

operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non inuenitur aliquid similitudinem habens cum proprijs personarum.

Li.1. de doctri. Chri. c.5. tom.3.

Secunda vero consideratio Dei est, inquantum cõsideratur vt vnus. Et sic Augus.* patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, spirituisancto concordiam siue connexionem. Quæ quidem tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dicit absolute, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non presupponit aliquam personam: cum sit principium non de principio: æqualitas autem importat vnitatem in respectu ad alterum. Nam æquale est quod habet vnam quantitatem cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat vnitatem aliquorum duorum. Vnde, appropriatur spũ sctõ inquantum est a duobus: ex quo sensu etiam intelligi potest quod dicit Aug.* tria esse vnũ propter patrem, æqualia propter filium, connexa ꝓpter spiritum sanctum. Manifestum est enim, quòd illi attribuitur vnumquodque in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primo inuenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autem statim inuenitur in persona patris, etiam per impossibile remotis alijs personis. Et ideo, aliæ personæ a patre habent vnitatem, sed remotis alijs personis, non inuenitur æqualitas in patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia æqualia propter filium, nõ ꝙ filius sit principiũ æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, pater æqualis non posset dici. æqualitas enim eius primo consideratur ad filium. Hoc.n. ipsum, ꝙ spiritussanctus patri equalis est, a filio habet. Similiter excluso spiritusancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi vnitas connexionis inter patrem & filium. et ideo, dicuntur omnia esse connexa propter spũm sctm. Quia posito spiritusancto, inuenitur ratio connexionis in diuinis personis. Vnde, pater & filius possunt dici connexi.

Li.1. de doctri. Chri. c.5.ſi.t.3.

Secundum vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet, potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quòd in diuinis personis est: & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quòd in creaturis est. Potentia enim habet rationem principij. unde, habet similitudinem cum patre cœlesti, ᵉ qui est principium totius diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero, similitudinem habet cum filio cœlesti inquantum est verbum, quod nihil aliud est, quàm conceptus sapiẽtiæ. Deficit autem interdum filio terreno propter tenuitatem. Bonitas autem, cũ sit ratio & obiectum amoris, habet similitudinem cum spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum secundum quòd importat violentiam quandam & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autem, appropriatur filio &ᵈ spirituisancto: non secundum quòd virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum ꝙ interdum virtus dicitur id qđ a potẽtia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis. Secũdum vero quartam cõsiderationem, prout cõsideraẽ Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropria tio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio Ex, importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinem causæ efficientis. Quæ quidem cõpetit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde, & appropriat patri, sicut & potentia. Hæc vero præpositio Per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus quòd faber operatur per martellum. Et sic ly per, quandoque non est appropriatum, sed propriũ filij: ᵉ s̃m illud Ioan. 1. Oia per ipsum facta sunt: non quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoque vero designat habitudinem formæ, per quam agens operatur, sicut dicimus quòd artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia & ars appropriatur filio: ita & ly per quem. Hæc vero præpositio In, denotat proprie habitudinẽ continentis. continet autem Deus res dupliciter. Vno modo, secundum suas similitudines: prout. s. res dicuntur esse in Deo inquantum sunt in eius scientia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatum filio. Alio vero modo, continentur res a Deo, inquantum Deus sua bonitate eas conseruat & gubernat, ad finẽ conuenientem adducendo. Et sic ly in quo, appropriatur spirituisancto, sicut & bonitas. Nec oportet, ꝙ habitudo causę finalis (quàmuis sit prima causarum) approprietur patri qui est principium non de principio, quia personæ diuinæ, quarũ pater est principium, non ꝓcedunt vt ad finem (cum quelibet illarum sit vltimus finis) sed naturali ꝓcessione, quæ magis ad rõnem naturalis potentiæ pertinere videtur.

196 b 243

Ad illud vero, quod de alijs quæritur dicendum, ꝙ cum veritas pertineat ad intellectũm (vt supra dictũ est*) appropriatur filio, non tñ est proprium eius. Quia veritas vt supra dictum est, considerari potest ꝓut est in intellectu, vel ꝓut est in re: sicut igitur intellectus & res essentialiter sumpta, sunt essentialia & non psonalia, ita & veritas. Diffinitio autem Augu. inducta datur de veritate secundum quòd appropriatur filio. Liber autem vitæ in recto quidem importat notitiam, sed in obliquo vitam. Est enim, vt supra dictum est,† notitia Dei de his, qui habituri sunt vitã æternam. Vnde, appropriatur filio, licet vita approprietur spirituisancto, inquantum importat quendã interiorem motum, & sic conuenit cum proprio spiritussancti inquantum est amor. Esse autem scriptum ab alio, non est de ratione libri inquantum est liber, sed inquantum est quoddam artificiatum. Vnde, non importat originẽ, neque est personale, sed appropriatur personæ. Ipsum autem nomẽ, Qui est, appropriatum personæ filij, non secũdum propriam rationem, sed ratione adiuncti: inquantum scilicet in locutione Dei ad Moysen, præfigurabatur liberatio humani generis, quæ facta est p filium. Sed tamen secundum quòd ly qui, sumitur relatiue, posset referri interdũ ad psonam filij: & sic sumeretur personaliter, vt puta si dicat, filius est genitus, qui est, sicut & Deus genitus personale est. Sed infinite sumptum est essentiale. Et licet, hoc pronomen iste, grammatice loquẽdo, ad aliquam certam personam videatur pertinere: tamen quælibet res demonstrabilis, grammatice loquendo psona dici potest, licet secũdum rei naturam non sit psona. Dicimus enim, iste lapis, & iste asinus. Vnde, & grámatice loquendo, essentia diuina secundum quòd significatur & supponitur per hoc nomen Deus, põt demonstrari hoc pronomine iste, s̃m illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

Q.16.ar.1.

Q.24.ar.1.

¶Super quæstionis quadragesimæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo tractat opinionem Porretani secundo Prepositini: tertio rñdet quæsito. Antequam vltra procedatur aduerte q̃ quatuor modis possunt variari opiniones in proposito. Primo, tenendo pro prietates neque esse personas, neque in personis. Secundo, esse personas, sed nõ in personis. Tertio, econtra, esse in personis, sed non esse personas. Quarto, esse personas & in personis, non potest enim quinta modus imaginari. Et significant diuersas habitudines ly esse, & ly in, Nã ly esse, identitatem, ly vero in, formalem denominationem significãt. Vnde omnes hi modi, excepto tertio, fortiti sunt opinantes, vt in articulo patet. Primum enim, scilicet, proprietates neque esse personas neque in personis, Porretani ea ratione dicebant, quia relationes vt assistentes considerabant in ordine ad aliud. Sed hoc i litera reprehẽditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idẽ q̃d essentia diuina.

210 1.dist.26.q.2.arti.1. & di.33.ar.2. & opus. 3. c.58.66. & 67.

¶ Circa hanc partẽ dubium occurrit: qa male adduci videtur opinio Porretani. quoniam vt in q. prec̃edẽte allegatũ est, ponebat ipse relationem esse personam, personam autem nõ esse essentiam: male ergo hic sibi attribuitur, relationem non esse personam.

Li.4.Phys. text.24. & subseq.t.2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd in hoc loco suppõit author personam identificari essentiæ: quod nõ suppositum, sed quærebat in 1.artic. quæstionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verum recitauit. Nam loquendo de persona diuina, non curãdo verum sit eadem essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relationem assistentem esse psonã. Supposito autem q̃ psona sit idẽ q̃d essẽtia, sequebat ex Porretano, quòd relatio nõ est psona: qa relatio assistit, & non

Titulus li. est. An omne quod ẽ, bonum sit: post mediũ fillius.

QVAESTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes siue proprietates, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE querit de psonis in cõparatione ad relationes, siue proprietates.

Et quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum relatio sit idem quod persona.

¶ Secũdo. Vtrum relationes distinguant & constituãt personas.

¶ Tertio. Vtrum abstractis p intellectũ relationibus a psonis, remaneant hypostases distinctæ.

¶ Quarto. Vtrum relationes fm intellectum, præsupponãt actus personarum, vel econuerso.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum relatio sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Vt, quòd in diuinis nõ sit idem relatio quod persona. Quęcunque enim sunt idem, multiplicato vno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona patris est paternitas & communis spiratio: et iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut communis spiratio I est in patre & filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶ 2 Præt. Nihil est in seipso secundum Philosophum in 4. Physic.* Sed relatio est in persona. Nec potest dici quòd ratione identitatis, quia sic esset etiam in essentia: ergo relatio, siue proprietas, & persona non sunt idem in diuinis.

¶ 3 Præt. Quæcunque sunt idem, ita se habent, quòd quicquid prædicatur de vno, prædicatur & de K alio. Non autem quicquid prædicatur de persona, prædicatur de ꝓprietate. Dicimus.n.q̃ pater generat, sed non dicimus q̃ paternitas sit gnans. Ergo proprietas non est idem quod persona in diuinis.

SED CONTRA, in diuinis non differunt quod est, & quo est, vt habetur a Boet.* in lib. de Hebdo. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est quod paternitas. et eadem ratione alię ꝓ

F identificat essentię: sic aũt patet in hoc artic. sermonem habeꝝ de persona: quare nullus error est.

¶ Quo ad secundum, Prepositinus dicebat ꝓprietates esse psonas & nõ in psonis, ea rõne qua in q.32. negauit notiones, exponendo semp abstractũ p cõcreto. Vñ & in litera repræhẽdit, qa necesse est ponere ꝓprietates ī abstracto vt formalia principia psonarũ, vt ibidem probatum fuit.

¶ Quo ad tertium cõcto rñsiua amplectit quartũ modũ, & est: ꝓprietates sunt plonæ & in psonis, & manifestat dupl'r. Prio rõne sic. De rõne formę est esse ī eo cuius est forma: ergo ꝓprietatem oportet esse in psona. Et ꝓbatur sequela, qa est forma personæ. Secũdo quo ad vtrãque partem simul ex simili: deitas est in Deo, & est Deus: ergo.

¶ Aduerte hic, quòd proprietates esse in personis, potest intelligi & trãsitiue & intrãsitiue. Et si qdẽ intrãsitiue itelligaꝝ, redit opinio Prepositini: qm nihil aliud significat nisi ꝓprietates esse personas. Si autem transitiue, dupliciter intelligi potest. Primo vt ly in, denotet transitionem fm rem: & sic est falsum. Alio modo vt denotet transitionem fm rõnẽ, nõ qualemcunq;, sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in proposito. Est autem ratio necessitãs ad vtramque affirmationem, scilicet esse personam & in persona: quia si sola idẽtitas poneret, cũ proprietas sit ẽt eadem essentiæ, non pluribus modis esset proprietas in persona quam in essentia. Et sic idem esset iudiciũ de hac paternitas est in patre, & paternitas est in essentia: cũ tñ ista sit idẽtica tm, prima aũt sit idẽtica & formalis. Et scito q̃ fundamentũ idẽtitatis est indistinctio realis, fundamẽtũ aũt denominationis formalis exigit aliq̃d fm rõnem, s. distinctionem inter quod, & quo. Et ex his facile respondere potes ad arg. Greg. de Arimino in 26. & 27. dist. primi, negantis dari proprietates in personis

Q.28.ar.3.

Q. prꝫced. art. 1.

Q.32.ar.2.

Loco nunc citato.

personis, omnia enim soluuntur, aduertendo quòd non denotatur transitio formalis nisi secundum rationem. Vnde & ratio facta in litera, ex hoc eodem fundamento tenet, scilicet quòd sicut de ratione formæ inhærentis secundum rem suppositi, est quòd realiter insit illi: ita de ratione formæ seu principii formalis in cognoscendo, est q̃ fm rõnem insit: ita quòd sola distinctio importata per ly inest, est secũdum rationem, cõ iunctio enim proprietatis in supposito est secundum rẽ, sicut formæ in supposito.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.

Q.30.ar.2. IN titulo q̃rit non de quocunq;, sed de primo distinctio. An scilicet relationes distinguant primo personas.

D. 958. ¶ In corpe quatuor facit. Primo p̃mittit q̃dã necessaria. Secũdo refert quãdã opinionẽ. Tertio improbat eã. Et quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum tria præmittit, s. necessitatem quæstionis: quia sunt ibi plura cõmunicantia ī vno, Et limites qõnis: qa non est vagandũ in quærendo distinctiua, sed standum infra hæc duo, s. relationem & originem quia secundum hæc duo personæ differunt, Et differentia inter hæc duo atque conuenientiam: qm sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur p modũ formæ, origo vero p modum actus.

211 1.di.26.q.2.ar. & po.q.8.ar.3. & q.9.ar.5.ad 18.

¶ Circa limites quæsiti aduerte primo, q̃ Scotus in 26.dist. 1. nisi timeret ecclesię contradicere, ostẽdit se velle libenter tenere, quòd in persona diuina præter essentiam cõem tribus, & relationem ac originem cuique personæ propriã, sit quædam entitas absoluta incõmunicabilis, q̃ est constituta diuinę psonę. In choatą; positionem hãc a dicto quodam Bonauen. in 25. dist. 1. fundatą; se super authoritate scripturæ, prouerb. 30. Quod nomen eius & quod nomen filii eius sinosti? arguens sic. Quæstio quærit dubium, & supponit aliquid certum: ista supponit filii nomen, & quærit nomen proprium eius: ergo filiatio non est eius nomen proprium & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & authoritates: q bus, quia ipsemet respõdet, dimissis, prædicta duo declaranda sunt. S. Bonauentura in primis non est talis opinionis, quòd personæ diuinæ sint absolutæ, vt expresse patet in 26.di.1.sui: vbi ponit proprietates ut origines distinguere personas: ita quòd eis abstractis, non remanent hypostases. Ponitq̃ omnes proprietates esse relationes, seu origines excepta innascibilitate, quæ est negatiua. Illa vero verba quæ Scotus adducit, sunt quidem Bonauenturę, sed ad aliud propositum: ipse enim in 25. distinctio. primi. articu. 1. quærens de significatione huius nominis persona, tenet quòd persona de generali & primo significato importat substantiam: de speciali vero & vltimo significato, importat relationem: quia in diuinis pro prietas personalis est relatio. Et arguit contra se: quia dici secundum substantiam & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito. ergo non potest persona simul dici secundum substantiam ex generali & primo, & secundum relationem ex speciali & vltimo. Et respondet, quòd dici secundum substantiam inuenitur dupliciter. primo, secundum substantialem essentiam: secundo, secundum hypostasim. Et quòd dicit secundum substantiam, primo modo, distinguitur contra dici secundum relationem, non autem secundo modo: quia substantia, id est hypostasis, ad diuina contrahitur per relationem. Ex hoc autem dicto, liquet etiam cæcis, quòd non ponitur a Bonauentura duplex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Scotus fingere vellet: sed habetur tantum, quòd substantia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur quinto Metaphysic. & quòd substantia secundo modo, id est, hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quòd simul & semel persona diuina est hypostasis, & tamen relatio, &c. Hæc enim omnia communia sunt omnibus theologis. Valde autem mirum est hoc im-

Boe. de tri. non procul a fine lib.

b 182

212

D

E

Universidad de Deusto Biblioteca

poni Bonauenturæ: cum in calce illius articuli expresse dicat, quòd persona patris non potest abstrahi a paternitate, salua sua personalitate, quid clarius? &c. Ad id vero Salomonis, qđ Scotanti facit, facillime respondetur, quòd est æquiuocatio de nomine filii Dei. Dupliciter.n. potest nominari, sicut & cōcipi. Vno modo secundū suū (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secūdum conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidē modo nullum nomen non solum filii, sed nec Dei habemus. scriptum est.n. Isaiæ. 54. Generationem eius quis enarrabit? & sic filiꝰ est nomen ꝓprium secundæ personæ diuinæ inter nomina parientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen ꝓpriū ptinēs ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut ēt Deus est nomen ꝓprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est. ¶Circa eosdem limites quæsiti aduerte secundo, ꝙ relationis nomine author intelligit ipsam relationem indistinctè.i. nō curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatem vel relationem. Dico aūt hoc, (qm̄ vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit, triplici (vt reor) rōne. Primo, quia nō habemus nomina primarum intentionum pertinentia ad ꝓprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secundo, q̄a alterum membrum, s. relatio, salua sua ratione, poterat subdistingui, vt de facto subdistinctum est in litera 4. artic. huius quæstionis. Tertio, quia cum personalitas secundum veritatem sit relatio, personamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, consequens est vt relationi daret hic actus. ¶Circa differentiam assignatam inter relationem & originem dubium occurrit: quoniam falsum videtur quòd differant in modo significandi. Ambæ enim significantur, & in abstracto & in concreto & adiectiue & substantiue, & cæteris modis significandi: ergo in hoc non differunt. Est & aliud maius dubium circa subiunctam differentiam, scilicet quòd relatio significatur per modum formæ, origo vero per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principii formalis in denominando, id est vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est: quoniam sicut paternitas est qua aliquis est, & dicitur pater: ita generatio est qua aliquis est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rē inhærentem: & sic falsum est, quòd relatio significetur per modum formæ: quoniam vt ipsemet San. Thom. in quæst. de potentia quæst. 8. artic. 2. docuit, relatio licet insit, non tamen significatur vt inhærens: immo differentia nulla esset: quoniam vt ibidem dicitur, eadem est de actione & relatione quo ad hoc, ratio. Ad hæc simul dicitur, quòd non est hic sermo de modis significandi grammatice, seu ex parte nominis significantis: sed potius metaphysice, seu ex parte rei significatæ, plures vnius rei rationes, appellando plures illius modos. Itaq; intentio literæ est, quòd illa vna res, alio mō.i. alia rōne significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem: quòd quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito, significari per modum dantis esse formaliter. Et qm̄ hoc contingit dupliciter, s. ex parte nominis, & ex parte rōnis significatæ: & iā dictū est, quòd hic nō est sermo de mō significandi ex parte nominis, iō conceditur scd̄m mēbrū. Et ad obiectioné

intrinsecum, sed vt via quædam a re, vel ad rē. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens a generāte. Vnde non potest esse, ꝙ res genita & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generante quàm in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere, nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quòd per relationes personæ abinuicem distinguātur. Secundo, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda, quasi aliquid commune diuidatur: quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel perso-

nas inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quòd in diuinis non differunt abstractū & concretum.[c] Sed contra rationem originis est, quòd constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiue significata significa- a 210

G tur, vt progrediens a persona subsistente, vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personam subsistentem, & nondum vt eam constituens. Vnde melius dicitur quòd personæ seu hypostases distinguantur relationibus q̄ per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo,[c] tamen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non

H solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans signifi-

F in oppositum dr̄, vt iam tactum est, quòd aliud est loqui de relatione, vt relatio, & est aliud loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio, non est aliquid inhærens, de ratione tamen relationis realis est, vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quòd actio tam vt actio, quàm vt realis actio, habet rōnē egredientis: quāmuis forte insit. Relatio aūt realis & si vt relatio non habeat rationem nisi assistētis, tñ vt relatio realis habet rōnem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur ꝑ modum formæ. Et in hoc differt ab origine: & hęc ē rō quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cōstituere personam, & nō origini, vt plenius patebit in 4. articu. ¶Quo ad secundū, recitat opinio quā sequitur Bonauentura, tria dicens. Primo, ꝙ relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo, ꝙ origo distinguit eadem rōne, 13 295 quia scilicet est prior relatione. Tertio, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates indiuiduales. ¶Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima est, distinctiuū oportet esse intrinsecum & proprium: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis: in quibus distinctio aut est ꝑ materiam, aut per formam. prima vero consequētia quo ad primam partem probatur: quia origo vt sic, habet rōnem viæ a re, vel ad rem, & sic non est intrinseca. quo ad secundam vero, quia essentia est communis: & sic non est propria: secunda vero consequentia ꝓbatur per locum a diuisione: qm̄ in persona præter essentiā
I & originem, sola relatio restat. Secūda aūt rō est: distinctiuū personale in diuinis est constitutiuū personæ, sed origini repugnat esse constitutiuum personæ, non aūt relationi. ergo nō origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur intuendo duplicē modum distinguēdi, scilicet cōstituendo distinctum: vel distinguendo tātum, iuxta duplicem modum se habendi ad distinctum: cōtingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquæ, & tunc sola distinctione opus est: contingit etiam rē non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quàmuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis, nō tamē partitur seu distinguitur per relationes: quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere: & constituere personas, vtpote non præexistentes: vt in antecedente assumptum est. Minor autem quo ad primam partem probatur, q̄a origo actiue præsupponit personam: passiue autem est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relationes sunt ipsę ꝑsonæ
K subsistentes, eo quòd nō differunt ibi abstractū & concretum. ¶Circa hanc rōnem dubium est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primo, quid sibi velint illa verba: relationes constituunt personas inquantum sunt ipsæ personæ. Secundo, quam vim habeant, cum illa adiuncta propositione: abstractum & concretum ibi non differunt. Est autem ratio dubitandi, quoniam si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquātum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia &c. Nihil ēt videtur dictum, quòd hoc constituit illud inquantum est ipsum: nisi quòd idem constituat se, quod non est ad propositum. Extra propositum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera: quoniam & esse personas, & abstractum non differre a concreto, verificatur de originibus. ¶Ad hæc dr̄, quòd ꝑ esse ꝑsonas, nō intelligit author tātūmodo idētitatē, sed identitatē ex rōne ipsius ꝓprietatis, seu relationis.

In hoc

In hoc.n. vt supra dictum est, differt ab origine: ꝙ ipsa ex sua rōne inest, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autem ꝫm ꝓpriam rōnem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly aūt inquantum, non tenetur reduplicatiue, sed specificatiue, determinat.n. conditionem ꝫm quam cōuenit relationi constituere, & nō origini: sicut cum dr̄, homo est crispus inquantum capillatus, conuenit.n. relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona constituere ipsam. Et quia nō cōstituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduenientium: ideo dixit ꝙ constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quòd quia relatio ē ex ꝓpria rōne non pars nec adueniens aliquid, sed ipsa persona, ideo & constituit & distinguit, sub intelligēdo semper sermonem de ꝓpriis personarū. Et ad manifestandum quòd relatio sit ipsa persona, & nō pars vel aliquid, adductū est, quòd ibi abstractum est idem quod concretum, hoc.n. nō est verum in his quæ se habent vt totum & pars. Vnde patet rñsio ad obiecta omnia, latens.n. sentētia, occasio fuit obiectionum. Hæc aūt intelligas de his inquantum huic rōni deseruiunt. Sed quomodo absolute vera sit apud authorem hæc ꝓpositio, relatio constituit in quātū est ꝑsona ipsa, in artic. sequenti dicetur. ¶Circa dicta in his rōnibꝰ aduerte duo. Primum est in prima rōne, quòd omnis distinctio oportet quòd sit per aliquod intrinsecum, formam. s. vel materiam: hoc.n. oportet habere ꝓ fundamento, in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis a Platone. Secundum est in secunda rōne, quòd distinguere ēt ꝑsonam contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione filii a spiritusancto, vt in quæst. 36. diffuse diximus. ¶Quo ad quartum conclusio responsiua est: hypostases diuinę, melius dr̄ ꝙ distinguantur relationibus, quàm per originem. Et qm̄ melius supponit vtrumque bonum: declarando conclusionem, primo dicit quòd vtrumque est verum. Secundo, quòd hoc est melius: quia ꝫm modum intelligendi, prius & principalius distinguunt per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in dr̄ia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem ꝓprietatis tm̄. Et patet sequela: quia relatio constituit, origo autem nō. Ad fundamentum autem alterius opinionis, scilicet origo est prior relatione, vtpote consequente ipsam: respondebitur in 4. artic. vbi distinguitur relatio. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd de personis diuinis possumus loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est quòd distinguuntur seipsis: vt Prepositinus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expresse concedit San. Thom. in 1. senten. dist. 26. q. 2. art. 1. ad quintum. Si autem considerentur

c b 186

b 166

212 1.di.26.q.1 ar.2. & po. q.8.ar.4.& opus.3. ca. 61.& 62.

cat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis.[c] Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde nō repugnat simplicitati diuinarū personarū, ꝙ relationibꝰ distinguantur.

AD 2^{m} dicendum, ꝙ personæ diuinæ non distinguunt in esse in quo subsistunt, neq; in aliquo absoluto, sed solum ꝫm id, q ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

AD 3^{m} dicendum, quòd quanto distinctio prior est, tāto propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio ꝑsonarū nō debet eē nisi ꝑ id qđ minimū distinguit, s. per relationem.

AD 4^{m} dicendum, quòd relatio præsupponit distinctionē suppositorū qn̄ est accidens[c]: sed si relatio sit subsistēs, nō ꝑsupponit, sed secū fert distictionē. Cū.n. dr̄, quòd relatiui esse, est ad aliud se habere: per ly aliud, intelligit correlatiuum qđ non est prius, sed simul natura.

ARTICVLVS III.

Vtrū abstractis per intellectū relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Vr̄, quòd abstractis per

A intellectum proprietatibus, seu relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additione, pōt intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal, remoto rationali. Sed

B persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente.[c] Ergo remota proprietate ꝑsonali a persona, intelligitur hypostasis.

¶ 2 Præt. Pater non ab eodem habet quòd sit pater, & quòd sit aliquis. Cum enim paternitate sit pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur quòd filius in quo nō est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paterni-

C tate a patre, ad huc remanet quòd sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate a persona, remanet hypostasis.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 5. de trin.* Nō hoc est dicere ingenitum quod est dicere patrem. Quia si filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum, sed si filium nō genuisset, nō inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis pr̄is vt ingenita. Li.5.de tri. c.6. in principio.tom. 3.

SED CONTRA est, quòd

D Hilar. dicit 4. de Tri.† Nihil habet filius nisi natum. Natiuitate autem est filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de alijs personis. Li.4.de tri. non multū remote a princip.

RESPON. Dicendum, quòd

vt notæ & significatæ nobis, sic cum non distinguantur a relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate a reliquis. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum, quia secūdum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquas enim non implicat contradictionem non esse quoniā extra Deū sunt. Tum, quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intellige ordinādo distinctiones in ordine entium simpliciter: secus enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in postprædicamentis diffuse diximus. b 171 ¶In responsione ad quartū habes tria. Primo, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem: & de hoc inferius erit sermo. Secundo, quòd ly aliud positum in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes q̄ conformiter diximus in q. 13. de termino relatiui. Tertio, quòd ly aliud, non præsupponit a relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quàm bene quoque dictum sit, quòd vnum relatiuum diffinit reliquum, nō vt prius sed vt simul natura & intellectu.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum tertium.*

IN titulo ly abstractis, quod distinguendum erat, in principio corporis distinguitur: per proprietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non.

¶In corpore tria facit. Primo distinguit abstractionem in titulo positam. Secundo respondet quæsito. Tertio tractat quan-

E dam oppositam opinionem.

¶Quo ad primum, distinguit abstractionem & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem & formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit a partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit a materia, ponitque inter eas vnicam differentiam, s. ꝙ in totali, abstracti tantum conceptus remanet: in formali vero vtriusque. s. abstracti & eius a quo abstrahitur, vt patet in exemplis literæ. Et si vis diffuse has abstractiones videre, lege commentaria nostra in De ente & essentia, in 1. q. applica vero ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, authoritate vtens Damasceni.

¶Quo ad secundum respondet quæsito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: abstractis proprietatibus, non remanent personæ, sed sola essentia. Et ꝓbatur, quia personæ se habent vt particularia, essentia vt vniuersale id est remanet Deus, & nō remanet pater & filius & spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damasc. dixit. Secūda conclusio iuxta abstractionem formalem est,

abstractis

abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, simnascibilitate & spiratione.

¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit. Quoniam contradicere videtur doctrinæ traditæ in q.36.vbi dictum est, quòd abstracta spiratione a filio, non distingueretur personaliter a spiritu sancto: si.n. abstracta spiratione, filius remanet psona, vt hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta a personis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequêter non distinguitur psonaliter a spiritu sancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositū hic dicit.

Ad hoc breuiter ex fundamento supra posito dr, q vtrūq; sane intellectum, est verum: abstracta siquidem spiratione, remanet hypostasis filii, vt hic dr: & tñ abstracta spiratione, nō remanet distinctio illius hypostasis a spiritu sancto, vt ibi dr. Hæc autem non cōtradicunt: & rō est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret relatiua, ab illa non remaneret distincta.

Li.3. orth. fidei.c.6.in princ.

Falsum enim est q psona diuina & vtres relatiua per vnū & idem cōstituatur & distinguatur relatiue a cæteris, et in eadem natura, vt supra ostensum est.

¶ Tertia vero cōclusio est iuxta eandem abstractionem formalem, Abstractis, prietatibus personalibus, non remanent hypostases. Et probatur ex vtroq; actu p prietatis personalis, f. constituere & distinguere. Ex constituere quidem, pprietates personales nō adueniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferunt secū sua suppositā, inquātum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis, non remanent suppositā. Ex distinguere vero, hypostasis est substātia indiuidua, ergo est aliquid distinctū in diuinis: ergo remota relatione psonali, nō remanet hypostasis. & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

Ar. preced.

duplex fit abstractio per intellectum. Vna quidem, secundum qđ vniuersale abstrahitur a particulari, vt animal ab homine. Alia vero secundum quod forma abstrahitur a materia. Sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

Inter has autem abstractiones G hæc est differentia, q in abstractione quæ fit fm vniuersale & particulare, non remanet id, a quo fit abstractio. Remota enim ab homine dria rationali, nō remanet in intellectu homo, sed solum animal.

In abstractione vero quæ attenditur fm formam a materia, vtrūque manet in intellectu. Abstrahēdo enim formam circuli ab ære, remanet seorsum i intellectu nostro & intellectus circuli & intellectus æris. Quāmuis autem in diuinis nō H sit vniuersale neque particulare, nec forma & materia secundum rem, tamen secundum modum significandi inuenitur aliqua simili tudo horum in diuinis, secundum quem modum Dam.* dicit, quòd commune est substantia, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione, quę fit sēcūdum vniuersale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis, non autem hypostasis patris, quæ I est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modum abstractionis formę a materia, remotis pprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostasum & personarum. Sicut remoto per intellectum a patre, quòd sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona patris. Sed remota pprietate personali per intellectū, tollitur intellectus hypostasis. Nō enim proprietates personales, sic intelliguntur aduenire hypostasibus diuinis, sicut forma subiecto K præexistenti, sed ferunt secum sua supposita, inquantum sunt ipsæ psonæ subsistentes. Sicut paternitas est ipse pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctum in diuinis, cum hypostasis sit substātia indiuidua. Cum igitur relatio sit quæ distinguit hypostases & constituit (vt dictum est*) relinquitur quòd relationibus psonalibus remotis per intellectum, non remaneant hypostases. Sed (sicut dictū

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propositio pluries repetita, si proprietates constituunt personas, seu ferunt secum suppositū inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simplicibus communis. Deitas.n. constituit Deum, inquantum est ipse Deus: & gabrielitas Gabrielem inquantū est Gabriel, si sunt omnino idē. Art.præce.

est†) aliqui dicunt quòd hypostases in diuinis non distinguuntur p relationes, sed per solam originē, vt intelligatur pater esse hypostasis quædam per hoc, quòd non est ab alio: filius autem per hoc, quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes constituunt rationem personę. Vnde & personales dicuntur. Vnde remotis hūiusmodi relationib⁹ per intellectum, remanent quidē hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguūt & constituunt hypostases, vt ostensum est.* Secundo, quia omnis hypostasis naturę rōnalis, est psona, vt patet per diffinitionem Boet. † dicentis, quòd persona, est rōnalis naturæ indiuidua substātia. Vn ad hoc qđ esset hypostasis, & nō psona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autē ex parte personæ proprietatem.

Art.præce.

Boe. lib. de duabus naturis a prīcip. lib.

Ad primum ergo dicendū, q persona non addit supra hypostasim proprietatem distinguentem absolute, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totum enim hoc est accipiendum, loco vnius differētię. Ad dignitatem autem pertinet pprietas distinguens, secundum qđ intelligitur subsistens in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente a persona, nō remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturæ. Tā enim persona quàm hypostasis, est substantia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriusque est relatio distinguens.

Ad 2^m dicendū, q paternitate pr̄ non solum est pater, sed est persona: & est quis, siue hypostasis. Nec tamen sequitur q filius nō sit quis siue hypostasis, sicut non sequitur quòd non sit persona.

Ad 3^m dicendum, quòd intentio Augu. nō fuit dicere, quòd hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi inna scibilitas constituat & distinguat hypostasim patris, Hoc enim esse non potest: cum ingenitum nihil ponat, sed negatiue dicatur: vt ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum est pater. Remota ergo paternitate, non remanet in diuinis hypostasis patris, vt distinguit ab alijs personis, sed vt distinguitur a creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

lectualitatem. Ex parte autem ipsius indiuidui, nihil penitus ad A dit, vt patet ex diffinitione Boet. Vnde, quia relationes se tenent ex parte indiuiduationis, falsum est quòd relationes sint proprietates personæ, & non hypostasis: sunt enim æque abstracta, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quāmuis ex parte naturæ dignioris, persona sit qđ magis determinatum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod vt dicitur 5. Metaph. non inconuenit quædam dici ad aliquid secundū nomina specifica, q̄ non dicuntur ad illud secundum nomina generica. Et propterea non inconuenit similiter accidere in proposito, scilicet quòd pater, patris nomine & re, referatur ad filium, personæ autem re quidem, sed non nomine referaē ad eundem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate pater est & pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi autem hæc p pter argumenta Aureoli, & Scoti: quæ tacenda censui. Ex hoc enim facile soluuntur.

213 1.dist.27.q. 1.arti.2. & pot.qō.10. ar.3.& op. 3.ca.63. & 64. * Li.1.dist. 27.para. 6.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Arti. quartum.*

Titulus satis ex præcedentibus est clarus.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet secundum opinionem superius minus probatam. Secundo respondet iuxta viam quam sequitur.

¶ Quo ad primum, conclusio secūdum illos est vnica. Relationes consequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud D eos non distinguunt nec constituunt hypostases, &c.

¶ Quo ad secundum, primo distinguit originem in actiuam & passiuam, manifestando eas exemplariter. Secundo, ponit conclusionem vnam de origine passiua. Origo passiue præcedit pprietates personarum procedētium: etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertio, ponit secundam conclusionem de origine actiue. Origo actiue præcedit relationem originantis non personalem. Et manifestatur in communi spiratione, vt est actus, & vt est relatio. Quarto, distinguit personalem proprietatem patris, quæ sola restabat: quòd potest dupliciter considerari, f. vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem, quòd paternitas ut est relatio, sequitur generationē: vt vero constitutiua persōnæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur sup actum, Secundam vero, quia actio præsupponit personam agentem.

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primo, quia videntur E hæc contrariari supradictis in articu. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secundum rem, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmādum non erat, quod relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶ Circa eandem quoque partem, dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est author ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur contra essentiam, & contra originem, vt patet in art.2.& 3. Et cōfirmatur atque augetur dubium, qm a S.Tho. quatuor prędicata habemus realia, ratione quorum attribuitur relationi constituere personam. Primum est essentia diuina. inquit enim in quæst. de potentia. q.8. art.3. in rñsione ad septimum, quòd relationes constituunt hypostases inquantum sunt essētia diuina. Secundum est ly diuina, inquit enim in 1.sent. di.26. arti. 2. ad primum, quòd relatio in quantum diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsistens. dixit enim in 2.ar. huius qōnis in rñsione ad quartum, quòd relatio si sit subsistens, fert secum distinctionem suppositalem. Quartū est ly ipsa persona. dixit enim in prædicto artic. quòd relationes constituunt & distinguunt hypostases, inquātum sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnibus consta tur ambiguitas: an de mente S. T. relatio sit constitutiua personæ, stando infra latitudinem relationis & conditionum eius: an vt includit essentiam, seu aliquod essentiale. Vnde quæ enim angustię sunt. Si enim infra latitudinem relationis constituit, ruunt allegata ex locis prædictis. Si autem vt est idem alicui absoluto, constituit, sequitur quòd personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositum confessi sumus. Accedunt quoque argumenta Aur. apud Cap. in 26. di. 1. specialiter contra illud dictum sumptum ex quæstionibus de potentia Dei. Et rursus, contra tertium dictum sumptum ex 2. art. huius quęstionis, si relatio vt subsistens constituit, quærendo quid importat ly vt subsistens: & breuiter inferendo, quòd hoc nihil aliud est nisi q̄ idem constituae se, vel quòd constituens vt constitutum constituat.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd licet non desint Themistæ tenentes oppositum propter illa adducta ex quæstionibus disputatis, & illis alludentia in 1. sent. mihi tamen videtur de mente S. Th. quòd relationes illę quas dicimus personales, s. primæ & incommunicabiles, infra latitudinem relatiuam suam tamē, constituunt personas. Moueor autem ex doctrina huius quæstionis: ex presse enim imprimis, actus constituendi personaliter in 2. artic. attributus est relationi, vt distinguitur contra essentiam, & etiam originem: ergo non inquantum est essentia, constituit personam. Deinde in art. 3. ex presse dictum est, quòd relationes personales ferunt secum sua suppositā: si ergo secum ferunt, non in quantum sunt essentia suppositant, qm constat quòd non ferunt secum essentiam. Postmodum etiam ibidē in responsione ad secundum explicite dictum est, quòd pater est paternitate non solum pater, sed quis, & hypostasis. Constat autē quòd id quod conuenit personæ paternitate formaliter, non cōuenit ei in quantum est eadem essentiæ, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tamen omnia consonēt, & melius percipiatur intentum scito, quòd aliud est relationem habere aliquid, quia est eadem essentiæ, & aliud est relationem habere aliquid vt est essentia. Primum enim significat relationem habere illud ab essentia radicaliter, secundum autem formaliter. Exemplum primi: relatio est res realis, exemplū secundi: relatio est creatrix. Vnde in proposito imaginor, quòd quemadmodum relatio illa non ex hoc quod relatio, sed ex esse quod de numero essentialium est, est realis, vt supra dictum est contra Porretanos: & tamen realitas conuenit relationi illi per se ipsam formaliter, per essentiam autem radicaliter. Ita esse subsistentis naturæ subsistētia hypostatica, conuenit illi relationi puta paternitati per seipsam formaliter: per essentiam autem radicaliter. & sic relatio illa,

212

211

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa, non in quantum relatio, quia conueniret omni relationi, F sed inquantum illa, i. inquantum res relatiua hypostatica & prima constituit personam. Itaq; esse constitutiuũ hypostatis seu esse hypostaticum, non ratione alicuius absoluti formaliter illi conuenit, sed ratione sui. Nec oppositum volunt loca allegata: qm̃ in qõnibus disputatis intendit ꝙ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex q.9. ar.5.ad 13. vbi idem iudicium de hoc cẽset & de rõne quare pater est paternitas, s.pp identitatẽ cum essentia: quod constat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupliciter dici diuina, vno modo idẽtice, quia. s.é eadem deitati. alio mõ formaliter, q.a s.est in genere diuinorum. In proposito, hoc secundo modo relatio est diuina: est, n. paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis seipsa formaliter, q̃uis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadẽ. Et qm̃ res ex hoc quòd diuina formaliter subsistẽs seu subsistãtifica est: (nihil n.diuinũ accidẽtis naturam habere potest) idcirco in idem redit: dicere relatio vt diuina, & vt subsistens: ita quòd relatio, puta paternitas vt substantifica relatiua res est, personam patris constituit: subintellectis aliis conditionibus, s. incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quid est dictu, relatio vt subsistens. s.vt substantifice naturæ secundum se formaliter est. Ex hoc. n. habet quòd constituat hy I postasim, & quòd non includit essentiam intrinsece, sed connotam vt radicem. Et qm̃ ẽm veritatem hic non est distinctio inter constituens & constitutum, nisi in modo significandi: idcirco ad hoc insinuandum, dictum est, quòd relatio constituit inquantũ est ipsa persona. i. relatio cõstituit personã, hoc solo modo. s. ponendo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea constituens & constitutum sunt omnino idem realiter & formaliter, solo modo significandi distincta. Colligendo igitur omnia, cum dictum est: relatio constituit personam, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistens, quia ipsa persona: essentia radicẽ, diuina denominatio, conditionem formalem in communi, subsistentia eandem in speciali, & ipsa persona, modum constituendi personam expressit: Tantæ. n. celsitudinis constitutio pluribus debuit quo ad plures conditiones nominibus explicari. Vnde Aureoli rõnes omnes cessant. Aduertentes namq; qñ de radice, qñ de conditione formali, & qñ de modo constituendi est sermo: nec miscentes vnum alteri: animaduertent pariter, aut in æquiuoco laborare, aut non esse inconueniens quod inconueniens apparet: puta quòd constituens constituat inquantum est ipsum constitutum, si ly inquantum specificet modum constituendi &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradũ prosequendo ordinem ad reliquas dicendum est. Et ad secundã quidem dicitur, quòd sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, s.vt concepta, & vt exercita, & tñ vnamec relatio est: ita in proposito, paternitas vt exercita consequitur actum generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt concepta, præcedit generationem & constituit hypostasim: vnde, non coincidunt membra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantum relatio, communicando in vocabulis cum litera: qm̃ in litera paternitas vt relatio, significat paternitatem, vt exercet actũ relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat paternitatem eandem, vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infra relatiuam illius latitudinem

spiritusanctо. Origines. n. passiue significatæ simpliciter præcedunt secundum intellectum proprietates personarum procedẽtium etiã personales. Quia origo passiue significata significatur, vt via ad personam proprietate constitutam. Si militer & origo actiue significata prior est secundum intellectum, q̃ G relatio personæ originantis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest considerari dupliciter. Vno modo, vt est relatio, & sic iterum secundum intellectum præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquantũ huiusmodi fundatur super actum. Alio modo, secundũ quòd est con H stitutiua personæ. & sic oportet, ꝙ præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd cum magister dicit, ꝙ quia generat, est pater: accipitur nomẽ patris secundum quòd designat relationem tantum, non autem secundum quòd significat personam subsistentem: sic enim oporteret econuerso dicere, quòd quia pater est, generat.

AD 2m dicendum, ꝙ obiectio illa, ꝓcedit de paternitate, ſm quòd est relatio, & non secundum quòd est constitutiua personæ.

AD 3m dicendũ, ꝙ natiuitas est via ad personã filij. Et ideo ſm intellectũ ꝓcedit filiationẽ, et ſm ꝙ est constitutiua personæ filij. Sed generatio actiua significatur vt ꝓgrediens a persona patris. Et ideo, præsupponit proprietatem personalem patris.

QVAESTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de personis in comparatiõe ad actus notionales.

Percipies quoque, quàm vanus fuerit tantus eiusdem labor in quoli. q.4. codẽ pollutꝰ peccato, paternitas enim vt cõstitutiua, & vt relatio, non duas naturas, sed vnam, & illam atomam. s. paternitatem importat, significando distinctas eiusdem relatio nis rationes: secundum quarum vnam præcedit generationem, & secundum alteram sequitur: sed relationis vocabulũ eũ decepit, & motiuũ de quo i q.42.ar.3. erit sermo, vbi reliqua soluent.

¶ Ad primã vero dicitur, quòd relatio distingui & affirmari debuit, & non otigo. Primo, quia opinantes oppositum non distinguunt de origine, sed vt originem ipsam constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundo, quia relatio realis, vt dictum est, secundum propriam rationem, non solum adest, sed est vt dictum est, contra Porretanos: origo autem vt sic, viæ tantum habet rationem. Tertio, & potissime, quia in diuinis duo tantum genera saluantur, secundum Boetium, s.substantia & ad aliquid: persona aũt diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constitutiuum personæ esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicem eius actum, scilicet relationis, & talis, vt expositum est. Si communis autem doctrina sanctorum in diuinis genera originis, puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur con K stituens, & distingueretur. Quia igitur oppositum de facto est, idcirco optime relatio præaffirmata ac distincta est.

¶ *Super quæstionis quadragesimæprimæ Articulum primum.*

TItulus ex prædictis patet, sunt eñ actus notionales genera re, spirare, dicere &c.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Actus notionales attribuendi sunt personis, & probatur sic, in diuinis ꝓsonis est distinctio ſm ordinem originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere personis. & probatur sequela, quia huiusmodi ordo non potest conuenienter designari, nisi cum his actibus.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd duo dicit, scilicet quòd actiones istæ sunt idem realiter quod relationes, & ꝙ differunt ratione ab eis. Et primum probatur, quia actio subtracto motu non est nisi relatio &c. Secundum vero, quia de diuinis sensibilium more, intelligimus & loquimur &c. Et hic est

est locus, quo vtuntur dicẽtes actionem, esse subiectiue in passo. A Sed facile ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & nõ vt accidens est, vel substãtia: & ideo nihil iuuat.

¶ *Super quæstionis quadragesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus intelligendus est ita ample vt sonat: in corpore namque distinguetur.

¶ In corpore vnica est distinctio bimẽbris. cum singulis cõclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, vel fieri voluntate, contingit dupliciter, scilicet cõ comitanter, vel causaliter seu principaliter, exemplũ primi, Sortes est homo sua voluntate. exemplum secundi, Sortes ædificat domum sua voluntate. Conclusio prima iuxta primum membrum, Pater genuit filium voluntate concomitante. Et manifestatur, q.a etiam pater est Deꝰ voluntate concomitante. ergo a fortiori &c. Secunda vero conclusio iuxta secundum membrũ est. Pater genuit filium natura. non voluntate principiãte, sed sic produxit creaturam. Hæc cõclusio quo ad omnes sui partes primo probatur authoritate Hil. Secundo ratione, Tertio ab opposita hæresi Arriana, Et authoritas quidem Hilarii plana est in litera. Ratio vero sumitur ex quadruplici differentia naturæ & voluntatis in causando sic. Vnius rei, vna tantum est forma naturalis qua est: voluntatis autem non vna est forma per quam agit, sed plures, secundum quòd sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnum, voluntas vero non. ergo naturale agens, quale ipsum est, tale agit: volũtarium autem quale vult & intelligit, & non quale ipsum est, agit. ergo natura est principiũ eorum quæ nõ possunt nisi sic esse, voluntas autem eorũ quæ possunt sic, vel non potest, nisi per aliquos actus. c Ad significandũ igitur originis ordinẽ in diuinis personis, necessariũ fuit attribuere personis actus notionales. 211

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnis origo designatur per aliquem actum. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem, secũdum quòd creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo, actiones quæ attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur, secundum processionem personæ a persona. Vnde, actus designantes huius originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines adinuicem, vt ex dictis patet.* q.33.ar.3.

AD 2m dicẽdum, quòd actus notionales secundũ modum significandi tantum, differunt a relationibus personarum, sed re sunt omnino idem. c Vnde, Magister dicit in 1.senten. 26. dist.† quòd generatio & natiuitas alijs nominibus dñr paternitas & filiatio. 211 Paragra. 2. circa finẽ.

Ad cuius euidentiam attendendum est, quòd primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu. Quia enim aliqua res a sua dispositione remoueretur per motum, manifestum fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio, secundum primam nominis impositionem importat originẽ motus. Sicut enim motus prout est in mobili ab aliquo, dicit passio: ita origo ipsius motus secundum quòd incipit ab alio, & terminatur in id quod mouetur, vocatur actio. Remoto d igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis secundum quod a causa aliqua, vel principio procedit e in id quod est a principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio personalis producentis personam, nihil aliud est, q̃ habitudo principij ad personam quæ est a principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones. f Quia tamen de diuinis & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium a quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones inquantum motũ implicant, aliud sunt a relationibus, quæ ex actionibus & passionibus consequuntur: oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actꝰ, & seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem secundum rem, sed differunt solum secundum modum significandi. d 2 e 108 f 211

AD 3m dicendum, quòd actio secundum quòd importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in diuinis personis. Vnde, non ponuntur ibi passiones, nisi grammatice loquẽdo, quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo. Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

¶ Secundo. Vtrum huiusmodi actꝰ sint necessarij, vel voluntarij.

¶ Tertio. Vtrum secundum huiusmodi actus, persona ꝓcedat de nihilo, vel de aliquo.

¶ Quarto. Vtrum in diuinis sit ponere, potentiam, respectu actuũ notionalium. B

¶ Quinto. Quid significet huiusmodi potentia.

¶ Sexto. Vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boet. * in lib. de Trin. quòd omnia genera cum quis in diuinam vertit prædicationem, in diuinam mutantur substãtiam, exceptis relatiuis. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuit, ad eius essentiam pertinebit, & nõ ad notionem.

¶ 2 Præt. Aug.† dicit. 5. de Trin. ꝙ D omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significãtur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem, per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præter hæc, attribuendi personis notionales actus.

¶ 3 Præt. Proprium actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passiones. Ergo E neque actus notionales ibi ponendi sunt.

SED CONTRA est, quod Augustꝰ dicit in lib. de fide ad Per. Proprium quidem patris est, quòd filium genuit. Sed generatio actus quidam est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd in diuinis personis attenditur distinctio secundum originem. Origo autem conuenienter designari

214 Opus. 3. ca. 65. *In medio lib. & a 166

Li. 5. de tri. cap. 4. & 5. tom. 3.

Cap. 2. in prin. to. 3.

aliter

215 1. dist. 6. ar. 1. 2. & 3. & po. q. 2. a. 3. * In medio li. & est diffinitio 25. & etiã aliquantulũ a medio lib.

Universidad de Deusto Biblioteca

aliter esse.ergo natura,non voluntas,est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera : quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vtpote diuinæ naturæ, procul est a sic, & aliter se habe.e, quia Deus est per se necesse esse : quo ad creaturam vero, qa est ex nihilo. Reliqua, vt nota relinquuntur. Testimonium autem ab Arrii errore affertur : quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hila.authoritate vulgata.

Ergo procedit voluntarie.

¶ 4 Præt. Filius procedit per modũ intellectus vt verbũ:sed oẽ verbũ ꝓcedit a dicente per voluntatẽ. Ergo filius procedit a patre per voluntatem, & non per naturam.

¶ 5 Præt. Quod non est voluntarium, est necessarium.si igitur pater genuit filium non voluntate, G videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra August.* in lib. ad Orosium.

Hic lib. ad Orosiũ inscribiť Dialog.65.

Sed contra est, quod August.dicit in eodem lib.† quòd neque volũtate genuit pater filiũ, neque necessitate.

†Quæst. hr to.4.c.7. in principio.

¶ Circa hæc dicta aduerte,quòd communia sunt productioni filii & spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalib⁹ vniuersaliter quærēte, & ex tertio argumēto. Expressit autem in conclusionibus author generationem filii,tanquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret quomodo se habent ad voluntatem.

¶ Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte, quòd volũtas cōcomitans,vocať volũtas cōparata ad illud, vt ad obiectũ pcise. Volũtas aũt principiãs,vocať volũtas cōparata ad illud, vt causa seu principium ad effectum. Et propterea,voluntas concomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedēter, sicut cum desidero pluuiam futuram : & consequenter, sicut cũ placet pluuia quæ est,aut fuit. Vtrum autem cōclusio prima verificetur de voluntate concomitante,& prius & post secundũ intellectum, an non, in litera non exprimitur:Sco. tamen in 1. distinct.6.tenuit partem affirmatiuam, quam credo consonam S.T. Tum quoniam apud ipsum superius in quæst. 33.artic.3. ad primum, docuit,quòd absoluta communia toti trinitati sunt priora notionalibus: constat autem quod velle generationem filii, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutum commune toti trinitati : ergo prius pater vult generationem filii q̃ generet. Tum quoniam par videtur ratio de processione spiritus sancti, quam constat prius amari secundum rationem, quàm oriri : quoniam pater amando se & filium & spiritumsanctum, & eadem ratione spirationem ipsam, spirat spiritumsctm̃. Nec obstant dicta in q.de potentia Dei q.2.ar.3.qm̃ ibi per volũtatē præcedentē & voluntatē priorē tpe,natura,siue intellectu,intelligit voluntatem,vt principium,vt patet diligenter cōsideranti.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione aduerte, quòd tres ibi differentiæ inter voluntatem & naturam in causando ponuntur. Et quarta in essendo. Alio tamen ordine eas numerauimus quàm in litera ponantur, vt vis illationis a priori fieret. Differentia ergo in essendo in antecedente assumpta est, reliquæ autem tres in tribus consequentibus successiue ponuntur. Est autem sensus primæ differentię, quòd vnius rei naturalis in actu vnica est forma. Et quantũ ad propositum spectat, nihil refert,vtrum vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt putant tenentes pluralitatem formarum in eodem, an sit solum vna forma substantialis. Tum quia omnes quo ad propositum sumuntur,vt habent vim vnius. Tum quia quælibet vna tantum est. Voluntas autem vna & eadem,plures vt plures,i.non vnius vim habentis formas sortitur : vt patet cũ omnino disparata vult : & nulla sua forma dat vnum velle, sed opposita : quoniam vt dicitur 9.Metaph. potentia rationalis oppositorum est. Differt igitur voluntas a natura, quia natura cōstituit in esse per vnicam formam, voluntas autem constituitur in suo esse,quod est velle, per multas formas, i.obiecta volita. Tum volendo multa per multa. Tum volendo opposita per vnum. Vltima autem differētia ex parte productorum se tenēs intelligenda est non absolute, sed vt stant sub talibus causis, hoc siquidem duplici modo intelligi potest.s.simpliciter, & sic falsum est, quòd effectus naturæ non possint aliter se habere vt manifeste patet. Et vt stat sub tali causa, & sic est verũ & intentum : quoniam effectus naturalis,deductis impedimentis, oportet quòd sit talis,quale est agens : nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri : effectus vero voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, eo quo voluntarius est.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, qua deducitur se- F cunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit,dubium occurrit. Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formæ: aut de assimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo vane affertur in litera ad probandum naturã determinari ad vnũ & quale est naturale agens, tale agere ex hoc,quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quã res constituitur in suo esse naturali : quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam : nam si agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

Respon. Dicendum, quòd cum dicitur aliquid esse vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possum dicere,quòd ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici,quòd pater genuit filium voluntate, sicut & est voluntate Deus : quia vult se esse Deum, & vult se generare filium. Alio modo sic, quòd ablatiuus importet habitudinem principij. Sicut dicit quòd artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis. Et secundum hunc modum dicendum est, quòd Deus pater non genuit filium voluntate, sed voluntate produxit creaturam. Vnde in lib. de Syno.* dicitur, quòd si quis voluntate Dei tãquam vnum aliquid de creaturis filium factum dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia voluntas & natura secundum hoc differunt in causando, quia natura determinata est ad vnum: sed voluntas non est determinata ad vnum. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Manifestum est autē, quòd vnius rei non est nisi vna forma naturalis,per quam res habet esse: vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, non est vna tantum,sed sunt plures, secundum quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde quod voluntate agitur, nõ est tale B quale est agens, sed quale vult, & illud intelligit esse, agens. Eorum igitur volũtas principium est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorum autem quæ non possunt nisi sic eē, principium natura est. Quod autē potest sic, vel aliter esse, longe est a natura diuina, sed hoc pertinet

¶ Tertia autem,secundùm agere tale,quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationem ad formam & modum essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intenta : quoniam ex hac sequiť quarta, quæ ꝓximum medium est conclusionis. Si igitur ꝓpositio H illa non tenet quo ad assimilationem ad modum essendi, nõ probatur intentum. Si autem dicatur quòd est vera quo ad similationem vtriusque, s.formæ & modi,sequitur contra alterum membrum, nam sequitur.ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in mente in modo essendi : quod patet esse falsum : nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium,quàmuis ad pauca respicientes,distinguerent de agente naturali & voluntario, si tamen attendimus, quòd hac propositione litera cõmuniter vtitur ad naturale & voluntarium,& infert ex ea,quòd illud agit quale ipsum est. hoc autem quale vult, non quale est,aliter oportet dicere. Dicito ergo, ꝓpositionem illam esse veram quo ad formam & modum per se illius inquantum est rõ agendi. Omne namque agens siue naturale, siue voluntarium,quantum põt facit simile sibi ſm formã, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur aũt & est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc I interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult : ac per hoc,forma naturalis est ratio agendi quia est: forma vero voluntaria est rõ agendi quia volita. Et propterea, modus per se formæ naturalis, est sic,vel sic esse: nam sic esse ad latitudinem essendi spectat. Modus vero per se formæ voluntariæ, est sic,vel sic volitum, & non sic esse: nam sic volitum spectat ad latitudinem voliti : sic autem esse,distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primo,quòd forma voluntaria habet duplicem essendi modum, vnum in quantum est vnũ entium in mundo : & hic est esse immaterialiter in mente. Et alterum inquantum est ratio agendi : & hic est esse sic, vel sic volitum:forma autem naturalis eundem essendi modum habet,inquantum est ens,& inquantum est ratio agẽdi,& ratio est quàm diximus:quia ista agit quia est, illa quia volita : velle enim est aliud ab esse. Secundo,quòd agens naturale assimilat sibi in for- K ma,& modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua : & propterea filius assimilatur patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam,quòd tantum substantiæ compositæ possunt immediate producere substantias materiales apud peripateticos. Agens vero voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta : quia, s.male subsumitur,quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ,de quo est sermo in illa maxima:nã in ea est sermo de mõ ꝑ se formæ inquantũ est ratio agendi : & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest,vt faciat qđ vult, sicut,qñ, vbi,& qũo vult,vt patet. Et sic vides q̃ perspicue ex illa maxima author tertiã dr̃iam intulerit, ꝙ.s.naturale agit quale ipsum est : voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato,& applicato quando oportet.

¶ Circa

¶ Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an.s.verificentur de ea vt productiua ad extra tantũ, an etiam vt productiua ad intra. Nam si ad extra tantum, vanus est hic labor,vbi de productionibus ad intra est quæstio. Si vero etiam ad intra, sequitur quòd nihil erit productum a voluntate intus, nisi in actu reflexo. & tenet sequela:quia ex prædictis omne voluntarie productum,est productum vt volitum:nihil est enim in volũtate volitũ, nisi reflexe &c.

Inter opera Hilar.in li. de Syn. circa mediũ. In Symbolo Sirmiẽsi.

¶ Ad hoc breuiter dr̃,ꝙ aliquid esse in volũtate volitum, contingit dupliciter. Vno mõ vt rem quãdam, & sic reflexe est volitum. Alio mõ vt tendentiã in obiectum amatum, & sic est directe volitum eadē volitione, qua volitum. Potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi,& vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id,quod de voluntate hic dr̃.Est.n.intus ꝓductum, qa volitum actu recto,vel vt ratio volendi,vel vt tendētia in aliud. Et hoc sufficit:sic.n.volũtariũ est ipsum velle,& liber ipse amor.

118

¶ In responsione ad tertium,nota distinctionem & responsionē. Distinctio est de voluntate in communi : quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrunque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus vero in voluntate Dei respectu aliorum a se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet spiritussanctus ꝓcedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco.enim in 1.distinctio.2.in q.de numero productionum diuinarũ, & in distin.10.eiusdem, & in quolibetis,quæst.16.tenens spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem : & ostendere quòd voluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. Voluntas & natura habent oppositos modos principiandi, ita quòd nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum : voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam vero partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur : quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur : quia oppositi modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ : sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi. ergo. Probatur minor ex Arist.& in Phys.& in Metaphy.ponente primas differentias actiui principii, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in 2.Phys.vocatur a proposito,& in 9.Metaphys.vocatur potentia rationalis &c. Et confirmatur : quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera. ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela, quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶ Præt. Conditio intrinseca potentiæ absolutæ,vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando:sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas. ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur. Firmitas operationis perficit:sed necessitas importat firmitatem. ergo perficit operationē liberam. Et confirmatur vltimo : quia non est eadem diuisio in principium actiuum necessarium & contingens, & in naturale & liberum. Sicut igitur aliquod naturale potest cōtingenter agere, quia potest impediri : ita aliquod liberum potest necessario agere. Affert quoq; ad hoc authoritatem Aug. Aut voluntas nõ est,aut libera dicenda est,qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solũ non velimus,sed nequaquã velle possimus. Ex quib⁹ omnibus duo intendit,s.ꝙ omnis actus voluntatis est liber : & quòd cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem : & dicit spiritum procedere libere, & necessario.

A ¶ Circa eãdem distinctionem applicatam ad spiritumsanctum, dubium occurrit ad hominem. Spiritussan. est a voluntate vt principio. ergo spiritussan.potest sic, & aliter se habere. Antecedens probatur: quia voluntas paterna est principium spũsan. sicut intellectus paternus est principium verbi. Cōsequentia autem tenet ex dictis in corpore huius ar. vbi dictũ est, qđ est a voluntate vt principio, põt aliter se habere. Et si dicať quòd esse a voluntate vt principio distincto contra naturã, dat sic,& aľr se habere:eē aũt a voluntate vt natura, non: Contra. spiritussan.est a voluntate, vt voluntas est distincta contra naturam.ergo. Antecedens probatur tripliciter : quia aliter numerus processionum diuinarum male fuisset probatus superius in q.27.ar.5.ex hoc,quòd in natura itellectuali nõ est, nisi intelligere,& velle. Secundo, quia voluntas in ꝓductione spiritussancti concurrit,vt potentia distincta ſm rõnem ab essentia,seu natura,& ab intellectu.Tertio, quia vt i hac rñsione dr̃, spiritussanctus ꝓcedit per modum voluntatis.

C ¶ Ad euidentiam huius difficultatis,distinctionis,ac propriæ locutionis,aduerte primo,ꝙ quemadmodum intellectus trifariam consideratur. Primo absolute, vt est potentia intellectiua: & sic vocatur intellectus. Secundo, ꝓut est cognoscitiuus absque discursu,& sic quoq; vocatur intellect⁹. Tertio, ꝓut est discursiuus, & sic vocatur rõ. Ita ꝓportionaliter,non eodem tñ ordine, volũtas trifariã sumi põt, Primo ꝓ potẽtia volitiua: & sic vocať volũtas. Secundo ꝓ eadē potentia,inquantum est naturaliter determinata ad aliquod obiectũ seu opus, & sic vocatur voluntas vt natura. Tertio ꝓ eadem potentia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur qñq; liberum arbitriũ,qñq; voluntas. Et qa contingit volũtatem determinari ex se dupliciter, Vno mõ quo ad specificationem actus,i.ꝙ si operatur circa tale obiectũ,oportet exire in actum talem, ita ꝙ non oppositum, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudinem. Alio mõ quo ad specificationem & exercitium actus,sicut voluntas vidẽtis Deũ, deter- D minatur ad amandum ipsum : ita ꝙ nõ solum nõ põt hẽre actũ odii erga ipsum,sed ẽt nõ põt suspendere actum amandi eundē. Ita dupľr voluntas habet rõnem naturæ. Primo,vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita ꝙ nõ põt nolle illud : vel ēconuerso,ad nolle aliqd,ita ꝙ nõ põt velle illud. Et sic cōcorditer dicimus, ꝙ voluntas habet rõnē naturæ respectu beatitudinis & miseriæ:sed cũ hac naturalitate stat libertas quo ad exercitium actus,i. velle,aut nõ velle: & similiter nolle, aut non nolle. Secundo vt determinata est ex ꝓpria natura respectu alicuius obiecti ad velle,nõ solũ vt distinguiť cōtra nolle,sed ẽt vt distinguitur contra nõ velle,s.quòd oportet ipsam ex se ꝑsentatũ tale obiectũ velle absq; libertate suspēdēdi actũ. Et in hoc dissentire intendit Scot.ita quòd rõ naturæ in volũtate,respectu exercitii actus,est in qua dissentimus,& quæ impugnatur.

¶ Aduerte secundo,quòd qa potentiæ distinguunt ꝑ actus, & actus per obiecta:cōsequens est,quòd si actus plures habẽt distinctiones ac dr̃ias, oportet distinguendo considerare, quòd dr̃iæ E actuum, quæ attenduntur penes per se primo dr̃ias obiectorum formalium, sunt distinctiuę potentiarũ. Reliquę aũt dr̃iæ actuũ nõ distinguunt potentias,quãtũcũq; inter se sint diuersæ. Et ꝓpterea,si naturale & liberũ nõ sunt dr̃ię actuum penes ꝑ se primo, obiecta distinctiua potẽtiarũ nõ inferent ex hac parte distinctionem potentiarũ. Videntur aũt naturale & liberũ esse dr̃iæ modi agendi, quemadmodum discurrere,& simpľr intueri sunt modi intelligẽdi. Et quemadmodũ intelligere per discursum, & simpliciter, sunt quidem oppositi modi cognoscendi, & per se primo non diuersificant potentiã, sed modum operandi,præsuppositiue tñ possunt dici diuersificare potẽtiam,ꝑ quãto,s.ꝑsupponunt diuersas potentias, vnam ita intellectualem, quòd non rõnalem:alteram vero ita rationalem, quòd etiam intellectualem. Nõ.n.põt esse rõnalis absq; intellectu, quia posterius non põt absolui a participatione prioris. Ita naturale,& liberũ per se primo,diuersificãt non potentiam,sed modũ operãdi:præsupponunt tñ diuersitatem potentiarũ naturalis & liberæ,nõ ita quòd sicut

Universidad de Deusto Biblioteca

ficut datur potentia mere naturalis, ita datur potentia mere libera, quia hoc est impoſſ: qm in posteriori oportet saluari rónem prioris, & infimum inferioris participare superius. constat enim, quòd natura prior est voluntate, sed datur potétia vere libera, quæ fm sui supremũ habet rõné naturæ, fm vero reliquũ est mere libera. His igit prælibatis, ad rõnem Sco. negatur quòd neuter istorũ modorum agendi reducatur in alterum: qm liberum reducit ad naturale, habet enim se liberum ad naturale vt multa ad vnum, vt motus ad immobile, vt varium ad vniforme. Et propterea oportet quòd oriatur ab ipso, & fundetur in ipso, sitq; ipsius effectus: vt inferius in q.60.ar.2. & 82.ar.1. manifestat. Et cũ pbat oppositũ: qa si quereretur, ꝙ liberũ fm totũ genus suũ esset imperfectum, accipiendo imperfectum priuatiue & ꝓprie, negatur consequétia, loquendo de naturali & libero ex parte producentis. Si autem est sermo ex parte ét pducti, dico, quòd pductio libera dicit imperfectionem in realr pducto libere: qm dicit illud in se posse sic, & aliter se habere, vt in corpore art. deductum est. Dixi aũt realiter pducto, pp liberã volitioné, qua Deus vult bonum creaturis, ipsa enim non est pducta realiter, & propterea non potest in se sic, & aliter se habere, aut habuisse, q̃uis possit aliter habuisse habitudinem rõnis ad creaturas, pp imperfectioné termini. Et sic, ruit fundamentum Sco. ex hoc art. ex hac ꝓpóne, Productio libera vt distinguit cõtra naturalé, dicit imperfectioné in realiter pducto. & ꝓpterea poni non põt in diuinis ad intra. Et hic est alius defectus sui fundamenti. Vñ ad confirmationem primam dr, quòd quia dñæ posteriores non variant suum prius, & naturale & liberum, sunt dñæ modi agendi: ideo non variant dñas actionum quibus distinguunt potentias. Concedo ergo, quòd naturale & liberum sunt distincti modi agendi, non tamen quòd sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquédo, sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Aristo. in locis adductis: non enim intendit excludere a proposito & rationali naturam identice & causaliter, sed vt sic formaliter: vt etiam author in hoc articu. distinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdem potentiæ. Posset tamen hæc materia vnico verbo absolui, dicendo, quòd voluntas distinguitur contra naturam præcise, & non contra naturam intraneam voluntati, quæ est simul natura & voluntas. Ad aliam vero confirmationem dicitur, quòd eadem quidem est potentia attingens finem & referens in finem; sed non eodem modo. Sicut etiam idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo: Ita enim se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam vero rationem distinguendum est de necessitate, aut simpliciter aut im-

ad rationem creaturæ, quia Deus est per se necesse esse, creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo, Ariani volentes ad hoc deducere ꝙ filius sit creatura, dixerunt, ꝙ pater genuit filium voluntate, secũdum quod voluntas designat principium. Nobis autem dicendum est, quòd pater genuit filium non voluntate, sed natura. Vnde Hil.* dicit in li. de Syno. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit filio ex impassibili, ac non data substantia ꝑfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deº esse voluit: filius autem natus ex deo, talis subsistit, qualis & Deus est.

In 2. fol. post me. li.

Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas illa inducitur contra illos, qui a generatione filij etiam concomitantiam paternę voluntatis remouebant dicentes, sic eum natura genuisse filiũ, vt tamen voluntas generãdi ei nõ adesset, sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem patimur, vt mortem, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & subsequentia. sic enim ibi dicitur,* Non enim nolente patre, vel coactus pater, vel naturali necessitate inductus, genuit filium.

Loco in argu. citato.

Ad 2m dicendum, quòd Apostol. nominat Christum filium dilectionis Dei, inquantum est a Deo superabundanter dilectus, non quòd dilectio sit principium generationis filij.

mutabilitatis: & dicendum, quòd actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: qua spiritussanctus necessario procedit, ita quòd eius oppositum implicat contradictionem secundum se. Necessitas autem immutabilitatis, est firmitas quæ stat cum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc, patet rñsio ad confirmationes: supponunt.n. libertatem esse cõpossibilem necessitati simpliciter alicuiº actº vt sic: quod vt ex 9. Metaph. patet, falsum est: oportet.n. libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secundam dubitationem, quæ est ad hominem dr, ꝙ labor est in æquiuoco, nã spũssanctus procedit a voluntate vt principio, & a voluntate vt voluntas, sumendo volũtatis nomen ꝓ potétia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic.n. voluntatem accipiédo, verum est quòd productio spiritussancti est a voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, i. substantiam volentis: non autem contra naturam. i. rõnem naturæ in se quasi participatam. i. cõtra modum operandi naturæ: & ꝙ penes intellectum & voluntatem sumitur numerus ꝓcessionũ diuinarũ, & quòd spũssanct. ꝓcedit ꝑ modum voluntatis. Ex hoc.n. ꝙ ꝓcedit per opationem volitiuę potétiæ, habet illas tres conditiones, in qbus differt modus voluntatis a mõ naturæ: quas vide in quæstionibus disputatis de potentia Dei, Quæst.10. articu.2. ad 11. Cum his omnibus tamen stat, quòd conueniunt in hoc vnico modo, scilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiendo autem voluntatis nomen pro ratione voluntatis inquãtum est libera: sic negatur, quòd processio spiritussancti sit a voluntate: & dicitur quòd est a voluntate, non inquantum voluntas, sed inquantum natura & similia. Vnde hic oportet aduertere, quomodo vtatur quis vocabulis.

¶ Restat vnum dubium, an voluntas æquiuoce sumatur in prima & secunda conclusione, quæ tamen sunt commune, somnibus theologis, & determinatæ in 1. Sentent. distinct.6. Si enim sumitur vniuoce, sequitur, quòd pater voluntate concomitante ad vtrumlibet, velit generationem filii: de hac enim est sermo in secunda. Si autem æquiuoce, satis leuis videtur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sumitur vniuoce vtrobique, scilicet pro potentia volitiua, seu actu volendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quòd actus volendi non curãdo qualis, respicit generationem filii, siue processionem spiritussancti, vt obiectum: in secunda vero determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principii ad vtrũlibet respectu actuum notionalium. Verum, habere rationem principii ad vtrumlibet, significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta, genuit voluntate: & sic non est æquiuocatio.

Ad 3m dicendum, quòd etiã voluntas inquantum est natura q̃dam, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem.c Et similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum. Sed circa alia a se, voluntas Dei se habet ad vtrumq; quodãmodo, vt dictum est. † Spiritus autem sanctus procedit vt amor, inquantum Deus amat seipsum. vnde naturaliter procedit, quàmuis ꝑ modum voluntatis ꝓcedat.

In cor. art. & q.19. ar. 3. pręcipue

Ad 4m dicendum, quòd etiã in conceptionibus intellectualibꝰ fit reductio ad prima, quæ naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit seipsum. Et secundum hoc, cóceptio verbi diuini est naturalis.

Ad 5m dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid per se, & per aliud. Per aliud quidem dupliciter. *Vno modo sicut per causam agentem & cogentem, & sic necessarium dicitur, quod est violentum. Alio modo sicut per causam finalem: sicut dicitur aliquid esse necessariũ in his quæ sunt ad finem, inquantum sine hoc nõ potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria: quia Deus non est propter finem, neque coactio cadit in ipsum. Per se autem dicitur aliquid necessarium quod non potest non esse: & sic Deum esse est necessarium. et hoc modo patrem generare filium, est necessarium.

¶ Super

ARTICVLVS III.

Vtrum actus notionales sint de aliquo.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ actus notionales non sint de aliquo. Quia si pater generat filium de aliquo, aut de se ipso, aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, sit in eo quod generatur, sequitur, ꝙ aliquid alienũ a patre sit in filio. Quod est contra Hilar. * 7. de Trin. vbi dicit, Nihil in his diuersum est, vel alienum. Si autem filium generat pater de seipso, id autem de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit eius prædicationé quod generatur: sicut dicimus, ꝙ homo est albus, qa homo permanet, cum de non albo fit albus. Sequitur igitur, ꝙ pater vel nõ permaneat genito filio, vel quòd pater sit filius, quod est falsum. Non ergo pater generat filium de aliquo: sed de nihilo.

1. dist. 5. q. 2. ar. 1. & 2. Et 3. dis. 11. ar. 1. ad 1.

Li. 7. de Trin. non procul a fine libro.

¶ 2 Præt. Id de quo aliquid generatur, est principium eius, quod generatur: si ergo pater generat filium de essentia vel natura sua, sequit', ꝙ essentia vel natura patris sit principium filij. Sed non principium materiale, quia materia locũ in diuinis non habet. Ergo est principium quasi actiuum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur, quòd essentia generet. Quod supra improbatum est*.

Q.41. ar.3. 7. de Trini. c.7.

¶ 3 Præt. Aug. dicit, ꝙ tres personæ nõ sunt ex eadem essentia, quia non est aliud essentia & persona. Sed persona filij nõ est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

¶ 4 Præt. Omnis creatura est ex nihilo: sed filius in scripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccl. 24. ex ore sapientiæ genitæ. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturã. Et postea, ex ore eiusdem sapientiæ dicitur. Ab initio & ante secula creata sum. Ergo filius nõ est genitus ex aliquo: sed ex nihilo. Et similiter potest obijci de spiritusancto, ꝓpter hoc quod dicitur Zac. 12. Dixit Dominus extédens cęlum, & fundans terram, & creans spiritum hominis in eo. Et Amos. 4. scđm aliã literam; Ego formãs mõtes, & creans spiritum.

Sed contra est, qđ Augu. † dicit in lib. de fide ad Pet. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit filium sibi æqualem.

Cap. 1. circa finé. to. 3.

Respon. Dicendum, ꝙ filius non est genitus de nihilo: sed de substantia patris. Ostensum est enim supra*, ꝙ paternitas, & filiatio, & natiuitas, vere & ꝓprie est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram, per quã aliquis procedit vt filius, & factionem, ꝙ faciens facit aliquid de exteriori materia; sicut scamnum facit artifex de ligno: homo auté generat filium de seipso. Sicut auté artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infra ostendetur*) non ꝙ nihilum cedat in substantiam rei: sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio præsupposito. Si ergo filius ꝓcederet a patre, ut de nihilo existens, hoc modo se haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem, quod manifestum est nomen filiationis proprie habere nõ posse: sed solum secundum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur, ꝙ si filius Dei procederet a patre, quasi existens ex nihilo: non esset vere & proprie filius. Cuius contrarium dicitur. 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus, non est ex nihilo, nec factus:d sed tantũ genitus. Siqui autem ex nihilo a Deo facti filij dei dicantur, hoc erit metaphorice fm aliqualé assimilationé ad eũ, qui vere filius est. Vnde inquantũ solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, fm illud Ioan. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. inquantũ vero per assimilationem ad ipsum alij dicũtur filij adoptiui, quasi metaphorice dicitur esse primo genitus, fm illud Roma. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri cõformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, ꝙ Dei filius sit genitus de substantia patris, aliter tamen, quàm filius hominis. Pars enim substantiæ hominis generantis transit in substantiam geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est, quòd pater generando filium, non partem naturæ in ipsum transfuderit: sed totam naturam ei communicauerit, remanente distinctione solum fm originem, vt ex dictis patet*.

Q.27. ar.2. & q.33. ar. 2. & 3.

Q.45. ar.1.

D.616.

Q.27. ar.2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cũ filius dicitur natus de patre, hęc prępositio De, significat principiũ generans consubstantiale, non auté principium materiale. Quod enim producit de materia, fit ꝑ trãsmutationé illius, de quo producitur in aliquã formã. Diuina autem

¶ Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum tertium.

Titulus quærit, de actibus notionalibus &c. in actu exercito: an scilicet pater generet filium de sua substantia, an de nihilo.

¶ In corpore vnica est conclusio respon sua quæsito. Filius est genitus non de nihilo: sed de substãtia patris. Probatur primo, quo ad parté negatiuam ducendo ad impossibile: si filius pduceretur de nihilo, ergo esset factus. ergo non esset vere & proprie filiº. Prima cõsequentia probatur, ex proportione materiæ ad artificem, & nihili ad Deum. Secunda autem: ex differentia inter factioné & natiuitatem. Destructio autem cõsequétis manifestatur authoritate Ioan. Apostolo. Deinde respondet obiectioni tacitæ, scilicet, quòd in scriptura filius Dei verificat de aliquo qui est ex nihilo: dicens quòd hoc non verificatur de vero filio: sed de filio per assimilationem, allatis ad hæc authoritatibus. Infertur postmodum secũda pars conclusionis per locum a diuisione: & subiũgitur, q̃ differéter intelligat hæc secũda pars, de substãtia patris humani, & de substantia patris diuini: qa ibi de parte, hic de toto.

¶ In respõsione ad primum, in quo negatur, essentiam diuinam habere rationé materiæ: & scđm in quo dicitur: quòd habet rationem formæ subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. dist. 1. ad probãdum, quòd filius est genitus de substantia patris vt materia, quo ad conditiones materiæ non importantes imperfectionem. Afferuntur aũt quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito nõ accipiés esse, & præexistere ac inexistere, & manere idem in tota generatione: & esse de quo genitũ generat, vt ly, de Quo distinguitur contra de Nihilo, cõueniũt essentiæ diuinæ respectu generationis filii, & sunt proprie cõditiones materiæ. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia, generat filius. Assumptũ quo ad oĩa manifestat inductiue. Et quo ad vltimũ pbat, ex differétia inter creationé & generationé, ꝙ illa de nullo subiecto, hæc de pexisténti subiecto est. Adducunt & confirmationes. si pater de pte, aut de aliena substãtia generaret filium, proculdubio substãtia illa haberet rõné materiæ. ergo si de tota & ꝓpria generat, eãdé habet rõné. Totũ.n. & pars, propriũ, & alienũ, nõ variãt propositũ. Et cõfirmat rursus: quia essentia recipit proprietaté cõstitutiuã geniti: & é quasi potétia passiua i generatione, alioquin nõ oĩ potétiæ actiuæ naturali, responderet passiua. ergo habet rationem materiæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd quãuis secũdũ quid tolerari posſit, diuinam essentiam habere aliquam conditionem materiæ in generatione: vt in distin. 5. primi. q.2. art.1. sustinuit author: simpliciter tamen, cum litera huius articuli negãdum est filium genitũ de patris substãtia, vt materia: & affirmãdũ vt forma. Nec aliqua propria cõditio materiæ saluat in diuina essentia. Esse.n. de quo: vt distiguitur cõtra de nihilo, nõ est ꝓpriũ materiæ: sed pexisténtis intrinseci: qđ est cõe formæ, & materiæ, vt patet si fingamº ex pexistéte Sortis aĩa, & nũc noua materia fieri a Deo Sorté: tũc.n. nõ crearetur, qa ex præexistente aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac, & ĩ aliis cõditionibus accidit, quia vt plurimũ, ista cõsueuimus per subiectũ, seu materiã declarare, vt ẽt in

in hoc articulo fit: vbi de nihilo, per proportionem ad de subiecto artificialium declaratur, cũ tamen opponatur ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter reliquę tres conditiones, communes sunt præexistenti intrinseco. Ad confirmationem autem de parte & alieno: negandum est assumptum, & quoad alienum quidem, patet in natura angelica, quoad partem vero, in fictione propositi exempli de Sorte.

b 43.

li.15.de trin.ca.13.in fine:tom.3.

Ad ea autem, quę in vltima confirmatione adducuntur: negandum est, essentiã recipere ꝓprietatę, quoniam comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul est a productione oĩno simplicium, de quorum numero cõstat esse diuinam personam. Nec aliquod incõueniẽs ẽ, huiusmodi potentiis actionis nõ respõdere passiuas: sufficit. n. respõdere terminos, vt potẽtia creatiua (q̃ tñ inferior est) testatur.

li de Synodis in.2.fo. post li. pri.

†li. de synodis. Authoritates aũt inductæ nõ loquunę de spiritusancto: sed de spiritu creato, qui q̃q; dicit ventus, quandoq; aer, quandoq; flatus hominis, q̃nque etiam anima, vel quæcunq; subſtãtia inuisibilis.

essentia, non est transmutabilis, ne que alterius formæ susceptiua *.

E

Ad 2m dicendum, ꝙ cum dicitur Filius genit⁹ de essentia patris: fm expositionem Magist. 5. dist. 1. sentẽtiarum: designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia, ꝓpter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. *dicit. Tale est, qđ dico de patre essentia, ac si expressius dicerem de patris essentia: Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, ꝙ creatura est ex deo essentia: nõ tamen ꝙ sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, ꝙ hæc præpositio De, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus, ꝙ domus sit de ędificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quòd aliquid sit de aliquo, quocunque modo illud significetur, vt principium consubstantiale, siue illud sit principium actiuum, sicut filius dicitur esse de patre: siue sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro, siue sit principium formale in his duntaxat, in quibus ipsę formę sunt subsistentes, & non aduenientes alteri. possumus enim dicere, quòd Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modũ dicimus, ꝙ filius est genitus de essentia patris, inquantum essentia patris, filio per generationem communicata, in eo subsistit.

F

Ad 3m dicendum, quòd cum dicitur, Filius est genitus de essentia patris, addit aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, ꝙ tres personæ sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per præpositionem significata. et ideo non est simile.

I

Ad 4m dicendũ, ꝙ cũ dicitur, Sapiẽtia est creata, põt intelligi, non de sapientia, quæ est filius Dei: sed de sapientia creata, quã deus indidit creaturis. Dicit enim Eccl. 1. Ipse creauit eam. s. sapientiam spiritusancto, & effudit illã super oĩa opera sua. Neq; est inconueniens, ꝙ in vno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita & creata, quia sapiẽtia creata est participatio quædã sapientiæ increatæ. Vel põt referri ad naturã creatã assumptã a filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum. i. fuisa sum creaturæ vniri. Vel p hoc, ꝙ sapiẽtia creata, & genita nũcupat, modus diuinæ generationis nobis insinuat. In generatione. n. qđ generat. accipit naturã generãtis, qđ pfectionis est. In creatione vero, creãs non mutat. sed creatũ nõ recipit naturã creãtis. Dicit ergo filiº simul creatus, & genitus, vt ex creatione accipiat imutabilitas pris, & ex generatione vnitas naturæ in pre & filio. Et sic exponit intellectus huius Scripturæ ab Hil.

K

Articvlvs IIII.

Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.

Ad qvartvm sic pcedi tur. Vi, ꝙ in diuinis non sit potentia respectu actuũ notionaliũ. Ois. n. potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia. n. passiua in Deo nõ est, vt supra ostensum est *. Potentia vero actiua nõ competit vni personæ respectu alterius: cũ personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est †. Ergo in diuinis nõ est potentia ad actus notionales.

G

¶ 2 Præt. Potẽtia dr ad possibile. Sed diuinæ psonæ nõ sunt de numero possibiliũ: sed de numero necessariorũ. ergo respectu actuum notionalium, quibus diuinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

¶ 3 Præt. Filius procedit vt verbũ, quod est conceptio intellectus, spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatem Sed potentia in Deo dicitur per cõparationem ad effectus: non autem per comparationem ad intelligere & velle, vt supra habitum est. * Ergo in diuinis nõ debet dici potẽtia per comparationem ad actus notionales.

H

Sed contra est, qđ dicit Aug. † contra Maxi. hæreticum, Si Deus pater non potuit generare filiũ sibi æqualem, vbi est oĩpotẽtia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

Respon. Dicendum, quòd sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmodi actuum, cum potentia nihil aliud significet quàm principium alicuius actus. Vnde cum patrem intelligamus, vt principium generationis, & patrem & filium, vt principiũ spirationis, necesse est, quòd patri attribuamus potentiam generandi, & patri & filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quo generans generat, Omne autem generans generat aliquo. Vnde in omni generante oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neque potentia ad actus notionales dicitur in

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quartum.*

In titulo, potentia, vt patet quinto & nono Metaph. dupliciter sumitur. Primo, pro potentia logica, quæ consistit in non repugnãtia terminorum, & de hac non est sermo. Secũdo, pro principio operationis, & sic sumitur hic: vnde in diuinis, esse potentiam, significat esse potentiæ rationẽ formalem respectu notionalium, sicut etiam cum quæritur vtrũ in Deo sit scientia, nil aliud quæritur nisi: an scientia dicatur de Deo formaliter.

217 1.di.7.q.1. ar.1.& pot. q.2.ar.1.

*Q.25.ar.1.

Ar.præced.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Necesse est ponere in diuinis potẽtiã respectu actuũ notionalium. Hæc conclusio primo inlitera probatur sic, in diuinis ponuntur actus notionales. ergo necesse est ibi ponere potentiam horum. Et probatur sequela, quia potentia nihil aliud significat, q̃ principium actus. Secundo, explanatur vis rationis huius in speciali, sic. Omne generans generat aliquo: ergo in omni generãte oportet ponere potentiã generandi. ergo necesse est patri attribuere potentiam generandi. Prima consequentia probatur, quia potentia generandi significat id, quo generans generat. Secunda vero probatur, quia pater est generationis principium. Et similiter potes formare rationem de spirante & potẽtia spiratiua, idem enim est iudicium.

Q.25.ar.1. ad. 3. & 4. arg.

¶ Circa hæc aduerte, ꝙ quàmuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. dist. primi, contra rationem & conclusionem arguat, duo tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionem simul. Alterũ contra cõclusionem.

†lib.3. cõt. Maximinũ ca.12. circa finẽ to.6.

nem. Arguitur ergo primo sic: aut potentia ponitur in Deo respectu actuum notionalium secundum rem, & hoc non, quia nõ est secundum rem principium elicitiuum actus norionalis, ve patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia: aut secundum rationem tantum, & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiæ: quoniam secundum rationem est principium intelligendi. nullo igitur modo valet ratio literæ, fundata super hoc, quòd potentia est principium actus Secũdo arguitur sic, ex opposito. Negatio potẽtiæ generandi, non est negatio potentiæ. ergo affirmatio potentiæ generandi, non est affirmatio potentiæ. Antecedens est Augustini: cõsequentia vero patet, ex primo Perihermínias: affirmatio & negatio de eodem sunt.

A

¶ Ad primum horum dicitur, quòd potẽtia ponit i diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius, realiter per ipsum productus. Ita quòd, quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verũ, quando actus est elicitus: infert potentiam principium illius secundum se. Quãdo vero actus nõ est elicitus sed tantum effectus seu terminº realiter productus, infert potentiam principium illius, non secundum se: sed secundum suum effectum, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus a patre: sed ipse pater, habet tamen quasi effectum filium realiter distinctum: Ideo in patre est potentia generandi, quæ est principium secundum rem generationis, non secundnm se: sed secundum quòd ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresse dicitur: quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potentiæ, significando per ly Sicut, & ly Ita, ꝙ iuxta modum actus est modus potẽtiæ. Et hoc, quia pluribus modis actus vendicare potest sibi potẽtia, vt dixímus, & in litera respondendo ad tertium exprimitur. Ad secundum vero conceditur totum, quoniam potentia generandi non affirmat potentiam, sed potentiam sic: id est potentiam respectu talis actus, scilicet notionalis: nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optime dixit, quòd filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti trinitati. Cum quo tamen stat, quòd in solo patre, vt infra dicetur, est potentia generandi.

B

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc aduertat nouitius, ꝙ potentia sumitur hic, non pro respectu principii: sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrunque namque claudit in ratione potentiæ, sed de illa re dubitatur hic: an sit essentia, vel paternitas &c.

C

¶ In corpore quatuor facit. Primo, refert opinionem quandam. Secundo, reprehendit illam. Tertio, reprehendit quandam aliam opinionem: ibi: nec etiam essentiam &c. Quarto, respondet quæsito.

b 189

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quòd potentia generandi significat relationem tantum.

¶ Quo ad secundũ reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam principaliter sic. Potentia in vnoquoque agente, est id, quo agens agit. ergo est forma cui fit assimilatio. ergo potentia generatiua est i quo genitum assimilatur generanti. ergo natura diuina in patre, est potẽtia generandi. ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit, quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur authoritate Hilarii.

218 1.di.7.q.1. ar.2.& pot. q.2.ar.2.

Li.5.Meta. tex.17.to. 3.

Quarę vero consequens, quo ad primam partem confirmatur authoritate Magistri in 7.dist.1.

¶ Quo ad tertium: reprehendenda opinio est, quòd potentia generandi significat essentiam in quantũ est idem relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque, reprehenditur autem sic. Forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generãs generat. ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem.

D

Consequentia vero probatur, quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis, & applicatur probatio secundę partis antecedentis secundæ partí consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet: quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes, Sortem gigneret.

E

¶ Quoad quartum conclusio respõsiua quæsito est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius, & generatio apud Dam. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo: ergo.

¶ Et aduerte, quòd pro cõstanti cum cæteris theologis supponit author, potentiam generandi claudere in se relationem, & ideo nõ fuit solicitus vt probaret ipsam includi: sed sat fuit probare, ꝙ nõ sola, & quòd nõ sic. s. ex æquo includitur. Et scito, ꝙ secunda opinio reprehensa in litera, est ea, quam author secutus fuerat in 7. di. 1. q. 1. ar. 2. ac per hoc est hic retractata.

¶ Circa primum assumptum. s. potentia in vnoquoq; agẽte, est id, quo agens agit: dubium occurrit: an hoc sit verum de omni

quo agens agit,aut solum de quo primo,aut solum de quo proxime. Non potest dici,ꝙ omne quo agens agit,sit potentia, quia tunc sequeretur,quòd in Sorte essent plures potentiæ generatiuæ,quoniam generat humanitate,& generat potentia generatiua, quæ est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici,ꝙ verificatur solũ de quo primo, quoniam sequeretur ꝙ calor in igne non esset potentia calefactiua:sed eius substãtia quæ est primũ principium calefactionis. Nec potest dici, quòd verificatur tantum de quo ꝓxime,quia sic falsum dictum esset in litera,ꝙ natura humana,est potẽtia generatiua hominis, Et similiter male inferretur conclusio principalis, quoniã natura diuina non nisi mediante intellectu & volũtate,est principium generationis & spiratiõis: vt ex supra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur. quòd assumptũ est verum de omni,quo agens agit . duabus conditionibus seruatis.s.quòd illud sit aliqua forma agentis, & hoc ad differẽtiam instrumentorum, & ꝙ sit per se principium illius actionis,siue elicitiuum, siue principale.& hoc ad differẽtiam concomitãtiũ. Nec ꝓpterea sequitur,esse plures potẽtias eiusdem rationis ĩ eodem, quia secundum se,potentiæ in eodem sunt diuersorum ordinum , dum altera prima,altera proxima est , vt patet de natura humana & potentia generatiua:in ordine vero ad actum, vnitatem habent: sunt enim vnius & eiusdem generationis principium, & ideo vt sic,computantur quasi vnum principium & vna potentia , constans ex proximo & primo concurrentibus.

Li.2.de Trini.non procul a fine. & li. 5,etiã ad finem.

D. 497.

SED CONTRA est,ꝙ sicut De⁹ potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

RESPON. Dicendum,ꝙ quidam dixerunt,ꝙ potentia generandi significat relationem ĩ diuinis. Sed hoc esse non potest. nam illud proprie dicitur potentia in quocunque agẽte,quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionem, producit sibi simile quantum ad formam qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana , cuius virtute, pater potest generare hominem.illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante , in quo genitum similatur generanti. Filius autem Dei similatur patri gignenti in natura diuina . unde natura diuina in patre, est potẽtia generandi in ipso. Vnde Hilar. * dicit in. 2.de Trini. Natiuitas Dei nõ potest eam ex qua perfecta est, non tenere naturam: nec enim aliud q̃ Deus subsistit , quod non aliunde quàm de Deo subsistit.

Sic igitur dicendum est, ꝙ [d] potentia generandi, principaliter significat diuinam essentiam, vt Magister dicit.7.di.1.sent.non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam,inquantum est idẽ relationi, vt significet ex æquo vtrunque. Licet enim paternitas vt formá patris significetur, est tamen proprie tas personalis habens se ad personam patris, vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum. G Forma autẽ indiuidualis in rebus creatis, constituit personam generantem , non autem est quo generans generat,alioquin Sortes generaret Sortem.unde neque paternitas potest intelligi, vt quò pater generat : sed vt constituens personã generantis,alioquin pater generaret patrem. Sed id quo pater generat, est natura diuina, in qua sibi filius assimilatur. Et secundum hoc Damas.* dicit,ꝙ generatio est opus naturę, non sicut generantis: sed sicut eius, quo generans generat. Et H ideo potentia [d] generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationem.

li. 1. ortho. fid.c.8.

AD PRIMVM ergo dicendum , quòd potentia non significat ipsam relationem principij , alioquin esset ĩ genere relationis, sed significat id quod est principium: non quidem sicut agens dicitur principium: sed sicut id quo agens agit, [d] dicitur principium.

D. 984.

¶ Circa positionem quatenus affirmat potentiã generatiuã esse diuinam naturam,ex duplici capite dubium occurrit. Primo,ex diuina natura, vt distinguitur cõtra perfectiões attributales, puta intellectum & voluntatem,& contra hoc afferuntur argumẽta Sco. Secundo , ex eadem vt distinguitur contra relationem. Et contra hoc,afferuntur argumenta Bonauenturæ , Garronis , Hẽr.& Duran. Verum quia author non sumit hic diuinam naturam vt distinguitur contra intellectum & voluntatem , nisi forte ẜm quid,quoniam apud ipsum,etsi natura diuina sit primum principium quo generationis,non tamen sola : sed ipsa est vt primum quo,intellectus autem est vt proximum quo , vt ex tractatis de processione filii & spiritussan.manifeste patet. Vnde diuina natura hic sumitur non solum vt ipsa,sed comprehendens quodcunque absolutum ut principium quo,concurrens ad huiusmodi actus notionales.Et propterea nihil refert,quantum ad propositum spectat,loqui de diuina natura,& de quocunque alio absoluto essentiali. Propter quod,Scotica argumenta emittenda sunt.Aliorum vero,qui essentiam ut distinguitur contra relationes impugnant,rationes ex essentiæ ratione,ex forma personali,ex actu notionali atque authoritate procedunt.Ex essentia quidẽ,primo sic. Formæ quę est formalis ratio alicuius actionis,debetur illa actio,etiam si sit separata a subiecto,vt patet de albedine separata respectu disgregationis:sed deitati ut intelligitur separata a patre,non debetur ista actio , puta generare. ergo ipsa non est ratio generandi. Præterea:deitas est unius simplicissimæ rationis.ergo non est ratio tantum duarum actionum.s.generationis & spirationis:sed aut unius aut infinitarũ . Pręterea:

F deitas est communis tribus personis , ergo non est propria ratio actus proprii vni personæ. Ex forma uero constitutiua patris paternitate,quia idem est principium essendi & operandi , imperfectionis enim est, ut forma det actum primum & non secundum.Ex actu uero, quia sicut actus essentialis a forma essentiali,ita personalis a p̃sonali.authoritas autem est August.5.de Trinit.c.6.Eo pater quo est ei filius.ergo non diuinitate : sed paternitate est ei filius. & tenet sequela: quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito , quòd in hoc uidentur opponentes decipi , q̃a non discernũt quantum intersit inter diuinam naturam & diuinam naturã in hoc, puta patre . Nõ intendit author quòd diuina natura sit potentia generatiua , sed quòd natura diuina in principio,nõ de pricipio, est potentia generatiua. Et ad hoc insinuandum,in littera immediate ante authoritatem Hilarii dicitur.Inde diuina natura in patre, est potentia generatiua in ipso,ubi bis personam nominauit, semel ex p̃te naturę, & semel ex parte potentiæ generandi,ut ostẽderet, quòd neutrum sumitur pure absolute. Diuina siquidem natura communis est tribus, cũ omnibus suis pro-

D.200.

I prietatibus.Diuina autem natura non solum ut pater, sed ut in patre,solius est patris:ipsa enim ut sic.i.ut ĩ patre, seu ut patris, potentia est generandi.Et propterea in litera dicitur,quòd potentia generandi includit paternitatem,nõ in recto,sed in obliquo. Deitas enim non ut paternitas: sed ut patris,potentia est generandi,& patri propria:& per hoc facile respondetur obiectionibus.Vnde primæ rationis licet posset negari maior,quoniam albedo separata a quantitate non disgregaret , distinguatur tamẽ, quòd actus attribuitur dupliciter alicui formæ, uno modo absolute,ac per se positiue.Et sic dato quòd maior esset uera , minor est falsa,quoniam generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute,nec per se positiue,quoniam conueniret ei in quocunque inuenitur:sed quasi permisiue,eo modo,quo particularia conueniunt uniuersalibus.sic enim comparantur personæ ad essentiã, ut in q.40.dictum est.Alio modo attribuitur actus formæ ut in hoc, & sic maior est falsa, & minor uera.Et per hoc,patet respon-
K sio ad tertiũ.Cõmune.n.ut cõe,non est propria rõ proprii,sed bene cõe vt proprii.i.p̃sonæ,est ꝓpria rõ actus proprii ipsi p̃sonæ.
¶Ad secundã uero, potest per idem respõderi,quòd licet deitas ẜm se,non magis respiceret duo quàm mille,tamen ut in hoc.i. ut in principio non de principio,& ut in eo,& principio de principio simul,duos tantum inchoat actus.Potest tamen ratio hæc pluribus aliis modis solui.s.quia deitas cum intellectu unius & cum uoluntate alterius,est principium.Nec plurium,quia præter actum intellectus & uoluntatis , non datur tertius innatura intellectuali.Ex parte quoq; certi ordinis ipsarum productionũ inter se, dici potest, quòd nõ inconuenit ab uno ordine oriri.Ad rationẽ uero ex parte formæ,falsum est assumptum ẜm communem philosophiæ uiam,tenentem non omnem formam esse actiuam,& specialiter relationẽ.Posset tamẽ dici,quòd quodammodo paternitas constituendo patrem,dat generare, pro quãto dat ei concurrere actiue ad generationem ut quod,nec plus sibi debetur . Ad illud uero de actu,neganda est proportionalis simili

litudo,quoniam actus essentialis infra latitudinẽ pure essentialium inuenit quod & quo,actus vero personalis infra latitudinẽ pure personalium repugnat,quòd inueniat quo,quia personalitas non potest esse ratio faciendi sibi simile,nisi idem posset generare se,quod non est intelligibile. Ad authoritatem demum Aug. dicendum est, ꝙ labor est in æquiuoco,quoniã loquitur de quo formaliter. Deitas autẽ patris est quo causaliter pater generat, & ei est filius.

b 160 b 161 d 286

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ inter generans & genitum inueniuntur duo.s. conuenientia & distinctio. Et distinctio quidem,conditio est. Assimilatio aũt,ratio est.generans enim non generat vt distinguat : sed vt assimilet distinctum. Et proptera,quãto maior est conuenientia, tanto perfectior est generatio, salua distinctione hypostatica . Et quãto minor est huiusmodi suppositalis distinctio, tanto perfectior, ẽ generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima, quia relatiua, & cõueniẽtia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa &c.

Agens autem distinguitur a facto, & generãs a generato. Sed id quo generans generat, est cõmune genito & generanti, & tanto perfectius, quanto perfectior fuerit generatio. Vnde, cum diuina generatio sit perfectissima [f], id quo generans generat,est commune genito & generanti, & idem numero nõ solũ specie , sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, ꝙ essentia diuina est principium,quo generans generat, non sequitur,ꝙ essentia diuina distinguatur , sicut sequeretur, si diceretur,ꝙ essentia diuina generat.

AD 2m dicendum , quòd sicut est idem in diuinis potentia generandi cum generatione , ita essentia diuina cum generatione, & paternitate est idem re : sed non ratione.

AD 3m dicendum , ꝙ cum dico potentiam generandi potentia significatur in recto , & generatio in obliquo, sicut si dicerem essentiam patris. Vnde quantum ad essentiam, quę significatur, potentia generãdi communis est tribus personis . quantum autem ad notionem quæ connotatur , propria est personæ patris.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulũ sextum.*

IN titulo aduerte , quòd non quæritur hic : an personæ diuinæ possint esse plures trib⁹,hoc.n.in q.30.discussum est:Sed hic tantum quæritur:an ratio formalis atoma alicuius personę, possit plurificari,ita.s.quòd nõ sit tantum vnus filius, aut vnus spiritussanct⁹,vt sic ista quæstio differat ab illa, quòd ibi de pluralitate personarum simpliciter.hic autem de pluralitate personarum eiusdem rationis formalis,quæstio est. Dupliciter autem imaginari possumus talem pluralitatem.Primo,vt sint plures filii,quorum neuter sit pater,aut spiritus.Secundo,vt sint plures filii,vt etiam spiritusſ.sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus spiritibussanctis.s.aut,vt neuter sit filius, aut vt etiam filius sit spiritussan.alia numero spiratione passiua Vtroque enim modo essent plures filii,& plures spiritussancti , & vno modo essent plures personæ quàm tres. Alio vero modo nõ:propter quod si subtiliter consideretur quæstio ista: stat cum trinitate personarum , & ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem pure numeralem,seu indiuidualem.

¶In corpore vnica est conclusio,ex Athanasii symbolo,In diuinis est tantum vnus pater,vnus filius, vnus spiritussanctus . Et probatur quadrupliciter.& rationes quidem in litera satis formatæ sunt , quia tamen impugnantur , singillatim examinabuntur.

¶Prima ergo ratio fundata super hoc,quòd forma vnius speciei non multiplicatur nisi ẜm materiam,multos habet aduersarios, s.Sco. Aureolum, Adam &c. Quorum instãtiæ cõsistunt in hoc, quòd inuenitur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia,& afferunt lumen,speciem in medio,seu oculo, & relationem. In eadem siquidem parte diaphani videmus multa lumina secundum multitudinem illuminantium , vt opposita multitudo vmbrarum & illuminationum testatur . In eodem quoque medio , species est vtriusq; parietis eiusdem quantitatis,coloris, figuræ &c.ita vt non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnũquodque album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures

A filios. Alioquin,relatio remaneret corrupto termino. Afferuntur & alia contra hanc rationem,quæ vide,si vis, apud Capreolum in.7.dist.1.ex dicendis quidem soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco.in Quol.q.2.directe multipliciter,quòd immaterialitas formæ,non est ratio ꝙ ipsa sit ex se hæc , seu inmultiplicabilis numero.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ actus notio-
B nalis ad plures personas terminari possit, ita ꝙ sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicunq; enim inest potentia generãdi, potest generare : sed filio inest potẽtia generandi. ergo potest generare : non autem seipsum. ergo alium filiũ. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

§ 2 Præt. August.* dicit contra Maxi. Filius nõ genuit creatorem. neque enim non potuit : sed non oportuit.

C § 3 Præt. Deus pater est potentior ad generandũ q̃ pater creatus. Sed vnus homo potest generare plures filios. Ergo & deus , præcipue cum potentia patris vno filio generato non diminuatur.

SED CONTRA est,ꝙ in diuinis non differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse plures filij, essent plures filij. Et ita essent plures personæ q̃ tres in diuinis. quod est hæreticum.

Primo sic. Quo primo aliquid est in actu extra causam & intellectum , eo est hoc primo : sed quælibet entitas absoluta seipsa primo , est extra causam & intellectum. ergo : probatur maior , quia esse extra causam & intellectum, non conuenit nisi huic. Et confirmatur : res nõ est hęc per illud , quod non est per se causa eius : sed materia non est causa formæ,secundum Auicennã . ergo forma non est hæc per materiam. Præterea sequeretur quòd Gabriel esset ex se hic, & cõsequẽter absq; contradictione non potest poni vniuersalis,prædicabilis de pluribus &c. Præterea contra hanc positionem sunt articuli Parisius dãnantis formæ non recipiunt diuisionem nisi secundum materiam , error &c. Et tandem infert, non esse sanam doctrinã, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per propositiones generales nimis, & cum tot in-
D stantiis.

219 1.di.7.q.2. ar.2.&3 li. & po. q. 2. ar.1.ad 10. & ar.4.

lib.3.c.17. circa finem tom.6.

¶ Ad horum euidentiam nota primo, quòd materiæ nomine , hoc in loco intelligitur omne receptiuum . Nam constat quòd charitas,forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorum & hominum , & tamen nulla est in voluntate materia , quæ est pars compositi : sed receptiua tantum potentia . Vnde sensus propositionis est , quòd forma specifica non multiplicatur , nisi secundum receptiuum, & intendit,quòd si est forma receptibilis , plurificatur ad plurificationem receptiuorum actu vel potentia,quod dico propter animas intellectiuas:si autem est irreceptibilis , eo ipso est implurificabilis. Aduerte secundo,quòd (vt patet quinto Metaphysi.vbi fundamenta omnis scientiæ traduntur) dum omnium seminum rationes habemus,vnum numero sunt,quorum materia est vna,identitas igitur numeralis penes vnitatem attendi-
E tur materiæ:nec cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis formæ eiusdem speciei . Et propterea Aristotelem sequentes, negamus omnia in instantiis assumpta. Quoniam stat, formam esse vnam in essendo,& multiplicem in dependendo,vel repræsentando , vel respiciendo , vel aliis huiusmodi. Et sic similitudo albi ad omnia alba,vna est relatio,in essendo,& multiplex in respiciendo . De defectu autem ad defectum termini, distingue , quòd deficit ad defectum termini adæquati,non autem inadæquati , cuiusmodi sunt singula respecta ab vno , singulum enim inadæquatur extensiue. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio, quæ erat ad ipsum: sed ad hoc quòd desinat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autem in repræsentando,& dependendo. Et propterea, vt intentio est huius ducit ad hoc, & vt illius,ad illud. Et similiter est de lumine. est enim vnum lumen secũdum esse,& multiplex in dependentiis,Et propterea cõcedũtur multæ illuminationes & cõcedit quòd est multiplex ẜm vias,seu tendentias & obstacula. Et ꝓpterea apparent multæ vmbræ. Stat igit in suo robore as

In ſuo ſym bolo fidei.

RESPON. Dicendum,ꝙ ſicut Athan. * dicit.In diuinis eſt tantū vnus pater,vnus filius,vnus ſpiritusſan. Cuius quidem ratio quadruplex aſſignari poteſt.Prima quidē ex parte relationū, quibus ſolū perſonæ diſtinguūtur. Cum enim perſonæ diuinæ ſint ipſæ relationes ſubſiſtentes [c], non poſſent eſſe plures patres,vel plures filij in diuinis,niſi eſſent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidem eſſe non poſſet, niſi ſecundū materialem rerum diſtinctionem. Formæ enim vnius ſpeciei nō multiplicātur niſi ſecundum materiā, quæ in diuinis non eſt. Vnde in diuinis non poteſt eſſe niſi vna tantum filiatio ſubſiſtens, ſicut & albedo ſubſiſtens non poſſet eſſe niſi vna [c]. Secunda vero ex modo proceſſionum, quia Deus omnia intelligit, & vult vno & ſimplici actu.Vnde non poteſt eſſe niſi vna perſona procedens per modū verbi,quæ eſt filius,& vna tātum per modum amoris, quæ eſt ſpiritusſanctus. Tertia vero ſumit᷑ ex modo procedendi,quia perſonæ ipſæ procedunt naturaliter, vt dictum eſt *.Natura autem determinatur ad vnum. Quarta ex perfectione diuinarum perſonarū. Ex hoc enim eſt perfectus filius, ꝙ tota filiatio diuina in eo continetur & quòd eſt tātū vnus filius.& ſimiliter, dicendū eſt de alijs perſonis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quamuis ſimpliciter concedendum ſit,ꝙ potentiam,quam habet pater,habeat filius,non tamen cōcedendum eſt,ꝙ filius habeat potentiam generandi,ſi generādi, ſit gerundiuum verbi actiui,vt ſit ſenſus,ꝙ filius habeat potentiam ad generandum.Sicut licet idem eſſe ſit patris & filij,non tamen conuenit filio eſſe patrem propter notionale adiunctū. Si tamen hoc quod dico generandi,ſit gerundiuū verbi paſſiui, potentia generandi eſt ī filio.i.vt generetur, Et ſimiliter, ſi ſit gerundiuū verbi īperſonalis, vt ſit ſenſus:potentia generandi.i. qua ab aliqua perſona generatur.

AD 2m dicendum, quòd Augusti. in verbis illis non intendit dicere, quòd filius poſſet generare filium: ſed ꝙ hoc non eſt ex impotentia filij,ꝙ non generet, vt infra patebit.

AD 3m dicendum, quòd immaterialitas & perfectio diuina requirit, vt non poſſint eſſe plures filij in diuinis, ſicut dictum eſt [c].Vnde quòd non ſint plures filij, non eſt ex impotentia patris ad generandum.

Q.42.ar.6 ad.3.

ſumpta propoſitio,in tractatu de angelis ſtabiliēda. Ad primam autem Scoti rationem,dicitur primo, quòd ipſe non intellexit propoſitionem tanto ſtudio a ſe impugnatam.non enim immaterialitas,ideſt carentia materiæ (quæ eſt altera pars compoſiti) ſed immaterialitas, ideſt carentia materiæ, ideſt potentiæ receptiuæ, eſt de qua author loquitur,vt manifeſtauimus,& etiā litera inſinuat hic in exemplo de albedine,ſi ſubſiſteret. Et propterea, vane articulos Pariſiēſes, qui de materia, vt materia loquūtur, affert: cum ſm veritatem, materia,vt potentia receptiua, formaliter loquendo in hac propoſitione intelligatur. Verum,ne eadem argumenta fierent contra inreceptibilitatem, reſpondetur ad ſingula. Ad primum quidem,falſa eſt maior, quia vnumquodque eſt primo extra cauſam & intellectum,eſſe ſignificato p ſecundū adiacēs, & tamē nō eſt illo,hoc. Probatio vero nihil valet: etiam ſm apparentiam, ex hoc quòd nō niſi ſingulari aliqua duo.ſ.eſſe extra intellectum & cauſam, & eſſe hoc,conueniunt,inferēs idētitatem formalem, vtriuſque quo. Ad ſecūdam vero,quòd nec ſomniauimus, quòd forma in materia exiſtens, ſit hæc per materiam intrinſece, ſeu formaliter, ſed cauſaliter. Et licet materia ſm Auic.nō ſit cauſa materialis formæ:ſed cōpoſiti, quia cauſa materialis nominat cauſam intrinſecā,eſt tñ materia cauſa formæ in genere cauſæ materialis: educit᷑.n.de ea,vt materia,& hoc ſufficit.Ad ea vero,q̄ de angelis tāgunt᷑,ſuo loco dicetur.& dictum eſt in commētariis, de Ente & eſſentia,vbi etiam articulos Pariſienſes gloſſauimus.Et aduerte,quòd hęc doctrina modo tradita,non eſt noua,ſed forte aſcendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem inreceptibilitatem immaterialitatem.Tum,quia in ſubſtantiis ſeparatis, inreceptibilitas non niſi immaterialitatem ſubſiſtentem in ſpecie ſignificat.Tum, quia potētia receptiua ex parte materiæ ſe tenet,& facile propterea erat ex hac illam intelligere. & ſic patet prima ratio ſumpta ex cōmunibus oībus oīno immaterialibꝰ formis ſubſiſtentibus.Nec inconuenit eam adduxiſſe ad proprietates perſonales:immo neceſſe fuit,quoniam ipſæ de talium numero ſunt, & non cognoſcimus eas ſecundum ſeipſas : ſed ex creaturis vt poſſumus,ad eas aſcendimus,vt teneamus concluſionem certam & neceſſariam,ex propoſitione certiſsima cōmuni omnibus philoſophis,immo communi animi conceptione ſapientium.

174
234

Ar.2.huius quęſt.

¶ Secunda ratio ſumitur ex modo ſpecificante proceſsiones.ſ. per modum verbi & amoris,& fundatur ſuper vnitate actus intelligendi,ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem inſtant quidam ſic.Si vnitas actus intelligēdi,infert vnitatem filii,aut intendis de vnitate reali, aut ſecundum rationē. Si reali,ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatem perſonæ productæ,ſi ſecundum rationem, ergo diſtinctio ſm rōnē inferret diſtinctionem perſonarum: ſicut enim vnitas ad vnitatē:ſic diſtinctio ad diſtinctionem ſe habet. ¶ Scotus autem in Quolibetis vbi ſupra,contra hanc rationem dicit,quòd non eſt valida,quia fundatur ſuper hac propoſitione. Vbi non poteſt eſſe niſi vnicus actus intelligendi, nō poteſt eſſe niſi vnicum dicere,& vnicum verbum:hæc autem propoſitio eſt vera in nobis,gratia materiæ, quia in nobis omne intelligere eſt expreſſum per actum dicēdi;non ſic autem eſt in diuinis &c. Et breuiter inquit,ex vnitate formæ abſolutæ eiuſdem rationis,nō poteſt inferri vnitas productionis & termini vniuerſaliter,& in omni materia:ergo ex vnitate intellectionis non ſequitur, gratia formæ,vnitas dictionis & verbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur,quòd hic eſt ſermo de vnitate numerali,quæ ſupponit vnitatē formalē: vt patet.5.Met.c.de vno,quoniā de multiplicatione numerali tantum perſonarum eſt quæſtio, ita quòd ratio conſiſtit in hoc, Intellectio Dei eſt vna numero: ergo verbū eſt vnū numero, & ſi eſſent ītellectiones Dei plures ſm numerum,eſſent plura verba ſm numerum. Ad argumentū ergo dicitur, quòd intēdit de vnitate numerali formali.i.quæ infert vnitatē formalē:non autē de vnitate numerali identica, qualis eſt inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negat᷑ ſequela. Quo modo aūt ex diſtinctione formali ſecundum rationem inter intellectum & voluntatē inferatur diſtinctio perſonarum, in q.27.declaratū fuit. & dictum,quòd hoc nō ſequitur imediate,ſed mediāte ordine originis. Ad obiectionē vero Scoti dicitur, ꝙ ratio literæ non fundatur ſuper illa propoſitione:ſed ſuper hoc,quòd vbi eſt vnum tantum intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non eſt niſi vnum dicere & vnum verbum,quod patet eſſe verum:ſuperflueret nanque aliud dicere.Et ſimiliter ex vnitate formæ abſolutæ,optime ifertur vnitas formæ reſpectiuæ,ſeu actionis adæquatæ.Et ad hanc adæquationem inſinuandā dicitur in litera,quòd Deus omnia ſimplici actu intelligit,ac per hoc dicit.

¶ Tertia ratio ſumitur ex communi modo procedendi,qui vere eſt modus,quòd.ſ.procedunt naturaliter ut diſtinguit᷑ contra libere. & fundatur ſuper hoc,quòd natura determinatur ad vnū. ¶ Contra quam etiam rationem inſtant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero,& hoc eſt falſum, etiam in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi,& hoc eſt falſum in natura infinita. Neutro igit᷑ mō rō aliqd valet. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd intendit tertio modo,ſ.quòd natura determinatur ad vnum formaliter,ſub hac enim ſubſumitur & recte,de natura eadem pluribus modis communicabili, ꝙ ſecundum vnumquenque modum eſt determinata ad vnum formaliter illius modi,& conſequenter,quòd hęc natura ſecundum huuc modum eſt determinata ad hoc vnum,& ſic concluditur vnitas numeralis producti vno modo.Et inducta eſt hæc ratio ad oſtendendum differentiam inter naturale & voluntarium agens,in largiendo unitatem numeralē effectui vnica ſimul actione agendo,ab agente.n.voluntario poſſunt ſimul plura produci, vt inquit Auerrois com.44.12. Meta. a naturali autem,non niſi vnum ab vno. Et ex his patet reſponſio ad obiectionem Scoti, vbi ſupra,infringentis quoque hanc rationem, quia natura non determinatur ad vnum numero.

¶ Quarta vero ratio ex pfectione diuina ſumit᷑. & fundatur ſup hoc,ꝙ oīs res diuina habet quicquid inueniri poteſt infra latitudinē illius rationis formalis.Ex hoc enim manifeſte ſequitur, ꝙ non compatitur ſui partitionē. & conſequenter nec pluralitatē.

¶ Sed

¶ Sed contra hanc quoq; rationem inſtatur,quòd nihil valeat, quia ſic ſequeretur,ꝙ eſſet vnū tantum productum in diuinis, & probatur ſequela, quia productum eſt res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinem producti īueniri poteſt, & ſic excludit multiplicationem ſui,ꝙ ſi hic non valet.ergo nec in ratione tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur,ꝙ fundamentum illud intelligendum eſt de re diuina, quę eſt vna per modum ſpeciei ſpecialiſsimæ, & non de re diuina,quæ eſt vna per modum generis, quoniam ſub ſpecie non niſi materialis reſtat differentia, ſub genere autē latent multa, & ſic directe deſeruit propoſito, quoniam de pluralitate numerali,vt iam dictum eſt, quæritur, & ceſſant obiectiones: productum enim non ſpecificam, ſed genericam rationem ſignificat,filius autē ſpecificam : & ideo de filiatione tenet ratio, de productione autem non. Et nota hanc rationem, quoniam concludit vniuerſaliter nullū prædicatum ſpecificum ſiue abſolutum, ſiue reſpectiuum in Deo plurificari. Vnde patet,ꝙ nulla ſit inſtātia Scoti, vbi ſupra, cōtra hanc rationē: quia filius eſt perfectus Deus,& tamen non habet deitatem omni modo habēdi: ergo filiatio poteſt eſſe perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enī nulla eſt, vt patet, quia eſt a modo habendi ad diuerſitatē numeralem, immo quia filius eſt perfectus Deus,ſequitur. ergo habet quicquid eſt infra latitudinē deitatis,& conſequēter eſt immultiplicabilis ſecundum deitatem.

220
3.q.58.art. 3.&.1. diſt. 19.q.1.ar.1 &.4. con.c. 9. tex.20.to.3

QVAESTIO. XLII.

De Aequalitate & ſimilitudine diuinarum perſonarum ad inuicem : in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de comparatione perſonarum ad inuicem. Et primo, quantum ad æqualitatem & ſimilitudinem. Secundo, quantum ad miſſionem.

Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis perſonis.
¶ Secūdo, Vtrum perſona procedens ſit æqualis ei,a qua procedit ſecundum æternitatem.
¶ Tertio, Vtrum ſit aliquis ordo in diuinis perſonis.
¶ Quarto, Vtrum perſonæ diuinæ ſint ęquales ſm magnitudinem.
¶ Quinto, Vtrū vna earū ſit in alia.
¶ Sexto, Vtrum ſint ęquales ſm potentiam.

ARTICVLVS. I.

Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ æqualitas non competat diuinis perſonis, ęqualitas enim attenditur ſm vnū in quantitate, vt patet per Philoſophum. 5. Metaphyſi. * In diuinis autem perſonis non inuenitur, neque quantitas cōtinua intrinſeca, quæ dicitur magnitudo,neq; quātitas continua extrinſeca,quæ dicitur locus & tempus,neque ſecundum quantitatem diſcretam inuenitur in eis æqualitas, qa duæ perſonæ ſunt plures q̃ vna.Ergo diuinis perſonis nō cōuenit ęqualitas.

¶ 2 Præt.Diuinæ pſonæ ſunt vnius eſſentiæ,vt ſupra dictum eſt †. Eſſentia autem ſignificatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, ſed ſimilitudinem.Ergo in diuinis perſonis eſt dicenda ſimilitudo,& non æqualitas.

Q.39.ar.2.

¶ 3 Præt. In quibuſcunque inueniтur æqualitas; illa ſunt ſibiinuicē æqualia,quia æquale dicitur æquali æquale.Sed diuinæ perſonæ non poſſunt ſibiinuicem dici æquales. Quia vt Auguſt.*dicit. 6. de Trin. Imago,ſi perfecte implet illud,cuius eſt imago, ipſa coæquatur ei: non illud imagini ſuæ. Imago autem patris eſt filius.& ſic pater nō eſt æqualis filio. Non ergo in diuinis perſonis inuenitur æqualitas.

Li.6.de trinit.c.10.parum a prin. tom.3.

¶ 4 Præt. Aequalitas relatio quædam eſt: ſed nulla relatio eſt communis omnibus perſonis,cum ſecundum relationes perſonæ abinuicem diſtinguantur. Non ergo æqualitas diuinis pſonis cōuenit.

SED CONTRA eſt, ꝙ Athana,† dicit, ꝙ Tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt,& coæquales.

In ſuo ſym bolo fidei.

RESPON. Dicendum, ꝙ neceſſe eſt ponere æqualitatem in diuinis perſonis. Quia ſm Philoſophum in. 9.Metaph. † Æquale dicitur quaſi per negationem minoris & maioris, non autem poſſumus in diuinis pſonis ponere aliquid maius & minꝰ.Quia vt Boet. * dicit in lib.de Trin.eos differentia.ſ.deitatis comitatur,qui vel augent vel minuunt,vt Arri. qui gradibus numerorum trinitatem variantes diſtrahunt,atque in pluralitatem deducunt.Cuius ratio eſt, quia inæqualium non poteſt eſſe vna quantitas numero. Quantitas autem in diuinis non eſt aliud q̃ eius eſſentia.Vnde relinquitur, ꝙ ſi eſſet aliqua inæqualitas in diuinis pſonis,ꝙ nō eſſet in eis vna eſſentia.et ſic nō eſſent tres perſonæ vnus Deus, quod eſt impoſſibile. Oportet igitur æqualitatē ponere in diuinis perſonis.

Li.10. Meta. text.15. 16.&.17.tomo.3.

In li.de Trinit. paulo a princ.

Super quæſtionis quadrageſimæſecundæ Articulū primū.

TItulus ſatis clarus eſt,ita enim indeterminate vt ſonat, interpretādus eſt,diſcutiendū eſt enim,&an ſit & qūo ſit &c. ¶ In corpore vnica eſt concluſio directe reſponſiua quæſito, Neceſſe eſt ponere æqualitatem in diuinis perſonis.Et probatur ſic. in diuinis perſonis non poſſumus ponere maius & minus. ergo neceſſe eſt ponere æqualitatem.Conſequentia probatur, ex.10. Meta.quia æquale dicitur quaſi per negationem maioris & minoris. Antecedens vero probatur dupliciter. primo authoritate Boetii,ſecūdo ratione ſic, Si eſſet inæqualitas in diuinis perſonis nō eſſet in eis vna numero quantitas.ergo nec vna eſſentia. ergo tres pſonæ non eſſent vnus Deus,qđ eſt impoſsibile.prima cōſequētia pbat᷑,qa inæqualiū nō pōt eſſe vna numero quātitas.Secunda aūt, quia quantitas in diuinis nihil aliud eſt q̃ eſſentia.

¶ Circa hāc rōnē aduerte,quòd licet ex negatione inæqualitatis non ſequatur ſimpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto reſpectu lineæ,& propter hoc,in litera dixit author, ꝙ æquale dicit᷑ quaſi per negationē.Suppoſita tamen quantitate in diſtinctis extremis, ſequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum antē ſequatur æqualitas quæ ſit relatio realis,aut non, inferius patebit.

¶ In reſponſione ad primū aduerte Thomiſta, ꝙ apud S. T. hic, intēſio & remiſſio formæ eſt ipſius eſſētiæ formæ,& nō ſolū ipſius eſſe, hoc ī primo mō quātitatis virtualis habes. ¶ In reſponſione ad ſcđm habes ſolonē oium argumentorū Aureoli apud Capreolum in diſt. 19. primi.Aequalitas.n. fundata in ſubſtantia diſtinguitur a ſimilitudine & id entitate ſm modū, ſicut ēt fundamenta ſic diſtinguuntur,vt in litera manifeſtat de æqualitate & ſimilitudine alborū, vt ſic, albū.n.vt habet rationē albi non excedētis, nec exceſſi in perfectione ab alio albo, dicitur ſimile & ęquale eadē relatione, & idē eſt iudicium de ſubſtantia per modum quātitatis ſumpta:ſemper nanq; æqualitas includit priorem relationē, & addit modum fundamenti. ¶ In rñſione ad tertiū aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolū ibidē ipugnat vltima verba, volēs ꝙ pater eſt æqualis & æquat᷑ filio. Et conſiſtūt rōnes ſuæ ī hoc. Aequari non ſignificat æqualitatē accipere, ſed æqualitatē habere pmodū fluxꝰ vt cætera verba. ergo pōt cōuenire patri. Antecedēs patet ex ſe,& iductiue, dicimus.n.quòd duę lineæ coæquant᷑,& tñ neutra ab altera æqualitatē ſumit &c. Ad hoc dr̄, ꝙ æquari ſm proprietatē vocabuli ſignificat motū, ſeu acceſſum quendam ad id cui æquatur:vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, niſi cum ſit ſm rem vel deſignationē æqualis alteri,vnde negandum eſt antecedens.& inductio eſt ad oppoſitum.Verum,gratia materiæ in diuinis omne accipere,accedere &c.ſpectat ad originem. & propterea ibi ſequitur differentia in litera poſita, inter nomen & verbum quo ad patrem & filium,quàmuis etiam in creaturis,cū linea æquatur per ſe lineæ, ab illa æquatur:ſicut imago Cæſaris a Cæſare fit.

¶ In reſpōſione ad quartum:aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio eſt,quòd æqualitas diuinarum perſonarū, non eſt relatio realis, & quòd cum dicitur, pater & filius ſunt æquales, ly æquales,tria includit, ſcilicet vnitatem eſſentiæ,diſtinctionem

Universidad de Deusto Biblioteca

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ duplex est quantitas. Vna. scilicet, quæ dicitur [d] quātitas molis, vel quantitas dimensiua, quæ in solis rebus corporalibus est. Vnde in diuinis personis [d] locum nō habet. Sed alia est quantitas [d] virtutis, quæ attenditur sm perfectionem alicuius naturæ, vel formæ. Quæ quidem quantitas designatur, secundum quod dicitur aliquid magis vel minus calidum inquantum est perfectius vel minus perfectū in tali caliditate. Huiusmodi aūt quantitas virtualis, attenditur primo quidem in radice, id est, in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo spiritualis, sicut dicitur magn⁹ calor propter suam intensionem & perfectionem. Et ideo dicit Augu.6. * de Trin. ꝙ in his quæ non mole magna sunt, hoc est maius esse; quod est melius esse. Nam melius dicitur qđ perfectius est. Secūdo autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ. Primus autem effectus formæ est esse. nam omnis res habet esse sm suam formam. Secundus autem effectus est operatio. nam oē agēs agit per suā formam. Attenditur igitur quantitas virtualis, & sm esse, & sm operationem. Secundum esse quidem, inquantum ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secūdum operationem vero, inquantum ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, vt Augu. dicit in lib. de fide ad Pet. Aequalitas intelligitur in patre & filio [c] & spiritusancto, inquantū nullus horum aut p̄cedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat ptāte.

Li.6.de tri. cap.8.circa med.to.3.

c.1,ante medium.to.3.

AD 2m dicendum, ꝙ vbi attenditur æqualitas sm quantitatem virtualem, æqualitas includit in se similitudinem, & aliquid plus: quia excludit excessum. Quæcunque enim communicant in vna forma, possunt dici similia, etiam si inæqualiter illam formam participant, sicut si dicatur, aer esse similis igni in calore. Sed non possunt dici æqualia, si vnum altero perfectius formam illam participet. Et quia non solum vna est natura patris, & filij, sed etiā æque perfecte est in vtroque, ideo non solum dicimus filium esse similem patri, vt excludatur error Eunomij: sed etiam dcimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

AD 3m dicendum, ꝙ æqualitas vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis, scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis patri, & econuerso. Et hoc ideo, quia essentia diuina, non magis est patris quàm filij. vnde sicut filius habet magnitudinem patris quod est esse eum æqualem patri. ita pater habet magnitudinem filij, quod est esse eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Dionys. * dicit. 9. ca. de diuin. no.) non recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis. [c] Dicunt enim causata similia causis inquantum habent formam causarum: sed nō econuerso, quia forma principaliter est in causa, & secundario in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamē ibi accipere. Quia igitur filius accipit a patre vnde ē æqualis ei, & nō [e] ecōuerso, pp hoc dicimus, ꝙ fili⁹. coæquatur Patri & nō econuerso.

ca.9.a medio.

24 d

D.80.

AD 4m dicendum, quòd in diuinis personis nihil est considerare nisi essentiam, in qua communicant, & relationes in quibus distinguuntur. æqualitas autem vtrūque importat. s. distinctionem personarum (quia nihil sibiipsi dicitur æquale) & vnitatem essentiæ, quia ex hoc personæ sunt sibiinuicem æquales, ꝙ sunt vnius magnitudinis & essentię. Manifestum est autem ꝙ idem ad seipsum non refertur aliqua relatione reali. Nec iterū, vna relatio refertur ad aliā, per aliquam aliam relationem. Cū enim dicimus, ꝙ paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo, æqualitas & similitudo in diuinis personis, non est aliqua realis relatio distincta a relationibus personalibus, sed ī suo intellectu includit & relationes distinguentes personas, & essentiæ vnitatē. Et propterea Magister dicit in trigesima prima distin. primi sent. quòd in his, appellatio tantū est relatiua.

stinctionem realem relationum subsistentium, idest personarum & relatiuam appellationem, qua formaliter denominātur æquales. & quòd sm illa duo, ęqualitas ponit aliquid reale ī diuinis, sm tertium autem relationem tantum rationis ponit, quod & authoritate Magistri confirmatur in.31.dist.1. Fundamenta autem positionis sunt duo, sm duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficiētes. Altera est distinctio realis fundamentorū, altera ē fundatio nō sup alia relatiōe.

D.1080.

D.470.

D.555.

¶ Verum cōtra hæc arguitur a tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in.31.dist.1. & in Quoli.q.6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illam cōditionem de reali distinctione fundamētorum. Aequalitas fundatur super vna quantitate distinctorū extremorū: ergo sup simpliciter vna quantitate distinctorum verior est ęqualitas, q̃ super quantitate vna sm quid. ergo sup quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secūdo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones. s. distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis, absque omni opere intellectus: ergo. Tertio, quia sic relationes originis non possent distingui realiter, quoniā si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta, si relatio, obstat secunda conditio. Et confirmatur: quia si una albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusionē sic. Aequalitas est in filio ex vi p̄ductionis, & ē prima æqualitas apud Aug.6. de Trin. vlt. & est perfectio simpliciter apud eundē de quātitate aiæ c.7. ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia secluso oī intellectu, filius est realiter ęqualis patri. ergo aliqua æqualitate æqualis. ergo nō æqualitate quæ est relatio rationis.

223

¶ Præt. Inquit Scotus: si esset inæqualitas inter patrē & filium, esset relatio realis. ergo æqualitas est realis. Et confirmatur, inuenit inæqualitas pfecta in re. ergo & æqualitas: sed nulla pōt esse nisi in diuinis psonis, qm̄ oīs alia quantitas est imperfecta. ergo.

¶ Ad euidentiam horum aduerte, quòd defectus primæ conditionis positæ in litera. i. si non est distinctio realis fundamentorum, infert, quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primo disgregat. Et de eis primo intelligitur cum dicitur, quòd exigitur distinctio extremorum: esse enim æquale, primo conuenit quanto, & cuicunque substrato vel coniuncto, non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes nō esse reales: sed facit eas non esse alias a fundamētis. Vnde quælibet duo correlatiua, realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem: sed sunt illamet correllatiua: seipsa enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea, si prima conditio nō deficeret, æqualitas filii ad patrem esset ipsa filiatio, & patris ad filiū esset paternitas. Vnde ad rōnem primam dicitur, quòd antecedens est sane intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primo, vt sonāt verba. s. quòd vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, ꝙ vnitas. i. indistinctio quantitatis ab alia sm magis & min⁹ faciat æquale. Rursus: æquale potest dupliciter sumi. Vno modo, vt significat relationem æqualitatis realem, alio modo, vt significat æqualitatem indistincte siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, antecedens verum est de æquali secundo modo, id est confuse sumpto, & non de æqualitate. i. reali relatione, & ideo ratio nihil valet: Si secundo modo, antecedens verū est de æqualitate reali, & est radix positionis nostrę. Et ex his patet, quòd secūda ratio male interpretatur cōditiones relationum realiū, debent enim extrema realiter distingui secundum fundamenti, si relationes sunt præexigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter. primo, quòd relationes originis fundantur super actibus notionalibus. Et cum dicitur, illi sunt res respectiuæ, respondetur, ꝙ ex hoc bene sequitur. ergo relationes originis non sunt aliæ relationes ab illis, & non sequitur. ergo non sunt relationes reales. Secūdo dicitur & meli⁹, quòd illa conditio intelligitur de relationibus inexigentibus fundamentum. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secum non solum fundamēta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus constituere hypostases &c. Quædam vero non ferunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in Quol. procedunt enim ex hoc, quòd essentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum proprie loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quòd ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum.

¶ Ad ea vero, quæ primo contra conclusionem obiiciuntur, vnica est rn̄sio, quòd filius est (secluso oī intellectu) vere & realiter æqualis patri, quoad vnitatem essentiæ, & distinctionem personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamentaliter, hæc enim habet ex vi generationis. Et sic est prima æqualitas, & nō per realitatem additę relationis. Sicut etiam filius est idem sibiipsi realissime, secluso omni intellectu, & hoc habet a p̄re &c. tamen nō sequitur, ergo relatio identitatis sibi est realis, est enim idem sibi identitate fundamentaliter, & ita fil⁹ ęqualis equalitate fundamētaliter sūpta. Hęc. n. instantia manifestat vitium obiectionū. Nec est verū, quòd ęqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Augu. hoc dicit, quàmuis dicat, quòd ęqualitatē inæqualitati iure præponis. Albū enim nigro iure præpones, & tamen neutrū est perfectio simpliciter. Scito tamen veritatem, ꝙ æquale non quo ad relationē, sed quoad fundamentum præponitur inæquali, quia vnum præponitur multo, & sicut vnū pręponitur multo, vnum autem perfectionē simpliciter non dicit, nisi ens denominatum vnum sit pfectio simpliciter: & ppterea æquale a genere perfectionum, simpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis īfert realitatē æqualitatis, quoniam illa habet duas quantitates numero distinctas, maiorē. s. & minorē. Hæc aūt unā tātū de facto habet. De perfectione autē æqualitatis dupliciter cōtingit loqui. s. absolute & vt realis relatio. Et vtroque modo cōcedo, quòd inuenitur in re, perfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secundo autē modo ī aliis rebus. Falsum est. n. immo impossibile, ꝙ secundo modo inueniatur in diuinis, quoniam est forma imperfectionē coexigens. s. distinctionē numeralem absolutorū. & bene ī re hac aduertas, & concedas in diuinis verā æqualitatem, & perfectā, & primā, summam &c. vt in corpore articuli probatum est: sed non inquantum est relatio realis, vt in respōsione ad quartum dicitur. Nec fallaris digrediendo ab æqualitate vno modo, ad eam alio modo.

ARTICVLVS II.

Vtrum persona procedens, sit coæterna suo principio, ut filius patri.

221

4. contra.c.11. Et po. q.2.ar.3.co. & q.3.art.13. Et opu.3.c.41.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ persona procedens nō sit coæterna suo prīcipio, vt filius patri. Arrius. n. 12. modos generationis assignat. Primus modus est, iuxta fluxum lineę a puncto: vbi deest æqualitas simplicitatis. Secundus modus est, iuxta emissionem radiorū a sole: vbi deest ęqualitas naturę. Tertius modus est, iuxta characterem seu impressionem a sigillo: vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficiētia. Quartus modus est, iuxta īmissionem bonæ voluntatis a Deo: vbi etiam deest cōsubstantialitas. Quintus modus est, iuxta exitum accidentis a substantia, sed accidēti deest subsistentia. Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei a materia, sicut sensus accipit speciē a re sensibili, ubi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis a cogitatione, quæ quidē excitatio temporalis est. Octauus modus est, iuxta transfigurationē, vt ex ære fit imago, quæ materialis est. Nonus modus est, mot⁹ a mouente, & hic etiam ponitur effectus & causa. Decimus modus est, iuxta eductionem specierum a genere, qui non competit in diuinis, quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. Vndecimus modus est, iuxta ideationem, vt arca exterior, ab ea quę ē in mēte. Duodecimus modus est, iuxta nascentia, vt homo est a patre: ubi est prius & posterius sm tempus. Patet ergo, ꝙ in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur filius est a patre, oportet dicere, vel eum esse minorē patre, aut posteriorem, aut vtrunq;.

¶2 Præt. Omne quod est ex altero, habet principiū: sed nullū æternū habet principiū. Ergo filius nō est æternus, neque spiritussanctus.

¶3 Præt. Omne quod corrumpitur desinit esse. Ergo oē qđ generatur, incipit esse: ad hoc enim generat, vt sit. Sed filius est genitus a patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus patri.

¶4 Præ. Si filius genitus est a patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instans suę gnerationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est impfectū, sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur ꝙ filius semper sit imperfectus: quod est inconueniēs. Est ergo dare aliquod instans generationis filij. Ante illud ergo instās filius non erat.

SED CONTRA est, quod Athanasius dicit, * ꝙ totæ tres personæ, coæternæ sibi sunt. In suo symbolo fidei.

RESPN. Dicendū, ꝙ necesse est dicere filiū esse coæternū patri.

Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ aliquid ex prīcipio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis, alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agētibus voluntarijs, aliter in agentibus naturalibus. In agētibus quidem voluntaris, pp electionē tēporis. Sicut n. in agentis voluntarij potestate est, eligere formam quā effectui cōferat, vt supra dictum est *: ita in eius potestate est eligere tēpus in quo effectū p̄ducat. [c] In agētibus aūt naturalibus hoc cōtingit, quia agens aliquod nō a principio habet perfectionē virtutis naturalis ad agendū: sed ei aduenit post aliquod tempus, sicut homo nō a principio generare pōt. Ex parte actionis impeditur, ne id qđ est a principio, simul sit cū suo principio, pp hoc ꝙ actio est successiua. Vnde dato, ꝙ aliquod agēs tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodē instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestū est aūt sm præmissa *, ꝙ pater nō generat filiū voluntate: sed natura. Et iterum, ꝙ natura p̄ris ab æterno pfecta fuit. [c] Et iterū, ꝙ actio qua pater producit filium, nō est successiua, [c] quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio mate-

Q.41.ar.2.

246

Q.præced. art.2.

36

46

¶ *Super quæstionis quadragesimæ secūdæ Articulū secundum.*

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est filiū esse coæternum patri. Probatur sic. Omne ex principio existēs, posteri⁹ illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut a natura paulatim perfecta, aut actione successiua: sed pater non generat filiū voluntate, sed natura ab æterno perfecta & absque actione successiua. ergo habet filium coæternum. Et similiter est de spiritusan. Maior declarat distinguendo causam posterioritatis ex parte agentis, vel actionis &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimam partē declaratur ducendo ad impossibile. s. quòd filius esset successiue natus & cū materia & motu. Nec fundat hic illatio materiæ super hoc, quòd, vbicunque est successio, ibi sit materia, sed, quòd vbicūque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super quaestionis quadragesimae secunde Articulum tertium.*

IN titulo ly naturae, non est obliquus determinatus per ly ordo: sed econtra determinans ipsum ordinem. Ita quòd non est sensus. Vtrum sit ordo naturae, tanquam rei ordinatae: sed vtrum sit ordo naturae, idest naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.
¶ In corpore vna ē conclusio. In personis diuinis est ordo naturae. Probatur, (Serm.38. p totū. to.10.) ordo semper est per comparationem ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. ergo est in diuinis secundum originem absq; prioritate, ergo est ordo naturae. Prima consequentia explanatur in situ. intellectu, & singulis causis. Secūda autē probatur: quia principium in diuinis est ꝟm originē absque prioritate. ex quaestio.33.art.1. Tertia autem manifestatur authoritate August. qui & hoc vocabulum induxit.
D.570. ¶ Circa hanc partem. pro quanto ponitur ordo absque prioritate, dubium insurgit apud multos, putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem, & sicut ibi ponitur ordo originis: ponēdum esse quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis: (Q.27.ar.2.) Verū, quia non est Theologorū contentionibus deseruire: & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, (Q.10.ar.4.) quòd cū ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo ꝟm rem inuenitur a quo alius, & qui ab alio, & rursus a quo alius est quandoque a se producens: vt patet de primo producente, & in his nulla sit discordia, consequēs est quòd inter nos & Scotum his omnibus consentientē, in .1. dist. 28. q. vlt. & quolibetis q.4. non sit controuersia ꝟm rem, sed tantum differentia est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine, a quo alius, & etiam a se producens, posterius vero origine, qui ab alio, ita quòd prioritas originis est a ly a quo, seu a se, posterioritas vero ly ab alio, vt patet ab ipsomet ī .1. di. 12. q. 2. & alibi. Vnde in huiusmodi propter sanctorum doctorum reuerentiam qui his vocabulis vsi non sunt, & ad tollendas erroris occasiones, sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Pariunt quoque huiusmodi locutiones obscuritatē in rebus manifestis, vt patet cū sit quaestio de identitate vel diuersitate signi originis, quo vel qui-

materialis & cum motu esset, qđ est impossibile. Relinquit ergo ꝙ filius fuit quādocunq; fuit pater. Et sic filius est coaeternus patri, & similiter spiritussanctus vtrique.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ sicut Aug. * dicit in lib. de Verbis Dñi, Nullus modus processionis alicuius creaturae, pfecte reprę sentat diuinā generationē. Vnde, oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt qđ deest ex vno, aliqualiter suppleat ex altero. Et ꝓpter hoc dr̄ in Synodo Ephesina. Coexistere semper coaeternū patri filium, splēdor tibi denuntiet, Impassibilitatem natiuitatis, ostendat verbum, consustantialitatem, filij nomen insinuet. Inter oīa tamen expressius repraesentat processio verbi ab intellectu. Qđ quidē non est posterius eo a quo ꝓcedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

AD 2m dicendum, ꝙ aeternitas [d] excludit principium durationis, sed non principium originis.

AD 3m dicendū, ꝙ omnis corruptio est mutatio quaedam. Et iō omne qđ corrumpitur, incipit nō esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictū est supra *. Vnde filius semper generat, & pater semper generat.

AD 4m dicēdum, ꝙ in tempore aliud est qđ est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est qđ est durans, scilicet tempus. Sed in aeternitate ipsum nūc indiuisibile est, & semp stans, vt supra dictum est *. Generatio vero filij non est in nunc tēporis: aut in tempore, sed in aeternitate. Et ideo, ad significandū praesentialitatem & pmanentiam aeternitatis, pōt dici ꝙ semper nascitur vt Origenes dixit. Sed (vt Greg. & Aug. † dicūt) melius est ꝙ dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiā ęternitatis: & ly natus, pefectionē geniti. Sic ergo, filius nō imperfectus est, neq; erat qn non erat, vt Arrianus dixit.

† Origen. Hom. 1 ca. 1. Ioā. a medio. tom.3. Aug. ī psal. 2. sup. id hodie genui te tom.8. Grego. 29. l. moral. c.1.

F bus pater & filius spirant, cum tamen res clara sit, quòd pater a se, & filius a patre, vnico simul actu spirant, vt vnicum principium, vt dictum est.
¶ In responsione ad scdm, dubiū occurrit, non praeteritum a Sco. in .28. dist. 1. q. vlt. quòd hoc dictum repugnat dictis in q.40. art. vlt. Hic nanque dicitur, paternitas siue pater nullo modo ē prior filio, ita quòd nec ꝟm naturā, nec ꝟm intellectum, ibi autem expresse dictum est quòd hypostasis patris est prior ꝟm intellectū actu notionali, qui est generatio actiua, & cō sequēter prior filio, q sequit generaionē passiuam, vt ibidem dicitur, nō ergo stāt haec duo simul.
¶ Ad euidentiā huius difficultatis, & simpliciter & ad hominem scito, quòd de patre & filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo ꝟm rem pure. & sic loquitur hic author negās oēm prioritatē, & posterioritatē, & pbat hoc efficacissima ratione, s. quòd in eis non est nisi relatio & essentia, in essentia nulla ē prioritas, cum sit vna, relationes sunt simul natura & intellectu. ergo. Alio modo contingit loqui de eis sub aliquo partiali cōceptu, seu modo concipiēdi, & sic locutus est superius. Et merito: quia titulus articuli erat de praeintellectione proprietatum respectu actuum, & econuerso. et sic pater similiter & paternitas, cōceptus vt Hypostasis, praecedit ꝟm intellectum generationem & filium, vnde nulla ē ī dictis cōtradictio. Immo ex hoc loco manifeste apparet, quòd Sco. tam in loco allegato, quàm in quolibetis. q.4. imposuit S.T. motiuū ad faciendam illā distinctionē de paternitate vt constitutiua, & vt relatio, vt saluaret patrem esse priorem filio, neque enim hoc somniauit author vnquam. sed hic docuit oppositum, dicens ipsas relationes subsistentes, quae sunt pater & filius, oportere esse omnino simul etiā intellectu, & hoc ex meritis rerū. Ratio. n. quae mouit autorem ad illam distinctionē, fuit, quia relatio vnica habet duos act⁹. s. constituere hypostasim, & referre, vt ibi patuit, & scito, quòd cum hac vnica distinctione praemissa. s. de rebus ꝟm se: aut de eis ꝟm aliquem specialem conceptum, seu cōcipiendi modum, solues obiectiones eorum, qui omnino prioritatem in diuinis probare volunt, vel ex eo quòd Aug. dicit, quòd nihil generat se, eo quòd esset antequam esset, & sic de ratione generantis

ARTICVLVS III.

Vtrum in diuinis personis sit ordo naturae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ in diuinis (G) psonis non sit ordo naturae. Quicqd. n. in diuinis est, vel est essentia vel persona, vel notio. Sed ordo naturę non significat essentiā, neq; est aliqua personarum, aut notionum. Ergo ordo naturae non est in diuinis. (222 1. di. 12. ar. 1. & d. 20. ar.3. Et po. q.10. arti.3. cor.)

§ 2 Pręt. In quibuscunq; est ordo naturae, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis nihil est prius & posterius, vt Athan *. dicit. Ergo in diuinis personis nō (H) est ordo naturae. (In suo symbolo fidei.)

§ 3 Praet. Quicquid ordinatur, distinguit: sed natura in diuinis nō distinguitur. Ergo non ordinatur. ergo non est ibi ordo naturae.

§ 4 Praet. Natura diuina est eius essentia. Sed nō dicit in diuinis ordo essētiae. Ergo neq; ordo naturę.

SED CONTRA, Vbicūq; est pluralitas sine ordine, ibi est confusio: sed in diuinis personis non est confusio, vt * Athan. dicit. Ergo est ibi ordo. (In suo symbolo fidei.)

(I) RESPON. Dicendum, ꝙ ordo semper dicitur per cōparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principium multipliciter. s. secundū situm, vt punctus. secundū intellectum, vt principiū demonstrationis, & ꝟm causas singulas: ita etiam dicit ordo. In diuinis autem, dr̄ principium scdm originem absque prioritate, vt supra dictū est *. Vnde oportet ibi esse ordinem secundum originem (K) absq; prioritate. Et hic vocatur ordo naturae secundū Aug. †. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero. (Q.33, ar.1. ad.3. praecipue.) (Ex.1.4: sup. Gen. c. 34. & .35. to.3. Et ex oratiōe de quibusque haeresibus, a med. tom.7.)

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ordo naturae significat no-

nerātis ē esse ante genitum, vel ex eis similibus. Haec. n. omnia nō cōcludunt rē seu personā generātem &c. esse priorē, etiā ꝟm intellectū, sed rem illam sic cōceptā, esse priorē ꝟm rationem. Cōstat autem non valere argumentū ā re sic cōcepta, ad eandē simpliciter. Est enim sophisma a secundum quid, ad simpliciter. (c 229)

¶ *Super Quaestionis quadragesimaesecundae Articulum quartum.*

TItulus clarus ē. ¶ In corpore vnica est conclusio. Necesse est filiū esse aequalē patri ī magnitudine ab ęterno. Et probatur primo quoad primam partem, sic. De rōne paternitatis & filiationis est, quòd fili⁹ accipiat perfectionē naturae, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturae paternae. ergo est ęqualis patri in magnitudine. (c 203) Antecedens declaratur in creaturis. Prima vero consequentia probatur: quia in diuinis est vere & proprie paternitas & filiatio. Secūda aūt, quia magnitudo nihil aliud significat q̄ perfectionē naturae. Quo ad s. dā vero ptē. s. ab aeterno, ꝓbat. Virtus Dei patris nō est defectiua, neq; filius Dei successiue perficitur. ergo ab aeterno, & declaratur sequela, quia ex horū oppositis accidit in humanis, quòd fili⁹ non statim aequatur patri. Et cōfirmat totū authoritate Hilarii.

223 1. dist. 9. q. 1. ar. 2. Et. 4 contra. c.7. ratione. 11. & c.2 1. co. & po. q. 2. arti. 3. cor. ñ. & q. 10. art. 4. cor. Et Boet. de Tri. q. 3. ar. 4.

tionem originis in communi, non autem in speciali [e].

AD 2m dicendum, ꝙ in rebus creatis etiam cū id quod est a principio, sit suo principio, coaeuum secundum durationem; tamē principium est prius secūdū naturā & intellectum, si consideretur id, qđ est principium. Sed si considerentur ipsae relationes causae & causati, & principij & principiati, manifestum est ꝙ relatiua sunt simul natura & intellectu, inquantum vnū est in diffinitione alterius. Sed in diuinis, ipsae relationes sunt subsistentes personae in vna natura. Vnde neq; ex parte naturae, neque ex parte relationū, vna persona pōt esse prior alia, neque etiam secundum naturam & intellectum.

AD 3m dicendum, ꝙ ordo naturae dicitur, non ꝙ ipsa natura ordinetur: sed ꝙ ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

AD 4m dicendum, ꝙ natura quodammodo importat rationem principij, nō aūt essentia. [f] Et ideo, ordo originis melius nominatur ordo naturae, quàm ordo essentię.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum filius sit aequalis patri secundum magnitudinem.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ filius nō sit ęqualis patri in magnitudine. Dicit enī ipse, Ioan. 14. Pater maior me est. Et Apost. 1. Corinth. 15. Ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia.

§ 2 Praet. Paternitas pertinet ad dignitatem patris, sed paternitas nō conuenit filio. ergo non quicquid dignitatis habet pater, habet fili⁹. Ergo non est aequalis patri in magnitudine.

§ 3 Praet. Vbicunq; est totū & pars, plures partes sunt aliquid maius q̄ vna tantum, vel pauciores, sicut tres hoīes sunt aliquid maius q̄ duo vel vnus, Sed in diuinis videtur esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cōtinentur, cum igitur in patre sint tres notiones, in filio autem tātum duae, videtur quòd filius non sit aequalis patri.

SED CONTRA est, qđ dicitur Philip. 2. Non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere filiū esse aequalem patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei, non est aliud q̄ perfectio naturae ipsius. Hoc autē est de ratione paternitatis & filiationis, ꝙ filius per generationem pertingat ad habendam perfectionem naturae, quae est in patre, sicut & pater. Sed quia in (A) hominibus generatio est transmutatio quaedam, exeūtis de potentia in actum, nō statim a principio homo filius est aequalis patri generanti: sed per debitum incrementū ad aequalitatem perducitur, nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestum est autem ex dictis, ꝙ in diuinis est proprie, & vere paternitas & filiatio. (Q.33.ar.2. &.3.) Nec potest dici, ꝙ virtus Dei patris fuerit defectiua in generando, neq; ꝙ Dei filius successiue, & per transmutationem adperfectionem peruenerit. Vnde necesse est dicere, ꝙ ab ęterno fuerit patri aequalis in magnitudine. Vnde, & Hilar. * dicit in lib. de Syno. Tolle corporum infirmitates, tolle cōceptus initiū, tolle dolores & omnē humanā (B) necessitatem. omnis filius ꝟm naturalem natiuitatem aequalitas patris est, quia est & similitudo naturae. (221 Lib. de Synod. in ter. fol. ante finem lib.)

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verba illa intelliguntur dicta de Christo ꝟm humanam naturam, in qua minor est patre, & ei subiectus. Sed ꝟm naturam diuinā, ęqualis est patri. & hoc est quod Atha. † dicit. Aequalis patri ꝟm diuinitatē, minor patre ꝟm humanitatem. Sed ꝟm Hilar. * in. 9. lib. de Trin. Donātis [d] authoritate pater maior est: sed minor nō est cui vnum esse donatur. Et in li. de Syno. † dicit, ꝙ subiectio filij naturae pietas est. i. recognitio authoritatis paternae: Subiectio autem caeterorum, creationis infirmitas. (In suo symbolo fidei. li. 9. de tri. iter mediū & finē lib. D. 617. Parū a medio illius. Habet hic liber inter opera Hilarii.)

AD 2m dicendum, ꝙ ęqualitas attenditur ꝟm ma(C)gnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionem naturae (vt dictum est *) & ad essentiam ptinet. Et ideo, aequalitas in diuinis, & similitudo ꝟm essentialia attenditur, nec potest ꝟm distinctionem relationum inaequalitas, vel dissimilitudo dici. Vnde Augusti. † dicit contra Maximinum: Originis quaestio est quid de quo sit, aequalitatis autem qualis, aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas patris, sicut & essentia patris. nam dignitas est absoluta, & ad essentiā pertinet. Sicut igit eadē essentia, quę in patre est paternitas, ī filio est filiatio [e]: ita eadē dignitas quę in patre est paternitas, in filio est filiatio. Vere ergo di(D)citur ꝙ quicquid dignitatis habet pater, habet filius, nec sequit, paternitatē habet pater. ergo paternitatem habet filius. Mutatur. n. quid, ī ad aliquid. Eadē. n. est essentia & dignitas patris & filij. Sed in patre est ꝟm relationē dantis, in filio ꝟm relationem accipientis. (* Art. prim. huius qst. ad 1. argu.) (Lib.3. contra Maximinū c.18. post mediū tom.6.) (c 225)

AD 3m dicendū. ꝙ relatio in [d] diuinis non est totum vniuersale, quàmuis de similibus relationibus praedicetur, quia omnes relationes sunt vnū ꝟm essentiam & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis, cuius partes ꝟm esse distinguuntur, & similiter persona (vt supra dictū est *) non est vniuersale in diuinis. Vnde neq; oēs relationes sunt maius aliquid q̄ vna tantū; nec oēs psonę maius aliquid q̄ vna tantum; quia tota perfectio diuinę naturae, est in qualibet personarū. (E) (D. 1088) (Q.30.ar.4. ad.3.)

ARTICVLVS V.

Vtrum filius sit in patre, & econuerso.

AD QVINTVM sic procedit. vr̄, ꝙ filius nō sit in patre, & econuerso. Philosophus. n. in. 4. Phys. * ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & ꝟm nullum horum filius est in patre, aut econuerso, vt patet discurrēti per singulos modos. Ergo filius nō est in patre, nec econuerso.

§ 2 Praet. Nihil quod exiuit ab ali-

¶ *Super Quaestionis quadragesimaesecundae Articulum quintum.*

TItulus clarus ē. ¶ In corpore vnica est conclusio habens tres partes. Pater est in filio, & econuerso, ꝟm essentiam, & relationē, & originem. Quo ad primā partem, probat sic, Essentia patris est in filio. ergo pater est in filio: antecedens

224 1. dis. 19. q. 3. arti. 2. Et 4. contra. c. 9. fi. & 65. Et Io. 10. le.6. fi. & c. 16 l.7. tex.23. tomo.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedens manifestatur, quia pater cõicat essentiã filio absq; ali- F
qua trãsmutatione: cõsequẽtia vero probatur, quia pater est sua essentia, & filr econuerso, essentia filii est in patre. ergo filius est in patre, qa filius est sua essentia. Et cõfirmat authoritate Hila.

¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primum est, quòd patrem esse in filio ratione essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ipsa essentia fm se, sit ratio essendi in filio, quemadmodum dicimus, quòd pater intelligit ratione essentiæ. Et hic sensus alien⁹ est a mẽte authoris: sic enim optime sequeretur. ergo filius est in filio, sicut sequitur. ergo filius intelligit. Alio modo, quòd essentia vt vna in pluribus sit ratio vni, quòd sit in alio, quemadmodũ etiã dicimus quòd essentia, vt in principio, est ratio generandi. & sic verificatur in proposito. Esse enim in alio cum duo exi gat, coniunctionem & distinctionẽ extremorum, dupliciter contingit, vel fm rationem, quo ad distinctionem, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito a quo non distinguitur realiter, vel fm rẽ: in proposito intelligitur fm rẽ, ita quod ad esse in inuicem diuinarũ psonarũ, cõcurrit & realis alietas, & realis cõiũctio. Est. n. pr in filio, vt cõsubstãtialis in alio consubstantiali, ratione vnius essentiæ in vtroque: ex hoc autẽ scito secundo, quòd esse in persona: vt modo loquimur, est de numero notionalium mistorum, sicut potentia generãdi, quoniam claudit in se distinctionem personarum, & vnitatem essentiæ. Et propter rea, sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia: non valet argumentum ad essentialia pure sumpta, ita nec hic. Vnde sicut essentia non generat, & tamen in patre est ratio generandi, ita ipsa non est in aliqua persona, eo modo, quo persona vna est in alia, & ipsa tamẽ in pluribus, est ratio essendi in inuicem. Et ex his patet primo, efficacia rationis literę, quæ nõ ex identitate patris, aut filii cum essentia, vt quidam intellexisse videntur: sed ex vnitate essentiæ vtriusq; procedit. Et optime hoc insinuatur in ipsis patris & filii ac essentiæ nominibus. Patet secũdo, solutio rationum allatarum in. 19. di. primi apud Capreo. Ambæ nanq; cõditiones simul iunctę reddũt processum validũ.

¶ Vnũ tamen restat dubium: an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusq;, ita q̃ par fuerit dixisse, essentia patris est i filio. ergo &c. & essentia patris est filius. ergo &c. i. an ad vim processus exigatur ille modus In, vt iacet in litera. s. essentia patris est in filio. ergo &c. Et ratio dubii est, quia ly In, non nisi relationẽ rationis dicit. Pater autẽ in filio fm rem. Et rursus essentia alio modo est in filio, q̃ pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶ Ad hoc dr, quòd quia ad veritatẽ propositionũ modus significandi tantũ spectat, qđ q̃nq; variat veritatẽ, idcirco licet processus iste quo ad rẽ sup vnitate essentię i plurib⁹ fundetur (hoc. n. cõsubstãtiales psonas reddit, & vnã substãtialiter in alia ponit fm rẽ) tn quo ad manifestandũ, quòd proprie verificat hęc locutio: pater est in filio, & econuerso, fundatur etiã supra ly In. Ex hoc. n. quòd vna essentia plurium, congrue admittit ly In, respectu singularum personarum, optime sequitur. ergo quælibet persona rone illius essentiæ pót quoq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, immo de necessitate oportet diuersum esse modũ rõnis essendi & entis: vt patet inductiue, nec officit quòd

quo, est in eo, sed filius ab æterno exiuit a patre, fm illud Micheæ. 5. Egressus eius ab initio, a diebus æternitatis. Ergo filius nõ est i pre. ¶ 3 Prę. Vnũ oppositorũ nõ est in altero. Sed filius & pr opponunt relatiue. Ergo vn⁹ nõ pót esse in alio.

Sed contra est, qđ dicit Ioã. 14. Ego in patre, & pater i me est. G

Respon. Dicẽdũ, q̃ in patre & filio tria est considerare. s. essentiã, & relationẽ, & originẽ, & secũdũ quodlibet istorũ, filius est i patre, & econuerso. Secũdũ essentiã. n. pater est in filio, quia pater est sua essentia, & cõicat sua essentiã filio, nõ p aliquã suã trãsmutationẽ. Vnde sequitur, q̃ cũ essentia patris sit in filio, q̃ in filio sit pater. Et simili ter cũ filius sit sua essentia, sequit q̃ sit in patre, i quo est ei⁹ essentia. Et hoc est quod Hilar.* dicit. 5. de Trin. Naturã suã (vt ita dicã) sequit immutabilis Deus, immutabilẽ gignẽs Deũ subsistentem. Ergo in eo dei naturã intelligimus, cũ in Deo deus insit. Secũdũ etiã relationes manifestum est, q̃ vnum oppositorum relatiue est in altero fm intellectum. Secundum originem etiã manifestum est, q̃ processio verbi intelligibilis non est aliquid extra, sed manet in dicẽte. Id etiã, quod verbo dicit, in verbo continetur, & eadẽ ratio est de spiritusancto.

Ad primum ergo dicendũ, q̃ ea quæ in creaturis sunt, nõ sufficienter repræsentant ea quę Dei sunt. Et ideo fm nullum eorũ modorũ quos Philosoph. enumerat, filius est in patre, aut econuerso. Accedit rn magis ad hoc modus ille, fm quẽ aliqd dr esse i principio originãte: nisi q̃ deest vnitas essentiæ i rebus creatis inter principiũ & id, quod est a principio.

Ad 2m dicendum, q̃ exitus filij a patre est fm modũ processionis interioris, prout verbũ exit a corde, & manet in eo⁵. Vnde exitus iste in diuinis, est fm solam distinctionẽ relationũ, non fm essentialem aliquam distantiam.

Ad 3m dicendum: q̃ pater & filius opponuntur fm relationes, non autem secundum essentiam, & tamen oppositorum relatione vnum est in altero, vt dictum est*.

Articvlvs. VI.

Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiam.

Ad sextvm sic ꝓceditur. Videt⁹ q̃ filius nõ sit æquaI ponat ly fm intellectũ, mirũ est, quo isti arguãt cõtra hoc. Rursus, cũ vnicuiq; mõ sat sit ꝓpria habere infra suã rõnẽ formalẽ, nullũ incõueniẽs est cõcedere, q̃ spũsanct⁹ nõ est fm intellectũ quo ad relationẽ i pre & filio, nisi vt sunt spirates ipsum. Nõ. n. a quolibet mõ exigẽdũ est, q̃ cq̃d ex oibus simul modis habet, vt argues somniat fuisse de itẽtione authoris. Vnde si ex hoc iferret, ergo spũsan. nõ est in patre & filio, vel. ergo nõ est in patre & filio, nisi vt spirãtibus: sophisma est a fm qd, ad simpr. Est nãq; i eis sic, & ẽ i eis rone essentiæ vt cõsubstãtialis, vt i primo mõ dictũ ẽ, & ẽt fm originẽ, vt dicẽ. Nõ valet igit argm, Spũsian. fm relationẽ nõ est in patre & filio nisi sic. ergo spiritusan. nõ est in eis nisi sic: ly enim fm relationem, se habet vt secundum quid.

¶ Quoad tertiã aũt partem, probatur: Verbum nõ procedit extra dicentem, & quod verbo dicitur, in verbo continetur. ergo vna persona diuina est in alia secundum originem.

¶ Cõtra hãc rõnẽ arguit Aureo. supra dupl r. Primo, qa modus essendi i alio, sicut pricipio, est i perfectior, vt Cõmẽtator vult. 4. K Phy. cõ. 14. & nõ ẽ reciproc⁹. Mod⁹ ãt, quo vna psona diuina est i alia, est pfectissim⁹ & reciproc⁹. ergo. Secũdo, qa fm hãc rõnẽ pr esset in verbo, sicut totus mũdus est in verbo, probatur sequela, quia esset vt res dicta, & cõstat totũ mũdũ verbo Dei dictũ esse. ¶ Ad hæc dr, q̃ esse in principio actiuo contingit dupliciter. s. extraneo & intraneo. i. fm operationem transeuntem & immanentem. Et q̃ licet esse in pricipio actiuo extraneo sit perfectionis, sicut esse causatũ, esse tn in pricipio intraneo, nullius i perfectionis ẽ, vn i litera, pbatio sũpta ex qa verbũ nõ pcedit extra dicẽte. Reciprocatio ãt ẽt i extraneis admittit: dũ cãm in effectib⁹ eẽ p imitationẽ, seu repsentationẽ cõcedim⁹. Ad sedm vero dr, q̃ res dicta nõ est vno mõ. Quædã. n. est res essentialiter dicta, q̃dã vero repræsentatiue. Pater igitur est in filio vt res essentialiter dicta verbo. Creatura ãt oẽs dr repræsentatiue, iquãtũ. s. ẽ presentãt i Deo, cuius essentialiter est verbũ, vt dicti, & dicẽtis.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue. Filius est

est æqualis patri in ptãte, probatur. ratio pnitatis & filiatiõis exigit equalitatem in magnitudine & perfectione naturæ, ergo æqualitatem in potestate. Antecedens patet, ex arti. 4. consequẽtia vero probatur: quia potentia actiua sequitur perfectionem naturæ, quod probatur: quia in creaturis, quanto aliquid est perfectioris naturæ, tanto est maioris virtutis in agendo, vt patet inductiue, & in eadem specie in genere corporũ, & vniuersaliter substantiarum. A

Lib. 3. cont. Maxim. ca. 7. circa finẽ tom. 6. †Q. 41. art. 6. ad 1.

lis patri fm potentiam. Dicitur. n. Ioan. 5. Non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem faciẽtem. Pater autem a se potest facere. ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶ 2 Præt. Maior est potentia eius qui præcipit & docet, q̃ eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, fm illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium fm illud Ioan. 5, ca. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. Similiter & filius audit, fm illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. ergo pater est maioris potẽtiæ quàm filius. B

¶ 3 Præt. Ad omnipotentiam patris pertinet, q̃ possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim August. * in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris? Sed filius non potest generare filium, vt supra ostensum est †. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis. C

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

Respon. Dicendum, q̃ necesse est dicere, q̃ filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, q̃ quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agẽdo. Ostensum est autem supra *, q̃ ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit, q̃ filius sit æqualis patri in magnitudine, ideſt, in perfectione naturæ. Vnde relinquitur, q̃ filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritusancto, respectu vtriusque.

arti. 1. & 4. huius q̃st.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ in hoc q̃ dicitur: filius non potest a se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cũ statim subdatur, q̃ quæcunque patet facit, filius similiter facit: sed ostenditur, q̃ filius habet potestatem a patre, a quo habet naturam. Vnde dicit Hilar. *. 9. de Trinit. Naturæ diuinę hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, quòd non a se agat. D

Li. 9. de tri. in 2. fo. post medium li.

Ad 2m dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij, non intelligitur nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mandatum patris, per hoc, q̃ ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agẽdorum, eum generando. Vel potius referendum est ad Christum, secundum humanam naturam. E

Ad 3m dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur *. Vnde manifestum est, quòd quicquid potest pater, potest filius: non tamen sequitur, q̃ possit generare: sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater: sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. & hoc significatur, cum dicitur, q̃ potest generare. Filius autem habet eam vt accipiens. & hoc significatur, cum dicitur quòd potest generari.

Articvlvs. I.

Qvaestio XLIII.

De Missione diuinarum personarum, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum de missione diuinarum personarum.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ alicui diuinæ personæ cõueniat mitti.
¶ Secũdo, Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tãtũ.
¶ Tertio, Secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur.
¶ Quarto, Vtrum cuilibet personæ conueniat mitti.
¶ Quinto, Vtrum inuisibiliter mittatur, tam filius q̃ spiritusanctus.
¶ Sexto, Ad quos fiat missio inuisibilis.
¶ Septimo, De missione visibili.
¶ Octauo, Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

Articvlvs primvs.

Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

Ad primvm sic procedit. Videt⁹ q̃ personæ diuinę nõ conueniat mitti. Missus enim minor est mittente: sed vna persona diuina nõ est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 2 Præt. Omne quod mittitur, separatur a mittente. unde Hieron. dicit super Ezech. Quod coniunctum est, & in corpore vno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile. vt Hilar. * dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶ 3 Præt. Quicunq; mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. hoc autẽ diuinæ personæ non conuenit, cum vbique sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

Sed contra est, quod dicitur Ioan. 8. Nõ sum ego solus: sed ego & qui misit me pater.

Respon. Dicendum, q̃ in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum, a quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur: per hoc autem, q̃ aliquis mittit, ostẽdit, pcessio quædã missi a mittente: vel fm imperiũ, sicut Dns mittit seruũ: vel fm consiliũ, vt si consiliarius mittere dicatur regẽ ad bellandum: vel fm originem, vt si dicatur, q̃ flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiã habitudo ad terminũ ad quẽ mittit, vt aliquo modo ibi esse incipiat, vel quia prius ibi o͡no non erat, quo mittit, vel quia incipit ibi ali quo

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum primũ.*

Titulus ex consuetudine scripturę clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiue. Alicui personæ diuinæ potest cõuenire mitti: probatur sic. Missio includit duo, scilicet habitudinẽ processionis a mittẽte, vel secundum imperiũ, vel secundũ originẽ, & habitudinẽ ad id, quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt importat habitudinẽ processionis fm originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmatur cõsequẽs: quia de facto, filius est missus a patre, vt nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptam carnem.

¶ Aduerte hic, quòd simul litera tradidit & quid sit missio, & quot icludat, & quo tupliciter dicatur, & absq; alio medio intulit conclusionem: quoniã cõstat, alicui personæ diuinæ cõuenire pcessionem fm originẽ. & nouũ modũ essendi in aliquo, vt de filio explanatur. Dubium autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius qõnis arti. tractabitur: quoniam ibi ex pro posito accidit.

226
1. dist. 15. q. 1. ar. 1. Et 4. cõtra. ca. 23. & ca. 24. ratione 2.

Hilar. 7. de tri. nõ procul a fin. li.

Universidad de Deusto
Biblioteca

549 quo modo esse, quo prius non erat. Missio igitur diuinæ personæ cõuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis a mittẽte, & secundum quod importat ex alia parte nouum modũ existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus a patre in mundũ, ſm quod incepit in mundo esse p carnẽ assumptã, & tñ ante in mundo erat, vt dicit Ioã. 1.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ missio importat minorationem in eo qui mittitur, ſm quod importat processionẽ a principio mittẽte, aut ſm imperiũ, aut ſm cõsiliũ, quia imperans est maior, & cõsilias est sapiẽtior. Sed i diuinis nõ iportat nisi processionẽ originis, quæ est ſm æqualitatẽ, vt supra dictum est.

AD 2m dicendum, q̃ illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo modo erat, sua missione localiter mouetur. unde oportet, q̃ loco separet a mittẽte. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ personæ, qa psona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione: sed habet solam distinctionem originis.

AD 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione, quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulũ secundũ.*

ARTICVLVS. II.

Vtrum missio sit æterna, uel temporalis tantum.

227 1.di.15.q.1.ar.2. IN titulo: ly tãtũ, positũ est propter processionẽ quæ distinguitur i æternã & temporalem. 14. di.1.Sent. Ita quòd qõ̃ est: an missio diuinæ personę, distinguenda sit in æternã & temporalem, an inueniatur tãtũ missio tẽporalis, & nulla sit missio æterna.

¶ In corpore ponit vna distinctio trimẽbris cũ tribus cõclusionib9 iuxta singula mẽbra. Distinctio est: Nominum significantium originem diuinarum personarum, quædam significant solum habitudinem ad principium, vt processio, quædam cum habitudine ad principiũ processionis terminum æternũ, vt generatio & spiratio. quædã cũ habitudine ad principiũ processionis terminum temporalẽ, vt missio & datio. Qđ probatur: quia mitti tur aliquid ad hoc, quòd in aliquo sit simpliciter, vel nouo modo. Datur vero ad hoc: vt habeat, vtrũq; aũt horũ est tẽporale. Conclusiones ãt sunt, q̃ nomia tertii ordinis dicuntur tẽporaliter tantũ, secũdi vero, æterHomil.26. in euange. paulo post princ.

naliter tñ, primi ãt, vtroq; mõ. Et sic patet rñsio satis clara.

¶ In rñsione ad tertium, aduerte diligẽter, q̃ duæ rñsiones ibi date nõ differũt in numero significatorũ, qm̃ ſm vtrãq; missio importat processionẽ a principio, & terminũ seu effectũ tẽporalẽ; sed in qualitate seu specie processionis. Nã prima rñsio intẽdit, q̃ missio iportat processionẽ in cõi in terminũ tẽporalẽ. Secũda aũt intẽdit, q̃ missio includit processionẽ æternã & effectũ tẽporalẽ. Et hanc rñsionẽ secũdã præfert author primæ ex hoc: qa habitudo diuinæ psonæ ad suũ principiũ é una tm̃, illa. ſ. qua æternaliter procedit ab ea. ſm ãt primã rñsionẽ, psona missa, puta filius, pter generationis respectũ refert ad patrẽ vt mittentẽ ipm̃ i terminũ tẽporalẽ, puta assumptã carnẽ. Et ad hoc cõfirmãdũ exponit distinctio, q̃ fit de gemina processione tẽporali. ſ. & æterna, q̃ ibi nõ geminatur respectus ad principium, sed ad terminũ: qm̃ alter est æternus, alter tẽporalis. Et hãc secũdã rñsionẽ secta tur author cõiter.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæterti æ Articulũ tertiũ.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ, sit solum secundum donũ gratiæ gratum facientis.

228 1.dis.14.q.2.ar.1. IN titulo: missio ĩ uisibilis dicit, qm̃ vt ab Aug. 4. de tri. & in. 15. di. 1. tractatur: missio distingui tur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilẽ. Et dr̃ visibilis illa, q̃ fit cũ ali quo signo sensibili: ſi cut ſpũſſ. missus est in forma ignis & columbæ. Et filius in carne humana. Inuisibilis aũt cũ fit intus in aia absq; exteriorib9 signis, vt cũ ſfundit gratia cõiter. De hac ergo inuisibili missione diuinę psonæ ad animã: est nũc qõ. vtrũ attẽdat tm̃ ſm gratã gratũ faciẽtẽ, q̃ filios Dei cõstituit, an ẽt ſm alia dona, cõia bonis & malis, puta ſz ſciã, fidem, ꝓphetiã: &c.

Et

Et dicitur gratia gratum faciens, ad differentiã gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apost. ad Cor.

¶ In corpore tria intendit probare. Primum est, q̃ persona diuina mittitur inuisibiliter ſm solã gratiã gratũ facientem, & hæc est conclusio directe respõsiua quæsito. Secundũ est, q̃ psona diuina dat etiã ſm solã gratiã. Tertiũ est, q̃ psona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittit. ibi: sed tñ in ipso dono. Probat aũt hæc, adunando duo prima sic, diuinæ personæ, missio quidem exigit existentiã nouo modo in aliquo: dario auté exigit q̃ habeatur ab aliquo. ergo vtrũque exigit gratiã gratũ faciẽtẽ. Et pbatur sequela, quia neutrũ horũ est nisi ſm perfectã gratiã, qđ in ſfa singillatim probatur. & primo de nouo modo existendi sic. Modi existendi Dei i creaturis sunt duo, cõis. ſ. & ſpecialis. Primus attendit ſm participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiã, psentiã, & potentiã, de quibus in q. 8. diffuse tractatũ est. Secũdus vero ſpecialis attẽditur, ſm esse obiectiuũ respectu solius creaturæ rationalis. Et qa ſm hunc modũ Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali, vt in tẽplo suo: & consequenter ſm solam gratiam nouo modo existit.

Ex lib. 3.c. 4. circa finẽ elicitur. to. 3.

¶ Circa hanc deductionẽ dubiũ occurrit: de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouũ modũ existendi tanquã diſparatũ ab illis quatuor enumeratis. ſ. per essentiã, præsentiam, potentiam, & vt cognitus & amatus, ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, gnitũ ac amatũ, ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, ſm quẽ persona diuina existat cũ mittitur, aut intendit nouum modum existendi, tãquam nouam ſpẽm alicuius istorũ quatuor modorũ: Si primũ intendit. ergo falsum dicit, quòd ſm illũ modũ, quo amatum est in amãte, Deus habitat in creatura rationali, vt in tẽplo. Si vero intẽdit secundũ, pari & forte meliori rõne, nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum species, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ a Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶ De vi autem processus dubium est prime, quoniã causa reddita in litera non est causa. In litera. n. dicitur, quia cognoscendo & amando, creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum deum: ideo secũdum istum modum Deus habitat in ea, vt in tẽplo. Quod enim hoc non sit causa, manifeste probatur, quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur, quòd in omni creatura rationali cognoscente & amante Deum habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in Gentilibus Philosophis &c.

¶ Dubiũ est secundo, quia concesso quòd assignata causa sit efficax, ambiguũ tñ restat vnde sequatur exclusiua. ſ. quòd ſm solã gratiã sit nouus modus. Quãuis. n. Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, nõ tamen per solam: quia per fidem & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in christianis existẽtibus in mortali peccato, & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato q̃ sit verũ, q̃ per solã gratiã sit nouus modus, vnde hoc probatur in litera, & tamẽ cum nota illationis subditur. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd diuina p̃ona existat, nisi gratia gratũ faciẽs &c. Nulla enim alia causa huius illationis i litera apparet, nisi supradicta, quæ aut solam exponentem affirmatiuã, aut nullam infert. Voluntarie igitur exclusiua illata est &c.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd intendit non de disparato modo: sed de specie noua quarti modi, & quòd quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur ſm duas differẽtias inter ipsum & alios positas. Prima est, q̃ iste est specialis. i. proprius rationali creaturæ, reliq vero cõmunes sunt oĩbus. Secunda est, q̃ p illũ Deus ipse attingitur a creatura, per illos effectus eius tãtũ. Oportet. n. eã ex cellentẽ missionem, vtpote diuinæ personæ ad rõnalia, attendi ſm proprium & supremũ rationalis creaturæ. Hoc aũté cõstat non esse actũ aliquem primũ: qm̃ est sicut dormiens, nec quẽlibet actum secundũ, sed eũ quo cognoscit ac amatur ipse deus optimus: Vnde Deus vt p gratiæ habitũ in aia existens, ignobilior modo dicitur, quòd ipse in eadem per gratiæ actus. ſ. cognitionem & amorem, quantò actus præstat habitui, & tangere ſm se, pstat tactui per aliud. Solus igitur quartus modus est, secundum quem nouus inquirendus est modus existendi Dei in creatura rationali.

200

¶ Ad secũdũ vero, & tertiũ dubiũ simul dicit, q̃ litera potest dupliciter exponi. Primo, vt reddat causam quasi propriã generis. Secundo, vt reddat causam quasi propriæ formę. Potest siquidẽ intelligi de amore & cognitione dei absolute: & potest intelligi de amore & cognitione dei in se, vt est ex charitate diligendus. Si de amore Dei absolute intelligamus, tunc redditur ratio proprii & per se generis illius noui modi, qui quæritur. Ex eo enim quòd iste modus quartus est specialis creaturæ rationali: & ſm eũ Deus ipse attingitur operatione creaturæ, sequitur quòd excelleus ille modus quæsitus, infra latitudinẽ istius continetur, & hic sensus aperte prætenditur in litera. Et sic patet, nihil obstare obiectionẽ secundi dubii: qm̃ stat, q̃ sit vera causa assignans proprium genus, & tñ nõ valet. ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed. ergo ibi est illud genus: licet. n. aĩal sit proprie leonis genus, inuenitur tñ extra leonẽ. Et qm̃ ois spes cõstituit differentia per se sui generis, & nõ differẽtia p accidens vt patet. 7. Met. ideo ex hoc quòd quartus ille modus est propriũ genus illi noui, oportet q̃ iste nouus modus cõsistat in differẽtia Dei, vt amati & cogniti. Et cũ Deus, vt amatus & cognitus, præter comunem

tiæ gratum faciētis, ſicut & donū prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vñ 1. Cor. 12. Gratia gratis data nominat̃ manifeſtatio ſpiritus. Sic igitur Apoſtolis dicit̃ datus ſpirituſſanctus, ad operationē miraculorum: quia data eſt eis gratia gratū faciens cum ſigno manifeſtante. Si autē daretur ſolū ſignū gratiæ gratum facientis ſine gratia, non diceretur dari ſimpliciter ſpirituſſanctus: niſi forte cum aliqua determinatione, ſecūdū quod dicitur, ꝙ alicui datur ſpiritus propheticus, vel miraculorum, inquātum a ſpirituſancto habet virtutē prophetādi, vel miracula faciēdi.

F G

munē modū non fit niſi vno mō, ſimpl̃r loquēdo. ſ. ꝑ charitatē ſeu gratiā ſctificātē tēplū ſuū cōſeqns eſt, ꝙ ex illa cauſa habeatur etiā excluſiua, de qua ē tertiū dubiū. At ſi dixeris, ꝙ in litera nō habetur, ꝙ Deus nō eſt præter cōem modū amatus, niſi ab his quos inhabitat &c. fateor. Sed memēto, ꝙ author hic ſupponit proprietates gratiæ & charitatis. Et ꝓpea tacitis his, cucurrit ad cōcluſionē. Ipſa quoq; exercitatio eccleſiaſtica nobis hoc īſinuat. Deū enim a nullo amari (niſi cōiter) concedimus, exiſtenti in peccato mortali, ſeu extra gratiā: quare hoc quaſi in promptu eſſet, ex practica ſubintellectū eſt. Si vero de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior ē via. Ex eo nāq;, quòd amādo & cognoſcēdo creatura rōnalis ad tātā celſitudinē cōſcēdit, ꝙ Deū ipſum. i. ſ̃m qđ in ſe eſt ex charitate diligēdus, attingit, ſequit̃ ſtatim: & ꝙ ſ̃m hūc quartū modū in hac ſui celſitudine tātū diuina perſona nō ſolū exiſtat: ſed inhabitet, vt in tēplo, quo actibus cognitionis & amoris colit̃: qm̄ extra hāc celſitudinē nō attingit̃ ipſe ſ̃m ꝙ in ſe eſt, prout ex charitate diligitur. Et qm̄ hæc celſitudo, & hoc tēplū ſola gratia fit, ideo optime infertur. ergo ſola gratia gratū faciens eſt ratio, vt Deus nouo modo ſit in creatura rationali. Et ſic patet ſolutio vtriuſque dubii. H

¶ Deinde probat̃ in litera aſſumptū, de haberi ꝑſonā diuinā ab aliquo: habet̃ ſolū, quo libere q̃s pōt vti, vel frui. ergo perſona diuina, ſola gratia habetur. probatur ſequela: quia per ſolā gratiā poteſt quis perſona diuina frui. Tertium autem, ſcilicet, quòd ipſa perſona diuina ſimul datur, & mittitur: ꝓbatur: quia ipſo gratiæ dono ſpirituſſanctus inhabitat creaturam.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimætertiæ Articulū quartū.*

229
1.diſ.15.q.2.ar. vnico.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōcluſio rñſiua quæſito. Patri non cōuenit mitti: ſed filio & ſpirituiſancto. Probatur. Miſsio importat proceſsionem ab alio, & i diuinis ſ̃m originē. ergo nō patri: ſed filio & ſpirituiſancto conuenit mitti. conſequentia probatur: quia pater nullo modo eſt ab alio, ſed filius & ſpirituſſanctus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ patri etiā conueniat mitti. Mitti. n. diuinam perſonam eſt ipſam dari: ſed pater dat ſeipſum (cum haberi non poſſit niſi ſeipſo donante) ergo poteſt dici, ꝙ pater mittat ſeipſum.

¶ 2 Præt. Perſona diuina mittit̃ ſ̃m inhabitationē gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, ſ̃m illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarū perſonarum mittitur.

¶ 3 Præt. Quicquid conuenit alicui perſonæ, conuenit omnibus, præter notiones & perſonas. Sed miſſio nō ſignificat aliquam perſonam, neq; etiam notionem, cum ſint tantum quinque notiones, vt ſupra dictum eſt.* ergo cuilibet perſonæ diuinæ conuenit mitti.

Q.32.ar.3.
li.2.de Tri. ca.5. paulo poſt princ.

SED CONTRA eſt, qđ Augu.† dicit in 2. li. de Trin. ꝙ ſolus pater nunquam legitur miſſus.

RESPON. Dicendū, ꝙ miſſio ī ſui rōne īportat ꝓceſſionē ab alio, & in diuinis ſ̃m originē: vt ſupra dictū eſt*. Vñ cū pr̃ nō ſit ab alio, nullo mō cōuenit ſibi mitti: ſed ſolū filio & ſpūiſan. quib⁹ cōuenit eſſe ab alio.

Ar.1. & 2. hui⁹ quæſt.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ ſi dare importet liberalē cōicationē alicuius, ſic pr̃ dat ſeipſum īquātū ſe liberaliter cōicat creaturę ad fruēdū. Si vero īportet authoritatē dātis reſpectu ei⁹ qđ dat̃, ſic nō cōuenit dari in diuinis, niſi perſonę quę eſt ab alio, ſicut nec mitti.

AD 2m dicendū, ꝙ licet effectus gratiæ, ſit etiam a prē q inhabitat ꝑ gratiā, ſicut & filius & ſpūſſan. quia tñ nō eſt ab alio, nō dr̃ mitti. Et hoc eſt qđ dicit Aug.* 4. de Tri. ꝙ pr̃ cū in tp̄e a quoquā cognoſcit̃, nō dicit̃ miſſus. Non. n. habet de quo ſit, aut ex quo procedat.

lib.4.de Tri ca.20. poſt med.to.3.

AD 3m dicendum, ꝙ miſsio inquantum importat proceſsionem a mittente, includit in ſui ſignificatione notionem, non quidem in ſpeciali: ſed in generali^f, prout eſſe ab alio eſt cōmune duabus notionib⁹.

a 222 230

ARTICVLVS V.

Vtrū filio conueniat inuiſibiliter mitti.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimætertiæ Articulū quintū.*

230
1.diſ.15.q.4.ar.1.Et.4 con.c.8.co.9.& c.23.

Titulus ex pręcedentibus patet. ¶ In corpore vna cōcluſio. Tā filio quàm ſpirituiſancto cōuenit inuiſibiliter mitti. Probatur: mitti inuiſibiliter perſonam diuinā, ſignificat originē eius ab alia, & inhabitationē illius ꝑ grām. ſed vtriq; cōuenit vtrūq; horū. ergo vtriq; cōuenit mitti. Maior manifeſtatur ab oppoſito, & ex tota Trinitate, & ex patre, quoniā eis cōuenit alterum tātum, ſcilicet inhabitare per gratiam.

AD QVINTVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃, ꝙ filio nō cōueniat īuiſibiliter mitti. Miſsio. n. inuiſibilis diuinæ ꝑſonæ attēdit̃, ſ̃m dona gr̃æ: ſed oīa dona gratiæ ꝑtinent ad ſpiritūſanctū, ſ̃m illud. 1. Corint. 12. Oīa operat̃ vn⁹atq; idē ſpūs. ergo inuiſibiliter nō mittit̃ niſi ſpirituſſanct⁹.

¶ 2 Præ. Miſſio diuinæ ꝑſonæ fit ſ̃m gratiā gratū faciētē. Sed dona, q̄ ꝑtinēt ad ꝑfectionē ītellectus, nō ſunt dona gratiæ gratū faciētis: cū ſine charitate poſsint haberi, ſ̃m illud. 1. ad Corī. 13. Si habuero ꝓphetiā & no. myſt. o. & oēm ſcientiā, & ſi habuero oēm fi. ita vt mō. trāſ. charitatē aūt nō habeā, nihil ſum. Cū ergo filius ꝓcedat, vt verbū intellectus: videt̃, ꝙ non conueniat ſibi inuiſibiliter mitti.

¶ 3 Præt. Miſsio diuinæ ꝑſonæ eſt quædā ꝓceſsio, vt dictū eſt*. Sed alia eſt ꝓceſsio filij, alia ſpirituſſancti. Ergo & alia miſsio, ſi vterq; mittit̃. Et ſic altera earū ſuperflueret, cū vna ſit ſufficiens ad ſanctificandā creaturā.

Ar.præced. & ar.1.huius quæſt.

SED CONTRA eſt, qđ Sap. 9. dr̃ de diuina Sapi. Mitte illā de cęlis ſctīs tuis, & a ſede magnitudinis tuæ. I

RESPON. Dicēdum, ꝙ ꝑ gratiā gratum faciētē, tota Trinitas inhabitat mentē, ſ̃m illud Ioā. 14. Ad eū veniemus, & māſionē apud eū faciem⁹. Mitti āt ꝑſonā diuinā ad aliquē ꝑ īuiſibilē gratiā, ſignificat nouū modū inhabitādi illi⁹ ꝑſonæ, & originē ei⁹ ab alia. Vnde cū tā filio q̄ ſpūiſſan. cōueniat, & inhabitare ꝑ gratiā, & ab alio eſſe. vtriq; conuenit inuiſibiliter mitti. Patri autem licet cōueniat inhabitare per gratiam, non tamē ſibi conuenit ab alio eſſe, & per cōſequēs nec mitti^e.

b 224

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ licet oīa dona inquātū dona ſunt, attribuātur ſpirituiſancto (q̄a habet rōnē primi doni ſ̃m qđ eſt amor, vt ſupra dictū eſt^c) aliqua tñ dona ſ̃m ꝓprias rōnes attribuunt̃ ꝑ quandā appropriationem filio. ſ. illa quæ pertinent ad intellectum. Et ſ̃m illa dona attenditur miſsio filij. Vnde Aug.* dicit. 4. de Trin. ꝙ tunc inuiſibiliter filius cuiquam mittitur, cum a quoquam cognoſcitur atque percipitur. K

o 201
li.4.de Tri. ca.20. circa mediū to.3.

AD 2m dicēdū, ꝙ anima ꝑ gratiā cōformatur Deo. Vnde ad hoc, ꝙ aliqua ꝑſona diuina mittat̃ ad aliquē ꝑ gratiā, oportet ꝙ fiat aſsimilatio illi⁹ ad diuinā ꝑſonā, q̄ mittit̃ ꝑ aliqđ gratiæ donū. Et q̄a ſpūſſan. eſt amor: ꝑ donū charitatis aīa ſpirituiſancto aſsimilat̃. Vnde ſ̃m modū charitatis attēdit̃ miſsio ſpiritusſancti. Filius āt eſt verbū, nō qualecūq;, ſed ſpirās amorē. Vnde Augu. dicit in. 9. li. de Tri. Verbo aūt, qđ inſinuare intēdim⁹, cū amore notitia eſt^e. Nō igit̃ ſ̃m quālibet ꝑfectionē, ītellectus mittit̃ fili⁹: ſed ſ̃m talē īſtitutionē, vel inſtructionem

li.9.de Tri. ca.10. circa finē tom.3. 329

ſtructionem intellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicit̃ Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Et in Pſalm. In medi. mea exardeſcet ignis. Et ideo ſignanter dicit Aug.* ꝙ filius mittitur, cum a quoquam cognoſcitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiā ſignificat. Et hæc proprie dicitur ſapientia quaſi ſapida ſcientia, ſecundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ ſecundum nomen eius eſt. A

Loco citato in ſolut. 1.arg.

AD 3m dicendum, quòd cum miſſio importet originem perſonæ miſſæ, & inhabitationem per gratiā (vt ſupra dictum eſt*) ſi loquamur de miſſione quantum ad originem, ſic miſſio filij diſtinguitur a miſſione ſpirituſſancti, ſicut & generatio a ꝓceſſione. Si autem quantum ad effectum gratiæ, ſic communicāt duæ miſſiones in radice gratiæ, ſed diſtinguuntur in effectibus gratiæ: qui ſunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ vna nō poteſt eſſe ſine alia, quia neutra eſt ſine gratia gratum faciēte, nec vna perſona ſeparatur ab alia. B

In corp.ar. & ar.1. huius quæſt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimætertiæ Artic. ſextum.*

231
1.diſ.15.q.5.ar.1.q.1.2.3.& 4.

Titulus clar⁹ eſt. ¶ In corpe vna eſt concluſio implicite reſponſiua quæſito affirmatiue. Miſſio inuiſibilis fit ad oēs participes gratiæ. Probatur. Miſſio importat incœptionem eſſendi, vel ſimpliciter, vel nouo modo. ergo i eo, ad quem fit miſſio inuiſibilis, oportet ponere grām & eius nouitate, ergo miſſio inuiſibilis fit ad oēs i q̄bus ſunt hęc duo. ergo ad oēs participes gratiæ. ¶ Aduerte hic, ꝙ nouitas grāe nō eſt a gratia diſtincta, tā quam gratia poſſit eſſe non noua, ſed ad oſtendendum tēpus quando fit inuiſibilis miſſio. Ad hoc enī, nō ſufficit ſola inhabitatio gratię, vt patet in his q̄ ſunt in gratia pro illo tempore, quo eorum gratia nō augetur. Eſt ſiquidē tūc inhabitans grā: ſed quia deeſt innouatio aliqua, ideo tunc eis nō fit miſſio. Et ꝓptera, puto authorē ſubticuiſſe cōcluſionē vltimo illatā, qua ſi intuliſſet, ꝙ miſſio inuiſibilis fit ad oēs ꝑticipes grāe cū aliqua nouitate: nō ad excludēdū quoſdā ꝑticipes, ſed quoddā tp̄s: vt dictū eſt, & diffuſe patet in rñſionibus argumentorū, in q̄bus ea quæ dñr de Sacramentis & Xpo, loco ꝓprio diſcutiēda ſunt.

Li.3.de tri. c.4. & lib.15.c.27.innuitur, t.3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum miſſio inuiſibilis fiat ad omnes, qui ſunt participes gratiæ. C

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd miſſio inuiſibilis nō fiat ad omnes, qui ſunt participes gratię. Patres. n. veteris teſtamenti, gratiæ participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuiſſe facta miſſio inuiſibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondum erat ſpiritus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus. Ergo miſſio inuiſibilis non fit ad omnes, qui ſunt participes gratiæ.

¶ 2 Præt. Profectus in virtute non eſt niſi per gratiam. Sed miſſio inuiſibilis non videtur attendi ſecundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur eſſe continuus, cum charitas ſemper aut ꝓficiat, aut deficiat. Et ſic miſſio eēt continua. ergo miſſio inuiſibilis non fit ad oēs participes gratiæ. D

¶ 3 Præt. Chriſtus, & beati pleniſſimē habent gratiam. Sed ad eos nō videtur fieri miſſio. quia miſſio fit ad aliquid diſtans. Chriſtus autem ſecundum quod homo, & omnes beati, perfecte ſunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ, fit miſſio inuiſibilis. E

¶ 4 Præt. Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri miſſio inuiſibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit miſſio inuiſibilis.

SED CONTRA eſt, quòd ſecundum Augu.* miſſio inuiſibilis fit ad ſanctificandam creaturā. Omnis autem creatura habens gratiam ſanctificatur. Ergo ad omnē creaturam huiuſmodi fit miſſio inuiſibilis.

RESPON. Dicendum, quòd (ſicut ſupra dictū eſt^e) miſſio de ſui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat eſſe vbi prius non fuit (ſicut accidit in rebus creatis) vel incipiat eſſe vbi prius fuit, ſed quodam modo nouo, ſ̃m quod miſſio attribuitur diuinis perſonis. Sic ergo in eo^d ad quem fit miſſio, oportet duo conſiderare, ſcilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit miſſio inuiſibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

226
D.902.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd miſſio inuiſibilis eſt facta ad patres vete. teſtamenti. Vnde dicit Aug.* 4. de Trin. quòd ſecundum quod filius mittitur inuiſibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum eſt in patribus, & ꝓphetis. Cum ergo dicitur, Nondum erat datus ſpiritus, intelligimus de illa datione cum ſigno viſibili, quæ facta eſt in die Pentecoſtes.

Li.4.de tri. ca.20.parū añ me. t.3.

AD 2m dicendum, quòd etiam ſecundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit miſſio inuiſibilis. Vnde Aug. dicit* 4. de Trini. quòd tunc cuiquā mittitur filius, cum a quoquam cognoſcitur, atque percipitur, quantum cognoſci & percipi poteſt pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectę animæ rationalis in Deo. Sed tamen ſecundum illud augmentum gratiæ præcipue miſſio inuiſibilis attenditur, qñ aliquis proficit in aliquem nouū actum vel nouum ſtatum gratiæ: vt puta, cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc, ꝙ ex feruore charitatis exponit ſe martyrio, aut abrenuntiat his quæ poſſidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur.

Li.4.de tri c.20. to.3.

AD 3m dicendum, quòd ad beatos eſt facta miſſio inuiſibilis in ipſo principio beatitudinis. Poſtmodum autem ad eos fit miſſio inuiſibilis: non ſecundum intenſionem gratiæ: ſed ſecundū quod aliqua myſteria eis reuelantur de nouo. Quod eſt vſque ad diem iudicij. Quod quidem augmentum attenditur ſecundum extenſionem gratiæ ad plura ſe extendētis. Ad Chriſtum autem fuit facta inuiſibilis miſſio in principio ſuæ conceptionis: ^e non autem poſtea, cum a principio ſuę conceptionis fuerit plenus omni ſapientia & gratia.

f 232

AD 4m dicendum, quòd gratia eſt in ſacramentis nouæ legis inſtrumentaliter, ſicut forma artificiati eſt in inſtrumentis artis, ſecundum quendam diſcurſum ab agente in patiens. Miſſio autem non dicitur fieri niſi reſpectu termini. Vnde miſſio diuinę perſonæ non fit ad ſacramenta, ſed ad eos qui per ſacramenta gratiam ſuſcipiunt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimætertiæ Arti. ſeptimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſpiritui ſancto conueniat uiſibiliter mitti.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſpirituiſancto non conueniat viſibiliter mitti. Filius enim ſ̃m quod

Titulus ex præcedentibus eſt notus, & de ſolo q̃rit ſpirituſancto: qm̄ de filio conſtat, ꝙ miſſione viſibili miſſus eſt, cum Verbum caro factū eſt. ¶ In corpe duo facit. Primo, rñdet q̄ſito vniuerſalius q̄

232
Locis ſupra, ar.6. inducis.

quæsitum fuerit, id est non solum de spiritussan. sed filio. Secundo, ponit differentiam inter modum vtriusq; missionis.

¶ Quo ad primum conclusio est. Conueniens fuit filium & spiritumsanctum visibiliter mitti: probatur sic. Modus connaturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur. ergo in uisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. ergo sicut seipsum & æternas processiones per visibilia Deus hominibus quodam modo demõstrauit: ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum, secundum aliquas visibiles creaturas manifestaret. hoc autẽ est ipsas visibiliter mitti. prima consequentia probat: qa Deus prouidet omnibus secũdũ vniuſ cuiuſque modum: reliqua sunt satis rationabilia.

¶ Quo ad secũdum differentia est, quia filius est missus visibiliter tanquam sanctificationis actor, vt patet in processu sacræ scripturæ, Spiritus autem sanctus tanquam sanctificationis indicium, vt in baptismo Christi apparet. Ratio autem huius differentiæ satis accommoda redditur ex conditionibus notionalibus: quia scilicet, filius est principiũ spiritussancti, ipe autem spiritussan. est donum, inquantũ procedit vt amor, vt ex supradictis patet.

Li.3.de tri. c.4.5.& 9 tom.3.

visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor patre. Sed nũquã legit spiritussanctus minor patre. Ergo spiritusancto non conuenit visibiliter mitti.

¶ 2 Præt. Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio filij secundum carnem. Sed spiritussanctus nõ assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde nõ potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in alijs, nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in sacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo spiritus sanct⁹ visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶ 3 Præt. Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur spũsanctus, quàm alia persona.

¶ 4 Præt. Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturarum, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur spiritussanctus visibiliter mittit, debuit mitti secundũ aliquas creaturas rationales.

¶ 5 Præt. Quæ visibiliter fiunt diuinitus, dispensantur per ministerium angelorum, vt Augusti. dicit * 3. de Trin. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non spiritus sanctus.

¶ 6 Præt. Si spiritus sanctus visibiliter mittat, hoc non est nisi ad manifestãdũ inuisibilẽ missionẽ, quia inuisibilia p uisibilia manifestantur. Ergo ad quem missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo spiritus sanctus visibiliter mittitur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 3. quòd spiritus sanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

RESPON. Dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum. Est autem modus cõnaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manuducatur, (vt ex supradictis patet. *) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarum, per creaturas visibiles, secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit, vt etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secũdum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen filius & spiritussanctus. Nam spirituisancto inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum, filio autem inquantum est spiritus sancti principium, competit esse sanctificationis huius authorem. Et ideo filius visibiliter missus est tãquam sanctificationis author, sed spiritussan. tanquam sanctificationis indicium.

Q.12.a.12.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumptę, filius dicitur minor patre. Sed spiritussanct. nõ assumpsit creaturã visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter visibilem creaturam.

AD 2m dicendum, quòd missio visibilis spiritus sancti, non attenditur secundum visionem imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Augustt. dicit * 2. de Trinita. visio prophetica, non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam vero illam & ignem, oculis viderunt, quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit spiritussanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra, iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat. Sed illa columba & ignis, ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbæ quam populus in eremo sequebatur, & fulgoribus ac tonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret, atq; prædiceret. Sic igitur apparet, quòd missio visibilis, neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui testa. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spiritus sanctus visibiliter dicitur esse missus, inquãtum fuit mõstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

Li.2.de trl. c.6. parũ a med. to.3.

AD 3m dicendum, quòd licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spiritus sanctus, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

AD 4m dicendum, quòd personam filij declarari oportuit, vt sanctificationis authorem (vt dictum est. *) Et ideo oportuit quòd missio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcumque alia creatura. Neque oportuit quod creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta a spiritusan. in vnitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agẽdum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam, non oportuit quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

Incorp.ar.

AD 5m dicendum, q illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorũ: non tñ ad significandum psonã angeli, sed ad significandam personam spiritus sancti.

sancti. Quia igitur spiritussanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas spiritussanctus visibiliter mitti dicitur, & non angelus.

AD 6m dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signũ visibile exteri⁹, sed sicut dr 1. Cor. 12. Manifestatio spũs dat alicui, ad vtilitatẽ scilicet Ecclesiæ. Quæ quidẽ vtilitas est, vt p hmõi visibilia signa fides cõfirmet & propagẽt. Quod quidẽ principaliter factũ est per Christum, & per Apostolos, secundum illud Heb. 2. Cum initium accepisset enarrari per dominũ ab eis qui audierũt, in nos confirmata est. Et ideo, specialiter debuit fieri missio visibilis spiri. sanc. ad Christum, & ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur: ita tamẽ quòd visibilis missio facta ad Christum, de monstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam. c Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem, sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo authoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vngeniti, alij regenerarentur. In transfiguratione vero, sub specie nubis lucidæ, ad ostẽdendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est. Ipsum audite. Ad Apostolos autem, sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione Sacramentorum. Vnde dictum est eis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis, ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur, quòd cœperunt loqui varijs linguis. Ad patres autem veteris testamenti, missio visibilis spiritussan. fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis filij quàm spiritussan. cum spiritussan. manifestet filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum patribus veteris testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici nõ possunt: quia non fuerũt factę (fm Aug.*) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

231 c

Li.2.de tri. ca.17.circa fin. tom.3.

ARTICVLVS VIII.

¶ Super quæstionis quadragesimæ octauæ Articu. octauum.

Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit æternaliter.

233 2.dis.15.q. 3. Et po.q. 10,ar. 4.ad quartum. *Lib. 4. de Tri. c. vlti. in fin.to.3.

TItulus clar⁹ est. ¶ In corpe tria facit. Primo, refert duas opiniones: secundo, saluat vtranque: tertio, excludit obiectionem ibi, nõ aũt propter hoc homo: & quoniã omnia ordinate sunt in litera ac clare, non opus est mora. Ad euidentiam tamen huius quæstionis, scito, quòd optima via omnes difficultates soluendi, est dicere, quòd missio ẽ nomẽ multiplex, habens multas intẽtiones, quemadmodum nomina tracta ta in 5. Metaphy. & q intentiones eius sunt hę quæ narrãtur in litera: scilicet, processio missi a mittente secundum se, & secundum nouum modum essendi. Et rursus, processio missi secundum se ab aliquo, & secũdum nouum modum essendi a mittente: & secunda intentio reducitur ad primam, tanquam ad potiorem. Et propterea in 1.artic. huius quæstionis author dixit, quòd de ratione missionis est processio missi a mittente: loquebatur. n. de primaria intentione missionis, hic autem non oblitus, distinguit, vt secundã intentionẽ eiusdem adiiceret, præsertim ob reuerẽtia Aug. Sanctorum, & Magistri in 15. dist. 1. vbi q. 2. art. 1. diffuse rationem secundæ intentionis inuenies;

Lib. 15. de Tri. ca. 26. tom. 3.

Li.2.de tri c.5.p totũ tom. 3.

A detur ab homine, quàmuis non sit ab eo. Quod est contra Aug.* 3. de Trin. Ergo diuina persona non mittitur, nisi ab ea, a qua est.

SED CONTRA est, quòd filius mittitur a spiritussancto secũdum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus deus, & spiritus eius. Filius autem non est a spiritussancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea a qua non est.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inueniũtur aliqui diuersimode locuti esse. Secundũ quosdam enim, persona diuina nõ mittitur nisi ab eo, a quo est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur, filius Dei missus a spiri. sanct. referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum a spiritussancto. Augustt. autem dicit * 2. de Trini. quòd filius mittitur & a se & a spiritussanct. & spiritussanctus etiam mittitur & a se & a filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autẽ conueniat cuilibet personæ. Vtrumque autem habet aliquo modo veritatem: quia cum dicitur aliqua psona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existes, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa, cui conuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum a patre, d spiritussanctus autem a patre & filio. Si vero persona mittẽs intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non d autem propter hoc, homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

D. 901

D. 430.

QVAESTIO XLIIII.

De processione creaturarum a Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

¶ Super Qõnis quadragesimæquartæ Articulum primum.

POst considerationem diuinarum personarũ, considerandum restat de processione creaturarum a Deo. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primo consideretur de productione creaturarum. Secundo, de earum distinctione. Tertio, de conseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt consideranda. primo quidem, quæ sit prima causa entium. Secundo, de modo procedẽdi creaturarum a prima causa. Tertio, vero de principio durationis rerum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera primo sic: vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifeste patet quod diximus: & hoc idē etiā ostendit litera in conclusione responsiua. Vsus est autem author non casu, ly causa efficiēs, & ly creatum, sed ea ratione, vt ostenderet, quòd gratia materię, hæc duo coincidunt: omne ens est creatum, & omne ens est factum a deo, &c.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Necesse est omne quod quocunq; modo est, a deo esse, & probatur sic: omne inuentum in aliquo per participationem, causatur ab eo, cui inest p essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis a Deo per participationem & in deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne, Minor vero, quo ad deum, probatur ex quæst, 3. in qua probatum est, q Deus est ipsum esse subsistens: quo ad alia vero a Deo sic: esse subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia a Deo non sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatū dicitur, quæst. 7. articu. 1. ad tertium, & clarius, articu. 2. eiusdem quęstionis: & manifestatur exēplo: sicut si albedo esset subsistens &c. & additur ratio, quia multiplicatio est secundum recipiētia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶Secūdo. Vtrum materia prima sit creata a Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.

¶Tertio. Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum.

¶Quarto. Vtrum ipse sit causa finalis rerum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium, omne ens esse creatum a Deo.

234 2. di.1.q.1 ar.2.&3.& dis.17.q.1. ar.2. Et 2. cōt. ca. 6. 15. & 16. Et opu. 3. cap. 68. & 69.& opu. 15.cap.9.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sit necessarium omne ens esse creatū a Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet eē aliqua entia nō creata a Deo.

¶2 Præt. Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non pōt non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse, non potest nō esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quòd non omnia entia sint a Deo.

Et confirmatur tota ratio authoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rōnem multa sunt aduertenda, & circa literam & circa rē. Circa literā quidē aduerte primo, q cum in conclone dr̄, Omne quod quocūq; modo est, significatur omnis modus entis constitutiuus cuiuscūq; gn̄is: & nō cōis, seu transcendens modus: quo ens distinguit per actū & potentiam: ita q sensus est. Omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia: dico autem hoc pp materiam primam: quæ sequenti reseruatur articulo: & pp ipsum actum essendi, de quo verificari non pōt q non est suum esse, quod tn̄ in minore subsumitur de omni alio a deo. Aduerte secundo, q p eodem reputat litera, q omnia alia a Deo non sunt suum eē, & participant esse. Quo ad rem vero scito, quòd ista ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta a perfectis, & per aliud a per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres cōditiones. Primo, q est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quòd non est contracta quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones; si albedo vt quatuor separaretur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens; quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam, nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem, constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis, quouis modo contingat siue subiectiue gradualiter, siue quouis alio modo.

¶ Circa minorem nota, quòd omnes cōcedunt solū Deū esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt, Scot. enim in 1. d. 2. q̄st. 3. ad tertiū principale: & distinctione 8. ad secundum iuxta primam quęstionem exponit. Iō deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo, creaturam dici ens per participationē, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse, quod natū est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectum ad perfectum. A sancto Thoma autem, Auicen. Boet. Alpharabio & Algazele exponitur: quia eē est ipsa qdditas Dei: in creaturis vero, esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera, ex subsistētia ipsius esse, manifestatur quod est p essentiam.

¶ Circa probationem vtriusque partis minoris, aduerte diligenter, quòd subsistere solum, nō facit rem subsistentem esse talem per essentiam, vt patet de substantiis separatis: & etiam compositis materialibus.

¶3 Præt. Quorumcumque est aliqua causa, in his pōt fieri demōstratio per cām illā. Sed in mathematicis nō fit demōstratio per cām agētem, vt per Philosophū patet in* 3. Metaph. Non igitur omnia entia sunt a Deo, sicut a causa agente. Li.3.Meta. tex.4.to.3.

SED CONTRA est, quòd dicitur Romanorum 11. cap. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, omne quod quocunque modo est, a Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo, cui essentialiter conuenit: sicut ferrū fit ignitum ab igne. Ostensum est autem supra,* cum de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostensum * est, quòd esse subsistens, non potest esse nisi vnum, sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipiētia. Relinquitur ergo, quòd omnia alia a Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfecte, causari ab vno primo ente, quod pfectissime est.* Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. Et Aristo. dicit in secundo * Metaphysicorum, quòd id quod est maxime ens & maxime

Q.3.art.4. *Q.11.a.3. & 4. 34 333 Li.2.Meta. tex.4.to.3.

Sed subsistere actus receptibilis secundum suum ordinem, constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ constituit eundem per participationem. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibile in alio, & similiter, sapientia, bonitas &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erant in materia. Ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, & si non subsistat, per participationem. Et propterea in litera datur exemplum de albedine quam constat esse formam receptibilem in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit irreceptibilitatem, & non subsistere receptionem in alio, propterea in litera a subsistentia ad recipiendum declinatur, dum dicitur, quòd albedo non multiplicatur nisi secundum recipientia. Restant tamen hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infra discutiendum, scilicet: an multiplicatio indiuiduorum eiusdem rationis, sit solum penes recipientia. Alterū: an verum sit q omnia alia a Deo nō sunt suum esse, quod in commentariis de Ente & essentia cap. 5. require: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

¶Circa vim huius rōnis aduerte duo. Primo, q licet non cōcludat explicite: nisi. ergo omne ens est a Deo, omittendo q effectiue, p cōstanti tn̄ relictum est, q effectiue: qm̄ cum naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinē efficere quàm id, quod est tale per essentiam; consequens est necessario, quòd ipsum sit primum

primum faciens talia per participationem: nisi forte inueniretur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito nō habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo, quòd author tractans de creatione hic, subtilissima arte vsus est: processit namque ex vere propriis. Creare enim, cum nihil aliud sit quàm facere quòd res sint, & non includat q sint tales vel tales, idē est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, vt etiā inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entiū inquātū entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiā: iuxta authoritatem secūdi Met. & propositionem 18. lib. de causis, subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

¶In responsione ad primū esset dubiū: an relatio creationis passiuę distinguatur realiter a re creata: sed de hoc erit sermo. arti. 3. quæs. 45.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio formalis consistit in negatione illius maioris, Quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, seu non indiget causa dante sibi q sit: & ratio assignatur in litera: quia est fallacia cōsequētis, a pluribus causis veritatis &c. Indigere enim causa efficiente, cōtingit ex duobus: vel ex eo quòd potest esse & non esse, vel ex eo quòd non esset, si causa inquantum causa non esset, id est si ab alio non haberet illud esse, hūc enim sensum causæ nomen insinuat. Et hanc interpretationem diligenter notato: per eam enim soluitur dubitatio minus penetrantium hanc literam, & instantium, quòd non valet: hoc nō esset, si illud non esset: ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis: & etiam in homine & risibili: homo enim non esset, si risibile non esset, & tn̄ risibile non est causa hominis. Cessant enim hæc oīa, si pspectum fuerit quòd litera de causa inquantū causa, & nō de re, quæ est causa, absolute loquitur. Valet enim. A non esset, si causa illius non esset. i. si non causaret, ergo A eget cā. Illi aūt interpretabant de re, quæ est causa materialiter.

¶Circa eādē rn̄sionē diligenter aduerte, q author explicite cōcedit plura entia necessaria: quod etiam probat in 2. contra Gēt. c. 30. Et scito, q s̄m rem nulla forte est dissensio Scoti ab authore: sed tantummodo in vocabulis: qm̄ Scotus & alii sequaces eius, noīe necessarii simpliciter intelligunt id, quod nulla potentia potest nō esse: & sic solum Deum dicunt necessarium simpliciter. S.Tho. aūt peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones 5. Meta. necessarium simplr̄ vocat id, quod nō pōt nō esse per potentiam in se. Et propterea, concedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudicium de rebus debet dari & dici, secundum propria ipsarum rerum, & non s̄m extranea: rationabilior ē nominatio authoris: qm̄ multa entia sūt, quæ in se nullam habent potentiam ad non esse, & sic verum est simpliciter, quòd non possunt non esse: & consequenter quòd sunt entia necessaria: quamuis s̄m potentiam logicam, & potentiam in alio. s. Deo, omnia alia a Deo possint nō esse. Et hinc habes, quàm pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidā dicere, q verba S.T. in hac materia male sonāt. Attendāt naturis rerum, sermoni formali ac pprio, & intentioni b° Metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem responsionē nota, quòd quidam authoritates allatas in lr̄a ex 5. Meta. tex. 6. & 8. Phys. tex. 15. dicūt nō esse ad ppositū: quia Arist. loquitur de cōplexis & non de incōplexis. Sed rudis valde iterpretatio hæc est. Tū, qa 8. Phy. hoc dicit tractando de principio motus æterni cōtra Democritū: volens quòd rei æternæ, q̄rēda sit causa: & ad hoc manifestādum inducit de triāgulo habente tres angulos. Tum, qa 5. Met. postquā de cōplexis tractauit, subdit duplex esse necessariū, s. ex se & ab alio: & vult q necessarium ex se, sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum, quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse, quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod cōstat esse incōplexū: oīs nāque cōplexio ī sola est anima.

verū, est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quod maxime calidū est, est causa omnis caliditatis.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q licet habitudo ad causam nō intret diffinitionem entis, quod est causatum: tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione: quia ex hoc q aliquid per participationē est ens, sequitur q sit causatum ab alio. Vnde hmōi ens, nō potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc, inuenitur aliquod ens non causatum.

AD 2m dicendum, quòd ex hac ratione, quidam moti fuerunt ad ponendum, quòd id quod est necessarium, non habeat causam, vt dicitur in 8. Physi. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientijs demonstratiuis, in quibus principia necessaria sunt causæ conclusionū necessariarum. & ideo dicit Arist. in * 5. Metaphysi. quòd sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens, quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset, si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera, siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia. Li.5.Met. tex.6.to.3.

AD 3m dicendum, quòd mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem,* cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuique autem competit habere causam agentem secūdum quod habet esse. Licet igitur ea q̄ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad cām agentem, cadunt sub consideratione mathematici. Et ideo in scientijs mathematicis, nō demonstratur aliquid per causam agentē.

27 d

ARTICVLVS II.

Vtrū materia prima sit creata a Deo.

235 Supra q.14 art.11. cor. Et 1.di. 36. q.1.ar.1.Et veri.q.3.arti.5.cor. Et po.q.3.ar. 5.& q.4.Et opus.3. ca. 69.98. 229 230. Et ro. 11.lect. 5. Et Phys.8. l.2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd materia prima non sit creata a Deo. Omne enim quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dr̄ in *1. Phys. sed materię primę non est aliquod subiectū. Ergo materia prima nō potest esse facta a Deo. *Text. 62. tom.2.

¶2 Præte. Actio & passio diuiduntur contra se inuicem. Sed sicut primum principium actiuū est Deus, ita primum principium passiuum est materia. Ergo deus & materia prima sunt duo principia contra se inuicem diuisa: quorum neutrum est ab alio.

¶3 Præt. Omne agens agit sibi simile. & sic, cum omne agens agat inquantum est actu, sequitur, quòd omne factum aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantū in potentia, inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est, quòd sit facta.

SED CONTRA est, qđ dicit Aug.* 12. cōfe. Duo fecisti dn̄e, vnū Lib.12.cōfes.c.7.i fine.tomo.1.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Arti. secundum.*

IN titulo, creatum non accipitur proprie, vt distinguitur cōtra concreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim a Philosophis inuentos. Secundo ibi: hoc igitur: respondet quæsito.

¶Quo ad primum, quatuor dicit. Primo, primū ordinē causarū transmutationum accidentalium. Secundo, sc̄dm ordinē causarum transmutationum substantialium. Tertio ibi: sed cōsiderandum est: cōuenientiā inter hos ordines inter se, & cōsistit in hoc quòd vtrobiq; Philosophi, causas agētes particulares rebus assignauerunt: quod probatur, quia vtroq; mō considerauerunt ens particulare particulariter, s. inquantum est tale ens: vel inquantū est hoc ens: quod pbatur: qa sicut subiectum per formam accidentalē cōtrahit ad determinatū modū essendi, ita materia prima per formam substantialem ad determinatā spēm. Quarto, tertiū ordinē ponit causarū, & in eo est cā entium inquātū sunt entia: & inuestigata dicitur hæc causa ex consideratione entium, non solum secundum quòd sunt hæc vel illa, vt in prioribus, sed secundum quòd sunt entia.

¶Circa hos causarū ordines aduerte primo, quō sumat ens seu esse hoc ī loco. Tres. n. hic ponunt rerū cōdōnes, s. esse accidētale, esse substantiale, & esse absolute, q̄ inter se non vniformiter distinguuntur. Nam inter esse substantiale & accidentale, manifesta est disparatio. Esse aūt absolute, nō est tertia res, sed se habet ad illa,

Universidad de Deusto Biblioteca

ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale animal. Et ꝓpterea, quāuis semper cum fit aliquod esse, siue substantiale, siue accidentale fiat esse, sicut cum fit homo, fit animal; & cum fit albū, fit coloratum. Non tñ semper esse fit per se, sed qñq; per accñs, & qñq; per se. Et cum quidē fit esse ꝑ accñs, ab omni causa fit. & extra præsens est ꝓpositū: cū aūt fit per se, a sola causa entis, inquātum ens fit. Et hoc modo pñs litera de ipso esse seu ente loquitur: & hoc insinuat illa specificatiōis nota, inquātū entia. Et ꝓpterea in litera dr̄, quòd cōsiderantes causas trāsmutationū tam substātialiū q̄ accidentaliū: cōsiderauerūt res sub quadā particulari cōsideratione i. ſm quādā rōnem spālem, & non ſm rōnem vniuersalissimam, i. considerauerunt inquantū sunt hæc, puta hō, bos, aīal &c. vel talia, puta graue, rarum, albū, dulce &c. & nō inquantum sunt.

261

¶Circa cōueniētiā inter primos ordines, & dr̄iam eorū a tertio, dubiū occurrit, quātū valeat rō reddita in litera: dū dr̄, ꝙ quia materia contrahitur per formam sicut substantia, &c. ideo vtrobique cōsideratæ sunt rōnes, & causæ particulares: & ꝓpterea restat cōsiderādum ens ſm quod ens, & causa prima ac vniuersalissima. Hæc satis ambigua sunt, & ꝑp authoritatem & ꝑp rōnem. Propter authoritatem qdē: qa vt patet 12. Meta. tex. 28. causę entis inquātū ens, sūt causæ faciētes substantiā ex pura potentia. Et 5. Phys. tex. 9. dr̄, ꝙ in gñatione substantiali fit ens simpl'r ex non ente simpl'r: ergo fit ens ſcdm qđ ens: & idē millies hr̄ in philosophia Ari. Propter rōnem autē, quia fieri ens inquantum ens, & inquātū ens actu, idē est, qm̄ potentia est conditio diminuēs, vt dr̄, 4. Met. con. 15. sed ens in actu fit per se ex ente in potentia pura: ergo per transmutationē substantialē fit ens inquantū ens. Et sic dr̄ia assignata in litera, nulla est, & rō eius ruit: quia materia etsi contrahaī, non tñ cōtrahitur quasi ſm se fit, sed quia ex contractione accipit esse in actu simpl'r: qm̄ secundum se, neque quid, nec quale, neque aliquid est aliorum generum, vt dr̄ 7. Metaph. tex. 8.

Li. 2. de generat. text. 56. tom. 2.

35

¶Circa ipm tertiū ordinē, dubiū occurrit, q̄a falsum supponit ꝙ ens inquātū ens, habeat cām effectiuā: Si. n. ens inquātū ens, hēret cām effectiuā, omne ens haberet cām effectiuā ſm qđ est ens: & sic Deus vt ens, esset causatus &c. & valet sequela: etiam si ly inquātū, teneaī specificatiue, vt patet cū dr̄: ens iquātū ens, ē subiectū metaphysicę: ergo oē ens, ſm qđ ens, ē subiectū meta. ¶Antequā ad hoc rñdeaī, secunda pars corporis articuli tractāda est, vt simul omnia pateant: qm̄ cōnexa sunt. Rñdet igiī author q̄sito affirmatiue, s. Oportet materiā primā esse creatam ab vniuersali entium causa, q̄ Deus est. Probatur: cā entium inquātum entia est causa entiū ſm omne illud, quod pertinet ad esse ipsorum quocumq; mō: ergo oportet materiam primam esse ab vniuersali entium causa. Consequentia patet, & antecedens infertur in litera, ex præmissa differentia inter causam entium in-

prope te, s. angelum: aliud prope nihil, s. materiam primam.

RESPON. dicendum, ꝙ antiqui philosophi paulatim, & quasi pedetentim, intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio. n. quasi grossiores existētes, nō existimabant esse entia nisi corpora sensibilia.ᶜ Quorum qui ponebant in G eis motum, non cōsiderabant motum nisi secundum aliqua accidentia, vt puta secundum raritatem & densitatem, per congregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiam corporum increatam, assignabant aliquas causas huiusmodi accidentalium transmutationum, vt puta amicitiā, litē, intellectū, aut aliquid hmōi. Vlterius vero procedentes, distinxerunt per intellectum inter formam substantialem, & materiā, H quam ponebant increatam: & perceperunt transmutationem fieri in corporibus, secundum formas essentiales. Quarum transmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulum, secundum Arist. * vel ideas, secundum Platonem. Sed considerandum est, quòd materia per formam contrahitur ad determinatam speciem,ᶜ sicut substātia alicuius speciei per accidens ei aduenieēs cōtrahitur ad determinatum modum essendi, vt homo cōtrahitur per album. I Vtrique igitur cōsiderauerunt ens particulari quadā consideratione: vel inquantum est hoc ens, vel inquantum est ta-

F quantum entia & causas transmutationum. s. ꝙ istæ sunt causæ entium inquantum hęc, vel talia, illa inquantum sunt entia. ¶Circa ans huius rōnis dubium occurrit: quantum valeat. A est causa entium inquātū entia: ergo est causa oīs eius, qđ ptinet ad esse eorū. Cū nō valeat. A est cā hoīs inquātū homo: ergo est cā oīs eius, qđ ptinet ad esse hoīs: & similiter de causa bouis, & cæterorū. Et quòd nō valeat, patet, si fingamus ideas Platonicas eē per se causas sensibilium: constat. n. ꝙ idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen nō causaret materiam quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunq; transmutante est. ¶Ad euidētiā harū difficultatū, prelibādū est, qñ ens fit ꝑ se. Iuxta doctrinam igiī 1. Phys. tex. 76. dupl'r in cōi loquēdo cōtingit fieri aliquid, s. per se & per accñs. Et vt ibi dr̄, Illud fit ꝑ se, cuius rō immediate ante hoc non fuit. Illud vero fit ꝑ accñs, cuius rō antequā fieret, erat. Exemplū primi, qñ coloratū fit ex nō colorato, exēplū scđi, qñ ex nigro fit coloratū, quia fit albū. In nigro. n. prerat coloratū: & rō huius differētiæ, assignaī ibidē optima, s. qa nullū agēs ꝑ se intēdit facere id qđ est, sed quod nō ē, vt fit. Et sumiī ly ex, in ꝓposito, nō vt denotat habitudinē subiecti sed ordinē durationis ad terminum a quo, ita ꝙ significat idē qđ post, vt patet ibidem. Ens igitur dupliciter contingit fieri, scilicet per accidens & per se. Per accidens quidem fit, quando factio inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quando coloratum fit ex nigro, per se autem, quando fit ex non ente, sicut cum coloratum fit ex non colorato propter eandem causam. Et quoniam omne transmutans, aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, ideo nullum transmutans facit per se ens, sed per accidens tantum. Ex quo enim inuenit ens, licet non illud quod intendit generare, non ideo agit per se vt faciat ens: sed accidit vt intendendo facere tale ens, faciat etiam ens: vnde si non intenderet facere nisi ens, non ageret: quia iam ante actionem suam est. Si itaque peripathetica hæc doctrina, & optime fundata super continua experientia & ratione vera est, oportet dicere, quòd sicut ad hoc, quòd coloratum fiat per se, oportet quòd non præfuerit coloratum, ita ad hoc, quòd ens fiat per se, oportet quòd nō præfuerit ens: hoc autem est nihil præesse, & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quòd si ens fit per se, quòd fiat post nihil ipsius entis. Et ex his patet ratio dictorum in litera. ex eo namque quòd transmutans omne inuentum subiectum determinat, manifeste patet sequi, quòd non facit per se ens, sed determinat ad hoc vel illud. Materia enim prima etsi secundum se non sit quid, vel quale, est tamen tali pacto ens, quòd vnumquodque ex se producibile, seipsa ponit extra nihil. Est enim aliquid omnium. Et ꝓpterea, merito impedit causationē entis in eo quod ens, & ab agente per se ens, oportet producī

136

Lib. 12. Meta. text. 52. tomo 3.

le ens. & sic rebus causas agentes particulares assignauerunt. Et vlterius, aliqui erexerunt se ad considerandum ens inquantum est ens: & cōsiderauerunt causam rerum, nō solum secundum quod sunt hæc vel talia, sed ſm quod sunt entia. Hoc igitur quod est causa rerū inquantum sunt entia, oportet esse causam rerum, non solum secūdū quod sunt talia per formas accidētales, nec secūdum quod sunt hęc per formas substantiales, sed etiam secundum omne illud quod pertinet ad esse illorum quocunq; modo.ᶜ Et sic oportet ponere etiam materiam primam creatam ab vniuersali causa entium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus in 1. Phys. loquiī de fieri particulari, quod est de forma in formam, siue accidentalem, siue substantialem: nūc autem loquimur de rebus secūdū emanationem earum ab vniuersali principio essendi. A qua quidē emanatione, nec materia excluditur, licet a primo modo factionis excludatur.

AD 2ᵐ dicendum, quòd passio est effectus actionis. Vnde & rationabile est, quòd primum principiū passiuum, sit effectus primi principij actiui. Nam omne imperfectum causatur a perfecto. Oportet enim primum principium esse perfectissimum, vt dicit Arist. in * 12. Metaph.

AD 3ᵐ dicēdū, ꝙ rō illa nō ostēdit, quòd materia nō sit creata, sed

produci effectum totum syncathegorematice, vt in litera dicitur. A ¶Ad primum ergo dubium dr̄, quòd de causis intrinsecis loquēdo, eędem, q̄uis nō eodem mō, sunt causę entium in eo ꝙ entia: & transmutabiliū vt sic, s. materia & forma, vt patet in 1. Phys. & 7. Metaph. Transmutabilia. n. entia inquātum entia, ex materia & forma cōstāt, separata autē a materia, ex sola forma. De principiis quoq; extrinsecis loquendo, principia transmutabiliū & entiū vt sic, materialiter coincidūt, qm̄ Deus gloriosus est & primus motor, & supremus finis, & primū essendi principiū: & ꝓpterea indistinctē qñq; inuenit de causis entiū, in eo quòd entia, & causis trāsmutationū. Oportet tñ diligenter lectorē discernere, qñ formaliter, & qñ materialiter sermo verificaī. Nos. n. hic, quia formaliter loquimur, iō causas entiū in eo ꝙ entia a causis trāsmutationis separamus. Id vero, quod addiī ex 5. Phy. & similibus, nō obstat: qm̄ aliud est fieri ens simpl'r, & aliud est fieri ens ſm quod ens: illud em̄ importat fieri ens ex pura potētia vt subiecto, hoc aūt fieri ens post nō ens simpl'r. Ad rōnē āt, concesso quòd idem sit fieri per se ens & ens in actu, negādū est, ꝙ ens in actu fit per se, quando fit ex pura potentia: nūquam enim per se fit, nisi qñ fit post non ens in actu: hoc autem nunquā potest per transmutationē cōtingere, vt patet ex dictis. D Et caue ne fallaris nesciens discernere inter has propositiones, ens in actu fit ex ente in potentia per se, & ens in actu fit per se. In prima. n. notatur habitudo termini ad subiectum, & est vera: quia si ens in actu habet subiectū, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. Met. tex. 8. In secunda autē, notatur habitudo termini ad suum fieri absolute: & propterea nunquam verificatur, quando ratio termini præerat. ¶Ad secūdū dubiū dr̄, ꝙ a specificatiua ad vniuersalē: nec valet cōsequētia simpl'r, nec cū nota specificationis, formaliter loquēdo. Non. n. valet: Sortes est crispus ſm qđ capillatus, ergo oīs capillatus vt sic, est Crispus, &c. vnde, cum in ista, Ens inquantū ens habet causas, teneatur ly inquantū, specificatiue: qm̄ sensus est, ꝙ ens habet causas non solum ſm speciales rōnes essendi, puta humanū, equinū, &c. sed etiam ſm ipsam entis rationem, quàmuis non in quolibet, quia non in Deo. non solum. n. Sortes dependet, quia est homo, vel animal: sed etiā quia est, &c. E De instantia vero allata, nihil nocet: quia tenet gratia materiæ. ¶ Ad tertium vero dubium dicitur, ꝙ formaliter loquendo, in omni materia valet. A est causa effectiua per se B. inquantum B. ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad esse B, vt sic, alioquin non esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hoīs inquantū homo, est causa omnis eius, qđ ꝑtinet ad hominis esse, vt sic, & similiter causa entis inquātum ens, est causa oīs eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed disparitas est in vlteriori consequentia, gratia materiæ. Cum enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tantū distet, quòd in aliis, aliud est materia absolute, & aliud materia vt est eius, qm̄ materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, vt autem est propria hominis, est ab agente hominem. In ente vero, idem est materia, & materia vt entis: quoniam materia absolute, non nisi entis esse pōt: iō in terminis specialibus nō valet sequela: A est causa ꝑ se homi-

236

pot. q. 7. ar. 1. ad 3. Et 2. co. 11. in princ.

Art. 1. huius quæst.

336

quòd non sit creata sine forma. Licet enim omne creatū sit in actu, non tamen est actus purus. Vnde oportet, quòd etiam illud quod se habet ex parte potentiæ, sit creatum, si totum, quod ad esse ipsius pertinet, creatum est.

ARTICVLVS III. B

Vtrum causa exemplaris, sit aliquid præter Deum.

AD TERTIVM sic proceditur. Vr̄, ꝙ causa exemplaris sit aliquid præter Deum. Exemplatum. n. habet similitudinem exēplaris: sed creaturæ longe sunt a diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exemplaris earum.

¶2 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid per se existens, vt ignitum ad ignē, C sicut iam dictum est.* Sed quæcūque sunt in sensibilibus rebus, sūt solum per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet, ꝙ in nullo sensibilium inuenitur solum id, quod ad rationem speciei pertinet, sed adiunguntur principijs speciei principia indiuiduātia. Oportet ergo ponere ipsas species per se existentes,ᶜ vt per se hominem, & per se equum, & huiusmodi. Et hæc dicuntur exemplaria. Sunt igitur exemplaria res quędā extra Deum.

¶3 Præt. Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, non secundum quod sunt in particularibus, quia particularium non est scientia, nec diffinitio. Ergo sunt quędam entia, quæ sunt entia vel species nō in singularibus. & hæc dñr exemplaria. Ergo idē quod prius.

¶4 Præt. Hoc idem vr̄ per Diony. qui dicit. * 5. cap. de diui. no. Quòd ipsum secūdum se esse, prius est eo quod est per se vitam esse, & eo qđ est per se sapientiam esse.

SED CONTRA est, quod exēplar est idē quod idea. Sed ideæ (ſm quod Augu. * lib. 83. q. dicit) sunt formę principales, quæ diuina intelligentia cōtinenī. Ergo exēplaria rerū nō sunt extra Deum.

RESPON. Dicendum, quòd Deus est prima causa exēplaris omnium rerum. Ad cuius euidētiam considerādum est, quòd ad productionem alicuius rei ideo necessarium est exemplar, vt effectus determinatam formam cōsequatur. Artifex enim producit determinatam formā in materia, propter

nis, ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad hoīem: sed oportet addere, vt sic, & postmodū non valet vlterior sequela, ergo est causa omnis eius, quod ptinet ad esse hominis: & ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, s. Ens, valet primo, A est causa entis, vt ens: ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & valet vlterius: ergo est causa oīs eius, quod pertinet ad ens: &, ergo est cā materiæ, q̄ est pars entis, vt in litera infertur.

¶ *Super quæstionis quadragesimæquartæ Articu. tertium.*

IN titulo, cā exemplaris, nō est quintum genus causæ: sed coordinatur in 5. Meta. inter causas formales: est. n. causa formalis rei, separata tñ. Nec vocatur exemplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationem ars facit effectum: siue illud sit res extra animam, siue intus: siue sit idem, qđ ipsa ars, siue non: formaliter. n. loqmur. Præter Deū aūt dr̄ directe contra positionem Plat. attributam, de exemplaribus sensibiliū &c. ¶In corpore ē vna conclusio respōsiua q̄sito. Deus est primum exemplar omnium rerum: hæc cōclusio primo probatur, secundo ibi, pñt etiam in rebus creatis: manifestatur illa particula, primū. Probatur. Determinatio formæ effectus, est a causa exēplari, & res naturales determinatas formas consequuntur: ergo determinatio formarū naturaliū reducitur, sicut in primū principiū in diuinam sapientiā, quæ ordinē vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapientia sunt exemplares formæ omniū rerum, ergo ipse Deus est primum exemplar omnium rerum. Antecedens pro prima parte declaratur in artificialibus, de exemplari, tam intus quàm extra. Quo ad secundam vero partem manifestū est. consequentia vero probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tertia probatur, excludendo simul obiectionem quandam. Probatio est, quia illæ exemplares rationes, non sunt aliud realiter a diuina substantia. Obiectio vero est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substantia vero Dei, vna. Exclusio autem obiectionis est, ꝙ multitudo ista non multiplicat diuinam rem, sed respectum ad creatas seu creabiles res, vt in 15. q. patuit. Deinde declaratur, cur dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari secundaria exemplaria, perfectiora siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum, vt Philosophi dicunt.

Ca. 5. nō remote à pri.

Li. 83. q̄st. q. 46. ante med. to. 4.

¶Circa necessitatem exemplaris causæ, scito, quòd determinationem formæ effectus, esse proprium effectum causę exēplaris, vt in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices, formas artificialibus determinare, secundum quòd proponunt, petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quod tale quid sic tantum &c. volo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Verum tamē est, quòd huiusmodi operationem non exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens a proposito immediate: per agens vero naturale, mediate: mediāte scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligētiæ: exemplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue a proposito, non tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idē facit, quod agens alio causandi genere facit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quòd quia author supra determinatione formarum naturalium, quam manifeste videmus, fundat processum suum, ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Arist. confutat Plat. credentem exemplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas fortiatur: ne errare hic contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum inferri, q̄ sunt exẽplaria. Vno mõ sic, q̄ ex determinatis formis, concludamus determinata exemplaria tanquã proximas rerũ causas. Et sic falsum est: quoniam periret principalis actio agentis q̄ sunt apud nos, Bos enim non generaret bouem.

Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo vniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit vniuersi, tanquã partes ideæ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfecte non habetur, nisi propria partiũ exemplaria habeantur, & sic manifeste hic procedit: vñ non auferetur causa proximarũ causarum, sed cũ opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturaliũ operum assignãtur. 24 Et sic habes vim primæ consequentiæ.

¶ In resp̃sione ad secundum, habes glossam illius propositionis: Omne tale per participationẽ, reducitur ad tale per essentiã: glossat eñ, vel ad aliq̄d eminentius continẽs illud.

Q. 15. ar. 1.

exemplar ad quod inspicit, siue illud sit exemplar ad quod extra intuetur, siue sit exemplar interius mente conceptum. Manifestum est autem, quòd ea quæ naturaliter fiunt, determinatas formas consequuntur. Hæc autem formarum determinatio, oportet quòd reducatur sicut in primum principiũ, in diuinam sapientiam, q̄e ordinem vniuersi excogitauit, qui in rerum distinctione consistit. Et iõ oportet dicere, q̄ in diuina sapientia sunt rationes omnium rerum: quas supra *diximus ideas, id est formas exemplares in mente diuina existentes. Quæ quidem, licet multiplicentur secundum respectum ad res, tñ non sunt realiter aliud a diuina essentia, put eius similitudo a diuersis participari potest diuersimode. Sic igitur ipse Deus est primũ exemplar omniũ. Possunt etiam in rebus creatis q̄edam aliorum exemplaria dici, secũdum quod quædam sunt ad similitudinem aliorum, vel secundum eandem speciem, vel secundum analogiam alicuius imitationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet creaturæ non pertingant ad hoc, quòd sint similes Deo secundum suam naturam similitudine speciei, vt homo genitus homini generanti: c attingunt tamen ad eius similitudinem secũdum repræsentationem rationis in I tellectæ a Deo, vt domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

AD 2m dicendum, quòd de ratione hominis est quòd sit in materia. Et sic non põt inueniri hõ sine materia. Licet igit hic homo sit p participationem speciei, non tamen potest reduci ad b aliquid existens per se in eadem specie, sed ad speciem 336 superexcedentem, c sicut sunt substantiæ separatæ. Et eadem ratio est de alijs sensibilibus.

AD 3m dicendum, quòd licet quælibet scientia, K & diffinitio sit solum entium, non tamen oportet q̄ res eundem modum habeant in essendo, quem intel c lectus habet in intelligendo. c Nos enim per virtutem 79 intellectus agentis abstrahimus species vniuersales a 85 particularibus conditionibus: non tamen oportet quòd vniuersalia præter particularia subsistant vt particularium exemplaria.

Ca. 11. inter med. & finem. AD 4m dicendum, quòd sicut dicit Dionys.* 11. ca. de diui. no. Per se vitam, & per se sapientiam quãdoque nominat ipsum Deum, quandoque virtutes ipsis rebus datas: non autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

¶ *Super Q uæstionis quadrageſimæquartæ Arti. quartum.*

IN titulo ly omnium, distribuit p omnibus rebus aliis a Deo: quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

¶ In corpore vnica est conclusio, diuina bonitas est finis rerũ omnium. Probatur sic, primum agens inté dit solum communi care suam bonitatẽ, & vnaquæque creatura intendit conse qui illius similitudinem: ergo diuina bo nitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agẽ do intendunt aliq̄d acquirere, quia simul agunt & patiũtur. hoc vero non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantum finis, agit. Quo ad secundam vero partem, proba tur: quia idem est finis agentis & patientis, vt sic, quãuis diuersimode. Cõsequentia vero probatur quo ad primũ agens ex duabus p positionibus. prima est, q̄ omne agens agit propter finem, quod probatur, qa alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc q̃ illud, nisi casu, secũda est, idem est finis agentis & patiẽtis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propositione, scilicet, idem est finis agentis & patientis.

¶ Circa prędicta, p quanto ponunt q̄ omnium rerum, cõprehendendo etiam primum agentem:

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus sit causa finalis omnium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa finalis omnium. Agere enim propter finem videtur esse alicuius indigentis fine. Sed G Deus nullo est indigens. Ergo nõ competit sibi agere propter finem.

¶ 2 Præt. Finis generationis & forma generati, & agens, non incidunt in idem numero (vt dicitur in* 2. Physic.) Quia finis generationis est forma generati: Sed Deo est primum agens omnium. Non ergo est causa finalis omnium.

¶ 3 Præt. Finem oĩa appetunt: Sed Deum non oĩa appetunt: quia neque omnia ipsum cognoscũt. Deus H ergo non est omnium finis.

¶ 4 Præt. Finalis causa est prima causarum. Si igitur Deus sit causa agens & causa finalis, sequitur quòd in eo sit prius & posterius. quod est impossibile.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 6. Vniuersa ꝓpter semetipsum operatus est domin9.

RESPON. Dicendum, quòd omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud, nisi a casu. c Est autem idem finis agentis & patientis inquãtum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est, quod agens intẽdit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam, quæ simul agunt & patiuntur, quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit, quòd etiam in agẽdo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non conuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, q̄e est eius bonitas. Et vnaquæque creatura intendit cõsequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ. c Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium. 31

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ agere pp indigentiam, non est nisi agentis imperfecti: quod natũ est agere & pati: sed hoc Deo nõ cõpetit. Et ideo ipse solus est maxime liberalis: quia non agit ꝓpter suam vtilitatem, sed solum propter suam bonitatem.

AD 2m dicendum, quòd forma generati non est finis gnationis, nisi inquantum est similitudo formæ gnantis, c quod suã similitudinem communicare intẽdit. Alioquin, forma generati esset nobilior generãte, cum finis sit nobilior his quæ sunt ad finem. 96

237 Infra q. 65. arti. 2. & q. 103. art. 2. Et 2. dis. 1. q. 2. a. 2. co. Et 3. cõtra c. 17. & 18.

*Text. 70. tom. 2.

diuina bonitas est finis, aduerte, quòd Deus potest dupliciter A sumi, Primo modo absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo, vt primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo, quantum ad rem, quæ est actio: qua dicitur agens: & sic rursus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic consueuit dici, quòd

Deus agit propter finem non sui, sed 31 aliorum, vt in quæ b stio. 19. articu. 1. ad primum, tactũ est. Alio modo formaliter, secundum rationem actionis: & sic habet suam bonitatẽ, finem suæ actionis: qa omne agẽs, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, qa finis est causa causarũ, id est, causalitatis cæterarũ causarum: ergo est cã causalitatis agentis: qđ est esse causam suæ actionis: si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expresse conatur litera docere in corpore, & in resp̃onsione ad primum: distinguendo de agente pp finem consequendum, vel communicandum, & in resp̃onsione ad quartum, docendo, quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam: seipso vt agente. Et sic resp̃onsio, amplior quodammodo est, quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res, quàm sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

¶ Circa differentiam inter alia agentia: & primum, scito, quòd agentia imperfecta, quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quędam quæ agunt & patiuntur ab his in quæ agunt per reactionẽ. & ista sunt quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Quædam vero sunt, quæ agunt & patiũtur, id est agunt mota ab alio: & ista est conditio omnium secundorum agentium. Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta. quia deficiunt a primi nobilitate, & de his loquitur directe litera, condistinguens contra ea primum agens: ex eo namque quòd agunt quasi acta, consequens est, vt in agendo tẽdant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum (non enim refert D quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam pfectionem: & vt inquit Auer. 12. Metaph. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio: quoniam vt Dion. inquit, Omnium diuinissimum est, Dei cooperatorem fieri.

¶ In resp̃onsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd in nuitur quædam distinctio, cuius alterum tantum membrum ex primitur, scilicet forma geniti dupliciter: vno modo, vt similis formæ generantis: Alio modo tacetur. Innuitur enim hæc distinctio, cum dicitur, quòd non nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundum est, quod ibi dicitur, scilicet, quòd forma geniti, non nisi vt similis generanti est finis. Tertiũ est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilior his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionẽ ambiguum est, quod sit alterum distinctionis membrum. Circa resp̃onsionem vero: Tum, quia falsa videtur, quoniam forma E geniti etiam absolute est finis generationis: vt de se patet. Tum, quia ex ea non satisfit argumẽto inferenti, ex hoc quòd forma geniti est finis generationis, quòd ipsum agens non est finis suæ actionis: quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac resp̃onsione, hoc solum habeatur, quòd forma geniti non est finis nisi vt similis, confirmatur potius argumentum: quia siue sit finis vt similis, siue nõ vt similis, sufficit quòd ipsa est finis, quam constat non coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis, est distincta a forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. Meta. Circa rationem demum dubiũ est: quia cum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendũ, q̄ q̃uis cõparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Aia, tex. 34. & in 2. Cęli, com. 17. dr, agentia corruptibilia agunt pp aliud. Etem vt hic ostenditur, oĩa agunt vt participent perfectionem diuinam Absolute tñ: & non de his vel illis agentibus loquendo, & comparãdo ea ad effectus, vt in hoc argumento fit, dicendum est, q̄ oĩbus agẽtibus cõe est agere pp se, quãuis diuersimode. qđ sic manifestat, Oẽ agens intẽdit facere sibi simile: ergo intẽdit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare: ob hoc namq; gnans gnat, vt perseueret semp, eo quo põt modo, vt Philosophus dixit ibidẽ. In hoc autem, quòd dico seipsum diffundere seu cõicare, duo claudũtur, s. diffundere, & ly seipsum: & cum

rum quædam prius cadunt in intellectu nostro, quàm alia.

QVAESTIO XLV.

De Modo emanationis rerum a primo principio, in octo articulos diuisa.

DEINDE quęritur de mõ emanationis rerũ a primo principio: qui dicitur creatio.

De qua quæruntur octo.

¶ Primo, quid sit creatio.

¶ Secõ. Vtrum Deus possit aliquid creare.

constet quòd nullũ agens seipsum intẽdat pp diffundere seu cõicare vt finem, restat vt diffundere intendat pp seipsum vt finem: & sic ipsum est cõicationis finis, & non econuerso. Differunt aũt agentia cætera a primo, quo ad hoc: quòd reliqua cõcationẽ ordinãt ad se, i. ad suam vtilitatem. Quãuis hoc ét sit diuersimode, in substantiis sempiternis & corruptibilibus: qm̃ illæ ad conseruandã indiuidualiter assimilationẽ ad primam causam, istæ ad conseruandã assimilationẽ, vt pñt ad eandem, agunt. Prima aũt causa cõicationem ordinat ad se, i. ad suã bonitatem: & ideo reliqua agunt vt sic sint, aut conseruent: Deus aũt, qa est. Et propterea liberalissimæ actionis ét a Philosophis dr, vt i rñsione ad primum dr. His prælibatis, ad primum dubiũ dr, quòd distinctio est hæc. Forma geniti dupl̃r, s. vt est geniti, & vt est similis gnãtis: qm̃ intendit author excludere, q̄ vt est geniti, nõ est finis agẽtis: vt sustineat, quòd Deus nõ agit pp creatam naturã vt finẽ, sed pp seipsum. Ad secundũ vero negat quòd hoc sit falsum: generatio. n. põt dupl̃r sumi, vno mõ vt ab agente, alio mõ absolute: puta vt via. Et hoc quidem mõ, finis gnationis est forma etiã vt geniti, sed primo mõ non, vt in litera dr. Nec est verũ, q̄ hinc nõ satisfit argumẽto, qm̃ forma vt similis formæ gnantis, significat formã geniti quidẽ, sed ex ea parte quæ est vna cum illa, quę est altera ipsa: quæ est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illam, est finis: qa illa est vere finis. Et sic formaliter satisfit argumento: quòd licet finis gnationis nõ coincidat in idem numero cũ forma agentis: redundat tñ in idem numero: ex eo quòd forma geniti non est finis, nisi vt similis formæ agentis. Ad cõfirmationẽ vero dr, quòd similitudo, cum distinctorũ eadem qualitas sit, ex parte vnitatis magis se tenet, q̃ significat, quàm distinctionis, q̃ vt subiectorum conditionem exigit: & ideo author ad vnitatẽ insinuandam illa vsus est. Ad dubium demũ contra rõnem dr, quòd rõ literæ optime cõcludit, q̄ forma geniti, vt sic, nõ põt esse finis gnãtionis vt ab agente: qa non est nobilior agente. Sed nõ põt reflecti contra formam geniti, vt similem agenti, i. contra formam agentis: quia nulla cõpara tio habet locum secluſa distinctione: non. n, oportet idem esse nobilius se, cum agit pp se: sed cum finis est aliud ab agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

¶ *Super quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum primum.*

TItulus in principio corporis manifestabitur.

¶ In corpore duo facit. Primo dicit quid nominis creationis. secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duo dicit, primo, quòd creatio significat emanationem totius entis a causa vñi. secundo, quòd significatũ inuenit: quod ꝓbat, quia nõ solũ oportet in rebus inspicere emanationem particularem, sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis.

¶ Quo ad secundum, conclusio resp̃onsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic. Quod procedit secũdum emanationem particularem, nõ præsupponitur. ergo cum totum ens procedit emanatione vniuersali, impossibile est aliquod ens præsupponi: ergo quod creatur, fit ex non ente, quod est nihil. antecedens probat inductiue. Cum fit homo, & albũ, &c. consequentia aũt manifesta relinquitur, ex cõi rõne factionũ ꝓportionalr applicata. Secta aũt sequela manifestat, & quo ad terminos (qa nihil idẽ est qđ

nullum

nullũ ens: & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudiné ꝓportionis ĩ gñatione hoís. ¶Circa ꝓdicta aduerte duo. Primum est, ꝙ añcedés cum suis inductionibus & cõsequétibus nõ loquitur de fieri ex non hoíe, aut nõ albo, & vr̃r ex nõ tali vt subiecto: qm̃ sic intelligendo, nihil concluderet. Posset .n.dici, ꝙ fit totum ens ex nõ ente: qđ est ens in potẽtia: sicut hõ ex nõ hoíe, qđ tñ est hõ in potẽtia, & albũ ex nõ albo: qđ tñ est albũ in potẽtia. Sed intẽdit Ex, idest Post. Oportet eñ hoíem fieri post nõ hoíem, & albũ post nõ albũ, si ꝑ se fit. Nihil eñ aliud hic intendit, nisi supradictũ fundamẽtũ ĩ 1.Phy. tex. 76. Vñ & verba sua hic manifeste ĩsinuãt hũc sensum, cũ dicit, sicut si gñatur hõ, nõ fuit prius hõ, cõtra ex nõ homine, distinguens prius hoíem, ĩsinuauit, ꝙ ly ex, significat post. Scđo, quòd noíe toti⁹ entis in ꝓposito nihil refert: vtrũ intelligas totũ vniuersum, aut aliqđ ꝑticulare ens totũ syncathegorematice: semꝑ.n.oportet qđ creaẽ, ex nihilo sui fieri, i. post nihil sui. Et ex hoc, habes solutioné dubitationis, qũo aĩa ĩtellectiua creaẽ, & tñ fit semꝑ in subiecto: q a.s. post nihil sui fit per se: qđ de nulla alia forma in materia verificatur.

¶Tertio. Vtrũ creatio sit aliquod ens in rerum natura.

¶Quarto. Cui competit creari.

¶Quinto. Vtrũ soli⁹ Dei sit creare.

¶Sexto. Vtrũ cõe sit toti trinitati, aut ꝓprium alicuius personæ.

¶Septimo. Vtrum vestigium aliqđ trinitatis, sit in rebus creatis.

¶Octauo. Vtrũ opus creationis admisceatur in operibus naturæ & voluntatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ creare sit ex nihilo aliquid facere.

238 2.di.1.q.2. ar.2. Et po. q.3.ar.1. * Cõt. aduer.c.24.

AD PRIMVM sic ꝓcediẽ. Videtur, quòd creare nõ sit ex nihilo aliquid facere: dicit.n. * Aug. cõtra aduersarium legis & prophetarũ. Facere, est quod omnino non erat: creare vero, est ex eo, quod iam erat, educendo aliquid constituere.

¶2 Præt. Nobilitas actióis & motus ex terminis consideratur. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono ĩ bonũ est, & ex ente in ens, quàm quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

¶3 Præt. Hæc præpositio Ex, importat habitudinem alicuius causæ & maxime materialis: sicut cũ dicimus, ꝙ statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

Beda ĩ hũc locũ, to. 1.

SED CONTRA est, quod sup illud Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum &c. dicit glo. * ꝙ creare est aliquid ex nihilo facere.

Q. præcedẽti. ar. 2.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra dictũ est.*) non solum oportet considerare emanationem alicui⁹ entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiam emanationem totius entis a causa vniuersali, quæ est Deus. & hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundum emanationem particularem, non præsupponiẽ emanationi. Sicut si generaẽ homo, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis a primo principio, impossibile est quòd aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quòd nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo: ita creatio, quæ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil[e].

335 AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. æquiuoce vtitur nomine creationis, secundum quod creari dicũtur ea, quæ in melius reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autẽ non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est.*

In corp. ar.

F AD 2m dicendum, quòd mutationes accipiunt speciem & dignitatem non a termino a quo, sed a termino ad quem. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis est nobilior & prior: licet terminus a quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc, quòd forma substantialis est nobilior, quàm forma accidentalis: tamen priuatio substãtialis formæ, quæ est terminus a quo in generatione, est imperfectior q̃ contrarium, quod est terminus a quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus ad quem, est tota substantia rei. Id autẽ quod intelligitur vt terminus a quo, est simpliciter non ens.

G AD 3m dicendum, quòd cum dicitur, aliquid ex nihilo fieri, hæc ꝓpositio Ex, non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies, id est, post mane fit meridies. Sed intelligendum est, quòd hæc præpositio Ex, potest includere negationem importatam in hoc, quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius, quod est ad non esse præcedens. Si vero negatio includat præpositionem, tunc ordo negatur, & est sensus: Fit ex nihilo, i. non fit ex aliquo: [c] sicut si dicatur, iste loquiẽ de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et vtroq; modo verificatur, cũ dicitur, ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo, hæc præpositio Ex, importat ordinem, vt dictum est.[c] Secundo modo, importat habitudinẽ causæ materialis, quæ negatur.

H b 247

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus possit aliquid creare.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum secũdum.*

239 2.dis.1.q.1. art. 2. & 3. & di.37.q. 1.art. 2. Et 2.cõ. ca. 6. 15. & 16. Et po. q.3. ar. 16. cor. *Tex.34.tomo.2.

TItulus patet. ¶In corpe vnica est conclusio. Nõ solum est possibile: sed etiã necessariũ, omnia esse creata a Deo. Et probatur sic: si Deus nõ ageret nisi ex aliquo ꝓsupposito, sequereẽ ꝙ illud præsuppositũ nõ esset causatũ ab ipso: sed nihil est in entibus incausatum ab ipso. ergo necesse est quòd Deus ex nullo præsupposito res in esse produxerit: hoc autẽ est creare. Cõditionalis assumpta ꝓbatur ex illa cathegorica vr̃i, Oẽ faciens aliquid, ex aliquo non facit, sed ꝓsupponit illud ex quo facit, q̃ manifestaẽ inductiue, primo, in artificialibus, secũdo, in naturalibus. Destructio autẽ cõsequentis ꝓbatur ex q. præcedente, vbi ostensum est, quòd De⁹ est causa vniuersalis totius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur: Vr̃, quòd Deus non possit aliquid creare. Quia secundũ Philosophum* 1. Physico. Antiqui philosophi acceperunt vt communem conceptionem animi, ex nihilo, nihil fieri. Sed potentia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote, ꝙ Deus faciat, quòd totum non sit maius sua parte, vel quòd affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.

I

K ¶2 Præt. Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo, vt * patet per diffinitionem motus. Nam motus est actus existẽtis in potentia. ergo est impossibile aliquid a Deo ex nihilo fieri.

Li.3.Physi. tex.6.to.2.

¶3 Præt. Quod factũ est, necesse est aliquando fieri. Sed non põt dici, ꝙ illud quod creatur, simul fiat, & factum sit: quia in permanẽtibus, quod fit non est, quod autem factum est, iam est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius ꝓcedit factũ esse. Sed hoc non

non potest esse, nisi præexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶4 Præt. Infinitam distantiam, non est pertransire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo non contingit ex nihilo aliquid fieri.

Habeẽ ex Beda super hunc locũ.

SED CONTRA est, quòd dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, vbi dicit glo.* quòd creare est aliquid ex nihilo facere.

Q. præced. artic. 1.

RESPON. Dicendum, quòd non solum est impossibile a Deo aliquid creari, sed necesse est ponere a Deo omnia creata esse, vt ex præmissis habetur.* Quicumque enim facit aliquid ex aliquo, illud ex quo facit, præsupponitur actioni eius, & non producitur per ipsam actionem. Sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, vt ex ligno & ære, quæ per artis actionem non causantur, sed causantur per actioné naturæ. Sed & ipsa natura causat res naturales quãtum ad formam, sed præsupponit materiam. Si ergo Deus non ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur, quòd illud præsuppositum nõ esset causatum ab ipso. Ostensum est autem supra,* quòd nihil potest esse in entibus, quod non sit a Deo, qui est causa vniuersalis totius esse. Vnde necesse est dicere, ꝙ Deus ex nihilo res in esse producit.

Q. præced. ar. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd antiqui Philosophi, sicut supra dictum est,* non considerauerunt, nisi emanationem effectuum particularium a causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione. Et secundum hoc, erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc, locum non habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

Q. præced. artic. 2.

AD 2m dicendum, quòd creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est, quòd aliquid idem se habeat aliter nunc, & prius. Nam quandoque est idẽ ens actualiter se habens nunc & prius, sicut in motibus secundum quantitatem & qualitatem. Quandoque vero est idem ens in potentia tantum, sicut in mutatione secundum substantiam, cuius est subiectum materia, sed in creatione (per quam producitur tota substantia rerum) non potest accipi aliquid idem aliter se habens nunc & prius, nisi secundum intellectum tantum: sicut si intelligatur aliqua res prius nõ fuisse totaliter, & postea esse. Sed cum [d] actio & passio conueniant in substantia motus, & differant solum secundum habitudines diuersas, vt dicitur in * 3. Physic. oportet quòd subtracto motu, non remaneant nisi diuersæ habitudines, in creante & creato. Sed quia modus significandi sequitur modum intelligendi, vt dictum est, creatio significatur per modum mutationis. Et propter hoc dicitur, quòd creare est ex nihilo aliquid facere, quàmuis facere & fieri magis in hoc conueniant quàm mutare & mutari: quia facere & fieri important habitudinem causæ ad effectum, & effectus ad causam: sed mutationem ex consequenti.

D. 34.

Li.3.Physi. text.20. & 21. tom. 2.

274 AD 3m dicendum, quòd in his quæ fiunt sine motu, similiter est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est, [e]) siue non sit terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, [f] est cum dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse, & prius non fuisse. Vnde, cum creatio sit sine motu, simul

A aliquid creatur & creatum est.

AD 4m dicendum, quòd obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum & ens. Quod patet esse falsum. Procedit autem falsa hæc imaginatio ex eo, quòd creatio significatur vt quædam mutatio inter duos terminos existens.

ARTICVLVS. III.

Vtrum creatio sit aliquid in creatura.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Arti. tertium.*

240 1.dis.40.q. 1.art. ad 1. Et po. q.3. a.3.

IN titulo creatio sumitur ꝓ creatione passiua, qua.s. aliquid significaẽ creari. Et ly aliquid, sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorũ in principio qõnis. ¶In corpore vnica ẽ cõclo. Creatio ponit in creato relationẽ tm̃. Et ꝓbaẽ sic. Productio totius esse a causa vl̃i, nõ est ex aliquo præexistẽte: ergo Deus creando producit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura non est nisi relatio quædã ad creatorem principium sui esse. Añcedens probatur ex differentia inter productiones particulares, & productioné totius esse, seu vniuersalem. Prima vero consequentia ꝓbatur: quia oẽ quod fit per motum vel mutationé, fit ex aliquo præexistẽte. Secunda autẽ, quia subtracto motu ab actione & passione nihil remanet nisi relatio. Et confirmatur, quia sicut in passione, quæ est cũ motu, importaẽ relatio ad principium motus, ita in creatione passiua, ĩportaẽ relatio ad pricipiũ essendi. ¶In rñsione ad tertium, manifeste habes conferendo eam argumẽto, quòd relatio creationis est accidens, & non est relatio transcendens: quod etiam manifeste in qõnibus de potentia, q.3.art.3. ad tertium explicaẽ. Et qm̃ omne accidens distinguitur realiter a substantia, oportet vt creatio distinguaẽ realr̃ a substãtia creata quacunq; ẽm doctrinam quam sequimur. ¶Circa

B AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio non sit aliquid in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuitur creatori: sed creatio actiue accepta non est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur quòd in Deo esset aliquid temporale. Ergo creatio passiue accepta non est aliquid in creatura.

C ¶2 Præt. Nihil est medium inter creatorem & creaturam. Sed creatio significatur vt medium inter vtrumque. Non enim est creator (cum non sit æterna) neque creatura: quia oportet eadem ratione aliam ponere creationem qua ipsa crearetur, & sic in infinitum. Creatio ergo non est aliquid.

D ¶3 Præt. Si creatio est aliquid præter substantiam creatam, oportet quòd sit accidens eius. Omne autem accidens est in subiecto. Ergo res creata esset subiectũ creationis, & sic idem est subiectum creationis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectũ prius est accidente, & conseruat accidens. Terminus autem posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existente cessat actio & passio. igitur ipsa creatio non est aliqua res. 229 b

SED CONTRA. Maius est fieri aliquid secundum totam substantiam, quàm secũdum formam substantialem vel accidentalem. Sed generatio simpliciter vel secũdum quid, qua fit aliquid secundum formam substantialem vel accidentalem, est aliquid in generato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato. 74

E RESPON. Dicendum, quòd creatio nõ ponit aliquid in creato secundum relationẽ tantum, quia quod creatur, non fit per motum, vel per mutationem. Quod enim fit per motum vel mutationem, fit ex aliquo præexistenti. Quod quidem contingit in productioni-

F ¶Circa tamen hoc, dubium est. Sco. enim in secundo dist. 1. q. 4. & 5. tenens creationem passiue sumptam esse relationem transcendentem: & eandem realiter fundamẽto, tripliciter nitit̃ hoc probare. Primo: illud quod ꝓprie inest alicui, & sine quo illud non potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi: ergo. probatur maior sic: contradictio secundum esse & non esse dicta de aliquibus, infert distinctionem realem illorum: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorũ. Et hoc, inquit ipse, vbi non est dependentia essentialis. Et declaratur ait: quia impossibilitas, quòd A sit sine B, aut est ꝓpter identitatem illorum, aut propter simultatem in natura eorundem, aut ꝓpter posterioritatẽ ipsius A, sed nihil horum duorum vltimorum conuenit lapidi respectu illiꝰ relationis ad Deũ, vt patet, & tamen non potest esse sine illa: ergo est idem illi. Præt. Quod vniformiter dicitur de omni alio a Deo ad ipsum, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter conuenit omni creaturæ ad Deum: ergo nulli accidit. & sic est idem fundamento. Probatur maior: q̃a par ratio est de omnibus. Præterea: Substantia 7. Meta. est prior accidente, natura, diffinitione, & tempore, & ly tpe intelligit̃ sic, quod nulla est contradictio ex parte substantiæ, quin possit esse prior duratione omni accidente: ergo non est contradictio, quòd lapis esset prior duratione omni dependentia ad Deum, & sic esset absq; eo ꝙ dependeret a Deo, si depẽdentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo. ¶Ad euidentiã huius difficultatis non est opus alia iacere fundamenta: sed superius determinata sequẽdo, dicendum est, quòd hmõi relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura est accidens distinctum realiter a substantia, & quòd tñ creatura nõ põt esse sine hmõi dependentia: sicut nec homo quin sit risibilis, vt in q. præcedente, art. 1. ad primum author docuit ex rõne: quia, s. omnis creatura est ens per participationem Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad primã ergo rõnẽ Scoti in oppositum, negatur maior, & ad probationem eius dr̃, ꝙ añs est falsum, ꝑr loquendo: vt superius, cum de rẽone & fundamento tractatum est, ostendimus. Et rursus, consequentia nihil

D. 34.

Art. præce. ad 2.

Q. 13. ar. 7.

Ar. præce.

Q. 42. ar. 1. ad 4.

bus particularibus aliquorum entium. Non autem potest hoc contingere in productione totius esse a causa vniuersali omnium entiũ, quæ est Deus. Vnde deus creando producit res sine motu. Subtracto [d] autem motu ab actione & passione, nihil remanet nisi relatio, vt dictum est.* Vnde relinquitur, quòd creatio in creatura, non sit nisi relatio quædam ad creatorem, vt ad principium sui esse: sicut in passione, quæ est cũ motu, ĩportat relatio ad principiũ motꝰ.

G Ad primvm ergo dicendum, quòd creatio actiue significata, significat actionem diuinam, q̃ est eius essentia, cum relatione ad creaturam. Sed relatio in deo ad creaturam non est realis, sed secundum rationem tantum. Relatio vero creaturę ad deum est relatio realis, vt supra dictum est, * cum de diui. nomi. ageretur.

H Ad 2m Dicendum, quòd quia creatio significatur vt mutatio, sicut dictum est: * mutatio autem media quodammodo est inter mouens & motum, ideo etiam creatio significatur vt media inter creatorem & creaturam. Tamen creatio passiue accepta, est in creatura, & est creatura. Neque tamen oportet, quòd alia creatione creetur. Quia relationes (cum hoc ipsum quòd sunt, ad aliquid dicantur) non referuntur per aliquas alias relationes, sed per seipsas, sicut ẽt supra dictum est, * cum de æqualitate personarum ageretur.

I Ad 3m Dicendum, quòd creationis, secundum quod significatur vt mutatio, creatura est terminus. sed secundum quod vere est relatio, creatura est eius subiectũ, & prius ea in esse, sicut subiectum accidente. Sed habet quandam rationem prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur, quod est principium creaturæ. Neque tamen oportet, quòd quandiu creatura sit, dicatur creari: quia creatio

K importat habitudinem creaturæ ad creatorem, cum quadam nouitate, seu incœptione.

Articvlvs IIII.

Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd creari nõ sit proprium compositorum & subsistentium. Dicitur enim in lib.* de causis. Prima rerum creatarum est esse. Sed esse rei creatæ non est subsistens. Ergo creatio ꝓprie non est subsistẽtis & cõpositi.

¶ 2 Præt. Quod creatur est ex nihilo. Composita autem non sunt ex nihilo, sed ex suis componentibꝰ. Ergo cõpositis nõ cõuenit creari.

¶ 3 Præt. Illud proprie producitur per primam emanationem, quod supponitur in secunda. Sicut res naturalis per generationem naturalem, quæ supponitur in operatione artis. Sed illud quod supponitur in generatione naturali, est materia. Ergo materia est quę proprie creatur, & non compositum.

Sed contra est, quod dicit Genesis. 1. In principio creauit Deus cœl. & ter. Cœlum autem & terra sunt res compositæ subsistentes. ergo horum proprie est creatio.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ creari est quoddam fieri, vt dictum est.* Fieri autem ordinatur ad esse rei. Vnde illis proprie cõuenit fieri & creari, qbus conuenit esse. Quod quidem conuenit proprie subsistẽtibus, siue sint simplicia, sicut substantiæ separatæ: siue sint composita, sicut substantiæ materiales. Illi enim proprie cõuenit esse, quòd habet esse, & quod est subsistens in suo esse. Formæ autem & accidentia, & alia huiusmodi, non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, [e] vt albedo ea ratione dicitur ens, quia ea subie-

valet, formaliter loquendo, vt ipsemet fatetur, ponendo exceptionem vnam: cur & mihi non licebit aliam exceptionem ponere? Ad declarationem autem negatur disiunctio illa, quia in sufficiens est, etiam apud ipsum, vt patet de partibus simul sumptis respectu tertiæ entitatis, illæ enim non possunt esse, quin tertia entitas sit, & tamẽ nõ sunt posteriores, nec simul natura, nec eædem illi tertiæ entitati, nec dependent essentialiter ab illa. Vnde ratio nihil valet, dicimus enim, quòd inseparabilitas quã doq; est propter necessariam rerum cõnexionem, & sic est in proposito: ꝓpter assignatã cãm. Ad secundam vero rõnẽ, negatur minor: qm̃ vt hic dicitur in rñsione ad secundũ, Dependẽtia ad deũ aliter conuenit substãtiis creatis, & aliter ipsis relationibꝰ dependentiæ: qm̃ substantiæ depẽdẽt per relationes: ipsæ autem relationes dependent seipsis. non ergo vniformiter huiusmodi relatio conuenit omnibus aliis a deo. Ad tertium vero dicitur, quòd admissa expositione illa, non valet sequela. ergo substantia creata potest esse sine omni accidẽte: qm̃ ad veritatem illius propositionis: Substantia est prior &c. sufficit quòd aliqua substãtia sit huiusmodi. talis est autẽ prima substãtia, ẽm veritatẽ, & q̃libet ĩtelligẽtia, sc̃dm Auer. 12. Met. cõ. 25

241 Infra ar. 8. Et ve. q. 27 art. 3. ad 9. Et po. q. 3. ar. 5. ad 12. Et art. 3. ad 2. & arti. 8. ad 3. Et quoli. 8. q. 5. ar. 1. Et opu. 37. c. 4 *Propos. 4. in prin. t. 3.

Art. præce.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ quintæ Artic. quartum.*

239 240 452

In titulo: ꝓprium distinguitur contra cõe: & creari distinguit̃ contra concreari: ita ꝙ sensus q̃onis est: vtrũ creari sic sumptũ, sit tm̃ subsistẽtiũ, siue sint cõposita, siue non. ¶In corpore vnica est cõclo. Creata ꝓprie sunt tm̃ subsistẽtia. Et ꝓbat̃ sic. Creari est quoddã fieri. ergo ꝓprie cõuenit illis, quibus cõuenit esse. ergo ꝓprie cõuenit subsistẽtibus. Prima cõsequẽtia ꝓbat̃: q̃a fieri ordinat̃ ad esse, Sc̃da vero, q̃a esse ꝓprie cõuenit subsistẽtibus, quod ꝓbat̃ ex dr̃ia inter subsistẽtia, & formas, accidẽtia, & alia hmõi ĩ hoc, quòd subsistẽtia habẽt esse sic, quòd in suo esse subsistũt. reliqua aũt dñr habere esse, nõ quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt patet de albedine. Et confirmatur authoritate Philosophi, & ex hac sequitur alia differentia in conclusione contenta. Nam sicut sola subsistentia, sunt entia, & reliqua sunt coexistẽtia: ita sola subsistentia sunt creata, & reliqua sunt concreata.

6 33 7 3

¶Super

¶ *Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum quintum.*

Titulus ex prædictis clarus est.
¶In corpore quatuor facit. Primo, respondet quæsito quo ad creare virtute propria. Secundo, refert quandam opinionem quo ad creare instrumentaliter, ibi, contingit autem. Tertio improbat præfatam opin. in cõi, ibi: sed hoc esse non potest. Quarto, improbat eãdem in spãli, quo ad agẽs corporeum, ibi: & hoc pręcipue. ¶ Quo ad primum conclusio respõsiua quæsito est. Creare est propria actio solius dei. Et probatur sic. Esse est proprius effectus primę & vniuersalissimæ causæ, quæ est Deꝰ: & producere esse, absolute ꝑtinet ad rõnem creationis. ergo creatio est propria actio solius dei. Prima propositio probatur dupliciter. Primo rõne, quia effectus vniuersaliores, oportet in vniuersaliores & priores causas reducere. Esse autem inter omnes effectus est vniuersalissimũ. Secundo, authoritate, ex lib. de causis: Quòd neq; intelligentia, neque aia nobilis dat esse, nisi inquãtũ operat̃ operatione diuina. ¶ Circa hanc partẽ multiplex dubium occurrit. Et primo, circa primam propositionem assumptã, Arguit enim Scot. in 4. distin. 1. contra eam, dicens eam esse falsam, quod probat sic. Esse compositi est a gñante compositum, ergo non est proprius effectus Dei: & tenet seq̃la, q̃a cõpositũ, puta bos, est ab vniuoco gñante. &c. ¶Dubium est secũdo: circa probationes illius. Arguit. n. ibidem contra eas. Et primo cõtra primam: Aut ibi est sermo de vniuersalitate causæ & effectus secundum prædicationem, aut secundum perfectionem: aut de vniuersalitate effectus secundum prædicationem, causæ vero secundum perfectionem. si semper est sermo de vniuersalitate secundum prædicationem, & minor est falsa: quia Deus non est causa vniuersalissima in prædicando: & vt patet, nõ concluditur intentum. Si vero semper est de vniuersalitate ẽm perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse non est perfectissimus effectus: quod probatur, quia quodcunque includitur in multis, non potest esse perfectius quocunque illorum in quo includitur. Si autem difformiter accipiatur, ita ꝙ ex parte causæ sumatur vniuersalius ẽm perfectionem, & ex parte effectus ẽm prædicationem, tunc dupliciter peccat ratio: quia primo, maior est falsa. Nam effectus vniuersalissimus in prædicatione potest esse a causa imperfecta: quia saluatur in pluribus effectibus imperfectis. Secundo, quia peccat ẽm sophisma consequentis: qm̃ ex hoc, quòd effectus vniuersalissimus in prædicatione est a causa vniuersalissima ẽm perfectionem, & esse est huiusmodi, sequitur ista conclusio, Ergo eẽ inquantum hmõi, non potest esse nisi a causa vniuersalissima ẽm perfectionem: sed ex hoc non sequitur, ergo esse huius creabilis non potest esse nisi a tali causa, patet ergo, quòd in illatione est fallacia consequẽtis. Quòd si distinguat, quòd in isto producto est considerare esse huius & esse simpliciter, hoc non soluit: quia ista non sic distinguuntur, quin ab eadem sint causa, cum sint idem. Deinde contra aliam probationem inuehit, quòd concludit oppositum

Li. 7. meta. tex. 2. to. 3. 542 452

Art. 1. huius quæsti. & q. 44. artic. 2.

36 c

ctum est album. Vnde secundum * Philosophũ, Accidens magis ꝓprie dicitur entis quàm ens. *Sicut igitur accidentia & formæ & huiusmodi, quæ non subsistunt, magis sunt coexistentia quàm entia, ita magis debent dici concreata, quàm creata. Proprie vero creata sunt subsistentia.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur: prima rerum creatarum est esse, ly esse, non importat substantiam creatam, sed importat propriam rationem obiecti creationis. Nam ex eo dicitur aliquid creatum, quòd est ens, non ex eo quòd est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente vniuersali, vt dictũ est.* Et est similis modus loquendi: sicut si diceretur, quòd primum visibile est color, quàmuis illud, quod proprie videtur, sit coloratum.

Ad 2m dicendum, quòd creatio non dicit constitutionem rei compositæ ex principijs præexistentibus: sed compositum sic dicitur creari, quòd simul cum omnibus suis principijs in esse producitur.[e]

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa non probat quòd sola materia creetur, sed quòd materia non sit nisi ex creatione. Nam creatio est productio totius esse, & non solum materiæ.

A intenti: quia non absolute negat propositio illa, intelligentiam dare esse, immo magis affirmat dum dicit, quòd non competit sibi dare esse, nisi inquantum operatur operatione diuina.
¶Circa vim illationis rõnis factę: dubitatur sic. Aut author intẽdit quòd esse sic, est proprius effectus primæ causæ, quòd est a sola prima causa, & tunc militant obiectiones Sco. Aut ꝙ sic est proprius, ꝙ per se primo est a solo deo: & tunc illatio nihil videtur valere, nisi in virtute istiꝰ cathegoricæ, Producere esse per se primo, est creare: hæc autem est falsa, quoniam producere per se primo esse in boue, nõ est creare. alioquin cũ bos generatur, vel esse eiꝰ a nullo producitur ꝑ se primo, vel creatio semper admiscetur omni operationi naturæ: quod est contra S. Th. in vlt. arti. huius quæstio. ¶Ad euidentiã horum scito, quòd magna differentia est inter aliquem effectum & seipsum cũ cõditione per se primo. Valde enim distant A fit a B, & A per se primo fit a B. In primo. n. significatur solum, quòd A fit, in secũdo ꝙ per se primo fit. Vñ hæc duo, Esse fit, & Esse ꝑ se primo fit, distant plusquã cœlum & terra. In primo namque significatur tm̃, quòd esse terminat factionẽ: In secundo vero, ꝙ terminat, & modus quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo immediate ante hoc non erat ens, in secundo aũt sic, vt patet ex supradictis ex 1. Phy. In primo rursus: nõ infert agẽs propriũ. In secũdo aũt infert agẽs propriũ, & ꝑ se primo. In primo demũ non infert, ꝙ in quocunq; fiat ab illa cã. In secundo aũt infert, quòd in quocũq; fit, ab illo agẽte fit: qm̃ oportet vr̃ ab illo fieri, a quo per se primo fit. Vnde cum in ꝑsenti rõne non sit sermo de effectibus, vt quomodolibet fiunt, sed, vt per se primo fiunt, vt patet ex verbis literæ dicentis, quòd vniuersaliores effectus oportet in priores & vniuersaliores causas reducere, Reductio enim a per se primo fit: manifeste liquet quòd male intellecta est ratio ista a Sco. interpretante eam de fieri effectuum, absque ly per se primo. Vnde ad primum dubium dicitur, quòd propositio illa est verissima, sed male intellecta ab arguente. debet enim accipi conclusio vt sequitur ex pręmissis, ex quibus habetur, quòd esse est proprius effectus causæ vniuersalissimæ, quæ est Deus, id est, esse est per se primo effectus Dei, hoc enim significat ly proprius, & non significat idem quòd solum, seu tantum, vt arguens intellexit imponens authori, ꝙ esse est effectus solius Dei, hoc enim nunquam somniauimus, immo omnem causam tenemus dare esse, virtute tamen primæ causæ: vt propositio libri de causis adducta insinuat. Vnde frustra nixus est Scotus contra hunc articulum quo ad hoc.
¶Ad secundum vero dubium contra probationes dicitur: quòd directe loquendo, maior intelligit difformiter vniuersale ex parte causæ & effectus: qm̃ sensus est, quòd effectus vniuersalior ẽm prædicationem, reducitur in cãm vniuersaliorẽ ẽm causalitatẽ, seu ẽm perfectionem. Et ad primam obiectionem in oppositũ dr̃, quòd ista maior est verissima, vt etiam ipse postmodum cogitur fateri ibidem. Et quòd probatio ad oppositum nihil valet. Nam cum hoc, quòd effectus vniuersalissimus sit a pluribus: immo ab omnibus

Articvlvs V.

Vtrum solius Dei sit creare.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, quòd nõ solius Dei sit creare. Quia* secũdum Philosophum Perfectum est, quod

B potest sibi simile facere. Sed creaturæ immateriales sunt perfectiores creaturis materialibus, quæ faciunt sibi simile. Ignis enim generat ignem, & homo generat hominem. Ergo substantia immaterialis potest facere substãtiam sibi similem. Sed substantia immaterialis non potest fieri nisi per creationem, cum non habeat materiam ex qua fiat. Ergo aliqua creatura potest creare.

C ¶ 2 Præt. Quanto maior est resistẽtia ex parte facti, tanto maior virtus requiritur in faciente. Sed plus resistit contrarium, quàm nihil. Ergo maioris virtutis est aliquid facere ex contrario (quod tamẽ creatura facit) quàm aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest.

D ¶ 3 Præt. Virtus facientis consideratur secundum mensuram eius quod fit. Sed ens creatum est finitum, vt supra probatum est, *cum de Dei infinitate ageretur. Ergo ad producendum per creationem aliquid creatum, non requiritur nisi

E

242 2. dist. 1. q. 1. art. 3. Et 4. di. 5. q. 1. arti. 3. q. 3. Et 2. cõt. c. 21. 85. & 96. Et li. 3. c. 68. Et po. q. 3. art. 5. Et opus. 3. ca. 70. 94. & 95. Et opus. 15. c. 10. *Lib. 2. de anima tex. 34. tom. 2.

Q. 7. ar. 2. 3 & 4.

omnibus causis, stat quòd a sola prima causa est per se primo. Non enim diximus, quòd effectus vniuersaliores sunt tantum a causis vniuersalioribus, vt arguens intellexit, sed quòd reducuntur in eas, id est, quòd sunt per se primo ab eis. Et mirum est, quõ in hoc caligauerit, cum in promptu erat nosse hanc maiorẽ ex 2. Phy. & 5. Met.

¶ Ad secundam vero probationem dr̃, quòd consequentia est optima. Esse per se primo, est causa vniuersalissima: ergo esse hui⁹ & illius & cuiuscunque, est per se primo ab eadem causa, & fundatur consequentia super illa cathegorica, Esse in quocunq; fit, ab eo oportet fieri a quo per se primo fit: quam constat esse per se notã. Nec huic veritati obstat, quòd cũ fit bos: esse fiat a boue generante, quoniam non fit ab eo nisi per accidens, illo accidentalitatis modo, quo coloratum fit per accidens, cum ex nigro fit album. Ad obiectionem vero cõtra allegatam authoritatem, iam patet responsio: quia non est allata ad ꝓbãdũ, quòd esse est a solo Deo, sed ꝙ esse est ꝑ se primo a deo.

Li. 3. de tri. c. 8. per totum, to. 3.

Ex ꝓpositione 3. potest haberi. tom. 3.

¶ Ad tertium autẽ dubium dicendum est, quòd rõ literę potest dupliciter intelligi. Primo, vt ex idẽtitate productionis esse per se primo, & creationis, inferatur quòd creatio est propria actio soli⁹ Dei, id est conueniat soli deo, ex propriis seu virtute propria: & sic processus pateret ex dictis in præcedenti quæstione. Et licet vera diceret, non multum tamen artificiosus videtur. Nec propositiones assumptæ de reductione effectuum in causas, multum viderentur ad propositum. Vnde secundo intelligitur, vt ex identitate per se primo termini actionis primæ causæ & creationis inferat, quòd creatio est propria solius Dei actio, & sic artificiosus valde, & efficaciter ex assumptis propositionibus fit processus. Ex eo namque, quòd esse, est per se primo ratio quòd aliquid fiat a prima causa, & etiã quòd aliquid creetur, optime sequitur, quòd creatio primæ causæ propria est. Et hunc sensum manifeste insinuat litera: dũ primam propositionem, scilicet, quòd esse est per se primo rõ, quòd aliquid attingatur ab vniuersalissima causa, probat ex regula reductionis effectuum vniuersaliorum in causas vniuersaliores. Secundam vero, s. quòd esse est ratio quòd aliquid creetur, ponit dicendo, quòd producere esse non inquantum est hoc, vel tale, sed inquantum esse pertinet ad rationem creationis. In his em̃ verbis ostenditur, quòd esse, ratio creationis est, & sic subtiliter ex identitate per se primo termini, conclusum est intentum. Et quia hoc ex dictis satis in promptu erat: ideo litera dicit, quòd satis apparet in primo aspectu, quòd creatio est propria actio solius Dei. Vnde ad obiectionem in oppositũ dr̃, quod cathegorica fundans hunc processum, non est illa propositio, quàmuis sit vera. s. producere per se primo esse, est creare, sed quòd respicere per se primo esse, est operatio propria primæ causæ, vel creare est respicere per se primo esse. Cum vero dicitur, quòd ista est falsa, Dare per se primo esse est creare: quia ĩ factione bouis &c. Rñdetur quòd nullum inconueniens est, immo oportet in factione rerum naturalium esse a nullo fieri per se primo tunc: quoniã fit semper vnumquodque ex alio ente, licet per accidens, & vt mil-

virtus finita. Sed habere virtutem finitam, non est contra rationem creaturæ. Ergo non est impossibile creaturam creare.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in * 3. de Trin. quòd neque boni, neq; mali angeli, possunt esse creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliæ creaturæ.

RESPON. Dicendum, quòd satis apparet in primo aspectu secundum præmissa: quòd creare non potest esse propria actio nisi solius Dei. Oportet enim vniuersaliores effectus in vniuersaliores & priores causas reducere. Inter omnes autem effectus, vniuersalissimum est ipsum esse. Vnde oportet, quòd sit proprius effectus primæ, & vniuersalissimæ causæ, quæ est Deus. Vnde etiam dicitur li. * de causis, ꝙ neque intelligentia, vel anima nobilis dat esse, nisi inquantum operatur operatione diuina. Producere autem esse absolute, nõ inquantum est hoc, vel tale, pertinet ad rationem creationis. Vnde manifestum est, quòd creatio est ꝓpria actio ipsius Dei. Contingit autem quòd aliquid participet actionem propriam alicuius alterius, non virtute propria: sed instrumẽtaliter, inquantum agit in virtute alterius: sicut aer per virtutem ignis habet calefacere & ignire. Et I secũdum hoc, aliqui opinati sunt,

F lies iam dictum est, non fit per se primo, & consequenter a nullo fit per se primo id, cuius rõ immediate ante illud erat, siue per se, siue per accidens, vt patet ex 1. Physi. Notanter autem dixi, tunc, ne ex hoc errares, aut imponeres mihi, aliquem effectum positiuum per se vnum in vniuerso a nullo agente per se primo: quodlibet eni ens, quod a natura fit, in productione totius vniuersi, in qua producta sunt omnia secũdum vnã sui partem, s. materiam: inchoatiue a prima cã cœpit pendere, & postmodũ ex cooperatione primæ causæ in secundis causis, vnumquodque complete fit ens. Et sic ꝑ se primo, quodlibet inquantũ ens, est a prima cã: sed nõ per actionem totaliter nouam, & similiter conseruatur ab ipsa. Et sic esse omne reducitur in actionem Dei, vt ꝑ se primo causæ, sed non totaliter nouã.

¶ Quo ad secundũ, ponit opiniones Auic. & Magistri: satis clare circa communicationẽ actus creãdi, quòd. s. potest cõmunicari creaturæ. Et licet, eorũ rationes non nisi arguendo afferantur: hic tñ ostenditur quòd positio hæc non repugnat conclusioni determinatæ, cũ hoc enim quòd creatio ꝓpria est Dei actio, stat, quòd potest alteri conuenire, non ex propriis, sed inquãtum participat Deum, cuius est illa actio propria, & hoc quantum est ex ratione proprietatis: & hoc ostenditur in litera de actione ignis respectu aeris.

41 249

4. Sẽtẽ. dist. 5. parag. 3.

D. 410. 418.

quòd licet creatio sit propria actio vniuersalis causæ, tamen aliqua inferiorum causarum inquantum agit in virtute primæ causæ, potest creare. Et sic posuit Auicenna, * ꝙ prima substantia separata creata a Deo, creat aliam post se, & substantiam orbis, & animam eius, & ꝙ G substantia orbis creat materiam inferiorum corporum. Et secundum hũc etiam modum Magister dicit in 5. distin. * 4. senten. quòd Deus potest creaturæ communicare potentiam creandi, vt creet per ministerium, nõ propria authoritate. Sed hoc * esse non potest, quia causa secunda instrumentalis, nõ participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi ꝓprium dispositiue operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur H nihil ibi ageret secũdum illud, qđ est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Sic. n. videmus, quòd securis scindendo lignũ, quod habet ex proprietate suæ formæ, ꝓducit scamni formã, q̃ est effectus proprius principalis agẽtis. Illud aũt quod est proprius effectus Dei creãtis, est illud quod præsupponitur omnibus alijs, scilicet, esse absolute. Vnde nõ potest I aliquid operari dispositiue, & instrumentaliter ad hunc effectum,

¶ Aduerte hic, quòd author recitando Magistrum, refert quoq; seipsum in 1. di. 2. q. 1. art. 3. & 5. dist. 4. q. 1. ar. 3. q. 2. ad quartũ: non aspernatum opinionem Magistri, quam hic repellit cum sequacibus, etiam si ipsemet fuit vnus ex illis.

¶ Quo ad tertium repræhenditur positio prædicta, tali ratione. Causa secunda instrumentalis non participat actionem causę superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium dispositiue operatur ad effectum principalis agentis: sed nullũ agens scd̃m, potest aliquid dispositiue operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla potest esse causa instrumẽtalis ad creationis actum. Maior K probatur dupliciter, ducẽdo ad inconuenies primo. quia si nihil ageret causa instrumentalis secundũ sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. Secundo, quia non oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum. Deinde manifestatur inductione ad sensum, quia sic videmus in securi. &c. Minor quoque probatur dupliciter. Primo, ex termino: quia esse absolute, quod est proprius effectus creantis: omnibus aliis præsupponitur: secundo ex modo, quia creatio non est ex aliquo: & sic excludit omne disponibile.

¶ Circa hanc rationem occurrunt obiectiones, primo Scoti: qa vbi supra: dupliciter maiorem assumptam impugnat, volẽs eam esse falsam cum illa particula, dispositiue, sine illa autem posse bene & male intelligi. Et quia author expresse ponit illam particulam, & in illa constituit vim medii termini, vt patet: ideo singula afferenda sunt distincte. Vult ergo primo, quòd causa instrumentalis non oportet quòd habeat actionem propriam, cuius oppositum in litera dicitur: concedens quoq;, quòd causa instrumentalis, habet aliquid proprium per quod agit, negat quòd per

per illud proprium habeat actionem, nisi in virtute principalis A agentis. Et hoc probat: quia in quacunque actione quam habet instrumentum non in virtute principalis agentis, in illa non est instrumentum, sed principale agens. Tertio, arguit contra ly dispositiue. Instrumentum potest attingere effectum principalis agentis. ergo non oportet vl̃r ꝙ agat dispositiue. Antecedens concedit, inquit, ẽt ab ipso. i. S. T. alibi, s. in 4. senten. di. 1. q. 1. ar. 4. q. 1. Et manifestatur in factione monetę, & sigillatiõe. Quarto, iuehit cõtra exẽplum de securi & similibus, volens ꝙ ex his nõ pôt trahi intentum: quia sunt instrumẽta ad actionem præuiam alteri actioni: securis. n. est instr̃m ad scissionem, quę est præuia formationi scamni: nõ sic aũt est in omnibus causis instrumentalibus, qm̃ aliqua sunt instr̃a, vt dictũ est, ad solã illã actionẽ, qua principalis effect⁹ fit. Duran. deinde arguit, volens primo, ꝙ rõ supponit vnum falsum, s. quòd omnis cã secunda sit cã instrumentalis respectu dei. Hoc inquit est falsum, qm̃ angelus nullo mõ mouetur a Deo, cũ agit. Et pręterea, sequeretur ꝙ oẽm naturalẽ actionem sequeret effectus dei. Scd̃o, ꝙ rõ in secũda ꝑcipue ꝓbatione minoris, supponit aliud falsum, s. ꝙ oĩs actio causæ scd̃æ sit ex subiecto, hoc inquit non est necessarium: quia non minus potest Deus separare accidẽs a subiecto dũ fit a naturali agente, q̃ cũ factũ est. Tũc sic. separet Deus accñs a subiecto dũ fit a naturali agẽte. ergo illud fieri erit nõ ex subiecto. nõ ergo sic oportet cãm secũdã agere ex subiecto, qn possit oppositũ diuina fieri potẽtia.

232 335

Q. 3. art. 4.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, scito, quòd vl̃r loquẽdo, dupliciter intelligi pôt, cãm instrumentalem exigere actionẽ, s. propriam, & principalis agẽtis. Vno mõ sic, vt sint duæ actiones habentes diuersas res ꝑ terminis, sicut calor aię & calefacit & gñat carnẽ: & hoc iudicio meo, nõ est necessarium: & cõtra hoc tẽdit Sco. Alio mõ sic, vt vna operatio ꝓut est ex ꝓpria instr̃i virtute, faciat aliquid p̃uiũ ordine naturæ, ei quod facit ꝓut est ex virtute principalis agentis, sicut situalis cõpositio trianguli ex virtute motiua simul ponit tres virgas, ex rõne aũt facit formã triãguli, nulla alia actione adiũcta. & sic est in sculpturis. Et hoc est indubitatũ, & intẽtũ. Certũ qdẽ, qa oĩs cã instrumẽtalis ꝓpriã aliquã virtutẽ actiuã hẽt: alioqn, vt in lr̃a dr̃, frustra ad agẽdũ assumeretur &c. Omni aũt virtuti actiuę rñdet aliquid ꝑ eã factibile, alioquin esset actiua nihili. Et cũ cõstet, ꝙ primũ in intẽtione est vltimũ in gñatione, & ꝙ cõcurrẽtibus cã principali & instrumentali simul, primũ in intentione est effectus, s̃m id quod habet ex causa principali: consequens est, quòd id quod habet effectus ex cã instrumentali, est præuium ei quod est ex cã principali, siue illa duo sint multæ res, siue vna: & distinguant vt res & modus eius, siue quouis alio mõ, nihil refert. Intentũ aũt, qa & noĩa alludunt, & efficax ꝓcessus est. Nomine. n. dispositionis intelligitur omne præueniens, & nomine ꝓprię actionis intelligit operatio inquãtũ est ex instrumenti virtute. Efficacia aũt ꝓcessus liquet, qm̃ si oĩs cã instrumentalis causat virtute ꝓpria aliquid p̃uium termino formali principalis agentis: & in creatione

cum creatio non sit ex aliquo præsupposito: * quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis. Sic igitur impossibile est, quòd alicui creaturæ conueniat creare, neque virtute propria, neq; instrumentaliter, siue per ministeriũ. Et hoc præcipue inconueniens est dici de aliquo corpore quod creet, B cum nullum corpus agat, nisi tangendo vel mouendo. Et sic requirit in sua actione aliquid prẹexistẽs quod possit tãgi & moueri. Quod est contra rationem creationis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ aliquod perfectum participans aliquam naturam facit sibi simile, non quidem producendo absolute illam naturam, sed applicando eam ad aliquid. Non enim hic homo potest esse causa naturæ humanæ absolute, quia sic esset causa suiipsius: sed est causa quòd natura humana sit in hoc homine generato. Et sic p̃supponit in sua actione determinatam materiam, per quam est hic homo. Sed sicut hic homo participat humanam naturam, ita quodcunque ens creatum participat, vt ita dixerim, naturam essendi: quia solus Deus est suum esse, vt supra * dictum est. Nullum igitur ens creatum pôt producere aliquod ens absolute, nisi inquantum esse causat in hoc. Et sic, opor D tet ꝙ præintelligatur id per quod

A nihil pôt causari p̃uium quocunq; mõ: cõsequẽs est, nullã posse in creando instrumentalem cãm cõcurrere. Vñ ad rões Sco. q̃. cõtra primũ sensum tendũt, rñdere q̃uis forte nõ oporteret: dico tñ, quòd cã instrumentalis habet actionem ꝓpriã, coincidentem tñ materialiter cum actione quã habet vt instr̃m agẽtis. Et cũ secũdo dr̃, ꝙ quicqd opaẽ ꝑ illud ꝓpriũ causat in virtute principalis agentis: pôt dupl̃r intelligi. Primo sic. In virtute principalis agentis, i. ꝑ virtutẽ principaliter existẽtẽ ĩ principali agente, & sic est falsissimũ: qm̃ ꝑ virtutẽ in se, & non in principali causat illud ꝓpriũ, alioqn vt deductũ est, per illud ꝓpriũ nihil ꝓprii faceret. Alio modo sic, In virtute principalis agentis, i. vt fiat sub principali agẽte. Et sic vr̃ verũ, qm̃ principale agẽs dupl̃r se habet ad cãm instrumẽtalem, s. vt vtẽs ꝓpria instrumẽti virtute, & vt eleuãs ipsam ad aliqd altius cãndũ, intẽtũ, s. ab ipsa principali causa. Et sic, instrumentũ ad hoc ꝙ sit instrumentum, exigit virtutem & actionem propriam, & participationem actionis principalis. Et licet, in secunda tantum dicatur proprie instrumentaliter causare, in prima tamẽ non dicitur agens principale, sed causans ex propria virtute. Vnde consequẽtia Scoti. In hac actione non causat in virtute principalis agentis. ergo ipsum est agens principale, non valet: non enim oportet, quòd respectu omnis actionis causa sit aut principalis aut instrumentalis proprie loquendo: sed datur medium, scilicet, quòd est causa instrumentalis, ex propriis illam causans. Extensis tamen vocabulis potest dici, & causa instrumentalis etiam illius propriæ actionis, pro quanto agit applicata ab alio: sicut, quia anima vtitur calefactione ad generationem carnis, animæ calor potest dici instrumentum animæ, etiam in calefaciendo, & potest dici causa principalis: quia ꝓpria virtute causat. Nec inconuenit, immo oportet omnem causam instrumentalem esse sic principalem, idest, habentem propriam virtutem, diuersimode: nec hoc accidit, sed per se conuenit instrumento, sicut vnicuique formæ propria materia. Ratio namque instrumenti non nisi in propria virtute actiua sal E uari pôt, sicut ratio hominis in talibus carnibus & ossibus.

Ca. 4. & 10 cœle. hiera. a medio.

Li. 1. Phys. text. 43. & sequẽ. to. 2.

aliquid est hoc, actioni, qua facit sibi simile. in substantia autem immateriali non potest præintelligi aliquid, per quod sit hæc: quia est hæc per suam formam per quam habet esse, cum sint formæ subsistentes: igitur substantia immaterialis non potest producere aliam B substantiam immaterialem sibi similem, quantum ad esse eius, sed quãtum ad perfectionem aliquam superadditam: sicut si dicamus, ꝙ superior angelus illuminat inferiorem, vt * Diony. dicit. Secundum quem modum etiam in cœlestibus est paternitas, vt ex verbis Apostoli patet, Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et ex hoc etiam euidenter apparet, ꝙ nullum ens creatum potest causare aliquid, nisi pręsuppo- C sito aliquo. Quod repugnat rationi creationis.

AD 2m dicendũ, ꝙ ex cõtrarijs fit aliquid per accidẽs, vt dr̃ in * 1. Physic. Per se autẽ fit aliquid ex subiecto quod est in potentia. Cõtrarium igitur resistit agenti, inquantum impedit potẽtiam ab actu, in quem intendit reducere materiam agens. Sicut ignis intendit reducere aquã in actum sibi similẽ, sed impeditur per formã & dispositiones contrarias: quibus quasi ligatur potentia ne reducatur in actum. Et quanto magis fuerit potentia

¶ Ad secundum vero negatur consequentia, pertingit ad vltimam formam quandoque: ergo non dispositiue. disponendo namque ex propriis pertingit ad vltimũ ex virtute agentis principalis, ẽt sumendo dispõnẽ pro dispositione realiter distincta: vt ibidem dat author exemplum de qualitatibus actiuis & formis naturalium, & per oppositum respectu animæ intellectiuæ.

¶ Ad vltimum dicitur, quòd doctrina a notioribus tradenda est. Et propterea, author exemplum de securi induxit: in quo tamen declarauit intentum, dicendo, quòd producit formam scamni, insinuans per hoc, quòd nihil aliud intendebat, nisi quòd instrumenta etiam attingendo formam intentam a principali, disponunt. idest, præuium aliquid faciunt.

¶ Ad Durandum autem, dicitur primo, quòd rõ literæ non eget illa ꝓpositione. s. Omnis causa secũda est instr̃m Dei: sed illa: qcũq; cã scd̃a assumeret ad creationis actũ, esset cã instrumẽtalis: quam

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam constat non posse inficiari, quia ſm omnes, creatio est ꝓpria actio solius Dei, & quæcunque causa assumitur ad exequẽdum propriam superioris actionem, constat quòd vt instrumentalis cã adhibetur. Dicitur ſecundo, quòd etiam illa propoſitio est vera, vt patet ex q. De potentia, q. 3. ar. 7. vbi angelus, & omis causa ſecunda non agit, niſi agat a Deo multiplicitèr, vt dif fuſe ibidem oſtendi tur. Nec incõuenit, immo oportet oẽm actionem creaturæ attingere ad effectũ Dei: quia ſemper attingit ad eſſe, qđ nulla causa dat, niſi i virtute primæ cau ſæ, vt hic, & i tertio cõtra Gent. c. 64. & 65. oſtenditur.

335 c

¶ Ad obiectionem aliam vero eiuſdem dr, quòd licet ſemp poſſit accrs a ſubie cto ſeparari in ſenſu diuiſo, nõ tñ cõpoſſibile eſt, quòd accidens ſeparetur a ſubiecto, & fiat ab agente naturali: niſi forte eidem in fieri tribuatur, vt gerat vicem ſubiecti: ſicut in ſacramento altaris dicimus, quòd quantitas gerit vicem ſubſtantiæ, etiam in corruptione. Rõ autem diſparitatis inter poſſibilitatẽ ſeparationis accidentis in fieri, & facto eſſe, eſt, quia eſſe accidentis non eſt in eſſe actualiter, ſed aptitudinaliter in ſubiecto. Et propterea ſtat, quòd ſeparetur, & fit. Fieri autem eius ab agente naturali eſt actualiter educi de potentia: non enim aliter agens naturale agit, niſi educẽdo de potentia ſubiecti. Et ꝓpterea, ſicut non ſtat ſimul, quòd fiat ab agente naturali, & non reducatur de potentia ſubiecti, quia implicat: ita non ſtat ſimul, quòd fiat ab agente naturali, & ſit ſeparatum a ſubiecto, eſt. n. manifeſta implicatio, quam ſi aduertiſſet Durandus, forte tacuiſſet.

¶ Quo ad quartum, confutatur prædicta opinio ſpecialiter quo ad corpus: quia omne corpus agit tangendo. ergo præexigendo aliq d ſuæ actioni: nullum aũt creans præexigit aliq d. ergo. &c.

¶ In reſpõſione ad primum, aduerte, quòd Sco. eam refert vbi ſupra, per modum rõnis cõtra Auic. ſic: participans naturã aliquam facit ſibi ſimile nõ ꝓducendo naturã abſolute, ſed applicãdo &c. Et cõtra eã multipliciter arguit. Primo, quia hic aſſumuntur duo alibi improbata, ſ. quòd hõ nõ eſt hic niſi per materiã. Et quòd angelus eſt hic per ſuam formam. Secundo, quia illa maior, aut I fundatur ſuper hoc, ꝓductum oportet participare naturam. Et ſic ſequeſ quòd nec a Deo poſſet creari angelus. Aut ſuper hoc, quòd producens angelus participat naturã. Et ſic, nihil valet, q a angelus ꝓducẽs non habet aliquid præſuppoſitum ipſi eſſe: ergo nec in producẽdo requirit aliquod præſuppoſitũ ipſi eſſe: producẽdũ. n. oportet eſſe ſimile producenti. Tertio, contra illã propoſitionem minorem. Omne ens creatum participat naturã eſſendi, aut eſſe participatur tanquam actus poſterior eſſentia, aut tanquã idem eſſentiæ, ſed neutro modo concluditur intentum, ergo.

¶ Ad hæc breuiter dr, & ad primum, quòd illa alibi improbata, ſunt ẽt alibi ſuſtentata, & verificata. Ad ſecundum vero dr, quòd vt in litera aperte monſtratur, maior ipſa verificatur, quia agens participat illam naturam: & probatur in litera maior, ducendo ad impoſſibile: quia, ſi participãs aliquã naturã, cauſaret illã abſolute, & nõ in hoc, ſequereſ quòd cauſaret illã in ſeipſo: & tenet ſequela, quia cauſa alicuius naturæ abſolute, eſt cã illius vir: & K conſequenter in quocunq;, eſt participata: & conſequenter in ſe ipſo, ex quo ipſum quoque eſt de numero participantium illam naturam. Ad obiectionem ergo dicitur, quòd ex hoc antecedẽte. Angelus producit alium angelum, ſequuntur duo cõtradicto ria, ſ. & quòd angelus producendus habet aliquid præſuppoſitũ: & quòd non habet. Ex eo namque, quòd oportet eſſe ſimile producenti, ſequitur, quòd non habet. Ex eo vero, quòd producẽs eſt ens per participationem, ſequitur, quòd producẽdi aliquid præexiſtat: quia eius actio non poteſt eſſe, niſi factio eſſe in hoc. Nec eſt mirum hoc, quia antecedens implicat. Vnde, argumentum Scoti nihil valet, ex ſequela vnius contradictorii inferens non ſequelam alterius. dicimus enim quòd ſequitur vtrumque: & hoc oſtendit, quòd antecedens eſt omnino impoſſibile: & vt in litera dicitur, ex hoc euidenter patet, quòd nulla creatura poteſt creare.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd nihil refert ad propoſitum: identitas aut diuerſitas eſſentiæ ab eſſe, ſatis eſt, quòd ſint entia

F per participationem, aut omnino ſimplicia, aut inſeparabiliter compoſita, ſic quòd nihil eorum poteſt præſupponi ante aliquid aliud eorundem. iam enim oſtenſum eſt, quod maior cum toto proceſſu ſolida eſt, quicquid horum ſit. Quod arguens ſubdit, quòd apud nos ſubiectum non ſupponitur propter naturam agentis participaram, ſed quia forma, quæ eſt pars naturæ participatę, eſt materialis: ipſæ rerum actiones, & ratio in litera ad probandum maiorem allata, oſtendũt rude eſſe.

D. 409. In ſolutio. ad argũ. 2. præted.

¶ In reſponſione ad tertium habes reſpõſionem inquirentibus, quare potentia creandi non poteſt cõmunicari creaturæ: quare repugnat &c. ratio eſt, quia virtus creatiua eſt infinita, & ſi non ratione facti, tamen ratione modi faciendi. Et per hoc ſolues multa argumentorum a Capreolo recitatorum in 2. diſtin. 1. q. 3. contra hanc concluſionem: quæ vide ſi vis in eo. Veruntamen Scotus vbi ſupra, hanc rationem affert: & quãmuis male videatur ſubſumere, inferendo diſtantiã potentiæ ab actu: nihilominus, quia euidenter apparet quòd hunc literæ paſſum reprehendere nititur, recitanda eſt ſolutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullius potentiæ ad aliquam potentiam nulla ſit proportio. negatur tamen ſequela, ergo virtus quæ poteſt ſuper hanc, nullam habet proportionem ad virtutem quæ poteſt ſuper illam. Et ratio negationis eſt, quia prima extrema, ſcilicet, nulla potentia, & aliqua potentia ſunt, inter quæ non eſt nata eſſe proportio: quia alterum non eſt quantum, alia vero extrema, ſcilicet virtutes, ſunt inter quæ nata eſt eſſe proportio, quia ambæ ſunt quantæ. Et datur exemplum de puncto & linea, inter quæ nulla eſt proportio, & tamen virtutes potentes ſuper illis, non ſunt improportionales.

¶ Ad hanc ſolutionem confutandam & firmitatem rationis factæ in litera, ſcito, quòd ratio literæ non fundatur præciſe ſupra improportionem primorum extremorum, vt arguens diſſimulare videtur, ſed fundatur ſuper illa regula Peripatetica, quòd qñ ſunt duo extrema ſic ſe habentia, quòd quãtũ vnum minuitur, reliquum creſcit tantum proportionaliter, & econuerſo. ſi vtrumque numeraliter multiplicatum ponatur, & combinetur: ita quòd quælibet combinatio conſtet ex vno vnius, & altero alterius extremi, ſi vnum ponitur diminui vſque ad non gradum, ſuum compar creſcit ſupra omnem gradum, ideſt, in infinitũ, ac per hoc, ſicut inter minutum vſque ad non gradum, & retinentem gradum, nulla eſt proportio: ita inter reliqua duo creſcentia nulla eſt proportio. Verbi gratia, & eſt exemplum ad propoſitum ex 4. Phyſi. tex. 72. Velocitas motus, & corpulentia ſpatii ſunt duo extrema, quæ cæteris paribus ita ſe habent, ꝙ quanto minuitur corpulentia, tanto motus eſt velocior: vt patet ad ſenſum. Si multiplicetur vtrumque, & ponamus duos motus, & duo ſpatia vnum motum in vno ſpatio, & reliquum in alio, & corpulentia vnius ſpatii minuatur vſque ad non gradum, ideſt quòd nullum ſit corpus: oportet quòd velocitas motus in illo ſpatio augeatur in infinitum, & qualis eſt proportio velocitatis iſtius, ad velocitatem illius. Super hac regula ſundatur proceſſus Philoſophi ibidem, ad probandum, quòd motus in vacuo & pleno, ſunt improportionales. Super hac regula fundatur proceſſus literæ, vt patet ex ipſa litera expreſſe aſſumẽte in prima propoſitione duo extrema, ſcilicet, & proportionale augmentum, & decrementum eorum, dicens, quòd ſi tanto maior virtus exigitur in agente, quãto potentia elõgatior eſt ab actu: hoc. n. diminutionem importat: & poſtmodum ſubdit alterum extremium ad non gradum. oportet inquit, ꝙ virtus agentis ex nulla præſuppoſita potentia ſit improportionalis &c. Et quamuis hæc, etiam ſi fingendi licẽtia daretur, nõ poſſit negari: põt tamen probari, & ad propoſitũ in noſtris terminis. Quia aliter ſequereſ ꝙ virtus potens facere ex aliqua potentia, & virtus potẽs facere ex nulla potẽtia, eſſent æquales: qđ nõ eſt intelligibile: repugnat n. illi ꝙ ſe notæ maiori aſſumptæ in ſra, quam Sco. tãquã eam non viderit, tacuit. Et patet ſequela, arguẽdo mõ Ariſ. ſumpta aliqua virtute faciẽte ex nulla potẽtia & finita ſm eos,

eos, puta A: & alia virtute certa, puta B, iaciẽte ex aliqua potentia, puta C: & ſtatuta in eas certa proportione, puta decupla: argua tur ſic, ſi ſumatur potentia in decuplo elongatior ab actu, quàm C, virtus faciens, ex iſta potẽtia in decuplo excedet B: ergo erit æqualis ipſi A, quod in decuplo tantũ excedit B. ergo virtus agẽs, ex aliqua potentia erit æqualis virtuti agenti ex nulla. Et aduerte quòd nihil refert: vtrum poſſit dari in natura potẽtia i decuplo, aut cẽtuplo remotior, ſicut nihil refert: vtrũ poſſit dari corpus i centuplo &c. ſubtilius, & motus ſemper velocior: ſufficit enim veritas conditionalium. Quicqd enim repugnat veritati huiuſmodi cõditionalium, eſt impoſſibile. Et ſi hoc negas, philoſophiã naturalem Ariſt. deſtruis, vt patet in 4. 6. 7. & 8. Phyſi. Ad Scotum ergo dicit: ꝙ rõ non arguit ex extremis improportionalibus abſolute, ſed ex eis vt terminis ꝓgreſſus augmentationis & diminutionis proportionalis, vt patet, & iõ valet. Exemplum vero de puncto & linea, quæ extrema iproportionalia abſolute ſũt: nihil obſtat, quia ad nullum eſt ꝓpoſitũ. Stat ergo ſolida demõſtratio literæ, ꝙ virtus creatiua eſt infinita, & ideo incommuni cabilis: omnis enim virtus finita eſt alteri virtuti finitæ proportionalis, vt etiã ipſe fatetur, quoniã vtraque quanta eſt & finita.

243 2. prol. con. 1. ſi. Et po. 9. ar. 5. ad 20

211

¢2. 2. non re mote a pri.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulũ ſextũ.*

IN titulo: Propriũ diſtinguitur contra commune.

¶ In corpore duæ cõcluſiones. prima eſt, Creare non eſt proprium alicui perſonæ, ſed commune toti Trinitati. Probat, creare é proprie cau

ARTICVLVS VI.

Vtrum creare ſit proprium alicuius perſonæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ creare ſit ꝓprium alicuius perſonæ. Quod. n. eſt prius, eſt cauſa eius quod eſt poſt, & perfectum imperfecti. Sed proceſſio diuinæ perſonæ eſt prior quàm proceſſio creaturæ, & magis perfecta, quia diuina perſona procedit in perfecta ſimilitudine ſui principij, creatura vero in imperfecta. Ergo proceſſiones diuinarum perſonarum ſunt cauſa proceſſionis rerum. Et ſic creare eſt proprium perſonæ.

¶ 2 Præt. Perſonæ diuinæ non diſtinguuntur abinuicem niſi ꝑ ſuas proceſſiones & relationes. Quicquid igitur differenter attribuitur diuinis perſonis, hoc conuenit eis ſm proceſſiones & relationes ꝑſonarum. Sed cauſalitas creaturarũ diuerſimode attribuitur diuinis ꝑſonis. Nam in ſymbolo fidei patri attribuitur, ꝙ ſit creator omnium inuiſibilium & viſibiliũ. Filio autem attribuitur, ꝙ per eum omnia facta ſunt, ſed ſpirituiſan. ꝙ ſit dominus & viuificator. Cauſalitas ergo creaturarum cõuenit perſonis ſecũdũ proceſſiones & relationes.

¶ 3 Præt. Si dicat ꝙ cauſalitas creaturæ attenditur ſm aliquod attributum eſſentiale, quod appropriatur alicui perſonæ, hoc non videtur ſufficiens. Quia quilibet effectus diuinus cauſatur a qrolibet attributo eſſentiali. ſ. potentia, bonitate, & ſapientia, & ſic non magis ꝓprie ad vnũ, quàm ad aliud. Non debet ergo aliquis determinatus modus cauſalitatis attribui vni perſonæ magis quàm alij, niſi diſtinguerentur in creando ſecundum relationes & proceſſiones.

SED CONTRA eſt, qđ dicit Dion.* 2. c. de diui. no. ꝙ cõia toti* diuinitatis ſunt omnia creabilia.

RESPON. Dicendum, ꝙ creare eſt proprie cauſare, ſiue producere eſſe rerum. Cum autem omne agens agat ſibi ſimile: principium actionis cõſiderari poteſt ex actionis effectu. Ignis enim eſt qui generat ignem. Et ideo creare conuenit Deo ſm ſuum eſſe, quod eſt eius eſſentia, quæ eſt communis tribus perſonis. unde creare non eſt proprium alicui perſonæ, ſed commune toti Trinitati. Sed tamẽ diuinæ perſonæ ſm rationem ſuæ proceſſionis habent cauſalitatẽ reſpectu creationis rerum. Vt enim ſupra A oſtenſum* eſt, cum de dei ſcientia & volũtate ageretur: Deus eſt cauſa rerum per ſuum intellectum & voluntatem, ſicut artifex rerum artificiatarũ. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, & per amorem ſuæ voluntãtis ad aliquid relatum, operatur. Vnde & Deus pater operatus eſt creaturam per ſuum verbum, quod eſt filius, & per ſuum amorem, qui eſt ſpiritusſanctus. Et ſm hoc, proceſſiones perſonarum ſunt rationes productionis creaturarum, inquãtum includunt eſſentialia attributa, quæ ſunt ſcientia & voluntas.

B

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ proceſſiones diuinarũ perſonarũ ſunt cauſa creationis ſicut dictum* eſt.

AD 2m dicendum, ꝙ ſicut natura diuina, licet ſit communis tribus perſonis, ordine tamen quodã eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam a patre, & ſpiritus ſanct. ab vtroque, ita etiã & virtus creandi, licet ſit communis tribus perſonis, ordine tamen quodam eis conuenit. Nam filius habet eam a patre, & ſpiritusſan. ab vtroq;. Vnde creatorem eſſe attribuitur patri, vt ei qui nõ habet virtutem ſed ab alio. De filio autem dicitur, Per quem omnia facta ſunt, inquantum habet eandẽ virtutem, ſed ab alio. Nam hęc prępoſitio, per, ſolet denotare cauſam mediam, ſiue principium de principio. Sed ſpirituiſancto, qui habet eandem virtutem ab vtroque, attribuitur ꝙ dominando gubernet & viuificet quæ ſunt creata a patre per filium. Poteſt etiam huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione eſſentialium attributorum. Nam ſicut ſupra dictum eſt*, patri attribuitur & appropriatur potentia, quæ maxime manifeſtat in creatione, & iõ attribuit patri creatorem eſſe. Filio aũt appropriat ſapiẽtia, ꝙ quã agẽs ꝓfectũ operat. Et iõ dr de filio: Per quẽ oia facta ſunt. Spirituiſancto autẽ appropriat bonitas, ad quã ꝑtinet gubernatio, deducẽs res i debitos fines, & viuificatio. nã vita in ſteriori quodã motu cõſiſtit. primũ aũt mouẽs ẽ finis & bonitas

C

AD 3m dicẽdũ, ꝙ licet effectꝰ Dei, ꝓcedat ex qualibet attributorũ, tñ reducit vnuſquiſq; effectus ad illud attributũ. cũ quo habet cõueniẽtiã ſm ꝓpriã rationem. Sicut ordinatio rerũ ad ſapiẽtiã, & iuſtificatio ipij ad miam & bonitatẽ ſe ſupabũdãter diffundẽtẽ. Creatio vero q̃ ẽ, ꝓductio ipliꝰ ſubſtãtię rei, reducit ad potẽtiã.

D

ARTICVLVS. VII.

Vtrum in creaturis ſit neceſſe inueniri veſtigium Trinitatis.

AD SEPTIMVM ſic proce dit. Vi, ꝙ in creaturis nõ ſit

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulũ ſeptimũ.*

IN titulo: Veſtigiũ metaphoricè ſumitur pro

Q. 14. ar. 8. & q. 19. ar. 4.

In corp. ar.

Q. 39. ar. 8.

244 Sup. q. 1. ar. ti. 5. Et infra. q. 93. ar ti. 16. co.

Universidad de Burgos Biblioteca

Et.1.dist.3. q.1.ar.3. & 5.& cont.c. 25.fin. Et pot.q.9.ar. 9. *Q.32.art. 1.

tur pro repræsentati
uo per modum , quo
vestigiũ repræsentat
impressorem eius. Et
sumptum est, ex. 3.
di.1.sent.vbi a theo-
logis hoc tractatur.
¶ In corpore tria.
Primo , qd nominis
vestigii & imaginis.
Secundo, cõclusionẽ
responsiuam quo ad
imaginem . Tertio ,
quo ad vestigium .
¶ Quo ad primum.
Cõmune ẽ vestigio
& imagini repræsen
tare:quia omnis effe
ctus repręsentat suã
causam. Differentia
est inter ea,quia ve-
stigium repræsentat
causalitatem.imago
formam eius:decla-
ratur , quoniam his
duobus modis inue-
niuntur effectus re-
præsentare cãm : &
hi congruũt vestigii
& imaginis rõnib⁹.
li.6.de trin. non procul a fine lib,to mo.3. ¶ Aduerte hic , ꝙ
quia vestigium me-
taphorice tãtum su
mitur in proposito,
& translatio meta-
phorica , potest ẜm
multas conditiones
fieri:ideo nõ incõue
nit,ꝙ vestigiũ dica-
tur,vt repræsentati-
uum causalitatis, &
non formæ, vel vt re
præsentatiuum par
tis & nõ totius , vel
repręsentatiuum im
perfectum.i.ẜm cõ-
munia omnib⁹ crea-
turis,& non propria
rationalib⁹ &c. Vni
cuique nãq; in hoc
suo abundare sensu
conceditur, modo a
vero nõ declinetur.
¶ Quo ad scd̃m cõ
clusio est: in creatu-
ris rationalibus est
Q.27. per totam. imago trinitatis.Pro
batur , processiones
diuinæ sunt verbi &
amoris intellectua-
lis. ergo in creaturis
rationalibus est ima
go earum.probatur,
quia in eis sunt ver-
bũ & amor. Sed quo
niam de re hac erit
qõ.93.iõ trãseamus.
468 ¶ Quo ad tertiũ, cõ
clusio est:In creatu-
ris omnibus inueni-
tur vestigiũ trinita-
tis.Probatur:in qua
libet creatura inue-
niuntur aliqua q̃ o-
portet reducere ĩ di-
uinas personas,sicut
ĩ causam. ergo ĩ qua
29 libet est vestigiũ tri-
nitatis. Antecedens
manifestat̃, ẜm qua-
tuor assignationes
triplicitatis , inuẽtæ

necesse inueniri vestigium trinitatis. Per sua enim vestigia vnumquodque inuestigari potest : sed trinitas personarum, nõ potest inuestigari ex creaturis , vt supra dictum est* Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura.

¶ 2 Præt. Quicquid ĩ creatura est, creatum est. Si igitur vestigiũ trinitatis inuenitur in creatura secũdũ aliquas proprietates suas,&omne creatum habet vestigiũ trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

¶ 3 Præt Effectus non repręsentat nisi suam causam . Sed causalitas creaturarum pertinet ad naturam cõmunem: nõ autẽ ad relationes, quibus personæ & distinguuntur & numerantur . Ergo in creatura nõ inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

SED CONTRA est , quod Augustinus. dicit * 6. de Trinita. quòd Trinitatis vestigium in creatura apparet.

RESPON. Dicendum , quòd omnis effectus aliqualiter repræsentat suã causã , sed diuersimode, nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, nõ autẽ formam eius , sicut fumus repræsentat ignem : & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autem, demonstrat motum alicuius transeuntis , sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam , quãtum ad similitudinẽ formæ eius , sicut ignis generatus, ignem generantẽ: & statua Mercurii, Mercurium:& hæc ẽ repræsentatio imaginis. Processiones autem diuinarum personarum , attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis , sicut supra dictum est*.Nam filius procedit vt verbum intellectus : spiritussanctus, vt amor voluntatis.In creaturis igitur rationalib⁹ , in quibus est intellectus & voluntas,inuenitur repræsentatio trinitatis per modum imaginis,inquãtum inuenitur in eis verbum conceptum,& amor procedens *. Sed in creaturis omnibus inuenitur repręsentatio Trinitatis per modum vestigij , inquantum in qualibet creatura inueniuntur aliqua,quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam . Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem,& habet ordinem ad aliquid aliud *. Secundum igitur quod est quædam sub-

F stantia creata, repræsentat causam & principium , & sic demonstrat personam patris , qui est principium non de principio .

Secundum autem quod habet quandam formam & speciem , repræsentat verbum,secũdum quod forma artificiati est ex conceptione artificis . Secundum autem quod habet ordinem , repræsentat spiritumsanctum inquantum est amor *:quia ordo effectus ad aliquid : alterum est ex
G voluntate creantis . Et ideo dicit Augustinus.in * 6. libro de Trinit. quòd vestigium Trinitatis inuenitur in vnaquaque creatura , secundum quod vnum aliquid est, & secundum quod aliqua specie formatur , & secundum quod quendam ordinem tenet . Et ad hæc etiam reducuntur illa tria, numerus , pondus , & mensura,quæ ponuntur Sap.11. Nam mensura refertur ad substantiam rei, limitatam suis principijs , numerus ad
H speciem , pondus ad ordinem. Et ad hæc etiã reducuntur alia tria quæ ponit Augustinus. * modus , species , & ordo . Et ea quæ ponit in lib. † 83. quæst. quod constat, quod discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam , discernitur per formam , congruit per ordinem . Et in idem de facili reduci possunt , quęcunque sic dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicen-
I dum , quòd repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata , per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinarum personarum veniri potest , vt dictum est *.

AD SECVNDVM dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens , in qua est prædicta tria inuenire . Neque oportet quòd in quolibet eorum quæ ei insunt, hæc tria inueniantur , sed secun-
K dum ea vestigium rei subsistenti attribuitur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est*.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.

AD OCTAVVM sic proceditur . Videtur , quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim

ĩ qualibet creatura,
& clare patet litera.
¶ Aduerte in antece
dẽte duo. Primo, ꝙ
ly in qualibet crea
tura, distribuit etiã
pro rõnalibus,qm ĩ
his habet locũ ima-
go vt infra patebit,
ẜm rõnẽ,& vestigiũ
ẜm ꝓportionales cõ
ditiones earũ,& cęte
rarũ creaturarũ , pu
ta modi, spẽi, & or-
dinis &c. Secũdo,ꝙ
cũ dr̃,ꝙ oportet re-
ducere in diuinas p
sonas,vt causam, in
telligitur modo iam
determinato.s. in di
uinas personas,rõnę
appropriatorũ,ratio
ne quorum sunt cau
sæ creaturarum.
468
li.6.de trin. c.vlti.to.3.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulũ octauũ.*

IN titulo hoc, ad-
uerte,ꝙ quæstio ẽ
non de singulis ope
ribus naturæ & ar-
tis:sed de oĩbus aut
pluribus: an creatio
in oĩbus aut pluri-
bus operibus natu- In li. de natura bo.c.3
ræ & artis misceat̃. *Q.18.in
Dico aũt hoc,pp ge princ.to.4
nerationẽ hoĩs , qm̃
de ea nulla hic fit
mẽtio,qa qđ in plu
ribus ẽ,tractat̃ hic.
¶ In corpe quatuor
facit . primo reddit
causam q̃siti: secũdo
tractat vnã opinio-
nẽ, tertio oppositã ,
quarto rñdet q̃sito.
¶ Quoad primũ,rõ
quæsiti est factio for
marũ , de qua apud
oẽs fuit, & est maxi
ma qõ. Cũ eni cõis
animi cõceptio om-
niũ esset,ꝙ ex nihi-
lo nihil fit, & simili Q.32.art.1.
ter nihil reuerti ĩ in ad 1.
nihil: et itelligĩ ex
nihilo sui, & silr in
nihil sui,& nõ vt ru
des intelligunt . ex
nullo præsupposito:
viderẽt formas sub-
stãtiales ꝑcipue qñ-
q; apparere,& qñq;
nõ,in varias incide-
rũt opiniones extre
mas. Nã quidã ponẽ
tes latitationẽ rñde
bãt negatiue q̃õni ,
qa negabãt oẽ fieri, In corp. &
ne ponerẽt aliqđ ex art.præced.
nihilo fieri,& hos re
ꝑhẽdit author igno
rantiæ materiæ. Alii
de quorum numero
videntur Plato &
Aui.&c.ponẽtes for 245
mas proprie fieri, re 2.dist.1.q.1
sponderunt affirma art.3 ad 5.
tiue , quia fiunt ex Et pot.q.3.
nihilo sui : subiecta art.8.
tamẽ materia vela
uit

uit oculos eorum,ne
aduerterent ponere
se ex nihilo aliquid
fieri . Et hos arguit
author:quia nescie-
rũt naturã formæ,
ꝙ scilicet formæ ma
terialis (de qua lo-
quimur) non est fie-
ri nec eẽ. Solus diui
nus ille Aris.quo ad
ingenium, viam in-
uẽnit mediã, qua &
vere res fierẽt , & ni
hil fieret ex nihilo
sui. Ponẽdo.n.ꝙ for
mæ sunt, & nõ sunt
absq; generatione&
corruptione , idest
ꝙ earum non est fie
ri,nec corrumpi: sed
ꝙ sola composita
fiũt,generantur &
corrumpuntur, om-
nia saluauit: semper
enim aliquid com-
positi pręest, & rema
net materia,& sic re
spondetur negatiue
quæstioni : sed non
quia nihil fit,sed qa
sola composita fiũt:
formæ autem sunt
ad factionem compo
sitorum,& non sunt
Gen.ad lit. l.14.Et.15. ad corruptionem eo
rundem.Creatio er-
go non admiscetur
operibus naturæ,sed
præsupponitur eidẽ:
& sic patent omnia
quæ sunt in litera.
¶ In responsione ad
secundum:tractãdũ
esset : an qualitates
actiuæ possint indu
D.642. cere formas substan
tiales virtute substã
tiarum. Sed quoniã
inferius,vbi de potẽ
tiis angeli & animæ
agetur, vniuersaliter
tractabitur:an sub-
stantia creata possit
esse immediatũ prin
cipium alicuius ope
rationis , ideo illuc
vsq; differatur &c.
¶ In responsione ad
tertiũ, aduerte duo.
Primo,ꝙ cum dici-
tur ad generationẽ
animalium imperfe
ctorũ sufficere agẽs
vniuersale, non ex-
cluditur virtus pro-
portionalis semini ,
quæ est ꝓxima cau
sa generationis: sed
Ar.4.huius quæst. excluditur proximũ
vniuocum formali-
ter , a quo deriuata
sit vis illa . Sicut a
boue generante deci
dit semen generati-
uũ bouis &c. An au
tem illæ virtutes ne
cessario ponẽde sint,
alterius negotii est.
Sat est hic,ꝙ illę nõ
excluduntur ex suf
ficientia agentis vni

operatione naturæ & artis , pro- A ducitur aliqua forma . Sed non producitur ex aliquo cum non habeat materiã partem sui:ergo producitur ex nihilo . Et sic in qualibet operatione naturæ & artis, est creatio.

¶ 2 Præt. Effectus nõ est prior sua causa,sed in rebus naturalibus nõ inuenitur aliquid agens nisi forma accidentalis,quæ est forma actiua vel passiua,non ergo p operationẽ naturæ producitur forma substantialis.Relinquitur igitur, quòd sit B per creationem.

¶ 3 Præterea , Natura facit sibi simile. Sed quædã inueniuntur generata in natura, non ab aliquo sibi simili , sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem . Ergo eorum forma non est a natura, sed a creatione . et eadem ratio est de alijs.

¶ 4 Præterea , Quod non creatur, nõ est creatura. Si igitur in his quę sunt a natura, nõ adiungatur crea- C tio , sequitur quòd ea quę sunt a natura , non sunt creaturę. quod est hæreticum.

SED CONTRA est, ꝙ August. super Gen . ad lit. distinguit opus propagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

RESPON . dicendum , quòd hæc dubitatio inducitur propter formas , quas quidam posuerunt nõ incipere per actionem naturæ, sed prius in materia extitisse , ponentes latitationem formarum. Et D hoc accidit eis ex ignorantia materiæ: quia nesciebanț distinguere inter potentiã & actũ , Quia enim formæ præexistunt in materia in potentia , posuerunt eas simpliciter præexistere.

Alij vero posuerunt formas dari vel causari ab agente separato p modum creationis. Et secundum hoc, cuilibet operationi naturę adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Nõ enim considerabant, quòd forma natu- E ralis corporis nõ est subsistẽs : sed quo aliquid est . Et ideo cum fieri & creari non conueniat proprie nisi rei subsistẽti. sicut supra dictũ * est, formarum nõ est fieri, neque creari: sed concreata esse. Quod autem proprie fit ab agente naturali, est compositum, quod fit ex materia. Vnde in operibus naturæ non admiscetur creatio, sed præsupponit aliquid ad operationẽ naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ formæ incipiunt esse in actu cõpositis factis: non quòd ipsæ fiant per se: sed per accidens tantum.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialiũ. & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatẽ, sed secundum speciem.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ ad generationẽ animaliũ imperfectorũ, sufficit agens vniuersale , quod est virtus cęlestis, cui assimilant̃ non ẜm speciẽ, sed ẜm analogiã quãdã *. Neq; oportet dicere, ꝙ eorũ formę creẽtur ab agente separato. Ad generationem vero animalium perfectorum , non sufficit agẽs vniuersale: sed requirit̃ agẽs proprium, quod est generans vniuocum.

AD 4ᵐ dicendum, ꝙ operatio naturę nõ est nisi ex p̃suppositione principiorũ creatorũ. & sic ea , q̃ p naturã fiunt, creaturæ dicuntur.

QVAESTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum creaturæ semper fuerint.

¶ Secũdo, Vtrũ eas incępisse sit articulus fidei.

¶ Tertio, Quomodo De⁹ dicatur: in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuit.

AD PRIMVM sic procedit̃. Vr̃, ꝙ vniuersitas creaturarũ, quæ nũc mundi nõie nuncupatur, non incęperit: sed fuerit ab æterno. Omne.n. quod incœpit esse antequã fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisset ipsum fieri, Si ergo mundus incœpit esse antequã inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed quod possibile est esse, est materia , quæ est ĩ potentia ad esse, quod est per formã, & ad non esse, qđ est p priuationẽ: si ergo mundus incępit esse, ante mundũ fuit materia. Sed nõ potest esse materia sine forma, materia autẽ mundi cum forma, est mũdus. Fuit ergo mundus antequam esse inciperet . quod est ipossibile.

uersalis, qm̃ illæ sũt
instrumenta vniuer
salis agentis, si sunt,
de qbus vide Auer.
12.Meta.com.13.Se
cũdo, ꝙ quia adhuc
non est decisum, an
virt⁹ cœlestis sit ani
mata vt possit ani-
mal facere, aut virtu
tẽ separatæ vitæ suf
ficienter participãs:
idcirco non ad hunc
spectat locum , qũo
cœlum viuum face- 24
re potest : suo igitur
loco quæstio relin-
quatur.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæsexte Articulũ primũ.*

TItul⁹ clarus est.
¶ In corpore
vnica est conclusio
cum duobus corol-
lariis, conclusio est.
Nihil p̃ter Deũ fuit
ab ęterno, ita ꝙ hoc
nõ ẽ ipossibile. Vbi
aduerte , ꝙ cõclusio
dicit duo , asserit.n.
primo, nihil aliud a
Deo fuisse semp. Et
qm̃ hoc ex fide tene
tur, nec hoc est ꝓbã
dũ: addit secũdũ.i.ꝙ
hoc assertũ est possi
bile. Et hoc ꝓbat sic.
Volũtas Dei est cau
sa rerũ. ergo sic ne-
cesse ẽ aliqua esse si-
cut necesse est Deũ
velle illa. ergo non
est necessariũ Deum
velle, ꝙ mũdus fue-
rit semp. ergo eate-
nus mũdus est, qua-
tenus De⁹ vult illũ
esse. ergo non est ne-
cessariũ mũdũ semp
esse. Antecedens pa-
tet ex supradictis ,
prima vero cõseque
tia probatur : quia
necessitas effect⁹, ex 246
necessitate causæ de
pendet, ex. 5. Meta. 2.dist.1.q.
Secundo vero , quia art.5.& di-
non est necesse Deũ stin.2.q.1.
velle aliqđ nisi seip ar.3.cor.Et
sum. Tertia autem , 2.con.c.34.
quia esse mundi ex & 37.fi. Et
voluntate Dei pen- pos.q.3.ar.
det, sicut ex causa. 17.Et quol
Primũ corollariũ ẽ. 3.q.14.ar.2.
Non potest demon- cor. Et 1.cœ
stratiue probari mũ le.6.
dũ semper fuisse. Se-
cũdũ ẽ. Rõnes quas
ad hoc probandũ ad
ducit Aris. non sunt
demonstratiuæ sim-
pliciter, sed ẜm q d.
Quod manifestatur
tripliciter. s. ex opi-
nionibus cõfutatis ,
ex testimoniis indu
ctis, & ex expssa eius
confessione , omnia
plana sunt in litera.
¶ In

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶In responsione ad decimum, dubium est: an actio Dei sit actu ab æterno formaliter. i. inquantū actio: an solum materialiter. i. ſm quod tes est. Si. n. primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno est actu agens, creans, causans &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatū, actū, causatum &c. Et tenet sequela, ex 5. Meta. Causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus, simul sunt, & nō sūt. Si autem secūdo modo tantum intelligitur. ergo ab æterno est causa agés in potentia, & postmodū é causa i actu agés, quod est icōueniēs.

Lib. 1. Physic. tex. 82. to. 2. † li. 1. de cel. text. 20. tom. 2.

¶ Ad hoc dubiū cū cautela, respondendum est: ne dicam*, vel Deū ab æterno causam in potentia tantum, quod in secundo contra Gentes. ca. 5. reprobatur: vel Deum ab æterno creantem mundum, quod constat esse erroneum: quoniam creans ad creatū dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur. 5. Meta. Media ergo via distinguēdo dicamus, ꝙ actio Dei est in actu ab æterno, non solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. primo, vt sit in actu ſm id qđ ponit actio inquātū actio i agēte. Scđo, ſ3 qđ ifert ex se passionē vel effectū. Primo mō, actio Dei est in actu ab æterno. Secundo modo, nō. Et propter primum, Deus non est causa in potentia, sed in actu ab æterno, Propter secūdum vero, Deus nō creauit mūdum ab æterno, nec creat modo animam

221 Antichristi. Et si q̄ratur: quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab æterno, actu vel potentia: Responsio in promptu est, quòd est in eo in potētia actiua, & nunquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundum toū id quod in agēte ponit formaliter, oportet ab æterno i Deo esse actu &c.

¶ 2. Præt. Nihil quod habet virtutem vt sit semper, quandoque est, & quandoq; non est, quia ad quantum se extēdit virtus alicuius rei, tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem vt sit semper. non enim virtutem habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est, & quandoque non est.

Sed omne quod incipit esse, quandoq; est, & quandoq; nō est. nullum ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cœlestia, & omnes substātię intellectuales. Ergo mundus nō incœpit esse.

¶ 3 Præt. Nullum ingenitum incœpit esse. Sed Philosophus in* 1. Physi. dicit, ꝙ materia est ingenita. Et in † 1. de Cęl. & mun. ꝙ cœlum est ingenitum. Non ergo vniuersitas rerum incœpit esse.

¶ 4 Præt. Vacuū est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mūdus incœpit esse: vbi nunc est corpus mundi, prius nō fuit aliquod corpus, & tñ poterat ibi esse. aliquin, nunc ibi nō esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. quod est impossibile.

¶ 5 Præt. Nihil de nouo incipit mouēri nisi per hoc: ꝙ mouēs & mobile aliter se habet nunc, q̄ prius. Sed qđ aliter se habet nūc q̄ prius, mouetur. Ergo ante omnem motū de nouo incipientem, fuit aliquis motus. motus ergo semper fuit. Ergo & mobile, quia motus non est nisi in mobili.

¶ 6 Præt. Omne mouens, aut est naturale, aut est volūtarium. sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. natura enim semper eodē modo operatur. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, non incipiet a mouente naturali esse motus, qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione, retardat facere quod proponit. Sed hoc non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius tēporis*. Sicut qui vult facere domū cras & nō hodie: expectat aliquid futurū cras, quod hodie non est: & ad minus expectat, ꝙ dies hodiernus trāseat, & crastin⁹ adueniat, quod sine mutatione nō est: qa tēpus est numerus motus. Relinquitur ergo, ꝙ ante omnem motum de nouo incipientem, fuit alius motus. & sic idem qđ prius.

¶ 7 Præt. Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec de

F sinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine, quod autem desinit, non est in suo principio. Sed tempus semper est in suo principio & fine, quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tēpus nec incipere nec desinere potest. & per consequens nec motus, cuius numerus tempus est.

¶ 8 Præt. Deus aut est prior mundo natura tātū, aut duratione. Si natura tātū. ergo cū Deus sit ab æterno c, & mūdus est ab æterno. Si autē est prior duratione, pr⁹ autem & posterius in duratione cōstituunt tempus. G Ergo ante mundum fuit tēpus. quod est impossibile.

¶ 9 Præt. Posita causa sufficiēti ponit effectus. Causa. n. ad quā nō sequit effectus, est causa īperfecta indigens alio ad hoc, ꝙ effect⁹ sequat. Sed De⁹ est sufficiēs causa mūdi, & finalis rōne suę bonitatis, & exēplaris rōne suæ sapiæ, & effectiua rōne suę potētię, vt ex supiorib⁹ patet. Cū ergo de⁹ sit ab ęterno, & mūd⁹ fuit ab ęterno.

¶ 10 Præt. Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio dei est eius substantia, quæ est æterna. Ergo & mundus est æternus.

SED CONTRA est, qđ dicit Ioan. 17. Clarifica me pater apud temetipsum, claritate quā habui priusquam mundus fieret. Et Prouer. 8. Dñs possedit me in initio H viarum suarum, antequā quicquā faceret a principio.

RESPON. Dicēdū, ꝙ nihil pōt ēsse ęterno deū ab ęterno fuisse. & hoc qđē ponere nō est impossibile. Ostēsum* est. n. supra, ꝙ volūtas Dei est causa rerū. Sic ergo aliqua necesse est esse, sicut necesse est deū velle illa, cū necessitas effect⁹ ex necessitate causæ dependeat, vt dr̄ in* 5. Meta. Ostēsum est ār supra †, ꝙ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliqd nisi seipsum. Nō est ergo necessariū deū velle ꝙ mūd⁹ fuerit semp, sed eat. nus mundus est, quatenus deus vult illū esse, cū esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Nō est igit necessariū mundū semper esse. unde nec demonstratiue I ꝓbari pōt. Nec rōnes quas d ad hoc Arist. inducit, sunt demonstratiuæ simpliciter, sed ſm quid. ſ. ad contradicendū rōnibus antiquorū, ponentiū mundū increpere ſm quoſdā modos in veritate impossibiles e. Et hoc apparet ex tribus. Primo quidē, quia tā in. 8. Physic. q̄ in* 1. de Cęl. ꝑmittit quaſdā opiniones, vt Ana. & Emp. & Plat. cōtra quos rōnes cōtradictorias induc it. Secundo, quia vbicunq; de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorū. Quod nō est demōstratoris: sed ꝓbabiliter psuadētis. Tertio, quia expresse dicit in † 1. li. Topi. ꝙ qdā sunt problemata dialectica, de quibus rōnes nō habemus: ut vtrū mūdus sit ętern⁹.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ antequā mundus esset, possibile fuit mundū esse, nō quidē ſm potētiā pas K siuā, quę est materia: sed ſm potētiā actiuā Dei, c & ēt, ſm quod dicitur aliquid absolute possibile non ſm aliquā potentiā: sed ex sola habitudine terminorum, qui sibi non repugnant, ſm quod possibile opponitur impossibili, vt patet per Philosophū in* 5. Meta.

AD 2m dicēdū, ꝙ illud qđ habet virtutē vt sit semp, ex quo habet illā virtutē, nō q̄nq; ē, & q̄nq; nō est: sed antequā haberet illā virtutē nō fuit. Vnde hæc rō q̄ ponit ab Arist. in* 1. de Cę. nō cōcludit simp̄r, ꝙ incorruptibilia nō īcœperūt esse: sed ꝙ nō īcœperūt esse p̄ motū naturalē, quo gñabilia & corruptibilia īcipiūt eē.

AD 3m dicendum, quòd Arist. in † 1. Physi. probat materiam esse ingenitam per hoc, ꝙ non habet ſubiectū de quo fit, in primo autē de cœ. & mū. ꝓbat cœlum

quid in potentia in

lib. 1. de cęlo. tex. 20. to. 2. *cęlum ingenitum, quia non habet contrariū ex quo generetur. Vnde patet, ꝙ per vtrunque non concludi tur nisi ꝙ materia, & cęlum non incœperunt per generationem, vt quidā ponebant, præcipue de cęlo. Nos autem dicimus, ꝙ materia & cęlum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis patet*.

Q. 44. ar. 1 & 2.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ ad rationem vacui nō sufficit in quo nihil est, sed requiritur ꝙ sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in* 4. Physi. Nos autem dicimus, nō fuisse locum aut spatium ante mundum.

Lib. 4. text. 60. tom. 2.

AD 5m dicendum, ꝙ primus motor semper eodē modo se habuit, primum autem mobile non semper eodem modo se habuit, quia incœpit esse, cum prius non fuisset. Sed hoc nō fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio, vt supra dictū est*. Vnde patet ꝙ hæc ratio, quam ponit Arist. in. 8. Physi. procedit contra eos, qui ponebāt mobilia æterna: sed motū nō æternū, vt patet ex opinionibus Ana. & Emp. c. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incœperunt, semper fuisse motum.

Q. 45. ar. 2. ad. 2.

AD 6m dicendum: ꝙ primum agens est agens voluntarium. Et quāmuis habuit voluntatem æternam producendi aliquem effectum, non tamen produxit æternum effectum. Nec est necesse, ꝙ præsupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem tē poris. Aliter enim est intelligēdum de agente particulari, quod præsupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali, quod producit totum, sicut agens particulare producit formam & præsupponit materiā, vnde oportet ꝙ formā inducat ſm ꝓportionem ad debitā materiā. Vnde rationabiliter in ipso considerat, ꝙ inducit formā in talem materiā, & nō in aliam ex differentia materiæ ad materiam. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formam & materiā: sed consideratur rationabiliter in eo, ꝙ ipse producit materiā congruā formę & fini. Agens aūt particulare, præsupponit tēpus sicut & materiā. Vnde rationabiliter cōsideratur in eo, quòd agit in tpe posteriori, & non priori ſm imaginationē successionis tēporis post tempus. Sed in agēte vniuersali, qđ producit rem & tempus, nō est considerare ꝙ agat nunc, & nō prius, ſm imaginationem temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actio ni: sed considerandum est ꝙ dedit effectui suo tēpus quantum voluit, & ſm quod conueniens fuit ad suā potentiam demonstrandam. Manifestius enim mundus ducit in cognitionem diuinæ potentiæ creantis, si mūdus nō semper fuit q̄. si semper fuisset. Omne. n. quod non semper fuit, manifestū est habere causam. Sed non ita manifestum est de eo, quod semper fuit.

li. 4 Physi. text. 99. to. a.

AD 7m dicendū, ꝙ sicut dicitur in* 4. Physi. prius & posterius, est in tempore ſm quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore, sicut & in motu. Suppositā aūt æternitate motus, necesse est ꝙ quodlibet momētū in motu acceptū, sit principium & terminus motus. Quod non oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet, ꝙ ratio illa instantis nūc, ꝙ semper sit principium & finis tēporis, præsupponit æternitatē tēporis & motus. Vnde Aristo. hanc rationem inducit in* 8. Physi. contra eos, qui ponebant æternitatem tēporis, sed negabant æternitatē motus.

lib. 8. text. 10. tom. 2.

AD 8m dicendū, ꝙ Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius, non designat prioritatem temporis: sed æternitatis. Vel dicendū, ꝙ designat ętternitatē

A tēporis imaginati, & nō realiter existentis, sicut cū dr̄, supra cęlum nihil est: ly supra, designat locū imaginatum tantum, ſm quod possibile est imaginari, dimensionib⁹ cęlestis corporis, dimēsiones alias superaddi.

AD 9m dicēdū, ꝙ sicut effectus sequitur a causa agēte naturaliter, ſm modū suæ formæ, ita sequit ab agente ꝓ volūtatē ſm formā ab eo ꝓceptā & diffinitā, vt ex superioribus* patet. Licet igit Deus ab æterno fue rit sufficiēs causa mundi, nō tñ oportet ꝙ ponat mūd⁹ ab eo productus, nisi ſm quod est in prædiffinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declaret suum authorem.

Q. 14. ar. 8 & q. 41. ar. 2.

AD 10m dicēdū, ꝙ posita actione, sequit effectus ſm B exigentiā formæ, quæ est principiū actionis. In agentibus aūt ꝙ voluntatē quod conceptū est & ꝑdiffinitū, accipitur vt forma, quæ est principium actionis c. Ex actione igit Dei æterna, nō sequit effectus ætern⁹: sed qualem Deus voluit, vt. ſ. haberet esse post non esse.

221

ARTICVLVS II.

Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ mundū incœpisse nō sit articulus fidei, sed C conclusio demonstrabilis. Omne enim factum habet principiū suæ durationis. Sed demōstratiue probari potest, ꝙ Deus sit causa effectiua mundi, & hoc etiam probabiliores Philosophi posuerunt. Ergo demonstratiue probari potest, quòd mundus incœperit.

¶ 2 Præt. Si necesse est dicere ꝙ mūdus factus est a Deo, aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed non ex aliquo, quia sic materia mundi præcessisset mundum: contra D quod procedunt rationes Aristotē. ponentis cęlū ingenitū. Ergo oportet dicere ꝙ mūdus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet ꝙ esse inceperit.

¶ 3 Præt. Omne quod operatur per intellectum, a quodam principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus est agens per intellectum. Ergo a quodam principio operatur. Mūdus igitur qui est eius effectus, non fuit semper.

¶ 4 Præt. Manifeste apparet, ærtes aliquas & habitationes regionum, E ex determinatis temporibus incœpisse. Sed hoc non esset, si mundus semper fuisset. Mundum igitur nō semper fuisse manifestum est.

¶ 5 Præt. Certū est mihi Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, equipararet Deo in duratione. Ergo certū ē, nō semp mūdū fuisse.

¶ 6 Præt. Si mundus semper fuit, infiniti dies prœcesserunt diē istū. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquā fuisset peruentum ad hūc diem. Quod est manifeste falsum.

Prima S. Tho.

Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulū secundū.

247 Locis supra ar. 1. ad ductis.

IN titulo, articulꝰ fidei sonat, qđ sola fide tenere oportet.

¶ In corpore vnica est conclusio respondens quæsito. ſ. Mundum incepisse sola fide tenetur, ita quòd demonstratiue probari nō potest. Quā cōclusionem, primo probat quo ad secūdam partem. Secundo manifestat, quo ad primam. Et tertio ostendit quantæ vtilitatis sit, nosse ꝙ positam cōclusionē. Quo ad primū igitur, intendit talem rationem. Nouitas mundi nō potest de monstrari ex parte mundi, nec ex parte suæ causæ. ergo est indemōstrabilis. Antecedens quo ad primam partem probatur. Demōstrationis principiū est quod quid est, & vnūquodque ſm rationē suæ speciei abstrahit ab hic & nunc. ergo nō potest demonstrari, quòd homo, aut cęlum, aut lapis non semper fuit. Secunda pars antecedentis manifestatur cōmuni dicto, ꝙ vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundam vero partem probatur. Volūtas Dei ratione intelligari nō potest, nisi circa necessario volita. ergo non potest demonstratiue sciri, quid circa creaturas voluerit, & tenet sequela, quia nihil circa creaturas necessario vult.

lib. 1. de cęlo, a tex. 20 ad. 32. vsq; tom. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Lib. 2. Physi. tex. 29. tomo. 2.

tex. 5. to. 3.

¶ 7 Præt. Si mundus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo vnus homo genitus est ab alio in infinitum. Sed pater est causa efficiens filij, vt dicitur in * 2. Physic. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. quod improbatur in * 2. Metaphy.

¶ 8 Præt. Si mundus & generatio semper fuit, infiniti homines præcesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitæ animæ humanæ, nunc essent actu. quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, ꝙ mundus inçœperit & non sola fide tenetur.

SED CONTRA. Fidei articuli demonstratiue probari non possunt, quia fides de non apparentibus est, vt dicitur ad Heb. 11. Sed Deum esse creatorem mundi, sic ꝙ mundus inçœperit esse, est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnum Deum &c. Et iterum Greg. dicit in Homil. * 1. Ezech. ꝙ Moyses prophetizauit, de præterito dicens, In principio creauit Deus cęlum & terram. In quo nouitas mūdi trahitur. Ergo nouitas mūdi habetur tātum per reuelationem. & ideo nō pōt probari demōstratiue.

Homi. 1. in Ezechielē.

RESPON. Dicendum, ꝙ mundum non semper fuisse, sola fide tenetur, & demōstratiue probari nō potest: sicut & supra de mysterio trinitatis dictum est*. Et huius ratio est, quia nouitas mundi nō potest demonstrationem recipere ex parte ipsius mūdi. Demonstrationis enim principiū, est quod quid est. Vnumquodq; autem secundū rationem suæ speciei abstrahit ab hic & nunc, propter qđ dicitur, ꝙ vniuersalia sunt vbiq; & semper. Vnde demōstrari non potest, ꝙ homo, aut cęlum, aut lapis, non semper fuit. Similiter etiam neque ex parte causæ agentis, quæ agit per voluntatem. Volūtas enim Dei ratione inuestigari non potest, nisi circa ea, quæ absolute necesse est Deum velle. Talia autem nō sunt, quæ circa creaturas vult, vt dictū est*. Potest autem voluntas diuina homini manifestari per reuelationem, cui fides innititur. Vnde mundum incœpisse est credibile, non autem demonstrabile vel scibile. Et hoc vtile est vt consideretur, ne forte aliquis, quod fidei est demonstrare pręsumens, rationes non necessarias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus, existimantibus nos pp huiusmodi rōnes credere q̄ fidei sunt.

Q. 32. ar. 1.

Q. 17. ar. 3.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ

F sicut dicit Aug. * 11. de ciui. Dei, Philosophorum ponentium æternitatem mūdi duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, ꝙ substantia mundi non sit a Deo. Et horū est intollerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidā autem sic posuerunt mundum [d] æternum, ꝙ tamen mundum a Deo factum dixerunt. Non enim mundū tempus volunt habere, sed suæ creationis initium, vt quodā modo vix ītelligibili, semper sit fact⁹. G Id autem quomodo intelligant, inuenerunt, vt idem dicit in * 10. de ciuit. Dei. Sicut enim inquiunt, si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semper subesset vestigiū, quod a calcante factum nemo dubitaret: sic & mūdus semper fuit, semper existente qui fecit.

Et ad hoc intelligendum considerandū est, ꝙ causa efficiens quæ agit per motum, de necessitate pręcedit tempore suum effectū, quia effectus non est nisi in termino H actionis, agens autem omne, oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea & non successiua, non est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicūt, ꝙ nō sequit ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, ꝙ sit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, nō est mutatio successiua, vt supra dictū est*.

AD 2m dicendum, ꝙ illi qui I ponerent mundum æternum, dicerent mundum factum a Deo ex nihilo: non ꝙ factus sit post nihilū, s̄m quod nos intelligimus per nomen creationis [c], sed quia non est factus de aliquo. Et sic etiam non recusant aliqui eorum, creationis nomen, vt patet ex Auic. * in sua Metaphysi.

AD 3m dicendum, ꝙ illa est ratio Anax. quæ ponitur in .3. Physi. Sed non de necessitate concludit, nisi de intellectu, qui deliberando K inuestigat, quid agēdum sit, quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus. vt supra patet*.

AD 4m dicēdū, ꝙ ponētes ęternitatē mūdi, ponūt aliquā regionē infinities eē mutatā de inhabitabili in habitabilē, & econuerso. Et similiter ponūt, quòd artes pp diuersas corruptiones & accidētia, infinities fuerunt inuentæ, & iterū corruptæ. Vnde Arist. dicit in lib. * Meteo. ꝙ ridiculum est ex huiusmodi particularib⁹ mutatiōib⁹ opinionē accipere de nouitate mūdi totius.

¶ Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti, aduerte, quòd vis rationis consistit in hoc. Quod quid ē vniuscuiusque rei creatæ specifice sumptum, abstrahit ab hic & nunc. ergo nō potest esse sufficiens mediū ad inferendum nouitatem rei, quia nouitas ipsa temporis differentiam continet. Liquido enim constat, non esse rationē essendi nunc, & non prius, quod s̄m se indifferens est ad nūc & prius. vnde, author non solum de mūdo, sed de quacūque re mundi intulit, quòd ex eius q̄ditate nō potest mōstrari ei⁹ nouitas simpliciter.

¶ Circa principalē consequentiam aduerte, quòd cum mūdus significet vniuersitatem rerum, & extra vniuersum nihil sit nisi caput ipsius: consequēs est, quòd nullus locus relinquatur demonstrationi quia, ad inferendum nouitatem mundi, & propterea litera, exclusa causa & quod quid est ipsius & omnium eius partiū, pro constanti reliquit nouitatem mundi indemonstrabilem. Quo ad primam vero partē conclusionis. s. quòd fide teneatur, manifestatur. Voluntas diuina, potest homini manifestari per reuelationem. ergo mundum incœpisse, est credibile, & tenet sequela. quia fides reuelationi innititur.

¶ Tertio, vtile est, inquit, hoc considerare, & hoc ex duabus vtilitatibus manifestat. Prima est repressio præsumptionis. Secunda est euitatio irrisiōis ab īfidelibus, vt clare patet in litera.

¶ In responsione ad septimū, aduerte Nouitie, ꝙ aliud est dicere, Sortes pater, ē causa per se Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causæ Cice. Primum enim est verissimum, quoniam sicut homo generat hominē per se, ita te pater tuus, vt dicit 12. Met. tex. 27. Secūdū aūt ē falsissimū. qm̄ causæ p se ordinatę, respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dr̄, diuersorū ordinū simul causantes effectū illū, & ꝓpterea nō possunt īfinitari. Pater autē & Auus eiusdē ordinis causæ sunt, non simul causantes tertium, quāmuis, vt dictū est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filii, & propterea, ad productionē Sortis non refert finitas, vel infinitas progenitorū.

lib. 11. de ciuit. Dei, ca. 4. Et lib. 12 c. 31. to. 5.

D. 407.

li. 10. c. 31. tom. 5.

¶ In responsione ad octauum diligenter aduerte, quid ibi dicit, & quare dicat. Post recitatas namq; opiniones subdit cōsiderandum esse, ꝙ hæc ratio particularis est & verum dixit, quoniam particularis est non in se, sed respectu q̄siti: vt ipsemet subdit. Quæsitum est enim hic, vtrum mūdū. i. vniuersitatem creaturarū incœpisse, sit articulus fidei, & nō vtrum singulas species creaturarum incœpisse, sit articulus fidei. Dato nāq;, ꝙ hoiē īcępisse, sit demonstrabile, adhuc dubiū restat: utrum vniuersum incœpisse, sit demōstrabile, quoniā stat cū incœptione hois, æternitas mundi, vel angelorū, vt in litera dicitur. Causa autem quare hoc dixerit ē, quia s̄m doctrinam authoris, ratio inducta cogit, parū tamē vtilis ab eodē dicit in. 2. contra Gent. c. 38. quoniam multa supponit, ī qbus discordāt philosophi.

Q. 45. ar. 2.

238

Lib. 9. c. 4.

¶ Circa eandem responsionē aduerte, ꝙ s̄m authoris doctrinam sustinentē immortalitatē animæ numeratæ sine circulo, & imposibilitatem infinitatis in actu simul, etiā per accidens, intelligibile non est, ꝙ generatio humana sit æterna. Et propterea cauti sint Tho. in cōcedēdo mundū potuisse esse ab æterno, cōcedant mundū quo ad substantiā, cōstātem ex quinque corporibus simplicib⁹. Cōcedāt mundum etiam quo ad motū celi, & generatiōes omnes, præter humanam. Ineuitabile enim est: quin, aut sit infinitum ī actu, aut ad miracula recurratur, ponendo vnum hominem infinito tempore vixisse, & a certo tempore regenerasse, & sic ēt non saluaretur generatio humana æterna, sed species humana. Sed ridiculū, iudicio meo est, hoc miraculum interponere: vbi de possibilitate productionis mundi talis, qualē videmus, est sermo.

Q. 14. art. 12.

Lib. 1. meteor. c. vlt. post medi. tom. 2.

lib. 4. de cōsol. prosa 6 paulo post princip.

48

49

AD 5m dicendum, ꝙ etsi mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boe. in fine de * conso. quia esse diuinū, est esse totū simul absq; successione. Non autem sic est de mundo [e].

AD 6m dicendum, ꝙ transitus semper intelligitur a termino in terminum. Quęcunque autem pręterita dies signetur, ab illa vsq; ad istam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis, sint media infinita.

13

AD 7m dicendum, ꝙ in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se [e], vt puta, si causæ quæ per se requiruntur ad aliquem effectum, multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur a baculo, & baculus a manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agentibus, nō reputatur impossibile, vt puta: si omnes causæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi vnius causæ: sed earum multiplicatio fit per accidēs [f]. Sicut artifex agit multis martellis per accidens, quia vnus post vnū frangitur. Accidit ergo huic martello, ꝙ agat post actionē alterius martelli. Et similiter accidit huic homini inquantum generat, ꝙ sit generatus ab alio. generat enim inquantum homo, & non inquantum est filius alterius hominis. Omnes n. homines generātes, habent gradum vnum in causis efficientibus. s. gradū particularis generantis. Vnde nō est impossibile, ꝙ homo generetur ab homine in infinitum. esset autē impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & a corpore elementari, & a sole, & sic in infinitum.

38

AD 8m dicendum, ꝙ hanc rationem, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Meta. Algazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. sed hoc improbatū est * superius. Quidam vero dicūt animā corrumpi cū corpore. Quidam vero, ꝙ ex oībus animabus remanet vna tm̄. Alij vero (vt August.* dicit) posuerūt pp hoc circuitū animarum, vt. s. animæ separatæ a corporibus post determinata temporum curricula, iterum redirent ad corpora. de quibus oībus in sequentibus est agendū [c]. Cōsiderandum tamen, ꝙ hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis, ꝙ mundus fuit ęternus, vel saltē aliqua creatura, vt angelus: nō āt hō. Nos aūt intēdimus vniuersaliter: an aliqua creatura fuerit ab ęterno.

Q. 7. art. 4.

Lib. de hæresi. ca. 46. to. 6. Idem etiā Serm. 143. de tēpore. to. 10.

582 367 370 & b

ARTICVLVS III.

Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod. n. non est in tempore, non est in aliquo tēporis. Sed creatio rerum nō fuit in tempore. Per creationem. n. rerum, substantia in esse producta est. Tempus autem A non mensurat substantiam rerum, & pcipue incorporaliū. Ergo creatio non fuit in principio tēporis.

¶ 2 Præt. Philosophus * probat, ꝙ oē qđ fit, fiebat. & sic oē fieri habet prius & posterius. In principio āt tēporis (cū sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cum creari sit quoddam fieri, videtur ꝙ res nō sint creatę in principio tēporis.

¶ 3 Præt. Ipsum etiam tempus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis, cum tempus B sit diuisibile, principium autem tēporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit ī principio tēporis.

SED CONTRA est, qđ Gen. 1. dr̄. In pricipio creauit De⁹ cęlū & terrā.

RESPON. Dicēdū, ꝙ illud verbū Genes. 1. In principio [a] creauit Deus cęlū & terrā, tripliciter exponitur ad excludēdum tres errores. Quidā. n. posuerunt mundum semper fuisse, & tēpus nō habere principium. Et ad hoc excludēdū, exponitur: In principio. s. tēporis. Quidā vero posuerunt duo esse C creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludēdū, exponitur: In principio. i. in filio, Sicut. n. principiū effectiuū appropriatur patri pp potentiam, ita principiū exēplare appropriatur filio pp sapientiā: vt sicut dicitur: Omnia in sapiētia fecisti, ita intelligatur Deum oīa fecisse in principio. i. in filio, s̄m illud Apostoli ad Coll. 1. In ipso. s. filio, condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corporalia esse creata a Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludēdum, exponitur: In principio creauit Deus cœlū & terrā. i. D ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata. s. cęlum empireum, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus, & natura angelica.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ nō dicunt in principio tpis res esse creatæ, quasi principiū tpis, creationis sit mensura: sed qa simul cū tpe, cęlū & terra creata sunt.

AD 2m dicendū, ꝙ verbum illud Philosophi, intelligitur de fieri, quod est p motum, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quodcūq; signū in motu signato, dū. s. aliquid est in moueri & fieri, est accipere prius, & ēt aliquid post ipsum, quia qđ est ī principio motus, vel in termino, nō est in moueri. Creatio autē, E neq; est motus, neq; terminus motus, vt supra dictū * est. Vnde sic aliquid creatur, quod nō prius creabat. Q. præced. art. 2.

AD 3m dicendum, ꝙ nihil fit, nisi secundum qđ est. Nihil autem est temporis, nisi nunc. vnde non potest fieri nisi secundum aliquod nunc. Non quia in ipso primo nūc sit tempus: sed quia ab eo incipit tēpus.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulū tertiū.*

Titulus satis clarus est.

248

2. dist. 1. q. 1. ar. 6. ad 3 Et quoli. 5. q. 1. artic. 1. cor. & opu. 9. q. 100.

¶ In corpore conclusio responsiua est, ꝙ ly In principio creauit Deus cœlum & terrā, tripliciter exponitur, contra tres errores. s. In principio temporis, contra Philosophos. In filio, cōtra Pythagoricos, & Manichęos. Ante omnia, contra Platonem, Aui. & sequaces. Oia plana sunt in litera. ex quibus habetur conclusio respōsiua quęsito affirmatiue, & ad perfectionem doctrinæ, cum multis adiunctis.

lib. 6. phys. tex. 40. & sequentib. tomo. 2.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ author negat primū temporis instās mēsurasse creationem. non ꝙ diutius emanatio illa durauerit cum instantanea sit, vt in responsione ad primum, in articulo præcedēte dictū est: sed quia creatio ad substantias etiam incorporales, quæ supra tempus, & temporis instantia sunt, se extēdit. Vnde primum instans temporis, etsi non fuerit mensurans creationē, fuit tamen coexistens creationi, quæ instanti temporis discreti quo mensurātur operationes spirituales, vt infra patebit, mensurata est.

D. 152.

QVÆSTIO XLVII.

De distinctione rerum in communi, in tres articulos diuisa.

POST productionem creaturarum in esse, cōsiderandum est de distinctione earum.

Erit autem hæc cõsideratio tripartita, Nam primo, cõsiderabimus de distinctione rerum in communi. Secundo, de distinctione boni & mali. Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, De ipsa rerũ multitudine, seu distinctione.
¶ Secũdo, De earum inæqualitate.
¶ Tertio, De vnitate mundi.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum primum.*

IN titulo quærit: an distinctio sit a Deo, nõ quomodolibet, sed vt per se intenta, vt in processu articuli patet.

¶ In corpore tria facit. Primo, tractat opinionẽ ãtiquorũ: scdo opinionẽ Aui. tertio respõdet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est a materia sola & causalr, vel a materia simul & agẽte. Reprehenditur aũt vtraque opinio quo ad hoc, in quo cõmunicãt, scilicet q̃ distinctio est a materia vt a causa prima, idest inreducibili in aliam priorẽ causam, dupliciter. Primo, quia ipsa materia ẽ a Deo. Secũdo, quia etiã forma est prior materia: quoniã materia est propter formam.

¶ Quo ad secundũ refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secũdis agẽtibus: & iprobatur dupliciter. Primo, qa hoc est falsum de distinctione incorruptibilium, quoniã a solo Deo fieri possunt. Secũdo, quia distinctio rerum, esset a casu: & cõsequẽter cõplemẽtũ vniuersi esset a casu, & tenet prima sequela: quoniã quod fit ex concursu multarũ causarum agentiũ, non per se intentum ab aliquo dirigẽte eas in vnũ, casu fit: secũda aũt sequela tenet, quia perfectio vniuersi, in rerũ diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium, conclusio respõsiua ẽ. Distinctio seu multitudo rerum est ex intẽtione primi agẽtis, qui est Deus, produntis res i esse propter suã bonitatẽ communicãdã creaturis & per eas repræsentãdã: ergo produxit multas creaturas, & diuersas, & tenet sequela. quia per vnã creaturã sufficienter repræsentari non potest. Quod probatur, quia bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, increaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur, quia perfectius participat diuinam bonitatem, & q̃ alia quæcunq; creatura. Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ. Et hoc est quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat lux: Et diuisit lucem a tenebris.

Super Quæstionis quadragesimæ septimæ Articulum secundum.

TItulus intelligẽdus est, sicut præcedens.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinionẽ Origenis. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primũ ponitur i litera opinio Origenis satis clare, cõtinẽs tria. s. rõnales creaturas æquales creatas & inæqualitatẽ ex li. arb. & diuisim. Quod & confirmatur, quia perfectius participat diuinam bonitatem, immo & creationem corporũ ex punitione, & sic respõdet quæsito negatiue. Referẽ quoque & occasio huius opinionis, quia, scilicet excludere conatus est opinionem ponentem distinctionem ex contrarietate principiorum boni & mali, quæ videtur fuisse Empedoclis & Manichæorũ. De quibus oibus, si diffuse tractatũ videre vis, lege i 2. cõtra Gẽtiles a. c. 39. vsq; ad 46. hic. nthæc breuiter tanguntur.

¶ Contra hanc autẽ opinionem arguitur in litera. Quia sequeretur, q̃ vniuersitas corporaliũ creaturarũ non esset propter Dei bonitatem communicandã, sed propter peccatũ puniendum: sed hoc esse inconueniens probat authoritate Genesis, & Aug.

¶ Aduerte hic, q̃nõ excluditur in hac ratione totaliter diuina bonitas, quoniã etiam iustitiæ punitiuæ finis est diuina bonitas: sed excluditur diuina bonitas a solitudine sufficienti. Hæc. n. est differẽtia inter bona absolute, & bona non nisi punitiue, q̃ primorum ratio, sola diuina bonitas est, secundorum vero, nũquã diuina bonitas causa est, nisi demerito suppositi, quod non est a Deo. Et propter hoc, in litera non est simpliciter negata diuina bonitas, sed apposita est aduersatiua. s. sed ad puniẽdũ peccatũ. Ex hoc. n. insinuatur, quod diximus. Manifestatur præsentat perfecte exẽplar primũ, qd est diuina essentia, & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen fm quod ideæ dicuntur exẽplaria, pluralitati rerum corrñdet i mente diuina pluralitas idearum.

AD 3^m dicendũ, q̃ in speculatiuis, medium demõstrationis, qd perfecte demonstrat conclusionẽ, est vnum tãtum. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter i operatiuis quãdo id, quod est ad finẽ, adæquat (vt ita dixerim) finem, nõ requiritur q̃ sit nisi vnũ tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus, vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS. II.

Vtrum inæqualitas rerum sit a Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ inæqualitas rerum non sit a Deo. Optimi. n. est optima adducere. Sed iter optima vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶ 2 Præt. Æqualitas est effectus vnitatis, vt dicitur in Meta. Sed Deus est vnus. Ergo fecit oia æqualia.

¶ 3 Præ. Iustitiæ ẽ inæqualia inæqualib' dare. Sed Deus est iustus i oib' operibus suis. Cum ergo operationi eius, qua esse rebus cõmunicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerũ, vt q̃ fecerit oia æqualia.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccl. 33. c. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum, sol solẽ, a domini scientia separata sunt.

RESPON. Dicendum, q̃ Origẽ. volens excludere positionẽ ponentium distinctionem in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali, posuit, a Deo a principio omnia creata esse æqualia. Dicit. n. q̃ Deus primo creauit creaturas rationales tãtum, & omnes æquales. In q̃bus primo exorta est inæqualitas ex libero arbitr. quibusdã cõuersis in Deum secundum magis & minus, quibusdam etiam secũdũ magis & minus a Deo auersis. illæ igitur rationales creaturæ, quæ ad Deum per liberũ arbitr. cõuersæ sunt, promotæ sunt ad diuersos ordines angelorum pro diuersitate meritorum. Illę autem quę auersæ sunt a Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis, fm diuersitatem peccati: & hanc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporũ. Sed fm hoc, vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter bonitatem Dei communicandã creaturis, sed ad puniendum peccatũ. Quod est cõtra illud quod dicitur Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona: quæ. n. nõ nisi ad puniendum bona sunt inter simpliciter bona non connumerãtur, qm nõ sunt simpliciter appetibilia.

¶ Quoad scdm, cõclusio respõsiua est. Sapiẽtia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primo, quòd sit causa inæqualitatis: secũdo, q̃ sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo probatur sic. Sapiẽtia Dei est causa distinctionis rerum. ergo est causa distinctionis formalis. ergo est causa inæqualitatis. Prima consequentia probatur, quia distinctio formalis est principalis distinctio. qđ probatur, quia duabus tantum existentibus distinctionib' s. numerali & formali. materia est ppter formam. ergo distinctio materialis, est propter formalẽ. Et rursus manifestatur a signo, q̃ videmus vnitatem & pluralitatem numeralem esse propter formam specificam. Secunda autem consequentia probatur, quia distinctio formalis, sem per inæqualitatẽ requirit, quod probatur dupliciter. primo, quia solũmodo rerum sunt tres numeri ex octa. Meta. Secũdo, quia i rebus natu. aliqus species ordinatæ gradatim apparẽt, vt patet inductiue. Secũdo probatur q̃ sicut est causa distinctionis, ita inæqualitatis sic. Vniuersum nõ esset perfectum, si vnius tantũ bonitatis gradus iueniretur. ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatẽ. ergo sic inæqualitas est a Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totus processus patet.

AD PRIMVM ergo dicendũ q̃ optimi agentis est producere totum effectum suum optimum, nõ tamen q̃ qualibet partẽ totius faciat optimam simpliciter: sed optimã fm ꝓportionẽ ad totũ. Tolleret. n. bonitas animalis, si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatẽ. Sic igit & Deus totum vniuersum constituit optimum, fm modum creaturæ, nõ aũt singulas creaturas: sed vnã alia meliorẽ. et ideo de singulis creaturis dicitur Genesi. 1. Vidit Deus lucem q̃ esset bona. et similiter de singulis. Sed de oibus simul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fec. & erant val. bona.

AD

AD 2^m dicendum, ꝙ primum quod procedit ab vnitate, est æqualitas [c], & deinde procedit multiplicitas. Et ideo a patre (cui fm Aug. * appropriatur vnitas) processit filius, cui appropriat æqualitas, & deinde creatura, cui cõpetit inæqualitas: sed tñ etiã a creaturis participatur quædã æqualitas. s. proportionis.

AD 3^m dicendum, ꝙ ratio illa est quæ mouit Origc. * sed non habet locum, nisi in retributione præmiorum, quorũ inæqualitas debetur inequalibus meritis [c]. Sed in constitutione rerũ, nõ est inequalitas partium p quãcunq; inæqualitatem pcedentem vel meritorum, vel etiã dispositionis materię: sed pp perfectionẽ totius [c], vt patet etiã in operibus artis: nõ. n. ꝓpter hoc differt tectũ a fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus pfecta ex diuersis partib^s, ꝙrit artifex diuersam materiã, & faceret eam si posset.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulũ tertiũ.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum sit vnus mundus tantum.

IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mũdo, nõ solũ corpeo, sed vniuerso, & de facto, nõ de possibili. non enĩ nunc de potẽtia Dei disputamus, sed de diuersitate inuenta in rebus in cõmuni.

¶ In corpore duo facit. Primo, respõder quæsito, secundo, ex ratione data deducit corollarie quid alii potuerunt opinari.

¶ Quo ad primum, conclusio responsiua est, quòd mũdus est tantum vnus. Et probatur sic. Quæcũque sunt a Deo, ordinem habent adinuicẽ & ad ipsum Deũ. ergo omnia ad vnũ mundum necesse est pertinere, & probatur sequela. quia mũdus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo corollarie differentia inter philosophos. s. quòd illi qui posuerũt mũdi causam, aliquam ordinantem sapientiam, non posuerũt plures mundos: qui vero, res a casu dixerũt, ut Democritus, plures potuerunt dicere mundos.

¶ In responsione ad tertium aduerte, ꝙ tota responsio sumpta est ex Aristo. in primo cœli & mundi. Veruntamen cũ in litera dicitur, ꝙ non est possibile esse aliam terram, ly possibile, non sumitur ꝓ possibili fm actiam potẽtiam Dei, neq; pro possibili logico, sed pro possibili

251 Po. q. 3. art. 16. ad primum. & 12 Meta. l. 7. & l. 9. fi. & 1. cœ. l. 16. vsque. 22. †Q. 46. parũ a medio.

* Q. 7. ar. 8. & q. 25. ar. 2.

Q. 11. ar. 3. & q. 21. ar. 2. ad 3.

pertineant. Et ideo illi potuerunt ponere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquã sapiẽtiam ordinantem: sed casum: vt Democ. qui dixit, ex concursu atomorum, factũ esse hunc mundum, & alios infinitos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hęc ratio est, quare mũdus est vn^s, quia debent omnia esse ordinata vno ordine, & ad vnũ. Propter qđ Arist. in * 2. Meta. ex vnitate ordinis in rebus existentis, concludit vnitatem Dei gubernantis. Et Plato ex vnitate exẽplaris, probat vnitatem mundi, quasi exemplati.

AD 2^m dicendum, ꝙ nullum agens intendit pluralitatem materialẽ vt finẽ, quia materialis multitudo non habet certum terminum: sed de se tẽdit in infinitum. Infinitum autem repugnat rationi finis. Cum autem dicitur plures mundos esse meliores quàm vnum: hoc dicitur secũdum multitudinem materialem. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis: quia eadem ratione dici posset, ꝙ si fecisset duos, melius esset, ꝙ essent tres, & sic in infinitum.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ mũdus cõstat ex sua tota materia. Nõ enim est possibile esse aliam terram, quàm istam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc mediũ, vbicunque esset. Et eadem ratio est de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi.

QVAESTIO XLVIII.

De distinctione rerum in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primo, de distinctione boni & mali. Deinde, de distinctiõe spiritualis, & corporalis creaturæ.

¶ Circa primũ, quærẽdũ est de malo, & de causa mali.

Circa malum quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum malum sit natura aliqua.
¶ Secũdo, Vtrum malum inueniatur in rebus.
¶ Tertio, Vtrum bonum sit subiectum mali.
¶ Quarto, Vtrum malum totaliter corrumpat bonũ.
¶ Quinto, De diuisione mali, per pœnam & culpam.
¶ Sexto, Quid habeat plus de ratione mali, pœna, vel culpa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum sit natura quædam.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, ꝙ malum sit natura quædam. Quia omne genus est natura quædam. Sed malũ est quoddam genus. Dicitur. n. in * prædicamentis, ꝙ bonum & malum non sunt in genere: sed sunt

li sumpto ex potentia indita rebus creatis, fm quã dicimus, quòd ipsibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, ut iã diximus, attestatur ꝙ nõ, qđ possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.

¶ Circa rationẽ in litera adductam ex Aristo. ad probandã vnitatem terrę: quia ois terra naturaliter mouetur ad hoc medium ubicunque esset, dubium est: sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librum de cælo, unde sumpta est ratio, iõ fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

lib. 2. Meta. text. 52. to. 3. Plato in Timæo, in. 3. fol. a prince. lib. numerãdo. 488 145 264 d

252 1. dis. 46. ar. 3. cor. ad 4. Et 2. di. 34. q. 1. ar. 2. Et 3. cõ. c. 7. 8. 9. & 11. ratione. 1. Et pot. q. 3. ar. 6. Et mal. q. 1. ar. 12. ad prim. Et opu. 3. c. 115.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulũ primũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpe tria facit. Primo, ponit modũ sciẽdi quęsitũ. Secũdo, exequẽdo illum, respõdet quęsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysii.

¶ Quo ad primum. Mod^o cõsistit i hoc, quòd

* c. de oppositis, tom. 1

Enchi. c. 10 infine. & c. 11. in prin. tom. 3.

c. 4. parte. 4 non multũ remote a princ.

Q. 5. art. 1. & sequentibus.

D. 784.

li. 4. tex. 4. & lib. 10.

quòd oportet ex ratione boni accipere quid sit malũ. Probatur: quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum, vt tenebra per lucem.

¶ Quo ad secũdum. Malum est quædã absentia boni. Probatur: omne appetibile est bonum. ergo esse & perfectio cuiusque naturę, est bonitas. ergo malũ nõ significat eẽ aut formã, aut naturã aliquam. ergo est quædam boni absentia. prima consequentia ꝓbat: quia ois natura appetit suũ esse, & suã perfectionẽ.

¶ Aduerte, ꝙ in cõclusiõe, ideo dicitur quædã absentia, qa nõn ois negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio cõtra Gentiles. cap. 6. patet: absentia ergo debitæ prẽsentiæ boni, malum est; debita autẽ prẽsentia est, quãdo, sicut, vbi, in quo, &c. debet. Probatio vero cõclusionis, ideo de hoc non curauit, quia præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: ꝓ hoc enim scitur, an natura sit aliqua. merito igitur, inuẽto quòd est absentia, quam negationem constat esse, sterit processus.

¶ Quo ad tertium, quia malũ negationẽ boni stabilitum est. & Diony. (vt in argumento ad oppositũ litera dicit) malum negatione non solũ boni, sed entis definiuit: iõ author dicit hoc dictũ esse secũdario: quoniam ens vt tale, est bonũ: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: & ideo malũ negatio vtriusq; a Dionysio ponitur. sed quia boni est primo, ideo per bonum est diffinitũ a nobis.

genera aliorum. Ergo malum est A natura quædam.

¶ 2 Præt. Omnis differentia constitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differẽtia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus a bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturã quandam.

¶ 3 Præt. Vtrunque contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponuntur, vt priuatio & habitus: sed vt cõtraria, vt ꝓbat Philosophus † in Prædicamentis, per hoc, quòd inter bonum & malũ est aliquid medium, & a malo potest fieri reditus ad bonũ. ergo malum significat naturã quãdã.

¶ 4 Præt. Quod non est, non agit. Sed malum agit, quia corrumpit bonum. ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.

¶ 5 Præt. Ad perfectionem vniuersitatis rerũ nõ pertinet, nisi qđ est ens & natura quædam. Sed malũ pertinet ad perfectionẽ vniuersitatis rerũ. Dicit. n. Aug. in * Enchi. ꝙ ex omnibus consistit, vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatũ & suo loco positum, eminentius commendat bona. Ergo malum est natura quædã

SED CONTRA est, quod Dionysius dicit * 4. c. de diui. no. Malum est non existens, neque bonum.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnũ oppositorum cognoscitur per alterum, sicut per lucem tenebra. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Diximus autem supra *, ꝙ bonũ est omne id, quod est appetibile, & sic, cũ omnis natura appetat suum esse & suã perfectionem, necesse est dicere, ꝙ esse & perfectio cuiuscunq; naturę, rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse, quòd malum significet [c] quoddam esse, aut quandam formam, seu naturam. Relinquitur ergo, ꝙ nomine mali significetur quædam absentia boni, & pro tanto dicitur, ꝙ malum neque est existens, nec bonum, Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadẽ est remotio vtrorũque.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aristo. ibi loquitur secundum opi. Pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturam quandã. & ideo ponebant bonum & malum genera. Consueuit enim Aristot. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla, quæ probabilia erant suo tempore, secũdum opinionem aliquorum Philosophorum. Vel dicendum, sicut dicit Philosophus in * 4. Meta. ꝙ prima contrarietas est habitus & priuatio, quia scilicet, in omnibus contrarijs saluatur, cum semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius, vt nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationẽ boni, ita ois priuatio inquãtũ huiusmodi, habet rõnẽ mali.

text. 15. Et li. 5. tex. 27. to. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ: nisi in moralibus, quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis, a quo moralia dependent. Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentię specificæ in moralibus. Bonum per se, sed malum inquãtum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciem in moralibus, nisi secũdum quod adiungitur fini indebito. Sicut neq; in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiũcta alteri formę. Sic igitur malum, quod est differentia constitutiua in moralibus, est quoddam bonum adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est, non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absque ordine rationis. Vnde malum inquantum malum, non est differentia constitutiua: sed ratione [c] boni adiuncti.

D. 1200.

¶ Et per hoc etiam patet responsio ad 3^m. Nam ibi Philosophus loquitur de bono & malo, fm quod inueniuntur in moral. Sic enim inter bonum & malum inuenitur medium, prout bonum dicitur quod est ordinatum: malum autem quod non solum est deordinatũ: sed etiam nociuũ alteri. Vnde dicit Philosophus in. 4. Ethic. ꝙ ꝓdigus vanus quidẽ est: sed nõ malus.

lib. 4. Ethi. c. 1. 2 med. tom. 5.

Ab hoc etiam malo, quod est secundũ morem, contingit fieri reditum ad bonum: non autem ex quocũque malo: nõ enim ex cæcitate fit reditus ad visionẽ, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

AD 4^m dicendum, ꝙ aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter, eo modo loquendi, quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis, dicitur corrumpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiue: sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo, per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficientem. His autẽ duobus modis, malũ non agit aliquid per se, ideest secundum quod est priuatio quædam, sed secundũ qđ ei bonum adiũgitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur, vt finis, est perfectio aliqua. Et ideo, vt Diony. dicit * 4. ca. de diui. no. Malum non agit, neque desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autem est infinitum, & præter voluntatem & intentionem.

C. 4. parte 4. a quantulũ a principio.

Q. 21. ar. 1. ad. 3.

In solutio. ad. 2. argu. D. 835. D. 836.

AD 5^m dicendum, ꝙ sicut supra dictum est * Partes vniuersi habent ordinem adinuicem, secundum quod vna agit in alteram, & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, vt dictum est *, non possunt conuenire malo, nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum * neque ad perfectionem vniuersi pertinet, neque sub ordine vniuersi concluditur, nisi per accidens, ideest ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM sic procedi-
tur. Videtur, ꝙ malum nõ inueniatur in rebus. Quicquid. n. inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum secundum.*

IN titulo: Malum inueniri in rebus nõ significat esse realequoniã in hoc exclusum

253 2. di. 24. ar. 1. Et 2. dist. 34. ar. 1. Et 3. contra c. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

cluſum eſt. Sed ſignificat eſſe communiter in rebus: in reb⁹ autem dicitur propter ea, quæ ſolum inueniuntur in anima, vt ſecundæ intentiones. Et eſt quæſtio de inuentione formali, ita ꝙ nō inuenimus, vtrum malum habeat fundamentum in rebus, ſed an inueniatur formaliter in rebus.

¶ In corpore vnica eſt concluſio riſua queſito affirmatiue. Malū inuenit̄ i reb⁹ ſicut & corruptio.

¶ Et probatur. Perfectio vniuerſi requirit inæqualitatē in rebus, vt omnis bonitatis gradus ſupleatur. ergo ſicut requirit vt ſint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt ſint indefectibilia a bono & defectibilia a bono. ergo ꝙdā in vniuerſo deficiunt quandoq;. ergo malū inuenitur i reb⁹ ſicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima conſequentia probatur, quia iſti ſunt duo gradus bonitatis, in uenti in vniuerſo, iuxta illos duos gradus entis, vt de ſe patet: ſecunda vero conſequentia relinquitur per ſe nota. Et vere ſic eſt, quoniam impoſsibile eſt ſecluſis miraculis, poſſibilia nunquam deficere: tertia autē probatur, quia ratio mali conſiſtit indefectu a bono, ſubintelige debito. Et confirmatur illa modificatio & expreſſio: ſicut: qa corruptio ipſa quoddā malū eſt, qa eſt malū corrupti

¶ Et bene nota ly ſicut: quoniā ſoluit dubium nouitiorū, quærētiū: quomodo ſi malū eſt negatio formaliter, & negationes nō habēt eſſe niſi i anima, vt etiā in reſponſione ad ſecundum litera dicit applicando ad eſſe mali: quomodo iquā verificatur, quòd malum eſt formaliter i rebus: habes ſolutionem, quia non verificatur, quòd eſt in rebus vt ens, ſed eſt in rebus vt corruptio i actu exercito, i. vt rei remotio ſor

art.præced.

lib.3.ca.4. non remote a princ.

Q.47.ar.1. & 2.

265

li. 5. Meta. text.14.to. 3. 17 b

103 c

quod eſt non ens. Sed Dion. dicit * 4.c.de diui.no. ꝙ malum diſtat ab exiſtente, & adhuc plus diſtat a nō exiſtente. ergo malum nullo modo inuenitur in rebus.

¶ 2 Præt. Ens & res conuertuntur. Si ergo malum eſt ens in rebus, ſequitur ꝙ malum ſit res quædam. quod eſt contra prædicta. *.

¶ 3 Præt. Albius eſt quod eſt nigro impermiſtius, vt dicitur in * 3.lib. Topicorum Ariſto. ergo & melius eſt, quod eſt malo impermiſti⁹. Sed Deus facit ſemper quod melius eſt multo magis quàm natura. ergo in rebus a Deo conditis nihil malum inuenitur.

SED CONTRA eſt, ꝙ fm hoc, remouerent̄ oēs prohibitiones & pēne, quæ non ſunt niſi malorum.

RESPON. Dicendum, ꝙ (ſicut ſupra dictum eſt *) perfectio vniuerſi requirit inæqualitatem eſſe in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Eſt autē vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonū ſit ꝙ nun quā deficere poſſit. Alius autē gradꝰ bonitatis eſt, vt ſic aliqd bonū ſit, ꝙ a bono deficere poſſit, qui etiā gradus in ipſo eſſe inueniunt. Quædā. n. ſunt: quæ ſuū eſſe amittere nō poſſunt, vt incorporalia⁵. Quædam vero ſunt, quæ amittere poſſunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuerſitatis rerū requirit, vt non ſolum ſint entia incorruptibilia: ſed etiam corruptibilia: ita perfectio vniuerſi requirit vt ſint quædam, quæ a bonitate deficere poſſint, ad quod ſequitur ea interdum deficere. In hoc autē conſiſtit ratio mali, vt. ſ. aliquid deficiat a bono. Vnde manifeſtū eſt, quòd in rebus malum inuenitur, ſicut & corruptio. Nā & ipſa corruptio malum quoddam eſt.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ malū diſtat & ab ente ſimpliciter: & non ente ſimpliciter, quia neq, eſt ſicut habitus, neque ſicut pura negatio, ſed ſicut priuatio.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ſicut dicitur in *.5. Metaphy. ens dupliciter dicitur. Vno modo fm quod ſignificat entitatem rei, prout diuiditur per decē prædicamēta. Et ſic cōuertitur cū re. Et hoc modo, nulla priuatio eſt ens. Vnde nec malū. Alio modo, dicit̄ ens, quod ſignificat veritatem propoſitionis, quæ in compoſitione conſiſtit ⁶, cuius nota eſt, hoc verbū, eſt. Et hoc eſt ens, quo reſpondetur ad quæſtionem an eſt. Et ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo, vel quancunq, aliam priuationem. Et hoc modo

Q.47.ar.2.

c.4.nō multum remote ante finē

Ench.c.11. circa princ. ex c.100.in fi.tom.3.

b 136

254 2.di.34.q. 1.ar.4.Et.3 cō. c.11.Ber mal.q.1.ar ti.2.Et opu ſc.3.c.118. & 176.

c.4.par.4.

etiam malum dicitur ens. Propter huius autem diſtinctionis ignorātiam, aliqui conſiderantes ꝙ aliquæ res dicuntur malæ, vel ꝙ malum dicitur eſſe in rebus, crediderunt ꝙ malum eſſet res quædam.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Deus & natura, & quodcunq; agens facit quod melius eſt in toto: ſed nō quod melius eſt in vnaquaque parte, niſi per ordinem ad totum, vt ſupra dictum eſt *. Ipſum autem totum, quod eſt vniuerſitas creaturarum, melius & perfectius eſt, ſi in eo ſint quędam, quæ a bono defice re poſſunt, quæ interdum deficiūt, Deo hoc nō impediente. Tū, quia prouidentiæ non eſt naturam deſtruere: ſed ſaluare, vt Diony. dicit * 4.c.de diui.nomi. Ipſa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere poſſunt, quandoque deficiāt. Tum, quia, vt dicit Aug. in Enchi. *Deus eſt adeo potens, ꝙ etiam bene pōt facere de malis. Vnde multa bona tollerentur, ſi Deus nullū malum permitteret eſſe⁷. Nō enim generaretur ignis niſi corrumpertur aer. Neque conſeruaretur vita leonis, niſi occideretur aſinus. Neque etiam laudaretur iuſtitia vindicans & patientia ſufferens, ſi nō eſſet iniquitas.

ARTICVLVS III.

Vtrum malum ſit in bono, ſicut in ſubiecto.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ malum nō ſit in bono ſicut in ſubiecto. Omnia enim bona ſunt exiſtentia: ſed Dionyſ. † dicit. 4. ca. de diuin. no. ꝙ malum non eſt exiſtens, neque in exiſtentibus. Ergo malum non eſt in bono ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præt. Malum non eſt ens, bonū vero eſt ens. Sed non ens non requirit ens, in quo ſit ſicut in ſubiecto. Ergo nec malū requirit bonū, in quo ſit ſicut in ſubiecto.

¶ 3 Præt. Vnum contrariorum nō eſt ſubiectum alterius. Sed bonū & malum ſunt contraria. Ergo malū nō eſt in bono ſicut in ſubiecto.

¶ 4 Præ. Id in quo eſt albedo ſicut i ſubiecto, dicitur eſſe album. Ergo & id in quo eſt malum ſicut in ſubiecto, eſt malum. Si ergo malum ſit in bono ſicut in ſubiecto, ſequitur quòd bonum ſit malum, contra id quod dicitur Eſai. 5. Væh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

SED CONTRA eſt, ꝙ Augu. malis, ipſa nāq; abſentia boni formaliter malū eſt, & vt mriſione ad quartū p̄cedentis articuli dictū eſt, malū formaliter corrūpit bonū oppoſitū, qa eſt ipſa priuatio boni in ſubiecto apto. &c. Dicunt ergo mala i rebus eſſe, non poſitiue, ſed remotiue. i. nō ponendo, ſed remouēdo formaliter aliquid a rebus. Et ſic mala formaliter inueniuntur in reb⁹ vt mala, ſunt. n. rerū mala: in aia aūt per cōpoſitionē, & quā cūq; aliā intellectus opationē iueniunt, vt entia & bona. Et ideo nihil obſtat, immo pdeſt ꝓpoſito, ꝙ malū nullū eſſe ponat i re, qm de malo vt malū eſt in actu exercito, loquimur, quod conſtat, ꝙ vt malū in actu exercito, non inuenitur vbi ponit aliqd, ſed tantum vbi remouet bonum debitū: hic eſt. n. actꝰ eī formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo valet cōſequētia, malū vel priuatio nullū eſſe ponit in re, ſed eſt tantū ens in aia. ergo nō inuenitur formaliter i rebus. Qm ſtat ꝙ iueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito, imo ſequitur oppoſitum, remouet eſſe in ſubiecto. ergo inuenitur i re vt exercens negationis non poſitionis actū. Sic autē hæc inueniri in rebus, eſt ſimpliciter ipſa inueniri, quia formaliter inueniuntur, & fm modum proprium ſui generis, puta non entis, vel priuationis.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæoctauæ Articulū tertiū.*

TITUL⁹ clarus eſt. In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Malū eſt in bono vt in ſubiecto. Probatur. Malū eſt boni remotio nō negatiue, ſed priuatiue. ergo malum & bonū priuatū, ſunt in eodem ſubiecto. ſ. ente, in potentia, ſimpliciter, vel fm qd. ergo malū eſt in bo-

no

Enchi.c.14 ante med. to.3.

ar.1. huius quæſt.

D.1058

a 253

110 lib.4.Meta. tex..4. & li. 5.tex.27.& lib.10. tex. 25. tom.3.

† Enchir.c. 13.in prin. tom.3.

D.291.

no ſicut in ſubiecto. Antecedens quo ad ſecundam partē probatur, ducendo ad impoſsibile duplex. Primū eſt, quòd ea quæ nullo mō ſunt, eſſent mala: ſecundum eſt, quòd omnia eſſent mala. Quo ad tertiam vero, ex ſufficientia bi membris diſtinctionis ipſius remotionis boni, Prima conſequentia probatur, quia priuationis & formæ idē eſt ſubiectum. ſ. ens in potentia ſimpliciter, vel fm quid, Secūda vero, quia vtrunq; eſt bonū, & de ente quidē in potentia ſcđm quid, probatur, quia eſt ens in actu: actus autem bonitas quędam eſt, de ente vero in potentia ſimpliciter, quia bonū dicitur ſicut & ens, ac per hoc, ſicut ens in potētia, ens quoddam eſt, ita bonum in potentia, bonum quoddam eſt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæoctauæ Articulū quartū.*

IN titulo: Corrūpere ſumit̄ forma liter, Totū vero bonum, ſumitur pro toto integrali, vel quaſi integrali: circa qđ malum ponitur. Ita ꝙ ſenſus eſt, vtrum malum poſitum in aliquo, auferat formaliter quicquid bonitatis iuenit̄ i illo.

¶ In corpore vnica eſt principalis concluſio directe reſpōſiua quæſito negatiue. Malum non poteſt totaliter conſumere bonum. Hanc autem concluſionē manifeſtat vna diſtinctione trimembri, adiunctis ſingulis membris concluſionibus ſpecialib⁹. Diſtinctio eſt, Bonū triplex eſt. ſ. forma, ſubiectum, & habilitas ſubiecti ad formam. Prima concluſio eſt, Bonū vt forma, tollitur totaliter per malū, probatur, quia eſt ſibi oppoſitum, & manifeſtatur, ſicut lumen tollitur per tenebras, & viſus per cæcitatem. Secunda concluſio eſt. Bonum vt ſubiectum, nec tolli

* dicit Enchir. ꝙ malum non eſt niſi in bono.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt †: Malum importat remotionem boni. non autem quęlibet remotio boni, malū dr̄. Pōt. n. accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igit̄ boni negatiue accepta, mali rationem non habet. Alioquin ſequeret̄, ꝙ ea quę nullo modo ſunt, mala eſſent. Et iterum, ꝙ quælibet res eſſet mala ex hoc, ꝙ non habet bonum alterius rei, vt pote: ꝙ homo eſſet malus, quia nō habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis: ſed remotio boni priuatiue accepta, malum dicitur: ſicut priuatio viſus, cęcitas dicitur. Subiectum⁴ autem priuationis & formæ, eſt vnū & idē. ſ. ens in potētia, ſiue ſit ens in potentia ſimpliciter, ſicut materia prima, quæ eſt ſubiectum formæ ſubſtātialis & priuationis oppoſitæ: ſiue ſit ens in potentia fm qd & in actu ſimpliciter, vt corpus diaphanū, quod eſt ſubiectū tenebrarum & lucis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ forma per quam aliquid eſt actu, perfectio quædam eſt, & bonū quoddā, & ſic oē ens i actu, bonū quoddā eſt. Et ſimiſt oē ens in potentia, in quantum huiuſmodi, bonum quoddam eſt, fm quod habet ordinem ad bonum. Sicut enim eſt ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo, ꝙ ſubiectum mali ſit bonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Dion. intelligit malum nō esse in exiſtentibus ſicut partem, aut ſicut proprietatem naturalem alicuius exiſtentis ⁶.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ non ens negatiue acceptū, non requirit ſubiectum: ſed priuatio eſt negatio in ſubiecto, vt dicitur in. 4. Meta. & tale non ens eſt, malum.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ malū nō eſt ſicut in ſubiecto in bono, quod ei opponitur: ſed in quodam alio bono. Subiectum. n. cæcitatis non eſt viſus: ſed animal. Videt̄ tamen (vt Aug. † dicit) hic fallere dialecticorum regula, quæ dicit. Cōtraria ſimul eſſe non poſſe. Hoc tamē intelligēdum eſt fm communem acceptionem boni & mali, non autem fm quod ſpecialiter accipitur hoc bonum, & hoc malum. Albū autem & nigrum, dulce & amarū, & huiuſmodi contraria, non accipiuntur niſi ſpecialiter, quia ſunt in quibuſdam generibus determinatis. ſed bonum circuit omnia genera. Vnde vnū bonū poteſt ſimul eſſe cū priuatione alterius boni ⁶.

AD 4ᵐ ſic dicendū, ꝙ Propheta imprecatur, Veh illis, qui dicūt id quod eſt bonū, fm quod eſt bonum, eſſe malum: hoc autem non ſequitur ex præmiſſis, vt per prædicta patet *.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum malum corrumpat totum bonum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ malum corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum ſunt contraria. Ergo malū poteſt corrumpere totum bonum.

¶ 2 Præt. Aug. † dicit in Enchir. ꝙ malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum eſt ſibi ſimile & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

¶ 3 Præt. Malum quandiu eſt, nocet, & aufert bonū: ſed illud a quo ſemper aliquid aufertur, quandoque cōſumitur, niſi ſit infinitum, quod nō poteſt dici de aliquo bono creato. Ergo malum conſumit totaliter bonum.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in Enchir. ꝙ malum non poteſt totaliter conſumere bonū.

RESPON. Dicendum, ꝙ malum non pōt totaliter cōſumere bonū.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, ꝙ eſt triplex bonum. Quoddam, quod per malum totaliter tollitur, & hoc eſt bonum oppoſitum malo. Sicut lumen totaliter per tenebras tollitur, & viſus per cæcitatem. Quoddam vero bōnum eſt, quod nec totaliter tollitur per malum, nec diminuitur. ſ. bonum quod eſt ſubiectum mali. Non enim per tenebras aliquid de ſubſtātia aeris diminuitur. Quoddam vero bonum eſt, quod diminuitur quidem per malum, ſed nō totaliter tollitur, & hoc bonum eſt habilitas ſubiecti ad actum. Diminutio autem huius boni nō eſt accipienda per ſubtractionem, ſicut eſt diminutio in quātitatibus, ſed per remiſſionem, ſicut eſt diminutio i qualitatibus & formis. Remiſsio autem huius habilitatis eſt accipienda econtrario intenſioni ipſius ⁶. Intenditur enim huiuſmodi habilitas per diſpoſitiones, quibus materia prępparatur ad actum, quæ quanto magis multiplicantur in ſubiecto, tāto habilius eſt ad recipiendum perfectionē, & formā, & econtrario remittitur p diſpoſitiones impedientes potentiā ad actum. Antecedens manifeſtatur, quia quanto magis multiplicantur diſpoſitiones materię, tāto habilior eſt ad actū. Conſequentia vero probat, quia remiſſio ſumitur ecōtrario intenſioni. Dein de intendēs manifeſtare, qūo nūquā tollit totaliter habilitatis bonū: diſtinguit remiſſionem per cō trarias diſpoſitiōes, dupliciter inueniri poſſe: primo finite, ſecundo infinite. Et neutro modo, totali tēr habilitatē ſubiecti ad actū tolli ostē dit. Quōd. n. finita ſit qa andoq; remiſſio habilitatis: probatur ex eo, ꝙ finita eſt multiplicatio diſpoſitionum contrariarum, vt patet in multiplicatiōe qualitatū elemēt̄orum, quibus materię habilitas ad formam ignis, verbi gratia, di

minuitur.

2 52

In corp.ar.

255 12.q.85.a. 1.2.& 4.Et 2.di.34.ar. 5. Et.3.cō. c.10. & 12. Et mal.q.2 ar. 9.11.& 12. Et opu. 3. 117. & 118. †ca.12.circa medium

Enchi.c.12 per totum tom.3.

260

minuitur. Quòd ve
ro in huiusmodi re
missione nõ tollatur
totaliter habilitas,
ex eo patet, quòd fi
nitis existentibus,
appositione contra
rioꝝ & remissione,
nõ ẽ opus eradicari
habilitatẽ remanen
tis subiecti. Quòd
autem infinita quã
doque sit remissio,
manifestatur, ex infi
nita multiplicatione opacorum corpo
rum, inter solem &
aerem. Et proportio
naliter, ex infinita
multiplicatione pe
catorum, inter iusti
tiæ solẽ & animam.
Quòd vero ex hmõi
infinita remissione
non totaliter tollat
habilitas, probatur
ratione. Quia sẽper
manet in sua radice
quod est substantia
subiecti: & manife
statur in allatis exẽ
plis, in naturalibus,
& moralibus: in di
aphano siquidem, re
pectu luminis, &
aia, respectu gratiæ.
Et sic patet principa
lis cõclusio, s. quòd
nunquam malũ to
taliter aufert bonũ:
quoniam relinquit
subiectũ, & aliquid
habilitatis ad actũ.
¶ In responsione ad
tertium nota, quòd
tanta est differentia
inter diminui p se,
& per accidens. i. rõ
ne sui vel alterius:
quòd ẽum impossibi
le sit finitum nõ cõ
sumi ifinita & ẽqua
li subtractione per
se, Possibile tamen
est, vt in litera dici
tur, a finito in infini
tum etiam æqualiter subtrahi, & tñ
illud non consumi,
quãdo diminutio ẽ
per accidens. i. per
aliud, vt in propositione minuitur eni habilitas propter appositum impedimentum, & non ſm se.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum quintum.*

TItulus suscipia
tur vt iacet: intelligendo per culpã
malum quod agim⁹:
per pœnam vero, ma
lum quod patimur.
¶ In corpore vna cõ
clusio respõsiua que
sito limitate. s. omne
malum in rebus vo-

tiones contrarias. Quæ quanto ma F
gis multiplicatę sunt in materia, &
magis intensę, tanto magis remit
titur potentia ad actum. Si igi
tur contrariæ dispositiones in infi
nitum multiplicari & intendi nõ
possunt: sed vsque ad certum ter
minum, neque habilitas prædicta
in infinitũ diminuitur, vel remit
titur, sicut patet in qualitatibus
actiuis & passiuis elementorum.
Frigiditas. n. & humiditas, per quę G
diminuitur siue remittitur habili
tas materiæ ad formã ignis, nõ pos
sunt multiplicari in infinitum. Si
vero dispositiones contrariæ in in
finitũ multiplicari possunt, & habi
litas prædicta in infinitum dimi
nuitur vel remittitur: non tñ to
taliter tollitur, quia semper manet
in sua radice, q̃ est substantia subie
cti, sicut si in infinitum interpona
tur corpora opaca inter solem &
aerem, in infinitũ diminuetur ha H
bilitas aeris ad lumen: nunquam
tamen manente aere tollitur tota
liter, qui ſm naturam suam est dia
phanus. Similiter in infinitum po
test fieri additio in peccatis, p quæ
semper magis ac magis minuitur
habilitas animæ ad gratiam. Quæ
quidem peccata, sunt quasi obsta
cula interposita inter nos & Deũ,
ſm illud Isa. 59. c. Peccata nra diui
serunt inter nos & Deum. Neq; tñ
tollitur totaliter ab aĩa pdicta habi
litas, ꝙa cõsequitur naturã ipsius.

AD PRIMVM ergo dicendũ, I
ꝙ bonum quod opponitur malo
totaliter tollitur: sed alia bona nõ
totaliter tollũtur, vt dictum est*.

AD 2^m dicẽdũ, ꝙ habilitas præ
dicta est media inter subiectum &
actũ. Vnde ex ea parte qua attingit
actũ, diminuit̃ p malũ: sed ex ea parte qua tenet se cũ subiecto, rema
net. Ergo licet bonum in se sit simi
le, tñ pp comparationẽ eius ad di
uersa, nõ totaliter tollit̃, sed in parte.

AD 3^m dicendũ, ꝙ quidã imagi- K
nãtes diminutionẽ boni pdicti ad
similitudinẽ diminutionis quan
titatis, dixerunt, ꝙ sicut continuũ
diuiditur in infinitum, facta diui
sione ſm eandẽ ꝓportionẽ, vt puta
ꝙ accipiat̃ mediũ medij, vel ter
tiũ tertij: sic in proposito accidit.
Sed hæc rõ hic locũ nõ habet, quia
in diuisione, in qua seruatur eadẽ
proportio, semp subtrahit̃ minus.
& min⁹. Minus enim ẽ mediũ me
dij, q̃ mediũ totius. Sed ſcdm pec
catũ nõ de necessitate minus dimi
nuit de habilitate prædicta, q̃ præ
cedens; sed forte aut æqualiter, aut
magis. Dicendum est ergo, ꝙ licet

ista habilitas sit quoddam finitũ, L
diminuitur tñ in infinitũ, non per
se, sed per accidens, ſm quod con
trariæ dispositiones, etiam in infi
nitum augentur, vt dictum est*.

ARTICVLVS. V.

Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

AD QVINTVM sic proce
ditur. Videtur, ꝙ malũ insuf
ficienter diuidatur per pœnã & cul
pã. Oĩs. n. defectus malum quoddã
esse vr. Sed in oĩbus creaturis est
quidã defectus, ꝙ se in esse conser
uare non possunt, qui tñ nec pœna
nec culpa est. Non ergo sufficiẽter
malũ diuiditur p pœnã & culpam.
¶ 2 Præt. In rebus irrationalibus nõ
inuenitur culpa nec pœna, inueni
tur tñ in eis corruptio & defectus
quæ ad rationẽ mali pertinent. Er
go non oẽ malũ est pœna vel culpa. H
¶ 3 Præt. Tentatio quoddã malum
est. Nec tñ est culpa, quia tentatio
cui nõ consentitur, non est pecca
tũ: sed materia exercendę virtutis,
vt dicitur in gl.† 2. Cor. 12. Nec ẽt
pœna, quia tentatio præcedit culpã
pœna aũt subsequit. Insufficiẽter er
go malũ diuiditur p pœnã & culpã.

SED CONTRA videtur, ꝙ diui
sio sit superflua. Vt enim Aug.* di
cit in Ench. malũ dicit̃ quia nocet.
Quod aũt nocet, penale est. Oẽ er
go malum sub pœna continetur.

RESPON. Dicendum, ꝙ malum
(sicut supra dictum est*) est priua
tio boni, quod in perfectione &
actu consistit principaliter & per
se. Actus autẽ est duplex: primus
& secundus. Actus quidẽ primus,
est forma & integritas rei. Actus
autem secundus, est operatio. Con
tingit ergo malum esse dupliciter.
Vno modo per subtractionem for
mæ, aut alicuius partis, quæ requi
ritur ad integritatem rei, sicut cæ
citas malum est, & carere mẽbro.
Alio modo per subtractionem debi
tæ operationis, vel quia omni
no non est, vel quia debitum mo
dum & ordinem non habet. Quia vero bonum sim
pliciter est obiectum voluntatis, malum quod est pri
uatio boni secundum ſpecialem rationem, inuenitur
in creaturis rationalibus habentibus voluntatem.
Malum igitur, quod est per subtractionem formæ &
integritatis rei, habet rationẽ pœnæ, & præcipue sup
positio, ꝙ omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ sub
duntur, vt supra ostensum est*. De ratione enim pœ- Q. 22. ar. 2.
næ est, quòd sit contraria voluntati. Malum autem
quod consistit in subtractione debitæ operationis in
rebus voluntarijs, habet rationem culpæ. Hoc enim
imputatur alicui in culpam, cũ deficit a perfecta actio
ne, cuius dominus est ſm voluntatem. Sic igitur oẽ
malum

luntariis, est pœna
vel culpa. In qua
conclusione tria con
tinentur. Somne ma
lum, & in rebus vo
luntariis, et pœna
vel culpa. Et propte
rea hæc tria ordina
te procedendo decla
rat. Primo igitur di
stinguit malum in
communi: in malũ
rei, & malũ operis.
Quam distinctionẽ
probat ex distinctio
ne boni, in bonitatẽ
per modũ actus primi, & actus secũdi.
Secundo ostẽdit, ꝙ
rationabiliter malũ
in voluntariis sortitum est ſpeciales ra
tiones, distinctiones,
& nomina: sic, bonũ
simpliciter est obie
ctum voluntatis. er
go malũ ſm ſpeciale rõnẽ inuenit̃ i vo
luntariis creaturis.
Probatur consequẽ
tia, quia malum est
priuatio boni, ac per
hoc, sicut bonũ ſpe
cialiter reperitur in
volũtario, ita & ma
lum. Demum tertiũ
principaliter inten
tum manifestat sic.
Malum rei habet rõ
nẽ pœnæ in rebus vo
luntariis, suppositio
præcipue, quòd om
nia diuinæ prouidẽ
tiæ & iustitiæ sub
duntur, malum vero
operationis in eiſ
dem, habet rationẽ
culpæ. ergo omne
malum in rebus vo
luntariis est pœna,
vel culpa. Antece
dens quo ad primã
partẽ manifestatur,
quia de ratione pœ
næ est, quòd sit con
traria voluntati. quo
ad secundam vero,
quia hoc alicui im
putatur in culpam,
qñ. s. deficit a perfecta actione existente
in potestate eius, cõ
sequentia vero no
ta est, ex distinctione
mali præposita.

In corp. ar.

256
2. dist. 35. ar. 1. Et. 3. di. 34. q. 2. a. 3. q. 1. cõ. Et mal. q. 1. art. 4.

In glosa ordinaria ibi Super id. Ne magnitudo reuelationum. Enchir. cã. 12. tom. 3.

Art. 3. huius quæst.

malum in rebus voluntarijs consideratum, est pœna A
vel culpa.

Ar. 3. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia malum pri
uatio est boni, & non negatio pura, vt dictum est̃ supra*, non omnis defectus boni est malum, sed defe
ctus boni, quod natum est, & debet haberi. Defectus
enim visionis non est malum in lapide, sed in anima
li: quia contra rationem lapidis est, ꝙ visum habeat.
Similiter etiam cõtra rationem creaturæ est, ꝙ in esse
conseruetur a seipsa, quia idem dat esse & conseruat.

a 309

*Vnde iste defectus non est malum creaturæ.

AD 2^m dicendum, ꝙ pœna & culpa non diuidunt
malum simpliciter, sed malum in rebus voluntarijs. B

AD 3^m dicendum, ꝙ tentatio prout importat pro
uocationẽ ad malum, semper malum culpæ est in tẽ
tante, sed in eo qui tentatur non est proprie, nisi secũ
dum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agẽ
tis est in patiente. Secundum autem quod tẽtatus im
mutatur ad malum a tentante, incidit in culpam.

AD 4^m dicendum, ꝙ de ratione pœnæ est, quòd no
ceat agenti in seipso. Sed de ratione culpæ est, ꝙ no
ceat agenti in sua actione, Et sic vtrunq; sub malo cõ
tinetur, secũdum quod habet rationem nocumenti.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum sextum.*

257
2. 2. q. 19. ar. 1. cor. & 9. 76. art. 4. co. Et 2. di. 37. q. 3. art. 2. cor. Et mal. q. 1. ar ti. 5.

TItulus clarus
ex præcedentibus.
¶ In corpore vna est
conclusio respõsiua
quæsito, Culpa plus
habet de ratione ma
li quàm pœna quæ
cunque, tam sensus
quàm damni. Et pro
batur dupliciter: pri
mo, ex malo culpæ
sit aliquis malus, ex
malo pœnæ, non ter
go. Antecedens pro
batur dupliciter. Pri
mo authoritate Dio
nysii. 2. ratione sic.
Bonũ simpliciter cõ
sistit in actu. ergo bo
nũ hominis simplici
ter consistit in bono
vsu rerum habitarũ.
Ergo ex bona volun
tate qua homo bene
vtitur rebus habitis,
dicitur homo bonus
ex mala, malus. er
go perfectius habet
rationem mali cul
pa quàm pœna. pri
ma consequentia
probatur, quia vti
mus actus est opera
tio, seu vsus rerum:
secũda vero, quia vti
mur rebus omnibus
per voluntatẽ, & ex
planat̃ secũda pars
consequẽtis eius. s.
ex mala malus, quia
potest quis etiam bo
no, male vti, vt pa
tet de grammatico.
Tertia aũt, ꝙa culpa
cõsistit in deordina
to actu volũtatis, pœ

*Art. præc.

ex malo culpæ sit aliqs malus, nõ
aũt ex malo pœnæ, ſm illud Dion.
* 4. c. de diui. no. Puniri non est ma
lum: sed fieri pœna dignũ. Et hoc
ideo est, quia cum bonum simpli
citer consistat in actu & non in po
tentia, vltimus autẽ actus est ope
ratio vel vsus quaruncunque rerũ
habitarum, bonum hominis sim
pliciter consideratur in bona ope
ratione, vel bono vsu rerum habi
tarum. Vtimur autem rebus omni
bus per voluntatem. Vnde ex bo
na voluntate qua homo bene vti
tur reb⁹ habitis, dicitur homo bo
nus c, & ex mala malus. Potest. n.
qui habet malam voluntatem, etiã
bono quod habet, male vti, sicut si
grammaticus voluntarie incon
grue loquatur. Quia ergo ipsa cul
pa cõsistit in deordinato actu volũ
tatis, pœna vero in priuatione alicu
ius eorũ q̃bus vtit volũtas: pfecti⁹
habet rationẽ mali culpa q̃ pœna.

Secũda ratio sumi põt ex hoc, ꝙ C
Deus est author mali pœnæ. nõ aũt
mali culpæ. Cuius ratio est, quia
malum pœnæ priuat bonũ creatu
ræ, siue accipiatur bonũ creaturæ
aliquid creatũ, sicut cæcitas priuat
visum, siue sit bonũ increatũ, sicut
per carentiã visionis diuinæ, tollit
creaturæ bonum increatum. Malũ
vero culpæ opponit̃ proprie bono
increato. Contrariatur. n. impletio
ni diuinæ volũtatis & diuino amo
ri, quo bonũ diuinũ in seipso amat̃
& non solũ ſm ꝙ participatur a creatura. Sic igitur pa
tet, ꝙ culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet culpa ter
minetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium, ta
men culpa non intenditur propter pœnam, sicut meri
tum propter præmiũ: sed potius econuerso, pœna in
ducitur vt vitet̃ culpa. Et sic culpa est peius q̃ pœna.

AD 2^m dicẽdũ, ꝙ ordo actionis q̃ tollit̃ p culpã, est
pfectius bonũ agẽtis, cũ sit pfectio secunda, q̃ bonum
quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ nõ est cõparatio culpæ ad pœnã, sĩ
cut finis & ordinis ad finẽ, quia vtrũq; põt priuari ali
quo mõ, & p culpã & p pœnã. Sed p pœnã qdẽ, ſm qd
ipse homo remouetur a fine & ab ordine ad finem.
Per culpam vero, secundum qd ista priuatio pertinet
ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

na vero in priuatione alicuius eorũ, qui
bus vtitur voluntas.
Secunda vero ratio ca. 4. par. 4. circa me.
est, Deꝰ est actor ma
li pœnæ, & non ma
li culpæ. ergo malũ
culpæ est incompa
rabiliter prius. An
tecedens probat̃ sic:
Malum pœnę priuat
bono creaturæ, ma
lum vero culpæ op
ponitur proprie bo
no increato. ergo il
lius potest esse cau
sa Deus. non huius.
Antecedẽs hoc, quo
ad primam partem 28
manifestatur in du
plici bono creaturæ
s. possessio & partici
patio. Quoad ſcdũ
vero pobatur sic,
Malum culpæ con
trariatur impletioni
diuinæ voluntatis,
& diuino amori,
quo bonum diuinũ
in seipso amatur. er
go opponitur bono
increato.
¶ Esset hic dubitan D. 503.
dum, quomodo bo D. 840.
no diuino potest ali
quid opponi, & di
uina voluntas nõ im
pleri. Sed quoniam
hoc in tractatu de
voluntate diuina di
ſcussum est, & illud
in quæstione sequen
ti, articulo tertio tra
ctatur, ideo nũc trã
seamus.

QVAESTIO XLIX.

De Causa mali, in treꝫ articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum bonum possit esse causa mali.
¶ Secũdo, Vtrũ summũ bonũ, qd est Deꝰ, sit causa mali.
¶ Tertio, Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit prima causa omnium malorum.

ARTI-

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum posit esse causa mali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ bonum non possit esse causa mali. Dicit enim Matthæi 7. Nō potest bona arbor malos fructus facere.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nō potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum nō potest esse causa mali.

G

¶ 3 Præt. Effectus deficiens, non procedit nisi a causa deficiēte: sed malū si causam habeat, est effectus deficiens. ergo habet causam deficientē. Sed oē deficiēs malū est. Ergo causa mali non est nisi malum.

ca.4. parte. 4.a med.
¶ 4 Præt Dion*. dicit 4. ca. de diui. nomi. ꝙ malū non habet causam: ergo bonum non est causa mali.

† li.1. con. Iulia.ca.9. parum ante medium tom.7.
SED CONTRA est, quod August.† dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum, nisi ex bono.

D.838.
RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter causam [d] habeat. Malū enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi [c] Quòd autē aliquid deficiat a sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suā dispositionē. Nō enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellēte, Nec agēs deficit a sua actione, nisi propter aliquod impedimentum. Esse autē causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantū est ens. Omne autē ens inquantum huiusmodi, bonū est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens, & forma, & finis, perfectionem quandam important, quæ pertinēt ad rationem boni. Sed & materia, inquātū est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem ꝙ bonū sit causa [d] mali ꝑ modū causæ materialis, iam ex præmissis patet *.

D.291. Q.præced. art.4.
Ostensum est enim, ꝙ bonum est subiectum mali. Causam autē formalem, malum non habet: sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitū. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile, quod ordinatur ad finem [c]. Causam autem per modum agētis habet malum: non autem per se: sed ꝑ accidens.

Ad cuius euidentiam sciēdum est, ꝙ aliter causatur malū in actio-

F

ne, & aliter in effectu. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agētis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatem virtutis motiuæ, vt in pueris, vel propter solam ineptitudinem instrumēti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamē in proprio effectu agentis, quādoque ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materię. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quando ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio: sicut ad formam ignis sequitur priuatio formę aeris, vel aquæ. Sicut ergo, quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum, & corruptio aeris & aquæ est ex perfectione ignis, sed hoc est per accidens:

H

quia ignis non intendit [d] priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam, sed hoc fiendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta, quòd deficiat a calefaciendo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictū est*: vel ex indispositione materię: quæ non recipit actionem ignis agentis.

D.1064 — In isto art.

I

Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono, cui per se competit agere [c]. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

lib.1.cont. Iulia.c.vl. non multū a fine.to.7.
AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus.* dicit contra Iulianum, arborem malam: appellat Dominus voluntatem malam, & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur a creatura rationali quæ bona est. et sic est causa mali.

K

AD 2ᵐ dicendum, quòd bonum non causat illud malū, quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malum aquæ, & homo bonus secundum suam naturam causat malum actum secundum morem. Et hoc ipsum per accidēs est,

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulū primū.*

258 1.2.qō.75. ar,1. Et 2. di.1.q.1 art.1.ad 2. Et di.34.ar.3. Et 2.cō.ca.46. Et lib.3.c.9.& 10 Et mal.q.1 ar.3.

TItulus vt iacet: de causa i communi, sumendus est.
¶ In corpore, duo facit: Primo, respondet q̄sito in cōi affirmatiue. Secundo, in speciali ēm singula genera causarum.
¶ Quoad primū cōclusio rñsiua est, Cā mali est bonum. Et ꝓbat sic. Malū ē defectus boni debiti. ergo oē malum habet aliquā causam: ergo causa mali est bonū. Prima cōsequētia ꝓbat: qa defectus a naturali, & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahente rē extra suā dispositionē. Qđ ꝓbat iductiue: primo i malo rei, exēplo motꝰ grauis, scđo i malo actionis, qm̄ non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem consequentia probatur: quia esse causā soli bono cōuenit, quod dupliciter probatur.

254
Primo vniuersalr̄: quia esse causā conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela: quia omne ens inquātū huiusmodi, est bonum, Secundo, in singulis generibus causarū. quia agens, finis, & forma perfectionem & cōsequenter bonitatem, important. Materia quoque, boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.
¶ Quoad scđm ponit q̄tuor cōclusiones, iuxta quatuor genera causarū. prima est iuxta causam materialem. bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secunda est: malū non habet causam formalem. Probatur, quia est priuatio formæ. Tertia ē: malū non habet causam finalem. Probatur, quia est priuatio ordinis ad debitum finē, ac per hoc boni vtilis. i. ad finē.

30
Quarta est: malum habet causam efficiētem non per se, sed per accidens. Et hāc manifestāt distinguē do sic. Malum actionis & malum rei diuersimode causant, Nam malum actionis causatur ex defectu principii principalis, vel instrumentalis: malū vero rei, nō curando, vtrum illa res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quandoque ex virtute agētis, qñq; ex defectu agentis, qñq; ex defectu materiæ. Hac distinctione stāte probatur, ꝙ nunquam malū habet causam efficientē, nisi per accidens, & primo quidē, quā do causatur ex virtute agentis, quia agens per se intendēs inducere formā ꝓpriā, ꝑ accidēs, intēdit nocere oppositæ. Scđo reducit cęteros modos in vnū, qđ est agēs esse deficiēs: & ꝓbat intētū sic, Esse deficiēs accidit bono. ergo malū ēm nullū modū habet causam nisi ꝑ accidēs. & tenet sequela: qa bono ꝑ se cōpetit agere. Reductio aūt p̄fata fit sic, reliq. modi continebāt malū, aut effectꝰ ꝓprii, aut actionis: sed defectus effectus ꝓprii est vel ex defectu actiōis, vel ex defectu passiōis, & hoc quidē ex materia, ille vero ex defectu actiui principii procedit, & vterq; rursus constituit cām deficere. ergo oīs modꝰ, quo malū ꝓuenit, ad deficere agētis reducitur, vndecūq; oriatur defectus. Et sic breuiter author oia mēbra totiꝰ diuisiōis ꝑlustrauit, ad duo reducta. s. malū effectꝰ extranei, & malū effectꝰ ꝓprii, i. hoc. n. ēt malū actionis cōprehendit quo ad cām.

253
¶ In rñsione ad tertiū, Aduerte, ꝗcū dr̄ ꝙ defectꝰ subiectionis regulę, nō ē culpa: sed cū sequit culpa, pōt bene & male intelligi. Si intelligat de defectu tali absolute: verū dr̄, Si āt đ đfectu hoc. i. applicato ad hūc operātē sine regula, falsum est: qm̄ ex ipsa applicatiōe ad hūc, nunc sic operantem, culpę rōnē sortitur.

In corp.ar. & q.19.artic.9.
vt dictum est.* Inuenit aūt ꝙ ēt vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens, calefacit, inquātū calor retrahit ad interiora.

A

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ malum habet causam deficientem, aliter in rebus voluntarijs, & naturalibus. Agens enim naturale, producit effectum suum talem, quale ipsum est: nisi impediatur ab aliquo extrinseco, & hoc ipsum est quidem defectus eius. Vnde nunquam sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malum in agente, vel materia, sicut dictum est.*

In corp.ar.
Sed in rebus voluntarijs, defectus actionis a voluntate actu deficiente procedit, inquantum non subijcit se actu suæ regulæ. Qui tamen defectus non est culpa, sed cum sequitur culpa, ex hoc quòd cum tali defectu operatur.

AD 4ᵐ dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantum, vt dictum est.[e]

ARTICVLVS II.

Vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ summum bonum, quod est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa. 43. Ego dominus, & nō est alter Deus formās lucem, & creans tenebras, faciens pacē, & creans malū. Et Amos. 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit.

*Ar.prece.
¶ 2 Præt. Effectus causæ secundæ reducitur in causam primam. Bonum autem est causa mali: vt dictum est.* Cum igitur omnis boni causa sit Deus (vt supra ostensum est †) sequitur quòd etiam omne malum sit a Deo.

†Q.6.ar.1. & 4.

*Li.2.Physic.tex.30.tom.2.
¶ 3 Præt. Sicut dicitur in 2. Phys.* Idē est causa salutis nauis, & periculi. Sed Deus est causa saultis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

†Li.83.q̄s.q.21.i me.tom.4.
SED CONTRA est, quod dicit Aug.† in lib. 83. q. ꝙ Deus nō est author mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

Ar.preced.
RESPON. Dicendum, quòd sicut ex dictis patet,* malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, vt supra ostensum est.† Vnde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, nō reducitur in Deum sicut in causam. Sed malum, quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deū, sicut in causam. Et hoc patet tam in naturalibus, quàm in voluntarijs. Dictum est enim, † ꝙ aliquod agens, in quantum sua virtute producit aliquam formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat sua virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autē, ꝙ forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis vniuersi. Ordo autem [d] vniuersi requirit, vt supra dictum est, * quòd quędā sint quę deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus, in rebus causando bonum ordinis vniuersi, ex consequenti & quasi per accidēs, causat corruptiones rerū, secūdū illud quod dicitur 1. Reg. 2. Dominus mort. & viuificat. Sed

Q.4.per totam. — Ar.preced. — D.806. Q.48.ar.2. & q.22.artic.2.

B

quod dicitur Sap. 1. quòd Deus mortem non fecit, intelligit quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit, vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc, Deus est author mali, quod est pœna, non autem [d] mali, quod est culpa, ratione supra dicta.[e]

D.503. 257
AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ authoritates illæ loquunt de malo pœnę: nō aūt de malo culpę.

C

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ effectus causæ secundæ deficientis, reducitur in causam primam non deficientem, quantum ad id, quod habet entitatis & perfectionis: non autem quātum ad id, quod habet de defectu. Sicut, quicquid est motus in claudicatione, causatur a virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, nō est ex virtute motiua: sed ex curuitate cruris. Et similiter, quicquid est entitatis, & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed qđ est ibi defectꝰ nō causat a Deo, sed ex causa secunda deficiente.

D

AD 3ᵐ dicēdum, quòd submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ, ex eo quòd non agit, quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus non deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem. Vnde non est simile.

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Arti. secundum.*

259 3.di.32.q.2.arti.1.Et di.37.q.3.art.1.Et 2.con.ca.40.& li.3.c.71 Et Io.9.Et Ro.1.lec.fi.

TItulus satis ex ꝑdictis patet.
¶ In corpore duas conclusiones respōsiuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est. Malū actionis, nō reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducit in Deū vt cām: & tenet sequela, quia in Deo nullꝰ est effectꝰ, sed summa perfectio.
¶ Secunda conclusio est. Malum rerū aliquarum, reducit in Deum sicut i causam: & probatur hoc, tāin naturalibus quàm in voluntariis, & primo, in naturalibus sic. Deꝰ intendit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis vniuersi, exigens q̄dam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis vniuersi, per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens per se producens formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectū per accidens. Et confirmatur cōsequēs, authoritate Scripturæ, & sil̄ excludit instantia authoritatis, apparentis in oppositum, Sapientiæ primo. Deinde ex eodem membro ꝓbat, i volūtariis sic. Ordo vniuersi exigit ordinē iustitiæ punitricis peccatorū. ergo malū pęnæ est etiam a Deo.
¶ Circa hęc, dubiū occurrit: an prima conclo intelligatur vr̄ de omni malo actionis, an tm̄ in voluntariis. Si. n. intelligitur vr̄, tunc sequitur, quòd claudicatio Sortis nō sit a Deo, quia est malum actionis. Et si hoc concedatur, manifeste sequit, Deū non esse actorē mali pœnæ, cū claudicatio sit de numero pœnarū. Et quod de hoc dr̄, simile potest adduci de cæteris defectibus actionū, puta visionis, auditionis &c. Et sic periret scriptorum sanctorū doctrina, tradens hæc omnia esse a Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti, &c. Si autem intelligitur in voluntariis tantum, oblitus videtur author limitationis: quod literæ non cōsonat, eo quòd manifeste secundam conclusionem vr̄ tractat: & locus iste de malo, vniuersalem tractatum exigit.
¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio, intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, inquātum actio est. Et cum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deum, distinguatur ꝙ claudicatio inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectiuam causam, sed in defectum causæ secundę. Et rursus, claudicatio inquātum est voluntaria, reducitur in Deum vt authorem pœnæ: inquantum vero est a charitate ordinata, reducitur in Deum vt authorem meriti: & sic de aliis.

E

¶ In rñsione ad tertium aduerte, ꝙ tunc tm̄ absentia causæ agētis, dr̄ causa defectus, qñ debebatur p̄ntia. Et ꝓpterea, qa nūc uā cum rebus debet, Deus subtrahit influxum: ideo non sequitur ꝓprie loquēdo, ꝙ Deus sit causa defectuū ex hoc solo, ꝙ nō faci. Quàmuis quādoque Scriptura ipsum tali modo causam appellet: vt patet circa indurationem Pharaonis.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit vnū summum malum, quod sit causa omnis mali.

AD TERTIVM sic ꝓcedit. Vr̄ ꝙ sit vnū summū malum

¶ *Super quæstionis quadragesimænonæ Articu. tertium.*

260 2.2.q.172. ar.6.cor.& 2.d.1.q.1. art.1. ad 1. & di.34.

TItulus directe quærit de causa efficiente.
¶ In corpore duo facit. Primo, respōdet quæsito

Universidad de Deusto Biblioteca

quod sit causa omnis mali. Contrariorũ.n. effectuũ cõtrariæ sunt causæ. Sed in reb⁹ inuenit̃ cõtrarietas, ſm illud Eccle. 33. cap. Contra malum, bonum est, & contra vitam, mors. Sic & contra virum iustum, peccator. Ergo sunt cõtraria principia: vnum boni, & aliud mali.

* Text. 18.

¶ 2 Præt. Si vnum contrariorũ est in rerum natura, & reliquum, vt dicitur* in 2. de Cælo & mundo. Sed summum bonum est in rerum natura, quod ẽ causa omnis boni, vt supra ostensum est. † Ergo est G & summum malum ei oppositum causa omnis mali.

† Q. 6. ar. 2. & 4.

¶ 3 Præt. Sicut in rebus inuenitur bonum & melius: ita malum & peius. Sed bonum & melius dicũtur per respectum ad optimum. Ergo malũ & peius dñr per respectũ ad aliquod summum malum.

¶ 4 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad illud qđ est per essentiam. °Sed res quę sunt malæ apud nos, non sunt malę per essentiam, sed per participationẽ. H Ergo est inuenire aliquod summũ malũ, quod est causa omnis mali.

334

258

¶ 5 Præt. Omne quod est per accidens, reducitur ad illud quod est per se. Sed bonum est causa mali per accidens. Ergo oportet ponere aliquod summum malũ, quod sit causa malorum per se. Neque potest dici, quòd malum non habeat causam per se, sed per accidẽs tãtum, quia sequeretur, quòd malum non esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus.

¶ 6 Præt. Malum effectus, reducit̃ ad malum causæ: quia effectus deficiens, est a causa deficiente, sicut supra dictum est. † Sed hoc non est procedere in infinitum. Ergo oportet ponere vnum primum malũ, quod sit causa omnis mali.

Art. 1. & 2. præced.

SED CONTRA est, ꝙ summum bonum est causa omnis entis: vt supra ostensum est. * Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum.

Q. 6. art. 4.

RESPON. dicendum, quòd ex prædictis patet, † non esse vnum primum principium [d] malorum, sicut est vnum primum principiũ bonorũ. Primo quidẽ: quia primũ principium bonorum est per essentiam bonũ, vt supra ostensum est.* Nihil autem potest esse per suam essentiam malum. Ostensum [d] † est enim, quòd omne ens inquãtum est ens, bonũ est, & ꝙ malum non est nisi in bono, vt in subiecto. Secundo, quia primum bonorum F principium est summum & pfectũ bonum, quod præhabet in se omnẽ bonitatem, vt supra ostensum est.* Sũmum aũt malũ esse nõ pôt: quia sicut ostẽsum est, ° & si malũ semper diminuat bonum, nũquã tamen illud pôt totaliter consumere. Et sic semper remanente bono, non pôt esse aliquid integre, & perfecte malum. Propter quod, Philosophus dicit in 4. Ethic. † ꝙ si malum integrũ sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum, cuius subiectum est bonum.

Q. 44. ar. 1.
D. 837.
Q. 6. art. 3. & 4.
D. 291.
† Q. 6. ar. 4. & q. præc. ar. 3. & 4.

Q. pce. ar. 4.
23
32
255
li. 4. Ethic. c. 5. ãte me. tom. 5.

Tertio, q̃a ratio mali repugnat rationi primi principij, tum quia malum causat̃ ex bono, vt supra ostensum est,* tum quia malũ non potest esse causa nisi per accidens. Et sic non potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2. Physi. † Qui autem posuerunt duo prima principia, vnum bonum, & alterum malum, ° ex eadem radice in hunc errorem inciderunt. Ex qua & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt: quia, scilicet non considerauerunt causam vniuersalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuũ. ° Propter hoc enim, si aliquid inuenerũt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturam illius rei esse malam. °Puta, siquis dicat naturam ignis esse malã: quia I combussit domũ alicuius pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei, non est accipiẽdum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed ſm seipsum, & ſm ordinem ad totum vniuersum, in quo quælibet res suum locum ordinatissime tenet, vt ex dictis patet.* Similiter etiam, qui inuenerunt duorum particularium effectuum contrariorum, duas causas particulares contrarias, nesciuerunt reducere causas particulares contrarias, in causam vniuersalem communem. Et ideo vsque ad K prima principia contrarietatem in causis esse iudicauerunt. Sed cum omnia contraria conueniant in vno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inueniri vnam causam communem. Sicut supra qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cœlestis. Et similiter, supra omnia quæ quocunque modo sunt, inuenitur vnum primum principium essendi: vt supra ostensum est.*

Art. 1. & 2. hui⁹ quęst.
† Li. 2. Phy. tex. 66. to. 2.
248
333
235 b
253
Q. 11. ar. 3. & 44. ar. 2.
Q. 2. art. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contraria conueniunt in genere vno, & etiam conueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeant causas particulares contrarias, tamen oportet deuenire ad vnã primam causam communem.

AD 2m dicẽdum, quòd priuatio & habitus nata sunt

ar. 1. ad 4. & ar. 2. cor. Et 3. cõ. c. 13. & 15. Et pot. q. 3. art. 6. Et op. 15. c. 16.

quæsito vnica conclusione negatiue. Secũdo, radicem erroris aliter opinantium ostendit.

¶Quo ad primum conclusio est. Nõ datur vnum summum malum, primũ principium omniũ malorum, sicut ecõtra, datur vnũ summũ bonum. Et probatur tripliciter. Primo, quia non datur malum per essentiam, i. aliquid per essentiam malũ. Secũdo, quia non datur malum summum. i. integrum. Tertio, q̃a hæc duo repugnãt, primũ principiũ, & malũ, & omnia clare patent in litera.

¶Quo ad secundũ, narrãtur errores, & confutantur ex vna communi radice. Errarunt ponẽtes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est, prima principia sunt cõtraria. Ratio primi erroris fuit: quia considerauerunt naturam aliquam, puta igneam vt nociuam huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi: quoniam sic omnis res ordinatissime suum locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas tãtum contrarias, reducere nouerunt. Confutatio vero eius est, quòd reducẽda sunt contraria in communem & vniuersalem causam: quod probatur: quia omnia contraria cõueniũt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudiciũ de vnitate formæ & agẽtis, cũ similia sint, & actiui & passiui, cũ debeant adæquari. & manifestat̃ in corpore cœlesti respectu inferiorum.

¶Communis autẽ radix horũ, & similiũ errorũ est: quia particulares causas, & non vniuersalem causam entiũ in eo quòd entia, attigerunt. Omnia enim ad vnũ essendi principium reducuntur: quoniam omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

¶In responsione ad secundum, dubium occurrit. Quoniam in arti. vltimo precedẽtis q̃onis, dictũ est, & probatum, Quòd malũ culpæ opponitur proprie bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso: hic autem dicitur & probatur, quòd bono increato nullum malum opponitur; non videntur ergo stare hæc duo simul.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd malũ opponi increato bono, potest intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiue. Formaliter quidem est impossibile, malum aliqđ, opponi diuino bono, propter rationem in litera tactã, s. bonum habens malum formaliter oppositum, exigit potẽtiam, circa quam habet fieri malũ: Deus autem est actus purus. ergo, Obiectiue autem, malũ culpæ opponitur bono diuino in seipso: quod optime probat̃ in loco allegato: ex obiecto charitatis. Vult enim explicite, vel interpretatiue quilibet peccans quantũ in se est, Deum non esse vltimum finẽ: quod est opponi ei obiectiue secũdum id qđ in se est: sicut econtra, Amans ex charitate vult Deo quicquid est: & ei debetur, Et sic nõ repugnant dicta.

Q. 47. ar. 7.
† Q. pce. ar. 1. 2. & 3.
D. 1059.

A sunt fieri circa idem. Subiectum autem priuationis est ens in potentia, vt dictum est.* Vnde cum malum sit priuatio boni, vt ex dictis patet, † illi bono opponitur cui adiungitur potentia, non autem [d] summo bono, quod est actus purus.

253
254

AD 3m dicendum, quòd vnumquodque intenditur ſm propriam rationem. Sicut autem forma est pfectio quædam, ita priuatio est q̃dam remotio. Vnde omnis forma & perfectio, & bonum, per accessum ad terminum perfectum attenditur, priuatio autem & malũ, per recessum a termino. ° Vnde non dr̃ malum & peius per accessum ad summum malũ, sicut dr̃ bonum & melius per accessum ad summum bonum.

54 a
255

AD 4m dicendum, quòd nullum ens dicitur malum per participationem, sed p priuationẽ participationis. B Vnde non oportet fieri reductionem ad aliquid, quod sit per essentiam malum.

Art. 1. hui⁹ quæst.

AD 5m dicendum, quòd malum non potest habere causam nisi per accidens, vt supra ostẽsum est*. Vnde impossibile est fieri reductionem ad aliquid, qđ sit per se causa mali. Quod autem dicitur, quòd malum est vt in pluribus, simpliciter falsum est. Nam generabilia & corruptibilia, in quibus solum contingit esse malũ naturæ, sunt modica pars totius vniuersi. Et iterum in vnaquaq; specie defectus naturæ accidit, vt in paucioribus. In solis autem hominibus C malum videtur [d] esse vt in pluribus: quia bonum hominis secũdum sensum corporis, non est bonum hominis inquantum homo, sed secũdum rationem. Plures autem sequuntur sensum quàm rationem.

D. 839.
295.

AD 6m dicendum, quòd in causis mali, non est pcedere in infinitum, sed est reducere omnia mala in aliquã cãm bonã, ex qua sequitur malum per accidẽs.

QVAESTIO L.

De Substantia Angelorum absolute, in quinque articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de distinctione corporalis & spiritualis creaturæ. Et primo, de creatura pure spirituali, quę in Scriptura sacra Angelus nominatur. Secundo, de creatura pure corporali. Tertio, de creatura composita ex corporali & spirituali, quæ est homo.

¶Circa vero Angelos considerandum est primo, de his quæ ptinent ad eorum substantiã. Secundo, de his quæ pertinent ad eorum intel- E lectum. Tertio, de his quæ pertinent ad eorum voluntatem. Quarto, de his quę pertinent ad eorum creationem. De substantia autem eorum considerandum est & absolute, & per cõparationem ad corporalia. Circa substantiã vero eorũ absolute, quinque quęruntur.

¶Primo. Vtrũ sit aliqua creatura oĩno spũalis, & penit⁹ ĩcorporea.

¶Scd̃o. Supposito ꝙ Angelus sit talis, quęritur: Vtrũ sit compositus ex materia & forma.

¶Tertio. Quęritur de multitudine eorum.

¶Quarto. De differentia ipsorum ab inuicem.

¶Quinto. De immortalitate, seu incorruptibilitate ipsorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ Angelus sit omnino incorporeus

AD PRIMVM sic pcedit̃. Vr̃, quòd Angelus nõ sit omnino incorporeus. Illud.n. quod est incorporeũ solũ quo ad nos, & nõ quo ad Deum, non est incorporeum simplr̃. Sed Damas.* dicit in lib. 2. ꝙ Angelus incorporeus & immaterialis dr̃ quantum ad nos: sed comparatus ad Deum, corporeus & materialis inuenitur. Non ergo est incorporeus simpliciter.

¶ 2 Præt. Nihil mouet̃ nisi corp⁹, vt pbat̃ in 6. Phys. † Sed Dam.* dicit ibidẽ, ꝙ Angelus est substãtia intellectualis semp mobilis. Angelus ergo est substantia corporea.

¶ 3 Præt. Amb. † dicit in lib. de spiritusancto, Omnis creatura certis suæ naturæ circumscripta est limitibus. Circumscribi autem proprium est corporum. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autem sunt Dei creaturæ, vt patet in Psal. 148. Laudate Dominum omnes Angeli eius. Et postea subditur: Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo Angeli sunt corporei.

D SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 103. Qui facit Angelos suos spiritus.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod pręcipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad cãm attenditur; qñ effectus imitatur causam secundum illud, per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autẽ creaturã producit per intellectum & voluntatem, vt supra ostensum est.* Vnde ad perfectionem vniuersi requiritur, ꝙ sint aliquę creaturę intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, quia omne corpus, determinatur ad hic, & nunc. Vnde necesse est ponere, ad hoc quòd vniuersum sit perfectum, quòd sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligẽdi, &

¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.*

IN titu. nota duo. ly incorporeus, & ly omnino. Corporeum dr̃, quantum, seu extensum, siue per se, vt quantitas, siue per accidens, vt albedo. Incorporeũ ergo dr̃, quod neutro mõ est extẽsum. Omnino, duplr̃ intelligi pôt, primo ad differẽtiã animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tñ forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex 1. ar. q̃ōis sequentis, vbi dubitatur: an angelus sit forma corporis. non ergo hic hoc excluditur: secũdo ad differentiam animarum animalium perfectorum, quæ licet sint incorporeæ, id est inextensæ apud S. Tho. q. 76. arti. 8. non tamen sunt omnino incorporeæ, q̃a nullam habent operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum, intendit substantiã sic eleuatam supra corpus, ꝙ nec ipsa, nec operatio sua sit corpea, i. p organũ corporeũ exercita.

¶In corpore tria, Primo, rñdet q̃sito vnica cõclone: secũdo antiquos & Sadducæos arguit ibi: antiq̃ aũt. tertio cõclusionem cõfirmat ex reprehensione eorum, ibi: sed hoc ipsum. Cõclo est, Necesse est ponere aliquã creaturã incorpoream. Probat̃, Necesse est vniuersum eẽ pfectũ, ergo pfecte sile Deo: ergo simile Deo ſm intellectiuã naturã. ergo necesse ẽ ponere aliquã creaturã incorpoream. Añs patet. prima vero cõsequẽtia pbat̃, q̃a perfectio vniuersi consistit in assimilatione ad Deũ: quod pbat̃, q̃a est præcipue intenta inter oĩa in rebus ipsis creatis a Deo. Secunda vero consequentia pbat̃: quia Deus agit ſm intellectum & volũtatem. Tertia vero cõsequentia pbat̃, eo quòd intellectus nullius corporis est actus: quod probatur: quia omne corpus determinat̃ ad hic & nunc.

¶Sed sunt hic plura dubia. Dubitat̃ ẽm primo, circa sensum consequentis primæ cõsequẽtię. hoc. n. videtur falsum. Quia aut intẽdit de similitudine perfecta simplr̃, quæ est similitudo vniuoca, & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarum. Et cum hoc contingat dupliciter, s. aut ĩ genere creaturarũ factibilium, aut factarum: si factibilium est falsum, q̃a quacunq; facta pôt perfectiorẽ ac similiorem sibi Deus facere. Si factarũ, quãuis sit verum, nõ tñ infert ppositũ suũ. q̃m ex hoc, ꝙ effectus pfectissime assimilatur suæ causæ analogæ, seu æquiuocæ inter omnes effectus factos ab ea: non sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectib⁹ inferio-

261
2. con. c. 46 & 50. Et pot. q. 6. arti. 6. cor. Et spu. ar. 5. Et opu. 3. cap. 74. Et opu. 15. c. 1.
* Li. 2. ortho. fidei. c. 3. non longe a princ.
Li. 6. Phys. tex. 2.
* Damas. li. 2. cap. 3.
† Lib. 1. de spiritusancto. ca. 7. in prin. to. 2.
Q. 14. ar. 8. & q. 19. artic. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

non distinguentes inter sensum, & intellectum, [e] nihil esse existimauerunt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimauerūt quòd nullum ens esset, nisi corpus, [c] vt Philosophus dicit ī 4. Physi.* Et ex his pcessit Sadducęorum error, dicentium non esse spiritū. Sed hoc ipsum q intellectus est altior sensu, rationabiliter ostendit esse aliquas res incorporeas, a solo intellectu comprehensibiles.

Ad primum ergo dicēdū, quòd substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem cōparatum ad vnum extremū, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum: & hac ratione dicitur, q angeli Deo comparati, sunt materiales &* corporei, nō quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

Ad 2m dicendum, quòd motus ibi accipitur prout intelligere & velle, motus quidam dicuntur. Dicitur ergo angelus, substantia semper mobilis: quia semper est actu [d] intelligens, non quandoq; actu & quandoque potentia, [e] sicut nos. Vnde patet, quòd ratio procedit ex æquiuoco.

Ad 3m dicendum, quòd circumscribi terminis localibus, est proprium corporum: sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tā corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambro.* in libro de Spiritusancto, q licet quædam locis corporalibus nō contineantur, circumscriptione tn̄ substantię nō carent.

ARTICVLVS II.

Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.

AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur, q angelus sit cōpositus ex materia & forma. Omne.n. quod cōtinet̄ sub aliquo G gn̄e, est cōpositum ex gn̄e & dr̄ia, q̄ aduenien s gn̄i, cōstituit spēm. Sed genus sumit̄ ex materia, dr̄ia vero ex forma, vt patet in 8. Meta.* Ergo omne qd̄ est in gn̄e, est cōpositū ex materia & forma. Sed angel⁹ est in gn̄e substantiæ. ergo est compositus ex materia & forma.

¶2 Præt. In quocunq; inueniūtur proprietates materiæ, ibi inuenit̄ materia. Proprietates autem materię sunt recipere & substare. Vnde dicit Boe.† in lib. de Trinit. q forma simplex subiectū esse non pōt. H Hoc aūt inuenit̄ in angelo. Ergo angel⁹ ē cōposit⁹ ex materia & forma.

¶3 Præt. Forma est actus. Quod ergo est forma tantū, est actus purus. Sed angelus non est actus purus. (hoc enim solius Dei est.) ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶4 Præt. Forma proprie limitatur & finitur per materiam. [c] Forma ergo quę non est in materia, est forma infinita. [c] Sed forma angeli nō est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est I in materia.

SED CONTRA est, quod Dion.* dicit 4.c. de di.no. q primę creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

RESPON. Dicendum, quòd quidam ponunt angelos esse compositos ex materia & forma: &

inferioribus respectu corporum cœlestium, & intelligentiarū.

¶Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandam secundam consequentiam, s. Deus agit s̄m intellectum & voluntatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfecte similis, habet in se naturam intellectualem. Non enim videtur valere, quia secundum ipsum & omnes 417 communiter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit quòd effectus sit similis non naturæ, aut potentiæ agentis, sed 235 rationi agendi: nō vt res est, sed vt ratio agendi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & volūtas & natura intellectualis, siue in Deo siue ī quocunq; alio agente per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet. igitur male illatum est, ergo oportuit esse naturas intellectuales.

Li.4.Phys. text.52. & 57.tom.2.

¶Tertio dubitatur circa tertiam consequentiā. Non.n. videtur concludere intētum, quia ex hoc quòd ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur. ergo omnino incorporea. Dicet.n. quispiam, quòd illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ corporeæ, puta cœli, aut aereæ, aut humanæ creaturæ.

Tertul.lib. 1.de an.c.2. Hilar. can. 5.sup Mat. Gennad.de Eccle. dog. c.11.

D. 134. 278

¶Ad primum horum dicitur, quòd sermo est de similitudine perfecta in genere creaturarum factibiliū. Vbi sciendum, q aliud est cōparare vniuersum ad gradus rerum, & aliud ad spāles modos habendi gradus illos. Gradus siquidem rerū finiti sunt actu & potentia, nisi forte in thesauris eē per essentiam lateat aliquis, & supremus inter eos, simillimúsq; Deo apud August. 14. de Trinit. est intellectualis. Modi autem essendi, quàmuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur K suprema creatura factibilis a Deo. Vnde perfectio vniuersi, exigit quidem continentiam omnium graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc, perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradum factibilem. Vniuersum igitur esse perfecte simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi, s. graduum, aut creaturarum. primo modo est verum, secundo modo non. Et quia vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo non est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est, quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, vniuersum perfecte simile Deo, cum secundum omnes essendi gradus ei est simile.

Li.1. de spiritu san.ca. 7.in princ. tom.2.

¶Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est cōparare quemcunque singularem effectum suæ causæ, & aliud ipsum vniuersum, qui effectus est primo intentus, pp quem cęteri F sunt effectus. ad hoc enim requiritur assimilatio ad cām s̄m omnes gradus possibiles participari ab illa causa. Ad primum vero hoc non requirit. Dr̄ ergo, q per intellectū & voluntatem S. T. intendit formam intelligibilem, seu artem Dei, qua egit mundum per actionem intellectus & voluntatis.

¶Et ad obiectioné in oppositum dicitur, quòd cum ratio agendi claudat in se duo, s. ipsam agendi rōné & modū essendi eiusdé, effectus qui assimilātur causis in rōne agendi tantum, minus perfecte eis assimilantur, quàm illi qui assimilantur ēt in modis essendi. Domus enim in materia producta ab artifice, similior esset arti domificatoris, si esset immaterialis. Et ideo, cum Deus agat per formam habentem esse intelligibile: cōsequés est, q vniuersum in quo similitudo illius formæ s̄m omnes modos possibiles saluāda est, assimilet̄ illi & in forma & in modo essé di, ac per hoc & sit tale, quale ibi descriptū est, & sit talis, qualis illa est, & sic cōtineat in se esse intellectuale.

262 2.di.8.q.5. art.1. & 2. cō.c.49. & 50. Et spiritu art.1. Et quol.9.art. 6. Et opusc. 3.ca.74. & 95. Et opu. 15.c.3.5.6 7.8. & 18. Et opu.30. li.6. & 9. Et op.42.c. 4. & 5. *Text.6. tom.3.

† Ante medium li. de Trinit.

¶Ad tertiū dubiū dicitur tripliciter. Primo, quòd instantia non est ad propositum, eo quòd sermo noster, est de 35 creaturis. Anima autem, quæ pars est cuiusque substantiæ, constat nō esse creaturam proprie loquendo, sed creaturæ partem essentialem. Secundo dr̄ iuxta calcem corporis huius artic. q ex ista instantia confirmat̄ magis propositū, eo q si ponit̄ natura intellectualis creata, vt pars substantiæ corporeæ, rōnabile est, q ponatur in genere creaturarū substantia intellectualis altior, & a corpore absoluta. Tertio pōt dici iuxta explanationem tituli, quòd ly omnino incorporeum, non sumitur hic adeo stricte. Reliqua sunt plana.

36

Ca.4. nō remote a pri.

¶*Super Quæstionis quinquagesimæ Artic. secundum.*

TItulus clarus est. In eo tamen aduerte, q remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quātitati substrata, remanebat adhuc dubiū: an talis substantia indiuisibilis quātitatiue, esset diuisibilis essentialiter, i. composita ex materia & forma.

¶In corpore duo principaliter facit. Primo, refert opinionem Auicebron, secundo improbat eam.

¶Quo ad primum, quia ordinate refert fundamentum, positionem, & modum, s. quòd materia, quam ponebat in angelis, ponebat̄ tali mō q erat vna omniū, nō oportet aliter laborare.

¶Quo ad secundum, retrogrado ordine hæc tria impugnantur. Vnitas quidem materiæ: qa sequeret̄ q angelus esset quāt⁹. Positio vero materię, qa intelligere est opatio penit⁹ īmaterialis. ergo substātia intellectualis est penitus immaterialis. cōsequētia tenet,

hanc opinionem astruere nititur Auicebron. in lib. fontis vitæ. Supponit enim, quòd quæcunque distinguuntur secundum intellectū, sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea, intellectus apprehēdit aliquid per quod distinguitur a substātia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc, vult concludere quòd illud per quod differt substātia incorporea a corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subiicitur huic formæ distinguēti, quasi commune, sit materia eius. Et pter hoc ponit, quòd eadem est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur q forma incorporeæ substantiæ, sit impressa in materia spiritualiū, sicut forma quātitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu, apparet esse impossibile vnam esse materiam spiritualium & corporalium. [c] Non enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero, esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur, quòd alia pars materiæ sit quæ recipit formam corporalem, & alia quæ recipit formam spiritualem. Materiam autem diuidi in partes non conuenit, nisi secūdum quod intelligitur sub quantitate: qua remota, remanet substātia indiuisibilis, vt dicitur in 1. Physico.* Sic igitur relinquitur, quòd materia spiritualium sit substantia subiecta quantitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo, q vna sit materia corpaliū & spūaliū. Sed ad huc vlteri⁹ impossibile est, q substātia intellectualis hēat qualécūque materiā. Opatio.n. cuiuslibet rei, ē s̄m modū substātię ei⁹. Intelligere aūt est opatio penitus īmaterialis. [c]

Qd̄ ex eius obiecto apparet, a quo act⁹ qlibet recipit spēm & rōné. Sic .n. vnūquodq; ītelligit̄ īquātū a materia abstrahit̄, qa formæ ī materia, sunt indiuiduales formæ, quas ītellectus nō apprehēdit s̄m qd̄ hm̄oi. Vn̄ relinquit̄, q substātia intellect⁹ est oīno īmaterialis. Nō est aūt ne-B cessariū, q ea q̄ distinguunt̄ s̄m intellectū, sint distincta in rebus, qa intellectus nō apprehendit res s̄m modū rerū, sed s̄m modū suū. [c] Vn̄ res materiales, q̄ sunt infra intellectū nostrū, simpliciori mō sunt in intellectu nr̄o, q̄ sint in seipsis. Substātiæ aūt angelicæ, sunt supra intellectū nostrū. Vn̄ intellectus nr̄ non pōt attingere ad apprehēdédū eas, s̄m qd̄ sunt ī seipsis, sed p modum suū, s̄m quod apprehēdit res compositas. Et sic etiam apprehendit C Deum, vt supra dictum est.*

AD PRIMVM ergo dicēdū, q dr̄ia est, q̄ cōstituit spēm. Vnumquodq; aūt cōstituit̄ in specie, s̄m qd̄ determinat̄ ad aliqué spālé gradū in entib⁹. quia spés rerū sunt sicut numeri, q differūt p additioné & subtractioné vnitatis, vt dr̄ in 8. Met.* In reb⁹ aūt materialib⁹, aliud est q determinat ad spālé gradū, s. forma, & aliud q determinat̄, s. materia. Vn̄ ab alio sumit̄ genus, & ab alio dr̄ia. Sed in reb⁹ īmaterialibus D nō est aliud determinās & determinatū, [c] sed vnaquæq; earū s̄m seipsam tenet determinatū gradū in entib⁹. Et iō gen⁹ & dr̄ia [d] in eis nō accipit̄ s̄m aliud & aliud, sed s̄m vnū & idé. [c] q̄ tn̄ differūt s̄m cōsiderationé nostrā. Inquātū.n. intellectus nr̄ cōsiderat illā ré vt indeterminate, accipit̄ in eis rō generis: inquantū vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ.

AD 2m dicendum, quòd ratio illa, ponitur in libro fontis vitæ. E Et esset necessaria, si idem esset

quia modus operandi attestatur modo operantis. Aīs vero probatur ex natura obiecti, quia intellectum oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur. Fundamētum autem elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur a nobis, non est modus quo res est in se, cuius signū est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligim⁹ per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamētum illud: tū in natura diuina.

¶Circa improbationé vniuersitatis materiæ, dubitatiuncula occurrit. Nam posset dici, consequétiam non valere, eo quòd, materia ista communis omnibus sic diuisa est, quòd per receptioné quātitatis, facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum vero materiæ absq; quantitate remansit 138 & sic est materia spiritualis distincta a corporali p hoc, qd̄ non est affecta quantitate.

¶Ad hoc pōt tripliciter rn̄deri. primo, quòd quia S. T. præuidit hanc fugā: iō adiungit reprobationé materię simpl̄r, quod erat principaliter intentū. Scd̄o & melius pōt dici, quòd ista responsio non euadit quin materia spūalis sit diuisibilis quantitatiue, quàmuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: qm̄ cum sit vna ante receptionem quantitatis, nō est maior rō cur s̄m hanc portionem vel illā, affecta sit quantitate. Ponere autē substantias spirituales, esse actu vel potentia quantas, seu actu vel potētia diuisibiles quantitatiue, eiusdem rationis est. Tertio et melius pōt dici, q ista rn̄sio non pōt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, īmo eadem ratione argueretur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdem rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos, si materia absque quantitate caret partibus &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Tho. efficax fuit.

Tex.15. vr̄ haberi.t.2.

369 399 261

¶Circa efficaciā rōnis in lr̄a factæ cōtra positioné Auicebron, dubium ex Durādo occurit. Quia nō vr̄ valere, nisi cōtra tenentes angelos esse substātias intellectuales s̄m se totos. Stat nāq; q detur substantia intellectualis secundum partem. i. formam; & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de hoīe & cœlo, si est animatum &c. Et si sic est, ergo nihil valet rō contra Auicebron: qm̄ ipse non videtur tenere illam viam.

A ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, i. independens in esse a materia, hoc.n. ex operatione & obiecto pbatur. Ac per hoc, si est substātia in specie completa, omnino est immaterialis, vt patet. Et qm̄ angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cui⁹ signū est, quia alia est qō de animabus cœlorum & aliorum animatorum: & alia de angelis. ideo euidenter sequitur, quòd euadi non potest ab hac ratione per illā rn̄sionem obiiciédo allatam. negādo.n. quòd supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, q supponimus qd nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substātiam intellectualem in specie completā. Et sic procedit formaliter ratio.

79 85 c a

¶In responsione ad primum aduerte, q quia vis argumenti cōsistit ī illa propositione Philosophi, iō S.T. tria facit. Primo, ostendit quid formaliter requiritur ad rationé differentiæ, s. determinare ad aliqué gradū in entibus. Scd̄o, ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertio, ex eodé fundamento, on̄dit aliter poni ī angelis dr̄iam & genus.

Q.3.art.3. ad 1.

8.Met.tex. 10.tom.3.

¶In eadé rn̄sióe diligēter notato. S.T. a Peripateticis non discrepare, in ponendo angelos in gn̄e: quia vt hic patet ēt verba Aris. ex 8. Meta. textu vltimo imitatur: & nō ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in eis distingui a differentia. Et hæc intellige de intrinsecis eorum loquendo.

371 d 441 d D.116.

264 a

¶In rn̄sione ad secundum, dubium est de differentia assignata inter receptioné materiæ & intellectus: quia illa recipiendo cōstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic aūt recipit formam s̄m ipsam rationem formæ. Quid est recipere s̄m ipsam rationem formæ? Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia ēt materia hoc recipit. Aut est recipere solā formā: & hoc nō, quia ēt materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nō, qa ēt aer recipit intentional̄r. Aut recipere vl̄r: & hoc non potest s̄m S.T. dici: quia apud ipsum, quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.

¶Et augetur difficultas, quia hic distinguit̄ receptio formæ s̄m ipsam rōné formæ contra receptionem, qua res constituuntur in esse. Constat.n. quòd receptio contra istam distincta, est receptio intentionalis. Et tn̄ hæc est etiam receptio materialis, vt patet ex

a 366

ex S.T. secundo cõtra Genti.c.51.ratione tertia.

¶Ad hoc dicitur, quòd recipere secundum ipsam rationẽ formæ, est recipere formam per modũ formæ. Modus autẽ formæ est, quem secũdum se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimũ est recipere formam, salua eius cõmunitate & amplitudine ad q̃cũq;: & hoc est recipere vł̃r.

Li.1.de aĩa apud Aris. tex.25.t.3.

¶Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd recipere vniuersaliter, non opponitur cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, q̃ est ad hic & nunc: quoniam vnũ indiuiduum immateriale æquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima, est lapis vniuersalis, quàmuis sit vna q̃dam res numero alterius ordinis, s. immaterialis.

D.168.

¶Ad secũdam obiectionem dr̃, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalẽ & particularem, q̃ conuenit sensui, & medio &c. Vnde non est intẽtio S.T. insinuare, quòd receptio secundũ ipsam rationem formæ, & receptio intentionalis conuertatur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ consistit in esse, & pure formalis, scilicet q̃ abstrahit ab omnibus materialibus, & media, quæ est partim materialis, & partim formalis, & hæc est intentionalis, particulariter cõueniẽs sensibus. Cõtra vnum extremũ s. receptionem simpliciter materiæ S.T. alterum extremũ distinxit, s. receptionem intentionalem vniuersalẽ, insinuãs etiam ex hoc, sapiẽtibus, distinctionem ipsius recipere intellectus a tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

D.113. d 366 Q.3.art.4. D.736. D.112. 36

modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum. [c]Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam cõstituatur in esse alicui[us] speciei, vel aeris, vel ignis, vel cuiuscunque alterius. Sic autem intellectus non recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo.*qui posuit quòd terram terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundum ipsam rationem formæ: sic enim cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio, non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

Ad 3m dicendum, quòd licet in angelo non sit compositio formæ & materiæ, est tamen in eo actus & potentia. Quod quidem manifestum potest esse, ex consideratione rerum materialium, in quibus inuenitur duplex compositio. Prima quidem formæ & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura aũt sic cõposita nõ est suum [d] esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet cõparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actum. Et talis compositio [d] intelligenda est in angelis. Et hoc est ꝙ a quibusdam dr̃, ꝙ angelus est cõpositus ex quo est & quod est: vel ex esse, & qd̃ est, ut [e] Boet. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autem esse, est quo substantia est, sicut cursus est, quo currens currit. Sed in Deo non est aliud esse, & quo est: vt supra ostensum est. * Vnde solus Deus est actus purus.

Ad 4m dicendum, quòd omnis creatura est finita [d] simpliciter, inquantum esse eius non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam esse secundum quid infinitam. Creaturę autem materiales habẽt infinitatem ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales createę, sunt finitę secũdum suum esse, sed infinitæ [d] secundum quod eorum formæ non sunt receptæ in alio, [e] sicut si diceremus albedinem separatam existẽtem, esse infinitam quantum ad rationem albedinis: quia non contrahitur ad aliquod subiectum. Esse tamen

F eius esset finitum, quia determinatur ad aliquam naturam specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum scilicet, recipit esse a suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

G AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli nõ sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quãtitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cum sint incorporei, vt supra ostensum est.* Ergo angeli nõ possunt esse in aliquo magno numero.

¶2 Præt. Quanto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica H inter alias naturas creatas est Deo propinquior [e]. Cum ergo Deus sit maxime vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimũ de multitudine.

¶3 Præt. Proprius effectus separatarum substantiarum, videtur esse motus corporum cœlestium. Sed motus corporum cœlestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui a nobis apprehendi põt. Ergo angeli nõ sunt in maiori multitudine, quàm motus I corporum cœlestium.

¶4 Præt. Dion.* dicit 4.cap.de diui.no.quòd propter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diuersitatem recipientium. Non autem potest dici quòd materia sit receptiua intelligibilis radij, cum substantiæ intellectuales sint immateriales, vt supra ostensum est.*Ergo videtur K quòd multiplicatio substantiarum intellectualium nõ possit esse, nisi secundum exigentiam primorum corporum: scilicet cœlestium, vt ad ea quodammodo processus prędictorum radiorũ terminetur. Et sic idem quod prius.

SED CONTRA est, quod dicitur Dan.7. Millia millium ministrabant ei, & decies cẽtena millia assistebant ei.

RESPON. Dicendum, quòd circa numerum substantiarum separatarũ, diuersi diuersis vijs ꝓcesserũt. Plato.n.posuit* substãtias se-

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

TItul[us] clarus est. ¶In corpore sunt duo. Primo referuntur tres opiniones, Platonis, Aristotelis, & Rabbi Moysi, & singillatim improbantur. Secũdo respondetur quæsito tali conclone. Angeli sunt in quadã maxima multitudine, omnẽ materialẽ numerũ excedẽtes. Et ꝓbatur dupłr. s. authoritate Dio. & rõne tali. Quãto aliqua sunt in entibus perfectiora, tanto in maiori excessu creata sunt. Angeli sunt perfectissimi. ergo. Maior ꝓbat̃ dupłr, primo, qa perfectio vniuersi ẽ principał̃r intenta. secundo, qa videmus corpora cęlestia creata in maximo excessu secundum magnitudinẽ.

263 2.distin.3. q.1.ar.3. Et 2.con.c.92. & 92. Et po.q.6.art.6.cor.fi. Et opu.15.c.2 3.& 4. *Ar.1.huius quæst.

54

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd probatio maioris satis obscure habetur in litera, quia clarius posita fuerat in 2.contra Gẽt.c.92. vbi aperte ꝓbatur, ex hoc quòd perfectio vniuersi, quæ in ordine consistit, exigit vt partes ei[us] principales, quæ ꝓpter seipsa sunt, plurificentur quãtum possibile est, eo ꝙ hæc differentia est inter quæsita propter aliud, & quæsita propter se: quòd quæsita ꝑpter aliud exiguntur in tanto numero, quãtus sufficit ad illum finẽ. Quæsita vero propter se, quãto plura sunt, tãto melius est vniuersum. Et qa ꝑfectiora in entib[us], inter ꝑtes ꝑꝑ se sunt, & imꝑfectiora sunt ꝑꝑ ipsas: ideo ab intendente principał̃r vniuersi perfectionem, quanto aliqua sunt perfectiora, tãto in maiori excessu s̃m multitudinem, vel magnitudinem erant creanda.

Cap.4.aliquãtulum a princip. Art.2.hui[us] quæst. Ita refert Arist.1.Metap. tex.6.

¶Circa

¶Circa maiorem eiusdem rationis, occurrit dubium: quia nõ vł̃ verum, quòd quanto aliqua sunt perfectiora, excedunt alia magnitudine, vel multitudine. Aurum enim neutro modo excedit ferrum. Gemmæ quoque incomparabiliter exceduntur a lapidibus: & tamen constat hæc prætiosiora esse.

¶Ad hoc videtur dicendum, quòd, vt in 1. de cœlo & mundo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædã velut itegrãtes substantiam eius: & hæc pertinẽt ad primam integritatem vniuersi. Quædam vero sunt velut perficientes ipsum ad secundariam perfectionem vniuersi, & sunt effectus primarum. Primæ partes sunt tantum elementa, corpora cœlestia, & intellectuales creaturæ. Secundæ vero sunt quasi mista. In primis partibus intelligenda est maior sancti Thomæ, & in illis est verissima: & satis sufficit proposito suo. Quoniam ex hoc, non solum concluditur, quòd numerus angelorũ, idest intellectualiũ substantiarum excedit numerum cœlorum, & elemẽtorũ. Sed quemadmodũ excessum magnitudinis incomparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, a fortiori, cum longe plus distent substantiæ immobiles & spirituales a corporalibus, quàm quæcunque corpora inter se, consequens est, eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorũ materialiũ multitudinem.

¶Circa conclusionem principalẽ, dubium occurrit: an intelligatur de omni multitudine materiali, scilicet, secundum species, & secũdum numerum: an de multitudine specifica materialiũ tantum: an de multitudine primarum partium materialiũ vniuersi. Si hoc tertio, vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum, quantus dici solet. & tamen tertio modo intelligi oportere, solutio præcedens ostendit, Alioquin, æquiuocatio contingeret in præmissis, & conclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur: puta, quòd sint plures angeli quàm grana milii, frumenti &c. numerus enim horum, & lapillorum, & arenæ, & aliorum huiusmodi, non sapienter comparari videtur rebus intellectualibus.

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum, quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum, quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primę partes vniuersi elementa, & corpora cœlestia, scilicet, singulis indiuiduis cõtenta sunt. Nec ex hoc sequitur: nõ esse excessiuum numerum angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinem specificam materialem, valde magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedẽs quantitatem elemẽtalem, valde etiam magna est. Et hæc est absq; dubio mẽs San. Thomæ. Vnde inferius, quæst. 112. artic. 6. ad secũdum de hoc loquens, apposuit naturæ nomen, dicens, quòd excedunt omnes naturas corporeas. Et ĩ Quæst. de potẽtia Dei. quæst. 6. art. 4. in corpore: apposuit nomen speciei, dicẽs, quòd excedunt omnes species materialium. Id autem quod in oppositum obiicitur de primis partibus vniuersi, non obstat: quoniã primæ partes corporales vniuersi continẽt cæteras species: & si nõ formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loq. de multitudine primarum partium vniuersi, & loqui de multitudine specifica omniũ materialium, non refert, nisi secũdum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinem primarum materialium partiũ vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligit̃ multitudinẽ implicite, & virtuał̃r cõtẽtã in illis. Et si obiiciat̃, ergo intelligit̃ ẽt de materiali distinctione: qa ẽt virtuał̃r cõtinet ĩ illis primis: patet rñsio, ꝙ nõ est s̃lis rõ, qm̃ cum ex habitudine partium vniuersi eiusq; perfectione, rõ robur trahat, vt patet ex dictis: & ꝓptera de illa tantum multitudine sermo esse debet, quæ ad perfectionem spectat vniuersi, qualis nõ est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

†Li.1.Meta.text.31. per multos textus.t.3. 365 *Li.12.Meta.text.43. tom.3. b 541 *Li.2.pplexorũ.ca.4.& 6. Li.12.Met.tex.43.t.3. Cap.14. in med.illius. b 552

paratas esse species rerum sensibilium, vtpote: si poneremus ipsam naturam humanam esse separatã: & secundum hoc oportebat dicere, quòd substantiæ separatæ sint secundum numerum specierum sensibilium. Sed hanc positionem improbat Ari. †ex eo, quòd materia est de ratione specierum sensibilium. [e] Vnde substãtiæ separatæ nõ possunt esse species exemplares horum sensibilium, sed habent quasdam naturas altiores naturis rerũ sensibilium. Posuit tamen Ari.* ꝙ illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista, secundum rationem mouẽtis & finis. Et ideo secundum numerum primorum motuum, conatus est adinuenire numerum substantiarum separatarum. [e]

Sed quia hoc videt̃ repugnare documẽtis Sacræ scripturæ, *Rabbi Moy. Iudæus volens vtrumque concordare, posuit quòd angeli secundum quod dicuntur substãtiæ immateriales, multiplicantur secũdum numerũ motuũ vel corporũ cœlestium, s̃m Ari.* Sed posuit ꝙ angeli in scriptura dicuntur etiam homines diuina annuntiantes, & iterum virtutes rerum naturaliũ, quæ dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienum a cõsuetudine scripturæ, quòd virtutes rerum irrationabilium, angeli nominentur. Vnde dicendum est, quòd etiam angeli, secundum quod sunt immatariales substantiæ, in quadã multitudine maxima sunt, omnẽ materialem multitudinem excedẽtes. Et hoc est quod dicit Dion.* 9. cap. Cœlest. Hierarch. Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam & constrictã excedentes nostrorum materialiũ numerorum commẽsurationem [e]. Et huius ratio est, quia cum perfectio vniuersi sit illud, quod pręcipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in maiori excessu sunt creata a deo: sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem. Videmus autẽ, quòd corpora incorruptibilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphæra actiuorum & passiuorum est aliquid modicum, B respectu corporum cœlestium. Vnde rationabile est, quòd substantię immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis non est numerus, qui est quantitas discreta, causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarũ prout multitudo est de transcendẽtibus, vt supra dictum est.*

AD 2m dicendum, quòd ex C hoc, quòd natura angelica est Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in sui compositione. nõ autem ita, quòd in paucis saluetur.

AD 3m dicendum, quòd ratio illa est Arist. in 11. Metaph. Et ex necessitate cõcluderet, si substãtię separatæ essent propter substantias corporales. Sic enim frustra essent immateriales substãtię, nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum, quòd substãtiæ D immateriales sint propter corporales: quia finis, nobilior est his, quę sunt ad finem. Vnde etiam Arist. dicit ibidem, ꝙ hæc rõ non est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia, non possumus peruenire nisi per sensibilia.

AD 4m dicendum, quòd ratio illa procedit secundum opinionem eorum, qui causam distinctionis rerum ponebant esse E materiam. hoc autem improbatum est. * Vnde multiplicatio angelorum neque secundum materiam, neque secundum corpora est accipienda, sed secundum diuinam sapientiam, diuersos ordines immaterialium substantiarum excogitantem.

a 552 Q.11. Q.47.ar.1.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli differant specie.

264
2.di.3.q.1.art.4. Et 2. cõ.c.91. & 92.& 93.rõne 4.Et spi.a.9.Et opu.30. le.6. & lec.9. prin. Et opu.32. cap.161.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcunque conueniunt secundum id, quod est nobilissimum in eis, conueniunt in vltima differentia constitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes angeli conueniunt in eo, quod est nobilissimũ in eis, s. in intellectualitate. Ergo oẽs angeli sũt vni⁹ spẽi. G

¶ 2 Præt. Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli nõ videntur differre ad inuicem nisi secundum magis & minus: ꝓut scilicet, vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo angeli non differunt specie. H

¶ 3 Præt. Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animæ sunt vnius spẽi. Ergo & angeli.

¶ 4 Præt. Quanto aliquid est perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari. Hoc autem nõ esset, si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli sunt vnius speciei.

Li.3.meta. tex.11.t.3. †Cap.4. & 10. Cælest. Hierarch. a medio.

SED CONTRA est, quòd in his quæ sunt vnius speciei, nõ est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. Metaph.* Sed in angelis etiam vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dicit Dion.† 10. cap. Angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei. I

368

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas.[c] Alij vero, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quòd omnes angeli vnius Hierarchiæ, aut etiam vnius ordinis. sed hoc est impossibile. K Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est supra:* sequitur [d] quòd impossibile sit esse duos angelos

Art.1. huius q. D.115.

vnius speciei: sicut etiam impossibile esset dicere, quòd essent plures albedines separatæ, [c] aut plures humanitates, cum albedines non sint plures, nisi secundum qđ sunt in pluribus substantijs.[c] Si tamen angeli haberent materiam, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic.n. oporteret, ꝙ principium distinctionis vnius ab alio esset materia: non quidem secundum diuisionem quantitatis, cum sint incorporei, sed secundũ diuersitatẽ potentiarum. Quæ quidẽ diuersitas materiæ, causat diuersitatẽ non solũ speciei sed generis.

368 234

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd differentia est nobilior genere: sicut determinatum indeterminato, & proprium communi, non autem sicut alia, & alia natura.[c] Alioquin oporteret, ꝙ omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quòd esset in eis aliqua alia perfectior forma, quàm anima sensibilis. Differunt ergo specie animalia irrationalia secundum diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secũdum diuersos gradus naturæ intellectiuæ.

2 262

AD 2m dicendum, quòd magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione vnius formæ, non [d] diuersificant speciem. Sed secũdum quòd causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificant speciem: sicut si dicamus, quòd ignis est perfectior aere. & hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

D.648.

AD 3m dicendum, quòd bonum speciei præponderat bono indiuidui. Vnde multo melius est, quòd multiplicentur species in angelis, quàm quòd multiplicentur indiuidua in vna specie.

AD 4m dicendum, quòd multiplicatio secũdum numerum cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt supra dictum est.* Vnde perfectio naturæ angelicę requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationem indiuiduorum in vna specie.

Q.47.ar.1.

¶ Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo, recitat tres opiniones clare. tertia est quam sequitur Sco. Secundo, impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.

¶Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. cõsequentia probatur, quia quæcunque cõueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.

¶ Secundo impugnat, posito quòd essent materiales, ꝓbando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secũdũ diuersitatẽ quãtitatis, aut secundũ diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei. ergo esset secunda. sed hæc nõ solum excludit identitatem specificam, sed genericã: ergo.

¶Circa probationẽ consequentiæ in prima ratione, occurrit dubium: quia aut assumit falsum, aut nihil ꝓbat. Si.n. ly differũt materialr̃, significat differre materia proprie dicta, quæ sit altera pars rei differentis, falsum assumitur: quia duæ animæ differũt materialiter, & tñ non differunt in materia, quia carent illa. Et similiter duæ lineæ mathematice sumptæ, & similiter duo accidẽtia eiusdem speciei in angelis. Si uero, ly differunt materialiter, significat differẽtiã in materia proprie dicta, non tamen q̃ sit pars rei differentis: tunc & falsum assumitur: vt patet ĩ duabus instantiis vltimo dictis. Et cõtra hoc sunt argumenta multa Scot. q̃ in q. de Ente & essentia habes. Et intẽtum nõ probat: eo quòd, differre materialiter hoc modo superius est ad differre materialiter, per hoc ꝙ est compositum ex materia & forma, & ad differre materialiter, per hoc, quòd aliquo mõ differt ẽm materiam. Ac per hoc, ex negatione compositionis non põt inferri negatio differentiæ materialis: sed est fallacia consequentis: ab inferiori ad superius negatiue. Si autem ly differunt materialiter, significat differentiam in materia communiter sumpta, i. in eo quòd se habet vt materiale respectu speciei: hoc mõ acceptatr̃ ab omnibus. Sed tunc nihil omnino ꝓbatur ad propositum ꝑ eandem rationem: quia scilicet minor sub intellecta, s. angeli nõ differũt materialiter, non probatur ex hoc: quĩa nõ sunt cõpositi ex materia & forma, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.

¶Ad hoc dicitur ꝙ cũ ꝓpositio S.Th. sit vsis, tertio modo intelligenda est: in cuius signũ subdit exẽplum de plurificatione albedinis, quã constat indiuiduari non ex materia, sed ex quanto. Ad instãtiã aũt in oppositũ dicitur: ꝙ S.Th. breuitati studenti, satis fuit afferre probationem efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam scito, quòd cum apud ipsum, omnis differentia pure materialis oriatur, aut ex quantitate (vt accidit in rebus materialib⁹,) aut ex subiecto, vt accidit in accidentibus spiritualibus, differentiam vero ex quãtitate orta in substantiis locum non habeat nisi ratione materiæ. Materia autẽ non alio pacto in substãtia completa sit, nisi vt pars eius: consequẽs est, quòd de substantiis cõpletis quales sunt angeli loquendo, sufficiẽter excludit ab eis differentia materialis, per hoc quòd excluditur ab eisdem compositio ex materia & forma.

¶Circa primum argumentum nota, ꝙ S.T. non ex defectu argumentorum ex propriis: vt consueuit, argumentatur ex cõmunibus: sed argumẽtũ hoc propria angelorũ scrutatur.

¶Ad cuius euidentiã aduertendę sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, quòd in substantiis q̃ apud nos sunt, ratio generis inuenitur seorsum existens in rerum natura, absque nobilitate superadditæ naturæ. Corporeitas enĩ inuenitur absque perfectione mistionis, vt patet ĩ elemẽtis: & mistũ absq; vita, vt patet in mistis inanimatis. & viuũ absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. & hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, quòd intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his.n. duabus ꝓpositionib⁹, ꝓductũ est argumẽtũ. Maior.n. ex prima, & minor ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus seorsum inuenitur a summa natura, quia natura imperfectior: consequens est ꝙ non omnes angeli conueniant in summa natura. Et si conueniũt in summa natura, quòd illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quę est nobilissimũ omnium. ergo.

¶Circa responsionẽ ad primum aduerte duo. Primo, quòd ibi non est sermo de quacumq; alietate inter naturam generis & differentiæ. Sed de alietate realis separationis, nõ rationis genericæ a ratione perfectioris differentię, sed rationis genericę a tota vna latitudine differentiarum perfectioris ordinis: puta viui a rationibus sentiendi, & sensitiui a rationibus bipedis, & quadrupedis &c. Ita quòd intẽdit autor interimere primam propositionẽ: volens eam non esse necessariam vniuersaliter, quãuis quandoque verificetur. Et ꝓbat hoc dupliciter: primo, ostensiue, quia genus & differentia sat est ꝙ differant, vt indeterminatum & determinatum. Secũdo, ducendo ad inconueniens, scilicet, ꝙ in irrationalibus animalibus esset ꝑter naturam sensitiuam, quæ est genus, alia perfectior forma: vel essent vnius speciei. vtrũq; enim est inconueniens, vt inferius patebit.

D.122.

¶Secundo, quòd responsio formaliter consistit in hoc, ꝙ conuenire in nobilissimo sui, contingit dupliciter: Primo, in nobilissima natura. Secundo, in nobilissimo gradu naturæ eius communis. Primo modo, maior est falsa, secũdo vero modo, est vera, sed tunc minor est falsa.

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli sint incorruptibiles.

265
2.di.3.q.1.ar.1.co. Et d.7.q.1.ar.1.cor. Et 2. cõt.c.54.& 91.ad 3.Et p⁹.q.5.art.3.& 4.cor. Et opusc.3. ca.74. Et opusc.9.c.47.
*Lib.2.ortho.fid.c.3.
† Circa finem 5.fol. a princ.lib. numenrando.
*Li.16.moral.c.18.nõ ꝓcul a princip.

AD QVINTVM sic proceditur. Vr̃, ꝙ angeli nõ sint incorruptibiles. B Dicit enim Dam.* de angelo, quòd est 'substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

¶ 2 Præt. Plato dicit in Timæo,† O Dij deorum, quorum opifex idẽ paterque ego: Opera siquidẽ vos mea, dissolubilia natura. Hos autẽ deos nõ aliud quàm angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶ 3 Præt. Secundum Gregor.* omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotẽtis conseruaret. C Sed quod in nihilum redigi potest est corruptibile. Ergo cum angeli sint a Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

†Ca.4. parum a principio.

SED CONTRA est, quod Dion.* dicit 4. cap. de diui. no. ꝙ intellectuales substantiæ vitam habent indeficiẽtem ab vniuersa corruptione, morte, & materia, & generatione, mundæ existentes. D

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere angelos secundũ suam naturam esse [d] incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi ꝑ hoc, quòd forma eius a materia separatur. Vnde, cũ angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet* impossibile est, ꝙ eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest. Ab eo autem cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo secundum quod ei conueniebat. E Rotunditas enim a circulo separari non potest: quia conuenit ei secundum seipsum: sed æneus circulus potest amittere rotunditatẽ per hoc, quòd circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formę.[c] vnũquodque enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia vero est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma desinit esse actu per hoc, ꝙ forma [d] separatur a materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictũ est:* non potest amittere esse. ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio, quare angelus est incorruptibilis secundum suam naturam. & huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnumquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius.[c] Species autem & ratio operationis ex obiecto comprehẽdit. Obiectum autem intelligibile, cũ sit supra tempus, est sempiternũ. unde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

Ar.1.& 2. hui⁹ quæst.
262
367
44
367
D.1131.
Art.2. huius quæst.
367

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damas. accipit immortalitatem perfectam, quę includit omnimodam immutabilitatem*: quia omnis mutatio est quędam mors, vt August.† dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli non nisi per gratiam assequuntur: vt infra patebit.

44
Li.3. cont. Maximinũ c.12.a medio.to.6.& in epist. ad Diosc. fere circa med.
*Q.62.

AD 2m dicendum, quòd Plato. ꝑ deos intelligit corpora cœlestia, quę existimabat esse ex elemẽtis composita. Et ideo secundum suam naturam erant dissolubilia, sed voluntate diuina semper conseruabantur in esse*.

AD 3m dicendum, quòd sicut supra dictũ est,* quoddam necessa

338 b
Q.44.ar.1.

¶ Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.

Titulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio. Angeli sunt incorruptibiles secundum suam naturam. Probatur dupliciter. Primo sic. Omne quod corrumpitur, per hoc corrumpitur, quòd eius forma separatur a materia. ergo angeli sunt incorruptibiles. tenet consequentia: quia angeli sunt formæ subsistentes, & omnino immateriales, ac per hoc in eis non potest habere locum separatio formæ a materia. Antecedens vero probatur sic. esse per se conuenit formæ: ergo inseparabile est a forma. ergo in omni corruptione fit separatio a materia. Antecedens primum nunc assumptum probatur ex eo, quòd cuicumque conuenit esse, conuenit ratione formæ, vt patet in materia, quæ maxime distat a forma. A Prima vero consequentia patet ex 1. Posterio. & declaratur exẽplo rotunditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secunda vero consequentia fundatur super duobus: primum est, Corruptio est mutatio de esse in non esse. Secundum est, In omni corruptione oportet materiam remanere. Ex his enim manifeste sequitur separatio formæ a materia: quia cum in omni corruptione destruatur aliquod esse, & esse non possit separari a forma, oportet quòd esse & forma simul ꝑgant. Et cum ex alia parte in oĩ corruptione oporteat subiectum remanere, necesse est, quòd si corruptio fit, quòd esse separetur a subiecto remanente: ac ꝑ hoc forma etiam ab eodem separetur: alioquin corruptio intelligi non potest.

¶Circa primam rationem dubitatio accidit, de veritate illius propositionis assumptæ, scilicet, Esse ꝑ se conuenit formæ. Hæc enim, aut est falsa, aut nihil infert ad propositũ. Dupliciter enim interpretari potest. Primo, vt ly per se, distinguitur contra per aliud, & idem significat quod sine medio, seu immediate. Et hoc modo licet sit vera, propositum tamen non ꝓbat: quia ex hoc nõ sequitur ipsum esse, inseparabile esse a forma. Non enim valet, A conuenit B immediate. ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materiæ, & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽt huic interpretationi declaratio S.Th. ex rotũditate & circulo &c. Secundo modo, potest accipi ly per se, vt distinguitur cõtra per accidens. Et sic propositio est falsa, tum in doctrina S.Th. tum simpliciter. Apud S.Th. quidem, esse per accidens prędicatur de qualibet forma citra Deum: ita quòd, nec est de essentia alicuius formæ, nec fluit ab illa ut passio: vt superius ĩ q.3. ar.4. dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa, quòd sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius, quod cõuenit per se. Constat autem, quòd absque contradictione, de quacumque forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse non per se conuenit formæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd ly per se, vtroque modo interpretari potest. Et quo ad primum modum, distinguendum est de medio, scilicet, de media actione, & de media forma. ex coniũctione enim aliquorum immediate, idest, sine media forma, non potest concludi inseparabilitas, vt obiiciendo probatum est. Quãdocumque vero aliqua duo sic se habent, quòd coniunguntur vniuersaliter absque media actione coniungente, tunc illa duo oportet

Universidad de Deusto Biblioteca

oportet eſſe inſeparabilia ab inuicem, propterea quia quæcunque eadem generatione generantur, eadem quoque corruptione corrumpuntur. Talis autem immediatio actionis, non inuenitur inter materiam & formam, & alia huiuſmodi: qm̃ conſtat pręexiſtentibus ſubiectis, agens ſua actione coniungere illa. Sed inter formam quãcunque, & exiſtentiam rei, nulla mediat actio iungens hanc illi: qm̃ non prius ſit forma, & ꝑ aliã actionem iungitur exiſtere: ſed ipſum fieri formæ ad illam coniunctionem terminatur, & ꝑpterea inſeparabil̃r ſe hñt.

rium eſt quod habet cauſam ſuæ neceſſitatis. Vnde non repugnat neceſſario nec icorruptibili, quòd eſſe eius dependeat ab alio ſicut a cauſa. Per hoc ergo quod dicitur, quòd omnia deciderent in nihilum, niſi continerentur a Deo & etiam angeli: non datur intelligi quòd in angelis ſit aliquod corruptionis principium, ſed quòd eſſe angeli dependeat a Deo ſicut a cauſa. Non autem dicitur aliquid eſſe corruptibile, per hoc, ꝙ Deus poſſit illud in non eſſe redigere, ſubtrahẽdo ſuam conſeruationẽ: ſed ꝑ hoc, quòd in ſeipſo aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel ſaltem potentiam materiæ.

¶ Ad euidẽtiam vero ſecũdi modi ſciẽdum eſt: quòd aliq̃d cõuenire alicui ꝑ ſe .i. nõ ꝑ accñs, cõtingit dupl̃r. Vno mõ ſimpl̃r. Alio modo phyſice. Vocat̃ autem perſeitas ſim-
b pliciter, quæ funda-
367 tur ſuper habitudine terminorũ abſolute ſumptorum. Perſeitas vero phyſica, quæ fundatur ſuper habitudine terminorum in eſſe naturali poſitorum. Exemplum primi. Quinarius eſt impar. Exemplum ſecundi. Sortes quandoque corrumpetur. Conueniunt autem hæ duæ perſeitates in hoc, quòd quemadmodum, quod conuenit alicui per ſe ſimpliciter, neceſſario & inſeparabiliter adhæret illi abſolute ſumpto, ita ꝓportionabiliter, quod conuenit alicui per ſe phyſice, neceſſario & inſeparabiliter comitatur illud in eſſe naturali poſitum. Differunt vero, quia ꝑdicata per ſe ſimpliciter, nihil non neceſſariũ ſupponunt, qm̃ reſpiciunt ſubiecta abſolute ſumpta: prædicata vero per ſe phyſice ſupponunt aliquid non neceſſarium, ſ. ſubiecta producta fuiſſe in rerum natura: productio autem rerum non ſemper eſt neceſſaria, & hoc eſt, quia talia prædicata reſpiciunt ſubiecta in eſſe phyſico. Ex hoc autem differunt ſecundo, quia perſeitas prima adeo eſt neceſſaria, vt oppoſitum implicet cõtradictionẽ. Perſeitas vero ſecunda non eſt neceſſaria, niſi neceſſitate naturalis curſus. & ideo oppoſitum non implicat contradictionem. Patet hæc oĩa dicta de perſeitate phyſica cõparando actualẽ corruptionẽ, non nunc, ſed qñq; ad quodcũq; corruptibile. Non.n. accidit miſto alicui, ꝙ corrũpatur qñq; ſed per ſe cõuenit illi ex principiis eſſentialibus: & tñ non implicat contradictionem illud nunquam corrumpi, ſed illud ſuæ naturæ dimiſſum nũquã corrumpi. Et per hoc patet rñſio ad obiecta, quia exiſtere eſt prædicatum accidentale reſpectu cuiuſq; e naturæ citra diuinã, i. non per ſe ſimpliciter, & ideo oppoſitum non implicat contradictionem. Dicitur vero prædicatum per ſe reſpectu formæ, q̃a perſeitate phyſica illi coniungitur: qm̃ formã productã neceſſario comitatur exiſtere, & non per accidens: & hoc eſt verũ, & efficaciter infert propoſitum. Notandum eſt autem, & præ oculis hñda diſtinctio hæc: qm̃ & ad theologalia, & ad phyſica in multis materiis eſt vtilis & neceſſaria. Soluitur quoq; ex dictis, obiectio de ſeparatione exiſtẽtiæ proprię ab anima Chriſti, producta in rerum natura. Qm̃ illa apud S.T. proprium nõ habet eſſe exiſtentiæ. Iam.n. ex dictis patet, quòd eſſe per ſe & inſeparabiliter comitatur formam productam quantum eſt ex ſe, ſeu ſibi dimiſſam. Anima autem Chriſti producta non ſibi dimiſſa eſt, ſed præuenta a verbo diuino, & ad illius eſſe, aſſumpta eſt.

¶ Secunda ratio a ſigno eſt iſta. Obiectum intellectus eſt ſempiternum. ergo intellectualis ſubſtantia eſt incorruptibilis. Antecedens probatur: quia eſt ſupra tempus. Conſequentia vero, quia intellectionis ſpecies & ratio ex obiecto comprænhenditur: & operationis modus, operantis eſſendi modum oſtendit: quia vnumquodque operatur ſecundum quod eſt actu.

¶ Notanda hic ſunt duo circa antecedens. Primo, quòd ſubiectum antecedentis, ſcilicet, ly obiectum intellectus: dupliciter ſumi poteſt, ſcilicet materialiter pro re obiecta intellectui. Alio modo formaliter, ideſt pro intelligibili in actu, vt ſic: primo modo, non ſumitur hic, ſed ſecundo. Secundo, quòd prædicatum antecedẽtis, ſ. ly ſempiternum, dupliciter ſumi poteſt, ſ. poſitiue & negatiue. Et quàmuis ſecundo modo expoſitum ſit indubie verum: & primo modo aliqualiter ſit ambiguum: in vtroque tñ ſenſu propoſito ſeruit, & magis in primo. Nulli ſiquidem du-
F bium eſt, quòd intelligibile in actu vt ſic, cum abſtrahat a motu & mutatione, ſit immutabile & neceſſarium, ac per hoc perpetuum negatiue. Si quis quoque profundius ſcrutatus fuerit, inueniet, quòd quia intelligibile, vt ſic, eſt ſupra tempus & motũ: conſequens eſt & quod intelligibile per ſe loquendo, vendicet ſibi ſempiternitatem: quemadmodum motus velocibilitatẽ in infinitum, ac ꝑ hoc accidit intelligibili corrumpi, quia eſt ſic intelligibile: puta in phantaſmatibus: & quòd intelligibile in actu, ſi extra animam inquantum tale exiſteret, ſempiternum poſitiue ſecundum ſuum eſſe poneretur: qm̃ exiſtere ſupra tempus & motum, poneretur habere intelligibile: ergo in actu vt ſic, ſi exiſtit, eſt ſempiternum, poſitiu: & ſi nõ, eſt ſempiternũ ꝑ ſe negatiue.

QVAESTIO LI.

De comparatione Angelorum ad corpora, in tres articulos diuiſa.

DEINDE quærit̃ de Angelis ꝑ cõparationẽ ad corporalia. Et primo, de comparatione ange-
G lorum ad corpora. Secundo, de cõparatione angelorũ ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum angeli habeãt corpora naturaliter ſibi vnita.
¶ Scdo. Vtrũ aſſumant corpora.
¶ Tertio. Vtrum in corporibus aſſumptis exerceant opera vitæ.

¶ Circa conſequentiam aduerte, quòd vis conſequentiæ conſiſtit in hoc: Intelligibile in actu vt ſic, eſt ſupra tempus, ergo intellectio eſt eorum, quę ſunt ſupra tempus: ergo & intellectualis ſubſtantia. Prima conſequentia probatur:
H quia ratio operationis ex proprio obiecto formaliter ſumpto, ſumitur. Si enim intelligibile vt ſic, ſupra motum, & tempus eleuatur, immobilitatem ſempiternitatemque expoſcit: conſequens eſſe debet, vt intellectionis conditio ex immobilitate, & ſempiternitate ſumat: ac per hoc ad eundem ſpectat ordinem. Secũda vero conſequentia probatur: quia ſi intelligere eſt operari hoc modo, ſ. ſupra tempus &c. ergo modus eſſendi intellectualis ſubſtantiæ, erit etiam ſupra tempus & motum. ergo erit ſempiternũ ens. Aduerte bene hic, quòd ex ſempiternitate obiecti, nõ intulimus ſempiternitatem operationis: ſed illam eſſe de ordine ſempiternorum, ideſt, eleuatam ſupra tempus & motum. Et hoc, ꝑ ſe loquendo de intellectione vt ſic: qm̃ per accidens contingit, quòd intellectio tali modo, ſ. per phantaſmata ſit cum cõtinuo, & tempore. Ex hoc autem quòd intellectio ſic eſt eleuata ſupra tempus, ſignum habemus magnum, quòd intellectus vt ſic, magis eſt eleuatus, ac per hoc ſubſiſtit incorruptibiliter.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæprimæ Artic. primum.*

I Titulus clarus eſt.

¶ In corpore articuli vna concluſio reſponſiua, ſ. Angeli nõ habent corpora ſibi naturaliter vnita. Probatur ſic. Dantur aliquæ ſubſtantiæ intellectuales perfectæ, non indigentes accipere ſcientiam a ſenſibus: ergo dantur ſubſtantiæ intellectuales ſeparatæ a corporibus. Tales dicimus angelos, ergo. Antecedens probatur: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectũ, oportet præexiſtere perfectum. Sed in genere ſubſtantiali intellectuali, inuenitur aliqua imperfecta indigens ſenſibus ad acquiſitionem ſcientiæ: quia eſt potentia in genere intelligibilium: vt patet de anima humana. ergo &c. conſequentia vero probatur ſic. In antecedente duo aſſumpſimus, ſ. ly ſubſtantiæ intellectuales, & ly perfectę abſque indigentia &c. Et ideo, primo probatur, quòd inquantum ſubſtantiæ intellectuales non habent quòd ſibi conueniat vniri corpori: deinde probatur, quòd nec in
K quantum tales ſubſtantiæ hoc habent. Primum ergo probatur ſic: Intelligere non eſt actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, ergo eſſe vnitum corpori non eſt de ratione intellectualis ſubſtantiæ vt ſic: ergo non conuenit omni intellectuali ſubſtantiæ. Iſta vltima conſequẽtia probatur, quia quod accidit alicui naturæ, non vniuerſaliter inuenitur in illa, & declaratur exẽplo alarum reſpectu animalis. Secundum vero probatur ſic: Subſtãtiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionem & indigentiam ſcientiæ, vt patet de anima hominis, ſed hæc non inuenitur in ſubſtantiis perfectis ergo.

¶ Circa antecedẽs, & eius probationem occurrit triplex dubiũ. Primo enim dubitatur de terminis aſſumptis, ſ. perfectum & imperfectum: quomodo in illa probatione ſumantur: cum dicitur, In quocũq; genere inuenitur imperfectũ, in eodẽ oportet pręexiſtere perfectum. Aut enim hęc propoſitio fundatur ſuper illo principio, Actus eſt naturaliter prior potentia: & hoc non: quia

quia veritas illius principii, non certificatur niſi ex hoc: quia id quod eſt in potẽtia, oportet reduci ad actũ ab eo, quod ẽ in actu, quod in propoſito non habet locum. Ex hoc nanque principio non poteſt concludi, niſi aliqua ſubſtantia intellectualis quæ ſit reductiue in actu animæ noſtræ, q̃ eſt in potentia: talis aũt eſt intellectus agens q c-q d ille ſit. Aut fundatur ſuper illo alio principio, ſ. dñarum eiuſdem gñis oportet vnam ſe hr̃e vt habitũ & ꝑfectionẽ, alteram vero vt priuationem & imperfectionem. Et hoc ẽt nõ ſufficit propoſito: qm̃ ex hoc, nihil aliud põt cõcludi, niſi quòd datur aliqua ſubſtantia intellectualis ſ̃m naturã ſuæ ſpẽi, perfectior aĩa humana. Vtrum autẽ illa perfectior ſpẽs habeat ſcientiã cõpletã ex ſe inditã aut nõ, ex hoc principio nõ ſufficiẽter concludit̃: quia ſtat eſſe ſpẽm ꝑfectiorẽ, & tñ nõ hr̃e tali mõ ſcientiã. Et confirmat̃ hoc, ex natura ſenſitiua: in qua qm̃ inuenit̃ natura ſenſitiua imperfecta in aialibus imperfectis, cõſequẽs eſt, vt dent̃ animalia ꝑfectiora, i. hñtia virtutes ſenſitiuas perfectiores. Nõ tñ ex hoc ſequitur, quòd dent̃ aĩalia hñtia ſpẽs ſenſibiles cõgenitas ſiue interiores, ſiue exteriores. ſic ergo erit in ꝓpoſito. Secũdo dubitat̃ circa alium terminum ibidẽ aſſumptũ, ſ. ly ĩ eodẽ gñe. Aut.n. ſumitur genus ſtricte. Et hoc nõ, quia ſequeret̃ ꝙ iſta rõ non valeret, niſi ex ſuppoſitione ꝙ angeli ſunt ĩ gñe: quod ab omnibus nõ concedit̃, immo a Peripatheticis diſcrepare vr̃. Aut ſumit̃ genus ꝓ coordinatione, iuxta conſuetudinem qua ſolemus dicere in gñe entium, & in gñe intelligibilium &c. Et ſi ſic ſumit̃, intentum non concluditur, quàmuis verum aſſumat̃, Qm̃ dicetur, ꝙ ſubſtantia illa intellectualis perfecta, quam oportet præexiſtere in gñe intelligibilium, eſt Deus glorioſus: ac per hoc, male illatum eſt: tales dicimus Angelos. Tertio circa ipſum accidens dubitatiuncula occurrit: qm̃ in numero plurali dr̃, ꝙ ſunt aliquæ ſubſtantiæ intellectuales &c. Et tñ ex probatione adducta non poteſt inferri niſi in numero ſingulari, ergo eſt aliqua ſubſtantia intellectualis perfecta &c. Male igitur cõcluſum videtur illud antecedens.

ARTICVLVS PRIMVS.

266

2.di.8.ar.1. Et 2.cõt.c. 48.89.& 90. Et pot. q.6.artu.6. Et Mal.q.16.ar.1. Et ſpũ ar.5.Et opuſc.211. 3.c.& 221. Et opu.15. c.18.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter ſibi unita.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ Angeli habeant corpora naturaliter ſibi vnita. Dicit enim Orig. in lib. periarchon,* Solius Dei, ideſt Patris & Filij & ſpiritusſancti naturæ illud proprium eſt, vt ſine materiali ſubſtantia & abſque vlla corporeæ adiectionis ſocietate, intelligatur exiſtere. Bernardus etiam dicit in 6. Homil.† ſuper cant. Demus Deo ſoli ſicut immortalitatem, ſic incorporeitatem, cuius natura ſola neque propter ſe, neque propter aliũ ſolatio indiget inſtrumenti corporei. Liquet autem omnem ſpiritum creatũ, corporeo indigere ſolatio. Auguſtin.* etiam dicit ſuper Geneſ. ad lit. Dæmones aerea dicũtur animalia: quia corporum aerorum natura indigent. Eadem autem eſt natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter ſibi vnita.

*Li.1.c.6. in fine.t.4. † Serm.5. & 6. circa prin.

Lib.2.c.17 & li.3.ſup. Gen.c.10. in prin.t.3.

¶ 2 Præt. Grego. † in Homil. Epiphaniæ, nominat angelum rationale animal. Omne autem animal cõponitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter ſibi vnita.

† Hom.10. in euãg. circa princ.

¶ 3 Præt. Perfectior eſt vita in angelis, quàm in animabus. Sed anima nõ ſolũ viuit, ſed etiã viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter ſibi vnita.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dio.* 4.c. de di.no. quòd angeli ſicut incorporales intelligũtur, ita & immateriales.

* Ca.4.parũ a princi.

RESPON. Dicendum, quòd angeli non habent corpora ſibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur
B vl̃iter in natura illa: ſicut habere alas, quia non eſt de ratione animalis, non conuenit omni animali. Cum autem intelligere non ſit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, vt infra patebit: *habere corpus vnitum, non eſt de rõne ſubſtantiæ intellectualis inquãtum hmõi, ſed accidit alcui ſubſtãtiæ intellectuali propter aliquid aliud, ſicut humanę animæ competit vniri corpori: quia eſt imperfecta & in potentia exiſtens * in gene-
C re intellectualium ſubſtantiarum, non habens in ſui natura plenitudinem ſcientiæ, ſed acquirens eã per ſenſus corporeos a ſenſibilibus rebus, vt infra dicetur. * In quocumque autem genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet pręexiſtere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ ſubſtantiæ perfectę intellectuales in natura intellectuali, non indigentes acquirere ſcientiam a ſenſibilibus rebus. Non igitur omnes ſubſtan-
D tię intellectuales ſunt vnitę corporibus, ſed aliquę ſunt a corporibus ſeparatę. & has dicimus Angelos.

Q.75.ar.2.
390.
Q.84.ar.6. & 89.ar.1.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * quorundã opinio fuit, quòd omne ens eſſet

Q.50.ar.1.

¶ Ad euidentiam harum dubitationum notandum eſt, ꝙ vis rationis aſſumptæ ad probandum añs conſiſtit in hoc, ꝙ qñcunq; datur aliqua natura diſtinguibilis per plures modos, aut dr̃ias eſſentiales, neceſſe eſt, quòd ſi inuenitur ſ̃m imperfectiorem modum aut differentiam, ꝙ inueniatur etiam ſ̃m perfectiorem. Et huius rõ eſt multiplex: tum quia cum vtrunque ſit poſſibile, natura non eſt magis ſolicita circa imperfecta, quàm circa perfecta. Tum, quia imperfectiora ſunt propter magis perfecta. Tum, q̃a diuiſiua naturæ plurificabilis, aut ſunt ſimul natura, vt patet de differentiis condiuidentibus genus ex poſt prædicamentis: aut alterum ſe habet vt prius, & alterum vt poſterius, vt cõtingit in diuiſione analogi: & ſic etiam poſterius infert prius.

¶ Hoc igitur ſtante, dicitur ad primum dubium, quòd hic ac-
A cipitur propoſitio ex ſecundo fundamento.

¶ Et ad obiectionem in oppoſitum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, ſcilicet ꝑfectior natura intellectualis quàm ſit tota anima humana: & natura intellectualis, ita perfecta, ꝙ nõ indiget acquirere ſcientiam a ſenſibilibus, conuertuntur adinuicem: ideo S.T. efficaciter cõcluſum antecedens, pro conſtanti dimiſit. Et declaratur conuertibilitas hæc ex ĩferius dicendis: dum manifeſtabitur in qõ.70. aĩam intellectiuam ꝑꝑ ipſum intelligere, in ſolo hoĩe indigere corpore. Et põt ẽt colligi ex dictis Ariſ. in 3. de anima, in fi. & põt rõne ꝓbari: ſed nolo nũc inſiſtere. Secũdo dr̃, quòd dato, quòd ſupra animã hominis eſſẽt aliquæ ſubſtantiæ intellectuales, nõ hñtes ſciẽtiã inditã a natura, adhuc tñ rõ cõcludit intentũ: qm̃ hr̃e ſciẽtiam congenitã, eſt modus poſſibilis ſ̃m naturã intellectualis ſubſtantiæ, & eſt perfectus: ergo ſi dẽtur imperfecti modi habendi naturã intellectualẽ, debet inueniri modus perfectus habendi eãdẽ: ac per hoc, dent̃ ſubſtantiæ intellectuales, nõ indigẽtes acquiſitione ſcientiæ. Et per hoc patet rñſio ad cõfirmationẽ: q̃a nõ eſt ſimilis rõ in natura ĩtellectuali & ſenſitiua, quo ad hoc, ſcilicet ꝙ in natura intellectuali modus habendi illam cum plenitudine virtutis & ſpecierũ ab intrinſeco, eſt modus poſſibilis in natura. Modus vero habẽdi naturam ſenſitiuam ſic perfectam, ꝙ habet etiam ſpecies ſenſibiles inditas, eſt modus impoſſibilis in natura: & ideo ratio procedit in natura intellectuali, non autem in ſenſibili.

¶ Ad ſecundam dubitationem dicitur, quòd quomodocunq; ſumatur genus, intentum concluditur. Tum, quia Deus non clauditur in coordinatione ſubſtantiarum intellectualium: quoniam non eſt pars vniuerſi, ſed bonum ſeparatum eiuſdem: vt dicitur in 12. Metaph. tex. 52. Tum, quia reſtringendo minorem,
E ſcilicet in genere intellectualium ſubſtantiarum conditarum, nihilominus ſequitur propoſitum, vt patet diſcurrenti.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vſus eſt San. Tho. non ex vi rationis huius præciſe: ſed ex hac ratione ſimul & ſupradictis in præcedente quæſtio. de numero intellectualium ſubſtantiarum.

¶ Circa probationem illius conſequentiæ, ſcilicet, accidit, ergo non conuęnit vniuerſaliter, dubitari poteſt: quia non vr̃ neceſſaria. Qm̃ ſtat aliquid accidere alicui, & tñ conuenire omni. nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ accidentia, id eſt prædicata accidẽtalia, ſunt in duplici ordine: & quædam ſunt accidentalia & ſuperiori & inferioribus: quædam vero ſunt accidentalia quidem ſuperiori, eſſentialia tñ & conſtitutiua inferiorũ: vel cõſequentia eſſentialiter cõſtitutiua inferiorũ, vt rõnale vel riſibile, reſpectu animalis eſt accidens: reſpectu vero hominis eſt eſſentiale. Cum ergo

ergo dicitur, quòd accidens alicui naturæ non conuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est, de accidente secundo modo. Vera etiam vt in pluribus de accidente vt in primo modo. Et quia S.T. de accidente secundo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit.

¶ Circa probationẽ consequentiæ, quo ad secũdã partẽ dubitari posset, q̃ non nisi vnus modus ex cluditur, quo substãtia intellectualis corpus naturaliter vnitum habere potest, ille scilicet, quòd animæ humanæ cõpetit. Posset enim aliquis dicere, quòd insufficienter concluditur separatio naturalis a corpore ex hoc, nisi probet, quòd nullus alius modus ẽ possibilis. quod cum S. T. non fecerit, insufficienter cõclusisse videtur.

¶ Ad hoc dr, q̃ formaliter loquẽdo de substantia intellectuali & tota eius latitudine per se, i. de omnibus substãtiis intellectualibus, & inquantum intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit processus S. T. q̃m hoc tm̃o cõtingit, intellectualem opationem egere corpore, s. pp acquisitionem scientiæ & seruitiũ phantasmatum, vt cõtingit in hoie. Et quia S. Th. formaliter de substantia intellectuali loquebat, ideo hoc vno mõ exclusо, pertransiuit. Et vere sapienter p̃cessit: q̃m dato q̃ alicui substantiæ intellectuali, puta aiæ cœli, vel alicui⁹ corporis aerei, aliunde posset cõpetere naturalis vnio ad corpus: nihilominus rõ ista in suo pseuerat robore: q̃m si in latitudine intellectualiũ discurrẽdo p̃cés dr̃ias intellectualitatis vt sic, nõ inuenit vnio ad corpus, nisi pp imperfectionẽ vis intellectualis: consequens est, vt pinueniatur perfecta vis intellectualis absq; indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S. T.

¶ Sed contra hanc rnsionem q̃uis subtilem, instari potest: q̃m ex vi istius p̃cessus non põt inferri, q̃ sunt substantiæ tales a corpore K separatæ simplr, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret aũt quispiã, q̃ cũ hoc stat, q̃ sint coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dr̃, q̃ opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rõnabile circa omnes substantias intellectuales: quãuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt non nisi cõiuncto secundum esse organo applicari possunt immediate: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd præinueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra, sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse, corporis adminiculo. Quia ergo intentio S.T. erat cõcludere particularem, scilicet quòd aliquæ substãtiæ intellectuales sunt separatæ a corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet: an omnes substantiæ intellectuales perfectæ ſm scientiam. sunt separatæ a corporibus: immo inferius quæst. 70. vertetur in dubium. Et per istam rationem quæ vsus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista instãtia sumpta est a conditione extra latitudinem intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis, potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici, quòd instantia ista quãmuis possit facere ambiguitatem simpliciter, non potest tamen hanc parere, stantibus supradictis de numero angelorum, quòd tantus est numerus talium substantiarũ, & quòd non sunt propter mouere: necesse est enim, vt latitudo earum attendatur nõ penes mouere, sed penes intelligere. Tertio, potest dici, quòd intentio S. T. est quidem concludere specificatiuam hanc, scilicet q̃ angeli quantum est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt separati a corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati a corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum, ex parte medii quo vsus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert illam præiacentem, vt in prima responsione dictum est. Tum, ex parte illatæ conclusionis: q̃m esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse vero motiuum quasi accidẽtale & secundarium est: vt pote, rõne primi cõuenies. Ac per hoc, si essentiale p̃cipuũ non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialium, consequens est, vt aliquę tales sint nõ egentes corporibus, iuxta secundam rnsionem. Tum, ex parte dicendorum inferius, vbi de eis inquantum motores, erit sermo. Nunc. n. cum de substantia eorum sit sermo, & substantialia rerum ex operatione principali pensanda sint, &c. suis propriis locis discutiendas sat est ostẽdere quòd operatio propria & essentialis earum, ducit ad ponendam substantiam earum posse ita eleuatã, q̃ corpore non egent. Ac per hoc, hic simpliciter dici põt, q̃ separatæ sunt a corporibus. In substãtialibus. n, nõ differũt possibile & necessarium.

¶ *Super Q̃nis quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus quo ad quid noīs, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, quod significat ad se sumere, i. ad suiipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundo, scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducunẽ angeli in corporibus apparentes.

¶ In corpore tria facit. Primo refert quãdã opinionẽ Rabbi Moysi. Scdo, improbat eã. Tertio, rñdet quæsito vnica conclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet, & quòd angeli non assumunt corpora. Et quòd ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorum, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundum, arguit contra vltimũ dictũ sic. Cõter visum

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli assumant corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ angeli non assumãt corpora. In opere. n. angeli nihil est superfluum, sicut neque in opere naturæ. Sed superfluum esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim nõ indiget corpore, cum eius virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo angelus non assumit corpus.

¶ 2 Præt. Omnis assumptio ad aliquam vnionem terminatur: quia assumere dr̃ quasi ad se sumere. Sed corpus non vnit angelo vt formæ, sicut dictum est. † Ex eo autem, q̃ vnitur sibi vt motori, non dicitur assumi: alioquin sequeretur, quòd omnia corpora mota ab angelis, essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora.

¶ 3 Præt. Angeli nõ assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito dispararent. neque iterum de igne: quia combureret ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aer infigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

SED CONTRA est, quod Augustꝰ dicit 15. de Ciuit. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt. I

RESPON. dicendum, quòd quidam dixerunt angelos nũquam corpora assumere, sed omnia quæ in scripturis diuinis leguntur de

267 2. di. 8. a. 2. Et pot. q. 6. ar. 7.

Lib. 15. de Ciuit. Dei. c. 29. circa prin. & lib. 16. c. 29. to. 5.

sum ab omnibus videtur visione corporali, qua videtur illud, quod est positũ extra videntem: sed angeli corporaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex dr̃ia inter visionem corporalem exteriorem & imaginariã, ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectũ intra: oculorũ vero visio, terminatur ad obiectum extrinsecũ. Et ex hoc sequitur alia dr̃ia: q̃a visum imaginarie, vt sic, solũ est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntem exist, ab omnibus cõ muniter videri põt. Minor vero ex scriptura probatur, de angelis: qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & Tobiæ. Art. p̃ce. & art. 1. q. 50.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio rñsiua est ista: angeli interdũ assumũt corpa. Probatur sic. Qđ substãtia, q̃ non est corp⁹, nec habet corpus naturaliter vnitum, & q̃q; videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo, & præcedentibus. & si militer maior.

apparitionibus angelorum, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secũdum imaginationem. Sed hoc repugnat intẽtioni scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura aũt diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ, visi sunt ab eo, & tota familia ei⁹, & a Loth, & a ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit, huiusmodi contigisse secũdum corpoream visionem, qua videtur id, quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione, non videtur nisi corpus. Cum igitur angeli, neq; corpora sint, neq; habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet, * relinquitur, q̃ interdum corpora assumãt. B C

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cũ hominibus cõuersando, demõstrent intelligibilem societatẽ, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam quòd angeli corpora assumpserũt in veteri testamento, fuit quoddam figurale indicium, quòd verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris testamenti, ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne. D

AD 2ᵐ dicendum, quòd corpus assumptũ vnitur angelo, non quidem vt formæ, neque solum vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptũ. Sicut enim a Sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerũ sensibilium describuntur: ita corpora [d] sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repræsentãdum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus. D. 117.

AD 3ᵐ dicendum, quòd licet aer in sua raritate manens, non retineat figuram neque colorem: quando tamen condensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere, condensando ipsum virtute [d] diuina, quãtum necesse est ad corporis assumendi formationem. D. 117. E

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli in corporibus assumptis, opera utæ exerceant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis, opera vitæ exerceant: angelos enim veritatis non decet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum, quod viuum videtur, & opera vitæ habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitæ exercent.

¶ 2 Præt. In operibus angeli non sunt aliqua frustra: frustra autem in corpore assumpto per angelum formarent oculi & nares, & alia sensuum instrã, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per corpus assumptum. Quod est propriissimum opus vitæ.

¶ 3 Præt. Moueri motu processiuo, est vnum de operibus vitæ, vt patet in 2. de anima. * manifeste autẽ angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gene. 18. q̃ Abraham simul gradiebatur deducẽs angelos, qui ei apparuerant. Et angelus Tobiæ q̃renti, Nosti viam quę ducit in ciuitatem Medorum? respõdit, Noui, & omnia itinera eius frequẽter ambului. Ergo angeli in corporib⁹ assumptis, frequenter exercent opa vitæ.

¶ 4 Præt. Locutio est opus viuẽtis. Fit. n. per vocem, quæ est sonus ab ore animalis, platus, vt dr̃ in 2. de anima. * Manifestum est autem ex multis locis scripturæ, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitæ.

¶ 5 Præt. Comedere est proprium opus animalis. Vnde Domin⁹ post resurrectionem in argumẽtum resumptæ vitæ, cum discipulis manducauit, vt habetur Lucę vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abrahã eis cibos obtulit: quos tamẽ prius adorauerat: vt habetur Gene. 17. Ergo angeli in assumptis corporibus, exercent opera vitę.

¶ 6 Præt. Generare hominem est actus vitæ. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dr̃. n. Genes. 6. Postquàm ingressi sunt filij Dei ad fil. hominum, illæq; gen. isti sunt potentes a seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitæ in corporibus assumptis.

SED CONTRA, Corpora assumpta ab angelis, non viuunt, vt supra dictum est. * Ergo nec opera vitæ per eos exerceri possunt.

RESPON. Dicendum, quòd quædam opera viuentium, habent aliquid commune cum alijs operibus: vt locutio, quæ est opus viuẽtis, conuenit cum alijs sonis inanimatorum, inquantum est sonus: & p̃cessio cũ alijs motibus, inquãquædam opera vitę quantũ ad id, in quo communicant cum corporibus non vitalibus, non autẽ quãtum ad id, quod est proprium viuentis: conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantũ ad distinctiones quas supponit. Probatur vero, quantum ad vltimam particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum, quædam est vitalis, quæ scilicet, est anima inquantum anima: & quædam non vitalis, quæ. s. est a natura tãtum, vt motꝰ sursum vel deorsum. Operationum rursus vitaliũ, quædam habent aliquid commune cũ non vitalibus, & aliquid proprium inquãtũ vitales sunt, quædam vero nihil habẽt commune cũ non vitalibus. Exẽplum vtrarumque, habetur i litera. Probatio vero vltimæ particulæ est: quia eius est actio, cuius est potentia, vt dicitur in lib. de Somno & vigilia: sed angelorum in corporibus assumptis non est potentia ppria aię: ergo nec actio. Li. 2. de anima. tex. 13. tom. 2. Li. 2. de anima. tex. 90. tom. 2.

¶ Circa distinctionẽ secundam, & primam partem cõclusionis simul, dubiũ occurrit. Quoniam cum assignatur talis distinctio, aut intendit, q̃ in quibusdã operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum commune vitalibus & non vitalibus, & alterum proprium vitalib⁹: aut q̃ illa duo sint ſm rõnem tm̃ distincta, quẽadmodũ supius & inferius. Si primo modo, falsum apparet, q̃m operationes omnes animæ sunt simplices, & non cõpositæ ex duob⁹ realiter distinctis. Si sẽcũdo modo, falsum quoq; videtur: q̃a in hoc non differũt operationes animæ inter se, q̃m omnes operationes animæ communicant cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato communi, & sic distinctio Ar. præced. arg. 2. præci pue.

Universidad de Deusto Biblioteca

tio est nulla.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd intentio S. Th. (vt patet ex qō.6. de potentia Dei. artic.8.) est loqui de duobus realiter distinctis, non tamen componentibus operationem, sed cōcurrētibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, quòd operationum vitalium: quædam sunt communicantes cum non vitalibus in effectu, seu termino: quāmuis differant in principio. Quædam vero sunt q̄ nec i principio, nec in termino, seu effectu communicant cum non vitalibus. Primæ sūt, locutio, & motꝰ processiuus & generatio: quorum termini seu effectꝰ sunt diuisio aeris, motus localis, & alteratio: quæ possunt etiam per actiones non vitales causari. Secūdæ vero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad ajatū corpus, vt sic terminantur.

¶ Circa probationē conclusionis, aduerte diligenter, quòd ex ista ratione sufficienter cōcluditur, quòd angeli nullū opus vitæ, absolute loquendo, in corpoꝛibꝰ assumptis exercent, eo quòd nullā potentiam vitalem in assumpto corpore habent. Et sic neq; locutio, neque motus progressiuus vere competit angelis. Sed quia quarūdam actionum vitalium terminus pōt fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentiis animæ, vt verberare aerem, & moueri localiter: iō talia opera vitæ angelis p̄ corpora assumpta attribūtur: nō f̄m quod opa vitæ, nec f̄m qđ talia opera vitæ, sed f̄m similitudinem effectus, i. attribuuntur eis opa similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autem dico, non metaphorice, sed ꝓprie, quēadmodū albū albo fiſe est. Nā metaphorica fiſitudine, oia opa vitæ eis attribui possunt.

¶ Circa dicta S. T. in hac materia hic & in q.de potentia loco allegato, dubiū occurrit: ex eo quòd ponit gnationem ingne operū vitalium communicantiū cū non vitalibus, sed separat eam a corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad transmutationē formalem. Hoc enim non videtur verum: quia generatio vitalis, terminatur ad animatum, inquantum animatum est: & cōsequēter dato q̄ ñ cōcurreret, trāsmutatio formalis, esset discōueniēs Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ distinctio ibidem facta S. Thoma quāuis potuisset fieri amplior, restricta tamē est ab eo ad opera, quæ sunt ab ea dem anima in eodem numero ab his quæ non sunt huiusmodi. Et sic generatio quæ terminatur ad animam non eandē numero, sed ſpecie, posita est in secundo membro, & excluſa propter aliam causam. Non cōtradicit tamē his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea q̄ incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandē numero, siue non: & ea quæ tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, s. & quia terminantur ad animatū vt sic: & q̄a sunt trāsmutationes formales.

Cap. 1. ante medium. t. 2.

Ca. 15. inter principiū. & medium.

Li. 8. tex. 8 tom. 2.

Lib. 16. de Ciuit. Dei. c. 29. a medio. tom. 5. † Li. 15. de Ciuit. Dei. ca. 23. parū a prin. t. 5.

Li. 3. d̄ Tri. cap. 8. & 9. tom. 3.

tum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune vtriſq; operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta: nō autem quantum ad id, quod est ꝓprium viuentium: quia secundum Philosophum in libro de som.* & vig. cuius est potentia, eius est actio. Vnde, nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitā, quæ est potentiale principium talis actionis.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut non est contra veritatem, q̄ in ſcriptura, intelligibilia ſub figuris ſenſibilibus deſcribuntur: quia hoc non dī ad aſtruēdum quòd intelligibilia ſint ſenſibilia, ſed q̄ per figuras ſenſibilium proprietates intelligibilium ſecundum ſimilitudinem quandā dantur intelligi: ita non repugnat veritati ſanctorum angelorum, q̄ per corpora ab eis aſſumpta, videntur homines viuentes, licet non ſint. Non enim aſſumuntur, niſi vt per ꝓprietates hominis & operā hominis, ſpirituales proprietates angelorum, & eorum ſpiritualia opera deſignentur. Quod non ita cōgrue fieret, ſi veros homines aſſumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipſos homines, non in angelos.

Ad 2m dicendum, quòd ſentire eſt totaliter opus vitæ. Vnde nullo modo eſt dicendum, quòd angeli per organa aſſumptorum corporum ſentiant: nec tamen ſuperfluunt formata. Non enim ad hoc ſunt formata, vt per ea ſentiatur, ſed ad hoc vt per huiuſmodi organa, virtutes ſpirituales angelorum deſignent: ſicut p oculū deſignatur virtꝰ cognitiua angeli, & per alia membra aliæ eius virtutes, vt Dio.* docet vlt. ca. cœl. Hierar.

Ad 3m dicendum, quòd motus qui eſt a motore coniuncto, eſt proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora aſſumpta ab eis, quia angeli nō ſunt eorum formę. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiuſmodi corporibus: cū ſint in eis ſicut motores in mobilibus, & ita ſunt hic, quòd non alibi. quod de Deo dici non poteſt. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quibꝰ eſt, quia vbique eſt: angeli tñ mouentur per accidens ad motum corporum aſſumptorum. Non aūt ad motum corporum cœleſtium: etiamſi ſint in eis, ſicut motores in mobilibus: quia corpora cœleſtia nō recedunt de loco ſecundum totū. Nec determinatur ſpiritui mouenti orbem locus, ſecundum aliquam determinatam partem ſubſtantiæ orbis, quæ nunc eſt in oriēte, nunc in occidente, ſed ſecundum determinatum ſitum: quia ſemper eſt in oriente virtus mouens, vt dicitur in 8. Phyſic.*

Ad 4m dicendum, quòd angeli proprie non loquuntur per corpora aſſumpta, ſed eſt aliquid ſimile locutioni, inquantum formant ſonos in aere, ſimiles vocibus humanis.

Ad 5m dicendum, quòd nec etiam comedere, proprie loquendo, angelis conuenit, quia comeſtio importat ſumptionem cibi cōuertibilis in ſubſtantiam comedētis. Et quāmuis in corpus Chriſti poſt reſurrectionem cibus non cōuerteretur, ſed reſolueretur in prę iacentem materiam: tamen Chriſtus habebat corpus talis naturæ, in quod poſſet cibus conuerti. Vnde fuit vera comeſtio. Sed cibus aſſumptus ab Angelis, neque conuertebatur in corpus aſſumptum, neque corpus illud talis erat naturæ, in quod poſſet alimentum conuerti. Vnde non fuit vera comeſtio, ſed figuratiua ſpūalis comeſtionis. Et hoc eſt quod Angelꝰ dixit Tobiæ 12. Cum eſſem vobiſcū, videbar quidem manducare & bibere, ſed ego potu inuiſibili, & cibo vtor. Abraham aūt obtulit eis cibos, exiſtimās eos homines eſſe, in quibus tñ Deum venerabatur, ſicut ſolet Deus eſſe in Prophetis, vt Aug.* dicit 16. de Ciuit. Dei.

Ad 6m dicendum, quòd ſicut Auguſt. † dicit 15. de Ciuit. Dei, multi ſe expertos, vel ab expertis audiſſe confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum expetiſſe atque peregiſſe concubitum. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Sed Angeli Dei ſancti, nullo modo ſic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum, nominat Scriptura eas, quæ natæ erant de ſtirpe Cain. Neq; mirandum eſt, q̄ de eis gigātes naſci potuerunt. Neq; enim omnes gigantes fuerunt, ſed multo plures ante diluuium q̄ poſt. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum naſcuntur, hoc non eſt per ſemen ab eis deciſum, aut a corporibus aſſumptis, ſed per ſemen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpote, quòd idem dęmon qui eſt ſuccubus ad virū, fiat incubus ad mulierem: ſicut & aliarum rerum ſemina aſſumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Aug.* dicit 3. de Trin.) vt ſic ille qui naſcitur, non ſit filius dæmonis, ſed illius hominis, cuius eſt ſemen acceptum.

¶ Super

¶ Super Qōnis quinquagesimæ secundæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito vnica cōclusione. Secundo, ex ipsa conclusione deducit quasi tria corollaria.

¶ Quo ad primum, cōclusio est ista, Angelus est in loco: æquoce tamē respectu corporis. Probat sic secūda pars directe. Corpus est in loco per contactum quātitatiuum: ergo angelus est in loco per contactum virtualem: tenet consequētia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundā partē. Tres proprietates corporis inquātum locati excludit a locatione Angeli, scilicet, commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clare patet in litera.

¶ Circa probationem positæ conclusionis, aduertenda sunt duo. Primo, quòd licet formaliter quæratur: an Angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium, est quærere de modo, quo Angelus est in loco, quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco S. T. de prima parte conclusionis, non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo, quòd vis conclusionis San. Thomæ consistit in hoc, omne quod est in loco, ratione suæ quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis, ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus: cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur, nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco, ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuoce vtrumque locari dicitur.

¶ Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem, quid intendat S. T. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primum, aut absolutum, aut respectinum. Si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor pōt dici. ergo. Quòd enī non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primo, quia omne absolutum in angelo, aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens a loco. Secundo, quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem, quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus tactus per se loquendo, virtualis tñ contactus est secundum esse substantiale vel accidētale. Constat aūt, nihil Angeli dare aut recipere formaliter esse a loco. igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo aduenies alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ, & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam non est necesse, quòd sequatur fieri secundum substantiā, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localē: quia nec est necesse, quòd Angelus fiat in loco, nec quòd mouetur ad locum, ad hoc, quòd sit in loco. Patent hæc, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi doctores tenuerunt. hac enim hypothesi facta, saltem conditionaliter, patet quòd creata postmodum creatura corporea, angeli, non cœperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat, est: quia non esset maior ratio ex hoc, quare hic esset in hoc loco: & ille in illo: nec oportuit moueri tunc motu localī, quia nusquam erat. moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quòd vero non sit actus secundus immanens, patet. Tum, quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum, quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo, ex eo quòd omnis actio trā siens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in quod transit: non facile autem est fingere quomodo aliquid horum conuenit angelo respectu cœli Empirei. Secundo, quia

A hoc videtur cōtra Sanctum Thomam in Quol. quolibeto. 1. q. 1. artic. 1. vbi expresse exponens illam propositionem, scilicet, Angelus est in loco solum per operationem, dicit, Quòd si per operationem intelligimus motionem, quòd propositio non est vera: Si vero per operationē intelligimus quamcumq; vnitionem virtutis, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis, quàm actionem trā seuntem.

¶ Tertio, cōtra hoc sunt sex argumenta Scoti in 2. Senten. distinct. 2. q. 6. quæ habes a Capreolo distin. 2. q. 1.

¶ Ad euidētiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes, & Philosophi, & Theologi conceden tes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus, in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit, in assignando quod sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius, humani ingenii capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt, Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio, applicabimus ad Angelos. Quarto, videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ, & sic respondebitur quæsito. Quinto, satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primum, Præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda vero, importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, ideſt, esse ita hic, q̄ non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substantialis, relatio præsentię, qua formaliter substātia etiam indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alii: etiam si nullam causalitatem habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum causæ effectiuæ, distinguitur in triplicem, scin præsentiā ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis, relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficienteque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis, vocatur relatio approximationis immediate agentis in patiens immediate: quæ præuenit actionem, ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis, dicitur relatio agentis ad passum immediate, inseparabilis ab actione: ita q̄, vel est ipse respectꝰ in actione importatus: vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutem suam, & nauem, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidem f̄m approximationem, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio, fit præsens naui f̄m actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem, sit idem quod relatio mouentis ad motū, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secūdū sciēdū est, q̄ harū quinq; p̄tiarū: tres tm̄ sunt certæ, s. circūscriptiua, & ordinis, & operationis. Aliæ aūt duæ ambiguæ valde sunt & coincidunt, & ꝓpter eas est vniuersa hæc difficultas. Et de p̄tia q̄dē circūscriptiua laborare nō oportet: q̄a est nota ad sensum. P̄tia vero ordinis ex hoc conuincit, q̄ si nullū corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequā intelligeret agere vna in aliā, esset iter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potētia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc. n. p̄tia cōsequit rōnes potentiæ actiuæ & passiuæ proximę deductis impedimentis &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quàm in spiritualibus,

Præsentia

269

1. d. 37. q. 3. art. 1. & 2. Et 2. dist. 6. ar. 3. Et po. q. 3. art. 19. Et quol. 11 q. 1.

* Boe. in li. An oē qđ ē, bonū sit, circa prin.

† Li. 4. Phyſic. tex. 45. & 57. to. 2.

* q. 50. artic. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præsentia vero operationis manifesta est. oportet enim, agens immediatum immediatione suppositi, indistans esse a patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physic. longo processu. Ambiguitatem vero habent reliquæ duæ præsentiæ, propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ sub stantialis, ratio est potissima: quia talis præsentia nō est res impossibilis: cū non implicet contradictionem, substantiam esse sic præsentem loco. Igitur ponenda est in quæstione tam difficili. Antecedens declaratur, non solū de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra, locata i hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectum separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc vase, quòd non alibi, quod est habere relationem præsentiæ substantialis ad hunc locum. Daf ergo pntia substantialis, qua substātia indiuisibilis pñs est loco, secluſa omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia positio ista nō est intelligibilis. Omnis.n. respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamentum. Sed talis respectus pntiæ substantialis, nullum habet fundamentum. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiue, Tū, quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo, fundamentū nullum requirendum est, quod sit rō, quare hoc sibi conueniet respectu actus vel potentiæ. Tū, quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius rō ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est rō, quare illis potius q̄ aliis ex fundamento in illis, & non aliis inuento. Tū quia posse certum respectum habere, est prædicatū demonstrabile de re, quamuis habere illum in actu sit forte contingens: ergo habet in subiecto cām necessariam, per quam a priori infertur, & per quā ineſt illi: alioquin contingenter ineſſet. Causa autē illa, aut fundamentum est, aut ex ipsa illud hf. Minor vero probatur: qm̄ aut fundamentum talis respectus, est aliquod absolutum inuētū in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni. ergo. Quòd.n. non sit absolutum aliquod, patet distinguendo ea, quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia.n. inquantum substantia, hunc non fundat respectum. Tum, quia non omnis substantia potest illum fundare. Tum etiam, quia ponētes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. q̄ substantia non est rō essendi in loco diffinitiue. Inquantum vero limitata siue ad genus, siue ad speciem, siue ad singulare, hoc etiam non habet: qm̄ æquiuoce df limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi.n. entis & differentiæ essentiales & individuales, contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile: nisi cum contrahitur ens per quantum, quantitate molis. Tunc.n. manifeste contrahitur consequenter ad locabile. Per alios aūt entis modos, cum per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare qūo consequenter contrahatur, & cum non possit assignari, restat q̄ sit fictio: simile quoq; iudicium est de virtute substantiæ, quæ ponit eadem realiter cum substantia & limitatione eius: qm̄ limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talem & tm̄ effectum, non localis. Quòd autem fundamentum & ratio talis respectus non sit substantia, connotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecum nō potest esse, nisi aut negatio, aut relatio: sed relatio non est: quia iterum de illius fundamento quærendo, eadem redibit quæstio. Negatio vero non apparet ad propositum, nisi indistantiæ: vt putari forte possit q̄ substantia indistans a loco, fundat præsentiæ relationem ad locum. Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substantiæ indiuisibili, etiā nusquam existenti: vt patet. & sic substantiam nusquam existentem contingeret esse præsentem huic loco: ac p hoc esset nusquā, & esset hic, quod implicat cōtra dictionē. Si hæc vera sunt, patet q̄ imaginatio ponentiū talē respectū, in falso fundat. Credit.n. q̄ quēadmodū hęc aqua existēs in vase, habet duo, s. q̄ sit ibi diffinitiue, & sit ibi circūscriptiue; ita habeat duo fundamenta, s. quantitatem fundantem circumscriptionem, & substantiam fundantem diffinitionem. Cum tñ ex prædictis habeatur, q̄ vnum tñ est hic fundamentum, s. quātitas: mediante qua, hæc aqua & diffinitur & circunscribit hic. Et ex hoc vlterius sequitur, q̄ quemadmodum hæc aqua secluſo colore, implicat cōtradictionem q̄ sit visibilis: ita secluſa quantitate, q̄ sit locabilis. Et hoc loquēdo, vt mō loquimur de substātia, secluſa oi virtute actiua & passiua quocunq; mō. Et sic positio illa, est impossibilis simplr. Ad exemplū quod adducitur de hac aqua existēte in vase, remota per intellectū quātitate &c. df, q̄ imaginatio in hoc decipitur: qm̄ secluſa quantitate, aqua illa nusquam remaneret: qm̄ nullam habitudinē haberet ad locum. Sed restaret cum negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et ꝓpterea nō oportet q̄rere quo ierit: sed vas plenū aere reperiretur, aqua indiuisibili reddita, & nusquam existente. Nec hoc est mirabile, sed consequens ad hypothesim factam. Sicut si ponneretur a Sorte remoueri quantitatem, oporteret consequenter fateri, q̄ non haberet partes integrales s. cor, hepar, caput &c. q̄a remaneret substantia indiuisibilis: & tñ imaginamur, q̄ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoque affirmatiua præsentiæ approximationis agētis ad passum, præuenientis actionem, potissima rō est: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur q̄ simultas est prior actione. declarantur singula. Primum: quia cum df ex 7. Physic. q̄ oportet agēs & patiēs imediata esse simul, si esse simul nihil aliud est q̄ illud agere & hoc pati, dicendo oportet agens & patiens esse simul, nihil aliud diceremus, q̄, oportet agens agere, & patiens pati: quod est ridiculum. Differunt ergo hæc in ter se. Deinde declaratur sc̄dm, s. q̄ sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. Demū declaratur tertium, scilicet q̄ actio non sit prior simultate: qm̄ non ideo agens proximum est passo quia agit: sed quia approximatum est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cū prædictis, aut est vna fictio. Qm̄ vel vtrum q; s. agens & patiens est corpo reum, aut vtrumque spirituale, aut alterum spirituale, & alterū corporeum. Si vtrumque est corporeum, simultas præueniens actionem, est quantitatiuus contactus, vt patet in 7. Phys. hic autem ad pntiam circunscriptionis pertinet. Si vero vtrumque est spūale, ēt si fingendi, daret licentia, simultas pueniens actionē est pntia ordinis, nō cuiuscunq;, sed talis, s. immediati &c. Et merito, quia vt Aug. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, q̄d situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus, attenditur secundum situm: ita in spiritibus ſm ordinem. Si aūt alterum est spirituale, & alterum corporeum, approximatio ista non potest singi q̄ sit situalis: quia spirituale insituabile est. Oportet ergo, q̄ coincidat cum approximatione ordinis, & approximatione ſm substantiam. Non facile. n. esset, tertium quid fingere. Et si prædicta vera sunt, ita q̄ præsentia substantialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic, ista præsentia approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporalibus præsentiam secundum contactū quantitatiuū, aut pura fictio est, si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ, satisfit ex nunc dictis: concedendo q̄ simultas agētis & passi, sit aliud ab operatione, & quòd sit prior natura quam operatio. Sed negatur, quòd sit aliud quid, quàm præsentia ordinis in communi loquendo. Descendendo autem ad corporalia, negatur quòd sit aliud a præsentia ordinis & sit?. hæ enim duæ sufficiunt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalis quidem præsentia requirit, quia quanta sunt: ordinis vero, quia actiua & passiua sunt. Et qm̄ vtriusque huius ambiguitatis tractatæ, pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolute intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic, tres tantum præsentias acceptabimus, secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

¶ Sed

† Lib. 4. ex tex. 119.

1 Præt. Locus est quantitas positionem habens. Omne autem qđ est in loco, habet aliquem situm: sed habere situm non potest cōuenire Angelo, cum substantia sua sit immunis a quantitate, cuius propria differentia est positionē hēre. Ergo Angelus non est in loco.

¶ 3 Præt. Esse in loco est mensurari loco, & contineri a loco, vt patet per Philosophum in 4. Physi. † Sed Angelus non potest mensurari neque contineri a loco: quia continens est formalius contento, sicut aer aqua: vt df in 4. Physi. * Ergo Angelus non est in loco.

SED CONTRA est, quod in collecta dicitur. † Angeli tui sancti habitent in ea, nos in pace custodiāt.

RESPON. Dicendum, quòd Angelo conuenit esse in loco: æquiuoce tamen dicitur Angelus esse in loco, & corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quòd applicatur loco secūdum contactum dimensiuæ quantitatis. Quæ quidē in Angelis non est, sed est in eis

*Li. 4. Physic. tex. 35. & 49. to. 2.

† In 'collecta q̄ solet cātari in cōpletorio.

¶ Sed dubium circa præsentiam ſm operationem remanet, an formaliter in communi loquendo inter agens in actu & patiens præter relationes agentis & patientis, sit relatio præsentiæ admixtæ: præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationem, qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso. Sim. ponitur, cū talis præsentia sit relatio æquiparantię, ac per hoc exigens fundamentum ciusdem rationis in vtroque extremo, surgit quæstio de fundamento eius, & deinde de in separabilitate eius ab operatione. Nec video quomodo possit his quæstionibus satisfieri, stātibus supradictis. Si vero non ponitur: nullas patiemur angustias, quōniā nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad parte negationem, quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens, Primo, esse simultatem secundum præsentiam ordinis, Secundo, secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia, secundum quantitatiuum contactum. hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est, licet quidam, de quorum numero est Sco. in 2. sen. di. 3. posuerunt angelum esse in loco, per præsentiam substantialem, pēnes quam etiam attendi dicō, per approximationem agentis ad patiens. Quia tamen præsentia huiusmodi voluntaria; ac sine ratione ponitur, immo contraria ipsius rationis essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum apud S.T. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm præsentia secundum operationem & præsentia ordinis simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, q̄ præsentia ordinis non distinguitur a præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo, sed potius quēmadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc q̄ angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substātiæ angeli, negationē situationis, eo modo, quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur: Ex parte vero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus, vt a se exercendi: Ex parte vero potentiæ executiuę, expeditionem, ita quòd potētia sua nec detineatur seu impediaē virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed sit ad hoc parata, prōptaq;, habeatur. Ex parte aūt voluntatis electionem prędictæ præparationis ad hoc op'in hoc corpus exercendū. Hæc.n. est ratio habitus, vt cū voluerit quis operetur. Secundo sciendum est, quòd quēadmodum operationū duplex est genus, quoniā quædā sunt cū continua exteriori actione, vt mouere. Quædam vero interpolata actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere custodire & his similia, ita duplicitēr contingit angelos præsentes esse loco secundum operationem. V no modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt &c vacant, vt cœpta bene succedant, quamuis non continue exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodiētes homines, præsidentes prouinciis aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in custodito aut subdito aliquid faciat. sed quòd semper vigilet, studeat, & vacet ad hoc, & nunc impedimenta amoueat, nunc vero promoueat, nunc euentum rei expectet occurrentibus prouisurus &c. De secundo vero .s. cum dicitur, angelum alicubi esse, quæres sit existens in loco, dicitur, quòd non solum operatio seu effectus angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimode dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est. Sola operatio transiens, est angelo ratio essendi in loco. Secunda est. Substantia angeli est sic coniuncta huic loco quòd est ab alio loco distans. Imaginantur enim quòd quemadmodum quantitas est ratio substantiæ corporeę, q̄ sit in loco, & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, quòd vere ab alio loco distat & alteri propinquior est: Ita operatio transiens sit ratio angelo q̄ existat in loco, ipse tamen angelus per illam ad locum diffinitur, ita quòd a remotiori magis distat loco, quàm a propinquo. Quidā autem primæ propositioni non consentiunt, sed dicunt q̄ vel operatio trāsiens vel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata, est angelo ratio essendi in loco, propter verba S. Th. ex Quolibetis adducta. De secunda vero propositione affirmant primam partem. s. q̄ substantia angeli est coniunctæ loco, & non solum operatio eius. Fundant autem vtrique secundam propositionem super verbis Sanct. Tho. expresse in tertia parte. quæstio. 52. articu. 2. dicentis, quòd anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem & per substantiam, aliis vero per operationem, seu effectum tantum. Et in Quolibeto. 6. articu. 2. respondens argumento primo tali, Si angelus ageret per imperium voluntatis, posset ita agere in propinquum sicut in distans, & sic non oporteret ipsum descendere de cœlo in terram, vt hic operaretur, dicit, q̄ quia oportet moueri esse simul cum mobili quòd ab eo mouetur, vt dicitur in. 7. Phy. ideo oportet substantiam angeli aliqualiter coniūgi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, q̄ etiam apud substantias spirituales, modus essendi in loco per substantiam, distinguitur a modo essendi in loco per operationem, & quòd vterque cōuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda authoritate videtur haberi distantia & propinquitas, quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, quòd tria quærantur: ratio

stans, per accidens, modo præexposito. & tamen diuinitatis virtute, effectū in illa loca faciebat. Quæ uero in quolibeto. 6. dixit propter simultatem ordinis, quæ præuenit operationē, & excludis distantiam istam is tualem, per accidens, dixit. Patet quoq; ex his ratio: quare S.T. in quolibeto. 1. distinxit contactum virtutis ab operatione, quia

270 1. dis. 17. q. 3. arti. 2. Et q. 4. arti. 1. cor. Et 4. di. 44. q. 2. art. 3. q. 2. ad. 1. Et po. q. 3. art. 29. ad 1.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quàm anima, sed anima est

simul in pluribus locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt Auguſt. dicit. Ergo angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ 2 Præt. Angelus est in corpore assumpto, & cum assumat corpus continuum, videt ꝙ sit in qualibet eius parte. Sed secūdū partes eius cōsiderant diuersa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

li. 6. de tri. c. 6. com. 3.

¶ 3 Præt. Damasc. † dicit, ꝙ vbi Angelus operat, ibi est. Sed aliquā do operatur simul in pluribus locis, vt patet de Angelo subuertēte Sodomam. ergo Angelus. potest esse in pluribus locis simul.

li. 1. Orth. fidei c. 3. Et lib. 1. c. 17.

SED CONTRA est, quod Damasc. dicit, quòd Angeli dum sunt in cœlo, non sunt in terra.

li. 2. c. 3. circa med.

RESPON. dicendum, ꝙ Angelus est virtutis & essentiæ finitę. Diuina autem virtus & essentia infinita & é vniuersalis causa omniū, & ideo sua virtute oia contingit, & nō solum in pluribus locis est, sed vbique: virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid vnum determinatū. Oportet enim quicquid

549

cunque vnicio, qua sua virtute contingit corpus, siue præsidendo, siue continendo. Et intendit non de continentia substantiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminenter, quia sic quilibet Angelus esset vbiq;. sed de continentia quæ nata est competere formis, quæ est tenere corporis partes: hoc. n. modo anima continet corpus, vt dicitur in. 1. de anim. tex. 90. in cuius signum, ipsa recedēte, partes desfluunt &c. Assistentia ergo angeli ad simul tenendum corpus, quo ad aliquid esse vel operari, est continentia sufficiens ad hoc, quòd angelus ibi dicatur esse. Nec ex his mihi imponas, ꝙ dixerim angelos locari apud S.T. ex sola præsentia ordinis, hoc enim adhuc non est habitum. Sed ad hoc tantum peruētum est, quòd angelus presens est loco dupliciter, ſm operationē, & ſm ordinem. Et quòd ista præsentia præuenit naturaliter illam, quia est ipsa appropinquatio agentis ad patiens. Vtrum autem talis præsentia sufficiat ad hoc, quòd angelus dicatur esse in loco, crediderim ego distinguendum, quòd esse in loco angelum, cōtingit dupliciter. Vno modo, cōplete, & sic non sufficit præsentia ordinis. Alio modo, incomplete, & sic sufficit. Cum. n. sola est præsentia ordinis, inchoata quidem est præsentia angeli ad locum: sed non est cōpleta. Cū vero actualiter incipit operari, tunc est complete præsens. Et ſm hoc, possent diuersa theologorum dicta interpretari, mō de esse i loco cōplete, mō de esse in loco incōplete De S.T. aūt ītētione nō clare cōstat, qa ipse & i illo. 1. Quolibet & hic, notāter dixit, ꝙ per applicationē virtutis Angelicę qualitercunq; ad locū, Angelus est in loco, & consequenter cū hic applicationis modus non sit extra qualitercunq;, inclusus videtur ab eo, & vere sic est exponendus, nisi obstet quòd applicationis modus de quo loquitur, est talis, quòd duo angeli non possunt simul habere illum, respectu eiusdem loci. Videtur autem quòd præsentia ordinis respectu eiusdē loci, possit pluribus angelis simul conuenire. Secundo potest obstare, quòd in responsione cuiusdā argumenti in prædicto. Quolibeto dicitur, quòd quo ad esse in loco, prius natura é operari quàm esse in loco, ergo præsentiā ordinis, quæ prius natura est quàm operatio, non tenuit sufficere ad esse in loco, qa sic prius esset in loco, quàm operaret. Sed ad hoc pōt dupliciter dici. Primo, quòd apud S.T. præsentia ordinis includitur sub præsentia ſm operationem qualitercunq;, ſm ut ex dictis patet, tripliciter pōt variari, vel ſm continuatā exteriorem operationem, vel ſm continuatā attentionem, interceptā vero exteriorē operationē cum reliquis conditionibus (vt supra dictum est) vel ſm habitualem applicationem, quam importat præsentia ordinis. Et sic cōmuniter accipiendo operari actualiter vel habitualiter, clare constat operari nō prius esse in loco quàm esse, immo sunt idem, sed eo modo quo ratione distinguūtur, operari est prius, quia est ratio essendi in loco. Secundo potest dici, quòd responsio S.T. intelligenda est formaliter, i. vt euacuat vim argumenti, dato etiā quòd per solam operationē actualiter exercitam Angelus esset in loco, quicquid de hoc sit, oportet. n. respōsionem illā ab omnibus admitti, quicquid sit de conclusione. Vnde & Sco. in. 37. dist. 1. fingens, præsentiā immensitatis inter Deū & vbiq;, fatetur quòd prius natura potentia Dei habet terminū suæ operationis, quàm eius immensitas terminum compræsentē. De primo vero obstaculo quid dicendum sit, in. 3. ar. huius q. discutietur. Satis ergo nunc sit nosse, quòd relatio præsentiæ substantiæ spiritualis ad locum, semper pertinet ad actionē, vel etiā passionem transeuntem actualiter vel habitualiter exercitam. Quantum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum vt dictum iam est, Scot. multipliciter cōtra S.T. arguit: quę quoniam diffuse a Capreolo tractantur in 1. q. 2 dist. 2. sen. breuiter perstringenda duxi. Et primo arguit, quòd detur præsentia substantialis dupliciter. Primo ad hominem, quia S.T. in hac prima parte q. 8. ar. 1, hāc posuit, & nunc negat. ergo.

¶ Deinde simpliciter. Virtus operatiua angeli, aut se habet mediante, aut immediate ad actionem in loco: si mediate, quæratur de illo medio, & sic deinceps, si immediate, ergo substantia operantis est immediata loco, & habetur intentum.

¶ Sed ad hęc patet responsio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in q. 8. ad 5ām vero ex nunc ostensis: conceditur. n. immediatio suppositalis, & indistantia localis, vtraque enim est conditio præsentiæ, tam, secundum ordinem quàm secundū operationē. Ad has enim, tantum ratio illa ducit, & non ad aliquam positiuam præsentiam substantialem, vt argues sin

git, & nulla hoc ratione probauit, sed supposuit.

¶ Secundo arguit, quòd operatio non sit ratio angelo essendi in loco tripliciter. Primo ducendo ad incōueniēs tripliciter. s. quòd angelus frequenter esset nusquā, quia in cœlo empireo nihil operatur. Et quòd angelus mouens cęlum, esset in toto cœlo, quia totum primo mouet, quia est sibi proportionatum, ita quòd si aderetur stella orbi, moueret cū labore. secundo cœli. textu. 71. Et quòd angelus esset in loco cōmensuratiue: quia operatio sua est in loco cōmensuratiue per accidens, & ipse nō nisi per eā ibi est. Secūdo ostēditur. R. ō essendi in loco est in angelo formaliter, aliquin angelus nō esset formaliter in loco, sed operatio trāsiēs nō est in angelo formaliter. ergo. Tertio authoritatibus Damasceni, quæ dicunt angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse i loco i angelo, alioquin superfluē vtrūq; diceretur.

¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facile respondetur. Primum quidē qđ reputat inconueniens. s. Angelū nusquā esse, nō inconuenit, immo vt Arist. primo cœli. tex. 100. dixit, entia illa beata, non sunt apta esse in loco. Quod vero in argumento miscetur de operatione circa cœlū empireū, pōt multipliciter solui. Primo quòd angelos esse in cœlo empireo, est locutio Metaphorica, qa sunt in gloria, ad quā sanctificatū est cœlū empireū. Cuius signū est, quod (vt Magister adducit in. 2. di. secundi) dr quòd cœlū illud est plenū angelis, quod nō pōt nisi Metaphorice intelligi. Secundo, ꝙ angeli in cœlo empireo operantur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod aūt a quibusdā dr, quòd sunt ibi per exornationē, vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modū operationis significata, imaginarie magis quam rōnabiliter dictū puto, nihil enim ad q. hanc de mō significandi qui a nobis fit. Si ergo ſm rē solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tāgente locū, ponī pōt in angelo, quo formaliter præsens sit angelus loco, iā ponitur ſm rē præsentia substantialis superius impugnata, iā angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato & vniuersa quæ diximus ruunt. At si quis rationabilē non putat hāc operationis ignorantiā, primā necesse est amplectatur resp. ōsionem, si authoritatē Gregorii Nazianzeni negare veretur. Ait. n. quod abusiue dicimus angelos esse in loco, qm deberemus dicere ꝙ operantur in loco. Alterius vero incōuenientis, sequela negatur. vt. n. patet. 8. Phy. Motor cœli non est primo in toto cœlo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orientali, ut patet. in. 2. cœli, quia ibi est dextrū ex natura rei determinatū nō materialiter, sed formaliter, vt dicit Auer. & bene. in. 2. cœli. cō. 15. Nec est quærendū vbi quiescat, qm nō eget loco. nec quiescit, sed est immobilis omnino. Tertii quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet de se, per accidens enim effectus tali modo non redundat in causam: immo, vt S.T. dicit. Angelus est p se in loco nō simpliciter, sed vt operans.

¶ Ad rationem ostensiuam dicitur, quòd licet maior sit vera de esse in loco localiter, non tamē de esse in loco æquiuoce. s. vt operans in eo, vt patet. Ad authoritatem Damasceni, dicitur, quòd propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus, cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco, copulauit de illis loquēs esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur re: sed ratione tantū concipiente modum illum per modū operationis & per modū præsentiæ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est. Hoc tamen in eo notandum est, quòd ly possint, dicit potentiam naturalem ipsorum Angelorum, & ordinariam ipsius Dei, quoniam hic nō examinamus qđ Dei potentia de hac re possit absolute, sed quid rerum ordo habeat.

¶ In corpore articuli quinque facit. Primo respōdet quæsito. Secundo

hoc. quòd ille necessario sit vt pars alterius, iste vero absolute.
¶ Secundo sciendum est, ꝙ effectus totalis, ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet, vt defectiuus, ut excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis, triplex est mobile, aliquod adæquatũ, aliquod excedens, & aliqđ minus, ita ꝙ mai⁹ illo põt mouere. Tertia distinctio ẽ, de fieri simul vel successiue. Ex
40
D. 112. his.n.tribus distinctionibus habeẽ interpretatio illius ꝓpositionis. Est.n.sic interpretãda: quodcunq; cõparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnã realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero: & sic est vniuersaliter vera de oĩ virtute siue finita, siue isinita, siue naturali siue libera. Vñ & S.T. in hoc articulo, post hãc propositionẽ statim subintulit, virtuti diuinę respondere vniuersum ens, quasi
li.8.tex.84 tom.2.

est indiuisibile habens sitũ, sed Angelus ẽ indiuisibile extra gen⁹ quãtitatis & situs existens[c]. Vnde non est necesse, quòd determinetur [d]ei vnus locus indiuisibilis secũdum situm, sed, vel diuisibilis, vel indiuisibilis, vel maior, vel minor, secũdũ quod volũtarie applicat suã virtutem ad corpus maius vel minus. Et sic, totum corpus cui per suam virtutem applicatur, correspõdet ei vt vnus locus. Nec tamẽ oportet ꝙ si aliquis Angelus mouet cœlum, ꝙ sit vbique. Primo quidem, quia nõ applicatur virtus eius nisi ad id, quod primo ab ipso mouet. Vna autem pars cęli est, in qua primo est motus scilicet pars orientis. Vnde etiam Philosophus in. 8. Physico. * virtutem motoris cœlorum, attribuit parti Orientis. [e]Secundo, quia non ponitur a Philosophis, quòd vna substantia separata moueat omnes orbes immediate. Vnde nõ oportet, ꝙ sit vbique. Sic igit patet, ꝙ diuersimode esse in loco, cõuenit corpori, & Angelo, & Deo. Nam cor G pus est in loco circũscriptiue: quia cõmẽsuratur loco. Angelus aũt nõ circũscriptiue, cũ nõ cõmẽsuretur loco, sed diffinitiue: quia ita est in vno loco, quòd non in alio. Deus autem neque circunscriptiue, neq; diffinitiue, quia est vbique.

Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia totum illud cui immediate applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus eius, licet sit continuum.

adæquatum effectũ. Sed aduertito, ꝙ licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamẽ nõ est opus si contrahitur ad virtutem Angelicã: quia etiã duos effectus defectiuos, non potest simul producere. Tertia quoq; opus nõ est, si contrahitur ad virtutẽ infinitã: qm̃ illa, quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primo, ꝙ Deus nõ posit producere plura numero vt plura: qm̃ illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus, compatitur secum totam latitudinem tam numeralem quam formalem posibilẽ. Est.n. illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione uirtutis creatiuæ ad vnũ formaliter. i. ad esse, stat ꝙ posit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero. i. vniuersum, stat multitudo ista rerũ, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, ꝙ Deus posit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturã produxisse. Tum, quia vniuersum hoc, & quicquid, & quotcunq;, qualitercunque separatim & seorsum produci ponanẽ, necessario partes erunt vniuersi entis, quàmuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quòd, notanter S.T. in litera, non asignauit virtuti diuinæ velut adæquatũ effectum vniuersum, sed vniuersum ens: Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute &c. sed quodcunque comparatur, vt insinuaret quòd de adæquato, vel quasi ad æquato effectu loquebatur, qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum, quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, a qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus cõcludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Nõ sequitur etiã scđm inconueniens: qm̃ attingere aliquos effectus partiales, contingit dupliciter. Primo, ẽm id in quo conueniunt tantum. Secundo, ẽm ea etiam in quibus distinguuntur, & in hoc differunt virtus diuina & angelica: qm̃ angelica attingit multos effectus partiales ẽm id tantum, in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiã ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tantum numero potest simul facere: Diuina vero plura: quia illa non attingit plura nisi ut unum, hæc uero attingit plura, vt unum, & vt plura. Propter quod S.T. in litera utrunque insinuans, duo dixit: & conuenientiam uirtutis angelicæ & diuinæ, in hoc, quòd sunt determinatæ ad vnum numero, & differentiam in hoc, ꝙ diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc nãque, quòd vniuersum ens attingitur, consequens est, quòd multitudo vt multitudo est, attingatur: qm̃ de ratione uniuersi est habere nõ solum multa ut unũ, sed multa ut multa. i. nõ solũ id in quo multa cõueniunt, puta ordinẽ: sed ea ĩ qb⁹ distiguunẽ. Angelica uero uirt⁹ est determinata ad vnũ tale, ex quo nõ sequiẽ multitudo, qa ad particulare ens.

F ¶ Ad tertiũ demũ inconueniens dicitur, quòd quàmuis angelus posit mouere duos lapides discontinuos, vt partialia mobilia unius totalis motus consurgentis ex duabus pasiuis partialibus motionibus, non tamen posset mouere eosdem ut duo mobilia totalia, idest, quòd neutrum moueretur vt compars alterius, sicut patet in trahente paruum lignũ potenteq; trahere simul unũ aliud æquale. Is.n. posset trahere ambo simul, ut duo partialia mobilia eadẽ actione tracta, non tñ posset dũ trahit vnũ, alia actione seorsum trahere aliud. Quanta autẽ distantia intercipi posit inter duos partiales effectus, certũ nõ habemus. Necessarium tamen videtur: quòd quemadmodũ cæteræ uirtutes finitæ naturales habent certam sphærã actiuitatis suæ, ultra quã non possunt immediate operari. contigit.n. aliqđ simul coagulari, vt dr̃ de sensu & sensato.

268

H Sic uirtus angelica, habet certã sphærã suæ actiuitatis, infra quã quæcunque simul moueat, tanquã in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere, si alterũ eorũ extra sphærã actiuitatis suæ poneretur. Et propterea, negatur quòd sit eadẽ ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde nõ sequitur, ꝙ angelus posit esse simul in diuersis locis.
¶ Circa illã propositionẽ. s. Angelo põt attribui locus indiuisibilis, uel diuisibilis, maior, uel minor, ẽm qđ uolũtarie applicat uirtutẽ suã, dubiũ occurrit: an Angelus posit in loco diuisibili quãtũcũq; paruo, aut quãtũcũq; magno esse. Sco.n. in 2. Sen. d. 2. q. 6. tenet partẽ negatiuã: & dupl̃r ꝓbat angelũ nõ posse esse in loco quãtũcũq; paruo, quãuis cõcedat ĩ loco pũctali. Primo, ex. 36. 1. Euclidis, vbi dr̃, ꝙ qcqd põt esse in vno ęqualiũ, põt ẽt esse & in alio, si sibi figuratio nõ repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequiẽ, ꝙ angelus põt esse in loco quãtũcũq; lõgo: qa semꝑ est inuenire quadrãgulũ strictius æquale cuicũq; quadrato dato. Secũdo, rõne na I turali, qa sequereẽ, angelũ esse infinitæ uirtutis. Probaẽ cõsequẽtia: qa determinata uirtute angeli ad maximũ locũ, posse illã applicare ad minorẽ, est aliquãtæ uirtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorẽ, est magis & ꝑfecti⁹ posse, & sic in infinitũ. ergo si potest ad locũ quãtũcũq; paruiorẽ se semꝑ trãsferre, erit uirtutis infinitæ. S.T. aũt tenet in re hac tria: Primo, ꝙ põt esse in loco indiuisibili. Secũdo, ꝙ nõ põt esse in loco quãtũcũq; magno: qa uirt⁹ eius est finita. Nec põt arbitriũ uolũtatis suæ efficax esse, nisi iuxta uires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, ꝙ angelus potest esse in loco quantuncunque paruo: qm̃ proculdubio potest operari in loco quãtũcũq; paruo, cũ nulla repugnãtia sit ex parte eff. ctus aut uirtutis &c. ut de se patet. Motus enim localis saltem, non determinat sibi minimum locum, ut patet: 6. Physi. Vnde in quantuncũque paruo, potest causari ab angelo.
¶ Ad rõnes ãt Scoti faciliter rñderi põt. Ad primã quidẽ, ꝙ nõ est ad ꝓpositũ propositio Euclidis. Q m̃ manifeste loquiẽ de esse K in loco cõmensuratiue: uolens ꝙ oẽ cõmensurabile alteri æqualiũ, sit cõmẽsurabile reliquo, nisi figuratio obstet: qđ ridiculũ est ad ꝓpositũ reducere. Q uãuis etiã posset secũdo dici, ꝙ aliud est posse esse in quãtũcũq; lõgo simpliciter, & aliud est posse esse in quãtũcũq; lõgo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitũ crescere ẽm partes auferibiles ex data linea, ut patet. 3. Physi. Q uãuis n. lõgũ in infinitũ simpliciter nõ posset rñdere angelo, qđ tñ esset infinite lõgũ ꝑ restrictiones asignati quadrati, posset rñdere angelo vt loc⁹ unus, Tale n. esset simpl̃r finitũ ẽm lõgitudinẽ, & nunquã quacunque excrescentia facta excederet certã quantitatẽ. Ac per hoc, nisi longitudo intantum protraheretur, ꝙ exiret sphærã actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratũ, posset ẽt ĩ quadrãgulũ. Si aũt sphærã actiuitatis exiret, iã habetur rõ, quare ĩ illo esse nõ posset: obstaret.n. exitus extra sphærã, quẽadmodũ Euclides dicit, ꝙ corpali alicui obstaret figuratio.
¶ Ad secundã rationẽ dicitur: ꝙ falsum est, maioris uirtutis esse ad minorẽ, & ad minorẽ locũ se posse applicare, hoc.n. non est ex quantitate

quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S.Tho. dicit. Vnde, quàmuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquanta virtute sit, applicare tamen se ad maiorem vel minorem infra propriam sphæram, non maiorem aut minorem, per se loquendo, exigit virtutẽ, sed libertatẽ vsus illius. Et ꝑ hoc patet, qđ ẽm S.T. de alia ambiguitate quam in fine mouet Scot. tenendum sit. An.s.
271
1.di.17. q. 3. arti.3. Et po. q.3. art. 7.11. & ar. 19 ad 1. si angelus ẽ in loco, de necesitate sit in tanto loco determinate, puta vnius palmi, ipse enim reputat vtranq; quæstionis partem, nullum parere incõueniens. Ex dictis autẽ S.T. manifeste sequiẽ negatiua, ita quòd affirmatiua opposita inconueniẽs induceret, quia sequereẽ ꝙ latitudo usus virtutis angelicæ, ñ cẽt libera, sed naturalis, quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.
lib.4. Phy. text.52. & 58. tom. 2.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsecũdæ Articulũ tertium.

Titulus clarus ẽ ex prædictis. Quæritur.n. directe de posibili, secũdũ rerum potentiam.

ARTICVLVS. III.

Vtrum plures angeli posint simul esse in eodem loco.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd plures angeli posint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non posunt esse simul in eodẽ loco, quia replent locum. Sed angeli non replent locum, quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum: vt patet per Philosophum in 4. Physic. * Ergo plures angeli posunt esse in vno loco.
lib.4. Phy. tex. 58. to. 2.

¶ 2 Præt. Plus differt angelus & corpus quàm duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodẽ loco: quia nullus locus est, qui nõ sit plenus sensibili corpore: vt probatur in 4. Phy. * Ergo multomagis duo angeli posũt esse ĩ eodẽ loco.

¶ 3 Præt. Anima est ĩ qualibet parte corporis, secundum Aug†. sed dæmones licet non illabantur mẽtibus, illabuntur tamen interdum corporibus: & sic anima & dęmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione, quæcunque aliæ spirituales substantiæ.
Aug. lib. 6. dẽ trin. c. 6. non procul a fine to. 3. Et in Epist 28. ad Hieronimum.

SED CONTRA. Duæ aĩæ nõ sunt ĩ eodẽ corpe. Ergo pari rõne, neque duo angeli in eodem loco.

RESPON. Dicendum, quòd duo angeli non sunt simul, in eodẽ loco. Et ratio huius est: quia imposB sibile est, quòd duæ causæ cõpletæ sint immediatæ vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum: quia una est forma ꝓxima vnius rei, & vnũ est proximũ mouens: licet posint esse plures motores remoti. Nec habet instãtiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor: cũ virtus vniuscuiusque sit insufficiens ad mouendũ. Sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, inquantum omnes C virtutes aggregantur ad vnum motum faciendum. Vnde cum angelus dicatur esse in loco per hoc, quòd virtus eius immediate contingit locũ per modum cõtinentis perfecti, ut dictum est*: nõ potest esse nisi vnus angelus in vno loco. Q. præced. art.1.

¶ In corpore articuli vnica conclusione respondet quęsito. Angeli plures non posunt simul esse in vno loco. Probatur sic. Imposibile est duas causas totales & immeditas simul esse eiusdem effectus. Ergo imposibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficientibus & formalibus, deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instantia de pluribus immediate trahentibus nauem: consequentia vero probatur ex eo, quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum, in genere causæ efficientis.
¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. s. de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tũ, quia nulla apparet contradictio plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco, immo de facto forte est de pluribus animabus damnatorũ æqualis omnino demeriti. Tũ quia confusio operationum, quàmuis sit inconueniens quoddam, sequens ex hoc, quòd angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino imposibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic imposibile quamuis nisi hoc fide teneremus, diceremus quòd implicat contradictionem. Si vero de naturali potẽtia intelligitur, tria obstant. Primum est, medium asumptũ a S. Tho. propositio enim illa, Imposibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdem, verificatur de imposibili logico, quoniam fundatur super hoc, quòd sequeretur aliter duo cõtradictoria. s. ꝙ idẽ simul dependeret & non dependeret a sua per se causa: patet sequela, quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur. ergo effectus dependet ab vtraque, quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera vero parte sequitur. ergo effectus a neutra dependet: patet sequela, quia ab illa non dependet, qua seclusa nihil minus esset vel fieret. Sed quãuis altera earũ seclusa, effectus esset vel fieret. ergo a neutra pendet. ergo implicat contradictionem. Secundũ est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco ẽm easdẽ partes produci simul duos diuersarũ rationũ effectus ab agentibus diuersarum rationũ: potest.n. vnũ & idẽ ẽm eandẽ partẽ ab vno agente fieri calidũ, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce. si mul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodẽ esse loco. Tertiũ est, ꝙ ẽm hoc pręsentia ordinis non vr̃ esse sufficiens rõ existendi in loco, qm̃ plures angeli posunt vni & eidẽ loco præ

A sentes sic esse, quoniã ex hoc non sequitur confusio operationũ.
¶ Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, ꝙ conclusio intelligenda est non de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medii asumpti a S.T. qm̃ illud medium nõ habet locũ nisi in naturali modo, quo angelus est in loco. s. per operationem suam. Cũ tamen constet dęmones locari per pati, poti⁹ quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionẽ de inesse. s. ꝙ duo angeli non sunt simul in eodem loco, & nõ modalem de posibili. Moueor tertio, ex cõsuetudine S.Tho. qui semꝑ ex ꝓpriis & de propriis rei de qua agitur, determinare cõsueuit: Quęrimus enim hic (vt in titu. diximus) qđ rerum ordo habeat, non quid Dei potentia posit. Vnde ad instantias in opposi tum dicendum est, & ad primam dicitur dupliciter. Primo, ꝙ cũ tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet, diciẽur, quòd ibi non est contradictio. Tum, quia non ab omnibus videtur concedi quòd hic effectus sit per se ab hac causa, propterea quia posset esse hic & non ab hac causa. vt dicunt. Tum, quia concessa perseitate, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraq; & neutra: sed quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur, cum quo stat, quod ambæ istæ D sint falsæ, ab vtraq; depẽdet, & a neutra depẽdet. Declarãtur hęc, & patẽt: si fingas duo luminosa eiusdẽ rationis & virtutis, ęque proxima alicui ẽm se totũ medio primo illuminabili perfecte ĩ. in summo a quouis eorũ, & vt nõ negeẽ ista fictio, nec disimilis sit proposito, ponantur per Dei potentiam illa duo luminosa in eodem loco. Tunc quæratur: aut medium illuminatum erit ab altero, aut vtroque &c. Est enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde cum talis fictio non implicet contradictionem, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse: sequitur, quòd ponere duas totales &c. non sit imposibile logicum, sed physicũ. Quo circa, in tali casu, illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi, superexcedẽtis in duplo vel amplius sua actiuitate, potentiã pasiuã cui approximatur, a quo cõstat, quòd non ẽm partes diuisim, sed vt vniuntur in vno, effectus dependeret, & sic in proposito a duobus agentibus non vt duo sunt, depẽderet, sed vt vniuntur, duo tamẽ essent. Secũdo dicitur, ꝙ aliud est, plures an E gelos esse simul in eodẽ loco, & aliud est, plures angelos esse naturaliter simul in eodẽ loco. Primũ.n. non implicat cõtradictionẽ. dato ꝙ ẽm implicaret cõtradictionem, propter rationẽ adductã, & sic posset sustineri iuxta istam distinctionẽ vtraque pars. Propter qđ S.T. cõclusionẽ quidẽ de inesse, maiorẽ aũt asumpsit de imposibili, logico quidem, loquendo de talibus causis vt pluris sunt, physico autẽ, loquendo de eisdẽ causis pluribus, sed nõ inquãtũ plures. Ad secũdã instatiã dr̃, ꝙ cũ angelus sit per se in loco, vt operãs in operato, quẽadmodũ operata cõtingit esse diuersa realiter & formaliter, & tñ esse vnũ subiecto, ita nõ incõuenit plures angelos esse in eodẽ loco materialiter, non tñ formaliter.
¶ Ad tertiam dicitur, quòd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis &c. sint æque approximata immediate vni & eidem pasio ẽm eandem rationem, ita naturaliter est imposibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam pasiuam. & ratio vtrobique est: quia tam natura quàm intellectus, horret superfluitates tanquam otiosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis a sufficienti ratione locandi angelum.

¶Circa probationem consequentiæ, dubium occurrit quoniam assumpta propositio. s. Angelus est in loco per modum continentis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc, ꝙ angelus sit in loco, aut est cōditio necessario cōcomitans ad idē. Sed neutrū potest dici. ergo &c.

Quod enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tū ex pluribus trahentibus nauem, quorū quilibet seclusa corporeitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dixit S. Tho. quòd angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediate qualitercunque. Quòd vero non necessario concomitetur, ex eo patet, quòd angeli sunt virtutis finitæ, & possunt eiusdem rationis effectum immediate producere in loco. ex his enim duobus manifeste sequitur, quòd est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius cōtinuandæ molis, debere produci, ad quē plurium angelorum motuæ virtutes requirantur.

¶Ad hoc est dicendum, quòd cum præsens quæstio sit de potentia naturali & non logica; sat est, si propositio ista necessaria est, necessitate physica. i. vt in pluribus. Et quoniam hæc sunt remotissima a sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex. 2. cœli. &. 12. Met. Consentaneum siquidē est rationi, vt quilibet angelus tantum dignitatis inter causas obtineat, vt imperfectionis huius, quę est esse causam partialē, expers sit: quoniam dignitas hæc, astris omnibus tributa a natura creditur, quanto magis in materialibus causis, quarum minima excedit incomparabiliter omnē corporalem causam. Accedit ad hæc, quòd boni angeli virtute suffulti diuina, ad loca hæc applicātur, & ideo ad omnia, ad quæ mittuntur sufficere dixit S. Tho. in. 1. sent. dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum, non oportet aliter respondere: quoniam fatemur, quòd propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quòd eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea, posset sustineri, si quandoque inuenitur a sanctis, aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco, quod Ricar. sentire videtur.

In corp.ar.

272
1.di.17 q. 4.art.1. Et opu.15.ca. 18. Et mat. 28.ca.3.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impletionē loci, sed propter aliam causam, vt dictum est*.

AD 2m dicendū, quòd angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

AD 3m dicendum, ꝙ nec etiam G dæmon & anima comparantur ad corpus, secundum eandem habitudinē causæ, cum anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

QVAESTIO LIII.

De Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderandum est, de motu H locali angelorum.

Et circa hoc, quæruntur tria.

¶Primo, Vtrū angelus possit moueri localiter.

¶Secūdo, Vtrū moueatur de loco ad locū, pertranseundo mediū.

¶Tertio, Vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. physic^c. nullum impartibile mouetur: qa dum aliquid est in termino a quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Vnde relinquitur, quòd omne qđ mouetur, dum mouet, partim est i termino a quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶2 Præt. Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic.† Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶3 Præt. Motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

SED CONTRA: eiusdē rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundū animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiterr

RESPON. Dicendum, quòd Ang. beatus potest moueri localiter. Sed sicut esse in loco equiuoce conuenit corpori & angelo^c: ita etiam & moueri secūdum locum. Corpus enim est in loco, inquantū I continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum, commensuretur loco, & probat Philosophus in 6. physic^c. nullum impartibile mouetur: qa dum aliquid est in termino a quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Vnde relinquitur, quòd omne qđ mouetur, dum mouet, partim est i termino a quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶2 Præt. Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic.† Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶3 Præt. Motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

SED CONTRA: eiusdē rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundū animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiterr

RESPON. Dicendum, quòd Ang. beatus potest moueri localiter. Sed sicut esse in loco equiuoce conuenit corpori & angelo^c: ita etiam & moueri secūdum locum. Corpus enim est in loco, inquantū I continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum, commensuretur loco, & succesiue. Et declarat quo ad duo, & ꝙ sit cōtactus: quia esse in loco nihil aliud est, q̄ virtualiter tangere locū. Et ꝙ sit diuersorū locorū, quia nō pōt esse simul i pluribus locis, ac ꝙ hoc diuersa loca tangi succesiue oportet. Sed qm̄ diuersa loca contingit non simul tangere, intercedente quiete media: et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus, ideo additur ly succesiue, id est, immediate & consequenter se habendo. Quo ad tertiam intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraq; pars, quia potest totum locum simul deserēdo, ad alium se transferre, & potest paulatim vnum deserendo, partem alterius continue occupando acquirere.

¶Circa p̄dicta aduerte diligenter, ꝙ més. S. T. expresse, & absque dubitatione sentit, motū localē proprie loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce, noibus vtendo vt plures, dicitur substātias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, nō est esse subiectū motus, sicut nec locari est eas esse subiectū vbi: sed virtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, ꝙ inanis fuerit labor Scoti, in loco allegato, ad p̄bandum angelum posse vere moueri localiter, quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatū nec illimitatum &c. Supponit. n. quod nunquā probauit, angelū. s. esse susceptiuū ipsius vbi diffinitiue ſm substantiam, vt in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo, quòd non consona eorum videtur sententiæ, qui vel S. T. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter vere moueri. vel hoc de mente eius suspirantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. Tho.

¶ Circa

*tex.32. & a text. 86. vsq; ad 90.

lib.3. Phy. tex.6.to.2.

269
270

¶Circa continuitatem motus angeli, dubium occurrit: an ibi sit A vna tantum operatio, an multæ. Si enim vna est, in vno tantum loco per illam erit, & sic moueretur, & nō moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum, & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam, quòd motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatē contactuum, quoniā vnitas operationis, i fert vnitatem contactus. Si vero necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur, quòd non sit motus continuus. Et sequeretur etiam, ꝙ angelus non posset manutenere, seu cōtinuare eandē operationē de loco ad locum, quod tamen homo potest.

lib.4.Phys. tex.99.to.2

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vna tātum & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notandæ sunt. Prima est: dupliciter potest intelligi angelum continue applicari diuersis locis. Primo modo, ita quòd loc^o & patiens sese comitentur, quo ad vnitatē & diuersitatē. Alio modo, vt cū diuersitate locorū sit vnitas patientis. Tertius siquidē modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum, quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mō loquimur. Secunda distinctio est, quòd operationē esse vnam aut multas, contingit dupliciter. Vno mō, secūdum quod exit ab operante. Alio modo, secundum quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter. s. vel in ordine ad aliquid extrinsecum ipsi patiēti, vel ſm seipsum. Ex his enim patet primo, quòd sue angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem lapidem defert de loco ad locum, siue ex eo, quòd vnam magnam aquam paulatim per partem post partem continue mouet: semper interuenit diuersitas cōtactus & operationis ex parte patientis, vel in ordine ad extrinsecum tantum. s. magnitudinē, seu spaciū, vt quando defert lapidem: vel in ordine ad extrinsecum & secundum seipsum patiens, vt quando modo prædicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec uideo esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas cōtactuum, ex parte patiēs. Nequitus sequitur ex vnitate operationis, quòd per eam non attingat diuersa loca continue, sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodē loco esse. Sed quemadmodū cū corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus, est in diuersis locis, alioquin quiesceret, in singulis tamē instātibus in vno sibi adæquato est loco: Ita angelus, operans operatione

Q.præc.ar. 1.

Q.præc.ar. 2.

D.118.

Q.præced. art.2.

sit secundum exigentiam eius. Et inde est, ꝙ secūdum continuitatē magnitudinis, est continuitas motus. et secundū prius & posterius in magnitudine, est prius & posterius in motu locali corporis, vt dicitur in 4. Phys.* Sed angelus nō est in loco, vt commensuratus & B cōtentus, sed magis vt continens. Vnde motus angeli in loco, non oportet ꝙ commensuretur loco, nec quòd sit secūdum exigentiam eius, vt habeat continuitatem ex loco, sed est motus nō continuus. Quia enim angelus nō est in loco, nili secundum cōtactum virtutis, vt dictum est*: necesse est, quòd motus angeli in loco, nihil aliud sit, quàm diuersi contactus diuersorum locorum succesiue, & non simul: quia angelus non potest si- C mul esse in pluribus locis, vt supra dictum est†. Huiusmodi autē [d] contactus, non est necessariū esse continuos, Potest tamen in huiusmodi contactibus cōtinuitas quędam inueniri: quia, vt dictū est*, nihil prohibet angelo assignare locum diuisibilem per contactū suæ virtutis: sicut corpori assignat' locus diuisibilis per contactum suæ magnitudinis. Vnde sicut corpus succesiue & non simul, dimittit locum in quo prius erat, & ex hoc causatur continuitas in motu locali eius: ita etiam angelus potest dimittere succesiue locum diuisibilē in quo prius erat. Et sic motus eius erit continuus. Et potest etiā totum locum simul dimittere, & toti alteri loco simul se applicare. Et sic motus ei^o nō erit cōtinuus.

D.119.

D.120.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa ratio dupliciter deficit in proposito. Primo quidem, quia demonstratio Arist. procedit de in diuisibili ſm quantitatem, cui re- E spondet locus de necessitate indiuisibilis. Quod non potest dici de angelo^c. Secundo, quia demonstratio Aristot. procedit de motu continuo. Si enim motus non esset continuus, posset dici, quòd aliquid mouetur dum est in termino a quo, & dum est in termino ad quem: quia ipsa succesiio diuersorum vbi, circa eandem rem motus diceretur. Vnde in quolibet illorum, vbi res esset, illa posset dici moueri. Sed continuitas motus hoc impedit, quia nullum continuum, est in termino suo, vt patet, quia linea non est in puncto. Et ideo oportet quòd illud quod mouetur, totaliter non sit in altero terminorum dū mouetur, sed partim in vno, & partim in altero. Secūdum ergo quòd motus angeli non est continuus, demonstratio Arist. non procedit in proposito: sed ſm quòd motus angeli ponitur continuus, sic concedi potest, ꝙ angelus dum [d] mouet, partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem, vt tamen partialitas non referatur ad substantiam angeli, sed ad locum, quia in principio [d] sui motus cōtinui, angelus est in toto loco diuisibili, a quo incipit moueri. Sed dū est in ipso moueri, est in parte primi loci, quē deserit, & in parte secundi loci, quem occupat. Et hoc quidem ꝙ possit occupare partem duorum locorum, competit angelo ex hoc, quòd potest occupare locum diuisibilem per applicationem suæ virtutis, sicut corpus per applicationem magnitudinis. Vnde sequitur de corpore mobili secundum locum, ꝙ sit diuisibile secundum magnitudinem, de angelo autem, quòd virtus eius possit applicari alicui diuisibili.

b 40 270

¶ In respōsione ad primum, dubiū occurrit, eo quòd S. Tho. & sibiipsi & veritati contrarius videtur, dum dicit, quòd angelus potest dici moueri, dum est in termino a quo, vel ad quem. Nā in. 1. sent. distin. 47. q. 4. art. 1. ad tertiū, dicit, quòd angelus in neutro termino mouetur: sed in succesione vnius ad aliū, & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius, ac ꝙ hoc, partes motus eius non sunt motus, & consequenter in neutro termino mouet. Et cōfirmatur, quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. Tho. Et consequenter, sicut numer^o nō potest dici esse, altera tantū vnitate existente, nec angelus moueri altero tantū termino existēte. Et sic, quemadmodum motus cōtinuus nō est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad huius difficultatis solutionē, duo attendēda sunt. Primum est, quòd termini motus angelici sunt de natura instā tanearum mutationum quo ad hoc, ꝙ in eis inuenitur simul fieri & factum esse, vt dicit. 6. Physi. ita quòd termin^o quicūq; angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et inquantum cōtinet in se factum esse, verificatur negatiua. s. quòd in eo angelus non mouetur; inquantum vero continet in se fieri, verificatur affirmatiua. s. ꝙ in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus a quo mot^o angelici, non habet rōnē partis motus, nec rationē termini a quo, nisi in respectu ad succedentē terminū, & ecōtra de termino ad quem: ſm tales tñ respectus, succesio attenditur terminorū, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, ꝙ cū motus sit de genere succesiuorū & nō ꝑmanētiū, mot^o angelic^o se habet nō vt numer^o ꝑmanēs, sed vt numer^o succesiuus. Numerū āt succesiuū cōstat sufficiēter esse si i succesione suarū vnitatū est. Vnde nō requirit vnitates, ex q̄bus cōponit simul esse, sed esse in actu succesiuo, & ex his patet rñsio ad obiecta. Nec mihi imponas, ꝙ i loco termini a quo, dixerim respectū esse ad terminū ad quē, cū angelus relinquēdo lapidē in quo fuit, cœlo empireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operante circa vnum terminum, est actus permanentiæ, pro quanto operando circa illud, operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad

quem, habet necessario duo. s. succedere præcedenti, terminando prædictam potentiam, et id quod est absolute, & quandoque tertium. s. permissam potentiam ad succedentem operationem.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum secundum.*

TItulus clarꝰ est.

¶ In corpore quatuor facit. Primo, distinguit motũ angeli in continuũ, & non continuum.

Secundo, respondet quæsito conclusione affirmatiua, de motu continuo. Tertio, respondet quæsito quo ad motũ non continuum conclusiõe negatiua. Quarto, reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medii.

¶ Quo ad primũ: nihil oportet addere. quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio, hic repetita.

¶ Quo ad secundũ: conclusio est ista: Angelus motu continuo, necessario pertrãsit media. Et probatur ex ratione medii, ex. 6. Physico. Et eius ratio adducitur ex. 4. Physico. vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium cõclusio est ista. Angelus motu non continuo, nõ potest pertransire omnia media. Et probatur sic. Media inter quæcũque extrema loca, sunt infinita. ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non pñt, aut infinita actu numerabũtur. Sed infinita, actualiter numerando consumi est impossibile. ergo ipossibile est, quòd omnia media discontinuo motu pertranseanẽ. Antecedens probatur. Tum, quo ad loca indiuisibilia Tũ, quo ad loca diuisibilia, ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Cõsequentia vero deducitur ex eo, quòd infinitas locorum non consumitur a mobili quocunq;, nisi propter continuitatem motus, & merito: quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicem possunt respondere, vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes, & infiniti termini in potentia, ita in correspondente sibi, sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: stat ergo vis probationis in hoc. Infinita loca sola continuitate motus, a mobili quocunque consumi possunt. ergo motus existentis in potentia, est actus imperfecti. Sed motus qui est secundũ applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quòd actu est.

273 3. di. 37. q. 4. arti. 2. Et quol. 1. q. 3 a. 2. Et vir. q. 1. art. 13. ad 14.

Ad 2m dicendum, quòd motus existentis in potentia, est actus imperfecti. Sed motus qui est secundũ applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quòd actu est.

Ad 3m dicendum, quòd motus existẽtis in potẽtia, est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu, non est propter indigẽtiam suam: sed propter indigentiã alterius. Et hoc modo, angelus propter indigẽtiam nostram localiter mouetur, secũdum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum angelus transeat per medium.

Ad secundum sic proceditur. Videtur q angelus non transeat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locũ sibi æqualem, quàm maiorẽ. Locus autẽ æqualis angeli, q est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet q numeret puncta infinita suo motu. quod est impossibile.

¶ 2 Præt. Angelus est simplicioris I substantiæ, quàm anima nostra. Sed aĩa nostra sua cogitatione potest trãsire de vno extremo ĩ aliud: non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus põt de vno extremo trãsire ad aliud, nõ per mediũ.

Sed contra, si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quẽ, nõ mouetur, sed mutatus est. Sed ante K omne mutatum esse præcedit mutari. ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino a quo. mouebatur ergo dũ erat in medio. Et ita oportet, quòd pertranseat medium.

Respon. dicendũ, quòd sicut tu discõtinuo aut non pertranseunẽ, aut si transiri dicatur actu dinumerabuntur: quoniam singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes, integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, q angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quãdo mouetur motu discõtinuo, immo necessario oportet ipsum in tali motu aliquã medium omittere. Et ex alia parte constat, corpus non posse transire de extremo ad extremũ, nisi per omnia media. Differentiæ huius, ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes. Angelus vero cõtinet locum &c.

¶ Circa antecedens assumptum ad secũdam conclusionem, q*ñ*iuncula occurrit: quomodo sit verũ, inter quælibet duo loca diuisibilia, esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas mediates alicuius cõtinui, vnum tantum medium inueniri. s. ĩdiuisibile, quod est terminus cõmunis, ad quem copulãtur, & nullum inter eas inueniri medium diuisibile.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus cõtinui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquẽdo, duo loca nõ sunt, q vt sic, situaliter nõ distant. Et ppeã, duæ partes cõtinuæ magnitudinis, dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuãtur vel contiguantur, & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas localis motus eẽ potest. Si vero sumãtur ex ea parte, qua aliqua liter abinuicem distant, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media, tam diuisibiliaq̃ indiuisibilia, vt patet. ex ratione continui. Et quia S. Thoꝛ de pluralitate locorum vt plura sunt, formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, q inter quælibet duo loca, sunt infinita loca media, & non dixit, quòd inter quaslibet duas partes, sunt infinitæ partes.

¶ Circa secundam conclusionem aduerte, q Sco. in. 2. dist. 2. q. vlti. tenẽs, q angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem a termino a quo, nisi pertransito medio, arguit tali ratione. Ordo præfixus a superiore agente, videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori, quando habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus a Deo cuilibet virtuti creatæ, igitur quando angelus mouet se per talia cõpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. & confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distãtia aut distinctio, impediret actionem eius.

Art. præc. D. 118.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q minor est falsa simpliciter: q*ñ* talis ordo nõ est præfixus virtuti immateriali, inquãtũ motiua est in motu discontinuo, quoniam ex parte sui absoluta est a legibus distãtiæ situalis, vtpote, superioris ordinis. Nec ex parte effectꝰ alligatur ad ordinẽ istũ: quoniam discõtinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, q nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorũ impedit, quin successedens operatio posit ad alterũ terminari, quoniam absoluta ab vno loco operatione, indifferẽter & indistanter se habet ad quẽcunq; locum.

li. 5. tex. 22 & lib. 6. ex tex. 77.

lib. 4. Physico. tex. 99 tom. 4.

D. 821.

li. 6 Physi. a princ. lib. per. 10. tex. tom. 2.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ tertiæ Articuli tertium.*

272

TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertẽdum est enim, q cũ motus nomen, commune sit motui & mutationi. tripliciter intelligi põt quæstio ista. Primo, de simplici acquisitiõe loci: vtrum. s. angelus in instanti acquirat locũ. Et talis sensus nõ est ad propositum, patetque solutio eius: Quoniam locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo, potest intelligi, de acquisitione loci succedẽte mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in alium, seu, quòd idem est: de mensura desitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionem, quoniam constat talem mensuram esse instantis: nec in isto sensu quæritur a S. Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata a Capreolo. in. 6. dist. 2. quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi q*ñ* in instanti acquiritur terminus ad quem, in quo etiam deseritur terminus a quo: cuius oppositum creditur nos opinari, Alio igitur modo potest intelligi, de cõparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quem, ad mensuram propriã termini a quo, vtrum. s. se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens, quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere: vtrũ motus angeli sit in instanti, in proposito est quærere: vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, q mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum a quo, vt A instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli facit quinque Primo, refert quandam opinionem. Secundo, impugnat illam. Tertio, respondet iuxta propriam opinionẽ ibi: sed oportet assignare. Quarto, ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus. ibi: continuo quidem. Quinto, ostẽdit quo modo differat tale tẽpus a tempore cõmuni, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primum, quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, q cum angelus mouetur, in toto tempore præcedẽti est in termino a quo, in vltimo autẽ instanti, est in termino ad quem, ac per hoc mouetur instantanee. Secunda est, quòd inter duos termines, non est aliquid mediũ: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nũc, in quo fuit in termino a quo, sicut nec ĩ gnatione &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino a quo, & hæc est opinio quam sequitur Scotus.

In corp. ar.

274 1. di. 37. q. 4. arti. 3. Et 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. Et quol. 1. q. 3. ar. 2. Et quol. 9. q. 4. ar. 3. Et quol. 11. ar ti. 4.

¶ Quo ad secũdũ: impugnatur prima propositio tali ratione. Omnis mutatio instantanea, est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motꝰ. ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cõuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc, quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter q*c* quid quiescit in aliquo toto tpe, in quo libet illius eodem modo se habet. Ex hac enim conuenientia sequuntur duæ modales. Altera est: Impossibile est aliquid toto E aliquo tempore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: Possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autẽ manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertium, conclusio respõsiua est ista. Motus angeli, nec cessario est in tempore.

¶ Et probatur sic: In motu angeli sunt duo nunc. ergo ibi est tẽpus. Antecedẽs patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus, sed est vltimum nunc in quo fuit in termino a quo, & posterius est alterum nunc, vt patet ex ĩmprobatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quòd vbicunque sunt plura nũc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus vero discõtinuus est in tẽpore discreto. Et probatur, quia tempus habet continuitatem a motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, quòd vtrunque tempus mensurans motum angeli, aliud est a tempore, mensurante motum cœli: quia motus angeli non dependet ex eo.

¶ Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa improbationem primæ opinionis, dubium occurrit, de propositione illa, super qua fundatur ratio S. Th. s. Impossibile est aliquid in aliquo toto tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa, Omne quiescés in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius eodem modo se habet. Dubium inquam est: an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicuntur veritatem habere gratia formæ, oportet eas, in omni materia verificari. Et tamen habet multas instantias. Quoniam ista non est vera necessario, Omne quod mouetur in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius mouetur. Tū, quia in nullo instanti mouetur. Tū, quia in primo instanti, nō aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur, ꝙ daretur primum mutatū esse in motu. Nec ēt quicquid est albū, aut homo, in aliquo toto tēpore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed stat, quòd i vltimo instanti illius nō sit, vt patet in corruptione omnium per manentium. De his enim vere enūtiatur quòd in toto tempore præcedēte sint, & quòd in vltimo instanti non sunt. Si autem est vera gratia materiæ, ita ꝙ in istis terminis, scilicet in quiete, & eodem modo se habere verificentur tātum, oportet primo reddere rationē: quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias, quas cōtra hoc affert Sco. in. 2. dist. 2. q. 11. quas etiam habes recitatas in Capreolo. in. 6. dist. 2. Et prima instantia est, de instantanea transubstantiatione panis in corpus Christi, cùm tamen in toto tempore præcedente, panis quieuerit.

Art. prece.

¶ Secunda vero est, de aere tenebroso, & subito illuminato, quoniam in toto tempore præcedēti quieuit sub tenebra. Et si dicatur, inquit ipse, quòd illuminatio est terminus motꝰ localis, hoc nihil facit. Tū, quia hoc est per accidens. Tum, quia deus posset instantanee producere corpus luminosum, præsens aeri quiescenti in tenebris, toto tempore præcedēte. Tum, quia ex hoc nō euaditur, quin ex parte subiecti, aer quieuerit toto tempore in rei veritate: & tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instantia est, de ipso angelo, quoniam ex ista propositione sequeretur, quòd angelus aliquo tempore quiescens, nūquàm moueretur postmodum. Probatur sequela: quoniam posito, quòd in vna hora quiescat: aut incipiet moueri in vltimo instanti illius horę, & hoc non per te: aut in aliquo instanti mediato, vel immediato illi. Non mediato, quia tunc in tempore intermedio quieuisset. Nec immediato, quia instans non est immediatū instanti. Et si dicatur incipere in instanti temporis discreti: quæratur, quid de tempore nostro respondet illi instanti: an. s. vltimū instans horæ, an tempus immediate sequens, an aliquod instans mediatum. Et cum non possit assignari nisi tempus immediate sequens, sequitur quòd angelus quiescens, non potest incipere moueri instantanee, quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, primo videndus est sensus propositionis. deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primum, sciendum est, quòd quidam duas distinctiones subintelligi putant in prædictis propositionibus. Vna est, de ly in toto aliquo tempore. s. primo, vel non primo. Altera est, de ly in quolibet instāti. s. intrinseco vel extrinseco. Et dicūt, ꝙ propositio sic moderanda est, Omne quiescens in aliquo toto tempore primo. i. adæquate, in quolibet instanti intrinseco illius eodē modo se habet: Et hoc modo dicūt, ꝙ propositio est per se nota, sicq; eam assumptam fuisse a S. Th. Sed salua pace eorum dixerim, vocem propriā ignorare videntur. Quoniam apud S. Tho. eorum iudicio ex ista propositione non habetur, quòd si aliquid est tale, puta homo, vel album in aliquo toto tempore, oporteat quòd sit etiam tale in vltimo instanti illius. Et tamen si ista propositio esset sic intelligenda, euidēter cōstat, quòd quicquid est homo in aliquo tempore adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionē præbere. Quoniam prima opinio quam improbat S. Tho. non dicebat ali quid quiescere in toto aliquo tempore, & in vltimo instanti intrinseco, aliter se habere, vt patet ī litera. Quia ergo in tentio Doctoris ex proposito in quo loquitur, colligēda est & manifeste patet, primam opinionem iudicasse, motum angeli ad eius quietem præcedentem se habere, vt instans generationis ad tempus rationis ad præuiæ alterationis, & constat, ꝙ nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instās illud generationis est intrinsecum tempori, vt mensuranti alterationem, consequens est, ꝙ si S. Tho. efficaciter improbare intendit positionem prædictam, ꝙ assumat propositionem vniuoce cū aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, ꝙ in toto tempore, dupliciter distribui potest. Primo, in partes tantum, vt idem sit dicere, in toto aliquo tempore, & in quali bet parte illius temporis: Secundo, in partes & in quæcunque illius sunt. Et sic idem est dicere, in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quàmuis vtroq; modo propositio sit in vsu, in proposito tamē, in primo sensu a Philosophis & Theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto: dicere cum ex aqua fit ignis, in toto illo tēpore est aqua, & in vltimo instanti est ignis Et in hoc sensu constat, primā opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tempore quiescit, & in vltimo illius instanti nouum locum acquirit. Et quoniam realiter & non apparenter S. Tho. intendit sibi contradicere, idcirco oportet dicere, in eodem sensu distribui ly in toto tempore. Ita quòd controuersia est: an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, idest in qualibet parte alicuius temporis, & in vltimo instanti illius aliter se habeat, sit possibilis. Prima. n. opinio reputauit eam possibilem, & super ipsam fundauit positionē suā. S. Tho. vero reputat eam esse impossibilem, & hæc de primo.

¶ Quo ad secūdum dicitur, ꝙ hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ. i. non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur vtrumque: prima pars negatiua, quia ex esse tali in aliquo toto tempore, non formaliter infert esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. Ista enim conditionalis nō est necessaria, Si est homo in aliqua hora, ergo in termino illius horę est homo, immo de facto apparet illius falsitas, de hora mensurante eius corruptionem. euidēs est autem ratio, quare non teneat formaliter, quia. s. totum tēpus præcedens suū terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Nec est necessarium, ꝙ si est tale in priori mensura, perseuerare tale in posteriori. Pars vero affirmatiua declaratur, aduertendo, ꝙ cum intentio S. Tho. sit tractare de naturis & naturaliter competētibus ipsis angelis, tam ſm statum naturæ, quàm gratiæ, nō est hic sermo de possibili, aut impossibili logico, & respectu potentię diuinæ, sed de possibili Physico, in quo attenditur quid rei ordini congruat, seclusis miraculis, nō quid Deus possit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis, secūdum S. Tho. doctrinam. Dicitur ergo, quòd impossibile est ſm ordinem rerum naturalium aliqd habere esse quietum in toto aliquo tempore, & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus præceditur secundū naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo, experientia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via, ducēs ad illum terminum. Et propterea, cū habere aliquid esse sub quiete, nō sit via ad alteritatē siue acquisitiuam, siue deperditiuam, sed habere illud esse in motu, quia hoc est acquirere vel perdere, consequens est, vt quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin venisset ad terminū ad quem nō processisset. Quod autem in termino aliter se habet quàm prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instantias autem adductas contra propositionem sic intelectam, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transubstantiatione, dupliciter deficit. Primo quia illud non est naturale, sed miraculosum valde, ac per hoc ad potentiā Dei spectat. Secundo in hoc, quòd transubstantiatio, nullā habet quietē oppositam, nisi abuti velimus vocabulis, cū nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, ꝙ illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo, ad primam dico, quòd quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem, quoniam scimus partes propinquas corpori solari perpetui esse luminis. nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente, tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis, non per se primo, sed per se secundo, secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secūdam, quia scilicet non est ad propositum, quia de dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam vero dicitur, quòd quamuis aer quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis, non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans, sed quia ad relationem nō est per se motus, vt dicitur. 5. Physi. sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum, propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentē ordinē aliqué, ideo stat, ꝙ aer non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continue, aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionem tenebræ, & acquisitionem luminis. Et vtrunque horum ponitur satis rationabiliter. Nā quia ad relationem non est motus, ergo nec quies, quoniam circa idē habent fieri, sed loco motꝰ est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma cōtraria lumini, sed in relatione distātiæ seu absentiæ, inter diaphanū & lucēs, consequens est, quòd aer absque motu in se, aliter se habet cōtinue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quòd aliter se habet continue secundum esse propinquum ad lucem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem S. Thomę, loquentis de propria mensura motus angelici, & de aliter, vel eodem modo se habere in vltimo instanti, in ratione termini ad quem, & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicę ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illa a quiuocat. Primo de motu angeli, intendens motus nomine, termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico, quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco, & vt in termino ad quē, & vt in principio motus, vt in principio quidem motus: quia potest postquam nullquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit, & in vltimo illius est hic. quod apud S. Thomam non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino vero ad quem, quia potest angelus in duobus instātibus sui temporis immediatis, diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ, & primo toti tempori precedenti. Et si dicatur, quòd hoc est quod dicebat prima opinio, & quòd impugnatur hic a S. Tho. respondetur ꝙ non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est: quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini a quo. Et prima opinio dicebat, quòd se habent vt instans & tempus immediate præcedens, & ideo non datur vltimū instās in termino a quo &c. S. Thomas vero vult, quòd se habēt vt instans, & instans immediata, & quòd detur vltimum in termino a quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexisterent, & non tanquam in propria mensura Et rursus, quòd etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiue, non dicerētur angelus in toto tempore præcedente quieuisse, sed incohasse motum. Et sic in vltimo, esse in termino ad quem, vel in toto tempore præcedente non motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hæc non aduerterunt Scotus, & alii: ideo ipsum

Art. 1. huiꝰ quæst. lib. 4. Phy. tex. 99. tomo. 2.

D. 744.

D. 719.

D. 719.

128. D. 118.

ipſum non intellexerunt impugnantes ignotum.

¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S.T. ponit motum angeli non menſurari tempore, quod eſt menſura primi motus, ſed alio, ſiue continuo ſiue diſcreto, dubitatio multiplex eſt. ſ. de natura talis temporis diſcreti, & neceſsitate ponendi illud. Et ſimiliter de diuerſitate, talis tpis continui a tempore communi. Et quoniã hæc, partim ſpectant & tractata ſunt in qõ. 10. D. 741. partim ſeorſum tractanda eſſent ſpeciali quæſtione, ideo hic tantum afferendas cenſui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici ſe tenent. Ar. præced. D. 119. 120. Scotus igitur in. 2. diſ. 2. q. 11. cõtra tempus diſcretũ tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas non eſt ponenda ſine neceſsitate, Art. 1. huius quæſt. nulla autem ratio cogit ponere tale tempus: quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus eſt in loco apud te, per operationem: aut ergo trãſeuntem, aut immanentem. Si immanẽtem, illa mẽſuratur æuo, ſi tranſeuntem illa menſuratur tempore communi, vel inſtanti. Secundo, quia quicquid ſaluatur per tempus diſcretum, poteſt ſaluari per tempus continuũ. Tertio, quia quemadmodum nõ incõuenit angelos cõuenire cũ corporibus in aliqua corporali cõditione eiuſdẽ rõnis aliquo modo. ſ. eſſe in loco, ita non inconuenit ſm tale eſſe, mẽſurari eadẽ mẽſura, qua mẽſurant̃ ſimiles conditiones in corporibus. Secũdo ſpecialiter arguit cõtra alietatem talis tẽporis cõtinui. Quia ſi poneretur, pp hoc, maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet a motu cœli. Sed hoc nihil facit ad propoſitum. Tum, quia menſuratio qualis a quali, vel quanti a quanto, non exigit dependentiam eſſentialem, ſed ſufficit ꝙ quantitas huius, certa cognitione certificari poſsit ex illo. Tum, quia ambulatio Petri poſt reſurrectione.n non poteſt fingi, quòd menſuraretur alio tempore quàm communi, & tamẽ non dependet a motu cœli, qui tunc non erit. Tum etiam, quia quies cęli tempore communi menſurabitur, & tamen motus cœli non erit. Tum etiam, quia tempore Ioſue ſtante cœlo, motus qui facti ſunt interim, tempore communi menſurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd neceſsitas ponendi tempus diſcretum ex natura operationum angelicarum cõſequenter ſe habentium, in q. 10. eſt oſtenſa. Neceſsitas vero ponendi aliud tempus cõtinuum a tempore cõmuni, aſsignatur a S.Th. hic ex hoc, ꝙ mutabilitas alicui⁹ nõ depẽdet a motu cœli. Ad obiectiones ãt in oppoſitũ reſpondendo dicit̃, ꝙ prima inſtantia falſum vtrinq; aſſumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli menſurantur æuo, ſed tempore diſcreto. Neque operationes trãſeuntes, quas ſecũdũ communem curſum habent, quod dico propter motores orbium, vt ſic menſurantur tempore communi, aut eius inſtanti, vt in litera dicitur. Secunda quoque inſtantia falſum aſſumit: nam ſine tempore diſcreto non poteſt ſaluari, ꝙ detur vltimum eſſe operationis angelicæ. Nec poteſt ſaluari ꝙ habeant menſuras ſibi proportionales: inconueniens ſiquidẽ eſt quòd operationes angelicæ, quæ immediate ſe conſequuntur (ita quòd ambæ totæ ſimul, ſucceſsiuæ tamen exiſtunt) ad temporis noſtri menſurationem aptentur: qm̃ vt patet, neque tempus noſtrum ſm quancunq; partem eſt totum ſimul, neque inſtans noſtrum eſt ſtabile. Tertia ſimiliter inſtantia falſum ſupponit, angelum. ſ. eſſe ſubiectũ ipſius vbi & motus localis, vt ex dictis patet. Ad primam vero obiectionem ſpecialiter contra motum continuum dicitur, quòd verum eſt, independentiam & motus & mu-

F tabilitatis alicuius mobilis eſſe rationem, ꝙ nõ mẽſuret̃ a motu cœli. Et ad rationem in oppoſitum dicitur, ꝙ quãtũ menſurari a quanto, contingit dupliciter. ſ. per ſe, & per accidẽs. Et quãmuis ad menſurari per accidens ſufficiat certitudo cognitionis, ad mẽſurari tñ per ſe ab aliquo, requiritur dependere per ſe ab illo, nõ in genere cauſæ efficientis, vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit author, ſed in genere cauſæ formalis eo mõ, quo ſimpliciora in entibus exẽplaria p ſe ſunt cæterorũ, ita ꝙ alia non poſſunt eorum ſimplicitati pfectionique æquari, nedũ excedere. Intelligi enim non poteſt, vt ex natura alicuius inſit illi menſurabilitas ab A, & tñ ab A, non dependeat, vnde. & in. 10. Metaphy. tex. 21. Ariſ. dicit, quòd menſurabile refertur quidẽ ad menſurã, ſed mẽſura non refertur ad ipſum. Vnde nullũ inconueniens eſt, dicere ambulationem Petri poſt reſurrectionem, non menſurari per ſe tempore communi, ſicut & motũ angeli de quo loquimur, quia poteſt eſſe velocior motu cœli, &c. Manſio autem cœli tunc ſi quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter menſurari diceretur. Sed qm̃ nõ quietis, ſed fixionis miraculoſę rationẽ habebit, ideo cœlum ſtans, æuo potius menſuratur, vtpote nulla in ipſo exiſtente potentia, ad fixionis ſtatus remotionem. I Tempore autem Ioſuæ, primum mobile ſtetiſſe non conſtat, ſed tantũ corpus ſolare. Vnde inſtantia nõ eſt ad propoſitũ. Quãmuis poſſet etiam, conceſſa ceſſatione primi motus, dici, ꝙ miraculum nõ aufert quin motus inferiores ex natura ſua nõ depẽdeãt a primo. Quãmuis quia iſta dependentia eſt reſpectu extrinſeci, diuina virtus ſuſpendere aut ſupplere eam poſsit.

nuo. Tempus autem motus angeli poteſt eſſe non continuum. Et ſic angelus in vno inſtanti poteſt eſſe in vno loco, & in alio inſtanti in alio loco, nullo tẽpore [d] inter medio exiſtente. Si autẽ tẽpus motus angeli ſit continuũ, angelus in toto tempore præcedenti vltimũ nunc, variatur per infinita loca, vt prius expoſitum eſt*. Eſt tamen partim [a] in uno locorum cõtinuorum, & partim in alio: non ꝙ ſubſtantia illius ſit partibilis, ſed quia virtus ſua applicatur ad partẽ primi loci, & ad partem ſecundi, vt etiam ſupra dictum eſt †.

QVAESTIO LIIII.

De Cognitione Angelorum, in quinque articulos diuiſa.

CONSIDERATIS his, quæ ad ſubſtantiam angeli pertinẽt, procedendum eſt ad cognitionem ipſius. Hæc autem conſideratio, erit quadripartita. Nam primo conſiderandum eſt de his, quæ pertinẽt ad virtutem cognoſcitiuam angeli. Secũdo, de his quæ pertinent ad medium cognoſcendi ipſius. Tertio, de his quæ ab eo cognoſcuntur. Quarto, de modo cognitionis ipſorum.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrũ intelligere angeli, ſit ſua ſubſtantia.

G ¶ Secũdo, Vtrum eius eſſe, ſit ſuum intelligere.

¶ Tertio, Vtrum eius ſubſtantia ſit ſua virtus intellectiua.

¶ Quarto, Vtrum in angelis ſit intellectus agens & poſſibilis.

¶ Quinto, Vtrum in eis ſit aliqua alia potẽtia cognoſcitiua, quàm intellectus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intelligere angeli ſit eius ſubſtantia.

H AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃, ꝙ intelligere angeli ſit eius ſubſtantia. Angelus. n. eſt ſublimior & ſimplicior quàm intellectus agens animæ. Sed ſubſtantia intellectus agentis eſt ſua actio, vt patet in 3. de Anima per Ari.* & eius comm. Ergo multo fortius ſubſtãtia angeli eſt ſua actio quæ eſt intelligere.

275 2. di. 2. q. 1. ar. 1. cor. & 7. Et. 2. cõ. cap. 52. Et quo. 2. ar. 3 & 4. Et opuſc. 30. le. 7. & 9.

*tex. 19.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus eſt. Tantummodo requirit vt notetur, ꝙ ſubſtantia pro eſſentia, & non pro eſſe ſubſtantiali Angeli ſupponit. Et quòd iſta quæſtio eſt cum philoſophis tenentibus, in ſubſtãtiis immaterialibus omnino, quales ſunt intelligẽtiæ, nullum eſſe accidens, vt Auer. tenet in. 12. Meta. comm. 25.

¶ In corpore vna concluſione reſponſiua tripliciter probata reſpondetur. Eſt autem cõcluſio talis. Nec intelligere, nec actio cuK iuſcũq; creaturæ eſt eius ſubſtãtia. Hæc cõcluſio habet duas partes. Altera eſt de itelligere reſpectu angeli. Altera eſt de quacũq; actione reſpectu cuiuſcũq; ſubſtantiæ creatæ: & prima quidẽ ratione vtrãq; partem intẽdit S.T. probare. Duabus vero reliquis, circa intelligere perſiſtere. Eſt ergo prima ratio talis. Solus actus purus eſt ſua actualitas. Solus Deus eſt actus purus. Ergo ſolus Deus eſt ſua actualitas. Sed agere eſt propria actualitas virtutis quemadmodũ eſſe eſt propria actualitas eſſentiæ, igitur ſol⁹ Deus eſt ſuũ eſſe, & ſuũ agere. Maior propoſitio habet duas exponẽtes ſ. actus pur⁹ eſt ſua actualitas, & nihil aliud ab actu puro eſt ſua actualitas, & quo ad hãc ſecũdã probat̃ in litera ſic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admiſtum. ergo nõ eſt ſua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat.

¶ Circa hanc rationẽ, dubiũ occurrit de veritate aſſumptarũ propoſitionũ, efficaciaq; earundẽ ad propoſitũ inferendũ. Et rõ dubitandi eſt: quia aut propoſitiones aſſumptæ intelligendæ ſunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, dũo incõuenientia ſequũtur. Primũ eſt, quòd prima exponens maioris, implicat in adiecto dicens,

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in. 11. Metaph. † quòd actio intellectus eſt vita: ſed cum viuere ſit eſſe viuẽtibus, vt dicitur in 2. de Anima, *. videtur ꝙ vita ſit eſſentia. Ergo actio intellectus eſt eſſentia intelligentis angeli.

†tex. 39.

li. 2. tex. 37. tom. 2.

B ¶ 3 Præt. Si extrema, ſunt vnum, medium non differt ab eis, quia ex tremum magis diſtat ab extremo, quàm mediũ. Sed in angelo idem eſt intellectus & intellectũ, ad minus, inquantum intelligit eſſentiã ſuam. Ergo intelligere, quod cadit medium inter intellectum & rem intellectam, eſt idem cum ſubſtantia angeli intelligentis.

SED CONTRA. Plus differt actio rei a ſubſtantia eius, quàm ipſum eſſe ei⁹: ſed nullius creati ſuũ eſſe, eſt ſua ſubſtantia: Hoc enim ſolius Dei proprium eſt: vt ex ſuperioribus patet*. Ergo neq; angeli:

Q. 3. art. 4. & q. 44. ar. 1.

dicens, actus purus eſt ſua actualitas. Qm̃ ſi eſt ſua actualitas formaliter loquendo. ergo aliquid puri actus habet rationem actuantis, & aliquid habet rationẽ eius, quod actuatur. Tenet ſequela: quia ratio formalis actus eſt reſpectiua. Et ſi ad intrinſeca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomẽ, Sua, neceſſe eſt quòd terminus eius. ſ. potentia vel potentiale ſit in eodem, & ſic non eſt actus purus. Secundũ incõueniẽs eſt, quòd actio & virtus, eſſe & eſſentia formaliter, & communiſsime ſumpta, ex propriis rationibus formalibus, vendicarẽt ſibi hoc, quòd alterũ. ſ. puta actio eſſet actualitas alterius. ſ. virtutis, & ſimiliter eſſe reſpectu eſſentiæ. Patet ſequela: quia ſuper hac propoſitione fundatur proceſſus S. T. vt patet in litera, ſi formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S.T. actio eſt propria actualitas virtutis, ſicut eſſe eſſentiæ, aut intendit de eis in cõmuni, aut in ſpeciali. Nõ in ſpeciali, quia non potuiſſet ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in communi. Quòd autem concedere hanc propoſitionem ſit incõueniens, ex eo patet, quia ſequeretur, quòd in quocunque iſta formaliter inuenirentur, alterum eſſet actus, & alterum potentia: Alioquin ſm ſuas rationes formales in eo non eſſent. Si vero intelligendæ ſunt materialiter, tunc etiam duo ſequuntur incõuenientia. Primo, petitio principii in maiore dicẽdo: ſolus actus purus eſt ſua actualitas. i. operatio: hoc eſt. n. quod vertitur in dubium, & quod a ſectatoribus oppoſitæ opinionis negat̃, vt patet de Auer. 12. Meta. com. 25. Secundo nullitas proceſſus S. T. non. n. facile eſſet fingere, quomodo proceſſus iſte apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, ſi ratio actus & potentiæ præcidatur: cum totus ſuper his fundetur.

¶ Circa ſecundam exponentem maioris. ſ. nihil aliud ab actu puro eſt actualitas, dubium occurrit. Qm̃ inefficax videtur eius probatio. Nã, aut intendit hic concludere diſtinctionem formalem tantum: aut formalem & realem ſimul. Non primum, quia ex hoc non haberetur intentũ: vt de ſe patet. ergo ſcd̃m. Sed hoc nõ ſequitur. Tum, quia illa propoſitio aſſumpta, Actualitas potẽtialitati repugnat, eſt vera de identitate formali, non autem reali. Stat. n. ꝙ eadẽ res ſit actualis & potentialis, vt patet de ipſa eſſentia angeli, quæ actualitas quædam eſt, & potentialis ad exiſtentiam. Tum, quia ex habere aliquid potentiæ admiſtum, nõ ſequitur excluſio omnis actualitatis, ſed puræ tantũ. Non. n. valet, A, habet aliquid de potentia permiſtũ. ergo non eſt actus: ſed. ergo non eſt actus purus. Et tamen S.T. hoc aſſumpſit, dicẽs. Quicquid habet aliquid potentiæ, non eſt ſua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo, Sua, ꝙ idem importat quod ppria, ſic, Propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admiſtum, eſt defectiua, & quodammodo potentialis, cum non ſit actus purus. ergo nullam habet repugnantiam, vt identificetur rei, quæ ſic eſt actus, quòd habet aliquid potentiæ admiſtum. Patet ſequela: propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad euidentiã huius rationis S.T. ſciendũ eſt primo, quòd duę rationes formales quadrupliciter ſe habere poſſunt ad identitatem realẽ. Aut. n. ex ſeipſis vendicant ſibi identitatẽ realẽ, & iſtæ in quocunque inueniuntur, ſunt eædem realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & ſimilia. Aut ex ſeipſis vendicant non identitatem, ſeu diſtinctionem realem, vt ratio albedinis & dulcedinis, & tales in quocunq; inueniũtur, diſtinguũtur realiter. Aut ex ſeipſis neutrum ſibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædã indifferenter ſe habent ad identitatem & diuerſitatem realẽ: quę dam vero magis ad diuerſitatem, quàm identitatem declinant. Sunt. n. quædã rationes formales rerũ, quæ nec ex ſeipſis, nec ex conditionibus quæ comitarentur eas, ſi inuenirentur ſibiipſis derelictæ, aliquam per ſe vnionem haberent, vt patet de rationibus iuſtitiæ & ſapiẽtiæ. Quædã vero ſunt, quæ quãuis ex ſeipſis neutrum ſibi vendicent: tamen ex ſeipſis aliquã inter ſe ſibi vendicant per ſe coniunctionem, & ex conditionibus concomitantibus eas, quantũ eſt ex parte ipſarũ ſi ſolæ inuenirentur, coniunctio illa realem diſtinctionẽ exigeret extremorum. Et tales ſunt rationes virtutis & operationis. Nam nec ex ſeipſis identitatem realẽ habẽt: alioq.n ĩ oĩb⁹ eſſent idẽ realiter. Nec ex ſe ipſis diuerſitatẽ habẽt realẽ: alioquin in Deo diſtinguerent̃ realiter. Nec ex ſeipſis abſtrahunt ab omni coniunctione inter ſe, ĩmo & ex ſeipſis habent coniunctionem quandã per ſe: quaſi vt propria perfe-

A ctio, & id cuius eſt illa perfectio. Et ſi rationes iſtæ ſolæ conſiderentur, quantum ex earum meritis pendet coniunctio iſta, nõ eſt aliter per ſe quàm per naturam actus & potentiæ. Nullo. n. alio modo, etiam ſi fingendi daretur licentia, imaginari poteſt talium per ſe coniunctio. Ex hoc autem quòd coniungerentur per ſe vt actus & potentia, ſequitur vlterius quòd diſtinguerẽtur realiter. Si. n. eſſent realiter idẽ, iã eſſent coniuncta identice. Et ſic neutrum eſſet actus alterius. Quãuis. n. poſſet forte intelligi vt actus ſuiipſius: intelligẽdo vnũ vt duo, impoſsibile tamen eſt, vt idem ſit actus ſuiipſius. In coniunctione autem aliquorum per ſe, vt actus & potentiæ, alterũ non ſolũ intelligit̃, ſed eſt vere act⁹, & alterũ vere potentia illius. Sciendum eſt ſecundo, ꝙ aliqua duo habere ſe vt actum & potẽtiam, contingit dupliciter. ſ. formaliter & virtualiter. Formaliter quidẽ, qñ alterũ ita inuenitur in re alteri coniunctum, quòd actuat ſm rẽ reliquũ: Virtualiter aũt, qñ aliqua duo identice quidẽ ſunt vnũ, habẽt tñ tales rationes formales, quæ ſi cõiungerentur abſtrahendo ab eo, ex quo habent quòd ſint vnũ, identice, alterũ, reliquum ſm rẽ actuaret. Et hoc modo ſe habẽt virtus & operatio. Nã in quibuſdã actualiter operatio virtutem ſm rem actuat, & virtus operatiua per illã perficitur, vt patet in C nobis. In quibuſdam vero virtus & operatio eadẽ res ſunt: ac per hoc operatio virtutẽ ſm rem perficere nequit. Non perdit tamẽ operatio ex hoc, quin ſit tale ens, quod ſi nõ præueniretur ab idẽtificante ipſam cũ virtute, actuaret ſm rẽ illã. Et propterea põt dici, quòd ſe habent adinuicem tunc, ſicut actus & potentia virtualiter ſeu conditionaliter. Quemadmodũ æternitas & immutabilitas dicimus, quòd ſe habent ſicut cauſatũ & cauſa, non formaliter (quia æternitas non cauſatur ſm rẽ ex immutabilitate, quia ſunt idẽ) ſed virtualiter: quia ſi cauſaretur, ex immutabilitate cauſaretur. Ex his autem patet, & vis rationis S. Tho. & reſponſio ad obiecta. Vis quidẽ rationis in hoc cõſiſtit. Quæ ſe habent vt proprius actus & propria potentia, non ſunt idem niſi in actu puro. Virtus & operatio ſe habent vt proprius actus & propria potentia. ergo. Maior fundatur ſuper hoc: quia talia in quocunque inueniuntur, cum ratione actus & potentiæ, inter ſe diſtinguuntur realiter. ergo a deſtructione conſequentis, ſi non diD ſtinguuntur realiter, non ſaluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia. ergo, aut vtrũq; in illo habebit rationẽ potẽtiæ, quod eſt ipoſsibile, aut vtrũq; rationẽ actus. Vel, ergo illud in quo talia identificantur abſq; remanſione actus & potentiæ, aut eſt actus purus, & habetur intentũ, aut eſt potentia pura. Sola enim hæc duo per ſe loquendo ſunt propriæ rationes & cauſæ excludentes permiſtionem actus & potentiæ: ſed impoſsibile eſt quòd ſit pura potentia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cõtinet actũ, immo eſt imperfectiſsimũ oium entiũ. ergo ẽ actus purus, qui eminenter cõtinet in ſe & rationẽ actus & rationẽ potẽtiæ. Et ex eo, quòd actus, actualitatem habet, ex eo vero, quòd purus, imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶ Ad obiecta vero in oppoſitũ dicit̃, quòd propoſitiones aſſumptæ intelligendæ ſunt formaliter: ſed cũ formali intellectu propoſitionũ ſtat diſtinctio ſupra dicta de actualiter & virtualiter, vt patet in exẽplo adducto, & ſimilibus. Et expreſſe etiã docetur E ab Ariſt. in. 2. Cœli, qui hanc propoſitionẽ. Motus cęli incipit ab oriente, nõ materialiter, ſed formaliter ſuſtinens, exponit dupliciter. ſ. actualiter, & ſic dicit quòd eſt falſa, quia apud ipſum, motus cęli nunquã incœpit, vel virtualiter. i. ſi inciperet, ab oriente inciperet. & ſic dicit eſſe verã. Similiter igitur in propoſito. Act⁹ purus eſt ſua actualitas, diſtingui poteſt formaliter intellecta, actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare, vt obiiciendo tactum eſt. Secundo vero modo eſt veriſsima: & proculdubio ad hũc ſenſum fiunt huiuſmodi propoſitiones a doctoribus. Nõ. n. intẽdunt dicere quòd actus purus ſit id, quod ipſum actuat: ſed ſit id, quod ipſum actuaret: ſi actuabilis eſſet. Sicut cũ dicimus, quòd Deus ſit ſua perfectio, nõ intendimus ꝙ Deus ſit id, quod perficit ipſum, ſed quod ipſum perficeret: ſi eſſet perfectibilis. Illa vero propoſitio communis: Operatio & virtus ſe habẽt vt actus & potẽtia: de virtute & operatione in cõmuni intelligitur. Sed vtendum eſt eadem diſtinctione. ſ. actualiter vel virtualiter, & ſic nõ ſequitur, vel quòd in Deo inueniantur cũ rõne act⁹ & potẽtiæ, vel quòd ratio ſit inefficax: qm̃ vt oſtẽdendo vim rationis

Universidad de Deusto Biblioteca

tionis declarauim⁹,hoc sufficit.Ex his quoq; patet, qd ad secundã dubitationẽ dicẽdũ sit:vnica siquidẽ distinctione oĩa soluuntur s.ꝙ aliud est loqui de actu & potentia absolute, & aliud de actu proprio & potentia propria. Quãuis.n.vna res quæ non sit actus purus, posit habere rationem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamẽ est,quòd vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminẽter prehabeat:qm̃ si actualiter inueniũtur, distinguerẽtur realiter,aut idẽ esset proprius actus suiipsius,quod non est intelligibile. Dicitur ergo,quòd intendit S.T.inferre distinctionem realẽ & ꝙ illa propositio, Actualitas potentialitati repugnat,est vera quo ad identitatẽ realem, si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur,comparetur. Et siŕ,quãuis ista consequẽtia non valeat, A habet aliquid potentialitatis admistum. ergo non est actualitas aliqua:valet tñ ista.ergo nõ est propria actualitas, respectu cuius est potentialis.Et similiter,quãuis nihil prohibeat rem habentẽ aliquid potentiæ esse actũ defectiuũ : impoŕe tamẽ est esse suum actũ , quãuis defectiuũ : quia iam (vt pluries dictũ est)actus suus non esset, quàmuis intelligeretur. Aduerte tñ diligẽter,ꝙ prædictæ propositiones dupŕr possunt applicari ad intẽtum S.Th. Primo ad ostẽdendũ ꝙ angel⁹ nõ sit sua operatio: qa est potẽtialis respectu illius.Et sic in hoc processu supponeretur, angelũ esse in potentia respectu operationis.& probaṫ ex hoc distinctio realis ab eadem.Secũdo ad ostẽdẽdũ, quòd in angelo nõ est ratio idẽtificationis inter virtutẽ & operationẽ,quæ se habẽt vt proprius actus, & propria potentia: & secundũ hoc supponiṫ, angelũ nõ esse actũ purũ. Et probatur distinctio realis angeli a sua operatione : quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus: non est nisi puritas actus. Et ad hoc,nõ ad primũ, applicãdæ sunt ꝓpositiones adductę:qm̃ primo mõ supponereṫ quodãmõ ꝓbãdũ.Scd̃o vero efficax reddiṫ ꝓcessus,vt patet ex dictis.

¶Secũda rõ est ducens ad impossibile sic.Si intelligere angeli esset eius substantia.ergo esset subsistens.ergo vnũ tantũ.ergo vn⁹ angelus,neq; distingueretur ab altero,neq; a deo , Secunda consequentia probatur:quia intelligere subsistens nõ potest esse nisi unũ,qđ probaṫ:quia nullũ abstractũ subsistẽs potest esse nisi vnũ.

¶Circa hanc rationẽ,multiplex dubitatio occurrit. Primo,dubitatur circa primã consequentiã.s.Si intelligere angeli esset substantia eius,esset subsistens. Aut.n.ibi sumitur subsistere simpliciter, & sic ista quidẽ consequentia est optima, qm̃ de substantia completa,de qua hic est sermo loquẽdo,ista cathegorica est necessaria, Substantia est subsistens:sed secunda consequentia,tunc nihil valet.s.est subsistens.ergo unum tantũ, vt in sequenti dubio patet. Aut ibi sumiṫ subsistere in seipso præcidendo oẽ posterius. & sic cõsequẽtia ista nihil valet, qa ista cathegorica nõ est necessaria,sed cõtingens:substãtia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio nãque simpliciter,substãtiæ noĩe importata,indifferẽter se habet ad subsistendũ in seipsa,vt cõtingit in Deo,& ad subsistendũ in aliquo cõtrahente ipsam ad naturam permistam potentiæ. vt contingit in angelis & aliis completis substantiis,sicut intelligere cõtingit esse substãtia,puta in Deo,& accidẽs,puta in nobis

¶Secundo dubitaṫ an illa consequẽtia, Intelligere angeli est subsistens.ergo vnũ tantũ,intelligenda sit gratia materiæ,vel gratia formæ. Nõ gratia formæ,quia nõ tenet in oĩbus. Nõ.n.valet, A est subsistens.ergo nõ est nisi vnũ specie & numero.de tali.n.vnitate est hic sermo,vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarũ substantiarũ.Tale.n.est cõe pluribus substantiis s̃m speciẽ & tñ subsistit. Nõ.n.inficiari põt,quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune plurib⁹ angelis, & tamen subsistat in eis.Et sic nõ valet:talis res est subsistens,ergo est vna tantũ specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes nõ valeret, Color ẽ subsistens.ergo est vnũ tantum s̃m speciem & numerum. Nec etiam gratia materiæ.Tum,quia oporteret assignare illam conditionẽ in intelligere angeli,ratione cuius teneret,quod hic nõ fit.Tum, quia probatio assumpta in litera est vniuersalis , ac per hoc significans,quòd non gratia materiæ est sermo.

¶Tertio circa illã cathegoricã assumptã ad ꝓbationẽ secũdæ cõsequentiæ. s.Intelligere subsistens nõ põt esse nisi vnũ,dubiũ occurrit.Qm̃ aut nõ est ad propositũ,aut est falsa.Probatur hoc distinguẽdo,primo ly intelligere, secũdo coniũctionẽ ei⁹ cũ ly subsistẽs.Intelligere.n.põt supponere vel pro intelligere puro,vel ꝓ intelligere tali.i.tãtæ pfectionis,puta quãtã ponit naturalis ĩtellectio Gabrielis.Si intelligaṫ de intelligere simpliciter,dato ꝙ ꝓpositio sit vera,nõ est ad propositũ: qm̃ intelligere angelicũ non

neque alterius creaturæ,sua actio, est eius substantia.

RESPON. Dicẽdum,ꝙ impossibile est, ꝙ actio angeli vel cuiuscunque alterius creaturæ sit eius substantia . Actio enim est proprie actualitas virtutis , sicut esse, est actualitas substantiæ , vel essentiæ . Impossibile est autem, quòd aliquid quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admistum, sit sua actualitas : quia actualitas potẽtialitati repugnat. Solus autẽ Deus est actus purus. Vnde in ᵈ solo Deo sua substãtia est suum esse, & suum agere.

F est purum intelligere,sed tale.Si vero intelligatur de intelligere contracto,nihil aliud infert,nisi quòd tale intelligere,puta Gabrielis,est vnũ specie & numero , quemadmodũ substantia eius. Et sic vltima consequentia.s.ꝙ vnus angelus non distingueretur ab altero,nec a Deo,nihil valeret. Similiter intelligere quouis modo supponat,dupliciter cõtingit . ꝙ subsistat.s. formaliter & identice : formaliter quidẽ , si ex perfectione propria vendicat sibi subsistere, idẽtice vero,si subsistere non secundum propriã rationem sibi conuenit. sed ex eo cui coniun-

G gitur. Exemplum vtriusque modi habetur in casu posito , si albedo & nigredo subsisterent.Tunc.n.color quidẽ subsisteret idẽtice,albedo & nigredo formaliter. Aut ergo in ista propositione intenditur,ꝙ intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi vnum,& sic non est ad propositum , quoniam intelligere angeli non concederetur sic subsistere. Aut intenditur quòd intelligere subsistens identice non potest esse nisi vnum,& sic in proposito est falsa , vt ex exemplo dato patere potest,Et hoc modo diceret Auerro.quòd intelligere angeli est subsistens , quia scilicet est idem substantiæ angeli.

¶Quarto circa illã aliã vniuersaliorẽ propositionẽ assumptã.s. Quòdlibet abstractũ subsistẽs est vnũ tãtum, dubiũ occurrit,de quali abstractione intelligatur:an.s.s̃m modũ significãdi, an s̃m modũ essendi.Si s̃m modũ significandi,ad propositũ non est.Tũ quia actus intelligendi non significatur abstracte per hoc nomẽ intelligere,sed per hoc nomen intellectio.Tum,quia de rebus &

H realibus rerum modis quæstio est,& non de modis significandi. Si vero de abstractione s̃m esse intelligitur,aut de abstractione a receptiuo,aut de abstractionẽ a quocũque posteriore tota sua ratione formali. Si primo mõ,propositio est falsa,vt patet in casu posito de colore.Tunc.n.color abstractum quoddã esset ab omni recipiente,& tñ multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus.Si vero intelligitur secundo mõ,dato ꝙ esset vera , nihil aliud inferret,nisi & ꝙ intellectio præcisa ab omni contrahẽte,si subsistit , nõ est nisi vna,& ꝙ intellectio talis.i.tantæ perfectionis abstrahẽs ab oĩ posteriore sua propria ratione,si subsistit, non est nisi vna.Queadmodũ ex ipsa sequitur,ꝙ si color præcise subsisteret,ꝙ esset tantũ vnus.Et si color talis,puta albedo,subsisteret,esset tantũ vna albedo: & sic non sequeretur intentũ,quia cum hoc stat,quòd essent plures intellectiones distinctæ specie, quemadmodum stat quòd essent plures colores subsistẽtes,distin-

I cti specie,quàmuis non posset esse multitudo pure numeralis.

¶Circa vltimam consequentiã in eadẽ ratione illa.s.ergo nõ distingueretur a substantia Dei,dubiũ occurrit , qm̃ nõ vŕ valere. Posset nãq; saluari quòd intelligere subsistens distingueretur a substantia Dei per hoc,quòd intelligere Dei esset non solum intelligere,sed velle,& quicquid in Deo est.Intelligere autem subsistens, nõ esset nisi intelligere. Et cõfirmatur,quia ex hoc quòd alicui rei tribuitur subsistere, nulla perfectio intrinseca ei accrescit,vt patet,si fingamus albedinẽ subsistere per diuinã potentiã, eiusdem.n.rationis intrinsecæ esset subsistens , & non subsistens ; quamuis differẽter se haberet ad sentiri, ad depẽdere a subiecto, agere & pati , & similia.

¶Ad has obiectiões dicẽdũ est tali ordine,quòd primo ad quartã,secundo ad secundã,tertio ad tertiã,quarto ad primã, & quinto ad quintam dicendum est,quia sic exigit ordo doctrinæ, vt a magis vniuersalibus & formalibus,ad minus vniuersalia & ma-

K terialia descendamus.

¶Ad quartã igitur dubitationẽ dicitur,quòd in illa propositione vniuersali, Omne abstractũ subsistẽs non potest esse nisi vnũ ex parte subiecti,duo termini ponũtur,ly abstractũ,& ly subsistẽs.Et ly quidẽ subsistẽs,modũ essendi significat,ly vero abstractũ, modũ cõcipiẽdi.Ita ꝙ sensus ꝓpositionis est : oĩs res abstracte concepta seu conceptibilis,si sic abstracte subsistit, nõ potest esse nisi vna.Et est sermo de abstractione in communi a quocunque contrahente seu contractiuo,siue illud sit receptiuum , siue sit differentia essentialis &c.Et sic intellecta propositio hæc,ambiguitate caret. nec habet aliquam instantiã,quoniã color abstracte conceptus tam a differentiis quàm a subiectis,si in tali abstractione subsisteret,non esset nisi vnus. Formaliter.n.multiplicari non posset,quia a formalibus differentiis abstraheret,materialiter vero minime. Tum , quia a distinctiuis numeraliter abstraheret.Tum,quia non esset assignare,per quid alter ab altero distingueretur,cum in vtroque nihil aliud esset nisi color & subsistentia.Nec est extra propositũ abstractio s̃m modum concipiendi,sed

D. 568.

di,sed maxime ꝓpositũ clarificat.Tũ,qa de abstractione conceptus ex parte rei,& nõ ex parte nostri tm̃,est sermo.Tũ,qa a notiorib⁹ nobis occulta hæc,hoc mõ insinuaṫ. Queadmodũ.n.rõ aliqua formalis in abstracto nõ multiplicaṫ si sola sumaṫ , ita & si s̃m rẽ in seipsa subsistere ponaṫ , multitudinẽ excludere manifestaṫ . Quõ aũt propositio hęc intẽtũ S.T.inferat,ex sequentibus est manifestũ.

¶Ad secũdã aũt dubitationẽ dr̃, ꝙ cõsequẽtia illa dupliciter põt accipi.Primo vt iacet, & sic est bona , gratia materiæ. Alio mõ s̃m id, qđ implicite importat, & sic est bona , gratia formæ.Si.n.formeṫ sic.Si intelligere est subsistẽs,ergo non est nisi vnũ,nõ tenet gratia formæ : quia ista est falsa: oẽ subsistens nõ est nisi vnũ.Sed tenet gratia materiæ, nõ specialis.i.huius qđ est intelligere,sed generalis.i.huius quod est esse abstractum.Ita quòd in materia abstractorũ,ista est vera, Omne subsistens nõ est nisi vnũ.Et quia intelligere est de numero abstracte conceptorũ, quàmuis significetur non per nomen,sed per verbũ infinitiui modi,ideo consequentia tenet. Si vero consequentia hæc s̃m id,qđ implicite cõtinet,explicite sic formareṫ, Si intelligere in sua abstractione subsisteret , non esset nisi vnũ,est bona gratia formæ. Et quia eius cathegorica in cuius virtute tenet, nõ est ista.s.Omne subsistens non est nisi vnum,sed ista.s.omne abstractum subsistens non est nisi vnum,quã tantum S.T.assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito.

¶Ad tertiã vero dubitationẽ,quæ valde difficilis est,cũ Dei adiutorio dicã quid occurrit. Cũ.n.tota difficultas cõsistat in hoc, an de intelligere,an de intelligere tali sit sermo,duas tantũ vias inter se incõpossibiles habemus, quarũ tñ alterã oportere eligere video ad soluendã difficultatem hanc. Prima est : negare ꝙ obiectiones supponunt.s. ꝙ detur intelligere & intelligere tale abstrahendo actũ intelligendi ab extrinsecis , & stando præcise in intrinsecis illius : quoniã intelligere nõ est tale,nisi vel subiectiue,puta diuinũ,angelicum,vel humanum,vel obiectiue, quia ad tale vel tale obiectũ terminatur. Et s̃m hoc, facillime ad obiecta patet responsio. Nam sermo præsens est de intellectione s̃m eius intrinseca tantum intelligendus,& sic ratio staret,qm̃ si intelligere angeli præcise sumptum,abstrahendo ab omni extrinseco subiecto.s.& obiecto,non esset formaliter loquendo nisi pura intellectio,consequens est,quòd si in tali abstractione subsisteret,quòd esset purum intelligere subsistens,ac per hoc non esset nisi vnũ,ut ex dictis patet.Sed quoniã hæc rñsio minus cõsonãs est rationi,Tum,quia omnis intellectio , immo oĩs actus immanens esset vna species specialissima intrinsece loquendo, quoniã par est rõ de omnib⁹.& sic velle omne esset vnius speciei, & similiter omnis visio,omnis auditio &c.Tũ,quia aliquid eiusdẽ speciei specialissimæ esset connaturaliter commune intelligentiis oĩbus & nobis.Tum,quia intellectionẽ esse talẽ obiectiue,nõ est esse tale extrinsece,vt nũc nũc patebit.Vnde alio mõ & rõnabilius põt dici,concedendo quod supponunt obiectiones.s.dari intellectionem,& intellectionẽ talẽ intrinsece,quòd sermo S.T.intelligẽdus est formaliter & ꝑ se,& quòd hoc sufficit ad ꝓpositũ.

¶Ad euidentiã autẽ primi sciendum est,quòd intellectio tripliciter contrahi potest.Primo per subiecta,cum distinguitur in angelicã & humanã.Secundo per obiecta,cum distinguitur per terminari ad tale & tale obiectum.Tertio per proprias differentias diuisiuas illius, quemadmodum genus diuiditur,seu analogum per suos modos.Et diuisio quidẽ per subiecta manifeste est extrinseca,& per accidens,alioquin idẽ esset differẽtia per se plurium non subalternatim positorum, puta humanum esset per se differentia intellectionis, volitionis , visionis,& reliquorũ similium. Diuisio vero penes obiecta, dupliciter contingit.s.penes obiecta secundaria,& hęc manifeste est extrinseca & per accidens.Et penes obiecta primaria,puta cum diuiditur intellectio in actum intelligendi proportionatum intelligibili relucenti in phantasmate,aut proportionatum relucenti in seipso . Et de tali diuisione crediderim ego,quòd sit per se essentialis,non ꝙ putẽ obiecta ẽe primaria esse differentias per se actus intelligendi , quia obiecta sunt extrinseca,differentias vero oportet esse intrinsecas constitutis per ipsas , quoniã differentia eius quod est esse,rei pars est. Sed arbitror differentias essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta,ita ꝙ non sunt absolubiles a tali ordine.Et hoc rationabiliter dici potest, quoniã nec ipsum intelligere absolui potest ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæratur:quid est intelligere,non poterit responderi,nisi ꝙ est ope-

¶Præt. Si intelligere angeli esset sua substantia, oporteret ꝙ intelligere angeli esset subsistens. Intelligere autem subsistens non potest esse nisi vnum , sicut nec aliquod abstractũ subsistens ᶠ. Vnde vnius angeli substantia nõ distingueretur, neque a substãtia Dei , quę est ipsũ intelligere subsistens, neque a substantia alterius angeli. Si etiam angelus ipse esset suũ intelligere,non posset esse gradus in intelligendo perfectius & minus perfecte, cum hoc contingat , propter diuersam participationem ipsius intelligere.

AD PRIMVM ergo dicendũ , ꝙ cum dicitur, ꝙ intellectus agens est sua actio,est prædicatio nõ per

A ratio uitalis circa uerũ,uel aliquid simile . Didicimus aũt ꝙ ꝑ se differentiæ alicuius superioris accipiendę sunt illæ,quæ diuersificant id,ex quo illud superius formaliter constat . Differentiæ enim animalis sunt quæ diuersificãt illud, quatenus sensitiuum. Et sic,quia intellectio cõstat ex re non absolubili a tali obiecto: cõsequẽs est, ꝙ per se differentiæ illius erunt res essentialiter respiciẽtes diuersas per se rationes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus, diuisibile formaliter per essentiales differentias,seu modos. Nec sequitur ex hoc,ꝙ idẽ esset dif-

B ferentia pluriũ: quoniam quamuis vna res sit obiectum actus intelligendi & uolendi,alia tamẽ ratione formali obiicitur utrique.actus quidem intelligendi ut species ueri, uolẽdi uero, ut species boni.Vnde nõ est idem obiectum formale utriusque. Hæc de primo.

¶Quo ad secũdũ dicendũ est,ꝙ quamuis intelligere angeli præcise sumptum abstrahẽdo ab extrinsecis,claudat in se intrinsece duo.s.& ꝙ sit intelligere,& quòd sit tale,puta proportionatũ intelligibili in seipso habenti aliquid potentialitatis,claudit tñ vltra hęc perfectionis modũ,qm̃ s̃m vtrãq; rõnẽ aliquid perfectionis ponit.Et qm̃ subiecta sic accipienda sunt,vt cõ ona sint prædicatis,& ad propositum, esse substãtiam,est prædicatũ ad perfectionẽ spectans,ideo hic sumitur intelligere angeli,nõ inquantũ intelligere absolute,quia intelligere absolute abstrahit a substantia & accidente.Et sic,nullũ intelligere inquantũ intelligere,sub-

C sistit.Nec sumitur inquantũ tale,quia vt obiiciendo deductũ est, nõ concluderetur intentũ.Sed sumiṫ inquantũ intelligere habẽs tantũ pfectionis simpliciter.Dico aũt simpliciter,vt distinguiṫ a seipso,vt habet aliquid imperfectionis admistũ.Et sic intelligere angeli sumitur medio modo inter intelligere absolute, & intelligere tale.ita ꝙ cũ assumiṫ, si intelligere angeli esset substantia,ly intelligere angeli supponit pro ipso actu intelligendi,& mõ suæ perfectionis simpliciter.Et est sensus,Si intelligere angeli est tãtæ pfectionis , ꝙ sit substãtia,hoc &c. & sic saluaṫ sermo formalis & ꝑ se.Formalis qdẽ,qm̃ de intelligere angelico quãtũ ad id,qđ cõuenit sibi ex pfectione sui intelligere,est sermo.Per se aũt, qm̃ esse pfectũ nõ ẽ pdicatũ accñtale aut trahẽs rẽ extra rõnẽ suã:sed cuiq; rei infra latitudinẽ formalẽ cõuenit, vt i q.4.pleni⁹ dictũ ẽ.

¶Quo ad tertiũ dicendũ est,quòd (vt obiiciendo tactũ fuit,) ex duobus tantũ capitibus videri posset processus iste insufficiens.s. aut quia indiscussum relinquitur,an intelligere angeli inquantũ

D tale , sit substantia:aut quia prætermissa est distinctio,de subsistere formaliter & identice.Sed ꝙ neutrũ horũ obstet declaraṫ. Et de primo quidẽ facile patet.Tũ,quia cũ esse substãtiã sit pdicatũ dicẽs pfectionẽ simpliciter,si intelligere angeli s̃m totũ id qđ dicit pfectionẽ simpŕ nõ est substãtia, a fortiori minus erit substantia s̃m id,in quo habet aliquid imperfectionis admistũ.Constat aũt quòd inquantũ tale aliquid imperfectionis continet tũ etiã,quia intelligere angeli inquantũ tale est subiectũ extraneum respectu prædicati, dicẽtis pfectionẽ simpŕ,quale ẽ substãtia.Et ideo mirũ non est si in doctrina ex propriis omissum fuit. Nec obstat ꝙ pdicatũ sit nõ substantia absolute, sed substantia angeli : quia si intelligere est substãtia angeli,sequitur ergo ꝙ sit substantia, qđ est pdicatũ dicẽs pfectionẽ simpŕ . quod ẽt principaliter intẽdiṫ in hac qõne.si.n.suba est, ꝓculdubio sua.i.intelligẽtis suba est. Qđ aũt scd̃m nõ obstet, sic declaraṫ . Subsistere seu substãtiã esse, possumus imaginari cõuenire alicui rõni formali quadrupli-

E citer.Primo mõ,vt superius suo iferiori,queadmodũ cõuenit hõi. Secũdo, vt inferius suo superiori,queadmodũ conuenit enti.Tertio mõ,quasi modus itrinsecus,sicut dicimus quòd sapiẽtia infinita subsistit.Quarto mõ,idẽtice,sicut dicimus,quòd relationes in diuinis sunt substãtiæ.Et si volumus recte cõsiderare, primus modus oĩno erat extra propositũ:qm̃ de se patet, quòd intelligere nõ est inferius ad substãtiã. Et siŕ secũdus modus extraneus erat,quia substãtia nõ est inferius ad intelligere. Cõstat.n.quòd neq; differẽtiæ substãtiæ,sunt differẽtię actus intelligẽdi, neque ecõuerso,differẽtię a[ct]⁹ intelligẽdi sunt differẽtiæ substãtiæ,Vnde duo tãtũ modi relinquebãtur,vterq; aũt modus si per se attribui crederet ipsi intelligere angeli , sufficiẽter excluditur ex hac rõne:qm̃ ad maximam perfectionem ipsius intelligere, spectaret quodlibet horũ.Si nãq; intelligere angeli per se cõuenit subsistere,quasi modus essendi eius,aut idẽtitas cum substantialitate ex perfectione sua simpliciter hoc habet,qm̃ vtrũq; horũ ponit perfectionẽ simpliciter.Excludere aũt quodcunq; eorũ per accidens opus nõ fuit.Tũ,quia esse substãtiã vel accidẽs,nulli rei cõuenit per

per accidens, sed semper sunt conditiones essentiales rerum. Tū, quia hoc solo modo posset dici, ꝙ intelligere subsistit per accidēs. quia identitas cū substantia non conuenit sibi ex parte sui, sed ex parte substantiæ. Sed hoc extraneū erat a proposito, quia substantia angeli iam declaratum est, quòd est res finitæ perfectionis & nō est actus pur⁹, ac per hoc non habet in se, vnde vendicet sibi identitatē cū eo, quod sibi conuenit. Propter has enim cōditiones, substantia Dei est ꝗcqd habet, & per hoc iā patet rñsio ad obiecta, et ī quo cōsistit vis S.T. Quāuis.n. sit rō ducens ad impossibile: mediū tñ super quo firmatur, est causa conclusionis.

b 392

812 764 c

essentiam, sed per cōcomitantiam: quia cū sit in actu eius substantia, statim quantum est in se concomitatur ipsam actio. Quod nō est de intellectu possibili; qui nō habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

AD 2m dicendum, ꝙ vita nō hoc modo se habet ad viuere: sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere, quorum vnum significat actū in abstracto, aliud ī cōcreto. Vnde nō sequiť, si viuere sit esse, ꝙ vita sit essentia. Quamuis etiam quandoq; vita pro essentia ponať: secundum quòd Aug.* dicit in li. de tri. quòd memoria & intelligētia, & voluntas sunt vna essentia, vna vita: sed sic nō accipitur a Philosopho cum dicit, quòd actio intellectus est vita. libr. 10. de tri. c. 11. ante med. to. 3. & 9. de Trin. ca. 4.

G

AD 3m dicendum, quòd actio q̄ trāsit in aliquid extrinsecū, ē realiter media inter agens & subiectū recipiens actionē. Sed actio q̄ manet in agente, nō est realiter mediū inter agens & obiectū, sed ſm modum significandi tm̄. Realiter vero cōsequitur vnionē obiecti cū agente. Ex hoc enim quòd intellectum fit vnum cum intelligente, consequitur intelligere quasi quidā effectus differens ab vtroque.

Fundatur.n. super quantitate perfectionis ipsius intelligere angeli: & intendit quòd si tantæ perfectionis est, vt sibi vendicet substantialitatē, nō cōpatieť secū multitudinē, sed erit vnū tātū. Et probat sequelā, quia sic subsisteret in sua abstractione: omnino aūt abstractū subsistēs vnū tantū est. vnde manifeste patet ex dictis, ꝙ nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter: nec de intelligere tali. Et ꝙ categorica illa sic accipiť, itelligere ex sua ꝑfectione subsistēs, nō est nisi vnū.

¶Ad primā aūt dubitationem dř, ꝙ cōsequentia illa intendit de subsistere in se, seu abstracte. Et ꝙ categorica eius nō est ista: substantia est subsistens in se præcise, sed ista: substantia angeli, puta Gabrielis, est subsistēs in seipsa, qm̄ prædicatū antecedētis est totū hoc. s. substantia angeli, vt patet in litera. Sed hoc nō saluat cōsequētiā, quia ſm hoc nō sequereť. ergo intelligere angeli, esset subsistēs in seipso intelligere, sed in seipsa substātia angeli. Cū tñ cōstet, ꝙ primū oportet inferre, & nō ſm tātū, vt ex dictis patet. Quòd aūt sophisma amphibologiæ hic cōmitteretur, exēplo declarať supposito. Albedine.n. subsistente, color esset res subsistēs in seipsa, quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, nō tñ color in seipso esset subsistens, sed in albedine contractus. Et similiter substantia, cōe prædicatū Deo & creaturis, est substantia Gabrielis, quæ in seipsa subsistit: non tñ sequitur. ergo est in seipsa abstracte subsistens. Et si dicatur, ꝙ istæ instantiæ non habēt locū in proposito, quia cōstat liquidò, ꝙ intelligere & substātia nō possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differētiæ, alterius esse possunt per se: facile hoc retunditur obiiciendo ꝙ quàmuis hoc cōstet, nō tñ cōstat quin intelligere & substantia immaterialis se habeant sicut ens & bonū, quorū per se differentiæ q̄uis sint aliæ formaliter, identice tñ coincidunt. Et sic, quēadmodū nō valet, bonitas est idem quod substantia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa, ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendū est, prænotando qūo hi duo modi subsistendi se habeant adinuicē, & in ordine ad substantiā. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus, se habent vt imperfectum & perfectum in eodē genere. Perfectius nanque lōge est in seipso subsistere, quàm ab alio subsistentiam mendicare, vt de se patet, & vt prius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud, vt patet secundo physicorū tex. 66. Cōparantur autem hæc ad substantiam hoc pacto, ꝙ esse substantiam sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm substantia prohibeat. Esse autē substātiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilē indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero substantiam sic completam, vt excludat cōtrahens omne tam formale quàm materiale, sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quòd quemadmodū in antecedente duo continentur, alterum explicite. s. si intelligere angeli esset substantia, & alterum implicite. s. si intelligere angeli est tātę perfectionis ꝙ vendicet sibi esse substantiam: ita in consequente duo intelligenda sunt, alterum explicite. s. ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter, alterum implicite. s. ergo in seipso subsisteret. & sicut explicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedente illud contineatur, ex dictis patet, & ex eo quia per se notum est, ꝙ istæ duæ perfectiones simpliciter, ſm se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo ꝙ sunt perfectiones simpliciter, vnde iungantur: sed si iunguntur, ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quòd autem ex implicito hoc, sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantę perfectionis, ꝙ vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ, consequens est, ꝙ vendicet quoq; sibi perfectissimum modum illius naturæ,

F qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens a materia ſm rationem, & ſm esse: si cum tanta perfectione infra propriā rationem ponitur in rerum natura, vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso ſm se, a fortiori supponitur esse tātæ perfectiōis, ꝙ excludat a se determinabilitatem formaliter & materialiter, quoniā vtraque imperfectionē īportat. ac per hoc ꝙ sit de ordine rerū non mēdicātium esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifeste patet consequentia: quia si est substātia, non potest esse nisi substantia sic perfecta, ꝙ non expectet esse a contrahente, & consequenter oportet ꝙ subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam tam secundum id quod explicite, quàm id quod implicite continetur: quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet. s. subsistere in seipso, prædicatum quoque antecedentis compositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato, & erit ista. Substantia ex tanta perfectione, est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad quartum dubiū dicitur, ꝙ subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tātum affirmationem essendi in rerū natura, & negationem sustentationis in alio quocunque. Alio modo, subsistere importat quendam naturalem entis modum, cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniā de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur, quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit, & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositū dicitur, quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis, quātā potest habere actus intelligendi, qm̄ nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistēs apud Platonem, totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter, cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret ꝙ intelligere subsistens esset infinitum: ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. & sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, ꝙ si intelligere subsisteret, ꝙ esset sic purum intelligere, ꝙ non esset velle, imo esset, & velle, & voluntas, & deitas &c. H

I ¶Ad cōfirmationē vero diciť, ꝙ æquiuocat de subsistere: quāuis .n. subsistere primo modo, perfectionē non augeat intrinsecā, verū dicere tñ sibi subsistentiam, magnā perfectionē ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiā ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est, vt hanc perfectionē simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat, par ratio est, vt ex eadem perfectione sua, omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet: quæ enim est maior ratio de ista quàm alia? & sic intelligere esset actus purus &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima, est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, ex ista vero Auerroistæ retunduntnr.

¶Tertia rō est ista. Si ītelligere angeli esset substātia, nō possent esse gradus in intelligendo perfecte, & minus perfecte. Probať cōsequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.

K ¶Circa istam rōnē, primo notandus est sensus consequentis: nā consequens illatum, potest habere duos sensus. Alter est, quòd in eodem angelo nō posit esse intelligere perfectius & minus perfecte: & sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quomodo cōsequēs sit impossibile non video; cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Alter igitur & intentus sensus a S.T. est, quòd nō essent diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista consequentia super præcedente ratione, quoniam si intelligere subsisteret, non esset nisi vnū, ac per hoc excluderet distinctionē ī multos gradus.

¶ Secūdo circa hāc rōnē dubitať, quia nō vř cōsequētia valere formaliter: qm̄ nō valet, substātialitas est substātia, seu subsistit. ergo nō distinguiť in diuersos gradus substātialitatis. Et tñ substātialitas est perfectio simpliciter, sicut & intelligere. Quòd aūt non valeat de substantialitate consequentia hæc, de se patet, qa substātialitas in oībus angelis & cōpletis substantiis, cū tātā graduum diuersitate ſm magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd consequentia est optima formaliter: & quòd si substantialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, qm̄ de substantialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter.n. contingit. Vno modo, quòd ex sua perfectione quam dicit, præcidēdo ab omni mistione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc mō, vt dictum est, nō est nisi vna. Alio mō vt admistū habet aliqd impfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes dřiæ in gñe substantiæ: & sic ꝑcedit obiectio. Et iō non est cōtra ꝑpositum. Habet aūt sola ista perfectio simpliciter, s. substantialitas vtrumq; modū subsistendi possibilē: quia omnes differentiæ & modi ꝑ se illius, constituunt substantiam aliquā in aliquo esse substātiali, & consequenter subsistente.

276
4. cōt. c. 11
Et po. q. 10 ar. 1. ad 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in 2. de Aīa. * Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodē dř. † Ergo intelligere angeli est eius esse.

*Tex. 27. to. 2.
† Lib. 2. de anima. tex. 13. to. 2.

¶2 Præt. Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma, per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

SED CONTRA. Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium * 4. c. de diui. nomin. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius. Cap. 4. par. 1. a medio.

RESPON. Dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neq; actio alicuius creaturæ. Duplex.n. est actionis genus, vt dř 9. metaphysicorum. * Vna. s. quæ transit in aliquid exterius, inferens ei passionē, sicut vrere & secare. Alia vero actio est quæ non transit in rē exteriorē, sed magis manet in seipso agente: sicut sentire, intelligere & velle. Per hmōi.n. actionem, nō immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestū est, ꝙ nō pōt esse ipsum esse agētis. nam esse agentis significatur intra ipsum: actio aūt talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione hēt infinitatem vel simpliciter, vel ſm quid. Simpliciter quidē sicut intelligere, cuius obiectū est verum, & velle, cuius obiectū est bonū. Quorū vtrunque cōuertitur cū ente. Et ita intelligere & velle, quantū est de se, habent

B Li. 9. Met. tex. 16. t. 3.

C

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Art. secundum.*

Titulus clarus. ¶In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cōclusionem rñsiuam: s. quòd neque actio angeli: neq; actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo, distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & transeuntis. Tertio, probat conclusionem propositam, quo ad actionem transeuntem. Quarto, quo ad actionē immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente ī actum, esse autem significatur, idest, est res significata intra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit. ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est: quia actio immanens est infinita simpliciter, vel secundum quid, idest in aliquo gñe: esse autem cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei, scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum vero est infinitum secundum quid: quia obiectum eius ad quasdā tantum species se extendit, & omnia clara sunt in litera. D

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potest, s. in communi, puta intelligere, videre &c. Et in speciali, seu contracte ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum &c. In proposito nō est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis sermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est certæ speciei, intelligere vero humanum, non: sed est infinitum, ideo non sunt idem. Aduerte secundo, quòd determinari seu esse in aliqua specie, contingit dupliciter: vno modo per accidens, seu extrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito, nō est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia sic ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere vero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis, seu veri: ac per hoc, est infinitum & indeterminatum simpliciter, iō nō sunt idē. & simile est in aliis. Et ex hoc patet, quàm E

A conformiter S.T. dixerimus in præcedenti articulo, nō admittēdo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis formaliter, iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter: super cuius opposito fundatur hæc ratio.

¶Circa fundamentum huius rationis dubium est: quia duplex credi potest, scilicet vel hoc. Quorumcumque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum vero ad plures species essentialiter determinari pōt: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentū huius rōnis est, cōcedere oportet omnem distinctionem formalem & specificam esse realem: qđ nec a Thomistis tenētibus relationem esse idem fundamēto, acceptatur. Nec videtur consonū doctrinæ S. Thomæ, qm̄ sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni a speciebus & differētiis entis distinguuntur formaliter, & tamē sunt idem realiter. Si vero propositio hæc falsa dicatur, & super secunda ꝑpositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum, quia secunda propositio non differt a prima nisi penes vnum. Quoniam in prima alietas tantum specificarum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda vero alietas & pluralitas, quia scilicet, ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ: sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autem valde videtur vnde habeat pluralitas differētiarum aliarum, quòd faciat distinctionem realem a se vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc non sufficit. Quoniam pluralitas ista, nihil aliud operatur, nisi quòd id cui conuenit, se habeat vt natura generica, quemadmodum vnitas differentiæ facit, quòd res cui conuenit, se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua: quare res vnius speciei non possit esse idem cum re naturæ genericæ alterius ordinis, si potest esse idem cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tum, quia nec propositio potest acceptari a prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei: relatio autem quæ ponitur identificata illi, ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis &c. Et confirmatur, quia cuicumque non repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quam quatuor aut decem differentiæ. Et propterea, si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse poterit, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

D. 1122
81
a
140
283

D. 752

¶Ad hoc dubium dicitur, quòd processus Sanct. Tho. directe & proxime super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamentum est hæc propositio. Determinatum essentialiter secundum esse specificum, non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin, vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali, & non esset cōpleta vltimo cōplemento formali, qđ implicat cōtradictoria simul. Et licet in hoc nō referat: utrum res ponatur determinabilis per vnum esse specificū, aut per plura, quēadmodum natura generica per plura specificatur, sequuntur tamen plura impossibilia ex secundo, quàm ex primo.

Universidad de Deusto Biblioteca

Quoniam si ponitur quòd res specifica vnius ordinis,est identice res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, ꝙ determinatum essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatum vltimate, & non determinatum vltimate. Si vero ponitur,quòd res specifica vnius ordinis,est identice res generica alterius ordinis,præter prædictum incõueniés sequuntur duo alia, scilicet,quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis: & quòd esset duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cũ duabus differentiis extremis, diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadé superficies esset albedo & nigredo. Quia oĩs superficies esset identice color, ac p hoc,hęc superficies esset non solum talis color, puta albedo: sed esset identice omnis color, quod implicat contradictioné. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero, & tñ esse genus. Ex hoc patere potest,ꝙ quàmuis ambæ propositiones veræ forte sint,ad propositum tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur,quæ habent maiorem euidentiam.

Ca. 4. par. 1. parũ añ medium.

280

262

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum,nihil aliud puto esse dicendum, nisi quòd sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est,quòd hic loquimur de differentiis realibus, idest addentibus aliquam rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: qm̃ non addũt rem realem, sed relationem rationis tm̃. Secunda est, quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum,qui loquuntur in aere, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis: hoc enim per se loquendo non est intelligibile. Per accidens autem, dato ꝙ non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur: quoniam natura quantum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia conditio est ab illis apponenda, qui relationem tenent idem cum fundamento, s.quòd sermo præsens est de absolutis. Sed aduertãt qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prædicta in conuenientia, & maxime tertium, possint euadere, cum prædicta non gratia materiæ absolute vel respectiue, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis, deducta sint.

se ad omnia, & vtrunq; recipit speciem ab obiecto. Secundum quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autẽ cuiuslibet creaturę, est determinatum ad vnum ſm genus & speciẽ. Esse aũt solius Dei, est simpl'r infinitum, in se omnia comprehẽdẽs, vt dicit Dion. 4.c.* de diuin. nom. Vnde solum esse diuinum, est suũ intelligere, & suum velle.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ viuere qñq; sumitur ꝓ ipso esse viuentis, quandoq; vero ꝓ operatione vitæ, id est, per quam demonstratur aliquid esse viuẽs.[c] Et hoc modo Philosophus dicit, quòd intelligere est viuere quoddam. Ibi enim distinguit diuersos gradus viuentium secundum diuersa opera vitæ.

AD 2[m] dicendum, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere põt ꝑ suam essentiam.[c] Et iõ ſm ꝓpriam rõnem, inquantum est talis essentia, cõparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundum rationem vniuersalioris obiecti, scilicet veri vel entis. Et sic patet ꝙ licet sit eadem forma, non tñ secũdum eãdem rationem est principiũ essendi, & intelligendi. Et propter hoc non sequitur, quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTICVLVS III.

Vtrum potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.

277

Inf.q.77.a.1.cor.& q.79.ar.1.

AD TERTIVM sic procedit̃. Videt̃ quòd virtus, vel potentia intellectiua in angelo, nõ sit aliud quàm sua essentia. Mens enim & intellectus, nominant potentiã intellectiuã. Sed Dionys.* in pluribus locis suorũ librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

* Cap.7.& 9.de di.no. & c.12.cęl. Hier.

¶ 2 Præt. Si potentia intellectiua in angelo est aliquid prẽter eius essentiam, oportet quòd sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicuius, quod est prẽter eius essentiã. Sed forma simplex subiectum esse non potest, vt Boetius dicit in lib. de trinit.* Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa.†

Ante med. lib. de trin.

† Q.50.ar.1.& 2.

¶ 3 Præt. August. dicit 12.Confessionum* quòd Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam autem primam, prope nihil. Ex quo videtur, quòd angelus sit simplicior quàm materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

*Li.12.confess. c.7. in fine.to.1.

SED CONTRA est, quod Dion. dicit 2. c.* angelicæ hierar. quòd angeli diuiduntur in substãtiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substantia, & aliud virtus, & aliud operatio.

C.11. circa med. illius.

RESPON. Dicendum, quòd nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potẽtia[d] operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet quòd ſm diuersitatem actuum, sit diuersitas potentiarum. Propter quod

D.748

¶ *Super quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo notandum est,quòd cum potentia sit principium actiuum, vel passiuum operationis, duo in se claudit, scilicet relationem principii, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agendi vel patiendi. In ꝓposito,non est qõ de relatione,sed de re absoluta. Ita quòd sensus tituli est: vtrũ potentia nõ ꝑ respectu, sed ꝑ re absoluta,quã significat,sit idem cum substantia angeli. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua negatiue, & est vl'is tam de angelo, quàm de quacunque creatura, scilicet. Nulla virtus operatiua siue angeli,siue cuiuscunq; creaturæ,est eius substãtia. & ꝓbat sic. Nullius creaturæ esse est sua operatio. ergo nullius creaturæ substantia est sua potẽtia operatiua. Añcedens patet ex ꝓcedẽte articulo: cõsequẽtia vero deducit̃, quia ſm diuersitatem actuũ, oportet esse diuersitatẽ potẽtiarũ ꝓpriarũ: q a vnusquisq; actus pprius, rñdet ꝓpriæ potentiæ: sed operatio & esse sunt actus diuersi, quorũ ꝓpriæ potẽtiæ sunt substãtia & vis operatiua. ergo substantia & potentia operatiua sunt diuersę. ¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo, in illa propositione, Diuersitas actuum, exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute, nil concludit: quia distinctio in principiatis, non infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit ꝓposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert propositum: aut de reali, & sic est falsa manifeste: quia cũ diuersitate realium actuum, stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua: & aliis, immo cum contrarietate reali actuum, vt patet 2. Cœli. comment. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, qm̃ ipsa potentia operatiua, actus quidam est apud te: cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic, si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præerit alia potentia prior: & cum illa quoque esset actus quidam, præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quòd est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quòd hic est fuga quędam, ex eo, quia sic actus vltimatus inquantum actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigere potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 12. Metaphysic. & 2. de anima. & 3. Physico. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quòd non omnis actus qui est ꝑ se terminus actionis, alicuius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta, ad aliquam operationem ordinatur. Si vero dicitur, quòd est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehenditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumentis sub istis propositionibus, quòd esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quòd essentia non expectat esse, nec aliquod mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet. Essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifeste sequitur, quòd quemadmodum operari & esse distinguuntur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionem. Tum, quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua, & sic calor non esset potentia calefactiua. Tum, quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.

¶ Circa conclusionem ipsam, multæ sunt dubitationes, & obiectiones, ꝑ quanto ponit ꝙ nulla substantia creata est immediatũ principium alicuius operationis. Quoniam, aut vl'r intelligit de principio tam actiuo quàm passiuo, aut de actiuo tantum. Si de

Si de vtroque, sequitur quòd substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest. hoc autem est inconueniẽs. Tum, quia oppositum apparet in materia prima. Tum, quia hoc saluari non potest, nisi ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis trãsmutationibus: hoc aũt est volũtarium & irrationabile: quia pluralitas nõ est ponenda sine necessitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet 1. Physico. Si autem est sermo de principio actiuo tantum, sequitur quòd supponatur hic, omnes potentias partis sensitiuæ & intellectiuæ, esse actiuas, eo quòd sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in 2. de anima manifeste dicitur, sensus esse potentias passiuas, & similiter intellectum possibilẽ in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. 16. & in 4. dist. 12. Et primo arguit sic. Ordinatum ad finẽ quãto immediatius ordinatur ad illum, tãto nobilius ordinatur: substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finẽ per operationem attingendum, ergo immediate operabitur: Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, scilicet accidentali, & formæ nobiliori, s. deitati: ergo conuenit etiam formæ mediæ, scilicet substantiali creatæ. Et confirmatur secundo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens, quod est inconueniens. probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo reciperetur beatitudo, si esset separatum a substantia. Secundo sic: Substantiam oportet produci a substantia, etiam tãquam a principio quo agens agit, ergo substantia est principium actiuum vt quo: quod nihil aliud est quàm potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te, forma in qua genitum assimilatur generanti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacumque substantia, est substantia Et si dicatur concedendo, quòd substãtia est principium actiuum quo operationis & generationis, non proximum, sed primum, vt dr̃ in diffinitione naturæ, & quòd potentia operatiua nominat principium proximum, Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum, quia negari nõ potest quin substantia sit immediatum principium talis potentię operatiuæ, quam ponis esse accidens. Tum, quia negari ẽt non potest quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis: quoniã aut substantialis productio elicitur immediate a forma substantiali, vel a forma accidentali. Si a substantiali, hr̃ intentum: si ab accidentali, aut virtute propria, & hoc non: vt de se patet, Aut virtute substãtiæ, quia est eius instrumentum, & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primo, qa instrumentum apud te non mouet nisi motum a principali agente. ergo aliqua est operatio substantiæ, qua mouet accidens ad agendum, quod est principale intentum. Secundo, quia causa principalis & instrumentalis sunt ordinatæ essentialiter, sicut superior & inferior. Constat autem, quòd causa superior prius natura attingit effectum, q̃ inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quãtum põt, prius naturaliter agit q̃ inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediate a substantia. Et consequẽter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secũdariæ, nõ producitur substantia nisi idẽ bis producatur. Tertio, quia quo instrumentum non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis nõ attingit nudæ materiæ primæ essentiam, ergo gñationem substantialem quæ in ea fit, a substantia immediate, elici oportet. Quarto, quia cum dr̃ accidens causare substãtiam in virtute substantiæ, ly in virtute: aut addit aliquid absolutum, aut respectiuum. Si absolutum, cum illud sit accidẽs, eadem qõ erit. Si respectiuum, manifeste patet, quòd ex respectu superaddito, accidens non põt facere substantiam, qm̃ relatio non largitur virtutem actiuam: & etiam illa relatio esset accidens. Tum, quia non põt negari quin substantia in suo ordine sit immediatum principium alicuius ꝓpriæ operationis, vt patet ex rõne causæ superioris principalis, vt diximus. Et cõfirmatur, quia quãuis Deus apud philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tñ ipse est immediata causa ꝓpriæ operationis in suo ordine. ergo similiter se habebunt substantia creata & forma accidentalis: dato quòd non causet nisi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impossibile. quia sequeretur quòd posset fieri per diuinam potentiã substantia intellectualis sine intellectu, & econuerso: quia omne absolutum prius põt fieri sine alio absoluto distincto realiter a se. Et si dicat̃, quòd hoc nõ potest fieri propter necessariam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentũ propter duo. Primo, quoniam ista connexio attenditur nõ secundum cõnexionẽ potentię ad actũ: quia omnis potentia, est potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. tex. 17. sed ſm connexioné causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. Vnde & apud te, potentiæ fluunt ab essentia, ergo substantia est immediate actiua: qđ est principale intentum. Secundo: quia cum Deus possit supplere vicem omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis connexio videatur necessaria, poterit tñ Deus facere vnum sine alio. Quarto arguitur ex confessis & experientia. Fatemur in primis, quòd angelus intelligit substantiam propriam per se ipsam. igitur essentia angeli est proximum principium intellectionis. Experimur quoque, quòd aqua calefacta frigesit a seipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.

¶ Ad euidentiam præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidã est adæquatus potentiæ: vt intelligere respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere boué, & tale videre, puta album. In ꝓposito est sermo de actibus adæquatis tantum: qm̃ de talibus tantum verificatur, quòd potentię distinguuntur per actus. Secũda est de graduatione rerum. Quædam.n.res sunt, quæ primaria intentione intendunt̃ a natura vt actus. Quædã vero vt potentiæ: q̃uis contingat res intentas vt actus, habere aliquid potentiæ admistum: Et similiter res intẽtas vt potentias, habere aliquid actualitatis admistum. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpl'r locantur in coordinatione actuum. Istæ vero sunt per se primo & essentialiter potentiæ. Et consequenter simpliciter locantur in ordine potentiarũ: ita quòd imaginandũ est, ꝙ quẽadmodũ in genere substantiæ est inuenire quasdã res a natura intentas per se primo, vt principia aliorum sint, ita in quolibet gñe sint quædã res per se primo intẽtæ a natura, vt principia proxima aliorum. Et si ita est, ex hoc habet̃ tertia distinctio actus & potentiæ, qa vterque est duplex. Actuum.n.quidam est per se primo actus & secundario potentia. Quidam vero econuerso. Et similiter potentiarũ, quædã est per se primo potentia, & secundario actus: quædam vero econtra. Quãuis in his sit latitudo quædam: qm̃ potẽtiæ passiuæ sunt actus tm̃ modaliter pro quanto subiectis inhærent aliquæ earũ: habẽt.n. ex hoc quẽdã actus modũ. Potentiæ vero actiuæ, actus qdem sunt, sed tales, quòd sunt essentialiter intenti: & ad hoc producti in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc, in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo, sermo est de actu per se primo intento in rõne actus, & de potentia per se primo intenta in rõne potẽtiæ. Quòd autem dentur in natura tales res, specialem quæstionem exigeret. In prõptu tñ apparet rõnabiliter eas poni posse. Quandoquidem habitus omnes practici, vt docuit Aristot. in Ethic. res tales sunt: qm̃ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potẽtiarũ aĩæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. His præsuppositis, ad obiectiones contra rationem S. Tho. factas, respondetur, quòd præsens sermo est de diuersitate reali: non quacumque, sed formali: non quorumcunq; actuũ, sed adæquatorũ, & per se primo intentorũ in ratione actus, talis.n. diuersitas totalis potentiarũ diuersitatem exigit nõ a posteriori, sed a priori inferens eã: qm̃ actus adæquatus est finis potẽtiæ: & ex 2. phy. expresse patet, quòd ex fine assignare rationẽ & cõditionem eius, quod est ad finẽ, est reddere causam a priori, immo potissimam causam in rebus naturalibus: quia naturalia sunt ꝑꝑ finẽ. Et propterea argumentũ illud: Distinctio in principiatis nõ arguit distinctioné in principiis, sophisma est accidẽtis: qm̃ actus potentiarũ, nõ in eo ꝙ effectus, sed in eo quòd fines, potentias distinguũt. Ad id vero qđ obiicit̃ cõtra propositiones subsumptas,

dicitur quòd (vt patet ex verbis S.T.in responsione ad vltimum argumentum) esse hic non sumitur vniuersaliter, prout est commune quid ad actum primum substantialem & accidẽtalem, sed pro esse substantiali tantum. Et ratio est: quia hic sumitur vt totaliter distinguitur contra esse, quod datur per operari. Tale autem est esse accidentale: quia operari est quoddam accidentale esse habere. Et ideo non est mirum, si forma accidẽtalis proximum principium essendi, & operãdi est: q̃a & esse eius, & operari eiusdem, est quoddam esse accidentale. Non sic autem se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substãtia, & hoc accidens.

Ar. 1. & 2. praeced. & q. 3. ar. 4.

299

279 f

¶Ad obiectiones cõtra conclusionem ordinate dicendo, respondetur: quòd sermo praesens proprie loquẽdo, est tãtum de potẽtia operatiua, siue actiue, siue passiue operari dicatur, mõ ibi vera operatio sit. Et per hoc excludũtur omnes potentiae purae receptiuae, i. quae non media aliqua operatione aliquid habent vt actum, qualis est potentia subiecti respectu propriȩ passionis, & vniuersaliter respectu eorum quȩ per se congenita sunt rei. Vnde non videtur incõueniens ponere potentialitates tales, congenitas substantiis rerum. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniam vt patet 12. Metaphysic. in tex. 26. & 28. in quolibet genere, est dare propriam potentiam, & proprium actum, quae sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequitur manifeste, quòd oportet alterum duorum dicere. Aut quòd substantia sit reductiue in aliis generibus, vt potentia reducitur ad genus actus. Aut quòd dentur istae potentiae congenitȩ: & cum primum sit inconueniens, vt ẽt ipse Sco. fatetur, oportet dicere secundum. Neque potest ad illum tex. Arist. responderi: ꝙ loquitur de potentia obiectiua: qm̃ expresse loquitur de potẽtia & actu, vt principia sunt eius, quod est in genere. Constat autem, quòd potentia obiectiua principiũ non est rei, immo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id vero, qđ de potentia materiae obiicitur, patet rñsio a S. Th. intendente, quòd potentia materiae est ad esse substãtiale, nulla mediãte operatione, quae sit vere operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiam & formam substantialem: qm̃ in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis, cum consequentibus ad ipsam.

¶Ad primam aũt rõnem Sco. dr̃, quòd esse principium operationis contingit tripl'r, s. vel pximum tm̃: vel principale tm̃, vel pximum & principale simul, & quòd elicere operationẽ vt principium pximũ tm̃, est impfectionis: quia oportet esse de gñe accidentis. Elicere vero operationẽ, vt pximũ & principale simul, est summȩ perfectionis: q̃a ponit in re pfectionẽ substantiae, & accidentis. Elicere vero vt principale tm̃, mediũ est, & pptera rõnabiliter cõuenit substantiae creatȩ, quae media est inter Deũ & accidẽtia. Vñ ad primũ dr̃, ꝙ substantia debet ordinari ad finẽ, nobilissimo mõ, possibili tñ. Immediatio aũt per exclusionem potẽtiae mediae, est modus impossibilis substantiae creatae. Et per hoc patet ad primam cõfirmationem, quia s. rõne nimiae perfectionis quam haberet, repugnat substantiae creatae, esse proximum principium operationis, qm̃ esset proximum & principale simul.

K ¶Ad alteram vero confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: qm̃ operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationẽ negat̃, ꝙ beatitudo comparetur ad potentiam substãtiae intellectualis: & ad ipsam substantiã intellectualẽ, vt color ad superficiem & substãtiã corporeã. Ita ꝙ, quẽadmodũ color informaret superficiẽ, si esset separata a corpore, ita beatitudo potẽtiã, si esset separata a substãtia. Dico. n. ꝙ ista cõditionalis est falsa: qm̃ beatitudo est essentialr̃ operatio vitalis, quam nõ est itelligibile esse nisi viuentis. Tũ ẽt quia beatitudo nõ põt esse nisi in beato. Nõ põt

F autem fingi, ꝙ potentia separata esset beata, quẽadmodũ superficies esset colorata: vñ nõ solũ antecedẽs & cõsequẽs illius cõditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶Ad secundam rationem Sco. conceditur, substantiam oportere fieri a substantia, tanquam a causa principali, non autem pxima. Et ad primã instantiam de causatione accidentis a substantia, dicitur, quòd nullum accidens causatur a substantia immediate per operationẽ mediã. Cũ hoc tñ stat: ꝙ multa accidentia consequunt̃ substantiam & in genere causae effectiuae, & materialis, p modum naturalis sequelae. Et hoc modo substãtia est causa suarum passionum & potentiarũ.

377

¶Ad instantiam vero de propria causalitate causae principalis, & superioris, dupliciter dici potest. Primo, negãdo ꝙ substantia & suã potentia operatiuã sunt, proprie loquẽdo, causa principalis & instrumẽtalis, superior & inferior: & propterea, obiectiones non habẽt locum. Et potest esse ratio negationis, quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duae causae, sed vt causa, & quasi conditio causae. Secundo potest dici, admittendo ꝙ se habeant nõ vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et ꝙ instrumentum est duplex, coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumenta animae dici possunt: potentia tamen magis coniunctum instrumentum est. Nec opus est, omne coniunctum instrumentum moueri a principali, sed operari principaliter, concurrente ad illud operari principali agente: quoniam sic large accipiendo instrumentum, hanc sufficit haberi instrumẽti conditionem. Vnde nõ oportet obiectis aliter respondere, supponentibus substantiam & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

377 b

I ¶Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis dicitur, quòd s̃m rem, gñatio substãtialis instantanea, non est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam vsq; ad hoc. Vnde non oportet quaerere aliud illius principium, sed illud idem, quod in toto tempore praecedente generabat, in instanti vltimo illius temporis generat, terminando actionem suam.

¶Et cum queritur: qũo alteratio, aut quodcunq; accidens virtute substãtiae substãtiã faciat: q̃d est illa virt⁹? breuiter dico, dupl'r dici posse. Primo a q̃busdã dr̃, ꝙ est res q̃dã intentionalis eo mõ, quo intẽtio coloris dr̃ esse in aere: & ꝙ licet sit accidens s̃m esse, est tñ cãusaliter sobstãtia, nõ vt principalis cã, sed vt vis quodãmodo instrumẽtalis, quã cõstat posse esse imperfectiorẽ effectu: vt patet de formis seminũ, & approbat̃ 12. Meta. tex. 40. Secũdo dr̃, ꝙ accidẽs ipsum ex hoc ipso ꝙ est cõiũctũ substantiȩ tali, est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his, quae non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa.

¶Ad tertiam aũt rõnem dicitur primo: quòd illa propositio absoluta, Realiter distincta sunt separabilia ab inuicem, est falsa, ẽt in doctrina sua: qm̃ partes essentiales simul sumptae apud ipsum, distinguuntur realiter a toto: & tamen non posset alterum sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd connexio necessaria inter substantiam & eius potentiam; dato ꝙ esset ex causalitate actiua, non tamen inferret substantiam esse immediatum principiũ alicuius operationis, vt patet ex dictis: non infert etiam quòd Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causae efficientis: quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationem mediam. Tale autem non est substantia respectu suae passionis, vt ex dictis iam patet.

¶Ad illud qđ obiicit̃ de essẽtia angeli, dr̃, ꝙ substãtia angeli ñ ẽ elicitiuũ principiũ itellectiõis, sed potẽtia. Et q̃uis substãtia absque

dicitur, ꝙ proprius actus respondet propriȩ potentiae. In omni autem creato, essentia differt a suo esse, & cõparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supra dictis patet.* Actus autem, ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idẽ intelligere & esse: nec aliqua alia G operatio, aut in ipso, aut in quocunque alio creato. Vnde essentia angeli nõ est eius potentia intellectiua,ᵉ nec alicuius creati essentia, est eius operatiua, potentia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animae partim est intellectualis, & partim sensitiua ᶜ.

AD 2m dicendum, quòd forma simplex, quȩ est act⁹ purus, nullius H accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. & de tali forma loquitur ibi Boetius. Forma autem simplex quae non est suũ esse, sed cõparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis:ᶜ & praecipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidens pertinet ad formam. Accidens vero quod est indiuidui, non consequens totam speciem, consequitur materiam, quae est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus.

AD 3m dicendum, quòd potentia materiȩ est ad ipsum esse substantiale, ᶜ& non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

que media specie intelligibili ad intellectionem concurrat: non A tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infra patebit.

¶Ad vltimum vero de frigefactione aquae calidȩ, dupliciter dicitur. Primo, quòd principium illius frigefactionis est forma mediante frigiditate, quae in aliquo gradu in ea remansit: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat, quòd frigiditas

278

illa sit minor calidi tate itroducta: quãuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formã substantialem propriam eius radicẽ, cuius est virtus, & proprietas. Contingere autem potest, totum quodãmodo pati a toto, propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secundo dicitur, & melius, quòd frigefit per se a generante, & a forma propria, per modum tantum sequelae, eo modo quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descenderẽ, & deorsum mouetur: Imaginadũ est. n. & ita est, ꝙ quẽadmodũ ad formã grauis geniti extra locũ suũ, naturaliter sequeret̃ motus deorsum, nisi aliquid phiberet: ita ad formã aquae sequitur esse frigidum in tanta pfectione. Et si impe C diatur a tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit phibens quandoque, ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Qñ calidũ illud, ab agente illud fouẽre, destituitur. Et rursus, quẽadmodũ graue sequit̃ motus deorsum mediãte grauitate: ita aquã frigefactio, mediante frigiditate illa, a qua nõ est denudabilis. Quòd autem altero istorum modorum, qui ualde ppinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non põt rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior continente. Tum quia si circumscriberetur continens, aut poneretur neutrale, nihil minus aqua calida frigefieret: cuius signum euidẽs est, quia aqua calida posita in continente nõ calido, tepescit. Vñ de continens, & quaecumque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibẽs. Oportet. n. naturalis accidentis alicuius, naturam causam ponere, quae in- D trinsecum principium est, ut patet 2. Physi.

¶*Super quaestionis quinquagesimaequartae Articulum quartum.*

TItulus eget recordatione eorum, quae traduntur in 3. de anima, vbi ponuntur in anima nostra duae virtutes ad intelligendum concurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de Angelis: An scilicet vis intellectiua angelorum, distinguatur in duas potẽtias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quaerere: vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

¶In corpore articuli, vnica conclusione quaesito respondet negatiue, scilicet. In angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi aequiuoce, probatur: ratio necessitatis vtriusque intellectus non habet locum in angelis. ergo: antecedens declaratur, primo quo ad intellectum possibilem, secundo quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potentiam ad actum duplicem, scilicet ad actum primum, & ad actum secun- E dum, qui nõ habet locum in angelo quo ad naturalia, de quibus est sermo. Agens vero ponitur pp defectum intelligibilis: quia scilicet oportet intelligibile in potentia, transferri ad ordinem intelligibilium in actu, quod etiam non habet locum in angelis: q̃a propriũ intelligibile eorum, est quidditas immaterialis, de se intelligibilis, quemadmodum lumen est de se visibile.

¶Circa rationem probantem non dari intellectum possibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlt. directe intendentes confutare eam sic. In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert: an potentia receptiua praecedat duratione actum receptum, an natura tm̃, in quo tu ponis differre intellectum angeli a nostro possibili. Et confirmatur: q̃a si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectum possibilem, vt patet in Christo.

¶Contra rationem adductam de intellectu agente, arguit Scot. ibidem: ostendens falsam esse minorem, & oppositum concludere. Quoniam primum, id est adaequatum obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis, aut vniuersalis: non singularis, quia nullum singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo. ergo est aliqua ratio vniuersalis per prȩdicationem ad omnia cognoscibilia ab angelo. & cum talia sint non solum immaterialia, sed etiã sensibilia, quae sunt intelligibilia in potentia: ergo primũ obiectũ intellectus angelici, erit abstractum ab intelligibili in potentia. ergo non est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

li. 3. de anima tex. 2. 3. & 18. tom. 2.

¶Contra conclusionẽ instat ẽt ibidẽ sic. Potentia actiua q̃ est pfectionis in creatura inferiori, non est neganda a creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Praeterea. Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam, si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem, vt possit sibi acquirere cognitionem: vniuersalium quidem si non haberet inditam, & singularium quam non habet congenitam.

¶Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt em̃ patet ex superioribus quaestionibus, natura angeli media est inter actum purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis, vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus nõ informis: sed formatus naturis, omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & a philosophis tam Peripateticis, quàm Platonicis concorditer asseritur. Quàmuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectũ formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturae prouenit, quòd ex ea fluant proprietates, & ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis, ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelae naturalis non impedibilis, nata est sequi pfectio ppria: oportuit naturã solicitari ad dandũ sibi virtutes, quibus posset acquirere sibi suam perfectionem. Cum enim talis natura sic sit instituta, ꝙ eã necessario comitatur sua perfectio, superflue adiunctae essent virtutes, quibus naturaliter acquirere posset perfectionẽ, qua naturaliter carere non potest. Ex hac ẽt radice manifeste prouenit, & quòd intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuũ eius quo ad actum primum, & quòd intellectus eius numquam naturaliter est in statu potentiae: & consequenter nullo eget actiuo.

¶Ad obiectiones autem in oppositũ de intellectu possibili dicit̃, quòd nihil valent: quia nõ distinguunt inter per se, & per accidens. Potẽtia. n. receptiua duplex est. Quaedã per accidẽs, coeua suo actui: & de tali pcedunt obiectiones, q̃ imaginantur intellectũ angelicũ esse, sicut intellectũ nostrũ, cui accidere põt quòd habeat species coeuas. Quȩdã vero est per se coȩua suae perfectioni, quia. s. est naturaliter inseparabilis ab ea, quẽadmodum figura respectu coeli: & talis non potest vocari possibilis, qm̃ nũquã est in statu potentiae. Vnde ridiculum esset dicere, quòd coelũ est possibile respectu suae figurae, apud philosophos, vt patet 9. Met. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶Ad obiectiones vero de intellectu agente, dr̃ quòd peccãt. Primo, quia obiectũ illud quod ponit̃ adaequatum p praedicationẽ, nõ est vl'e abstractũ a sensibilib⁹, neq; totaliter, neq; partialiter. Sed ex hoc ipso factũ, quòd illius species naturaliter sunt inditae angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectũ agẽtem, non est ex parte obiecti inquãtũ est vl'e p praedicationẽ, sed inquãtum est in rerum natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus. ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem. Patet autem ex dictis, tale obiectũ, scilicet in ratione motiui, nullum esse respectu angeli: nisi forte substantiã propriam, aut alicuius alterius superioris intelligentiae, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per praedicationem adaequatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens, aut verum: ac per hoc nullius

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.

2. cõ. c. 96: ratione 6.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim Philosophus in 3. B de anima.* quòd sicut in omni natura est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo ẽ omnia facere, ita etiam in anima. Sed angelus est natura quaedam. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

*li. 3. de anima tex. 17. tom. 2.

¶2 Praet. Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autẽ est proprium intellectus agẽtis: vt patet in 3. de anima.* Sed angelus recipit illuminationem a superiori, & illuminat inferiorẽ. Ergo in eo est intellectus agens, & possibilis.

SED CONTRA est, quòd in nobis intellectus agens & possibilis est, per comparationem ad phãtasmata. Quȩ quidem cõparant̃ ad intellectum possibilem, vt colores

Universidad de Deusto Biblioteca

intellectus propria venanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatum in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quod quid erat rei sensibilis, & ad quemlibet angelum se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & propriae eorum conditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & bene, quòd obiectũ primo, & ꝑ se adaequatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiuslibet, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quòd non continet virtualiter omnia, dicendum est, quòd non est opus obiectum continere virtualiter omnia, sed sat est quòd contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditiones naturaliter cognoscibiles a tali intellectu repraesentatiue: & hoc conuenit essentiae angeli, diuersimode tamen respectu diuersorum: quoniam superiora repraesentat quasi vt effectus causam: Inferiora vero econuerso: quasi vt causa effectum. & vniuersaliter tã superiorum, quàm inferiorum repraesentatiuas spẽs virtualiter cõtinet, quãuis non eorum naturas: & hoc vltimum sufficit. Quoniam sat est, quòd primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini nãque obiecti propriũ est, & cognitiones, & naturas omnium continere.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem iã patet ex dictis: quoniam falsum est, quòd intellectus agẽs pertineat ad pfectionem simpľr naturae humanae, sed pertinet ad perfectionem ei⁹ inquantum est natura imperfecta, immo imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad pfectionem acquisitiuam propriae perfectionis, quae praesupponit eius naturalem absentiã quae imperfectionẽ importat manifeste. Vnde illa propositio, Potentia actiua, quae est perfectionis &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quę essent imperfectiones in superioribus Patet

Li.3.de anima.tex.18. tom.2.
391
D. 134.
Q. sequẽti ar.2.
D. 136. 137. 146.
281
291
D. 126. 147.

ad visum, ad intellectum autem agentẽ vt colores ad lumen, vt patet ex 3. de anima*. Sed hoc non est in angelo. Ergo in angelo non est intellectus agens & possibilis.

RESPON. Dicendum, quòd necessitas ponendi intellectũ possibilem in nobis, fuit propter hoc, quòd nos inuenimur quandoque intelligentes in potentia & non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem, quae sit in potentia ad intelligibilia, ante ipsum intelligere, sed reducitur in actum eorum, cũ fit sciens, & vlterius cum fit considerans. Et haec virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentem fuit, quia naturae rerum materialium, quas nos intelligimus, non subsistunt extra animam immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existẽtes. Et ideo oportuit esse aliquam virtutẽ, quae faceret illas naturas intelligibiles actu. Et haec uirtus dicitur intellectus agens [e] in nobis. Vtraque autẽ necessitas deest in angelis: quia neque sunt quãdoque intelligẽtes in [d] potẽtia tm̃ respectu eorũ q̃ naturaliter ĩtelligũt: neq; intelligibilia eorũ sunt intelligibilia in potẽtia, sed in actu. Intelligunt.n. primo & principaliter res immateriales, vt infra patebit*. Et ideo non potest in [d] eis esse intellectus agẽs & possibilis, nisi aequiuoce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Philosophus intelligit ista duo esse in omni natura, in qua cõtingit esse generari vel fieri, vt ipsa verba demonstrant. In angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest [c] Vnde non oportet ponere in eis agens & possibile.

AD 2m dicendum, quòd intellectus agentis est illuminare: non quidem [a] alium intelligẽtem, sed intelligibilia in potentia inquantum per abstractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem, pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quòd angelus illuminat angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis. Neque ad rationem intellectus possibilis pertinet, quòd illuminat de supernaturalibus mysterijs, ad quę cognoscenda quandoque est in potentia. Si quis autem velit haec vocare intellectum agentẽ & possibilem, aequiuoce dicet, nec de nominibus est curandum.

ARTICVLVS V.

Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim August.*8. de Ciuitate Dei, quòd in angelis est vita, quae intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua

¶ 2 Praet. Isidorus † dicit, ꝙ angeli multa nouerunt per experiẽtiam, Experiẽtia aũt fit ex multis memorijs, vt dr̃ in 1. Metaphysi.* Ergo in eis est etiã memoratiua potẽtia.

¶ 3 Praet. Dionys. † dicit 4. cap. de Diui. nominib. quòd in daemonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuã pertinet. Ergo, in daemonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturae.

SED CONTRA est, quod Gregorius.* dicit in Homilia de Ascensione, quòd homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

RESPON. Dicendum, quòd in anima nostra sunt quaedam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur, [e]& huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quędam vero vires animae nostrae sunt, quarum operationes per organa corporea nõ exercẽtur, vt intellectus & voluntas: & hm̃oi nõ sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita. vt supra ex dictis patet.* Vnde de

etiam falsum esse, quòd in omni natura ponendae sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non habet locum, nisi in his quae naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intellectum agentem & possibilem. De cognitione autem singularium, inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intellectum angeli esse in potentia naturali ad quemcumque actum primum, siue sit obiectũ vľe, siue sit subiectum singulare.

¶ *Super Quaestionis quinquagesimae quartae Art. quintum.*

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua. In angelis ẽ sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo ratione tali, In angelis, de virtutib⁹ aĩae sunt solae illae, quae non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus, & voluntas. ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habent corpora naturaliter vnita. Prima vero consequentia declaratur, distinguendo duplex genus potẽtiarum animae, scor ganicarũ, & non organicarum: secunda vero relinquitur ꝑ se nota. Secundo ꝑbatur authoritate Auer.12. Meta. commentario 37. Tertio probatur ex cõgruẽtia ordinis vniuersi, quia scilicet, infima pars est tota sensibilis: & media, partim de genere sensitiuo, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus, idem suadetur.

¶ Circa primam cõsequẽtiam dubium occurrit. Qm̃ mala videtur, ex eo quòd in angelis est etiam potentia motiua, q̃ non est actus alicuius corporis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animae, coincidit cum appetitiuo: quàmuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Propterea dixerũt Aristoteles, & Auerroys lo-

co

279
1.q.79.ar.1.3. Et mal. q.16.art.1.14.
* Li.8.c.6. paulo a prĩcip. tom.5.
† Isidorus li.1. de summo bono c.12. a medio
*Li.1.met. non remote a prin. libri tom.3.
† Parte 4. parũ a medio.
378
*Homi.29 in euãg. nõ lõge a principio illius.
Q.51.ar.1.

co allegato, quòd intelligentiae mouent amando, & desiderando intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima, vis enim motiua, vt non est virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & tutius dici: quòd quia exclusio non fit a concomitantibus, non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum inseparabiliter est.

¶ *Super Quaestionis quinquagesimaequintae Articu. primum.*

IN titulo nota quatuor terminos. Primo, ly itelligãt: stat enim pro cognitione distincta. Secũdo ly omnia: distribuit namque ꝓ omnibus rebus, & rerum praedicatis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causae formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quarto, ly substantiam suam, intellige cum praecisione, id est solam, ad excludendũ species intelligibiles & superiores substãtias, ita quòd sensus quaestionis est: vtrũ essẽtia angeli sit sufficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia, tãtum, quantum potest illa cognoscere.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quaesito negatiue, scilicet. Angelus non cognoscit omnia per essentiã suã, sed per similitudines superadditas. Probatur sic. Nulla forma complete perficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quae se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suae intellectiuae potentię: & non continet omnia quae potest angelus intelligere: ergo nõ est ei forma adęquata: & consequẽter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur a posteriori, in forma & materia sensibilium: minor vero, quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum intellectus omnis. Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum, quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum, quia cõtinere in se omnia, est propriũ essentiae diuinae, quae est infinita simpliciter. Nota primo, quòd secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelae a Sancto Thoma apposita ẽ. & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habere cognitionẽ de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & cõcedentes dari species intelligibiles. Vnde duae hic annectuntur quęstiones. Altera: an angeli cognoscant omnia secũdum proprias rationes. Altera: an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem seorsum tractabitur. Ad primam autem, quia directe spectat ad ꝓpositum, & expresse hoc sumitur in minore: esset nunc dicendum, nisi inferius multis q̃stionib⁹ singillatim discutienda esset, vnde pro nunc supponatur. Nota secundo, quòd in praesenti ratione supponitur, essentiam angeli posse esse ei rationem intelligendi: et discutitur: an respectu omnium intelligibilium ab eo, sit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quod praesupponitur, in sequenti q̃stione articu. 1. explanabitur, & discutietur: hoc autem tanquam communiter confessum supponitur. Nota tertio, quod continentia, de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit: completa autem continentia dicitur, quando aliquid continetur secũdum omnes ipsius conditiones formaliter, vt genus in specie, vel virtualiter, vt creaturae sunt in creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continẽtia sit sermo, forma non adaequaret potentiam quantumcumque esset continens alias. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium, in se tamen secundum se solam, non aequiualet speciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repraesentando, quae sola per se ipsam repraesentare nequit.

D. 136.
Art.3. hui⁹ q. ad 1. arg.
Aug. lib.2. super Gen. c.17. ad finẽ: & li.3. ca.10.
*Lib.21. de Ciuit. Dei. c.10. paulo post princ. tom.5.
D. 766.
D. 442.
Q.57. ar.2.
*Li.10. de Trin. c.11. tom.3.
287
295

viribus animae non possunt eis cõpetere nisi intellectus [d] & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit 12. Metaphysico. quòd substantiae separatae diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hoc conuenit ordini vniuersi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, vt anima nostra. Et ꝑp hoc ẽt angeli vocãtur intellect⁹ & mentes, vt supra dictum * est.

Ad ea vero, quae in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. Vno modo, ꝙ authoritates illae, loquuntur secundũ opinionem illorum, qui posuerunt angelos & dęmones habere corpora naturaliter sibi vnita. Qua opinione frequenter Augustinus * in libris suis vtitur, licet eam asserere non intendat. Vnde dicit 21.*de Ciuit. Dei, quod super hac inquisitione non est multum laborandum. Alio modo potest dici, quòd authoritates illae, & consimiles, sunt intelligendae [d] per quandam similitudinem, quia cum sensus certam apprehẽsionem habeat de proprio sensibili, est in vsu loquẽtium, vt etiam secundum certam apprehensionẽ intellectus aliquid sentire dicantur. Vnde etiam sententia nominatur. Experientia vero angelis attribui potest per similitudinẽ cognitorum, & non per similitudinem virtutis cognoscitiuae. Est enim in nobis [d] experientia dum singularia per sensum cognoscimus. Angeli autem singularia cognoscunt, vt infra patebit, * sed non per sensum. Sed tñ memoria in angelis potest poni secundum quod ab Aug.* ponitur in mente, licet non possit eis competere secũdũ quod ponitur pars animę sensitiuae. Similiter dicendum, quòd phantasia proterua attribuitur dęmonibus, ex eo quòd habent falsam practicam existimationem de vero bono. [e]Deceptio autem in nobis proprie fit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerũ inhęremus, sicut rebus ipsis, vt patet in dormiẽtibus & amentibus.[e]

QVAESTIO LV.

De medio cognitionis angelicae, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER q̃ritur de medio cognitionis angelicae.

Et circa hoc quaeruntur tria.

¶ Primo. Vtrũ angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species.

¶ Secũdo. Si per species: vtrum ꝑ species connaturales, vel per species a rebus acceptas.

¶ Tertio. Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, q̃ inferiores.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli cognoscant oĩa per suam substãtiam. Dicit.n. Diony.*7.c. de Diui. nom. quòd angeli sciunt ea, [f] quae sunt in terra, secundum propriã naturam mentis. Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiã res cognoscit.

¶ 2 Praet. Secundum Philosophum in * 12. Metaphy. & in 3. de anima, in his quae sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur, est idem intelligenti, ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quę sunt sine materia, sicut sunt angeli, id quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

¶ 3 Praet. Omne quod est in altero, est ĩ eo ꝑ modũ eius in quo est. Sed angelus habet naturã intellectualẽ. ergo quicquid est in ipso, est in eo ꝑ modũ ĩtelligibilẽ. Sed omnia sunt in eo: quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora vero sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Dion.* 4. cap. de diui. nomi. quòd Deus tota in totis cõgregat, id est omnia in omnibus.

280
2.di.12.ar.3.5. Et 3.d.14.ar.1.q.2.cor.& 1.
* Cap. 7. a medio.
*Li.12. Meta.tex.51. Et 3. de anima. tex.15. tom.2.
Cap.4.par.1.parũ ante mediũ.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ergo angelus omnia in sua substã-tia cognoscit, F

Sed contra est, quod Dionysi.* dicit in eodem capite, ꝙ angeli illuminantur rationibus rerum. ergo cognoscũt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

Respon. Dicendum, quòd illud, quo intellectus intelligit, cõparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius, [c] quia forma est quo agens agit. Oportet autẽ ad hoc quòd potentia perfecte cõ- G pleatur per formam, quòd omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quòd ĩ rebus corruptibilibus, forma non perfecte complet potentiam materiæ: [f] quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendũ omnia: quia obiectum intellectus est [d] ens, vel verum commune. [e] Ipsa autem essentia angeli non cõ- H prehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt

23 in se simpliciter omnia comprehendat perfecte. [e] Et

85 ideo, solus Deus cognoscit omnia per suam essentiã: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius, aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secũdum suam naturam res cognoscere: ly secundum, non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti: sed virtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suã naturã.

Ad 2^m dicendum, quòd sicut sensus in actu est

81 sensibile in actu, [c] vt dicitur in 2. de Anima, non ita,

a quòd ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis, q̃

425 est in sensu: sed quia ex vtroq; fit vnum, sicut ex actu

D.762. & potentia: ita & intellectus [d] in actu, dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur: in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur: quòd intellectus in actu, est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu, quòd est immateriale. [e]

417 Ad 3^m dicendum, quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: & non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens, secundum propriam rationem ab alijs distinguatur, sed secundum quandam rationem

417 communem. [e] In essentia autem Dei, sunt omnia perfecte, & secundum propriam rationem, sicut in pri-

417 ma & vniuersali virtute operatiua, [e] a qua procedit

a quicquid est in quacumque re proprium, vel commune. Et ideo, Deus per essentiam suam habet pro-

D.472. priam [d] cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solam communem.

nequit. Quia ea, quæ repræsentãtur, in solo Deo continẽ-

Cap.4.non remote a princ. tur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, qđ in angelorum essentiis non continetur; quia sunt finitæ.

Nota quarto, quòd cum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit,

832 est forma eius, quia

417 quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas. vis

338 tamen rationis non

390 infirmatur ex hoc, immo valida magis redditur: Quoniam si intelligere est tale agere, qđ est esse tale, a fortiori sequitur, ergo quo sic

D.752. agit, est eius forma;

276 quia est quo intelligens habet tale esse.

Articvlvs II.

Vtrum angeli intelligant per species a rebus acceptas.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd angeli intelligant per species a rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, [f] ita ꝙ sit causata a re: oportet igitur quòd omnis sciẽtia intelligentis, vel sit causa rei intellectæ, vel causata a re. Sed scientia angeli, non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia. [e] Ergo oportet, ꝙ oẽs species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint a rebus acceptæ.

¶ 2 Præt. Lumen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles a phantasmatibus. ergo lumẽ intellect⁹ angelici potest abstrahere species, etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita, nihil prohibet dicere, quòd angelus intelligat ꝑ species a rebus acceptas.

¶ 3 Præt. Species quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens & distans, nisi quatenus a rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per spe- I cies a rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia, et ita frustra secundum locum moueretur.

Sed contra est, quod Dion. dicit * 7. cap. de diui. nom. ꝙ angeli non congregant diuinam cognitionẽ a rebus diuisibilibus, aut a sensibilibus.

Ca.7. inter princip. & medium.

Respon. Dicendum, quòd species per quas angeli intelligũt, non sunt a rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic. n. oportet intel- K ligere distinctionem spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporaliũ. [e] Suprema autem corpora habẽt potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus, potentia materiæ non totaliter perficitur ꝑ formam, sed accipit nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agẽte. Similiter & inferiores substantiæ intellectiuæ, scilicet animæ humanæ, habent potentiam intellectiuam, non completam naturali-

ter. Sed completur in eis successiue: [c] per hoc quòd accipiunt species intelligibiles a rebus. Potentia vero intellectiua in substantijs spiritualibus superioribus, [,] idest ĩ angelis, naturaliter completa est per species intelligibiles connaturales, inquantum habent species intelligibiles connaturales ad om- B nia intelligenda, [c] quæ naturaliter cognoscere possunt. Et hoc etiã ex ipso modo essendi huiusmodi substantiarum apparet. Substantiæ enim spirituales inferiores, [,] scilicet animẽ, habẽt esse affine corpori, inquantum sunt corporum formæ, & ideo ex ipso modo essendi cõpetit eis vt a corporibus, & per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur, [c] alioquin, frustra corporibus vnirentur. Substantiæ vero superiores, idest angeli, sunt a corporibus totaliter absolutæ immaterialiter, & in esse intelligibili subsistentes: & ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effluxum, quo a Deo

¶Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Artic. secundum.

Titul⁹ clarus est.

281 Infra q.89. ar.1.2.&3. Et 2.dist.3. q.3.ar.1. Et ver. q.8.ar. 9. Et 2.cõt. c.92. fi. & 94. Et opu. 3.c.224.

¶In corpore articuli vna est conclusio rñsiua. Spẽs ꝑ quas angeli intelligunt, non sunt a rebus acceptæ, sed sũt eis connaturales. Et probatur tripliciter, duabus rationibus, & vnica authoritate Augustini. Prima ratio est. Distinctio, ordoque corporalium habet, vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiue acq̃rant eas: corpora vero superiora congenitas habeant suas perfectiones, sintque naturaliter completa &c. ergo distinctio ordoque substantiarũ intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores vero habeant eas naturaliter cõgenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo.

87 ¶Circa hanc rationem aduerte, quòd Scotus in 2. dist. 3. q. vltima, dicit hãc rõnem non concludere ꝑpositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cœlestes sunt causabiles a Deo solo: perfectiones vero angelicæ sunt causabiles a creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit: quia non est idem iudicium de vtrisque; & quòd inferat oppositum: q̃a perfectiones causabiles a creaturis, facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus, possunt causare speciẽ:

291 ergo. Durãdus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primo, in proportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorũ ad animas nostras: quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa: quoniam superiora corpora generãt inferiora: angeli autem non generant animas: aut particulariter, & sic nihil cõ- A cludit. Secundo, in complemento naturali corporum cœlestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam, & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen a sole. Tertio, ducendo ad impossibile: quia

293 stantibus assumptis

428 ꝑpositionibus tuis,

373 sequeretur quòd angelus eẽt sic naturaliter perfectus: quòd non eẽt in potentia ad aliquam accidentalem perfectionẽ, & consequẽter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu

455 negares.

¶Ad has obiectiones facile responde tur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionib⁹ angelicis, siue cœ-

lestibus, quòd dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo se cundum rationem communem, & sic vtreque sunt causabiles a creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi, entia sunt, acquisibilia per actionem creatura rum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantum sunt in tali, & tali natura, scilicet cœlesti & angelica. Et hoc pacto, supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra, aut non causabiles, est petitio principii: quia C hoc est quod quærẽdo vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationabiliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cœlestibus perfectiones suas, quæ tamen in communi sunt de nouo acquisibiles, intulit a fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus congenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc a priori sequitur, quòd neutrę vt in tali natura sunt, sunt causabiles ab extra, sed ab actore naturæ tantùm. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potentia, quia vt dicitur 8. Phys. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, idest, ad actum primum, aut accidentali, idest ad actum secũdum. Et vt patet in 2. & 3. de Anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo, sermo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secundum actum primum: non aliquam, D sed omnem, tam substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd obiectio est satis puerilis: quoniam aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cœlestium conditione: quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionem vniuersalem de omnibus corporibus primis. Vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem, in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

¶Ad secundam vero instantiam dicitur, quòd corpora cœlestia quàmuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali aut accidentali, respectu earum. unde non est ad propositum talis potentialitas.

¶Ad tertiam vero instantiam dici potest dupliciter. Primo, ꝙ proportionalitas inter angelos & corpora cœlestia, magis atten- E ditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, q̃a actus secundus corporũ est operatio transiens: angelorũ vero immanens, actus vero primus, vtrobique est in eo: cuius est, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum, quia actus primus vtrobiq; est naturalis: actus vero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporũ vero naturalis. Et propterea, hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertatę, in natura tñ finita, habent potentiam accidentalem. Secũdo dici potest, quòd quemadmodũ in corporibus cœlestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ, quo ad illuminari: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora nãq; cœlestia semper mouentur, & tamen mutanẽ de termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autem & semper actu intelligunt, saltem seipsos,

& mutantur de vna intellectione in aliam, respectu aliorum cognitorum.

¶Secunda ratio est: modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi, eiusdem. Cuius signum est. ꝙ in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur est, vt accipiat a corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & nõ ecõuerso. Sed angeli subsistũt absque omni coniũctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione a corpore, per influxum intelligibilem, ab actore naturæ.

58 494 260

¶Circa hanc rationem Scot. vbi supra dicit, quòd quàmuis ex modo essendi animæ, concludatur modus quo perficitur, ex incorporeitate tamen angeli, non potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia a corpore, vt materia, nõ infert independentiam a corpore vt obiecto.

¶Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinã traditam 1. Posteriorum procedit, scilicet, Si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa, quare anima accipit perfectionem suam a corpore, est modus essendi eius: consequens est, quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, immo oppositus modus essendi, erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur a S. T. quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam. relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam. Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in ꝑfectione intellectuali cõsistere. Et ex hoc patet ꝙ indepẽdẽtia naturalis a corpore vt a materia, infert indepẽdẽtiã ab eodẽ, vt obiecto.

¶Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in 4. distin. 45. dicens, dupliciter posse solui hanc rationem, primo dicendo, quòd non sequitur, animam frustra vniri, si per hanc viam, & per aliã possit perfectio acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundo, dicendo quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroque modo negatur, quòd modus essendi talis, sit propria causa talis modi perficiendi.

¶Ad primum horum dicitur, quòd in generatione entium & perfectorum, non contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus, non ergo est rationabile, perfectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniam vnius naturæ, vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundo, quòd frustra fit per plura, quod fit per pauciora æque bene. Sed sic esset in proposito, immo melius anima perficeretur immediate ab obiecto, quàm a vice obiecto, idest phantasmate: igitur aut iste non erit naturalis, aut ille.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd quia intellectuale vt sic, non est actus corporis, consequenter vt sic, non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, non potest dici quòd primo est propter compositum, nisi assignetur ratio, quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, q̃a est talis forma, puta intellectiua simul & sensitiua, quia de hac coniunctione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui: Non primum, quia illud est vt materia, Ergo secundum, s. vt a sensibus accipiat: & habetur intentum.

¶In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respondendi, aduerte, quòd Scotus in locis allegatis impugnat primã responsionem tripliciter. Primo, contra eius efficaciam arguit sic: Esse imaginabile, aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti, seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus, seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur, ꝙ ẽt Deus non posset intelligere lapidẽ, nisi media imaginatione, aut eẽ imaginabili. Si ex parte intellect⁹, argumẽtũ nõ cõcludit, q̃a stat quòd aliquid sit mediũ virtuti inferiori & tñ non sit mediũ virtuti

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medii, respectu virtutis calefactiuæ debilis, paulatim calefacientis: & non virturis vehementis, subito magnum calorem inducentis.

¶ Secundo ad idem arguit sic. Nihil est in phantasmate, p quod sufficiat ad causandum speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re, cuius est phantasma, ergo res sensibilis in se ipsa, potest communicare speciem. igitur phãtasma est mediũ per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probat: quia phantasma per hoc tantum agit, q̃a est repræsentatiuum obiecti.

284 * Li.2. sup Gene. c. 8. circa princip. tom. 3.

¶ Tertio contra eius veritatem instat, volés falsum esse, quòd esse imaginabile sit mediũ inter esse in telligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile comprehẽditur sub hoc extremo, quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua ¶ Ad has obiectiones, dupliciter dici potest. Primo quòd S.T. ideo addidit secundam rationem, quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem, puto opinatum esse ipsum cũ Auerroy in de Sensu & sensato, hanc rationem necessario cõcludere, si philosophiæ propositiones, vt Philosophos decet, admittantur. Addidit tamen secundam responsionem: vt theologantibus & secundum imaginationem loquentibus, satisfaceret. Dicendum est ergo, quòd ratio efficax est, quòd medium hoc est essentiale: non tantum in essendo, sed etiam in causando: non simpliciter, sed respectu talis causæ, scilicet rei sensibilis. Quòd enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile: per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd vero sit medium in causando esse intelligibile non simpliciter, ex eo patet, quòd effectus iste, scilicet esse intelligibile, potest causari absque esse imaginabili concurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quòd autem sit medium essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ, scilicet sensibilis exterioris, idest quòd si esse intelligibile causari debet a re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale medium, scilicet esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Diony. 7. cap. de diui. nomi. scilicet, quòd ordo vniuersi hoc habet, vt supremum infimi, attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem, quòd supremum in ordine sensibilium est, esse imaginabile: quia est spiritualissimum & propinquissimum intelligibilitati: & quòd infimum in ordine intelligibili, est concurrere ad speciem intelligibilem educendam de potentia ad actum: igitur naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis ſm esse omnino materiale, non possit esse immediatum cooperans virtuti intellectuali, pducẽti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet, quòd prius ad summum gradum perueniat. Habeo ẽt secundo, q̃ solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualium, coniungitẽ supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad hãbendum & colligendum esse intelligibile. Intellectus vero superiores, altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum: quòd esse imaginabile est mediũ nõ solũ ex parte virtutis intellectiuæ, sed ẽt ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

Li.2. super Gene. c. 8. circa med. tom. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in mente angeli, sunt similitudines creaturarum, non quidem ab ipsis creaturis acceptę, sed a Deo, qui est creaturarum causa, & in quo primo similitudines rerum existunt. Vnde Augustinus dicit in eodem* lib. quòd sicut ratio qua creatura conditur, prius est in verbo Dei quàm ipsa creatura quæ conditur: sic & eiusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

* lib. quòd sicut ratio qua creatura conditur, prius est in verbo Dei quàm ipsa creatura quæ conditur: sic & eiusdem rationis cognitio prius fit in creatura intellectuali: ac deinde est ipsa conditio creaturæ.

Ad 2m dicendum, quòd de extremo ad extremum non peruenitur nisi per medium. Esse autẽ formæ in imaginatione, quod est quidem sine materia, non tñ sine materialibus conditionibus, medium est inter esse formæ, quæ est in materia, & esse formæ, quę est in intellectu per abstractionem a materia, & a cõditionibus materialibus. Vnde quantumcunq; sit potens intellectus angelicus, nõ posset formas materiales reducere ad esse intelligibile: nisi prius reduceret eas ad eẽ formarũ imaginatarũ. Quod est impossibile, cum careat imaginatione, vt dictum* est. Dato etiam quòd posset abstrahere species intelligibiles a rebus materialibus: non tamẽ abstraheret, quia non indigeret eis, cum habeat species intelligibiles connaturales.

* Q. præcedẽti, art. 5.

Ad 3m dicendum, quòd cognitio angeli indifferẽter se habet ad distans & propinquum secundum locum. Non tamen propter hoc, motus eius localis est frustra. Non enim mouetur localiter ad cognitionem accipiendam, * sed ad operandum aliquid in loco.

288 a 527

¶ Ad secundam vero, negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis, non per accidens, sed per se concurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quòd phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo, tanquam ratione agendi. & sic cõceditur. Alio modo, tanquam conditione agentis, & sic est falsum. Quidditas enim bouis, non secundum quodcũque esse, est principium suipsius in esse intelligibili, sed ſm esse spirituallissimum proprii ordinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod q̃d erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, cum bos generat bouem: esse autem materialiter & sensibiliter, vt bos est: in rerum natura, est conditio & rationis agendi, & agentis. Ita cum phantasma speciem intelligibilem concausat (cum phantasma nihil aliud sit quàm natura bouina in tali esse spirituali) rõ agendi est ipsa natura, sed conditio rõnis agẽdi & agentis, est talis spũalitas, quæ non eminentius cõtinetur in obiecto extrinseco, qm̃ ipsa est ab anima, non quacumq;, sed suprema, seu ſm sui supremum, qm̃ sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiuæ, a qua est tanta spiritualitas. Nec obstat, quòd phantasma sit quantũ quoddã & materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: qm̃ vt ex dictis patet, modus iste essendi, quàmuis sit eiusdẽ generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico, & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis, nõ autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertium vero dicitur, quòd esse sensibile duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic cõstat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte, & vtiatius p sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse mediũ: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd Scot. in 4. dist. 45. q. 2. tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli, quàm animæ separatæ, authoritatibus munit se, scilicet Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorii, in homiliis, dicentium, animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt a Ioan. Bapti. descensum ad inferos. Adducit etiam duas authoritates Arist. alteram ex 8. Phys. vbi vult intelligẽtiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. Physico. vbi vult ageus & patiens esse simul, simultate contactus in corporibus, vel simultate maiore, s. mutuæ præsentiæ in spiritualibus: apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem a rebus sensibilibus: peccant secundo, secũdum non causam vt causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum, quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infra patebit. Vnde authoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & authoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quàmuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat, quomodo authoritas intelligenda sit de præsentia ordinis.

¶ Super

¶ Super Qõnis quinquagesimæquintæ Articulum tertium.

In titulo aduertendum est, quòd cum vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicãdo, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est, quàm intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et q̃m hoc contingit dupliciter, Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis, Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo mõ quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differẽtiarũ eius actualiter, vniuersalior species diceret & esset, quam repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tm̃, & hoc modo sumitur vniuersalior in proposito, & nõ primo modo.

282 2.di.3.q.3. ar.2. Et 2. cõ.c.96. Et Ver.q.8.ar. 10. Et opu. 3.ca.78. & 81. & 126. Et causis le. 4. & le. 10.

281.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio rñsiua affirmatiue, superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. Intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tãto sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per vniuersaliores: consequentia est nota: alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet, ex eo q̃ naturæ graduantur, secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primum. Secunda vero probatur ex eo, quòd Deus omnia per vnum, vt quo, intelligit, & hoc est perfectionis simpli citer. Ex hoc. n. euidenter sequitur, quòd similius Deo & perfectius intelligendi vim obtinet, qui per pauciora, omnia intelligit distincte, quàm qui per plura: qm̃ minor pauc itas propinquior est vnitati quàm multitudo. Et lumen intellectus minus diuisum, aut diuisibile, perfectius est quàm diuisibile per multas rationes intelligendi ad hoc vt intelligat. Cuius signum est, secunda probatio in litera adducta, quam experientia dubitare non permittit. Experimur. n. in nobisipsis quosdam discipulos esse: quibus oportet omnia singillatim dicere, quasi per singulas species dearticulando. Quosdam vero, qui statim ex vno multa apprehendunt: nec hoc aliunde q̃ ex nobilitate ingenii prouenit.

A

B

D

¶ Circa rationes adductas & consonem, occurrunt obiectiones Sco. in 2. dist. 5. q. 10. vbi contra primam rõnem instat, dicens, p positionem illam, Quanto angeli sunt similiores Deo, tanto per pauciores species intelligunt, esse falsum: quia non oportet, q̃ intellect* similior Deo assimiletur magis sibi in hoc, quod est per pauciores species intelligere: sed in hoc, quòd limpidius intelligit.

¶ Contra secundam vero rõnem a signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quòd homines melioris ingenii, p pauciores species intelligant: qm̃ tot sunt in illis, quot sunt in his, q̃ sunt hebetioris ingenii. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directe, arguit tripliciter. Primo, Vnitas rõnis intelligendi, præsupponit vnitatem obiecti adæquati, i. continentis virtualiter obiectiue omnia, quæ species illa cõtinet repræsentatiue: vt patet de essentia diuina, vt rõne intelligendi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari tale vnum obiectũ continens multitudinem quidditatum. ergo non potest dari aliqua species creata, repræsentãs distincte multas quidditates. Secundo, quælibet rõ cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum. ergo non datur. Probatur minor: quia apud te, angelus non potest simul plures species actu intelligere distincte. Tertio arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, s. quòd angelus plures naturas simul cognosceret distincte. Affert præterea vnã aliam rõnem contra tenentes speciem aliquam in angelo repræsentare tot, quin possit plura repræsentare: quod quidem, dicit, a nobis non oportere teneri, & bene dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea cum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorum singularium per vnam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

E

¶ Ad obiectionem contra primam rõnem dr̃, notando, quòd duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis, vt sapientia & bonitas: Quædam vero incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distincte per substantiam suam, & alia hmõi. Nec solum inter se differunt pfectiones hæ, sed differenti modo creaturæ similiores Deo his appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio pones magis participare rõnem formalem illius perfectionis. Secundum vero perfectiones incommunicabiles, appropinquatio attendit ſm maiorem recessum ab oppposito. Illud .n. est simili* deitati cui* natura magis recedit a nõ esse &c.

C

¶ Nota secundo, q̃ non solum intelligere est pfectio simpl̃r, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpl̃r, posita ab Anselmo, Monologion. xv. Nec refert in proposito: an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se: an sit gradus seu mod* pfectionis simpl̃r: vt hoc q̃d dico, actus pur*.

¶ Nota tertio, quod suprema pars vniuersi, id est angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum qualẽdam perfectiones simpliciter, sed secũdum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quanto superiores, tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo, secundum omnes perfectiones simpliciter, & consequenter secũdum hanc: vnde irrationabilis, & a Phylosophia aliena est exceptio istius, Quare enim magis ista quàm aliæ excipienda est. Secundo dicitur, quòd ratio fundatur super essentiali graduatione intellectuum, vt sic: quoniam quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quãto autem perfectior, tanto vnitior (vt sic liceat loqui) eo q̃d virtus vnita, maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & individualem esse intellectum, minus partitum per species intelligibiles, quàm eum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tãto est similior Deo, nõ solum in hoc, quòd limpidius cognoscit, sed etiam in hoc, quòd per pauciores species cognoscit.

¶ Ad obiectionem vero contra secũdam rationem dicitur, quòd S.T. nõ accepit pro signo ingeniosiores homines, ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidẽs est: hos, s. qui ingenio præstant, ex paucioribus principiis: & absque distincta singulorum propositione apprehẽdere, hoc enim est signum euidens, quòd in vno multa apprehendere: nec egere singula seorsum proponi, atteſtatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autem contra conclusionem, dicitur, quòd vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd præsupponat vnitatem formalem & realem illius, sic in rerum natura existentis. Et hoc modo, non oportet esse verum, vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res, non est sic in rerum natura, vt adæquate præsentatur per speciem. Et propterea, nulla vna rés singularis inuenitur in rerũ natura, adequate illi respondens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tãtum formalem obiecti: quemadmodum si species naturæ leoninæ a Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: quòd omnis species supponit vnitatem obiecti, quoniam & omnis potentia respicit primo vnam rationem formalem. Et sic dico, quòd argumentum decipitur, putãs primo modo verificari maiorem, cum tamen in solo Deo verificetur. In cæteris vero, sat est quòd quælibet species respiciat primo vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad

ARTICVLVS III.

Vtrum superiores angeli, intelligãt per species magis vniuersales, quam inferiores.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, quod superiores angeli, non intelligãt per B species magis vniuersales, quam inferiores. Vniuersale enim esse videtur, quod a particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligũt per species a rebus abstractas. Ergo non potest dici, quòd species intellectus angelici, sint magis vel minus vniuersales.

¶ 2 Præt. Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quàm quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales, quam inferiores: sequitur, quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam quàm inferiores. quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat per vnam formam vniuersalem diuersa, quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur, q̃ angelus superior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscendũ diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroque. quod videtur inconueniens.

¶Ad secundam vero obiectionem, ex parte actus, conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd nõ potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus, quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autẽ plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiã per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

Ca.12.cæleſt.hierar.

In propoſ. 10. hꝰ iſte li.inter opera Ariſt.3.

¶ Contra eandem conclusionem insta tur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus, qui omnia intelligeret per essentiam suam solã, & tenet sequela, ad iuncta alia propositione tua, scilicet, quòd Quolibet angelo facto, põt Deus facere perfectiorem substantialiter: ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiam propriam & vnam superadditam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantum, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶Ad hoc dicitur breuiter, negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur, quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis superadderetur noua species, qua distincte possent illum intellige re, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species: in isto vero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationẽ pluralitatis in inferioribus.

¶In responsione ad vltimum argumentum: dubium occurrit circa illam propositionem, Species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio, seu similitudo multorũ distincte, quẽadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile, quoniam talis excellentia, aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quòd sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia esset præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem: quare species angelica vna existens, est multorum distincte repræsentatiua: q̃a est excellens, i. q̃a excellenter repræsentat, esset idẽ p̃ idẽ declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, quòd sit p̃pter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantiis sensibilibus, specifice distinctis, immo multis substantiis angelicis, immo forte omnibus substantiis actu creatis, inferioribus, supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiã nobilior in essendo quàm essentia sui angeli: quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates, nobilius est in essendo quàm id quod non habet. Tum, quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quẽadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, cum vtrumque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, notandum est primo, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primo instituta vt sint: quamuis forte secundario alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum,

SED CONTRA est, quod dicit Dion.* 12.c. angelicæ Hierar. q̃ superiores angeli participãt sciẽtiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in lib.* de causis dicitur, quòd angeli superiores habẽt formas magis vniuersales.

RESPON. Dicendum, quòd ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quòd sunt vni primo, quod est Deus, ꝓpinquiora & similiora. In Deo autem tota pleni tudo intellectualis cognitionis cõtinetur in vno, scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo, in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa: & tãto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur, quãto angelus fuerit superior, tãto per pauciores species vniuersitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet, q̃ eius formæ[d] sint vniuersaliores,[e] quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc, exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam, qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cõtingit. Alij vero qui sunt fortioris intellectus, ex paucis multa capere possunt.

D. 1337. 443

¶ Notandum est secundo, quòd cognitium & intentionale, non distinguunt sicut duo rerum ordines: sed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, s. naturarum cognoscitiuarum, q̃m intentionale, complementum intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quod substantiæ cognoscitiuæ debetur, s. esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum vero: quia ad perficiendũ & eliciendum intrinsecam eius operationem, adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu, inditum est actu esse intentionale, quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo vero in potentia, ineſt in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad altitudinem vero gradus, q̃m quanto vis cognoscitiua est altior, tãto magis vnite se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo a sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia: ac per hoc, quanto virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum, & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est: quod nihil aliud ẽ, quàm, id quod vocamus species intelligibiles, & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus, a primo intellectu ordinate prouenientes, perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solã omnia nouit. Et cum hoc aliis cõicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis, vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quod secundũ esse substantiale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substãtiæ cognoscitiuæ, adeo quòd anima nostra vltima in ordine intellectualium, diuisibilis sit s̃m esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus, ad obiecta dicitur, quòd hic est sermo de excellentia in essendo.

Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quę repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia, nõ potest intelligi nisi in modo essendi: p̃ quanto species superioris angeli, habet modum essendi altioris ordinis, quàm habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & pp talem excellẽtiam potest plurium esse rõ distincta. Si vero intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia non solum in mõ essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quòd imaginamur, quòd cum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ &c. ascendendo erit dare vnam spẽm altioris ordinis, æquiualentem excellenter seu eminenter, illis tribus, seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantẽ distincte altiori mõ & illã, & quæ repræsentanẽ per illas quatuor species. Hoc. n. est cognoscere per rõnẽ vniuersalem

vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet: adductas instantias nihil obstare. Nã non oportet dicere, speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectioré repræsentatiuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se: sed proportionale. Non esse idem quidem ex eo patet, q̃ impossibile cõmuniter fatemur esse, quòd angelus secundum esse suũ substantiale, repræsentet propriam differentiã lapidis: & iam concedimus pariter, quòd secundum esse intentionale sibi additũ illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quòd sit ad certam naturam limitatũ, & sit alterius secundũ propriam illius differentiã repræsentatiuum, & non repugnare hoc, esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitũ ens est, inter accidentia, & tamẽ bouinæ differentiæ propriæ repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea, quã supra tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo a natura institutum ad repræsentandum pro complemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autem iudicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius, imo ex altitudine substantiæ prouenit altitudo intentionis, maio remq̃ perfectionẽ, ꝙuiuocam tamẽ, ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quàm altitudo intentionis: q̃m hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repsentatiuis adæquatis rerum.

b 425

D. 1077

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ extæ Articu. primum.*

IN titulo hoc solũ notandum est, q̃ præsentis intẽtionis

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd accidit vniuersali, vt a singularibus abstrahatur:[e] inquantum intellectus ille cognoscens, a rebus cognitionem accipit. Si vero sit aliquis intellectus a rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum a rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

AD 2m dicendum, q̃ cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitę, vt scilicet cognoscatur solum vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali, est[d] imperfectius. Imperfecte. n. cognosceret hominem, qui cognosceret de eo solum quòd est animal. Alio modo, ex parte medii cognoscendi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfecti or enim est intellectus qui per vnum vniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

D. 356

AD 3m dicendum, quòd idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idẽm accipi vt ꝓpria ratio & similitudo diuersorum.[e] Sicut homi. est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentię, quæ[d] est in leone ad actus magnanimitatis, & eius q̃ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de aliis. Sic est essentia diuina accipit pp sui excellentiã, propria rõ singulorum q̃ sunt in ea. Vñ sibi singula similantur s̃m ꝓprias rõnes. Et eodem mõ dicendum est de rõne vñ, q̃ est in mente angeli, q̃ p eam pp eiº excellentiam multa cognosci possunt, propria cognitione.

QVAESTIO LVI.

De Cognitione angelorũ ex parte rerum immaterialium, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de cognitione angelorũ ex parte rerum, quas cognoscũt.

Et primo de cognitione rerum immaterialium. Secundo de cognitione rerum materialium.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum angelus cognoscat seipsum.

¶ Secũdo, Vtrum vnus cognoscat alium.

¶ Tertio, Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus cognoscat seipsum.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̃ angelus seipsum non cognoscat. Dicit enim Dionys.* 6. cap. Angelicę hierar. quòd Angeli ignorant proprias virtutes. cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo angelus non cognoscit suam essentiam.

¶ 2 Præt. Angelus est quædam substantia singularis, alioquin nõ ageret, cum actus sint singularium subsistẽtium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi. & ita cum angelo non adsit ni si intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoscere seipsum.

¶ 3 Præt. Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dr in* 3. de anima. Sed nihil mouetur: aut patitur a seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum.

SED CONTRA est, quòd Aug. dicit 2. super Genes. ad lit.* quòd angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est, in illustratione veritatis, cognouit seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supradictis* patet, obiectum aliter se habet in actione quæ manet in agente, & in actione, quæ transit in aliquid exterius. Nam in actione quæ transit in aliquid exterius, obiectum siue materia, in quam transit actus, est separata ab agente: sicut calefactum a calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio, q̃ obiectum vniatur agenti, sicut oportet quòd sensibile vniatur sensui, ad hoc quòd sentiat actu: & ita

283

2. q. 87. ar. 1. Et 2. cõt. c. 96. Et li. 4. c. 11. cor. 1. & 2. Et ver. q. 8. ar. 6. Et cauſis lect. 13 fin. *c. 6 eccleſ. hierar. non procol a fi.

li. 3. de anima tex. 12. to. 2.

li. 2. de. Ge. c. 8, in prin cipio fere. to. 3.

Q. 54. ar. 2

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter, quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu, quòd nō ueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quēadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd est accidens: quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad intelligibile in actu quòd informet intellectum per inhæsionem. Ex his.n. quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex his habetur, quòd ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu, nihil aliud requiritur, nisi quòd sit coniunctum, & sic coniunctum intelligēti, vt sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhæreat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifeste sequit, ꝙ si aliquid in genere intelligibilium se hēt vt forma intelligibilis subsistens, quòd illud tale habet rationem completam intelligibilis in actu, respectu suiipsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi a seipso per seipsum. & si diligenter inspexeris, aduertes, quòd quatuor hæ conditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondēt: quoniam primæ duæ inferunt, quòd illud tale intelligitur. tertia vero, quòd a seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare quæ inhæret intelligenti. Ex tertia vero, quòd non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis, & moti. Ex secunda vero & prima, quòd oportet esse vt actum & formā in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta, probatur a Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum a Sco. in 2. Senten. distin. 2. quæst. 8. Sed antequam illa afferam, moueo vnum dubium circa processum San. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur a Sco. sub alia forma: & consistit in hoc: quia videtur processus iste aduersari sibiipsi, & aliis dictis San. Tho. & veritati. Sibiipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quòd oportet intelligibile esse vnitum intellectui vt principium formale, quo operans operatur. Deinde vero dicitur, quòd non oportet coniunctionem istam fieri secūdum inhæsionem, Qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniunctio ista præuenit operationem, immo est eius causa, ergo est secundum esse: non substantiale, quia substantia angeli non est forma substantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur, inquit Scot. exemplo tuo: quia calor si esset subsistens, quāmuis esset principium calefaciendi, non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quāmuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis: non tamen posset esse principium formale, quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non insit illi intellectui, sed per se subsistat. Aliis vero dictis Sancti Thomæ obstant hæc: quoniam ipse in 3. contra Genti. cap. 51. dicit, hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibilium, quòd possit esse principium formale, quo intellectus intelligit: & non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur stat simul quod hic dicitur. Contra veritatē autem inquit Scot. quia impossibile est, aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, scilicet quo formaliter operantur, demonstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶ Circa tertiam conditionem, obiectio Scot. occurrit arguentis sic: Obiectum in actu est causa in fieri & in esse respectu intellectionis, ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & si semper intelligit, semper mouetur. male ergo dicitur a Sancto Thoma, quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, ꝙa est quandoque intelligens in potētia.

¶ Circa quartam conditionem occurrerent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quantum est ex se, concurrere mere passiue ad intellectionē, & de hoc specialem faciem⁹ quæstionē, ideo omitto.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quòd omnes supponunt vnum falsum, scilicet, quòd essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur nō inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecam: sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actu intelligibile magis intime vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est, quòd causa huius erroris est, non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Cum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur, quòd quemadmodum aliorum intelligibiliū naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat habere: cum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum: quoniam, quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad essendum ipsum, & ad essendum alia, ita diuersimode se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet

tingit in animalibus, sed per se: ita quòd idem est secundū se cognoscēs & cognitum actu, vt contingit in seperatis a materia. Et ex hoc prouenit, quòd naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet, vt cognoscibiles præcise, & vt cognoscentes cognitæ: vbi vtrumque inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur, & veritas sensuum, & veritatis claritas. Prima nāque facie, sensus literæ videtur, qui iam tactus est, quòd scilicet, natura eiusdem generis solo ordine graduū; specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus exiliit, nō phibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, quòd cognitio fit per assimilationem, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ, vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi, ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus considerat naturas, vt cognoscibiles tantum, & par facit iudiciū de naturis spiritualibus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experiētia, præter authoritates, & rationes allatas: quoniam experimur, vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat, quòd colores inter se, & similiter sapores inter se, sola specie differunt, & in genere cōueniūt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, quòd non est idem iudicium de naturis sensibilibus, q̄ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc, non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles.

Propos. 8. in princ. habetur hic liber inter opera Arist. to. 3.

264

Q. 50. ar. 4. & q. 55. ar. 1.

minatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

¶ 2 Præt. In * lib. de causis dicitur, quòd oīs intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se inquātum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa alterius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

¶ 3 Præt. Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio sit fm rationem similitudinis. [e] Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supradictis[e] patet. Vnde sequeretur, quòd vnus angelus non haberet de alio cognitionem propriā, sed generalem tantum. Similiter ēt nō potest dici, quòd vnus angelus cognoscat alium per essentiam angeli cogniti, quia illud quo intellectus intelligit, est intrinsecū intellectui: sola autē Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest, quòd vnus cognoscat alium p speciem, quia illa species non differt ab angelo intellecto: cū vtrūque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus possit intelligere alium.

¶ 4 Præt. Si vnus angelus intelligit alium: aut hoc esset per speciem innatam, & sic sequeretur, quòd si Deus nunc de nouo crearet aliquē angelum, quòd non posset cognosci ab his qui nunc sunt. Aut per speciem acquisitam a rebus; & sic sequeretur, quòd angeli supiores nō possent cognoscere inferiores, a quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus alium cognoscat.

Sed contra est, quod dicitur in * lib. de causis, quòd omnis intelligentia scit res, quæ non corrumpuntur.

Respon. Dicendum, quòd sicut Aug. dicit * 2. super Gen. ad lit. Ea quæ in verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Vno modo, in intellectum angelicum: alio modo, vt subsisterent in proprijs naturis. In intellectum autem angelicum processerunt p hoc, quòd Deus menti angelicæ impressit rerū similitudines, quas in esse naturali produxit, In verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarū. Sic igitur vnicuique spirituali creaturarum a verbo Dei impressę sunt omnes rationes rerum oīum, tam corporalium q̄ spiritualium, ita tamen, quòd vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, & intellectuale simul, ita scilicet, quòd in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tā spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum, [f] vt videlicet per huiusmodi species impressas, tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret.

Ad primvm ergo dicendū, quòd naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguuntur ordine quodam, sicut supra dictum * est. Et sic natura vnius angeli non prohibet intellectum ipsius a cognoscendis aliis naturis angelorum, cum, tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cū natura eius, differentia existente tantum secundum [d] diuersos gradus perfectionis.

Ad 2m dicendum, quòd ratio causæ & causati, non facit ad hoc, quòd vnus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia: & ideo, si inter angelos ponatur similitudo, absque causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

Ad 3m dicendum, quòd vnus angelus cognoscit alium per speciem eius, in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quę est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tātum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferēte, habet esse intentionale tantum.

Ad 4m dicendum, quòd Deus vnamquāque creaturam fecit proportionatam vniuerso, quod facere disposuit. Et ideo, si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est, quòd Deus adderet aliquam creaturam vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

super quo tū stabat vis argumēti. Quòd aūt nō sit idem iudicium, ex affinitate spūalium inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi scito, quòd proximitas naturarum pōt applicari ad cognoscibilia tm̄, & sic vt dictū est, Intus existēs prohibet aliud. & pōt applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic nō impedit, imo iuuat cognitionē. Quòd.n. nō impediat, probat: quia remouetur causa impedimenti, quę est indeterminabilitas vnius naturæ p aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc.n. quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponit determinabilis p alias: vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per alios colores, sicut potētia visiua. Modo aūt, quia ē visibilis tm̄, nō est determinabilis p eos, & propterea modo intus existens, prohibet alios: tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: quòd cognitio fit per assimilationem: & minor opus est supueniat assimilatio, vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supra dictis: substātias spirituales esse intellectiuas & intelligibles actu, & in istis p ximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo author respondendo, affinitatem naturarū spiritualium, pro rōne respōsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatē apud nos impedientem, ibi nō impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectionū omniū: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquitur. Nota autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imo opposita ratio, vt patet ex dictis.

¶ Super

Propos. 11. in princ. habetur hic liber inter opa Arist. to. 3. * Li. 2. c. 8. per totum. to. 3.

280

Q. 50. ar. 4.

D. 116

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est, hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cōclusionem responsiuam affirmatiue, hanc. s. Angeli possunt per sua naturalia aliquā cognitionem habere de Deo. Secundo, declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguēdo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum, respectu intellectuum creatorum, medio loco ponēdo modū, quo Deus realiter cognoscitur ab angelo, & clare patent omnia in litera. Tertio, probat conclusionē iam modificatā, s. q̄ angelus cognoscit Deum per similitudinem immediate ab eo habitā sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ergo per suam substātiam intelligit Deū tanquam per speciē immediate sumptā ab eo, & tenet consequentia, quia substātia a solo Deo est. Quarto, respondet tacitæ obiectioni, qua posset quisquā credere, q̄ talis cognitio Dei esset eius visio, propterea quia

285

2. di. 23. q. 2. ar. 1. cor. Et. 4. di. 49. q. 2. ar. 6. & 7. Et. 3. có. c. 49. et. 52. Et Ro. 1. l. 6. fi. Et ver. q. 8. arti. 3. cor. c. 2. 9. inter pricipium & mediū.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint.

AD tertivm sic proceditur. Videtur, quòd angeli p sua naturalia Deum cognoscere non possint, Dicit enim Dionys. * 9. cap. de diui. nomi. q̄ Deus est supernomnes cœlestes mentes, incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit, quòd quia est supra omnem substantiā, ab omni cognitione est segregatus.

¶ 2 Præt. Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur q̄ angelus per sua naturalia nō possit Deū cognoscere.

¶ 3 Præt. 1. Corin. 13. dicitur. Videmus nunc per speculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. ex quo videtur, quòd sit duplex Dei cognitio. Vna qua videtur per sui essentiam, secundum quam dicitur videri facie ad faciem. Alia secundum quod videt in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia [i], vt supra ostensum * est. Visio autem specularis, angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinā cognitionē

Q. 12. ar. 4

a rebus sensibilib⁹: vt dicit Dion. * 7. cap. de diui. nom. Ergo angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

Sed contra. Angeli sunt potentiores in cognoscēdo quàm homines: Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt secundū illud Rom. 1. Quod notū est Dei, manifestū est in illis. Ergo multo magis angeli.

Respon. Dicendū, q̄ angeli aliquam cognitionem de Deo habere possunt per sua naturalia.

Ad cuius euidentiam considerandū est, quòd aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiā [g] suæ essentiæ in cognoscēte, sicut si lux videatur in oculo. Et sic dictū est * quòd angelus intelligit seipsum. Alio modo per præsentiā suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis videtur ab oculo per hoc, quòd similitudo ei⁹ resultat in oculo [e]. Tertio modo p hoc, quòd similitudo rei cognitæ nō accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed a re aliqua, in qua resultat: sicut videmus hominē in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua p essentiam suam videtur. Et hæc cognitio Dei, non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, vt

D

cap. 7. inter pri. ipium & medium

D. 828.

Ar. 1. huius quæst.

283 63 & b 84

experimur in nobis, cognitionem per speciē immediate ab obiecto impressam, visionis rationem habere. Facit autē hoc, assignatio primo causam, quare talis cognitio Dei in angelo nō est visio Dei, quia. s. nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, q̄ talis cognitio magis declinat in alterum extremum. s. visionem specularem ex illamet causa. s. elongatione a primo extremo, scilicet visione faciali, & ex hoc quòd angelus dicitur speculum Dei.

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatam, dubium occurrit ex tribus cap. Primo, ex imperfectione cognitionis talis, quoniā fm hoc sequeretur, q̄ angelus non haberet nisi cognitionem cōfusam de ipso Deo, & tenet sequela, quia substātia angeli nō repræsentat id, quo Deus constituitur in esse proprio, & distingui tur ab aliis, sicut nec repræsentat id, quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur: quia si angelus per solam substantiam suam cognoseret alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam. ergo cognoscendo Deum per solā substantiam suam, non cognosceret eum distincte: quod est inconueniens. Secundo obiicit. Scotus in. 2. di. 3. q. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitā, est cognitio discursiua: sed cognitio angeli de Deo p substantiā angeli, est per similitudinē repræsentantem vt cognitam. ergo est discursiua. hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis, & esset inconueniens simpliciter ponere, q̄ prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato q̄ angelus posset discurrere. Maior ppositio patet, ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitā, qualis est species in speculo, Minor vero relinquitur per se nota: quoniam, angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, cū cognoscit ipsum per suam substātiam. Tertio arguit idem ibidē, ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mente angelica spe

E

ciem intelligibilem repræsentantem distincte, non tamen adæquate & comprehensiue Deum, quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nititur hoc probare. Primo, quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem, de vltimo fine in speciali, & non solum in cōi, vt modo habet, ergo angelus fm naturā suam habet cognitionem de illo i speciali maiorem. quod est cognoscere distincte: te net cōsequentia: qa beatitudo naturalis angeli est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secūdo sic. Paulus rapt⁹ ad vidēdum Deum, potuit meminisse eius quod viderat. ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat. tenet consequentia, quia aliter non meminisset. Antecedēs vero ex ipso Apostolo patet, qui recordabatur se audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & cōpetens angelis ante beatitudinem. ergo erat in eis cognitio distincta Dei, per aliquam speciem intentionalem vt rationē cognoscendi: tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo, impossibile est aūt quòd in causa cognita, cognoscantur effectus distincti, & ordinati.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc: an. s. oporteat dicere aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substantiæ intellectualis, locum speciei intelligibilis repræsentatis Deū tali intellectui, sufficienter suppleat. Primo videndum est, q̄d requirit ad distincte repræsentare aliq̄d. Secūdo: an sit possibile dari repsentatiuū Dei distincte in esse naturali, vel intērionali.

¶ Quoad primū, b cuiter sciendū est quòd repræsentari distincte non dicitur res, nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiue. Non.n. homo distincte repræsentatur, niū rationali repræsentato, supposito quòd rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur, nisi vltima sua differentia repræsentetur. Vnde Deus non distincte repræsentabitur, nisi repræsentetur id, quod se habet ad ipsum qua si essentialis & propria differentia constitutiua eius, in hoc, quòd est esse Deum. Hæc de primo.

¶ Quoad secūdū ex parte repræsentatiui, sciendū est, q̄ quantū contingit esse repræsentatiuū, tantā contingit esse cognitionē. sic propterea a destructione consequentis arguendo, si non contingit esse tantā cognitionem, nec possibile erit esse tantū repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tātā cognitionē Dei in creatura. s. quòd sit eius cognitio distincta. ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distincte. Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probat ex eo, quòd cognoscere distincte, est cognoscere vltimam differentiam, vel id, quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autem rem vsq; ad vltimā differentiā inclusiue, non solū fm quod terminat cōnē an est, seu quia est, sed fm quod terminat quæstionē quid est, cognoscit sufficienter ex parte rei a priori omnia cōuenientia illi rei: qin sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates, & principium omnis demonstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenit

Universidad de Deusto Biblioteca

pōt reſpectu Dei, de tali obiecto qđ eſt Deus. Ex parte vero obiecti aduertendū eſt, ꝙ ſi de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræſentabilitas eius relucet ex eo quòd infinitū entitatiue vt ſic, non eſt diſtincte repræſentabile. Vnde q̄uis ſapientia diuina poſſit repræſentari per aliquod creatū diſtincte, non tamen diſtincte repræſentatur inquā tū infinita, niſi quo ad q̄ónem an eſt: ſed cōſtitutiuū propriū Dei, puta Deitas vt ſic, eſt ens infinitū. ergo eſt irrepræſentabile diſtincte. patet minor, quia non eſt imaginādū, quòd īfinitas ſe habeat ad deitatē quēadmodū ſe habet ad rōnes attributales. Non.n. quēadmodū ſapientia & bonitas ſunt quędā rōnes formales ſeu realitates ſm ſe, & infinitatē vel finitatē ſortiuntur, vt modū quātitatis ꝑfectionalis, ita deitas ſortitur infinitatē, ſed īfinitas eſt ipſum quod quid erat eſſe deitatis: alioquin De⁹ nō eſſet primo eſſentialiter & ītrinſece ens infinitū. ¶ Ex his autē patet, quid dicendū ſit ad primā obiectionem. Nā vocando oēm cognitionem rei citra quidditatiuā cognitionē cōfuſam, cōcediť quòd oīs cognitio poſsibilis haberi de Deo a creatura naturaliter ē cōfuſa, quia nō q̇dditatiua. ¶ Ad ſecundā vero obiectionē, quæ eſt Scoti, dī ꝙ maior eſt ſimpliciter falſa, vt patet de cognitione Sortis per ſpeciē eius ī ſpeculo. Talis .n. fit per ſimilitudinē repræſentantē vt cognitā: & tñ nō eſt diſcurſiua. Nec obſtat ſi dicať, quòd Sortes tunc nō apprehendiť ab eadē potētia. ſ. viſiua: ſed per accidens ab altiori potentia: quēadmodū videntes Sortē, dicuntur videre viuū, hoc.n. magis facit ad propoſitū, qm̄ ex hoc, non impeditur reſponſio data, ſed ſiue per ſe, ſiue per accidens, ſiue per eandē potentiā, ſiue per diuerſam, ſatis eſt quòd cognoſcens per ſimilitudinē vt cognitā, non oportet quòd diſcurrat. Hoc.n. firmato, facillime patet, quō angelus abſq; diſcurſu ꝑ eſſentiā ſuā cognoſcere poteſt Deum ex illo principio. Quę ſunt diuerſa & diſperſa in inferioribus, vnite præhabenť in vno ſuperioris ordinis. Et propterea, quēadmodū angelus per vnā virtutē cognoſcitiuā percipit nobiliori mō, quicquid nos per tot virtutes cognoſcitiuas apprehendimus & inueſtigamus: ita per vnā virtutē & vnā ſpeciē, eminentius pōt habere quod nobis conuenit ꝑ diuerſas potentias ac ſpecies ſe conſequentes. Ac per hoc poterit per ſpeciē repræſentantē vt cognitā, eminentius repræſentati cognitionē elicere abſq; diſcurſu per eandē virtutē, & abſq; alia ſpecie, ſicut nos abſq; diſcurſu, per conſequentē tamen ſpeciē & potentiam facimus. Dicitur ſecundo, quòd ſimilitudo repræſentans vt cognita, eſt duplex, quædā vt cognita tantum, quædā vt cognita, & rō cognoſcēdi ſimul, vt patet de eſſentia diuina reſpectu oīum ſimpliciter. Et tunc dico, quòd quicquid ſit de repræſentante primo modo, falſa eſt maior de repræſentante ſecundo mō, & quòd eſſentia angeli tali mō repræſentat ex ſua excellentia: vnde & S.T. in corpore articuli dicit, quòd cognitio iſta aſsimilatur cognitioni per ſpeciē ab obiecto impreſſam immediate, repræſentantem tamen imperfecte. Et ſic argumentum peccat & propter excellentiam intellectus angelici, & propter excellentiā ſubſtantiæ eius vt repræſentatiuæ. Nec obſtat ꝙ eſſentia angeli nō cōtinet Deū virtualiter: ſufficit.n. qđ contineat ipſum participatiue. ¶ Ad obiectiones aūt tertio loco adductas ex Sco. dī ꝙ nec homo, nec angelus in quocunq; ſtatu naturæ potuit habere cognitionē diſtinctā idest quidditatiuam ipſius Dei, quàmuis in latitudinē cognitionis non quidditatiue ꝑfectius homo cognouerit in ſtatu innocentiæ q̄ nunc, & ꝑfecti⁹ angeli q̄ hō, & īter eos, vnus perfecti⁹ altero. Sed arguēs decipitur in hoc, quia ſupponit quòd cognitio Dei nō in cōi, ſed in ſpeciali ſit cognitio q̇dditatiua, quā negamus ab angelis, cū tñ conſtet, quòd ſtat cognoſcere aliquid in ſpeciali, & nō q̇dditatiue. Ad id vero quod obiiciť de memoria rapti, dī a S.T. expreſſe, ꝙ nō potuit remanere ſpēs obiecti, q̄uis potuerit accipe ſpēs rerū viſarū in obiecto, vnde & Paul⁹ nō meminit obiecti, niſi in cōfuſo, & q̄a fuit, ſed rerū viſarū, ꝑp qđ dicit ī numero plurali, arcana verba, quę ñ licet hoī loq. Ad vltimū de cognitione matutina, dī negando ꝙ cognitio matutina fuerit ī angelis ante beatitudinem. Quàmuis etiā conſequentia non videatur neceſſaria, quia nō eſt remotū quòd in cauſa non quidditatiue cognita, aliqui effectus ordinati cognoſcantur diſtincte, q̄uis impoſsibile ſit, in tali cognitione cognoſcere oēs effect⁹.

Q.12.ar.4. In corp.ar. D. 485. 56 D. 366. 61 G H

ſupra dictum * eſt. Tertiæ autem cognitioni, aſſimilať cognitio qua nos cognoſcimus Deū in via per ſimilitudinē eius, in creaturis reſultātē, ſm illud Ro.1. Inuiſibilia Dei ꝑ ea q̄ facta ſunt intellecta cōſpiciūtur. unde & dicimur Deū videre ī ſpeculo. Cognitio aūt, qua angelus ꝑ ſua naturalia cognoſcit Deū, media eſt inter has duas: & ſimilať illi cognitioni, qua videtur res ꝑ ſpeciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei eſt in ipſa natura angeli impreſſa ꝑ ſuam eſſentiā, angelus deum cognoſcit, inquantū eſt ſimilitudo dei: non tamen ipſam eſſentiam Dei videt, q̄a nulla ſimilitudo [d] creata eſt ſufficiēs ad repræſentandam diuinam eſſentiam[e]. Vnde magis iſta cognitio tenet ſe cum ſpeculari, quia & ipſa natura angelica eſt quoddam ſpeculum, diuinam ſimilitudinē repræſentans.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ Diony. loquitur de cognitione [d] compræhēſionis, vt expreſſe eius verba oſtendunt. Et ſic a nullo intellectu creato cognoſcitur[e].

Ad 2m dicendum, ꝙ propter hoc, quòd intellect⁹ & eſſentia angeli in infinitum diſtant a Deo, ſequitur, ꝙ nō poſſit ipſum comprehendere, nec ꝑ ſuam naturam eius eſſentiā videre. non tamen ſequiť, ꝙ propter hoc nullā habeat eius cognitionē: quia ſicut Deus in infinitū diſtat ab angelo: ita cognitio, quam Deus habet de ſeipſo, in infinitum diſtat a cognitione, quā angelus habet de eo.

Ad 3m dicēdū, ꝙ cognitio quā naturaliter angelus habet de Deo, eſt media inter vtramque cognitionem: & tamen magis ſe tenet cum vna, vt ſupra dictum * eſt.

QVAESTIO LVII.

De angelorum cognitione reſpectu rerum materialium, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE queritur de his materialibus, quæ ab angelis cognoſcuntur.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum angeli cognoſcāt naturas rerum materialium.

¶ Secūdo, Vtrum cognoſcant ſingularia.

¶ Tertio, Vtrum cognoſcāt futura.

¶ Quarto, Vtrum cognoſcant cogitationes cordium.

¶ Quinto, Vtrum cognoſcant omnia myſteria gratiæ.

Articvlvs primvs.

Vtrum angeli cognoſcant res materiales.

I Ad primvm ſic proceditur, Vī, ꝙ angeli nō cognoſcant res materiales. Intellectū enim eſt perfectio intelligentis. Res autem materiales non poſſunt eſſe perfectiones angelorum, cum ſint infra ipſos. Ergo angeli non cognoſcunt res materiales.

286 Infra q.89. art.3. Et.2. co.c.97. Et vir. q.8. ar. 8. & q. 10. ar.4. cor. & q.20. art.4. cor.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus eſt.

¶ In corpe articuli vna cōcluſio rñſiua. Angeli cognoſcunt res materiales ꝑ ſpecies intelligibiles exiſtētes in eis. Et ꝓbať ſic In angelis cōtinenť res materiales ſm eſſe ītelligibile. ergo. Añs habet duas partes, & quo ad primā. ſ. ꝙ cōtineanť, probať a S.T. quia ordo vniuerſi hoc habet, vt inferiora in ſuperioribus contineanť excellētiori mō. ſ. magis vnite & ſimplicius, & declarať ex cōtinētia oīum in Deo. Sed angeli ſunt ſuprema in entibus, q̄a ꝓpinquiſſimi Deo, igiť. Quo ad ſecūdā vero partē, q̄a quæ cōtinētur in aliquo, ſunt in eo ſm modū cōtinētis, ac ꝑ hoc, cū angeli ſint intellectualis: naturæ, oīa quæ ſunt in eis, ſunt in eis ītelligibiliter: & declaratur ex ſimili ꝓportione rerū ad cōtinētiā Dei. K ¶ Aduerte hic vnū, quòd ex vi iſtius proceſſus nihil aliud infertur, niſi quòd angeli cōtinēt res materiales intelligibiliter. Vtrū āt illud eſſe ītelligibile, quo ſimpliciori & īmaterialiori mō ſunt in angelis res materiales, q̄ in anima noſtra ſint ipſæmet res materiales: ſit eſſe ſubſtātiale ipſorū angelorū, vt quidā Peripatetici credunt, vel eſſe intētionale ꝑ ſpecies. ſ. intelligibiles, ex hoc ꝓceſſu non habetur. Sed S.T. concluſit, tale eſſe fore intentionale, quia iam in precedēte quæſtione determinauerat, quòd eſſe ſubſtantiale angeli ſm ſe ſolum, non eſt tātæ perfectionis, vt habeat vnde ſibi aſsimilentur alia ſecundum proprias eorū differentias.

¶2 Præt.

Elicitur ex Augu. 12. ſup. Gene. ad literam ſa.25.to.3.

¶2 Præt. Viſio intellectualis eſt eorum, quæ ſunt in aīa per ſui eſſentiam, vt dicitur in* glo. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales nō poſſunt eſſe in anima hominis, vel in mente angeli ꝑ ſuas eſſentias. Ergo nō poſſunt intellectuali viſione cognoſci, ſed ſolū imaginaria, qua apprehēdūtur ſimilitudines corporū: & ſenſibili, quæ eſt de ipſis corporib⁹. In angelis autē, nō eſt viſio imaginaria & ſenſibilis, ſed ſolū intellectualis. Ergo angeli materialia cognoſcere non poſſunt.

¶3 Præt. Res materiales nō ſunt intelligibiles ī actu, ſed ſunt cognoſcibiles apprehenſione ſenſus & imaginationis, quæ nō ſunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoſcunt.

Sed contra. Quicquid poteſt inferior virtus, poteſt virtus ſuperior. Sed intellect⁹ hominis qui eſt ordine naturæ infra intellectū angeli, pōt cognoſcere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

534 Respon. Dicendum, ꝙ talis eſt ordo in rebus, ꝙ ſuperiora in entibus ſunt perfectiora inferioribus[e], & qđ in inferioribus cōtinetur deficiēter, & partialiter, & multipliciter, in ſuperioribus cōtineť eminēter, & per quandā totalitatē & ſimplicitatē. Et ideo in Deo, ſicut in ſummo rerū vertice, oīa ſuperſubſtantialiter præexiſtunt, ſecūdū ipſum ſuū ſimplex eſſe, vt Diony. dicit in* lib. de diui. no. Angeli autē inter cæteras creaturas ſunt Deo propinquiores & ſimiliores. Vnde & plura participant ex bonitate diuina & perfectius, vt Diony. dicit † 4. cap. cœ. hierar. Sic igiť oīa materialia in ipſis angelis præexiſtunt, ſimplicius quidē & immaterialius, quàm in ipſis rebus: multiplici⁹ autē & imperfectius q̄ in Deo. Omne aūt quod eſt ī aliquo, eſt in eo per modū eius in quo eſt. Angeli aūt ſecūdū ſuā naturā ſunt intellectuales[e]. Et ideo ſicut Deus per ſuā eſſentiā materialia cognoſcit, ita angeli ea cognoſcūt per hoc, ꝙ ſunt in eis per ſuas intelligibiles ſpecies.

ca.1. declinando ad finem præcipue. & c.5. paulo ante medium. † ca. 4. cœleſt. hierar. ante med. 267 293

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ intellectum eſt perfectio intelligentis ſecundū ſpeciem intelligibilem, quā habet ī intellectu. Et ſic ſpecies intelligibiles quæ ſunt in intellectu angeli, ſunt perfectiones & actus intellectus angelici.

Ad 2m dicēdū, ꝙ ſenſus nō apprehendit eſſentias rerū, ſed exteriora accidētia tantum: ſimiliter neque imaginatio: ſed apprehendit ſolas ſimilitudines corporum: intellectus aūt ſolus apprehendit eſſentias rerum. Vnde in* 3. de anima diciť, ꝙ obiectū intellectus eſt quod [d] quid eſt, circa quod non errat, ſicut neque ſenſus circa proprium ſenſibile. Sic ergo eſſentię rerū materialiū ſunt in intellectu hominis, vel angeli, vt intellectū eſt in intelligente, & nō ſecūdū eſſe ſuū reale[e]. Quædā vero ſunt quæ ſunt in intellectu vel in aīa ſm vtrunq; eſſe. Et vtrorūq; eſt viſio intellectualis.

li.3. de anima tex.36. tom.2. D. 752. b 84 284

Ad 3m dicendū, ꝙ ſi angelus acciperet cognitionē rerū materialium ab ipſis rebus materialib⁹, oporteret ꝙ faceret eas intelligibiles actu, abſtrahendo eas: non autē accipit cognitionē earum a rebus materialibus, ſed per ſpecies actu intelligibiles rerū ſibi cōnaturales[e]. rerū materialium notitiā habet, ſicut intellectus nr̄ ſm ſpēs quas intelligibiles facit abſtrahendo.

281 287

2. diſ.3. q.3 art.3. Et.2 cō.c.98. Et ver.q.8.ar. 11. & q.10 artic. 5. Et opuſ. 15. c. 13. & 15. tex.43. to.1

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulū ſecūdū.*

Titulus eſt clar⁹ aduertēti, quòd de ſingularibus materialibus eſt hic q̄ſtio, & de modo cognoſcendi.

Articvlvs II.

Vtrum angelus cognoſcat ſingularia.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ angelus ſingularia nō cognoſcat. Dicit.n. Philoſophus in * 1. Poſt. ꝙ ſenſus A eſt ſingularium: ratio vero vel intellectus, vniuerſalium. In angelis autem non eſt vis cognoſcitiua, niſi intellectiua, vt ex ſuperioribus patet. † Ergo ſingularia non cognoſcunt.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio eſt per aſſimilationem aliquam cognoſcentis ad cognitum. Sed non videtur quòd poſſit eſſe aliqua aſſimilatio angeli ad ſingulare, inquantum eſt ſingulare, cum angelus ſit immaterialis, vt ſupra * dictum eſt; B ſingularitatis vero principium ſit materia. Ergo angelus non poteſt cognoſcere ſingularia.

¶ 3 Præt. Si angel⁹ ſcit ſingularia, aut per ſpecies ſingulares, aut per ſpecies vniuerſales. Non per ſingulares: q̄a ſic oporteret quòd haberet ſpecies infinitas. Neque per vniuerſales: quia vniuerſale nō eſt ſufficiens principium cognoſcēdi ſingulare inquātum eſt ſingulare, cum in vniuerſali ſingularia non cognoſcantur niſi in potētia. Ergo C angelus non cognoſcit ſingularia.

Sed contra. Nullus poteſt cuſtodire quod nō cognoſcit: ſed angeli cuſtodiunt homines ſingulares, ſecundum illud Pſal. 90. Angelis ſuis mādauit de te &c. Ergo angeli cognoſcunt ſingularia.

Respon. Dicendum, quòd quidā totaliter ſubtraxerunt angelis ſingulariū cognitionē. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora adminiſtrari per angelos[e]: ſecundum D illud Heb. 1. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus. Si autem ſingularium notitiam non haberent, nullam prouidentiam habere poſſent de his, quæ in hoc mundo agūtur, cum actus ſingulariū ſint. Et hoc eſt contra illud qđ diciť Eccleſi. 5. Ne dicas, coram angelo nō eſt prouidentia. Secundo etiam derogat philoſophiæ documentis, ſecūdū quæ ponuntur angeli motores cæleſtium orbium: & ꝙ eos moueāt E ſecundum intellectū & voluntatē. Et ideo alij dixerūt, quòd angelus habet quidem cognitionem ſingularium: ſed ī cauſis vniuerſalibus[e]. ad quas reducuntur particulares omnes effectus: ſicut ſi aſtrologus iudicet de aliqua eclipſi futura ꝑ diſpoſitiones cœleſtiū motuum. Sed hæc poſitio, prædicta inconuenientia nō euadit: quia ſic cognoſcere ſingulare in cauſis vniuerſalibus, non eſt cognoſcere ipſum vt eſt ſingulare: hoc eſt, vt eſt hic & nunc. Aſtrologus.n. cognoſcens eclipſim futuram per cōputationē

¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam, quę videtur Auerrois. ſ. quòd angeli non cognoſcunt hæc ſingularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & adminiſtratione angelorū circa hæc, ex authoritate Apoſtoli. Secūdo, ex motione orbium cœleſtium per intellectū & voluntatē, iuxta Ariſt. 12. Meta. com. 36. & 37. Secundo, tractat opinionē aliā forte Auicennæ, dicētis, intelligētias cognoſcere ſingularia cognoſcendo vniuerſales cauſas. Et īpugnat eā ſimili modo dupliciter, eiſdē mediis adiūgēs hoc, quòd cognoſcere ſingulare in cauſis vniuerſalibus, nō eſt cognoſcere ſingulare, vt ſingulare eſt. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quā habet aſtrologus de hac eclipſi, quā ſemper ignorat vt hanc, niſi ſenſu percipiat eam.

Q.54.ar.5. Q.50.ar.2.

¶ Circa rationē hāc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud aſſumptum. ſ. cognoſcens ſingulare in cauſis vniuerſalibus, nō cognoſcit ſingulare in quantū hoc: qm̄ ſequendo exemplum de aſtrologo, manifeſtum eſt, quòd ſciēs recte computare motus aſtrorum, ſciet non ſolum eclipſim quandoque eſſe, ſed etiam tali tunc. i. tali hora, & tali minuto, & in tali loco, & breuiter ſciet nūc & hic eſſe. Quia huiuſmodi ſingularia, ēt inquantum ſingularia, ſunt determinata in cauſis ſuis quo ad omnes conditiones, nec poſſunt aliter ſe habere. 541

¶ Ad hanc obiectionē dicitur, quod nūquā aſtrologus habebit certam cognitionem de aliquo ſingulari quantuncunque neceſſario, niſi per ſenſum, quia cōcluſio ſingularis, nō poteſt ſciri ex maiore & minori in vniuerſalibus: ſed oporteret alteram præmiſſarū eſſe ſingularē. 58 90

Singulare aũt propositionem cogitatiua format. Et decipitur in hoc obiiciens, quia nõ aduertit quòd scire nunc solẽ esse in tali signo, & lunã in tali, non ad scientiã, sed ad sensum pertinet, & in fine hoc non põt cõputari. ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiã. n. hoc vniuersale tantũ spectat. s. quòd quotienscunque sol & luna sunt in talibus signis &c. & quòd a tali signo ad aliud signũ tantũ tẽporis cõputatur, & similia. Ex quibus nũquã scit aliquod singulare, nisi subsumatur: sed nunc est sic, quod per sensum oportet haberi.

¶ Tertio respondet quæsito vna conclusione affirmatiua. s. Angeli cognoscunt singularia. Et pbat eã, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, conueniunt vnite in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus cõis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur authoritate Arist. reputantis inconueniens, litem cognosci a nobis & non a superioribus.

¶ Circa rationẽ adductã ad probandũ hanc primã conclusionẽ, dubiũ occurrit. Propterea, quia illud principiũ, Quæ sunt disparata in inferioribus, adunantur in superiori, põt intelligi dupliciter. s. quòd adunentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu cõi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorũ, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo, eminenter quidem, sed non formaliter, quemadmodũ inferiora sunt in sole. Et si primo modo, ad hoc propositum assumptum dicatur, cũ nõ sit verũ, vniuersaliter rõ ruet. Si vero secũdo mõ, cõcludit oppositũ. Si aũt indistincte assumptum sit, indistincte etiam infert: ergo oẽs cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc: ergo cognitio singularium erit in eo formaliter, qm̃ dicã quòd cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionem singularium. Et confirmatur obiectio hæc, quia constat quòd intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus, & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium sic, quòd ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admistione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro, & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶ Ad obiectionẽ hanc dicitur, q̃ propositio illa indistincte sumitur sic, vt intelligatur quantũ possibile est, iuxta modum superioris. Ita quòd sensus est, dispersa inferius adunari superius emi nentiori mõ, quo adunari possunt, iuxta tñ modũ & capacitatẽ superioris. Et propterea in his quæ possunt adunari eminẽter & formaliter, infert adunationem talẽ. In his aũt quæ cõtingit eleuari eminenter tantũ, non infert nisi adunationem eminẽtiæ. Et qm̃ cognoscere quodcunque obiectũ, est de genere eorum, quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationẽ eminentem & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici põt, primo negando, quòd ipse non cognoscat singularia, qm̃ saltẽ in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, quòd intellectus humanus non constituit alium gradum in ordine rerum, sed clauditur in illo rerũ gradu, in quo hõ locatur. Et ꝓpterea nõ oportet q̃ in ipso habeat locũ dicta propõ simpliciter, quæ de natura rei superioris cõpletæ in specie intelligenda est. Res. n. incõpletas non oportet simpliciter præhabere inferiora: sed magis conuenire & adunari cũ eis ad integrãdũ vnũ ꝓfectũ, vt contingit in hoie. Dixi aũt simpliciter, quia quodammodo quicquid potest virtus nostra inferior, põt & nostra superior, dum rem eandẽ perfectius vel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicẽs quòd angeli cognoscunt singularia per species influxas a Deo, & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur a Deo, & quantũ ad formalia, & quãtum ad materialia earum in propriis naturis. ergo quo ad eadem causantur a Deo in mentibus angelorum. ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino etiã supponitur, volente res factas esse non solum in scipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequẽtia probatur ex proportionalitate, quia quemadmodũ se habet essentia Dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentię ſm quod est causa talium rerum ad intellectus, i quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones, quia illa est similitudo omnium quo ad omnia: et quia scientia sua est causa rerũ. ergo angelus per species exẽplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares. 1. de anima tex. 80. tomo. 2. † li. 3. Met. tex. 15. tomo. 3.

¶ Circa rationẽ adductam ad probandum hanc secundã cõclusionem, de mõ cognoscendi, occurrũt obiectiones Scoti in. 2. di. 3. q. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequẽtia: Res fluũt a Deo quo ad materiam & formam. ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis, præcipue apud te, qui tenes contra Cõmentatorem, q̃ materia sit pars quidditatis: sed sufficit q̃ fluant in mente angeli vt partes quidditatis in esse cognito. Secundo, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt alias probatum est. Tertio, quia cum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quam quidditatẽ. ergo & species in mente angeli, dico, quòd ibi est sophisma procedendo a magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue. 384 99

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Sco. in quæst. eadem, intendens q̃ angelus cognoscat singularia per species acquisitas a rebus, & non per species influxas. primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur vt hoc, & non per speciem quidditatis. ergo per propriam speciem. ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ species, quod non est rationabile, aut acquirit species singularium, cum cognoscit illa, quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam vero patet, ex eo quòd hoc singulare non continetur determinate sub quidditate, vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. di. 9. q. 2. contra primum argumentum, vnde sumpsit Capreolus argumenta quę recitat, quæ nec sunt facta a Scoto contra San. Thomam, nec militant contra eum omnia: sed quædã quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, Singulare cognoscitur ab angelo quoad suam existentiam actualem. ergo per speciem acquisitam: tenet consequẽtia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus terminorum certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes, aut repræsentant determinate me sedere, seu me esse cras, aut indeterminate. Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, quòd hoc sit contingens. Si indeterminate, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinate sedeã: igitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic: Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue. ergo accipit cognitionem ab ipso. tenet consequentia, quia ad cognitionẽ intuitiuã necessario cõcurrit ipsa res ut præsens. Et confirmatur quia impossibile est cognitionem intuitiuã esse per speciẽ eodẽ modo repræsentantem, re manẽte & non manẽte, vt de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex dist. 9. loco allegato ad probandum, quòd vnamet species intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis: Species vna repræsentat infinita singularia distincte. ergo est infinitæ perfectionis. consequens est impossibile, consequentia vero probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitã perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem:

quoniam includit perfectionem duarũ rationũ repræsentatiuarum adæquate. ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda vero est, Ista species quam ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinentia ad existentias singularium, aut alteram partem contradictionis determinate, aut succ 236 235 cessiue modo vnam, modo aliam. Nõ primum, quia sic nihil repræsentaret. Non scãm, quia, sic semp Q. 14. ar. 8. angelus cognosceret vnum oppositũ tantum, & nunquã reliquum. Non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu, nõ repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est, quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens, statim esset notum naturaliter cuilibet angelo, & ita distantia localis non impediret &c.

¶ Ad obiectiones contra rõnẽ ad secũdã conclusionem dicitur, quòd per se primo & directe intentũ S. T. est, quòd q̃ a Deo effluit in angelum similitudo Sortis, non solum quo ad cõditiones communes, sed quoad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed q̃ a opinatur materiam esse principiũ singularitatis in rebus materialibus, & formam cõmunitatis: Ideo in quæstionibus de ve. q. 8. ar. 2. inuenitur, rationem quã hic expressit per vniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter respondeti potest. Primo, quòd quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma, quoniam vis rationis consistit in hoc, quòd in angelo indita est similitudo omnium tam vniuersalium quam individualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunque naturalia principia habeantur. Secũdo, quòd de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo, ſm seipsam. i. prout est in rerum natura. Alio modo, ſm quòd ex ordine ad formam per intellectum abstrahitur, & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis. Primo vero modo indiuiduat, & quòd in proposito est sermo de materia, non vno tantum modo, sed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ redis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ præsentans eam ſm esse naturale, quod habet existendo in rerũ natura in rebus, & non solum similitudo eius ſm quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, quòd in eo est similitudo non materiæ: sed materiæ signatæ, quam cõstat in diffinitione non poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd species influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem, nec alicies quam adduxit vnquam arguens rationem efficacẽ ad oppositũ.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd nulla est fallacia arguendo a communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum, immo est locus necessarius, & non tantum rationabilis, quoniam quicquid conuenit vni similium, vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quòd a Deo fluxerunt res in duplici esse, naturali, & intẽtionali in mentibus angelorum. Ex hoc. n. manifeste sequitur nõ ex ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similiũ quòd similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa species intẽtionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo, a qua est exemplata, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, quòd cognosci per propriam speciem, dupliciter contingit. s. adæquate vel excellenter. Et quòd singulare ab angelo non cognoscitur ꝓ propriã speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas specierum, sed per speciem excedentem. i. re præsentantem nõ solum hoc, sed multa alia. Rursus, cognosci ꝓ speciem quidditatis contingit dupliciter. s. adæquate & excellenter. Et quòd singulare non cognoscetur vt hoc, nisi forte arguitiue & valde imperfecte: sed per speciem quidditatis excessiue. i. repræsentantem non solum ipsam, sed etiam singulares eius condiciones quas habet in rerum natura. Et hæc est via S. T. Nõ. n. putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatẽ ex vi talis obiecti cogniti, cognoscat singularia illius, immo hãc viam in q. de ve. loco allegato, reprobat sed ꝓmiscendo, quòd cognoscendo, quidditatẽ cognoscat individua illius. i. ꝓ eã dẽ spẽm per quã cognoscit q. ditate, cognoscit indiuidua illi⁹, qm̃ spes illa ẽ distincte repræsentans vtrũq; excellenter. Q. 54. ar. 4 & q. 55. ar. 2. D. 1. 46.

¶ Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd species angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & oẽs varietates eius, ſm omnes conditiones eius naturales, vt S. T. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo, talem & tantam, & sic de aliis conditionibus. D. 47.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo, scilicet, quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶ Quo ad primum sciendum est, quatuor esse in rebus. s. quidditatem, singularitatem, existentiam, seu coniunctionem vnius cũ alio in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu, habente perfectam notitiam de singularibus. Suntq; separabilia ab inuicem in esse cognito, qm̃ vnũ potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrẽdo per singula. Et qm̃ cognitio fit per assimilationẽ, necesse est intellectui cognoscenti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quòd indita sit angelo eorum similitudo: quoniã vtrũq; spectat ad quæstionem quid est: quoniam per primum scitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus. i. inquantũ homo: per sedm vero quid est Sortes inquantũ Sortes singulariter apprehensus: quod a nobis nõ est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipue de quarto, qm̃ hoc ad qõnẽ, an est, & qm̃ est, spectat. Et vt plene lustremus rem hanc, sciendum est, quòd coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui. s. in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cum risibilitate præsentatur intellectui, repræsentatis sibi quod quid erat esse veriusque. Ex his. n. intellectus cõspicit coniunctionem & coexistentiam eorum, sed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In seipsa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quòd duratio illius coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur visui. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio necessaria ad hoc quòd repræsentetur. Quẽad modum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorẽ visum repræsentatum oculo. Non. n. species visibilis repræsentat durationem præsentiæ, sed videri ac repræsentari color non potest, nisi præsenti tempore mensuraretur. Et cum ita sit, species angelicæ apud S. T. non solum repræsentãt humanitatem & forteitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum, cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentãt durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatã, sed tanquã conditionem, sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd. n. non repræsentetur duratio contingentis coniunctionis ex eo patet, quòd firmiter credimus, angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanq; in angelo esset indita similitudo sessionis meæ crastinæ, præsciret euidenter sessionẽ mihi cõiungendã cras. Quòd aũt repræsentet durationẽ vt conditionẽ sine qua nõ, & quòd hoc sufficiat, declaratur, & primo sedm: quia constat sufficienter a nobis haberi cognitionẽ etiã intuitiuã rei per talẽ speciem, vt patet in visu non

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtro. & clarius patet, ſi fingas viſum eſſe virtutẽ oĩum cognoſcitiuam. Tunc.n.per talem ſpeciem qua repræſentaretur ſibi color præſens vt mõ repræſentatur.ſ. quòd præſentia concurrit vt cõditio ſine qua non cognoſceret non ſolum hunc colorẽ, ſed hunc colorẽ exiſtentem in præſenti tẽpore. Deinde declaratur primũ ex eo, quòd duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt ſit talis conditio ſine qua, res non repræſentetur. Et cõfirmat: quia quemadmodum duratio coloris eſt eius conditio, ſine qua color nec imutat viſum, nec videtur: ita eſt etiam conditio ſine qua nõ repræſentat. Et hæc de primo.

Q.55.ar.3.

Infra q.86. art.4.Et.2. 2.q.95.art. 1.&.1.diſt. 38.ar.5.Et 2.di.7.q.2. art.2.Et.1. co.c.67.Et li.3.ca.154 Et veri.q.8 artic.12.Et ma.q.16.arti.7.Et opuſcu. 3 .ca. 135.& 136

¶Quo ad ſcd̃m vero modũ.ſ. repræſentandi, breuiter dicit, ꝙ apud S.Thomam ſpecies impreſſa angelo a Deo, reſpectu prædictorum ſe habet ſicut ſi in oculo eſſet naturaliter congenita ſpecies alicuius obiecti, puta huius albi. Tunc.n.per talẽ ſpeciem nec repræſentaretur, nec cognoſceretur hoc album, niſi quando exiſteret: quoniam inter repræſentãs & repræſentatum requiritur ſimilitudo. Nec hoc album ſimile eſt illi ſpeciei repræſentanti, niſi hoc album exiſtat: quoniam ſpecies illa, repręſentat hanc albedinẽ exiſtentem: & ſic per illam ſpeciem videret oculus hoc album, quando illud eſſet, & nõ videret illud, quãdo illud nõ eſſet: & ſic duratio huius albi in rerũ natura ſe haberet vt conditio ſine qua hoc albũ, nec repræſentaretur, nec videret, non ex defectu ſpeciei viſibilis, ſed ex defectu ipſius obiecti. Nec per mutationẽ ſpeciei, ſed per mutationem ipſius obiecti cognoſceret hoc album nunc eſſe, & poſtmodũ perciperet illud nõ eſſe ex defectu aſſimilationis illius. Et ex hoc patet quõ ſtat, quòd ſpecies ſit indita, & nõ cauſata ab obiecto ſingulari. Et quòd naturaliter repræſentet, & ſit ratio cognoſcendi rem p ſe primo & directe quando eſt, ex conſequenti autẽ quãdo nõ eſt. Et quoniã vnũ indiuiduum ſuperioris ordinis æquiualere poteſt multis nõ ſolum indiuiduis, ſed ſpeciebus inferioris ordinis: eleuationẽ naturæ angelicæ ſupra corporea intuitus S. Th. poſuit quòd vna ſpẽs in angelo ſit tãtæ excellentiæ, quòd diſtincte quidẽ excellenter tamẽ ſit ratio repræſentatiua multarũ quidditatũ & ſingularium, & multarum cõiunctionum contingentiũ in rerũ natura. Ita quòd quãdocũq; coniũctio illa ponit in rerũ natura, ſtatim aſſimilatur illi ſpeciei, & ſic repræſentatur & cognoſcitur, deſinente autem deſinit repræſentari: quia deſinit aſſimilari. Et ex his facillime patet reſpõſio ad obiecta. Nam ſecũda obiectio ſupponit, quòd coniũctio cõtingens repræſentetur, non in ſeipſa, ſed in rationibus terminorum tñ. Tertia vero ſupponit, ꝙ pſentia tẽporalis nõ concurrat neceſſario ad rẽ cognitã, niſi qa eſt cauſa cognitiõis: cũ tñ liquido cõſtare poſſit, quòd hoc albũ dupliciter cõcurrit ad viſionẽ.ſ.vt cauſa immutãs viſum, & vt obiectũ terminãs, & quòd præſentia tẽporalis exigitur ad ipſum non ſolũ inquantum immutans, ſed inquantũ terminans. Ita quòd ſi terminaret, & nõ immutaret, nihilominus præſentiã exigeret temporalem: & ſic ſe habet in propoſito, vt patet ex dictis.

¶Ad confirmationẽ aũt dicitur, quòd illa propoſitio, ſupra quã ſæpiſſime ſe fundat Sco.ſ. ꝙ ſpẽs repræſentãs re abſente & pſente, nõ ſufficit ad cognitionem intuitiuã, nõ eſt vniuerſaliter vera: quoniã hoc dupliciter cõtingit.ſ.per hoc quòd abſtrahit a præſentia & abſentia rei, quemadmodum ſe habent ſpecies intelligibiles apud nos, & de talibus eſt vera propoſitio. Alio modo non per abſtractionẽ, ſed per excellentiam, ideſt quia tantę excellentiæ eſt, vt repræſentet rẽ & ſm cõditiones eiꝰ abſolute, & ſm cõditiones pręſentiæ: vel tãquã rẽ repræſentatã, vt ſpẽs diuina, vel vt cõditionẽ ſine qua nõ, vt ſpecies angelica: & de talibꝰ non eſt vera propoſitio. Species ergo non propter abſtractionem, ſed excellentiam ſui eodem modo repræſentans ex parte ſui: ſiue res ſit, ſiue non, ſufficit ad cognitionem intuitiuam: quia poſita re, aliquid noui repræſentat non per ſui, ſed rei repræſentatæ mutationem, ſeu nouitatem. Et hoc bene nota.

¶Ad primã vero rationẽ ex di.9. adductã.4. loco dicit, negãdo cõſequentiã. Et ad probationem, qua dicit, Qñ pluralitas infert maiorẽ pfectionẽ, infinitas infert iſinitã: dicit primo ꝙ falſum

uerſales, quæ tamen ſunt ſimilitudines rerum, & quantum ad principia vniuerſalia, & quantũ ad indiuiduationis principia. Quomodo autem p eandẽ ſpeciem poſſunt multa cognoſci, iã ſupra dictũ* eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli cognoſcant futura.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ angeli cognoſcant futura. Angeli.n.potentiores ſunt in cognoſcẽdo q̃ hoĩes. Sed hoĩes aliqui cognoſcũt futura multa. ergo multo fortius angeli.

¶2 Præt. Præſens & futurum ſunt differentiæ temporis. Sed intellectus angeli eſt ſupra tẽpus: parificatur.n. intelligentia æternitati.i. æuo: vt dicitur in * lib. de cauſis. Ergo quantum ad intellectum angeli nõ differunt præteritũ & futurũ, ſed ĩdifferẽter cognoſcit vtrũq;.

*Propoſ.2. circa finem.

¶3 Præt. Angelus non cognoſcit per ſpecies acceptas a rebus, ſed p ſpecies innatas vniuerſales[e]. Sed ſpecies vl̃es æqualiter ſe habent ad præteritũ & futurũ. Ergo videtur ꝙ angeli indifferenter cognoſcant præterita, & præſentia, & futura.

¶4 Præt. Sicut aliqd dicit diſtans ſm tempus, ita ſm locum. Sed angeli cognoſcunt diſtantia ſm locum[e]. Ergo etiam cognoſcunt diſtantia ſecundum tempus futurũ.

135 & 136 281 287

c 281 527 2

F aſſumit, debet.n.ſub diſiũctiõe cõcludi, ſi pluralitas infert maiorẽ pfectionẽ, infinitas infert vel infinitã perfectionẽ, vel altioris ordinis pfectionẽ. Stat.n.ꝙ vna pfectio altioris ordinis tãtæ ſit pfectionis, ꝙ excedat infinitas pfectiones inferioris ordinis: & eminẽter æquiualeat eis. Rurſus ſecundo, dr̃ ꝙ cũ aliqd eẽ infinitæ pfectiõis cõtingat dupl̃r.ſ.ſimpl̃r, vel in tali gñe, aut ſpẽ, nec oporteat qđ ẽ iſinitũ in tali gñe, aut ſpẽ, eſſe infinitũ ens ſimpl̃r, vt patet de albedine infinita, ſi eſſet intenſiue infinita: nõ.n.ppterea eſſet pfectior q̃ ſubſtãtia, ſed eſſet infinitæ pfectionis, iſra ſpẽm tñ albedinis. Vñ in ppoſito, dato ꝙ infinitas cõtẽtorũ inferret iſinitatẽ cõtinẽtis, nõ ſequit, ergo illud cõtinẽs ẽ infinitæ perfectionis ſimpl̃r, ſed ĩ tali gñe, aut ſpecie. Et ſic rõ hæc ex duplici deficit capite, primo qa non ſequitur infinitas niſi ſub diſiunctione: ſecundo, quia etiam qñ ſequitur infinitas, nõ ſequit infinitas pfectionis ſimpl̃r. ſed pfectionis in gñe vel in ſpẽ, quẽadmodũ pluralitas nõ infert tũc maiorẽ perfectionẽ niſi eiuſdẽ ratiõis. Et quoniã Scotꝰ ſæpe vtit iſta rõne ad diuerſa propoſita, & in diuerſis materiis, oportet diligẽter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantũ ad præſentẽ aũt ſpectat, iam patet quòd ponimus ſpeciem altioris ordinis & ſimiliter actum intelligendi ſpeciei proportionatum.

¶Ad ſecũdã aũt rõnem ex dictis habet rñſio. Supponit.n.rõ vnũ falſum.ſ. ꝙ ſpẽs in mẽte angelica repſentet durationẽ cõiũctionis cõtingẽtis, tãquã rẽ repſentatã, cuiꝰ oppoſitũ diximus, immo hoc ppriũ eſt eſſentiæ diuinæ, & forte nõ ẽ cõmunicabile alicui ſpeciei, quoniã hoc eſt repſentare ea quæ futura ſunt cõtingẽter in ſeipſis determinate. Et iõ cũ dr̃: aut repſentat vtrũq; oppoſitorũ &c. rñdet cũ triplici diſtinctione.ſ.de repſentari tãq̃ rẽ repñtatã, & condõnẽ ſine qua nõ, & de oppoſitis ſecundũ differentias tpis & abſolute, & de oppoſitis poſitiue & contradictorie. Et dicit ꝙ ſpẽs in mẽte angelica, repræſentat tãquã rẽ repſentatã alterũ oppoſitorũ poſitiuorũ abſolute, & nõ cũ aliqua differentia tpis: repñtat.n.cõiũctionẽ Sortis cũ ſeſſione, & nõ cõiũctiõẽ eius cũ ſeſſione & nõ ſeſſionẽ cõtradictorie. Nec repræſentat cõiunctionẽ Sortis cũ ſeſſione duratura hodie vel cras, ſed abſolute cõiunctionẽ eiꝰ cũ ſeſſiõe, & cõiũctiõẽ eiꝰ cũ curſu. Et ſi dicas: quõ ergo angelus cognoſcet reliquũ cõtradictoriũ? Et ſimiliter: quõ certitudinẽ habebit per talẽ ſpẽm de hodierna ſeſſiõe Sortis, & craſtino eius curſu? Iam ex dictis patet ꝙ cũ ponitur in effectu ſeſſio Sortis, ſtatim fit aſſimilatio iter Sortẽ ſedẽtẽ & illã ſpẽm: & pñs tpis differẽtia repræſentat p illã, tãquã conditio ſine qua nõ. Et ſic cognoſcitur Sortes nunc ſedẽs. Cognoſcitur vero poſt horã p eãdẽ ſpẽm Sor. nõ ſedẽs, deſinẽte aſſimilatione inter ipm vt ſedẽtẽ, & illã ſpẽm. Et cras cognoſcet currẽs, facta aſſimilatione inter illã, & Sortẽ vt currẽtẽ. Et ſic falſum ẽ, ꝙ ſi repñtat alterũ oppoſitorũ determinate, ꝙ nũquã p ipſum cognoſcet reliquũ.

¶Ad tertiam aũt rationẽ iam patet, quòd nõ incõuenit, immo eſt neceſſariũ & oĩa naturalia ſtatim cum fiũt, cõgenita eſſe ang. habitualiter, & diſtãtiam localem non impedire ang. cognitionẽ.

¶Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulum tertium.

TItulus clarus eſt: accipitur enim in cõmuni futurum vt ſic.

¶In corpore duas diſtinctiões ponit. Alterã de cognoſci, vel in ſua cã, vel in ſeipſo. Alterã de futuro neceſſario, vel vt in pluribꝰ, vel vt in paucioribꝰ. Et duo facit: quia primo examinat oĩa mẽbra ſcđæ diſtinctiõis, quõ ſe habeãt ad primũ mẽbrũ primæ, & ſcđo, quõ ſe habeãt ad alterũ eiuſdẽ primę diſtictiõis mẽbrũ.

¶Quo ad primũ tres cõcl̃ones dicit. Prima ẽ. Futura neceſſaria cognoſcũt ĩ ſuis cãis ab angelo p certitudinẽ. Scđa ẽ. Futura vt in pluribꝰ cognoſcũt in ſuis cãis ab angelo p cõiecturã, & declarat: qa etiã hoĩes hãc habent cognitionẽ, ſed angeli tãto magis, quãto vniuerſaliꝰ & pfectius ĩtimas cauſarũ cõditiões penetrãt. Tertia ẽ. Futura vt ĩ paucioribꝰ, in ſua cauſa ſunt penitꝰ ignota.

¶Quo ad ſecũdũ vnica eſt cõcluſio. Futura tã neceſſario q̃ vt in pluribus quàm in paucioribus, ĩ ſeipſis a ſolo Deo cognoſcuntur.

Et

Et probatur: quia ſolus intuitꝰ Dei æternitate menſuratur æqualiter ſe habente ad omnes temporis differentias, ac p hoc æqualiter reſpiciens ſimul oĩa quæ fiunt ſm quancũq; temporis differẽtiã.

¶Aduerte hic duo. Primũ eſt, quod S. T. multa hic dicit q̃ non probat, vel quia ſunt p ſe nota exercitatis, puta quòd effectus neceſſarii cognoſcuntur per certitudinẽ in ſuis cauſis, vel quia ſunt ſuperius diſcuſſa, puta quòd futurum contingens in ſua cauſa vt ſic, ſit penitus ignotũ. hoc enim in q.4. vẽtilatum fuit. Nota ſecũdo, quòd cũ duæ rationes aſſignari poſſint reſpectu cognitionis futurorum contingẽtiũ in ſeipſis.ſ.æternitas intuitus, & plenitudo rationis repræſentatiuæ, quia.ſ.re præſentat rẽ & eius durationem &c. S. T.nõ curans de hac ſecunda, excluſione primæ ab angelis, ſufficienter intentũ concludi voluit. Propterea, vt arbitror, qa mutuo ſe conſequũtur, & excluſio vniꝰ ẽ excluſio alterius, qa illa ſpectat ad infinitatẽ, hęc ad æternitatẽ. Tã autẽ æternitas, quam infinitas ſoli Deo conueniunt. Maluit autem ex ęternitate arguere, quia euidentius conſtat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, q̃ plenitudinem talis repræſentatiui. Dubia vero quæ ſunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæſtione.14 tractata ſunt, vnde nunc tranſeundum eſt ad alia.

92 435 50

D. 441.

Q.14.ar.7. &.9.

SED CONTRA. Id, quod eſt proprium ſignum diuinitatis, nõ conuenit angelis. Sed cognoſcere futura eſt proprium ſignum diuinitatis, ſecundũ illud Eſa. 12. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus ꝙ dij eſtis vos. Ergo angeli nõ cognoſcũt futura.

RESPON. Dicendum, quòd futurum dupliciter poteſt cognoſci[e]. Vno modo, in cauſa ſua. & ſic futura quæ ex neceſſitate ex cauſis ſuis proueniunt, per certã ſcientiã cognoſcũtur, vt ſolem oriri cras. Quæ vero ex ſuis cauſis pueniũt vt in pluribus, cognoſcũtur non p certitudinem, ſed per coniecturã, ſicut medicus præcognoſcit ſanitatẽ infirmi. Et iſte modus cognoſcẽdi futura[d] adeſt angelis, & tãto magis quàm nobis, quanto magis rerũ cauſas & vniuerſalius & perfectius cognoſcunt, ſicut medici, qui acutius vident cauſas, melius de futuro ſtatu ægritudinis pronoſticant. Quæ vero proueniunt ex cauſis ſuis vt in paucioribus, penitꝰ ſunt ignota, ſicut caſualia & fortuita. Alio modo, cognoſcũt futura in ſeipſis. & ſic ſolius Dei eſt futura cognoſcere: non ſolum quæ ex neceſſitate proueniũt, vel vt in pluribus, ſed etiam caſualia & fortuita: quia Deꝰ videt omnia in ſua æternitate: quę cum ſit ſimplex, toti tempori adeſt, & ipſum cõcludit. Et ideo vnꝰ Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus ſicut in præſentia, & videt omnia vt in ſeipſis ſunt, ſicut ſupra dictum eſt*, cũ de Dei ſcientia ageretur. Angelicus autẽ intellectus & quilibet intellectus creatꝰ, deficit ab ęternitate diuina. Vñ nõ põt ab aliquo ĩtellectu creato cognoſci futurũ, vt eſt ĩ ſuo eſſe.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ homines nõ cognoſcunt futura, niſi in cauſis ſuis, vel Deo reuelante. Et ſic angeli multo ſubtiliꝰ futura cognoſcunt.

AD 2m dicẽdũ, ꝙ licet intellectꝰ angeli ſit ſupra tẽpus, quo menſurant corporales motus: eſt tñ in intellectu angeli tempus ſecundũ ſucceſſionem intelligibilium conceptionum, ſecũdum quod dicit Aug. * 8.ſup.Gen.ad lit. ꝙ Deus mouet ſpiritualẽ creaturã per tẽpus. Et ita, cũ ſit ſucceſſio ĩ intellectu angeli, nõ omnia quæ aguntur per totũ tẽpus, ſunt ei præſentia.

lib.8.c.20. 22.23.to.3

AD 3m dicendum, ꝙ licet ſpecies quæ ſunt in intellectu angeli, quãtũ eſt de ſe, æqualiter ſe habeãt ad præſentia, præterita, & futura, tñ pſentia, præterita, & futura non æqualiter ſe habẽt ad rationes. Quia ea, q̃ præſentia ſunt, habent naturã p quã aſſimilant ſpeciebus, quæ ſunt in mente angeli. Et ſic per eas cognoſci poſſunt. Sed quæ futura ſunt, nondũ habent naturã p quã illis aſſimilent. Vnde p eas cognoſci nõ poſſunt.

AD 4m dicendum, ꝙ diſtantia ſecundum locum ſunt in rerum natura, & participant aliquam ſpeciẽ, cuius ſimilitudo eſt in Angelo. quod non eſt verum de futuris. vt dictum * eſt. Et ideo non eſt ſimile. In corp.ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli cognoſcant cogitationes cordium.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Angeli cognoſcant cogitationes cordiũ. Dicit.n.Greg. in Moralibus ſup illud Iob. 28. Nõ æquabitur ei aurũ vel vitrum, ꝙ tũc.ſ.in beatitudine reſurgẽtium vnus erit perſpicabilis alteri, ſicut ipſe ſibi: cum vniuſcuiuſq; intellectus attenditur, ſimul conſcientia penetratur. Sed reſurgentes erunt ſimiles angelis, ſicut habetur Matth.22.ca. Ergo vnus angelus poteſt videre id, quod eſt in conſcientia alterius.

¶2 Præt. Sicut ſe habent figuræ ad corpora, ita ſe habent ſpecies intelligibiles ad intellectũ. Sed viſo corpore videtur eius figura. Ergo viſa ſubſtãtia intellectuali, videtur ſpecies intelligibilis quæ eſt in ipſa. Ergo cũ angelus videat aliũ angelũ & etiã animam, videtur ꝙ poſſit videre cogitationem vtriuſque.

¶3 Præt. Ea quę ſunt in intellectu noſtro, ſunt ſimiliora angelo, q̃ ea quæ ſunt in phãtaſia, cum hæc ſint intellecta in actu, illa vero in potẽtia tantũ. Sed ea quæ ſunt in phantaſia, poſſunt cognoſci ab angelo, ſicut corporalia, cum phantaſia ſit virtus corporis. Ergo videtur ꝙ angelus poſſit cognoſcere cogitationes intellectus.

SED CONTRA eſt, quòd proprium Dei non conuenit angelis. Sed cognoſcere cogitationes cordium eſt proprium Dei, ſm illud Ierem.17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. & quis cognoſcet illud? Ego dñs ſcrutãs &c. ergo angeli nõ cognoſcũt ſecreta cordiũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ cogitatio cordis dupliciter poteſt cognoſci. Vno modo, in ſuo effectu, & ſic non ſolum ab angelis, ſed ẽt ab homine cognoſci põt, & tanto ſubtilius quãto effectus huiuſmodi fuerit magis occultus. Cognoſcitur.ñ. cogitatio interdum non ſolum per actum exteriorem, ſed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici, aliquas affectiones animi per pulſum cognoſcere poſſunt, & multo magis angeli, vel etiam dæmones, quanto ſubtilius huiuſmodi immutatiões oc-

¶Super Quæſtionis quinquageſimæſeptimæ Articulũ quartum.

IN titulo aduerte, quòd pręſens quęſtio eſt de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari, & complete, ſcilicet quo ad quæſtionem an eſt, tam in ſe, quàm reſpectu termini.i.vtrũ angelus cognoſcat, ſi actualiter cogitẽ de aliquo, quid cogito, quid delibero &c.

289 1.cõ.c.68. & lib.3.ca. 154.princ. Et veri.q.8. artic.13.Et mal.q.16. art.8.

¶In corpore vnica ponitur diſtinctio bĩ membris.ſ.quòd cogitatiò poteſt cognoſci dupliciter.ſ. in ſuo effectu, vel in ſeipſa. Et duæ concluſiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima eſt. Cogitatio cordis alterius poteſt cognoſci ab angelo in ſuo effectu. Et probatur a fortiori: quia ſic etiam poteſt cognoſci ab homine p immutationem vultus & diſpoſitionẽ corporis, vt medici diſcernunt quãdoque. Et hoc confirmatur authoritate Augũ. Secunda concluſio eſt, quòd cogitationes cordium in ſeipſis ſeu quod idẽ eſt, vt ſunt in voluntate, ſoli Deo ſunt naturaliter cognitæ, & probatur ſic. Mere voluntaria ſoli Deo & volẽti ſunt nota: cogitationes cordiũ ſunt pure voluntariæ, quia ex ſola voluntate dependet ꝙ aliquis actu cogitet, aut velit aliqd, qm habitus eſt, quo quis vtitur cum vult. ergò. Maior probatur, quia voluntas ſoli Deo ſubiacet, qui ſolus in ea operari põt, vt primũ obiectum & finis vltimus. Et cõfirmatur concluſio, authoritate Apoſt.1.ad Co.2

¶Circa rationẽ adductam ad ſecundã cõcluſionem, dubiũ occurrit a Durando in.2.diſt.8. motũ, & eſt tale. Si voluntarium ſoli Deo eſt cognitum.

gnitũ, quia voluntariũ est, ex aliqua harũ quinq; cõditionum prouenit, scilicet aut quia volũtas soli Deo subiacet, quo ad causari, et ex hoc nõ: quia sic etiã materia prima, & essentia animæ soli Deo essent notæ: Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri, et ex hoc non: quia sic etiã motus primi mobilis, si a solo Deo esset, sibi soli cognitꝰ esset. Aut qa libera est formaliter. & ex hoc nõ, quia libertas est a coactione, nõ a cognitione. Aut qa est ĩ determinata ad utrunq; oppositorũ. et ex hoc nõ, qa indeterminatio tollĩt cogitatione posita ĩ actu: iã.n. determinata tũc est. Aut qa a volũtate fit. et ex hoc pcise nõ: qa sic oĩs actus imperatus a volũtate, esset soli Deo notus: & sic et actus exteriores voluntarii, ignoti essent angelis. Et confirmatur, quia apud te, angeli intelligũt per species innatas quę ęqualiter reprę sentãt actus interiores & exteriores, spirituales & corpales. ¶ Contra eãdem rationem arguit Scotus in 2. dist. 9. q. 2. dupliciter. primo, quia non est maior ratio: quare voluntas possit occultare cogitationem positam in actu, quàm ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundo, quia si cogitatio occultat volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, hr̃ intẽtũ: si occulta, ergo alia volitiõe occultabit: & iterũ qreĩ de alia, & sic in infinitum. ¶ Contra conclusionẽ, multa refert Capreo. in di. 9. secundi argumẽta ex Sco. quorũ qdã in Sco. nõ inuenio. Quædã autẽ argumẽta sunt ad hoiem a Sco. cõtra Hẽri. facta, & quædã eãdẽ habẽt difficultatẽ, ita ꝙ ex solutione præcedentiũ vno adiuncto argumento, quod Sco. directe contra cõclusionẽ facit, omnia essent clara. Tãgit ergo vbi supra tale medium. Cogitatio, præcipue angelica posita in actu, est obiectum actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui angelico, & sufficienter præsens omni tali intellectui. ergo põt naturaliter intelligi ab altero angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima, Actiuo & passiuo naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, supponendo quòd distãtia localis nõ impedit actionem & passionem omnino immaterialem, de quali est sermo. Et potest confirmari: quia quicquid potest inferior, potest & superior. ac p hoc, si Michael cognoscit propriã cogitationẽ intuitiue, poterit eandẽ multo eminentius intueri Seraphim. ¶ Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quòd ẽm duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum nanque opinantes intellectum angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet: an cogitatio voluntaria posita in actu, sit obiectum proportionatum, & sufficienter præsens in ratione motiui, respectu cuiuscunque intellectus angeli. Sco.n. tenet partem affirmatiuam, Grego. de Arimi. partem negatiuam. Sed hæc quęstio non habet locum apud opinantes intellectum angelicum non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportet ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hanc viam, vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo, motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari: an coniunctio volũtatis cum sua libera operatione in actu exercito, repræsentetur per aliquam speciẽ innatam in angelis, an nõ. In hoc.n. pẽdet tota difficultas. Dictũ est.n. spẽm in mẽte angelĩ esse tãtæ excellẽtię, vt habeat ĩ se vnde sibi assimiletur Sor. sedens, Sor. scribens Sor. currens. Cur igitur non hẽt in se vnde sibi assimiletur Sor. volens, aut Sor. cogitans A? vt autẽ clare patet ex dictis S. T. hic & in qõ. de veri. q. 9. ar. 12. & in qõ. de dæmonibus ar. 8. arbitrat Diuus T. cogitationes cordium, quo ad esse actuale in particulari &c. non repræsentari per species innatas: quia sunt altioris ordinis, q̃ sint oĩa naturalia. Ita ꝙ ex eo, quòd volũtas vt volens, A, vel B, est supra totum ordinem causarum & effectuum naturaliũ, ideo nõ repræsentatur per species impressas angelis, quæ repræsentatiuæ tantũ sunt causarum, et effectuũ naturaliũ. Et huc tendit rõ S. T. vbique. Probat.n. semper altitudinem voluntatis vt operãtis ex exẽptione eiꝰ a dependentia, & cõnexione, a quacũq; re naturali: ita ꝙ vis rõnis suæ cõsistit in hoc, quòd voluntas vt operãs in particulari &c. est extra ordinem rerum naturaliũ. ergo est naturaliter occulta cuicunque extrinseco intellectui creato: & tenet sequela, quia species naturales intellectuũ, nõ repræsentant nisi naturalia. Antecedens vero probatur: quia volũtas soli Deo subiacet, & quo ad exercitium actus, & quo ad specificationẽ actus in particulari, quia ipse solꝰ põt efficaciter mouere voluntatẽ, tã effectiue quàm obiectiue, cũ sit summũ bonũ, & finis vltimus &c. Ex hoc aũt facile soluũtur obiectiones. Nã ad Durandũ patet qd dicẽdũ est. s. quòd voluntas & voluntariũ ex hoc ipso quod volũtariũ, est in seipso occultũ cuicunq; extrinseco creato, quia soli Deo subiacet effectiue, & obiectiue. Et iõ, nulla illarũ causarũ enumeratarũ ab eo admittitur præcise, nisi tertia. & est ista quã dixit S. T. quãq; arguẽs aut nõ intellexit, aut itelligere noluit: libertas.n. volũtatis nõ solũ a coactione, sed a dependẽtia & connexione cũ naturalibus est: ac per hoc, a cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim ꝙ aliquid sic soli Deo subiacet, quòd nullam natum est habere connexionem cum naturalibus, occultum naturaliter est his, qui naturalium tantum rationes habent.

¶ Ad obiectiones vero Scot. contra eãdẽ rõnẽ ex eodẽ principio iã patet rñsio: quia alia rõ est de essentia, volũtate, & intellectu angeli, & de his vt sunt in actu secũdo mere voluntario: qm̃ illa ptinẽt ad naturalẽ ordinẽ rerũ, hæc aũt nõ. Et similiter nõ dicimus istã fatuitatẽ, ꝙ cogitatio occultetur volitione velut quodã velamine, vt arguẽs imaginat, qrẽs aliud illiꝰ velamẽ, sed dicimꝰ ꝙ cogitatio eo qa volita seu libera, est naturaliter occulta. Et hẽc rõnẽ suæ occultationis, libertatẽ iperãtis, vt dictũ ac expositũ ẽ.

¶ Ad obiectionem demũ Sco. cõtra conclusionem dicitur, quòd tam hæc quàm omnes aliæ, supponũt vnum falsum. s. intellectũ separatũ accipere cognitionẽ a rebꝰ cognitis, hoc.n. est falsissimũ: qm̃ oĩs intellectus separatus intelligit p species influxas, & non aliter, nisi seipsum & Deũ, vt ex pdictis patet. Et ĩ hoc stãdo, oẽs obiectiões soluunt.

lib. de Diuini. dæmo. cap. 5. post med. to. 3.

cultas corporales perpendunt. Vnde Augu. dicit in lib.* de Diuinatione dæmonum, quòd aliquãdo hominum dispositiones non solũ voce prolatas, verũ etiam cogitatione conceptas, cum signa quædã in corpore exprimũtur ex animo, tota facilitate perdiscũt: quamuis in lib.* Retractationum hoc dicat nõ esse asserẽdum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt ĩ intellectu: & affectiones, prout sunt in volũtate. & sic solꝰ Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatũ cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturæ, soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest q est principale eius obiectum, vt vltimus finis: & hoc magis infra patebit*. Et ideo ea quæ ex voluntate sola depẽdẽt, vel quæ in volũtate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestũ est autẽ, quòd ex sola voluntate dependet, ꝙ aliquis, actu, aliqua cõsideret*: quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existẽtes, vtitur eis cum vult. Et ideo dicit Apostolꝰ. 1. Cor. 2. ꝙ quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso est.

li. 2. retrac. c. 30. to. 1.

Q. 63. ar. 1. & q. 105. arti. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd cogitatio vnius hominis nõ cognoscit ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter volũtatem claudentẽ sua secreta*. Primũ autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est ĩ Angelis. Sed secũdũ impedimentũ manebit post resurrectionẽ, & est modo in angelis. Et tamẽ qualitatẽ mentis, quantum ad quantitatẽ gratiæ, & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic, vnus mentem alterius videre poterit.

2
523

AD 2^m dicendũ, quòd etsi vnus angelꝰ species itelligibiles alterius videat, per hoc quòd modus intelligibilium specierũ secũdũ maiorẽ & minorem vniuersalitatem proportionat nobilitati substãtiarũ, non tamen sequitur, ꝙ vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur actualiter considerando.

AD 3^m dicendũ, quòd appetitꝰ brutalis, nõ est dominus sui actus, sed sequitur impressionẽ alterius causæ corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earũ, possunt per hæc cognoscere, quod est in appetitu, & ĩ apprehẽsione phantastica brutorum animalium, & etiam hominum secundum qd in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum, sequens aliquam impressionem corporalẽ, sicut in brutis semper est. Non tamen oportet, ꝙ angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionem phantasticam hominis, secundum quod mouentur a volũtate & ratione: quia etiam inferior pars animæ participat aliqualiter rationem: sicut obediens imperanti, vt dicitur in* 1. Ethico. Nec tamen sequitur, ꝙ si Angelus cognoscit qd est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hois, ꝙ cognoscat id qd est ĩ cogitatione vel volũtate: qa intellectꝰ & volũtas nõ subiacẽt appetitui sensitiuo & phãtasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

lib. 1. Ethi. c. vlt. to. 5.

ARTICVLVS. V.

Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt, ꝙ angeli mysteria gratiæ cognoscant. Quia inter oĩa mysteria, excellentiꝰ ẽ mysteriũ incarnationis Christi. Sed hoc angeli cognouerũt a principio. dicit enim August.* 5. sup Gene. ad lite. ꝙ sic fuit hoc mysteriũ abscõditũ a seculis in Deo, vt tñ innotesceret principibꝰ & ptãtibꝰ in cœlestibꝰ. Et dicit Apostolꝰ. 1. ad Timo. 3. ꝙ apparuit angelis illud magnũ sacramentum pietatis. Ergo angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

290
Infra. q. 64 art. 1. ad 4. Et q. 106. art. 4. ad 2. Et ephe. 3. lec. 3. fi.

lib. 5. super Gene. c. 19. circa med. tom. 3.

¶ 2 Præt. Rationes omniũ mysteriorũ gratiæ, in diuina sapientia cõtinent, Sed angeli vidẽt ipsam Dei sapiẽtiã, quæ est eius essentia. ergo angeli mysteria gratię cognoscunt.

¶ 3 Præt. Prophetæ per angelos instruuntur, vt patet p Diony. 4. cap. angelicæ Hierar: sed Prophetę mysteria gratiæ cognouerũt. dicitur enim Amos 3. Nõ faciet dominus verbum nisi re. se. suum ad seruos suos Prophetas. Ergo angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

SED CONTRA est, quòd nullus discit illud, qd cognoscit. sed angeli etiã supremi quærũt de diuinis mysterijs gratiæ, & ea discũt. Dicitur enim *7. cap. cœle. Hierar. ꝙ sacra Scriptura inducit quasdã cœlestes essentias ad ipsum Iesum, questionem faciẽtes, & addiscẽtes scientiam diuinæ eius operationis p nobis, & Iesum eas sine medio docentem, vt patet Isa. 63. vbi quærentibus angelis, Quis est iste qui venit de Edom? respondit Iesus: Ego q loquor iustitiam. Ergo angeli nõ cognoscũt mysteria gratiæ.

Cap. 7. post medium.

RESPON. Dicendum, ꝙ in angelis est cognitio duplex. Vna quidem naturalis, secundum quam cognoscunt res, tum per essentiam suam, tum etiam p species innatas. Et hac cognitione, mysteria gratiæ angeli cognoscere nõ possunt. Hæc enim mysteria, ex pura Dei voluntate depẽdẽt. Si enim vnus angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex volũtate eiꝰ dependentes, multo minus potest cognoscere ea, quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumẽtatur Apost. 1. Cor. 2. Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei. Est autem & alia angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, qua vident verbum & res ĩ verbo. Et hac quidem visione cognoscũt mysteria gratiæ, non quidẽ omnia, nec æqualiter omnes, sed secundũ quod Deus voluerit eis reuelare secundum illud Apost. 1. Cor. 2. Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: ita tamen, ꝙ superiores angeli perspicacius diuinã sapientiã contẽplantes, plura mysteria & altiora in ipsa Dei visione cognoscunt, quæ inferioribus manifestant, eos illuminãdo. Et horũ etiam mysteriorum, quędã a principio suæ creationis cognouerunt; qdã vero postmodũ, ẽm quod eorum officijs congruit, edocentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ de mysterio incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Vno modo in generali: et sic omnibus reuelatum est a principio suæ beatitudinis. Cuius ratio est, quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorũ officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorij spiritus, vt dicitur Heb. 1. in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis: quod quidem fit per incarnationis mysteriũ. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes a principio cõiter edoceri. Alio modo, possumus loqui de mysterio incarnationis quãtũ ad speciales cõditiones. Et sic, non oẽs angeli a principio de omnibus sunt edocti: imo quidam etiam superiores angeli postmodum didicerunt, vt patet per authoritatem Dion.* inductã.

AD 2^m dicendũ, ꝙ licet angeli beati diuinã sapientiã cõtẽplent: nõ tamen eam* comprẽhedunt. Et ideo nõ oportet, quòd cognoscant quicquid in ea latet.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulũ quintum.

Titulus clarus ẽ. ¶ In corpore articuli vnam ponit distinctionem de cognitione, bimẽbrẽ. Et iuxta vtrunque membrũ duabus cõclusionibus respondet quæsito. Distinctio est. In angelis ẽ duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica, & hæc cognitio est quam habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua. s. angeli cognitiõe naturali nõ cognoscũt mysteria gratiæ. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependẽt. Et confirmatur ex hoc, quòd non cognoscunt naturaliter cogitationes cordiũ. Et cõfirmatur tã uis q̃ modꝰ arguẽdi, authoritate Apostoli primæ ad Cori. 2. ¶ Circa hanc conclusionem aduerte, qd eadem est ratio: quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occulta, quia. s. sunt extra ordinem rerum naturalium, quia. s. ista soli volũtati sunt connexa diuinę, Illa vero voluntati diuinæ & cogitantis tantum. Et propterea apud ponẽtes intellectũ angelicum moueri ab obiecto, qua ratione ponunt moueri ipsum a cogitationibꝰ cordium iam positis ĩ actu, eadẽ rõne ponũt moueri ipsum a mysteriis grãæ ĩ actu positis, nisi aliũde ĩpediant virtute diuina. Et hoc expsse sensit Sco. in 4. dist. 10. q. 9. Nec est opus aliter hic ĩmorari, quoniam negando illud suppositum fundamentum eorũ quòd scilicet intellectꝰ separatus sit mobilis ab obiecto, totũ eorum ędificium ruit.

¶ Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones. s. Angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter, neque simul. Conclusio ipsa probatur authoritate Apostoli, primæ ad Corint. 2. Nobis autem reuelauit &c. Prima vero conditio declaratur, quia superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione, quia perspicacius diuinam contemplantur sapientiam. Secunda vero conditio, quia superiores de his mysteriis illuminant inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nouerunt a principio: quædã vero in dies addiscunt, prout eorũ congruit officiis. ¶ Circa hanc conclusionem dubiũ occurrit: quoniam nõ videtur verũ quòd angeli cognitione beatifica cognoscãt mysteria gratiæ. Arguit.n. Sco. in 4. di. 10. q. 9. ĩ cõclone tertia, cõtra hoc sic. Beatus nõ distinguitur a non beato, nisi videndo obiectũ beatificum vt sic, & ea quæ in ipso includũtur vt sic: sed mysteria gratiæ nõ clauduntur in obiecto beatifico vt sic. ergo. Minor. patet, quia non spectat ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi &c. ¶ Præt. Arguo ego ad hominẽ sic. apud S. T. uidere plura in diuina essentia, isert a posteriori uidere magis ipsam diuinã essentiã, ut patet ex quæst. 12. Et rursus apud ipsum & ueritatem: actus beatificus ad minus angelorum (quicquid sit de anima separata,) nunquam intenditur essentialiter. ergo impossibile est, angelos in uerbo de nouo aliqd uidere, quod prius nõ uiderant. Hoc enim alterum prædictarũ propositionũ destruit, quoniam si de nouo aliquid uidet. ergo aut nõ magis uidet uerbum contra primam propositionẽ, aut magis videt contra secundam. ¶ Ad hanc dubitationem breuiter dico, ꝙ cognoscere aliqd in uerbo, contingit dupliciter: uno mõ formaliter, alio modo causaliter. Et dico ꝙ S. T. non intendit angelos quoscũq; de nouo uidere aliquid in uerbo formaliter: sed tñ causaliter. i. ex diuinis illuminationibus, quæ se habent ad visionem verbi, sicut accidentia quædã cõcomitãtia, nõ simul sed successiue, iuxta successiuã dispositionem

2. dis. 11. q. 2. arti. 4. Et opus. 1. ca. 26. Et Eph. 3. lect. 3.

d
329

Argum. sed contra.

D. 366.

dispositionem ipsorum secűdű cőgruétiam ad officia sua exequenda. Cű hoc tamé stat, quòd quædă mysteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamé oportet hæc pertinere ad obiectum beatificű, vt sic. Iam enim in quæstione decimasecunda declaratum est, ꝙ videre aliquid ĩ verbo formaliter, cőtingit dupliciter, scilicet ꝑ se primo, & secundario. Et ꝙ ipse Deus tantum videt per se primo, creaturæ autem secundario. Et propterea ipse solus beat⁹, iuxta illud August. qui autem te & illa nouit: non propter illa beatior, sed propter te solű beatus. Vnde ratio Scoti cőcludit quòd gratis concedimus, imo qđ edocem⁹, scilicet omne aliud a Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia a Deo secundario, & quasi cőcomitanter videri eadé numero visione.

Homil.16. in Ezech.a medio illi⁹

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solű aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

¶In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alterá de cognitione, naturali scilicet & supernaturali & hac duplici, scilicet per reuelationem & per visionem verbi. Et examinat oĩa membra huius secundæ distinctionis, applicando ea ad vtrűq; membrum primę distinctiőis singillatim. Et tria facit. Primo, ponit, & declarat mébra primæ distinctionis ex tertio de anima. Secűdo, ostédit qűo se habeat co

291
32.q.50.arti.5.cor. Et 2.cő.c.95. & 96. Et ver.q.8.ar. 5.Et ma.q. 16.ar.5.co. Et 6. cor. lec.4. tex.6,to.2.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ quicquid Prophetæ cognouerunt de mysterio gratiæ per reuelationem diuinam, multo excellentius est Angelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quæ Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali reuelauerit, quędă tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt, quæ Prophetæ non cognouerant, ſm illud Ephe. 3. Potestis legentes intelligere prudentiam meă in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitum: sicut reuelatum est sanctis Aposto. eius. Inter ipsos et Prophetas, posteriores cognouerűt qđ priores nő cognouerunt, ſm illud Ps. 118. Sup senes intellexi, Et Grego.* dicit ꝙ per successiones temporum, creuit diuinæ cognitionis augmentum.

QVÆSTIO LVIII.

De modo cognitionis angelicæ, in septem articulos diuisa.

POST hęc consideărdum est de modo Angelicæ cognitionis.

Et circa hoc, quæruntur septem.

¶Primo, Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.

¶Secűdo, Vtrum angelus, possit simul intelligere multa.

¶Tertio, Vtrum intelligat discurrendo.

¶Quarto, Vtrum intelligat componendo & diuidendo.

¶Quinto, Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.

¶Sexto, Vtrum cognitio Angeli posit dici matutina & vespertina

¶Septimo, Vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina vel diuersæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum intellectus angeli quandoq; sit in potentia, quandoque in actu.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur ꝙ intellectus angeli quandoq; sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia. vt dicitur. *3. Physi. Sed mentes angelicæ intelligendo mouentur, vt dicit Diony. 4. c. de diui. nomi, Ergo mentes angelicæ quădoque sunt in potentia.

¶2 Præt. Cű desideriű sit rei non ha-

F bitæ, possibilis tñ haberi, quicűq; desiderat aliquid intelligere, est in potĕtia ad illud. Sed. 1. Pet. 1. dr. In qué desiderăt angeli ꝓspicere. Ergo ĩtellect⁹ angeli qñq; ē ĩ potĕtia.

¶3 Præ. In * li. de causis dr, ꝙ intelligĕtia intelligit ſm modű suæ substantię. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permistű. ergo quandoque intelligit in potentia.

SED CONTRA est, qđ Augu. dicit *. 2. super Gen. ad li. ꝙ angeli ex quo creati sunt in ipsa verbi

G æternitate, sancta & pia cőtemplatione ꝑfruunt. Sed intellectus contéplăs nő est ĩ potĕtia, sed in actu. Ergo ĩtellect⁹ angeli nő ē ĩ potĕtia.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in *3. de aïa, & in † 8. Physi. intellectus dupliciter est in potĕtia. Vno modo, sicut ante addiscere vel ĩuenire. i. antequă habeat habitum scientiæ. Alio modo, dicitur esse in potĕtia, sicut cű iă habet habitű scientiæ, sed nő cősiderat. Primo igitur modo, intelle

H ctus angeli nunquă est in potentia respectu eorum, ad quę eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut. n. corpora superiora. s. cœlestia nő habent potentiă ad esse quæ nő sit completa per actű, ita cœlestes intellectus. s. angeli non habent aliquă intelligibilem potentiam, quę nő sit totaliter cőpleta per species intelligibiles cőnaturales eis[c]. Sed quantű ad ea, quę eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potentia, quia sic etiă corpora cœlestia sunt[d] in potĕtia

I qñq; vt illuminentur a sole. Secűdo vero modo, intellectus angeli pőt esse in potentia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Non. n. oĩa quę naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat, sed ad cognitionem verbi, & eorum quæ in verbo videt, nűquă hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur verbű, & ea quæ in verbo videt. In hac. n. visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo aűt nő cősistit in habitu sed in actu, vt dicit Philosophus in *. 1. Ethico. cap. 8.

ADPRIMVM ergo dicédű, ꝙ motus ibi nő sumit ſm qđ est actus ĩperfecti. i. existĕtis in potĕtia, sed ſm qđ est actus pfecti. i. existentis in actu. Sic. n. intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in. 3. de anima.

K AD 2ᵐ dicendű, ꝙ desideriű illud angelorű non excludit rem desiderată, sed eius fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visioné, quantű ad nouas reuelationes, quas ꝓ oportunitate negotiorű a Deo recipiunt.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ in substantia angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus angeli sic est in potentia, ꝙ sit absque actu.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus simul posit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt, ꝙ Angelus nő posit simul multa intelligere. Di-

gnitio angelica ad potentiă essentialé. Tertio, qűo se héat ad potentiam accidentalem. Quo ad secűdum duo dicit. Primű est, ꝙ angeli non sunt in potĕtia essentiali secundum cognitióé naturalé. Secundum est, ꝙ angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationé. Et probat vtrunq; ex proportionalitate inter angelos & corpora cœlestia, secundum potentiam ad esse permanens substătiale vel accidentale: & secundű potentiam ad illuminari.

¶ Nota hic ꝙ Scot. ĩ 2. di. 9. q. vlt. iterű contra hanc rőnéex corporibus cœlestibus sumptă, instat. Et quoniam obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertium duo dicit, scilicet, ꝙ angeli q̃ cognoscűt naturaliter, nő actu omnia considerant: & quòd secundum cognitioné in verbo sp actu cősiderant: quia beatitudo consistit in actu, illa aűt est eorű beatitudo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secűdum.*

TItulus clar⁹ est ¶In corpore rñdet quæsito, tribus cőclusionib⁹. Prima est. Angeli ĩ verbo cognoscunt

ꝑpos. 8. circa prin. habetur inter opera Aris. tom. 3.

lib. 2. super Gen. ad li. c. 8. a med. tom. 3.

218
288

D. 135.

lib. 1. Ethi. c. 8. tom. 5.

li. 3. de anima. tex. 28. tom. 2.

292
Infra. q. 85. arti. 4. Et 2. dist. 3. q. 3. art. 4. Et. 3. di. 14. ar. 2. q. 4. &. 1. cő tra c. 55. Et ver. q. 8. ar. 14. Et quo. 7. q. 1. ar. 2.

gnoscunt ǫïa simul. Secunda est. Angeli possunt naturali cognitione oïa ea simul cognoscere, quæ per vnă specié repræsentătur. Tertia est. Angeli nő posűt simul cognoscere naturaliter ea, quę ꝑ diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur aűt hæ oés conclusiones eodé medio sic. Multa non vt multa, sed vt vnű intelligibile, possunt vna operatione & simul intelligi. Sed repræsentata per vnă specié habent rőné vnius intelligibilis: repræsentata vero per plures habét rőné pluriű intelligibiliű. ergo. Tunc vltra: cognitio in verbo est per vnă specié tantű, essentiă. s. diuină: igit. Et cőfirmatur hæc cőclusio prima, authoritate Augu. Maior primo probatur, quo ad primă parté ex hoc, quòd vni⁹ operationis debet esse vnű obiectű, quéadmodű vnius motus vnus terminus. Secundo declaratur quo ad distinctionem quă pręsupponit. s. quòd multa possunt dupliciter cőparari ad virtuté perceptiuă. s. vt multa & vt vnű, & hoc ĩ sensu respectu partiű cőtinui, & intellectu nostro, respectu partiű ꝓpositionis. Et vl'r respectu extremorű cuiuscűq; cőparationis. Et declarat simul veritas toti⁹ maioris assumptę ex sensu, & intellectu nostro. Minor vero probat sic. Esse intelligibile cőuenit repsentatis ꝑ spém intelligibilé, q2 vnűquodq; est intelligibile ĩ actu, ſm ꝙ eius similitudo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile cőuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis, & tenet sequelă, quia in omni genere, ex eodem res habet esse & vnitatem.

ca. 4. in declaratione. 33. loci, tomo. 1.

Li. 4. super Gen. ad li. c. 32. in pri. c. 29. to. 3.

¶ Circa hűc processum occurrűt duo dubia. Primű est, q2 hic nő distinguit inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cű tñ hæc multű inter se differăt, cű experiamur simul nos ꝑcipere sonű & coloré, & tñ nő vna operatione, & breuiter ꝑ se nota est corű diuersitas. Qđ ăt hic cőfundant, patet ex eo, ꝙ cőclusio & qő, de simultate ĩtelligédi loquit. Probatio ăt maioris de vnitate operationis sermoné facit, & sic processus videt esse nullus.

¶ Secundű dubiű est circa probationé minoris: qm̃ illa propositio, Vnűquodq; est intelligibile in actu ſm quòd eius similitudo est in intellectu, habet locű tantű in his sensibilibus quæ ſm se sunt intelligibilia in potĕtia, & nő in separatis a materia, quę ſm se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et consequenter ista rő non erit nisi probatio particularis. s. quòd sensibilia repræsentata per vnă specié, sunt vnű intelligibile, & per diuersas diuersa, & nő ē rő vl'is de oïbus repręsentatis, qđ tñ erat ꝓbădű.

¶ Circa vltimă cőclusioné dubiű ex duplici capite occurrit. Primo ex eo, quòd angelus apud S. T. pőt simul per tres species intelligere. s. per essentiă diuină, per essentiă propriă, & per aliquă specié innată: alioquin cű semper intelligant Deű & se, nunquă possent intelligere aliud: non vr igitur stare quod hic dicitur. Secundo ex eo, quòd angelus cognoscit, & ponit differĕtiam inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidé. ergo simul cognoscit per diuersas species: & tenet sequela ex doctrina secundi de anima, in ca. de Sensu communi. Et augetur difficultas ex hoc capite, quia non videtur valere processus factus ad cőcludendă hanc conclusioné, eo quòd stat aliqua cognosci vt vnű intelligibile pro quanto cognoscuntur vt comparata adinuicem secundum diuersitatem, & tamen per diuersas species.

¶ Circa primă & vltimă cőclusioné, dubiű pulchrű occurrit sic. Angelus pőt omnia simul intelligere per vnam speciem. ergo potest oïa quorű species habet, simul intelligere. Antecedens est prima conclusio, consequens vero est oppositű vltimę: consequentia aűt probatur sic. Angelus simul nouit se & oés suas ꝑfectiones: Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: immo hæc est magna essentiæ angelicæ ꝑfectio, quòd sit ipsa & alia tali mő. ergo

cit. n. Philo. * 2. Topi. ꝙ cőtigit multa scire, sed vnű tantű intelligere.

¶2 Præt. Nihil intelligit nisi ſm qđ ĩtellectus format per specié intelligibilé: sicut corpus formatur ꝑ figură. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vn⁹ intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶ 3 Præt. Intelligere est motus quidam. Nullus auté motus terminat ad diuersos terminos. Ergo nő cőtingit simul multa intelligere.

SED CONTRA est qđ dicit Augu. * 4. sup Gen. ad lit. Potĕtia spiritualis mĕtis angelicæ cuncta q̃ voluerit, facillime simul cőprehĕdit.

RESPON. Dicédű, ꝙ sicut ad vnitaté mot⁹ requirit vnitas termini, ita ad vnitaté operationis requirit vnitas obiecti. Cőtingit aűt aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui: si enim vnaquæque per se accipiatur plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectű. Alio modo accipiuntur secűdum quod sunt vnű in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur[e], tam per sensum, quàm per intellectű, dű totum continuum consideratur, vt dicitur in *3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul in-

B telligit subiectum & prædicatum, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cőparata secundum quod cőueniunt in vna comparatione. Ex quo patet, quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundű quod eius similitudo est in intellectu. Quæcűque igitur per vnam speciem intel

C ligibilem cognosci possunt, cognoscuntur vt vnum intelligibile, & ideo simul cognoscunt. Quæ vero ꝑ diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligi-

A go simul intuet se esse tale ens qdditatiue, & talia entia ĩtĕtionaliter. Sed hoc est nosse oïa repsentata ꝑ species q̃ sunt illă esse intĕtionalia. ergo angel⁹ simul & vno actu oïa nouit, quorű spés hét

¶ Ad euidentiă harű difficultatű sciendum est, species per quas ĩtelligit angelus, nő esse eiusdé rationis. Nă quædă inter se eiusdé ordinis: quædă vero se habent adinuicem ordine quodă, quemadmodű etiam in naturalib⁹. Quædă formæ existentes in materia, sunt eiusdé ordinis inter se, vt forma leonis, & bouis, & similes. Quædă vero ordine quodă se habent, vt vegetatiuű & sensitiuum. Nec intendo ꝑ hoc exéplű aliud insinuare nisi ordiné inter quasdă species intelligibiles in angelo. Habent aűt inter se ordiné species illæ, quæ se excedűt ĩ repræsentădo idé, q̃uis diuersimode, & tales sunt essentia diuina, quę cum nulla specie ponit ĩ numerű, quia est omnium perfectissimű repræsentatiuum, & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla eius species ponit in numerum, quia ipsa essentia est omnium a se intelligibilium species, imperfecta tamé. Et per superaddită intelligibilé specié ꝑficitur, & determinat quodămodo, vt sit distincte repræsentans talia, puta aïalia. Species vero illæ eiusdem inter se ordinis sunt, quæ disparatæ inter se sunt in repræsentădo; quales sunt oés species inditæ singulis angelis. Rursus, species istæ disparatæ dupliciter accipi posűt. s. vt extrema sunt in repræsentădo relationes alicuius & absolute. His aűt stantibus, dr quòd q̃uis aliud sit si-

D mul intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere, in proposito tñ, eadé est difficultas de simultate & vnitate, & notius est ꝓpositű de vnitate: eadé. n. est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic absolute, & repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quéadmodű repugnat dici, vt & in. 4. Meta. tex. 10. dr, ꝙ q̃ vnű nő intelligit, nihil intelligit, & in 3. de Aïa, contingit multa scire, vnű aűt intelligere. Notius aűt est, ꝙ vni operationi vnű debet obiectű, q̃ pluribus eiusdé potĕtiæ simul, q̃uis & hoc sit verű. Et ideo S. T. vtrűq; explicauit, & probădo a notiori tradidit disciplină, Et per hæc patet rńsio ad primű dubiű. Et ad vltimű, qđ est cőtra vltimă cőclusioné: fatemur. n. ꝙ angelus pőt simul ꝑ plures spés intelligibiles ordiné inter se habentes intelligere, qm̃ intelligibile earű nő ē totaliter diuersum. Sed quéadmodű species excedit & cőtinet specié quodămő vt totű parté. ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarű specierű, est vnű

E intelligere, & nő ꝑ diuersas species absolute: sed ꝑ diuersas spés, vt ad vnű relatiuű intelligibile coeunt. Nec ꝓpterea insufficiés aut falsus fuit ꝓcessus, quo vnitas ĩtelligibilis ex vnitate speciei adæquatæ declarata est: qm̃ qđ regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabat & tractari debet. Exceptio. n. hæc nota est, & iő nihil officit vl'i regulæ, quæ traditur, & tradéda est de cognoscibili absolute: et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua năq; cőstat vtrűq; exigere extremű. Vnde & in qő. de uerita. q. 8. art. 14. ad primum in contrarium, dicit S. Th. quòd nihil prohibet, multa ut unű simul intelligi, uel per vnă formă.

¶ Ad secűdă ăt dubitationé dr, ꝙ aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic ĩtellectui. Et ꝙ licet res ĩmateriales & materiales in hoc inter se differăt, ꝙ illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ vero intelligibiles in potĕtia ſm seipsas: in hoc tñ cőueniűt, ꝙ huic aut illi intellectui intelligibiles actu nő sunt, nisi ſm qđ sunt in hoc, aut illo intellectu. Supponim⁹ ét supradictis, ꝙ sunt ĩ hoc aut illo, nő nisi ꝑ similitudiné. Et iő seq̃t, ꝙ eé ĩtelligibile huic ĩtellectui, sortit unaquęq; res ꝑ hoc qđ ē ĩ illo ĩtellectu ſm suă spém, & hoc mő ĩtelligéd⁹ ē hic S. T.

¶ Ad

86

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad dubiũ, vltimo contra primã & tertiã conclusioné motũ, respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute: alio modo, vt sunt aliquid intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo nõ simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc respõsio patitur difficultaté.
86 64 427
Quia, cũ cõe sit oĩ substantiæ separatæ intelligere alia a se per modũ substãtiæ suæ, nulla intelligẽtia cognoscit aliqd aliud a se, nisi sꝫ qđ ipsa est illud. Et sic Gabrielé cognoscere lapidé absolute, est cognoscere lapidé, vt est in Gabriele, aut seipsum Gabrielé sm quod ẽ lapis, quod idé est. Nõ enim plus cognoscit de lapide, q̃ ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quòd rñsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partiũ seorsum. Quàmuis.n.idem videatur vtraq; visione, aliquid tñ impedit visioné partis seorsũ, quod nõ impedit visionem eius in toto. Et rursus, acutius videtur pars seorsum, q̃ in toto, vt patet cũ video totã domũ, & cũ distincte applicare volo visioné ad discernendũ singulas partes eius. Prius enim oés partes simul in toto video, sed cũ distincte singula perspicio, ab aliis partib⁹ visioné intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quàmuis primo oia simul in se vt toto quodã videat, si tamen singula distincte sm seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dũ vni attendit alterũ negligit, quia non põt finita vis simul eé ĩ actu pfecto sm duo esse eiusdé generis & ordinis &c.

Lib. 15. de tri. c. 16. circa finẽ, tomo. 3.
D. 765.
293
3. cõ. c. 44. & 91. Et veri. q. 8. arti. 15. & q. 24 arti. 3.
li. 1. de summo bono c. 12. post medium.

bilia capiuntur[e]. Angeli igitur ea cognitione qua cognoscunt res p verbũ, omnia cognoscunt vna intelligibili specie, quę est essentia diuina. Et ideo, quantũ ad talé cognitionem omnia simul cognoscunt; sicut & in patria nõ erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeũtes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus; ut Augu. dicit in* 15. de. Trin. cap. 16. Ea vero cognitione, qua cognoscunt res p species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quę vna specie cognoscunť, nõ aũt illa q̃ diuersis.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ ĩtelligere multa vt vnũ, est quodammodo vnum intelligere.

AD 2m dicẽdum, ꝙ intellectus formatur p intelligibilem speciem quá apud se habet. Et ideo, sic potest vna specie intelligibili[d] multa simul intelligibilia intueri, sicut vnum corpus p vná figurá potest simul multis corporib⁹ assimilari.

AD 3m dicẽdũ, sicut ad primũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus cognoscat discurrendo.

AD TERTIVM sic proceditř. Vř, ꝙ angel⁹ cognoscat discurrẽdo. Discursus.n.ĩtellectus attenditur sm hoc, quòd vnũ per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud: cognoscũt.n.creaturas p verbũ. Ergo ĩtellect⁹ angeli cognoscit discurrẽdo.

¶ 2 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus human⁹ potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, sm quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ 3 Præt. Isidorus dicit*, ꝙ dæmones per experiẽtiam multa cognoscunt. Sed experimẽtalis cognitio est discursiua. ex multis.n.memorijs fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dř* in fin. Posteriorũ, & in principio † metaphysicæ. Ergo cognitio angelorũ est discursiua.

SED CONTRA est, qđ Dion. dicit* 7. cap. de diui. nom. ꝙ angeli non cõgregant diuiná cognitioné a sermonib⁹ diffusis, neque ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

RESPON. Dicendũ, ꝙ sicut sæpius† dictũ est, angeli illum gradũ tenent in substantijs spiritualib⁹, quem corpora cœlestia ĩ substãtijs corporeis. Nam & cœlestes mentes a Diony.* dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, ꝙ corpora terrena p mutationé & motum adipiscunť suam vltimam perfectionem, corpora vero cœlestia statim ex ipsa sua natura, suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognitõ, in aliud cognitũ procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti, inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in [d]angelis, quia statim ĩ illis q̃ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt[e]. Et ideo dicuntur intellectuales, qa etiã apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicũtur. Vnde intellectus, dicitur habitus primorũ principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam p quendam discursum acquirunt[e]. rationales vocantur. Quod quidé contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberẽt plenitudinem intellectualis luminis,

li. 2. poste. tex. vlt. circa medium
†li. 1. Met. ca. 1. paulo a prin. to. 3
cap. 7. inter prin. & medium.
†Ar. 1. huius quæst. & q. 55. ar. 2.
de diui. no. c. 7. & 9. & ca. 12. cæle. hierar.
D. 142.
428
396

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua, dupliciter probata. primo ratione sic. Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum, quem corpora cœlestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt a substantiis spiritualibus inferiorib⁹ proportionaliter, quemadmodũ corpora cœlestia a corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tñ differt, vt inferiora per motũ suas perfectiones vltimas acquirant. Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectioné vltimam, quæ in veritatis contẽplatione consistit, acquirunt. ergo relinquitur quòd Angeli, veritatis contẽplationem cõplete statim absq; discursu naturaliter habeãt. Prima propositio authoritatę Diony. firmatur. Aliæ vero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio, ex differentia nominum conuenientiũ substantijs spiritualibus superioribus & inferioribus: quia. s. illæ dicuntur intellectuales, istę vero rationales. Et omnia clara sunt.

¶ Sed aduerte, quòd in his declarationibus S.T. imiscet rõnẽ fundãtem, & proportionalitatem primæ rõnis, & differẽtiã signi secundo loco adducti. Et est rõ pfecti & ĩperfecti luminis intellectualis. Ita ꝙ, qa superiores spũs a nostris differunt penes perfectũ & imperfectũ lumẽ, & imperfectionis est ad videndã veritatẽ discursu egere: cuius signum est, quòd si tantũ haberet anima nostra luminis, quòd visis principiis videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret, relinquitur ꝙ substantiæ illæ quæ in apprehẽso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter cõtinet, veritaté & principii, & cõclusionis, absq; discursiuo motu hẽant.

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. di. 7. q. 1. dicẽs, nõ esse probabile ab angelis negare oẽm discursum, & remittit se ad proœmiũ primi, in illa qst. vtrũ theologia sit sciẽtia: vbi hanc rõné inuenio, directe quidem cõtra cognitioné in verbo, & cõsequẽter contra oés alias. Arguit ergo sic. Quidditas subiecti puta lineæ ĩ quocũq; lumine visa, continet virtualř veritates suarũ passionũ, & ẽ prius natura nota illis. ergo ẽ earũ cãtiua ĩ quocũq; ĩtellectu ab illa passiuo. ergo erit discursus. Añs cũ prima cõsequẽtia est euidẽs. Vltima vero pbař: qa ad rõné discursus nõ exigiť ordo tpis, sed ordo naturæ, & causalitatis. s. ꝙ hoc sit pri⁹ nãliter notũ illo, & ꝙ p hoc agnoscamus illud, q̃uis simul tpe.

¶ Occurrit deinde Greg. de Arim. in. 2. di. 7. q. 5. dicens pcessum S.T. super nulla rõne fundari: sed sola suasione de corporibus cœlestibus, & ꝙ cõclusio deducit ad ĩpossibile. Qm̃ si angel⁹ absq; discursu cognoscit viso aliquo subiecto oés eius passiones, sequitur ꝙ aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnã æquiualenté infinitis distinctis, quorũ vtrũq; est impossibile, quia esset infinitũ ens, & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, q̃ sunt infinitę, sicut & spés numerorũ & figurarũ.

¶ Ad hęc breuiter dicitur, & primo quòd ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de re cognita in se, & cognita in alio, cum tamen multum intersit. Secundo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum a re visa in alio, cum tamen & hoc sit falsum, & vniuersaliter ĩtellectus angelicus nõ sit mobilis ab obiecto extrĩseco. Tertio, quia discursus est effect⁹ se tenens ex parte intellect⁹ magis quàm obiecti, qm̃ de omni no simplicissimo, intellectus noster discurrit, puta Deo.
86
Et ideo, quantuncũque obiectũ in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in qđ quid ẽ viso, nõ penetret virtutem eius. Et tamẽ in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto, quia ad rationem discursus nõ sufficit, ꝙ veritas vnius causetur a veritate alterius, immo nec hoc requiritur, vt patet in discursu a posteriori, sed exigitur, ꝙ cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu, quod locum habere non potest, quãdo vna & eadem cognitione cognoscitur vtrũque. quoniã idem non est sm rẽ causa sui ipsius, & sic est in proposito.
396
D. 442.
279
294
2. di. 3. q. 1. ar. 2. cor. Et mal. q. 16. ar. 6. ad 19.
text. 21. & 22. tom. 2.

¶ Ad Greg. vero dicitur, ꝙ S.T. proportionalitatem angelorũ ad corpora cœlestia, super ratione fundauit perfecti & imperfecti luminis, & nihilominus authoritate Diony. eam fulsit, vt Arist. docuit in secundo cœli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur, quãdo rationabile aliquid dicitur: præsertim ꝙ hæc conlusio, communis animi conceptio philosophorum videtur esse. Ea vero quo arguens obiicit in oppositum, facile soluuntur a recolentibus, ꝙ non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis, æquiualere infinitis inferioribus, etiam si specie distinguerentur, arctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus, ꝙ si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter prestaret. Nec tamẽ esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum: sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ vero sm quid in ratione coloris. Et hoc dico, nõ curando pro nunc: an angelus possit simul intelligere distincte oés species figurarũ & numerorũ.

sicut angeli: statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo qcqd ex eis syllogizari posset.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd discursus quendam motum nominat[c]. Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attendiť secũdũ quod ex aliquo pri⁹ noto, deuenitur in cognitioné alterius posteri⁹ noti, quod prius erat ignotum. Si autem vno inspecto, simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscũt angeli res in verbo.

AD 2m dicẽdum, ꝙ angeli syllogizare possunt tanq̃ syllogismum cognoscẽtes. Et in causis effect⁹ vidẽt, & in effectibus causas, non tñ ita, ꝙ cognitioné veritatis ignotæ acquirant syllogizando[c] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

AD 3m dicendum, quòd[d] experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem[c]. prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absque omni discursu.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli intelligant cõponẽdo & diuidẽdo. Vbi enim ẽ multitudo ĩtellectuũ, ibi est cõpositio intellectuum, vt dicitur in.* 3. de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cũ p diuersas species diuersa intelligat, & nõ omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ 2 Præt. Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcũque duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit p vnũ, sed p diuersas species, vt ex dictis patet*. Ergo oportet ꝙ affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur quòd angel⁹ intelligat cõponendo & diuidẽdo.

¶ 3 Præt. Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferunt affirmatiuas & negatiuas enuntiationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu) vt ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo videť quòd angelus intelligat componẽdo & diuidendo.

SED CONTRA est, quod Diony. dicit* 7. cap. de diui. nomi. ꝙ virtus intellectualis angelorũ resplendet perspicaci diuinorũ intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in * tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in intellectu ratiocinante cõparatur conclusio ad principium, ita in intellectu cõponente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nũquã intelligeret discurrendo, vel ratiocinãdo[c]. Similiter si intellect⁹ statĩ in apprehẽsione qdditatis subiecti

ar. 2. huius quæst.
cap. 7. inter principiũ & mediũ.
li. 3. de anima tex. 21. & 22. to. 2.
93

¶ Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum quartum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito vna conclusione negatiua. Secundo, respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis. Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscens statim quæcunque possent illi attribui: intelligit non componendo nec diuidendo: Intellectus angelicus est huiusmodi. ergo &c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principiũ & cõclusioné in ordine ad discursum ex vna parte, & subiectũ & prędicatum ex altera parte, in ordine ad compositionem & diuisionem: vtrobiq;.n. eadé est necessitatis rõ, quia s. primo apprehenso non inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inserto in hac pportionalitate medio. s. ꝙ sublata causa, aufertur effectus, iuxta illud primi posteriorũ, Si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendũ tã componendo q̃ discurrẽdo, est in simplici apprehensione obiecti non intueri alia: igitur intellectus statim in primo apprehenso cætera vidẽs, nec discursu, nec cõpositione eget. Minor vero probatur sic. Quod cõuenit ĩtellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, nõ est attribuẽdũ intellectui angelico, in quo est lumen intellectuale perfectũ, qđ probatur per Dio. Sed in primo apprehẽso nõ inspicere annexa, puenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet. ergo. Deinde explicat, quõ angelus intelligat enũtiationes, & breuiter dicit ꝙ quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter &c. ideo intelligit & cõpositionem non cõponendo, & discursum nõ discurrendo: quod est dicere, ꝙ compositio, & diuisio, & similiter discursus in actu exercito, puta, animal rationale est risibile, Sortes est animal rõnale &c. cõparãtur ad intellectũ angelicũ, vt res visa tantũ, & non vt modus videndi: ad nostrũ vero, vtroq; mõ.

¶ Circa maioré adductæ rõnis, dubiũ occurrit, qm̃ insufficiés vř. Ex eo quòd causa illa, nõ est vniuersalis causa cõponẽdi & diuidendi, sed particularis. Est.n. causa quare nõ opus sit cõpositione & diuisione, ĩ cognoscẽdis his q̃ p se insunt, vel absunt subiecto. Nõ aũt ĩ his q̃ sunt p accidẽs, & casualibus seu fortuitis. qđ dupliciter pbať. Primo qa nõ ex defectu luminis puenit, ꝙ aliquo subiecto cognito, nõ videãtur ea q̃ sunt p accidẽs vel saltẽ casualia: qm̃ quãtũcũq; pfecte cognoscať subiectũ aliquod, nũquã ex eo videbiť accidẽtalis cõiũctio, & maxime fortuita. Tũ, qa sequẽdo pportionalitaté S.T. illa pdicata cognoscunť in subiecto viso q̃ se habẽt ad subiectũ vt cõclusio ad principiũ, hæc aũt constat, nõ oĩa, sed illa tãtũ esse, q̃ virtualiter claudunť in subiecto, quẽadmodũ cõclusio in principiis, qualia nõ sunt accidentalia & fortuita. Et cõfirmať, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquã per se causam, contra Aristo. 6. Meta. & 2. Physicorum. ¶ Circa minoré eiusdé rõnis, dubiũ occurrit: quia nõ valet cõsequẽtia hæc, puta, Cõponere, & diuideř, seu discurrere cõuenit ĩtellectui nostro ex imperfectione. ergo opposita pfectio cõuenit ĩtellectui Angelico, cũ possit qspiã dicere, ꝙ illa ĩperfectio cõis est intellectui no-

Universidad de Deusto Biblioteca

ctui nostro & Angelico, quoniam constat intellectum Angelicũ, non excludere omnem imperfectionem, & sic, cum ista ratio sit per hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciẽdum est primo: quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri, contingit tripliciter. Primo vnũ cum alio, vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcũq; duovel disparata. Secũdo, vnum cum & in alio, vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatũ in subiecto. Tertio, cum in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectꝰ quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundo, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolute cognoscere simplici intuitu, attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamẽ primus modus ab aliis in hoc, quòd in telligere intuendo vnum cum alio, prouenit ex perfectione intellectus absolute. Intelligere vero intuendo vnum in alio, prouenit nõ solum ex perfectione intellectus absolute: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectũ. i. in quo, seu ex quo aliud cognoscitur. Tum, quia ex hoc quòd magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitũ prouenit simul intueri quæ in eis, aut ex eis fiunt & sunt, quia quanto magis aliquid cognoscitur, tanto virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea, ad quę se extendit proportionaliter. i. quòd ex generatione potentiæ ſm esse quidditatiuum, quidditatiue quoque sciuntur ea, ad quæ se extendit. Ex penetratione vero potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ea, ad quæ se extendit secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum, quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solum potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & cõsequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat eo gnoscere omnia infra latitudinem naturaliũ, quomodolibet ptinentia ad obiectum illud. His stantibus, ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quòd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus, est ratio vniuersalis & non particularis. Et cum dicitur, quòd nõ est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibiliũ patere obiectum & latere contingens, vel casuale: negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus, aut contingentibus naturalibus: quoniam ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quòd viso Sorte qui actualiter inuenitur a debitore in foro, non simul videatur inuentio a debitore iam illi coniuncta, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem vt inuentum a debitore.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd proportio inter subiectum & prædicatum, & principium & conclusionem, attenditur in proposito, secundum potentiam, non secundum virtutem continentiam. Virtus. n. principium actiuum seu operatiuũ nominat. Potentia autem commune nomen est etiã ad potentiã passiuam ad esse. Ita quòd similitudo proportionalis consistit in potentialiter cõtinere per se, vel per accidens, & quomodolibet, infra latitudinem tamen, vt dictum est, naturalium. Vel cõsistit quòd sicut se habet discursus ad continentiam virtualem conclusionum in principiis, ita se habet compositio & diuisio ad contenentiam potentialem prædicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literæ, virtutis nomen exprimentis in principio, potentiæ autem in subiecto, dũ dicit, quæcũque possunt attribui subiecto. Quòd autem prædicata omnia potentialiter saltem contineantur in subiecto, inductiue patet, Quoniam spectantia ad materiã naturalẽ actu, vel virtute, claudun tur in eo, vt essentialia & passiones. Spectantia vero ad materiam contingentẽ (quàmuis infinita sint in potentia, quę tamen actu quando que inerunt alicui) finita & certa sunt, cũ sunt. Ac per hoc potentia iam reducta ad actum, contineri in illius potentia manifestat. Spectantia vero ad materiam remotam, dubium non est, virtualiter claudi in subiecto: quoniam negationes repugnantiũ ex affirmatione subiecti, necessario consequuntur. Et per hoc patet, quòd nõ oportet casualibus dare causam per se, ex hoc quòd ponuntur cognosci cũ subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si poneremus casuale aliquid esse, pertinere ad perfectiorẽ cognitionẽ suæ causæ, nõ autẽ postquã est. Quoniã, quẽadmodum esse eius iã determinatum, compositionem facit cum eo in quo est in rerum natura, & illius quoddam esse est, quamuis accidentale, absque hoc quòd habeat per se causam, sic & intellectus, si perfecte cognoscit subiectum illud. omne ei⁹ esse intuetur, quod actualiter habet, absque perfeitate coniunctionis illorum.

¶ Ad dubitationem vero contra minorem dicitur, quòd defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprius intellectui nostro. Communis quidem est, quòd virtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admistum: et quòd modus cognoscendi sit per speciẽ superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius vero est intelligere per conuersionem ad phantasmata, esse in potentia, & alia huiusmodi. Nec est dubium quòd id quod conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his, quæ cõueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria, quoniã perfectiones oppositæ ponuntur in angelis. Quòd autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectiõe propria nostri intellectus proueniat S.T, hic supponit, & facile ex eius etiã dictis declaratur. Existentibus enim duobus modis cognoscendi. s. simplici intuitu, & per appositionem quandam, & vtroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quam compositione & diuisione importante modum cognoscendi per appositionem quandam, cum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitum, & quòd in nobis hic modus cognoscendi parũ participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus, & vtrunque ac similitudinarie in principio secundæ. i. in cognitione principiorum, & iam ltabilitũ sit a Diony. in. 7. de diui. nom, quòd supremum infimi, attingit infimum supremi, euidenter sequitur, quòd modus cognoscendi componẽdo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit cui ex aliqua li superiorum participatione communicatur, quòd deguſtet experiendo modum intelligendi per simplicẽ intuitum.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito vnica conclusione, habẽte quatuor partes. s. In intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens, non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione, semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primæ operationis, ergo. Maior declaratur, assignando causas vtriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligẽdo quod quid est, quod est obiectũ primæ operationis, q. s. vterque contingit ex compositione admista. Et tursus secũdus modus contingit, respectu quorundam obiectorum tãtum. s. compositorũ, non simplicium, vt patet ex nono Met. tex. 22. Quo ad secundam vero partẽ, declaratur assignando differentiam inter modum, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum, & modum quo per accidens admiscetur angelicæ, quia. s. falsitas apud nos, præcedit quod quid est, quoniam in via admiscetur componendo vel applicando. In angelis vero, falsitas sequitur quod quid est, quoniã in iudicando ex illo cõtingit. Quo ad tertiã vero & quartam partẽ simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicando ex qd quid est, conditiones rei potens iudicare, saluo diuinæ sapientiæ ordine, & non saluo illo, potest falli circa supernaturalia, quis non circa naturalia, sed intellectus angelicus, est huiusmodi in quibusdã. ergo. Maior propositio patet, quo ad naturalia, quia ex cognitione quod quid est, sufficiens habetur ratio naturalium, & ordinis diuinæ sapientiæ, vt disponentis cursum naturalem. Quo ad supernaturalia vero, quia hęc ex reuelatione tantum sciri possunt. Et declaratur exemplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & Deo. Minor autem declaratur: quia angelorum, quidam sunt boni, quidam vero mali, & illi quidem sua sorte contenti, iudicant, saluo semper superiori ordine, & quãtum est ex meritis causarum naturalium, hi vero superbia elati, iudicant simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatinus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos quandoque ab ordine diuinæ sapientiæ, & falli.

¶ Circa prædicta dubium occurrit nõ dissimulandũ, quo posit falsum inueniri in intellectu angeli, si omnis eius intellectio est simplex apprehensio, cui nõ admiscetur compositio aut diuisio. Nulla. n. prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi ratione compositionis adiunctæ, vt in litera dicitur, & in nobis experimur, & ex diffinitione veri & falsi. 4. Meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quam supernaturalium habet compositionem adiunctam, siue præcedẽte, siue subsequẽte. ergo nũquã in intellectu eius falsitas esse pot.

¶ Ad hanc dubitationẽ dici primo potest, negando minorem, q̃ quis angelus naturalia oia intelligat intuendo quod quid est, tã quã pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, vt prius dictum fuit, ſp naturales trẽ cõditiões cõponẽdo & diuidẽdo itelligit. Et q̃ hęc sit mens S. T. ex tribus suadet. Primo, ex eo q̃ ratio excludens compositionẽ & diuisionẽ ab angelis, nõ habet locũ nisi in naturalibꝰ, qm̃ viso subiecto ex defectu luminis prouenit, q̃ non videatur prædicata naturaliter ei competẽtia, nõ aũt quæ supernaturaliter cõuenire possunt, qm̃ cũ hæc attendantur ſm potentiã Dei, sciri nõ possunt, nisi cõprehensa Dei potentia, quod nulli creaturæ est cõmunicabile. Secundo, quia aliter in hoc eodem articulo contradiceret sibiipsi, vt obiiciẽdo deductũ est, & processus eius ad ostendendũ, qño in iudicio angeli est falsitas per accidens, quẽad modũ in nobis, q̃is differenter, quia in nobis ratio falsitatis præcedit quod quid est, in eis vero sequitur, & q̃ in nobis accidit inuestigando, in eis vero comparãdo naturale ad supernaturale, nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respondendo ad opposita dicit, intellectum quod quid est habere falsitatẽ per accidens, vt ordinatur ad cõpositionẽ, & loquit de intellectu angeli. Sed qm̃ expresse S.T. tenet, q̃ ẽt dæmones ad ea, quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cogniciones cordium, non disturrunt, consequens est, vt apud ipsum, nunquã angelus cognoscat cõponendo & diuidendo. Idẽ est. n. apud ipm iudiciũ in præcedẽti art. de discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd aũt rationabile sit, oẽm angeli cognitionẽ absq; cõpositione esse, ex eo colligi pot, q̃ regulariter apparet, q̃ supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoq; ſm naturalẽ modũ vt recipientis, vt in nobis experimur, a quibus reuelata nostro modo cognoscuntur, vnde si naturalis modus cognoscẽdi angelis inditus est per simplicem apprehentionem, consequens est, vt reuelata simpliciter etiã apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendũ est, q̃ cũ verũ & falsum in cõpositione cõsistat, quemadmodũ cõpositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verũ & falsum. Potest. n. intellectui competere cõpositio ex parte modi cognoscẽdi, vt cũ cognoscimus, q̃ homo est homo, & ex parte rei cognitæ, vt cũ cognoscimus rẽ cõpositã. Et per oppositũ simplex apprehensio, dupliciter inuenitur. s. quoad modũ cognoscendi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec requiritur ad rõnẽ veri & falsi vtraq; cõpositio: sed altera quæuis earũ sufficit. Patet. n. q̃ de re quãtũcũq; simplicissima, põt quis habere cognitionẽ cõpositã, verã, aut falsam: puta formare ppositionẽ, q̃ ipsa est, ipsa, aut q̃ ipsa nõ est ipsa. Et sic quãtũcũq; modꝰ cõcipiendi sit

295 2. dis. 11. q. 2. ar. 3. ad 5 Et ver. q. 8. ar. 14. 6. Et Mal. q. 16. ar. 5. cor. Ca. 4. part. 4. parum a medio.

Ar, præced. ca. 4. par. 4. parum ante medium D. 142.

†c. 7. par. 3. a med. & c. 6. declinando ad finẽ.

Ca. 7. ante medium.

Li. 3. de ani ma, tex. 26. &. 51. to. 2. In lib. 83. 90. q. 54. & 92. to. 4.

Art. præce.

109 tex. 26. tom. 2.

Li. 9. Meta. tex. 22. to. 3.

294

ARTICVLVS V.

Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt, q̃ in intellectu angeli possit esse falsitas. Proteruitas. n. ad falsitatẽ pertinet. Sed in dæmonibꝰ est phantasia proterua, vt dicit Diony. *4. cap. de diui. no. Ergo videtur q̃ in angelorũ intellectu, possit esse falsitas.

¶ 2 Præt. Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Diony. dicit † 6. ca. Ecclesia. Hierar. Ergo videt q̃ in eis possit esse falsitas.

¶ 3 Præt. Omne quod cadit a veritate sapientiæ, & habet rationem deprauatam, habet falsitatem vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dionysi. dicit de dæmonibus *7. cap. de diui. nomi. Ergo videtur quòd in intellectu angelorum possit esse falsitas.

SED CONTRA. Philosophus dicit *3. de Anima, q̃ intellectꝰ semper verus est. Aug. etiam dicit in lib. 83. quæst. q̃ nihil intelligitur nisi verum. Sed angeli non cognoscunt aliq̃d nisi intelligẽdo. Ergo in angeli cognitione nõ potest esse deceptio & falsitas.

RESPON. Dicendum, quòd huius quæstionis veritas, aliquatenus ex præmissa dependet. Dictũ est enim, q̃ angelus nõ intelligit componendo & diuidendo, sed intelligẽdo quod q̃d est. intellectꝰ autem circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectũ, *vt dicitur in *3. de Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est. s. secundum rationem alicuius compositionis: vel cum diffinitionẽ vnius rei accipimus vt diffinitionem alterius, vel cũ partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuiꝰ rei, animal qua drupes volatile: nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorũ diffinitio ex diuersis sumitur: quorũ vnum est materiale ad aliud. Sed intelligẽdo quidditates simplices, vt dicitur in *nono Metaphys. nõ est falsitas: quia vel totaliter nõ attinguntur, & nihil intelligimus de eis, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur, per se non potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli, sed per accidens cõtingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum diuidendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enũtiationes ad illam rem pertinẽtes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum, quæ naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non aũt eorum, quæ a supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni, habentes rectam volũtatem angeli. Sed qm̃ expresse S.T. tenet, q̃ ẽt dæmones ad ea, quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cogniciones cordium, non disturrunt, consequens est, vt apud ipsum, nunquã angelus cognoscat cõponendo & diuidendo. Idẽ est. n. apud ipm iudiciũ in præcedẽti art. de discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd aũt rationabile sit, oẽm angeli cognitionẽ absq; cõpositione esse, ex eo colligi pot, q̃ regulariter apparet, q̃ supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoq; ſm naturalẽ modũ vt recipientis, vt in nobis experimur, a quibus reuelata nostro modo cognoscuntur, vnde si naturalis modus cognoscẽdi angelis inditus est per simplicem apprehentionem, consequens est, vt reuelata simpliciter etiã apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendũ est, q̃ cũ verũ & falsum in cõpositione cõsistat, quemadmodũ cõpositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verũ & falsum. Potest. n. intellectui competere cõpositio ex parte modi cognoscẽdi, vt cũ cognoscimus, q̃ homo est homo, & ex parte rei cognitæ, vt cũ cognoscimus rẽ cõpositã. Et per oppositũ simplex apprehensio, dupliciter inuenitur. s. quoad modũ cognoscendi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec requiritur ad rõnẽ veri & falsi vtraq; cõpositio: sed altera quæuis earũ sufficit. Patet. n. q̃ de re quãtũcũq; simplicissima, põt quis habere cognitionẽ cõpositã, verã, aut falsam: puta formare ppositionẽ, q̃ ipsa est, ipsa, aut q̃ ipsa nõ est ipsa. Et sic quãtũcũq; modꝰ cõcipiendi sit

Universidad de Deusto Biblioteca

ſit ſimplex, poteſt apprehendi compoſitum ex partibus diſcohærẽtibus vel cohærentibus : ac per hoc, verũ vel falſũ. Et ex hoc patet, ꝙ ad ſecundam operationem intellectus, non ſufficit, nec requiritur neceſſario, compoſitio ex parte rei cognitæ, ſed exigitur, & ſufficit compoſitio ex parte modi cognoſcendi. Et vlteri⁹ ſequitur, quòd ad primã operationẽ intellectus, non exigitur ſimplicitas rei cognitæ : ſed modi conoſcẽdi. Sequitur etiam vlterius, ꝙ in prima operatiõe ĩtellect⁹, et ſi non poſſit eſſe falſitas, aut veritas ratione modi cognoſcendi, poteſt tamen in ea eſſe veritas aut falſitas ratione rei cognitæ, quando.ſ.res cognita eſt compoſita. Et propterea 9.Met. dicitur. quòd in ſimplicibus, nullo mõ eſt falſitas, quia.ſ. nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoſcendi, ſi prima operatione cognoſcunt qualem cognoſcẽdi modum ſimplicitas exigit. Et ſi quæraſ, quõ in prima operatione ex parte rei cognitæ poſſit inueniri ratio veri, aut falſi, cum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile reſpondetur, quòd cũ concipit quidditatẽ ſeu rem cõpoſitam, quàmuis non formaliter affirmet, aut neget, virtualiter tamẽ eſt ibi affirmatio & negatio. Dum.n.intuetur A.B, ſi hæc cohærent, concipit verum virtualiter, quia cõcipit ſic eſſe ſicut eſt. Si vero non cohærent, concipit, falſum virtualiter, quoniam cõcipit ſic eſſe ſicut non eſt. Dicitur autem veum & falſum inueniri ꝑ accidens, in prima operatione intellectus. Tum, quia cõpoſitio ſuꝑ qua fundatur ratio veri & falſi, accidit primæ operationi non ſolũ ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, ſed

D.440.
379
296
2.diſ.12.ar. 3.co.Et ver. q.8.art.16. &17.Et op. 3.c.224. Et Eph.3. lec. 3.Et Hebr. 8.lec.3.
lib.3.de anima tex. 38. tom.2.
lib.2. ſuper Gen.c.8. ꝑ totũ, to. 3.
lib.4. ſuper Gen.ca.22.

tem ꝑ cognitionẽ quidditatis rei, non iudicant de his, quæ ſupernaturaliter ad rẽ pertinẽt, niſi ſalua ordinatione diuina. Vnde ĩ eis nõ poteſt eſſe falſitas aut error. Dæmones vero per voluntatẽ peruerſam ſubducentes intellectum a diuina ſapientia, abſolute interdũ de reb⁹ iudicant ſecundum naturalem cõditionẽ. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, nõ decipiuntur. Sed decipi[d] poſſunt quãtum ad ea, quæ ſupernaturalia ſunt. Sicut ſi conſiderans hominem mortuum, iudicet eum nõ reſurrecturum. et ſi videns hominem Chriſtum, iudicet eum non eſſe Deum.

Et per hoc patet reſpõſio ad ea, quæ vtrinque obijciuntur. Nam proteruitas dæmonum eſt ſecundum quod non ſubduntur diuinæ ſapientię[e]. Neſcientia autem eſt in angelis non reſpectu naturalium cognoſcibiliũ, ſed ſupernaturaliũ. Patet etiam, quòd intellectus eius quod quid eſt, ſemper eſt verus : niſi per accidens ſecundum quod indebite ordinatur ad aliquam cõpoſitionem, vel diuiſionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in angelis ſit cognitio matutina & ueſpertina.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quod in angelis non ſit veſpertina, neque matutina cognitio. Veſpere enim & mane admiſtionem tenebrarũ habẽt. Sed in cognitione angeli non eſt aliqua tenebroſitas : cum non ſit ibi error vel falſitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel veſpertina.

¶ 2 Præt. Inter veſpere & mane cadit nox, & inter mane & veſpere cadit meridies. Si igiť in angelis cadit cognitio matutina & veſpertina, pari rõne vř ꝙ ĩ eis debeat eſſe meridiana & nocturna cognitio.

¶ 3 Præt. Cognitio diſtinguitur: ſecundum differentiã cognitorum. Vnde ĩ *3. de anima dicit Philoſophus, quòd ſcientiæ ſecantur quẽadmodum & res. Triplex autem eſt eſſe rerum, ſcilicet in verbo, in propria natura, & ĩ intelligẽtia angelica, vt Aug. dicit † 2. ſuper Gen. ad li. Ergo ſi ponatur cognitio matutina in angelis & veſpertina, ꝓpter eſſe rerum in verbo, & in ꝓpria natura, debet etiã in eis poni tertia cognitio, propter eſſe rerũ in intelligentia angelica.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug.*4. ſuper Gene. ad lite. & 11. de Ciuit.

F Dei, diſtinguit cognitionem angelorum per matutinã & veſpertinã.

RESPON. Dicendum, quòd hoc quod dicitur de cognitione [d] matutina & veſpertina ĩ angelis, introductum eſt ab Augu.* qui 6. dies, in quib⁹ Deus legitur feciſſe cuncta. Gen. 1. intelligi vult non hos vſitatos dies, q ſolis circuitu peraguntur: cum ſol quarto die factus legatur, ſed vnum diẽ, ſcilicet cognitionem angelicam ſex rerum generibus præſentatam.[e] Sicut aũt
G in die cõſueto, mane eſt prĩcipium diei, veſpere autem terminus : ita cognitio ipſius primordialis eſſe rerum, dicitur cognitio matutina. Et hæc eſt ſecundũ quod res ſunt in verbo. Cognitio autem ipſius eſſe rei creatæ ſecundum quod in propria [d] natura conſiſtit, dicitur cognitio veſpertina[e]. Nam eſſe rerum fluit a verbo ſicut a quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad eſſe rerum, qđ in propria natura habet.

H AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd veſpere & mane non accipiuntur in cognitione angelica ſecundum ſimilitudinem ad admiſtionem tenebrarum, ſed ſecũdum ſimilitudinẽ principij & termini. Vel dicendum, quòd nihil prohibet, vt dicit Aug.*4. ſuper Gene. ad lit. aliquid in comparatione ad vnum dici lux, & in comparatione ad aliud dici tenebra: ſicut vita fidelium & iuſtorũ, in cõparatione ad impios dicitur lux, ſecundum
I illud Eph. 6. Fuiſtis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino. Quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ, tenebroſa dicitur : ſecundum illud 2. Petr. 1. Habetis propheticum ſermonẽ, cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ lucẽti in caliginoſo loco. Sic igitur cognitio angeli qua cognoſcit res in propria natura, dies eſt per comparationẽ ad ignorãtiã vel errorẽ: ſed obſcura eſt per cõparationem ad viſionem verbi.

K AD 2[m] dicẽdum, quòd matutina & veſpertina cognitio ad diẽ pertinet, ideſt ad angelos illuminatos, qui ſunt diſtincti a tenebris[e]. ideſt a malis angelis. Angeli autẽ boni cognoſcentes creaturam, nõ in ea figuntur, quod eſſet tenebreſcere & noctẽ fieri: ſed hoc ipſum referunt ad laudẽ Dei: in quo ſicut in principio omnia cognoſcunt. Et ideo poſt veſperam nõ ponitur nox, ſed mane: ita ꝙ mane ſit finis ꝑcedẽtis diei, & prĩcipiũ ſequẽtis, inquãtũ angeli cognitionẽ precedentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem ſub nomine diei comprehenditur, quaſi mediũ inter duo extrema. Vel poteſt meridies referri ad cognitionem ipſius Dei, q̃ nõ habet principiũ, nec finẽ.

cuidam conuenit : ſed quia obiectum primæ operationis, eſt incomplexum, vt incomplexũ eſt, qđ vt ſic nullã cõpõnẽ dicere patet: & conſequenter nullã veritatẽ aut falſitatẽ. Et propterea, ſicut accidit incõplexo cõpati ĩ ſe compoſitionẽ, ita & veritatem & falſitatem. Et ꝓpter hoc dicitur, & bene, ꝙ veritas & falſitas, ſicut & cõpoſitio, ꝑ ſe nõ ſunt niſi in ſecunda operatione : cuius obiectum eſt cõplexum, vt cõplexum eſt. Ex his autem patet reſpõſio ad obiecta: nã cum angelus omnia cognoſcat per modum primæ operationis, dũ cognoſcit cõpoſita, falſum virtualiter ĩcurrere poteſt, ratione compoſitionis adiũctæ ĩ obiecto. Et hoc eſt qđ intendebat S.T. per radices, quas in articulo enumerauit, falſitatis aut veritatis, ex parte rei cognitæ ſimplicis aut compoſitæ, cum naturali aut ſupernaturali cõditione, aut habitudine quacunque. Et ſic veritas vel falſitas, formaliter ſemper eſt in compoſitione ex parte intellectus. Veritas vero, vel falſitas virtualiter eſt in compoſitione, aut diuiſione obiectiua. quàmuis non modali.

¶ Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articulum ſextum.

TItulus ex dicẽdis in corpore articuli, manifeſtus erit.

¶ In corpore reſpõdendo quæſito affirmatiue duo facit. Primo authorem & radicẽ huius diſtinctionis oſtendit. Authorem quidẽ Aug. Radicẽ vero, q a cognitio angelica dies vocatur. Gene. 1. ac per hoc, rationabiliter partes diei, differentiæ cognitionis angelicæ ponunť, & ex mane & veſpere, cognitio matutina & ueſpertina dicta eſt. Secundo, quia differentiæ iſtæ, metaphorice dicuntur de

& 31. & 11 de ciui. Dei c.29. & c.7. a medio vſque ad finẽ
D.140.
lib.4. ſuper Gen. c.22. & li.5. c.4. to.3. Et lib. 11. de ciui. Dei, c.9. tomo.3.
360
D.141. c 311
lib.4. ſuper Gene.c.23. circa princ. tom.3.
35

de cognitione angelica: ondit penes qđ attenditur ſimilitudo, dicens attendi in hoc, quòd eſt eſſe principium, & eſſe terminũ. Ita quòd cognitio illa dicitur matutina, quæ reſpicit primordiale eſſe rei, ideſt eſſe rei in eius prima cauſa. Illa vero veſpertina, quæ reſpicit vltimatũ eſſe rei, i. eſſe rei in ſeipſa. Et omnia clara ſunt in litera.

¶ Super Quæſtionis quinquageſimæoctauæ Artic. ſeptimum.

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore ſub diſtinctione reſpondetur quæſito, examinando diffinitionem veſpertinæ: & duo facit. Primo examinat rationem cognitionis veſpertinæ. Secundo reſpondet quæſito duplici concluſione.

¶ Quo ad primum: q a cognitio veſpertina ẽ cognitio creaturæ in ꝑpria natura, ſm quod ly in, triplicem habitudinẽ denotare põt, tripliciter exponiť cognitio veſpertina. Põt.n. denotare habitudinẽ cauſæ, habitudinem medii, & habitudinem termini. Et quòd denotet habitudinem termini, dubium nõ eſt. Sed an cum hoc denotet ẽt habitudinẽ cauſæ, vel habitudinem medii, diſcutitur. Et ſic tria hic diſcũtur, Primũ, quòd nõ denotet habitudinẽ cauſæ: q a angelus nõ accipit cognitionẽ a re cognita, vt ſuperi⁹ iã diſcuſſum eſt. Secũdũ, ꝙ põt denotare habitudinem medii ita ſcilicet, & ꝙ creatura ſit terminus cognitiõis, & ſit ẽt medium ſeu ratio cognoſcendi, quia. ſ. cognoſcitur ꝑ ſpẽm innatam in ipſo angelo, ſiue ſit adęquate, ſiue non. non eſt curæ. Tertiũ, quòd poteſt denotare habitudinem termini pure & præciſe : ita ſcilicet quòd creatura ſit terminus cognitionis, & nõ cauſa neque rõ. Sed rõ cognoſcendi ſit ipſa eſſentia diuina.

297
Locis ſupra ar.6. inductis.
Locis citatis ĩ ar. prę cedenti, in Princi. cor.
Li.4. ſuper Gene. c.23 in prin.t.3.
Ar. præcedenti.
Q.55.ar.2.

AD 3[m] dicendum, quòd etiam ipſi angeli creaturę ſunt. Vnde eſſe rerum in intelligentia angelica, cõprehenditur ſub veſpertina cognitione, ſicut & eſſe rerum in propria natura.

ARTICVLVS VII.

Vtrum una ſit cognitio matutina & ueſpertina.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd vna ſit cognitio veſpertina & matutina. Dicitur enim Geneſi. 1. Factũ eſt veſpere & mane, dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt Augu.* dicit. Ergo vna & eadem eſt cognitio in angelis, matutina & veſpertina.

¶ 2 Præt. Impoſſibile eſt vnam potẽtiam ſimul duas operationes habere. Sed angeli ſemper ſunt in actu cognitionis matutinę, quia ſemper vident Deũ & res in Deo, ſecundum illud Mat. 18. ca. Angeli eorum, ſemper vident faciem patris mei &c. Ergo ſi cognitio veſpertina eſſet alia a matutina, nullo modo angel⁹ poſſet eſſe in actu cognĩtionis veſpertinę.

¶ 3 Præt. Apoſtolus dicit 1. Corin. 13. Cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quòd ex parte eſt. Sed ſi cognitio veſpertina ſit aliud a matutina, comparatur ad ipſam ſicut imperfectum ad perfectum. Ergo non poterit ſimul veſpertina cognitio eſſe cum matutina.

IN CONTRARIVM eſt, quod dicit Aug.* 4. ſuper Gen. ad lit. quòd multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſcunque in verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diem, hoc ad veſperam.

RESPON. Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* cognitio veſpertina dicitur, qua angeli cognoſcũt res in propria natura. Quod non poteſt ita intelligi quaſi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc præpoſitio in, indicet habitudinem principij : quia non accipiunt angeli cognitionem a rebus, vt ſupra habitum* eſt. Relinquitur igiť, quòd hoc quod dicit in propria natura, accipiať ſm rationem cogniti, ſecundum quod

A ſubeſt cognitioni, vt ſcilicet cognitio veſpertina in angelis dicať, ſecundum quod cognoſcunt eſſe rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoſcunt, ſcilicet per ſpecies innatas, & per rationes rerum in verbo exiſtẽtes. Non enim videndo verbum, cognoſcunt ſolum illud eſſe rerum, quod habent in verbo, ſed illud eſſe quod habent in propria natura : ſicut Deus per hoc quod videt ſe, co-
B gnoſcit eſſe rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio veſpertina ſecundum quod cognoſcũt eſſe rerum, quod habent in propria natura videndo verbum : ſic vna & eadem ſecundum eſſentiam eſt cognitio veſpertina & matutina, differens ſolum ſecundum cognita. Si vero cognitio veſpertina dicatur ſecundum quod angeli cognoſcunt eſſe rerum, quod habẽt in propria natura per formas innatas, ſic alia
C eſt cognitio veſpertina & matutina. Et ita videtur intelligere Augu. cum vnam ponat imperfectam reſpectu alterius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut numerus ſex dierum ſm intellectum Aug.* accipiť ſecundum ſex genera rerũ, quæ cognoſcuntur ab angelis : ita unitas diei accipitur ſm vnitatẽ rei cognitæ, quæ tñ diuerſis cognitionibus cognoſci poteſt.

AD 2[m] dicendum, quòd duæ operationes poſſunt
D ſimul eſſe vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur[c] : vt patet cum voluntas ſimul vult & finẽ, & ea, quæ ſunt ad finem. Et intellectus ſimul intelligit principia, & concluſiones per principia, quando iam ſciẽtiam acquiſiuit. Cognitio autem veſpertina in angelis refertur ad matutinam, vt Augu.* dicit. Vnde nihil prohibet vtranque ſimul eſſe in angelis.

AD 3[m] dicendum, quòd veniente perfecto, euacuatur imperfectum, quod ſcilicet ei opponitur : ſicut fides, quæ eſt eorum quæ non videntur, euacuatur viſione veniente. Sed imperfectio veſpertinæ cognitionis non opponitur ꝑfectioni matutinæ.[c] Quòd enim cognoſcatur aliquid in ſeipſo, non eſt oppoſitum ei, quòd cognoſcatur in ſua cauſa. Nec iterum
E quòd aliquid cognoſcatur per duo media, quorum vnum eſt perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet: ſicut ad eandem concluſionem habere poſſumus & medium demonſtratiuum & dialecticum. Et ſimiliter eadem res poteſt ſciri ab angelo per verbum increatum, & per ſpeciem innatam.

¶ Quo ad ſecundũ, prima concluſio eſt, quod cognitio veſpertina habẽs creaturam pro termino & medio, differt eſſentialiter a cognitione matutina. Secunda eſt, cognitio veſpertina habens creaturam ꝑ termino tantum, eſt eadẽ realiter cum cognitione matutina, differens ſolum ſm terminos ſeu cognita, quod idem eſt.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppoſitorum eadẽ eſt diſciplina : cum ex præcedenti articulo deciſum ſit matutinum & veſpertinum in cognitione attendi, & differre penes eſſe primordiale & vltimatum, ideſt eſſe rei in verbo, & eſſe in ſeipſa : & eſſe rei in verbo vno tantum modo inſpiciatur, ſcilicet videndo verbum, vt per Auguſtinum patet : conſequens fuit, vt tota latitudo differẽtiæ inter cognitionem matutinam & veſpertinam, ex diuerſitate modorum cognoſcendi eſſe rei ſecundum ꝑpriam naturam oſtẽderetur.

Locis citatis in prin. cor. ar. prę cedẽtis.
c 317
Li.4. ſuper Gen. c.23. tom.3.
a 317

QVAESTIO LIX.

De uoluntate Angelorum, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER cõſiderãdũ eſt de his q̃ ꝑtinẽt ad volũtatẽ angelorũ.

Prima S.Tho.

¶ Super Quæſtionis quinquageſimænonæ Articulum primũ.

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore vnica eſt cõcl'o rñſiua queſito affirmatiue, ſ. In angelis eſt

Et primo considerabimus de ipsa voluntate. Secundo de motu ei⁹, qui est amor, siue dilectio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in angelis sit voluntas.

¶ Secūdo, Vtrum voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum.

¶ Tertio, Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.

¶ Quarto, Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in angelis sit uoluntas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non sit voluntas. Quia, vt dicit Philosophus * in 3. de Anima, Voluntas in ratione est: sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est voluntas, sed aliqd superius voluntate.

¶ 2 Præt. Voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in * 3. de Anima: sed appetitus est imperfecti. est enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in † 3. de Anima, quòd voluntas est mouens motum, mouetur enim ab appetibili intellecto: sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit * 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in mēte secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem: imago autem Dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica, cum etiā mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cū omnia procedant ex voluntate diuina, [c] omnia suo modo per appetitum inclinantur in bonum, sed diuersimode. Quædam enim inclinantur in bonum per solam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata: [c] et talis inclinatio ad bonum, vocatur appetitus naturalis. Quædam [d] vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem sic ꝙ cognoscant ipsam rōnem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus. [e] Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea quæ cognitione carent: neque in bonū particulariter tantum, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio, sed tm̄ inclinata in ipsum vl'e bonum.

est voluntas. et probatur sic. In habentibus intellectū, est appetitus boni vniuersaliter apprehensi: angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo volūtas. Tenet hæc vltima cōsequētia ex q̄d nōis volūtatis: minor est nota. maior vero cōtinet i se duo, s. quòd intellectualib⁹ insit appetit⁹ boni, & ꝙ insit talis appetit⁹, s. boni vl'is. Et quo ad primū probatur, ex eo quòd oīa habēt appetitū boni: q̄a ꝓcedunt ex volūtate diuina, q̄ non nisi in bonū tēdere & ordinare potest. Quo ad secūdū vero declarat, osīdēdo triplicē gradū appetitus, iuxta triplicē ordinē naturarū appetētiū, i. sine cognitione, cū cognitione particulari, & cū cognitione vl'i, vt clare patet in litera.

398
2. cō. c. 46.
Et opu. 3. c. 76.
*Text. 42. tom. 2.
Li. 3. de aīa tex. 48. & sequē. vsq; ad 54. to. 2.
† Lib. 3. de anima. tex. 54. to. 2.
Li. 10. c. 11. & 12. to. 3.
118
b
31
402
115
113
D. 225.
813

F et hæc inclinatio dr̄ voluntas. Vnde, cum angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rōnem. Rō. n. transcendit sensum s'm diuersitatem cognitorum. nā sensus est particularium, rō vero vniuersalium. Et iō oportet ꝙ sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debet rationi: & alius tendens in bonū particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, rō vero discurrendo de vno in aliud: sed tamen ratio per G discursum peruenit ad cognoscēdum illud, quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectum quod appetitiuę proponitur & ex parte rationis, & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ licet nomen appetitiuæ partis sit sumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est a læsione pedis, cum tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea sint plures aliæ pas- H siones, vt spes, & audacia, & huiusmodi.

AD 3ᵐ dicendum, quòd voluntas dicitur mouens motum, secundum quod velle est motus quidā & intelligere, [c] cuiusmodi motū nihil ꝓhibet in angelis esse: q̄a talis mot⁹ est act⁹ pfecti, vt dr̄ i * 3. de anima.

2
113
291
Tex. 28. t. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum in angelis uoluntas differat ab intellectu.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale, sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finē, qui est eius bonum. ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa in qua subsistit, vel species quę est in intellectu ei⁹. ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam, & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum, pertinet ad voluntatē. Voluntas igit' angeli nō est aliud quàm eius natura, vel intellectus.

¶ 2 Præt. Obiectum intellectus est verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem & verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantum. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶ 3 Præt. Distinctio cōis & ꝓprij, nō diuersificat potentias. Eadē. n. potentia visiua est coloris & albedinis: sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & ꝓprium: nam verum est quoddam

¶ Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum secundū.

Titul' apud Thomistas cōiter & indubie interpretatur de dr̄ia reali. ¶ In corpore vna ē conclusio duas partes hn̄s negatiuas, Voluntas angelorū neq; est intellectus, neq; est natura eorū. Et ꝓbaē quo ad singulas sigillatim. Et primo quòd non sit natura sic: Quicquid se extendit ad id q̄d est extra rē, non est rei essentia: volūtas angelica se extendit ad id quod est extra rem. ergo. Maior ꝓbatur dupliciter, Primo rōne a priori: quia essentia rei ītra rē ipsam apprehēdit'. Secūdo a posteriori, quia videmus in sensibilibus quòd inclinatio ad intrinsecū est intrinseca: inclinatio vero ad extrinsecū ē extrinseca. Minor vero ꝓbaē sic. Volūtas habens bonū infinitū extra volēté, extēditur naturaliter extra se: at volūtas creata habet bonum infinitum extra volentem, ergo. Maior huius prosyllogismi probatur sic. Voluntas naturaliter tendit in bonū: ergo sola illa nō tendit in bonū extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum: quod in solo Deo locum habere constat.

¶ Circa maiorem assumptā aduerte, quòd duplicem sensum habere potest, secundū quod ly extra rem, dupliciter exponi potest. Vno modo vt supponat pro re appetēte. & hoc modo propositio est falsa, quoniam materia appetit formam per appetitum qui est essentia eius, & tn̄ forma est extra rē appetētem. Alio modo, vt supponat pro re pertinente ad integritatem substātiæ completæ, vt sit sensus, quòd quicquid se extendit ad id quod est extra integritatem completæ substantiæ, non est essentia rei, id est nec essētia, nec pars essentię, nec aliquid ad complementum essentię spectans. Et secundum hunc sensum assumpta est a San. Tho. & probatur in litera.

¶ Circa probationē maioris principalis, dubium occurrit, eo ꝙ digredi videtur: quoniam ex hoc ꝙ natura ē intra rem, quāuis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rem, non est appetitus ad naturam: non tamen apparet vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant nā que hæc duo simul, ꝙ quidditas alicui⁹ sit sibi intrinseca, & tamē appetitus ei⁹, qui est ipsamet, sit ad aliquid extrinsecum. Et confirmaē, quia ista consequentia, Natura est intra rem, ergo quicquid se extēdit ad extra, nō est natura, si est necessaria, tenet in omni natura: quod tamen esse falsum videmus, quia natura grauitatis est intrinseca in diuiduo grauis, & tamen extendit se ad extra.

¶ Ad hoc breuiter dicendū est, ꝙ cum vere & proprie ens sola cōpleta substantia sit, qm̄ & partes & accidentia, vt substātiæ aliqd sint, instituta sunt a natura. In proposito, naturæ vel essentię nomine, integram quidditatem solius substantiæ, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse aūt vel apprehendi intra, nihil aliud significat, nisi essentialem independētiam tam in esse, q̄ in diffiniri ab extrinseco: sicut per oppositū extēdere se ad extra, nihil aliud est q̄ essentialiter ordinari & institutū esse ad aliquid extrinsecū a substantia rei: qm̄ non de quacumq; extensione ad extra est sermo, cum constet substantiam rei esse principiū generationis, & motus, & quietis: sed de extensione proxime & immediate, ac essentialiter: ita ꝙ vis rōnis consistit in hoc: Quidditas substantiæ cōpletæ diffinitur apprehendēdo tantū intrinseca rei: extendens se essentialiter ad extra, non pōt diffiniri nisi per illud extrinsecum. igitur extendēs se ad extra, non est quiddtas rei, nec intra eam, sed voluntas & vniuersaliter potentia ad operari: & ad quodcūq; esse accidentale, extēdit se ad extra hoc

399
1. dis. 42. q. 1. a. 2. 3. Et veri. q. 22. arti. 10.

bonum, scilicet intellectus. Ergo voluntas cuius obiectū est bonum, non differt ab intellectu, cuius obictum est verum.

SED CONTRA. Voluntas in angelis est bonorum tm̄, intellect⁹ autem est bonorum & malorum. cognoscunt enim vtrumque. Ergo voluntas in angelis est aliud q̄ eius intellectus.

RESPON. Dicendum, quòd voluntas in angelis est quędam virtus, vel potentia: quę nec est ipsa eorum natura, [c] nec eorum intellectus. Et ꝙ non sit eorum natura, apparet ex hoc, ꝙ natura vel essentia alicuius rei, intra ipsam rem cōprehenditur: quicquid ergo se extēdit ad id, quod est extra rem, nō est rei essentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, quòd inclinatio quæ est ad esse rei, non est per aliquid superadditum essentię, sed per materiam quę appetit esse antequam habeat, & per formam quæ tenet rem in esse postquā fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinsecum est per aliquid essentiæ superadditum, sicut inclinatio ad locum est per grauitatem, vel leuitatem. Inclinatio autem ad faciēdum sibi simile, est per qualitates actiuas. [c] Voluntas autem habet inclinationem in bonum naturaliter. [e] Vnde ibi solum est idem essentia & voluntas, vbi totaliter bonum continetur in essentia volentis. s. in Deo qui nihil vult extra se, nisi ratione suę bonitatis. [c] Quod de nulla creatura potest dici, cū bonum infinitum sit extra essentiam cuiuslibet causati. Vnde nec voluntas angeli, nec alterius creaturæ potest esse idem quod eius essentia. Si

277
377
b
245
304
33
117

B militer nec pōt esse idem [a] quod intellect⁹ angeli vel hominis. [c] Vnde ea ratione se extendit eius intellectus in id quod est extra se: secundū quod illud quod extra ipsum est per essentiam, natum est aliquo modo in eo esse. Nam cognitio fit per hoc quod cognitū est in cognoscēte. Volūtas vero se extēdit in id quod extra est, secundū quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autē virtutis est, ꝙ aliquid habeat in se quod est extra se, & quod ipsum tendat in rem exteriorem. Et ideo oportet, ꝙ in qualibet creatura sit aliud intellectus & voluntas. Nō autem in Deo, qui habet & ens vniuersale & bonum vniuersale in seipso. Vnde tam voluntas quàm intellectus est eius essentia.

C AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corpus naturale per formam substantialem inclinatur in esse suum: sed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictū est.

AD 2ᵐ dicendum, quòd potētiæ non diuersificantur secundum materialem distinctionem obiectorum, sed secundum formalem distinctionem, quæ attenditur secundum rationem obiecti. [e] Et ideo diuersitas secundum rationem boni & veri, sufficit ad diuersita- D tem intellectus & voluntatis.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quia bonum & uerum conuertuntur secundum rem: inde est, quòd & bonum ab intellectu intelligitur sub ratione veri: & verum a voluntate appetitur sub ratione boni. Sed tamen diuersitas rationum ad diuersificandum potentias sufficit, vt dictum * est.

A modo, vt ex superioribus quæstionibus patet: ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Circa probationem maioris secundi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia: Voluntas naturaliter inclinatur in bonum. ergo voluntas habēs bonum infinitum extra se, tendit in aliquid extrinsecū: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonū, & tamen non extēdit se ad extra: igitur ratio nulla.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ consequētia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius, quod est inclinari in bonū: dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur cōtra malum, & sic appetitus materiæ & vniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonum. Alio modo, vt bonū distinguitur contra tale vel tale bonū, & sic solus appetitus intellectiuus tēdit in bonum. Quoniam solus intellectus ipsam boni rationem vt bonū est, apprehendit: & quia bonū vt bonum est, omne bonum comprehendit, cōsequēs est, vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum: non quiescat nisi in omni bono, ac per hoc, si infinitum bonum habet extra se, tendat in aliquid extra. Non sic autem est de eo, quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantū: quoniam si tale bonum intra substantiam rei cōcluditur, ad extra nō tendit, quamuis infinitum bonum extra remaneat. E Et per hoc patet responsio ad obiectum: quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

¶ Quo ad aliam vero partem conclusionis, scilicet, quòd non est intellectus, adducitur ratio talis. Alterius virtutis est, habere in se aliquid extrinsecum, & tendere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis, neque obiectum intellectus complete continetur in substantia earum, cuius oppositum inuenitur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonum.

¶ Circa vtranque partem conclusionis aduerte simul, quòd ex rationibus aliquid concluditur directe & immediate, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis a natura & intellectu. Aliquid vero concluditur mediate, scilicet distinctio realis eorundem: quoniam cum quodlibet horum sit ens limitatum, si quidditatiue distinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cum alio, consequens est, vt distinguātur realiter: distinctio enim realis nō pōt conuenire entib⁹ accidentaliter:

D. 769.
404
99
o
379
301
In corp. ar. adiūcto ar. 3. & 4. q. 16.

ter. Et quod hic ſupponitur, ſ. ꝙ ex neutrius quidditate prouenit, quòd ſint idem, ſeu vnum identice, probare opus non fuit probata diſtinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, niſi ex duabus cauſis prouenire, ſcilicet vel ex infinitate, vt inuenitur in Deo, vel ex eſſentiali ordine generationis & perfectionis, vt inueni-tur in vegetatiuo & ſenſitiuo, quorum poſterius ſemper includit in ſe prius, & aliq̃d vltra. Vtrũque autem horum conſtabat locum nõ habere in ꝓpoſito. Et ideo ſat fuit ſic reſpondere quęſito. Et confirmari põt ſufficiẽtia hui⁹ modi ꝓcedẽdi authoritate Ariſt. qui in 4. Phyſico. concludit diſtinctionem realem exiſtentis in aliquo ab eo ĩ quo exiſtit, ex diſtinctione q̃dditatiua harũ rationum, ſcilicet eſſe in aliquo, & in quo eſt aliquid.

300 2. diſtin. 7. q. 1. 11. ad 1. Et 2. con. c. 47. Et ver. q̃ſt. 23. arti. 1. cor. Et qõ. 24. ar. 2. & 3. Et Mal. q. 16. art. 5. cor. Et op. 3. c. 76. * Li. 3. c. 3. & li. 6. c. 9. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum in angelis ſit liberũ arbitrium.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd in angelis non ſit liberum arbitrium. Actus enim liberi arbitrii eſt eligere: ſed electio non poteſt eſſe in G angelis, cum electio ſit appetitus præconſiliati: conſilium autem eſt inquiſitio quædam: vt dicitur in * 3. Ethico. Angeli autem non cognoſcunt inquirendo: quia hoc pertinet ad diſcurſum rationis. ergo videtur quòd in angelis non ſit liberum arbitrium.

§ 2 Præt. Liberum arbitrium ſe habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus non eſt aliquid ſe habens ad vtrumlibet in angelis, quia intellectus eorum nõ fallitur in natu- H ralibus intelligibilibus, vt dictum † eſt. Ergo nec ex parte appetitus liberum arbitriũ in eis eſſe poteſt.

§ 3 Pręt. Ea quę ſunt naturalia in angelis, conueniunt eis ſecundum magis & minus: quia in ſuperioribus angelis natura intellectualis eſt pfectior q̃ in inferioribus. Liberum autem arbitriũ nõ recipit magis & minus. Ergo in angelis non eſt liberum arbitrium.

SED CONTRA. Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: ſed angeli digniores ſunt hominibus. Ergo libertas arbitrii, cum ſit in hominibus, multo magis eſt in angelis.

RESPON. Dicendum, quòd quędam ſunt quæ non agunt ex aliquo arbitrio, ᵉ ſed quaſi ab alijs acta & mota: ſicut ſagitta a ſagittante mouetur ad finem. Quędam vero agunt quodam arbitrio, ſed non libero, ſicut animalia irrationalia. Ouis enim fugit lupum ex quodam iudicio, quo exiſtimat eum ſibi noxium. Sed hoc iudiciũ non eſt ſibi liberum, ſed a natura inditum. Sed ſolum id quod habet intellectum, poteſt agere iudicio libero, inquantum cognoſcit vlem rõnem boni ᵉ: ex qua põt iudicare hoc, vel illud eſſe bonum. Vñ vbicunq; eſt intellectus, eſt liberũ arbitrium. Et ſic patet liberũ arbitriũ eſſe in angelis ẽt excellentius q̃ in hominibus, ſicut & intellectum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, G quòd Philoſophus loquitur de electione ſm quod eſt hominis. Sicut aũt extimatio hominis in ſpeculatiuis differt ab extimatione angeli in hoc, ꝙ vna eſt abſq; inquiſitione, alia vero per inquiſitionẽ, ᵉ ita & in operatiuis. Vnde in angelis eſt electio, non tamen cum inquiſitiua deliberatione conſilij, ſed per ſubitam acceptionem veritatis.

AD 2ᵐ dicendum, quod ſicut dictum * eſt, cognitio fit per hoc, quòd cognita ſunt in cognoſcẽte. H Ad imperfectionem autẽ alicuius rei pertinet, ſi nõ ſit in ea id quod natum eſt in ea eſſe. ᵉ Vnde angelus non eſſet perfectus in ſua natura, ſi intellectus eius non eſſet determinatus ad omnem veritatẽ, quã naturaliter cognoſcere poteſt. ᵉ Sed actus appetitiuę virtutis eſt p hoc, quòd affectus inclinatur ad rẽ exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re, ad quam inclinatur, ſed ſolum ex ſuperiori. Et ideo, non pertinet ad imper- I fectionem angeli, ſi non habet voluntatem determinatam reſpectu eorum quę infra ipſum ſunt. Pertineret autem ad imperfectionem eius, ſi indeterminate ſe haberet ad illud, quod ſupra ipſum eſt.

AD 3ᵐ dicendum, quòd liberũ arbitrium nobiliori modo eſt in ſuperioribus angelis, quàm in inferioribus, ſicut & iudicium intellectus. Tamen verum eſt, ꝙ ipſa libertas, ſecundum quod in ea conſideratur quędã remotio coactio- K nis, nõ ſuſcipit magis & minus: qa priuationes, & negationes non remittunt, nec intendunt p ſe, ſed ſolum per ſuam cauſam, ᵉ vel ſecundum aliquã affirmationẽ adiũctã.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimænonæ Articulum tertium.*

† q. 58. artic. 5.

IN titulo hoc ſolum notandũ eſt, quòd licet voluntas & liberum arbitriũ ſint vnamet potentia ſecundum veritatem, ac per hoc videri poſſet, quòd poſita volũtate, nõ debeat reuocari in dubium liberum arbitrium, & ſic articulus iſte ſit ſuperfluus: ſi quis tñ diligenter cõſideret, neceſſitatem huius articuli ex duobus ꝓpendet. Primo, quia liberum arbitrium facultatem communem ſonat intellectus & voluntatis, cum dicat quid cõ-
412 poſitum ex libertate & arbitrio, ac per hoc, incertũ adhuc eſt in hoc loco, an ſit idem quod volũtas, quin etiã a quibuſdam hoc nõ acceptatur. Secundo ex eo, ꝙ voluntas appetitum intellectiuum ipſius boni nominat, & nõ modum appetendi. ſ. libere vel non libere, & ꝓpterea poſt ſtabilitam voluntatem, i. appetitum boni intellecti in angelis, merito reſtabat quærere de modo appetendi: utrum libere vel non libere, quod in præſenti articulo intenditur, ſub vocabulo liberi arbitrii, quod nihil aliud ſignificat, niſi actum liberum.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua affirmatiue, In angelis eſt liberum arbitrium. Et probatur ſic. Intellectuale eſt iudicii liberi: Angelus eſt intellectualis. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo a poſteriori, quia agit iudicio libero: quod manifeſtatur ex triplici ordine agentium, ſ. ſine arbitrio vt naturalia: & cum arbitrio ſeu iudicio, ſine tamen libertate, vt ſenſi- F tiua iudicantia ex inſtinctu naturæ: & cum arbitrio & libertate, vt habentia intellectum. Secundo a priori, quia apprehẽdit vniuerſalem rationem boni: & conſequenter põt hoc proponere illi, & econuerſo, quod eſt libere iudicare. Ex eo enim ꝙ apprehendens non arctatur ad hanc, vel illam boni rationem appetendam, & eas adinuicem conferre poteſt, liberum ſibi de eis relinquitur iudicium. 113

¶ In reſpõſione ad ſecundum, duplex dubium occurrit. Primo, quia ſi intellectus eſt determinatus ad omnem naturalem veritatẽ, ergo voluntas non poteſt niſi vnã partem cõtradictionis quo ad naturalia, velle, ſicut & intellectus intelligere, quia volitum 293 294 oportet eſſe cognitum. Secundo, quia ſi voluntas eſt determinata quo ad ſuperiora, & non quo ad inferiora, cum ſuperius voluntate ſit ſol⁹ Deus, reſpectu Ar. pce. Et q. 12. ar. 4. ergo aliorum angelus ſe habet ad vtrũlibet: & ſi ſic eſt, ergo poteſt odiſſe aliũ angelum, & peccare in naturalibus puris. 188

¶ Ad horum primum dicitur, ꝙ angelus habet intellectum determinatũ ad verum, tam in ſpeculatiuis, quàm in practicis, ſiue agibilibus, ſiue factibilibus: ita quòd, non poteſt naturaliter errare ſi in puris naturalibus cõſideretur, nõ ad hoc verum vel illud in diuidualiter conſideratũ quo ad agibilia, neque ad hoc verũ vel illud ſpecifice cõſideratũ quo ad factibilia. Et hoc loquẽdo de cognitiõe imperatiua ſeu affectiua: qm̃ ſm cognitionem ſpeculatiuam, indeterminatio nulla eſt naturaliter: & conſequẽter voluntas poteſt velle hoc & oppoſitum, & intellectus intelligere imperatiue hoc, & oppoſitum. Et ratio diuerſitatis eſt, quia cognitio vt imperatiua eſt, a voluntate pẽdet: vt ſpeculatiua vero, a natura tm̃. Nec hoc eſt contra S. Thomã: quoniam per veritatem, quam naturaliter angelus cognoſcere poteſt, intendit veritatem naturaliter notam, vt diſtinguitur contra ſupernaturaliter & contra libere notam: quoniam harũ negatio non ponit imperfectionem in intellectu, vt patet. Et vt clare liquet, tota intentio ſua in hoc argumento, verſatur circa perfectum & imperfectum naturaliter. 303 54 a

¶ Ad ſecundum vero dr̃, quòd quia omne peccatum in moralibus, eſt per declinationem a ſummo bono: & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi ſoli peccaui: conſequẽs eſt, vt omnia inquantum referibilia in Deum &c. ſint ſuperiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad ſuperiora, ſit determinata quo ad rectitudinẽ ſimpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tñ ſtat indeterminatio quo ad hoc uel illud, nunc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ ſunt inferiora rectitudine ſeruata: quia hæc reſpicit ſuperius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in angelis ſit iraſcibilis & concupiſcibilis.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur, ꝙ in angelis ſit iraſcibilis & cõcupiſcibilis, Dicit. n. Dion. * 4. c. de diui. no. ꝙ in dæmo- B nibus eſt furor irrationabilis, & concupiſcentia amens. Sed dęmones eiuſdem naturę ſunt cum angelis, quia peccatum non mutauit in eis naturam. Ergo in angelis eſt iraſcibilis & concupiſcibilis.

§ 2 Præt. Amor & gaudium in concupiſcibili ſunt; ira vero, ſpes & timor in iraſcibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in ſcripturis. Ergo in angelis eſt iraſcibilis & concupiſcibilis.

§ 3 Præt. Virtutes quędã dicuntur C eſſe in iraſcibili & concupiſcibili, ſicut charitas & temperantia vidẽtur eſſe in concupiſcibili, ſpes aũt & fortitudo in iraſcibili. Sed virtutes hæ ſunt in angelis. Ergo in angelis eſt cõcupiſcibilis & iraſcibilis.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſophus dicit in * 3. de Anima, quod iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt in parte ſenſitiua, quæ non eſt in angelis. Ergo in eis non eſt iraſcibilis & concupiſcibilis.

RESPON. Dicendum, quòd D intellectiuus appetitus non diuiditur per iraſcibilem & concupiſcibilẽ, ſed ſolũ appetitus ſenſitiuus. Cuius ratio eſt: quia cum potentiæ non diſtinguantur ſecundum diſtinctionem materialem obiectorum, ſed ᵈ ſolum ſecundum rationem formalem obiecti ᵉ, ſi alicui potentiæ reſpondeat aliquod obiectum ſecundum rationem communem, non erit diſtinctio potentiarum ſecundum diuerſitatem propriorum, quæ ſub illo communi continentur ᵉ. Sicut ſi pro- E priũ obiectũ potẽtię viſiuę eſt color ſm rationẽ coloris, nõ diſtinguuntur plures potentiæ viſiuę ſm differentiã albi & nigri. Sed ſi propriũ obiectum alicuius potentię eſſet album inquantum album, diſtinguetur potentia viſiua albi, a potentia viſiua nigri. Manifeſtum eſt autem ex dictis, * quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, eſt bonum ſecundum communem boni rationem. Nec poteſt eſſe aliquis appetitus niſi boni. Vñ in parte intellectiua appetitus non diuiditur ſecundum diſtinctionem aliquorum particularium bonorum, ᶜ ſicut diuiditur appetitus ſenſitiuus qui non reſpicit bonum ſecundum cõem rationem, ſed quoddã particulare bonum. ᶜ Vnde cum in angelis non ſit niſi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non diſtinguitur p iraſcibilem & concupiſcibilẽ, ſed remanet indiuiſ⁹, & vocat᷑ volũtas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd furor & concupiſcentia metaphorice dicuntur eſſe in dęmonibus: ſicut & ira qñq; Deo attribuit᷑ pp ſimilitudinem effectus.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ amor & gaudium, ſecũdum quod ſunt paſſiones, ſunt in concupiſcibili: ſed ſecundum quod nominant ᵈ voluntatis actum, ſic ſunt in intellectiua parte: ᶜ pront amare eſt velle bonũ alicui, & gaudere eſt quieſcere voluntatem in aliquo bono habito. Et vniuerſaliter nihil horum dicit᷑ de angelis ſecundum paſſionem, vt Aug. dicit * 9. de ciuit. Dei.

AD 3ᵐ dicendum, quòd charitas, ſecundum quòd eſt virtus, non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate. Nam obiectum concupiſcibilis, eſt bonnm delectabile ſecundum ſenſum. Hmõi autem non eſt bonum diuinum: quod eſt obiectum charitatis. Et eadem ratione dicendum eſt, quòd ſpes non eſt in iraſcibili: quia obiectum iraſcibilis eſt quoddam arduum, quod eſt ſenſibile, circa quod non eſt ſpes, quę eſt virtus; ſed circa arduum diuinum. Temperãtia autem ſm quod eſt virtus humana, eſt circa concupiſcẽtias delectabilium ſenſibiliũ, quę pertinent ad vim concupiſcibilem. Et ſimiliter fortitudo eſt ᵈ circa audacias & timores, quę ſunt in iraſcibili. Et ideo temperantia, ſecundum quod eſt virtus humana, eſt in cõcupiſcibili & fortitudo in iraſcibili. Sed hoc modo non ſunt in angelis. Non enim in eis ſunt paſſiones concupiſcentiarum, vel timoris & audaciæ: quas oporteat per temperantiam & fortitudinem regulari. Sed temperantia in eis dicitur, ſecundum quod moderate ſuam voluntatem exhibent ſecundũ regulã diuinę volũtatis. Et fortitudo in eis dr̃, ſm quod volũtatẽ di-

301 Veri. q. 24. ar. 10. cor. *Ca. 4. par. 4. parum a medio.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ nonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, ꝙ iraſcibilis & cõcupiſcibilis dupliciter ſumi poſſunt. Primo mõ vt ſunt paſſiões ſeu potentiæ ſenſitiuæ. Et hoc modo ridiculũ eſſet quęrere: vtrum ſint in angelis, quos ſuperius declarauim⁹ non habere in ſe naturã ſenſitiuam. Alio mõ, vt ſignificant abſolute vim ſeu appetitũ irę, aut cõcupiſcentiæ, ſiue p operationẽ ſenſitiuam, ſiue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium: an appetitus angelicus cũ hoc ꝙ eſt immaterialis, diſtinguat᷑ ĩ cõcupiſcibilẽ & iraſcibilem. Et fuit ratio quæſtionis ſermo ſcripturę & ſanctorum, attribuens opera horũ angelis.

Li. 3. de aĩa tex. 41.

¶ In corpore ẽ vnica concluſio rñſiua negatiue, ſcilicet. Appetit⁹ angelicus non diſtinguitur p cõcupiſcibile & iraſcibile. Et probatur ſic. potentia non diſtinguitur penes diſtinctionẽ materialem obiecti: ergo non diſtinguitur penes differẽtias diuiſiuas ſui primi obiecti: ergo appetit⁹ intellectiu⁹ nõ diſtinguitur penes differentias diuiſiuas boni: ergo non diſtinguitur in iraſcibilẽ & cõcupiſcibilem: ergo appetitus angelicus non diſtinguitur in iraſcibilẽ & concupiſcibilẽ. Antecedẽs eſt per ſe notum, quia potentiæ diſtinguũtur penes diſtinctionẽ formalem obiectorum, vt obiecta ſunt. Prima autem conſequẽtia euidẽs de ſe ẽ, quia differentiæ diuiſiuę alicuius ſuperioris materialr̃ ſe habent A ad id quod reſpicit primo illud ſuperius, vt patet de viſu reſpectu coloris & differentiarum eius. Secunda vero conſequentia tenet ex eo, quòd proprium obiectum appetitus intellectiui eſt bonum in eo quòd bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullus appetitus poteſt eſſe niſi boni. Si enim omnis appetitus ad bonũ formaliter neceſſe eſt vt tẽdat, appetitus vniuerſalis obiectiuę ad vniuerſalem rationem boni, quæ ipſa boni ratio eſt, tanquam ad proprium obiectum neceſſario inclinabitur. Tertia vero conſequentia propterea tenet, qa iraſcibilis & concupiſcibilis, diſtinguũtur ſecũdum diſtinctionem bonorum particularium inter ſe, puta, ardui & abſoluti, ſeu ſimplicis boni. Et propterea, iſta diſtinctio habet locum in appetitu ſenſitiuo, cuius non eſt reſpicere bonum, niſi ſecũdum aliquas ſpeciales rationes. Vltima vero conſequẽtia ex eo tenet, ꝙ in angelis non eſt niſi appetitus intellectiuus.

D. 228. 37 389 425 291 411 405 D. 978. a 127 331

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, ꝙ hic poſſet eſſe dubium: quo pacto cũ efficacia iſtius ſtet, quòd appetitus ſenſitiuus diſtinguatur per iraſcibilem & concupiſcibilem. Quoniã ſi ex hoc, quòd appetitus intellectiuus reſpicit altius obiectum, & commune arduo & ſimplici bono, caret tali diſtinctione, cum appetitus quoq; ſenſitiuus reſpiciat vt proprium obiectum bonũ ſecundum ſenſum, quod eſt etiã commune ad arduũ & ſimplex bonum: conſequens erit, ꝙ nec ipſe diſtinguatur in iraſcibilem & concupiſcibilem. Sed quoniã de hac diſtinctione erit ſermo ſpecialis in ſequentibus ex propoſito, pro nunc ſufficiat credere, ꝙ ratio boni ſecũdũ ſenſum, non eſt vna aliqua ratio mouendi aut terminãdi actũ appetendi appetitus ſenſitiui, quẽadmodum ratio boni eſt ratio mouẽdi & terminãdi actum appetitus intellectiui: ſed ſe habet ad appe-

Li. 9. de ciui. Dei. ca. 5. nõ ꝓcul a fine, to. 5. D. 652. Art. 1. hui⁹ queſt. & q. 16. ar. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

appetitum sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

uinam firmiter exequuntur. Quod totum sit per voluntatem, & non per irascibilem & concupiscibilẽ.

QVAESTIO LX.

De Amore & dilectione Angelorũ, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu volũtatis, qui ẽ amor, siue dilectio. Nã oĩs act⁹ appetitiuæ virtutis ex amore, seu dilectione deriuatur.

Et circa hoc quærũtur quinq;.

¶ Primo, Vtrum in angelis sit dilectio naturalis.

¶ Secũdo, Vtrũ in eis sit dilectio electiua.

¶ Tertio, Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua.

¶ Quarto, Vtrũ vnus angel⁹ diligat alium dilectione naturali, sicut seipsum.

¶ Quinto, Vtrũ angel⁹ naturali dilectiõe diligat Deũ pl⁹ q̃ seipsũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in angelo sit amor, seu dilectio naturalis.

302 12.q.26.ar.1.2. Et 3.distin.27.q.1. arti.2.cor. Et quoli.1. q.4.art.3.

AD PRIMVM sic ꝓcedit̃. Videt̃, ꝙ in angelis nõ sit amor vel dilectio naturalis. Amor.n.naturalis diuidit̃ cõtra intellectualẽ: vt patet per Diony.* 4.ca. de diui. nomi. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo non est naturalis.

*Ca.4.par.2.

¶ 2 Præt. Ea q̃ amãt amore naturali, magis agũtur q̃ agant. Nihil.n.hẽt dñium suæ naturæ. Sed angeli non agunt̃ sed agunt: cũ sint liberi arbitrii, vt ostẽsum* est. Ergo in angelis nõ est amor seu dilectio naturalis.

q.præcedẽti.ar.3.

¶ 3 Præt. Oĩs dilectio aut est recta, aut nõ recta. Dilectio aũt recta ptinet ad charitatẽ, dilectio aũt nõ recta ptinet ad iniquitatẽ. Neutrũ aũt horum pertinet ad naturam: quia charitas est supra naturam, iniquitas aũt est contra naturã. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

SED CONTRA est, ꝙ dilectio sequitur cognitionẽ. Nihil.n. amat̃ nisi cognitũ, vt Aug. dicit * de Trini. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

Li.1.de Trini.cap.8.& lib.10.c.1. & 2.to.3.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ necesse ẽ in angelis ponẽ dilectionẽ naturalẽ.

Ad cuius euidẽtiã cõsiderãdũ ẽ, ꝙ semp prius saluat̃ in posteriori. Natura aũt prior est q̃ intellectus: quia natura cuiuscũq; rei est essentia ei⁹. Vñ id quod est naturæ, oportet saluari ẽt in hñtibus intellectũ. Est aũt hoc cõe omni naturæ, vt habeat aliquã inclinationẽ, q̃ est [d] appetitus naturalis vel amor. Quę tñ inclinatio[d] diuersimode inuenit̃ in diuersis naturis ĩ vnaquaq; ſm modũ eius. [e]Vñ in natura intellectuali inuenit̃ inclinatio naturalis ſm volũtatẽ: ĩ natura aũt sensitiua ſm appetitũ sensitiuũ: in natura vero carẽte cognitione, ſm solum ordinẽ naturæ in aliqd. Vñ cũ angel⁹ sit natura intellectualis, oportet ꝙ ĩ voluntate eius sit naturalis dilectio.

D.225. D.223. 115 268 402

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuidit̃ cõtra naturalem, qui est solũ naturalis inquantũ est naturæ, quæ non addit supra rationẽ naturæ pfectionem sensus, aut intellectus.

AD 2m dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, agun tur ab aliquo præter primũ agens, quod ita agit, quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconueniens, si angelus agatur inquantũ inclinatio naturalis est sibi indita ab authore suæ naturæ. Non tamẽ sic agitur quòd non agat, cũ habeat liberam voluntatem.

AD 3m dicendum, quòd sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta, cũ amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab authore naturæ. Dicere ergo, quòd inclinatio naturæ non sit recta, est derogare authori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & virtutis, quia vna rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiam alia est veritas naturalis cognitionis & alia est veritas cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articu. primum.*

IN titulo aduerte, ꝙ amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ita ꝙ inclinatio illa nõ sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatiõe derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo nõ est dubium in omni re esse appetitum, siue amorem naturalem ad aliquid. Alio mõ sumitur amor naturalis, ꝑ actu elicito potẽtiæ appetitiuę. Et sic ad rõnẽ amoris naturalis requiruntur duo, scilicet quòd sit amor, & ex hoc oportet, quòd sit talis actus elicitus, qualis est amor, idest primus actus appetitus: & quòd sit naturalis, & ex hoc oportet ex natura amantis conuenire ei. Ex natura aũt dico, vt distinguit̃ contra electionẽ. Et sic quærit̃ in proposito: vtrum in angelis sit dilectio naturalis: ita quòd sensus est: vtrum in eis sit aliq̃s act⁹ amãdi, nõ ex electione seu libertate, sed a natura proueniens.

¶ Ad cuius maiorẽ euidẽtiã sciẽdũ est, ꝙ cum naturale sumatur hic, vt distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberum dicatur, s. quo ad exercitium, vel quo ad specificationẽ actus secundi, per oppositum: dupliciter etiam dicetur naturale. Ita quòd operationum, alia est libera quo ad vtrumq;, vt electio: quia & libere eligimus: & libere si eligimus, determinamus nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia vero est libera quo ad exercitium, sed naturalis quo ad specificationem, vt velle bonum, & intelligere principia: quoniam libere exercemus aut abstinemus nos ab vsu talium actuum. Sed si circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia autem est naturalis vtroq; mõ, vt sunt omnes operationes nullo modo subditæ libertati. In proposito igitur, sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita ꝙ cum q̃rimus in quæstione, aut affirmamus in conclusione, amorem naturalem in angelis, intendimus, quòd in eis est amor naturalis obiectiue, non autem elicitiue, ita ꝙ naturalitas determinat ordinem actus ad obiectum, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intẽdimus per hoc negare naturalitatẽ actus quo ad exercitium, sed intendimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti q̃stione non est sermo nisi de naturalitate quo ad specificationem actus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primo probatur ꝙ in rebus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secũdo, ꝙ talis inclinatio inuenitur in eis ſm voluntatem. Ex his enim duobus, manifeste sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic: Omni naturæ commune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid. ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationem ex natura. tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum a priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute. ergo naturale prius est intellectuali, sicut vĩr communior essendi gradus, minus communi essentialiter communiorem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum vero probatur sic. In vnaquaq; re inuenitur inclinatio naturalis secũdũ modũ eius. ergo in angelo inuenit̃ ſm voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorũ, & intellectualium. Consequentia vero tenet, ex eo ꝙ angelus est naturæ intellectualis.

¶ Circa prædicta occurrit dubium, quomodo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secundo. Si ꝑ actu primo, nihil concluditur, nisi forte, quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam vocamus volũtatẽ: quod in precedente quæstione conclusum fuit, & nunc non est ad propositum. Si vero sumitur pro actu secundo, cum nõ sit sermo vniuersalis quo ad actum, idest de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi ꝙ ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet, quòd in probatione secũdi, cum subsumitur, quòd hoc conuenit intellectualibus ſm voluntatem, nihil valet quod dicitur: quia stat quòd conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est, quomodo sumitur ly, natura: an scilicet ꝑ substantia rei, vt distinguitur contra potentias eiusdem, an pro essentia, seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur quòd potentia libera naturaliter operaretur: quod implicat contradictionem. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundum omnes eius potentias conuenire sibi talem inclinationem, aut secũdum aliquam. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis non magis in voluntate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio San. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori, ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet, Semper prius saluatur in posteriori, dubium occurrit: quomodo accipiatur in proposito: an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo, quo prius efficiens, saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert, nisi quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in

in communi est prior, & superior natura intellectuali: ex hoc aũt non habetur, nisi, quòd conditiones essentiales naturæ conueniãt intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo modo, nihil aliud infertur, nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ, a qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis ꝙ vis, aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationẽ ipsam, nihil aliud infertur nisi ꝙ operatio posterioris, est quodammodo ẽt operatio prioris: qđ non est ad propositum. Si quo ad modum operandi (ita quòd mod⁹ operãdi prioris, sit etiam modus operandi posterioris) falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quod operatur libere, & tamen substantia a qua egreditur, causat naturaliter: & agentium in vniuerso, alia libere, alia naturalr̃ agũt, & tñ primũ agẽs nõ agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicẽdum breuiter, ꝙ hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est act⁹ secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantum, qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, idest substantiæ, habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequens est, vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundum inclinationem habitualem: quæ cum nihil aliud sit, q̃ proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet, quòd talis inclinatio actualis insit secundum appetitum. Et consequenter inclinatio actualis naturæ intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus, qui vocatur voluntas. Et sic patet, quòd non est par ratio de omni actu secundo, aut dę omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostẽsum est, quòd ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, ꝙ omni naturę conuenit, ꝙ ex ea fluat actualis aliqua inclinatiõ determinata ad vnum, hoc.n. idem est dicere, ꝙ naturalis, & consequenter ꝙ hoc conueniat naturæ intellectuali ſm eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secũdã vero q̃nẽ, qua inquirit̃ sensus probationis adductę ad præfatã maiorẽ, breuiter dr̃, ꝙ hic est sermo de illo mõ saluandi, quo superius imbibitum, saluat̃ in suo inferiori: ita ꝙ q a natura intellectualis nec habet in se duo, & ꝙ sit natura, & ꝙ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rõnem naturæ ſm aliquem aliũ gradũ, q̃ intellectualem: cõsequẽs est, ꝙ appetitus ꝓprius totius, seu suppositi hñtis naturã intellectualẽ, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantũ natura est, & aliq̃d inquãtum intellectualis est. Et cum ex hoc, quòd intellectualis est, sortiatur libertatem, ex eo ꝙ habet rõnem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem sortiri debet: talis aũt est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet ꝙ cum sermo S. Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est, si cõparemus rõnem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit, quòd prius, eo modo quo superius dr̃ prius formaliter, saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas, quòd sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum a quidditate, in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quòd, quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, nõ dico duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Non sic autem est, dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notãter dixi, quòd hic est sermo de illo modo, quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim cõditiones talis prioris imbibitas, esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum conuenire, quemadmodum ꝓprietates animalis, conueniunt homini. Et sic, ex hoc sequitur, quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatem simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic nõ solũ sequitur quòd cõditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed ẽt quòd sint illi imbibitæ. Si vero cõparet̃ rõ naturæ ad ipsam potentiam appetitiuã, tunc posset vterq; modus saluationis sustineri: superioris quidẽ ĩ inferiori, q a voluntas natura q̃dam est: prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas a natura, idest substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

D ¶ Ad cõfirmationẽ vero qua q̃ritur, aut tenet in operatione, aut mõ operandi: rñdetur, ꝙ non est limitanda ꝓpositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, ꝙ vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tñ capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrumque. Et qm̃ in proposito, ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu deteminatum esse ad vnum: consequens est, vt in omni habẽte rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas, erit determinata ad vnũ secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiue, nec determinationem ad vnum obiectiue vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo, non conclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet, quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis: nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: E quia naturalitas in aliquo, quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

ARTICVLVS II.

Vtrum in angelis sit dilectio electiua.

303 Infr. q.62. ar.2.cor. Et 1.2.q.10. ar.1.cor. Et 2.2.q.154. ar.12.cor. Et ueri. q.22.ar.6.co.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non sit dilectio electiua. dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cum electio sequatur consilium quod in inquisitione consistit, ut dicitur in * 1. Ethic. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorũ, vt dicitur † 4. cap. de diui. nomi. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

*Li.3.Eth. c.3.a med.

† C.4.non lõge a princip.

¶ 2 Præt. In angelis non est nisi cognitio naturalis pter cognitionem infusam, quia nõ discurrũt de principiis ad acquirendum conclusiones. Et sic ad oĩa quę naturaliter cognoscere possunt, sic se habẽt, sicut intellectus ad prima principia, quę naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionẽ, vt dictum * est. Ergo in angelis præter dilectionẽ gratuitã, non est nisi dilectio naturalis. non ergo electiua.

*Ar. præcedenti & q. 19.ar.1.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est: electiua, idest libera totaliter, & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

¶ In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundo, probat secundam. Tertio, probat primam. Quarto, aperit prædicta omnia habere locũ in naturalib⁹.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet, & electiua. Secunda vero est. Naturalis dilectio in eis est principium electiuæ.

¶ Quo ad scd̃m ꝓbat̃ scd̃a cõclo sic. Qđ spectat ad naturam est pricipiũ ĩ quolibet: ergo dilectio naturalis ĩ angelis, ẽ pricipiũ di

Universidad de Deusto Biblioteca

lectionis electiuę. Añcedens dupl'r ꝓbatur, primo rõne, quia natura est primum in vnoquoque: ac per hoc, sicut ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probaẽ sequela a posteriori, quia s. vĩr videmus, id quod habet rõnem principii in vnoquoque, pertinere ad prius in illo. Secundo, manifestaẽ dictum añcedens in natura intellectuali nobis nota, in homine. s. tam quo ad intellectũ, q̃ quo ad volũtatem: & clare patet in lr̃a.

¶ Circa hanc cõclõne dubiũ occurrit, in quo gñe causæ, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

302 ¶ Ad hoc dr̃, ꝙ dilectio naturalis ex parte obiecti, est causa finalis electiuæ, quia pp naturalem dilectum diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principii, est causa efficiens cognitionis cõclõnis. Voluntas .n. ex volitione finis facit se volẽtẽ alia, facit aũt libere vtendo volitione natura-
415 li ad causandum dilectionem electiuã. Vñ non adimiẽ li-
Li.2.Phys. tex.89.t.2. bertas ex concursu hoc, sicut nec ex cõcursu alicuius habitus ad electionem.

¶ Quo ad tertiũ ꝓbatur prima conclõ sic. Habere vtrãque dilectionem, naturalem, s. & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negandum ab angelis. Añcedẽs ꝓbaẽ ex dr̃ia duplici, inter dilectionem & cognitionẽ. prima est in hoc, ꝙ cognitio fit per hoc, ꝙ co-
Q.p̃c.ar.2. gnitum hr̃ a cognoscente. Dilectio vero ꝑ hoc, ꝙ, diligẽs tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, s. ꝙ cognitio inquisitiua ꝓueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio aũt electiua, non ꝓuenit ex imperfectione appetentis. Et probaẽ sequela huius dr̃iæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, cũ importet discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc, ꝙ cognitum hr̃ in cognoscente. Dilectio aũt electiua, cũ importet appetitum vnius, non pp se, sed pp aliud, ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili pp aliud. Ex hoc enim ꝙ non pp se, sed pp alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc, ꝙ appetibile sit in appetente, sed ꝑ hoc, quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic, ꝙ præsens sermo est non de appetente s̃m omnia cõcurrentia ad actum appetendi: quoniam sic opportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim

SED CONTRA, naturalibus neq; meremur, neq; demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerenẽ. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

RESPON. Dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua. et naturalis dilectio in eis est principiũ
G electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius, [c] habet rationem principij. Vnde cũ natura sit primum quod est in vnoquoque, oportet quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus. n, cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab
H homine, sed per inuentionem vel doctrinam. [c] Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, vt dicitur in 2.* Physico. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate, causantur omnes aliæ voluntates, cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finẽ, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni
I quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & voluntatis: quia, sicut supra dictum * est, cognitio intellectus fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædã, [c] a quibus in alia quodãmodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso, secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secũdum se bona, & ideo secundum se appetibilia: quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. [c] Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio, & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt, pretermissis his quæ supra naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infra * dicetur. Q.62.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundum quod rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt supra dictum est, * cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. unde rõ non sequiẽ. Q.præced. art.3. ad 1.

AD 2m patet respõsio ex dictis. * 300 2

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.

AD TERTIVM si proceditur. Videtur, quòd angelus

F saluantur differentiæ assignatæ.

¶ Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

¶ In responsione ad secundum, dubium restat: quia ex prædictis non videtur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo nõ potest vtrãque contradictionis partem proponere volũtati: ergo nec volũtas potest vtrãque contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis, indifferẽtiam supponit in intellectu. b 393

¶ Ad hoc dicitur, quòd intellectũ esse determinatũ ad vnum, contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari obiecto. Determinationẽ in actu primo, voco determinationem ad speciem intelligibilẽ. Determinationẽ in actu scd̃o voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum, voco determinationẽ intellect⁹ ad tale obiectum, id est ad hoc: ita quòd non ad illius oppositum, id est ad hanc contradictionis partem, ita quòd non ad alterã. Et dico quòd licet intellectus angeli speculatiu⁹ sit a natura determinatus omni modo, intellectus tamen practicus nõ est vniuersaliter determinatus tertio modo. Est siquidẽ intellectus vterque habẽs actu omnes species itelligibiles, sed speculatiuus si exit in actũ est determinatus ita ad hãc partem contradictionis, s. eam, quæ vera est, quòd non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus vero vtrãque põt cõtradictionis partẽ sub rõne veri boni apprehẽdere & ꝓponere cũ de bonis particularibus agiẽ: qm̃ vtraq; pars põt fini cõsonare. Nõ aũt põt vtraq; pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantum, quę non cognoscitur in particulari nisi qñ est, vt ex dictis patet. Negandũ est ergo, ꝙ intellectus non possit vtramque contradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia nõ priuaẽ intellectus aliquo esse obiecti in se i actu primo. hæc. n. priuatio est de qua i artic. dr̃, ꝙ poneret imꝑfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Th. si hoc tacuit: qm̃ eiusdem rõnis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

415 — 304 — 12.q.10.ar.1.cor. Et q.77.ar.4.ad 1. Et q.26.ar.4. Et 22.q.67.art 5.ad 1. Et q.126.ar.1.cor. Et con.c.10.fin. — K

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes, Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probaẽ sic. Angelus desiderat sibi aliqđ bonũ naturali appetitu, & aliquod ꝑ electionẽ: ergo. Antecedẽs quo ad secundã partem est ꝑ se notum. Quo ad primã vero probatur, ex eo ꝙ vniuersaliter etiã in rebus cognitione carentibus, inuenitur vnumquodq; naturaliter appetere suã perfectionẽ. Consequentia vero probatur, qa hoc est amare seipsum: quod declaraẽ distinguendo duos modos, quibus res amatur. s. aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratiõe obiecti amoris. s. boni, quod in hęc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

*Ar. præcedent. — †C.4. par. 2. & ẽt non lõge a fi. c. — Li.9. Ethi. c. 8. paulo a prin. t. 5.

¶ Aduerte hic, ꝙ bonũ distingui in substantiã & accidens, dupliciter intelligi põt. Vno mõ, vt sit distĩctio in res. alio mõ, vt sit distinctio in modos. Et si quidẽ est distinctio realis, sensus est, ꝙ bonorũ, aliud s̃m rem est accidens, aliud substãtia: et sic hęc distinctio ĩfert secundã. s. ꝙ aliud hẽt rationem boni ꝑ modum accidentis, & aliud ꝑ modũ substantiæ. Nec tñ mẽbra harũ distinctionum mutuo se inferũt: qm̃ stat aliquid esse substantiã s̃m rẽ, & tñ habere rõnẽ boni & accidẽtalis, & substantialis respectu diuersorũ, vt patet in his substantiis quæ assumũtur in vsum nostrũ: a seipsis .n. diliguntẽ ꝑ modũ substãtiæ, a nobis vero per modum accidentis. In proposito autẽ, vtraque distinctio est necessaria. Tũ quia sermo est de dilectiõe suiipsius i reb⁹ habẽtibus ꝑfectiones supradictas de natura accidentiũ. Tũ quia secunda distinctio q̃ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens, & vt accidẽtale) fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in 1. Ethicorũ, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctiõis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ.

Li.1. Ethi. c. 6. paulo post principium to. 5. — 306 — 115 — 298 — *In corpo. & art. præcedenti. — 127 — 305 — b

nõ diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio .n. naturalis est ipsius finis, sicut dictũ * est, dilectio autem electiua eorũ quæ sunt ad finem. Sed idem non potest esse finis, & ad finẽ respectu eiusdẽ. Ergo non potest esse eiusdẽ dilectio naturalis & electiua.

¶ 2 Præt. Amor est virtus vnitiua & concretiua, vt Diony. dicit † 4. cap. de diui. no. Sed vnitio & concretio est diuersorum in vnum reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶ 3 Præt. Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tẽdit. Ergo videtur, quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit * 9. Ethic. quòd amicabilia quæ sunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd cum amor sit boni, bonum autem sit in substantia & accidente, vt patet * 1. Ethico. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonum subsistens: alio modo vt bonum accidentale, siue inhærens: illud quidem amatur vt bonum subsistẽs, quod sic amatur, vt ei aliquis velit bonum. Vt bonum vero accidentale seu inhærens amatur id, quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, nõ vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hũc modũ amoris, quidã nominauerũt cõcupiscentiam, primum vero amicitiam. [c] Manifestum est autem quòd in rebus cognitione carentibus, vnumquodque naturaliter appetit cõsequi id, quod est sibi bonũ, [c] sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo, naturaliter appetunt suum bonum & suã ꝑfectionẽ. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tã angelus quàm homo diligit seipsum inquantum aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum vero sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus aut homo nõ diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundum diuersa: vt dictum * est.

AD 2m dicẽdũ, ꝙ sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur. [c] Sed ideo Dio. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostenderet
A deriuationem amoris a se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

AD 3m dicendũ, ꝙ sicut amor est actio manens in agente, ita est motus manens in amante: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

ARTICVLVS IIII.

B *Vtrum unus angelus naturali dilectione diligat alium, sicut seipsum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnus angelus non diligat naturali dilectione alium, sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum; quia seipsum cognoscit per suam essentiã, alium vero, per eius similitudinem, vt supra dictum * est, Ergo
C videtur quòd vnus angelus nõ diligat alium sicut seipsum.

¶ 2 Præt. Causa est potior causato, & principium eo, quod ex principio deriuatur. Sed dilectio q̃ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum. sicut dicit Philosoph. * 9. Eth. Ergo angelus non diligit aliũ sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ 3 Præt. Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum
D hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum * est, angelus & ho-
E mo naturaliter seipsum diligit. Illud aũt qđ est vnũ cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnumquodq; diligit id, quod est vnum sibi. Et si quidẽ sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si vero sit vnũ secũ vnione nõ naturali, diligit ipsum dilectione nõ naturali. Sicut homo diligit ciuem suum, dilectione politicę virtutis, consanguineũ autẽ suum, dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

Titu. clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio habẽs duas partes. Angelus vnus diligit aliũ dilectione naturali, quo ad aliquid, & quo ad aliquid nõ. Et probaẽ sic. vnũquodq; diligit quod est sibi vnum, & eo modo, quo est sibi vnũ. ergo quod est sibi vnum s̃m naturã diligit dilectione naturali, & qđ nõ, non. ergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tã homo quàm angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet s̃m conuenientiã in natura, & quo ad aliquid non, scilicet s̃m id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinẽ: aut differt, quia s̃m hoc forte odio habetur. Antecedẽs probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnũquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero declaratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda vero consequentia probatur, ex eo, quòd vnũ genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequẽtis fundatur prima pars conclusionis directe respondens quæsito, probatur idem consequens a San. Thoma a posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia, scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

305 Virtu.q.2. ar.7. ad 6. & Ioã. 17. l. 5. 1. fin. — *Q.56.ar. 1. & 2. — *Li.9. Eth. c. 8. non remote a pri. — *Ar. præcedenti.

Universidad de Deusto Biblioteca

naturalis. Manifestum est autem, ꝙ id quod est vnum cum aliquo, genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, qđ est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nā ignis, naturalem inclinationē
116 habet, vt communicet alteri suam formam, quod est bonum eius. [e] sicut naturaliter inclinatur ad hoc ꝙ quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum conuenit cum eo in natura. Sed inquantum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

AD 2^{m} dicendum, quòd ly sicut, non designat æqualitatem, sed similitudinem. Cum.n. dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud qđ est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnū numero, quàm quod est vnum specie, vel genere. Sed naturale est quòd similem dilectionem habeat ad alium, sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

AD 3^{m} dicendum, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum, quod quis vult sibi, & per consequens alij, inquantum est vnum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura: sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Angelus naturali dilectione non diligat Deum, plus quàm seipsum: quia vt dictum* est; dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat a natura angeli. Ergo naturali dilectione, angelus minus diligit Deū q̃ se, vel etiam alium angelum. ¶ 2 Præt. Propter quod vnūquodque, & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodq; enim diligit aliquid inquantum est bonū
F sibi. Ergo dilectione naturali, angelus nō diligit Deū plus q̃ seipsum. ¶ 3 Præt. Natura reflectitur in seipsam. uidemus enim ꝙ omne agēs naturaliter agit ad conseruationē sui. Non aūt reflecteret in seipsam natura, si tenderet in aliud plus q̃ in seipsam. Non ergo naturali dilectiōe diligit angelus Deū plus q̃ se. ¶ 4 Præt. Hoc videtur esse propriū charitatis, vt aliquis Deum plus q̃ seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis,
G sed diffunditur in cordibus eorū per spiritumsanctū, qui datus est eis, vt dicit Aug.* 12. de ciuit. Dei. Ergo nō diligunt deum angeli dilectione naturali plus q̃ seipsos. ¶ 5 Præt. Dilectio naturalis semp manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. quia (vt Aug. dicit* 14. de ciuitat. Dei.) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet, amor sui vsque ad Dei con-
H temptū, cœlestem vero, amor Dei vsq; ad cōtēptū sui. Ergo diligere Deū supra seipsum, nō ē naturale.

SED CONTRA. oīa moralia legis præcepta, sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. ergo dilectiōe naturali angelus diligit Deum supra seipsū.

RESPON. Dicendum, quòd quidā dixerunt, quòd angelus naturali dilectione diligit Deū plus
I quàm se, amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suū. Et quodammodo amore amicitię, inquantum scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum, q̃ sibi. Vult enim naturaliter Deum esse deum, se autem vult habere naturam propriam. [e] Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se, q̃ Deum, quia intensius & principalius naturaliter diligit se, quàm deum. Sed falsitas
K huius opinionis manifeste apparet, si quis in rebus naturalibus cōsideret, ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his quæ sunt sine ratione, demōstrat inclinationem naturalē in voluntate intellectualis naturę. Vnūquodq; autē in rebus naturalibus, quod s̄m naturam hoc ipsum quod est, alterius est, principalius & magis inclinatur in id cuius est, q̃ in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his, quæ naturaliter aguntur. Quia vnumquodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natum est agi, vt dicitur in *2. Physic. Videmus enim, quòd naturaliter pars se exponit ad conseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis, vt se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deꝰ, & sub hoc bono cōtinetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, q̃a omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur, ꝙ naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin, si naturaliter plus seipsum diligeret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa procedit in his, quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enim, vnūquodque diligit naturaliter magis seipsum, quàm alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum, quàm alteri. Sed in illis quorum vnum est tota ratio existendi & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est, * quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totū, plus q̃ se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, q̃ bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plus quàm seipsum.

AD 2^{m} dicendum, quòd cum dicitur, quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est: non enim esset in natura alicuius quòd amaret Deū, nisi ex eo, ꝙ vnumquodq; dependet a bono, quod est Deus.

AD 3^{m} dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non so-
B lum quātum ad id, quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solum suum indiuiduum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationē vnumquodque in id, quod est bonum vniuersale simpliciter.

AD 4^{m} dicendum, quòd Deus secundum quod est vniuersale bonum, a quo dependet omne bo-
C num naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoq;. [e] Inquantum vero est bonū beatificans naturalr̄ oēs supernaturali beatudine, sic diligit dilectione charitatis.

AD 5^{m} dicendum, quòd cum in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiā, eodem motu dilectionis mouentur in ipsam Dei essentiam, prout est ab alijs distincta, & secundum quod est quoddam bonum
D commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicumque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdū eorum volūtati contrariantur. Et sic hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonum commune omnium, vnūquodque naturaliter diligat [e] plus
E Deum, quàm seipsum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articu. quintum.*

306 TItu. clarus est. ¶ In corpe duo facit. Primo refert quandam opinionē circa quæsitum. Secundo determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionē. Quo ad primū, tria dicit opinio illa. Primo, ꝙ angelus naturaliter diligit Deū plꝰ quàm se, amore concupiscentiæ. Secundo, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se q̃ Deū. q̃a intensius & principalius. Quo ad secundum conclusio respōsiua ē hęc. Angelꝰ naturali dilectione diligit plus Deum, quàm se. Et ꝓbatur dupliciter. primo sic. Vnum quodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id, cuius est, quàm seipsum: ergo natura intellectualis s̄m appetitū sibi proprium, magis diligit id cuius est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur a posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, ꝙ pars absque deliberatione exponitur ꝓ toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter, sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in rationalibus: quia bonꝰ, seu fortis, exponit se pro salute reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem, facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam, & quia si ciuilitas esset a natura, opus hoc esset naturale. Consequentia vero prima patet ex eo, ꝙ inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit, & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequētia autem 129 secunda tenet, ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura, secūdum id quod est, Dei est. Deinde ꝓbatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secundū vero, ꝙ naturalis dilectio nō ꝑficeret per charitatem, sed destrueretur: hoc.n. esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

1.2.q.109. ar.3. Et 2.2 q.26. ar.3. co. Et quo. 1. ar. 8. co.

*Art. præced.

Li.12. de ciuit. Dei, c. 9. post medio. to. 5.

Li.14. de ciuit. Dei. c. vlt. in prin. to. 5.

¶ Circa rationem primam adductam ad conclonem, aduertēdū est, quòd cum esse alterius contingat multis modis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hoc multipliciter: & impossibile sit, vniuersaliter intelligi s̄m omnem modum alterius illam propositionem assumptam: Vnūquodq; quod est alterius, magis diligit ipsum q̃ seipsum, quoniam manifeste esset falsa: consequens est, quòd intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius intelligēda est. ita quòd, vis rationis stat ī hoc, quòd pars naturaliter magis diligit totum q̃ seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc ꝙ naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendū quàm seipsum, hanc tamen primā rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam [dicit. Primo, falsum esse dicit hoc fundamentum, s. ꝙ pars naturaliter diligit plus totum, quàm seipsam: Et ad signum, ꝙ manus exponit pro salute totius, dicit falsum eē quòd manus exponat se pro toto: sed quòd ipsum totum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, q̃ minus principales: exponit partem pro toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, quòd dato, quòd pars naturaliter exponeretur pro toto, hoc esset propter identitatem esse sui cum toto: quia s. intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur cum dicitur, ꝙ angelus seu quæcunq; creatura se habet ad Deū vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad propositum, scilicet, quòd sit aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei.

Li.2.Phys. tex.78.t.2.

In corp.ar.

¶ Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solum verum, sed sufficienter probatum a San. Thoma ex adductis signis.

A ¶ Ad impugnationem autem primi, facillime patet, quid dicendum sit: quia siue pars exponatur a toto, siue a seipsa pro salute totius, dummodo naturaliter exponatur, semper sequitur, quòd pars habet magis inclinationem naturalem in bonum totius, quàm suiipsius, ex eo quòd, vnumquodque, sicut naturaliter agit & mouet siue a seipso siue ab alio, sic aptū natū est agi, & ecōuerso: vt patet ī 2. Ph. tex.78. ¶ Ad secūdā autem obiectionem dr̄, ꝙ ratio quare pars exponitur pro toto, nō est identitas, quæ est inuenta inter partē & totum. Et huius manifestum signum hr̄ ex hoc, ꝙ pars exponitur ad perdēdam identitatem cum toto, vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis, est identitas, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius s̄m se, ēt cum nō esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinatiōis est, quam assignauit S. Tho. quia. s. & natura & substantia partis hoc ipsum quod est essentialiter, & primo, propter totū & totius esse est. 220 231 Quod cōuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia quælibet creatura secūdum suā naturā, ē naturalis pars vniuersi. Ac ꝓ hoc naturaliter diligit plꝰ vniuersum q̃ seipsam, iuxta primū fundamentū: ergo a fortiori, magis diliget ipm bonum vl̄e. Tū, q̃a est eminentius totū vniuersum. Tū, q̃a est omne bonū. Tū, q̃a bonū ipsum vl̄e, quod est Deus gloriosus, est finis & bonū ipsius vniuersi: & cōsequenter a quocunq; magis amat̄ vniuersum, ab eodē magis amabit̄ ipse: 318 vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. Metaphysi. tex.52.

QVAESTIO LXI.

De Productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ ꝓmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & volūtate eo-

¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet q̃sito. Angelus est creatus a Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum

sum esse.ergo, Recole hic quæ superius, cum de vniuersali creatióe tractaretur, diximus.

rum, restat considerandum de eorũ creatione: siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶Nam primo cõsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliquis ex eis facti sunt mali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum angelus habeat causam sui esse.
¶Secũdo, Vtrum angelus sit ab æterno.
¶Tertio, Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam.
¶Quarto, Vtrũ angeli fuerint creati ĩ cœlo empyreo.

Articvlvs primvs.

Vtrum angeli habeant causam sui esse.

307 quoli.3.arti.6.cor. Et opu.1.c.35. Et opus. 3. cap. 74. Et opus.15.c. 3.9.& 17. * Tex. 16. tom. 3. †Q.50.artic.2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt a Deo creata, agitur Gene.1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati a Deo.

¶2 Præt. Philosophus dicit in 8.Metaphysi.* quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt supra ostensum est. † Ergo non habẽt causam sui esse.

¶3 Præt. Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal.148. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

RESPON. dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id, quod præter Deum est, a Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse, in omnibus autem alijs differt essentia rei & esse eius,
Q.3.art.4. vt ex superioribus patet.* Et ex hoc manifestum est, quòd solus Deus est ens per suam essentiam, om-
D.113. nia vero [d] alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est, angelos a Deo creatos esse.

Li.11.de ciui.Dei. ca. 33.circa.finem.to.5.
AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. dicit in 11. de ciuit.* Dei: quòd angeli non sunt prętermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & a qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

AD 2^m dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt for-
D.646. mæ subsistentes, non habent [d] causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem
366 per transmutationem materiæ de potentia in actum,[e] sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

Articvlvs II.

Vtrum angelus sit productus a Deo ab æterno.

F AD SECVNDVM sic proceditur. Vr, ꝙ angelus sit ꝓduct⁹ a Deo ab æterno. Deus.n.est causa angeli per suum esse. Non.n. agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶2 Præt. Omne quod q̃nque est, &
G quandoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de causis.* Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶3 Præt. August. † probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solũ est incorruptibilis, sed etiam æterna.

SED CONTRA est, quòd dicitur Prouer. 8. ex persona Sapientiæ genitę, Dominus possedit me ab
H initio viarum suarum, antequam quicquam facerẽt a principio. Sed angeli sunt facti a Deo, vt ostensum est.* Ergo angeli aliquando non fuerunt. Ar. præce.

RESPON. Dicendum, quòd solus Deus pater, & filius, & spiritussanctus est ab æterno. Hoc [d] enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, ꝙ eas ex nihilo fecit, idest postquã nihil fuerat.[e] D.705.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus ꝓduxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem craturarum, vt supra dictum est.* Et ideo ꝓ
I duxit & quæ voluit, & quando voluit. 238 240 Q.19.ar.3. & 8. & q. 46.art. 1.

AD 2^m dicendum, quòd angelus est supra tempus, quod est numerus motus cœli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis quę est in operationibus eius. Vnde August. dicit 8. super Gene. ad lit.* quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus. Li.8. super Gen. c.20. & 22. & 23 tom. 3.

AD 3^m dicendum, quòd angeli & animæ intellectiuæ ex hoc ipso quòd habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles.[d] Sed hanc na-
K turam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis a Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur, quòd angeli sint ab æterno. D.122.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.*

TItul⁹ clar⁹ est. ¶In corpore breuissime cõclusionem responsiuã ponit. Solus Deus pater & filius, & spiritussanctus, est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica sic, quòd contrarium est sicut hæreticum refutandum: quod probatur, quia secundum fidem cum dicitur, quòd Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, idest postquã nihil fuit.

308 Po.q.3.ar.18.& 20. Propos.2. fine, est inter opa Arist.tom.3. † Ex li.13 de Tri.c.8. to. 3. Et li. 2.Solil. ca. 19.

Articvlvs III.

Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hierony.*

¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.*

TItul⁹ clar⁹ est. ¶In corpore tria facit. Primo refert duas esse & contrarias sanctorũ doctorũ opiniões, Gręcorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuã, isti negatiuã. Scdo ostẽdit

309 2.di.2.q.1. ar.3. Et po. q.3.ar.18. & 19. * C. 1. sup illud: Quoniã promisit ille qui non est mẽtitus. &c. tom. 9.

dit quòd rationabilior est positio Latinorum tali ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totũ. Angeli sunt naturaliter vna pars vniuersi: igitur essent imperfecti extra vniuersum. igitur non sunt producti a Deo ante vniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli nõ cõstituunt vnũ vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, q͞a vna ordinatur ad aliã: ordo.n.est ipsum bonum, & vinculum partium vniuersi. Vltima vero consequẽtia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sũt. Tertio, ostendit ꝙ opinio Græcorum non est reputanda erronea, q͞a authoritas Gregorii Nazianzeni, eam sustinet.

¶Circa hoc vltimo dictũ, dubium occurrit: q͞m vt patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in Cõcilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo erronea est reputanda opinio opposita. Hñr.n. ibi hæc verba. Deus sua omnipotẽti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturã, spũalem & corporalem: angelicam videlicet, & mũdanã. Nec potest excusari S. Th. ex nouitate determinationis: q͞m tpe suo iã erant ꝓmulgatæ & compilatæ Decretales.

¶Ad hoc dicitur a quibusdam, quòd si S.T. recoluisset huius Decretalis, cum scripsit hunc articulum, non dixisset hæc verba. Sed mihi videt̃ quòd sciẽs & prudens hæc scripserit. Nam, illa verba decretalis, interpretãda sunt in sensu in quo fiunt, magis q̃ in sensu, quem faciunt: &

†Dam. li. 2. ortho. fidei, c. 3. circa finẽ. Greg. Nazian. in sermone de Natali. D.416 334 D.111 Aug.li.11. de ciuit. d. c. 32.

super epistolam ad Titum. Sex millia nondum nostri temporis complentur annorũ. Et quanta tẽpora, quantasq; seculorũ origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines Deo seruierunt? Damasc. † etiã dicit in 2. li. Quidã dicunt, ꝙ ante omnem creationem geniti sunt angeli, vt theologus dicit Gregor. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶2 Præt. Angelica natura est media inter naturam diuinam, & naturam corporeã. Sed natura diuina est ab æterno, natura autem corporea, ex tẽpore. Ergo natura angelica facta est ante creationem temporis, & post æternitatem.

¶3 Præt. Plus distat natura angelica a natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Genes. describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corporalem.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Nõ autẽ hoc esset verum, si aliquid creasset antea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorum sententia: illa tñ probabilior videtur, quòd [d] angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non enim constituunt per se vnum vniuersum, sed tã ipsi quàm creatura corporea in constitutionẽ unius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliã. [e] Ordo enim rerum adinuicem est bonum vniuersi. Nulla autẽ pars perfecta est a suo toto separata. Non est [d] igit̃ probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dr̃ Deut. 32. creaturam angelicã seorsum ante alias creaturas creauerit. Quàmuis contrarium nõ sit reputandum erroneum, pręcipue ꝑꝑ sententiam Greg. Nazan. cuius tãta est in doctrina Christiana authoritas, vt nullus vnquã eius dictis calũniã ĩferre p̃sumpserit, sicut nec Athanasii documẽtis, vt Hie. dicit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. loquitur secundum sententiam doctorũ Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd angeli sunt an-

A te mundum corporeum creati.

AD 2^m dicendum, quòd Deus non est aliqua pars vniuersi: sed est supra totum vniuersum, [e] præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem, [e] Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

AD 3^m dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura cor-
B porea. [e] Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non autẽ creatis angelis, esset ipsum vniuersum creatum. Si vero contrarium teneat̃: quòd dicitur Gen. 1. In prin. creauit Deus cælum & terram. exponendum est, in principio, idest in filio, vel in principio tẽporis,[e] non autem in principio, idest, antequod nihil, nisi dicatur ante quod nihil in genere corporaliũ creaturarum.

vt dicit S. Thomas in expositione illi⁹ Decretalis, verba illa, apposita sunt contra errorem Origenis & eorum, qui ponũt creaturas spirituales tantum esse per se productas a Deo, ac postmodum propter demerita earum, corporales creaturas ꝓductas fuisse. Vnde cum dupliciter teneatur, angelos ꝓductos esse ante corpora: scilicet tanquam res sic per se productas, quòd ꝓpter earum demerita quodammodo ꝓ accidens mũdus corporeus sit productus: Vel simpliciter & absolute: ꝙ ex voluntate Dei, angeli præcesserint mundum visibilem. Decretalis illa, quã uis secundum verba vtranque positionem destruat: contra primam tamen tanquam contra hęresim, interpretanda est. Ad secundam vero tanquam ad minus probabilem, applicari potest. Et ratio huius glosæ est: quia determinatiões istæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri.

501 23 262 248

Articvlvs IIII.

Vtrũ angeli sint creati in cælo empyreo.

C AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet a corpore secundum suum esse: & per consequens, neque secundum suũ
D fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶2 Præt. August. dicit 3. super Genes. * ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aeris. Nõ ergo in cælo empyreo.

¶3 Præt. Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id, quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cœlum.

E SED CONTRA est, quòd Strabus dicit super illud,* In principio crea. Deus cœl. & ter. Cœlum non visibile firmamentũ hic appellat, sed empyreum, idest igneũ vel intellectuale, quod nõ ab ardore, sed a splẽdore dicitur. Quod statim factum, angelis est repletũ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictũ est,* ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnũ vniuersũ constituitur. Vñ sic creatæ sunt spirituales creaturæ, ꝙ ad creaturam corporalem aliquem ordinẽ habent, & toti creaturæ corporali p̃sident. [e] Vnde conueniens fuit ꝙ angeli in supremo corpore crearentur, tanquã toti naturæ corporeæ pręsidentes, siue id dicatur cœlum

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Artic. quartum.*

TItulus clar⁹ est. ¶In corpore vna conclusio affirmatiua, Angeli sũt creati in cœlo empireo, seu supremo. Et probatur: quia sunt creati vt partes vnius vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquem ordinem ad creaturam corporalem: ergo vt præsidentes toti naturæ corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

310 Infra q.102 arti.2.1. & 4. 1. Et 2. di.6.art. 3. cor. Et op. 15.c.17.fi. *Lib.3.sup Gen. c.10. ante mediũ tom.3. Referẽ in glosa ordinaria sup hoc verbũ. & in com. gen. cap.1. Art.præce. & b 541

lum empyreum, ſiue qualitercunque nominetur. Vñ Iſi. dicit, ꝙ ſupremũ cœlũ eſt cœlũ angelorũ, ſup illud Deut. 8. c. Dñi Dei tui eſt cœlum, & cœlum cœli.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli nõ ſunt creati in loco corporeo, quaſi dependentes a corpore ſecundum ſuum eſſe, vel ſecundum ſuum fieri. Potuiſſet enim Deus, angelos ante totam creaturam
309 corporalem creaſſe, vt multi ſancti doctores tenent.[a] Sed facti ſunt in loco corporeo, ad oſtẽdendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quòd ſua virtute, corporea contingunt.

AD 2^{m} dicendum, quòd Auguſt. forte per ſupremam partem aeris, intelligit ſupremam partem cœli: cum quo aer quãdam conuenientiam habet, propter ſuam ſubtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, ſed de illis qui peccauerũt, qui ſecundum quoſdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet, dicere quòd ſuperiores angeli habentes virtutem eleuatam & vlẽm ſupra oĩa corpora, ſint in ſupremo creaturæ corporeę creati: alij vero habentes virtutes magis particulares ſint creati in inferioribus corporibus.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ loquitur ibi non de cœlo aliquo corporeo, ſed de cœlo ſanctæ Trinitatis: In quod angelus peccans aſcendere voluit, dum voluit aliquo
Q. 63. ar. 3. modo Deo æquiparari, vt infra patebit.*

QVAESTIO LXII.

De perfectione angelorum in eſſe gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuiſa.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſecundæ Articu. primum.

Titulus clar⁹ eſt hoc attento, ꝙ quàmuis de beatitudine in cõmuni quęratur, principalis tamen intentio verſatur circa beatitudinem quam credimus, quam ſimpliciter dicimus beatitudinem.

¶ In corpore tria facit, Primo, dicit q̃d nominis beatitudinis, ſcilicet quòd eſt vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundo, diſtinguit beatitudinẽ in duas ſpecies, ſcilicet naturalem & ſupernaturalem. Tertio, reſpõde quæſito duabus concluſionibus iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua, Angel⁹ fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia pfectiones naturales angelus nõ acquirit p motũ diſcurſiuum, ſed ſtatim, ſicut nos prima principia. Altera negatiua. Angelus non fuit creatus beatus, beatitudine ſupernaturali: quia hæc nõ ineſt ex natura, ſed eſt naturæ finis.

311 2. di. 4. ar. 1. Et quol. 9. q. ar. 3. cor.

CONSEQVENTER inueſtigandũ eſt, quomodo angeli facti ſunt ĩ eſſe gratiæ vel gloriæ.

Et circa hoc quæruntur nouẽ.

¶ Primo, Vtrum angeli fuerint in ſua creatione beati.

¶ Secũdo, Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd ad Deum conuerterentur.

¶ Tertio, Vtrum fuerint creati in gratia.

¶ Quarto, Vtrum ſuam beatitudinem meruerint.

¶ Quinto, Vtrum ſtatim poſt meritũ, beatitudinẽ adepti fuerint.

¶ Sexto, Vtrum gratiam & gloriam ſecundum capacitatẽ ſuorum naturalium receperint.

¶ Septimo, Vtrum poſt conſecutionem gloriæ, remanſerit in eis dilectio & cognitio naturalis.

¶ Octauo, Vtrum poſtmodum potuerint peccare.

¶ Nono, Vtrum poſt adeptionem gloriæ, potuerint proficere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli fuerint in ſua creatione beati.

AD PRIMVM ſic pcedit. Videtur, quòd angeli fuerint
F creati beati. Dicitur enim in lib. de Eccle. dog.* quòd angeli qui in illa in qua creati ſunt beatitudine, perſeuerant, non natura poſſident bonum quod habẽt. Sunt ergo angeli creati in beatitudine. *Ca. 59. to. 3. inter opera Auguſt.

¶ 2 Præt. Natura angelica eſt nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis ſtatim in principio ſuæ creationis fuit creata formata, & perfecta: nec informitas præceſſit in ea formationem tempore, ſed natura tantum, vt Augu. dicit. 1. ſuper Geneſ. ad lit.* Ergo nec naturam angelicã creauit Deus, informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio eſt per beatitudinem, ſecundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata. Li. 1. c. 15. parũ a principio. to. 3.

G ¶ 3 Præt. Secundum Auguſt. ſuper Geneſ. ad lit.* ea, quæ leguntur facta in operibus ſex dierum, ſimul facta fuerunt. Et ſic oportet, quòd ſtatim a principio creationis rerum fuerint omnes illi ſex dies. Sed in illis ſex diebus (ſecundum eius expoſitionem) mane fuit cognitio angelica, ſecundum quam cognouerũt verbum, & res in verbo. Ergo ſtatim a principio creationis, cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli, beati ſunt per hoc, quòd verbum vidẽt. Ergo ſtatim a principio ſuæ creationis angeli fuerunt beati. Li. 4. ſuper Gen. c. 34. & 22. & li. 5. cap. 5.

SED CONTRA, De ratione beatitudinis eſt ſtabilitas ſiue confirmatio in bono. Sed angeli non ſtatim vt creati ſunt, fuerunt confirmati in bono: quod
H caſus quorundam oſtendit. Non ergo angeli in ſua creatione fuerunt beati.

RESPON. Dicendum, quòd nomine beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, ſeu intellectualis naturæ,[c] & inde eſt, quòd naturaliter deſiderat: quia vnumquodque naturaliter deſiderat ſuam vltimam perfectionem. Vltima autem perfectio rationalis ſeu intellectualis naturæ, eſt duplex. Vna quidẽ, quã poſſunt aſſequi virtute ſuæ naturæ: & hæc quoddammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Ariſt.* perfectiſſimam hominis contemplationẽ, qua optimum intelligibile, quod eſt Deus, contemplari poteſt in hac vita, dicit eſſe vltimam hominis fœlicita-
I tem. ſed ſuper hanc fœlicitatem eſt alia fœlicitas, quã in futuro expectamus: qua videbimus Deum ſicuti eſt. Quod quidem eſt ſupra cuiuſlibet intellect⁹ creati naturam, vt ſupra oſtenſum eſt.* Sic igitur dicendum eſt, quòd quantum ad primam beatitudinem quam angelus aſſequi virtute ſuę naturę potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem hmõi angelus nõ acquirit per[d] aliquem motum diſcurſiuum, ſicut homo, ſed ſtatim ei adeſt propter ſuæ naturæ dignitatẽ, vt ſupra dictum eſt.* Sed vltimam beatitudinem, quę facultatem naturæ excedit, angeli non ſtatim in[d] principio ſuæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non eſt aliquid naturæ, ſed naturæ finis. Et ideo nõ ſta-
K tim eam a principio debuerunt habere. 55 Li. 10. Ethico. c. 7. & 8. tom. 5. Q. 12. art. 4. & q. 23. ar. 1. D. 142. Q. 58. ar. 3 & 4. D. 135.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali, quam angelus habuit in ſtatu innocentiæ.

AD 2^{m} dicendum, quòd creatura corporalis ſtatim in principio ſuæ creationis habere nõ potuit perfectionem, ad quam per ſuam operationem perducit. Vnde ſm Aug.* germinatio plantarũ, ex terra non ſtatim fuit in primis operibus, in quibus virtus ſola germinatiua plantarũ data eſt terræ. Et ſimiliter, creatura angelica in principio ſuæ creationis habuit perfectionem ſuæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per ſuam operationem peruenire debebat. Li. 8. ſuper Gene. c. 3. a medio. t. 3. & lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 24.

AD 3^{m} dicendum, quòd angelus duplicem habet verbi cognitionem: unam naturalem, & aliam glo-
A riæ. Naturalem quidem, qua cognoſcit verbum per eius ſimilitudinem in ſua natura relucentem.[c] Cognitionem vero glorię, qua cognoſcit verbum per ſuam eſſentiam. Et vtraque cognoſcit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo, affuit angelo a principio ſuæ creationis: ſecunda vero non,[c] ſed quando facti ſunt beati per conuerſionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina. 285 & b 296

ARTICVLVS II.

Vtrũ angelus indiguerit gratia ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſecũdæ Articulum ſecundum.

IN titulo aduerte, quòd conuerti in Deum, nihil aliud eſt, q̃ habere actum voluntatis, quo voluntas tendat recte in Deum: vt beatitudo ſupernaturalis eſt quocũque id modo eueniat, vt in reſponſione ad tertiũ dilucidatur. Gratia autem hic ſumitur communiter p gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur, quod non debetur naturæ, ſed gratis datur.

¶ In corpore vna eſt concluſio affirmatiua. Angelus nõ poteſt cõuerti in Deũ, niſi adiutus auxilio gratię. Et probatur: quia nulla volũtas poteſt ferri in id q̃d eſt ſupra facultatem naturæ volẽtis, niſi adiuta ab eo quod poteſt in illud: ſed vltima beatitudo excedit facultatem cuiuſque naturæ creatæ. ergo. Maior pbaẽ dupliciter, Primo, quia omnis motus volũtatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc nõ ſe extendit ſupra illum. Secundo, declaratur in igne reſpectu calefactionis & generationis carnis Minor vero probaẽ: quia viſio Dei per eſſentiã excedit omnem naturam creatam, vt in quæſtio. 12. probatum fuit.

312 2. di. 5. q. 2. art. 1.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter poſſum⁹, gratia non indigemus: ſed naturaliter angelus cõuertitur in Deũ, quia naturaliter Deum diligit, vt ex ſupradictis patet.* Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc, ꝙ conuerteretur in Deum. Q. 60. ar. 5.

¶ 2 Præt. Ad ea tantum videmur indigere auxilio, quæ ſunt difficilia: ſed conuerti ad Deum nõ erat difficile angelo, cum nihil eſſet in eo, quod huic conuerſioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratię ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

¶ 3 Præt. Conuerti ad Deum eſt ſe ad gratiam præparare. Vnde Zach. 1. dr̃, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, ſed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus, quia ſic eſſet abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc, ꝙ conuerteretur in Deum.

SED CONTRA, per conuerſionem ad Deum angel⁹ peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguiſſet gratia ad hoc ꝙ conuerteretur in Deum, ſequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam: quod eſt contra illud Apoſt. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

RESPON. Dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout eſt obiectum beatitudinis. Sicut enim ſuperius dictum eſt,* naturalis motus voluntatis eſt principium omnium eorum q̃ volumus: naturalis aũt inclinatio voluntatis eſt ad id, quod eſt conueniens ſecundum naturam. Et ideo, ſi aliquid ſit ſupra naturam, voluntas in id ferri non poteſt, niſi ab aliquo alio ſupernaturali principio adiuta: ſicut patet, ꝙ ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare car-
A nem eſt ſupra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, niſi ſecundum quod mouetur vt inſtrumentum ab anima nutritiua. Oſtenſum eſt autem ſupra,† cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per eſſentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ conſiſtit, eſt ſupra naturam cuiuſlibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis poteſt habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem,[d] niſi nota a ſupernaturali agente. et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum eſt, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit, niſi per auxilium gratiæ. Q. 60. ar. 2. 12. q. 169. art. 6. Et 2. di. 5. q. 2. arti. 1. & diſ. 28. ar. 4. Et 4. cõ. c. 72. Q. 12. ar. 4 & 5. D. 685.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum eſt principium naturalis eſſe. Hic autem loquimur de conuerſione ad Deum, inquantum eſt beatificans per ſuæ eſſentiæ viſionem.

AD 2^{m} dicendum, quòd difficile eſt quod tranſcendit potentiam: ſed hoc contingit eſſe dupliciter. Vno modo, quia tranſcendit potentiam ſecundum ſuum naturalem ordinem, & tunc ſi ad hoc poſſit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile: ſi autem nullo modo, dicitur impoſſibile, ſicut impoſſibile eſt hominem volare. Alio modo, tranſcendit aliquid
C potentiam, non ſecundum ordinem naturalem potentiæ, ſed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum: ſicut aſcendere non eſt contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ, quia anima quantum eſt de ſe, nata eſt mouere in quamlibet partem, ſed impeditur ab hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile eſt homini aſcendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam, homini quidem eſt difficile, & quia eſt ſupra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati: ſed angelo eſt difficile propter hoc ſolum, quod eſt ſupernaturale.

AD 3^{m} dicendum, quòd quilibet motus volun-
D tatis in Deum, poteſt dici conuerſio in ipſum. Et ideo triplex[d] eſt conuerſio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ iam Deo fruentis. et ad hanc conuerſionem requiritur gratia conſummata. Alia conuerſio eſt, quæ eſt meritũ beatitudinis. et ad hanc requiritur[d] habitualis gratia, quæ eſt merendi principium.[e] Tertia conuerſio eſt, per quam aliquis præparat ſe ad gratiam habendam. et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio Dei ad ſe animam conuertentis:[e] ſecundũ illud Tren. vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quòd non eſt procedere in infinitum. D. 339. D. 153. a 519 143

ARTICVLVS III.

E

Vtrum angeli ſint creati in gratia.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſecũdæ Articulum tertium.

IN titulo hoc ſolũ aduertendum eſt, quòd hic eſt ſermo de gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo facit, Primo, duas refert opiniones contrarias. Secundo, affirmatiuam oſtendit eſſe probabiliorem

313 2. 2. q. 5. ar. 1. cor. Et 2. diſt. 4. ar. 3. & di. 5. q. 2. ar. 2. cor. Et quo. 9. q. 4. art. 3. cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd angeli non ſint creati in gratia. Dicit enim Auguſt. 2. ſuper Gene. ad lit. quod angelica natura primo erat informiter creata, & cœlum dicta. Poſtmodum vero formata eſt, & lux appellata: ſed hęc formatio eſt per gratiam. Ergo non ſunt creati in gratia.

Universidad de Deusto Biblioteca

rē tali ratione. Omnia, quæ processu temporis diuina ꝓuidentia facta sunt, in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales, producta fuerunt. ergo & beatitudinis status secundum gratiam ꝓductus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur authoritate Augustini. consequentia fundatur super authoritate Ioannis, dicentis, gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super ꝓportionalitate naturalium & supernaturalium.

¶ 2 Præt. Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset a Deo auersus.

¶ 3 Præt. Gratiam medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quòd nec ēt creati sint in gratia, sed primo in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

SED CONTRA est, quod Augu. * dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, idest cum amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiēs gratiam [c]?

RESPON. Dicendum, quòd quàmuis super hoc sint diuersę opiniones, quibusdam dicētibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: aliis vero quòd sunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis sanctorum consonum est, quòd [d] fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus quòd omnia quę processu temporis per opus diuinæ ꝓuidentiæ creata a Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, vt Augustinus dicit super Genes. * ad lit. sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem, quòd gratia gratum faciens, hoc modo cōparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura, ad effectū naturalem. Vnde 1. Ioan. 3. Gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opin. Augustini ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturę, inditę sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt angeli creati in gratia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd informitas illa angeli, potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ. & sic præcessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Aug. * ponit.

AD 2[m] dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectum secundum modum naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, vt libere feratur in ea quæ vult. Et ideo, inclinatio gratię [d] non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

AD 3[m] dicendum, quòd quàmuis gratia sit medium inter naturam & gloriam ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata, non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturę per gratiam adiutæ. Gratia autem, non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo, statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

Li.12.de ciui.Dei,c.9. a med. t.3.

476

Li.8. ca. 3. to.3. Et 5. de Gen. ad lit. cap.24.

Li.1. super Gen. c.15. tom. 3.

D. 723. D. 819.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus creatus, suā beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandū. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

SED CONTRA est, quod Apoc. 21. dicitur, quòd mensura angeli in illa cœlesti Hierusalem, est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere nō pōt, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

RESPON. Dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idem est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autē creaturę esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quelibet autem res ad vltimum finem per suā operationem pertingit: quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutē eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alteri [e]. Beatitudo autē vltima, excedit & naturam angelicam & humanam, vt ex dictis patet * Vnde relinquitur, quòd tam homo quàm angelus suam beatitudinē meruerint. Et si quidem angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum, absq; difficultate dicere possumus, ꝙ suā beatitudinē meruerit. Et simili* si quis diceret, quòd qualitercunque gratiam habuerit antequā gloriā. Si vero gratiā non

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articu. quartum.*

TITulus clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostendendo, quòd angel[s] meruit suam beatitudinem. Secundo ostēdit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum cōuenit alicui, scilicet, aut ꝑ naturam sine operatione media: sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctiōis horū modorū sup hoc, qbea titudo perfecta, est vltimus finis. talem eū oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acq ri. Sed cū soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, idest substantia & beatitudo: reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et cum non ꝑ operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

¶ Circa prędicta aduerte primo, quòd hæc dicta, accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas, sic enim omnia consonant: alioquin, inficiationi esset locus: quoniā si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est, nec per naturam nec ꝑ acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo ei[s] habet præmii rationē, sed communicatæ fœlicitatis

314
2.di.5.q.2. artic. 2. Et quol.9.q.4 art. 3.

Li.1. Ethi. cap.9.circa principiū. tom.5.

D. 880. D. 884. 887. D.154. 155.

312 b

In corp.ar.

315

Ar.1. & 3. huius q. Et q.12. ar. 4. & 5.

A citatis absque merito, quia ꝙ in Maria natum est, non qualecunque natum est: sed sanctum natum est.

¶ Circa hunc articulum aduerte secundo, ꝙ inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. dist. 1. hæc est differentia, ꝙ S.T. ibi quidem sub dubio relinquit: an angeli sint creati i gratia, & defendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionē, ꝙ angeli pręhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferi[s], q.63. ar.6. ostendet, opinio S.T. ex vtrisque dictis hic. f.& ibi conflatur.

¶ Quo ad secundū, circuit quatuor modos, quibus imaginari poterit, angelū meruisse beatitudinem. Primo, habendo gratiam prius non solū natura, sed duratione, q̄ beatitudinem. Et hoc modo, null[s] est scrupul[s]. Vel habēdo beatitudinem absque præcedente gratia, & sic oportet aliquod horū trium dicere, vel absq; merito, vel per actus cōsequentes beatitudinem, vel ꝙ vnus & idem actus fuit meritori[s] & fruitio beata: sed nihil horum potest dici. ergo relinquitur primum. Sufficientię distinctionis satis facile patere potest, quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secūm mēbrū. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrū, vel simultaneo, & sic est quartum, vel consequente, & sic est tertium. nec potest quintus modus imaginari. Destructio autē singulorum trium modorum, satis plane habetur in litera: qa carere merito est cōtra rationē præmii. consequi autē præmium est contra rationem meriti. Eundem vero actum meriri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & meritis: quia illa pfecta, ista imperfecta est.

¶ Circa hanc partē aduerte, ꝙ Scotus in 2. dist. 5. consentiens cōclusioni dicit, hāc vltimam rationem ad quartum mēbrū excludendum non cogere: quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessaria habitus antequam esset beatus, sic oportet dicere, quòd beatitudinē absque merito habuit, sicut nos gratiam [e]. quòd tamen est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, & est præmium virtutis, vt etiam Philosophus dicit in 1. Ethic. * Vel oportet dicere ꝙ angeli merētur beatitudinem per ea, quæ iam beati operantur in diuinis ministerijs, vt alij dixerunt. quod tamen est contra rationem meriti. nam meritum habet rationem viæ ad finem. ei autē qui iam est in termino, non conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur quod iam habet. Vel oportet dicere ꝙ vnus & idem actus conuersionis in Deum, inquātum est ex libero arbitrio, est meritorius, & inquantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc [d] etiā videtur esse cōueniens, quia libe. arb. nō est sufficiens causa meriti. Vnde actus nō [d] potest esse meritorius fm qd est ex libero arbitrio, nisi inquantū est gratia informat[s]. Non autem simul potest informari gratia imperfecta, quæ est principium merendi, & gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Vnde non videtur esse possibile ꝙ simul fruatur, & suam fruitionē mereat. Et ideo melius dicendū est, quòd gratiam habuit angelus anteq̄ esset beatus, ꝑ quā beatitudinē meruit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficultas bene operandi nō est in angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimēto naturalis virtutis, sed ex hoc, ꝙ opus aliquod bonū est supra virtutem naturæ [e].

AD 2[m] dicendum, quòd conuersione naturali angelus non meruit beatitudinem: sed conuersione charitatis, quæ est per gratiam.

AD 3[m] patet rnsio ex dictis [e].

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus statim post unū actum meriti, beatitudinem habuerit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non statim post vnum actum meritorium beatitudnem habuerit. Difficilius enim est homini bene operari, quàm angelo. Sed homo non præmiatur statim post vnum actum. Ergo neque angelus.

¶ 2 Præt. Angelus statim in principio suæ creationis & in instanti actū aliquem habere potuit, cum etiā corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis moueri incipiant. & si motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus & voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum habere. Si ergo angelus per vnum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo non retardatur. statim in primo instanti fuerunt beati.

¶ 3 Præt. Inter multum distantia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis angelorum multū distat a statu naturæ eorum. medium autē inter vtrunque, est meritum. Oportuit igitur quòd per multa media angelus ad beatitudinem peruueniret.

SED CONTRA. Anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinātur. unde sanctis promittitur æqualitas angelorū. Sed anima a corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem cōsequit[r], nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritū beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

RESPON. Dicendū, quòd angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam fm modum naturę, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili fm modum eius. Est autem hoc proprium naturæ angelicæ, quòd naturalem perfectionem non per discursum [d] acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est. Sicut autē ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. & ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autē beatitudinis nō solū in angelo, sed etiam in homine esse potest ꝑ vnicū actum. quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquit, ꝙ statim [d] post vnū actū. charitate

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulū quintū.*

TItulus clar[s] est. ¶ In corpe vnica est conclusio rnsiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinē meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalē perfectionē nō ꝑ discursum acquirit, sed statim per naturam habet, sicut supra ostensum est. Sicut autē ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. & ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autē beatitudinis nō solū in angelo, sed etiam in homine esse potest ꝑ vnicū actum. quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquit, ꝙ statim [d] post vnū actū. charitate

D. 142.

Ar.1.huius q. & q. 5 & ar.3. & 4.

D. 160.

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo, quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem, quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio vero subsumpta probatur ex eo, ꝙ homo pōt vnico actu mereri ergo & angelus.

¶ Circa hanc cōclusionem & rationem aduerte, ꝙ Scotus in 2. dist. 5. q. 1. ad vltimum argumentum, dupliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominē, quia si esset vera, sequeretur ꝙ nullus angelus esset damnatus, quia apud S. T. quilibet meruit vni co actu beatitudinē. Secundo, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli, & multo falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ: sed ex arbitrio donātis. Tertio, contra cōclusionem simpliciter. Præmium debetur secundum legē præmiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actū aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit: igitur nisi quis vsq; in finem vitæ suæ meruerit, quàmuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinē non consequitur.

¶ Ad euidentiā horū duo notāda sunt. Primo vis processus S.T. secundo, verificatio eius. Quo ad primum, cū ea quæ ex sola diuina volūtate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus consequēs est, vt fm generales regulas, beatitudinē eis datam esse credamus. Et qm̄ communis lex est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nō aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, q̄ ex duratione viæ eorū. Nec aliud intendit hic S.T. nisi ꝙ angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idē est quærere: utrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere: vtrū post primum actum meritorium sit in termino viæ. Et similiter idem est respondere cuiuis eorum. Quo ad secundum, ex eodem fundamento, quia. s. diuinus ordo non est aliter nobis notus: cuā vniuscuiusque intellectualis naturæ via, aut ex diuina voluntate tantū taxetur, aut secundum modum naturæ viatoris statuta credatur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habemus quo ad hoc: sed generaliter, ꝙ secundum gratuita perficit naturas per modum quem earū: reliquū est, vt vniuscuiusque via sit & extēdatur secundum modum suæ naturæ. Et hoc attendens S. T. diffiniuit viam angelorū statim post meritū esse in termino, quia hoc congruit suæ naturæ, cui proprium est statim post principium habere finē. Et ad obiectionē in oppositum cōtra rationē dicitur, quòd ipse nunquam probauit falsum esse assumptum de perfectionibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verū esse de supernaturalibus, alioquin gratia nō perficeret naturā per modū naturæ. Ad obiectionem vero cōtra cōclusionem simpliciter iam patet, ꝙ nos dicimus, ideo primiari, quia vsque ad terminum viæ perseuerauit. Ad obiectionem vero ad hominem non potest hic complete dici: sed in ferius in qōne sequēti, arti. 5. ad. 4. satisfiet. Pro nunc aūt negetur consequentia, qm̄ post primū actū meritorium, statim dari beatitudinē contingit dupliciter. s. impedibiliter, & nō impedibiliter, & S.T. intendit primo modo: Scotus vero accipit, ac si intendisset secundo modo.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulū sextum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpe vna est cōclusio affirmatiua. Angeli cōsecuti sunt gratiā & gloriā fm quātitatē naturaliū. Et ꝓbat dupliciter. Primo, qa Deus cōdidit naturā intellectualē ad beatitudinem. ergo diuersos gradus naturæ ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiæ, ex simili, in artifice diuersimo de præparante lapides ad domum. Secundo, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem. ergo consequitur beatitudinem fm quantitatē naturaliū. Antecedens probatur, quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinē, vt primum ad secundum. Consequentia vero probatur, quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habēt operationes ipsę. principia operationum adinuicē, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autē, ꝙ natura ad beatitudinem comparatur, sicut primū ad scdm, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo. Vnde oportet, ꝙ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet, ꝙ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ perfectio aduenies, tollit imperfectionē sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ, non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernit, sicut imperfecti o potētiæ, substernitur perfectioni formæ. et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis: nō opponitur perfectioni cognitionis glorię. nihil. n. prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media. sicut simul potest aliqd cognosci per mediū probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiā Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ ea quæ sunt beatitudinis, p se sufficiunt: sed ad hoc ꝙ sint, præexigunt ea q̄ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

Ad 3m dicendum, ꝙ duæ operationes nō possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur. Cognitio autem & dilectio naturalis, ordinantur ad cognitionem & dilectionē gloriæ. Vnde nihil prohibet, in angelo esse & cognitionē & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

Articvlvs VII.

Vtrum in angelis beatis, remaneat cognitio naturalis.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis beatis nō remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia vt dicitur 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis, est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo adueniente beatitudine, natura lis cognitio & dilectio cessat.

¶ 2 Præt. Vbi vnum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluū ergo esset, ꝙ remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ 3 Præt. Eadem potētia nō habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. fœlicitas. n. non est fm habitum, sed fm actum. vt dicitur in 1. Ethic. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

Sed contra. Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius: sed beatitudo nō tollit naturā, cum sit perfectio ei⁹. Ergo non tollit naturalem cognitionem & delectionem.

Respon. Dicendum, ꝙ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut. n. se habent principia operationum adinuicē, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autē, ꝙ natura ad beatitudinem comparatur, sicut primū ad scdm, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo. Vnde oportet, ꝙ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet, ꝙ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ perfectio aduenies, tollit imperfectionē sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ, non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernit, sicut imperfecti o potētiæ, substernitur perfectioni formæ. et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis: nō opponitur perfectioni cognitionis glorię. nihil. n. prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media. sicut simul potest aliqd cognosci per mediū probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiā Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ ea quæ sunt beatitudinis, p se sufficiunt: sed ad hoc ꝙ sint, præexigunt ea q̄ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

Ad 3m dicendum, ꝙ duæ operationes nō possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur. Cognitio autem & dilectio naturalis, ordinantur ad cognitionem & dilectionē gloriæ. Vnde nihil prohibet, in angelo esse & cognitionē & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

Articvlvs VIII.

Vtrum angelus beatus peccare possit.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur ꝙ angel⁹ beatus peccare possit. Beatitudo. n. nō tollit naturam, vt dictum est. Sed de ratione naturæ creatæ est, ꝙ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare.

¶ 2 Præt. Potestates rationales, sunt ad oppositа, vt Philosoph⁹ dicit †. Sed voluntas angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ 3 Præt. Ad libertatē arbitrij pertinet, ꝙ homo possit eligere bonū & malum. Sed libertas arbitrij nō minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

Sed contra, est quod Aug⁹. dicit 11. super Gen. ad lit. ꝙ illa natura quæ peccare nō potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

Respon. Dicendum, ꝙ angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc cōsistit, ꝙ p essentiam Deum vidēt. Essentia autem Dei, est ipsa essētia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus vidēs Deū ad ipsum, sicut se habet quicūque nō videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem, ꝙ aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attēdens ad bonum, vel ꝙ velit diuertere a bono, inquātū huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendēs ad Deū: sic aūt volens vel agens, nō pōt peccare. Vnde angel⁹ beat⁹ nullo modo peccare potest.

Ad primvm ergo dicendum ꝙ bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatū, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscit, quòd peccare non possit ratione iam dicta.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulū octauū.*

TItulus clarus est. ¶ In corpe, respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt Deū p essentiā. ergo videt ipsam essentiam bonitatis. ergo non potest velle aut agere nisi attēdēs ad Deū. ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cū prima consequentia: secunda vero declaratur sic. videns ipsam bonitatis essentiam se habet ad illius appetitū, quemadmodum cuiusque volūtas ad beatitudinem seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum, qm̄ nemo operatur respiciens ad malum. ergo impossibile est, ꝙ videns ipsam bonitatis essentiā, velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

¶ Aduerte hic, ꝙ ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & ois boni ratio eminenter est. Et propterea, si appetitus nullus potest sic resilire a bono in communi, vt appetat aliqd non sub ratione boni: consequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi fm illius rationem.

Universidad de Deusto Biblioteca

AD 2m dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quæ nõ ordinãtur naturaliter. Sed quãtũ ad illa, ad quę naturaliter ordinant̃. nõ se habẽt ad opposita. Intellectus.n.nõ potest nõ assentire principijs naturaliter notis. et similiter voluntas nõ potest nõ adhærere bono, inquãtũ est bonũ: qa in bonũ naturaliter ordinat̃, sicut ĩ suũ obiectũ. Volũtas igitur angeli se habet ad opposita, quãtũ ad multa faciẽda vel nõ faciẽda: sed quãtũ ad ipsum Deũ quẽ vident esse ipsam essentiã bonitatis, nõ se habent ad opposita: sed sm ipsum ad omnia diriguntur, quodcunque oppositorum eligant. quod sine peccato est.

AD 3m dicendũ, ꝙ liberũ arbitriũ sic se habet ad eligendũ ea q̃ sunt ad finẽ: sicut se habet intellectꝰ ad cõclusiones. Manifestũ ẽ aũt, ꝙ ad virtutẽ intellectꝰ ptinet, vt ĩ diuersas cõclusiones pcedere possit sm principia data: sed ꝙ in aliquã cõclusionem pcedat prætermitendo ordinem principiorũ, hoc est ex defectu ipsius. Vnde ꝙ liberũ arbitriũ diuersa eligere possit seruato ordine finis, hoc ptinet ad perfectionẽ libertatis eius: sed ꝙ eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc ptinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est ĩ angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis, qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

Vtrum angeli beati in beatitudine possint proficere.

AD NONVM sic pceditur. Videtur, ꝙ angeli beati in beatitudine pficere possunt. Charitas.n.est principiũ merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. crescẽte aũt merito. & pręmiũ beatitudinis crescit. ergo angeli beati, in beatitudine proficere possunt.

¶ 2 Præt. August. dicit in lib. de doct. Christ*. ꝙ Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem, & ad suam bonitatẽ: et similiter angelis, quibus vtitur in ministerijs spiritualibus, cum sint administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicit̃ Heb. 1. Non antem hoc esset ad eorum vtilitatem si p hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, ꝙ angeli beati, & mereri & in beatitudine proficere possunt.

lib. 1. de doct. Christ. c. 32. in pri. tom. 3.

¶ 3 Præt. Ad imperfectionem pertinet, ꝙ ille qui non est in summo, non possit proficere. Sed angeli nõ sunt in summo. Si ergo ad maius proficere nõ possunt, videtur ꝙ in eis sit impfectio & defectꝰ. quod est inconueniens.

SED CONTRA est, ꝙ mereri & proficere pertinent ad statum viæ. Sed angeli non sunt viatores, sed comprehensores. Ergo angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

F REPON. Dicẽdum, ꝙ in vno quoque motu, motoris intentio fertur in aliquid determinatum; ad quod mobile perducere intendit. intentio enim est de fine cui repugnat infinitum. Manifestum est autem, quòd cum creatura rationalis per suam virtutem consequi nõ possit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, vt ex superioribus patet*, indiget vt ad beatitudinem a Deo moueatur. G Oportet igitur, ꝙ sit aliquid determinatum ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur, sicut in vltimum finem. Et hoc quidem determinatum non potest esse in diuina visione, quantum ad ipsum quod videtur: quia summa veritas ab omnibus beatis secundum diuersos gradus conspicitur, sed quã tum ad modum visionis, præfigitur diuersimode terminus ex intentione dirigentis in finem Non enim possibile est, ꝙ sicut rationalis creatura producitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modũ visionis: qui est [d] comprehensio. Hic.n. modꝰ soli Deo competere potest, vt ex supradictis patet*. Sed cũ infinita efficacia requiratur ad Deũ comprehendũ, creaturæ vero efficacia in videndo nõ possit esse nisi finita, ab infinito autem, finitum quodlibet infinitis gradibꝰ distet: multis modis contingit creaturam rationalem intelligere Deũ, vt clarius & minus clare. Et sicut beatitudo cõsistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igit̃ vnaquæque creatura rationalis a Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatũ gradum beatitudinis pducatur ex prædestinatione Dei. Vnde cõsecuto illo gradu, ad altiorem [d] transire non potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ mereri est eius quod mouetur ad finem. Mouetur autẽ ad finem creatura rationalis, non solum patiendo, sed etiam operãdo. Et si quidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditando acquirit scientiam Si vero finis nõ sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis [e]. Ei autem quod est in vltimo termino, non conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis imperfectæ, quæ est viæ, est mereri: charitatis autem perfectæ non est mereri, sed potius præmio frui [e]. Sicut & ĩ habitibꝰ acquisitis operatio præcedens habitũ, est acquisitiua habitus. Quæ vero est ex habitu iam acquisito, est operatio iam perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfectæ, non habet rationẽ meriti, sed magis est de perfectione præmij.

AD 2m dicendum, ꝙ aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo, sicut quod est ĩ via ad finem: & sic vtile est meritũ beatitudinis: alio modo, sicut pars est vtilis ad totũ, vt paries ad domũ. Et hoc modo ministeria angelorum sunt vtilia angelis beatis, inquantum sunt q̃dam pars beatitudinis ipsorũ. Diffundere.n. perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum [e].

AD 3m dicendum, ꝙ licet angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum sm prædestinationem diuinam. Potest tamen augeri [d] angelorum gaudium de salute eorum q per ipsorum ministeriũ saluantur, sm illud Luc. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet. quod quidẽ augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, ꝙ quãtum ad præmiũ accidẽtale, etiam mereri possunt. Sed melius est vt dicatur, ꝙ nullo modo aliquis beatus mereri [d] potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christꝰ. qui solus fuit viator & comprehensor [e]. Prædictum.n. gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, q̃ illud mereantur.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulũ nonũ.*

319

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eã sic. Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tẽdit vt mobile ab ipso Deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis. ergo non põt amplius pficere.. Maior ppositio probat̃ ex eo, ꝙ intentio est de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in. 2. Metaph. Minor vero probat̃ ex eo, quòd creatura rationalis non est sufficiens vt perducat seipsam ad beatitudinem. Cõsequentia vero subiũcta probatur perlustrando modos, quibus posset imaginari inueniri in beatitudine determinatum & vltimum, & sic, aut illud determinatum attendit̃ sm determinationẽ obiecti, aut sm determinationem gradualem ipsius beatitudinis, seu quod idẽ est, sm determinationẽ modi fruẽdi illo obiecto. Et si sm determinationẽ gradꝰ beatitudinis, tripl'r hoc credi posset. Priõ, ꝙ ille gradꝰ determinatus esset summꝰ simpliciter. Secundo, ꝙ esset gradus quidam certꝰ ex natura rei. Tertio, ꝙ determinatio talis gradus esset ex intentione dirigentis, statuẽtis dirigere, & perducere ad talem gradũ, ita ꝙ non ad inferiorẽ neque ad superiorẽ.

Art. 2. huius quæst.

Et sic, cum sint quatuor modi, quibus credi posset inueniri determinationem & vltimitatem in motu ad beatitudinem, discurrendo per singulos, & tres primos excludendo, quartũ cõcludit. Ac per hoc consequentia probatur manifeste sic, Illud determinatum & vltimũ ad quod mouetur angelus a Deo, nõ est obiectũ, nec summus gradus habendi illud, nec aliquis certus gradꝰ ex natura ipsius modi habendi tale obiectum. ergo relinquitur, ꝙ sit certus gradus beatitudinis determinatus ex prædestinatione diuina.

D. 366.

Q. 12. ar. 7. q. 14. art. 3.

Prima pars huius assumpti probatur. Tũ quia obiectum commune est omnibus beatis. illud autem determinatum proprium est cuilibet. Tum, quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum cõmunicatur diuersis: obiectũ aũt ipsum in seipso non habet istam diuersitatem graduum. Secunda vero pars probatur, quia summa visio cum sit comprehensio talis obiecti, incõmunicabilis est creaturæ, & soli Deo possibilis, cum requirat efficaciam infinitam, vt patet x q. 12 Tertia vero pars probatur ex hoc, ꝙ inter visionem Dei & cõprehensionẽ eius est infinita distantia: ac p hoc multi, immo infiniti gradus videndi Deum sunt medii, & consequenter modi videndi, & sic nullus est determinatus modus videndi. magis hic q̃ ille, ad quem debeat moueri creatura rõnalis a Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc, ꝙ inter quodlibet finitum & infinitum, sunt infinita media.

D. 159. 280.

314

c 312

Consequentia autẽ quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequẽtia principalis per se nota est, qa assequuto termino, vlterius transire non potest. ¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa, vt manifeste patet in motu cœli, qui proculdubio posset a Deo perpetuari, quàmuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore pꝑetuũ. Erit ergo aliquod mobile, quod non mouebitur ad aliquid determinatũ & vltimũ. Nec pbatio adducta sufficienter ipsam pbat: qm̃ cum intentione finis certi (puta communicare bonitatẽ suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Auerrois. 12. Meta. 36. cõmẽto dicit.

116

D. 283.

¶ Ad hoc dupliciter respõderi potest. Primo, ꝙ duplex est motus. Quidam ordinatus ad cõsequẽdam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuiꝰ nobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito: quoniam moueretur ad impossibile. s. ad consequendum id, ad quod peruenire non potest, quia infinitas motus nunquam terminabitur. Quidam vero est motus nõ per se primo ordinatus ad consequendã aliquam perfectionẽ, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanans: et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intẽtio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, nõ consequendum per motum: sed magis aut conseruandum, aut communicãdũ; ita ꝙ omni motui commune est, ꝙ intentio motoris tendit ad aliquid certũ & determinatum, quia fini cuius est intentio, repugnat ratio infiniti. i. nũquã haberi posse, quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam vero non, sed vt conseruãdum, aut communicãdum. Et qm̃ in proposito sermo erat de motu consequutiuo ipsius finis intenti, quoniã quæstio est de motu ad beatitudinem, idcirco maior S.T. cũ eiꝰ probatione, & solida stat vniuersaliter & propositũ infert.

D. 157. 281.

a 556

320 12. q. 89. ar. 4. Et. 2. dist. 5 q. 1. ar. 1. Et. 3. cõt. c. 108. 109. & 110. Et opusc. 15. c. 19. & 20. lib. 9 text. 19. tom. 3.

Nõ.n. assumpsit omne mobile moueri motu finito: sed ad certum finem, quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motũ per se primo assequutum, seu ordinatum ad consequendum, nulla erit instantia ẽt apparenter, & habetur intentum. Si vero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentũ applicando ĩ subsumptis propositionibus pportionaliter illam certitudinem finis, puta, si motus requirit certum finem, subintelligitur quòd motus cõsequutiuus requirit certum finem cõsequendum, & sic patet responsio ad obiecta. Secũdo, posset dici, quòd S.Th. non simpliciter, sed vt theologus, assumpsit illam maiorem: quoniã de facto omnis motus est ad aliquem finem consequendum. nam & cœlum mouetur vt impleatur numerus electorum, sed prima rñsio ẽ solidior.

306

QVAESTIO LXIII.

De Angelorum malitia quo ad culpã. in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerãdũ est, quõ angeli facti sunt mali. Et primo quantum ad malum culpę. Secundo, quantum ad malum pœnæ.

Circa primũ quærũtur nouẽ.

¶ Primo, Vtrum malum culpæ in angelo esse possit.

¶ Secũdo, Cuiusmodi peccata in eis esse possunt.

¶ Tertio, Quid appetẽdo, angelus peccauit.

¶ Quarto, Supposito ꝙ aliqui peccato ppriæ volũtatis facti sunt mali: vtrum aliqui naturaliter sint mali.

A ¶ Quinto, Supposito ꝙ nõ, Vtrum aliquis eorum in primo instãti suæ creationis, potuerit esse malus per actũ propriæ voluntatis.

¶ Sexto, Supposito ꝙ non, Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum.

¶ Septimo, Vtrum supremus inter cadẽtes, fuerit simpliciter inter omnes angelos summus.

¶ Octauo, Vtrum peccatum primi angeli, fuerit aliis aliqua causa peccandi.

B ¶ Nono, Vtrũ tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ malum culpæ in angelis esse non possit. Quia malum culpæ nõ potest esse nisi ĩ his quæ sunt in potẽtia: vt dicit̃ in 9. Metaph*. Subiectum.n. priuationis est ens in potentia. sed angeli, cum sint formæ subsistẽtes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

¶ 2 Præt. Angeli sunt digniores q̃ corpora cœlestia. Sed in corporibus cœlestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶ 3 Præt. Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis quòd moueantur motu dilectionis in Deum. [e] Ergo ab eis remoueri non potest: sed diligendo Deũ non peccant. ergo angeli peccare non possunt.

¶ 4 Præt. Appetitus nõ est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non potest esse apparens bonum quod non sit verum bonum: quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo angeli nõ possunt appetere nisi id, quod est vere bonum. Sed nullus [e] appetẽdo id quod est vere bonum, peccat. E Ergo angelꝰ appetendo nõ peccat.

SED CONTRA est, quod dicitur Iob. 4. In angelis suis reperit prauitatem.

RESPON. Dicendũ, ꝙ tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur, potest [d] peccare. Et cuicunque creaturæ hoc conuenit vt peccare nõ possit, hoc [d] habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare a rectitudine actus, quã debet habere, [e] siue

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum primum.*

D. 996.

TItulus clarꝰ est, Malum superiꝰ declaratũ fuit, culpę contra pœnã, quod tripl'r differt &c. ¶ In corpore vna est conclusio respõsiua, affirmatiue. Omnis

D. 723.

b 152

Universidad de Deusto Biblioteca

accipiatur peccatū in naturalib⁹, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum a rectitudine declinare non cōtingit, cuius regula est ipsa virtus agētis. Si. n. manus artificis esset ipsa regula incisionis, nūquam posset artifex nisi recte lignum incidere, sed si rectitudo īcisionis sit ab alia regula, cōtingit incisionē esse rectā & nō rectā. Diuina autē volūtas sola est regula sui actus, q a nō ad superiorem finem ordinatur. Omnis autē voluntas cuiuslibet creaturę, rectitudinem in suo actu non habet, nisi ſm quod regulatur a volūtate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari ſm volūtatem superioris: vt voluntas militis ſm voluntatē ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate diuina peccatum esse non potest: in qualibet autem voluntate creaturæ potest[d] esse peccatum, secundum cōditionem suæ naturæ.

D. 149.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in angelis non est potētia ad esse naturale. est tamē in eis potentia ſm intellectiuam partem ad hoc ꝙ conuertatur in hoc vel in illud. Et quantum ad hoc potest in eis esse malum.

AD 2m dicendum, ꝙ corpora cœlestia non habent operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionē naturalem in angelis est actio liberi arbitrii, secundum quam contingit in eis esse malum.

AD 3m dicendum, ꝙ naturale est angelo, ꝙ conuertatur motu dilectionis in Deū, ſm quod est principium naturalis esse[c]. Sed ꝙ conuertatur in ipsum secundum quod est obiectum beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore[d] gratuito, a quo auerti potuit peccando.

d 306 312 a D. 153.

AD 4m dicendū, ꝙ peccatū mortale[d] in actu liberi arbitrii cōtigit esse dupl'r. Vno modo ex hoc ꝙ aliquod malū eligit: sicut homo peccat eligendo adulterium, qđ ſm se est malum. Et tale peccatū semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin, id quod ē malū, [d] nō eligeretur vt bonū. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationē inordinati act⁹ quasi aliquod bonū ad nunc agendum, propter inclinationem passionis aut habitus: etiam si in vniuersali non erret, sed verā de hoc sententiā teneat. Hoc autem modo in angelo peccatū esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus liget, vt ex supradictis patet[e]: nec iterū primum peccatum habitus procedere potuit ad peccatum inclinās. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliqd quod ſm se est bonum, sed non cū ordine debitæ mēsuræ aut regulę: ita ꝙ defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitū ordinem nisi ex parte rei electę: sicut si aliqs eligeret orare, nō attēdens ad ordinem

D. 718. D. 818. Q.59.ar.4.

creatura rationalis in solis naturalibus constituta, potest peccare, & probatur sic Sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare a rectitudine actus. ergo sola volūtas diuina, non potest declinare a rectitudine actus voluntarii. Antecedens probatur ex ratione peccati in cōmuni, quia. s. nihil aliud est q̄ declinatio a rectitudine, quā debet habere actus. Et declaratur seu manifestatur hæc ratio in peccato naturæ, artis, & moris. Et declaratur exemplariter in manu, & regula incidēdi, respectu actus incisionis. Cōsequentia vero quo ad expositionem primam probatur, quia voluntas diuina nō habet superiorē, ac per hoc, est sibiipsi lex. Quo ad secundam vero, quia quælibet alia voluntas regulanda est ſm voluntatem diuinam, quod probatur. Tū, quia eius est propriū obiectum vltimus finis simpliciter. Tum q a vniuersaliter voluntas inferioris regulanda est voluntate superioris, vt patet in milite & duce, & vniuersaliter ī omnibus subordinatis voluntariis agentibus.

¶ Circa antecedens, dubitatiuncula occurrit, qm̄ secunda exponēs illius falsa videt. s. Omnis virtus quæ non est sua regula, potest declinare a rectitudine actus: stat. n. ꝙ non sit sua regula, & tn̄ habeat ipsam immobiliter congenitā, sicut homo risibilitatem, & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ eiusdē rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquā esse suam regulam, vel habere eam immobiliter congenitā, quoniam hoc redit in idem. Et tantum differt in hoc, ꝙ primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice: secundo vero modo, esset sua regula virtualiter: vnde nihil obest proposito, quocunq; id modo accipiatur. Cōstat. n. nullam voluntatem, excepta diuina, esse tantæ perfectionis, ꝙ aut sit sua regula, aut ꝙ habeat eam congenitam ex natura, quoniam hoc includit ꝙ ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tā naturalis quàm supernaturalis, tam cōgeniti naturaliter quàm per reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifeste, quàmuis ex aliquo, gratuito Dei dono, immobilitatē talis amoris consequi possit.

¶ Ad euidentiam antecedentis scito, ꝙ fundatur super hoc, ꝙ actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo. s. potentia operatiua, & regula. Et propterea ſm coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus cum rectitudine, ita ꝙ, si coniūctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus, & si coniunctio illorum principiorum est separabilis, actus etiā poterit esse nō rectus. Et similiter, si coniūctio est ex natura, actus naturaliter erit rectus, & si ex dono gratiæ, actus, stante dono, erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea, ꝓ se nota est illa propositio, Virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere a rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

¶ Circa consequentiam aduerte duo. Primum est, quòd non intendimus solam voluntatē diuinam absolute, excludēdo omnia alia agentia, esse regulam sui actus, sed inter voluntates sola ipsa est regula sui actus, ita quòd dictio exclusiua, nō excludit omnem aliam virtutē operatiuam, sed tantum omnem aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare non possunt a rectitudine sui actus, suntq; sibi ipsis agendi regulæ. Secundum est, quòd non intendimus ꝙ quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu voluntario, quoniam angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium, non potest deficere, sed ꝙ omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enī sufficit ad hoc, ꝙ possit peccare.

¶ Circa probationē illius exponentis, Quælibet alia volūtas non est sua regula, quia ordinat ad vltimum finem, qui pertinet ad voluntatem diuinā, & quia habet superiorē, dubiū occurrit. Quia si ista ratio est efficax, concludit, quòd omne agens ſcd̄m ꝓōt naturaliter deficere in sua actione, quoniā habet superius, & ordinatur ad finē vltimum simpliciter &c. quod tamen Sanct. Tho. negat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ista rō est efficax nō in omni agente, sed voluntario: nec in omni operatione volūtaria, vt dictū est, sed aliqua: ita quòd optime infert, ergo voluntas omnis secūda, potest in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est difformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanque naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum, vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandum eam, sufficit ratio illius vnius boni, quam cum particulare bonum ponat, non inconuenit cōnaturalem esse alicui creaturæ. Operatio vero libera potest in omne bonū, ac per hoc, ordinatur ad vltimum finem in seipso, & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam, exigitur ratio omnis boni, quam constat non posse connaturalē esse creaturæ, quia sic ex vi naturæ haberet omne bonū simpliciter, q̄uis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo volūtas ordinatur in finem vltimū in seipso, vt supernaturalis est, cuius ratio soli voluntati diuinæ est cōnaturalis: hoc. n. importāt illa verba textus, ad quā pertinet vltimus finis, & quia sic habet superiorē, ideo ex hoc optime infertur. ergo non est sua regula; sed regulatur diuina voluntate. Hæc autē non conueniunt agentibus naturalibus nec voluntatis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare &c.

¶ Super

ab eccleesia institutum. Et huiusmodi peccatum nō præexigit ignorantiam, sed absentiam solum cōsiderationis eorum, quæ cōsiderari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitriū ad propriū bonū, absq; ordine ad regulā diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum in angelis possit esse tantū peccatum superbiæ & inuidiæ.

321 2.di.5.q.1. ar.3. Et di. 22.q.1.art. 1.cor. Et 3. con.c.109. Et mal. q. 16. ar.2.4.

AD SECVNDVM sic proceditᷣ. Videtᷣ, ꝙ ī angelis nō possit esse solum peccatū superbiæ & inuidiæ. In quēcunque. n. cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dæmones delectantur etiam in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei.* Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

*li.14.c.3. a med.to.5

¶ 2 Præt. Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita accidia & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo nō solū sup̄bia & inuidia ī angelis esse potest: sed etiā accidia & auaritia.

¶ 3 Præt. Secundum Greg*. in moralibus, ex superbia nascunt plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autē causa ponitur effectus. Si ergo sup̄bia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

Li.31.Moral.c.31.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit 14. li. de Ciuit Dei*, ꝙ angelus nō est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen superbus & inuidus.

Lib.14.c.3. a med.to.5

RESPON. Dicendū, ꝙ peccatum aliquod, in aliquo esse pōt dupliciter. Vno modo ſm reatum: alio modo ſm affectum. Secundum reatū quidē, omnia peccata in dæmonibus esse contingit, quia dum homines ad omnia peccata inducūt, omnium peccatorum reatū incurrunt. Secundum affectum vero, illa solum[d] peccata in malis angelis esse possunt, ad quæ cōtingit affici spiritualē naturā. Spiritualē autē naturā affici, nō contingit ad bona q̄ sunt propria corpori, sed ad ea q̄ in rebus spiritualib⁹ inueneri possunt. nihil. n. afficitur nisi ad id, qđ suę naturę potest esse quodāmodo cōueniens. In spiritualibus autem bonis, non potest esse peccatum dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc quòd in tali affectu superioris regula non seruatur. & hoc est peccatum superbiæ, non subdi superiori in eo quo debet. Vnde peccatū primū angeli, nō pōt eē aliud q̄ superbia. Sed cōsequēter potuit in eis esse etiā inuidia. Eiusdē. n. rationis est, ꝙ affectus tēdat in aliqd appetendum, & quòd renitatur opposito. Inuidus autem ex hoc de bono alterius dolet, inquantum bonum alterius æstimat sui boni impedimentum. Non autem bonū alteri⁹ poterat æstimari īpedimētū

D. 150. 421. 444.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ: prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta secūdm. Distinctio est de mō essendi peccatī in aliquo: dupliciter. n. cōtingit. s. ſm reatum, aut ſm affectū. Et vocatur ſm affectū. i. formaliter. Secūdum vero reatū. i. ſm obligationem ad pęnam illius peccati, quæ obligatio ē effectus maculę, quę est formaliter peccatū remanens. Et qm̄ nemo obligatur seu reus est pro peccato cuius non est causa, esse ſm reatū, vt distinguitur contra esse ſm affectū, est esse in eo causaliter. Prima cōclusio ē, Omnia peccata possunt esse in angelis ſm reatū. Secūda cōclusio est, ſm affectum in angelis primum peccatum nō potest esse aliud q̄ sup̄bia. Tertia est, ſm affectum potuit consequēter in angelis esse peccatū inuidiæ. Prima cōclusio probatur, quia possunt īducere homines ad omnia peccata. Secūda vero sic: primum peccatū fuit in affectione deordinata ad bona spiritualia. ergo fuit in non subiectione superioris regulæ. ergo non fuit nisi superbia. Antecedens probatur, q a angelus non potest affici nisi ad bona spiritualia, quod ꝓbatur, quia nihil afficitur nisi ad conueniens quodam modo naturæ suæ. Prima vero cōsequentia probatur, quia in affectione ad spiritualia nō cōtingit aliter peccare, nisi quia superioris regula non seruatur. Secunda autem consequentia probatur: ex eo ꝙ non subdi superiori, superbię est. Tertia cōclusio probatur quo ad duo singillatim, primo, quo ad posse: secundo, quo ad modū quo fuit. primum. s. ꝙ potuit consequenter ibi esse inuidia, probatur. quia eiusdē rationis est tendere in bonum, & reniti opposito, qđ est actus inuidiæ, quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impeditiuum proprii, quod amat. Secundum. s. quomodo inuidit, manifestatur sic. Angelus malus affectauit excellentiam singularem. ergo doluit de bono hominis, & de excellentia diuina. Antecedēs probatur, quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Cōsequentia vero manifestatur ex eo, ꝙ singularis excellētia cessat, & ex excellentia cōmunicabili homini, & ex excellētia diuina.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo, ex eo quòd hic assumitur. s. quòd immoderatus affectus ad spiritualia, non potest esse aliud peccatum nisi superbia. Secundo, ex ratione adducta ad probandum hoc. s. affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat a regula superioris. ergo est superbia. Contra primum. n. obstat Tū, quia multa videtur esse uitia habentia pro obiecto bonum spirituale. Tum, quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, vt sic, ad luxuriā magis reduci videtur, q̄ ad superbiam. Vnde Sco. in 2. di. 6. q. vlt. ponit ꝙ appetitus quo angelus inordinate cōcupiuit beatitudinē ad luxuriā magis reducit, q a est appetitus nō excellētiæ: sed delectabilis. Cuius signū adducit, ꝙ petm̄ quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secūdū vero obstat, quia sic sequeretur ꝙ omnis inordinata affectio ad quodcunq; bonū, esset superbia, quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque, habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruatᷣ in tali affectu, & sic, & luxuria & auaritia essent superbiæ species.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium non dissimulādum, quia videtur contrariari dictis in præcedēti articulo, in responsione ad quartum, vbi dixit S.T. ꝙ peccatū angeli fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electę. Nūc vero dicitur, quòd est peccatum superbiæ. Si enim fuit peccatum superbiæ. ergo elegit non subiici Deo. ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima, ex differentia inter superbiam & alia peccata, in hoc quòd auersio a diuina regula in aliis peccatis inuenitur ex consequenti, in superbia autem per se, ex hoc ipso. s. quòd superb⁹ non vult Deo & eius regulis subiici, vt expresse dicit S.T. in secunda secūdæ q. 162. ar. 6. & . 7. Preterea hic dicitᷣ, quòd angelus appetiit excellentiam singularem. ergo peccauit ex parte rei electæ.

¶ Circa secundam conclusionem occurrit dubium secūdo, quid fuit illud bonū spirituale appetitū in primo peccato angeli. An scilicet, fuerit ipsemet, vt amatus a seipso puro amore amicitiæ: an beatitudo vt desiderata sibi, vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitādi, quoniam apud S. T. non inuenitur aliter primum angeli peccatum, nisi per inordinatum affectum sui vt beatificabilis. Apud Scotū vero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata, primum superbiæ deordinans amorē amicitiæ erga seipsum: scd̄m luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ, quo sibi beatitudinem concupiuit. Et eius ratio est, quia inordinata concupiscentia necessario supponit inordinatam amicitiam, quoniam quem tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.

¶ Circa modum assignatum vltimæ conclusionis, dubium occurrit, quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia, nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionē affectati boni, puta delectationē, liberū vsum, & alia huiusmodi, & si sic est, videtᷣ magnā pati calumniā ꝓcessus S.T.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Tho. dicere simpliciter, quòd circa spiritualia non contingit inordinate affici, nisi superbe. cum constet circa eadem, posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum, & humilitati tanquam virtuti mediæ. quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primo circa affectum spiritualium, non peccatur nisi superbe. Quoniam cum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non quomodocunque aut qualitercunque, sed excellens mensuram

Universidad de Deusto Biblioteca

boni affectati per angelum malū, nisi inquantum affectauit excellentiam singularem: quæ quidem singularitas per alterius excellētiam cessat. Et ideo post peccatum superbiæ, consecutum est in angelo peccante malum inuidiæ, ſm qđ de bono hominis doluit: & etiā de excellentia diuina, ſm qđ eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

AD PRIMVM ergo dicēdū. ꝙ dæmones nō delectantur in obscœnitatibus carnaliū peccatorū, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, ꝙ in peccatis hominum quibuscunquæ delectantur, inquantum sunt [d] impedimenta humani boni.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ auaritia, ſm qđ est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporaliū, quæ veniunt in vsum vitę humanæ, quæcunque pecunia ęstimari possunt: & ad ista non afficiuntur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia proprie sumpta, in eis esse non potest. Sed si auaritia dicatur omnis īmoderata cupiditas habēdi quodcunque bonum creatum, sic auaritia cōtinetur in superbia quæ est in dæmonibus. Ira vero cum quadam passione est, sicut cōcupiscentia. Vnde ipsa in dæmonibus esse non potest nisi metaphorice. Accidia vero est quædam tristitia, qua homo reddit tardus ad spirituales actus propter corporalem laborē, qui dæmonibus non competit. Et sic patet ꝙ sola superbia & inuidia, sunt pure spiritualia peccata, quæ dæmonibus competere possunt: ita tamen, quòd inuidia non sumatur pro passione: sed pro voluntate renitente bono alterius.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata quæ ab illis deriuantur.

a Deo præfixam vt sic ita ꝙ in quacunq; re excellentia mensuræ vt a Deo taxatur, est proprium obiectū superbiæ. Bona vero spiritualia cum secundum se excessiua esse non possint, quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora sunt, & consequenter secundum se amari nimis, non possunt, consequens est, vt ex hoc primo habeant rationem vitiosi appetibilis, ex quo primo habent rationem excedentis, & incommensurati alicui: hoc autem constat esse diuinam dispensationem & regulam. Et propterea affectus prim⁹ inordinatus ad spiritualia, superbia rationabiliter est tendēs in id, vnde primo habēt spiritualia rationē vitiosi appetibilis. Notanter autē vtitur S. T. vocabulo affectionis, insinuans per hoc quòd primum peccatum oportuit esse actum D.1061. volitionis, qui fertur in bonum vt sic, & non actum nolitionis, qui respuit malū vt sic. Vnde ad primam obiectionē in oppositū dicitur, quòd quàmuis in affectu spiritualium possint esse plura vitia, primum tamen oportet esse superbiā. Vitium enim sibi oppositum cum tendat in vilius ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualium omnino locum nō habet, aut primum locum habere non potuit: quoniam longe similius est naturæ tam excellenti appetere aliquid supra se q̃ infra, cum etiam omnibus inditum naturaliter videatur, ad magna tēdere. Vitia autem cętera circa spiritualia, aut cōsistunt circa nolle, & sic non potuerunt esse prima, vt odium & inuidia, & huiusmodi, aut oriuntur ex affectu superbiæ, vt inanis gloria, & consequenter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem obiicit Sco. Tum, quia sicut delectabile non potest esse primum appetitum: sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum cōuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis. Tum, quia inordinata affectio ad delectabile, nullum speciale vitium constituit: sed spectat ad eadem vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis, non spectant ad vnum vitium, nec quælibet earū constituit seorsum aliquam speciem vitii: sed singulæ ad illas vitii species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, scientiam, potum, cibum &c. inordinate respiciunt: quemadmodum per oppositum ordinate delectari in aliquo bono non constituit vnam aut plures virtutes: sed est conditio sequens singulas. Iustus enim ordinate delectatur in bono ad alterum. Tēperans vero in bono sensibili moderato, & sic de aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, voluntarium videtur. Et quòd dicitur de inordinata conclusionis geometricæ delectatione, respōdetur, ꝙ spectat ad illud vitium, ad quòd spectat ratio boni apprehensi fundantis delectabile quicquid sit illud: non enim contingit aliter delectari. Tum, quia ipsemet Scotus fatetur, ꝙ si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiā, nō ad luxuriā spectat. Ex hoc.n. habeo duo. Primo, id quod nūc dictum est, s. ꝙ inordinata affectio alicuius delectabilis spectat ad idem vitium ad qđ ꝑtinet inordinata affectio sui fundamēti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellētia, spectat ad inordinatū appetitū excellentiæ, q.a ad superbiā. Secūdo, ꝙ appetitus beatitudinis nō fuit luxuria: sed sup̄bia, q.a fuit appetitus inordinatus excellētiæ propriæ: qm̄ beatitudo est status oīum bonorū aggregatione ꝑfectus, & sic appetendo beatitudinē, appetiit primo excellentiā, in qua plurimum consistere credimus beatitudinem. Et præterea nulla maior excellentia ipsa fœlicitate ē, quæ omnis appetibilis excellentiā summumq; gradum in ratione sua claudit: aliàs beatitudo vltimi finis rationem non haberet.

¶ Ad id vero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, ꝙ bonum alicui quod appeti, non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet, per se. i. ꝙ ꝑ se despiciat superioris regula. Alio modo ex consequenti, seu per accidens. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est cōtemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis digredi a diuina regula.

¶ Ad primum contra secundam conclusionem dicitur, ꝙ ꝓculdubio aspernari superiorem, per se conuenit superbię & cæteris ex consequenti. Sed quia tale per se cōtingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ contēptus. Primo obiectiue, & modaliter simul. Et in hoc consistit supremus grad⁹ superbiæ, quo eligitur non subiici Deo & vt res electa, & vt modus ipsius electionis, namq; ipsamet electio non regulatur diuina tūc regula. Secundo fit modaliter & ex consequenti: & in hoc consistit auersio cæterorū peccatorum mortalium, quoniam dum tendunt ad sua obiecta, concomitatur auersio a diuina regula. Tertio fit modaliter & per se, & in hoc consistit ratio superbiæ, dum ad secundum se bona tendit superbe. Ex eo nāq; ꝙ talis appetitus est ad bonum, sequitur, quòd ex obiecto non redundet deformitas in actu, ac per hoc non comitatur auersio. Et ex eodē patet, quòd auersio tunc non concurrit obiectiue tanquam res electa. Ex eo vero quòd in bona superbe tendit, sequitur quòd ibi interueniat nō subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis, & quòd voluntarie ibi interueniat talis modus: alioquin peccatum nō esset. Et si his adiungas, quòd non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus, restat vt per se inueniatur nō subiectio ista. Et sic auersio est per se volita: non vt obiectū volitionis: sed vt modus eiusdē. & hoc modo fuit peccatum angeli, superbia. Nec requiritur ad per se volitū, vt priuatiuum modū electionis, quòd sit cognitum actu, quoniam hæc est conditio voluntarii obiectiue: sed sufficit quòd potuerit cognoscere & vitare illud, si voluisset, & voluntarie non vtatur eius opposito. s. regula. Cum ergo dicit S. T. quòd superbia est auersio per se, ex hoc quòd non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue, vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd nō per aliud, sed mere voluntarie aspernetur quis diuinam regulam vt modū suæ electionis, idest pure & voluntarie eligat nō vtens diuina regula. & ad hoc sufficit in intellectu incōsideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia cōcurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet, ideo optime dictum est, quòd peccatum fuit superbia. Ad secundum dicetur inferius in articulo sequenti.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd cum amare sit velle bonū alicui: non video quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterum purus, idest absque aliqua concupiscentia. Amicum enim amare, est velle eum habere ad minus ea quæ habet, & similiter amare seipsum, est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius cum author quæsiuit: quomodo angelus amet se, pro tanto dixit amare se naturaliter vel electiue, pro quāto aliquod bonum sibi naturaliter vel electiue vult. Et propterea ad quæsitum dicēdum est, quòd quæstio supponit falsum, quòd angelus amet se pura amicitia. talis enim amor non videtur possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mōstrare quomodo absque digressione ad concupiscentiam aliquam peccatum esset. Ex parte nāque obiecti, peccatum non est, ex parte vero modi amādi peccatū non

ARTICVLVS III.

Vtrū diabolus appetierit esse ut Deus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ diabolus nō appetierit esse ut Deus. Illud.n. ꝙ non cadit in apprehensione, nō cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitū vel sensibilem, vel rationalē, vel intellectualē, in solo.n. huiusmodi appetitu cōtingit esse peccatum. Sed creaturā aliquā esse æqualem Deo non cadit in apprehensione: implicat.n. contradictionē, quia necesse est finitum esse infinitū, si æquatur infinito. Ergo, angelus non potuit appetere esse vt Deus.

¶ 2 Præt. Illud qđ est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quem tēdit naturaliter quęlibet creatura. Si ergo angelus appetijt esse vt Deus, nō per æqualitatē, sed ꝑ similitudinē, videtur ꝙ ī hoc nō peccauerit.

¶ 3 Præt. Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est q̃ homo. Sed null⁹ homo nisi omnino amēs, eligit esse æqualis angelo nedum Deo: quia electio non est nisi possibiliū, de quibus est cōsiliū. Ergo multo minus peccauit angelus appetendo esse vt Deus.

SED CONTRA est qđ dicit Isaie. 14. cap. ex persona diaboli: Ascendam in cœlum & ero similis altissimo. Et Aug*. dicit in lib. de quæstionibus vet. test. ꝙ elatione inflatus, voluit dici Deus.

RESPON. Dicendum, ꝙ angel⁹ absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus: sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiā: alio modo, per similitudinem. Primo quidē modo, nō potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse īpossibile naturali cognitione. nec primū actum peccādi in ipso pręcessit vel habitus, vel passio ligās cognoscitiuā ipsi⁹ virtutē [e], vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut ī nobis interdum accidit. Et ideo dato: ꝙ esset possibile, hoc esset cōtra naturale desideriū: est.n. vnicuiq; naturale desideriū ad cōseruādū suū esse [f]. quod nō cōseruaret si trāsmutaret ī alterā naturā. Vnde nulla res q̃ est in inferiori gradu naturæ, pōt appetere superioris naturæ gradū, sicut asinus nō appetit eē equus: quia si transferretur in gradū superioris naturæ, iam ipsum nō esset. Sed in hoc imaginatio decipitur: quia.n. homo appetit esse ī altiori

nō video, nisi quia nimis se amaret. Quod ad hoc reducitur, ꝙ aliquid sibi vult, ꝙ ei non conuenit, qđ est concupiscere, puta ꝙ tantū se amet, vt non curet de diuina beatitudine: hoc.n. est velle sibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest, non curando de veritate membrorum in rerum natura, ꝙ amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo, ī sua puritate, & sic non fuit primum peccatū angeli. Alio modo, vt 322 ratio est concupiscēdi sibi aliqd, & hoc modo primum peccatū angeli fuit ex nimio amore sui: sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem excessiui, ꝙ fuit ratio cōcupiscēdi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamētū Scoti: distinguendo, ꝙ inordinatam concupiscētiam prouenire ex inordinata amicitia cōtingit dupliciter. Primo, ꝙ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscentia, & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo, ꝙ simul & vna numero in ordinatione vtrunq; deformetur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnum sit dforme q̃ alterū, sed sit quasi pri⁹ origine formali tm̄: ita ꝙ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata, quia. s. est inordinata ratio concupiscēdi. Et sic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatum fuit amor, vnus & idem numero cōcupiscentiæ & amicitiæ, si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶ Ad tertiam dubitationem breuiter dicitur, ꝙ ratio S. T. nō affert solam singularitatem pro ratione inuidiæ: sed totum coniunctum. s. excellentiam singularem, & propterea ex vtroq; eorū potest sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellentia humana intulit ex singularitate: dolorem vero de excellentia diuina, intulit potius ex excellentia appetita, eius enim proprium est dolere de potestate deprimētis. Et per hoc patet rūsio ad obiecta.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo, proponit cōclusionem responsiuam quæsito in communi affirmatiue. Secundo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio, ostendit hoc idem, in secundario eius peccato.

¶ Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.

¶ Quo ad secundum, quatuor principaliter dicit, tractās tria mēbra resultantia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis. s. esse vt Deus. Distinguitur.n. in modum æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationē in eo, quo natū est aliquid assimilari, & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari. i. penes cōicabile & incōicabile illi creaturæ. & sic restant tria mēbra discutiēda. Et primo, iuxta primū quidē ponit cōclusionē negatiuā. Angelus nō appetiit esse vt Deus per æqualitatē. Et probat eā dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitū nō eligitur ab appetēte, cuius virt⁹ cognoscitiua nullo habitu aut passione, impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatē respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi. ergo. Patet minor, quia primū peccatū non præcessit aliqua talis passio. Secundo sic. Vnicuiq; inest naturale desideriū ad conseruandum suum esse. ergo contra naturale desideriū cuiusq;, est appetere gradū altioris naturæ. ergo impossibile est quòd angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiā angelo superiori. Prima consequentia probatur, primo ex eo quòd esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexū non esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio, qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur ī nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum Q. 113. a mep. to.4. & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste, est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus saluis substantiis, & nō ad substantiales, q̃uis imaginatio nō discernēs inter hæc, qñq; fallat. Scđo, tractat mēbra subdistinctionis ī cōi, ostēdēs qūo ī eis accidit peccatū, ī altero quidē, ꝙ est secūdū totius distinctionis mēbrū d 320 ex parte modi: in altero vero ex parte obiecti appetiti. Tertio, in speciali iuxta hæc mēbra rñdet q̃si to vna cōclusione disiunctiua. 115 25 Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc, quòd est quiescere in naturali sibi fine, vel quo ad hoc, quòd est habere beatitudinē illā supernaturalē virtute propria. Et declarat primā partē pertinere ad tertiū membrū, distinguēdo propria Dei, duo. s. nulli subesse simpliciter, & excludēdo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nō esse appetētis, & nulli supernaturali subesse fini, & hoc appetiit. Secunda uero pars Ansel. authoritate firmatur. Quarto, reducit partes ambas ad tertium mēbrum, quia secunda pars videbatur magis ꝑtinere ad scđm. Tertio principaliter quo ad secundariū peccatū angeli. Angelus secundario peccauit appetendo assimilari Deo in principatu super alia, quia id quod est per se, prius & causa est eius, quod est per aliud.

¶ Circa primā conclusionē dubiū occurrit dupliciter, primo circa primā rationem, deinde circa secundam. Scotus.n. in. 2. dist. 6. q. 1. multipliciter probare nititur, ꝙ voluntas perfecta potest esse respectu impossibiliū. Tum, quia odio habēs Deū, vult ipsum nō esse, ex. 3. Rhetorico. Tū, quia voluntas pōt vti fruēdis & frui vtendis, apud Aug. lib. 83. q. ac ꝑ hoc, pōt frui se: ac ꝑ hoc velle sibi summum bonum. & tenet ista vltima sequela: quia eiusdem rōnis est, velle sibi frui passiue, & summā bonitatē, qm̄ sola summa bonitate fruendū est. Tū, quia voluntas ſm vtrūq; actū amādi. s. amore amicitiæ & concupiscentiæ, habet totū ens pro obiecto. Propterea soluens rōnē S. T. distinguit ꝙ electionis nomine, duo possumus intelligere. s. vel actū voluntatis efficacem. i. consequentem conclusionem consilii, & talis non potest esse impossibilium, vel actum voluntatis consequentem plenam apprehensionem obiecti, & talis potest esse impossibilium.

¶ Secundū dubiū, est contra secundā rōnē, ab eodē ibidē motū, eo ꝙ rō illa dupliciter deficit. Primo, quia voluntas pōt velle antecedens absq; volitione cōsequētis, quēadmodū etiā intellectus pōt intelligere vnū sine alio. Secūdo deficit, quia secus est de volūtate ordinata, & secus de inordinata. hæc.n. pōt acceptare antecedens absq; cōsequenti intrinseco vel extrinseco, q̃uis illa nō possit. Videtur quoq; mihi aliū pati defectū. Nā rō supponit id, qđ est cōtra desideriū naturale nō posse appeti, cū tñ constet hoc nō esse verū, nisi loquēdo de per se appetibili. Cōtingit.n. ꝑ accidēs, velle cōtra naturale desideriū, vt patet in interficientibus se.

¶ Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad euidentiam horum sciendum est primo, quòd cum obiectu volitatis sit bonū cognitū, & boni rō absq; existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit, oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est, ordo ad existere aut inexistere. s. quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est, apprehensio eius vera vel falsa, qm nihil differt, siue aut apparere bonū vt dr i 2. ph. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd ſm primam operationē intellectus purā, nū quam præsentatur appetibile, qm illa nō intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam, q volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens a possibili & impossibili.

Quòd autem boni ratio ab existere nō abstrahat, patet tum ex eo, quòd nullus appetit sapientiam aut iustitiam absolute: sed eam esse aut inesse sibi vel alteri: Tum ex eo, q in omnis amor, si est amicitię, tendit ad rem amatam, quia est: si cōcupiscentiæ, vt sit simpliciter vel ſm qd: Tum ex eo, q in mathematicis non inuenitur bonum, quia abstrahunt a causis conferentibus esse. Sciendum est secundo, q tam impossibile q̄ appetibile aliquid dicitur dupliciter. s. per se & per accidēs. Impossibile per se vocatur, non q̄ hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile: sed simpliciter est impossibile. Per accidēs vero, q redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur, manifestum est.

¶ His stantibus dico tria. primo, q impossibile per se, nō est per se appetibile. Secundo, q impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando, declaratur ex cōtinua in nobis experiētia. Quilibet. n. secluſa fide, de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac abscisō membro, desiderat corporis integritatem, & alia huiusmodi quæ supponuntur impossibilia, per accidens tamen, quoniam hic aut nūc reddita sunt hęc impossibilia, quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum vero ex Dei odio manifestatur: odientes. n. eum non solum volunt hoc impossibile per accidens. s. ipsum vt punitorem non esse: sed volunt hoc impossibile per se. s. ipsum qui punit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primum autem est per se notum, qm impossibile per se ſm seipsum nec habet rationem entis, nec non entis, quia implicat contradictoria, & consequenter nō potest sub propria ratione appeti. Et sic, cum hoc quod est me esse æqualem Deo, sit impossibile per se, non potest esse per se appetibile. Et si hic obiicias, quòd hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere nō potuit, cōsequēs est, quòd non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubii. Ná prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetunt odientes Deum, illū non esse, quod non est inconueniens. Secunda quoque aut nihil infert, aut idem. s. q̄ per accidēs appetitur impossibile. Nihil qui dem, quia ex frui se, non sequitur nisi velle se esse summum bonū sibi, & non summum bonum simpliciter. Idem autem, qm pater se esse sibi summum bonum, non nisi consequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum, quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur. 8. Eth. et supponit falsum. s. q̄ ens incomplexum vt sic, sit concupiscibile. Et subsumit falsum. s. q̄ hoc. s. creaturā esse æqualem Deo, sit ens quoddam, cum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec nō ens. Solutionem autem Sco. non oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, quòd distinctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones aūt Scoti contra ſcm dubiū, breuiter dicitur quòd nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita, & loquor de velle siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel p accidens. Alioquin, quilibet excusaretur a peccato, dum vellet antecedens. s. bonum delectabile & non consequens. s. deformitatem annexam. Vnde implicat, q̄ aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexum sacerdotium, & saltē ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimam autē obiectionē dicitur, q̄ ratio S.T non supponit illud: sed supponit q̄ sermo sit de primo peccato angeli, quòd nec ignorātia, nec passione potest excusari, & ad obiectum ad quod natura appetētis incētiuum præbebat, oportuit terminari. Constat. n. q̄ natura secluſis ignorantia & passionib⁹, nō impellit etiā per accidens ad eius per se primo oppositum. s. non esse eius.

¶ Circa conclusionē responsuam affirmatiue, dubiū duplex occurrit. Primo, quia expresse hic dicit, quòd angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute: sed hoc est quoddam malum ſm se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ, & appetiit non solum male, sed malū: cuius oppositum in articulo primo, fuit dictum. Probatur minor, quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat quòd illa ex virtute creata habēda, est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat quòd q̄is quiescere finaliter in illa, non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: immo est eius optimum: nec posset vlteriorē appetere, quia nullius alterius notitiam haberet, est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est a conditore, quòd ordinata est ad hunc vlteriorem finem &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione S.T. habetur oppositum præmissarum. Q ſm ex hoc habetur, quòd angelus appetiit impossibile, qm habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & nō solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali, patet ex dictis in q. 12. De beatitudine vero naturali, patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ, quia statuisse se manifestauerat angelos & omnem intellectualem naturam in finem supernaturalem, tanquā vltimum, ordinasse, & non in naturalem.

¶ Ad primū horū dicitur, quòd obiectum appetitus angelici cū peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum: sed modus tēdendi in illud fuit malus, quia electio illa, diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cum autem dicitur, quòd appetiit finalem beatitudinem virtute propria, interpretandum est quòd beatitudo sit res appetita, & vis naturæ sit modus appetendi, nō autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, immo priuatiuo, scilicet, destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus. s. quòd naturaliter voluit habere. Ex hoc enim, quòd voluit & non supernaturaliter. ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinem supernaturalem, quia appetiit illam, & non secundum ordinem diuinæ misericordiæ. ergo conuincitur quòd appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinem naturalem, vt vltimam simpliciter, fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinem vt rem appetitam. & quia nō ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, cōuincitur appetiisse vt vltimam, & consequenter finalem beatitudinē ex virtute naturæ, quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo cōditio malificans talem appetitionem ex parte modi appetēdi, nō obiecti appetiti, se tenet formaliter. Quamuis ex cōsequenti & implicite ex modo redundet in obiectum, propter quam redundantiam, vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito, quia & consequens est non præueniens, & quia implicite inuentæ sunt ibi istæ conditiones

conditiones positiuæ & non explicite. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur, & nō ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedenti arti. quia eodem modo exponēdum est, angelum appetisse excellentiam singularem interpretatiue implicite, & consequēter ad modum appetendi. Ex eo. n. q̄ sic aduerse appetiit singularitatem, conuincitur appetiisse per exclusionem communicationis cum aliis in habendo summā excellentiam ex misericordia: noluit. n. in hoc cum aliis conuenire.

Ex ca. 4. li. de casu diaboli haberi potest.

¶ Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo quòd S. T. dicit, quòd impossibile non potest appeti vt res appetita. Ex dictis autē nūc, patet quòd res electa non solum possibilis: sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundo dicitur, q̄ quo ad beatitudinem supernaturalem fuit per accidens volitum impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinē naturalem vt finalē, dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione. s. superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti &c.

323 2. di 7. q. 1. ar. 2. co. Et 3. cō. c. 107 usque. 111. Et malo q. 16. art. 2. *ca. 11. patū a princ.

¶ Circa dicta Sancti Tho. aduerte duo. Primo, quòd cū dicitur angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari Deo, in eò in quo nō est natus assimilari, propterea q a solus Deus habet naturale pro beatitudine: intelligendum est, ſm ordinem iam statutum a diuina sapientia, a qua omnes creaturæ beatificabiles, q̄ sunt solæ intellectuales, ordinatæ sunt, vt obiectum beatitudinis diuinæ habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolute ſm solas rerum naturas, quoniam si non superadditus esset a Deo ordo ille supernaturalis, quæ libet intelligētia vltimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

ca. 4. par. 4. circa med.

¶ Secundo aduerte, q̄ peccatum angeli, rationabilius ponitur in

A

B

C

D

E

appetitu quiescēdi in naturali beatitudine, quàm in appetitu volendi supernaturalem absq; misericordia. Tum, quia ille appetitus est angelo naturalis, & natura magis impellit superbum ad illud q̄ ad hoc, vt etiā in nobis experimur, dum superbe vellemus in nostris quiescere, diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S.T. In cuius signum hāc simpliciter posuit. aliam vero sub conditionali. Et tūc Ansel. interpretādus est q̄ illud ad quod peruenisset, nō facit de monstrationem per sonalem, sed simplicē. i. demonstrat beatitudinem vltimam & non hanc vel illā. Constat. n. q̄ si stetisset, ad vltimā beatitudinē peruenisset,

298

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articuli quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore una conclusio respō 302
siua negatiue. Dæ- 318
mones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonū uniuersale, nō inclinantur ad malū. ergo nec subsistentiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo nō sunt naturaliter mali. Antecedēs probatur & declaratur simul, ostēdēdo modū, causam, & cōditionē inclinationis naturalis in malū. Modus est p accēs, q̄m nulla natura ordinat per se in malū sed i bonū, q a ex bono principio est, & uniuersaliter effectus in suā cōuertit causam. Causa est cōiunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tē dit. patet exemplo. Cōditio est particularitas boni, ad quā p se inclinatur natura. Patet, quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: ac per hoc, malum illius huic coniungi, & econuerso. uniuersali aūt bono cū oīs boni ratione cōtineat, impossibile est alicuius malū cōiugi. Ex his manifestē patet antecedens. Et nota diligēter, q̄ non diximus particularitatē boni esse casuam mali: sed conditionem boni fundantis malū, quia nō est opus, omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequētia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum ut sic, quia non est minor intellectu præsentante:

ca. 4. par. 4 parū a medio.

Ad primum ergo dicēdū, q̄ August. ibidē reprehendit Porphy. de hoc, quod dixit, q̄ dæmones erāt naturaliter fallaces: dicēs eos non esse naturaliter fallaces, sed propria voluntate. Porphy. autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat dæmones esse animalia habētia naturam sensitiuam. Natura autē sensitiua ordinatur ad aliquod bonū particulare, cui potest esse coniunctum malum. Et secūdum hoc, aliquam inclinationem naturalē habere possunt ad malum per accidens tamen, inquantum malum est coniunctum bono.

Ad 2^m dicendum, q̄ malitia aliquorum hominum potest dici naturalis, vel propter cōsuetudinem quæ est altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam inordinatam passionem, sicut quidam dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. non autem ex parte naturæ intellectualis.

Ad 3^m dicendum, q̄ animalia bruta secundum naturam sensitiuam habent naturalem inclinationem ad quædā particularia bona, quibus cōiuncta sunt aliqua mala, sicut vulpes ad quærendum victū sagaciter, cui adiūgitur dolositas. Vnde esse dolosum nō est malum vulpi, cum sit ei naturale, sicut nec esse furiosum est malum cani: sicut Dion. *dicit 4. cap. de di. nomi.

Ex ca. 4. li. de casu diaboli haberi potest.

Articvlvs iiii.

Vtrum aliqui dæmones sint naturaliter mali.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit .n. Porphy. vt August. introducit 10. de Ciuit. Dei *. q̄ est quoddam genus dæmonum natura fallax, simulans Deos, & aīas defunctorū. Sed esse fallacē, ē esse malū. Ergo aliqui dęmones sūt naturaliter mali.

¶ 2 Præt. Sicut angeli sunt creati a Deo, ita & hoies. Sed aliqui hoies sunt naturaliter mali: de quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶ 3 Præt. Aliqua animalia irrationalia habent quasdam naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax, & tamē sunt creaturę Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt ēe naturaliter mali.

Sed contra est, quod Dion. *dicit 4. cap. de di. no. q̄ dæmones non sunt naturaliter mali.

Respon. Dicendum, q̄ omne quod est, inquantum est, & naturā habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpote ex principio bono existens, quia semper effectus conuertitur in suum principium. Contingit autē alicui bono particulari, aliquod malū esse adiunctum, sicut igni coniungitur hoc malum, quod est esse consumptiuum aliorū. Sed bono vniuersali nullum malum potest esse adiunctum. Si ergo aliquid sit, cuius

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS V.

Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis, per culpā propriæ uoluntatis.

324 2. di.3.q.2. Et ma.q.16 ar.4. Et Io. 8.l.6. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ diabolus in primo instāti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ voluntatis. dicit.n.Ioan.8. de diabolo: Ille homicida erat ab initio.

lib.1.super Gen.c.15. parū a principio. Et li. 1. de Gen. ad lr̄am. c. 5. †lib.2.c.9. parū a pri. ¶ 2 Præt. Secundum Aug. 1. super Gen. ad lit*. Informitas creaturæ non præcessit formationem tēpore, sed origine tantum. Per cœlum autem quod legitur primo creatū: vt ipse dicit in 2. lib. † intelligitur natura angelica informis. Per hoc autem ꝙ dicitur ꝙ Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux; intelligitur formatio eius per conuersionē ad verbū. simul ergo natura angel. creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta ē a tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

¶ 3 Præt. Peccatū opponitur merito. Sed in primo instanti suę creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiam ipsi boni angeli. Ergo & dæmones ī primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.

¶ 4 Præt. Natura angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instāti suæ creationis, incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut nō rectam. si rectam, cum gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autē statim ad meritum sequitur præmium, vt supra dictum est*. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. quod est falsum. Relinquitur ergo ꝙ in primo instanti nō recte operando peccauerunt.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Inter ea autem erant etiam dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidam posuerūt ꝙ statim dæmones in primo instāti suæ creationis mali fuerunt, non quidē per naturā, sed per peccatum propriæ voluntatis: quia ex quo est fact⁹ diabol⁹, iustitiam recusauit. Cui sententię, vt August.*dicit 11. de Ciuit. dei, quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, idest Manichæis, q dicunt, ꝙ diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio authoritati scripturæ contradicit: (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolū sub persona regis Tyri) ideo a magistris hæc opinio tanquā erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt, ꝙ angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt, sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiā a quibusdam improbatur ea ratione: quia cū duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, ꝙ in eodē nunc, vtraque operatio terminetur. manifestum est autem, ꝙ peccatū angeli fuit operatio, creatione posterior: terminus autem creationis est ipsum esse angeli: terminus vero operationis peccati est ꝙ sunt mali. Impossibile ergo videt ꝙ in primo instāti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio nō videtur sufficiens. habet.n. solum locum in motibus temporalibus,

tante: sed adæquat ipsum. Secūda patet, quia dæmones sunt intellectualis naturæ. Tertia patet ex terminis.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quintum.

Titulus clarus est. ¶ In corpe tria principaliter, iuxta tres opiniones quas tractat. In pria opinione tria dicit. Primum ē ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instāti: sc'd'm quòd nō spectat ad Manichæos ex Augu. tertium quòd repugnat scripturę. In secunda opinione, tria dicit. Primum est ipsa opinio, ꝙ potuit peccare ī primo instanti: sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturæ, ad actionē qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis, quia habet locū in successiuis, nō in instantaneis, quales sunt creaturę & volitio. In tertia opinionem propriā ponit, & probat. Conclusio est, ꝙ nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens quod angelos in esse produxit, nō potest esse causa peccati. ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tā per se q̄ per accidēs. Consequentia probatur: quia operatio incipiēs cū esse rei, inest ab agēte illius. Quod declaratur & in operatione naturali. s. motus sursum respectu ignis, & in operatione defectiua. i. claudicatione tibiæ a natiuitate, & hoc quia peccatum ē operatio defectiua.

¶ Circa rationē adductam pro vltima opinione, dubiū occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa ꝓpositio fundamētalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse, aut intelligitur ꝙ sit ab agente, seu a generāte immediate. i. sine agēte medio: sicut creditur de motu grauium & leuium: et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur.n. ꝙ ignis non calefaceret, & vniuersaliter ꝙ res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in cōi siue mediate, siue immediate. et tunc obstat primum verbum S.T. subiungētis: sicut moueri sursum inest igni a generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo. s. quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdē, & hic sit sermo secundo modo, alioquin non esset ad propositū: propositio ista, neq; est per se nota, neq; cū aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertio Scotus in.5.dist.2.q.2.sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quā hēt ab agēte, & defectus quidā. ergo operatio incipiens cū esse rei pōt in duas causas reduci. s. in authorem naturę, quo ad substantiā, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur

Q.62.ar.5 in proposito, quia cū Deus, cui in proposito cōuenit rō generātis, sit causa nō solum in fieri, sed ēt in conseruari: par rō est, ꝙ operatio coexistens ipsi fieri, attribuatur authori naturæ quæ fit, & operatio coexistens ipsi conseruari, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic, aut omnis operatio naturæ a Deo productæ ei attribuet, aut nulla. neque est maior rō de prima, q̄ de aliis.

¶ Dubiū quoq; est in applicatione medii ad cōclusionem, qm̄ vr̄ repugnare dictis Aug. 11. de Ciui. Dei, relatis hic a S.Th. Qm̄ ille dicit non sapere Manichæam hæresim, angelū volūtarie peccasse in primo instāti sui esse. S.T. vero dicit ꝙ ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpæ immediate: sicut generans ignem est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur. ergo De⁹ est malus, & redit hæresis Manichæa cum pluralitate deorum, boni & mali. igitur & Aug. sibiipsi videtur contradixisse: & hæc obiectio tangitur etiam a Scoto vbi supra. (li.11.de Ciui.dei.c.13 circa finem tom.5.)

¶ Circa conclusionē ipsam, obiectiones occurrunt Scoti, vbi supra, dupliciter cōtra illam partem. s. (non potuit in primo instāti peccare.) arguentis. primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri. ergo potuit peccare, & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tēpus, mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectā ad operandū, & non determinatam necessario ad rectitudinem operationis. ergo: & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessario tale determinans.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ ratio S.T. in hoc fundatur, ꝙ vt superius iam dictum est, primum in vnaquaq; re est naturæ rō, & consequenter prima operatio cuiusq; rei est naturalis, vtpote a re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniā operatio naturæ vt sic, opus est actoris naturæ illius, ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali,

qui successiue aguntur. sicut si motus localis sequitur ad alterationē, non potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instātaneæ, simul, & in eodem instanti potest esse terminus primæ & secūdæ mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna a sole, illuminatur aer a luna. Manifestum est autem, ꝙ creatio est [d] instantanea, & similiter mot⁹ liberi arbitrij in angelis: non.n. indigēt collatione & discursu [d] rationis, vt ex supra dictis patet*. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi [a] arbitrij. Et iō aliter dicēdū est, ꝙ impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordinatum actum liberi arbitrij. Quāuis enim res aliqua in primo instanti quo esse īcipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio q̄ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse: sicut moueri sursum inest igni a generāte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instāti ī quo incipit esse, habere defectiuā operationē: sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim īcipiat claudicare. Agens autē quod angelos in esse produxit. s. Deus, nō potest esse causa [d] peccati. Vnde non potest dici, ꝙ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ sicut Aug.* dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicit ꝙ diabolus ab initio peccat, nō ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam a peccato suo recessit.

AD 2^m dicendū, ꝙ illa distinctio lucis & tenebrarum, s'm qđ ꝑ tenebras peccata dæmonū intelliguntur: accipiēda est s'm Dei præscientiam. Vnde August.*dicit 11. de ciuit. Dei, ꝙ solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, præscire casuros.

AD 3^m dicēdum, ꝙ quicquid est in merito, est a Deo. et ideo in primo [d] instanti suæ creationis angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictū est*.

AD 4^m dicendum, ꝙ Deus nō discreuit inter angelos ante auersionem quorundam & conuersionem aliorum, vt Aug.* dicit 11. de ciuit. Dei. et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerūt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt suæ beatitudinis præcedens meritum mortificantes. et ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.

AD SEXTVM sic proceditur. Vr̄, ꝙ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli: dicitur.n. Ezech. 28. Ambulasti ꝑfectus in vijs tuis a die conceptionis tuæ, donec inuēta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit mot⁹ continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationē diaboli, & eius lapsum.

lectuali, eo ꝙ libera est: qm̄ etiā in ipsa libera potestate naturæ, ratio primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit quòd prima operatio cuiusq; rei, inest illi ab agente. i. inest illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert, vtrū illud quod habet ab agente, cōcurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis calefacit, aut per modū principii formalis, vt quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio.n. adducta in litera, similitudinē denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. (D. 413.) (D. 141. Q.58.ar.3) Quod vero obiicit de resolutione operationis in duas radices. s. perfectionē & defectum, locum non habet in proposito, qm̄ æquiuocatio ibi committitur. (D. 746.) nam defectus tam naturæ q̄ operationis est duplex. s. negatiuus, puta q a non est infinitæ, seu maioris ꝑfectionis: et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem, quam habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et ꝓpterea, si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, (D. 503.) quàmuis non negatiuas in id, quod est ab actore naturæ illius, oportet defectū operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptæ naturæ reducere, vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ a natiuitate. (lib.11.c.15 circa med. tom.5.) Et per hoc patet responsio ad confirmationem: quoniam non est par ratio, quòd primus actus sit natura, & ꝙ alii: sicut non est par ratio de fundamento, & consequenter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & cō seruari, nihil facit ad propositum, qm̄ hæc sunt per accidens.

¶ Ad dubiū aūt ex authoritate Aug. occasionatum, breuiter dicitur, sustinendo dictum Aug. a S.T. ratificatum, quòd, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis, non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus: sed ex communi suppositione ꝙ Deus sit optimus, & ꝙ non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorātia enim, quòd primus motus volūtatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse S. T. supponit cū aduersariis oppositum Manicheæ hæresis, & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile: sed ostensiue concludit intentum, vt patet in formatione corporis.

¶ Ad obiectionē primam contra conclusionem, non oportet aliter respondere, quia in litera habetur. Ad secundam vero negatur secunda pars consequentis, quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis, secundus autem liber. Et scito quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. disp. de dæmonibus, articulo. 4.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit duplex. Primū ex Scoto vbi supra, contra hoc quod dicitur, ꝙ angelus potuit in primo instanti mereri. prima.n. operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te. ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela, quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum, quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. (lib.11.c.19 in medio tomo.5.) non totaliter naturalis. Tum, quia in pure naturalibus nō meremur, nec demeremur. (D. 155.) Tum, quia apud S. T. respectu cuiusq; actus, viator est liber quo ad exercitiū actus. (In corp.ar.) ergo operatio prima est secūdum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circunstantiā deformitatis? (li.11.de Ciui.Dei, ca. 11. & 33. tom.5.) Nulla enim rō de hoc apparet. Et confirmatur, quia si fuit libera quo ad exercitiū actus. ergo poterat elicere illum actum & non elicere. ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd operatio angeli prima fuit quidem naturalis, (325 quoli.9.ar.8.cor.) quo ad specificationem & rectitudinē actus: ita quòd natura angeli determinat ipsum ad hoc ꝙ primū eius velle sit consonū naturæ volentis. hoc.n. est voluntatem inchoare actū sub ratione naturæ. i. rei determinatæ ita ad hoc, quod non ad oppositum: & ita ad rectitudinem quòd non ad oppositum. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finem & naturæ actorem, & seipsum, & ad sic intense amandū: ita quòd non ad oppositū, qđ in primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitiū actus, quia non necessitatur volūtas angeli necessitate naturæ ad eliciendū hunc actū in primo instanti, q̄uis si exeat in actū, ad actū naturæ consonū naturali necessitate determinata sit: unde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit aūt volūtas libera circunstantiā deformitatis apponere, quia ad rectitudinē eius determinata est a natura. Omissionē aūt actus, q̄uis potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tn̄ potuit omissionis peccatū incurrere, qm̄ peccatū omissionis rōnē voluntariæ declinationis ꝑincludit: ac ꝑ hoc, actū volūtatis nō rectū habet necessario annexū. Iā aūt dictū est, ꝙ volūtas angeli determinata naturaliter ē ad rectitudinē primi act⁹, & ꝓpterea eadē rōne nō potuit ī primo īstāti pctm̄ eē omissionis, qua nō potuit esse cōmissionis.

¶ In rn̄sione ad quartū, occurrit dubiū in sequēti artic. tractādū.

¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo vtramque opinionē refert & comparat

Universidad de Deusto Biblioteca

comparat. Secundo, radices primæ, tertio, radices secundæ ponit. ¶ Quo ad primum duo dicit.s.opiniones, & negatiuā.s.non fuit mora, præfert, ex authoritate, & ex probabilitate rei in se. ¶ Quo ad secūdū duas radices ponit.s.angelū prorupisse in actū liberi arbitrii in primo instāti, & quod fuit creatus in gratia. Ex his.n.adiuncto tertio illo fundaméto, scilicet ꝙ per vnum actū pergunt ad beatitudiné, sequitur ꝙ statim beatitudiné accepissent, nisi statim impedissent.

Homi.1.in Ezechielé, aliquantulū ante medium to.2.

¶ Quo ad tertium dicit, ꝙ quocunque horum duorum negato, sequitur oppositū. vbi aduerte, ꝙ licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamentum tertium ex philosophiæ principiis euidenter sequitur, nō connumerauit illud S.T. cum illis duobus, de quibus diuersæ substinentur opiniones.

Lib. 11. de Ciuit. Dei, ca. 15. parū ante mediū tomo. 5.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnū valde, quia secundū instās fuit libertatis & meriti, ita quòd, liberum fuit omnibus immediate post creationis instās mereri & demereri. ergo erant omnes viatores. ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, quòd angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent nisi &c. Falsum est secundo, quòd per tantū vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant, quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertio, quòd via angelorum, vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen possit post illam impedimētum prestari: hæc sunt quæ hanc S.Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S.T. quolibeto.9.ar.8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd non terminus. Alterū vero est simul via & terminus. via, inquātum est ex libero arbitrio, Terminus, inquantum consummate a deo perfunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad Deum, idē instās est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secūdum instās libertatis & meriti, dupliciter intelligi potest. primo modo, vt viæ distinctæ contra terminum. & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ. & sic cōceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine, qm̄ actus ille vt inchoat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquantum vero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificātur omnia dicta, & quòd statim post primū actū beatitudiné acceperint, & quòd per vnū tantum actum meritorium perueniant ad beatitudinem, vnū.s. vt viam, cū quo stat quód exigatur alter vt terminus. Et sic stat quòd post vnum vt viam, possit impedimentum præstari, per alterum vt terminum. Via.n. pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus cōstat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in.2.dist.5.in responsione ad qō.motam in dis.4. & duo dicta S.T. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum pręcedit duratione præmium, vt ex quæstione præcedente probatum fuit, ex ratione gratiæ perfectæ, & imperfectæ secundum statum. Secundum est, quòd in secundo instanti quidam posuerūt obicē. Quia merentes vsque ad nūc præmiationis, in illo nūc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nunc præmiationis, quia vsq; ad scđm nunc, quod apud te est nūc præmiationis. ergo oēs præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tū, quia

¶ 2 Præt. Orig.* dicit, ꝙ serpens antiquus non statim supra pectus & ventrem suum ambulauit. Per qđ intelligitur eius peccatū. Ergo diabolus non statim potest primum instans suæ creationis peccauit.

¶ 3 Præt. Posse peccare, commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationé hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione, fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatū.

¶ 4 Præt. Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit ab instāti ī quo creat⁹ fuit. Sed inter quælibet duo instantia, cadit tempus mediū. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

SED CONTRA est, ꝙ dicitur Ioan. 8. de diabolo, ꝙ in veritate nō stetit. Et sicut August.* dicit 11. de Ciuit. Dei. oportet vt hoc sic accipiamus ꝙ in veritate fuerit, sed non permanserit.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorū dictis magis consonans est, ꝙ statim post primum instans suæ creationis diabol⁹ peccauerit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur ꝙ in primo instanti suæ creationis, in actum liberi arbitrij proruperit, & cū gratia fuerit creatus, vt supra diximus.* Cum enim angeli per vnum actum[d] meritoriū ad beatitudinem perueniant, vt supra dictū est, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, G statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccādo. Si vero ponat, ꝙ angelus in gratia creat⁹ nō fuerit, vel ꝙ in primo instāti actum liberi arbitrij nō potuerit habere: nihil ꝓhibet aliquā morā fuisse inter creationé & lapsum.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra scriptura intelligūtur metaphorice motus spirituales instā- H tanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

AD 2^m dicēdū, ꝙ Orig. dicit ꝙ serpēs antiquus nō a pricipio, nec statim supra pectus ambulauit ꝑꝑ primū instans, in quo malus nō fuit.

F in nunc præmii non sunt amplius in via, ponentes autem obicē sunt in via. Tum, quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicem ponere quia præmietur: meruit.n. vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem est tua, supposito quòd via omniū angelorū fuerit æqualis.s.i duob⁹ istātib⁹ seu morulis apud te.

Sed contra D. Th. q. 62 Ar. 5 ad vltim. dum. vide illum

¶ Ad primum respōdetur, quòd meritū dupliciter contingit viæ puræ, & vt termini. Et ꝙ meritum puræ viæ præcedit duratione præmiū. Sed meritum vt in termino, potest esse simul cum præmio. Nec sequitur, quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed ꝙ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritū.n. quéad modū dupliciter cōtingit.s. vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ, vel vt in via, vel in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quòd merens prius duratione meruit, quàm premiatus est, vt hic intulit S.T. Non tamen infertur, quod nullum instans meriti sit instans præmii. Ex eo.n. quòd meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione ꝑcedere ꝑmiū, & gratiā esse imperfectā secundum statum. Ex eo vero, ꝙ post meritum viæ, sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace, minus bene intellectus est S.T. ab his, qui dixerunt doctrinam S.T. in summa hac non esse eam, quam in quolib. tradiderat. I Iam enim apparet, hanc doctrinam sine illa non posse saluari, veruntamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet, quia vtrobique tenet duplicem actum meritorium concurrisse. Alterum vt viā duratione præcedentem præmium: alterum vt terminum natura tantum præcedenté. In hoc tamen difformitas quædam est, quod vbi non reputauit falsam opinionem dicentem vnum tantum fuisse actum meritorium, illum.s. vt in termino fuit, & nullum præcessisse meritorium vt in via, quam tamen opinionem hic reputauit falsam, dum in q. præcedente expresse voluit, meritum præcedere duratione præmiū. Nec hoc est mirum consideranti, quòd continue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quam pro rationabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus, quia suam opinionem illa egere doctrina videbat, cuius signum est, ꝙ argumenta in oppositum soluit ex illa doctrina. K Et tamen constat, ꝙ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiam, ꝙ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriam scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa, communia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique communi, responsiones conflauit communes, & hæc bene nota.

Q.62.ar.3. D. 160.

¶ Ad secundum vero dicitur, ꝙ mereri vsque ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidé modo verum est quòd præmiantur: sed non primo modo. Et ad primam probationem in oppositum dicitur, quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tanquā id termino viæ existentes. Ad secundam vero dicitur, quòd in termino viæ hominis consumatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in termino viæ existens, quemadmodum de angelo dictum est.

¶ In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hęc videntur sibiinuicem repugnantia.s. quòd actus vnus angeli sit primus,

primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius. ergo est informatus gratia, & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus. ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum, vt principium gratiæ, & obiectū beatitudinis supernaturalis, quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus. ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis, quia actualiter
330 tendere est prius q̄ virtualiter: sicut vniuersaliter id qđ est ꝑ se, prius est eo qđ est per aliud. Cōstat namque quòd actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendētis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem. ergo non est meritorius. Et de exercitio quidé patet, quia sic nullo modo actus esset liber, & cōsequéter nullo modo meritorius. De specificatione vero deducitur facile, quia sic act⁹ ille sisteret ad obiectum naturale. ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo. ergo nō informatur gratia. ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio, quia S.T. in q. de malo q.16.ar.4. vult, naturalitatem primi actus angelici esse talem, vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

Li.6.Phys. tex.2. & sequentibus. tom. 2.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, ꝙ si verba S.T. ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis, non dixit illum actum angeli esse naturalem absolute: sed esse naturalem motum in bonum. ita ꝙ naturalitas, vt prius declaratum est, determinat actū non simpliciter: sed in ordine ad obiectum. Et nunc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectum.s. bonum. Vnde intentio S.T. est accipiendo naturale vt distinguitur cōtra liberum, dicere, quòd primus actus angeli nō fuit totaliter liber, libertate, quæ nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato.s. ad bonum & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc, ꝙ tenderet in bonum, quia nō poterat esse malus: et non quo ad hoc, ꝙ terminaretur ad obiectum pure naturale, vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem a bono, siue naturali, siue supernaturali, & determinet obiectū naturale sic, ꝙ nō ad oppositum eius.i. malum. non autem sic, ꝙ non ad aliud quodcūque quia potest esse simul ad aliud non oppositum: sed perficiens, quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tendit naturaliter.i. non libere, in bonum. Secundo, quia tendit necessario in obiectum vel pure naturale, puta si non habuit gratiam: vel non dissonum a naturali: sed perfectiuū eius, puta, si creatus fuit in gratia. Et per hácmet distinctionem vltimam patet, quomodo intelligenda est doctrina S.T. in q. de malo. Quoniam tenderę in supernaturalia contingit dupliciter.s. absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute, est tendere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel male &c. Tendere vero in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene, eo ꝙ malum est præter naturā. Et quia iam dictum est, ꝙ angelus in secundo instanti liber fuit ad bonum & malum: in primo autem ex natura ad bonum determinatus est: consequens est, quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S.T. patet, quia constat, ꝙ apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul, non incōuenit, q̄uis absolute sit impossibile. Vnde ex hoc, ꝙ angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cū hoc tamen stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid super naturale vt perfectioné naturalis, eo modo quo finis vlterior, est ꝑfectio finis anterioris, ordinati in illum: quemadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ Circa eandem responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti vere & proprie meruerint vitam æternam. Si

AD 3^m dicendum, quòd angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electioné [c]. Ei ideo nisi statim post primum instās, in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudini præstitisset, fuisset firmatus in bono: sed non est simile de homine. Et ideo ratio non sequitur.

AD 4^m dicendum, quòd inter quælibet duo instantia, esse temp⁹ medium, habet veritatem inquantum tempus est continuum: vt ꝓbatur in* 6. Phys. Sed tamen in angelis, qui non sunt subiecti cœlesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa succesione operationum intellectus, vel etiam affectus[c]. Sic igitur instans primum in angelis, intelligitur respódere operationi mentis angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane: et hæc quidé operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac B operatione quidam per matutinā cognitioné ad laudem verbi sunt conuersi: quidam vero in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt August.* dicit 4. super Genes. ad lit. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni[f], sed in secundo fuerunt boni a malis distincti.

lib.4. c.24. in fine, habetur i sensu to.3.

A enim dicitur quòd sic. ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cū electio eorum sit inflexibilis. ergo redditi sunt omnes impeccabiles, quòd est hæreticum. Si vero dicitur quòd non. ergo nō amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis. ergo nullo modo meruerunt: quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota, quia meritum non est nisi ꝑ actum charitatis, cuius obiectum cōstat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima vero probatur, quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, nō enim datur tertia. Sed non naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale, vt patet. ergo. Si nō electiua, nullo modo amauerunt Deū vt obiectum supernaturalis beatitudinis, quod erat deducendum.

b 308 427

324.

C ¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo, quòd non proprie meruerunt. Tum, quia S.T. in responsione ad tertium dicit, illū motum fuisse naturalem. Tum, quia in responsione ad quartum expresse dicit, quòd primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tum, propter rationem in oppositum adductam, quia s. vere meritū est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se cōuerterit, cum gratia tamen, & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile, quia ad rationem actus meritorii non sufficit, quòd sit actus non malus habentis gratiam, sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu: alioquin ex illo habitu ni- D hil haberet: quoniā actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter, in obiectū charitatis tendit, vt probatum est, restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo, ex ratione veré & proprie meriti. Nihil.n. aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitā æternā mereatur: hoc autem omnibus fuit cōe, qm̄ beatitudine quā meruerunt, inquit S.T. fuerunt quidā priuati: sufficiéter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi ꝑseuerantes vsq; in finem. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratū est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonū.

¶ Quod vero in rñsione ad quartū dicit S.T. nihil obstat: quia vt ibi patet, non loquitur de cōuersione angeli in se absolute: sed per cognitionem vespertinam, vt distinguitur contra matutinā E proprie dictam, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo distantia attendunt penes duas opationes angelicas, quarū una succedit alteri, & prima est vespertina, secūda matutina. Sed sub prima vespertina, si erāt in gratia, cōprehendit oīs cognitio citra beatā, quæ est sola matutina, ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Et similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionem fruitionis. Patet autem hāc esse vere mēté literæ. Tū, quia expresse loquitur de vespertina cōuersione, vt distinguitur contra matutinam. Tū, quia de successione sollicitus erat. Constat autem, quòd quotquot operationes simultaneas ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis: sed ad vnum tantū instans spectant, & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit aūt illud magis ab actu naturæ.s. conuersionis in se, quia ille fundamētum est omnium & certior. Cū aūt quæritur: aut dilectione electiua, &c. respōdetur, ꝙ cū dilectio electiua significet idem ꝙ libera dilectio non solū quo ad exercitium, sed etiā quo ad specificationé actus, & hæc sit duplex, distinguédū est iuxta supra dicta; et dicédū, ꝙ quędam est dilectio libera totaliter,

Universidad de Deusto Biblioteca

taliter, & quædā non totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter conueniente voluntati creatæ. illa est libera totaliter, quæ est etiā libera ad bonū & malū. Nā hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. Illa vero est libera: sed nō totaliter, quæ q̄uis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonū & malum. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in primo instanti, quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando vero dicitur, ꝙ electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit eē ante sc̄dm instans. Posset quoque dici, ꝙ illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute: sed habenti gratiam in primo instāti sui esse, & tūc operanti, qm̄ ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans a gratia, consequens est, ꝙ liberū arbitrium si supernaturalibus se īmiscet, determinatur ad cōformiter gratiæ se habendū. Et sic, q̄uis dilectio naturalis absolute non tēdat ad supernaturalia, dilectio tn̄ naturalis habentis gratiā, in primo instanti tendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis, quia est determinata ad vnū ad cōforme s. gratiæ ita ꝙ nō ad oppositū. Et hæ duæ rn̄siones, in idem redeūt.

¶ Circa p̄dicta adhuc non quiescit intellectus: sed dubiū cōsurgit. Quia si angeli oēs in primo instanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei, vt obiectum est beatitudinis supernaturalis. ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendū actū suū in obiectū charitatis. ergo nō peccauerūt eligendo bonū non cum debita subiectione ad Deū: sed aut nō peccauerūt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequētia probatur, quia preceptū charitatis est affirmatiuū, & obligat pro principio ad actualiter amandum, ꝙ constat impleri a quolibet habēte charitatē, quia in primo actu in Deū tendit vt sui suorumq; omnium finem, & sic omnia sua consequentia, modo non repugnent virtualiter, tēdunt in obiectum charitatis, virtute s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Eligere bonum absq; actuali ordinatione ad Deū immediate post primū actū charitatis, non est malum, immo est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. T. vt patet ex supradictis. ergo male dictum superius fuit, quòd sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ argumentū procedit ex malo intellectu dictorū S. T. Imaginatur nāq;, ꝙ primū peccatum angeli cōsistit in sola omissione actualis regulæ. Cū tn̄ peccauerit faciendo actū cōtrariū regulæ. Licet.n. ex parte intellectus sola fuerit incōsideratio, liberum tn̄ arbitriū cū illa incōsideratione nō solū elegit sine illa, sed cōtra illā modaliter, nō obiectiue: sicut si icidēs aliquid absq; regula; incidat oblique. Act⁹.n. tūc non solū fit absq; regula: sed cōtra regulā. Patet aūt sic angelū peccasse, quia superbię peccatū cōmisit. Superbia.n. cōtrarie opponit̄ humilitati, & diuinæ regulæ. qm̄ vt Boe. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angel⁹ peccās recessit a virtualitate charitatis, quā ī primo actu habuit volūtarie supbiēdo. Posset quoq; dici, ꝙ angelus ī secūdo instāti (qa erat primū & vltimū totalis suę libertatis ad bonum & malū) tenebatur deliberare de fine vite suæ, sicut hō ī principio suæ libertatis.

326
Infra.ar.9. ad 3. Et 2. di.2. art.1. Et 3.cō.ca. 109. fin. Et opus.15. c. 19. Et Eph. 2. & Iob. 40

ARTICVLVS VII.

Vtrum angelus supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes.

AD SEPTIMVM sic procedit̄. Videtur ꝙ ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, nō fuerit supremus inter omnes. Dicitur.n. Ezech. 28. Tu Cherub. extentus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Dio.* dicit 7.c. angelicæ hier. Ergo angelus q̄ fuit suprem⁹ inter peccātes. nō fuit supremus inter omnes.

*ca.6.&.7. cœlest. Hierarc.

¶ 2 Præt. Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit suprem⁹ inter omnes peccauit, sequitur quòd ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed angelus quāto est superior, tanto magis inclinatur in deum. Ergo minus potest a deo peccādo deficere. Et sic videtur, quòd angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

SED CONTRA est, qđ dicit Greg.* in homil. de Centum ouibus, quòd primus angelus qui peccauit, dum cunctis agminibus angelorum prælatus, eorum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

Homil.34. in Euang. ante med.

RESPON. Dicēdum, quòd in peccato est duo considerare. s. pronitatem ad peccandum, & motiuum ad peccandum. Si ergo consideremus in angelis pronitatem ad peccandum, minus videtur quòd peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et ꝓpter hoc Damas.* dicit, quòd maior eorum, qui peccauerūt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videt̄ hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in lib. de Ciuit. Dei, † octauo & decimo. Dicūt.n. quòd omnes dij erant boni: sed dæmonum, quidā boni, quidā mali. Deos nominantes substantias intellectuales, quæ sunt a globo lunari superius: dæmones vero substātias intellectuales, quæ sunt a globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abijcienda hæc opinio tanquam a fide aliena: quia tota creatura corporalis administrat̄ a Deo per angelos, vt August. dicit tertio de Trini.* Vnde nihil prohibet dicere, inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrādum inferiora corpora, superiores vero ad administrandum corpora superiora, supremos vero ad assistendum Deo. Et s̄m hoc, Damasc. † dicit, quòd illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiā ordine, aliqui boni angeli permāserunt. Si vero consideretur motiuum ad peccandum, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit.n. dæmonum peccatum superbia, vt supra dictum est*. cuius motiuū est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Gregor. † dicit, quòd ille qui peccauit, fuit superior īter omnes. et hoc videtur probabilius: quia peccatum angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo lib. arbit. Vnde magis videtur considerāda esse ratio q̄ sumitur a motiuo ad peccādū. Non est tamē inde alij opinioni præiudicādū, qa etiam in principe īferiorū angelorū, potuit esse aliquod motiuū ad peccandū.

lib.2. ca.4.
Li.8.c.6.& 7.& lib.10 ca.9.10. & 11. tom.5.
Li.3.de Trini.c.4.&.5. tom.3.
De fide Catho.li.2.c.4.
Ar. 2. huius quæst.
†Greg. loco citato in arg. sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Cherubin interpretatur plenitudo sciētiæ, seraphin interpretantur ardentes, siue incendentes. Et sic patet, ꝙ cherubin denominat̄ a scientia, q̄ pōt esse cū mortali peccato: Seraphim vero denominat̄ ab ardore charitatis, q̄ cū peccato mortali esse nō potest. Et ideo primus angelus peccans, nō est denominatus seraphin, sed cherubin.

AD 2m dicendum, ꝙ diuina intentio non frustratur, nec in his qui peccant, nec in his qui saluantur. Vtrorumq; enim euentū Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam, dum nos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa vero creatura intellectualis dum peccat, a fine debito deficit. Nec hoc est inconueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est a Deo, vt in eius arbitrio positum sit, agere propter finem.

AD 3m dicendum, quòd quantacunque inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium, eam non sequi.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpe quatuor. Primo radices duas diuersimode opinādi: secūdo opinionē Damasceni penes primā radicē tractat: tertio, opinionē Gregorii penes secūdā. quarto, cōparat eas adinuicē, tā opiniones q̄ radices.

¶ Quo ad primū radices sūt, ꝓnitas ex pte peccātis, & motiuū ex pte obiecti.

¶ Quo ad sc̄dm quatuor dicit. Prio, opinionē ꝙ de inferiori ordine fuerūt mali: & ꝙ maior inter prælatos terrestibus fuit primus ex prima radice. Secūdo, qđ superficieten⁹ supponere vr̄ hec opinio s̄m Platonicos. Tertio, reprehēdit illud suppositū. Quarto, ostēdit qūo pōt bene ītelligi opinio Da. & oīa clara sūt.

¶ Quo ad tertium, ex secunda radice, & ꝙ superiores peccauerunt, & quòd supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartū, cōparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatē, & dicitur secūda probabilior, quia radix melior. Et quo ad falsitatem, & dicit ꝙ non ꝓpterea prima iudicanda est falsa, quia etiam in his habet locum secunda radix. omnia clara.

¶ Super

327

ARTICVLVS VIII.

Vtrum peccatum primi angeli, fuerit alijs causa peccandi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd peccatum primi angeli peccantis, non fuit alijs causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt: vt Damas.* dicit. Ergo peccatum vnius non fuit alijs causa peccandi.

¶ 2 Præte. Primum peccatum angeli, non potest esse nisi superbia, vt supra dictum est.* Sed superbia excellentiam quærit. magis autem excellentiæ repugnat, quòd aliquis inferiori subdatur quàm superiori. Et sic non videtur quòd dæmones peccauerint per hoc, ꝙ voluerunt subesse alicui superiorū angelorum potius quàm Deo. sic autem peccatum vnius angeli fuisset alijs causa peccandi, si eos ad hoc induxisset, vt sibi subijcerentur. Non ergo videtur, quòd peccatum primi angeli fuerit causa peccandi alijs.

¶ 3 Præt. Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, q̄ contra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandum. Si ergo peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi in hoc, quòd eos vt sibi subijcerentur induxit, grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. quod est contra illud Psalm. 103. Draco iste, quem formasti. Dicit glos.* Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi.

SED CONTRA est, quod dicitur Apoc. 12. quòd Draco traxit secum tertiam partem stellarū.

RESPON. Dicendum, quòd peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi: non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quòd omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifeste apparet per illud, quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc ordo diuinæ iustitiæ, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, secundum illud 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huic seruus addictus est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet simul dæmones peccauerint, tamē peccatū vnius, potuit esse alijs cā peccādi. Angel⁹ enim non indiget ad eligendum, vel exhortandum, vel etiam consentiēdum temporis mora: sicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum & ad consentiendū, & locutione vocali ad exhortandum: quorum vtrumque tempore agitur. Manifestum est autem, quòd etiam homo simul dum aliquid iam corde concepit, in eodē instanti incipit loqui. Et in vltimo instanti locutionis, in quo aliquis sensum loquentis capit, pōt assentire ei quod dr̄: vt patet maxime in primis conceptionibus, quas quisq; probat auditas. Sublato ergo tēpore deliberationis, quod in nobis requiritur, in eodem instanti, in quo primus angelus suam affectionem intelligibili locutione expresit, possibile fuit alijs in eam consentire.

AD 2m dicendum, ꝙ superbus, cæteris paribus, magis vult subesse superiori, quàm inferiori. Sed si aliquā excellentiā cōsequat̄ sub inferiori, quā sub superiori cōsequi nō possit, magis eligit inferiori subesse, q̄ superiori. Sic igitur non fuit cōtra superbiam dæmonum, ꝙ subesse inferiori voluerunt in eius principatum consentientes: ad hoc eum principem & ducem habere volentes, vt virtute naturali suā vltimam beatitudinem consequerentur: præsertim quia supremo angelo naturæ ordine, etiam tunc subiecti erant.

AD 3m dicendum, quòd sicut supra dictum est,* Angelus non habet aliquid retardans, sed secundum suam totam virtutem mouetur in illud, ad quod mouetur, siue in bonum, siue in malum. Quia igit̄ supremus angelus maiorē habuit naturalē virtutē, q̄ inferiores, intēsiori motu in peccatū prolapsus est. & iō factus est etiam in malitia maior.

Q.62.ar.6. D.1158. et 121.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ab effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo. ergo eius suggestione peccauerunt. Antecedens probatur authoritate Christi. Matth. 25. Diabolo & angelis ei⁹, idest nuntiis & ministris eius. Consequentia probatur: quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna: quod probatur secūdæ Petri 2. A quo quis &c.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi supra: contra hoc scilicet, quòd secundum instās est mora indiuisibilis ī se, seu instantanea. Tū, quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum, & non simul, sed ordine quodam. Tum, qa peccatum malorum angelorum tentauit bonos: ita quòd Apoc. 12. victoria tentationis in laudem, & excellens meritū bonis ascribitur. ergo. & tenet sequela. Tum, quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset præliū inter eos. Tum, quia mali prius peccauerunt, deinde tētauerunt, & vltimo victoria bonorum resistentiū, subsequuta est. Non ergo instātanea fuit mora pugnæ & meriti.

¶ Ad hæc dicitur breuissime, quòd totus ille ordo, tam peccatorum, quàm pugnæ, & victoriæ &c. cum sit ordo operationum indiuisibilium seu instantanearum, non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quemadmodum quotcūque illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti: Victoriæ autem instātaneæ apud eos, qui non sunt naturę discursiuæ, sed omnia complete habēt in instanti, summę sunt laudis: quamuis apud nos, qui cum continuo & tēpore intelligimus, pro nihilo habeantur.

327
2.di.6.art.2.Et di.34. in expon. li. ad 2.
*Li.2.ca.4. De fid. Ca.
Art.2. hui⁹ quæst.
In glosa ordinaria ibi. & dr̄ esse Aug.

ARTICVLVS IX.

Vtrum tot peccauerunt, quot permanserunt.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerūt de angelis, q̄ permanserūt. quia vt dicit Philosophus, Malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.

¶ 2 Præt. Iustitia & peccatum eadē ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quàm boni:

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum nonum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio responsiua. Plures remanserunt quàm ceciderunt. Probatur: qa præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem est contra naturam angelorum. ergo.

328
Li.2. Ethi. c.6. a medio. tom.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ 3 Præt. Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam, quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

SED CONTRA est, quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt q̄ cum illis: quod exponitur de bonis angelis, qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

RESPON. Dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt: quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea vero quæ cõtra naturam fiunt, vt in [d] paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus. D. 839.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus [d] malum contingit ex hoc, quòd sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis: unde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum. D. 295.

AD 3[m] dicendum, quòd secundum illos qui dicunt, quòd diabolus maior, fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est, quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est, quòd de quolibet ordine aliqui ceciderũt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ, in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen, nomina quorundam ordinum vt Seraphin & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei: quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubin, Potestatum, & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur a scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia. [e]

326

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Artic. primum.*

Titu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo distinctionem trimembrẽ ponit. Secũdo, iuxta singula membra cõclusiones. Distinctio est: cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio, Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta: probatur dupliciter. Primo, quia cõsequitur naturam simplicem. Secundo, authoritate Dionysi. Secunda. Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta.

329
2.di 7.q.2. artic. 1. Et Mal.q. 16. art.6.

QVAESTIO LXIIII.

De pœna dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

ONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De obtenebratione intellectus. K

¶ Secũdo, De obstinatione voluntatis.

¶ Tertio, De dolore ipsorum.

¶ Quarto, De loco pœnali ipsorũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur, intantum, quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis. F

Probatur: quia pauca, & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. aliis autem plura & clarius. Tertia. Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: qa charitas est ablata.

¶ 2 Præt. Id quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri a phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt. G

¶ 3 Præt. Cognitio rerum angelis conueniens est, duplex, secundum August. [x] scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus, quia non vident res in verbo: nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris: unde post vespere fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere. H

Li. 4. super Gen. c. 22. tom. 3.

¶ 4 Præt. Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augustin. † dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt: quia si cognouissent, nequaquã dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Corint. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

Li. 4. c. 19. nõ procul a princ. to. 3.

¶ 5 Præt. Quamcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux a tenebris, vt August. [x] dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumẽ, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo a bonis angelis: quia nõ est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia a sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis. I

Li. 11. de ciui. Dei, ca. 19. & 33. tom. 5.

SED CONTRA est, quod Dionys. [x] dicit 4. ca. de diui. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima: inter ista autem naturalia dona, est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

Ca. 4. par. 4. parum a medio.

RESPON. Dicendum, q̄ duplex est cognitio veritatis. Vna quæ hẽ per gratiam: alia quæ habetur per naturam: & ista quæ habetur per gratiam est duplex. Vna quæ est speculatiua tm̃, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua, ducens amorem Dei: & hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. [e] Harum autem trium cognitionum

6 c

num prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ a natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionys. [x] quòd dona naturalia in eis integra manẽt. Vnde [d] naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit August. 9. de ciuit. Dei: [e] Non autem sicut ipsis sanctis angelis, quibus plura & clarius reuelantur in ipso verbo. A tertia vero cognitione sunt totaliter priuati, sicut & a charitate. A

Loco citato in argu. sed contra. D. 440.

Li. 9. de ciuit. Dei. c. 21. circa medium. to. 5. B

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fœlicitas consistit in applicatione ad id, quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. vnde aliqualis ratio fœlicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas, licet perfecta eius fœlicitas sit in cognoscendo primam substantiam, scilicet Deum. Sed substantiæ separatæ, cognoscere substantiam separatam, est connaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est fœlicitas hominis, quòd cognoscat naturas sensibiles, ita non est fœlicitas angelo in [d] hoc q̄ cognoscat substantias separatas. C

D. 274.

AD 2[m] dicendum, quòd illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc quòd excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc, quòd intellectus noster accipit a phantasmatibus. Excedit autem diuina substantia non solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus angelici. vnde nec ipse angelus secundum suam naturam potest [d] cognoscere Dei substantiam. potest tamen altiorem cognitionem de Deo habere per suam naturam, quàm homo, propter perfectionem sui intellectus: et talis cognitio remanet etiam in dæmonibus. Licet enim non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura. D

D. 143.

AD 3[m] dicendum, quòd creatura tenebra est cõparata excellentiæ diuini luminis. et ideo cognitio creaturæ in propria natura, vespertina dicitur. Vespere enim est tenebris adiunctum, habet tamen aliquid de luce: cum autem totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem creatoris, vt in bonis angelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dici vespertina: si autem non referatur in Deum, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Genes. legitur, quòd tenebras quas Deus a luce separauit, vocauit noctem. E

AD 4[m] dicendum, quòd mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem angeli a principio aliquo modo cognouerunt, [e] maxime ex quo beatificati sunt vi sione verbi, quam dæmones nunquam habuerunt: non tamen omnes angeli cognouerunt perfecte, neque æqualiter. [e] Vnde dæmones, multo minus, Christo existẽte in mundo, perfecte mysterium incarnationis cognouerunt.

a 290
b 523

non enim innotuit eis, vt August. * dicit, sicut angelis sanctis, qui uerbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis, innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfecte & per certitudinem cognouissent ipsum esse filium Dei, & effectum passionis eius, nunquam dominum gloriæ crucifigi procurassent.

Li. 9. de ciuit. Dei. ca. 21. nõ procul a prin. tom. 5.

AD 5[m] dicendum, quòd dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Vno modo subtilitate suæ naturæ: quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo, per reuelationem a sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis: conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab alijs manifestatur. Tertio modo cognoscũt per experientiam longi temporis, non quasi a sensu accipientes, [e] sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non prænouerunt futura, vt supra de cognitione angelorum dictum est. *

b 279

Q. 57. ar. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas dæmonum sit obstinata in malo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̄ voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus. [e] Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonum quàm ad malum. Ergo voluntas dæmonis nõ est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

¶ 2 Præt. Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. a malitia aũt culpę ad bonitatẽ iustitiæ, nullus redit nisi p Dei misericordiam. Ergo ẽt dæmones a statu malitiæ pñt reddire ad statũ iustitiæ.

¶ 3 Præt. Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatum in eis nũc non manet, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ 4 Præt. Gregor. dicit, quòd homo per aliũ reparari potuit, quia p alium cecidit [e]. Sed dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt supra dictum est. * Ergo eorum casus per alium reparari potuit. ergo non sunt in malitia obstinati.

¶ 5 Præt. Quicunque est in malitia obstinatus, nunquam bonũ opus operat. Sed dæmon aliqua bona

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Artic. secundum.*

330
2.di.7.q.1. ar.2. Et veri.q.24. ar. 1. & art. 2. cor. Et mal. q.16. art.5. 232

Titu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo opinionem in duobus punctis & causa eorum scilicet, q̄ omnes mobiles p̃ter Christum: cã primi, libertas, cã secundi, vnio Verbi. Secundo dicit hanc tãquam erroneam vitandam, ratione & authoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis sanctorum. Authoritas, Christi. ¶ Quo ad secundũ tria dicit. Primo cõclusionẽ rñsuam, s. Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo, vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex gratuitate tantum culpæ, quia omnes culpę remissibiles sũt: sed ex cõditione status, scilicet quòd extra viam sint: quia hoc est angelis casus, quod hominib⁹ mors. Tertio, causam ipsum assignat. Vbi aduerte primo, quod grauitatẽ culpæ non dixit Sanct. Tho. non esse causam, sed non tãtum esse causam: quia in rei veritate grauitas

232

Q. præce. ar tic. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria: & ex genere, quia mortalis: & ex specie, quia superbiæ: & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis. quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quòd iustum est, vt qui non venialiter sed vsque adeo delinquit vt impotentem se faciat ad bene faciendū, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quātumcúque grauior sit culpa, remittibi litatem ex grauitate non excludit. Ad uerte secundo, quòd causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamē: quoniam causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: q̄a scilicet sunt iam extra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angel⁹ cadendo fiat extra viam sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status cōditionem ex authoritate Damasceni in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. et sic postquam semel elegit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis, sequitur apprehensionem singularem, & vniuesalis vlem, Tum ex oppositō, quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo confirmatur cōsueta differentia inter liberum arbitriū angeli & hominis. Tertio, remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum, cuius meminerat. I

Li.4.par.4. parū a medio & non multū ante finem.

Li.1.periar chon. c.6.a medio, & c.5.tom. 4.

opera facit. confitetur enim veritatem, dicens Christo, Scio quia sis sanctus dei. Matth. 1. Dæmōes etiā credunt & contremiscunt: vt dicitur Iaco. 3. Dion. etiā dicit 4. cap. de di. no. *quòd bonum & optimū concupiscunt esse, viuere, & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 73. Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. quod de dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseuerant.

RESPON. Dicendum, quòd Origenis *positio fuit, quòd omnis voluntas creaturæ propter libertatem arbitrij potest flecti & in bonum & in malum, excepta anima Christi, propter vnionem verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis a sanctis angelis & hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis. unde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam authoritati scripturæ sacræ, quæ dæmones & G homines malos in suppliciū æternum mittendos, bonos aūt in vitā æternam transferendos pronūtiat. Vnde hęc positio est tanquam erronea reputanda, & tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quòd & voluntas bonorum angelorum cōfirmata est in bono, & voluntas dæmonum [d] obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis oportet accipere, nō ex grauitate culpæ, sed ex cōditiōe

D. 151. 447.

F ¶ Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtramque eius probationem, et simpliciter. Et quidē contra primam probationem arguit Scotus in 2. distin. 7. Primo: aut intendis de motore sufficiente, aut insufficiente: si de insufficiente, manifeste falsum est, quòd oportet mobile proportionari tali motori, quāmuis verum sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente, quāmuis verū sit, mobile oportere proportionari motori, falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu volūtatis. Falsum quidem, vt in 25. distin. huius declarabitur. Repugnans vero, q̄a duo ex hoc sequuntur, primo, quòd angel⁹ non potuerit peccare. Secundo, quòd non solum post primam electionē, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum deducitur sic: intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet. ergo voluntas a recto & immobili immobiliter mota ad rectū immobiliter tendit. ergo nūquam potuit peccare. Secundū vero sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quòd consequentia nō valeat: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, q̄a immutabilitas intellectus, quāmuis in angelo sine discursu, in homine etiā cum discursu inueniatur, tamen in homine voluntas est mobilis. ergo & in angelis. Contra ipsam vero consequentiam obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare causam vtrique communem: sed obstinatio est communis effectus, & vnius rationis in vtroque, vt Aug. innuit de fide ad Petrum, cap. 5. Immobilitas autem apprehensionis, non est communis angelo & homini. ergo. Probatur minor: quia cum in hac vita nunquam immobiliter homo in malo, aut anima separata obstinata redditur absque præuia apprehensione immobili, aut præuia in statu separato. Non secundum: quia anima separata non demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et confirmatur: quia Lazari anima fuit separata, et tamen nec immobilitatus est in bono nec in malo.

¶ Contra conclusionem obiicit Scotus vbi supra, intendens probare, quòd voluntas angeli non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo, authoritate Augusti. de fide ad Pet. cap. 5. volentis, quod si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo, inquit Scotus, natura angeli non magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, K quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret, vt patet. igitur. Secundo ratione tali. Causa totalis non aliter causat, nisi secundum quod ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis. ergo voluntas non aliter causat actus post primam electionem, nisi ipsa secūdū quod causa aliter se habeat. Sed ex hoc q̄d elicuit primā electionem, non aliter se habet secundum quod cā. ergo eadem libertatis authoritate causare pōt actus cōsequētes, sicut primū: p cessus clarus est totus. Et illa ꝓpositio, s. quòd post primam electionem non aliter se habet secundum quod cā, ꝑbat: quia ipsa est cā vt prior suo actu, & nō vt stat sub actu. Prius aūt vt prius, nō variatur ex posteriori. Et confirmat: quia nulla cā secunda potest esse causa, principalis causæ agēdi, oppositō modo illi, qui conuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa, sed voluntas ex se agit libere: ergo per nullum habitum aut actum superadditū agit necessario. Tertio, q̄a

dæmon

dæmon plurib⁹ peccatis non simul peccauit: ergo non quæcūque adhæsio fecit ipsum obstinatum, & posuit in termino. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandem arguunt Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur ꝙ angeli boni sint naturaliter cōfirmati i bono, nec male velle pūt: quod est contra Damasc. li. 2. c. 3. Nūc immobilis sūt ad malum, non natura sed gratia.

Li. 2. orth. fid. ca. 4. in fine.

¶ Ad dubium contra antecedēs rndet: ꝙ positio S. T. fundatur super duabus ꝓpositionibus. Prima est, quòd naturalis cognitio angeli est immobilis. Secūda est, quòd superna turalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima ꝓpositio non fundatur super alio fundamento, q̄ eo quod posuit S. Tho in litera. s. negatione discursus. Sed intelligendum est, non solum de discursu in actu, sed in potētia. ita quòd non ex hoc, quòd aliqua cognitio hē ablq; discursu, cōcludit immobilis, sed ex hoc quòd naturalis, cū sic nec terminat, nec terminare pōt discursum. Ex hoc. n. manifeste excludit etiā mobilitas ꝓ vicissitudinem: nā cū vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter indita esse oporteat aliquam cognitionē immobilē. vt patet ex hoc, quia hoc præstitū est animæ nostræ, quæ est infima omnium, si aliquorū cognitio congenita est, & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non. n. pōt dici, quòd superiores habent talem notitiam cōgenitam aliquorum, & quòd priuata sint habitudine principii respectu ignotorum, cum habere hanc rationem principii sit nobilitatis, præsuppositā ignorantia aliorum. Si vero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locum habere poterit. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolute, non discurrere tam actu quàm potentia: quod enim est sic intellectiuum omnium, notitiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiam: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda vero ꝓpositio fundatur super hoc, quod vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ. Et experimur, quòd eo modo quāmuis nō ea euidētia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositum, præterquàm ad vltimam. Nulla enim æquiuocatio cōmissa est, sed de omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificat immobilitas: quāmuis de naturali primo & de supernaturali consequenter ꝓ illā, & non ex se. Negatio quoq; discursus, nō actualis tantum, & respectu vnius singularis cognitionis, sed tam actu q̄ potentia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: q̄m ex tali negatione oritur negatio viæ ad oppositā, scilicet ex principiis ad conclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenit, habet secū annexā negationē oppositā. Tacta est ergo & inclusa connaturalitas cognitionis tā quam radix immutabilitatis, ponendo negationem totalem discursus proprie dicti in tota vna natura: quia (vt iam dictum est) hoc manifeste infert actualiter inesse habitualem notitiam omnium tanquam principiorum. Ad vltimam autem obiectionem dicendum est, quòd cum dicitur, Omnem apprehensionem angeli esse immobilem, intelligitur de apprehensione completa & iudiciaria: ita quòd cum semel iudicauerit aliquid immobiliter, illudmet semper iudicant: & ex hoc excluditur tam instātia de fluctuatione dæmonis, de morte Christi, & de pugna angelorum bonorum apud Damiel em, & aliorū eiusmodi (quia scilicet in nullo horū fuit totale iudiciū, sed velut dubia & suspēsa tentatio) quàm instantia de iudicio angelorum in primo instanti: quoniam tale iudicium completum non fuit, non propter dubitationem aut ineuidentiam annexā, sed p̄p defectum liberis. iudiciū nāque de fine supnaturali amādo i viatore puro, ex natura exigit ꝙ sit liberū ad bonū & malū: alioquin cōpletū nō est, in primo aūt instāti, iudiciū illud liberū nō fuit ad bonū & malū: sed determinatū necessario erat ad bonum, quēadmodū ipsum liberū arbitriū, vt dictū est. Et iō non ex plena libertate iudicauerūt, illud bonū esse amandū super omnia: & iō nō immobiliter, sed in secundo instanti iudicū illud fuit plene in eorum libertate, nulla euidentia conueniente intellectū ad alteram partem, quoniam de supernaturalibus iudiciū erat, & iam erant ad bonū & malū liberi: & iō illud fuit immobile quod iudicatum est tunc.

¶ Ad obiectiones Sco. contra primam ꝓbationem consequentiæ dr, quòd sermo est de motore sufficiente in suo ordine, obiectiue. n. & in gne cāe finalis, intellect⁹ ē sufficiēs motor volūtatis. Nec hoc est falsum, vt inferius cū de intellectu & volūtate q̄ret, manifestabit: nec repugnat dictis. Neutrū. n. eorū q̄ inducunt, sequit, qm̄ intellectus: & si nō male, deficiēter tn̄ mouit volūtatē angeli ad primā electionē, vt ex supradictis patet. & iō deficiēs a rectitudine mouit volūtatē imobilr ad actū malū. Sed m vero incōueniēs dupl̄r intelligi pōt. V no mō ꝙ prima electio sit imutabilis, ita ꝙ prius natura quā intelligim⁹ ipsam posita, nō possit aliter fieri q̄n ipsa talis ponat. & hoc ꝓprie vocat immobilitas aūt electionē. & est ipossibilis angelo. Alio mō, ꝙ ēt ipsa prima electio ex quo posita est, nō pōt retractari. & hoc modo omnis electio angeli est immobilis: & hoc manifeste est ipsa nostra positio.

¶ Ad obiectionem autem contra secundam probationem dicit, quòd differentia assignata est optima, & quòd de notitia practica seu affectiua in particulari cum cæteris singularibus circunstātiis loquendo, nulla cognitio per discursum acquisita, est alicui homini immobilis, naturaliter loquendo: quoniam iudicium in particulari nunc, hic, in ordine ad hæc &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgente, vel ex aliquo medio probabiliore nunc secundum apparentiam, vel ex obliuione prioris medii, aut in consideratione eiusdem, quæ omnia ad discursum pertinent. Non sic autem est in angelo, in quo semper conclusio cum suo medio offertur, quia non est ibi discursus. vnde patet, quòd differentia voluntatum penes discurrere & nō discurrere, mobilitatem & immobilitatem inducit.

¶ Ad obiectionem autem contra consequentiam dicitur, quòd obstinatio dæmonis & animæ separatæ, non est omnino eiusdem rationis secundum veritatem, nec secundum Aug. Et ideo non oportet quòd habeat cām cōem eiusdē omnino rōnis in vtroq;. Sed eo modo, quo aliqualiter est eiusdem rōis, sic aliqualiter habet cām cōem. & illa est immobilitas tam intellectus q̄ volūtatis animæ positæ extra statū vię. Et dico, quòd anima obstinata redditr per primū actū, qué elicit in statu separationis, & quòd anima tunc demeret, non vt in via, sed vt in termino: vt ex superius dictis patet. Anima aūt Lazari, quāmuis extra præsentem vitam, non tn̄ extra viam potita fuit dispensatione diuina, quæ nulli legi arctatur. Nec hoc oportet probare, quia ad sensum patuit. Ad argumēta Scoti cōtra cōclusionē dr, & primo ad authoritatē Aug. quòd cum veritate illius cōditionalis stat veritas notstræ cathegoricæ: q̄m redire ad bonū post peccatum mortale, nō nisi Deiformi natura q̄ gratia vocatur, fieri potest. Et si illa esset naturalis homini, a fortiori, angelo, qui speculum est purissimū suscipiens totam, si fas est dicere, Dei pulchritudinem apud Dion. Cum veritate igitur huius cōditionalis, i. Si vis qua redire ad bonū, inesset homini, a fortiori inesset angelo: stat quòd nec homo, nec angelus possit a malo resurgere, & quòd ille immobiliter ex se malo adhæreat postquam elegit illud.

¶ Ad rationem autem dicitur: quòd volūtate vt prior ē actu esse

Universidad de Deusto Biblioteca

arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad vtrūque oppositum ante electionē, sed nō post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ sunt in illa confirmati, mali vero peccantes sunt in peccato obstinati. De obstinatione vero hominum damnatorum infra dicetur.*

In 3. parte quam non absoluit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd boni & mali angeli habent liberum arbitrium, sed secundum modum & conditionem suæ naturæ, vt dictum est.*

In corp. ar.

AD 2^{m} dicendum, quòd misericordia Dei liberat a peccato pœnitentes. Illi vero qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent: & per diuinam misericordiam non liberantur.

AD 3^{m} dicendum, quòd adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccauit, quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc quòd credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse face-
G re homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilominus voluntas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere si posset.

AD 4^{m} dicendum, quòd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

AD 5^{m} dicendum, quòd actus dæmonis est duplex. Quidam

causam sui actus, potest dupliciter intelligi. Primo vt ly actu, distribuatur pro omni actu voluntatis simpliciter: & est sensus, voluntas vt prior omni sua opatione est causa omnis sui velle: & in hoc sensu propositio est falsissima, sic enim est causa tantum primi sui velle: quoniam voluntas affecta primo suo actu, qui est amor finis, vult cætera: & nuda nihil vult nisi finem, quem primo vult. Secundo vt ly actu, distribuatur accommode: & est sensus, voluntas vt prior actu eliciendo, est, cā illius: & sic est verissima, qm̄ v'r cā efficiens est prior natura, effectu. Nec est quęrenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causat nuda, & aliter affecta, eo quòd transit in affectionis suæ naturam. Ad cōfirmationē vero dicitur, ꝙ voluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quàmuis nō sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo, argumentum non valet: est determinata ad malū immobiliter, ergo non est libera: immo est sophisma consequētis a negatione minus communis, ad negationem magis communis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter. quia nemo operatur respiciens ad malum: ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quod si ad libertatem respectu boni & mali restringatur argumētum, dicendum est, quòd causare liberē ad bonum & malum, esse modum causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se, aut per se, teneatur positiue: vt sit sensus, quòd voluntas vendicat sibi per se iuxta aliquem modum perseitatis talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, idest nullo addito: vt sit sensus, quod voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet libere ad bonum & malum. Et hac distinctione stante, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis libertas per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quòd voluntas beatorum potest peccare: quod enim conuenit alicui per se, necessario & inseparabiliter conuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiue, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, idest nude sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifeste patet: & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones, patet responsio ex supradictis.

¶ Ad obiectionem Durandi & Gregorii dicitur negando consequentiam, absolute loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo: qm̄ quēadmodū bene operari principaliter est ex gratia, & secundario ex voluntate angeli: ita continuatio bonæ operationis principalius est ex gratia, quàm ex natura: qa gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quòd quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quòd conditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos confirmatos in bono, & non quòd natura sit principalis causa confirmationis.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dr̄, quòd peccatum angeli non perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellētiæ. ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia
F apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc aūt iudiciū, vt in litera dr̄, perseuerat immobile. Tū, quia opinio talis possibilis nō positiue, sed negatiue cōcomitata est iudiciū electionis. Non.n. oportet, quòd dū iudicauit excellentiam suā appetendam, crediderit positiue illam possibilē. Sed satis est, quòd nō reputauerit illam impossibilē, quā nō reputationem modo non habet positiue, apprehendēdo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudiciū oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum, arguentem, angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione: quemadmodum peccans ex passione cessāte passione. Inconsideratio em̄ illa quāuis cessauerit speculatiue, non tamen affectiue: vt conditio iudicii. Sed dæ-
H mon perseuerat iudicans eligendum sibi fore beatum, absque recursu ad diuinam misericordiam supernaturalem.

¶ In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primum est, quòd quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secūdū est eius rō. Tertium est, quòd actu naturæ bono abutuntur.

¶ Contra primum enim dupliciter instaī a Scot. vbi supra. Primo, quia hoc non est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquam aliam virtutem: vt patet ex Aug. 1. retractationum, c. 22. dicente, quòd nihil est tam in potestate nostra q̃ ipsa voluntas. Secundo, quia sequeretur quòd quilibet actus voluntarius angeli esset eiusdem speciei, quod est inconueniens. & tenet sequela: qm̄ causa vniuersalis malitiæ, non posset esse nisi prima affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: qa fine existente bono ex gn̄e, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autē est in angelis, vt patet ex dictis.

I ¶ Contra secundum vero est, quia non valet, Fit non bene. ergo male: sed est sophisma consequentis. quoniam non bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, quod negatiue opponitur bono, quòd scilicet non habet circunstantias bonificantes moraliter ipsum. Et confirmatur, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur mediū, puta honorare parentes. Et sic in proposito, credere ex euidentia rerum est actus, quàmuis non bonus: quia non debito fine, non tamen malus, vt etiam Scotus vbi supra tangit.

¶ Contra tertium autem instat ibidem Sco. quia inclinatio naturæ, puta sinderesis, potest habere actum conformem sibi sistendo in eo, puta displicentiam de malo culpæ. Et similiter dolere de malo pœnæ inquantum læsiua naturæ, & similia. Quare enim nō potest sistere in hæc, absque eo quòd apponat circunstantias malas, nulla apparet ratio, cum naturalia eorum apud Dio. 4. c. de di. no. sint integra & splendidissima.

K ¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd ꝓportio voluntatis perfectæ extra viā ad finem suū, est quemadmodū ꝓportio volūtatis nostræ ad beatitudinem in cōi. Ita ꝙ, ita se habet ille finis ad voluntatē sic cōplete affectam, quēadmodum beatitudo nunc se habet ad nos: qm̄ voluntas in naturam affectionis illius transit. Et perinde voluntas illa affectione determinatur ad vnum talem finem, quemadmodū voluntas naturaliter determinata est ad boni rōnem. Et qm̄ affectio illa non ad aliquem particularē, sed vniuersalissimum finem vtpote vltimum est, & ad vltimum finem alicuius simpliciter omnia diriguntur, & in ordine ad illum omnia mensurantur, consequens est, vt obstinatus simpliciter non solum habitualiter semper in illa affectione permaneat, sed etiam virtualiter: et si non actualiter, vt in instanti quo peccauit obstinate: virtualiter autem dico, id est participatiue: quēadmodū in omni actu volūtatis nostræ saluaī virtualiter appetitus beatitudinis, dum quicquid volumus vt participemus beatitudinem volumus. Ac per hoc, omnia quæ vult obstinatus propter illum finem, virtualiter vult. Et sic, ex eo

quòd

scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is proprie potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis, semper est malus. Quia, etsi aliquando aliquod bonū faciat, nō tamē benefacit. Sicut dū veritatē dicit vt decipiat, & dum non voluntarie [d] credit & confitetur, sed rerum euidentia coactus. Alius autē actus dæmonis est naturalis: qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

ARTICVLVS III.

Vtrum dolor sit in dæmonibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit in dæmonibus. Cum enim dolor & gaudium opponantur, nō possunt esse simul in eodem. Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim August.* cōtra Manichæos: diabolus potestatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infœlici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ 2 Præt. dolor est causa timoris. de his enim timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum p̄sentia sunt. Sed in dæmonibus nō est timor: s̄m illud Iob 16. Factus est vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ 3 Præt. Dolere de malo, est bonum. Sed dæmones non possunt benefacere. Ergo non possunt dolere ad minus de malo culpę, quod pertinet ad vermem conscientiæ.

SED CONTRA est, quòd peccatum dæmonis est grauius q̃ peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apoca. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

RESPON. Dicendum, ꝙ timor, dolor, gaudium & hmōi, s̄m quod sunt passiones, in dæmonibus esse non pn̄t. [e] Sic.n. sunt ꝓpriē appetitus sensitiui, qui est virtus ī organo corporali: sed s̄m quod nominant simplices [d] actus volūtatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse ē dicere, ꝙ in eis sit dolor:
B quia dolor s̄m quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud q̃ renisus volūtatis ad id, qđ est vel non est. Patet aūt, ꝙ dæmones multa vellent nō esse quę sunt, & esse quæ non sunt. Vellent enim cum sint inuidi, damnari eos qui saluantur: unde oportet dicere, quòd in eis sit dolor: et præcipue, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuantur etiā beatitudine quam naturaliter appetunt: et in multis eorum ini-
C qua voluntas cohibetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ gaudium & dolor de eodem, sunt opposita, non autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maxime secūdū qđ dolor & gaudium, important simplices voluntatis actus: quia non solum in diuersis, sed ēt in vna & eadem re potest esse aliquid quod volumus, & aliquid qđ nolumus.

AD 2^{m} dicendum, ꝙ sicut in dę-
D monibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus est vt nullum timeret: intelligiī de timore Dei cohibētē a peccato Alibi nanq; scriptū ē, ꝙ dęmones credūt & cōtremiscūt.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ dolere de malo culpæ pp se, attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ pp pœnam: attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnę opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, *ꝙ
E dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo cum peruersæ sit voluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

Li. 19. c. 13 post mediū tom. 5.

A ꝙ illa affectio inest volūtati, īmobiliter determinat velut natura ad vnū. Ex eo.n. ꝙ illa est respectu finis vltimi simpl̄r, & nō in hoc, vel ī illo ordine, habet rōnē principii respectu omniū actuū volūtariorū sequētiū, eo ꝙ finis in opabilib' se habet vt principiū in speculabilib'. Ex his aūt patet facile rn̄sio ad oīa obiecta.

¶ Ad obiecta nāque Sco. cōtra primū dictū dr̄, ꝙ voluntas nec se, nec aliā vim pōt sine oī suo actu suspēdere: qa velle suspēdere se, vl' aliā, actus volūtatis est:
D. 607. & ille act' esset malus pp vim primæ electionis, quāuis in ꝓposito negādū sit, volūtatē obstinatā esse hui' libertatis: qm̄ non pōt facere qn doleat, & odio hēat dānationē &c. Et manifeste sophisma figuræ dictionis cōmittit, a volūtate ad volūtatē obstinatā arguēdo. Nec inconuenit, īmo oportet omnē actū volūtatis obstinatæ, esse eiusdē rōnis virtualiter. Quēadmodū actus omniū virtutū sunt act' charitatis virtual̄r. Cū tali em̄ idētitate specifica, stat diuersitas specifica formal̄r eorundē actuū: vt patet in exēplo adducto. Nec obstat Durādi obiectio, quia nihil refert: an finis sit malus ex gn̄e, an nō, mō affectio ad illū sit mala & īmobilis, & ad vltimum simpliciter.

331 2. di. 5. q. 1. ar. 2. cor. Et ver. q. 24. ar. 1. cō. Et q. 26. art. 1. ad 5. Et artic. 8. cor. principio & ad 5. * Lib. 2. de Gen. cont. Manich. c. 17. circa medium. to. 1.

¶ Ad obiecta vero cōtra secūdū iā patet, ꝙ si nō valeat simpl̄r, fit nō bn̄, ergo male: valet tn̄ in obstinato pp īmobilitatem finis vltimi simpl̄r. Et propter eandē cām non daī actus medius voluntarius in statu extra viā, quāuis deī in via. Et pp hocmet, patet rn̄sio ad obiecta cōtra tertiū: qa cū oēs act' secūdi, siue naturę cōformes siue in angelo, volūtati sue sint subiecti quo ad exercitium actus, & volūtas dęmonis sit determinata ad talē finē, necesse ē vt ī oib' illud velit, quod est finis eius. Et sic oēs eius operationes, ēt naturales, inquantum voluntariæ, inficiuntur initiali affectione finis. Nec pōt sistere in aliquo opere, vt naturæ cōforme est tm̄, nisi possit velle & non propter vltimum finem: quod est impossibile. Volunt enim quæcunque volunt in tali pessimo statu habere, & facere, vt dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter, assignando iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundo, respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶ Quo ad primum, dolor dupliciter, vt passio, & vt simplex actus voluntatis, Primo modo, est impossibilis angelo, secundo modo, est possibilis.

¶ Circa hanc partē aduerte, quòd Sco. in 1. lib. q. 3. & in 4. 301 dis. 49. q. 7. imaginatur quodam nouo modo, tristitiam & delectationem in angelis, & animabus separatis. D. 978. Distinguit voluntatem vt operatiuam, vt receptiuam, vt productiuam: & imaginaī quòd voluntas inquātū operatiua, amat, odit, eligit &c. Inquantum receptiua, delectatur, tristaturq;: ita quòd delectari, aut tristari, non est operari, sed pati. Est em̄ passio cōsequens operationem perfectam. Inquantum vero ꝓductiua, spirat amorē. Et sic, apud ipsum tam delectatio q̃ tristitia, semꝑ est passio: sed qn̄q; est passio cum alteratione organi, et tunc est passio appetitus sensitiui: quādoque vero est passio volūtatis, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. S.T. aūt vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & spāliter in artic. 3. & singulariter ad 3. nescit hmōi passiones in volūtate, sed actus simplices volūtatis ponit cū similitudine effectus. Nec obstat si dicaī quòd delectatio nō est in potestate volūtatis, & quòd *consequiī operationem perfectam: cum his em̄ omnibus stat simul, ꝙ sit simplex actus voluntatis: qm̄ non quomodolibet disposita volūtas pōt libere non operari, sed stāte vna, necesse est tunc, sequi aliam &c. Fundamētū aūt authoris, hic tactū, sed ibi declaratum est, quia passio a pati sumitur. Vnde quot modis dr̄ pati, tot dicitur passio, & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudii, sed secundum quod patiens trahitur ad agens, quod in omni actu voluntatis fit: Facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per August. 9. de Ciui. Dei ibidem allegatum patet.

¶ Quo ad secundum, conclusio est. Dolor necessario est in dæmonibus. probatur sic: Dæmones multa esse volunt, quæ non sunt: & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia ꝓbaī

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex diffinitione dolo ris sic sumpti. Antecedens vero probatur quadrupliciter. primo, quia inuidi sunt: secundo, qa pœnis addicti. de rõ ne enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur: quarto, quia iniqua eorum voluntas cohibetur a multis.

332 4.di.45.q.1.ar.3.cor. & ad 4. & dist.47.q.1. ar.3.q.4. ad 2.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articu. quartum.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione. Secundo rndet tacitæ obiectioni.

Li.3. super Gen. c.10. a med.t.3. ¶ Quo ad primum conclusio est ista. Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit: infernus simpliciter, & aer caliginosus, vsq; ad diem iudicii. Prima pars relinquitur p se nota: secunda probatur sic. Rõ diuinę prouidentiæ habet, quòd inferiorũ bona per superiora ꝓcuret. ergo conueniens est eos iuxta nos in aere isto locari vsq; ad diem iudicii. Prima consequentia & declaratur & ꝓbatur. Declaratur quidem distinguendo, duplr ꝓcurari bonum hominis, s. directe & indirecte per exercitiũ cõtrarii. Probatur vero: qa dæmones sunt medii iter Deũ & homines, & non totaliter excluſi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sũt vt directe ꝓmoueãt nos ad bonũ. restat ergo vt indirecte, impugnãdo s. & exercẽdo nos. Secũda vero cõsequentia quo ad primã partẽ, patet: qa locus debet esse cõueniẽs exercitio. Quo ad secũdã aũt ꝓbat: quia pugna & exercitiũ nostrum, vsq; ad diem est iudicii: & declaratur ex oppoſito, quia angeli boni etiam vsq; ad illud tempus huc mittuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aer iste sit locus pœnalis dæmonum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd aer iste non sit locus pœnalis dæmonum. Dæmon enim, est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non afficitur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶ 2 Præt. Peccatum hominis nõ est grauius quàm peccatũ dæmonis: sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. ergo non aer caliginosus.

¶ 3 Præt. Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed in aere caliginoso nõ est ignis: ergo aer caliginosus non est locus pœnæ dæmonum.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit 3. super Genes. ad lit. quòd aer caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsq; ad tempus iudicij.

RESPON. Dicendum, quòd angeli secundum suam naturã, medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidẽtiæ ratio, quòd inferiorum bonum per superiora procuretur. Bonum aũt hominis duplr procuratur per diuinam prouidẽtiam, vno modo directe, dum. s. aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur a malo, & hoc decenter fit per angelos bonos: alio modo indirecte, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationẽ cõtrarij. Et hãc ꝓcurationem boni humani, cõueniens fuit per malos angelos fieri, ne totaliter post peccatum ab vtilitate naturalis ordinis excederent. Sic ergo dæmonibus duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autem ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis caliginosus aer. Procuratio autem salutis humanæ protenditur vsque ad diem iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dæmonum. Vnde & vsque tunc, & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aere caliginoso sunt ad nostrum exercitium: licet eorum aliqui, etiam nunc in inferno sint ad torquendum eos, quos ad malum induxerunt, sicut & aliqui boni angeli sunt cum animabus sanctis in cœlo. Sed post diem iudicij omnes mali, tã homines quàm angeli, in inferno erunt, boni vero in cœlo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ locus non est pœnalis angelo, aut animæ, quasi afficiẽs alterãdo naturã, sed quasi afficiẽs, volũtatẽ cõtristãdo, dũ angelus vel anima apprehendit se esse in loco nõ conuenienti suæ voluntati.

AD 2m dicendum, quòd anima secundum ordinẽ naturæ non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferuntur hominibus. Vnde non est similis ratio.

AD 3m dicendum, ꝙ aliqui dixerunt, vsq; ad diẽ iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum q̃ animarum, & similiter beatitudinem sanctorum differri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & repugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Corin. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluat, domũ habemus in cœlo. Alij vero, licet hoc non concedant de animabus, concedunt tamen de dæmonibus. Sed melius est dicendum, ꝙ idem iudicium sit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudiciũ est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est, quòd sicut locus cœlestis pertinet ad gloriã angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt: quia considerant illum locum esse suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicendum est, quòd dæmones, licet non actu alligentur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso: tamen ex hoc ipso ꝙ sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam Gl. Iacobi 3. ꝙ portant secum ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominum, vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur a loco, in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matth. 8. dicitur, quòd deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.

In glosa ordinaria super illud, flãmat rotam.

QVAESTIO LXV.

De Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articu. primum.*

POST considerationem spiritualis creaturæ, considerandum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera scriptura cõmemorat, scilicet opus creationis, cũ dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram &c. Opus distinctionis, cum dicitur, Diuisit lucem a tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cum dicitur, Fiant luminaria in firmamento &c. Primo ergo considerandum est de opere creationis. Secundo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creatura corporalis sit a Deo.

TItulus clarus, ly a Deo, tenetur effectiue.

¶ In corpore tria facit. Primo, refert opinionem quãdã. Secundo, determinat veritatem contra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum.

¶ Quo ad primum duo. Primũ est opinio Manichæa, Visibilia sunt a deo malo: secũdum, authoritas 2. ad Corin. 4.

¶ Quo ad secundũ cõclusio respondsiua ad quæsitũ est. Corporalia, immo oia sunt a Deo, probat sic. Qcũq; i diuersis inuenit aliquid vnũ, oportet ꝙ illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed in omnibus tã corporalibus, quàm spiritualib⁹ inuenitur esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus. ergo. maior declaratur exemplo seu inductione in habentibus calorem &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnita, seu communicãtia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et cum non ex se, quia diuersa vt sic non vniuntur. ergo ab aliqua causa vnionis.

333 2.dist.37.q.1.ar.2.cor. Et.2.con.c.6.& 15. Et lib.3. ca.1. Et po. q.3. ar.5.cor. Et opus.20.li.3.cap.1.

¶ Aduerte hic, quòd San. Tho. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, sciens tamẽ sub dist iũctione debere intelligi, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliqd vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quòd in omnibus illis illud vnum sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quòd vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit: & sic intellecta propositio ista euidens est in philosophia. Tertio, exponit quomodo intelligenda sit authoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet in litera.

¶ Secundo. Vtrum sit facta propter bonitatem Dei.

¶ Tertio, Vtrum sit facta a Deo mediantibus angelis.

¶ Quarto, Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate a Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis sit a Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis non sit a Deo. Dicitur enim Eccle. 3. Didici quòd omnia quæ fecit Deus, perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia non perseuerant in æternum. dicitur enim 2. Corinth. 4. Quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶ 2 Præt. Genes. 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ: experimur enim eas in multis noxias: vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliqd dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt a Deo.

¶ 3 Præt. Id quod est a Deo, non retrahit a Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturę corporales retrahunt a Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Corinth. 3. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt a Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 120. Qui fecit cœlum & terrã, mare, & omnia quæ in eis sunt.

RESPON. Dicendum, quòd quorundam hæreticorum positio est, quòd visibilia ista non sunt creata a bono Deo, sed a malo principio. Et ad argumẽtum sui erroris assumunt quod apostolus dicit 2. Corinth. 4. Deus huius seculi, excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis: si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam: non enim diuersa secũdum se vniuntur. [c] Et inde est, quòd quandocunq; in diuersis inuenitur aliquid vnũ, oportet ꝙ illa diuersa illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quod est esse, communiter inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnum essendi principium, a quo esse habeant quęcunque sunt quocumque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia. [c] Dicitur autem diabolus esse Deus huius seculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi, quo Apostolus loquitur ad Philip. 3. Quorum Deus venter est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseurant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquãt ad Deum qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles. [c] Nam creaturæ corruptibiles in perpetuũ manent secundum materiam, [c] sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ vero incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secũdum locũ, [c] vt corpora cœlestia: vel secundũ affectiones, vt creaturæ spirituales. Quòd autem Apostolus dicit, quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quãtum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secundum suum esse, vel secundum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quę autem sunt in rebus inuisibilibus, permanent in ęternum. Vnde & supra premiserat, Aeternum gloriæ pondus operatur in nobis.

47 511 43 49

AD 2m dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum [d] particulare & contractum: secundum quam particularitatem & cõtractionem, sequitur in ea contrarietas, [c] per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrumque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo: quęcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non considerantes quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel alteri, vel eidem quantum ad aliquid est proficuum. Quod nequaquam esset, si secũdum se corpora essent mala & noxia.

D. 285. 323

AD 3m dicendum, quòd creaturę, quantum est de se, non retrahunt a Deo, sed in ipsum ducunt: [c] qa inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, vt dicitur Rom. 1. Sed quòd auertant a Deo, hoc est ex culpa eorum, qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sap. 14. quòd creaturæ factę sunt in muscipulam pedibus insipientium: et hoc ipsum quòd sic a Deo abducunt, attestatur quòd sunt a Deo, Non enim abducunt insipientes a Deo, nisi aliciendo secundum aliquid boni in eis existẽs, [c] quod habent a Deo.

25

ARTICVLVS II.

Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Arti. secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata ꝓpter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶ 2 Præt. Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis cõparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter

TItu. clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origen. Secundo excludit illam. Tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo refert, opinionem, & radicem eius. Opinio est, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, qua ad bonitatem suam aspicit, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Radix vero est prioritas creationi

334 Supra q.25 ar.5.cor. Et opu.3. cap. 100.& 101

tionis ſpiritualium æqualitas naturalium, libertas arbitrij, & diſformitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶ Quo ad ſecundũ, dupliciter ꝓbat hãc ſolutionem eſſe erroneam. Primo, quia contrariat̃ Scripturæ, dicenti creaturam corporalem eſſe per ſeipſam bonam. Secundo, ducendo ad impoſſibile, ſcilicet, quòd diſpoſitio corporalis mundi quę nunc eſt, eſſet caſualis, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium, concluſio reſponſiua eſt hæc. Diuina bonitas eſt finis omnium corporalium: & probatur ſic. Totum vniuerſum cũ ſingulis ſuis partibus ordinat̃ in Deũ ſicut in finem. ergo diuina bonitas eſt finis omnium corporalium. Antecedẽs declaratur, oſtẽdendo & graduando fines alicuius totius & partiũ eius, iuxta quadruplicẽ habitudinem & gradum: primo, partiũ ad ſua opera: ſecundo, partiũ inter ſe: tertio, partium ad totum: & quarto, totius ad finem extrinſecum. Et probatur: quia vniuerſum eſt ad imitãdum & repræſentandum diuinam bonitatem, quod eſt ad eius gloriam ordinari: conſequentia vero probat̃ ex eo, quòd ex omnibus creaturis conſtituitur vniuerſum, ſicut totum ex partibus. Ac ꝑ hoc, idem eſt finis totius & illarum, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quaſdam partes peculiarius ſecundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

ſpiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶ 3 Præt. Iuſtitia non dat inæqualia niſi inæqualibus. Sed Deus eſt iuſtus. Ergo ante omnem inæqualitatem a Deo creatã, eſt inæqualitas a deo non creata. Sed inæqualitas a Deo non creata, non poteſt eſſe niſi quæ eſt ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas ſequitur ex diuerſis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales ſunt inæquales ſpiritualibus. ergo creaturæ corporales ſunt factæ ꝓpter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

Respon. Dicendum, quòd Orig. poſuit, quòd creatura corporalis non eſt facta ex prima Dei intentione, ſed ad pœnam creaturæ ſpiritualis peccantis. Poſuit enim, quòd Deus a principio creaturas ſpirituales ſolas fecit, & omnes æquales.[c] Quarum, cum eſſent liberi arbitrij, quædam conuerſæ ſunt in Deum, & ſecundum quantitatem conuerſionis ſortitæ ſunt maiorem vel minorem gradum, in ſua ſimplicitate remanentes. Quædam vero auerſæ a Deo, alligatæ ſunt corporibus diuerſis, ſecũdum modum auerſionis a Deo. Quæ quidẽ poſitio erronea eſt. Primo quidem, quia contrariatur ſcripturæ, quæ narrata productione cuiuſlibet ſpeciei creaturæ corporalis, ſubiungit: Vidit Deus quia hoc eſſet bonum: quaſi diceret, quòd vnumquodque ideo factum eſt, quia bonum eſt ipſum eſſe. Secundum autem opinionem Orige. creatura corporalis facta eſt, non quia bonum eſt eam eſſe, ſed vt malum alterius puniretur. Secundo, quia ſequeretur, quòd mundi corporalis diſpoſitio quæ nunc eſt, eſſet a caſu. Si enim ideo corpus ſolis tale factum eſt, vt cõgrueret alicui peccato ſpiritualis creaturę puniendo: ſi plures creaturæ ſpirituales ſimiliter peccaſſent, ſicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit ſolem creatum, ſequeretur quòd eſſent plures ſoles in mundo. et idem eſſet de alijs: hæc autem ſunt omnino inconuenientia. Vnde hac poſitione remota tanquam erronea, conſiderandum eſt, quòd ex omnibus creaturis conſtituitur totum vniuerſum,[e] ſicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem aſſignare, inueniemus primo quidem, ꝙ ſingulæ partes ſunt propter ſuos actus, ſicut oculus ad videndum. Secundo vero, quòd pars ignobilior eſt propter nobiliorem, ſicut ſenſus propter intellectum, & pulmo propter cor. Tertio vero, omnes partes ſunt propter perfectionem totius, ſicut & materia propter formam. Partes[d] enim ſunt quaſi materia totius. Vlterius autem, totus homo eſt propter aliquem finem extrinſecum, puta vt fruatur Deo.[e] Sic igitur & in partibus vniuerſi, vnaquæque creatura eſt propter ſuum proprium actum & perfectionẽ. Secundo autem, creaturæ ignobiliores ſunt propter nobiliores, ſicut creaturæ quæ ſunt infra hominem, ſunt propter hominem. Vlterius autem, ſingulæ creaturæ ſunt propter perfectionem totius vniuerſi. Vlterius autem, totum vniuerſum cum ſingulis ſuis partibus ordinatur in Deum ſicut in finem, inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræſentatur ad gloriam Dei: quàmuis creaturæ rationales ſpeciali quodam modo ſupra hoc habeãt finem Deum, quem attingere poſſunt ſua operatione, cognoſcendo & amando.[e] Et ſic patet, quòd diuina bonitas eſt finis omnium corporalium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd in hoc ipſo quòd creatura aliqua habet eſſe, repræſentat diuinum eſſe, & bonitatem eius.[e] Et ideo per hoc, quòd Deus creauit omnia vt eſſent, non excluditur quin creauerit omnia propter ſuam bonitatem.

Ad 2[m] dicendum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta eſt quodammodo propter ſpiritualem, non remouetur quin ſit facta propter Dei bonitatem.

Ad 3[m] dicendum, quòd æqualitas iuſtitiæ locũ habet in retribuendo. Iuſtum enim eſt quòd æqualibus æqualia retribuantur: non autem habet locũ in prima rerum inſtitutione.[e] Sicut enim artifex, eiuſdem generis lapides in diuerſis partibus ædificij ponit abſque iniuſtitia, non propter aliquam diuerſitatem in lapidibus præcedentem, ſed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non eſſet, niſi lapides diuerſimode in ædificio collocarentur: ſic & Deus a principio vt eſſet perfectio in vniuerſo, diuerſas & inæquales creaturas inſtituit ſecundum ſuam ſapientiam abſque iniuſtitia, nulla tamen præſuppoſita meritorum diuerſitate.

Articvlvs III.

Vtrum creatura corporalis ſit producta a Deo mediantibus angelis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis ſit ꝓducta a Deo, mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam ſapiẽtiam, ita omnia ſunt per Dei ſapiẽtiam facta, ſecundum illud Pſal. Omnia in ſapientia feciſti: ſed ordinare eſt ſapientis, vt dicitur in prin.* Metaph. Vnde in gubernatione rerum inferiora per ſuperiora reguntur quodam ordine: vt Augu. dicit* 3. de Trin. Ergo & in rerum ꝓductione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tãquam inferior per ſpiritualem tanquam

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Artic. tertium.

Titu. clarus eſt. ¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando cõcluſionem reſponſiuam quæſito, ratione & authoritate.

¶ Quo ad primum opinio eſt affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio eſt, Creatura corporalis eſt imediate a Deo prima ꝓductione. Probatur primo ratione. Creatio eſt actio impoſſibilis creaturæ: prima ꝓductio creaturæ

335 2. di. 1. q. 1. art. 4. Et opuſ. 15. ca. 9. & 10.

Lib. 1. c. 2. tom. 3.

Li. 3. de Trini. ca. 4. c. 5.

creaturæ corporeæ eſt creatio, ergo. Minor patet ex identitate effectus. Ad primam enim productionem ſpectat producere primum ordine gñationis, & conſequenter id qđ eſt imperfectiſſimũ & in re: quia imperfectius eſt ſicut pri⁹. Ad creationem quoque ſpectat idẽ, qm̃ extendit ſe vſque ad productionem materiæ primæ. ergo. Maior vero probat̃ ſic. Cauſa quanto ſuperior, tanto ad plura ſe extendit in cauſando. ergo ad cõmunius. ergo ad magis ſubſtratum. ergo quod primo in omnibus ſubſternitur, proprie pertinet ad cauſalitatem ſupremæ cauſæ. ergo nulla cauſa ſecũda põt aliquid producere, non præſuppoſito in re ꝓducta aliquo cauſato a prima cã. ergo nulla cã ſecunda põt creare. Añs & prima conſequentia patent. Secũda vero probatur. quia ſubſtratũ communius inuenit̃ ſemper, q̃ informans illud: quia informare eſt reſtringere & terminare, vt patet de eſſe, viuere, & intelligere: in q̃bus eſt graduũ informatio: & materia & forma, in q̃bus rerum duarũ, eſt per formationem vnio. Vltima aũt cõſequẽtia probatur ex ratione creationis: quia ſcilicet creatio eſt productio rei ſecũdum totam ſubſtantiam, nullo præſuppoſito creato vel increato. Deinde affertur authoritas ſcripturæ ad concluſionem.

¶ Aduerte hic primo, ꝙ cum dicitur, de ratione creationis eſſe, producere rem nullo præſuppoſito, quòd non negatur ſimpliciter omne præſuppoſitum: quoniam ſemper præſupponitur agens, & quandoque materia, vt patet in creatione animę intellectiuæ: ſed negatur omne præſuppoſitum, quod ſit aliquid illius qđ eſt per ſe primo terminus illius creationis. Ita quòd creari dicit̃ illud quod ſic producitur, qđ nihil eius præſuppo nitur. Tunc enim tota eius ſubſtantia ſyncategorematice producitur. Notãter autẽ dixi, quod per ſe primo terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum ſupponitur, quoniam ſubiectum nihil eſt earum: ſecundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per ſe, ſed ad fieri compoſitorum, vt Ariſtoteles adinuenit: quia hac ſola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & ſufficiunt ad creari duo, & quòd per ſe fiat, & quòd nihil eius præſupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc eſt em̃ ex nihilo fieri.

¶ Aduerte ſecũdo, quòd ratio adducta hic ad excludendũ creationis actum a cauſis ſecundis, ſi ſubtiliter perſpiciãtur, & ad memoriam reducantur dicta ſuperius in q̃ſt. 45. concludit, non ſolum quòd nulla ſecũda cauſa poteſt propria virtute creare, quod prima facie ſonat, ſed etiam ꝙ nec inſtrumentaliter aliqua earũ hoc poſſit: quoniam ſi primum ordine cõpoſitionis in re eſt proprius effectus primæ cauſæ, nihil fingi poteſt præuium, quod ad cauſam aliquam inſtrumentalem ſpectet, quoniã ante primum nihil eſt: & tamen cõſtat inſtrumentum omne ad præuium aliquid agendum apponi, vt ex ſupra dictis patet.

ſuperiorem eſt producta.

¶ 2 Præt. Diuerſitas effectuum demonſtrat diuerſitatem cauſarum: quia idem ſemper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam ſpirituales quàm corporales ſunt immediate a Deo productæ, nulla eſſet inter creaturas diuerſitas, nec vna magis diſtaret a Deo q̃ alia. quod patet eſſe falſum: cum propter lõge diſtare a Deo, dicat Philoſoph⁹ quædam corruptibilia eſſe.

¶ 3 Præt. Ad producendum effectum finitum, non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum eſt. Ergo per finitam virtutem ſpiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt eſſe & poſſe: p̃ſertim quia nulla dignitas competens alicui ſecundum ſuam naturam, ei denegatur, niſi forte ob culpam ſuam.

Sed contra eſt, quod dicitur Geneſis 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis eſt immediate a Deo producta.

Respon. Dicendum, quòd quidam poſuerunt gradatim res a Deo proceſſiſſe. Ita ſcilicet, ꝙ ab eo immediate proceſſit prima creatura: & illa produxit aliam: & ſic inde vſque ad creaturam corpoream.* Sed hæc poſitio eſt impoſſibilis: quia prima corporalis creaturę productio eſt per creationem, per quàm etiam ipſa materia producitur.* Imperfectum enim eſt prius quàm perfectum, in fieri. Impoſſibile eſt[d] autem aliquid creari niſi a ſolo Deo.

Ad cuius euidentiam conſiderãdum eſt, quòd quanto aliqua cauſa eſt ſuperior, tanto ad plura ſe extendit in cauſando.[e] Sẽper[a] autẽ id quod ſubſternitur in rebus, inuenitur cõmunius quàm id, qđ informat & reſtringit ipſum: ſicut eſſe quàm viuere, & viuere quàm intelligere,[e] & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid eſt magis ſubſtratum, tanto a ſuperiori cauſa directe procedit, Id ergo quod eſt primo ſubſtratum in omnibus, proprie pertinet ad cauſalitatem ſupremæ cauſæ. Nulla igitur ſecunda cauſa poteſt aliquid producere non pręſuppoſito in re producta aliquo, quod cauſat̃ a ſuperiori cauſa. Creatio autem eſt productio alicuius rei ſecũdum ſuam totam ſubſtantiam, nullo præſuppoſito quod ſit vel increatum, vel ab aliquo creatum.[e] Vñ relinquitur, ꝙ nihil poteſt aliquid creare niſi ſolus Deus, qui eſt prima cauſa. Et ideo vt Moyſes oſtẽderet corpora omnia immediate a Deo creata, dixit, In principio creauit De⁹ cœlum & terram.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in productione rerum eſt aliquis ordo: non quidem vt vna creatura creetur ab alia[e] (hoc em̃ impoſſibile eſt) ſed ita quòd ex diuina ſapiẽtia diuerſi gradus in creaturis conſtituuntur.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ ipſe Deus vnus abſque ſuę ſimplicitatis detrimento, diuerſorum cognoſcitiuus eſt, vt ſupra oſtenſum* eſt. Et ideo etiam eſt ſecundũ diuerſa cognita diuerſorum productorum cauſa ꝑ ſuam ſapiẽtiam: ſicut & artifex apprehẽdendo diuerſas formas, producit diuerſa artificiata.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ quantitas virtutis agentis non ſolum mẽſuratur ſecundum rem factam, ſed etiam ſecundum modum faciendi:* quia vnum & idem aliter fit & a maiori, & a minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præſupponatur eſt virtutis[d] infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere poteſt.

Q. 14. arti. 11. Et q. 15 art. 2.

Articvlvs IIII.

Vtrum formæ corporum ſint ab angelis.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd formę corporum ſint ab angelis. Dicit. n. Boe. in lib.* de Trini. ꝙ a formis q̃ ſunt ſine materia, veniunt formæ q̃ ſunt in materia. Formæ aũt quæ ſunt ſine materia, ſunt ſubſtãtię ſpirituales: formę aũt q̃ ſunt in materia, ſunt formæ corporũ. Ergo formæ corporum ſunt a ſpiritualibus ſubſtantijs.

¶ 2 Præt. Omne quod eſt ꝑ participationẽ, reducit̃ ad id quod eſt per eſſentiã.[e] Sed ſpũales ſubſtãtiæ per ſuã eſſentiã ſunt formæ, creaturæ aũt corporales participãt formas. Ergo formæ corporaliũ rerũ ſunt a ſpiritualib⁹ ſubſtantijs deriuatæ.

¶ 3 Præt. Spirituales ſubſtãtiæ magis habent virtutẽ cauſandi quàm corpora cœleſtia. Sed corpora cœleſtia cauſant formas in iſtis inferioribus: unde dicuntur eſſe generationis & corruptionis cauſa. Ergo multo magis a ſpiritualib⁹ ſubſtantijs formæ quæ ſunt in materia, deriuantur.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit* 3. de Trini. quòd non eſt pu

336 1. diſ. 36. q. 2. ar. 1. cor. Et 2. diſ. 1. q. 1. artic. 4. ad 4. Et diſtin. 18. q. 2. ar. 3. cor. Et 3. con. c. 24. & 69. Et opu. 34. cap. 2

*Ante mediũ libri.

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Articu. quartum.

Titu. clarus eſt. ¶ In corpore duo principaliter facit: primo refert opinionem affirmatiuam, diuerſimode tamen a Platone, Auicenna & quibuſdam modernis hæreticis

*Libr. 3. de Tri. ca. 8 in princ. to. 3.

rticis dictam. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quòd ponebat formas materialium separatas, & quòd ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium: & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia, & quod hoc fit p modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aui. vero refert tria scilicet, quòd sunt quædam substantię separatæ non de naturis inferiorum, quas angelos dicimus: & quòd in mẽte earum sunt formæ naturaliũ sicut in artifice, & ꝙ ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, s. Deum esse creatorẽ omnium, & diabolũ formare materiam corporalem per varias species. Quo ad secundum tria. ¶ Primo, ꝙ formæ corporum non per se fiũt. Secundo, ꝙ eo mõ quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt a causis propinquis, a subſtãtiis separatis vt motoribus ad formas, & a Deo vt a prima causa. Tertio, ꝙ in prima rerũ cõditione, formæ corporales p ductę sunt a solo Deo. prima cõclo ꝓbat sic. Eiꝰ est fieri cuius est esse, & eodem mõ: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõpositа sint. igitur nec fiũt p se. Et confirmatur authoritate Arist. 7. Meta. Et sic patet radix erroris omniũ recitatorũ. Secũda vero conclusio ꝓbatur eodẽ medio, adiũcta alia ꝓpositione, s. ꝙ vnũ quodq; fit a sibi simili, sic. Cõpositũ per se primo fit, & forma nõ fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo formæ corporales causantur nõ quasi influxę ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potẽtia i actũ ab aliquo agẽte cõposito. Et ꝓbatur cõsequẽtia: qa oẽ qđ fit, fit a sibi simili. Ex hoc. n. ꝓbat prima pars sic. Forma nõ fit. ergo nõ oportet ab aliqua forma immateriali eã deriuari. Et ancedẽs patet, tum ex 7. Meta. tum ex rõne: quia ciusdem & eodem

tandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autẽ ad nutum dicitur seruire corporalis materia a quo spẽm recipit: non ergo formæ corpales sũt ab angelis, sed a Deo.

RESPON. Dicendum, quòd opinio fuit quorũdam, quòd omnes[d] formæ corporales deriuentur a substantijs spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formaria formis sine materia subsistẽtibus, per modum participationis cuiusdam[e]. ponebat enim hominem quendam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de alijs, ex quibus constituũtur hæc singularia sensibilia, secũdum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem substãtiarum separatarum: puta ꝙ vna substantia separata est, quæ est equus, quæ est causa omniũ equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitã & cãm omnis vitæ. Et vlteri[o], quandam quam nominabant ipm esse, & causam omnis esse. Auicen. vero & quidam alij, non posuerũt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali: [e] sicut a formis, quæ sunt in mente artificis procedunt formæ artificiatorum. K Et in idem videtur redire quod quidam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem a diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice ꝓcessisse videntur. Quærebant. n. causam formarum, ac si ipse formę fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Aristo. in [f] 7. Metaph. id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibi-

F modo est esse & fieri: formæ aũt nõ sunt quasi ipsæ sint: ergo nec fiunt. Deducatur etiam secunda pars sic. Compositum fit. ergo a composito, aliàs non fieret a sibi simili: ergo a trãsmutante materiam de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et his si adiungas, quòd forma non alia rõne est, nisi

lium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiam formæ non habent esse, sed composita habẽt esse per eas: sic enim alicui competit fieri sicut & esse. Et ideo cum simile fiat a suo simili, non est quærenda causa formarum corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secundum quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur, non quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potẽtia in actum ab aliquo agente composito. Sed quia agẽs compositum, quod est corpus, mouetur a substantia spirituali creata, [g] vt Augusti. dicit [*] 3. de Trini. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales a substantijs spiritualibus deriuentur, non tanquam influentibus formas, sed tãquam mouentibus ad formas. Vlterius autem reducũtur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quę sunt quædam seminales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione, non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actũ. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediate a Deo productæ, [h] cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vñ ad hoc significãdũ Moyses singulis operibꝰ ꝑmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum ꝑ verbum Dei facta, a quo secundum Augusti.* est omnis forma, & compago, & concordia partium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Boe. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Apostо. dicit Hebr. 11. Fide credimus aptata esse sęcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicẽdum est, quòd ab eis veniunt formæ q̃ sunt in materia, nõ per influxum, sed per motum.

AD 2[m] dicẽdum, ꝙ formæ participatæ i materia, reducunt nõ ad

[d] Li. 3. de Trini. c. 4. & 5. tom. 3.

[e] 541 b 543

[f] 542

[g] Tract. 1. in Io. a medio to. 9. Et 1. de Gen. ad lit. c. 4.

[h] Li. 7. Meta. tex. 26. 27. & 32. Et li. 8. tex. 8. tom. 3.

formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici [a] (a quibus per motum proceduntur) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (a quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

AD 3[m] dicendum, quòd corpora cœlestia causant formas i istis inferioribus nõ influẽdo, sed mouẽdo[b].

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Artic. primum.*

QVAESTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem, in quatuor articulos diuisa.

Tltu. clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo, refert diuersitatem opinionum. Secundo, ostẽdit sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertio, sententiam aliorum tractat.

¶ Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quòd in rei veritate nõ sunt contrariæ, propter æquiuocationem in formitatis.

¶ Quo ad secundũ duo dicit. Primo qd nominis ipsius informitatis apud Augu. significat enim negationem omnis formę. Secundo, cõclusionem responsiuam apud eundem. Infomitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura tãtum. Et de formatione quidem ꝓbatur: quia sequeretur, quòd esset ens in actu sine actu. De distinctione vero: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari non esset nisi alterari: quia omnis forma genita, non faceret ens simpliciter, sed adueniret illi. Quòd autem præcedat natura, sicut potentia actum, & partes totum, probatur ex eo quòd talis informitas est conditio materiæ primæ secundum se.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd ad hunc locum videntur spectare qõnes duæ: altera est: an materia possit esse sine forma: altera, an

[a] 337 Inf. qo. 69. art. 1. & 2. co. Et q. 74 arti. 2. cor. Et po. q. 4. ar. 1. & ar. 2. cor.

[b] *Li. 12. confes. ca. 12. a med. Et li. 2. sup Ge. ad lit. c. 11.

¶ Præt. Creaturæ corporalis formatio, facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni aũt opponitur cõfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcesserit tempore formationem materiæ, sequitur, a principio fuisse cõfusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt, Chaos.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. * Aug. enim vult, ꝙ informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij vero, vt Basilius, † Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tẽpore præcesserit formationem. Et quàmuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augst. quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere quòd informitas materię tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcessit duratione, hęc erat iã in actu, hoc enim durationi importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam cõmunem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus sit distincta: quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aerem, aut aquam, aut aliquod mediũ, ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur, quòd superueniens forma, nõ faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. quod est proprium formæ accidentalis. et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationẽ seu distinctionem ipsius tempore, vt Augusti.* dicit; sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicit quòd informetur forma corporeitatis, quasi forma coæua materiæ. Sed prima quidem non directe ad hũc spectat locum: quoniam non de diuina potentia, sed de rerũ ordine sermo est. Constat autem etiã secundum aduersarios, quòd secundũ rerum ordinem materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc, specialis requiratur quæstio in commentariis de ente & essentia. Secunda autem, cum de pluralitate formarum inferius tractabit, aliqualiter tractabitur.

¶ Quo ad tertium, quinque dicit. Primo, quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundo, conclusionem responsiuam: informitas præcessit duratione formationem. Tertio, discordiam Augusti. & cõcordiam in hoc. Quarto, triplicem distinguit formositatem ex scriptura: luminis in cęlo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quinto, informitates oppositas ex verbis scripturæ accipit: & patet in litera.

[c] 355

[d] Aug. lib. 1. super Gen. c. 15. parũ a prin. t. 3.

† Ambr. li. 1. hexamerõ. c. 8. t. 4. Basilius ex Homil. 2. sui hexam. paulo a principio. Chrysost. Gene. a medio illius, tom. 1.

¶ 1 Præt. Natura in sua operatione, Dei operationem imitatur: sicut causa secũda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ, informitas tpe præcedit formationẽ: ergo & in operatione Dei.

¶ 3 Præt. Materia potior est accidẽ te: quia materia est pars substãtiæ. Sed Deus potest facere ꝙ accidens fit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nũquam fuit informe.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum informitas materiæ, tẽpore præcesserit formationem ipsius.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gene. 1. Terrã erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augu.* dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶ 2 Præt. Natura in sua operatione, Dei operationem imitatur: sicut causa secũda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ, informitas tpe præcedit formationẽ: ergo & in operatione Dei.

¶ 3 Præt. Materia potior est accidẽ te: quia materia est pars substãtiæ. Sed Deus potest facere ꝙ accidens fit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nũquam fuit informe.

[*] Loco citato in prin. corp. arti.

Universidad de Deusto Biblioteca

mitas materiæ corporalis, duratione præceſſit formationem eiuſdem. [c] et ſic ſecundum hoc quantum ad aliquid cum eis Auguſt. concordat, & quantum ad
Q.69.ar.1. aliquid diſcordat, vt infra patebit.* Et quantum ex litera Geneſi. accipi poteſt, triplex formoſitas deerat: ꝑpter quòd dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim a toto corpore diaphano, quod dicitur cœlum, pulchritudo lucis. Vnde dicitur, quòd Tenebræ erāt ſuper faciem abyſſi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc, quòd eſt aquis diſcooperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd Terra erat inanis & vacua, ſiue inuiſibilis, quia corporali aſpectui patere non poterat, propter aquas vndique eam cooperientes. Alia vero, quam habet ex hoc, quòd eſt ornata herbis & plantis. et ideo dicitur, quòd erat vacua & incompoſita, ideſt non ornata, ſecundum aliam literam. Et ſic, cum præmiſiſſet duas naturas creatas, ſ. cœlū & terrā, informitatē cœli expreſſit, ꝑ hoc qđ dixit, Tenebrę erāt ſup faciē abyſſi, ſecūdū qđ ſub cœlo ēt aer includitur. Informitatem vero terræ ꝑ hoc quod dixit, Terra erat inanis & vacua.

Ad primvm ergo dicendum, quòd terra aliter accipit in loco iſto ab Auguſt. & ab alijs ſanctis. Augu.* enim vult, quòd nomine terrę & aquæ, ſignificetur in hoc loco ipſa materia prima. Non enim poterat Moyſes rudi populo primam materiam exprimere, niſi ſub ſimilitudine rerum eis notarum. Vnde & ſub multiplici ſimilitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur ſecundum rei veritatem materia prima eſſe vel terra, vel aqua. Habet tamen ſimilitudinem cū terra, inquantum ſubſidet formis: & cum aqua, inquantum eſt apta formari diuerſis formis. Secundū hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuiſibilis & incompoſita, quia materia per formam cognoſcitur. Vnde in ſe conſiderata dicitur inuiſibilis vel inanis, & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato * materiam dicit eſſe locum. Alij vero ſancti ꝑ terram intelligunt ipſum elementum: quæ, qualiter ſecundum eos erat informis, dictum * eſt.

Locis citatis in arg. Et lib. 1. de Gene. cōt. Manichęos c. 5. & 7. tomo. 1.

In li. 32. & eſt de natura, 1 vno fo. añ med. li. *In cor. ar.

Ad 2m dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potentia. et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actū, & informitas formationem. ſed Deus producit ens actu ex nihilo. et ideo ſtatim poteſt producere rem perfectam ſecundum magnitudinem ſuæ virtutis.

Ad 3m dicendum, quòd accidens cum ſit forma, eſt actus quidam: materia aūt ſecundum id quod eſt, eſt ens in potentia. Vnde magis repugnat eſſe in actu materiæ ſine forma, quàm accidenti ſine ſubiecto.

Ad primvm vero quod obiicitur in contrarium, dicendum eſt quòd ſi ſecundum alios ſanctos informitas tempore præceſſit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, ſed ex eius ſapientia, vt ordo ſeruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

Ad 2m dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium poſuerunt confuſionem, excludentem omnem diſtinctionem, præter hoc quòd Anax. poſuit ſolum intellectum diſtinctum & immiſtum. Sed ante opus diſtinctionis ſcriptura ſacra ponit multiplicem diſtinctionem. Primo quidem cœli & terræ: in quo oſtenditur diſtinctio etiam ſecundum materiam, vt
Q.69.ar.1. infra * patebit. et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cœlum & terram &c. Secundo per diſtinctionem elementorum, quantum ad formas ſuas: ꝑ hoc

F quòd nominat terram & aquam. Aerem autem & ignem non nominat, quia non eſt ita manifeſtum rudibus, quibus Moyſes loquebatur, huiuſmodi eſſe corpora, ſicut manifeſtum eſt de terra & aqua: quāuis Plato aerem intellexerit ſignificari per hoc, quod dicitur * ſpiritus Domini: quia etiam aer ſpiritus dicitur: ignem vero intellexerit ſignificari per cœlum, quod igneæ naturæ eſſe dixit, vt Augu. refert in † 8. lib. de ciuita. Dei, c. 11. Sed Rabbi Moyſes * in alijs cū Platone concordans, dicit ignem ſignificari per tenebras: quia vt dicit, in propria ſphæra ignis non lucet. Sed magis videtur eſſe conueniens, quod prius dictum eſt: [c] quia ſpiritus Domini in ſcriptura non
G niſi pro ſpiritu ſancto conſueuit poni. Qui aquis ſuperferri dicitur, non corporaliter, ſed ſicut voluntas artificis ſuperfertur materiæ quam vult formare. Tertia diſtinctio ſignificatur ſecundum ſitum: quia terra erat ſub aquis quibus inuiſibilis reddebatur. Aer vero qui eſt ſubiectum tenebrarum, ſignificatur fuiſſe ſuper aquas: per hoc, quod dicitur, Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Quid autem diſtinguendum remaneret, ex ſequentibus apparebit.[e] Q. 72.

* In cōpēdio in Timæū, c. 26. † Li. 8. c. 11 tom. 5. * Li. 2. perplexorum. c. 30.

ARTICVLVS II.

Vtrum una ſit materia informis omnium corporalium.

H Ad ſecvndvm ſic proceditur. Videtur quòd vna ſit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augu. 12. confeſ. Duo reperio quæ feciſti. Vnum quod erat formatū: alterū quod erat informe. Et hoc dicit eē terram inuiſibilē & incōpoſitā, ꝑ quam dicit ſignificari materiā rerū corporalium. Ergo vna eſt materia omnium corporalium.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in † 5.
I Meta. quòd illa quæ ſunt vnum in gñe, ſunt vnū in materia: Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium eſt vna materia.

¶ 3 Præt. Diuerſus actus fit in diuerſa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporū eſt vna forma, ſcilicet corporeitas. Ergo omniū corporalium eſt materia vna.

¶ 4 Præt. Materia in ſe conſiderata, eſt ſolum in potentia. Sed diſtinctio eſt per formas. Ergo materia
K in ſe conſiderata, eſt vna tantum omnium corporalium.

Sed contra. Quæcunque conueniunt in materia, ſunt tranſmutabilia adinuicem, & agūt & patiuntur abinuicem: vt dicit in * 1. de generatione. Sed corpora cœleſtia & inferiora non ſic ſe habent adinuicem. Ergo eorum materia non eſt vna.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuerſæ opiniones philoſophorum. Plato eñ & omnes philoſophi ante Ariſto. po

¶ Super Quæſtionis ſexageſimæſextæ Articulum ſecundum.

Titulus clarus. Vna ꝓprie ſumitur pro vnitate generis phyſici, quę ꝓprie eſt vnitas materiæ, vt patet 5. Metaphyſico.

¶ In corpore duo principaliter. Primo, tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo partis negatiuæ.

¶ Quo ad primum duas opiniones tractat, prima eſt antiquorum, ſecunda eſt Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omniū materiam. In opinione antiquorum tria dicit, ſ. opinionem eorum, & Platonis defenſionem, & Ariſto. contra eos impugnationem. In opinione Auicebrō, tria quoq; dicit, ſcilicet opinionem ei9, & fundamētū eius, & impugnationem contra eum: quia ſequitur quòd generari non eſt niſi alterari.

¶ Quo ad ſecundū, duas quoq; opiniones tractat, ſ. Auer. & ſuam: tali ordine. Primo probat hāc negatiuam. Materia corruptibiliū & incorruptibiliū non eſt vna. In hac enim conuenit cum Auer. & diſcrepat ab oībus ſupra dictis: ex eiſdem eñ fundamentis elidit oppoſita

2. di. 12. ar. 1. & 2. cōt. ca. 16. §. 8. Et opuſ. 3. c. 34. Et op. 15. ca. 7. Et opuſ. 42. c. 14. & 15. Et 1. cœli le 6. * Cap. 12. tom. 1.

† Text. 10. tom. 3.

Li. 1. de genera. a tex. 50. vſq; ad 54. tom. 2.

fuerunt omnia corpora eſſe de natura 4. elementorum. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia, vt mutua generatio & corruptio in eis oſtendit: per conſequēs ſequebatur, quòd omnium corporum ſit materia vna. Quòd autem quædam corpora ſint incorruptibilia, Plato * aſcribebat non conditioni materiæ, ſed voluntati artificis, ſcilicet Dei, quem introducit corporibus cœleſtibus dicentem, † Natura veſtra eſtis diſſolubilia, [c] voluntate autem mea indiſſolubilia: quia voluntas mea maior eſt nexu veſtro. Hanc autem poſitionem Ariſto.* reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cœleſte habeat naturalem motum diuerſum a naturali motu elementorum, ſequitur quòd eius natura ſit alia, a natura quatuor elementorum. Et ſicut motus circularis, qui eſt proprius corporis cœleſtis, caret contrarietate: motus autem elementorum ſunt inuicem contrarij (vt qui eſt ſurſum ei qui eſt deorſum) ita corpus cœleſte eſt abſque con-
B trarietate: corpora vero elementaria ſunt cum contrarietate: & quia corruptio & gñatio ſunt ex contrarijs, ſequitur quòd ſecundum ſuā naturam corpus cœleſte ſit incorruptibile, [c] elementa vero ſunt corruptibilia. Sed non obſtante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron poſuit vnā materiā omnium corporū, attēdēs ad vnitatem for-

In Timeo circa finem 5. fo. a principio libri numerando.

† Ita refert Aug. 13. de ciui. Dei, c. 16.

* Lib. 1. de cęlo, a tex. 5. vſque ad 19. tom. 2.

oppoſita opinio. Probat autem eam, tali ratione, Materia ſecundū id quod eſt, eſt in potentia ad formam. ergo ſecundum ſe eſt potentia ad omnes formas, quibus eſt cōis. ergo habendo vnam illarum, remanet in potentia ad oēs alias formas. ergo eſt ſimul ſub forma vna & priuatione alterius. ergo ſi vna eſt corruptibilis & incorruptibilis compoſiti, erit idem ſimul corruptibile & incorruptibile ꝟm naturā. ergo impoſſibile eſt eſſe vnam materiā corruptibilium & incorruptibilium. Secunda conſequētia probatur: quia ſi habendo vnā, non remaneret in potentia ad reliquas, hoc eſſet quia illa forma, quam habet, perficeret eam ſic, quòd non relinqueret potētiā ad alias: ſed hoc non poteſt eſſe. Probatur dupliciter. primo, quia materia per vnā nō fit actu, niſi ꝟm potentiam ad illam: ſecundo, & eſt excluſio reſponſionis, quia materia ſecundum ſe, indifferenter ſe habet ad formam perfectam & imperfectam.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Sco. contra concluſionem, Aegidius vero contra rationem & concluſionem inſtat. Vnde hic in 2. diſt. 12. rationem hanc nititur ſoluere, negando ſecundā conſequentiam: imaginatur. n. ꝙ materia lunæ non ſit in potētia ad formam ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & ſic non eſt priuata, nec appetit illam. Sed reuera mirum eſt de tā præclaro diſcipulo, qūo a tanto declinauit magiſtro, in re tam parula. Priuatio enim (vt habetur quarto Meta.) eſt negatio in ſubiecto apto nato: ſed materia lunæ eſt ſecundum ſe apta nata recipere formam ignis, & habet negationem eius. ergo in materia lunæ eſt priuatio formæ ignis. Nec poteſt reſponderi ad hoc, niſi negando rōnem priuationis. Vnde S.T. & Sco. conati ſunt excludere reſponſionem in litera tactam, quia apparentiā habet, non iſtam quæ nihil valet: ſtat ergo ratio. Contra concluſionem autem, dupliciter arguitur: primo, impugnādo in cœlo materiam quæ eſt pura potentia, ſecundo, impugnando quòd alterius rationis. Contra primum arguit Sco. in 2. diſt. 14. q. 1. In cœlo non eſt potentia contradictionis. ergo in eo non eſt materia quæ eſt pure potentia. Antecedens ex nono Meta. text. 17. conſequentia probatur. Potentia pura, eſt ſecundum ſe ad eſſe & non eſſe. Et confirmatur hoc motiuum: quia pura potentia pri9 natura habet priuationem quàm formam. probatur, quia priuationem habet ex ſe, formam ab alio: ſicut aer ſe habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia eſt per quam res poteſt eſſe & non eſſe: & materia 1. Phyſico. eſt principium vnum ſubiecto, & duo ſecundum rationem, propter priuationem, ergo. Arguunt quoque contra idem alii: quia ſi cœlum eſſet compoſitum ex materia & forma, non eſſet opus anima ſiue intelligentia motrice: & tenet ſequela: quia formam ſequeretur motus circularis: ſicut motus deorſum ſequitur formam grauis. Contra ſecundum vero arguit primo Scot. vbi ſupra. non dantur duo primi fines, nec duo prima agentia. ergo nec dātur primæ materiæ duæ.

¶ Præt. Materia ſolis, dato quòd non ſit in potentia ad aliam formam, eſt tamen ſecundum ſe in potentia ad formam ſolis & eius priuationem. ergo eſt in potentia contradictionis, & cōſequēter corruptibile erit, quantū eſt ex ſe corpus cœleſte. Aegidius vero vbi ſupra, contra hoc idem arguit. Primò, quia negatio omniū formarū cōſtituit vnitatem materiæ ꝟm ſe, ſed ſecluſa omni forma, tam cœleſti quàm inferiori, inuenitur omnis materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia ſecundum ſe eſt vna & eadem negatiue, vt de materia omnium inferiorum dicimus. Secundo, quia actus eſt qui diſtinguit & ſeparat 7. Metaph. tex. 49. ergo in pura potentia nulla poteſt eſſe diſtinctio ſecluſis actibus. Tertio, ſi darentur diuerſæ puræ potentiæ, ſequeretur quòd inter actum & potentiam puram non eſſet maxima diſtantia poſitiua: hoc non poteſt intelligi, ergo: & probatur ſequela: quia poſitis duabus puris potentiis diuerſa-

A rum rationum, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis diſtet ab actu puro, quàm altera: ergo diſtantia vnius potentiæ puræ, non eſt maxima. hæc ſufficiant hic: quoniam ſolutio horum erit manifeſtatio reliquorum.

¶ Ad euidentiam huius rei aduerte diligentiſſime, quòd ſiquis naturā materiæ vt ſic cōſiderauerit, facile omniū rōnem reddet. Materia. n. ꝟm ſe, ſecūdū id qđ eſt, vt in litera dr̄, nō eſt aliquod ens niſi ſubſtantialis potentia ad formā, nec aliā naturā habet: & hoc eſt eius quod quid eſt. Verū, hoc nō cōtingit vno modo, ſed duobus: quia eſſe ad formā contingit dupliciter, ſ. ad formam ꝟm genus, & ad formam talem ſecūdum ſpeciem. Cum enim oporteat potentiam omnem, aliquē actū per ſe primo reſpicere vt adæquatum ſibi per quem diffinienda eſt, vt patet 9. Metaphyſ. conſequens eſt, vt ſubſtantialis potentia materiæ reſpiciat vt adæqua-
C tum actum, aut formam talem ꝟm genus, aut ꝟm ſpeciem: indiuidua enim extra artem ſunt. Inter hos autem duos modos hæc eſt in manifeſto dr̄ia, ꝙ potētia ad formam vnam genere tantū, eſt ad plures ſpecies: potentia vero tantum ad formam vnam ſpecie, non eſt ad plura, niſi forte per accidens, puta quia ſpecies illa multiplicabilis eſſet numeraliter. Ex hac autem differentia ſequitur alia, ſcilicet, quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia vero ſecundo modo non. & patet ſequela: qa materia, q̄ eſt in potentia ad plura, habēdo vnū actu, adhuc eſt in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo conſtituit priuationem, vt patet. Materia vero cuius eſt potentia ad vnum ſolū, cum habendo illud, nullo ſibi poſſibili careat, nullam habet priuationem. Nec pertranſibis hic, ſed philoſophice ſubſiſte: & conſidera ꝙ nulla res appetit negationem, aut malum, niſi qa appetit bonum, cui eſt annexa negatio alterius. Sicut calefa-
D ctibile appetendo calorem, appetit negationem frigoris, & ignis appetendo perpetuitatem ſui, corruptionem aquæ ex conſequēti appetit. Et propterea, ſi potentia aliqua non eſt ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quàm habet, aliter appeteret primo non eſſe, quod non eſt intelligibile. Vnde in propoſito ſic contingere rationi conſonat. Et quòd materia prima horum inferiorum, eſt potentia ſubſtantialis reſpectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc reſpicit per ſe primo vt actum adæquatum formam ſubſtantiæ generabilis: ſub qua, qm̄ multæ ſunt ſpecies, oportet ipſam ſub vna eſſe in potentia ad aliam, & conſequenter illa priuatam: & ſic omnia ſunt adinuicem generabilia &c. Et quòd materia cœleſtis corporis non eſt ad actum vnum tantum ſecundū genus, ſed vnum ſpecie atoma: ita quòd non eſt putandum, ꝙ materia cœli reſpiciat formam cœleſtem vt actū adæquatum, qa ſic ſequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas
E ab intrinſeco: ſed quòd materia lunæ eſt in potentia ſecundum ſe ad formam lunæ tantum, & materia ſolis ad formam ſolis tantum, & ſic de aliis: ita ꝙ quot ſunt ſpecies corporum cœleſtiū, tot ſunt genera phyſica eorum. Et hoc quod dico, cœli materia, non ſignificat aliquam vnam materiam, ſed quoddam analogum omnibus materiis cœleſtium corporum. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primo ſecundum rem, ſecundo ad hominem, ideſt ſecundum modum loquendi Ariſt. 9. Metaph. Secundum rem diſtingue, quòd potentia paſſiua eſt duplex. Quædam pure receptiua, quæ ſcilicet nulla paſſione media, recipit formam. Quædam vero receptiua & paſſiua ſimul: ita ꝙ & agitur ab agēte & recipit formam. Modo dico, & ita eſt, ꝙ potentia pure receptiua non eſt potentia contradictionis. potentia autem receptiua & paſſiua ſimul hæc eſt contradictionis. Ex dictis autem patet, quòd materia lunæ eſt potentia receptiua tantum, quoniam nulla paſſione, aut actione media, materia habet illam formam: & patet hanc diſtinctionem eſſe vera

Universidad de Deusto
Biblioteca

rã in potẽtia cœli respectu sue ũgure. Illa.n.nõ est cõtradictionis, & tñ receptiua, nõ tñ passiua. Et si cõtra instet, q̃ potentia ſm se est indifferẽs ad actũ & negationẽ: vel q̃ plus est, prius natura habet negationẽ: quia ſm se, ex Aui. 6. Met. c. 2. Rndeat, negãdo cõsequẽtiã, si añs fiat negatiue: vel añs, si fiat positiue. Ista ẽm ꝓpositio negati

572 na est vera, Potẽtia nõ ex se habet actũ: sed ex hac nõ sequitur affirmatiua. ergo ex se habet non actũ q̃ est esse in potẽtia cõtradictionis ſm se, ad actũ, ſ. & nõ actũ: illa vero affirmatiua, Potentia ex se habet nõ actũ, est falsa: & ſic ista est falsa, Potentia ex se nõ habet actũ magis q̃ non actũ: qm̃ ex le in ꝓprio gñe causæ, ſm atecialis, ita vedicat sibi actũ talẽ, q̃ nullo mõ op positũ: qm̃ ita talẽ q̃ nullũ aliũ. Ad hominẽ vero scito, q̃ Ari. 9. Meta. tex. 27. qui allegat, nõ vocat potẽtiã nisi potẽtia vt potẽtia: potentia autem vt potentia, nõ est qm̃ iã est sub actu & sic potẽtiã pure receptiuã nõ vocat potẽtiã: & ꝓterea dicit, q̃ omnis potẽtia est potentia cõtradictionis. Et si vis ẽt ꝓteruos cõuincere, asser codicẽ, & videbis ibidem q̃ negat in cœlo esse potẽtiã ad motũ locale, cũ tñ cõstet q̃ motus est actus entis in potẽtia: inquãtũ in potẽtia. Quia.n. potuit motũ cœlo coærternũ, sicut & figurã, ac per hoc, cœlũ nunquã est in statu potẽtiæ respectu motus, sed semp in actu, ideo dixit nõ esse in potẽtia ad motũ, sed in potentia ad terminos motus. vñ & quo ad quos cõtinue agit a motore deperdẽdos & acquirendos. Ad cõfirmationes aũt dr dupl'r. Primo, distinguẽdo de nõ esse & priuatione simpl'r, vel ſm quid. & q̃ materia est ꝑ quã põt res nõ esse falsẽ ſm q̃d, & sic est idẽ subiecto cũ priuatione ſm quid faltẽ. Sed o, põt dici & melius, q̃ istę ꝓpositiones pñt dupl'r exponi. Primo, vt subiectũ vẽdicet sibi prædicatũ, & sic nõ sunt veræ, nisi cũ distinctione simpl'r: vel ſm quid: alio mõ vt prædicatũ determinet sibi subiectum. & sic sunt veræ absolute. Vbicunq; namq; est potentia ad esse & non esse, ibi est materia. sic' vbi est priuatio, ibi est idẽ subiecto cũ materia, & nõ ecõtra. Ad argumentũ aliorũ negaẽ sequelã: & rõ est: q̃ a motus circularis est mot' animalis & nõ mere naturalis: & ꝓterea I nõ supefluit forma cœli. Nec est dicendũ, q̃ est principium pure passiuum respectu motus circularis: sed q̃ quẽadmodum forma cordis cõcurrit ad motũ cordis medio mõ inter pure passiuum & actiuũ, & tñ nõ nisi ab anima motus ille esse põt, ita forma cœli natura talis est ad quã in cõiunctione ad animã, seu intelligẽtiã natus est sequi motus circularis. Vñ substãtia corporalis cœli, est principiũ naturale mot' circularis: alioq̃n rueret tot' ꝓcessus ĩ 1. de cœlo & mũdo, ad inferẽdã q̃ntã essentiã: & nihilominus anima oportet adiungere: sicut paret in motu cordis. Est. n. prim' motus in vniuerso, sicut motus cordis in animali, vt patet in 8. Phy. ¶ Ad rõnẽ aũt primã Sco. cõtra secũdũ dictũ, negãda est sequela: qm̃ nõ ẽ par rõ de causis extrinsecis & itrinsecis: qm̃ istę sunt partes rei, & intrãt cõpositionẽ rerũ, ac ꝑ hoc oportet cẽ varias iuxta rerũ varietates, extrinsecę aũt nõ. Ad sc̃m vero iã patet trñsio ex dictis. negat siquidẽ, q̃ materia solis sit in potẽtia ſm se ad priua K tionẽ suæ formæ: & rõ est, q̃ a potẽtia ad priuationẽ hui' formæ, fundatur super potentia ad aliam formam, vt patet ex dictis.

¶ Ad primũ vero Aegidii, modificaẽ illa ꝓpositio, negatio oium formarũ cõstituit vnitatẽ materiæ. põt. n. dupl'r intelligi. Primo absolute, vt sonat, & sic est falsa: q̃ negatio absolute dr de nihilo. Alio mõ in subiecto apto nato, & sic est vera: sed subiectũ aptũ in ꝓposito, est materia cõis multis. hæc. n. est vna negatiue nõ ꝑpositiue: sed materia cõis multis, cum materia ꝓpria vni nõ sortiẽ vnitatẽ ex negatione: q̃ a ex hoc ipso q̃ hæc est cõis his, illæ non, iam sunt diuersæ. Ad secundũ aũt cõcedit, q̃ solus actus distinguit: & dico q̃ duæ puræ potentiæ distinguuntur actibus, quos per se primo respiciunt, & per quos diffiniuntur, & a quibus nõ pñt abstrahi, ẽt per primam operationẽ intellectus. Et si quæras distinctiuum intrinsecũ in eis, dico q̃ est ipsa cuiusq; substantia iis cõmensuratio ad actũ sibi adæquatum. Et si de ipsa substãtiali

F cõmensuratione ad actũ quæras, dico q̃ est nõ solũ idẽtice, sed formaliter ipsa essentia cuiusq; puræ potentiæ. Et ꝓpterea, sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis, ita potẽtiæ ꝓpriæ ad eos sunt per se diuersæ ꝓp actus. Sicut enim materia est ꝓp formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formarum. Ad tertium quo ad rem dicitur, q̃ nullum inconueniens est, vnã puram potentiã magis distare ab actu puro, quam alia pura potentiã: nõ per inclusionẽ alicuius actualitatis in vna magis quam in alia: quia non essent ambæ puræ potentiæ: sed per vnius cõmẽsurationem ad perfectiorem actũ adæquatum respectu alterius, ita q̃ ex hoc vna pura potentia, est altera pura potẽtia minus ab actu distans, quia est capacitas perfectioris actꝰ. Sed caue hic ne fallaris sophismate cõsequentis, aut figuræ dictionis, a pura potentia, ad puram potentiam, ad talem actum. Illa enim est prope nihil, & maxi H me distans a Deo &c. sed habet latiudinem propter actus respectos, modo declarato. Singularum autem pure potentiarum, nulla, nisi cõmẽsurata ifimo actui, ẽ maxie distãs. & ꝓpe nihil. Ex his aũt puto facile reliqua solui posse: quare trãseam ad alia.

¶ In litera deinde, author destruit hãc affirmatiuã, q̃ est positio Auer. Materia cœli est simplex substãtia corporea, rali rõne. Omne ens actu, vel est actus seu forma, vel habẽs actũ seu formã: sed corporeitas cœli, seclusa motore, est ens actu, & nõ est habẽs actũ seu formam: ergo est actus seu forma. Discursus bonus cum præmissis euidentibus, saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autem conclusionis probatur sic. Si corporeitas illa esset actus, esset intellecta in actu, quod repugnat cœlesti corpori, quia est sensibile, vt patet.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd calumniam patitur, propterea quia fundatur super hac propositione, Omne quod est secundum se totum actus, est intellectum in actu, vt patet. hoc autem esse falsum patet ex eo, quòd hæc albedo, est secundum se tota actus: & similiter hæc forma huius bouis est tota actus. nihil enim horum habet plures partes, quarũ vna sit actus vel forma, & altera nõ. Et tñ cõstat, q̃ nihil horũ est intellectũ in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potẽtia. Et similr diceret Auer. de illa corporeitate, q̃ est de gñe substãtiæ sensibilis: & tñ tota est actus potentiæ admistus, quia mobilis, & subiectus quãtitati, figuræ, & cæteris accidentibus.

¶ Ad euidentiam huius scito, q̃ esse ens in actu, contingit dupliciter. Vno modo proprie, alio modo cõiter. Et cõiter quidem vocatur ens in actu, omne quod quomodolibet extra causas suas est. Proprie autem illud tantum, cuius proprie est esse, quod scilicet est per seipsum, non quia aliquid est alicuius. hoc autem in his quæ fiunt, est illud quã fit, idest compositum. vt patet 7. Met. In his aũt q̃ nõ gñant nec corrũpunt, est illud quod fieret, si fieret. In proposito non est sermo de ente in actu communiter, sed proprie. Et propterea instantiæ nihil valent: nulla enim forma apud nos est, aut fit, nisi quia est, aut fit compositum. Vnde ratio literæ, ex resolutione substantiæ robur trahit. Cum enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam, & cõpositum ex illis, & materia diffinita sit q̃ non est secundum eã hoc aliquid: forma vero sit secundum quam sit hoc aliquid: oportet quòd corporeitas cœlestis, cum manifeste sit hoc aliquid, seclusa motore, patet quòd non cadat sub membro primo, scilicet materia, sed secundo vel tertio, scilicet forma vel composito. Et cum Auerrois neget compositum, ergo restat quòd est forma: & est ratio, quia aliquid alicuius est, sed est per seipsam, ita quòd si fieret, eius esset per se primo fieri: ac per hoc, eius est per se primo esse. Omnis autem forma, quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniam vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationem a materia. Duo igitur sequuntur ad positionẽ Auer. Ex eo quòd per se primo est ens in actu: sequit quòd sit de genere intellectorũ ĩ actu. Ex eo vero qd subiicitur quantitati potentiæ ad vbi. & c. sequitur quòd sit de genere sensibilium. Sunt ergo hæc incõpossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, nisi ponendo quartum genus substãtiæ, quod ab Ari. philosophia alienum esse patet. Quòd. n. aliqui ponunt. ſ. corporeitatẽ illam comprehendi sub primo membro, scilicet sub materia, distinguentes materiam, in materiã ad esse, & in materiam ad vbi, contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, q̃ ipsum est primũ mẽbrum, vt patet in. 2. de Ani. Cõtrariatur quoq; doctrinę Ari. alibi, vt ostẽdi facile posset, si cõtra Auerroim, modo scribendum esset. Tertio, infert tres propositiones. prima est, Materia cœli secundum se non est in potentia, nisi ad formam quam habet. Secunda est, quòd non remanet in potẽtia ad esse, sed ad vbi. Tertia, q̃ materia corporum corruptibiliũ & incorruptibilium, nõ est eadem, nisi analogice: & est responsio ad quæstum directe.

In li. de substantia orbis, ca. 2.

390

Li. 1. de Cęlo, a tex. 20 vsq; ad 32. com. 2.

Li. 10. Met. tex. 26. tomo. 3.

In corp. ar.

ARTICVLVS III.

Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ cœlum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cœlum enim empyreum, si est aliquid, oportet q̃ sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile, est mobile. cœlũ autem empyreum non est mobile, B quia motus eius deprehenderetur per motũ alicuius corporis apparentis. quod minime apparet. Non ergo cœlum empyreũ est aliquid materiæ informi concreatũ. ¶ 2 Præt. Aug. dicit in * 5. de Trin. q̃ inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cœlum empyreum est quoddam supremũ corpus, oportet q̃ habeat aliquam influentiã in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, C præsertim si ponatur immobile, cũ nullum corpus moueat nisi motũ. non est ergo cœlum empyreũ materiæ informi concreatum. Si dicatur q̃ cœlum empyreum est locus contemplationis non ordinatũ ad naturales effectus. Contra. Aug. dicit in * 4. de Trin. q̃ nos secundum quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet, q̃ cõtemplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶ 3 Præt. Inter corpora cœlestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cœlum sidereum. Inuenitur etiam aliquod cœlum totũ diaphanum, quod aliqui nominant cœlum aqueum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cœlũ, oportet quòd sit totum lucidum. sed hoc esse non potest, quia sic continue aer illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cœlum empyreum materiæ informi est concreatum.

SED CONTRA est, quod Strabus * dicit q̃ cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram, cœlum dicit non visibile firmamentum, sed empyreũ, idest igneum.

RESPON. Dicendum, q̃ cœlum empyreum non E inuenitur positum nisi per authoritates Strabi & Bedæ, & iterum per authoritatem Basilij. In cuius positione, quãtum ad aliquid conueniunt. ſ. quantum ad hoc q̃ sit locus beatorũ. Dicit. n. Strabus, * & etiã Beda, q̃ statim factum, angelis est repletum. Basi. etiã dicit in secũdo hexame Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce, quæ est extra mũdũ, & ibi quietis domicilium sortientur. Differunt tñ quantũ ad rationem ponendi. Nam Strabus & † Beda ponunt cœlũ empyreum ea ratione, quia firmamẽtum per quod cœlum sidereum intelligunt, non in principio, sed secũda die dr factum. Basi. * vero ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum a tenebris inchoasse qd Manichæi calumniãtur, Deum veteris testamenti,

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus clar' ex viu. Cœlum immobile. 339

¶ In corpe quinq; facit. Primo, vnde habemus cœlum empyreum esse, idest a tribus tantum. Secũdo, in quo conueniunt hi tres: quia in fine, & in quo differũt, q̃ a in ratione Tertio, librat eorum rationes. Quarto, rationem magis congruã assignat. Quinto, attendit secundã parte exclusiuę propositæ, excludendo Augustinum a ponentibus tale cœlũ. omnia clara sunt.

¶ In responsione ad secundum aduerte, q̃ S. Thomas suam olim in secundo seu tẽtiarum, distinctione 2, quæstione secũda, articulo tertio, relinquit opinionem de negatione influentiæ cœli empyrei: quam etiam in quo libeto sexto, quæstione vndecima reprehendit: quare hic dicta amplectere.

2. di. 12. ar. 5.

Libr 3. de Tri. c. 4. & 5. com. 3.

Li. 4. c. 20. parũ a medio, tom. 3.

Habetur in gloſa ordinaria Gen. 1. super illud, In principio creauit Deus.

Habetur ĩ gloſa ordinaria Gen. 1. super illud, In pri. creauit; & refertur 2. sent. di 5. Et Beda in Com. Gen. ca 1. † loco nunc citato.

Hom. 2. in hexam. a medio.

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum tenebrarum nominantes. Hæ aũt rationes, non sunt multũ cogentes: nam quæstio de firmamento qđ legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab alijs sanctis. Quæstio autẽ de tenebris soluitur ſm Aug. * per hoc, ꝙ informitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit duratione formationẽ sed origine. Secundum alios vero, cum tenebræ non sint creatura aliqua: sed priuatio lucis diuin. sapi. attestatur, vt ea, quæ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis institueret, & postmodum ea perduceret ad perfectũ. Põt aũt conuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ: expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria. s. spiritualis & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis: sed etiam in toto mundo innouando. Inchoata est autẽ spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorũ, ᶜ, quorum æqualitas sanctis ꝑmittitur. Vnde cõueniens fuit, vt etiã a principio corporalis gloria inchoaret in aliquo corpore, qđ ẽt a principio fuerit absq; seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidũ: sicut tota creatura corporalis expectat post resurrectionẽ futurã. Et iõ illud cœlũ dr̃ empyreum. i. igneum non ab ardore: sed a splendore.

Li. 9. super Gen. ad li. c. 15. & li. 7. cap. 27.

c 356

Sciendum est autem ꝙ Aug. * 10. de Ciui. Dei. dicit, ꝙ Porphyrius discernebat a dæmonibus angelos, vt aerea loca esse dæmonum, ætherea vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cœlum istud sidereũ, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, ſm quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non ſm qđ sumitur a velocitate motus, vt Arist. * dicit. Quod pro tanto dictũ sit, ne aliquis opinet Aug. cœlũ empyreũ posuisse, sicut nunc ponit a modernis.

Li. 10. de ciui. Dei, ca. 9. & 27. tomo. 5. ἔμπυρος .i. ignitus αἰθὴρ quasi ἀεὶ θεῖν uel αἴθειν. Lib. 1. Meteo. ca. 3. & 1. de cœlo, tex. 22. tomo. 2.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mũdi, quia per motum creaturæ corporalis, procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consumatione gloriæ cessabit corporum motus: & talem oportuit esse a principio dispositionem cœli empyrei.

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ satis probabile est, ꝙ cœlum empyreum, secundum quosdam cum sit ordinatum ad statum gloriæ, non habet ᵈ influentiam in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine, vtpote, ordinata ad naturalem rerum decursum. Probabilius tamen videtur dicendum, ꝙ sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios & vltimos, qui mittuntur, quàmuis ipsi non mittantur ſm Dyo. * ita ᵈ cœlum empyreum habet influẽtiam super corpora quæ mouentur, licet ipsum non moueatur. Et propter hoc potest dici, ꝙ influit in primum cœlum, quod mouetur, non aliquid transiens & adueniens per motum: sed aliquid fixũ & stabile: puta, virtutẽ continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatẽ ptinẽs.

D. 830. Ca. 8. cœle. hierar. circa principium id innuit. D. 333. 336.

Ad 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori cõueniat. Vnde Basilius. * dicit, ꝙ ministrator spiritus non poterat degere in tenebris: sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

Hom. 3. in hexam. a medio illi°

Ad 4ᵐ dicendum, ꝙ sicut * Basi. dicit in 2. Hexam. constat factum esse cœlum rotunditate cõclusum, habens corpus spissum, & adeo validũ, vt possit ea quæ extrinsecus habent, ab interioribus separare. Ob hoc necessario post se, regionem relictam carẽtem luce cõstituit, vtpote, fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamenti etsi sit solidum, est tamẽ dia-

Hom. 3. in hexam. inter prin. & medium.

F phanum, qđ lumen nõ impedit (& patet per hoc, ꝙ lumen stellarum videmus non obstãtibus medijs cœlis) potest aliter dici, ꝙ habet lucem cœlum empyreũ nõ condensatã vt radios emittat, sicut corpus solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cum claritate naturali.

Articvlvs IIII.

Vtrum tempus sit concreatum materiæ in formi.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartũ.*

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpe tria. Primo, conclusionẽ responsiuã affirmatiue: Cõmuniter dicitur quatuor esse concreata. Secundo, ostẽdit hoc non verificari apud Augustinũ: & cõsequẽter apud Augustinum negatiue respondetur quæsito. Tertio, ostendit hoc verificari apud alios omnia clara.

340 2. di. 2. ar. 1. ti. 5.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, ꝙ tẽpus non G sit concreatum materiæ informi. Dicit * enim August. 12. confes. ad Deum loquens, Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus. s. materiam primam corporalem, & naturam angelicã. Nõ ergo tempus est concreatum materiæ informi.

Lib. 12. confes. c. 12. parũ a prin. tom. 1.

¶ 2 Præt. Tempus diuiditur ꝑ diẽ & noctẽ. Sed a principio, nec nox, nec dies erat: sed postmodũ cũ diuisit Deus lucẽ a tenebris. ergo a prĩcipio nõ erat tp̃s.

¶ 3 Præt. Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non a prin-H cipio erat tempus.

¶ 4 Præt. Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

¶ 5 Præt. Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet computari inter primo creata tempus, quàm locus.

Sed contra est, qđ Augu. * dicit super Gen. ad lit. ꝙ spiritualis & corporalis creatura, est creata in principio temporis.

* Ex lib. 1. sup. Gene. imperfecto c. 3. to. 1. & refertur 2. sent. dist. 2. paragr. c. 6.

Respon. Dicendum, quòd communiter dicitur, quatuor esse primo creata. s. naturam angelicam, cœlum empyreum, materiam corporalem informem, I & tempus. Sed attendendum est, ꝙ hoc dictũ non procedit ſm Aug. * opinionem. Aug. enim ponit duo primo creata. s. naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de cœlo empyreo. Hæc autẽ duo. s. natura angelica, & materia informis, præcedunt formationem non duratione, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationẽ, ita etiam & motum, & tempus. unde tempus non potest eis connumerari. Procedit autem prædicta enumeratio ſm opinionẽ aliorũ sanctorum, ponẽtium ꝙ informitas materiæ duratione præcessit formationem, & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

Lib. 12. confes. c. 12. parũ a princ. & li. 1. sup Gene. ca. 9. tom. 1.

K Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Aug. hoc dicit ea ratione qua natura angelica, & materia informis præcedunt origine, seu natura, tempus.

Ad 2ᵐ dicendũ, ꝙ sicut secundum alios sanctos materia erat quodammodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodũ formatũ, & distinctum per diem & noctẽ.

Ad 3ᵐ dicendum, ꝙ si motus firmamenti non statim a principio incepit: tunc tempus quod præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim ᵈ tẽpori ꝙ sit numerus motus firmamẽti, inquãtum hic motus est primus motuũ. Si aũt esset alius motus primus, illius motus esset tẽporis mensura, quia oĩa mensurantur ᵈ primo sui generis. Oportet aũt dicere, statim a principio fuisse aliquem,

D. 1151 D. 869.

quem motum, ad minus secundum successionem cõceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autẽ non est intelligere sine tempore, cum nihil aliud sit tempus q̃ numerus prioris & posterioris in motu.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd inter primo creata computantur ea, quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quòd ᵈ habet rationem communis mensuræ, non autem motus, qui comparatur solum ad subiectum mobile.

D. 1150

Ad 5ᵐ dicendum, quòd locus intelligitur in cœlo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul. tempus autem quod non est permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore, nisi nunc.

QVÆSTIO LXVII.

De opere distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna distinctio de significatione duplici nominis. s. quo ad primã impositionem, & quo ad vsum. iuxta vtrũq; membrũ respondet quæsito: iuxta primum negatiue, iuxta secundũ affirmatiue.

Consequenter considerandum est de opere distinctionis secundũ se. Et primo, de opere primæ diei. Secũdo, de opere secundæ diei. Tertio de opere tertiæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ lux, proprie in spiritualibus dici possit.
¶ Secũdo, Vtrum lux corporalis, sit corpus.
¶ Tertio, Vtrum sit qualitas.
¶ Quarto, Vtrum cõueniens fuit prima die fieri lucẽ.

Articvlvs primvs.

Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.

341 2. di. 13. ar. 2. Et quol. 6. fi. Et Io. 1. l. 8. prin.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, ꝙ lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit enim Augu. * 4. super Gen. ad lit. ꝙ in spiritualibus melior & certior lux est. & ꝙ Christus nõ sic dicitur lux, quomodo lapis: sed illud proprie, hoc figuratiue.

Cap. 28. a medio.

¶ 2 Præt. Diony. * 4. ca. de diui. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia dei. Nomina autem intelligibilia, proprie dicũtur in spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

Ca. 4. par. 1

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quàm ĩ corporalibus. Ergo & lux.

Sed contra est, quod Amb. in * lib. de Fide, ponit splendorẽ inter ea, quæ de Deo metaphorice dicũtur.

Amb. ĩ pri. Prolo. li. 2. de fide ad Gratianũ, tom. 2.

Respon. Dicendum, ꝙ de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo, secundum primam eius impositionem. Alio modo, secundum vsum nominis, sicut patet in nomine Visionis, quod primo impositum est ad significandum actum sensus visus: sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus, extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium, ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enĩ, Vide, quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidũ. Et vlterius, etiam ad cognitionẽ intellectus: secundum illud Matthæi 5, cap. Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Et similiter dicendum est, de nomine lucis. Nã primo quidem est institutum ad significandum id, quod A facit manifestationem in sensu visus: postmodum autem extensum est ad significandum omne illud, quod facit manifestationem ſm quãcunq; cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis, secundum suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extẽsum, sic proprie in spiritualibus dicit.

Et per hoc, patet responsio ad obiecta.

Articvlvs II.

Vtrum lux sit corpus.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulũ secundũ.*

Titulus clar⁹ est. ¶ In corpe vna conclusio responsiua negatiue, Lux nõ est corpus. Probatur clare ex tribus motiuis scilicet loco, motu, & generatione & corruptione, & clare patẽt sine quæstione.

342 2 dis. 2. q. 1 ar. 3. ad. 4. & di. 13. ar. ti. 3. & dist. 30. q. 2. art. 1. cor. Et 2. cœl. lec. 10. princ. Et. 2. de anima. lec. 14.

B Ad secvndvm sic proceditur. Vr̃, ꝙ lux sit corpus Dicit. n. August. * in li. de lib. arbit. quòd lux in corporibus primum tenet locum. Ergo lux est corpus.

*Li. 3. c. 5. a medio, tomo. 1.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit, quòd lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

¶ 3 Præt. Ferri, intersecari, & reflecti, est proprie corporum. hæc autem omnia attribuuntur lumini vel radio. coniungũtur etiam diuersi radij, & separantur, vt Dionysi. dicit † 2. c. de diui. no. quod etiam videtur non nisi cor-C poribus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

†c. 2. par. 1. circa med.

Sed contra, Duo corpora non possunt simul esse in eodem loco: sed lumen est simul cum acre. Ergo lumen non est corpus.

Respon. Dicendum, ꝙ impossibile est lumen esse corpus. quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem, ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius a loco alterius corporis, nec est possibile ſm naturam duo corpora esse simul in eodem loco qualiacunque corpora sint: quia contiguum, requirit distinctionẽ in situ. Secundo apparet idem, ex ratione motus. Si. n. lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis D corporis põt esse in instãti: quia oẽ quod mouetur localiter, necesse est ꝙ prius perueniat ad mediũ magnitudinis, q̃ ad extremum. illuminatio autem fit in instanti, nec potest dici quòd fiat in tempore imperceptibili. quia in paruo spatio posset tempus latere, in magno autem spatio, puta ab oriente in occidentem, tempus latere non posset. Statim. n. cum sol est in pũcto horizontis, illuminatur totum hemisphæriũ vsq; ad punctum oppositum. Est etiam aliud considerandum, ex patre motus: quia omne corpus, habet motũ naturalem determinatum. Motus autem illuminationis est ad omnem partem, nec magis ſm circulum, q̃ E secundum rectitudinem. Vnde manifestum est, quòd illuminatio non est motus localis alicuius corporis. tertio apparet idẽ, ex parte generationis & corruptionis. Si. n. lumen esset corpus, quando aer obtenebrescit per absentiam luminaris, sequeretur ꝙ corpus luminis corrũperetur, & ꝙ materia eius acciperet aliam formam. quod non apparet, nisi aliquis dicat, etiam tenebras esse corpus, Nec etiam apparet ex qua materia tantũ corpus qđ replet mediũ hemisphæriũ, quotidie generetur. Ridiculum est etiã dicere, ꝙ ad solã absentiam luminaris, tãtũ corpus corrumpatur. Si quis etiam dicat ꝙ non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circũfertur, quid dici poterit de hoc, quòd ad interpositionem alicuius corporis circa cãdelã, tota domus obscuratur? Nec videt, ꝙ lumen congrege-

Universidad de Deusto Biblioteca

tur circa candelam: quia non apparet ibi maior claritas post, quàm ante. Quia ergo omnia hæc non solum rationi: sed sensui etiam repugnant, dicendum est, quòd impossibile est lumen esse corpus.

Aug.Ep.3. ad volus.li. 4. de Gene. ad lit. c.22. AD PRIMVM dicendum, quòd August. accipit lucẽ pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

AD 2m dicendum, ꝙ Arist. lumen nominat ignẽ in ꝓpria materia: sicut ignis in materia aerea, dr̃ flãma, & in materia terrea, dicitur carbo. Nõ tñ est multũ curãdũ de eis exẽplis, q̃ Aristo. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundũ opinionem aliorũ [c].

AD 3m dicendum, ꝙ omnia illa attribuunt lumini metaphorice: sicut ẽt possent attribui calori. Quia .n. motus localis ẽ naturaliter primus motuum (vt ꝓbatur in 8. physi.) vtimur nominibus pertinentibus ad motum localem in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiam nomen distantiæ deriuatum est a loco ad omnia contraria, vt dicitur in * 10. metaphysi.

ARTICVLVS III.

Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto, etiam postquã agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aere recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶ 2 Præt. Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. tenebra enim est priuatio luminis, Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶ 3 Præt. Causa est potior effectu. Sed lux cœlestium corporum causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiã esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

Lib.1. Orthod. fidei, ca.9.& lib. 2.c.7. SED CONTRA est, qđ Damasc. dicit in lib. * 2. ꝙ lux est quædam qualitas.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidã dixerunt, ꝙ lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aere. Sed hoc non potest esse [d] propter duo. Primo quidem, quia lumen denominat aerem. fit.n. aer luminosus in actu. color [d] vero non denominat ipsum. non.n. dicit̃ aer coloratus.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ septimæ Articulũ tertiũ.*

2
252 Titulus clarus est.

¶ In corpore tria: iuxta tres opiniones duas extremas. prima est, tenẽtium lumen intentionem. secũda, tenentium lucem substantiam, & mediam. s. esse qualitatem actiuam cõsequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo, primũ opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominat, secũdo, quia causat effectus naturales.

tex.13.

343 2.di.13.ar. 3.&.4. Et spũ.arti. 8.ad 12. Et 2. de Anima lec. 14. Et opusc. 9. q.7.& 2.cœli.lec. 10.

¶ Hic aduerte quòd Scot⁹ in 2. distin. 13. & Aegidius in secũdo de anima: & in 2. senten. distin. 23. tenent lumen intentionale esse habere. Et ad primam rationẽ S. Thom. dicit Sco. quòd maior non est necessaria: sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominatiua propria. Ad secundã vero negat maiorẽ: affert autem Scot. rationem pro se, cõtra S. Thomam difficilem, lumẽ recipitur in organo visus. ergo habet esse intentionale. Antecedẽs probat authoritate Auerrois in de sensu & sensato: & Aristotelis ibidem, ponentis lumen intrinsecum oculo: consequentia probatur: quia sensibile positũ supra sensum, non causat sensationem.

D. 826. ¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quòd esse luminis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur cõtra intentionale:

D.86. sed est esse altius præhabẽs in se virtualiter id

F Secũdo, quia lumen habet effectũ in natura. quia per radios solis calesiũt corpora. intentiones autem non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerũt, ꝙ lux est forma substantialis solis. sed hoc etiã apparet impossibile propter duo. Primo quidem, quia nulla forma substãtialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectũ intellectus, vt dicitur in * 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis.

G Secundo, quia impossibile est vt id quod est forma substãtialis in vno, sit forma accidentalis in alio [e]; quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. unde semper & in omnibus adest. ei. Lux autem non est forma substantialis aeris: alioquin ea recedente corrumperetur. unde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua, cõsequẽs formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua, consequens

H formam substantialem solis: vel cuiuscunque alterius corporis a se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, quòd radij diuersarum stellarum, habent diuersos effectus, secũdum diuersas naturas corporum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd cum qualitas consequatur formam substantialem, diuersimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. cum enim ma-

I teria perfecte recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas cõsequens formam, sicut si aqua cõuertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfecte secundum inchoationẽ quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu: sed non semper [e]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam trãsmutationem materiæ ad susceptionẽ formę substãtialis, vt fiat quasi

K inchoatio aliqua formæ. & ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

AD 2m dicendum, quòd accidit luci, quòd non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est a contrarietate elongatum.

AD 3m dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis, quasi instrumentaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in vir-

A tute corporum cœlestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles [d] actu, inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

quod spectat ad esse naturale & intẽtionale. Ita ꝙ est vtrũque & neutrum, & alterum. s. naturale vt S. Thomas dicit. D. 787. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale qđ distinguitur contra intentionale, idest esse naturale sic materiale: quemadmodum sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatem sentiri nõ possunt, posita supra sensum sm̃ se: quia sensus non est receptiuus nisi specierũ sine materia. Li.3.de anima tex.26. tom.2. nec habet esse intentionale, vt distinguitur cõtra naturale: quia scilicet non est tantũm intẽtio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. 19 Nec deficit a cõplemẽto essendi, quod natũ est in natura conuenire qdditati lucis: quẽadmodum intentio albedinis non habet esse illud quod natũ est in natura cõuenire quod qd erat esse albedinis. Vtrũque vero, quia hoc ostẽdit efficacia ei⁹, recipitur. n. in organo, & non impedit, immo facit sensationem: ergo habet qđ est intentionis. Causat rursus transmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo &c. ergo habet quod est esse naturalis, Alterum autem. s. naturale: quia hoc esse altius, in quo lumen præhabet qđ est vtriusque naturale esse, illius est, vt subiectũ ostendit. 508 Esse siquidẽ naturale alicuius quidditatis ab intentionali eiusdem, in subiecto differũt: vt patet ĩ omnibus inductiue. Subiectum autem lucis & luminis idẽ est. s. diaphanum inquantum huiusmodi: igitur. Sed qm̃ hoc esse, est spirituale valde. ideo habet etiã id quod ẽ intẽtionis. Et hoc ex eadem radice venit: quia organum visus est eiusdem naturæ cum eius subiecto: quia diaphanũ est: vt patet ĩ de sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerũt verũ.

¶ Quo ad secundũ duo: primũ opinio, ꝙ est forma substantialis: D. 828. 361. secundũ, cõtra dupliciter, quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

¶ Quo ad tertium conclusio respõsiua. Lux est qualitas actiua, consequens substantiã corporis ex se lucẽtis. Probatur dupliciter. Primo, quasi per locum a diuisione: quia nullum prædictorum est. ergo. Secundo a signo: quia radii stellarum habent diuersos effectus, iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signũ, est dubiũ, ad quid adductũ sit hoc signũ. Non.n. ad hoc ꝙ lux sit qualitas, nec ad hoc ꝙ sit actiua: quia vtrunq; horum probatũ est. ergo ad hoc ꝙ est cõsequens formã corporis lucentis ex se. Sed hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenendo omnes stellas lucere ex se; quod est aut falsum, aut dubiũ. B Et patet hoc, quia diuersitas effectuum, non arguit lucem consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit in virtute illius corporis, ex quo fluit. sic enim iuxta diuersitatem corporum, erit diuersitas actionum.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quòd lucem sequi corpus lucens, contingit dupliciter. s. quo ad agere, & quo ad esse. Et ꝙ dato ꝙ lux sequatur quo ad vtrũq; simul, tãtum corpus lucens ex se, & illud sit sol: sequitur tamen ad agere quodlibet corpus lucens, quoniam lux imbibitur in eo, & agit sm̃ proprietatem eius: & inde est, ꝙ lux lunæ habet proprium effectũ, q̃uis sit a sole. Ex hoc igit̃, ꝙ lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habẽtibus diuersum effectum iuxta earum diuersitatem, C signum habetur, ꝙ lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se, tanquam primum subiectum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulũ quartũ.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

344 2.di.13.ar. 4. Et Gala. 4.lec.6.fin. Titulus clar⁹ est. ¶ In corpe duo. Primo respondetur sm̃ Augustinũ. Secundo apud alios. & iuxta vtranquæ opinionem affirmatiue. Sed differentia est, ꝙ primo modo lux supponit ꝓ luce spirituali: secũdo vero, pro corporali. Prima respõsio. Lux conuenienter primo fit, qa naturę spiritualis informitas primo debuit formari: & ea non debuit taceri. Quo ad secundum duo. Primo, arguit oppositum secundæ partis primæ, tripliciter. Tum, quia illa fuit ante creata apud Basil. Tum, qa apud Chryso. qa occasio idololatriæ: tũ quia rudis populus docebatur. Secũdo, ponitur secunda responsio quadrupliciter probata. Tũ, qa lux est primi corporis forma: Tũ, quia cõmunior: Tum, qa est manifestatiua cæterarũ: Tum, quia dies, non poterat esse sine luce.

Art.præce. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter lucis productio, in prima die ponat̃. Est.n. lux qualitas quædam, vt dictum * est. Qualitas autẽ cũ sit accñs, nõ hẽt rõnẽ primi, sed magis rõnẽ postremi: nõ ergo prima die debet poni ꝓductio lucis.

D ¶ 2 Præt. Per lucẽ distinguitur nox a die: hoc aũt fit per solem, qui ponitur factus die quarta. Ergo nõ debuit poni ꝓductio lucis prima die.

¶ 3 Præt. Nox & dies fit ꝑ circularẽ motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamẽti, quod legitur factum die secunda. Ergo nõ debuit poni in prima die ꝓductio lucis distinguẽtis noctẽ & diẽ. Si dicatur, ꝙ intelligitur de luce spirituali: Cõtra. Lux quæ legitur facta prima die, facit distin-E ctionem a tenebris: sed non erant in principio spirituales tenebræ, Q.63.ar.4. qa ẽt dæmones fuerunt a principio boni, vt supra dictum est *. non ergo prima die, debuit poni productio lucis.

SED CONTRA. Id sine quo nõ põt esse dies, oportuit fieri ĩ prima die. Sed sine luce nõ põt esse dies. Ergo oportuit lucẽ fieri prima die.

RESPON. Dicendum, ꝙ de productione lucis, est duplex opinio. Li.11. de Ciuit. Dei, ca. 9. & 33. simul. tom 5. Aug. * enim videtur dicere, ꝙ non fuerit conueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturæ productionẽ. et ideo dicit, ꝙ

A cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram, per cœlum intelligitur spiritualis natura adhuc informis, per terram autem intelligitur materia informis corporalis creaturæ. Et quia natura spiritualis dignior est q̃ corporalis: fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ, significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali [e]. Formatio.n. naturæ spiritualis est per hoc, ꝙ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. 341 Alijs autem videtur, ꝙ sit prætermissa a Moyse productio spiritualis creaturæ. sed huius rationem diuersimode assignãt. Basil. enim dicit, quòd * Moy. principium narrationis suæ fecit a principio, quod ad tempus pertinet sensibilium rerum: sed spiritualis natura. i. angelica prætermittitur, quia fuit ante creata. Homil. 1. hexam. in fol. 2. a pri. illius. B Chrisost. autem assignat aliam rationẽ, quia Moy. * loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quẽ etiam ab idololatria reuocare volebat. Homil. 2. in Gen. circa medium illius to. 1. Assumpsissent autem idolatriæ occasionem, si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas: eas enim reputassent deos, cum etiam proni essent ad hoc, quòd solem, & lunam, & stellas colerent tãquã deos, quod eis inhibetur Deute. 4. Præmissa autem fuerat circa creaturã corporalem, multiplex informitas [e]. 337 Vna quidem in C hoc, ꝙ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia vero in hoc, ꝙ dicebatur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarum primo remoueretur per lucis productionem propter duo. Primo quidem, quia lux, vt dictum est, * est qualitas primi corporis. Arti 3. huius quæst. vnde sm̃ eam, primo fuit mundus formandus. Secundo, propter communitatem lucis: communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur a communioribus, ita etiam in operatione: nam prius generatur viuum quàm animal: & animal quàm homo, vt dicitur in lib. * de generatione animalium. Li.2. de generatione animalium c. 3. tom.4. Sic ergo, oportuit ordinem diuinæ sapiẽtiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis ꝓduceret̃ lux, tanquam primi corporis forma, & tãquam cõmunior. Basi. * tamen posuit tertiam rationem, quia per lucẽ omnia alia manifestãtur. Homil. 3. hexamel. a medio illi⁹. Potest & quarta ratio addi, quæ in obijciendo est tacta, quia dies non potest esse sine luce. vnde oportuit in prima die fieri lucem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sm̃ opinionẽ, quæ ponit informitatem materiæ, duratione præcedere formationem [e], oportet dicere, ꝙ materia a principio fuerit creata sub formis substantialibus, 337 postmodum vero fuerit formata sm̃ aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

AD 2m dicendum, quòd quidam dicunt lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quæ postmodum facto sole, in materiam præiacentem redijt. Sed istud non est conueniens: quia scriptura in principio Gene. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseuerat, vnde non debet dici quòd aliquid tunc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicũt, quòd illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed secũdum hoc, illa nubes superflua remaneret. nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicunt, quòd ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorum: sed esse incorruptibile per naturam: quia secundum hoc, materia eius, non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendum, ꝙ vt Dion. dicit * 4. c. de diui. no. ꝙ illa lux ca.4. par.1. inter principiũ & medium.

lux, fuit lux solis: sed adhuc informis quātū ad hoc, q̄ iam erat substātia solis: & habebat virtutē illuminati
331 b nam ī communi: sed postmodū data est ei specialis & determinata virt⁹ ad particulares effect⁹. Et f̄m hoc, in pductione huius lucis, distincta ē lux a tenebris, quā tum ad tria. Primo quidem, quantum ad causam, f̄m quod in substantia solis erat causa luminis: in opacitate autem terræ causa tenebrarum. Secundo, quantū ad locum: quia in vno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio quantum ad tempus: quia in eodem hemisphærio f̄m vnam partem temporis erat lumen, secundum aliam, tenebræ. & hoc est quod dicitur. Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

Homel. 3. I hexamer. a medio illi⁹ li. 1. super Gen. ad lit. ca. 16. to. 3. AD 3^m dicēdū, q̄ Basi.* dicit lucē & tenebras tūc fuisse p emissionē & cōtractionē luminis, & nō p motū.

Sed contra hoc obijcit Augu. † q̄ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittēdi & retrahendi luminis, cum homines & animalia nō essent, quorum vsibus hoc deseruiret. Et præterea hoc nō habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumē in sui præsentia, sed miraculose pōt hoc fieri. In prima aūt institutione naturæ, non quæritur miraculum: sed quid natura rerū habeat, vt Aug.* dicit. Et ideo dicendū est, quòd duplex est motus in cælo. Vnus communis toti cælo, qui facit diem & noctē, & iste videtur institutus prīmo die*. Alius autem est, qui diuersificatur per diuersa corpora: secundum quos motus, fit diuersitas dierum adinuicem, & mensium, & annorū. Et ideo in prima die, fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motum communem. In quarta autem die, fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.

Li. 2. super Gen. ad lit. cap. 1. parū. a prin. to. 3. c 339

Li. 1. super Gen. ad lit. cā. 5. to. 3. AD 4^m dicendum, q̄ f̄m Aug.* informitas non præcedit formationem durationē. Vnde oportet dicere, q̄ p lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturæ, non quæ est per gloriā perfecta, cum qua creata nō fuit, sed quæ est per gratiā pfecta, cum qua creata fuit, vt dictum est.* Per hanc ergo lucē, facta est diuisio a tenebris. i. ab informitate alterius creaturæ non formatæ: sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio a tenebris spiritualibus: non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit*.

Q. 62. ar. 5. b 324

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum primum.*

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe duo principaliter. Primo, p̄mittit duo generalia documenta Aug. Primum, quòd ueritas saluetur scripturæ. Secundum, quòd nulla opinio immobiliter attribuatur illi. Secūdo, rēsp̄det quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (scilicet quòd aut cœlum sidereum compositum ex elementis, aut cœlum sidereū corpus simplex, & hoc, vel vnū elementorū, vel quinta essētia, aut superior pars aeris in qua nubes) sub diſiūctione & cōclusione bimembri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici secunda die factum, secundū substantiam, non autem secundo. Idem autem est iudicium de tertio, sed secundum formationē aliquam factum dicitur. Si vero dicat ordinē naturæ, potest dici secundum substantiam secūda die factum, quocunque modo sumatur, prima pars patet: quia firmamentum primo modo est cōpositum. secūda, quia formę simpliciū corporum, pertinent ad productionē primo die factam. Secundū mēbrū patet ex se.

QVAESTIO LXVIII.

De opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādum est, de Opere secūdæ diei.

Et circa hoc quærūtur quatuor.

¶ Primo, Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

¶ Secūdo, Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.

¶ Tertio, Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

¶ Quarto, Vtrum sit vnum cœlum tantum, vel plures.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū firmamētū sit factū secunda die.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ firmamentū non sit factum secunda die. Dicitur. n. Gene. 1. Vocauit deus firmamentum cœlum. Sed cœlum factū est ante omnē diem, vt patet cum dicitur, In principio creauit deus cœlum & terrā. Ergo firmamētum nō est factum secunda die.

¶ 2 Præt. Opera sex dierum, ordinantur f̄m ordinem diuinæ sapientiæ. Nō conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posteri⁹ faceret quod est naturaliter prius: Firmamētum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fuit prima die. nō ergo firmamentum factum est secunda die.

¶ 3 Præ. Omne q̄d est factum per sex dies, formatū est ex materia prius creata ante oēm diē. Sed firmamētum nō potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamētum non est factum secunda die.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat firmamentum. & postea sequitur. Et factū est vespere & mane dies secundus.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut Aug.* docet, in huiusmodi quæstionibus, duo sunt obseruanda. Primo quidem, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cum scriptura diuina multipliciter exponi possit, q̄ nulli expositioni aliquis ita pcise inhæreat, q̄ si certa rōne cōstiterit hoc esse falsum, quòd aliqs sensum scripturæ esse asserere p̄sumat: ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credēdi p̄cludatur. Sciendum est ergo, quòd hoc quod legitur, firmamentū secunda die factum, dupliciter intelligi pōt. Vno modo, de firmamento in quo sunt sidera. & f̄m hoc, oportet nos diuersimode exponere f̄m diuersas opiniones hominum de firmamento. Quidam. n. dixerunt, firmamentum illud esse ex elementis compositū. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse, quia in eius cōpositione his nō erat: sed amicitia tantum. Alij vero dixerūt, firmamentum esse de natura quatuor elementorum: non quasi ex elementis cōpositū, sed quasi elementū simplex, & hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cęleste esse elemētū ignis. Alij vero dixerunt, cęlū nō esse de natura quatuor elemētorū: sed esse quītum corpus, p̄ter quatuor elemēta. Et hęc est opinio Ari.* Secundum igitur primā opinionem absolute posset cōcedi, q̄ firmamentum factum fuerit secunda die, ēt f̄m suā substantiā. nā ad opus creationis ptinet pducere ipsam elementorum substantiam, ad opus āt distinctionis & ornatus ptinet formare aliqua ex præexistentibus elementis. Secundum vero opinionem Platonō est cōueniens, q̄ firmamentum credatur f̄m suā substantiā esse factum secunda die. Nam facere firmamentum f̄m hoc, est producere elementum ignis. Productio autem elemētorum, pertinet ad opus creationis, f̄m eos qui ponunt informitatem materiæ tempore præcedere formationem*, quia formæ elementorum sunt, quæ primo aduenium materiæ.* Multo autem minus secundum opinionem Arist.* poni potest q̄ firmamentum f̄m suam substantiam sit secunda die productum, secundū quod p istos dies successio temporis

Ex lib. 1. super Gen. c. 18. & li. 12 cōfes. c. 24. & 25. colligitur to. 3. &. 1.

338 I. 1. de cœlo, a tex. 16 vsq; ad. 32. tom. 2.

Ari. li. 1. de cœlo, text. 20. tom. 2.

poris designātur. Quia cœlū, cū sit f̄m suā naturā incorruptibile, habet materiā q̄ nō pōt subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, q̄ firmamētū sit factū ex materia prius tēpore existente. Vnde productio substātiæ firmamenti, ad opus creationis ptinet. Sed aliqua formatio eius f̄m has duas opiniones, ptinet ad opus secūdæ diei: sicut etiā Dio. dicit 4. ca. de diu. no. q̄ lumē solis fuit informe ī primo triduo, & postea fuit ī quarta die formatū. Si autē p istos dies nō designetur temporis successio, sed solū ordo naturæ: vt Aug.* vult*: nihil prohibebit dicere f̄m quācunq; harū opinionū, formationē f̄m substantiā firmamēti ad secundā diem ptinere. Pōt autem & alio modo intelligi, vt p firmamētum q̄d legitur secūda die factum, nō intelligatur firmamētum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aeris, in qua cōdensantur nubes. Et dicitur firmamentum, pp spissitudinē aeris in parte illa. Nam q̄d est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, ad differentiam corporis mathematici, vt dicit* Basi. Et f̄m hanc expositionem, nihil repugnās sequitur cuicūq; opinioni. Vnde Aug.† 2. super Gene. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit. Hanc considerationem, laude dignissimā iudico. Quod. n. dixit, neq; est cōtra fidem, & in promptu posito documēto credi potest.

b 346 Li. 4. super Gene. ad lite ca. 22. & 34. & li. 5. c. 5. tom. 3. In hexam. homi. 3. ante medium li. 2. super Gen. c. 4. in med. to. 3.

ADPRIMVM ergo dicendum, q̄ f̄m Chry. primo Moyses summarie dixit quid Deus fecit, prætermittens. In princ. creauit Deus cœ. & ter. postea per partes explicauit, sicut si quis dicat, Hic artifex fecit domū istā, & postea subdat. primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectū. & sic non oportet nos aliud cœlum intelligere, cū dicitur, In prin. crea. Deus cœ. & ter. & cum dr, q̄ secunda die factum est firmamētum. Pōt ēt dici, aliud esse cœlum q̄d legitur in principio creatū, & q̄d legitur secūda die factum. Et hoc diuersimode. Nā f̄m Aug.* cęlum q̄d legitur primo die factū, est natura spiritualis informis. Cœlum autem q̄d legitur secunda die factum, est cœlū corporeum. Secundū vero † Bedam & Strabum, cœlum q̄ legitur primo die factum, est cœlum empyreū. Firmamētum vero q̄d legitur secunda die factum, est cœlum sidereum. Secundum vero Dam.* cęlum q̄d legitur prima die factum, est quoddā cœlum sphæricū sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ip sum esse nonā sphęrā, & mobile primū q̄d mouetur motu diurno. Per firmamentum vero factum secūda die, intelligitur cœlum sidereum. Secundum autem aliam expositionem quam Aug.* tangit, cœlum prima die factum, est etiam ipsum cœlum sidereum. Per firmamentum vero secunda die factum, intelligitur spatium aeris, in quo nubes cōdensantur, q̄d etiam cœlū æquiuoce dicitur. Et ideo ad æquiuocationē designādam, signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentū cœlū, sicut & supra dixerat, Vocauit lucē diem, quia dies etiam pro spatio vigintiquatuor horarum ponitur. Et idem est i alijs obseruādū, vt* Rabbi Moyses dicit.

Aug. lib. 1. super Gen. ad lit. ca. 9. † In glosa ordinaria sup. illud, In princip. *Dam. lib. 2. ca. 6. non procul a princ.

Li. 2. super Gene. c. 1. a med. to. 3.

AD 2^m & 3^m patet solutio ex supradictis*.

Li. 2. pphetarum c. 30 c 349 a

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulū secundum.*

346 2. di. 14 ar. 2 Et de po. q. 4. ar. 1. ad 5. Et quol. 4. q. 2. ar. 2.

TIru'us clar⁹ est.

¶ In corpe duo principaliter. Primo, rēsp̄det quæstioni, an ē, affirmatiue, authoritate scripturæ. Secundo quæstioni quid est. i. quid sint

ARTICVLVS II.

Vtrum aquæ sint supra firmamentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd aquæ non sunt supra firmamentū. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis, nō est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentū.

¶ 2 Præt. Naturaliter aqua est fluida. Sed q̄ est fluidum, non pōt consistere super corpus rotundum, vt experimēto patet. ergo cum firmamentum sit corpus rotundū, aqua non potest esse supra firmamentū.

¶ 3 Præt. Aqua cū sit elemētū, ordinat⁹ ad gnātionē corpis mistī: sicut perfectū ordinat⁹ ad pfectū. Sed supra firmamētū, nō ē loc⁹ mistiōis, sed supra terrā. Ergo frustra aqua esset supra firmamētū. Nihil aūt in operibus Dei est frustra. Ergo aquę non sunt supra firmamentum.

SED CONTRA est, quòd dicitur Gene. 1. q̄ Diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut dicit Aug.* 2. super Gene. ad lit. Maior est scripturæ huius authoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. Vnde quō & quales aquæ ibi sint, eas tū ibi esse, minime dubitamus. Quales autem sint illæ aquæ, non eodem modo ab omnibus assignatur. Orig.* n. dicit, q̄ aquæ illæ quæ super cœlos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. 148. dicitur, Aquæ quæ super cœlos sunt, laudent no. do. & Dan. 3 Benedi. aquæ omnes q̄ sup cœlos &c. Sed ad hoc respondet Basi.* in 3. Exam. q̄ hoc non dicitur eo quòd aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter a sensu habentibus contemplata, glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem dr idē de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus constat, q̄ non sunt rōnales creaturæ. Dicendum est ergo, q̄ sunt aquæ corporales: sed quales aquæ sint, oportet diuersimode diffinire, f̄m diuersam de firmamēto sententiam. Si. n. per firmamentum intelligitur cœlum sidereum, q̄d ponitur esse de natura quatuor elemētorum, pari rōne & aquæ quæ super cœlos sunt, eiusdē naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autem p firmamētum intelligatur cœlum sidereum, q̄d nō sit de natura quatuor elemētorū, tunc & aquæ illæ, quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut f̄m Strabum, * dicitur cœlum empyreum. i. igneum, propter solis splēdorem, ita dicetur aliud cœlum aqueum, propter solam diaphanēitatē, q̄d est supra cœlum sidereum. Posito etiam, q̄ firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc pōt dici, q̄ aquas diuidit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam informem corporum intelligamus, vt Aug.* dicit super Gen. ad lit. contra Manichæos, quia f̄m hoc, quic quid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autē per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquam partem aeris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere. n. q̄ aquæ vaporabiliter resolutæ eleuētur supra cœlum sidereum (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Aug. tangit in* 2. sup Gene. ad lit.) est oīno impossibile. Tum, pp soliditatem cœli. Tum, pp regionem ignis mediam, quæ huiusmodi vapores cōsumeret. Tum, quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tū etiā, quia sensibiliter apparet, vapores nō eleuari vsq; ad cacumina quo-

Lib. 2. ca. 5. in fine.

Homi. 1. in Gen. nō 15 ge 2 princi. tom. 1.

Homi. 1. hexame. non multū procul a fine: sed nō sunt omnia hæc verba.

Habetur in glossa ordinaria Gen. 1. super illud: In pri. creauit De*

Li. 1. de Gene. con. Manich. c. 5. & 7. tom. 1.

Lib. 2. ca. 4. tom 3.

rundam mōtiū. Quòd etiā dicūt de rarefactione corporis in infinitū, propter hoc ꝙ corpus est in infinitū diuisibile: vanū est. nō.n.corpus naturale in infinitū diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

Li.2 super Gene.ca.1. paulo a principio.

In cor.ar.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ quibusdam vī ratio illa soluenda per hoc, ꝙ aquę quàmuis sint naturaliter graues, virtute tamē diuina super cœlos continētur. Sed hanc solutionē Aug. excludit* 2. lib. super Gen. dicens, ꝙ nunc quemadmodū Deus instituit naturas rerū, cōuenit quærere nō qd in eis ad miraculū suæ potētiæ velit operari. Vnde aliter dicēdū est, ꝙ fm duas vltimas opiniones, de aquis & firmamēto patet solutio ex præmissis*. Secundum aūt primā opinionē, oportet ponere aliū ordinē in elemētis, quàm Aristo. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quędam vero tenues circa cœlū, vt sic se habeant illæ ad cœlum, sicut istæ ad terram. Vel ꝙ per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est*.

Basil.hom. 3.hexām. aliquantulum ante medium.

Cœlū dicitur, quia totū diaphanū vt aqua

AD 2m etiam patet solutio ex præmissis secundū duas vltimas opiniones. Secūdū vero primā, respōdet Basi.* dupliciter. Vno modo, quia nō est necessariū, vt omne ꝙ in cōcauo apparet rotūdū, sit etiā supra rotūdū: sed cōuexū. Secūdo, quia aquæ ꝙ sunt supra cœlos, non sunt fluidæ: sed quasi glaciali soliditate extra cęlū firmatæ. Vñ & a quibusdā dicunt cęlū crystallinū.

AD 3m dicēdū, ꝙ secundum tertiā opinionē, aquæ sunt supra firmamentū vaporabiliter eleuatæ, propter vtilitatē pluuiarū. Secundum vero secundā opinionē, aquę sunt supra firmamētū, ideſt cœlū totū diaphanū absque stellis. Quod quidā ponunt primum mobile, qđ reuoluit totū cęlum motu diurno, vt operetur per motū diurnū continuitatem generationis*. sicut cœlū in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & p diuersas virtutes stellarum. Secundū vero primā opinionē, aquæ sunt ibi, vt Basil. dicit, ad contemperandum calorē cœlestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustī. dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum, est frigidissima.

Po.q.4.ar. 1.cor.

Li.1.Topicorum c.6. parū a principio. to.1.

Basi. hom. 3.hexā. ante medium

†Aug.li.2. sup.Gen.c 5.per totū.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulū tertiū.*

TItulus clarꝰ est. ¶In corpe duo. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundo respōdet qsito tripliciter. ¶Quo ad primum, refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secūdum, quòd cœlum non contineat omnia: sed quasdā partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundū ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat duplicitēr: in se quidē, quia hoc est falsum. ergo. In radice vero, quia superficies literæ nō est vt iacet, accipienda, quia rudi populo &c. cuius signum

ARTICVLVS III.

Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis. Vnius.n.corporis secundū speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit* Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

Si dicatur, quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis, quæ sunt sub firmamēto, contra. Ea quę sunt secundum speciem diuersa, nō indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquę superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶2 Præt. Illud videt aquas ab aquis distinguere, quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur i medio fluminis. Manifestum est autē, quòd aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamētū aquas ab aquis.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquis considerando superficiem nus literam Gen. posset talem imaginationem concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam, aquā quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quā quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, ꝙ istud cœlum sensibile quod videmus, nō continet infra se omnia corporalia: sed est infinitum aquarum corpus supra cœlum. Et ita posset aliquis dicere, ꝙ firmamentum cœli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, ideſt, ab omnibus corporibus, quę infra cœlum continentur, quorum principium aquam ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse intellectū Scripturæ: sed considerandum est, quòd Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati cōdescendēs, illa solū eis proposuit, quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum quòd etiam quidam philosophi, aerem dixerunt nihil esse, plenum aere vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam, aerem autem nō expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem, signi ficans ipsum quasi aquæ annexum, cum dicit, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciē aquæ esse aliquod corpus diaphanū, quod est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue per firmamentum intelligamus cœlum in quo sunt sidera, siue spatium aeris nubilosum, conuenienter dicitur, quòd firmamētum diuidit aquas ab aquis secundum quod per aquam materia informis significatur, vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nam cœlum sidereū distinguit corpora inferiora diaphana a superioribus. Aer vero nubilosus distinguit superioris aeris partem, in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi ipressiones ab inferiori parte aeris, quæ aquę connectitur, & sub nomine aquarum intelligitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si per firmamentum intelligatur cœlum sidereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei, & deputantur tunc duo loca aquis nō eadem ratione, sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autē inferior est locus quietis earum.

AD 2m dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere

est de aere tacito, & tamen insinuato.

¶ Quoad secūdum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. primo modo saluatur quomodolibet sumendo firmamentum, vt in præcedēte articulo Aug. dixit. Secūdo vero modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cœlo inter diaphana vtrinque, vel pro aere nubiloso inter superiorem & inferioré partē eiusdē, & vtrāq; diaphanā & hanc aquis contiguā, & aquarū nomine cōprehensam.

dere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem: sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

AD 3m dicendum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aeris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora, sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est, quòd ex vtraque parte firmamēti qualitercunque accepti sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit unum cœlum tantum.

AD QVARTVM sic proceditur. Vt, ꝙ sit vnum cęlū tantum. Cœlum.n. contra terram diuiditur, cū dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terrā. Sed terra est vna tantum. Ergo & cœlum est vnum tantum.

¶2 Præt. Omne quod cōstat ex tota sua materia, est vnum tantum: Sed cœlum est huiusmodi, vt probat Philosophus* in 2. de Cœlo. Ergo cœlum est vnum tantum.

¶3 Præt. Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnam rationem communē. Sed si sunt plures cœli, cœlum dicitur vniuoce de pluribus, quia si æquiuoce, non proprie dicerentur plures cęli. Oportet ergo si dicunt plures cœli, quòd sit aliqua ratio communis, secundum quam cœli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendū quòd sint plures cœli.

SED CONTRA est, qđ dicit in Psal. 150. Laudate eū cœli cęlorū.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc videtur esse quædam diuersitas inter Basi. & Chryso. Dicit enim Chryso. non esse nisi vnum cœlum, & quòd pluraliter dicitur Cœli cęlorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebręæ, in qua cōsuetum est, vt cœlum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiā multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basil.* autem & Dama. † sequens eum, dicunt plures esse cœlos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nā Chryso.* vnum cęlum nominat totum corpus, qđ est supra terram & aquā. Nam etiam aues quæ volant in aere, dicunt propter hoc volucres cęli. Sed quia i isto corpore sunt multæ distinctiones: propter hoc Basi. posuit plures cœlos.

Ad distinctionem ergo cœlorū sciendam, considerandum est, ꝙ cęlum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur proprie & naturaliter. et sic dicitur cęlum corpus aliquod sublime & luminosum actu vel potentia, & incorruptibile per naturam. Et secūdum hoc ponuntur tres cęli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum. Secundum totaliter diaphanum, qđ vocant cœlum aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, qđ vocant cœlum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in spherā stellarum fixarū, & septē sphæras planetarū, quæ possunt dici septē cœli, uel septē sphęræ. Secundo dr cęlū per participationē alicuius pprietatis cœlestis corporis. s. sublimitatis & luminositatis, actu vel potētia. Et sic totum illud spatiū, qđ est ab aquis vsq; ad orbem lunæ, Dama.* ponit vnum cęlum, nominans illud aereum. Et sic secundū eum sunt tres cœli, aereū, sydereum, & aliud superius de quo intelligit, ꝙ Apostolus legitur raptus vsq; ad tertiū cœlū. Sed quia istud spatiū continet duo elemēta. s. ignis, & aeris, & in vtroq; eorum vocatur superior & inferior regio: ideo istud cœlum Rabanus distinguit in quatuor, supremam regionem ignis, nominans cœlum igneū: inferiorē vero regionē, cęlū olympium ab altitudine cuiusdam mōtis, qui vocat Olympus. Supremā uero regionem aeris, vocauit cœlū ęthereū pp inflāmationē, inferiorē vero regionē, cœlū aereū. Et sic cū isti quatuor cœli trib⁹ superioribus cōnumerātur, fiunt in vniuerso fm Rabanum, septē cœli corporei. Tertio dicitur cœlum metaphorice. Et sic qnq; ipsa sancta trinitas dr cœlū pp eius spiritualem sublimitatē & lucē. De quo cęlo exponitur diabolum dixisse, Ascendā in cœlum. i. ad æqualitatē Dei. Qnque etiā spiritualia bona, in quibus est sanctorū remuneratio propter eorū eminētiā, cęli nominantur, vbi dr Merces vestra multa est in cœlis, vt Augu. * exponit. Quandoq; vero tria genera supernaturalium visionū scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cœli nominantur. De quibus Augu. * exponit, quòd Paulus est raptus vsque ad tertium cœlum.

Dama. lib. 2.Orthod. fidei ca.7.

Raban. in Gen. ca.1.

Li.1.de Cęlo. rex. 95. tom.2.

Basil.hom. 3.hexān. inter mediū & finem.

†Dam.lib. 2.Orthod. fidei ca.7.

Chryso.homi.4.in Gene.ante medium, to.1.

Li.12.de Sero. do. in monte.cap.9.

Lib.12. ca. 29. & 34. tom.3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ terra se habet ad cęlum, vt centrū ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentię. Vnde vna terra existente, multi cęli ponuntur.

AD 2m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de cœlo, secundum qđ importat vniuersitatē creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cœlum tantum.

AD 3m dicēdū, ꝙ in oibus cœlis inuenitur cōiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet*.

In cor.ar.

QVAESTIO LXIX.

De opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est de opere tertiæ diei.

Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De congregatione aquarum.

¶ Secūdo, De productione plantarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū aquarū cōgregatio cō uenienter dicatur facta tertia die.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd aquarū congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim, quæ facta sunt prima & secūda die, uerbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies cōdiuidit duabus primis. Ergo opus tertię diei, debuit exprimi verbo fa

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum primum.*

TItulus clarꝰ est. ¶In corpe duo. Primo respōdet fm Aug. secundo, secundū alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturę vel tēporis: tam comparā do informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus differūt, quia ille ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantum se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtriq; dicūt: sed primo Augustinus duo. Cœlum. i. naturam angelicā & materiam informē corpoream, formatā luce, Fiat lux, & formā cœlesti, Fiat firmamentum, & formā elementari, Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ.

2.dist.14. art.5.

Alii

Alii vero tria, cœlū, aquā, & terrā prius tempore, & primo die cœlum formatū luce & tempore: Secundo aquam distinctione & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terrā distinctionē a mari & visibilitate. Congregentur aquæ.

¶ 2 Præt. Terra prius vndiq; erat aquis cooperta. propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram, in quo aquæ congregari possent.

¶ 3 Præt. Quæ non sunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶ 4 Præt. Congregatio ad motū localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes, Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ 5 Præt. Terra etiā in principio suæ creationis noīatur cū dr: In principio creauit Deus cœlū & terrā. Inconuenienter ergo dicit tertia die, nomen terræ impositū.

SED in contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ hic oportet aliter dicere fm expositionē Aug. * & aliorum sanctorum, Augu.n.in oībus his operibus, non ponit durationis ordinem: sed solum originis & naturę. Dicit enim creatam naturā spiritualē informem, & naturam corporalem absq; oī forma, quā dicit *primo significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tēpore, sed origine tantum. Neq; vna formatio fm eum præcessit aliā duratione, sed solum naturę ordine. Secūdum quem ordinem necesse fuit, vt primo poneretur formatio supremæ naturæ. s. spiritualis, per hoc, ꝙ legitur prima die lux facta. Sicut āt spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco, tangitur formatio superiorum corporū cū dicitur, Fiat firmamētum. Per quod intelligitur impressio formæ cœlestis in materiā informē, non prius existentem tēpore, sed origine tātū. Tertio vero loco, ponitur impressio formarū elementariū in materiā informē, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc qđ dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur ꝙ materiæ corporali impressa est forma substātialis aquæ, per quā cōpetit sibi talis motus, & forma substantialis terræ, per quā cōpetit sibi sic videri. Sed fm * alios sanctos, in his operibus etiā ordo durationis attenditur. Ponunt.n, ꝙ informitas materiæ tempore præcessit formationē, & vna formatio aliā [e]. Sed informitas materiæ fm eos, non intelligitur carentia omnis formæ, quia iam erat cœlum, & aqua, & terra, quæ tria nominantur tanquā manifeste sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ, carentia debitæ distinctionis, & consummatæ cuiusdam pulchritudinis. & fm hæc tria nomina, posuit Scriptura tres informitates. Ad cœlum.n.qđ est superius, pertinet informitas tenebrarum, quia ex eo est origo lumi nis. Informitas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatā aquarū, vt Aug.* dicit contra Fauſt. Informitas vero terræ tangitur in hoc, quod dicitur, ꝙ Terra erat inanis & inuisibilis, p hoc ꝙ erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die: & quia tēpus sequitur motū cœli, tempus aūt est numerus motus supremi corporis, per huiusmodi formationem facta est distinctio tēporis, noctis. s. & diei. Secundo vero die, formatum est medium corpus. s. aqua, per firmamentum accipiēs quādam distinctionē & ordinem: ita ꝙ sub nomine aquę etiam alia comprehenduntur, vt supra dictum * est. Tertio vero die, formatū est vltimum corpus. s. terra, per hoc ꝙ discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congrue sicut informitatem terræ expresserat dicens, ꝙ terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quod dicit, Et appareat arida.

AD PRIMVM ergo dicēdum. ꝙ fm Aug.* ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus, vt ostendatur ꝙ superiores formæ. s. spirituales angelorū & cœlestiū corporū sunt perfectæ in esse, & stabiles: formæ vero inferiorū sunt imperfectę & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridæ, impressio taliū formarū designatur. Aqua.n.est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa vt ipse dicit in * 2. super Gene. ad lit. Secundum vero alios dicēdū est, ꝙ opus tertiæ diei est perfectum, fm solum motum localē. Et ideo, non oportuit ꝙ Scriptura vteretur verbo factionis.

AD 2m patet solutio fm Aug. * quia non oportet dicere, ꝙ terra primo esset cooperta aquis, & post modum congregatæ, sed ꝙ in tali congregatione fuerunt productę. fm vero alios, tripliciter respondetur, vt Aug. dicit * 1. super Gen. ad lit. Vno modo, vt aquæ in maiorē altitudinē sint eleuatæ in loco vbi sunt cōgregatæ. nā mare est altius terra, vt experimento compertū est in mari rubro, vt Basil. * dicit. Secundo, vt dicatur, ꝙ rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ cōgregatione dēlata est. Tertio mō, vt dicatur, ꝙ terra potuit aliquas partes pbere cōcauas, q̄bus cōfluentes aquę reciperētur. Inter quas, prima videt probabilior

AD 3m dicendū, ꝙ omnes aquæ vnum terminum habent. s. mare in quo cōfluunt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc, dicuntur aquæ congregari in vnū locū. vel dicit vnū locū nō simpliciter: sed per comparationē ad locum terræ siccæ, vt sit sensus, Cōgregētur aquæ in vnū locū. i. seorsum a terra sicca. Nam ad designādā pluralitatem locorū aquæ, subdit, ꝙ congregationes aquarum appellauit maria.

AD 4m dicendum, ꝙ iussio Dei naturalem motū corporibus præbet. Vnde dicitur ꝙ suis naturalibus motibus, faciūt velle eius. vel potest dici, ꝙ naturale esset, ꝙ aqua vndiq; esset circa terram, sicut aer vndique circa aquam & terram: sed propter necessitatem finis, vt. s. animalia & plantę essent super terram, oportuit quòd aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis, per eleuationem vaporum desiccantis terram. sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinæ: non solum in Gen. sed etiam in Iob. 38. c. vbi ex persona Domini dicitur. Circūdedi mare terminis meis, & Ier. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari?

AD 5m dicendum, ꝙ fm Augu. * per terram, de qua primo fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici fm Basi. * quòd primo nominabatur terra fm naturam suam, nūc autem nominatur ex sua principali proprietate, quę est siccitas Vnde dicitur, quòd vocauit aridam, terrā: vel potest dici fm Rabbi Moysem, ꝙ vbicunque dicitur, Vocauit, significatur ęquiuocatio nominis. [e] Vnde prius dictum ē, ꝙ vocauit lucem diem propter hoc, ꝙ etiam dies vocatur spatium viginti quatuor horarum, fm quod ibidem dicitur, Factum est vespere & mane, dies vnus.

Similiter

lib.1.super Gene.c.15. & lib.4 ca. 22. & 34. tom.3. Aug.lib.1. contra manich.c.5.& 7.tomo.1.

citatos qō. 66.art.1.in corp.& locis ibidem notatis. 337

Li.22.contra Fauſc. 11. tom.6.

Q.præced. arti.3.

Li.3.super Gene.c.20. & li.2.c.7. & 8.colligitur, tom.3.

Li.2.ca.11. in fi. to.3.

locis citatis in princip. corp.

Li.1.c.12. non procul a fine.

Homil. 4. hexam. ante medium

a 345

Similiter dicendum est, ꝙ firmamentum. i. aērem vocauit cœlum, quia etiam cœlum dicitur, qd est primo creatum. Similiter etiam dicitur, ꝙ aridam. i. illā partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terrā, put distinguitur contra mare: q̄uis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbiq; per hoc, ꝙ dicitur vocauit. i. dedit naturam vel proprietatem, vt possit sic vocari.

Li.2.c.30.

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

TItulus clar' est. ¶ In corpe duo. Primo, directe respō detur quæsito affirmatiue. Secūdo, qualis sit productio plārum, tractatur. ¶ Quo ad primum, conclusio. Productio plantarū conuenienter tertio die facta est. probatur: quia pertinet ad formationē tertiæ. Declarat hoc, ex duplici informitate terræ. ¶ Quoad sēd m tria. Primo, diuersitas opinionū Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter, plantas productas ponūt. Secūdo, motiua August. ab authoritate Gen. secundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagādo. Tertio, motiua aliorum ex oppōsito, & a ratione: quia institutio perfectorū ad opus orationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationē & creationem: & ab authoritate eadem Geneſis secundo. Et ī hanc partem videt author declinare.

350 Po. q.4.ar. 1.ad.28.

Art.præce.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ plantarū productio, inconuenienter tertia die facta legatur. Plantæ.n.habent vitā sicut & aīalia. Sed productio aīalium nō ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum cōmemorari debuit ī tertia die, q̄ ptinet ad opus distinctionis. ¶ 2 Præt. Illud qđ pertinet ad maledictionem terræ, non debuit cōmemorari cum formatione terræ. Sed productio quarundam plantarum pertinet ad maledictionem terræ, fm illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter, nō debuit cō memorari in tertio die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶ 3 Præt. Sicut plantæ adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla, & tamen nōn sit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Protulit terra herbam virentem. Et postea sequitur, Factū est vespere & mane dies tertius.

RESPON. Dicendū, ꝙ sicut supra dictum est. * in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autem informitas, circa terrā describebatur. Vna, quòd erat inuisibilis & inanis, quia erat aquis cooperta. Alia, ꝙ erat incōposita siue vacua. i. nō habens debitum decorem, qui acquiritur terræ ex plātis, eam quodammodo vestientibus. Et ideo, vtraq; informitas ī hac tertia die remouet. Prima quidē p hoc, ꝙ aquæ cōgregatæ sunt in vnū locum, & apparuit arida. Secunda vero per hoc, ꝙ protulit terra herbam virentem. Sed tñ circa productionē plātarum, aliter opinatur Aug. ab alijs. Alij.n. expositores dicunt, ꝙ plantæ productæ sunt actu ī suis speciebus in hac tertia die * fm qđ superficies literæ sonat. Aug. autem * 5. sup Gene. ad literam, dicit, ꝙ causaliter tunc dictū est produxisse terram herbam & lignum. i. producendi accepisse virtutē. & hoc quidē cōfirmat authoritate Scripturæ. Dicit.n. Gen. 2. Iste sunt generationes cęli & terræ, qn̄ creatæ sunt in die quo Deus fecit cęlum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra: omnemq; herbā regionis priusquam germinaret. An tę ergo q̄ orirentur super terram, factæ sunt causaliter in terra. Confirmatur aūt hoc, ex rōne: quia in illis primis diebus, cōdidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter, a quo opere postmodum requieuit: qui tñ postmodum fm administrationem rerum conditarum, p opus propagationis vsq; modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. nō ergo in tertia diæ productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum. quàmuis fm alios dici possit: ꝙ prima institutio specierū ad opera sex dierū ptinet. Sed ꝙ ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc iā ptinet ad rerū administrationē. Et hoc est, quod Scriptura dicit, Ante quam oriretur sup terram, vel antequā germinaret. i. antequā ex similibus similia producerentur: sicut nūc naturaliter fieri videmus, fm viā seminationis. Vnde signanter Scriptura dicit, Germinet terra herbā virentem & facientē semen, quia. s. sunt p productæ p fectæ species plantarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert, vbicunque habeant vim seminatiuam, vtrum. s. in radice, vel in stipite, vel in fructu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uita in plātis est occulta, quia carēt locali motu & sensu, quib' animatum ab inanimato maxime distinguitur [c]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur, quasi quædam terræ formatio.

AD 2m dicendum, quòd ante etiam illā maledictionem, spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu: sed nō erant producti homini in pœnam [c], vt. s. terra quam propter cibum coleret, infructuosa q̄dā & noxia germinaret. unde dictū est, Germinabit tibi.

AD 3m dicēdū, ꝙ Moyses ea tātū ꝓposuit quæ ī manifesto apparēt: sicut iā dictū est. Corpora āt minerālia, habēt generationē occultā in viscerib' terræ. & iterū, nō habēt manifestā distinctionē a terra, sed quædā terræ species videntur. Et iō de eis mentionē nō fecit.

Q.67.ar.4.

QVAESTIO LXX.

De opere ornatus, quantum ad quartā diem, in tres articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.*

CONSEQVENTER considerandum est, de opere ornatus, Et primo de singulis diebus fm se. Secūdo, de omnibus sex diebus in communi.

¶ Circa primum ergo, considerandum est, de opere quartæ diei. Secundo, de opere quintæ. Tertio, de opere sextæ. Quarto, de ijs, quę pertinent ad septimum diem.

Circa primum, quærūtur tria.

¶ Primo, De ꝓductiōe luminariū.
¶ Secūdo, De fine ꝓductionis eorū
¶ Tertio, Vtrum sint animata.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd luminaria non debuerint produci quarta die. Luminaria.n. sunt corpora in-

355 f

351 Infra.q.74 art.1.ad.4. Et 2.di.15. q.1.ar.1. Et Po.q.4.ar.1. ad.30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quarto cœlũ: quinto aquas: sexto terram. Tertio, ostendit Augustinũ cũ aliis cõuenire quo ad actũ & quare: oĩa patẽt.

¶ Nota hic, q̃ Scriptura in creationis opere, secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere, ecõuerso. Quia quo ad eẽ, sm̃ pliciter terra habet priorem necessitatẽ: quia primo propter cœlum, vt patet in secundo cœli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatẽ vero, est vltimum.

corruptibilia naturaliter, Ergo eorum materia, non potest esse absq; formis eorum. Sed eorum materia producta est i opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorũ formæ. nõ ergo sunt facta quarta die.

¶ 2 Præt. Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerũt prima die, &. non quarta.

¶ 3 Præt. Sicut plantæ fixæ sunt in terra, ita luminaria fixa sunt in firmamento. vnde Scriptura dicit, q̃ posuit ea in firmamento. Sed productio plantarũ simul describitur cũ formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ 4 Præt. Sol & luna, & alia luminaria, sunt causæ plãtarũ. Sed naturali ordine causa p̃cedit effectũ. Ergo luminaria nõ debuerũt fieri quarta die, sed tertia vel ante.

¶ 5 Præt. Multę stellę secundum astrologos, sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna, debuerunt poni duo magna luminaria.

SED in contrarium, sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, q̃ in recapitulatione diuinorum operũ, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cœli, & terra, & hominis ornat⁹ eorũ. in q̃bus verbis triplex opus intelligi põt. s. opus creationis: per qđ cęlum & terra, p̃ducta legũtur, sed informia. et opus distinctionis, per qđ cœlũ & terra sunt pfecta: siue per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, vt Augu.* vult: siue quãtũ ad cõuenientẽ decorem & ordinẽ, vt alij sancti dicunt. et his duobus operibus addit⁹ ornatus, & differt ornatus a pfectione. nã pfectio cœli & terræ ad ea ptinere videtur. quę cœlo & terræ sunt intrinseca: ornatus vero ad ea, q̃ sunt a cœlo & terra distincta. sicut homo perficitur p proprias partes & formas, ornatur aũt p vestimenta, vel aliqđ huiusmodi. Distinctio aũt aliquorum, maxime manifestatur p motum localem, quo abinuicem separãtur.* et ideo ad opus ornatus ptinet p̃ductio illarum rerũ. quæ habent motum in cœlo & in terra. Sicut aũt supra dictum* est, de tribus fit mentio in creatione. s. de cœlo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formantur p opus distinctionis trium dierum. Primo die cœlum: Secundo die distinguuntur aquæ: Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus, Primo die, q̃ est quartus, p̃ducũtur luminaria, q̃ mouent in cœlo, ad ornatum ipsius: Secũdo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatũ medij elementi, qa habent motum in aere & aqua, quæ pro vno accipiuntur: Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quæ habẽt motum in terra ad ornatum ipsius.

Sed sciendum est, q̃ in p̃ductione luminarium nõ discordat Aug.* ab alijs sanctis, Dicit. n. luminaria esse facta in actu, nõ in virtute tantum. nõ. n. habet firmamentum virtutem productiuã luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. vnde Scriptura nõ dicit, Producat firmamẽtum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ fm̃* Augusti. nulla difficultas ex hoc oritur. non. n. ponit successio nem temporis in istis operibus. et ideo non oportet dicere, q̃ materia luminarium fuerit sub alia forma.

Lib. 2. sup Gen. c. 11. tom. 3.

111 338

Q. præc. arti. 1.

Li. 5. super Gene. ca. 5. tom. 3.

Li. 4. super Gen. ca. 22. & 34. & 11. de Ciuita. Dei. c. 9. tomo. 3. &. 5.

Secũdum eos aũt, qui ponunt cœlestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit, quia põt dici, q̃ sunt formata ex piacẽti materia, sicut animalia & plantæ. Sed fm̃ eos, qui ponũt corpora cœlestia esse alterius naturæ ab elemẽtis, & incorruptibilia p naturam, oportet dicere, q̃ substantia luminariũ a principio fuit creata. sed prius erat informis, & nũc formatur: non quidem forma substantiali, sed p collationem determinatę virtutis. Ideo tamẽ nõ fit mẽtio a principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysost.* dicit: vt p hoc remoueat populũ ab idolatria, ostẽdẽs luminaria nõ esse deos, ex quo nec a principio fuerunt.

AD 2ᵐ dicẽdum, q̃ fm̃ † Augusti. nulla sequitur difficultas: qa lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis, nunc aũt sit lux corporalis. Si aũt lux primo die facta, intelligit⁹ lux corporalis, oportet dicere, q̃ lux primo die fuit, p̃ducta fm̃ cõmunem lucis naturam: quarto aũt die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus: fm̃ quod videmus alios effectus habere radiũ solis, & alios radium lunæ, & sic de alijs. Et pp hanc determinationẽ virtutis, dicit Dio.* 4. c. de diui. nomi. q̃ lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ fm̃ Ptolomeũ, luminaria nõ sunt fixa in sphæris, sed habent motũ seorsum a motu sphærarum. Ideo Chrysost.* dicit, q̃ nõ ideo dicitur, q̃ posuit ea in firmamẽto, qa ibi sint fixa: sed quia iussit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed fm̃ opinion. Arist. stellæ, fixę sunt in orbibus, & nõ mouentur nisi motu orbium fm̃ rei veritatem: tñ motus luminarium sensu percipitur, nõ aũt motus sphærarum. Moyses aũt rudi populo condescendẽs, sequutus est q̃ sensibiliter apparent: vt dictũ, est⁹. Si aũt sit aliud firmamentum, quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sidera fm̃ distinctionem naturæ, licet sensus nõ discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est: ᶜ cessat obiectio. nã firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partẽ. In firmamento aũt posita sunt sidera quarta die, quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensui apparet.

AD 4ᵐ dicẽdum, quòd sicut dicit* Basil. prẽmittit productio plantarum luminaribus, ad excludendam idolatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ a luminaribus: quàmuis (vt Chrysosto. † dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

AD 5ᵐ dicendum, q̃ sicut Chrysost.* dicit, dicũtur duo luminaria magna, non tam quantitate quàm efficacia, & virtute: quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, q̃ luna, tñ effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & etiã fm̃ sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur. n. Iere. 10. A signis cœli nolite metuere, quæ gentes timẽt. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ 2 Præt. Signum cõtra causam diuidit. Sed luminaria sunt causa ęo-

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Arti culum secundũ.*

TItulus: causa, vt lucẽat super terã in signa & tẽpora.

¶ In corpore duo. Primo quadruplicẽ causam finalem ostẽdit posse de creatura corporali assignari. Actũ proprium, secundo Cœli, text. 17. Aliam creaturã, secundo phy. text.

Chrisſ. hom. 6. in Gene. post medium, id habet in sententia, tom. 1. † lib. 2. sup. per Gen. c. 5. & lib. 1. c. 9. tom. 3.

b 344

ca. 4. par. 1. inter prip. & mediũ.

Homi. 6. in Gene. inter mediũ & finem tom. 1 Er hom. 12 ad pop.

Q. præced. arti. 1.

347

I

Ho. 5. exa. non p̃cul a prin. id habet in sententia. † Chrysſ. homi. 6. in Gene. non procul a med. tom. 1. *Hom. 6. in Gene. to. 1.

K

ARTICVLVS III.

Vtrum luminaria cœli sint animata.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ luminaria cœli sint animata. Superius. n. corpus, nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinẽt ad ornatum inferiorũ corporũ, sunt animata. s. pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cœli.

¶ 2 Præt. Nobilioris corporis, nobilior ẽ forma. Sed sol & luna, & alia luminaria nõ sunt nobiliora q̃ corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autẽ forma est anima, quæ est principium vitæ: quia vt Augu. dicit in lib.* de vera religi. quęlibet substantia viuens, naturæ ordine, pfertur substantiæ nõ viuẽti. Ergo luminaria cœli sunt animata.

¶ 3 Præt. Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maxime i animalibus ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cœlestia viuunt, & sunt animata.

¶ 4 Præt. Motus cœli & cœlestium corporum sunt naturales: vt patet in* 1. de cœlo. Motus aũt naturalis est a principio intrinseco. Cũ igit⁹ principium motus cœlestium corporum, sit aliqua substantia apprehensiua, quæ mouetur sicut desiderans a desiderato, vt dicitur in* 11. Metaph. vẽ q̃ principiũ apprehendẽs sit principiũ intrinsecũ corporib⁹ cœlestib⁹. Ergo sunt animata.

¶ 5 Præt. Primũ mobile est cœlũ. In genere aũt mobilium, primũ est mouens seipsum: vt probat in* 8. physic. quia qđ est per se, prius est eo quod est p aliud. Sola aũt aiata mouẽt seipsa, vt in eodẽ lib. † ostẽdit. Ergo corpa cœlestia sunt aiata.

SED CONTRA est, qđ Damascenus* dicit in lib. Secundo, Nullus aiatos cęlos, vel luminaria ęstimet, inanimati. n. sunt & insensibiles.

RESPON. Dicendũ, q̃ circa istã ęstionem apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras. n. vt Augusti. refert lib.* 18. de ciuit. Dei, factus est reus apud Athenienses: qa dixit solem esse lapidẽ ardẽtem, negans vtiq; ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici vero posuerũt corpora cœlestia animaquòd

vniuersum. 12. Metaphy. Et Deus ibidem. Secũdo respõdet quæsito, quòd Moyses vnam tantũ tetigit, propter idolatriæ occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

rum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶ 3 Præt. Distinctio temporum & dierum, incepit a primo die. Nõ ergo facta sunt luminaria in tempora & dies, & annos, idest in horum distinctionem.

¶ 4 Præt. Nihil fit, propter vilius se: quia finis est melior ijs quę sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nõ ergo facta sunt vt illuminent terram.

¶ 5 Præt. Luna nõ præest nocti, quando est plena. Probabile ãt est, q̃ luna facta fuerit plena. Sic. n. homines incipiũt cõputare. Ergo luna nõ est facta vt pst nocti.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

Q. 65. ar. 2.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut dictum est supra*, creatura aliqua põt dici esse facta, vel pp actum p̃prium, vel pp aliam creaturam, vel pp totum vniuersum, vel pp gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illã solam causam tetigit fm̃ quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deut. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cœlũ, videas solem & lunam, & oĩa astra cœli, & errore deceptus, adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. hoc aũt ministerium explicat in principio Gene. per tria. Primo. n. p̃uenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantũ ad vicissitudines tẽporũ: qbus & fastidiũ tollitur, & valitudo cõseruat⁹, & necessaria victui oriunt: quæ non essent, si semp esset aut ęstas, aut hyems, & quãtũ ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos, Tertio, quãtũ ad opportunitatẽ negotiorum & operum: inquantũ ex luminaribus cœli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, quę dependent ex libero arbitrio.

AD 2ᵐ dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in prima die facta est communis distinctio temporis, per diem & noctem, secundum motum diurnum, qui est communis totius cœli: qui potest intelligi incepisse primo die*. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

AD 4ᵐ dicendum, quòd in illuminatione terræ, intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici, quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur: sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

AD 5ᵐ dicendum, q̃ luna quãdo est perfecta, oritur vespere & occidit mane. & sic præest nocti. Et satis probabile est, q̃ luna fuerit facta plena, sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen, & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamẽ perfectum prius est imperfecto. Aug.* tamẽ hoc non asserit, qma dicit non esse inconueniens q̃ Deus imperfecta fecerit, quæ postmodũ ipse perfecit.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Arti culum tertium.*

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe quatuor. Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatẽ illius vnionis: suppositio, quòd principiũ motuum sit cognoscitiuũ. Tertio probat suppositum hoc. Quarto cõcludit responsionem.

¶ Quo ad primum, opiniones philosopherũ, Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorũ, Origenis. Hieronymi & Damasceni cum Basilio. Augusti. demum neutraliter.

¶ Quo ad fm̃. Cœlesti corpori non est cõiuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor. Probat summarie sic. Vnio illa non est nisi propter motionem, ergo sufficit cõiunctio ut motor. Antecedens p̃batur: quia materia est propter formã: & forma p̃pter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sentationẽ, nec intellectionẽ, ergo propter motionẽ tãtum. Assumpta omnia clare patent in litera quia ibi non est phantasma, &c. cõsequentia vero declaratur, ex Aristot. 8. physi. & Platone.

¶ Quo ad tertium: probat corpora cœlestia non moueri a natura, vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, dupliciter. Primo ratione: qa natura, ad vnum est determinata. Secũdo authoritate Augusti.

¶ Sed quo ad quartũ, primo responsio est, corpora cœlestia sũt animata aequiuoce ab istis inferioribus. Secundo est correlatiuũ: q̃ inter vtrãq; opinionẽ nulla quãsi est differẽtia in re.

¶ In secundo dubiũ occurrit: quia Sanctus Thomas in seeũdo cõtra Gen. c. 70. vult quòd fm̃ Aristo. oporteat cœlũ ponere animatum, ita

Lib. 2. sup. Gen. c. 15. parum ante medium tom. 3.

353 2. cõ. c. 69. Et po. q. 6. artic. 6. Et quol. 12. arti. 9. Et spũ. art. 6. Et 2. cęl. lec. 3. & lec. 13. & lę cti. 18. & 19. princip.

Lib. de vera relig. ca. 29. circa medium to mo. 1.

Li 8. Phyſ. text. 34. & sequẽ. to. 2.

† li. 8. Phy. tex. 29. to. 2. Dama. lib. 2. Ortho. fidei c. 6. circa fi.

Lib. 18. de Ciuit. Dei ca. 41. aũte medium to mo. 5.

Lib. 1. de cę lo, tex. 7. & 8. & sequẽ. tom. 2.

Lib. 11. Meta. text. 35. tom. 3.

quòd anima vniat cœlo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vnire vt motorem mobili.

¶ Ad hoc, nõ video responsionem, nisi aliter duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posteà scripsit. Vel ꝙ ibi intendebat, ꝙ oportet ſm Arist. cœlum esse proprie animatum, saltem non repugnanter, eo ꝙ doctrina sua ad hoc tẽdit. Quamuis n. posset interpretari vt hic fecit. ex his tamen quæ in secundo Cœli dicũtur, habemus ꝙ animarum indistincte posuit. oportet ergo non repugnare, ꝙ sit animarum ſm substantiã. Et hoc sat erat contra Auerroim, cõtra quẽ loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glosam: quia quando cõtra Auer. erat sermo, fas erat declinare in oppositum, vt Aug. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, ꝙ hic ſm propriã opinionem, ibi ſm Aristotelẽ. & quãuis adducat Aristotelem, non tamen asserit hanc esse eius opinionem: sed ex dictis eius sibi seruit.

¶ In responsione ad quintum, dubiũ est, quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si vnitur motor solum, vt motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quam Auerroim, & cæteros.

Lib. 1. de part. c. 7. to mo. 4.

† Dam. lib. 2. c. 6. ad fi nem. Basil. homi. 3. in hexam. 2 med.

Aug. lib 2. super Gen. c. 15. Et Enchirid. c. 58 ad fi. tom. 3

373

424

365 c 368

corpori incorruptibili p naturam. Similiter etiã, nec operationes animæ sensitiuæ corpori cœlesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactũ, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum, requirũt determinatam proportionem ſm commistionẽ aliquã elementorum, a quorum natura corpora cœlestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, ꝙ de operationib⁹ animæ, nulla potest cõpetere animæ cœlesti, nisi duç, intelligere & mouere. Nam appetere, cõsequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquãtum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autẽ sensitiuæ animę, corporibus cœlestibus non conueniunt, vt dictum est. Sic igitur propter operationem intellectualem, anima cœlesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, ꝙ propter solam motionem. Ad hoc autem ꝙ moueat, nõ oportet ꝙ vniatur ei vt forma: sed per cõtactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vn

In isto art.

ti. Similiter etiam apud doctores fidei, fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire vr, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius vero † & Damascenus asserunt. corpora cœlestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in 2. sup Genesim ad literã, & in Enchiridion. Vbi et dicit, ꝙ si sunt animata cœlestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac aũt opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerãdũ est, ꝙ vnio animę & corporis, non est pp corpus: sed pp animam. Non. n. forma est pp materiam, sed econuerso[e]. Natura aũt & virtus animæ, deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur aũt corpus nostrum necessariũ ad aliquã operationem animæ, q̃ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animę sensitiuæ & nutritiuę. Vnde necesse est, tales animas vnitas esse corporibus pp suas operationes. Est aũt aliqua operatio animæ, quæ non excercet corpore mediante[e], sed tñ ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indiget ad intelligendum[e]. Vnde etiam talẽ animã necesse est corpori vniri pp suã operationẽ[e], licet contingat ipsam separari. Manifestum est aũt, ꝙ anima cœlestis corporis non põt habere operationes nutritiuæ animæ, q̃ sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi enim operationes, non competũt

F

G

H

I

K

de Aristoteles lib. 8. Physico. postquam ostendit, ꝙ primum mouẽs seipsum, componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignãs quo hæ duæ partes vniantur, dicit, [*] ꝙ per contactũ vel duorum adinuicẽ, si vtrunq; sit corpus, vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud nõ corpus. Platonici etiam, animas corporibus vniri non ponebant, nisi per cõtactum virtutis, sicut motor mobili[*]. Et sic per hoc, ꝙ Plato ponit corpora cœlestia animata, nihil aliud datur intellligi, q̃ quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cœlestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cœlestia moueantur ab aliqua substantia apprehendẽte, & nõ solũ a natura, sicut grauia & leuia, patet ex hoc, ꝙ natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. quod in motu corporum cœlestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit[*] 3. de Tri. Corpora omnia administrari a Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, ꝙ corpora cœlestia nõ sunt aiata eo mõ, quo plantæ, & aialia: sed æquiuoce. Vnde inter ponẽtes ea esse animata, & ponẽtes ea inanimata, parua vel nulla differẽtia inuenit in re: sed in voce tãtũ.

Lib. 8. tex. 40. 41. to. 2

Li 8. Phys. text. 42. & 43. to. 2.

375

Libr. 3. de Trin. ca. 4. paulo a pri ci. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad ornatum, pertinent aliqua ſm proprium motum. Et quantũ ad hoc luminaria cœli conueniunt cum alijs, quæ ad ornatum pertinent, quia mouentur a substantia viuẽte.

AD 2m dicendum, ꝙ nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter, quod tñ non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cœlestis corporis, etsi nõ sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior, quantum ad rationem formæ. perficit. n. totaliter suam materiam, vt nõ sit in potentia ad aliam formam. quod anima non facit. Quantum etiam ad motũ, mouẽtur corpora cœlestia a nobiliorib⁹ motorib⁹.

AD 3m dicendum, ꝙ corpus cęleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis[e]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, põt causare vitã.

b 568 D. 334.

AD 4m dicendum, ꝙ [d] motus corporis cœlestis est naturalis[*], non propter principium actiuum: sed propter principium passiuum: quia. ſ. habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueat.

AD 5m dicendum, ꝙ cęlum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed ſm contactum virtutis, vt dictum est[*]. Et hoc etiã modo potest dici, ꝙ eius motor est principiũ intrinsecum: vt sic etiam motus cęli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis aĩa li, inquantum est animal, vt dicitur in [*] 8. Physicorũ.

In cor. art.

Lib. 8. text 27. to. 2.

QVAESTIO LXXI.

De opere quintæ diei.

¶ Super Quæstionẽ septuagesimam primam.

TItulus clarus est. ¶ In corpe duo. Primo, respondet affirmatiue, quia quintus dies rndet scdo. Secundo differentiã inter Aug. & alios: qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

354 Supra qõ. 70. ar. 1. co.

DEINDE considerandũ est, de opere quintæ diei.

Et videtur, ꝙ incõueniẽter hoc opus describatur. Illud. n. aquæ producunt, ad cuius productionẽ sufficit virtus aquæ: sed virtus aquæ nõ sufficit ad productionẽ omniũ piscium & auiũ, cũ videamus plura eorũ generari ex semine. Nõ ergo cõueniẽter dicitur, Producant aquæ reptile aiç viuentis, & volatile super terrã.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Pisces & aues nõ tantũ ꝓducuntur ex aqua, sed in eorum cõpositione vr magis terra dominari q̃ aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶ 3 Præt. Sicut pisces habent motum in aquis, ita & aues in aere. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis: sed ex aere.

¶ 4 Præt. Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes, quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis.

¶ 5 Præt. Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. quod patet ex hoc, quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. generant enim animalia. Sed pisces & aues generant oua. perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est[*], opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos, media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus, media, idest quinta, deputatur ad ornatum medij corporis per productionem auiũ & piscium. Vnde, sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet, ꝙ quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionẽ de aquis & de firmamẽto cœli, vt designet, ꝙ quinta dies respõdet secũdę.

Q. præced. art. 1.

Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt August. ab alijs[c]: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt, pisces & aues quinta die esse productos in actu. August. autem dicit[c] 5. super gene. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

350

Li. 5. super Gene. c. 5. a med. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Auicen. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elemẽtorũ cõmistione absq; semine, etiam p viam naturæ[e]. Sed hoc vr incõueniẽs: quia natura determinatis mediijs ꝓcedit ad suos effectus. Vnde illa quæ [d] naturaliter generãtur ex semine, nõ possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, ꝙ in naturali generatione animalium, principium actiuum est virt⁹ formatiua, q̃ est in semine in ijs, q̃ ex semine generant. loco cuius virtutis in ijs, q̃ ex putrefactione generant, est virtus cęlestis corporis. Materiale aũt principium in vtrorunq; animalium generatione est aliquod elementũ, vel elemẽtatum. In prima aũt rerũ institutione fuit principium actiuũ, verbum Dei, qd ex materia elementari produxit animalia, vel in actu ſm alios sanctos, vel virtute ſm Aug. non, ꝙ aqua aut terra habeat in se virtutem ꝓducẽdi omnia animalia, vt Auic posuit: sed quia hoc ipsum, quòd ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elemẽtis data.

b 456 D. 213. 214.

Li. 5. de Gene. ad lit. c. 5.

AD 2m dicẽdum, ꝙ corpora auium & piscium, possunt dupliciter cõsiderari. Vno modo ſm se. & sic necesse est, ꝙ in eis magis terrestre elemẽtum dominet⁹. quia ad hoc, ꝙ fiat cõtẽperatio mistionis in corpore animalis, necesse est, ꝙ quantitatiue abundet in eo elementũ, quod est minus actiuum. ſ. terra. Sed si cõsiderentur ſm quod sunt nata moueri talib⁹ motibus, sic

A habent affinitatem quandã cum corporibus ĩ quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

AD 3m dicendum, ꝙ aer, quia insensibilis est, nõ ꝓ seipsum connumeratur, sed cum alijs[c], partim quidẽ cum aqua, quantum ad inferiorem partẽ, q̃ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiã cum cœlo quantum ad superiorem partem: aues aũt motum habent in inferiori parte aeris. Et ideo sub firmamẽto cęli volare dicuntur, etiam si firmamẽtũ ꝓ nebuloso aere accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

351 & 347

AD 4m dicendum, ꝙ natura de vno extremo ad aliud transit p media. Et ideo inter cœlestia & aquatica animalia sunt quædã media, q̃ cõcurrent cum vtrisq; & cõputantur cum illis cum quibus magis cõcant, ſm id, quod cum eis cõcurrunt, non ſm id, quod cõcurrent cum alio extremo. Tamen, vt includantur omnia huiusmodi, quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia &c.

B

AD 5m dicendum, ꝙ productio horum animalium ordinatur ſm ordinem corporũ, quæ eis ornãtur magis quàm ſm propriam dignitatem. & tamen in viæ generationis ab ĩperfectiorib⁹ ad perfectiora pueniũt.

C

QVAESTIO LXXII.

De opere sextæ diei.

¶ Super Quæstionẽ septuagesimam secundam.

TItulus clarus est. ¶ Incorpe duo. Primo, respondet affirmatiue, q̃a sextus dies respondet tertio. Secundo, differẽ tiam Augustini, & aliorũ, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

355 Supra qõ. 70. ar. 1. co.

DEINDE quæritur de opere sexti diei. Et vr, ꝙ incõuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo incõuenienter dicitur, Producat terra animam viuẽtem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

D

¶ 2 Præt. Genus nõ debet diuidi cõtra speciẽ. Sed iumẽta & bestię sub quadrupedib⁹ cõputant. Incõueniẽter ergo quadrupedia cõnumerant iumẽtis & bestijs

¶ 3 Præt. Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita & homo: sed in factionẽ hominis non fit mentiõ de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mẽtio de genere vel spẽ, cũ dr: In genere suo vel specie sua.

¶ 4 Præt. Animalia terrestria magis sunt similia homini qui a Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cum igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de alijs animalibus.

¶ 5 Præt. Quædam animalia generãtur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem nõ conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerũt in prima rerũ institutione ꝓduci.

E

¶ 6 Præt. Quædam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociũ ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia, vel omnino fieri a Deo non debuerunt, qui est bonorum author, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secũdę diei[c]: ita in sexto die ornatur vltimũ corpus. ſ. terra p productionem animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. unde vtrobiq; fit mentio de terra. Et hic etiã secundũ Aug.[*] animalia terrestria producũtur potentialiter: secundum vero alios sanctos, in actu.

351

Lib. 5. sup Gen. c. 5. tom. 3.

AD

Ex hom. 8. sui hexam.

Q. 78. ar. 2

Basi. homi. 7. in hexamer. aliquã tulũ a pri. Li. 3. Gene. ad lit. c. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Basil. dicit*, Diuersus gradus vitę, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi põt. Plantæ enim, habent imperfectissimam vitã & occultã. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione; quia fm hãc solum inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infra dicetur. * Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquẽdo) terrestria, auibus & piscibus: non q̃ pisces memoria careant, vt Basi. dicit * & Aug. improbat: sed propter distinctionẽ membrorum, & perfectionẽ generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates, etiam aliqua animalia impfecta magis vigẽt, vt apes & formicæ. et ideo pisces vocat non animam viuentem: sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animã viuẽtem propter perfectionẽ vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habẽtia aliquid animę, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ, sint quasi animæ domi nãtes corporibus. Perfectissimus aũt gradus vitę est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit producia terra vel aqua, sicut cęterorum animalium: sed a Deo,

AD 2m dicendum, q̃ per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ homini seruiunt qualitercunq;. Per bestias aũt intelligũtur aĩalia sęua, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, aĩalia q̃ vel non habent pedes quibus eleuentur a terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parũ eleuãtur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædã aĩalia quæ sub nullo horũ cõprehenduntur, vt cerui & caprei, vt etiã ista cõprehẽderẽt, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia pmi sit quasi genus, & aĩalia subiunxit, quasi species. Sunt .n. quædã reptilia quadrupedia, vt lacertę & formicæ.

AD 3m dicẽdum, q̃ in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In hoĩe aũt non fuit necessariũ vt hoc diceretur: quia qđ prẽmissũ fuit de aliis, etiam de homine intelligi põt. Vel q̃ animalia & plantæ producuntur fm genus, & speciem suã, quasi longe a similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

AD 4m dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem. Et ideo qđ positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, nõ fuit necessarium repeti in terrenis animalibus: sed intelligitur. In hoĩbus aũt iteratur benedictio, quia in eis est quædã specialis multiplicationis rõ, ꝑp complẽdũ numerũ electorum. et ne quisquã diceret in officio gignendi filios nullũ esse peccatũ. Plantę vero nullũ habent, ꝑpagãdæ prolis affectũ, ac sine vllo sensu gerãt. unde idigne iudicatę sunt, benedictionis verbis

AD 5m dicendum, q̃ cũ generatio vnius sit corruptio alterius, q̃ ex corruptione ignobiliorũ generẽtur nobiliora, non repugnat primæ rerũ institutioni. Vnde animalia, quæ generantur ex corruptione rerũ inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci, nisi potentialiter tãtũ.

Li. 1. de Gene. cõ. Manich. c. 16. parũ a pri. to. 1.

AD 6m dicendũ, q̃ Aug. dicit in. 1. super Gen.* cõtra Manichæos, q̃ si in alicuius opificis officinã impe ritus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat. et si multũ est insipiens, superflua putat. Iã vero si in fornacẽ intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulneraverit, noxia existimat ibi esse multa, quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irrider. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim, etsi domui nostræ non sunt necessaria, in cis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo aũt ante peccatum ordinate fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent*.

b 350 485 d

QVAESTIO LXXIII.

De ijs, quæ pertinent ad septimum diẽ, in tres articulos diuisa.

¶ *Super Q. nessionis septuagesimæ tertiæ Articuli primi.*

DEINDE considerandum est de ijs, quæ pertinẽt ad septimum diem.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, De completione operũ.
¶ Secũdo, De requie Dei.
¶ Tertio, De benedictione, & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum completio diuinorum operum, debeat septimo diei ascribi.

TItulus clarę est. ¶ In corpe vna conclusio respõsiua. Prima perfectio vniuersi congruæ septimæ diei asscribitur, vltima autem consummationi seculi. Declarantur primo termini in cõmuni. distinguendo duplicẽ perfectionem, primã & secundam, & hãc dupliciter, ordinando eas. Probãt deinde, & quo ad secundam partem, quia illa est beatitudo sanctorum perfecta, & quo ad primã, quia consistit in integritate vniuersi.

356 2. dist. 15. q. 3. ar. 1.

ADPRIMVM sic procedit. Videtur, q̃ cõpletio diuinorum operum non debeat septimo diei ascribi. Omnia. n. quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent. Sed consumatio seculi erit in fine mũdi, vt habet Matth. 13. tẽpus ẽt incarnationis Christi est cuiusdã cõpletionis tempus. vnde dicit tẽpus plenitudinis. Galat. 4. et ipse Christus moriẽs dixit, Cõsummatũ est, vt dicitur Io. 19. Nõ ergo cõpletio diuinorum operum competit diei septimo.

¶ 2 Præ. Quicũq; cõplet op9 suũ, aliqd facit. Sed De9 nõ legit̃ septimo die aliqd feciſſe, quinimmo ab oĩ opere qeuisse. Ergo cõpletio operũ, nõ cõpetit septimo diei.

¶ 3 Præt. Nõ dicitur aliquid esse cõpletũ, cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua, quia pfectũ dicit̃ cui nihil deest eorũ quæ debet habere. Sed post septimũ diẽ multa sunt facta, & productio multorũ indiui duorũ, & etiã quarundã nouarũ specierũ quæ frequẽter apparent, præcipue in animalibus ex putrefactione generatis. quotidie etiã Deus nouas aias creat. Nouũ etiã fuit incarnationis opus. De quo dr Hiere. 31. Nouũ faciet dns sup terrã. Noua etiã sunt miraculosa opera. de qbus dr Eccl. 36. Innoua signa, & imuta mirabilia. Innouabuntur etiam omnia in glorificatione sanctorum, fm illud Apoc. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorum operum non debet attribui septimo diei.

SED CONTRA est, qđ dicitur Gene. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod fecerat.

RESPON. Dicendum, q̃ duplex est rei perfectio, prima & secũda. Prima quidẽ perfectio est, fm quod res in sua substantia est pfecta. Quæ quidẽ pfectio est forma totius, quę ex integritate partiũ cõsurgit. Perfectio aũt secũda ẽ finis, finis aũt vel est opatio, sicut finis citharistę ẽ citharizare, vel est aliqd ad qđ p opationẽ pueniẽs, sicut finis ędificatoris est domꝰ, quã ędificãdo facit. Prima aũt pfectio, est causa secundę, qa forma est principium operationis. Vltima aũt perfectio, quę est finis totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorũ, quæ erit in vltima consumatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est ĩ integritate vniuersi, fuit in prima rerũ institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

AD

In corp. ar.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dictum est, * perfectio prima, est causa secundæ. Ad beatitudinem autem consequendam, duo requiruntur, natura, & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio, erit in fine mundi, vt dictum est. † Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem in prima rerum institutione, quantum ad grãtiam vero, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consumatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consumatio gloriæ.

AD 2m dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouam creaturam condendo, sed creaturam administrando, & ad propriam operationem eam mouendo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationem quandam secundæ perfectionis. Et ideo consumatio operum secundum nostram translationem, attribuitur diei septimæ: Sed secundum aliam translationem, attribuitur diei sextæ: & vtrunque potest stare, quia consumatio quę est secundum integritatem partium vniuersi, competit sextæ diei: consumatio quæ est secundum operationem partium, competit septimæ. Vel potest dici, quòd in motu continuo, quandiu aliquid potest moueri vlterius, non dicitur motus perfectus ante quietem: quies enim demonstrat motum consumatum. Deus autem poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso q̃ cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consumasse.

AD 3m dicendum, quòd nihil postmodum a Deo factum est totaliter nouum, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præextiterunt materialiter, sicut quòd Deus de costa Adæ formauit mulierem. Quædam vero præextiterunt in operibus sex dierum, non solum materialiter, sed etiam causaliter: sicut indiuidua, quæ nunc generantur, præcesserunt in primis indiuiduis suarum specierum. Species etiam nouæ, si quæ apparent, præextiterũt in quibusdã acquisitis virtutibus: sicut & animalia ex putrefactione generata, producuntur ex virtutibus stellarum & elementorum, quam a principio acceperunt, etiam si nouæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum nouam speciem, aliquando oriuntur ex cõmistione animalium diuersorum secũdum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus, & hęc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur. c Et similiter incarnationis opus: quia vt dicitur Philip. 2. Filiꝰ Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria ẽt spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis, corporalis vero in cœlo præcipue empyreo. c Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

454 562 a

339

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Artic. secundum.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus, sicut & motus, cui primo opponitur, s. p cessatione, & p impletione desiderii. Secundo, rndet vna cõclone bimembri. Deus vtroq; mõ requieuit septimo die. Et probat quo ad primum: quia cessauit a nouis: quo ad secũdũ, quia in seipso qeuit. Tertio, excludit obiectio contra hoc secũdũ: qa. s. nõ debet hoc mõ magis septima die, q̃ alia die quiescere: quia semper hoc modo quieuit, & nunquã habuit motum oppositũ. Et hoc excludit, q̃ satiari sepso nõ absolute: sed post cõdita opera attribuit septimo diei. Et hoc nõ semp cõuenit, quãuis nec oppositus motus. Et explicauit hoc scti prura ut onderet deum non egere factis.

357 2. dist. 15. q. 3. ar. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan.

A 1. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶ 2 Præt. Requies, motui opponitur, vel labori, qui interdum cauſatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera, p̃duxit. Non ergo dicendum est, septima die a suo opere requieuisse.

Si dicatur, quòd Deus. Requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere: contra, requies contraponitur eius operationi. Sed quod dicit, Deus creauit, vel fecit hoc vel illud, non exponit, q̃ Deus hominem fecit creare, aut facere. Ergo nec cõuenięter exponi põt, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

B

SED CONTRA est, qđ dr Gen. 2. Requieuit De9 die septimo ab omni opere quod patrarat.

RESPON. dicendum, quòd quies, proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu cõsurgit. Quãuis aũt mot9 ꝑprie acceptus sit corporum, tñ nomen motus, etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo, secundum quod omnis operatio, motus dicitur: sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quod se eis communicat, vt Dionys.* dicit 2. cap. de diui. nomi. Alio modo, desiderium in aliud tendens, quidam motus dicitur, Vnde, & requies dupliciter accipitur. Vno modo, pro cessatione ab operibus. Alio modo, pro impletione desiderij: & vtroque modo, dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere: nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictum est. * Alio modo, secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vnde post conditionem omnium operum, non dicitur, quòd in suis operibus requieuit, quasi eis ad suam beatitudinem indigens, sed ab eis requieuit vtique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quãuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen, quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem: & hoc est ab operibus requiescere, vt Aug.* dicit super Genes. ad lit.

Ca. 2. par. 1. & a medio.

q. 69. ar. 2.

Li. 4. c. 15.

C

D

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur, conseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

E

AD 2m dicendum, quòd requies non opponitur labori, siue motui, sed productioni nouarum rerum, & desiderio in aliud tendenti, vt dictum est. *

In corp. 1.

AD 3m dicendum, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos a suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimætertiæ Arti. tertium.*

358
2. di. 15. q. 3. ar. 3.

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore duo Primo enumerat duo in die ſeptimo. Scđo rñdet qſito affirmatiue. Bndictio debeť diei ſeptimo Probatur: quia in eo inchoat adminiſtratio, & requies in Deo poſt opera: vtrique aũt debetur bñdictio & ſanctificatio, primũ primo, & ſecundum ſecundo, vt patet.

ARTICVLVS III.

Vtrum benedictio & ſanctificatio debeatur diei ſeptimæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd benedictio & ſanctificatio non debeat diei ſeptimæ. Tempus eñ aliquod conſueuit dici benedictum, aut ſanctum, pp aliquod bonũ quod in illo tempore euenit: aut propter hoc quòd aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accreſcit, aut deperit, ſiue operet, ſiue ab operãdo ceſſet. Nó ergo ſpãlis bñdictio & ſanctificatio debeť diei ſeptimę.

¶ 2 Præt. Benedictio a bonitate dicitur. Sed bonum eſt diffuſiuum & communicatiuum ſui, ſecundum Dion. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies, in quo a producendis creaturis ceſſauit.

¶ 3 Præt. In ſingulis creaturis quædam benedictio cõmemorata eſt, dum in ſingulis operibus dictum eſt: Vidit Deus quòd eſſet bonum. Non oportuit igitur ꝙ poſt omniũ productionem, dies ſeptima bñdiceret.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, quia in illo ceſſauerat ab omni opere ſuo.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* requies Dei in die ſeptima dupliciter accipitur. (Ar. pręced.) Primo quidem quantum ad hoc, quòd ceſſauit a nouis operibus condendis, ita tamen quòd creaturam conditam conſeruat & adminiſtrat. Alio modo, ſecundum quod poſt opera requieuit in ſeipſo. Quantũ ergo ad primũ, competit ſeptimæ diei benedictio: quia ſicut ſupra dictum eſt,* benedictio ad multiplicationem pertinet. (Q. 62. ad 4. arg.) Vnde dictum eſt creaturis quas benedixit, Creſcite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per adminiſtrationem creaturæ, ſecundum quam ex ſimilibus ſimilia generãtur. Quantum vero ad ſecũdum, competit ſeptimæ diei ſanctificatio: maxime enim ſanctificatio cuiuſlibet attenditur in hoc, quòd in Deo requieſcit. Vnde & res Deo dedicatæ, ſanctæ dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non pp hoc dies ſeptimus ſanctificatur, quia Deo poſſit aliquid accreſcere, vel decreſcere, ſed quia creaturis aliquid accreſcit per multiplicationẽ & quietem in Deo.

AD 2^m dicendum, ꝙ in primis ſex diebus, productæ ſunt res in ſuis primis cauſis. Sed poſtea ex illis primis cauſis res multiplicanť & conſeruanť: quod ẽt ad bonitatẽ diuinam pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maxime oſtẽditur, ꝙ in ipſa ſola, & ipſe requieſcit, & nos requieſcere poſſumus, ea fruentes.

AD 3^m dicẽdum, ꝙ bonum quod in ſingulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ inſtitutionem: benedictio autem diei ſeptimæ pertinet ad naturæ propagationem.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Arti. primum.*

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore tria. Primo, reſpondet quęſito in cõmuni. Secundo, in ſpeciali ſecundũ alios.

QVAESTIO LXXIIII.

De omnibus ſeptem diebus in communi, in tres articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de omnibus ſeptem diebus in communi.

F Et quæruntur tria.

¶ Primo, De ſufficientia horum dierum.

¶ Secũdo, Vtrum ſint vnus dies, vel plures.

¶ Tertio, De quibuſdam modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera ſex dierũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ ſufficienter iſti dies enumerentur.

Tertio, ſecundũ Augu. Concluſio affirmatiua, Sex dies ſufficienter numerantur. Quæ concluſio probatur: quia in eis oportuit opus diſtinctionis, & ornatus partium mundi fieri: Secundũ alios, tres corporeæ partes ſunt mundi: ſingulæ duobus dieb', altero diſtinguẽte, altero ornante egẽt. ergo. Sed ſecundum Aug. creatura ſpiritualis admiſcetur & conſumatur primo die, ſecundo corporalis ſuperior, tertio inferior, in reliquis conuenitur.

359
Veri. qõ. 8. art. 16. cor. Et po. q. ... art. 1. & ... Et Heb. ... le. 1. Et Iob 40. le. 2.

G AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſufficienter iſti dies enumerẽtur. Nõ minus eñ diſtinguitur opus creationis ab operibus diſtinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicem. Sed alij dies deputanť diſtinctioni, & alij ornatui. Ergo ẽt alij dies debent aſſignari creationi.

¶ 2 Præt. Aer & ignis ſunt nobiliora elementa, q̃ terra & aqua. Sed vn⁹ dies deputatur diſtinctioni aquæ, & alius diſtinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari diſtinctioni ignis & aeris.

¶ 3 Præt. Non minus diſtant volucres & piſces, quàm H volucres & terreſtria animalia. Homo etiam plus diſtat ab alijs animalibus, quàm alia quæcunq; animalia ab inuicem. Sed alius dies deputatur productioni piſcium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cœli, & alius productioni hominis.

SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies ſuperflue aſſignentur. Lumen enim ad luminaria ſe habet vt accidens ad ſubiectum. Simul autem producitur ſubiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶ Præt. Dies iſti deputantur primæ inſtitutioni mundi. Sed in ſeptima die nihil primitus eſt inſtitutum. I Ergo ſeptima dies non debet alijs connumerari.

RESPON. dicendum, quòd ratio diſtinctionis horum dierum ex præmiſſis poteſt eſſe manifeſta.* (Q. 70. & 71 & 72.) Oportuit enim primo diſtingui partes mũdi, & poſtmodum ſingulas partes ordinari per hoc, quòd quaſi ſuis habitatoribus replentur. Secundum ergo alios ſanctos, in creatura corporali tres partes deſignãtur. Prima, quæ ſignificatur nomine cœli. Media, quæ ſignificatur nomine aquæ. Infima, quæ ſignificatur nomine terræ. Vnde & ſecundum Pythagoricos, ꝑfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt dicitur in 1. de Cœlo.* (Li. 1. de cœlo, tex. 2.) Prima ergo pars diſtinguitur prima die, & ornatur quarta. Media diſtinguiť K ſecunda die, & ornatur quinta. Infima diſtinguiť tertia die, & ornatur ſexta. Auguſt. vero conuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia ſecundum eum, in primo die formatur creatura ſpiritualis, in duobus alijs creatura corporalis: ita quòd in ſecundo corpora ſuperiora, in tertio corpora inferiora. Et ſic perfectio diuinorum operum reſpondet perfectioni ſenarij numeri, qui conſurgit ex ſuis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidem partes ſunt, vnum, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ ſpiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſecundum Auguſt. opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturæ ſpiritualis informis. A Quæ quidem duo ſunt extra tempus, vt ipſe dicit in 12. confeſ.* (Li. 12. confeſ. c. 12. & 7. tom. 1.) Et ideo creatio vtriuſque, ponitur ante omnem diem. Sed ſecundum alios ſanctos poteſt dici, quòd opus diſtinctionis & ornatus attenditur ſecundum aliquam mutationem creaturæ quæ tempore menſuratur. ᶜOpus autem creationis, cõſiſtit in ſola diuina actione in ᵈ inſtanti rerum ſubſtantiam producentis. (351 D. 413.) Et ideo quodlibet opus diſtinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod ſonat aliquid indiuiſibile.

AD 2^m dicendum, quòd ignis & aer, quia nõ diſtinguuntur a vulgo, inter partes mũdi non ſunt expreſſe nominata a Moyſe: ſed computantur cum me B dio, ſ. aqua, maxime quãtum ad inferiorem aeris partem. Quantum vero ad ſuperiorem, computantur cum cœlo ᵉ: vt Auguſt. dicit. (Li. 2. ſuper Gen. c. 13. tom. 3.)

AD 3^m dicendum, quòd productio animalium recitatur, ſecundum quod ſunt in ornatum partium mundi. Et ideo dies productionis animalium diſtinguuntur, vel vniuntur, ſecundum hanc conuenientiam, vel differentiam, qua conueniunt vel differũt in ornando aliquam partem mundi.

AD 4^m dicendum, quòd prima die facta eſt natura lucis in aliquo ſubiecto. Sed quarto die facta ſunt luminaria: non quia eorum ſubſtantia ſit de nouo ꝓducta, ſed quia ſunt in aliquo modo formata, quo C prius non erant, vt ſupra dictum eſt.* (Q. 70. ar. 1.)

AD 5^m dicendum, ꝙ ſeptimæ diei ſecundum Aug.* deputatur aliquid poſt omnia, quæ ſex dieb⁹ attribuũtur, ſ. ꝙ Deus a ſuis operibus in ſeipſo requieſcit. (Li. 4. ſuper Gen. c. 15. tom. 3.) Et ideo oportuit poſt ſex dies fieri mentionem de ſeptimo. Secũdum vero alios poteſt dici, ꝙ in ſeptimo die mũdus habuit quendam nouum ſtatum, vt, ſ. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo poſt ſex dies ponitur ſeptima, deputata ceſſationi ab opere.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæquartæ Articu. ſecundum.*

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore quatuor. Primo, diuerſitatem opinionum Aug. & aliorũ: ſ. quia ille vnũ multipliciter præſentatum, iſti multos. Secundo, diuerſitatem opinionũ ad literã Gene. vbi ex Augu. qnq;. Primo, dies eſt cognitio in mẽte angelica: q'a lux ꝓprie in angelo. Secundo, dies primus, cognitio illa reſpectu primi operis: ſecundus reſpectu ſecundi: tertius tertii &c. Tertio, fieri in die, quia oĩa pręſiunt in mente angelica. Quarto, vnitas diei: quia omnia ſimul in verbo. Quinto, diſtĩctio eorum non ſucceſſu cognitionis, aut productionis, ſed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis vero, ſucceſſio, & temporalium dierũ, & productionis rerum. Tertio, diuerſitatẽ opinionum ad modum ꝓductionis rerum: vbi duo dicit. ſcilicet ꝙ eſt differentia, & ꝙ non magna. Et quidem quòd non magna, tum ex opere formationis, ſeu diſtinctionis: quia conueniũt, dum ponũt elementa primo ꝓducta. Tum, ex opere ornatus, quia conueniunt, quòd primo virtualiter, deinde actualiter ꝓducta ſunt animantia & plantæ. Quòd vero dĩa reſtat, ĩ quatuor manifeſtať. Primo, quia poſt primã ꝓductionẽ, fuit tẽp⁹ ſine luce: ſcđo, ſine firmamẽto formato: tertio ſine apparitione terræ: quarto, ſine formatione luminarium. iuxta primos quatuor dies. Quarto, reſpondet quæſito dicens neutri pręiudicãdũ eſſe. ¶ Nota ꝙ S. T. differẽtiam inter Aug. & alios non poſuit, niſi in quatuor primis diebus. & non in quinto & ſexto. Quia vt ex conuenientia apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu poſt primam inſtitutionem rerum: quãuis applicãdo ad literã Gen. illi dicãt ꝙ tertio, quinto & ſexto die. Aug. non: ſed cũ in principio temporis hæc virtualiter fecerit, poſt, actu facta ſunt.

360
Locis ſupra arti. inductis, Et 2. diſ. 12. q. 1. ar. 2. & 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes iſti dies, ſint unus dies.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd omnes iſti dies, ſinť vnus dies. Dicitur enim Gen. 2. Iſtę ſunt generationes cœli & terræ, qñ creatæ ſunt in die quo fecit dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo eſt dies, in quo fecit cœlum & terram, & omne virgultum agri. Sed cœlum & terrã fecit in prima die, vel potius ante omnem diem, virgultum autem agri tertia die. Ergo vnus eſt primus dies & tertius: & pari ratione, omnes alij.

¶ 2 Præt. Eccle. 18. dicitur, Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Sed hoc non eſſet, ſi dies horum operum eſſent plures, quia plures dies nõ ſunt ſimul. Ergo nõ ſunt plures dies, ſed vnus tantum.

¶ 3 Præt. Die ſeptimo ceſſauit De⁹ a nouis operibus condendis. Si ergo ſeptima dies ẽ alia ab alijs diebus, ſequitur ꝙ illam diem nõ fecerit. Quod eſt inconueniens.

¶ 4 Præt. Totum opus quod vni diei aſcribitur, in inſtanti perfecit, cum in ſingulis operibus dicatur, Dixit, & factum eſt. Si igiť ſequẽs opus in diem alium reſeruaſſet, ſequeretur quòd in reſidua parte illius diei ceſſaſſet ab opere. quod eſſet ſuperfluum. Non igitur eſt alius dies ſequentis operis, a die operis præcedentis.

SED CONTRA eſt, quòd Geneſ. 1. dicitur: Factum eſt veſpere & mane dies ſecundus, & dies tertius, & ſic de alijs. Secundum autem & tertium dici non poteſt, vbi eſt vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

RESPON. Dicendum, quòd in hac quæſtione Aug. ab alijs expoſitoribus diſſentit. Augu.* enim vult 2. ſuper Gen. ad lit. & 11. de ciui.† Dei, & ad Oroſium, ꝙ omnes qui dicuntur ſeptem dies, ſunt vn⁹ dies, ſeptempliciter rebus præſentat⁹. ᶜAlij vero expoſitores, ſentiũt ꝙ fuerunt ſeptem dies diuerſi, & non vnus tantum. (Li. 4. ſuper Gen. c. ... & 22. & 34. tom. 3. 296 † Li. 11. de ciui. Dei. c. 9. 7. to. 5. In dialogo queſ. 65. ad Oroſiũ ca. 26. tom. 4.) Hæ autẽ duæ opiniones ſi referantur ad expoſitionem literæ Gen. magnam diuerſitatem habent. Nam ſecundum Auguſt. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt ſic primus dies ſit cognitio primi diuini operis: ſecundus dies, cognitio ſecundi operis: & ſic de alijs. Et dicitur vnumquodque opus eſſe factum in aliqua die: quia nihil Deus ꝓduxit in rerũ natura, quod non impreſſerit menti angelicæ ᵉ. (284) D quæ quidem multa ſimul poteſt cognoſcere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur, & terminatur. et ſic diſtinguitur dies, ſecundum naturalem ordinem rerum cognitarũ: non ſecundum ſucceſſionem cognitionis, aut ſecũdum ſucceſſionem productionis rerum. Cognitio autem angelica proprie & vere, dies nominari poteſt, cum lux quæ eſt cauſa diei, proprie in ſpiritualibus, ſecundum Aug. † inueniatur. ᶜ Secundũ vero alios, per iſtos dies & ſucceſſio dierum temporalium oſtenditur, & ſucceſſio productionis rerum. (Li. 4. ſuper Gen. c. 28. tom. 3. 341 344) Sed ſi iſtæ duæ opiniones refe- E rantur ad modum productionis rerum, nõ inuenitur magna differentia. Et hoc, propter duo, in quibus exponẽdo, diuerſificatur Aug. ab alijs, vt ex ſupradictis* patet. (Q. 16. ar. 1 & 69. ar. 1) Primo quidẽ, quia Aug. per terrã & aquã prius creatam, intelligit materiam totaliter informem. per factionem autem firmamenti, & cõgregationẽ aquarum, & apparitionem aridæ, intelligit impreſſionem formarum in materiam corporalem. Alij vero ſancti per terrã & aquam primo creatas, intelligunt ipſa elemẽta mundi, ſub ꝓprijs formis exiſtẽtia. Per ſequẽtia autem opera, aliquam diſtinctio nem in corporibus prius exiſtentibus, vt ſupra dictum eſt.* (Q. 67. ar. ... & 4. q. 69 ar. 1.) Secundo aũt differunt quantum ad productionem plantarum & animalium

Universidad de Deusto Biblioteca

animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. August. vero potentialiter tãtum. † In hoc ergo, quòd August. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque, in prima rerum ꝓductione materia erat sub formis substantialibus elemẽtorum,[c] & secundum vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu.[c] Sed remanet differentia quantum ad quatuor: quia secundum alios sanctos, post productionem creaturæ, fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo nõ erat terra discooperta aquis. et in quo nõ erãt formata cœli luminaria: quod est quartum.[c] Quæ non oportet ponere secundum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

† Aug. li. 5. super Gen. c. 5. tom. 3.

337
349
359
355

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cœlum & terram, creauit etiam omne virgultum agri nõ in actu, sed antequam oriretur super terrã, idest potentialiter, quod Augu. ascribit tertiæ diei: alij vero primæ rerum institutioni.

AD 2[m] dicendum, ꝙ Deus creauit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

AD 3[m] dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus a nouis opib⁹ cõdendis, non aũt propagandis quibusdam alijs: ad quam propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

AD 4[m] dicendum, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione: et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus, nouus perfectionis status mundo est additus.

AD 5[m] dicendum, quòd secundum August.* ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, qui diebus attribuitur.

In locis citatis i princip. corp. arti.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Artic. tertium.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore rñdet dupl'r. Primo secũdũ Aug. ꝑsona filii exprimit in omni opere, diuersimo de tñ, s. vt principiũ & vt verbũ in creatione & aliis duob⁹: quia illa ad informitatem, hęc ad formationem pertinent. secundum alios vero primo creatur, deinde imperatur iã facto p ly dixit. Nota quòd cum quæstio sit de oĩbus, in corpore (qđ est ẽt rñsio ad primũ) S.T. rñdet de communibus ad creationẽ & alia, inquantum Deum respiciunt.
¶ In rñsionib⁹ vero argumẽtorũ ad alia verba descendit.

361
2. dis. 13. q. 1. ar. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum Scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Scriptura non vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & hmõi opera p Dei verbum sunt facta, ita cœlum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Ioan. 1. c. Ergo in creatione cœli & terræ, debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in alijs operibus.

¶ 2 Præt. Aqua est creata a Deo: quæ tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo, rerum creatio describitur.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur Genes. 1. vidit Deus cũcta quæ fecerat: & erãt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus quòd esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

F

¶ 4 Præt. Spiritus Dei est deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶ 5 Præt. Nullus facit quod iã factum est. Incõueniẽter ergo postquam dictum est, Dixit deus, fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. et similiter in alijs operibus.

¶ 6 Præt. Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secundus, vel tertius.

G

¶ 7 Præt. Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factũ est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vn⁹.

RESPON. Dicendum ad primum, quòd secundum Augu.* persona filij commemoratur tam in prima rerum creatione, quàm in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut aũt formatio artificiatorum est per formam artis, quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbum ipsius, ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de verbo. In creatione autem cõmemoratur filius vt principium, cũ dicitur, In principio creauit Deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundum vero alios q ponunt primo creata elementa sub proprijs formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit,* ꝙ per hoc quod dicitur, Dixit Deus: importatur diuinum imperium. †Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

Li. 4. Gen. ad lit. c. 5.

H

Homil. 3. Hexa. post medium.

AD 2[m] dicendum, quòd secundum August.* per cœlum intelligitur spiritualis natura informis, per terram autem materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basiliũ † vero ponuntur cœlum & terra tanquam duo extrema, vt ex his intelligantur media, præcipue quia omnium mediorum motus, vel est ad cœlum, vt leuium, vel ad terram, vt grauium. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnia quatuor elemẽta. unde in Psa. 148. postquam dictum est, Laudate dominum de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

Lib. 11. de ciui. Dei, c. 33. circa finem. to. 5. † Homil. 1. sui Hexa. post mediũ illius.

I

AD 3[m] dicendum, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei, quod dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc, vel illud esse bonum.

K

Ad cuius euidentiã cõsiderãdũ est, ꝙ spiritussanct. amor est. Duo autem sunt, vt Augu.* dicit primo sup Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturã suam, s. vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset qđ permaneret dr̃ ꝙ spiritus Dei ferebatur super aquas, secundũ quod per aquam materia informis intelligitur, sicut amor artificis fertur super materiam aliquam, vt ex ea formet opus. ut autem maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus ꝙ esset bonum. In hoc enim significatur quædam cõplacentia Dei opificis in re facta, nõ ꝙ alio mõ cognosceret, aut placeret ei creatura iã facta, quã antequam faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis, trinitas personarum insinuatur. In creatione quidem persona patris per Deum creantem: persona filij per principium, in quo creauit: spiritussancti, qui superfertur aquis. In formatione vero, persona patris in Deo dicente: persona vero filij, in verbo, quo dicitur: persona spiritussancti, in complacentia, qua vidit Deus esse bonum quod factum erat: in opere vero secundæ diei non ponitur, Vidit Deus quòd esset bonum: quia opus distinctionis aquarum tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde qđ ponitur in tertia die, refertur etiam ad secundam. Vel quia distinctio quæ ponitur secũda die, est de his quæ non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura non vtitur. Vel iterum ꝓpter hoc, quòd firmamentum simpliciter, intelligitur aer nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. & has tres rationes Rabbi Moyses ponit.* Quidam autem, assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.*

Li. 1. super Gene. c. 8. circa prin. tom. 3.

In lib. perplexorum.

In eodẽ li.

AD 4[m] dicendum, quòd Rabbi Moyses per spiritum domini intelligit aerem vel ventum: sicu[t] & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, spiritus domini secũdum quod scriptura consueuit vbique, flatum ventorum Deo attribuere. Sed secundum sanctos, ꝑ spiritum domini intelligitur spiritussanctus, qui dicitur superferri aquæ,[c] idest materiæ informi secũdum Augu.* ne faciendo opera sua propter indigentiæ necessitatem, putaretur Deus amare. Indigentiæ enim amor, rebus quas diligit, subiicitur. Cõmode autem factum est, vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim superfertur loco, sed præexcellente potentia, vt August.* dicit 1. super Genes. ad lit. Secundum Basilium † vero, superferebatur elemento aquę, idest fouebat & viuificabat naturam aquę ad similitudinem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. habet enim aqua pręcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generantur in aqua. & omnium animalium semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi. unde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

b
337
* Li. 1. sup Gen. c. 7. in fine, to. 3.

Li. 1. super Gene. c. 7. in fine, to. 3.
† Basil. Homi. 2. in Hexam. a medio illius.

C

AD 5[m] dicendum, quòd secundum Augu.* per illa tria, designatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, Fiat. Secundo, esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, Factum est. Tertio, esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, Fecit. Et quia in primo die describitur formatio angelorum, non fuit necesse vt ibi adderet, fecit. Secũdũ alios vero põt dici, ꝙ in hoc qđ dicit, dixit Deus, fiat, importat imperiũ Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur complementum operis. Oportuit autem, vt subderetur quomodo factum fuit: præcipue propter illos qui dixerunt omnia visibilia per angelos facta. & ideo ad hoc remouendum subditur, quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquam dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

Li. 2. super Gen. ad li. c. 8. tom. 3.

D

AD 6[m] dicendum, quòd secundum August.* per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra. † Vel secundum Basilium* totum tempus consueuit denominari a principaliori parte, scilicet a die: secundum quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meę: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit, vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Præmittitur autem vespere: quia cum a luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chrysos.* vt designetur quòd dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

Li. 4. super Gen. c. 22. & 23.
† Q. 58. ar. 6. & 7.
* Basi. Homi. 2. Hexame. non multum remote a fin.

A

Hom. 3. in Genes. circa mediũ, sed clarius Homi. 5. a medio, t. 1.

AD 7[m] dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum quòd viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. vnde per hoc quòd dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. vel propter hoc, vt significaret diem consumari per reditum solis, ad vnum & idem punctum. vel quia completo septenario dierum, reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. et has tres rationes Basilius* assignat.

B

Basi. Hom. 2. Hexam. non remote a fine.

QVAESTIO LXXV.

De Hoĩe qui ex spũali & corporali substãtia cõponitur, & primo quantũ ad essẽtiã aĩæ, in septẽ articulis diuisa.

POST considerationem creaturę spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, Et primo, de natura ipsius hominis: secundo, de eius productione. Naturam autem hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam. et ideo prima consideratio circa animam versabitur. Et quia secundum Diony. 2. cap. angelicæ Hierar. tria inueniuntur in substantijs spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primo, cõsiderabimus ea, quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundo, ea quæ pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

C

D

¶ Circa primum duplex occurrit cõsideratio. Quarum prima est, de ipsa anima secundum se. Secundã, de vnione eius ad corpus.

Circa primũ, quærũtur septẽ.

E

¶ Primo, Vtrum anima sit corp⁹.
¶ Secũdo, Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.
¶ Tertio, Vtrum animæ brutorũ sint subsistentes.
¶ Quarto, Vtrum anima sit homo: vel magis homo sit aliquid cõpositum ex anima & corpore.
¶ Quinto, Vtrum sit composita ex materia & forma.
¶ Sexto, Vtrum anima humana sit incorruptibilis.
¶ Septimo, Vtrum anima sit eiusdẽ speciei cum angelo.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primũ.*

IN titulo, ly corpus, sumitur vt distinguitur contra actum. Ita quòd, siue corpus significet substantiam simplicem siue compositã, nihil refert quo ad propositum: vtroque enim modo distinguit, cõtra actũ. Et similiter, siue sumat ꝓ toto, siue pro parte (modo sumatur substantia subiecta per se trinæ dimẽsioni) sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur.
¶ In corpe tria. Prĩmo, quid nominis animæ. Secundo, opinio antiquorũ. Tertio, responsio ad quæsitum. Quo ad primum, anima significat primũ principium vitæ, in his quæ apud nos viuunt. Declaratur ex differẽtia vsitatæ locutionis, inter animata & inanimata.
¶ Aduerte hic, ꝙ caute in litera dicitur, quòd in his quæ apud nos viuunt: quia nomine animæ non dicimus primum principium vitę absolute, sed illud potius dicimus Deũ, aut quãcunq; aliã naturã: sed in his quæ apud nos viuũt, primum vitę principium animam nominamus. nec pertranseas illã præpositionẽ In, quæ denotat intraneitatem: vocamus enim animam primum vitæ principium non extra rem, sed forte cœlum vel solem

Hiero. Math. c. 10.
Genad. de Eccle. dog. c. 11.
Tertul. lib. de anima.
Hila. Mathe. 6.

tale principium dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.
¶Quo ad secundum, opinio antiquorum: Anima est aliquod corpus. probatur. Sola corpora sunt res · ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus. ergo anima. Probatur hæc vltima sequela: quia vita his operibus manifestatur: añs vero ex defectu intellectus.

¶Quo ad tertium, conclusio respõsiua: & destructiua opinionis antiquorum est, habens duas par-

362 2. cõtra c. 64. & 80. Et de anima ar.19.

tes. Anima nõ est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium: anima est primum viuendi principium. ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declarat, quòd totam vim suam ponit in ly primum:

Li.8.Physi. a text. 45. vsq; ad 53. tom.2.

quia esse principiũ vitę conuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primũ vitæ principiũ. Deinde ꝓbatur ipsa maior. corpus est principium vitæ, vel viuens, nõ in eo quòd corpus. ergo aliquod corpus est viuẽs, seu vitæ principium inquantum tale. ergo habet ꝙ sit viuens, aut vitæ principium ab actu eius, quod est intentũ. Añs probatur: quia alioquin omne corpus viueret.

¶Secunda quoque consequentia proba-

Li.6. deTrini.c.6.circa mediũ. t.3.

tur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor aũt ꝓbat: qa animæ nomine non quodcũq; vitę principium, sed primum tantũ intelligimus. quod manifestatur: quia alioquin ocu-

369 lus, animæ nomine intelligeretur.

111 ¶Circa illam consequentiam. Esse principium vitæ conuenit corpori inquantũ tale. ergo ꝑ actũ eius. ergo nõ inquã tum corpus: dubiũ occurrit. quia pos-

35 set quis inficiari, ꝙ

451 est sophisma consequẽtis, quoniam ly tale, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta igneitatem & consequẽter diceret, ꝙ per hanc rõnem non concluditur, nisi ꝙ anima nõ est corporeitas simpliciter, cum quo stat, ꝙ sit corpus tale, vt antiqui dicebãt: & ꝙ omne tale corpus est principium vitæ.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum hic non intendatur aliud nisi concludere quòd anima sit actus, seu perfectio corporis, non

F corpus ipsum: idem est iudicium de corpore animato in communi, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis, idest partis materialis, aut ratione principii, quo cõstituitur in esse tali. Nõ primum. quia sic, omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secũdũ, & hoc vocamus animam. Sed adhuc restat dubitatio, primo, qa si noĩe corporis, pars materialis rei intelligit, nõ caretvitio articulꝰ iste. nũquid materię vocabulũ deficiebat? Secundo, quia adhuc non habetur intentum: quia diceret quispiã, ꝙ illud corpus principium vitę primũ est, rõne sui totius, & nõ huius, vel illiꝰ partis: sicut oculus est principiũ visionis, nõ ratione huius vel illius componentis, sed ratione totius resultãtis ex tali mistione, & quòd omne tale est principium vitæ.

¶Ad primum horũ dicitur, ꝙ aliud est circumloqui aliqd, & aliud est vim rõnis alicuius extendi ad aliquid: quia idẽ est iudicium de illo. In proposito S.Thomas nomine corporis intelligit nõ materiam, sed vere corpus subiectum trinę dimensioni, quicqd sit illud. Sed ratio quæ cõcludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis corporis nomine, quia vsitatissimũ apud omnes est, animatum duo dicere, scilicet corpus viuẽs: per hoc ẽt Aris. hinc incepit tractatum de anima.

Aug. li.10. super Gen. ad lit.c.25.

13

Locis citatis in argu.

¶Ad secundum vero dicitur, quòd quàmuis aliqua passio vel operatio possit sic primo conuenire composito, ꝙ nulli alteri prius tã quam subiecto: nulla tamen passio, aut operatio potest conuenire ei sic primo, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali, tanquã priori principio: qm̃ partes essentiales cõpositi, radices primę sunt omnium illi cõuenientium. Et propterea ly primum, in ratione assumptum, non denotat primo, idest adæquate, sed primum, idest principale: ita quòd vis rationis stat in hoc. prima radix vitæ in corpore viuente, aut est corporeitas, aut actus is quo viuit. Cõpositum enim esse non potest, sed corporeitas non. ergo: & est processus resolutiuus vt

D. 909.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum, quia videtur, quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod nõ est calidum, non calefacit. Tum, quia si aliquid est mouens non motum, causat motum sempiternũ, & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. Physi.* quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouẽs motum: sed omne mouens motum est corpus. ergo aĩa est corpꝰ.

¶2 Præt. Omnis cognitio fit ꝑ aliquam similitudinem. non põt aũt esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶3 Præte. Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

SED CONTRA est, quòd August.* dicit 6. de Trinita. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mole non diffun- I ditur per spatium loci.

RESPON. Dicendum, quòd ad inquirendum de natura animę, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principiũ vitæ, [e] in his quæ apud nos viuũt. Animata enim viuentia dicimus, res vero inanimatas vita carẽtes. [e] uita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium, antiqui philosophi imagina- K tionem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes, [e] & quod non est corpus, nihil esse. & secundum hoc, animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur, quo etiam communius & certius patet animam corpus nõ esse. Manifestum est enim, quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima: sic enim oculus esset anima, cum sit quoddam principium visionis. & idem
G esset dicendum de alijs animæ instrumentis: sed primum principium vitæ dicimus esse animam. Quàmuis autem aliquod corpus possit esse quoddam principium vitæ, sicut cor est principium vitæ in animali: tamen non potest esse primum principium vitæ, aliquod corpus. Manifestum est em̃, quòd esse principium vitæ vel viuens, non conuenit corpori ex hoc quòd est corpus, alioquin omne corpus esset viuens aut princi-
H pium vitæ. conuenit igitur alicui corpori quòd sit viuens, vel etiam principium vitæ, per hoc quòd est tale corpus. Quod aũt est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quæ est primum principium vitæ, non est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principiũ calefactionis, nõ est corpus, sed quidam corporis actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum omne quod mouet, ab alio moueatur, qđ non potest in infinitum procedere, necesse est
I dicere, quòd non omne mouens mouetur. [e] Cum enim moueri sit exire de potentia in actum, mouens dat id quod habet mobili, inquãtum facit ipsum esse in actu. Sed sicut ostendit in 8. Physic.* est quoddam mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens mouetur: & tale mouens potest mouere motum semper vniformem. Est autem aliud mouens, quod nõ mouetur per se, sed mo-
K uetur per accidens. & propter hoc non mouet motum semper vniformem. & tale mouens est anima. Est autem aliud mouens, quod ꝑ se [d] mouetur, scilicet corpus. Et quia antiqui naturales nihil esse credebant nisi corpora, posuerũt, quòd omne mouens mouetur, &

vt etiam Ari. fecit, alio tamen medio.
¶Quo ad argumẽta nota, ꝙ primũ argumentum ꝓcedit de anima secũdum quod est principiũ motꝰ: & quo ad primã partẽ est antiquorũ in 1. de anima,

426 ma, text.20. quo ad secũdã vero 8.Phy. tex.52.& 85.& rñsio eius ex 51.& 52.
¶Argumentum vero secũdũ, ꝓcedit de anima secũdum qđ est principiũ cognitionis: & est antiquorum, ibidem in tex.25.& 26.
¶In rñsione autem ad tertium, vide in 2.contra Gent.cap.

417 56.triplicem differẽtiam inter tactum virtualem, & quãtitatiuum.

ꝙ anima ꝑ se mouet, & est corpus.

AD 2m dicendum, ꝙ non est necessarium, ꝙ similitudo rei cognitæ, sit actu in natura cognoscentis: sed si aliquid sit quod prius est cognoscens in potentia, & postea in actu, oportet ꝙ similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscentis, sed in potentia tm̃. [e] sicut color non est actu in pupilla, sed in potentia tantum. Vnde non oportet, ꝙ in natura animę sit similitudo rerum corporearũ in actu, sed ꝙ sit in potentia ad huiusmodi similitudines. Sed quia antiqui naturalers nesciebant distinguere inter actum & potentiã, ponebant animam esse corpus ad hoc ꝙ cognosceret omnia corpora: & quòd esset composita ex principijs omnium corporum. [e]

AD 3m dicendũ, ꝙ est duplex contactus, quantitatis & virtutis. Primo modo, corpus non tangitur nisi a corpore. Secundo modo, corpus potest tangi a re incorporea

513 quæ mouet corpus. [e]

Super Quæstionis septuagesimæquintæ Artic. secundum.

Titulus. Subsistens multiplr accipi põt: in ꝓposito tñ sumitur vt distinguitur contra inexistere formæ materialis. hæc.n.existit in materia: ita ꝙ non sustinet suũ esse, sed cõstituitur in esse per materiã in qua sustinet. Subsistere aũt diceret, si ita esset in materia, ꝙ nõ depẽderet eiꝰ esse a materia. Et ꝑ hoc patet quõ Sco. defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum a S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quæst. 2. ar. 2.

363 Pot. q. 3. art.8. ad 7. Et ar.9. co. Et arti. 11. cor. Et de aĩa ar. 1. Et Ro.5. le.3.

Li.1.de anima tex.64. tom. 2.

¶In corpore tria facit. Primo, proponit cõclõnem rñsiuam affirmatiue, habentem duas partes. Secundo, ꝓbat primã partem. Tertio ibi: ipsum igitur intellectuale: ꝓbat secũdã partem. Conclusio, Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

Lib.10. de Trin. ca.7. parũ a medio, to.3.

¶Vbi nota primo, ꝙ vnũ quæsiuit, scilicet an subsistens: & duo respõdet, incorporea & subsistẽs: quia mutuo se inferunt hæc, & ad secũdum per primũ manuducimur a posteriori. Nota secundo, ꝙ incorporeum sumitur hic non solum vt distinguitur contra corporeum, idest extensum ad extensionem corporis de prædicamento quantitatis (qm̃, vt ifra patebit apud S. Th. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed ẽt vt distinguit cõtra corporeum. i. cõclusum infra corporis perfectiones: ita ꝙ incorporeum dr̃ per negationẽ naturę, seu formæ non excedentis corporis facultatem, idest eductę de potentia materiæ, quales sunt oẽs q̃ corporalr̃ seu cũ cõditionibus materialibus gñantur. Nota tertio, ꝙ aĩa põt dici incorporea, idest inextẽsa, & supra facultatẽ corporum, dupliciter, s. in essendo, & ĩ operando: & ideo in litera ꝓbatur prima pars conclusionis quo ad vtrumq;, eodem medio tñ. Quo ad secũdũ, prima pars, s. ꝙ anima humana sit incorporea in essendo, ꝓbat sic a priori. Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis: anima humana est huiusmodi. ergo. Mi-

nor patet, quia homo per intellectum põt cognoscere oĩa corpora. maior ꝓbatur ex illa maxima, Cognoscitiuum aliquorum, nihil eorũ habet ĩ sua natura: quæ probatur, quia vnum impediret cognitionem aliorũ: quod declaratur experientia in sensu 369

gustus. Deinde ꝙ sit incorporea ĩ operando, eadem probatur rõne: quia si per corporeum organũ operaret, natura illius organi impediret omnium cognitionẽ: & ꝓbat experiẽtia in sensu visus. c 366

¶Circa hanc partem nota primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum, duplr̃ inuenitur, in potẽtia essen- D. 674.

tiali, & in potentia accidentali, idest in habitu. Habere in natura sua obiectũ dupliciter, s. secun- 353

ARTICVLVS II.

Vtrum anima humana sit aliquid subsistens?

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima humana non sit aliquid subsistẽs. Quod enim est subsistens, dr̃ hoc aliquid. Anima aũt non est hoc aliquid, sed compositum ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens.

¶2 Præt. Omne quod est subsistens, potest dici operari. Sed anima non dicitur operari, quia vt dicitur in * 1. de anima, Dicere animam sentire, aut intelligere, simile est, ac si dicat eam aliquis texere vel ædificare. Ergo anima non est aliquid susibstens.

¶3 Præt. Si anima esset aliquid subsistens, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est eius operatio sine corpore, nec etiam intelligere: quia non contingit intelligere sine phant. s nate. phantasma autem non est sine corpore. Ergo anima humana non est aliquid subsistens.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit 10. de Trin. Quisquis videt mentis naturam, & esse substantiam, & non esse corpoream, videt eos qui opinantut eam esse corpoream, ob hoc errare, quòd adiungunt ei ea, sine quibus nullam possunt cogitare naturam, scilicet corporũ phantasias. Natura ergo mentis humanæ, non solum
A est incorporea, sed etiam est substantia, s. aliquid subsistens.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere id quod est principium intellectualis operationis, quod dicimus animam hominis, esse quoddam principium incorporeum & subsistens. Manifestum est enim, quòd homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporum. Quod autem potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua na-
B tura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionem aliorum: sicut videmus, quòd lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, non potest ꝑcipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principium intellectuale haberet in se naturã alicuius corporis, non posset oĩa corpora cognoscere: omne autem corpus, habet aliquã naturam determinatam. Impossibile est igitur, quòd principium
C intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est, quòd intelligat per organum corporeum: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omnium corporũ: sicut si aliquis determinatus color, sit nõ solum in pupilla, sed etiam in vase vitreo, liquor infusus eiusdem coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principium, quod dicitur mens, vel intellectus, habet operationem per se, cui non commu-
D nicat corpus. [e] Nihil autem potest per se operari, nisi quod per se subsistit: non enim est operari nisi entis in actu. Vnde eo modo aliquid operat̃, quo est. propter quod nõ dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Reliquitur igitur, animam humanam quæ dicitur intellectus vel mens, esse aliquid incorporeum [c] & subsistens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo, ꝓ quo
E cumque subsistente: alio modo, pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo, excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionem partis. unde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cum anima humana sit pars [d] speciei humanæ [e] põt dici hoc aliquid primo mõ quasi subsistẽs, sed nõ secundo mõ: sic enim compositum ex anima & corpore, dicit̃ hoc aliquid.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ad 2m dicendum, quòd verba illa, Aristo. dicit non secundum ꝓpriam sententiam, sed secundum opinionem illorum, qui dicebāt, quòd intelligere est moueri, vt patet ex ijs, quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quòd per se agere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoque potest dici aliquid si non sit inhærens, vt accidens, vel vt forma materialis, ēt si sit pars. Sed proprie & per se subsistens dicitur, quod neque est prædicto modo inhærens, neq; est pars. Secundum quem modum, oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequēs nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquēdo. Potest igitur dici, ꝙ anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis proprie dicitur quòd homo intelligat per animam.

G Ad 3m dicendum, quòd corpus requiritur ad actionem intellectus, non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti.* phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore, non remouet intellectum esse subsistentem: alioquin animal non esset aliquid subsistens, cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

dum esse naturale, vel secundum esse intentionale. Et rursus, ly, in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiue, vt formæ sunt in materia: vel in natura sua compositiue, seu intrinsece, vt cōponentia sunt in cōposito, & vr̄ ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei, dnr̄ esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo &c. In ꝓposito, directe intendit de cognoscitiuo in potentia essentiali: q̄a tale est aīa: & de esse naturali obiecti, q̄a tale constitueret corporeū: & de habere intrinsece in natura cognoscentis, q̄a essentiā & quod q̄d est animę venamur. Ita ꝙ sensus est, cognoscitiuū in potentia essentiali aliquorū, nō habet in se intrinsece obiectū secūdū naturale esse illius. & est ista ꝓpositio p se nota: q̄a alioquin esset simul in potētia essentiali, & nō esset in potentia essentiali: si.n. hēret in se actu obiectum, iā cū eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in 2. de anima, tex. 52. patet, & declarat̄ ex effectu in litera: q̄a impediret alia.

H ¶ Sed tunc occurrit dubiū triplex. Primo, quō cū veritate istius ꝓpositionis stat, ꝙ anima nostra cognoscat seipsam in potentia essentiali: & tñ ipsa sit in seipsa intrinsece s̄m esse naturale? Secundo, quō cum hac propositione stat, quòd anima nostra hēat in se intrinsece naturam entis seu substantiæ s̄m esse naturale, & tñ sit in potentia essentiali ad cognitionē entis & substantiæ? Tertio, quomodo cum hac propositione stat, ꝙ cogitatiua cognoscat omnia sensibilia in particulari: vt dicit Auer. in 2. de anima. com. 63. & tamen ipsa est quoddam sensibile?

¶ Ad primum breuiter dicitur, ꝙ propositio illa intelligitur de cognitione directa, non aūt reflexa. & rō est: quia directe cognitum recipitur secundum se, aut suam speciem in cognoscente: reflexe vero non: quāmuis etiam dici possit, ꝙ anima non est in potentia essentiali ad cognitionem sui, sed magis remota a sui cognitione, quam aliorum ad quæ est in potentia essentiali: quia oportet prius illa, q̄ se, & mediantibus illis, se cognoscere. Melius aūt & vniuersalius dr̄, ꝙ propositio illa intelligitur tm̄ de natura cognoscibili contracta, & indeterminabili per alias: vtpote cōtra eas distincta ut nūc nūc dicetur: qualis nō est natura animæ.

¶ Ad secundum dr̄, ꝙ propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & non de natura cōi: vt ex dictis in qō. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4.3. de anima innuit. Determinatum autem, & cōmune nō dicimus hīc secundum genus, aut speciem: sed determinata natura vocatur, quæ indeterminabilis est per naturas cæterorum obiectorum illius cognoscitiuæ naturæ, qualis est species quælibet, respectu alterius speciei eiusdem ordinis: vt albedo respectu aliorum colorum. Cōis vero vocatur, q̄ licet in se natura quædam sit, determinari nata est per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorum, & sensus visus. Et rō huius glosæ patet ex rōne Arist. & S.T. pro tanto enim cognoscitiuum debet esse expers cognoscibilis, ꝑ quanto impediretur a discernendis aliis. Constat autem ꝙ natura communis non impedit, sed promouet magis: sed bene natura cōtracta. Non enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine, aut nigredine: cum tñ diaphanum vnum sit visibilium. Et propterea superius dictum fuit, quòd stat, angelum habere actu naturam suam cognitam, & tamen non prohiberi a cognitione aliorum: quia natura sua velut communis natura, est determinabilis ꝑ reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S.Tho. hic, non superflue apposuit illam propositionem: Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. hæc enim propositio cum ratione non potest aptari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per omnes non sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret, nisi subsumeretur, omne corpus esse determinatæ naturæ: substantiam autem, & ens, & vniuersaliter natu-

F ram incorpoream determinabilem dicere naturam, per omnes certū est, & in substantia angelica, & nostræ animæ: & iō nō obstat. Et propterea Arist. non conclusit, intellectum nullius esse naturæ simpl̄r, sed huius, s. ꝙ possibilis vocatus est, insinuās cōmunitatē suæ naturæ, vt determinet̄ per omnes. Nec ꝓpterea sequit̄ ꝙ substātialitas, & hmōi, possit intelligi ab aīa ꝑ se ipsam: q̄a nō sunt ī ipsa aīa actu in gñe intelligibili, sed modificata ad naturā animæ, quæ est pura potentia in tali genere. Vñ ex hoc, ꝙ omne intelligibile in ea, est determinabile per cetera, habet ꝙ nō impediatur a cognitiōe aliorum: ex hoc vero, quòd omne tale est vt in potentia in ea, habet ꝙ non possit actu intelligere secūdum se solam.

¶ Ad tertium autē dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe non cognoscit, propter rationē assumptam: nec ipsa est secundum se actu cogitabilis, alioquin posset se cogitare absque motu facto a sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam, ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, ꝙ cum dici non possit, ꝙ sit reflexiua sup seipsam, & par sit iudicium de propria, & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse, quæ per propriam speciem cognosci non possit quātum est de se: vr̄ mihi, ꝙ cogitare, percipiatur a cogitatiua non absolute, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum videre: & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actū. Cogitatiua autem in actu percepta, quodammodo a seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit ꝓpriam spēm cū intellectu agēte imprimere ī intellectū possibilē:

I & sic ē nota & sensui & intellectui, ēt salua ꝓpositiōe assumpta.

¶ Si aūt ꝓpositio intelligat̄ de cognoscitiuo aliquorū quomodolibet, scito, ꝙ oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potētia cōtingit essentiali: aut quodlibet, vt ī puro actu: aut vnum, s. seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere aūt aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile: quia intus existens ꝓhibet extraneum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita ꝙ non omnē: & quia intus est in natura cognoscitiui. ergo specificat omnem illius cognitionē, & q̄a ab intrinseco essentiali, nulla operatio pōt subterfugere: & rursus, quia determinatum est. ergo nō determinabile per alia obiecta: & quia intus. ergo determinabile ꝑ alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua

K obiecta: vnde si Geometria sola, aut eius obiectū, esset de essentia animæ, sequeretur, ꝙ omnis cognitio animæ esset geometrica, & ꝙ anima non esset aliorū discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset aīa, & nō esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, q̄ sensitiua cognitione. Et ꝓpterea princeps philosophorum super hac ꝓpositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tñ Scot. in 2. dist. 3. q. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medii Arist. non penetrans, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamētum hoc, ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in 3. de anima diffuse.

¶ Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura, iuxta præcedētē articulum: & tñ nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur: hoc enim implicat, nisi seipsam possit a se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rē hanc discussuri, ꝙ æquiuocatio hīc interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem

353

tionem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, ceteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶ Quo ad tertium secūda pars probat̄ sic. Anima intellectiua igitur hēt operationem per se, cui non cōicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens cōcluditur ex prima parte conclusionis. Consequētia ꝓbat̄, q̄a nihil ꝑ se opat̄, nisi ꝑ se subsistat. Probat: q̄a nihil operat̄ nisi ens in actu: & modꝰ operandi est s̄m modum essendi. quod declaratur a signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

364 2.co.ca.80. & 82.Et li. 4.c.39.

¶ Circa hāc partē, quia (vt patet ex titulo) hinc vt a prima radice pendet tota scientia de imortalitate aīæ: scito ꝙ Sco. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur, dicens, Animam habere operationem per se, pōt dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo, & sic non valet. ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd communicet vt ratio qua totum compositum corporeum, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, idest quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶ Ad hanc dubitationem non oportet respondere, faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solum ꝙ homo intelligit per animam, sed etiam ꝙ anima intelligit (iuxta illud 3. de anima) de parte animæ, qua intelligit & sapit anima: quoniā in tanta re, etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando, notanda sunt tria. Primo, distinguendi sunt modi q-

D bus potest dici animam operari per se. Secundo, quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio, respondendum est obiectioni.

¶ Quo ad primū, quatuor modis dici pōt anima operari per se, idest absque corpore. Primo, absq; corporeo obiecto: puta si intelligeret absq; phantasmate. Secundo, absq; corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talē exerceat operationē: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertio, absq; corporeo correceptiuo, idest, ꝙ sola anima recipiat illam operationem: & non compositum aliquod ex ipsa & corpore, sit proximum receptiuum illius operis. Quarto, absque corporeo supposito, idest quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem, ꝙ non sit ratio alicui supposito corporeo, quòd operetur per illam tale opꝰ: vt si anima haberet aliquam intellectionem, quæ non esset hominis, vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, omisso primo modo, nunc, quoniam inquātum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in 3. argumento in litera: inquantum vero separabilitatem animæ, non tangi-

E tur hic, sed in 6. articu. huius quæst. vbi discutietur: secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodāmodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica. ergo corporalis: si autem corporalis, non sequitur. ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primo toti, non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid, nihil tamen facit quo ad hoc, quod est esse determinatæ naturæ, & quo ad hoc, quod est esse quale, vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum quàm quælibet pars, qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igi-

Articvlvs III.

Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.

Ad tertium sic ꝓceditur. Videtur, quòd animæ brutorum animalium sint subsistētes. Homo enim conuenit in gene- B re cum alijs animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est.* Ergo & animæ aliorum animaliū sunt subsistētes.

*At. præce.

¶ 2 Præt. Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorū animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

¶ 3 Præt. Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti, habet aliquam operationem sine corpore.

Sed contra est, quod dicitur in libr. de Eccle. * dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiuam: animalium vero animæ non sunt substantiuæ.

Cap. 16. in princ. to. 3. inter opera August.

Respon. Dicendum, quòd antiqui philosophi nullam distinctionem ponebant inter sensum & intellectum: & vtrumq; corporeo principio attribuebant, vt dictum est. * Plato autem distinxit inter

Q. 50. ar. 1.

A tur idem est de toto & parte iudicium. Et ꝓpterea cuicumq; repugnat corporea communicatio rōne determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac, quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quātitatis. ergo eadē rōne qua excludit corporeum organum, excludit vr̄ corporeū correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte cōclōnis, & habetur in 3. de anima text. cō. 4. 5. & 6. Et ꝓpterea ī litera vtrāque cōmunicationē cū corpore S. Tho. exclusit, eodem medio vtens: & primo exclusit tertium modū, vtpote communiorem: & deinde secundum. quicquid ergo in ꝓposito sequitur ad secundum modū, sequitur etiam ad tertium, & econuerso.

C Vt inferius autem patebit, ex hoc quòd anima operatur per se vtroque hoc mō, sequit̄. ergo est subsistēs: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, s. ergo non est subsistens. Quartus autem modus per se operandi, manifeste infert subsistentiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶ Quo ad tertium, aut Scot. intendit quòd anima non operatur per se tertio modo, idest absque corporeo correceptiuo: aut quarto, idest absque corporeo supposito, cuius sit illa operatio, vt suppositi: siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi aduersatur & veritati. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in 4. distin. 43. quæst. 2. quòd in nobis est operatio quædam, transcendens omnem operationem sensibilem. alteram, in Quolib. 9. quòd ex hoc quòd operatio aliqua est sic immaterialis, quòd recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo, infertur bene. ergo anima est separabilis a corpore. Ex his siquidem duabus, manifeste sequitur tertia, scilicet quòd intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo, alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, scilicet quòd anima est immortalis, quod tamen ipse dicit nesciri: sed de hoc aliàs. Nunc autem pateat, quòd si intendit in obiectione, quòd anima est ratio intelligendi toti composito, sic, vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens, facit consequentiam optimam, sed contradicit assumptum propositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere, esset operatio sensibilis. Si vero intendit, quòd anima est ratio operandi toti composito, sic vt totum sit suppositum quod operatur, & propter hoc non est subsistens: assumptum quidem verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in Quolibeto illo. igitur vndique obiectio sua contra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligit (vt ex dictis patet) affirmando secūdū & tertiū modū per se operandi, ita quòd sensus est: anima humana habet operationem per se, idest sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis: iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera, & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertii modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est, independens in esse a corpore: cum quo stat, quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici q̄ Auerroistæ etiā fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus ex præcedente.

¶ In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alexan. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, quòd vtrumq; incorporeum. Tertio,

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

421 Tertio, mediá Aristo. quòd intellect⁹ incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc, respondet quæsito vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic, Animæ brutorum non per se operantur. ergo non subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti. ꝓbatur: quia sit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnumquodq; similiter se habet ad esse, & operari.

Li.1.de aïa text.64. & 66. Et li.3. tex.6.& 7. Et li.1.tex. 12. tom. 2.

intellectum & sensum, vtrumque tamen attribuit principio incorporeo, ponens quòd sicut intelligere, ita & sentire conuenit animę secundum seipsam.[c] Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorũ animalium sint subsistentes. Sed Arist.* posuit, quòd solum intelligere inter opera animæ, sine organo corporeo exercetur. Sentire vero & consequentes operationes animæ sensitiuæ, manifeste accidũt cum aliqua corporis immutatione. sicut in videndo immutatur pupilla per speciem coloris. et idẽ apparet in alijs. Et sic manifestum est, quòd anima sensitiua non habet aliquam operationem propriã per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est coniuncti. Ex quo relinquitur, quòd cum animæ brutorum animalium per se non operent̃, non sint subsistẽtes. Similiter.n. vnumquodq; habet esse & operationem.

Ad primvm ergo dicendum, quòd homo etsi conueniat in genere cum alijs animalibus, specie tamen differt. Differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. nec oportet quòd omnis differentia formæ, faciat generis diuersitatem.

Ad 2^m dicendum, quòd sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrumque est in potentia ad sua obiecta. Sed quodammodo dissimiliter se habent, inquãtum sensitiuum patitur a sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidẽs, inquãtũ intellectus indiget operatione viriũ sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

Ad 3^m dicendum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua.[c] Et hu-
403 ius operatio in anima sensitiua, non est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones, sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum, per quam membra redduntur
d habilia ad obediendum appetitui: [c]cuius actus nõ est
365 mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere nõ est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

¶ Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima sit homo.

365 3.di.5.q.3. ar.2. Et di. 22.q.1. arti.1. cor. Et 2. cõ. c.56. Et po. q.5. art.10.cor.

Titulus in corpore declarat̃ diffuse. ¶In corpore tria facit. Primo, distinguit sensum tituli. Secundo, tractat primum sensum. Et tertio, tractat secundum. ¶Quo ad primum duo dicit. Primo, dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & homo sumantur tantum in communi, idest nõ indiuidualiter. Secundus, quòd sumantur, & in specie & in indiuiduo, scilicet quòd hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat causam præfatæ distinctionis, & est positio Auer. in 7. Meta. s. quòd materia nõ est pars quidditatis, sed indiuidui. ¶Quo ad secundũ, ĩpugnat Auerroim tali ordine. Primo, arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionẽ speciei. ergo ad naturam eius. Secundo, distinguit & declarat ly, materia, dupliciter, communiter & signate, & applicat ad propositum. Tertio, alia ratione arguit: quia quicquid pertinet ad essentias omniũ indiuiduorum, est de integritate speciei: & in litera clara sunt. ¶Circa hanc partẽ multa essent dicenda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in commentariis de Ente & essentia. ¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primo, affirmatiuã partem Platonicam ꝓponit, scilicet: hæc anima est hic homo. Secundo, ostendit vnde hæc quæstio pendet, a posteriori tamen, scilicet ex hoc, quòd animę opera sint eius propria: quia illud est homo quod operatur quicquid operatur hõ. Alioqn aut res sine ꝓpria operatione, aut ecõtra, propria operatio sine eo cuius est, inuenirẽt. Tertio, probat partem negatiuam destruendo antecedens illius conditionalis assumptæ de anima sensitiua, vt patet. Quarto, affert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit a positione illius antecedentis. ¶Circa radicẽ huius decisionis, dubiũ occurrit: quia falsum assumitur in ꝓbatione conditionalis illi⁹: Si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: qa tũc anima operaretur oẽs operationes hoĩs: hoc.n.est falsum, qa non operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniam manifeste illa sunt opera coniuncti: dato igitur quòd sentire esset sine corporeo organo, adhuc non esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est sermo de homine inquantum homo: aut absolute: aut, inquantũ animal. Si inquantum homo, sequeret̃ ſm istam rõnem, quòd hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela: quia operatur omnes operationes hominis, inquantum homo, s. intelligere & velle. homo enim inquantum homo, constituitur per gradum rationalem. Si absolute: quemadmodũ igitur, quia restant mõ operationes sensitiuę communes toti coniuncto, non dicitur anima operari oẽs operationes hominis: ita tũc qa restarẽt vegetatiuæ communes toti, nõ diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquãtũ animal, sequeretur quòd hæc anima, nõ esset hic homo simpliciter, sed cum nota specificationis. s. inquantum animal: quod cõtradicit literæ & rationi: quia sic etiã nunc posset dici ꝙ hæc anima est hic homo, inquantum intellectiuus est. Et confirmatur: quia ad hoc quòd anima sit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principales. Si omnes: tunc nũquã anima esset homo, etiam apud Pla. Si prĩcipales: ergo anima intellectiua est homo. ¶Ad hoc dicitur, quòd Sermo S.Th. est formalis, & intelligitur de homine, inquantum homo est simpliciter, & de omnibus, non de principalibus tantum operationibus hominis, inquantum homo. Sed diligenter aduertẽdum est, quòd quia homo est de genere substãtiarum sensibilium, ly inquantum homo, non reduplicat partem intellectiuã purã, quia nec homo est intellectualis: sed partem intellectiuam, & sensitiuã simul: quia homo est naturæ rationalis, cuius actus a phantasia & sensu dependet, non autem a vegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic, non est nisi ratiocinari (quod cõstat ex intellectu & sensu) ideo oẽs operationes hominis, formaliter loquẽdo, habet aïa: si tam intelligere q̃ sentire est sibi proprium. ¶Et per hoc, patet responsio ad confirmationes omnes: quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic, nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine, sunt opera hominis, vt sic.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶2 Præt. Anima humana est substantia quædam: non autem est substantia vniuersalis. ergo est substantia particularis. ergo est hy-
F postasis, vel persona: sed non nisi humana. ergo anima est homo. nam persona humana est homo.

Sed contra est, quòd August.* 9. de ciuit. Dei commendat Varronem, quòd hominem nec animam solam, nec solũ corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur.

Li.9. de ci. Dei, c.3. & totũ, to.5.

Respon. Dicendum, quòd animam esse hominem, dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ homo sit anima, sed hic homo nõ
G sit anima, sed compositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Qđ ideo dico, quia quidam posuerũt, solam formam esse de ratione speciei, materiam vero esse partem indiuidui, & non speciei.[c] quod quidem non potest esse verum. nã ad naturã speciei pertinet id, quod significat diffinitio. Diffinitio autem in rebus naturalibus non significat formam tantum, sed formam & materiam.[c] Vnde materia est pars speciei in rebus naturali-
H bus: non quidem materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia communis. Sicut enim de ratione huius hominis est, quòd sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, quòd sit ex anima, & carnibus, & ossibus. oportet enim de substantia speciei esse quicquid est communiter de substãtia omnium indiuiduorum sub specie contentorum. Alio vero modo potest intelligi sic, quòd
I etiam hæc anima sit hic homo. & hoc quidem sustineri posset, si poneretur quòd animę sensitiuæ operatio esset eius propria, sine corpore, quia omnes operationes quæ attribuuntur homini, conuenirent soli animæ. Illud autem est vnaquæque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est homo, quod operatur operationes hominis. Ostensum est autem,* quòd sentire non est operatio animæ tantum. Cum igitur sentire
K sit quædam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quòd homo non est anima tãtum, sed aliquid compositum ex anima & corpore. Plato vero ponens sentire esse proprium animæ[c] ponere potuit, quòd homo esset anima vtens corpore.

b 424 16 170 c Art. præce. 364

Ad primvm ergo dicendum, quòd secundum Philosophum in 9. Ethic.* illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso. Sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo, aliquãdo quod est principale in homine, dicitur homo. aliquando quidẽ pars intellectiua secũdum rei veritatẽ, quæ dicitur homo interior. aliquã do vero pars sensitiua cum corpore secundum æstimationem quorũ dam, qui solum circa sensibilia detinent̃. Et hic dicit̃ homo exterior.

Li.9. Ethi. c.4. añ mediũ, & c.8. a medio Et li.10.ca.4. & 7.c.5.

Ad 2^m dicendum, ꝙ non quælibet substantia particularis est hypostasis, vel persona: sed quæ habet completam naturam speciei. Vnde manus vel pes, non potest dici hypostasis, vel persona. & similiter nec anima, cum sit pars speciei [d]humanæ[e].

D.173. c 169 363 2

ARTICVLVS V.

Vtrum anima sit composita ex materia & forma.

366 1.distin. 8. q.5.ar.2.Et 2.di. 17.q. 1.arti.2.Et 2.cõ. c.49. Et quol. 3. q.8.Et quo li.8.q.8.ar. 1.Et spiritu art.1.Et de anima, art. 6. Et opusc. 30. li.6. *Cap.5.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur, ꝙ anima sit cõposita ex materia & forma.[c] Potentia enim contra actum diuiditur. Sed omnia quæcunque sunt in actu, participãt primum actũ, qui Deus est: per cuius participationẽ omnia sunt & bona, & entia, & viuentia, vt patet per doctrinam Diony.* in lib. de di. no. Ergo quæcunque sunt in potentia, participant primam potentiam. sed prima potentia est materia prima. cum ergo anima humana sit quodammodo in potẽtia, quod apparet ex hoc quòd homo quandoque est intelligens in potentia, videtur ꝙ anima humana participet materiam primam, tanquam partem sui.

¶2 Præt. In quocunque inueniuntur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniuntur proprietates materiæ, quę sunt subijci & transmutari. subijcitur enim scientiæ & virtuti, & mutatur de ignorantia ad scientiam & de vitio ad virtutem. Ergo in anima est materia.

¶3 Præt. Illa quæ non habent materiam, non habent causam sui esse: vt dicitur in 8. Metaph.* Sed anima habet causam sui esse, qa creatur a Deo. Ergo aïa habet materiã.

Lib. 8. tex. 16. tom. 5.

¶4 Præt. Quod non habet materiã.
B sed est forma tantum, est actus purus & infinitus. Hoc autem solius Dei est. Ergo anima habet materiã.

Sed contra est, ꝙ Aug.* probat in. 7. super Gen. ad lit. ꝙ anima non est facta nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

Li.7.c.7.8. & 9. to.3.

Respon. Dicendum, ꝙ anima nõ habet materiam. & hoc potest considerari dupliciter. Primo quidem, ex ratione animæ in communi. est enim de ratione animæ, ꝙ sit forma alicuius corporis. Aut
C igitur est forma secundum se totã, aut secundum aliquam partẽ sui. Si secundum se totam, impossibile est ꝙ pars eius sit materia. si dicatur materia aliquod ens in potentia tantum, quia forma, inquantum forma est actus. id autẽ quod est in potentia tantum, non potest esse pars actus, cum potentia repugnet actui, vtpote contra actum diuisa. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui, illam partem dicemus esse animam: & illam ma-
D teriam, cuius primo est actus, dicemus esse primum animatum[e]. Secundo specialiter ex ratione humanæ animæ, inquantum est intellectiua. Manifestum est enim, ꝙ omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiẽtis. Sic autem cognoscitur vnumquodque sicut forma eius est in cognoscente. Anima autem intellectiua cognoscit rem aliquam in sua natura absolute[c], puta lapidem, inquãtum est lapis absolute. Est igitur forma lapidis absolute, secundum
E

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articu. quintum.

Titulus clarus. Nomine materiæ, ens in potentia tãtũ in genere substantiæ, subiectũ formarũ & priuationũ, & occasionem sumpsit a positione Auicebron, vt patet in q. de aïa artic. 6.

¶In corpore duæ conclusiones respõsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima cõclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic. Aïa est forma corporis. ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui. Si primo modo. ergo non est composita, quia potentia tantũ non potest esse actus alterius, etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentię esse partem actus. Si secũdo. illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatũ, & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiue, & ad impossibile. ostensiue sic. Lapis cognoscit̃ ab anima intellectiua absolute. ergo est in ea absolute. ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequẽtia probatur: quia vnumquodq; eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. Secunda vero consequentia probatur: quia Vnũquodque recipitur in aliquo secundum modum recipiẽtis. Ad impossibile vero sic. Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, nõ reciperet formas nisi vt indiuiduales, & consequẽter non cognosceret nisi singularia. Et probat̃ consequentia dupliciter. primo, quia hoc experimur in sensibus. Secundo, ratione: quia materia est principium indiuiduationis.

369 262

¶Circa hanc rationem ostensiuam aduerte, ꝙ sumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad condictiones indiuiduales & materiales: de tali enim absolutione, est semper hic sermo. Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contractionis ad illa, tenent omnes propositiones assumptæ, tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶In responsione ad primum, nota pulchram doctrinam, quòd in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, a quo omnes alii actus sunt. In ordine vero potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, idest, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & cõ-

uenientes

uenientes inter se proportione: quia quę libet se habet ad actum suum, vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est, iuxta ordinem actuũ, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primo omniũ eiusdem generis, & sic ad vnã numero potentiam. Secundo totius vniuersi: & sic ad vnã analogia. Tertio ipsarum potẽtiarum: & sic vna non resoluit in aliam vniuer-
363 saliter loquẽdo: quia nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui põt: quàmuis vna inter eas sit infima ordi-
23 ne imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est: quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens vero primum nihil est rerum: & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua vero extrinseca.

propriam rationem formalem in anima intellectiua. Anima igitur intellectiua, est forma absoluta, nõ autem aliquid compositum ex materia & forma. Si enim anima intellectiua esset composita ex materia & forma, formæ rerum reciperentur in ea, vt indiuiduales. Et sic, nõ cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potẽtijs sensitiuis, quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim, est principiũ indiuiduationis formarum. G Relinquitur ergo, quòd anima intellectiua, & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ, & materiæ.[e]

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ primus actus, ẽ vniuersale principium omnium actuum, quia est infinitum virtualiter, in se omnia præhabens,[e] ut dicit Diony. Vnde participat a rebus, non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum H sit receptiua actus, oportet quòd actui proportionetur. Actus vero recepti, qui ꝓcedunt a primo actu infinito, & sunt quædam participationes eius, sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vnꝰ actus influens omnes actus participatos: alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actiuam primi actus. Est autem alia potentia receptiua in anima intellectiua, a potentia recepti-
b 262 ua materiæ primæ,[e] vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus autem, recipit formas absolutas. Vnde talis potentia in anima intellectiua existẽs, nõ ostẽdit ꝙ anima sit composita ex materia & forma.

Ad 2[m] dicendum, ꝙ subiici & transmutari con-
b 262 uenit materiæ, secundum quod est in potentia.[e] Sicut ergo est alia potentia intellectus, & alia potentia materiæ primæ: ita est alia ratio subiiciendi, & transmutandi. Secundum hoc enim intellectus subiicitur scientiæ, & transmutatur de ignorantia ad scientiam: secũdũ quòd est in potentia ad species intelligibiles.

Ad 3[m] dicendum, quòd forma est causa essendi materiæ & agens: unde agens inquantum reducit K materiam in actum formæ transmutando, est ei causa essendi. Si quid autem est forma subsistens, non ha-
b 307 bet esse per aliquod formale principium, nec habet causam transmutantem de potentia in actum[c]. Vnde
Li.8.Meta. tex.16. t.3. post verba præmissa Philosophus* concludit, quòd in his quæ sunt composita ex materia & forma: nulla est alia causa, nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunque vero non habẽt materiam, omnia simpliciter sunt, quasi vere entia aliquid.

D.976. Ad 4[m] dicendum, quòd omne [d] participatum, cõparatur ad participans, vt actus eius. Quæcunque autem forma creata per se subsistens, ponatur, oportet quòd participet esse: quia etiam ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: vt di- F cit Dionys. 5. cap. de diuin. nomi.* Esse autem participatum, finitur ad capacitatem participantis: unde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substantijs vero intellectualibus, est compositio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde a quibusdam dicuntur componi ex quo est,[e] & quod est. ipsum enim esse, est quo aliquid est. *Cap.5. inter principiũ & medium.* c 262

Articvlvs VI.

Vtrũ anima humana sit corruptibilis.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd anima humana sit corruptibilis. Quorum enim est simile principium, & similis processus, videtur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum, & iumentorũ, quia de terra facta sunt, similis est ẽt vitę processus in vtrisque: quia similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumẽto amplius, vt dicitur Eccle. 3. Ergo, vt ibidem concluditur, Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtrisque conditio. Sed anima brutorum animalium est corruptibilis. Ergo & anima humana est corruptibilis.

¶ 2 Præt. Omne qđ est ex nihilo, vertibile est in nihilũ: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicitur Sap. 2. Ex nihilo nati sumus. quod verum est, non solum quantum ad corpus, sed etiã quãtum ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, post hoc erimus tanquam non fuerimus: etiam secun- I dum animam.

¶ 3 Præt. Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cum phantasmate: non potest esse sine corpore. nihil enim sine phantasmate intelligit anima: phantasma autem non est sine corpore, vt dr̃ in lib. de anima. † Ergo anima non põt remanere, destructo corpore. *Li.2 text. 161. tom.2.*

Sed contra est, quod Dion.* dicit 4. cap. de di. no. quòd animæ humanæ habent ex bonitate diuina, quòd sint intellectuales: & quòd habeant substantialem vitam inconsumptibilem. **Cap.4. aliquantulũ a principio.*

Respon. Dicendum, quòd necesse est dicere animam humanam, quam dicimus intellectiuũ principium, esse incorruptibilẽ. Dupliciter enim aliquid corrumpitur. Vno modo per se, alio modo per accidens. Impossibile est autem aliquid subsistẽs generari, aut corrumpi per accidens, idest aliquo generato vel corrupto. Sic.n. competit alicui generari & corrũ-

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Arti. sextum.*

Titulus clarus est. ¶ In corpore vnam ponit conclusionem responsiuã, quam ꝓbat primo a priori simpliciter. secundo, dato quòd esset composita ex materia & forma. tertio, a signo.

367 *12.q.85. articulo 6. Et 2. di.19.ar.1. Et 2. cõt.c. 78.79. & 82. Et quo li.10.q6.3. ar.2. Et de anima. artic.14.*

¶ Quo ad primum conclusio est. Anima humana est icorruptibilis. probatˀ sic. Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se: Anima intellectiua est forma subsistens. ergo nec ꝑ accidens, nec per se potest corrũpi. ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet: q̃a omne quod corrumpitur, aut per se, aut per accidens corrũpitur. Minor est probata in artic. 2. Maior habet duas partes. & primo ꝓbatur prima sic. Forma subsistens habet esse per se. ergo nec generatur, nec corrumpitˀ per accidẽs. probatur sequela: quia vnũquodque eo modo quo habet esse, habet generari & corrumpi: quia generatio dat esse, & corruptio aufert. Secundo probatur secunda: q̃a omne per se corruptibile, habet esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistẽs tantum: non est huiusmodi. ergo. Minor probatur, quia nec esse est separabile a forma: quia per se ei conuenit. quod probatur: quia materia intantum habet esse, inquantum habet formam, & perdit esse inquantum formam, & similiter compositũ. nec forma potest a seipsa separari. Altero enim horum modorũ, separationem

nem fieri oportet, s. aut separando esse, aut formã, aut vtrumque ab aliquo in corruptione. Maior vero manifestatˀ in corruptione compositi, & facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. di. 43. q. 2 arguit sic. Cum dicis, Anima humana habet esse per se: aut sumis ly per se, vt distinguitur contra in esse accidẽtis. et tũc nihil valet argumẽtum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi cõpositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur, quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis ly per se non solum vt distinguitur contra inesse accidentis: sed vt dicit naturalem independẽtiam illius esse a corpore. et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter. *Art.3.huiꝰ quæst.*

¶ Contra secũdam probationem ibidẽ arguit Sco. negando quòd omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero: quia esse angeli, si ponatˀ aliqd aliud ab essentia, est destructibile ꝑ successionẽ oppositi: & tñ nõ est separabile. ergo. 44 265

¶ Ad argumentum contra primã dr̃ breuiter, ꝙ tertio mõ sumitˀ ꝑ se. Et ꝓpositio illa, ẽ ꝓbata sufficienter in 2. art. ex operandi modo.

¶ Ad instantiam cõtra secũdũ patet, ꝙ instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instat: nos aũt de corruptione loquimur: ĩmo instantia est ꝓ nobis, s. quòd forma subsistens, aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundum probatur sic, Omnis corruptio est cũ contrarietate: sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria. 5. Phys. Secundo, q̃a in corporibus cœlestibus hoc videmus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; contrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia ẽt rõnes contrariorum in anima non sunt contrariæ. probatur: quia vna vtriusq; scientia est. consequentia probatur: quia vnumquodq; recipit secundum modũ sui esse.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium: q̃a non vr̃ verum ꝙ in anima nulla sit contrarietas. Primo, quia in anima recipiuntur opiniones contrariæ: vt patet in 2. Periherme. Et rursus, animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiam, est mutatio de cõtrario in cõtrariũ. Secũdo, q̃a aut intendis ꝙ anima intellectiua ẜm suam substantiam caret contrario: aut etiã secundum accidentia sibi propria. Si primo modo, hoc est commune omni substantiæ. Si secundo, hoc est manifeste falsum: q̃a dispositiones conseruantes animam intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd opiniones & vniuersaliter entia in anima dupliciter sumi possunt: vt Auer. dicit 3. de anima. cõ. 5. s. vt entia quædam sunt, scilicet ex parte subiecti: & vt vera vel falsa sunt, i. obiectiue. Primo modo in eis non est cõtrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quòd contrarietas & A error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, vt in prædicamentis dicitur, Ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic, cum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiue, non subiectiue. cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiue est successiue vera & falsa, absque sui mutatione: vt in prædicamẽtis dicitur. Et hoc sufficit proposito: vbi recepta in anima ex parte animæ consideramus, & eius naturã inuestigamus. 338 44

¶ Ad secundum vero dicitur, ꝙ aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolute, & aliud de dispositionibus vnionis eius ad corpus nostrum. Istæ habent contrarium, in illis impossibilis est contrarietas: q̃a aut nullæ sunt, si sit per se subsistens absque corpore: aut immobiles sunt, vt corporum cœlestiũ, si sint composita ex materia & forma. et de istis loquitur San. Tho. quoniam discutit quid animę intellectiuæ ex eo quòd itellectiua est, conueniret, si esset composita ex materia & forma.

¶ Quo ad tertium probat sic. Habens intellectum, naturaliter desiderat esse semp. ergo intellectꝰ est incorruptibilis: consequentia nota, quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probatˀ sic: apprehendens esse absolute, & secundum omne tempus appetit naturalr̃ esse semp: intellectus est hmõi. Probatur assumptũ, quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra, volente ꝙ ex desiderio naturali, non possit certificari immortalitas animæ, tali ratione. Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam: sed vtrunque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali: aut de actu elicito conformi naturæ, & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & redit primum: aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ Secundo dubitatur, & difficilius, circa medium Sancti Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Vr̃ enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper, dupliciter contingit, s. positiue, vt in Deo: & negatiue, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiue: & tunc aut esse proprium, aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorum infertˀ naturale desiderium talis apprehensi: ex hoc nanque quòd apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiue,

pi, sicut & esse, quod per generationem acquiritur, & ꝑ corruptionem amittitur. Vnde quod per se habet esse, non potest generari vel corrumpi, nisi per se. Quæ vero nõ subsistunt, vt accidentia & formæ materiales, dicuntur fieri & corrumpi per generationem & corruptionẽ compositorum. Ostensum B est autem supra,* ꝙ animæ brutorum non sunt per se subsistentes, sed sola anima humana. Vnde animæ brutorum corrumpuntur corruptis corporibus: anima autem humana non posset corrumpi, nisi per se corrumperetur. Quod quidem omnino est impossibile non solum de ipsa, sed de quolibet subsistente: quod est forma tantum. Manifestum est eñ, quòd id, quod secundum se conuenit alicui, est inseparabile ab ipso. C Esse autem per se conuenit formæ, quæ est actus.[f] Vnde materia secundum hoc acquirit esse in actu, ꝙ acquirit formam: ẜm hoc autem accidit in ea corruptio, ꝙ separatur forma ab ea. Impossibile est autem, ꝙ forma separetur a seipsa. unde impossibile est, quòd forma subsistens desinat esse. Dato etiam, quòd anima esset ex materia & forma composita, vt quidam dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilem. Non eñ D inuenitur corruptio, nisi vbi inuenitur contrarietas. Generationes enim & corruptiones, ex cõtrarijs & in contraria sunt. Vnde corpora cœlestia, quia non habent materiam contrarietati subiectam, in corruptibilia sunt.[e] in anima autẽ intellectiua non potest esse aliqua contrarietas: recipit enim secundum modum sui esse. Ea vero, q̃ in ipsa recipiuntur, sunt absque contrarietate, quia etiam rationes cõtrariorum in intellectu nõ sunt contrariæ, sed est vna scientia contrariorum. impossibile est ergo, ꝙ anima intellectiua sit corruptibilis. Potest etiam huius rei accipi signum ex hoc, quòd vnumquodque naturaliter suo modo esse desiderat. Desiderium autem in rebus cognoscẽtibus, sequitur cognitionem. Sensus autem non cognoscit esse, nisi sub hic & nunc: sed intellectus apprehendit esse absolute, & ẜm omne tempus.[e] Vnde omne habens intellectum, naturaliter desiderat esse semper.[c] Naturale autem desiderium non potest esse inane.[e] Omnis igitur intellectualis substãtia est [d] icorruptibilis. 265 412 c 55 D.122.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Salomon inducit rationẽ illam ex persona insipientium, vt exprimitur Sap. 2. Quod ergo dicitur, ꝙ homo & alia aĩalia habẽt simile generationis principium,[e] verum est quantum ad corpus: similiter eñ de terra facta sunt omnia animalia, non autem quantum ad animam. Nam anima brutorum producitur ex virtute aliqua corporea, anima vero humana a Deo. et ad hoc significandum dicitur Gen. 1. quãtum ad alia animalia. Producat terra animã viuẽ- 50 954 a 353 c

E

latiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio, respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius, hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse. sed probandum hoc esset. Ex eo vero, ꝙ apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur. ergo volumus esse semper. Ex eo quoque, quòd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternū: nec ēt sequitur. ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadā; qua omnes vellemus perfectiones ēt impossibiles, vt volare &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem, est verissimum: qa naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud seqtur, nisi quòd naturaliter appetim⁹ eē in vlī & in cōi, & nō solū hic & nūc: quod gratis concedit. Sed ex hoc non sequitur. ergo appetimus esse semper: imo est fallacia amphibologiæ: qa q̄stio est de naturalr appetere esse semp, ita quòd ly semper, est pars obiecti appetiti. i. quòd appetat hoc totū esse semp.
c
265
510
Ista vero ratio loqtur de esse semper: vt ly semper, est conditio sine qua res appetita, scilicet esse, non repræsentatur & appetitur. vnde esse semper, in quæstione idem est, quòd esse sempiternum. In ratione vero, æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

¶ Ad has obiectiones, præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo, quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in secundo contra Genti. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, idest totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando, vtrum animæ, & nostri, sit vnum, aut diuersum esse. Ita quòd intentio Sanct. Thom. est ex eo, quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt optet esse semper, inferre a posteriori eius incorruptibilitatem. Quod autem talis appetitus illi insit, non ex eo quod statim oblata optatur sempiternitas probauit: quoniam velleitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos cum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit, quòd intellectus apprehendit esse semper, & intendit non de esse ꝓprio: aut alieno: sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate autem, iudicio meo vtitur etiam in communi: siue positiua, siue negatiua non curando, & hoc extendendo sicut in rei veritate extenditur hoc signum, ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est intentum: hoc enim manifestato, de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc quòd cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc, & nunc, necesse est, quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo quòd cognitio se extendit ad bonum, non in hoc, aut illo, non hic, aut ibi, non nunc, aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus temporis, loci, indiuidualibus cōditionibus: appetitus quoq; talem cognitionem sequēs, fertur in bonum absolute abstrahendo ab his. Et ꝑ ꝑ hoc voluntas est vlīū, sicut & intellectus, Vnde & in 2. Rhetoricorum dicitur, quòd

tem. Quantum vero ad hominem dr̄, ꝙ Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Et ideo concluditur Eccl. vlt. Reuertatur puluis in terrā suā, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Silr̄ processus vitæ, est similis quantum ad corpus, ad quod pertinet, quod dicitur in Eccle. Similiter spirant omnia: & Sap. 2. Fumus & flat⁹ est in naribus nostris &c. Sed non est similis processus quantum ad animam: quia homo intelligit, nō autē animalia bruta. unde falsum est quod dr̄, Nihil habet homo iumēto amplius. et ideo similis est interitus, quantum ad corpus: sed nō quantum ad animam.

Ad 2[m] dicendum, quòd sicut posse creari dicitur aliquid, nō per potentiam passiuam, sed solum ꝑ potentiam actiuam creantis, qui ex nihilo potest aliquid producere: ita cum dicitur aliquid vertibile in nihil, non importatur in creatura potentia ad non esse, sed in creatore potētia ad hoc, quòd esse non influat.[e] Dicitur autem ali-

F odio habemus genus latronum. Ex hoc autem, quòd voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum, vt feratur in bonū absolute, sequitur intentum: quia, cum naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differentiam temporis. ergo sempiternum. Quòd autem naturaliter appetat esse actu elicito, ꝓbat S. T. hic: qa vnūquodque secundū vnūquēq; gradum naturalr̄ appetit esse: ergo intellectuale, vt sic: et consequēter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in 2. contra Gent. affert signū manifestum & irrefragabile: qa videmus, ꝙ animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, ꝑ illā conseruāt sibi esse, & pugnant ꝓ illo: hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. qd vero non secundū aliquam certā differentiam tēporis, patet, quia appetit absolute abstrahēdo a temporis differentia. Abstrahi aūt a dr̄ia temporū dico, non solum vt conditione obiecti, sine qua non: sed etiam vt parte rei appetitæ: quia esse absolute, non vt nunc, nec tanto tempore appetitur. Consequentia vero, fundatur super illa maxima ostensa in 1. cœli, tex. 116. & c. quòd omnis potentia naturalis est determinata ad maximū & minimū: ita ꝙ impossibile est, quòd aliquid habeat naturalē inclinationem ad agēdum, aut essendum vage, sed oportet quòd determinet, vel tm̄ tempus, vel semper, vel nunquam. Ex hoc. n. aperte sequitur, ꝙ si appetitus naturalis est ad esse, & non secundum aliquam differentiam temporis: ergo ad esse semper. Quod ꝓbatur, etiam ducēdo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vage. ergo potentia naturalis illius naturæ, est etiam ad esse vage. ergo posse esse illius naturæ, non est determinatum ad maximum & minimum tempus. quod est contra doctrinam primi de cœlo. & contra rōnem. quia omnis natura, aut est corruptibilis, aut incorruptibilis. Si incorruptibilis, habet virtutē determinatam ad semper esse: vt patet 1. cœli, tex. 1. Si corruptibilis. ergo principia eius, habent limitatam virtutem ad conseruandum tanto tꝑe: ita ꝙ non maiore, per se loquendo. Vñ & in 2 de generatione, æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerum, & periodus vnicuiq; assignatur corruptibili. Et sic patet mira S. Tho. subtilitas in suo medio. quod quia non penetrauit Scot. ideo, ad extranea se conuertit. Vnde, ad obiectionem eius iā patet quid dicendū: quia arguendo ex desiderio naturali pro actu elicito, non oportet probare ꝙ apprehēsio huius appetibilis esse semper sit recta: sed huius appetibilis K quod est esse absolute sumendo, quod est per se notum. Ex hoc enim sequitur. ergo appetitur esse semꝑ positiue, vt in q̄stione ponitur, & vt pars appetibilis. Et in hoc fuit mira profunditas, quòd ex apprehendere & appetere esse semper negatiue, & ly semper concurrente vt conditione sine qua non, conclusum est appetere esse semper positiue, & vt partem seu conditionem rei appetitæ, nulla fallacia incidente.

¶In rñsione ad tertiū. esset difficultas, quæ in 1. de anima, text. 12. & 13. tractata est, de propria operatione animæ.

quid corruptibile per hoc, quòd inest ei potentia ad non esse.

Ad 3[m] dicendum, ꝙ intelligere cum phātasmate, est ꝓpria operatio aīæ fm quod corpori est vnita. Separata[d] aūt a corpore hēbit aliū modū intelligēdi, similē alijs substantijs a corpore separatis: vt in- D. 185.
G fra melius patebit.* Q.89.ar.1.

Articvlvs vii.

Vtrum anima & angelus sint vnius speciei.

368 2.di.3.q.1. ar.6.& di. 17.q.3.art. 1.Et 2.contra c.92. & 93.fi. Et li. 4 c.32. Et de anima, art.7.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, ꝙ anima & angelus sint vnius speciei. Vnūquodque enim, ordinatur ad proprium finem per naturam suæ speciei, per quam habet inclinationē ad finem. Sed idem est finis animæ &, angeli, scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt vnius speciei.

H ¶ 2 Præt. Vltima differentia specifica est nobilissima: quia complet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima, quàm intellectuale esse. Ergo conueniūt anima & angelus in vltima diffe-

¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articu. septimum.

Titulus clarus, speciei specialissimæ.

¶In corpore articuli tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat, respondendo quæsito. Tertio, respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origenis, s. partem affirmatiuā q̄stionis, & eius rōnē: quia. s. inæqualitatem posuit ex libertate arbitrii proprii: vt patet superius quæst. 47.

¶ Quo ad secundū, conclusio responsiua est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturalr̄ inæquales. ꝓbatur sic, Substantiæ incorporeæ: aut ponūtur formæ subsistentes: aut cōpositæ ex materia & forma. Sed vtroq; modo non possunt esse duæ eiusdē speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor ꝓbatur tali ordine. Primo, dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati, scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata a materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inęqualitatem secundum perfectum & imperfectum: qa differentiæ diuidentes idem genus, sunt cōtrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma, aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ in corporeis non est in telligibilis. ergo.

¶ Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter cōclusum, quòd nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numeratione animarum ꝓmittit se dicturum.

¶Hoc in loco discutiendæ essent ꝓpositiones istæ communes in via San. Thomæ & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶In responsione ad secundū, nota quòd in quæst. 50. ar. 4. ad primum, habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶In respon sione ad tertiū, aduerte, quòd Sco. in 2. dist. 1. q. 6. non impugnat, ꝙ differentia secūdum esse vnibile, vel non vnibile materiæ infert diuersitatē specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod San. Tho. non dixit. ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit. de hoc vide quę scripta sunt in commētariis de Ente & essentia, in materia de indiuiduatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis. — Q. sequēti art.2. ad 1. arg.

¶ Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. specialem, quomodo angelus, & anima differūt specie.

rētia specifica. Ergo sunt vni⁹ spēi.

¶ 3 Præt. Anima ab angelo differre non videtur, nisi per hoc, quòd est corpori vnita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, nō videtur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

Ca.7.inter prin. & medium.

Sed contra, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, qa vt dicit Dionys.* 7. cap. de diui. nomi. Mentes B angelicæ simplices & beatos intellectus habent, non de visibilibus congregantes diuinam cognitionem: cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igit & angelus non sunt vnius speciei.

Li.1.peria. ex c.5.& 8. tom.4.

Respon. Dicendū, ꝙ Orig.* posuit oēs animas humanas & angelos esse vnius speciei: et hoc iō, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantijs inuentam, accidentalem, vtpote, ex libero arb. prouenientem, vt supra dictum est. *Quod non potest esse: C quia in substantijs incorporeis nō potest esse diuersitas secūdum numerum absque diuersitate secundum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestum est, quòd necesse erit in eis esse diuersitatem in specie.[e] Non enim potest intelligi, quòd aliqua forma separata sit, nisi vna vnius D speciei: sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi vna tantum. hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius vel illius.[e] Diuersitas autem secūdum speciem, semper habet diuersitatem naturalem concomitantē: sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero, et similiter in alijs. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secūdum perfectum & imperfectū: quia principium contrarietatis est E priuatio & habitus, vt dicitur in 10. Meta.* Idem etiam sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent cōpositæ ex materia & forma. Si eñ materia huius distinguitur a materia illius, necesse est, ꝙ vel forma sit principium distinctionis materiæ: vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas: & tūc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem & inæqualitas naturalis, vel materia erit principiū distinctionis forma

Q.47.ar.2.
264
234
Li.10.Meta.text.15. & 16.to.3.

A rum. Nec pōt dici materia hęc, alia ab illa, nisi fm distinctionem quātitatiuam: quæ non habet locum in substantijs incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. vnde non potest esse quòd angelus & anima sint vnius speciei. Quomodo autem sint plures animæ vnius speciei, infra ostendetur*.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ rō illa ꝓcedit de fine ꝓximo & naturali. Beatitudo aūt æterna, est finis vltimus & supernaturalis.

Ad 2[m] dicendum, quòd differentia specifica vltima est nobilissima, inquantum est maxime determinata,[e] per modum, quo actus est nobilior potentia. Sic autem intellectuale non est nobilissimū: quia est indeterminatum & commune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut non omnia sensibilia sunt vni⁹ speciei, ita nec omnia intellectualia.

2
264

Ad 3[m] dicēdū, ꝙ corpus nō est de essentia animæ, sed anima ex natura suæ essentię habet, ꝙ sit corpori vnibilis.[e] Vñ nec ꝓprie[d] anima est ī specie: sed cōpositū. Et hoc ipsum, ꝙ anima quodammodo indiget corpore ad suam operationem, ostendit ꝙ anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis,[e] q̄ angelus, qui corpori non vnitur.

D. 173. 174. f 269 266 281 378

QVAESTIO LXXVI.

De unione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

Deinde considerandum est de vnione animæ ad corpus.

Et circa hoc quærūtur octo.

¶ Primo, Vtrū intellectiuum principiū vniatur corpori vt forma.
¶ Secnndo, Vtrum intellectiuum principium numero multiplicetur, secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum.
¶ Tertio, Vtrum in corpore, cuius forma est principium intellectiuum, sit aliqua alia anima.
¶ Quarto, Vtrum sit in eo aliqua alia forma substantialis.
¶ Quinto, Quale debeat esse corpus, cuius intellectiuum principium est forma.
¶ Sexto, Vtrū tali corpori vniat mediante aliquo alio corpore.
¶ Septimo, Vtrum mediante aliquo accidente.
¶ Octauo, Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primū.

In titu. ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in 2. contra Genti. cap. 67. duo requirūtur. Primo, quòd forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiam. Secundo, quòd forma & materia conueniant in vno numero esse, quo compositum ex eis est. Sed nota, ꝙ apud nō admittentes materiæ & formæ esse vnum solū esse, admittitur tamē, quòd vtrumque eē in vno compositi esse conuenit. Auer. tamen, contra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia re uera ita est simpliciter.

¶ In corpore, tria principaliter facit. Primo, respōdet q̄sito affirmatiue, ꝓbando eam dupliciter. Secundo, respōdet cuidam tacitæ obiectioni,

Universidad de Deusto Biblioteca

obiectioni, ibi, Considerandum est. Tertio, respondet cuidam alteri quaestioni, ibi, Est autem attendendum.

¶ Quo ad primum, conclusio est, Necesse est intellectiuum principium, esse hominis formam substantialem. Sed quo ad primā probationem, tali ordine procedit. Primo, ponit rationem. Secundo, tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostēdat & conuincat ad assentiendum praemissae rōni Aristo. Tertio, affert opinio. Auer.

369 & improbat. Quarto, affert quorūdam aliorum opinionē, & improbat quadrupliciter. & sic cōcludit intentum propositum ex rōne primo inducta, & postmodum aggreditur secundam rationem principalem. Ratio ergo prima, est ista. Quo primo operamur quocunque vitali opere, est forma eius, cui operatio attribuitur: sed intellectiua anima ē quo primo Sortes intelligit. ergo est forma Sortis. Maior ꝓbat̄ inductiue, in sanitate & scientia: minorem experimur. igitur. Et quoniam hęc ratio sumpta est ex Arist. in 2. de anima, tex. 24. formaliter: & ibi diffuse de hoc scripsimus, examen huius rationis quaeratur ibi.

2. cōtra 56. 68. & 69. 70. & 71. Et quol. 12 arti. 10. Et spiritus, ar. 2. Et de anima art. 19. Et opusc. 3. c. 80. & 3. de anima.

* Tex. 6. & 7. tom. 2.

† Q. praece. ar. 2. & 5.

366 ¶ Quo ad secūdam partem, ponit ex 5. Physic. in principio tres modos clare: secundum totum, vel partem, vel accidēs. Non secundum accidens: quia intelligit inquantum homo, quod est praedicatū essentiale. Non secūdum se totum: quia corpus est pars Sortis. probatur: quia Sortes experit̄ se sentire corpore. ergo corpus est eius pars. ergo secundum partem: est igitur intellectus pars, seu aliquid Sortis. Et sic oportet videre, quomodo possit saluari quòd intellectus sit aliquid Sortis. Et venitur ad tertium, scilicet, positionem Auerrois in tertio de anima, commento quinto. Vbi nota, quòd aequiuoce vtitur, ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis, idest obiectum quod vocatur subiectum, quia est subiectum veritatis eorum: quoniam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta, sumitur adaequatio specierum. Intellectus vero, vocatur subiectum inhaesionis; quod vsu frequenti dicimus subiectum.

¶ Reprobatio huius consistit in hoc, quòd ista coniunctio largitur Sorti vt intelligatur, nō vt itelligat: & formatur rō sic, Vnio speciei visibilis ad obiectū, non sufficit ad hoc ꝙ obiectū videat, sed vt videat̄. ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phātasmata, dat phantasianti vt intelligat: sed vt intelligatur: tenet sequela ex doctrina Arist. 3. de anima text. 3. Intellectiuę animae phantasmata &c.

¶ Sed occurrit hic dubium, quoniā vt sui sequaces dicunt, Auer. non ponit quòd ex tali vnione praecise Sortes habet quòd intelligat. Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo, quia intellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, quòd coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco, & subiecto a corpore humano. Deinde, quo ad operari: quia in sua essentiali operatione, quae est intelligere,

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectiuum principium, vniatur corpori ut forma.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectiuum principium non vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, * quòd intellectus est separatus, & quòd nullius corporis est actus. Nō ergo vnitur corpori vt forma.

§ 2 Praet. Omnis forma determinatur secundum naturam materiae, cuius est forma. Alioquin non requireret proportio inter materiā & formam. Si ergo intellectus vniretur corpori vt forma, cum omne corpus habeat determinatam naturam, sequeretur quòd intellectus haberet determinatam naturam: & sic non esset omnium cognoscitiuus: vt ex superioribus patet. † quod est contra rationem intellectus. Non ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

§ 3 Praet. Quaecunque potentia receptiua ē actus alicuius corporis, recipit formam materialiter & indiuidualiter: [e] quia receptum est in recipiente s̄m modū recipiētis. Sed forma rei intellectae non recipitur ī intellectu materialr̄ & indiuidualiter, sed magis immaterialiter & vniuersaliter: alioquin intellectus non esset cognoscitiuus immaterialium & vniuersalium, sed singularium tantum: sicut & sensus. Intellectus ergo, non vnitur corpori vt forma.

§ 4 Praet. Eiusdem est potentia & actio. idem.n. est quod pōt agere, & quod agit. Sed actio intellectualis nō est alicui⁹ corporis: vt ex superioribus patet. * Ergo nec potētia intellectiua est alicuius corporis potētia. sed virtus siue potētia nō pōt esse abstractior vel simplicior quàm essentia, a qua virt⁹, vel potētia deriuat̄. Ergo nec substātia intellectus est corporis forma.

§ 5 Praet. Id quod per se habet esse, non vnitur corpori vt forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formae non est ipsius formae secundum se. Sed intellectiuum principium habet secundum se esse, & est subsistens, vt supra dictum est. * Non ergo vnitur corpori vt forma.

§ 6 Praet. Id quod inest alicui rei secundum se, semper inest ei. Sed formę secundum se inest vniri materiae. non enim per accidens aliquod, sed per essentiam suam est actus materiae. alioquin ex materia & forma non fieret vnum substantialiter, sed accidentaliter. forma ergo non potest esse sine ꝓpria materia. Sed intellectiuum principium, cum sit incorruptibile, vt supra ostensum est, * remanet corpori non vnitum, corpore corrupto. Ergo intellectiuum principiū non vnitur corpori vt forma.

SED CONTRA, Secūdum Philosophum in 8. Met. * differentia sumitur a forma rei. Sed dr̄ia cōstitutiua hominis est rationale:

dependet a corporea phantasia eius tripliciter. Primo, tanquam a motiuo proprio. Secundo, tanquam termino proprio. Tertio, tanquam necessario cooperante: quia oportet phantasiam esse semper in actu secundo, quando intellectus est in actu secundo. Demum, quo ad operari operatione secundaria, scilicet, mouere: quia .s. se habet ad corpus humanum, vt ad proprium mobile essentialiter sibi respondens, vt intelligētia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedūt, quòd anima intellectiua est forma Sortis per informationē assistentiae, non inexistentiae. Et sic dicunt, quòd Sortes intelligit, quemadmodum coelum mouet se. q. pręc. ar. 3

¶ Sed de vnione quo ad mouere, erit nūc nūc sermo a S. T. & similiter de tali composito. Nunc autem scito, ꝙ vnio, quo ad operari primo, & essentiali operari, nihil facit: quoniam illa triplex habitudo nō dat Sorti nisi qd̄ videat̄: & addit hoc ꝙ actu phātasietur, quod constat non esse intelligere. Quia si paries eēt aīatus, & aliqua vitali operatiōe citra visionē, vteretur colore, cū videretur, nihil minus nō propter hoc videret. Vnio vero secundum illam coexigentiā, & coaptationem in esse nihil dat, nisi ordinem essentialem & dependentiam, qualis est inter magis, & minus perfectum. Non quòd esse vni⁹ sit in aliquo genere causae intrinsecae, causa esse alterius. Indiuisio quoq; secundum locum, & subiectum, cum non sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cōmuni esse vtriusq;, vt cōtingit in indiuisione animae sensitiuae cum animato, nihil dat nisi quòd nulla distātia situalis impedire possit vnionem intellectus cum phantasia. Vnde, ex his omnibus potest argui sic. Ex omnibus istis simul non habet, nisi quòd Sor. est proprius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus. ergo ex his Sor. non intelligit, oīa enim haec faciunt ad hoc, quòd illa operatio sit in Sorte vt in habēte ipsam, quod tamen oportet ponere: quia est intelligens; sicut album oportet habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis, & quorundam etiā Auerroistarum, q volunt saluare, dicēdo quòd ex intellectu & homine fit vnum sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe: ita quòd Sortes intelligit: sicut & coelū mouet se. Sed hanc rn̄sionē S. Tho. quadrupliciter euacuat, & primę tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita quòd intēdunt, quòd penes vnionē secundum actualem motionem, non pōt saluari, ꝙ Sortes intelligat. Primo, ex ordine inter mouere & intelligere, sic: Intelligere est prius q̄ mouere. ergo p vnionē in motu, Sortes non intelligit. Consequentia nota. Antecedens patet: quia motus aīae fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secundo, ex differentia operum penes immanere & trāsire: quia intelligere est operatio immanēs, motus transiēs. ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio, ex differentia penes communicari instrumēto: quia operatio motoris non communicatur moto, nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic commu-

Q. 75. ar. 3

Q. 75. ar. 6

Lib. 8. Metaph. tex. [illegible] tom. 2.

cōmunicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorū vnitorum. s. motoris & moti, quia diceret aduersarius, ꝙ non ex vnione penes motū habet Sortes, quòd intelligat, sed ex vnione, quae fundat quòd hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quòd intelligat. Sed illam vnionem describimus & declaramus tanquam ab effectu, per mouere & moueri. Et ꝓpterea addit̄ ista quarta rō, euacuans hāc rn̄sionē sic. Aut hoc quod dico, Sortes, signat tm̄ partē corpoream cōpositi ex

353 motore & mobili, aut totū cōpositum. Si partē tantū, ergo sibi nō pōt attribui ītelligere. Probatur sequela, quia operatio partis non attribuit̄ alteri parti nisi forte p accidens. & dixit forte, qa etiā p accidens nō est in vsu. Si totum, ergo Sortes nō est vnum

362 simpliciter. ergo nec ens simpliciter. patet prima sequela: qa ex motore & mo-

355 bili, nō fit vnū simplr̄. secunda patet: quia vnūquodq; eo mō ē ens, quo vnū.

¶ Nota hic, ꝙ sectatores Auer. nescientes, neq; propriā vocē intelligētes, dicūt, ꝙ Sortes significat totū cōpositū: & dicūt, ꝙ est vnū simplr̄, qa est vnū substātialiter: nō p informationē: sed p assistentiā formae. Sed ꝙ hi propriam nesciāt vocē ex rōne & Arist. cōuincitur. Ex rōne, qa vnū idē est qd̄ indiuisum. 4. Meta tex. 3. Si sunt vnū substātialr̄, ergo sunt indiuisa substātialiter. ergo q̄uis vere aīa & corpus sint duae res, sunt indiuisae substantialiter. ergo s̄m aliqd̄ esse substātiale: sicut īdiuisa s̄m quātitatē, & qualitatē, & vbi &c. semp sunt s̄m aliqd̄ esse illius generis non distincta. anima autem & corpus apud eū, praeueniendo omnē operationē, in nullo esse indiuisa sunt. ergo

¶ Praeterea, secundo de anima, tex. 7. Arist. ait, Non oportet quaerere qūo ex aīa & corpore fiat vnū &c. Vnde habetur, ꝙ si subtrahatur ꝙ in essendo hoc sit actus illius, & illud sit potentia illius, non habetur qūo sit vnum. Sed apud eū, neq; hoc est illius actus &c. ergo. Neq; pōt subterfugi ad actum per assistentiam, quia responsio Aristotelis consistit, quia actus est quod proprie, est, & potentia non est nisi per actum, proculdubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quaerere glutinum, ꝙ de anima Auerrois negat, quia corpus Sortis non est potentia, quae nō sit nisi per actum, quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

¶ Ad id quòd de coelo dicunt, dicenda sunt tria. Primo, ꝙ si coelū mouet se, est vere animatum. Secundo, ꝙ quia motus est operatio transiens, & actio principalis attribuitur instrumento, ideo magis pōt dici de motu quàm intelligere. Tertio, ꝙ hoc est obscurum: qm̄ hoc nescimus, an coelum se moueat, sed tamen experimur nos intelligere. vnde, velle clara & certa per dubia & obscura notificare, est ineruditi, & egentis disciplina, cum magis coelum per nostra notificari debeat.

¶ Secūda rō principalis est ex rōne speciei, sic. Intelligere est propria operatio hois, vt sic. ergo homo constituit̄ in esse specifico p principiū suae operationis, quae est intelligere. ergo illud principiū est propria forma, dans esse homini. Secunda cōsequentia nota, quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam, differentia enim est intrinseca. Prima vero consequentia probatur, quia natura cuiusq; rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens vero probatur, quia per intelligere homo transcēdit caetera animalia, & authoritate Arist. qui in decimo Ethicorum in hac operatione, propriam hominis felicitatem ponit.

¶ Ad hāc rationem dicunt, quòd homo dupliciter sumitur, vno mō in esse cōpleto, alio mō incōplete. Primo mō nō est p se ī genere, aut specie, & dicit compositū ex aīa intellectiua & corpore. Secūdo mō sic, & reponit̄ in specie p aiam cogitatiuā, vt dicit Auerrois. Sed s̄m hoc sequit̄ primo, ꝙ nulla species est in mūdo

ꝙ dicitur de homine ratione intellectiui principij. intellectiuū ergo principium est forma hominis.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd itellectus, qui est intellectualis operationis princpium, sit humani corporis forma [c]. Illud enim, quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas, & quo primo scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis, & scientia animae. Et huius ratio est, quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde, quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, quòd primum, quo corpus viuit, est anima [c]. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium [e], id, quo primo operamur vnumquodq; horum operum vitae, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum: & similiter, quo primo intelligimus. Hoc ergo principium, quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. & haec est demonstratio Aristot. in 2. de Anima*. Si quis autem velit dicere, animam intellectiuam non esse corporis formā, oportet, quòd inueniat modū quo ista actio, quae est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque, seipsum esse qui intelligit. Attribuitur autē aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 5. Phisic.* dicitur.n. mouere aliquid aut agere, vel secū dum se totū, sicut medicus sanat; aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidēs, sicut dicitur, quòd album ędificat, qa accidit aedificatori esse albū. Cū igit̄ dicimus Sortē, aut Platonē intelligere, manifestū est, ꝙ nō attribuitur ei per accidens. attribuitur

q̄ sit aīal rōnale, qd̄ est cōtra cōmunē animi cōceptionē: nō solū philosophorū, sed oīum qui scripserūt. Patet sequela, quia rōnale non cōstituit hoīem intrinsece. Rursus sequitur, ꝙ oēs species animalis sint animalia bruta essentialiter, & consequenter quòd ipse Auerrois, & sui sequaces, sunt essentialiter animalia bruta: & propterea nō est mirum si nihil intellexerunt de seipsis.

¶ Contra eandem rationem Scot. in 4. dis. 43. q. 2. instat dicens, quòd ista ratio deficit apud nos, quia intelligere non est ab anima apud nos: sed intellectus cōcurrit mere passiue, & obiectū actiue. Et sic ex ista ratione nō habetur intentū, quia illa maxima, Propria operatio est a propria forma, non iuuat ad propositum.

Li. 2. de anima, tex. 24. tom. 2.

¶ Ad hoc breuiter dr̄. Primo, quòd falsum est ꝙ itellectus concurrat pure passiue ad intelligere. Secundo dr̄, ꝙ intelligere cū sit operatio vitalis, manifeste est animae, eo mō quo operatio est formae elicientis ipsam. Vtrū aūt actiuae vel aliter, impertinens est: ideo sat est. Tertio dr̄, ꝙ aliud est loqui de anima, quae est primū principiū intelligēdi: & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat.n. ꝙ ab anima est intelligere. Sed vtrum mediāte ītellectu possibili actiue, hoc est impertinēs. Stat.n. ꝙ mediāte forte alia virtute agat illā. vnde ratio stat solida, fundata super hoc ꝙ ītelligere est propria operatio animę eo modo, quo operatio dicitur esse formae, quoniam semper aestimabitur, vt dicitur in 3. Physico. text. 17. species aliqua operari.

Lib. 5. Physi. tex. 1. tomo. 2.

¶ Quo ad secundā partē corporis articuli, quia posset quispiam obiicere, Qūo est possibile ꝙ intelligere & intellectus nullius corporis dicat̄ act⁹ a philosophis, & tn̄ sit forma corporis dās illi esse, vt cōclusisti? Idcirco, huic obiectioni satisfacit graduādo formas penes eleuationē supra materiā, intantū ꝙ ascēdat vsq; ad formā ita excedētem materiā, ꝙ habeat aliquā virtutē & operationem, in qua non cōicat sibi oīno materia, & talis est anima intellectiua, quia est suprema oīum. Et declarat graduationē formarum in forma elemēti misti, vegetabili, sensibili, & intellectiua.

¶ Circa hanc partē occurrit dubium, quia Sco. in Quolibetis, q. 9. adducit haec S. T. verba. & cōtra ea duplr̄ arguit. Primo sic. Homo est hō p animā nō nisi vt informat materiam. ergo nō intelligit p eā nisi vt informat materiam. ergo non intelligit per eā vt supergredit̄. i. nō informat materiā, vt dicis. Añs patet ex 7. Met. qa cōpositū nō est tale nisi p formā vnitā. Secūdo sic, Aīa humana s̄m supremū gradū suae essentialis pfectionis, informat materiam, & secundum eundem est principium intelligendi. ergo est principiū intelligendi vt informat materiā, & nō vt excedit materiam. Antecedens patet. alioquin homo non esset supremum ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶ Ad euidētiā huius difficultatis primo declarādū est, q d sit animā supergredi facultatē materiae: deinde respōdēdū obiectis. Formā excedere facultatē materiae quo ad ipsam facultatē seu potētiā materiae, est nō esse in potētia materiae: ita ꝙ nō est de numero, seu genere earū, ad quas illi⁹ potētia se extēdit, sed supra eas. Quo ad fieri, est nō p trāsmutationē materiae educi, sed deforis aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentē, seu independentē s̄m esse a materia: ita quòd sic informet quòd nō pēdeat. Quoad posse, est habere virtutē nō receptā in corpore, sed in ipsa anima stātē. Quoad operari, est operari absq; cōmunicante corpore cū subiecto. unde animam intellectiuam excedere facultatem materiae nihil aliud ē, q̄ ipsam esse tātae perfectionis essentialiter, ꝙ q̄uis informet, subsistens tamen seu independens a materia est. Vel animam intellectiuam supergredi facultatem materiae est, eam esse talis generis, ꝙ ex ratione sui generis, seu ex hoc ꝙ intellectiua est, nō habet ꝙ informet materiā illā, tn̄ informat subsistēda.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ad rationes autem in oppositum dicitur, ſm ea quæ de facto tenet S.T. quòd anima intellectiua ſecundum omnem ſui gradū informat materiam: ſed potentia intellectiua, nullius corporis eſt actus: nec per ſuperexcedere materiā intendit S.Tho. non informationem ipſius corporis ab anima: ſed ſeparationē virtutis intellectiuæ & intellectionis a corpore: & hanc tanquam effectū eſſentialis exceſſus ipſius animæ ſupra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter reſpondēdo dicitur, q̄ Sortes intelligit per animā intellectiuam & inquantum ſupergreditur materiam, & inquantum, eſt vnita materiæ. Sed ly inquantum, in prima, notat rationem operandi: & in ſecūda, conditionē rationis operandi. Anima enim ſecundum illum ſupremū gradum, ex quo habet ſubſiſtēiam indepēdentē a materia & ſeparationem ab ea negatiue, eſt ratio intelligēdi Sorti. Sed non eſt illi ratio niſi habeat hanc conditionem, quòd ſit illi vnita.

Li.3. de natura hominis, nō multum procul a fine.

Q.75.ar.4.

Li.3.tex.5. & 36. 392

¶ Vltimo in corpore articuli, quia ſuperius oſtendit concluſiones ſuas ſeq., ſiue anima ponat formā ſubſiſtens, ſiue compoſita ex materia & forma: & nūc potuiſſet hoc idem hic quæri. Ideo oſtendit, quòd ſi anima etiā eſt cōpoſita ex materia & forma, quòd impoſsibile eſt ipſam eſſe formam humani corporis: quia aut ſecundum ſe totam, aut ſecūdum aliquid ſui: non primo modo, quia implicat: nec ſecundo, quia ſua materia eſſet primum animatum, ergo.

¶ In reſpōſione ad primum nota, quòd quia præſens negotium arduum valde eſt: & debet ſi poteſt, intenta concluſio ſaluari ſecundum omnem opinionem, quæ non euidenter eſt impoſsibilis, vt ſolicitando S.T. in ſuperioribus oſtendit, cum de diſtinctione ītellectus ab anima, ſcrupuloſa valde quæſtio ſit: Thomiſtis tenentibus diſtingui ipſum realiter ab ea: Scotiſtis dicentibus ipſum eſſe idem realiter quod eſſentia animæ: ſed diſtingui formaliter ab ea, quāmuis de facto reſponſio iſta, quam dat S.T. ſuſtinēda ſit: non videtur tamen mihi arctanda tāta res ſub iugo iſtius alterius quæſtionis: Sed dicendum potius, quòd quicquid ſit de diſtinctione intellectus ab anima, anima intellectiua ſecundum eſſentiam eſt actus corporis, & ſm potentiam nō eſt actus corporis, quia anima intellectiua inquantum poteſt intelligere, corpus nō perficit. Cuius ſignum eſt, q̄ intelligere non ſuſcipitur in corpore, eiuſdē enim eſt actus cuius eſt potētia, vt dicitur de Somno & vigilia. Et ſi inſtetur, quomodo eſt poſsibile, ſi anima idem eſt intellectui, quòd ipſa ſit actus corporis, & non ſit actus corporis: facile reſpondetur, quòd ipſa quidem eſt actus corporis: ſed ipſa inquantum intellectiua non eſt actus corporis: ideſt anima intellectiua identice non formaliter eſt actus corporis. Vel & melius: intellectus identice, non formaliter eſt actus corporis, & hoc eſt dictu, quòd ſecundum rem eſt res recepta in corpore: ſed non habet ex hoc quòd ſit in corpore: ſed ex hoc habet quòd ſit independens a corpore. Et ſi contra hoc inſtetur. Primo, quia ſic anima intellectiua non differret ab aliis gradibus metaphyſicalibus, de quibus vere dicitur, q̄ formaliter non dependēt a materia, & tamen quando ſunt recepti in materia, ſunt vere materiales, anima.n bouis inquantum ſubſtantia non habet q̄ ſit corporis actus, vt patet, & tamen non propterea poteſt vere dici, q̄ ſubſtantia aīæ bouis non eſt actus corporis. ergo nec de aīa intellectiua: Secundo, quia videmur incidere in id quod dicit Ariſt. in. 1. de anima. te. 13. vel. 14. quòd anima eſt ſicut curuum enim ei inquantum eſt homo, qđ eſſentialiter prædicat de ipſo. Aut ergo oportet dicere, quòd Sortes intelligit ſecūdum ſe totum, ſicut Plato poſuit*, dicēs hominem eſſe animam intellectiuam: aut oportet dicere, quòd intellectus ſit aliqua pars Sortis. Et primum quidē ſtare non poteſt, vt ſupra oſtēſum eſt†: propter hoc, quòd ipſe idem homo eſt qui percipit ſe intelligere & ſentire. ſentire autem nō eſt ſine corpore. Vnde oportet corpus aliquam eſſe hominis partem. Relinquitur ergo, quòd intellectus quo Sortes itelligit, eſt aliqua pars Sortis: ita quòd intellectus aliquo modo corpori Sortis vniat. Hanc autem vnionē. Commentator in 3. de anima * dicit eſſe per ſpeciem intelligibilem.‡ Quæ quidē habet duplex ſubiectum: vnum. ſ. intellectum poſſibilem, & aliud ipſa phātaſmata, quæ ſunt in organis corporeis. Et ſic per ſpeciem intelligibilem cōtinuatur intellectus poſſibilis corpori huius vel illius hominis. Sed iſta cōtinuatio vel vnio non ſufficit ad hoc, quòd actio intellectus ſit actio Sortis. Et hoc patet per ſimilitudinem in ſenſu, ex quo Ariſt. procedit ad conſideran dum ea quę ſunt intellectus. Sic. n. ſe habent phantaſmata ad intellectum, vt dicitur in 3. de anima*. ſicut colores ad viſum. Sicut ergo ſpecies colorum ſunt in viſu, ita ſpecies phantaſmatum ſunt in intellectu poſſibili. Patet autem, quòd ex hoc, quòd colores ſunt in pariete, quorū ſimilitudines ſunt in viſu, actio viſus non attribuitur parieti. Non. n. dicimus, quòd paries videat, ſed magis quòd videatur. Ex hoc ergo quòd ſpecies phātaſmatum ſunt in intellectu poſſibili, non ſequitur quòd Sortes, in quo ſunt phantaſmata itelligat: ſed quòd ipſe, vel eius phantaſmata intelligantur. Quidam autem dicere voluerunt, quòd intellectus vnitur corpori vt motor‖, & ſic ex intellectu & corpore fit vnum, vt actio intellectus toti attribui poſſit. Sed hoc eſt multipliciter vanū. Primo quidem, quia intellectus non mouet corpus niſi per appetitum, cuius motus ſ̄ſupponit operationē intellect°. Nō ergo, qa mouet Sortes ab intellectu, iō intelligit, ſed potius econuerſo, quia intelligit, ideo ab ītellectu mouetur Sortes. Secundo, quia cum Sortes ſit quoddam indiuiduum in natura, cuius eſſentia eſt vna compoſita ex materia & forma: ſi intellectus non ſit forma eius, ſequitur q̄ ſit præter eſſentiam eius, & ſic intellectus comparabitur ad totum Sortē, ſicut motor ad motū. Intelligere autem eſt actio quieſcens in agente, non autem tranſiens in alterum, ſicut calefactio. Non ergo intelligere poteſt attribui Sorti, propter hoc, quòd eſt motus ab intellectu. Tertio, qa actio motoris nūquam attribuitur moto, niſi ſicut inſtrumento, ſicut actio carpentarij ſerræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, quia eſt actio motoris eius: ſequitur, quòd attribuat ei ſicut inſtrumento. Quod eſt cōtra Philoſophum*, qui vult, quòd intelligere non ſit per inſtrumentum corporeum. Quarto, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini, nunquam tñ attribuitur alij parti, niſi forte per accidens. Nō enim dicimus, quòd manus videat, propter hoc, quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum, actio intellectus non poteſt attribui Sorti. Si vero Sortes eſt totū, quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ ſunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur alijs, quæ ſunt Sortis, niſi ſicut motor: ſequit', quòd Sortes nō ſit vnum ſimpliciter, & per conſequens nec ens ſimpliciter: ſic enim aliquid eſt ens quomodo & vnum. Relinquitur ergo ſolus modus, quem Ariſtot. * ponit. quòd hic homo intelligit, quia principium intellectiuum eſt forma ipſius. Sic ergo ex ipſa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuum principiū vnitur corpori, vt forma. Poteſt etiam idem manifeſtari ex ratione ſpeciei humanæ. Natura enim vniuſcuiuſq; rei ex eius operatione oſtenditur*. Propria autem operatio hominis inquantum eſt homo, eſt intelligere. Per hanc enim omnia alia tranſcendit. Vnde & Ariſtot. * in libro Ethic. in hac operatione, ſicut in propria hois, vltimam felicitatem ex ſecūdo q̄ ſint qđ, ex tertio q̄ ſint pars alicui' cōpoſiti cū quo illo eſſe gaudeant. Et rurſus, in primo cōueniūt cū oibus formis, in ſecūdo cū intelligētiis, in tertio cū formis materialibus. Eſt ergo differētia inter aīam intellectiuā, & alias formas ſenſibiliū in hoc, q̄ eſſe eſt ſibi vere propriū vt quo & quod, reliquis vero vt quo tantū, ita q̄ eſſe, quo homo eſt, prius conuenit aīæ intellectiuæ, & non ſolū vt quo: ſed vt qđ eſt, q̄ cōpoſito. In reliquis vero, ee prius cōuenit formæ vt quo, nō tñ vt qđ: ſed cōpoſito cōuenit prius vt quod eſt, & per cōpoſitū formæ. Et ratio diuerſitatis iam dicta eſt, quia in reliquis cōpoſitū tantū habet rationem ſufficiētis ſuſceptiui ipſius eſſe, reliqua vero ſunt inquantū ſunt aliquid illius. In homine vero non ſolum compoſitum, ſed anima eſt ſufficiēs receptiuū ipſius eſſe, & prius natura ipſa anima, quæ prior eſt naturaliter cōpoſito, & ex ſua ſubſtantiali & abſtractiua perfectione, hanc habet independentiā, qua ſuſtinet in ſe eſſe. Et propterea, ſingulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̄ eſſe ſibi ſit propriū, & q̄ illud cōmunicat cōpoſito, & dicitur, q̄ hoc non cōuenit aliis formis, & q̄ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum compoſito: ſed retrahit illud eſſe ſecum. Cæterę autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles ſunt cum compoſitis, quorum ſunt: hæc enim omnia manifeſte ſequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima eſſe habet independens a corpore, illud retrahit ſecum, compoſito corrupto, & ſic non corrumpitur neceſſario, compoſito corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad ſcm, delibandū eſt breuiter, q̄ compoſitio ſubſtantialis & accidētalis in hoc cōueniūt, q̄ vtraq; cōſtat ex actu & poteſtate. Sed differunt in hoc, q̄ in ſubſtātiali ſit ens & vnū per ſe, in accidētali vero nō. Et radix huius diuerſitatis eſt, qa ens & vnū per ſe oportet in aliquo vno tantum genere & ſpecie eſſentialiter eſſe: ac per hoc ex eſſentialiter actu & eſſentialiter potentia componi ſi compoſitum eſt, alioquin nō eſſet eſſentialiter in vna ſpecie. Eſſentialiter autem potentiam alicuius actus, illam & ſolam eſſe cōſtat quæ nihil aliud eſt q̄ potētia illius, vt figurabile reſpectu figuræ, & calefactibile reſpectu caloris ſignificāt, & ſic de aliis. Quandocunq; aūt vnus ſolus actus cū ſola potentia adunatur, vnum tantū eſſe interuenit ſm illū actū: ac p hoc, p ſe ens & vnū fit. Quādo vero duo act°s vniunt', duo quoq; eſſe neceſſe eſt fieri; ac per hoc, nō per ſe ens, nec per ſe vnum, ſed ens & vnum

aut ſphæra, cui formaliter ſumpto attribuitur aliquid, cum tñ nihil illius realiter inueniatur niſi in materia, ſic. n. ſm hoc faceremur de intellectu, ex quo ſm rem in materia ponitur, quis non formaliter: Dicēdū eſt ad iſta, q̄ anima intellectiua ex hoc quòd intellectiua eſt, nō hac tantum gaudet negatione, quòd ex hoc nō habet q̄ ſit corporis actus: ſed vendicat ſibi poſitiue hoc quòd habet ſecundum rē eſſe independens a corpore, & conſequēter ſecundum rē poſſe, & operari abſq; dependentia ex corpore, quod neq; gradibus metaphyſicalibus, neq; mathematicalibus conuenit. Anima. n. intellectiua & informat corpus, & independet ſm eſſe realiter a corpore, & operatur reali operatione abſq; cōmunicatione corporis, ita quòd operatio illa a ſola, & in ſola anima eſt, q̄uis ipſa anima ſit in corpore, & hoc, quia ipſa anima habet eſſe independens a corpore. Nihil ergo obſtat veritati, attribuere, & q̄ non ſit actus corporis, & in determinationē ad naturam corpoream & receptionem vniuerſaliter, exceſſui eſſentiali animæ intellectiuæ ſupra corpus. i. ſubſiſtētiæ ſeu independentiæ eius ſm eſſe a corpore, q̄m ſm veritatem iſta eſt radix, ſiue ſit proximum fundamentum ſm rem, ſiue non: ſed mediante potētia realiter a ſe diſtincta. Ex hoc. n. quòd anima habet eſſe independēs a corpore, ſequitur, & q̄ eſt forma non materialis, & cōſequenter nō determinata ad aliquā naturā corporeā, & q̄ pōt recipere ſola, & cōſequenter vniuerſaliter. Nec hæc latuerunt diuū Tho, immo ab ipſo hæc didici, q̄m in quæſtione præcedente probauit eſſentiā animæ, quā modo fatetur actum corporis, eſſe formā incorporeā, ſubſiſtentē & vniuerſalē in recipiēdo, a poſteriori, quia ſ. cognoſcit naturas omniū corporū: neq;. n. de vno accidente, qđ ponitur intellectus: ſed de ipſa animæ ſubſtantia conditiones eſſentiales tradidit. Quāmuis igitur vtatur quādoq; S.T. propria opinione de diſtinctione intellectus ab anima, non tamen ſic vti intelligendus eſt, vt alligauerit hoc ad illā: immo ex ſua inſinuauit doctrina, ēt ſine illa reliqua poſſe intelligi, & hęc bene nota.

¶ In eadē reſponſione ad primū, diſcutiēda eſſet illa propoſitio, Anima ītellectiua eſt finis generationis humanæ, quia videt falſa, & a multis negat: ſed q̄m ex propoſito tractabitur de productione animæ in q 118. huius, ideo illucuſq; res hæc differatur.

¶ In reſpōſione ad quartū, aduerte q̄ S.T. reſpōdet ad materia: ſed quia multi faciunt vim in forma, ſcito quòd riſio cōſiſtit in negatione minoris. ſ. intellectus eſt abſtractior eſſentia aīæ. Et ad probationē. ſ. intellectus nō eſt actus corporis, eſſentia animæ eſt actus corporis, ergo ītellectus eſt abſtractior eſſentia, dicit quòd committitur ſophiſma figuræ dictionis, mutando q̄uo, in magis. i. modum abſtractionis in maiorem abſtractionē. Quāmuis enim intellectus habeat hunc modum abſtractionis. ſ. non actu re corpus, & eſſentia animæ nō habeat illum, eſſentia tamē animæ habet alium modū abſtractionis quo magis abſtrahit a corpore. ſ. ſubſiſtere in ſuo eſſe, ſeu habere eſſe ſubſtantiale non pendens a materia Et hic modus eſt cauſa æquiuoca illius modi abſtrahendi, qui conuenit intellectui, & potior illo, ſicut vniuerſaliter cauſa effectu, & hoc eſt, qđ S.Tho. intēdit, vt patet intuēti.

¶ In reſponſione ad quintum ſunt quatuor dicta, circa quæ eſt difficultas, & quæſtio. Primum, Eſſe animæ intellectiuæ eſt ipſum eſſe compoſiti. Secundum, quòd hoc non conuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc aīa intellectiua nō corrumpitur. Quartum, quòd propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶ Contra primum enim Sco. in. 4. diſt. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum, quia omne ens habet aliquod proprium eſſe. Nec capio, inquit, aliquod eſſe ens extra cauſam ſuam, & nō habere proprium eſſe: ſed compoſitum, puta homo eſt aliud ens ab anima. ergo. Tū, quia cōtradicit S.T. ſibiipſi, quia ſm hoc anima non eſſet per ſectior coniuncta q̄ ſeparata, q̄ S.T. tenet. Probatur ſequela. Primo, quia nullum habens totaliter idem eſſe eſt imperfectius ex hoc, q̄ non communicat illud eſſe alteri. proba tur, quia communicare perfectionem, ſupponit, non dat. Secundo, quia ſi ipſa retinens eſſe propium eſt imperfecta in eſſendo, quomodo compoſitum habens illudmet erit perfectum in eſſendo? Tum, quia ſi remanet eſſe totius cōpoſiti, cōſequēs é, q̄ cōpoſitū remaneat.

Li.1.de anima,tex.12. tom.2.

¶ Contra ſecundū arguo, quia hoc repugnat doctrinæ S. T. quoniam in boue & cæteris non ſunt duo eſſe ſubſtantialia, ſed vnum tantū, quo compoſitum primo eſt & forma & materia participatiue, apud S.Tho.

¶ Cōtra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo, q̄ ex hoc ſequitur magis oppoſitum, quia generatio eſt via ad eſſe compoſiti, & corruptio ab eſſe eiuſdem. ergo ſi eſſe compoſiti eſt illudmet qđ eſt proprium animæ, eſſe animæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia ſi ita eſt. ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilitatē animæ, quia eſt iſeparabilis ab eſſe, nihil valet: quia cum illud eſſe ſit eſſe compoſiti, dicetur quòd quemadmodum anima eſt ſeparabilis a compoſito, ſic & ab eſſe, & ſic male illatū fuit. ergo ſepararetur a ſeipſa.

¶ Contra quartū arguit Sco. ibidē, quia ratio, quare aliæ formæ corrūpuntur eſt, non habere aliud eſſe a cōpoſito: ſed vel contrarietas ad corrūpēs, vel ſeparabilitas a cōpoſito. Pōt quoq; argui, q̄ hoc eſt magis rō oppoſiti: quia ſi id quod proprie corrūpitur, eſt cōpoſitū, & ſi aliud eſt eſſe cōpoſiti, & aliud formæ, nō eſt neceſſe corrupto compoſito, corrumpi formam: ſicut nec vniuerſaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

¶ Ad euidentiā horū notāda ſunt duo. Primo, cōuenientia & differentia inter aīam intellectiuā, & alias formas reſpectu eſſe. Secūdo, cōuenientia & differētia inter cōpoſitionē ſubſtantialē & accidentalē radicaliter tangēda eſt, & breuiter. Quo ad primū, cōe eſt oi formæ, q̄ eſſe exiſtentiæ, de quo eſt ſ̄ſens ſermo, ſit ſibi propriū ita q̄ p ſe primo ſibi cōuenit, qđ manifeſtaſ ex eo q̄ formæ cōuenit eſſe, & nō p aliud, quia nec p materiā nec p cōpoſitū, cū tā materia ſit actu p formā q̄ cōpoſitum, vt patet 7. Metatex. 7. & cōſequēter cuicūq; cōuenit, rōne formę cōuenit. Sed cū dupl'r intelligi poſſit q̄ eſſe eſt propriū formæ. ſ. vel vt rōnis eſſendi, ſeu quo eſt, vel ſubiecti, ſeu qđ eſt, ſi hoc cōicare dicēdū eſt oēs formas, q̄ eſſe eſt eis propriū ſalē vt rōnibus eſſendi. In reliquo aūt. ſ. vēdicare ſibi eſſe, vt qđ eſt, differentia eſt inter formas: Q̄m quædā ſunt independentes a materia ſeu ſubiecto, & iſtis eſſe eſt propriū vtroq; mō, vt quo, & vt qđ, & ideo vocantur formæ ſubſiſtentes, & inquantū formæ ſunt, eſſe eas comitat, inquā tū vero tales, puta indepēdētes, eſſe ſuū ipſæ ſuſtētāt. Quædā vero ſunt depēdētes a ſubiecto, & talibus eē nō eſt, ppriū, vt qđ eſt: quia nunquam aliqua earum eſt naturale qđ eſt. Et fundamētū huius differentiæ eſt, quia forma dicitur eſſendi cauſa, inquantū facit formaliter completum ſuſceptiuum ipſius eſſe, vt diaphaneitas quodammodo complet proprium ſubiectum luminis.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ tantū imperfectionis habent vt a receptiuo egeant ſuſtentari, quia formæ ſunt, eſſe ſecū ferunt, quia vero ſuſtinere per ſeipſas ſolas illud nequeunt, perficiunt cōpoſitū ex ſe & receptiuo, vt ppriū receptiuū ipſius eſſe. Aliæ vero quæ ſuſtentante non egent, ſufficientes ſunt, vt per ſeipſas ſuum ſuſtineant eſſe ac ſubſiſtant: & propterea eſſe dicitur & eſt omnino ppriū formarū ſubſiſtentiū, quia vt quo & qđ ſibi illud ven dicant: reliquæ vero vt quo tantū. Et q̄m formæ iſtæ ſubſiſtentes, ſunt duplicis ordinis, quędā ſic ſubſiſtūt, vt nō poſſint eſſe aliis rationes eſſendi, & has vocamus intelligentias: Quædā vero ſic ſubſiſtunt, vt tamē poſſint eſſe aliis rōnes eſſendi, vt aīa intellectiua hois & cœli, ſi eſt aīatū: Cōſideradū eſt, q̄ iſte habēt in ſe tria ordinate, & q̄ ſint formæ, & q̄ ſubſiſtētes ſeu in dependētes, & q̄ rōnes eēndi cōpoſitis, quorū ordo ex eſſectibus patet, nam ex primo habēt, q̄ eſſe comitetur inſeparabiliter eas: ex ſecundo habent, q̄ ſuſtineāt ſufficienter illud, ex tertio habēt, q̄ cōicēt illud cōpoſito. Rurſus, ex primo hñt, q̄ ſint quo ex ſecūdo q̄ ſint qđ, ex tertio q̄ ſint pars alicui' cōpoſiti cū quo illo eſſe gaudeant. Et rurſus, in primo cōueniūt cū oibus formis, in ſecūdo cū intelligētiis, in tertio cū formis materialibus. Eſt ergo differētia inter aīam intellectiuā, & alias formas ſenſibiliū in hoc, q̄ eſſe eſt ſibi vere propriū vt quo & quod, reliquis vero vt quo tantū, ita q̄ eſſe, quo homo eſt, prius conuenit aīæ intellectiuæ, & non ſolū vt quo: ſed vt qđ eſt, q̄ cōpoſito. In reliquis vero, ee prius cōuenit formæ vt quo, nō tñ vt qđ: ſed cōpoſito cōuenit prius vt quod eſt, & per cōpoſitū formæ. Et ratio diuerſitatis iam dicta eſt, quia in reliquis cōpoſitū tantū habet rationem ſufficiētis ſuſceptiui ipſius eſſe, reliqua vero ſunt inquantū ſunt aliquid illius. In homine vero non ſolum compoſitum, ſed anima eſt ſufficiēs receptiuū ipſius eſſe, & prius natura ipſa anima, quæ prior eſt naturaliter cōpoſito, & ex ſua ſubſtantiali & abſtractiua perfectione, hanc habet independentiā, qua ſuſtinet in ſe eſſe. Et propterea, ſingulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̄ eſſe ſibi ſit propriū, & q̄ illud cōmunicat cōpoſito, & dicitur, q̄ hoc non cōuenit aliis formis, & q̄ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum compoſito: ſed retrahit illud eſſe ſecum. Cæterę autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles ſunt cum compoſitis, quorum ſunt: hæc enim omnia manifeſte ſequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima eſſe habet independens a corpore, illud retrahit ſecum, compoſito corrupto, & ſic non corrumpitur neceſſario, compoſito corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad ſcm, delibandū eſt breuiter, q̄ compoſitio ſubſtantialis & accidētalis in hoc cōueniūt, q̄ vtraq; cōſtat ex actu & poteſtate. Sed differunt in hoc, q̄ in ſubſtātiali ſit ens & vnū per ſe, in accidētali vero nō. Et radix huius diuerſitatis eſt, qa ens & vnū per ſe oportet in aliquo vno tantum genere & ſpecie eſſentialiter eſſe: ac per hoc ex eſſentialiter actu & eſſentialiter potentia componi ſi compoſitum eſt, alioquin nō eſſet eſſentialiter in vna ſpecie. Eſſentialiter autem potentiam alicuius actus, illam & ſolam eſſe cōſtat quæ nihil aliud eſt q̄ potētia illius, vt figurabile reſpectu figuræ, & calefactibile reſpectu caloris ſignificāt, & ſic de aliis. Quandocunq; aūt vnus ſolus actus cū ſola potentia adunatur, vnum tantū eſſe interuenit ſm illū actū: ac p hoc, p ſe ens & vnū fit. Quādo vero duo act°s vniunt', duo quoq; eſſe neceſſe eſt fieri; ac per hoc, nō per ſe ens, nec per ſe vnum, ſed ens & vnum

Li.2.de anima,tex.25. & 26.to.2.

Li.10.Eth. c.5.tom.5.

constituit. Oportet ergo, ꝙ hõ secũdum illud speciem sortiatur, qđ est huius operationis principium. Sortitur autem vnumquodq; speciem per propriam formam. Relinquitur ergo, ꝙ intellectiuũ principiũ sit propria hominis forma.

Sed considerandum est, ꝙ quãto forma est nobilior, tanto magis G dominatur materiæ corporali: & minus ei immergitur, & magis sua operatione vel virtute excedit eã. Vnde videmus, ꝙ forma misti corporis, habet aliam operationẽ, quæ non causatur ex qualitatibus elementaribus. Et quanto magis proceditur in nobilitate formarũ, tanto magis inuenitur virtus formæ materiam elementarem excedere[e]. Sicut anima vegetabilis, plus quàm forma metalli: & anima sensibilis, plus quàm anima vegetabilis. H Anima autem humana est vltima in nobilitate formarum. Vnde intantum sua virtute excedit materiam corporalem, quòd habet aliquam operationem & virtutem, in qua nullo modo communicat materia corporalis. [e]Et hæc uirtus dicitur intellectus.

Est autem attendendum, quòd si quis poneret animam componi ex materia & forma, nullo modo posset dicere animam esse formam corporis. Cũ enim forma sit actus, materia vero sit ens in potentia tãtum: nullo modo id, quod est ex materia & forma compositum, potest esse alterius forma secundum se totum. Si autem secundum aliquid sui sit forma, id quod est forma dicimus animam: & id, cuius est forma, dicimus primum animatum, vt supra dictum est*. Q.75.ar.5

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Philosophus dicit in secundo Physic.* Vltima formarum naturalium, ad quam terminatur consideratio Philosophi naturalis, scilicet anima humana, est quidem separata[c], sed tamen in materia. Quod ex hoc probat: quia homo ex materia generat hominem, & sol. Separata quidem est secundum virtutem intellectiuam, quia virtus intellectiua non est virtus alicuius organi corporalis, sicut virtus visiua est actus oculi. Intelligere enim est actus, qui non potest exerceri per organum corporale[c], sicut exercetur visio. Sed in materia est, inquantum ipsa anima, cuius est hæc virtus, est corporis forma: & terminus generationis humanæ.

Li.2.Phys. text.26.to.2.

per accidens, propterea 7.Meta. dicitur, quòd ex duobus actibus, non fit vnum per se. Verbi gratia: calidum constat ex calore & calefactibili: calefactibile autem non est tãtum hoc, quod significat calefactibile, idest capacitas caloris, sed est in se alterius naturæ puta ligneæ, vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore, non fit per se ens, & vnum: quia ex illa substrata natura, puta aqua vel ligno, & calore, nõ potest fieri per se ens & vnũ: ponit enim vtrunq; eorum suũ esse proprium, & consequenter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile nõ esset alicuius certæ naturæ: sed huius tantum, quòd naturaliter esset potentia ad calorem & frigus, tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnum ens, quia ibi nullũ interueniret esse, nisi caloris: calefactibile enim nullum aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ac per hoc in vnum tantum quod quid erat esse vtrũque adunaretur, qđ est esse per se ens & vnum. Et quoniam in compositione substantiali, subiectum est ens in pura potẽtia, in accidẽtali vero ens in actu, vt dicitur in 2. de anima commento. 4. ideo ibi fit vnum per se, hic vero vnum per accidens. Patet ergo, quòd radix quòd compositum sit per se ens & vnum, est vnitas esse, & quòd non sit per se ens & vnũ, est pluralitas esse, & quòd vnitas & pluralitas esse attenditur secundũ vnitatem & pluralitatem formæ, quia per se primo formæ conuenit. Et propterea intollerabilis est Physic. error dicentium, in composito esse tot esse, quot entitates. Destruit enim hoc naturã compositionis essentialis, & illud maximum metaphysicę principium iam probatum, quòd Esse per se, primo conuenit formæ, & multa alia. vnde præclare Arist. in 2. de anima in text. 7. exclusit quæstionem, quomodo ex anima & corpore fiat vnum, per hoc ꝙ ente & vno multipliciter dicto, cuius propriũ est esse, actus est

580 313

363 424

¶ His prælibatis, dicendum est ad rationes in oppositum. Et ad primã dr̃, ꝙ omne ens habet aliquod esse propriũ, vt propriũ distinguitur contra extraneum, quia nulla res est per esse extraneũ a se, non aũt vt proprium distinguitur contra commune, immo nulla pars habet esse proprium hoc modo, quia quælibet habet esse commune sibi & toti, dum in toto est. Ad secundam dicitur, quòd stant hæc duo simul, & quòd anima intellectiua suum esse composito communicet, & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, quòd sit naturaliter pars speciei humanæ. Et cum obiicitur, quòd communicare non dat perfectionem, respondetur, quòd communicare formaliter, addit perfectionem communicanti, communicare effectiue, non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito, & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quàmuis idẽ omnino esse habeat separata, & coniuncta, non tamen eodem modo, quia coniuncta habet illud integrando humanam speciẽ cuius est pars: separata vero, non integrando. Et quia alio & alio mõ habet, ideo mirum non est, si perfectiorem statũ habet in cõposito quàm extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi. & hinc patet ad illud quæsitum, Quare, & quomodo separata est imperfecta in essendo, & cõpositum perfectũ in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiam autem, iam patet ex dictis, & quare potest rema- F nere esse compositi corrupto composito, quia illud esse non conueniebat primo composito, etiam vt quod: sed formæ vt quo, & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt proprium, hominis vero vt communicatum, & ideo non est mirum si remanet, composito, idest homine, corrupto.

¶ Ad rationes contra secundũ & quartum simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborum S. Tho. cum enim dicit San. Th. in litera (quod non accidit in alijs formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum composito: sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cum composito, nõ conuenit alijs formis, quoniã hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium, vt quod, non conuenit alijs formis, quoniã hoc conuenit tantum in depẽdentibus a subiecto formis, vt patet ex dictis.

376 582 c

¶ Ad rationes autẽ contra tertium dictum, respondetur. Et ad primam negatur sequela: quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium: sed vt cõmunicatum, & ideo corruptio quæ est ab esse cõpositi, non hoc facit vt esse cõpositi non sit: sed vt non sit compositi: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quòd non aufertur ipso ablato: sed ꝙ I desinat ipsius esse, & cum eo cuius est proprium remaneat. In his vero, quorum esse est proprium composito, corrupto composito necesse est esse corrumpi, vtpote eius proprium, & consequẽter forma remanere non potest. vnde optime ratio illa infert incorruptibilitatem animæ intellectiuæ, & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem, patet responsio ad secundum, quia quàmuis forma sit separabilis a composito, non tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primo compositi vt quod, & tunc cum ipso corrumpitur, & consequenter forma: aut illud esse est primo formæ etiam vt quod, & tunc non est compositi nisi vt communicatum, formæ vero vt omnino proprium, & consequenter forma est omnino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur a seipsa, cui per se primo conuenit illud esse: a composito autem nihil prohibet separari, propter solubilem eorum connexionem, vnde non est idem iudicium de separatione a composito & ab esse eius, quando esse nõ K est eius vt proprium: sed vt communicatum, vt in homine accidit. Quare omnia stant solida.

363

¶ In responsione ad sextum, circa vnionem animæ intellectiuæ ad corpus, duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secũdum, quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis, multi dubitant, an sit substantia vel accidens: absolutum vel respectiuum: proprium vel separabile ab anima. Si enim est substantia, ergo aliquid substantiæ animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens proprium, ergo remanet in anima post mortem, & sic anima est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima constituit hominẽ per accidens. Et si dicatur, concedendo & distinguendo hoc vltimũ mẽbrũ, ꝙ illa vnio est relatio: sed animam constituere substãtiam compositam per relationem contingit dupliciter. s. dispositiue vel formaliter, & ꝙ primo modo non inconuenit, & sic aĩa mediãte vnione accidẽte cõstituit substãtiã. Cõtra hoc est primo, qa vnio nõ est dispõ: sed est ipsa cõstitutio & itegratio cõpositi.

Secundo,

rationis humanæ. Sic ergo Philosophus dicit in 3. de anima*, ꝙ intellectus est separatus: quia nõ est virtus alicuius organi corporalis.

Et per hoc, patet respõsio ad 2m & 3m. Sufficit enim ad hoc ꝙ homo possit ĩtelligere omnia per intellectum, & ad hoc ꝙ intellectus intelligat omnia immaterialia & B vniuersalia, quòd virt⁹ inlellectiua non est corporis actus.

AD 4m dicendum, ꝙ humana anima nõ est forma in materia corporali immersa, vel ab ea totaliter comprehensa propter suam perfectionem. et ideo nihil prohibet aliquam eius virtutem non esse corporis actum[c]: quàmuis anima ꝑm suam essentiã sit corporis forma.

AD 5m dicendum, ꝙ anima, illud esse ĩ quo subsistit communicat materiæ corporali: ex qua & C anima intellectiua fit vnum[c]: ita ꝙ illud esse, quod est totius cõpositi, est etiam ipsius animæ. quod non accidit in alijs formis, quæ nõ sunt subsistentes. Et pp hoc, anima humana remanet ĩ suo esse destructo corpore[c]: non autem aliæ formæ.

AD 6m dicendum, ꝙ secundũ se conuenit animæ corpori vniri[c], sicut secũdum se conuenit corpori leui esse sursum. Et sicut corpus leue manet quidem leue, cum a loco proprio fuerit separatum, cũ aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locum, ita anima humana manet in suo esse, cum fuerit a corpore separata habens aptitudinem & inclinationẽ naturalem ad corporis vnionem.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectiuum principium, multiplicetur secundum multiplicationem corporum.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectiuum principiũ nõ multiplicetˀ se-

Secundo, quia apud S.Th. nullum accidens tam absolutum quã A respectiuum præuenit substantiam. Vnde remanet dubium quid sit illa vnio.

¶ De naturalitate autem eius pro tãto est dubium, quia si vnio naturalis est, separationis status, dicitur violentus, & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

tex. citato ĩ argum.

¶ Ad euidentiã primi sciendum est, ꝙ vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formam. & de tali nõ est sermo. Alio modo pro fundamẽto illius relationis. Et hæc fundamentalis vnio, quærit qd sit. Et breuiter dicitur, quod quemadmodum causa effectiua distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur ĩ ipsam causam formalẽ, & eius causalitatem formalem quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto, quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est substantialiter, si est forma substantialis, aut accidentaliter, si est forma accidentalis. Et quoniam vñio fundamentalis animæ ad corpus, nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit substantia uel accidens &c. ita de vnione. Constat enim quod causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis, & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti, quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium, quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & formã in esse tali indiuisa esse: D seu subiectum esse, simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est quod quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio adsit separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens, nisi metaphorice sumendo accidens, idest extra essentiam, & hoc in actu, quia in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit San. Tho. in tex. de esse sursum respectu ignis, hoc enim non est accidens per accidens igni: sed proprium est sibi, quàmuis impedibiliter. Et quoniam hęc cõmunia sunt omnibus formis, conuenire quoq; est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, quod vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formale. Et cum dicitur, aut est substantia, vel accidens, dico quod proprie loquendo dicendum esset, quod est causalitas substantiæ. Tamen vt quærenti satisfiat, dicatur quod non significat E vnam substantiam simpliciter: sed vnam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cum aufertur, non est opus quod desinat substantia simpliciter: sed vna substantia in alia, quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

382 z

¶ Ad ea autem quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quod vnio animæ ad corpus proculdubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futuram, quàmuis probabiliter eam suadeat apud San. Tho. in quarto contra Gen. ca. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quod vnio est naturalis animæ in sui principio: esse vero separatam, est sibi naturale post. Ita quod vterque status est sibi successiue naturalis, quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in prĩcipio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum S. Tho. in 4. contra Gen. cap. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem, quia scilicet tẽdit ad finem, scilicet vnionem animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri, sed supernaturalis.

Et ideo de violento, & imperfecto est distinguendum[c], non cum Scoto in quarto, distinctio. 43. quæstione secunda, somniante ꝙ anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantum communicat, & ideo non inconuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionẽ in ea ponente: quoniã hoc est & contra ipsum, qui in quęstio. pręcedente dixit, se nõ capere quòd aliquod sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit composito. et contra veritatem, quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto, alioquin natura nõ propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentum est duplex. Alterum, oppositũ tam termino quàm viæ naturali. Alterum, oppositum termino, sed non viæ naturali. idest alterum quod est in esse, cuius oppositum esset naturale: sed tamen non habet in sua natura principium viæ, ducentis ad illud esse naturale. Alterum, quod est in esse, cuius oppositum esset naturale. & in natura illius est principium eundi ad tale esse, vt patet, graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuo impediri. Secunda autẽ, non incõuenit si perpetuetur, quia proprie violentia non est, vbi nullum principium perueniendi ad terminum impeditur, quàmuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem violentia est animæ separatæ, quoniam habet aptitudinem, & inclinationem naturalem ad vnionem quo ad esse: non quo ad fieri. Et hoc est, quod occulte sensit Sanctus Thomas dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actiuum, & consequenter nec passiuum, quia omni potentiæ passiuæ naturali, respondet actiua naturalis. In hoc enim manifeste patet, quòd separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis: sed secundum suum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quòd nec etiam talis imperfectio a prima causa in tam nobili natura perpetuo permittatur, probabilis ratio resurrectionis, fidei suffragatur.

b 370 367 368

370 Infra.q.79. ar.5. Et 2.d. 17.q.2.ar.1 Et 2 contra c.73. & 75. Et ĩpũ ar.9 & 10. & de anima.ar.3 Et opusc.3. c.85. & 86. Et opu.16. per tot.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ secundum.*

TItulus clarus est, contra Auerroim directe motus.

¶ In corpore vnica est conclusio negatiue respondẽs quæsito, Impossibile est intellectum quo intelligimus, esse vnum in omnibus. Et probatur tripliciter. Primo, in via Platonis. Secũdo, in via Aristo. Et tertio, simpliciter.

¶ Quo ad primum, ducitur ad impossibile: Si intellectus esset vnus, Sortes & Plato essent vnus homo numero essentialiter. tenet sequela, quia apud Platonem, ipsa anima est homo.

¶ Quo ad secundum, ostensiue, Impossibile est plura numero habere vnũ esse numero, ergo impossibile est pluriũ numero, esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi pincipium. ergo non potest esse vnus intellectus. & tenet sequela hæc: quia intellectus est potentia animæ, quæ est forma substantialis hominis apud Aristotelem.

¶ Quo ad tertium, ducitur ad impossibile sic. Si intellectus esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligens, & vnum numero haberent intelligere, respectu eiusdem intelligibilis: hoc est impossibile. ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur, quia vnitas operantis attenditur

Universidad de Deusto
Biblioteca

attenditur penes vnitatem principalis agentis, constat autem quòd intellectus est principale inter omnia quæ sunt in homine, & quæ faciunt ad intelligere, quia omnia ibi obediunt. Assumptum vero manifestatur ex differentia inter agens principale & instrumentale, in hoc, quòd est dare vnitatem & pluralitatem operantis, qm̃ vnitas, vel pluralitas operantis attenditur penes vnitatẽ & pluralitatem agẽtis principalis. Quo ad secundam vero partem, probatur cõsequẽtia sic. Pluralitas operationis in eodem operante respectu eiusdem obiecti, aut est rõne pluralitatis organorũ, aut ratione plurium formarum: sed neutrum hic potest dici. ergo. Maior hæc, quo ad primam partẽ manifestatur ex supradicta differentia: quo ad secundã vero, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere, sufficientia autem dissiũctiuæ relinquitur per se nota. Minor vero quo ad primam partem probatur: quia intelligere, nullo exercetur organo. Quo ad secũdam vero, quia vnica tãtum in vno intellectu est forma vnius intelligibilis, sspecies abstracta a phantasmatibus, nõ phantasmata ipsa.

Quod probatur: qa ex phantasmatibus eiusdem speciei non abstrahitur nisi vna species. quod manifestatur in singulis hominibus: in vno enim & eodem homine, nullus ponit abstrahi plures species a pluribus phantasmatib⁹ eiusdem. Et hinc concluditur corollarie, quòd intollerabilis sit error Auerrois, qui propter pluralitatem phantasmatum in hoc & in illo, posuit plurificari intellectiones: & tenet sequela: quia illa non sunt formæ intellectus: sed obiecta quodammodo, vt colores respectu visus.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, quòd Auerroistæ sunt diuisi. Quidam enim adeo insaniunt, vt concedant conclusionem ẽm rem: dicentes Sortis & Plat. esse non solum vnum intellectum, & vnã speciem intelligibilem, si species acceptatur, sed vnum numero intelligere subiectiue, plura vero obiectiue quodãmodo ex parte. ſ. phantasmatum. Quidam vero ipsi Auerroi consentientes, ponunt aliam esse intellectionem Sortis, aliam Platonis quãuis vnum ponant intellectum & speciem intelligibilem in vtroque. Vtrique tamen eodem modo respondent, in hoc tantum differentes, quòd dicta illorum applicantur ad actum primum, & secundum: istorum vero ad actum primum tantum. Dicunt ergo, quòd ex pluralitate phantasmatum prouenit pluralitas operationis, vel simpliciter apud secundos, vel ẽm quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat nesciunt dicere: nisi quòd quia id quod est in intellectu, est vnum & multiplex, vnum, ex parte intellectus, multiplex, ex parte qua respicit phantasmata istius & illius. Vnum inquantum est in se ens, multiplex, inquantum est verum secundum adæquationem, aut inadæquationem ad phãtasmata. Et hanc multiplicitatem dicunt sufficere ad hoc ꝙ Sortis & Plat. sit diuersum intelligere simpliciter, vel ẽm quid: qm̃ secundum multiplicationẽ corporum, sed sit vnus intellectus in omnibus hominibus. Nulla enim substãtia immaterialis multiplicatur ẽm numerũ in vna specie. Anima autem humana est substantia immaterialis. non enim est cõposita ex materia & forma, vt supra ostensum est. Non ergo sunt multæ in vna specie: sed omnes homines sunt vnius speciei. Est ergo vnus intellectus omniũ hominũ.

¶ 2 Præt. Remota causa remouetur effectus. Si ergo secũdum multiplicationem corporum multiplicarentur animæ humanæ, consequẽs videretur quòd remotis corporibus, multitudo animarum nõ remaneret: sed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum solum. quod est hereticum. periret. n. differẽtia pmiorũ & pœnarũ.

¶ 3 Præt. Si intellectus meus est alius ab intellectu tuo: intellectus meus est quoddam indiuiduum, & similiter intellectus tuus. particularia enim sunt, quæ differunt numero, & conueniunt in vna specie. Sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modũ recipientis. Ergo species rerum in intellectu meo & tuo, reciperent indiuidualiter. quod est contra rationem intellectus, qui est cognoscitiuus vniuersalium.

¶ 4 Præt. Intellectum est in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus est alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud sit intellectũ a me, & aliud sit intellm a te: & ita erit indiuidualiter numerato & intellectũ in potentia tãtũ, & oportebit abstrahere intentionem cõem ab vtroq;: quia a quibuslibet diuersis, contingit abstrahere aliquod commune intelligibile. quod est contra rationem intellectus: quia sic nõ videret distinguẽ intellectus, a virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd sit vnus intellectus omnium hominum.

¶ 5 Præt. Cum discipulus accipit scientiã a magistro, non potest dici, quòd scientia magistri generet scientiam in discipulo: quia sic etiam scientia esset forma actiua, sicut calor. quod patet esse falsum. Videtur ergo, quòd eadem numero scientia, quæ est in magistro, cõmunicetur discipulo. Quod esse nõ potest, nisi sit vnus intellectus vtriusq;. Videtur ergo, ꝙ sit vnus intellectus discipuli & magistri, & per cõsequens omnium hominũ.

¶ 6 Præt. Aug⁹. dicit in lib. de quãtitate animæ, Si plures tantum animas humanas dixerim, ipse me rideo. Sed maxime videtur anima esse vna quãtum ad intellectũ. Ergo est vnus intellect⁹oium hoium.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in secundo Phy sic. * quòd sicut se habent causæ vniuersales ad vniuersalia, ita se habent causæ particulares ad particularia. Sed impossibile est, quòd vna anima secundum speciem sit diuersorum animalium secũdum speciẽ. Ergo impossibile est, quòd anima intellectiua vna numero sit diuersorum secundum numerum.

RESPON. Dicendum, ꝙ intellectum esse vnum omnium hominum, omnino est impossibile. Et hoc quidem patet, si secundũ Platonis sententiam homo sit ipse intellectus⁴. Sequeret enim, si Sortis & Platonis est vnus intellectus tantũ, quòd Sortes & Plato sint vnus homo: & quòd non distinguantur abinuicem, nisi per hoc, quòd est extra essentiam vtriusque: & erit tunc distinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod est omnino absurdum. Similiter etiã patet hoc esse impossibile, si secundum sententiã Aristotelis † intellect⁹ ponat pars, seu potentia animæ, quæ est hominis forma: impossibile est enim plurium numero diuersorum esse vnam formam: sicut impossibile est quòd eorum sit vnum esse: nã forma est essendi principium. Similiter etiam patet hoc esse impossibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc, & ad illum hominem. Manifestũ est enim, quòd si sit vnum principale agens & duo instrumẽta, dici poterit vnum agens simpliciter, sed plures actiones. sicut si vnus homo tangat diuersa duabus manibus, erit vnus tangens, sed duo tactus. Si vero ecõuerso instrumẽtum sit vnum, & principales agentes diuersi, dicentur quidem plures agentes, sed vna actio. sicut si multi vno sune trahant nauẽ, crũt multi trahentes, & vnus tractus. Si vero agens principale sit vnum, & instrumentum vnum, dicetur vnum agens, & vna actio. sicut cũ faber vno martello pcutit: est vnus percutiens, & vna percussio. Manifestum est autem, quòd qualitercunque intellectus seu vniatur, seu copuletur huic vel illi homini, intellectus inter cætera, quæ ad hominem pertinent, principalitatem habet. obediunt enim vires sensitiuæ intellectui, & ei deseruiunt⁵. Si ergo poneretur ꝙ essent plures intellectus, & sensus vnus duorũ hominum, puta si duo homines haberent vnum oculum, esset quidem plures videntes: sed vna visio. Si vero intellectus est vnus (quantumcunque diuersificentur alia, quibus omnibus intellectus vtitur, quasi instrumentis) nullo modo Sortes & Plato poterunt dici nisi vnus intelligens. Et si addamus, quòd ipsum intelligere, quod est actio intellectus, nõ sit per aliquod aliud organum, nisi per ipsum intellectum, sequetur vlterius, quòd sit ꝙ agens vnũ, & actio vna, idest, quòd omnes homines sint vnus intelligens, & vnum intelligere. dico autem respectu eiusdem intelligibilis. Posset autem diuersificari actio intellectualis mea & tua, per diuersitatem phantasmatum: quia scilicet aliud est phãtasma lapidis in me, & aliud in te: si ipsum phantasma secundum quod est aliud in me, & aliud in te, esset forma intellectus possibilis: quia idem agens secundum diuersas formas producit diuersas actiones, sicut secundum diuersas formas rerum respectu eiusdem oculi sunt diuersæ visiones. Sed ipsum phantasma non est forma intellectus possibilis: sed species intelligibilis, quæ a phantasmatibus abstrahitur. In vno autem intellectu a phantasmatibus diuersis eiusdem speciei, non abstrahitur nisi vna species intelligibilis. Sicut in uno homine apparet, in quo possunt esse diuersa phantasmata lapidis, & tamen ab omnibus eis abstrahitur vna species intelligibilis lapidis: per quã intellectus vnius hominis operatione vna intelligit naturam lapidis non obstante diuersitate phantasmatum. Si ergo vnus intellectus esset omnium hominum, diuersitates phãtasmatum, quæ sunt in hoc & in illo, non possent causare diuersitatẽ intellectualis operationis huius, & illius hominis, vt Commentator * fingit in tertio de Anima. Relinquitur ergo, quòd omnino impossibile, & inconueniens est, ponere vnum intellectum omnium hominum.

¶ Aduerte secũdo, ꝙ Auerroistæ nõsiõnẽ hanc inficiantur, dicẽtes, ꝙ ratio Auerrois non intendit, ꝙ singularitas impediat ittellectionẽ, accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in predicando, qm̃ optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit ꝙ singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est, quia quod est hoc modo particulare, nõ tota in se habet naturam: sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat rndere.

4. Metа. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert, vtrum illud ens sit specifica, aut numeralis res, quemadmodum enim, idem est homo, & ens homo, & vnus homo &c. Ita idem est Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes: & in proposito, idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc eandem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime infertur in litera, quòd quia ens quod est anima, nõ pendet a corpore, ꝙ nec vnitas eius, nec multiplicatio pedet a corpore. Et tu infer, quòd quia Sortes nõ ẽ Sortes quãtitate: sed substantia formaliter. ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quãtitate formaliter: aliquin ruit doctrina hæc, aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

¶ In responsione ad tertiũ, diligenter aduerte primo, ꝙ S. T. incohat ab immaterialitate absolute: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talem. ſ. per abstractionem a materia, quia ex primo species intelligibilis habet, quòd sit ratio intelligendi ab solute: ex secũdo vero quòd sit ratio intelligendi vniuersale tantum. i. qđ quid erat esse rei: ita quòd non singularitatem eius, & hoc directe ad minus. Vnde nõ docet, quòd species immaterialis est species quidditatis tantũ: sed quòd species sit immaterialis. ſ. ꝙ abstractionem a materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc aũt dico, ne quis putet oblitum S. T eorum ꝙ suprà docuit de angelis.

¶ Aduerte secũdo, ꝙ Auerroistæ nõsiõnẽ hanc inficiantur, dicẽtes, ꝙ ratio Auerrois non intendit, ꝙ singularitas impediat ittellectionẽ, accipiendo singulare, vt distinguitur contra vniuersale in predicando, qm̃ optime nouerat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit ꝙ singularitas vt distinguitur contra vniuersalitatem speciei in essendo, si inueniretur vniuersalis in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est, quia quod est hoc modo particulare, nõ tota in se habet naturam: sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat rndere.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddã falsum. s. quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam scire, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quòd singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem. & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quòd quæcũq; sunt
368 singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia,
369 quia materialiũ proprietas est, esse multa vnius speciei: ac
266 per hoc, si intellect⁹ multiplicantur, infert. ergo essent particulares, eo. s. mõ,
264 quo ista entia materialia sũt particularia, & consequenter impediret intellectio.
¶ Sanctus Thomas autẽ, quia in responsione ad primum iã euacuauerat hoc fũdamentum, ponens tertium genus singularium, ita quòd singularium quædam
c 369 sunt tota natura specifica, & ista nõ multiplicantur numeraliter: sed sunt velut vniuersalia in essendo, quę manifestum est nõ officere intellectioni, & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter.
Sed hæc sunt duplicis ordinis, quia quędam sunt materialia, & ista impediũt
283 b intellectionem ratione conditionum materialium, quoniã per separationẽ a materia fit intellectio: quædam vero sunt immaterialia, & ista nõ impediũt intellectionẽ, quia non ratione singularitatis: nec rõne materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ, quia vtrũque. s. participatum & participans, est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc S. Th. quoniam impossibilem ponit multiplicationẽ absq; materia. i. absq; K receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.
¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aere, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumẽti Auerrois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic. hic vero respondet de vnitate rei intellectæ, dum dicit quòd siue intellectus sit vnus, siue multiplex, semper id quod intelligitur, est vnum, pura quidditas lapidis. vnde vis rationis in hoc stat. intellectum lapidis est vnum. ergo intellectus est vnus. Antecedens patet, quia si multiplicaretur, esset in tellectum in potentia. Consequẽtia probatur, quia intellectum, aut sumit pro esse reali qđ ponit in intellectu. s. esse speciei intelligibilis, vel actus intelligẽdi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo, quo. s. formale obiectũ dr itellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositũ consequentis, infert oppositũ antecedẽtis. s. multa eiusdem rationis. ergo intellectum in eis non est vnũ fm esse subiectiuũ: sed multiplex numero, vt patet, & similiter fm esse obiectiuum: qa illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralem rationum intelligibilium, in quibus relucet: cuilibet. n. speciei in intelligibili respondet obiectum p. prium, relucẽs ita illius relucentia, quòd non alterius.
¶ Ad hoc est dicendũ, quòd responsio intendit de intellecto vt sic, nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiam sciẽdũ est, quòd cum natura lapidis nõ inueniatur nisi in hoc, vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiã terminari ad lapideitatẽ existentẽ in hoc. Et quia scientia nõ est de singularib⁹ vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc, sed absolute, id est ad ipsam, non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidib⁹, & lapideitas seclusis singularitatibus, non habet penes qd multiplicetur, consequens est, quòd lapideitas, vt terminat actũ intellectus, sit vna non solũ formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali. n. vnitate in tellegitur illa propositio, Intellectum oportet esse vnum. Verum, quoniam lapideitas vt intellecta, duo dicit. s. lapideitatem, & esse cognitum: si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phãtasmatum i quibus subsistinetur, & intelligibilium specierũ quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intellige-
te: sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc fm veritatem cum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis, vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum nihil addit, nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis, secundũ diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dicipõt. Secundum. n. tenentes, in vno termino relationem eiusdẽ rationis non multiplicari, quãtumcunque termini multiplicent ex altera parte, oportet dicere, quòd quãmuis ex parte plurium specierum intelligibiliũ in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tñ lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnũ repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnũ simile vnica similitudine mille albis. & hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnũ intellectum omnino: & per priuationem omnis differentia numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui, quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt, vnũ vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negativa, nec ista positiua, variatur propter pluralitatẽ intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum vero ponentes relationem plurificari plurificato altero termino, dupliciter dici põt. Primo, quòd qa omnes relationes eiusdẽ rationis in vno termino se habent ut vna, ideo simpliciter conceditur q lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo, quemad A
dum Sortes dicitur vnum simile, multis consimilibus, quãmuis plures sunt relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici q quia in obiecto res ipsa est termin⁹ cognitionis, esse vero obiectiuum est conditio sine qua nõ, non inconnenit concedere quòd
Li. 3. de anima, tex. 38. tom. 2. intellectum lapidis secundum sententiam Aristot⁹. qa res sentitur fm illam dispositionem, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidem extra animam: sed nõ habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur ᶜ. In- B
telligitur enim natura communis seclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed fm sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam, quo
416 424 intelligitur ᶜ. Posuit enim naturas rerum, a materia separatas.
Ad 5ᵐ dicendum, quòd scientia alia est i discipulo, & alia in magistro. quomodo autem causetur, in sequentibus ostendetur ᵃ.
Q. 117. art. 1. Ad 6ᵐ dicendũ, q Augusᵗ. in telligit animas nõ esse plures tãtũ, quin vniant in vna ratione speciei. C

ARTICVLVS III.

Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ, per essentiam differentes.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, q præter animam intellectiuam, sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile, non sunt vnius substantiæ. Sed aia intellectiua est in corruptibilis, aliæ vero animæ, scilicet sensitiua, & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet ᵇ. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.
¶ 2 Si dicat q anima sensitiua in homine est incorruptibilis, cõtra, Corruptibile & incorruptibile differunt secũdum genus: vt dicitur E
Li. 10. Met. tex. 26. to. 3 in 10. Metaph ᵃ. Sed anima sensitiua, in equo & leone, & alijs brutis animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdem generis anima sensitiua in homine, & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit vnum genus commune hominis & aliorum animalium. quod est inconueniens.
¶ 3 Præt. Philosophus dicit in lib. de gener. * animalium, quòd embrio priᵘ est animal, quàm homo: Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animę sensitiuę & intellectiuæ. est enim animal per animam sensitiuam, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ, & intellectiuæ. Lib. 2. c. 3. tom. 4.
¶ 4 Præt. Philosophus dicit in 8. Metaph. * quòd genus sumitur a C
materia, differentia vero a forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal vero dicitur ex hoc, quòd habet corpus animatum anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsuppo D
nit eam sicut materiale suppositũ. Lib. 9. Meta. tex. 6. to mo. 3.

SED CONTRA est, quod dicitur in lib. de Eccleˢ. dog. Neque duas animas esse dicimus in homine vno: sicut Iacobus, & alij Sirorum scribunt vnam animalem, qua animatur corpus, & immissa sit sanguini: & alteram spiritualem, quæ rationi ministret: sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit. Lib. de Eccles. dog. c. 15. in prin. to. 3. inter opera August.

RESPON. Dicendum, quòd Plato posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum non vident, & tamen in eius principiis fatentur, dum quotidie resonamus q ex duobus existentibus in actu, nõ potest fieri vnũ per se ens: sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda, & tamen cum hæc applicanda sint, ad glossas venitur, operientes positam patulam veritatẽ. Ideo nanq; ex actu & actu nõ potest ens nisi per accidens constitui, quia quilibet actus, quantumcunq; imperfectus, naturam quandam & quod quid erat esse cõstituit, ponit. n. vel quid, vel quale, vel quantum &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunq; imperfectis, cõstat non fieri vnum per se. Nihil enim refert, an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc q non possit cum alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectione quidditatis: sed ex hoc, q in se quædã quidditas est. Ex quibusdã nãq; duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, q fiat vnũ, quãmuis Ita refert Ari. li. 1. de anima: tex. 90. Et li. 3. tex. 41. to. 2

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

quamuis vna magis repugnet quàm altera ex propriis. Ex potentia vero & actu ideo manifeste fit vnum, quia potētia vt sic, nullam naturam aut quidditatem ponit. non enim ponit quid, aut quale, aut quantum: sed hoc tantum qu d potētiale est respectu talis naturæ. Actu vero, naturam secum aut formaliter, aut causaliter: causalitate tamen formali afferente: nō nisi vnum qđ quid erat esse constitui pōt ex eo, & tali receptiuo. Et proptęrea non oportet quęrere, quō ex actu & potentia fiat vnum. Sed si res illa quę est potentia, aliam ponit naturam, & non est potētia tantum, iam componitur res non ex actu & potētia tantum: sed ex actu & actu, & consequenter nō fit ens ex tali cōpositione, nisi per accidēs: nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt compositū per se ens, constare ex actu & potētia, cōstante ex actu & potētia. est enim implicatio in adiecto, quoniam est ponere ꝙ fiat ex duobus actibus, & ꝙ fiat nō ex per se potentia, quū accidit præcedenti composito talis potentia, est.n. præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se vnum ex anima & corpore, q̄ ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine, sunt enim proprius act⁹, & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio S.Th. quæ vnitatē entis ex vnitate formæ probat, quia, alioquin vnū ens non esset.

Lib.3.tex.41.&sequētibus,to.2.

372

D. 650. 215.

516

¶ Secunda ratio, Si dicerēt diuersas formas, aut per accidēs esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se, sed neutrum horum est: sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eādem animā. Conditionalis probatur, quia formæ diuersæ, & coeuntes aut ordinatæ īter se sunt, aut non: si nō, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic, ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi, quia prima ponitur in ratione secundæ, vt superficiatum ostēdit respectu colorati. Destructio vtriusq; partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine: secūda vero, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum: sed econuerso.

Lib.3.tex.10.tom.3.

Li.1 de anima,tex.90.tom.2.

¶ Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primo, ꝙ prima facie ex hoc non habetur: nisi ꝙ prædicatum a forma posteriore, non prædicatur per se de subiecto a forma priore, & consequenter, ꝙ hæc non esset per se, Animal est homo, quod gratis conceditur. Secundo, ꝙ regula de prædicatis sumptis a diuersis formis, est ista. s. ꝙ si sumantur ab eis præcise, neutrum de altero per se prædicatur, & ex hoc optime sequeretur. ergo nec genus de differētia, nec differētia de genere prædicatur per se, quod etiam gratis conceditur. Tertio, ꝙ ex hoc nōn sequit, genus nō prędicaretur per se de specie, quia species non dicit præcise differentiam, quā uis illam principaliter īportet: sed claudit in se genus, tanquam de per se conceptu eius. Et tamē S.T. hoc inferebat.

¶ Ad hęc dicitur, ꝙ arguens dissimulando quodāmodo primum obiecit. nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, ꝙ duorum terminorum a diuersis formis sumptorum, prædicatio aut esset per accidens, aut ille qui habet subiecti rationē, ponitur in ratione alterius: ergo, si animal & homo a diuersis formis sumuntur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis, quia homo est naturaliter subiectum respectu animalis, quoniam ista est directa prædicatio, homo est animal, conuertens vero sua, nō: sed est indirecta. Vnde patet, & ꝙ prima & secunda facie, processus infert intētum ex pręmissis. Quod vero secūdo loco dicitur, euitando & reprehēdendo implicite regulam S.T. quam assumpsit in maiorē, manifeste falsum ē: qa ista est p se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamē subiectum & prędicatū sumit a diuersis formis præcise, quia terra a forma substantiali, & graue a forma accidentali: ita ꝙ neutrius ratio in alterius conceptu intrinsece clauditur, vt patet. Ergo, stat regula S.T. ꝙ vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se, fit horum prædicatio: nec est aliqua instātia. Ad id vero, quod tertio subditur, quasi diceret, ꝙ illa regula quocunque modo sit, verificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie &c. respondetur, ꝙ illa regula verificatur in terminis, siue præcise, siue non præcise sumptis ab illis, dummodo sumantur formaliter: nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte

organa distinctas, quibus diuersa opera vitę attribuebat, dicens: vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibilem in corde, cognoscitiuā in cerebro. Quam quidem opinionem Aristot. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc, quòd in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniūtur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autē non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ, diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrū sit separata ab alijs partibus animæ solum ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, ꝙ anima vnitur corpori, non vt forma: sed vt motor, vt posuit Plato [c]. Nihil enim inconueniens sequitur, si idem mobile a diuersis motoribus moueatur, pręcipue secūdum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam, omnino impossibile [d] videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. quod quidem triplici rōne manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animę plures [e]. nihil enim est simpliciter vnū, nisi per formam vnam, per quā habet res esse. ab eodem.n. habet res ꝙ sit ens, & ꝙ sit vna. et ideo ea quæ denominantur a diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo alb⁹. Si igitur homo ab alia forma haberet ꝙ sit viuū. s. ab anima vegetabili, & ab alia forma ꝙ sit animal. s. ab anima sensibili, & ab alia ꝙ sit homo. s. ab anima rationali, sequeretur ꝙ homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristo. argumentatur contra Platonē in 3. Meta. † ꝙ si alia esset idea animalis, & alia bipedis, nō esset vnū simpliciter animal bipes. Et propter hoc, in 1. de Anima * contra ponētes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas. i. quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, ꝙ vniantur per corporis vnitatem, quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, q̄ econuerso. Secundo, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ.n. sumuntur a diuersis formis, prædicantur adinuicem, vel per accidens, si formæ nō sint adinuicem ordinatæ, puta cū dicimus ꝙ album est dulce, vel si formæ sint ordinatæ adinuicē, erit prædicatio per se, in secundo modo dicendi per se, quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus, ꝙ corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit, a qua aliquid dicitur animal, & a qua aliquid dicitur homo, sequeretur ꝙ vel vnum horum non possit prędicari de altero, nisi per accidens: si istæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent, vel ꝙ sit ibi prædicatio in secundo modo dicē di per se, si vna animarum sit ad aliam pręambula. Vtrunque autē horum est manifeste falsum, quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autē non ponitur in diffinitione animalis: sed econuerso. ergo oportet eā dem formam esse, per quā aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non vere esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio, apparet hoc esse impossibile, per hoc ꝙ una operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam. quod nullo modo contingeret, nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

Sic ergo dicendum, ꝙ eadem numero est anima in hoīe sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quo modo autem hoc contingat, de facili considerari potest, si quis differentias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicē secūdum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine, animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plātis, & homines animalibus brutis [c]. et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Aristot. in 8. Metaph*. assimilat species rerum numeris, qui differunt specie secūdum additionem, vel subtractionem vnitatis. Et in 2. de anima †, comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna continet aliam: sicut pentagonum cōtinet tetragonum, & excedit. Sic igitur, anima intellectiua cōtinet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quæ habet figurā pentagonam, non per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona cōtinetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal: sed per vnam & eandem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima sensitiua nō habet incorruptibilitatem ex hoc ꝙ est sensitiua: sed ex hoc quòd est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quando ergo anima est sensitiua tantū, corruptibilis est: quando vero cum sensitiuo intellectiuū habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuum incorruptionem non det, tamē incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

AD 2m dicendum, quòd [d] formæ non collocantur in genere vel in specie: sed composita. Homo autem corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differentia secundum corruptibile & incoruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab alijs animalibus differre [e].

AD 3m dicendum, quòd prius embrio habet animam, quę est sensitiua tantum, qua ablata, aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur *.

AD 4m dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligendi, diuersitatem [d] in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & idem secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est *, anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet: & adhuc amplius, potest seorsum ratio cōsiderare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale [e]. Et quia hoc inuenit commune homini & alijs animalibus: ex hoc rationem generis format. Id vero ī quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis. *

forte ad modum significandi, quod non est ad propositum. Quā supposito congruo modo significandi ipsis speciei, & generi, loquimur: ita quòd sensus regulæ est, quod illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptu eius. respondetur, quòd licet de facto ita sit: stante tamen hypothesi, quòd essent diuersæ formæ generica & specifica, tunc homo aut solā formam specificam significaret per modum totius & determinati: & in hoc differret a differentia, quæ significaret per modum determinātis formaliter: aut significaret habens vtranq; formam genericā & specificā. sicut si aliquod vnū nomen significaret habens igneitatē & leuitatem. Et tunc optime sequitur, ꝙ homo non vere esset id quod est animal: nisi vel ratione partis, qđ repugnat verę & directę prædicationi primi modi, iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam, est etiam habens illam iuxta primam significationem, qđ etiā repugnat pdicationi directæ primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidēs, idest extra essentiā subiecti.

369

Lib.8.text.10.tom.3.

†Lib.2.de anima,tex.30.& 31.tomo.2.

¶ Tertia ratio est a signo. Intensa vna operatione animæ, impeditur alia. ergo principium earum est vnum per essentiam, alioquin vna nō impediret aliam.

D. 633.

¶ Quo ad tertium, ostendit modū quo omnes animæ vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis quidem, quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8. Meta. tex. 10. Continentię vero, quia se habent sicut figuræ ex 2. de anima: ex his conflatur, ꝙ superflueret alia anima, & est quarta ratio.

c 451

¶ Contra hanc quartam rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere, dicit ibidem, ꝙ facile soluitur, dicendo, ꝙ non est superfluum: sed necessarium ponere præter animam intellectiuā aliā formam, quia illa recedente, alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, ꝙ superfluitas non potest subterfugi, quoniam natura secundum eos posuisset duas corporeitates substantiales in homine: alteram in anima intellectiua, quæ continet omnes imperfectiores, vt tetragonū trigonum, & alterā in illa alia forma, & tn̄ natura non pōt abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem esset in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secundo dicitur, quòd antecedens est falsum, & ad rationes pro illo, in sequenti articulo respondebitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuā. Dicit enim Philosophus in secundo de anima *, quòd anima est act⁹ corporis Physici, potētia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem, per quam est corpus. Ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶ 2 Præt. Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum, diuiditur in duas partes, quarum vna est mouens, & alia est mota, vt probatur in 8. Physic *. Pars autem mouēs est anima. Ergo oportet quòd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, ut dicitur in 5. Physic †. cum sit ens solū in potētia, quinimmo

¶ Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulū quartum.

Titulus clarus, de forma substantiali. Q.118.ar.2,ad.2.

¶ In corpore quatuor. Primo, quid secundum Platon. dicendum. Secūdo, respondet quæsito negatiue. Tertio, ostendit modum positionis. Quarto, extendit dicta ad omnes cōpositas substātias. D. 211. In corp.ar.

¶ Quo ad primū, vnum dicitur. s. ꝙ respondendum esset affirmatiue. Et probatur: quia oportet ponere formam, qua constitueretur corpus motum. a 262

¶ Quo ad secūdum vna est conclusio responsiua. In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur, ducendo ad impossibile. Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentū animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa impossibilia. ergo. Consequentia probatur, ex differentia inter formā substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri, & corrūpi simpliciter, vel sm quid, quia penes substātialē omnia hęc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et cōfirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. Physi. vel de generatione: falsitas consequētis ex dictis patet. Aduerte hic ꝙ Sco. in 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentū: quia ly simpliciter potest dupliciter sumi. Primo, vt opponit ei, qđ est, nullo mō, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud Philosophos. Alio modo, vt opponitur ei quod est secūdum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, q̄ esse primum naturaliter, & esse secundū quid, esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum a forma substantiali sm suā naturam est prius, & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur. ergo vna est forma in composito, quia stat vni composito habenti vnum esse prius naturaliter

d 426 372 18

372 Locis supra ar.3.citatis.

Li.3.de anima.text.4.& 5.to.2.

Lib.8.Physi.text.30.tom.2.

Lib.5.Physi.tex.8.to.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liter accidentali forma aduenire aliud perfectius esse, etiã prius naturaliter, q̃ sit esse accidentale. Sed quòd respõsio hæc volũtaria & nulla sit, facile manifestatur. Quòd voluntaria quidem sit, patet, quia ad placitum exponit terminos, & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tantũ habet apud philosophos significationẽ, primo, vt idem est, quod ly totaliter, & sic itelligitur ex nõ ente simpliciter. i. totaliter, nihil sit. Et sic dicimus, multa non esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo, vt idẽ est, quòd nullo addito, iuxta illud Topicorũ, Simpliciter dico, quòd nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum oium, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriã loquelã ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte quòd i hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenentur cæcitate, quòd non discernũt i ly simpliciter actũ exercitum ab actu signato, cum tamẽ dicitur sicut cœlum a terra. Vti nãq; ipso i actu signato est ponere ly, simpliciter, in ipsa re, de qua est sermo: vt cum dicimus, quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio vero hominis albi est secundũ q̃d &c. Vti vero ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re, de qua est sermo, absque adiectiuo alicuo, vt in generatione hominis dicimus homo fit, cum dealbatur vero, non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristote. enim & Sanctus Thomas & cæteri, ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secundũ quid in actu exercito. Nec eger probatione, q̃m etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationẽ substantialis, dicimus etiam fieri simpliciter, vt patet in factione domus: dicimus. n. q̃ domus fit, & quod factæ est: cũ aũt decoratur, non dicimus q̃ fit, sed cum adiectiuo, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo vltatissimum, & propriissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem S. Th. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est, de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit, sed quòd fit tale. quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi, nisi concedendo quòd de vno, & eodem potest absolute, & absque adiectione aliqua concedi quòd est & fit. Quod quantæ sit vltimæ sit, eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota, quoniam in hoc lumine videbis clare multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

375

Art. 1. huius quæst. D. 650.

omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶ 3 Præt. Ordo in formis attenditur secũdum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius, dicitur per cõparationem ad aliquod principium. Si ergo nõ esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materię primę inhæreret: sequeret, quòd esset in ordine imperfectissimarũ formarũ, quæ imediate inhærẽt materię.

¶ 4 Præt. Corpus humanũ est corpus mistum. Mistio autem non fit secundum materiam tantum, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo, quòd remaneant formæ elementorum in corpore misto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

SED CONTRA. Vnius rei est vnum esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantum forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est, quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

I

RESPON. Dicendum, quòd si poneret anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt, ne cesse esset dicere, quòd in homine esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse constitueretur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substãtialis, sicut supra iam diximus *: impossibile d est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

K

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd forma substantialis in hoc a forma accidẽrali differt, quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale e: sicut calor facit suum subiectũ nõ simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidentalis, non dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter, cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Forma autem substantialis dat esse simpliciter: et ideo p eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari: & per ei⁹ recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc, antiqui naturales, qui posuerunt materiam primã esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi, dixerunt, quòd nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. Physi *. Si igitur ita esset, quòd præter animam intellectiuam præexisteret quęcunq; alia forma substantialis in materia, per quam subiectum animæ esset ens actu, sequeretur, quòd anima non daret esse simpliciter, & per cõsequens quòd non esset forma substãtialis, & quòd per aduentum animę non esset generatio simpliciter: sed solum secũdum quid. quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, q̃ nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & q̃ ipsa sicut virtute continet animã sensitiuam & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formę in alijs faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis: & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Aristot. non dicit animam esse

¶ Quo ad tertium, modus positionis est illemet, qui in præcedenti articulo positus est. Stratione ordinis perfectionis, & continentis.

382

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶ Circa hanc partẽ occurrit dubiũ, qm Henricus de Gandauo, in Quolibeto secũdo, q. 2. & tertia, & Quolibeto quarto, q. 13. & 14. tenet quòd nõ est eadem ratio de homine & aliis, & quòd quãuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamen pro forma mistionis & corporeitatis, quia illa é inextensa, iste vero sunt extẽsę. vnde arguit sic. Omne p se agẽs habet aliquem per se proprium terminum. ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia, & diuersæ actiones, ibi non est eadẽ forma vtriusq; t erminus: sed sic est i solo homine, quia anima a Deo p creationem, reliqua a semine per generationem. ergo duæ formæ. Antecedens patet ex se, & .5. Phys. vbi negatur redire eandem sanitatem propter diuersitatẽ actionis. Consequentia patet. Et confirmatur, quia idẽ termin⁹, aut est forma, aut compositum: si compositũ. ergo homo creatur: si forma ergo anima intellectiua generatur ex semine.

338

Lib. 1. Physi. tex. 33. 10 mo. 2.

¶ Ad hoc breuiter. Primo dicitur a S. T. quòd accipiendo proprium vt distinguitur contra commune, & loquendo de termino formali, maior nõ est vera, quando sunt agentia subordinata, qualia sunt generans & creans animam intellectiuam. Secundo dicitur, q̃ habere eundem terminum formalem eodem modo, licet sit inconueniens, nõ tamen diuersimode, vt hic accidit, quia anima terminat creationem intrinsece, & generationẽ extrinsece, & sic forma est idem terminus vtriusq;, sed non eodem modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertio dicitur, quòd cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis, & quòd generationis terminus proprius, est compositum: creationis, anima intellectiua: sed de his quæstio 118. ex proposito est sermo.

¶ In respõsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte

aduerte q̃ Sco. in 4. vbi supra, dupliciter probat in homine præter animam intellectiuam esse aliam formam corporeitatis, seu mistionis. Primo, ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idẽ numero: & huic annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis

b 382

titate corporis Christi in se, & Eucharistia. Secũdo, ex identitate specifica formæ cadaueris: quia non potest esse regulariter idem effectus a quibuscunque & quantuncunque diuersis agentibus: sed corpus viuum quomodocunque moriatur, modo nõ statim dissoluatur i elemẽta: ad sensum apparet eiusdẽ rationis. ergo nõ producitur noua forma, sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Henricus autem cã multis aliis, arguit ex parte effectus sic. Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mistionis. ergo præter eã oportet aliam formam ponere. Cõsequẽtia plana, & antecedẽs probat: quia esse diuisibile, quantũ, extensum, figuratum, corruptibile &c. nõ sunt ab anima intellectiua: quoniã esse eius est indiuisibile est inextensibile, incorruptibile, immateriale &c. ergo. Et hoc præcipue militat aduersus S. T. nullũ aliud esse ponentem in homine, nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur: q̃a non videtur intelligibile q̃ compositũ sit quantum, extensumq;, & quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶ Ad primum horum, iam dixit S. Th. quòd corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero: quia idem suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ. & quòd nõ valet, ergo idem formaliter. Et hoc sufficit ad verificãdas omnes sanctorum authoritates: & similiter in Eucharistia. Ita q̃, in hostia cõsecrata aut retenta triduo, cõtinebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cũ viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositũ ex materia & anima itellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quòd, par est ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniens, nisi incoueniens fuerit, corpus Christi variari ẽm vitam & mortem: hoc. n. ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quia non videnter naturam compositionis substantialis.

¶ Ad secũdum dicitur, q̃ ibi dicuntur tria. Quorum vnum est dubium, & duo sunt falsa. Dubiũ siquidẽ est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniam sustineri potest rationabiliter, vtraq; cõtradictionis pars. Potest enim dici, quòd cadaueris forma est diuersarum rationum, iuxta diuersitatem naturalium agentium: leræ, sit alterius rationis, a mortuo ex dominio phlegmatis. Et merito: quia illud ab igne corruptum, ad ignem tendit ex intentione agentis: reliquum ab aqua, in aquam, vt aliis existentibus terminis, alia etiam sit via. Nec refert vtrũ gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa se habent vt excitãtia & applicãtia actiua passiuis. Potest etiam dici, quòd forma cadaueris est vnius rationis: & quòd est forma imperfecta & communis via a viuo ad quodlibet elementũ. Nec inconuenit eam esse communẽ, & vnius rationis: quia est medium remotum ad illa. Falsum vero est, quòd effectus vnius rationis, non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniam aliquid produci sfat dupliciter, vt medium est, aut terminum principaliter intentum. Et rursus, vt medium proprium, vel cõmune. Et quòd quia forma cadaueris producitur vt commune mediũ ad omnia elementa, ideo põt a quolibet eorũ produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentium, sed quadruplex: tãtum, iuxta numerum elementorum. Falsum quoq; est, & contra Aristo. 2. de generat. tex. 17. quòd incorruptione hois non fiat noua forma: qm tunc nõ semper corruptio vnius esset generatio alterius, & natura operaret aspiciens ad malum. qđ est impossibile.

¶ Ad tertium dicitur, suppositã distinctione de ly esse quãtum, dupliciter. s. p se, & per accidẽs: & q̃ hic non est quæstio, nisi de quãto & extenso per accidẽs, idest subiectiue: qm nulla res extra prædicamentum quantitatis, dat formale esse per se quãtum, vt patet: q̃ quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum trigonum, ipsa potest supplere, imo necessario facit omnẽ effectum & operationem formæ mistionis & corporeitatis. Et vt satisfiat verbis argumentium, potest dicingui, q̃ in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale, quantum, & figuratum &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo virtualiter. Et q̃ quãuis in ea non inueniantur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter: sicut trigonum etiam non est in tetragono formaliter, sed virtualiter: & sic anima dat qđ habet virtualiter, & hoc sufficit. Est. n. anima intellectiua tãtæ excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum &c. inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile, inquãtũ formaliter excedit omnes alias. facileq; percipi potest, q̃ compositum sit quantum & figuratum subiectiue: & tamen illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datum est, q̃ inter formam pure indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ, & formam pure diuisibilem, vt sunt omnino materiales, mediat forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum: & ex virtuali diuisibilitate, conuenit facere formaliter ens extẽsum subiectiue. Et nota, q̃ cum dicimus animam intellectiuam dare esse extensum compositio, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanquæ indiuisibile & immateriale, sicut anima ipsa: hoc vero diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate communicatum tãtum compositio & materiæ, hoc vero est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta, positioni San. Thomæ de vnitate esse in composito: quoniã in æquiuoco laboratur, dum quæstio est de esse essentiæ, qđ est ipsum compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In respõsione ad scđm aduerte, q̃ diuisio animalis in partẽ mouentem & partem motam in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter:

Li. 3. de colo, cõm. 67

causaliter: quoniã omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potẽtia motiua ipsius animalis, & est pars mouens, & reliqua mouetur. In homine autem: quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, sensitiuum scilicet, & intellectiuum, est diuisio in partes integrales, quo ad motum proueniẽtem ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdam partis corporis. Et quodammodo in partes essentiales, quo ad motum proueniẽtem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus, & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autem quodã modo, quoniã pars mota non est proprie pars essẽtialis, quoniam est corpus in actu, quod non est pars, nisi per synecdochem realiter loquendo: sed est, & dicitur pars hominis inquantũ homo aut animal, qa formaliter sumendo animam, corpus, & animal, componitur animal ex anima & corpore tanquam ex partibus essentialibus, corpus tamen non est vere pars, vt dictum est.

Li.8.Meta. text.19. to mo.3. b 581

377

ex tex. 18. videtur ha beri to.2.

¶ In resonsione ad tertium nota, quòd resonsio redarguit argumentum, quòd peccat secundum non causam: non enim immediate vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, sed dare illi primum tãtum perfectionis gradum. Vnde hinc habes, quòd esse formam propinquam materiæ primæ contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & sic omnis forma substantialis est æque propinqua materiæ primæ, quia in ipsã immediate recipitur, & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio, vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo, quo ad gradualem perfectionem, & sic non omnis forma est æque propinqua materiæ primæ. Sed quãto aliqua forma est propinquior materiæ, tanto imperfectior, & quanto magis elongata, tãto perfectior. Et sic formæ elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius, & deinde mistorum, & sic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ secũdum perfectionem, quæ primum ordine generationis gradũ perfectionalem dat tantum: remotior vero quæ primum & secundũ, & sic procedendo, data latitudine in quolibet gradu.

¶ In resonsione ad quartum, vbi mistio elementorum tractatur, longius esset habendus sermo, si cuncta adducenda essent obiecta. Vnde in loco proprio in primo de generatione requiratur: hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac resonsione. Primo, opinio Auicen. quę satis efficaciter impugnatur. Secundo, opinio Auerrois in 3. cœli. comment. 62. Cuius rationes sunt, quia si corrumperentur totaliter, non saluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas mistorum mediis elementis: sed primo & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, q optime saluatur ratio elementi, quia elementũ est, ex quo fit aliquid cum insit actu, vel virtute. Et quòd materiam recipere formas mistorum immediate, potest dupliciter intelligi. Primo quo ad vnionem formæ cum materia, & sic est necessarium: alio modo quo ad transmutationem, & sic mediant elementa, ita q elemẽta media sunt in transmutatione, non in informatione. Vel dicatur, q non solum in fieri, sed in esse elementa sunt media, nõ formaliter, sed virtualiter: sicut & manent non formaliter: sed virtualiter. Sed aduerte hic, quòd Auerroiste derident secundam rationem S.T. contra Auerroim, quia manifeste patet in commento illo, q Auerr. posuit formas elemẽtorũ esse substãtias, medias aũt iter substãtias perfectas, & accidẽtia, & ex earũ iperfectione q̃ proximæ sunt accidẽtibus, possunt susc ipere magis & minus, & non posuit aliquod medium inter substantiam & accidens. Sed isti dum derident, quam se derisibiles exhibeant si viderent, tacerent. Non penetrant subtilitatem formalitatemq;. S. Tho. qui ad philosophos loquebatur, non sciolos. Ad cuius euidentiam sciendum est, q ratio San. Tho. non tendit contra conclusionem, sed contra rationem Auer. Sustentatur enim Auer. super ratione medii, vt expresse patet in commento illo, ita q ideo dicit esse possibile, formas elementorum misceri magis & minus, quia esse earum est medium inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Contra hanc rationem arguit S.T. quia inter substantiam & accidens, impossibile est esse aliquid habens vere rationem medii. Et verificatur hoc, non solum accipiendo totum genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia, sed sumendo quancunq; substantiam ex vna parte: quoniã, vt patet 10. Meta. medium oportet esse eiusdem generis cum extremis, nulla autem substãtia est eiusdem generis cũ accidente. Si dicatur quòd Auerr. non loquitur de vere medio per participationem, hoc est, quod volumus, quia ex hoc habetur, quòd nulla fuit ratio sua ex ratione medii vt medium est: & hoc intendebat Sanctus Thomas. Et confirmatur: quia aut ratio sua fundatur super ratione medii, & tunc, aut per participationem: & hoc non, vt patuit. Aut per abnegationem, & hoc non, vt de se patet. Aut per comparationem: & hoc non, quia forma elementi non est accidens in respectu ad substantiam, & substantia in respectu ad accidẽs, sed est absolute substantia. Et similiter non verificatur, q̃ susc ipit magis & minus in respectu ad substantiam & non susc ipit in respectu ad accidens: quoniam apud ipsum absolute susc ipit magis & minus, & secundum veritatem non susc ipit absolute. Aut per appropinquationem, & de hoc proculdubio intendit. Sed nihil infert, quia aut ratio fundatur super ratione medii, & nulla est, quia non est vere medium. Aut super ipsa appropinquatione naturæ, & tunc nihil aliud est dicere, nisi q̃ quia formæ elementares sunt imperfectissimæ, & vicinissimæ accidentibus, ideo susc ipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, q̃ ratio medii non est ad propositum, vt subtiliter exclusit S.T. Secundo, q̃ ratio assignata est nulla, quia ex hoc quòd aliquid est imperfectissimum, & infimum in aliquo genere, non excludit ur a communibus conditionibus sui generis, sed potius eo ipso q̃ infra genus continetur, illas habet: cõstat q̃ susc ipere magis & minus communis est conditio generis substantiæ, vt patet in prædicamentis. Taceant ergo, & voluntarie fateantur Auerroim esse locutũ, & nõ ex medii rõne, vt tamẽ loqui se credidit.

¶ Tertio in hac resonsione S.T. ponit opinionem propriam, q elementa remanent non actu, sed virtute. Sed aduerte, q̃ elementa remanere virtute, põt dupliciter intelligi. Vno modo in forma substãtiali misti, eo modo quo vegetatiuum est in forma sensitiua, & hæc est opinio Sco. in 2. sen. dist. 15. Alio modo in qualitate, quæ est propria dispositio ad formam misti, & hæc est opinio S.T. Et quamuis opinio Sco. contra viam S.T. sit, & rationi aduersetur, quia non est eadem proportio formæ perfectioris, puta sensitiua ad formas specificas elemẽtorum, & ad gradus genericos, vt quemadmodum hos continet, ita illas contineat, quoniam illarum prædicatio sibi repugnat, non autem horũ. Et sensui contradicit, quia operatio elementi non æque perfecte, aut perfectius est in forma misti, sed longe imperfectior: cuius oppositionem videmus in omnibus virtualiter clausis in formis posterioribus. sensitiuum enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui, quàm pure vegetatiuum: quia tamen non est contra præsentem intẽtionem, in qua pluralitatem formarum excludimus, discutienda relinquatur in loco proprio: sed hæc sint ad discretionem opinionis Sancti Thomæ dicta.

1.di.8.q.5. art.3.ad 2. Et 2.di.1.q. 2.arti.5. Et mã.q.5.ar. 5.co. Et spi. ar.7. Et de aĩa, ar.8.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur, quòd anima intellectiua incõuenienter tali corpori vniatur. Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo cõuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶ 2 Præt.. Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cuius signum est, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus est subtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri, puta igni, & non corpori misto & terrestri magis.

¶ 3 Præ. Cum forma sit principium speciei, ab vna forma non proueniunt diuersæ species. Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶ 4 Præt. Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorũ loco vestium, & vnguium loco calciamentorũ: habeant etiã arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur quòd anima intellectiua non debuerit vniri corpori impfecto, tanquam talibus auxilijs priuato,

Lib.de anima text. 4. & 5. to. 2.

249 368

Q.55 ar.2

2 278

Ca 7. inter principiũ & mediũ.

28t 335 364 & c

455 c

SED CONTRA est, qđ dicit Philosoph⁹ in 2. de Anima, quòd anima est actus corporis Physici, organici, potentia vitam habentis.

RESPON. Dicendum, q̃ cum forma non sit propter materiam: sed potius materia propter formã ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua, sicut supra habitum est, secundum naturæ ordinem, infimũ gradum in substantijs intellectualibus tenet: intantum, quòd non habet naturaliter sibi inditam notitiam veritatis, sicut angeli: sed oportet, quòd eam colligat ex rebus diuisibilib⁹ per viã sensus: vt Dionys. dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs, Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non solum haberet vir tutem intelligendi: sed etiam virtutem sentiendi, Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quòd possit esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum. Ad organum autem tactus requiritur, quòd sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vnde quãto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis: tanto perceptibilior erit tact⁹. Anima autem intellectiua habet completissime virtutem sensitiuã: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: vt dicit Dionys. in lib. de diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, esse corpus mistum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus, sunt melioris intellectus. Cuius signũ est, quòd molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in 2. de Anima.

2 457

Li.2.de anima,tex.94. tom.2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ hanc obiectionem aliqui forte vellet euadere p hoc, q̃ diceret corpus hominis ante peccatũ incorruptibile fuisse. Sed hæc resonsio nõ vr sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit, non p naturam: sed p gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius p peccatum sublata nõ esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum est, q̃ in materia duplex conditio inuenitur. Vna q̃ eligitur ad hoc q̃ sit conueniens formæ: alia, q̃ ex necessitate consequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam serræ eligit materiam ferream aptam ad secãdum dura. Sed q̃ dentes serræ hebetari possint, & rubigine contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur & animę intellectiuæ debet corpus, qđ sit æqualis cõplexionis. Ex hoc aũt de necessitate materiæ sequit, q̃ sit corruptibile. Si quis vero dicat, q̃ Deus potuit hanc necessitatem vitare, dicendum est, q̃ in constitutione rerum naturalium nõ consideratur quid Deus facere possit: sed quid naturæ rerum conueniat, vt Augustin. dicit 2. super Genes. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

Li.2. super Gene ca.1. paulo post princ.to.3.

AD 2m dicendum, q̃ animæ intellectiuæ non debetur corpus pp ipsam intellectualem operationẽ f̃m se: sed pp sensitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum. Et ideo oportuit animã intellectiuam tali corpori vniri, & non simplici elemento vel corpori misto in quo excederet ignis secũdum quantitatem: quia non posset esse æqualitas cõplexionis pp excedentem ignis actiuam virtutem. Habet aũt hoc corpus æqualiter complexionatum quãdam dignitatem, p hoc, q̃ est remotum a contrarijs. In quo quodammodo assimilatur corpori cœlesti.

c 455

AD 3m dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi, non sunt in specie: sed totum. et ideo non potest dici proprie loquendo, quòd sint diuersarum specierum: sed quòd sint diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis sit vna secundum essentiam, tamen propter sui perfectionem est multiplex in virtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget dinersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his, quàm in plantis.

378

AD 4m dicendum, quòd anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defensionum vel tegumentorum: sicut alijs animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium, homo habet naturaliter rationem & manus: quæ sunt organa organorum: quia per ea homo potest sibi præparare instrumenta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

b 63

457 b

¶ Super

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulũ sextum.*

IN titulo, hoc solum aduerte, quòd hic est sermo de mediatione informationis: non autem transmutationis tantum. Ita & quæstio est: vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, medient inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore, materia informetur, quàm ipsa forma substantiali. Et est quæstio contra Auerro. & vniuersaliter cõtra oẽs ponẽtes idẽ numero accidẽs, ĩ genito & corrupto saluari. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat, quid secundum Plato. respondendum esset; scilicet affirmatiue. Secundo, quid secundum determinata, quia negatiue. Primum de se patet. Secundum est conclusio responsiua. Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis recipitur in materia, nullo mediante accidente. Probatur sic. Materia est in potẽtia ad omnes actũ ordine quodam. ergo primo ad esse in actu. ergo ad formam substãtialem. ergo prius recipitur forma substantialis, ac per hoc anima, quàm quodcunque accidens. Antecedens patet ex. 7. Metaphysico. prima cõsequentia probatur: quia esse in actu est actus primus simpliciter. secunda vero, quia sola & omnis forma substantialis facit esse simpliciter. tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd dupliciter cauillari potest. Primo quantum ad ordinem, dicendo, quòd materia est primo in potẽtia ad esse substantiale primitate intentionis, non autem primitate executionis, quia primum in intentione, est vltimum in executione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formam substantialem. Secundo, quantum ad secundam consequentiam: quia concesso quòd esse in actu est prius ordine generationis, non sequitur. ergo esse datum a forma substantiali, est prius ordine generationis, sed quòd est sophisma consequentis: quoniam esse in actu commune est omnibus prædicamentis, vt patet 3. Physi. text. 3. ac per hoc clauditur intrinsece in esse accidentali, & consequenter faciendo esse quantum, aut quale, fit esse in actu. Et sic nihil aliud concluditur ex hoc, quòd esse est primus actus ordine generationis, nisi quòd prius fit esse in actu, quàm esse tale, quod saluatur etiam in forma accidentali, quia dum calor facit esse calidum, prius natura dat ly esse, quam ly calidum: non ergo ex hoc potest inferri, ergo prius recipit formam substantialem. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, quòd sermo præsens principaliter est de ordine generationis, ita quòd materia est in potentia ad omnes actus ordine generationis, ac per hoc ad actum primum ex natura sua ordine generationis est primo ordine generationis in potentia: & cõsequeter prius recipit illũ, ordine executionis. Quòd autem forma substantialis sit prior accidente ordine generationis, probatur sufficienter in litera ab effectibus earum formalibus: quia scilicet esse in actu, est prius quàm esse tale: quod non solum verificatur, propterea quia in quolibet esse, prius intelligitur esse, q̃ specificatio eius, vt obiiciendo tactum est, quod est extra propositum: sed necessario est verum, & intentum in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolute, quòd habet esse. Impossibile est enim imaginari domum suscipere esse album, aut pulchrum, nisi imaginemur quòd domus ipsa est absolute, seu sine additione aliqua. Si ergo materia secundũ se nullum esse in actu habet, impossibile est imaginari, quòd sit talis, si non prius natura de ea verificetur, quòd habet esse absolute, & sine additione aliqua: sed dare esse ita quòd sine additione aliqua verificet de aliquo quòd est, est proprius effectus formalis formæ substantialis, vt superius declaratũ fuit. ergo impossibile est, materiam prius recipere accidens quod facit solum esse tale quam formam substantialem, quæ facit esse simpliciter, idest sine additione aliqua. Nullum est ergo sophisma arguere ex hoc, quòd esse simpliciter, idest sine additione aliqua, est primus actus ordine generationis, ergo forma substantialis, quia hoc non clauditur intrinsece in forma accidentali, sed præsuppositiue, fed in forma substantiali tantum, & ideo ista est prior ordine generationis. Est autem ratio apparentiæ in argumento, quia esse potest dici absolute, dupliciter. Vno modo per abstractionem & simpliciter, & secundum quid, & hoc modo simpliciter dicimus, quòd esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in arguendo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundũ quid. Alio modo, per exclusionẽ secundum

Universidad de Deusto Biblioteca

374 2. contra. c. 71. Et veri. q. 13. art. 4. cor. Et ma. q. 4. arti. 4. cor. Et spũ. art. 3. Et de anima art. 9. & ar. 10. co. Et 2. li. de anima. lec. 1. fin.

368

ARTICVLVS VI

Vtrum anima intellectiua uniatur corpori, mediantibus dispositionibus accidentalibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur. quòd anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma, est in materia sibi propria & disposita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ 2 Præt. Diuersę formæ vnius speciei, requirũt diuersas materiæ partes. diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarum quantitatum [c]. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia, ante formas substantiales, quæ sunt, multæ unius speciei.

¶ 3 Præt. Spirituale applicat corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potẽtia. Ergo videtur, quòd anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

SED CONTRA est, quòd accidens est posterius substantia & tẽpore, & ratione, vt dicitur in *7. Meta. Non ergo forma accidentalis aliqua, potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

RESPON. Dicendum, quòd si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, immo magis necessariũ esset, esse aliquas dispositiones medias inter animã & corpus: potẽtiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatẽ ex parte corporis, per quã corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam supra dictũ est *: impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animã, vel inter quancunquæ formam substantialem & materiam [d] suam. Et huius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodã, oportet quòd id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primũm autem inter omnes actus, est esse. Impossibile est ergo intelligere materiã prius esse calidam vel quantam, quàm esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quę facit esse simpliciter: vt iam dictum est [e]. Vnde impossibile [d] est, quòd quecunque dispositiones accidentales præexistãt in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd sicut ex prædictis patet, forma perfectior, virtute continet qc quid est inferiorum formarum. Et ideo vna & eadem existens, perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quòd vnumquodq; genus, consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse, ante intellectum corporeitatis, & sic de alijs, ita præintelliguntur accidentia, quæ sunt propria entis, ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectum: sed quantum ad posteriorem.

Art. 1. huius quæst. D. 542.

Art. 4. huius quæst. D. 179.

Ar. 3. & 4. huius quæst.

dum quid, & inclusionem simpliciter: & hoc modo, dicimus in actu signato, quòd forma substantialis dat esse simpliciter, & in actu exercito, quòd per formam substantialem ignis est, per calorem vero ignis non est: sed est calidus. Et sic visus est S.T. esse simpliciter seu absolute in proposito. Vnde patet quòd diuersimode sumit esse, cũ dr, quòd calor facit̃ do esse calidum, dat prius eẽ, quàm calidum: & cum dicit, quòd forma substantialis dat esse. Et vtrobiq; vtimur ly eẽ absolute: qm ibi esse dicit actũ cõfuse & potẽtiale ad simpliciter & sm quid: hic vero, dicit actũ excludentem secundum quid.

¶ In responsione ad primũ, aduerte, propter instantiam, quę posset fieri de ordine reali, quòd forma exigit materiam realiter dispositam, & nõ solum ordine rationis. Aduerte inquam, quòd formã vniri materiæ dispositæ, potest quadrupliciter intelligi. Primo, dispositionibus præcedentibus ordine durationis. Et sic verificatur: qa immediate ante instans gnationis, materia erat summe dis posita pro forma introducta. Secundo, dispositionibus simultaneis: & hoc modo etiam est verum: quia in instanti introductionis formæ substantialis, adsunt etiam omnes dispositiones requisite in ipsa materia. Tertio, dispositionibus simultaneis, psupp̃ositis tamẽ realiter ordine naturæ. Et sic est falsum, formam vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturę ordine, omnia accidentia: vt in corpore articuli probatũ est. Quarto, dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ, secundum intellectum. Et hoc modo est verum, nõ de ipsa forma substantiali absolute, sed de ipsa secundũ posteriorẽ eius gradum & effectum. Non est quidem verum de ipsa: quia materia secundum seipsam nulla eget dispositione ad hoc, vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quamuis egeat disponi, vt recipiat formam substantialem talem. Est autem verum de ipsa, quantum ad vlteriorem gradum: quia, vt in litera dicitur, formam substãtialẽ vt sic, intelligitur comitari proprietates entis & substãtiæ; ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones &c. Et sic intelligitur capax mistionis, quam sua accidentia comitantur: & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem, & accidentia propria, perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet, quòd propositio illa maxima, Forma & actus fit in materia dispositа, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobiq; de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tãtum posuit hic San. Tho. quia erat obscurus. Et hæc bene memora, in tota hac materia. De qua & materia sequentis articu. vide in Commẽtariis de ente & essentia, si nostra videre vis.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Arti. septimum.*

TItul. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, respondet secundum positionem Platonis, & dicit quòd cõueniẽs eẽt ponere aliquod medium pp distantiam naturæ animæ a natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile: & ideo medium aliud conuenit. Secundo, quid secundum positionem de terminatã. cõcto rñ siua, Aia non vniri põt, mediãte aliquo corpore. Probatur dupliciter, Forma seipsa immediate facit formaliter cõpositũ ex se, & materia ens in actu. ergo & vnũ. Añs probatur: quia forma per essentiam suã est actus. consequentia probatur: quia vnumquodq; eodem modo est ens & vnum. Secundo, probatur authoritate 8. Metaphys. Tertio, excludit opiniones oppositas, enumerans tres earũ, & tertiam tripliciter excludit. oia clara sunt in litera.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd responsio innuit hanc distinctionem, quòd multum distantia dupliciter: dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo, forma & materia multum distant, non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantum, non oportet esse

Li. 2. de aia tex. 4. to. 2.

371

Ar. præcedenti. Et artic. 1. huius quæst. D. 542.

12. 9. 110. a 2

Li. 8. Metz. text. 15. in fin. tom. 3.

455 b

342 b

375 Locis supra arti. 6. inductis.

* Li. 3. sup Genes. c. 5. tom. 3.

b 372

Universidad de Deusto Biblioteca

inalterabilis : ſed virtualiter tm̃.° Tum etiam, quia anima immediate corpori vniẽ vt forma materiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de anima in quantum mouet corpus. unde vtitur verbo adminiſtrationis. Et verum eſt, ꝙ partes groſſiores corporis ꝑ ſubtiliores mouet. Et primũ inſtrumentum virtutis motiuę eſt ſpiritus, vt dicit Philoſophus in libro de cauſa motus *animalium.

In lib. de motu animalium, c. 6. nõ remote a fin. ca. tom. 4.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ſubtracto ſpiritu, deficit vnio animæ ad corpus, non quia ſit medium, ſed quia tollitur diſpoſitio, per quam corpus eſt diſpoſitum ad talẽ vnionem. Eſt tñ ſpiritus medium in mouendo, ſicut primum inſtrm̃ mot⁹.

AD 3ᵐ dicendum, quòd anima diſtat a corpore plurimum, ſi vtriuſque conditiones ſeorſum cõſiderentur. Vnde, ſi vtrumque ipſorũ ſeparatim eſſe haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum aĩa eſt forma corporis, nõ habet eſſe ſeorſum ab eſſe corporis: ° ſed per ſuum eſſe corpori vnitur immediate. Sic enim & quælibet forma, ſi conſideretur vt actus, habet magnam diſtantiam a materia, quæ eſt ens in potentia tantum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum anima ſit tota in qualibet parte corporis.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur, quòd anima non ſit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philoſophus in * lib. de cauſa motus animaliũ, Nõ opus eſt in vnaquaq; corporis parte eſſe animam: ſed in quodam principio corporis exiſtente alia viuere: eo quòd ſimul nata ſunt facere proprium motum per naturam.

*Cap. 7 ſᵃ rum a principi. tom. 4.

§ 2 Præt. Anima eſt in corpore cuius eſt actus. Sed eſt actus corporis organici. Ergo non eſt niſi in corpore organico: ſed non quęlibet pars corporis hominis ẽ corpus organicum. ergo aĩa non eſt in qualibet parte corporis tota.

§ 3 Præt. In * 2. de Anima dicitur, ꝙ ſicut ſe habet pars animæ ad partem corporis, vt viſus ad pupillã, ita anima tota ad totũ corpus animalis. Si igitur tota anima eſt in qualibet parte corporis, ſequiẽ ꝙ quælibet pars corporis ſit anima.

Li. 2. de aĩa tex. 9. to. 2.

§ 4 Præt. Omnes potentiæ animæ, in ipſa eſſentia aĩæ fundanẽ. Si igiẽ aĩa tota eſt in qualibet parte corporis, ſequiẽ ꝙ omnes potentiæ animæ ſint in qualibet corporis parte: & ita viſus erit in aure, & audit⁹ in oculo. quod eſt incõueniẽs.

§ 5 Præt. Si in qualibet parte corporis eſſet tota aĩa, q̃libet pars corporis immediate depẽderet ab aĩa. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars eẽt principalior q̃ alia. quod eſt manifeſte falſum. nõ ergo anima eſt in qualibet parte corporis tota.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in * 6. de Trin. ꝙ anima

Li. 6 de Trinita. cap. 6. tom. 3.

eſſe medium: ſed inter diſtantia vtroq; mõ oportet eſſe media.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſextæ Articulum octauum.*

TItulus clarus eſt.

b
455
369
74

¶ In corpore. Primo, quid ſecundum poſitionem Platonis diceretur, ſ. negatiue reſpondendum eſſet. Secundo, ſecũdum veritatem dicendo, reſpondet q̃ſito affirmatiue. Tertio, oſtendit differentem modũ, quo anima eſt in toto & partibus, ĩ fine articuli.

¶ Primum eſt clarũ, quod non ideo repetitum toties eſt a S. Thoma, vt quaſi opinio Platonis vt dubia ſemper tractaretur, ſed vt oſtendatur continue, quanta oritur diuerſitas ex illa radice, & cõfirmetur intentum, ex differentia inter vnionem per modũ motoris, & per modum formæ.

¶ Quo ad ſecũdum, concluſio reſponſiua eſt. Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primo, probatur quòd anima in toto & in qualibet parte eſt. Secundo, quòd ĩ toto, & qualibet parte, eſt tota. Primum probaẽ dupliciter, ſeu tripliciter.

369
c

Primo ex differentia inter formam ſubſtãtialem & accidentalem, ſic. Dare eſſe formale toti, & non partibus ſingulis, eſt cõditio ꝓpria formæ accidentalis. ergo non conuenit animæ, quæ eſt forma ſubſtantialis. Antecedens declaraẽ in formis, quæ ſunt compoſitio & ordo. Secundo ex effectu, ſic. Recedente anima, nec totum nec partes remanent, niſi æquiuoce. ergo anima eſt actus totius & partium. Antecedens probatur authoritate Philoſophi 7. Metaph. & ratione, quæ poteſt eſſe tertia probatio ſeorſum a ſigno, ſic. Recedente anima, nulla pars corporis retinetbo prium opus. ergo non remanet eiuſdem ſpeciei. ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad ſenſum: prima cõſequentia patet, quia retinens ſpeciem, retinet operationem. ſecunda vero, quia actus eſt in eo cuius eſt actus, ac per hoc, cum anima recedens ſit ille actus partium, quo habebant illa opera. ergo in eis erat. Secundum vero probat tali ordine. Primo, diſtinguit triplicem totalitatem. Secundo, comparat eas ad formas in communi. Tertio, applicat quæſtionem propoſitam ad formas habentes omnes totalitates, & ſoluit eam, Quarto, deſcendit ad intentum reſpondendo quæſito diſtincte.

376
1. di. 8. q. 5. art. 3. Et 2. cõ. c. 72. & li. 4. ca. 67. fi. Et de ſpũ ar. 4. Et de aĩa, art. 10. Et opu. 61. c. 47.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, eſſentialis & poteſtatiua, iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In ſecundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuã & alias, reſpectu formarum quo ad hoc quòd illa non inueniẽtur in formis, niſi per accidens, iſtæ per ſe: illa in ſolis formis, q̃ indifferenter reſpiciunt totum & partes, iſtæ non ſic. quia perfectio eſſentiæ, & rationis, & eſſe principium operationis per ſe, conuenit formæ. Ex his ſequitur tertia differentia, quòd illa non inuenitur in anima, præcipue animalium perfectorum, iſtæ ſic. & tenet ſequela, quia anima non eadem habitudine reſpicit totum & partes, quia requirit manifeſte diuerſitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum eſt, quòd ſi fiat hic quæſtio de albedine, ideſt, forma habente omnes iſtas totalitates, oportet diſtinguere de totalitate quantitatiua &c. Secundum, quòd de duabus totalitatibus, ſcilicet quantitatiua & virtuali, reſpondendum eſt negatiue, quia vna pars eſt extra aliam: & in maiori quanto, eſt maior virtus. Tertium, quòd de totalitate eſſentiali reſpondendum eſt affirmatiue.

¶ In quarto, dicit tria. Primo, quòd non oportet diſtinguere in aĩa, de omnibus totalitatib⁹, ſed eſſentiali & virtuali tantum. probatur: quia non eſt quanta per ſe, nec per accidens. Secundo, reſpondet q̃ſito affirmatiue quo ad totalitatem eſſentiæ. Anima ſecundum eſſentiam eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio, ſecundum totalitatẽ virtualem, negatiue ſcilicet, quòd nõ eſt tota in qualibet parte, ſed ſecundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiã inter modum eſſendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, ꝙ quãuis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quòd anima eſt in eis vt actus, differunt tamen in modo, quia anima eſt actus totius, vt per ſe primo perfectibilis: ſingularum vero partium, vt partium primo perfectibilis.

¶ Circa hæc dicta, ſunt multa dubia. Primum eſt, circa totalitatem quantitatiuam, quid ſit differens habitudo formę ad totum & partes, quæ comitatur inextenſionẽ formæ. Aut enim diuerſa iſta habitudo attenditur penes diſtinctionem primi perfectibilis, a non primo perfectibili in actu, & hoc non, quia ſic omnis forma eſſet inextenſa, quoniam omnis forma reſpicit totum vt primum perfectibile in actu, partes vero non vt primum perfectibile, ſed vt partes primi. aut penes diſtinctionem primi perfectibilis a non primo, tam actu, quàm potentia: ita quòd pars nec ſit, nec eſſe poſſit primum perfectibile a tali forma. Et hoc non, quia ſic anima vegetatiua eſſet inextenſa: quoniam ſic differenter reſpicit totum & partes, quòd totum eſt eius primo perfectibile, & nulla pars eius poteſt ei reſpondere vt primo perfectibile, quoniam nulla pars plantæ, habet omnia organa plantæ, ſine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. aut penes diſtinctionem perfectibilis a non perfectibili, ita quòd pars ſic perficiatur in toto a forma, quòd extra totum non poſſit eſſe perfectibilis tali forma. & hoc non, quia ſic forma minimi naturalis eſſet inextenſa: quoniam nulla eius pars poteſt tali forma ſeorſum perfici. Nullo igitur modo, videtur poſſe intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inſeparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

¶ Dubium

in quocunque corpore, & in toto eſt tota, & in qualibet eius parte tota eſt.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut in alijs iam dictũ * eſt: ſi anima vniretur corpori ſolum vt motor, poſſet dici, quòd non eſſet in qualibet parte corporis, ſed in vna tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, neceſſe eſt quòd ſit in toto, & in qualibet parte corporis. non enim eſt forma corporis accidentalis, ſed ſubſtantialis. Subſtantialis autem forma non ſolum eſt perfectio totius, ſed cuiuſlibet partis. Cum enim totum conſiſtat ex partibus, forma totius, quæ non dat eſſe ſingulis partibus corporis, eſt forma, quæ eſt compoſitio & ordo, ſicut forma domus, ° & talis forma eſt accidentalis. anima vero eſt forma ſubſtantialis. Vnde oportet, quòd ſit forma & act⁹ non ſolum totius, ſed cuiuſlibet partis. Et ideo recedente anima, ſicut non dicitur animal, & homo niſi æquiuoce, quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita eſt de manu & oculo, aut carne & oſſe, vt Philoſophus * dicit. Cuius ſignum, eſt quòd nulla pars corporis habet proprium opus anima recedente: cum tamen omne quod retinet ſpeciem, retineat operationem ſpeciei. Actus autem eſt in eo cuius eſt actus. Vnde oportet animam eſſe in toto corpore, & in qualibet eius parte. & ꝙ tota ſit in qualibet parte eius, hinc conſiderari põt: quia cũ totũ ſit quod diuidiẽ in partes ſm̃ triplicẽ diuiſionem, eſt triplex totalitas.° Eſt enim quoddam totum, quod diuiditur in partes quantitatiuas, ſicut tota linea, vel totum corpus. Eſt etiam quoddam totum, quod diuiditur in partes rationis & eſſentiæ°: ſicut diffinitum in partes diffinitionis, & compoſitum reſoluitur in materiam & formam. Tertium aũt totum eſt potentiale, quod diuiditur in partes virtutis. primus aũt totalitatis modus non cõuenit formis, niſi forte per accidens: & illis ſolis formis, quæ habent indifferẽtem habitudinem ad totum quantitatiuum & partes eius. Sicut albedo quantum eſt de ſui rõne, æqualiter ſe habet, vt ſit in tota ſuperficie, & in qualibet ſupficiei parte°. Et ideo diuiſa ſuperficie diuiditur albedo per accidens. Sed forma, q̃ requirit diuerſitatem in partibus, ſicut eſt anima, & præcipue aĩaliũ perfectorum, non æqualiter ſe habet ad totum, & partes. unde non diuiditur per accidens, ſ. per diuiſionem quantitatis. Sic ergo totalitas quãtitatiua, non põt attribui aĩæ, nec per ſe, nec per accidẽs. Sed totalitas ſecunda, quæ attendiẽ ſecundũ rõnis & eſſentiæ perfectionem, proprie & per ſe conuenit formis. Similiter aũt & totalitas virtutis, quia forma eſt operationis principium. Si ergo quærereẽ de albedine, vtrũ eſſet tota in tota ſupficie, & in qualibet ei⁹ parte: diſtiguere oporteret, qa ſi fiat mẽtio

Art. pced.
508
Li. 2. de aĩa tex. 9. to. 2.

¶ Dubium ſecundo eſt circa eandem totalitatem: qm̃ S. Tho. a communi opinione diſcordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextenſam, ſcilicet animam ſenſitiuam animalium ꝑfectorum, cum tamen vix poſſit ſuſtineri, quòd anima intellectiua deforis veniens, informet ſecũdum eſſe, & ſit inextenſa. Tum, quia ſequitur idem indiuiſibile ſimul moueri & quieſcere. Tum quia ſequereẽ, quòd manus intelligeret, exiſtente ibi eſſentia animæ, & conſequẽter intellectu. Voluntarie quoque & abſque probatione aliqua diciẽ hoc, vt patet in litera, & in 2. contra Gent. cap. 72. quod nõ decet Philoſophum.

¶ Dubium tertio eſt circa totalitatẽ eſſentialem, quia male dicitur illam conuenire formis & animę per ſe. Quia aut intendis poſitiue, & ſic conſtat eſſe falſum, quia non habet partes eſſentiales, cum ſit ſimplex. Aut negatiue, & ſic etiam cõtingit totalitas quãtitatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & eſſentialib⁹, igitur pari ratione dicẽdum erat, quòd nõ habet eſſentialẽ totalitatem, ſicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horũ dicitur, quòd intelligitur ſecundo modo iſta differens habitudo. Sed oportet ꝙ ſubintelligaẽ de totaliter differente, & non ſecundum quid. Ad cuius euidentiam ſciendum, triplex eſſe gen⁹ formarum. Quædam omnino æqualiter reſpicientium totum & partes, vt primum perfectibile, & tales ſunt formæ mere naturales, vt aquæ, ignis, & aliorum huiuſmodi. Et loquimur de formis quantum eſt ex parte ſui, & de toto & partibus abſolute, & non de tanto toto, aut tanta parte: liquet enim quòd forma aquę quantum eſt ex ſe, indifferenter reſpicit vt primum perfectibile materiam bicubitam & cubitalem, quæ ſunt totum & pars, & ſic de aliis. Nec inſtantia de partibus minimi mouere debet, quoniam mutatur totum in tantum, & pars in partem tantam: quod eſt ſophiſma figuræ dictionis. minimum.n. ſignificat totum tm̃, & ſiľr pars eius. Iam aũt diximus quòd ſermo noſter eſt abſolute cõparãdo formam ſpecificã ad totum & partes, vt primo ꝑfectibile. Quędam vero ſunt omnino inæqualiter reſpicientes totũ & partes. Et hæc ita totum ſibi vendicant vt primum perfectibile, quòd nulla pars ſeorſum põt habere rõnem, non ſolum primi perfectibilis, ſed nec perfectibilis: hmõi aũt eſt proculdubio aĩa intellectiua, & vt videbitur, aĩæ animaliũ perfectorũ. Nec te moueat quòd abſciſſa tibia: aut brachio, anima perficit reliquã partẽ, qm̃ ſecũdũ veritatẽ, reliquũ corpus, in quo mẽbra principalia reſtãt, nõ proprie vocaẽ pars, ſed totũ imperfectũ quod in tm̃ differt a partis rõne quòd in 5. Met. Ariſt. fecerit ꝓpriũ capitulũ de colobõ, i. truncato. Quædam aũt ſunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter reſpiciunt totũ & partes: & hæ ſunt, quæ ſic totum reſpiciunt vt primo, perfectibile, ꝙ partem põt habere non vt primum perfectibile ſimpliciter, ſed ſecundũ quid. Et tales ſunt anima vegetatiua & ſenſitiua animalium imperfectorum: hæ enim ita totum animatum corpus ex omnibus organis ex propria rõne ſibi vendicant vt primo perfectibile, ꝙ tñ in partibus eius ſeorſum ſaluari põt, non vt in primo ꝑfectibili ſimpľr, vt accidit in formis naturalibus, ſed ſecũdũ qd. Et inter has eſt latitudo. nam vegetatiua ſaluatur in parte, vt in primo perfectibili ſecũdũ quid, ideſt virtualiter; qm̃ pars in eis eſt totum corpus organicum virtualiter. Senſitiuum aũt imperfectorum eſt in parter, vt in primo perfectibili ſecũdũ quid, ideſt ſecũdũ quãdã rõnẽ particularem, ſ. ſecũdum rõnem corporis. Eſt enim pars deciſa viuens, vere quoddã corpus animatum totum, non tñ eſt vere quoddã totum animal. Vnde cum in litera dr̃, quòd totalitas quãtitatiua inueniẽ per accidens in ſolis formis, quæ indifferentem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primum perfectibile, ſiue ſimpľr, ſiue ſecũdũ quid. Et per oppoſitum, cum dr̃ illas formas eſſe inextenſas, quæ differentem habent habitudinem ad totũ & partes, intelligitur vt ad primũ ꝑfectibile, excludẽdo tã ſimpľr q̃ ſecundũ quid: ita ꝙ, illa tm̃ pars totum differenter reſpicit, quæ nec põt eſſe talis formæ primũ perfectibile ſimpľr, nec ſecundũ quid: & ſic eſt totaliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris vero eſt aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet reſponſio ad primum dubium.

a
577
40
c
40

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quòd doctrina hic tradita, eſt quidem contra modernorum communem phantaſiam, ſed non contra philoſophicas rationes: parum eſt autem de horum authoritate curandum. Cum autem dicitur, quòd ſine ratione hoc eſt dictum, reſpondetur quòd ratio inſinuata eſt a poſteriori, quia ſcilicet diuerſam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipſa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuerſam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuiſibilitate formæ. Quia ſi diuideretur forma ad diuiſionẽ totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis. & cum pars quantitatiua formæ ſit tota eſſentia formæ. ergo ipſa forma ſecundum rationem ſuæ eſſentiæ non habet totaliter diuerſam habitudinem ad totum & ad partes: ſed vtrumq;, ſcilicet tam totum quàm partem reſpicit vt proportionatum perfectibile. Et confirmari poteſt iſta ratio, quia forma extenſa ex vi ſolius diuiſionis, non deſinit eſſe ſecundum illam partem quã habet in parte deciſa: immo quæ quodammodo erat per modũ potentiæ perficitur, & fit actu ſeorſum, vt patet in formis naturalibus. ergo a deſtructione cõſequentis, ſi ex ſola diuiſione pars deciſa non poteſt retinere eandem ſpeciem. ergo non erat extẽſa & diuiſibilis ad diuiſionem ſubiecti. Poteſt quoque principalis hæc concluſio de animabus animalium perfectorum probari per

Universidad de Deusto Biblioteca

per hoc, quòd forma extensa in maiori est maior, & in minori minor, ℔m virtutē: quia in maiori quanto est maior virtus, loquēdo de virtutibus extensis. In animalibus vero, videmus sæpe totā oppositum, eo quòd animalia magni corporis ℔m rōnem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt cōmēsuratæ magnitudini, tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem fouendum. Nō est ergo sine ratione dictū, quòd animæ aliquæ præter intellectuam sunt tantę perfectionis, quòd sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidēs: quāquam potentiæ omnes earū sint extensæ per accidens: qualitates enim, sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primam quidē, quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vni° tm partis, sed totius: & ratio est quia in nulla parte est diffinitiue, idest, ita in ea quòd non in alia. Spirituale autē non mouetur per accidens, nisi ad motū illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem, angelus nō movetur ad motum cœli, quàmuis moueretur ad motum ei°, si totum cœlū mutaret locum subiecto. Secundam vero: quia plus requiritur ad hoc, ℘ corpus aliquod denominetur intelligēs, q̄ quòd sit cōpositū ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly, corpore, supponat pro corpore primo perfectibili ab ipsa anima: quoniam oportet esse animal & suppositum quoddam id, quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tantum.

In isto art.

¶ Ad tertium dubium dupliciter respondetur. Primo, quòd totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ, et ex partibus ℔m rōnē suæ diffinitionis: & hæc cōuenit formis: ita quòd sic, totalitas essentialis sumit positiue, sed distribuit pro partibus diffinitionis, nō rei: & est dicere quòd est totum essentialiter, i. secundum omnes partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundo dicitur, quòd sicut totum idem est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas, per se conuenit formis: quoniam & diffinitur vnumquodq; & perfectionem habet, ratione formæ. Et vtraque responsio tangitur in litera: prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ, vt diffinitum: & econuerso. Secunda vbi dicitur, quòd ista totalitas attenditur, secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem, dicitur forma tota positiue.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articu. primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua negatiue, dupliciter de totalitate quantitatiua, quam habet albedo per accidens, nō tota esset in qualibet parte supficiei. et similiter dicendum est, de totalitate virtutis. magis enim potest mouere visum albedo, quæ est in tota superficie, quàm albedo, quæ est in aliqua eius particula. Sed si fiat mentio de totalitate speciei & essentiæ, tota albedo est inqualibet superficiei parte. Sed quia anima totalitatem quantitatiuam nō habet, nec per se nec per accidens, vt dictum est, * sufficit dicere, ℘ anima tota est ī qualibet parte corporis secundum totalitatem perfectionis & essentiæ, non autē secundum totalitatem virtutis: quia nō secundum quamlibet suam potentiam est in qualibet parte corporis: sed secundum visum in oculo, secundum auditum in aure, & sic de alijs. Tamen attendendum est, ℘ quia anima requirit diuersitatem in partibus, nō eodem modo comparatur ad totum, & ad partes: sed ad totum quidem primo & per se, sicut ad proprium & ꝓportionatum perfectibile: ad partes autem per posterius ℔m quod partes habent ordinem ad totum.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd Philosophus loquitur de potentia motiua animæ.

AD 2m dicendum, quòd anima est actus corporis organici, sicut proportionati & primi perfectibilis.

AD 3m dicendum, quòd animal est quod componitur ex anima & corpore toto, quod est primum & ꝓportionatum eius perfectibile. sic autem, anima non est in parte. Vnde non oportet ℘ pars animalis sit animal.

AD 4m dicendum, quòd potētiarum animæ quædam sunt in ea secundum quod excedit totam corporis capacitatem, scilicet intellectus & voluntas. ‘ Vnde huiusmodi potentiæ in nulla parte corporis esse dicuntur. Aliæ vero potentiæ sunt communes animæ & corpori. Vnde talium potentiarum non oportet ℘ quelibet sit in quocunq; est anima, sed solum in illa parte corporis, quæ est proportionata ad talis potentiæ operationē.

AD 5m dicendum, quòd vna pars corporis dicitur esse principalior quàm alia, propter potentias diuersas, quarum sunt organa partes corporis. quæ enim est principalioris potētiæ organū, est principalior pars corporis: vel quæ ēt eidē potētiæ principalius deseruit.

QVAESTIO LXXVII.

De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad potētias aīę. Et primo in generali. Secundo in speciali.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum essentia animæ sit in eius potentia.

probata. conclusio est. Impossibile est animæ substantiam, esse suam potentiam. Ratio prima est. Operatio animæ non est in genere substantiæ. ergo nec potentia operatiua. Et sic non est substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quòd operatio sit substantia. consequentia probatur: Potentia est in eodem genere in quo est actus. ꝓbatur: quia actus & potentia diuidūt ens & quodliber genus entis. Et quia nō extēdit se ad potentiam operatiuā cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollarie, immo extensiue, quòd in solo Deo essentia sit potentia: sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducens ad impossibile: circa quā sic proceditur. Primo, ponitur ipsa cōsequentia, cum eius probatione. Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animā, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo: cōsequentia probatur dupliciter: primo, quia anima secundum essentiam est actus. secundo a simili, sicut semp est viuum. Deinde excluditur obiectio, q̄ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quòd anima est actus talis, idest ordinatus ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de anima. Et hoc excludit dupliciter: primo interimendo, quòd hoc conueniat aīæ ℔m essentiam: quod ꝓbat: quia ℔m essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundo, ostendendo quomodo hoc contingit animæ, s. secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis, dupliciter. primo experientia. secundo ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principalem. Et demum, exprimit radicem rationis pro cōclusione intenta: quia scilicet, nihil est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

369 381 384

¶ Contra primam rationem arguit Sco. in 2. distinct. 16. quæst. 1. sic. Potentia spectans ad idem genus cum actu, est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua. ergo æquiuoce infertur ex hac radice de potentiis animæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua vero, est quasi semper falsa: quia excepto genere substantiæ, vt plurimum subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis, consequentia patet: quia potentię animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum, quia aliter esset processus in infinitum nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum, quia 7. Meta. proprium est substantiæ non fieri nisi substantia præsupposita: quantum aūt vel quale fit nullo quanto, aut quali præexistente, nisi in potentia. ergo substantia est immediatum principium accidētis. Tū, quia apud te, anima est immediatum principium suarum potentiarum, quæ sunt accidentia, vt dicis. Et similiter apud te, anima est immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximum principium actiuum siue passiuum: & actus, sunt eiusdem generis etiam apud te.

377 1. di. 3. q. 4. articu. 2. Et quolib. 10. art. 5. Et de spū, art. 11. Et de anima art. 12. Et arti. 19. cor. prin. * Lib. 9. de Trin. ca. 4. parū a principio. † Li. 10. ca. 11. parum ante med.

¶ Contra secundam rationem arguitur multipliciter. Primo arguit Sco. ibidem contra illam similitudinem sic. Anima est principium viuēdi formale, operandi vero effectiuum. ergo non est similis ratio de esse viuo & operari in actu. Antecedens patet: consequentia probat ex differentia inter hęc genera causarū: quia causa actiua potest esse in primo tātum absque secūdo actu, formalem vero implicat esse absq; effectu formali. Secundo arguo contra ꝓbationem sic. Negatio formalis non infert identicam, sed in istis, actus vt sic non est in potentia, & vltimus termin° generationis vt sic, non ordinatur ad vlteriorem actum: nō est negatio nisi formaliter. ergo ex eis non sequitur. ergo res, quæ est actus. ergo res quæ est terminus generationis, nō ordinatur ad vlteriorem actum, vbi est negatio identica: qđ tamē in litera infertur, alioquin non habetur intentum.

¶ Præte. si hoc esset verum, sequeretur quòd calor nō esset ipsa potentia calefactiua: & probatur sequela, quia calor secundum suā essentiā est act°, & vt sic, terminat generationem sui. Igitur, si ratio in litera facta valeret, sequeretur, quòd in calore aliud esset essentia eius, & aliud potentia calefactiua, quod est ridiculum. Nec tutatur rationem, si quis dicat quòd calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc, quòd est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus, inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum, inquantum actus est, sic. Potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiue, quia est actu: vt patet 3. de Anima. text. 40. & 3. Physico. text. 17. ergo falsum est illud assumptum, etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est vniuersalis de omnibus potentiis animæ. Præterea, & difficilius. Omnes habitus animæ secundum idem sunt actu & in potentia operatiua. ergo falsum est, quòd nihil est in potentia secundum id, quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet, quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarum rerum: quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actus, alioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia, quia essentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia ruunt.

¶ Ad euidentiam solutionum, recolenda sunt quæ diximus in quæst. 54. articu. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim, quòd inter purum actum & puram potētiam, mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quòd quædam sunt essentialiter in genere actuum, quædam vero essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantum in hac materia est sermo. Et quia obiicientes diuertunt ab his, nec differunt inter se, & per accidens, ideo fallantur. Vnde ad singula veniendo: cum in prima ratione dicitur, quòd potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum, siue sit receptiua, siue actiua, vt patet in 12. Metaph. text. 26. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Nō enim obstat, ℘ res vnius prædicamēti sit immediatum receptiuū rei alterius: qm nullum prædicamētum est essentialiter potentia respectu alterius: sed vt patet in loco allegato, in quolibet prędicamento est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitum, quoniam actus cuiusq; generis respondet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad se ordinatæ: illi vero potentiæ non respondet alia præcedens potētia essentialiter ad illam ordinata, quoniam ipsa est essentialiter in genere potentiæ: & si aliquid actualitatis habet, non nisi quendam actus modum habet: puta, quia inest alteri, & ad hoc sufficit quòd habeat receptiuum in quo sustētetur, absq; hoc quòd essentialiter ordinetur ad hoc: & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Et nisi sic dicatur, non potest euadi, quin substantia sit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam responsio ad illud 7. Metaph. quia fatemur substantiam esse immediatum principium quantitatis, loquendo de principio recepriuo, non autem essentialiter ordinato ad illam. Quāmuis illa authoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quòd par est ratio de substantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum fit ex non tali in actu, sed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ sunt causæ æquiuocæ, a quibus cum deriuentur substantia, quantitas, qualitas &c. ipsæ tamen non sunt quantæ, nec quales, nisi virtualiter: substantiæ autem actu. Cætera namque agentia, sicut substantię sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quòd anima sit principiū suarū passionum, quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec passiuum earum est principiū essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quòd sustentat eas inhærentes sibi.

¶ Ad ea vero, quæ primo contra secūdam rōnem adducta sunt, dē dupliciter. Primo, quòd in litera, illa similitudo adducitur,

¶ Secūdo, Vtrum sit vna tantum potentia animæ vel plures.

¶ Tertio, Quomodo potentię animę distinguantur.

¶ Quarto, De ordine ipsarum adinuicem.

¶ Quinto, Vtrum anima sit subiectum omnium potentiarum.

¶ Sexto, Vtrum potentiæ fluant ab essentia animæ.

¶ Septimo, Vtrum potētia vna oriatur ex alia.

¶ Octauo, Vtrum omnes potentię aīæ remaneāt in ea post mortē.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.

AD PRIMVM sic procedi tur. Vī, ℘ ipsa essentia animę sit eius potentia. Dicit. n. Aug. in * 9. de Trin. ℘ mēs, notitia, & amor sunt substantialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in † 10. dicit, ℘ memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna vita, vna mens, & vna essentia.

¶ 2 Præt. Anima est nobilior quàm materia prima: sed materia prima est sua potentia. ergo multo magis anima.

¶ 3 Præt. Forma substātialis est simplicior q̄ accidentalis. Cuius signū est, ℘ forma substātialis nō intēdit vel remittit, sed in indiuisibili cōsistit. Forma aūt accidētalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

¶ 4 Præt. Potentia sensitiua est quasentimus, & potentia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secundum Philosophum in 2.* de Anima. Ergo anima est suę potentiæ.

¶ 5 Præt. Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiā eius, sequitur quòd sit accidens. quod est contra Augu. in * 9. de Trinit. vbi dicit, quòd prædicta non sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mens autem pōt ēt aliā amare & cognoscere.

¶ 6 Præt. Forma simplex subiectum esse * non potest. Anima autem est forma simplex, cum non sit cōposita ex materia & forma, vt supra dictum est. † Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

¶ 7 Præt. Accidens non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales dr̄iæ, & sumuntur a sensu & ratione, quæ sunt potentiæ animæ. Ergo potentiæ animę nō sunt accidentia. Et ita videtur, ℘ potētia animæ sit eius essentia.

SED CONTRA est, quod Dion. dicit° 11. c. cęlest. Hierar. ℘ cœlestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationem. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia.

Li. 2. de aīa tex. 24. 1. 2.

Li. 9. de Trinit. c. 4. parum post principium.

Boe. lib. de Trinit. ante med. libri.

† Q. 75. articō. 5.

Cap. 11. circa medium illius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non ad probandum, sed declarandum. Secundo, quòd licet nõ sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum, vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dr, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, nõ aũt formalis: respondetur, quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, nõ tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur immediate actum, secundum quòd est actus: quoniam ab actu inquantũ actus, non prouenit potentia. constat autem quòd esse i actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de esse actu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶ Ad id, quod secundo obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quãuis absolute negatio formalis nõ inferat idẽticam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationũ. Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quę secundum quid sapiunt rationes eorũ huiusmodi aũt sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ aiæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminũ vltimum generationis, & ordinari ad vlteriorem actum, opponunt: & vtrũque inuenit in anima essentialiter. ergo secundum diuersa: igit primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potẽtia receptiua, aut actiua, seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potẽtia propter hoc, vt patet ex dictis.

¶ Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concludit: sed non proprie sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfecte. Et iõ proprie loquendo, talis potentia actiua, non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio, vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi proprie loquimur. Primo modo, calor est potentia calefactiua: secundo modo nõ. Et vlr nulla res est ꝓprie potentia actiua, nisi sit talis quòd sibi conueniat quandoque esse in actu primo tantum: hoc enim est habere statum potentiæ, vt patet in 9. Metaphy. tex. 9. vel 7. Vnde proprie loquendo, ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & non opponitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi, & conditionem: & quo ad rationem causandi, dicit actum inquãtum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquãtum potentia est. Et ideo in solo actu permisto potentiæ, inuenitur proprie potentia actiua, quàmuis in Deo summe recipiatur potentia, ideſt principiũ actiuum. At si minus consonum doctrinæ Sancti Thomæ videtur, quòd ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito, quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, ideſt entis, quod ad hoc per se primo est institutũ, vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito. quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶ Ad secundam autem obiectionẽ omnium difficillimã, qa affert permistionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter, absque distinctione reali, dicẽdum est, quòd habere permistionẽ actus & potentiæ essentialiter, continget dupliciter, scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quòd sermo noster est de habente hæc per seipsum: & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: qm̃ eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & nõ ex se & ꝓ oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa ꝓpria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter, & potentiam essentialiter, animæ conuenit ex propria ratione, quia ex hoc ipso ꝙ est actus primus, qđ est eius diffinitio: & consequenter in ipsa ponenda est ꝓpria causa huius permistionis, quę, vt ex dictis patet, est distinctio generica actus a potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui vero cuicunq;, nõ conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc n. habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd nõ semper vigilent, sed quandoque sint, vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signũ est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permistio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima. text. & com. 17. habitus est quo quis vtitur cum vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigilię & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat: qm̃ deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est, qm̃ de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permistio actus & potẽtiæ, nisi rõne subiecti: consequens est, quod hæc instantia non sit cõtra rationem factã, quæ causam permistionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permistorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶ Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ gñationem per se terminant, & sunt tm̃ proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentię actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt ꝓpriæ potentiæ, non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus, patet ex dictis.

¶ In

D. 568.

277

D. 71.

277

D. 168. Q. 59. ar. 2.

D. 1123.

RESPON. Dicendum, quòd impossibile est dicere, quòd essentia animæ [d] sit eius potentia: licet hoc quidam posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quãtum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet ꝙ ad id [d] genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus nõ est in genere substantię, potentia quę dicitur ad illum actum, non potest esse in genere substantiæ. [e] Operatio autem animę non est in genere substątię, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quę est operationis principiũ, est ipsa Dei essentia. quod non potest esse verũ, neq; in anima, neq; in aliqua [d] creatura, vt supra etiam de angelo dictum est. * Secundo hoc etiam impossibile apparet in anima, nam [d] anima secundum suã essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animæ esset immediatum operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu, est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum: sed est vltimus terminꝰ generationis. Vnde quòd sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secundum suam essentiam, inquantum est forma: sed secundum suam potentiam. [e] & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potẽtiæ, dicitur actus primus, ordinatus ad actum secundum. Inuenitur autem habens animam nõ semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quòd est actus corporis potentia vitam habentis, quæ tamen potentia non abijcit animam. Relinquitur ergo, quòd essentia animæ non est eius potentia. nihil. n. est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

ADPRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. loquitur de mente secundũ quod nosc̃it se, & amat se. Sic ergo notitia & amor, inquantum referuntur ad ipsam, vt cognitam & amatam, substantialiter vel essentialiter sunt in anima: quia ipsa substãtia vel essentia animæ cognoscitur & amatur. Et similiter intelligendum est quod alibi dicit: ꝙ sunt vna vita, vna mens, vna essentia, * Vel sicut quidam dicunt, hæc locutio verificatur secundum modum, quo totum potestatiuũ prędicatur de suis partibus, quod medium est inter totum vniuersale, & totum integrale. Totum enim vniuersale, adest cuilibet parti secundum totam suam essentiam & virtutem, vt animal homini & equo, & ideo proprie de singulis partibus prædicatur. Totum vero integrale, non est in qualibet parte, neque secundum totam essentiam, neque secundum totam virtutem. Et ideo nullo modo de singulis partibus prædicatur: sed aliquo modo, licet improprie, de omnibus simul: vt si dicamus ꝙ paries, tectum, & fundamentum sunt domus. Totum vero potentiale adest singulis partibus secundum totã suã essentiã, sed non secundum totam virtutem. Et ideo quodammodo potest prędicari de qualibet parte, sed nõ ita proprie, sicut totum vniuersale. Et per hũc modum Aug.* dicit, quòd memoria, intelligentia, & voluntas, sunt vna animæ essentia.

AD 2m dicendum, quòd actus, ad quem est in potentia materia prima, est substantialis forma. [e] Et ideo potentia materiæ, non est aliud quàm eius essentia.

AD 3m dicendum, quòd actio est compositi, sicut & esse. existẽtis enim est agere. Compositum autem per formam substantialem habet esse substantialiter, per virtutem autẽ quæ consequitur formam substantialem operatur. Vnde sic se habet forma [d] accidentalis actiua ad formam substantialẽ agentis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potentia animæ ad animam.

AD 4m dicendum, quòd hoc ipsum quòd forma accidentalis est actionis principium, habet a forma substantiali. Et ideo forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximum. Et secundum hoc, Philosophus * dicit, quòd id, quo intelligimus & sentimus, est anima.

AD 5m dicendum, quòd si accidens accipiatur secundum quod diuiditur contra substantiam, sic nihil [d] potest esse medium inter substantiam & accidens, [e] quia diuiduntur secundum affirmationem & negationem, scilicet secundum esse in subiecto, & non esse in subiecto. Et hoc modo, cum potentia animæ non sit eius essentia, oportet quòd sit accidens: & [d] est in secunda specie qualitatis. Si vero accipiatur accidens secundum quod ponitur vnum quinque vniuersalium, sic aliquid est medium inter substantiam & accidens: quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei, non autem quicquid est extra essentiam, potest sic dici accidens, sed solum id, quod non causatur ex principijs essentialibus speciei. Proprium enim non est de essentia rei, sed [d] ex principijs essentialibus speciei causatur. Vnde medium est inter essentiam & accidens, sicut dictum est. [e] Et hoc modo potentiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidens, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Augustinus dicit, quòd notitia & amor non sunt in anima, sicut accidentia in subiecto, intelligitur secundum modum prædictum, * prout comparantur ad animam, non sicut ad amantem & cognoscentem: sed prout comparantur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio: quia si amor esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur ꝙ accidens transcenderet suum [d] subiectum: cum etiam alia sint amata per animam.

AD 6m dicendum, quòd anima licet non sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de potentialitate admistum: vt supra dictum est.* Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus purus: in qua materia Boe.* eam introducit.

AD 7m dicendum, quòd rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, non sumuntur a potentijs sensus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. [c] Quia tm̃ formæ substãtiales, quæ ſm se sunt nobis ignotæ, innotescũt p accidẽtia, nihil ꝓhibet interdum accidentia loco differentiarum substantialium poni.

¶ In tertio argumẽto & eius rñsione diligenter aduerte, & accipe hĩc qđ apud S. Tho. cum accidẽs dr agere in virtute substantiæ, est constructio intrãsitiua, ideſt, est ipsa virtus substantiæ: huc. n. tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi, quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operat. Nõ ergo fingas intentionalẽ aliquam formam, qua accidens salues agere in virtute substãtiæ, vt quibusdam visum fuit.

Loco citato in argu.

277 c

D. 651.

Li. 2. de aĩa tex. 24 t. 2.

D. 24. d 372

D. 201.

D. 1138.

In fol. ad 1 argum.

D. 1136.

Q. 75. ar. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint plures potentiæ animæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maxime ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potẽtia. ergo & in anima intellectiua.

¶ 2 Præt. Quanto virtus est superior, tanto est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute. ergo maxime debet habere vnam virtutem, seu potentiam.

¶ 3 Præt. Operari est existentis in actu. Sed per eandem essentiã animæ, homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis, vt supra * habitum est. Ergo per eandẽ potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorũ graduũ.

SED CONTRA est, quod Philosophus in * 2. de Anima ponit plures animæ potentias.

RESPON. Dicendũ, ꝙ necesse est ponere plures animæ potẽtias.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd sicut Philosophus dicit in * 2. de cœ. quæ sunt in rebus infima, non possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora vero his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autem superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa vero perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infime est ad sanitatem dispositus qui non potest perfectã consequi sanitatem, sed aliquã modo dicam consequitur paucis remedijs. Melius autẽ dispositus est, q potest perfectam consequi sanitatẽ, sed remedijs multis: & adhuc melius qui remedijs paucis: optime autem qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendũ est ergo, quòd res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas, & determinatas operationes habent, & virtutes. Homo autem potest consequi

Loco citato in argu.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Arti. secundum.*

378

TItu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in communi. Tertio in speciali, de hominis anima. Cõclusio est. Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille, quia ad paucum bonũ, paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectũ habent: & quãto a pluralitate recedit, tanto perfectior gradus. ergo rationabiliter accidit, quòd res infra hominẽ paucis motibus, & consequẽter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deꝰ nullo eget motu, aut potentia. Antecedẽs patet ex 2. cœl. tex. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequẽtia probatur: quia infra hominem res ad particulare quod dam bonum ordinãtur, homo autem & superiora ad vniuersale. quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo, infimum tenet locum inter capaciã beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualiũ & corporalium. ergo habet vtrarumq; potentias. tenet sequela ex ratiõe medii & compositi.

¶ Circa istam rerum graduationem essent multa discutienda, q̃ in 2. cœli requiret in loco proprio: hoc tamen hic

2 389

2. cõt. c. 72. fin. Et q. de aĩa ar. 3. Et 1. li. de aĩa fi. & li. 2. l. 2. fin.

Q. 76. art. 3. & 4.

Li. 2. de aĩa text. 13. & sequent. & tex. 27. t. 2.

aduerte, quòd ista graduatio fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 2. Physico. ideo hæc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cum natura agat ꝑꝑ finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit, ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

vniuersalem & perfectam bonitatem: quia pōt adipisci beatitudinem. Est tñ in vltimo gradu, ſm naturam eorum, quibus cōpetit beatitudo.[c] Et ideo multis & diuersis operationibus & virtutibus indiget anima humana.[c] Angelis vero minor diuersitas potentiarum cōpetit. In Deo vero non est aliqua potẽtia vel actio, præter eius essentiam. Est & alia ratio quare anima humana abundat diuersitate potẽtiarum, videlicet, quia est in cōfinio spiritualium & corporalium creaturarũ. Et ideo cōcurrũt in ipsa virtutes vtrarumq; creaturarũ.

c 368

c 174

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso magis ad similitudinem Dei accedit anima intellectiua quàm creaturę inferiores, ꝙ perfectam bonitatem consequi potest, licet per multa & diuersa. In quo deficit a superioribꝰ.

AD 2m dicendum, quòd virtus vnita est superior, si ad æqualia se extendat. Sed virtus multiplicata est superior, si plura ei subiiciantur.

AD 3m dicendum, quòd vnius rei est vnum esse substantiale: sed possunt esse operationes plures, Et ideo est vna essentia animæ, sed potentiæ plures.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum tertium.*

TItulus, aduerte tres terminos. Primo ly distinguãtur. quærit. n. vtrũ distinguantur, & nō vtrum manifestent distinctæ. Et rursus quæritur de distinctione formali p se & directe, de reali autem consequenter, quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per: quia ly p, notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, q̃a denotat eorum diuersitatem, ita quòd non quæritur: vtrũ obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed: vtrum diuersitas obiectorum & actuum, sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

¶ In corpore duo. conclusio respōsiua affirmatiue, secundo, modificatio vniꝰ termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶ Conclusio est. Potentiæ diuersificantur secundum actuũ & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum, probatur quo ad vtranque causam simul sic. Potentia essentialiter seu secundum id quod est, ordinatur ad actum. ergo eius ratio sumitur ex actu. ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum. ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti. ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit: consequentia nota, & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ, sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic. Obiectum est efficiens actum illius. ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic. Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius. ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio a principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut a calore calefaciente, aut a calore terminãte eã, speciem habet, & similiter frigefactio &c.

379

1.di.17.q. 1.ar.4.cor. Et 2.di.44. q.2.a.1.cor. Et q.de aĩa ar.23. Et q. de aĩa le.2. princ. & le. 6. & le.8

¶ Quo ad secundum; quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex, ideo in litera subditur quòd in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis for-

ARTICVLVS III.

Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd potentiæ nō distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud, quod posterius, vel extrinsecum est. Actꝰ autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

G ¶ 2 Præt. Contraria sunt quæ maxime differunt. Si igitur potentię distinguerentur penes obiecta, sequeretur quòd contrariorum non esset eadem potentia. quod patet esse falsum fere in omnibus. nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

¶ 3 Præt. Remota causa, remouet effectus. Si igitur potentiarum differentia, esset ex dr̃ia obiectorum, idem obiectum non pertineret ad H diuersas potentias, quod patet esse falsum. Nam idem est quod potentia cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

¶ 4 Præt. Id quod per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam: sicut sonus & color pertinent ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ potentiæ, & tñ pertinent ad vnam potentiam sensus communis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum diffe-
I rentiam obiectorum.

SED CONTRA, Posteriora distinguuntur secundum priora. Sed Philosophus dicit * 2. de Ani-

Li.2.de aĩa tex 33.t.2.

F malis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur exẽplariter. Quæ autem dicantur per se differentiæ alicuius, in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera autem exempla riter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, scito, quod potentia distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi pōt: Primo, quòd ly per, denotet differẽtiam distinctiuam, ita ꝙ actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idẽ est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secũdo, quòd ly p, denotet principium declaratiuum tãtũ; ita quòd sit sensus potentiæ distinguũtur per actus, idest manifestãtur distinctę per actus & obiecta a posteriori. Et hæc opinio ꝓcessit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus, vt effectꝰ sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo quòd, vt dicitur in 2. cœli, tex. 17 vnũ quodque est propter suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cũ ex 2. Physi. expresse habeat ꝙ rerum naturalium optima redditur rō a priori, cum ex fine sumitur, distinctionem potentiarum p actus, non dixissent esse a posteriori sed a priori, vt responsione ad primũ S.T. hic explicat. Tertio quod ly per, denotet principium distinctiuum omnino extrinsecũ. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientẽ: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere, quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi, per formalem scilicet intrinsece, & effectiuam extrinsece &c. Et horum opinio, quàmuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum, quia nihil singulare a patribus accepissemus, quoniam de quibusdam tantummodo entibus specificarunt, quod distinguũtur per actus & obie-
K cta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum, quia horum entium naturam perspicue non attingit. Vnde est quarta opinio, quòd ly per, denotet principium diffinitiuũ extrinsecum quidem a re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita ꝙ, potentiæ distinguuntur per actus a priori, non tanquam per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tãquã per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earũ. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id, quod in antecedente assumitur, in litera scilicet: Quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, idest, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actũ & obiecto, quàmuis sit res absoluta a termino, & propterea non est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Thom. quòd potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates

res quædam mediæ, inter absolutas omnino & respectiuas totaliter: ita quòd non per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quòd absq; eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint: non quia differentiæ earum sint, sed quia earũ dr̃iæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamẽtalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione, tã in hac materia q̃ in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu &c. Et hoc stante, patent omnia in litera. Vñ nō oportet afferre aĩr obiectiones aliorum, nec aĩr examinare hæc. Omnia em̃ ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & hmōi entia, essentialiter specificãtur esse, & vnitatem & diuersitatẽ habent ex intrinseca quidem dr̃ia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agẽte, fine, vel actu. Et hęc si vis in ꝓposito intelligere, imaginare naturã agere ꝑꝑ finem, & ꝓducere potentias ꝓportionatas actibus intentis, ideoq; tales facere potentias: q̃a tales, actuum q̃ddi tates exigãt, & non ecõuerso: & quia potentias non accidentaliterr ordinat ad actus, consequens est, quòd ideo potentiæ sint tales essentialiter: q̃a actus exigit eas tales secũdum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter a transcẽdẽti ordine ad actus. Aduerte hic, quòd de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo, inquantum potentiæ sunt, & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. iuxta illud Auerrois in 1. de Anima. cōm. 65. Membra hominis diuersa sunt specie a membris leonis.

365

ma, ꝙ priores potẽtijs actus & operationes ſm rōnem sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

RESPON. Dicendum, ꝙ potentia, secundum illud ꝙ est potentia, ordinatur ad actũ Vnde oportet rationẽ potentię accipi ex actu, B ad quem ordinatur: & per consequens oportet, ꝙ ratio potentiæ diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus, diuersificatur secundum diuersam rationẽ obiecti: omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus & finis: * sicut augmentatiuæ virtutis obiectum est quãtum perfectũ, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus, actio speciẽ recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differt em̃ calefactio ab infrigidatione, secundum quod hæc a calido. s. actiuo ad calidum, illa autem a frigido ad frigidum ꝓcedit: vnde necesse est, quòd potentiæ diuersificentur secundum actus & obiecta. Sed tamen consi- D derandum est, ꝙ ea quæ sunt per accidens, non diuersificant speciem: quia enim coloratum accidit animali, non diuersificant species aĩalis per dr̃iam coloris, sed p dr̃iam eius quod per se accidit animali: p differentiam scilicet animę sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cum ratione, quandoque sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differentiæ diuisiuæ animalis, diuersas eius species constituentes. Sic igitur non quæcun- B que diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differentia eius, ad quod per se potentia respicit.[c] Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorem, sonũ, & huiusmodi. Et ideo, alia potentia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato, accidit esse musicum, vel grammaticum, vel magnum & paruũ, aut hominem, vel lapidẽ. Et ideo C penes huiusmodi differentias, potentiæ animæ non distinguuntur.

3 7

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ actus[d] licet sit posterior potentia in esse, est tñ prior in intentione, & secundum rationem sicut finis agente.[e] Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principiũ vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

D.52. 88.

2 27 28 426 a

AD 2m dicendum, quòd si potentia aliqua per se respiceret vnũ contrariorum, sicut obiectum, oporteret, quòd cōtrarium ad aliã potentiam pertineret. Sed potentia animæ non per se respicit propriam rationem contrarij, sed cōmunem rationem vtriusque con-

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere: E quoniam obuiare sibi videtur Aristo. 10. Metaphy. seu ipsemet dicens quòd habitus, puta scilicet scientia est per se vnius contrarii: & tamen est etiam alterius contrarii. ergo a fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarii, & tamen ẽt alterius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex ly, vt obiectum: per hoc enim insinuauit obiectum adæquatum: & clare liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quę non includitur in altero, quàmuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero Metaphysic. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum: sed per se, idest principaliter seu non per aliud. Ita quòd ibi intendit, quòd eadem

A potentia rationalis est vnius contrarii ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: vnius per se, alterius per accidens, idest per aliud, nullius tamen eorum ut obiecti adæquati.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia diuersitas rationis in obiecto, non videtur sufficiẽs causa diuersitatis realis potẽtiarũ: Tum, quia ens reale non causãtur ab ente rationis, quoniã effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum, quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rōnis existente, distinctiones reales rerum essent: qm̃ non dependet ab opere animę.

¶ Ad hæc breuiter dr̃, quòd obiectiões hæ procedũt ex malo intellectu illius propositiōis: Distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet namque distinguere, ly distinctio, & ly causa. Potest namque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim velimus proprie loqui, nulla causarum distinctio videtur esse proprie causa effectiua, vt rō causandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quàmuis sit quandoque conditio causarum necessaria. Secundũ autem causalitatem finalem, quàmuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatem aliquorum, vt finem, potest aliquid fieri aut ordinari: in proposito tamen, conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potẽtia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hãc conditionem, quòd sunt diuersi, oportet quòd etiam potentias exigant diuersas. Si velimus quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit per opus intellectus &c. sed de distinctione eorũ virtualiter, seu fundamentaliter. ita quòd non ideo intellectus, & voluntas distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter: sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter, quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc, patet respōsio ad obiectum primum & vltimum: iam enim patet, quòd non ponitur ens tale pendere ab ente rationis.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd cum diuersitate effectuũ stet vnitas in causa, mirum non est, si cum maiore diuersitate effectuũ stet minor distinctio in causa. Vnde falsum est, ꝙ minor distinctio non sit cã maioris, vt conditio causæ. Tum, quia & vnitas causæ pōt esse cã distinctionis. Tũ, quia distinctio non est res dicẽs perfectionẽ, vt oporteat ab vniuoca, aut pfectiori distinctione ꝓcedere: sed magis spectat ad ordinẽ impfectorũ, vt pote

Universidad de Deusto Biblioteca

te ab vnitate recedés, vt patet in astrologijs Pythagorę 1. Metaphy.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartū.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo facit. Primo, rńdet quæsito affirmatiue, & directe vna conclusione. In potétiis animæ est ordo. Probaẗ. Ab vno nō venit ad multa sine ordine: sed essentia animæ est vna, potétiæ multæ. ergo. Et recordare, quòd est sermo de progressu naturali. Natura enim non transfert se ab vno ad multa, absque ordine, qm̄ in operibus eius cō fusio non habet lo-
301 300 cum. Vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundo ostédit, quotuplex, qualis, & quis, quarum poté tiarū ordo sit. Quotuplex, qa triplex. Qualis, in communi, quia duplex, secundum dependen-
380 1.ar.7.cor. & de Aia, art.23. ad 20. tiam vnius potentiæ ab alia. & tertius, secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis, qui secundum dependé tiam potentiarum: alter, secundum ordinem naturę & pfectionis: alter, secū dum ordinem generationis est. Quis vero, cui cōueniat: quia ordine perfectionis, intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regūt & imperát eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine vero gńationis econtra: in cuius signū, nutritiuæ præparát corpus illis &c. Ordine autem obiectorum ordinanẗ quędam sensitiuæ inter se, visus & auditus, olfactus: qa obiectū illius primū, & secū di secundum, & tertii tertium: vt patet ex subiectis cœlestibus: scilicet aere & misto.
¶ Circa hanc partē occurrit dubitādū,
Li.2.de aīa text.30 & 31.tom.2. propter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumera-

trariorum: sicut visus, non respicit rationem albi: sed rationem coloris. Et hoc ideo, quia vnum contrariorum est quodámodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectum.

AD 3m dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

AD 4m dicendum, quòd potentia superior per se respicit vniuersaliorem rationem obiecti, quàm potētia inferior: quia quáto potentia est superior, tanto ad plura se extendit. Et ideo, multa conueniunt in vna ratione obiecti, quam per se respicit superior potentia, quæ tamen differunt secundum rationes, quas per se respiciunt inferiores potentiæ. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinent ad diuersas inferiores potentias, quæ tamen vni superiori potentiæ subduntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in potentijs animæ sit ordo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in potentijs animæ non sit ordo. In his enim quæ cadunt sub vna diuisione, non est prius & posterius, sed sunt naturaliter simul: sed potentiæ animæ contra se inuicem distinguuntur. Ergo inter eas non est ordo.

¶ 2 Præt. Potentiæ animæ comparantur ad obiecta, & ad ipsam animam. Sed ex parte animæ inter eas non est ordo: quia anima est vna: similiter etiam nec ex parte obiectorum, cum sint diuersa & penitus disparata, vt patet de colore & sono. in potentijs ergo animæ non est ordo.

¶ 3 Præt. In Potentijs ordinatis hoc inuenitur, quòd operatio vnius dependet ab operatione alterius. Sed actus vnius potentiæ animæ non dependet ab actu alterius: potest enim visus exire in actum absque auditu, & econuerso. Non ergo inter potentias animæ est ordo.

SED CONTRA est, quòd Philosophus in * 2. de Anima, comparat partes, siue potentias animæ figuris. Sed figuræ habent ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

F RESPON. Dicendum, quòd cum anima sit vna, potentiæ vero plures, ordine autem quodam ab vno in multitudinem procedatur, necesse est inter potentias animæ ordinem esse. Triplex autem ordo inter eas attenditur. Quorum duo considerantur secū dum dependentiam vnius potentiæ ab altera. Tertius autem accipitur secundum ordinem obiectorum. Dependentia autem vnius potentiæ ab altera, dupliciter acci
G pi potest. Vno modo secundum naturæ ordinem, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio modo secundum ordinem generationis & temporis, prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundum igitur primum potentiarum ordinem, potentiæ intellectiuæ sunt priores potētijs sensitiuis: vnde dirigunt eas, & imperant eis. Et similiter potentiæ sensitiuæ hoc ordine sunt priores potentijs animæ nu-
H tritiuæ. Secundum vero ordinē secundum, econuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generatiōis potentijs animæ sensitiuæ: vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentijs sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium, ordinantur quædam vires sensitiuæ adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia
I est commune superioribus & inferioribus corporibus. Sonus autem audibilis fit in aere, qui est naturaliter prior commistione elementorum, quam consequitur odor.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quantum ad esse: licet simul esse dicantur inquantū suscipiunt cōmunis generis prædicationem.

K AD 2m dicendum, ꝙ ordo iste potentiarū animæ, est ex parte animæ, quæ ẜm ordinem quēdam habet habitudinē ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. & ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est.*

AD 3m dicendum, quòd rō illa procedit de illis potentijs, in qbus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ, quæ ordinantur secundū alios duos modos, ita se hńt, ꝙ actus vnius dependet ab altera.

tis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, et in aliis: constat namque intellectum esse prius sensibili, & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter hūc ordinem applicauit, sicut alios duos?
¶ Ad hoc dicitur, quòd nō propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solum saluetur, aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si con-
383 426 2 tra hoc instatur, qa etiā isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero vt patet: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo quòd qu busdā animalibus nest naturaliter vn9 sine alio. in perfectioribus.n. animalibus, q̄ sunt priora ordine generationis insunt, & ad posteriora nō attingunt, Dicendum est, quòd ordinari secundum perfectionem, aut generationem, potest dupliciter intelligi. Vno modo, secūdum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo, secundum habitudinem seu dependē tiam earum ad inui
387 cem. Ad ordinem perfectionis primo modo, sat est quòd hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinem perfectionis secundo modo, exigitur, quòd hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinē generationis, primo modo, sufficit quòd hoc prius generet, q̄ illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo, requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In ꝓposito autem, sermo est de vtroq;
ordine secūdo mō, In corp.ar.
vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in respōsione ad tertium: vbi cōceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo. non enim visus perficit

perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum, & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum cōiunctum sensitiuo, facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

A dicere, Est primo huius vt subiecti. ergo est primo huius.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Arti. quintum.

Titulus clarus. Potentia voca-
381 Infra ar.6. co. Et de spū. art. 4. ad 3. Et ar. 2. ad 20. Et opu.3.cap. 89. & 92. tur proximum & completum principium elicitiuū operationis.
¶ In corpore cōclusiones duæ. Prima. Potentiæ non organicæ sunt i sola aia vt in subiecto. Secūda. Potentiæ organicæ sunt in coniūcto vt subiecto. Probaẗ vtraq; conclo simul eodē mediosic. Subiectū opatiuæ po-
Li.2.de aīa ex 24.t.2. tentiæ est potés operari. ergo ipsum operans. ergo anima sola est subiectum nō organicarum, & cōpositum organicarum. Antecedens ꝓbatur: qa omne ac-
Li.12.c.19 & 20.to.3. cidens denotat suum subiectum: prima cōsequentia ꝓbaẗ dupliciter. Primo: quia idem est quod potest & facit. Secundo authoritate Aris. secunda vero consequentia probatur ex dictis: qa operationes non organicarum potentiarum sola anima dicit, organicarum vero compositum.
Lib.2. de som.& vig. c.1.añ medium.to.2. ¶ Aduerte quòd ex supradictis, & hic, patet, quòd sola anima dicitur potés intelligere, & intelligere & subiectū esse intellectionis vt per se primo potens intelligēs & subiectū: compositum aūt dr̄ intelligens rōne partis, scilicet animæ. Nec obstat ꝙ Sortes dr̄ esse quod pro pri intelligit, quia operatiōes sunt suppositorum, quoniā etsi Sortes primo in
Cap.1.ante mediū cap. tom.2. telligat vt suppositum, non tamen primo intelligit absolute, quia falsum
† Q.76. artic.1. est quòd operatio sit primo suppositi, absolute loquēdo: sed primo subsistētis. Et tu hoc aduerte, qa multi i hac fallunẗ cōsequētia, i. Est primo hui9 vt suppositi. ergo ē primo huius: cū tū deberent

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes potentiæ animę sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentię corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animę ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ 2 Præt. Operationes potentiarū animæ attribuuntur corpori propter animam: quia vt dicitur in * 2. de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ: Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ 3 Præt. Aug. dicit * 12. super Gene. ad literam, quòd anima, quædā sentit non per corpus, immo sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. quædam vero sentit per corp9, Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione, omnium aliarum potentiarum.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. * 2. de somno & vigilia, quòd sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniūcto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectum omnium potētiarum suarū.

RESPON. Dicendum, quòd illud est subiectum operatiuæ potentiæ, quod est potens operari. omne enim accidens denominat proprium subiectum. idem autem est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet quòd eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiam Philosophus * dicit in princi. de somno & vigilia. Manifestum est autem ex supra dictis, † quòd quædam operationes sunt animæ, quę exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam vero operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem. Et simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in cō iuncto sicut in subiecto, & non in anima sola.

B AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnes potentiæ dicuntur esse animę non sicut subiecti, sed sicut principij: quia per animam coniunctum habet, quòd per tales operationes operari possit.

AD 2m dicendum, quòd omnes huiusmodi potentię, per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

AD 3m dicendum, quòd opinio Platonis fuit, quòd sentire est
C operatio animæ propria, sicut & intelligere. In multis autem, quę ad philosophiam pertinent, Aug. vtitur opinionibus Platonis, non asserendo, sed recitando. Tamen quantum ad pręsens pertinet, hoc qđ dicitur, anima, quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secundū quod exit a sentiente: & sic nihil
D sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale. Alio modo potest intelligi, ita ꝙ prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti, quod sentitur. Et sic quędam sentit cum corpore, idest in corpore existentia, sicut cum sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quędam vero sentit sine corpore, i. non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ, sicut cum sentit se trista-
E ri, vel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd potentiæ animę non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici, non procedunt diuersa. Essentia autē animę est vna & simplex. Cum ergo potētię aię sint multę & diuersę, nō possunt ꝓcedere ab eius essentia.

¶ Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundo, respondet q̄sito vna conclusione affirmatiue.
¶ Conuenientia est in duobus. primo in essentiali prædicato, scilicet esse actū, 384
secundo, in effectu formali, scilicet secundum vtranq; aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi 382
tertiū, quòd subiectum vtrumque est aliquo modo ens in potentia. Differētia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substātialis facit esse simpliciter, accidentalis vero tale, aut tantum. Et hác comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tm̄, huius vero ens in actu. 364
Et hinc nascitur differentia secundum ordinem actualitatis: quia actualitas illi9 est prior actualitate subiecti: actualitas vero istius, est posterior. Et hinc oritur differentia secundum causalitatem, quia actualitas illi9, causaẗ actualitatē subiecti, isti9 vero causaẗ ab actualitate subiecti. Et rō 364
sequelæ huius quartę differentiæ ex tertia assignatur: quia primum est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente ꝓprio nō aduentitio: hoc em̄ ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam; ista vero econtra, est propter subiectum: & ratio est vtriusq;, quia minus principale est ꝓpter principalius: constat em̄ subiectum principalius esse accidente, & formam substantialem materia.
¶ Circa hæc aduerte tria. Primo, quòd quia S.T. ante probauit potentias esse propria accidentia, & hic queritur vtrū fluant ab essentia animæ, quæ est forma substantialis: iō hæc 382 1.di.3.q.4. ar.2. Et veri.q.14. arti.5. cor. Et opusc.3. ca. 90.

hæc præmittit. Secundo, quòd quia vt patebit in responsione ad secundum, subiectum est causa proprii accidentis in triplici genere causæ: ideo secundam differentiam adiecit S.Th. cum tamen ad probandam conclusionem articuli, prima differentia sola deseruiat. Tertio, quàm subtiliter proceditur in litera, ex hoc namq; ꝙ forma substãtialis est talis naturæ, quòd facit ens in actu absolute: oritur quòd nõ supponit ens in actu: non enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, sicã esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas cõuenit formæ substãtiali, q̃ subiecto: quod nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequitur, quòd forma substantialis causat nõ esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum, quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tũ, quia primũ in quolibet ordine rerum est causa cæterorũ. Et per oppositum: quia forma accidentalis non est actus faciens formaliter nisi ens in actu tale: quod naturaliter supponit ens in actu absolute: oportet ꝙ causet in subiecto suo, esse quidem in actu aliquo, sed nõ totum esse in actu sui subiecti: ita ꝙ ex hoc ipso ꝙ supponit subiectum in actu, constat quòd nõ facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniungas, ꝙ primum est causa reliquorum: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

In princ. libri tom. 2.

Li.1.de aĩa tex.66.t.2.

c 377

Li.7.Meta. a text.12. vsq; ad 16. tom.3.

372

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est. Omnes potentiæ animę fluunt ab essentia animæ. Probatur sic. accidens ꝓ priũ causat a subiecto secundum quod est actu: & recipit in eo secundum esse in potẽtia. ergo omnes potentiæ animę fluunt ab essentia. Antecedẽs patet ex prima differẽtia: cõsequentia probatur diuidendo: quia potentiæ aĩæ, aut sunt in sola anima subiectiue: & sic, ergo ab ipsa secundum rationem actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admistæ sunt: aut in composito, & sic, ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ Circa rationem adductam ad probandam causalitatem subiecti respectu proprii accidentis, dubium occurrit: quia si illa ratio esset efficax, concluderet etiam quòd accidens per accidens flueret a subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni. na accidenti conuenit præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.

D.21.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt ex litera patet, ratio S. Tho. est, quòd primum in quolibet genere &c. Illa autẽ maxima ītelligitur in his, quæ habent per se ordinem, non autem per accidens ordinatis. Vñ obiectio supponit falsum. s. quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est em̃ prioritas habentis per se ordiné ad reliqua, hoc autem nõ oportebat exprimere: qa in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu proprii, & formæ respectu materię: vtrobique enim est primitas, & per se ordo, quamuis diuersimode: qa ibi inter duas actualitates, hic vero ipsius actus ad recipiẽs & participãs ipsum. Posset quoque iuxta doctrinã sequẽtis articuli dici, quòd illa maxima metaphysicalis applicata ad materiã emanationis, intelligitur stante eodem ordine emanationis: modo constat quòd subiectũ & proprium eodem emanant ordine, qa eadem generatione generãtur, & corruptione corrũpunt: quamuis non in eodem gradu, quia illud primo, hoc consequenter: substãtia vero & accidens per accidens non ad eũdem spectant productionis ordinem: & ideo non obstat.

Art. precedenti.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, quòd multi putant, & male, doctrinam hãc ab Auerroi dissentire, eo quòd in 4. Metaphy. com. 2. dixerit, ꝙ substantia non est agens aut finis accidentium, sed subiectum. Sed reuera hi quamuis multi, tamen cæci sunt. Auerrois enim in primis hoc non dixit, sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quòd prædicta non attribuuntur substantiæ, quia sit agens, aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optime habetur, quòd in nomine entis non importatur analogia secundum causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet stare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter substantiam & accidens importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad subitantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finẽ sui proprii accidentis. grauitas enim est propter conseruationem substantiæ grauis &c. Vnde in hac re, nulla est inter hos philosophos dissentio.

D.21.

In isto art.

383 1.di.3.q.4. art.3. Et 2. di.24.q.1. artt.2. cor. Et vir. qõ. 14, artic.5. cor. & q.25 art.6.ad 1. Et de aĩa artic.13.ad 7.& 8.

¶ Responsioné ad tertium diligentissime notato: quoniã ex ea soluũtur multæ difficultates. Scilicet, & quomodo substantia est immediate causa effectiua: & quomodo causa effectiua non potest impedire: & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtendo hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine alia qua media actione per solam naturalem resultationem, hoc em̃ modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire.

Ar. 2. huiꝰ quæst.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articul. septimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, conclusio responsiua affirmatiue. Secundo, in speciali distinguit: & respondet duabus conclusionibus.

b 382

¶ Quo ad primum conclusio est. Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: in proceden tibus naturali ordine ab vno, primo ꝓpinquius est quodammodo causa remotiorum: potentię aiæ ꝓcedũt multiplici ordine naturæ ab vno. ergo prior est causa subsequẽtis. Minor patet ex dictis: maior probatur sic: in istis primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: cõstat autem essentiam animæ, & potentias ordine quodam produci, & essentiam: quia primo producitur, esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est. ergo restat, vt quæ prius naturalis fluit potẽtia, causa sit me diante qua remotiores ab essentia fluãt.

¶ Quoad secũm distinctio est, ꝙ ordo naturalis inter potẽtias est triplex. s. ẽm causam actiuam, finalẽ, & materialẽ: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima conclusio in speciali, Potentiæ imperfectiores, oriuntur a perfectioribus ordine finali & actiuo. Secũda in speciali, Potentię perfectiores, oriũtur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primo ambæ simul in communi: quia agens & finis vt sic, est perfectius, susceptiuum autem vt sic, est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: qa intellectus est principium finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem, quia sensus est propter intellectum, & non econuerso. Actiuum vero, quia sensus est quædã participatio intellectus. Diuinum nanq; lumen, cuius participatione & intellectꝰ & sensus oĩs percipit & discernit i intellectu subsistens, exemplare quoddã est defluentis offuscatiõ; luminis i corpore cognitionẽ pariẽtis. exẽplare aũt habet annexũ genꝰ actiuæ cãæ, cũ nihil aliud sit ꝙ extrinseca forma: formare. n. extrinsece agẽtis, aut p agẽs est. Demũ, declaratꝰ secũda quoq; in speciali: qa sensitiuũ est principiũ materiale intellectus, qm̃ aĩal ẽm qđ hẽt sensitiuã virtutẽ, subiectũ & materiale, & i potẽtia est respectu intellectꝰ vt patet.

382 c

384 4 di 44.q. 3.ar.3.q.1. & di.50 q. 1.ar.1.cõr. Et 2. cõ. c. 81.ad 5. Et vir. q. 19. ar.1. Et de anima art. 10. Cap.15.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articu. octauum.*

Li.1.de anima tex.66. tom.2.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo

Articvlvs vii.

Vtrum una potentia animæ, oriatur ab alia.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, quòd vna potentia animę nõ oriatur ab alia. Eorum enim, quæ simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ, sunt simul animæ concreatæ. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶ 2 Præt. Potentia animę oritur ab anima, sicut accidens a subiecto. Sed vna potentia animę non potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶ 3 Præt. Oppositum non oritur a suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secũdum speciem. Potentię autem animę ex oppositis diuidũtur, sicut diuersę species. Ergo vna earũ nõ procedit ab alia.

Sed contra, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed actus vnius potentiæ causatur ab alio, sicut actus phantasię ab actu sensus, Ergo vna potentia animæ causatur ab alia.

Respon. Dicendum, ꝙ in his, quę secundum ordinem naturalem proceduntab vno, sicut primum est causa omnium, ita qđ est primo propinquius est quodammodo causa eorum, quæ sunt magis remota. Ostensum est autem supra ꝙ inter potentias animæ, est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia: sed quia essentia animæ comparatur ad potentias, & sicut principium actiuum & finale, & sicut principium susceptiuum, vel seorsum per se vel simul cum corpore: agens autem & finis est perfectius: susceptiuum autem principium inquãtum huiusmodi est minus perfectum, consequens est, ꝙ potentiæ animæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarum per modũ finis & actui principij. Videmus enim ꝙ sensus est propter intellectum, & non econuerso. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus, vnde secundum naturalẽ originem quodammodo est ab intellectu, sicut imperfectum a perfecto. Sed ſm viã susceptiui princi pij, ecõuerso potẽtię imperfectiores inueniũtur principia respectu aliarum. Sicut anima secũdum qđ habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc, imperfectiores potentię sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ sicut potentia animę ab essentia fluit, non per transmutationem, sed per naturalem quandam resultationem, & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

Ad 2m dicendum, ꝙ accidens per se non potest esse subiectum accidentis: sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter potest dici de potentijs animæ.

Ad 3m dicendum, ꝙ potentię animę opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Hęc autem oppositio non impedit originem vnius ab alio, quia imperfecta naturaliter a perfectis procedunt.

Articvlvs viii.

Vtrum omnes potentiæ animæ, remaneant in anima a corpore separata.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, ꝙ omnes potẽtię animę remaneãt in anima a corpore separata. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, ꝙ anima recedit a corpore secum trahens sensum & imaginationem, rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatẽ & irascibilitatẽ.

¶ 2 Præt. Potentię animę, sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper ineſt, & nunquam separatur ab eo cuius est propriũ. Ergo potentię animę sunt in ea, etiam post mortem.

¶ 3 Præt. Potentiæ animę etiam sensitiuę non debilitantur debilitato corpore, quia vt dicitur in * 1. de Anima: si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

duo facit: primo rñdet quæsito duabus cõclusionibus. Secundo, P cõllarie excludit duas opiniones.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est. Potentiæ existentes in sola anima, vt subiecto, remanent destructo corpore. Secunda. Potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanẽt actu, sed virtualiter

tiñ. Declarantur & probantur simul, ex conuenienti & discõuenienti habitudine potentiarum ad animam. Conuenienti quidem in hoc, quòd oës sunt a sola anima, vt principio: discõuenienti vero in hoc, quia quædã in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc ꝓbatur specialiter secunda conclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto, impossibile est accidẽs remanere: quo ad secũdã vero, qa anima est radix omniũ.

¶ Quo ad secundũ excludit positio dicentium, potentias oës remanere actu, & dicentiũ actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato quòd manerẽt potẽtiæ, vt Plato dicit, non maneret tñ actꝰ ꝓp defectum organi ministrantis: sicut non remaneret locutio sine lingua, quãuis in homine esset vis locutiua.

Lib. de Ecclesi. dog. c. 19. tom. 3. inter opera August.

¶ Circa illam propositionẽ, s. Omnes potentiæ animæ comparãtur ad animam solam, sicut ad principium: dubium occurrit. Quia si sola anima est principiũ omnium potẽtiarũ. ergo nihil aliud ab anima est principiũ alicuius potẽtiæ animæ. ergo compositũ nullius potentiæ est principium. ergo falsum est, ꝙ subiectũ sit causa proprii accidentis in triplici genere causæ.

Art. 6. & 7. huius qst.

381 382

¶ Ad hoc dupliciter respondẽri potest. Primo, distinguendo ly esse principium, s. primo, vel ratiõe partis, & dicendo, quòd sola anima ẽ primo principium potẽtiarũ omnium: & ꝙ cõpositum non est earũ principiũ nisi ratione pars, s. animæ. Vnde superius in litera, non est dictum absolute, ꝙ subiectũ sit principium proprii, sed quòd subiectum secũdum quod est actu, est principium proprii: constat autem subiectum compositum esse actu secundum formam. igitur secundum eam habet hoc, quòd sit principium actiuum potentiarum: & propter hoc in litera proponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta.

¶ Secundo, sustinendo compositum ratione tertiæ entitatis esse principiũ actiuũ cõplectum respectu potentiarum suarum: ꝙ ly sola, tenẽt cathegorematice: ita ꝙ sensus est, ꝙ aia solitarie sumpta, habet hoc ꝙ sit principium actiuũ omniũ potentiarũ. Cũ hoc tamen stat, ꝙ cõpositum etiã sit actiuũ principium quarundam, quãmuis diuersimode: qa illa incõpletum, hoc completum. Et hic sensus etiã hr ex supra dictis. Dum dicimus, ꝙ essentia animæ ẽ actiuum principiũ omnium potẽtiarũ, non explicando cõpletum, vel incompletum. & ad intẽtum nunc deseruit; quia intenta differẽtia saluatur, s. quòd aia sola, i. ipsa vt distinguitur contra cõpositum, habet hoc quòd est principiũ omnium potentiarum: sed nõ habet hoc quòd sit subiectum omnium potẽtiarum, sed quarundam oportet esse cõpositũ. ex hac nãq; dria cõclusiones deductę sũt, vt patet.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Artí. primum.*

QVAESTIO LXXVIII.

De potentijs animæ in speciali, in quatuor articulos diuisa.

QEin de considerandum est de potentijs animæ in speciali. Ad considerationem autem Theologi pertinet inquirere specialiter solum de potentijs intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniunt. Sed quia cognitio harum potẽtiarum quodammodo dependet ex alijs, ideo nostra consideratio de potentijs animę in speciali, erit tripartita. Primo namque considerandũ est de his, quæ sunt præambula ad intellectum. Secundo, de potentijs intellectiuis. Tertio, de potentijs appetitiuis.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, De generibus potentiarum animę.

¶ Secũdo, De speciebus vegetatiuæ partis.

¶ Tertio, De sensibꝰ exteriorib⁹.

¶ Quarto, De sẽsib⁹ interioribus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum quinque genera potentiarum animæ, sint distinguenda.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd non sint quinque genera potentiarum animæ distinguenda, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, secũdum locum motiuum, & intellectiuum. Potentiæ enim animæ, dicũtur partes ipsius. Sed tantũ tres partes animæ communiter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis, & rationalis. Ergo tãtum tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶ 2 Præt. Potẽtiæ animæ sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. dicit enim Philosophus in* 2. de Anima. Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solum, aliquid dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum: Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantum quatuor sunt genera potentiarum animæ, appetituo excluso.

¶ 3 Præt. Ad illud quod est cõe omnibus potentijs, nõ debet deputari aliquod speciale animæ genus. Sed appetere conuenit cuilibet potentiæ animæ. uisus. n. appetit visibile conueniens. uñ dr Eccles. 40. Gratiam & specie desiderabit oculus, & super hoc virides sationes. & ea dẽ rõne, quælibet alia potẽtia desiderat obiectũ sibi conueniens. Ergo nõ debet poni appetitiuum; vnũ spãle genus potẽtiarũ animę.

¶ 4 Præt. Principium mouens in animalibus est sensus, aut intellectus, aut appetitus, vt dicitur in 3.* de Anima. Non ergo motiuũ debet poni speciale genus animæ præter prædicta.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in † 2. de Anima. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locũ, & intellectiuum.

RESPON. Dicendum, quòd quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numerata sunt. tres vero dicunt animæ. quatuor, uero dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimode operatio animæ supergreditur operationẽ naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia, & instrumẽtum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organum corporale: & talis est operatio animæ rationalis[c]. Est autem alia operatio animæ infra istã, quæ quidem fit per organum corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatem. & talis est operatio animę sensibilis. quia etsi calidum & frigidum, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirãtur ad operationem sensus, non tamen ita, quòd mediante virtute talium qualitatum operatio animæ sensibilis procedat. sed requiruntur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quæ fit per organum corporeum, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tñ operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio. huiusmodi autem operationes sunt a principio intrinseco, [c] hoc. n. cõe est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum, aliquo modo mouet seipsum. & talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim, & ea quæ consequuntur, fit instrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in* 2. de Anima. Genera vero potentiarum animæ, distinguuntur secundum obiecta quanto enim potentia est altior, tanto respicit vniuersalius obiectum, vt supra dictum est.† Obiectum autem operationis animæ, in triplici ordine potest considerari. Alicuius enim potentiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. & hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim [d] vegetatiua potentia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autem aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet omne corpus sensibile, & non solum corpus animæ vnitum. Est autẽ aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet non solum corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet, quòd ista duo secunda genera potentiarum animæ, habent operationem non solum respectu rei coniunctæ, sed etiam respectu rei extrinsecæ. Cum autem operans oporteat aliquo mõ cõiungi suo obiecto, circa quod operatur, necesse est extrinsecam rem, quæ est obiectum operationis animæ, secundum duplicem rõnẽ ad animam comparari. Vno modo, secundum quod nata est animæ coniungi, & in aía esse per suam similitudinem. Et quantum ad hoc, sunt duo genera potẽtiarum, scilicet sensitiuum, respectu obiecti minus cõmunis, quod est corpus sensibile: & itellectiuũ, respectu obiecti cõmunissimi, quod est ens vniuersale. Alio vero modo, fm qđ ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorem: & secundum hanc etiam comparationem

Lib. de Memoria & reminis. c. 1. & 4. to. 2.

Lib. 12. ca. 32. circa medi. to. 3.

Lib. 10. de Trini. c. 11. tom. 3.

Li. 2. de aía tex. 13. t. 2.

Li. 3. de aía text. 48. & seqnẽ. vsq; ad 58. to. 2.

† Lib. 2. de anima tex 27. tom. 2.

Ver. q. 10. art. 2. ad 2. Et q. de aía ar. 13. Et 1. li. de aía le. 14. princp. Et li. 2. 33. Et le. 5. & le. 6.

376

385

b 412

b 501 b 301

Li. 2. de aía text. 50. Et li. 3. de partibꝰ animalium. ca. 3. tom. 2.

† Q. præce. art. 3. ad 4. argum.

D. 210.

369

113

tionem, sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidem, scilicet appetitiuum, secundum quod anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autem motiuum secundum locum, prout anima comparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & motº. Ad consequendum enim aliquod desideratum, & intentum, omne animal monetur. Modi vero viuendi distinguuntur secundum gradus viuentium. [c] Quædã enim viuentia sunt, in quibus est tantum vegetatiuũ, sicut in plantis. Quędam vero, in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt cochilia. Quædam vero sunt, quæ supra hoc habẽt motiuum fm locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita, quærere possint. Quædam vero viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in *2. lib. de Anima.

Et per hoc, soluuntur duo prima obiecta.

AD 3m dicendum, ꝙ appetitus naturalis, est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu, quælibet potentia desiderat sibi cõuenientia. Sed appetitus animalis, cõsequitur formam apprehensam. [c] Et ad huiusmodi appetitum, requiritur spiritualis animæ potentia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundum suam naturam in virtute appetitiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet ꝙ visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, s. ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solum ad videndum, sed etiã ad alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis a sensu, nisi propter actiones sensuum, s. vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

AD 4m dicendum, quòd quàmuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superadderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autẽ vis motiua nõ solum est in appetitu, & sensu vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendũ appetitui animæ mouentis. [c] Cuius signum est, ꝙ quando membra remouentur a sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

Li. 2. de aĩa text. 27. to. 2.

c 402

c 364

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articu. secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet, Secundo, comparat. Conclusio responsiua, Tres sunt partes vegetatiuæ. Probatur. Corpus viuẽs vt sic, eget tribus operibus. Corpº viuẽs vt sic, est obiectũ vegetatiuæ. ergo obiectum vegeta

386 4. con. c. 58. Et q. de Ani. art. 13. cor. ad 2. & 15. Et lib. 2. de Ani. le. 9. fi.

SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inconueniẽter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huiusmodi enim vires, dicuntur naturales. Sed potẽtiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huiusmodi vires non debent poni potentiæ animæ.

¶ 2 Præt. Ad id, quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliqua potentia animæ deputari. Sed generatio est cõmunis omnibus gnabilibus & corruptibilibus, tam viuentibus q̃ non viuentibus. Ergo vis generatiua non debet poni potentia animæ.

¶ 3 Præt. Anima est pars potẽtior natura corporea. Sed natura corporea eadẽ virtute actiua, dat speciem & debitam quantitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua a generatiua.

¶ 4 Præt. Vnaqueq; res conseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potẽtia generatiua est per quã acquiritur esse viuentis. ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuẽtis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in 2.º de Anima. Est enim potentia potens saluare susceptiones ipsam. Non debet ergo distingui nutritiua potentia a generatiua.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in *2. de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

RESPON. Dicendum, quòd tres sunt potentiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est, * habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidem, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitã quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmentatiua. Alia vero, per quam corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinat vis nutritiua.

Est tamen quædam differentia attẽdenda inter has potentias. Nam nutritiua & augmentatiua habent suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmentatiuam & nutritiuam in eadem anima existentem. Sed vis generatiua habet effectum suum, non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuum sui ipsius. Et ideo, vis generatiua quodammodo appropinquat ad dignitatem animæ sensitiuæ, q̃ habet operationem in res exteriores, licet excellentiori modo & vniuersaliori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimũ superioris, vt patet p Dion. in *7. cap. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in * 2. de Anima. Est enim rei iam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuę autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmentatiuæ vero nutritiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicuntur naturales. Tum, quia habent effectum similem naturę, quę etiam dat esse, & quãtitatẽ, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum, quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ

tiuæ exigit tria opera. ergo tres potentias in vegetatiuo: talia sunt generari, nutriri, & augeri. ergo maior pars, quæ eget esse, & perfecta quantitate, & cõseruatione vtriusq;, minor ex dictis: reliqua plana.

¶ Quo ad secundũ, primo, dñam ponit inter has: quia gñatiua ad altenũ, aliæ vero ad ꝓpriũ corpus. Deinde ordinẽ dignitatis: quia generatiua dignior, ex supradicta cõditione, vepote attingẽs ad vim sensitiuam, & cõfirmat̃ authoritate Diony. Demũ ordinem ministerii: qa illi hæ seruiũt, & augmẽtatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dñr potentię vegetatiuę i gñe. Vtrũ aũt plures sint fm speciem specialissimã potentiæ vnius ꝑcipuæ, pura digestiua, attractiua, expulsiua &c. nõ est plẽtis speculationis.

Li. 2. de aĩa text. 48. to. 2.

Li. 2. de aĩa text. 54. Et text. 46. & 47. quoad tertiam partem, to. 2.

Ar. ꝑcedẽt.

I

K

Ca. 7. inter medium, & finem. * Lib. 2. de anima tex. 49. to. 2.

quæ sunt naturalium actionum principia.

AD 2m dicendum, ꝙ generatio in rebus inanimatis, est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis [e], quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei uiuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. & hæc est vis generatiua.

385

AD 3m dicendum, quòd quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet, quòd in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et propter hoc necesse est, quòd habeat potentiam animæ per quam ad debitam quantitatem perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem, secundum materiæ conditionem. B

AD 4m dicendum, ꝙ sicut iam dictum est*, operatio vegetatiui principij completur mediante calore, cuius est humidum consumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi, necesse est habere potentiam nutritiuam, per quam alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiã est necessarium ad actum virtutis augumentatiuæ, & generatiuæ.

Ar. præced.

ARTICVLVS III.

Vtrum cõuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. C

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores. Sensus. n. est cognoscitiuus accidentium. sunt autem multa genera accidentium. Cũ ergo potẽtiæ distinguantur per obiecta, videtur, ꝙ sensus multiplicẽtur secundum numerum, qui est in generibus accidentium.

¶ 2 Præt. Magnitudo & figura, & alia quæ dicuntur sensibilia communia, non sunt sensibilia per accidens, sed contra ea diuiduntur in *2. de anima: diuersitas autẽ per se obiectorum diuersificat potentias. Cum ergo plus differant magnitudo & figura a colore, quàm sonus: videtur, ꝙ multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quàm coloris & soni. D

¶ 3 Præt. Vnus sensus est vnius cõtrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo nõ est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque. E

¶ 4 Præt. Species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in * 2. de anima, ꝙ nõ est alter sensus præter quinque,

387 2. dist. 2. q. 2. ar. 2. ad 5. fi. Et q. de anĩa ar. ti. 13. cor. Et 3. li. de aĩa, le. 7.

Text. 63. & 64. tomo. 2.

Lib. 2. tex. 128. tom. 2.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. Primo, tractat penes qd attẽdi debet distinctio, & numerus sensuum. Secundo, assignat ipsam rationem vtriusque. ¶ Quo ad primum tria. Primo, refert tres opiniones. s. ex organis, ex mediis, & rebus sensatis. Secundo, reprehendit omnes. Et primas quidem, quia potentiæ nõ sunt propter organa, aut media: sed econuerso. Tertiã vero, quia diuersitas sensibilis secũdũ simplex aut mistum subiectum, pertinet ad intellectũ. Aduerte hic, quòd primæ opiniones nõ arguũtur falsitatis, sed quia non assignant causam quæsiti, sed effectum. tertia vero assignat causam per accidẽs, & ideo peior oĩbus. Tertio igit dicit distigui debere sensus penes diuersitatem immutatiui exteriorum. Et sic ponitur prima cõclusio rñsiua affirmatiue, Sensus distinguuntur secundum diuersitatẽ immutatiui exterius: probatur sic, Sensus est potentia passiua per se primo immutabilis ab extrinseco sensibili, ergo. Antecedens patet, & consequentia est euidens, quia constat diuersitatem alicuius, ex eo quod per se primo respicit, pendere.

¶ Quo ad secundam conclusio, Sensus sunt quinque iuxta quinque species immutatiui. Probatur, præmittendo tria. distinctionem immutationis in naturalem & spiritualem, & descriptionem vtriusque, & in qua earum consistat sentire, & clara sunt omnia: probat ergo sic. Immutatio spiritualis, aut est sola, & est visus: aut mista ex parte obiecti, & tunc, aut motui locali, & fit auditus: aut alterationi, & fit olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secundum eandẽ qualitatem, & fit tactus: aut secundum præambulam, & fit gustus, vt ex responsione ad vltimũ habetur.

¶ De hac materia & his, quæ in respõsionibus argumentorum hic dicuntur, vide in additionibus sup libros de anima.

D. 1119

Universidad de Deusto
Biblioteca

auditus, & deinde olfatus, q̃ habẽt immutationẽ naturalẽ ex parte obiecti. Motus tñ localis est pfectior & naturaliter prior q̃ motus alterationis, vt ꝓbatur in * 8. Physi. Tactus aũt & gustus, sunt maxime naturales de quorum distinctione post dicetur †. Et inde est, quòd alij tres sensus non fiunt per medium coniunctum, ne aliqua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

Lib.8.Phy. tex.55.to.2
† In solut. ad.3.& 4.argum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non omnia accidentia habẽt vim immutatiuã fm se: sed solæ qualitates tertię speciei, fm quas cõtingit alteratio. Et ideo, solæ huiusmodi qualitates sunt obiecta sensuum: qa vt dicitur in * 7. Physic. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

Li.7.tex.11

AD 2m dicendũ, ꝙ magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicũtur cõmunia sensibilia, sunt media inter sensibilia p accidens, & sensibilia propria, quę sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria, primo & p se, immutant sensum, cũ sint qualitates alterantes: sensibilia vero cõmunia, oĩa reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem & numero patet, ꝙ sunt ſpecies quantitatis. Figura aũt est qualitas circa quãtitatẽ, cũ consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aũt & quies sentiuntur, fm quod ſubiectũ vno modo, uel pluribus modis se habet fm magnitudinem ſubiecti vel localis distantiæ quantũ ad motum augmenti & motũ localẽ, vel etiã fm sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motũ & quietẽ, est quodãmodo sentire vnũ & multa. Quantitas aũt est ꝓximum ſubiectum qualitatis alteratiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia cõmunia nõ mouent sensum primo & p se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tñ sunt sensibilia p accidens: qa huiusmodi sensibilia aliquã diuersitatẽ faciũt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus a magna superficie, & a parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. & ideo diuiditur secũdum proprium ſubiectum.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ sicut Philosophus videtur dicere in * 2. de anima, Sensus tactus est vnus i genere: sed diuiditur in multos sensus fm speciem, & pp hoc, est diuersarum contrarietatum. Qui tñ nõ separantur ab inuicem fm organum: sed per totum corpus se concomitantur. & ideo eorum distinctio non apparet. Gustus aũt qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactum in lingua, non aũt per totum corpus. & ideo de facili a tactu distinguitur. Posset tñ dici, ꝙ omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi, quod est obiectum tactus fm rationem communẽ. Sed illud genus cõmune, est innominatũ, sicut etiã genus proximũ calidi & frigidi, est innominatũ.

li.2. de Anima tex.106 vsq; ad 120 tom.2.

AD 4m dicendum, ꝙ sensus gustus fm * dictum philosophi, est quædã species tactus, quę est in lingua tantum. Non aũt distinguitur a tactu in genere, sed a tactu quantum ad illas species, quæ per totum corpus diffunduntur. Si vero tactus sit vnus sensus tantum pp vnam rationẽ communẽ obiecti, dicẽdũ erit, ꝙ fm rationem diuersam immutationis, distinguitur gustus a tactu. Nam tactus immutatur naturali immutatione: & non solum spirituali quantum ad organũ suum secundum qualitatem, quæ ei proprie obijcitur. Gustus aũt organum, nõ immutatur de necessitate, naturali immutatione fm qualitatem, quę ei ꝓprie obijcitur, vt. s. lingua fiat dulcis vel amara, sed secundum præambulum qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundũ humorẽ qui est obiectũ tactus.

li.2. de Anima tex.28. & 94. to.2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum interiores sensus, conuenienter distinguantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Vĩ, quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune. n. nõ diuiditur cõtra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas, præter sensus exteriores proprios.

¶ 2 Præt. Ad id, ad qd̃ sufficit sensus ꝓprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem: sed ad iudicãdũ de sensibilibus, sufficiunt sensus ꝓprij & exteriores, unusquisque. n. sensus iudicat de ꝓprio obiecto. Similiter etiam videtur sufficere ad hoc, ꝙ pcipiãt suos actus: quia cũ actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, vĩ ꝙ multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi ꝓpinquiorẽ pcipere, q̃ colorẽ. & sic de alijs. Nõ ergo necessariũ fuit ad hoc ponere iterioré potẽtiã, q̃ dicat sensus cõis

¶ 3 Præt. Secundũ Philosophum*, phantasticũ & memoratiuũ, sunt passiones primi sensitiui. Sed passio nõ diuidit cõtra subiectũ. Ergo memoria & phantasia, nõ debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶ 4 Præt. Intellectus minus dependet a sensu, q̃ quæcunque potẽtia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiẽdo a sensu. unde dr̃ in * 1. Poster. ꝙ quibus deest vnus sensus, deficit vna sciẽtia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad pcipiẽdum intentiones, quas nõ pcipit sensus, quã vocãt æstimatiuã.

¶ 5 Præt. Actus cogitatiuæ, qui est cõferre, & cõponere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirẽdũ, nõ minus distat ab actu æstimatiuę & memoratiuæ, q̃ actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debẽt ergo, vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuã & memoratiua: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires, præter phantasiam.

¶ 6 Præt. Aug. 12. super. Gen.* ad literã, ponit tria genera visionũ. s. corporalem, quæ fit p sensum, & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quę fit per intellectum. Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectũ: nisi imaginatiua tãtũ.

388 De Anima art.13. cor.

581

Lib. de Memor. & reminisc. c.1. tom.2.

Li. 1. Poste. tex.33.to.1

De Gen. ad lit. cap. 7. 24. 27. 28. 29. &c. tomo.3.

SED CONTRA est, quod Auicẽ. in suo lib. de anima, ponit quinque potẽtias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

RESPON. Dicendum, quòd cũ natura non deficiat in necessarijs, oportet esse tot actiones animę sensitiuæ, quot sufficiãt ad vitam animalis perfecti. Et quæcumque harum actionum non possunt reduci in unum principium, requirunt diuersas potentias, cum potentia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti, requiritur quòd non solum apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiam: alioquin cum animalis motus & actio, sequantur apprehensionem, non moueretur animal ad inquirendum aliquid absens. Cuius contrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animam sensitiuam non solum recipiat species sensibilium, cum præsentialiter immutatur ab eis, sed etiam eas retineat, & conseruet. recipere autem, & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt, & male retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliam potentiam, quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet. Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile, & contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessari um est animali, ut quærat aliqua vel fugiat, non solum quia sunt conuenientia, vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates & utilitates, siue nocumenta. Sicut ouis uidens lupum uenientem fugit, non propter indecentiã coloris, vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ. Et similiter auis colligit paleam, non quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali, quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibiliũ ordinatur sensus proprius & communis. de quorum distinctione post dicetur* Ad harum autem formarum retentionem, aut conseruationem, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidã formarum per sensum acceptarũ. Ad apprehẽdendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas, uis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. cuius signum est, quòd principium memorandi fit in animalibus ex aliqua huiusmodi intentione, puta quòd est nociuum, vel cõueniens. Et ipsa ratio præteriti, quã attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem, quòd quantũ ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem, & alia animalia: similiter enim immutantur a sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo, quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua*, quæ per collationem quandam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualiũ, sicut ratio intellectiua intentionũ vniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solum habet memoriã, sicut cætera animalia in subita recordatione prẽteritorum, sed etiam reminiscẽtiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoria, secundũ indiuiduales intentiones*. Auic. vero ponit quintam potentiam mediã inter æstimatiuam, & imaginatiuã, quæ componit & diuidit formas imaginatas, ut patet, cũ ex forma imaginata auri, & forma imaginata mõtis, componimus unam formã montis aurei, quẽ nunquã vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab hoĩe, in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in lib. quodã quẽ fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis. s. sensum communem, & imaginationem

406

In solut. ad 1. & 2. arg.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æstimatiuam, & memoratiuam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sensus interior nõ dr̃ communis p prędicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principiũ exteriorũ sensuum.

D.1123. AD 2m dicendũ, ꝙ sensus proprius iudicat de sensibili proprio, discernẽdo ipsum ab alijs quæ cadunt sub eodẽ sensu: sicut discernendo album a nigro vel a vitidi. Sed discernere album a dulci non põt q neq; visus, neq; gustus, quia oportet quòd qui inter aliqua discernit, vtrumq; cognoscat. Vnde oportet ad sensum cõmunẽ prinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad cõmunẽ terminum omnes apprehensiones sensuum, a quo etiam percipiantur intẽliones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre, Hoc.n. nõ põt fieri p sensum ꝓprium, qui non cognoscit nisi formã sensibilis, a quo immutatur, in qua immutatione pficitur visio, & ex qua immutatione sequit alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.

Q.77.ar.7. AD 3m dicendum, ꝙ sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt supra dictum est*: ita etiam anima subijcitur alij potentiæ, mediante alia. Et secũdum hunc modum, phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

AD 4m dicẽdum, ꝙ licet intellectus operatio oriat a sensu, tamẽ in re apprehensa per sensum, intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

AD 5m dicendum, ꝙ illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nõ p id, quod est proprium sensitiuæ partis, sed per aliquam affinitatẽ & propinquitatem ad rationem vniuersalem se cundum quandam refluentiam. Et ideo, non sunt aliæ vires, sed eædem, perfectiores q̃ sint in alijs animalibus.

AD 6m dicendum, quòd Augusti. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet, quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

¶ *Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd non quæritur hic distinctio potentiæ ab essentia, sed supponit ex superioribus, & quæritur sub quo continentur intellectus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua. Intellectus in solo Deo est substantia, in reliquis est potentia. Probatur. In solo illo proximum operationis principium est substantia, in quo operatio est esse: sed hoc est in solo Deo. ergo. Maior probat, quia operatio est propriæ actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ac per hoc, vt actus ad actum, ita potentia ad potentiam, & identitas actuum inferret idẽtitatem propriorum actuabilium, & di-

QVAESTIO LXXIX.

De potentijs intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentijs intellectiuis.

Circa quod quæruntur 13.

¶ Primo, Vtrum Intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia.
¶ Secũdo, Si est potentia, vtrum sit potentia passiua.
¶ Tertio, Si est potentia passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectum agentem.
¶ Quarto, Vtrũ sit aliquid animæ.
¶ Quinto, Vtrum intellectus agens sit vnus omnium.
¶ Sexto, Vtrum memoria sit in intellectu.
¶ Septimo, Vtrum sit alia potentia ab intellectu.
¶ Octauo, Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.
¶ Nono, Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.
¶ Decimo, Vtrum intelligentia sit alia potentia, præter intellectũ.
¶ Vndecimo, Vtrũ intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.
¶ Duodecimo, Vtrũ synderesis sit aliqua potẽtia ītellectiuæ partis
¶ Tertiodecimo, Vtrũ cõsciẽtia sit aliqua potẽtia ītellectiuę partis.

uersitas diuersitatẽ. Omnia hæc dicẽda sunt superi*in q.54. ar.3. &c. & sic patet cõclusio, sustinẽdo, quòd intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus.n. idem videtur esse, quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. dicit enim Aug.* 9. de Trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrãt. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

389 Vert. q.17. ar.1.cor.

Li.9.de Trini.c.4.circa med.to.3.

¶ 2 Præt. Diuersa genera potẽtiarũ animæ non vniunt in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum aũt & intellectiuũ sunt diuersa genera potentiarũ animæ: vt dr̃ in * 2. de Anima: cõueniunt aũt in mente, quia Augusti. † 10. de Trinitate, ponit intelligentiã & voluntatem in mente. Ergo mens & intellect⁹ est ipsa essentia animę, & nõ aliqua eius potẽtia.

Li.2.de anima, tex.27. tom.2. †Lib.10.de Trin. c.11. circa med. tom.3.

¶ 3 Præt. Secundum Gregorium* in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicunt mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus homi nis, non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

Est hom.29 in euãg. nõ multum re mote a pri.

¶ 4 Præt. Ex hoc conuenit alicui substantiæ, quòd sit intellectiua, quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam*. Ergo videtur, quòd anima per suam essentiam sit intellectiua.

366

SED CONTRA est, quod Philosophus ponit intellectiuũ potentiã animæ: vt patet in* 2. de anima.

tex.27.to.2

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere ſm pmissa*, ꝙ intellectus sit aliqua potentia animę, & non ipsa animæ d essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis, est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo Deo autem idem est intelligere, ꝙ suum esse. unde in solo d Deo intellectus est eius essentia e, in alijs autem creaturis intellectualibus, intellectus est quædã potentia intelligẽtis.

Q.54.ar.3. & 59.ar.2. & 77.ar.1. D.749.

D. 568. 83 299

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sensus accipit aliquando ꝓp potentia, aliquando vero ꝓp ipsa anima sensitiua. Denominat.n. anima sensitiua, nomine principalioris suæ potẽtiæ, q̃ est sensus. Et similiter aĩa intellectiua quãdoq; nominat nomine ītellectus, quasi a principaliori sua virtute, sicut dr̃ in primo de anima, ꝙ intellectus est substãtia quædam. Et etiam hoc modo Aug. dicit, quòd mens est species vel essentia.

Aug. loco ī arg. citato. Li.3.de anima tex. 42. tom.2.

AD 2m dicendũ quòd appetitiuũ & intellectiuũ sunt diuersa genera potentiarum animæ, secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operãdi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. nam appetitus sequitur apprehensionem. & secundum hoc Augu. ponit voluntatem in mẽte, & Philosophus in ratione †.

AD 3m dicẽdum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua d & voluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc, Angelus dicitur mens vel intellectus e: quia tota virtus sua in hoc cõsistit

D. 136. 279

sistit. Anima aũt habet multas alias vires, sicut sensitiuas & nutritiuas. et ideo non est simile.

AD 4m dicendum, ꝙ ipsa immaterialitas substantiæ intelligentis creatæ, non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendũ. Vnde nõ oportet, ꝙ intellectus sit substantia animæ: sed eius virtus & potentia.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus sit potentia passiua.

AD SECVNDVM sic procedit. Vr̃, ꝙ intellectus non sit potentia passiua. Patitur.n. vnumquodq, ſm materiam: sed agit rõne formę. Sed virtus ītellectiua cõsequitur immaterialitatem substãtiæ intelligentis. Ergo videtur, ꝙ intellectus nõ sit potentia passiua.

¶ 2 Præt. Potẽtia ītellectiua est incorruptibilis, vt supra dictũ*. Sed intellectus si est passiuus est corruptibilis, vt dr̃ in † 3. de anima. Ergo potẽtia intellectiua nõ est passiua.

Q.75.ar.6. Li.3.de anima tex.20. tom.2.

¶ 3 Præt. Agens est nobilius patiẽte, vt dicit Augus*. † 12. super Gen. ad literam. & Arist. in † 3. de anima. Potentiæ autem vegetatiuæ partis omnes sunt actiuæ: quæ tamẽ sunt infimę inter potentias animę. Ergo multo magis potẽtię ītellectiuę, q̃ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

Aug.li.12. c.16.in medio,tom.3 † Aristo.3. de anima, text.19. tomo.2.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in * 3. de anima, ꝙ intelligere est pati quoddam.

Li.3.de anima tex. 12 tom. 2.

390 3.di.14.ar.1.q.2. cor. & ad scãm Et 2.con.c. 59. Et ver. q.16.art.1. ad 13.

RESPONDEO dicẽdum, quòd ad propriã perfectionẽ obiectiuã, attenditur esse in actu, vel potẽtia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile pnes accessum ad suum mensuratur perfectiuũ. Secunda vero ista quela patet, & quo ad exponentem affirmatiuam, quia intellectus diuinus ē Dei essentia, in qua insunt omnia, & quo ad negatiuã, quia oporteret intellectum creatũ esse ens infinitũ. Tertia aũt sequela cuidens est ex se. si.n. diuinus solus est actus omniũ, & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia, cõsequẽs est, vt reliqui omnes sint in potentia, nõ respectu singulorũ, sed alicuius intelligibilis: respectu siquidem alicuius nõ prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundã vero partẽ, antecedens probatur ex distinctione potẽtiæ in potẽtiã semp perfectã, & nõ semp perfectã: sed procedẽtẽ de potentia ad actũ, applicata ad differentiã inter intellectũ angelicũ & humanũ, qa ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter a se intelligibilium: hic vero propter hoc quòd est vltimus & maxime remotus a primo, est in principio sicut tabula rasa, cui signum asseruatur, quia in principio sumus intelligentes in potentia, deinde in actu. prima vero consequentia ex rõne ipsius pati tertio modo dicti: si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potẽtia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptũ probatum ē, huiusmodi est. ergo patitur. Secunda vero est per se nota.

A B C D

¶ Circa primã consequentiã aduerte primo, quòd tripliciter illatum consequens intelligi põt. s. formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidem intellectũ, plurimũ habet ambiguitatis, diuersas q; opiniones, dũ alii intelligere putant esse pati, sicut illuminari pasionem significat: alii actionem immanentem tantum, ac per hoc pasionis habẽtem naturam admittam, vt lucere, si fingatur quòd sit operatio a lucido, in ipsomet quiescens. Causaliter vero seu indistincte, siue formaliter, siue causaliter intellectum, apud vere Peripatheticos nõ veritur ī dubiũ: dũ intelligere cõtingere credũt ex pasione intellectus ab intelligibili. Et qm̃ in proposito, pati in cõi nihil aliud importat nisi recipere perfectionẽ, ad quã erat in potentia, & in speciali intellectũ pati nihil aliud est, quàm recipere intelligibile, ad qđ erat in potentia: ideo quo ad vim huius rõnis, sat est ꝙ inferat, & verificetur siue formaliter, siue causaliter. Vtroque enim modo infert. ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat quòd intellectus est potentia non solum passiua, sed pure passiua. Si autem causaliter, quia scilicet causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter, quia respectu sui proprii obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

¶ Tertio autem modo. s. indistincte, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, qm̃ quidem nullus est qui nõ credat intelligere recipi in intellectu, & saltem ea ratione esse pati, quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert. ergo intellectus est potentia passiua simpliciter loquendo, sed ſm quid, in quantum. s. recipit operationem propriam, quod est cõmune omni potentiæ operatiuæ operatione immanente. Secũdus ergo sensus, est directe intẽtus, & ad propositum, vt patet. Tum, ex eo quòd in litera infertur, intelligere esse pati, non ex eo quòd intellectus est in potentia, sed ex eo quòd est in potentia separata ab actu. Tum, ex eo quòd infertur ex differentia inter intellectum angelicum & humanũ. si enim tertium sensum intendisset, sat erat nota natura potẽtiæ in intellectu, & in hoc non erat differentia inter angelos & animam. Tum, ex eo quòd pati a quo potentia passiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶ Circa antecedẽtis probationem, dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus, quia non semper est perfectus. Hæc.n. ratio assumit id, quod est per accidens: prioritas nanque durationis, per accidens se habet ad esse passiuum. Tum, quia du-

Universidad de Deusto Biblioteca

RESPON. Dicendum, quòd pati tripliciter dicitur. Vno modo propriissime, scilicet quando aliquid remouetur ab eo, quod conuenit sibi secundum naturam, aut secūdum propriam inclinationē: sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem, & cum homo ægrotat, aut tristatur. G Secundo modo minus proprie dicitur aliquis pati ex eo, ꝙ aliquid ab ipso abijcitur, siue sit ei conueniens, siue non conueniens. Et secundum hoc dicitur pati, non solum qui ægrotat, sed etiam qui sanatur: non solum qui tristatur, sed etiam qui lætatur: vel quocunque modo aliquis alteretur, vel moueatur. Tertio dicitur aliquis pati communiter ex hoc solo, quòd id quod est in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc, quòd aliquid abijciatur. Secundum quem modum, omne, quod exit de potentia in actum potest dici pati: etiam cum perficitur[c]. et sic intelligere nostrū est pati. Quod quidem hac ratione apparet: intellectus enim sicut supra dictum est *, habet operationem circa ens in vniuersali. Considerari ergo potest, vtrum intellectus sit in actu vel potentia, ex hoc quòd consideratur quomodo intellectus se habeat ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus, qui est Dei essētia ī qua originaliter & virtualiter totum ens præexistit, sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus nō est in potentia, sed est actus purus. Nullus autem intellectus creatus potest se habere vt actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic oporteret, ꝙ esset ens infinitum. Vnde, omnis intellectus creatus per hoc ipsum quòd est, non est actus omnium intelligibilium: sed cōparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potētia ad actum. Potentia autem, dupliciter se habet ad actum. Est enim quędā potentia quæ semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporum cœlestium[c]. Quædā autem potentia est, quæ non semper est in actu, sed de potētia procedit in actum, sicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorum intelligibilium, propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est actus purus, vt supra dictum est*. Intellectus autem humanus, qui est infimus ī ordine intellectuum, B & maxime remotus a perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & ī principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, vt Philosophus dicit in* 3. de anima. Quod manifeste apparet ex hoc, quòd in principio sumus intelligentes solum in potentia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, ꝙ intelligere nostrum est quoddam[d] pati, secūdū tertium C

Q.5.ar.2. & 78.ar.1.

Q.58.ar.1. & q.2.ar.3 & q.3.ar.1.

Li.3.de anima tex.14. tom.2.

D. 750.
D. 755.

ratio ipsa extranei est generis a genere passionis. Tū, quia stat eē potentiā vere & puræ passiuā, & tamen coæuā actui, vt patet de potētia passiua, qua partes orbis ꝑpinquę Soli, semꝑ illumināt.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est à posteriori, ita quòd prioritas durationis manifestat, non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum, quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens, super quo non debet fundari rō aliqua. Tum, quia radicem proponit se asignaturum S. T. vnde intellectus potētia sit passiua. Dicendum est igit, ꝙ differētia potentiæ ſm præexistere, aut nō præexistere, respectu actus proprii, posita est ad circumloquēdū propriā differētiā potentiarū ſm separabilitatem & iseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanq; sunt, quibus ab intrinseca earū natura repugnat separabilitas ab actu, & hæ dictæ sunt coęuę suis actibus, & semper perfectæ, quædam vero sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, q̄uis separari non posint. Et hæ comprehenduntur sub potentiis, quæ non semper sunt perfectę, quia nō per se & ab intrinseco habēt, quòd semper sint perfectæ ꝑ actus suos. Rursus, potētiæ passiuæ nō sunt, quia nulla passione media actum recipiunt, q̄uis receptiuæ sint: sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt, quia passione intercedente actus sortiuntur, & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem, quia ordo durationis ad circumloquendum positus est occultam differentiā. Ad scd̄m vero, quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuā præsentiā illuminantis. Intellectus aūt angelicus ab intrinseco est coæuus suæ sciētiæ, quia ex natura eius fluit vt passio a subiecto. Glosanda est ergo litera, quòd intelligitur de potētia semper aut nō semꝑ, ꝑfecta ab itrinseco, & sic ꝑ se, & a priori ē ꝓcessus.

¶ Circa hæc, tria supersunt dubia. Primo: an intelligere sit causaliter pati. Secundo, an sit formaliter pati. Tertio, quantum valeat præsens ratio S. T. Ex his.n. consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potētia passiua, & etiam, an sit potentia pure passiua, quod S.T. hic discutere nō curauit.

¶ Circa primam dubitationem tria sunt agēda. Primo, declarandus est titulus, & quo ad hoc aduertendum est, ꝙ cum esse causaliter pati nihil aliud sit, quàm causari ex passione, & in proposito, si aliqua passio præuenit intellectionem, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere, vtrum intelligere sit causaliter pati, est quærere: vtrum intelligere causetur ex passione intellectus ab intelligibili.

¶ Quo ad scd̄m, tres sunt de re hac opiniones. Quidā tenent, ꝙ intellectus non patitur ab intelligibili: ita quòd intelligibile cō currit ad intellectionem terminatiue tantum, & non causaliter. Et hāc opinionē tenet Henricus in Quolibeto 4.q.7. & sic, apud istos intelligere nō est pati causaliter. Alii vero tenēt, quòd intellectus patitur quidē ab intelligibili: sed per accidens: ita quòd ꝑ se loquendo, nō patitur ab intelligibili: concurrit tñ intelligibile ad intellectionē nō solū terminatiue, sed causaliter; non immutando intellectū: sed simul cū intellectu gignendo effectiue intellectionem. Et hæc est opinio Scot. in 1. Sent. di. 3. q. 7. Et sic apud istos intelligere nostrū nō est pati causaliter nisi ꝑ accidens. Alii aūt arbitrantur, quòd intellectus noster patitur & per se ab intelligibili: ita quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et hæc est doctrina Auer. & S.Th. immo Arist. ut patebit. Et sic apud hos, intelligere est causaliter, & ꝑ se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim, quòd præstantior est corpore, a phantasmate pati non potest: iuxta illud Aug. Nullū corpus agit in spiritū. Eo vero, quòd præ F stantior est cæteris formis: se sola potest operari, quia actiuitas actualitatē sequitur, & constat ꝙ se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elemētaribus, & aię vegetatiuæ. Affert quoq; authoritates August. Sed hæc facile soluunt, qm̄ intellectus nō patitur a phātasmate principaliter: sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimū in litera dicit, nobilius est pati cū tanta excellentia, q̄ agere vilia.

¶ Secunda vero opinio, cū duo dicat. s. quòd ambo obiectū & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectꝰ nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidē fundat super duas conditiones intellectionis. s. & quòd sit operatio vitalis, & ꝙ sit ad talem naturā obiecti d̄terminata. Primū.n. ab aīa, Secūdū ab obiecto esse oportet. Sed secūdū dcm̄, in quo qō est, nulla rōne ꝓbat, sed credidit Scot. ꝙ con- H futatis opinionibus quas recitat, relinqueret hoc quasi ꝑ viā diuisionis. Afferri tñ pro illa posset, quia quicquid pōt spēs itelligibilis, posset obiectū repræsentatū, si præsens intellectui adesset, eo ꝙ spēs agit vice obiecti, & propterea accidit obiecto, vt cōcurrat ad intellectionem causandam, ꝙ sit præsens intellectui ſm suā speciē, ac per hoc, quòd immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum conuincit quidem, quòd vtrūq;. s. intellectus & obiectum concurrant ad intellectionem: sed quòd vtrūq; actiue concurrat, non plane probat, nisi vt inferius patebit. Secūdum vero voluntarium, & contra philosophum, & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absq; ratione. nec opiniones sufficienter retulit, immo per hypotheticam omisit, quia vt puto latuit eū. Nec adducta rō aliquid valet, qm̄ vt superius patuit, phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunq; obiecti, non ea ratione dicitur vice obiectum, quia solum fungatur officio obiecti: sed quia rō operandi, natura obiecti quam repræsen- I tat, est. Ex hoc autem nō habetur, quòd obiectū per seipsum pōt, aut posset. Tū, quia hoc supponit, quòd intellectus nudus sit actiuus, qđ tñ principaliter probandū erat, & quasi supponit hāc cōsequentiā. Intellectus concurrit actiue ad intelligendū. ergo nudus cōcurrit actiue: quæ tñ nihil valet Tū, quia hoc supponit speciē ad nihil aliud per se poni, nisi pro obiecto, cū tñ in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus, qm̄ est in potentia essentiali, ut dicitur in 3. de aīa. tex. 7. Cōtra philosophos vero & rationem est, qm̄ expresse Aristo. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Nec ualet glossa Scoti, ꝙ Philosophus dixit uerū: quia recipit intellectionē, non tñ negauit esse actiuū: hoc.n. nihil ualere patet. Tū, ex eo quòd Arist. posuit intellectū quo intelligimus, esse absolute & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non ſm quid tantum, inquantum. s. recipit intellectionē: alioquin processus eius in tex. 17. ad inuestigandū intellectū agentē, nihil valeret: fundatur.n. manifeste super hoc, K quòd in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuam, quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? si intellectus esset, vt Sco. fingit, virtus ex se actiua partialiter, & non nisi per accidens egens vt informetur ab obiecto: uanus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶ Ex his enim quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerū non pendet, & consequenter inferri non posset intellectū agentē esse: debuerat.n. Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ itellectus possibilis, non ex hoc quòd est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Arist. s. quòd in omni natura esset sic. Non enim vbicunque est agens imperfectū, ibi oportet esse agens perfectum, quod reducat in actum, agens illud imperfectum, vt ipsemet Scotus ibidem dicit, quoniam in multis agens imperfectius non patitur a perfectiore. Contra naturam vero intellectus esse, nunc declarando veritatem ostendetur.

¶ Tertia, ac peripathetica opinio sup natura cognoscitiua vt sic, fundatur. Recolendum est enim, quòd vt in q. 14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est tam eleuatæ naturæ, quòd est non solum ipsa: sed aliæ. Et rursus dictum fuit, quòd rē aliquam esse alias, contingit tripliciter, actu puro, potentia pura, & medio modo, quodāmodo. s. actu & quodāmodo potentia, & quòd in ultimo gradu. s. in pura potentia anima nostra posita est. Est enim a principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictū. Ex his patet, quòd si anima cognoscere actu debet, oportet eam actu esse res cognitas. Et cū ex sua natura, ñ sit actu ille oportet ꝙ reducat de potētia ad actum illarum, siue a se siue ab alio. Hoc est esse ī potētia passiua ad intelligibile & pati ab eo: uel potius illud. Est igitur intellectus in potentia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter, quia ex passione ab intelligibili. i. ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici, quòd passio ista concurrat per accidens, nisi quis vsque adeo deliret, vt dicat ꝙ aīam, quæ est intelligibile in potentia, esse actu intelligibile, est per accidēs. Nec refert in proposito, vtrum intellectus ab obiecto vel intellectu agēte, vel alio illud recipiat, satis est quòd oportet passionē hanc interesse. Et cōfirmatur, quia si ex hoc ꝙ res est primo in potentia essentiali, & deinde in actu primo, & deinde in actu secūdo, nō conuincimus ꝙ fieri in actu primo sit pati: omnis via ad probandum potentiam passiuam & passionem, nulla est. Et si nō cōuincimus quòd illud pati per se exigatur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differentia inter potentiam essentialem, & accidentalem, quam in hoc stare ex 8. Phy. & 2. de anima patet, quòd illa per priorem mutationē ab alio venit ad operationem, ista autem per seipsam posse operari permittitur. Est igitur intelligere nostrum pati causaliter, & hoc per se. Angelicum vero, non proprie est causaliter pati, quia congenitum est angelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potentia ad actum primum. Ex his autem quæ in 3. de anima dicuntur, quæ & adducta sunt, patet hoc sequi. Vnde Aristo. Auerroimq; hoc sensisse non est dubium. Nec te moueant verba S.Th. in quo li. 8. q. 2. ar. 1. expresse sonantia, quòd intellectus possibilis est patiens, cooperans agenti ad eius formationem. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus cooperetur intellectui agēti, & phantasmati ad sui formationē: sed ꝙ intellectus iā informatus pōt ex præacceptis speciebus alias spēs in se producere, multo magis q̄ imaginatiua, quæ etiā nō nuda: sed informata iā auri & mōtis speciebus, format in se speciē mōtis aurei.

¶ Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est q̄ intellectū possibilē concurrere pure passiue ad intellectionem, quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet, siue intellectus agens solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, in itellectu possibili depictum, siue quodcūq; aliud.

¶ Quo ad secundum, quia hic nō quærimus modum, quo fit intellectio a specie intelligibili, aut obiecto, sed tātummodo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionem: ideo omittendæ sunt hic opiniones multæ, & quatuor breuiter tangēdæ, duæ tenētes intellectum pure passiue, & duæ actiue, quoniam ex his melius patefit intentum. Aut.n. creditur, quòd nudus intellectus est totale actiuum intellectionis. Aut partiale cū Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione vero speciei intelligibilis, est actiuus. Ad harū enim quatuor aliquam, omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quòd vltima opinio S.Tho. attribuitur: sed male intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primo quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionē, quēadmodum aqua calida ad calefactionē, ita quòd sicut aqua informata calore dicitur calefacere, ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hunc sensum intelligitur a Scot. & communiter exponi videtur. Sed hi longe sunt ab intento sensu. Iuxta hunc siquidem sensum, sola species intelligibilis actiue causat, quemadmodum solus calor calefactionē A causat. intellectus autem non concurreret ad causandum, nisi vt sustentans rationem agendi, quemadmodum aqua vt sustinens calorem. Vnde quemadmodum cum aqua calida calefacit, ſm denominationem quidem ipsa aqua dicitur calefaciens, seu efficiens calefactionem, quia actiones sunt subsistentium saltem denominatiue: ſm rē tamē aqua nihil ad calefactionis actionem confert, nisi remote, quia. s. sustinet principium agēdi, qđ ex eo liquet, quòd si illa agendi ratio, puta calor per se subsisteret, absq; concurrente subiecto, eandem faceret actionem. Ita, cum intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiue, & nihil facit ipse ad intellectionis ꝓductionē: sed quia intelligere est actio immanens ipse per seipsum suscipit eam. Apud S. Th. autē & veritatē, intellectus in actu se toto primo actiue cō currit ad intellectionem, & sensus ad sensationē, vt patet in quo li. 8. q. 2. ar. 1 Ad cuius euidentiam scito, quòd quia intellectus secundum se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo dissentit Sco. Ex hoc vero ꝙ intellectus fit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem, commune namq; est omni formę non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quòd intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodum materia acquirit formam, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodammodo in ipso intellectu: sequitur quòd hoc totum. s. intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit, q̄uis ratione partis. s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandum est.n. quòd anima apprehensiua est alterum genus entiū a naturalibus, & quòd æquiuoce cōmunicat cum eis in esse in potentia, & recipere formas entium. D Materia.n. sic recipit formam, vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio sequens illam formam, & non materiæ, nisi quia sustinet formam, & pars est compositi. Anima aūt vt Auer. optime dixit in 3. de anima. com. 5. non sic recipit cognoscibile, vt ex eis fiat compositum cognoscens: sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiue ad intellectionem, q̄ receptiuum rationis agendi ad actionem, quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaq; intellectus, ꝙ actiue concurrat ad intellectionem, non ex partiali ratione agendi, vt Sco. contra Aristotelem finxit, nec præcise ex specie intelligibili, vt moderna ignorantia intelligit, sed ex hoc ipso quòd animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quòd est animalis vis, habet inchoatiue, quòd facta in actu sit actiua. Fallūtur autem plurimi in hoc, quia de anima iudicāt ad modum rerum naturaliū, cum tamen Auerrois dixerit, quòd magis fit vnum ex intellectu E & intelligibili, q̄ ex materia & forma, & consequenter fit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati, q̄uis proprie loquendo non sit etiā formaliter agere: sed potius actiue passiueq; vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunq; autem eleuare potest intellectum, & recolēdo, quòd actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones, intueriq; quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectum, & ꝙ anima superior quā natura est talis quòd seipsa est qñq; vt somnus, & qñq; vt vigilia, percipiet in his modū quēdā actiui & passiui, magis q̄ actiuū & passiuū. Et sic, inter sapientes loquendū esset. Rationes aūt, quæ cōtra hoc sunt, quia s. efficiens & materia non concidunt in idem numero ex 3. Phys. & agens & patiens respectu eiusdē non est idē, quia esset in actu & in potentia simul, & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluuntur ab inspicientibus hic non esse proprie agens & patiens, neq; materiā, & consequenter nō oportere esse relationem realē. Hæc.n. communia principia intelligenda sunt, vbi proprie talium ratio reperitur. In proposito autem, cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti, animam intelligere pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prie loquēdo, nihil aliud est q̄ propriam operationem exercere, quam quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre poteſt, cōsideret, quòd grauitas lapidea est a lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quāmuis singillatim dici possit, q̄ materia ex qua, non coincidit cum agente, materia vero in qua, coincidere poteſt, & quòd omnino idem non est patiens & agens, neq; refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum, patiē & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem, intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode, est simul in actu & potentia.

Lib. 1. Eth. c. vlt. to. 5.

¶ Circa tertiam dubitationem, quantū. s. valeat ratio S. Tho. aduertendum est, quod tripliciter calumniam poteſt pati. Primo diceret Scot. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferens potentiam proprie sumptam. Ex eo. n. quòd in tellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene. ergo est in potentia, sumendo potētiam communiter prout omne deficiens ab actu puro, dicitur esse permistum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur. ergo est in potentia receptiua quæ est proprie potentia, vt de se patet, & tamen S. T. hāc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio: quia intellectus agens cum non sit actus purus, est in potentia, & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito: supponitur. n. quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis, oporter. n. hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens, penes esse actu aut potentia totum ens, & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. T. pcipue. Tū, q̄a nullus intellectus creat⁹ est capax essentię diuinæ in esse intelligibili. Tum, quia intellectus noster non est capax subſtantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster nō est possibilis omnia fieri, nisi quæ intellectus agēs est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia. ergo.

¶ Tertio, deficere videtur, quia si ratio valeret, cōcluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua, quoniam ipsa est respectu totius entis, quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens, quoniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta, quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi. s. quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio antiquorū in primo de anima, & approbatum ab Aristo. & super tali natura cognoscitiua. s. intellectiua. s. quòd intellectus cognoscit ens in cōmuni, quod est per se notum. Ex his. n. habetur, quòd cum intellectus non sit arctatus ad hoc vel illud entis genus: sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quòd poteſt cognoscere omne ens: oporret quòd aut sit actu, aut potentia: aut quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & poteſt esse tale, est vere in potentia receptiua, qua poteſt fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non se habet vt actus totius entis, optime sequitur non solum quòd sit in potentia, sed quòd sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo vere potentia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatum est, esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum, quod, vt modum passionis, & per consequēs intellect⁹ est potētia passiua.

Ad primvm ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de primo & secūdo modo passionis, qui sunt proprij materię primę. Tertia autem modus passionis est cuiuscunq; in potentia existentis, quod in actum reducitur.

Ad 2m dicendum, q̄ intellectus passiuus secundum quosdam dicitur appetitus sensitiuus, i quo sunt animæ passiones, qui etiā in *. 1. Ethi. dicitur rationalis p partici pationem, quia obedit rationi. Secundum alios aūt, intellectus passiuus dicit⁹ virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroq; modo passiuum accipi pōt secūdum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus, ē actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia (quem Arist. *ob hoc nominat intellectū possibilem) non est passiuus, nisi tertio mō: quia nō est actus organi corporalis. Et iō est icorruptibilis.

Li. 3. de anima. tex. 17. & tex. 5. to ma. 2.

Ad 3m dicendum, q̄ agens est nobilius patiēte, si ad idem actio & passio referantur, non autem semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuū aūt est actiuum, respectu cuiusdā entis particularis. f. corporis cōiūcti. Vnde nihil, phibet, huiusmodi passiuū esse nobilius tali actiuo.

Articvlvs III.

Vtrū sit ponere intellectum agentem.

391 De anima arti. 4.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, q̄ non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sensus ad sensibilia, species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S. Tho. stat solida super hoc, quòd quia intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu & quodāmodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem, vt intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia, non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quāmuis imperfecte.

¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, econsequens est, quòd locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. illa enim tendit in ens, iste vero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile, est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, non est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his, quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale, & per hoc quoque solui possunt primo obiecta.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulū tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore, respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secundo, secundum Aristo. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito, quòd duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnum est facere intelligibilia in potentia, esse intelligibilia in actu: alterū, illuminare intellectum possibilē, iuxta duo quæ cōueniunt intellectui possibili. s. recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis, & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde, quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura, sequitur quòd non oportuit ponere intellectum agentem, vt fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur, quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illa vt essent res, hæc vt cognoscerentur. Et si coniunxerimus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile: sed a principio est formatus omnibus. Ambiguum vero est: an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Aristo. vnam habemus responsiuam conclusionem, quòd necesse est ponere intellectum agentē. probatur sic. Omne quod est in potentia, nō reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile. ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nō inuenitur in rebus. ergo oportet

oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutem factiuam, & hanc vocamus intellectum agentem.

¶ Nota hic, quòd duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agenti: illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quòd ipsa vis intelligendi quæ est intellect⁹ possibilis lumē, est sufficiens sibi ad cognoscēdum intelligibile in actu obiectum per speciem, & sustētatum per phātasmata, quēadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum, in illustratiuū & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, cōuincit ad ponendum intellectum agēte. Quēad modū si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludē do dicitur in litera: & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ Circa hūc articulum, aduerte quòd etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platoné sequitur in negatione intellectus agentis. Godofredus, etsi concedat intellectū agentem, negat tamen ipsum effectiue illuminare: credit. n. quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequētibus sermo: modo cū quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius, quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma, aut in intellectū posibilem, aut vtrumque ponitur: sed nihil horum est. ergo. probatur q̄ nō in phantasma, quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potētia eius, vt ex eo liquet, quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur. similiter probatur quòd nō in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum, quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere, vtpote immaterialem. ergo etiam erit impotens ad coagendum: non enim est mutatum. aut si secundū se erat potens, & sic non oportet ponere intellectum agentem, si cut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

Li. 3. de anima tex. 17. tom. 2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ (vt in litera dicitur) necessitas intellectus agentis est, vt ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem. & de actione quidem in phantasma erit sermo proprius in q. 85. art. 1. ad. 4. Quāmuis breuiter dici possit, q̄ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua quæ est intellectus possibilis. De actione vero in intellectum possibilem dicitur, q̄ necesse est ponere præter phantasma aliud agens, quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem, vt in sensu & sensibili cōtingit, dū vtrūq; materiale, intelligibile vero actu, immateriale esse oportet. Et cū dicitur, Phantasma solum est impotens. ergo immutatum semper erit impotens, respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens: Immutatum in se, vel in ordine ad aliud. Primo modo, est immutatum, sed nihil obstat, quoniam sufficit q̄ sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc: quia de seorsum agente, transit in ministrum alterius: constat autem, q̄ eadem vis aliquid potest sub alterius authoritate, quod sola non posset. Et cum dicit arguens, q̄ mirum est, q̄ ex alsistentia alterius aliquid possit quod prius non posset, respondendum est, quòd propter admirari cœpit Philosophia: causa. n. huius inferius patebit in loco prædestinato.

¶ Circa hunc tertiū articulum, est non parua dubitatio. An intelligibile i actu, quod est effectus in tellectus agentis sit prius, quam species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quòd enī sit prius saltē natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primo, ex calce corporis articuli, vbi dicitur q̄ quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi p aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile, & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agentem facientem intelligibile in actum, eductiuū intellectus possibilis de potentia ad actū. Hic enim videt⁹ planus sensus literæ: ex hoc autem liquido habetur, q̄ intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, immo est ipsius causa. Secundo, ex responsione ad secundum vbi expresse dicitur, q̄ si lumen requiritur ad visionem ex parte coloris, q̄ similitudo inter lumen & intellectum agentē tenet, non solū quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem, a quo producitur species visibilis in oculo. ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile, & sic a phantasmate illuminato, producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositū aūt est, quia phantasma semp est quid de genere sensibiliū & materialiū. ergo intelligibiliū in potentia. Intelligibile. n. i actu oportet abstrahere ab hic & nunc, qđ est impossibile conuenire phantasmati. Et cōfirmatur: quia cū cogitatiua possit cōprehendere quicquid repręsentat actu suū phātasma, si phātasma esset intelligibile i actu, phātasia cognosceret intelligibile i actu: hoc āt est intelligere, & sic cogitatiua esset intellect⁹, & itellectus nō differret a sensu &c.

Ar. sequēt. & q. 84. arti. 6.

416

Li. 3. Meta. 2 tex. 10. vsque ad finē libri. to. 3.

¶ In hac difficultate, sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, q̄ species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu, qđ dicitur effectus intellectus agētis. Ita tñ, q̄ actio intellectus agentis, q̄ terminat primo ad speciē intelligibilē, terminatur secundario ad rē repræsentatā per speciē: puta naturā bouinā aut leoninā, quæ vt sic, repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis i actu, intelligibilitate actuali. i imaterialitate existēte in ipē intelligibili, nō i se.

¶ Et iuxta hanc viam, glossanda erunt verba S. T. in corpore articuli dicendo, q̄ caute & artificiose processit: quoniam non subsumpsit, q̄ oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat in tellectum de potentia ad actum, quod apparet q̄ subsumi debuisset: sed subsumpsit q̄ oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum &c. quasi subintellexerit q̄ oportet alterū duorum subsumere, aut q̄ ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actū, aut oportet ponere aliquid q̄ quinalens. s. virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actū, &

cut sensus fit in actu per sensibile in actu. Oportet igitur ponere aliquam virtutẽ ex parte intellectus, quæ faceret intelligibilia in actu p abstractionẽ specierũ a cõditionibus materialibus. Et hęc est necessitas ponendi intellectũ agentem [c].

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd sensibilia inueniuntur actu extra animam: & ideo non oportuit ponere sensum agẽtem. Et sic patet, quòd in parte nutritiua omnes potentiæ sunt actiuæ: in parte autem sensitiua omnes [d] passiuæ. In parte vero intellectiua est aliquid actiuũ, & aliquid passiuum.

AD 2m dicendũ, quòd circa effectum luminis, est duplex opinio. Quidã enim dicunt, quòd lumen requiritur ad visum, vt faciat colores [d] actu visibiles. Et secũdum hoc similiter requirit, & propter idem intellectus agens ad itelligẽdum, propter quod lumen ad videndum. Secundum alios vero, lumen requiritur ad videndum, non propter colores vt fiant actu visibiles: sed vt medium fiat actu lucidum, vt Comment. dicit in *2. de anima. Et secundum hoc, similitudo qua Arist. assimilat intellectum agentem lumini, attenditur quantum ad hoc, quòd sicut hoc est necessarium ad videndum, ita illud ad intelligendum: sed nõ pp idem.

AD 3m dicẽdum, ꝙ supposito agente, bene contingit diuersimode recipi eius similitudinem in diuersis propter eorum dispositionẽ diuersam. Sed si agẽs nõ pręexistit, nihil ad hoc faciet dispositio recipiẽtis. Intelligibile aũt in actu non est aliquid existens in rerũ natura quantum ad naturam rerum sensibilium, quæ non subsistunt pręter materiam. Et ideo ad intelligendũ nõ sufficeret immaterialitas itellectus possibilis, nisi adesset intellectus agens, qui faceret intelligibilia in actu p modum abstractionis.

& exprimẽs modum dixit, per abstractionẽ specierum &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, ꝙ lumen intellectus agentis requiratur propter idẽ, i. ex parte obiecti quo ad hoc, quia obiectum de se non sufficit mouere potentiam, & non oportet ꝙ intelligatur quo ad hoc, ꝙ sicut color lumine fit actu visibilis, ita phãtasma illustratũ. Fauet autem huic opinioni verba S.Th. in multis locis, dum appellat ipsam speciem intelligibilem, intelligibile in actu. Et dum dicit intelligibile in actu fieri per abstractionẽ speciei a conditionibus materialibus. Et ſm hanc viam, vbicũq; inuenitur, ꝙ intelligibile in actu mouet intellectum nostrũ, glossanda sunt dupliciter, aut intelligibiliter quo ad actũ secũdũ: aut mouet nõ effectiue: sed formaliter, etiã quo ad actum primum. (D. 204.) ¶Singularis autem dicendi modus occurrit mihi non despiciendus. (D. 361.) Et consistit in hoc, ꝙ lumen intellectus agentis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura, q̃ fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptionem, ab effectu luminis & abstractionis procedendum est. effectus luminis duplex est. s. formalis & obiectiuus: Formalis quidem est, esse luminatiuum, vt patet in diaphano. Obiectiuus vero est, apparere, vt patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autem in qua nõ est mendacium, cum consistat in acceptione vnius & non alterius sibi coniuncti, eius proprius quasi effectus est, apparere vnum, non apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, ꝙ cum in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter, vt diaphanũ, sed obiectiue, vt color, quia illustratione splendet atq; relucet in phantasmate non totum quod est in eo: sed quidditas seu natura tantum, & non singularitas illius ei coniuncta, ita ꝙ ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum. s. quodquid est, non apparendo aliud. s. principium indiuiduans: ac per hoc splendet in phantasmate intelligibile in actu, natura. s. abstrahens ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilem. Et si quæritur, cur non relucet etiam singularitas, in promptu causa est. Quia singularitati materiali, de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu, quidditati autem non, nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorem pomi apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, ꝙ species intelligibiles non posuimus generari tales, ꝙ sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, ꝙ singularitas materialis a nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniam intelligi eam posse per speciem non ab ipsa, sed aliunde habitam, nihil obstat prædictis: non. n. tunc ipsa singularitas est actu intelligibilis, nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, ꝙ phantasma sit ens intelligibile: sed ꝙ in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile, ipsum autem phantasma est de genere sensibilium. Nec hoc est mirabile, contemplantibus vim abstractionis, & perspicue videntibus quòd hoc nihil aliud est, q̃ phantasma illustrari quo ad vnũ, & non quo ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis, sicut non superfluit species visibilis, & tamẽ color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut mediate concurrit ad speciei productionem: immo cum vnumquodq; agat secundum quod est actu, & phantasma non habeat intelligibile in actu, nisi lumine intellectus agentis, consequens est, ꝙ ipsum lumen sit primum agens, & immediatum, nullũ. n. inter ipsum & speciem mediat agens. Non. n. est imaginandũ, ꝙ ab intellectu agente fluat lumẽ in phantasma, & ꝙ phãtasma illo suffulctũ lumine producat speciẽ, quẽadmodũ corp⁹ illuminatũ, mouet visum. Sed ꝙ ipse intellectus agens est lumẽ, quo splendet obiectiue phantasma ſm quidditatem in eo existentem, & sic producitur species ab vtroq;, ita ꝙ ab intellectu agente immediate pcedit vtrũq;, ordine tamen quodam: quia prius natura illustratur phãtasma, quã a se, & a phantasmate actuetur intellectus possibilis, & est simile, si fingamus lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrando visibilẽ reddere: ac sic videri. Vnde S.T. in 2. contra Gentiles, ca. 77. expsse dicit, ꝙ actio intellectus agentis in phãtasmate, pręcedit receptionẽ intellectus possibilis. Et in eodẽ ca. exprimens quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmata, faciẽs intelligibilia in actu &c. Consonant quoque huic positioni dicta eiusdem in eodẽ lib. ca. 62. vbi dicit. Aris. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas &c. Vbi patet, ꝙ contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non. n. pati põt intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoq; de anima q. 15. dicit, ꝙ intellectus agens per phantasmata facta ab eo intelligibilia in actu, causat scientiã in intellectu possibili. (Li.3.de anima tex.18. tom.2.)

¶Ad obiecta vero in oppositum facile respondetur, notando, ꝙ intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiue. Formaliter, est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiue vero, est quidditas relucens in phantasmate, lumine intellectus agentis. Differentia autem multipliciter est inter vtrũq;: quia formale est immateriale ſm esse, obiectiuum vero ſm relucentiam tantum. Et ideo formale abstrahit ab hic & nũc ſm esse: obiectiuum vero, secundum relucentiam tãtum. Formale, quod est species intelligibilis, secundum se totum, non est nisi similitudo quidditatis: obiectiuum vero vt sic, quidditatis tantũ est imago, secundum tamen totum quod est, reprę sentat singularitatem materialem, quia in essendo materiale est. Et ideo diligẽter ac caute oportet attendere in hac re vocabula q d formaliter importent, vt formaliter loquamur. Phãtasma. n. sonat imaginẽ singulariũ, & ideo simpliciter cõcedatur, ꝙ est de genere sensibiliũ & materialiũ, & non abstrahentiũ ab hic & nũc. Et ꝙ est intelligibile in potentia, & ꝙ potest comprehendi a cogitatiua &c. ¶Sed quidditas in phãtasmate illustrata lumine intellectus agẽtis, sonat aliquid a sensibus eleuatum, & abstractum per relucentiam ipsius, & non relucentiam indiuiduantium sensibiliũ materialiũ &c. Et propterea concedo, ꝙ est intelligibilis in actu. Et cũ dicitur, ergo vna res. s. phantasma est in duobus generibus. s. sensibili & intelligibili, cõceditur ſm diuersa esse, quia ſm reale est sensibilis, & ſm esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc consonat connexioni vniuersi, qm̃ sic supremũ infimi, attingit infimũ supremi. Nec oportet cogitatiuam comprehendere omni eo modo, quo phantasma repræsentat qualitercũq; sumptũ: sed sufficit ꝙ adæquet phantasma vt phantasma: nõ autẽ vt illustratũ superiori lumine, qm̃ hoc sortitur in homine, vt ministrat intellectui, & non absolute. Vnde phantasma dormientis nõ est actu intelligibile: sed tunc tantum, cum actualiter relucet lumine intellectus agentis. Et iuxta hanc viam omnia facile saluantur, & dicta peripathetica diuersa concordãtur, & glossantur cũ prædicto fundamento, suisq; distinctionibus, optimeq; ac plano sensu interpretatio præsentis articuli fit: dũ vere ponimus intelligibile in actu, & effectũ intellect⁹ agẽtis, & motiuũ intellect⁹ possibilis.

¶In responsione ad primum, est quæstio de sensu agente propter Auer. in secundo de anima. com. 60.

¶Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr ꝙ intellectus agẽs non sit aliquid animæ nostræ. Intellectus enim agentis effectus, est illuminare ad intelligendum. Sed hoc fit per aliquid, quod est altius anima: secundum illud Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mũdum. Ergo videtur, quòd intellectus agens, non sit aliquid animæ.

¶2 Præt. Philosophus in *3. de anima, attribuit intellectui agenti, ꝙ non aliqñ intelligit, & aliquando non intelligit. Sed anima nostra non semper intelligit: sed aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Ergo intellectus agens non est aliquid animæ nostræ. (Li.3.de anima tex.20. tom.2.)

¶3 Præt. Agens & patiẽs sufficiũt ad agendum. Si igitur intellectus passiuus est aliquid animæ nostræ, qui est virtus passiua: & similiter intellectus agens, qui est virtus actiua, sequitur, quòd homo semper poterit intelligere cum voluerit, quod patet esse falsum. Non est ergo intellectus agens aliquid animæ nostræ.

¶4 Præt. Philosophus dicit in * 3. de anima, quòd intellectus agens est substãtia actu ens. Nihil autem est respectu eiusdem in actu, & in potentia. Si ergo intellectus possibilis qui est in potentia ad omnia intelligibilia, est aliquid animæ nostræ, videtur impossibile, quòd intellectus agẽs sit aliqd aĩæ nostræ. (Li.4.de anima tex. 19. tom.2.)

¶5 Præt. Si intellectus agens est aliquid animæ nostræ, oportet, quòd sit aliqua potentia: non est enim nec passio, nec habitus. Nam habitus & passiones, non habent rationem agentis respectu passionum animæ: sed magis passio est ipsa actio potentiæ passiuæ, habitus autem est aliquid, quod ex actibus consequitur. Omnis autem potentia fluit ab essentia animæ: sequeretur ergo, quòd intellectus agens ab essentia animæ procederet. Et sic non inesset animæ per participationem ab aliquo superiori intellectu, quod est inconueniens. Nõ ergo intellectus agẽs est aliquid animæ nostræ.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit *3. de Anima. quòd necesse est in aĩa has esse differentias. s. intellectũ possibilẽ & agẽtẽ. (Li.3.de Anima tex.17. & 18.to.2.)

RESPON. Dicendum, quòd intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd supra animam intellectiuam humanã, necesse est ponere aliquem superiorem intellectum, a quo anima virtutem intelligendi obtineat. Semper enim quod participat aliquid, & quod est mobile, & quod est imperfectũ præexigit ante se aliquid, quod est per essentiam suam tale, & quod est immobile & perfectum. Anima autẽ humana intellectiua dicitur per participationem intellectualis virtutis. Cuius signum est, quòd non tota est intellectiua, sed secundum aliquam sui partẽ. Pertingit etiam ad intelligentiam veritatis cum quodam discursu & motu arguendo. Habet etiam imperfectam intelligentiam. Tum, quia nõ omnia intelligit. Tum, quia in his quę intelligit, de potentia procedit ad actum. Oportet ergo esse aliquem altiorem intellectum, quo anima iuuetur ad intelligendum. Posuerunt ergo quidam hunc intellectũ secũdum substantiam separatum, esse intellectum agentẽ: qui quasi illustrãdo phantasmata facit ea intelligibilia actu [e]. Sed dato, quòd sit aliquis talis intellectus agens separatus, nihilominus tamẽ oportet ponere in ipsa anima humana aliquam virtutẽ ab illo intellectu superiori participatam, per quam anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in alijs rebus naturalibus perfectis, præter vniuersales causas agentes, sunt pprię virtutes inditę singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agentibus deriuatę. Non. n. solus sol generat hominem, sed est i homine virtus generatiua hominis: & similiter in alijs animalibus pfectis. Nihil aũt est pfectius in iferioribus rebus aĩa humana. Vnde oportet dicere, ꝙ i ipsa sit aliqua virtus deriuata a superiori itellectu, p quã possit phãtasmata illustrare. Et hoc experimẽto cognoscimus, dũ pcipimus nos abstrahere formas vniuersales a cõditionib⁹ particularibus, qđ est facere actu itelligibilia. Nulla aũt actio cõuenit alicui rei, nisi per aliquod principiũ formaliter ei inhęrẽs, vt supra dictũ* est, cũ de itellectu potẽtiali ageret. (Q.79.ar.1.) Ergo oportet, virtutẽ q̃ est pricipiũ huius actionis, esse aliquid in aĩa. et ideo Arist.* cõparauit intellectum agentẽ lumini, qđ est aliquid receptum in aere. (Li.3. de anima tex.18. tom.2.) Plato aũt intellectum separatum imprimentem in animas nostras, com-

¶Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quartum.

Titulus clarus. ¶In corpore quinque facit. Primo, proponit cõclusionem responsiuam affirmatiue. (1.con.c.76. & 78. Et de anima ar.5.) Secũdo, ponit occasionem diuersitatis opinionũ. Tertio, ponit opinionem oppositã. Quarto, improbat eam, simul probando intẽtã, tripliciter. Quinto, ad bonitatem doctrinæ addit, quid sentiendum sit de illo alio intellectu. ¶Quo ad primum cõclusio est ista. Intellectus agens, de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ nostræ. Vbi nota, quòd non absolute, sed cum determinatione illa. s. de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: quoniam, vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectũ agentẽ intelligunt Deum gloriosum. qui verissime est intellectus simpliciter, & summe agens: sed extra propositum nostrũ quo nobis propria inquirimus. ¶Quo ad secundũ occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectũ quendam superiorem nostro, a quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tum, qa ante participãs, est per essentiam tale. Tũ, qa ante mobile, est immobile. Tũ, quia ante imperfectum, est perfectum. Constat. n. ꝙ anima nostra quo ad primum, est intelligens per participationẽ, in cuius signum nõ tota totalitate potestatiua est itellectualis: sed secũdum aliquas suas vires est itellectiua, & secũdũ aliquas sensitiua. Et quo ad secundũ est mobilis, dum intelligit cum discursu. discursus. n. in itellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionem termini. Et quo ad tertiũ est imperfecta. Tũ, quia non omnia. s. per proprias species intelligit. Tum, quia procedit de potẽtia ad actũ. A tali aũt p essẽtiã & immobili & perfecto, dubium non est, emanare qd est tale per participationẽ mobile & imperfectum. Est igitur aliquis superior intellectus, a quo nostra anima dependet in intelligendo. ¶Quo ad tertiũ opinio multorum fuit, ꝙ ille intellectus superior & separatus, est intellectus agens illustrãs phãtasmata &c. Et hæc opinio est Auer. & est Platonis, vt in litera dr. ¶Quo ad quartum probatur: ꝙ dato ꝙ iste intellectus illustraret phãtasmata, adhuc oportet ponere alium intellectũ agentẽ, q sit aliquid animæ nostræ, quod est conclusio proposita. Et probatur tripliciter. Primo, rõne tali. In omni natura perfecta, præter agẽtia vniuersalia, inditæ sunt virtutes actiuæ propriç ad perficiẽda propria illius opera: sed anima humana est natura pfecta, immo perfectissima omniũ inferiorũ. ergo præter agẽtia vniuersalia, sunt in ea virtutes propriæ quasi vniuocæ, ad opera propria pficienda. ¶Circa hanc rõnẽ dubiũ occurrit, quia vr petere principiũ in minore: subsumit. n. vel supponit, ꝙ facere intelligibilia in actu, sit opus animæ humanæ: hoc. n. est de quo disputat cũ ponẽtibus intellectũ agẽtẽ separatũ: ¶Ad hoc dicitur, ꝙ (vt apparet ex secũdo cõtra Gen. cap. 76. in. 4. ratione cõtra Auer. & Alex.) ista ratio nõ supponit neq; subsumit, ꝙ facere intelligibilia in actu, sit nostrum opus: sed pbat hoc: subsumit aũt, ꝙ intelligere sit opus humanum, & consistit i agere intellecta in actu, & pati ea. ergo principiũ ppriũ agẽdi & patiẽdi est i ea, alioqui iperfectiora habuissent oĩa pñcipia necessaria ad sua opa, & humana aĩa perfectissima, non.

¶Se-

¶ Secundo sic, experimur nos abstrahere vniuersalia a phantasmatibus. ergo intellectus agens est aliquid nostri. cō sequentia probatur, quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, insit illi, cui attribuitur actio. Antecedēs vero liquet ex eo, q̄ ad libitum quæcunque oblata intelligimus in communi, hoc. n. absq; abstractione fieri nequit.

In corp. ar.

Li. 3. de Anima tex. 19. tom. 3. 275 c

¶ Tertio, probatur authoritate Ari. qui comparauit ipsum lumini ad differentiam Platonis, qui comparauit soli.

¶ Quo ad quintū, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dū aliqui tenent illum esse vltimā intelligentiā, vt Auice. aliqui penultimā, vt Auerrois: aliqui Deum, vt doctores catholici. Et quia magni refert ad fidem: quoniam in illius consequutione tanquam in propriæ causę adeptione consistit beatitudo: iō S.T. solicitat de his quæ sunt fidei, statim subdidit, q̄ fm fidei documēta, intellectus ille habens illas tres, quas dixim' cōditiones, est Deus gloriosus, in quo solo beat aia, & a quo solo est dignatū lumē ī nobis.

parauit soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documēta, est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificat, vt infra patebit*. Vnde ab ipso aīa humana lumē intellectuale participat, fm illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

F

Ad primvm ergo dicendū, q̄ illa lux vera, illuminat sicut causa vniuersalis, a qua aīa humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum est*.

G

Ad 2m dicēdū, q̄* Philosophus illa verba nō dicit de intellectu agēte, sed de intellectu in actu e. Vnde supra de ipso præmiserat, idē aūt est fm actum scientia rei: vel si intelligatur de intellectu agente, hoc dr, quia non est ex parte intellectus agētis hoc, q̄d q̄nq; intelligimus, & q̄nq; non intelligimus: sed ex parte intellectus qui est in potentia.

H

Ad 3m dicendū, q̄ si intellectus agēs cōpararetur ad intellectū possibilē, vt obiectū agēs ad potētiā, sicut uisibile ī actu ad uisum, sequeret, q̄ statim oīa intelligeremus, cū intellectus agēs sit, quo est oīa facere: nūc aūt nō se habet vt obiectū: sed vt faciēs obiecta in actu, ad q̄d requiritur præter præsentiā intellectus agentis, præsentia phantasmatū, & bona dispositio viriū sensitiuarū, & excercitium in huiusmodi opere: quia p vnū intellectū, fiunt etiā alia ītellecta, sicut p terminos, propositiones, & per prima principia, conclusiones. Et quantum ad hoc non differt, vtrum intellectus agens sit aliquid animę, vel aliquid separatum.

I

Ad 4m dicendum, q̄ aīa intellectiua est quidē actu immaterialis: sed est in potentia ad determinatas species rerū. Phātasmata aūt ecōuerso, sunt quædam actu similitudines specierū quarundā, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil pbibet vnā & eandē aīam inquātum est immaterialis in actu habere aliquā virtutē, p quam faciat immaterialia in actu, abstrahendo a cōditionibus indiuidualis materię, q̄ quidem virtus dr intellectus agens: & aliam virtutem receptiuam huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantum est in potentia ad huiusmodi species e.

K

391

Ad 5m dicendum, q̄ cū essentia aię sit immaterialis, a supremo ītellectu creata, nihil pbibet virtutē q̄ a supremo intellectu participat, p quā abstrahitur a materia, ab essentia ipsius procedere: sicut & alias eius potentias.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus, vnus numero. ¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranq; viam. s. q̄ si intellectus agens est substantia separata, est vnus numero, si aliq̄d aīæ, multiplicat cū ea, vt patet.

393 De anima ar. 5.

Articvlvs v.

Vtrum intellectus agens sit unus in omnibus.

Ad qvintvm sic proceditur. Vr, q̄ ītellectus agens sit vnus in omnibus. Nihil. n. quod est separatū a corpore, multiplicatur fm multiplicationem corporum. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in 3. de anima. Ergo non multiplicatur in in multis corporibus hominum: sed est vnus in omnibus.

Li. 3. de anima tex. 19. & 2 e. 10. 2.

¶ 2 Præt. Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud, quod est causa vnitatis, magis est vnū. Ergo ītellectus agens est vnus in omnibus.

¶ 3 Præt. Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autem assentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

Sed contra est, q̄d Philosophus dicit in 3. de anima, quòd intellectus agens est sicut lumen: non autem est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens ī diuersis hominibus.

Li. 3. de anima tex. 18. tom. 2.

Respon. Dicēdum, q̄ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis*. Si. n. intellectus agens. non esset aliquid animæ, sed esset quædam substantia separata, vnus esset intellectus agēs omnium hominum: & hoc intelligunt qui ponūt vnitatē intellectus agentis. Si aūt intellectus agens sit aliquid aīæ, vt quędā virtus ipsius, necesse est dicere, q̄ sint plures intellectus agentes, fm pluralitatem animarum, quæ multiplicātur secundum multiplicationem hominum, vt supra dictum est*. Non enim potest esse, quòd vna d & eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

Art. præce.

Q. 76. ar. 2. D. 1. 173.

Ad primvm ergo dicendū, q̄ Philosophus probat intellectum agentem esse separatum p hoc, q̄ possibilis est separatus. quia (vt ipse dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus aūt possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. & fm hunc modum, etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

Li. 3. de Anima tex. 19. tom. 2.

Ad 2m dicendum, quòd intellectus agens causat vniuersale abstrahendo a materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd sit vnus in omnibus habentibus intellectum: sed quòd sit vnus in omnibus secundum habitudinē ad omnia, a quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum, vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti in quantum est immaterialis.

I

Ad 3m dicendum, quòd omnia quæ sunt vnius speciei, communicant in actione consequente naturam speciei: & per cōsequens in virtute, quę est actionis principium, nō quòd sit eadem numero in omnibus. Cognoscere autē prima intelligibilia est actio cōsequens speciem humanam. Vnde oportet, q̄ omnes homines communicent in virtute, quæ est principiū huius actionis. et hęc est virtus ītellectus agentis. Nō tamen oportet q̄ sit eadem numero in omnibus: oportet tamen, quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus, demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Arist.* comparat lumini. c

392 Li. 3. de anima te. x 108 tom. 2.

Articvlvs vi.

Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum sextū.*

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, quòd memoria non sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Augustꝰ. 12. de Trini. quòd ad partem superiorē animæ pertinēt quæ non sunt hominibus pecoribusque, communia. Sed memoria est hominibus pecoribusque communis. Dicit. n. † ibi dem, quòd possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

† lib. 12. de Trin. c. 2. in pcin. tom. 3

¶ 2 Præt. Memoria, præteritorum B est. Sed præteritum dicitur fm aliquod determinatum tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore, q̄d est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. hoc aūt non est intellectus, sed sensus. memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solum in parte sensitiua.

¶ 3 Præt. In memoria conseruant̄ species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intelle- C ctus fit in actu per hoc, quòd informatur specie intelligibili. Intellectum autem esse in actu, est ipsum intelligere ī actu. & sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. non ergo memoria est in parte intellectiua.

Sed contra est, q̄d Aug. dicit* 10. de Trini. q̄ memoria, intelligētia, & volūtas, sunt vna mens.

Li. 10. de trini. c. 11. parū ante medium 10. 3.

Respon. Dicendum, quòd cum de ratione memoriæ sit cōseruare species rerum, quæ actu non apprehenduntur, hoc primum cō siderari oportet: vtrum species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. Posuit. n. Aui, hoc esse impossibile. In parte. n. sensitiua dicebat hoc accidere quantum ad aliquas potentias, inquātum sunt actus organorum corporalium, in quibus conseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehēsione. In intellectu aūt qui caret organo corporali, nihil existit nisi intel E ligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in intellectu existit. Sic ergo fm ipsū, quàm cito aliquis actu desinit intelligere aliquam rem, desinit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illam rem intelligere, quòd conuertat se ad intellectum agentem, quem ponit substantiam separatam*, vt ab illo effluāt species intelligibiles in intellectū possibilem. Et ex exercitio & vsu conuertendi se ad intellectū agentē, relinquitur fm ipsum quędam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem, quem dicebat esse habitum scientiæ. Secundū igitur hanc positionē, nihil cōseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde non poterit poni memoria in parte intellectiua fm hunc modum. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Ari. Dicit. n. in* 3. de anima, quòd cum intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicitur quis fm actum, & quòd hoc accidit cum possit operari per seipsum: est quidē igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter vt ante addiscere, aut inuenire. Dicitur aūt intellectus possibilis fieri singula, fm quod recipit species singulorum, Ex hoc ergo, quòd recipit species intelligibilium, habet quòd D possit operari cum voluerit, non autem quòd semper operetur: qa & tunc est quodammodo in potentia: sed aliter quàm ante intelligere, co. s. modo quo sciens in habitu est in potentia ad considerandū in actu. Repugnat etiam prædicta positio rationi. Quod. n. recipitur in aliquo, recipitur in eo fm modum recipientis. Intellectus aūt est magis stabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis.

Li. 3. de ani ma, text. 8.

Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, nō solum tenet, dum per eas agit ī actu, sed etiam enim tripliciter potest se habere ad cognitum. s. in pura potentia. Et tunc, nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrūq; in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nō est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. Vel totaliter in actu, & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile, quāuis non vt cognitum. Et quia obiectū esse cognoscibiliter vtroq; modo. s. vt cognoscibile, & vt cognitū, non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modū rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba, in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc, quoniam ex hac radice multæ soluūtur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinet.

419

¶ Quo ad 3m, respondet iuxta secundā cōditionem memoriæ negatiue.

A ¶ Ex communi vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.

¶ In corpore, subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione, quæ sunt conseruatio specierum ac rerum apprehensarum, & præteritio rei apprehensę, duo principaliter facit. Primo, respondet quæsito iuxta primam memoriæ conditionem. s. conseruare. Et secundo, iuxta secundam rationem obiecti.

¶ Quoad primum, primo refert opinionem Auic. secundo, respondet fm propriam opinionē. Ex Auicen. refert tria: radicem opinionis, opinionē ipsam, & coneomitāns ipsam. Et sic quarto applicando ad propositū respondetur quæsito negatiue secundum Auicen.

¶ Circa radicē opinionis aduerte, q̄ satis profunda est. Ad cuius euidentiā sciē dum est, q̄ aliquid esse in aliquo, contingit dupliciter. s. cognoscibiliter, & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo, quod est in eo vt cognitum in cognoscente, realiter vero quod est in eo, vt res in re, quomodo quælibet forma est in eo quod in formar. Hac autem distinctione verissima supposita, vterius Auic. vtens alia propositione. s. Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, sub ea subsumebat: sed intellectus est vis cognoscitiua. ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra: sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter, quia non per modum cogniti, sed rei retinētur, vt quęlibet forma in subiecto. ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, q̄ primum definit habere cognitum vt cognitum. Vnde, ut in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas, in cognoscitiuas, & hæ non seruāt, & in thesauros specierum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virium sensitiuarū permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet, q̄ retineat aliquid per modum rei, communicans in hoc cum materia corporali, & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, cōsequēs est, q̄ pars intellectiua recipiat tātum cognoscibiliter, & consequenter q̄ non conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa aūt opinio consistit in hac negatiua. s. q̄ non conseruat, & in affirmatiua. s. quòd quotiens intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, q̄ apud ipsum doctus differt ab insscio, habilitate se conuertendi ad intellectum agentem. Et sic patet responsio ad quæsitum apud illum.

¶ Ex propria opinione S.T. arguit contra Auic. primo authorita te Arist. secundo ratione. tertio concludit responsionem ad quæsitum affirmatiue: omnia clara sunt in litera, & habes hoc diffusius in secundo contra Gent. cap. 74.

¶ Aduerte hic, quòd Aui. in hoc videtur esse deceptus, quòd nō subtiliter distinxit latitudinē actus & potentiæ. Concessio siquidē toto suo processu, & conclusione quæ sequitur. s. q̄ intellectus nihil recipit nisi intelligibiliter, vlterior consequentia. s. ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnū falsum. s. quòd recipere cognoscibiliter cōtingat vno tantum modo. s. in actu: eum tamen contingat duobus. s. in actu puro, & in actu permisto potentiæ. s. in actu secundo, & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur, quòd est actus primus sicut fomn', quod nō saluaretur si tunc tantum non operaretur cum est in potentia: cū hoc sit commune omnibus passiuis principiis: sed optime saluatur cū anima ponitur talis natura, quòd est actu quandoque, vt somnus, quandoque vt vigilia. Constat autem, q̄ esse actu vt somnus, est esse in actu primo, & rursus constat, quòd esse actū primū præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quod organica est pars sensitiua, sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet q̄ retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse p modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu, nec potentia, sed medio modo inter actum & potētiā. s. partim ī actu, & partim in potentia. Cognoscitiuum

negatiue.

Universidad de Deusto Biblioteca

negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis, obiectum non est particulare: præteritum autẽ vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differẽtiam est determinatum. est. n. sermo de præterito in actu exercito. Præteritũ. n. in actu signato, importatur hoc nomine præteritũ: in actu vero exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, locutus sum, & cætera. Constat autem ꝙ quẽadmodum intellectus non immutatur a colore hoc, ita nec a colore, vt sensatus fuit heri, quia abstrahit a particulari, & tamen constat, ꝙ cũ memoramur, immutamur ab obiectis, vt tunc occurrerũt. ergo.

¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est, ꝙ ex hoc, ꝙ itellectus reflexe respicit singulare, non sequitur ꝙ in eo sit memoria, quia cognitio reflexa nõ ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memorię, oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt prę teriti per se: non tamen inconuenit intellectum reflexe reminisci singulariũ, sicut & cognoscit ea, & hoc bene nota. Secundum est, ꝙ Sco. in 4. quæst. disti. 45. quæsti. 3. tenet memoriam singulariũ sensibilium vt præteritorum &c. esse in intellectu. Sed quia (vt ipsemet dicit) supponit intellectũ cognoscere intuitiue hęc singularia sensibilia, & actiones sẽsuũ nostrorũ, & inferius erit specialis quæstio: vtrũ ĩtellectus noscat singularia: ideo illucusque differatur solutio rationum suarũ.

¶ Circa hunc sextũ articulum, remanet dubium nõ dissimulandum, & est tale. In anima separata est memoria quo ad vtrãq; conditioné. s. conseruationé obiecti, & præteritioné tam actus, quàm obiecti sensibilis, ergo in parte intellectiua est memoria complete. Antecedens patet, quia aliter non recordaretur malorum sensibilium quæ fecit, puta, ꝙ fecit tale furtum, tũc, cum tali &c. cõsequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima se- F parata, ad solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc non potest complete dici, donec de anima separata determinetur. Verũtamen concesso antecedente: de cuius veritatis modo in q. 89. erit sermo: dicitur, ꝙ præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo, vt cognita, & memorata, & sic inuenitur in aĩa separata. Alio modo, vt immutans ad memorandum, & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad memoriam proprie dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur in nobis: immutamur. n. cũ reminiscimur a rebus, vt tunc, & ibi cognitis, & sic recordamur eas tũc, & ibi nobis occurisse: anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse: sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi cõmisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutatiuã, conceditur tamé vt terminatiuã. Et hoc modo cõcedit ẽt cõsequẽtia, qa ista memoria nõ est nisi memoria reflexa & ĩdirecta, q̃ nõ est pprie & cõplete memoria, vt ex dictis patet & ex dicendis, cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata p species hinc delatas, horum recordatur.

postquam agere cessauerit, multo fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue a sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi conseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intellectiua parte. Si vero de ratione memoriæ sit, quòd eius obiectum sit preteritum vt preteritum, memoria in parte intellectiua non erit: sed sensitiua tantum, quę est apprehensiua particularium. Præteritũ enim vt præteritum, cum significet esse sub determinato tempore, ad conditioné particularis ptinet.

Ad primum ergo dicendũ, quòd memoria, ſm quod est conseruatiua specierum, non est nobis pecoribusque cõmunis: species enim cõseruantur nõ in parte animæ sensitiua tantum: sed magis in coniuncto, cum vis memoratiua sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus ſm seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in* 3. de anima, quòd anima est locus specierum non tota: sed intellectus. (Li. 3. de anima, text. 6. tom. 2.)

Ad 2m dicendum, quòd præteritio põt ad duo referri. s. ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidé duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc, ꝙ immutatur a præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet prę teritio accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit. n. intellectus hominé inquãtum est homo. Homini autem inquantum est homo accidit, vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte vero actus, pteritio per se accipi potest, etiã in intellectu, sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidã particularis actus in hoc, vel in illo tẽpore existens: ſm quod dicitur homo intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quàmuis sit quoddam particulare, tamẽ est immaterialis act⁹, vt supra de intellectu dictum est*. (Q.75.ar.2.) Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quàmuis ipse sit quidam singularis intellectus, ita intelligit suũ itelligere, qđ est singularis act⁹ vel in præterito, vel in psenti, vel ĩ futuro existens. Sic igit saluatur ratio d memoriæ, quantum ad hoc, quòd est præteritorum in intellectu, ſm quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic, & nunc. (D. 865.)

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ species intelligibiles aliqñ sunt in intellectu ĩ potentia tantum. Et tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem ſm vltimam completionem actus: & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum: & tunc dicitur esse intellectus in habitu e. Et secundum hunc modum intellectus conseruat species, etiã quãdo actu non intelligit. (368)

ARTICVLVS VII.

Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Vr, ꝙ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. August. n. in* 10. de Trini. ponit in mente memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Manifestum est autem, ꝙ memoria est alia potentia à voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu. (395 — 1. dis. 3. q. 4. ar. 1. Et 2. cõtr. c. 74. fi. Et veri. q. 7. ar. 3. ad tertiũ, & q. 10. arti. 3. — * Ca. 11. & 12. tom. 3.)

¶ 2 Præt. Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis & intellectiuę. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia a sensu, vt supra dictum est†. Ergo memoria partis ĩtellectiuæ est alia potentia ab intellectu. (†Q.78.ar.4)

¶ 3 Præt. secundum Aug.* Memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia & vnum eorum ab alio oritur. Hoc autem esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia. (Lib. 10. de Trini. c. 11. tom. 3.)

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.*

TItul⁹ clarus est. ¶ In corpore, vnica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarũ, nisi agentis & possibilis. ergo memoria non est alia potẽtia ab intellectu possibili. Antecedẽs quo ad vtrãq; partẽ probať, vigore talis disiunctionis implicitę, diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectũ formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agenté & possibilem, ergo in intellectu non potest alia esse potentiarũ diuersitas, nisi agẽtis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset, tertium modũ fingere. Primus. n. complectitur obiectũ, ad quod est potentia. Secundus vero, genus ipsius potentiæ. præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra vero disiũctionis, singillatim in litera declarãtur tali ordine. Primo, probatur quo ad primam partem sic. Potẽtia ſm id quod est, est ad obiectũ. ergo secundum diuersitaté formalé obiecti, diuersificatur. ¶ Secundo probatur minor, etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationé communé, non diuersificatur p iferiores differẽtias. ergo potentia respiciens rationem entis nõ diuersificatur penes aliquas entis differentias. ergo intellectus nullã ex parte obiecti diuersitatem sortitur. ¶ Tertio, quo ad secũdam partem tam maioris q̃ minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis, qa illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actũ se habet: consequentia vero dicit duo, & ꝙ memoria non est alia ab his, & ꝙ coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidé, probatione nõ eget, quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. Quo ad scd 3 vero, probatur in litera, quia conseruare, ꝙ est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igiť nõ coincidit cum intellectu agente: sed possibili.

¶ Circa hunc processum, dupľr dubitatur. Primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem, quia ex ista ratione videtur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscũque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem, & consequenter, ꝙ intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, immo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic. Nulla differẽtia entis, diuersificat intellectum. ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti: omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiue, vt visus hominis & leonis, & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarũ, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S.T. qui & probat illud, quia entis ratio est obiectũ intellectus, consequentia est nota: quia non nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt, nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprii.

¶ Ad hominem vero, quia ipsemet S.T. superius in q. 12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum posuit triplicem gradum intellectus, iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ. s. esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius?

SED CONTRA, de ratione memorię est, ꝙ sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autẽ Philosophus in † 3. de anima attribuit intellectui, vt dictũ est*. Nõ ergo ĩ parte intellectiua, est alia potentia memoria ab intellectu. (Li. 3. de anima, text. 6. tom. 2. — Ar. præced.)

RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supra dictum est*) potentiæ animę distinguuntur ſm diuersas rationes obiectorum, eo ꝙ ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dr, quod est eius obiectum. (Q.77.ar.3.) Dictum est etiã supra*. ꝙ si aliqua potentia ſm ppriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum ſm cõmunem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia ſm diuersitates particulariũ differentiarum. (Q.77.ar.3.) Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectũ ſm rationé colorati, nõ diuersificatur ſm rationem albi & nigri. Intellectus aũt, respicit suum obiectũ ſm communem rationem d entis, eo quòd ĩtellectus possibilis est, quod est omnia fieri. (D.752.) Vnde, ſm nullã differentiam entium, diuersificat differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tñ potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdẽ obiecti, aliud principium oportet esse potẽtiam actiuam, quæ facit obiectũ esse in actu, & aliud potentiam passiuam quæ mouet ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua cõparatur ad suum obiectum, vt ens in actu, ad ens in potẽtia. Potẽtia aũt passiua, comparatur ad suum obiectum econuerso, vt ens in potẽtia ad ens ĩ actu e. Sic igitur, nulla alia differentia potentiarum in intellectu eẽ põt, nisi possibilis & agẽtis. Vnde patet, ꝙ memoria d nõ est alia potẽtia ab intellectu. Ad rationẽ. n. potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere. (& d 392 398 — D. 866.)

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ quàmuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur, ꝙ memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires, tñ hoc nõ est ſm intentioné Augu. e qui expresse dicit in 14. de Trini.* ꝙ si accipiatur memoria d intelligentia, & volũtas ſm quod semper præsto sunt animæ, siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solã memoriã pertinere videntur. (469 — c. 10. & 11. tom. 3. — D.721.) Intelligentiam aũt nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam voluntatem siue amorem, vel dilectionem, quæ istam prolé parentemque coniungit. Ex quo patet, quòd ista tria nõ accipit August. pro illis tribus potentijs, sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

Ad 2m dicendum, quòd præteritum & præsens, possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum, secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione supra dicta*. (Ar. præced.)

Ad 3m dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiã æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam. n. tenent intellectiuas potentias omnium angelorum & animæ, esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodammodo Scotus in. 2. di. 1. q. vlt. quàmuis sub dubio relinquat. Alii vero, tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ, esse eiusdem speciei. vt potentiæ sunt. i. in ordine ad obiecta. Esse autẽ diuersarum specierum, vt proprietates sunt diuersarum naturarũ, quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis exterioribus. Alii vero, credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierũ, & hæc est via peripatetica, & S.Th. Fundatur autẽ opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt specie, & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum ꝙ apud S.T. & veritatem, diuersitas intellectuum, non sumitur ex prima radice. s. ex diuersitate obiecti: sed ex secunda. s. diuersitate actus, & potentiæ. Et rõ primi dicti est, quia cũ obiectũ respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter. s. terminatiuũ & motiuum, aut quasi motiuũ, diuersitas non attenditur penes diuersitaté obiecti motiui, quia illud non adæquatur potentię intellectiuæ: sed penes diuersitaté obiecti terminatiui, qđ constat æquari potentiæ & econuerso extensiue, oportet enim de intellectu sicut de aliis potentiis loqui. Videmus autem, ꝙ visus hominis non distinguitur specie a visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusq; obiectum terminatiuum est idem: puta lux, quàmuis noctuæ visus a tenebroso tantum lumine, hominis vero a claro moueatur. Vnde, cum obiectum terminatiuũ omnis intellectus, sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quàmuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud a motiuo angelorum, quoniam quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectum, quilibet autem angelus propriã habet substantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est, quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequitur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. Vnde, primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus: infimus vero, in tertio de anima, constituitur pura potentia, & consequenter medii permistione, actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hęc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic. s. actu, ille potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respondetur, concedendo ꝙ diuersitas potentiarum intellectiuarum nõ ex obiectis prouenit, sed neq; ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agẽtem & possibilem. s. ex actu & potentia.

xentia. Vnde cum in antecedẽte dicitur, In intellectu nõ est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis. intellige vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter, glosando exceptiuã, nisi agentis & possibilis. i. nisi fm radicem, qua distinguuntur agens & possibilis. s. actũ & potentiam.

¶ Ad secundam vero obiectionẽ dr, q illa distinctio & graduatio intellectuũ, non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter, qm hoc non erat in qstione illa ad propositum, sed ad ostendum efficaciam intensiuam cuiusq; intellectus: qm ex illa prouenit, q intellectus posit ex naturalibus videre. i. quidditatiue cognoscere Dei substãtiã. Et ideo per obiecta quasi motiua, graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiue potentiis. Vnde, nõ obstat proposito, vbi de obiecto terminatiuo, penes qd distinguit simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas. n. potentiarũ ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis, qm concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articulũ octauũ.*

TItuli ratio est, quia dicim[9] hominem habere intellectum, dicimus & ipsum rõne vigere. Vtrũ igitur hæc dicẽtes, eandem signi ficemus virtutẽ animæ, an diuersam.

¶ In corpe vna conclusio respõsiua quę sito negatiue. Intellectus & ratio in homine nõ sunt diuersæ potentiæ. Probat ex actibus sic. Quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eã dẽ: sed intelligere & ratiocinari se habẽt vt quiescere & moueri. igit nõ ptinẽt ad diuersas potentias. Huius rõnis in litera primo ponit cõclusio, deinde pbationes minoris eũ ip sa: vltimo maior cũ sua pbatione. In cõclusione aũt notanter dr in hoie, quia simpr loquẽdo, virtus, q est intellectus tm, alia potẽtia & natura est a virtute quæ est rõ, qm illa repugnat discursui, hæc aũt discursiua est: sed illa in hoie nõ inuenit, sed in angelo: intellectus. n. in hoie modica est participatio in primis principiis. Minotis aũt pbatio est duplex. primo a qd nois intelligere & ratiocinari. qa. illud signat apprehẽdere simpr, hoc aũt pcedẽdo de vno i aliud: q declarat ab effectu. Differẽtia. s. quo ad noiã iter angelos & nos, quia illi intellectuales, nos rõnales vocamur. Secũdo a pprietatibus motus: mot. nois ab immobili & ad quietũ aliqd tẽdit. rõcinari quoque ab intellectu venãdo, & ad intellectũ resoluẽdo prouenit: hẽt igit intellectus manentis rõnẽ & qescẽtis: rõ aũt motus. Et cõfirmat, qa illud est pfecti, hoc i perfecti. maior vero pbat p locũ a minori, qa sicut in naturalibus moueri & qescere reducunt in eãdẽ potentiã. ergo & in intellectualibus. antecedens patet de graui & leui, consequẽtia fundat sup illa maxima, q natura spiritualis est vnitior materialis, imo q i hac diuersa sunt, in superiori vniunt.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articulum nonũ.*

TItulus ex Aug. 12. de Tri. verbis occasionẽ sumit.

¶ In corpe vna conclusio bimẽbris. Ratio inferior & superior apud Aug. non sũt diuersę potẽtiæ, sed distinguunt offciis & habitib[9]. Probatur primo prima pars: secũdo, secũda. Prima sic. Mediũ & conclusio ad eandem potentiam pertinent: sed obiecta rationis inferioris & superioris se habent vt medium & cõclo. ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius pbat sic: æternum & tpale se habent vt medium & cõclo, vt patet in via inuẽtionis, & in via iudicii, quis ecõuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rõnis superioris & superioris: vt patet ex Aug. q rõnis superioris officium dicit, æterna conspicere & consulere: inferioris vero temporalia. maior vero probatur dupliciter. primo ex dria inter habitum & potẽtiam quo ad hoc: quia, s. medium & conclusio ad diuersos habitus pertinẽt quandoque: vt patet de primis principiis & eorum conclusionib[9], & in sciẽtiis subalternantibus & subalternaris. Secundo, quia eiusdẽ mobilis est moueri, & ad terminum pertingere: sed medium & conclusio se habẽt vt motus & terminus, potentia vero vt mobile. ergo eadem est potentia respiciens medium & conclusionem. Secunda vero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatẽ vero habituum declaratur: quia in superiori sapiẽtiã, i inferiori aũt scientiam locauit.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit, in doctrina San. Tho. præcipue: quoniam illa propositio, Medium & cõclusio ad eandẽ potentiam pertinent, aut intelligitur permissiue, aut necessario: non permissiue, tum, quia sic etiam pertinerent ad eundem habitum: tum, quia non concluderetur intẽtum. ergo necessario. sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo, in quo medium est vniuersale, & cõclo particularis: cõstat em tunc q medium spectat ad intellectũ, & cõclo ad cogitatiuã, apud S. Tho. & Auerroim.

¶ Ad hoc breuiter dr, q sermo S. T. est formalis, vt iã pluries dictum est: & de medio cõclusioneq; vt sic intelligẽd[9]: & nõ de his, q extra eorũ rõnes sunt. ita q intẽdit q qcunq; res inquãtũ differũt vt mediũ & cõclusio, nõ diuersificãt potẽtiã, quis habitũ q; q; vt patet ex dictis, sed æternũ & tpale distãt tm v t mediũ & cõclo: loquẽdo de distãtia in ordine ad cognitionẽ, hęc. n. sola est ad ppositũ. optime ergo secquisitionis vel inuentionis, procedit a quibusdam simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus, in uia iudicij resoluẽdo redit ad prima principia, ad quæ inuenta examinat. Manifestum est autem, q quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnam & eandem etiam in naturalibus rebus: quia per eandẽ naturã aliquid mouetur ad locũ, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligim[9], & ratiocinamur. Et sic patet, quòd in homine eadem potentia est ratio [d] & intellectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q illa enumeratio sit fm ordinem actuum, non secundum distinctionem potentiæ, quàmuis liber ille nõ sit magnę authoritatis. [e]

AD 2[m] patet respõsio ex dictis [*]. Aeternitas. n. comparatur ad tempus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boet. comparauit intellectũ æternitati, rationẽ vero tempori.

AD 3[m] dicendum, q alia animalia sunt ita infra hominem, q nõ possunt attingere ad cognoscẽdam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscẽdam intelligibilem veritatem, quam angeli cognoscunt, sed imperfecte. Et ideo vis cognoscitiua angelorum, non est alterius generis a vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam, vt perfectũ ad imperfectum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic procedit. Vr, q ratio sit alia potentia ab intellectu. In libro. n. de spiritu & anima * dicitur: Cum ab inferioribus ad superiora ascende re volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio a ratione.

¶ 2 Præt. Boet. † dicit in li. de conso. q intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed nõ est eiusdem virtutis, esse in æternitate, & esse i tẽpore. Ergo nõ est eadẽ potẽtia ratio, & itellectus.

¶ 3 Præt. Homo communicat cum angelis in intellectu, cũ brutis vero, in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia a sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu, qui proprie conuenit angelis. Vnde & itellectuales dicũt. [e]

SED CONTRA est, q Aug. dicit 3. super Gen. [*] ad literam, q illud quo homo irrationabilib[9] animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens, sunt vna potentia.

RESPON. [d] Dicendum, q ratio & intellectus in homine non possunt esse diuersę potẽtię. Quod manifeste cognoscitur, si vtriusq; actus consideretur. Intelligere. n. est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari aũt, est procedere de vno itellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilẽ cognoscẽdam [e]. Et ideo angeli, qui perfecte possident fm modum suę naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud: sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt: vt Diony [*]. dicit 7. cap. de diui. no. Homines aũt ad intelligibilem veritatem cognoscẽndam perueniunt, procedẽdo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur [e]. Patet ergo, q ratiocinari comparat ad itelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud aut imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliqd quietum terminat, inde est, quòd ratiocinatio humana, fm viam

A quis, igit nõ ptinẽt ad diuersas potẽtias. minor aũt ex authoritate Aug. & c. in litera patet. Singulare aũt & vle, quis vt mediũ & cõclo se habeant, & ex hoc nõ diuersificẽt potẽtiã: mag, s tñ distant in ordine ad cognitionem, q vt medium & conclusio, vt patet: singulare enim materialiter, vle vero immaterialiter. r cognoscitur &c & iõ ad diuersas potẽtias pertinent. Non intẽdit igit negare S. T. quin mediũ & conclusio ad diuersas qnq; potentias spectẽt simpliciter, vel quodãmodo ex alia dria. sed q ex sola dria medii & cõclusionis, nunquã potẽtia diuersificat: qa tunc non differunt, nisi sicut motus & terminus. Notanter aũt dixi ad potẽtias diuersas quodãmodo: qm cũ cõclonis singularis prędicatũ est vle, illius propositionis subiectum cogitatiua, prędicatum intellect[9], apud S. T. format. Et cõsequẽter ẽ cõclo quodãmodo eiusdẽ potẽtiæ, s intellectus rõne pdicati: & quodamodo est alteri[9], s. cogitatiuæ rõne subiecti. Q si vero cõclusio est vndiq; singularis, conclo est simpliciter alterius potentię: & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte em vtrunq; ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

¶ Circa pbationem maioris dubitat de illa, ppositione, Act[9] potentia de vno in aliud procedẽs, hoc est de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc rõ est efficax, oportet quòd conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optime concluderetur identitas, respectu medii & conclusionis: sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id, quod est propositum. ergo: probatur minor, quia medium motus est medium inter actũ & potentiam passiuam: & ideo eiusdẽ

In via vero iudicij, per æterna iam cognita de temporalibus iudicamus, & secũdum rationes æternorum, temporalia disponimus. Põt autem cõtingere q medium & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima in demonstrabilia pertinent ad habitum intellectus: conclusiones vero ex his deductę ad habitum scientiæ. Et ideo ex principijs Geometriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadem potentia rationis est, ad quam pertinet & medium & vltimum. Est enim actus ratiõis quasi quidam motus de vno i aliud perueniens. Idem autem est mobile quod pertransiens medium pertingit ad terminũ. Vnde vna & eadẽ potentia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguuntur secundũ Augu. * per officia actuũ, & secundum diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori vero scientia.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod secundum quamcunque rationem participationis potest pars dici: inquantum vero ratio diuiditur secundũ diuersa officia, ratio superior & inferior partitiões dicuntur, & non quia sunt diuersæ potentiæ.

AD 2[m] dicendum, quòd ratio inferior dicitur a superiori deduci, vel ab ea regulari, inquantũ principia, quibus vtitur inferior ratio, deducuntur & diriguntur a principijs superioris rationis.

AD 3[m] dicendum, quòd scientificum, de quo Philosophus loquitur, non est idem quod ratio superior. nam necessaria scibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus est scientia naturalis & mathematica. Opinatiuũ aũt & ratiocinatiuũ, in minus est q rõ inferior, qa est cõtingentiũ tm. Nec tñ est simpliciter dicendũ, q sit alia [d] potẽtia qua intellect[9] cognoscit necessaria, & alia qua cognoscit cõtingẽtia: quia vtraq; cognoscit fm eãdẽ rationem obiecti, scilicet secũdũ rõnẽ entis & veri. [e]

Contingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autẽ idem sit necessariũ quod æternũ: & tẽporale idem quod cõtingẽs: videtur quòd idẽ sit quod Philosophus vocat scientificum, & superior pars rationis, quæ secundũ Augustin[*]. intendit æternis conspiciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior ratio, quæ secundum Augustin[*]. intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animæ, ratio superior, & ratio inferior.

¶ 4 Præt. Damas[*]. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens dijudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, dijudicat veritatem. unde & mẽs dicitur a metiendo. De quibus igitur iudicatũ est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud a mente & intellectu, per qd potest intelligi ratio superior.

SED CONTRA est, quod Augustin. dicit 12. de Trini [*]. quòd ratio superior & inferior non nisi per officia distinguũtur. Nõ ergo sunt duæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd ratio superior & inferior secundũ quod ab Augustin. accipiunt, nullo modo duæ potentiæ aiæ esse possunt. Dicit enim [*] quod ratio superior est, quæ intẽdit æternis cõspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundũ quod ea in seipsis speculatur, consulẽdis vero secundum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quæ intendit temporalibus rebus. Hæc autem duo. s. temporalia & æterna comparantur ad cognitionem nostram hoc modo, q vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuẽtionis, per res temporales in cognitionem deuenimus æternorum secundum illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

est potentiæ, vt patet 5. Physico. comment. 9. medium vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, immo ex ratione talis medii oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & mediũ sic se habẽt. ergo similiter

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

nō eſt vt mot⁹ progreſſus de potentia actiua in effectū:ſed eſt potius conuerſio patiētis ad agēs,aut ecōuerſo.ergo.

¶ Ad hoc breuiter, ꝙ cognitio medii ad notitiā cōclōnis duplicē habet habitudinē, ſ.illationis & cōfuſiōis. Et quo ad vim illatiuā nō habet rōnē medii motus,vt argutum eſt. Sed quo ad cōditionē cōfuſiōis quā habet, vt mediū mot⁹ ſe habet. Nā notitia medii,notitia cōfuſa conclōnis eſt: ac per hoc itellectio tēdēs ꝑ mediū ad cōclōnē incipit a pura potētia, mediat in cognitiōe cōfuſa cōclōnis ī medio:& cōſequēter naturalr media inter potētiā & actū vt ī motu cōtingit. Et hoc mō vſus eſt hic S.T.notitia medii,& nō primo. Et iō rō eſt efficax. vñ ſignāter nō dixit, ꝙ mediū ſyllogiſmi ſit mediū mot⁹,quāuis fuiſſet verū quo ad cōditionē cōfuſiōis: ſed ad excludendas calūnias,dixit: ꝙ ipſe actus rōnis,ſ.diſcurſus de vno in aliud ꝓueniens, eſt quaſi mot⁹, vt inſinuaret ex hoc,ꝙ de cōditiōe ipſi⁹ cognitionis,vt ꝑgredit de impfecto ad pfectū, de cōfuſo ad diſtinctum, loquebatur.

D. 923.

365

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſim.ænonae Articu.decimum.*

398
1.di.3.q.4. art.1.

Titulus occaſionatus ex dictis theologorum,præcipue qui hoc vocabulo vti pluries videntur.

¶ In corpore reſpondet quæſito vnica concluſione habente duas partes ſic. Intelligentia diſtinguitur ab intellectu: non ſicut potentia a potētia, ſed ſicut actus a potentia. Et declaratur dupliciter.primo ex quid nominis intelligentiæ:ſecundo ex eo quòd hæc diſtinctio conſonat dictis Philoſophorū. Et in primo ponitur duplex ſignificatio ly intelligentia,ſcilicet propria, & ꝓ

*Lib. 1. de ſpi. & ani. cap. 11.

*Lib. 5. de cōſol. proſa 5.

Vnde & neceſſaria q̄ habent perfectum eſſe in veritate, perfecte cognoſcit: vtpote ad eorum quidditatem pertingens, per quam propria accidentia de his demonſtrat. Contingentia vero imperfecte cognoſcit, ſicut & habent imperfectū eſſe & veritatē. Perfectum autem & imperfectum in actu, nō diuerſificant potentiam, ſed diuerſificāt actus quantum ad modum agēdi: & per conſequens principia actuū & ipſos habitus. Et ideo Philoſophus poſuit duas particulas aīæ, ſcientificum, & ratiocinatiuum: non quia ſunt duæ potentiæ, ſed quia diſtinguūtur ſecundū diuerſam aptitudinem ad recipiendum diuerſos habitus, quorū diuerſitatem ibi inquirere intēdit. Contingentia[d] enim & neceſſaria etſi differant ſecundū propria genera, conueniunt tamen in communi ratione entis, quam reſpicit intellectus, ad quam diuerſimode ſe habent, ſecundum perfectum, & imperfectum.

AD 4m Dicendum, quòd illa diſtinctio Damaſc. eſt ſecundum diuerſitatem actuum, non ſecundum diuerſitatem potentiarum. Opinio enim ſignificat actum intellectus, qui fertur in vnam partem contradictionis cū formidine alterius. Diiudicare vero vel mēſurare eſt actus intellect⁹ applicātis principia certa ad examinationem propoſitorum. Et ex hoc ſumitur nomen mentis. Intelligere autem eſt cum quadam approbatione diiudicatis inhærere.

ARTICVLVS X.

Vtrum intelligentia ſit alia potentia ab intellectu.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd intelligentia ſit alia potentia ab ītellectu. Dicit enim in lib. de ſpiritu & aīa, ꝙ cū ab īferioribus ad ſuperiora aſcēdimus, prius occurit ſenſus, deinde imaginatio, deinde rō, poſtea intellectus, & poſtea intelligentia. Sed imaginatio & ſenſus ſunt diuerſæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶ 2 Præt. Boet.* dicit in 5 .de conſo. quòd ipſum hominē, aliter ſenſus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sed intellectus eſt eadem potentia cum ratiōe. Ergo vr̄ quòd intelligentia ſit alia potentia quàm intellectus: ſicut rō eſt alia potētia quàm imaginatio & ſenſus.

F ¶ 3 Præt. Actus ſunt præuij potentijs, vt dicitur in 2.de Anima.* ſed intelligentia eſt quidam actus ab alijs actibus, qui attribuuntur intellectui, diuiſus. Dicit.n.Damaſ.† ꝙ primus motus intelligentia dr̄: quæ vero circa aliquid eſt intelligentia, intentio vocatur: quæ permanens & figurans animam ad id quod intelligitur, excogitatio dr̄. Excogitatio vero in eodē manēs, & ſeipſam examinās & diiudicās, phroneſis dicitur, ideſt, ſapientia. G phroneſis autem dilatata, facit cognitionem, ideſt interius diſpoſitum ſermonem. Ex quo ait ꝓuenire ſermonem per linguam enarratum. Ergo videtur ꝙ intelligentia ſit quædam ſpecialis potentia.

SED CONTRA eſt, quod Philoſophus dicit ī 3. de Anima*, quòd intelligentia indiuiſibilium eſt, in quibus non eſt falſum. Sed huiuſmodi cognoſcere ptinet ad intellectum. Ergo intelligentia non eſt alia potentia præter intellectum.

H RESPON. Dicendum, quòd hoc nomen intelligentia, proprie ſignificat ipſum actum intellectus, qui eſt intelligere. In quibuſdam tamen libris de Arabico tranſlatis, ſubſtātiæ ſeparatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocātur, forte propter hoc quòd huiuſmodi ſubſtantię ſemper actu intelligunt. In libris tamen de Græco tranſlatis, dicuntur intellectus, ſeu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu non diſtinguitur ſicut potentia a potentia, ſed ſicut actus a potentia. inuenitur enim talis diuiſio etiam a Philoſophis. Quandoq; enim ponūt quatuor intellectus, ſcilicet intellectum agentē, poſſibilem, & in habitu, & adeptum: quorum quatuor, I intellectus agens & poſſibilis ſunt diuerſæ potentiæ: ſicut & in omnibus eſt alia potentia actiua, & alia paſſiua. Alia vero tria diſtinguuntur ſecundum tres ſtatus intellectus poſſibilis, qui quandoque eſt in potentia tm̄: & ſic dr̄ poſſibilis. Qn̄q; aūt in actu primo qui eſt ſcientia. & ſic dr̄ intellectus in habitu. Quandoq; autem in actu ſecundo: qui eſt conſiderare. & ſic dr̄ intellect⁹ in actu[e], ſiue ītellect⁹ adeptus. 6 394

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſi recipi debet illa authoritas, [e] intelligentia ponitur pro actu intellectus. & ſic diuiditur contra intellectum ſicut actus contra potentiam. 396 a

K AD 2m Dicendum, quòd Boet. accipit intelligētiam pro actu intellectus, qui tranſcendit actū rationis. Vnde ibidem dicit *, quòd ratio tantum humani generis eſt ſicut intelligentia ſola Dei: propriū enim Dei eſt quòd abſque omni inueſtigatione omnia intelligat.

AD 3m Dicendum, quòd omnes illi act⁹, quos Damaſc. enumerat, ſunt vnius potentiæ, ſcilicet intellectiuæ, quæ primo quidem ſimpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secūdo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoſcendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum vero perſiſtit ī inquiſitiōe illius quod intendit, vocat cogitatio. Dū vero id quod eſt excogitatū examinat ad aliqua certa, dr̄ ſcire vel ſapere: qđ eſt

actu ſecundo: & trāſumptiua, particularis ſcilicet apud Arabes, non Grecos. In ſecundo ponitur diſtinctio intellect⁹ in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themiſtio, Auerroi, & aliis antiquis: & tu nota eam, vt intelligas terminos in 3.de Anima.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quòd inueſtigationis vocabulo, large hic vtitur pro acquiſitione qualicunque. Et ſimiliter in reſponſione ad tertium, intentionis nomen, non proprie, ſed extenſiue accipit potius cauſaliter quàm formaliter, vt patet ex prima ſecundæ.

Lib. 2. de Aia, text. 3. tom. 2.
†Damaſc. lib. 2. orth. fidei, c. 22.
φρόνησις
Lib. 3. de Aia, text. 21. tom. 2.
Lib. 5. de cōſol. pſa 5. ante medium.

φρόνησις
Cap. 2. non ꝓcul a princip. tom. 3.

eſt phroneſis vel ſapientia. Nam ſapientiæ eſt iudicare, vt dicitur in 1. Metaphyſ.* Ex quo autem habet aliquid pro certo, quaſi examinatum, cogitat quomodo poſſit aliud alijs manifeſtare: & hæc eſt diſpoſitio interioris ſermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuum potētias diuerſificat, ſed ſola illa, quæ non poteſt reduci in idem principium, vt ſupra dictum eſt.[c].

388

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Artic.undecimum.*

399
3. diſ.23.q. 2.ar. 3.q.2. Et veri. q. 3.ar.3.Et 3. de Anima. lect. 15.

Titul. clarus eſt.

¶ In corpore vna conclō rñſiua negatiue. Intellect⁹ ſpeculatiuus & practicus non ſunt diuerſæ potentiæ. Probatur ſic. Drīæ per accidens obiecti, nō diuerſificant potentiam. ergo ordinari & non ordinari ad opus, non diuerſificāt intellectum. ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus nō ſunt diuerſæ potentiæ. Antecedens & eſt per ſe notum. & declaratur in differentiis obiecti viſus. Prima vero conſequentia probatur: quia apprehēſo per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia iſtæ differentiæ ſunt, penes quas differunt intellectus ſpeculatiuus & practicus. Quod dupliciter declarat: primo, ex officiis eorum, ſecundo ex authoritate Ariſt.in 3. de Anima.

¶ Circa hanc rationem: aduerte duo. Primo, quòd per ordinari, & non ordinari ad opus, nō ſumitur actualiter tātum, ſed aptitudinaliter, & non per accidens, ſed per ſe: ita ꝙ intellect⁹ ſpeculatiuus differt a practico in hoc, ꝙ hic verſatur circa id quod ex ſe eſt aptū natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille vero circa id quod ex ſe opus hoc non habet, ſed ſoli⁹ veritatis cognoſcendæ gratia a natura inſtitutum eſt, quàmuis per accidēs aliqs illud ordinet ad opus: vt ſi qs triāguli ſpeculationem ordinet ad diuitias, aut honorē. Secūdo, ꝙ non eſt hic ſermo de qbuſcūq;, ſed de primis drīis iter ītellectū ſpeculatiuū & practicum: diſtāt.n. primo ꝓdictis drīis, a qb⁹ & nomē ſumpſerūt. Et ꝓpterea ꝓceſſus iſte nullam patitur calumniam.

*Text. 27. tom. 2.
Q.78.ar.4.
Videt̄ colligi a doctoribus ex te. 49.
Q.77.ar.3.

ARTICVLVS XI.

Vtrum intellectus ſpeculatiuus & practicus, ſint diuerſæ potentiæ.

AD VNDECIMVM ſic ꝓceditur. B Videtur, quòd intellect⁹ ſpeculatiuus & practicus ſint diuerſæ potentiæ. Apprehenſiuum enim & motiuum ſunt diuerſa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima. * Sed intellectus ſpeculatiuus eſt apprehēſiu⁹ tm̄, intellect⁹ aūt practicus eſt motiuus. ergo ſunt diuerſæ potentiæ.

¶ 2 Præt. Diuerſa ratio obiecti diuerſificat potentiam. Sed obiectum ſepeculatiui intellectus eſt verum: practici autem bonum: C quæ differunt ratione. Ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus, ſunt diuerſæ potentiæ.

¶ 3 Præt. In parte intellectiua ītellꝰ practicus cōparat ad ſpeculatiuū, ſicut ęſtimatiua ad imaginatiuā in parte ſenſitiua. Sed ęſtimatiua differt ab imaginatiua, ſicut potentia a potētia, vt ſupra dictū ē.*Ergo & ītellectus practicus a ſpeculatiuo.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in 3.de Anima,* quòd intellectus ſpeculatiuus, per extēſionem fit practicus. D Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus ſpeculatiuus & practicus non ſunt diuerſæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ intellectus practicus & ſpeculatiuus non ſunt diuerſæ potentiæ. Cuius ratio eſt, quia vt ſupra dictum eſt, id *quod accidētaliter ſe habet ad obiecti rationem, quam reſpicit aliqua potentia, non diuerſificat potentiam. Accidit enim colorato quòd ſit homo, aut magnū, E aut paruum. Vnde omnia huiuſmodi, eadem viſiua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehēſo per intellectum, quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus ſpeculatiuus & practicus. Nam intellectus ſpeculatiuus eſt, qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, ſed ad ſolam veritatis conſiderationem. Practicus vero intellectus dicitur, qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc eſt quod Philoſophus dicit in 3.de Anima, * ꝙ ſpeculatiuus differt a practico, fine. vnde & a fine denominatur vterque. Hic quidem ſpeculatiuus, ille vero practicus, i.operatiuus.

Lbi. 3. de Aia, text. 49. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus eſt[a] motiuus non quaſi exequens motum, ſed quaſi dirigens ad motum. Quod conuenit ei ſecundum modum ſuæ apprehenſionis. D. 780.

AD 2m dicendum, quòd verum & bonum ſe inuicem includunt.[c] Nam verum eſt quoddam bonū, alioquin non eſſet appetibile. et bonum eſt quoddā verum, alioquin non eſſet intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus poteſt eſſe verum, inquātum habet rationem boni, ſicut cum aliquis appetit veritatem cognoſcere, ita obiectum intellectus practici eſt bonum ordinabile ad opus, ſub ratione veri. Intellectus enim practicus veritatem cognoſcit, ſicut & ſpeculatiuus, ſed veritatem cognitam ordinat ad opus.

a
410

AD 3m dicendum, quòd multæ differentiæ diuerſificant ſenſitiuas potentias, quæ non diuerſificant potentias intellectiuas: vt ſupra dictum eſt.†

†In iſto ar. Et 7. Et q. 77.ar.3.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ſyndereſis ſit quædam ſpecialis potentia ab alijs diſtincta.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd ſyndereſis ſit quędam ſpecialis potentia ab alijs diſtincta. Ea enim quæ cadunt ſub vna diuiſione, videntur eſſe vnius generis. Sed in gloſ. Hieron.* Ezech. 1. diuiditur ſyndereſis contra iraſcibilem, & concupiſcibilem, & rationalem: quæ ſunt quædam potentiæ. Ergo ſyndereſis eſt quædam potentia.

¶ 2 Præt. Oppoſita ſunt vnius generis: ſed ſyndereſis & ſenſualitas opponi videntur, quia ſyndereſis ſemper inclinat ad bonum, ſenſualitas autem ſemper ad malum: vnde per ſerpentem ſignificatur: vt patet per Auguſt. 12.de Trin.* Videtur ergo quòd ſyndereſis ſit potētia, ſicut & ſenſualitas.

¶ 3 Præt. Auguſt.† dicit in lib. de libero arbit. quòd in naturali iudicatorio adſunt quædam regulæ, & ſemina virtutum, & vera & incommutabilia. hæc autem dicimus ſyndereſim. Cum ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus, pertineant ad rationem ſecundum ſui ſuperiorem partē, vt Aug. dicit 12. de Trin.* videtur ꝙ ſyndereſis ſit idem quòd ratio. et ita eſt quædam potentia.

SED CONTRA. Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita, ſecundum Philoſophum.† Syndereſis autem non ſe habet ad oppoſita, ſed ad bonum tantū inclinat.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articu.duodecimum.*

IN titulo. Syndereſis, ideſt, inſtigatoriū ad bonum, & murmur, quem ſentimus in nobis de malo moris. Specialis, contra communem. Potētia, cōtra actum & habitum. Ita quòd duo quæruntur: an hic murmur ſpectet ad quādam ſpecialem potentiam animæ, an ad communem iam dictam, ſcilicet intellectum. Et ſiue ſpectet ad ītellectū, ſiue ad aliam potentiam, an ſit ipſa potentia, an non.

¶ In corpore tria. Primo, proponit reſponſionē appoſitis duabus opinionibus contrariis. Secūdo, præmittit quoddam præſuppoſitum neceſſariū ad veritatē habendam. Tertio, probat propoſitam concluſionem.

¶ Quo ad primum, determinatio eſt, ꝙ ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus. Prima opinio tenet, quòd eſt potētia & ſpecialis, altior, ſ.ratione. Secūda, quòd eſt quidem potētia, ſed nō ſpecialis, ſed ſub ſpāli rōne: tenet.n.ꝙ eſt ratio, non vt rō, ſed vt natura.

¶ Quo ad ſecūdum præſupponit, ꝙ nobis

400
2.di.24. q. 2. art.3. Et veri. q. 16. ar.1. Et ar. 2.ad 4.
*Sup illud quatuor facies vni, to mo 5.
Lib. 12. de Trin.ca.12. & 13.
† Lib.2. de lib.arbi. ca. 10.poſt medium.to.1.
Lib. 12. de Trini.ca 2. circa finē, tom. 3.
†Ariſ. li.9. Meta.text. 3.tom.3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ergo synderesis non est potentia. si enim esset potentia, oporteret quòd esset rationalis potētia. Non enim inuenitur in brutis.

Respon. Dicendum, quòd synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiā ratione altiorem: quidam vero dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

Ad huius autem euidentiā considerandum est, quòd sicut supra dictum est*, ratiocinatio hominis, cum sit quidā motus, ab ītellectu progreditur aliquorū, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis: sicut a quodam principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, q̄ ratiocinando inueniunt. Cōstat aūt quòd sicut rō speculatiua ratiocinat de speculatiuis, ita rō practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinēt ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitū, qui dicitur intellectus principiorum, vt patet in*6. Ethic. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita, non pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vn̄ & synderesis dr̄ instigare ad bonū, & murmurare de malo, inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo ꝙ synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

Ad primvm ergo dicendū, quòd illa diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potētiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

Ad 2m dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis, attenditur secūdū oppositionem actuū, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

Ad 3m dicendum, ꝙ huiusmodi incommutabiles rationes, sunt prima principia operabilium, circa quæ nō cōtingit errare: & attribuuntur rationi, sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroq;, s. ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

Articvlvs XIII.

Vtrum cōscientia sit quædam potētia.

AD TERTIVMDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd F conscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orig.* quòd conscientia est spiritus corrector & pædagogus animæ sociatus, quo separatur a malis, & adhæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam, vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ: vel ipsam imaginationem. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur: vt patet per August. 12. super Genes. ad lit.* Est ergo G conscientia quædam potentia.

¶ 2 Præt. Nihil est peccati subiectum nisi potentia animæ. Sed cōscientia est subiectum peccati. dicit enim ad Tim. 1. de quibusdā, ꝙ inquinatæ sunt eorum mentes & conscientia. Ergo videtur quòd conscientia sit potentia.

¶ 3 Præt. Necesse est quòd consciē tia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia non semper maneret in homine. nec etiam habitus: non enim esset H vnum quid conscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis, Ergo conscientia est potentia.

Sed contra, Conscientia deponi pōt, nō autem potētia. Ergo consciētia non est potentia.

Respon. Dicendum, quòd conscientia proprie loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet, tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quę secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli, importat ordinem scientiæ ad aliquid. nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autem scientiæ ad aliquid, fit per aliquem I actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet, quòd conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius nostræ cognitionis vel scientiæ ad ea, quæ agimus. Quę quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundū quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse, secundum illud Eccl. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs. Et secundum hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo, applicatur secun- K dum quod per nostram consciētiā iudicamus aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare, vel instigare. Tertio modo applicatur secundum quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum, sit benefactum, vel non benefactum. Et secundum hoc, cōscientia dicitur excusare vel accusare, seu remordere. Patet autem quòd omnia hæc consequuntur actualē applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Vnde ꝓprie loquendo, conscientia nominat actum. Quia tñ habitus est principium actus, quandoq; nomen cō scientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hiero.* in glo. Ezech. 1. synderesim con-

[Margin commentary, left page:]

bis sunt indita principia operabilium sicut & speculabiliū. quod ꝓbaē sic. Omnis ratio cum motus sit, a naturaliter notis est, & terminatur resolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus. ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

συντήρησις Hierony. Ezech. c. 1.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Synderesis nō est potentia, sed naturalis habit9 intellectus respectu principiorū in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum speculabilium, non est potentia: sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium, nō est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum. ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet īstigare & murmurare: sunt enim hi actus a principiis naturaliter notis, ac per hoc ad vnū determinatis, & immobilibus, prouenientes. Et sic patet quomodo etiam illę falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum determinata est etiam ratio vt natura, idest vt determinata naturaliter ad verū operabile, quia tamen vtrunque horum indito habitu fit, ideo errarunt.

Art. 8. hui9 quæst.

Li. 6. Ethi. c. 6. tom. 5.

¶ Super Quæstionis septuagesimænonæ Art. decimū tertiū.

401
2. di. 24. q. 2. arti. 4. Et veri. q. 17. ar. 1. Et Roma. 2. le. 3.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo, iuxta duo mēbra implicitę distin ctionis, s. cōsciētiæ nomē sumiē dupl'r, s. ꝓprie & cōmuniter. Primo, quid sit proprie. Secundo, quid communiter. ¶ Quo ad primū, conscientia proprie est actus, non potentia, aut habitus. Probatur dupliciter. Primo ex quid nominis. Secundo, ex tribus generibus actuum ei attributorū, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis, quo ad futura, & excusationis, quo ad bene vel male, & omnia clara sunt. ¶ Quo ad secundum, conscientia communiter sumitur pro habitu primo, scilicet synderesi, qui est conscientiæ principalis radix & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Basilii: & reddit cā: qa consuetum est, vt causas effectuū nominib9 appellem9, & habitus ab actibus nuncupemus.

*Non multum remote ante medium. li. 2. in epist. ad Rom. to. 3.

Lib. 12. de Trini. c. 7. a medio to mo 3.

Hiero. c. 1. Ezech.

Sup illud quatuor facies vni, to mo. 5.

cōscientiā nominat: & Basilius* naturale indicatoriū, Et Damas.† dicit, quòd est lux ītellect9 nostri. Cōsuetū enim est, quòd causæ & effectus per inuicē nominent.

Ad primvm ergo dicēdū, quòd cōsciētia dicitur spiritus, fm̄ qđ spiritus pro mēte ponitur, quia est quoddam mentis dictamen.

Ad 2m dicēdum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia non sicut in subiecto, sed sicut cognitū in cognitione: inquātum scilicet, aliquis scit se esse inquinatum.

Ad 3m dicendum, quòd actus, etsi nō semper maneat, semper tñ manet in sua causa, quę est potētia & habitus. Habitus autem, ex quibus cōsciētia informatur, etsi multi sint, omnes tamen efficaciā habent ab vno primo principio, s. ab habitu primorum principiorum, qui dicitur synderesis. Vnde specialiter hic habit9 īterdū cōscientia nominaē, vt supra dictū est*.

*Basil. in princ. Prouerb. † Damasc. lib. 2. de fi. cap. 12.

In corp. ar.

QVAESTIO LXXX.

De Potentiis appetitiuis in communi, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentiis appetitiuis. Et circa hoc, considerāda sunt quatuor. Primo, de appetibili in communi. Secundo, de sensualitate. Tertio, de volūtate. Quarto, de libero arbitrio.

Circa primum, quæruntur duo.

¶ Primò, Vtrum debeat poni appetit9 aliqua spālis potētia aiæ.

¶ Secundo, Vtrū appetit9 diuidaē in appetitū sensitiuū & ītellectiuū, sicut in potentias diuersas.

Articvlvs primvs.

Vtrum appetitus sit aliqua specialis animæ potentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ appetitus non sit aliqua specialis animæ potentia. Ad ea enim, quæ sunt communia animatis & inanimatis, nō est aliqua potentia animæ assignāda. Sed appetere est commune animatis & inanimatis, quia bonum est quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic*. Ergo appetitus nō est specialis potentia animæ.

¶ 2 Prēt. Potētiæ distinguūtur secundum obiecta. Sed idē est quod cognoscimus & appetimus. Ergo vim appetitiuam nō opportet esse aliam præter vim apprehensiuam.

¶ 3 Præt. Commune non distinguitur contra proprium. Sed quælibet potentia animæ appetit quoddam particulare appetibile, scilicet ob- A iectū sibi coueniēs. Ergo respectu huius obiecti quod est appetibile in communi, non opportet accipi aliquā potētiā ab aliis distinctam, quæ appetitiua dicatur.

Sed contra est, qđ Philosophus in 2. de Anima*. distinguit appetitiuum ab aliis potētiis. Damasc†. etiam in 2. lib. distinguit vires appetitiuas a cognitiuis.

Respon. Dicendum, quòd necesse est ponere quandam potētiam animæ appetitiuam. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd[d] quālibet formam sequitur aliqua īclinatio[e]. Sicut ignis ex sua B forma inclinatur in superiorē locum, & ad hoc quòd generet sibi simile. Forma autem in his, quæ cognitionē participāt, altiori modo inuenitur quàm in his, quæ cognitione carēt[f]. In his enim, quæ cognitione carēt, inuenitur tantummodo forma ad vnū esse propriū determinās vnumquodque, quod etiam naturale vniuscuiusque est. Hanc igitur formam naturalem sequitur naturalis inclinatio, quæ C appetitus naturalis vocatur. In habentibus autem cognitionem, sic determinatur vnumquodque ad proprium esse naturale per formā naturalem, quòd tamen est receptiuum specierum aliarum rerum, sicut sensus recipit species omniū sensibilium, & intellectus omniū intelligibilium. Et sic anima hominis scit omnia quodammodo secundum sensum & intellectum, in quo quodāmodo cognitionem habentia ad Dei similitudinem ap- D propinquant, in quo omnia præexistunt, sicut Dionys. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo existunt in habentibus cognitionem supra modum formarum naturalium, ita opportet quòd in eis sit inclinatio supra modum inclinationis naturalis, quæ dicitē appetitus naturalis. Et hæc superior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuā, per quā animal appetere potestē ea, quæ apprehēdit, non solum ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. E Sic igitur, necesse est ponere aliquā potentiam animæ appetitiuam.

AD primvm ergo dicēdū, quòd appetere inuenitur in habētibus cognitionem supra modum communem, quo inuenitur in omnibus, vt dictū est*. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquā potentiam animæ.

Ad 2m dicendum, quod id quod apprehenditur & appetitur, est idē subiecto, sed differt ratiōe[f]. Apprehenditur enim vt est ens sensibile, vel intelligibile, appetitur vero, vt est conueniens, aut

[Margin commentary, right page:]

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articu. primum.

Titulus clarus ī se. Eius autem ratio est, quia cum omnibus rebus attribuatur appetere suum bonum, animalib9 specialiter attribuiē, ꝙ appetūt. ¶ In corpore, vna cōclusio responsiua affirmatiue. Necesse est ponere quandam animæ potentiam appetitiuam. Probatur. In cognoscentibus inuenitur forma altiori modō, quàm in cognitione carentibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quàm ī istis. ergo appetitiua potentia. Antecedens ꝓbaē: quia ī reliquis, forma determinat vnūquodque ad proprium & naturale tm̄ esse: In cognoscentibus aūt non solum ad hoc, sed ad alienū & intētionale esse se extēdit. declaratur, qa sic anima est quodā modo omnia. Prima cōsequentia fundaē super hoc, ꝙ omnē formā sequiē ꝓportionaliter īclinatio aliqua, quod patet tā in ꝓpriis vt formā ignis sequiē inclinatio sursum, q̄ ī alienis, vt pfecta sequaē īclinatio ad gn̄ationē similiū. Secunda vero cōsequētia fundaē sup hoc, ꝙ talis superior inclinatio ad appetitiuā potētiā ptinet, cui9 ꝓbatio insinuaē ex eo ꝙ p appetitiuam potentiā, aial potest appetere non solum ꝓpria & naturalia: sed apprehensa.

402
3. dis. 37. q. 1. art. 2. Et Veri. q. 15. art. 3.

*Li. 1. Ethi. ca. 1. to. 5.

¶ Aduerte hic, ꝙ rō ista S. T. subtilissima est, & a priori ostendit necessitatē quare appetitiuum ponit specialem potentiam, seu virtutē distinctā cōtra alias potentias in habentibus cognitionem, in aliis vero nō. Cū enim appetere nihil aliud sit quàm inclinari in aliqđ, & appetit9 inclinatio ipsa sit, & vnāquāq; naturā, imo vnāquāque rē comiteē inclinatio sua, ad aliqđ sibi ꝓportionatū, cōsequēs est, vt quēad modū rerū naturæ ꝓportionaliter inueniunē & non vnius rōnis pfectionē habent, ita ēt ꝓportionales comitenē inclinationes, ita ꝙ quemadmodum forma excedit formā, non secundum gradum perfectionis tā tum, sed secūdum rerum ordinē, quia scilicet vna est in altiori rerum ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima consequentia literæ. Vidimus autem duos rerum ordines in toto vniuerso. Vnum eorum, quorum naturæ hoc solū hn̄t, ꝙ sunt tm̄ ipsęmet, vt patet in omnibus inanimatis & ēt vegetabilibus tm̄, alterum vero eorū, quorum naturis nō sufficit vt sint ipsęmet, se extendunt se ad hoc, vt sint ēt alia, vt patet in sentientibus & intelligentibus. Si igitur vnamquanque naturam, proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturas sequetur inclinatio ad naturalia & propria tm̄: secūdi vero ordinis naturas, sequetur inclinatio nō solum ad naturalia, sed ad apprehensa: sunt enim ipsæ & apprehēsa, illæ vero sunt tātū ipsæ. Et ex hoc vlterius sequiē, ꝙ inclinatio rerū primi ordinis multiplicaē in eodem, iuxta multiplicationem rerum, quēadmodū & esse ꝓprium & naturale cuiusque cum re ipsa multiplicatur.

Lib. 2. de Aīa, tex. 27. tom. 2. † Damasc. li. 2. ortho fid. c. 12.

D. 645. 221. 225. 215

80 298 385

In corp. ar.

b 399

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et propterea aliud é naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile &c. ille enim est leuitas, hic autem calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio vero consequens naturas secundi ordinis, non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationem: sed est vna quædã specialis vis:

alioquin proportionata non esset naturæ a qua fluit. Natura enim ipsa vna existens, est ipsa, & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extendere ad vtraque, naturalia scilicet, & apprehensa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non solum est ipsa, sed alia, orit ꝙ appetitus eius sit vnus respectu vtrorunq; , ac ꝙ hoc sit spãlis vis potestasq; naturæ. Et hoc fuit fundamentum secũdæ consequentiæ, vt patet in litera.

¶ In rñsione ad secũdum, memẽto ꝙ ea

bonum. Diuersitas autem rationum in obiectis, requiritur ad diuersitatem potẽtiarum, non autẽ materialis diuersitas[e].

Ad 3^m dicendum, quòd vna quæque potentia animæ est quædam forma, seu natura, & habet naturalem inclinationem in aliquid. Vnde, vnaquæque appetit obiectum sibi conueniens naturali appetitu, supra quem est appetitus animalis, consequens apprehensionem quo appetitur aliquid non ea ratione, qua est conueniens ad actum huius, vel illius potẽtiæ, vtpote visio ad videndũ, & auditio ad audiendum, sed quia est cõueniens simpliciter animali.

c 385

rõne dr̃ens intelligibile, aut sensibile apprehẽsionis obiectũ, qua in 2. de Anima, dicitur visibile obiectum visus. Non enim intenditur in litera, quòd ens sub ratione intelligibilitatis, aut sensibilitatis, sit obiectum apprehensionis, sicut nec color sub ratione visibilitatis est obiectum visus, sed intenditur quòd obiectũ apprehensionis est ipsum ens, intelligibile quidem respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita quòd distinctio apprehensiuæ vis ab appetitiua in hoc stat, quòd ratio obiecti illi⁹ est entitas, istius vero est bonitas, siue conuenientia.

¶ In responsione ad tertiũ, nota hinc, ꝙ in cognoscẽtibus quẽad modum est vtriusq; rõ. s. naturæ cognoscitiui, ita est vterq; appetitus naturalis: qui nihil aliud est, q̃ ipsa naturalis potentia cuiusque ad suam perfectionem, & animalis qui non fertur nisi ad actum cognitum. Et propterea videre, audire, & alia huiusmodi, & etiam ipsum appetere, dupliciter appetimus. Naturaliter, secundum partem, idest secundum illam potentiam cuius est perfectio, & animaliter, cum apprehensum visionis aut volitionis bonum concupiscimus, & conseruare conamur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue, Appetitus intellectiuus, & sensitiuus, sunt diuersæ potentiæ. Probatur. Passiua & mobilia distinguunt ẽm distinctionẽ actiuorũ & motiuorũ: appetitus est potẽtia passiua ab apprehẽso. ergo appetitus diuersificant, est ẽm diuersitatẽ apprehensi: sed apprehẽsum p̃ intellectũ diuersi est gñis ab apprehẽso p̃ sensum. ergo appetitus intellectiu⁹ alia est potẽtia ab appetitu sensitiuo. Maior ꝓbat dupl̃r. primo: mobile oportet esse ꝓportionatũ motori. Secũdo, q̃a ipsa potẽtia passiua, rõne habet ex ordine ad suũ actiuũ. minor vero ꝓbat, quia appetibile apprehensum solũ est mouens nõ motum, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur.

¶ Circa maiorem & illius probationem nota duo. Primo, quòd quãuis debeat esse mutua ꝓportio inter motiuum & mobile, & similiter inter actiuum & passiuum, quia tamen materia est ꝓp formam, & non econuerso, vt patet 2. Physi. passiuum autẽ & mobile materialiter se habeãt respectu actiui & motiui, quæ rõne formæ agunt & mouent, distinctio passiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motoribus est a priori, econuerso vero assignaret a posteriori. Vnde rõ ista, est a priori. Et ex hoc habes secũdũ. i. driã inter primam ꝓbationem & secũdã: prima. n. sumpta est ex proportione mutua inter actiuum & passiuum: secunda vero ex propriis potentiæ passiuæ, s. quòd diffinitionem suam sortitur ex ordine ad suum actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

¶ Circa minorem, dubium non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Thom. Simpliciter quidem, quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuium actui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tum,

F quia fictio est ponere tale ens prætium, vt patet ex diuisione facta. 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum, quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetẽdi ipsi appetitui. Nec actũ ipsum: quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, voluntate pure passiue cõcurrente ad actũ

Articvlvs II.

Vtrum appetitus sensitiuus & intellectiuus, sint diuersæ potentiæ.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd appetitus sensitiuus & intellectiuus, non sint diuersæ potentiæ. Potentiæ enim non diuersificantur per accidentales differentias, vt supra dictum est[a]. Sed accidit appetibili quòd sit apprehẽsum per sensum, vel intellectũ. Ergo appetitus sensitiuus & intellectiuus non sunt diuersæ potentiæ.

¶ 2 Præt. Cognitio intellectiua, est vniuersaliũ, & ẽm hoc distinguit

403 Ver. qó. 15. artic. 3. cor. Et q. 22. ar. 4. Et 1. de aĩa lec. 10. cõ. Et li. 3. lec. 14. cõ. 2. [a] Q. 77. art. 3. Et 79. artic. 7.

quid & quomodo. Si autem non mouet actiue, falsum est in primis, quòd appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque erit efficax via ad probãdum aliquid pati ab alio, si appetitus, quem experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes ꝙ ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum: hoc n. mõ dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiã de ligno respectu comburentis. In doctrina vero S.T. specialiter est hoc difficile: quia hic expresse ponit voluntatẽ in genere potentiæ passiuæ vt distiguit cõtra actiuã, & apprehẽsum i genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius q. 82. artic. 4. cum arguisset, ꝙ si voluntas mouet intellectum, mouens moueretur a moto, quod est impossibile per se loquendo: Respondendo, dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiue. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit; quia si appetitus ab apprehenso mouetur vt agens a fine. ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et

1 rursus. ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum, passiuum. Et rursus. ergo ratio hic facta, cum hoc articulo perit.

¶ In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractãdo rem, tria faciam. Primo, opiniones perstringã. Secundo, veritatem. Tertio, obiectis respondebo.

¶ Quo ad primum, opiniones simpliciter sunt tres. Alii tenent solum appetitum esse causam actiuã volitionis, & in his sunt Sco. in 2. dist. 25. Henri. & Capreol. quis forte de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua nõ, vel remouens phibens, s. puta ignorantiam, aut ẽt eã formalis & finalis. Alii vero, tenent solum obiectum esse cãm actiuam, & in his dicitur Godofrẽdus. Alii autem tenent vtrumq; , obiectum, s. & appetitum actiue concurrere. Et in his Heruetis, Greg. & Adam videntur. Opiniones vero in via S. Tho. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Gãnauo sequens, tenet apud S. Tho. obiectum nõ actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Aliis autem

K videtur, quòd ẽt apud S. T. actiue concurrat, particulariter tñ.

¶ Quo ad secundum sciẽdum est, ꝙ cũ in appetitione omni sint duo, s. exercitium ipsius & specificatio, & vtrunq; inueniatur per se & de nouo, oportet vtriusq; ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud a Deo inuentum per se & de nouo, absque per se efficiente, quod est impossibile omnino. Exercitii autem appetitionis si libera est, proculdubio appetitus ipse causa est actiua: liberum enim est quod sui causa est, seruit autem omne, quod agitur. Et vniuersaliter cum appetitus mouens sit animalia motu locali effectiue, si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere aial. sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est: oportet enim vel appetitum vel obiectum talem esse causam: præter eã hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendum, suppposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo non est sermo, cum ꝓprias causas actionum nostrarũ q̃rimus. Quòd aũt appetitus nõ sit p̃ se causa sufficienter effectiua, ad specificationem sui actus, patet ex eo

quòd

quòd omnes actus eius, essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones a calore & quauis alia forma immediate prouenientes: relinquitur igitur, quòd ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec video, quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparẽt, qui assignantes actũ specificum ex obiecto, vt termino, forma & fine, crediderunt satis dixisse. Manifeste enim posuerũt specificationem actus absq; causa effectiua. voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vtar exemplo, a termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiue specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui: sed actum ipsum nõ totaliter: sed quo ad aliquid eius, s. quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum: sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum vero secundaria: immo si recte loquendum est, appetitus est vere causa actiua, & obiectum non est proprie alia causa actiua, sed ipsi appetitui nõ causandi effectiue speciem ipsius actus. Qm̃ ab appetitu quasi in formato obiecto prouenit actiue & sufficiẽter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantum ab appetitu est, appetitio est: inquãto vero est ab obiecto, talis est. constat. n. ꝙ prius natura est substantia actus, q̃ eius qualitas, etiam specificans. Nec obstat ꝙ appetibile dicat in 3. de Anima, & in c 2. Meta. primum mouens & immobile, appetitus vero, secundarium & mouens motum. Qm̃ de appetibili, vt efficiens est loquendo, secluſa causalitate finali formaliter, non radicaliter, quia efficientia obiecti finaliz andi rationem consequitur, dicendum est, ꝙ appetibile, & appetitus possunt dupliciter comparari, s. in ordine ad actum appetitionis, communem vtriusque effectum, & inter se. Si comparentur ad communem effectum, sic appetitus inuenitur causa prior ꝓp dictam rationem, semper enim quod est prius in effectu, respondet priori causæ, & quod est posteri⁹ posteriori. cõstat aũt ꝙ specificatio actus, posterius quid est, quam sit substãtia actus specificati, & ꝙ specificatio nñdet obiecto, & substantia actus appetitus, igitur appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actum. Si autem comparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitum de potentia ad actum specificationis, & non econuerso: & ideo etiam in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatum, & est mouens immobile, appetitus autem mouens motum ab ipso appetibili: oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere, quodcunq; appetendo mouet. Similiter non obstat, quòd ineſt appertitui: oportet enim iuxta naturarum diuersitatem, diuersimode & diffinitiones, & proprietates assignare. Singulare aũt est hoc in appetitu, ꝙ ratio agendi in appetente quidem non mediante appetitu, sed apprehensiua vi, esse debet. Et merito, qm̃ appetere opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed apperenti animali appetitus appetit. sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum, dupliciter genere causæ 12. Meta. cõm. 76. optime dixit Auer. s. effectiue secundum quod est apprehensum, & finaliter ẽm quod est extra animam. Et vtroq; modo, specificat actũ. Et sic appetitus est potentia vere passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis, recipitq; ab eo actum specificatum, inquantum specificatum. Verum, quia ista reductio de potẽtia ad actum fit ab obiecto (vt dictum est) multipliciter, s. in rõne finis, & termini, & rõnis agendi, cautũ oportet esse ad intelligendum doctorum dicta, & singulariter S.T. In primis. n. quia causalitas finalis manifestissime conuenit appetibili, ideo illa sæpius nominatur, illa sæpius Philosophi vtuntur, vt patet in Arist. Deinde, quia causare effectiue contingit non vno, sed multis modis, s. primo, vt ipsa causa, & participatiue, vt rõ causandi, & secũ

a sensitiua, quæ est singularium. Sed ista distinctio non habet locũ ex parte appetitiuæ. Cum enim appetitus sit mot⁹ ab anima ad res, quæ sunt singulares, omnes appetitus videntur esse rei singularis. Non ergo appetitus intellectiuus, debet distingui a sensitiuo.

§ 3 Præt. Sicut sub apprehensiuo ordinatur appetitiuũ, vt inferior potentia, ita & motiuum. Sed non est aliud motiuum in homine consequens intellectum, quàm in alijs animalibus consequens sensum. Ergo pari ratione, neque est aliud appetitiuum.

Sed contra est, quòd Philosoph⁹ in 3. de Aĩa [a] distinguit

li. 3. de Anima, tex. 57 tom. 2.

duplicem appetitum, & dicit ꝙ appetitus superior mouet inferiorẽ.

Respon. Dicendum, quòd necesse est dicere appetitum intellectiuum, esse aliam potentiam a sensitiuo. Potentia enim appetitiua est potentia passiua, quę nata est moueri ab apprehenso. Vnde appetibile apprehensum est mouẽs nõ motum, appetitus autem mouens motũ, vt dicitur in tertio de Anima, & 11. Metaph. Passiua autem & mobilia distinguuntur, secundũ distinctionem actiuorum & motiuorum, quia oportet motiuum esse proportionatum mobili, & actiuum passiuo, & ipsa potentia passiua propriam rõnem habet

li. 3. de Anima, tex. 54 to. 2. Et 11. Meta. text. 35. tom. 3.

xit, vt male intellectus fuit, sed contra propriissimum & primum illius generis modum. Propter hanc autem rõnem, & vnam aliam, s. quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ non qualitercunq; , sed vt radici, nam appetibile quia finis est, ideo ratio est appetendi ipsi appetitui: ideo ad vtrumque respiciẽs Diuus Thomas, s. ad diminutũ modum agendi, & ad radicem illius, dixit inferius ꝙ intellectus non mouet voluntatẽ, eo modo quo voluntas mouet intellectum, quia hæc effectiue, ille vt finis, i. quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc non vt efficiens, sed vt efficiendi rõ. Inseparabiliter ẽm se concomitantur esse finem, & esse rõnem agendi non inhærẽte potentiæ agendi. Ex hac quoq; radice saluatur ꝙ Aristo. non æquiuocauit, ordinem mouentium ad vnum reducens mouentem immotum, quia ad appetibile. Seruatur namq; idẽ genus causæ hoc mõ, vt patet ex dictis. Et breuiter omnia consonãt. Quòd autem hæc sit mens. S. T. doctrina eius hic, & in prima secundæ diligenter perspecta testatur, ponderandęque potissime sunt duę rõnes ipsius. Altera, ꝙ appetitus, s. in potentia ẽm se ad hmõi specificationem, & non reducitur in actum talem a seipso: ex

D hoc n. sequitur. ergo, aut a nullo effectiue, quod est stultum, aut ab obiecto, quod est intentum. Altera ex parte obiecti, ꝙ verbũ ꝓducit amoré in gñe causæ efficientis. Ex hoc arguit sic, Subsistẽtia adiuncta alicui causæ, nõ variat causalitatẽ illius de vno gñe causandi in aliud, q̃uis variet modũ causandi, sicut & modũ essendi: quia dat illã esse & causare vt quod, quæ abs q̃ subsistẽtia causabat vt quo, quia erat vt quo. ergo subsistentia adiuncta verbo cordis, nõ variat genus causalitatis respectu appetitus, sed modũ causandi tñ. Ergo eodem gñe causæ, quãuis nõ eodem modo causat amorem verbum cordis absolute, & verbum subsistens: sed verbum subsistens apud S. T. causat actiue amorem. ergo & verbum absolute: sed illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse, quàm obiectum apprehensum. ergo. & sic benedictus Deus.

¶ Circa propositionem subsumptam, s. ꝙ appetibile per intellectum & sensum est diuersi generis, aduerte, ꝙ q̃a diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandum potentias, qm̃ cuilibet potentiæ obiectum est genus aliquod, quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philoso. 5. Meta. ꝙ Eadem genere sunt, quorũ materia est vna, ideo diuersitatẽ potentiarum inferre recte volens San. Thomas ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem, diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.

¶ In responsione ad primum, occurrerent, non dubitatio, sed argumentationes eorum, qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed qm̃ de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, fatuum est hoc vertere in dubium, cum continua id experiẽtia doceat, & quolibet proferente cõtraria solicitum esse stultum est, idcirco vide apud Capreolũ hæc, si vacat.

¶ In rñsione ad secundum, dubium duplex occurrit. Primo, quo ad primam dr̃iam assignatã ibidem, inter appetitũ sensitiuum, & intellectiuum in hoc, ꝙ intellectiuus fertur in res singulares ẽm aliquam rationem vt ẽm, sicut cum appetit aliquid, quia est

Universidad de Deusto Biblioteca

bonum. Hoc enim commune eſt omni appetitui, immo, ét omni potentiæ, tendere in res ſecundum aliquam rōnem vniuerſalem. Viſus enim fertur in omnia ſub ratione colorati, & ſimiliter cōcupiſcibilis appetit ſub ratione delectabilis ſecūdum ſenſum, vñ iſta differentia, nulla videtur. Secundo, dubitatur circa idem, a quo, ſcilicet moueatur appetitus intellectiuus, cum fertur in iſtas res ſingulares ſenſibiles. Si eñ mouetur ab ipſo ſingulari apprehenſo, cum apprehēſio iſta fiat per ſenſum, ſ. p cogitatiuam, ruit ratio facta in corpore articuli: qm̄ fundata eſt ſuper hoc, ꝙ quia apprehenſum per intellectum, eſt diuerſi generis ab apprehenſo p ſenſum, oportet mobilia ab iſtis eſſe diuerſa, iā enim idem ponet moueri ab vtroque. Si aūt mouetur ab vl̄i, nunquam appetet hoc ſingulare ſignatū determinate, quia vl̄e non determinat magis ad hoc quàm illud: ſed aut ad omnia ſimul ſingularia diſtribuit, aut nullum determinat in actu, ſed confuſe & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitum intellectiuum appetere hoc ſingulare ſenſibile, & nunc & hic determinate, vt patet, cum eligimus ſectionem alicuius membri, aut aliam paſſionem, parti ſenſitiuæ contrariam.

D. 228. 230.

D. 223. 228.

D. 222.

ex ordine ad ſuum actiuum. Quia igitur [d] eſt alterius generis apprehenſum per intellectum, & apprehenſum per ſenſum, conſequens eſt quòd appetitus ītellectiuus ſit alia potentia a ſenſitiuo.

Ad primum ergo dicendū, quòd appetibili non accidit eſſe apprehenſum per ſenſum, vel intellectum, ſed per ſe ei conuenit. Nam appetibile [d] non mouet appetitum, niſi inquantum eſt apprehenſum. Vnde differentiæ apprehenſi, ſunt per ſe differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ, diſtinguuntur ſecundum differentiam apprehenſorum, ſicut ſecundum propria obiecta.

Ad 2^m dicendum, quòd [d] appetitus intellectiuus, etſi feratur ī res, q̄ ſunt extra animā ſingulares, fertur tñ in ea ſm̄ aliquam [d] rationem vniuerſalem, ſicut cum appetit aliquid, quia eſt bonum. Vnde Philoſophus dicit in ſua Rhetorica,* quòd odium poteſt eſſe de aliquo vniuerſali, puta cum odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere poſſumus immaterialia bona, quæ ſenſus non apprehendit, ſicut ſcientiam, virtutes, & alia huiuſmodi.

Ad 3^m dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 3. de Anima,* Opinio vniuerſalis non mouet niſi mediante particulari, & ſimiliter appetitus ſuperior mouet mediante inferiori. Et ideo non eſt alia vis motiua cōſequens intellectum & ſenſum.

D. 766. 1112. 229.

Lib. 2. arti. rhetoricæ, c. 4. non remote a fin. tom. 6.

Li. 2. de aīa text. 57. & 58. tom. 2.

¶ Ad euidentiam primi dubii, duas oportet recolere diſtinctiones. Prima eſt, quòd in termino alicuius actus ſunt duo, ſcilicet terminus, & ratio terminandi. terminus eſt res ipſa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ ſcilicet, cognoſcitur & appetitur. Ratio autem terminandi, iuxta nomen ſuum eſt id, quo formaliter terminus ipſe habet quòd terminet actum illum. verbi gratia, cum video hoc album, terminus eſt res viſa, ſcilicet hoc album, ratio terminandi eſt eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc album, quòd viſionem terminet. Et in propoſito, cum appetimus ſanari, res appetita eſt corpus ſanū, ratio vero terminandi appetitum, eſt ſanitatis bonitas.

¶ Secunda diſtinctio eſt. Natura aliqua dupliciter ſumitur in cōmuni, ſcilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter q-dem, vt cum dicitur quòd color in communi eſt obiectum viſus: non enim color communis aut vniuerſalis, ſed color communiter & vniuerſaliter eſt obiectum viſus: quoniam viſio non terminatur ad colorem vniuerſalem, hoc enim ſolo intellectu attingitur, ſed ad colorem vniuerſaliter, ideſt in quocunq;, quâdocunque, & vbicunq; inuenitur. Nominaliter autem, cum dicitur, quòd color in communi intelligitur, ſcitur, diffinit̄ &c. Quoniam color vniuerſalis, ideſt abſtractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶ His ſtantibus dicitur, quòd obiectum appetitus noſtri quadrupliciter poteſt variari, diuerſimodè combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia, aut vterque eſt vl̄is, vt cum appetimus aliquod vl̄e, puta omnes homines ſaluari Aut vterque ſingularis, vt cum appetimus hāc vindictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens vr̄. Aut terminus eſt ſingularis, & ratio terminandi eſt vl̄is, vt cum appetimus aliquid impertinens ſcire: quia omne ſcire, perfectionis eſt. Aut terminus eſt ſingularis, & ratio terminandi eſt communis communiter, ita quòd ly communiter, ſit conditio diminuens. Et hic videtur frequentiſſimus noſter appetitus, continue enim appetimus aliquod ſingulare vtile, delectabile, aut honeſtū, ꝓpter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiam non minus nos ad appetendum, ſi in illo alio ſingulari præſentaret̄. Nihil. n. refert, vt appetenti hunc potum, alter ſolo numero differés, tribuat̄. Inter hæc aūt appetibilia tm̄ diſtat, ꝙ duo tm̄ appetitum ſenſitiuum terminant, ſecundū ſcilicet & quartum, quibus nihil vniuerſalitatis admiſcetur. Ad appetitum vero intellectiuum, omnia referri poſſunt, prout experientia docet. In litera tamen, duo tantum nominantur, primum, in quo vtrunque eſt vniuerſale, ex authoritate Ariſt. & tertium, in quo appetibile eſt ſingulare, & ratio terminandi vniuerſalis, in quo inchoat differentia inter intellectiuum, & ſenſitiuū appetitum. Quoniam ſenſitiuus fertur in ſingulare rōne conditionis: aut ſingularis, aut communis vniuerſaliter, non vniuerſalis: quia nec ſenſus nec potentia aliqua, niſi intellectiuæ partis, ad vl̄e terminat̄. Intellectiuus aūt, extendit ſe ad ſingulare ratione cōditiōis vl̄is conſideratæ, & præter hoc ad vniuerſale ipſum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in ſecunda differentia dicitur.

¶ Ad ſecundam dubitationem dicitur, ꝙ appetitus intellectiuus, ſemper mouetur ab intellectu practico, cuius eſt ét apprehendere ſingularia ſenſibilia, ſiue directe, ſiue reflexe, nō eſt curæ: non. n. oportet ꝙ apprehenſum reflexe, ſit appetitum reflexe, multa. n. reflexe intelligimus, vt quę in anima ſunt, & directe volumus. Nec obſtat ſi intellectui practico, oporteat quandoque immiſceri apprehenſum per cogitatiuam ad perfecte mouendum: quoniam apprehenſum per ſenſum, excluſum eſt a motione appetitus intellectiui virtute propria, & ſecundum ſe, non autem vt adiungitur apprehenſo per intellectum. Ita ꝙ ex hoc diuerſificatur appetitus intellectiuus & ſenſitiuus, quia illius ſecundum ſe, & propria virtute motiuum eſt apprehenſum per intellectum, huius autem per ſe & propria virtute motiuum eſt apprehenſum per ſenſum. Cum hac tamen differentia penes diuerſitatem motiuorum ſecundum ſe, ſtat quòd per adiunctionem & colligationem tam virium, quàm obiectorum, ſenſatum vt coniunctum intellecto, compleat qñque motiuum intellectiui appetitus. Seorſum autem & ſecundum ſeipſum ſenſatum, ſit proprium motiuum ſolius appetitus ſenſitiui.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium occurrit: quia quàmuis appetitus ſuperior quandoque moueat mediante inferiori, non tamen ſemper. Non enim eſt ſimile de parte apprehenſiua & appetitiua, oportet enim partem ſenſitiuam eſſe in actu, quando intellectus eſt in actu, quia oportet intelligentem phantaſma aliquod ſpeculari, ſed non oportet quòd quicquid appetimus volūtate, id appetamus ſenſitiuo appetitu, vt patet. Nec rurſus oportet, vt ſi appetitus intellectiuus ad appetitum a ſe mouere debet, ꝙ illud appetibile appeti faciat ab appetitu ſenſitiuo, cum contingat illud eſſe ſupra ordinem appetibilium per ſenſum, vel cōtrarium appetibili ſecundum ſenſum. Dupliciter ergo peccare videtur reſponſio iſta. primo, quia hoc falſum dicit. Secundo, q̄a reſtat vis argumēti, ꝙ oportet diuerſificare vim motiuā iuxta appetitiuę diuerſitatē, ex quo īmediate vterq; appetitus mouet.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ quia abſolute loquendo potentia ſm̄ locum motiua, communis eſt intellectiuo puro, vt credimus de corporib⁹ cœleſtibus, ſi ſunt animata, & ſenſitiuo puro, vt patet in brutis, & compoſito ex intellectiuo & ſenſitiuo, vt patet in homine: idcirco, dato ét ꝙ appetitus ſuperior immediate moueret corpus, non vr̄ neceſſario ſequi, ꝙ multiplicetur potentia motiua: eadē enim habilitate aptum poteſt eſſe corpus ad obediendum appetitui ſuperiori & iferiori ſimul, & vtrique ſingillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rōnem ex propriis cogentē ad hoc video, ꝙ ſuperior appetitus moueat ſemper mediante inferiori, cum cōtingat appetitum ſuperiorem ferri cōplete in aliquod appetibile ſingulare, ſecundum certum locum & tempus &c. abſq; appetitu inferiori. conſtat enim, ꝙ ad appetitum completum ſingularium ſequitur motus, ſi impedimentum nō adſit ex parte corporis. Ex cōibus tñ rōnabile vr̄, ꝙ appetitus ſuperior ſemper moueat mediante inferiori, q̄a ordo naturæ habet, vt infima a ſummis per media moueantur. Et quia vt in pluribus hoc accidere vr̄, ideo in litera innuitur hoc, nō expreſſe dr̄. Nam de parte apprehēſiua in litera fit excluſiua, dum dr̄, ꝙ rō vl̄is mouet tantū mediante particulari. de parte vero appetitiua abſque excluſione dicit̄, quòd appetitus ſuperior mouet mediante inferiori, & forte diſparitas iſta fuit ad inſinuandum hoc eſſe verum, vt in pluribus, & non ſemper, ſicut de parte apprehenſiua. Quia ergo

ergo, quod eſt verum vt in pluribus, in materia naturalium rerum vniuerſale eſt, ideo etiam abſolute verificatur, appetitum ſuperiorem non mouere niſi medio inferiori.

¶ Et ad obiectionem in oppoſitum dicitur, quòd licet principale appetitum, ab appetitu ſuperiori quādoque excedat, vel ſit cōtra appetitum inferiorem, quilibet tamen locus ad quem mouere poteſt appetitus ſuperior, poteſt reddi appetibilis appetitui inferiori, vt obedit parti ſuperiori, cum locus de genere ſenſibilium ſit, & infinitas rationes conuenientiæ poſſit ad rationem particularé habere. Non oportet autem, quòd appetitus inferior idē appetat quod ſuperior, ſi mediare debet in mouēdo, ſed ſatis eſt, quòd feratur in aliquid ordinatum ad appetibile intentum a ſuperiori, quod ſemper fieri poſſe patet.

QVAESTIO LXXXI.

De Senſualitate, in tres articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſenſualitate.

Circa quam quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum ſenſualitas ſit vis appetitiua tantum.

¶ Secūdo, Vtrum diuidatur ſenſualitas in iraſcibilem & concupiſcibilem, ſicut in diuerſas potentias.

¶ Tertio, Vtrum iraſcibilis & concupiſcibilis obediant rationi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſenſualitas, ſolū ſit appetitiua.

404 Veri. q. 25. ar. 1.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſenſualitas non ſolum ſit appetitiua, ſed etiā cognitiua. Dicit enim Auguſt. 12. de Trinit.* quòd ſenſualis animæ motus, qui in corporis ſenſu intenditur, nobis pecoribuſque communis eſt. Sed corporis ſenſus ſub vi cognitiua continetur. ergo ſenſualitas eſt vis cognitiua.

Lib. 12. de Trin. c. 12. parū a principio.

¶ 2 Præt. Quæ cadunt ſub vna diuiſione, videntur eſſe vnius generis. Sed Aug.† in 12. de Trin. diuidit ſenſualitatem contra rationem ſuperiorem & inferiorem, quæ ad cognitionem pertinēt. ergo ſenſualitas etiam eſt vis cognitiua.

Lib. 12. de Trin. c. 12. ante mediū tom. 3.

¶ 3 Præt. Senſualitas in tentatione hominis, tenet locum ſerpentis. Sed ſerpens in tentatione primorum parentum ſe habuit, vt nuntians & proponens peccatū, quod eſt vis cognitiuæ. ergo ſenſualitas eſt vis cognitiua.

Sed contra eſt, quòd ſenſualitas diffinitur eſſe appetit⁹ rerum ad corpus pertinentium.

Respon. Dicendū, quòd nomen ſenſualitatis ſumptum videt̄ a ſenſuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin.* ſicut ab actu ſumitur nomen potentiæ, vt a viſione viſus. Motus autem ſenſibilis, eſt appetitus apprehenſionē ſenſitiuam conſequens. actus eñ apprehenſiuæ virtutis, nō ita proprie dicitur motus ſicut actio appetitus. Nam, operatio virtutis apprehenſiuæ perficitur in hoc, ꝙ res apprehenſæ ſunt in apprehendente: operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo, operatio apprehēſiuæ virtutis aſſimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis aſſimilatur motui. unde per ſenſualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et ſic ſenſualitas eſt nomen appetitus ſenſitiui.

Lib. 12. de Trin. c. 12. & 13. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ per hoc quod dicit Aug. ꝙ ſenſualis animæ motus intenditur in corporis ſenſu, non datur intelligi quòd corporis ſenſus ſub ſenſualitate comprehendātur, ſed magis quòd motus ſenſualitatis, ſit inclinatio quædā ad ſenſus corporis, dum ſcilicet appetimus ea, quę per corporis ſenſus apprehenduntur. Et ſic corporis ſenſus pertinēt ad ſēſualitatē quaſi ꝓambuli.

Ad 2^m dicēdum, ꝙ ſenſualitas diuiditur cōtra rationem ſuperiorem & inferiorem, inquantum cōmunicant in actu motionis; vis. n. cognitiua, ad quam pertinet ratio ſuperior & inferior, eſt motiua ſicut & appetitiua, ad quam pertinet ſenſualitas.

Ad 3^m dicendum, quòd ſerpens non ſolum oſtendit & propoſuit peccatum, ſed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hoc, ſenſualitas per ſerpentem ſignificatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum appetitus ſenſitiuus diſtinguatur in iraſcibilem & concupiſcibilē, ſicut in potentias diuerſas.

405 Ver. q. 1. & ar. 3. cor. 5. q. 25. ar. 2. Et 2. Ethic. le. 5. Et 3. de anima, le. 14.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd appetitus ſenſitiuus non diſtinguat̄ in iraſcibilem & cōcupiſcibilem, ſicut in potentias diuerſas. Eadem enim potentia animæ eſt vnius cōtrarietatis, vt viſus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima.* Sed cōueniens & nociuum ſunt contraria. Cum ergo concupiſcibilis reſpiciat conueniens, iraſcibilis vero nociuum, videtur quòd eadē potentia animæ ſit iraſcibilis, & concupiſcibilis.

* Lib. 2. de anima, tex. 170. to. 2.

¶ 2 Præt. Appetitus ſenſitiuus nō eſt niſi conuenientium ſecundum ſenſum, ſed conueniens ſecundū ſenſum eſt obiectum concupiſcibilis. Ergo nullus appetitus ſenſi-

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæprimæ Articu. primum.*

Titulus clarus, appetitiua, vt diſtinguitur contra apprehenſiuam.

¶ In corpore, vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Senſualitas eſt nomē appetitus ſenſitiui. Probatur ſic, Per motum ſenſualem, intelligitur motus appetitus ſenſitiui. ergo ſenſualitas eſt nomen appetitus ſenſitiui. conſequētia probatur: q̄a ſenſualitatis nomen a motu ſenſuali ſumptū videtur, ſicut ab actu potentia. Añs probat̄, q̄a act⁹, appetitiuæ partis magis habet rationē motus quàm apprehenſiuæ. ergo motus ſenſualis magis proprie inſinuat actū appetitus. Probat̄ aſſumptū, q̄a appetere perficitur ſecūdum inclinari ad res, apprehēdere vero ſecundū eſſe rerū in anima: & inclinari pertinet ad motū, eſſe vero, magis pertinet ad quieté.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæprimæ Artic. ſecundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo, ꝓponit concluſionem. Secundo, declarat vnam eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex concluſione reddit duorum accidentium rationem.

¶ Quo ad primum, concluſio eſt affirmatiue reſponſiua quæſito. Senſualitas eſt genus potentiæ appetitiuæ, diuiſum in iraſcibilem & concupiſcibilem, vt diuerſas ſpecies. Hæc concluſio, licet multas partes videatur habere, omnia tñ ex dictis clara ſunt, præter duo, ſcilicet quòd ī parte ſenſitiua ſit vtrūque principiū, ſcilicet iraſcibilis & concupiſcibilis. Secundo, ꝙ ſint diuerſa principia, quod eſt quæſitum. Et iō quo ad hæc duo, concluſionem ꝓbare intēdit ordinate.

¶ Quo ad ſecundū, probatur, quòd in parte ſenſitiua ſint iraſcibilis & concupiſcibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione, ſeu appetitu ad tria, ideſt, tendendum in conuenientia, fugiendum diſconuenientia, & reſiſtendum tam impedientibus, quàm corrumpentibus. ergo animalibus ſecūdum appetitum animalem, prouidit ét de his. ergo in eis ſunt concupiſcibilis & iraſcibilis. añs patet in igne. Prima conſequentia ꝓbatur, quia proportionaliter appetitus naturalis ſequitur formam naturalem, & animalis ſequit̄ formam apprehenſam per ſenſum. Secunda conſequentia declaratur, ex actibus concupiſcibilis & iraſcibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, quòd hę vires ſint diuerſæ tripliciter. Primo, ex diuerſitate obiecti ex qua prouenit, ꝙ contra inclinationem concupiſcibilis, propter obiectū iraſcibilis proſequēdum, triſtia amplectuntur animalia. Si enim idem eſſet vtriuſq; obiectum, vtrique conſonaret quod alteri conuenit, cum proprium obiectum potentiæ conueniens ſit. Si igitur iraſcibili conſonat proſequi, & concupiſcibili diſcōuenit, diuerſum eſt vtriuſque obiectū, & conſequenter diuerſæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nersæ sunt potentiæ. Secundo, ex repugnantia passionũ vtriusq; quia intensæ in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signũ possit aliter introduci, non in vi medii ad cõclusionem,

Sup illud Matt. 13. Simile est regnum cœlorum fermẽto, to. 9.

sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantum: cum declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declarat quo modo se habeãt adinuicem dicens, q̃ se sic habent, quòd

† Nissenus li. 4. Philo. c. 8. in prin. * Dama. li. 2. de f. c. 12 circa finẽ.

irascibilis est ,ppugnatrix respectu cõcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo nanque infert illud ex dictis, & optime sequit ex dictis i prima parte cõclusionis. Secũdo, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur a concupiscibili, & terminantur in eam. Tertio, ab exteriori effectu. quia propter hæc concupiscibilia, pugnãt animalia.

¶ In responsione ad secundum memẽto Nouitie, q̃ sensus nomine exteriorem tm̃ sensum significamus, cum ab eo delectabilia, aut tristia secundum sensum dicimus: nõ. n. hirundo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem, distinguũtur in parte sensitiua duo gña appetibilium, ẽm conuenientiã & disconuentiã ad sensus. Et ẽm conuenientiã & disconuentiã ad ipsũ aial. Ad primo rũ appetitũ mouẽt sẽsata, ad secũdorũ, intẽtiones elicitę ex speciebus sensatis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Arti. tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, ponit bi membrem conclusionem respõsiuam quæsito affirmatiue. Secundo, probat primam partẽ. Tertio, secundam.

tiuus est a cõcupiscibili differens: ¶ 3 Præt. Odium est in irascibili. Dicit. n. Hieron.* super Matt. Possideamus in irascibili odium vitiorum. Sed odium cum contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis.

SED CONTRA est, quòd G Grego. Nissenus † & Damas.* ponũt duas vires, irascibilẽ & cõcupiscibilẽ, partes appetitus sensitiui.

RESPON. Dicendum, quòd appetitus sensitiuus est vna vis in genere, quæ sensualitas dicitur, sed diuidit̃ in duas potẽtias, q̃ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

Ad cuius euidentiam considerari oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, non solum oportet esse inclinationem ad consequendũ conuenientia, & refugiẽdũ nociua, sed etiam ad resistendũ corrumpentibus & cõtrarijs, quæ conuenientibus impedimentum præbent, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem nõ solum vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tendat in locum superiorem sibi conuenientem, sed etiam q̃ resistat corrumpentibus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio consequens apprehensionem sensitiuã, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formã naturalẽ, necesse est, q̃ in parte sensitiua sint duæ appetitiuæ potentiæ. Vna, per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea, quę sunt conuenientia secundum sensum, & ad refugiendum nociua. et hæc dr̃ concupiscibilis. Alia vero, per quam animal resistit impugnantibus, quæ conuenientia impugnãt & nocumenta inferunt. et hæc vis vocatur irascibilis. Vnde dicit, K q̃ eius obiectum est arduũ, quia, s. tendit ad hoc quòd superet contraria & superemineat eis. Hæ autem duæ inclinationes non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationem concupiscibilis, vt secundum inclinationem irascibilis impugnet cõtraria. vnde ẽt passiones irascibilis repugnare videntur passionibus cõcupiscibilis. Nam concupiscentia accensa minuit irã, & ira accensa minuit cõcupiscentiã, vt in pluribus. Patet ẽt ex hoc, q̃ irascibilis ẽ quasi ,ppugnatrix &-defensatrix cõcupiscibilis, dum insurgit contra ea, quæ impediunt conuenientia quæ concupiscibilis appetit, & ingerunt nociua quæ concupiscibilis refugit. Et pp hoc, omnes passiones irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictam inferẽs, in lætitiã terminatur. Propter hoc etiam pugnæ animãlium sunt de concupiscibilibus, scilicet de cibis & venereis, vt dr̃ i 8. de aĩalibus.*

Li. 8. ca. 1.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ vis concupiscibilis est & conueniẽtis & inconueniẽtis. Sed irascibilis est ad resistendum incõ H uenienti quod impugnat.

Ad 2m dicendum, quòd sicut in apprehẽsiuis virtutibus, in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet quæ est perceptiua eorum, quæ sensum non immutant, vt supra dictum est* ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid, quod non est conueniens secundum delectationem sensus, sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionem. Et hæc est vis irascibilis.

q. 78. ar. 4.

Ad 3m dicendum, quòd odiũ simpliciter pertinet ad concupiscibilẽ, sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

Vtrum irascibilis & concupiscibilis, obediant rationi.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & cõcupiscibilis sunt partes sensualitatis, sed sensualitas non obedit rationi. vnde per serpentem significatur, vt dicit Aug. 12. de Trini.* Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

406 1. 2. qõ. 17. art. 7. et q. 50. ar. 3. et q. 56. ar. 4. Et verit. q. 25. ar. 4.

* Cap. 12. & 13.

¶ 2 Præt. Quod obedit alicui, non repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnãt rationi secũdum illud Apostoli, ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meę. Ergo irascibilis & concupiscibilis

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti dupliciter. Vbi aduerte, quòd pluralitas istius obedientiæ attenditur vtrinque, scilicet ex parte præcipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & voluntas: & ex parte obsequentis, quia quo ad duo præstatur obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus; & quo ad exteriorẽ motum localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, q̃ obedit rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autẽ, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clare in litera.

¶ Quo ad secũdum, ꝓbatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo, ponit ratio talis, Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur a cogitatiua, quæ est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur a ratione vniuersali. ergo de primo ad vltimum, appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur a ratione. ergo concupiscibilis & irascibilis obedit rationi. Prima ,ppositio probatur. ex proportionali conuenientia inter naturale motiuum appetitus sensitiui in homine & aliis animalibus: quia cogitatiua est in homine loco aliorum æstimatiue, cuius ẽ mouere appetitũ in aliis, vt patet in oue. Secunda vero probatur, quia conclusio partis cularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima vero cõsequentia patet, quia appetitus sensitiuus i has duas distribuitur, & naturale est obedire, naturæ ordine præcipienti. Secundo ex hoc interponitur ratio nominis, qua scilicet magis dicimus hæc obedire rationi quàm intellectui, cũ idem sit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductioni & applicatiõi vniuersalium ad singularia: hic autem actus est intellectus inquãtum ratio, nõ inquãtum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensio est, vt superius patet. Tertio, ponit secundam probationem intenti ex experien-

q. 78. ar. 4.

tia, quia experimur ex considerationibus vniuersalium regularium mitigari, aut instigari nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

¶ Quo ad tertium, probat consensum partis tripliciter. Primo, experimẽtali differẽtia inter hominem, & animalia, quo ad mouere localiter: q̃ scilicet, alia statim ad appetitum sensitiuũ mouentur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundo ratione: quia in omnibus potentiis motiuis ordinatis, secũda nõ mouet nisi in virtute primæ: sed appetitus inferior & superior sic se hñt. ergo. Tertio authoritate Arist. 3. de Anima, Sicut sphæra, sphæram.

¶ Circa hanc rationem pro secũda parte conclusionis, dubiũ occurrit. Quia non vr tã arcta obedientia appetit9 sensitiui ad volũtatem, vt non possit mouere nisi in virtute ei9, vt in litera expresse concluditur, ex illa ratione. Tum, quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis concursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine, quàm in aliis. Tum, quia appetitus sensitiuus in homine, mouere q̃que contra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ id quod dicit̃ in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, f. deductis impedimentis, & de cõsensu volũtatis qualitercunque, scilicet explicite vel implicite, expresse vel interpretatiue &c. Quòd enim in homine solus sensitiu9 appetitus moueat, ex impedimento superioris, partis, puenit, vt in pueris & amentibus patet. Quòd vero sublato impedimento, appetitus inferior nõ moueat nisi cõcurrẽte aliquo modo superiori, ex eo experimur, q̃ omnem nostram translationem voluntariã fatemur. Quòd aũt subiectio hæc, non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, q̃ nobili9 est tam alta opera, qualia sunt motus humani, efficere subditum, q̃ vilia prælatum. Quẽadmodũ enim nõ dubitamus in cã, s. q̃ ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, q̃ cõiuncta est rõnali, p quod perdit esse caput, quod tñ in brutis habet, ita non est dubitandum de effectu, s. q̃ ad eiusdem spectat nobilitatem, q̃ moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitat enim & eleuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet ẽt tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operãtur virtutes vt obedientes charitati, quàm solæ: & nobilius est assistere regi, quàm regere villam. Ad id autem quod obijcitur de incontinẽte, patet responsio non enim incontinentis appetitus mouet in uitum, sed reniten tem aliquali inclinatione ad bonum virtutis, voluntatẽ primo inclinando vincit, & hic consentiẽte illa, motum causat. Nũquã ergo motus sensitiuus sine voluntate causat̃, quia sæpe contra voluntatis bonum ab ipsamet proueniat.

Li. 3. de aĩa tex. 57. t. 2.

400

Art. 1. & 2. huius q̃st.

* Li. 1. politic. c. 3. post mediũ, to. mo. 5. b 459

Li. 2. orth. fidei, c. 12. circa finẽ.

396

Ad 2m dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. Politicorum, *est quidem in animali contẽplari & despoticum principatum & politicum*. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu, intellectus autem appetitui, politico & regali. Dicitur. n. despoticus principatus quo aliquis principatur seruis, qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio præcipientis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis, qui etsi subdantur regimini præsidentis, tamen habẽt aliquid proprium, ex quo possunt reniti præcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitũ aiæ mouetur manus & pes quodlibet membrum, quod natum est moueri voluntario motu. Intellectus autẽ seu ratio, dicitur principari irascibili & concupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid proprium: vnde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in alijs animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio, sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat, vel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rõi repugnant, non excluditur qn ei obediant.

Ad 3m dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur, quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tã appetitiuæ quàm apprehensiuæ, non indigent exterioribus rebus. Et ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis octauagesimæ secundæ Articu. primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, distinguit de necessario. Secundo, respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum, distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, talí ordine. Primo, ponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo, assumit illius qd nominis, scilicet ꝙ non potest esse. Tertio, hoc quid nominis distribuit distinguendo, vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta. Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agente, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundũ, iuxta triplicem necessitatem prędictã, tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle, ne cessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est cõtra inclinationem eius qđ cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur: quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secũdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliqd simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Circa hanc partem, est dubium dupliciter. Primo, quia volũtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potẽtiam cohiberi, ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela: quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem, est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatã facultatem, sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, ꝙ si voluntas per diuinã potẽtiã quiesceret, nõ ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, s. originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero, est in descensu eiusdẽ. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero, cui operatio conuenire potest subiectiue tantum, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suũ motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hæc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, immo renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur: quia quando vno tantum medio ad finem peruenirí potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo, ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex 2. Physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, qa fundamentũ & principium aliorũ oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoque. Tertio, qa fundamentum & principiũ alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus, ab aliquo est immobili, & quàmuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale in tentum sic conuersa ostendunt.

¶ Circa hanc cõclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito, ꝙ vltimꝰ finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis, aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, idest beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare: Et secundario, de vltimo fine in particulari supernaturali, essentia scilicet diuina clara visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequẽter sic euidẽs esset, de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali, Deo scilicet scito, quãtum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: qua de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit, vñ duobus primis modis sumem⁹.

¶ Rursus scito, ꝙ appetere naturaliter, cõtingit dupliciter. Vno modo, quo ad specificationem actus. Alio modo, quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantum habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum: vnde si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnũ obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur a tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: qa necessario exercetur. In proposito, directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium, non nisi in confuso forte. Dico autem hoc, qm̃ voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundum talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si vero de voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ, est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quàm de ea secundũ talem statum, quamuis in illa secundum illum statum hæc verificentur. Ideirco conclusionis sensus principaliter intentus est, quòd volũtas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus, quòd voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quàm exercitium actus. Vnde naturaliter appetũtur, Deus clare visus adducitur.

¶ Cica conclusionem hanc iam expositã, aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntaris, f. naturali & libero: & primum dicés esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id, quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus, aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ. ergo appetitus iste, non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter: nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima, ꝛappetit formã & informari vniuersaliter, & non tolum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non tolum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non tolum intrinsecam, sed obiectiuam, idest, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius: qa hoc inadæquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur. ergo in particulari, cum tamen stet medium, s. ꝙ vltimꝰ finis. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cõmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit: quia beatitudo vera in particulari, includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiam in particulari, appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quàm vniuersale. ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, idest inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto. Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par rõ. ergo idẽ appetit necessario & nõ necessario.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omnibona &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quàm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur, & quòd falsum assumit, vt prius patuit, & quòd conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari, non sufficit indubietas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶ Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitꝰ.

Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi, voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti: quãmuis non vtatur illis terminis. Vtrumq; autẽ horum docuit S. Th. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem voluntatis in obiectum &c. sed illum actum elicitum determinatũ quo ad specificationem, ipse vero non vult vocare illum appetitũ naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte, nec nos dicimus naturalẽ. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsui loquendi conformis est, vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Arist. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Phys. Talis autem est hic actus apud ipsum, imo si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet ꝙ voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum, qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus, ꝙ vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso, voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse aũt tenet quòd libere, vt 1. sent. dist. 1. q. 4. patet: sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, idest Dei clare visi, soluere debemus tũc: eas vero quæ sunt contra naturam voluntatis absolute, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cum de modo processionis Spũsancti, libere. s. vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

¶ Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primo, ꝓportionẽ iter intellectũ respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tã in primo q̃ quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolute respectu volitorum: sed quo ad ordinem volitorum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinate respectu volitorum: ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id, quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinate volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc ꝓbat tripliciter. Primo ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finem, necessario vellemus volito fine, quod est falsum. Secundo, quia non est necesse, quòd voluntas eũdẽ seruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est, sicut respectu boni, ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet ꝙ sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltẽ sub vno referẽte hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

¶ Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas fiunt, adduci possunt ad propositum ostendendũ. Possunt enim induci primo ad concludẽdum appetitum naturalem respectu vltimi finis in communi. Et pñt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clare visi. Et vt patet ex dictis, iuxta primam intentionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam vero, ad ostendẽdam naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitium: & quia vtrumq; eorum sub intentione præsenti cadit, efficaciam harum rationum quo ad vtrumque saluare intendimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intentionem sunt factæ a Sco. sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quam in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundæ intentionis dicendum est, quòd ratio illa non est

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, distinguit de necessario. Secundo, respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum, distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine. Primo, ponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo, assumit illius qd nominis, scilicet ꝙ non potest esse. Tertio, hoc quid nominis distribuit distinguendo, vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta. Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agente, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundũ, iuxta triplicem necessitatem prędictã, tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle, ne cessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est cõtra inclinationem eius qđ cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur: quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secũdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliqd simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Circa hanc partem, est dubium dupliciter. Primo, quia volũtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potẽtiam cohiberi, ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela: quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem, est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatã facultatem, sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, ꝙ si voluntas per diuinã potẽtiã quiesceret, nõ ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, s. originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero, est in descensu eiusdẽ. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero, cui operatio conuenire potest subiectiue tantum, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suũ motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hæc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, immo renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur: quia quando vno tantum medio ad finem peruenirí potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo, ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex 2. Physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, qa fundamentũ & principium aliorũ oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoque. Tertio, qa fundamentum & principiũ alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus, ab aliquo est immobili, & quàmuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale in tentum sic conuersa ostendunt.

¶ Circa hanc cõclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito, ꝙ vltimꝰ finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis, aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, idest beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare: Et secundario, de vltimo fine in particulari supernaturali, essentia scilicet diuina clara visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequẽter sic euidẽs esset, de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali, Deo scilicet scito, quãtum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: qua de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit, vñ duobus primis modis sumem⁹.

¶ Rursus scito, ꝙ appetere naturaliter, cõtingit dupliciter. Vno modo, quo ad specificationem actus. Alio modo, quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantum habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum: vnde si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnũ obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur a tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: qa necessario exercetur. In proposito, directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium, non nisi in confuso forte. Dico autem hoc, qm̃ voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundum talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si vero de voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ, est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quàm de ea secundũ talem statum, quamuis in illa secundum illum statum hæc verificentur. Ideirco conclusionis sensus principaliter intentus est, quòd volũtas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus, quòd voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quàm exercitium actus. Vnde naturaliter appetũtur, Deus clare visus adducitur.

¶ Cica conclusionem hanc iam expositã, aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntaris, f. naturali & libero: & primum dicés esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id, quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus, aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ. ergo appetitus iste, non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter: nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima, ꝛappetit formã & informari vniuersaliter, & non tolum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non tolum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non tolum intrinsecam, sed obiectiuam, idest, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius: qa hoc inadæquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur. ergo in particulari, cum tamen stet medium, s. ꝙ vltimꝰ finis. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cõmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit: quia beatitudo vera in particulari, includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiam in particulari, appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quàm vniuersale. ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, idest inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto. Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par rõ. ergo idẽ appetit necessario & nõ necessario.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omnibona &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quàm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur, & quòd falsum assumit, vt prius patuit, & quòd conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari, non sufficit indubietas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶ Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitꝰ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articu. primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, distinguit de necessario. Secundo, respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum, distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine. Primo, ponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo, assumit illius qd nominis, scilicet ꝙ non potest esse. Tertio, hoc quid nominis distribuit distinguendo, vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta. Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agente, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundũ, iuxta triplicem necessitatem prędictã, tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle, ne cessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est cõtra inclinationem eius qđ cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur: quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secũdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliqd simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶ Circa hanc partem, est dubium dupliciter. Primo, quia volũtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potẽtiam cohiberi, ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela: quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem, est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatã facultatem, sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, ꝙ si voluntas per diuinã potẽtiã quiesceret, nõ ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, s. originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero, est in descensu eiusdẽ. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero, cui operatio conuenire potest subiectiue tantum, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suũ motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hæc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, immo renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur: quia quando vno tantum medio ad finem peruenirí potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo, ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex 2. Physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, qa fundamentũ & principium aliorũ oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoque. Tertio, qa fundamentum & principiũ alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus, ab aliquo est immobili, & quàmuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale in tentum sic conuersa ostendunt.

¶ Circa hanc cõclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito, ꝙ vltimꝰ finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis, aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, idest beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare: Et secundario, de vltimo fine in particulari supernaturali, essentia scilicet diuina clara visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequẽter sic euidẽs esset, de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali, Deo scilicet scito, quãtum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: qua de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit, vñ duobus primis modis sumem⁹.

¶ Rursus scito, ꝙ appetere naturaliter, cõtingit dupliciter. Vno modo, quo ad specificationem actus. Alio modo, quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantum habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum: vnde si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnũ obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur a tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: qa necessario exercetur. In proposito, directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium, non nisi in confuso forte. Dico autem hoc, qm̃ voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundum talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si vero de voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ, est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quàm de ea secundũ talem statum, quamuis in illa secundum illum statum hæc verificentur. Ideirco conclusionis sensus principaliter intentus est, quòd volũtas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus, quòd voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quàm exercitium actus. Vnde naturaliter appetũtur, Deus clare visus adducitur.

¶ Cica conclusionem hanc iam expositã, aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntaris, f. naturali & libero: & primum dicés esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id, quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus, aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ. ergo appetitus iste, non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter: nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima, ꝛappetit formã & informari vniuersaliter, & non tolum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non tolum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non tolum intrinsecam, sed obiectiuam, idest, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius: qa hoc inadæquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur. ergo in particulari, cum tamen stet medium, s. ꝙ vltimꝰ finis. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cõmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit: quia beatitudo vera in particulari, includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiam in particulari, appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quàm vniuersale. ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, idest inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto. Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par rõ. ergo idẽ appetit necessario & nõ necessario.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omnibona &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quàm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur, & quòd falsum assumit, vt prius patuit, & quòd conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

est per locum a simili: sed ex proportione quæ est inter intellectum & intellectiuum appetitum. Et cum dicitur, quòd non sunt proportionales quo ad necessitatem, inconsiderate dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primũ in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis S.T. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, q̃ in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ cõditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat, sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clare visus sibi conuenit.

D. 353.

¶ Ad primam autẽ obiectionem dicit, q̃ (vt in sequentis articuli litera dicit) falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario voluto: verissimum tamen est, quòd aliqd ad finem ex illo fine necessario appetat.

318 113

¶ Ad secundam vero dicitur codẽ modo, quòd respectu aliquorũ volibiliũ, oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

*Li.2.Physic.tex.89. tom.2.

¶ Ad tertiam negatur, q̃ nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitãs adhæsionem, q̃m bonitas diuina clare visa necessitat illam.

Li.5. de ciuit.Dei,ca.10. in prin.

¶ Ad ea vero, quæ contra secundũ motiuum adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet responsio: videmus enim q̃ actus primi variabiles, reducũtur in actũ primũ inuariabilẽ, & actus secũdi in actũ secũdũ, vt semp in quolibet ordine pluralitas ab vnitate ꝓcedat, vnde & in ipsis motibus oẽs motꝰ ab vno motu immutabili, quãtũ possibile est in motu inuenire immobilitatẽ, ꝓcedunt. Oportet ergo in motibus volũtariis, cũ varii sint quo ad specificationẽ, q̃ reducant in vnũ immobilem quo ad specificationẽ. Et hoc experimur: q̃a oẽs fundant sup appetitu boni: & cũ sint variabiles quo ad exercitiũ, q̃ ꝓcedant ab vno necessario exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis aũt est possibile respectu diuinæ bonitatis clare visæ. Nec instãtiæ Scoticæ aliqd valẽt: nã quod dr de calefactionibus, nihil est: calefaciens eñ imobilr & vniformiter ex parte sua calefacit: volũtatẽ aũt, aut simul habere plures actus, quorũ vnus sit rõ alterius, aut vnũ respectu finis & eorum quæ ad finem, nullum inconueniens est.

¶ In rñsione ad primũ nota, q̃ cũ dr q̃ necessitas naturalis non aufert libertatẽ, põt bene & male intelligi. Male q̃dem, si intelligat q̃ necessitas naturalis tã obiectiue q̃ elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc.n.nõ est intelligibile. Bene vero intelligendo, q̃ naturalis necessitas actus quo ad specificationẽ seu obiectiue, nõ aufert libertatẽ eiusdẽ: q̃a stat, quòd libere eliciatur.

¶ In responsione ad tertium recolito, q̃ quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue: & quẽadmodum est liber elicitiue, ita est in ptãte nostra elicitiue. Vnde appetendo beatitudinem in cõi, non maeremur rõne obiecti naturalis, sed rõne actus electi.

rei. Ipse autem motus voluntatis est inclinatio quædam in aliquid. Et ideo sicut dicitur aliquid naturale, quia est secundum inclinationẽ naturæ, ita dicitur aliquid voluntarium, quia est secundum inclinationẽ voluntatis. Sicut ergo impossibile est, quòd aliqd simul sit violentum & naturale: ita im- G possibile[d] est, quòd aliquid simpliciter sit coactum siue violentũ & voluntarium. Necessitas autem finis non repugnat voluntati, q̃ñ ad finem non potest peruenire nisi vno modo. Sicut ex voluntate trã seundi mare fit necessitas in volũtate, vt velit nauem. Similiter ẽt nec necessitas naturalis repugnat voluntati, quinimo necesse est q̃ sicut intellectus ex necessitate inhæreat primis principijs, ita volũtas ex necessitate inhæreat vltimo H fini, q̃ est beatitudo. Finis enim se habet in operatiuis sicut principium in speculatiuis, vt dicitur in 2. Physi. Oportet enim quòd illud, quod naturaliter alicui conuenit & immobiliter, sit fundamentum & principium omnium aliorum: quia natura rei est primum in vnoquoque, [e] & omnis motus procedit ab aliquo immobili.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ verbum Aug.* est intelligẽdum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autẽ naturalis non aufert libertatem voluntatis, vt ipsemet in eodem libro dicit.

I

AD 2m dicendum, quòd voluntas secundum quod aliquid naturaliter vult, magis respondet intellectui naturalium principiorũ q̃ rationi, q̃ ad oppositã se habet. Vnde secũdum hoc, magis est intellectualis q̃ rationalis potestas.

AD 3m dicendum, quòd sum[o] domini nostrorum actuum secundum quod possumus hoc vel illud eligere. Electio autem nõ est de fine: sed de his quæ sunt ad finem, vt dicitur in 3. Ethic.* Vnde appetitus vltimi finis non est de his quorum domini sumus.

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas ex necessitate omnia uelit, quæcunque uult.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate omnia velit quæcunque vult. Dicit enim Dionys.* 4. cap. de diui. nomin. quòd malum est præter voluntatem. Ex necessitate ergo volũtas tendit in bonum sibi propositum.

¶ 2 Præt. Obiectum voluntatis cõparatur ad ipsam sicut mouens ad mobile. Sed motus mobilis necessario consequitur ex mouente. Ergo videtur q̃ obiectum voluntatis ex necessitate moueat ipsam.

¶ 3 Præt. Sicut apprehensum secũdum sensum est obiectum appetitus sensitiui, ita apprehensum secũdum intellectum est obiectum intellectiui appetitus, qui dicit voluntas. Sed apprehensum secundum sensum ex necessitate mouet appetitum sensitiuum. Dicit eñ

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic. Voluntas inhæret fini, & his q̃ sunt ad finem ꝓportionaliter, vt intellectus principiis & cõclusionibus, sed intellectus necessario quidẽ assentit principiis & conclusionibus demonstratis; non autem contingentibus, aut indemonstratis. ergo voluntas necessario q̃dem inhæret fini & necessario ac euidenter connexis fini, nõ autem contingẽter, aut incerte cõnexis. non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Phy si. stabilita est: minor patet distinguẽdo duo genera conclusionum, scilicet cõtingentiũ & necessariarum: & rursus necessariarũ, demonstratarum, & demõstrabiliũ quidem, sed non demõstratarum. Et similiter ex parte volitorum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Li.3.Ethi. ca.3.i medio, tom.5.

408 Locis supra ar.1.citatis.

¶ Verumtamen aduerte ad intellectũ literæ, q̃ quatuor appetibilia San.Th. numerat, beatitudinem, Deum, ea quibus Deo inhærem[o], & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordinanda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundũ se, Deus ipse habet primo rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos vero, beatitudo in communi primo habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus: quia nos beatitudinem appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tantummodo est appetibile, & proterea quàmuis Deus sit in se maius & eminentius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali rõne sicut beatitudo, iõ in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessario attribuũtur. Et q̃ in eo solo vera beatitudo consistit, atque illi connexa necessario appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et quòd voluntas non necessario inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius, quod est ad finem. Ita, vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cũ principio,

non numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

¶ Aduerte secundo, quòd cum ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes, demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantum in voluntate numerauerit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrũ libet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum aũt, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: nõ quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse, negatio mali, &c. Hæc enim & similia necessitate naturali appetimus quo ad specificationem act[s], quẽadmodum beatitudinem: quàmuis minus quàm beatitudinem: propter quod per accidẽs appetũt aliqui, occidẽtes se, non viuere.

Lib.9.sup Genes. ad lit.c.14. ante medium tom.3.

†Lib.1.retract.ca.9. circa med. tom.1.

Ar. ꝓcedẽ.

¶ Circa illam probationem, s. quòd voluntas non necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primo ex Scoto in 1.distin.1.q.4. qui non propositionem in se, sed in comparatione ad rationes ꝓ alia conclusione, s. q̃ voluntas necessario inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si acceptantur, concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur a San.Tho. sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quòd scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundo ex doctrina S.T. qua tenet, quòd omnis creatura diligit naturaliter plus Deum q̃ seipsam, ex hoc enim arguitur sic. Voluntas nostra naturaliter diligit bonum proprium. ergo Deum. tenet sequela: quia naturaliter plus diligit Deum, quàm se. & loquimur de Deo in speciali: sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, quòd æquiuocatur ly naturaliter, vbique: quoniam hic sumitur naturaliter, vt distinguitur contra libere, vt patet ex dictis: cum autem dr q̃ omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deum q̃ se, sumitur naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim doctores, q̃ nõ solum ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquàm nosipsos amandum: q̃uis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cœlestis patriæ. Secundo dici põt, q̃ etiã sumendo vniuoce hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cum loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat: Deus vero non naturaliter est creaturæ euidens, & ideo in litera dicitur, quòd non naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principium naturale, quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis, aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinctio. 1. quæst. 3. & in 4. distinctio. 49. quæst. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo, quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæsitum: quæritur eñ hic, an omnia de necessitate voluntas velit, et respondetur tantũ de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium

Augu. super Gene.* ad literam, q̃ animalia mouentur visis. Ergo videtur, quòd apprehensum secundum intellectũ ex necessitate moueat voluntatem.

SED CONTRA est, quod Augs. dicit quòd voluntas est qua peccatur & recte viuitur. & sic se habet ad oppositа. Nõ ergo ex necessitate vult quæcunque vult.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ volũtas nõ ex necessitate vult q̃cunq; vult.

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd sicut intellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas vltimo fini, vt iam dictum est *. Sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam cõnexionem ad prima principia: Sicut cõtingentes propositiones, ad quarũ remotionem nõ sequit remotio primorum principiorũ. Et talib[s] nõ ex necessitate assentit itellect[s].

Quædam autẽ propositiones sunt necessariæ, quæ habent cõnexionem necessariam cum primis principijs: sicut cõclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionẽ sequitur remotio primorum principiorum. Et his itellectus ex necessitate assentit cognita cõnexiõe necessaria conclusionum ad principia per demõstratiõis deductionem. Non autẽ ex necessitate assentit antequã huiusmodi necessitatem connexiõis per demõstrationem cognoscat. Similiter etiã ex parte voluntatis. Sunt enim q̃dam particularia bona, quæ non habent necessariam connexionem ad beatitudinẽ, quia sine his potest aliquis esse beat[s], & huiusmodi, voluntas non de necessitate inhæret *. Sunt autem quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo

117

tenente beatitudinem in Deo &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, q̃ id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus, quæ tamen in ordine ad finem aliter volũtas appetit, vt patet de proiectione mercium in mare: hanc eñ nauta nolle dicitur: & tñ attento fine, salute. s. quæ ex alleuiatione nauis speratur, vult. Vnde vf, q̃ proiectio mercis sit obiectum nolitionis, nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi q- dam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit, sed per participationem, si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidẽ hæc vt ad finem, non formaliter, sed virtualiter. Ideo nanq; Christus & Martyres volebant vitam, & nõ mori absolute: quia hæc absolute consonant beatitudini, quam naturaliter appetũt: quod est virtualiter pp finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis, pro quanto habent hanc cõditionem finis, q̃ pp bonum, aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca, quia medium modo huius, modo illius extremi induit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere, quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari, aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quàmuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia a primo bono: & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed ꝓportionaliter quo ad nos: ita q̃ licet multa sint a nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile a nobis; qd est beatitudo in cõmuni, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependẽtia ad prima cognita a nobis, scilicet prima principia, propter ordinem essentialem omnium ad primũ. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali, vel virtuali, seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & mortem recusant martyres propter esse,

& ipsam

Universidad de Deusto Biblioteca

& ipsam acceptant propter Christū, & similiter nauta mercis iacturā recusat propter bonum tuendum, & illam vult propter euasionem. & sic de aliis.

¶ Circa illa verba literæ. s. ꝙ voluntas videntis Deū, necessario inhæret Deo, dubiū occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & cōsistit vis rationis sue in hoc, Volūtas Pauli videntis & non videntis Deum, eodē mō se habet, & non videndo cōtingēter īhæret Deo. ergo ēt videndo cōtingēter inhæret. Antecedēs probatur, quia stat æqualē esse charitatem in vidēte, & nō vidente. Et si diceretur, ꝙ voluntas nō eodē modo se habet in vidente & nō vidēte, propter ipsam differentiā, quæ est inter visum & non visum: cōtra. De⁹ visus a seipso cognito & viso, non differt nisi sicut magis & minus approximatū obiectū. ergo nō differt penes necessario & contingenter amari, sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet, & cōsequētia ꝓbatur, quia maior & minor approximatio agentis, non facit necessariū vel contingēs: sed magis vel minus, vt patet.

vera beatitudo consistit. Sed tamē antequam per certitudinē diuinæ visionis necessitas huiusmodi cōnexionis demonstretur, voluntas non ex necessitate Deo inhæret, nec his, quæ Dei sunt. Sed volūtas videntis Deum per essentiam, de necessitate inhæret Deo, sicut nunc ex necessitate volumus esse beati. Patet ergo, quòd voluntas nō ex necessitate vult quęcūq; vult.

Ad primum ergo dicēdū, quòd voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed qa bonū est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatur ad vnum.

Ad 2m dicendum, quòd mouens tūc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas mouentis excedit mobile, ita ꝙ tota eius possibilitas mouēti subdatur. Cum autē possibilitas voluntatis sit respectu boni vniuersalis & perfecti, non subijcitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

Ad 3m dicendum, quòd vis sensitiua nō est vis collatiua diuersorum, sicut ratio, sed simpliciter aliquid vnum apprehēdit. Et ideo secundum illud vnum determinate mouet appetitum sensitiuum. Sed ratio est collatiua plurium. & ideo ex pluribus moueri potest appetitus intellectiuus, s. voluntas & non ex vno ex necessitate.

ARTICVLVS III.

Vtrum voluntas sit altior potentia quàm intellectus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt̃, ꝙ voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potētiarum.

¶ 2 Præt. Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. & hoc etiam in potentiis animæ apparet. proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum volūtatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia q̃ intellectus.

¶ 3 Præt. Habitus sunt proportionati potentijs, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. dicitur. n. 1. ad corin. 13. Si nouerim mysteria omnia, etsi habuero omnem fidem, charitatem autem non habeā nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

Sed contra est, ꝙ Philosophus in 10. Ethicorū* ponit altissimā potētiam aīæ esse intellectum. (Li. 10. Eth. ca. 7. tom. 5)

Respon. Dicendum, quòd eminentia alicuius ad alterum, potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter: alio modo secundum quid. Consideratur autem aliquid tale simpliciter, prout est secundum seipsum tale: secundum quid autem, prout dicitur tale secūdum respectum ad alterum. Si ergo intellectus & voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior inuenitur. & hoc apparet ex comparatione obiectorū adinuicem. Obiectum enim intellectus est simplicius, & magis ab-

¶ Ad hæc breuiter dico, ꝙ voluntas non eodē modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi, & non visi, quia hæc spectant per se ad obiecti differentiā, eo quòd bonum cognitum & non bonū absque cognitione, est obiectum voluntatis. Et falsum est, ꝙ visum & non visum differant tm̄ sicut magis & minus in eadē specie: immo differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarū, ita ꝙ Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ a seipso cognito citra visionē. Quod si quis non penetrat, ex hoc percipiat effectu, ꝙ visus beat: nō visus, non. Constat enim, quòd beatus est alterius rationis a non beato. Cætera Adam argumenta vide, si vis, in Capreolo in primo, distinctione prima, quæstione tertia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articu. tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo distinguitur titul⁹, Secundo, respondetur iuxta primū sensum. Tertio, iuxta secūdum. Quarto, colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primū, nobilius dupliciter, simpliciter, & secundū quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, idest secundum se: secundum quid, idest in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas, Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo, cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundū quid intellectu. Vbi nota duas conditiones. s. ſm quid, & interdum. Probatur sic. Obiectum voluntatis interdū inuenitur in altiori re, q̃ sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundū quid, est interdū nobilior intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectū voluntatis est in rebus, intellectus in anima. ergo est interdum in altiore re, q̃ obiectū intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter: Ratione, quia actio volūtatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationē conceptam: Et authoritate Arist. 6. Met. Consequentia vero hęc secunda declaratur, quia interdū res in qua bonū amatur, est altior anima, vt Deus, interdū inferior, vt creatura corporalis. Prima vero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo, exponendo ꝙ hoc est esse nobilius secundum quid, ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo, exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum, tria concluduntur. s. amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium, nobilior est eorum amore. Simpliciter autē, est intellectus nobilior voluntate.

¶ Circa rationē pro prima conclusione dubiū occurrit quadrupliciter, primo, Sco. in 4. dist. 49. q. 4. arguit contra illā propositionem. Ratio veri, est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum, quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rē est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus, & sic nō est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enī quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus, aut volūtatis. Aut secūdum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei, & tūc oportet probare, ꝙ istæ rationes, scilicet boni & veri, addant aliquid absoluti supra rationem entis: quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorē, quando non sunt formaliter relatiuæ.

409 3. dist. 27. q. 1. art. 4. Et uer. q. 22. ar. 11.

¶ Secundo, arguit contra illam aliam propositionē suppositā. s. Bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum inquit, est dubium, secundum vero est falsum, vt in primo, dis. 3. q. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in q. 16. ar. 1.

¶ Tertio, arguit contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione ſm esse, aut ſm rationē. Si ſm rem, q̃uis maior sit vera, minor tamē est falsa, quia ratio veri non est absolutior ratione boni ſm rem, cum sint vna res, verum & bonū. Si ſm rōnē, q̃uis minor sit vera, ipsa tñ ꝓpositio maior euidēs nō est, qa abstractio negatio ē, nullam dicens perfectionē: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem, constat quòd verum non dicitur abstractius, quia magis recedat a materia aut potentia: cum bonum a quo abstrahi dicitur verum, neque materiam neque potentiam aliquam includat: vt patet ex eo quòd actui purissimo conuenit. ergo ex hoc, quòd abstractius est verum, non habetur quòd sit nobilius, quàmuis optime habeatur, quòd sit prius natura.

¶ Quarto, arguit contra probationem antecedentis. s. quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonum autem ipsum est obiectum voluntatis. Primo, quia falsa ac chimerica videtur differentia ista inter bonum, & boni rationem: quòd ista intellectus, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quòd bonum inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas & bonum ad voluntatem spectant: immo plus. ergo est implicatio in adiecto, quòd bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectū. i. terminare actū illius potētiæ: obiici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, ꝙ boni ratio sit obiectū intellectus. nā obiectum formale intellectus est entis, aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectum intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quàm terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi, scilicet & amari, primo sequitur quòd differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio, sed bonum est obiectum intellectus: vtrunque enim intelligitur, & vtrunque similiter est obiectum voluntatis, quia vtrunque amatur. Secundo sequitur quòd non habeatur intentum: quia ex nobilitate diuersa formaliū obiectorū, iudicāda est nobilitas simpliciter & ſm se potentiarū, quæ in litera inquiritur, & nō ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorū per te. ergo actus volūtatis ſm genus suum, est nobilior actus. ergo voluntas intellectu. tenet sequela, quia si optimum est nobilius optimo. ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic. Actus coniungēs obiecto secundū nobilius esse, est nobilior simpliciter: sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto ſꝫ nobilius esse, quia vt in se est: act⁹ vero intellectus vt est in cognoscēte. ergo. Probatur maior, quia actus intātum habet ꝑfectionis rationem, inquantum cōiūgit obiecto perfecto: qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex authoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi supra. Inquit enim, quòd in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatē, qm̄ proportionaliter vterq; ad extra & intra terminatur. Nam cognitio ītuitiua terminatur ad rem in se, & similiter dilectio illam sequens. Et cognitio abstractiua terminatur ad rē in anima, & similiter dilectio illā sequēs. ergo nulla ē differētia. Authoritas vero Philosophi nō iuuat, qa loquit̃ de cognitione abstractiua, & de volūtate desideratiua nō respectu obiecti: sed respectu termini, seu effect⁹, q. res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti cōtra illā propositionē, Ratio ueri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt pluries dictum est, sermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actualiter sola ratione, ita quòd ipsæ rationes nō sunt ab intellectu: sed distinctio earū actualiter. Cū ergo arguitur: aut est nobilior realiter &c. dicitur, quòd est nobilior formaliter, seu ſm rationē formalem pręuenientem intellectus opus, tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab alia, vt comparatio ſm nobilitatē habeat distinctionem extremorū præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionem aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia. n. sufficit, quòd distinguūtur virtualiter. Distingui. n. virtualiter est habere, & vēdicare sibi omnia ad distinctionē pertinentia, ac si essent distincta, vt in materia de distinctione diuinorum dictū est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue concepta vel cōceptibilis, nobilior sit sic relatiue sumpta, q̃ sic ēt relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quāto aliquid est abstractius &c. respōdetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in communi, siue secundum rem, siue secundū rationem, cæteris tamen paribus. Nō enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili, quàmuis sit abstractior, quia huius natura est substantia, illius accidens. Et cū dicitur, quòd negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem, nisi ratione imperfectionis negatæ, cōceditur. Et dicitur, ꝙ quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potētialitatis gradus, signum est quòd cum ventum fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materiæ, aut potentiæ rationem claudunt, quòd quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distās ab his quæ potentiam claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primam, scilicet entis rationem abstractissimam: consequens est quòd quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vicinior est his quæ sunt potentialitati admistæ, & quanto abstractior, tāto ab his remotior: ac per hoc nobilior, & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta āt cōtra illā differentiā inter bonū, & boni rōnē, respōdetur, quòd male intelligitur litera, nec penetrat̃ ītētio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas, & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem, hanc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam, quòd quidditas est ratio rei quòd intelligatur: existere autem quòd appetatur. Experimur siquidē quòd sanitas nō minus ītelligitur si nō est, q̃ si est, nullus tamen appetit sanitatē nisi vt sit, aut quia est. Intātum autem proprium est existētiæ appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia nō qualitercūq;, sed in actu exercito in re vel in spe, sit ratio appetibilis vt sic. Ita quòd nullius quodquid erat esse, etiā si ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi vt sit, aut quia est i actu exercito. Et similiter ipsum quodquid erat esse, non qualitercūque, sed in actu exercito ipsius quodqd est (si tamē sic loqui licet in hac re, vbi nullum est exercitiū). i. vt habet rationē quidditatis. i. vt non curat de actu exercito existētiæ, est ratio intelligibilis, vt sic. Ita quòd, etiā si ipsam existere intelligitur, inquantū intelligit̃, induit rōnē qdditatis, qm̄ accidit sibi vt sic exercitiū existētiæ: intelligitur. n. ipsum esse tale qd. Nec ideo intelligitur, qa actū habet existentiæ, quàmuis ipsa existētia sit cognita.

¶ Ex hac aūt differētia oritur primo, quòd in primo & adęquato obiecto intellectus sint duo. s. ratio obiectiua, puta qđ quid erat esse entis, & cōditio obiectiua. s. ratio seu modus quidditatis: ita quòd ens significat obiectū intellectus ex parte rationis obiectiuæ, quod quid est autem significat idē, ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundo intenta differentia in litera, quòd obiectū intellectus sit abstractius obiecto voluntatis, quia quælibet res vt habet rationē quod qd est, est abstractior seipsa vt habet actū existentiæ. illo modo est obiectū intellectus, hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinū S.T. ingenium, quòd cū dę nobilitate inter obiectū intellectus & voluntatis tractaret, & in obiecto vtroque sit considerare duo. s. rationē obiectiuā & conditionē obiectiuā, ſm quam ratio obiectiua obiectū est, & rationis obiectiuæ sint vna res non solū realiter, sed formaliter, seclusis relationibus rationis, vt patet de entitate & bonitate: ad ostendendam differentem eorum nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se cōuertit, & obiecta intellectus & volūtatis vt obiecta sunt formaliter & per se cōsiderās, ostēdit quòd obiectū intellectus est abstractius. i. ratio formalis obiectiua intellectus vt obiicitur intellectui, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obiicitur voluntati, dato etiam quòd illa ratio sit eadē cū ista: ita quòd abstractio maior directe ponitur in conditione obiectiua, ac per hoc in obiecto, vt obiectum est. Ostendit autem hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autem vt habēs esse. Cōstat. n. ꝙ quod quid est, abstractius est habente esse: ita ꝙ in ipso Deo, cuius quodquid est, est existentia: abstractior secundum rationem est existentia vt quod quid est, quàm ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectum intellectus, est abstractius obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ cōtra hāc remanserat rationem. s. esse est abstractius quidditate: quia contrahitur ꝑ illā: in cuius signū, esse vtpote abstractiuū, ponitur nomē propriissimū nomē Dei: ergo ratio formalis obiecti volūtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iā. n. patet, quòd esse dupliciter sumi pōt, s. in actu exercito ipsius existentiæ, & per modū quidditatis: & ꝙ ut exercet exiſtētiā, addit supra seipsū ut qđ qd est: & cōsequēter ut obiectū intellectus est abstracti⁹: quia est obiectū uolūtatis ſm qđ stat in actu exercito existētiæ, intellectus aūt ſm qđ rōnē habet quidditatis cuiusdā in seipso.

¶ Ex his autem facile respondetur ad obiecta. Iam. n. patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum vt obiectum. i. ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est non solum boni vt sic, puta bonitas: sed boni qualitercunq; sumpti, & quid nomine boni, s. ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum bonum vt sic, quod nihil aliud est dictu, quàm res in ordine ad esse conueniens. Vnde cũ dicitur in prima obiectione, ꝙ tam bonum q̃ boni ratio spectat ad volũtatẽ, quia bonitas &c. respõdetur, quòd boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio: alio modo vt existens, & quòd secundo modo spectat ad voluntatem, primo modo ad intellectum. Et qa de ipsa vt habet rationẽ qđ quid est, loquebatur S. T. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cum vero in secunda obiectione dicitur, Aut noie obiecti intendis obiectũ formale &c. respondetur, quòd noie obiecti, prie & explicite neutrũ illorũ intelligimus: sed obiectũ vt obiectum est, quod cõstituitur per cõditionẽ obiectiuã rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falsum eẽ, ꝙ ratio boni sit obiectũ intellectus, dicitur quòd rõ boni vt ratio est, est cõditio obiectiua: ac per hoc, cõstituit obiectũ intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni q̃ veri, & cuiuscunq; alterius: qm̃ hoc conuenit rationi vt ratio est: sed adducta est boni ratio magis q̃ aliorum, quia ad ipsum fiebat cõparatio. Et hæc est directe & explicite intentio literæ: ac si dixisset, quòd bonum abstractiori modo offertur intellectui, quia per modum rationis & quod quid est, quàm voluntati, quia per modum ipsius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt sic, abstractius est quàm obiectum voluntatis vt sic. Quia tamen implicite subintelligitur in obiecti nomine, etiam ratio formalis obiectiua sic cõditionata, pốt de rõne illa quoque implicite tacta, saluari litera, quàmuis nõ sit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonũ conuertuntur, & sunt idẽ. & nulla est entis ratio quæ nõ sit boni ratio: cum ratio entis sit ratio obiectiua: veridice quoq; dici potuit, quòd boni ratio est obiectum formale intellectus. boni. n. ratio, non solũ bonitas, sed entitas est, & quæcunq; alia ratio. Dicitur secundo, & in idẽ redit conclusio, quòd boni ratio insinuat oẽ qđ quid est vt sic: fecit. n. S. Th. vt soliti sunt doctores, ab vno insinuare cætera. Merito autem, magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis, quod bonum est, maiorem abstractionẽ ostẽdere volebat in obiecto intellectus. ita quòd perinde est ac si dixisset, obiectum intellectus esse abstractius obiecto voluntatis, manifestat, quia etiam in ipso voluntatis obiecto id quod intellectus obiectũ est vt sic, abstractius est eo, quod voluntati obiicitur, quoniam voluntati obiicitur ipsum bonũ, intellectui autem illius ratio. Nec tallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud quod appetitur, cum impossibile sit appeti incognitum: ac per hoc idem, & ſm idem oportet esse appetitũ & cognitum, sed accipe ex his, quòd idẽ & ſm idẽ est appetitũ & cognitũ. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia a rõne & conditione appetiti vt sic, & quo ad hæc, obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis.

¶ Ad obiectiones Scoti contra conclusionem ipsam respondetur. Et primæ, negatur sequela. Et ad probationem dicitur, quòd illa maxima, Cuius optimum est nobilius optimo &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter, non aũt ſm quid, modo amor superiorum est nobilior ſm quid cognitione eorũ, vt in litera dicitur, non simpliciter. Secundæ vero, distinguitur dupliciter maior. s. actus coniungens obiecto ſm perfectius esse est nobilior. Primo, qm̃ potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti, vt obiectum est, & sic vera est: sed minor falsa. s. ꝙ actus voluntatis iungat obiecto ſm perfectius esse, quia vt in litera ostẽditur, obiectũ intellectus vt obtectum, est nobilius: quia abstractius: & cõsequenter perfectius vt obiectũ: quia in his, idẽ nobilius est & melius. Alio modo, de perfectiori esse obiecti vt res est, & sic dato quòd minor esset vera, maior est falsa. Secũdo, qm̃ potest intelligi de obiecto absolute, & sic tantummodo est ad propositum, vel in tali materia, puta superiorum, & sic non infert nisi maiorem nobilitatem ſm quid. Resoluendo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolute vt obiectum est, negatur minor. Et ad probationem, quia esse in re, est perfectius q̃ esse in anima: respondetur primo, quòd hoc non est verum vniuersaliter, & consequenter nec absolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quòd falsum supponitur. s. quòd obiectum intellectus vt sic, constituatur per esse in anima, quàmuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enim intellectus coniũgit obiecto absolute vt quicquid est, in se est: & per hoc differt primo ab actu voluntatis cõiũgẽti obiecto vt exercet esse. Modo dicitur, quòd licet actus coniungens obiecto ſm esse extra coniũgat obiecto secundũ perfectius esse, vt res est, quàm actus cõiũgens obiecto absolute: tamen ecõtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectum est, quàm ille, quia ſm abstractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum, attenditur penes nobilitatem obiectorum, nõ vt res sed vt obiecta sunt, ideo simpliciter intellectus nobilior est volũtate. Si vero sermo est de obiecto tali, puta beatifico, vt Scot. insinuat, tunc distingue vel in via, vel i patria. Et dic, quòd ratio cõcludit amorẽ talis obiecti in via esse nobiliorẽ cognitione: non autẽ in patria, quia æque nobile immo idem est esse Dei in se, & in anima beatorum, quia secundum essentiam, immediate intelligitur, & consequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate ſm quid, vt in via excedebat.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatẽ in secunda conclusione, ex Arist. posita obiicit Sco. dicitur, quòd quia philosophus obedit rationi, cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam ſm intellectũ: ideo in. 2. de Anima, Arist. inter obiectum intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quòd illud in anima, istud extra animam est. Vnde, sicut hoc non impugnatur, ita nec impugnari debet idem repetitũ in 6. Meta. in ordine ad voluntatem: vtrobiq;. n. dicit, obiectũ intellectus esse in anima. Et verũ est, Tũ quia intuitiuã cognitionẽ non experimur. Tũ, quia absolute loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua, intellectum vt sic, in intelligẽte habetur i. res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur vero ecõtra, vt amans vnitur amato, & hoc saltem in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde, si nõ quo ad rem, saltẽ quo ad modũ, semper intellectus obiectũ est intra, voluntatis extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Sco. Secunda est, ex parte voluntatis, cũ dicit, quòd dilectio sequens cognitionem abstractiuã terminatur ad intra: manifeste experimur ꝙ abstractiue cognoscimus balneũ, & amamus illud ſm esse extra. volumus. n. extrinsecus balneari: & nõ balneari intentionaliter. Et cũ dicit, quòd hoc est respectu voluntatis desideratiuæ, nõ respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: qm̃ hoc experimur, nõ solum respectu desiderii, quo optamus futura, sed respectu amoris, quo amamus rem absolute. Intelligentes. n. abstractiue amicũ, amamus ipsum ſm esse reale suũ, & nõ intẽtionale. Rursus, quod dr respectu termini seu effectus nõ obiecti, falsum est, qm̃ obiectum desiderãtis balneũ est id, quod desideratur, quod cõstat esse balneũ extra, quàmuis hoc idẽ sit terminus actionis executiuæ ex desiderio prouenientis. Strat ergo solida differentia assignata: & quo ad modum simpliciter, & quo ad rem in nobis, secundum eos quos experimur actus:

¶ In responsione ad primum, nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima est ſm seipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri, dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentum: nam cũ obiiceretur, illud est nobilius quod fundat nobilissimam causalitatem, respondetur modo, ꝙ hoc est verum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attẽditur. Secunda, secundum mutuam inclusionem: & sic vnumquodq; eorum materialiter sumptũ, est pars subiectiua alterius, bonũ enĩ est quoddam verum: & verum est quoddam bonum: quod declaratur in litera: quia verum est bonum intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suam perfectionem. Tertia est ſm nobilitatem vtriusq; in ratione boni, & sic dicitur, quòd verum est nobilius bonum quocũq; alio bono, quia est finis nobilioris potentiæ, quacunq; alia potentia: ita quòd intentio literæ est, non solum saluare ꝙ obiectum intellectus sit nobilius obiecto voluntatis. i. verum vt verũ, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est: sed ostendere quòd etiã verum vt bonum intellectus, est nobilius obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quæstioni, quoniam falsum videtur hoc: nã finis voluntatis est bonum vt bonum, finis vero itellect⁹ est quoddam bonum. Constat autẽ, quòd nullum particulare bonum est melius ipso bono, ergo verum & bonum, nõ est magis bonum quàm finis voluntatis. Et cõfirmatur, quia bonũ per participationem non est melius bono per essentiam, verum aũt est quoddam bonum, & consequenter per participationem bonum: bonum autem est ipsum bonum essentialiter, & vniuersaliter. ergo. Sed ad hoc est dicendum, quòd in obiecto voluntatis est cõsiderare duo. s. rationẽ vniuersalem, qua. s. est totum vniuersale respectu omnis boni, & specialem rationem perficiẽdi, qua. s. ità respicit. & perficit talem potentiam, puta voluntatem, quòd nõ omnes. Quàmuis enim omne bonũ sit pars subiectiua boni, qđ est finis & obiectum voluntatis: non tamen perfectio qua vnũquodque bonum perficit id cuius est bonum, est pars subiectiua perfectionis voluntatis a bono: non enim perfectio visus a colore, est pars subiectiua perfectionis voluntatis, vt patet. Rursus, vniuersalis ratio obiecti pốt accipi dupliciter. s. simpliciter, vel distributiue: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamen sic verũ est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica rõne, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis. s. aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinem in qua generica ratio boni eleuata resident. Secundo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto voluntatis inueniuntur quædam species boni, & non omne bonum, quia non bonũ oculi, nec est prima species boni, sed secunda, quod a posteriori declarauit S. T. in litera, quia finis nobilioris potentiæ est excellentior. ergo bonum quod est finis intellectus, est excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatum, supponitur. Tertio, quòd comparando obiectum voluntatis distributiue ad singula sub eo contenta, sic bonũ quod est obiectum voluntatis, includit omnẽ boni rationẽ, nec vlla fit cõparatio nisi inter totũ & partẽ, voluntas. n. non solum vult sibi: sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæterisq; proprias perfectiones, & proprios modos suarum perfectionum. Nec est dubium, quòd hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest comparari illi, cum comparatio supponat distinctionem, nisi, vt dictum est, sicut pars ad totum, & ſm hoc dicetur in litera sequentis articuli ad primũ, quòd voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primum. n. dicit, quòd ratio primæ speciei boni, est nobilior ipsa boni ratione: sicut prima spẽs ratione sui generis. Talis aũt est ratio boni in vero. Ad secũm negatur, ꝙ bonũ per essentiã sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud. n. est dicere bonum in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc. n. est omne bonum inclusiue, illud per missiue: hoc actu, illud potentia: hoc distincte, illud confuse. Si aũt fiat vis, quia bonũ vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est, quòd accipiendo bonum vniuersale distributiue, sic innenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior: sed hæc ẽ altitudo ſm quid, quia in ordine ad aliud, & nõ ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In fine ad secũdũ nota breuissimã & integerrimã glossam illius propositionis, Prius generatione, est imperfectius, intelligit pri⁹ generatione tantum Si. n. est prius generatione, & alio modo, non est imperfectius: tale autem est intellectus respectu voluntatis, quia est prior non solum generatione: sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis, eo quod est ad finem, & hãc glos. intẽdit S. T. hic

¶ In responsione ad tertium esto cautus, quia responsio ista non concedit nisi in via, habitum voluntatis esse nobiliorẽ habitibus itellect⁹, secus. n. est i patria: lumen. n. gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est, ꝙ non solum non potest esse informe, sed non compatitur imperfectionem viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitum est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus. Moueat, id est reducat intellectũ de potẽtia ad actũ.

¶ In corpore tria. Primo, proponitur distinctio bimẽbris, & iuxta primum membrum, prima conclusio. Secundo, iuxta secũdam secunda conclusio, quæ est directe responsiua quæsito. Tertio, ponitur exceptio a secunda conclusione.

¶ Quo ad primum, distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effective: conclusio iuxta primum membrum est, quòd intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectum, est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere, quoniam in q. 8. arti. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est, quomodo bonum intellectum mouet vt finis, & actiue quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundum membrum & responsiua quæsito est: quòd voluntas mouet intellectũ & omnes vires animæ effectiue. Probatur dupliciter: primo authoritate Anselmi, secundo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis, respiciens vniuersalem finẽ, mouet actiue, respiciẽs fines particulares: voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi, ergo. Maior probat inductione: tam in naturalibus de cœlo q̃ in politicis de rege. Minor habet duas partes. s. ꝙ voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & ꝙ voluntas respiciat finem vniuersalem: aliæ particulares. prima pars non probatur, sed secunda, quia bonũ in communi est obiectũ & finis voluntatis. tale autẽ bonũ est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim non sunt vniuersale & particulare.

¶ Circa hanc rationem, aduerte, quòd in litera prima pars minoris, neq; exprimitur, neq; probatur. Tũ, quia supponitur, nulla. n. vis animæ est adeo passiua, quę facta i actu, nõ sit quòdammodo actiua: vnde & sensus exterior actiue cõcurrit ad eliciendum sensationẽ, & expresse in. 2. de anima tex. 37 dicitur, quòd anima est causa actiua huius alterationis, quæ est sentire. Tum, quia nihil minus habetur intentum, etiã si non omnes vires animæ sint aliquo modo actiuæ, quoniam si volũtas mouet omnes

actiuas fiat vis, quia bonũ vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictum est, quòd accipiendo bonum vniuersale distributiue, sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior: sed hæc ẽ altitudo ſm quid, quia in ordine ad aliud, & nõ ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In fine ad secũdũ nota breuissimã & integerrimã glossam illius propositionis, Prius generatione, est imperfectius, intelligit pri⁹ generatione tantum Si. n. est prius generatione, & alio modo, non est imperfectius: tale autem est intellectus respectu voluntatis, quia est prior non solum generatione: sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis, eo quod est ad finem, & hãc glos. intẽdit S. T. hic

¶ In responsione ad tertium esto cautus, quia responsio ista non concedit nisi in via, habitum voluntatis esse nobiliorẽ habitibus itellect⁹, secus. n. est i patria: lumen. n. gloriæ perfectius est charitate. Cuius signum est, ꝙ non solum non potest esse informe, sed non compatitur imperfectionem viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitum est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: non autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus. Moueat, id est reducat intellectũ de potẽtia ad actũ.

¶ In corpore tria. Primo, proponitur distinctio bimẽbris, & iuxta primum membrum, prima conclusio. Secundo, iuxta secũdam secunda conclusio, quæ est directe responsiua quæsito. Tertio, ponitur exceptio a secunda conclusione.

¶ Quo ad primum, distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effective: conclusio iuxta primum membrum est, quòd intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectum, est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere, quoniam in q. 8. arti. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est, quomodo bonum intellectum mouet vt finis, & actiue quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundum membrum & responsiua quæsito est: quòd voluntas mouet intellectũ & omnes vires animæ effectiue. Probatur dupliciter: primo authoritate Anselmi, secundo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis, respiciens vniuersalem finẽ, mouet actiue, respiciẽs fines particulares: voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi, ergo. Maior probat inductione: tam in naturalibus de cœlo q̃ in politicis de rege. Minor habet duas partes. s. ꝙ voluntas & aliæ vires sint actiuæ, & ꝙ voluntas respiciat finem vniuersalem: aliæ particulares. prima pars non probatur, sed secunda, quia bonũ in communi est obiectũ & finis voluntatis. tale autẽ bonũ est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim non sunt vniuersale & particulare.

¶ Circa hanc rationem, aduerte, quòd in litera prima pars minoris, neq; exprimitur, neq; probatur. Tũ, quia supponitur, nulla. n. vis animæ est adeo passiua, quę facta i actu, nõ sit quòdammodo actiua: vnde & sensus exterior actiue cõcurrit ad eliciendum sensationẽ, & expresse in. 2. de anima tex. 37 dicitur, quòd anima est causa actiua huius alterationis, quæ est sentire. Tum, quia nihil minus habetur intentum, etiã si non omnes vires animæ sint aliquo modo actiuæ, quoniam si volũtas mouet omnes

Universidad de Deusto Biblioteca

actiua s, a fortiori mouet passiuas, vel mediantibus actiuis, a quibus mouentur passiuæ, vel applicando saltem passiua actiuis, ponendo vel amouendo obstacula, vt patet de visu. Prima tñ responsio, est ſm veritatē & mentē S. T. Aduerte secundo, quòd voluntatē mouere vires animæ non quātū ad specificationē, sed quātū ad exercitiū actus intelligitur, & cū magna latitudine, non enim cōsistit in indiuisibili obedientia ista: sed aliquæ vires magis, & aliquæ minus obediūt. Sūt.n. rationales, p participationē magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt q̃ interiores, & inter interiores, quanto superiores, tanto magis obedire videntur. 403

¶In responsione ad primū, diligenter recolito dicta in responsione ad primū præcedentis articuli.

¶In rñsiōe ad scd̄m, recolito dicta in art. 2. q. 80. vbi hæc responsio declaratur.

¶In rñsione ad tertiū, dubiū occurrit quo ad duo. Primo, cur reducitur in litera motus animi nostri in Deum, lcū in promptu esset causa proxima. s. natura ī quā primus motus ītellectus reducitur. Secundo, quid intēdit per hanc primā motionē a Deo, an s. generalē īfluxū in intellectualia in sui principio, an specialē aliquā operationē aliter ī hoc q̃ in illo.

¶Ad euidentiā huius obscuræ dubitationis, sciendū est, ꝙ propter alterā duarum causarum aut vtranq;, posset credi necessitas reductionis talis in Deū. Primo, propter impotētiā intellectus. Secūdo, propter euitationē casus. Propter impotentiā quidem, vt quia intellectus est ſm se in potentia omnino: & cum in principio præsentatur sibi obiectū, nec adest voluntas, habet sufficiens motiuū quo ad specificationē actus. s. obiectū, sed nullū habet motiuū quo ad exercitiū actus, quia deest volūtas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotēs ad exeundū in actū, nisi aliquod aliud adsit motiuū, & propterea poni oportet altius motiuū ad exercitiū, qd̄ dicim⁹ Deū. Propter euitationē vero casus, q a si nec uolūtas nec aliqua superior causa ponit mouere intellectū magis ad intelligēdū q̃ nō intelligēdū, aut magis ad hoc q̃ illud intelligendū, a casu est omnis prima intellectio: prout. s. contingit sic, aut aliter offerri obiecta &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harū causarū ad propositā resolutionē ducit. Impotentia in primis, falso imponitur intellectui, qm̄ & sensus exterior aut saltē æstimatiua (quā clarius patet actiue operari) sufficit ex se exire in actū scd̄m: si reducit in actū primū ab obiecto, nullo præcedente appetitu, vt patet de primis sensationibus brutorū. Nec est minoris efficaciæ intellectus possibilis informatus specie obiecti, q̃ sensus informatus specie sensibili. Vnde quēadmodū nō oportet ponere altius motiuū sensuū ad primas sensationes quo ad exercitiū actus, sed ipsa sensuū natura sufficit: ita nec in intellectu. Sufficit.n. ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ, mediante intellectu agente & possibili. Casualitas deinde male attribuit, qm̄ quę ex frequenti vsu proueniunt, casu nequaquā fiunt: cōstat aūt quòd vniuersale qd̄ est propriū motiuū intellectus, ex multis rationibus, memoriis, & experientiis colligitur, vt dicitur in secundo posteriorū & proœmio Met. non igitur casu, sed ex frequētioribus actibus sensuū circa hoc, magis q̃ circa illud prouenit, ꝙ prius intelligatur hoc q̃ illud.

¶2 Præt. Mouens non mouetur a moto, nisi forte p accidens. Sed intellectus mouet voluntatē: quia appetibile apprehensum per intellectum est mouens non motum [c]: appetitus aūt mouens motū. Ergo intellectus nō mouet a voluntate.

¶3 Præt. Nihil velle possumus, nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volēdo intelligere, oportebit, ꝙ etiā illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitum, quod est impossibile. Nō ergo voluntas mouet ītellectū.

SED CONTRA est, ꝙ Damas.* dicit: ꝙ in nobis est percipere quācunq, volumus artem, & non percipere. In nobis autem est aliquid p voluntatem: percipimus autem artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

Li. 2. Orth. fidei, ca. 16. ad finem.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquid dicitur mouere dupliciter. Vno modo per modum finis, sicut dicitur, quòd finis mouet efficientem. & hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. & hoc modo volūtas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel.* dicit in lib. de similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potentijs actiuis ordinatis, illa potentia, quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. G Cœlum enim, quod agit ad vniuersalem cōseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodq; agit ad conseruationem propriæ speciei: vel etiam indiuidui. Rex etiam, quia intendit bonum commune totius regni, mouet per suū imperium singulos præpositos ciuitatum: qui singulis ciuitatibus curam regiminis impēdunt. Obiectum autem voluntatis, est bonum & finis in communi [e]. Quælibet autem H potentia comparatur ad aliquod bonum proprium sibi conueniens, sicut visus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modum agētis mouet omnes animæ potentias ad suos actus, pręter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subdunt.

In li. 1. de simili. c. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd intellectus dupliciter considerari potest. Vno modo, secundū qd̄ intellectus est apprehēsiuus I entis [d] & veri vniuersalis. Alio

F Rursus, quia frequentius sensus mouentur ab vniuersalissimis: vtpote cū oībus sensatis concurrentibus non casu, sed ex ordine naturę est, ꝙ primo moueatur intellectus a cōmunissimis: iuxta ea quę diximus in q. de primo cognito, in commentariis de Ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talem reductionem ducunt, inquirenda est alia ratio eius, cum temerariū videatur, concordē taliū tātorumq; Philosophorū Aris. & diui T. sentētiam inficiari. Dicendū ergo videtur mihi, ꝙ intellectio prima dupliciter dicitur. vno mō simpl'r prima, quam. s. puer primo hēt, alio mō prima in tali ordine, quā s. in aliquo negotio tractādo aliquis primo habet. Et q̃uis de vtraq; sit hic sermo, & ſm superficiē literæ magis de prima simpliciter: ſm tñ profunditatē, de secūda nō minus intēdit: immo de ea di recte loquit Aris. in loco allegato, diffuse. 302 Reducere ergo primas simpl'r intellectiones in Deū, cogit rō eadē, q̃ astringimur reducere oēs motus in primū motū. Ita ꝙ, sicut dicimus ꝙ ignis nō combureret cessāte primo motu: ita dicimus ꝙ motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet ī 3. de aīa) oportet ꝙ reducant in primū intellectualiter motū. i. ī primū intellectū in actu. D. 752. Et cū motus intellectuales nostri sint ordinati, motus volūtatis reducunt medio motu intellectiuo: motus aūt intellectus p seipsum: & quia motus intellectus vt intellectus, nō est qui imperat a volūtate, sed qui præuenit voluntatē, qualis est prima intellectio simpliciter, ideo prima intellectio reducitur in Deū vt vniuersale & primū principiū intellectualiū, non vt primū cæli motorē. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influētia: sed generalis est influxus in oēs nō solū aīas nostras, sed angelicos spiritus, eadē rōne. Reduci aūt primos intellectus motus in tali ordine in Deum, eadē rō ostēdit. Si.n. motus ītellectus puri. i. absq; mistione imperii voluntatis, reducuntur immediate in primū intellectū, cū primas motiones in multis negotiis habeamus, nō ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus: cōsequēs est vt principiū primū taliū intellectionū, sit ipse primus intellectus. Nec vlla est hic differētia: nisi quia cōceptiones primæ simpliciter sortitæ sunt Deū principiū rōne sui vniuersalis influxus in intellectualia. K Cōceptiones aūt primæ in tali re aduenientes (nō ex electione & discursu) sortiunt primū intellectū vt causam rōne suæ prouidētiæ quā habēt de intellectualibus, vtpote de prima parte vniuersi. Et cōfirmat: q a motus intellectuales nō sunt deterioris cōditionis q̃ mot⁹ corpales: sed hi oēs reducunt ī causam aliquā p se sui ordinis: saltē in primū motū. ergo motus intellectuales isti reducuntur in aliquā p se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuū secūdorū: sunt.n. cōsiliū & ītellect⁹ ī actu. ergo debēt reduci in aliqd̄ eminētius cōsilio & intellectu in actu: tale aūt nō est ītellectus in aīa nostra. ergo est altius mouēs ad huiusmodi cōsilia & intellectiones. Et hæc rō vr̄ īduxisse Aris. ad hāc sentētiā in libro de bona fortuna hic allegato. Quāuis.n. causam istius intellectionis magis q̃ illius, ponerem⁹ præsentiā & dispositionē huius phantasmatis magis q̃ illius, nō pp hoc saluaretur ꝙ hic effectus tam nobilis, haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimur non solū nos habere tales

tales intellectiones qualitercunque: sed efficaces & impetuosas: quod a superiore emanare oportet natura, cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verum, quia anima nostra coniungitur motui phantasmatū & tempori &c. idcirco has motiones diuina exercet prouidentia, ſm naturā recipientis diuersimode: modo exercitatione aut compositione phantasmatum: modo confortatione luminis intellectualis, modo interiori impulsu, & cætera. Consonum quippe his etiā quæ dicuntur 12. Meta. tex. 52. est, vt singulari mō habeat De⁹ prouidentiam de intellectualibus vt sic, (quia sunt in vniuerso vt filii) q̃ de aliis. Quàmuis nostri animi in hoc parum a filiis minorentur, quòd temporū varietatibus iunguntur: & propterea casus aliquo modo in eis habeat locū. Nō tamen propterea totaliter excludūtur a filiis: sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiūt. Et tanto magis, quāto magis ab his corporalibus recedunt, vt in eodem li. Aris. dicit: & sic patet ad q̃sita, ꝙ natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula, sed generalem influxum, & non solum in corporibus, sed in ordine intellectuum, & specialem de eis prouidentiam.

b 399 202 a

modo secundum quod est quædam res & particularis potentia, habēs determinatum actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo, secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet, est apprehensiua boni cōmunis. Alio modo, secūdum quod est quædam determinata animæ potentia, habens determinatum actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque, sic dictum est supra*, quòd intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem consideretur intellectus secundum communitatem sui obiecti, & voluntas secundū quod est quædam determinata potentia, sic iterum ītellectus est altior & prior voluntate, quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius, & obiectum ipsius. Vnde, intellectus intelligit voluntatem, & actum eius, & obiectū ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem, aut lignū: quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si vero consideretur voluntas secundum communem rationem sui obiecti, quod est bonū, intellectus autē secūdum quod est quædam res & potentia specialis, sic sub communi ratione boni cōtinetur, velut quoddam speciale, & intellectus ipse, & ipsum intelligere, & obiectum eius, quod est verum, quorum quodlibet est quoddam speciale bonum. Et secūdum hoc volūtas est altior intellectu, & potest ipsum mouere. Ex his ergo apparet ratio, quare hę potētię suis actibus inuicem se includūt: quia intellectus, intelligit voluntatem velle, & voluntas, vult intellectum intelligere [e]. Et simili ratione bonū cōtinetur sub vero, inquantum est quoddam verum intellectum, & verū continetur sub bono, inquantum est quoddā bonū desideratū.

Ar. præced.

AD 2m dicendum, quòd intellectus alio modo mouet voluntatem, quàm voluntas intellectum, vt iam dictum est*.

AD 3m dicendum, quòd non oportet procedere in infinitū, sed statur in intellectu, sicut in primo. Omnem enim voluntatis motum necesse est quòd [d] præcedat apprehensio: sed non omnem apprehensionem præcedit motus voluntatis: sed principium consiliandi & intelligendi, est aliquod intellectiuum principium altius intellectu nostro, quod est De⁹, vt etiam Arist. dicit in 8. Ethic. Et per hunc modum ostendit, quòd nō est procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis, distingui debeant in appetitu superiori.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & concupiscibilis distingui B debeant in appetitu superiori, qui est voluntas. Vis enim concupiscibilis dicitur a cōcupiscendo: & irascibilis ab irascendo. Sed aliqua concupiscentia est quæ nō potest pertinere ad appetitum sensitiuum: sed solum ad intellectiuū, qui est voluntas: sicut concupiscētia sapiētiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Est etiam quædam ira, quæ non potest C pertinere ad appetitum sensitiuū, sed intellectiuum tantū: sicut cum irascimur contra vitia. Vnde & Hieron.* super Matth. monet, vt odium vitiorum possideamus in irascibili. Ergo irascibilis & concupiscibilis distingui debent in appetitu ītellectiuo, sicut & ī sensitiuo.

411 Supra q. 59 arti. 4. Et 3. di. 17. ar. 1. q. 3. Et ver. q. 25. art. 3. Et 3. de anima lec. 14.

In Matth. ca. 13. super illud, Simile est regnū cœlorū fermento, to. 9

¶2 Præt. Secundum quod communiter dicitur, charitas est in cōcupiscibili, spes autem in irascibili. Non autem possunt esse in appetitu sensitiuo, quia non sunt sensibilium D obiectorum, sed intelligibilium. Ergo concupiscibilis & irascibilis, sunt ponenda in parte intellectiua.

¶3 Præt. In libro de spiritu & anima dicitur,* quòd has potentias, scilicet irascibilem & concupiscibilem, & rationalem, habet anima antequā corpori misceatur. Sed nulla potentia sensitiuæ partis est animæ tantum, sed coniuncti, vt supra dictum est. † Ergo irascibilis & concupiscibilis sunt in voluntate, q̃ est appetit⁹ ītellectiuus.

ca. 13. a medio, tom. 3.

Q. 77. ar. 5. & 8.

E SED CONTRA est, quod Grego. Nissenus dicit,* quòd rationalis pars animæ, diuiditur in desideratiuum & irascitiuum. Et idem dicit Damasc. † in lib. 2. & Philosophus dicit in tertio de Anima, *ꝙ voluntas in ratione est. In irrationali autem parte animæ, cōcupiscētia & ira, vel desideriū & animus.

Li. 4. de viribus animæ, c. 9.

†Dam. li. 2. Orth. fidei, ca. 12. ad fi. Aristo. 3. de anima, tex. 42. tomo. 2.

RESPON. Dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis non sunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas: quia, sicut supra dictum est,* potentia, quæ

Q. 77. ar. 3. & q. 79. ar. 7.

¶Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum quintū.

In corp. ar.

Titulus clarus. ¶In corpore vnica cōclusio responsiua: quæsito negatiue. Appetitus intellectiuus, seu voluntas, nō distinguitur per irascibilē & cōcupiscibilem. Probatur. Potentia ordinata ad bonū ſm communē rationē, nō diuersificatur penes differentias speciales illius rationis: sed appetitus intellectiuus respicit communem boni rationē. ergo non distinguitur penes speciales differētias boni. Tūc vltra: sed concupiscibilis & irascibilis distinguuntur penes tales differētias. ergo volūtas nō distinguit per concupiscibilē & irascibilē. Maior pbat dupliciter. Primo ex verificatiōe ipsius īductiue in potētia visiua, & cōsequēter ī aliis: secundo, ex opposito, quia. s. si visus esset albi, vt sic, esset alius a visu nigri. Et tangitur hic probatio illa, Si affirmatio est causa affirmationis, &c. Si.n. respicere rōnem specialē est rō diuersitatis, nō respicere specialē, erit causa non diuersitatis. Minor vero est p se nota, q a bonū intellectū est vniuersale. Propositio āt subsumpta alterius probatur: cōcupiscibilis respicit rōnē cōueniētis, irascibilis rationē nocumēti propellēdi. ¶Aduerte hic, ꝙ licet ad integritatem formalē rōnis p cōclusione sufficerent hæc, q̃ ex litera ad hanc formā reducta sunt, ad claritatē tñ & bonitatē doctrinæ, in litera inferuntur duæ aliæ manifestationes non seorsum, sed mistæ: vna est ex opposito, seu ex differentia inter appetitum sensitiuū & intellectiuum, nō q· de appetitu sensitiuo minus sufficiēter dictum fuerit in q̄one præcedente, sed vt ostendatur ex eadem radice procedere, ꝙ ille diuersificetur per has differētias, & iste nō: & sic ratio ista firmior reddatur. Vnde duas maximas posuit, se habentes sicut se habēt affirmatio ad affirmationē, & negatio ad negationē. primā de cōitate obiecti, secūdā de specialitate eiusdem, & cōsequēter duo deduxit, vnitatē superioris, & diuersitatē inferioris appetitus, q a nō habet obiectū illud cōe, q a nec sensus illud apphendit.

D. 772.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Altera est, ex apprehensiua præuia, quam i calce ponit, quòd quemadmodũ vis apprehensiua in parte superiori non multiplicatur, ita nec appetitiua. Oppositũ autẽ é in parte inferiori, quia & apprehensiuæ, & appetitiuæ multiplicatur: licet non æquali numero, satis est proposito nostro differentia inter parté inferiorem & superiorem in multiplicatione & nõ multiplicatiõe, tam apprehensiuarum q̃ appetitiuarũ, quicquid sit de numero, qué constat non oportere esse æquale, quia non ponitur appetitus primo propter apprehẽsiuarum potentiarum bona propria: sed propter ipsius animalis bonũ, vt dictum est. Nec apprehensorum per se differentiæ constituunt, aut pariunt totidem per se differentias genericas appetibilũ: immo omnia sensu percepta, duabus tantum boni per se differentiis quas modo diximus in qõ. præce. cõprehenduntẽ. & iõ duas tm̃ appetitiuas potẽtias, in parte sensitiua distinxit superi⁹.

¶ *Super Quæstionis octuagesimatertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue: circa quã tria facit. Primo ponit eam, & probat ducendo ad impossibile: secundo manifestat: tertio probat a priori.

¶ Quo ad primũ, cõclusio est: Homo est lib. arb. probatur ducendo ad impossibile, quia frustra essent sex: consilia &c.

¶ Quo ad secundũ graduãtur res in triplici ordine, quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio, quædã cum iudicio, nõ collatiuo, sed naturali: quædam cum iudicio libero. prima sunt inanimata: secunda sunt bruta, tertia rõnalia, inter quæ est homo. Vbi ordinatur ad aliquod obiectũ secũdum communem rationem, non diuersificatur per differentias speciales sub illa ratione communi contentas. Sicut, quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ, secundum diuersas species colorũ. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquãtum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur a potentia quæ esset nigri, inquantum est nigrum. Appetitus autem sensitiuus, non respicit communem rationem boni: quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secũdum diuersas rationes particularium bonorum, diuersificãtur partes appetitus sensitiui. Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni, inquantum est delectabile secundum sensum, & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni, secundum quod est repulsiuũ & impugnatiuum eius, quod infert nocumentum. sed voluntas respicit bonum sub cõmuni ratione boni. Et ideo non diuersificantur in ipsa quę est appetitus intellectiuus, aliquæ potentię appetitiuę, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus nõ multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicẽtur ex parte sensus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiũtur. Quandoque quidem, secundum quod sunt quædam passiones: cum quadã scilicet concitatione animi prouenientes: & sic communiter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Alio modo, significant simplicem affectum absque passione vel animi concitatione. & sic sunt actus voluntatis. & hoc etiam modo attribuũtur angelis & Deo. Sed prout sic accipiuntur, nõ pertinẽt ad diuersas potentias: sed ad vnam tãtum potentiam, quæ dicit volũtas.

AD 2m dicendum, q̃ ipsa voluntas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, nõ eximpetu passionis, sed ex iudicio rationis. & eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & cõcupiscibili sunt charitas & spes, idest in voluntate, secundũ quod habet ordinẽ ad huiusmodi act⁹. Sic etiam potest intelligi, quod dicitur in libro † de Spiritu & Anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequam vniatur corpori: vt tm̃ intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO LXXXIII.

De Libero arbitrio, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Libero arbitrio.

Et circa hoc quærũntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo sit liberi arbitrij.

¶ Secũdo, Quid sit liberum arbitrium, Vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus.

¶ Tertio, Si est potentia, Vtrum sit appetitiua, vel cognitiua.

¶ Quarto, Si est appetitiua, Vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo sit liberi arbitrij.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̃ homo non sit liberi arbit. Quicunque.n. est liberi arbitrij, facit quod vult. Sed homo nõ facit quod vult. Dicit⁹ n. Rom. 7. Non.n. quod volo bonũ hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Ergo hõ nõ est lib. arb.

¶ 2 Præ. Quicũq; est liberi arbi. eius est velle & nõ velle, operari & nõ operari. Sed hoc nõ est hominis. dr̃.n. ad Rom. 9. Nõ est volentis. s. velle, neq; currentis. s. currere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ 3 Præ. Liberũ est qd sui causa ẽ: vt dr̃ in 1. Met. quod ergo mouet ab alio, nõ est lib. Sed deus mouet volũtatẽ. Dr̃.n. Prou. 21. Cor regis in manu Dei: & quocũque voluerit verter illud. & Philip. 2. Deus est q̃ operat⁹ in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ 4 Præt. Quicũq; est lib. arb. est dominꝰ suorũ actuũ: sed hõ nõ est dominus suorũ actuũ: qa vt dr̃ Hier. 10. Nõ est i hoĩe via eiꝰ, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij.

¶ 5 Præt. Philosꝰ. dicit in 3. Ethic. Qualis vnusquisque est, talis finis vr̃ ei. Sed nõ est i potestate nr̃a aliquales esse, sed hoc nobis ẽ a natura. Ergo naturale ẽ nobis, q̃ aliquẽ finẽ sequamur. nõ ergo ex lib. arbitrij liberũ, distinguit cõtra naturale: naturale ãt est, qd ẽ determinatũ ad vnũ: agere ergo iudicio naturali, nihil aliud ẽ q̃ agere iudicio nõ differẽti ad hoc & oppositũ: sed determinato ad alterum oppositorũ: hoc mõ bruta agũt. agere ãt arbit. liber. est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositũ. Nec attendit ista differẽtia in hoc, q̃ qñ agit, iudiciũ liberũ est indeterminatũ, & naturale determinatũ, q̃a qñ exit in actũ, oportet oẽ iudiciũ determinatũ esse ad vnũ, sed attẽdit penes hoc, q̃ iudiciũ brutorũ ẽm se, nõ est indifferens ad hoc & oppositũ: rõnaliũ vero sic. potentiæ. n. rõnales, vt dr̃ 10. Met. se habẽt ad oppositã: irrationales vero, ad vnũ tantũ oppositorum.

¶ Quo ad tertiũ, probat cõclusio a priori sic. R. ó circa contingentia, habet viã ad oppositã. ergo circa particularia operabilia. ergo nõ habet iudiciũ determinatũ ad vnũ. ergo habet iudiciũ liberum. Antecedens patet, tam in dialecticis. i. probabilibus, quàm in rhetoricis, quæ sunt mínus probabilia, vtpote verisimilia. Prima cõsequentia patet, quia particularia opabilia a nobis, manifeste sunt cõtingẽtia. Secunda vero, patet ex termini: determinari. n. ad vnũ oppositũ, & posse in vtrũq; oppositorũ, ecõtrario diuidunt. Tertia quoque patet ex terminis: qm̃ nihil aliud est iudiciũ liberũ q̃ indifferẽs: ex quo cõcludit de primo ad vltimũ, q̃ ex hoc q̃ homo est rationalis, sequitur, est lib. arb.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, q̃ hinc habes quòd prima radix libertatis est ratio, ita q̃ ex hoc primo inest libertas alicui, quia ratio indeterminata est, & indifferens ad hoc & oppositũ: & quoniã hæc est ante omnem actum voluntatis, nora, q̃ iudiciũ seu arbitriũ liberũ, distinguit cõtra naturale: naturale ãt est, qd ẽ determinatũ ad vnũ: agere ergo iudicio naturali, nihil aliud ẽ q̃ agere iudicio nõ differẽti ad hoc & oppositũ: sed determinato ad alterum oppositorũ: hoc mõ bruta agũt. agere ãt arbit. liber. est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositũ. Nec attendit ista differẽtia in hoc, q̃ qñ agit, iudiciũ liberũ est indeterminatũ, & naturale determinatũ, q̃a qñ exit in actũ, oportet oẽ iudiciũ determinatũ esse ad vnũ, sed attẽdit penes hoc, q̃ iudiciũ brutorũ ẽm se, nõ est indifferens ad hoc & oppositũ: rõnaliũ vero sic. potentiæ. n. rõnales, vt dr̃ 10. Met. se habẽt ad oppositã: irrationales vero, ad vnũ tantũ oppositorum.

¶ Quo ad tertiũ, probat cõclusio a priori sic. R. ó circa contingentia, habet viã ad oppositã. ergo circa particularia operabilia. ergo nõ habet iudiciũ determinatũ ad vnũ. ergo habet iudiciũ liberum. Antecedens patet, tam in dialecticis. i. probabilibus, quàm in rhetoricis, quæ sunt mínus probabilia, vtpote verisimilia. Prima cõsequentia patet, quia particularia opabilia a nobis, manifeste sunt cõtingẽtia. Secunda vero, patet ex termini: determinari. n. ad vnũ oppositũ, & posse in vtrũq; oppositorũ, ecõtrario diuidunt. Tertia quoque patet ex terminis: qm̃ nihil aliud est iudiciũ liberũ q̃ indifferẽs: ex quo cõcludit de primo ad vltimũ, q̃ ex hoc q̃ homo est rationalis, sequitur, est lib. arb.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, q̃ hinc habes quòd prima radix libertatis est ratio, ita q̃ ex hoc primo inest libertas alicui, quia ratio indeterminata est, & indifferens ad hoc & oppositũ: & quoniã hæc est ante omnem actum voluntatis,

tatis, consequens est q̃ minus bene Scotus in 1. dist. 38. dixerit libertatem primo quærendã in voluntate. Quàmuis possit distingui q̃ primo est in voluntate formaliter, & primo in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem. s. quicquid intelligitur ante omnem actum voluntatis, intelligitur metẽ naturaliter. ergo nulla ẽ ibi libertas, Respondetur, quòd antecedẽs quocũq; modo formetur, põt habere duplicẽ sensum. Primus est, q̃ omnis actus intellectus ante voluntatis actũ, est mere naturalis elicitiue. & sic est verum: quoniam ante volũtatis actũ, quemcunq; actum intellectus elicit, a natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quòd omnis actus intellectus præueniens voluntatem, est mere naturalis obiectiue. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi, vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad conditiones negatiuas, seu negatiue monstratas. Si intelligamus de cõditionibus positiuis, verum est: si de negatiuis, vniuersaliter non est verũ. Quoniam actus intellectus præueniẽs voluntatem, etsi obiectum habeat a natura oblatũ, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamen respectu contingentium operabilium, hanc negatiuam cõditionem. s. indeterminationẽ, & indifferentiam iudicii respectu vtriusq; partis contradictionis, q̃ opponitur directe naturæ, qm̃ natura determinat ad vnũ. Et hæc conditio, est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatum, voluntas non posset ad quam vellet contradictionis partem declinare, sed necessitaretur a determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc, sa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas, & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ: sed potius hoc in eis facit. operatur enim vnoquoque secundum eius proprietatem.

AD 4m dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius, quantũ ad executiones electionũ: in quibus homo impediri põt, velit, nolit. electiones ãt ipsę sunt in nobis, supposito tm̃ diuino auxilio.

AD 5m dicendũ, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest, vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attẽditur secundum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex supradictis patet. Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum, potest esse homo aliqualis naturali qualitate, secundũ quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunque impressione corporearum causarũ, quæ non possunt in intellectiuam partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus. Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione, homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandũ. Sed istæ inclinationes subiacẽt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est. vnde per hęc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autẽ superuenientes sunt sicut habitus & passiones, ẽm quas aliquis magis inclinatur in vnum, q̃ in alterũ, tamen istæ etiam inclinationes, subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi ẽt qualitates ei subiacẽt inquãtũ in nobis est, tales qualitates acqrere, vel causaliter vel dispositiue, vel a nobis excludere. Et sic nihil ẽ qd libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum

SED CONTRA est, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glos. 1. in libertate arbitrij.

RESPON. Dicendum, quòd homo est liberi arbitrij: alioquin frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quædam agunt absque iudicio. sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum, eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero, quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam, iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequẽdum. Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio, potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viã ad oppositã, vt patet in dialecticis syllogismis, & Rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia, sunt quædam contingentia: et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quòd rationalis est.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut supra dictum est: appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamẽ potest in aliquo repugnare, concupiscendo contra illud qd ratio dictat. Hoc ergo est bonum, quòd homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere cõtra rationẽ, vt glo. Auguſt. ibidẽ dicit.

AD 2m dicendum, quòd verbũ illud Apostoli non sic est intelligẽdum, quasi homo non velit, & nõ currat libero arbitrio: sed quia liberũ arbitriũ ad hoc non est sufficiẽs nisi moueat & iuuetur a Deo.

AD 3m dicendum, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendũ. Non tamen hoc est de necessitate libertatis, q̃ sit prima causa sui, id quod liberum est: sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius, requiritur q̃ sit prima cau-

Quia vero rationis iudicium circa hoc amandum, vel non amandum ante voluntatis actum indifferẽs est, & vtrinque rationes habẽs, suspensum stat, nec natura, nec electione determinatũ ẽm se. Hinc iudicii tale & naturale non est, quo ad talem indifferentiam, immo naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet quòd dictũ antecedente Scoti, juxta sensum in quo verificatur antecedens, negãda est cõsequentia: in alio vero sensu, antecedẽs est negandum, quia falsum est, vt patet. Et si instetur, quòd aut indifferentia iudicii est naturalis aut libera: respondendũ est quòd neutra est formaliter, sed est radicaliter libera. i. libertatis radix. Est.n. implicatio in adiecto, dicere indeterminatio naturalis, quia si naturalis. ergo determinata ad vnum, & si indifferẽs. ergo nõ naturalis. Inhæsio tamen talis indeterminati iudicii est naturalis, vt de libertate formaliter etiam dicetur in sequenti articulo.

¶ *Super Quæstionis octuagesimatertiæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. primo distinguit significationes huius nominis, liberũ arbitrium. Secundo respondet quæsito vnica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum dupliciter sumitur, proprie, & ex accõmodatione vsus. Primo modo significat actum. Secũdo, principium huius actus, & de hoc est quæstio.

¶ Quo ad secũm cõclusio respõsiua est. Liberũ arbitriũ est potentia. Probatur sic. Aut est habitus aut potentia, aut pœtia cũ habitu: sed nec habit⁹, nec potẽtia cũ habitu ẽ. ergo potentia. Assumptũ

probatur,quia principium actus in nobis,aliquod horũ est: probatur,quia his dicimur vt principiis cognoscere.minor vero probatur dupliciter.primo sic. Si esset habitus.ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile, quia naturalitas est contra rationem libertatis, & esse habitum,est contra rationẽ naturalitatis liberi arbit.consequentia patet: quia liberum arbitriũ nõ acquiritur aut infunditur, sed connascitur nobiscum. Destructio consequẽtis quo ad primam probationẽ patet, quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si sub est libero arbitrio,ergo nõ ẽ naturale,vt patet de assensu principiorum & appetitu beatitudinis.

Nõ multũ remote a prin.libri.

¶ Circa hanc partẽ duo dubia parua sunt. Primum est, quia videtur contra dictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrii repugnat naturalitas, & simul dicitur quòd est naturalis.Secundum est, quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis.ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur, quòd naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quòd naturale vocamus determinatum ad vnum:cuius oppositum conuenit libero.Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rõnem rei de qua est sermo,vel supra inhæsionem illius rationis i subiecto. Et si quidem determinet inhæsionẽ, omnia quæ congenerãtur alicui, naturalia sunt, quia non libere insunt: sed a natura determinantur ad habenda illa, & hoc modo liberum arbitrium est naturale, quia inest nobis a natura,vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionẽ infertur in litera, ꝙ si esset habitus,esset naturalis:vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei,sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale,& aliquid liberum: quia aliquod est determinatum ad vnum,aliquod indifferens ad hoc, & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio.Et ideo notanter in litera dicitur: Contra rationem liberi arbitrii est naturalitas,scili-

Enchiridii ca.30.circa princ. to 3.

nihil est aliud quàm liberũ iudicium.Iudicium autem non nominat potentiam,sed actum.Ergo liberum arbitrium nõ est potentia.

¶ 2 Præt. Liberum arbitrium dicitur esse facultas voluntatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem potestatis, quæ quidẽ est per habitum. Ergo liberum arbitrium est habitus. Ber. *etiam dicit,quòd lib.arbit.est habitus animæ liber sui. Nõ ergo est potentia.

¶ 3 Præt. Nulla potentia naturalis tollitur per peccatũ: sed liberum arbitrium tollitur per peccatum. Aug.enim dicit†,quòd homo male vtens libero arbit. & se perdit & ipsum.Ergo liberum arbitrium non est potentia.

SED CONTRA est,quòd nihil est subiectum habitus,vt videtur, nisi potentia. Sed liberum arbitrium est subiectum gratiæ, qua sibi assistente bonum eligit. Ergo liberum arbitrium est potentia.

RESPON. Dicendum, quòd quàmuis liberum arbitrium nominet quendam actum secundum propriam significationem vocabuli: secundum tamen communem vsum loquẽdi, liberum arbitrium dicimus id, quod est huius actus principium, scilicet quo homo libere iudicat. Principium autem actus in nobis est & potentia & habitus.Dicimur enim aliquid cognoscere & per scientiã & per intellectiuam potentiam. oportet ergo, quòd liberũ arbitrium vel sit potentia,vel sit habitus,vel sit potentia cum aliquo habitu. Quòd autem non sit habitus, neque potẽtia cum habitu, manifeste apparet ex duobus. Primo quidẽ, quia si est habitus,oportet,quòd sit habitus naturalis.Hoc enim est naturale homini, ꝙ sit liberi arbitrij. Nullus autem habitus naturalis adest nobis ad ea, quę subsunt libero arbitrio,q̃a ad ea,respectu quorum habemus habitus naturales, naturaliter inclinamur: sicut ad assentiendum primis principijs. Ea autem,ad quæ naturaliter inclinamur,non subsunt libero arbitrio, sicut dictum est* de appetitu beatitudinis. Vnde contra propriam rationem liberi arbitrij est, quòd sit habitus naturalis.Contra naturalitatem autem eius est,quòd sit habitus non naturalis.Et sic relinquitur, quòd nullo modo sit habitus.Secundo hoc apparet:quia habitus dicuntur secũdum quos nos habemus ad passiones, vel ad act° bene vel male,vt dicit' in 2.Ethi*. Nam per temperantiam bene nos habemus ad concupiscentias, per intemperantiam autem male: per scientiam etiam bene nos habemus ad actum intellectus, dum verum cognoscimus, per habitum autem cõtrarium male: lib.autem arbitr. indifferenter se habet ad bene eligendum vel male. Vnde impossibile est, quòd liberum arbitrium sit habitus, Relinquitur ergo,quòd sit potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consuetum est potentiam significari nomine actus [c]. Et sic per hũc actum, qui est liberum iudicium, nominatur potentia quæ est huius actus principium: alioquin si liberum arbitrium nominaret actum: non semper maneret in homine.

AD 2[m] dicendum, quòd facultas nominat quandoque potestatem expeditam ad operandum. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber. autem accipit habitum non secundum quod diuiditur contra potentiam, sed secundum quod significat habitudinem quandam, qua aliquo modo se aliquis habet ad actũ. quod quidem est tam per potentiã quàm per habitum Nam per potentiam homo se habet vt potens operari, per habitum autẽ vt aptus ad operandum bene vel male.

AD 3[m] dicendum, quòd homo peccando, liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantũ ad libertatem naturalem,quæ est a coactione, sed quantum ad libertatẽ, quæ est a culpa & a miseria. de qua infra in tractatu moralium dicetur ĩ secũda parte huius operis.

F cet determinans rationem, non inhæsionem, & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium: quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis, distinguitur tamen contra potentias naturales,& dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animus.Cur simpliciter dicitur quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem, & non naturalem potentiã cum vtriusque naturalitas,quo ad rationem, repugnet, & quo ad inhæsionem. conueniat? Ad hoc dicitur,quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles:ita ꝙ si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem, quàmuis non econtra, vt patet:in potentia vero non, sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatẽ habitus tanquam omnino repugnantem,liberum arbitrium excludit: potentiæ vero tanquam permissiue compatientem secum libertatem nõ sic excludit, & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam, quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrii,infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem, & tamen probatio postmodum fit contra naturalitatem rationis:hæc enim probatur repugnare libero arbitrio:& sic videtur inefficax processus, & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio, quòd quia ĩ habitu naturalitas rationis euidens est, quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla op[9] erat probatione circa hoc, & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis, ex alia naturalitate s.rationis, tanquam per se nota procedere,& ex naturalitate rationis inferre repugnantiã ad libertatem. Qui processus non liceret loquendo de potentia,quia illata naturalitate inhæsionis,non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

Q.82.ar.1.

Li.2. Ethi. c.6. tom.5.

404

¶ Secundo probatur sic. Libero arbitrio indifferenter nos habemus ad bene vel male eligendum.ergo non est habitus.Tenet sequela,quia habitus est,quo bene vel male inclinamur.probatur authoritate & inductione in intellectu,& appetitu.

¶Su-

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum tertium.

414 2.dis.24.q. 1.ar.3.Et 3 di.17.ar.1. q̃o.3.ad 5. Et veri. q. 24. arti. 4. & 6. Dam. li.2. Orthod.fidei,c.27.in princ.& li. 3.cap.14.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur. Electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis.ergo liberum arbitriũ est appetitiua potẽtia. Huius rationis primo probatur consequentia in litera,q̃a proprius actus liberi est electio, quod probatur, quia ex hoc dicimur liberi, quia possumus optare vnum,altero refutato,quod est eligere. Secundo,declaratur, & probatur antecedens. Declaratur quidem,declarãdo primo, quòd ad electionem duo concurrũt, iudicium ex parte consilii & intellectus,& acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus:ponendo secũdo quid in hoc senserit Aristot.in 6.li. Ethic.& quid in tertio. Probatur vero sic.Obiectũ electionis est id qđ est ad finem vt sic. ergo est bonũ vtile. ergo electio est proprie act[9] appetitiuæ virtutis. Antecedens hoc cũ prima consequentia patet: secunda vero probatur,quia bonũ vt bonum,& consequenter omnis boni species,vt sic,ad appetitiuæ potẽtiæ obiectũ ꝓpriũ spectat.

Lib.3.Eth. c.2. in medio.tom.5.

D. 816.

¶ Circa hanc partẽ esset quæstio de electione,quære in prima secundæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur,quòd liberũ arbitrium non sit potentia appetitiua:sed cognitiua. Dicit enim Damasc*. quòd cum rationali confestim comitatur liberum arbitriũ. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ 2 Præt. Liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium: sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ 3 Præt. Ad lib. arbit. præcipue pertinet electio.Sed electio videtur ad cognitionẽ pertinere: quia electio importat quandam comparationẽ, vnius ad alterũ,qđ est ꝓpriũ cognitiuæ virtutis.Ergo liberũ arbitriũ est potẽtia cognitiua.

SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in tertio Ethic*.ꝙ electio est desiderium eorum,quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio.Liberum autem arbitrium est secũdũ ꝙ eligimus. Ergo liberũ arbitrium est virtus appetitiua.

RESPON. Dicendũ,quòd proprium liberi arbitrij est electio.Ex hoc enim [d] liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere,alio recusato, quod est eligere: & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte aũt cognitiuæ, requirit' cõsilium,ꝑ quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autẽ appetitiuæ requiritur, quòd appetendo acceptetur,quod per cõsiliũ diiudicatur. Et ideo Aristot. in sexto Ethic.*sub dubio derelinquit,vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam,vel ad vim cognitiuam:dicit enim, quòd electio vel est intellectus appetitiuus,vel appetitus intellectiuus.Sed in tertio Ethic†.in hoc magis[d] declinat,quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cõsiliabile,& huius ratio est,quia ꝓprium obiectum electionis est illud, quod est ad finem. hoc autem inquantũ huiusmodi habet rationẽ boni,quod dicitur vtile.Vnde,cũ bonum inquantũ huiusmodi, sit obiectũ appetit[9], sequit', ꝙ electio sit principaliter actus appetitiuę virtutis,Et sic liberũ arbitriũ est appetitiua potentia.

Li.6. Ethi. c.2. circa finem, to.5.

Li.3. Ethi. c.2. tom.5. D.541.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas [c]. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali cõfestim concomitatur liberum arbitrium.

398 330 402

A AD 2[m] dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium,primo quidem per sententiam rationis,& secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethic*. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium,a quo nominatur liberum arbitrium. Li.3.Ethic. c.3.ad finẽ tom.5.

AD 3[m] dicendum,quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum a vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia a uoluntate.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbit.sit alia potentia a voluntate.Dicit enim Damasc*.in lib.2. quòd aliud est thelisis, aliud vero bulisis.Thelisis autem est volũtas, bulisis autem videtur arbitrium liberum: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid, quasi vnius per cõparationem ad alterũ.Ergo videt',ꝙ liberũ arbitriũ sit alia potẽtia a volũtate.

Lib.2.c.22

θέλησις βούλησις

¶ 2 Præt. Potentię cognoscunt' per actus.Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij,est aliud a voluntate, vt dicitur in 3.Ethic.* quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem,Ergo liberũ arbitrium est alia potẽtia a volũtate.

Li.3. Ethi. cap.2. ante med. to.5.

¶ 3 Præt. Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem:& hæc non videtur esse nisi liberum arbitrium. Ergo liberum arbit.est alia potẽtia ꝑter volũtatẽ.

SED CONTRA est,quòd Damasce.dicit in 3.quòd liberum arbitrium nihil aliud est q̃ voluntas.

Lib.3. Orthod. fidei, ca.14. ante medium.

E RESPON. Dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentijs apprehensiuis, vt supra dictum est*.Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio:ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur proprie principia, quę sine collatione per seipsa cognoscuntur [c]. Ratio-

Q.64. ar.2 & q.80. ar. 2.

¶ Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum quartũ.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Voluntas & liberum arbitriũ non sunt duæ: sed vna potentia. probatur. Sicut se habet intellectus ad rationem, ita voluntas ad lib. arb.seu (quod idem est) vim electiuam: sed intellectus & ratio sũt vna potẽtia. ergo volũtas & lib. arb.Maior probatur dupliciter. Primo ex communi ratione:quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis, ac per hoc sicut in apprehensiua sunt duo, ita in appetitiua.Secundo ex specialibus rationibus horũ ex parte obiectorũ & actuũ. Actuum quidem, quia, intelligere est simplex, & ratiocinari est discurrere, & similiter velle & eligere: obiectorum vero, quia exinde illorũ primũ est principii: scđm conclusionis.horum quoq; primum est finis,secundum ad finem.

415 locis supr ar.3. iduct'

¶ Cõstat autem ꝙ hæc proportionaliter se habent:minor vero nõ solum probatur, quia eiusdẽ est virtutis,quies & motus:sed idem medium intentam hic conclusionem inferre dicitur.Et sic duobus quodammodo mediis, probauit intentam conclusionem, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuam & appetitiuam virtutem, & ex habitudine

293 396

Universidad de Deusto
Biblioteca

tendine inter actum lib.arb. & actum vo lūtatis: quia. ſ. ſe habent vt quies & motus, vt ſupra dictum fuit de intellectu & ratione.

¶ *Super Q uæſtionis octuageſimæquartæ Articulum primū.*

TItulus clarus.

¶ In corpe quīque. Primo, refert antiquorum opiniones: ſcḋo, Platonis tertio, arguit contra opinione Plat. quarto, fundamentū eius examinat & ḋſtruit. quinto infert cōcluſionem reſponſiuā queſito affirmatiue.

¶ Quo ad primū, antiquorum poſitio eſt quòd corporeorum nulla eſt certa cogni
D.1084. Q.79.ar.8. tio, quia ſunt in cōtinuo motu: & ex hoc ꝙ corporale varium, nullius rei eſt aliqua certa cognitio, quia ſola corpo-rea entia ponebant.

¶ Quo ad ſecundū, Platonis poſitio, ꝙ corporum ſenſibiliū ſecundum ſeipſa nō eſt certa ſcientia: ſed ſm eorū ideas, quia hæc ſunt materialia & fluxa, illæ autem ſunt ſpecies horum.

¶ Quo ad tertium, dupliciter arguitur. Primo, ducendo ad impoſſibile, quia. ſ. materia & motᵇ excluderentur a ſcientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medii, & ſic periret ſcientia naturalis, quæ & de mobili, & per principia motus eſt. Secundo, ducendo ad inopinabile, ꝙ dum horum manifeſtorū ſciētiam quærimus, aliorum quæ neſcimus, ſcientiam inueniamᵇ, quæ nō ſunt horum ſubſtantiæ, per quæ de his iudicare nequimus, & tamen iudicamus.

¶ Quo ad quartum. primo fundamentū Platonis: fundauit ſe Plato ſuper tres propoſitiones. Prima eſt, ꝙ cognitio fit p aſſimilationē, primo de anima. ſecunda, quòd iſta ſimilatio debet eſſe non ſolum in forma, ſed in modo formæ. Tertia, ꝙ inter intellectum & res
In corp. cinari autem, proprie eſt deuenire ex vno in cognitionē alterius. Vnde, proprie de concluſionibus ratiocinamur, quæ ex principijs innoteſcunt. Similiter ex parte appetitus, velle, importat ſimplicē appetitum alicuius rei. Vnde volūtas dicitur eſſe de fine, qui propter ſe appetitur. Eligere autem, eſt appetere aliquid propter alterum conſequēdum. vnde proprie eſt corū, quæ ſunt ad finem. Sicut autem ſe habet ī cognitiuis, principium ad concluſionem, cui propter principia aſſentimus, ita in appetitiuis ſe habet finis ad ea, quæ ſunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſicut ſe habet intellectus ad rationem, ita ſe habet volūtas ad vim electiuam, ideſt ad liberum arbitrium. Oſtenſum eſt ᵈ autē ſupra⁷, ꝙ eiuſdem potentiæ eſt intelligere & ratiocinari, ſicut eiuſdem virtutis eſt quieſcere & moueri. Vnde etiā eiuſ H dem potentiæ eſt, velle & eligere. Et propter hoc, volūtas & liberū arbitriū nō ſunt duę potētię, ſed vna.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ buleſis diſtinguitur a theleſi, nō propter diuerſitatē potētiarū, ſed propter differētiā actuum.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ electio & voluntas, ideſt ipſum velle, ſunt diuerſi actus: ſed tamen pertinent ad vnam potentiā, ſicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictū eſt *. I

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ intellectus cōparatur ad volūtatē vt mouens. et ideo non oportet in volūtate diſtinguere agēs & poſſibile.

QVAESTIO LXXXIIII.

Quomodo anima coniuncta intelligat corporalia quæ ſunt infra ipſam.

CONSEQVENTER cōſid erandum eſt de actibus & habitibus animę, quātū ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ, non pertinēt directe ad conſideratiōē theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad conſiderationem moralis ſcientiæ pertinēt. Et ideo in ſecūda parte huius operis de eis tractabitur, in qua conſiderandū eſt de morali materia. Nunc autē de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidē de actibus. Secūdo, de habitib⁹. In conſideratione vero actuum, hoc modo procedemus. Primo nāque conſiderandum eſt, quomodo intelligit anima corpori coniuncta. F Secundo, quomodo intelligit a corpore ſeparata. Prima autem conſideratio erit tripartita. Primo nanque conſiderabitur, quomodo anima intelligit corporalia quæ ſunt infra ipſam. Secundo, quomodo intelligit ſeipſam & ea, quæ in ipſa ſunt. Tertio, quomodo intelligit ſubſtantias immateriales, quę ſunt ſupra ipſam.

Circa cognitionem vero corporalium, tria cōſideranda occurrūt. G Primo quidem, per quid ea cognoſcit. Secundo, quomodo & quo ordine. Tertio, quid in eis cognoſcit.

Circa primū quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

¶ Secūdo, Vtrum intelligat ea per eſſentiam ſuam, vel per aliquas ſpecies.

¶ Tertio, Si p aliquas ſpecies, Vtrū ſpecies omnium intelligibilium ſint ei naturaliter innatæ.

¶ Quarto, Vtrum effluant in ipſam ab aliquib⁹ formis immaterialibus ſeparatis.

¶ Quīto, Vtrum anima noſtra omnia quæ intelligit, videat in rationibus æternis.

¶ Sexto, Vtrum cognitionem intelligibilem acquirat a ſenſu.

¶ Septimo, Vtrum intellectus poſſit actu intelligere per ſpecies intelligibiles, quas penes ſe habet, non conuertendo ſe ad phantaſmata.

¶ Octauo, Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimē tum ſenſitiuarum virtutum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima non cognoſcat corpora per intellectū. Dicit enim Auguſt. *in 2. ſol. ꝙ cor
K pora intellectu comprehendi non poſſunt: nec aliquod corporeum niſi ſenſibus videri poteſt. Dicit etiam 12. ſuper Geneſ. ad literam †, ꝙ viſio intellectualis eſt eorum, quæ ſunt per eſſentiam ſuam in anima. huiuſmodi autem nō ſunt corpora. Ergo anima per intellectū corpora cognoſcere non poteſt.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet ſenſus ad intelligibilia, ita ſe habet intellectus ad ſenſibilia. Sed anima per ſenſum nullo modo pōt cognoſcere ſpiritualia quæ ſunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum poteſt cognoſcere corpo-
416 Verit.q.10 ar.4. Li.2.c.4.2 medio,to.1 Li. 12. ſuper Gen. c. 25. colligitur, tom.3. rales non poteſt eſſe iſta aſſimilatio, ſed bene inter animam & ideas. Et hanc tertiam propoſitionem probauit, quia ī anima, rei cognitæ forma eſt immaterialiter, vniuerſaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuerſaliter, & neceſſario: operatio enim eſt ſecundum modum formæ, in corporibus autē his oppoſito modo ſunt formæ in ideis autē ſunt ſimili modo. ſ. vniuerſaliter, immaterialiter, & abſque motu, ergo.

¶ Deinde deſtruit hoc fundamentum, oſtendendo ſecundā propoſitionem eſſe falſam dupliciter. Primo, in aſſimilatione abſolute. Secūdo, in aſſimilatione cognoſcentis ad cognitū: abſolute quidem, quia inter ſimilia nō oportet quòd ſit ſimilitudo modi eſſendi, neq; intrinſece, vt patet de intēſo & remiſſo: neque extrinſece, vt patet de duobus albis, altero dulci, & altero non. In cognoſcente autem, quia ſenſus eſt ſimilis ſenſato in forma, non in materia. ergo iuxta hunc eūdem modū dici poteſt, ꝙ intellectus reſpicit ſpecies rerum abſq; materia, motu & particularibus, quia Vnūquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis.

¶ Aduerte hic quòd (vt patet ex ſupradictis) iſta rō, Vnūquodque recipit per modum ſuum, non ſufficeret ad propoſitum niſi præſuppoſito actiuo ſufficiēte: quia tamē ſuperius ex propoſito hoc declarauerat, vbi de intellectu agente tractabatur, ideo ſuppoſitis illis, nunc non curat ſe breuiter & quaſi diminute loq.

¶ Quo ad quintū, infertur cōcluſio reſpōſiua, Anima per intellectum cognoſcit corpora cognitione immateriali, vniuerſali, & neceſſaria. Vbi aduerte, quòd hæ tres conditiones determinant cognitionem ſm genus proprium & in ordine ad obiectum Secundū genus quidem proprium, quia cognitio iſta eſt de genere cognitionū immaterialium, vniuerſalium, & immobilium, ſeu neceſſariarum, quod idē ē: neceſſariū. n. eſt qđ mutari non pōt. omnis. n. intellectio in taliḡ eſt. In ordine vero ad obiectū, quia cognitio iſta ī materialiter, vniuerſaliter, & imutabiliter attingit obiectum: nulla n. materia mediante, nulla conditione particularitatis interceden
362 te, nulla mutationis ſpecie obuiante, intelligim⁹ ſpecies corporum, quæ ſm eſſe ſunt materiales, particulares, & motui ſubiectæ.

Li.4.Meta. tex.22.to.5 Heraclitus dixit, ꝙ nō eſt poſſibile aquam fluuij currentis bis tāgere, vt recitat Philoſoph. in 4. Meta. * His aūt ſuperueniens Plato, vt poſſet ſaluare certā cognitionē veritatis, a nobis per intellectū haberi, poſuit præter iſta corporalia aliud genus entiū a materia & motu ſeparatū, quod nominabat ſpecies ſiue ideas, p quarū participationem, vnumquodq; iſtorū ſingularium & ſenſibiliū, dicitur vel homo vel equus, vel ali
34 quid huiuſmodi. * Sic ergo dicebat, ſcientias & diffinitiones & quicquid ad actum intellectus pertinet, nō referri ad iſta corpora ſenſibilia, ſed ad illa immate-
419 rialia & ſeparata⁷, vt ſic aīa non intelligat iſta corporalia, ſed intelligat horū corporaliū, ſpecies ſeparatas. Sed hoc dupliciter apparet falſum. Primo quidē, quia cū illæ ſpecies ſint immateriales & immobiles, excluderetur a ſcientijs cognitio motus & materiæ, qđ eſt propriū ſcientiæ naturalis, & demonſtratio p cauſas mouētes & materiales. Secundo, quia deriſibile vī, vt dum rerum, quæ nobis manifeſtæ ſunt notitiā quærimus, alia entia in mediū afferamus, quę nō poſſunt eſ
415 ſe corū ſubſtantiæ, cū ab eis differant ſm eſſe. Et ſic illis ſubſtantijs ſeparatis cognitis, nō propter hoc de iſtis ſenſibilibus iudicare poſſemus. Vī aūt in hoc Plato deuiare a veritate: quia cū æſtimaret omnem cognitionem p modum alicuius ſimilitudinis eſſe, credidit ꝙ forma cogniti ex neceſſitate ſit in cognoſcente, eo modo quo eſt in cognito. Conſiderauit aūt, ꝙ forma rei intellectæ eſt ī intellectu vniuerſaliter, & immaterialiter, & immobiliter: quod ex ipſa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuerſaliter & per modum neceſſitatis cuiuſdam: modus enim actionis eſt ſm modū formæ agentis. Et ideo exiſtimauit, ꝙ oportet res intellectas hoc modo in ſeipſis ſubſiſtere. ſ. immaterialiter & immobiliter. Hoc aūt neceſſarium non eſt: quia etiam in ipſis ſenſibilibus videmus, ꝙ forma alio modo eſt in vno ſenſibilium, quàm in altero: puta cum in vno eſt albedo intenſior, in alio remiſſior: & cum in vno albedo cum dulcedine, in alio ſine dulcedine. Et per hunc etiam modum, forma ſenſibilis alio modo eſt in re, quæ eſt extra animā, & alio

modo in ſenſu, qui ſuſcipit formas ſenſibilium abſq; materia⁸, ſicut colorē auri ſine auro *. Et ſimiliter intellectus ſpecies corporū, quæ ſunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter, ſm modū ſuum. nā receptū eſt in recipiente p modū recipiētis. Dicendū eſt ergo, ꝙ anima p intellectū cognoſcit corpora, cognitiōe immateriali, vniuerſali, & neceſſaria. b 425

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Auguſt. eſt intelligendum quantum ad ea, quibus intellectus cognoſcit, non autem quantum ad ea, quæ intellectus cognoſcit. Cognoſcit enim corpora intelligendo, ſed non per corpora, neque per ſimilitudines materiales & corporeas, ſed p ſpecies immateriales & intelligibiles, quæ p ſui eſſentiam in aīa eſſe poſſunt⁸. d 63 Li.22. de ciui. dei, ca. 29. declinādo ad finē tom.5.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit 22. de Ciuit dei, * Non eſt dicendum, ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit ſola corporalia, ita intellectus cognoſcit ſola ſpiritualia: quia ſequeretur, ꝙ Deus & angeli corporalia non cognoſcerent. Huius autem diuerſitatis ratio eſt, quia inferior virtus non ſe extendit ad ea quæ ſunt ſuperioris virtutis: ſed virtus ſuperior ea, q̄ ſunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur⁸. b

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ omnis motus ſupponit aliquid immobile. Cum enim tranſmutatio fit ſecundū qualitatem, remanet ſubſtantia immobilis: & cum C tranſmutatur forma ſubſtātialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium, ſunt immobiles habitudines: ſicut Sortes etſi non ſemper ſedeat, tamen immobiliter eſt verum, quòd quando ſedet, in vno loco manet. Et propter hoc, nihil prohibet de rebus mobilibus, immobilem ſcientiam habere. 542

ARTICVLVS II.

Vtrum anima per eſſentiam ſuam corporalia intelligat.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulū ſecundū.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima p eſſentiam ſuam, corporalia intelligat. Dicit. n. Auguſt *. 10. de trin. ꝙ anima imagines corporum conuoluit, & rapit factas in ſemetipſa de ſemetipſa. Dat. n. eis formādis, qđdam ſubſtantiæ ſuæ. Sed p ſimilitudines corporū corpora intelligit. Ergo p eſſētiā ſuā, quā dat formādis talib⁹ ſimilitudinib⁹, & de qua eas format, cognoſcit corporalia. D E

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in tertio de anima, * ꝙ anima quodāmodo eſt omnia. Cum ergo ſimile ſimili cognoſcatur, videt⁷, ꝙ anima p ſeipſam corporalia cognoſcat.

¶ 3 Præt. Anima eſt ſuperior corporalibus creaturis. Inferiora aūt ſuntī ſuperioribus eminētiori mō q̄ ī ſeipſis: vt Dion. * dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo exiſtunt in ipſa eſſentia aīæ q̄ in ſeipſis. Per ſuā ergo ſubſtantiā pōt creaturas corpeas cognoſcere.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. * dicit 9. de Tri. ꝙ mens, corporeārū rerū notitias, p ſenſus corporis colligit. Ipſa aūt aīa nō eſt cognoſcibilis p corporis ſenſus. Nō ergo co-
417 Verit.q.10 ar.4.cor. Lib. 10. de Tri.c.5.circa finem, tomo.3. Li.3.de anima.tex.37. tom.2. Ca.12.cœleſt.Hierar. Li.9.de Tri c.3.in fine, tom.3.

TItulus per eſſentiam vt rationē cognoſcendi, eo modo quo ſpecies intelligibilis dicitur ratio cognoſcendi: ita quòd, ſola eſſentia animę ſit ei ſufficiēs ratio cognoſcēdi omnia corpora.

¶ In corpore quatuor: primo, ponit opiniones antiquorum: ſecūdo, arguit cōtra: tertio, oſtēdit modum quo cognitum oportet eſſe in cognoſcēte: quarto, reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primū, quatuor narrat. primo concluſionem reſponſiuam ſm antiquos. ſ. quòd anima cognoſcit omnia corpora per eſſentiam ſuam. Secundo, communē fundamentū omnibus antiquis. ſ. quòd cognitio fit aſſimilatione: vt patet in primo de anima. Tertio, quomodo diuerſimode ſuper eodē fundamento, Plato & alii fabricauerūt, quia ille ab anima

Universidad de Deusto Biblioteca

gnoscit corporea p suam substātiā.

Respon. Dicendum, quòd antiqui Philosophi posuerunt, ꝙ anima p suam essentiam cognoscit corpora. Hoc.n. animis omnium communiter inditum fuit, ꝙ simile simili cognoscitur. Existimabāt G autē ꝙ forma cogniti sit in cognoscēte, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato.n.quia perspexit intellectualem animam immaterialē esse, & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere[c]. Priores vero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerūt, oportere res cognitas etiam in anima cognoscente, materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omniū cognitio- H nem, posuerunt eam habere naturam communē cum omnibus. Et quia natura principiatorū ex principijs constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita, ꝙ qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & simil'r de aere & aqua. Empedocles aūt, qui posuit quatuor elementa materialia, & duo mouentia, ex his etiā dixit animā esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerēt, posue- I runt omnem cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum[c]. Sed hæc opinio improbat'. Primo quidem, quia materiali principio de quo loquebātur, non existunt principiata, nisi in potentia. Nō autem cognoscit' aliquid s̄m ꝙ est in potētia: sed s̄m ꝙ est actu, vt patet in 9. Metaphysic.* Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actū.[c] Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturā ad hoc, K ꝙ omnia cognosceret, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuū: puta ossis, & carnis, & aliorum huiusmodi, vt Aristot. contra Empedoclem argumentatur in primo de Anima.* Secūdo: qa si oporteret rem cognitam materialiter ī cognoscente existere, nulla ratio es-

ma inchoans, posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: isti a rebus inchoantes, posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quarto, quo ad omnia extendebāt animæ similitudinem & cognitionem.s.per naturam, aut naturas principii, seu principiorum, quia principiata ex principiis constituūtur & cognoscūtur, & declarantur discurrendo per opiniones eorū & Empedoclis. omnia clara sunt in litera.

¶Aduerte hic, quòd fundamētū illud cōmune verū in se est, & ideo cōmune fuit & est sapientibus & insipientibus: sed qa male ītellectū fuit, ideo fuit occasio erroris. Nāq; tam Plato quàm alii intellexerūt de similitudine & in forma, & in 416 modo formæ, & propterea vtrique errarunt, & in extre- d mas inciderūt opin. Arist. autem distinguens similitudinē in forma a similitudine in modo illius, & videns primā sufficere ad cognitionem, media via incessit, quam sectamur, putātes quòd, licet requiratur similitudo inter cognoscens & cognitū in forma: stat tñ dissimilitudo in modo: immo respectu corporalium requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterq; processus tam a modo animæ ad res, quàm a modo rerum ad animā, ducit ad falsum.

261 421 ¶Quo ad scd̄m arguit contra alios, nō cōtra Platonē, quia ipse nō ponebat animam per suam substantiam cognoscere omnia, sed p species participatas ab Li. 9. Met. tex. 20. tomo. 3. 436 ideis, quàmuis cōueniret cū antiquis in malo intellectu illi⁹ fundamenti. Dupliciter autem reprehenduntur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorū, s. quòd omnia cognoscuntur per naturas principiorum. Secundo, quo ad primum dictum, quòd Li. 1. de anima, tex. 77. tom. 2. corpora sunt in anima materialiter. Cōtra primū arguitur. Ratio cognoscendi oportet quòd sit actu cognitum, quod probatur ex eo, quòd etiā potentia cognoscitur per actū. 9. Met. & non econuerso: sed principiū materiale nō est actu suū principiabile: sed potentia. ergo.

¶Nota, quòd maior intelligitur de esse actu formaliter vel eminenter naturam illius cogniti: neutrum autem potest conuenire principio materiali.

¶Cōtra scd̄m vero, qa si res deberet materialiter esse in anima

set, quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta, si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiā qui est extra animā, ignem cognosceret. Relinquitur ergo, ꝙ oportet materialia cognita in cognoscēte existere non materialiter: sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: qa actus cognitionis se extēdit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem. Cognoscimus.n. etiā ea, quę extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum[c]. Vnde manifestum est, ꝙ ratio cognitionis, ex opposito se habet ad rationem materialitatis. Et ideo, quæ non recipiunt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua[c], sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima, * Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solum a materia: sed etiam a materialibus cōditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formā rei cognitæ, sine materia quidem: sed cum materialib⁹ cōditionibus. Et īter ipsos sensus, visus est magis cognoscitiu⁹, quia est minus materialis, vt supra dictum est[c]. Et inter ipsos intellect⁹, tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

Ex his ergo patet, ꝙ si aliquis īntellectus est, qui per essentiā suā cognoscit oīa, oportet, ꝙ essentia eius habeat in se materialiter oīa, sicut antiqui posuerunt essentiā animæ actu cōponi ex principijs omniū materialium, vt cognosceret oīa. Hoc autē est proprium Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniū, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit: [c]non autem anima humana, neque etiam angelus.

Ad primvm ergo dicendū ꝙ Aug. ibi loquit' de visione imaginaria, quę fit p imagines corporū. Quibus imaginibus formādis dat aīa aliqd suæ substātiæ: sicut subie-

F ad cognitionē, ratio nulla esset quare res extra nō cognosceret.

¶Sed est hic locus quæstionis, vnde valet ista cōsequētia facta: videtur.n. nulla, qm̄ ratio esset in promptu, quare ignis extra nō cognoscit, & intus cognoscendi est ratio, quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior nō. Si quæratur aūt, quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa, sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicēdum, quòd cōsequētia facta est optima, & fundat' sup hoc, Esse cognoscitiuū, sequitur esse immateriale, vt in q. 14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscēdi ratio, quia 85 eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, q̄ reliquus, & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quòd interior 80 Li. 2. de anima, text. 124. to. 2. est in natura cognoscitiua, quia est implicatio in adiecto, quia esse in natura cognoscitiua, est esse in natura immateriali, qđ repugnat materiali, & quāmuis quærere, quare cognoscitiuū est cognoscitiuū, sit quæstio nulla, quærere tñ, quare talis substantia est cognoscitiua, & talis non, est q̄stio subtilissima. Q. 78. ar. 3 Vnde & ī 2. de Anima redditur ratio, quare plantæ nō cognoscūt, quia.s. sunt materiales.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter, & probatur quadrupliciter. Primo infertur per locum a diuisione ex dictis. aut.n. materialiter, aut īmaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed nō materialiter, 28 vt probatū est. ergo immaterialiter. Secundo firmatur ratione sic. Actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscētem. ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt. consequentia probatur, quia materia determinat ad vnum.

¶Aduerte quòd ratio ista est subtilissima, & est eadem cum antedicta in q. 14. ar. 1. & fundatur super duas propositiones. Prima est, ꝙ cognoscens non est tantū ipsum, sed alia: hoc.n. est idē quòd dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra

ctum datur vt informetur p aliquā formā. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: non ꝙ anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago: sed sicut dicit' de corpore fieri aliquid coloratū, prout informat' colore. Et hic sensus apparet ex his q̄ sequūtur.† Dicit.n. ꝙ seruat aliquid.s. nō formatū tali imagine, quod libere de specie talium imaginū iudicet. Et hoc, dicit esse mentē vel intellectū. Partē autē, quæ informatur hmōi imaginibus.s. imaginatiuam, dicit esse communem nobis & bestijs.

Ad 2^m dicēdū, ꝙ Aris. nō posuit aīam esse actu compositā ex omnibus, sicut antiqui naturales: [c] sed dixit quodāmodo aīam esse oīa, inquātum est in potentia ad oīa. Per sensum quidē ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia[c].

Ad 3^m dicendum, ꝙ quælibet creatura habet esse finitum & determinatū. Vnde essentia superioris creaturæ, etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturę, prout communicant in aliquo genere, non tamen complete habet similitudinem illius[c]: quia determinatur ad aliquam speciem præter quam est species inferioris creaturæ. sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantū ad oīa, quæ in rebus inueniuntur sicut vniuersale principiū omniū.

Articvlvs III.

Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, ꝙ aīa intelligat oīa p species sibi naturaliter inditas. Dicit.n. Gregor.* in homil. ascēsionis, ꝙ homo habet commune cum angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. unde in lib. de † caus. dicitur ꝙ omnis intelligētia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas, quibus corporalia intelligit.

B ¶2 Præt. Anima intellectiua est nobilior q̄ materia prima corporalis. Sed materia prima est creata a Deo sub formis, ad quas est in potētia. Ergo multo magis anima intellectiua est creata a Deo sub specieb⁹ ītelligibilib⁹. & sic aīa ītelligit corpalia p spēs sibi naturaliter inditas.

¶3 Præt. Nullus potest verum rñdere, nisi de eo, qđ scit. Sed aliquis etiam idiota non habens scientiā C acquisitam respōdet verum de singulis, si tñ ordinate interrogetur vt narratur in Menone Platonis *, de quodā. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerū cognitionem. quod non esset nisi aīa haberet species naturaliter īditas. intelligit igitur anima res corporeas per spēs naturaliter inditas.

Sed contra est qđ Philosophus dicit in 3. de anima*, de intellectu loquens, quòd est sicut tabula in qua nihil est scriptum.

Respon. Dicēdum, ꝙ cum D forma sit principiū actionis, oportet vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illā: sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quod in potētia tantum sursum fertur, esse leue solum in potentia, quod autem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus autem, ꝙ homo est quan-

extra cognoscentē: oportet siquidē cognoscentem esse non solū A seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt, quæ cognoscit. Secunda; est, quòd per materiā res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signū manifestum est, quòd natura quæ infima agendi est rō vtpote materialis, ad vnum determinatur, & quāto magis a materia receditur, tanto minus ad vnū res determinatur. Vnde & plantarum principiū, ad multa quodammodo se habet, supra naturā se eleuās, dū mouet ad diuersas positiōes &c. eodem loco in argu. citato. Ex his.n. sequit' ꝙ cognoscitiuum oportet a materia eleuari, vtpote non determinatū ad vnū.s. esse proprium: sed extendens se ad essendum etiā alia, quod est oppositæ conditiōis ad materialia: immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio pro- b 363. batur ab effectu, qa s. quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo 201 cognoscunt, vt plantę. Quarto, ex gradibus cognoscentium, quia quāto aliquid immateriali⁹ habet formā rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, c 280 & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

¶Quo ad quartū, cōclusio respōsiua q̄sito est vna exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic: Si aliquis ītellectus cognoscit omnia per suā essentiam, oportet quòd 418 Verit. q. 10. ar. 6. & quo li. 8. ar. 3. Et opu. 3. c. 81 eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi. ergo. Cōditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secūdo ex authoritate antiquorum. Minor vero probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. Meta. c. de perfecto, dicitur.

¶Sed occurrit dubium hic, quia quæstio pręsens est de cognitione omniū corporū, & nō de cognitione omniū simpliciter. Respōsio autem literæ, est de cognitione omniū simpliciter: non igitur cōueniens videt'. Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt apparet & ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de continentia virtuali omnium corporum, & omniū rerū, quia eadem est ratio repugnātiæ respectu vtriusq;, quia.s. actus limitatus non continet perfecte vltimas differentias extranearum specierum, & dico extranearum, propter differentias proprietatum & passionum, quas perfecte forte claudunt in se quidditates a quibus fluunt: sed illæ non sunt species extraneæ quàmuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differentias vltimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omnium rerū, saltem inferiorum se, quoniam iam cessaret ratio limitationis, Vnde, propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficienter satisfit respectu omnium corporum vtrobique.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartae Articulum tertium.*

Titulus clarus, omnia corporalia.

¶Sed circa ordinem huius tituli, statim oritur dubiū, quia videtur diminutus progressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis: An.s. anima ītelligat per species. In hac.n. quæstione sunt diuersæ opiniones, & hoc loco erat tractanda. Hom. 29. in euāg. nō remote a principio. Ante namq; quàm inquiratur an p species cōgenitas influxas aut acquisitas, stabiliēdum erat ꝙ intelligit p species. †Propo. 10 in prin. habetur inter opera Aris. tom. 3. Dicerent.n. alii qđ neq; per substantiā propriam, neque per speciem aliquam intelligit anima, sed ipse actus intelligendi est similitudo quodammodo obiecti.

¶Ad hoc videt' mihi dicendū quòd D. Tho. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quę omissa dicitur, latere duo quęsita. Primum est, an dētur in ītellectu nostro species intelligibiles. declinando ad medium illius. Secundum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quęstionē omitti oportuit, quia cōmunis animi conceptio omnium & antiquorū & posteriorum est, ꝙ cognitio fit p assimilationē: Li. 3. de anima, tex. 14. tom. 2. idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionū, & si fuisset hoc quærendū, debuisset ante primū articulū hoc in dubium verti. Secundam vero quæstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget aūt eam in quęstione sequēti ar. 2. Vnde patet, ꝙ nihil omissum est. nullus.n. negat in anima cognoscente, esse similitudinē cogniti. Sed an illa similitudo pręueniat actū, aut sit actus, aut terminet actū, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponitur in quærendo cōmuniter conces- E sum, cognitionem fieri per assimilationem, & quęritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obsta' prædictis, si ante articulum secundum, sequentis quæstionis vtetur litera specie intelligibili pro principio. Tum, quia ex tractatu de angelis hoc semipatet. Tū, quia nihil prohibet supponere probādū, præsertim in breui.

¶ In corpore tria: primo respondet quæsito, negatiue. Secundo, refert opinionem oppositam Platonis. Tertio, arguit contra illā.

¶Quo ad primū conclusio est, Anima non intelligit per species inditas. Probat' ratione & authoritate. ratio est ista, Homo q̄n̄q; est cognoscens in potentia tantū, tam s̄m sensum, quàm s̄m intellectū, & reducitur in actū quo ad sensum per actiones sensibiliū, & quo ad intellectū per disciplinā, aut inuentionē. ergo s̄m se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationū & intellectionum. ergo non habet eas indi as. Antecedens patet experientia: cōsequentia vero probatur: quia eo modo aliquid se habet ad formā, quæ est principiū actionis, quo ad actionem ipsam, quod declaratur in leuitate, & ferri sursum, quia quod est in

Universidad de Deusto
Biblioteca

est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum, & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd in ea sunt duo manifesta, & certiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quòd in probatione consequentiæ non est sermo de quocũq; modo: sed de his duob⁹, scilicet actu & potẽtia: ita quòd ꝓpositio assumpta, quòd vnumquodq; eo dem modo se habet ad formam principiantem actionẽ, & actionem ipsam, intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, quòd hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia, & deductis impedimentis: In naturalibus quidẽ, quia ipsæ statim cũ sunt operantur, nec prius duratione sunt, & postea principiant actionẽ, vt patet in elementis: deductis autem impedimẽtis quia si per accidens contingit formã impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detẽto deorsũ: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se aũt propositio ista est verisima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: s. n. in his dicatur vera, obstat, quia experimur falsum esse, quòd forma volũtarie exeat actũ statim cũ est, immo habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si aũt dicatur, quòd non tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia, frustra ad propositiõ adducta videtur, qm̃ similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere ſm imperium nostrę voluntatis. Et hoc præcipue ſm doctrinã S.T. qui ponit species intelligibiles cõseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

Li 3. de anima, tex. 14. tom. 2.

Q. 76. ar. 1.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis, tam naturalibus q̃ volũtariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem, & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quod vnumquodq; ita se habet ad formam, quæ est actionis principiũ, sicut ad actionem, quo ad hoc, quòd si est in potentia essentiali ad operationem: est etiã in potentia essentiali ad formam, & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad itellectionẽ, & in actu habet speciem intelligibilem: immo hoc implicat, quia si actu habet ergo potest cum vult intelligere. Et si potest cum vult. ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum, vt patet ex 8. Physicorum. & 2. & 3. de anima. Patet autem hãc esse mentem literæ, quia ex potẽtialitate qua experimur nos nõ posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus, vt experimur in his, quorum sensum habuimus.

¶ Quo ad sẽm refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione, Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem, est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶ Circa obuiationẽ ad rationem præmissam dubium occurrit, quia videtur S. T. numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes, quæ. s. ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntarie: intelligimus enim cum volumus.

Loco citato in argum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd habere impedimentum, commune est formis naturaliter & volũtarie agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quòd species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum, non sequitur. ergo numerantur inter naturales formas, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.

Q. 66. ar. 2.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter cõtra Platonem. Primo, quia ponitur effectus. s. obliuio sine causa sufficienti, & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum, quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totũ est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis, vt probatum est, & præcipue hoc procedit, quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius, vt patet, & habetur primo posteriorum. ergo non est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium ineslet animæ ex se ex multa excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, cæci anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet: & consequenter colorum: quod experimur falsum. Et patet sequela, quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos, & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddam. ergo a fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo quidem cõuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamẽ ab eminẽtia intellectus eorum, sicut & corpora inferiora, quæ tantum existunt. ſm Gregorium* deficiunt ab existẽtia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum, non est completa totaliter per formam: sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cœlestium corporum est totaliter cõpleta per formã: ita, ꝙ non est in potentia ad aliam formam, vt supra habitum est. * Et similiter intellectus angeli est perfectus per species itelligibiles ſm suã naturã: intellectus aũt humanꝰ est potẽtia ad huiusmodi species.

AD 2m dicendum, ꝙ materia prima habet esse substantiale p formam: & ideo oportuit, ꝙ crearet sub aliqua formã: alioquin nõ esset in actu. Sub vna tamen forma existens, est in potẽtia ad alias. Intellectus autem nõ habet esse substantiale per speciem intelligibilem. & ideo non est simile.

AD 3m dicendum, ꝙ ordinata interrogatio, ꝓcedit ex principijs communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscẽtis. Vnde cum verum respondet de his de quibus secundo interrogat, hoc non est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil. n. refert vtrũ ille qui docet proponendo, vel interrogando, ꝓcedat de principijs communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus, per priora.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartũ.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum species intelligibiles effluant in animam, ab aliquibus formis separatis.

TItulus clarus.

¶ In corpore quinq;. Primo, proponit opinionem tenentem affirmatiuã, dupliciter: & refert Platonis viam. Secũdo, Auicen. Tertio, in quo isti cõueniũt & differũt. Quarto, arguit vtrũq;. Quinto, respondet quæsito negatiue.

419 Locis supra ar. 3. notatis

¶ Quo ad primum, tria de Platone: primo, ideas sensibiliũ subsistentes. Secũdo, duplicem participationem earum, materialiter & intelligibiliter. Tertio, corollarium, ideo scientiã dicebat idearum nõ sensibilium. Et nota ibi, quòd quẽadmodum nos Aristot. sequẽtes, quia species ex sensibilibus i animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, ꝙa species ab ideis, scientiam de ideis posuit.

¶ Quo ad secundũ, tria ex Auicen. Primo, naturas sensibilium immateriales nõ p se, sed in intellectib⁹ separatis. Secũdo, deriuationem ordinatã earũ, a primo vsq; ad vltimũ, Tertio, nomẽ & officium istius vltimi: nomen intellectus, agens officium: quia ipse ifluit formas sensibiles dupliciter: materiæ corporali, materialiter, & aiæ nostræ intelligibiliter.

¶ Quo ad tertium: cõuenientia in vno: ꝙ vterq; ponit species itelligibiles aiæ nostræ effluere a formis separatis: & sic respõdet quæsito affirmatiue. differẽtia in tribus. Primo, ꝙa Plat. formas separatas dicit subsistẽtes, Aui. i intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit imobiliter recipi influxũ in aiã. Auicẽ. mobiliter. immo tãtũ dũ actualiter ifluit. Tertio ꝙa ex hoc Plato sciẽtiã ponit ingenitã aiæ. Auicen. vero nõ, sed acquiri de nouo sucessiue.

¶ Quo ad quartum, quatuor. Primo, ꝓponit ipossibile qđ sequit ad vtrũque. s. ꝙ aia frustra vniret corpori. Secũdo, probat sequelã sic, Aia nõ vnit corpori ꝓp corpus, sed ꝓp aiam ꝙa. s. corpus necessariũ est ad eius propriã operationẽ, quę est intelligere: sed ſm viã vtrũq;, hæc operatio nõ eget corpe. ergo aia frustra vnit corpori. Maior, quo ad primã & secũdã partẽ probatur: quia nec forma ẽ propter materiã, & hoc contra positionẽ Auic. nec motor, ꝓp̃ mobile: & hoc cõtra Pla. sed econtra. Quo ad tertiã vero, relinquit p se nota, loquendo de aia itellectiua vt sic, immo innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius a corpore non pẽdens: quasi dicat, aia aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc nõ quia intelligere est operatio a corpore nõ pẽdens. Minor vero probat: quia si aia naturaliter accipit species a subsstãtiis separatis, nulla restat indigentia sensibiliũ ad intellectionem. Tertio, refert responsionem Pla. & refellit. Responsio est, quòd sensibilia requiruntur ad excitandã animã ad considerandũ ea, quorũ habet species. Repulsio est, quòd hoc nõ respõdet qsito: qm̃ excitatio ponit ad auferẽdũ quasi soporé cõuenientẽ aiæ ex vnione ad corpus, & nõ ex se. Vnde ex se nõ sit sopita, cur vnit corpi, vt icurrat talẽ soporẽ? ¶ Quarto, refert responsionẽ Auic. & refellit. Responsio est: ꝙ sensibilia sunt necessaria ad excitãdã aiam ad conuersionẽ ad intellgẽtiã agẽtẽ. Repulsio est: ꝙa si ex natura sua aia est receptiua ab intelligẽtia agẽte, ergo quãdo ex sola natura cõuertet absq; excitatione, vel sãte excitata iã a visibili b⁹, poterit se cõuertere ad spẽs audibiliũ & ecõuerso: sed vtrũq; est falsum: ꝙa cæcus nat⁹ nescit colores.

Art. 1. huius quæst

Arr. 1. huius quæst.

Li. 7. Meta. a tex. 44 vsque ad 58. tom. 3.

394

418

vt refert Aristot. 1. Met. tex. 6. & 25 tom. 3.

A * posuit formas rerum sensibiliũ per se sine materia subsistẽtes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideam equi, quam nominabat per se equum, & sic de alijs. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & a materia corporali. Ab anima quidem nostra, ad cognoscendum: a materia vero corporali, ad eẽdũ: vt sicut materia corporalis p hoc, quòd participat ideam lapidis, fit B hic lapis; ita intellectus noster per hoc, quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ, fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam, per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines, ita ponebat species intelligibiles nostri C intellectus, esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt supra dictum est*, scientias & deffinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earũ formæ subsistant absque materijs vt Aristot.* multipliciter probat; ideo Auicen. hanc positionem remota, posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, nõ quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter D in intellectibus separatis. A quorũ primo, deriuantur huiusmodi species in sequẽtem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum: quem nominat intellectũ agẽtem. A quo, vt ipse dicit, effluũt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalẽ. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus, effluunt a quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit p se subsistere. Auicen. vero, ponit E eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc, quòd Auicen. ponit species itelligibiles nõ remanere in intellectu nostro postquam desinit actu intelligere: sed idiget, vt iterato se cõuertat ad recipiendũ de nouo *. Vnde, nõ ponit scientiã aiæ naturaliter inditã sicut Plato, qui ponit participationes idearũ immobiliter in aia pmanere*. Sed ſm hanc positionem, sufficiẽs ratio assignari nõ posset, quare aia nostra corpori vniretur. Nõ. n. põt dici, ꝙ aia intellectiua cor-

SED CONTRA est, quia secundum hoc, sensibus non indigeremus ad intelligendum: quod patet esse falsum, ex hoc præcipue, quòd qui caret vno sensu, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantijs separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est,

Universidad de Deusto Biblioteca

443 res. vide in ſecundo contra Gentiles circa probationem conſequẽt iæ cõtra Aui.
¶ Quo ad quintum, concludendo reſpondet quæſito negatiue: vt patet in calce corporis.
¶ In reſponſione ad tertium eſto cautus: nec intelligas intellectiuũ recipere ſpecies ab itellectu agẽte, qui eſt potentia animæ noſtræ: ſed recolito illius diſtinctionis: qua in ſpecie intelligibili cõſideratur intelligibilitas actu, & determinatio &c. ſat fuit hic excludere, quòd nec etiã quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus poſſibilis de potẽtia ad actum ab intellectu aliquo ſeparato, tanquàm a proximo agente.

pori vniatur propter corpus: quia nec forma eſt propter materiam [c], nec motor propter mobile: ſed potius econuerſo. Maxime autem videtur corpus eſſe neceſſarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ eſt intelligere: quia ſm eſſe ſuum a corpore nõ dependet. Si aũt aĩa ſpecies intelligibiles ſm ſuam naturã apta nata eſſet recipere per influẽtiã aliquorũ ſeparatorum principiorum tantũ, & nõ acciperet eas ex ſenſibus, nõ indigeret corpore ad intelligendũ: vnde fruſtra corpori vniretur. Si autem dicatur, quòd indiget aĩa noſtra ſenſibus ad intelligendum, quibus quodãmodo excitetur ad conſideranda ea, quorum ſpecies intelligibiles a principijs ſeparatis recipit, hoc non videtur ſufficere: quia huiuſmodi excitatio nõ videtur neceſſaria animæ, niſi inquãtũ eſt cõſopita ſm Platonicos quodãmodo, & obliuioſa propter vnionem ad corpus [c]: & ſic ſenſus non
579 pficerent aĩæ intellectiuæ niſi ad tollendũ impedimẽtum, quod aĩæ puenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendũ, quæ ſit cauſa vnionis aĩæ ad corpus. Si aũt dicatͬ ſm Aui. ꝙ ſenſus ſunt aĩę neceſſarij, quia p eos excitatur, vt conuertat ſe ad intelligentiam agentem, a qua recipit ſpecies: hoc quidẽ nõ ſufficit: quia ſi in natura aĩę eſt, vt intelligat p ſpecies ab intelligentia agente effluxas: ſequeretur, ꝙ quandoq; aĩa poſſit ſe cõuertere ad intelligentiã agentem ex inclinatione ſuæ naturæ, vel etiam excitata p alium ſenſum, vt conuertat ſe ad intelligentiã agentẽ, ad recipiendum ſpecies ſenſibilium, quorum ſenſum aliquis non habet. Et ſic cæcus natus poſſet habere ſciẽtiã de coloribus, qđ ẽ manifeſte falſum. Vnde dicẽdũ ẽ, ꝙ ſpẽs ĩtelligibiles, qbus aĩa nr̃a ĩtelligit, nõ effluũt a formis ſeparatis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſpecies intelligibiles quas participat noſter intellectus, reducuntur ſicut in primã cauſam in aliquod principium p ſuã eſſentiã intelligibile. ſ. in Deũ. Sed ab illo principio pcedunt mediãtibus formis rerum ſenſibilium, & materialium, a quibus ſciẽtiã colligimus, vt Diony. dicit. (Ca.7. de diui.no. inter principium & medium.)

Ad 2m dicendũ, ꝙ res materiales ſm eſſe qđ habent extra aĩam, poſſunt eſſe ſenſibiles actu: nõ autem actu intelligibiles. Vnde nõ eſt ſimile de ſenſu & ĩtellectu.

Ad 3m dicendum, ꝙ intellectus noſter poſſibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, ideſt per intellectum agentem, qui eſt virtus quædam animæ noſtræ, vt dictum eſt: * nõ autem per aliquem intellectum ſeparatum, ſicut per cauſam propriam proximam: ſed forte ſicut per cauſam remotam. (Q.79. ar.4.)

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum quintũ.

420 Infra.q.88. artic. 3. ad 1. Et ver.q. 8.ar. 7.ad 6 Et q. 10.ar. 1.cor. & ad 6. & art. 8. cor.

Titulus in corpore declarat. ¶ In corpore duo. Primo declarat originem tituli, & titulus ipſe. Secundo, reſpõdetur quæſito.
¶ Quo ad primum duo inducuntur. Primo, regula in cõmuni circa philoſophorum doctrinam ſeruanda, & tam quo ad bene, quàm quo ad male dicta ex Augu. Secundo inducitur quõ ipſe Augu. hãc regulã ſeruauit in hac materia circa doctrinam Platonicam: accepit. n. rationes æternas, & mutauit modũ eſſendi earũ: & ſic patet ſenſus tituli, & eius origo: omnia clara ſunt i litera. Aduerte tñ, quòd poſitio Plato. propter duo, extranea iudicatur a fide. Primo, qa ponebat ſapientiã & vitã, & alia huiuſmodi, quę ſunt pfectiones ſimpliciter, p ſe ſubſiſtere, & non ſolũ naturas ſenſibilium. ſ. bonis, equi, leonis &c. ſequitur. n. ꝙ dareͭ vita infinitæ pfectionis, & ſimpliciter ſapiẽtia ĩfinita &c. extra Deũ. Et inſinuaͭ in litera, vbi ad innuẽdũ hoc, adducuntur exẽplariter hę pfectiões ſimpliciter. Secũdo, quia ponuntur iſtæ formæ creatrices, cũ ſolius Dei ſit creare. hoc in litera etiã exprimitur.
¶ Quo ad ſecũdũ, reſpõdetur ſub diſtinctiõe duorũ ſenſuũ, quos poteſt habere quęſtio, tali ordine. Primo, ponitur concluſio reſpõſiua ſub vno ſenſu. Secundo, ponitur alia concluſio rñſiua ſub alio ſenſu, & probaͭ. Tertio oſtẽditur, ꝙ prima cõcluſio eſt de intẽtione Aug. Diſtinctio eſt. cognoſci omnia ĩ rationibus æternis dupliciter. ſ. obiectiue, vel cauſaliter. Prima cõcluſio ẽ. In rõnibus ęternis obiectiue ſm ſtatũ præſentẽ, anima non cognoſcit omnia, ſed bene aĩa beata: iſta ex ſe eſt euidens. Secunda concluſio eſt, In rationibus æternis cauſaliter, ſed nõ ſolis, anima nunc cognoſcit oĩa. Probaͭ quo ad primã partẽ, quia oĩa cognoſcit lumine naturali. ergo rõnibus æternis. Probaͭ cõſequẽtia, qa hoc nihil aliud eſt q̃ participatio diuini luminis, in quo ſunt ſũt illæ. Probaͭ hoc authoritate Pſal. Signatum eſt &c. deinde probatur quo ad ſecundam partẽ, ſcilicet non tamen ſolis, dupliciter: ratione, quia præter lumen requiruntur ſpecies intelligibile a rebus ſumptæ: & authoritate Aug. in 4. de Trin. Quod autem prima cõcluſio ſit de mente Augu. eius authoritate in lib. 83. q. probatur.

Articvlvs V.

Vtrum anima intellectiua cognoſcat res immateriales in rationibus æternis.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima intellectiua non cognoſcat res immateriales in rationibus æternis.

F Id enim in quo aliquid cognoſcitur, ipſum magis & per prius cognoſcitur. Sed anima intellectiua hominis in ſtatu præſentis vitæ non cognoſcit rationes æternas: quia non cognoſcit ipſum Deum in quo rationes æternæ exiſtunt, ſed ei ſicut ignoto coniungitur: vt Diony. dicit in 1. ca. myſticæ theologiæ. Ergo anima non cognoſcit omnia in rationibus æternis.

¶ 2 Præt. Rom. 1. dicitur, ꝙ inuiſi- G bilia Dei per ea quæ facta ſunt cõſpiciuntͬ. Sed inter inuiſibilia Dei numerantur rationes ęternę. Ergo rationes æternæ p creaturas materiales cognoſcuntͬ & nõ ecõuerſo.

¶ 3 Præt. Rationes æternæ nihil aliud ſunt quàm ideæ. Dicit enim Auguſt. * in lib. 83. q. ꝙ ideæ ſunt rationes ſtabiles rerum in mente diuina exiſtẽtes. Si ergo dicatur, ꝙ anima intellectiua cognoſcit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui poſuit omnẽ H ſcientiam ab ideis deriuari [e]. (Li. 83. q.q. 46. a medio illius, to.4.)

Sed contra eſt, qđ dicit Aug. † 12. cõfeſ. Si ambo videmus verum eſſe quod dicis, & ambo videmus verum eſſe quod dico, vbi quæſo id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me: ſed ambo in ipſa, quæ ſupra mentes noſtras eſt, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoſcit in rationibus æternis. (Li. 12. cõfeſ. c.25. a medio illius, tomo.1.)

I Respon. Dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in. 2. de doct. * Chriſtiana: qui philoſophi vocantur, ſi qua forte vera, & fidei noſtræ accomoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda ſunt. Habent .n. doctrinæ Gentilium quędam ſimulata, & ſuperſtitioſa figmenta, quæ vnuſquiſque noſtrum de ſocietate Gentilium exiẽs, debet euitare: & ideo Aug. qui doctrinis Platonicorũ imbutus fuerat, ſi qua ĩuenit fidei accommoda in eorũ di- K ctis, aſſumpſit: quæ vero inuenit fidei noſtrę aduerſa, in melius cõmutauit. Poſuit autem Plat. * ſicut ſupra dictũ eſt, † formas rerum p ſe ſubſiſtere a materia ſeparatas, quas ideas vocabat, p quarum participationẽ dicebat intellectũ noſtrum oĩa cognoſcere: vt ſicut materia corporalis p participationẽ ideæ lapidis fit lapis: ita ĩtellectus noſter p participationem eiuſdem ideæ cognoſceret lapidẽ. Sed quia videtur eſſe alienum a fide, quòd formæ rerum extra res per ſe ſubſiſtant abſque materia, ſicut Platonici poſuerunt: dicentes per ſe vitam, aut per ſe ſapientiã eſſe, quaſdam ſubſtãtias creatrices: [c] vt Dionyſ. * dicit 11. c. de di. no. ideo Augu. in lib. 83. q. poſuit † loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarũ in mente diuina exiſtere, ſecundum quas omnia formantur: & ſecundum quas etiam anima humana omnia cognoſcit. Cũ ergo quæritur, vtrũ anima humana in rationibus [d] æternis omnia cognoſcat, dicendum eſt quòd aliquid in aliquo dicitur cognoſci dupliciter. Vno modo ſicut in obiecto cognito, ſicut aliquis videt in ſpeculo ea, quorum imagines in ſpeculo reſultant: & hoc modo anima in ſtatu præſentis vitæ, non poteſt videre omnia in rationibus æternis: ſed ſic in rationibus æternis cognoſcunt omnia beati qui Deũ vident & oĩa in ipſo. Alio modo dicitur aliquid cognoſci in aliquo ſicut in cognitionis principio: ſicut ſi dicamus quòd in ſole videntur ea, quæ videntur per ſolem: & ſic neceſſe eſt dicere, quòd anima humana omnia cognoſcat in rationibus æternis: per quarũ participationem omnia cognoſcimus. Ipſum enim lumen intellectuale, quod eſt in nobis, nihil eſt aliud quàm quædã participata ſimilitudo luminis increati, [e] in quo continentͬ rationes æternę. Vnde in Pſal. 4. dicitur: Multi dicunt, Quis oſtẽdit nobis bona? Cui quæſtioni Pſal. reſpondet dicens, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Quaſi dicat, Per ipſam ſigillationem diuini luminis in nobis omnia demõſtrantͬ. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur ſpecies intelligibiles a rebus acceptæ, ad ſcientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per ſolam participationem rationum æternarum de reb[9] materialibus notitiã habemus: ſicut Platonici poſuerunt, quòd ſola idearum participatio ſufficit ad ſcientiam habendam. Vnde Augu. dicit in * 4. de Trinita. Nunquid quia Philoſophi documentis certiſſimis pſuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri, propterea potuerunt in ipſis rationibus perſpicere: vel ex ipſis colligere, quot ſunt animalium genera, quę ſemina ſingulorum? Nonne iſta omnia per locorum ac temporum hiſtoriam quæſierunt? Quòd autẽ Auguſt. non ſic intellexerit, omnia cognoſci in rationibus æternis, vel in incõmutabili veritate quaſi ipſę rationes æternæ videantur: patet per hoc quod ipſe dicit * in lib. 83. q. quòd rationalis anima non omnis & quæcunque, ſed quæ ſancta & pura fuerit, aſſeritur illi viſioni, ſcilicet rationum æternarum eſſe idonea: ſicut ſunt animæ bonorum. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

Li. 2. de doctr. Chriſt. c.39. in fine tom.3. — vt patet ex lib.1. Meta. tex.6. ĩ Ari. † Art. præc.

336 Cap. 11. aliquãtulum a medio. † Li. 83. q̃ſ. q.46. to.4. — D. 192. et 193. — a 442 — Li.4. de Trini. cap. 16. tom.3. — Q.46. non pcul a fine tom.4.

¶ Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articu. ſextum.

Titulus clarus.
¶ In corpore quatuor. Primo Democriti: ſecũdo Platonis: tertio Ariſto. opinionem tractaͭ: quarto reſpõdet q̃ſito iuxta opi. Ariſt.
¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo, quòd cognitio ineſt omnibus a ſenſibilibus. Secundo, ꝙ a ſolis. Tertio, ꝙ p defluxionẽ. Quarto radicẽ, qa intellectum ponebat eiuſdem ordinis cũ ſenſitiua parte: omnia patent in litera.
¶ Quo ad ſecundũ quatuor. Primo, oppoſitionem radicis prædictæ. Secundo, quòd intellectualis nõ a ſenſibilib[9] niſi excitatiue. Tertio, ꝙ ſenſitiua nõ a ſẽſibilib[9] niſi quo ad organa, ſed a ſeipſa. Quarto, radicẽ huius: quia ſentire poſuit opus proprium animæ.
¶ Quo ad tertium tria. Primo, conuenientiam & dr̃iam eius circa radicem, tam cũ Plat. quàm Democ. vbi duo. Primo, intellectus diſcretus a ſenſu, cum Plato. contra Democ. Secũdo, operatio ſenſitiua non animæ tantum: ſed coniuncti, cum Democ. contra Plat. Secundo quo ad cognitionem ſenſitiuam: vbi duo. Primo, ꝙ fit ſufficienter a ſenſibilib[9], cõtra Plat. cũ Demo. qa cõiuncti &c. Secundo, ꝙ nõ p defluxionẽ, ſed immutationẽ cõtra Democ. Tertio, quo ad cognitionem intellectiuã: vbi duo. Primo, quòd ad eã requiritur agens ſuperius ſenſibilibus, cum Plato. contra Democ. Secundo, ꝙ ipſa non fit a ſolo illo agente, ſed etiam phantaſmatibus per modum abſtractionis, contra Plat.
¶ Quo ad quartũ, concluſio reſponſiua eſt: Intellectualis cognitio fit a ſenſibili, non ſicut a pfecta & totali cauſa, ſed magis ſicut a materia cauſę. Probatur prima pars: quia fit a phantaſmate. Secũda vero, quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantaſma fit actu intelligibile ab intellectu agente: conditio enim materię ẽ, eſſe in potẽtia tale.
¶ Aduerte hic, ꝙ q̃ hic diſcutiẽda eſſent de modo concurſus phantaſmatis cũ intellectu

421 Verit. q.10. articu.6. Et opuſc. 3. ca. 81. & 82. * Q.19. in princip.

Articvlvs VI.

Vtrum intellectiua cognitio, accipiatur a rebus ſenſibilibus.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur, quòd intellectiua cognitio non accipiatur a rebus ſenſibilibus. Dicit enim Augu. * in lib. 83. q. ꝙ non eſt expectanda ſynceritas veritatis a corporis ſenſib[9]. Et hoc probat dupli- A citer. Vno modo per hoc, ꝙ omne quod corporeus ſenſus attingit, ſine vlla intermiſſione temporis cõmutatur: quod autem non manet. percipi non poteſt. Alio modo per hoc quòd omnia, quæ per corpus ſentimus, etiam cum non adſunt ſenſibus, imagines tamen eorum patimur: vt in ſomno, vel furore. Non autem ſenſibus diſcernere valemus, utrũ ipſa ſenſibilia, vel imagines eorum falſas ſentiamus: nihil autem percipi poteſt quod a fal- B ſo non diſcernitur. Et ſic cõcludit, quòd non eſt expectanda veritas a ſenſibus. Sed cognitio intellectualis eſt apprehenſiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis eſt expectanda a ſenſibus.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit * 12. ſuper Gene. ad lit. Non eſt putandum facere aliquid corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori faciẽti, materiæ vice ſubdatur. Omni eñ modo præſtantior eſt, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde con- C cludit ꝙ imaginem corporis non corpus in ſpiritu, ſed ipſe ſpiritus in ſeipſo facit. Non ergo intellectualis cognitio a ſenſibus deriuatͬ. (Lib. 12. ca. 16. in medio, tom.3.)

¶ 3 Præt. Effectus non ſe extendit vltra virtutem ſuæ cauſæ. Sed intellectualis cognitio ſe extendit vltra ſenſibilia: intelligimus enim quędam, quæ ſenſu percipi non poſſunt. Intellectualis ergo cognitio nõ deriuatͬ a rebus ſenſibilibus.

Sed contra eſt, quòd Philoſophus pbat * 1. Metaph. & in fi- D ne † Poſter. ꝙ principium noſtræ cognitionis eſt a ſenſu. (Li. 1. meta. c.1. tom.3. † Lib.2. Poſter. tex. 27 tom. 1.)

Respon. Dicendum, quòd circa iſtam quęſtionem triplex fuit philoſophorum opinio. Democritus enim poſuit, quòd nulla eſt alia cauſa cuiuſlibet noſtrę cognitiõis, niſi cum ab his corporibus, quę cogitamus, veniunt atque intrãt imagines in animas noſtras, vt Augu. † dicit in epiſtola ſua ad Dioſcorum. Et Ariſt. etiam dicit in lib. de ſom. * E & vigil. quòd Democritus poſuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius poſitionis ratio fuit: quia tam ipſe Democritus q̃ alij antiqui naturales, non ponebãt intellectum differre a ſenſu, vt [c] Ariſto. dicit † in lib. de Anima. Et ideo, quia ſenſus immutatur a ſenſibili, arbitrabantur omnem noſtram cognitionem fieri per ſolam immutationem a ſenſibilibus. Quam quidem immutationem Democritus aſſerebat fieri per imaginum defluxiones. Plato vero ecõtrario, poſuit intellectum [d] differ-

Aug. to. 2. epiſto. 56. a medio. * Li. de diuin. per ſo. c.2. añ medi. tom. 2.

417 † Lib.2. de Aĩa, text. 150. & 151 tom. 2.

D. 1121.

telle ctu

Universidad de Deusto
Biblioteca

tellectu agente ad intelligẽdum, superius discussa sunt. Diuina tñ hic vox notanda est: quòd phantasma magis materia causæ, quã causa sit.

Art. 4. & 5. Præcedentibus.

sensibilib⁹, sed per participationem formarum intelligibilium separatarum, vt dictum est.* Sensum etiã posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cum sit quẽdam vis spiritualis, immutatur a sensibilibus, sed organa sensuũ a sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione, anima quodãmodo excitatur, vt in se species sensibiliũ formet. Et hanc opinionem tangere videtur Augustꝰ. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit, quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtitur ad formãdum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem, neque intellectualis cognitio a sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter a sensibilibus rebus, sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligẽdum. Aristo.* autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre a sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igit non est inconueniens, quòd sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationẽ. nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionẽ atomorum, vt patet in primo de* generatione. Intellectum vero posuit Aristot. † habere operationem absque communicatione corporis. nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius, quia agens est honorabilius patiente, vt* ipse dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam supra diximus,* quòd facit phantasmata a sensibus accepta intelligibilia in actu, per modũ abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo, ex parte phantasmatum intellectualis operatio a sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, non potest dici, quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

Li. 12. c. 24. in medio. tom. 3.

Lib. 2. de Aĩa, text. 152. tom. 2.

Li. 1. de generat. text. 56. & seq.

†Lib. 1. de Aĩa, text. 12. tom. 2. 569 570

*Lib. 3. de Aĩa, text. 19. to. 2.

Q. 79. ar. 3. & 4.

417

Ad primum ergo dicendum, quòd per verba illa Augustini datur intelligi, q̃ veritas non sit totaliter a sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res a similitudinibus rerum.

Ad 2m dicendum, quòd Augustin. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et re a sensu: & intellectum quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari a corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non fit per immutationem intellectus a

I

K

quia secundum Plato. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ est animæ solius, eadem ratione vsus est Augustin. ad ostendendum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Aristo.* ad probãdum intellectum agentem, esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et procul dubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opin. Aristo.* quòd actio virtutis imaginatiuæ sit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd comparatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potentia. Posset tamen dici, quòd quãmuis prima immutatio virtutis imaginatiæ sit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib.* de Anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo formatdiuersas rerum imagines, etiam quæ non sunt a sensibus acceptæ.* Et quantum ad hoc, possunt accipi verba Augustini.

Lib. 3. de Aĩa, text. 19. tom. 2.

Lib. 2. de Aĩa, text. 152. & 155. vsq; ad fin. Et lib. de som. & vig. c. 1. tomo. 2.

Lib. 2. de Aĩa, text. 161. tom. 2.

c 425 244

Ad 3um dicendum, quòd sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

Articvlvs vii.

Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ *Super Quæstionis octauæ sim æquartæ Articu. septimum.*

Titulus clarus. ¶ Conuerti. n. ad phantasma, nihil aliud significat, nisi vti phantasmate actuaſt ad tale opꝰ.

422 Infra q. 89. art. 1. & 2. Et 3. q. 11. art. 2. Et q. 61. ar. 2. cor. Et 2. con. c. 59. & 72. cor. 7. Et li. 4. c. 11. fin. Et 1. cor. 13. lec. 3.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, quòd intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet: non conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum esse in actu, est ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiũt ad hoc, quòd intellectus actu intelligat, absque hoc q̃ ad phantasmata se conuertat.

¶ 2 Præt. Magis dependet imaginatio a sensu, q̃ intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu, absentibus sensibilibꝰ. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ 3 Præt. Incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio, tempus, & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur, quòd non posset intelligere incorporeũ aliquid. quod patet esse falsum. Intelligimus enim veritatem ipsam, & Deum & angelos.

Secundo

Secundo experiẽcia, tã in docendo seipsum, q̃ in docẽdo aliũ: vtrunq; siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara: ¶ Quo ad tertium, ostenditur a priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantum, & non dicens simul quia est, & propter quid est: est ergo ratio talis. Proprũ obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo in

Lib. 3. de Aĩa, text. 30. tom. 2.

tellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phãtasma. Antecedens ꝓbatur hic. Quiditas rei materialis, ẽ proprium obiectũ. ergo. Assumptũ hoc iam patet: & consequẽtia hæc probat, quia de ratione tãlis quidditatis est, esse in particulari materiali. Consequentia autẽ principalis fundatur super tres ꝓpositiones. Prima est, quòd potẽtia cognoscitiua est ꝓportionata cognoscibili, ꝓprio, scilicet & cõnaturali: quæ declaratur ad propositũ in angelis & nobis, ex differentia inter obiectum angeli cum & nostrum. Secunda est, quòd natura rei materialis non potest vere & pfecte cognosci, nisi cognoscat vt in particulari existens: & probatur, quia de ratione talis naturæ est, esse in particulari. Tertia est, quòd

D. 190.

intellectus noster non cognoscit particulare, nisi vt continuatur cum viribus sensitiuis: & hæc accipitur vt per se nota. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo, scilicet naturam & indiuiduum, oportet quòd potentia habeat vnde vtrumque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoscat nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiæ, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab oppósito: quia. ſſi obiectum nostri intellectus esset separata substantia, puta angelus, aut quod quid est sensibiliũ, subsisteret absq; particularibus materialibus, vt Plato putauit, non opus esset conuersione ad phantasma, ac per hoc, si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

423

¶ Dubium est primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in primo dist. 3. quæst. 3.

¶ Dubium secundo est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est, esse in particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniam esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autem quòd modus essendi, posterior est quidditate: non ergo est de ratione seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari, siue signato, siue vago.

¶ Dubium tertio est circa secũdam propositionem quo ad duo. Primo, quo ad cognitionem: quia aut est sermo de cognitione intuitiua, quæ apud San. Tho. vocatur scientia visionis: aut de cognitione abstractiua, quæ apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturam nõ solum in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicuti est. ergo de secunda: sed ad secundam perfecte habendam sufficit cognoscere qd̃ A quid erat esse rei secundum omnia prædicata quidditatiua, vsq; ad vltimam differentiam inclusiue: vt patet. esse autem in particulari, non est prædicatum quidditatiuum alicuius naturæ sensibilis. ergo natura sensibilis potest perfecte cognosci absq; hoc quòd cognoscatur vt existens in particulari.

Sed contra est, qd̃ Philosophus dicit in* 3. de Anima, q̃ nihil sine phãtasmate intelligit anima.

Respon. Dicendum, quòd impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statũ, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu* nisi conuertẽdo se ad phantasmata. Et hoc duobus B indicijs apparet. Primo quidem, quia cum intellectus sit vis quædã non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si nõ requireretur ad eius actũ, actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires pũtes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est, quòd ad hoc quòd intellectus actu intelligat, nõ solum accipiendo scientiam de nouo, sed etiam vtendo sciẽtia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quòd impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lethargicis: *impedit homo ab intelligendo in actu etiam ea,

quorum scientiam præaccepit. Secundo, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam, quòd quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est, quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter a corpore separatus, obiectum proprium est substantia intelligibilis a corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus C autem humani, qui est coniunctus corpori, proprium obiectum est[d] quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliqualẽ cognitionem ascendit.[e] De ratione autem huius naturæ est, quòd in aliquo indiuiduo existat: quod non est absque materia corporali: sicut de ratione

¶ Deinde dubium est circa ly, vt existens in particulari: aut ẽm denotat rẽ obiectam, aut modũ obiecti vt obiicitur. Si enim denotat rem obiectã, sensus est, quòd natura sensibilis non perfecte cognoscitur, nisi cognitio terminet etiam ad modum existẽdi illius: ita q̃tiã modus naturæ cognoscat. Si vero denotat modum obiecti vt obiectum est, tunc est sensus, quòd natura sensibilis non cognoscitur perfecte nisi modus essẽdi eius, si in particulari, sit etiã modus repræsentandi, seu obiiciendi illã. Neutro autem sensu vera, aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens D. 752. argumentatio militat: & tamen dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentum: qm̃ cum tam natura q̃ modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia, q. 9. potest natura sub ta-

424

li modo cognosci ab intellectu, absq; cognitione singularis: ꝓp quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur. constat autẽ quòd dr̃ône hominis non est esse in hoc signato homine, sed in aliquo forte. ergo. Contra secundum vero sensum est, quia sequeret quòd natura sensibilis ab intellectu separato a corpore non posset perfecte cognosci: quia illi non potest offerri vt existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiicit, quia nec in particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiã a rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus nõ esset a corpore, si imaginatio ministraret illi.

¶ Dubium quarto est circa quartam propositionem, An intellectus noster cognoscat per se ipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quæstio, ideo illuc vsque differatur.

¶ Dubiũ 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex vi eius non sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectam tantum: quia enim obiectum non potest perfecte cognosci, nisi vt existens in particulari: ideo phãtasmate opus esse dicitur. Quando ergo imperfecte obiectum cognoscendum est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic E hæc ratio peccat ad conclusionem vniuersalem, afferens causam particularem. Secundo, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ: sed de corpore glorioso hoc negatur. ergo ex hac parte peccat rõ adducẽs cãm vtem ad conclusionem particularem. Et confirmatur: quia istam rationem locum habere vult S. Tho. etiam de intellectu coniuncto corpori sano, scilicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q. 94. artic. 2.

¶ Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sco. nanq; male interpretatus mentem S. T. arguit cõtra eũ: quiditatem. n. rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter ꝓportionatũ intẽsiue ponimus intellectus nostri: quia nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiue, nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus nisi naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus, causalitatis, aut excellentiæ, aut negationis respectu sensibilium, continetur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus a veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui, quamuis minus philosophice loquens, neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis. Sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet.

Quid autē sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quod aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

419

¶ Ad secundum dubium dicitur, vtendo duplici distinctione, prima est de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet, radicaliter, vel formaliter. secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno mō simpliciter. Alio mō, vt modus intrinsecus, seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, q̄ eē i particulari est radicaliter simpliciter de rōne sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de rōne naturę, vt modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione, singula singulis applicādo. Primum ex dria inter Platonem & Arist. apud Peripatheticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quidquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non pōt absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quāmuis non his, aut illis determinatæ, ac per hoc posuit radicem huius modi, qui est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: hoc.n. nihil aliud est, quàm materia esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Cōstat enim, quòd particulariter, aut vt existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitii, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ deriuantes, non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quāmuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertiū vero ex sequentibus manifestum erit.

¶ Ad tertium dubium, quo ad primam dubitādi rationem dr̄, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & q̄ naturæ sensibilis quidditas, nō perfecte cognoscitur ignorato suo substātiali modo essendi: & quāmuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, nō tamen potest quidditas perfecte, absque eius cognitione penetrari.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi, contingit multipliciter: In ꝓposito tñ logice, & metaphysice loquēdo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modū perfectionis: & sine tali potest perfecte prioris natura cognosci quidditatiue. Secundo, quia illud conuenit ei infra primum modum perfectionis, & a tali positione perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: vt patet de perfecto & imperfecto: hæc enim prædicata sunt rerum, infra primum modum perfectionis, & sine eis habetur cōplete quidditatiua cognitio. Vnde Aristot. 1. cœli. Primū prædicatum quod inuestigat de mundo, est ly, perfectū. Et Diuus Tho. post simplicitatem, quæ pertinet primo ad quod quid esse rei, statim de pfectione Dei quæstione subdit in princi. huius operis: cū ergo modus essendi particulariter sit substantialis ei cuius est: nec aliam rem, aut rationem formalē superaddat naturę: sed eādē dicat alio mō: extra prædicata primi modi nequaquā continetur. Ac per hoc, sine eius cognitione perfecte naturā cognosci nō pōt. Et confirmat: quāmodus iste nō simpliciter posterior natura, sed aliqualiter. Nō simpliciter quidem: quia cum omne prius reducatur ad illum modum, s. a quo non conuertitur consequentia, vt patet in 5. Metaph. & constet, quòd si est homo, est homo aliquis, quāmuis non hoc: & econuerso, consequens est, quòd natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem, quòd si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo quòd sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliquis. Quāmuis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodāmodo, quàm hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripatheticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus, homo prius est, quàm homo aliquis.

¶ Quo ad secundam vero dubitandi occasionem dr̄, quòd ly, vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc, iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam vero dicit, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tñ illius est singulare, vt S.T. dicit in loco allegato: & propterea absq; singulari apprehensione, cognosci perfecte nequit. Quāmuis possit arguitiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ, tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio, plene nosse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino, sciri plene nequit terminatum.

¶ Ad quintum autem dubium dr̄, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum.n. intelligere sit operatio immaterialis: & cōsequēter a corpore & corporeis cōditionibus sese eleuans: si intellectio pfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa, atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, a fortiori intellectio imperfecta, cui minus debetur eleuatio a materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto purior redditur a phātasmatibus cognitio, quāmuis totaliter denudatam nō habeamus. Oportet igit, in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse &c.

¶ De

¶ De materia autem quæ tangitur in argumento ex 2. cap. A scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in 1. di 3. q. 3. & in d. 45. q. 2. consentiens conclusioni principali, scilicet quod nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. vult enim quòd hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quod coniuncta corpori, q̄a sic aīa in corpore glorioso egeret phantasmate, sed quòd hoc ineat, aut in pœnam peccati originalis. iuxta illud Aug. 15. de tri c. 27. Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas, & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? aut propter ordinem potentiarum naturalium hoc habentem, quòd vna potentia attingente obiectū: aliæ q̄ natæ sunt illud attingere coattingunt idem. Diuus aūt T. vt hic & alibi patet, tenet hoc eē naturale animæ cōiūctæ corpori passibili, ex parte obiecti relati ad potētiā, sub tali modo essendi. Ita quòd, q̄a obiectū habet in se illa duo supradicta, s. naturā & particularitatē: & intellectus cōiūctus nō potest vtrūq; pcipere, nisi ministerio sensus alterū cognoscatur: inde est indigētia phātasmatis. Ad obiecta vero i oppositū dr̄: quòd hōc est naturale aīæ nostræ ex mō essendi, s. in cōiūctione ad corpus. vñ cōueniebat ēt in statu innocentiæ. Et cum infert. ergo cōuenit ēt aīæ in corpore glorioso, negat consequētia: qm̄ de statibus pure naturalibus loquimur, & nō de miraculosis. Et si instet, q̄ glorificatio nō aufert naturā, sed pficit: rīdet, q̄ cōditiones naturales dicentes imperfectionē hoc mō, i. quarū oppositæ sunt pfectiones simpliciter: & pñt salua integritate naturę auferrī: glorificatio autē ferēdo pficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autem obligatio ad phantasmata. Nec habet locum rō pñs i statu corporis glorificati: qm̄ deest secunda cōditio ex parte intellectus, s. quòd ipse non pōt per seipsum cognoscere singulare. Hæc.n. conditio etsi vera sit de intellectu coniuncto ēm naturalē statū, falsa tñ est de eo ēm statum glorificati corporis: qm̄ pōt quicquid, & eodē mō intelligere: quod & quo mō pōt anima separata. Verū rō assignata a Sco. nihil valet: immo potius oppositū infert: q̄a vna potētia animæ intensa in opere suo: aliæ ab operādo impediuntur, vt experiētia testat: intentio ergo operationis intellectus nō erigit phantasiā: immo deiicit quātū est ex hoc. Et præterea ex hoc nō haberet vīr: quòd sine phātasmate nihil intelligimus, vt patet. Nec est eadē ratio, aut maior, de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Rō vero ex pctō originali, non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori &c.

422

495 457 a

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articu. octauum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclō rñsiua q̄si to affirmatiue. Iudicium intellectus impedit ligato sensu. Probat sic. ignotis ptinētibus ad rē, & præcipue fine, seu termino iudicii, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit. ergo: maior patet, & minor pbatur: quia ligato sensu, ignorat particulare, quod est terminus iudicii. Quod pbatur tripliciter. Primo rōne, q̄a ꝑmū obiectū nostri intellectus, est natura sensibilis. Secūdo authoritate Aristo. in 3. cœli. Et tertio: q̄a oia q̄ cognoscimus, discernimus in ordine ad sensitiua.

547 Li. de som. & vig. c. 4. tom. 2.

¶ In rñsione ad secūdū nota quatuor gradus ligamēti sensitiuæ partis.

¶ Nota hic diligētissime & cautissime, quòd quia iudicium intellectuale iō fallitur ligato sensu, q̄a non potest resoluere quod iudicat, in particulare sensibile: cōsequens est, quòd multo magis intellectuale fallatur, quādo despiciuntur particularia: nec est cura, vt habeat iudicium rationis, testimonium a sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui a superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Aristot. nunquam a sensibus recedens, semper iuxta veritatem iudicauit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius B enim non dependet ab inferiori: sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶ 2 Præt. Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligat sensus vt dicitur in lib. de somn. & vig. Contingit tamen quandoque quòd aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudiciū intellectus per ligamētum sensus.

SED CONTRA est, quòd C in dormiendo, ea quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Augustin. in * 12. super Gene. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberū vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * proprium obiectum intellectui nostro proportionatū, est natura rei sensibilis. D Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscātur, & præcipue si ignoraretur id, quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philosophus in 3.° de cœlo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis, est quod videt principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli nisi propter opus, vt operetur hunc particularem cultellum. Et E similiter naturalis, non quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello, si opus ignoraret. Et similiter nō potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus, si sensibilia ignorent. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscūtur a nobis per comparationem ad res sensibiles natutales. ° Vnde impossibile est, quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectū cum ligamento sensus, ° per quem res sensibiles cognoscimus.

422

423 22. q. 154. ar. 5. cor. Et q. 272. ar. 1. Et veri. q. 12. ar. 3. Et 3. de Aia. lec. 7.

Ca. 1. & 4. tom. 20

Elicitur ex cap. 1. de diui. nomi.

Li. 12. c. 15. tom. 3.

Arte præcedenti. 422

Li. 3. de cœlo, text. 61. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quāmuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo a sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

AD 2m dicendum, q̄ sensus ligatur in dormientib° propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas: ° vt dicitur in * lib. de somno & vigi. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum, contingit esse ligamentum sensus maius, vel min°. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solum sensus, sed etiam imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut præcipue accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibū & potum. Si vero motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantib°. Si vero adhuc magis motus sedet, apparent phantasmata ordinata, sicut maxime solet cōtingere in fine dormitionis, & in hominibus sobrijs, & habentib° fortem imaginatiōem. Si autem mot° vaporum fuerit modicus, non solū imaginatio remanet libera, sed etiā ipse sensus cōmunis ex parte soluitur, ita q̄ homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse, quasi dijudicans inter res, & rerū similitudines. Sed tamē ex aliqua parte, remanet sensus communis ligat°. Et ideo licet aliquas similitudines discernat a rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus.

¶ Circa titulum occurrit ſtatim dubium, quia videtur ſuperfluus articulus iſte, aut impertinens. In quæſtione ſiquidem præcedente, determinatum eſt: an anima intelligat per ſpecies acceptas a ſenſibilibus &c. igitur aut ſuperflue repetitur, aut tractanda erant hæc ibi. & tenet ſequela: quia nihil aliud eſt abſtrahere a phãtaſmatibus, q̃ recipere a ſenſibus, & egere illis in vſu.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, quòd præſens articulus, bene diſtinctus, & ordinatus eſt. Diſtinctus quidem, quia aliud eſt formaliter quærere & ſcire: an habeamus intelligibiles ſpecies a ſenſibilibus & phantaſmatibus: & aliud, an intelligamus abſtrahẽdo. Hoc.n includit, & modũ quo habẽt ſpecies a phãtaſmatibus, ſcilicet per abſtractionẽ, & modũ quo intellect⁹ attingit res ſenſibiles, ſ. denudando eas a cõditionib⁹ phantaſiatis. illud vero hoc in ſe non claudit, niſi forte virtualiter. Sed quæſtiones cum ſint æquales numero his quæ vere ſcimus, diſtinguendæ ſunt pe nes queſita formaliter, non virtualiter. Ordinatus vero, q̃a vt patet in diuiſione quæſtionis præcedẽtis, tota præcedens quæſtio quærit formaliter de his, per quæ intelligimus, vt ſic: iſta vero de mõ & ordine, quo intelligimus: & ideo ab vniuerſaliſſimo mõdo incœpit, ſcilicet abſtractione a phantaſmatib⁹. hic enim modus communis eſt omni noſtræ intellectioni, vt patebit.

424 Infra q. 87. art. 2. ad 2. Et q. 101. ar. 1. & 3. q. 61. ar. 2.

¶ In corpore duo. primo reſpondet q̃ſito. Secundo, refert opinionem Plat. oppoſitam in calce.

¶ Quo ad primum concluſio reſpõſiua affirmatiue eſt hæc. Intellectus noſter ĩtelligit materialia abſtrahendo a phantaſmatibus. Vbi primo nota, quòd abſtrahere a phantaſmate quandoque ſignificat operationẽ intellectus agentis, quandoq; operationem intellectus poſſibilis. Intellectus agentis quidem, quando dicitur, quòd abſtrahimus ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus. Intellectus vero poſſibilis, quando dicitur quòd cognoſcimus quod quid eſt hominis, abſtrahendo ab hoc, & illo homine. Tantum autem intereſt inter

QVAESTIO LXXXV.

De modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuiſa.

EINDE conſiderandũ eſt de modo & ordine intelligendi.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum intellectus noſter intelligat abſtrahendo ſpecies a phantaſmatibus.

¶ Secundo, Vtrum ſpecies intelligibiles abſtractæ a phantaſmatibus, ſe habeant ad intellectum noſtrum, vt quod intelligitur, vel ſicut id, quo intelligitur.

¶ Tertio, Vtrũ intellectus noſter naturaliter ĩtelligat pri⁹ magis vle.

¶ Quarto, Vtrũ intellectus noſter poſſit multa ſimul intelligere.

¶ Quinto, Vtrũ intellectus noſter ĩtelligat cõponẽdo & diuidẽdo.

¶ Sexto, Vtrũ intellect⁹ poſſit errare.

¶ Septimo, Vtrũ vnus poſſit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius.

¶ Octauo, Vtrum intellectus noſter per prius cognoſcat indiuiſibile, quàm diuiſibile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noſter intelligat res corporeas, & materiales per abſtractionem a phantaſmatibus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd intellectus noſter non intelligat res corporeas & materiales, p abſtractionem a phantaſmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rẽ aliter quàm ſit, eſt falſus. Formæ autem rerum materialium, non ſunt abſtractæ a particularibus, quorum ſimilitudines ſunt phantaſmata. Si ergo intelligamus res materiales per abſtractionem ſpecierum a phantaſmatibus, erit falſitas in intellectu noſtro.

¶ 2 Præt. Res materiales ſunt res naturales, in quarum diffinitione cadit materia. Sed nihil poteſt intelligi ſine eo, quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non poſſunt intelligi ſine materia: ſed materia eſt indiuiduationis principium. ergo res materiales non poſſunt intelligi per abſtractionem vniuerſalis a particulari, quod eſt abſtrahere ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus.

¶ 3 Præt. In 3.* de Anima dr̃, q̃ phantaſmata ſe habẽt ad animam intellectiuam, ſicut colores ad viſum. Sed viſio non fit per abſtractionem aliquarum ſpecierum a coloribus, ſed per hoc, quòd colores imprimunt in viſum. Ergo nec intelligere cõtingit per hoc, quòd aliquid abſtrahatur a phantaſmatibus, ſed per hoc, quòd phantaſmata imprimunt in intellectum.

¶ 4 Præt. Vt dicitur in 3.ⁱ de Anima, ĩ intellectiua anima ſunt duo, ſcilicet, intellectus poſſibilis, & agens. Sed abſtrahere a phantaſmatibus ſpecies intelligibiles non pertinet ad intellectum poſſibilem, ſed recipere ſpecies iam abſtractas: ſed nec etiã videtur pertinere ad intellectum agẽtem, qui ſe habet ad phantaſmata, ſicut lumen ad colores: quod non abſtrahit aliquid a coloribus: ſed magis eis influit.ᵉ Ergo nullo modo intelligimus abſtrahendo a phantaſmatibus.

¶ 5 Præt. Philoſophus in 3.* de Anima dicit, quòd intellectus intelligit ſpecies in phãtaſmatibus. non ergo eas abſtrahendo.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in 3.* de Anima, quòd ſicut res ſunt ſeparabiles a materia, ſic circa intellectum ſunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum a materia abſtrahuntur, & a ſimilitudinibus materialibus, quæ ſunt phantaſmata.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* obiectum cognoſcibile proportionatur virtuti cognoſcitiuæ. Eſt autẽ triplex gradᵘ cognoſcitiuę virtutis. ᶜ Quędam enim cognoſcitiua virtus, eſt actᵘ organi corporalis, ſcilicet ſenſus. Et ideo obiectum cuiuſlibet ſenſitiuæ potẽtię eſt forma, prout in materia corporali exiſtit. Et ꝙ huiuſmodi materia eſt indiuiduationis principium, ideo omnis potentia ſenſitiuæ partis, eſt cognoſcitiua ᵈ particularium tantum. Quædam autẽ virtus cognoſcitiua eſt, quæ neque eſt actus organi corporalis, neq; eſt aliquo modo corporali materiæ coniuncta, ſicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoſcitiuæ obiectũ, eſt forma ſine materia ſubſiſtẽs. Etſi.n. materialia cognoſcãt, non tamen niſi in immaterialibus ea intuentur, vel in ſeipſis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo ſe habet. non enim eſt actus alicuius organi, ſed tamẽ eſt quædam virtus animæ, quę eſt forma corporis, vt ex ſupra dictis patet.* Et ideo proprium eius eſt cognoſcere formam, in materia quidem corporali indiuidualiter exiſtentem, non tamen prout eſt in tali materia. Cognoſcere vero id, quod eſt in materia indiuiduali, nõ prout eſt in tali materia, eſt abſtrahere formam a materia indiuiduali, quam repræſentant phantaſmata. Et ideo neceſſe eſt dicere, quòd ĩtellectus noſter intelligit[e] materialia, abſtrahendo a phãtaſmatibus, & per materialia ſic cõſiderata in immaterialiũ aliqualẽ cognitionẽ deuenimus: ſicut econtra, Angeli per ĩmaterialia, materialia cognoſcunt. Plato vero attendens ſolum immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd eſt corpori quodammodo vnitus, poſuit obiectum intellectus, ideas ſeparatas, & quòd intelligimus, non quidẽ abſtrahẽdo, ſed magis abſtracta participãdo, vt ſupra dictũ eſt.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ abſtrahere contingit dupliciter. Vno modo, per modum compoſitionis & diuiſionis, ſicut cum intelligimus aliquid non eſſe in alio, vel eſſe ſeparatum ab eo. Alio modo, per modum ſimplicitatis: ſicut cum intelligimus vnũ, nihil conſiderando de alio. abſtrahere igitur per intellectum ea, quæ ſecundum rem non ſunt abſtracta ſe cundum primum modum abſtrahendi, non eſt abſque falſitate. Sed ſecundo modo abſtrahere per intellectum, quæ non ſunt abſtracta ſecundum rem, non habet falſitatem, ᶠ vt in ſenſu apparet. Si enim dicamus colorem non ineſſe corpori colorato, vel eſſe ſeparatũ ab eo, erit falſitas in opinione, vel in oratione. Si vero conſideremus colorem & proprietatem eius, nihil conſiderantes de pomo colorato: vel ſic, quod intelligimus voce exprimamus: erit abſque falſitate opinionis, & orationis. pomum enim non eſt de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea quæ pertinent ad rationem ſpeciei cuiuſlibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi, poſſunt conſiderari ſine principijs indiuidualibus, quæ non ſunt de ratione ſpeciei. Et hoc eſt abſtrahere vniuerſale a particulari, vel ſpeciem intelligibilem a phantaſmatibus: conſiderare ſcilicet naturam ſpeciei abſque cõſideratione indiuidualium principiorum, quæ per phantaſmata repræſentantur. Cum ergo dicitur, quòd intellectus eſt falſus, qui intelligit rem aliter[a] quàm ſit, verum eſt, ſi ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tũc enim intellectus eſt falſus, q̃n intelligit rem eſſe aliter quàm ſit.[c] Vnde falſus eſſet intellectus, ſi ſic abſtraheret ſpeciem lapidis a materia, vt intelligeret eam non eſſe in materia, vt Plato poſuit. Non eſt autem verum quod proponitur, ſi ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Eſt enim abſque falſitate, vt alius ſit modus intelligentis in intelligendo, quàm modᵘ rei in eſſendo: quia intellectum eſt in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non aũt materialiter per modum rei materialis.

AD 2ᵐ dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd ſpecies rei naturalis ſit forma ſolum, & quòd materia non ſit pars ſpeciei.[d] Sed ſecundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum eſt, quòd materia eſt duplex, ſcilicet communis & ſignata, vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem vt hæ carnes & hęc oſſa. Intellect⁹ igitur abſtrahit ſpeciem rei naturalis a materia ſenſibili indiuiduali, non autem a materia ſenſibili communi. Sicut ſpeciem hominis abſtrahit ab his carnibus, & his oſſibus, quæ non ſunt de ratione ſpeciei: ſed partes indiuidui, vt dicitur in 7.* Metaph. & ideo ſine eis conſiderari poteſt. Sed ſpecies hominis non poteſt abſtrahi per intellectũ a carnibus, & oſſibus. Species autem mathematicę, poſſunt abſtrahi per intellectum a materia ſenſibili, non ſolum indiuiduali, ſed etiã communi: non tamen a materia intelligibili communi: ſed ſolum indiuiduali. Materia enim ſenſibilis, dicitur materia corporalis,

Lib. 3. de Aĩa, text. 18. to. 2.

Lib. 3. de Aĩa, text. 17. & 18. tom. 2.

b 361

Lib. 3. de Aĩa, text. 32. & 39. tomo. 2.

* Lib. 3. de Aĩa, text. 11. tom. 2.

q. 84. ar. 7. Et q. 80. ar. 2.

D. 752. et 9

Li. 1. Meta. in Ariſtot. tex. 6.

q. 84. ar. 1.

b 425

D. 788.

Q. 76. ar. 1.

D. 760.

c 79 61 c d 430

363

Li. 7. Meta. text. 34 & 35. tom. 3.

est quàm ipsa fieri, & esse in summo spiritualitatis gradu citra intelligibilem ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & summe disposita vt cooperentur intellectui agenti: hoc autem est, cum intellectus agens conuertitur super ea, illuminando ea, non formaliter sed obiectiue, sicut colores illuminantur. Phantasia ergo, existente in actu secundo, & ordinando rite sua phantasmata, intellectus agens assistit illis & fit illis propinquus: immo cõiunctus coniunctione qua lumen coniungit colori, & sic illuminãtur phãtasmata obiectiue: & hac obiectiua illuminatione, attingunt summum spiritualitatis gradum: & sic reddũtur & sunt habilia, vt ex eis species itelligibilis abstrahatur: quod est tertiũ inter ea quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in ꝓductione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturam repræsentatam, & non quo ad induidualia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud S. Th. non est difficile videre. Secundum veritatem quidem, quia ordo rerum exigit, vt supremũ infimi attingat infimum supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, i. in cogitatiua in actu, ꝑueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradum: cũ latitudine tñ quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intẽtiones his, quæ pñt per ipsas res perfici: immo hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S.T. apparet: qm̃ docens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodũ pars sensitiua vigoratur ex cõiunctione ad intellectũ: vbi constat nihil aliud superaddi &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agẽtibus: qm̃ de secretis his, vt possumus, loquimur: nõ. n. est ibi ꝓprie instrm̃, cũ phãtasma (vt supra

In corp.ar. Et ar. 7. q̄stio. prçce.

90 a

secundum quod subiacet qualitatibus sensibilib⁹, scilicet calido & frigido, duro, & molli, & huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia, secũdum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem, quòd quãtitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. G Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quę sunt terminationes quãtitatũ possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi a materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi a materia intelligibili communi. Possunt tamen cõsiderari sine hac vel illa substãtia: quod est eas abstrahi a materia intelligibili indiuiduali. H Quædam vero sunt, quæ possunt abstrahi etiam a materia intelligibili communi, sicut ens, vnum, potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiã esse possunt absque omni materia, vt patet in substantijs immateralib⁹. Et quia Plato nõ considerauit quod dictũ est de duplici modo abstractionis: oĩa q̃ dixim⁹ abstrahi ꝑ intellectũ, posuit abstracta esse ſm rem.

AD 3m dicendum, quòd colores habent eũdem modum existendi, I prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. & ideo, possunt iprimere suam similitudinem in visum. Sed phãtasmata cũ sint similitudines indiuiduorum, & existant in organis corporis, non habent eũdem modum existendi, quem habet itellectus human⁹, vt ex dictis patet*. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agẽtis, resultat quædam similitudo in ĩtellectu possibili ex cõuersione intellectus agentis supra phantasmata, K quæ quidem est repręsentatiua eorum, quorum sunt phantasmata solum quantum ad naturã speciei[c]. Et per hunc modum dicitur abstrahi species ĩtelligibilis a phantasmatibus, non ꝙ aliqua eadẽ numero forma, quæ prius fuit ĩ phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco & trãsfert' ad alterũ.

AD 4m dicendũ, quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior: ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Abstrahit autem ĩtellectus agens species intelligibiles a phantasmatibus: inquantũ per virtutem intellectus agẽtis accipere possumus in nostra cõsideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarũ similitudines intellectus possibilis informatur.

AD 5m dicendum, quòd ĩtellectus noster & abstrahit species ĩtelligibiles a phantasmatibus: inquantum considerat naturas rerũ in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorũ species abstrahit, nisi cõuertẽdo se ad phantasmata, vt supra dictũ est.*

Q. præcedenti.ar.6.

ARTICVLVS II.

Vtrum species intelligibiles a phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur.

425 4.cont.c.11. Et veri. q. 2.ar.6.cor. fin. Et po. q.7. art. 5. cor.& q.8. artic. 1. Et opusc. 3. ca. 85.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd species intelligibiles a phantasmatibus abstractę, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectũ enim in actu, est in intelligente: quia intellectũ in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶ 2 Præt. Intellectum in actu oportet ĩ aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectũ ĩ actu. Relinquitur ergo, quòd intellectũ in actu, sit in intellectu. & ita nihil est aliud quam species intelligibilis prædicta.

¶ 3 Præt. Philosoph⁹ dicit in*1. Periher. quòd voces sunt notæ earũ, quę sunt in anima, passionũ. Sed voces significãt res ĩtellectas. id enim voce significamus quod intelligimus. Ergo ipsæ passiones animæ, s. species intelligibiles, sunt ea quæ intelliguntur in actu.

Lib.1. periher. c.1.

SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectũ, sicut species sensibilis ad sensum. B Sed species sensibilis non est illud quod sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerũt quòd vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt, nisi proprias passiones: puta quòd sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secũdum hoc, intellectus nihil intelligit nisi suã passionem, scilicet speciem intelligibilẽ in se receptam: C Sed hęc opinio, manifeste apparet falsa ex duobus. Primo quidem, quia eadem sunt quæ intelligim⁹, & de quibus sunt scientiæ. Si igitur ea quæ intelligimus, essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur quòd scientiæ omnes non essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solum de specieb⁹ intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebant esse intellecta in actu.[c] D Secundo, quia sequeretur error antiquorum dicẽtiũ, omne quod videtur, esse verum. & similiter ꝙ contradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia nõ cognoscit nisi propriam passionem, de ea solum iudicat. Sic autem videtur aliquid secundum quod potentia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuæ erit de eo, quod iudicat. s. de propria passione secundum quod est: E & ita omne iudicium erit verum. puta si gustus non sentit nisi propriam passionẽ, cum aliquis habens sanum gustũ iudicat mel esse dulce, vere iudicabit. Et similiter si ille, qui habet gustum infectũ, iudicet mel esse amarum, vere iudicabit. uterque enim iudicabit secũdum quod gustus eius afficit'. Et sic sequitur, quòd omnis opinio ęqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicẽdum est, quòd species intelligibilis se habet ad intellectum, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cum enim sit duplex actio: sicut dicit' 9.* metaph. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quę transit in rem exteriorem, vt calefacere & secare: [c] vtraque fit secundum aliquam formam. Et sicut forma secundum quam prouenit actio tendens in rem exteriorem, est similitudo obiecti actionis, vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundum quam prouenit actio manens in agẽte, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est secũdum quã visus videt: & similitudo rei intellectæ, quę est species intelligibilis, est forma secundũ quam intellectus intelligit. Sed quia intellectus, supra seipsum reflectitur, secundum eandem reflexionem intelligit & suũ intelligere, & speciem qua intelligit[c]. Et sic species intellecta secũdario, est id quod intelligitur. Sed id qđ intelligitur primo, est res cuius species ĩtelligibilis est similitudo[c] Et hoc etiam patet ex antiquorũ opinione, qui ponebant simile simili cognosci. Ponebant enim quòd anima per terrã quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de alijs[c]. Si ergo accipiam⁹ spẽm terrę loco terrę ſm doctrinam * Aristo. qui dicit, quòd lapis nõ est in anima: sed species lapidis, sequet' quòd anima per species ĩtelligibiles cognoscat res, quæ sunt extra animã.

Li. 9. Met. tex.16. t.3.

Lib. 3. de Aia tex.38 tom.2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus est in intelligẽte per suam similitudinem. Et per hunc modum dicitur, quòd intellectũ in actu est intellect⁹ in actu, inquantum similitudo rei intellectæ est forma intellect⁹, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu[c]. Vnde non sequit', quòd species ĩtelligibilis abstracta sit id quod actu intelligitur, sed quòd sit similitudo eius.

AD 2m dicendum, quòd cum dicitur intellectum in actu, duo importantur, s. res quę intelligit', & hoc quod est ipsum intelligi, Et similiter cum dicitur vniuersale abstractum, duo intelligunt', s. ipsa natura rei, & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura

F dixit) non tam est causa speciei, quàm causa materiæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. secundum.*

Titulus clarissimus est, si notetur attente, ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinionem affirmatiuam impugnando illam. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primo, refertur opinio in communi & in speciali. In cõmuni quidem: quia nulla vis nostra ꝑceptiua cognoscit nisi suam passionem. In speciali vero: quia intellectus nõ intelligit nisi speciem intelligibilem: & sic ipsa est id qđ directe & primo intelligit. Secundo, impugnatur dupliciter. Primo, quia sequeretur quòd scientia nõ esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secũdo, q̃a omnia quæ vident, essent vera, ẽt contradictoria. & probatur sequela: quia res visa, nõ esset nisi passio videntis. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundũ, ponuntur tres conclusiones ꝑ euacuatione hui⁹ materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellect⁹ intelligit. Secunda est, species intelligibilis est qđ secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit. Prima probatur sic: intelligere est actio immanẽs, ergo fit secundum aliquam formam. ergo secũdum similitudinem obiecti. Antecedens probat' ex 9. Meta. distinguendo duplicem actionẽ. prima consequẽtia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia commune est omni agenti, agere secundum quod est actu: & vt dicitur 3. Phy. text. 17. semper æstimabitur species mouere. Secũda vero, ꝓbatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur ex eo, quòd intellectus est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc, super ea quæ in ipso sunt, immo prius reflectitur ordine generationis super speciem, & vltimo super se: sed ordine intentionis & causalitatis, primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, iõ etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se, eo modo quo est eadẽ generatio animalis, & hominis: ita quòd sicut prius generat animal q̃ homo, & tandem vnico actu numero simul generat Sortes animal, & homo existẽs, ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodẽ actu intelligimus intellectum perfectum specie, vt materiam forma, aut potius potẽtiam proprio actu: & idem est iudiciũ de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potẽtia, respectu actus secundi.

¶ Tertia autem conclusio simul cũ prima probatur ex auctoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebãt antiqui: obiectum, scilicet terrã extra: & principiũ, scilicet terrã intus. in vno reprehendũtur ab Arist. s. in terra interiori, non omnino, sed quo ad modũ essendi: quia non terra, sed terræ species est in anima:
410 restat ergo obiectum, idest id quod cognoscitur esse rẽ extra, & speciẽ illius, esse principium intelligẽdi illam: quod est primæ & tertiæ cõclusionis sententia.

¶ In responsione ad primũ & scđm, eẽt tractanda materia de intellectu ĩ actu, & ĩtellecto in actu. Sed ne idem pluries repetatur, in commentariis librorum de anima vide diffuse: vel fiet quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, quòd hic fundat S.T. distinctionem verbi a specie intelligibili, super testimonio partis sẽsitiuæ: quicquid. n. perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totũ vnitũ eminentius præ- A inuenitur in superiori ordine. Et propterea, cum sensitiua pars perficiat' dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationem a seipsa, pars intellectiua, cui primum quod alicuius imperfectionis est non repugnat, secundum consequenter sibi vendicat. id autem quod intellectus in se format, verbum dicitur in prima operatione & in secunda, compositio & diuisio, &c.

¶ Secundo occurit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, quòd sensus exterior secundum solam immutationẽ ab obiecto operatur & consequẽter pure passiue sensus videtur sentire, cuius oppositum determinatum est. 113

¶ Tertio, occurrit dubium circa principale intentum: q̃a ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumẽto: quia licet ex hac responsione euadat', quòd voces nõ significent species intelligibiles, non tñ euaditur quin significẽt istas conceptiones, seu formationes, immo hoc asseritur. 81 Et si ita est, cũ istæ sint animæ passiones, & entia in anima, seq̃tur quòd id qđ primo itelligit' & significatur vocibus &c. 432 438 est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic redit oppositum determinationis factæ in corpore articuli. 417

¶ Ad primam dubitationem, facillime patet ex litera respõsio. Non enim ibi dicitur, quòd aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione: sed dicitur, quòd operatur secũdum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem, operatio ponitur. Est igitur differentia non in operãdo actiue, vel passiue, sed in operãdo secundum solã formam, quæ producitur ab extra: & secũdum formam quam ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit. b 280 436 c

¶ Ad tertium autẽ dubiũ dicitur, quòd ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles q̃ cõceptiones formatæ, possunt dupliciter sumi, vno modo secundum

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia, nisi reflexa. Alio modo secundum quod sunt rerū imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ió, quia species præsentat intellectui rem, vt comprincipium intelligendi: conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autē & sciri res extra primo, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerū extra, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rē: vt dicitur in de Memoria & reminiscētia.

¶ *Super Quæstionis octuagesim. quintæ Artic. tertium.*

TItulus absolute sumēdus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorū de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quæstionem in commētariis de Ente & essentia. vbi cōtra eum, qui hunc articulum, quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniam intellectui nostro directe nō occurrit, nisi aut vniuersali[g], aut minus vniuersale, cōsequens est, quòd hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu, magis aut min[e] vniuersale. Dico autem absolute, & nō in tali ordine, puta cognitionis confusæ aut distinctæ: & consequenter hic est qō de primo cognito, & hic soluit. Nec putes me aut immemorem, aut retractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic nō quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusæ actualis: & hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolute.

¶ In corpore quinque sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ cui accidit vel itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsum qd est itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis est in intellectu. & hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quòd color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus: inquantum in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quę intelligit, non est nisi in hoc, vel in illo homine, sed quòd humanitas apprehendatur sine indiuidualibus cōditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis: accidit humanitati, [f] secundum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & nō indiuidualium principiorum.

AD 3[m] dicendum, quòd in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. & sic perficitur operatio sensus, per hoc quòd immutatur a sensibili. Alia operatio est formatio, secundum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiam nunquam visæ. & vtraque hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellect[a] possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua quidem formatus [d] format secundo vel diffinitionem, vel diuisionem, vel compositionem, quæ per vocē significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enūtiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

Vtrum magis vniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, quòd magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali.[e] Quia ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est a quo non conuertitur subsistendi cōsequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ 2 Præt. Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 1* Physi. quòd diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersalium: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia, sunt posterius nota quo ad nos.

¶ 4 Præt. Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

SED CONTRA est, quod dicitur in* 1. Physi. q ex vniuersalib[9] singularia oportet deuenire.

RESPON. Dicendum, quòd in cognitione nostri intellectus, duo oportet considerare. Primo quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo a sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autē vniuersalium: necesse est q cognitio singulariū quo ad nos, prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare, quòd intellectus noster, de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distincte & determinate res cognoscūntur. Actus autem incompletus est sciētia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. unde Philosophus dicit in* 1. Physi. quod sunt primo nobis manifesta & certa, confusa magis. Posterius autem cognoscimus, distinguendo distincte principia, & comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secūdo, vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio, eorundem secundum sensum. Quarto, redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto, epilogus dictorum fit.

¶ Quo ad primum conclusio est. Cognitio singularium est quo ad nos, prior cognitione vniuersaliū. Probatur: quia sentitiua est prior intellectiua.

¶ Quo ad secūdum conclusio est. Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. probatur. Omne exiens de potentia ad actū, prius peruenit ad actum incompletū medium inter potētiam & actum perfectum, quàm ad actū perfectum: sed intellectus est exiens de potentia ad actū, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus, & medius, est notitia confusa. ergo prius indistincte quàm distincte cognoscit. Tūc vltra: cognoscere vniuersalius distincte, est cognoscere minus cōmune: cognoscere vero vniuersalius indistincte, est cognoscere magis commune. ergo prius cognoscit magis commune, q minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, & rōne, quia cognoscere aliqd cōfuse, est cognitio secūdū quid, & quodāmodo in potentia: & authorita te Philosophi in 1. Physi. Antecedens vero vltterioris processus probatur. Tū, ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc stat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum, ex applicatione hmōi cognitionum ad totū vniuersale, & ad totum integrale. Tū, tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis cōmune, quàm minus commune. Probatur ratione eadem: q a, s. sensus exit de potentia ad actum.

Li. 1. Phys. tex. 5. to. 2.

Li. 1. Phys. tex. 4. to. 2.

Li. 1. Phys. tex. 3. to. 2.

Expla-

Explanatur deinde secundum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Confirmaturque authoritate 1. Physi. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cum dicitur sensum prius cognoscere magis commune, quàm minus commune, exponendū est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci pri[o] indiuiduum rei magis communis, q in diuiduū minus cōmunis: vt hoc corpus quàm hoc viuum: & hoc animal quàm hūc hominē.

¶ Quo ad quartum redditur ratio secūdi & tertii simul: quia, s. cognitio indistincta, media est inter potentiam & actum: quod probatur: quia sciens aliquid indistincte, adhuc est in potentia vt sciat distinctionis principiū: quod manifestatur exemplo generis & differentiæ, animalis & rationalis.

¶ Quo ad quintum patet epilogus primi, secūdi, & tertii.

¶ Circa hunc processum, occurrit dubium, quo ad principale intentum: videtur enim processus iste sophisticus, & peccare secundū accidens. Ad cuius euidentiam recolendum est, quòd vt in litera dicitur, magis & minus commune possunt comparari diuersimode adinuicem sub ratione totius & partis: nam vniuersale vt sic, est totū, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamē min[e] vniuersale, est totum diffinibile, & vniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus, vniuersalius & minus vniuersale possunt comparari ad inuicem absolute: puta, animal ad hominem, & ecōuerso, non considerando in eis rationem aliquā cuiuscunque totius, aut partis. Ex his autē dubitādi ratio merito consurgit, quoniam ex processu literæ nihil aliud hr, nisi quòd res prius naturali ordine cognoscitur confuse: quàm distincte: & hoc est verissimum. Et sub hac propositione consequenter infertur optime, quòd totum vniuersale prius cognoscitur quàm pars eius subiectiua vt sic: & similiter quòd totum diffinibile prius cognoscitur quàm pars eius diffinitiua vt sic: & vbique eadem est ratio: quia, s. cognitio totius præueniens notitiam partium, est confusa, quæ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nō habetur, quid absolute sit prius cognitum, magis, an minus vniuersale: id est res substracta maiori vniuersalitati, an minori: totus enim processus est comparatiuus rerum, vt vestitæ sunt has intentiones, s. totius & partis &c. Et ex hoc duo errores in hoc articulo apparēt. Primus est quē diximus, s. quòd ne scitur de ordine cognitionis rerū absolute. Secundus est valde maior: quia non respondetur q̄sito. nam vt patet ex dictis, hinc ita habemus, q minus vniuersale prius cognoscitur quàm magis vniuersale: sicut econuerso, diuersimode illa comparā do sub ratione toti[9] & partis.

¶ Ad hæc respondetur ordine præpostero: & ad hoc vltimo adductum inconueniens, negatur quòd pari ratione habeatur, quod minus commune sit prius cognitum, magis communi: nam ordo notitiæ, inter totum diffinibile, & partem diffinitiuā ex alia parte, nō est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secūdum se in cognosci, a toto diffinibili, sed tātū secundum quod est pars illius: possum enim prius perfecte nosse quid est animal: & postmodum nosse quòd animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars vō subiectiua, simpliciter dependet in cognosci a notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio toti[9], vtrobique præcedat notitiam partis, non tamē quamlibet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis p̄uenit cognitionem simp[r] partis subiectiuæ, non solum inquantum pars huius est: & ideo magis

Li. 1. Phys. tex. 5. to. 2.

elementa. Manifestum est autem, q cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quòd habeatur propria notitia vniuscuiusque eorum, quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autē potest cognosci tam totum vniuersale, in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integralæ. vtrunque enim totū, potest cognosci in quadam cōfusione sine hoc, quòd partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte, id quod continetur in toto vniuersali, est habere cognitionē de re minus communi. sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, in quantum est animal: cognoscere autem animal distincte, est cognoscere animal inquantū est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igit[r] occurrit intellectui nostro cognoscere animal, quàm cognoscere hominē. et eadem ratio est, si comparemus quodcunque magis vniuersale ad minus vniuersale. Et quia sensus exit de potentia in actum, sicut & intellectus: idem etiam ordo cognitionis apparet in sensu. Nam prius secundū sensum dijudicamus magis commune, q̄ minus commune: & secundum locum, & secundum tempus. Secundum locum quidem, sicut cum aliquid videtur a remotis, prius deprehēditur esse corpus, quàm deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehēdatur esse homo: & prius homo, quàm Sortes vel Plato. Secundum tempus autem, quia puer a principio prius distinguit hominem a non homine, quàm distinguat hunc hominem ab alio homine. et ideo pueri a principio appellant omnes viros, patres, postea rius autem determinant vnumquemque, vt dicitur[t] in 1. Physi. Et huius ratio manifesta est: quia qui scit aliquid indistincte, adhuc est in potentia, vt sciat distinctionis principium, sicut qui scit genus, est in potentia, vt sciat differentiā. et sic patet quòd cognitio indistincta, media est inter potentiam & actum. Est ergo dicendum, quòd cognitio singulariū est prior quo ad nos, quàm cognitio vniuersalium: sicut cognitio sensitiua q̄ cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectum, cognitio magis communis est prior, quàm cognitio minus communis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vniuersale dupliciter potest considerari.[c] Vno modo, secundum quòd natura vniuersalis consideratur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa), p̄ueniat ex abstractione intellectus, oportet quòd secundum hunc modum, vniuersale sit posterius. Vnde in 1.[a] de Anima dicitur, q animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Sed secundum Platonem qui posuit vniuersalia subsistentia[e], secundum hanc considerationem vniuersale esset prius q̄ particularia: quæ secundum eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentium, quæ dicuntur ideæ. Alio modo, potest considerari quantum ad ipsam naturam, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est quòd duplex est ordo[d] naturæ.[c] Vnus, secundum viam generationis & temporis: secundum quam viam, ea quæ sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. et hoc modo magis commune est prius secundum naturam: quod apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Ná prius generatur animal quàm homo: vt dicitur in lib.[a] de generatione animaliū.[c] Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundum naturam quàm potentia: & perfectum prius quàm imperfectum. Et per hunc modum, minus commune est prius secundum naturam, quàm magis commune, vt homo, quàm animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.

AD 2[m] dicendum, quòd vniuersale magis commune, comparatur ad minus commune, vt totum & vt pars. Vt totum quidem secundum quod in magis vniuersali[d] nō solum continetur in potentia minus vniuersale, sed etiam alia: vt sub animali non solum homo, sed etiam equus. Vt pars autem, secun

b 425

Lib. 1. de Aia tex. 8. tom. 2.

34

D. 1021. 380

Li. 2. de generatione animalium c. 3. tom. 4.

D. 969.

gis

gis hinc habetur, quòd communius sit prius notum, quàm econuerso. Ordo.n.cognitionum simpliciter, magis attendendus est: & prior naturaliter est, quàm secundum quid. Ad id vero quod primo obiicitur, similiter negatur, quòd hinc non habeatur, qd absolute prius cognoscitur. Ex hoc namque, quòd docemur vniuersalius eē pri⁹ notum minus vniuersali, non solum secundum quid, id est, inquantum est pars subiectiua vniuersalioris, sed simpliciter, idest, inquātum est talis res (prius notum autē dico, ordine generationis, & potentiæ ad actum:) dicere cogimur consequenter, quòd notitia vniuersalioris quantūcunque perfecta, secūdū id quod actualiter in ipso claudit, est potentialis ad cognitioné minus cōmunis, ac p hoc naturaliter præcognoscitur magis commune non solum vt totum, sed absolute, quàm minus commune. Nec est sophisma accidētis, aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rem, quæ nominatur vniuersalior: sed est declaratio occulti, quasi causæ a manifestiori effectu. Ex hoc enim quòd vniuersalius est notius partibus potestatiuis suis, declarat, quòd res denominata vniuersalior, est notior rebus denominatis a minore vniuersalitate: immo si rectius loqui volum⁹, cum in litera tradit iste ordo noīe magis vl̄is, intelligitur res ipsa & secūdum se, & vt totum, & non tm̄ vt totū. Et sic̄r nomine minus vniuersalis, vt patet in litera: & explanatur in responsionibus argumētorum. Quia ergo res denominata vniuersalior est naturaliter nobis notior, cōsequēs est, quòd simpliciter primum notum nobis, sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduerte, quòd hæc ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit.n. vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro, quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam, quòd hunc naturalem ordinem, sensuum ministeria non mutant aut impediunt, immo quòd ad eum conferunt, nam in sensu, idem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus, naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc vel illo ordine. ergo &c.

c 427

D. 752.

Li.7.Meta. tex.45.t.3.

dum quod minus commune, continet in sui ratione non solū magis commune, sed etiam alia: vt homo non solum animal, sed etiam rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius ī nostra cognitione quàm quòd animal sit pars rationis eius. G

AD 3m dicendum, quòd pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno modo absolute, secundum qd in se est. & sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totum: vt lapides quàm domum. Alio modo, secundū quod sunt partes huius totius. et sic necesse est quòd prius cognoscamus totum quàm partes. [c] Prius enim cognoscimus domum quadam confusa cognitione, quàm distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendum H est, quòd diffinientia absolute considerata, sunt prius nota quàm diffinitum: alioquin non notificaret diffinitum per ea: sed secūdum qd sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.

AD 4m dicendū, quòd vniuersale [d] secundum quod accipitur cū intentione vniuersalitatis, est quidem quodāmodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modum intelligendi, qui est per abstractionem. Nō autem est necesse, quòd omne quod est principium cognoscendi, sit principium essendi, vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectum, & substantiam per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiam Arist. non est principium essendi neque substantia, vt patet in * 7. Metaphys. Si autem consideremus ipsam naturam generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet rationem principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura [d] generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij, quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re, ratio vero speciei ab eo, quod est formale, [e] sicut ratio animalis a sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est, q vltimæ naturæ intentio est ad speciem, non autem ad indiuiduum [e] neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia vero est propter formam. Non autē oportet, q cuiuslibet causę vel principij cognitio, sit posterior quo ad nos, cum quādoque cognoscamus per causas sensibiles, effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

F ¶*Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. quartum.*

Titulus clarus.

¶In corpore tria: primo conclusio responsiua: secundo explanatio eius: tertio probatio illius.

¶Quo ad primum conclusio est, Intellectus non pōt multa per modum multorum intelligere, sed vnius.

¶Quo ad secundū, declaratur quid sit dicere per modum vnius, aut plurium, scilicet per vnam, aut plures species. Et ratio hui⁹ explanationis assignatur: quia mod⁹ actionis consequitur formā, quæ est actiōis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶Quo ad tertiū, pbatur conclusio explanata: Impossibile est idem subiectū simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis. ergo &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorū & respectu figurarū &c. Minor probatur, qa omnes sunt pfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationé: quia non est verum quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species: & per modum vnius, & p vnam speciem. Cū enim ponitur differentia inter hominé & lineam, hoc fit p multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vt vnū. consequentia nota. antecedens probat: quia sensus communis, qui est virtus lōge inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnū. ergo. Et hæc ratio militat, tā cōtra explanationem, q̄ cōtra responsionem ad tertiū.

¶Circa rationem assignatā præfatæ explanationis, dubiū quoq; est: quia licet aliquis modus actionis consequatur formam, quæ est actionis principium, non tamen omnis, & specialiter iste, s. per modum vnius aut multorum: quàmuis enim intensio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse, formis existentibus multis, actiones plurificari per modum plurium, cum contingat ex duabus formis & vnam actionem puenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures

D. 670.

b 371

d 264 488

427 Sup. q. 12. art.10.cōt. et q.58.ar. 2.cor. Et 2. dist.3.q.3. art.4.Et 3. di.14.ar.2. q.4. Et 1. cōt. c.55. Et veri. q. 8.art.14.Et quol. 7.ar. 2.

* Lib.3. de Aīa, text. 146.to.2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū possimus multa simul intelligere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tempus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secundum prius & posterius, sed simul.

I ¶ 2 Præt. Nihil prohibet diuersas formas nō oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles nō sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu, secundū diuersas species intelligibiles. et sic potest multa simul intelligere.

¶ 3 Præt. Intellectus simul intelligit aliquod totum: vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

K ¶ 4 Præt. Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur: vt dicitur in lib.* de Anima, & eadē ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differētiā vnius ad alterū. Ergo cognoscit multa simul.

SED CONTRA est, quod dicitur in * lib. Topic. quòd intelligere est vnū solū, scire vero multa.

RESPON. Dicendū, quòd intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modū multorū. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnā vel plures species intellgibiles: [c] nam modus cuiusque actionis, cōsequitur formam, quæ est actionis principium. Quęcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. & inde est quòd Deus omina simul videt per vnū, quod est essentia sua. [c] Quęcunque C vero ītellect⁹ per diuersas [d] species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est, idem subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis, & diuersarum specierum: sicut impossibile est, quòd idem corpus secundum idem, simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species ītelligibiles sunt vni⁹ generis, quia sunt perfectiones vnius intellectiuę potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum gené D rum. Impossibile [d] est ergo, quòd idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus ītelligibilibus, ad intelligēdum diuersa in actu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus est supra tēpus, quod est numerus motus corporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium, causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundū B quā vna operatio est prior altera. [s] Et hanc vicissitudinem Augustin. nominat tempus, cum dicit * 8. super Gene. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

AD 2m dicendum, quòd non solū oppositæ formæ, nō possunt esse in eodē subiecto, sed nec quęcunque formæ eiusdem generis, licet non sint opposit ę: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris. [e]

AD 3m dicendum, quòd partes possunt intelligi dupliciter. [s] Vno modo sub quadam cōfusione, prout sunt in toto. & sic cognoscunt per vnam formam totius. & sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum qd quælibet cognoscitur per suā speciem. & sic non simul intelligunt.

AD 4m dicendum, q quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunque differentium vel comparatorum, sub ratione ipsius comparationis vel differentiæ, sicut dictum est,* quòd cognoscit partes sub ratione totius.

& plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in 1. Poster. A

¶Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis, in eadem parte aeris ex opposito constitutis, albo & nigro secundum situm: tū quia illius probatio (inquit Sco. in 1. di. 3. q.6. ad tertium) nihil valet, quia hic tollitur oppositio, q est ratio impossibilitatis. Rōnes enim oppositorū, nō sunt oppositæ in intellectu, vt Aristot. & Auer. volunt: tum qa minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ spēs nō sunt eiusdē generis. Et ex hoc sequitur, quòd probatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tñ non sunt eiusdē generis. Tum, quia ex hac ratione si valet, concluditur q in intellectu non cō seruantur vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt spēs eiusdem generis. Et si dicatur, quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo. Contra (inqt Durandus) formam informare, & dare esse formaliter, ē ipsam esse in actu cōpleto: sed hoc habet species intelligibilis conseruata. ergo q si aliud requirit ad hoc, vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & si dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, immo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, q̄ si non.

¶Ad euidentiam horum, recolenda sunt quæ superius in q.58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolute. de his enim hoc E modo verificatur, quòd idem est dictu, per modum vnius intelligibilis, vt sic, & per vnam speciem: & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles, vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitaté, nec oppositum potest intelligi a percipientibus terminos. Vnde non obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolute: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa, pp quod in litera dicitur esse idé iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolute & simpliciter: ut vniuntur autē ad vnum aliud præsentandum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc, patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim, quia vim vnius habent. Vnde, siue vna intellectio, siue plures simul, ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt intelligibile ordinatæ proueniat, semper modus actionis modum formæ sequitur, quia forma se habente vt vna, sequitur actio per modum vnius: & se habente forma vt pluribus absolute, sequunt actiones p modū plurium.

¶Ad obiecta autē tertio loco contra rationem, pro conclusione dicitur notando, quòd quia tam sensum quàm intellectum contingit dupliciter pati a sensibili, aut intelligibili, s. vt quādam rem, & vt sensum vel intellectum: patitur autem vt res est, recipiendo realiter, seu inhæsiue, similitudinem rei sensibilis, aut intelligibilis: patitur vero vt sensus, vel itellectus, recipiédo obiectū, non vt causam, sed vt obiectum est, obiectiue specificans ipsum, quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, scilicet, vt res, & vt intelligibilis: seu in genere est rei vt sic, & in genere intelligibili vt sic, & si de eis vt res sunt sermo est, in actu sunt suo: quādo actualiter informant intellectum vt res est: si vero in genere intelligibili considerentur actu, tūc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informāt, quod patet non accidere, nisi cum actu intellectus intelligit. In tali enim pati consistit, sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio, dicitur, quòd non sunt in actu completo vt sensibiles sunt, vt patet in 2. de Anima in calce: spēs enim sensibiles nunquam sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad Sco. dicitur, ex responsione ad primum in litera, quòd non oppositio, sed vnigeneitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quòd non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam omnes nostræ, sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ: & cum dicitur: ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellctiuæ (vt in litera dicit) respondetur, negando sequelam, & dicendo, quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ, sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas non inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune, & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species vero eiusdem ordinis nō subordinatas, est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem, eodem modo & simul, & quàmuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali, sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶Ad vltimo vero obiecta, iam patet responsio ex dictis: quia. s. noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu eas, patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas taliū entium

Li.2.Topi. c.4. i declaratione loci 33.to.1.

292

431 D. 765.

D.19.

253

Lib.8.c.2. & 22.to.

In corp.

426 c

Ex corp. arti. & sol. argumētorū. 3. elicitur.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes qd eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex qbus totus iste articulus clarus et redditur.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua. Intellect⁹ noster intelligit componēdo & diuidendo. Probat simul ex ratione, ex ꝓportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc.n. oia mēbra tāgunt simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, idest, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primū naturalem. Ex hoc nāque oritur, quòd intellect⁹ noster ꝓportionalem habet similitudinem cum rebus generabilib⁹: vt sicut hæc non statim, sed successiue suam assequunt ꝑfectionem, ita intellectus &c. Confirmaturq; hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebus incorruptibilibus vt sic, q̃ statim sunt id quod sunt: & sic intelligūt statim totum simpliciter &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

425 sup.q̃.58. art.4. & 5. Et 3 dist. 35.q.2.art. 2.q.1.cor.

Li.1. piher. c.1.tom.1.

¶ Sed est circa prædictum processum, dubium: quia ex ratione potentiæ prædictæ, non videtur sequi intentum. Nā aut intendit quòd intellectus sit similis gnabilibus quo ad modum acquirēdi singulas pfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quòd intellectus nō naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quòd intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliā: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere, vt patet. Tertio vero modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modum est: quia ex hoc quòd intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi ꝙ non habet inditam suam perfectionem, & non quòd tali aut tali modo acquirat.

293 281

D.752.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quòd ex hoc quòd aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionē, habet quòd naturaliter nō acquirat illam perfecte statim, sed successiue: diuersimode tn̄, iuxta naturas perfectionū & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substantialis, quàm quātitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiā lumen non acquirit nisi medio motu locali, existēte subiecto in potētia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiue ē, qui sequitur ex potentia essentiali; & est intentus in litera: ita quòd intendit quòd ex hoc quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilib⁹ quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cū dicitur, ergo ītellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, ꝙ intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo pfici naturaliter debet, quòd suam cōpletam perfectionē in instanti naturaliter assequat. Vbi nota duo: primo ꝙ quàmuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum, vt rē, & intellectum vt in tellectū esse in actu primo, in proposito tamen, sermo est de intellectu, vt intellectus est respectu suę perfectionis, quæ est intellectum vt intellectum est. Secundo, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia, aut plura intellecta simul, vel successiue: sed ad vnūquodque intellectū perfecte, idest secundum se & omnia q̃ virtualiter ī eo clauduntur: ita ꝙ quidditas & passiones & accidentia &c. eius non nisi vnius intellecti loco computantur. Et sic, ex hoc quòd intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bouis, vel leonis, non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est, quàm componere primo apprehensum: puta quidditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia &c. Ergo. Oportet em̄ successionem diuersimode secundū diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

293

D.142.

294

d 427

Ar.1.huius quæst.& q. 84. art.7.

422 c

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellect⁹ noster non intelligat componendo & diuidendo. Compositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere cōponendo & diuidēdo.

¶ 2 Pręt. Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit a tempore sicut etiam ab alijs particularibus cōditionibus. Ergo intellectus nō intelligit cōponendo & diuidēdo.

¶ 3 Præt. Intellectus intelligit p assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. nihil enim inuenitur in rebus, nisi res quæ significatur per prædicatū & subiectū: quæ est vna & eadem, si compositio est vera. Homo enim est vere id quod est animal. Ergo intellectus nō cōponit & diuidit.

SED CONTRA, Voces significant conceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in * 1. Periher. Sed in vocibus est compositio & diuisio: vt patet in propositionib⁹ affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

RESPON. dicendum, quòd intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cū enim intellectus humanus exeat de potentia ī actum, similitudinem quandam habet cū rebus generabilibus: quæ non statim perfectionem suam habēt, sed eam successiue acquirunt. Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionē: sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta, quidditatem ipsius rei, quæ est primum & proprium obiectū intellectus, & deinde intelligit ꝓprietates & accidentia & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundum hoc, necesse habet vnū apprehensum alij componere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere. quod est ratiocinari. Intellect⁹ autem angelicus & diuinus, se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim a principio habent suā totam perfectionem. Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfecte totam rei cognitionem habet, Vnde in cognoscendo quidditatē rei, cognoscit de re simul quicqd nos cognoscere possumus componendo & diuidendo, & ratiocinādo. Et ideo intellect⁹ humanus cognoscit componendo, & diuidendo, sicut & ratiocinando. Intellectus autem diuinus & angelicus, cognoscunt quidem compositionem & diuisionem & ratiocinationem, non componendo & diuidēdo & ratiocinando, sed per intellectum simplicis quidditatis.

AD PRIMVM ergo dicendū quòd compositio & diuisio intellectus per quandam differentiam vel comparationem fit. Vnde sic intellectus cognoscit multa componendo & diuidendo, sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

AD 2m dicendum, quòd intellectus abstrahit a phantasmatibus & tamen non intelligit actu, non conuertendo se ad phantasmata, sicut supra dictū est. Et ex ea parte, qua se ad Phantasmata conuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

AD 3m dicendum, quòd similitudo rei recipitur in intellectu secundum modum intellectus, & non secundum modum rei. Vnde compositioni & diuisioni intellectus, respondet quidem aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani propriū obiectum, est quidditas rei materialis, quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autem duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiā, & huic respondet compositio intellectus, qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nā genus sumitur a materia cōmuni, differētia vero completiua speciei a forma, particulare vero a materia indiuiduali. Secunda vero compositio est accidentis ad subiectum. & huic compositioni respondet compositio intellectus secundum quā prædicatur accidens de subiecto, vt cum dicitur, homo est albus. Tamen differt compositio intellectus a compositione rei. nā ea, quę cōponuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus, est signū identitatis eorum, quæ componūtur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quòd homo est albedo: sed dicit quòd homo est albus, idest habens albedinem. & simile est de compositione formæ & materiæ. Nam animal significat id quod habet materiam sensitiuam, rationale vero, quod habet naturam intellectiuam: homo vero qđ habet vtrūque: Sortes vero, quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem, intellectus noster vnum componit alteri prædicādo.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Artic. sextum.

Titulus clarus. ¶ In corpore sunt duæ cōclusiones responsiuę quęsito. Prima. Intellectus circa quod qd est, non fallitur, nisi per accidens. Secūda. Intellectus circa ea q̃ circūdāt qdditatē, pōt falli cōponēdo, diuidēdo, vel ratiocinando.

429 sup.q.17. ar.3. Et 2. dis.39.q.3. ar.1. Et veri.q.1.arti. 12. Et 6. Met. lec.4. Et li.9. fin. Et 3. de Aia lec.11. fin.

* Li.6. tex. 8.tom.3. †Q.79. ar.1.

¶ Has cōclusiones, probat dupliciter, Primo, similitudine super Arist. authoritate innixa. Secūdo, ratione probante in communi intentum tam in hoc, quàm in simili. Vn̄ quatuor in corpore articuli facit. Primo, proponitur similitudo: & dicit quòd apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicii. Secūdo, narrant duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprii obiecti, est verus per se. Secūdum, quòd implicite insinuatum iam est, est quòd p accidens respectu ꝓprii obiecti est falsus: tale accidēs est indispositio organi &c. Tertium est, quòd respectu sensibilium communiū ēt per accidēs fallit, vt patet. Tertio, assignatur rō vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad propriū obiectū, semper eodem modo se habet. probatur: quia cōuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic: Potentia semper eodem modo se habet, ipsa manente ad propriū obiectum. ergo nunquam ab eo deficit, & consequenter non fallitur circa illud, cum falli in defectu consistat. Consequentia nota, & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum qđ ipsa ordinatur ad proprium obiectum. ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secundum quod ipsum, infert necessarium & sempiternum, vt patet in 1. Posterio. Quarto, applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo, assignat proprium obiectum intellect⁹, quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundo, infert primam conclusionem, similem primo dicto de sensu. Tertio, infert secundam conclusionem, similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quarto, ad robur primæ cōclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis, inuentæ in intellectu, dicens, ꝙ propter hoc quia intellect⁹ circa quidditatem non fallit, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequēter circa omnes conclusiones scientificas. & quòd inde nascatur hoc, probatur: quia hoc cōuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum. principia em̄ cognoscimus, inquātum terminos cognoscimus, vt dicitur in 1. Posterio. Habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad qdditatem, quæ est ꝓpriū intellectus obiectum: proprium.n. & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex termin⁹ significat: & quia circa illud errare non potest, merito circa ea quæ sufficiens habēt lumē ex illo, errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidēs illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa, optime dicta est, ordo ad quod qd est: cū ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quinto declaratur, qūo per accidens ēt intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens nō sicut in sensu est impedimētū organi: sed cōpositio qdditatis, & ꝑpterea dupl'r contingit, vt patet in litera. Sexto, ad plenitudinem doctrinæ dicit, quòd circa quidditates simplices nec per

*Li.83.q̃st. q.32.i principio. to.4.

† Lib.3. de Aia, text. 51.tom.2.

Lib.3. de Aia, text. 26.tom.2.

108

422

109 295

Li.9.Meta. tex.22.t.3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum intellectus possit esse falsus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus possit esse falsus. Dicit enim philosophus in * 6. metaphy. quòd verū & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt supra dictum † est. ergo falsitas est in intellectu.

¶ 2 Præt. Opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in vtraque istarū inuenit falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ 3 Præt. Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. errant enim qui operātur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

SED CONTRA est, quod dicit August. in lib.* 83. quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur non intelligit. Et Philosoph⁹ dicit in lib.† de Anima, quòd intellect⁹ semper est rectus.

RESPON. Dicendum, quòd Philosophus in * 3. de Anima, comparat quantum ad hoc intellectū, sensui. Sensus enim circa propriū obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens, ex impedimento circa organum contingente: sicut cum gustus febrientium dulcia iudicat amara, propter hoc quòd lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia vero communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cum iudicat solem esse pedalem, qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cum iudicat fel esse mel, propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in euidēti: quia ad proprium obiectum vnaquæque potētia per se ordinatur, secundum quod ipsa. Quæ autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potentia, non deficit eius iudiciū circa proprium obiectum. Obiectum autem proprium intellectus, est quidditas rei. Vnde circa quidditatem rei, per se loquendo, intellectus non fallitur. Sed circa ea, q̃ circunstant rei essentiā, vel quidditatem, intellectus potest falli: dum vnum ordinat ad aliud, vel componendo, vel diuidendo, vel etiam ratiocinando. Et propter hoc, etiā circa illas propositiones errare non potest, quæ statim cognoscuntur cognita terminorum quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis, secundum certitudinem scientiæ circa conclusiones. Per accidens tamen contingit intellectum decipi circa quod quid est, in rebus cōpositis, non ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtens organo, sed ex parte compositionis interuenientis circa diffinitionem, dū vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triāgulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cōpositionē impossibiliū: vt si accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale alatum. Vnde in rebus simplicibus, in quarum diffinitionib⁹ compositio interuenire nō potest, non possumus decipi: sed deficim⁹ in totaliter non attingendo, sicut dicitur in * 9. Metaphy.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd falsitas dicitur esse in mente secundum compositionem & diuisionem. Et similiter dicendum est ad 2m de opinione & ratiocinatione. Et ad 3m de errore peccantium,

Universidad de Deusto Biblioteca

per se, nec per accidens fallitur: sed aut vere cognoscuntur, aut nō attinguntur. & firmatur authoritate 9. Metaphysicæ. hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt, cum de compositione, veritate, & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quòd cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoq; obiecti est incōplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim simplex a simplici operatione non potest ex parte attigi, quàmuis a cōplexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

qui consistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta consideratione quidditatis rei, & eorum, quæ per eam cognoscuntur, intellectus nunquam decipitur. Et sic loquuntur authoritates, in cōtrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

Vtrum unam & eandem rem unus alio melius intelligere possit.

430 sup. q. 12. ar.6.cor. Et 4.dis.49.q.2.ar.4.ad 1. Et veri.q.2 ar.2.ad 11. * Q.32. in princip.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnam & eādem rem vnus alio melius intelligere non possit. Dicit enim in lib.*83.q. Quisquis vllam rem aliter q̃ est, intelligit: non eā intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligētiam, qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, ꝙ quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶ 2 Præt. Intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei, non recipit magis & minus: non enim proprie dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neq; magis & min9 aliqd intelligi dicit.

¶ 3 Præt. Intellectus est id, quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quòd non sint vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd p experimentum inueniūtur aliqui alijs ꝓfundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquā pōt reducere in prima principia & causas primas, q̃ qui potest reducere solum in causas proximas proprias.

RESPON. Dicendum, quòd aliquem intelligere vnā & eādē rē magis q̃ aliū, pōt intelligi dupliciter. Vno mō sic, ꝙ ly magis, determinet actū intelligēdi ex parte rei intellectæ. & sic non potest vnus eandem rem magis intelligere q̃ alius. Quia si intelligeret eā aliter q̃ sit, vel melius, vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Aug.* Alio modo pōt intelligi, vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rē aliquā, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc aūt circa intellectum contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quanto corpus est melius[d] dispositum, tanto meliorem sortitur animam. quod manifeste apparet in his, q̃ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secūdum materiæ capacitatem. Vnde cum etiam in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in * 2. de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus.[e] Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginatiua & cogitatiua, & memoratiua est melius disposita, sunt meli9 dispositi ad intelligēdū.

Loco citato in argu. 1.

D. 175.

Lib. 2. de Aia, text. 94. tom. 3. 373

AD PRIMVM ergo patet solutio ex * dictis. Et similiter ad 2m. Veritas enim intellectus in hoc cōsistit, quòd intelligatur res esse sicuti est.

In corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd differentia formæ, quæ non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorum diuersæ formæ, secundum materiam diuersificatæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Art. septimum.*

TItulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis, vt reor.

¶ In corpore respōdet quæsito cum distinctione bimēbri duabus cōclusionibus, iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, ꝙ quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potētiæ. prima conclusio est negatiua. Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probat: quia falso intelligeretur: quia aliter q̃ esset. & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua. Eādem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. probat: quia vn9 est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela a simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanę sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: qđ probatur dupliciter: & ratione: actus fiūt proportionati his quorum sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarum specierum, & authoritate Arist. 2. de anima. Secūdo, quia virtutes ministrantes intellectui, non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quòd non solū hi qui a San. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S. Tho. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in 2. Sententiarum distin. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostrā dirigamus aciem. Durandus, Henricus, & Bernardus de Gannaco, negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguūt. Cōtra ipsam quidem, dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. Physico. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est proprie comparatio secundum magis & minus. & in prædicamentis idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substātiā includit, præter specificam formam. ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedēs patet, quia nec formam, nec materiā, nec cōpositum. Contra fundamentum vero eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiā arguitur. primo, quia dispositiones corporis nō redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra. ergo. Secundo, quia si melius dispositi corporis melior est anima. ergo anima vnius & eiusdē variabitur substantialiter, iuxta variationem dispositionum corporis eiusdē. hoc est falsum. ergo. probatur sequela, quia nō maioris sunt efficacię dispōnes p̄uiæ ad introductionem formæ, q̃ dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari. ergo corp9 erit peius dispositū. ergo anima q̃ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduertentibus, qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus proprie dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibiliū, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Nō enim consistit in indiuisibili æqualitas cōplexionis requisita ad corpus humanum vt patet ad sensum. alii enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana, non causatur ex corpore,

corpore: sed in suo tantum fieri dependet ex corpore, non vt causa, sed vt occasione: consequens est, ꝙ anima hæc cum sit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus. sic complexionatum vt inuenitur in illo initio, & eam semper retineat necesse est, quia intransmutabilis substantiæ est. Suscipere vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. Alioquin proprie non sumuntur: quod ex eo patet, q a nihil aliud est suscipere magis & min9 q̃ intēdi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso itelligi nequeūt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primū dicitur, q a seclusis modis significādi, q̄uis vna res sit perfectior altera siue eiusdem, siue alterius speciei, nunquā dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso, vt patet ex dictis: hoc autem nō cōuenit animæ intellectiuę, q̄m commēsurationem illam quā semel accepit, imperdibiliter sortita est: quia est idem realiter quod substantia sua, quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur, quòd proprie loquendo, hæc forma non addit supra formam substātiā, sed modum potius substantiæ, qui est secūdum rem substātia. Commensuratio.n. hui9 animæ ad hoc corpus, est īdiuidualis differentia, cōtrahēs animā ad hāc, & est itrinseca huic animæ: sicut differētia specifica est itrinseca speciei. Ad obiecta autem cōtra fundamentum, patet similiter ex dictis respōsio. fatemur.n. ꝙ dispositiones corporis redundare in animam per substātiā, cōtingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo vero modo est necessariū, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cum contra hoc obiicitur, quia non sunt maioris efficaciæ præcedentes q̃ conseruantes: respondetur ꝙ ratio peccat secundum non causam vt causam. Nō enim maior aut minor efficacia dat præuiis occasionare talem gradum animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ, habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam inuenirentur in statu illo, ipsæ redundarent hoc modo in substantiam animæ: quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis, quia scilicet, anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile, quàm diuisibile.

431 Infr. q.87. ar.3.cor. Et 1.dis.24.q.1.arti.3. ad 3. Et 3. de aīa lec. 11. *tex.1.to.2

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus per prius intelligat indiuisibile q̃ diuisibile. Dicit.n. Philosophus in *1. Physi. ꝙ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia, sunt principia & elemēta diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

Li.6.Topi. c.1. ante & post mediū tom.1.

¶ 2 Præt. Id, quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur a nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicit in*6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ.[c] Linea.n. vt Euclides dicit † est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta: & vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnū, vt dicitur in* 10. Metaph. Ergo intellectus noster p prius intelligit indiuisibile q̃ diuisibile.

25 d

† In princ. sui li.elem.

*li.10.Met. tex. 21. tomo.3.

¶ 3 Præt. Simile simili cognoscit: sed indiuisibile est magis simile ītellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in † 3. de anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

Li.3.de anima tex.12. tom.2.

*li.3.de anima tex.25. tom.2.

SED CONTRA est, quod dicitur in* 3. de Anima, ꝙ indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscit. Ergo & indiuisibile.

RESPON. Dicendum, quòd obiectū intellectus nostri secundū præsentē statum, est quidditas rei materialis, quam a phātasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet.* Et quia id, quod est primo & p se cognitum a virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum: considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur a nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autē indiuisibile tripliciter vt dicitur in* 3. de Anima. Vno modo sicut cōtinuum est indiuisibile, quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū a nobis quàm eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio cōfusa est prior quàm distincta, vt dictū est.* Alio modo dicitur indiuisibile s̄m speciem, sicut ratio hominis est quoddam indiuisibile. Et hoc etiā modo indiuisibile est prius intellectum quàm diuisio eius in partes rationis, vt supra dictū est. *Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmando, vel negando. Et huius ratio est, quia huiusmodi duplex īdiuisibile: intellectus s̄m se intelligit sicut proprium obiectum. Tertio modo dicitur indiuisibile, quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quæ nec actu nec potentia diuiduntur. & huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur p priuationē diuisibilis: unde punctum priuatiue diffinitur. Punctum est cui pars nō est[c]. Et similiter ratio vnius est ꝙ sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est: quia tale indiuisibile habet quādā oppositionē ad rē corporalē: cuius quidditatē primo & p se ītellectus accipit. Si aūt intellectus noster intelligeret p participationē indiuisibiliū separatorū, vt Platonici posuerunt[c]: sequeretur quòd indiuisibile huiusmodi esset primo intellectum, quia secundum Platonicos prius participantur a rebus.

Q.84.ar.7.

Li.3.de anima tex.23. 24. & 25. tom.2.

Ar.3.huius q.ad 3.arg. præcipue.

Art.2.hui9 q.ad 3.arg.

52 d 89 a

419

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ in accipiendo scientiā, nō semp principia & elementa sunt priora: quia quādoq; ex effectibus sensibilib9 deuenimus ī cognitionē principiorum & causarū intelligibiliū. Sed in cōplemēto scientiæ semper scientia effectuū depēdet ex cognitione principiorum & elemētorū: quia vt ibidem dicit Philosophus, *Tūc opinamur nos scire, cū principia possum9 in causas resoluere.

Loco citato in argu.

AD 2m dicendū, ꝙ punctū nō ponitur in diffinitione lineæ communiter sumptę. Manifestū est enim, ꝙ in linea infinita, & etiam in cir-

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauū.*

TItulus: p pri9, ordine generationis: cetera sumū tur in communi.

¶ In corpore tria. Primo, ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secūdo, respondetur quæsito duplici cōclusione. Tertio, ex tertia cōclusione confirmatur posita radix, & destruit simul opinio Platonica.

¶ Quo ad primū, est hæc cōclusio. Ordo quo indiuisibile cognoscit a nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur, quia quidditas materialis est proprium obiectum intellect9 nostri hic: ergo prīo cognitū, ergo ex appropinquatione ad ipsam, indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundū, ponitur distinctio īdiuisibilis trimembris. & circa prima duo membra ponitur prima conclusio affirmatiua, iuxta tertium, secunda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu, tam secundum continuitatem quàm s̄m diffinitionem, est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa ē prior distincta. Secundo, quia vtrūque indiuisibile, est species proprii obiecti intellectus: ac p hoc secundum seipsum & nō per aliud pri9 cognitū cognoscit. Est.n. quodlibet horū quidditas quædam rei corporeæ.

¶ Aduerte hic, quòd litera in secūda parte cōclusionis inserit, ꝙ indiuisibile s̄m rationē.i. incōplexū, est prius notū, etiā antequā intellectus cōponat, quod quidem probatione non eget, quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio complexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secunda conclusio est. Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quādam habent

ad rem corpoream: quæ eſt proprium intellectus motiuum.
¶Aduerte hic, quòd genus hoc tertiũ indiuiſibilium, quod ſolũ proprie dicitur indiuiſibile, dicitur opponi rei corporeæ, quia priuatiue opponitur illi, dum hoc priuatione diuiſionis reperibilis in continuo & numero, indiuiſibile eſt, & dicitur.
¶Quo ad tertiũ dicitur opinio oppoſita radici poſitæ, ex vltima concluſione. Quia.n. genus hoc indiuiſibiliũ. ſ. actu & potẽtia poſterius experimur nos cognoſcere, ſequitur quòd intellectus noſter nõ moueatur & actuetur ab indiuiſibilibus ſeparatis: ſed a quidditate ſenſibili. Si.n.ab illis actuaretur, illa prius intelligeret. & probatur ſequela, quia priora prius participantur a rebus, & conſequẽter intellectu. Poteſt quoque hæc pars introduci ad oſtendendã neceſſitatẽ huius articuli, q.a.ſ. opiniones habet diuerſas, ſm diuerſa prĩcipia.

culari nõ eſt punctum niſi in potentia. Sed Euclides diffinit lineam finitam rectam: & ideo poſuit punctum in diffinitione lineæ, ſicut terminũ in diffinitione terminati. Vnitas vero eſt menſura numeri. Et ideo ponitur in diffinitione numeri menſurati, non autem ponitur in diffinitione diuiſibilis: ſed magis econuerſo.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſimilitudo, per quam intelligimus, eſt ſpecies cogniti in cognoſcẽte. Et ideo non ſm ſimilitudinem naturæ ad potentiam cognoſcitiuam eſt aliquid prius cognitum: ſed per conuenientiam ad obiectum: alioquin magis viſus cognoſceret auditum quàm colorem.

QVAESTIO LXXXVI.

Quid intellectus noſter in rebus materialibus cognoſcat: in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt, qd intellectus noſter in reb' materialib' cognoſcat.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum cognoſcat ſingularia.
¶Secũdo, Vtrũ cognoſcat infinita,
¶Tertio, Vtrum cognoſcat contingentia.
¶Quarto, Vtrum cognoſcat futura.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noſter cognoſcat ſingularia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt, ꝙ intellectus noſter cognoſcat ſingularia. Quicunque.n.cognoſcit compoſitionem, cognoſcit extrema cõpoſitionis: ſed ĩtellectus noſter cognoſcit hãc compoſitionem, Sortes eſt homo, eius.n.eſt propoſitionem formare. Ergo intellectus noſter cognoſcit hoc ſingulare, quod eſt Sortes.
¶2 Præt. Intellectus practicus dirigit ad agẽdũ. Sed act' ſunt circa ſingularia. Ergo cognoſcit ſingularia.
¶3 Præt. Intellectus noſter intelligit ſeipſum. Ipſe autem eſt quoddã ſingulare, alioquin non haberet aliquem actum. actus.n. ſingularium ſunt. Ergo intellectus noſter cognoſcit ſingulare.
¶4 Præt. Quicquid poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior. Sed ſenſus cognoſcit ſingulare. Ergo multo magis intellectus.

SED CONTRA eſt, quod dicit Philoſophus in *1. Phyſic ꝙ Vniuerſale ſecundũ rationẽ eſt notũ, ſingulare autem ſecundũ ſenſum.

RESPON. Dicendum, quòd ſingulare in rebus materialibus intellectus noſter directe & primo cognoſcere non poteſt. Cuius ratio eſt: quia principium ſingularitatis in rebus materialibus, eſt materia indiuidualis: intellectus autẽ noſter, ſicut ſupra dictum eſt,* intelligit abſtrahendo ſpeciem intelligibilem ab huiuſmodi materia. Quod autẽ a materia indiuiduali abſtrahitur, eſt vniuerſale. Vnde intellectus noſter directe non eſt cognoſcitiuus niſi vniuerſalium. Indirecte autem, & quaſi per quãdã reflexionem poteſt cognoſcere ſingulare. Quia ſicut ſupra dictũ eſt,* etiam poſtquam ſpecies intelligibiles abſtraxerit: non poteſt ſecundum eas actu intelligere, niſi conuertendo ſe ad phantaſmata, in quibus ſpecies intelligibiles intelligit, vt dicitur in*3. de Anima. Sic igitur ipſum vniuerſale per ſpeciẽ intelligibilem directe ĩtelligit, indirecte autem ſingularia, quorum ſunt phantaſmata. Et hoc modo format hanc propoſitionem, Sor. eſt homo. Vnde patet ſolutio ad primum.

Ad 2m dicendum, ꝙ electio particularis operabilis eſt quaſi concluſio ſyllogiſmi intellectus practici, vt dicitur in*7. Ethic. Ex vniuerſali autẽ propoſitione directe non poteſt concludi ſingularis, niſi mediãte aliqua ſingulari ꝓpoſitione aſſumpta. Vñ uniuerſalis rõ intellectus practici non mouet niſi mediante particulari apprehenſione ſenſitiuæ partis, vt dr̃ in*3. de Aĩa.

Ad 3m dicendum, ꝙ ſingulare non repugnat intelligenti inquantum eſt ſingulare: ſed inquantum eſt materiale: quia nihil intelligitur niſi immaterialiter. Et ideo, ſi ſit aliquod ſingulare & immateriale, ſicut eſt intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

Ad 4m dicendum, ꝙ virtus ſuperior poteſt illud, quod virtus inferior: ſed eminentiori modo. Vnde id quod cognoſcit ſenſus materialiter & concrete (qđ eſt cognoſcere ſingulare directe) hoc cognoſcit intellect' immaterialiter & abſtracte, qđ eſt cognoſcere vniuerſale.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noſter poſſit cognoſcere infinita.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus noſter poſſit cognoſcere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellectus noſter poteſt cognoſcere Deum, vt ſupra dictũ eſt. *Ergo multo magis poteſt cognoſcere omnia alia infinita.

¶Super Quæſtionis octuageſimæſextæ Articulum primum.

TItulus clarus. ¶In corpe duę cõcluſiones reſponſiuæ. Prima ẽ. Singulare materiale, intellectus noſter nõ poteſt directe & primo cognoſcere. Probaĩ, Intellectus ĩtelligit abſtrahendo a materia indiuiduali. ergo directe intellectũ eſt non ſingulare, ſed vniuerſale. Añs patet, cõſequentia probatur, quo ad primã partem: quia materia indiuidualis eſt principium ſingularitatis, quo ad ſecũdam vero, quia abſtractum ab indiuidualibus eſt vniuerſale. Secunda concluſio eſt, quòd intellectus noſter poteſt intelligere ſingulare indirecte. Probatur. Intelligens non niſi per conuerſionem ad phantaſmata ſingularium, indirecte poteſt intelligere ſingulare. intellectus noſter eſt huiuſmodi. ergo &c.
¶Circa primã concluſionẽ occurrunt obiectiones cõtra duo. Primo contra illud. ſ. quòd vniuerſale ſit primo cognitum ab intellectu noſtro, arguit Durandus dupliciter. Tum, quia obiectum & omnis eius per ſe conditio, præcedit actum potentiæ, qm̃ potentia non facit, ſed ſupponit obiectum: ſed vniuerſale non præcedit omnem actum intellectus. ergo. Tum, quia repræſentatiuum reale & naturaliter repræſentat rem ſm eius conditionem realẽ, ſed vniuerſalitas non eſt conditio realis. ergo non repræſentatur per realem ſpeciem &c. vt ponis. Secundo cõtra aliud, ſ. quòd ſingulare non directe, & primo intelligitur: tripliciter. Primo, quia intellectus incipit vbi terminatur ſenſus: ſed ſenſus terminatur ad ſingulare. ergo a ſingulari incipit. Secundo, quia vniuerſale abſtrahitur a ſingulari, vt a termino a quo. ergo ſingulare prius cognoſcitur: abſtractio.n. non niſi a noto fit. Tertio, quia ſingulare primo mouet intellectum. ergo primo intelligitur: conſequentia nota. Antecedens probatur, quia actiones ſunt ſingularium: talis enim motio actio quædam eſt.
¶Ad primum horum dicitur, falſum eſſe aſſumptum, & quòd intellectus. i. tota pars intellectiua nõ ſupponit, ſed facit obiectum intellectus: potentia.n.actiua non prohibetur conſtruere ſuum obiectũ: ſed arguens, quia negat intellectũ agẽtẽ & ſpecies, fallit.
¶Ad ſecundum vero dicitur, quòd repræſentari vniuerſale, põt dupliciter ĩtelligi: uno modo vt vniuerſalitas ſit cõditio repręſentata, & ſic non dicimus ſpeciem repręſentare vniuerſale. Alio modo vt vniuerſalitas ſit conditio conſequẽs modum quo repræſentatur, & hoc modo dicimus, quòd ſpecies intelligibilis bouis, repręſentat naturã bouinã vniuerſalẽ, q.a.ſ. repræſentat eã, & non repſentat indiuiduales cõditiones. Ex hoc.n. quòd ſic repræſentatur, ſequitur quòd vniuerſalis repræſentet, quia nec vt vna numero, nec vt multipicata numero &c. & ſic patet nullitas cõſequẽtię.
¶Ad argumenta cõtra ipſam concluſionem dicitur, præmittendo quòd in actione & paſſione intellectus duo ordines operationũ attendũtur. Primus realis ꝗ conuenit intellectui vt res eſt. Secũdus intelligibilis, qui cõuenit intellectui vt intellectus eſt. Per primũ, mouetur intellectus poſſibilis ab intellectu agente effectiue principaliter: ab obiecto vero in phantaſmate ſecundario: a ſpecie autẽ intelligibili ab illis ꝓducta formaliter. Per ſcd̃m vero, ꝑficitur ab ĩtelligibili vt intelligibile eſt obiectiue: ab actu vero intelligendi formaliter. His itaq; ſtantibus, facile patet rñſio ad oĩa, diſtinguẽdo, de quo ordine operationum ſit ſermo. In primo nãq; oĩa ſunt ſingularia: ſed nõ ſingularia materialia niſi phantaſma, & tũc patet inceptio intellectus a phantaſmate. In ſecundo vero, obiectũ eſt vniuerſale. Singillatim ergo rñdendo, ad primũ cõceditur totũ ĩ primo ordine: ſed cõſequentia nihil valet, quia in illo nulla eſt intellectio. Si vero de intellectu, vt intellectus eſt loquatur, dr̃ ꝙ intellectus incipit nõ ab eo in quo finit ſenſus, ſed a proximo ſibi: hoc autem eſt vniuerſale corporeũ: falſum eſt.n.ꝙ potentiarũ ordinatarũ poſterior ĩcipiat a termino prioris ſed bene a proximo ſibi. Vnde cogitatio non a ſenſatis, ſed elicitis intentionibus primo perficitur.
¶Ad ſecundũ vero dr̃, falſum eſſe ꝙ oporteat abſtractionẽ fieri a noto, tam de abſtractione intellectus poſſibilis q̃ agentis, & de agẽte quidẽ patet, de poſſibili vero manifeſtũ fit ex ſenſu: viſus .n. abſtrahit colorẽ ab odore pomi ignoto ſibi: tali.n.pacto ĩtellect' poſſibilis cõſiderat vniuerſale & nõ particulares cõditiones.
¶Ad tertiũ aũt dr̃, ꝙ ſi eſt ſermo de intellectu vt re, conceditur quòd primũ mouens eſt ſingulare ſed non materiale: ſed immateriale. ſ. intellectus agens: falſum.n. ſupponitur. ſ. quòd in tali motione obiectũ ſit primo mouens. Sed tũc conſequẽtia nihil valet. ergo ſingulare primo cognoſcitur, quia intellectus agẽs & obiectũ in phantaſmate in hoc primo ordine non mouent obiectiue, ſed actiue potius. Si vero eſt ſermo de ĩtellectu vt intellectus eſt, ſic cõceſſo quòd primo mouens ſit obiectũ, negatur quòd ſit ſingulare: ſed dicitur quòd eſt natura vniuerſalis quæ obiectiue ꝑficit, mouet, & facit eſſe ĩ actu intellectũ, qm̃ illa eſt primo repſentata ꝑ ſpeciẽ intelligibilẽ, & primo intelligibilis, vt in litera dr̃.
¶Circa ſecundã concluſionẽ dubiũ occurrit: quia cũ oĩs cognitio fiat per aſſimilationẽ, & intellectus nunq̃ neq; in actu recto neq; reflexo aſſimiletur ſingulari, ſequitur quòd nunquã cognoſcat ipſum. Et cõfirmaĩ, quia ſi intellectus intelligit ſingulare ſiue recte ſiue reflexe, ſequiĩ. ergo format ĩ ſe cõceptũ ipſi' ſingularis: cũ oĩs ĩtellectio ĩ cõceptu aliquo cõſiſtat, & ꝓpoſitio ſingularis formari non poteſt niſi conceptus incomplexus termini ſingularis habeatur: ſed in intellectu non poteſt eſſe conceptus materialis indiuidui vt ſic. ergo. Probatur minor, quia conceptus eſt ſimilitudo expreſſa rei conceptæ: repugnat aũt intellectui noſtro hic habere ſimilitudinẽ materialis ĩdiuidui, vt patet, quia aliter non abſtraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere ſpecies intelligibiles ſingulariũ in intellectu noſtro: par enim ẽ ratio quo ad hoc, de ſimilitudine impreſſa & expreſſa.
¶Ad oppo. aũt ducit demõſtratio Ariſto. ĩ 2. de anima de ſenſu cõmuni, quòd oportet iudicem diſcernentem aliqua duo, cognoſcere vtrũque: ſed intellectus ponit differentiam inter vniuerſale, & ſingulare. ergo.
¶In hac difficultate dicendũ mihi videtur, & quòd intellect' cognoſcit vtrũque, & quòd nõ format propriũ conceptũ ſingularis: ſed intelligit ipſum in cõceptu alterius, qui tñ eſt eius quodãmodo. Ad quorũ euidẽtiã ſciendũ eſt, quòd dupliciter experimur nos intelligere aliquid. ſ. ĩ ſeipſo, & in alio. In ſeipſo quidem, cũ cognoſcendo formamus in nobis cõceptum illius rei quã ĩtelligimus, ſicut cũ intelligim' graue, formamus in nobis cõceptũ propriæ rationis formalis ipſius grauitatis, & cum percipimus boué, formamus in nobis conceptũ propriæ differentiæ &c. In alio vero, cũ vnũ concipimus, & aliud in illo cõcepto arguimus inueniri, quod tñ quid ſit non concipimus. Sicut cũ concipimus ſapientiã infinitã eſſe, rẽ quandã excellẽtiſſimã ſubeſſe arguimus, quid tñ ſit res illa ignotũ eſt. Sic.n. res illa, & nota quodãmodo, & ignota eſt. Nota quidẽ in alio. ſ. in conceptu ſapiẽtiæ infinitę, ignota ſm ſuã rationẽ formalẽ, & conſequenter in proprio conceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quantũ ad quæſtionem quia eſt, ignota quantũ ad quæſtionẽ quid eſt. Et hoc modo ſingulare materiale notũ eſt intellectui noſtro. Nunquã.n. cõcipere nos experimur ſiue directe ſiue indirecte Sorteitatẽ, q̃uis concipiamus ſingularitatẽ in cõmuni. Si.n. conciperemus hoc album, aut hunc hominem proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus eſt, eſſet hoc materiale ſignatũ, & quidditatiuã cognitionẽ haberet ſingularis vt ſic: cũ nĩl aliud ſit noſſe quod quid erat eſſe alicuius, quàm cõcipere illud ſm propriũ illius conceptũ vt ſic. Sed bene experimur quòd ponimus differentiam inter Sortẽ, & quod quid erat eſſe hominis, ĩter hoc & vniuerſale. Et ideo oportet quòd vtrũq; cognoſcatur: ſed ad hoc ſufficit cognitio arguitiua. concipientes.n.in nobis hominẽ & ſingularitatẽ, & quòd hõ nõ ſubſiſtit per ſe &c. arguitur & cõcluditur ab intellectu in rerũ natura res q̃dã ſingularis &c. differens ab vniuerſali ſibi oblato per differẽtiã ſibi incognoſcibilẽ quidditatiue. ſ. Sorteitatem, vt de deitate exemplariter manifeſtũ eſt. Concipitur ergo ſingulare ab intellectu noſtro, non proprio, ſed alieno conceptu, qui tamen eſt aliquo modo. ſ. confuſe & arguitiue eius. non repręſentatiue, queadmodũ deitas concipitur in alieno conceptu, qui eſt tamen deitatis cõceptus non repræſentatiue, ſed arguitiue: & hoc ſufficit ad ponendũ differentiã inter deitatem ſic cognitã, & id quod directe cõcipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectũ cognoſcere ſingulare dicit, & in reſpõſionibus ad colligationem partis ſenſitiuæ cum intellectiua confugit, inſinuans per hoc, ꝙ nũquã intellectus hoc ſignatũ indiuiduũ cõceptu proprio, niſi in cogitatiua attingit, & quòd per illã ipſe intellectus arguitiue attingit ad illud. Et hoc expreſſius indicat in q. de anima. ar. 20. in reſponſione ad primum, ſecundo loco obiectorũ, vbi dicit, quòd iſta reflexio non perficitur niſi adiunctione virtutis imaginatiuæ. Et hæc ſi bene perſpexeris, multa obſcura patebunt tibi.
Nec te moueat ꝙ in calce corporis articuli dicat, quòd intellectus cognoſcendo indirecte ſingulare, format hanc propoſitionẽ, Sor. ẽ hõ, propterea quia formare hanc propoſitionem exigit formare conceptũ Sor. Perſpice ſupradicta, & vide quòd intellectus format hãc propoſitionẽ de ignota deitate, ſi vocaretur A. A eſt ſubſtantia prima &c. & tñ careret proprio conceptu ipſius A. ita intellectus format propoſitionẽ hanc, Sor. eſt hõ, ſolo illo conceptu confuſo & qđ nõis cotĩ' in ſeipſo, vt patet ex dictis.
¶In rñſione ad quartũ nota duo. Primũ eſt, quòd rñſio cõſiſtit ĩ hoc, ꝙ arguẽdo cõmittit ſophiſma figuræ dictionis, a qd ad q̃uo, qm̃ idẽ dr̃ eſſe qđ cognoſcitur a ſenſu & intellectu: ſed nõ eodẽ mõ, qa a ſenſu cõcrete, ab intellectu abſtracte, & ideo cũ ſubſumitur, ſenſus cognoſcit ſingulare, perinde ẽ, ac ſi diceretur, ꝙ ſenſus cognoſcit concrete: hoc.n.eſt cognoſcere ſingulare, vt in litera dicit. Secundũ eſt, quòd hinc habes ꝙ aliquid defert ſecũ ſpecies viſibilis, quod viſu non diſcernitur, & ſimiliter ſpecies audibilis & ſimiles: percipiunt.n. ſenſus obiecta ſua tantũ ſignate, quidditates aũt & paſſiones eorũ quæ ſimul vehuntur, ab altiori potentia diſcernunĩ, quod tñ nõ eſt alia cognoſcerę niſi oblata per ſpecies ſenſibiles: alio modo quàm ſenſus exterior, aut vis inferior.
¶In hoc arti. aduerte quòd Scotus in 4. diſt. 45. q. 3. tenet, quòd intellectus noſter intelligit ſingulare ſenſibile intuitiue, hoc album &c. quod ſentitur, & ſenſationem ipſam: & affert pro ſe primam & quartam rationes, quæ in litera ſiunt arguendo. ſed quia ſoluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

¶Super Quæſtionis octuageſimæſextæ Articulum ſecundum.

TItulus clarus. ¶In corpe ſunt tres cõcluſiones: aut vna habẽs tres partes ſ. Intellect' noſter, nec actu nec habitu põt ĩtelligere infinita: ſed in potẽtia tñ. Et ꝓbaĩ in litera tali ordine: quia primo probatur pars affirmatiua. ſ. quòd in potentia. Secundo prima negatio. ſ. quòd non actu. Tertio, ſecũda negatio, ſcilicet quòd nec habitu.
¶Quo ad primum ratio eſt hæc. Obiectũ intellectus noſtri non cõpatitur infinitũ niſi in potentia. ergo intellectus noſter põt intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur, quia illud eſt quidditas ſenſibilis, quæ non habet infinitatẽ niſi in potẽtia, vt patet 3. Phy. Cõſequentia vero probatur, quia eodẽ modo oporteret ſe habere intellectũ ad infinitũ, quo ſe habet illius obiectũ, quod probaĩ, qa oportet potẽtiã proportionari obiecto proprio.
¶Circa hãc rationẽ aduerte primo, quòd tenet: propterea quia quidditas rei materialis ſupponiĩ obiectũ & motiuũ & adæquatũ intenſiue reſpectu intellectus noſtri pro ſtatu iſto, de quo eſt ſermo: ſi.n. ĩtellectus ab ea mouetur, & in nihil põt qđ illius aliquid aliquo modo non ſit vt ſic, cõſequens eſt, quòd vnũquodq; ita ſe habet ad cognoſci a tali ĩtellectu, quomodo ſe habet ad ta-

431 4.d.50.q.1. ar.3. Et veri.q.5.ar.6. & qõ.6.10. art.5. Et de Aĩa ar.20. & Quol. 12.arti.12. & opu. 24. c.1.& 2. Et 3.de anima lect.8.co.1 & 3.
Li.1.phyſi. tex.49. tomo.2.
Q.85.ar.1
D.753.
Q.84.ar.7.
Li.3 de anima tex.32. to.2.
Li.7. Ethi. c.3.to.5.
Li.3.de anima tex.58. tom.2.
Inf.q.87 arti.3. ad 2. Et opuſ. 9. q.81.
Q.12.ar.1.

lem quidditatem: quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoq; illo potentialiter tantum inueniri oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo, non nisi in potentia habet.

¶ Aduerte secundo, quòd hæc rō non tantū probat partem affirmatiuā. s. quòd intellectus ītelligit in potentia īfinita: sed negatiuam. s. quòd nō actu. Veruntamen in litera ex propriis īfiniti & act°, addit rō specialis ad partem hanc negatiuā.

¶ Quo ad secundū ergo probatur dupliciter, ex eadē tamen radice. Primo sic, Infinitum non habet vnam speciem. ergo non pōt actu cognosci ab intellectu nostro. cōsequentia nota, quia intellectus noster nō pōt simul actu intelligere, nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur, quia alioquin infinitū habet rationē totius & pfecti. Secundo sic, Infinitū nō pōt cognosci nisi accipiendo partem post partē. ergo nō pōt actu cognosci, nisi numerādo partes: sed hoc ē īpossibile fieri actu. ergo nō pōt actu cognosci. Antecedens patet, ex diffinitione eius 3. Phy. consequentiæ sunt per se notæ.

¶ Circa primā rōnē dubiū occurrit. Qm̄ aut falsum assumit, aut cōcludit, quòd īfinita a nullo intellectu possunt simul actu cognosci, cuius tn̄ oppositū superius in 14. q. diffinitū ē, respectu intellectus diuini. Cū. n. infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci. s. per modum infiniti. i. per partem post partem, & per modū finiti. i. simul, vt ibidem dictum fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modum infiniti, verum est, & infert, ergo infinitum a nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti, sic falsum est antecedens, quia nō repugnat infinitis repsentari simul vnica specie, vt patet de specie intellect° diuini.

Q. 79. ar. 4. ad 1.

Li. 1. Physi. text. 35. & li. 3. tex. 65. tom. 2.

D. 736.

Li. 3. Physi. text. 56. & 57. tom. 2.

b 168 438 b

¶ 2 Præt. Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species, sicut numeri, pportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ 3 Præt. Si vnū corpus non impediret aliud, ab existendo in vno & eodē loco, nihil prohiberet infinita corpora ī vno loco esse. Sed vna species intelligibilis nō prohibet aliam ab existēdo simul in eodem intellectu: contingit. n. multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectum nostrum infinitorum scientiam habere in habitu.

¶ 4 Præt. Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt supra dictum est, *videtur esse potētia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster pōt cognoscere īfinita.

SED CONTRA est, quod dicitur in *1. Physi. quòd infinitum inquantum est infinitū, est ignotū.

RESPON. Dicendum, quòd cum potentia proportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectū ad infinitū, sicut se habet eius obiectum, quod est qdditas rei materialis. In rebus autē materialibus non inuenitur [d] infinitum in actu, sed solum in potentia ſm quod vnum succedit alteri vt dicitur in*3. Phy. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitum in potentia, in accipiendo. s. vnū post aliud [e]: quia nūquam intellectus noster tot intelligit, quin

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima facie aspicienti, ambigua occurrit intentio literæ: qm̄ si attendimus ad conclusionē intentam, constat quòd sermo est de infinitorū actuali cognitione quocūq; modo. s. siue per modum infiniti, siue per modum finiti, dummodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nāq; concludere, ꝙ intellectus noster non pōt actu cognoscere infinita distincte, vt patet in calce corporis articuli, & de se notū est. Si vero attendimus ad mediū terminū, sic videt̄ quòd sit sermo restrictus ad infinitum per modum infiniti, qm̄ mediū assumptū se tenet ex parte conditionū ipsius infiniti ſm se, quia. s. habet rationē partis & imperfecti. Si. n. ex hoc repugnat sibi habere vnā speciē: ergo repræsentari per vnam speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuicūq; intellectui. Sed cū hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi &c. consequens est, vt medium hoc intelligatur de infinito per modū infiniti: sic. n. repugnat ex intrinseco repræsentari vna spē actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secunda ratione, quæ manifeste loquitur de infinito per modum infiniti. Subtilius tn̄ perspicientibus

F ambiguitatis solutio apparet, recolendo quòd non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus, & naturali, pro statu isto est sermo. Ad cuius euidentiam scito primo, quòd infinita (sicut & quodcūq; aliud obiectum intellectus nostri) duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri: seu suæ speciei & cognitionis. s. causæ & repręsentati. Causæ quidē, quia scientia nostra causat̄ & mēsuratur a rebus. Repręsentati āt, qa res cognita p speciē propriā, qualis est īfinitū sensibile, si cognoscitur distincte, repręsentatur p propriā speciē. Scito secūdo, quòd infinito repugnat ex intrinseco causare speciē sui adæquatam, & hoc, quia habet rationem partis & imperfecti. i. qa id qđ actu est, aut habet̄ de infinitis, partis & imperfecti rationem habet, qm̄ semp est extra aliquid sumere, vt dicitur in 2. Physi. Ex hoc. n. ꝙ extra id quod actu sumitur, aut cōsideratur, semper restat extra aliquid infiniti, sequitur quòd nūquam totū cōcurrit ad causandū sui speciē, s3 semp vt pars: nunquā vt completū: sed semper vt incōpletū, & cōsequēter nunquā poterit adæquatā sui speciē causare: omne. n. totū causans adæquatā sui spēm, oportet ſm se totū causare illā. Scito tertio, ꝙ quis infinito non repugnet distincte repręsentari vnica specie, per modū finitæ absolute loquēdo, repugnat tn̄ sibi repręsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus. Prima pars huius dicti, patet de infinitis cognitis a Deo. Secunda pars patet ex eo, ꝙ species intellectus nostri est causata a rebus: infinito aūt repugnat habere talē speciē: & vtriusq; rō est, quia īfinito repugnat habere vnā speciē proportionalē sibi. Si. n. proportionata est infinito, cū ipsum habeat rationē incōpleti. ergo ipsa incōplete repræsentabit. Si āt est species excessiue repræsentans, quales sunt spēs nō acceptæ a rebus, tunc nō oportet eas cōmensurari, & proportionari infiniti naturæ. Intendit ergo tā conclusio q̄ medium de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modū finiti, siue p modū infiniti: respectu intellectus tn̄ nostri quo ad naturalia tantū, respectu cuius obiectū habet rationē non solū repræsentati, sed etiā causæ & mensuræ, quā nō habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo, hæc doctrina nō repugnat superiorib° documentis. Secunda quoque ratio seruit eidem sensui, quoniam ostendit quòd infinitū cognitione ei proportionata, qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mensuratur, non potest cognosci actu, nisi numerando partem post partem.

¶ Circa eādē rōnē aliud dubiū occurrit: quia nō vr̄ bene fundata sup hoc, ꝙ infinitū haberet rationē totius & pfecti. Hæc. n. cōsequētia quę fit in litera. s. Si infinitū haberet vnā speciē, haberet rōnē totius & pfecti: fundatur super ista cathegorica. Habēs vnā speciē, habet rationē totius & perfecti: hæc. n. cōstat ex prædicato antecedētis & cōsequētis: sed hæc est falsa, qm̄ sequeretur, quòd nulla pars haberet vnā speciem, similiter nullū imperfectū &c.

¶ Ad hoc breuiter dicit̄, quòd illa cathegorica si sane intelligatur,

b 427

Li. 3. Phys. tex. 63. to. 3

Li. 2. Ethic. c. 1. tom. 5.

In isto ar.

† Q. 7. ar. 1.

2

G possit plura intelligere. Actu aūt vel habitu, nō pōt cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidē nō, quia intellectus noster nō pōt simul actu cognoscere, nisi quod p vnā speciē cognoscit [c]. Infinitū aūt nō habet vnā speciē: alioquin haberet totā rationē totius & pfecti. et ideo nō pōt intelligi, nisi accipiendo partē post partē, vt ex eius diffinitione patet in *3. Physic. Est. n. infinitū cui° quantitatē accipiētibus semper est aliquid extra accipere. et sic infinitum cognosci nō posset actu, nisi omnes partes eius numerarent̄: quod est impossibile. Et eadē ratione nō possumus intelligere infinita ī habitu. In nobis. n. habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligēdo enim efficimur sciētes, vt dr̄ in * 2.

H Ethic. Vñ nō possemus habere habitū infinitorū ſm distinctam cognitionē, nisi cōsiderauissemus oīa infinita, numerando ea ſm cognitionis succesionem, quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellect° noster pōt cognoscere īfinita: sed ī potētia tm̄, vt dictū ē*.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ sicut supra dictū est † Deus dicit̄ infinitus sicut forma, quæ non est terminata p aliquā materiā [c]. In rebus aūt materialib° aliqd dr̄ īfinitū

I p priuationē formalis terminationis. Et qa forma ſm se nota est, materia autē sine forma ignota: inde est, quòd infinitum materiale est secūdū se ignotum. Infinitum au-

tur, verissima est & necessaria: cum. n. omne habens vnā speciē, adæquetur & comprehendatur ab illa, & nihil cuius aliqd extra manet, cōprehēsum aut adæquatum sit: consequens est, quòd quicquid vna repræsentante specie cōtentum est vt completum & totum se habeat: alioquin aliquo irrepræsentato remanente, non adæquaret̄ ſm quodlibet sui. Ad obiecta vero dicitur, quòd pars & imperfectū possunt sumi dupliciter. s. materialiter, & formaliter. Et materialiter quidē, vna possunt specie præsentari: sed tūc habēt rationē totius, quia cōprehensi totaliter. Formaliter vero, impossibile est vna specie præsentari: qm̄ distincte presentari nō potest nisi qcquid est eius, repręsentet̄: sed imperfectio, vt sic, & parti hoc repugnat: nā vt sic sine perfectione qua priuat, repręsentatur imperfectum, & pars sine eo cuius est pars. Vnde oportet horū plures esse species proprias

55 b

D. 366.

424

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpe tria. Primo distinguit. Secūdo, rn̄det q̄sito. Tertio, infert corollariū.

¶ Quo ad primum. Prima ipsa distinctio. Contingentia dupliciter: vt contingentia, & vt necessarium habent insertum. Secundo distinctio probationis: qm̄ nihil est adeo contingens, in quo non sit

36 b

aliquid necessitatis. probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quoad secūdū, cōclusio rn̄siua trimēbris: Cōtingētia vt sic, directe sensu, indirecte intellectu: vt aūt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscunt̄. Primo probatur quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscunt̄: cōtingentia sunt indiuidua materialia. ergo &c. probat̄ minor, quia idē. s. materia est principiū indiuiduationis, & cōtingētiæ. Probat̄ hoc vltimū: cōtingētia orit̄ ex potētia cōtradictionis. s. esse & nō esse: potētia talis est ex materia. ergo. Secūdo probat̄ quo ad vltimā partē p oppositū sic: Vniuersalia directe ab intellectu noscunt̄: sed cōtingētia vt necessaria, sunt vniuersalia. Probat̄, qa idē est pricipiū necessitatis & vniuersalitatis, forma. s. Et ꝙ vniuersalitatis, pbat̄: vniuersale fit p abstractionē a materia: oportet. n. vel formā vel materiā esse illius radicē: quòd vero necessitatis, probat̄, qa quæ sequunt̄ formā, ex necessitate īsunt.

¶ Corollariū p qđ habetur rn̄sio ad obiecta est, ꝙ ly necessariū vel cōtingēs cū possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali rōne rei. Si primo mō, sic. s. secatur sciētia in eā quæ est de necessariis, & eā quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic omnis scientia est de necessariis. nec habet in hoc sensu locum diuisio illa: sed tūc fit diuisio scientiæ a sensu & opinione &c.

¶ Circa probationem primæ partis cōclusionis dubitat̄, qa falsum assumitur, seu supponitur, vel pcessus est ex particularib°. Tota. n. vis probationis stat ī hoc, quia cōtingēs est cōtingēs pp materiā, quæ est indiuiduationis principiū, vt patet. ex hoc. n. infertur. ergo a sensu directe cognoscitur &c. Sed hæc propositio, aut est particularis, & sic nō cōcludit nisi particulariter. ergo q̄dā cōtingentia directe a sensu tm̄ noscūtur &c. cū tn̄ litera vniuersaliter q̄rat de cōtingētibus. Aut est vniuersalis, & sic est fal-

tem formale, quod est Deus, est ſm se notum [a]: ignotū autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri, qui ſm statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinē ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deum cognoscere nō possumus, nisi per materiales effect°.

B In futuro autem tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque [d] comprehensione.

AD 2m dicendum, ꝙ intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem a phantasmatibus [e]. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, non potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in princi

C pijs vniuersalibus. quod est cognoscere in potentia & confuse.

AD 3m dicendū, ꝙ si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret, ꝙ successiue subintrarēt locum, vt sic per ipsam subintrationis succesionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectū nostrum succesiue: quia non multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse ī intellectu nostro.

AD 4m dicendum, ꝙ sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitum cognoscit [e]. Est. n.

A sa, tū quia dantur cōtingētia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrii, tū quia dātur cōtingētia vniuersalia, vt hominē cōburi &c. neutra enim ex materia indiuiduante oriūtur, cū ab ipsa hęc abstrahant, illa vero omnino aliena sunt.

¶ Circa pbationē vltimæ partis dubitatur: quia nulla vr̄ esse ista differētia inter cōsequētia formā, & cōsequētia materiam, quo ad necesitatem & contingētiā. Qm̄ cōsequētia materiā distinguūtur in necessaria, & cōtingentia: mors. n. & corruptio necessario īsunt & tn̄ ex materia. Et similiter cōsequētia formā, distinguūtur in necessaria & contingētia: ridere. n. est opatio seqns formā, & tn̄ cōtigēter inest nō. n. op3 Sor. ridere

¶ Circa cōclusionē principaliter intētā totumq; articulum, dubiū occurrit, quia totus iste labor ociosus vr̄, & p accidēs. Ociosus q dē, qa nihil hic habet̄ nisi ꝙ cōtingētia in particulari p sensum, in vniuersali p intellectū cognoscunt̄: hoc āt & scitū erat prius ex hoc, ꝙ intellect° est vr̄ium, & sensus singulariū. Et rursus in hoc nulla differētia est īter cōtingēs & necessariū, qm̄ vtraq; in particulari ad sensum, in vr̄i ad ītellectū spectāt. Per accidēs vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pēdet solutio, vt patet in litera: necesitas autē & cōtingētia p accidēs his cōditionibus annexæ sunt. ergo &c.

434 6. Ethi. le. 1 fin. Et veri. q. 15. art. 2. ad 3. *ca. 6. to. 5.

Li. 4. physi. tex. 120. tomo. 2.

virtus eius infinita ſm quod non determinatur per materiam corporalē: & est cognoscitiuus vniuersalis, qđ est abstractū a materia indiuiduali. et p cōsequēs nō finitur ad aliqđ indiuiduū: sed quantū est de se, ad infinita indiuidua se extēdit.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus sit cognoscitiuus contingentium.

AD TERTIVM sic proceditur. Vr̄, ꝙ intellectus non sit cognoscitiuus contingentium. Quia, vt dicitur in*6. Ethico. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt cōtingentiū, sed necessariorū.

¶ 2 Præt. Sicut dicit̄ in*4. Physic. ea quę quandoq; sunt, & quādoq; non sunt, tempore mensurantur. Intellectus aūt a tēpore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ. Cum igitur proprium contingentium sit, quandoque esse & quandoque nō esse: videtur, quòd contingentia non cognoscantur ab intellectu.

SED CONTRA Omnis scientia est in intellectu. Sed quædā sciētiæ sunt de contingentibus, sicut scientiæ morales quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiā scientiæ naturales quā

D tū ad partē quæ tractat de generalibus & corruptibilibus, Ergo intellect° est cognoscitiu° cōtigētiū.

RESPON. Dicendum, ꝙ cō-

¶ Ad euidētiā horū ex qđ qd est cōtingētis & necessarii, pcedēdū est. Cōtingēs. n. cū sit qđ pōt esse & nō esse, necessariū aūt qđ impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. cōsequēs est, ꝙ cōtingētia & necessitas entiū reales nō logicæ differentię, diuersas habeant radices: ita ꝙ cōtingētia ex potētia, necessitas vero ex actu oriat̄. Cuius etiā signū est, ꝙ in his inferioribus, in quibus plurimū est de potentia, maxime viget cōtingētia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participātibus, aut oīno nō est, aut ſm qd est cōtingētia: simpliciter. n. entia illa necessaria sunt, & tm̄ habēt cōtingētiæ, quātū potētiæ cuiusdā admissionē patiunt̄. Vnde actus purus oīno, liber est a cōtigētia oīno. Ve

E rū qa potentia in rebus materialibus, differētia substantialis aut pprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingentia nō simpliciter: sed sensibilium ex materia: necessitas aūt ex forma oriri in litera de sensibiliū cognitione tractante dicit̄. Et qm̄ materia vt materia est, in indiuiduis tantū sensibilibus, inuenit̄ in esse reali: forma aūt esse habet & pfectius absq; sensibili natura admista, idcirco cōtingētia indiuiduis materialibus in litera attribuit̄: non ꝙ sola aut oīa indiuidua materialia sint cōtingētia: cū etiā in vniuersalibus materialibus dētur contingētia, & in cęlestibus nihil sit cōtingēs: sed qa indiuidua materialia sunt primo cōtingētia in genere materialiū, vniuersalia. n. eorū cū a materia recedere incipiant & formæ rationē indui, secūdario cōtingentia sunt. Et propter hoc, cōtingentia & singulare sensibile cōnexa sunt nō p accidēs, sed p se, rōne pprii principii vtriusq; Nec propterea remouet̄ quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formam aliqua cōtingentia comitetur: sed bene sequitur, quòd formæ nulla contingentia adiūgatur, nisi rōne potētię admistę, & similiter materia nullius necessitatis sit causa

Universidad de Deusto
Biblioteca

nisi rõne actus quẽ participat. Materia. n. rõne potẽtiæ, cũ. vtrãq; cõtradictionis parte respiciat: necessarium nõ respicit: participatione vero actus, necessitatis expers nõ est. Et hoc dupliciter, q̃a vel vt participat actualitatẽ, induẽdo modũ actus, puta q̃a hoc ipsum quod est esse in potentia, habet actu, & sic conuenit sibi necessitas ordinis ad vtrãq; contradictionis partem sub diuisione: & hinc prouenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum, & sic cõuenit sibi necessitas dispositionũ materialiũ: & hinc fit, vt qdã accidẽtia dicantur consequi materiam, vt quantitas &c. Et similiter formam, cum ratione actualitatis non consequatur potentiam contradictionis: sed potius actuale aliq̃d, q̃cq̃d ipsam non insepara biliter comitatur, totũ vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic. i. inquantum separabilis rationem habet, quantum. n. separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet re spõsio ad omnia quę sita & obiecta.

Ar. 1. huius quæst.

Art. 1. huius quæst. D. 392.

¶ Ad primum ergo dubium dicitur dupliciter. Primo, q̃ cõtingentia attribuit indiuiduis materialibus nõ tantum, sed primo: non simpliciter: sed in genere sensibilium, de quorum cognitione est quæstio, & ideo non obstat quòd detur contingentia & in rebus immaterialibus ſm esse vt i voluntate, & secundũ rationem vt in vniuersalibus. Secundo dicitur, quòd quantum ad præsentẽ literam spectat, cõtingentia dupliciter possunt consideri. Vno modo, ſm quod cõtingentia sunt. Alio modo, ſm quod in eis aliquid necessitatis inuenit. Nihil. n. est adeo contingens, quin in se aliquid necessarium habeat. Sicut hoc ipsum quod est Sortem currere, in se quidẽ cõtingẽs est: sed habitudo cursus ad motũ, est necessaria: necessariũ. n. est Sortẽ moueri si currit. Est aũt vnumquodq; contingens ex parte materiæ, quia contingens est quod potest esse & non esse. Potentia autẽ pertinet ad materiam, necessitas autem consequitur rationem formæ, quia ea, quæ cõsequuntur ad formam, ex necessitate insunt. Materia aũt est indiuiduationis principium. Ratio aũt vniuersalis accipitur ſm abstractionẽ formæ a materia particulari. Dictũ autem est supra,* q̃ per se, & directe intellectus est vniuersalium, sensus autẽ singularium, quorum etiam indirecte quodammodo est itellectus, vt supra dictum est. * Sic igitur cõtingentia, prout sunt contingẽtia, cognoscuntur [d] directe quidẽ sensu, indirecte autem ab intellectu: rationes autem vniuersales & necessariæ contingentium cognoscũtur per intellectum. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientiæ sunt de necessarijs. Si autem attendantur ipsæ res, sic quædam scientia est de necessarijs, q̃dã vero de cõtingẽtib⁹. Et p hoc patet solutio ab obiecta.

435 Supr. q. 14. ar. 13. & q. 57. ar. 3. Et 22. q. 95. ar. 1. Et 1. dist. 38. art. 5. Et 2. di. 7. q. 2. arti. 2. Et 1. cõ. c. 67. Et ver. q. 8. ar. 12. Et ma. 16. art. 7. Et opusc. 3. ca. 135. & 136

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur, q̃ intellectus noster cognoscat futura. Intellect⁹ enim noster cognoscit per species intelligibiles, quæ abstrahũtur ab hic & nunc, & ita se habent indifferenter ad omne tempus. Sed potest cognoscere præsentia. Ergo potest cognoscere futura.

¶ 2 Præt. Homo quando alienatur a sensibus, aliqua futura cognoscere põt, vt patet in dormiẽtibus & phreneticis. Sed quãdo alienatur a sensibus, magis indiget intellectu. Ergo intellectus quantũ est de se, est cognoscitiuus futurorum.

¶ 3 Præt. Cognitio intellectiua hominis, efficacior est q̃ cognitio quę cunq; brutorum animalium. Sed quædam animalia sunt quę cognoscunt quædam futura: sicut corniculæ frequenter crocitantes, significant pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 8. Multa hominis afflictio, qui ignorat præsentia: & futura nullo potest scire nuntio.

RESPON. Dicẽdũ, q̃ de cognitione futurorũ eodẽ modo distinguẽdũ est, sicut de cognitione cõtingẽtiũ. [e] Nã ipsa futura vt sub tẽpore cadunt, sunt singularia, quæ intellectus humanus nõ cognoscit nisi per reflexionẽ, vt supra dictũ est*. Rõnes aũt futurorum possunt esse vniuersales, & intellectu pceptibiles: & de eis etiã possunt esse scientiæ. Vt tñ cõiter de cognitione futurorum loquamur, sciẽdũ est, q̃ futura dupliciter cognosci posũt. Vno mõ in seipsis, alio mõ in suis causis. In seipsis q̃dẽ futura cognosci nõ possunt nisi a Deo, cui etiã sunt præsentia dum in cursu rerũ sunt futura, inquantum eius æternus intuitus simul fertur supra totũ tẽporis cursum, vt supradictum est, * cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam a nobis. Et si quidem in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscuntur per certitudinẽ scientiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autem sic sint in suis causis, vt ab eis proueniant vt in pluribus, sic cognosci possunt per quandam coniecturam [f], vel magis vel minus certam, secundum quod causæ sunt, vel magis vel minus inclinatę ad effectus.

419

92

Ar. 1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt, secundum modum ordinis effectus ad causam.

AD 2^m dicendum, quòd sicut Augusti. dicit 12. confes. anima habet quandam vim sortis, vt ex sui natura possit futura cognoscere. Et ideo quando retrahitur a coporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitiæ futurorum. Et hæc quidem opinio rationabilis esset, si poneremus, quòd anima acciperet cognitionem rerum, secundum participationem idearum, sicut Platonici posuerunt [g]: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuũ: sed impeditur per corpus. unde quando a corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscendi nõ est cõnaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionem a sensibus accipiat, non est secundum naturam animæ, quòd futura cognoscat, cum a sensibus alienatur: sed magis per impressionem aliquarũ causarum superiorum spiritualiũ & corporalium. Spiritualium [g] quidem, sicut cum virtute diuina ministerio angelorum intellectus humanus illuminatur: & phãtasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiam cum per operationem dęmonum fit aliqua cõmotio in phantasia [g], ad præsignandum aliqua futura quæ [d] dæmones cognoscunt, vt supra dictum est.* Huiusmodi autem impressiones spiritualium causarum magis nata est anima humana susciperecum a sensibus alienatur: quia per hoc propinquior fit substantijs spiritualibus, & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Contingit autem & hoc, per impressionẽ superiorum causarum corporaliũ materialium. Manifestum est enim

547 D. 441. Q. 57. ar. 3.

AD 3^m dicendum, quòd animalia bruta non habent aliquid supra phantasiam, quod ordinet phãtasmata, sicut habent homines rationem. & ideo phantasia brutorum animalium totaliter sequitur impressionem cœlestem. & ideo ex motibus huiusmodi animaliũ, magis possunt cognosci quædam futura (vt pluuia & huiusmodi) q̃ ex motibus hominum, qui mouentur per consilium rationis. Vnde Philosophus dicit in* libro de som. & vigil. quòd quidam imprudẽtissimi sunt maxime præuidentes. Nã intelligentia horum, non est curis affecta: sed tanquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum mouens ducitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quæsito directe. Secundo amplificando qõnẽ, rñdet vniuersaliter de cognitione futurorũ.

¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris, cum cõclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Futura dupliciter, ſm seipsa, vel ſm eorũ rationes, vt de contingentibus dictũ est &c.

¶ Conclusio prima. Futura vt sic, intellectu non nisi reflexe noscuntur. Probatur, quia sunt singularia.

¶ Cõclusio secũda. Futurorũ rationes itellectu pceptibiles sunt, & sciẽtiæ possunt esse de eis &c. Probatur, q̃a vniuersales sunt.

Omnia declaranda relinquuntur, iuxta distinctionem in prę cedenti articulo de contingentibus.

¶ Quo ad secundũ, extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanũ. Atq; respondetur cum distinctione trimẽbri, singulis conclusionibus iuxta membra singula appositis.

¶ Distinctio est, Futura dupliciter, in seipsis, vel causis suis & his, vel necessarijs vel ut in pluribus.

¶ Conclusio prima, Futura in seipsis a sõlo Deo cognoscũtur propter æternitatis intuitum.

¶ Conclusio secunda, Futura in causis necessarijs a nobis noscuntur certe, de claratur in eclipsi.

¶ Conclusio tertia, Futura in causis, vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus, & min⁹, iuxta inclinationem causarum, patet ex se.

¶ Secundã declarat, primo distinguendo causas superiores, in spirituales & corporales &c. & reddẽdo causam, quare magis i alienatione sensuũ: quia. ſ. maior approximatio, seu conuersio ad spiritualia p̃ recessum a corporalibus quo ad primas, & quia noctes silentiores aer quietus, & in somnis parui motus interiores pcipiunt, vtpote aliis nõ impediẽtib⁹ & aĩa etiã nõ itẽta, aut occupata aliis, quo ad secundas.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primũ.*

Li. de diuina. per som. cap. 2. circa med. tom. 2

TItulus ex sæpe dictis clarus. Ly. n. p, notat rõnẽ intelligẽdi qualẽ ponimus in specie itelligibli. Ita q̃ sensus est: an ipsa essentia animę sit sibiipsi, vt species intelligibilis respectu sui, vt cognitæ.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sito habẽs duas partes: alterã affirmatiuam, alterã negatiuã. ſ. aĩa nostra nõ p essentiã suam: sed p actũ suũ se cognoscit. Circa quam facit tria. Primo, probat eã quo ad vtranque partẽ simul. Secũdo, declarat partẽ affirmatiuã, quid. ſ. sit ille suus actus, ibi. Si igitur intellectus human⁹. Tertio, manifestat modos quibus anima cognoscit se per suũ actũ.

Li. de diuina. p som. c. 2. 2 medio tom. 2.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellect⁹ noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo nõ cognoscit se p propriã essentiã: sed p actũ suũ. Huius rationis in litera primo ponit ratio cõsequẽtiæ expresse, & antecedẽtis elicitiue Deinde pbat antecedens, & tertio respõdetur tacitę obiectioni, ibi, Sic etiã Platonici &c.

¶ Rõ antecedẽtis & cõsequẽtię simul, est hæc propositio. Vnũ quodq; est cognoscibile ſm qđ est i actu & nõ ſm qđ in potẽtia. Probatur primo authoritate Arist. 9. Met. tex. 20. Secũdo, ex rõne obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc mõ nulla res habet rõnẽ alicuius entis: aut veri, nisi ſm qđ i actu rationẽ illius habet, vel participat &c. er

QVAESTIO LXXXVII.

Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ cognoscat seipsam per suam essentiam.

¶ Secũdo, Quomodo cognoscat habitus in se existentes.

¶ Tertio, Quomodo intellect⁹ cognoscat proprium actum.

¶ Quarto, Quomodo cognoscat actum voluntatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go nec rationem naturæ cognoscibilis, consequentia patet, quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notū: non. n. domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia, habet rationem albi. vnde nō potest cognosci vt domus & album. Tertio, inductione inchoante a sensibilibus vt cognoscuntur a sensibus, quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu coloratum: & deinde a sensibilib⁹, vt percipiūtur intellectu nostro: in cui⁹ signum, materia nō cognoscitur, nisi per analogiam ad formā, ex primo Phys. Et demum ad separata a materia deueniendo, quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis p seipsam: sicut se habet ad hoc p sit actu. Et manifestat hoc, graduando intelligētias penes actum & potētiam. Prima. n. quia est act⁹ purus, nulli omnino potentiæ admistus, & cōpletus ſm totam entis latitudinē, ita p sua actualitas continet omnia actu emi nentissimo, quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita quòd est intelligibilis per seipsam continens omnia itelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero intelligẽtiarum essentiæ, sunt actus: nō tamẽ puri nec cōpleti, ita p eo quia act⁹ sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsas itelligibiles sunt actu: eo vero quia nō sunt puri, sed potentiæ permisti, plus, & minus: ac p hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nō sufficienter cognitionem pariunt aliorum. Vltimæ autem intellectualis substantiæ essentia, pura potentia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec suiipsius, nec aliorū per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his. n. habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem, quia si vnumquodq; sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatem, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet ſm se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, nō est per seipsum intelligibilis. Antecedēs vero, quia ex quo intellectus supremus est actus purus, & consequenter se habentes, habēt aliquid actus & aliquid potētiæ, crescente sem per potentia cum elongatione ab actu puro: cōsequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedēs specialiter authoritate Aristot. 3. de Anima. text. 5. & a quid nominis, quia possibilis nomi natur. Tertio, respondet tacitæ obiectioni. vbi aduerte, quòd obiectio cū eius origine est hæc. Quia. n. ex dictis in litera expresse habentur duo. Primum, p intellectus noster ex seipso habet virtutē, vt intelligat. Secūdū, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutē vt intelligatur: hinc fit, vt ordo intellectuū sit infra ordinem intelligibiliū. Si. n. perfectio intellectus nostri quā ex se habet, sufficit ad hoc, quòd intelligat: & nō ad hoc, quòd intelligatur, necessario sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc, quòd aliquid intelligatur, quàm ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus T. hoc ex dictis cōsequi, & hoc prima facie non videtur esse verum, immo tanquam inconueniēs poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phātasiam, ostendens hoc esse acceptādum vt conueniens: nō solū Peripatheticis (secūdum quorum documenta processit) sed etiā Platonicis. Vnde inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile, & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione i telligibilis: participans autem, constat esse infra participatū.

¶ Circa antecedens occurrit dubiū, quia falsum videtur, q̃m siue intellectus sit idem quòd esse animæ, siue non: oportet inquit Sco. in. 1 dis. 3. q. 7. vt sit in se actus quidam. Tū, quia potentia ad accidens seu operari: non fundatur supra pura potentia. Tū, quia substantia animæ actus est, vt in 2. de Anima dicitur, & intellectus quoq; si potentia est, in ipsa essentia est, vt subiecto. ergo &c.

¶ Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis, an ly intelligibile, sumatur communiter pro omni re immateriali. Et primū est quærere: an intellect⁹ noster sit pura potentia in genere itelligibiliū, idest, sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundū vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, idest entiū immaterialium. Refert autem plurimum, quonis modo intelligatur: quoniam iuxta primum sensum limitata est propositio, iuxta secundum vero extensa est, tam ad ordinem intelligibiliū vt sic, quàm ad ordinem intellectuum vt sic. Ita p sensus esset, quòd intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuum ratio dubitandi: quia si intellectus noster est pura potētia in genere vtroque, consequens est, quòd sicut ex se nō habet rationem intelligibilis, ita non habet virtutem intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autem in altero genere, scilicet intelligibilium est pura potentia, sequitur, quòd intellectus noster non est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior, qui, scilicet sit pura potentia in ordine intellectuū, maxime distans a primo qui est purus actus.

¶ Circa illam propositionem, scilicet, quòd ordo intelligibiliū est supra ordinem intellectuū, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundum quid. Non secundum quid: quia penes ordinem secundū quid non graduantur entia in vniuerso. Nec simpliciter, quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile. quoniam intellectus significat aliquid viuēs: cum intelligere viuere sit, intelligibile vero abstrahit a viuo & non viuo. Et rursus, intelligibile est propter intellectum, sicut accidens propter substantiam, & non ecōuerso. Et similiter intelligibile

RTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.

AD PRIMVM sic pr ocedi tur. Videtur, quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim Aug.* 9. de Trinita. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

¶ 2 Præt. Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suā. Ergo & anima humana.

¶ 3 Præt. In his quæ sunt sine materia, idē est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur † 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt supra dictum est*. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiā suā.

SED CONTRA est, quod dicit in * tertio de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiam suam.

RESPON. Dicendum, quòd vnumquodq; cognoscibile est secundum quod est in actu, & non secundum quod est in potentia, vt dicitur in * 9. Metaphysico. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est, & hoc quidem manifeste apparet in rebus sensibilibus. Non enim visus percipit coloratum in potentia: sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quòd inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quòd non cognoscit materiam primam, nisi secundum proportionem ad formam, vt dicitur in * primo Physicorum. Vnde & in substantijs immaterialibus secundum quod vnaquæq; earum se habet ad hoc, quòd sit in actu per essentiam suā, ita se habet ad hoc, quòd sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfecte secundum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam non solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia, est quidem in genere intelligibilium vt actus, non tamen vt actus purus, neque completus. vnde eius intelligere non cōpletur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus ᵉ, tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere: sed cognoscit alia a se per eorum similitudines ᵉ. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium ᵉ. vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus, se habet vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet

gibile potest esse accidens, vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et confirmatur, quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus vt sic, esset pura potentia, aut si datur latitudo inter eos, quòd quanto intellectus est superior, tanto est magis in potentia, quod est manifeste falsum. Probatur sequela, quia si intelligibile est supra intellectū, hoc non est nisi sicut actus est supra potētiam, & cū quilibet intellectus extendat se ad ens secundum communem eius rationem, consequēs est, quòd quilibet se habeat ad totum ens vt potentia ad actum, ac per hoc, quilibet sit pura potentia, vel si aliqua datur latitudo, cum cōstat quòd quāto intellectus est superior, tāto plures & magis entis differentias nouit, sequetur quòd altior intellectus habet ampliorem potentiam, vtpote respectu amplioris ſtelligibilis, & sic intellectus diuinus vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, quòd cum duplex rerum ordo in vniuerso inueniatur. ſ. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia constet, vterque (vt concludit Auer. in 3. de anima, cō. 5.) diuiditur in materiā & formam: ita quòd quemadmodū in genere sensibilium aliquid est vt in pura potentia, & aliquid vtactus &c. ita in genere rerum immaterialium. Cum autem intelligere exigat intellectum & intelligibile, & proportio intellectus vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionem, cum in hoc consistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex supra dictis patet: consequens est, vt entia immaterialia in duos distribuantur ordines. ſ. intelligibilium & intellectuum. Et quoniam intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, consequens est vt sicut res se habet ad hoc, q̃ sit immaterialiter perfectiua, ita se habet ad hoc, quòd sit itelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullum materiale est intelligibile, nisi per abstractionem a materia. Quòd vero exigat perfectiuitatem: patet ex eo quòd intellectus ex hoc constituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est omnino vt actus purus, quia immaterialis cum sit, ita est perfectiua intellectus respectu omnis intelligibilis, q̃ respectu nullius habere potest rationem perfectibilis. Essentia vero angelica, se habet vt act⁹ quidē, sed permistus potētię: quia sic pficit intellectū, vt sit perfectibilis p alia intelligibilia, vnde quælibet intelligentia præter primam, intelligit aliquid extra se. Essentia vero animæ nostræ, se habet vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, cōtinetur infra istud genus: sed ex eo, q̃ perfectiuitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio omnium intelligibiliū in ea, & ipsius in nullo, puræ potentiæ locum tenet: ac per hoc infimo loco posita, terminat genus intelligibilium. Sensibilia siquidem dicuntur intelligibilia in potentia æquiuoce ab anima: anima enim est in telligibilis in potentia, vt infra genus intelligibilium contenta: res vero sensibilis dicitur intelligibilis in potētia, vt res extra genus. Et rursus, anima dicitur intelligibilis in potētia propria, res vero sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, immo alterius generis, scilicet ipsius animæ, quæ potest facere eam intelligibilē. Vnde Auer. in lib. de sen. & sensato, pulchre dixit, q̃ res sensibilis transfertur de ordine in ordinem, cum sit per intellectum agētem intelligibilis actu. Quia vero intellectus constat immateria liter ate per fecta, seu per fectibili per ipsum intelligibile, cōsequēs est, vt vniquodq; quēadmodum se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sic perfectum: ita se habet quòd intelligat. Quòd enim ad intellectum exigatur quòd sit immaterialis, planū est: quòd vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus patet: ostensum ē enim supra, quòd ex hoc ipso quòd res est, non solum ipsa, sed alia, est cognoscitiua, & consequēter ex hoc quòd res est, non solum ipsa: sed alia intelligibiliter, est intellectiua, esse autem alia intelligibiliter cum contingat & actu & potentia, nihil aliud est quàm perfectum vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuum, diuinus intellectus, qui est ipsum totum suum intelligibile in actu secūdo, est actus purus. Angelicus vero, qui est totum suum naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cum nō omnia simul actu in telligat, habet rationem actus permisti potentiæ, & hic est magna latitudo secundum quod quilibet intellectus est semper suū primo intelligibile, quod est propria essentia. Intellectus enim qui est actualius & vniuersalius intelligibile, est nobilior: intellectus vero humanus, qui nullū actu intelligibile est, eo quòd est sicut tabula rasa, est pura potētia in ordine etiam intellectuum: habet enim q̃ intellectus sit ex eo q̃ perfectibilis p intelligibile vt sic, quòd vero in pura potentia, ex eo quòd nullum actu intelligibile aut habitu, habet ex sui natura. Ex his autem facile responderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, q̃ stat aliquid esse puram potentiam in genere immaterialium, & tamen actum in genere sensibilium. Vnde Sco. deceptus est, ac si pura potentia in genere intelligibili esset pura potentia simpliciter in genere entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potentia pura intelligibilis.

¶ Ad secundum vero iam patet, quòd intellectus noster est pura potentia in vtroq; ordine. ſ. intelligibilis & intellectus: diuersa tamen ratione. Et ad obiectionem in oppositum, negatur sequela: quoniam non est par ratio de intellectu & intelligibili respectu puræ potentiæ: quia potentia est conditio diminuens rationem intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc, quia intelligibile habet rationē perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti, aut perfectibilis. Constat. n. quòd potentia minuit rationem perfectiui, non autē perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quæ innuitur in litera, quia. ſ. plus requiritur ad hoc, quòd aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus, quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quāmuis possit dici, q̃ intellectus & intelligibile se habent sicut excedentia & excessa, quia ille substantia, viuēs, finis, gratia cuius &c. Illud uero actus & pro-

pria

436 2. con c. 96. pri. Et li. 3. c. 46. Et ver. q. 8. ar. 6. Et 2. de anima lec. 6. fin. Et li. 3. le. 8.

Li. 9. c. 3. in fine.

†tex. 15. tomo. 2.

Q. 75. ar. 2.

Li. 3. de anima tex. 15. tom. 2.

Li. 9. Meta. tex. 20. to. 3

Li. 1: Physi. tex. 69. to. 2

419

Q. præc. ar. 4. ad 2. & q. 84. ar. 7.

425 438

283

280

c 81 281

Q. 84. ar. 5

Li. 9. de Trini. c. 6. paulo a prin. to mo. 3.

Li. 10 de trini. c. 9. to. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

c 81

pria perfectio viuentis, vt sic &c. Videtur tamen mihi, ꝙ formaliter loquendo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpliciter sit ordo intelligibiliū, quoniam proportio intellectus ad intelligibile, est proportio vel perfecti vel perfectibilis ad propriam perfectionem. Constat autem, quòd duarum rationum formaliū se habentium vt propria potentia & proprius actus, illa quæ habet rationē actus, est simpliciter nobilior, vt patet. Et confirmatur hoc authoritate Arist. 12. Metaph. ca. 51. vbi vult, ꝙ si Deus ītelligeret aliquid extra se, ꝙ haberet aliquid nobilius, quia intelligere est propria perfectio intellectus. Ad obiecta vero in oppositū dicitur, & primo ad primū dupl'r: primo ꝙ falsum est, ꝙ ītelligibile abstrahat a vita, imo eiusdem vitæ cū nobilior est intelligibile q̃ intellectus, q̄a hæc vt materia, illud vt forma. Secūdo dicit, ꝙ esse viuum, esse substantiam, & alia huiusmodi, accidunt intellectui & intelligibili vt sic, sicut esse figuram accidit triangulo vt habet tres, & vniuersaliter omne quod ē extra differentialem cōceptū inferioris alicuius, siue superius sit siue inferius, accidens .i. extra rationem formalem est. Vnde penes ista non est consideranda nobilitas rerū: & ratio in promptu est, quia rationes rerū pensandæ sunt ex propriis tantum, quæ conueniunt eis per se primo, & non ratione superiorum, aut inferiorum. intellectui autem & intelligibili vt sic, conuenit prædicta proportio, sm quam intellectus manifeste est inferior. Ad confirmationem vero vltimo adductam negatur sequela. Et ad probationē admissa illa negatiua .s. ꝙ intelligibile nō est supra intellectū, nisi sicut actus supra potentiā. Rn̄detur, ꝙ cum ordo superioritatis supponat distinctionē inter superius & inferius, consequens est, ꝙ vbi intellectus & intelligibile sunt idē, ibi ordo præuenitur ab identitate: nec potest esse ordo sm rē, sed rationem tantum: & quoniam identitas præuenit habitudinem potentiæ ad actum, quæ distinctionē exigit, restat ꝙ ordo intellectuum & intelligibilium, non nisi vbi intelligibile distinguitur aut distingueretur ab intellectu, proprie locum habet. Et ideo falsa est illa conseq. ergo quilibet intellectus se habet ad totum ens vt potentia ad actum: immo intellectus diuinus se habet ad totū ens vt actus totius entis, vt superius discussum fuit. et quanto intellectus est superior, tanto est magis in actu respectu totius entis. Quælibet enim intelligentia est totum ens, partim in actu secundo, & partim in actu primo. Et inter eas quanto superior, plus entis est in actu secundo, & minus in actu primo, quia tanto habet vniuersaliorē essentiam, quā semper intuetur, & vniuersaliores species concomitantur. Noster autem solus intellectus est, qui est totum ens in potentia, ita quòd nec in actu primo nec secundo, est aliquid eorum quæ sunt, vt dicitur in .3. de Anima: sed possibilis tantum vocatus intellectus.

¶ Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster nouit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligendi attributum intellectui a Plat. & attributum ab Arist. Ille enim posuit, quòd intelligimus per participationem idearum: iste quòd per collectionem a sensibus. & consequenter apud illū actus intellectus est participatio idearū: apud istum acceptio a sensibilibus: ac per hoc apud illū actus per quē intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum: apud Aristo. vero, species a sensibus collecta lumine intellectus agētis, & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto &c.

Ad primvm ergo dicendū, quòd mens, seipsam per se nouit, quia tandem in suiipsius cognitionem peruenit, licet p suum actū[e]. Ipsa enim est quæ cognoscitur, quia ipsa seipsam amat, vt ibidem subditur. Potest enim aliquid dici per se notum dupliciter. Vel quia per nihil aliud in eius notitiam deuenitur, sicut dicuntur prima principia per se nota. Vel quia nō sunt cognoscibilia per accidens, sicut color est per se visibilis, substantia autem per accidens.

Ad 2m dicendum, quòd essentia angeli est sicut actus in genere intelligibilium. & ideo se habet & vt intellectus, & vt intellectum. Vnde angelus suam essentiam per seipsum apprehendit, non autem intellectus humanus: qui vel est omnino in potentia respectu intelligibiliū, sicut intellectus possibilis: vel est actus intelligibiliū quæ abstrahuntur a phātasmatibus sicut intellectus agens.

Ad 3m dicendum, quòd verbum illud Philosophi, vniuersaliter verum est in omni intellectu. Sicut enim sensus in actu est sensibile propter similitudinem sensibilis, quæ est forma sensus in actu, ita intellectus in actu est intellectū in actu, propter similitudinem rei intellectæ, quæ est forma ītellectus in actu[c]. Et ideo intellectus humanus, qui sit in actu per speciem rei intellectæ, per eandem speciem intelligitur, sicut per formam suam. Idem autē est dicere, ꝙ in his, quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur: ac si diceretur, quòd in his quæ sunt intellecta in actu, idē est intellectus &, quod intelligitur, Per hoc enim aliquid est intellectum in actu, ꝙ est sine materia. Sed in hoc est differētia: quia quorundam essentiæ sunt sine materia, sicut substantiæ separatæ, quas angelos dicimus: quarū vnaquæque & est intellecta, & est intelligens. Sed quædam res sunt, quarum essentiæ non sunt sine materia, sed solum similitudines ab eis abstractę. Vnde & Commen. dicit in *3. de anima, quòd propositio inducta non habet veritatē nisi substantijs separatis. Verificatur enim quodammodo in eis, quod nō verificatur in alijs, vt dictū est*.

tex. 15.
In solu. ad 2. precedēs.

¶ Circa hanc partem aduerte diligēter inserta verba in litera .s. quòd intellectus agēs est actus ipsorum intelligibilium, quæ abstrahuntur a materia, & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Remāserāt.n. duo dubia ardua valde: alterū de intellectu possibili, alterū de intellectu agente. De possibli quidē, tale, Res sensibilis ītelligibilis in potētia, sufficienter fit ex præsentia intellect° agētis ītelligibilis actu, ergo intellectus possibilis sub lumine intellectus agentis fit intelligibilis ī actu. ergo anima nostra p seipsam, seipsam nouit. Prima consequētia probatur: quia si id quod est in potentia remotiori potest secluso omni alio a tali agente fieri tale in actu. ergo id qđ est in potētia minus remota: sed constat rem materialem esse intelligibile in potētia remotiori, quàm sit intellectus possibilis, quia q̄uis vtrūque sit intelligibile in potentia, intellectus tamen est intra genus intelligibiliū, res autem materialis, extra. Si igit̄ phātasma sensibile cum intellectu agēte sat est ad faciendum intelligibile ī actu, cur non hoc intelligibile quod est intellectus possibilis, vna cū agēte ad hoc sat ē cū sit spiritualior?

425 a

De agente vero, q̄a si intellectus agēs est pars potestatiua aīæ (vt superius determinatū est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in .3. de anima) cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima, & sic anima per seipsam .i. absq; omni extraneo obiecto intelligit seipsam? Ambo siquidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuinus ille intellectus exclusit: dum patefecit ordinem, quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quòd ad hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quòd possit perficere intellectum obiectiue: alioquin intelligibile in actu nō est, & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendum intellectum obiectiue, ita se habet ad hoc, quòd sit intelligibile in actu: duobus autem modis cōtingit hoc fieri .s. mediate, & immediate, & quòd immediate quidem potest, cōstat quòd per seipsum intelligibile est in actu, quòd vero mediate non nisi mediante illo, quod est naturaliter medium, vt de se patet. Vnde quia intellectus agens respectu intelligibilium materialium est actus immediate: respectu vero intellectus possibilis est actus mediantibus intelligibilibus rerum materialiū, vt in litera dicitur, ideo res sensibiles possunt immediate .i. absq; alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum, non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectum possibilem immediate, sed mediantibus intelligibilibus materialiū, quorum primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignatò.

¶ Quo ad tertium, modos duos, quibus intellectus per suū actū se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo, modos ipsos. Alter terminat quæstionem an est, alter quæstionem quid est. Secūdo, respōdet tacitæ obiectioni ex authoritate Aug. dicētis, quòd nouimus quid est anima per veritatem diuinam: æquiuocatio.n. ostenditur in ly per, quoniam ly per actum suum, denotat habitudinē medii termini: ly vero per veritatem primam, denotat habitudinē causæ primæ, a qua est omnis efficacia iudicii &c. Tertio, pro declaratione quoq; doctrinæ Aug. addit differentias inter has cognitiones ad propositum, quòd ad primam sufficit anima præsens suo actui, ad secūdā exigitur valde diligens inquisitio, quoniam

niam vt 1. de Anima dicitur, omnino & penitus dificillimorum est, aliquam de ea fidem accipere.

¶ In responsione ad secundū occurrit, quod restabat dub. qūo .s. stat simul, quòd anima sm substantiam sit pura potentia, & ꝙ sm vnā eius, & ab ea virtutem .s. intellectum agentē, sit actus in eodē genere: impossibile .n. est vt vis alicuius naturæ excedat naturā a qua sufficienter fluit. Ad hoc dr̄, negādo quòd intellectus agens sit actus in genere intelligibili: nec oppositū dr̄ ī litera, aut ī 3. de Anima. Ad cui° euidentiā scito primo, quòd aliud est esse actum in genere intelligibili: & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium: primū importat esse actū absolute & simpliciter, scd̄m vero p cōparationē: ī litera aūt & ī lib. de aīa sm S.T. affirmat scd̄m & nō primum, Et q̄m hoc ē difficile scito secūdo, quòd cū intellectus agens ponatur vt lumē quoddam, dupliciter imaginamur aliquid illuminare. uno mō sic, ꝙ in se sit lux q̄dam & ex ea emanet lumen diffusum in alia, vt patet de luce solari &c. Alio modo, vt in se non sit lux: sed sic habeat tm̄ naturā actūq; luminis .s. esse, quo alia videtur. Quod illuminat primo modo, est visibile dupliciter .s. p se, & vt aliorū lumē. Quod vero secundo tm̄ modo illuminat, nō est visibile in actu p se: sed vt ratio aliorū. Ad propositū ergo, si intellectus agens ponitur separatus a possibili, est lux primo modo, & est actu intelligibilis. Si vero ponit pars potestatiua animæ, sic est lumen secundo modo tātū. Ex illuminare secūdo modo nō pōt inferri esse in se lucē aut visibilē actū sine alio visibili vt patet. Et quia hanc secūdā viā sequi (vt ex supradictis patet) rōni cōgruit & Ari. verbis, cū posuit ītellectū agētē actū vt lumē & habitū aliorū, & nō lucidū in se, iō dico, ꝙ intellectus agens non est actus in genere inteligibiliū, quia nō est obiectiue pfectio intellectus sm se: sed vt aliorū lumē, quāuis sit actus horū .s. intelligibiliū materialiū. Et si instetur, aut est actus, aut potētia in genere intelligibili: respondeatur quòd propriissime loquēdo neq; intelligibilis in potentia, neq; in actu: sed vt act° intelligibiliū in actu. Quòd nō in potētia, patet ex eo, quòd nō eget faciente ipsum de potētia intelligibili actū intelligibilē, ꝙ etiā nō in actu ex eo patet, quòd experimur nō esse sufficiens perfectiuum intellectus nostri obiectiue: quod tamen exigitur ad intelligibile in actu: Quòd autem ut actus aliorum, experientia docet: & sic nihil obstat naturæ substantiali ipsius animæ: stat enim quòd ipsa sit pura potentia in genere intelligibiliū: & quòd in genere intellectuū (quia est infima inter intellectuales substantias) habeat vim ītellectiuā nō vnitā, sed partitā: ita ꝙ sm vnā sui partē .s. receptiuā, quę est intellectus possibilis, est pura potentia ī genere vtroq;: sm alterā vero partē .s. actiuā, ad actū simpliciter nō ascendit: sed q̄a in suo supremo substātial'ter attingit infimū superioris .s. in intelligentiarū: in summa sua virtute tantum actualitatis manifestat, vt nō vt lux: sed vt aliorū lumē act° inueniat. hæc.n. oīa naturæ vniuersique ordini cōsonāt &c.

437
12. q. 49. ar. 2. Et 22. q. 4. ar. 1. cor. Et 3. di. 23. q. 1. ar. 2. Et ve. q. 10. ar. 19 Et quol. 8. art. 4 cor.
† cap. 1. in. medio, to. 3
lib. 2. de aīa tex. 27. to. 2
ar. præcedē.
art. præced.

Articvlvs II.

Vtrum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum Dicit.n. Aug. † 13. de Trini. Nō sic videtur fides in corde, in quo est, sicut anima alterius hominis ex motibus corporis videtur: sed eā tenet certissima scientia, clamatque cōscientia. Et eadē rō est de aliis habitibus animæ. Ergo habitus animæ non cognoscūtur p actus: sed p seipsos.

¶ 2 Præt. Res materiales, quæ sunt extra animam, cognoscuntur per hoc, ꝙ similitudines earum sunt præsentialiter in anima, Et ideo dicuntur per suas similitudines cognosci. Sed habitus animæ præsentialiter per suam essentiam sunt in aīa. Ergo p suā essentiā cognoscūt.

¶ 3 Præt. Propter qđ vnū quodq; tale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscuntur ab anima propter habitus, & species intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

Sed contra. Habitus sunt principia actuum, sicut & potentiæ. Sed sicut dicitur *2. de Anima, priores potentijs sm rationē actus & operationes sunt. Ergo eadem rōne sunt priores habitib°. Et ita habitus per actus cognoscūtur sicut & potentiæ.

Respon. Dicendum, ꝙ habitus quodammodo est medium inter potētiam puram & purū actū. Iam autem dictum est, *ꝙ nihil cognoscitur nisi secundū qđ est actu. Sic ergo inquantum habitus deficit ab actu perfecto, deficit ab hoc, vt non sit per seipsum cognoscibilis: sed necesse est, ꝙ per actum suum cognoscatur: siue dum aliquis percipit se habere habitum p hoc, ꝙ percipit se producere actū propriū habitus, siue dum aliquis inquirit naturam & rationem habitus ex consideratione actus. Et prima quidē cognitio habitus, fit per ipsam præsentiam habitus: q̄a ex hoc ipso, quòd est præsens, actū causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus fit per studiosam inquisitionē, sicut supradictum est de mente*.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ etsi fides non cognoscatur per exteriores corporis motus, percipitur tamē etiam ab eo in quo est, per interiorem actum cordis. Nullus enim fidem se habere scit, nisi per hoc, quòd se credere percipit.

Ad 2m dicendum, ꝙ habitus sunt præsentes in ītellectu nostro, non sicut obiecta intellectus: quia obiectū intellectus nostri secundū statum pręsentis vitę est natura rei materialis: vt supradictū est: *sed sunt præsentes in intellectu, vt quibus intellectus intelligit.

Ad 3m dicendum, ꝙ cum dicitur, Propter quod vnumquodq; illud magis: veritatem habet, si intelligatur in his quæ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causæ. Puta si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabilis propter vitam, sequitur, ꝙ vita sit magis desiderabilis. Si autē accipiantur ea quæ sunt diuersorū ordinum, non habet veritatem. Vt si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabilis propter medicinam, non ideo sequitur, ꝙ medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finium, medicina autem in ordine causarum efficiētium. Sic igitur si accipiamus duo, quorū vtrūque sit per se in ordine obiectorū cognitionis: illud propter quod aliud cognoscit, erit magis notū: sicut principia cōclusionibus. Sed habitus nō est de ordine obiectorum inquantum est habitus: nec propter habitū aliqua cognoscunt sicut propter obiectū cognitum, sed sicut propter dispositionem, vel formā, qua cognoscens cognoscit, Et ideo ratio non sequitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulū secundū.*

Titulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo cōclusio responsiua. Secūdo distinguit modos cognoscendi habitum. Q. 84. ar. 7.

¶ Quo ad primum, cōclusio habēs duas partes ē ista. Habit° nō per seipsum, sed p actū cognoscitur. Probatur. Quod nō est actus, nō cognoscitur nisi p actum: sed habitus non est actus. ergo nō nisi p actū cognoscit. Maior patet ex pcedēti articulo. Minor probatur: quia habitus est medium inter potentiam & actum.

¶ Circa hanc partē dubiū est. Tum quia hoc cōtradicit superioribus, in quibus dictū est, ꝙ species intelligibiles sunt actu ītelligibiles: habitus n. intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudiciū de specie, & habitu, quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quòd habitus est actus admist° potentiæ, infertur, ergo non est actu intelligibilis, sequeretur, quòd nihil esset actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia medium vtroq; extremorum nomine vocatur, sicut vtriusq; rationem participat sm cōpositionem ad diuersa: idcirco species modo dicuntur intelligibilia in actu: & hoc cū comparantur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potētia. Modo dicūtur intelligibilia in potentia: & hoc cum his comparantur quæ simpliciter sunt in actu: cōtingit.n. eis vtrunq; habere: quia mediū tenent inter actum & potentiam. Ad scd̄m vero dicitur, ꝙ manifeste percipitur ratio literæ: nō.n. ex hoc, ꝙ aliquid habet potentiæ admistum

Universidad de Deusto
Biblioteca

admissum res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo quòd F in genere intelligibili medium est inter potétiam & actũ. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purum actum, & aliud est esse medium inter actum & potétiã. Hoc.n. est cóius & est a quo non conuertit consequentia. essentia.n. angeli media est inter purũ actum & purã potentiã, est tñ simpliciter actus & non media inter potentiam, & actũ. Quamuis omne me diũ inter potentiam & actum, sit etiã medium inter purã potentiã & purũ actũ vt patet. Quo ad secundum, concludit duo. Primo modos duos cognoscẽdi habitum per actum. s. quo ad qst. an est, & quo ad quæstionẽ, quid est. Deinde ponit differentiã, quia ad primum sufficit pstentia: ad scd'm requiritur diligens inquisitio, vt prædictũ est de potentiis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Li.1.de anima text. 136. & sequentib. tomo.2. Lib. 10. de Tri.c.10.& 11. Art.1.& 2. huius qst.

TItulus clarus. ¶In corpe duo Primo respõdet quæsito vnica conclusione. Secundo, ostẽdit diuersos modos in diuersis intellectib' ad cognoscendũ prium actum.

¶ Quo ad primum conclusio est. Primũ quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere Probat sic. Intellectus é actu simpliciter per intelligere. ergo primum quod itelligitur de eo, est intelligere. Antecedens probatur, quia itelligere est vltima perfectio intellect°: probatur, quia non est actio tranſiẽs, sed immanẽs. cõsequentia probatur, quia Vnumquodque intelligitur ſm quod est actu.

¶ Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habent tres intellectus. s. diuinus, angelicus, & humanus, circa cognoscendum ipsum intelligere. Et de diuino quidẽ dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico vero, quòd simul & eodem actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suũ. De nostro vero, quòd prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque, secundum affirmationem & negationẽ, quia scilicet primum obiectũ intelligere angelici, est essentia angeli, nostri vero non, sed aliquid extraneum.

¶ Quo sit, vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrum vero sit essentiæ vt subiecti nõ obiecti: exterioris rei vero, vt obiecti non subiecti, & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectio puta coloratum: ita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiam vt intelligẽs. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa vt intelligens, quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositũ de nostro intellectu, quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus cognoscat prium actum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, ꝙ intellectus non cognoscat proprium actum. Illud enim proprie cognoscitur, qđ est obiectum cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo itellect° nõ cognoscit suũ actũ. ¶ 2 Præt. Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suũ, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum, quod videtur impossibile.

¶ 3 Præt. Sicut se habet sensus ad actum suum, ita & intellectus. Sed H sensus proprius non sentit actum suũ: sed hoc pertinet ad sensum cõmunem: vt dicitur in *lib. de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit *10. de Tri. Intelligo me itelligere.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut iam dictum est,* Vnumquodq; cognoscitur ſm quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Non.n. est sic actio tendens in alterũ, quæ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, I sed manet in operãte, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in* 9. Metaph. °Hoc igit° est primũ, qđ de intellectu intelligitur. s. ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus, diuersimode se habent. Est.n. aliquis intellectus. s. diuin°, qui est ipsum suum intelligere. Et sic in Deo idem est, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suam essentiam, quia sua essentia est suum intelligere. Est etiam alius intellectus. s. angelicus, qui non est suum itelligere, sicut supra dictũ est: *sed tñ primũ obiectũ sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo ſm rationem, ꝙ intelligat se intelligere, & ꝙ intelligat suã essentiã, tñ simul & vno actu vtrunque intelligit: quia hoc quod est intelligere suã essentiã, est propria perfectio suæ essentiæ, Simul autẽ & vno actu intelligitur res cũ sua perfectione. Est autem alius intellectus. s. humanus, qui nec est suũ int. lligere, nec suũ intelligere est obiectũ primũ ipsa eius essentia, sed aliquid extrinsecũ. s. natura materialis rei °. Et ideo id, qđ primo cognoscit ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actũ cognoscitur ipse itellectus, ° cuius est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. *dicit, quòd obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentijs.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ obiectũ intellectus est cõmune *quoddam. s. ens & verũ: sub quo cõprehenditur etiam ipse actus intelligẽdi. Vnde intellectus pót suũ actũ intelligere: sed non primo: quia nec primum obiectum intellectus nostri secũdum prẽsentem statum est quodlibet ens & verũ: sed ens & verum consideratum in rebus materialibus, vt dictum est: * ex quibus in cognitionem omnium aliorum deuenit.

¶ Circa ea quæ dicuntur, notato tria. Primo, quòd cum quæstio esset de intelligere nostro tantum, conclusio tamen respõsiua data est vniuersalis respectu omnis intelligere & itellectus, & hoc, tũ ad bonitatem doctrinæ, tum ad ostendendum, quòd vna eademq; est radix, vnde prouenit intellectionis cognitio omnibus, quia. s. est perfectio propria itellectus vt sic. Secũdo, quòd cũ per conclusionem respõsiuam ostensus est ordo quo intelligere cognoscitur in comparatione ad intellectum, & ea quæ in eo sunt, & manifestum esset, quòd intelligere tenet primum locum in cognosci inter omnia quæ intus sunt, propterea quia est act° simpliciter: eleganter in secunda parte corporis, ostenditur ordo simpliciter: an. s. intelligere sit primum inter cognita simpliciter: sicut est primum inter cognita pertinẽtia ad intus. Et manifestatur quòd in Deo est primum simpliciter in angelo, licet non sit primum, eodem tamen actu, & simul cognitum cum primo: in homine autẽ est de secundario reflexeq; cognitis. Tertio, quòd hic est sermo de intelligere tã quo ad quæstionem an est, q̃ quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrũque reflexa cognitione habemus: superiora vero vtrumq; recto & primo intuitu cõspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectum & passionẽ, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuẽdo.n. essentias suas, intuenf intelligere ꝓpriũ, uel quia idem vt in Deo, vel quia illius perfectio vt in angelo. Nos autẽ cum intelligimus lapidem, cum nostrũ intelligere lapidis perfectio non sit: ac per hoc non pertineat ad completum intellectum lapidis apprehendere nostram intellectionem, nullo modo illam intelligimus, nisi postmodũ reflecte do nos super opere nostro.

¶ Circa differentiam in litera assignatam inter angelũ & Deũ, occurrit dubium. Quia dicitur, quòd in Deo est omnino idẽ. s. re & ratione, intelligere se & intelligere suam essentiam: in angelo vero etsi sit idem re, est tamẽ aliud ſm rationem: hoc.n. expresse habetur in litera ex parte angeli, & implicite per locum ab oppositio ex parte Dei. Et tamẽ videtur manifeste falsum: quia sicut intelligere dei, & eius essentia distinguũtur rõne, ita intelligere essentiam, & ipsum intelligere distinguentur ratione. Ad hoc potest dupliciter respõderi. Primo, quòd licet intelligere dei & essentia quo ad nos distinguãtur ratione: ſm se tñ, vt in deo sunt, sunt vnamet ratio: & quia hic est sermo de cognitione, qua ipse Deus seipsum nouit, vt in se est, ideo intelligere eius quo intelligit suum intelligere, vti est in se, est omnino idem quod intelligere essentiam, quia ipsum intelligere subsistens est quod quid erat esse Dei: non est autem sic in angelo, vt patet. Secundo dicitur, ꝙ intelligere esse aliud, vel idem ratione, potest dupliciter intelligi: Vno modo, ita quòd alietas oriatur ex alietate formali & reali.

Alio modo ex alietate formali tantum. Modo dicitur, quòd licet tam in Deo quàm in angelo intelligere quo intuentur suam essentiam & suum intelligere sit idem re, in angelo tamen est aliud ratione correspondente diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiã: in Deo autem est idẽ, non quia non sit aliquo modo aliud ſm rõnẽ, sed quia nõ est aliud rõne fundata in distinctione reali obiectorũ. s. intelligere & essentiæ diuinæ. Prima, verior ac profundior. Secunda vero, famosior & facilior.

D. 103. et 138. D. 829.

¶ Circa intelligere nostrum, dubium occurrit. Quia sicut in litera dicitur, ẽ intelligibile in actu, cur non statim positum in intellectu intelligitur: nihil.n. aliud requirit ad hoc, ꝙ aliquid intelligatur nisi quòd sit intelligibile in actu, & positum in actu secundo in intellectu: sed hæc conueniunt nostro intelligere. ergo &c. Ad hoc breuiter dicitur, quòd adhoc quòd aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur q̃ quòd in se sit intelligibile in actu. Exigit nãque, quòd sit psens huic intellectui non qualitercunq; , sed obiectiue: modo licet itelligere sit actu intelligibile, & pręsens intellectui formaliter, non tamen obiectiue, qñ direcre intelligimus, & ideo non potest tũc intelligi. Quare autẽ in directa intellectione ipsum nõ sit psens obiectiue, iam dictum est, quia. s. intellectus noster ẽ p se primo perfectibilis obiectiue a quidditate sensibili, & non a substantia animæ, ex hoc.n. est, ꝙ intelligere nostrum neq; primũ obiectũ, vt in Deo, neq; aliquid primi obiecti, vt in angelo est, & consequenter, ꝙ nõ sit in primo ordine intelligibilium a nobis.

Q. præc. ar. 2. D. 1123. 45. 439 Li. 10. cõfe. ca. 14. circa finẽ præcipue.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulũ quartũ.*

Lib. 10. de Tri. c. 10. & 11. tom. 3. Q. 59. ar. 1.

TItulus clarus. ¶In corpe duo. Primo respõdet quæsito sẽcõ distinguit modos, vt supra.

¶ Quoad primũ, cõclusio respõsiua est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu probatur: actus voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio consequens formam intellectam vt sic. ergo est in intelligente intelligibiliter. ergo intelligitur ab eo. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur, ex proportionalitate, & ratione. Ratione qdẽ, quia vnũquodq; est i eo cuius est, ſm modũ illius in quo est. ergo quod sequitur in tellectũ vt sicut i ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportionalitate vero, teste rationis: quia sicut appetitus consequẽs formam naturalem inest naturaliter, & sensibilis consequẽs formã sensatã inest sensibiliter: ita intelligibilis consequens formã intellectã, intelligibiliter. Deinde declaratur sensus cõsequentis quo ad modũ, & dicit, act° voluntatis est in intelligente intelligibiliter duobus modis. s. & eo mõ quo operatio est in principio actiuo, & eo mõ quo operatio est in suo obiecto a quo speciẽ habet. Et confirmatur modus loquendi, ex authoritate Ari. i. 3. de Aia.

Li. 3. de anima tex. 42. tom. 2.

¶ Aduerte hic, ꝙ in tellig ens habet causalitatẽ respectu voluntatis i duplici genere causæ. s. efficiẽtis, quia operationes vitales sunt effectiuæ a supposito viuẽte cuius sunt, & finalis, quia obiectũ voluntatis est bonũ cognitũ: constat autẽ obiectũ esse finẽ voluntatis. Nec hęc instant p accidẽs intelligenti, qñ & bonũ cognitũ vt cognitũ est, est finis, & obiectũ volũtatis. Vnde icognita diligere nõ possumus, & ab intelligẽte vt sic, q̃uis mediate procedit amor, vt patet. Secũda consequentia relinquitur per se nota, sicut & est.

Q. 82. ar. 2. ad 2. & qõ. 16. art. 4 ad 1.

¶ Quoad secũdũ, distinguuntur duæ cognitiões vt superi°, ideest, quo ad qõne an est, quę terminat ad particulare, & quo ad qõne quid é, per quam venamur etiam habitus, & potẽtiã voluntatis &c.

Li. 10. cõfes. ca. 14. to. 1.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulũ primũ.*

TItulus: per scip sas. i. nõ per naturas

Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu probatur: actus voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio consequens formam intellectam vt sic. ergo est in intelligente intelligibiliter. ergo intelligitur ab eo. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur, ex proportionalitate, & ratione. Ratione qdẽ, quia vnũquodq; est i eo cuius est, ſm modũ illius in quo est. ergo quod sequitur in tellectũ vt sicut i ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportionalitate vero, teste rationis: quia sicut appetitus consequẽs formam naturalem. Inclinatio autẽ cuiuslibet rei est in ipsa re p modum eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali, inclinatio autẽ, quæ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente: & similiter inclinatio intelligibilis quæ est actus voluntatis, est itelligibiliter in intelligẽte, sicut i principio & in proprio subiecto: vñ & Philosophus hoc modo loquẽdi vtitur in* 3. de Anima, ꝙ volũtas in ratione est. Quod autẽ intelligibiliter est in aliquo intelligente, cõsequens est vt ab eo intelligatur, Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquantũ aliquis percipit se velle, & iquã tũ aliquis cognoscit naturã huius actus, & p cõsequens naturã eius principij, qđ est habit°, vel potẽtia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ratio illa procederet, si voluntas & itellectus, sicut sunt diuersę potentiæ, sic etiã subiecto differrent. Sic.n. quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc autẽ cũ vtrũq; radicetur in vna substantia animæ, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

AD 2m dicendum, ꝙ bonũ & verũ, quæ sunt obiecta voluntatis & intellectus, differunt ratione: verũ tamẽ vnũ eorũ cõtinetur sub alio, vt supradictum est: * nam verũ est quoddam bonũ, & bonũ est quoddam verum. Et ideo quæ sunt volũtatis cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

AD 3m dicendum, ꝙ affectus animæ nõ sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora, neq; p præsentia, sicut artes, sed p quasdã notiones. Non vẽ autẽ, ꝙ possint esse aliæ notiones rerum in aia, nisi vel essentiæ rerum cognitarum, vel earum similitudines. Ergo impossibile est, quòd intellectus cognoscat affectiones animæ, quæ sunt actus voluntatis.

QVAESTIO LXXXVIII.

Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea, q̃ su-

pra ſe ſunt, ſcilicet, immateriales ſubſtantias.

Et circa hoc quærũtur tria.

¶ Primo, Vtrum anima humana ſm ſtatū præſentis vitæ poſsit intelligere ſubſtantias imateriales (quas angelos dicim⁹) p ſeipſas.

¶ Secũdo, Vtrũ poſsit ad earũ notitiã peruenire, per cognitionem rerum materialium.

¶ Tertio, Vtrum Deus ſit id, quod primo a nobis cognoſcitur.

Articvlvs primvs.

Vtrum anima humana ſecundum ſtatum uitæ præſentis, poſſit intelligere ſubſtantias immateriales per ſeipſas.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima humana ſm ſtatum vitæ præſentis poſſit intelligere ſubſtantias immateriales p ſeipſas. Dicit.n. Aug. in* .9. de trin. Mens ipſa ſicut corporearum rerũ notitias p ſenſus corporis colligit, ſic incorporearum rerũ per ſemetipſam. Hmői aũt ſunt ſubſtãtiæ immateriales. Ergo mens ſubſtantias immateriales intelligit.

¶ 2 Præt. Simile ſimili cognoſcit. Sed magis aſſimilat mens humana reb⁹ immaterialibus, q̃ materialib⁹ cũ noſtra mens ſit immaterialis, vt ex ſupradictis patet †. Cũ ergo mẽs nr̃a intelligat res materiales, multo magis intelligit res immateriales.

¶ 3 Præt. Quòd ea quæ ſunt ſm ſe maxime ſenſibilia, nõ maxime ſentiantur a nobis, prouenit ex hoc, ꝙ excellentiæ ſenſibiliũ corrũpũt ſenſum. Sed excellentiæ intelligibiliũ nõ corrumpunt intellectũ, vt dr̃ in *3 de anima. Ergo ea quæ ſunt ſm ſe maxime intelligibilia, ſunt etiã maxime intelligibilia nobis: ſed cũ res materiales nõ ſint ĩtelligibiles, niſi quia facimus eas intelligibiles actu abſtrahẽdo a materia, manifeſtũ eſt, ꝙ magis ſint ſm ſe ĩtelligibiles ſubſtãtiæ, q̃ ſm ſuã naturã ſunt ĩmateriales. Ergo multo magis ĩtelliguntur a nobis q̃ res materiales.

¶ 4 Præt. Commentator dicit in ſecundo Metaph. ꝙ ſi ſubſtãtiæ abſtractæ nõ poſſent ĩtelligi a nobis, tunc natura ocioſe egiſſet: quia fecit illud, quod eſt naturaliter in ſe intellectũ, nõ intellectũ ab aliquo. Sed nihil eſt ocioſum, ſiue fruſtra in natura. Ergo ſubſtantiæ immateriales poſſunt intelligi a nobis.

¶ 5 Præt. Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia: ita intellectus ad intelligibilia. Sed viſus noſter põt videre

F omnia corpora, ſiue ſint ſuperiora & incorruptibilia, ſiue ſint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellect⁹ noſter poteſt ĩtelligere omnes ſubſtãtias intelligibiles, & ſuperiores & immateriales.

Sed contra eſt, quod dr̃ Sapien. 9. Quæ in cœlis ſunt, quis inueſtigabit? In cœlis aũt dicuntur huiuſmodi ſubſtãtiæ eſſe, ſm illud Matt. 18. Ang. eorũ in cœlis &c. Ergo nõ poſſunt ſubſtãtię ĩmateriales

G p ĩueſtigationẽ humanã cognoſci.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ ſm opinionem Platonis, ſubſtantiæ immateriales nõ ſolũ a nobis ĩtelligunt, ſed etiã ſunt prima a nobis intellecta. Poſuit.n. Plato* formas immateriales ſubſiſtẽtes, quas ideas vocabat, eſſe propria obiecta noſtri intellectus: & ita primo & p ſe intelligũtur a nobis. Applicatur tñ aïæ cognitio reb⁹ materialibus, ſm qd intellectui permiſcetur phãtaſia &

H ſenſus. Vñ quãto magis intellectus fuerit depuratus, tanto magis percipit immaterialium intelligibilẽ veritatẽ. Sed ſm Ariſto. ſententiam quam magis experimur, intellect⁹ noſter ſm ſtatum præſentis vitę naturalẽ reſpectũ habet ad naturas rerũ materialiũ. uñ nihil intelligit niſi cõuertendo ſe ad phantaſmata, vt ex dictis patet. *Et ſic manifeſtũ eſt, ꝙ ſubſtãtias immateriales, quæ ſub ſenſu, & imaginatione non cadunt, primo, & p ſe ſm modum co-

I gnitionis nobis expertũ, ĩtelligere non poſſumus. Sed tñ Auerrois in commen. *3. de Anima ponit, ꝙ in fine in hac vita, homo puenire põt ad hoc, ꝙ intelligat ſubſtantiã ſeparatam p continuationẽ, vel vnionẽ cuiuſdã ſubſtãtię ſeparatæ a nobis, quã vocat intellectũ agentem. qui quidem, cũ ſit ſubſtantia ſeparata, naturaliter ſubſtãtias ſeparatas intelligit. Vñ cũ fuerit nobis vnitus, ſic vt p eum intelligere poſſimus: intelligemus & nos ſubſtantias ſeparatas, ſicut nunc p intellectũ poſſibilẽ nobis vnitũ intelligimus res mate-

K riales: ponit aũt intellectũ agentẽ ſic nobis vniri. Cũ.n. intelligamus p intellectũ agentem, & p intelligibilia ſpeculata, vt patet cũ concluſiones intelligimus p principia intellecta: neceſſe eſt, quòd intellectus agẽs cõparet ad intellecta ſpeculata, vel ſicut agẽs principale ad inſtrumenta, vel ſicut forma ad materiã. His.n. duobus modis, attribuit actio aliqua duobus principijs. Principali quidẽ agẽti & inſtrumẽto, ſicut ſectio artifici & ſerrę: formę aũt & ſubiecto, ſicut calefactio calori, & igni. Sed vtroq; modo intellectus agẽs cõparabit ad intelligibilia ſpeculata, ſicut pfectio ad perfectibile, & actus ad potẽtiã. Simul aũt recipit in aliquo perfectũ & perfectio, ſicut viſibile in actu & lumẽ in pupilla. Simul igit in intellectu poſſibili recipiunt intellecta ſpeculata, & intellectus agens: & quãto plura intellecta ſpeculata recipimus, tãto magis appropinquamus

turas ſenſibiliũ aut ſpecies earum, ſiue hoc cõtingat p proprias ſpecies (vt Plato dixit) ſiue per cõtinuationẽ quandã (vt Auẽ. fingit) ſiue quouis alio modo.

¶ In corpore quatuor. Primo opinio Pla. Secundo, Ariſt. Tertio, Auer. Quarto, inuehitur contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo dicũtur. Primo principalis cõcluſio Platonica eſt. Subſtantiæ immateriales cognoſcuntur a nobis. Primo probatur: quia ideæ ſunt prima obiecta noſtri intellectus. Secũdo reddit ratio, quare ſenſibilibus ſe immiſcet ĩtellectus. Et dicitur, ꝙ eſt propter phãtaſiã & ſenſum, quæ immiſcentur intellectioni, & probatur a ſigno, qa intellectus quanto purior, tanto magis ſuperiora percipit.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio Ariſt. eſt: Subſtantias immateriales nõ poſſumus per ſe primo intelligere. Probatur, quia ĩtellectus noſter primo reſpicit naturas ſenſibilium: cuius ſignum eſt, quia ſine phantaſmate nihil ĩtelligimus. Et quia hoc magis experimur, reſtat cõfutata opinio Plato. ſeu affirmatiua, quo ad ly primo, & nõ ſimpliciter. Hoc enim inſinuant literæ verba, inferendo concluſionem Ariſt. Et merito: quia Ari. mouit hãc q. in 3. de anima tex. 36. & nõ ſoluit, ſed dixit poſteri⁹ eſſe perſcrutandũ. Vnde eius ſententia nõ expreſſe habetur de reliqua quæſtionis parte, de qua Auer. ĩ 3. de anima cõ. 36. diffuſe diſputat.

¶ Quo ad tertium, opinio Auer. ponit in quatuor propoſitionibus. Prima eſt ſuppoſita. ſ. ꝙ intellectus agens ſit ſubſtantia ſeparata naturaliter intelligens alias. Secũda: quòd per intellectiua ſpecularia intellectus agens nobis vnitur vt forma, ſic, ꝙ quãto plura adepti fuerimus intellecta, tanto pfectius vnitur: & adeptis omnibus, pfecte eſt nobis vnitus. Tertia eſt: quando intellectus agens eſt perfecte in nobis vnitus, tunc per ipſum intelligim⁹ qcquid ipſe intelligit. Quarta eſt: quòd in hoc conſiſtit vltima noſtra fælicitas. Adiungitur in fine his, quòd non refert ad propoſitũ, an Alex. an Auer. ſuſtineatur opin. quo ad differẽtiam inter nos, & intellectum poſſibilẽ.

¶ Secunda propoſitio probatur ex vnitate operationis propriæ, intellectui agenti communicatæ primis ĩtellectis, idelt primis principiis. Et ſi vis diffuſe hæc videre, vide in 3. contra Gen. in loco proprio de fęlicitate. Et ſi hæc ad formam reducta inquiris, vide in cõmentariis noſtris de Ente & eſſentia. Nolo.n. eadem replicare: ibi oĩa hæc clare poſui.

¶ Quo ad quartũ, ponuntur ſex rationes contra Auer. Quarũ primæ duæ, procedunt ex prima propoſitione. Tertia autem, ex fine ſecũdæ propoſitionis. Quarta, ex quarta. Quinta, ex tertia. Sexta autem, ex ipſa ratione intellect⁹ agentis &c. In reſpõſione ad quartũ, eſſent multa dicenda, niſi dicta eſſent ĩ cõmẽtariis prædictis, tractando hanc quæſtionem.

440 2. con. c. 50. Et li. 3. c. 41 41. 42. 43. 44. 45. 46. ſi. Et de anima, arti. 16. Et opuſ. 42. c. 6. *c. 2. in fin. tom. 3.

†Q. 86. art. 2. ad 4.

Li. 3. de anima tex. 7. tomo. 2.

Apud Ariſto. li. 1. Meta. tex. 6. 34 416 419

Q. 84. ar. 7.

Lib. 3. text. 36.

quamus ad hoc, quòd intellectus agẽs perfecte vniat nobis: ita ꝙ cum omnia intellecta ſpeculata cognouerimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis: & poterimus per eum omnia cognoſcere materialia & immaterialia: & in hoc ponit vltimam hominis felicitatem. Nec refert, quantum ad propoſitũ pertinet, vtrũ in nullo ſtatu felicitatis, intellect⁹ poſſibilis intelligat ſubſtantias ſeparatas per intellectũ agentem, vt ipſe ſentit: vel vt ipſe ĩponit Alc. intellectus poſſibilis nũquam intelligat ſubſtantias ſeparatas propter hoc, ꝙ ponit intellectum poſſibilem corruptibilem: ſed homo intelligit ſubſtantias ſeparatas per intellectum agentem. Sed prædicta ſtare non poſſunt.

Primo quidẽ, quia ſi intellectus agens eſt ſubſtãtia ſeparata, impoſſibile eſt, ꝙ p ipſam formaliter intelligamus. Quia id quo formaliter agẽs agit, eſt forma & actus agentis, cũ omne agens agat inquantũ eſt actu, ſicut ſupra dictum eſt * circa intellectum poſsibilem. (Q. 79. ar. 3)

Secundo, quia ſm modum prædictum, intellectus agens ſi eſt ſubſtantia ſeparata, non vnietur nobis ſm ſuam ſubſtantiam: ſed ſolum lumen eius, ſm quod participatur in intellectis ſpeculatiuis: & non quantum ad alias actiones intellectus agentis, vt poſſimus p hoc intelligere ſubſtãtias immateriales, ſicut dum videmus colores illuminatos a ſole, nõ vnit nobis ſubſtantia ſolis, vt poſsimus actiones ſolis agere: ſed ſolũ nobis vnitur lumẽ ſolis ad viſionem colorũ.

Tertio, quia dato ꝙ ſm modum prædictum vniretur nobis ſubſtantia intellectus agentis, tñ ipſi nõ ponunt, ꝙ intellectus agens totaliter vniatur nobis, ſm vnum intelligibile vel duo, ſed ſm omnia intellecta ſpeculata. Sed omnia intellecta ſpeculata deficiunt a virtute intellectus agentis, quia multo plus eſt intelligere ſubſtantias ſeparatas, q̃ intelligere omnia materialia. Vñ manifeſtum eſt, quòd etiam intellectis omnibus materialibus, nõ ſic vniretur intellectus agens nobis, vt poſſemus ĩtelligere p eũ ſubſtãtias ſeparatas.

Quarto, quia intelligere omnia intellecta materialia, vix competit alicui in hoc mundo, & ſic nullus vel pauci ad felicitatẽ puenirent: quod eſt cõtra Philoſophum in* 1. Ethico. qui dicit, ꝙ felicitas eſt quoddam bonũ commune, qd poteſt peruenire omnibus non orbatis ad virtutem. Eſt etiam contra rationem, quòd finem alicuius ſpeciei vt in paucioribus conſequantur ea, quæ continentur ſub ſpecie. (Li. 1. Ethi. cap. 9. ante medium, tomo. 5.)

Quinto, qa Philoſophus dicit expreſſe in * 1. Ethic. ꝙ felicitas eſt operatio ſm perfectã virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in * 10. concludit, ꝙ felicitas vltima conſiſtens in cognitione maximorũ intelligibilium eſt ſm virtutem ſapientiæ, quã poſuerat in * 6. eſſe caput ſciẽtiarum ſpeculatiuarum. Vnde patet, ꝙ Ariſt. poſuit vltimam felicitatem hominis in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, qualis poteſt haberi per ſcientias ſpeculatiuas: & non per continuationem intellectus agentis a quibuſdam confictam. (Li. 1. Ethi. ca. 10. to. 5. — Li. 10. Eth. c. 7. & 8. tomo. 5. — Li. 6. Ethi. c. 7. tom. 5.)

Sexto, quia ſupra oſtenſum eſt, *ꝙ intellectus agens non eſt ſubſtantia ſeparata: ſed virtus quædam animæ ad eadem actiue ſe extendens, ad quæ ſe extendit intellectus poſsibilis receptiue. Quia vt dicitur in † 3. de anima, intellectus poſsibilis eſt, quo eſt oĩa fieri, intellectus agens, quo eſt omnia facere. Vterque ergo intellectus ſe extendit ſecundum ſtatum præſentis vitæ ad materialia ſola, quæ intellectus agens facit intelligibilia actu: & recipiũtur in intellectu poſsibili. Vnde ſm ſtatum præſentis vitæ, neq; p intellectũ poſsibilem, neque per intellectum agentem, poſſumus intelligere (Q. 79. ar. 4. — Li. 3 de anima tex. 18. tom. 2.)

A ſubſtantias ſeparatas immateriales ſecundum ſeipſas.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ex illa authoritate. Aug. haberi põt, ꝙ illud, quod mens noſtra de cognitione incorporaliũ rerum accipere põt, p ſeipſam cognoſcere poſsit. Et hoc adeo verũ eſt, vt etiã apud Philoſophum* dicatur, ꝙ ſcientia de aïa eſt principiũ quoddam ad cognoſcendum ſubſtãtias ſeparatas. Per hoc.n. ꝙ anima noſtra cognoſcat ſeipſam, pertingit ad cognitionem aliquam habendã de ſubſtantijs incorporeis: qualem eam contingit habere, non ꝙ ſimpliciter & perfecte eas cognoſcat, cognoſcendo ſeipſam. (Elicitur ex text. 2. li. 1. de anima, tom. 2.)

Ad 2ᵐ dicendum, ꝙ ſimilitudo naturæ non eſt ratio ſufficiens ad cognitionem, alioquin oporteret di-

B cere, quod Empe. dixit, ꝙ anima eſſet de natura omnium, ad hoc, quòd omnia cognoſceret. Sed requiritur ad cognoſcendum, vt ſit ſimilitudo rei cognitæ in cognoſcente, quaſi quædam forma ipſius. Intellectus aut noſter poſſibilis ſecundum ſtatum præſentis vitæ, eſt natus informari ſimilitudinibus rerum materialium a phantaſmatibus abſtractis: & ideo cognoſcit magis materialia quàm ſubſtantias immateriales.

Ad 3ᵐ dicẽdum, ꝙ requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiã cognoſcitiuã, vt actiui ad paſsiuũ & perfectionis ad perfectibile. Vnde, ꝙ excellẽtia ſenſibilia nõ capiantur a ſenſu, nõ ſola ratio eſt, quia cor-

C rumpunt organa ſenſibilia, ſed etiã quia ſunt improportionata potentijs ſenſitiuis. Et hoc modo ſubſtantię immateriales ſunt improportionatę intellectui noſtro ſm præſentem ſtatũ, vt nõ poſsint ab eo intelligi.

Ad 4ᵐ dicendum, quòd illa ratio Commentatoris multipliciter deficit. Primo quidem, quia non ſequitur, ꝙ ſi ſubſtantiæ ſeparatæ nõ intelliguntur a nobis, non intelligantur ab aliquo intellectu: intelliguntur enim a ſeipſis, & a ſe inuicem. Secundo, quia non eſt finis ſubſtantiarum ſeparatarum vt intelligantur a nobis. Illud autẽ ocioſe & fruſtra eſſe dicitur, quod non conſequitur finem ad quem eſt: & ſic non ſequit ſubſtantias immateriales eſſe fruſtra, etiamſi nullo modo intelligerentur a nobis.

D Ad 5ᵐ dicendum, ꝙ eodem modo ſenſus cognoſcit & ſuperiora & inferiora corpora. ſ. p immutationẽ organi a ſenſibili: nõ aũt eodem modo intelligunt a nobis ſubſtantiæ materiales, quæ intelligunt p modũ abſtractionis, & ſubſtãtiæ immateriales, q̃ nõ poſſunt ſic a nobis ĩtelligi, qa nõ ſunt earũ aliqua phãtaſmata.

Articvlvs II.

Vtrum intellectus noſter per cognitionem rerum materialium, poſſit peruenire ad intelligendum ſubſtantias immateriales.

E Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ intellectus noſter per cognitionem rerũ materialium, poſsit peruenire ad intelligendum ſubſtantias immateriales. Dicit enim Dio. * 1. cap. cœl. Hier. ꝙ non eſt poſsibile humanæ menti ad immaterialem illam ſurſum excitari cęleſtium Hierarchiarum contemplationem, niſi ſecundum ſe materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, quòd per materialia manuduci poſſumus ad intelligendum ſubſtan-

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæoctauæ Articulũ ſecundũ.*

Titulus clarus.

¶ De cognitione perfecta. i. quidditatiue completa ſubſtantiarum immaterialium.

¶ In corpore duo. Primo, opinio Auẽpace. Secundo, improbatio eius, & ſimul cõcluſionis reſponſiuæ probatio.

Quo ad primũ. Auẽpace (vt refert Auerrois in com. 36. 3. de anima) tenuit partẽ affirmatiuam quæſtionis: & probat rationem in litera poſitã clariſſime, ſic, Abſtrahendo a materia

441 Locis ſupr. art. 1. inductis.

*ca. 1. circa medium.

Universidad de Deusto Biblioteca

teria aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deuenitur ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substãtiæ ĩmaterialis, ergo &c. ¶ Quo ad secundũ, cõclusio responsiua est negatiua. Per substãtias materiales nõ possumus pfecte cognoscere substantias immateriales. Probatur simul improbando fundamentum Auempacæ sic. Quidditas alteri⁹ rationis ab omni abstrahibili & denudabili a materia, non potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarũ immaterialium natura est alterius rationis &c. Minor est per se nota apud peripateticos. Maior vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: cõstat, quòd similitudo inter qdditatem abstrahibilem, & quidditatem separatã secundũ rẽ, est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si non est similitudo, nõ erit cognitio: sed nõ est similitudo nisi apud Platonicos, ponẽtes naturas subsistẽtes, esse naturas sensibilium differentes tantum in modo essendi. ergo &c.

¶ Aduerte Nouitie, ꝙ inter nos & Sco. non est in re hac differentia, nisi forte in verbis. Cõuenimus enim, quòd ꝓ statu isto nõ cognoscimus cognitione perfecta vsque ad vltimas differentias substantias immateriales: & ꝙ cognoscimus de eis multa prædicata cõmunia substantialia tam affirmatiua, q̃ negatiua, &c. puta ꝙ sunt substãtię immateriales, act⁹ &c. Sed nos Peripatetico sermone vtentes dicimus, ꝙ tota quã habemus, cognitio est quia est, & quid nõ ẽ &c. & ꝙ nõ cognoscim⁹ de eis qd sunt, quoniam cognitio per cõmunia, cognitio quia est, primo posteriorũ appellatur. Illi vero, quia cognoscimus prædicata pertinentia ad quęstionẽ quid est, topica lingua vtentes dicunt, quòd cognoscim⁹ quid sunt, imperfecte tamẽ. Vnde est qõ omittẽda, qa de verbis tm̃ &c.

Dam. li. 2. ca. 3.

Cap. 1. non multũ pcul a principio

Lib. 3. text. 36.

tias immateriales.

¶ 2 Præt. Scientia est in intellectu; Sed scientiæ & diffinitiones sunt de substantijs immaterialibus. Diffinit. n. Dam.* angelũ. & de angelis aliqua documenta traduntur: tam in theologicis quàm in philosophicis disciplinis. Ergo substãtię ĩmateriales ĩtelligi possũt a nobis.

¶ 3 Præt. Anima humana est de genere substantiarum immaterialiũ: Sed ipsa intelligi potest a nobis per actum suum, quo intelligit materialia. Ergo & aliæ substãtiæ immateriales intelligi possunt a nobis p suos effectus ĩ rebus materialibus.

¶ 4 Præt. Illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quæ in infinitum distat a suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt a nobis per res materiales.

SED CONTRA est, quod Dio. dicit* 1. c. de di. no. ꝙ sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Auer. narrat in* 3. de anima: quidã Auempace nomine posuit, ꝙ per intellectum substantiarum materialium peruenire possumus s̄m vera philosophiæ principia ad intelligendum substantias immateriales. Cum. n. intellectus noster natus sit abstrahere quidditatem rei materialis a materia: si iterum in illa quidditate sit aliquid materię, poterit iterato abstrahere: & cum hoc in infinitum non procedat, tãdem peruenire poterit ad intelligibilium aliquam quidditatem, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiam immaterialem. Quod quidem efficaciter diceretur, si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autem non posito: sed supposito, quòd substantiæ immateriales sint omnino alterius rationis a quidditatibus materialium rerum: quantumcunque intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis a materia, nũquam perueniet ad aliquid simile substantiæ immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum, nõ tamẽ in perfectam, quia nõ est sufficiens comparatio rerum materialium ad immateriales: sed similitudines, si quæ a materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda, sunt multum dissimiles, vt Dio. dicit* 2. cœle. hier.

Ca. 2. parũ ante mediũ & a medio.

AD 2^{m} dicẽdũ, ꝙ de superioribus rebus ĩ sciẽtijs maxime tractat̃ p viã remotionis: Sic. n. corpora cœlestia notificat Arist.* per negationem proprietatũ inferiorum corporum. Vnde multo magis immateriales substantiæ a nobis cognosci non possunt, vt earum quidditates apprehendamus. Sed de eis nobis in scientiis documenta tradunt̃ p viã remotiõis, & alicuius habitudinis ad res materiales.

*li. 1. de cęlo, text. 17. 18. & 19. tomo. 2.

438

AD 3^{m} dicendum, quòd anima humana intelligit seipsam per suum intelligere, quod est actus proprius eius: perfecte demonstrans virtutem eius & naturam. Sed neque per hoc, neque per alia, quæ in rebus materialibus inueniuntur, perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

444

AD 4^{m} dicendum, ꝙ substantiæ immateriales creatæ, in genere quidem naturali nõ conueniunt cũ substantijs materialibus, quia non est in eis eadem ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiam substãtiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ: cum earũ quidditas non sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundum genus naturale, neque secundum genus logicum: quia Deus nullo modo est in genere, vt supra dictum est.* Vnde per similitudines rerum materialium aliquid affirmatiue potest cognosci de angelis s̄m rationem communem, licet nõ s̄m rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

D. 464. Q. 3. art. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit primum quod a mente humana cognoscitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus sit primum quod a mẽte humana cognoscitur. Illud. n. in quo omnia alia cognoscuntur, & per quod de alijs iudicamus, est primo cognitũ a nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab intellectu. Sed omnia in luce primæ veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. ĩ lib. de Tri. * & in lib. de vera reli. Ergo Deus est id qđ primo cognoscit̃ a nobis.

¶ 2 Præt. Propter qđ vnumquodque & illud magis. Sed Deus est causa omnis nostrę cognitionis: ipse. n. est lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum, vt dicitur Ioan. 1. Ergo Deus est id quod primo & maxime, est cognitum nobis.

¶ 3 Præt. Id quod primo cognoscit̃ in imagine, est exemplar quo imago formatur. Sed in mente nostra est Dei imago, vt August. dicit. Ergo id quod primo cognoscitur in mente nostra, est Deus.

442

2. Cõtra G. 82. Et veri. q. 8. ar. 7. ad 6. Et q. 10. art. 6. ad 6. & ar. 7. co. fi. Et quo. 7 q. 2. arti. 1. cor.

*De vera relig. ex ca. 3. tom. 1.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulũ tertiũ.*

Titulus clarus. Primum ordine originis.

¶ In corpe duo. Primo, rñdet directe q̃sito. Secũdo ostẽdit, quid sit primum cognitum.

¶ Quo ad primum, conclusio est, Deus non est primũ quod a nobis cognoscitur. Probat̃ dupliciter. primo sic: substãtiæ immateriales creatæ non possunt a nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscit̃ a nobis per creaturas. ergo nõ primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

¶ Quo ad secundũ, cõclusio est, Primũ cognitũ a nobis est quidditas rei materialis. Probat̃, quia est propriũ obiectũ intellectus nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ primitas cognitionis cũ sit primitas obiectiua, qa oportet primo cognitũ primo esse obiectũ ĩtellect⁹, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi p ꝓpriã speciẽ aut essentiã imediate sit cognitũ: cõsequẽs est, vt id qđ ꝓpriã spẽm nõ hẽt in ĩtellectu, nec p essentiã suã immediate obiicit̃, nõ possit eẽ primo cognitũ. Ac p hoc oprime argumẽtat̃ litera: ex hoc, ꝙ substãtiæ ĩmateriales nõ cognoscũtur a nobis p ꝓprias spẽs. ergo nec Deus. ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secũdo, quod cum primũ dicat̃ in ordine ad cõsequentia, iuxta diuersitatẽ ordinũ rerũ, diuersimode quę ri põt de primo cognito: ordinãdo eñ vniuersum in tres ordines, scilicet qdditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quòd primũ cognitum ab intellectu nostro ordine generationis, est quidditas materialis. Si vero quærit̃ inter qdditates rerum materialium quæ est primo cognita, hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentatis de Ente & essentia, quæstionem nõ paruam.

SED CONTRA est, quod dicit Ioan. 1. Deũ nemo vidit vnquã.

RESPON. Dicendum, quòd cum intellectus humanus secundum statum præsentis vitę nõ possit intelligere substantias immateriales creatas, vt dictum est:* multo minus potest intelligere essentiam substantiæ increatę. Vnde simpliciter dicendum est, quòd Deus non est primum, quod a nobis cognoscitur, sed magis per creaturas in Dei cognitionem peruenimus secundũ illud Apostoli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Primum autem quod intelligitur a nobis secundum statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectũ, vt multoties supra dictum est.*

Art. præce. D. 483. Q. 84. ar. 7. Et 85. ar. 1. Et 87. ar. 2 ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in luce primæ veritatis omnia intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellect⁹ nostri, siue naturale, siue gratuitũ, nihil aliud est quàm quędam impressio veritatis primæ, vt supra dictum est. *Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligit, multo min⁹ Deus est id qđ primo a nostro intellectu ĩtelligit̃.

Q. 12. ar. 2.

AD 2^{m} dicendum, quod propter quod vnũquodque illud magis, intelligendum est in his quæ sunt vnius ordinis, vt supra dictũ est.* Propter Deum autem alia cognoscuntur, non sicut propter primum cognitum, sed sicut ꝓpter primã cognoscitiuæ virtutis causam.

Q. 87. ar. 2. ad 3.

AD 3^{m} dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut filius est perfecta imago patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Artic. primum.*

Titulus clarus. ¶ Hoc tamen in eo aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatam a corpore, & quæritur de hac operatione, quæ est intelligere.

¶ In corpore quatuor. Primo, ostendit in quo est ratio difficultatis in hac quæst. Secundo, ostẽdit modum soluendæ quæstionis. Tertio, auget difficultatem. Quarto, soluit, ibi, considerandum.

¶ Quo ad primum duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinem. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad phantasmata: hoc enim in nobis experimur, ꝙ sine phantasmate nihil intelligimus; sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animæ, an poti⁹ alligatio animæ ad corp⁹, ambiguũ est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est non natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationem ad corpus, vt Plat. posuit: aut ꝓpter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dixit, facilis quidem est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat qa sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animæ, contra illud principium, Materia est propter formam. Si vero causa huius est natura animæ: licet saluetur hoc principiũ, non tamen solui potest quæstio mota: quoniã cũ nunquam anima perdat suam naturam, nũquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit ociosa. Vndique ergo restat difficultas.

¶ Aduerte hic, ꝙ S. Tho. breuitati studens, omisit opinionem mediam q̃ est Auicen. quia eam superius reprobauerat, cum de scientia nostra esset quæstio. Et quia quo ad propositum in idem redit, cum Pla. quoniam apud vtrunque vnio aĩæ ad corpus non est pp melius: qm̃ aĩa seipsa apud vtrũq; habilis est vt ꝓportionatã sibi pfectionẽ a substãtiis imaterialib⁹ suscipiat. In cuius signũ, aĩa separata ab infante oĩa pfecte nouit: nõ ergo vnitur corpori pp melius: si tñ distincte cõtra eã ꝓcedere placet, vide ĩ q. de Anima q. 15.

¶ Circa

QVAESTIO LXXXIX.

De cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de cognitione animæ separatæ.

Et circa hoc quærũtur octo.

¶ Primo, Vtrum anima separata a corpore, possit intelligere.

¶ Secundo, Vtrum intelligat substantias separatas.

¶ Tertio, Vtrum intelligat omnia naturalia.

¶ Quarto, Vtrum cognoscat singularia.

¶ Quinto, Vtrum habitus sciẽtiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

¶ Sexto, Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.

¶ Septimo, Vtrũ distantia localis ĩpediat cognitionẽ aĩę separatę.

¶ Octauo, Vtrum animæ separatæ a corporibus, cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima separata aliquid intelligere possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima,* quòd intelligere corrumpit̃ interius quodam corrupto. Sed oĩa interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrũpitur.

443

3. q. 11. arti. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 4. Et 4. dis. 50. q. 1. ar. 1. & 2. Et veri. q. 19. ar. 1. & 2. Et de Anima arti. 15. 16. & 17.

*Lib. 1. de Aia, text. 66. tom. 2.

¶ 2 Pręt. Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra dictum est.† Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supra dictis patet.* Ergo anima post mortem nihil intelligit.

†Q. 84. ar. 7. & 8.

*Q. 87. artic. 8.

¶ 2 Præt. Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed non intelligit per species innatas: quia a principio est sicut tabula, in qua nihil est scriptũ: neq; per species quas abstrahat a rebus, qa nõ habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur a reb⁹. Neque etiam per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem: neque etiam per species intelligibiles diuinit⁹ influxas. hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata a corpore nihil intelligit.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in 1. de Anima,* quòd si non est aliqua operationum, animæ propria, non contingit ipsam separari. Contingit autem ipsam separari. Ergo habet aliquam operationem propriã & maxime eam, q̃ est intelligere. Intelligit ergo, sine corpore existẽs.

Lib. 1. de Aia, text. 13. to. 2.

RESPON. Dicendum, quòd ista quæstio, difficultatem habet ex hoc, quòd anima quandiu est corpori coniuncta, non potest aliquid intelligere nõ conuertendo se ad phãtasmata, vt per experimẽtum patet. Si autem hoc nõ est ex natura aĩę, sed p accidẽs hoc conuenit ei ex eo ꝙ corpori

422

Universidad de Deusto
Biblioteca

576

¶ Circa hanc partem primam occurrit dubium: quia insufficiés videtur distinctio supposita in litera, scilicet quòd oporet animá intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quæcunque sint illa, siue corporea, siue incorporea. Et hic modus, & est communior vtroq;, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per cõuersionẽ ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quòd phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quòd autem detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionẽ ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dis. 45. quæst. 2. tripliciter. Primo, quia quicq d potest phãtasma cũ intellectu agente, potest etiam obiectum, cuius est phantasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis, etiam extrinsecis concurrentibus obiectis, in nullam posset operationem: cum tamen lapis possit ex intrinseco in proprium opus: puta descendere. Tertio, quia pluralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem specierum a Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuã dum seipsam. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dicẽdum est, quoniam materia ista superius fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos est vt principium, & est a naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quidditates sensibilium, spirituales magis per sensus cõtinue redderet, si obiecta extra, sat essent cooperari intellectui agenti?

¶ Ad hoc breuiter dicẽdum est, quoniam materia ista superius fuit discussa: quòd distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos est vt principium, & est a naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enim natura tot præparationibus quidditates sensibilium, spirituales magis per sensus cõtinue redderet, si obiecta extra, sat essent cooperari intellectui agenti? ergo &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobilius simpliciter, quàm per conuersionem ad phantasmata: F
litera relinquit vt per se notam. Secundam vero, scilicet quòd
non sic melius animæ, probat. Modus cognoscendi quo cogni-
tio confusa hr ab aliquo, minus bonus est, modo quo habetur
cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confuse, isto
distincte cognoscit.

ergo iste sibi me-
lior. Probatur mi-
nor: quia ille modus
est iproportionatus
virtuti intellectiuæ
animæ p excessum,
Probatur hoc sic.
modus ,prius sub-
stantiis superioribꝰ
est improportionatꝰ
inferioribꝰ: iste est ,p
prius substãtiis su-
perioribus, q̃ sꝰ natu
raliter sunt separa-
tæ. ergo est iproportionatꝰ aiæ. Probat
maior sic. Vis itelle
ctualis quãto magis
recedit a primo, tan
to magis diuersifica
tur. ergo intellectus
quãto superior, tãto
magis per vnũ, aut
pauciores vniuersa-
liores, & efficaciores
species intelligit. ergo modus superio-
ris est improportio-
natus inferiori, quia
per plures minꝰ vni
uersales, & minꝰ effi
caces debet intelli-
gere: & propterea si
secũdum species su-
perioris itelligeret,
non posset penetra-
re quod in eis est.
Antecedens nũc as-
sumptum declara-
tur exemplo linea-
rum, egredientium
a centro: consequẽ
tia vero non proba-
tione, sed manife-
statione eget: & du
pliciter declaratur.
Primo, quia inde ,p
uenit, quòd Deus ,p
vnũ quod est ipse,
omnia intelligit, vt
pote habẽs vim in-
tellectualem maxime vnitam: & successiue superiores præstant
inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum, propter
efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto
maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequen-
ter paucioribus speciebus eget. Secundo declaratur in homini-
bus: experimur. n. in nobisipsis, quòd præstanti ingenio fulti, pau
cissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso, rudiorem animã
sortiti, multis adhibitis, & syllogismis, & exemplis, & dearticu-
lationibus rerum vsq; ad minima, vix illa tñ comprehendunt,
nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium
habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit na
turalis substãtiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ,
probatur ex eo, quòd animæ humanæ sunt vltimæ inter substan
tias intellectuales: ex hoc. n. sequitur. ergo vltimus modus in-
telligendi est ei connaturalis, & non penultimus, sed infra istũ
datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata. ergo
ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vl-
timus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat &c.
Reliqua sunt per se nota.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cũ. n. dr quòd modus
intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut in-
telligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse
verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta solici-
tudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue: ergo
siniuersaliter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dũ
dicitur quòd iste est vniuersaliter nobilior, & subditur quòd iste
in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est im
perfectior: ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: &
si vniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd positiue est perfectior. Et cum
dicitur, ergo vniuer
saliter, concedatur.
Et cum dicitur. er-
go in anima, nega-
tur argumentum:
quia est sophisma
figuræ dictionis, dũ
ab intellectione per
conuersionem ad in
telligibilia, de scen-
ditur ad intellectio
nem per conuersio-
nem ad intelligibi-
lia improportiona-
ta huic intellectui.
Et ideo nulla est in
litera contradictio:
q̃m prius dixit q̃
est simpliciter, idest
sine additione ali-
qua nobilior: & hoc
est verum vniuersa-
liter: deinde subdi-
tur, quòd ille modꝰ,
vt est possibilis ani-
mæ nostræ, idest nõ
simpliciter, sed qua
lificatus ordine ad
intellectum ita de-
bilem, est imperfe-
ctior. Et propterea
glossando literam
diximus, quòd ille
modus est nobilior
in se & absolute, nõ
tamen animæ: non
quòd ille modus in
anima retineat no-
bilitatem in se, sed
quia in anima non
ponitur ille modus
absolute, sed condi
tionatus conditione
diminuente, scilicet
in proportione & in
cõmensuratione spe
cierum ad intelle-
ctum. Quòd autẽ
ille modus absolute
sit nobilior, ex eo
patet, quòd purior
est: lumẽ. n. nõ admi
stũ tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modꝰ est
in puro lumine, q̃a in solis intelligibilibus in actu puris consi-
stit: iste vero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu
ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum. ergo ille
nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4. distinct. 45. q. 2. ad
secundum: vbi negat intellectionem sine phantasinate esse per-
fectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agẽs
quod potest cum instrumento & sine agere, non propterea
perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim
ratio nihil pro se facit: quoniam constat, quòd ceteris pari-
bus, modus agendi sine instrumento, est nobilior modo agen-
di cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus
instrumentis rem perficiunt, & multo magis si cum vno, & si
cum nullo.

¶ Præt. Operatio ex genere suo incorporea, quàmuis permitta
tur admisceri quoquomodo corpori, quanto elongatior a cor-
poreo instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis ac-
cedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere secundum om-
nes est huiusmodi. ergo &c. Deceptus autem videtur Scotus
quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur: quod
libet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter
est nobilius. ergo tale conueniens animæ est nobilius.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd ibi sumitur natura-
le, vt distinguitur contra miraculosum. sic enim influxus iste est
naturalis: q̃uis non sit naturalis secundum propriam naturam
ipsius animæ: vt in corpore articuli dictum est. Nec putes in-
fluxum illum dici diuinum, quia sic a Deo immediate: quo-
niam sit mediantibus angelis: vt patet in quæst. de Anima, q̃st.
20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum,
quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam
formalia quàm ma-
terialia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum secundum.*

444
3. q. 11. art. 1. ad 2. Et de Aia, ar. 27. cor. fi. & ad decimũ, Et art. 28. ad 17.

IN titulo intelli-
gat quidditatiue:
de tali enim cogni-
tione est dubium.
¶ In corpore vnica
est conclusio respon
siua, habens duas
partes: Anima sepa
rata, habet de aliis
animabus perfectã
cognitionem natu-
ralem: de angelis ve
ro imperfectam &
deficientem. Pro-
batur sic. Anima se
parata seipsam per
seipsam cognoscit.
ergo reliqua incor-
porea per modum,
quo sunt in ipsa. er-
go per modum ipsius animæ. ergo alias animas perfecte, angelos vero imperfecte. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero consequentia probatur authoritate Augustini, volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente, per modum ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quòd Commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora q̃ inferiora per modum substantiæ suę. Tertia vero consequentia, quo ad vtramque partem probatur: quia modus substantiæ animæ. est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ Circa antecedens, dubium magnum occurrit: quoniam ani
ma nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer.
& S. Thom. ex Arist. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi
potest? Intelligibili enim in potentia pura, repugnat per seip-
sum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu, est esse
perfectiuum per seipsum, idest, sine alio obiecto medio ipsius in
tellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum, in
hoc processu accidere. Primo, obliuionis doctrinæ datæ. Secun
do, falsaciæ secundum non causam vt causam: non enim causa
quare anima nũc nõ nouit se, est cõuersio ad phãtasmata, sed in
telligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuer
sio ad phantasmata, vt ad proprium perfectiuum & actuatiuũ:
vnde soluta conuersione ad phantasmata, si intellectus non est
actuatus, remanet intelligibilis in potentia vt erat: & consequẽ
ter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta a superiori-
bus susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex
sola separatione a corpore est intelligibilis i actu. ergo prius erat
et intelligibilis in actu, quantũ est in se: q̃uis nobis non esset in
telligibilis nisi in potentia remota: p̃p naturaliter habere prius
ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam 3. de Ani
ma Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam &c. & mani-
festè contradicit doctrinæ supra datæ.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriã
naturam est intelligibilis in pura potentia: & quòd cum separa
tur, fit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: &
ideo merito tunc intelligitur per seipsam, & nunc non.

¶ Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta, & applican-
da ad propositum. Anima nostra, vt dictum fuit, habet in se ,p
priã naturã vt sic: & habet participatiue aliquid de natura sub-
stantiarũ immaterialiũ. Et ex ,ppria q̃dẽ natura cũ vendicet sibi
vniõẽ ad corpus, liquet, quòd habet quòd sit infima intellectua
lis substãtia, nõ solũ gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens
modũ essendi ,pprium formis materialibus, s. esse in corpore per
informationem. Et quia vniuscuiusque dispositio in entitate,
est ẽt quãtũ est in se, eius dispositio in intelligibilitate, oportet
quòd ex hac eadem radice ,pueniat, quòd aia sit infima in mo-
do intelligibilitatis: ac per hoc sit intelligibilis in pura potẽtia.

solum influentię gratuiti luminis,
sed etiam naturalis.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima separata, intelligat substantias separatas.

AD SECVNDVM sic pro-
ceditur, Videtur, quòd ani- B
ma separata non intelligat substan
tias separatas. Perfectior enim est
anima corpori coniuncta, quàm a
corpore separata, cum anima sit
naturaliter pars humanę naturę.
quęlibet autem pars perfectior est
in suo toto. Sed anima coniuncta
corpori non intelligit substantias
separatas, vt supra habitum est. *Er
go multo minus cum fuerit a cor-
pore separata.

*Q. 88. ar-
tic. 1.

Eodem lib.
1. de Aia,
text. 12. 1. 2.

Et quia talem modum essendi exigit propter bonum suum: ex A
eadem radice pullulat conuersio ad phantasmata tam secun-
dum intellectum possibilem, quàm agentem: & consequenter
quòd intellectus agens non sit actus ipsius intellectus possibilis,
nisi mediantibus intelligibilibus sensibili ũ
&c. & consequenter
quòd anima non co
gnoscat se nisi per
actum suum &c.
Hęc enim omnia ex
eadem radice oriun
tur, scilicet ex pro-
pria natura animæ
vt sic. Et quia ad ,p
priam naturam ani-
mæ spectat modus
essendi in corpore, &
intelligendi p phan
tasmata: ideo hæc
in litera & alibi at-
tribuũtur modo es-
sendi vel intelligen-
di tanquam notiori
bus proprietatibus
occultæ causæ. Ex
eo vero, quòd partí-
cipatiue sapit de na
tura substantiarum
separatarum, nõ ha
bet infimum modũ
essendi, & consequẽ
ter nec intelligibili-
tatis: sed habet su-
periorem modum essendi, s. separatum a corpore: & consequen- C
ter superiorem modum intelligendi tam actiue q̃ passiue: ita tñ
vt sicut modum essendi similem superioribus non ab initio sibi
vendicat a ꝑtu, sed ptãte tm̃: ita & modum intelligibilitatis simi
lem superioribus non statim, sed ordinate post modũ essendi or-
dine naturæ sortiat. Et ideo notanter dixi, quòd ipsa est intelli-
gibilis in pura potentia ex ,ppria natura, & quòd sit in separatio
ne intelligibilis in actu. Quo aũt hoc fiat, nõ videtur difficile,
si aduerterimus quòd quemadmodum ex natura propria animæ
fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata cm̃ omnes
vires suas, ita ex participatione superiorum, cũ incipit actu sor-
tiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadem radice
sortitur conuersionem omnium virium suarum ad seipsam: prin
cipium enim aspectus omnium substantiarum separatarum, est
primo respectu suimet. Et propterea ipsa inquantum sapit natu
ram earũ, hãc cõformitatẽ sortit, vt primo cõuertatur i seipsam,
ac per hoc intellectus agẽs ex eadẽ radice cõuertit ad illustran-
dũ primo substãtiã aiæ: & sit actus illius vt obiecti, & intellect
possibilis vt potentiæ; & sic substantia animæ de se intelligibilis
in pura potẽtia, fit intelligibilis in actu p seipsam sine alio obie-
cto, aut specie per conuersionem luminis intellectus agentis sup
ipsam: quæ conuersio consequitur separationem, quæ consequẽ
non naturam animæ ,ppriam, sed superiorum participatam in
aĩa. Et sic patet, quòd nec obliuionem passus est D. Thomas,
nec fefellit eũ sophisma: q̃m naturalis cõuersio ad phãtasmata
causa vere est, quare nõ intelligim animã p seipsam, sed p actũ
suum: q̃uis talis cõuersio nõ sit causa primaria, sed secũdaria:
vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco ,p
prio, nõ oportebat sic explicare: q̃m consequentia intelligenda
sunt ,put discussa sunt in antecedentibus in locis propriis.

¶ Circa primam consequentiã aduerte, quòd q̃uis authoritas
Aug. loquatur de aĩa nostra in ſtatu isto: subtilissime tñ ad ,po
situm applicata est. Cum. n. aliqua ordinarie se consequunt, sic
semper posterius commensuratur priori, vt vltimum commẽsu
retur primo. Vñ, quia in ſnti ſtatu cognoscim aĩam per actũ &
obiecta, & deinde incorporea cognoscimus per animã: oportet
vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta põ oriri ex pri
ma cognitione, quam s. ex sensibilibus habemus. Sed si prima
cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorũ nõ cõmẽsura-
retur nisi ipsi animæ, & idcirco ex hoc quòd anima per seipsam
nouit seipsam, coassumpta illa ,ppositione Aug. quòd ,p seipsam
nouit incorporea, optime infertur in litera, quòd nouit incorpo-
rea oia sm̃ q̃d sunt in ea. Ex eo. n. quòd per seipsam seipsam no-
uit, constat quòd perfecte cõprehendit se: ex eo vero quòd ex se
ipsa alia nouit, sequit quòd cognitio aliorum non arctatur nisi
ad modum quo in ipsa sunt & non ad aliquam aliam priorem
cognitionem. & sic excluditur duplex arctatio, quam nunc pa-
timur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de seipsa,
& ad priorem cognitionem sensibilium.

¶ Circa secundam consequentiã dub. occurrit. Quia aut intẽdit

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd anima cognoscit incorporea per propriam substantiam tanquam per rõnem cognoscendi, aut tãquam per obiectũ præcognitum, aut tanquã per virtutẽ cognoscitiuã. Si primo mõ, optime procedit cõsequentia: sed expresse cõtradicit rñsioni ad secundum in litera, vbi dr, quòd aia separata cognoscit angelos per spẽs influxas: nõ ergo ꝓpria substantia est ei rõ cognoscẽdi eos. Nec oportet spẽs impfecte repꝛsentare, sicut substantia animæ repꝛsentat eos: vt patet in ipsis angelis, in quibus iõ superadditur species etiã reſpectu inferiorum, vt supleatur quod deest substãtiæ. Si secũdo modo, aut ista erit cognitio discursiua, sicut per mediũ cognitum nouimus cõclusionẽ, aut redibit primum membrũ, quòd substantia sit etiam ratio intelligendi, vt dixim⁹ de substãtia angeli: qñ intelligunt naturaliter Deum per suas substantias absque discursu, intuendo Deum in se, vt in speculo, utrunque horum non consonat, hoc enim nunc reprobatum est: discursus autem non habet locum in proposito apud S. Tho. Si autem tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iam enim liquidum erat hoc, quòd anima quidquid cognoscit per propriam substantiam, nouit vt per principium operandi principium intrinsecum: sed quòd ex hoc resultet imperfectio cognitionis, non probatur: nec authoritas August. esset ad propositum: quæ de anima vt cognita, loquitur.

Lib. 9. de Trin. c. 3. in fin. tom. 3.

† Q. 88. artic. 1.

* Arti. præcedenti.

Q. 87. ar. 1. & 3.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substantriæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus & secundus deseruiunt: ita quòd substantia animæ concurrit, vt obiectum, & species secundum se incompleta: per superadditam autem speciem completa, complemento apto nato inueniri in ea.

¶ Vbi aduerte, quòd dupliciter contingit intellectum aliquem per speciem intelligere. Vno modo, immediate aspiciendo repꝛsentatum per illam speciem, sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsam speciem, & mediante ipsa, repꝛsentatum per illam: vt patet, cum Deus intelligit alia a se intuendo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo, species habet rationem speciei tantum. In secundo vero, tenet locum speciei & obiecti, prius natura, non tempore noti: in quo aliud relucet obiectum. Vtroque autem modo cognoscendo, cognitio commensuratur modo substantiæ cognoscẽtis. Quod sic patet: Cognoscens habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitum, (quoniam multam habet latitudinem modus essendi, quo cognoscens est cognitum: alio nanque modo, angelus est lapis, & alio modo, Deus est lapis, & alio modo, anima est lapis,) & diuersitas ista non est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadem est: ex parte ergo cognoscentis est naturæ, quæ diuersitatẽ tãtã habet: ita quòd mod⁹ quo cognoscens est cognitum, cõmensuratur cognoscentis substantiæ. Et sic si substantia cognoscens est altioris ordinis quàm cognitum, consequens est, vt sit illud altiori modo quàm sit in seipso: & quia esse altius & superioris ordinis præhabet vnitius, quicquid habent inferiora dispersa, efficacius est illud esse, ad cognoscendum inferius obiectũ, quàm si æquale sibi esset. Si vero substantia cognoscens sit inferioris ordinis, q̃ obiectum, tunc est illud imperfectiori modo, quàm sit ipsum in se: ac ꝓ hoc esse, nõ poterit comprehendere illud: quàmuis magis vel minus perfecte poterit ipsum nosse iuxta ꝓportionem defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus, & perfectionis substãtiæ cognoscentis, est modus essendi cogniti rum in illa: iuxta modum autẽ essendi illorum in ea est cognitio. igitur de primo ad vltimum, cognitio commensuratur substantiæ cognoscentis. Quod vt clarius percipiatur, exemplariter declaretur: cum anima separata comprehendit seipsam, cum inter perfectiones suas sit non solum quòd ipsa est sic imitans substantias immateriales in natura, & modo essendi, sed etiam ꝙ ipsa est intentionaliter Gabriel, Raphael, Michael &c, cõprehendendo suã perfectionem, videt se & vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt per se ipsam & speciem superadditam in ratione obiecti & speciei simul. Manifestum est autem, quòd impossibile est hoc modo plus nosse de aliis, quàm habeatur ex modo quo ipsa anima est alia: non enim nouit alia hoc modo nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic par est iudicium quo ad hoc, si per solam substantiam, & si per substantiam & speciem super additam, cognitio fiat. Cum vero anima per speciem additam immediate tendit in Gabrielem, species in illa non est efficacior quàm in prima cognitione fuerat, cum speciei tantum locum teneat, prius autem speciei & obiecti simul, nec alia ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscens est ipse Gabriel. Tantum autem facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem, quantum cognoscens capax est. Capacitas autem istius est secundum modum substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶ Et sic patet responsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est cõtradictio in litera: dum substantia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quandoque etiam vt obiectum: vt dictum est &c. Et iuxta hunc modum, põt anima separata omnia quæ nouit simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

¶ Circa hanc quoque partem aduerte, quòd licet ad cognoscẽdum quidditatiue alias animas separatas, anima non egeat specie superaddita, quia sua substantia ad hoc sufficit: ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionem pertinentẽ ad locutionem & auditionem exigitur species superaddita, quoniam hæc non repꝛsentantur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter concedendum est, quòd vna anima intelligit aliam per speciem. Vnde S. Thom. indistincte hic de eis loquitur: & in quæst. de Anima. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum tertium.*

445 De Anima ar. 15. cor. fi. Et ad 19. Et arti. 18. Et arti. 20. co. fin.

ARTICVLVS III.

Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

TItulus. Naturalia, idest omnes quidditates rerum sensibilium.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito, Anima separata cognoscit oĩa naturalia: in communi tñ & confuse. Probatur sic, Aia separata cognoscit ꝓ species diuinitus influxas, vt angeli, im perfecte tñ, & confuse. ergo proportionaliter se habet anima separata ad imperfectam rerum cognitionem, vt angelus ad perfectam. ergo cognoscit omnia naturalia imperfecte & confuse. Antecedens supponit quo ad primam partẽ ex primo arti. secunda pars ꝓbatur ex medio ibidẽ tacto: qa modus cognoscendi ꝓprius superiori naturæ, imperfecte conuenit inferiori, hic autem est ꝓpri⁹ angelo, infra quem est anima. ergo. Prima consequentia est ex se euidens: quoniam cum anima & angelus conueniant in speciebus, & differant in efficacia & perspicacitate, proportionaliter se habebunt respectu repꝛsentatorum per illas species, sicut angeli ad efficacẽ: ita animæ ad effectiuã cognitionem. Scda vero cõsequentia ꝓbat ex eo, quòd influxæ angelis spẽs repꝛsentant eis oĩa naturalia, & perfecte eorũ in eis notitiam pariunt, vt patet ꝓ Augu. ex hoc eũ optime inferẽ. ergo ad eadem se extẽdãt spẽs influxę aĩę separatæ, sed imperfecte & confuse: qđ est intentum.

Lib. 1. de sum. bon. c. 12. post medium.

¶ Hic aduerte studiose, quanta sollicitudine vacãdum sit sciẽdis reb⁹: qñ aĩa nostra non nisi hic perficiẽ perfecte. Et rõ est, quia ipsa est infima inter intellectuales substantias, & exigit spẽs dearticulatissimas: dearticulatissimæ autem sunt, q̃ singulorum obiectorũ sunt singulæ. obiecta aũt in gñe ẽsibili cũ sint qdditates, oportet aiam hẽre singulas spẽs iuxta numerũ qdditatũ: hoc autẽ ex phãtasmatib⁹ fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnite & indistincte.

In corp. ar.

443

Ar. 1. huius quæst.

Q. 88. ar. 1.

ADVERTIVM sic procedit. Videtur, quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantijs enim separatis sunt rationes omnium rerum naturalium. Sed animæ separatę cognoscunt substantias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

¶ 2 Præt. Qui intelligit magis intelligibile, multo magis potest intelligere minus intelligibile. Sed anima separata intelligit substantias separatas, quę sunt maxima intelligibilium. Ergo multo magis potest intelligere omnia naturalia, quę sunt intelligibilia minus.

SED CONTRA, In dęmonibus magis viget naturalis cognitio, quàm in anima separata, Sed dęmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt ꝓ longi temporis experientiam, vt Isidorus dicit. * Ergo neque animæ separatę oĩa naturalia cognoscunt.

¶ 3 Præt. Si anima statim cum est separata, omnia naturalia cognosceret, frustra homines studerẽt ad rerum scientiam capescendã. hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est, * anima separata intelligit ꝓ species separatas, quas recipit ex influentia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamen quia natura animę est infra naturã angeli, cui iste modus cognoscendi est naturalis: anima separata ꝓ huiusmodi species non accipit perfectã rerum cognitionem, sed quasi in communi & confusam. Sicut igitur se habet angeli ad perfectam cognitionem rerum naturalium ꝓ huiusmodi species, ita animę separatæ ad imperfectam & confusam. Angeli autem per huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quę Deus fecit in proprijs naturis, fecit in intelligentia angelica, vt dicit Aug. super Gen. ad lit. * Vnde & animę separatę de omnibus naturalibus cognitionem habent, non certam & propriam, sed communem & confusam. *

Lib. 2. c. 8. tom. 3.

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ nec ipse angelus per suam substantiam cognoscit omnia naturalia, sed per species quasdam, vt supra dictum est. * Et ideo non A propter hoc sequitur, quòd anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut anima separata non perfecte intelligit substantias separatas: ita nec omnia naturalia perfecte cognoscit, sed sub quadam confusione: vt dictum est. *

AD 3ᵐ dicendum, quòd Isido. loquitur de cognitione futurorum: qua nec angeli, nec dæmones, nec animę separatę cognoscũt nisi, vel in suis causis, vel per reuelationem diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali. c 329

AD 4ᵐ dicendum, quòd cognitio, quę acquiritur hic per studium, est propria & perfecta, illa autem est confusa. Vnde non sequitur, quòd studium addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima separata cognoscat singularia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quartum.*

446 4. dist. 50. q. 1. art. 3. Et veri. q. 19. ar. 2. Et de Anima ar. 19. & 20. Q. 77. artic. 8. †Q. 86. artic. 1.

TItulus. Singularia seu sensibilia: de his. n. est qõ.

¶ In corpore tria. Primo, ꝓponit conclusionem respõsiuã. Scdo, distinguit. Tertio, declarat conclusionem propositã ibi. In hoc tamẽ est differentia.

¶ Quo ad primum, conclusio est: Aia separata cognoscit q̃dam singularia: sed non omnia etiã præsentia, aduerte quòd vltima particula posita est ad differẽtiã angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secundũ, distinguitur modus intelligendi per abstractionem a phantasmate, & ꝓ influxum specierum a Deo. Inter quos ad propositũ hæc differẽtia est, quòd iuxta primũ, impossibile est nosse singularia nisi indirecte, vt probatum est: iuxta scdm vero pñt cognosci, vt ostẽsum ẽ de Deo & angelis. Et tangitur rõ, quia essentia diuina est præhabẽs in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repꝛsẽtare pñt eadem &c. hæc sunt superius discussa in locis suis. Q. 86. ar. 1.

¶ Quo ad tertiũ, declaratẽ cõcto & quo

ad partē affirmatiuam, & negatiuam, & limitatiuam, ostendendo differenti am inter angelos & animam in cognoscendo per huiusmodi species. angeli, quia per huiusmodi species perfectè cognoscunt, quia iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed indiuiduorum participā tium ipsas notitiam habent: animæ vero quia per eas imperfectè cognoscūt, nec species nec indiuidua distinctè norunt, nisi aliunde determinētur: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modū recipientis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea ad q̄ determinātur aliūde. Subdit quatuor modos, quib⁹ fit ista determinatio, scilicet vel præuiam cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶ Circa hanc partē dubiū ē, vñ & qūo affectio, cognitio, & ordo, determinēt ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima. ergo ista dāt animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifestè falsum: inest enim illa a natura. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est, cognitio sit per hoc quòd cognoscens est cogmitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autē habet rationem determinabilis, secundū quod anima magis determinatur ad vnum, quàm ad aliud, consequens est, q̄ secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, q̄ aliud. Determinatur aūt anima ad aliquid vnum, vel per naturæ, aut Dei ordinem, in rōne actiui vel passiui &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionem in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illam esse illud, sed ita quòd propinquam reddat illam ad esse illud. Ex hac autem ꝓpinquitate fit vt ipēs influxæ, quæ ideo imꝓportionatæ dicuntur animæ: quia plures in se continent quàm anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic ꝓpinqua determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam ꝑm illa obiecta distincte, remanente ꝑm alia repræsentata, confusa actuatione. Et merito, quia anima ē dispositа & magis determinabilis per species quo ad hæc, quàm quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in litera: dum dicitur, quia vnumquodq; recipitur in alio per modum recipientis, i. secundum modum quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæstum ergo dicitur, quòd species repræsentant singulare, sed non distincte huic animæ: & cū dr. ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur, quòd non dat vim perceptiuā, sed

D. 472. q. 14. ar. 11.

450

In corp. ar.

In corp. ar.

& indiuidualium principiorum, cognoscit omnia & vniuersalia [d] & singularia, vt supra dictum est: † ita substātiæ separatæ per species, quæ sunt quædam participatę similitudines illius diuinæ essentiæ, pñt singularia cognoscere. In hoc tamē est differētia iter angelos & animas separatas: quia angeli per huiusmodi species habent perfectā & propriam cognitionem de rebus, animæ vero separatæ, confusam. Vnde angeli propter efficaciam sui intellectus per huiusmodi species non solum naturas rerum in speciali cognoscere possunt, sed etiam singularia sub speciebus cōtenta. Animę vero separatæ, non possunt cognoscere per huiusmodi species nisi solum singularia illa, ad quæ quodāmodo determinantur, vel per præcedētem cognitionem, vel per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem: [e] quia omne qd recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ intellectus per viā abstractionis nō est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est. †

Ad 2^m dicendum, ꝙ ad illarū rerum species, vel indiuidua cognitio animæ separatæ determinatur, ad q̄ anima separata habet aliquā determinatam habitudinem, sicut dictum est.*

Ad 3^m dicendum, ꝙ anima separata nō se habet æqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinem, quā nō habet ad alia. Et iō non est æqualis ratio, vt oīa singularia cognoscat.

F reddit ipsam habilem & ꝓportionatā speciei inquantū repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

¶ In responsione ad primum occurrit dub. superius in q. 79. art. 6. tactum: & est tale. Anima separata recordatur criminum cō missorū. ergo cognoscit singularia, & singularia sunt sensibilia, & cum cōstet quòd nouit ea ꝑ spēs quas secum detulit. ergo male hic dr, quòd ꝑ spēs abstractas non nouit singularia.

¶ Ad hoc posset breuiter dici, glossando hanc authoritatem, & cæteras similes, quòd loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione, & secundum hāc viam responsum fuit superius in qōne prædicta. Sed qm̄ hæc via non est consona S. T. Tum, quia hęc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autem cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit: singulare aūt ꝑ sensus offertur. Et ideo in qōnibus de Anima, q. 20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S. Tho. quòd quia præfata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat coniuncta. Tum, quia vnum de determinātibus species influxas ad cognitionem singularium in anima separata, est precedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio nō sufficit propter variatū modum essendi ipsarū specierū abstractarū saltem sit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc, quòd anima per speciem influxam cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum anima separata cognoscit quæ commisit, illa cognitio, est noua cognitio quo ad modum cognoscendi & species cognitorum: & recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet, quid dicendum est ad dubium in quæstio. 79. motum: quia, scilicet negandum est quod supponit, scilicet quòd aia separata recordet commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quòd cognoscat ergo & recordetur est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum San. Thom. doctrinam, sic soluenda est.

447 12. q. 67. ar. 2. Et 3. dist. 13. q. 2. art. 4. Et 4. dist. 50. q. 1. art. 2. Et 2. cōt. c. 79. fin. Et quo. 3. q. 6. ar. 1. Et quo li. 12. ar. 3. & 13.

In prædicamēto qualitatis, to. 1

Circa finē epist. & habetur to. 4 in princ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secūdo, rīdet quæsito vna conclusione.

¶ Quo ad primum de prima opinione refert tria: de secunda vero duo. Primum ad primam opin. est ipsa positio, scilicet, Sciētia non est in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundum est ratio:

tio eius: quia species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Tertium est. quid consequenter secundum hoc respondendum esset: quæsito, scilicet quòd scientia non remanet. ꝓbatur: quia destructo corpore, destrueretur. De secūda opi. primum est positio, s. quòd scientia partim. s. formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiue, est in viribus sensitiuis. Secundū est eius ratio: & quo ad primam partem probat: primo, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtrāque vero, quia habitus sunt similes actib⁹ intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic in intellectu formaliter: & in illis dispositiue & materialr. ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est. Habit⁹ scientiæ, secundū quod est in intellectu, remanet in anima separata. ꝓbatur: non corrumpitur per accidens, nec per se. ergo remanet. consequentia probatur authoritate Aristo. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secūdā vero, quia eius scire caret contrario: quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, qua posset dici, quòd scire in secundo & tertio opere intellectus habet contrarium a quo per se corrūpitur. quod probatur ratione, quia vero contrariatur falsum: & authoritate Arist. ponētis duos modos corruptionis per se ipsius scientiæ. Hoc excludit dicēs, hæc non habere locum in aīa separata, ita quòd vis probationis consistit in carere cōtrario: quia primæ operationi nihil est contrariū. Scīa nō habet ibi locū. Anima enim separata, intelligit per modum substātiarū imaterialiū, non cōponendo aut discurrēdo, sed intuendo.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id, quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quòd est partim hic, & partim ibi:

Lib. 3. de Aia, text. 6. tom. 2.

Li. 2. Ethi. cap. 1. & 2. tom. 5.

Ca. 1. & 2. to. 5.

q. 79. ar. 2. ad 2. præcipue.

ita quòd corruptio per obliuionem respicit per se scientiam vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Sco. in 4. dist. 45. q. 2. imponentis S. Tho. & quòd anima separata non intelligat per species cōseruatas, quas hic accepit: sed ꝑ influxas tm̄: & arguēdo cōtra ipsum: si conseruantur ex eo quòd duo accidētia eiusdem rationis non possunt esse in eodē. ia enim apertissime vtrumq; horum in hoc arti. exclusit. Et cum dicit Scot. quòd non potest fingi differentia specifica inter speciem lapidis conseruatam hic, & influxam ibi: quia non differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus a natura factus, & a Deo restitutus. Mirum est de ista q̄stione: iam enim millies dicitur in litera, quòd species influxæ sunt vniuersalio res, quàm acquisitæ hic: & propterea manifestè distinguuntur specifice. Putat Scot. ꝙ quemadmodum species acquisita lapidis, habet pro obiecto adæquato lapidem, ita species influxa representās lapidem. Nos autē dicimus, quòd speciei influxę obiectū adæquatum, est qd communius, extendens se ad lapidem, & multa alia: & ꝓpterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus possit proportionatus esse intellectus singulorū repræsentatorum propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis, dictum fuit.

Li. de longitu. & brevitæ, ca. 2. nō procul a princip. to. 2.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articu. sextum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanēt in anima, status vero animæ mutatur. ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtramque partem patet: consequentia vero probatur quo ad primam partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similiter do & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam vero, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur.

448 12. q. 67. ar. 2. Et 3. dist. 51. q. 2. art. 4. cor. fi. Et 4. dist. 50. q. 1. arti. 2. ad 2.

Declaratu

Declaratur probatio exẽplo, in visione lapidis acuta. consequens quoque declaratur quo ad secundam partem: q scilicet, sint isti modi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & per modum subſtantiæ ſeparatæ: ab illo em fit mutatio in hunc.

*Text. 66. tom. 2.

q. 84. ar. 7.

Li. 2. Ethi. cap. 1. & 2. tom. 5.

in anima ſeparata. Dicit enim Philoſophus in *1. de Anima, quòd corrupto corpore, anima neq; reminiſcitur neque amat. Sed conſiderare ea quæ prius nouit, eſt reminiſci. Ergo anima ſeparata nõ poteſt habere actum ſcientiæ, quã hic acquiſiuit.

¶ 2 Præt. Species intelligibiles nõ erunt potentiores in anima ſeparata quàm ſint in anima corpori vnita. Sed per ſpecies intelligibiles non poſſumus modo intelligere, niſi conuertendo nos ſuper phantaſmata, ſicut ſupra* habitum eſt. Ergo nec anima ſeparata hoc poterit. Et ita nullo mõ p ſpecies intelligibiles hic acquiſitas, aĩa ſeparata intelligere poterit.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2.* Ethic. quòd habitus ſimiles actus reddunt actibus per quos acquirun tur. Sed habitus ſcientiæ hic acquiritur per actus intellectus conuertentis ſe ſupra phantaſmata. Ergo non poteſt alios actus reddere. ſed tales actus non competunt animæ ſeparatæ. Ergo anima ſeparata nõ habebit aliquem actum ſcientiæ hic acquiſitæ.

SED CONTRA eſt, quod Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno poſitum, Recordare quia recepiſti bona in vita tua.

RESPON. Dicendum, quòd in actu eſt duo cõſiderare, ſcilicet ſpeciem actus, & modum ipſius. Et ſpecies quidem actus conſideratur ex obiecto, in quod actus cognoſcitiuæ virtutis dirigitur per ſpeciem, quæ eſt obiecti ſimilitudo. Sed modus actus penſatur ex virtute agentis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex ſpecie lapidis, quæ eſt in oculo: ſed quòd acute videat, contingit ex virtute viſiua oculi. Cum igitur ſpecies intelligibiles maneant in anima ſeparata, ſicut dictum eſt, *ſtatus autem animæ ſeparatæ non ſit idem, ſicut modo eſt, ſequitur quòd ſecundum ſpecies intelligibiles hic acquiſitas, anima ſeparata intelligere poſſit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo, ſcilicet per conuerſionem ad phantaſmata, ſed per modum conuenientem animæ ſeparatæ. Et ita manet quidẽ in anima ſeparata actus ſcientiæ hic acquiſitæ, ſed nõ ſecundum eundem modum.

Art. præce.

q. 79. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de reminiſcentia, ſecundum quod memoria pertinet ad partem ſenſitiuam, non autem ſecundum quod memoria eſt quodammodo in intellectu, vt dictum eſt.*

AD 2m dicendum, quòd diuerſus modus intelligendi non prouenit ex diuerſitate ſpecierum, ſed ex diuerſo ſtatu animæ intelligentis.

AD 3m dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, ſunt ſimiles actibus quos habitus cauſant quantum ad [d] ſpeciem actus: non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iuſta, ſed non iuſte, ideſt, delectabiliter cauſat habitũ iuſtitiæ politicæ, p quem delectabiliter operamur.

D. 59.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimænonæ Artic. ſeptimum.*

449 4. di. 5. q. 1. arti. 4. & de Aĩa, ar. 20. ad 3. & 4.

INtitulo dubium eſt, cum anima ſeparata ſit incorporea, & a nullo corpore diſtet localiter,

ARTICVLVS VII.

Vtrum diſtantia localis impediat cognitionem animæ ſeparatæ.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd diſtantia localis impediat cognitionem animæ ſeparatæ. Dicit enim Auguſt.* in lib. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi ſunt, vbi ea quæ hic fiunt, ſcire non poſſunt. ſciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo diſtantia localis impedit cognitionẽ animæ ſeparatæ.

* Cap. 13. tom. 4.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit in lib. de diuinatione dæmonum, quòd dæmones propter celeritatem motus ali qua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, ſi diſtantia localis cognitionẽ dæmonis non impediret. Multo igitur magis diſtãtia localis impedit cognitionem animæ ſeparatæ, quę eſt inferior ſecundum naturã, quàm dæmon.

Cap. 4. & habet tomo. 3.

¶ 3 Præt. Sicut diſtat aliquis ſecundum locum, ita ſecundum tempus. Sed diſtantia temporis impedit cognitionem animæ ſeparatę, non enim cognoſcunt futura. Ergo videtur q̃ etiam diſtantia ſecundum locum, animę ſeparatæ cognitionem impediat.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Luc. 16. q̃ diues cum eſſet in tormentis eleuans oculos ſuos, vidit Abraham a longe. Ergo diſtantia localis non impedit animæ ſeparatę cognitionem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam poſuerunt quòd anima ſeparata cognoſceret ſingularia abſtrahendo a ſenſibilibus. Quod ſi eſſet verum, poſſet dici quòd diſtãtia localis impediret animæ ſeparatæ cognitionem. Requireret enim, quòd vel ſenſibilia agerent in animam ſeparatam, vel anima ſeparata in ſenſibilia. & quantũ ad vtrũque requireretur diſtantia determinata. Sed prædicta poſitio eſt impoſſibilis: quia abſtractio ſpecierum a ſenſibilibus fit mediantibus ſenſibus, & alijs potentiis ſenſitiuis, quæ in anima ſeparata actu non manent. Intelligit autem anima ſeparata ſingularia, per influxum ſpecierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter ſe habet ad propinquũ & diſtans. Vnde diſtantia localis nullo modo impedit animæ ſeparatæ cognitionem.

I

K

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Auguſt. non dicit, quòd propter hoc quod ibi ſunt animę mortuorũ, ea q̃ hic ſunt, videre nõ poſſint: ut localis diſtãtia huius ignorantiæ cauſa eſſe credatur: ſed hoc poteſt propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur.*

AD 2m dicendum, quòd Auguſt. ibi loquitur ſecundum opinionem illam, qua aliqui poſuerunt quòd dæmones habent corpora naturaliter ſibi vnita: ſecundum quam poſitionem etiam potentias ſenſitiuas habere poſſunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata diſtantia. Et hanc opinionem etiam in eodẽ lib. Auguſt.* expreſſe tãgit: licet hanc opinionem magis recitãdo, quàm aſſerendo tangere videatur, vt patet per ea q̃ dicit 21. lib. de ciuit. Dei.*

Cap. 4. & 3. circa me-

Lib. 21. de Ciuit. Dei, c. 11. to. 5.

AD 3m dicendum, quòd futura, quæ diſtant ſecundum tempus, non ſunt entia in actu. Vnde in ſeipſis non ſunt cognoſcibilia: quia ſicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit a cognoſcibilitate. Sed ea quæ ſunt diſtãtia ſecundũ locũ, ſunt entia in actu, & ſecundum ſe cognoſcibilia. Vnde non eſt eadem ratio de diſtantia loci, & de diſtantia temporis.

93 c

C

ARTICVLVS VIII.

Vtrum animæ ſeparatæ cognoſcant ea quæ hic aguntur.

AD OCTAVVM ſic proceditur quòd animæ ſeparatæ cognoſcant ea quæ hic agũtur. niſi enim ea cognoſcerent, de eis curam non haberent. Sed habent curam de his, quæ hic aguntur: ſm illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt teſtificetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormentorum. Ergo animæ ſeparatæ cognoſcunt ea, quæ hic aguntur.

D

¶ 2 Præt. Frequenter mortui viuis apparent vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de ijs quę hic aguntur: ſicut Samuel apparuit Sauli, vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc nõ eſſet ſi ea quæ hic ſunt, nõ cognoſcerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoſcunt.

E

¶ 3 Præt. Animæ ſeparatæ cognoſcunt ea, quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoſcerent, impediretur earum cognitio per localem diſtantiam: quod ſupra negatum eſt.*

SED CONTRA eſt, quòd dr Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, ſiue ignobiles, nõ intelliget.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſecundum naturalem cognitionem, de qua nũc hic agitur, animæ mortuorum neſciunt quę hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potteſt.* Quia anima ſeparata cognoſcit ſingularia per hoc, q̃ quodammodo determinata eſt ad illa: vel per veſtigium alicuius precedentis cognitionis, ſeu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animæ autem mortuorum ſecundum ordinationem diuinam, & ſecundum modũ eſſendi ſegregatæ ſunt a conuerſatione viuentium, & cõiunctę conuerſationi ſpiritualium ſubſtãtiarum, quæ ſunt a corpore ſeparatæ. unde ea quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem aſſignat Gregor.* in 12. moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium poſt eos qualiter diſponatur neſciunt, quia vita ſpiritus longe eſt a vita carnis: & ſicut corporea atque incorporea diuerſa ſunt genere, ita ſunt diſtincta cognitione. Et hoc etiam Aug.* videtur tãgere in lib. de cura pro mor. agenda, dicens, quòd animæ mortuorum rebus viuentium non interſunt. Sed quantum ad animas beatorum, videtur eſſe differentia inter Greg. & Aug. Nam Greg.* ibidem ſubdit. Quod tamen, de animabus ſanctis ſentiendum non eſt, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendũ eſt, quòd ſit foris aliquid quod ignorent. Auguſt.* vero in lib. de cura pro mortuis agẽda, expreſſe dicit, quòd neſciũt mortui (etiam ſancti) quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. ſuper illud, Abrahã neſciuit nos. Iſa. 63. Quod quidem confirmat per hoc, quòd a matre ſua non viſitabatur, nec in triſtitijs conſolabatur, ſicut quando viuebat. Nec eſt probabile, vt ſit facta vita feliciore, crudelior. & per hoc quòd Domin⁹ promiſit Ioſiæ regi, quòd prius moreretur, ne videret mala quæ erant populo ſuperuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Aug. † hoc dubitando dicit. Vnde premittit. Vt volet accipiat quiſq;, quod dicã. Greg. autem aſſertiue. Quod patet per hoc quod dicit,* Nullo modo credendum eſt, Magis tamen videtur ſecundum ſententiã Greg. quòd animæ ſanctorum Deum videntes, omnia præſentia, quæ hic aguntur cognoſcant. Sũt enim angelis æquales. De quibus etiam Auguſt.* aſſerit, quòd ea quę apud viuos aguntur, non ignorãt. Sed quia ſanctorũ animæ ſunt p-

450 22. qõ. 83. ar. 4. ad 2. & 4. di. 4. q. 3. ar. 1. ad 1. & 2. Et vezit. q. 8. art. 11. ad 12. Et de Aĩa, ar. 20. ad 3.

Art. præce.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimænonæ Articulum octauum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, reſpondet quæſito. Secundo ad bonitatem doctrinæ reſpondet quæſito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

¶ Quo ad primum, eſt vna concluſio reſponſiua, Animæ ſeparatæ neſciunt naturaliter q̃ hic agũtur. Probatur dupliciter. primo ratione. Aiæ ſeparatę ſunt per diuinam ordinationem ſegregatæ a cõuerſatiõe noſtra, & coniunctæ cõuerſationi ſpiritualiũ. ergo iſta noſtra neſciunt. Antecedens patet ex modo eſſendi earum: conſequẽtia probatur ex dictis, ſcilicet q̃ anima ſeparata, non nouit ſingularia niſi p veſtigium, aut affectum aut ordinem ad ea: ſed de veſtigio aut affectu conſtat, quòd nõ eſt ad omnia. ordo autem eſt ad ea quæ alteri⁹ vitæ ſunt ergo &c. Secundo confirmat & concluſionem & rationem, authoritatibus Gregorii & Auguſt.

Art. 4. huiꝰ quæſt.

Li. 12. Moral. c. 13. in principio.

Cap. 13. partũ a prin.. to. 4.

¶ Quo ad ſecundũ, quatuor dicit. Primo, differentiã inter Grego. & Auguſt. Apud Gregorium animæ ſanctorum ſciunt noſtra, apud Auguſtinum nõ. Ratio illius eſt: quia Deum vident: iſtius vero, ex facto matris, & ex ꝓmiſſione Ioſiæ. Secundo dicit, quòd non totaliter diſcrepant: quia Aug. dubitãdo, Greg. aſſerẽdo.

Eodem 12. Moral. cap. 13.

¶ Tertio, comparat concluſiones corũ: & prefert Gregorii ſententiam ratione cõſona Auguſtino, quia animæ ſanctæ æquales ſunt angelis, qui apud Aug. ſciunt noſtra. Et hic concluſio Grego. eſt etiã Auguſtini implicite.

Cap. 13. & cap. 16. in prin. to. 4.

Ca. 13. circa princip. tom. 4.

¶ Quarto, ſoluit motiua Auguſti. quia animæ ſeparatæ nõ triſtantur. Et per hoc reſponderetur ad promiſſionem Ioſiæ, ſi beatus ſtatim fuiſſet: ſed quia nõ fuit, in eo locum nõ habet cognitio beatorum: ſed naturalis tantum pro tũc, ſecundum quam nõ vidit quod ſecutum eſt

* Loco iam citato.

Eodem lib. de cura ꝓ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est malum. Nec rebus nostris se ingerunt, nisi secundum quem vident ordinē diuinum. Et sic soluit obiectiò de matre & Abrahā &c.
Et fundamentū omnium est, quia sunt perfectissime coniūctæ diuinæ iustitiæ.
¶ Circa hanc secundam partem articuli, dubium est. Quia si sancti omnes vident omnia quę hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio: An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur. n. hinc sequi, q̄ quilibet beatus siue dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, q̄ hic fiunt.
Et tamen in 4. 45. dist. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes, q̄ fiunt inferioribus angelis a superioribus. Nec ét vt priuilegiū aiæ Christi, vt cognoscat omnia q̄ nouit Deus scientia visionis.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ si verba literæ notentur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: qa præsentia participāt speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly, omnia præsentia, vt patet in 3. cōtra Gēt. cap. 59, & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, q̄ pertinent ad solam voluntatem diuinā, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationem creaturarum, qualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in cœlestib⁹. Nec respectu eorū, quæ ad solam volūtatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordiū: inter quas sunt orationes nostræ. Et iō merito de eis q̄stio fit, nec omnibus in noteſcunt, nec respectu rationum supernaturaliū ex diuina bonitate sumptarum: propter quas multi effectus fiūt: quoniam diuini ordinis sunt. Quæ tñ omnia anima Christi nouit ab initio. Et rationabile videtur, quòd omnes post iudicium videbunt, q̄ videt Deus scientia visionis: Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinē vniuersi iuxta determinata superius, cum de cognitione cogitationum cordis ageret.

Cap. 15. in prin. to. 4.

Li. de cura pro mort. agen. c. 10. paulo post princ. to. 4.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.*

451
2. dist. 17. q. 1. art. 1. Et 2. cōt. c. 83. Et opus. 3. c. 95. & 2ii.

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo, ostendit radices erroris appositi.
¶ Quo ad primum conclusio est. Anima non est substantia Dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam a rebus, habetque diuersitatem potentiarum. ergo non est de substātia Dei: tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiens aliunde, & nullam in se diuersitatē habens. Aduerte hic, quòd cum conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat litera: quoniam affirmatiua ex illa negatiua sequitur, adiuncta determinatione superius facta, scilicet quòd omne aliud a Deo sit factum.
¶ Quo ad secundū ponit duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentiū tantum corpora esse, & animā de natura primi corporis, quod Deus erat: secunda est opinio ponentium, nihil esse nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis mundi. si hominis, partem animę totius &c. omnia clara sunt in litera.

*Q. 75. artic. 5.

Cap. 3. & 4. & habet liber iste, tom. 7.

Q. 84. art. 6. & 7. Et q. 77.

266
373

Q. 3. art. 7. Et q. 10. ar. 1. Et q. 13. art. 1.

235
362

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vnica conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistens. ergo sola proprie habet esse. ergo fieri: & non ex materia præiacente. ergo per creationem. Antecedēs patet ex supradictis qō. 75. Prima consequentia probatur. Primo, ex differētia inter substantiam & accides: quia substantia proprie dicitur esse, accidens vero est, quo aliquid est. Secundo, ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistēre, vt patet de albedine. Tertio, authoritate Arist. confirmatur. Secunda vero consequentia probatur: quia fieri eorundē tantum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autē vlterior probatur ex diuisiōe, quia aut ex materia corporali, aut spirituali. Non prima: quia sic non subsisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur ad inuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cōmunem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima consequentia est per se nota.
¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse, & fieri simpliciter, idest sine additione aliqua: & est sermo de eorum propriis subiectis in propositione. Ita quòd sensus est, q̄ de solis subsistentibus, vere & proprie prædicatur, est, & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quod, reliquis autem conuenit vt quo. Nec obstat quòd animæ rationali conueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est, & viuit: quia nō animā ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de anima: *per consequens sequebatur, quòd anima esset de substantia Dei. Iuxta quam positionem etiam Manichæi, Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quādam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatam. Secundo vero processum fuit ad hoc, quòd aliqui aliquid incorporeum esse apprehenderunt: non tamē a corpore separatum, sed corporis formā. Vnde & Varro dixit, quòd Deus est anima, mūdū intuitu, vel motu & ratione gubernās: vt Aug. narrat. 7. de Ciuit. Dei. *Sic igitur illius totalis animæ partem, aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mūdi: non valentes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiū substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum. Hęc autem omnia sunt impossibilia, vt supra probatum est, *Vnde manifeste falsum est, animam esse de substantia Dei.

Lib. 1. tex. 20. & sequ. tom. 2.

Li. 7. de ciuit. Dei, ca. 6. tom. 5.

Q. 3. art. 1. & 8.

Q. 75. ar. 5. ad 4.

D. 508.

Li. 10. Metaph. tex. 24. & 25. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd inspirare non est accipiendū corporaliter. Sed idem est Deum inspirare, quòd spiritum facere. Quāmuis & homo corporaliter spirans, non emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

AD 2m dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secundū suam essentiam: non tamen est suū esse, sed est ens per participationē: vt ex supra dictis patet. *Et ideo non est actus purus sicut Deus.

AD 3m dicendum, quòd differens proprie acceptum, aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant, & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc, licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens: vt dicitur in decimo Metaphys. * Nā simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentijs ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlteri⁹ alijs differentijs differant.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima nō sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliqd materiale, sit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. non ergo est creata.
¶ 2 Præt. Omnis actus materiæ alicuius, videtur educi de potentia materiæ. Cum enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia, in potentia. Sed anima est act⁹ materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.
¶ 3 Præt. Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationē. quod est incōueniēs.
SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Creauit Deus hominē ad imaginem suam. Est autem homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exiuit in esse per creationem.
RESPON. Dicendum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verum de alijs formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri, sicut ei competit esse. Illud autem proprie dicit esse, quod ipsum habet esse, quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicuntur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 7. Metaphysic. * quòd accidens dicitur magis entis quàm ens. Et eadem ratio est de omnibus alijs formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti, proprie conuenit fieri, sed dicuntur fieri per hoc, quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis, est forma subsistens, vt supra habitum est. * Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, quod simul, ceteris autem formis vt quo tantum, sed vt quo, & vt quo tantum. Vnde Aristoteles, vt Auerrois 18. comment. 12. Metaph. dicit, sola hac via euitauit creationē formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt & sunt: dixit quòd fiunt inquantum composita fiunt, & sunt, inquantum sunt ea quibus composita sunt. & ideo subtiliter Diuus Thomas ex eodem fundamento, p̄cessit, subsumendo quòd anima rationalis vere & proprie ē, & fit, qa subsistit.
¶ Circa vltimam cōsequētiam aduerte, quòd posteriores: de quorum numero est Scotus in 4. putantes se distinctius cautiusq; loqui, distinxerunt quòd creatio potest dupliciter sumi. Vno modo, pro factiōe rei, nulla omnino materia supposita: & sic sumitur proprie creatio. Alio modo, pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicūt animam creari. Et licet hoc dictum nō sit falsum, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis, & fieri naturalis, penes qd distinguuntur. Creatio. n. est ex nihilo fieri, idest, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri, est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tm̄ fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creatiōi simpliciter, & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius, quod proprie fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime diuus Thomas, cum probasset quòd anima rationalis proprie fit, subdidit quòd non ex materia corporali, neque spirituali: q̄ scilicet, sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars ei⁹, quod fit ex ea. Et supra hoc fundantur reliquæ consequentiæ, quòd esset corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est peripatetica doctrina, præcipuumq;

452
Infra quæs. 118. arti. 2. Et 2. di. 18. q. 2. ar. 1. & 2. Et pot. q. 3. art. 9. Et quo. 9. art. 11. Et opu. 3. c. 93. 131. 229. & 230 Et opu. 28. cap. 5.

Li. 7. Meta. tex. 2. to. 3.

Q. 75. ar. 2.

præcipuumque Aristotelis fundamentum.

¶ In responsione ad secundum, nota secretum aliud Peripateticum: quid scilicet, est formam educi de potentia materiæ: formam esse in potentia materiæ, est esse in ea, vt causa non actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependens ab ea: cum omnis effectus a sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum id est indistincte in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et merito, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam, secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari trāsmutatione sufficiente: ita quòd ex vi trāsmutatiōis materiæ, forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum, ipsa transmutatio cōtinue appropriat & distinguit ipsam materiā ad esse illius distinctum: quoniam cōtinue aliter, & aliter se habet secundū illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trāsmutatione qua præcedens compositum transmutatur in aliud compositū, resultat forma. Vnde per oppositum, cū fit homo, quoniam ex vi transmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem: nūquam resultaret anima rationalis, q̃m causalitas materiæ, non se extendit ad intellectus opera. ideo non educitur de potētia materię. Educi ergo formam de potētia materię, est ipsam ex vi trāsmutationis resultare in ea &c.

17 367

Q.75.ar.2.

In corp.ar.

453

Locis supra ar.2. notatis.

Cap.4.par.1.aliquātulum ante finem.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo, soluit obiecta. ¶ Quo ad primum, simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita, est pars affirmatiua, scilicet, Anima fit a Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit a Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per trāsmutationem, sed per creationem. ergo a Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequētia probatur, ex differentia inter primum agens & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est trāsmutare tantū. Quę differētia probatur sic. Omne agens secundum, præsupponit aliquid a primo agente. ergo agit ex aliquo præsupposito. ergo agit trāsmutando. ergo solius primi agētis est agere nullo præsupposito. ergo creare. Omnia sunt superius ī quæst.44. discussa.

¶ Quo ad secundū, clara omnia in litera.

Cap.5. eccles. Hiera. par.1. titulo de sacerdotum perfection. in prin.

a 242

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo, refert opinionem Origenis. Secundo, Augu. Tertio, examinat illam. Quarto, respondet q̃sito.

¶ Quo ad primū, apud Origenē, Omnes animæ ante corpora &c. sed superi⁹ discussum est hoc.

¶ Quo ad secundū, apud August. tria. Primo, conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corp⁹ causaliter primis diebus, anima vero ī seipsa producta fuit, cum non possit dici, quòd fuit in causis suis ꝓducta: quia solus Deus est eius causa. Tertio, modus opinandi, scilicet, quòd non assertiue hæc dixit: vt patet ex verbis eius.

¶ Quo ad tertium, examinatur hæc ꝓpositio, secundum duas vias, scilicet, dicentium animam per se speciem, vt Platonici, & partē speciei, vt Peripatetici. Apud primos, pōt sustineri, apud

neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituales quia sic, substantiæ spirituales inuicem trāsmutarentur: necesse est dicere, ꝙ non fiat nisi per creationē.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autē in ipsa, est esse participatum: quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam. ᶜEt eadem ratio esset, si poneretur cōposita ex quadam materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliā formam, sicut nec materia cælestis corporis, alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

AD 2^m dicendum, quòd actū extrahi de potentia materię nihil aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia. Sed q̄a anima rationalis nō habet esse suū dependens a materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt supra dictum est.* propterea non educitur de potentia materiæ.

AD 3^m dicendum, quòd non est simile de anima rationali, & de alijs formis: vt dictum est.*

ARTICVLVS III.

Vtrum anima rationalis sit producta a Deo immediate.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd anima rationalis non sit producta a Deo immediate, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalib⁹. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dionys.* dicit 4. ca. de di. No. Ergo, & inferiores spiritus qui sunt animæ rationales, producuntur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶ 2 Præt. Finis rerū respōdet principio. Deus enim est principium & finis rerum. Ergo & exitus rerū a principio, respondet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, vt Dion.* dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, s. animæ per angelos.

¶ 3 Præt. Perfectū est, quod potest sibi simile facere: ᶜ vt dicitur in 4. Metaph.† Sed spirituales substantiæ sunt multò magis perfectæ, q̃ corporales. Cum ergo corpora faciant sibi similia secundum speciē, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra se, secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen.2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt quòd angeli secundū quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & a fide alienum. Ostensum est enim,* ꝙ anima rationalis non potest produci nisi per creationem. Solus autē Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere, nullo præsupposito: cūm semper agens secūdū, præsupponat aliquid a primo agente, vt supra habitum est.* Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando: & ideo nullū aliud agens agit nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationem alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi a Deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nā ꝙ corpora causant vel sibi similia vel inferiora, & ꝙ superiora reducūt inferiora: totū hoc ꝓuenit ꝑ quandam transmutationem.

Art.præce.

Q.65.ar.3.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis pręcessit opus distinctionis & ornatus: vt supra habitum est.* Sed anima producta est in esse per creationē: corpus autem factum est in fine ornatus, vt supra habitum est.† Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶ 2 Præt. Anima rationalis magis conuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim a principio cū corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quando & bruta animalia sunt producta. Ergo anima

454 Infra q.118 art.3. Et 3. q.6.ar.3. & 4. Et 3.dist. 17.q.2.art. 2.Et 2.contra.c.81.Et pot.q.3.art. 10.Et opus. 30. lect.4. Quo.65.q. 67. qst.70. *Q.66.& 70. †Ar.2.&3 huius qst

secundos est impossibile: q̄a anima est cōdita in statu perfecto. ergo cōiūcta corpori. tenet sequela: quia pars non est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartū, conclusio respōsiua est. Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtramque viam, scilicet Aug. & aliorum sanctorū de operibus sex dierum. Augustini quidem, quia ratio ad oppositū adducta non cogit: q̄a anima ī primis operibus poni potest ꝓducta non in seipsa, nec ī suis causis, sed in suo genere, scilicet intellectuali natura, in qua communicat cum angelis. Aliorum vero sanctorum, quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis ꝓducta apud eos.

Ex lib.1. Periarch. c. 7.& 8.to.4

c 285

Q.47.ar.2.

† Li.7. sup Gen. c.24. & 25.& 27 tom.3.

* Eodem li. cap.24.

hominis fuit creata ante corpus.

¶ 3 Præt. Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

SED CONTRA est, ꝙ actus proprius fit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius act⁹ corporis, anima producta est in corpore.

RESPON. Dicendum, quòd Orig.* posuit non solum animam primi hominis, sed animas omniū hominum ante corpora simul cū angelis creatas, ᶜpropter hoc quòd credidit, omnes spirituales substātias, tam animas quàm angelos, æquales esse secundum suæ naturę conditionem, sed solum merito distare, sic quòd quædam earum corporibus alligantur, quæ sunt animę hominū, vel cœlestium corporum: quædam vero in sui puritate secundum diuersos ordines remanent. de qua opinione supra iam diximus.* Et ideo relinquatᶜ ad præsens. Aug. vero in 7. super Gen.† ad lit. dicit, quòd anima primi hominis, ante corpus cum angelis est creata ꝑ aliam rationem:* quia scilicet ponit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum, nō fuit productum in actu, sed solum secundum causales rationes. quod nō pōt de aīa dici: q̄a nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata produci potuit. Et ideo videtur, quòd ipsamet anima in operibus sex dierum in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quòd postmodum propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc nō dicit asserendo, vt eius verba demōstrant.* Dicit enī, Credatur, si nulla scripturarū authoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur. Posset autem vtique hoc tolerari secundum eos, qui ponunt quòd anima habet per se speciem & naturam completam: & quòd non vnitur corpori vt forma, sed solum ad ipsum administrādum. Si autem anima vnitur corpori vt forma, & est naturaliter pars humanæ naturę: hoc omnino esse nō potest. Manifestum est enim, quòd deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ: secundum ꝙ vniuscuiusque rei species exigebat. Anima autem cum sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secundū quod est corpori vnita. Vnde non fuisset conueniens, animam sine corpore creari. Sustinēdo ergo opinionem August. de operibus sex dierum, dici poterit, quòd anima humana præcessit in operibus sex dierum, secūdum quandam similitudinem generis: prout conuenit cum angelis in intellectuali natura, ᶜIpsa enim fuit creata simul cum corpore. Secundum alios vero sanctos, tā anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

Li.7. super Gen. c.24. in fin.to.3.

356 582

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si natura animæ haberet integram speciem, ita quòd secundū se crearetᶜ, ratio illa procederet vt per se in principio crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, non fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore. Et similiter est dicendum ad secundum. Nam anima si per se speciē haberet, magis conueniret cum angelis. Sed in quantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium, vt formale principium.

AD 3^m dicendum, quòd animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. qui quidem defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO XCI.

De productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de ꝓductione corporis primi hominis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De materia ex qua productum est.

¶ Secūdo, De authore, a quo productum est.

¶ Tertio, De dispositione, quæ ei per productionem est attributa.

¶ Quarto, De modo & ordine productionis ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens, quàm ens in potentia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virt⁹ Dei maxime ostenderetur in productione eius: Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶ 2 Præt. Corpora cœlestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximā nobilitatem, cum perficiatur a nobilissima forma, quę est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cœlesti.

¶ 3 Præt. Ignis & aer sunt nobiliora corpora q̃ terra & aqua. Quod ex eorum subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aere, quàm ex limo terræ.

¶ 4 Præt. Corpus humanum est cōpositum ex quatuor elementis. Nō ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elementis.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen̄. 2. Formauit Deus ho-

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, idest, terra aquæ commista. Probatur sic. Deus est perfectus in se & suis operibus. ergo ab ea ꝑfectio in omnes naturas deriuatur secundum earum modum. ergo in hominem per cōpositionem ex omnibus. ergo cum intellectu & elongatione a contrariis, ꝑ mistionem ęqualem ex omnibus elemētis. ergo cum abundantia inferiorū elemētorum secūdum quātitatem. ergo cōuenienter ex limo terræ. Antecedens est ꝑ se notū. Prima consequentia ꝓbatᶜ authoritate Deuteronomii. Secunda vero probatur, ostēdendo modum, quo ꝑfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omniū, ex authoritate. Subintellecta enim illa maxima, quòd quæ in superiori sunt vnite, ab inferioribus sparsim participantᶜ gradatim, optime infertur, quòd ꝑfectū esse secundum omnia in Deo simpliciter existens, ad intelligentias intellectualiter deriuatur: ad hominem vero vltimam creaturarum nobilium, composite & materialiter deuenit: & consequenter homo est omnium perfectionem habens per cōpositionem ex omnibus. Secunda cōsequentia satis clare patet: quia aliter non possunt omnia componere

455 2.dis.18.q. 1.ar.1.ad 5. Et art.3.ad 2. Et 3.dis. 3.q.2.ar.2. cor. et ad 4.

minem de limo terræ.

RESPON. Dicendum, quòd cum Deus perfectus sit in operib⁹ suis, perfectionem dedit omnibus secundum eorum modum: secundum illud Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quòd omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnite, ᵉ vt Diony.* dicit eo modo, quo diuersi effectus præexistunt in causa, secundum eius virtutem vnam. Ista aũt perfectio ad angelos quidem deriuatur, secundum qd omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt a Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominem vero, deriuatur inferiori modo huiusmodi perfectio: ᶜnõ enim in sua cognitione naturali habet omnium naturalium notitiã. Sed est ex rebus omnibus quodammodo compositus, dum de genere spiritualium substantiarum habet in se animam rationalem, de similitudine vero cœlestium corporum habet elongationem a contrariis per maximam æqualitatem cõplexionis. Elementa vero secundum substantiam: ita tamen, quòd superiora elementa prędominantur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aer: quia vita præcipue cõsistit in calido, quod est ignis, & humido, quod est aeris. Inferiora vero elementa, abundant in ea, secundũ substantiam. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quæ sunt minoris virtutis, secundum quantitatẽ in homine abundarent. Et ideo dicitᶜ corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc, homo dicitur minor mundus, qa omnes creaturę mundi quodammodo inueniuntur in eo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus Dei creãtis manifesta est in corpore hominis: dũ eius materia est per creationem ꝓducta. Oportuit autem, vt ex materia quatuor ęlementorum fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi mediũ quoddam existens inter spirituales & corporales substantias.

AD 2ᵐ dicendũ, quòd quàmuis corpus cœleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus: F quorum organa formari non possunt ex corpore cœlesti, cum sit impassibile. ᶠNec est verum quod qdam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad compositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediante quadam luce. ᵉ Primo enim falsum est quod dicunt, lucẽ esse corpus. ᵉ Secundo vero, impossibile est aliqd de quinta essentia, vel a corpore cœlesti diuidi, vel elementis permisceri, propter cœle- G stis corporis impassibilitatem. Vnde, non uenit in cõpositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd si ignis & aer, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiam secundum quantitatem in compositione humani corporis abũdarent: omnino ad se traherent alia, & non posset fieri æqualitas commistionis, quæ est necessaria in compositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamentum sensuum aliorum. ᶜ Oportet enim organum cuiuslibet sensus non habere in actu contraria, quorum sensus est perceptiuus, sed in potentia tantum: vel ita quòd omnino careat toto genere contrariorũ: H sicut pupilla caret colore, vt sit in potentia ad omnes colores. Quod in organo tactus non erat possibile, cũ sit compositum ex elementis: quorum qualitatẽs ꝑcipit tactus. Vel ita quòd organum sit medium inter contraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

AD 4ᵐ dicendum, quòd in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De aliis autem elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est:* tum etiam, quia in tota rerum productione de igne & aere, quæ sensu non percipiuntur a rudibus, mentionem non fecit Scrip- I tura, quæ rudi populo tradebatur.

In corp.ar.

ARTICVLVS II.

Vtrum corpus humanum sit immediate a Deo productum.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd corpus humanum non sit immediate a Deo productum. Dicit enim Augu.* in 3. de Tri. quòd corporalia disponuntur a Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum K formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est.* Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate a Deo.

¶ 2 Præt. Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quòd immediate producatur a Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis: nam & quædam animalia ex putrefactione generãtur per virtutem actiuam corporis cælestis. Et Albumasar dicit, quòd in locis in quibus nimis abundat calor

456 Infra q.92. artic.4.

*Lib. 4. de Trinit.c.4. tom.3.

Ar. præce.

componere vnã partialem speciem. dico autem partialẽ, ad differentiam vniuersi: quod vnum ens cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & vnũ nõ per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur: quia aliter non saluaretur ęqualitas mistionis. probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quãtitate, mistio non esset æqualis. oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, ac per hoc æquam virtutẽ: qa in maiori quãto, est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio a contrariis remotissima.

23 Ca.5.de diui.no.paulo añ med.

281

¶ Corollarium est, quòd homo est minor mundus. patet, quia constat ex omnibus.

¶ Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S. Thomam oblitum doctrinę ꝓpriæ de mãsione elemẽtorum in misto: propterea, quia hic expresse dicit elemẽta in homine secundum substantiam. Aduertẽdũ est enĩ, ad rationem dicendi: vt autem patet in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cœlestium, quæ non nisi secundum aliquid eis simile veniunt in cõpositionẽ hominis: ipsa vero elementa secundum substantiam dicuntur componere, non distinguendo, an formaliter, an virtuał'r. Rursus, dñr elemẽta cõponere hominem secundum substantiã, non formalem, sed materialem: nõ tãtum communem, scilicet materiã primam, sed propriam, seu appropriatam. Elementa enim ex vi mistionis alterata sic vniunẽ in misto, quòd materiæ eorum transeunt in materiam misti cũ dispositionibus appropriatis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate &c. Ita quòd illa elementa dicuntur prædominari in aliquo secũdum substantiã, seu quantitatem. 353 De quorum materia disposita pl⁹ saluatur in misto. 375 Illa vero secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo. 342 & hæc est directe mẽs hui⁹ literę.

373

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cõclusio respõsiua quæsito. Corp⁹ hominis primo fuit a Deo immediate formatum. Hæc cõclusio postquàm ꝓposita est in litera, probatur tali rõne. Corpus hominis nõ potest formari, nisi aut a Deo immediate, aut a semine humano ꝑ viã gñationis: sed in prima formatione nullum ꝓcessit humanum corpus a quo per viam gñatiõis formari potuisset corpus primi hominis. ergo est formatum immediate a Deo: huius rõnis in litera primo tractatur maior: deinde subditur minor, & infertur cõclusio.

¶ In

aut frigus, homines non generantur: sed in locis temperatis tantũ. Ergo non oportuit, ꝙ immediate corpus humanũ formaretẽ a Deo.

¶ 3 Præt. Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquam materiæ transmutationem. Sed omnis trãsmutatio corporalis causatẽ ex motu cœlestis corporis, qui est primus motuum. Cum igitur corpus humanum sit productum ex materia corporali, videtẽ quòd ad eius formationem aliquid operatũ fuerit corpus cœleste.

¶ 4 Præt. Aug.* dicit super Gen. ad lit. quòd homo factus est secundum corpus in operibus sex dierum, secundum causales rationes, quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodum vero fuit formatum in actu, sed quod pręexistit in corporali creatura, secundum causales rationes per aliquam virtutem corpoream produci põt. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediate a Deo.

SED CONTRA est, qđ dr̃ Eccles. 17. Deus de terra creauit hominẽ.

REPSON. Dicendum, quòd prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquam virtutem creatam: sed immediate a Deo. Posuerunt siquidem aliqui formas, quæ sunt in ᵈ materia corporali a quibusdam formis immaterialibus deriuari. ᶜ Sed hanc opinionem repellit Philosophus in 7. Meta. *per hoc, quòd formis non competit per se fieri: sed composito, vt supra expositum est. † Et qa oportet agens esse simile facto, nõ conuenit, quòd forma pura quæ est sine materia, producat formam quæ est in materia, quæ non fit nisi per hoc, quòd compositum fit. Et ideo oportet, quòd forma quæ est in materia, sit causa formæ ꝙ est in materia secũdum qd compositum a composito generatur. Deus autẽ, quàmuis omnino sit imaterialis, tamen solus est, qui sua virtute materiam producere potest creando. ᶜ Vnde ipsius solius est formã ꝓducere in materia absq; adminiculo præcedentis formæ materialis. Et ꝓpter hoc, angeli nõ possunt trãsmutare corpora ad formã aliquã, nisi adhibitis seminibus quibusdã vt Aug.* dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanũ nunquam formatum fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit, quòd primum corpus hominis immediate formaretur a Deo.

A AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ etsi angeli aliquod ministerium Deo exhibeãt in his quæ circa corpora operantur: aliqua tamẽ Deus in creatura corporea facit, quę nullo modo angeli facere possunt: sicut, quòd suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secundum quam virtutem, etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tñ fieri, vt aliqd ministeriũ ĩ formatione corpis primi hois angeli exhiberent: sicut exhibebũt in vltima B resurrectione, pulueres colligẽdoᶠ.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ animalia perfecta quæ generantur ex semine, nõ possunt generari per solam virtutẽ cœlestis corporis: vt Auic. fingit ᵉ: licet ad eorũ generationẽ naturalẽ cooperetur virtus cęlestis corporis: prout Philosophus dicit ĩ 2. Phys.* quòd hõ generat hominem ex materia, & sol. Et exinde est, ꝙ exigitur locus tẽperatus ad generationem hominum & aliorũ C animalium perfectorum. ᵈ sufficit autem virtus cœlestium corporũ ad generandum quędam animalia ĩperfectiora ex materia disposita'. Manifestũ est. n. ꝙ plura requirunẽ ad ꝓductionem rei perfectę, quàm ad productionem rei imperfectæ.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ motus cęli est causa transmutationum naturaliũ: nõ tamen trãsmutationum, quæ fiunt præter naturæ ordinem & sola virtute diuina, sicut ꝙ mor- D tui resuscitantur, ꝙ cæci illuminanturᶦ. Quibus est simile, quòd homo ex limo terræ formatur.

AD 4ᵐ dicendum, quòd secũdum rationes causales in creaturis, dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo, secundum potentiam actiuam & passiuam: vt non solum ex materia præexistenti fieri possit: sed etiã, vt aliqua pręexistens creatura hoc facere possit. Alio modo, secundum potentiam passiuam tantum: vt scilicet de ma- E teria pręexistenti fieri possit a Deo. Et hoc modo, ẽm Aug.† corpus hominis præexistit in operibus productis secundũ causales rationes.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ corpus hominis non habuerit conueniẽtem dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optime ad ea quæ sunt ꝓpria

¶ In tractando maiorẽ, primo ponitur opinio illius cõtraria. Deinde improbatur: deinde excludiẽ obiectio quędã: & deinceps ponitur ꝓpia maior, & deducitur vnum corollarium.

¶ Opinio cõtraria ẽ, ꝙ quidã putauerũt hanc disiunctiuã assumptam insufficiẽtem, ac per hoc falsam, ponentes tertiũ agens immediatũ. s. formas imateriales. & hi sunt Auicen. & Plat. ante ipsum, & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate a formis sine materia: corporalia autem agentia esse dispositiua agentia tãtum. Improbatio est. Forma nõ fit nisi ratione compositi, ergo non fit a forma immateriali. Antecedens supponitur ex dictis: quia esse & fieri, non est nisi subsistentium. consequẽtia probatur. Compositum fit a composito: ergo nõ fit a forma immateriali. ergo nec forma quę solum fit ad factione ipsius compositi. Antecedens probatur: quia factũ & faciens oportet esse similia: cõsequentia est per se nota ex eo ꝙ fundamẽto, tam prima ꝙ secunda, quia forma imaterialis nec ẽ similis cõposito, nec formæ in materia. ¶ Obiectio autẽ exclusa est, quia si ista ratio concludit, sequitũ ꝙ nec De⁹ possit esse causa proxima cõpositi, aut formæ materialis: & patet sequela. qa Deus ipse est forma immaterialis: ac ꝑ hoc nõ est inter formam materialem aut compositum, & ipsum, similitudo. Excludit.n. hęc obiectio ex hoc, quòd Deus est non quomodolibet forma imaterialis, sed sic excellẽter vt etiã materiæ causa existat: ac per hoc compositũ est ei simile, etiam ratione materiæ, quod non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo.n. habemus hęc tria. s. quòd forma imaterialis nõ est immediata causa formæ materialis, & ꝙ compositum est causa immediata: & ꝙ Deus ex sua excellẽtia, qua cõtinet etiã materiã, potest esse causa immediata: colligitur maior, ꝙ corpus humanũ, & vniuersaliter omnis res materialis aut a Deo, aut a cõposito imediate formatur. Deducuntur autem hinc duo corollaria. Primum, quòd soli⁹ Dei est absq; adminiculo ꝑcedẽtis formæ, trãsmutare materiã ad formã. Secũdũ, ꝙ angeli nõ possũt trãsmutare materiã nisi adhibitis actiuis, passiuis: vt Aug. dicit. Minor ãt manifesta subdita p3 cũ cõclusiõe: quare &c.

Li.7. super Gene.c.24. tom.3.

D. 642.

336

Li.7.Meta. tex.26 27. & 32. to.3.

† Q.65.ar.4.|& q.90. ar.2.

452

Lib 3.de Tri.c.9. to.3.

354

Li.2.Phys. tex 26. tomo.2.

¶ Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulũ tertiũ.

Titulus clarus, nomine dispositionis, intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quãtitatiuas, & mẽbrales &c.

D. 213.

¶ In corpore duo simul fiunt: respondeẽ .n. quæsito cõclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædam. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanũ in optima dispositione, ẽm cõuenientiam ad animã rationalẽ & ei⁹ opera. Probatur sic: quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionem optimã, non simpliciter, sed ẽm conuenientiã ad finem propriũ illius effectus. ergo Deus dedit optimã dispositionem rebus naturalibus ẽm cõueniẽtiam ad proprios fines: ergo corpori humano ẽm conueniẽtiam ad talẽ formã & illius opera. s. animam rationalem & opera eius. Antecedens est per se notũ, & declaratur in artifice ferræ. Prima consequentia probatur, ex eo quòd Deus est artifex rerũ naturaliũ. Et confirmaẽ auctoritate Ari. Secunda vero ex eo, ꝙ corp⁹ humanũ est vniũ nãliũ & illi⁹ finis ꝓpri⁹ ẽ aia rõnalis cũ suis opib⁹: qd ꝓbaẽ qa materia ẽ ꝑ ꝑ formam, & hoc quo ad aiam: & instrumẽta

Loco citato in arg.

457 2.2.q.164. ar.1.ad.1. Et mal. q. 5.ar.5.cor. Et de anima art. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt pp actiones, & hoc quo ad opa. Obiectio autē est ista. Optimum dicitur, quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter, vel in tali ordine, vt patet sed id in quo inuenitur defectus aliquis, potest esse melius, qa posset esse sine defectu. ergo qđ est cum defectu, non est optimum: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos. ergo nō est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia. s. nullus artifex curat de defectibus consequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium. ergo nec Deus respectu materialium ergo nec respectu corpis humani. Siqui igitur sunt in corpore humano defectus, non sūt ab actore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. Totus processus est clarus.

animalis. s. ad sentum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus: sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum. ¶ 2 Præt. Perfectum est, cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorū animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanū est imperfectissime dispositum. ¶ 3 Præt. Homo plus distat a plātis, quàm ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

SED CONTRA est, qđ dr Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum.

RESPON. Dicendum, q̄ non omnes res naturales, productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodam mō artificiata ipsius Dei. Quilibet autem artifex intēdit suo operi dispositionē optimam inducere, nō simpliciter, sed per comparationē ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctum aliquem defectum, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit seram ad secandum, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandum: nec curat eam facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: qa talis pulchritudo, esset impedimentum finis. Sic igitur Deus vnicuique rei naturali dedit optimam dispositionem, non quidē simpliciter: sed f̄m ordinem ad proprium finē. Et hoc est, qđ Philos. *dicit in 2. Phys. Et quia dignius est sic, non tamen simpliciter: sed ad vniuscuiusque substātiam. Finis autem proximus humani corporis est aīa rationalis: & operationes ipsius. Materia. n. est pp formam, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo, q̄ Deus instituit corpus humanum in optima dispositione, f̄m conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandū est, q̄ talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ tactus, qui est fundamētum aliorum sensuum, est perfectior in homine, q̄ in aliquo alio animali. Et pp hoc oportuit, q̄ homo haberet temperatissimam complexionē inter omnia animalia. Præcedit etiam homo omnia alia animalia, quantum ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet. * Ex quadam aūt necessitate contingit, q̄ quantū ad aliquos exteriores sensus, homo ab aliis animalibus deficiat: sicut homo inter oīa animalia habet pessimum olfactum. Necessārium. n. fuit, q̄ homo inter oīa animalia respectu sui corporis haberet maximum cerebrum. Tum, vt liberius in eo perficerētur operationes interiorū virium sensitiuarū, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationē: vt supra dictū est. * Tum etiā, vt frigiditas cerebri tēperaret calorē cordis, quem necesse est in homine abundare ad hoc, q̄ homo sit rectę staturę. Magnitudo aūt cetebri pp eius humiditatem, est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatē. Et similiter pōt assignari ratio, quare quędā animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus q̄ homo, pp impedimentū horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine, ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadē etiā ratio est assignāda de hoc, q̄ quædā animalia sunt hoīe velociora: cui excellētiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ cōplexionis.

AD 2^m dicendum, q̄ cornua & vngulæ, quę sunt quorundā animaliū arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarū, quæ sunt tegumenta animalium attestantur abūdāntiæ terrestris elemēti: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cōplexionis humanę: & ideo hęc homini nō cōpetebat. Sed loco horū habet rōnem & manus: qbus pōt parare sibi arma, & tegumenta & alia vitæ necessaria, infinitis modis. uñ & manus, in tertio de anima, *dicitur organum organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

AD 3^m dicendum, q̄ habere staturam rectam, cōueniens fuit homini pp quatuor. Primo quidē, quia sensus sunt dati homini nō solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut alijs animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cū cetera animalia nō delectētur i sensibilibus, nisi p ordinē ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibiliū f̄m seipsam. Et ideo, quia sensus præcipue vigēt in facie, alia animalia habent faciē pronā ad terrā, quasi ad cibū quęrendū, & prouidendū sibi de victu: homo vero habet faciē erectā, vt p sensus, & præcipue per visum, qui est subtilior, & plures differentias rerū ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cœlestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilē colligat veritatem. Secundo, vt interiores vires liberius suas operationes habeāt, dū cerebrū, i quo quodāmodo pficiuntur, nō est depressum: sed super oēs partes corporis eleuatū. Tertio, quia oporteret, q̄ si homo haberet pronā staturā, vteretur manib⁹ loco anteriorū pedū. & sic vtilitas manuū ad diuersa opa pficienda cessaret. Quarto, quia si haberet pronā staturā, & vteretur manibus loco anteriorū pedū, oporteret, q̄ cibū caperet ore. Et ita haberet os oblōgū, & labia dura & grossa, & linguā etiā durā: ne ab exterioribus lęderet, sicut patet i alijs animalib⁹: & talis dispositio omnino impediret locutionē, quę est propriū opus rationis. Et tñ homo staturā rectā habens, maxime distat a plantis. Nam homo habet superius sui. i. caput versus superiⁿ mundi, & inferius sui versus inferius mundi. Et ideo est optime dispositus f̄m dispositionē totius: plātę vero habent superius sui, versus inferius mundi, nam radices sunt ori proportionales, inferius autem sui, versus superius mundi. Animalia vero bruta medio modo: nam superius animalis est pars, qua accipit alimētum: inferius autem est pars, qua emittit superfluum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ inconuenienter corporis humani productio in Scriptura describat. Sicut

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua. Scriptura vtitur speciali modo loquendi in productione hominis. Proba

Probatur, excludendo falsum causam, & assignando veram. Falsa quidē est causa huius, quòd solus homo sit a Deo, & hoc ex Augu. Vera autē, quia solus homo est ad imaginem Dei: ex qua deducitur conclusio sic, Solus homo est ad imaginē Dei factus. ergo alia facta sunt p̄pter ipsum. ergo ipse est principaliter intentus. ergo specialiter loquēdi, debet eius productio insinuari. Oia sunt clara, & vltima consequentia probatur: quia ea quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio facere consueuimus: ac per hoc, hæc maior diligētia debuit insinuari speciali tractatu de productione ipsius. Aduerte nouitie, q̄ hic cōparatur homo ad ea, quæ explicite facta scribuntur in principio Geneſis: inter illa. n. principatum tenet homo. Angeli enim nō numerant.

Art. 2. huius quæst.

Li. 7 sūper Gen. c. 24. tom. 3.

Li. 3. de anima. tex. 38. tom. 2.

RESPON. Dicendum ad primum, q̄ sicut Augustinus *dicit in 6. super Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo alijs rebus, q̄ Deus fecit ipsum hominem, quasi alia ipse nō fecerit, cum scriptū sit, Opera manuū tuarum sunt cœli, & alibi, Aridā fundauerunt manus eius: sed in hoc q̄ ad imaginem Dei factus est homo. Vtitur tamen Scriptura in productione hominis speciali modo loquendi, ad ostendendū, q̄ alia propter hominem facta sunt. Ea enim quę principaliter intendimus, cū maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

Li. 6. super Gene. c. 12 tom. 3.

AD 2^m dicendum, q̄ non est intelligendum Deū angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam perueſe intellexerunt: Sed hoc dicitur, ad signādam pluralitatem diuinarum personarum, quarum imago expressius inuenitur in homine.

AD 3^m dicendum, q̄ quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodū Deum formato iam corpori, animā infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutiōis rerū est, q̄ Deus vel corpus sine anima, vel animam sine corpore fecerit: cum vtrunque sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam est magis inconueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerso. Et ideo ad hoc excludendum, quidam posuerunt, q̄ cum dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritusancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritumsanctum. Ioan. 20. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciui. Dei*, excluditur per verba Scripturæ. Nā subditur ad prædicta., Et factus est homo in aīam viuentē. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. nō ad vitā spiritualē: sed ad vitā animalem refert. Per spiraculū ergo vitæ intelligitur anima, vt sic qđ dicit, Inspirauit in faciē eius spiraculū vitę, sit quasi expositio eiⁿ qđ præmiserat: nā aīa est corporis forma.

Li. 13. c. 24. tom. 5.

AD 4^m dicendum, q̄ quia operationes vitæ, magis manifestantur in facie hoīs pp sensus ibi existētes, ideo dicit, in faciem hoīs inspiratū esse spiraculū vitę.

AD 5^m dicendū, q̄ f̄m Aug.* oīa opera sex dierū simul sunt facta. Vnde aīam primi hoīs, quā ponit simul factā cū angelis, non ponit factam ante sextā diē: sed in ipso sexto die ponit esse factā & aīam primi hoīs in actu, & corpⁿ eius f̄m rōnes causales. Alij vero doctores ponūt, & aīam & corpⁿ hoīs factū sexto die i actu.

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 34.

QVAESTIO XCII.

De productione mulieris, in qua tuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primū.*

DEINDE considerandum est, de productione mulieris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in illa rerum productione, debuerit mulier produci.

¶ Secūdo, Vtrum debuerit fieri de viro.

¶ Tertio, Vtrum de costa viri.

¶ Quarto, Vtrum facta fuerit immediate a Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ mulier non debuit produci in prima rerū productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animaliū*, q̄ femina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatū & deficiens, debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerū īstitutione mulier producenda nō fuit. ¶ 2 Præt. Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta: nam ad mulierem dictum est post peccatum Gene. 3. Sub viri potestate eris. Et Grego. dicit *quod vbi non delinquimus omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir: semper enim honorabilius est agens patiente, vt dicit Augus. 12. super Gen. ad lit. † Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum. ¶ 3 Præt. Occasiones peccatorum, sunt amputandæ. Sed Deus præscibuit q̄ mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

SED CONTRA est, qđ dicitur

Prima S. Tho.

459 Opus. 73. c. 17.

* In Pastorali part. 2. c. 6. parū a prin. habet in sentent.

† li. 12. c. 16 i medio to mo. 3.

† li. 12. de generatione animalium c. 3. nō procul a fine, tom. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

quod plantæ semper. Quartus ergo, vel supremus ordo tertii gradus est, vt generatiua: tamen sortita excellentissimum omniũ opus, scilicet (intelligere) habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali commistione. Et hæc quidem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quòd seorsum describit factio mulieris a productione viri, cum in ceteris animantibus simul factus vterq; sexus commemoretur. Cõmistio in eo q̃d subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedẽtis taliter. Natura viuẽs generatiua sortita excellentissimã operationem .s. intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum eorum quãdoq; cõmistiõe: natura humana est hmõi. ergo. Solus ergo vir non sufficit: sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ Circa probationẽ consequẽtiæ dubiũ occurrit. Non.n. videtur verum, quod ibi dicitur*. s. quòd ad omne opus, melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per feminam: excepta generatione. inquit enim Ari. i 3. Oeconomicorũ, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in domo. Et i sequẽti articulo expresse dicitur, quòd in humana specie mas & femina coniunguntur, nõ solum ad generationem: sed ad domesticam vitam, in qua alia sunt maris, alia feminæ opera. Constat autem, quòd vnumquodq; opus, melius fit per eũ, cui est propriũ, quàm ꝑ aliũ. Igitur præter generationẽ alia sunt, quæ per feminã melius parantur, quàm per virũ: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendum cũ duplici distĩctione: prima, quòd aliud est loqui de vxore in cõparatiõe ad maritũ, & aliud absolute de

Genes. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

Respon. Dicendum, quòd necessarium fuit feminam fieri, sicut Scriptura dicit, in adiutorium viri: non quidem in adiutorium alicuius operis, vt quidã dixerunt. cum ad quodlibet aliud opus conuenienti⁹ iuuari possit vir per aliũ virum, quàm per mulierem: sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus generationis consideretur. Sunt.n. quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutem actiuam generationis: sed ab agente alterius speciei generantur: sicut plantæ & animalia, quæ generantur sine semine ex materia cõuenienti per virtutem actiuam cœlestium corporum. Quædam vero habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. non n. est in plãtis aliquod nobilius opus vitæ, q̃ generatio. Vnde conuenienter omni tempore, in eis virtuti passiuæ coniungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis, secũdum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum femininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius ĩ animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino cõiungitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum, sic fieri vnum ex mare & femina, sicut in planta, omni tempore coniunguntur vis masculina & feminina: etsi in quibusdã plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio vtriusq; virtutis, vt seorsum produceretu femina a mare, & tamen carnaliter coniungerentur in vnum, ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gẽ. 2. Erunt duo in carne vna.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ per respectum ad naturam particularem femina est aliquid deficiens & occasionatũ: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intendit producere sibi simile perfectum, secundum masculinum sexum. Sed ꝙ femina generetur, hoc F est propter virtutis actiuæ debilitatem: vel propter aliquam materiæ indispositionem: vel etiam ꝓpter aliquam transmutationem ab extrinseco: puta a ventis australibus, qui sunt humidi: vt dicitur in li. de generatione animalium.* Sed per comparationem ad naturam vniuersalem femina non est aliq̃d occasionatum: sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autem naturæ vniuersalis dependet ex Deo, qui est vniuersalis auctor naturę. Et G ideo instituendo naturam, non solum marem, sed etiam feminam produxit.

Li.4.c.2.tomo.4.

Ad 2m dicendum, ꝙ duplex est subiectio [c]. Vna seruilis, secundum quam præsidens vtitur subiecto ad subijpsius vtilitatem. & talis subiectio ĩtroducta est post peccatũ. Est autem alia subiectio œconomica vel ciuilis: secundum quã præsidens vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. & ista H subiectio fuisset etiam ante peccatum. Defuisset.n. bonum ordinis in humana multitudine, si quidã ꝑ alios sapientiores gubernati non fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter femina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inæqualitas hominũ excluditur ꝑ ĩnocentiæ statũ: vt infra dicetur*.

Q.96.ar.3.

Ad 3m dicendum, ꝙ si omnia, ex quibus homo sumpsit occasionem peccandi, Deus subtraxisset a I mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum cõmune tolli, vt vitaretur particulare malum [e], præsertim cum Deus sit adeo potens, vt quodlibet malũ possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

Vtrum mulier debuerit fieri ex uiro.

Ad secundum sic proceditur. Vr̃, ꝙ mulier non debuit fieri ex viro. Sexus.n. communis est homini & alijs animalibus. K Sed in alijs animalibus feminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ 2 Præt. Eorũ quæ sunt eiusdẽ speciei, eadẽ est materia. Sed mas & femina sunt eiusdẽ speciei. Cũ igitur vir fuerit fact⁹ ex limo terrę ex eodẽ debuit fieri femina, & nõ ex viro.

¶ 3 Præt. Mulier facta est ĩ adiutoriũ viro ad generationẽ. Sed nimia propinquitas reddit ꝑsonã ad hoc ineptã. Vñ ꝑsonę ꝓpinquę a matrimonio excludunt͂. vt patet Leui. 18. Ergo mulier ñ debuit fieri ex viro.

femina & viro. Secũda est, quòd aliud est loq̃ de femina & viro, ceteris parib⁹: & aliud est loqui de femina, sic affecta, aut erudita, vel assueta &c. Sermo siquidẽ est literę, de femina & viro absolute. Arist. & articulus sequẽs loquũtur de fœmina in cõparatione ad maritũ Et verum est, quòd multa sunt in domestica vita, quæ non solum melius fiunt per vxorem: sed simpliciter non decent maritum: quin potius nec scire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc non sequitur, quin ista melius fierent per vnũ, aut plures alios viros: ex hoc.n. ꝙ melius per ipsam q̃ per maritum fit: nõ sequit͂. ergo melius. q̃ per virum. Multa quoque sunt opera, quæ melius sperantur a muliere, q̃ a viro, ratione affectus maioris, consuetudinis, ĩstructionis &c. & propter hoc, Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc, mas & femina in hominibus iungunt͂ ad opera vitæ domesticæ, quia maximum vinculũ amicabilis & ꝑpetuæ cõiũctionis reddet magis idoneã feminã vxorem ad huiusmodi opa, quàm virum: cum quo non est ratio tãti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ ex August. acceptum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Mulier conueniẽter ex viro formata est, magis q̃ femina cuiusq; aialis ex eo. Quod probatur quadrupliciter, Primo, ex parte dignitatis viri. Secundo, ex parte amabilitatis mulieris. Tertio, ex parte finis secundarii, s. domesticæ vitæ. Quarto, ex parte sacramenti. Omnia patent.

c 485 · b 406 483 · b 136 · 460

Sed contra est, quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso. s. viro, adiutorium sibi. s. mulierem.

Respon. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem in prima rerum institutione ex viro formari, magis quàm in alijs animalibus. Primo quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem, esset & ipse principium totius suæ speciei [c], sicut Deus est principium totius vniuersi. Vnde & Pau. dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno, omne genus hominum.

Secundo, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dũ cognosceret eam ex se esse productã. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrem, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & femina cõmanent ꝑ totam vitam. quod nõ contingit in aliis animalibus.

Li.8.Ethic. c.12. non remote a fine tom.5.

Tertio, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic.* mas & femina coniunguntur in hominibus: non solũ ꝑꝑ necessitatem generationis, vt in alijs animalibus: sed etiã ꝑꝑ domesticam vitã, in qua sunt aliqua opera viri & feminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vñ cõueniẽter ex viro formata est femina, sicut ex suo pricipio.

Quarta vero est ratio sacramentalis. Figuratur. n. ꝑ hoc, ꝙ ecclesia a Christo sumit principiũ. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. et per hoc patet responsio ad primum.

Ad 2m dicendum, ꝙ materia est ex qua aliquid fit. Natura autem creata habet determinatum principiũ: et cum sit determinata ad vnum: etiam habet determinatum processum, vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere, sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

Ad 3m dicendum, quòd ex naturali generatione cõtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta a viro ꝑ naturalem generationem, sed sola virtute diuina. vnde Eua nõ dicit͂ filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum mulier debuerit formari de costa uiri.

Ad tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ mulier nõ debuerit formari de costa viri. Costa.n. viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori nõ potest fieri maius, nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceret͂ q̃ de costa: vel est per rarefactionem quia (vt dicit Augu. super Gen. ad lit.*) non est possibile vt aliquod corpus crescat, nisi rarescat. Nõ autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus ĩ ea proportione, quã habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua nõ fuit formata de costa Adæ.

461 2.dis. 18.q. 1.arti.1. Et 1.cor.7.

Li. 10.c.vlti. circa finẽ tom.3.

¶ 2 Præt. In operibus primo creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtra- A cta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶ 3 Pręt. Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari a viro, vt ex ea mulier formaretur.

Sed contra est, quod dicitur. Gen. 2. Ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adã in mulierem.

Respon. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem formari B de costa viri. Primo quidẽ, ad significandum ꝙ inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. et ideo non est formata de capite. Neque debet a viro despici tanquã seruiliter subiecta. et ideo non est formata de pedibus. Secundo, propter sacramentum. quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerũt sacramẽta, idest sanguis & aqua, quibus est C Ecclesia instituta.

Ad primum ergo dicendũ, quòd quidam dicunt, per multiplicationem materiæ absque alterius additione formatum fuisse corpus mulieris: ad modũ quo Dominus quinque panes multiplicauit. Sed hoc est oĩno impossibile. Multiplicatio enim prædicta, aut accidit secundum transmutationem substãtiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationẽ dimensionũ eius [c]. D non autem secundum transmutationẽ substãtiæ ipsius materiæ: Tũ quia materia in se cõsiderata, est omnino intransmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens solum rationem subiecti: Tum etiam, quia multitudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi, eadẽ materia manẽte absque [d] additione: nisi per hoc, ꝙ maiores dimensiones accipiat. Hoc aũt est rarefieri. s. materiã eandẽ accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. Phys.* Dicere ergo materiã multiplicari absq; rarefactione, est ponere contradictoria simul. s. diffinitionem absq; diffinito. Vnde, cũ non ap- E pareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ, vel per creationẽ, quod probabilius est: vel per cõuersionem. Vnde Augu.* dicit super ioan. ꝙ hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinq; millia hominũ, quo ex paucis granis producit multitudinẽ segetũ. quod fit ꝑ cõuersionem alimenti. Dicitur tamen vel ex quinq; panibus turbas pauisse, vel ex costa, mulierẽ formasse, quia additio facta est ad materiã præexistentẽ costæ, vel panũ.

D.968.

Li.4.Physi. tex.84.to.2

Tract.24.in Ioan.tom.9

Ad 2m dicendũ, ꝙ costa illa fuit de ꝑfectione Adę, non prout erat indiuiduum quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore. & per hoc patet solutio ad 3m.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum tertiũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Cõueniẽs fuit mulierẽ formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniunctionis socialis non denominatiuæ, ex quacunque parte. secundo ex parte sacramẽti. omnia clara sunt.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ quia materia præuenit actus omniũ prędicamẽtorum, vt dicitur 7. Meta. nec est quid, nec quale, nec quantũ: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiã materiæ est & magnitudo & multitudo quæ ad prædicamentum quantitatis pertinent: præter essentiam autẽ eius sunt hæc in actu, non in potentia. Verũ non est putandum materiam existẽtem sub quacunq; dimensione, esse in potentia ad quantamcunque dimẽsionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potẽtia extenditur. Et propterea communiter & bene dicitur, ꝙ licet in essentia materiæ non detur maius aut minus, multitudo, vel paucitas, datur tamen in ea plus & minus, ita ꝙ plus materiæ est sub pedali terræ, quam sub pedali ignis: hoc patet ex rationibus rari & dẽsi, qm̃ hoc habet multum materiæ sub paruis, illud parum sub magnis dimensionibus. Et propterea, materia existens sub costa, non erat in potẽtia ad quantamcunque quantitatem. Et rursus, licet fuerit in potentia ad quantitatem maiorem muliere, non tamen seruata densitate debita ad corpus muliebre, & ideo oportuit pl⁹ materię haberi a corpore longe maiori, & non longe rariore.

583

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articuli quarti.*

TItulus clarus.

462 Sup. qra 92 ar. 2. ¶ In corpe vna conclusio respondetur quæsito affirmatiue. Solus Deꝰ mulierem de costa viri potuit formare. Probatur. Solus naturæ institutor potest præter naturæ ordinem res in esse producere. ergo solus Deus potest corpus mulieris de costa viri formare. Antecedēs patet: cōsequentia probatur, quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatū, quod probatur sic. Generatio cuiusque speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio, est ex semine humano, ergo productio ex quacunq; alia materia, nō est naturalis. ergo formatio corporis ex costa, nō est naturalis: oīa clara sunt.

Li. 3. de Trinit. c. 4. to. 3. ¶ 2 Præt. Augst. dicit 3. de Trin. †, ꝙ corporalia dispēsantur a Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatū. Ergo est factum p ministeriū angelorum, & non immediate a Deo.

¶ 3 Præt. Ea quæ præxtiterunt in creaturis ſm rationes causales, ꝓducūtur virtute alicuius creaturæ, & non immediate a Deo. Sed ſm causales rōnes, corpus mulieris in primis operibꝰ, ꝓductū fuit, vt Aug. dicit 9. supGen. ad lit.* ergo nō fuit ꝓducta mulier immediate a Deo.

Li. 9. ca. 15. tom. 3. † li. 9. super Gene. c. 15. parū a principio, to. 3.

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in eodem li. Formare vel ædificare costā vt mulier esset, non potuit nisi Deus a quo vniuersa natura subsistit.

Ar. 2. huius quæst. RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* vniusciuiusque speciei generatio naturalis, est ex determinata materia. Materia autem, ex qua naturaliter generat homo, est semen humanū viri vel feminæ, Vñ ex alia quacunq; materia indiuiduū humanæ speciei generari nō pōt naturaliter. Solus aūt Deus, qui est naturæ institutor, pōt præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo, solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio procedit quando indiuiduum generatur ex simili secundum speciem, generatione naturali.

Li. 9. ca. 15. parū a principio tom. 3 AD 2ᵐ dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad lit.* An ministeriū angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quòd sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

Li. 9. ca. 18. parū a medio, tom. 3. AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut Aug. in eodem lib. dicit,* Nō habuit prima rerū conditio, vt femina omnino sic fieret: sed tamē hoc habuit, vt sic fieri posset. Et ideo secundum causales rationes præexistit corpus mulieris in primis operibus, non secundum potentiam actiuam, sed secundum potentiam passiuam tantum, in ordine ad potentiam actiuam Creatoris.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulum primum.*

QVAESTIO XCIIII.

De fine, siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

TItulus, Dei, quo ad naturam, non artem.

¶ In corpore duo. Primo, incipit ostendere, quid requiratur ad rationē imaginis, tam perfectæ, quàm imperfectæ.

DEINDE cōsiderādū est, de fine, siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei.

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, Vtrū in homine sit imago Dei.

¶ Secūdo, Vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis.

¶ Tertio, Vtrum imago Dei sit magis in angelo quàm in homine.

¶ Quarto, Vtrum imago Dei sit in omni homine.

¶ Quinto, Vtrū in homine sit imago Dei per comparationē ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum.

¶ Sexto, Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundū habitus, aut actus.

¶ Septimo, Vtrum per cōparationē ad omnia obiecta.

¶ Octauo, Vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem.

¶ Nono, De differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago Dei sit in homine.

AD PRIMVM sic procedit, Videtur, ꝙ imago Dei non sit in homine. Dicitur. n. Isai. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶ 2 Præt. Esse Dei imaginem, est ꝓprium primogeniti: de quo dicit. Apostolus ad Colos. 1. Qui est imago Dei iuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶ 3 Præt. Hilar. dicit in lib. de syno. *ꝙ imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit, ꝙ imago est rei ad rē coæquādam indiscreta & vnita similitudo. Sed non est species indifferens Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deū. Ergo in hoīe nō pōt esse imago Dei.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostrā.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Aug. *dicit in lib. 83. q. vbi est imago, cōtinuo est & similitudo: sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet, ꝙ similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet ꝙ sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo, quòd agitur ad imitationem alterius°. Vnde ouum, quātūcunq; sit alteri ouo simile & æquale, qa tamē nō est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Æqualitas autem non est de ratione imaginis: quia, vt Aug.* ibidem dicit, Vbi est imago, non continuo est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucēte. Est tamen de ratione perfectæ imaginis. nam in perfecta imagine nō deest aliquid imagini, quod insit illi de quo expressa est. Manifestū est aūt, ꝙ in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur a Deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo ſm æqualitatem: quia in infinitū excedit exemplar hoc, tale exemplatum: et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tm perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura, cum dicit hominem factum ad imaginem Dei. Prepositio. n. ad, accessum quendam significat, qui competit rei distāti.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. & ideo signāter dicit, Quam imaginem ponetis ei? Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualem imaginem.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfecte implens illud cuius imago est. Et ideo dicit imago, & nunquam ad imaginem. Homo vero & propter similitudinem dicitur imago, & propter imperfectionē similitudinis, dicitur ad imaginem. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi cōnaturali: in homine aūt sicut in aliena natura, sicut imago regis ī nūmo argēteo, vt patet ꝑ Aug.* in li. de decē chordis.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ cū vnum sit ens indiuisum, eo modo dicitur species indifferēs quo vna. Vnum autem dicitur aliquid: non solum numero, aut specie, aut genere, sed etiam ſm analogiā vel proportionem quandam: et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deum. Quòd autem dicit rei ad rem coæquandam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, ꝙ imago Dei inueniat in irrationalibꝰ creaturis. Dicit. n. Dion.* in li. de di. no. Habent causata causarum suarum

Li. 83. qđ. q. 73. in h. to. 4. similitudo deducta non secundum æqualitatem. ergo imago. Antecedens. n. est supersas ad imaginem vt patet. ergo &c. Ad hæc dicitur ꝙ cum hæc quæstio sit non tam de re q̄ de authore, nec cadere potest in sapientis cuiusquam mētem, vt in cōsequentibus immediate se eiusdē quæstionis articulis, obtutus sui fuerit tātus author: distinguēdū est, ꝙ imago potest sumi dupliciter. Vno modo proprie: alio modo communiter, & quòd hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in secundo vero proprie, & ideo nullū sophisma cōmissum est. Et quòd hæc sit mens literæ, colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit: solæ creaturæ intellectuales proprie loquendo sunt ad imaginem Dei. insinuās distinctionem præfatam communiter & proprie. Ratio autē quare diminute in hoc articulo imaginē acceperit, fuit vt reor triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in conclusione imaginis in homine, eo ꝙ secundum rē saluatur in eo etiam reliqua conditio perfectiōnis imaginis rationem. Secunda est, vt a communionibus etiam conditionibus ad speciales procederet disciplina: non diuersarum quæstionum: sed eiusdē quæstionis ſm diuersos articulos: non. n. tā exacta in primo articulo requiritur doctrina, sed fat est si successiue p alios articulos natura quæsiti discutitur perfecte. Tertia, quia ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialē difficultatē vt in argumētis articuli sequētis patet, & ideo reseruata est speciali artic.

ca. 8. ad medium habetur hic liber, tom. 9.

464 2. di. 16. ar. 2. Et 3. dis. 2. q. 1. ar. 1. & dist. 10. q. 2. arti. 2, q. 1. cor. Et 4. contra c. 20. fi. Et 1. cor. 11. lec. 2. * ca. 2. par. 1. nō remotē a fine.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ tertiæ Articulū secundū.*

TItulus. imago dei, ꝓprie dicta.

¶ In corpore duo. Primo, complet rationē imaginis proprie dictæ. Secūdo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit duo, alterū negatiuum, alterū affirmatiuū. Negatiuum est. Non quælibet similitudo, dedu cta ab alio, sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo ſm genus, vt patet de verme respectu hominis: nec ſm accidens commune, vt patet de albo: non re spectu albi formaliter, sed respectu subiecti quod per accidens denominatur album. Affirmatiuū est: quòd requiritur ad similitudo secundū speciem, vt patet in filio respectu patris, aut ſm propriā speciei & præcipuā figuram, vt patet in denario. & probatur authoritate Hilarii.

† ca. 4. aliquātulum a princ.

Li. 3. metro 9. parum a princ.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōdet: Solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginē Dei. Probatur. Solæ creaturę intellectuales assimilātur Deo, vt itelligit & sapit. ergo solæ creaturæ intellectuales assimilātur Deo, secundum quasi vltimam differentiam. ergo solæ assimilantur ſm speciem. ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet, & prima consequentia declaratur, graduando res ſm similitudinem ad Deū in tres gradus. Et probatur authoritate Augustini dicentis nullum gradum esse proximiorem Deo, q̄ sit intellectuus: tenet ergo locus vltimæ differentiæ: ceteræ consequētiæ sunt euidentes.

Li. 6. c. 12. circa mediū tom. 3.

161

In li. de Synod. in 2. fol. a prin. libri.

Li. 83. quæst. 10. Q. 51. in medio, tom. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ deficiunt a ratione imaginis, inquantum tamen F aliqualem Dei similitudinem habent, partucipant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit, quòd causata habent causarum contingentes imagines, ideſt, quantum contingit ea habere, & non ſimpliciter.

AD 2^m dicendum, ꝙ Diony. aſſimilat radium ſolarem diuinæ bonitati quantum ad cauſalitatem, nō ſm dignitatē naturæ, quæ requirit ad rōnē imaginis.

AD 3^m dicendum, ꝙ vniuerſum eſt perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura, extenſiue & diffuſiue. Sed intenſiue & collectiue ſimilitudo diuinę perfectionis, magis inuenitur in intellectuali creatura, quæ eſt capax ſummi boni. Vel dicendum, ꝙ pars nō G diuiditur contra totum: ſed contra aliam partem. Vnde cum dicitur, ꝙ ſola natura intellectualis eſt ad imaginem Dei, non excludit quin vniuerſum ſecundum aliquam ſui partem ſit ad imaginem Dei: ſed excluduntur aliæ partes vniuerſi.

AD 4^m dicendum, quòd imago accipitur a Boet. ſecundum rationem ſimilitudinis, qua artificiatum imitatur ſpeciem artis, quæ eſt in mente artificis. Sic autem quælibet creatura eſt imago rationis exemplaris, quam habet in mente diuina. Sic autem non loquimur nunc de imagine: ſed ſecundum quod attenditur ſecundum ſimilitudinem in natura: prout ſcilicet primo enti aſſimilantur omnia inquantū ſunt entia: H & primæ vitæ, inquantum ſunt viuentia: & ſummę ſapientiæ, inquantum ſunt intelligentia.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum tertium.*

465 1.dif.3.q.3. arti.1.ad 4. Et 2.di.16. arti.3. Et 3.di.2.q.1.ar.1.q.1. & 2. cor. Et pſ.8. * In ſermo. 27.de verb. Apo.to.10. Et de verb. Dñi, ſer.63 † Q.51. in medio.

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus ſit magis ad imaginem Dei, quàm homo.

TItulus clarus. ¶ In corpe vna concluſio bimębris. Angelus eſt ſimpliciter magis ad imaginē Dei, homo aūt ē magis ſm quid: pbaſ quo ad vtrāque partē ſimul. Angelus eſt ſimilior Deo ſm intellectualē naturā. ergo ſm id in quo primo conſideratur rō imaginis, homo vero eſt ſimilior Deo ſm quædā ſ. cōmunicationē naturæ, præſentiā animæ in toto & partibus. ergo ſm ea in quibus ſecūdario attenditur ratio imaginis. ergo non per ſe. ergo non ſimpliciter, ſed ſm quid. Antecedēs tā pro angelo q̄ pro hoīe eſt euidēs: primæ vero conſequentiæ declarantur diſtinguēdo, quòd de imagine dupliciter: quo ad principale, & ſecūdariū. Secunda vero de homine probatur, quia alioquī bruta eſſent ad imaginē Dei: cū in eis ſaluentur hæc ſimilia. Nō ergo hęc prinēt ad imaginē, niſi quia in natura intellectuali, vltimę conſequentiæ patēt ex terminis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ tam in viro quàm in mulierē inuenitur Dei imago quātum ad id, ī quo principaliter ratio imaginis conſiſtit. ſ. quantum ad intellectualem naturam. Vnde Gen. 1. cum diciſſet, Ad imaginem Dei creauit illum. ſ. hominē, ſubdidit, Maſculū & feminam creauit eos. Et dixit pluraliter eos (vt Aug.* dicit) ne intelligatur in vno indiuiduo, vterq; ſexus fuiſſe coniunctus. Sed quantum ad aliquid ſecundarium, imago Dei inuenitur in viro ſm quod nō inuenitur in muliere: nam vir eſt principium mulieris & finis, ſicut Deus eſt principiū & finis totius creaturæ. Vnde, cū Apoſtolus diciſſet, ꝙ vir imago & gloria eſt Dei, mulier autem eſt gloria viri: oſtendit quare hoc dixerit, ſubdēs, Non enim vir eſt ex muliere, ſed E mulier ex viro: & vir nō eſt creat^o pp mulierē: ſed mulier pp virum.

AD 2^m & 3^m dicendum, ꝙ illæ rationes procedūt de imagine, quæ eſt ſecundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum in homine ſit imago Dei quantum ad trinitatem perſonarum.

467 Supra ar.6. cor. Et ver. q.10.ar.3. cor. & q.15 arti.3.1.

AD QVINTVM ſic procedit. Videtur, ꝙ in homine non ſit imago Dei quantum ad

tet cum prima conſequentia. Secunda vero probatur, quia hoc eſt ſummum & primum intellectualitatis in Deo, quòd ſcilicet intelligit & amat ſe, & hoc ē ſupremum, ad quod poteſt omnis intellectualis natura pertingere, quòd intelligat & quieſcat in primo intelligibili, & patet vtrūq; 12. Meta. Tertia vero cōſequentia, diſtinguēdo lumē triplex &c. patet, & omnia clara ſunt. Sed nota ꝙ in primo mębro nomine aptitudinis naturalis, non intelligo aptitudinem vt diſtinguitur contra habitum aut actū: quoniam ad hoc primum membrū ſpectat non ſolum poſſe intelligere & amare Deum: ſed etiam intelligere & amare tā actualiter q̄ habitualiter, loquēdo de cognitione & amore in puris naturalibus: ſed intelligo aptitudinem naturalē, vt diſtinguitur contra ſupernaturalem tātum. Fecit autem ſpecialem mentionē in primo membro de aptitudine, & in ſecundo de actu & habitu, ad inſinuandum quòd notitia & affectio ex natura extendit ſe vſque ad aptitudinem, gratiæ vero vſq; ad habitum tantū, & conſequenter gloriæ ad actum tantum. Authoritas vero ē gloſ. ſuper Pſalmum, & clara eſt.

606

Pſal. 4. in gl. ordina. & ſumitur ex Caſſiodoro.

Li.3. ſuper Gene.c.22 in fine.to.3

¶ *Super Quæſtionis nonageſimætertiæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo, oſtendit quo mō ſe habeant adinuicem imago naturę, & perſonarū. Secūdo, reſpōdet q̄ſito. ¶ Quo ad primum concluſio eſt. Imago naturæ non excludit imaginem perſonarum: ſed potius īfert illam. Probatur ſic. Diſtinctio diuinarū perſonarū eſt ſm originē, ſeu originis relationes. ergo eſt ſm quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, ſed cauſat potiꝰ imitationē perſonarū. ergo &c. Antecedēs ſupponitur ex antedictis. Prima conſequentia probatur, quia modus originis variatur ſm quod exigit diuerſitas naturarum: quod manifeſtatur ex diſſerētiis origine inanimatorum & animatorum: & rurſus plantarū & animalium. Modus ergo diuinæ originis eſt ſecundū quod natura diuina exigit: ergo & diſtinctio perſonarum. cætera ſunt p ſe nota. ¶ Aduerte hic, quòd hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propoſitione credita & altera ſcita, quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, ſunt ſcita: ea vero, quæ ad pluralitatē perſonarū & imaginē earū vt ſic, ſunt credita: & ideo cum dicitur quòd imago trinitatis ſequitur ad imaginē naturæ intelligendum eſt, vt creditum non vt ſcitum, ſicut & trinitas ipſa reſpectu naturę diuinæ.

*c.1.a med.

†Hila.li.5. de Trin. in fine pri. folii a prin. li.

*ca.88. habetur inter oper. Aug. tom.3. †Dam.li.2 ca.12. nōtū a prin. †li. de creati. hominis ca.9.

18

¶ Quo ad ſecundū concluſio reſpōſiua eſt: In hoīe eſt imago Dei & quantum ad naturam diuinā & quantum ad trinitatem perſonarū. Probatur, quia in ipſo Deo vna natura exiſtit in tribus perſonis. Aduerte hic, ꝙ concluſio ſupponit eſſe in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam, & intendit tātū probare, quòd ſit etiam quo ad trinitatē perſonarū. Vnde vis ꝓbationis conſiſtit in duabus propoſitionibus. ſ. ꝙ natura diuina eſt trina ſuppoſitaliter, & ꝙ in hoie eſt imago naturæ diuinæ. Ex his. n. optime infertur, ergo in eo eſt imago trinitatis: quia illa imago infert iſtam vt in prima parte huius articuli deciſum eſt.

Q.32.ar.1.

Li.6.de Trini.c.2. circa medium to mo.3.

Li.4.de Trini.circa medium.

Q.40:ar.2.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt,* diſtinctio diuinarum perſonarum nō eſt niſi ſm originē, vel potius ſm relationes originis. Non autem eſt idem modus originis in omnibus: ſed modus originis vniuſcuiuſque eſt ſm conuenientiam ſuæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifeſtum eſt, quòd diſtinctio diuinarum perſonarum eſt ſm quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde eſſe ad imaginem Dei ſm imitationē diuinæ naturæ, non excludit hoc, quod eſt eſſe ad imaginem Dei ſm repræſentationem trium perſonarum, ſed

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed magis vnum ad alterum sequitur. Sic igitur dicendum est in homine esse imaginem Dei, & quãtum ad naturã diuinã, & quãtum ad trinitatem personarum. Nã & in ipso Deo in tribus ꝓnis vna existit natura.

Et per hoc patet responsio ad duo prima.

AD 3^m dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si imago Dei esset in homine perfecte repræsentans Deum. Sed sicut Aug. dicit in *15. de Trin. maxima est differentia huius trinitatis, quę est in nobis, ad Trinitatem diuinam. Et ideo (vt ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius q̃ credimus: Deum vero esse Trinitatem, credimus potius quàm videmus.

Lib. 15. de Tri. 6. c. tomo. 3.

AD 4^m dicendum, ꝙ quidam dixerunt in homine esse solum imaginem filij. Sed hoc improbat Aug. in *12. de Trin. Primo quidem per hoc, ꝙ cum secundum æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinem filij, ꝙ sit factus ad similitudinem patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginem filij, non diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, sed tuam: cum ergo dicitur, Ad imaginem Dei fecit illũ, non est intelligendũ ꝙ pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ filij qui est Deus (vt quidã expoſuerũt) sed intelligendũ est, ꝙ Trinitas Deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã. i. totius Trinitatis. Cum autem dicitur ꝙ Deus fecit hominẽ ad imaginem suam, dupliciter põt itelligi. Vno modo, ꝙ hæc præpositio Ad, designet terminum factionis, vt sit in eo imago nostra. Alio modo, hæc præpositio Ad, potest designare causam exemplarem: sicut cũ dicitur, Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina, quæ abusiue imago dicit, secundum quod imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago, quia secundum eã vna persona aliã imitatur.

Lib. 12. de Tri. c. 5. & 6. tom. 3.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum sextum.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

468 1. di. 3. q. 3. Et 2. di. 16. art. 3. Et 4. cont. c. 26.

TItulus, secũdũ mentem tantũ Deus tam quo ad naturam q̃ trinitatẽ. ¶ In corpore vna cõclusio bimẽbris. In homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentẽ, ſm vero alias eius partes per modũ vestigii. Probat, Imago repræsentat ſm similitudinẽ speciei, vestigium vero nõ pertingendo ad similitudinem speciei suæ causæ. ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigium vero in ceteris. ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura ſm id, in quo excedit cetera, vestigium vero Dei in eadem, secundum alias partes. ergo in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mẽtem, secundum vero

Li. 12. c. 7. & 24. to. 3.

pertinet, est aliqua Trinitas in nobis, secundũ quam sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in alijs visionibus.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi, quòd renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum, ad mentem pertinet: sed ad Colos. 3. dicit, Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eũ. Vnde renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentũ, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginem Dei pertinet solum ad mentem.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ cum in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenit similitudo Dei p modũ imaginis ut supra dictũ est *: i alijs autẽ creaturis per modũ vestigij. Id autẽ in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur, ꝙ nec in ipsa rationali creatura inuenitur Dei imago, nisi secundum mẽtẽ. In alijs vero partibus siquas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundũ partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifeste cognoſci potest: si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago n. repræsentat secundum similitudinem speciei, vt dictum est *, vestigium autem repræsentat per modum effectus, qui sic repræsentat suam causam, quòd tamen ad speciei similitudinem non pertingit. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis; & desolatio terræ, vestigiũ hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas, & quantũ ad hoc, quòd in creaturis rationalibus repræsentatur similitudo diuinæ naturæ, & quantũ ad hoc quòd in eis repręsentatur similitudo Trinitatis increatę. Nam quantum ad similitudinem diuinę naturę pertinet, creaturę rationales videntur quodammodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantũ imitantur Deum: non solũ in hoc ꝙ est & viuit: sed etiam in hoc, ꝙ intelligit, vt supra dictũ est. * Alię vero creaturę non intelligunt: sed

Art. 1. & 2. huius quæ.

Art. 2. huius quæst.

Art. 2. huius quæst.

alias eius partes, per modum vestigii. Antecedens quo ad primam partem, patet ex dictis. Quo ad secundam declaratur, in vestigio animalis ignis, & exercitus. Prima vero cõsequẽtia, fundatur super quatuor. Primũ est expressum & præmissum, scilicet ꝙ in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundũ est implicite subintẽctum. i. quòd similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigii. Tertiũ est differentia inter imaginem & vestigium, & hæc assumpta in antecedente. Quartum est, quòd sola intellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificã ipsius Dei. Et hoc licet suppo-natur quodammodo ex primo articulo, exprimitur hic distinguendo & applicando ad imaginem & vestigium ad diuinam naturam, & trinitatem duabus differentijs. Prima. Rationalis est similis specifice naturæ diuinæ: ac per hoc ꝙ modũ imaginis. cetera ex dispositione earum significãt, ꝙ Deus est intellectualis. ergo vestigiũ naturæ Dei. Secunda, Rationalis est similis specifice trinitati: quia principium verbi &c. ergo i ea imago trinitatis: reliquę innuũt ex modo & specie & ordine, ꝙ in Deo sint principium verbi, verbũ & amor vtriusq; ergo vestigiũ. Ex his manifeste patet tota prima consequentia explicata quo ad ly Dei, scilicet naturã & personas.

¶ Circa differentiã assignatã inter imaginem & vestigium, occurrit dubium ex Seo. in 1. dist. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deũ ſm conceptũ speciei specialissimæ: sed solũ ſm conceptus communes. ergo differentia assignata nihil valet. Antecedẽs patet, & consequentia est euidens, quia in hoc stat tua differentia, quòd imago ad speciem

speciem, vestigium non. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de antecedẽte intellecto de specie specialissima repræsentantis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati, ad quã pertingit imago: nõ militat contra sensum assignatum, quia in nomine speciei i his, quæ non sunt in specie qualis est Deus, nõ intelligimus proprie speciẽ nec differentiam: sed vltimum gradum in illa natura inuentũ, vt patet ex dictis. Vltimus autem, vt per Aug. probatur, est intellectiuus, & ꝓpterea in hoc optime consistit differentia inter imaginẽ & vestigiũ Dei, quòd illa fundatur super imitationem sꝑ eiei ideſt, vltimi gradus, ideſt naturæ intellectualis, istud vero sꝑ repræsentationẽ, quòd talis grad⁹ sit in Deo, & nõ super assimilari sibi i illo.

¶ Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginem, tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

Q. 45. ar. 7.

Lib. 12. de Tri. c. 5. tomo. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. de Tri. * quidam imaginem trinitatis in homine posuerunt, non ſm vnum indiuiduum: sed ſm plura: dicentes, ꝙ vir patris personam intimat: filij vero personam, qui de viro ita processit, vt de illo nasceretur, atq; ita tertiam personã velut Spiritũsanctũ dicũt esse mulierẽ, quæ ita de viro processit, vt non ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdum videtur. Primo quidem, quia sequereture ꝙ Spiritussan. esset principiũ filij: sicut mulier est principiũ prolis, quæ nascitur de viro. Secundo, quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personę. Tertio, quia ſm hoc Scriptura de imagine Dei in homine, mentionem facere nõ debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, ꝙ Scriptura, postquã dixerat, Ad imaginẽ Dei creauit illum: addidit, Masculum & feminam creauit eos: nõ vt imago Dei ſm distinctiones sexuũ attendatur; sed quia imago Dei vtriq; sexui est cõmunis: cũ sit ſm mẽtem, in qua nõ est distinctio sexuũ. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secũdũ imaginem eius qui creauit illum, subdit: Vbi non est masculus & femina.

AD 3^m dicendum, ꝙ quàmuis imago Dei in homine non accipiatur ſm figuram corpoream: tamen quia corpus hominis non solum inter terrenorũ animalium corpora non pronum in aluum prostratũ est: sed tale est ut ad cõtẽplãdũ cœlũ sit aptius, magis i hoc ad imaginem & similitudinem Dei q̃ cetera corpora animalium factum, iure videri potest: vt Aug. dicit

A in li. 83. q. * Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei, sed quia ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij. Lib. 83. qst. 51. tom. 4.

AD 4^m dicẽdum, ꝙ tam in visione corporali quàm imaginaria inuenitur quædã trinitas, vt Aug. dicit in lib. de Trini. * In visione. n. corporali est quidem primo species exterioris corporis. Secundo vero, ipsa visio quæ fit per impressionẽ cuiusdã similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertio, est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & eum in re visa detinens. Similiter etiam in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria reseruata. Secundo, ipsa imaginaria visio, quę prouenit ex hoc ꝙ acies animæ. i. ipsa vis imaginaria informatur ſm prædictam speciem. Tertio vero, inuenitur intentio voluntatis coniungens vtrunq;. Sed vtraq; trinitas deficit a ratione diuinæ imaginis. Nã ipsa species exterioris corporis, est extra naturã animæ. Species autẽ quæ est in memoria, etsi non sit extra animã, est tñ aduẽtitia animæ. Et ita vtrobiq; deficit repræsentatio connaturalitatis, & coæternitatis diuinarũ personarũ. Visio vero corporalis, nõ procedit tantum a specie exterioris corporis, sed simul cum hoc a sensu videntis. Et similiter visio imaginaria non solum procedit a specie quæ, in memoria conseruatur, sed etiam a virtute imaginatiua. Et ita per hoc non repræsentatur conuenienter processio filij a solo patre. Intentio vero voluntatis, quæ cõiungit duo prædicta, non ex eis procedit, neq; in visione corporea neq; in spirituali. Vnde nõ cõueniẽter repręsentatur processio Spiritusſanctꝰ a patre & filio. Ex li. 9. c. 6. & li. 11. c. 2 tom. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ imago Dei non inueniatur in anima secundũ actus: dicit. n Aug. 11. de Ciui. Dei * ꝙ homo factus est ad imaginem Dei, ſm quod sum⁹, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed eẽ nõ significat actũ. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ 2 Præt. Aug in. 9. de Tri. † assignat imaginem Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum: sed magis potentiam, vel etiam essentiã intellectiuę animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ 3 Præt. Aug. * 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiã & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animę, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶ 4 Præt. Imago trinitatis semp manet in anima. Sed actus nõ semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.*

469 1. di. 3. q. 4. ar. 1. & q. 5. Et ver. q. 10 ar. 3. *li. 11. c. 26. non longe a principio.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio trimẽbris, responsiua quæsito: Imago trinitatis in mente primo attenditur secundũ actus verbi & amoris: secundario autẽ ex consequenti secũdũ potentias, & præcipue habitus. Probatur prima pars: Imago est repræsentatiua speciei. ergo primo attenditur in mẽte, ſm quod maxime appropinquat ad speciem trinitatis. ergo ſm quod accedit ad repræsentãdum processionem verbi a dicente, & amoris connectentis. ergo ſm actus. Antecedens iam patet: prima consequẽtia est per se nota: secunda vero probatur, quia ſm talem processionem constituit trinitas. vltima autẽ probatur, quia verbum sine actuali cognitione non est, vt Aug. dicit. Secunda vero pars probatur, quia conditiones

†ca. 4. to. 3. Lib. 10. de Tri. c. 11. tomo. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

nes effectus sunt ẽt suorũ principiorũ, pro quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potẽtias & habitus esse principia actuum. ergo quæ cõueniunt actibus, cõueniunt etiã quodammodo potẽtiis & præcipue habitibus, quia proximioris principii rationem habẽt. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ, quia limitant potẽtias & habitus, ꝙ nõ qualitercũq;, sed vt virtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, nõ vt passiones, aut ꝓprietates &c. Et hæc in solutione argumentorũ patẽt.

108 ¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ cũ ibi dicitur, posse dici, ꝙ anima seipsam intelligit percipiendo actum suũ, quandocũq; aliquid intelligit, interpretãdũ est de cognitione an est: hoc.n.modo seipsam semp intelligit, modo se operari percipiat.

(Li.9 de Trini.c 6.to.3.) (Ar.2.huius quæst.) (Li.14.de trini.c.7.a medio. tom.3.) (D.721.)

Sed contra est, quòd Augu.* 9.de Trin. assignat trinitatem in inferioribus animæ partibus, secundum actualem visionem sensibilem & imaginariam. Ergo & Trinitas quæ est in mente, secundũ quam homo est ad imaginem Dei, debet attendi secundum actualem visionem.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* ad rationẽ imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet ꝙ secundum illud principaliter attendatur, quod maxime accedit (prout possibile) ẽ ad repræsentandum speciem diuinarum personarum. Diuinæ autem personæ distinguuntur secundum processionem verbi a dicẽte, & amoris connectentis vtrunq;. [c] Verbũ autem in anima nostra sine actuali cogitatione esse nõ potest, vt Aug. dicit. *14.de Tri. Et ideo primo [d] & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundũ actus, prout s. ex notitia quam habemus cogitando interius, verbũ formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia prĩcipia actuũ sunt habitus & potentiæ, vnũquodq; autẽ virtualiter est in suo principio, secũdario & quasi ex consequenti, imago trinitatis potest attendi in anima [d] secundum potentias, & præcipue secundum habitus, prout in eis scilicet, actus virtualiter existũt. (D. 721.)

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium supra alia animalia. quod quidem esse competit nobis, inquantum mentem habemus. et ideo eadem est hæc Trinitas cum illa, quam Aug. ponit in * 9.de Tri. quæ consistit in mente, notitia, & amore. (Cap. citato in argu.2.)

Ad 2m dicendum, ꝙ Aug hanc Trinitatem primo adinuenit in mente. Sed quia mens, etsi se totam quodammodo cognoscat, etiam quodammodo se ignorat, prout. s. est ab alijs distincta, & sic etiam se quærit, vt Aug. consequenter probat in * 10.de Tri. ideo, quia notitia non totaliter menti coæquatur, accipit in anima tria quædam propria mentis. s. memoriam, intelligentiam, & volũtatem, quæ nullus ignorat se habere, & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens. (Lib. 10. de Trin.c.3.& 4.tom.3.)

Ad 3m dicendum, ꝙ sicut August. probat* 14.de Trin. Intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus. Sed quando sine cogitatione sunt, ad solã memoriã pertinent, quæ nihil est aliud ſm ipsum, quàm habitualis retentio notitiæ & amoris. [e] Sed quia vt ipse* dicit, verbum ibi esse sine cogitatione non potest: cogitamus enim omne quod dicimus, etiam illo interiori verbo, quod ad nullius gẽtis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur, memoria s. intelligentia, & voluntate. Hanc autem nunc dico intelligẽtiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem siue amorem vel dilectionem, quæ ipsam prolem, parentemq; coniungit. Ex quo patet, ꝙ imaginem diuinæ Trinitatis potius ponit in intelligẽtia & voluntate actuali, q̃ secundum quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantum ad hoc, aliquo modo sit imago trinitatis in anima, vt ibidem dicitur: et sic patet, quòd memoria, intelligentia, & voluntas non sunt tres vires, vt in sententijs dicitur. (Lib. 14. de Tri.c.7.tomo.3.) (295 eod.c.7.lib.14.tom.3.) (D.866.)

Ad 4m dicendum, ꝙ aliquis respõdere posset per hoc, quod August. dicit* 14. de Trin. ꝙ mens semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidã sic intelligunt, quasi animæ adsit actualis intelligẽtia & amor suiipsius: sed hũc intellectum excludit per hoc, quod subdit, ꝙ non semper se cogitat discretã ab his, quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet, ꝙ anima semper intelligit & amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quàmuis dici posit, ꝙ percipiẽdo actum suum, seipsam intelligit, quãdocunq; aliquid intelligit. Sed quia non semper est actu intelligens, vt patet in dormiente, ideo oportet dicere, ꝙ actus etsi nõ semper maneãt in seipsis, manent tamen semper in suis principijs. s. potentijs & habitibus. Vnde Aug. dicit* 14. de Trin. Si secundum hoc, facta est ad imaginem Dei anima rationalis, ꝙ vti ratione atq; intellectu ad intelligẽdum & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago. (Li.14.de trini.ca.7.ad fi.& c.7.tomo.3.) (Lib. 14. de Tri.c.4.circa prin.to.3)

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, ꝙ imago diuinæ trinitatis sit in anima, non solũ per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinę trinitatis inuenitur in anima (sicut dictum est*) secundum quod verbum in nobis procedit a dicẽte, & amor ab vtroq;. Sed hoc ĩuenitur in nobis secundũ quodcunq; obiectum. Ergo secundum quodcunq; obiectum, inuenitur in mente nostra imago diuinæ Trinitatis. (*Ar.præcc.)

¶ 2 Præt. Aug. dicit in * 12.de Trin. ꝙ cum quærimus in anima trinitatem, in tota quærimus, & non separantes actionem rationalem in temporalibus a contẽplatione ęternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima. (Lib. 12. de Trin.c.4.in prin.to.3.)

¶ 3 Præt. Quòd Deũ intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratiæ donum. Si igitur secũdum memoriam, intelligẽtiam, & voluntatem seu dilectionem Dei, attendatur imago trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam: sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶ 4 Præt. Sancti qui sunt in patria, maxime conformantur imagini Dei secundum gloriæ visionem. Vnde dicitur 2.Cor.3. In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ tẽporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulũ octauũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo, Primo respondet quæsito vna conclusiõe affirmatiue. Secundo, distinguit modos eius. (470 1.di.3.q.4.ar.4. Et veri.q.10.ar.7)

¶ Quo ad primum, conclusio est. Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri ĩ Deũ, notitia, & amore &c. Probatur. Imago est similitudo repræsentans speciem. ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationẽ speciei diuinarum personarũ. ergo ſm repræsentationẽ verbi de ipsius Dei notitia, & amoris suiipsius. ergo secundum quod anima Deum intelligit & amat, actu vel potẽtia. Antecedens patet cum prima cõsequentia. secunda vero probatur ex hoc, ꝙ verbũ Dei, & simil͛r amor in ipso Deo, ab ipso Deo, vt obiecto specificatur, vt patet ex dictis supra. Vltima vero cõsequẽtia probatur ex hoc, ꝙ diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur in litera inductione, ac ꝑ hoc, verbũ in anima de Deo obiectiue, & verbũ de quacunq; alia re differunt specie, & consequenter a specie diuini verbi, qđ de Deo est: verba de ceteris rebus recedunt, & dissimilia sunt ſm speciẽ obiecti. verbum autẽ in aĩa de Deo, vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciem verbi diuini, & simile est dicendum de amore. (Lib. 14. de Tri.c.11.in fi.tom.3.)

¶ Quo ad secũdum, ponitur duplex modus, quo anima fertur in Deũ. s. immediate & mediate. Immediate, dum de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediate, dum ipsum in anima nostra contẽplamur & amamus. Primus modus est, vt visio rei in se. Secũdus, vt visio in speculo. Facta est autẽ hæc distinctio propter beati Aug. authoritatem, vt patet in litera. (Art.2.& 7. huius quęs.) (Ar.præced.)

Sed contra est, quod Augu. di. * 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mẽte, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiã meminisse intelligere, & amare Deum a quo facta est. Multo igitur minus secũdum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

Respon. Dicendum, ꝙ (sicut supradictum est*) imago importat similitudinem vtcunque pertingẽtem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, ꝙ imago diuinę Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod repræsentat diuinas ꝑsonas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est*, secundum processionem verbi a dicente, & amoris ab vtroque. Verbum autem Dei nascitur de Deo secundum notitiã suiipsius, & amor procedit a Deo secũdum quòd seipsum amat. Manifestum est autem, quòd diuersitas obiectorum diuersificat speciem verbi & amoris. Non.n.idem est specie in corde hominis, verbũ conceptum de lapide & de equo: nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine, secundũ verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. & sic imago attenditur in anima secũdum quod fertur, vel nata est ferri in deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo, directe & immediate. Alio modo, indirecte & mediate, sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augu. dicit in * 14. de Trinita. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem; nondum quidem Deum: sed iam imaginem dei. Sed hoc est, nõ quia fertur mens in seipsam absolute: sed prout per hoc, vlterius potest ferri in Deum, vt patet per authoritatem supra inductam *. (Lib. 14. de Tri.c.8. nõ lõge a prin. tom.3.) (In argu. sed contra.)

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ad rationem imaginis non solum oportet attendere, ꝙ aliquid procedat ab aliquo: sed etiam quid a quo procedat. s. ꝙ verbum Dei procedit a notitia de Deo.

Ad 2m dicendũ, ꝙ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, ꝙ præter actionẽ temporalium & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium, quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis, quæ deriuatur a parte temporalium, etsi trinitas inueniri posit: non tamen imago Dei potest inueniri, vt postea dicitur: quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ, & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt: sed quandoq; quidẽ præsentialiter adsunt, quandoque autem secundũ memoriam tantum, etiam postquàm adesse incipiunt. Sicut patet de fide, quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides: sed memoria fidei.

Ad 3m dicendum, ꝙ meritoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt supra habitum est *. Et hoc etiam ipsum naturale est, ꝙ mens ad intelligendũ Deũ ratione vti potest, secundum quòd imaginẽ Dei semper diximus permanere in mente: siue hęc imago Dei ita sit abolita, quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atq; deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, ut in iustis, sicut Aug. dicit * 14. de Trin. (Ar.4.huius quæst.) (Lib. 14. de Tri.c.4. tomo.3.)

Ad 4m dicendum, ꝙ ſm uisionem gloriæ temporalia uidebuntur in ipso Deo. & ideo huiusmodi temporalium uisio ad Dei imaginẽ pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit* 14. de Tri. ꝙ in illa natura, cui mẽs feliciter adhærebit, immutabile uidebit omne quod uidebit. Nam & in ipso uerbo increato sunt rationes omnium creaturarum. (Lib. 14. de Tri.c.14.circa finẽ, to.3)

ARTICVLVS IX.

Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

Ad nonvm sic proceditur. Videtur, ꝙ similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conueniẽter distinguitur a specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem, ut genus ad speciẽ, quia ubi est imago, ibi est continuo similitudo: sed non cõuertitur, ut dicitur in li.* 83. q. Ergo inconuenienter similitudo ab imagine distinguitur. (*Quæst.51)

¶ 2 Præt. Ratio imaginis attenditur non solum per repræsentationem diuinarum personarum: sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Non ergo conuenienter dicitur ꝙ similitudo est in essentia, quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in alijs.

¶ 3 Præt. Imago Dei in homine est triplex. s. naturæ, gratiæ. & gloriæ. ut supra habitum est.* Sed innocẽtia & iustitia ad gratiam pertinẽt. Incõuenienter ergo dicitur, ꝙ imago accipitur ſm memoriam intelligentiam & uoluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam. (Ar.4.huius quæst.)

¶ 4 Præt. Cognitio ueritatis ad intelligentiam pertinet, amor autẽ uirtutis ad uoluntatem, quę sunt duę partes imaginis. Non ergo conuenienter dicitur, ꝙ imago sit in cognitione ueritatis, similitudo ĩ dilectione uirtutis.

Sed contra est, qđ Aug. dicit in li. * 83. q. Sunt qui nõ frustra intelligunt duo dicta esse ad imaginem & similitudinem, cum si una res esset, unum nomen sufficere potuisset. (Lib.83.q̃st. Q.51. non remote a prin.to.4.)

¶ Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.

Titulus istius art. occasionatus est ex verbis Gen.1. vbi dicit, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo, vt præambula ad ipsam. Alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam. Probatur, & declaratur primo veritas distictionis. Secundo, explanantur singula mẽbra. Distinctio probatur sic, Vnum est commune omnibus, & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo, & similitudo, ergo vt bonũ se habet vt ꝑambulum & subsequẽs respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginẽ, vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima consequentia vero probatur, quia similitudo sequitur vnum, & ꝓbatur ex 5. Meta. Secunda vero cõsequentia probatur, quia ęqua est vtrobique ratio. Communitas.n. & perfectio respectu huius faciunt, ꝙ bonum habeat se vtroq; modo. Vtraque autem cõditio inuenitur in similitudine respectu imaginis, quia & communior est: non.n.omnis similitudo (471 1.di.28.q.2 ar.1.cor. Et 2.di.16.ar.4. Et 1.cor.11.& 2.cor.4.)

Universidad de Deusto
Biblioteca

tudo est imago, & vt perfectio eius sumitur, alioquin non diceremus imago similis, ad commendādam eius perfectionem. Deinde explanantur singula membra singillatim. Et primo primum, ex duabus authoritatibus Aug. Secundo, secundum, iuxta authoritatem Damas. omnia clara sunt.

Li. 5. Meta. tex. 20. tomo. 3.

RESPON. Dicendum, quòd similitudo quædam vnitas est: unū enim in qualitate similitudinem causat, vt dr in* 5. Metaph. Vnum autem, cum sit de transcendētibus, & cōmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde, sicut bonum alicui rei particulari potest comparari, vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens, prout designat aliquā perfectionem ipsius, ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quòd homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquē hoīem spāliter dicimus esse bonū, propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem, inquantum est communius quām imago, vt supra dictū est[c]. Consideratur etiam, vt subsequens ad imaginem, inquantum significat quādam imaginis perfectionem. Dicimus enim, imaginē alicuius esse similem, vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfecte vel imperfecte repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distīgui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existēs: & sic similitudo attenditur secūdū ea, quę sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib.* 83. q. 51 spiritus, ideſt mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cetera autē hominis. s. quę pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus ad similitudinem facta esse, aliqui volūt. Secundum hoc etiam in lib.* de quantitate animæ dicitur, q similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo, potest considerari similitudo, secundum quòd significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secūdum hoc Damas.* dicit, q id quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberū per se potestatiuum. Quòd autem secundum similitudinem virtutis, secūdum quòd homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere: non enim est virtus sine dilectione virtutis.

Li. 83. qst. Q. 51. circa finem, to. 4.

Ca. 2. to. 1.

Dama. li. 2. cap. 12.

ARTI. 1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendū, q similitudo non distinguitur ab imagine, secundum communem rationem similitudinis: Sic. n. includitur in ratione ipsius imaginis, sed s̄m quod aliqua similitudo deficit a ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

AD 2^m dicēdum, q essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiam secūdū ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, nō autem secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem, & indissolubilem.

AD 3^m dicendum, q etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina: & secundum has, posset attendi similitudo naturalis. Quāmuis non sit inconueniens, vt id, quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

AD 4^m dicendum, q dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVAESTIO XCIIII.

De statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animam. Secūdo, quantum ad corpus.

¶ Circa primum considerāda sunt duo. Primo, de conditione hominis quantum ad intellectum. Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem.

Circa primum quæruntur quattuor.

¶ Primo, Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam.

¶ Secūdo, Vtrum videre potuerit substantias separatas. i. angelos.

¶ Tertio, Vtrum habuerit omniū scientiam.

¶ Quarto, Vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videt, q primus homo per essentiam Deum viderit, Beatitudo. n. hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Sed primus homo in paradiso cōuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam vt Damas. dicit in* 2. lib. Et Aug. † dicit in 4. de Ciuitate dei. Si homines habebant affectus suos quales nūc habemus, quomodo erāt beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, ideſt paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

¶ 2 Præt. Aug. dicit* 14. de Ciui. dei, quòd primo homini non aberat quicquam, quod bona volūtas adipisceretur. Sed nihil melius bona volūtas adipisci potest, quàm diuinæ essentiæ visionem. Ergo homo per essentiam Deum videbat.

¶ 3 Præt. Visio Dei per essentiam est, qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocētię vidit Deum sine medio, vt Magister dicit i 1. dist. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt Aug. dicit* 15. de Trin. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

SED CONTRA est, qd Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quòd nō prius, quod spirituale est, sed qd animale. Sed maxime spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ, Deū p essentā nō vidit.

¶ *Super Quæstionē nonagesimæ quartæ Articuli primi.*

TITulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, directe respondet quæsito. Secundo, ad bonitatem doctrinæ ostendit, qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶ Quo ad primū, cōclusio responsiua est negatiua. Primus hō mo, non vidit Deū per essentiam s̄m cōmunē statum illius vitæ. hæc conclusio primo declaratur quātum ad vltimā particulam, quare sit addita, q. a. s. posset aliquis dicere, quòd de speciali gratia, Adā vidit Deū per essentiam, quando in soporem venit. Deinde probatur. Videntes Deum per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem. ergo sunt stabiliti in amore eius. ergo nō possunt peccare: sed Adam peccauit. ergo non vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur, qa diuina essentia ē ipsa beatitudo. Prima cōsequētia ꝓbat, qa nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum. s. miseriam velle: secūda vero est per se nota, qa peccare est auerti a Deo.

¶ Aduerte quòd qa ex visione Dei per essentiam optime nascitur impeccabilitas durāte visione, vt superius probatum fuit: in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur, optime etiam sequitur, quòd si erat in statu videndi Deū per essentiam. ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non momentaneam visionē, sed statum videntis Deum per essentiā perspiciens, dicit, q videntes, in æternū peccare nō possunt. Et sic excludit obiectio de peccato Pauli, & Moysi præcipue.

¶ Quo ad secundū, est vna cōclusio. Primus homo cognoscebat Deū altiore cognitione q̄ nos, media

D. 897. 412 c

Li. 11. sup Gen. ad lit. ca. 33. circa prin. to. 3.

472 22. q. 5. art. 1. & 2. cor. Et 2. di. 23. q. 2. ar. 1. Et ver. q. 8. ar. 1. per to. & ar. 2. cor.

*ca. 11. † Aug. lib. 14. de ciui. Dei, c. 10.

*li. 14. de ciuit. Dei, c. 10. non longe a princi. tom. 5.

Lib. 15. de Tri. c. 9. to. mo. 3.

dia. s. inter cognitionem patriæ, & huius exilii. Probatur: Cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles. ergo est altior nostra, ac media inter cognitionē patriæ, & nostram. Sed talis conueniebat primo homini. ergo &c. Prima propositio probatur sic. Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturam. ergo visio Dei per creaturam altiorem & Deo similiorē est altior & clarior. ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilē. Vis primæ consequentiæ consistit in hoc, quòd radix distinguendi visionem Dei per essentiam a visione eius per creaturā, est differentia s̄m perfectum & imperfectum, quia illa scilicet tāquam perfecta, distinguitur cōtra hanc, tanquā defectuam. Et propter rea quanto creatura ē altior, tāto est minus defectiua, & minus recedit a visione per essentiam. Prima autem consequētia principalis. s. ergo est altior nostra, probatur, quia nos a sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur, vt nō plene ac lucide intelligibiles effectus cōtemplemur. Minor autem. s. quòd talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter. primo ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus, cuius oppositum est in nobis: secūdo ex authoritate Augu. Et nota q non distinguit litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitā cognitionem primi hominis de Deo, qm̄ vtraq; erat altior, & quodammodo angelica magis q̄ humana, vt patet ex authoritate Augu. & in responsione ad tertiū.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articulū secundū.*

TITulus per essentiam. i. quidditatiue intelligere.

¶ In corpore duo. Primo respōdet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionē habuit primus homo de angelis.

¶ Quo ad primū, conclusio est negatiua. Primus homo nō potuit videre angelos per essentiam. Probatur. Primus homo naturaliter cognoscebat per cōuersionem ad phantasmata. ergo nō poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter. s. s̄m diuersos modos essendi, & de his supra dictū est, & s̄m integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo, & iō assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. Cōuenitur in hoc, quòd in statu naturæ tam integræ q̄ lapsæ, anima est accōmodata corpori s̄m animalem vitā. Probatur authoritate, Quia factus est homo in animam viuētē. Differūt in hoc, quòd corpus erat taliter animæ subditum, & non impediens in statu illo, nūc impedit. Ex his enim patet antecedēs. Si. n. primus homo habuit animam accommodatam corpori s̄m animalem vitam, vt in conueniētia dictum est, ergo intelligebat per conuersionē ad phātasmata hic. n. modus intelligendi ex illo essendi mō nascitur. Et nota illud verbum, s̄m animalem vitam, qm̄ excludit obiectionem de anima corporis glorificati. Elia. n nō est accōmodata corpori ad perficiendū ipsum s̄m vitā animalem: qm̄ tūc non viuet amplius vita animali, sed vt Apostolus dicit. Seminatur animale, & resurget

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 1. circa finem.

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 5. circa finem.

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 6. circa finem.

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 42. circa finem.

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 42. circa finem.

Li. 11. super Gen. ad lit. ca. 42

Universidad de Deusto Biblioteca

*Cap.1. in principio.

surget spirituale. Appellatur.n. aĩalis vita quæ alimẽto, ceterisq; necessariis eget, de qua inferius erit sermo.
¶ Consequẽtia probatur, ĩtelligẽdo, ꝙ per phantasmata aĩa mouet̃ ẽm tres grad⁹, & null⁹ eorũ terminatur ad perfectã cognitionẽ, nisi primus. ergo nõ potest videre angelos. Assumptũ quo ad primam partem probatur ex Diony. & explanantur qui sunt illi gradus: prim⁹ ad animam, secũdus ad angelos, tertius ad Deum. Secũda pars singillatĩ quo ad singula membra probatur. Et primo, quòd primus ad perfectã, idest quidditatiuam cognitionem termini.i.animæ ducit, ex proportione medii: quia obiecto actus, actui potentia, potentiæ substantia cõmẽsuratur. Secũdo, quòd secundus non, ex ĩproportione medii ad terminũ, quia .s. prima media non sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligẽti p phantasmata, & similiter ipsum proximũ mediũ.s.substantia animæ non adæquat substantiam superiorem modo naturaliter intelligentem: sed angelus nõ intelligit per phantasmata. ergo ex anima visa nõ videtur. Tertio probatur, ꝙ tertius minime perficitur propter excessum termini.s.Dei, non solum super animam, sed etiam sup angelum; qui etiam visus non sat esset, vt duceret seipsum in visionem Dei ob illius infinitũ excessum. Quo ad scd̃m, cõclusio est. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modũ de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur authoritate Gregorii.

Q.89.ar.2.

In propos. 13. est hic li. inter opera Arist. tomo.3.

Art.præce.
† Q.84.ar.7.
D.70.
Cap.4.par.1.iter prin. & mediũ.

viderit. Dicit.n.Greg. * in 4.dialo. in paradiso quippe assueuerat homo verbo Dei perfrui, bonorum angelorũ spiritibus cordis mundicia, & celsitudine visionis ĩteresse.

¶ 2 Præt. Anima in statu præsenti impeditur a cognitione substantiarum separatum ex hoc, ꝙ est vnita corpori corruptibili, quod aggrauat animam, vt dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substãtias separatas videre potest: vt supra dictum est. * Sed anima primi hominis non aggrauabatur a corpore, cum non esset corruptibile. Ergo poterat videre substãtias separatas.

¶ 3 Præt. Vna substãtia separata cognoscit aliã cognoscendo seipsam, vt dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

SED CONTRA. Anima Adæ fuit eiusdem naturæ cũ animabus nostris. Sed animæ nr̃æ nõ possunt nũc intelligere substãtias separatas. Ergo nec anima primi hoĩs potuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ status animæ hominis distingui potest dupliciter. Vno modo, secundum diuersum modum naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ a statu animæ coniunctæ corpori. Alio modo, distinguitur status animæ secundum integritatem & corruptionem, seruato eodem modo essendi secundum naturam. & sic status innocẽtiæ distinguitur a statu hominis post peccatum. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiẽdo & gubernando accommodata, sicut & nũc. Vnde dicitur primus homo factus fuisse in animam viuentem, idest corpori vitam dantem, scilicet animalẽ. Sed huius vitæ integritatem habebat inquantum corpus erat totaliter animæ subditum, in ullo ipsam impediens, vt supra dictum est. * Manifestum est autem ex præmissis, † quòd ex hoc, quòd anima est accomodata ad corporis gubernationem & perfectionem secundum animalem vitam, competit animæ nostræ talis modus intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. Vnde & hic modus [d] intelligendi, etiam animę primi hominis competebat. Secundũ autem hunc modum intelligendi, motus quidam inuenitur in anima, vt Dio. dicit* 4. cap. de di. no. ẽm tres gradus. Quorũ primus est, ẽm quòd a rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secundus aũt est, prout anima ascendit ad hoc, ꝙ vniatur virtutibus superioribus vnitis .s. angelis. Ter-

F tius aũt gradus ẽ, ẽm quod vlterius manuducitur ad bonum, quod est supra omnia .s. Deum. Secũdum igitur primum processum animæ, qui est a rebus exteriorib⁹ ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia .s. intellectualis operatio animæ, naturalem ordinẽ habet ad ea, quæ sunt extra, vt supradictum est. * Et ita p eorũ cognitionem perfecte cognosci põt nostra intellectualis operatio, sicut actus p obiectum. & p ipsam intellectualem operationem perfecte põt cognosci human⁹ intellectus, sicut potentia per proprium actum [e]. Sed in secundo processu, nõ inuenitur perfecta cognitio.
G Quia cum angelus non intelligat p conuersionem ad phantasmata: sed longe eminentiori modo (vt supra dictum est*) prædictus modus cognoscendi, quo aĩa cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiã ipsi angeli p hoc, quòd cognoscunt seipsos, non possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substantiæ pp eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat qdem videre angelos p essentiam, sed tñ excellentiorẽ modum cognitionis habebat de eis, quàm nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, q̃ cognitio nostra. Et pp tantã
H eminentiam dicit Grego. [f] ꝙ intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

Q.84.ar.6
438
Q.55.ar.2.
474
Loco citato in argu. 1.

AD 2ᵐ dicendum, quòd hoc, quòd anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, non erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc, quòd obiectum ei connaturale, erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter vtrumque.

AD 3ᵐ dicendum, quòd anima primi hominis nõ poterat per cognitionem suijpsius pertingere ad cognoscendas substantias separatas, vt supra dictum est: *quia etiam vnaquæque substantia separata cognoscit aliam per modum suijpsius. In corp.ar.

I

ARTICVLVS III.

Vtrum primus homo habuerit scientiam omnium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ primus homo nõ habuerit scientiam omniũ. Aut enim habuit talem scientiam per species acquisitas, aut per species connaturales, aut per species infusas. Non autem per species acquisitas. Huiusmodi enim cogni-
K tio ab experientia causatur: vt dicitur in *1. Meta. Ipse autem non tunc fuerat omnia expertus. Similiter etiam, nec per species connaturales, quia erat eiusdem naturæ nobiscum: anima autem nostra est sicut tabula, ĩ qua nihil est scriptũ, vt dicitur in *3. de Anima. Si autẽ per species infusas, ergo scientia eius quam habebat de rebus non erat eiusdem rationis cum sciẽtia nostra, quam a rebus acquirimus.

¶ 2 Præt. In omnibus indiuiduis eiusdẽ speciei, est idem modus cõsequendi perfectionẽ. Sed alij homines non statim in sui principio habent omnium scientiam, sed eã per temporis successionem acquirunt secundum suum modum. Ergo nec Adam statim formatus habuit omnium scientiam.

¶ 3 Præt. Status præsentis vitæ homini conceditur, vt in eo proficiat anima & quantum ad cognitionem & quantum ad meritum. Propter hoc enim anima corpori videtur esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quantum ad meritum. Ergo etiam profecisset quãtum ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omniũ rerũ scientiã.

SED CONTRA est, quòd ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gene. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam sciuit naturas omniũ animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum scientiam.

RESPON. Dicendum, quòd naturali ordine perfectum præcedit imperfectum, sicut & actus potentiam: [c] quia ea quæ sunt in potentia, non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu: & quia res primitus a Deo institutæ sunt, non solum vt in se ipsis essent, sed etiã vt essent aliorũ principia, ideo productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorum. Homo autem potest esse principium alterius, non solum per generationem corporalem, sed etiam per instructionem & gubernationem. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantũ ad corpus, vt statim posset generare, ita etiam institutus est in statu perfecto [a] quãtum ad animam, vt statim posset alios ĩstruere & gubernare. Nõ põt aũt aliquis instruere nisi habeat scientiã. Et ideo primus hõ sic institutus est a Deo, vt haberet omnium scientiam, in quibus homo nat⁹ est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quę virtualiter existunt in primis principijs per se notis, quæcũque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationem autẽ vitæ propriæ & aliorum, nõ solum requiritur cognitio eorũ quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorum quæ naturalem cognitionem excedũt: eo quòd vita hominis ordinatur ad quendam finem supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitę nostræ necessarium est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionẽ primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanę secundum statum illum. Alia vero, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem
B vitæ humanæ, primus homo non cognouit: sicut sunt cogitationes hominum, futura contingentia, & qdã singularia, puta quot lapilli iaceãt in flumine, & alia huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd primus homo habuit scientiam [d] omnium per species a Deo infusas: nec tamẽ scientia illa [d] fuit alterius rationis a scientia nostra, sicut nec oculi quos [d] cæco nato Christus dedit, fuerũt alteri⁹ rõnis ab oculis, quos natura produxit.

C AD 2ᵐ dicendum, quòd Adã debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat prim⁹ homo, quod ceteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.*

AD 3ᵐ dicendum, quòd Adã in scientia naturalium scibilium non profecisset quantum ad numerum scitorum, sed quantũ ad modum sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset postmodum per experimentum. Quantum vero ad supernaturalia cognita pro-
D fecisset etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes, sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & scientiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

D. 545.
D. 764.
D.1111.
D.1180.
E.1183.
In corp.ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo in primo statu decipi potuisset.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd homo
E in primo statu decipi potuisset. Dicit.n. Aposto. 1. ad Timo. 2. ꝙ mulier seducta in pręuaricatione fuit.

¶ 2 Præt. Magister dicit 21. dist. * 2. sen. quòd ideo mulier non horruit serpentem loquẽtem: quia officiũ loquendi eum accepisse a Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶ 3 Præt. Naturale est quòd quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocen-

¶ *Super quæstionis nonagesimæquartæ Articulũ tertiũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpore est vna cõclusio responsiua trimembris. Primus homo habuit scientiam omnium naturaliter scibiliũ, supernaturalium vero quantũ opus erat ad vitæ regimẽ, neutra vero nesciebat. Probatur hæc conclusio tali ordine. Primo eni probatur quo ad omnes partes per cõmune mediũ, quod est radix omnium mẽbrorũ: deide singillarim ex illo medio singula membra deducũtur. Est autem processus iste. Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis. ergo res omnes ĩstitutæ sunt a Deo in statu perfecto. ergo homo institutus est in statu, in quo posset statim esse aliorũ principiũ p instructionem & gubernationẽ. Tunc vltra erat principiũ per instructionẽ. ergo habebat omnium instruibilium scientiam. ergo omnium quæ virtualiter continentur in primis principiis. ergo omnium naturaliter scibilium. Et similiter erat principium per gubernationem. ergo habebat cognitionem supernaturalis finis. ergo & mediorũ, reliquorumq; supernaturalium, tantam, quanta opus fuerat, notitiam habebat. Rursus: homo institutus est in statu perfecto, in quo &c. ergo eorum quæ neutra sunt, cognitionẽ non habuit.

474
2.dis.23.q.2.ar.2.cor. Et veri. q. 18.art.2.& 4.
* Nõ multũ a prin. 1 lib.tom. 3.
* lib. 3. de anima tex. 14. tom.2.

¶ Antecedens declaratur & probatur. Declaratur, quòd de prioritate qua actus est prior potẽtia est sermo: probatur, q̃a ea quæ sunt in potẽtia, non reducuntur ad actũ &c. Prima consequentia probatur, quia res institutæ sunt a Deo nõ solum vt essent, sed vt aliorum principia essent. Hoc.n. est esse in statu priori & pfecto. Secunda vero consequentia probatur & confirmatur, quia homo potest esse aliorũ principiũ omnibus his modis. Confirmatur vero, quia sicut homo, q̃a potest esse principiũ per generationem, factus est perfectus ẽm corpus, vt statim posset generare: pari ratione, quia potest esse ratione animæ principium per instructionem & gubernationem, factus est perfectus ẽm animã, vt statim posset instruere & gubernare. Aliæ vero singulares consequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine scientia fieri nequit. Secunda vero, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est p se nota. Prima quoque cõsequẽtia quo ad aliã partẽ probatur, quia homo ordinatur ad finem supernaturalẽ. Secũda sequitur ex hac manifeste. Et confirmatur ex statu præsenti, quo ea quæ sunt fidei, nosse oportet. Ad tertium denique membrum cõsequẽtiæ probatio supponitur ex apposito. quia .s. sicut Deus non deficit in necessariis, ita non abundat superfluis in institutione rerũ:
A sed notitia talium neutralium erat superflua, vt patet de notitia cogitationum, & futurorum & occultorum indiuiduorum &c. ergo. hæc.n. eo q̃ necessaria nec parti speculatiuæ, nec parti practicę erãt, vt patet ex dictis, supflua esse p statu illo relinquũtur.

426
D.1107.

¶ In responsione ad primum notato, ꝙ non omnis scientia infusa distinguitur specie ab acquisita, sicut nec est eiusdem speciei cum acquisita. Sed acquisitio & infusio cõcurrũt qñque per accidens, & hoc est quando illamet forma põt vtroque modo haberi, & tunc sunt eiusdem speciei. Talis autem erat scientia Adæ & nostra, sicut & oculi cæci nati & nostri. Quandoq; vero cõcurrunt vt per se propriæ viæ ad tales terminos, & tũc semper sunt diuersarum specierum. Talis est autem scientia animæ separatæ & animæ coniunctæ, quia illa per infusionẽ tãtum haberi potest. Spectandum autem est magis cum de diuersitate sciẽtiæ agitur ad obiectum, & si obiectum est eiusdẽ rationis, ipsa quoque scientia est eiusdẽ rationis. Scientiæ aũt Adæ & nostræ omnino est idẽ obiectũ formale, sicut si esset acquisita, scientia autem animæ separatæ & aĩæ Christi obiectũ est vniuersalius & altius, & ideo alterius sunt rationis a nostra, nõ ex sola infusione, vt ignorãtes garriunt, sed ex formali ratione obiecti ipsarum specierum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulũ quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, opinio affirmatiua: secundo negatiua simul probat improbando oppositam. ¶ Quo ad primum tria dicit hæc opinio. Primo, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro leui existimatione simplici eius quod non est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, quòd primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorum. Tertium est,

475
2. dis.23.q.2.arti.3. Et veri.. q. 18. ar.6
* in fine 2. paragr.

Universidad de Deusto Biblioteca

quòd primus homo reſpectu non ſcitorum potuit primò decipi. probatur,quia hoc non erat noxium homini nec culpabile,quia ſine temerario aſſenſu.

¶Quo ad ſecundū,concluſio eſt reſponſiua quęſito,Primus homo nullo modo decipi potuit tam reſpectu ſcitorum q̃ neſcitorū.

Probat̃ dupliciter, primo,ex integritate primi ſtatus. Secundo,ex rectitudine eiuſdē: Ex integritate quidem ſic, In illo ſtatu nullum malum eſſe poterat. ergo ĩtellectui eius non poterat ineſſe falſum. Antecedens patet ex authoritate Auguſtini. Conſequentia probatur; primo, quia falſum eſt malum intellectus,quod probatur ex.6.Ethi.quia verū eſt eius bonū. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in membris corporeis,ſic, Quēadmodum tunc cū negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, non ſtabat inhęſio alicuius mali, ita in intellectu ponēda eſt negatio ſciētiæ aliquorum:non tamen deceptio aliqua. Et nota bene hanc confirmationem,qm̃ de directo confutat motiuum opinionis oppoſitę,quę ex neſciētia quorundam concedebat deceptionē aliqualem circa illa. Et per hæc ſatisfactum etiā eſt rationi eius,quia iā oſtenſum eſt,ꝙ omne falſum eſt malum intellectus:& conſequenter noxium illi.

Li.12. c.2. circa fin.& ca.20.to.3.

Ar.præced.

Li. 3. de li. arbi.ca.12. circa finem tom.1.

¶Ex rectitudine vero ar. ſic, Quandiu anima erat ſubdita Deo,inferiora homini erant ſubdita ſuperioribus abſq; omni turbatione. ergo inferiora intellectu erant illi ſubdita: ergo non poterat decipi. Antecedens patet cum prima cōſequētia:ſecūda vero probatur, quia intellectus nō decipitur niſi ex aliquo inferiori: quod probatur dupliciter. Primo a priori, quia ſemper eſt verus circa proprium obiectū. ergo ex ſe ſemper eſt verus: ergo ſi decipit̃, eſt ab alio non ſuperiori. ergo inferiori. Secundo a ſigno, qa videmus,ꝙ in apparitionibus ſeu phantaſiis,quando natu-

Li.14.de ciui. Dei ca. 10.ante medium to.5.

†li.6.Ethi. c.2. & lib. 6.Met.tex. 5. to.5. & tom.3.

tiæ contigiſſet. Fuiſſet ergo homo deceptus circa quantitatem rei viſæ,ſicut & modo.

¶4 Præt. Augu.dicit* 12.ſuper Gene.adliteram, quòd in ſomno adhæret anima ſimilitudini tāquam ipſi rei. Sed hō ĩ ſtatu innocētiæ comediſſet, & per conſequens dormiuiſſet,& ſomniaſſet. Ergo deceptus fuiſſet adhærendo ſimilitudinibus tanquam rebus.

¶5 Præt. Primus homo neſciuiſſet cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum eſt.* Si igitur aliquis ſuper his ſibi falſum diceret,deceptus fuiſſet.

SED CONTRA eſt,quod Auguſt.* dicit. Approbare vera pro falſis,non eſt natura inſtituti hominis: ſed pœna damnati.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd in nomine deceptionis duo poſſunt intelligi: ſcilicet qualiſcunque exiſtimatio leuis, qua aliquis adhæret falſo tanquam vero,ſine aſſenſu credulitatis: & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorum ſciētiam Adam habebat, neutro iſtorum modorum homo decipi poterat ante peccatum. Sed quātum ad ea,quorum ſcientiam non habebat, decipi poterat,large accepta deceptione pro exiſtimatione qualicūque ſine aſſenſu credulitatis. Quod ideo eſt dictum: quia exiſtimare falſum in talibus, non eſt noxium boni: & ex quo temere aſſenſus non adhibetur,non eſt culpabile. Sed hæc poſitio non conuenit integritati primi ſtatus, quia, vt Aug.dicit* 14.de Ciuita. Dei, in illo ſtatu erat deuitatio trāquilla peccati, qua manente, nullum malum omnino eſſe poterat. Manifeſtum eſt autem, quòd ſicut verum eſt bonum intellectus, ita falſum eſt malum eius, vt dicitur in † 6. Ethic. Vnde non poterat eſſe,quòd innocētia manente,intellectus hominis alicui falſo acquieſceret quaſi vero. Sicut.n.in membris corporis primi hoīs erat quidē carentia perfectionis alicuius, puta claritatis,non tn̄ aliquod malum ineſſe poterat: ita in intellectu poterat eſſe carentia notitiæ alicuius, nulla tn̄ poterat ibi eſſe exiſtimatio falſi. Quod etiam ex ipſa rectitudine primi ſtatus apparet. Sed quandiu anima maneret

rale iudicatoriū eſt ſolutum non decipimur. Cum verò ligatur ſomno aut infirmitate &c.tunc fallimur.

¶Circa hanc ratione occurrit dubiū,qm̄ nō videtur verū,ꝙ intellectus ſemper decipiatur ex aliquo inferiori: qm̄ intellectus cōponēdo & diuidēdo & diſcurrendo verſatur per ſe circa verū

Deo ſubdita, tandiu in homine inferiora ſuperioribus ſubderentur, nec ſuperiora per inferiora impedirentur. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, *quòd intellect⁹ circa proprium obiectum ſemper verus eſt. Vnde ex ſeipſo nūquam decipitur: ſed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantaſia, vel aliquo huiuſmodi. Vnde videmus, quòd qn̄ naturale iudicatorium non eſt ligatum, non decipimur per huiuſmodi apparitiones: ſed ſolum quando ligatur, vt patet in dormiētibus. Vnde manifeſtum eſt, quòd rectitudo primi ſtatus,non compatiebatur aliquam deceptionem circa intellectum.

Q.85.ar.7.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd illa ſeductio mulieris, etſi non præceſſerit peccatum operis, ſubſecuta tamen eſt peccatum internæ elationis. Dicit enim Augu. 11.* ſuper Gen. ad literam, quòd mulier verbum ſerpentis non crederet, niſi iam ineſſet menti eius amor propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio.

Lib.11. ſuper Geneſ. ad li.ca.30. parū a med. tom.3.

AD 2m dicendum, quòd mulier putauit ſerpentem hoc acceptiſſe loquendi officium, non per naturam,ſed aliqua ſupernaturali operatione. quamuis non ſit neceſſarium authoritatem Magiſtri ſentent. ſequi in hac parte.

AD 3m dicēdum, quòd ſi aliquid repræſentatum fuiſſet ſenſui vel phantaſiæ primi hominis aliter quàm ſit in rerum natura, non tamē deciperetur, quia per rationem veritatem dijudicaret.

AD 4m dicendum, ꝙ id quod accidit in ſomno, non imputatur homini: quia non habet vſum rationis,qui eſt proprius hoīs actus.

AD 5m dicendum, quòd alicui dicenti falſum de contingentibus futuris, vel cogitationibus cordium, homo in ſtatu innocentiæ non crediidiſſet ita eſſe: ſed credidiſſet, quòd hoc eſſet poſſibile. & hoc nō eſſet exiſtimare falſum. Vel poteſt dici, quòd diuinitus ei ſubuentum fuiſſet, ne deciperetur in his,quorum ſcientiam non habebat. Nec eſt inſtantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei ſubuentum ne deciperetur, licet tunc maxime indigeret. Quia iam præceſſerat

& falſum: nec in his actibus eſt ſemp verus,vt ex ſuperius dictis patet: Igitur ex ſe qn̄q; eſt falſus, & nō ex phantaſia,aut aliquo huiuſmodi.

¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ noīe intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuā abſolute, ſed ipſam vt habet intelligendi officium: Eſt enim hoc ſupremū in ipſa potentia intellectiua, vt patet ex antedictis. Intellectus aūt vt ſic, habet pro obiecto incomplexū vt ſit,circa qđ ſemper eſt verus. Et qm̄ in ordine ad propriū obiectū ſemper eſt verus, cōſequens eſt,ꝙ ex ſe ſit ſemp ver⁹. Ratio nāq; propria īn ordine ad ꝓpriū obiectū cōſiſtit: ipſo aūt exiſtente vero ex ſe,cū ad ipſum ſpectet omne iudiciū, qm̄ & principiū omnis cōpoſitionis, & finis omnis reſolutionis eſt quod qđ eſt,oportet ſi falſum interuenit, aliunde accidere. Oē aliud aūt ſiue cōponendi & diuidendi officiū, ſiue diſcurſus, ſiue phātaſia &c.inferius eſt. Omnis igit̃ deceptio ex aliquo inferiori eſt. Vnde notāter in litera dr̄ ex aliquo inferiori, puta phātaſia vel aliquo huiuſmodi,nō curādo quicquid illud eſſet. Quod aūt ſic accipiat̃ intellectus in propoſito, ex eo patet quod dicit,ꝙ circa propriū obiectum ſemp eſt verus: hoc enī, vt clare liquet, de intellectu quātū ad ītelligēdi officiū, vt diſtiguit̃ cōtra officiū cōponēdi & diſcurrēdi, īterpretat̃. Poſſet quoq; expeditius dici,ꝙ noīe phātaſię ītellexit ipſam cū cōcomitātib⁹, & qa intelligere cōponēdo & diſcurrēdo eſt vnū de cōcomitātib⁹ eā, vt patet ex eo,ꝙ aīa ſeparata intelligit p modū ſubſtātiarū ſeparatarū: ideo omnis deceptio dicitur eſt prouenire ex phantaſia &c.

¶Su-

¶Super Quæſtionis nonageſimæquintæ Articulum primū.

Titulus clarus, ī gratia gratum faciente.

¶In corpore duo. Primo,recitat̃ quædā opinio. Secundo, examinat̃ & reſpondet̃ ſimul quæſito.

¶Quo ad primū, duo referuntur ex opinione. Primum eſt, ꝙ primus homo nō eſt creatus in gratia. Secundum eſt, ꝙ prim⁹ hō habuit gratiam anteq̃ peccaret,hęc de primo.

¶Quo ad ſecundū, examinantur ſingula. Et primo, ſcđm approbat̃,quia multi ſancti hoc ſonāt: deinde primū reprobatur ex ratione rectitudinis primi ſtatus, & ſic directe reſpondetur quæſito affirmatiue.ſ. ꝙ primus homo fuit creatus in gratia. probatur ſic. Primus homo fuit factus in ſtatu recto,in quo ſcilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animæ corp⁹ ſubdebatur, & prima ſubiectio erat ratio ſecundæ, & ſecunda tertiæ. ergo fuit factus in ſubiectione inferiorū ſupernaturali.ergo ī ſubiectione rationis ſupernaturali: quod eſt eſſe factū in gratia. Antecedens quo ad primam partem probatur authoritate Eccl.7. quo ad ſecundā, authoritate Aug. Prima conſequentia probatur, quia ſubiectio illa ſi fuiſſet naturalis, remanſiſſet poſt peccatum, quia non abſtulit naturam. Et confirmatur ex dæmonum naturalibus. Secunda vero conſequentia probatur ratione,quia effectus non poteſt eſſe potior cauſa. Et cōfirmat̃ tota rō auctoritate Aug. dicētis inobedientiā inferiorū eſſe effectū deſertionis diuinæ gratiæ. Si.n.negatio eſt cauſa negatiōis, affirmatio erit cauſa affirmationis. Et ſic gratia ſubdens Deo rationē,erat ratio quare inferiora ſuperiorib⁹ erāt ſubdita: ſuper quod to-

476

22.q.5.ar.1 cor. Et 2. d. 20.q.2.art. 2.cor. Et d. 29.q.1.art. 2. Et quol. 1.ar.8. cor.

Lib.quæſt. no. & vet. teſt.q.123. tom.4.

Ca.10.circa medium habet hic liber, to.7.

di.24. li.2. circa principium diſt.

peccatum in animo, & ad diuinū auxilium recurſum non habuit.

QVAESTIO XCV.

De his,quæ attinent ad uoluntatem primi hominis,gratia ſcilicet & iuſtitia:in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his,quæ pertinent ad voluntatē primi hoīs. ¶Et circa hoc conſideranda ſunt duo. Primo quidem,de gratia & iuſtitia primi hominis. Secundo, de vſu iuſtitiæ quantum ad dominium ſuper alia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶Secūdo, Vtrum in ſtatu innocentiæ habuerit animæ paſſiones.

¶Tertio, Vtrū habuit virtutes oēs.

¶Quarto, Vtrū opera eius fuiſſent æque efficacia ad merendum,ſicut modo ſunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd primus homo nō fuerit creatus in gratia. Apoſtolus enim 1.Cori.15. diſtinguens Adam a Chriſto dicit. Fact⁹ eſt primus Adam in animam viuentem: nouiſſimus autem in ſpiritum viuificantem. Sed viuificatio ſpiritus eſt per gratiam. Ergo hoc eſt propriū Chriſti, quòd fuerit factus in gratia.

¶2 Præt. Aug.dicit in lib.*de quæſtionibus veteris & noui teſtamēti, quòd Adam non habuit ſpiritū ſanctum. Sed quicunq; habet gratiā, habet ſpiritum ſanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶3 Præt. Aug. dicit in lib.*de correptione & gratia, quòd Deus ſic ordinauit angelorum & hominū vitam, vt prius in eis oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratię beneficium, iuſtitiæque iudicium. Primo ergo,condidit hominem & angelum in ſola naturali arbitrij libertate, & poſtmodum ei gratiam contulit.

¶4 Præt. Magiſter dicit in* 23.diſtin. lib.2.ſent. ꝙ homini in creatione datum eſt auxiliū per quod ſtare poterat: ſed non poterat pro-

ficere. Quicunq; aūt habet gratiā, pōt proficere per meritū. Ergo primus hō non fuit creatus in gratia.

¶5 Præt. Ad hoc quòd aliquis accipiat gratiam, requiritur conſenſus ex parte recipientis: cum per hoc perficiat̃ matrimoniū quoddam ſpirituale inter Deum & animam. Sed conſenſus in gratiam eſſe non poteſt,niſi prius exiſtentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo inſtanti ſuæ creationis.

¶6 Pręt. Natura plus diſtat a gratia, q̃ gratia a gloria: q̃ nihil eſt aliud, quàm gratia cōſummata. Sed in homine gratia præceſſit gloriā. Ergo multo magis natura ꝓceſſit gratiā.

SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordināturad gratiam: ſed angelus eſt creatus in gratia: dicit enim Aug. *12. de Ciui. Dei, quòd Deus ſimul erat in eis, cōdēs naturā,& largiens gratiam. Ergo & homo creatus fuit in grā.

Li.12.de ciui. Dei,c.9 a medio.tomo.5.

3'3

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt,quòd primus homo non fuit creatus in gratia, ſed tamen poſtmodum gratia fuit ſibi collata antequam peccaſſet. Plurimæ autem ſanctorum authoritates,atteſtantur hominem in ſtatu innocentiæ gratiam habuiſſe. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requi rere ipſa rectitudo primi ſtatus,ī qua Deus hominem fecit: ſecundū illud Eccleſ.7. Deus fecit hominem rectū. Erat enim rectitudo ſecundū hoc, quòd ratio ſubdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autē ſubiectio erat cauſa & ſecūdæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo ſubiecta, inferiora ei ſubdebantur: vt Aug.* dicit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ illa ſubiectio corporis ad animā, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis, alioquin poſt peccatum manſiſſet, cum etiā in dæmonibus data naturalia poſt peccatum permanſerint, vt Dio. dicit* 4.cap. de di.no. Vnde manifeſtum eſt quòd & illa prima ſubiectio,qua ratio Deo ſubdebatur, non erat ſolum ſecundum naturam, ſed ſecundum ſupernaturale donum gratiæ: non enim poteſt eſſe,quòd effectus ſit potior quàm cauſa. Vnde Auguſt. dicit* 13.de Ciuita. Dei: quòd poſteaquàm præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina, de corporū ſuorū nuditate confuſi ſunt. Senſerunt.n.motū inobediētis carnis ſuæ, tanquam reciprocā pœnam inobedientiæ ſuę. Ex quo

ta ratio ſtat.

¶Circa hūc locū aduerte, ꝙ Scotus in 2.di.29.q.1.q̃uis teneat nobiſcū ꝙ ad ſubiectionē talē,exigebat̃ aliqn̄ donū ſupernaturale, diſcordat tn̄ ī hoc,ꝙ illud donū ſupernaturale,nō vult eſſe grām gratū facientem,ſeu charitatē, vt patet ī rn̄ſione ad quartū. Nec vllā ad hoc rōnē adducit: niſi quia nō oportet donū illud eſſe principium meriti. Poſſet tamē pro eo adduci,qa iuſtitia originalis ſtare pōt cū pctō mortali: grā aūt gratū faciēs nequaquā. Aſſumptū ꝓbat̃ ex eo, ꝙ Eua poſt peccatū mortale adhuc erat ī illo ſtatu, vt patet ex eo, ꝙ nō erubeſcebat: cū tn̄ eēt nuda. Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ nō ē doctrina S.T. ꝙ iuſtitia originaliter ſit idē ꝙ gratia: ſed ꝙ grā gratū faciēs, de qua eſt ſermo, ſit velut radix iuſtitiæ originalis. pro quāto ſubdit ſupremū hoīs Deo, vt patet hic, & inferius q.100.ar.1.ad ſcđ3. Et propterea facti ī iuſtitia originali,cōcludūtur etiā facti ī gratia,quaſi iuſtitia originalis fuerit quaſi grā q̃dā gratis data, fundata ſup grā gratū faciēte. Q̃uo aūt ſtetit cum pctō mortali, cōis ē difficultas, qa talis grā cōceſſa fuerat uſq; ad pctm̄ excluſiue: ſiue fuerit cū gratia gratum faciēte, ſiue nō. Et dicēdū mihi vr̄, ꝙ ꝑ primū pctm̄ in mēte, ſiue ī ope, perdita grā, perdita quoq; iuſtitia ē originalis,nō ſimpl̃r.i. totaliter: ſed quo ad aliqd. Simpl̃r vero adimēda reſeruabat̃ pctō Adæ ſm ordinē diuinæ prouidētiæ,ea rōne,vt donū naturæ a principio naturę primo auferret, de quo pricipiū naturę inueſtiuerat. Nec obſtat, qa potuiſſet Adā poſt Euę pctm̄ non peccare. qm̄ ꝑſciētia caſus in rōne ordinis fuit. Et hoc cōſonat proportioni dictę. ſubmota.n.radice pn̄t aliquādiu rami viuere.

colligitur ex li. de natura & gratia, c.15. & de correct. & grat. ca. 11.tom.7.

Ca. 4. par. 4. parum a medio.

Li.13.de ciui.Dei, ca. 13.in prin. tom.4.

Universidad de Deusto Biblioteca

datur intelligi, si deserente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd apostolus illa verba inducit ad ostendẽdum esse corpus spirituale, sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incępit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incępit in Adam. non ergo in verbis Apostoli habetur, quòd Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundum corpus.

AD 2m dicendum, quòd sicut Aug. dicit in eodẽ lib.* non negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanctus, sicut & in alijs iustis: sed quòd non sic fuerit in eo, sicut nũc est in fidelibꝰ, qui admittunt ad perceptionẽ hæreditatis æternæ statim post mortẽ.

* Loco citato in argu.

AD 3m dicendum, quòd ex illa authoritate Aug. nõ habetur, quòd angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrii, quàm habuisset gratiam: sed quòd ostendit quid in eis posset libe. arbit. ante confirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

AD 4m dicendum, quòd Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui posuerunt hominem nõ esse creatum in gratia, sed in naturalibꝰ tãtum. Vel potest dici, ꝙ etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit quòd ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

AD 5m dicendum, quòd cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis, primũ hominẽ gratiæ cõsensisse.

AD 6m dicendum, quòd gloriam meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. unde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, quòd caro concupiscit aduersus spiritũ. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. ergo in statu innocentiæ nõ erant animæ passiones.

¶ 2 Præt. Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adę fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ 3 Præt. Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

SED CONTRA est, quod dicit Augustin.* 14. de Ciuit. Dei, ꝙ erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quędam alię animę passiones.

RESPON. Dicendum, quòd passiones animę sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonum & malum. Vnde omnium passionum animę, quędam ordinantur ad bonum, vt amor & gaudium: quędam ad malũ, vt timor & dolor. Et quia in primo statu nullum malũ aderat, nec imminebat, nec aliquod bonum aberat quod cuperet bona voluntas pro tempore illo habendum, vt patet per Aug.* 14. de Ciuita. Dei: omnes illę passiones quę respiciunt malum, in Adam non erant, vt timor, vt dolor, & huiusmodi. Similiter nec illę passiones, quę respiciunt bonũ non habitum, & nũc habendum, vt cupiditas ęstuans. Illę vero passiones, quę possunt esse boni pręsentis, vt gaudium & amor, vel q̃ sunt futuri boni in suo tpe habendi, vt desiderium & spes non affligens, fuerunt in statu innocentię, aliter tamen quàm in nobis: nam in nobis appetitꝰ sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi. Vnde passiones quandoque sunt in nobis pręuenientes iudicium rationis, & impediẽtes, quandoque vero ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu vero innocentię, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animę, nisi ex rationis iudicio consequentes.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc, quòd passiones rationi repugnant. quod in statu innocentię non erat.

AD 2m dicendum, quòd corpus humanum in statu innocentię erat impassibile, quantum ad passiones, quę remouent dispositionẽ naturalem, vt infra dicetur.* Et similiter anima fuit ĩpassibilis, quãtum ad passiones, quæ impediũt rationem.

AD 3m dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in* 3. Ethic.

ARTICVLVS III.

Vtrum Adam habuerit omnes uirtutes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Adam nõ habuerit omnes virtutes. Quędam enim virtutes ordinantur ad refręnandam immoderantiã passionum, sicut p temperantiã refręnatur ĩmoderata concupiscẽtia & p fortitudinẽ ĩmoderatus timor. Sed immoderantia passionum, nõ erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶ 2 Præt. Quædam virtutes sunt circa passiones respicientes malũ, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictum est.* Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶ 3 Præt. Pœnitentia est quędam virtus, respiciens peccatum prius commissum. Misericordia etiam est quædam virtus respiciens miseriam. Sed in statu innocentiæ non erat peccatum, nec miseria. Ergo neque huiusmodi virtutes.

¶ 4 Præt. Perseuerantia est quędã virtus. Sed hanc Adam nõ habuit, vt sequens peccatum ostendit. Ergo non habuit omnes virtutes.

¶ 5 Præt. Fides, quędam virtus est. Sed hęc in statu innocentiæ non fuit: importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit in quadam Homil. Princeps vitiorum, vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidũ.

RESPON. Dicendum, quòd homo in statu innocẽtię aliqualiter habuit omnes virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verum. Dictum est enim supra,* ꝙ talis erat rectitudo primi status, quòd ratio erat Deo subiecta, inferiores autem vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt, quàm perfectiones quędam, quibus ratio ordinatur in Deum, & inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis, vt magis patebit, cum de virtutibus agetur.* Vnde rectitudo primi status exigebat, vt homo aliqualiter oẽs virtutes haberet.

Sed considerandum est, quòd virtutum quædam sunt, quę de sui ratione nullam imperfectionem important, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerunt in statu innocentiæ simpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam vero sunt, quę de sui ratione imperfectionem important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterãt esse in primo statu, sicut fides, quę est eorum quæ non videntur, & spes, quę est eorum quę non habentur. Perfectio [d] enim primi status non se extendebat ad hoc, quòd videret Deum per essentiam, & vt haberetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde [d] fides & spes, esse poterant in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Si vero imperfectio, quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat pfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundum habitum, & non secundum actum, vt patet de pœnitentia, quę est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quàm culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundum habitum, & nõ ſm actũ. erat. n. primus homo sic dispositus, vt si peccatũ pcessisset, doleret; & similiter si miseriã ĩ alio videret, eã p posse repelleret: sicut Philosophus dicit in 4.* Ethic. ꝙ verecũdia q̃ est de turpi facto, cõtingit studioso, solum sub conditione. est enim sic dispositus, ꝙ verecundaretur si turpe aliquid cõmitteret.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit tẽperantiæ & fortitudini, quòd superabundantiã passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus, passiones moderari.

AD 2m dicendum, quòd illæ passiones ad malum ordinatæ, repugnant perfectioni primi status, quę habent respectum ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu, habere odio malitiam dæmonum, sicut & diligere bonitatem Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quæ vero sunt circa passiones, respicientes malũ in eodem subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actum, sed solum secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est.* Sed sunt quædam virtutes, q̃ non sunt circa has passiones solum, sed etiam circa alias, sicut temperantia, quæ non solum est circa tristitias, sed etiam circa delectationes, & fortitudo, quæ non solum est circa timorem, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ, secundum quòd est moderatiua delectationum, & similiter fortitudo, secũdum quòd est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quòd moderatur tristitiam & timorem.

AD 3m patet solutio ex his, quæ dicta sunt.*

AD 4m dicendum, ꝙ perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo, prout est quędã virtus: & sic significat quendam habitum, quo quis eligit perseuerare in bono: & sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo, prout est circunstantia virtutis, & sic significat cõtinuationem quãdã virtutis absq; interruptione. & hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

AD 5m patet responsio per ea, quæ dicta sunt.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra. Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus, subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu ĩnocẽtię. Ergo copiosius infunditur nobis grã: q̃ cũ sit radix meriti, opera nr̃a efficaciora ad merendum redduntur.

¶ 2 Præt. Ad meritum requiriẽ pugna quædam, & difficultas. Diciẽ enim 2. ad Timo. 2. Non coronabi

---

Marginal commentary and notes:

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundũ.* Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito de ipsis passionibus. Secũdo de modo earum. ¶ Quo ad primum, vnica distinctio cũ subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Passionũ aiæ, aliæ circa bonũ, alię circa malũ. Earũ q̃ circa bonũ, alię circa bonũ habitũ, vel suo tpe habẽdũ, alię circa bonũ nõ habitũ, & tamẽ tunc habendũ. Probatur distinctio, qa passiones omnes sunt ĩ appetitu habẽte p obiecto bonũ & malũ. Iuxta primã distinctionẽ est conclusio negatiua. Passiones circa malũ nõ erãt ĩ statu innocẽtiæ. Probaẽ authoritate Augu. quia tunc nullũ aderat. Iuxta secũdã duæ cõclusiones. Prima. Passiones circa bonũ nõ habitũ, vt tñ nunc habendum nõ erãt in illo statu. Probaẽ eadẽ authoritate, qa nullũ bonũ aberat qđ cuperet bona voluntas. Secunda. Passiones circa bonũ habitũ aut tẽpore suo habẽdũ, erant ibi. Relinquitur p se nota, qa hæ sũt naturales, & nullũ malũ ponũt. ¶ Quo ad secũdũ, ponitur talis distinctio. Passionum duplex est modus, per modũ præuenientis & impedientis, & p modum cõsequẽtis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo, quòd appetitus sensitiuus nõ est totaliter subditꝰ rationi, & quodãmodo rationi obedit in nobis. Et iuxta hãc distinctionẽ ponit vna cõclusio. Passiões ĩ illo statu nõ erãt vt pueniẽtes sed vt obediẽtes. Probaẽ, qa appetitꝰ sensitiuus ibi totaliter erat rõni subditus. ¶ Circa primã cõclusionẽ aduerte, ꝙ Scot. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, ꝙ forte non oportet illã cõclusionẽ tenere, eo quia visus potuisset triste visibile, & auditꝰ triste audibile offendere, & cõsequẽter appetitꝰ sensitiuꝰ tristari de obiecto dissono, sicut de cõsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrẽtibus in proportionatis, aut tristibꝰ sensibilibus, non fuisset fixa acies sensus in ea, ac per hoc, nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim a tristitiis & doloribus sicut a terroribꝰ status ille præseruatus, ita ꝙ sicut occurrentibus terribilibꝰ non fuissent territi, ita oblatis tristibus non doluissent per auersionem, &c.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquĩtæ Articulum tertium.* Titulus clarus. ¶ In corpe vna cõclusio rñsiua q̃sito habens duas partes. Hõ ĩ statu innocẽtiæ habuit aliqualiter oẽs virtutes. Probaẽ primo, ꝙ habuit oẽs virtutes. Secũdo declaraẽ ly aliqualiter, qđ est declarare modum habẽdi. Primũ pbatur ex rectitudine primi status sic. Rõ hois erat subiecta Deo, & rõni inferiores vires. ergo in eo erant oẽs virtutes. Añs patet, cõsequẽtia pbatur, qa virtutes nihil aliud sunt, q̃ pfectiões subdentes superiora Deo, & inferiora rõni. Secũdũ declaratur, distinguẽdo virtutes ĩ duplicẽ ordinẽ, s. earũ q̃ imperfectionẽ nullã cõtinẽt, & hæ ſm habitũ & actum inerãt, & q̃ imperfectionẽ importãt, & hæ duplices sunt, qa quarũdã imperfectio illi statui non repugnabat, & hæ silr inerãt ſm habitũ & actũ, vt fides & spes: quarũdã vero illi statui repugnabat, vt pnia & misericordia. Et hæ ſm habitũ nõ ſm actũ erãt, qa malũ, & cõsequenter dolor & culpa non fuissent. Oia clara sunt: & ex 4. Ethi. de verecũdo habitualiter tantum, confirmantur.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartũ.* Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit. Secundo iuxta singula distinctiõis membra respondet. ¶ Quo ad primum, Quãtitas meriti ex duplici causa oriẽ, s. grã, & quantitate operis. Et quia hæc est duplex, s. absoluta & pportionalis, ñt triplex radix, gratia, quãtitas operis absoluta, & quãtitas pportionalis: patẽt in litera omnia. ¶ Quo ad secundum, sunt tres conclusiones. Prima est, Opa primi hoiserãt effica-

477 veri. qõ. 26. ar. 8. con. fi. & ad 6.

*Li. 14. c. 10 nõ proeul a princip. t. 5

* Lib. 14. de ciui. Dei ca. 10. to. 5.

* Q. 97. ar. 2.

*Li. 3. Ethico. ca. 11. ad fin. to. 5.

478 2. di. 19. ar. 3. & ad primum. Et in exp. lit. 3.

Art. præcedenti.

*Aug. in cõcione ad cathecumenos contra Iudæos, paganos, & Arrian. ca. 2. circa medium, to. 6.

Ar. 1. huius quæst.

1 2. q. 63. artic. 2.

D. 68.

D. 73.

Li. 4. Ethico. c. vlt. in fi. tom. 5.

In corp. ar.

In corp. ar.

In corp. ar.

479 2. dist. 29. art. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

Li.2. Ethi. c 3. ad fin. tom. 5.

efficaciora ex parte gratiæ. Probatur, quia maior gr̃a, pbatur quia nullo obstaculo impedita. Secũda cõclo est. Opera primi hoĩs erãt efficaciora ad meritum ex quãtitate operis absoluta. Probat̃, qa maiora opera fecisset: pbatur, qa maioris virtutis erat. Tertia est. Opera primi hoĩs erãt minus efficacia ex quantitate pportionali operũ. Probat̃, qa opa hæc parua magis excedũt ptãtem nostrã, q̃ illa magna potestatẽ illius, pbatur, qa nos cum difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus, & robustus.

Nõ pcul a prin. di. 24.

tur, nisi qui legitime certauerit. Et Philosophus dicit in 2.* Ethic. quod virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶ 3 Præt. Magister dicit 24. di.* 2. lib. Sen. quòd homo non meruisset, tentationi resistẽdo. nunc autẽ meretur, qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum, quàm in primo statu.

SED CONTRA est, quia secundum hoc, homo esset melioris conditionis post peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo, ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo, pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylatium, minus opus fecit quantitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali, vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merẽdum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam, si consideretur absoluta quantitas operis: quia cum homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius, qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo post peccatũ ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternã cõsequẽdã, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia, etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem. (D.74.)

AD 2m dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti, secundum quãtitatem operis proportionalem, vt dictum est.* (In corp. ar.) Et est signum promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id, quod est sibi difficile: promptitudo autem voluntatis causatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere, quòd aliquis ita prompta voluntate faciat opus aliquod facile, sicut alius difficile, quia paratus esset facere, etiam quòd sibi esset difficile. Difficultas tamen actualis, inquantum est pœnalis, habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato.

AD 3m dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionẽ ponentiũ, quod gr̃am non haberet, sicut nec modo est meritorium non habenti gr̃am. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vñ magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO XCVI.

De Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est de dñio, quod cõpetebat homini in statu innocentiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo ĩ statu innocentiæ animalibus dñaretur.
¶ Secũdo, Vtrum dominaret omni creaturæ.
¶ Tertio, Vtrum ĩ statu innocẽtiæ oẽs homines fuissent æquales.
¶ Quarto, Vtrum homines hominibus dominarent in illo statu.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quòd Adam in statu innocentię animalibus non dominabatur. Dicit enim August. 9. super* Genesim ad literam, quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo p seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia.

¶ 2 Præt. Ea quæ adinuicem discordant, non recte sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter adinuicem discordãt, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶ 3 Præt. Hiero. dicit quòd homini ante peccatum non indigenti, Deus animalium dominationẽ dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandũ fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia, non competebat homini ante peccatũ.

¶ 4 Præt. Proprium domini esse videtur pręcipere. Sed præceptum non recte fertur, nisi ad habentem rationem. Ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

SED CONTRA est, qd dr̃ Gen. 1. de hoĩe, Præsit piscib9 maris, & volatilibus cæli, & bestijs terræ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue, Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus, Probatur. Omnia animalia naturaliter subiecta sunt homini. ergo in statu innocentiæ illi obediebant, quod est intentum. Consequentia probatur, quia ante inobedientiã Dei, nulla erat subditorum inobediẽtia, quod probatur, quia istorum inobediẽtia est effectus illius primæ inobedientię. Antecedens autem probatur tripliciter, Primo, ex processu naturę, Imperfectiora subsunt perfectis quidditatiue & vsualiter. Secundo, ex ordine diuinæ prouidentiæ. qa inferiora per superiora gubernat. Tertio, ex pprietatibus vtriusque, qa quod est per partem tale, subest naturaliter ei, qd est vniuersaliter tale, animalia sunt prudentia secundum partem, id est, ad aliquid, homo vniuersaliter. ergo.

480 2. di. 44. q. 1. art. 3. Et opus. 20. li. 3. c. 9.

*Ca. 14. ante medium tom. 3.

¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, quoniam hic dicitur, quòd dominium super animalia est naturale homini. hic etiam dicitur, quòd perditum est tale dominium per peccatum: constat enim naturalia non esse ablata per peccatũ, quin ex hac ratione paulo superius probatum est, quòd subiectio viriũ inferiorũ rõni, non erat naturalis, qa nõ remãsit post peccatũ. Par aũt est hic rõ.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, quod distinguendũ est inter subiectionẽ & obediẽtiam: subiectio.n. & aĩalium homini & virium inferiorum rõni est naturalis, obediẽtia vero vtriusque & similiũ erat super naturalis, gratia em̃ pficiebat naturam, & quod natura subiecerat, gratia obsequens reddebat. Sic igit vtrobiq; obediẽtia pdita, qa supnaturalis ablata: subiectio naturalis remãsit cũ pugna, & ad vtrũq; insinuãdũ in litera dicitur, quod id quod naturaliter est subiectũ homini, tũc nõ repugnabat, vbi expresse ambo explicata sunt.

RESPON. dicendum, quòd sicut supra dictum est, inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quòd ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ, ante inobedientiam prędictam, nihil ei repugnabat, qd naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. qd apparet ex tribus. Primo, ex ipso naturę processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est pp formã, & forma imperfectior pp pfectiorẽ, ita ẽt est ĩ vsu rerũ naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantę enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus: unde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1.* Politi. (Lib. 1. Politic. cap. 5 tom. 5.) quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo, apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat. Vnde cũ homo sit supra cetera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. (237) Tertio, apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In alijs enim animalibus inuenitur secundum æstimationem naturalem quędam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autẽ vniuersalis prudentia, quę est ratio omnium agibiliũ. Omne autem quod est p participationẽ, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet, quòd naturalis est subiectio aliorũ aĩaliũ ad hominẽ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in subiectos multa potest facere superior potestas, quę nõ potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, s. quod statim oĩa animalia cõgregarentur.

AD 2m dicendum, quòd quidam dicunt, quod animalia, quę nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta, non solũ circa hominem, sed etiam circa alia animalia. sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glos. Bedæ* (* Beda in Gen. ca. 1.) dicit Gene. 1. quòd ligna & herbę datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quędam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidẽtia hoc totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nũc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

AD 3m dicendum, quòd homines in statu innocentiæ nõ indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neq; ad tegumentũ, quia nudi erant, & non erubescebãt nullo instante inordinatę concupiscentię motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur; indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc, quòd Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quę eorum naturas designant.

AD 4m dicendum, quod omnia animalia habẽt quãdam participationem prudentię & rationis secũdum æstimationem naturalem, ex qua contingit quod grues sequuntur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quędam domestica ei obediunt. D.1077.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo habuisset dominiũ super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo nõ habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit August.* tertio de Trinitate, materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentię.

¶ 2 Pręt. In plantis non sunt de viribus animæ: nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autẽ non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominiũ competat homini secundum rationem, videtur quòd plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶ 3 Pręt. Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cœlestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dio. dicit in episto.* ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. de homine: Præsit vniuersæ creaturę.

RESPON. Dicendum, quòd in homine quodãmodo sunt omnia. Et ideo secundum modum, quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundum hunc modum cõpetit ei dominari alijs. Est autem in homine quatuor considerare, s. rationem, secundum quam conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundũ quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicit omni creaturæ, intelli-

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimẽbris. Hõ nõ dñabatur Angelis, sed animalib9 ĩperãdo, plãtis vero & inaĩatis, vtẽdo absq; impedimẽto. probat̃. Omnia sunt quodãmõ in homine, ergo dominium hoĩs respectu aliorũ est iuxta dñiũ inuẽtũ in ipso hoĩe. ergo nõ dñabatur Angelis, sed animalib9 imperãdo, & reliquis absq; impedimẽto vtendo. Antecedẽs pbatur: qa in homine sunt quatuor qbus cũ omnib9 cõicat, rõ, sensus, vegetatio, & corp9. Prima cõsequentia est satis rõnabilis, qm̃ vnicuiq; conuenit præesse, vel subesse secundũ conformitatẽ ad gradum suũ. Et nota, quòd nõ solũ de dñio, sed de mõ dominii agitur in cõsequẽtia, vt manifeste explicatur in sequenti cõsequentia. Secunda vero consequentia quo ad primam partem, primo probatur, quia ratio in homine est sub ratione dominantis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni, qa scilicet Gen. 1. dicit de homine, quòd præsit omni creaturę, glosat, nõ ad ĩmaginem Dei. Quo ad secundam partem, probatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperium. Quo ad tertiam vero, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutãdo, vt patet, sed vtẽdo absque resistentia, habet enim dominium despoticũ.

481 Locis supra ar. 1. notatis.

*Lib. 3. ca. 8. circa medium præcipue, to. 3.

Nõ procul a fine epist.

455

Universidad de Deusto Biblioteca

gitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & cōcupiscibili quæ aliqua-
406 liter obediunt rationi,ᶜ dominatur anima imperādo. unde in statu innocētiæ animalibus alijs per imperiū dominabatur. Viribus autem naturalib⁹ & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocētiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis, non per imperium vel immutationem, sed absque impedimēto vtēdo eorum auxilio. Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.*

482 Supra q.92 arti.1. 2. Et infra art.4. cor.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo, primo respōdet quo ad necessariū: secundo, quo ad possibile.

¶ Quo ad primū, cōclusio est rnsiua q̄sito affirmatiua de necessario. Necesse est aliquā disparitatem inter hoīes in statu inocētiæ fuisse. Et ꝓbat̄ quo ad duo, s. sexū, & ętatē. Sexum qdē, q̄a aliter gn̄atio nō fuisset: ætatē vero, q̄a semꝑ priores, maiores filiis.

¶ Quo ad secūdum tria dicit. Primo ꝙ inæqualitas fuisset quo ad animā. Scđo quo ad corpus. Tertio ostendit, qūo ista inæqualitas se habebat ad malum. Secūdum animam inæqualitas ponit̄ possibilis, & quo ad intellectum ratione sciētiæ, & quo ad volūtatem rōne iustitiæ, quia liberū erat applicare se magis & minus ad sciendum vel operandum. Secundum corpus vero, ponitur inæqualitas possibilis rōne melioris cōplexionis, pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanum magis & minus participasset, vel talē cęli influxū, vel tales naturæ causas &c. omnia clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minus habebāt, esse poterat, quæ haberet rōnem mali, defectus, aut peccati, siue spectantium ad animam, siue ad corpus & ꝑ hoc omnis obiecto excluditur.

* In sententia habetur in pastorali. par.2. c. c.6. parū a princip.

Li.19.c.13. non multū a principio to.5.

ARTICVLVS III.

Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Grego.* quòd vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶ 2 Præt. similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundat dilectio, quę est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶ 3 Præt. Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, ꝙ quosdā ꝓ meritis præmiat, quosdam vero punit: ex parte vero naturæ, quia ꝓpter naturæ defectum, quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autē fortes & perfecti: quæ in primo statu fuissent.

SED CONTRA est, qđ dr̄ Roma. 13. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim August.* 19. de Ciuitate Dei, Ordo est parium, dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens, dispositio. Ergo in primo statu, q̄ decētissim⁹ fuisset disparitas īueniret̄.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexū, quia sine diuersitate sexus, gn̄atio nō fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic em̄ quidam ex alijs nascebātur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiā, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbitr. ex quo ratio habet, quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscendum: unde quidā

F magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiam corporis, poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter a legibus naturæ, quin ex exteriorib⁹ agentibus, aliquod commodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis, eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere, quin secundum diuersam dispositionem aeris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quàm alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati: ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

G AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Greg. per verba illa intendit excludere disparitatem, quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati: ex qua contingit ꝙ aliqui pœnaliter sunt sub alijs coercendi.

AD 2ᵐ dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tñ inter inæquales potest esse maior dilectio q̄ inter æquales, licet nō æqualiter vtrinque respōdeat. Pater enim plus diligit filiū naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

AD 3ᵐ dicendum, quòd causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdā, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quos-
H dam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturę poterat disparitas causari secundum prædictum modum, absque aliquo defectu naturæ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.*

483 .22. q. 164. ar.2.cor. Et ad pri. 36. 2.dis.44.q. 1.arti.3. Et opus.20.li. 2.ca.9.vol. 1. Et li.3.c. 9. fi. Et ca. 11. fi.

* Ca.15. nō lōge a princip. tom.5.

ca.10.to.5.

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, proponuntur conclusiones responsiuæ. Secundo, probatur negatiua. Tertio, affirmatiua.

¶ Quo ad primum duo: distinctio bimēbris. & conclusiones iuxta singula membra. Distinctio est. Dñium duplex: vt distnguitur contra seruitutem, & vt cōtra subiectionē qualitercunq;. Prima cōclusio. Dñiū primo mō nō erat ī statu īnocētiæ. Secūda cōclusio, Dñiū secūdū, erat ī illo statu.

¶ Quo ad scđm, ꝓbat̄ prima cōclusio negatiua, s. Dñium primū īportat ordinationē subditi ad bonū dñi, ergo tristitiā subditi. ergo pœnā. ergo nō fuisset tūc. Añcedēs ꝓbat̄ ex differentia inter seruū & liberum. 1. Met. quia, s. liberum est ꝓpter se, seruus propter aliud, id est dñm. Prima cōsequentia probat̄, q̄a tristabile est vnicuique, ꝓpriū bonū ꝓpter alterū tantum oportere ageret. Probat̄, q̄a naturaliter amat̄ ad oppositū. s. ꝓpter seipsū. Scđa cōsequentia est ꝑ se nota, & sil̄r tertia.

¶ Quo ad tertium, probat̄ cōclusio affirmatiua, & duo siūt. Primo, describitur natura talis dñii & dr̄ ꝙ ē ordinatiuū subditi ad ipsius subditi vel cōe bonū, q̄a est ad liberos, qui sunt ꝓpter se. Secūdo ꝓbat̄ dupliciter, primo. Hō erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intendēte cōe bonū. Añcedēs patet, cōsequētia probat̄ dupl̄r, primo q̄a multa, multa per se intendūt, & vnum, vnū: secundo authoritate Aristo. Secūdo probat̄ conclusio, ex disparitate hominū. Aliqui pręstassent scientia & iustitia. ergo gubernassent alios. Probatur cōsequētia, authoritate Petri Apostoli. & Augu. &c.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Vr̄, ꝙ homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti.* 19.
I de Ciuit. Dei, Hominem rationalem ad imaginem suam factum nō voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominē homini, sed hominem pecori.

¶ 2 Præt. Illud quod est introductū in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini, introductum est in pœnam peccati: dictum est.n. mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genesis
K 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶ 3 Pręt. Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, ut Aug. dicit* 14. de Ciuita. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

SED CONTRA, Conditio hominum in statu innocentiæ, non erat dignior quàm conditio angelorum. Sed inter angelos quidā

A alijs dominātur, unde & vnus ordo dominationum vocatur. Ergo nō est cōtra dignitatē status īnocētiæ, ꝙ homo homini dominaret̄.

RESPON. Dicendum, quòd dominium accipitur dupliciter. Vno modo, secūdum quod opponitur seruituti. & sic dominus dicitur cui aliquis subdit̄, vt seruus. Alio modo accipitur dominium, secūdum quod communiter refertur ad subiectum qualitercunque. & sic etiam ille, qui habet officiū
B gubernandi & dirigendi liberos, dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio, in statu innocentiæ homo homini non dominaretur, sed secundo modo accepto dominio, in statu innocentię homo homini dñari potuisset. Cuius ratio est. quia seruus in hoc differt a libero, quòd liber est causa sui, vt dicitur in prin.* Metaphysi. seruus autem ordinatur ad alium. Tunc ergo aliquis dominatur
C alicui vt seruo, quando eum cui dominat̄ ad propriam vtilitatē sui, scilicet dominantis, refert. Et quia vnicuique est appetibile proprium bonum, & per consequens contristabile est vnicuique, quòd illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominium non potest esse sine pœna subiectorum. Propter quod, in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominē. Tūc vero dñat̄ aliquis alteri vt libero, qñ dirigit ipsum ad ꝓpriū bonū eius, qui dirigit̄, vel ad bonū cōe. Et tale dñiū hominis ad hoīem in statu innocentię fuisset, ꝓpter duo. Primo, quia homo naturaliter est animal
D sociale. unde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorum esse non posset, nisi aliquis pręsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus vero ad vnum. Et ideo Philosophus dicit in princip. Politic. Quandocunque multa ordinantur ad vnum, semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secundo, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiam scientiæ & iustitiæ, incōueniens fuisset, nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, secundum quod dr̄ 1. Pet. 4. Vnusquisq; gratiam quam accepit, in alterutrum illam administran-
E tes. Vnde Aug. dicit 19.* de Ciuit. Dei, ꝙ iusti non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem cōdidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

Lib. 1. metaph. non lōge a princip. tom 3.

Lib. 19. de Ciuit. Dei. cap. 14. in fin. tom. 5.

¶ *Super Questionis nonagesimæ septimæ Articulū primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua quæsito. homo in statu innocētiæ erat incorruptibilis effectiue non formal̄r. Hæc conclusio primo declaratur, scđo probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis: primo mō, naturę: secundo, gloriæ, tertio, innocentiæ conuenit: omnia clara sunt in litera, probatur dupliciter. Primo authoritate Augustini. Secundo suasoria adaptatione: quia anima excedit materiā corporalem, vt materia concors animæ fieri posset.

¶ Circa conclusionē hanc, aduerte, ꝙ Sco. in 2. dist. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eā nulla rōne ductus, sed quia se non videre fatetur, ꝙ qualitas in anima posita possit præseruare corp⁹ passibile, quin patiatur a contrario: cōstat autē quòd passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd si Sco. ocularia reuerentiæ ad beatum Aug. habuisset, vidisset vtique, ꝙ homo erat sibi author vitæ, quā diu anima erat subdita Deo. Cū enim hæc credita ex facto pendeant & supernaturali virtute egeant, de his nulla maior ratio authoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

484 2. dist. 19. q. 2. ar. 4. Et Mal. q. 5. arti. 5. cor.

*Text. 26. tom.3.

Est episto. 56. aliquātulum ante medium illius. to. 2.

QVAESTIO XCVII.

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est de his, quæ pertinēt ad statū primi hoīs ſm corpus. Et primo, quantum ad cōseruationem indiuidui. Secundo, quantū ad conseruationem speciei.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.
¶ Secūdo, Vtrū esset impassibilis.
¶ Tertio, Vtrum indigeret cibis.
¶ Quarto, Vtrum per lignū vitę, immortalitatem cōsequeretur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione non aufertur diffinitum. ergo si homo erat, non poterat esse immortalis.

¶ 2 Præt. Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dr̄ in 10. Metaph.* Sed eorum quę differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, nō posset hō in statu isto esse corruptibilis.

¶ 3 Præt. Si homo in statu innocētię fuit īmortalis, aut hoc habuit ꝑ naturam, aut per gratiam. Sed nō per naturam: quia cū natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam: quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sap. 10. Eduxit illū a delicto suo. Ergo immortalitatē recuperasset: quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶ 4 Præt. Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apoca. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Roma. 5. ꝙ per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materię, eo scilicet, quòd, vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quę non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cœleste: & hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter a corruptione prohibetur: & hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam: quia vt dicit Augusti. In episto.* ad Dioscorū, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& icorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid F
icorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo, homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Augu. dicit in lib. de Quæstio.* no. & vete. testa.) Deus enim hominẽ fecit, qui quãdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi author esset aut ad vitam aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem, sed inerat animę vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam poterat corpꝰ ab omni corruptione præseruare, quãdiu ipsa Deo subiecta mansisset. quod rationabiliter factum est. quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt supra dictum est,* G
Q.76.ar.1. conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

Hic lib. hr 10.4. & incipit, Quid sit Deus. qõ. 19. in prin.

Ad primvm ergo, & 2m dicendum, quòd rationes illę procedunt de incorruptibili & immortali per naturam.

Ad 3m dicendum, quòd vis illa præseruandi corpus a corruptione, nõ erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quàmuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, nõ tamen ad amissę immortalitatis effectum. hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturę defectus in
3.p.q.1.arti.2. melius reparandus erat, vt infra dicetur.*

Ad 4m dicendum, quòd differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in prẽmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articu. secundum.*

Articvlvs II.

Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

485 2.di.19.ar. 3.Et di.23. q.2. arr. 3. Et dist. 29. ar.3.cor.

Titulus clarus.
¶ In corpore clarissime distinguit de passione, & iuxta vtrunq; membrum, singulis conclusionibus respondet qsito. Distinctio est, Passio dupliciter, proprie & communiter: illa remotiua a naturali dispositione, qa effectus actionis quæ a contrario est, hæc perfectiua naturæ. Prima conclusio, Passione cõmuniter homo erat passibilis, & anima & corpore, quia sentiebat &c. Secunda conclusio. Passione proprie homo erat impassibilis, & anima & corpore, quia virtute animæ phibebat passionem sicut & mortem.

¶ A duerte hic, quòd Scot. vbi supra tenet oppositum nulla tamen ratione, nisi qa non videtur sibi q innocentia excluderet omne pati proprie dictum. Et posset pro eo argui, qa oẽ agens in agẽdo repatitur, sed corpus hominis agebat in uenit vltimo statui. ergo secundum id, quod est proprium ei. ergo secundum immortalitatem, impassibilitatem, gloriã &c. igitur in primo statu erat uita animalis cũ alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur authoritate Genesis sẽco. Factus est homo in animam viuentem, ideſt viuentem, & fundatur super ratione, quia primum primo respondere debet. Secunda vero probatur, quia anima, vt anima cõmunis est omni viuenti. Tertia vero probatur, quia primum in omni viuẽte apud nos est pars vegetatiua. Aliæ cõsequentiæ ex alia parte patent per locum ab oppósito.

Lib. 2. de Aia, text. 34. & 49. tom. 2.

¶ In responsione ad primũ, nota vltima verba. s. & ne totaliter consumeretur, ex hoc enim insinuatur, quòd aliqua deperditio humidi fiebat in illo statu, de qua vide in articulo sequenti.

¶ In respõsione ad secundũ, nota duas respõsiones: primã, quòd corpus hominis non patiebatur in nutritione: secundam, quòd patiebatur, sed perfectiue. Prima saluatur quo ad repassionẽ, qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda id passionis, quod accidit corpori ex nutriri, q cqd sit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso, q dicit: quale esset pati. si nutriri cõsisteret i pati. Vnde in materia sequentis articuli notandę sunt ambę. & sic solutum est dubium prędictis articuli.

Q.19. hr hic li. to.4. & incipit, Quid sit Deus, to.4. *Ar.1. huius quæst.

Respon. Dicendum, quòd homo in statu innocentię habuit vitam animalem cibis indigentem. Post resurrectionem vero habebit vitam spiritualem cibis non indigentem. Ad cuius euidentiam eõ siderandum est, quòd anima rationalis, & anima est, & spiritus. Dꝰ autem esse anima secundum illud quod est sibi cõmune & alijs animabus, quod est vitam corpori dare. Vnde dicitur Gene. 2. Factus est homo in animam viuentem, ideſt vitam corpori dantem. Sed spiritus dꝰ secundum illud quod est proprium sibi, & non alijs animabus, quòd scilicet habeat virtutem intellectiuam immaterialem. In primo igitur statu, anima rationalis communicabat corpori id, quod competit ei inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebat animale, inquantum scilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in istis inferioribus, vt dꝰ in libro* de Anima, est anima vegetabilis, cuiꝰ opera sunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hęc opera hominis in primo statu competebant. In vltimo vero statu post resurrectionẽ, anima communicabit quodammodo corpori ea quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem, quantum ad omnes, impassibilitatem vero, & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionẽ homines cibis nõ indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebãt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut dicit Augu. in libro de Questio.* vete. & no. testa. Quomodo immortale corpus habebat, qd cibo sustentabatur: immortale eñ non eget esca, neque potu. Dictum est enim supra,* quòd immortalitas primi status erat secundũ vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secundum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

Ad 2m dicendum, quòd in nutritione est quædã passio & alteratio, scilicet, ex parte alimenti, quod conuertitur in substãtiam eius, quod alitur. Vnde ex hoc nõ potest concludi, quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. quàmuis et talis passio esset ad perfectionẽ naturę.

Ad 3m dicendum, quòd si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt a li-

gno scientię boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

Ad 4m dicendum, quòd quidam dicunt, quòd homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo, nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quòd in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta, vt conuerteretur in hominis nutrimentum. unde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus puisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo in statu innocentiæ, per lignum vitæ immortalitatem consecutus fuisset.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ octauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua bimembris. Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primo, probatur quo ad primam partem: quia habebat vim fortificatiuã virtutis specificę, cõtra defectũ proueniente ex admistione extranei. Declaratur hoc, distingũdo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationẽ virtutis ex admistione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici authoritate Augustini. Secundo probatur, quo ad secũdam partem dupliciter. Tum, quia virtus animæ non inerat a ligno vitæ. Tum, quia virtus finita non potest causare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior est virtus, tanto imprimit durabiliorem effectũ. Virtus autem ligni vitæ, sicut cuiuslibet corporis, finita erat. ergo. Tertio, declaratur modus, quo veri ficatur vtraq; pars, & est conseruatio p lignum vitæ, vsque ad certum tempus, & deinde, aut iterata comestione iterũ conseruaretur &c. aut translatus fuisset in vitam spiritualem, qualis erit post resurrectionem. Circa vtrumque istorũ defectuum dubium occurrit: quoniam si in statu innocentiæ vterque fuisset, iam fuisset ibi passio proprie dicta: deperditio siquidẽ humidi cum

487 2.di.29.ar. 5. ad 5. & 6. Et 3.dist. 16.q.1.art. 3. ad 5. Et Mal. qõ.5. art. 5. ad 8. & 9.

Art. præcedẽti. ad 2.

Li.3.Meta. tex.15.t.3.

Q.19. circa mediũ habetur hic liber. to.4. in cip. Quid sit Deus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum fiat actione calidi, manifeste in passione proprie dicta, consistit. Debilitatio quoque virtutis ex admistione extranei, aperte naturam remouet a naturali suo robore, igitur &c.

¶ Circa effectum ligni vitæ, dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim, contra hoc quòd lignum vitæ erat cõseruatiuũ virtutis specificæ. & causãbat immortalitatem. & mouetur tali ratione. Vis cõseruiua alimenti in Adam, etiam conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantũlum, quia omne agens Physicum, agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua. ergo secũda vice iterum debilitatur, & sic randem defecisset. Non ergo poterat hoc modo immortalitas haberi &c.

¶ Ad primum dubium, videtur mihi distinguẽdum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus: secũdus autem fuisset tãtum in potentia. Ad cuius euidentiã notãdũ est, quòd passio proprie dicta, pro tanto statui innocẽtiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis a naturali dispositione remouebat, & nõ absolute. Et propterea notãter in litera arti. 2. descripta fuit passio nõ per corruptionẽ absolute, sed per remotionem corporis a naturali dispositione. Vnde, siqua abiectio cõtrarii esse potuit absque remotione corporis humani a naturali dispositione sua, hoc nõ repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanũ dicebatur proprie pati, eo quòd ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis: quis aliqd eius, puta humidum, pateretur, proprie. In proposito autẽ inter deperditionem humidi & debilitationem virtutis tantũ interest, quòd deperditio humidi non necessario remouet corpus a naturali dispositione, vt patet in pueris, imo talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in respõsione ad secundum bis per cibos, quos sumimus. Secũdus autem defectus est, qa vt Philosophus dicit. 1. *de generatione, Illud quod generat ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, iminuit virtutem actiuam speciei: sicut aqua adiũcta vino, primo quidem cõuertitur in saporem vini, sed secundũ quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinẽ: & tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus, quòd in principio virtꝰ actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimẽto, non solũ qd̃ sufficit ad restaurationẽ depditi, sed ẽt qd̃ sufficit ad augmẽtum. Postmodũ vero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restauratio nem deperditi. Tandem vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis. & contra hunc defectum, subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificãdi virtutem speciei, contra debilitatem prouenientem ex admistione extranei. Vnde Augustin. dicit in decimoquarto, * de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignũ vitæ, ne senectus eum dissolueret. Et in lib. de quæst. † ve. & no. te. dicit, ꝙ vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tñ simplr immortalitatẽ causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitę ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est. n. quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptũ præseruabat a corruptione vsque ad determinatum tempus; quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitã, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitę. Et per hoc, patet respõsio ad obiecta.

Lib. 1. text. 34. & 39.

Li. 14. de ciui. Dei. ca. 26. cir. princip. tom. 5.

† Q. 19. in fi. to. 4. hf hic li. & incipit, q uid sit Deus.

Nam primę rationes concludunt quòd nõ causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ vero cõcludũt, quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem, secũdum modum prędictũ. *

In corp. ar.

QVAESTIO XCVIII.

De Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.

EINDE considerãdum est de his, quę pertinent ad cõseruationẽ speciei. Et primo, de ipsa generatione. Secũdo, de conditione, plis genitę.

Circa primũ, quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in statu innocentię fuisset generatio.

¶ Secundo, Vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd in statu innocẽtię non fuisset generatio. Generationi enim corruptio est contraria, vt dicitur in 5.* physic. Cõtraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

¶ 2 Præt. Generatio ordinatur ad hoc, quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum cõseruari non potest: unde & in illis indiuiduis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶ 3 Præt. Per generationem hominis multiplicãtur. Sed multiplicatis dominis, necesse est fieri possessionum diuisionem, ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij: quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quòd omnia sunt cõmunia, vt Isido. * dicit, Non ergo fuisset generatio in statu innocẽtiæ.

SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque

488 2. dist. 20. q. 1. ar. 1.

Lib. 5. ethimolog. c. 4.

ris conuenit naturaliter generatio, ex parte animæ, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtranque partem declaratur, & probatur ex differẽtia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc, quòd corruptibiles non sunt per se intentæ secundum indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles vero & secundum indiuidua, & secundum speciẽ. Quæ differentia probatur ex hoc, quòd intentio naturæ per se est ad perpetuũ, & non ad temporale. Probatur, ducẽdo ad inconueniẽs, quia alioquin cassaret intentio naturæ temporali deficiente. Ex hac autẽ differẽtia impliciter hȝ alia, quòd in rebus corruptibilibus generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in incorruptibilibꝰ nõ oportuit generationem esse. Ex his autem manifeste patet cõsequentia quo ad vtranque partem, & clarum est.

D. 664.

367 484

¶ Sed sunt hic quędam dubia. Primo circa primam probationem, quoniam illud quòd infertur ꝓ inconuenienti, non est inconueniens, præsertim secũdum doctrinã S. Th. quoniã incarnatio filii Dei, quæ est maximum bonum, ex peccato consecuta est, ita ꝙ peccatũ fuit ad hoc necessariũ, iuxta illud Gre. o certe necessariũ Adæ peccatũ &c. Ergo multo minus est inconueniens, quòd ꝓpter bonum multiplicationis humanæ, fuerit pctũ necessarium.

145 426 264

¶ Ad hoc breuiter dupliciter respondetur. Primo, quòd bona sunt duplicis ordinis. Quædam supponentia malum, vt pœnitentia, patientia, martyrium &c. quædam vero omnifariam bona. Et ad prima quidem opus est esse mala, ad secũda vero oportere fieri mala inconueniens est. Multiplicatio autem humani generis est de genere bonorum omniquaque: pertinet enim ad ipsam perfectionem specificam, incarnatio autem verbi Dei, quãmuis secundum se sit etiam bonũ omniquaque, & ideo simpliciter non oportebat occasionari ex peccato, vt tamen reuelata est nobis per sanctos, est de genere bonorum supponentium mala, quoniam reuelata est non nisi vt redemptrix, ac per hoc captiuorum, ac per hoc peccatorum &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶ Secundo dicitur, quòd aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de quantitate. Quãmuis enim ad tale bonũ possit oportunum esse peccatum, non tamen ad tantum, quoniam si bonum aliquòd extat absque peccato, inconueniens est quòd quãtitas eius peccato egeat, sic autem est in proposito: quoniam multiplicatio generis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infra limitem humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autem filii Dei eleuat naturam in aliam boni rationem, & ideo hic dicit tale bonum, quãmuis maximum, multiplicatio vero dicit tantum bonum. Vñ in litera notãter dr, inconueniẽs esse tm̃ bonũ cõseq ex pctõ noua gñatiõe fieri nõ potuisset, cũ duo tm̃ fuerint primiꝰ instituti. Ergo ī primo statu generatio fuisset.

RESPON. [a] Dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad mutiplicationem humani gñis, alioqn pctm̃ hoīs fuisset valde necessariũ, ex quo tãtũ bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundũ suã naturam est constitutus quasi medium quoddã inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nã anima eius est naturaliter incorruptibilis, [c] corpus vero naturaliter corruptibile. [c] Est autẽ cõsiderãdum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secũdum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatũ, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ, [c] ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ vero incorruptibiles manent semper non solum secundũ speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiã ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturã suã competit generatio. Ex parte vero animæ, quæ incorruptibilis est, cõpetit ei quod multitudo idiuiduorum sit per se intenta a natura, vel potius a naturę authore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis, generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

A B C D

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd corpus hominis in statu innocentiæ quantum erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari a corruptione p animã. Et iõ nõ fuit homini subtrahenda gñatio, quæ debeꝰ corruptibilibus rebꝰ.

AD 2m dicendum, quòd generatio in statu innocentiæ, et si non fuisset propter conseruationẽ speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

AD 3m dicendum, quòd in statu isto multiplicatis dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia cõmunitas possessionis est occasio discordię, vt Philosophus dicit in * 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quòd absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent (secũdũ quòd vnicuique eorum competeret) rebus, quæ eorum dominio subdebãtur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

¶ Circa probationem, quòd temporale nõ sit per se de intentione naturæ, dubium occurrit, quia nõ videtur valere, quoniã non sequitur quòd illo cessante cassaretur naturæ intentio, sed quòd completa fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum præsens sermo non sit de natura particulari huius agenris, puta Sortis, aut Pla. quoniam constat, talia agẽtia vt sic, particularia p se facere & intendere, vt patet 12. Metaph. tex. 11. sed de natura vniuersali, consequens est quòd ratio addũcta efficax sit: quoniam si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo desinente, naturæ vniuersalis intentio non amplius saluaret, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendẽs ad vniuersale bonum: Ergo intentio cassa, vana, frustraque est: nihil enim conferre poterit vniuerso, corrupto illo particulari per se intento.

Li. 2. Polit. c. 3. añ medium, to. 5.

¶ Circa rationem allatam in litera ꝓ conclusione aduertendum, quia ex ly perpetuorũ, finita conuincit multitudo, ac p hoc intendibilis p seipsam: constat. n. ꝙ perpetua per se spectant ad perfectionẽ vniuersi. Eorum autẽ quæ per se exiguntur ad integritatẽ alicuius finiti, numerũ oportet esse taxatũ & certum, alioquin nec quantitas totius esset certa, siue de quantitate molis, siue perfectionis accipiatur: non ergo repugnat multiplicationem indiuiduorum humanorum perpetuorum ponere per se intentam, vt finem generationis, qm̃ vsq; ad certum prædestinatorum numerum complendum erat futura, & nõ in perpetuum.

¶ Super

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum secundũ.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, opinio recitatur Gregorii Niceni. Secũdo, improbatur. Tertio, respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum, quatuor refert. Primo quorundam, & specialiter Gregorii opinionẽ quòd non per coitum. Secundo, rationẽ eius propter fœditatẽ illius. Tertio, quòd fuisset tamen multiplicatio hominum virtute diuina, sicut Angelorũ. Quarto, exclusionem obiectionis, quoniam in statu innocentiæ erat distinctio sexuum, quòd hoc fecit Deus præscius futuri casus.

¶ Quo ad secundũ, reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neq; abiata, neq; diminuta sunt: sed hoc est vnum de naturalibus: probatur dupliciter. Primo, qa hoc est naturale oibus aialibus pfectis. Secundo, ab effectu, quia natura dedit homini membra ad hunc vsum. Inconueniens est autẽ horum membrorũ naturalem vsum nõ fuisse sicut aliorũ.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est, Generatio fuisset p coitũ quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. Probatur conclusio dupliciter: primo ratione, secundo authoritate. ratio assignatur distinguendo in coitu illa duo, & assignãdo radices proprias eorum; ratio enim coniunctionis est coniunctio virtutis actiuæ cum passiua, ex hac. n. probatur prima pars conclusiõis sic. Generatio fuisset per applicationẽ virtutis actiuæ ad passiuam. ergo per coniunctionem maris & fœminæ, probatur sequela, quia vbicunque est distinctio sexuũ, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix vero immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia virium inferiorum ad rationis moderamen, ex qua arguitur sic. In statu illo vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo nõ fuisset coitus quo ad concupiscẽtiã immoderatam, authoritas est Augu. assignantis etiã modum, quo. s. mẽbra alia voluntario vsu applicantur ad sua officia.

Dam. li. 4. de Ed c. 25 Euthim pl. 50.

Q. præced. art. 3.

li. 14. ca. 26 ante mediũ tomo. 5.

li. 9. ca. 4. ĩ initio to. 5.

4 89 2. dist. 20. q. 1. art. 2.

*Dam. lib. 2. orthod. fidei. cap. 11. & lib. 4. ca. 25.

Lib. 8. de prouiden. c. 3. & in li. de Hoïe c. 18. Chrys. hom. 18 in Gen. Aug.

ARTICVLVS II.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Quia, vt Damas. * dicit. Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidã. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, Neque nubent, neque nubẽtur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitum.

¶ 2 Præt. Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatũ generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti, Qđ patet esse falsum, secũdũ Scripturã.

¶ 3 Præt. In coniunctione carnali, maxime esucitur homo similis bestijs, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam continentia laudatur, per quam homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestijs homo comparatur propter peccatum, secundũ illud psal. 48. Homo cũ in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum non fuisset maris & fœminæ carnalis coniunctio.

¶ 4 Præt. In statu innocentię nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocẽtiæ nõ fuisset.

SED CONTRA est, φ Deus ante peccatum masculum & feminam fecit, vt dicitur Gene. 1. & 2. Nihil autem est frustra in operibꝰ Dei. Ergo etiam si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quem distinctio sexuum ordinatur.

¶ Præt. Gene. 2. dicitur. Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationem, quę fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus, conuenientius adiuuari posset vir per virum, quàm per feminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

RESPON. Dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatem, quę inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt quòd in statu innocentiæ nõ fuisset generatio p coitum. Vnde Grego. * Nisse. dicit in lib. quem fecit de homine, quòd in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit, quòd Deus ante peccatum fecit masculum & feminã, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatũ, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicit rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini, neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem, quòd homini secũdum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt supra dictũ est, * naturale est generare per coitum, sicut & ceteris animalibus perfectis. Et hoc declarãt naturalia membra, ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicẽdum, quòd vsus horum membrorum naturalium non fuisset ante peccatum, sicut & ceterorum membrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda, secundum præsentem statum, Vnum, quod naturæ est, scilicet coniunctio maris & fœminæ ad generandum. In omni enim generatione requirit virtus actiua & passiua. Vnde, cum in omnibus in quibus est distinctio sexuũ, virtus actiua sit in mare, virtus vero passiua in femina, naturæ ordo exigit, vt ad generandum conueniant per coitum mas & femina. Aliud autem quod cõsiderari potest, est quædam deformitas immoderatæ concupiscentiæ, quæ in statu innocentiæ non fuisset, quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Aug. dicit in * 14. de Ciui. Dei, Absit, vt suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo. Sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra quo cetera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentẽ, cum tamen haberet vitam animalem quãtum ad corpus. Sed post resurrectionẽ erit homo similis angelo, spiritualis effectus, & secundum animam, & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

AD 2m dicendum, quòd sicut Augusti. dicit * 9. super Genes. ad literam. Ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere, post modicũ propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina authoritas ad determinatum tẽpus cõmistionis, a qua acceperũt vniuersale mãdatũ.

AD 3m dicendum, quòd bestię carent ratione. Vnde secundum hoc, homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentię ratione moderari non potest. Sed in statu innocẽtiæ nihil huiusmodi fuisset: quod ratione non moderaretur, non quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tanto maior delectatio sensibilis, quãto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis concupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem, ad quam non pertinet, vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhęreat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assumpto, non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed minus, eius cõcupiscibilis super huiusmodi delectatiõe requiescit.

Et

Inducta in si. corp. art. iſtius.

Et hoc sonant verba Aug. * quę a statu innocentię nõ excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fęcunditatis: sed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fęcunditas absque libidine.

Li. 14. c. 26 parum ante medium tom. 5.

AD 4m dicendum, φ sicut Aug. dicit * 14. de Ciui. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis, salua integritate feminei genitalis, virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua, ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus feminea viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed volũtarius vsus naturam vtramque coniungeret.

¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua bimembris. Pueri mox nati, habuissent virtutem motiuam membrorũ sufficientem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ. Probatur conclusio sic. Ex natura pueri nõ habent sufficientem vsum membrorũ. ex authoritate aũt Scripturæ, habuissent illum quo ad cõuenientia pueritiæ tantũ. ergo. &c. In litera, primo probatur cõsequẽtia ex illa regula, In naturalibus debemus sequi naturam rei, in supernaturalibꝰ autẽ authoritatẽ Scripturæ, quia hæc sola fide tenemus, q authoritati Scripturæ innituntur. Deinde probat prima pars antecedentis. Homo habet naturaliter cerebrum maius ceteris animalibus, ergo habet ĩ pueritia neruos non idoneos ad mouendum membra. ergo non habet sufficientem naturam motiuam. Antecedens patet ex anatomia & c. intellectum proportionaliter ad corpus. Cõsequentia prima probatur, cõtellecta illa alia propositione, quòd homo habet cerebrum humi dißimum, & quòd ætas infantilis, est plenißima humiditatis. ex his enim sequitur, quòd cum in maiori quanto

490 2. di. 20. q. 2. art. 1. Et veri. q. 18. ar. 7. ad 4.

*li. 1 de peccatorũ meritis & remissio. c. 38 ad finẽ tomo. 7.

QVAESTIO XCIX.

De conditione prolis generandæ quãtum ad corpus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ. Et primo, quã tum ad corpus. Secundo, quantum ad iustitiam. Tertio, quantum ad scientiam.

Circa primum quærũntur duo.

¶ Primo, Vtrum in statu innocentię pueri mox geniti, habuissent perfectã virtutem corpoream.

¶ Secundo. Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ pueri in statu innocẽtiæ, mox nati, virtutem perfectã habuissent ad motum membrorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in statu innocentię mox nati, virtutẽ perfectam habuissent ad motum membrorum. Dicit enim Augusti. in lib. * de bap. paruul. quòd infirmitati mentis, congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶ 2 Præt. Quædam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorũ: Sed homo est nobilior alijs animalibus. ergo multo magis est naturale homini, quòd statim natꝰ virtutem habeat ad vsum membrorum. & ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

¶ 3 Præt. Non posse consequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri non habuissent virtutem ad mouendum mẽbra, frequenter accidisset, quòd nõ possent consequi aliquod delectabile eis propositum. Ergo fuisset in eis afflictio, quæ non poterat esse ante peccatum. non ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

¶ 4 Præt. Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritiæ. Sed in statu innocentiæ nõ fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

SED CONTRA est, quòd omne generatum prius est imperfectũ quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo a principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

RESPON. Dicendum, quòd ea quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus. quod autem credimus, authoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ authoritate diuina tradũtur, q sunt supra naturam. Manifestum est autẽ naturale hoc esse, vtpote & principijs humanæ naturæ competens, quòd pueri mox nati, non habeant sufficientem virtutem ad mouendum membra Quia homo naturaliter habet cerebrum mai⁹ in quantitate, secundum proportionẽ sui corporis, quàm cetera animalia ᶜ. Vnde naturale est, quòd propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumẽta motus, non sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium est, quin diuina virtute fieri posśit, vt pueri mox nati, perfectam virtutem habeant ad motum membrorum. Constat autem per authoritatem Scripturæ, quòd Deus fecit hominem rectum. & hæc rectitudo consistit, Vt Augusti. * dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu non poterat esse in membris hominis aliqd, quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata, est quæ tendit in actus sibi conuenientes. Non sunt autem ijdem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quòd pueri mox nati, non habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritię conuenientes, puta ad sugendum vbera, & ad alia huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur

naturæ & ætatis humidæ sit maior humiditas, quòd sit excellẽs humiditas ad neruos: experimur autem sensu neruos infusos diu in aqua, ineptos esse vt stẽt, & proportionaliter in corpore vt sint instrumẽta naturæ ad mouẽdum membra, cuius signum est, quòd patientes in neruis, efficiuntur immobiles secundum illa mẽbra. Deinde probat secũda pars. Homo factus est rectꝰ corpore subdito animæ. ergo membra hominis non poterant desicere a recta hominis voluntate. ergo non ab actibus conuenientibus. ergo ia pueritia obediebant ad actus conuenientes tantũ pueritiæ. Antecedens pro prima parte probatur authoritate Scripturæ: pro secunda, authoritate expositionis Aug. Prima vero consequentia manifeste patet, vtpote inferens particularem ex vniuersali, & nihilominus in litera confirmatur, quoniam sicut ex illa subiectione, membra quo ad esse nihil habebant repugnans voluntati, ita quo ad operari: Et est argumentum a fortiori, quia vsus membrorum est de genere voluntarij, non autem esse eorũdem, & propterea, si esse eorum cõsouat voluntati, quanto magis vsus? secunda vero consequentia probatur, quia volũtas ordinata est respectu actuum conuenientium tãtum. Tertia vero cõsequẽtia probatur: quia non omnes actꝰ sunt conuenientes cuilibet ætati, sed pueriles tantum pueris.

a 457

Habetur ĩ sentẽ. in li. de natur. & gra. c. 15. Et de corrept. & gra. c. 11 tom. 7.

Universidad de Deusto Biblioteca

quitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorum pueritiæ conuenientes, vt* patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mámis, magis põt esurientes flere, quàm sugere.

Aug. loco citato in argu. 1.

AD 2m dicendum, quòd hoc, quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant: sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiã parua virtus sufficere potest.

AD 3m patet solutio per ea, quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuissent: nisi ordinata voluntate conuenisset res secundũ statũ suum.

AD 4m dicendum, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed nõ fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequũtur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

¶ Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue. In statu ĩnocentiæ fuissent natæ feminę. Probatur: in illo statu fuisset quicquid spectat ad complementũ humanæ naturæ, ergo fuisset ꝓducta diuersitas sexuum, ac per hoc feminæ. Antecedens est per se notum: cõsequentia probatur: quia sicut ad perfectionẽ vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionẽ humanæ naturæ diuersitas sexuũ.

491 2.dis.20.q.2.arti.1.ad 1. Et quol. 3.q.11. Et quo.5.q.5.ar.1. *li.2.c.3.tomo.4.

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo statu feminæ natæ fuissent.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in primo statu feminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philos. in * lib. 2. de Generatione animalium, quòd femina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo feminæ natæ non fuissent.

¶ 2 Præt. Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel ꝓpter defectum virtutis, vel pp indispositionẽ materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocẽtiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte feminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶ 3 Præt. In statu innocentiæ, generatio ad multiplicationem hominũ ordinabatur: Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam feminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium, quòd in statu innocentiæ feminę nascerentur.

SED CONTRA est: quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & feminam in natura humana, vt dicitur Gene. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & feminæ generati.

RESPON. Dicendum, quòd nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd femina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt supra dictum est*.

Q.92.ar.1. ad 1.

AD 2m dicendũ, quod generatio feminę non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tãgit, sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosoph* dicit in lib.* de Animalibus, quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis vero ad generationem feminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili ĩmutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quãdo corp* magis erat animę subiectũ, vt scilicet ẽm volũtatẽ generãtis distingueret sex* in prole.

Li.4.de genera.animalium ca.2. tom.4.

AD 3m dicendum, quòd proles fuisset genita viuens vita animali. ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde cõueniebat quòd omnes generarẽt, & non solũ primi parẽtes. Ad qđ cõsequens videt, ꝙ tot fuissent generatæ feminæ, quot & mares.

QVAESTIO C.

De Conditione prolis generandæ, quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de conditione prolis generãdę, q̃tũ ad iustitiã. Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ homines fuissent nati cum iustitia.

¶ Secundo, Vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines fuißent nati cum iustitia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd homines non fuissent cũ iustitia nati. Dicit enim Hug. *de san. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidẽ filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hęredes.

¶ 2 Præt. Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Roma. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis, sed a solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ 3 Præt. Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset a parentibus in filios.

SED CONTRA est, qđ Ansel. dicit in lib. † de conceptu virgin. quòd simul cum rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret.

RESPON. Dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secũdum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem indiuidualibus nõ est necesse, ꝙ filij parentib* similẽtur. Iustitia autẽ originalis, ĩ qua prim* homo cõditus fuit, fuit accidens naturæ speciei non quasi ex principijs speciei causatum, sed tantum sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis: peccatũ aũt originale, quod opponit illi iustitię, dicitur esse peccatum naturæ, unde traducitur a parente in postereos. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent, quantũ ad originalẽ iustitiam.

D.1006.

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua. Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile ẽm speciem. ergo ẽm accidentia. ergo ẽm iustitiam originalem. Antecedẽs patet. Prima consequẽtia probatur, ex differentia inter accidentia speciei & indiuidui: quia ẽm illa assimilatio seclusò errore, qui in statu innocẽntiæ locum non habet: ẽm vero idiuidualia accidentia nõ opus est assimilari. Secunda vero consequentia ꝓbatur dupliciter; primo, ex ipsa iustitia originali. Secundo, *ex ei* opposito. Ex ipsa quidẽ, quia erat accidẽs speciei. Sed quoniã hoc potest male intelligi, distinguitur accidens speciei dupliciter. Vno modo, cõsequẽs principia naturæ. Alio modo, collatum naturæ, & sic est hic. Ex opposito vero, q̃a peccatum originale est peccatũ naturæ: ac per hoc per generationem naturæ traducitur. ergo & iustitia originalis est naturæ. & probatur sequela: quia opposita sunt vnius generis, idest, habent idẽ genus subiectũ, & eandem generationem opposito modo. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd cum iustitia originalis, etiam pro ꝓ gratia gratis data, ut principal'r in anima: non plus talis iustitia pro quanto est in anima, traduceretur a generãte, q̃ aia ipsa, quã cõstat ꝓduci a Deo imediate.

492 12.q.81.arti.2. cor.fi. Et 2.di.20.q.2.ar.3. Et dis.23.q.2.ar.2.cor. Et Ro.5. lec.3

*li.1.de Sacram.par.6 ca.23.circa medium.

Ca.10.post medium illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

AD 2m dicendũ, ꝙ quidã dicunt ꝙ pueri nõ fuissent nati cũ iustitia gratuita, quę est merendi principiũ, sed cũ iustitia originali. Sed cũ radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est hõ, cõsistat in subiectione supernaturali rõnis ad Deũ, q̃ est ꝑ gratiã gratũ facientẽ, vt supra dictũ est,* necesse est dicere, ꝙ si pueri nati fuissent in originali iustitia, ꝙ etiã nati fuissent cũ gratia: sicut & de primo hoie supra diximus,* ꝙ fuit cum gratia conditus. Nõ tñ fuisset pp hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutem seminis, sed fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem. sicut etiam statim cum corpus est dispositum infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

Q.95.ar.1. *Q.95.art.1.*

¶ Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.

Titulus, Confirmati. i. impeccabiles omnino, & non solum mortaliter, ita quòd nõ possunt cadere a iustitiæ rectitudine. ¶ In corpore vna cõclusio respõsiua. Pueri in statu innocẽtiæ non fuissent nati, cõfirmati ĩ iustitia. Probatur. Parentes quãdiu generassent, non fuissent cõfirmati in iustitia. ergo pueri nõ fuissent nati cõfirmati. Cõsequẽtia ꝓbatur: quia pueri nõ plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, q̃ parẽtes qñ eos generauerũt, q̃m effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Cõfirmati nõ possunt nõ inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam Dei visionem. ergo habent vitã spiritualem mẽte & corpore. ergo nõ generãt: & sic status generationis & cõfirmationis repugnãt, quia ille ad animalem, iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis. Consequentia probatur ex prima quidẽ parte, quia viso Dei ipsam essentiam bonitatis offert: ex secunda vero, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda vero consequentia cum tertia est per se nota. ¶ Circa probationẽ antecedentis dubiũ occurrit; quia in litera non probatur de cõfirmatis quòd sint beati, sed econuerso, quòd beati sunt confirmati: hoc.n. probant media allata. Ex hoc.n. quòd De* est essentia bonitatis sequitur, quòd clare videntes nõ possint non inhærere sibi, & similiter quòd non possint auerti, quia ad aliquod bonũ diuerterẽtur: in eo aũt est omne bonum. ergo beati sunt necessario confirmati, sed non valet econtra, & tamen sua cõuertens erat probanda. ¶ Ad hoc dicit, qđ dum in litera probatur, quòd beati sunt cõfirmati, reducitur effectus cõfirmationis in propriam causam. s. beatitudinẽ: ita quòd intentio expressa literæ non est probare illam propositionem absolute, sed inquantum est reductiua effectus prędicati in propriam causam in subiecto positam. Constat autem, quòd si effectus ponatur, quòd ponitur eius propria causa, & econuerso. & ideo subtiliter est ostensum, & ꝙ beati sunt cõfirmati, & ꝙ confirmati sunt beati. Et vt Nouitij intelligant, quis ex ista: Beati sunt cõfirmati, absolute & formaliter non sequatur sua vniuersalis conuertens: ex ipsa tñ causaliter intellecta causalitate propria, optime sequitur a priori sua conuertens. Et si quis obijciat, quòd in litera probatur quidem, quòd beatitudo est causa cõfirmationis, sed non propria, facile respondetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipit, cũ scientia pro

493 2.disti.20. quæs. 2.ar. 3.ad 5.& 7. Et mal.q.5. arti.4.ad 5. Et quol.5. q.5.art.1. *Li.4.moral.c.36.nõ procul a prĩcipio.

† Li.1.c.18. a medio illius.

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ pueri in statu innocẽtię nati, fuissent in iustitia confirmati. Dicit.n. Grego.* 4. Moralium, super illud Iob. Somno meo requiescerẽ. si parentẽ primũ nulla putredo peccati corrumperet, nequaquã ex se filios gehennæ generaret: sed hi, qui nunc ꝑ Redemptorem saluãdi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur oẽs in iustitia cõfirmati.

¶ 2 Præt. Anselm. dicit in libro, † Cur Deus homo, ꝙ si primi parentes sic vixissent, vt tentati non peccassent, ita cõfirmarentur cũ omni propagine sua, vt vltra peccare nõ possent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶ 3 Præt. Bonũ est potentius, q̃ malum: sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his, qui nascunt ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitisset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiã.

¶ 4 Præ. Angelus adhærẽs Deo alijs peccantibus, statim est in iustitia cõfirmatus, vt vlterius peccare nõ posset. Ergo similiter & hõ, si tẽtationi restitisset, confirmatus fuisset, sed qualis ipse fuit, tales alios generasset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit* 14. de ciuita. Dei, Tunc fœlix vniuersa esset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traijcerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem cõmitteret, quę damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi, quòd etiam si primi homines nõ peccassent, aliqui ex eorum stirpe potuissent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

li 14.de Ciui.Dei.c.10 a medio.tomo.5.

RESPON. Dicendum, quòd non videtur possibile, quòd pueri in statu ĩnocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim, quòd pueri in sua natiuitate non habuissent plus perfectionis, quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autẽ quandiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quòd efficitur beata per apertam Dei visionem, cui viso non potest non inhærere, cum ipse sit ipsa essentia bonitatis, a qua nullus potest auerti, cum nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni. & hoc dico secundum legem communem: quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de Virgine Matre Dei. Quàm cito autem Adã ad illam beatitudinem peruenisset, quòd Deum per essentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cessaret, in qua sola generationis vsus fuisset. Vnde manifestum est, quòd paruuli non nascerentur in iustitia confirmati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si Adam nõ peccasset, nõ generaret ex se filios gehennę, ita scilicet quòd ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Possent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non esset per hoc, quia essent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam a peccato conseruarentur immunes.

AD 2m dicendum, quòd Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit: Videtur quòd si vixissent &c.

AD 3m dicendum, ꝙ ratio ista nõ est efficax, quàmuis ꝑ eã Ansel.

Universidad de Deusto Biblioteca

> Lib. 1. cur Deus homo. c. 18. a medio.

cedat ex propriis. Tũ, quia apud Theologos hoc eſt per ſe notum de lege communi, quoniam in hoc differt comprehenſor a viatore. ſ. in poſſe, & non poſſe peccare. Tũ, quia apud Philoſophos cõſtat, quòd ſola bonitatis eſſentia ſufficit ad replendum, ac retinẽdum voluntatem in vero bono, quoniam cuilibet alteri, vtpote particulari bono, malũ aliquod annecti põt. Et propterea vndiq; conſtat, quòd impeccabilitas voluntatis beatitudinis propri⁹ effectus eſt.

motus fuiſſe videat, vt ex eius verbis apparet. Non enim ſic per peccatum primi parentis eius poſteri neceſſitatem peccandi incurrunt, vt ad iuſtitiam redire nõ poſſint; quod eſt tantum in damnatis. Vnde nec ita neceſſitatem non peccandi tranſmiſiſſet ad poſteros, ꝙ omnino peccare non poſſent; quod eſt tantum in beatis.

Ad 4^{m} dicendum, ꝙ non eſt ſimile de hoĩe, & angelo. Nã homo habet liberũ arb. vertibile, & ante electionem, & poſt: non autem angelus, ſicut ſupra dictum* eſt, cum de angelis ageretur.

> Q.64.ar.2.

QVAESTIO CI.

De conditione prolis generandæ quantũ ad ſcientiam, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cõditione prolis generãdæ quãtũ ad ſcientiã. Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum pueri naſcerentur in ſcientia perfecti.

¶ Secũdo, Vtrũ ſtatim poſt natiuitatem habuiſſent perfectũ vſus rationis.

¶ Super Quæſtionis centeſimæprimæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio. Pueri non naſcerentur perfecti in ſcientia, ſed abſq; difficultate eã acquiſiuiſſẽt. Probatur. Naturale eſt homini nõ habere ſciẽtiam cõgenitam, ſed acquirere eã ex ſenſibus. ergo in ſtatu innocentiæ non nati fuiſſent ſcientes &c. Antecedens probatur, quia anima vnitur corpori propter indigẽtiam illius ad hoc opus. Cõſequentia vero probaẽ, quia vbi authoritas Scripturæ non opponitur, naturalia aſſerenda ſunt.

> 494 2. diſ. 20. q. 2. art. 1. ad 3. & arti. 2. per totum. Et veri q. 19. ar. 7.

Articulus Primus.

Vtrum in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ in ſtatu innocentiæ pueri nati fuiſſent in ſcientia perfecti. Qualis. n. fuit Adam, tales filios generaſſet: ſed Adam fuit in ſcientia perfectus, vt ſupra dictum. eſt.* Ergo filij naſcerentur ab eo ſcientia pfecti.

> *Q.94.art.3.

¶ 2 Præt. Ignorantia ex peccato cauſatur, vt Beda dicit: † ſed ignorãtia eſt priuatio ſcientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem ſcientiam habuiſſent.

> † Ca.2. ad Roma. non remote a prin. tom.3 & in Gen. ca.1.

¶ 3 Præt. Pueri mox nati iuſtitiam habuiſſent: ſed ad iuſtitiam requiritur ſcientia, quæ dirigit in agendis. Ergo ſcientiam habuiſſent.

Sed contra eſt, ꝙ aĩa noſtra p naturam eſt ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt ſcriptũ, vt dr̃ in tertio* de Aĩa: ſed eadem aĩæ naturæ eſt modo, quæ tunc fuiſſet. Ergo aĩæ puerorum in principio ſcientia caruiſſent.

> Li.3. de anima tex.14. tom.2.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* De his quę ſunt ſupra naturam, ſoli authoritati creditur. Vnde vbi authoritas deficit, ſequi debemus naturę cõditionem. Eſt aũt naturale [d] homini, vt ſcientiam per ſenſus acquirat, ſicut ſupra dictum eſt:* & ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad ſuam propriã operationem: quod non eſſet, ſi ſtatim a principio ſcientiam haberet non acquiſitam per ſenſitiuas virtutes. Etideo dicendum eſt, ꝙ pueri in [d] ſtatu innocentiæ non naſcerentur perfecti in ſcientia, ſed eam in proceſſu temporis abſque difficultate acquiſiuiſſent inueniendo, vel addiſcendo.

> Q.99.ar.1. — D. 593. Q.55.ar.1. & q.84.ar.6. — D. 740. 70.

Ad primum ergo dicendum, quòd eſſe perfectum in ſcientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis, inquantum ſcilicet ipſe inſtituebatur, vt pater, & inſtructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc, non generabat filios ſimiles ſibi, ſed ſolum quantum ad accidentia naturalia, vel gratuita totius naturæ.

Ad 2^{m} dicendum, quòd ignorantia eſt priuatio ſcientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo: quod in pueris mox natis non fuiſſet Habuiſſent enim ſcientiam, quæ eis competebat ſecũdum tempus illud, unde ignorantia in eis non fuiſſet, ſed ne ſciẽtia reſpectu aliquorum, quam etiam Dionyſ. ponit in angelis ſanctis, in ſeptimo cæl. hierar.*

> Poſt med. illius.

Ad 3^{m} dicendum, quòd pueri habuiſſent ſufficiẽtem ſcientiam ad dirigẽdum eos in operibus iuſtitię, in quibus homines diriguntur, & vniuerſalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuiſſent, quàm nunc naturaliter habemus, & ſimiliter aliorum vniuerſalium principiorum.

Articulus II.

Vtrum pueri mox nati habuiſſent perfectum uſum rationis.

¶ Super Quæſtionis centeſimæprimæ Articulum ſecundum.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna concluſio bimẽbris. Pueri nõ habuiſſent pfectũ vſum rationis, ſed ad opera puerilia idoneũ. Probaẽ prima pars. Organa virium ſenſitiuarum ex nimia humiditate fuiſſent impedita. ergo ipſæ vires ſenſitiuæ. ergo vſus rationis. Antecedẽs patet. Prima conſequentia probatur: quia actus earũ pendẽt ex organis, quia ſunt actus eorũ. Secũda conſequentia probatur. quia vſus rationis pẽdet ex viribus ſenſitiuis, vt patet in phreneticis, & dormientibus. Secũda pars: quia par ratio eſt de vſu rationis & membrorũ, de quibus ſuperius dictum eſt, quòd fuiſſent idonea ad actus pueritiæ, & non ſimpliciter. Ex eadem ſiquidem radice. ſ. humiditate nimia cerebri, vtrũq; naſcitur.

> 495 2. diſ. 23. q. 2. ar. 2. cor. Et verit. q. 18. ar. 8.

Ad ſecundum ſic procedit. Videtur ꝙ pueri in ſtatu innocentię mox nati habuiſſent perfectum vſum rationis. Nunc. n. pueri perfectum vſum rationis nõ habent propter hoc, ꝙ anima per corpus aggrauatur: hoc autẽ tunc non erat, quia, vt dicitur Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo antẽ peccatum & corruptionem a peccato ſubſecutam, pueri mox nati perfectum vſum rationis habuiſſent.

¶ 2 Pręt. Quędam alia animalia mox nata habẽt naturalis ĩduſtrię vſum, ſicut agn⁹ ſtatim fugit lupũ. Multo ergo magis hoĩes in ſtatu ĩnocentiæ mox in nati habuiſſent vſum perfectum rationis.

Sed contra eſt, ꝙ natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non ſtatim a principio habuiſſent perfectum vſum rationis.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet, * Vſus rationis dependet quodammodo ex vſu virium ſenſitiuarum: vnde ligato ſenſu, & impeditis inferioribus viribus ſenſitiuis, homo perfectum vſum rationis nõ habet, vt patet in dormientibus, & phreneticis. Vires autem ſenſitiuæ ſunt virtutes quædam corporalium organorum: & ideo impeditis eorum organis, neceſſe eſt, quòd eorum actus impediantur, & per conſequens rationis vſus. In pueris autem eſt impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis nõ eſt perfectus vſus rationis, ſicut nec aliorũ membrorum: & ideo pueri in ſtatu innocentię nõ habuiſſent perfectũ vſum rationis, ſicut habituri erant in pfecta ætate. Habuiſſent tamen perfectionem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quãtum ad ſtatum illũ, ſicut & de vſu membrorum ſuperius eſt dictum*.

> Q.84.ar.7 — Q.99.ar.1.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc, ꝙ vſus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinẽt ad hominem ſecundum quamcunque ætatem.

Ad 2^{m} dicendum, ꝙ etiam alia animalia non habent ita perfectum vſum induſtriæ naturalis ſtatim a principio, ſicut poſtea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos ſuos, & ſimilia in alijs generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine eſt ſpeciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt ſupra dictum eſt*.

> Q.99.ar.1.

QVAESTIO CII.

De loco hominis qui eſt paradiſus, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderand um eſt de loco hominis, qui eſt paradiſus. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum paradiſus ſit locus corporeus.

¶ Secũdo, Vtrum ſit conueniens locus habitationis humanæ.

¶ Tertio, Ad quid homo in paradiſo poſitus fuit.

¶ Quarto, Vtrum in paradiſo debuit fieri.

¶ Super Quæſtionis centeſimæſecũdæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cõcluſio habẽs duas partes. Paradiſus eſt locus in Oriẽtis parte conſtitutus. Prima pars, ſcilicet qđ ſit locus, probatur: quia ea quæ de paradiſo traduntur, per modũ hiſtoriæ narrantur. & cõfirmaẽ authoritate Aug. ponentis differentiam inter intellectum hiſtoricum & ſpiritualẽ quo ad hoc, & ſimilia. Secunda vero pars pbatur authoritate Iſidori, & confirmatur ratione: qa nobilior locus in nobiliori celi plaga ẽ. ergo in dextra: ergo in Oriẽte patẽt oĩa. ¶ In reſponſione ad primum, nota authoritatẽ literæ, et rationem contra id quod cõmuniter dici videtur, ſcilicet quòd paradiſus ſit ſupra locũ pluuiarum. Diſpoſitio ſiquidem illius aeris intemperata eſt valde humanæ cõplexioni, quoniã abundat calido & ſubtilitate. Vnde ad montium cacumina eleuata ſupra pluuias, in quibus cineres inuẽti dicuntur in primo Meteororũ, ſpongiis olei aerẽ ingroſſantibus, vti dicunt accedentes.

> 496 22. q. 84. artic. 3. ad 3. Et 2. diſtin. 17. q. 3 art. 2. Et 3 diſ 9 q. 1 ar. 3. q. 3. ad 3. † 2. ad cor. 12. ſuper illud, Rapt⁹ eſt in paradiſum, tomo. 3. — Li. 1. ĩ duobus vlt. ca.

Articulus Primus.

Vtrum paradiſus ſit locus corporeus.

Ad primum ſic proceditur. Videẽ quòd paradiſus non ſit locus corporeus. Dicit enĩ Beda, † quòd paradiſus pertingit vſque ad lunarem circulum: ſed nullus locus terrenus talis eſſe poteſt, tum quia contra naturam terræ eſſet, quòd tantum eleuaretur: tum etiã quia ſub globo lunari eſt regio ignis, q terrã cõſumeret. Nõ eſt ergo paradiſus loc⁹ corporeus.

¶ 2 Præt. Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiſo oriri, vt patet Gen. 2. Illa autẽ flumina quę ibi nominantur, alibi habent manifeſtas origines, vt patet etiã p Philoſophũ in li. Meteo.* ergo paradiſus nõ eſt loc⁹ corporeus.

¶ 3 Præt. Aliqui diligentiſſime iquiſierunt omnia loca terræ habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradiſi. ergo nõ videtur eſſe locus corporeus.

¶ 4 Præt. In paradiſo deſcribitur lignum vitę eſſe: ſed lignũ vitę eſt aliqd ſpirituale. dr̃. n. Prouerb. 3. de Sap. ꝙ eſt lignum vitæ his, qui apprehendunt eam. ergo & paradiſus non eſt locus corporeus, ſed ſpiritualis.

¶ 5 Præt. Si paradiſus eſt locus corporalis, oportet ꝙ & ligna paradiſi ſint corporalia: ſed hoc non vr̃, cũm corporalia ligna ſint producta tertio die. deplãtatione autem lignorum paradiſi legitur Geneſ. 2. poſt opera ſex dierum. ergo paradiſus non eſt locus corporeus.

Sed contra eſt, qđ Aug. † dicit 8. ſuper Gen. ad lit.* Tres ſunt de paradiſo generales ſententiæ. Vna eorum, qui tantummodo corporaliter paradiſum intelligi volunt: alia eorum, qui ſpiritualiter tantum: tertia eorum, qui vtroque modo paradiſum accipiũt, quam mihi fateor placere ſententiam.

> li.8. in pri. li. tom.5.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut Auguſt. dicit 13. de Ciuit. dei.* Quę commode dici poſſunt de intelligẽdo ſpiritualiter paradiſo, nemine prohibẽte dicantur dũ tamen & illius hiſtoriæ fideliſſima veritas, rerum geſtarum narratione commendata credatur. Ea. n. quę de paradiſo in Scriptura dicuntur, p modum narrationis hiſtoricæ proponuntur. In omnibus aũt quæ ſic Scriptura tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtoriæ, & deſuper ſpirituales expoſitiones fabricãdę. Eſt ergo paradiſus, vt Iſid. dicit. in lib. Etymo. locus in Orientis partibus cõſtitutus, cuius vocabulũ a græco in latinũ vertit Hortus. Cõuenienter aũt in parte Oriẽtali dicitur ſitus: quia credendum eſt, ꝙ in nobiliſſimo loco totius terræ ſit conſtitutus. Cum aũt Oriens ſit dextera cæli, vt patet per Philoſophum in 2. de cęl.* dextera aũt eſt nobilior q̃ ſiniſtra, conueniens fuit vt in Oriẽtali parte paradiſus terrenus inſtitueret a Deo.

> Li.13.c.21 in fine, to.5 — Li.14. Etymol. ca 13 circa prin. παράδισο — Li.2. de Cęlo, text.15 tom.2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Bedæ verbum non eſt verum, ſi ſ̃m ſitum manifeſtũ intelligatur. Põt tamen exponi, ꝙ vſque ad locum lunaris globi aſcendit, non ſecundum ſitus eminentiam, ſed ſecũdum ſimilitudinem: quia eſt ibi perpetua aeris temperies, vt Iſidor. dicit:* & in hoc aſſimilatur corporibus cæleſtibus, quæ ſunt abſque contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quàm de alijs ſphæris: quia lunaris globus eſt terminus cæleſtium corporum verſus nos: & luna etiam eſt magis terræ affinis inter omnia corpora cęleſtia. Vnde & quaſdam tenebras nebuloſas habet quaſi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicũt, ꝙ paradiſus pertingebat vſque ad lunarem globum, ideſt, vſq; ad medium aeris interſtitium, in quo generantur pluuiæ, & venti, & hmõi: quia dominium ſuper huiuſmodi euaporationes maxime attribuitur lunæ: ſed ſecundũ hoc locus ille non eſſet conueniens habitationi humanæ, tum quia ibi eſt maxima intemperies: tum quia non eſt temperatus complexioni humanæ, ſicut aer inferior magis terræ vicinus.

> Li.14. Etymol. c. 13.

Ad 2^{m} dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit 8. ſuper Geneſ. ad lit.* Credendum eſt ꝙ locus paradiſi a cognitione hominum eſt remotiſſimus: flumina autem, quorũ fontes noti eſſe dicunẽ, alicubi eſſe ſub terras, & poſt tractus prolixarum regionum, locis alijs erupiſſe. Nam hoc ſolere nonnullas aquas facere, quis ignorat?

> Li.8.c.7 ad finem, to.5.

Ad 3^{m} dicendum, ꝙ locus ille ſecluſus eſt a noſtra habitatione aliquibus impedimentis vel montium, vel marium, vel alicuius æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt. Et ideo ſcriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

Ad 4^{m} dicendum, quòd lignum vitæ eſt quædam materialis arbor ſic dicta, qa eius fructus habebat virtutem conſeruandi vitam, vt ſupra dictum eſt* Et tamen aliquid ſignificabat ſpiritualiter, ſicut & Petra in deſerto fuit aliquod materiale, & tñ ſignificauit Chriſtum. Similiter etiã lignum ſcientiæ boni & mali materialis arbor fuit, ſic nominata pp euẽtum futurũ: quia poſt eius eſum homo per experimentum pœnę didi-

> Q.97.ar.4.

Universidad de Deusto Biblioteca

est quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

Lib. 5. sup Gen. ad lit. c. 5. Et li. 8. ca. 3. Ad 5m dicendum, ꝙ secundum August. *Tertio die productæ sunt plantæ non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales: sed post opera sex dierum productæ sunt plantæ tam paradisi, quàm aliæ in actu. Secundum alios vero sanctos oportet dicere, ꝙ omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die, & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierũ, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet; Plantauerat dominus Deus paradisum voluptatis a principio. 330

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Paradisus est locus cōueniens habitationi humanæ sm primum primæ immortalitatis statum. probatur, Hō habebat corpus corruptibile quidē ex se, sed præseruandum a virtute animæ a corruptione. ergo habebat corp' corruptibile ab intrinseco & extriseco. ergo egebat remedio alimētorũ & aeris tēperati. ergo conuenientissime habitabat in paradiso. Antecedēs supponitur. Prima cōsequentia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrũpi per consumptionē humidi, & debilitationem virtutis, & ab aere, reliquisque extra. Secunda vero patet, quia sunt propria remedia contra illos defectus. Vltima autē probatur: quia in paradiso concurrebat vtrumque remedium, vt patet ex authoritate Damasceni.

497 3. di. 29. ar. 5. cor. Et opusc. 3. ca. 194.

Articvlvs II.

Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur ꝙ paradisus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinē ordinantur: sed angelus statim a principio fact' est habitator loci beatorũ. s. cæli empyrei. Ergo etiā ibi debuit institui habitatio hoīs.

¶ 2 Præt. Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum, qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insitus sit appetitus cæli: ratione autem corporis nō debetur ei alius locus, quàm alijs animalibus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶ 3 Præt. Frustra est locus, in quo nullum locatum continetur: sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ. ergo si est locus habitationi humanæ cōgruus, in vanum videtur a Deo institutus fuisse.

¶ 4 Præt. Homini, cum sit temperatæ complexionis, congruus est locus temperatus: sed locus paradisi non est locus temperatus. dicitur enim esse sub ęquinoctiali circulo, qui locus vr esse calidissimus, cũ bis in anno Sol transeat sup summitatē capitũ eorũ, qui ibi habitant. Ergo paradisus nō est locus congruus habitationi humanę.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. Sed contra est, quod Dama.*dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat, conseruatio.

Respon. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, *homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non qa corpus eius dispositionē incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat aīæ vis quædā ad præseruandũ corpus a corruptione. Corrumpi aũt pōt corpus humanum & ab interiori, & ab exteriori. Ab interiori quidē corrumpitur p consumptionē humidi, & p senectutē, vt supradictũ est:*cui corruptioni occurrere poterat primus homo p esum ciborum. Inter ea vero quæ exte- (Q. 97. ar. 1.; Q. 97. ar. 4.)

F rius corrumpunt, præcipuum videtur esse distemperatus aer: vñ huic corruptioni maxime occurritur p temperiem aeris. In paradiso aũt vtrunq; inuenitur: quia, vt Damas. *dicit, est locus temperato & tenuissimo & purissimo aere circũfulgens, plātis semp floridis comat'. Vñ manifestũ est, ꝙ paradisus est loc' cōueniēs habitationi humanę sm primę īmortalitatis statũ. Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non lōge a princip.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cælũ empyreũ est supremum corporalium locorum, & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Aug.* dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturam corporalem p spiritualem. Vnde conueniens est, ꝙ spiritualis natura sit supra omnem corporalem constituta, sicut ei præsidens. Quantum autem ad secundum, cōuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturam suam, unde ibi creatus est. Non aũt congruit homini secundum suam naturam, cum non presideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde nō est positus a principio in cælo empyreo: sed illuc trāsferendus erat in statu finalis beatitudinis. G Li. 3. ca. 4. tom. 3.

H Ad 2m dicendum, ꝙ ridiculum est dicere, ꝙ animę, aut alicui spirituali substantiæ sit aliquis locus naturalis: sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturę corporali attribuitur. Paradisus enī terrestris erat locus congruens homini & quantum ad animam, & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis preseruandi corpus humanum a corruptione: quod nō competit aliis animalibus. Et ideo, vt Damasc.*dicit, in paradiso nullũ irrationaliũ habitat: licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam, & serpens illuc accesserit per operationem diaboli. Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non longe a princ.

I Ad 3m dicendum, ꝙ nō propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam nō frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostēditur benignitas Dei ad hominem, & quid homo peccando amiserit: quàmuis, vt dicitur, nũc Enoch & Elias ī illo paradiso habitēt.

K Ad 4m dicendum, ꝙ illi qui dicunt paradisum esse sub circulo equinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locũ temperatissimũ propter æqualitatem dierũ & noctiũ omni tempore. Et quia Sol nũquàm multũ ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterũ est apud eos, vt dicunt, superabundantia caloris, quia etsi Sol pertrāseat super eorũ capita, non tamen diu moratur ibi in hac dispositione. Aris. tamen in lib. Meteor. * expresse dicit, ꝙ regio illa est inhabitabilis propter æstum, quod videtur probabilius: quia terræ, per quas nũquàm Sol pertrāsit in directum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatē Solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est, paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub æquinoctiali, vel alibi. Lib. 2. meteor. c. 5. tomo. 2.

Articvlvs III.

Vtrum homo sit positus in paradiso, ut operaretur, & custodiret illum.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duplex expositio illorũ verborum. Omnia clara sunt. 498

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, quod

enim introductum est in pœnam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ: sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Genes. 3. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶ 2 Præt. Custodia non est necessaria, vbi non timet violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor. ergo non erat necessarium vt paradisum custodiret.

¶ 3 Præt. Si homo positus est in paradiso, vt operaretur, & custodiret ipsum, videtur sequi quòd homo factus sit propter paradisum, & non econuerso: quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis vt operaretur, & custodiret illum.

Li. 8. ca. 10. tom. 3. Respon. Dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Gene. ad lit. verbum istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. operaretur, inquam, iustificādo ipsum, cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur, sicut aer obtenebratur si cesset influentia luminis: ut custodiret vero ab oī corruptione & malo. Alio modo potest intelligi, vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatũ: sed fuisset iucunda propter experiētiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa nō esset contra inuasorem, sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccādo amitteret: et hoc totum in bonum hominis cędebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non ecōuerso: et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio. Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo trāferēdus post vitam animalem in cælũ. Hęc conclusio probatur quo ad primas partes simul: vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic. Paradisus est locus conueniens homini ratione immortalitatis illi'. ergo est conueniēs gratuitis. ergo attributus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secũdo articulo. Prima cōsequentia probatur, quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratię erat. Secũda vero est per se nota: quia vnũquodq; propriæ causæ attribuēdum est. Vltima autem probatur ex opposito: quia si factus in eo fuisset homo, videretur locus eius ex natura, cũ unũquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimētis, quæ in prima rerum factione non habent locũ. nō ergo in eo factus, sed per gratiæ donum deinde est in eo positus, vtpote in conuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autem vltima pars relinquitur pro cōstāti, quia habitatio habitanti respōdere debet. Paradisus autem & cęlum in hoc manifeste differunt, ꝙ ille ad vitam animalem deseruit: istud vitæ omnino spirituali, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vitā degebat animali, habitator erat paradisi: cum in vitā trāsferebatur spiritualē, cælũ inhabitare cōuenietissimum erat, vt status post resurrectionem ostendit.

499

Articvlvs IIII.

Vtrum homo factus fuerit in paradiso.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creatus fuit, scilicet in cœlo empyreo: sed paradisus fuit locus cōgruus habitationi humanæ ante peccatum. ergo videtur quòd in paradiso homo debuit fieri.

¶ 2 Præt. Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gressibilia in terra, vnde producta sunt, homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est.*Ergo in paradiso fieri debuit. Q. 97. ar. 4.

¶ 3 Præt. Mulier in paradiso facta fuit: sed vir dignior est muliere. ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

Sed contra est, quod dicitur Genes. 2. Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

Respon. Dicendũ, quòd paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturam, sed ex A supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit, & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi toto tēpore animalis vitæ: postmodum cum spiritualem vitā adeptus esset, trāsferend' in cœlũ.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturā: et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secũdum. B Loca.n. illa congruunt animalibus secundum suam naturā.

Ad 3m dicēdum, quòd mulier facta fuit in paradiso non propter dignitatem suam, sed propter dignitatem principij, ex quo corpus eius formabatur: quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes iam erant positi. D. 416.

Qvæstio CIII.

De Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

C Postqvam premissum est de creatione rerum, & distinctione earum, restat nunc tertio considerandum de rerũ gubernatione. Et primo in cōmuni. Secundo in speciali de effectibus gubernationis.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum mũdus ab aliquo gubernetur.
¶ Secundo, Quis sit finis gubernationis ipsius.
D ¶ Tertio, Vtrũ gubernetur ab vno.
¶ Quarto, De effectibus gubernationis.
¶ Quinto, Vtrũ omnia diuinæ gubernationi subsint.
¶ Sexto, Vtrum omnia immediate gubernentur a Deo.
¶ Septimo, Vtrũ diuina gubernatio cassetur in aliquo.
¶ Octauo, Vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contranitatur.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo refertur opinio falsa: secundo improbatur, & simul respōdet q̃sito. ¶ Quo ad primum duo referuntur, opinio, & ei' ratio. Opinio est tenens partē negatiuam. s. ꝙ mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est, qa oīa sunt fortuita. ¶ Quo ad secũdum, dupliciter ostēditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturaliũ sic. In rebus naturalib' semp, aut in plurib' prouenit melius. ergo ab aliqua prouidētia diriguntur ad bonũ. ergo gubernātur ab aliquo. Antecedens patet. Consequentia vero prima probatur, quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo: & authoritate Aristo. apud Tulliũ. Secũda cōsequētia patet ex q d nois gubernationis. Scđo ex parte causæ actiuæ sic. Diuinę bonitatis est producere res. ergo ad perfectũ ducere. ergo ad cōsecutionē finis. ergo gubernat'. Antecedēs supponit'. Prima cōsequētia probatur:

500 1. 2. q. 91. ar. 1. cor. Et 1. di. 1. q. 1. ar. 1. Et 3. contra c. 64. Et ver. q. 5. ar. 2. & 3. cor.

Articvlvs primvs.

Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.

Ad primvm sic procedit'. Videt' ꝙ mundus nō gubernetur ab aliquo. Illorum enim est gubernari q̃ mouent', vel operātur pp finem: sed res naturales q̃ sunt magna pars mũdi, nō mouent', aut operantur propter finem, quia nō cognoscunt finem. ergo mundus non gubernatur.

E ¶ 2 Præt. Eorum est proprie gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad ali-

batur, quia optimi est optima producere. Secunda vero, quia vltima perfectio cuiusque consistit in consecutione finis. Tertia autem patet ex quid nois.

¶ Nota hic duo. Primo, φ cū sint tres opiniones, altera dicēs omnia casualia: altera omnia necessaria: & alia media, quædā necessaria, & quædam casualia, & hæc sola sit vera, nō allata est opinio dicens omnia necessaria, sed tantū dicens casualia: quia ista negat gubernationem, illa vero ponēdo omnia determinata, gubernationem affirmat, vt patet ex responsione ad secundum. Nota secūdo, φ prima ratio literę non solum contradictoriū opinionis recitatæ probat, sed rōnē illius cōfutat, dū naturalia euenire sēper, aut frequenter ait. cōstat. n. casualia extra semper & frequenter versari. ex 2. Physic.

quid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶ 3 Præt. Id quod in se habet necessitatē, qua determinat ad vnū, non indiget exteriori gubernante: sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus, & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

Sed contra est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. & Boet.* dicit in libro de cōsol. O qui perpetua mūdū ratione gubernas. (Lib. 3. Metro. 9. i principio.)

G Respon. Dicendum, quòd quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt, dicentes, omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in rebus naturalibus prouenire, quòd melius est, aut semper, aut in pluribus: quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione, ordinatoris rationem perpenderet, vt ab Aristote.* dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. (Aris. li. 12. Meta. text. 52. tom. 3.) Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet.† († Q. 19. ar. 4. & q. 44. ar. 1. & 2.) Cum enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, φ res productas ad pfectū nō perducat. Vltima aūt perfectio est vniuscuiusque in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiā eas ad finem [d] perducat, quod est gubernare. (D. 622.)

Ad primum ergo dicendum, φ aliquid mouetur, vel operatur pp finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo, & aliæ creaturæ rationales: & talium est cognoscere rationē finis, & eorū quæ sunt ad finem. [c] Aliquid aūt dr̄ operari, vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum, vel directū in finē: sicut sagitta mouetur directa ad signū a sagittante, qui cognoscit finem, nō autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatū finem demonstrat aperte, φ sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturaliū rerum cognitione carentium, manifeste declarat mūdum ratione aliqua gubernari. (113)

Ad 2m dicendum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile, ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationē comprehendamus. Et quantum ad vtrunque, res indiget gubernatione: quia hoc ipsum, quod in rebus est stabile, in nihilum decideret, quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infra patebit*. (Q. 104. ar. 1.)

Ad 3m dicendum, φ necessitas naturalis inhærēs rebus, quæ determinantur ad vnū, est impressio quædam Dei dirigentis ad finem: sicut necessitas qua sagitta agitur, vt ad certum signum tēdat, est impressio F sagittantis, & non sagittæ [e]: sed in hoc differt, quia id quod creaturę a Deo recipiunt, est earū natura. Quod autē ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiā pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidētiæ gubernationem. 508

ARTICVLVS II.

Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei, ad quod res gubernata perducit: sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa res sicut infirmus perducitur ad sanitatem, quæ est aliquod bonum in ipso. Ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum, sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

H ¶ 2 Præt. Philosoph⁹ dicit 1. Ethi.* φ finium quidam sunt operationes, quidam opera, idest operata: sed nihil extrinsecum a toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum. (Li. 1. Ethi. c. 1. tom. 5.)

¶ 3 Præt. Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax, quæ est tranquillitas ordinis, vt August. dicit 19. De ciuit. dei: † sed mundus in quadam rerum multitudine consistit. († Li. 19. de Ciu. Dei, c. 13. tom. 5.) I Ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

Sed contra est, quod dicitur Prou. 16. Vniuersa pp se operatus est Dominus: ipse autem est extra totum ordinem vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

Respon. Dicendum, φ cum finis respondeat principio, nō pōt fieri vt principio cognito, quid sit rerū finis ignoretur. Cū igitur principiū rerū sit aliqd extrinsecū a toto vniuerso. s. Deus, vt ex supra dictis K patet,* necesse est, φ etiā finis rerū sit quoddā bonum extrinsecum: & hoc ratione apparet. (Q. 19. ar. 4. & q. 44. ar. 1. & 2.) Manifestū est. n. φ bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare: finis aūt vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum aūt vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis: [e] bonū aūt particulare est, quod est participatiue bonum. [c] Manifestū est aūt, quòd in tota vniuersitate creaturarū [d] nullū est bonū, quod nō sit participatiue bonū. Vn̄ illud bonū, quod est finis totius vniuersi, oportet, φ sit extrinsecum a toto vniuerso. (234 33 34 D. 293.)

Ad primum ergo dicēdum, quòd bonum aliquod

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio, Finis gubernationis mundi est bonum extrinsecum a toto vniuerso. 501 (12. q. 1. art. 8. Et 3. contra c. 17. 25. & 27. fi.) Probatur dupliciter. Primo, Principium rerum est extrinsecum ab vniuerso. ergo finis. Antecedens patet ex dictis. Cōsequentia probatur, quia finis respōdet principio & secūdum esse, & secundū cognosci. Secundo, Finis vniuersalis omnium rerum est bonum vniuersale. ergo est bonum per essentiam. ergo nō est aliquod infra vniuersum. ergo est bonum extrinsecum a toto vniuerso. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia finis habet rationē boni: secundo, quia finis particularis alicuius est bonum particulare. Prima consequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare: quia illud ipsa bonitatis essentia, hoc participatiue bonum. Secūda consequentia probatur, quia nihil est in vniuerso nisi participatiue bonum. vltima est per se nota.

quod consequimur multipliciter. Vnō modo sicut formam in nobis existentem, vt sanitatem, aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum, sicut ædificator consequitur finem faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum, vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem possidendo agrū. Vnde nihil prohibet illud, ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

Ad 2m dicendum, φ Philosophus loquitur de finibus artium, quarum quędā habent pro finibus operatiōnes ipsas, sicut citharistę finis est citharizare. Quædam vero habent pro fine quoddam operatum, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Cōtingit aūt aliquid extrinsecum esse finem nō solum sicut operatum, sed etiam sicut possessum, seu habitū, vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus, φ Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentādum. Sic igitur pōt dici, φ bonum extrinsecum a toto vniuerso est finis gubernationis rerum sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit vt participet ipsum, & assimiletur ei quātum potest.

Ad 3m dicendum, φ finis quidem vniuersi est aliquod bonū in ipso existēs. s. ordo ipsius vniuersi: hoc aūt bonum non est vltimus finis, sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiā ordo exercitus ordinat ad ducem, vt dicitur in 2. Meta.

ARTICVLVS III.

Vtrum mundus gubernetur ab uno.

Ad tertium sic proceditur. Videtur φ mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus: sed in gubernatione rerum apparet, φ res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam vero ex necessitate, & secundum alias diuersitates. ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ 2 Præt. Ea quæ gubernantur ab vno, a seinuicem nō dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipiētiam, aut impotentiam gubernantis, quæ a Deo sunt procul: sed res creatæ a seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant, vt in contrarijs apparet. non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ 3 Præt. In natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quàm vnum, vt dr̄ Eccles. 4. ergo mūdus nō gubernatur ab vno, sed a pluribus.

Sed contra est, φ vnum Deum, & vnum Dominum confitemur, secundum illud Aposto. 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater, & Dominus vnus, quorum vtrunque ad gubernationē pertinet. nam ad Dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt supra dictum est.* ergo mundus gubernatur ab vno. (Q. 13 ar. 8.)

A Respon. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mūdi sit quod est essentialiter bonum, quod est optimum*, necesse est, quòd mundi gubernatio sit optima. 53 Optima autem gubernatio est, quæ fit per vnum. Cuius ratio est, quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonū: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt B Boet.* probat in tertio de conso. (Lib. 3. prosa 11.) per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse nō possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantū vnum est. Vnde videmus, quòd res repugnāt suæ diuisioni quantum possunt, & φ dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas, siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo C vniantur. Illud aūt quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti: unde multitudo melius gubernatur per vnum, quàm per plures.* Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ est optima, sit ab vno gubernante. 259 Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Metaphys.* Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuum: vnus ergo princeps. (Li. 12. Met. in fi. li. to. 3)

Ad primum ergo dicendum, quòd motus est actus mobilis a mouente. Difformitas ergo motuū est ex diuersitate mobiliū, quā requirit pfectio vniuersi, vt supra dictum est,* non ex diuersitate gubernātium. (Q. 79. art. 1. & 2.)

Ad 2m dicendum, φ contraria etsi dissentiant quā- D tum ad fines proximos, conueniūt tn̄ quantū ad finē vltimū, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

Ad 3m dicendum, φ in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum: sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio. Mundus gubernatur ab vno. 502 (2. di. 1. q. 1. ar. 1. Et ver. q. 5. ar. 2.) Probaē dupliciter, primo ratione. Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam, ac per hoc optimū. ergo gubernatio mūdi est optima. ergo est ab vno. Antecedēs patet cū prima consequētia: secunda vero fundaē super duas propositiones. Altera est, φ oīs gubernatio intendit vnitatem: secunda est, φ vnitas melius causatur per vnum, quàm p multos. Ex his manifeste consequentia tenet: quoniā gubernatio optima: quia gubernatio est ad vnū ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositiōe. Prima ppositio probatur in litera sic. Gubernatio est directio ordinatorū in finem. ergo bonū. ergo vnū. Probatur hæc vltima sequela, primo authoritate Boetii: secūdo rōne eius ex naturali appetitu, q æque est ad bonū & vnū: quod declaratur tū a priori, quia est ad esse: tū a posteriori, quia resistit diuidēti: tum etiam a posteriori, q a dissolutio, quæ opponitur vnitati, ꝓuenit ex defectu in esse. Secunda vero propositio probatur, quia vnitatis per se, causa est p se vnum, quod manifestatur ex eo, q a multi non causant vnū, nisi inquātū aliquo modo vniuntur. Cōuenietius autē vnūquodq; fit per propriā causam, quàm per causam per accidens. ergo. Secundo confirmatur authoritate Aristo. hāc rationem paucis verbis tangentis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum effectus gubernationis sit unus tantum, & non plures.

Ad quartum sic proceditur. Videtur φ effectus gubernationis mundi sit vnus tan- E tum, & non plures. Effectus enim gubernationis esse videt id, quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis, vt in exercitu patet. ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶ 2 Præt. Ab vno natum est vnū tantum procedere: sed mūdus gubernatur ab vno, vt ostensum est.* ergo & gubernationis effectus est vnus tantum. (Art. præce.)

¶ 3 Præt. Si effectus gubernationis non est vnus tantum propter

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio trimēbris. 507 Effect⁹ gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc cōclusio probatur, & declaratur. Probatur autem & quantum ad ipsam trimembrē distinctionē sic. Effectus operationis est pertinctio ad finem. ergo effectus actionis ex fine pensari potest. ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest. ergo tripliciter sumi

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

sumi potest, scilicet & ex parte ipsius finis, & ex parte fundamẽti i generali & particulariter. ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cũ prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad q̃d omnia gubernata tẽdunt. Tertia vero cõsequentia cum sit de possibili, manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finé. Aut enim ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniam ipse effectus est idem finis cũ fine extrinseco, sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia & possessio ei⁹: aut ex parte fundantium istam consecutionem, & sic numerant iuxta numerum eorum, per quæ finem assequuntur: & hoc quidem in generali finitum est, in particulari vero sine numero. Vltima autem cõsequentia probatur explanando, quòd primũ ẽ assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt cõseruatio in bono, & motio ad bonũ: i tertio cõseruatio hui⁹ i hoc bono, hęc motio huius ad hoc bonũ.

Cap. 12. de diui. no. parũ ante medium.

501

¶ Aduerte hic, ꝙ quia gubernatio nõ facit res gubernandas, sꝫ supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, ꝙ promoueatur ad bonum: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post conseruationem. Et nota, quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, ut formaliter loquatur, vt consueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic, nõ intendit.

In corp. ar. 504 Supr. q. 22. arti. 2. & 3. Et 1. di. 39. q 2 ar. 2. Et 3. contra c. 1 64. 94. & 111. Et veri q 5. ar 2. & 4 Et opuscu. 3. c. 124 132. & 133.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus ¶ Incorpore.

vnitatem gubernantis, oportet ꝙ multiplicetur secũdum multitudinem gubernatorum: hæc autem sunt nobis innumerabilia. ergo gubernationis effectus non possunt comprehendendi sub aliquo certo numero.

Sed contra est, quòd Dionys.* dicit, quòd deitas prouidentia & bonitate perfecta, omnia cõtinet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

Respon. Dicẽdum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine ei⁹ pensari potest: nam per operationem efficitur, vt pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale, ᶜ ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsi⁹ finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secũdum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur: & sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, scilicet quantum ad id, quòd Deus bonus est, in quantum creatura est bona: & quantum ad hoc, quòd Deus est alijs causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliã ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonum. Tertio modo potest cõsiderari effectus gubernationis in particulari: & sic sunt nobis innumerabiles.

Ad primvm ergo dicẽdũ, quòd ordo vniuersi includit in se & cõseruationẽ rerum diuersarũ a Deo institutarũ, & motionẽ earũ: qa ẽm hæc duo inuenit ordo i rebus, secundum scilicet quòd vna est melior alia, & secundum quòd vna ab alia mouetur. Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt*.

Articvlvs v.

Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd non omnia diuinæ gubernationi subdãtur. Dicitur enim Eccle. 9. Vidi sub Sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ

F panem, nec doctorũ diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus: quæ autem gubernationi alicuius subsunt, nõ sunt casualia. ergo ea quæ sunt sub Sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 2 Præt. Apost. 1. ad Corinth. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus: sed vnicuique est cura eorũ, quæ gubernantur ab ipso. non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

G ¶ 3 Præt. Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere: sed creatura rationalis seipsam gubernare potest, cum habeat dominiũ sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio, quod videtur esse eorum quæ gubernantur. ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

Sed contra est, quod Augustinus dicit 5. de Ciuit. Dei,* ꝙ Deus non solum cęlum & terram, H nec solũ hominẽ & angelũ, sed nec exigui & cõtẽptibilis aĩantis viscera, nec auis pennulã, nec herbę flosculũ, nec arboris foliũ sine suarũ partium conueniẽtia derelinquit. omnia ergo eius gubernationi subduntur.

Li. 5. ca. 11 circa finem.

Respon. Dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerũ, & causam rerum: quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare, quod ad gubernantem pertinet. I Deus autem est causa nõ quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt supra ostensum est.* Vnde sicut nihil potest esse quod nõ sit à Deo creatum, ita nihil potest esse, quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit, inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt K supra ostensum est. * Vnde cum nihil esse possit, quod non ordinetur in diuinam bonitatem, sicut in finem, vt ex supradictis patet, †impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicẽtium, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiã singularia, aut etiam res humanæ nõ gubernantur a Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

Q. 44. ar. 1. & 2.

Ar. præced & q 44. art 4.

Q. 44. ar. 4.

Ad primvm ergo dicendũ,

duo. Primo ponitur conclusio responsiua quæsito: secundo retunditur error.

¶ Quo ad primum conclusio est, Omnia diuinæ gubernationi subdũtur. Probatur dupliciter, primo ex parte causę efficientis. Eiusdẽ est rem producere, & ei perfectionem dare. ergo ẽm eandem rationẽ conuenit Deo esse causam rerũ, & gubernatorẽ earũ. ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis. ergo nihil esse potest, quod eius gubernationẽ subterfugiat. Antecedens patet cum prima cõsequentia: secunda vero ꝓbatur ex eo, ꝙ De⁹ est causa vniuersalis toti⁹ entis: tertia quoq; ex eo, ꝙ nihil esse põt q̃d non sit causatum a Deo. Secũdo ex parte finis, Gubernatio se extendit secundũ extensionem proprii finis. ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extẽsionẽ suæ bonitatis. ergo ad omnia. Antecedens est per se notũ, alioquin non esset proprius finis. Prima cõsequentia probatur, quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, vt patet ex dictis. Vltima vero probatur, quia nihil esse potest, quod non ordinetur in diuinam bonitatem ut finẽ. oportet enim ipsam per essentiam bonitatẽ finalizare respectu bonorũ omniũ.

¶ Quo ad secundũ infertur per modum corollarii, stultam esse opinionem triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahẽtẽ gubernationi: & affertur Ezechiel.

¶ Circa hos errores, essent multa dicẽda de Auer. & Auicen. sed quoniam superius cum de diuina prouidentia tractaretur, dicta sunt multa, & iferius in hac eadẽ quęstione aliquid dicẽt, hic nõ oportet imorari.

¶ Su-

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo proponitur conclusio respõsiua: secundo probatur quo ad vtranque partem.

¶ Quo ad primum duo sunt, distinctio cõcurrẽtium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, quòd ad gubernationem exigũtur duo, rõ & executio. conclusio est habens duas partes, Deus gubernat omnia quantum ad rationem immediate: quantum ad executionem vero, quædam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundũ conclusio probatur, primo quo ad primam partem. Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum. ergo ẽm cognitionem vsq; ad minima particularia. ergo Deus immediate gubernat quo ad rationẽ. Antecedens probatur: quia vnumquodq; q̃d attribuit Deo, ponẽdum est scd̃m optimum gradũ, & modum &c. consequentia vero probatur ex illa vniuersali, Optimũ in omni gẽnere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia, quæ probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt, i quibus vt in terminis & vt subiectis est actus, seu operatio ratiõis practicę. Inductione vero ex differentia inter medicũ cognoscentem in vniuersali, & cognoscentẽ vniuersaliter & particulariter. Cõstat enim q̃d hic est optimus: & similis differẽtia est i omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tanto est melior, quanto maiorẽ perfectionem gubernatis communicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quaidã illarum in gubernando

Li. 3. Phys. tex. 18.

554

quòd sub sole dicuntur esse ea, quę A secundum ortum Solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quòd omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorũ aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quòd aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quę non cognoscũt, & sic B non eueniret in eis aliquid pręter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum, quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter, quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tẽpus & casum, quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis, casuales defectus inueniuntur in his rebus.

Ad 2m dicẽdum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum a gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis a mouente, vt dicitur in 3. Physic.* Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus: & sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quędam enim secundum suam naturam sunt per se agentia, D tanquàm habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur a Deo nõ solum per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur a malo per præcepta & prohibitiones, præmia & pœnas: hoc autem modo non gubernantur a Deo creaturę irrationales, ᶜ quæ tantũ aguntur & non agunt. Cum ergo Apostolus dicit, quòd Deo non est cura de bobus, non totaliter subtrahit boues a cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad modum, qui proprie competit rationali creaturę.

Ad 3m dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam ꝑ intellectum & voluntatem, quorum vtrunque indiget regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem, qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquàm domina sui actus, indiget gubernari a Deo.

Articvlvs vi.

Vtrum omnia immediate gubernentur a Deo.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd omnia immediate gubernẽtur a Deo. Gre. enim Nysenus* reprehẽdit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiã in tria. Primam quidem primi dei, qui prouidet rebus cęlestibus, & vniuersalibus omnibus. Secundã vero prouidentiam esse dixit secũdorum deorum, qui cęlũ circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidentiam dixit quorundam dæmonum, qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. ergo uidetur ꝙ omnia imediate a Deo gubernẽtur.

¶ 2 Præt. Melius est aliquid fieri ꝑ vnum quàm per multa, si sit possibile, vt dicitur in 8. Phys.* sed De⁹ potest per seipsum absque medijs causis omnia gubernare. ergo videtur ꝙ omnia imediate gubernet.

C ¶ 3 Præt. Nihil in Deo est deficiens & imperfectum: sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, ꝙ mediantibus aliquibus gubernet. sicut rex terrenus, quia nõ sufficit ad omnia agenda, nec vbique est pręsens in suo regno, propter hoc oportet, quòd habeat suæ gubernationis ministros. ergo Deus immediate omnia gubernat.

Sed contra est, quod Augustinus dicit in tertio de Trini.* Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potẽtiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalẽ, & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum, & ille per ipsum Deum.

Respon. Dicendum, quòd in gubernatione duo sunt consideranda, scilicet ratio gubernationis, q̃ est ipsa prouidentia, & executioᶜ. Quãtũ igitur ad rõnẽ gubernationis ꝑtinet, De⁹ imediate oĩa guber-E nat: quãtũ aũt ꝑtinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædã mediantib⁹ alijs, cuius ratio est: quia cum Deus sit ipsa essentia bonitatis, ᶜ vnumquodq; attribuendum est Deo ẽm sui optimũ. Optimum autem in omni genere, vel ratione, vel cognitione practica, qualis est ratio gubernationis, in hoc consistit, ꝙ particularia cognoscantur, in quibus est actus. Sicut optimus medicus est qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam conside-

causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionem. consequentia vero probatur primo: quia maior perfectio est, quòd aliquid & sit in se bonum, & sit aliis causa bonitatis, q̃ in se tantum sit bonũ. Secundo manifestatur exemplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores.

505 Supr q 22. arti. 3. Et 3. cõ. c 76. 77. 83 & 94. Et opusc 3. ca. 133.

Li. 8. & est de prouidẽtia, ca. 3.

¶ Circa differentiã assignatã inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusque. Si enim est de immediatione suppositi, falsum ẽ, Deũ quãtum ad rationẽ omnia immediate gubernare, cum mediet ratio humana respectu humanorũ actuum &c. Si vero est sermo de immediatione virtutis, falsum est, quòd Deus quantum ad executionem mediate gubernet: qm̃ quicquid exequitur quodcũque ens, exequitur media virtute diuina, & non econuerso, vt in 3. cõtra Gene. c. 67 diffuse ostẽditur. Si forte dicatur, quòd in vno mẽbro est sermo de vna mediatione, & i alio de alia, sequitur q̃d differentia assignata non est penes idẽ: nisi secundum vocabulum, quod ab arte & tanta doctrina alienũ esse oportet.

Li. 8. Phys. tex. 48. to. 2

Li 3. c 4. circa principium, to. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ formaliter loquẽdo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria vnicuique. s. rationi & executioni, quàm uis prima pars verificetur de immediatione virtutis: secunda de mediatione suppositi. Ad quorũ euidentiam scito, ꝙ inter rationẽ rectricem, seu gubernatricem, & res rectas, esse rationem mediã cõtingit dupliciter. vno modo vt supplẽtem notitiam & regulationem rationis principaliter, vt puta,

237

501

Universidad de Deusto Biblioteca

ra, quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum &c. & inferioribus curam aliorum reliquit secundum particularia occurrentia, vt in hominibus frequenter contingit. Alio modo vt ministram tātum rationis principalis, vt puta, quia principalis hęc agenda quo ad omnia discussa, inferiori tradit exequēda, vt in ministris artium cōtingit, præostensis omnib⁹ a magistris. Inter hos aute duos modos interest, quòd primo mō mediat rō vt rō, quia vt coniungens notitiam & regulationē vniuersale particularibus: in secundo vero mediat ratio vt minister, rōnalis tamen. in primo ratio principalis non se extendit ad vltima immediate, quia non absq; media ratione ea nouit, aut regulā eorum habet. In secundo vero immediate ad vltima, quæ particularia sunt, se extēdit. Et qm̄ in oibus secūdum propria procedendū est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autē talis mediatio coincidit cum mediatiōe virtutis: idcirco gr̄a materię primum membrū intelligitur de immediatione virtutis.

137

506 Supr. q.22. art.2. ad 1. Et 2.d.6.ar.1.ad.3. Quemadmodum autem de media ratione distinctū est, ita de medio executore distingui potest. Cōstat enim quòd inter executorē vt sic, & effectum, dupliciter contingit mediū executorem poni. Vno mō ad suplēdam potentiam executiuā prioris: alio modo ad ministrandū tm̄ priori, & primum quidē per accidens se habet ad executoris rationē, qm̄ non conuenit ei nisi ratione impotentiæ, quæ accidit executori: non enim est necesse executorē esse impotentem. Secundum vero conuenit executori inquantū executor est: exequi enim de ratione sua

Li. 3. prosa 12. ante medium,

rare minima particularium. & idē patet in cæteris. Vnde oportet dicere, ꝙ Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cū per gubernationem res quæ gubernātur, sint ad perfectionem perducēdæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio a gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autē perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiā sit alij causa bonitatis, quàm si esset solummodò in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res, vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

Ad primvm ergò dicendū, quòd opinio Platonis reprehēditur, quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deum non immediate omnia gubernare: quod patet per hoc, ꝙ diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis[e].

Ad 2m dicendum, ꝙ si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis a rebus: unde non totum melius fieret per vnū, quod fit per multa.

Ad 3m dicendum, ꝙ non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, ꝙ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatē: qa ordine ministrorū potestas regis pręclarior reddit.

Articvlvs vii.

Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid præter ordinē diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boet.* in tertio de conso. ꝙ Deus per bonum cuncta disponit. si ergo nihil in rebus contingit præter ordinē diuinæ gubernationis, sequeretur, ꝙ nihil esset malū rebus.

¶ 2 Præt. Nihil est casuale, quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur quòd nihil in rebus sit fortuitum, & casuale.

¶ 3 Præt. Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis, quia est secundum rationem æternam. si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur ꝙ

F omnia ex necessitate eueniant, & nihil sit in rebus cōtingens: quod est inconueniens. potest igitur in rebus aliquid contingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

Sed contra est, quod dicitur Hester 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuę voluntati.

Respon. Dicendum, quòd præter ordinem alicuius particularis causę aliquis effectus euenire G potest, non autem pręter ordinem causæ vniuersalis, cuius ratio est: quia præter ordinem particularis causæ nihil ꝓuenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quā quidē causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento, puta, ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cum H igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantum, sed totius entis, [f] impossibile est, quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso, quòd aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidentię, qui consideratur secundum aliquam particularem causam, necesse est quòd in eundem ordinem relabatur secundum aliam causam.

Ad primvm ergo dicendū, I quod nihil inuenitur in mundo, quòd sit totaliter [d] malum, quia malum semper fundatur in bono, vt supra ostensum est* Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc, quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

Ad 2m dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed K quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo, vt Augustinus dicit in lib.83.quæst.*

Ad 3m dicendum, quòd dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas, quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc ꝙ aliquid fieri possit extra totū ordinē gubernationis diuinę: qa hoc ipsum, ꝙ aliqd cōtingit pręter ordinē causę proximę, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ.

importat ministerium quoddam, vt de se patet. Vnde cum de mediatione, vel imediatione executionis est sermo, ꝓprie loquendo de medio nō supplēte, sed ministrante, est sermo. Et quia mediū vt ministrās est medium vt suppositum, non vt virtus: ideo secundum mēbrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio, quòd hic est sermo de mediatione & immediatione propria singulis: & quòd differentia inter rationem & executionē est, quòd illa immediate per negationē proprii medii, ista mediate per positionem proprii medii est: nec est differentia secundum vocē tantum, aut in æquiuoco. Et quoniam proprium medium illius esset mediū virtutis, istius esset mediū suppositi: iō materialiter nō formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua. Impossibile est quòd aliquid cōtingat præter ordinē diuinę gubernationis: probatur. Nullus effectus potest euenire præter ordinem causæ vniuersalis: diuina gubernatio est vniuersalis causa non in vno genere, sed totius entis: ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probat maior ex differentia inter causam particularē & vniuersalem in hoc, qđ præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem nō. Et probatur differentia, quia præter particularē est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: pręter vniuersalem vero nulla est, quia omnes causæ reducunt in

D. 291. D.837.
Q.44. ar.3. & q.49.ar. 3.
Q.24. circa medium, ro mo.4.

in illam, & sic sub illius ordine cadit, quicquid per quamcūque causam fit: declaratur hoc exemplo indigestionis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum octauum.*

Articvlvs viii.

Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid possit reniti cōtra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. B Lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶ 2 Præt. Nullus rex iuste punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. si igitur nihil contraniteretur diuinæ ordinationi, nullus iuste puniretur a Deo.

¶ 3 Præt. Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis: sed vna res ab alia impugnatur. ergo aliqua sunt, quę contranituntur diuinæ gubernationi.

Sed contra est, quod dicit Boet. *in tertio de conso. Non est aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. est igitur summū bonū quod regit cūcta fortiter, suauiterq; disponit, vt dicit Sap. 8. de diuina sapientia.

Respon. Dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest cōsiderari. Vno modo in generali, secundū scilicet quòd progredit a causa gubernatiuā totius. Alio modo in speciali, secundum quòd progreditur a causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo, D nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis: quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, ꝙ ordo diuinæ gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione & conatu nō tendit nisi ad bonum. nullus enim respiciens ad malum operatur, vt Dionys. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, ꝙ sicut supra dictum est, * omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis, vel voluntaria, nihil E est aliud, quàm quædam impressio a primo mouente: sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est quàm quædam impressio a sagittante. Vnde omnia quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntarie, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur: & ideo dicitur De⁹ omnia disponere suauiter.

Ad primvm ergo dicēdum, ꝙ dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum, nō quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis, quia etiā peccantes intēdunt aliquod bonum: sed quia contranituntur cuidam determinato bono, quod est eis cōueniēs secundum suam naturam, aut statum: & ideo puniuntur iuste a Deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad 3m dicendum, quòd ex hoc, quòd vna res alteri contra pugnat, ostenditur, ꝙ aliquid reniti potest ordini, qui est ex aliqua causa particulari: non autē ordini, qui C dependet a causa vniuersali totius.

QVÆSTIO CIIII.

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de effectib⁹ diuinæ gubernationis in speciali.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creaturæ indigeāt vt conseruentur in esse a Deo.

¶ Secūdo, Vtrū cōseruentur a Deo immediate.

¶ Tertio, Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum.

¶ Quarto, Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

Articvlvs primvs.

Vtrum creaturæ indigeant ut a Deo conseruentur.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd creaturæ non indigeant vt a Deo conseruētur in esse. Quod enim non potest non esse, non indiget vt conseruetur in esse: sicut quod non potest abscedere, non indiget, vt conseruet ne abscedat: sed quædam crea-

507 3.cōt.c.64. Titulus. Circa titulum dubium occurrit, quia hic articulus videtur superfluus, aut coincidere cum præcedente, aut saltē male ordinatus. Si.n. conclusum est, quòd pręter ordinem diuinæ gubernationis nihil potest cōtingere, superfluū est solicitari, an contra illum possit aliud fieri. Præter.n. claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedentis, aut pri⁹ debebat quæri, vtrū contra, & deinde vtrū præter, quia stat quòd non cōtra, & tn̄ præter: sed nō econuerso, vt patet. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iste articulus est omnino distinct⁹, & optimo loco necessario quæsitus. Differt.n. a præcedente, quia ille de euentu, iste de renitētia quærit. Vnde differunt quasi sicut actus, & promptitudo ad actum. In illo enim quęritur, an possit aliquid cōtingere præter diuinam gubernationem: hic non quęritur, vtrum aliquid possit facere contra diuinam gubernationē, sed vtrū aliquid sit renitens, .i. aut non obediēs, uel difficile obediēs diuinæ gubernationi: hoc enim renitentia importat. Vnde post decisionē, quòd nihil præter diuinā gubernationem euenit, aut euenire potest, merito reliquū fuit discutere, vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quod fieri diximus .i. ordinē diuinæ gubernationis implendum, an aliquæ contra renitātur, idest, resistāt, quàmuis oppositum facere non possint. ¶ In corpore duo. Primo proponit conclusio: secundo probatur. ¶ Quo ad primū, ponit vna distinctio, & cōclusio. Distinctio est, ordo diuinæ sapiētiæ dupliciter, in generali, & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali: secundo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris, Nihil contranitit ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali. ¶ Quo ad secundum, probatur quo ad primam partem dupliciter. Primo, Vnaquæq; res sua operatione & conatu tendit ad bonum. ergo non contranititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur aspiciens ad malum, vt Diony. dicit. Cōsequentia probatur: quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam a primo mouente. ergo omnia agentia, tā naturaliter, quàm voluntarie tendunt, quasi spōte, ad id ad quod diuinitus ordinantur. Antecedens supponitur ex supra dictis, & manifestatur exemplo impressionis in sagitta. Cōsequentia patet ex eisdem, & confirmatur: quia hic dicitur Deus disponere oīa suauiter. secūda pars vt nota relinquitur. ¶ Circa distinctionē & explanationē mēbrorum eius aduerte, quòd non materialiter, sed formaliter intelligēda sunt, ita quòd gubernatio in generali est, prout egreditur a gubernatore vniuersali vt sic: in speciali vero, vt egredit a causa particulari executiua vt sic. Dico autem vtrobique vt sic, qm̄ Deus non nisi vt gubernator toti⁹, clauditur sub primo mēbro: & ipsemet De⁹ dans præcepta moralia, vt ordinans Ecclesiam, & secundū similes rationes speciales, clauditur sub secundo mēbro, quoniā est vt causa particularis executiua per se ipsam quandoque. Non enim vt faciens aliquod horum, ordinat omnia entia, sed quædā tantum, vel sm̄ quasdā tantū dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, quō est contra Deum, & contra amicitiam, & præcepta eius immediate siue i homine, siue in angelo &c. ¶ In responsione ad primū aduerte, quòd peccantes mortaliter, duo inspiciūt, alterum intentum, & hoc cōstat esse aliqđ bonū, & sic implent aliquē ordinē diuinę gubernationis. Alterum præter intentionem, & hoc est deformitas actus consistēs in priuatione debiti ordinis &c. Et in hoc declināt a quodā determinato ordine boni, & cōtra illū nitunt: & sic nulla ex parte cōtra diuinā gubernationē in generali agunt: sed in speciali.

Li.3. prosa 12. a med.
Art.1. hui⁹ q.ad.1.arg.
508 22. q. 109. arti.2.ad 2 & ar.8.co. & art.9.ad 1. Et 3. contra c.65. & 67. ratione 3. & 94. Et pot.q.5. articu.1. Et Io.5. lect.2

¶ *Super Quæstionis centesimaquartæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo principaliter. Primo, proposita conclusione

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne responsiua, distinguit de conseruatione, & iuxta duo distinctionis membra duas conclusiones ponit. Secundo prosequitur secundam conclusionem.

¶ Quo ad primum, conclusio simpliciter responsiua quæsito est affirmatiua vniuersalis. s. Omnia conseruantur in esse a Deo, & hoc tam fide quàm ratione. Distinctio est. Conseruare dupliciter, directe, & indirecte: indirecte quidē per remotionem corrumpentium: directe vero per manutē tionem dependentis a se. Conclusio prima est. Non omnia conseruantur indirecte. Probatur, quia non omnia egent remotione corrumpentiū: quoniam quędam sunt quæ nulla habere possunt corrumpentia, vt angeli & corpora cælestia, & cetera. Conclusio secunda est, Omnia conseruari egent a Deo directe. probat authoritate Grego.

Q. 50. ar. 2. & 5.

Q. 66. ar. 2

¶ Quo ad secūdum tractatur secunda conclusio ratione: & intēditur ratio talis. Effectus alicui⁹ causæ nō solum in fieri, sed in esse, eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens a Deo in fieri, & esse. ergo omnis creatura eget cōseruari a Deo directe. Maior probatur ex illa maxima. Omnis effectus dependet a sua causa fm q̄ est causa eius. s. si in fieri, in fieri: & si in esse, in esse. Minor vero ex illa, quòd solus Deus est ens per essentiam: reliqua enim participatione ipsius sunt entia. Vnde ad euidētiam huius rationis in litera primo dicit, quis sit effectus quo ad esse respectu alicui⁹ causæ: scdo quę sit causa quo ad cē effect⁹, ibi, Manifestum: tertio applicantur hæc ad creaturas, & ad Deū: & sic infertur intenta conclusio ibi, Sic autem se habet.

¶ Quo ad primum sunt tria, distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est. Effectuum aliquis ab agente causatur fm fieri, & non fm esse directe: aliquis vero & fm fieri, & fm esse directe. Et bene notato ly directe: quoniam stultū est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo, & esse illius nō: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse. non ergo distinguitur inter effectum in fieri tātum, & in esse & fieri simul absolute: sed subintellecto illo modo dependendi. s. directe. Ita quòd licet omnis effectus a sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse nō directe causatur ab agēte, sed fieri tantum: esse vero concomitanter, vt domus respectu ædificatoris: aliquis vero, cuius & fieri & esse directe ab agente pendet, vt lumē a sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma p se respicitur a tali agēte. Effectus in fieri tm est, cuius forma nō p se respicitur a tali agēte. Explanationes sunt in exemplo de domo, in quo aperitur quō forma non sit directe a domificatore, sed fieri tm, & intēdit inductionē ceteris artificialibus.

¶ Quo ad secūdū sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorū proportio ad effectus, & manifestatio dictorū a posteriori. Distinctio est clara, Agentiū quædā sunt eiusdē rōnis cū effectibus, & quędā diuersarū. Diuersa proportio est fm duo ordinata se cōsequēntia, primo fm respectū ad formā: secundo fm influentiā ad esse, vel fieri. Differūt igit primo hæ causæ, quia causæ vniuocæ non ponūt esse causę per se formarum effectus suorum: causæ vero æquiuocæ possūt esse causę per se formæ effectus. Secūdo differūt, quia causæ vniuocæ sunt causæ tm fieri effectus: causæ vero æquiuocæ possūt esse causæ esse effectus. Prima differentia probat ex illa maxima. Causa per se alicui⁹, est causa illius i quocunq; inuenitur fm eandē rōnem. ergo si cā vniuoca, puta, Sortes causat humanitatis per se, dum generat Platonem, sequitur quòd causaret etiā humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rōnis. Secūda vero differentia sequitur ex prima, quia ex quo causa vniuoca non causat p se formæ, & aliquid causat, ergo causat applicationē, seu coniūctionem formæ in materia, hoc aūt est esse causam fieri effect⁹. Et qm i causa æquiuoca nō saluatur forma effectus fm eandem rōnem, non repugnat ei esse p se causam formæ effectus, & cōsequenter esse cām & fieri, & esse effectus. Manifestatio aūt prædictæ diuersæ ꝓportionis: fit a testimonio sensibiliū in differentia inter calorē aquę, & lumen aeris, quorū neutrum ineſt ab intrinseco in hoc, quòd ille remanet ablq; conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non, in illuminato & lucente.

¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorū, explanatio eius ex proportione ad solem & lumē, & authoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cetera sunt entia per participationē: & sic creaturæ sunt effect⁹ Dei in esse, & Deus est cā earū i esse. Explanatio, est ꝓportio Dei ad solē, & creaturę ad aerē illuminatū, q̄ Aug. authoritate firmat duplici; & clare patet ībi.

¶ Circa distinctionē effectuū dubiū occurit de illa modificatione. s. directe. Omne. n. agens, nō dico disponēs, sed pficiens, q̄. s. inducit formā, agit directe sibi simile fm formā qua agit. ergo directe agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma presente, cessat motus, vt dicitur in primo de generatione.

Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, quòd illius esse nō directe est a propria causa, istius vero directe immo hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoq; eorundem, dubiū occurrit, quid in relligatur per formam per se causari, aut respici a causa. Cum. n. sermones doctrinales sint formales, oportet accipi per se vt est modus causandi actiue, vel passiue. sic aūt inuenitur manifeste falsum, qđ dicitur, quoniam forma tunc per se respicitur ab agēte, quādo non per accidens respicitur, vt patet & in 1. Poste. c. de p se. & 5. Metaphy. vt statua per se respicitur a statuifico, per accidēs autem a Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas a medico &c. Constat aūt quòd multorum formæ per se, & nō per accidēs, fiunt ab agētibus, a quibus non dependent in esse, vt patet i exemplis datis. igitur ista ratio, seu descriptio effectus in esse nulla est.

Li. 16 Moral. c. 18. paū a medio

¶ Circa rationem assignatam in diuersa proportione iter causas vniuocas & æquiuocas, dubium occurrit, vnde, aut quātum valet hæc conclusio. Si Sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa suiipsius, quia est eiusdem rationis in vtroq;. Hæc. n. fundatur super illa propositione, Causa per se alicuius formæ causat illam in quocūq; inuenitur. Sed hanc esse falsissimā & ratione, & inductione manifestatur. Inductione quidē, quia sic corpora cælestia non causarent superiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enī sunt corpora, hę sunt substantię, & hic est ens. & sic causarent seipsa, si in quocūq; illud inuenitur, oportet causare. Ratione aūt, quia ista propositio destruit illam maximam. Omne agens agit per se sibi simile fm formā, quæ est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile. ergo esse per se actiuū supponit in agente fundamentum assimilationis. & si ex alia parte, esse p se actiuū, exigit actiuitatē in omni, in quocunq; inuenitur tale fundamētū. igitur nō supponit, & sic hęc duo principia contradicūt. quare &c.

¶ Ad primū dubium dicitur, quòd in æquiuoco laborat ratio, quoniā cum dicitur, quòd omne agens agit sibi simile, intelligitur indistincte siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cū vero dicitur, quòd alicuius effectus esse non directe fit, iam nō indistincte est sermo, sed de esse, vt distinguitur contra fieri: unde non repugnāt adinuicē. Nō. n. hic negatur effectū directe fieri & intendi similē agenti, sed quo ad esse non semper directe intendi & fieri.

¶ Ad secundū dubiū dicitur, quòd per se etiam vt modus causandi, cum sumatur dupliciter. s. vt distinguitur contra per accidēs, & contra per aliud, in proposito sumitur. vt distinguitur contra per aliud: ita quòd sermo est de forma aliqua non materialiter, sed formaliter, & de dependētia causæ actiua, quæ conuenit ei per se primo. Quòd enim naturæ alicuius formæ cōueniat per se primo dependentia ab agente, patet de proprio respectu proprii subiecti. Homini si quidē conuenit per se primo, quòd ab eo fluat risibilitas, & ecōuerso risibilitas exigit ex intrinseco, quòd sit ab homine. Intentio igitur literæ est, quòd forma, quę p se primo exigit dependentiā a tali agēte, est ab eo fm esse & fieri: quæ aūt non hoc exigit, est ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic. Dependētia ad causam actiuā per se primo conueniens formæ, non conuenit ei ratione sui fieri precise, quia fieri vt distinguitur contra esse, nec est in trinsecū rationi formæ, nec necessario comitat ipsam: alioquin cessante fieri, non maneret forma: dependentia autem illa conuenit formæ per se primo. igitur conuenit ei fm esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse, & econuerso, vt in litera dicitur. Cū enim idē sit iudicium de forma & esse, intelligi nequit, quòd aliquis effectus fm esse ab aliquo dependeat actiue & directe, & tamen non secundū formam per se primo. Si. n. formæ eius non per se primo cōuenit dependētia ad talē causam, sed per aliud dependet a tali agente, per separationē illius alius potērit non dependere ab ipso, & sic simul effectus erit dependens secundū esse, & nō dependens fm formā ab eodē agente, quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositū iā patere pōt respōsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistincte de causa p se, & effectu per se, nō distinguendo fm esse directe, vel fm fieri tantum. Potest quoq; inxta nunc dicta dari secunda respōsio, qđ licet in instantiis adductis, & similibus sit causa & effectus per se vt distinguitur contra per accidens, non tamen vt distinguitur cōtra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶ Ad tertiū dubiū dicitur, quòd verū est, consequentiā illā fundari super illo principio. s. Causa per se alicuius causat illud in quocūq; inuenitur: sed vt iā dictū est, intelligitur de causa per se.

te, tunc fieri dependet ab agente, non autē esse ipsius. Sed aliquādo effectus non est natus recipere impressionem agentis fm eandem rationem, fm quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quæ nō agunt simile fm speciem: sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporū dissimilium fm speciē. Et tale agēs pōt esse causa formæ fm rationē talis formæ, & non solum fm quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solum fiēdi, sed essēndi. Sicut igitur fieri rei non pōt remanere cessante actione agentis, quod é causa effectus fm fieri: ita nec esse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus nō solum fm fieri, sed etiā fm esse. Et hęc est ratio, quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis *: nō aūt remanet aer illuminatus, nec ad momentū cessante actione solis, quia. s. materia aquæ susceptiua est caloris ignis secūdū eādē rationē, qua est in igne: unde si perfecte perducatur ad formā ignis, retinebit caloré semper. Si aūt iperfecte participet aliquid de forma ignis fm quandā inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tempus, propter debilē participationem principij caloris.

* Aer autem nullo modo natus est recipere lumen fm eandem rationem, fm quam est in Sole, vt. s. recipiat formam Solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia nō habet radicem in aere, statim cessat lumen cessante actione Solis. Sic aūt se habet omnis creatura ad Deum, sicut aer ad Solem illuminantem *. Sicut. n. Sol est lucens per suā naturā, aer autem fit luminosus participando lumen a Sole, non tamen participando naturam Solis: ita solus Deus est ens per essentiam suā, quia eius essentia est suū esse, * omnis autem creatura est ens participatiue, non q̄ sua essentia sit eius

343 2

59

17

Universidad de Deusto Biblioteca

eē. Et ideo Aug. † dicit 4. sup Gen. ad lit. virtus Dei ab eis, quæ creata sunt, regendis si cessaret aliquādo, simul & illorum cessaret species, omnisq; natura cõcideret. Et in 8. eiusdem lib. dicit,* ꝙ sicut aer pręsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi pręsente illuminat, absente autem continuo tenebratur.

(Li.4.ca.12. circa principium, to.3.) 44 (Li.8. super Gen. ad lit. ca.12. circa medium, tom.3.)

G Ad primum ergo dicēdũ, ꝙ esse p se consequit formam creaturæ, supposito tamē influxu Dei: sicut lumen sequit diaphanũ aeris supposito influxu Solis. Vñ potētia ad non esse in spiritualibus creaturis, & corporibus cęlestibus, magis est in Deo qui potest subtrahere suum influxum, q̃ in forma, vel in materia talium creaturarum.

46 Ad 2m dicendum, ꝙ Deus non pōt communicare alicui creaturæ, vt conseruetur in esse sua actione cessante: sicut non pōt ei communicare, ꝙ non sit causa illius. Intantum enim indiget creatura conseruari a Deo, inquantum esse effectus dependet a causa essendi. Vnde nō est simile de agente, qđ non est causa essendi, sed fieri tantum.

Ad 3m dicendũ, ꝙ ratio illa ꝓcedit de cõseruatione, quæ est p remotionē corrumpentis, qua nō indigēt oēs creaturæ, vt dictum est*. (In corp.ar.)

Ad 4m dicendum, ꝙ conseruatio rerum a Deo non est per aliquā nouā actionē, sed p continuationē actionis, qua dat esse: quæ quidē actio est sine motu & tempore, sicut etiam conseruatio luminis in aere est p cõtinuatũ influxũ a Sole. 509

Articulus II.

Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

Ad secundum sic proceditur. Videtur ꝙ Deus immediate omnem creaturam cõseruet. Eadem.n. actione Deus est cõseruator rerum, qua & creator, vt dictum est: * sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator. 509 (Art.præce.)

H § 2 Præt. Vnaquæq; res magis est proxima sibi, q̃ rei alteri: sed non pōt communicare alicui creaturæ, ꝙ conseruet seipsam. Ergo multo minus pōt ei cõmunicari, ꝙ cõseruet aliam. Ergo Deus oia cõseruat absque aliqua alia causa cõseruāte.

¶ 3 Præt. Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius non solum ſm fieri, sed etiam ſm esse: sed omnes causæ creatę, vt videtur

se primo alicuius, ita qđ perseitas, seu primitas se teneat ex parte vtriusq;.s. tā causæ q̃ effectus, proportionaliter tamē, sic qđ B conueniat per se primo dependere ab A, & A cõueniat per se primo esse actiuũ B. Principium autem hoc nō eget probatione, sed est per se notum. Qm̃ si B conuenit per se primo dependétię ab A, in quocunq; inuenitur, est cũ tali dependentia. impossibile est.n. separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quòd sit actiuum B, in quocunq; reperitur, est actiuum ipsius B: & sic si A & B, sunt eiusdem rationis, idem est per se primo actiuũ suiipsius, quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositũ adductæ, ex litera soluũtur, in qua expresse dicitur, quòd hęc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principii, Causa p se alicuius, causat illud in quocunque reperit, est, Causa p se alicuius, causat illud in quocũq; reperitur ſm eandem rationem. Nec oportet quod causet illud in quocunque æquiuoce, seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sanę glossæ causa est, qa quando aliquid conuenit alicui per se, nō oportet propterea quòd conueniat suo æquiuoco, aut analogo: sed satis est, & exigitur, quòd conueniat sibi in quocunq; ſm suam rationē inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant corporeitatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatem &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substātia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat, qđ ē causa p se primo entis inquātũ entis, & nō sequitur. ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunq; inuenit ſm eādē rōnē, qua iuenit in causatis. nō falsum est, qđ i Deo inueniatur ſm eandem rationem, cum ipse sit ens per essentiam, cætera non: sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis, inquātum entia, quia sunt entia per participationē. Et hoc bene nota, qm̃ Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: qm̃ esse per se actiuum, supponit fundamentum assimilationis, non tamen semper ſm eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoq; ſm altiorem, quā effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte, esse per se actiuum, exigit actiuitatem in quodcunq;, in quo fundamentũ similitudinis inuenitur non qualitercũq;, sed ſm eandem rationem, qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primo actiuũ nō repugnat oi causæ, sed vniuocæ vt sic, vt in litera dr̄. Vnde illa duo principia sane itellecta, vt decet, nō cõtradicũt, sed cõsonāt. ¶ Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam, dubium est de illa redditione causæ, quare aqua retinet calorem, & aer non conseruat lumen. Videtur.n. quòd causa assignata falsa sit: qm̃ cum aqua calefit a Sole, conseruat etiam calorem remota a Sole: & tamē non est susceptiua formæ caloris ſm eandem rationem, qua est in Sole, vt patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta a Sole nō conseruaret calorem, sicut aer nō seruat lumen. Pōt quoq; argui ex parte luminis: qm̃ cum illuminatur aer a lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis ſm eandē rationē. quia communicant in materia, & tñ nō retinetur, sed dependet in fieri & conseruari a lucerna. ergo &c. ¶ Ad vtrāq; obiectionem eadem responsione dicitur, quòd cum iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat, id rebus simpliciter & optime attribuitur, quod conuenit eis ex propriis causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, aut resecatur ab arte, aut propriorum iudicium non impedit. Vnde cum calor & lumen in hoc differāt manifeste, quòd calor ſm esse quod habet i propria causa, quam cõstat esse ignē, sit ſm eādem rationē participabilis ab his inferioribus per calefactionem, & lumē ſm esse quod habet i propria causa, quā cõstat eē quintā essentiā siue i Sole tātum, siue i omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationē. Ad propria respiciēs Diuus Tho. optimā rationem reddidit, quare calor remanet, & lumen non: qa.s. ille ſm esse qđ i ꝓpria habet causa, p calefactionē ē participabilis ſm eādē rationē, lumen vero non. Vnde ad obiectiones dr̄, qđ iō calor a Sole fact9 remanet, qa calor est talis forma quæ nata est a materia aeris suscipi ſm esse quod habet in propria causa, non in causa communi, quæ est Sol. Et similiter lumen a lucerna non remanet, quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi ſm eādem rationē qua est in propria causa, nō in lucerna. Quāuis etiā aer, nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen ſm eādem rationem, qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionē. Et quòd hoc vera sint, ex eo patet, quòd tam ab igne, q̃ a Sole vterq; prouenit effectus.s. calor & lumē. Sed qm̃ respectu caloris Sol ē causa cõmunis, respectu luminis propria: ignis quoq; respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est non vt ignis, sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in 2. de Anima: ideo propria causa caloris vt sic, & vt calefaciens, participabilis est ſm eandem rationem in aliis: & ideo calor in aliis conseruatur, vtpote non dependens in esse, quia eius propria causa est vniuoca aliis. Propria vero causa luminis vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab aliis ſm eandē rationē: & ideo lumē nō retinetur, vtpote depēdēs in esse & fieri, nō repugnāte huic propria causa, qm̃ nō est vniuoca aliis. & sic patet itētio & subtilitas lrę.

¶ Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly, cõseruat: deinde probatur. Declaratur quidem, repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter indirecte, & directe: & dicendo, quòd hic vtroq; modo verificatur. Probatur autē quo ad conseruationem indirecte ex manifesto testimonio rerum corporalium, quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum, vt sal respectu carnium &c. Quo ad conseruationem vero directe, probatur. Ab aliqua creatura depēdet aliquis effectus ſm suũ esse. ergo multæ sunt causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus ſm esse. ergo idem effectus dependet in esse, primo quidem a Deo, secundario ab aliis, & tanto magis, quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedētis articuli, in quo decisum est, quòd omnis creatura dependet a Deo ſm suum esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum: qui tamen ordo specialiter cõfirmatur, & authoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerātiæ motus: motui vero secundo, alternationis: & authoritate astrologorum dātiũ Saturno, qui est supremus, res fixas. ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

¶ In responsione ad primũ aduerte, ꝙ cũ cõclusio sit particularis, scilicet quòd quædam res conseruātur a Deo mediate, & argumentum in oppositum nō cõcludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic, non autem de aliis alio modo productis, facile potuisset responderi, quòd oēs creaturas quo ad conditiones creatas, immediate cõseruat Deus, quo ad conditiones vero aliter ꝓductas mediate. Sed quoniam in prima rerũ institutione omnia fuerunt creata, etiam illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonũ, & bouum &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficilius est, vt patet, & ad intentũ respicit responsio.

¶ Ad cuius euidētiā scito, quòd res sunt in duplici ordine, q̄dā sunt, quibus creari conuenit per se: q̄dam vero quibus cõuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, non quòd exigant quòd creentur, sed quia exigũt, quòd si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidens vero, quæ possunt fieri per creationem, & per aliam viam. Ea quæ per se creantur, a solo Deo conseruantur, & in his est necessario verũ, quòd eadē actio est conseruationis, & creationis. Talia sunt autem substātiæ immateriales, & vniuersaliter īgenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidens creantur, non oportet a solo Deo conseruari, & in his conseruatio non est creatio. Imaginandũ est.n ꝙ Deus creando bouē, supplet vicem omnium mediarum causarum, quo ad hoc quòd est daret illi esse: sed statim ꝙ dedit esse, desinit supplere vicem aliarum causarũ respectu bouis illi9, & faciet vnamquāque causam in suo ordine habere influxũ super illũ, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cũ aliis causis mediis conseruat hunc bouem, quem tamē solus creauit. Et hoc est quòd in hac respõsione breuiter dicitur, ꝙ Deus immediate omnia creauit, sed ordinē instituit, vt quædā ab his dependerent, a quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata p accidēs, quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarũ: & cõsequēter conseruandas instituit a causis secundis, & a se principaliter.

¶ Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ In corpe duo. Primo, error oppositus: secũdo, conclusio responsiua.

¶ Quo ad primum duo primo error est, ꝙ Deus non potest aliquid in nihilũ redigere. Probat. Deus produxit res de necessitate naturæ. ergo nō pōt nō dare esse. Antecedēs supponitur. & cõsequētia probatur: quia Deus nō est naturæ multiplicis. Secũdo reprobatio erroris authoritate Scripturæ.

¶ Quoad secũdũ cõclusio rñsiua, Deus pōt oīa in nihilũ redigere. Probatur. Cõmunicare esse, ex libera prouenit volũtate Dei. ergo & cõseruare. ergo Deus pōt nō cõseruare, qđ est annihilare. Antecedens supponitur. Prima consequentia probatur: quia nihil aliud est conseruare, q̃ influxũ essendi cõtinuare. Secũda vero probat, qa sicut pōt nō dare esse antequā det, ita nō cõtinuare postquàm dedit.

non sunt causę suorum effectuũ, nisi secũdum fieri. non sunt enim causæ nisi mouendo, vt supra habitum est. * Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse. (Ar.præced.)

Sed contra est, quòd p idem cõseruatur res, per quod habet esse: sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis medijs. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

Respon. Dicēdum, quòd sicut dictum est,* dupliciter aliquid rem aliquam in esse cõseruat. Vno modo indirecte, & per accidens, p hoc qđ remouet, vel impedit actionem corrumpentis: alio modo directe & per se, quia ab eo depēdet esse alterius, sicut a causa depēdet effectus. Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestum est enim, quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium, & per hoc dicuntur rerum conseruatiua: sicut sal impedit carnes a putrefactione, & simile est in multis alijs. Inuenitur etiam quòd ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. Cũ enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est quòd effectus dependeat primo quidem & principaliter a causa prima: secundario vero ab omnibus causis medijs. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua: secundario vero omnes mediæ causæ, & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam in corporalibus rebus attribuitur cõseruatio, & permanentia rerum. sicut Philosophus dicit in 12. Meta.* quòd primus motus, scilicet diurnus, est causa cõtinuitatis generationis: secundus aũt motus, q est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundũ generationē & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, ꝙ Deus cõseruat res quasdā ī esse, mediātib9 aliquib9 causis. (Ar.præce.) (Li.12. Met. tex.34.)

Ad primum ergo dicēdũ, ꝙ Deus imediate omnia creauit: sed in ipsa rerum reparatione ordinem in rebus instituit, vt quædā ab alijs dependerent, per quas secundario conseruarentur in esse, præsupposita tamen principali cõseruatione, quæ est ab ipso.

Ad 2m dicendum, quòd cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suijpsius, potest tamē ei præstari quòd sit causa alteri9, ita etiā nulli effectui præstari potest quòd sit suijpsius cõseruatiuus, potest tamen ei præstari, quòd sit conseruatiuus alterius. 2 256

Ad 3m dicēdum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius, quantum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionē, nisi per modũ alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto. Sed postquā formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus, huiusmodi formam conseruat. Sicut in aere prout illuminatur de nouo, intelligitur q̄dā mutatio: sed conseruatio luminis est absque aeris immutatione ex sola præsentia illuminantis. 240

Articulus III.

Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug.* in lib. 83. q. quòd Deus non est causa tendēdi in non esse: hoc autem contingeret, si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus nō potest aliquid in nihilum redigere. 510 (Ver.q.5.ar.2. ad.6. Et po.q.5.ar.3 & 4. Et quo li.4 q.3. ar.1.) (*Q.21. in medio.)

¶ 2 Præt. Deus est causa rerum, vt sint, per suam bonitatem, quia vt Aug.† dicit in li. de Doct. Christi. Inquātum Deus bonus est, sum9: sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. quod faceret, si eas in nihilum redigeret. (†Li.1. de doctri. Christ. c.32. to.3.)

¶ 3 Præt. Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquā actionē: sed hoc nō pōt esse, quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. unde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum, quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilũ redigere.

Sed contra est, quod dicit Iere. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verũ, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut nō potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q.19.ar.4. a sua natura mutari. Sed sicut supra est habitum, *hæc F positio est falsa, & a fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundū illud Psal. Omnia, quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quod Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet: nec aliter in esse conseruat, nisi in quātum eis continue influit esse, vt dictum est.* Sicut ergo antequā res essent potuit eis non cōmunicare esse, & sic eas non facere: ita postquā iā factæ sunt, potest eis non influere esse, et sic esse desisterent: quod est eas in [d] nihilum redigere.

Art.1.& 2. huius qst.

D. 896. D. 782.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nō [d] esse nō habet causam per se, quia nihil potest esse, causa nisi inquantum est ens: ens autem per se loquēdo est cau G sa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendē di in non esse, sed hoc habet creatura ex seipsa, inquā tum est de nihilo. Sed per accidēs Deus potest esse causa, quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem a rebus.

Ad 2[m] dicendum, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ: [e] quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis, sed per liberam volūtatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absque detrimēto suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

518

Ad 3[m] dicendum, quòd si Deus rem aliquā redigeret in nihilum, hoc nō esset per aliquam actionē, H sed per hoc, quòd ab agendo cessaret.

¶ *Super Quæstionis cētesimæ quartæ Articulum quartum.*

511 1.di.8.q.3. ar.2.co. Ex po.q.5.art. 9.ad 1.

TItulus clarus.
¶ In corpe vna cōclusio respōsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur. Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostēdit q̄ res non redigū tur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur.

tex.78. tomo.2.

Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: q̄a aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio. probatur: quia magis diuina bonitas, & potentia ostenditur conferuā do. Cōsequentia vero probat, distinguē do res, quæ fiunt in duos ordines s. naturalium, & miraculorum, & aperiendo q̄ res naturales ex naturis miraculose ex gratiæ manifestatione pensantur, qđ probatur authoritate Apostoli 1.ad Corinth.12.

Articvlvs IIII.

Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

Ad qvartvm sic proceditur. Videt quòd aliqd in nihilū redigatur. Finis enim respōdet principio: sed a principio nihil erat, nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus: & ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶ 2 Præt. Omnis creatura habet potentiam finitam: sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phys.* probatur, quòd potentia finita non potest mouere tempore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitū: & ita quandoque in nihilū rediget.

¶ 3 Præt. Forma, & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

Sed contra est, quod dicit Eccl. 3. Didici q̄ omnia opera, quæ fecit De⁹, pseuerāt in æternū.

Respon. Dicendum, quòd eorum, quæ a Deo fiunt circa creaturam, quædam proueniunt secūdum naturalem cursum rerum, quædam vero miraculose operat̄ præter ordinem naturalem creaturis inditum, vt infra dicetur.* Quę autē facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditū, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quę vero miraculose fiūt, ordinātur ad gratię manifestatio-

Q.sequenti,ar.6.

nem, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et postmodum inter cetera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autē naturæ hoc demonstrāt, vt nulla earum in nihilum redigatur: quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanent semper secudum materiā, quæ incorruptibilis est, vtpote subiectum existens generationis, & corruptionis. Redigere etiam aliquid in nihilum nō pertinet ad gratiæ manifestationem, cū magis p hoc diuina potentia, & bonitas ostēdatur, q̄ res in esse conseruat. Vnde simpliciter dicēdū est, q̄ nihil omnino in nihilū rediget.

¶ In responsione ad secundum, esto cautus, Nec itelligas p̄pter habere, aut non habere contrariū, res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hæc est manifestatio a posteriori: quia. n. cælum, & intelligentiæ sūt talis naturę, ideo æterno conseruantur a Deo, & exēptæ a contrariis, & non econuerso, vt patet in primo cæli. & similiter, quia hęc in feriora sunt talia, iō non sūt ex se cōseruabilia æterna, & sunt impedibilia a contrariis ne sint, & diuinum influxum percipiant &c.

335

Ad primvm ergo dicendum, q̄ hoc, q̄ res in esse productæ sunt, postquàm non fuerunt, declarat potētiā producentis: sed q̄ in nihilū redigerent, huiusmodi manifestationē impediret, cū Dei potētia in hoc maximæ ostendatur, q̄ res in esse conseruat, secundū illud Apostoli Hebr. 1. Portās oia verbo virtutis suæ.

Ad 2[m] dicendū, q̄ potentia creaturæ ad essendū est receptiua tātū: sed potentia actiua est ipsius Dei, a quo est influxus essendi. Vnde q̄ res in infinitū durēt, sequit infinitatē diuinæ virtutis. Determinatur tamē quibusdam reb⁹ virt⁹ ad manendū tempore determinato, inquantū impediri possunt, ne p̄cipiant influxū essendi, q̄ est ab eo, ex aliquo contrario agente, cui finita virtus nō potest resistere tēpore infinito, sed solū tēpore determinato. Et ideo ea, q̄ nō habēt contrariū, quāuis habeant finitā virtutē, pseuerant in æternum.

Ad 3[m] dicēdū, q̄ formæ, & accidētia nō sunt entia cōpleta, cū nō subsistāt, sed qđlibet eorū ē aliqd entis. Sic. n. ens dr̄, q̄a eo aliquid est, & tamē eo modo, quo sunt, nō oīno nihilū redigunt, nō q̄a aliqua pars eorū remanet, sed remanet̄ potentia materię, vel subiecti.

241 452

QVAESTIO CV.

De mutatione creaturarum a Deo, in octo articulos diuisa.

Deinde cōsiderandū est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarū a Deo. Et primo, de mutatione creaturarū. Secundo, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

Circa primum quærūntur octo.

¶ Primo quæritur, Vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam.

¶ Secundo, Vtrum immediate possit mouere aliquod corpus.

¶ Tertio, Vtrū possit mouere intellectum.

¶ Quarto, Vtrum possit mouere voluntatem.

¶ Quinto, Vtrum Deus operetur in omni operante.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpe vna conclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere materiam ad formā. Probatur. Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actū a potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiam immediate. ergo potest moueri ad formam a Deo immediate. Antecedens patet. Prima cōsequentia probatur. Materia continetur sub diuina potentia. quod probatur: quia est producta a Deo. Secunda consequentia probatur, quia actus materiæ est ipsa forma.

¶ Sexto, Vtrum possit aliquid facere prēter ordinem A rebus inditum.

¶ Septimo, Vtrū oīa quæ sic Deus facit, sint miracula.

¶ Octauo, De diuersitate miraculorum.

Articvlvs primvs.

Vtrū Deus possit immediate mouere materiam ad formam.

512 Infra q.110 art.2. cor. Lib.7. Metap.tex.28. tom.3.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd Deus nō possit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. Metaph.* formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia, quia simile facit sibi simile in materia: sed Deus non est forma in materia. ergo non potest causare formam in materia.

¶ 2 Præt. Si aliquod agēs se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliquid aliud. vt. n. in 3. de Anima dicitur,* vniuersalis

Lib 3. text. 58. tom. 2.

opinio nō mouet, nisi mediante aliqua particulari apprehēsione: sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agēte.

¶ 3 Præt. Sicut esse cōe dependet a prima causa vniuersali, ita esse determinatum dependet a determinatis causis particularibus, vt supra habitum est: * sed de-

¶.19. art.4.

terminatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur C a Deo, nisi mediantibus causis particularibus.

Sed contra est, quòd dicitur Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

Respon. Dicendū, q̄ Deus immediate pōt mouere materiā ad formā: quia ens in potētia passiua reduci pōt in actū a potentia actiua, quæ eā sub sua potestate continet. Cū igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote a Deo p̄ducta, pōt reduci in actū per diuinā potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud est, q̄ actus materiæ.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ effectus aliquis

24 236 a

inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter. Vno mō secundū eandem speciē, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundū virtualē continentiā, prout. s. forma effectus virtualiter cōtinetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ, & corpora mineralia assimilantur Soli & stellis, quorū virtute generantur. Sic igitur effectus causę agenti similatur secundū totū illud, ad qđ se extendit virtus agentis. Virtus aūt Dei se extendit ad formam & materiā, vt supra habitū est. * Vnde cōpositū quod

¶.44.art.1. & 2.

generatur, similatur Deo secundū virtualē continentiā, sicut similatur cōposito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositū generans pōt mouere materiā ad formam generando compositum sibi simile, ita & Deus: non aūt aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia, non quidem imprimēdo formas, sed adhibendo corporalia semina. [c]

b 564

Ad 2[m] dicendum, q̄ rō illa procederet, si Deus ageret ex necessitate naturæ: sed q̄ia agit per voluntatē, & intellectū, [c] qui cognoscit rōnes proprias omnium formarū, & nō solū vniuersales, inde est, q̄ pōt determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

510

Ad 3[m] dicendum, hoc ipsum, q̄ causæ secūdæ determinantur ad determinatos effectus, est illis a Deo. Vñ De⁹, qa alias causas ordinat ad determinatos effectus, pōt ēt determinatos effect⁹ p̄ducere p seipsum.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

513 Opus.10.articulo.1. & 5.

TItulus clarus.
¶ In corpe vna conclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere qđcunque corpus. Probatur dupliciter, primo necessario: secundo rōnabiliter. primo ergo sic. Erroneū est Deum non posse p seipsum facere oēs determinatos effectū, qui fiunt per quamcunque causam creatā. ergo Deus potest immediate mouere &c. Antecedens supponitur discussum i q. 25. Cōsequentia probatur: quia vnus effectuum creatū causarum est mouere corpora, vt patet. Secundo, probat sic. Omnis mot⁹ vel est via ad formam, vel consequitur ipsam. ergo est ab eodem a quo est forma. ergo pōt esse a Deo. Antecedēs declarat inductione prima. Prima consequētia probat: quia cuiusdā est dare formam & disponere ad eā, & dare consequentia, qđ declaratur in igne. Secunda vero consequentia probat: quia Dei est dare formā, vt patet ex precedentibus.

Ca. 1. 2 me dio illius.

Lib.8. Physic. text. 79. tom. 2.

q.25.art.2.

Sed contra. Opera sex dierū Deus fecit immediate, in quib⁹ continetur motus corporū, vt patet per hoc qđ dr̄ Gen. . Congregētur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

Respon. Dicendum, quòd erroneum est dicere Deum non posse facere per seipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quācunque causam creatam. Vnde cum corpora moueantur immediate a causis creatis, nulli debet venire in dubium, quin Deus possit mouere immediate quodcunq; corpus. Et hoc quidem conueniens est ad ea, quæ supra dicta sunt. * Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuiū consequitur formam, quæ datur a generante, ratione cuius generans dicitur mouens: [c] uel est uia ad formā

Ar.1.huius quæst.

E b 511

aliquam, sicut calefactio est uia ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formam, & disponere ad formam, & dare motum consequentem formam. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiā calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formam materiæ imprimere, [c] cōsequens est, ut possit secundum quemcunque motum corpus quodcunque mouere.

512

Ad primvm ergo dicendum, q̄ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt: [c] & virtua lis, sicut dicitur q̄ contristans tangit contristatum. Se cundum igitur primum contactum, Deus cum sit incorporeus, non tangit, nec tangitur: secundū aūt virtualem

353 362 c

tualem contactum tangit quidē mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionysius, ꝙ non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

AD 2m dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet, quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectū ab eo, quod mouetur, sed sicut desideratum & motum a seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

Lib.8. Physic.text.78. 79.& 80.tomo 2. AD 3m dicendum, ꝙ Philosophus in 8. Phys.* intendit probare, ꝙ virtus primi motoris nō sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Qd probat per hoc, ꝙ potest mouere tēpore infinito: virtus autem infinita, si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tempore, quod est impossibile. Ergo oportet ꝙ infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, quòd corpus moueri in non tempore, nō consequitur nisi virtutem infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus, quæ est in magnitudine, mouet secundum se totam, cum moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitam. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cum igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potentia infinita nō moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus, quæ non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, ſm qđ eis conuenit. Et ideo cū corpori non possit esse cōueniens moueri in non tempore, non sequitur ꝙ moueat in non tēpore. 351

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non moueat immediate intellectū creatum. Actio enim intellectus est ab eo, in quo est: non.n.transit in exteriorem materiam, vt dicitur in 9. Meta.* Actio autem eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed a mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio: et ita videtur quòd Deus nō possit mouere intellectum.

¶2 Præt. Id quod habet in se principium sufficiens sui motus, non mouetur ab alio: sed motus intellectus est ipsum intelligere eius, sicut dicitur quòd intelligere, vel sentire est motus quidam, secundum Philosophū in 3. de Anima.* Sufficiens autem principium intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶3 Præt. Sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus ab intelligibili: sed Deus nō est intelligibilis a nobis, sed nostrum intellectū excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrum intellectum.

Lib.9.text.16.tom.3.
Li.3.de anima, tex.28. tom. 2.

SED CONTRA. Docens mouet intellectum addiscentis: sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in motib⁹ corporalibus mouens dicitur quod dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectum qđ causat formam, quæ est principiū intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnum scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principiū est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principiū intelligēdi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum siue det intelligēti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinem rei intellectę. Vtroque autem mō Deus mouet intellectum creatum: ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cōsequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligēs. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quòd ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oportet quòd sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuantur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistant. Sic igitur Deus mouet intellectum, inquantum dat ei virtutem ad intelligendum vel naturalem, vel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles, & vtrunque tenet, & conseruat in esse. 284

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut a causa secunda, sed a Deo sicut a causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

AD 2m dicendum, quòd lumen intellectuale simul cum similitudine rei intellectę est sufficiens principium intelligendi, secundarium tamen, & ab ipso primo principio dependens.

AD 3m dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantum quodammodo imprimit ei suam similitudinem, per quam intelligi potest. Sed similitudines, quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitum est.* Vnde mouet intellectum creatum, cum tamen non sit ei intelligibilis, vt dictum est.† q.56.art.3. †q.12.ar.2.

¶ *Super Quæstionis cētesimæquintæ Articulum tertium.*

514 TItulus clarus, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore tria. Primo, declarat q̄d, & quotuplex sit mouere intellectū. Scđo respondet quæsito. Tertio, epilogat.

¶ Quo ad primum duo, Primo quid. Et dicit quòd mouere intellectum est dare formā, quæ est principium intellectualis operationis. declaratur a simili in corporibus, ex quib⁹ nomen translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo, quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicē formā, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶ Quo ad secūdum conclusio responsiua bimembris est. Deus mouet intellectum creatum vtroq; modo, scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probaẗ prima pars primo. Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligēs. ergo est causa oīs virtutis intelligendi. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda vero, Primum in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars. Deus est primū. ens ergo in seipso omnia præexistūt intelligibiliter. ergo rationes intelligibiles omnium primo sunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur & quo ad præexistētiam, quia est prima causa: & quo ad modū, quia sunt in eo per modū eius: ipsum.n.supponit intellectualē esse. Secūda ē ex se euidens. Tertia similiter ex illa propositione, Primum in quolibet ordine: veruntamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota, ꝙ lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia nō se habet, vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum, vt superius de lumine gloriæ dictū est.

ARTI-

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, dicit quotuplex est mouere volūtatem: secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit, ꝙ voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur a simili in intellectu ex p̄cedenti articulo. Et nota, ꝙ nō assimilat motionem voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinē ab obiecto, quę sit principiū actus: quia in voluntate nō est talis progressus, qualis i intellectu, sed assimilat quo ad motionē absolute, q.a.s. vterq; moueẗ ab obiecto, q̄uis dissimiliter.

¶ Quo ad secūdum, conclusio responsiua est, Propriū est Dei mouere voluntatem vtroq; modo, & maxime secundo. s. interius inclinando. hæc cōclusio declaratur, & probatur. Primo, quo ad primum modum. s. motionē obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienti, & efficaci, idest, ꝙ ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actū secundum respectu sui, & hoc ad differentiam aliorum. Non.n.differt Deus ab aliis p̄ hoc, ꝙ ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere, quoniā hoc potest quodlibet bonum: sed per hoc, ꝙ ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere. ergo solū bonū vniuersale pōt sufficienter efficaciterque voluntatem mouere. ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedens patet. & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. qđ probatur: quia est eius obiectū. qđ manifestatur. quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Scđa consequentia probatur: quia quælibet creatura est bonū particulare, Deus aūt vniuersale. Deinde probatur, quo ad scđm modum mouendi. s. dādo virtutē volitiuam sic. Inclinare in bonū vniuersale est primi mouentis. ergo inclinare in obiectū voluntatis. ergo dare velle. ergo dare virtutē volitiuā. Antecedens probatur: quia finis vltimus proportionaẗ primo mouenti: qđ manifestatur exemplo in ciuilibus. Prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū volūtatis. Scđa, quia velle nihil aliud est, q̄ inclinatio in tale obiectū. Tertia est per se nota: eiusdē.n. est dare actū ab intrinseco, & potentiā: immo per hoc dr̄ dare actū ab intrinseco, quia dat principiū eius. Et nota vim huius rationis, ꝙ nō loquitur de velle tali vel tali. i. specificato ad tale obiectū, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale aut tale, & principiū est, nō voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et p̄pterea, si Dei est dare húc actum qui est velle, oportet vt eius sit dare voluntatē. Vltima aūt pars, s. ꝙ maxime propriū Dei sit mouere secūdo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiue voluntatem cōicatur aliis, quāuis non sufficienti efficacia. Mouere autē ab intus nulli cōicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus fecit, & cōseruat illud. Ea q̄ de motione voluntatis essent hic differēda, iā d̄terminata sunt supius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit mouere uoluntatem creatam.

515 Infr. q.111 arti.2. & q.115. art. 4. Et 1.2. q̄st. 9. art. 6. & q. 80. ar. 1. Et 2. di. 15. q. 1. ar. 3. Et 3. contra c. 88. 89. 91. & 29. prin. Et verit. q. 22. art. 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non possit mouere voluntatem creatā. Omne enim quod mouetur ab extrinseco, cogitur: sed voluntas nō potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco: et ita non potest moueri a Deo.

¶2 Præt. Deus non potest facere ꝙ contradictoria sint simul vera. Hoc aūt sequeretur, si volūtatem moueret: nā voluntatē moueri est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non pōt voluntatē mouere.

¶3 Præt. Motus magis attribuitur mouenti, q̄ mobili. vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proijcienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad meritum, vel demeritum: hoc autem est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

SED CONTRA est, quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere.

Ar.præced. RESPON. Dicendum, ꝙ sicut intellectus, vt dictum est,* mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas mouetur ab obiecto quod est bonū, & ab eo qui creat virtutem volendi. Potest autē voluntas moueri sicut ab obiecto, a quocunq; bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi a Deo. Non.n. sufficienter aliquid potest mouere aliqđ mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adęquet virtutem passiuam mobilis. Virtus aūt passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est.n. eius obiectum bonū vniuersale, sicut & intellect⁹ obiectū, est ens vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum: solus autem Deus est bonū vniuersale. Vn̄ ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet vt obiectum: similiter autem & virtus volendi a solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est, quàm inclinatio quædā in obiectum voluntatis, quod est bonū vniuersale. Inclinare autem in bonū vniuersale est primi mouētis, cui proportionatur vltimus finis sicut in rebus humanis dirigere ad bonū cōe est eius qui præest multitudini. Vnde vtroque modo proprium est Dei mouere voluntatē, sed maxime secundo modo interius eam inclinando. D.752. 521

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod mouetur ab altero, dicitur cogi, si moueatur contra inclinationem propriam: sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriam inclinationem, non dicitur cogi: sicut graue cum mouetur deorsum a generante, non cogitur. Sic igitur Deus mouēdo voluntatē, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationem. c 412

AD 2m dicendum, quòd moueri volūtarie est moueri ex se, idest, a principio intrinseco: sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se non repugnat ei, quod mouetur ab alio.

AD 3m dicendum, quòd si volūtas ita moueretur ab alio, quòd ex se nullatenus moueretur, opera uoluntatis non imputarentur ad meritum, uel demeritum: sed quia per hoc quòd mouetur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se, ut dictum est:* ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti. In solut.ad pręced.arg.

ARTICVLVS V.

Vtrū Deus operetur in omni operante.

516 3. cōtra ca. 66.&67. Et lib.4. c.44. Et op. 3. c. 131. fin. & 145.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō operetur in omni operante. Nulla .n. insufficientia est Deo attribuenda. si igitur Deus operaẗ in omni

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe duo pricipaliter. Primo, excludit quendā errorem: secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum tria, vnū suppositū: aliud est ipse error: tertio reprehensio. Supponit hic quasi p̄ cōstanti, Deū operari in oībus, sed de modo videtur totą qō. Error ergo est circa modum operādi: quidā.n. quos refert Auerrois 9. Meta. com.7. dicūt Deum operari in omnibus sic, ꝙ nulla alia virtus operatur aliqd: reprehenduntur aūt hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo, quia periret ordo causarū, & consequenter esset impotentia in Deo. Tenet sequela, quia impotētis est nō posse facere alia cooperatiua sibi. Scđo, quia frustra essent virtutes operatiuę rerū, immo res oēs. Probatur prima consequentia quo ad primā partem, quia nō operarentur. quoad secundā, quia imperfectum est p̄p̄ perfectius in eodē. ergo actus primi p̄p̄ secundos. ergo res oēs p̄p̄ operationes suas. ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & cōsequentia nota est, & confirmatur, sicut materia propter formam, cætera sunt clara.

¶ Quo ad secundū tria facit. Primo, proponit conclusionem responsiuam in vniuersali, Deus operatur in omni operante sic, ꝙ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsæ res habent proprias operatione. Secundo, distinguit genera causarũ, vbi dicit tria, numerum, q̃ sunt quatuor: differentia respectu agere, quia vnum, s. materia, non principium, sed subiectũ: cætera sũt principia actionis: & ordiné, q̃a primo finis: sed o agens: tertio forma.

¶ Nota hic duo. Primo, q̃ quia hic non egemus generib⁹ causarum in ordine ad esse, sed ad operari, vt patet ex titulo: iõ litera nõ accepit formã in agente, aut in effectu, sed instrumẽto, quoniam forma instrumenti non est nisi pp operationé. Secundo, q̃ litera distinguit genus causę formalis ab efficiente, & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non q̃ supponat decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causę formalis, sed propter duo, alterum manifestũ: alterum occultum. Manifestum est, q̃ causare operationé, vt forma, & vt agés, distinguuntur sicut causare vt quo, & vt quod. Occultum vero est, an omnis operatio sequens formã, sequatur eam effective, finaliter, vel materialiter, & nulla sequatur cã formaliter. Consuetus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando in his, in quibus operatio resultat ex ea, quasi esse quoddam, vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his, quæ pertinẽt ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quouis autem modo sit, vt sermo præsens omnib⁹ opinionibus supersit, distinctum est, Deum esse non causam formalem, sed causam rationẽ formæ principiãtis omnis operationis, vt ẽt operationes attributas magis formis. q̃ agentibus intime cõprehenderet. Tertio, proponit conclusionẽ responsuã in speciali iuxta

operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluũ igitur esset, q̃ agens creatũ aliquid operaretur.

¶ 2 Præt. Vna operatio non est simul a duobus operantibus, sicut nec vnus numero motus põt esse duorũ mobiliũ. Si igitur operatio creaturę ẽ a Deo ĩ creatura operãte, nõ põt esse simul a creatura: et ita nulla creatura aliqd operatur.

¶ 3 Præt. Faciens dicitur esse causa operationis facti, inquantum dat ei formam, qua operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquantum dat eis virtutem operãdi: sed hoc est a principio quãdo rem facit. Ergo videtur quòd vlterius nõ operetur in creatura operante.

SED CONTRA est, quod dicitur Isa. 26. Oĩa opera nostra operatus es in nobis Domine.

RESPON. Dicendum, q̃ Deum operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, q̃ nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus Deꝰ immediate omnia operaretur, puta, q̃ ignis non calefaceret, sed Deus in igne, et similiter de omnibus alijs. Hoc autẽ est impossibile, Primo quidẽ, quia sic subtraheret ordo causæ & causati a rebus creatis, quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agẽtis est, q̃ suo effectui det virtutẽ agendi. Secundo, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributę, si per eas nihil operaretur: quinimmo omnes res creatæ viderẽtur quodammodo esse frustra, si propria operatione destituerentur, cũ omnes res sint propter suam operationẽ. Semper. n. imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est ꝓpter formam, ita forma quæ est actus primus, est propter suam operationẽ; quæ est actus secundus: & sic operatio est finis rei creatæ. Sic igitur intelligẽdum est Deum operari in rebus, quòd tamen ipsæ res propriam habeant operationem.

Ad cuius etiidentiam considerandum est, q̃ cum sint causarum quatuor genera, materia non est principium actionis, sed se habet vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis vero, & agens, & forma se habent vt actionis principium, sed ordine quodam. Nã primum quidem principiũ actionis est finis, qui mouet agentem. Secundo vero, agens. Tertio autem, forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum. Quamuis & ipsum agẽs per formam suam agat, vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum a fine, qui est ipsum operatũ, puta, arca, vel lectus & applicat ad actionem securim, quæ incidit per suũ acumen. Sic igitur secundum hęc tria Deus in quolibet operante operatur. Primo quidem, secundum rationem finis. Cum. n. omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonũ, nisi secundum quod participat aliquã similitudinem summi boni, quod est Deus, sequitur q̃ ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

Similiter considerandum est, q̃ si sint multa agentia ordinata, sem per secundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei: et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertio, considerandũ est, q̃ Deus mouet nõ solum res ad operandum, quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tñ interdum formam securi non tribuit: sed ẽt dat formam creaturis agẽtibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantũ dat formam, quæ est principiũ actionis, sicut generans dicitur esse cã motus grauium & leuiũ: sed ẽt sicut conseruans formas, & virtutes rerũ, prout Sol dicitur cã manifestationis colorũ, inquãtum dat, & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis, quanto cõsideratur vt prior, & vniuersalior, & ipse Deus est proprie cã ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, q̃ inter oĩa est magis intimum rebus, ˢ sequitur q̃ Deus in omnibus intime operetur. Et pp hoc in sacra scriptura operationes naturæ Deo attribuũtur quasi operanti in natura, secundũ illud Iob. 10. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus sufficienter operatur in nobis ad modum primi agẽtis: nec pp hoc superfluit operatio secundorum agentiũ.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ vna actio non procedit a duobus agẽtibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadẽ actio procedat a primo, & secũdo agẽte.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse, & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum, vt dictum est.* In corp. ar.

hæc tria mẽbra, Deꝰ in quolibet operante operatur secundum hæc tria .s. finem, & agẽtem, & formam: & probat quo ad singulas partes singillatim. Et primo in rõne finis. Finis omnis operationis est bonũ verum, aut apparẽs. ergo participans similitudinem summi boni. ergo ipsũ summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, Primum agens mouet secundum ad agendum. ergo agit in virtute ipsius. ergo ipse est causa omnium actionũ agentium. Demum secundum formam, vbi duo, primo dicit modum qũo hoc cõuenit Deo: secundo deducit duo corollaria ordinate, Deus est causa operationũ secundarum non solum vt applicãs, nec solum vt dans principia actionum: sed vt dans, applicãs, & cõseruans formas, quæ sunt principia actionum. ergo est causa omnium operationũ secundum formam. Antecedẽs declaratũ, & excludendo membra exẽplo artificis & generãtis grane: & declarando intentũ exemplo Solis, & luminis respectu manifestationis. Primũ corollariũ est, Deus operatur in oĩb⁹ intime. probatur. Forma est intra rẽ. ergo q̃to vt prior & vniuersalior cõsiderata, est interior. ergo ſm esse ẽ intima. ergo vt est a Deo. ergo Deus intime operatur in omnib⁹. Totus ꝓcessus est clarus ex se: penultima vero consequentia probatur ex eo, q̃ Deus est ꝓprie cã ipsius esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollariũ, Operationes naturæ ꝓpterea attribuũtur Deo in Scriptura, vt in Iob 20.

39

Arti-

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.*

TItulus, Possit facere, non est quæstio de potentia. sed de actu exercito ipsius: an scilicet, de facto possit exire in actum faciendi aliquid præter ordinem inditum.

¶ In corpore duo. Primo distinguit ly, ordinem: secundo, respondet quæsito.

517 3.q.43.ar.2 cor. Et 3.cõtra c. 98.99 & 161. Et po.q. 6.art. 1. Et opus. 3 cap. 138. Et opus. 10.ar. 1. & 17. *cap. 3. ante medium tom. 6.

Quo ad primũ quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorũ, habitudo causarum ad eos, & explanatio exẽplaris. Distinctio est. Ordines multiplicantur Secundum multiplicationem causarum. Probatur. Quælibet causa habet rationẽ principii. ergo a qualibet causa deꝰ uatur aliquis ordo in suos effectus. ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶ Circa primam cõsequentiã huius probationis dubitatur, vnde valeat. Ex hoc enim quod habet rationem principii, bene sequitur. ergo est caput ordinis inter se, & effectũ: sed non sequitur. ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus, ũ non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinẽ, vt patet de causis vniuocis.

Lib. 26. contra Faust. c. 3. a medio, tom. 6.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quæ nõ causa, sed causæ instrumentum dici debet, vt 12. Meta. com. 24. dicit Alex. & in cõsequente duo includantur, scilicet, pluralitas effectuum, & ordo in eis a causa: si recte perspiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur aut vniuersaliter, aut accommode. Vnde consequentia potest habere duos sensus. Primus est supponendo, quòd omnis causa habeat plures effectus, & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine, alioquin esset confusio, & causa habet rationem principii, a quo scilicet illi deriuantur, ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est, accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, Causa est principium. ergo in causis habentibus plures effectus, a causa est ordo illorum ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito. Causa enim eo quòd habet rationem principii, & negatiue in illo ordine & positiue, sequitur. ergo ab ea est ordo in effectu siue ad ipsam causam, siue in seipso multiplicato, & sic vbi sunt plures effectus, aperte sequitur ordinem in eis esse, & esse a causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ, & induratio luti: vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum, vt generatio bouis & leonis, vt sunt a Sole: vel plures effectus ordinate se cõsequentes, vt leuitas sequitur formã ignis geniti &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter, & consequenter sustineri potest primus sensus: quoniam nulla est causa per se & principalis, quæ non sit causa saltem duorum, veluti subiecti & passionis.

¶ Ordinatio vero horum ordinum est, quòd vnus cõtinetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est, quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in parte & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, rege & ordine & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa cõtinetur sub causa: vnde causa superior nõ continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso, cuius exemplũ apparet in rebus humanis. Nam ex patre familias dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit a ciuitatis rectore, cum & hic cõtineatur sub ordine regis, a quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur prout dependet a prima causa, sic contra rerũ ordinem Deus facere non potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam præscientiã. Si vero consideretur rerũ ordo, prout dependet a qualibet secundarum causarum, sic Deus potest facere præter ordinem rerum: quia ordini secũdarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subijcitur: quasi ab eo procedens, nõ per necessitatem naturę, sed per arbitriũ voluntatis. Potuisset enim & alium ordinem rerum instituere. Vnde & potest præter hunc ordinem institutũ agere cum voluerit, puta, agendo effectus secundarum causarum sine ipsis, ᶜ vel producendo aliquos effectus, ad quos causę secundæ non se extẽdunt ᶜ. Vnde & Augustꝰ. dicit 26. cõtra Faustum, quòd Deus cõtra solitum cursum naturæ facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit.

¶ Ordinatio vero horum ordinum est, quòd vnus cõtinetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est, quòd causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in parte & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, rege & ordine regni, & clara est lra.

¶ Quo ad secũdum respondetur quæsito duabus conclusionibus, iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex præmissis illata est, quòd in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt a prima causa: alter, & hic est multiplex, vt sunt a causis secundis. Prima conclusio responsiua est. Deus non potest facere contra ordinẽ rerum, vt dependent a prima causa, probatur ducendo ad impossibile: quia si faceret contra talem ordinem, face e cõtra præscientiam suam, quod ẽ impossibile.

¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98 quomodo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quòd secundo modo intelligitur hic, non primo. vide ibi circa principium cap.

¶ Secunda conclusio respõsiua est, Deꝰ potest facere præter ordinem rerũ, prout dependent ex qualibet secundarum causarum. probatur, declaratur & cõfirmatur. Probatur quidem. Talis ordo ei subiici tur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis. ergo potest præter talem ordinẽ agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmissis, quia .s. causa superior non subiicitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur, ex quo omnia sunt a Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset alium ordinem instituere. Cõsequentia autẽ hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale, & liberum in hoc, q̃ naturale oportet agere secundum vltimum virtutis suæ, & consequenter effectũ simillimũ, & consequenter non põt immediate agere effectũ propriũ causarum secundarum: causam vero libere agentem nõ oportet sic agere, sed põt agere immediate imperfectissimum effectũ, vtendo virtute sua vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tñ, si vult, facere opus imperfectũ, quale nouitius in arte faceret. Declaratur vero ponẽdo duos modos, quibus Deus præter hũc ordinẽ facit, & patet in litera. Cõfirmatur aũt authoritate Aug. nõ solũ hæc, sed prima cõclusio simul, vt patet in lra.

¶ Circa vtranq; conclusionem simul dubium occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolute, & sic constat quòd potest Deus cõtra vtrunq; ordinem, nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrunq; ordinem: quoniam sicut Deus præsciuit primum ordinem, ita & alios: & quemadmodum si præter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam, ita si præter alios ordines faceret, faceret contra præscientiam suam: & sic tota litera ruere videtur.

¶ Ad hoc breuiter dr, q̃ vt in titulo patet, hic ẽ sermo de potẽtia Dei scdo mõ, & q̃ quis vterq; ordo sit pscitꝰ & institutus a

512 c 522

Cap. citato in argumẽ. sed contra.

Universidad de Deusto Biblioteca

D.628

Li.26 contra Faustũ, ca. 3. ante mediũ, tomo.6.

518 Po.q.6.art. 2.Et 2. dist. 18.q.1.art. 3.Et 3.contra ca.101. & 102.

Deo ab æterno: agere cũ pter primũ læderet præsciam, præter alios autem non. Ad cuius euidentiã scito, quòd omnis executio causæ secũdæ infert executioné in causa prima: quia ab actione illius pédet omnis actio, nõ aũt econuerso: quia pôt causa prima p seipsam solam exequi, & perficere aliquid. & inde est qd̃ fieri aliquid præter executionem primæ causæ é impossibile: fieri aũt aliquid pter executioné cuiuscũque, & omnium simul causarum secũdarum, non inconuenit. Cum autem ordo rerum ad primã causam attẽdat̃ penes executioné primæ causæ, ordo auté earum ad alias causas attendatur penes executiones illarũ, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quòd cõtineat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendũ est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, nõ continet nisi quicquid est p talem causam exequendum. & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rõnes, ac præsciẽtias partiales, vt ita dixerim, eorum. Sed inconueniens manifeste esset, quòd præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiés, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniam vt dictum est, debet̃ tali rationi comprehensio omnium executioni mandatorũ qualitercunque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quãuis de potentia absoluta multa possibilia restent, quæ nunquàm erunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus ex articulo præcedenti.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ fiunt a Deo præter causas nobis notas, miracula dicũtur. Probatur. Miraculũ dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt a Deo præter causas nobis notas, dicunt̃ miracula. Antecedens supponitur, & manifestatur quid importet, ostendẽdo q̃d habeat ex admiratiõe, scilicet causam ignotam effectus patẽtis: & quid ex plenitudine, scilicet occultationem causæ, non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculũ, quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non, nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur, quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intendit in conclusione, quod per causas secundas, seu naturales in titulo.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd cum aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter cõtingere. Vno modo per actionem agentis, qui inclinationem naturalem non dedit: sicut cum homo mouet corpus graue sursum, quod non habet ab eo vt moueatur deorsum: & hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agẽtis a quo dependet actio naturalis: & hoc non est contra naturam, vt patet in fluxu & refluxu [d] maris, qui non est contra naturam, quàmuis sit præter motum naturalẽ aquæ, quæ mouetur deorsum. Est enim ex impressione cœlestis corporis, a quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cũ igitur naturæ ordo sit a Deo rebus inditus, si quid prẹter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Aug.*dicit 26. contra Faustum, quòd id est cuilibet rei naturale, quod ille fecerit, a quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

Ad 2m dicendum, ꝙ ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam, quæ est regula oĩs iustitiæ: & ideo præter hunc ordinem, Deus nihil facere potest.

Ad 3m dicendum, quòd Deus sic rebus certũ ordinem indidit, vt tamen sibi reseruaret, quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum prẹter hunc ordinem agit, non mutatur.

Articvlvs vii.

Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi, & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt a Deo præter ordinem naturalem. nõ enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis: & tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶ 2 Præt. Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis proueniens: sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non sunt ardua: sunt enim in minimis rebus, sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione
F ægrorum. Nec etiam sunt insolita, cum frequenter eueniant: sicut cũ infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturæ, vt cum aliqui sanantur a febribus. Nec etiam supra spem, sicut resurrectionem mortuorum omnes speramus, quæ tamen fiet prẹter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem, sunt miracula.

G ¶ 3 Præt. Miraculi nomen ab admiratione sumitur: sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis, sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discẽtes. Ergo non omnia quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

Sed contra est, q̃d Aug. *dicit 26. contra Faustum. quòd cũ Deus aliquid facit contra cogni-
H tũ nobis cursum solitũq; naturæ, magnalia, vel mirabilia nominant̃.

L.26.c.3.a medio illi⁹ tom.6.

Respon. Dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit, cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admirat̃ cũ videt eclipsim Solis, & ignorat causam, vt dicit̃ in principio Metaph. Potest autem causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota, quæ tamen est alijs incognita. Vnde aliquid est mirũ vni, quod non est mirum alijs: sicut eclipsim Solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miracu-
I lum autem dicitur quasi admiratione plenum, quod scilicet habet causam simpliciter, & omnibus occultam: hæc autem est Deus. Vnde illa quæ a Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

Li.1.Meta. cap.2.circa medium, tom.3.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ creatio, & iustificatio impij, etsi a solo Deo fiant, nõ tamẽ proprie loquendo, miracula dicuntur: quia nõ sunt nata fieri per alias causas, & ita non contingunt prẹter ordinẽ naturę, cũ hęc ad facultatem naturę non pertineant.

Ad 2m dicendum, ꝙ arduum dr̃ miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturę. Similiter etiam insolitũ dr̃, nõ quia frequenter non eueniat, sed quia est prẹter naturalẽ
K consuetudinẽ. Supra facultatẽ aũt naturę dr̃ aliquid non solum pp substantiam facti, sed etiam pp modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur, non supra spem gratiæ, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

Ad 3m dicendum, ꝙ scientia Apostolorum q̃uis secundum se non fuerit manifesta, manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

Articvlvs viii.

Vtrum unum miraculũ sit maius alio.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur ꝙ vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim August.*in epistola ad Volusian. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis: A sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. ergo vnum non est maius alio.

519 1.2.q.113. arti. 10.co. Et 3. cõtra c.101.fin. *Aliquantulum ante mediũ est epi.3.to.2.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Vnum miraculum est maius alio. Probatur. Miraculũ dicitur non per comparationem ad diuinam potentiã, sed facultatem naturę excessę. ergo vnũ est maius alio. Antecedens quo ad primam partem patet, quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet est minimum, quod probat̃ authoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum a diuisione. Cõsequentia vero probatur, quia natura secũdũ triplicem gradũ excedi potest. Primo secundum substantiã facti: secũdo s̃m materiã in qua: & tertio s̃m modũ faciendi &c. oĩa clara sũt. ¶ Circa primũ gradũ miraculorum dubiũ occurrit, qm̃ hic dicitur, quòd excedẽtia facultatẽ naturæ secundũ substantiã facti, tenent summũ locum in miraculis. ¶ In rñsione aũt ad primũ pcedentis articuli dictũ est, quòd creatio & iustificatio ipii nõ sunt proprie miracula, quia non sunt nata fieri per causas secundas. igitur si rõ hæc ibi assignata est bona, excessus naturæ secundum substantiã facti minuit rationẽ miraculi. ergo nõ cõstituit summũ gradũ eorũ, vt hic dicitur. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ excedentia s̃m substãtiam facti: sunt in duplici differentia. Quædam pertinent ad communẽ influẽtiam: quædam verò ad specialem influxũ. Pertinentia ad communem influẽtiã sunt, & quæ De⁹ vt primũ agẽs quasi suprema natura facit, vt creatio, conseruatio, ordinatio vniuersi, & partiũ eius nõ aliter possibiliũ, q̃ per creationẽ &c. & quæ Deus vt tale agẽs, puta glorificator, manifestato nobis ordine facit, vt iustificatio impii, collatio gratiæ &c. Et hæc merito minuũt rationem miraculi, quia a Deo sunt non vt ignota causa. Et de his dictum est in, præcedẽti articulo, quòd non sunt proprie miracula. Et ratio ibi assignata, q̃a scilicet non sunt nata fieri per causas secundas, optima est, si ponderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantum: quasi diceretur, hæc sunt de genere eorũ, quæ sunt nata fieri, idest, habẽt quasi naturalem cursum in vniuerso, & nõ p medias causas secũdas. Oportet.n. ad miraculi rationẽ & quòd sit prẹter causas secundas, & non sit a Deo quasi s̃m naturam, quia sic est causa nota, vt tamen sunt ista quæ pertinẽt ad communem influentiã. Ad specialẽ aũt influxũ Dei pertinent, quæ solus præter causas secũdas s̃m ordinẽ sibi soli notũ facit &c. & talia excedentia s̃m substantiã facti naturã, sunt in primo gradu miraculorum, vt transubstantiatio panis in corp⁹ Christi, & incarnatio verbi &c.

¶ 2 Præt. Potentia Dei est infinita: sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum, quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum nõ est maius altero.

Sed contra est, quod B Dominus dicit Ioan. 14. de operibus miraculosis loquens Opera. quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

Respon. Dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunque factum diuinæ potẽtiæ comparatum est minimum, secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatę sunt: sed dicitur aliquid miraculum per C comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatẽ naturæ, secundum hoc maius miraculum dicitur. Excedit autem aliquid facultatem naturę tripliciter. Vno modo quantum ad substantiam facti, sicut quòd duo corpora sint simul, vel quòd Sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur, quod nullo modo natura facere pôt: & ista tenent summum gradum ĩ miraculis. Secundo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quantum ad id, in quo fit: sicut resuscitatio mortuorum, & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo: & potest præstare visum, sed non cæco: & hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ, quantum ad modum, & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito p virtutẽ diuinam a febre curatur absque curatione, & consueto processu naturæ in talibus: & cum statim aer diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis, sicut factum est ad preces Samuelis, & Eliæ: & huiusmodi tenent infimum locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundum quod diuersimode excedunt facultatem naturæ. Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CVI.

Quomodo una creatura moueat aliã, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hęc consideratio tripartita, vt primo cõsideremus, quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secundo, quomodo corpora moueant. Tertio, quomodo homines, q sunt ex spirituali & corpali natura cõpositi. ¶ Circa primum tria consideranda occurrũt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo ĩ homines. ¶ Circa primum considerare oportet de illuminatione, & locutione angelorũ, & ordinatione eorum adinuicem tam bonorũ, q̃ malorũ.

Circa illuminationẽ quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando.

¶ Secũdo, Vtrum vnus moueat voluntatem alterius.

¶ Tertio, Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem.

¶ Quarto, Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

Articvlvs primvs.

D *Vtrum unus angelus illuminet alium.*

Ad primvm sic proceditur. Videtur ꝙ vnus angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possident nunc, quam nos in futuro expectamus: sed tunc vnus homo non illuminabit alium, secundum illud Iere. 31. Non docebit vltra vir proximum suum, & vir fratrem suum. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

E ¶ 2 Præt. Triplex est lumen in angelis, naturæ, & gratiæ, & gloriæ: sed angel⁹ illuminatur lumine naturæ a creante, lumine gratiæ a iustificante, luminæ glorię a beatificante, quod totum Dei est. Ergo vnus angelus nõ illuminat alium.

¶ 3 Præt. Lumen est forma quędã mẽtis: sed mẽs rõnalis a solo Deo format̃ nulla ĩterposita creatura, vt Aug.†dicit ĩ lib. 83. qõ Ergo vnus angel⁹ nõ illuminat mẽtẽ alterius.

Sed contra est, ꝙ dicit Dio. *.8.cap. cęl. hierar. ꝙ angeli secũdę hierarchię purgant̃, & illuminant̃, & pficiunt p angelos primę hiera-

¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.*

In titulo aduerte, ꝙ q̃uis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatiõe, qm̃ nihil aliud est q̃ locutio quædã s. illuminatiua, illuminatio tñ est prior locutione, vt est mutatio, atq; gubernationis diuinæ effectus, qm̃ illuminatio per se importat actionẽ perfectiuam alterius, locutio aũt non. Et ideo hoc in loco prius de illuminatione, q̃ de locutione determinatur. Pôt quoq; & alia rõ huius ordinis reddi, s. ꝙ illuminatio est naturaliter prior locutiõe, sicut naturale aĩali, & hoc s̃m nominis rationem: q̃uis secundum suppositionẽ in tali materia secundũ veritatẽ locutio sit prior illuminatiõe. Quæstiones.n. ordinant̃ s̃m rõnes q̃sitorũ in cõmuni, & non secundum ordinem cõclusionũ decidẽdarum.

520 2.di.9.ar.2. Et di.11.q.2.ar.1. Et veri.q.9.ar.1.Et 1. cor. 13.

Q.51. non pro. a fine, tom.4.

*ca.8. parũ ante mediũ et c.6. Eccl. hierarch.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In corpore tria. primo proponitur conclusio rñsiua affirmatiue .s. Vnus angelus illuminat aliũ. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis, & dicit ꝙ est manifestare alii veritatẽ cognitã. Et probatur dupliciter, primo ex rõne illuminatiõis, q̃ habetur ex authoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Eph. 5. secundo ex authoritate Dionys. 7. cap. cæl. hierarch.

¶ Aduerte hic, ꝙ manifestare aliquod ignotũ contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti: sicut habens pomũ occultatum, proferens illud in mediũ, manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis, vt pateat alicui qđ occultũ erat: sicut addens candelã dicitur manifestare quod priori lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandũ quòd illuminare non est quodcunque manifestare, dicitur quòd illuminare est manifestationẽ agnitæ veritatis tradere. vbi expresse vtrunque posuit de ratione illuminationis .s. offerre veritatem cognitam, & manifestationem illius, quod est per lumen adhibitũ. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert, ista vero obiectum simul cum lumine.

*Ca.7.post medium.

*Q. præceden. art. 3.

RESPON. Dicendum, quòd vnus angelus illuminat alium. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd lumen secundum quòd ad intellectum pertinet, nihil est aliud quàm quædam manifestatio veritatis, secundum illud ad Eph. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Vnde illuminare nihil aliud est, quàm manifestationem agnitæ veritatis alij tradere, secundum quem modum Apostolus dicit ad Eph. 3. Mihi omniũ sanctorum minimo data est gratia, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Sic igitur vnus angelus dicitur illuminare alium, inquantum ei manifestat veritatem, quam ipse cognoscit. Vnde Dion.* dicit 7. cap. cæl. hierar. quòd theologi plane monstrant cælestium substãtiarum ornatus a supremis mẽtibus doceri deificas scientias. Cum autem ad intelligendum duo concurrant, vt supra diximus,* scilicet virtꝰ intellectiua, & similitudo rei intellectæ: secundũ hæc duo vnus angelus alteri veritatem notam notificare potest. Primo quidem, fortificando virtutem intellectiuã eius. Sicut enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis, vt minus calidũ crescit in calore ex præsentia magis calidi: ita virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum. Hoc enim facit in spiritualibus ordo cõuersionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis.

G Secundo autẽ vnus angelus alteri manifestat veritatem ex parte similitudinis intellectæ. Superior .n. angelus notitiam veritatis accipit in vniuersali quadam cõceptione, ad quam capiendam inferioris angeli intellectus non esset sufficiẽs, sed est ei connaturale, vt magis particulariter veritatem accipiat. Superior uero angelus veritatem, quam velociter concipit, quodammodo distinguit, vt ab inferiori capi possit. Et sic eam co- H gnoscendam illi proponit: sicut etiam apud nos doctores, quod in summa capiunt, multipliciter distinguunt, prouidentes capacitati aliorum. Et hoc est quod Dionys.* dicit 15. cap. cæl. hier. Vnaquæque substantia intellectualis datã sibi a diuiniore vniformem intelligentiam, prouida virtute diuidit, & multiplicat ad inferioris sursum ductricem analogiam.

*Ca.15.nõ multum remote ante medium.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd omnes angeli, tã superiores quàm inferiores immediate vidẽt Dei essentiam: & quantum ad hoc vnus non docet aliũ. De hac enim doctrina propheta loquitur: unũ dicit, Non docebit vir fratrem suũ dicens, Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsque ad maximum. Sed rationes diuinorum operum, quæ in Deo cognoscuntur sicut in causa, omnes quidem Deus in seipso cognoscit, quia seipsum comprehendit: aliorum vero Deum videntium tãto vnusquisque in Deo plures rationes cognoscit, quanto eum perfectius videt. Vnde superior angelus plura ĩ Deo de rationibus diuinorum operum cognoscit, quàm inferior, & de his eum illuminat. Et hoc est quod dicit Dion.* 4. ca. de di. no. quòd angeli existentium illuminant rõnibus.

551

cap. 4. non multũ a principio.

AD 2m dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturę, vel gratiæ, vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius, & manifestando ei veritatem de his, quæ pertinent ad statum naturæ, & gratiæ, & gloriæ, vt dictum est*.

In cor. arti.

AD 3m dicendum, quòd rationalis mens formatur immediate a Deo vel sicut imago ab exemplari, quia nõ est facta ad alterius imaginem quàm Dei: vel sicut subiectum ab vltima forma cõpletiua: quia semper mens creata reputatur informis, nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Alię vero illuminationes, quæ sunt ab homine, vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

Vtrum unus angelus possit mouere uoluntatem alterius.

521

1.2. q.9.ar. 4. Et 3.contra cap.88. & 89.

AD SECVNDVM sic ꝓcedit. Vr̃ qđ vnus angelus possit mouere volũtatẽ alterius. Quia secundum Dionys. sicut vnus angelus illuminat alium, ita purgat & perficit, vt patet ex authoritate supradicta*: sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad voluntatem. nam purgatio videtur esse a sordibus culpę, quæ pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur esse per cõsecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

*Ar. præce. argum. sed contra.

B ¶ 2 Præ. Sicut Dion.* dicit 7. ca. cæl. hier. nomina angelorum designant eorum proprietates. Seraphim enim incẽdentes dicuntur, aut calefacientes, quod est per amorem, qui ad voluntatem pertinet. unus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

ca.7.cæl hierar. ĩ princi. & ca.8. circa pricipiũ

¶ 3 Præt. Philos. dicit in 3. de Ani.* ꝙ appetitus superior mouet appetitum inferiorem: sed sicut intellectus angeli superioris superior est, ita etiam appetitus. ergo C videtur ꝙ superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

Lib. 3. de anima tex. 59. tom. 2.

SED CONTRA. Eius est immutare volũtatem, cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis: sed solus Deus est qui iustificat. ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* voluntas immutatur dupliciter: vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte qui- D dem obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectũ, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonstrat obiectũ, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed sicut supra dictum est,* alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, sed nihil sufficienter mouet voluntatem: nisi bonũ vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur a beatis, qui dicenti Moysi, E Ostẽde mihi gloriã tuã, respondit, Ego ostendam tibi omne bonum, vt habetur Exo. 33. Angelus ergo non sufficienter mouet voluntatẽ, neque vt obiectum, neque vt ostẽdens obiectum: sed inclinat eam, vt amabile quoddam, & vt mani-

Q. præced. artic. 4.

Q. præced. art. 4.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus vnꝰ angelus illuminat aliũ angelum, & sic ponitur conclusio responsiua in speciali bimembris, Vnus angelus illuminat alium angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectę. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis. ergo virtus intellectualis inferioris angeli cõfortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum. ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido. consequentia vero probatur: quia hoc facit ordo conuersionis in spiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda vero pars probatur sic. Superior angelus veritatem sic vniuersaliter nouit, vt improportionata sit inferiori. ergo distinguit vt ab inferiori capiatur. ergo illuminat illum ex parte similitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex supradictis. Prima consequentia probatur, quia connaturale est inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magistri & discipuli, Et cõfirmatur authoritate Dionysii. 14. cap. Secunda consequentia est per se nota.

¶ Circa primã partẽ cõclusionis, & eius probationẽ occurrit dubiũ tactũ a Durando & Aureolo, consistens in hoc. Confortatio ista aut fit ꝑ actionẽ vniꝰ in alium, aut ꝑ concursum amborũ ad vnũ cõem effectum. Si per actionẽ, dupliciter potest intelligi, aut causando intẽsius lumẽ intellectus, aut adhibẽdo aliqđ nouũ lumẽ: Sed nullo horũ modorum potest verificari. ergo. Quòd .n. ibi nõ sit intensio luminis, patet ex eo, ꝙ lumẽ virtutis intellectiuę, de quo est sermo, nõ suscipit magis & minꝰ, cũ sit naturalis potẽtia in natura inuariabili. Quòd ẽt nõ causet ibi nouũ lumẽ s̃m esse intẽtionale, vt quidã dicũt, ex eo patet, ꝙ vnus angelꝰ apud F S.Tho. non põt causare in alio speciẽ obiecti, quã cõstat habere esse intẽtionale, & esse quoddã intentionale lumen. Quòd aũt ista confortatio nõ fiat ꝑ cõcursum vtriusq; intellectus ad intelligendũ idẽ, patet dupliciter. Primo ex eo ꝙ impossibile est duas intellectiuas virtutes creatas eundẽ actum intelligendi causare, cum intellectio sit actio immanens: nec vnũ accidens possibile sit esse in duobus. Secundo ex eo quòd etiam in corporalibus vnũ agens non confortatur ex concursu alterꝰ ad idẽ, nisi ipsum aliquid recipiat ab illo concurrẽte. Vnde & in litera dicitur, ꝙ minus calidum fortificatur ex præsentia magis calidi, quia crescit in calore. vbi ergo solus fit concursus ad tertium, non est fortificatio. Simili modo potest dubitari de illo ordine conuersionis in spiritualibus, posito in litera, quid sit ista conuersio, aut .s. est actiua in inferiorem, aut solum cõcursiua ad eundem effectum, & cetera, vt supra.

520

¶ Ad hoc dicitur, qđ conuersio & cõfortatio ista fit ꝑ actionẽ vnius in aliũ, & per concursum vtriusq; ad idẽ, non ꝑ modũ naturæ, sed artis cooperantis naturæ, nõ ꝑ influxum pertinẽtem ad agens naturale, sed per influxum pertinentem ad docentem vt sic.

¶ Ad cuius euidentiã scito, ꝙ quantũ I ad propositũ spectat, differentia inter ea quæ fiunt a natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante naturæ, est, ꝙ illa fiunt ab agẽte extrinseco, vt patet in generatione rerũ naturaliũ: ista vero fiunt partim ab extra, & partim ab intra, vt patet de sanitate adepta per curã medicorum. Nec est dubium quin hoc modo in nobis scientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc vero supponatur. Scito secundo, quòd actio docentis vt sic, non est præbere prius aliquod lumen, & deinde offerre veritatem cognitam, sed offerre veritatem cognitam, vt illuminatã. Sic .n. illuminatur intellectus ad videndã veritatẽ illã, & consequenter fortificat̃ ex participatione luminis superioris participati per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas aũt illustrata est: quũ lumine ĩtellectuali claret. Claret aũt: quũ intellectuali intuitu penetratur: & sic de primo ad vltimũ, cũ aliquod K occultũ nõ per solã absentiã, sed propter difficultatẽ, vel excellẽtiam &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum profertur. Et quàmuis contingat illud non videri ab eo, cui offertur, propter debilitatem intellectualis visus, tamen quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quisque superior inferiori obiectum, vt cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo non sequitur: ergo profertur obiectum, vt illustratum huic inferiori, eo quòd cognitum a superiore claret vt obiectum ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitum a magistro claret vt obiectum illius, & non addiscentis plerumque: Ideo cum hac prima radice, concurrit secunda, scilicet particularizatio conceptuum habilium vt percipiantur a tali inferiori, vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterque modus illuminationis coniungitur: quoniam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura est lumen, quàm diuisio. Et

Et illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, nõ solũ potens ad hoc percipiendũ, sed alia, ad quæ prius nõ se extẽdebat: hæc aũt se tenet ex parte speciei .i. cõceptus. Et ꝑ hæc iã patere põt rñsio ad obiecta. superior .n. angelus cõuertit se ad inferiorẽ eo mõ quo doctor ad discipulũ, sublata tñ discursus iperfectiõe. Hæc autem conuersio nõ consistit in actione, aut concursu per modum naturæ, vt obiectiones ꝓcedũt: sed ĩ actione in aliũ per modũ artis cooperatiuæ naturæ. Et est in superiore actiua ordinatio conceptꝰ ꝓprii illustrãtis & cõmẽsurãtis rẽ cõceptã iferiori. In iferiore vero ẽ applicatio intellectus sui ad formãdum in se cõceptum correspondentem ostenso conceptui de eadem re: sic enim participat superioris lumen ꝑ modum disciplinæ. Sic quodam modo fit in inferiore nouum lumen propter participationẽ prædictam, qua redditur de potentia illuminatus, actu illuminatus. Sic quodãmodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum, non quòd sit proprie intensio Sic quodammodo est duorũ concursus ad tertium: pro quanto doctor nihil prius dat discẽti, sed ad formandũ in ipso discente conceptum verum, proprium & clarum, & de re illa, suum conceptum cõuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia cõtinuantur, & confortantur: continuatione, & crescunt, & non per præuiũ aliquid adipisci, vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de veritate artic. 1.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ sextæ Articulum secundũ.*

Titulꝰ clarꝰ. Possit, intelligit de potentia sufficiẽte, alioquin nõ dr̃ posse: nisi secũdũ quid.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quę sito negatiue. Vnus angelus nõ põt mouere voluntatẽ alterius. Probatur hæc cõclusio tali ordine. primo distinguit ly, mouere voluntatẽ, in duo mẽbra: secũdo, probatur cõclusio quo ad primũ membrũ: & tertio quo ad secundum. Distinctio est. Volũtas põt moueri dupliciter ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouẽs .s. ipsum obiectum, & ostendens obiectum. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio cõclusionis, quo ad primũ mẽbrum continet duo, primo quid nõ possit .s. ꝙ vnus an- A gelus non põt mouere voluntatẽ alterius ex parte obiecti, & arguit sic. Bonũ vniuersale tantũ mouet sufficienter voluntatem obiectiue, & hoc a solo Deo ostenditur. ergo vnus angelus non põt volũtatẽ obiectiue mouere. Cõsequẽtia nota est: & antecedens quo ad primam partem probatũ fuit superius: quo ad secundã vero insinuat probatio rõne, & authoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis .s. Deum, vt per essentiã videndum. Authoritas, Ego ostendam tibi omne bonũ. Secundo, continet quid possit angelus ex hac parte .s. ꝙ potest inclinare voluntatem vtroq; modo, i. vt amabile, & vt ostẽdẽs amabile: quia est quoddã bonum, quo ad primum, & quia potest suadere, quo ad s̃m.

¶ Probatio vero cõclusionis quo ad secundã partẽ .s. volũtas nõ põt ex parte potẽtiæ ab angelo, sed a solo Deo moueri est, Solꝰ Deus ẽ author naturæ intellectualis. ergo solus ipse tribuit potentiã volendi. ergo solus põt immutare inclinationẽ illius in volitum. ergo solus potest immutare operationẽ voluntatis. ergo solus põt mouere eã ex parte potentiæ. Antecedens supponit̃ ex dictis. Prima cõsequentia relinquit̃ per se nota. Secũda vero probatur, Solus author naturæ, quã sequit̃ ĩclinatio naturalis, põt illã inclinationem mutare. ergo solus author intellectualis naturæ, quã sequitur inclinatio voluntatiua, potest illam mutare. Tertia vero cõsequẽtia probatur: q.a operatio voluntatis nihil aliud est, q̃ inclinatio volũtatis in volitum. Vltima vero consequentia relinquitur per se nota.

¶ Circa hãc rationem dubium occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actũ ꝓprium: probatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneum. procedit .n. de mutatione inclinationis actualis ipsius volũtatis. Vnde dicet quispiam, quòd licet solus Deus possit variare inclinationem volũtatis: angelus tamen mouere ipsam voluntatem ad aliquas suarum inclinationum actualium potest. Ad hoc dupliciter dici potest: Primo negãdo, ꝙ probatio literæ loquitur de variatione volũtatis a proprio opere ad extraneum. Dicam .n. ꝙ probatio fundatur super hoc tantum, ꝙ operatio per modum inclinationis a nullo extrin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

extrinseco ineſſe pt, niſi a datore virtutis. Hæc.n. eſt differẽtia inter operatiõẽ abſolute, & operatiõẽ per modum inclinationis conuenientẽ, quòd illa ab extra eſſe poteſt, iſta nõ. Exemplũ, Graue poteſt deſcẽdere & aſcẽdere: ſed aſcẽdere dere nõ ineſt ſibi vt inclinatio, ſed deſcẽdere ſic, & ideo graue a nullo extrinſeco poteſt per ſe moueri deorſum, niſi a generante. Sub hac ꝓpoſitione poſita in litera in illis verbis, Inclinationẽ ſolus põt mutare qui dat virtutem &c. poſita eſt minor, imo prẽpoſita .ſ. quòd omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud eſt q̃ inclinatio actualis volẽtis in volitum. igitur voluntas non poteſt educi de poteꝛtia ad actum volẽdi ex parte potentiæ ab aliquo extrinſeco, niſi a datore volũtatis & hæc rõ cõuincit: intellectum, & eſt ꝑ ſe nota. Cõſtat.n. ꝙ moueri ad actualem inclinationem vt ſic, nõ niſi a ſe, aut a ſui factore, a quo habitualem habet inclinationẽ, eſſe põt inclinationis .n. rõnẽ habere non põt reſpectu alicuius, qđ ab extra venit. Si quis aũt cõtẽdat ex ſuperficie literæ, & nõ ex rõne inclinationis, ſed variatiõe inclinationis, proceſſum hũc interpretãdum omnino vult, poteſt dari ſecunda reſponſio dicẽdo, ꝙ qa eiuſdem rõnis eſt moueri appetitũ alioquẽ ex parte potentiæ ad ſuũ actũ naturalẽ, & moueri ad oppoſitũ: ideo ex negatiõe potẽtiæ motiuę ad oppoſitũ, optime inferꝛ negatio potẽtiæ motiuę ad actuale inclinationẽ. Qđ aũt eiuſdẽ rõnis ſit mouere ex parte potentiæ ad ꝓpriã inclinationẽ, & variare inclinationẽ, ex eo pater, qđ variari inclinatio nõ põt niſi variata virtute, quã ſequit inclinatio. Nõ .n. põt imaginari qđ varietur inclinatio

515
546

Art. præce.

D. 540.

Cap. 6. eccleſ. hierar. par. 3. inter mediũ & fi.

In cor. art.

522
2. d. 9. ar. 2. Et veri. q. 9 ar. 3.

feſtãs aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem: & per hoc inclinare poteſt ad amorẽ creaturæ, vel Dei per modum ſuadentis. Ex parte vero ipſius potentiæ voluntas nullo modo poteſt moueri niſi a Deo. Operatio.n. volũtatis eſt inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc aũt inclinationẽ ſolus ille immutare poteſt, qui virtutem volendi creaturæ contulit[e]: ſicut & naturalem inclinationẽ ſolum illud agẽs poteſt mutare, quod poteſt dare virtutem, quã conſequit inclinatio naturalis. Solus autem Deus eſt, q̃ potentiã volẽdi tribuit creaturę, qa ipſe ſolus Deus eſt author rationalis naturę. Vñ angel⁹ voluntatẽ alteri⁹ mouere nõ põt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſm modũ illuminationis eſt accipienda & purgatio, & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum & voluntatẽ, purgat a defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finẽ intellectus & voluntatis: angeli autẽ illuminatio refertur ad intellectũ, vt dictũ eſt:* ideo etiam purgatio angeli intelligitur a defectu intellectus, qui eſt[d] ne ſcientia: perfectio autem eſt cõſummatio in finẽ intellectus, qui eſt veritas cognita. Et hoc eſt quod dicit Dion.* 6. ca. eccl. hierar. quòd in cęleſti hierarchia purgatio eſt in ſubſtantijs & eſſentiis tanquã ignotorum illuminatio inperfectiorem ſciẽriam inducẽs. Sicut ſi dicamus viſum coꝛporalem purgari, inquantũ remouentur tenebræ: illuminari vero, inquantum perfunditur lumine: perfici vero, ſecundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

AD 2[m] dicendũ, quòd vnus angelus poteſt inducere aliũ ad amorem Dei per modum perſuadẽtis, vt ſupra dictum eſt*.

AD 3[m] dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur de appetitu ĩferiori ſenſitiuo, qui poteſt moueri a ſuperiori intellectiuo, quia pertinet ad eandem naturam animę, & quia inferior appetitus eſt virtus in organo corporali, quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus inferior ſuperiorem illuminare poſſit.

AD TERTIVM ſic procedit. Videt quòd angelus inferior ſuperiorẽ illuminare poſſit. Eccleſiaſtica enim hierar. deriuata eſt a cęleſti, & eam repræſentat, vnde & ſuperna Hieruſalem dicitur mater noſtra, Gal. 4. Sed in Eccleſia etiã ſuperiores illuminãtur ab inferioribus & docentur, ſecũdum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 14. Poteſtis omnes per ſingulos ꝓphetare, vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Ergo & in cęleſti hierarchia ſuperiores ab inferioribus poſſunt illuminari.

¶ 2 Præt. Sicut ordo coꝛporalium ſubſtãtiarum dependet ex Dei voluntate, ita & ordo ſubſtantiarum ſpiritualium: ſed ſicut dictum eſt, * Deus quandoque præter ordinẽ ſubſtantiarum coꝛporalium operatur. ergo etiam operatur præter ordinem ſpiritualium ſubſtantiarum illuminando inferiores, nõ ꝓ medios ſuperiores. Sic ergo inferiores illuminati a Deo poſſunt ſuperiores illuminare.

¶ 3 Præt. Vnus angelus alium illuminat, ad quem ſe conuertit, vt ſupra dictum eſt*: ſed cum iſta conuerſio ſit voluntaria, poteſt ſupremus angelus ad infimũ ſe conuertere mediꝰ prætermiſſis. Ergo poteſt cũ immediate illuminare, & ita põt illuminare ſuperiores.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dion.* dicit, hãc legem eſſe diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducantur in Deũ per ſuperiora.

RESPON. Dicendum, ꝙ inferiores angeli nunquàm illuminãt ſuperiores, ſed ſemper ab eis illuminantur. Cuius ratio eſt, qa ſicut ſupra dictum eſt*: ordo continet ſub ordine, ſicut cauſa continetur ſub cã. Vnde ſicut ordinatur cã ad cauſam, ita ordo ad ordinẽ. Et iõ non eſt inconueniens, ſi aliqñ aliquid fiat præter ordinem inferioris cauſæ ad ordinandum in ſuperiorem cauſam: ſicut in rebus humanis prætermittit mandatũ præſidis, vt obediatur principi. Et ita contingit, vt præter ordinem naturæ coꝛporalis aliquid Deꝰ miraculoſe operetur ad ordinandum homines in eius cognitionem. Sed prætermiſſio ordinis, qui debetur ſpiritualibus ſubſtãtijs, in nullo ꝑtinet ad ordinationem hominũ in Deum, cũ operationes angelorum nõ ſint nobis manifeſtę, ſicut operationes viſibiliũ coꝛporum. Et iõ ordo, qui cõuenit ſpiritualibꝰ ſubſtãtijs, nũquàm a Deo prętermittit, quin ſemper inferiora moueãtur ꝑ ſuperiora, & non econuerſo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd eccleſiaſtica hierarchia imitatur cæleſtem aliqualiter, ſed non perfecte conſequitur eius ſimilitudinem. In cæleſti enim hierarchia lapidis reſpectu motus localis, niſi facta mutatione circa gravitatẽ: ſtatim illa, ſemper motꝰ deorſum ſequitur, vt inclinatio. Alii autem motꝰ põt quidem ei ineſſe, ſed nõ vt inclinatio actualis, & rõ eſt in prõptu: qa inclinatio actualis ſupponit habituale, & eſt ab eaideoque non põt actualis variari, niſi variata habituali. Cõſtat autẽ qđ variare habituale inclinationẽ eſt datoris naturæ, cuiꝰ eſt illa virtus. Vnde non variat inclinatio terrę, niſi ũãſmutata terra de gravi in leue, quoꝙ ſine ſubſtantiali trãſmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationẽ eiꝰ actualẽ nõ põt niſi dator virtutis ꝓp neceſſariã connexionem inter actualẽ inclinationẽ & habitualẽ, qua ꝓ hibetur agẽs extrinſecum attingere inclinationẽ actualẽ, niſi media habituali. Hæc autẽ eſt rõ, quare. extrinſecum agens nõ poteſt educere appetitũ aliquẽ de potentia ad actũ ſm ſuũ, quia .ſ. actus ille ineſt vt inclinatio, inclinatio aũt vt ſic non põt ex parte potentiæ attingi, niſi media inclinatiõe habituali, ac ꝑ hoc ſi aliquod extrinſecum põt educere ꝑ ſe habitualem inclinationem i actualẽ, oportet ꝙ poſſit dare talẽ habitualem inclinationẽ: & ſic patet qũo pradictus proceſſus valet. Prima tã expoſitio breuior, & fortmalior ẽ.

¶ *Super Quæſtionis ceteſimæ ſextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus, Poſſit, potentia naturali & ordinaria, non de potẽtia Dei abſoluta eſt qõ. ¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua q̃ſito negatiue. Angeli inferiores nunquàm illuminãt ſuperiores, ſed econtra. Hęc concluſio continet duo. ſ. regularem ordinem inter illuminatum, & illuminãtẽ, quia .ſ. ſuperiores ſunt illuminantes, inferiores vero illu-

F

G

H

I

K

Q. præce. ar. 6. & 7.

Art. 1. huiꝰ quæſt.

Cap. 5. Eccel. hierar. in titulo de ſacerd. perfectionibu in princip.

Q. præced. art. 6.

illuminati: & eſt varietas talis ordinis i ly nũquã, & ly ſemper. Et quo ad vtrũque ordinate ꝓbat in litera. Primo quo ad primum: qa ſicut cauſa ad cauſam, ita ordo ad ordinẽ. ergo ſicut cã cõtinet ſub cã, ita ordo ſub ordine cõtinet. Deinde quo ad ſecundũ ſic: prætermiſſio ordinis ſecundarũ cauſarum eſt propter ordinandum hominẽ in cognitione Dei: ſed prætermiſſio ordinis in angelis nõ pertinet ad ordinandum hominẽ in cognitione Dei. ergo prætermiſſio angelis nunquàm. Antecedẽs includit duo, ſcilicet ꝙ prętermiſſio ordinis ſecundarum cauſarum ſit propter ordinem ad primam cauſam, & qđ ſit propter talẽ ordinem, ſ. manifeſtationes Dei ad homines: & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, ſ. ratione, quia ordo inferioris a ſuperiori mutari poteſt, exẽplo in humanis ꝑceptis. Quo ad ſecundum vero, quia in coꝛporalibꝰ cauſis hanc ſolam rationẽ videmus. Minor vero probatur, quia operationes angelorum non ſunt nobis manifeſtę. Adueꝛte ꝙ tota hæc rõ fundata ẽ ſup hoc, quòd operatiõis miraculoſę finis eſt vtilitas cognitionis, & affectionis humanæ ad Deum, iuxta illud Apoſt. Vnicuique datꝰ manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ: & ſubditur ibi de miraculis, vt ſuperius dictum eſt. Conſtat enim ex dictis i quæſtione præcedente, quòd operatio Dei præter ordinem naturalẽ, ad miracula ſpectat. vide in 3. cõtra Gen. in calce. 99. cap. q̃tum valeat hæc rõ.

¶ *Super Quæſtionis ceteſimæ ſextæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. Secundo, oſtendit difficultatem remanentem inter illuminatem & illuminatũ.

¶ Quo ad primum, concluſio reſponſiua eſt. Angeli ſuperiores illuminãt inferiores de omnibꝰ, quæ nouerunt. Probatur. Omnes creaturæ ex diuina bonitate participãt, vt bonũ quod habent, in alia diffundant: nam de ratione boni eſt, ꝙ ſe alijs communicet. Et inde eſt etiã, ꝙ agentia coꝛporalia ſimilitudinem ſuam alijs tradunt, quantum poſſibile eſt. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinę bonitatis cõſtituuntur, tanto magis perfectiones ſuas nituntur in alios transfundere, q̃tum poſſibile eſt. Vnde beatus Pet. monet eos, qui diuinam bonitatẽ per gratiam participant, dicens 1. Pet. 4. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpẽſatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis ſancti angeli, qui ſunt in pleniſſima participatione diuinæ bonitatis, quicquid a Deo percipiunt, ſubiectis impartiũtur: non tamẽ recipitur ab inferioribus ita excellẽter, ſicut eſt i ſuperioribus. Et ideo ſuperiores ſemper remanẽt in altiori ordine, & perfectiorem ſcientiam habentes. Sicut vnã & eandẽ rẽ plenius intelligit magiſter q̃ diſcipulus, q ab eo addiſcit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſuperiorũ angelorũ ſciẽtia dicitur eſſe vniuerſalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

AD 2[m] dicendũ, ꝙ verbũ Magiſtri nõ ſic eſt intelligendum, ꝙ inferiores angeli penitꝰ ignorauerint myſteriũ icarnationis, ſed quia nõ ita plene cognouerũt ſicut ſuperiores[c]: & in eius cognitione poſtmodum profecerunt, dum illud myſterium impleretur.

AD 3[m] dicendũ, ꝙ vſq; ad diẽ iudicij ſemper noua aliqua ſupremis angelis reuelantur diuinitus de his, quæ pertinent ad diſpoſitionem mundi, & præcipue ad ſalutem electorum. Vnde ſemper remanet, vnde ſuperiores angeli inferores illuminent.

In cor. art.

c. 7. 2 med.

523
2. d. 9. ar. 2. Et di. 11. q. 2. art. 1. Et veri. q. 9. ar. 1.
* cap. 12.

In Homil. de centum ouibꝰ, & eſt 34. in euan. a medio.
† ca. 4. a medio illius.

A

B

C

D

E

*Ar. 1. huius quæſt. arg. ſed cõt.

QVAESTIO CVII.

De locutionibus angelorum, in quinque articulos diuiſa.

QVEINDE cõſiderandũ eſt de locutionibꝰ angelorũ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum vnus angelus loquatur alij.

¶ Secũdo, Vtrũ inferior ſuperiori.

¶ Tertio, Vtrum angelus Deo.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptimæ Articulum primũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue, In angelis eſt aliqua locutio. Hãc concluſionem poſtquã propoſuit, oſtẽdit quam ſit difficilis penetratu ex authoritate Grego. ac deinde probat, & declarat ſimul ſic, Manifeſtare propriũ con-

b 328

Universidad de Deusto
Biblioteca

conceptum mentis alteri, est loqui alteri sed ordinare proprium conceptū ad manifestādum alteri, est manifestare proprium conceptū mentis alteri. ergo ordinare cōceptum ad manifestandum alteri, est loqui: sed angeli ordināt quādoque sic suos conceptus. ergo loquuntur. Maior est per se nota: prædicatur. n. ibi diffinitum de diffinione. Minor vero declarat & probat. Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntaris, probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actū: conceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatum ad extra vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extra, scilicet ad faciēdum, vt patet i practicis: vel ad manifestandum, vt patet in loquēte. Probatur vero tripliciter. Primo, quia translatio cōceptus de habitu in actum, est loqui sibiipsi, vt patet ex verbi rōne tunc tātum formati. ergo. Secundo, qa ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri. ergo. Cetera nō egēt declaratione, cū cōstet angelos esse intellectuales naturæ & in eis esse potentiam, & actum, & veritatē conceptiōnū & volūtatis &c.

¶ Circa minorem, & eius probationē aduerte, quòd Scot. & sequaces, naturā intellectualem puram modo aliarum reū iudicantes, negāt hoc: & volunt, loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruuntque ordinem naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem, & fingunt auditionem differre a visione: quia angelus audiens concurrit pure passiue ad intellectionem, quæ est auditio &c. Tota autē vis rationū suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alteri⁹, quod est falsissimū: cum intellectus angelicus respectu nullī⁹ creaturæ habeat rationē passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorū habeat rōnem passiui artificialis. i. discipli nabilis respectu superiorū, vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sūt dicta Scot. in 2. dis. 9. qō. 2. nec opus est alia solutione.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q dupliciter potest interpretari hęc respōsio. Primo, vt intendat ponere aliquam specialem intentionem habentem vim excitatiuam ad audiendū. Et hoc licet demulceat aures, meo tamen intellectui non consonat, eo quòd quę dispersa sunt in inferiori, vnite poni debent in superiori, vt in litera dicitur. Secundo, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuam: & hoc consonat ordini rerum, ita quòd conuenientia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in litera, cōsistit in hoc quòd vtrobique loquēs habet vim excitatiuam, ille per signum aliquod sensibile: iste per aliquā vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectum sentibile: hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione. Ordinatio enim ipsa concepti ad alterum vt videatur, habet in se virtutem excitatiuā ea ratione, qa facit hunc conceptū esse de pertinentib⁹ ad illum cui loquitur. Oportet enim putare, q qa omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quorundam specialium generum, ipse vero totius entis: intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminentius quicquid omnibus sensibus conuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quicquid locutio nostra habet, eminentiori modo, & consequenter unite, & similiter auditio intellectualis. Vnde nō oportet hic multiplicare entia, sed ele uare in vnitatē eminenter æquialentē omnibus. & sic omnia soluuntur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articuli secundi.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hęc conclusio postquàm posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo, ponitur habitudo iter illas. Secundo, assignantur ppria cōstitutiua singularum, ibi. Ea vero quæ mente. Tertio, infertur differentia inter illas quo ad ordinem suppositorum, in qua claditur proposita conclusio, ibi. Manifestum est autem.

¶ Quo ad primū, Habitudo locutionis ad illuminationē est cōmunioris ad minus cōmune. Omnis. n. illuminatio est locutio, sed non econuerso. probatur ex rationibus earū supra assignatis.

¶ Quo ad 2m, Proprium constitutiuum illuminationis est dependentia ad primā veritatē: proprium vero cōstitutiuū locutionis est dependentia a voluntate loquētis. Declarant hæc & ꝓbātur. Declarātur resoluēdo, mente concepta, in duo principia. f. primā veritatē, & voluntatē cōcipientis. Nec hæc resolutio, aut distinctio principiorū eget ꝓbatione: qm cognitū vt sic, cū verū quoddā sit, a prima veritate dependere oportet, vt a mensura essentiali extrinseca: & cū liberū quoddā sit, saltē quo ad vsum seu exercitiū actus, vt patet ex pcedēti articulo, oportet vt a volūtate dependeat. Probat vero quo ad illuminationē sic. Veritas est lumen intellectus. ergo manifestatio alicui⁹, vt pendet a prima veritate, est illuminatio. probat consequētia: qa prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē vero, p eandem radicē negatiue, quia. f. voluntas creata nō est lux, nec regula veritatis. Et cōfirmatur ratio pro vtraque parte simul: quia non pertinet ad pfectionem intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Circa rationem hanc, dubium occurrit non facile: qm rō videtur concludere oppositum intenti. Illa. n. propositio assumpta, Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. Si vniuersalis, omne verum est lumē intellectus: igitur manifestare quodcunque verum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo, dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concludit. Si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera, & in qua non. Nec facile erit hoc fingere: quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat, quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis, vt patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationē quoq; occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti. nam sequitur, ergo ad perfectionē intellectus pertinet scire, quid rei veritas habet de meo velle, & cogitare: hoc autem est scire quid ego volo. ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiam, in qua verificetur, & procedatur vt supra.

¶ Ad primum horū dicitur, ꝓ propositio illa est vniuersalis, sed formaliter intellecta. i. de veritate, inquantum veritas est. Et cū infert ex illa. ergo manifestare quodcunq; verū, est illuminare: respondetur distinguendo, quòd manifestare verum contingit dupliciter. Vno modo, formaliter, ideſt, inquantum verum. & sic transeat. Alio modo, inquantum volitum voluntate, quæ nō est veritatis regula, & sic negat. Huiusmodi. n. manifestatio nō est illuminatio, ſ simplex propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima consequentia. f. ergo loqui verū, est illuminare. Quoniam loquens verum non manifestat verū vt verū, sed vt liberū: locutio enim non aliter manifestat, nisi quia libere præsentat cōceptū. Et si instetur, qd in locutione vera sūt duo, qa est veritas ꝓposita, & libertas proponens: & ꝓ licet rōne libertatis non sit ibi illuminatio, ratione tamen veritatis est ibi illuminatio: si veritas est lumen intellectus, vt litera dicit, iam patet quid dicendū, f. quòd plus requirit ad illuminationē q̄ veritas requiritur. n. qd sit proposita vt veritas, cui⁹ signū est, ꝓ eundē conceptū Michaelis, puta, quòd ipse vult suscipere animā Martinisi Deus ꝓponit Seraphim, sit illuminatio: si aūt ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus. n. proponit ut verū, qa volūtas sua est regula veritatis: Michael aūt proponit quidē verū, sed nō ut verum, sed ut nolitum a se, quem constat, non esse veritatis regulam. Vnde in litera ex hoc, ꝓ veritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, ut dependet a prima veritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autem dicitur, ꝓ velle, aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo, ut distinguitur contra rem nolitam, aut intellectam. Et sic cum res nolita, aut intellecta in nullo genere causæ pendeat a nolitione, aut intellectione ut sic, ut patet cum nolum⁹, aut intelligimus Deū esse &c. impertinēs est ad pfectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas, aut nolitas, scire qd alii circa illas velint, aut nouerint. Alio modo, ut ipsum velle, aut intelligere est res quædā: et sic pertinet ad perfectionem intellectus, eo modo quo cogitationes cordium pertinent ad pfectionem illius, de quibus supra tractatum est. Cogitatio. n. cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectum, ut perficere distinguitur contra inficere. Solum. n. falsum intellectum inficit, non aūt perficit, ut perficere distinguitur contra facere, & denotat quendā excessum, quia nō confortat intellectum: non enim ex hoc intellectus potetior redditur ad aliorū notitiam. In præsenti litera, nolle & intelligere sumuntur primo modo, ut patet ex eo quòd distinguuntur tuū velle, & tuum intelligere contra ueritatem rei. Et propterea opteme dr, quòd non pertinet ad perfectionē mei intellectus, cognoscere quid tu uelis, aut cognoscas, sed quid rei ueritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositū facta procedit de tuo uelle & intelligere, inquantū est quædā res in se, ꝓterea non militat contra propositum: quāmuis etiam isto modo, ut ex supradictis patet, uerificetur. Nec obstat presens litera dicēs, ꝓ ad perfectionem intellectus mei spectat, quid rei ueritas habet. Tum quia loquit de re & distinguitur cōtra cognitionē & uolitionē. Tum quia non dicit, omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi f̄m subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda, ita ꝓ sensus est, ꝓ ad perfectionem intellectus mei pertinet scire, quid rei ueritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia a me, aut angelo &c. non est præsentis negotii discutere, sed discussa iā sunt.

¶ Quo ad tertiū, infert conclusio intenta in differentia inter has

ad

¶ Quarto, Vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur.

¶ Quinto, Vtrū locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum unus angelus alteri loquatur.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Grego. * 18. Mora. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mētem ab alterius oculis mēbrorum corpulentia non abscondit: multo igitur minus mēs vnius angeli absconditur ab altero: sed locutio est ad manifestandum alteri quod latet in mente. Non igitur oportet quòd vnus angelus alteri loquatur.

¶ 2 Præt. Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sensibile signum, puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito: quæ angelis cōpetere non possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

¶ 3 Præt. Loquens excitat audientem, vt attendat suæ locutioni: sed non videtur quòd vnus angelus excitet alium ad attendēdum. hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut d cit Grego. * 2. Mora. Dignū est vt mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedēs, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

¶ Ad intelligendum igitur qualiter vnus angelorū alii loquatur, considerandum est, quòd sicut supra diximus, * cum de actibus & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suā operationem. Intelligibile autem est in ītellectu tripliciter. Primo quidē habitualiter, vel secūdum memoriam, vt August. * dicit. Secundo autem vt in actu considerata, vel conceptum. Tertio, vt ad aliud relatum. Manifestum est autem, quòd de primo gradu in secūdum transfertur intelligibile per imperium volūtatis. Vnde in diffinitione habitus dicit, quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem cōceptus mentis ordinatur ad alterum, puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autem mens conuertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibiipsi: nam ipse conceptus mentis interius, verbum vocatur. Ex hoc verò, quòd conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestādum alteri per voluntatem ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli innotescit alteri: et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem ipsa voluntate, quę conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deo, secundum illud 1. Corin. 2. Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Grego. dicit * 2. Mora. Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis stamus. Sed cum manifestare nosmetipsos cupim⁹, quasi per linguæ ianuam egredimur, vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum non habet angelus: et ideo quàm cito vult manifestare suum cōceptum, statim alius cognoscit.

AD 2m dicendum, quòd locutio exterior quæ fit per vocem, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit angelo, sed sola locutio interior, ad quam pertinet nō solum quòd loquatur sibi interius concipiendo, sed etiam quòd ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem Et sic lingua angelorum metaphorice dicitur ipsa virt⁹ angeli, qua conceptū suū manifestat.

AD 3m dicendum, quòd quā tum ad angelos bonos qui semper seinuicem vident in Verbo, non eo quòd quę dispersa sunt in inferiori, vnite poni debent in superiori, vt in litera dicitur. Secundo, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuam: & hoc consonat ordini rerum, ita quòd conueniētia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in litera, cōsistit in hoc quòd vtrobique loquēs habet vim excitatiuam, ille per signum aliquod sensibile: iste per aliquā vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectum sentibile: hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione. Ordinatio enim ipsa conceptus ad alterum vt videatur, habet in se virtutem excitatiuā ea ratione, qa facit hunc conceptū esse de pertinentib⁹ ad illum cui loquitur. Oportet enim putare, q qa omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quo-

*Li. 2. Moral. cap. 5. parum a principio.

*Q. 82. ar. 4

* Li. 10. de trin. ca. 5. 8. 9. & 10. to mo. 3.

525 Infr. q. 117. ar. 2. corin. Et veri. q. 9. art. 5. Et 1. corin. 13.

*Li. 2. Mor. cap. 5. pau lo post prin cipium.

Q. preced. art. 3. Art. 3. huiꝰ quæst.

Lib. 2. Mor. ca. 5. in me.

ca. 7. a med.

nes angelorum sunt illuminationes, quibus superiores illuminat inferiores: sed inferiores nunquàm illuminant superiores, vt supra dictum est*. ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

¶ 2 Præt. Supra dictum est †, ꝓ illuminare nihil est aliud, quàm illud quod est alicui manifestū, alteri manifestare: et hoc idem est loqui. Ergo idem est loqui & illuminare: et sic idem quod prius.

¶ 3 Præt. Grego. dicit * 2. Mor. ꝓ Deus ad angelos loquitur eo ipso, quòd eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostēdit: sed hoc ipsum est illuminare. ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior superiori loqui pōt.

SED CONTRA est, ꝓ sicut Dion.* exponit 7. cæl. hierar. inferiores angeli superioribꝰ dixerunt, Quis est iste rex gloriæ?

1 esset necessarium ponere aliquid excitatiuum: quia sicut vnus semper videt alium, ita semper videt in eo quicquid est ad se ordinatū. Sed quia etiam in statu naturæ cōditæ sibiinuicem loqui poterant, & mali ēt angeli nūc sibinuicē loquuntur, dicēdum est, quòd sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus mouetur ab intelligibili. Sicut ergo p signum sensibile excitatur sensus: ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angeli ad attendendum.

ARTICVLVS II.

Vtrum inferior angelus superiori loquatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inferior angelus superiori non loquatur: quia super illud 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum, dicit glos. quòd locutiones angelorum sunt illuminationes, quibus superiores illuminant inferiores: sed inferiores nunquàm illuminant superiores, vt supra dictum est*. ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

¶ 2 Præt. Supra dictum est †, ꝓ illuminare nihil est aliud, quàm illud quod est alicui manifestū, alteri manifestare: et hoc idem est loqui. Ergo idem est loqui & illuminare: et sic idem quod prius.

¶ 3 Præt. Grego. dicit * 2. Mor. ꝓ Deus ad angelos loquitur eo ipso, quòd eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostēdit: sed hoc ipsum est illuminare. ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior superiori loqui pōt.

SED CONTRA est, ꝓ sicut Dion.* exponit 7. cæl. hierar. inferiores angeli superioribꝰ dixerunt, Quis est iste rex gloriæ?

Universidad de Deusto Biblioteca

ad propositum consistente in hoc illuminatio solummodo ꝑ superiores ad inferiores deducitur: locutio vero per loquentem ad quoscunque deducitur, siue superiores, siue inferiores. (Ar. præced.) Probatur ex distinctiuis pręassignatis sic, Illuminatio est de cōceptis vt a Deo. ergo ſm ordinem angelorū, vt a Deo. ergo per superiores ad inferiores. Añs patet ex dictis: prima consequentia nō nisi implicite habetur in litera, sed ꝓpter claritatē apposita est. secūda vero ꝓbatur: quia angeli dñr superiores & inferiores ꝑ ordinē ad Deū. Quo ad aliam vero partē sic, Locutio est de conceptis, vt a voluntate. ergo ſm ordinē ad voluntatem loquentis. ergo ad quoscunque. Antecedēs patet. prima cōsequentia ꝓbať: qa in his primus loquens habet rōnem supremi principii: secūda vero est per se nota. & sic patet conclusio probata ex hoc, qa loqui vt sic, nullam dicit excellētiam supra audientē, sed libertatē tātum ponit in loquente.

¶ In rñsione ad tertiū, dubium esse posset: quia De⁹ pluries in Sciptura inueniť locutus ad angelos absq; illuminatiōe, vt patet Iob. 2. & 3. Reg. 22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primo, ꝙ litera loqtur de locutione enūtiatiua, q̄, s. enūtiat verum, vel falsum, vt patet ex rōne reddita. Scdo et meli⁹, ꝙ litera loquiť de locutione proprie dicta, intellectuali tñ: Sriptura aūt oppositum sonans methaphorice, locutiōe vti vř, vt patet ex authoritate Gre. 2. Mora. Tertio quòd etiā in his illuminatio q̄dā occurrit pro quanto fit manifestatio diuinæ permissionis, quòd adsit ad hoc, vel illud.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulū tertium.*

In cor. art. TItulus clarus. ¶ In corpore ē

F RESPON. Dicendum, quòd angeli inferiores superioribus loqui possūt. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd omnis illuminatio est locutio in angelis, sed non omnis locutio est illuminatio: quia sicut dictum est,* angelū loq angelo nihil aliud est, q̄ conceptū suū ordinare ad hoc, vt ei innotescat per propriam voluntatē. Ea vero quæ mente cōcipiuntur, ad duplex principium referri possunt, scilicet ad ipsum Deum, qui est prima veritas, & ad voluntatē G intelligentis, per quā aliquid actu consideramus. Quia vero veritas est lumē intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio eius quod mente cōcipitur, secundum quod dependet a prima veritate, & locutio est, & illuminatio. Puta si vnus homo dicat alij, Cælum est a Deo creatum, vel, Homo ē animal. Sed manifestatio eorum quæ dependet ex volūtate intelligentis, non potest dici illuminatio, sed locutio tantum. H Puta si aliquis alteri dicat, Volo hoc addiscere, volo hoc vel illud facere: cuius ratio est, quia voluntas creata non est lux, nec regula veritatis, sed participans lucem. Vnde communicare ea quæ sunt a volūtate creata, in quantum huiusmodi, nō est illuminare. Non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere: sed solum quid rei veritas habeat. I Manifestum est autem, quòd angeli dicuntur superiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium quod est Deus. Et ideo illuminatio quæ dependet a principio quod est Deus, solum per superiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium quod est voluntas, ipse volēs est prim⁹ & supremus. Et ideo manifestatio eorum quæ ad volūtatem pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscunque. K Et quantum ad hoc: & superiores inferioribus, & inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad Primum, & ad Secundum.

AD 3^m dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos est illuminatio: quia cum voluntas Dei sit regula veritatis, etiam scire q̄d Deus velit, pertinet ad perfectionem & illuminationē mentis creatæ. Sed non est eadem ratio de voluntate angeli, vt dictum est.*

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus Deo loquatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angel⁹ Deo non loquatur. Locutio. n. est ad manifestandum aliquid alteri: sed angel⁹ nihil potest manifestare Deo, qui omnia nouit. Ergo angelus non loquitur Deo.

¶ 2 Præt. Loqui est ordinare conceptū intellect⁹ ad alterū, vt dictū est: sed angel⁹ semper cōceptū suę mentis ordinat in Deū. Si ergo aliquādo Deo loquiť semper Deo loquiť: quod pōt videri aliquib⁹ inconueniens, cū aliqñ angelus angelo loquatur. Videtur ergo quòd angelus nunquàm loquatur Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur Zachar. 1. Respōdit angelus Deo, & dixit. Domine exercituū vsquequo non misereberis Ierusalem? Loquitur ergo angelus Deo.

RESPON. dicendum, quòd sicut dictū est,* locutio angeli est per hoc, quod conceptio mentis ordinať ad alterū. Sed aliquid ordinať ad alterū, dupliciter. Vno mō ad hoc, ꝙ cōmunicet alteri: sicut ī reb⁹ naturalib⁹ agēs ordinať ad patiēs, & in locutione humana doctor ordinať ad discipulū. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his quę dependent a voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis, & omnis volūtatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrū. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nunquā comprehendit admirando: sicut Grego. dicit* 2. Moral· quòd angeli loquuuť Deo, cum per hoc, quòd super semetipsos respiciūt, in motum admirationis surgunt.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ locutio nō semp est ad manifestandum alteri: sed quādoq; ad hoc ordinať finaliter, vt loquēti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid a magistro.

AD 2^m dicēdum, ꝙ locutione qua angeli loquunť Deo, laudātes ipsum & admirātes, semp angeli Deo loquunť. Sed locutiōe qua ei⁹ sapientiā cōsulūt sup agēdis, tūc ei loquūtur quādo aliqđ nouum per eos agendum occurit, super quo desiderant illuminari.

vna distinctio bimēbris cū duab⁹ cōclusionib⁹ iuxta distinctionis membra. Distinctio est, Aliquid ordinať ad alterū dupliciter, s. actiue, vel passiue. (526 Iob. 4.) Ratio distinctionis huius, quare .s. adducať, assignať in litera, qa locutio angelica in ordinatione cōcept⁹ ad alterū cōsistit: mēbra distinctionis declarātur in naturalib⁹, & humana locutione. (Arti. 1. huius quæst.)

¶ Cōclusio prima iuxta primū mēbrū ē negatiua, Angel⁹ nō loquiť Deo ordinādo cōceptū respectu dei actiue: ꝓbať. De⁹ est pricipiū oīs ueritatis & volūtatis. ergo sibi cōmunicatiue ordinari non pōt cōcept⁹ aliqs de veritate, aut volūtario.

¶ Secunda cōclusio iuxta scđm mēbrū ē affirmatiua. Angel⁹ loquiť de ordinādo cōceptū suum respectu Dei passiue. (Arti. 1. huius quæst.) Declarať ex cōsultatione, & admiratione, & confirmatur authoritate Gregorii.

¶ Circa hāc decisionē occurrit dubium: quia distinctio posita q̄uis sit bona, nō tñ est sufficiēs ad ꝓpositū. Dať. n. terti⁹ mod⁹ ordinis, quo concept⁹ ordinať ad alterū, qñ. s. ordinatur ad alterū solū, vt innotescat, vt dictū est fieri in simplici locutione vni⁹ angeli ad alterū: loquēs. n. vt sic, nihil causať ī audiēte ſm S. Th. doctrinā. igitur &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ licet ordinans cōceptū suum ad alterū, ad hoc solum vt innotescat illi, non se habeat vt agēs respectu audiētis, (Lib. 2. Moral. cap. 2. in medio.) quia nec agit in illū, nec p̄sentat illi actiuū, habet tñ se ad illū cōmunicatiue: qa facit præsens visibile, qđ si non faceret, esset illi absens. Et ꝓpterea dř cōmunicare illi notitiā eius quod ipse cōcipit: Deo aūt repugnat non solū pati ab angelo, sed etiā cōicari sibi aliud ab illo eadem ratione: quia. s. sibi repugnat ratio potentię, & imperfectionis cuiusq;. Vnde hic mod⁹ cōpre-

prehēditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum nō diciť in litera ī primo mēbro, quòd ordinatur vt agat, sed quòd ordinatur ut communicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui, tū vt a notioribus traderet disciplinam: tum qa communicatio manifestatiua quasi agere quoddā ē reductiue: tū quia in proposito, vt dictū est, æquiualet ipsi agere. & sic sufficienter respōsum est q̄sito.

527

2. di. 9. ar. 2. ad 6. Et dis. 11. q. 2. ar. 3. ad 3. Et veri. q. 9. art. 6.

*Lib. 6. cap. 17. & lib. 2. cap. 3.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulū quartū.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua q̄sito negatiue, In locutione angeli nullum impedimentum præstat distantia loci. (Ar. 1. 2. & 3 hui⁹ quæst.) Probať, Locutio angeli cōsistit in intellectuali operatione. (D. 767.) ergo abstrahit omnino aloco & tpe. ergo nihil operať in ea diuersitas loci, aut tēporis. ergo &c. Añs patet. & prima consequentia ꝓbať, ex intelligere nostro, qa. s. abstrahit nisi ex ꝑte phantasmatū, quæ ibi nō sunt: secunda vero est per se nota.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulū quintū.*

(Art. 1. huius quæst.) TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua q̄sito negatiue, Locutionē vni⁹ angeli ad aliū nō oēs percipiunt. Probať, Propriū cōceptū mētis unus angel⁹ pōt ordinare ex aliqua causa ad alterum, & non oēs. ergo percipi pōt ab vno, & nō ab aliis. Añs ꝓbať: qa ordinatio est voluntaria. Cōsequentia probatur: quia ꝑ ordinationem percipiť, idest, fit præsens vt percipiatur. (Lib. 2. Mor. cap. 6. paulo post pri.)

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum primū.*

(528 Veri. qō. 9. art. 7.) TItulus clarus. ¶ In corpe tria-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd localis distantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damas.* Angelus vbi est, ibi operatur: locutio autem est quædam operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, videť quod vsque ad determinatam loci distātiam angelus loqui possit.

¶ 2 Præt. Clamor loquentis fit ꝓpter distantiam audientis: sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videť quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis distantia.

SED CONTRA est, quòd sicut diciť Lucæ 16. Diues in īferno positus loquebatur Abrahæ, non impediente locali distātia. Multo igitur minus localis distantia potest impedire locutionē vnius angeli ad alterum.

RESPON. Dicendum, quòd locutio angeli in ītellectuali operatione cōsistit, ut ex dictis patet.* Intellectualis autem operatio angeli omnino abstracta est a loco & tempore: nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hoc & nunc, nisi per accidēs ex parte phantasmatū, quę ī angelis nulla sunt. In eo aūt quod est omnino abstractū a loco et tpe, nihil operatur neque tpis diuersitas, neq; loci distantia. Vnde in locutione angeli nullum impedimentum facit distantia loci.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd locutio angeli, sicut dictum est,* est locutio interior, quæ tamē ab alio percipiť: et ideo est in angelo loquente, & per consequens vbi est angelus loquēs. Sed sicut distantia localis non impedit, quin vnus angelus alium uidere possit: ita etiam non impedit, quin percipiat quod in eo ad se ordinatur, quod est eius locutionē ꝑcipere.

AD 2^m dicendum, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, q̄ fit propter distantiam loci, sed significat magnitudinē rei, quę dicebatur, vel magnitudinē effect⁹, secundum quod dicit Gre.* 2. Mora. Tanto quisque minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

Vtrum locutionem unius angeli ad alterum omnes cognoscant.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd lo- A cutionē vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quòd enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inequalis loci distantia: sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia, vt dictum est.* Ergo vno angelo loquente ad alterū oēs percipiūt.

¶ 2 Præt. Omnes angeli cōmunicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoscitur ab vno, pari rōne cognosciť ab alijs.

B ¶ 3 Præt. Illuminatio est quædam species locutionis: sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Diony. dicit* 15. cæl. hierar. Vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam alijs communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum ad omnes perducitur.

SED CONTRA est, ꝙ vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

C RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* conceptus mētis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autē ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & non ad alterū: et ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & nō ab alijs. Et sic locutionem vnius angeli ad alterū potest percipere vn⁹ absque alijs, non quidem impediente distantia D locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est.* Vnde patet rñsio ad Primū & Secundū.

AD 3^m dicendum, quòd illuminatio est de his, quæ emanant a prima regula veritatis, quę est pricipium commune omnium angelorū: et ideo illuminationes sunt omnibus communes. Sed locutio potest esse de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ, quod est proprium vnicuique angelo: et ideo non oportet, quòd E huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVAESTIO CVIII.

De Ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est de ordinatione angelorū ſm hierarchias et ordines. Dictū est *enim, ꝙ superiores inferiores illumināt, & nō ecōuerso.

Primo distinguit: secundo rñdet quæsito, iuxta duo distinctionis mēbra: tertio reprehendit errorem quendam.

¶ Quo ad primū, distinctio est. Hierarchia potest dupliciter considerari, Vno modo ex parte principis. (Art. præce) Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ sub principe. Declarať distinctio ex qd nominis hierar. dicit. n. sacrū principatum: principatus aūt hæc duo prędicta claudit ī se.

¶ Quo ad secundū, sunt cōclusiōes duę. (Ca. 15. ante medium.) Prima conclusio respōsiua iuxta primū modum est affirmatiua, Oēs angeli, immo oēs creaturę rōnales, sunt vni⁹ hierarchię ex ꝑte principis. Probať, qa prīceps omniū, qui possunt sacrorum esse ꝑticipes, quales sūt rationales creaturę, est vnus De⁹ gloriosus. (Ar. 1. huius quæst.) Et confirmatur authoritate Aug. ponētis vnā ciuitatem angelorū & hominū bonorum, alteram malorum.

¶ Nec turberis: Nouitie, ex ista confirmatiōe ponēte duas societates, & tñ adducta ad ꝓbandum vnitatē societatis: in hac enim authoritate duo dicuntur. Primū, qđ angelorū & hominum participū sacrorum vna est societas: (In isto arte & præced.) & hoc est ad propositū. Secundū est, qđ dæmonū & hominū deficientiū a sacris, alia ē societas: & hoc est ad cōplementū authoritatis allatum, et seruit aliqualiter proposito pro quāto etiam hæc mala societas est etiam vna. (525)

¶ Secunda vero conclusio iuxta ſm modum est negatiua. Angeli nec cum hominib⁹, nec inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres īter se constituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista cōclusio habet tres partes. Prima ē de pluralitate hierarchię inter angelos & homines: secunda īter angelos: tertia est de certo numero hierarchiæ ange- (Q. 116. a. 3)

Universidad de Deusto Biblioteca

angelicæ. Et probatur quo ad primam partem. Vnitas principat⁹ ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis a principe, & pluralitas ex pluralitate. ergo angeli & homines nō sunt vnius hierarchiæ. Antecedens ꝓbatur inductiue in politicis. Cōsequentia ꝓbatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernātur. Probatur, q̄a illi illuminationib⁹ puris, homines vero sub sensibilium similitudinibus vt patet ex Dion. Secunda vero pars ex eadem authoritate probatur inferendo eodē modo. ergo angeli īter se nō sunt vni⁹ hierarchiæ. probat sequela, quia non eodem modo illuminātur: quia superiores vniuersalius lumē, quàm inferiores recipiunt. Tertia autē pars probatur sic, Rationes, de quibus angeli illuminātur, possunt in triplici gradu considerari. ergo acceptio cognitionis. ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedēs declarat, q̄a possunt sumi vt sunt a Deo: secundo vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt a propriis, atque aplicatę ad singula: primus mod⁹ conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Diony. secundus secundæ: & tertius infimæ. ¶ Quo ad tertium errant, & contra intentionem Dionysii loquūtur, ponentes hierarchiam in diuinis ꝑsonis. Probatur prima pars: quia hoc sequit corollarie ex dictis: secūda vero, q̄a hierarchia apud Dio. 4. capitulo, exigit inter supposita habitudinē purgationis, illuminationis, & perfectionis: sed hæc procul sunt a diuinis personis. ergo &c. Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidam naturæ, sed non hierarchiæ: sed ille &c.

529 2. dis. 9. ar. 1. Et Dion. lib. 2.
*Li. 12. metaphysico. in fine li. & 3. Poli. ca. 5
Cap. 3. in principio.
argu. 1. huius arti.
lib. 12. ca. 1. circa princip. tom. 5.

Circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum omnes sint vnius hierarchiæ.

¶ Secūdo, Vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo.

¶ Tertio, Vtrum ī vno ordine sint plures angeli.

¶ Quarto, Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinū sit a natura.

¶ Quinto, De nominibus & proprietatib⁹ singulorū ordinum.

¶ Sexto, De comparatione ordinum adinuicem.

¶ Septimo, Vtrum ordines durent post diem iudicij.

¶ Octauo, Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi īter creaturas, oportet dicere ꝙ sint optime dispositi: sed optima dispositio est multitudinis, secundum ꝙ continetur sub vno principatu, vt patet per Philosophum* 12. Meta. & in 3. Poli. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur ꝙ omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

¶ 2 Præt. Dio. dicit ī* 3. ca. cæl. hierar. ꝙ hierarchia est ordo, scientia, & actio: sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quē cognoscunt, & a quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ 3 Pręt. Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominib⁹ & angelis: sed oēs homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam oēs angeli sunt vni⁹ hierarchiæ.

SED CONTRA est, ꝙ Dion. 6. cap. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est.* In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igit̃ vn⁹ est Deus princeps non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorū, sed etiā totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod August. dicit in * 12. de Ciui. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societa- F tes, vnam in angelis bonis & hominibus: alteram in malis. Sed si cōsideretur principatus ex parte multitudinis ordinatę sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quod multitudo vno & eodē modo potest gubernationem principis recipere. Quę vero non possunt secundum eūdem modū gubernari a principe, ad diuersos principatus pertinent: sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem ꝙ homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate: homines vero percipiūt eas sub sensibiliū similitudinibus, vt Dio. dicit*. 1. ca. cæl. hierar. & ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab G angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim supra, † dum de cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionē veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerū, de quib⁹ angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus cōuenit primę hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Diony. dicit* 7. cap. cæl. hierar. Secundo vero, prout huiusmodi H rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur: & hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent a proprijs causis: & hic modus conuenit infimæ hierarchię, quod pleni⁹ patebit, cum de singulis ordinibus agetur.* Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Vnde manifestum est eos errare, & cōtra intētionem Dio. loqui, qui ponūt in diuinis personis hierarchiam, quam vocant supercęlestem. In diuinis enī personis est quidam ordo naturæ, sed non hierarchię. I Nam vt Dion. dicit * 3. ca. cæl. hierar. ordo hierarchiæ est alios quidē purgari, & illuminari, & perfici: alios autē purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit vt in diuinis personis ponamus.

Cap. 1. cæles. hierar.
†Q. 55 ar. 3
501
Ca. 7. a me.
Art. 6. huius quæst.
Cap. 3. circa mediū.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis: quia optimum est quòd multitudo regatur ab vno principe, vt *Philosophus in pluribus locis intendit.

Locis ī arg. 1. citatis.

AD 2m dicendum, quòd quantum ad cognitionē ipsius Dei, quem omnes vno modo, scilicet per essentiam vident, non distinguūtur in angelis hierarchiæ, sed quantū ad rationes rerum creatarū, ut dictū est.*

In corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd omnes homines sunt K vnius speciei, & unus mod⁹ intelligēdi est eis cōnaturalis: nō sic autē est ī angelis. Vnde nō est similis ratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum in una hierarchia sint plures ordines.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in vna hierarchia nō sint plures ordines. Multiplicata n. diffinitione multiplicatur & diffinitum: sed hierarchia, ut Diō.* dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, non erit una hierarchia, sed multæ.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum secundum.

Titulus clarus. ¶ In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinum in qualibet hierarchia, & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista

530 2. dis. 9 ar. 3 Et 3 con. ca. 80. Et ad Eph. 1. le. 7. * Ca. 3. cælest. hier. in principio.

ista diuersitas. Tertio ostēdit numer⁹. ¶ Quo ad primum ponitur conclusio responsiua. In qualibet hierarchia sūt diuersi ordines. Probat ex ratione hierarchię sic. Vna hierarchia ē vna multitudo ordinata vno modo sub principe. ergo in ea sunt diuersi ordines. Probatur cōsequentia: quia aliter nō esset multitudo ordinata, sed confusa. ¶ Aduerte Nouitie, quòd ad ordinē inter aliqua sequitur diuersitas ordinū, pro quanto sequit diuersus ordinatorū gradus: oportet. n. in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum, & ordo posteriorū. Nec refert ad propositū, an vnum, vel plura sint in ordine priorū, aut posteriorū: sat est quòd ex hoc, quòd multitudo est ordinata, sequitur. ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorū gradus, alioquin esset confusio. ¶ Quo ad secundū, Diuersitas ordinū penes diuersa officia, & act⁹, probat ex dispositione ordinum in politicis. ¶ Quo ad tertium. In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summus, medius, & infim⁹. Probatur dupliciter. primo ratione: quia oīs diuersitas ordinū penes officia &c. reducitur ad trinarium. quod probatur, tum quia multitudo perfecta reducit ad trinariū, principium, mediū, & finem, ex primo cæli: tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & ppl̃s sunt summi, medii, & infimi. Tum authoritate Dionysii.

Cap. 1. par. in titulo de de sacer. ꝑfectionib. & in titulo contempla.
Ar. 6. huius quæst.
Art. præce.
Cap. 7. 8. & 9. cæl. hier.

¶ 2 Præt. Diuersi ordines sunt diuersi gradus, & gradus in spiritualibus constituuntur secundum diuersa dona spiritualia: sed in angelis omnia dona spiritualia sūt communia, quia nihil ibi singulariter possidetur. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

¶ 3 Præt. In ecclesiastica hierarchia distinguuntur ordines secundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum est purgatiuus, sacerdotum illuminatiuus, episcoporum perfectiuus, vt Diō. dicit * 5. cap. ecclesiasticæ B hierar. sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinū in angelis.

SED CONTRA est, quod Apost. dicit ad Ephes. 1. quòd De⁹ constituit Christum hominem supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorū, & quidā eorū ad vnam hier. pertinent, vt infra patebit*. C

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, vna hierarchia est vn⁹ principatus, idest, vna multitudo ordinata vno mō sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchiæ requirit ordinū diuersitatem: quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia, & actus consideratur, sicut patet, quòd in vna ciuitate sunt diuersi ordines secundū diuersos actus. D Nam alius est ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantiū in agris, & sic de aliis. Sed quāuis multi sint vnius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secundum quod quęlibet multitudo pfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominum inuenitur. Quidam enim sunt supremi, vt optimates: quidā autem sunt infimi, vt vilis populus: quidam autem sunt medij, vt E populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus, & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summū, mediū, & īfimū. Et pp hoc in qualibet hier. Dion. * ponit tres ordines.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus: & hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus: & sic dicūtur plures ordines vnius hierarchię.

AD 2m dicendum, quòd in societate angelorum A omnia possidentur communiter: sed tamen quædam excellentius habentur a quibusdam, quàm ab alijs. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo, qui potest illud communicare, quàm ab eo, qui non potest. Sicut perfectius est calidum, quod potest calefacere, q̃ quod non potest: & perfectius scit, qui potest docere, quàm qui non potest. Et quanto perfectius donū aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est: sicut in perfectiori gradu magisterij est, qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinem cōsideranda est diuersitas graduū, vel ordinū in angelis, secundum diuersa officia, & actus.

AD 3m dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostrę hierarchiæ: secundum illud Matt. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, s. Ioanne Bapt. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest non solū purgare, sed illuminare, & pficere, & altiori modo, q̃ ordines nostrę hierarchię. Et sic secūdum distinctionem harum actionū non distinguuntur cælestes ordines, sed secundū alias differentias actionū.

ARTICVLVS III.

Vtrum in uno ordine sint plures angeli.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in uno ordine nō sint plures angeli. Dictum est enim supra*, omnes angelos inęquales esse ad inuicē: sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ 2 Præt. Quod potest sufficienter fieri per unum, superfluū est ꝙ fiat per multa: sed illud quod pertinet ad unum officium angelicū, sufficienter potest fieri per unum angelum, multo magis, quàm per unum Solem sufficienter fit, quod pertinet ad officium Solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est*, superfluum est, quòd sint plures angeli unius ordinis.

¶ 3 Præt. Supra dictum est † quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres, uel quatuor, infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, q̃ cum supremo sui ordinis. Et sic videtur quòd magis sit unius ordinis cū hoc, q̃ cū illo. Non igit̃ sunt plures angeli unius ordinis.

SED CONTRA est, quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterū. Sunt ergo plures angeli in uno ordine Seraphī.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ille qui perfecte cognoscit res aliquas, potest usque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earū distinguere. Qui autem cogno-

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū tertium.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo est vna distinctio bimēbris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta mēbra distinctiōis. ¶ Quo ad primū, distinguitur, Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differētia inter eos, quia communis sequitur incompletā notitiam ordinatorum, specialis vero perfectā. Quod declaratur & ratione, quia notitia imperfecta non distinguit nisi in vniuersali, & per pauciora: perfecta vero in singula diuidit, omnia perlustrans. Et inductione, in corporib⁹ cælestibus, & inferiorib⁹ gradib⁹ rerū. ¶ Aduerte hic, ꝙ differētia īter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari. s. secūdum se, seu in esse: & quo ad nos, seu in cognosci a nobis. In litera utraq; differētia tāgitur, secūdū se quidē, quia alter cōmunis, alter specialis: quo ad nos uero, q̄a iste nō cognoscit, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus, ille uero imperfecte notis. ¶ Quo ad secundū ponūtur duæ cōclusiones rūsiuæ iuxta hos duos modos acci-

531 Locis super ar. 2. indu.
*Q. 47. ar. 2 & q. 50. a. 4
Ar. præced.
Locis. in arg. citatis

Universidad de Deusto Biblioteca

accipiendi ordinem applicatos ad angelos. Prima est. Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto. Probatur. Nos non cognoscimus angelos, nisi imperfecte, vt Dion. dicit. ergo nobis non est notus nisi ordo communis comprehẽdens multos. patet sequela ex dictis in distinctiõe. Secũda. Quilibet angelus habet propriũ ordinem nobis incognitum. Probatur prima pars a fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officium. Secunda vero, quia propria officia igoramus, ex quorũ notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

scit eas imperfecte, non potest distinguere, nisi in vniuersali, quæ quidem distinctio fit p pauciora. Sicut q imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earũ ordines in vniuersali, ponẽs in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem pfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus, & eorum officia, vt Dion. dicit* 6. cap. cælest. hierar. Vnde non possumus distinguere officia, & ordines angelorum, nisi in communi, secundum quem modum multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognosceremus officia angelorũ, & eorum distinctiones, perfecte sciremus, quòd quilibet angelus habet suum propriũ officiũ, & suũ propriũ ordinẽ in reb[us], & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

Cap. 6. cæ. hierar. parũ a princio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis, sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem, secundum quam constituuntur in ordine, sed simpliciter non sunt æquales. Vnde Dionys. dicit* 10. cap. cælest. hierar. quòd in vno & eodem ordine angelorũ, est accipere primos, medios, & vltimos.

Ca 4. a medio & c. 10.

AD 2m dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secundũ quã quilibet angelus habet proprium officium & ordinẽ, est nobis ignota.

AD 3m dicendum, quòd sicut in superficie quæ partim est alba, & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri magis conueniunt secundum situm, quàm aliæ duæ partes albæ, minus tamen secundũ qualitatem: ita duo angeli, qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturę, quàm vnus eorum cum aliquibus alijs sui ordinis: minus autem secundum idoneitatem ad similia officia, quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

¶ Super Quæstionis centesime octauæ Articulũ quartũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore sunt duæ conclusiones respõsiuæ quæsito. Prima est. Distinctio ordinum in angelis per respectũ ad fidem naturalem inest a natura. Secũda est. Distinctio ordinum in angelis p respectum ad finem supernaturalẽ inest completiue a gratia: inchoatiue vero a natura. Hæ conclusiones primo probatur quo ad id, qđ supponũt ambæ supponitur in vtraque conclusione, quòd ordines angelici attendantur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic: Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiue. ergo est per respectũ ad finem. patet sequela, quia de rõne gubernationis est finem respicere. Secundo repetitur distinctio de fine eorũ, naturali scilicet, & supernaturali, q supponitur etiam. Tertio ponitur prima cõclusio absque pbatione, vtpote p se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primam partem, quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam vero, quia angelis data sunt gratuita secundũ capacitatẽ naturaliũ. Et ex hoc deducitur corollarie differentia inter angelorum, & hominum ordines in ordine ad finem supernaturalẽ, quod in illis est a gratia completiue, & a natura dispositiue: in hominibus a gratia tantum, & hoc quia hominibus non dantur gratuita secundum naturalia, quemadmodum angelis.

532 2.d.9.ar.7.

†Cap.1. eccle. hier. circa medium

ARTICVLVS IIII.

Vtrum distinctio hierarchiarum, & ordinum sit a natura in angelis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum, & ordinũ non sit a natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinione eius Dion. † ponit quòd deiformæ, quantum possibile est, similat: sed sanctitas, & deiformitas est in angelis p gr̃am, nõ p naturã. Ergo distinctio hierarchiarũ & ordinũ in angelis est per gr̃am, non per naturam.

¶ 2 Præt. Seraphim dicuntur ardentes, vel incendentes, vt Dion. dicit* 7. cap. cęl. hier. hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ non est a natura, sed a gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis, vt dicitur ad Ro. 5. Quod nõ solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici põt, vt Aug. dicit* 12 de ciui. Dei. Ergo ordines in angelis nõ sunt a natura, sed a gratia.

Cap.7. circa princip.

Lib.12.c.9 tom. 5.

¶ 3 Præt. Hierarchia ecclesiastica exemplatur a cælesti: sed ordines in hominibus non sunt per naturã, sed p donum gr̃ę. Non enim est a natura, q vnus est episcopus, & alius ẽ sacerdos, & alius diaconus. Ergo neq; in angelis sunt ordines a natura, sed a gratia tantũ.

SED CONTRA est, q Magister dicit* 9. di. secundi sen. q ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinũ in angelis est non solũ s̃m dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

Paragra. 2.

RESPON. dicendum, q ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attẽdit per respectũ ad finẽ. Finis aũt angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secundũ facultatem suæ naturę, vt. s. cognoscant, & ament Deum naturali cognitione, & amore: & s̃m respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorũ secundũ naturalia dona. Alio modo põt accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius, ad quẽ finẽ pertingere non possunt, nisi p gr̃am. Vnde s̃m respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis, cõpletiue quidem secũdum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita s̃m capacitatem naturalium, quod non est in hominibus, vt supra dictum est*. Vnde in hominibus distinguuntur ordines s̃m dona gratuita tantum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Q. 62. ar. 6.

ARTICVLVS V.

Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cęlestes: sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ quintũ.

Titulus clarus. ¶ Angeli, & archangeli, & cætera nomina nouem ordinum angelorum. ¶ In corpore tria. Primo ostendit viã veritatis qũtæ inueniendæ. Secundo, viã ipsam psequitur. Tertio, concludit responsionẽ ad quæsitum, secundũ duas expositiones. ¶ Quo ad primũ. Via est cognitio pprietatum ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum significãt proprietates ipsorum: qđ authoritate Dionys. probatur. ¶ Quo ad Secũdũ, sũt quatuor, distinguitur, describũtur membra, cõparantur ad nominationẽ, & applicanẽ omnia ad angelos. distinctio est modi realis. Aliquid conuenit aliquib[us] ordinatis tripliciter, per pprietatẽ, per excessum, per participationẽ. Descriptiones horũ patẽt. Proportio eorum ad nominari patet: quia a cõueniente modo proprietatis nominãdũ est, vt patet in homine. Applicatio ad angelos satis clare quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus, & differẽtia in modo habendi, & gradus in ipsis pfectionibus habitis. Vñ prouenit, q vna cõueniat magis vt proprietas Seraphim, q̃ Thronis, & ecõuerso, et similiter vt participatum aut eleuatum. ¶ Quo ad Tertium, ponũtur duæ viæ, altera Dionysii, q ordines nominantur s̃m conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorii, quòd ordines nominantur s̃m cõuenientiam ad spiritualia ministeria. patet litera. ¶ Sed aduerte hic primo, quòd iam habetur secundũ vtrãque viam responsio ad quæsita: quia vtroque modo conueniens nominatio ostenditur, ex quo secundũ propria, nomina imposita sunt siue illa propria sint perfectiones in se, siue exteriora ministeria. Secũdo, quòd via premissa, etsi primo Dionysii expositioni deseruire videaf, seruit tñ s̃m veritatẽ vtriq; : quoniam etiam ministerium, seu officium angelicũ, alicui conuenit vt ppriũ, alicui vt participãti, & alicui p excessum. Tertio, q istæ opiniones nõ sunt contrariæ, sed poti[us] disparatæ ad diuersa respicientes, vñ etiã stãt simul. Quid tñ intersit de ordine virtutum, & principatuum, in sequenti articulo dicetur.

533 2.di 9.ar.4. Et 3. contra cap. 80.

Capi. 7. in princi.

Q. 13. ar. 2.

Ergo incõueniẽter nominat[ur] vnus ordo Angelorũ, & alius Virtutũ.

¶ 2 Præt. Esse dominum est proprium Dei, secundum illud Psal. 99. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituũ Dominationes vocantur.

¶ 3 Præt. Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. similiter autem & nomen principatuum, & potestatum. Inconueniẽter ergo tribus ordinib[us] hæc tria nomina imponuntur.

¶ 4 Pręt. Archangeli dicunt[ur] quasi principes angeli. Non ergo hoc nomẽ debet imponi alij ordini, q̃ ordini principatuum.

¶ 5 Præt. Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet: nomen autem Cherubim imponitur a scientia: charitas autem, & scientia sunt dona communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina specialium ordinum.

¶ 6 Præt. Throni dicuntur sedes: sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, q ipsum cognoscit, & amat. Nõ ergo debet esse alius ordo Thronorum ab ordine Cherubim, & Seraphim. Sic igitur videtur, q incõuenienter ordines angelorum nominentur.

SED CONTRA est authoritas sacræ Scripturæ, quę sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isai. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorũ Col. 1. Dominationes autem & Virtutes, & Potestates, & Principatus, ponuntur Eph. 1. Nomen autem Archãgeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem Angelorum in pluribus Scripturę locis.

RESPON. Dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum cõsiderare oportet, quòd ppria nomina singulorum ordinũ proprietates eorum designant, vt Dion. dicit* 7. cap. cæl. hier. Ad videndum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, q in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse cõtingit, s. per proprietatem, per excessum, & per participationem. Per proprietatẽ autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quod adæquatur, & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud quod attribuitur alicui, est minus, quàm res, cui attribuitur: sed tamen cõuenit illi rei per quendã excessum, sicut dictum est* de omnibus nominibus, quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem, quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter: sicut sancti homines participatiue dicuntur dii. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatẽ ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet, sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut siquis velit proprie nominare hominem, dicet eum substantiam rationalem, non autem substantiam intellectualem, quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini vero participationem. Neque substantiam sensibilem, quod est nomen bruti proprium: q̃a sensus est minus, quàm id, quod est propriũ homini, & conuenit homini excedenter præ alijs animalibus. Sic igitur considerandum est in ordinibus angelorũ, q omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius existunt in superioribus, q̃ inferioribus. Sed cũ in ipsis etiam perfectionibus sit quidam gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem: econuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autẽ per excessum, et ita superior ordo a superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina secundum cõuenientiam ad spirituales perfectiones eorum. Grego.* vero in expositione horum nominum, magis attẽdere uidetur exteriora ministeria. Dicit enim, q angeli dicũtur qui minima nuntiãt: Archãgeli qui summa: Virtutes, p quas miracula fiũt: Potestates, quibus aduersæ potestates arcẽtur, vel repelluntur: Principatus, qui ipsis bonis spiritib[us] p̃sunt.

Homil. 24. in euang.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus, inquantum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifestatione, a qua superiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationẽ addit: et ideo a simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dionys.* 5. cap. cęl. hier. Vel põt dici, quod infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum, quia immediate nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo cõmuniter, s̃m quod est media inter essentiam & operationẽ: et sic omnes cælestes spiritus nominãtur cælestes virtutes, sicut & cælestes essentiæ. Alio modo s̃m qđ importat quendam excessum fortitudinis: et sic est pprium nomen ordinis. Vnde Dion. dicit* 8. ca. cæl. hier. q nomẽ Virtutum significat quandam virilem, & inconcussam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secũdo ad suscipiendum diuina. Et ita significat, quòd sine aliquo timore aggrediũtur diuina quæ ad eos pertinẽt: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

Ex capi. 5. elicitur.

Cap. 8. inter princip. & medium.

AD 2m dicendum, quòd sicut dicit Dion.* 12. ca. de di. no. Dominatio laudatur in Deo singulariter per quendam excessum: sed per participationem diuina eloquia vocãt dominos principaliores ornat[us], p quos inferiores ex donis eius accipiũt. Vnde & Dion.* dicit in 8. ca. cæ. hier. q nomẽ Dominationũ primo qdẽ signifi-

Capit. 12. post medium.

Cap. 8. parum a prin.

Universidad de Deusto Biblioteca

gnificat quãdam libertatē, quæ est a seruili cōditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subijcit, & a tyrãnica oppressione, quã interdum etiã maiores patiũtur. Secundo significat quandã rigidã, & inflexibilem gubernationē, quę ad nullum seruilē actum inclinatur, neq; ad aliquem actũ subiectorum, vel oppressorum a tyrãnis. Tertio, significat appetitũ, & participationē veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius, quod est in Deo, sicut nomen virtutum significat participationem diuinæ uirtutis. Et sic de alijs.

AD 3m dicendum, quòd nomen dominationis, & potestatis, & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam dñi est solummodo præcipere de agēdis. Et iō Greg.* dicit, ꝙ quædam angelorũ agmina, pro eo ꝙ eis cætera ad obediendũm subiecta sunt, dominationes vocãtur. Nomen vero potestatis, ordinationē quandã designat, ſm illud Apost. ad Ro. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion.* dicit, ꝙ nomen potestatis, significat quãdam ordinationē, & circa susceptionē diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, q̃ a subditis sint agenda. Principari vero, vt Greg.* dicit, est inter reliquos priorē existere, quasi primi sint in executione eorũ quæ imperantur. Et ideo Dion. dicit† 9. ca. cæl. hierar. quòd nomen principatuum significat ductiuũ cum ordine sacro. Illi.n. qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie vocãtur, secundum illud Psal. 67. Pręuenerunt principes coniuncti psallentibus.

Homil. 24. in euang. — Cap. 8. cælest. hierar. ante med. — Homil. 24. in euãg. ante medi. — †Cap. 9. circa princip.

D. 162.

AD 4m dicendum, quòd archangeli [d] ſm Dion.* medij sunt inter principatus, & angelos. Medium autem cõparatum vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidũ respectu, calidi est frigidũ: respectu vero frigidi, est calidum. Sic & archangeli dicunt quasi principes angeli: quia respectu angelorũ sunt principes, respectu vero principatuũ sunt angeli. Secundum Greg.* autē dicũtur archangeli ex eo, quòd principantur soli ordini angelorum, quasi magna nuntiãtes. Principatus autem dicũtur ex eo, quòd principanrur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

Cap. 9. cælest. hierar. non procul a principio. — Homil. 24. in euã. ante med. illius.

AD 5m dicendum, quòd nomen Seraphim non imponitur tãtum a charitate, sed a charitatis excessu, quē importat nomē ardoris, vel incendij. Vnde Dion.* 7. ca. cæl. hierar. exponit nomen Seraphim secundum propietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primo quidem motum qui est sursum, & qui est continuus: per quod significat, ꝙ inclinabiliter mouetur in Deum. Secũdo vero virtutem actiuam eius, quę est calidum. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate: quia maxime est penetratiuus in agendo, & pertingit vsque ad minima, & iterum cum quodam superexcedenti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorum, quam in subditos potenter exercent, eos in sublimem feruorem excitãtes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertio consideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, ꝙ huiusmodi angeli in seipsis habēt inextinguibilem lucem, & quòd alios perfecte illuminãt. Similiter etiam nomem Cherubim imponitur a quodã excessu scientiæ: unde interpretat plenitudo scientię. Quod Dion.* exponit quãtum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad perfectam Dei visionem. Secundo,

Cap. 7. non remote a princi. — Cap. 7. cæl. hierar. nõ procul a princ.

F quantum ad plenam susceptionē diuini luminis. Tertio, quãtum ad hoc, quòd in ipso Deo cõtemplantur pulchritudinem ordinis rerum a Deo deriuatã. Quarto, quãtum ad hoc, quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiose in alios effundunt.

AD 6m dicendum, quòd ordo Thronorum habet excellētiam prę inferioribus ordinibus in hoc, quòd immediate in Deo rõnes diuinorũ operum cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiã sciētiæ: Seraphim vero excellentiã ardoris. Et licet in his duabus excellētijs includatur tertia, nõ tñ in illa, quæ est Thronorũ, icludunt aliæ duæ: & ideo ordo Thronorũ distinguit ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc.n. G est cõmune in omnibus, ꝙ excellentia inferioris cõtinetur in excellentia superioris, & non ęconuerso. Exponit aũt Dion.* nomē Thronorum p cõuenientiam ad materiales sedes, in quibus est quatuor considerare. Primo quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicunt eleuãtur vsq; ad hoc, quòd in Deo immediate rationes rerum cognoscant. Secundo in materialibus sedibus considerat firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet, hic aũt est econuerso: nã ipsi alij firmantur per Deũ. Tertio, quia sedes suscipit sedentē, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodãmodo ad inferiores ferunt. Quarto, ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad suscipiendum sedentem: ita & isti angeli sunt per promptitudinem H aperti ad suscipiendum Deum, & famulandum ipsi.

Eod. c. 7. cæ. hierarch.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorum videtur esse supremus: sed Dominationes, Principatus, & Potestates, ex ipsis nominibus prelationē quandã habent. Ergo isti ordines debēt I esse inter omnes supremi.

¶ 2 Pręt. Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior: sed ordo Thronorum videtur esse Deo propinquissimus, nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶ 3 Præt. Sciētia est prior, q̃ amor, & intellectus vr̃ esse altior, q̃ volũtas. Ergo & ordo Cherubim videt K esse altior, quàm ordo Seraphim.

¶ 4 Præt. Greg.* ponit Principatus super Potestates. Non ergo collocantur immediate super Archangelos, vt Diony.† dicit.

SED CONTRA est, ꝙ Diony. ponit* in prima quidē hierarchia Seraphim, vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero Dominatiões vt primos, Virtutes vt medios, Ptãtes vt ultimos. In ultima Principatus vt primos, Archangelos ut medios, Angelos ut ultimos.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo, tractat opinio Dio. Tertio, Gregorii.

¶ Quo ad primũ, tria, scilicet conueniētia, differētia, & fundamētũ vtriusq; partis ex Scriptura.

¶ Quo ad ſm, tria. Primo, qui ordines ĩ qua hierarchia ex rõnib* hierarcharũ sic, Hierarchiæ sic differũt: prima rõnes ĩ Deo: seda ĩ causis vniuersalibus: tertia in applicatiõe ad effectus. ergo prima de fine vniuersali: secunda de vniuersali dispositiõe: tertia de executione est. ergo ordines respicientes Deum in prima: vniuersale regimen in secũda: & executionem in tertia ponũtur. Prima sequela confirmatur: quia illa tria ĩ omni operatione inueniuntur. Secundo. Ipsi ordines in singulis hierachiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum, & totidem ad regimē vniuersale, & totidē ad executionē. Tertio, confirmatur assignata graduatio: quia supremũ infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu Spiritussan. & septimo, & sexto, & quarto, & tertio: omnia clara sũt in litera.

¶ Quo ad tertium, ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorũ, circa q̃ agunt, scilicet angelis bonis, malis, natura corporali, magnis nuntiis, et paruis. Et cõfirmatur ordo authoritate Augustin omnia clara sunt.

534 2. di. 9. ar. 5. — Chry. ho. 5. de incõp. diui. naturæ. — Hom. 24 in euangelię. — †Cap. 9. cæ. hierarchiæ circa princ. Cap. 6. & 7 cæl. hierar. & 8. & 9. — Greg. hom. 24. in euange. Dion. c. 7. 8. & 9. cæl. hierar.

RESPON. Dicendum, quòd A gradus angelicorum ordinum assignãt & Greg.* & Dion. quantum ad alia quidem conuenienter, sed quantum ad principatus, & virtutes differenter. Nam Dion. collocat virtutes sub dominationibus, & supra potestates: principatus autē sub potestatibus, & supra archangelos. Gregor. autem ponit principatus in medio dominationũ, & potestatum: virtutes vero in medio potestatum, & archãgelorum. B Et vtraque assignatio fulcimētum habere põt ex authoritate Apostoli, q medios ordines ascēdēdo enumerãs, dicit Ephe. 1. ꝙ Deus instituit illum.s. Christum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Vbi virtutem ponit inter potestatē, & dominationem, secũdum assignationem Dion. Sed ad Col. 1. enumerans eosdē ordines, descēdendo dicit: Siue throni, siue dominatiões, siue principatus, C siue potestates, omnia p ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes, et potestates, ſm assignationem Greg. Primo igitur videamus rõnem assignationis Dion. in qua considerãdum est, ꝙ sicut supra dictum est*, prima hierarchia accipit rõnes rerũ in ipso Deo: secunda vero in causis vniuersalibus: tertia vero ſm determinationē ad speciales effectus. Et q̃a Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed etiam totius creaturæ, ad primã hierarchiam pertinet cõsideratio finis: ad mediam vero dispositio vniuersalis de agendis: ad vltimam autem applicatio dispositionis ad effectũ, quæ est operis executio. hæc enim tria manifestum est in qualibet ope- D ratione inueniri. Et ideo Dion.* ex nominib* ordinũ proprietates illorũ cõsiderans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponũtur p respectũ ad Deũ, scilicet Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designant communem quandã gubernationē, siue dispositionē in Dominationes, Virtutes, & Potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionē, s. Principatus, Angelos, & Archãgelos. In respectu autē ad finem tria considerari possunt. Nam primo aliquis considerat finē: secũdo vero pfectam finis cognitionē accipit: tertio vero intentionē suam in ipso defigit, E quorũ ſm ex additione se habet ad primũ, & tertium ad vtrũq;. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in* 12. Metaph. põt aliquid simile huius ordinis cõsiderari ĩ reb* humanis. Nam quidã sunt, qui hoc habēt dignitatis, vt p seipsos familiariter accedere possunt ad regē, vel ducē: quidã vero super hoc habēt, vt ēt secreta eius cognoscãt: alij vero insuper circa ipsum semper inhærent, quasi ei cõiuncti. & ſm hãc similitudinē accipere possumus dispositionē in ordinibus primæ hierarchiæ. Nã Throni eleuantur ad hoc, quòd Deum familiariter in seipsis recipiant, ſm quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt: quod est propriũ toti* primæ hierarchiæ. Cherubim vero supereminēter diuina secreta cognoscũt: Seraphim vero excellũt in hoc, qd̃ est omnium supremum, s. Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est cõmune toti hierarchiæ, denominetur ordo Thronorũ: sicut ab eo quod est cõmune omnibus cælestib* spiritib*, denominat ordo Angelorũ. Ad gubernationis autem rationem tria pertinent, quorum primũ est, distinctio eorũ, quæ agenda sunt. quod est ꝓpriũ Dominationum. Secundũ aũt est præbere facultatem ad implendum: quod pertinet ad Virtutes. Tertium aũt est ordinare qualiter ea, quæ p̃cepta, vel diffinita sunt, impleri possint, vt aliqui exequãtur: & hoc ptinet ad Potestates. Executio aũt angelicorũ ministeriorum consistit in annuntiando diuina: in executione autem cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipiētes actionem, & alios ducentes: sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt: & hoc pertinet ad Principatus. Alij vero sunt, qui simpliciter exequuntur: & hoc pertinet ad Angelos. Alij vero medio modo se habent: quod ad Archangelos pertinet, vt supra dictum est*. Inuenitur autem cogrua hæc ordinum assignatio. Nam semper summum inferioris ordinis affinitatem habet cum vltimo superioris: sicut infima animalia parum distãt a plantis. Primus autē ordo est diuinarũ personarum, qui termiatur ad Spiritum sanctum, qui est amor ꝓcedēs, cũ quo affinitatē habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incēdio amoris denominatus. Infimus autem ordo primæ hierarchiæ est Thronorum, qui ex suo ordine habent quandã affinitatem cũ dominationibus, Nam Throni dicuntur ſm Greg.* per quos De* sua iudicia exercet: accipiunt.n. diuinas illuminationes per conuenientiam ad immediate illuminandum secundam hierarchiam, ad quam pertinet dispositio diuinorum ministeriorum. Ordo vero Potestatum affinitatem habet cum ordine Principatuum: nam cũ potestatum sit ordinem subiectis imponere, hęc ordinatio statim in nomine Principatuum designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorum, vtpote præsidentes gubernationi gentium, & regnorum, quod ē primũ principiũ in diuinis ministerijs. Nam bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis. unde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarum restitit mihi. Dispositio etiam ordinum, quam Greg.* ponit, congruitatem habet: nam cum dominationes sint diffiniētes, & præcipiētes ea, quæ ad diuina ministeria ptinēt, ordines eis subiecti disponunt ſm dispositionē eorũ, in quos diuina ministeria exercent. Vt aũt Aug. dicit in* 3. de Trin. Corpora quodã ordine regunt, inferiora p superiora, & oĩa per spiritualem creaturã, & spiritus malus p spiritum bonum. Prim* ergo ordo post Dominationes dr̃ Principatuũ, qui etiam bonis spiritibus principantur. Deinde Potestates, p quas arcētur mali spiritus: sicut p potestates terrenas arcētur malefactores, vt habet Ro. 13. Post quas sunt Virtutes, q̃ habēt potestatē sup corporalem naturã in operatione miraculorũ. Post quas sunt angeli, & archãgeli, qui nũtiant hominibus vel magna, q̃ sunt supra rõnem: vel parua, ad q̃ rõ se extendere põt.

Ar. 1. huius quæst. — Locis in prĩcip. corp. citatis. — Lib. 12. meta. tex. 52. tom. 3. — Ar. præced. ad 4. — Ead. homil. 24. in euã. — Ead. homil. 24. — Lib. 3. de Trin. cap. 4. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, quòd subiiciuntur Deo, quàm quòd inferioribus præsident: & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati a prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati a conuersione ad Deum.

AD 2m dicendum, quòd illa propinquitas ad Deũ, quę designatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim, & Seraphim, & excellentius, vt dictũ est.*

In corp. ar.

Universidad de Deusto Biblioteca

Q.37.ar.3. Ad 3m dicendum, quòd sicut supradictum est*, Cognitio est, secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autem, secundũ quod amans vnitur rei
198 amatæ. Superiora autẽ nobiliori modo sunt in seipsis, q̃ in inferioribus: inferiora vero nobiliori modo
286 in superioribus, q̃ in seipsis. Et ideo inferiorũ quidẽ cognitio pręeminet dilectioni: superiorũ autem di-
409 lectio, & præcipue Dei, præeminet cognitioni.

Ad 4m dicendum, quòd siquis diligenter consideret dispositiones ordinum secundum Dion. & Greg. * parum, vel nihil differunt, si ad rem referantur. Exponit enim Greg. Principatuum nomen ex hoc, quòd bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit Virtutibꝰ, secundum ꝙ in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus virtutes, secundum Grego. videntur esse idem quod principatus secundum Dion. Nam hoc est primum in diuinis ministerijs, miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi archangelorum, & angelorum.

Locis antea citatis.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebũt post diẽ iudicij. Dicit.n. Apost. 1 ad Cor. 15. quòd Christus euacuabit omnem principatum, & potestatem, cum tradiderit regnum Deo & patri: quod erit in vltima cõsummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabũtur.

§ 2 Pręt. Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & ꝑficere: sed post diẽ iudicij vnus angelꝰ nõ purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia nõ proficiẽt amplius ĩ sciẽtia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

§ 3 Pręt. Apost. dicit ab Hebre. 1 de angelis. ꝙ omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi proper eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet, ꝙ officia angelorũ ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutem adducantur: sed omnes electi vsq; ad diem iudicij salutẽ consequuntur. non ergo post diẽ iudicij remanebunt officia, & ordines angelorũ.

K Sed contra est, quod dr̃ Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo: quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

Respon. Dicendum, quòd in ordinibꝰ angelicis duo possunt considerari, s. distinctio graduum, & executio officiorum. Distinctio autem graduum est in angelis secundum differentiam gratię & naturæ, vt supra dictũ est. * Et vtraq; differẽtia semper in angelis remanebit.

Ar.4.huius quæst.

F Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differentia etiã gloriæ erit in eis semper secundum differentiam meriti præcedentis. Executio autem officiorum angelicorum aliquo modo remanebit post diem iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidem, secũdum quod eorum officia ordinantur ad ꝓducendum aliquos ad finẽ: remanebit autem sm qd̃ conuenit in ultima finis consecutione. Sicut etiã alia sunt officia militariũ ordinũ in pugna, & in triũpho.

G Ad primvm ergo dicẽdum, quòd Principatus & Potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, ꝙ alios ad finẽ perducant: quia consecuto iam fine non est necessarium tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis: Cum tradiderit regnum Deo, & patri, idest, cum perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.

Ad 2m dicendum, quòd actiones angelorum super alios angelos considerandæ sunt secundum similitudinem actionum intelligiblilium quæ sunt in nobis. Inueniũtur autem in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ sunt ordinatæ secundũ ordinem causæ & causati: sicut cũ per multa media gradatim in unã cõclusionem deuenimus. Manifestum est autem, ꝙ H cognitio conclusionis dependet ex omnibus medijs præcedẽtibus, nõ solum q̃tum ad nouã acquisitionẽ scientiæ: sed etiã quantum ad scientiæ conseruationẽ, Cuius signum est, ꝙ siquis obliuisceretur aliquod pręcedentiũ mediorum, opinionẽ quidem, uel fidem de conclusione posset habere, sed nõ sciẽtiã, ordine causarum ignorato. Sic igit' cũ inferiores angeli rationẽ diuinorum operum cognoscãt per lumen superiorũ angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine superiorum, non solum qnantũ ad nouam acquisitionẽ scientiæ: sed etiam quantũ ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudiciũ non ꝑficiant inferiores angeli in cognitione aliquarũ rerum, non tñ I propter hoc excludit', quin a superioribus illuminentur.

Ad 3m dicendum, ꝙ etsi post diem iudicij homines nõ sint ulterius ad salutẽ adducendi ꝑ ministeriũ angelorum: tñ illi qui iam salutem erunt consecuti, aliquam illustrationem habebunt ꝑ angelorũ officia.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ septimũ.

535 2.dist.11.q.2.ar.6.Et 4 dist.47.q.1.artic.2.q.4.cor.Et 1.cor.15.l.3.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit: secũdo rñdet. ¶ Quo ad primum distinctio. Ordo angelicus habet duo, distinctionem graduum, & executionem officiorum. Quo ad secundum, responsio cõsistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua. Ordines remanebũt quo ad distinctionem graduum. Probatur. Distinctio graduum inest a differenti grã & natura. ergo semp erit. tenet sequela: quia differẽtia naturę & gratię semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum ꝓcedens meritum. Secunda est. Ordines quo ad executionẽ officiorũ partim remanebũt, & partim nõ. Probatur, & declarat' vtraq; pars. Probatur, remanebunt vt in fine: cessabunt vt ad finem. ergo. Declaratur exẽplo officiorum militum. Remanent, vt in triũpho: cessant vt in acie. ¶ Responsionem ad secũdum, notato diligẽter: quoniã mirabile qd dicit de dependentia luminis angelici, quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cũ veneratione suscipiendũ est. Præstat namq; in his ab excellentioribus ꝑsuaderi, q̃ temere secundum vires iudicare ingenij ꝓprij.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Vr̃ ꝙ homines nõ assumant' ad ordines angelorũ. Hierarchia n. humana cõtinetur sub infima hierarchiarum cælestium, sicut infima sub media, & media sub prima: sed angeli infimæ hierarchię nunq̃ trãsferent' in mediã, aut in primã. Ergo neq; homines trãsferent' ad ordines angelorum.

§ 2 Præt. Ordinibns angelorum aliqua officia competunt, utpote custodire, miracula facere, dęmones arcere, & huiusmodi, quæ nõ uidentur cõuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

§ 3 Præt. Sicut boni angeli inducũtur ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum: sed erroneum est dicere, quòd animæ hominum malorum conuertantur in dæmones. hoc.n. Chrysost. * reprobat super Matt. Ergo non videtur, ꝙ animæ sanctorum transfertur ad ordines angelorum.

Homil. 29. aliquãtulũ ante mediũ tom. 2.

Sed contra est, qd̃ Dominus dicit Matth. 22. de Sanctis, ꝙ erunt sicut angeli Dei in cælo.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est*, ordines angelorum distinguuntur & secundum conditionem naturæ, & secũdum dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorum ordines solum quantum ad gradũ naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorum, quia semp remanebit naturarum distinctio: quam quidam considerantes posuerunt quòd nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatem angelorum, quod est erroneũ. Repugnat enim promissioni Christi, dicentis Lucæ, 20. quòd filij resurrectionis erunt ęquales angelis in cęlis. Illud enim, quod est ex parte naturæ, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuum vero ẽst, quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex libertate Dei, non ex ordine naturę: & ideo per donũ gratiæ homines mereri possunt tantam gloriam, vt angelis æquentur secundum singulos angelorum gradus: quod est homines ad ordines angelorum assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorum non assumuntur omnes, qui saluantur, sed soli virgines, vel perfecti: alij vero suum ordinem constituent, quasi condiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Augu. qui dicit * 12. de ciui. Dei, quòd nõ erũt duæ societates hominũ, & angelorum, sed vna: quia omnium beatitudo est adhęrere vni Deo.

Ar.præced. & ar.4.huius quæst.

Lib.12.cap.1.circa principiũ to. 5.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd gratia angelis datur sm proportionem naturalium: nõ aũt sic est de hominibꝰ, vt supra dictũ est. * Et ideo sicut inferiores angeli nõ possunt transferri ad naturalẽ gradũ superiorũ, ita nec ad gratuitum. Hoĩes vero possunt ad gratuitũ cõscendere, sed non ad naturalem.

Ar.5.huius quæst.

Ad 2m dicendũ, ꝙ angeli sm naturæ ordinẽ medij sunt inter nos, & Deum. Et ideo secundum legem communem per eos administrantur non solum res humanæ, sed etiam oĩa corporalia. Homines A autem sancti etiam post hanc vitã sunt eiusdem naturæ nobiscum. Vnde secundum legem communẽ non administrant humana, nec rebus viuorũ intersunt, vt Aug.* dicit in lib. de cu. pro mor. agẽda. Et quadam tamen speciali dispẽsatione interdum aliquibus sanctis conceditur vel viuis, vel mortuis huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo, vel aliquid huiusmodi, sicut Augu. in eodem lib. * dicit.

Cap. 13.& 16. in prin. tom 4.

Lib.de cur. pro mort. agen.ca.16. vsq; ad medium.

B Ad 3m dicendum, quòd homines ad pœnam dæmonũ transferri non est erroneum: sed quidam erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse, quàm animas defunctorum. Et hoc Chrysosto. * reprobat.

*Homi.29. in Matt. ante medium. tom. 2.

¶ Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ octauũ.

536 2. d.9.ar.8.

Titulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo distinguitur: secũdo rñdetur iuxta vnum distinctionis mẽbrum: tertio respondet' iuxta sm membrum. ¶ Quo ad primum distinctio est In ordinibus angelorum concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & dona gratiæ, vt patet ex dictis. ¶ Quo ad secundũ, conclusio prima respõsiua quæsito est negatiua. Homines non possunt assumi ad ordines angelorũ quo ad gradũ naturæ. Probatur. Semper remanebit naturarũ angeli, & hominis diuersitas. ergo nunquàm hæc ascendet ad gradũ illius. ¶ Quo ad tertium, tria principalr̃ fiũt, destruuntur, s. duæ opiniones, & ponitur conclusio responsiua quæsito. Prima opinio est, quòd homines non assumuntur ad ordines angelorum, etiam secundũ gradũ gloriæ. & motiuũ eius ẽ distãtia naturarum. Hæc refellit' in se quidẽ ex authoritate euangelii: in sua autem radice ex rõne, quia distantia naturæ nõ concurrit, nisi materialiter: donum vero gratiæ completiue. Nec hoc oportet respondere naturę, sed libertati diuinæ. ¶ Secunda vero opinio est, ꝙ aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alii nõ. Et hoc reiũdit' authoritate Augu. Cõclusio aũt respõsiua, quæ secundũ literæ ordinẽ ĩ medio harũ opinionũ locatur, est. Homines indifferẽter ad ordines angelorum assumunt'. Probat'. Tantã gloriã mereri ex dono gratiæ possũt, vt angelis æquẽtur sm gradus singulos angelorum. ergo.
b
130 ¶ Nota hic, ꝙ homines assumi ad ordines angelorum, duo includit, vnum est, ꝙ constituãt cũ angelis vnã societatẽ, & hoc mõ oẽs hoĩes sancti assumũtur ad ordines angelorũ, siue sint maioris gloriæ quàm aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris q̃ omnes angeli: ita ꝙ ex angelis, & hoĩbus, etiã iferioribꝰ oĩbus angelis (quorũ magnã rationabile est fore multitudinẽ) vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solos perfectos quasi mistos ĩter angelos posuit: minꝰ vero perfectos q̃ angelos quasi separatos segregauit in aliã societatẽ. Nec aduertit, ꝙ latitudo odinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ, & ꝙ nõ idẽ ponit limes vtrobiq;. Alterũ est, ꝙ ꝑueniãt ad gradꝰ gloriæ, quibꝰ potiuntur angeli. Et hoc modo nõ oẽs homines assumuntur ad ipsos angelorũ ordines, sed quidã supra ipsos, vt beata Virgo: quidã ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti &c. & quidã infra ipsos, vt rationabiliter sunt oẽs pueri post baptisma statim euolãtes, & alii multi.

QVAESTIO CIX.

De ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

C DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.

Et circa hoc queruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum ordines sint in dæmonibus.
¶Secũdo, Vtrũ in eis sit prælatio.
¶Tertio, Vtrũ vnꝰ illuminet aliũ.
¶Quarto, Vtrum subiiciantur pręlationibus bonorum angelorũ

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ordines sint in dæmonibus.

D AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non sint in dęmonibus. Ordo.n. pertinet ad rationem boni, sicut & modus, & species, vt Aug. dicit in lib. * de natura boni, & econtrario in ordinatio pertinet ad rationem mali: sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

*Aug. lib. de natu.bo. ca.3.4.to.6.

§ 2 Præt. Ordines angelici sub aliqua hierar. continetur: sed dæmones nõ sunt sub aliqua hierarchia, E quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

§ 3 Præt. Dęmones de singulis ordinibus angelorũ ceciderũt, vt cõmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicunt' esse alicuius ordinis, qa de illo ordine ceciderunt, videtur ꝙ deberent eis attribui nomina singulorum ordinũ: nunquã aũt inuenit', quòd dicantur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibꝰ ordinibus.

Sed contra est, qd̃ Apostolus dicit ad Ephe. vlt. ꝙ est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harũ.

Respon. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, *Ordo angelicus consideratur & secundũ gradũ naturæ

Art.4.& 8. præced.qõ.

¶ Super Quæstionis cẽtesimæ nonæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distiguitur: secundo respondetur quæsito iuxta singula distinctionis membra. ¶ Quo ad primum distinctio est. Ordines dupliciter quo ad naturam, & quo ad gratiã. Et sic dupliciter, vel consummatam, vel meritoriã. sunt igitur tria mẽbra, ordo secundum naturam, sm gratiam meritoriã, & secundum gloriã: patent ex dictis. ¶ Quo ad secundũ sunt tres conclusiones responsiuæ. Prima, Dæmones neq; sunt, neq; fuerũt in ordinibus secundũ statũ gloriæ: & hæc patet. Secunda Dæmones non sunt, sed fuerunt in ordinibꝰ sm statum gratiæ meritorię: hoc patet expositiõe superius facta de angelis creatis in grã. Tertia, Dęmones ꝑseuerãt in ordinibꝰ sm naturæ conditionẽ. Probat': qa naturalia nõ sũt ablata ꝑ peccatũ, vt Dionysius dicit.

537 1. di.6.ar.4 Et 4.dist.47 q.1.ar.3.q.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuæ, & secũdum gradũ gratiæ. Gratia vero habet duplicẽ statũ, scilicet imperfectũ, qui est status merendi: & perfectum, q est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerẽtur ordines angelici quantũ ad perfectionẽ gloriæ, sic dæmones neq; sunt in ordinibus angelicis, neq; vnquã fuerũt. Si aũt cõsiderent quantũ ad id, qđ est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerũt quidem ali quãdo in ordinibus angelorũ, sed ab eis ceciderũt, secundũ illud quod supra* posuimus, omnes angelos in gra creatos fuisse. Si autem cõsiderentur q̃tum ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus: quia data naturalia non amiserunt, vt Diony.* dicit.

Q.62.ar.3.

Ca.4.de diui.no.par.4 non remote a medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonũ potest inueniri sine malo: sed malum non potest inueniri sine bono, vt supra habitum est.† Et ideo dæmones inquantũ habent naturam bonam, ordinati sunt.

†Q.49.ar.3

AD 2^m dicendũ, quòd ordinatio dæmonum, si cõsideretur ex parte Dei ordinantis, est sacra: utitur enim dæmonibus propter seipsum. Sed ex parte voluntatis dæmonum non est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

AD 3^m dicendũ, q̃ nomen Seraphim imponit ab ardore charitatis: nomen aũt Thronorũ ab inhabitatione diuina: nomẽ aũt Dominationũ importat libertatem quandã: quæ omnia opponunt peccato. Et iõ peccãtib⁹ angelis huiusmodi nomina nõ attribuunt.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ nonæ Articulum secundũ.*

ARTICVLVS II.

Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

338

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ in dæmonibus non sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundum aliquem ordinem iustitiæ: sed dæmones totaliter a iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est prælatio. ¶ 2 Præt. Vbi non est obedientia & subiectio, non est prælatio: hæc autem sine concordia esse nõ possunt, quæ in dæmonibus nulla est, secundum illud Prouer. 13. Inter superbos semper sunt iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio. ¶ 3 Præt. Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpã, vel pœnam. Sed non ad eorum naturam: quia subiectio & seruitus nõ est ex natura, sed ẽ ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnam: quia sic superiores dæmones, qui magis peccauerunt, inferioribus subderẽtur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

Supr.q. 63. art.8. Et 2. dist.6. ar. 4. Et 4. di.47. q.1. ar.2.q. 4.

SED CONTRA est, qđ dicit glo.* 1. ad Cor. 15. Quãdiu durat mũdus, angeli angelis, hoĩes hoĩbus, & dæmones dæmonib⁹ p̃sunt.

In glo.ordi. sup. illud, cũ euacuauerit omnẽ principat.

RESPON. Dicendum, quòd cum actio sequatur naturam rei, quorũcũq; naturæ sunt ordinatę, oportet quòd etiam actiones subinuicem ordinentur, sicut patet in rebus corporalibus. Quia. n. inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus cælestium corporum. Manifestum est autem ex præmissis*, quòd dæmonum quidam naturali ordine sub alijs constituuntur: vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est quod rationem prælationis facit, vt scilicet actio subditi subdat̃ actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonum requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sapien. octauo.

Ar.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dęmonum non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei cuncta ordinantis.

AD 2^m dicendum quòd cõcordia dæmonum, qua quidam alijs obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnant. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungant, & subijciant ad propriam nequitiam exequẽdam, quos potentiores viribus vident.

AD 3^m dicendum, quòd dæmones nõ sunt æquales secundum naturã. Vnde in eis est naturalis prælatio: quod in hominibus nõ cõtingit, qui natura sunt pares. Quòd aũt superioribus inferiores subdãtur, nõ est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorũ: quia cum mala facere maxime ad miseriã pertineat, prę̃esse i malis, est esse magis miserũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ nonæ Articulum tertium.*

539

TItulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna conclusio respõsiua quæsito negatiue, cum vna annexa secundario. Respõsiua est. In dæmonibus non est illuminatio. Probatur. Peruersitas dæmonum habet vt vnus non ordinet ad Deũ alium, sed abducat. ergo non illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum, vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, scilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero conclusio est, quòd i dæmonibus est quædam manifestatio veritatis adinuicem. Probatur: qa est in eis locutio.

q.106. art 2.& ar.1.ar gu. sed cõt.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis: sed vnus dæmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scientię vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

I

¶ 2 Præt. Corpus quod superabundat lumine, potest illuminare corpus quod in lumine deficit, sicut Sol Lunam: sed superiores dęmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quòd superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

SED CONTRA. Illuminatio cũ purgatione est, & p̃fectione, vt supra dictũ est: * sed purgare nõ conuenit dęmonibus, ſm illud. Eccl. 34. Ab immũdo qđ mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

K

534

RESPON. Dicendũ, q̃ in dæmonibus nõ potest esse illuminatio ꝓprie. Dictum est. n. supra* q̃ illuminatio ꝓprie est manifestatio veritatis, ſm quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnem intellectũ. Alia aũt manifestatio veritatis põt esse locutio: sicut cũ vnus angelus alteri suũ conceptũ manifestat. Peruersitas aũt dęmonũ hoc habet, q̃ vnus alium nõ intẽdit ordinare ad Deũ, sed magis ab ordine diuino abducere: & iõ vnus dęmon aliũ nõ illuminat, sed vnus alij suũ conceptum p modũ locutionis intimare põt.

q.106.ar.1.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed solum quæ dicta est.*

A

In corp.ar.

AD 2^m dicendum, quòd secundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, nõ est necessaria manifestatio veritatis neque in angelis, neque in dæmonibus: quia sicut supra dictum est,* statim a principio suæ conditionis omnia cognouerunt, quę ad naturalem cognitionem pertinent. & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.

q.55. art.2. & 58. ar.1.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

B

405

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Boni angeli prę lati sũt malis, & eos regũt. Probatur. Prælatio primo cõuenit Deo, participatiue autem creaturis. ergo creaturæ pfectiores habent influentiam super alias. ergo sancti angeli sup dæmones. Antecedens est per se notũ. Cõsequentia prima probatur: quia sunt Deo propinquiores. Secunda vero: quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo, est status fruitionis, in quo sũt angeli, quo priuantur dæmones.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur secundum illuminationes: sed mali angeli, cum sint tenebræ, non illuminantur a bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶ 2 Præt. Ad negligentiam præsidentis pertinere videntur ea, quæ per subditos male fiunt: sed dæmones multa mala faciunt. Si igitur subsunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

C

¶ 3 Præt. Prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt supra dictum est: * sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderunt, vt cõmuniter dicitur, multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

Art.1. & 2. huiꝰ quæst.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit* 3. de Tri. quòd spiritus vitæ desertor atq; peccator regitur per spiritum vitæ rationalem, pium, & iustum. Et Grego. * dicit, quòd potestates sunt angeli, quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt.

*Lib. 3. de Tri. cap. 4. paulo a principio. Greg hom. 34. in euãg.

RESPON. Dicendũ, q̃ totus ordo prælationis primo & originaliter est in Deo, & participatur a creaturis, secũdũ qđ Deo magis appropinquant. Illæ. n. creaturæ super alias influentiã habẽt, quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima aũt perfectio, & per quã maxime Deo appropinquatur, est creaturarũ fruentiũ Deo, sicut sunt sancti angeli, qua perfectione dæmones priuãtur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur.*

D

E

534

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ per sanctos angelos multa de diuinis mysterijs dęmonibus reuelãtur, cũ diuina iustitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationẽ bonorũ. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tortoribus eius sententiam. Hmõi aũt reuelationes, si ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes sunt: quia ordinãt eas ad Deum. Ex parte vero dæmonũ non sunt illuminationes: quia eas in Deum nõ ordinant, sed ad expletionem propriæ iniquitatis.

AD 2^m dicendum, quòd sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines, propter bona quę ex eis elicit, ita & boni angeli non totaliter cohibent malos a nocendo.

AD 3^m dicendum, q̃ angelus, qui est inferior ordine naturæ, prę̃est dęmonibus, quãuis superioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iustitiæ, cui inhærent boni angeli, potior est q̃ virtus naturalis angelorum. Vnde & apud hoies spiritualis iudicat oĩa: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in li.* Ethic. q̃ virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum.

Lib.3. Eth. c.4 ad finẽ. Et lib.10.c. 5.tom.5.

QVAESTIO CX.

De præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ decimæ Articulum primum.*

DEINDE considerandum est de p̃sidentia angelorũ sup creaturã corporalẽ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum creatura corporalis administretur p angelos.

¶Secũdo, Vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum.

¶Tertio, Vtrum angeli sua virtute possint immediate mouere corpora localiter.

¶Quarto, Vtrum angeli boni, vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

541

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q̃ creatura corporalis non administretur per angelos. Res. n. quæ habẽt determinatum modum operandi, non indigẽt gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur, q̃ oporteat: sed res corporales habent determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

D

¶ 2 Præt. Inferiora in entibus gubernãtur per superiora: sed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Nõ ergo est necessarium, qđ gubernentur per angelos.

E

¶ 3 Præt. Diuersi ordines angelorum distinguuntur secundum diuersa officia: * sed si creaturæ corporales administrant per angelos, tot erunt officia angelorum, quot sunt species rerum. ergo etiam tot erunt ordines angelorũ, quot sunt species rerum, qđ est contra supra dicta.* Non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

2.di.14.ar. 3.Et 3.con. c.78.& 83. Et veri.q.5 ar.8. Et op. 3.c.125. Et opus.10.ar. 1. vsque ad 16.Et opus. 20.

530

q.108.ar.2. & 6.

Quarto modo, vt ali qui

Universidad de Deusto Biblioteca

† lib. 3. de Tri. cap. 4. * 4. dial. ca. 5. poſt medium.

qui angeli ſint deputati præſidentiæ corporalium non iuxta numerum ſpecierũ, ſed potius ſecũdum numerũ modorum, quibus res corporeæ diuinæ ſubſunt regulæ in ordine ad prædeſtinationis finem. Et hæc via iudicio meo eſt ſecũdũ propriam mentẽ S. Thomæ, vt colligere poſſum & hinc, & ex aliis locis. Vnde in reſponſione ad ſecundum aſſertiue ponit pluraliter angelos oportere pſidere his corporibus propter myſteria diuina explenda: numerũ autem eorum iuxta numerum ſpecierum recitatiue tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & ſuſtentabilem oſtendendo affert, & nunquàm aſſerit, vt patet ex modo loquẽdi Hoc, inquit, nõ eſt ponendũ propter hoc &c. Vbi ſe directorẽ magis, quàm aſſertorem illius opinionis euidenter oſtendit.

q. 55. art. 3. & q. 108. artic. 1.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit† 3. de Trini. quòd omnia corpora reguntur per ſpiritum vitæ rationalem. & Grego. dicit in* 4. dia. quòd in hoc mundo viſibili nihil niſi per creaturam inuiſibilem diſponi poteſt. F

Respon. Dicendum, quòd tam in rebus humanis, quàm in rebus naturalibus, hoc cõmuniter inuenitur, ꝙ poteſtas particularis gubernatur, & regit a poteſtate vniuerſali, ſicut poteſtas balliui gubernatur a poteſtate regis. G Et in angelis etiam eſt dictum,* ꝙ ſuperiores angeli, qui præſunt inferioribus, habent ſcientiam magis vniuerſalem. Manifeſtũ eſt autem, qđ virtus cuiuſlibet corporis eſt magis particularis, quàm virtus ſpiritualis ſubſtantiæ. Nã omnis forma corporalis eſt forma indiuiduata per materiam, & determinata ad hic, & nunc: formæ aũt immateriales ſunt abſolutæ & intelligibiles. Et ideo ſicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuerſales, H reguntur per ſuperiores, ita omnia corporalia reguntur per angelos. Et hoc nõ ſolum a ſanctis doctoribus ponitur, ſed etiã ab omnibus Philoſophis, qui incorporeas ſubſtantias poſuerunt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ res corporales habent determinatas actiones, ſed has actiones non exercent, niſi ſecundum quod mouentur: quia proprium corporis eſt, ꝙ non agat, niſi per motũ. Et ideo oportet, ꝙ creatura corporalis a ſpirituali moueatur.

Lib. 12. Metap. tex. 44. tom. 3.

Ad 2m dicendum, ꝙ ratio iſta procedit ſecundum opinionem Ariſt.* qui poſuit, ꝙ corpora cæleſtia mo- I uentur a ſubſtantijs ſpũalibus: quarum numerũ conatus fuit aſſignare ſecundum numerum motuũ, qui apparent in corporibus cæleſtibus: ſed non poſuit ꝙ eſſent aliquæ ſubſtantiæ ſpũales, quę haberent immediatã præſidẽtiã ſupra inferiora corpora, niſi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non conſiderauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, niſi naturales, ad quas ſufficiebat motus corporũ cæleſtiũ. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporũ,
569 ad quæ non ſufficiunt virtutes cæleſtium corporum[c]: ideo ſecundum nos neceſſe eſt ponere, ꝙ angeli habeant immediatam præſidentiam, non ſolum ſupra K cæleſtia corpora, ſed etiam ſupra corpora inferiora.

Ad 3m dicendum, ꝙ de ſubſtantijs immaterialibus diuerſimode Philoſophi ſunt locuti. Plato .n. poſuit ſubſtantias immateriales eſſe rationes, & ſpecies ſenſibilium corporũ, & quaſdam alijs vniuerſaliores: & ideo poſuit ſubſtantias immateriales habere prẹſidentiam immediatam circa omnia ſenſibilia corpora,[e] & diuerſas circa diuerſas. Ariſt.* autem poſuit ꝙ ſubſtantiæ immateriales non ſunt ſpecies corporum ſenſibilium, ſed aliquid altius, & vniuerſalius: & ideo non attribuit eis immediatam præſidentiam ſupra ſingula corpora, ſed ſolũ ſupra vniuerſalia agentia, quæ ſunt corpora cæleſtia.[c] Auic. vero mediam viã ſecutus eſt.

137 Vide lib. 1. Meta. tex. 6 tom. 3.

263

Poſuit.n. cum Plat. aliquam ſubſtantiam ſpiritualem[e] præſidentem immediate ſphæræ actiuorũ, & paſſiuorum, eo ꝙ ſicut Plat. ponebat, ꝙ formæ horum ſenſibilium deriuantur a ſubſtantijs immaterialibus, ita etiã Auicen. hoc poſuit: [e]ſed in hoc a Pla. differt, ꝙ poſuit vnam tm̃ ſubſtantiam immaterialem præſidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem ſancti poſuerunt, ſicut & Platonici diuerſas rebus corporeis ſubſtantias ſpirituales eſſe prępoſitas. Dicit.n. Aug. in li.* 83. q. Vnaquęq; res viſibilis in hoc mũdo, habet angelicam poteſtatem ſibi præpoſitã. Et Damaſ.† dicit. Diabolus erat ex iis angelicis virtutibus, quæ præerant terreſtri ordini. Et Orig.* dicit ſuper illud Nume. 22. Cum vidiſſet aſina angelum, ꝙ opus eſt mundo angelis, qui præſunt ſuper beſtias, & præſunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis: ſed hoc non eſt ponẽdum propter hoc, ꝙ ſecundum ſuam naturã vnus angelus magis ſe habeat ad præſidendum animalibus, q̃ plantis: quia quilibet angelus, etiã minimus, habet altiorem virtutem, & vniuerſaliorẽ, q̃ aliquod genus corporalium, ſed eſt ex ordine diuinæ ſapientiæ, quæ diuerſis rebus diuerſos rectores præpoſuit. Nec tamen propter hoc ſequitur, ꝙ ſint plures ordines angelorũ, q̃ nouem: quia ſicut ſupra dictum eſt, ordines diſtinguuntur ſecundũ generalia officia. Vnde ſicut ſecundum Greg.* ad ordinem poteſtatũ pertinent oẽs angeli qui habent proprie præſidentiã ſuper dæmones: ita ad ordinem virtutũ pertinere vidẽtur omnes angeli, qui habent præſidentiam ſuper res pure corporeas: horum.n. miniſterio interdum etiam miracula fiunt.

419

Li. 83. quæſtio. q. 79. in princ. to. 4. † Dam. lib. 2. cap. 4. in princip. * Orige. in Nume. Homi. 13.

4. Conui. cap. 2.

Homil. 34. in euang.

Articvlvs II.

Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimædecimæ Articulum ſecundum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, opinio ad ptẽ affirmatiuã. Sedo, ſimul deſtruit pars affimatiua, & conſtruitur negatiua, & ſic reſpõdetur quæſito negatiue. ¶ Quo ad primum, referũtur opiniones Pla. & Auic. ꝙ materia corporalis obedit ſubſtãtiis immaterialibus ad mutationem formalem. ¶ Quo ad ſecundum, ponitur cõcluſio negatiua, Quod materia corp̃alis nõ obedit angelis immediate ad tranſmutationẽ formalẽ. Et pbat̃ ex duobus ppoſitionib⁹. ſ. Cõpoſitũ ex materia & forma tm̃ fit: &, Oẽ qđ fit, fit a ſibi ſĩi. Ex his .n. ſequit̃, ꝙ trãſmutatio formalis ẽ a ſolo compoſito, aut ex eminentius cõtinente in ſeipſum cõpoſitũ. ſ. materiam & formam, quod eſt ſolus Deus, vt ſuperi⁹ deducta ſunt omnia.

542 12. arti. 8. ar. 2. cor. Et 3. cõ. c. 103. Et po. q. 6. ar. 3 Et ma. q. 16. artic. 5. & 10. Et quol. 9. art. 10.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd materia corporalis obediat angelis ad nutum. Maior eſt.n. virtus angeli, q̃ virtus animæ: ſed conceptioni animæ maxime obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animę ad calorem, & frigus, & quandoque vſque ad ſanitatem, & ægritudinem. Ergo multo magis ſecũdum conceptionem angeli, materia corporalis tranſmutatur.

¶ 2 Præt. Quicquid poteſt virtus inferior, poteſt virtus ſuperior: ſed virtus angeli eſt ſuperior, q̃ materia corporalis: corpus autẽ ſua virtute põt tranſmutare materiam corporalem ad formam aliquam, ſicut patet cũ ignis generat ignẽ. Ergo multo fortius virtute ſua angeli poſſunt materiã corporalem tranſmutare ad aliquam formam.

¶ 3 Præt. Tota natura corporalis adminiſtratur per angelos, vt dictum eſt.* & ſic videtur, quòd corpora ſe habent ad angelos, ſicut inſtrumẽta. nam ratio inſtrumenti eſt, quòd ſit mouẽs motum: ſed

Ar. præced.

in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principaliũ A agentium, quod non poteſt eſſe per virtutem inſtrumenti: et hoc eſt id quod eſt principalius in effectu. Sicut digeſtio nutrimenti eſt per virtutem caloris naturalis, qui eſt inſtrumentum animæ nutritiuæ: ſed ꝙ generetur caro viua, eſt ex virtute animæ. ſimiliter ꝙ ſecetur lignum, pertinet ad ſerram: ſed quòd perueniatur ad formã lecti, eſt ex virtute artificis. Ergo forma ſubſtãtialis, quæ eſt principalius in effectibus corporalibus, eſt ex virtute angelorum: materia ergo obedit ad ſui informationem angelis.

Lib. 3 ca. 8. in prin. t. 3.

Sed contra eſt, qđ Aug. dicit* 3. de Tri. Non eſt putandum iſtis tranſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire hanc viſibilium rerum materiam, ſed ſoli Deo. B

D. 642.

Respon. Dicendum, ꝙ Platonici[d] poſuerunt formas, quæ ſunt in materia, cauſari ex immaterialibus formis:
336 [e]quia formas materiales ponebant eſſe participationes quaſdã immaterialium formarum. Et hos quãtum ad aliquid ſecutus eſt Auicẽ. qui poſuit oẽs formas, quæ ſunt in materia, procedere a conceptione intelligentiæ, & ꝙ agentia corporalia ſunt ſolũ diſponentia ad formas. Qui in hoc videntur fuiſſe decepti, quia exiſtimauerunt formam, quaſi aliquid per ſe factũ, vt ſic ab aliquo formali principio procederet. Sed ſicut Philoſo. probat in *7. Meta. hoc, quod proprie fit, eſt compoſitum. Hoc enim proprie eſt quaſi ſubſiſtens: forma autem non dicitur ens quaſi ipſa C fit, ſed ſicut quo aliquid eſt: & ſic per cõſequens nec forma proprie fit. Eius enim eſt fieri, cuius eſt eſſe, cũ fieri nihil aliud ſit, quàm via in eſſe. Manifeſtum eſt aũt, quòd factum eſt ſimile facienti: quia omne agens agit ſibi ſimile. Et ideo id, quòd facit res naturales, habet ſimilitudinem cum cõpoſito, vel quia eſt compoſitum, ſicut ignis generat ignem: vel quia totum compoſitum & quantum ad materiam, & quantum ad formam eſt in virtute ipſius: quod eſt proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ vel eſt a Deo immediate, uel ab aliquo agente corporali: non
336 autem immediate ab angelo.[e]

Li 7. Meta. tex. 26. 27. & 32. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd anima noſtra unitur corpori ut forma. D Et ſic non eſt mirum, ſi formaliter tranſmutatur ex conceptione ipſius, præſertim cum motus ſenſitiui appetitus, qui fit cũ quadam tranſmutatione corporali, ſubdatur imperio rationis: angelus autem non ſic ſe habet ad corpora naturalia. vnde ratio non ſequitur.

Ad 2m dicendum, quòd id quod poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior, non eodem, ſed excellentiori
b modo: [e]ſicut intellectus cognoſcit ſenſibilia excel-
416 lentiori modo quàm ſenſus. Et ſic angelus excellen-
432 tiori modo tranſmutat materiam corporalem, quàm
d agentia corporalia, ſcilicet, mouendo ipſa agentia corporalia tanquàm cauſa ſuperior.

Ad 3m dicendum, quòd nihil prohibet ex uirtute angelorum aliquos effectus ſequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corporalia non ſufficerent. ſed hoc non eſt angelo obedire materiam ad nutum, ſicut nec cocis obedit materia ad nutum: quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem ſecundum aliquam artis moderationem, quam ignis per ſe non faceret, cum reducere materiam in actum formę ſubſtantialis, non excedat uirtutem corporalis agentis: quia ſimile natum eſt ſibi ſimile facere.

Articvlvs III.

Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimædecimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. Natura corporalis nata eſt moueri immediate a natura ſpirituali ſecundum locum. Probatur tripliciter. Primo rõne. Diuina ſapientia cõiungit fines primorũ principiis ſecundorum. ergo natura inferior ĩ ſui ſupremo attingitur a natura ſuperiori. ergo natura corporalis in ſui ſupremo attingitur a ſpirituali. ergo ſecundum motum localem. Antecedens eſt Diony. Prima cõſequentia eſt euidẽs. Secunda probatur: quia natura corporalis eſt infra ſpũalem. Tertia vero probatur: quia motus localis eſt pfectiſſimus omnium motuum: quod probatur, quia mobile localiter, vt ſic, non eſt in potentia ad aliquid intrinſecum, ſed extrinſecum tantum. Secundo, probatur authoritate Philoſophorũ. Tertio experientia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter ſecundum locum. ¶ Circa hæc eſſet diſcutiẽdũ, qũo, & vñ mot⁹ localis eſt perfectiſſimus oĩum motuũ: ſed qm̃ hoc ſpectat ad octauũ Phyſic. ideo vide ibi, & ĩ queſt. extrauagante.

543 Locis ſupr. art. 2. notatis.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ corpora nõ obediant angelis ad motum localem. Motus enim localis corporũ naturalium ſequitur formas eorũ: ſed angeli nõ cauſant formas corporum naturalium, vt dictũ eſt.* Ergo neque poſſunt cauſare in eis motum localem.

* ar. prçced. & q. 65. ar. 4.

¶ 2 Præt. In † 8. Phyſic. probatur, quòd motus localis eſt primus motuum: ſed angeli non poſſunt cauſare alios motus, tranſmutando materiam formaliter. Ergo neque etiam poſſunt cauſare motum localem.

† li. 8. phyſ. a tex 54. vſque ad 60. tomo 2.

¶ 3 Præt. Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem, inquantum habent in ſeipſis aliquod principium uitæ: in corporibus autem naturalibus non eſt aliquod principium uitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit* 3. de Tri. quòd angeli adhibent ſemina corporalia ad aliquos effectus producendos: ſed hoc nõ poſſunt facere, niſi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

Li. 3. de Trini. cap. 8. & 9 tom. 4.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Dion. dicit 7. c. de di. no. Diuina ſapientia cõiungit fines primorum principijs ſecundorum. Ex quo patet, quòd natura inferior in ſui ſupremo attingit a natura ſuperiori: natura aũt corporalis eſt infra naturam ſpiritualem. Inter omnes aũt mot⁹ corporeos perfectior eſt motus localis, ut probatur in* 8. Phyſic. Cuius ratio eſt, quia mobile ſecundum locum non eſt in potentia ad aliquid intrinſecum, inquantũ hmõi, ſed ſolum ad aliquid extrinſecum. ſ. ad locum: & ideo natura corporalis nata eſt moueri immediate a natura ſpirituali ſecundum locum. Vnde & Philoſophi poſuerunt ſuprema corpora moueri localiter a E ſpiritualibus ſubſtantijs: unde uidemus quòd anima mouet corpus primo & principaliter locali motu.

Li. 8. Phyſ. tex. 57. to. 2

Ad primum ergo dicendum, ꝙ in corporibus ſunt alij motus locales, præter eos qui cõſequuntur formas. [e]Sicut fluxus & refluxus maris nõ conſequitur formam ſubſtantialem aquæ, ſed uirtutem Lunæ. Et multo magis aliqui motus locales conſequi poſſunt uirtutem ſpiritualium ſubſtantiarum.

517 D. 628.

Ad 2m dicendum, quòd angeli cauſando motum localem tanquàm priorem, per eum cauſare poſſunt alios motus, adhibendo ſcilicet agentia corporalia ad huiuſmodi effectus producendos, ſicut faber adhibet ignem ad demollitionem ferri.

Ad 3m dicendum, quòd angeli habent uirtutem

minus

minus contractam, quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum, qđ per eam vnificatur, quo mediante alia potest mouere: sed virtus angeli non est contracta ad aliquod corpus. unde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore est vna cõclusio respondens quæsito negatiue. Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Probatur. Miraculũ est præter ordinem naturæ creatæ non alicuius, sed ois. Quicquid fit a quacunq; creatura virtute propria, non fit præter ordinem totius naturę creatę. ergo nullum factum a creatura est miraculũ. Maior probatur quo ad secundam partem: quia alias proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor vero: quia quod fit virtute creata propria, fit secundũ ordinẽ illius virtutis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ angeli possint facere miracula.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur q̃ angeli possunt facere miracula. Dicit enim Gregor.* Virtutes vocantur illi spiritus, per quos signa, & mirabilia frequentius fiunt.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. †83. q. q̃ Magi faciunt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ: sed Magi faciũt miracula per hoc, quòd exandiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodẽ lib.* dicit. Ergo dæmones miracula pũt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶ 3 Præt. Aug. in eodẽ lib. q. 79. dicit, q̃ omnia, quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aeris huius non absurde fieri posse creditur: sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculum, puta, cum aliquis sanatur a febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli, & dæmones possunt facere miracula.

¶ 4 Præt. Virtus superior non subditur ordini inferioris causæ: sed natura corporalis est inferior angelo. Ergo angelus potest operari præter ordinem corporalium agentium: quod est miracula facere.

SED CONTRA est, quod de Deo dicitur in Ps. Qui facit mirabilia magna solus.

RESPON. Dicendum, q̃ miraculum proprie dicitur, cum aliquid fit præter ordinem naturæ: sed non sufficit ad rationem miraculi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicuius particularis, quia sic cum aliquis proijcit lapidem sursum, miraculũ faceret, cum hoc sit præter ordinẽ naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculũ, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatæ, hoc aũt non potest facere nisi Deus: quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinem naturæ creatæ: et sic non est miraculum. Vnde relinquitur, quòd solus Deus miracula facere possit.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ angeli aliqui dicuntur miracula facere, vel quia ad eorum desideriũ Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicũtur miracula, facere: vel quia aliqđ ministeriũ exhibẽt in miraculis quæ fiunt, sicut colligendo pulueres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agẽdo.

AD 2m dicendum, quòd miracula, simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum est,* cũ aliqua fiunt præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia nõ omnis virtus naturę creatę est nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, est miraculũ quo ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur non simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo Magi per dæmones miracula faciunt,* & dicuntur fieri per priuatos contractus: quia quælibet virtus creaturę in vniuerso se habet, vt virtus alicuius priuatæ personę in ciuitate. Vnde cum Magus aliquid facit per pactum initum cum dæmone, hoc fit quasi per quendam priuatum cõtractum: sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani inquantum per iustitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicam iustitiam: mali autem Christiani per signa publicæ iustitiæ, sicut inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta.

AD 3m dicendum, quòd spirituales potestates possunt facere ea, quæ visibiliter fiunt in hoc mũdo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

AD 4m dicendum, q̃ licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ, quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictũ est.*

In corp. ar.

QVAESTIO CXI.

De actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ vndecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo, respondet directe quæsito affirmatiue. Secundo, tractat modum illuminationis.
¶ Quoad primum conclusio est. Homines illuminãtur per angelos. Probatur, et manifestatur. Probatur. Diuinæ prouidẽtiæ ordo habet, vt actionibus superiorum subdantur inferiora. ergo homines angelis. Tenet sequela, q̃a inferiores sũt. manifestatur vero a simili. Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

¶ Quo ad secũdum conclusio est. Modus vtriusque illuminationis est quodãmodo similis, & quodãmodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidem est quo ad numerum capitum, & quo ad alterũ caput. Quo ad numerũ quidem capitũ: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus. s. ex parte intellectus, & ex parte specierũ: ita etiã homines ex duobus capitibus illustrantur ab angelis. Quo ad alterum vero caput: quia eodẽ modo illuminat angelus, & homo ex parte intellectus, scilicet

licet per viam confortationis descẽdentis ab obiecto, vt illustrato a superiori, vt superius declaratũ est. Dissimilis aũt est quo ad reliquum caput. s. ex parte specierum, quoniã angelus illuminatur propositione particularium conceptuum intelligibiliũ: homo vero applicatione similitudinum sensibiliũ. Probatur rõne, & authoritate. Ratio est: quia naturale est homini cognoscere per phantasmata.

Authoritas Diony. Omnia in litera clara sunt, quamuis nõ hoc ordine.

RESPON. Dicendum, quòd cum diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, vt supra dictum est,* sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusq; illuminationis quodammodo est similis, & quodammodo diuersus. Dictum est. n. supra,* q̃ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis, secundum duo attenditur. s. secundum q̃ intellectus inferior cõfortatur per actionem intellectus superioris: & secundũ q̃ proponũtur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidem in angelis fit, secundum q̃ superior angelus veritatem vniuersalem conceptam diuidit secundum capacitatem inferioris angeli, vt supra dictũ est:* sed intellectus humanus non potest ipsam intelligibilẽ veritatem nudam capere: quia connaturale est ei, vt intelligat per conuersionem ad phãtasmata, vt supra dictum est.* Et ideo intelligibilem veritatem proponunt angeli hominibus sub similitudinibus sensibilium, secundũ illud quod dicit Dio.* 1. c. cæl. hier. q̃ impossibile est aliter nobis lucere diuinum radiũ, nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatũ. Ex alia vero parte, intellectus humanus, tãquàm inferior, fortificatur per actionem intellectus angelici: & secundum hæc duo attenditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ad fidem duo concurrunt. Primo quidem habitus intellectus, quo disponitur ad obediendum voluntati tendenti in diuinam veritatem. Intellectus. n. assentit veritati fidei nõ quasi conuictus ratione, sed quasi imperatus a voluntate. Nullus enim credit nisi volens, vt Aug.* dicit: & quantum ad hoc fides est a solo Deo. Secundo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidem fit per hominem, secundum quod fides est ex auditu, vt dicitur Roma. 10. sed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelantur diuina: vnde angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamen homines illuminantur ab angelis non solum de credendis, sed etiam de agendis.

AD 2m dicendum, quòd ratio naturalis, quæ est immediate a Deo, potest per angelum confortari, vt dictum est.* Et similiter ex speciebus a creaturis acceptis, tanto altior elicit intelligibilis veritas, quanto intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

AD 3m dicendum, quòd operatio intellectualis, & illuminatio, dupliciter possunt considerari. Vno modo ex parte rei intellectæ: & sic quicunque intelligit, vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sibi esse manifestam. Alio modo ex parte principij: et sic non quicunque intelligit aliquam veritatem, cognoscit quid sit intellectus, qui est principium intellectualis operationis. Et similiter, non quicunque illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli possint immutare uoluntatem hominis.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ undecimæ Articulum secundum.*

546

TItulus clarus.
¶ In corpore vna distinctio trimembris cum singulis cõclusionibus. Distinctio est, Voluntas potest immutare dupliciter. s. ab intrinseco, & ab extrinseco, & hoc dupliciter in homine, quia vel ab ipso bono intellecto, seu præsentante ipsum, vel a passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria membra respectu voluntatis humanæ.
¶ Prima conclusio est. Voluntas a solo Deo potest immutari ab intus. Probatur, ut supra: q̃a eius tãtum est immutare inclinationem, cuius est dare &c. ut superius dictum est q̃, 106. articulo 2.
¶ Secunda est, solus Deus mouet voluntatem obiectiue efficaci sufficientia: Angelus uero persuasione. Probatur, ut in loco prædicto.
¶ Tertia est. Angeli pñt immutare uoluntatem ex parte passionum, nõ tñ necessitate. Probatur, prima pars, q̃a possunt concitare hmõi passiones: secunda vero, quia uoluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quęstum, q̃ Angeli nõ nisi aut suadendo, aut concitando immutare uoluntatem potest, & hoc absq; necessitatione.
¶ Aduerte hic, q̃ subdiuisio facta non est ppter subdiuisionem q̃ non multiplicatur motiuum uoluntatis in subdiuisionis membris. Vtrobiq;. n. motiuum est bonum, uel apparẽs bonum

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

bonum intellectum. Sed est distinctio modorũ offerẽdi ipsum obiectum. Potest.n. offerri obiectum intelligibili mõ, & sic offertur vel a solo ꝓprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadentis. Põt etiã offerri sensibili mõ, & sic prȩsentatur ab intrinseca passione voluntati, non cuicunque, sed humanæ, propter modum essendi animę coniũctæ: & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

Q.106.ar.2

non est nisi a Deo, qui dat naturam: ita inclinatio voluntaria nõ est nisi a Deo, q causat voluntatẽ. Alio modo mouet volũtas ab exteriori: et hoc in angelo est qdẽ vno modo tantũm, scilicet a bono apprehẽso per intellectum. Vnde secundũ quod aliquis est causa, qd aliquid apprehendatur vt bonum ad appetendum, secundũ hoc mouet voluntatem. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatem: angelus autem, & homo per modum suadentis, vt supra dictũ est.* Sed præter hunc modũ etiam aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, scilicet ex passione existente circa appetitum sensitiuũ. Sicut ex cõcupiscẽtia, vel ira inclinat voluntas ad aliquid volẽdum: & sic etiam Angeli, inquantum possunt cõcitare huiusmodi passiones, possunt volũtatẽ mouere, nõ tñ ex necessitate: quia voluntas semp remanet libera ad cõsentiẽdũ, vel resistendũ passioni.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ministri Dei, vel homines, vel Angeli, dicuntur vrere vitia, & inflammare ad virtutes per modum persuasionis.

AD 2m dicendum, quòd dęmones non possunt immittere cogitationes interius eas causando, cum vsus cogitatiuæ virtutis subiaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionem concitantis. Et hoc ipsum incendere Damasce. vocat immittere, quia talis operatio interius fit: sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorum ministerio procurentur.

AD 3m dicendum, ꝙ intellectus humanus ẽm pręsentem statum non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata:* sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis, non sequendo passionem appetitus sensitiui: unde non est simile.

422

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ undecimæ Articulũ tertium.*

547 2.d.8.ar.5. cor. Et veri. q.11.arti.3. & q.12.art.8. Et ma. q. 3.ar.4. & q. 16.ar.11. *Lib. 3. de anima tex. 161.tom.2.

TItulus clar⁹ nomine imaginationis intellige oẽs sensus interiores. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Angel⁹ tã bonus, q̃ malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur. Natura corporalis obedit angelo ad motũ localem. ergo ad quæcũque possunt ex motu locali causari. ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cũ prima cõsequẽtia patet. secũda ꝓbatur: quia huiusmodi apparitiones interdũ causant ex motu locali spirituum & humorum.

Q. præced. arti. 2. & 3. argum. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum Angelus possit immutare imaginationem hominis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non possit immutare imaginationem hominis. Phantasia enim, vt dicitur in * libro de Anima, est mot⁹ factus a sensu secũdum actũ: sed si fieret per immutationem angeli, non fieret a sensu secundum actum. Ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationem angeli.

§ 2 Præt. Formæ quæ sunt in imaginatione, cũ sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili: sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili, vt dictum est*. Ergo non põt imprimere formas in imaginatiõe: et ita nõ potest eã immutare.

F § 3 Præt. Augu. dicit*. 12. super Gen. ad lit. Commistione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat siue intelligenti, siue ab alio intellecta pãdantur: sed non vr̃ quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neq; ꝙ imaginatio possit capere intelligibilia, quę angel⁹ cognoscit. Ergo videt̃ quòd angelus non possit mutare imaginationem.

*Lib. 12. c. 13. a med. tom. 3.

G § 4 Præt. In diuisione imaginaria homo adhęret similitudinibus rerum, quasi ipsis rebus: sed in hoc est quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videt̃ quòd nõ possit causare imaginariam visionem imaginationem immutando.

SED CONTRA est, quòd ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione: sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo, qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

H RESPON. Dicendum, quòd angelus tam bonus, quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationẽ hominis: quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim supra*, quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestũ est aũt, ꝙ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum, & humorum. Vnde Arist.* in lib. de som. I & vig. assignans causam apparitionis somniorũ, dicit, ꝙ cũ animal dormit, descẽdente plurimo sanguine ad principiũ sensitiuũ, simul descendũt motus. i. impræssiones relictæ ex sensibiliũ motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouẽt principiũ sensitiuum, ita ꝙ fit quædam apparitio, ac si tũc principium sensitiuũ a rebus ipsis exteriorib⁹ mutaretur. Et tanta potest esse cõmotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiã vigilantibus fiũt, sicut patet in phreneticis, & in alijs huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur qđ prius senserat: ita etiã K hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali, quandoque quidem cũ alienatione a corporeis sensibus: quandoque autem absque tali alienatione.

Q. præc. ar. 3. — som. cap. 3. paulò ante med. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principiũ phantasiæ est a sensu secundum actum. Non.n. possumus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel ẽm partem: sicut cæcus natus nõ potest imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est*.

In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd angelus transmutat imaginationem, non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam nullo modo per sensum prius acceptam. Non.n. posset facere, quòd cæcus imaginaretur

colores

qđ probat̃ & indormiẽtib⁹ authoritate Arist. & in vigilãtibus, ex phreneticis. ¶ Aduerte circa literã, ꝙ infertur conclusio ex prædicta ratione non nuda, sed amplius illustrata ꝑcedentibus, & cõcomitantibus. Apparitio siquidem imaginaria ex tribus potest ꝑuenire causis, scilicet ex uoluntate imaginantis, ex cõmotione naturæ sanæ, vel ęgræ, & ex cõmotiõe ab extrinseca causa. s. Angeli. Et iõ infertur cõclusio, ꝙ quẽadmodum interdum ex prima, interdum ex secunda: ita interdũ ex tertia preuenit. Et sic ratio allata infert manifestius intentum. Rursus, ꝙ a cõmotio, & apparitio ista dupliciter se habet ad sensus exteriores, quia. s. quandoq; retrahit ab eis, & quandoq; nõ: iõ ad pleniorem doctrinam apposuit eam fieri quandoque cõmitãtibus sensibus, & quãdoq; abiectis.

colores, sed hoc facit per motum localem spirituum, A & humorum, vt dictum est.*

In corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam, sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

AD 4m dicendum, ꝙ angelus causans aliquã imaginariam visionem, quandoq; quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur, & tunc nulla est deceptio: quandoque vero per operationem angeli solummodo similitudines rerũ apparent in imaginatione, nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defe- B ctu intellectus eius, cui talia apparent: sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc, quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulũ quartum.*

548 Locis supra art. 3. inductis.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio bimẽbris, & una conclusio bimembris respõsiua quæsito affirmatiue secundũ utrunque membrum. ¶ Distinctio, Sensus potest dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est. Sensus ab angelo potest utrinque immutari. Probatur: quia potest offerre obiectum, & cõmouere spiritus atq; humores, omnia clara sũt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua, est operatio vitæ: huiusmodi autẽ C operatio nõ est a principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

§ 2 Præt. Virtus sensitiua est nobilior, quàm nutritiua: sed angelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuam, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuã immutare potest.

§ 3 Præt. Sensus naturaliter mouetur a sensibili: sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt supra dictum est.* Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper a sensibili immutatur.

q. 110. ar. 4

SED CONTRA est, qđ angeli, qui subuerterunt Sodomã, percusserũt Sodomitas cæcitate, vel aurisia, vt ostiũ domus inuenire nõ possent, vt dr̃ Gen. 19. Et simile legit̃ 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæ⁹ duxit in Samariã.

RESPON. Dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cũ mutatur a sensibili: alio modo ab interiori. Videmus enim ꝙ perturbatis spiritibus, & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara, & simile contingit in alijs sensibus. Vtroque autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel a natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dũ corpus assumit, vt supra dictum est.* Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt supra dictum est, * ex quibus sensus diuersimode immutentur.

q. 51. ar. 2. — Ar. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori, quod est potentia sensitiua: sed illud interius principium, potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est.*

In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituũ & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ, & similiter potentiæ appetitiuæ, & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

AD 3m dicendum, ꝙ præter ordinem totius creaturæ angelus facere non potest: sed præter ordinẽ alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVAESTIO CXII.

De Missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de missione angelorũ. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium.
¶ Secundo, Vtrum oẽs mittantur.
¶ Tertio, Vtrum illi, qui mittuntur, assistant.
¶ Quarto, De quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministeriũ non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquẽ determinatum locum: sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum, quia intellectus abstrahit ab hic, & nunc. Cum igitur D actiones angelicę sint intellectuales, videtur ꝙ angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶ 2 Præt. Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, uidetur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationẽ. unde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si E igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, uidetur ꝙ retardarentur a cõtemplatione: sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur: quod est inconueniens.

¶ 4 Præt. Ministrare est inferioris: unde dicitur Luc. 22. Quis maior ẽ, qui recumbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus quoad quid nominis. ¶ In corpore una cõclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Aliqui angeli mittũtur a Deo in ministeriũ. Cõclusio habet tres partes: ꝙ mittũtur, ꝙ a Deo, ꝙ ĩ ministerium, & singillatim probatur. Primo, ꝙ mittũtur, ex propria ratiõe missionis sic. Procedẽs ab aliquo, ut incipiat esse ubi uel nõ erat, uel nõ illo modo erat, mittit̃: angelus est huiusmodi. ergo. Maior manifestatur repetẽdo supradicta de missione filii, & Spiritus sãcti, quibus conuenit mitti, non ubi nõ erant, sed nouo modo essendi ubi erant. Minor probatur, ex differẽtia inter agens uniuersale & particulare sic. Proprium est agẽtis uniuersalis attingere totũ uniuersum, & cõsequenter esse ubiq;. ergo agẽs particulare attingit hic unum, quòd non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus acturus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam uirtutẽ ad illam. ergo incipit esse ubi non erat. omnia clara sunt. ¶ Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelũ esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus author de primo, sed de secundo: tũ quia primum constat, tũ quia in secunda parte cõclusionis statim probãda includitur. Secundo igitur probatur quòd a Deo, sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino. ergo angelus

549 Ad Heb. 2. lec. 6.

mittitur

mittitur a Deo. Antecedens patet, & demonstrat ly, hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subditum, & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis ĩ tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est, qui est causa inceptiõis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic. Actio quam angelus missus exercet, est a Deo vt a primo imperante, & propter Deum vt vltimum finem. ergo angelus habet se vt instrumentum. ergo vt minister. ergo actiones angelorũ ministeria sunt. ergo ipsi in ministerium mittunt̃. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione ĩstrumẽti, s. ab alio, & propter aliud. Secunda probat̃, quia minister nihil aliud est, quàm instrumẽtum intelligens. cæteræ relinquuntur per se notæ.

SED CONTRA est, quòd dicitur Exo. 23. Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te.

Q.108.ar.6

RESPON. Dicendum, quòd ex supradictis* manifestum esse potest, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur a Deo. Vt enim supradictum est,* cum de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat esse, vbi prius nõ erat, vel vbi prius erat ꝑ alium modum. Filius enim, aut Spiritus sanctus mitti dicitur, vt a Patre procedẽs per originem: & incipit esse nouo modo, idest, per gratiam, vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia: unde est in omnibus rebus, vt supra dictũ est*. Virtus autem angeli, cum sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud: & ideo ita est hic, quòd non alibi. Manifestum est autem per supradicta*, quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cum igitur aliquid est fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturã corporeã, de nouo applicat̃ angelus illi corpori sua virtute, & sic angelus de nouo incipit ibi esse: et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vnde sequitur secundũ præmissa [e], quòd angelus a Deo mittatur: sed actio, quam angelus missus exercet, procedit a Deo, sicut a primo principio, cuius nutu & authoritate angeli operantur, & in Deum reducitur, sicut in vltimum finem. Et hoc facit rationem ministerii: nam minister est sicut instrumentum intelligens. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinat̃: unde actiones angelorũ ministeria vocantur, & ꝑp hoc dicunt̃ in ministeriũ mitti.

Q.43.ar.1. Q.8.art.1. Q.110.ar.1. o 272 541

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio non determinat sibi locum: immo vt Augu. dicit 4.* de Trinit. etiam nos, secundũ quod aliquid æternum mente sapimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata, & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

Lib.4.c.20. paulo post med. tom.3

AD 2m dicendum, ꝙ cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporum naturę, quæ est supra omnia corpora, attribuatur: non tamen angelus aliquid dignitatis accipit a cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi, qñ nõ actu sedet in regali solio, quod cõgruit eius dignitati.

AD 3m dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contẽplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes, quarũ actiones cum intendunt̃, retardãtur actiones intellectiuæ virtutis: sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius cõtemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Grego. dicit in* 2. Mor. ꝙ angeli non sic foris exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuent̃.

Lib.2.ca.3. circa princ.

AD 4m dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo, vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Philip. 2. dicit. Superiores sibiinuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II

Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

550 2.d.10.ar.2

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit. n. Apostolus ad Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi.

¶ 2 Præt. Inter ordines supremus est ordo Seraphim, vt ex supradictis patet:* sed Seraphin est missus ad purgandũ labia prophetę, vt habet̃ Isaiæ. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittunt̃.

Q.108.ar.6

¶ 3 Præt. Diuinę personæ in infinitum excedũt omnes ordines angelorum: sed diuinæ personæ mittuntur. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

¶ 4 Præt. Si superiores angeli nõ mittuntur ad exterius ministeriũ, hoc nõ est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores: sed cum omnes angeli sint inæquales, vt supra dictum est*, quilibet angelus habet inferiorem angelũ pręter vltimũ. Ergo vnus angelus solus ministraret in ministerium missus: quod est contra id quod dicitur Daniel. 7. Milia milium ministrabant ei.

Q.108.ar.3 argu.1.

SED CONTRA est, quod Gre.* dicit referens sententiam Diony. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquàm habent.

Homil.34 in euã. paulo post medium.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supradictis patet,* Hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solum in angelis, sed etiam in toto vniuerso, quòd inferiora per superiora administrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquãdo ex diuina dispẽsatione receditur ꝑp altiorem ordinem, secundum scilicet quòd expedit ad gratiæ manifestationem [c]. Quòd enim cęcus natus fuit illuminatus, ꝙ Lazarus fuit suscitatus, immediate a Deo factum est, absque aliqua actione cælestium corporum: sed & angeli boni, & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporũ, cõdensando nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciẽdo. Neq; alicui debet esse dubiũ, quin Deus immediate hominibus aliqua reuelare posset, non mediantibus angelis, & superiores angeli, non mediantibus inferioribus. & secundum hanc considerationem quidã dixerunt, quòd secundum communem legem superiores nõ mittuntur, sed inferiores tantum: sed ex aliqua dispensatione diuina interdum etiam superiores mittuntur. Sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum [e]. Ordo autem gratiæ nõ habet aliũ superiorem ordinem, propter quẽ prætermitti debeat, sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiã, quòd ordo naturæ in operatione miraculorũ prætermittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret, si pręteremitteretur ordo angelicus, quia hoc a nobis percipi non posset. Nihil ẽt est ita magnum in ministeriis diuinis, quod per inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Grego.* dicit, quòd qui summa annuntiãt, Archangeli vocantur. Hinc est, ꝙ ad virginem Mariam Gabriel archangelus mittitur. Quod tamen fuit summum inter omnia diuina ministeria, vt ibidem subditur. Et ideo simpliciter dicendum est, cum Dion.* quòd [d] superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

Q.110.ar.1 511 532

Hom.34.ĩ euang. ante med.

D.161 cap.8.cęl. hier. circa prin. & refertur 2. sent.d.10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in missionib⁹ diuinarum personarũ aliqua est visibilis, quę attenditur secundum creaturam corpoream, aliqua inuisibilis, quæ fit secundum spiritualem effectum: ita in missionibus angelorum aliqua dicitur exterior, quæ scilicet est, ad aliqđ ministerium circa corporalia exhibendum. & secundum hanc missionem, non omnes mittũtur. Alia est inferior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendum, quòd Apostolus inducit illud ad probãdum, quòd Christus sit maior angelis, ꝑ quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterem. Vnde non oportet, quòd intelligatur, nisi de angelis ministerij, per quos data est lex.

AD 2m dicendum, secundum Dionysi.* quòd ille angelus, qui missus est ad purgandũ labia prophetæ, fuit de inferioribus angelis: sed dictus est Seraphim, idest, incendens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incẽdendum labia prophetæ. Vel dicẽdum, quòd superiores. angeli communicant propria dona, a quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incẽdio labia prophetę, non quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium, officium absolutionis impendat.

cap 13.cęl. hier. non multũ lõge a princ.

AD 3m dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur, vt ex prædictis patet*.

In cor. art. & q. 43.

AD 4m dicendum, quòd in diuinis ministerijs est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tñ ꝙ superiores mittantur ad altiora ministeria: ĩferiores vero ad inferiora.

¶ *Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulũ secundũ.*

TItulus clarus. In corpore tria. primo tractat̃ summarie ordo superioris & inferioris respectu executionis, seu ministerii. Secundo recitatur opinio pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur, & simul respondet q̃sito negatiue.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur, duo de facto, duo de possibili. Primũ pertinens ad factum, est ordo communis diuinę ꝓuidentiæ cõsistẽs in hoc, quòd superiora principãtur, & inferiora tãtũ ministrãt, vt patet & ĩ angelis, & in toto vniuerso. Secundum pertinens quoq; ad factum est ordo diuinæ dispensationis consistens in hoc, ꝙ prædictus diuinæ ꝓuidentiæ ordo quandoque in corporalibus non seruat̃, sed superiores exequuntur per seipsos tãtũ, propter altiorem ordinem, puta, gratiæ diuinæ manifestationem. Declarat̃ hoc tam in Deo, q̃ ĩ angelis ĩ prætermissione cælestium corporum. Tertium pertinens ad possibile, est, quòd Deus potest per seipsum absque angelis mediis reuelare alicui homini aliquid. Quartũ pertinens etiam ad possibile est, ꝙ angeli superiores absque inferioribus mediis possunt idem.

¶ Quo ad secundũ, conclusio opinionis affirmatiuę est hæc. Angeli ĩferiores tãtũ mittũtur de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquã possibili posito in esse, nullum debeat sequi incõueniens.

¶ Quo ad tertium duo fiunt: quia primo tripliciter impugnatur præcedẽs opinio, quo ad secundam partem. & sic secundo infertur conclusio negatiua responsiua quæsito. Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est. Prætermissio ordinis ex diuinis, dispensatione sit propter altiorem ordinem. Ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem. ergo non suscipit pretermissionem. Maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ, & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis aũt ordo est ẽm dona, diuinæ gratię. ergo.

¶ Secunda ratio est. Ordo cõmunis prętermittitur propter fidei confirmationẽ: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationem. ergo. maior patet, in miraculis. Minor, quia illa pretermissio est ignota nobis. Tertia ratio est. Nihil est ita magnum, quod per inferiores exerceri non possit. ergo nõ ẽ op⁹ quòd superiores mittantur. Antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximum, & firmatur authoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responsiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunq̃ mittunt̃.

¶ Aduerte hic duo, quòd prima ratio, se tenet ex parte causæ efficientis. Ordo enim superior, vt agens superius, se habet respectu inferioris. Secunda vero ex parte causæ finalis. Manifestatio nanque fidei finis est miraculorũ &c. Tertia autem ex parte causæ formalis. Excellentia nãque, siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerendæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo, quòd ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hĩc apparet, quòd non est possibilis potentia ordinata, sed potentiã absoluta. Tali aũt potẽtia possibili posito multa accidũt incõueniẽtia circa ordinẽ institutũ, ut ĩ ꝓposito ꝑtermissio uana debiti ordinis oĩa clara sunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli, qui mittuntur, assistant.

551 2.d.10.ar.1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiã angeli, qui mittuntur, assistant. Dicit enim Greg.* in Homi. Mittuntur igitur angeli, & assistunt: quia etiam circunscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus, qui Deus est, circunscriptus, non est.

*Hom.34.ĩ euang. post mediũ illũ.

¶ 2 Præt. Angelus Tobię in ministerium missus fuit: sed tamen ipse dixit. Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli, qui mittuntur, assistunt.

¶ 3 Præt. Quilibet angelus beatus propinquior est Deo, quàm Sathan: sed Sathan assistit Deo, secundum quòd dicitur Iob. 1. Cum assisterent filij Dei, coram domino, affuit inter eos & Sathan. ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

2.d.10.ar.2.

¶ 4 Præt. Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi, quia nõ immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt: sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit, excepto eo qui est inter omnes supremus. ergo solus supremus Angelus assisteret.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo declaratur, quid intersit inter assistere, & ministrare. Secundo, distinguitur de assistẽtia dupliciter: & sic duabus conclusionibus rñdetur q̃sito.

¶ Quo ad primum, tria dñr, primo, ꝙ ista metaphorice dicũt̃ de angelis, secũdo, ad similitudinẽ, & famulãtiũ regi &c. tertio, ꝙ assistentia cõsistit ĩ immediata visione apud regẽ. Ministratio vero habet mediatã ꝑceptionẽ.

¶ Quo ad ẽm distinctio est. Assistentia, idest, immediata visio dupliciter, aut respectu Dei, aut respectu diuinorũ mysteriorum in Deo. Prima conclusio responsiua affirmatiue. Oẽs ministrantes assistunt, quo ad visionem Dei. Probatur: quia oẽs immediate vident. Et cõfirmat̃ authoritate Greg. Scd'a negatiue. Soli superiores primæ hierarch. assistũt, quo ad ꝑceptionẽ diuinorũ mysteriorũ in Deo. Probatur authoritate Dionys. quia eius est ꝓpriũ illuminari immediate a Deo.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd est contra illud, quod habetur Dan. 7. Decies F millies centena millia assistebant ei. ergo etiam illi, qui ministrant assistunt.

SED CONTRA est, qđ Greg. dicit 17. Moral. *super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illę potestates, quę ad quędam hominibus nuntianda, non exeunt. ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

Lib. 17. c. 7. circa fin.

RESPON. Dicendum, quòd angeli introducuntur assistętes, & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur, quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alij vero sunt, ad quos præcepta regalia per assistętes nuntiantur: sicut illi qui administrationi ciuitatum G ꝓficiunt, & hi dicuntur ministrantes, sed nō assistętes. Considerādum est ergo, ꝙ omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc, omnes etiam qui ministrant, assistere dicunt. Vnde Greg. dicit in 2. Moral.* quòd semper assistere, aut videre faciem Patris possunt, qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute: sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentię percipere possunt, sed soli superiores, per quos inferioribus denuntiantur[c]. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primę hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dionysi. *immediate a Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad Primū, & H Secundum, ꝙ procedunt de primo modo assistendi.

Li. 2. Mora. cap. 3. circa princ.

320

cap. 7. cæle. hier. a med.

AD 3^m. Sathan non dicitur[d] astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia vt Grego. *dicit. 2. Moral. etsi beatitudinem perdidit, naturā tamen angelis similem non amisit.

D. 247 Li. 2. Mora. c. 3. parum a med.

AD 4^m dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentię, & ideo totius primę hierarchię proprium esse dicitur immediate illuminari a Deo: sed superiores eorum plura percipiunt, quàm inferiores, de quibus illuminat alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII. I

Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundę hierar. omnes mittantur. Angeli enim omnes vel assistunt, vel ministrant, secundum quod habetur Danie. 7. sed angeli secundę hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierarch. sicut dicit Diony.* K 8. cap. cęlest. hierarch. omnes ergo angeli secundæ hierarch. in ministerium mittuntur.

552 2. d. 10. ar. 3

c. 8. parum ante med.

¶ 2 Præt. Grego. †dicit 17. Moral. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset, si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundę hierarc. in ministerium mittuntur.

†17. Mora. c. 7. in fi.

SED CONTRA est, quòd Dion.* dicit, ꝙ dominationes sunt maiores omni subiectione: sed mitti in ministerium, ad subiectionem pertinet. ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, †mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quòd ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dion.* dicit. 7. cap. cęlest. hierar. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministeriū mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intelligi. In nomine autem dominationum, non importatur aliqua executio, sed sola dispositio, & imperium de exequendis: sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli, & archangeli denominantur à denuntiando: virtutes, & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Greg *dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

Ar. 1. huius quæst.

c. 7. in prin. & c. 8. circa princip.

Homi. 34. i euang. ante med.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominationes cōputantur quidem inter angelos ministrantes, non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes, & mandantes quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operantur, sed solum disponunt, & præcipiunt quid alij debeant operari.

Hom 34. i euang. post med. i. fin.

AD 2^m dicendum, quòd de numero assistentium, & ministrantium duplex ratio haberi potest. Grego. emm dicit plures esse ministrantes, quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia millium ministrabant ei, non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, Millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus, ad significandum excessum: assistentium vero numerus finitis, cum subditur, Et decies millies centena millia assistebant ei, & hoc procedit secundum rationem Platonicorum, qui dicebant, quòd quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quanto numerus est propinquior vnitati, tanto est multitudine minor. Et hęc opinio saluatur quantum ad numerum ordinum, dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dionysi.* ponit 14. cap. cælest. hierarch. quòd multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet, sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita superiores naturæ incorporeæ transcendunt omnes naturas corporeas: quia quod est melius, est magis a Deo intentum, & multiplicatum.[e] Et secundum hoc, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistentes, quàm ministrantes. Vnde secundum hoc, Millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur. Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur, decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes, quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes, quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit angelorum numerus: sed multo maior, quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicatiouem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dion.* ibidem dicit.

cap. 14. circa med.

236.

cap. 14. cęl. hier. a med.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Articulū primū.*

TItulus clarus.

In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Necesse est homines ab angelis custoditi. Probatur. Omnia mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouent, & regulant, ſm ordinem diuinæ prouidētiæ: homines secundum cognitionem, & affectionem sunt multipliciter variabiles a bono. ergò oportet eos regulari p inuariabiles, ii sunt sancti angeli. ergo. Maior probatur inductiue, in cælo, & intelligentiis corporalibus, inferioribus, & superioribus notitia, cōclusionum & principiorū. In his .n. cōtinent, & pure corporalia, & pare spiritualia, & mista ex vtrisque.

¶ Septimo, Vtrum doleat de perditione custoditi.

¶ Octauo, Vtrū inter angelos sit pugna rōne custodię.

QVAESTIO CXIII.

De custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homines ab angelis custodiantur.

¶ Secundo, Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiā deputentur.

¶ Tertio, Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum.

¶ Quarto, Vtrum omni homini cōueniat habere angelū custodē.

¶ Quinto, Quando incipiat custodia circa hominem.

¶ Sexto, Vtrum angelus semper custodiat hominem.

¶ Septimo, Vtrum doleat de perditione custoditi.

¶ Octauo, Vtrū inter angelos sit pugna rōne custodię.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines custodiantur ab angelis.

553 2. d. 11. q. 1. art. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis. Custodes enim deputantur aliquibus vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri, & infirmi: sed homo potest custodire seipsum per liberum arbit. & scit per naturalem cognitionem legis naturalis. ergo homo non custoditur ab angelo.

¶ 2 Præt. Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur: sed homines custodiuntur a Deo, secundum illud Psal. 120. Non dormitabit, neq; dormiet, qui custodit Israel. ergo non est necessarium, quòd homo custodiatur ab angelo.

¶ 3 Præt. Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam. 3. Reg. 20. Custodi virū istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua ꝓ anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt vel visibiliter apparēdo, vel miracula faciēdo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli, si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse E falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psa. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in oīb^9 viis tuis.

RESPON. Dicendum, quòd ſm rōnem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, ꝙ mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur[c]. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales, & immobiles, & corpora inferiora per superiora, quæ sunt inuariabilia ſm substantiam: sed & nosipsi regulamur circa conclusiones, in quib^9 possumus diuersimode opinari p principia, quæ inuariabiliter tenemus. Manifestum est autem, ꝙ in rebus agendis cognitio, & affectus hominis A multipliciter variari, & deficere pñt a bono: & ideo necessariū fuit, ꝙ hoīb^9 angeli ad custodiā deputarent, per quos regularentur, & mouerentur ad bonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per liberum arbit. potest homo aliqualiter malum vitare, sed non sufficiēter: quia infirmatur circa affectū boni pp multiplices animæ passiones. Similiter ēt vniuersalis cognitio naturalis legis, ꝙ homini naturalr adest, aliqua liter dirigit hominem ad bonū, sed non sufficiēter: qa in applicādo vīa prīcipia iuris ad particularia opera, cōtingit hominē multipliꝛ deficere. Vñ dr Sap. 9. *Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli. Sap. 9. c.

AD 2^m dicendum, ꝙ ad bonum operandum duo B requiruntur. Primo quidē, ꝙ affectus inclinet ad bonum, quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. Secundo autē, ꝙ ratio inueniat cōgruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus *attribuit prudentiæ. Quantū ergo ad primū, Deus immediate custodit hominē infundēdo ei gratiam, & virtutes: quantū aūt ad ſm, Deus custodit hoīem, sicut vīs instructor, cuius instructio ad homi nē puenit mediantibus angelis, vt supra habitū est*. Ex lib. 10. Ethic. ca. 8. & li. 6. c. 12. to. 5. q. 111. ar. 1.

AD 3^m dicendum, ꝙ sicut homines a naturali instinctu boni discedunt pp passionē peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, q̄ sit inuisibiliꝛ p hoc, quòd hoīes illumināt ad bene agēdū. Vnde ꝙ hoīes pereunt, nō est imputandū negligentię angelorum, sed malitiæ hominū. Quòd autem aliquando p̄ter legem cōem hoībus visibiliter apparēt, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Articulū secundū.*

ARTICVLVS II.

Vtrum singuli homines a singulis angelis custodiantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non singuli hoīes a singulis angelis custodiant. Angel^9 enim est virtuosior, q̄ hō: sed vnus hō sufficit ad custodiā multorū hominū. ergo multo magis vnus angelus multos hoīes pōt custodire.

¶ 2 Præt. Inferiora reducuntur in Deum a superioribus p media, vt Dion.* dicit: sed cū oēs angeli sint inæquales, vt supra dictū est, †sol^9 vnus angelus est, inter quē, & homines non est aliquis medius. Ergo vnus angelus solus est, qui immediate custodit homines.

¶ 3 Præt. Maiores angeli maioribus officiis deputantur: sed non est maius officium custodire vnū hominem, q̄ alium, cum oēs homines natura sint pares. Cum ergo omnium angelorum sit vnus maior alio, secūdum Dion.* videtur, quòd diuersi homines non custodiantur a diuersis angelis.

SED CONTRA est, qđ Hier. †exponens illud Matt. 18. Angeli eorum in cælis, dicit: Magna est dignitas animarum, vt vnaquęq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.

Prima S. Tho.

554 4. d. 19. q. 1. art. 3. q. 1. cor.

TItulus clarus.

In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputātur. Probatur. Prouidentia Dei principaliter est circa ꝓpetua, ita quòd circa transeuntia est, vt ordinantur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas, ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera, vel species corruptibiliū. ergo custodia angelica similiter ad hæc se habet. ergo rationabile est, q̄ diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

c. 3. Eccles. hier. in tit. de sacerd. perfect. in princ. †q. 108. ar. 3. arg. 1.

Antecedens supponit ex superioribus. Prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus, & specie, & individuo secundum formam: illa vero ꝓ-

cap. 5. cæl. hier.

†c. 18. Matt. o. 9.

Universidad de Deusto Biblioteca

D. 163

cie tantum. Secũda consequentia probatur ex eadẽ radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi, quo ad perpetuitatem, immo prestat. Tertia vero consequentia ꝓbatur: quia custodia angelica est executio diuinæ ꝓuidentiæ. Vltima autem probatur: q̃a generib⁹ diuersis ẽm Grego. diuersi ordines deputant: & ẽm Aug. Dam. & Orig. singulis specieb⁹ diuersi angeli: qđ probabile hic dicitur. In his.n. sat est rõni consona dicere.

b 504

¶ In rñsione ad tertium aduerte, quòd non est intentio lrę cõstruere hanc vlr, Quòd maius sit custodire vnum hominem, q̃ alium, cum cõtingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina ꝓuidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam vniuersalem, Nõ est maius custodire vnum hominem, q̃ alium: & hoc optime fit.

F RESPON. Dicendum, quòd singulis[d] hominibus singuli angeli ad custodiam deputãtur. Cuius ratio est, quia angelorum custodia est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidentia autem Dei aliter se habet ad homines, & ad alias corruptibiles creaturas[e], quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines.n. non solũ sunt incorruptibiles quantũ ad cõem speciem, sed ẽt quantũ ad ꝑprias formas singulorũ, q̃ sunt aiæ rõnales: quod de alijs rebus corruptibilibus dici nõ potest. Manifestum est autem, ꝙ prouidentia Dei principaliter est circa illa, quæ perpetuo manent. Circa uerò ea, quæ transeunt, prouidentia Dei est, inquantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera, uel species corruptibilium rerũ. Sed ẽm Grego.* diuersi ordines deputãtur diuersis rerũ generibus, puta, potestates ad arcẽdos dæmones: virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et ꝓbabile est, ꝙ diuersis speb⁹ rerũ diuersi angeli eiusdẽ ordinis præficiantur. Vnde ẽt rationabile est, vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

Hom. 34. ĩ euang. ante med. illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquãtum est homo singularis; & sic vni homini debetur vnus custos, & interdum plures deputantur ad custodiam vnius. Alio modo inquantum est pars alicuius collegij: & sic toti collegio vnus homo ad custodiam præponitur, ad quem pertinet prouidere ea, quæ pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum collegium: sicut sunt ea, quę exterius aguntur, de quibus alij ædificantur, vel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuisibilia, & occulta, quæ pertinent ad singulorum salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiã.

q. præc. ar. 3. ad. 4.

AD 2^m dicendum, ꝙ sicut dictum est*, Angeli primæ hierarchiæ omnes quantum ad aliqua illuminãtur immediate a Deo: sed quædam sunt, de quibus illuminantur superiores tantum immediate a Deo, quę inferioribus reuelant, & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem, qui tamen habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

AD 3^m dicendum, quòd quàmuis homines natura sint pares, tamẽ inæqualitas ĩ eis inuenitur, ẽm quod ex diuina prouidentia quidã ordinantur ad maius, & quidam ad minus:[f] ẽm illud quod dicitur Eccles. 33. In multitudine disciplinæ Dñi separauit eos, & ipsis bñdixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit, & humiliauit: & sic maius officiũ est custodire vnũ hominẽ, q̃ aliũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chrysost.* quòd hoc, quod dicitur Matth. 18. Angeli eorum in cęlo, &c. intelligitur, non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

555 2.d.11.q.1. ar.2.
*Hom. 60. ĩ Matt. parũ ante med. to.2.

G ¶ 2 Præt. Apostolus ad Heb. 1. dicit, ꝙ angeli sunt in ministerium missi pp eos, qui hæreditatem capiunt salutis. & sic videtur quòd missio angelorum ad custodiam hominũ ordinetur: sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt supra dictum est.* Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

q. prec. ar. 4

H ¶ 3 Præt. Ad custodiam hominum maxime videtur esse necessarium arcere dæmones, quod maxime pertinet ad Potestates, secundum Grego. *& miracula facere, quod pertinet ad Virtutes. ergo illi etiã ordines deputantur ad custodiam, & non solum Virtutes.

Homi. 34. ĩ euang. ante med.

SED CONTRA est, ꝙ in Psal. custodia hominũ attribuitur angelis, quorum ordo est infimus, secundum Dionys.*

cap. 6. & 9. cęl. hier.

I RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est†; homini[d] custodia dupliciter adhibetur. Vno mõ custodia particularis, ẽm qđ singulis hoĩbus singuli angeli ad custodiã deputãtur: & talis custodia ꝑtinet ad infimũ ordinẽ angelorũ, quorũ ẽm Greg.* est minima nũtiare. Hoc aũt vr̃ esse minimũ in officijs angelorũ, ꝓcurare ea, q̃ ad vni⁹ hoĩs salutẽ ꝑtinent. Alia vero est custodia vniuersalis, & hæc multiplicat̃ ẽm diuersos ordines: nã quanto ãgẽs fuerit vniuersalius, tãto est superius. Sic igit̃ custodia humanæ multitudinis ꝑtinet ad ordinẽ Principatuũ, vel forte ad Archangelos, q dñr Principes Angelorũ. Vñ & Michael, quẽ Archãgelũ dicim⁹, vn⁹ de principib⁹ dr̃ Dan. 10. Vlterius aũt super oẽs naturas corporeas habent custodiã Virtutes. Et vlterius ẽt super dæmones habent custodiã Potestates. Et vlterius super bonos spũs habẽt custodiam Principatus, vel Dominationes, ẽm Greg.*

Art. ꝑced. ad 1.
D. 162
Homil. 34. ante med.

K AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ verbũ Chrys. ꝑt ĩtelligi, vt loquat̃ de supremis ĩ ordine ĩfimo Angelorũ. Quia, vt Dio.† dicit, ĩ quolibet ordine sũt primi, medij, & vltimi. Est aũt ꝓbabile, ꝙ maiores Angeli deputent̃ ad custodiã eorũ, q sũt ad maiorẽ gradũ glr̃æ a Deo electi.

Hom. 34. ĩ euang. non multum ãn te med.
† ca. 4. cæl. hiera med.

AD 2^m dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ tertiũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. ¶ Distinctio est. Custodia hoĩum est duplex, particularis, & vlis, vt patet ex rñsione ad primũ in præcedẽti articulo. ¶ Prima conclusio affirmatiue est. Custodia particularis hominum pertinet ad infimum ordinẽ angelorum tantum. Probatur. Minima, ẽm Gregorium, pertinent ad infimum ordinem: sed procuratio eorum, q̃ sunt ad salutẽ vnius tantum, est minimũ inter officia angelica. ¶ Secunda cõclusio est rñsiua negatiue virtualiter. Custodia vniuersalis multiplicatur secundũ diuersos ordines. Primo probatur: q̃a quãto agẽns est vniuersalius, tanto est superius. Secundo explanat̃ ipsa multiplicatio ascendendo a multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad Angelos, ad Archangelos, vel Principes, Virtutes, Potestates, & Principatus, vel Dominationes apud Grego. Recolito hic, quòd litera bis meminit ordinis, qui dicitur Principatus, primò coniungendo cum Archãgelis, propter opinionem Diony. Secundo supra Potestates propter Gregorium.

In solut. ad arg. pręced.

gulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis, vel minus, vt dictum est.*

AD 3^m dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores, sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.

356 2.d.11.q.1. art.3.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnib⁹ hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo, Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur, etiam Christus angelum custodem habuisset: sed hoc videtur inconueniens, cũ Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominib⁹ angeli ad custodiam deputantur.

C ¶ 2 Præt. Omnium hominum primus fuit Adam: sed sibi non competebat habere angelum custodẽ, ad minus in statu innocẽtiæ, quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominib⁹.

¶ 3 Pręt. Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducãtur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operãdum, & muniantur contra insultus dæmonum: sed homines præsciti ad damnationem, nunquàm perueniunt ad vitam æternam: infideles etiam, etsi interdũ bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit, vt August.† dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Sathanæ, vt dicitur 2. ad Thessalonicen. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

D

Aug. in pręfatione Ps. 31. nõ multũ ãn med. to. 8.
*Ar. 2. hui⁹ q. in argu. sed cõtra.

SED CONTRA est authoritas Hieron. *supra inducta, qui dicit, quòd vnaquæq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

E RESPON. Dicendum, quòd homo in statu vitæ istius constitutus, est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent tum ab interiori, tum ab exteriori, ẽm illud Psalm. 141. In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini, quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quandò autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem, sed habebit in regno angelum conregnantem: in inferno dæmonem punientem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Christus ẽm quod homo, immediate regulabatur a verbo Dei: unde non indigebat[d] custodia angelorum. Et iterum ẽm

D. 166

A animam erat comprehensor, sed ratione passibilitatis corporis erat viator[e]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquàm superior, sed magis minister, tanquàm inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei. c 139

AD 2^m dicendum, quòd homo in statu innocentiæ, non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt supra dictum est: sed imminebat ei periculum ab exteriori propter insidias dæmonum, vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum. q. 85. ar. 4.

B AD 3^m dicendum, quòd sicut pręsciti, & infideles, & etiam Antichristus, non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso. s. custodia angelorum, per quam, etsi non iuuentur quantum ad hoc, quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & sibiipsis, & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dęmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volũt. Et silr̃ Antichrist⁹ nõ tm̃ nocebit, quãtũ vellet.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate. Angeli enim mittũtur in ministerium pp eos, qui hæreditatẽ salutis capiũt, vt Apostolus ad Heb. dicit: sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam a tpe baptismi, & non a tempore natiuitatis.

¶ 2 Præt. Homines ab angelis custodiuntur, inquantum ab eis illuminãtur per modum doctrinæ: sed pueri mox nati non sunt capaces doctrinæ, quia non habent vsum rõnis. ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶ 3 Pręt. Pueri in materno vtero existentes habent animam rõnalẽ aliquo tpe, sicut & post natiuitatem ex vtero: sed cum sunt in materno vtero non deputantur eis angeli ad custodiã, vt videtur, q̃a neque etiam ministri Ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo statim a natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

SED CONTRA est, qđ Hier.* dicit, ꝙ vnaquęque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

loco citato art. 2. huius q. arg. sed contra.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Orig. dicit sup Mat.† sup hoc est duplex opinio. Quidã.n. dixerunt, ꝙ angelus ad custodiã homini deputatur a tempore baptismi: alij vero, ꝙ a tempore natiuitatis,

Orig. hom. 6. ĩ Matth. nõ multũ remote a fine to. 3.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta membra. Distinctio est. Homo habet duplicem statum. s. viæ, & termini. Prima conclusio rñsiua quęsito affirmatiue est. Omnes homines in statu vię habent angelos custodes. Probat. Constitutis ĩ via, in qua multa imminent pericula, dantur custodes: omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi. ꝓbatur Minor dupliciter. Primo ratione, tum quia ab interius, tũ quia ab exteri⁹ sunt inimici. Secundo, authoritate Psalm. Secũda cõclusio est. Homines in termino non habebunt custodes, sed conregnãtes, aut punientes socios.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum quintum.*

557

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo recitantur duæ opiniones circa quæsitum, scilicet ab ortu, vel a baptismo. Secundo reiicitur, quòd a baptismo: & ꝓbatur simul, quòd ab ortu, distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo, quòd hæc cum Christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium commune. Dubium autem quod hic remanet, quia scilicet ex ista ratione videtur, ꝙ angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non a natiuitate extra vterum, soluitur in respõsione ad tertiũ ex hoc, quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quòd tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum inchoat custos ꝓprius, sicut & natura, prius existente custode communi.

Universidad de Deusto Biblioteca

Super illud Matth. 18. Angeli eorum semp, tom. 9.

& hanc opinionem Hieron*. approbat, & rationabiliter. Beneficia enim, quę dantur homini diuinitus, ex eo quòd est Christianus, incipiunt a tempore baptismi: sicut perceptio Eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea quę prouidentur homini a Deo, inquantũ habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex pręmissis patet*. F

Ar. 1. & 4. huius q.

D. 164 Vnde statim a natiuitate[d] habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ angeli mittuntur in ministerium efficaciter quidem pp eos solos, qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodię, qui est perceptio hæreditatis. G Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quàmuis in eis hanc efficaciam non habeat, quòd perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium, inquantum a multis malis retrahuntur.

Ad 2m dicendum, quòd officiũ custodiæ ordinat quidẽ ad illuminationẽ doctrinæ, sicut ad vltimũ & principalem effectum. Nihilominus tñ multos alios effectus habet, qui pueris cõpetũt. s. arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia, q̃ spũalia ꝓhibere.

Ad 3m dicendum, ꝙ puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est a matre separatus, sed p quãdã colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: H sicut & fructus pẽdens in arbore, est aliquid arboris.
D. 165 Et ideo probabiliter[d] dici potest, ꝙ angelus, qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentem. Sed in natiuitate, quando separatur a matre,
loco in arg. sed contra, citato. angelus ei ad custodiam deputatur, vt Hier. dicit*.

Articvlvs VI.

Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ sextum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suũ hominẽ. Probatur. Diuina prouidẽtia nullam rem totaliter derelinquit, quis quo ad aliquid deserat permittendo. ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custoditũ, quàmuis quo ad aliquid permissiue relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur, inquantum participat aliqd de esse tantum de prouidentia diuina: sed implicat, ꝙ aliquid sit, & deseratur totaliter ab esse, ergo. Quo ad secundam vero, quia Deus pmittit incurri in aliquẽ defectũ pœnæ, vel culpæ. Cõsequẽtia uero probatur: quia custodia angelica ẽ executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur proinde authoritates scripturæ ex sensu conclusionis, vt patet.
¶ In rñsione ad tertium aduerte, ꝙ nõ dicitur in litera, ꝙ angelus sit simul in cælo, & in custodito homine per effectum actualẽ in illo: sed ꝙ in cęlo qñq; existens, non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim, si opus est, subuenire põt. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum quę circa custodiendum hominem fiunt, & potentia proxima, ac expedita absque interuallo temporis medii ad subueniendũ. Et propter hoc dicitur non relinquere, quo ad effectum custodiæ: sicut mater nõ dicitur relinquere infantem, quãdo ita prope iuxta eum vigilans occupatur, quòd statim potest illi in oĩbus adesse.

558 2.d.11.q.1. art. 4.

Glo. interlinearis ibid.

Li. 2. orth. fidei, c. 3.

Art. 2. huiꝰ quæst.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd angelus custos quandoque deserat hominem, cuius custodię deputatur. I Dicitur enim Iere. 51. ex persona angelorum. Curauimus Babylonem, & non est curata: derelinquamꝰ ergo eam. Et Isai. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcationẽ. Glos.* idest, angelorum custodiam.

¶ 2 Præt. Principalius custodit Deus, quàm angelus: sed Deus aliquando hominem derelinquit, secundum illud Psal. 21. Deus Deꝰ meus respice in me, quare me dereliquisti? K Ergo multo magis angelus custos hominẽ derelinquit.

¶ 3 Pręt. Sicut dicit Damasc.* angeli, cum sunt hic nobiscum, non sunt in cęlo: sed aliquando sunt in cęlo. ergo aliqñ nos derelinquũt.

Sed contra. Dæmones nos semper impugnant, secũdum illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli, semper nos custodiunt.

Respon. Dicendum, ꝙ custodia angeli, vt ex supradictis patet*, est quędam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem, quòd nec homo, nec res aliqua totaliter diuinę prouidentiæ subtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de esse, intantum subditur vniuersali prouidentiæ entium. Sed intantum Deus ſm ordinem suæ ꝓuidentiæ dicitur hominem derelinquere, inquãtum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœnæ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, ꝙ angelus custos, nunquàm totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eũ dimittit, prout scilicet non impedit, quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum, secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon, & domus Israel, ab angelis derelictæ dicũtur: quia angeli earum custodes non impediuerunt, quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad Primum, & Secundum.

Ad 3m dicendum, ꝙ angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cælo, cognoscit quid circa hominẽ agatur: nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse[e].

Articvlvs VII.

Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ septimũ.

274

Titulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna conclusio rñsiua qsito negatiue, quã ꝓbat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio. Angeli non dolent de malis custoditorũ. Probatur. Dolor est de inuolũtario simpliciter: nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis. ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior ꝓbatur authoritate Augustini. Minor ꝓbatur. Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter volũtarius angelis. ergo nihil fit in mundo cõtra eorum voluntatẽ. Tenet sequela: quia nihil fit, nisi ſm ordinem diuinę iustitię. Explanatur deinde hęc ratio distinguẽdo ex 3. Ethico. voluntarium, & inuoluntarium simpliciter, & in vniuersali, & applicãdo ad ꝓpositum: patent omnia.

559 2.d.11.q.1 art. 5.

Colligiť ex li. 14. de ci. Dei. c. 7. & 8. tom. 5.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. Dicitur enim Isai. 33. Angeli pacis amare flebunt: sed fletus est signum doloris, & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum, quos custodiunt.

¶ 2 Præt. Tristitia est, vt August.* dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed perditio hominis custoditi est contra voluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ 3 Præt. Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita penitentiæ cõtrariatur peccatum: sed angeli gaudent de peccatore penitentiam agente, vt habetur Luc. 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶ 4 Præt.

Hom. 11. i Num. aliquantulum aũ med. to. 1.

¶ 4 Præte. Super illud Nume. 13. Quicquid offertur primitiarum &c. dicit glos. Orig.* Trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligẽtia, an hominum ignauia lapsi sint: sed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter quę in iudicium tractus est. ergo angeli dolent de peccatis hominum. A

Sed contra. Vbi est tristitia, & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apoc. 21. Mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; vllꝰ dolor: sed angeli sunt perfecte beati. ergo de nullo dolent.

Loco citato in arg. 2.

Respon. Dicendum, quòd angeli non dolent neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim, & dolor, secundum Aug.* non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in B mundo, quod sit contrarium volũtati angelorum, & aliorum beatorum: quia volũtas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitię: nihil autem fit in mũdo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic.* Illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur, consideratis scilicet omnibus, quæ circunstant, quàmuis in vniuersali consideratum non esset volũtarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando: sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est C hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt* ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata, & pœnas hominũ, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

Li. 3. Ethic. c. 1. non remote a fine to. 5.

eo. li. & ca. non remote a princ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ verbum illud Isaiæ pót intelligi de angelis. i. nuntiis Ezechiæ, qui fleuerunt propter verba Rapsacis, de quibus habet Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum. Secũdum vero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli, & prędicatores, qui flent pro peccatis hominum. Si vero ſm sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tũc metaphorica erit locutio, ad designandum ꝙ angeli volunt in vniuersali hominũ salutem. Sic enim Deo, & angelis, huiusmodi passiones attribuuntur.

In cor. ar.

Ad 2m patet solutio per ea, quę dicta sunt*.

Ad 3m dicendum, ꝙ tam in pęnitentia hominũ, quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

Ad 4m dicẽdum, ꝙ angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

Articvlvs VIII.

Vtrum inter angelos possit esse pugna, seu discordia.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ octauũ.

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. primo occasio quæstionis, & est authoritas Danielis. Secundo, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quòd intelligitur de pugna inter bonum, & malum angelum: hic autem est quæstio de pugna inter bonos. Tertio expositio Greg. & est cõfirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se exponit. Quarto respondet quæsito vna cõclusione affirmatiue, Inter angelos potest esse pugna, non discordia voluntatum: sed contrarietate meritorum eorum, pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet authoritate Scripturæ. Secunda ꝓbatur: quia volunt oẽs expleri ordinem diuinæ sapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorũ à diuersis custoditorum cõtingit esse contraria respectu prælationis adinuicem, & nescire quid Deus velit fieri: ipsum. n. consulere de pugnantibus, est pugnare. hæc non repugnant beatitudini.

560 2.d.11.q.2. ar. 5.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enĩ Iob. 25. Qui facit concordiam in sublimibus: sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

¶ 2 Præt. Vbi est perfecta charitas, & iusta prælatio, non potest esse pugna: sed hoc totum est in angelis. ergo in angelis non est pugna.

¶ 3 Præt. Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos custodiũt, necesse est, quòd vnꝰ angelus foueat vnam partem, & alius aliam: sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. ergo sequitur, quòd angelus bonꝰ sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. ergo inter bonos angelos non est pugna.

Sed contra est, quod dicitur Danie. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebꝰ. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. ergo vnus bonus angelus resistit alij: et sic inter eos est pugna.

Respon. Dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Danielis: quæ quidem Hierony.* exponit, dicens principem regni Persarum esse angelum, qui se opposuit liberationi populi Israelitici, pro quo Daniel orabat, Gabriele preces eius Deo præsentante. Hæc autem resistentia potuit fieri: quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat, per quod impedimẽtum pręstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed ſcdm Greg. 17. Moral.* Princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad vidẽdũ igitur qualiter vnus angelus alteri resistere diciť, considerandũ est, ꝙ diuina iudicia circa diuersa regna, & diuersos hoĩes, p angelos exercẽtur. In suis aũt actionibus angeli per diuinam sententiam regulanť. Contingit aũt qñq;, ꝙ in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus contraria merita, vel demerita inueniunť, vt unus alteri subdatur, aut pręsit. D Quid aũt super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante: unde necesse habent super his sapientiam Dei consulere. Sic igiť, inquantum de contrariis meritis, & sibi repugnantibꝰ diuinã consulunt voluntatem, resistere sibiinuicem dicuntur, non quia sint eorum contrariæ volũtates, cum in hoc oẽs concordent, quòd Dei sententia impleatur: sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Exponens illa verba Dan. citata in arg. sed cõtra. to. 5.

Li. 17. Mora. c. 7. ante medium.

QVAESTIO CXIIII.

E *De dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.*

Deinde considerãdum est de impugnatione dęmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum homines a dęmonibus impugnentur.

¶ Secundo, Vtrum tentare sit proprium diaboli.

¶ Tertio, Vtrũ oĩa peccata hominum ex impugnatione. siue

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio, cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio ẽ, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. Conclusio est. Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum: ordo vero a Deo. Probať, & declaratur. Probať qͣ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem quo ad primā partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnæ ergo. Quo ad secundam vero: quia Deꝰ vtitur malis bene ordinando ergo. Declaratur autem ex oppoſito, cuſtodia, ſcilicet angelica. hæc enim ſecundum vtrunq; eſt a Deo, illa ſecundū ordinem tantum. Omnia clara ſunt.

561 de mal. q.3 art.3. & ar. 4.

¶ Circa hanc reſpōſionem dubitatiuncula eſt, quia titulus dubii ē de quæſtione, an eſt, vtrum ſcilicet dęmones impugnent nos. Reſponſio autem eſt non ad hoc, ſed cauſas impugnationis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Poſterio. Omnis quæſtio eſt q̄ſtio medii, & nihil aliud eſt quærere, ſi quadratura circuli eſt, quàm ſi eſt aliquod medium ad ipſum. Vñ nihil aliud eſt quęrere, ſi dęmones impugnent, q̄ ſi eſt aliquod mediū, ſeu cauſa, quare nos impugnent. Et propterea reſponſio eſt ad propoſitum directe ſecundum artem ſciēdi, dum aſſignat cauſas, ex quibus prouenit impugnatio dæmonum contra nos. Sic enim optime a priori oſtenſum eſt impugnationem eorum eſſe.

tentatione dæmonū proueniant.

F

¶ Quarto, Vtrum poſſint vera miracula facere ad ſeducendum.

¶ Quinto, Vtrum dæmones, qui ab hominibus ſuperantur, ab impugnatione hominum arceātur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines impugnentur a dęmonibus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd homines non impugnentur a dęmonibus. Angeli enim deputātur ad hominum cuſtodiam miſſi a Deo: ſed dæmones non mittuntur a Deo, cum dæmonum intentio ſit perdere animas, Dei autem ſaluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationē.

G

¶ 2 Præte. Non eſt ęqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortē, ignarus contra aſtutum exponatur ad bellum: ſed homines ſunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & aſtuti. Non eſt ergo permittendum a Deo, qui eſt omnis iuſtitiæ author, vt homines a dæmonibus impugnentur.

H

¶ 3 Præte. Ad exercitium hominum ſufficit impugnatio carnis & mundi: ſed Deus permittit electos ſuos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur neceſſarium, quòd a dęmonibus impugnentur.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 6. quòd non eſt nobis colluctatio aduerſus I carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.

RESPON. Dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo eſt conſiderare, ſcilicet ipſam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipſa ex dęmonum malitia ꝓcedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur: & propter ſuperbiam, diuinæ poteſtatis ſimilitudinem vſurpant, deputādo ſibi miniſtros determinatos ad hominum impugnationem: ſicut & angeli Deo miniſtrant in determinatis officijs ad hominum ſalutem. Sed ordo impugnationis ipſius eſt a Deo, qui ordinate nouit malis vti ad bona ea ordinādo. Sed ex parte angelorū, tā ipſa cuſtodia, q̄ ordo cuſtodiæ reducitur ad Deum, ſicut ad primum actorē.

K

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo, inſtigando ad peccatum: et ſic non mittuntur a Deo ad impugnandum, ſed aliquando permittuntur ſm Dei iuſta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniendo: et ſic mittuntur a Deo. Sicut miſſus eſt ſpiritus mendax ad puniendum Achab regem Iſrael, vt dicitur. 3. Reg. vlt. Pœna enim refertur in Deum, ſicut in primum actorem: & tamen dęmones ad puniendum miſſi alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipſi puniunt ex odio, vel inuidia: mittuntur autem a Deo propter eius iuſtitiam.

AD 2m dicendum, quòd ad hoc, quòd non ſit inæqualis pugnæ conditio, ſit ex parte hominis recompenſatio, principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ: ſecundario autem per cuſtodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 6. Eliſæus dixit ad miniſtrum ſuum. Noli timere: plures enim nobiſcū ſunt, quàm cum illis.

AD 3m dicendum, quòd infirmitati humanę ſufficeret ad exercitium impugnatio, quæ eſt a carne, & mundo: ſed malitię dæmonum non ſufficit, q̄ vtroq; vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriā electorū.

ARTICVLVS II.

Vtrum tentare ſit proprium diaboli.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum ſecundum.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd tentare non ſit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, ſecundum illud Gen. 22. Tentauit Deus Abraham: tentat etiam caro, & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum, & hominem. Ergo nō eſt proprium dęmonis tentare.

562 22 q.97.ar. 2.cor. Et 2. diſt. 21.q.1. ar.1. Et opuſc.7. cap. 7.

¶ 2 Præt. Tentare eſt ignorantis: ſed dæmones ſciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ 3 Præt. Tentatio eſt via in peccatum: peccatum autem in voluntate conſiſtit. Cum ergo dęmones non poſſint voluntatem hominis immutare, vt per ſupradicta patet*, videtur quòd ad eos non pertineat tentare.

q.111.ar.2.

SED CONTRA eſt, q̄d dicitur 1. ad Theſ. 3. Ne forte tentauerit vos is, qui tentat. Gloſ.* ideſt, diabolus, cuius officiū eſt tentare.

Glo. iter linearis. ibid.

RESPON. Dicendum, quòd tētare eſt proprie experimentū ſumere de aliquo. Experimentū aūt ſumitur de aliquo, vt ſciatur aliq̄d circa ipſum: & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis eſt ſcientia. Sed quandoque vlterius ex ſcientia quæritur aliquis alius finis vel bonus, vel malus. Bonus quidem, ſicut cum aliquis vult ſcire qualis aliquis ſit vel quantū ad ſcientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc ſcire vult, vt eū decipiat, vel ſubuertat. Et per hunc modum poteſt accipi, quomodo tentare diuerſis diuerſimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur, quandoque quidem vt ſciat tantum. Et propter hoc tentare Deum, dicitur eſſe peccatum: quia homo quaſi incertus experiri præſumit Dei virtutem. Quandoque vero tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem ſemper tentat, vt noceat in peccatum præcipitando: & ſecundum

TItulꝰ in corpore manifeſtat.

¶ In corpore duo. Primo, in communi declaratur quid, & quotuplex eſt tētare. Secundo, reſpōdetur quæſito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid eſt tentare, ſcilicet experimentum ſumere, vt ſciatur aliquid circa tētatum, & quotuplex eſt: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. Nam quandoq; fit cum ſolo fine ꝓximo, qui cadit in eius diffinitione, ſcilicet ſcire: quandoq; cum aliquo vlteriore fine, qui poteſt eſſe bonꝰ, & malꝰ &c.

¶ Quo ad ſecundū concluſio reſponſiua eſt. Tentare vt noceat perpetratione peccati, eſt ꝓprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, ſcilicet homini. Deo: et carni, ac mūdo. homini quidem conuenit ad vtrumlibet, ſcilicet bonum & malū, & ad malum culpæ, non niſi vt miniſtro diaboli: Deo vero ad bonum tantum: mundo, vero & carni quamuis ad malum culpæ, tñ aut non actiue, ſed materialiter, aut inſtrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

& ſecundum hoc dicitur proprium officium eius tētare. Nam etſi homo aliquando ſic tentet, hoc agit inquantum eſt miniſter diaboli. Deus autem tentare dicitur, vt ſciat, eo modo loquendi, quo dicitur ſcire, quod facit alios ſcire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam, & mundus dicuntur tentare inſtrumentaliter, ſeu materialiter, inquantum ſcilicet poteſt cognoſci qualis ſit homo, ex hoc q̄ ſequitur, vel repugnat concupiſcentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit proſpera mundi, & aduerſa, quibus ēt diabolꝰ vtitur ad tentandū. Et ſic patet ſolutio ad Primū.

A

AD 2m dicendum, q̄ dæmones ſciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines: ſed interiorem hominis cōditionem ſolus Deus nouit, qui eſt ſpirituum ponderator, ex qua aliqui ſunt magis proni ad vnum vitium, quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus eſt.

B

AD 3m dicendum, quòd dæmon, etſi non poſſit immutare voluntatem, poteſt tamen, vt ſupra dictum eſt*, aliqualiter immutare inferiores hominis vires, ex quibus etſi nō cogitur voluntas, tamen inclinatur.

q.111.ar.3. & 4.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

C

563 1.2.qu. 80. ar.4. & 3.q. 8.ar.7.ad 2. Et mal.q.3. ar. 5. *c.4. par. 4. parū a prin. †Lib.2.c.4. ad fin.

TItulus clarus.

¶ In corpore eſt vna diſtinctio bimembris cum duabus iuxta membra concluſionibus reſponſuis quæſito. Diſtinctio eſt. Cauſa alicuius dupliciter, directe, quæ ſcilicet directe operatur ad illud, vt domificator ad ædificandum: & indirecte, quę ſcilicet operatur aliud, ad quod illud ſequit, vt ſcindens ligna reſpectu combuſtionis.

¶ Prima concluſio eſt affirmatiua. Omnia peccata hominū cauſantur a dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit cauſa primi peccati, ex quo ſecuta eſt ꝓnitas ad malum. Exponūtur deinde doctores Dion. & Damaſce. iuxta hunc ſenſum.

Li. de eccle. dog. c. 82. hꝰ iter opa Aug. to. 3. cum tñ ſit Gennarii.

¶ Secunda concluſio eſt negatiua. Nō omnia peccata hominum cauſantur a dęmone directe. Probatur primo. Secluſo dæmone, in homine ſunt appetitus ſenſitiuus, & liberū arbitrium. ergo poteſt eſſe peccatum. Antecedens patet ēt authoritate Orige. Cōſequentia probatur: quia regulatio

D

E

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionyſ.* 4. cap. de diui. nom. quòd multitudo dæmonum eſt cauſa omnium malorum ſibi, & aliis. Et Damaſ.† dicit, quòd omnis malitia, & omnis immunditia, a diabolo excogitatæ ſunt.

¶ 2 Præte. De quolibet peccatore poſſet, quòd Dominus de Iudęis dicit Ioan. 8. Vos ex patre diabolo eſtis: hoc autem eſt inquantū ipſi ex diaboli ſuggeſtione peccabant. Omne ergo peccatum eſt ex ſuggeſtione diaboli.

¶ 3 Præt. Sicut angeli deputantur ad cuſtodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem: ſed omnia bona quæ facimus, ex ſuggeſtione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala quæ facimus, proueniūt ex ſuggeſtione diaboli.

SED CONTRA eſt, q̄d dicitur in lib. de Eccle.* dog. Non omnes cogitationes noſtræ malæ a diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrij motu emergunt.

RESPON. Dicendum, quòd cauſa alicuius poteſt dici aliquid dupliciter. Vno modo directe: alio modo indirecte. Indirecte quidē, ſicut cum aliquod agens cauſans aliquam diſpoſitionem ad aliquē effectum, dicitur eſſe occaſionaliter, & indirecte cauſa illius effectus, ſicut ſi dicatur, quòd ille qui ſecat ligna, eſt cauſa combuſtionis eorum. Et hoc modo dicendum eſt, quòd diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorū: quia inſtigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato conſecuta eſt in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda ſunt verba Damaſce.* & Dion. Directe autem dicitur eſſe aliquid cauſa alicuius, quod operatur directe ad illud: & hoc modo diabolus non eſt cauſa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo inſtigante, ſed quædā ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia, vt Origenes dicit†, etiam ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & huiuſmodi: circa quæ multa inordinatio contingit, niſi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime ſuppoſita corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiuſmodi appetitum, ſubiacet libero arbitrio. Sic ergo non eſt neceſſarium omnia peccata ex inſtinctu diaboli prouenire: ſi qua tamen ex inſtinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Iſido. dicit*. Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

Inducta in arg.1. †Lib.3. Periar.c.2. inter princ. & med. to.4.

Li.1.ā ſum. bono.c. 5. ī medio.

AD 2m dicendum, quòd ſi qua peccata abſq; inſtinctu diaboli perpetrantur, per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantum ipſum primo peccantem imitantur.

AD 3m dicendum, quòd homo poteſt per ſeipſum ruere in peccatum, ſed ad meritum proficere non poteſt, niſi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante miniſterio angelorum. Et ideo ad omnia bona noſtra cooperantur angeli, non tamen omnia noſtra peccata procedunt ex dæmonum ſuggeſtione: quàmuis nullum genus peccati ſit, quod non interdum ex dæmonum ſuggeſtione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dæmones poſſint homines ſeducere.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquartæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd dæmones non poſſint homines ſeducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dęmonum maxime vigebit in operibus Antichriſti: ſed ſicut Apoſtolus dicit 2. ad Theſſalonicenſ. 2. eius aduentus eſt ſecundum operationem Sathanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tpe p dæmones non fiunt niſi ſigna mendacia.

¶ 2 Præt. Vera miracula per aliquā corporum immutationem fiunt: ſed dęmones non poſſunt immutare corpus in aliam naturam. dicit enim Augu. 18. de ciuita. Deiꝰ. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate, in mem-

564

TItulus clarus.

¶ In corpore duo Primo, diſtinguendo reſpondet quæſito. Secundo, ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶ Quo ad primum, diſtinctio ſuprapoſita repetitur. Miraculum dupliciter ꝓprie, & large.

¶ Prima concluſio reſpōſiua negatiua. Dæmones non poſſunt facere proprie miracula. Probatur vt ſupra: quia miraculū proprie eſt ꝓter ordinem, & virtutē totius creaturæ.

¶ Secunda concluſio eſt reſponſiua affirmatiue. Dæmones poſſunt per miracula

Li.18.c.18. ante med. to.5.

Universidad de Deusto Biblioteca

racula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, qđ & facultatem, & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secũdum notatur, ꝙ aliud est dicere, hoc est vere miraculũ, & aliud, hoc est vere res quæ apparet: & ꝙ q̃uis opera mira dæmonũ nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque verę res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoq; aũt sunt rerum phãtasmata, seu similitudines tãtum: vt in rñsione ad 2m declaratur.

Li.83.q.79 to.4.

q.110. ar.4 & q. 105. art. 8.

bra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

§ 3 Præt. Argumentum efficaciam non habet, quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri a dæmonibus ad falsitatem ꝑsuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam: quod est inconueniens, cum dicatur Marci vltimo: Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

SED CONTRA est, qđ Aug.* dicit lib. 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiũt per seruos Dei.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet*, si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non pñt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem, & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula, quæ.s. homines mirantur, inquantum eorum facultatem, & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo, inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem, & cognitionem alterius, ducit alium in admirationẽ sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciẽdum est tamen, ꝙ quàmuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula vidẽtur, ad veram rõnẽ miraculi non pertingant, sunt tamen quandoq; verę res[e]. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes, & ranas fecerunt. Et quãdo ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deijciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Sathanæ, phantasmata non fuerunt, vt Aug. dicit 20. de ciuit. Dei*.

b 544

c.18. declinãdo ad fi. †eod. loco ꝓxime dicto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Aug.† dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij, vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ non facit, videatur facere: uel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

q.110.ar.2.

AD 2m dicendũ, ꝙ sicut supra dictum est*, Materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dęmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam: sed possunt adhibere q̃dam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos, vt Aug.* dicit. 3. de Trin. Et ideo dicendũ est, ꝙ oẽs transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cũ aliquæ res transmutãtur in serpentes, vel ranas, q̃ per putrefactionem generari pñt. Illæ vero transmutationes corporalium rerum, q̃ non pñt virtute naturę fieri, nullo modo operatione dæmonum ſm rei veritatem perfici possunt: sicut ꝙ corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut qđ corpus hominis mortuum reuiuiscat. Etsi aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est ſm rei veritatẽ, sed ſm apparẽtiam tm̃: quod quidem põt dupliciter contingere. Vno modo ab interiori, ſm quod dæmon põt mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter q̃ sit, sicut supra dictum est*. Et hoc ẽt interdum fieri dicitur virtute aliquarũ rerũ corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum.n. ipse possit formare corpꝰ ex aere cuiuscunq; formæ, & figuræ, vt illud assumẽs, in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circũponere cuicunq; rei corporeæ quamcũq; formã corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est qđ Aug. dicit 18 de ciuit. Dei*, ꝙ phãtasticum hoĩs, quod ẽt in cogitando, siue somniando, per rerum innumerabiliũ genera variatˀ, velut incorporatum in alicuius aĩalis effigie sensibus apparet alienis. Quod nõ est sic intelligendum, ꝙ ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadẽ numero incorporatã, alterius sensibus ostẽdatur: sed quia dæmon, qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

Lib. 3.c.8. tom. 3.

q.111.ar.3. & 4.

Lib. 18. de ciuit Dei. c.18. in medio, to.5.

AD 3m dicẽdum, ꝙ sicut Aug. *dicit in lib. 83. qõ. cum talia faciunt Magi, qualia Sancti, diuerso fine, & diuerso iure fiunt. Isti.n. faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædã priuata cõmercia: illi autem publica administratione, & iussu Dei, cui cũcta creata subiecta sunt.

q.79.parũ a med.to.4.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmon, qui superatur ab aliquo, non pp hoc ab impugnatione arceatur. Christus.n. efficacissime suum tentatorem vicit, sed tñ postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum, quòd diabolus victus, ab impugnatione cesset.

§ 2 Præt. Infligere pœnam ei, qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum: hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matt. 4. Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt, ꝙ dęmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit a Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex, Vna est ex parte diuinæ clementiæ: quia, vt Chrysost*. dicit super Matth. Non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Amb. †dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, referuntur opiniões. Scđo, respondetur q̃sito. ¶ Quo ad primum duæ referunt opiniones. Prima, ꝙ superatus dęmon semꝑ vacabit simpl'r a tẽtando. Secunda, ꝙ vacabit a tentando eundem tantum. ¶ Quo ad 2m, conclusio rñsiua est. Superatꝰ dęmon vacat a tẽtatione eiusdem ad tẽpus. Probatur ꝙ vacet, authoritate, & rõne. Authoritate tẽtationis Xpi. Rõne, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia nõ ꝑmittit pp infirmam naturam. Scđo Ambr. ex parte dæmonis: qa refugit triũphari. Deinde ꝓbatur quo ad tps, & non simpliciter, authoritate Mat.12. Reuertar in domum meã. Aduerte hic quanta fuerit reuerẽtia diui Thomæ ad sacros doctores, quòd cum opinio propria, q̃ est conclusio, sit tertia, maluit cõtinuare illã cum secunda, trahẽdo illam ad bonũ sensum, ne videretur aliis se preferre.

565 2.d.6.ar.5.

In opere ĩperfecto. homil. 20. sup illud: vade retro sathana, to.2. †Amb. in 4 ca. Luc. sup illud verbũ Et reliquit eum diabolus. to.5.

QVAESTIO CXV.

De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

Circa actiones corporales quæruntur sex.

§ Primo, Vtrum aliquod corpus sit actiuum.
§ Secundo, Vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes.
§ Tertio, Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic ꝑ inferiora corpora fiunt.
§ Quarto, Vtrum sint causa humanorum actuum.
§ Quinto, Vtrum eorum actionibus dæmones subdantur.
§ Sexto, Vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quę eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquod corpus sit actiuum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit.n. Aug.* ꝙ in rebꝰ inuenitur aliquid actum, & nõ agens, sicut sunt corpora: aliquid agens, & nõ actum, sicut Deus: aliquid agens & actũ, sicut substantiæ spirituales.

566 3. cõtra ca. 69.

§ 2 Præt. Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis: sed infra substantiam corporalem non est substantia, quæ sit receptibilis suę actionis, quia hęc substantia tenet vltimum gradum in entibus. ergo substantia corporalis non est actiua.

§ 3 Præt. Omnis substantia corporalis concluditur quantitate: sed quantitas impedit substantiam a motu & actione, quia comprehendit eã, & mergitur in ea: sicut impeditur aer nubilosus a ꝑceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quãtitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc, ꝙ moueatur. Ergo nulla substãtia corporalis ẽ actiua.

§ 4 Præt. Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuũ: sed a primo actiuo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

§ 5 Præt. Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem: sed non ad formam substantialem, quia non inuenitur in corporibus principium actionis, nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis, cum causa sit potior quàm effectꝰ. Similiter etiam neque ad formam accidentalem, quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt August. dicit 9. de Trin. † Ergo nullum corpus est actiuum.

SED CONTRA est, ꝙ Dion. 15. cap. cæl. hierar.* inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat suipsius magnitudinem & actiuus, & potens.

RESPON. Dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerũt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hęc est opinio Auicebron in libro fontis vitę, vbi per rationes quæ tactæ sunt, probare nititur, quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones, quæ videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis, secundum eum, non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Platonis. Nã Plato posuit oẽs formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas, & determinatas, & cõtractas ad hanc materiã[f]: formas vero separatas esse absolutas, & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum, quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron, quòd a quantitate, prout est indiuiduationis principium, retinetur & ar-

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quinque. Primo, in quo stat difficultas. Secundo, tractatur opinio Auicebron. Tertio, Platonis, & Auicennæ. Quarto, Democriti. Quinto, respondetur q̃sito. ¶ Quo ad primum duo. Quid manifestũ, & quid occultũ. Manifestum ad sensum est, corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autem, aut disputabile est quomodo agant, quoniã fuit circa modum agẽdi triplex error. ¶ Aduerte hic, ꝙ corpora aliquo modo concurrere ad agendum nullus negat: & hoc experimur ad sensum. Sed quomodo concurrant, an.s. vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponẽtia, an vt emittentia de se atoma, an vt educentia de aliorum potentiis &c. hoc est, quod in dubiũ vertitur. ¶ Quo ad secundũ tria. Primo, opinionem. Secundo, radicem Platonicã. Tertio, differentiam eiꝰ a Platonica opinione: & omnia tã clara sunt in litera, vt non expõne egeant. Ad bonitatem tamẽ doctrinæ circa opinionem aduerte, ꝙ hæc opinio adeo circa modum agendi delirauit, vt talem posuerit modum, ex quo sequatur negatio ipsius actionis: & ideo i litera dicitur, ꝙ totaliter subtraxerunt actiones corporibus. Dicendo.n. ꝙ corpora in agendo concurrunt tantum secundum apparẽtiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid cooperãtia, manifeste incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

¶ Circa radicẽ vero Platonicam notato, ꝙ quàmuis prima facie hæc rõ videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. c. 69. ꝑ Auicebron: si quis tamẽ diligenter cõsideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quãtitatis, vt etiam fit ibi: immo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, aliorisq; ingenio firmata, est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ, quia scilicet debet esse absolutũ: esse autem corporeũ non est absolutum, sed cõtractum. ergo. Soluitur autem, & subtilius, ꝙ esse fundat actiuitatem, sed non modũ agẽdi: immo sicut actualitas rei ẽ causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum, & contractum dicãt modos essendi, & nõ actum ipsum, ex affirmatione absoluti, sequitur modus agẽdi vniuersaliter: & ex affirmatione cõtracti, modus agẽdi particulariter. Et sic ex negatione absoluti, non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi. s. vniuersaliter, cuius signum in litera notato, ꝙ actio cõtracti est per contractũ duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

Lib.9.c.4. paulo post prin. to.5. *c.15. inter princip. & med.

¶ Quo ad tertium, Platonis, & Auicennę, non Auicebron (vt multi corrupti codices habent) opinio ponitur, cõsistẽs in hoc, ꝙ corpora agunt ꝑ suas formas accidentales, vt disponẽtia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et ꝙ corpora non agunt vt educentia formas sub-

336

Universidad de Deusto Biblioteca

substātiales, sed dantur a formis separatis, vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

¶ Quo ad quartū, opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri p defluxum atomorum ex corpore agente in patiēs. Improbatur ex parte patientis, quia nō totū pateret ex parte agentis, qa minueretur agendo.

¶ Quo ad quintū, conclusio rñsiua q̃sito est. Corpus agit ſm quod est actu in aliud, ſm quod est in potentia. Hæc conclusio satis probata relinquitur ex dictis contra Auicebron. Vnumquodq; quantum participat de aliquo, tantum et participat de illius proprio: sed actus proprium est agere. ergo corpus, ſm qđ est actu, actiuū est: & sic habetur, quòd 419 vere agit: & modus agēdi, & quid agit, scilicet tam accidēs, quàm substantiam, cum sit actu, & ſm formam substantialem, & accidētalem.

¶ Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum ſm suam substātiā, potest dupliciter intelligi. Vno modo, vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis, puta generationis. verbi gra. Qñ ignis generat ignē, sicut calor elicit alteratione præuiam, scilicet calefactionem: ita substantia ignis eliciat generationem substātialem. Et hæc est opi- & 568 nio Scoti posita ab eo in multis locis. s. in 1. dist. 37. & in 2. dist. 9. q. 2. & dis. 16. quæstio. 1. & in 4. distin. 11. &c. Alio q. 45. ar. 8. modo, vt corpus nō sit per seipsum elicitiuū alicuius actionis, sed sit radix, & principium, q qualitas sua actiua eliciat actionem assimilatiuam sibi substantialiter. uerbi gra. Substantia ignis Li. 1. de gener. a tex. 57. vsq; ad 76. tom. 2. nō elicit generationem huius ignis geniti, sed est præbens efficaciā calori suo, vt eliciat generationem, qua effect⁹ fiat similis substantiali-

cetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliā materiam, sed solum forma spiritualis, & immaterialis, quæ nō est coarctata per quantitatem, potest effluere per actionē in aliud. Sed ista ratio non concludit, q forma corporalis nō sit agens, sed quòd non sit agens vniuersale. Secundū enim quod participatur aliquid, secūdum hoc est necessarium, quòd participetur id, quod est propriū ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud, quàm facere aliqd actu, est per se proprium actus, inquantum est actus. Vnde & omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc, quòd aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subiectam, habet q sit agens indeterminatum, & vniuersale. Ex hoc vero quòd est determinata ad hanc materiam, habet quòd sit agens contractum, & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt^e, esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, q̃ est ab hoc corpore in hoc corpus: unde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tñ hęc opinio Auicebron superexcedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat solū formas substantiales separatas: accidentia vero reducebat ad principia materialia, quæ sunt magnū, & paruū, quæ ponebat esse prima contraria, sicut & alij rarum, & densum. Et ideo tam Plato, quàm Auicenna in aliquo ipsum sequēs, ponebant quòd agentia corporalia agunt ſm formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem^c: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est a principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum, de qua supra dictū est*, cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, q ponebat actionē esse per effluxionem atomorum a corpore agente, & passionem esse per receptionem corūdem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot.* in primo de Generat. Sequeretur enim q corpus non pateretur per totū, & quòd quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc qđ agit: q̃ sunt manifeste falsa. Dicendum est ergo, q corpus agit secundum qđ

F est actu, in aliud corpus, secundum quod est in potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Augustini est intelligendum de tota natura corporali simul accepta, quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat: sicut natura spiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnum corpus est infra alterum, inquantum est in potentia ad id quod habet aliud in actu.

G ¶ Et per hoc patet solutio ad 2^{m}. Sciendum est tamen, quòd cum Auicebron sic argumentatur. Est aliquid quod est mouens, nō motum, scilicet primus factor rerum. ergo ex opposito, est aliquid quod est motum, & patiens tantum, quod concedendum est: sed hoc est materia prima, quæ est potentia pura, sicut Deus est actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu: et ideo est agens & patiens.

AD 3^{m} dicendum, quòd quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictū est*: sed impedit eam ne sit agens vniuersale, inquā- (In cor. ar.) H tum forma indiuiduatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quantitatis non est causa grauitatis, vt probatur in quarto de cęlo, & mundo*. (Li. 4 de cælo, & mun. tex. 9. to. 2.) Secundo, quia falsum est, quòd pōderositas facit tardiorem motum: immo quanto aliquid est grauius, tanto magis mouetur motu pprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democri. posuit, sed per hoc, quòd aliquid reducitur de potentia in actū.

AD 4^{m} dicendum, quòd corpus non est id, quod maxime distat a Deo. participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundum formam quam ha- I bet: sed id quod maxime distat a Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

AD 5^{m} dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem, & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua vt calor, etsi sit accidens, agit tamen in virtute formæ substantialis^c, sicut eius instrumentum. (377 d) Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis, inquantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi K forsan quis imaginetur idem accidēs numero defluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in materia corporali non sint aliquæ rationes seminales. Ratio.n. importat aliquid secundum esse spirituale: sed in materia corporali,

ter igni, idest, fiat ignis, quia est agens vniuocum. Et ista via est peripatetica, vt patet in de sensu & sensato, quam sequitur San. Thomas expresse tenēs, quòd creata substātia nullius actionis est proximum elicitiuum principium.

¶ In responsione ad quintū est quęstio, quomodo substantia agat substātiam, & accidens in virtute substantiæ: sed supra tractata est.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum secundum.*

Titul⁹ clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic ppter verba Augustini.

¶ In corpore duo. Quid, & quàm conuenienter

567 2. d. 7. infra expo. lit. Et d. 13. ar. 1. cor. 2. d. 18. q. 1. ar. 2. Et ve. q. 5. ar. 9 ad 5.

uenienter significetur ratio seminalis: secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū. Principia actiua, & passiua motuum, & generationum naturalium rōnes seminales ab Augustino cōueniēter vocanť. Probatur. Corpora viuentia sunt perfectiora inter oīa naturalia. ergo ab eis cōueniēter fit denominatio cęterorum. ergo a seminibus cōuenienter nominantur pricipia actiua, & passiua omnium naturaliū. Antecedēs patet: consequētia probatur dupľr. Primo a priori: q a denominatio fit a perfectiori, ex scđo de aīa. Scđo a posteriori, & simili ad ppositum: quia nomē naturæ a natiuitate ortum ad omnium rerum naturalium coniuncta principia translatum est. Scđa vero consequentia probatur: quia semina sunt actiua, & passiua principia generationis viuētiū.

¶ Quo ad tertium conclusio est, q rōnes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerādo quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularib⁹, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rōnes seminales in materia corporales.

non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter, secundum scilicet modum eius, in quo est. ergo in materia corporali, non sunt seminales rationes.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit tertio de Tri. (*li. 3. de tri. c. 8. to. 3.) q dæmones quædā opera faciunt adhibendo occultis motibus q̃dā semina, quæ in elementis cognoscunt: sed ea, quæ per motum localem adhibentur, sunt corpora, non rationes. ergo incōuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶ 3 Præt. Semen est principium actiuū: sed in materia corporali, nō est aliquod principium actiuū, cum materiæ nō competat agere vt dictū est*. (art. præced.) ergo in materia corporali non sunt seminales rōnes.

¶ 4 Præt. In materia corporali dicuntur esse quędā causales rōnes, quæ videntur sufficere ad rerum productionem: sed seminales rōnes sunt aliæ a causalibus, quia pter seminales rationes fiunt miracula, non autem pręter causales. ergo inconuenienter dr, q semina les rōnes sunt ī materia corporali.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit 3. de Trinit.* (lib. 3. de tri. ca. 8. circa prin. to. 5.) Omnium rerum, quæ corporaliter, visibiliterq; nascuntur, occulta quędam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

RESPON. Dicendum, quòd denominationes consueuerūt fieri a perfectiori, vt dicitur in 2. de anima.* (li. 2. de aīa tex. 49. to. 2) In tota autem natura corporea pfectiora sunt corpora viua: unde & ipsum nomē naturæ trāslatum est a rebus viuentib⁹ ad oēs res naturales. Nam ipsum nomen naturę, vt Philosophus dicit in 5. Metaphysic.* (Li. 5. meta. tex. 5.) primo impositum fuit ad significādum generationē 161 d 169 viuentium, quæ natiuitas dicitur^c. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore, & fœtus ex matre cui colligatur, consequenter tractum est nomen naturæ ad omne principium d 169 motus, quod est in eo, quod mouetur^c. Manifestum est autem quòd principium actiuum, & passiuum generationis rerum viuentium sunt semina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo conuenienter Aug.* (loco citato in arg. Sed contra.) oēs virtutes actiuas, & passiuas, quę sunt principia generationum, & motuū naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ, & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nam primo quidem, vt Aug.* dicit 6. super Gen. ad lit. (Li. 6. c. 10. & 18. to 3. Et lib. 4. c. 24.) sunt principaliter, & originaliter in ipso verbo Dei secundum rōnes ideales. Secundo vero sunt in elemētis mundi, vbi simul a principio productę sunt, sicut in vlibus causis. Tertio vero modo sunt in iis, quæ ex vniuersalibus causis ſm successiones temporum pducuntur: sicut in hac planta, & in hoc aīali, tanquā particularibus causis. Quarto modo sunt in semini-

A bus, quæ ex animalibus, & plantis producunť: quæ iterū cōparanť ad alios effect⁹ particulares, sicut primordiales causę vłes ad primos effectus producēdos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ, & passiuæ rerum naturalium, etsi non possint dici rōnes, ſm quod sunt in materia corporali, possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secundum quod deducuntur a rationibus idealibus.

AD 2^{m} dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ, vel passiuæ, sunt in aliquibus partibus corporalibus, quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur semina B adhiberi per dæmones.

AD 3^{m} dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis: sed potest etiam dici semen id, quod est ex parte feminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ, & passiuæ.

AD 4^{m} dicendum, quòd ex verbis Augu. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest, quòd ipsæ rationes seminales, sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit enim in 3. de Trinit.* (li. 3. c. 9. circa prin. to. 3) quòd sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis C nascentium, sed tamen rationes ideales possunt dici causales, non autem proprie loquendo, seminales: quia semen non est principium separatum, & præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque pręter virtutes passiuas creaturę inditas, vt ex ea fieri possit quicquid Deus mandauerit: sed pręter virtutes actiuas naturales, & potentias passiuas, quæ ordinantur ad huiusmodi virtutes actiuas, dicuntur fieri miracula, dum dicitur, q fiunt pręter rationes seminales.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.

D AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia non sint causa corū, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damas.* Nos autem dicimus, quoniam ipsa, scilicet corpora cęlestia, nō sunt causa alicuius eorum, quæ fiunt, neq; corruptionis eorum, q̃ corrūpuntur: signa autem sunt magis im- E brium, & aeris transmutationis.

¶ 2 Præt. Ad faciendum aliquid, sufficit agens, & materia: sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agētia. s. calidum, & frigidum, & hmōi. ergo nō est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiūt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶ 3 Præt. Agens agit sibi simile: sed videmus, quòd omnia, quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc, quòd calefiunt, & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & aliis hu-

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio rñsiua quęsito affirmatiue. Motus inferiorū corporum causantur a corporibus cælestibus. Probatur. Oīs multitudo ab vnitate procedit. ergo oīs motus ab immobili. ergo quāto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis. ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima cōsequētia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multiformiter. Secūda vero est ex se euidens ex eadem radice. Tertia vero probatur, qa corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, qa solo motu locali, quo etiam non fit multifor-

568 1. 2. q. 95. a. 9. & q. 96. ar. 2. ad 2. Et opus. 5. ar. 3. ad 2. *lib. 2. ca. 7. circa med.

Universidad de Deusto Biblioteca

iusmodi qualitatibus alterantur, quæ non inueniuntur in corporibus cęlestibus. ergo corpora cælestia, non sunt cā eorū, q̄ hic fiunt.

¶ 4 Præt. Sicut August.*dicit. 5. de ciuit. Dei. Nihil est magis corporeum, quàm corporis sexus: sed corporis sexus nō causatur ex corporibus cælestibus: cuius signum esse videtur, q duorum geminorū sub vna constellatione natorum, vnus est masculus, & alter est femina. ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

Li.5. de ciu. Dei. c.6. circa fi. to.5.

SED CONTRA est, quod Augu.*dicit. 3. de Trinitate, quòd corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur. Et Diony.*dicit 4. cap. de diui. nomi. q lumen Solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

Li.3.c.4. circa pri. to.3.

*c.4. par.1. aliquātulū ante med.

RESPON. Dicendum, quòd cum omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet: quod vero mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, q omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cęlestia sunt inter alia corpora magis immobilia: non enim mouentur, nisi motu locali. Et ideo [d] motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij, & multiformes, reducuntur in motum corporis cęlestis, sicut in causam.

D. 1075

AD PRIMVM ergo dicendum, q dictum Damasce. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis, & corruptionis eorū, quæ hic fiunt, sicut dicebant illi, qui ponebant corpora cælestia esse Deos.

AD 2m dicendum, quòd principia actiua in istis inferiorib' corporibus non inueniunt, nisi qualitates actiuæ elemētorum, q̄ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: etsi sic esset, q formæ substantiales inferiorum corporum, non diuersificarentur, nisi secundum huiusmodi accidentia quorū principia rarum, & densum antiqui naturales posuerunt, non oporteret super hęc inferiora corpora aliqd principiū actiuum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum: sed recte considerantibus apparet, q huiusmodi accidentia se habent, sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia aūt non sufficit ad agendum: & ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliqđ principiū actiuū. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundum quarum participationē inferiora corpora substantiales formas cōsequunt. [e] Sed hoc nō videt sufficere: quia species separatæ semper eodē modo se haberent, cū ponant immobiles. Et sic sequeret, q nō esset aliqua variatio

34

multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis, videtur enim diuertere a proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatū actiuarum ad formas substātiales: & deinde transitur ad gradus causandi earundem, nec vnquā reditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamē destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatā in litera: quare necesse est preter corpora inferiora, ponere corpus cęleste esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista. Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales. ergo oportet ponere altius actiuum. & probatur cōsequentia: quia materia nō sufficit ad agendū, & deinde ostēditur, q tale agens oportet esse mobile, ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentū: quoniam cum in antecedēte dicitur, quòd hæc accidētia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo, de istis accidentibus virtute ꝓpria. Secūdo de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorū, quarum sunt. Si.n. intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor vt vis ignis, introducit actiue formam ignis, apud Sanctum Thomam, quàmuis vt calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens: quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum. sed tunc concesso toto processu negabitur vltima consequentia, scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste. Dicam enim q illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, verbi gratia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab hoie, & sic de aliis. In hoc.n. consistit difficultas secundi argumenti, quod est, Sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, q̄ ad substantias procedit, cōtra necessitatem recurrendi ad corpus cęleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet. quòd omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentū cælestis corporis. Aut.n. hic sumitur species, vt distinguitur cōtra indiuiduum: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. ex dictis.n. nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum, sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibiipsi effectum. hæc enim est differentia instrumēti a principali agēte, q illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo nanq; ad secundam, ex cuius sensu reliquæ pendent: deinde ad primam, & tertiam dicetur. Sciendum est ergo, q duplex est principiorum actiuorum ordo, quędam enim sunt principia actiua formaliter: quędam vero virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum, qualia sunt calidum, & frigidum &c. Actiua autem virtualiter dico illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt, quorū virtute actiones eliciuntur, qualia sunt omnia corpora ſm substantias. Dictum est.n. superius, q substantia creata nullius actionis est elicitiuū principium, & q tn̄ est id, cuius virtute qualitates, & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principii in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale: & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomē est totum oppositum: quoniā actiuum formale adeo sibi nomen actiuitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur quòd nullum inuenitur in istis inferioribus actiuum principiū, nisi qualitas elemētaris &c.

¶ Hoc igitur supposito, ad secundum dubium dico duo. Primum, stādo infra ordinem actiuorum formaliter, optime videtur sequi. Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superiorib' actiuum formale, quod se habeat vt perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur. ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, q vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia. ergo præter hęc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, Sicut superius principium actiuū formale se habet ad inferius principium actiuum formale, ita superius virtuale ad inferius virtuale. Substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale. ergo præter inferius virtuale, oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale, est vt materiale respectu superioris formalis, ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter, & indistincte interpretemur de actiuis, consequentia quoque est bona ex eadem radice: quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis, cuius est illud accidens, iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum. Oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale,

male, vt omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux, & influxus &c.

¶ Ad primam vero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, q nullū inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis: quoniam per se notum est, multā esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatū elementarium, vt patet ex operib'. Quòd.n. magnes trahat ferrū, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illi' operis est principium &c. Secundo, q illa conditionalis fuit destructa in litera, non formaliter breuitatis causa, sed implicite, & virtualiter. Affirmando.n. actiua inferiora se habere, vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet q sint potentia ad diuersitatem earum, cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem, & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literę, huic expositioni: quoniam cū aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum, ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur, q vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cointellecta alia ꝓpositione tritissima, & ideo non explicata. s. q cælum sit agens vle. ex his nanq; bene sequitur. ergo q̄cunq; inferiora agunt ad speciem, agunt vt instrumenta cælorū: quia vt superius dictum probatumq; est, illa sola agunt directe, & per se naturam, q̄ causant eam in quocunque inuenitur ſm eandem rōnem: hæc aūt impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et iō hęc inquantum agunt ad spēm, generādo indiuiduū, agunt in virtute illorum, quorū ꝑ se est agere ad speciem. Scđo aūt modo intellectum, verum est accipiendo instrumentum, nō stricte, vt arguendo acceptum est, sed large, vt: Oē mouens motū vt sic, dicitur instrumentum: hoc etenim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum, quia non agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrm, vt actiuū conditionis materialis, est instrm actiui cōditionis formalis. Cū.n. oē agens agat sibi simile, quantū pōt, & quanto agens est superius, tāto sit formalius, cōsequens est, q conditio causata in effectu a superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito aūt hac rōne, inferius vocatur instrumētū superioris, qa instrumēti est materiā parare: principalis vero agentis informare, & vtroq; mō Sol, & homo generāt hominē. Nec seqtur, q nō assimilet hoī generāti, qa nō ita stricte sumit. Vnde in litera non dicitur absolute instrumentum, sed sicut instrumentum.

circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum, quod patet esse falsum. Vnde ſm Philosophum in 2.*de gener. necesse est ponere aliquod principiū actiuū mobile, quod per suam præsentiā, & abundātiam causet varietatem circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum, & hmōi sunt corpora cælestia. [e] Et iō quicquid in istis inferioribus generat & mouet ad speciem, est sicut instrumentum cęlestis corporis, secundum quod dicitur in secundo*Physic. quòd homo generat hominem, & Sol.

Lib.2.text. 56.& seq. to.2.

a 509

Li.2.Phys. tex.26. to.2.

AD 3m dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus non sunt similia similitudine speciei, sed inquantum sua vniuersali virtute continent in se quicqd in inferioribus generatur, [e] secundum quem modum dicimus etiā omnia esse Deo similia.

a 512

AD 4m dicendum, quòd actiones corporum cælestium diuersimode recipiuntur in inferioribus corporibus secundum diuersam materiæ dispositionem. Contingit autem quandoque, quòd materia conceptus humani non est disposita totaliter ad masculinum sexū, unde partim formatur in masculum, partim in feminam. Vnde & hoc introducitur ab Augu. †ad repellendum scilicet diuinationem, quæ fit per astra: quia effectus astrorum variantur etiam in rebus corporeis secundum diuersam materiæ dispositionem.

De ciu. Dei lib.5. c.6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia sint causa humanorū actuum. Corpora enim cælestia, cum mouentur a spiritualib' substantiis, sicut supra dictum est*, agunt in virtute earum, quasi instrumenta; sed illę substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras, & sic causare actus humanos.

569

2.2.q.95.a.5. cor. Et mal.q.16. ar.7. ad 16. Et quo.12. ar.5.cor. Et 6.meth. le. 3.cō.5.&6. *q.110.ar.3. & ar.1. ad 2.

¶ 2 Præt. Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium: sed actus humani sunt varij, & multiformes. ergo videtur quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

¶ 3 Præt. Astrologi frequenter vera annuntiant de euentibus bellorum, & aliis humanis actib', quorum principia sunt intellectus, & voluntas: quod facere non possent, nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. sunt ergo corpora cælestia humanorū actuum causa.

SED CONTRA est, quòd Damasc.*dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquàm sunt causa.

Li. 2. orth. fidei. c. 7.

RESPON. Dicendum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directe, & per se, sicut iam dictum est*, in vires au-

Ar. præced.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus, Humanorum actuum. Humani actus dicuntur, qui sunt proprii homini, in eo q homo, in quibus differt a brutis: & hi sunt actus intellectus, & voluntatis tam eliciti, quàm imperati vt sic.

¶ In corpore tria. Primo, ostendit habitudinem corporū cælestiū ad ea, quorum sunt causæ. Secundo ea, quæ occasionaliter mouent. Tertio, rn̄det q̄sito.

¶ Quo ad primum tria. Primo, qualia sunt directe, & ꝑ se subdita cæli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Scđo, qualia per accidens subdita: & dicit q sunt vires animæ affixæ organis corporeis. Tertio, q consequerentur, si intellect' esset altero horum modorum subditus, duo, primo, q naturaliter omnia ageret, vt bruta: secundo, q non esset liberi arbitrii.

¶ Aduerte hic duo. Primum, q in hac litera insinuatur talis distinctio. Corpora cælestia agere aliquid, cōtingit dupliciter. s. causaliter, & occasionaliter, & vterq; modus subdiuiditur. Nam causalitatem habere super aliud contingit dupliciter. s. directe, & per se. Et sic habet causalitatem super corpora. Et indirecte, seu per accidens. i. per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis: in eas enim agit per aliud, idest, per corpus, q est earum organum, quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum: alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad voluntatem, vt in literæ secunda parte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem, ęquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirecte, & per accidens deciperet. Intendit enim litera occasionalitatem, non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirecte, & per accidens causant, aut imprimunt, vt in prima parte dixerat: sed pertingunt, seu pertingere possunt, aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionem sonat absque impressione, se loqui.

¶ Secundo aduerte, q vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales, sunt depressæ in materia corporali: anima vero eleuatur supra totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusque corporei actiui, vt sic. Cuius signum est, quòd natura non nisi ad vnum mouet: anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia, inquātum sunt corporalia agentia (de eis enim nunc hic est sermo) dicuntur agere directe, & per se in corpora, idest composita ex materia, & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

accidens, ideſt, per corpus, quia ſcilicet ſunt alterius ordinis, quàm formæ corporeæ.

¶ Quo ad ſecundũ, vt iam patet, duo dicũtur. Primo, quòd cælum pertingit ad intellectum, & voluntatem indirecte, & per accidens, ideſt per modũ occaſionis, proponẽdo obiectum vtrique. Secundo, quòd differenter hoc ſit reſpectu intellectus, & voluntatis: quia ille neceſſario ſequitur ſenſus, iſta non.

362

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ, quomodo ſaluatur hæc differẽtia inter intellectum, & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actꝰ, aut quo ad ſpecificationem eiuſdem. Si primo modo, falſum eſt, quòd intellectus neceſſitetur a ſenſu, cum liber ſit vſus intellectus. Si ſecundo modo, nulla eſt inter intellectum & voluntatem differentia, cũ vtriuſq; obiectum ſit vnum, & idem cognitum, ex ſenſibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ aſſignata differentia intelligitur quantum ad rectitudinem actus: rectitudo enim actus intellectus eſt naturalis. Nõ enim recte intelligimus, quia volumus, ſed quia agentia ad intellectionem ſunt bene diſpoſita ſecundum naturam, phantaſmata ſcilicet, & intellectus agens &c. rectitudo autẽ actus voluntatis eſt libera. Ideo enim recte volumus, quia volumus ſic, puta, iuſte, temperate &c. Et propterea actus intellectus neceſſario ſequitur diſpoſitionem ſenſuum, vtpote variantium obiectũ ſuum, ad quod habet naturalẽ, non liberam habitudinẽ: actus vero voluntaris, non neceſſario ſequitur diſpoſitionem partis ſenſitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur, ꝙ intelligitur quo ad ſpecificationẽ actus, ſed

tem animæ, quæ ſunt actus organorum corporeorum non directe quidem, ſed per accidens: quia neceſſe eſt huiuſmodi actus harũ potentiarum impediri ſecundum impedimenta organorum, ſicut oculus turbatus non bene videt. Vnde ſi intellectus, & voluntas eſſent vires corporeis organis alligatæ, ſicut poſuerunt aliqui dicentes, quòd intellectus non differt a ſenſu [c], ex neceſſitate ſequeretur, quòd corpora cælestia eſſent G
cauſa electionum, & actuum humanorum. Et ex hoc ſequeretur, quòd homo naturali inſtinctu ageretur ad ſuas actiones, ſicut cetera animalia, in quibus non ſunt niſi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in iſtis inferioribus ex impreſſione corporum cælestium, naturaliter agitur. Et ita ſequeretur, quòd homo non eſſet liberi arbitrii, ſed haberet actiones determinatas, ſicut & ceteræ res naturales: quę ma- H
nifeſte ſunt falſa, & conuerſationi humanæ contraria. Sciendum eſt tamen, quòd indirecte, & per accidens impreſſiones corporum cæleſtium ad intellectum, & voluntatem pertinere poſſunt, inquantum ſcilicet tam intellectus, quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur: ſed circa hoc diuerſimode ſe habent intellectus, & voluntas. Nam intellectus ex neceſſitate accipit ab inferioribus viribus apprehenſiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex
431 neceſſitate turbatur actio intellectus [c]: ſed voluntas non ex neceſſitate ſequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in poteſtate voluntatis remanet ſequi paſſiones, vel eas refutare. Et ideo impreſſio cælestiũ corporum, ſecundum quam immutari poſſunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ eſt proxima cauſa humanorũ actuum, quàm ad intellectum. K
Ponere igitur cęleſtia corpora eſſe cauſam humanorum actuum, eſt proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre a ſenſu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis eſt voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumque. Quia ergo conſtat intellectum, & voluntatẽ non

F eſſe actus organorum corporeorũ, impoſſibile eſt, ꝙ corpora cælestia ſint cauſa humanorum actuum.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd ſpirituales ſubſtantiæ, quæ cælestia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediantibus cęleſtibus corporibus: ſed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non poſſunt, vt ſupra habitum eſt*.

Ad 2m dicendum, ꝙ ſicut multiformitas corporalium motuum reducitur ſicut in cauſam in vniformitatem motuum cælestium [c]: ita multiformitas actuum, q̃ ſunt ab intellectu, & voluntate, reducitur in principium vniforme, qđ eſt intellectus, & voluntas diuina.

Ad 3m dicendum, ꝙ plures [d] homi- D. 295
num ſequuntur paſſiones, quæ ſunt motus ſenſitiui appetitus, ad quas cooperari poſſunt corpora cælestia: pauci autem ſunt ſapientes, qui huiuſmodi paſſionibus reſiſtant. Et ideo aſtrologi, vt in pluribus vera poſſunt prædicere, & maxime in communi, non autem in ſpeciali. Quia nihil prohibet ali quem hominem per liberum arbitrium paſſionibus reſiſtere. Vnde & ipſi aſtrologi dicunt, quòd ſapiens homo dominatur aſtris, inquãtum ſcilicet dominatur ſuis paſſionibus.

Articvlvs v.

I *Vtrum corpora cælestia poſſint imprimere in ipſos dæmones.*

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd corpora cęleſtia poſſint imprimere in ipſos dæmones. Dæmones enim ſecundum certa augmenta lunæ aliquos homines vexant, qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Matth. 4. & 17. ſed hoc non eſſet niſi corporibus cęleſtibus ſubiacerent. ergo dæmones ſubiacent actionibus cęleſtibꝰ corporum.

¶ 2 Præt. Nigromantici obſeruant certas conſtellationes ad inuocandos dęmones, non autem per corpora cælestia inuocarentur, ſi non eis ſubiacerent. ergo dæmones ſubiacẽt actionibus cęleſtium corporum.

¶ 3 Præt. Corpora cælestia virtuoſiora ſunt, quàm corpora ĩferiora: ſed quibuſdam inferioribus corporibus dæmones arcentur, ſcilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibuſdã ſonis certis, ac

non quo ad omnia ſe tenentia ex parte ſpecificationis, ſed quo ad aliquid, ſcilicet: Rectitudinem actus: rectitudo nanque propria actꝰ ad ſpecificationem, ſpectat actus. Quòd autem hæc ſit mens literæ, patet ex eo, qđ turbationem actus intellectꝰ ex turbatione ſenſus pro- q.111. ar.2
batione affert. Conſtat enim turbationem ad obliquitatẽ actus pertinere.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua quæſito, eſt negatiua. Corpora cęleſtia non ſunt humanorum actuum cauſa. Probatur compẽdo antedicta ſic. Si corpora cælestia eſſent humanorum actuũ cauſa, intellectus nõ differret a ſenſu: ſed conſtat intellectum, & voluntatem non eſſe actus corporũ. ergo. cõſequẽtia infertur ex dictis. Et confirmatur ex authoritate Heſiodi, ſeu Homeri tenẽtis oppoſitum, vt patet tertio de Anima. Cętera ſunt plana. 568

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore ſunt tria iuxta tres opiniones relatas de dęmonibꝰ: ita quòd in, & ex tertia, reſpondetur quæſito.

¶ Quo ad primum eſt opinio peripatetica deſtruens quæſitũ radicaliter: & tria dicũtur. Primo, ipſa opinio, ꝙ dęmones non ſunt. Secundo, ſaluatio apparẽtiũ, quòd procedunt ex aſtris, authoritate Auguſt. & Porphyrii: & tangitur in ꝓblemate illo magno. Propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio, impugnatio, qa aliqui effectꝰ apparẽt, ad quos non ſufficiunt aſtra. ergo. Probatur antecedẽs in quatuor effectibꝰ, loqui lingua ignota: recitare quæ nun quàm didicerũt: ſtatuas loqui: eas moueri.

¶ Quo ad ſecundã opinio platonica, & hiç

570
2.di.7.q.3.ar.1.ad 4. & art.2. ad 3. Et po.q.6.ar.3.cor. & ar.10. Et quo.2.ar.12.

hic tria. Primo opinio ipſa, ſcilicet ꝙ dæmones animalia corporea de aere tamẽ, æterna, rationalia, paſſiua quo ad affectiones &c. vt patet ex Auguſt. & Apul. Secũdo, quid reſpondendum eſſet quæſito ſecundum hanc opinionem, & dicitur quòd eodem modo ſicut de homine, quòd ſcilicet cælũ non poteſt imprimere, ſed occaſionaliter proponere. Tertio, impugnat, quia ex ſuperius dictis patet, ꝙ ẽ falſa.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua q̃ſito negatiuę. Dęmones nec per ſe, nec per accidẽs, nec directe, nec indirecte ſubdũtur actionibus cælestium corporũ. Hæc concluſio eo ipſo, ꝓbatur, quo infertur ex tertia opinione per ly vnde patet: faciendo de ipſa opinione antecedẽs, qđ ſupponitur ex ſupradictis probatum.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum ſextũ.*

In corpore quatuor. Primo, ponitur quæſtio iſta partim ſoluta, partim ſoluenda. Secundo, oſtenditur pars ſoluta. Tertio, pars ſoluẽda. Quarto, infertur concluſio reſponſiua quæſito i calce.

¶ Quo ad ſecundũ, quia primum patet, dicitur quòd quæſtio iſta eſt ſoluta, quo ad illa ſubdita corpori cælesti, quæ etiam ſunt ſubdita voluntati humanæ, ſcilicet quòd quo ad iſta, reſpondendum eſt quæſito negatiue, ſcilicet. Corpora cælestia non imponunt ſubditis humanæ operationi neceſſitatem. Probatur, quia poteſt impediri eorum actio per voluntatem. probatur, quia nõ eſt ſibi ſubdita, quia non ſequitur neceſſario inclinationes paſſionum.

Li.10.c.11. a medio, tomo.5.

*Lib.12.c.16.circa medium, to.3.

Li.10.c.11. poſt mediũ tom.5.

Hier. ĩ fine tex. ad 4.c. Matt. Chryſo. Hom.58 in Matt. in medio.

†Q.præce. arti.4.& q.110.ar.4.

*Li.de ſomn. & vigil. c.5.poſt medium to.2.

Li.8.ca.16. parũ a pri. tom.5.

†Ar.præce. *Q.51.ar.1

vocibus, & figurationibus, atque A
figmentis, vt a Porphy. dictum Auguſtinꝰ *introducit in 10. de Ciuit. Dei. Ergo multo magis dæmones ſubdũtur actioni cælestiũ corporũ.

Sed contra eſt, quòd dæmones ſunt ſuperiores ordine naturæ, quàm corpora cælestia: agens autem eſt ſuperius patiente, vt Augu.*dicit 12. ſuper Gen. ad literam. Ergo dæmones non ſubijciuntur actioni corporum cęleſtium.

Respon. Dicendum, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripatericorum, qui poſuerunt dęmones non eſſe, ſed ea quæ attribuntur dæmonibus ſecundũ artem nigromãticam, fiunt virtute cælestium corporum. Et hoc eſt quod Aug. 10. de Ciuitate Dei, *introducit dictum a Porphyrio, ꝙ fabricãtur in terra ab hominibus, poteſtates idoneæ ſiderum varijs effectibus exequendis. Sed hæc poſitio eſt manifeſte falſa: experimento enim ſcitur, multa p dæmones fieri, ad quę nullo modo virtus cæleſtium corporum ſufficeret, puta, quòd arreptitij loquuntur lingua ignota, quòd recitant verſus, & authoritates: quas nũquàm ſciuerũt, quòd nigromantici faciunt ſtatuas loqui, & moueri, & ſimilia. Ex qbus Platonici moti fuerunt, vt ponerent dæmones eſſe animalia corpore aerea, animo paſſiua, vt ab Apuleio dictum Auguſt.* introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc eſt ſecunda opinio, ſecundum quam dici poſſet, quòd dæmones hoc modo ſubduntur corporibus cælestibus, ſicut & de hominibus dictum eſt. †Sed hæc opinio ex ſuperioribꝰ patet eſſe falſa. * Dicimus enim dæmones eſſe ſubſtantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet ꝙ non ſubdũtur actioni cæleſtiũ corporũ, nec per ſe, nec p accidens, nec directe, nec indirecte.

Ad primvm ergo dicẽdũ, quòd hoc, quòd dæmones ſecũdũ certa augmenta lunę homines vexant, cõtingit propter duo. Primo quidem ad hoc, quòd infament creaturam Dei, ſcilicet lunam, vt Hieron. & Chry.* dicunt. Secũdo, quia cum non poſſint operari, niſi mediantibus naturalibus virtutibus, vt ſupra dictum eſt, † in ſuis operibus conſiderant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifeſtum eſt autem quòd cerebrum humidiſsimum eſt omnium partiũ corporis, vt Ariſtot. *dicit. Et ideo maxime ſubijcitur operationi lunæ, quæ ex ſui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales: & ideo dæmones ſecundũ certa augmenta lunæ perturbant hominis phantaſiam, quando conſiderant cerebrum ad hoc eſſe diſpoſitum.

Ad 2m dicendum, quòd dæmones aduocati in certis conſtellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliqđ numen eſſe in ſtellis. Secũdo, quia B
conſiderant ſecundũ aliquas certas conſtellationes materiam corporalem magis eſſe diſpoſitam ad effectus, pro quibus aduocantur.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut Auguſt.*dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorũ, animalium, carminum, rituum: nõ vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, inquantum ſcilicet hæc eis exhibentur in ſignum diuini honoris, cuius ipſi ſunt cupidi. C

Articvlvs vi.

Vtrum corpora cælestia imponant neceſſitatem his, quæ eorum actioni ſubduntur.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia imponãt neceſsitatem ijs, quę eorum actioni ſubdũtur. Cauſa enim ſufficienti poſita, neceſſe eſt effectum poni: ſed corpora cælestia ſunt ſufficiens cauſa ſuorum effectuum. Cum igitur corpora cælestia cum ſuis motibus, & diſpoſitionibus ponantur ſicut ex neceſsitate entia, videtur quòd effectus eorum ex neceſsitate conſequantur.

¶ 2 Præt. Effectus agentis ex neceſſitate ſequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quòd poſsit ſibi ſubijcere totã materiã: ſed tota materia inferiorum corporũ ſubijcitur virtuti cælestium corporum, tanquàm excellentiori. Ergo ex neceſsitate effectꝰ cælestiũ corporũ recipit in materia corpali.

¶ 3 Præt. Si effectus cælestis corporis non ex neceſsitate proueniat, hoc eſt propter aliquam cauſam impedientem: ſed quælibet corpora quæ impedire poſſent effectum cælestis corporis, neceſſe eſt reduci in aliquod cæleſte principium, cum cælestia corpora ſint cauſa omnium, quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cæleſte principiũ ſit neceſſarium, ſequitur quòd neceſſet ſit impediri effectum alteriꝰ corporis cælestis. Et ſic omnia q̃ D

Li.21.ca.6. in medio, tom.5.

3. contra c. 86 Et veri. q 2 arti.14. ad 3.&q.5. arti 5.ad 1. & 2. Et ma. q.16.art.7. ad 11.

571

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus eſt quæſtio difficilis, ſcilicet quòd in ceteris naturalibus. Probatur, quia inter ea nullũ apparet principium non ſubditum cælo, ſeu liberũ. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propoſitionibus. Prima eſt. Omne quod eſt, ſcilicet de nouo, habet cauſam. Secũda eſt. Poſita cauſa ex neceſſitate ſequitur effectus, Tertio, examinatur ex Ari. ſecunda propoſitio: & quarto, prima. Examen ſecundæ ꝓpoſitionis primo cõcludit eſſe falſam vniuerſaliter: quia ſcilicet non tenet in cauſis potẽtibus deficere, quales ſunt cauſæ naturales. Probat, quia attingunt vt in pluribus finem intentum, & non ſemper, vt patet ſecundo Phyſ. Dein de oſtẽdit quòd iſta exceptio eſt obuiet illi propoſitioni in ſe & abſolute, nõ tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Cauſa naturalis deficiẽs in paucioribus, vt ſic, eſt ex aliqua alia cauſa impediente ipſam a ꝓprio effectu. ergo neceſſario deficit. igit vterque effectus, ſcilicet & intentus, & præter intẽtum, neceſſario fit. Antecedẽs patet, & cõſequẽtia probat: quia impedimẽtũ ipſum ex neceſſitate cõtingit.

¶ Circa hoc ſcdæ propoſitionis examẽ. Poſita cauſa, neceſſarie eſt ſequi effectũ, dubium occurrit, ꝙ exceptio nulla ſit pp rationẽ Auic. Cauſa de qua eſt ſermo, non eſt cã inſufficiens: quoniam de ea fatuum eſt dicere hoc, ſed ſufficiens. Sufficienti aũt cauſa poſita, er liberrate cauſandi adempta, vt in naturalibus, de quibus eſt ſermo inuenitur, intelligi nõ poteſt quòd effectus non ſequatur, & ſi aliud requiritur, ergo poſita cauſa non erat ſufficiens: quod enim ſufficit, nũ exigit aliud.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ sermo praesens est de causa per se & sufficiēti. Et cū dicitur, Si ipsa posita nō sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia, committitur.n. sophisma consequentis: pōt.n. prouenire non consecutio effectus aliunde, puta, ex concursu alterius ipedientis. Vnde non ex isufficientia cōbustiui oportet procedere, quòd nō sequatur combustio, sed ex cōcursu alterius impedientis combustionē. Et si instetur contra hoc, quia talis cōcursus redundat in sufficientiā causę, eo quia causa impedita nō ē sufficiens, patet respōsio, quòd secundum veritatem non redundat in insufficientiā causae absolutae, sed causalitatis actualis, cui impedimen um praestatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia nō distinxit inter sufficientiam causae, quae attenditur penes actum primū, seu formam, quae est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc, hic, quae attenduntur penes diuersa occurentia. Certum est.n. quòd causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cū de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est: ita quòd quaedam sunt causae per se & sufficientes, quae necessario inferunt suos effectus non simpliciter, sed cum limitatione. s. vt in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus. & haec est vna radix contingentiae, vt in primo Perihermenias dicitur.

Li. de diuinat. ꝑ somnium, ca.2. nō longe a prin. tom.2

hic cōtigūt, ex necessitate eueniūt.

SED CONTRA est, qd Philosophus *dicit in li. de somno, & vigilia, quòd neque eorum, quae in corporibus sunt, signorū cęlestiū, velut aquarum & ventorum, incōueniens est multa non euenire. Sic ergo nō omnes effectus caelestium corporum ex necessitate eueniūt.

RESPON. Dicendum, quòd ista quaestio partim quidem absoluta est secūdum praemissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est, * quòd quàmuis ex impressione corporum cęlestium: fiant aliquę inclinatioues in natura corporali, voluntas tamen non ex necesitate sequitur has inclinationes: & ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum caelestium corporum, nō solum in ipso homine, sed etiam in alijs rebus, ad quas hominum operatio se extendit. Sed nullum tale principium inuenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem sequendi, vel non sequendi impressiones caelestes. Vnde videtur, quòd in talibus ad minus omnia ex necessitate ꝓueniāt secundum antiquam quorundam rationem, qui supponentes omne quod est, causam habere, & quòd posita causa, ex necessitate ponitur effect⁹, cōcludebant ꝙ omnia ex necessitate contingant: quam quidem opinionem repellit Aristoteles in sexto Metaphysic. * secundū duo, quae ipsi supponunt. Primum enim non est verum quòd posita quacunque causa necesse sit effectum poni. Sunt enim quaedam causae, quae ordinantur ad suos effectus non ex necessitate,

Ar.4. huius quaest.

Lib.6. Metaphy. tex. 5. tom.3.

¶ Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Ari. quòd licet sit vera, non tamen euacuet difficultatem propositā, duplex dubitatio occurit. Prima est, quia falsum videt, quòd causa deficiens in minori parte, deficiat semper propter aliquam causam impedientē: immo hic videtur error stoicus. Quod sic probatur. Sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est a potentia susceptiua impedimenti, sed econuerso. Non.n. ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri: sed ecōuerso. quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & nō ecōuerso. ergo actu deficere, non est ab actuali impeditione, & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶ Secunda dubitatio est ad hominem. s. ad S.T. Si negatio secūdę propositionis ad propositum nihil confert, quia posita causa potente deficere, & causa impediēte, effectus necessario sequitur, ut quid toties replicantur in hoc proposito illae duae propositiones sic examinatę? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c.86. & in 6. Metaph. & in primo Perihermenias &c.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literae verum est. s. quòd causa nunquàm deficiat, nisi propter aliquā causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quēadmodū entia generabilia habent ab intrinseco potētiam ad nō esse, quae tamen nonquàm exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum: ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamē nō exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio vtrobique est eadem, quia. s. potentia passiua non exit in actum, nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse aūt non esse, & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet. & ideo nō fit absque aliqua causa. Nec te decipiat, quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua, deficere aūt in actione sequitur imperfectionē: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuā reducitur, vt patet ex primo cęli. Et haec intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causae, qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum, manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicet.

¶ Ad obiectionem autem in oppositū dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est cōtrarius ordini resolutionis. quae.n. sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse, & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse, & non ē conuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis, quàm non esse, cum nō esse sit terminus corruptionis: & sic praeposterus est ordo inter potentias, & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur, quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera, quo ad actualē defectionē, quòd semper est ab aliqua causa impedientem. Nec hic est error stoicus, F sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili, vt patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶ Ad secundam vero dubitationem, quàmuis facile dici possit, & bene, quòd quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiones allatae & i se, & ad propositū, expedit vbicunque hoc tractatur, vtraq; discutere: ꝓfundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequētibus.

G ¶ Examen autē primę propositionis cōsistit primo in illius destructione in communi, distinguendo de eo quod ē, & fit. s. per se, & per accidēs: & quòd ens per se habet causam, ens vero per accidens, non. Et probatur, quia non vere ens non habet vere causam: ens per accidens est huiusmodi. probatur, quia non est vere vnum, vt patet. Secundo in applicatione ad propositum, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas, quarum vna impeditur ab altera a cōcursu earum, & dicendo, quod licet ipsae causae necessario causent: concursus tamen earum est per accidens, & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessario sequatur: & declaratur vtrūque exemplo toto naturali.

¶ Sed sunt hic multa dubia, quae vtinam Deus illuminet.

H ¶ Circa hoc examē primae propositionis, scilicet. Omne quod ē, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta, albū, aut calidum, habet in corpore caelesti aliquam per se causam, in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur a concursu illarum causarum caelestium, vt in exemplo literae. Combustibile esse in superficie terrae est tandem ab A causa caelesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumq; cadens est B caelesti causa. ergo cōcursus combustibilis cum combusto est ex cōcursu A & B. Tunc vltra, sed concursus A & B est per se, & non per accidēs. Probatur, quia in caelo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se. ergo cōcursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quàmuis quo ad nos, sit per accidens, quia latet suae connexionis perseitas. Et haec ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

I ¶ Secunda vero dubitatio ad hominem est, quia in 6. Meta. S.T. examinans haec, videtur velle totum oppositum eius, quod dicit hic. hic nanque omnia resoluit in hoc, quòd concursus nō habet causam: ibi vero saluat, quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta, concursus horum inferiorum potest habere causam caelestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in floredo. Rursus hic dicit, quòd impedimentum causae reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc, quòd impedimenta non habent causam caelestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum tria notāda cum Dei adiutorio sunt. Primum est, proportio mouentis ad mobile. Secundū est, reductio effectus in causas superiores. Tertium, proportio caelestis corporis ad haec inferiora corpora. De primo constat, quòd cum mouens vt sic, praesupponat, non faciat mobile, quòd actio eius quàmuis vt egreditur ab agente sit sufficiens, & optime circunstantionata, nec impedita, vt tamen recipitur in pa- K tiente, oportet quòd modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit quòd effectus intentus a causa, nō prouenit ex impedimēto non causae agentis, sed materialis. De secūdo cōstat quoq;, quòd effectus duarū subordinatarum causarum in eodem genere causae, reducitur in causam superiorē per causam mediā, vt patet in syllogismis. Cōclusio.n. cōtingens, quis reducatur in ꝑmissam cōtingentē, & alterā necessariā, contingentia tamen eius non reducitur in praemissam necessariam mediante alia contingente, quasi cōtingētia cōclusionis sit a cōtingētia ꝑmissae, & cōtingētia ꝑmissę sit ab altera ꝑmissa necessaria: sed sat est, ꝙ cōclusio ipsa, & ei⁹ cōtingentia reducantur in praemissam necessariam, vt modificatā in praemissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingens, licet in se sit necessaria, ideo cōclusio sequitur contingens, & non necessariā. Et si ipsa praemissa contingens reducenda est in necessariā, non secundum se totam in eam reducitur: sed resoluenda est in id, quod est sibi propriū, ex quo

ex quo habet cōtingentiā: & in id quod participat in superiori, A ex quo participat esse, seu causare. De tertio autem constāt duae proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius. patet.n. caelum agere in haec corpora, & caelum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum diligenter est, quòd quàmuis istae duę proportiones sint diuersorum generum: quia altera spectat ad genus efficientis, altera ad gen⁹ materiae: & rursus altera sit iter caelum, & hęc corpora absolute: altera vero inter caelū, & hoc corpus in ordine ad tertium, patięns scilicet, & effectum producendum a caelo, & hoc proximo agente: nihilominus sunt tali vinculo cōnexae & ordinatae, vt prior posteriorem modificet. Cōnexio quidem est, quia nunquàm agentia inferiora coagunt caelo, nisi simul patiantur a caelo, quoniam non mouent nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati, & moueri a caelo, quàm coagere illi, vt patet ex eadē radice. Modificatio autem est, quia omne esse, & agere cuiuscunque modificatur secundū dispositiones recipiētis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius, cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & disposito, vt dicitur in secundo de anima: sed agere corporum inferiorum cooperantium caelo, consequitur passionem eorundem a caelo. Esse igitur actiuum, seu actio, iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori caelesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque pręlibatis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturę inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat a caelo ratione primi motus, tanquàm a causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam caelestem pure, siue mediate, siue immediate. Probatur: quia conditio effectus proueniens ex impedimento materiae non reducitur in motorem, seu actiuum in illam, vt patet: sed multae sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenietes ex dispositione materiae, idest, corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu caeli. ergo. Et si dicatur cum Auicenna, quòd illae dispositiones materiae causantur ab aliquo corpore caelesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc, formetur ratio non de aliqua parte caeli, sed toto simul, vt prius subsumendo: sed respectu totius caeli corpora inferiora sunt materia, & patiens. ergo habent proprias conditiones praesuppositas a toto caelo in eo, vt actiuum est in haec inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, nō resoluunt in actiones caelestiū corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, ꝙ horū inferiorum corporum propriae conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter a pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere &c. consequens est, & quòd influxus caelestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum, ac per hoc effectus non oportet imitari causas caelestes tantum, sed oportet esse tales, quales ex influxu caeli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horum, & passionem eorundem a caelo, consequens erit, quòd actio istorum, quàmuis subordinetur actioni caelesti, non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cęlestem puram, sed modificatā corpori vt patienti &c. Et quoniam manifeste patet, quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunae, & omnis cōtingentiae in naturalibus, consequitur posse non esse: & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionē propriam corporibus inferioribus, consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam caelestem puram, nec immediate, cum aliquid tale fit a caelo, corporibus inferioribus pure passiue cōcurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens fit a caelo, & inferiori agente. Sed vtrobique contingētia resoluitur in conditionem corporum inferiorum, differenter tamen: quia cum cęlum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporū horum, tanquàm in conditionem materiae. Cum vero agentia haec cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionē horū corporum, vt in conditionem agentis, quod tamen comparatur ad caelum vt patiens, vt praedictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in 6. Metaphys. & i 2. Phy. semꝑ resoluit contingentiā naturaliū in conditionē corporum inferiorum, quia. s. possunt deficere. Sed de genere reductionis in 6. Metaphys. relinquit sub dubio, an sicut ad materiā, an sicut ad agens. In secundo autem Phys. reducit ad agens, casum & fortunam: in primo autē Perihermenias reducit ad materiam, seu potētiam passi. Et omnia sūt vera si dicta considerentur, quae inspicere poteris radicaliter in 3. cont. Gen. capit. 86. Et quoniam haec ratio destruens fundamentum Auicennae, in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens praesuppositum toti actioni caelesti, praeter probationem allatam, quia scilicet omne agēs per motum, aut mutationē praesupponit materiam, in quā agit, sed totum caelum &c. Affero contra proteruos rationem, quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo caeli, textu 17. & sequentibus. Vnde arguit sic. Elementa spectant ad substantialem integritatem vniuersi. igitur praesupponuntur actioni caelesti. Antecedens patet ibidem, vbi probatur quòd terra naturaliter praecedit etiam primum motum caeli: & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter praecedunt. Nec obstat, quòd in primo metheorum declaratur, quòd difformitas elemē- C torum est secundum appropinquationem & elongationem a motu caeli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in secūdo caeli: sed talis difformitas, scilicet ꝙ supremum est calidissimum &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiae, & non solam elōgationem, aut approximationem, vt patet.

¶ Secundum vero est, ꝙ, vt iam ex dictis patere potest, impedimentū est duplex, Alterū actiuum: alterum materiale. Actiuū.n. est, quod impedit actionē ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem, qđ impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit cōbustionē: ea.n. q̄uis materiale impedimentū sit, est tñ effectiue a causa pluuia, q̄ madefecit lignū. Alio mō ex ipsa cōditione materiae, sicut frigiditas aquae impedit calefactionē, cuius tñ frigiditatis non est alia causa, nisi ipsa natura aquae, quae occurrit, vt materia calefactibi D lis. Ex hoc clarius patet primū quod diximus, & ꝙ conditio effectuum inferiorum consequens impedimentū materiale, tenēs se ex cōditione ipsius materiae, nō ex actione agentis, non causatur a caelo. Et hoc intendebat S. Tho. in 6. Metaphy. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶ Nec oppositum dicitur hic, dicendo quòd causae non deficiūt in minori parte, nisi propter aliquam causam impedientem. Tū quia hic loquit de defectu causae actiuae ex parte actionis, vt est ab agente, consequenter de impedimento actiuo, vt series literae praesefert. Tum quia dato quòd loquatur de omni modo impedimenti, non dicit quòd causa impediens sit causa actiua, sed absolute dicit, quòd est aliqua causa impediens. Vnde non solū actiua, sed potest esse materialis, vt expresse dicitur in litera in respōsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. quòd male litera intulit ex appositione causae impedientis, cum causa deficiente in minori parte. ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficien- E ter, & ad mentem Sanct. Tho. quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum: quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc praedictum incōueniens non vitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat praedictam illationem in illis verbis. Manifestum est autem qđ causa impediens actionem alicuius causae: ubi expresse ostendit, quòd ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem, non sequitur. ergo ea quae eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quòd ipsa causa impediens sit per se causa illius rei, quae impedit.

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus: qm̄ secundum hanc responsionem, consequentia illa non est inducta vt vera, sed vt apparēs & confutanda, si sic est, cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus. & poterat confutari ex ꝓpriis, s. ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiae: quare dimissa est, & confutata ex extraneis. s. ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

examine alterius propositionis. ſ. Omne quod eſt, habet cauſam, quia concurſus non habet cauſam. Reſpondetur, quòd confutatio illa ex parte materiæ, aut eſt omnino eadem cum confutatione ex parte concurſus, aut includit illam, & diſtinguitur ab illa, ſicut inferius a ſuperiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit, ſcilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidē actuo, dato quòd iquātum res eſt, habeat cauſam per ſe, ſed in quātum impedit nō oportet, quia impedire pertinet ad cōcurſum, qui poteſt eſſe per accidens. De impedimento autē materiali ſi eodem modo eſt, quòd. ſ. inquātū res eſt, habet aliquam cauſam neceſſariā, ſiue illa ſit aliud agens, ſiue ſit conditio materiæ, oportet dicere, quòd inquantum impedimentum eſt, eſt per accidens. Et hoc eſt venire ad concurſum: quia nihil aliud eſt dicere, quàm quòd concurſus talis agentis cum tali materia hic nō habet cauſam, & ſic impedimentum ex parte materiæ, & hic concurſus eſt omnino idem. Si autem impedimentum materiæ, etiam inquantum res eſt, in particulari ſumptum non habet cauſam aliquam, quam neceſſario ſequatur, tunc ex impedimento materiali dupliciter ſit p accidēs & ex parte cōcurſus, & ex parte rei cōcurrētis. Et ſic impedimētū materiale includit impedimētū concurſus, & addit: & ſic diſtinguitur vt minus cōmune a magis cōmuni. Vnde cum hoc ſit valde difficile, & ambiguum, & prolixa egens diſcuſſione, & præſens opus, vt in prooemio dixit, propter Nouitios in theologia inſtruendos breuius, ac clarius conficiendum erat: ideo propter claritatem doctrinæ ac breuitatem tranſiuit ad cōfutandam illam illationem ex ſecunda propoſitione.

¶ Nec talis confutatio eſt ex extraneis, immo ex propriis impedimenti, inquantum impedimentum eſt: quoniam vt patet ex dictis, concurſus conuenit impedimento vt ſic: immo in communi loquendo, vt litera loquitur, deſcendere ad impedimentū inquātum materiale, & ſic confutare illam conſequentiam, erat potius a propriis diuertere. Et hoc pōt aſsignari pro alia ratione huius tranſitus, vt. ſ. ſtaret in propriis impedimenti vt ſic. Poteſt & aliter etiā ad mentem literæ dici, quòd S. T. non abſolute dixit trā ſecundum eſſe ad alteram propoſitionem, ſed cum limitatione. ſ. ſecundum hæc duo, quaſi diceret. Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis poſita, & ab Ariſt. reprehenſa in communi, oportet tranſire ad alteram. Et ratio eſt, quia inſtantia contra propoſitionem primo examinatam ſ. Poſita cauſa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam inſtantia non accipit totalem cauſam effectos in pluribus. Accipit enim cauſam naturalem deficientem in minori parte, & tamen cauſa effectus in minori parte non eſt illa ſola, ſed illa cum cauſa impediente, quia nunquàm deficit, niſi impedita. Vnde oportet dare inſtantiam, quòd vtraque ſimul poſita non ſequatur effectus: & ideo trāſire oportet ad concurſum, quòd careat cauſa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, inſtantia data ſufficienter falſificat illam: quia ex natura poſsibilis inuenta in cauſa deficiente, concurſus illius alterius eſt per accidens.

¶ Tertium dicendum eſt, quòd concurſus, ſicut & impedimētū, eſt multiplex. ſ. actiuorum, vel actiui & paſsiui cum conditionibus eorum &c. Nec refert in propoſito de quo concurſu ſit ſermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concurſu agentis, & materiæ. In reſponſione vero ad tertium eſt ſermo de concurſu etiam actiuorum. Vniuerſaliter ſiquidem oportet eſſe verum, quòd ſi aliqua duo concurrunt, & quodlibet illorum ſeorſum habeat totam ſerient ſuarum cauſarum neceſſariā, & ſupremæ cauſæ vtriuſque ordinis per ſe cōcurrant, quòd oportet concurſum omnium mediorum, & vltimorum effectuum neceſſario cauſari a concurſu ſupremarum cauſarum: nō enim poſſum intelligere oppoſitum. Sed ſi hæ duæ conditiones poſitæ in antecedente non ſaluantur. ſ. quia ſupremæ cauſæ non per ſe cōcurrunt, aut tota ſeries alicuius ordinis nō eſt neceſſaria, nō oportet concurſum proximarum cauſarum, aut effectuū habere cauſam, ex qua de neceſsitate ſequatur. Ex prædictis autē patet iā, quòd cum aliquid, quod vocamus per accidens, fit, quòd tunc cōcurrunt duo ſimul, puta, in exemplo literæ, combuſtio, & huius ſed vt in plurib⁹, q̄ q̄nq; deficiūt in minori parte: ſed quia hmói cauſæ nō deficiūt in minori parte, niſi pp aliquam cauſam impedientem, videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari: quia & ipſum impedimentum talis cauſæ ex neceſſitate cōtingit. Et ideo ſecūdo oportet dicere, quòd omne quod eſt per ſe, habet cauſam: quod autem eſt p accidēs, non habet cauſam, quia nō eſt vere ens, cū non ſit vere vnū. Album. n. cauſam habet, ſiſt & muſicum: ſed album muſicum nō habet cauſam, quia non eſt vere ens, neque vere vnum. Manifeſtum eſt autem quòd cauſa impediēs actionē alicuius cauſæ ordinatæ ad ſuū effectum vt in pluribus, concurrit ei interdum per accidens: unde talis concurſus non habet cauſam, inquantum eſt per accidēs. Et propter hoc, id quod ex tali concurſu ſequitur, non reducitur in aliquā cauſam præexiſtentem, ex qua ex neceſſitate ſequatur. Sicut quòd aliquod corp⁹ terreſtre ignitū ī ſuperiori parte aeris generet, & deor

F materiæ, puta frumenti, conſumptio: & quòd quàmuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cęleſte, alterum quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquam in ſupremam cauſam. Et ſic cum concurſus cæli, & huius corporis in ſerioris, quæ ſunt ſupremæ cauſæ effectuum concurrentium, non ſit per ſe, ſed poſſit eſſe per accidens: ſequitur quòd concurſus horum effectuum non ſemper habet cauſam per ſe. Et ſimiliter quàmuis quādoque vterque effectus reducatur ī cauſas cæleſtes vt ſupremas, quia tamen tota ſeries cauſarū ſingulorū ſeorſum non ē neceſſaria, quia ſit reſolutio huius effectus ad ſupremam cauſam cæleſtem media cauſa non neceſſaria, ſed potente deficere, ſeu poſ-

G bet cauſam, quia non eſt vere ens,

H ſibili, non ſequitur: ergo concurſus effectuum habet cauſam per ſe, aut neceſſariam, concurſum ſupremarum cauſarum cæleſtium. Et merito, quia concurſus ille ſiderum, quāmuis in ſe ſit per ſe, & neceſſarius, vt applicatus tamen ad hos effectus, eſt contingens: quia applicat mediātibus corporibus potētibus deficere, ſicut & ſingula agētia cæleſtia, licet in ſe ſint neceſſaria, relata tñ ad hæc ſiderea, ſunt agētia vt ī pluribus, & deficiētia q̄nq; : quia modificant in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet reſponſio ad obiecta. Ad dubitationem enim ſimpliciter iam nunc dictum eſt, quòd non ſemper concurſus eſt ex concurſu, ut ex cauſa neceſſaria: & quare &c. Ad dubitationē vero ſecūdam ad hominem, primo reſpōdetur ſingillatim ad obiecta, dicendo, quòd nulla penitus eſt contradictio: quoniam ibi particulariter affirmat concurſum habere cauſam: hic vero deſtruit vniuerſalem, Omnis concurſus habet cauſam per ſe. Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, ſcilicet impedimentum materiale non habet cauſam cæleſtem, vbi duæ particularizationes ſunt, prima impedimenti, ſecunda cauſæ. Hic vero aſſumit omne impedimentum habere cauſam, ſed non cæleſtem, aut effectiuam: nec neceſſariam, ſed abſolute habere cauſam, quod patet non repugnare illi.

¶ Scito tamen hic, quòd ratio contingentiæ naturalium poteſt dupliciter aſſignari, vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiuſmodi contingentiæ eſt natura potentiæ inuenta in naturalibus, qua & poſſunt deficere in minori parte, & ſunt in potentia contradictionis, vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concurſu accidentalis cauſarum ſiue actiue & paſſiue, ſiue actiuarū inter ſe &c. Et propterea non oppoſita dixit, ſed vtrunque aſſignauit in diuerſis locis diuus Thomas. In ſexto ſiquidem Metaphyſicæ radicem: hic vero, & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium occurrit, An omnis naturalis res, accipiendo rem vt diſtinguitur contra concurſum, habeat cauſam, ex qua neceſſario fiat. Videtur enim litera huius articuli bis hoc concedere. ſ. in hac rñſione, vbi vult q̄ effectus cauſæ impedientis cauſam naturalem a ſuo effectu, reducatur in

I aliquam cauſam cæleſtem. Et ſi talis res habet cauſam neceſſariam, nulla res reſtat ſine neceſſaria cauſa, quoniam tota ſeries cauſa extra ſemper, & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, q̄ quia cauſa non deficit in minori parte, niſi per aliquam cauſam impedientem, ideo impedimentum ipſum videtur neceſſarium. Et nō ē negatū antecedēs, ſed p̄p cōcurſum cōſutata cōſequētia.

J ¶ Ad oppoſitū aūt eſt rō ſuperius adducta. ſ. q̄ ſi tota ſeries cauſarū alicuius effectus nō eſt neceſſaria, effectus nō ſequit neceſſario: ſed effectus vt ī pluribus nō habet ſeriē cauſarū ſuarū totā neceſſariam, quia cauſæ cæleſtes attingunt ipſum modificatæ in natura poſſibili vt ſic, quia ut deficit in minori parte. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dr, q̄ cū ſunt tria genera rerū q̄ fiūt, quēdā. n. fiunt ſemp, & de hjs nō eſt q̄ō: quædā vt in pluribus, de his etiā patet, q̄ fiunt neceſſario, nō ſimpliciter, ſed neceſſitate phyſica: quædā vero fiunt extra ſemp, & frequenter. Et hæc nō fiunt ab vna ſola cauſa, ſed a pluribus, vt in litera dr. ſ cauſa deficiēte ī minori parte, & ab alia cauſa faciēte illā deficere in hac parte, ita q̄ nunquàm ſit talis effectus, niſi exiſtente plurium cauſarū cōcurſu, non curādo modo de generibus cauſarum. Vnde ſi ambæ cauſæ conſiderentur ſecundum ſe, non habebitur aliquod ens per accidens

accidens. Et ſi ambę cōcurrant ex ea parte, qua habent naturam neceſſitatis, nūquàm etiam fiet aliquid per accidens. Sed ſi cōcurrant ambæ, aut altera ex ea parte, qua habēt, vel habet naturam poſſibilitatis, iam concurſus eſt contingens: & ſic quicquid ex cauſis illis vt ſic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, cauſæ naturales habent aliquid naturæ neceſſariæ, & aliquid naturæ poſſibilitatis, vt patet ex operib⁹ eorū: opera. n. ſua ſunt ut in pluribus, & vt frequenter, & hoc eſt ex natura poſſibilitatis. Vnde cauſæ penitus neceſſarię nō habent vtraque opera, ſed ſemper eade agūt. Cauſis igitur, & rebus naturalib⁹ habentibus naturā poſſibilis, & ex ea parte, qua deficiunt in minori parte, ſi concurſus cum alia cauſa ex iſta parte erit, erit concurſus contingens, & cauſa illa alia, quāmuis in ſe eſſet neceſſaria, vt coniuncta tamē poſſibiliter ſic, ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum, qui ex vtriuſq; cōcurſu ſit.

In corp. ar.

¶ Ex his patet primo reſpōſio ad quęſitum, quia non omnes res habent cauſam neceſſariā: quia non illa quæ fiunt extra, ſemper, & frequenter. Patet ſecūdo, quomodo cōcurſus ſit complemētū contingentiæ, & poſſibilitas, radix. Patet tertio ratio verborum Sancti Thomæ & hic, & vbiq;, q̄ ſcilicet intendit, nō q̄ omnis res, nec quòd res quæ ſit in minori parte, ſed q̄ effect⁹ illarū duarum cauſarum concurrentium, non vt cōcurrētes ſunt, ſed vt ſeorſum ſumptarum, reducantur in aliquas cauſas neceſſarias: quia nulla miſtio fit neceſſarii ad poſſibile, vt poſſibile eſt: quoniā omnis talis miſtio concurſu ſit pluriū cau-

372
3. contra c. 93. Et opu. 3. c. 140. Et opu. 28. c. 1
* Paulo ante medium ē Hom. 10.
† Li. 5. ca. 9. a medio, to mo. 5. idem etiā habet i. 2. contra Fauſtum, c. 5. ad finem tom. 6.

A tur, quæ ab aliquo determinante ſunt ante prælocuta: quæ autem ſunt prouiſa, nō ſunt fortuita, neque caſualia. Si igit res fato agunt, excludet caſus & fortuna a rebus.

SED CONTRA. Quod non eſt, non diffinitur: ſed Boetius * in quarto de conſola. diffinit fatū dicēs quòd, Fatum eſt inhærens rebus mobilibus diſpoſitio, per quā prouidentia ſuis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid eſt.

RESPON. Dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur q̄dam a fortuna, vel caſu prouenire. Contingit autem quandoque, q̄ aliquid ad inferiores cauſas relatū eſt fortuitum, vel caſuale, quod tamen relatum ad cauſam aliquam ſuperiorem inuenitur eſſe per ſe intentum. Sicut ſi duo ſerui alicuius domini mittantur ab eo ad eū dem locum vno de altero ignorāte, concurſus duorum ſeruorum, ſi ad ipſos ſeruos referatur, caſualis eſt, quia accidit præter vtriuſq; intētionem: ſi autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non eſt caſuale, ſed per ſe intentū. Fuerunt igitur aliqui, qui huiuſmodi caſualia, & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt, in nullā ſuperiorē cauſam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Auguſtinus * recitat in quinto de ciuitate Dei: quod eſt contra ea, quæ ſuperius de prouidentia dicta ſunt. †

D Quidā vero omnia fortuita, & caſualia, quæ in iſtis inferioribus accidunt, ſiue in rebus naturalibus, ſiue in rebus humanis, reducere voluerunt in ſuperiorem cauſam, ideſt, in cæleſtia corpora. ‘ Et ſecūdum hoc fatum nihil aliud eſt, q̄ diſpoſitio ſiderum, in qua quiſq; conceptus eſt, vel natus. Sed hoc ſtare non poteſt propter duo. Primo quidem quātum ad res humanas: quia iam oſtenſum eſt, * quòd

E humani actus nō ſubdūtur actioni cęleſtiū corporū, niſi p accidens, & indirecte. Cauſa autē fatalis, cū habeat ordinationē ſuper ea, quæ fato agunt, neceſſe ē q̄ ſit directe, & per ſe cauſa ei⁹ q̄d agit. Secūdo quātū ad omnia, quę p accidēs agūtur. Dictū eſt enim ſupra, * q̄ id, q̄d eſt p accidēs, nō eſt proprie ens, neque vnū. Omnis autē naturę actio terminat ad aliquid vnum. Vnde impoſſibile eſt q̄ id, q̄d eſt p accidens, ſit effectus per ſe alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per ſe hoc facere poteſt, q̄ intēdēs fodere ſepulchrum,

Prima S. Tho.

ſarum. Sed res quæ eſt effect⁹ cauſæ impedientis & impeditæ vt ſic, non habet cauſam. Et hoc intēdit hic, & in corpore articuli, & vbique, vt patet. Quāmuis poſſet dici, q̄ litera nō vniuerſaliter affirmat ēt effect⁹ cauſarū ſeorſum reduci ī cauſas neceſſarias: ſed hic reſpondet, dato q̄ ita eſſet, vt patet ex ly licet. Et rurſus non loquitur, niſi de effectu cauſarum, quæ ſubduntur cęleſtibus corporib⁹, & nō de cōditionib⁹ materiæ præſuppoſitæ toti actioni cęleſti. In corpore quoq; articuli, vt iā patet, nihil aliud habetur affirmatiue, niſi q̄ nulla cā actualiter deficit ī minori parte, niſi pp cauſam aliquā impediētem: ſed vtrū effectus illi⁹ cauſæ impedientis etiā ſeorſum ſumptæ fiat neceſſario, vt nō, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue. Nō confutauit hoc. ergo. Iam enim dicta eſt cauſa, quare non examinauit hoc, ex natura poſſibilis, & neceſſarii.

* Li. 4. proſa 4. non multum procul a principio.

¶ *Super Quæſtionis cęteſimæ decimæſextæ Articulum primum.*

Li. 5. de Ciui. Dei, c. 9. tom. 5.
† Q. 22. ar. 2.

369

TItulus clarus ex quid nominis in cōmuni vſu. Fati enī nomine cauſam quā dam occultā, a qua nihil declinare pōt, intelligere videmur.

¶ In corpe quinq;. Primo oſtendit radicē difficultatis quæſtionis. Secūdo refert opinionē Tullii. Tertio, Auicennæ. Quarto, verā. Quinto, reſpondet quæſito.

Q. præc. arti. 1.

¶ Quo ad primum, duas ꝓpoſitiones ponit, ex quibus ꝑſens orit quæſtio. Prima eſt. In reb⁹ inferioribus apparēt quędā a caſu, & fortuna. Secūda eſt. Aliquid relatum ad cauſas inferiores, eſt caſuale, vel fortuitū, quod tamē relatū ad aliquā ſuperiorē cauſam, eſt p ſe itentū. Prima ſuppoſitio patet ad ſenſum. Secūda vero declaratur exēplo Boetii, de cōcurſu ſeruorū a dño diſtinatorū ſeorſum.

Q. præced. art. 6.

Universidad de Deusto Biblioteca

ſum. Ex his enim naſcitur quæſtio, An fatū ſit. Cum.n. circa contingentia tantum fatum ponat̃, ſi ponitur, ſi omnia quæ contingentia ſunt relata ad inferiores cauſas, habent aliquam ſuperiorem cauſam per ſe intendentem illa, fatum eſt, & ſi non, non Et propterea ponuntur ſequentes opiniones de reductione caſualiū in cauſas ſuperiores.

inueniat theſaurum. Manifeſtum eſt autem quòd corpus cæleſte agit per modum naturalis principij: unde & effectus eius in hoc mundo ſunt naturales. Impoſſibile eſt ergo quòd aliqua virtus actiua cæleſtis corporis ſit cauſa eorum, q̃ hic aguntur per accidens, ſiue a caſu, ſiue a fortuna. Et ideo dicendū G eſt, quòd ea quæ hic per accidens agūtur ſiue in rebus naturalibus, ſiue humanis, reducunt̃ in aliquã cauſam præordinantem, quæ eſt prouidentia diuina: quia nihil prohibet id, quod eſt per accidens, accipi vt vnum ab aliquo intellectu: alioquin intellect⁹ formare non poſſet hanc propoſitionem, Fodiens ſepulchrum inuenit theſaurum. Et ſicut hoc poteſt intellectus apprehendere, ita poteſt efficere. Sicut ſi aliquis ſciẽs ĩ quo H loco ſit theſaurus abſconditus, inſtiget aliquem ruſticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat ſepulchrum. Et ſic nihil prohibet ea, quæ hic ꝑ accidens aguntur, vt fortuita, vel caſualia, reduci in aliquam cauſam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue intellectum diuinum: nam ſolus Deus poteſt volūtatem immutare, vt ſupra habitū eſt. * Et per conſequens ordinatio humanorum actuum, quorum principium eſt voluntas, ſoli Deo I attribui debet. Sic igitur inquantū omnia, quæ hic agūtur, diuinæ ꝓuidentiæ ſubduntur, tanquàm ꝑ eam ordinata, & quaſi prælocuta, fatum ponere poſſumus: licet hoc nomine ſancti doctores vti recuſauerint propter eos, qui ad vim poſitionis ſiderum hoc nomen retorquebant. Vnde Auguſt. dicit in 5. de Ciuit. Dei. *Si ꝓpterea quiſquàm res humanas fato Dei tribuit, q̃a ipſam Dei volūtatẽ, vel poteſtatẽ, fati nomine appellat, ſentẽtiam teneat, & linguam corrigat. Et ſic Gregor. † fatum eſſe negat. Vnde patet ſolutio ad primum.

AD 2^{m} dicendum, quòd nihil G prohibet aliqua eſſe fortuita, vel caſualia per comparationem ad cauſas proximas, non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiã: ſic enim nihil temere fit in mundo, vt Aug.* dicit in lib. 83 quæſtionum.

ARTICVLVS II.

Vtrum fatum ſit in rebus creatis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd fatū nõ ſit in rebus creatis. Dicit enim H Auguſt. 5. dè Ciuit. Dei, *quòd ipſa Dei voluntas, vel poteſtas, fati nomine appellatur: ſed voluntas, & poteſtas Dei non eſt in creaturis, ſed in Deo. Ergo fatum non eſt in rebus creatis, ſed in Deo.

¶ 2 Præt. Fatum comparatur ad ea, quæ fato aguntur, vt cauſa, vt ipſe modus loquendi oſtendit: ſed cauſa vniuerſalis per ſe eorum quæ hic per accidens aguntur, eſt ſolus De⁹, vt ſupra dictū eſt. * Ergo fatū I eſt in Deo, & non in rebus creatis.

¶ 3 Præt. Si fatum eſt in creaturis, aut eſt ſubſtantia, aut accidens: & quodcunque horum detur, oportet quòd multiplicetur ſecundum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatum videatur eſſe vnum tãtum, videtur quòd fatum non ſit in creaturis, ſed in Deo.

¶ Quo ad ſecūdum tria. Primo, opinio negatiua, ꝙ huiuſmodi contingentia nullam ſuperiorem cauſam habent. Secundo, corollariū, ꝙ hæc opinio & fatum, & prouidentiã diuinam negat. Tertio, reprobatio, q̃a repugnat his, q̃ de diuina prouidentia ſuperi⁹ determinata ſūt.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua. Omnia cõtingentia cauſantur a cæleſtibus. Secundo, corollariū ad propoſitum. Fatū apud hos eſt diſpoſitio ſiderum, in qua res ſit, aut inchoata eſt &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas. Cauſa cæleſtis nõ directe, & per ſe attingit actus humanos. ergo non eſt cauſa per ſe ordinãs eos. ergo non eſt cauſa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima conſequentia probatur ex eo, ꝙ cauſa ordinãs aliqua, directe id quod agitur, reſpicit. Secūda vero conſequentia probatur ex eo, ꝙ cauſa fatalis eſt ordinans contingentia, vt de ſe patet, quia per ſe intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia Cauſa cæleſtis agit vt naturale prĩcipium determinate ad vnum. ergo non per ſe ad ens per accidens. Antecedens probatur, quia effectus eius in hoc mūdo ſunt naturales. Prima conſequentia probatur, quia naturę actio eſt determinata ad vnum. Secunda vero probatur, quia ens per accidens non eſt proprie vnum, nec ens. Et declarat̃ exẽplo foſſionis ſepulchri, & iuẽtionis theſauri.

Q.105 art. 4. Et q. 106. arti.2. & q. 111. arti. 2.

¶ Quoad quartum tria. Primo ſententia. Omnia quæ hic per accidens fiunt, ſiue naturalia, ſiue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens. Intellectus poteſt ad quantumcunque per accidens terminari, vt vnum apprehendendo. ergo ſi efficax eſt, poteſt efficere ens per accidens, vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in cauſam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur, quia format hanc propoſitionem. Fodiens ſepulchrum, eſt inueniens theſaurum. Cõſequentia prima probatur, quia par eſt ratio de intellectione & ordinatione, ſi ſupponitur efficacia ad agendum, & ordinandum practice. Secunda vero cõſequẽtia relinquitur pro conſtanti ex illa regula, Si negatio eſt cauſa negationis. Si.n. nõ poſſe cõparari vt vnū, eſt cauſa ꝙ ens ꝑ accidens nullã habet cauſam in natura. ergo poſſe cõparari vt vnū ad intellectū eſt cauſa, vt inueniat cauſam in ordine ĩtellectuū. Quãuis poſſit dici, ꝙ cõſequẽtia vltima tenet de poſ-

F ſibili, & hoc hic ſufficit: q̃a de fato ſuperius oſtẽſa eſt cõcluſio, cū tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agẽs intellectuale eſt diuina prouidentia. Voluntas a ſolo Deo poteſt immutari. ergo ordinatio humanorum actuum ſoli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia probatur, quia voluntas eſt principium humanorum operum.

Li.5. ca.1. parum a prin. tom.5.

¶ Circa hoc ſtatim occurrit dubiū: quia propoſitum fuit, & quòd naturalia, & ꝙ humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non eſt probatum, niſi de humanis. De naturalibus enim probatum tantū eſt, quòd ad aliquam intellectualem cauſam referenda ſunt.

†Greg. loco citato in argu.1.

¶ Ad hoc dupliciter dici poteſt. Primo quòd illa verba, Et præcipue intellectum diuinum, non ſunt iūgenda tantū cum conſequentib⁹, in quibus ponitur probatio de humanis: ſed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio cõmunis. Et hoc inſinuat ly, præcipue, quaſi diceret, cõtingentia reducuntur in aliquam cauſam agentem per intellectum, & præcipue diuinū, quia ipſe prima eſt cauſa, ex quo habet, ꝙ reſpiciat directe ens inquantum ens, & eius conſequẽter differentias, ſcilicet per ſe, & per accidens. Non fuit autem ſolicitus ad probandum ly præcipue, &c. quia ex ſuperius dictis iam conſtat, quòd ille intellectus efficax reſpectu omniū naturalium non eſt niſi diuinus. Alii vero intellectus, ſcilicet angelici, participant hanc efficaciam reſpectu huius, aut illius effectus, prout miniſterium eorum exigit. Secundo dicitur, quòd probando K intellectum dirigentem actus humanos eſſe intellectum diuinū, a fortiori probauit implicite, & virtualiter intellectum dirigẽtẽ contingentia naturalia: quoniam humani actus & ſunt magis contingentes, & ſunt ſuperioris ordinis: & conſequenter ſi act⁹ humani a Deo ſolo, alia ab ipſo aut ſolo, aut principaliter regulantur: quia quicquid poteſt virtus inferior, poteſt & ſuperior.

Q.34. circa mediū, to.4.

573 1.di 39.q.2 arti.1.ad 5. Et 3.contra cap.93.principio. Et ueri.q.5.art.1 ad 1. Et quol.12.ar.5. cor. Et opuſ.3.cap.140. & opuſ.28.c.2. *Ca.8.& 9.

*Art. præc.

¶ Quo ad quintum duo. Primo, concluſio reſpõſiua ſecundū rem. Fatum poni poteſt pro prouidentia diuina præordinante omnia, & præloquente. Secundo, quo ad nomen. Sancti recuſauerunt hoc vocabulo vti propter errorem vitãdum. Probatur vtrūque ex authoritate Aug. & ex ſecundo exponitur Gregorius.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæſextæ Articulum ſecundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue, cū limitatione tñ. Fatũ eſt in cauſis creatis, inquãtū ſunt ordinatæ a Deo ad effectus ꝓducendos. Probatur ſic. Diuina prouidẽtia ꝑ cauſas medias ſuos effectus exequitur. ergo ordinatio effectuum dupliciter poteſt conſiderari, in Deo, vel ĩ cauſis mediis: ſed vt ĩ Deo, eſt prouidentia. ergo vt in cauſis mediis, eſt fatum. Et confirmat̃ authoritate Boetii.

Li 4. proſa 4. non multū procul a principio.

Q.103.ar. 6.

¶ Aduerte, ꝙ vis rationis cõſiſtit in hoc. Fatum, vt ex præcedẽte patet articulo, nihil aliud eſt, q̃ cauſa contingentium ſecundum ordinem diuinæ prouidẽtię. Cū autem ordo duplex eſſe habeat, in ipſo Deo, & in cauſis mediis; oportet ꝙ fatū aut ſit vis iſta ordinans, vt eſt in Deo, aut in cauſis mediis, Sed nõ eſt: prout eſt in Deo: probatur, quia ſic proprie vocat̃ prouidentia, & quia Boetius ponit fatum in rebus creatis. ergo. Et ſic ex primo articulo habem⁹, ꝙ fatū eſt diuina prouidentia cauſaliter. Ex iſto autem, ꝙ eſt diſpoſitio in cauſis mediis, vt ſubſunt diuinæ prouidentiæ, & hoc ẽ formaliter.

Li.4. proſa 4. non multū remote a princip.

D. 123.

Q.111.ar. 2. & arti.1. huius q. & q.104. ar.2

*Li.2. de ciui. Dei, c.8. tom.5.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæſextæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpe quatuor. Primo diſtinguit. Secundo refert opinionẽ Auicennę. Tertio Aegyptiorum. Quarto reſpondet quæſito.

D. 597.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter, ſecundum cauſas medias abſolute, vel ſecundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur diſtinctio: quia fatū vtrunque claudit in in ſua ratione, cum ſit diſpoſitio in cauſis mediis ſub diuina prouidentia.

¶ Quo ad ſecundum tria. Poſitio, Fatum quo ad primū eſt immobile. Ratio, quia omne qđ fit habet cãm, & poſita cauſa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæſtione.

574 Veri. q. 5. ar. 1. ad. 5. Et quol. 12 ar.5. cor. Et opuſ. 28. c. 2. & c 3. * proſa 4. ante med.

¶ Quo ad tertium tria. Poſitio, Fatum quo ad ſecūdum, eſt mobile. Corollariū, Fatum poteſt ſacrificiis mutari apud eos teſte Gregorio Nyſeno. Reprobatio ex ſuperioribus cum de immobilitate ꝓuidẽtiæ diuinæ ageretur.

SED CONTRA eſt, qđ Boe. * dicit in 4. de conſolatione, quòd Fatum eſt diſpoſitio rebus mobilibus inhærens.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ex prędictis patet, * diuina prouidẽtia per cauſas medias ſuos effect⁹ exequit̃. Poteſt ergo ipſa ordinatio effectuum dupliciter conſiderari. Vno modo, ſecundum quod eſt in ipſo Deo, & ſic ipſa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Secūdū vero quòd prædicta ordinatio cõſiderat̃ in medijs cauſis a Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, ſic habet rationem fati. Et hoc eſt qđ Boe. * dicit 4. de cõſo. Siue famulantibus quibuſdam ꝓuidentiæ diuinæ ſpiritibus fatum exercetur, ſeu anima, ſeu tota inſeruiente natura, ſiue cæleſtibus ſiderum motibus, ſeu angelica [d] virtute, ſeu dæmonū varia ſolertia, ſeu aliquibus eorum, ſeu omnibus, fatalis ſeries texit̃: de quibus omnibus per ſingula in præcedentib⁹ dictum eſt. † Sic ergo eſt manifeſtū, ꝙ fatum eſt in ipſis cauſis creatis, inquantū ſunt ordinatæ a Deo ad effectus producendos.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ipſa ordinatio cauſarū ſecūdarū, quam Aug.* ſeriem cauſarum nominat, non habet rationem fati, niſi ſecūdum qđ dependet a Deo. Et ideo cauſaliter Dei poteſtas, vel voluntas dici poteſt fatum: eſſentialiter vero fatum eſt ipſa diſpoſitio, ſeu ſeries, ideſt, ordo cauſarum ſecundarum.

AD 2^{m} dicendum, quòd intãtum fatum habet rationem cauſæ, inquantum [d] & ipſæ cauſæ ſecūdę, quarum ordinatio fatum vocatur.

AD 3^{m} dicendum, ꝙ fatum dicitur diſpoſitio, non quæ eſt in genere qualitatis, ſed ſecundum ꝙ diſpoſitio deſignat ordinem, qui non eſt ſubſtantia, ſed relatio. Qui quidem ordo, ſi conſideretur per comparationem ad ſuū principiū, eſt vnus, & ſic dicitur vnum fatū. Si autem conſideretur ꝑ relationẽ ad effectus, vel ad ipſas cauſas medias, ſic multiplicat̃, per quem modū Poeta dixit, Te tua fata trahūt.

ARTICVLVS III.

Vtrum fatum ſit immobile.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd fatum nõ ſit immobile. Dicit enim Boe.* in 4. de conſol. Vti, eſt ad intellectū ratiocinatio ad id, quod eſt id, qđ gignitur, ad æternitatem A tempus, ad punctum medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad prouidentiæ ſtabilem ſimplicitatẽ.

¶ 2 Præt. Sicut Philoſophus † dicit in 2. Topicorū. Mouentib⁹ nobis, mouent̃ ea quę in nobis ſunt: ſed fatum eſt diſpoſitio inhęrens rebus mobilibus, vt Boe. dicit. Ergo fatum eſt mobile.

¶ 3 Præt. Si fatum eſt immobile, ea quæ ſubdunt̃ fato, immobiliter, & ex neceſſitate eueniunt: ſed talia maxime uidentur eſſe contingen- B tia, quę fato attribuūtur. Ergo nihil erit cõtingens in rebus, ſed omnia ex neceſſitate euenient.

SED CONTRA eſt, qđ Boet. dicit, * ꝙ fatū eſt ĩmobilis diſpoſitio.

RESPON. Dicendum, quòd diſpoſitio ſecundarū cauſarū, quã fatum dicimus, poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ipſas cauſas ſecundas, quæ ſic diſponuntur, ſeu ordinantur: alio modo per relationem ad primum C principium a quo ordinant̃, ſcilicet Deum. Quidam ergo poſuerūt ipſam ſeriem, ſeu diſpoſitionem cauſarum eſſe ſecundum ſe neceſſariam, ita quòd omnia ex neceſſitate contingerent propter hoc, ꝙ quilibet effectus habet cauſam, & cauſa poſita neceſſe eſt effectū poni ſed hoc patet eſſe falſum per ea, quæ ſupra dicta ſunt.* Alij vero econtrario poſuerunt fatum eſſe mobile, etiam ſecundum quod a D diuina prouidentia dependet. Vnde Aegyptij dicebant, quibuſdã ſacrificijs fatum poſſe mutari, vt Gregor.* Nyſenus dicit. Sed hoc † ſupra excluſum eſt, quia immobilitati diuinæ prouidentię repugnat. Et ideo dicendum eſt, quòd fatum ſecundum conſiderationem ſecūdarum cauſarum mobile eſt, ſed ſecundum quod ſubeſt diuinæ prouidentiæ, immobilitatem ſortitur, non quidem abſolutæ neceſſitatis, ſed conditionatæ: ſecundum qđ di- E cimus hanc conditionalem eſſe veram, vel neceſſariam, Si Deus præſciuit hoc futurum, erit. Vnde cum Boetius* dixiſſet fati ſeriẽ eſſe mobilem, poſt pauca ſubdit: Quæ tamen ab immobilis prouidẽtiæ ꝓficiſcatur exordiis, ipſamque immutabilem eſſe neceſſe eſt. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia fato ſubdantur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ quòd omnia fato ſubdant̃. Dicit enim Boe.* 14.

¶ Quo ad quartum tria. Cõcluſio reſpõſiua, Fatū vt in cauſis ſecundariis abſolute eſt mobile, vt a diuina prouidentia eſt immobile, non neceſſitate abſoluta, ſed conditionali. Declaratio vltimæ particulæ: ſicut dicimus hanc conditionalem eſſe neceſſariam. Cõfirmatio cõcluſionis authoritate Boetii.

† Cap.3. in declaratione 24. locis.

* Al. noti.

Li.4. proſa 4.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ cū concluſio habeat tres partes, & prima probatio ſit reprobatio primæ opinionis, ſecundæ vero ſit reprobatio ſecundæ opinionis, tertiæ autẽ probatio & explanatio ad tractatū de ſcientia & voluntate diuina ſpectet: ideo in litera relictis primis particulis, tertiã explanãdam apertuit, iuxta dicta de præſcientia Dei, vbi diſtinctū eſt, ꝙ eſt duplex neceſſitas, abſoluta, & immutabilitatis. Prima nõ cõuenit diuinis ad extra, ſed ſecunda tantum, quæ hic vocatur neceſſitas conditionalis, & alio neceſſitas ex ſuppoſitione.

Q. præced. art.6.

Philo. li.6. ca.2.

†Q. 23. ar. 8.

¶ Super Quæſtionis centeſimæ decimæſextæ Articulū quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpe vna concluſio reſpõſiua, quęſito negatiue. Nõ omnia ſubduntur fato. Probatur dupliciter. primo ratione, Fatum eſt ordinatio cauſarum ſecundarum ad effectus diuinitus prouiſos. ergo omnia ſubdita fato, ſubduntur cauſis ſecundis, ergo ea, quæ a Deo immediate fiunt, non ſubduntur fato. ergo nõ omnia ſubduntur fato. Antecedens eſt ratio fati. conſequentiæ omnes ſunt per ſe notæ: tamen ſecūda probatur, quia talia

Li.4 de cõſol. proſa 4 non multū ante mediū

575 Supr. ar. 1. cor. Et opuſ. 3.c.140. Et mat.2. Et 6. Meta. le.3. *Proſ.4. ante medium

talia non subduntur causis secundis. Tertia quoq; declaratur sereatione & glorificatione spirituũ &c. Secundo, authoritate Boetii, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, q quãto aliquid longius sit a Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

† Li.5.de ciui.Dei, c.1. to.5.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ septimæ Articulum primum.*

* Lib.3. de Trin.c.4. tom.3.
† Prosa. 4. non procul a princip.

Titulus clarus. ¶ In corpe, proposito numero opinionum, tria fiũt iuxta numerũ opinionũ, ita q in tertia respondet quæsito.

Q.9.arti.1. & 2.

¶ Quo ad primum duo. Opinio Auerr. Magister docet discipulum communicãdo ei eandem scientiam per hoc, q mouet eum ad ordinandũ phantasma côuenieter &c. Probatur, qa vnus est vtriusq; intellectus, & eædé sunt vtriusq; species intelligibiles. Secundo, examen, & reprehensio. Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter, ex parte rei scitæ, & sic est verum: aut ex parte subiecti sciẽtis, & tunc venit reprehensio fundamenti, quia scilicet est falsum, quia non est vnus vtriusq; scientis intellectus, nec eadem pecies, vt superius patuit.

†Li.4.de cõsol.prosa 4. ante mediũ
Ar. 2.huius quæst.
a 518

¶ Quo ad ẽm duo quoque. Primo opinio Platonis. Docere nihil aliud ẽ, q̃ excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiã habet. Probatur. Scientia inest ab initio animabus nostris ex participatione idearum: sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus. ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium. ergo discere, non est nisi reminisci. ergo docere nõ est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ. omnia patent. Secundo, reprehẽsio radicis: quia intellect9 animæ nostræ est pure potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Ari. superius &c.

In corp. ar.
In corp. ar.
In corp. ar.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur conclusio respõsiua quæsito. Docens causat scientiam in addiscẽte, reducendo ipsum de potentia ad actũ primum. Probatur primo ex 8. Physico. Deinde probatur, limitatur, ramificatur & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus qui potest fieri a natura & ab arte, fit ab arte eodem modo, quo fieret a natura: sed sciẽtia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo a natura: sed a natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum scientiæ. ergo & a doctore fit reducendo alium de potẽtia ad actum sciẽtiæ. Maior probaẽ, quia ars imitatur naturã. Et ad euidentiã eius primo distinguiẽ duplex genus effectuũ. quidam ab intrinseco tãtum, vt domus: quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertiũ poni genus, quidam ab intrinseco tantũ, vt proprietates rerũ naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi respectu vtriusq; agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrũ fit inuentione ex vi luminis itellectus agẽtis, & tunc a natura: & disciplina, & tunc ab arte. Propositio vero vlterius subsumpta probaẽ: quia acquisitio scientiæ per inuẽtionem, fit procedẽdo de prĩcipiis notis ad cõclusiones ignotas, & cæt. hoc.n. est procedẽte de potentia ad actũ, & procedit hæc supposito intellectu in potentia essentiali, vt patet. Limitatur vero, quoniã doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ, & coadiuuans, & sic.s. ministerialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiã huius limitationis notatur in cõmuni ordo inter artẽ & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: & dicitur, q est ordo coadiuuantis principale, & quòd semper agens principale est idem, scilicet natura. Ramificatur autem, dum distinguitur duplex modus, quo doctor docet. s. auxilia præbẽdo propositionum minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionum propriarum, iuxta illud. Demonstratio ẽ syllogism9 faciens sciĩe. Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum &c. vt patet in litera.

576
2.cõtra.75. fi. Et ver.q. 11.art.1. Et opus. 19. c. 5.fi. Et mat. 23. Et Ro. 1.
* Habetur in glos. interlineari, ibid.

de conso. Series fati cælum & sidera mouet, elementa in se inuicem temperat, & alterna format transmutatione. Eadem nascentia, occidẽtiaque omnia per similes fœtuũ, seminumque renouat progressus. Hæc actus, fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur, quod sub fati serie non contineatur. A

¶ 2 Præt. Augst.† dicit in 5.de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est, secundum quòd ad voluntatem, & potestatem Dei refertur: sed volũtas Dei est causa omnium, quę fiũt, vt August.* dicit in 3.de Trinit. Ergo omnia subduntur fato. B

¶ 3 Præt. Fatum, secũdum Boetiũ, † est dispositio rebus mobilibus inhærẽs: sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus vere immutabilis, vt supra habitum est.* Ergo in omnib9 creaturis est fatũ.

Sed contra est, qđ Boeti9 † dicit in 4. de consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant. C

Respon. dicẽdum, q sicut supra dictum est, †Fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. quæcũque igitur causis secũdis subdunẽ, ea subduntur & fato. Si qua vero sunt, quæ immediate a Deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualiũ substantiarum, & alia huiusmodi. Et hoc est quod Boetius dicit, q ea quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiã patet, quòd quanto aliquid longi9 a prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subijcitur necessitati secundarum causarum. D

Ad primum ergo dicẽdum, quòd omnia illa, quæ ibi tanguntẽ, fiunt a Deo mediantibus causis secundis, & ideo sub fati serie continentur: sed nõ est eadem ratio de omnibus alijs, vt supra dictũ est.* E

Ad 2m dicendum, quòd fatũ refertur ad voluntatẽ & potestatẽ Dei, sicut ad primum principium. Vnde non oportet quòd quicquid subijcitur voluntati diuinæ, vel potestati, subijciatẽ fato, vt dictũ est.*

Ad 3m dicendũ, quòd quãuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquę earum nõ procedunt a causis creatis mutabilibus. Et ideo non subijciuntur fato, vt dictum est*.

QVAESTIO CXVII.

De his quæ pertinẽt ad actionem hominis, in quatuor articulos diuisa.

Postea considerandum est de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandum est, de actione hominis. Secundo, de propagatione hominis ex homine.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum vnus homo possit docere aliũ, causando in ipso scientiam.

¶ Secundo, Vtrũ vnus homo possit docere angelum.

¶ Tertio, Vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem.

¶ Quarto, Vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

Articvlvs primvs.

Vtrum unus homo possit alium docere.

Ad primvm sic proceditẽ. Videtur q homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Math. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos.* Hieron. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet proprie ad diuinum honorem: sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere, sed hoc est proprium Dei.

¶ 2 Præt. Si homo alium docet, hoc non est nisi inquantũ agit per sciẽtiam suam ad causandum scientiã in alio: sed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua, sicut & calor.

¶ 3 Præt. Ad scientiam requiritur lumẽ intelligibile, & species rei intellectæ: sed neutrum istorum potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non potest docendo causare scientiam in alio.

¶ 4 Præt. Doctor nihil agit ad discipulum, nisi quòd proponit ei quædam signa, vel vocibus aliquid significando, vel nutibus: sed proponendo signa non potest aliquis alium docere causando in eo sciẽtiam, quia aut proponit signa rerũ notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiam, & eam non acquirit a magistro. Si autem rerum ignotarũ, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret alicui latino verba græca, quorum significationem ignoraret, per hoc eum docere non posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docẽdo, scientiam in eo causare.

Sed contra est, quod Apostolus dicit 1.ad Tim. 3. In quo positus sum ego pdicator, & Apostolus, doctor gẽtiũ ĩ fide, & veritate.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3.de Anima.* posuit vnum intellectũ possibilẽ esse omniũ hominũ, vt supradictũ est.* Et ex hoc sequebatur, q eædẽ species intelligibiles sint omnium hominũ. Et secundum hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinam non causat aliam scientiam in altero ab ea, quam ipse habet: sed communicat ei eandem scientiam, quam ipse habet per hoc, q mouet eum ad ordinandũ phantasmata in anima sua ad hoc, q sint disposita conuenienter ad intelligibilẽ comprehensionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera est, q est eadem scientia in [d] discipulo & magistro, si consideretur identitas ẽm vnitatem rei scitæ. Eadem. n. rei veritas est, quam cognoscit & discipulus, & magister. Sed quãtũ ad hoc, q ponit essevnũ intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes solum secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt supra habitum est.* Alia est opinio Platonicorum, qui posuerũt, quòd scientia inest [d] a principio animabus nostris p participationem formarum separatarum, sicut supra habitum est: † sed anima ex vnione corporis impeditur, ne possit cõsiderare libere ea, quorum scientiam habet. Et secundum hoc discipulus a magistro nõ acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiã habet, vt sic addiscere, nihil aliud sit, quàm reminisci. Sic etiam ponebãt, quòd agentia naturalia solũmodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarũ. Sed cõtra hoc supra ostensum est, * quòd intellectus possibilis aiæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia, secundum quod Aristo. dicit in 3.de Anima.† Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia in actum, sicut dicitur in 8. Physico.* Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori [d] principio, aliquis est ab exteriori principio tantum: sicut forma domus causatur in materia solum ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori: sicut sanitas causatur in infirmo quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ: quandoque autẽ ab interiori principio, vt cũ aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primo, quidem, quòd ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo, & expellendo materiam, quæ causat morbum, ita & ars. Secũdo attendendum est, quòd principium exterius. s. ars, nõ operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuãs agens principale, quòd est principiũ interius, confortando ipsum, & ministrando ei instrumẽta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum: sicut medicus confortat naturam, & adhibet ei cibos, & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit: & a principio exteriori, vt patet in eo qui addiscit. Inest enim vnicuiq; homini quoddam principiũ scientię, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim a principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium scientiarum. Cũ aũt aliquis hmõi vniuersalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum p sensum accipit, p inuentionem propriam acquirit scientiam eorũ quę nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docẽs, ex his, quæ discipulus nouit, ducit eũ in cognitionem eorum, quæ ignorabat, ẽm qđ dr̃ in primo Poste.* q Omnis doctrina, & oĩs disciplina ex præexistẽti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorũ dupliciter. Primo quidem proponendo ei aliqua auxilia, vel instrumẽta, quibus intellectus eius vtatur ad scientiã acquirendã, puta, cũ proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tñ ex præcognitis discipulus dijudicare põt: vel cũ proponit ei aliqua sensibilia exẽpla, vel similia, vel opposita, vel aliqua hmõi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectũ addiscentis, nõ quidẽ aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut supra dictũ est* de angelis illuminantibus: quia oẽs humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ, sed inquantũ proponit discipulo ordinẽ principiorũ ad cõclusiones, q forte p seipsum nõ haberet tãtã virtutẽ collatiuã, vt ex principijs posset cõclusiones deducere. Et ideo dr̃ ĩ primo Poste. *, quòd Demõstratio est syllogismus faciẽs scire. Et per hũc modũ ille, qui demonstrat, auditorẽ scientẽ facit.

Li.3.tex.5.
Q.76.ar.1. & 2. & qõ. 79.art.4. & 5.
D.1107.
Q.76.ar.1. & 2. & qõ. 79.art.4.& 5.
D.1105.
Q.84.ar.3. & 4.
Q.79.ar.2. & q.84.art. 3.& 4.
†Lib. 3. de anima, tex. 14. tom. 2.
*Tex.32.tomo.2.
D. 241.
In principio primi, lib.poste.tomo.1.
Q.106.art. 1.& q.111. art.1.
*Li.1. post. tex. 5.to.1.

Ad primvm dicendum, q sicut iam dictum est,* homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanãs. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumẽ intellectus est principalis causa scientiæ: utrunq; aũt bonũ est a Deo. Et ideo sicut de Deo diciẽ: Qui sanat omnes infirmitates tuas: ita de eo dicitur. Qui docet hominem scientiam, inquantum lumen vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

In corp. ar

Ad 2m dicendum, q doctor non causat scientiam in discipulo p modum agentis naturalis, vt Auer. obijcit.* Vnde non oportet, quòd scientia sit qualitas actiua: sed est principiũ quo aliquis dirigitur in operãdo.

Li.3.de anima, text.5. declinando ad finem.

Ad 3m dicendum, q magister non causat lumẽ intelligibile in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinã ad hoc, q ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarũ signa sibi proponit exterius.

Ad 4m dicendum, q signa, quæ magister discipulo proponit, sunt rerum notarũ in vniuersali, & sub quadam confusione, sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cum quisque per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse suijpsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa, qualis requiritur in magistro.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum homines possint docere angelos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homines possint docere angelos. Dicit enim Apostol. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiā multiformis sapientia Dei: sed Ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ 2 Præt. Angeli superiores, qui immediate de diuinis a Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt, vt supra dictū est: * sed aliqui homines immediate de diuinis per Dei verbum sunt instructi, sicut maxime patet de Apostolis, secūdum illud ad Hebr. 1. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerūt.

¶ 3 Præt. Inferiores angeli a superioribus instruuntur: sed quidam homines superiores sunt aliquib* angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg.* dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

SED CONTRA est, quod Dion. † dicit 4. cap. de Di. no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Nō ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra habitum est, * inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores inferioribus nunquā illuminantur. Manifestum est autē, quòd eo modo, quo inferiores angeli superiorib* subdūtur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id qđ Dominus dicit Math. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed q minor est in regno cælorū, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquàm illuminātur; cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt: quia secreta cordium scire solus Dei est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. 5. sup Gen. ad lit. * sic exponit illam Apostoli authoritatē. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorū minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo, Ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei, quasi dicat. Ita hoc sacramentū erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continet in principibus & potestatibus, hoc sacramentū notū esset a sæculis, nō ante sæcula: qa ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamē & aliter dici, quòd illud qđ absconditum est, non tātum in Deo innotescit angelis, verū etiā hoc eis apparet, cum efficit; atq; propalatur, vt Aug.* ibidē subdit. Et sic dū p Apostolos impleta sunt Chri, & Ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysterijs, q ante erāt eis occulta. Et p hūc modū potest intelligi, qđ Hier. dicit, * q Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet p prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis: sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

AD 2^m dicendum, quòd Apostoli instruebant immediate a verbo Dei, non secundum eius diuinitatē, sed in quantum eius humanitas loquebatur: unde ratio non sequitur.

AD 3^m dicendum, quòd aliqui homines, etiam in statu viæ, sunt maiores aliquibus angelis, non quidē actu, sed virtute, inquantū scilicet habent[d] charitatē tāte virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm[e] quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius magnæ arboris esse maius virtute, quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Greg.* 2. dial. q Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphirā mētientes, morti increpando tradidit: sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶ 2 Præ. Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire? dicit glos. * q quidam habent oculos vrētes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maxime pueros: sed hoc nō esset, nisi virtus animæ posset materiā corporalē immutare. Ergo homo p virtutē suæ aiæ pōt materiam corporalem immutare.

¶ 3 Præt. Corpus humanū est nobilius, quàm alia inferiora corpora: sed per apprehensionē animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem, & frigus, vt patet in irascentibus, & timentibus, & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinē, & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

SED CONTRA est, quòd dicit Aug. * in 3. de Trin. q materia corpalis soli Deo obedit ad nutū.

TItulus, Homo ex virtute aiæ, inquantū anima est, Immutare imutatione formali corporalē naturam, directe supponit pro extrinsecis corporib*, quāuis, vt patebit, etiam de intrinseco aliquo mō verificetur cōclusio.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua q: sito negatiue. Aia sua vi tute non potest materiā corporalē immutare, nisi mediante aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis a solo Deo, aut composito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis. Cōsequentia est per se nota. Et cōfirmat, Angeli non possunt hoc, nisi mediāte corpore. ergo multo minus anima. Antecedens patet ex primo antecedente. Consequentia nota.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principiū alicuius mutationis, vt patēt discurendo per mutationes, alterationē, augmentationem

Universidad de Deusto Biblioteca

nē & generationē. Nihil. n. horum anima facit per operationem animalem. i. apprehēsionem, aut volitionem directe, quia non est tantę efficaciæ: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animę sequitur actus appetitus sensitiui, puta, timor, quem concomitatur commotio alicuius humoris &c. & sic indirecte anima humana immutat corpus propriū.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio responsiua quæsito. Anima separata sua naturali virtute non pōt mouere aliquod corp*. Probatur. Anima cōiuncta non mouet corpus, nisi viuificatū a se. ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia nullum corpus viuificat ab ani ma separata.

¶ Circa hanc consequentiam dubiū occurrit: quoniam cōsequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata, & cōiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid, nisi phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. Probatur, quia animæ separatæ nihil offert phantasiatum. Ista consequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudiciū de anima separata, & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est núc, nisi probetur identitas iudicii.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata nō est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed cōtra hāc respōsionem sunt primo, quòd non est maioris virtutis mouere

Q.110.art. 2.

Q.110. ar. 2.

Eod. lib. & ca. in argu. citato.

Li. de somn. cap. 2. ante med. to. 2.

Alias fato.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictū est, * materia corporalis non immutatur ad formā, nisi vel ab agente aliquo composito ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter, & materia & forma præexistit, sicut i primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis supra dictum est, * quòd materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicādo corporalia agentia ad effectus aliquos producendos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materia corporalem nisi mediantibus aliquibus corporibus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratiæ, nō naturę. Quod patet per illud quod Greg.* ibidem dicit. Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioānes, qd mirū si signa facere ex potestare valeāt?

AD 2^m dicendum, quòd fascinationis causam assignauit Auic. ex hoc, quòd materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis, quàm contrarijs agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eam: & hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed supra ostensum est, * q materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutū, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, q ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis cōiuncti: quæ quidem immutatio spirituū maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aerem continuū vsque ad determinatum spatium, per quem modum specula, si fuerint noua & pura, cōtrahunt quādam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ, vt Arist.* dicit in lib de som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer cōmota ad malitiam, sicut maxime i vetulabus cōtingit, efficitur secūdum modum prædictum aspectus ei* venenosus & noxius: & maxime pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptiuū impressionis. Possibile est etiā quòd ex Dei permissione, vel etiā ex aliquo facto* occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonū, cū quib* vetulæ sortilegæ aliqđ fœd* habēt.

AD 3^m dicendum, q anima corpori humano vnitur vt forma: & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt supra dictū est,* est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet quòd ad apprehensionem animæ humanæ cōmoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehēsio animæh umanæ non sufficit, nisi mediāte immutatione ,pprij corporis, vt dictū est. *

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere.

AD QVARTVM sic proceditur. Vī q anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere. Substātiæ enim spirituali naturalr obedit corpus ad motum localem, ut supra dictū est* : sed aīa separata est substātia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ 2 Præt. In itinerario Clementis † dicitur narrāte Niceta ad Petrum, q Simon magus per magicas artes pueri a se interfecti animā retinebat, per quā magicas operationes efficiebat: sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum trāsmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in lib. de anima, * qđ anima nō pōt mouere quodcunq; corpus, sed solummodo propriū.

RESPON. Dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute nō potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim, q cum anima est corpori vnita non mouet corpus, nisi viuificatum: unde si aliquod membrū corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestum est autē quòd ab anima separata nullum corpus viuificatur: unde nullum corpus obedit ei ad motū localē, quātum est de virtute suæ naturę, supra quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd substātiæ quædam spirituales sunt, quarum virtutes non determinātur ad aliqua corpora, sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter a corporibus absoluti: & ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motū. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouēdū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corp* maius, sed minus: sicut secundum lapillum, quàm corpus coniunctum. Secūdo, quòd licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtēdi illa virtute, sicut est alterius modi essendi, & intelligendi: & propterea coniuncta mouet viuificando, separata autem non viuificādo. Vnde dicendum est, quòd consequentia fundatur super vna ,ppositione prior antecedēte, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum. & est ista. Anima humana est ex propria natura determinata ad mouēdum corpus a se viuificatum tantū. Ex hac enim optime vale cōsequentia: quoniam quod conuenit ei ex natura, nō variat ex vario modo essendi. Hæc autem clauditur, & declaratur in antecedēte assumpto. Claudi tur quidem, quoniā cum vis motiua vt sic, respiciat corpus, quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phy. text. 32. & anima secundum statum cōiunctionis respiciat etiam corpus, consequens est, quòd tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. De claratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuū, palam fit, quòd anima absolute est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus. Et ad instātiā, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differētia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuā vt sic. Intellectus enī secundum totum genus suum habet pro obiecto ens, inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autē motiua ex propria rōne habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectū coniunctum, qui nō potest attingere ens nisi

Q.81.ar.3.

Ad 2. argu. præceden.

579 Mal. q. 16. ar. 10. ad secundum.

Q.110. ar.3

† Lib. 2. circa finē 2. fo. a prin. lib.

Li 2. de Anī ma, tex 26. tom. 2.

Li 5. ca. 19. circa mediū tom. 3.

† Ca. 4. par. 1. aliquantulum ante medium.

Q.107. art. 2.

Homil. 24. in euange. post mediū illius.

Q.106. ar. 1. & 3.

577 2. di. 11. art. 4. Et Eph. 3 lect. 3.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum secundum.*

Universidad de Deusto Biblioteca

nisi phantasiatum, oportet separatũ habere alium modum intelligendi, quo ꝓprium obiectũ possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non erat ens phantasiatum. Virtus autem motiua, cum ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus, determinetur, consequens est, quòd secundum species suas ad certas species corporis determinetur: & sic cum suprema vis motiua ad corpꝰ determinata, non tamẽ ad multitudinẽ, nec magnitudinẽ ciꝰ limitetur, quia est infinita, consequens est, quòd paulatim descendendo infima vis motiua ad corpus minimum multitudine, & magnitudine determinata sit. Cõstat aũt quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimũ respectu mobilium ab angelis, & vnicum, corpus humanum scilicet, viuificatum a se, determinatur: aliter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea nõ potest rationabiliter distigui modus mouendi iuxta modum essendi, & intelligendi. Non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ, quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctę subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit, quòd non põt separata mouere, quòd nõ potest coniuncta.

Li. 10. de ciui. Dei, c. 11 a medio, tomo. 5.
† Chrys. homil. 29. in Matt. non mulum remote ante medium. tomo. 2.

580
2. di. 18. q. 2 arti 3. Et 2. con. c. 86. §. 1. Et po. q. 3 ar. 11.

philosophos, motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

AD 2m dicendum, quòd sicut dicit Augustin. 10.* de ciuita. Dei, & Chrysost. † super Matth. frequẽter dæmones simulant se esse animas mortuorum ad confirmandũ Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est, quòd Simon Magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri, quẽ ipse occiderat.

QVAESTIO CXVIII.

De Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerãdũ est de traductione hominis ex homine. Et primo, quantũ ad animam. Secundo, quantũ ad corpus.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.
¶ Secundo, Vtrũ anima ĩtellectiua.
¶ Tertio, Vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua nõ traducatur cum semine, sed fit per creationem a Deo. Omnis enim substantia perfecta, q̃ non est cõposita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed ꝑ creationem, quia nihil generatur nisi ex materia: sed anima sensitiua est substantia perfecta, alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo nõ incipit esse per generationẽ, sed ꝑ creationem.

¶ 2 Præt. Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam, quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animam sensitiuam: nihil autem agit vltra suam speciẽ. Ergo anima sensitiua non potest causari ꝑ vim generatiuã animalis.

¶ 3 Præt. Generans generat sibi simile, & sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generationis: sed anima sensitiua nõ est actu in semine nec ipsa, nec aliqua pars eius: quia nulla pars animæ sensitiuæ est, nisi in aliqua parte corporis, in semine autem nõ est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quæ non fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ 4 Præt. Si in semine est aliquod principiũ actiuũ animæ sensitiuæ, aut illud principium manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere nõ potest, quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati, & hoc est impossibile, quia sic esset idem generans & generatum, & faciẽs & factum: uel esset aliquid aliud, & hoc etiã est impossibile: quia supra* ostensum est, quòd in vno animali non est: nisi vnum principiũ formale, quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile: quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suijpsius, quod est impossibile. Nõ ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

SED CONTRA. Ita se habet virtus, quæ est in semine, ad animalia, quæ ex semine generant, sicut se habet virtus, quæ est in elemẽtis mundi, ad animalia, quæ ex elemẽtis mundi producuntur, sicut quæ ex putrefactione generantur: sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Genes. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producunt ex virtute, q̃ est in semine.

RESPON. Dicendum, quòd quidã posuerunt animas sensitiuas animalium a Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistẽs, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem, ita per se deberetur ei fieri. Et cũ res simplex & subsistens non possit fieri, nisi ꝑ creationem, sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem: sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse, & operationem, vt ex superioribus patet.* non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur, inquantum composita subsistẽtia per eas sunt.

Q. 75. ar. 3.

℄ *Super Quæstionis centesimædecimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus, Cum semine, idest, communicetur a generãte per hoc, quòd ab eo deciditur semen, ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

℄ In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum, duo. Primo, opinio ipsa: tenet enim partem negatiuam dicẽs, Animam sensitiuã a solo Deo fieri. Secũdo, reprehensio illius ex causis eius, quod est fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistẽtia simul. Cui. n. hæc duo sũt, oportet creari: & cui non, non, nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit. Si haberet aĩa sensitiua hoc, crearetur: sed qa nõ habet, quod probat, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secũdum conclusio responsiua est affirmatiua. Anima sensitiua causat ab anima generãtis principaliter, & a semine instrumẽtaliter. Hæc cõclusio includit duo. Primũ, cõmune animæ sensitiuæ, & ceteris formis corporalibus, scilicet, ꝙ fit ab agẽte corporeo. Secũdũ, ꝙ fit tali modo. s. ꝑ semen. Et quo ad vtrunque probatur. Primo, ꝙ ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quę sic solũ est, qa inest composito, fit ad factionem compositi. ergo ab agente corporeo: sed anima sensitiua ẽ huiusmodi. ergo. Antecedens ꝓbatur, quia fieri cõuenit alicui eo mõ, quo esse. consequentia probatur: quia oportet vnũquodque fieri a simili. Minor iam patet ex dictis. ergo. Secundum vero probat ex differentia inter agẽtia superioris ordinis, & iferioris sic. Inter corporalia agentia, quanto virtuosius, tãto indistantius potest. ergo viuẽtia possunt & sine medio, & cũ medio agere sibi similia. ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido &c. Prima

ma consequentia probatur, quia viuentia sunt suprema corpora, & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur, quia semẽ est illud medium, quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera cõsequens primæ consequentiæ. Et vltimo docetur, ꝙ nihil refert dicere animam causari ex semine, aut generante: quia se exigũt sicut agẽs, & istrumẽtũ.

¶ Aduerte hic, quòd probato, ꝙ anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia cõpositum oportet a simili fieri, satis probatum est, quòd fit ab animali, qa oportet animal a sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agẽte fieri intelligitur, quàm ab sibi simili. Et probato ꝙ agentia quæ viuunt, possunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, ꝙ ita est de facto. In causis enim necessariis etiã necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium, quo ad rerum ordinẽ, secus quo ad miracula.

¶ Circa hanc cõclusionem occurrit dubium ex Scoto in. 18. dist. secũdi libri, vbi tenens ꝙ semen nec est actiuum generationis substãtialis, nec organizationis, sed cuiusdã prę uiæ alterationis tantum, dupliciter probat, ꝙ semen nõ est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic. Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante: nõ ante, quia habet rationem passiui. probatur, quia est cõuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo sic. Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris: sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito. ergo. Et si dicatur, ꝙ semen agit in virtute seminantis. Cõtra. Nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal a quo decisum est semen respectu generationis huius, est nõ ens, tũ quia nõ est præsens, tũ quia non esse pro tũc põt. ergo.

¶ Præt. Seminans, & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ. ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet, quia vnum potest esse, & causare sine alio. Cõsequẽtia probatur ex differentia inter causas essentialiter, & accidẽtaliter ordinatas: quia illas oportet simul cõcurrere, vt Solẽ & hominem: istas non, vt patrem & auum.

¶ Deinde arguit, ꝙ semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem nõ procedit tanta difformitas, quanta apparet in membris partibusque animalis.

¶ Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum tamen est, ꝙ Sco. supponit, & dicit expresse debere poni, ꝙ semẽ est vnigeneum, sed non probat: & tamen cũ hoc ponit ipsum cõuerti in genitum. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile: quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alii enim putãt nihil eius ingredi substantiam geniti, vt Arist. & S. Tho. & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alii vero putant semen distingui in partes grossiores, & subtiliores, & ꝙ paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti, & secundum hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est quòd naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliæ huiusmodi formæ producantur in esse ab aliquibus corporalibus agẽtibus transmutantibus materiam de potentia in actum per aliquam virtutem corporeã, quæ est in eis. Quanto autem aliquod agens est potẽtius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. Corpora igitur non viuentia, quæ sunt inferiora naturæ ordine, generant quidem sibi simile non per aliquod medium, sed per se ipsa, sicut ignis per se ipsum generat ignẽ: sed corpora viuentia tanquàm potentiora agunt ad generandum sibi simile & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem: cum medio vero in actu generationis, quia ex anima generãtis deriuatur quædã virtus actiua ad ipsum semẽ animalis, vel plãtę: sicut & a principali agente deriuatur quædam vis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere, quòd aliquid moueatur ab instrumento, vel principali agente: ita non refert dicere, quòd anima generati causetur ab anima generantis, vel a virtute deriuata ab ipsa, quæ est in semine.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd anima sensitiua non est substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc supra dictum est,* nec oportet hic iterare.

Q. 75. ar. 3.

AD 2m dicendum, quòd virtꝰ generatiua non generat solum in virtute propria, sed in virtute totiꝰ animæ, cuius est potentia. & ideo virtus generatiua plantæ generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

AD 3m dicendum, quòd virtus illa actiua quæ est in semine, ex anima generantis deriuata, est quasi quædam motio ipsius animæ generantis: nec est anima, aut pars animæ, nisi in virtute, sicut ĩ serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quędam ad talem formam. Et ideo non oportet quòd ista vis actiua habeat aliqđ organũ ĩ actu, sed fundatur in ipso spiritu inclu-

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur. Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum ꝙ ante habeat rationẽ passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars remanet in instanti generationis, & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam vero optime respõsum est ex Aristo. 12. Metaphy. text. 40. & S. Tho. hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instãtiã in oppositum dicitur, ꝙ semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter ĩtelligi. Vno modo, ꝙ sit constructio trãsitiua, & sic non dicimus. Alio modo intransitiue. i. ꝙ est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enĩ vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, ꝙ hæc habent tã tũ virtutes suas cõiunctas, illa autẽ habent & coniunctas, & separatas, per decisionem tamen a cõniunctis. Ex hoc. n. sensu patet responsio ad instantiã primam, quia maior licet sit vera de agẽte in virtute alterius transitiue, non tamẽ intrãsitiue, sicut est ĩ ꝓposito. Ad secũdã vero negatur antecedens. Nõ enĩ semen, & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus, sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens, & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam vero in esse successiuo, creditur & male, ꝙ instrumẽtum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Non minus. n. serra faceret scamnũ instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molẽdinis, & aliis huiusmodi, q̃bus non oportet adesse semper artifices, quãdiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc, quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidẽtaliter ordinatæ, quòd non simul sint, aut causent: sed exigitur, quòd ambæ sint veræ causæ, & eiusdem ordinis, quorum neutrum hic saluatur: quia, ut in 12. Metap. comment. 24. Alexand. dicit instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est. & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem nõ sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen, & seminantem patet ex 12. Mataphy. & ad sensum: qa semen est imperfecti ordinis rerũ, & causarum: viuens autem ipsum a quo deciditur, perfecti est rerũ & causarũ ordinis. Vnde manifeste patet, quomodo discerni potest, quando duæ causæ nõ simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non, attendendo ad conditiones has: & quare pater, & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo, & in causando; & vterque est vere causa, cum vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius: sed semen generat non sibi, sed animali, a quo decisum est simile: & ens, & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum, & causa instrumentalis est.

℄ Ad tertium autem principale contra organizationem, patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim ꝙ semen sit vniforme formaliter, est tñ difforme virtualiter secundum difformitatem eius a quo decisum est, & cuius virtus

tus eſt: ideo & agit tantā difformitatē, & inducit animam ſenſitiuam.

Q.115.art. 3.ad 2. ¶ In reſponſione ad tertium aduerte, ꝙ calor cæleſtis animalis, & elementaris nō eſt multiplex calor, ſed vnus & idē multiplicis agentis vim habens, ꝑut ſubiacet principio actiuo elementari, animali, aut cæleſti. Et de animali quidem & elementari habetur ex ſecundo de Anima cō tra Empedoclem, vbi Ariſt. vult calorem animalem eſſe principium augmēti, & non elementarem. i. vt ibi dicitur, calorem non ſecundum vim elementi, ſed ſecundum vim animæ. De cæleſti autem & vniuerſaliter habetur ex 12. Metaph. comment. 18. vbi Auerr. vult calores hos diſtingui, ſicut calorem ignis a calore artis. Conſtat aūt ꝙ calor elemētaris, & artificialis non ſunt duo calores, ſed diſtingūtur tm̄, quia iſte regulatur arte, ille abſolute agit. ergo.

Li.2.de anima tex.50. 112.de partib.animalium, c.3.tomo.2.& 4. *Li.1.ca.2. & c.20.tomo.4.

Li.1.tex.33 & 34. ¶ In reſponſione ad quartum, poſſet dubitari ad hominem, quia in q.3. de potētia. ar.9 ad 16. dicitur. Virtus quæ eſt in ſemine, remanet etiā adueniente anima rationali, & ſimiliter ſpiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic vero dicitur, ꝙ nō remanet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quia remanet formaliter, & deſinit materialiter. i. remanet ſecundum ſpeciem, & corrumpitur ſecundum numerū, ideo diuerſimode locutus inuenit. hic tenet qđ corrumpitur illa vis numero: ibi vero ꝙ manet ſecūdum ſpeciem, quia vis regitiua & factiua corporis exiſtens in parte primo producta, puta, in corde, eſt quaſi eiuſdē rationis cum virtute ſeminis: & propterea vis ſeminis excellentius ſaluata in illa parte, quàm in ipſo ſemine dicitur manere,

581

Supr.q.90. art.2.Et 2. dif.18.q.2. arti.1.Et 2. contr.c.86. 88. & 89. Et po.q.3. ar.9.Et quo li.12.ar.11. Et opuſ. 3. c.94.

ſo in ſemine quod eſt ſpumoſum, vt atteſtatur eius albedo: in quo etiam ſpiritu eſt quidam calor ex virtute cæleſtiū corporum, quorū etiā virtute agentia inferiora agūt ad ſpeciem, vt ſupra dictum eſt.* Et quia in huiuſmodi ſpiritu concurrit virtus animæ cum virtute cæleſti, dicitur quòd homo generat hominem, & Sol. Calidum autē elementare ſe habet inſtrumentaliter ad virtutē animæ, ſicut etiam ad virtutem nutritiuam, vt dicitur in *2. de Anima.

AD 4m dicendum, quòd in animalibus perfectis, quæ generātur ex coitu, virtus actiua eſt in ſemine maris, ſecūdum Philoſophū in lib.*de generatione animalium. Materia autē fœtus eſt illud, quod miniſtratur a femina: in qua quidem materia ſtatim a principio eſt anima vegetabilis, non quidem ſecundum actum ſecundum, ſed ſecundum actum primum, ſicut anima ſenſitiua in dormientibus. Cū autem incipit attrahere alimentū, tunc iam actu operatur. Huiuſmodi igitur materia tranſmutatur a virtute, quæ eſt in ſemine maris, quouſque perducatur in actū animæ ſenſitiuæ, non ita quòd ipſamet vis, quæ erat ī ſemine, fiat anima ſenſitiua: quia ſic idem eſſet generans & generatum. Et hoc magis eſſet ſimile nutritioni & augmento, quàm generationi, vt Philoſophus dicit.* Poſtquàm autem per virtutē principij actiui, quod erat in ſemine, producta eſt anima ſenſitiua in generato quantum ad aliquam partem principalem, tūc iam illa anima ſenſitiua prolis incipit operari ad complementum proprij corporis per modum nutritionis & augmenti. Virtus autē actiua quæ erat in ſemine, eſſe deſinit diſſoluto ſemine, & euaneſcēte ſpiritu qui inerat. Nec hoc eſt ī conueniens: quia vis iſta non eſt principale agens, ſed inſtrumētale. Motio autem inſtrumenti ceſſat effectu iam producto in eſſe.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima intellectiua cauſetur ex ſemine.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd anima ītellectiua cauſetur ex ſemine. Dicitur enim Gene. 46. Cunctæ animæ, q̄ egreſſæ ſunt de femore Iacob, ſexaginta ſex: ſed nihil egreditꝰ de femore hominis, niſi in quantū cauſatꝰ ex ſemine. Ergo anima intel-

F lectiua cauſatur ex ſemine.

¶ 2 Præt. Sicut ſupra oſtenſum eſt,* in homine eſt vna & eadem anima ſecundum ſubſtantiam, intellectiua, ſenſitiua, & nutritiua: ſed anima ſenſitiua in homine generatur ex ſemine, ſicut in alijs animalibus. Vnde & Philoſophus dicit in lib. † de generatione animalium, quòd non ſimul fit animal, & homo, ſed prius fit animal habēs animam ſenſitiuam. Ergo & anima intellectiua cauſatur ex ſemine.

G ¶ 3 Præt. Vnum & idem agens eſt, cuius actio terminatur ad formā & materiam, alioquin ex forma & materia non fieret vnum ſimpliciter: ſed anima intellectiua eſt forma corporis humani, quod formatꝰ per virtutem ſeminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem ſeminis cauſatur.

¶ 4 Præ. Homo generat ſibi ſimile ſm̄ ſpeciē: ſed ſpecies humana cōſtituitur per animam rationalem. Ergo anima rōnalis eſt a generāte.

H ¶ 5 Præt. Inconueniens eſt dicere, quòd Deus coopereretur peccantibus: ſed ſi animæ rationales crearentur a Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo amimæ rationales creantur a Deo.

SED CONTRA eſt, qđ dicitꝰ in lib.*de Eccl. dog. ꝙ animæ rationales non ſeminantur per coitum.

RESPON. Dicendum, quòd

I impoſſibile eſt virtutem actiuam, quę eſt iñ materia, extendere ſuam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifeſtum eſt autem, quòd principium intellectiuum in homine, eſt principium tranſcendens materiā: habet enim operationem, in qua non communicat corpus.ᶜ Et ideo impoſſibile eſt, quòd virtus, quæ eſt in ſemine, ſit productiua ītellectiui principij. Similiter etiam, quia virtus quæ eſt in ſemine, agit in virtute animę generantis, ſecundum quod ani-

K ma generantis eſt actus corporis vtens ipſo corpore in ſua operatione, in operatione autem intellectꝰ non cōmunicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij, prout intellectiuum eſt, non poteſt ad ſemē peruenire. Et ideo Philoſophꝰ in libro * de generatione animaliū dicit. Reliquitur intellectus ſolus de foris aduenire. Similiter etiam anima intellectiua, cū habeat operationē vitæ, ſine corpore eſt ſubſiſtens, vt ſupra habitum eſt,* & ita ſibi debetur eſſe, & fieri. & cum

quia. ſ. nō per ſe, ſed per accidēs corrumpitur, ſicut diſpoſitiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi niſi per accidens, quia in meliori eſſe adueniunt. Hanc autem eſſe mentem S. Tho. patet ibi, vbi idem de hac virtute, ſpiritibus, & diſpoſitionibꝰ, iudiciū eē dicit.

*.Q.76 art 3. †Li.2. c.3. tom.4.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæoctauæ Articulum ſecundum.*

IN corpe vna cōcluſio reſponſiua quæſito negatiue. Hæreticum eſt, animam intellectiuam traduci cū ſemine. Hæc concluſio claudit in ſe duo, ſcilicet & quòd anima intellectiua non traducitur cum ſemine: & oppoſitum eſſe hæreticum. Vnde probatꝰ in litera primo dupliciter ſecūdo vtrū que ſimul. Et quoniam ſemen eſt inſtrumentum participans virtutem agentis in eſſe permanenti, oportet vim ſeminis aliquid habere ex conditione ipſius ſeminis, & aliquid ex ratione formæ agētis, cuius eſt inſtrumentum, propterea in litera duplex ratio affertur. Prima tenens ſe ex conditione ſeminis. Secunda ex ratione formæ hominis, qua agit ad generationem per ſemē, ut ſic ex parte cauſæ efficientis ſufficienter oſtendatur, ꝙ non poteſt anima intellectiua per ſemen fieri, & demum ex parte termini. i. ipſius animæ intellectiuę in tertia ratione nō ſolum idem probetur, ſed ad hæreſim deducatur oppoſitū. Eſt ergo prima ratio. Virtus materialis non poteſt terminare actionē ſuā ad effectum immaterialem: uirtus ſeminis eſt materialis, anima intellectiua eſt immaterialis. ergo. Maior patet, & Minor pro prima parte, pro ſecunda vero probatur: quia habet operationem in

*Gennadiꝰ de Eccles. Dogm. ca. 14. habetur to. 3. inter oper. Aug.

369

Li.2. de generat. animalium. c. 3.tom.4.

Q.75.ar.2.

in qua non communicat corpus. ergo.

¶ Secunda vero ratio eſt. Virtus ſeminis agit in vi animæ generantis prout anima vtitur organo corporeo, ergo non agit in vi animæ, prout eſt intellectiua. ergo nō poteſt producere animam intellectiuam. Antecedens patet: prima conſequentia probatur, quia vt intellectiua vtitur organo: ſecunda eſt per ſe nota. Et confirmatur authoritate Ariſtotelis, imo ex hac ratione redditur ratio dicti Ariſt.

452 ¶ Aduerte hic, quòd quia poſſet aliquis dicere, quòd etſi ſemē, quoniā materiale ē, non poſſit virtute propria producere

583 animā intellectiuā, tamē virtute principalis agentis immaterialis poteſt: ſicut dicitur de phantaſmate, quod etſi non poſſit producere ſpeciē intelligibilem: tamē virtute intellectꝰ agētis, qui eſt immaterialis, poteſt in effectū immaterialē, ideirco diuus Thomas ex hac ratiōe excludēs talem viam, probat quòd ſemen nō agit in virtute agētis immaterialis vt ſic, quāuis agat ī virtute formæ, quæ eſt immaterialis. Aīa. n. intellectiua licet ī ſe ſit ſimplex, & īmaterialis formaľr: qa tñ ꝑhabet eminēter qcquid aliæ formę materiales habent, ſicut tetragonū trigonū: iō diſtinguit in ſeipſam, ī quātū eſt actus corporis, & ſeipſam, inquantū

Q.78.ar.3. excedit corpus. Et primo hēt organa corporea: ſecūdo vero nullo vtiť corporeo organo. Primo mō eſt principiū oīum actionū ptinētiū ad partē ſenſitiuā, & vegetatiuā. Secūdo vero modo, eſt principiū pertinētiū ad intellectionem. Vnde cum ſeminatio, & generatio exerceatur ꝑ corporeū organum, conſequens eſt, quod cōueniat animę, inquātum eſt actus corporis: & ſic eſt ab anima immateriali, ſed nō inquantum immaterialis eſt. Actio autem intellectus agentis, qua agit ad ſpecies intelligibiles, non excercetur per organum: ſed eſt actio formæ immaterialis inquantum immaterialis eſt, quia non inquantum vtitur organo corporeo.

¶ Tertia autem ratio probans integraliter propoſitam concluſionem, eſt. Anima intellectiua eſt ſubſtantia ſubſiſtens, & immaterialis. ergo ſibi debetur & eſſe, & fieri proprium, & per creationē ſolum. ergo ipſam generari per ſemen, eſt ipſam non ſubſiſtere. ergo eſſe corruptibilem. ergo hæreſis. Antecedens ſupponitur: conſequentia probatur, deducendo ſingulas partes conſequentis ex ſingulis antecedentis, ſcilicet ſibi deberi, & eſſe ac fieri ex ſubſtantia, & per creationem tantum ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid ſubſiſtit, eſt ipſum quod eſt: ſed tamen ſi eſt materialis, poteſt per generationem fieri, vt patet de hoc homine & illo boue. Sed ſi cum ſubſtātia habeat immaterialitatem, ſeu quod ei æquiualet in propoſito, ſimplicitatem, non poteſt niſi ꝑ creationē fieri: eo quòd omnis generatio congregat inter ſubiectum præſuppoſitum & formam, & conſequenter præhabet generi materiam, & componit. Secunda vero conſequentia patet ex deſtructione conſequentis ad deſtructionē antecedentis primæ conſequentiæ. Ponere enim animam generari, deſtruit ipſam ſolum per creationem fieri, quod erat conſequens ad ſubſiſtentiā immaterialem in antecedente aſſumptam.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium ſimpliciter, & ad homi-

ſit īmaterialis ſubſtantia, nō poteſt cauſari per generationem, ſed ſolū per creationem a Deo. Ponere ergo animam intellectiuam a generāte cauſari, nihil eſt aliud, quam ponere eam non ſubſiſtentem, & per conſequens corrumpi eam cū cor-

B pore.ᶜ Et ideo hæreticum eſt dicere, quòd anima intellectiua traducatur cum ſemine.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd in authoritate illa ponitur per ſynecdochē pars pro toto, ideſt, anima pro toto homine.

AD 2m dicendum, quòd aliqui dixerunt, quòd operationes vitæ, quæ apparent in embryone, non ſunt ab anima eius, ſed ab anima matris, vel a virtute formatiua, q̄ eſt in ſemine, quorum vtrunque

C falſum eſt. Opera enī vitæ nō poſſunt eſſe a principio extrinſeco, ſicut ſentire, nutriri, & augeri. Et iō dicendum eſt, quòd anima præexiſtit in embryone, a principio quidem nutritiua, poſtmodum autem ſenſitiua, & tandem intellectiua. Dicunt ergo quidam, quòd ſupra animam vegetabilem, quæ primo inerat, ſuperuenit alia anima, quæ eſt ſenſitiua, ſupra illā iterum alia, quæ eſt intellectiua. Et ſic ſunt in homine tres animæ, quarum vna eſt in potentia ad aliam: quod ſupra improbatum eſt.* Et ideo alij dicunt, quòd illa eadem anima, q̄ primo fuit vegetatiua tātum, poſt-

A modum per actionem virtutis, q̄ eſt in ſemine, perducitur ad hoc, vt ipſa eadem fiat ſenſitiua: & tandem ipſa eadē perducitur ad hoc, vt ipſa eadem fiat intellectiua non quidem per virtutem actiuam ſeminis, ſed per virtutem ſuperioris

B agentis ſcilicet Dei deforis illuſtrātis. Et propter hoc dicit Philoſophus:* quòd intellectus venit ab extrinſeco: ſed hoc ſtare nō poteſt. Primo quidem, quia nulla forma ſubſtantialis recipit magis & minus,ᶜ ſed ſuperadditio maioris ꝑfectionis facit aliam ſpeciem, ſicut additio vnitatis facit aliam ſpeciē in numeris. Non eſt autem poſſibile, vt vna & eadem forma numero ſit diuerſarum ſpecierum. Secūdo, quia ſequeretur, quòd generatio

C animalis eſſet motus cōtinuus paulatim procedens de imperfecto ad perfectum, ſicut accidit in alteratione. Tertio, quia ſequeretur ꝙ generatio hominis, aut animalis non ſit generatio ſimpliciter, quia ſubiectum eius eſſet ens actu. Si enim a pricipio in materia prolis eſt anima vegetabilis, & poſtmodum vſque ad perfectum paulatim perducitur, erit ſemper additio perfectionis ſequentis ſine cor-

D ruptione perfectionis præcedentis, quod eſt contra rationem generationis ſimpliciter. Quarto, qa aut id, quod cauſatur ex actione Dei, eſt aliquid ſubſiſtens: &

nem ſimul. Semen humanum diſponit materiam pro anima intellectiua diſpoſitione neceſſitāte. ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt ſic. Antecedēs patet, & cōſequētia patet: quia vis animæ ſenſitiuæ non neceſſitare poteſt intellectiuam, cum altioris ſit ordinis. Et expreſſe hoc dicitur a S. Tho in quæſt. 3. de potentia arti. 9. ad 5.

¶ Adhoc dicit, ꝙ animam Sortis intellectiuam, vt intellectiuam, eſſe actum corporis poteſt dupliciter intelligi. Vno modo quòd reduplicetur ratio formalis, & ſic eſt falſum: ſic enim nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur cōditio ipſius animæ generantis: & ſic eſt verum, quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ eſt actus corporis. Et iuxta hoc poteſt & concedi, & negari, animam rationalem generantis, habere aliqđ organum: quoniam ſecundum conditionē habet organum, & ſic ſemen diſponit vt inſtrumētum animę intellectiuæ vt ſic, quantū ad conditionem, quā de facto habet: ſecundū vero rationem ſuam non debetur ſibi organum. Et propterea ſemen in virtute etiā animæ intellectiuæ non poteſt in animā intellectiuam: ſed in diſpoſitiones materiæ, quæ reſpiciunt animam inducendā non ſecundum ſuam formalitatem, quā nullo vtitur corporeo organo, aut diſpoſitione: ſed ſecundum ſuam conditionem, qua eſt perfectio, & actus corporis, vt ſic terminus proprius actionis reſpondeat principio. Quia. n. principium actionis nō eſt aīa intellectiua abſolute, ſed ſm̄ cōditionē qua eſt actus corpis: ideo terminus actionis ſui inſtrumēti, nō eſt aīa intellectiua abſolute, ſed ſm̄ cōditionē, qua eſt eſt actus corporis. i. ſm̄ diſpoſitiones & vnionē, vt inferius patebit clarius, nō repugnant hęc dictis in litera, quæ de aīa intellectiua abſolute & formaliter loquitur.

Li.2.de generat. animalium, c. 3.tom.4.

d 272

E ¶ In reſpōſione ad tertiū aduerte, quòd quia poſitio iſta diſtinguit corporeū generans cōpoſitū diſpoſitū, diſponendo materiā ab introducēte formā, qđ ab Ariſto reprobatur, deſtruēdo ideas, quas ad hoc ponebat Plato: idcirco ne videamur icidere in id, qđ reprehēdimus, ab ipſo Ariſto. facta eſt exceptio de forma hominis, inquantū homo, & aſſignata eſt rō ex parte termini: qa intellectus habet operationē, in qua non cōmunicat corpus. ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit deforis, & ſic nullum inueniri poteſt corporeum agens reſpectu ipſius, & cum manifeſte ſemē humanū agat, cōſequēs eſt, ꝙ diſponat, & aliunde mēs veniat. Nec pōt ſimiliter fieri exceptio de aliis formis: qa reſpectu earū inueniri pōt ſufficiens agēns corporeū per trāſmutationē materiæ. Nulla. n. aliarū habet operationē abſq; organo, corporalis materię. & idcirco merito pōt de materię potētia educi, ac ꝑ hoc, nō eſt opus idea. S. Tho. vero hic videtur aliā tāgere rationē huius exceptionis ex parte agentis: quia. ſ. Deus, & naturalia agētia ſe habēt, ſicut agēs principale, & inſtrumentale: ideæ aūt & agentia naturalia ſe haberēt potius vt agētia diſparata, eo ꝙ naturalia nō agūt mota ab idæis, ſed vtraq; propriis virtutibus nō ſubordinatis inter ſe, q̄uis quo ad effectus agerēt: ſed oīa agūt mota a Deo ad actiones &c. vt ſupra dictū eſt. & iō nō icōueniſ Dei actionę terminari ad formā, & naturę ad materiā: qm̄ nō vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrũt, quæ non duo, sed vnum completum agens constituunt.

¶ In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, nõ exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partẽ: sed sufficit quòd effectiue causet coniũctionem partium, ex qua resultet illud cõpositum. Declarãtur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullũ agẽs naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, duòq non aliquã eius partem, alioquin dealbans artificialiter parietem, nõ diceretur facere parietem album, quia nec parietem, nec albedinẽ facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis, vt generando cõiungeret formam cũ materia, nihilominus esset causa illius compositi, puta, bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali patet tertium, in quo clauduntur duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini itrinseci earum. Actio quidem vna est, simplex emanatio, seu creatio a prima causa Deo glorioso. Altera autẽ est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo exposito, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum aũt distinctio ex eo patet, quòd anima intellectiua in instãti quo fit, fortiẽ duo, scilicet esse, quia est, & modũ essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo, cuius est actus substantialis. Talis autẽ modus essendi, seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo p relatiõe actua, lis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamẽto illius, quod nihil aliud est, q̃ materiam esse actu formaliter per animã, quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus, istud inesse, seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi. s. ex parte formæ: quia est animã esse, qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiã

Q. 76. ar. 1. & 2. & q. 79. art. 4. & 5.

ita oportet quòd sit aliud p essentiam a forma præexistente, quæ nõ erat subsistẽs: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistẽs, sed quædam perfectio animæ præexistẽtis: & sic ex necessitate sequitur, quòd anima intellectiua corrumpatur corrupto corpore, quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt vnum intellectum in omnibus, quod supra improbatũ est.* Et ideo dicendum est, quòd cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere q̃ tam in homine, quàm in animalibꝰ alijs, quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen q̃ sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes, et corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem, tam in homine, quàm in alijs animalibus: & hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, q̃ anima intellectiua creatur a Deo in fine generationis humanæ, quæ simul est & sensitiua, & nutritiua, corruptis formis præexistentibus.

Ad 3m dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuersis agentibus nõ ordinatis ad inuicem. Sed si sint multa agẽtia ordinata, nihil prohibet virtutẽ superioris agẽtis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agẽtiũ, pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam: virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestũ est autẽ ex præmissis,* quòd tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil ꝓhibet quin formatio, corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua sit a solo Deo

Q. 110. ar. 1

Ad 4m dicendum, quòd homo generat sibi simile, in quantum per virtutem seminis eius, disponitur materia ad susceptionem talis formę.

esse actu per animam &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suum vero modum essendi, seu inesse, nõ terminat creationem nisi concomitanter, & inquantũ illud inesse se tenet ex parte animæ. Dicendũ est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad inesse, seu vnionem &c. vt se tenet ex parte materiæ, est proprius terminus actionis seminis humani, ita quòd ab eo effectiue causatur per se, & directe: quoniam propria actio humani seminis terminatur ad hoc, ꝙ materia subsit animæ intellectiuæ deforis aduenẽti: hoc enim operat, & non frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si proprie loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis: unio vero animę & corporis, est terminus generationis. Et quia nõ ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum resultat tertia entitas. s. humanitas, apud ponentes dari tertiã entitatẽ, vel saltem ex, vel in tali vnione cõsistit cõpositũ, quod est hõ: ideo iungẽdo hæc cum antecedẽtis, sequitur, quòd quia homo mediante suo semine causat actiue coniunctionẽ animę intellectiuę cum materia corporali, ex vel in qua vnione consistit cõpositũ. s. hõ, quòd homo vere generat hominem, quis neutrã partem faciat. Ex his tu solers disputator, distiguendo animã quo ad esse, vel inesse, distiguas q̃ generationem oportet habere terminũ foralẽ quo ad inesse, nõ quo ad esse, & similiter quo ad similia. Videas S. T. in q. 3 de potẽtia, ar. 9. & inuenies hęc consona vero.

582 2. con. c. 83. & 84. & Hebr. 1. lect. 4.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Cap. 18. & 19. est inter opera Aug. tom. 3.

368

Q. 75. ar. 4

¶ In corpe tria. Primo refert opinionẽ affirmatiuã. Secũdo reprobat eã. Tertio infert responsionem ad quæsitum.

¶ Quoad primũ duo, opinio, & radix illius. Opinio ẽ, quòd animæ ab initio mundi fuerũt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habẽtibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdẽ cõditionis cũ angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vniri corpori.

¶ Quo ad

¶ Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehendũtur ordine, quo in litera recitata sunt, & non a priori secundum naturã ad vltimũ, nec ab vltimo ad primum. Sed m. n. naturæ ordinem, primum est animæ illa conditio, qua cõcat angelo: sed o vnibilitas per accidens: & tertio, quòd de facto fuerit ab initio mundi. Reprehendi tur ergo primo in litera vnio p accidẽs, ducendo ad impossibile. Anima vnitur per accidẽs. ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum &c. aut homo est ipsa anima vtens corpore: vtrunq; est falsum, vt patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiã membrorum consequentis euidens est: quia oportet alterũ horũ dicere. s. qd vel hõ significat cõpositũ, vel formam vtẽtem materia. Quo ad vim autẽ illationis primi membri probatur in litera: quia compositum ex, aut, in tali vnione consistit. Constat. n. quòd consistentia in entitate per accidens, nõ sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ, & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo a sensibus: angelus nõ. ergo. Tertio arguitur positio. Vniri corpori aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale, esse sine corpore est præter naturam. ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem. ergo non fuit conueniens produci a Deo sine corpore. Vltima consequentia probatur. Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessariis, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorum. ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est a voluntate propria, aut ab alia causa. Non a voluntate propria, tum quia esset voluntas irrationabilis. probatur, quia respectu supẽflui. probatur, quia si non superfluat, sed opportuni,

q. 55. art 2.

q. 84. art. 7.

308

Ita refert Epiph. lib. 2. cont. hæres. hæresi. 64. a medio

dit, vt supra ostensum est.* Homo n. intelligit a sensibus, accipiẽdo, & conuertendo se ad phantasmata, vt supra ostensum est: * & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis, quod de angelo dici non potest. Secũdo apparet falsitas in ipsa positione. Si. n. aïæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non hẽt suæ naturæ perfectionem. Non fuit aũt cõueniens, vt Deus ab imperfectis suũ opus inchoaret, & ab his quæ sunt prẽter naturã. Non. n. fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis: multo igitur minus fecit animã sine corpore. Si vero aliquis dicat, q̃ non est naturale animæ corpori vniri, oportet inquirere causam, quare sint corporibus vnitæ. Oportet aũt dicere, q̃ aut hoc sit factũ ex eius voluntate, aut ex alia cã. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc voluntas irrõnabilis esset, si nõ indigeret corpore, & vellet ei vniri. Si. n eo idigeret, naturale esset ei, q̃ corpori vniretur, ga natura non deficit nisi necessarijs.* Secũdo, quia nulla rõ esset, quare animæ a principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est. n. substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cæli excedẽs. Tertio, quia videretur a casu esse, q̃ hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum. s. animæ aduenientis, & hominis generantis. Si autem prẽter voluntatẽ ipsius corpori vnitur, & prẽter eius naturam, oportet quòd hoc sit ex causa violentiam inferente, & sic erit ei pœnale & triste: quod est secundum errorem Origenis,* qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est, quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus, infunduntur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo, non quidem ab omni opere, cum dicatur Ioã. 5. Pater meus vsque modo operatur: sed a nouis rerum generibus, & speciebus cõdẽdis, quæ in operibus primis nõ aliquo modo præextiterint. Sic. n. animę, quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibꝰ, c in quibus anima Adæ creata fuit.

Ad 2m dicendum, quòd perfectioni vniuersi, quãtum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi aliquid: nõ autem secundum numerum specierum.

Ad 3m dicendum, quòd hoc q̃ anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionẽ, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens, quòd ab hoc inciperent Dei opera: quia sicut scriptum est Sapient. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus, & verbis accersierunt eam.

QVAESTIO CXIX.

De propagatione hominis quantum ad corpus, in duos articulos diuisa.

Deinde considerandum est de propagatione hominis quãtũ ad corpus.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum aliquid de alimento cõuertatur in veritatem humanæ naturæ.

¶ Secundo, Vtrum semẽ, quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

Articvlvs primvs.

Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.

Ad primvm sic proceditur. Videtur q̃ nihil de alimento trãseat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur. n. Matth. 15. Omne quod in os intrat, in ventrẽ vadit, & per secessum emittitur: sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶ 2 Præt. Philosophus in* 1. de Generat. distinguit carnem secũdum speciem, & secundũ materiã, & dicit, q̃ caro secundũ materiã aduenit & recedit: quod aũt ex alimento generatur, aduenit & recedit.

Prima S. Tho.

356

¶ *Super Quæstionis centesimædecimænonæ Articulum primum.*

Titulꝰ in corpore declaratur.

¶ In corpore quatuor. Primo, declaratur titulus. Secundo, tractatur vna opinio. Tertio, tractatur alia. Quarto alia, respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum, duo. Definit enim, & distinguitur pertinere ad veritatẽ humanæ naturæ. Definitur. n. quòd est esse de constitutione ipsiꝰ naturæ humanæ: & probat: quia vnũquodq; ita se hẽt ad veritatẽ, sicut ad esse ex 2 Metaph. Distinguitur autẽ, quia natura dupliciter sumitur. s. in communi, idest, secundum speciem, & in particulari indiuiduo. Et consequenter, pertinere ad naturę veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturæ specifice sumptæ, vel numeraliter. Primo modo forma, & materia cõ

2. dist. 30 q. 2. ar. 1. Et 4. dist. 44. q. 1. ar 2. q. 4. Et quol. 8. art. 5. con.

Li. 1. de generat. text. 35. 36. & 37 tomo 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nimis, vt anima intellectiua, & corpus humanum ad veritatem naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima, & hoc corpus.

¶ Quo ad secundū duo. Primo opinio consistens in tribus propositionibus Prima est Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tātum illa materia, quę est primo forma ta in primo hoie. Secunda vero est, qđ illa materia multiplicatur in seipsa, & sicā primo parente ad omnes deriuat. Tertia est, quòd alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturę humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendū consumptiuo, vt plumbum argento. Secūdo reprobat hæc opinio quadrupliciter. Prima quidem propositio duabus rationibus primis, quę satis claræ sunt in litera. Secunda vero, & tertia simul duabus reliq̄s rōnib⁹, quarū altera est. Multiplicatio materię aut est per rarefactionē, aut p cōuersionē, aut creationē nouæ materiæ: sed multiplicatio humanæ materiæ in corporib⁹ nō est per rarefactionē, quia essent imperfectiora: nec per creationem, quia omnū materia est simul creata secundū Greg. ergo per conuersionem alimēti. Maior probatur. Multiplicatio materię aut attendit penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius rōne: aut penes ipsam substantiam materię, & tunc aut penes omnino eandem substātiam materiæ, aut penes aliam: non penes omnino eādem, quia multiplicatio fine diuisione intelligi nequit: eiusdem autem omnino ad seipsum nō est diuisio. ergo penes aliā. ergo aut per conuersionem, aut creationem: non enim inuenitur ali⁹ modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequit, quòd opus generatiuæ, & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela primo, quòd hoc sequatur, secundo quod i omnibus.

In lib. de ver. relig. c. 40. in prin. tom. 1.

Lib 2. Metaph. tex. 4. tom. 3.

Ergo id in quod alimētum conuertitur, est caro secūdum materiam, & non caro secūdum speciem: sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciē eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ 3 Præt. Ad veritatem humanę naturæ pertinere videtur humidū radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt: posset tamen restitui si alimentum cōuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ 4 Præt. Si alimētū transiret in veritatē humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset: sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ 5 Præt. Si alimentum in veritatē humanæ naturæ transiret, nihil esset in homine, quod nō posset recedere, & reparari: quia id quod in homine generatur ex alimento & recedere, & reparari potest. Si ergo homo diu viueret, sequeretur quod nihil, quod in eo fuit materialiter in principio sue generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ: hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturę.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libr. * de ver. relig. Alimēta carnis corrupta, ideſt, amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant: sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo *Metap. Hoc modo se habet vnum quodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta: ad veritatem autem naturæ in hoc particulari cōsideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana, & corpus: sed de veritate humanæ naturę i Petro, & Martino est hæc anima, & hoc corpus. Sunt autē quędam, quorum formæ non possunt saluari, nisi in vna materia signata. Sicut forma Solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secūdum hunc modum aliqui posuerunt, quòd forma humana nō potest saluari, nisi in materia quadā signata, quæ scilicet a principio fuit tali forma formata in primo homine: ita quòd quicquid aliud præter illud, quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, nō pertinet ad veritatē humanæ naturæ, quasi non vere accipiat forma humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanę fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum a corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum nō conuertitur in veritatem humanæ naturæ. Sed dicunt quòd alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, ideſt, vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum, vel stannum adiungitur argento, ne consumatur per ignem. Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & q̄ possit propriam materiam deserere: & ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia, quæ ei subijcitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturę transeunte. Secundo, quia in omnibus, quorū materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnū indiuiduum in vna specie: sicut patet i Sole, & Luna, & quòd sequatur quidem dupliciter, primo sic. Materia secundum naturam non extenditur, nisi ad certam quantitatem; sed extensio materiæ primo formatæ non esset ad certam quantitatem. ergo. Secundo sic. Naturaliter nihil crescit, nisi per rarefactionem, aut conuersionem: sed hic cresceret materia neutro mō. ergo. Quòd autē in omnib⁹ sequatur, probatur: quia secundum partem vegetatiuā homo nō differt ab animalibus & plantis: ac ꝓpterea eadē est de omnibus ratio.

¶ Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem cōtrariam, quòd materia esset in potentia ad quācunque quantitatē: quoniā opinio ista est theologizātium supponentium dari prima, & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata, non extenditur nisi ad certam quātitatem secundum se, quānis incertam nobis, tātam scilicet, quantam tot indiuidua exigunt. Cum enim hæc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur, quòd rationes, & opiniones semper censendæ sunt secundum id, quod conuenit eis per se, & non secūdum id quod se habet per accidens: alioquin tota philosophia, immo omnis scientia ac certitudo ruit. Constat autem ex secundo de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ a natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis, optime, & per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid nanque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iungēdo huic veritati positionem contrariam, scilicet esse quandā certam materiā, in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario, ꝙ illa certa materia sit extēsibilis vltra omnē certā quantitatē: quoniā indiuidua generabilia sunt vltra omnē certū numerū. Quot cunq; nāque genitis, possunt alii ex illis generari, & iterū alii ex illis, & sic i infinitū, quāuis de facto nō ita futurū sit. Non cuitat ergo inconueniēs ex hac fuga, qa semp sequitur. ergo materia illa est i potentia ad q̄titatē vltra omnē certitudinē, q̄tum est ex se.

¶ Quo ad tertium, duo similiter sunt. Primo, opinio cōsistēs in quinq; ꝓpositionib⁹. Prima. Anima humana vniuersaliter sumpta in cōmuni, nō habet vnā numero certā materiam: & in hoc differt hęc opinio a ꝓcedente, quæ ponebat vnā certam materiā, q̄ fuit in primo hoie, oportere informari ab omni humana anima. Secūda est. Anima humana hæc materiā illā, cui primo imprimit i generatiōe huius i̇diuidui, nequit vsq; ad mortē deserere: & in hoc cōuenit hæc opinio cū p̄cedēte. Apud vtrāq; n. ponit id, qđinitio infusionis aię informaſ, oportere manere fixū ac stabile, vsq; ad dissolutionē i̇diuidui. Tertia ē. Sola illa materia, cui primo imprimit aia, pertinet ad veritatē humanę naturæ principaliter. Probatur, qa sola ptinet ad esse indiuidui. Quarta. Alimentū cōuersum in substantiam aliti ptinet ad veritatem humanæ naturæ secūdario. Probaſ, qa talis substātia est necessaria pp alimētū, & quātitatē debitā indiuidui: esse autē q̄tum, est esse secundariū. igit. Quinta est. Quicquid aliud ex alimēto puenit nō ptinet ad veritatem humanæ naturæ. Secūdo ponitur reprobatio huius opinionis: & directe quidē cōtra tertiam, & quartam ꝓpositiones, omnes rōnes allatę tendūt, consequēter autem etiam secūdam propositionē destruūt, vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens ad inconueniens. Si alimentum nō cōuerteretur in substantiam nutriti. ergo viuentia non possent huiusmodi. Sic igitur nō esset, nisi vnum indiuiduū humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile, ꝙ multiplicatio materiæ attēdat, nisi vel f̄m quātitatē tm̄, sicut accidit i rarefactis, quorū materia suscipit maiores dimēsiones: uel etiam f̄m substantiā materiæ. Sola autē eadē substantia materiæ manente non potest dici, quòd sit multiplicata: quia idē ad seipsū non constituit multitudinē, cū necesse sit omnē multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet, ꝙ aliqua alia substātia materię adueniat, vel p creationē, vel p cōuersionē alterius in ipsum. Vnde relinquitur, ꝙ nō potest aliqua materia multiplicari, nisi vel p rarefactionē, sicut cū ex aqua fit aer: uel p additionē alterius rei, sicut multiplicatur ignis p additionē lignorū, uel per creationē materiæ. Sed manifestū est multiplicationē materiæ in humanis corporibus nō accidere per rarefactionē: quia sic corpora hominū pfectæ ætatis essent imperfectiora, quàm corpora puerorū. Nec iterū p creationem nouæ materiæ: quia f̄m Greg. * omnia sunt simul creata f̄m substantiā materiæ, licet non f̄m speciem formæ. Vnde relinquitur, ꝙ multiplicatio corporis humani nō fit: nisi p hoc, quòd alimentū cōuertitur in veritatē humani corporis. Quarto, quia cū homo nō differat ab animalibus, & plantis f̄m animam vegetabilē, sequeretur quòd etiam corpora animaliū, & plantarum non multiplicarentur p conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quādam multiplicationē, quæ nō potest esse naturalis, cū materia secundū naturā non extendatur, nisi usque ad certā quantitatē: nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere, nisi per rarefactionē, uel cōuersionē alterius in ipsū. Et sic totū opus generatiuæ, & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosū: quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidē fieri de nouo in aliqua alia materia, si cōsideretur natura humana in cōmuni, nō autē si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quādam materia determinata, cui primo imprimit in gnatiōe huius indiuidui, ita ꝙ illā materiā nunq̄ deserit vsq; ad vltimā i̇diuidui corruptionē. Et hāc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatē humanæ naturæ. Sed qa huiusmodi materia nō sufficit ad q̄titatē debitā, requiritur vt adueniat alia materia p cōuersionem alimēti in substātiā nutriti, q̄tum sufficiat ad debitū augmentū. Et hāc materiā dicunt secundario ptinere ad veritatē humanæ naturæ, qa nō requiritur ad primū esse indiuidui, sed ad q̄titatē eius. Iā vero siquid aliud aduenit ex alimento, nō pertinet ad veritatē humanæ naturæ, ꝓprie loquēdo. Sed hoc ēt est inconueniēs. Primo quidē, quia hæc opinio iudicat de materia corporū viuentiū ad modū corporū inanimatorum, inquib⁹ etsi sit virtus ad generādū simile in specie, nō tn̄ est virtus in eis ad generandū aliquid sibi simile f̄m indiuiduū: quæ quidē virtus in corporib⁹ viuentib⁹ est virtus nutritiua. Nihil ergo p virtutē nutritiuā adderet corporib⁹ viuentibus, si alimentū in veritatē naturæ ipsorū nō conuerteret. Secūdo, quia virtus actiua, q̄ est in semine, est quędā impressio deriuata ab aia generantis, sicut supra dictū est *. Vnde nō pōt esse maioris virtutis in agendo, q̄ ipsa anima, a qua deriuaſ. Si ergo ex virtute seminis, vere assumit aliqua materia formā naturæ humanæ, multo magis aia in nutrimentū coniunctū poterit verā formā naturæ humanæ imprimere p potentiā nutritiuā. Tertio, quia nutrimēto indiget nō solū ad augmētū, alioquin terminato augmēto necessariū nō esset: sed etiā ad restaurādū illud qđ deperditur per actionē caloris naturalis. Non autē esset restauratio, nisi id qđ ex alimēto generat, succederet i locū deperditi. Vnde sicut id qđ primo inerat, est de veritate humanæ naturę, ita id qđ ex alimēto generat. Et ió f̄m alios dicēdū est, ꝙ alimentū * vere cōuertitur in veritatē humanæ naturę, in q̄tum vere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partiū. Et hoc ē, qđ dicit Philo. in 2. de Anima, ꝙ alimentū nutrit inquantum est potentia caro.

¶ Ad euidentiā horum sciēdum, quòd id, quod facit apparentiā harum euasionū est, quia considerat vis nutritiua nō absolute, seū in statu ꝓfectus, i quo cœpit augmētū pficit, & restaurat &c. vt in pueris apparet. Sed si absolute cōsideretur, videbimus rōnes litęræ efficā-

Lib. 32. moral. cap. 10.

*Q. preced. art.

D. 261.

Libr. 2. de anima tex. 45. & 1. de genera tex. 39. tom. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ad primum ergo dicendū, quòd Dominus non dicit, quòd totum quod in os intrat, per ſeceſſū emittatur: ſed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum ꝑ ſeceſſum emittatur. Vel poteſt dici, quòd quicquid ex alimēto generatur, G poteſt ēt per calorē naturalem reſolui, & per poros quoſdā occultos emitti, ut Hier.*exponit.

Matth. 15. tom. 9.

Ad 2m dicendum, quòd aliqui per carnem ſecundum ſpeciem intellexerunt id, quod primo accipit ſpeciem humanam, quod ſumitur a generante. Et hoc dicunt ſemper manere, quouſque indiuiduum durat: carnem vero ſecundum materiam dicunt eſſe, quae generat ex alimento. & hanc dicunt nō ſemper permanere, ſed quòd ſicut aduenit, ita abſcedit: ſed hoc eſt contra intentionē Ariſtote.* Dicit enim ibi, quòd ſicut in unoquoque habentium ſpeciē in materia, puta, ī ligno & lapide: ita & in carne, hoc eſt, ſecundum ſpeciem, & illud ſecundum materiam. Manifeſtū eſt autē quòd praedicta diſtinctio locum nō habet in rebus inanimatis, quae non generātur ex ſemine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum miſtionis, ſicut aqua miſcetur vino, vt ponit exēplum ibidem Philoſophus*, non poteſt alia eſſe natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam ſit factum vnum per uerā miſtionē. Vnde nulla ratio eſt, quòd vnum conſumatur per calorē naturalem, & alterū maneat. Et ideo aliter dicendum eſt, quòd haec diſtinctio Philoſophi non eſt ſecundum diuerſas carnes, ſed eſt eiuſdē carnis ſecūdum diuerſam conſiderationem. Si enim conſideretur caro ſecundum ſpeciem, ideſt, ſecundum id quod eſt formale in ipſa, ſic ſemper manet, quia ſemper manet natura carnis, & diſpoſitio naturalis ipſius. Sed ſi cōſideretur caro ſecundum materiam, ſic nō manet, ſed paulatim cōſumitur, & reſtauratur: ſicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, ſed materia paulatim conſumitur, & alia in locum eius ſubſtituitur.

Loco citato in argu.2.

Lib.1.de generat. tex. 88.tomo.2.

Ad 3m dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur ꝑtinere totum id, in quo fundatur uirtus ſpeciei. Quod ſi ſubtrahatur, reſtitui non poteſt: ſicut ſi amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiuſmodi. Sed humidū nutrimentale eſt, quod nondum peruenit ad ſuſcipiendum perfecte naturam ſpeciei, ſed eſt in uia ad hoc, ſicut eſt ſanguis, & alia huiuſmodi. Vnde ſi talia ſubtrahantur, remanet adhuc uirtus ſpeciei in radice, quae non tollitur.

Ad 4m dicendum, quòd omnis virtus in corpore paſſibili per continuam actionem debilitatur, quia huiuſmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus H conuerſiua in principio quidem tam fortis eſt, vt poſſit conuertere non ſolum quod ſufficit ad reſtaurationem deperditi, ſed etiam ad augmentum. Poſtea uero non poteſt conuertere, niſi quātum ſufficit ad reſtaurationem deperditi, & tunc ceſſat augmentum: demū nec hoc poteſt, & tunc fit diminutio: deinde deficiente huiuſmodi uirtute totaliter animal moritur. Sicut uirtus vini cōuertentis aquā I admiſtam, paulatim ꝑ admiſtionem aquę debilitatur, ut tandem totum fiat aquoſum, ut Philoſophus exēplificat in* 1. de Generat.

Ad 5m dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in* 1. de Genera, quando aliqua materia per ſe conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem praeexiſtentem, dicitur ignis nutriri. Vnde ſi tota materia ſimul amittat ſpeciem ignis, K & alia materia cōuertatur ī ignē, erit alius ignis numero. Si uero paulatim cōbuſto uno ligno aliud ſubſtituatur, & ſic deinceps quouſque omnia prima cōſumantur, ſemper remanet idem ignis numero, quia ſemper quod additur, trāſit in pręexiſtens: & ſimiliter eſt intelligendum in corporibus uiuentibus, in quibus ex nutrimento reſtauratur id, quod per calorem naturalem conſumitur.

487

Lib. 2. tex. 88.

Lib. 1. tex. 39.

efficaces. Abſolute autem tunc optime innoteſcit ex opere, cum opus eius immediate poſt genitum indiuiduum contemplamur. Cum enim prima vis animae ſit nutritiua in tēpore immediate poſt inſtans generationis, opus eius oportet eſſe. Cum autē tres aīae vegetatiuae virtutes, ſ. nutritiua, augmētatiua, & generatiua, ita a natura ſint ordinatae, vt ſemꝑ prior & habet opus proprium prius, & praeparetur illi⁹ ſuperfluum ad opus poſterioris, vt patet de generatiua, cui qđ ſupereſt, ꝑfecto animali inſtitutum eſt ſemen, vt in articulo ſequenti dicetur: & in 4. Meteororū dicitur, quòd cum poteſt aliquid generare, perfectum eſt, oportet quòd ſupfluum nutritiuae ſit materia augmētatiui, ac per hoc nutritiuū vt ſic, prius reſpiciat ipſam conſiſtentiam animalis, quàm materiā augmenti. Vnde immediate poſt inſtās generationis, cum Sortes ī illo primario eſſe genitus alatur, & alimenti op⁹ ſit primo reſtaurare deperditum, deinde parare materiam augmētato, & tunc nō poſſit aliud deperdi, niſi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimentum in veram primam ſubſtantiā nutriti. Materia enī illa primaria, cū ſit miſta ex contrariis, humido ſcilicet & calido, deperdibilis partialiter eſt calido conſumente humidum, & conſequenter reſtaurabilis. Et ex hoc patet defectus omniū euaſionū adductarum. Prima enim nō euadit inconueniens, qa ex hypotheſi aduerſarii ſubſtantia primaria manet ſeorſum a ſecūdaria, ac ꝑ hoc nutritiua generando ſubſtantiā ſecundariam nō generat in eodem indiuiduo, niſi per iuxtapoſitionem, quo ēt modo ignis etiā nutrit, & auget ſe igniēdo iuxta poſita ligna, & ſic nihil excellētię adderet animatis in nutritiua. Secūda quoque nō poteſt ſtare cum hypotheſi aduerſarii, qui ideo ponit illam primariam materiam indeperdibilē, quia non poteſt vnquàm alia materia vere informari ab eadem anima, ita quòd in eſſe in illa conſiſtat eius eſſe. Et cum non ſit ex defectu materiae, cum inueniatur materia alia, in qua potuiſſet

F ſemen animam imprimere, ergo hoc eſt ex defectu virtutis nutritiuae, cuius oppoſitū ratio probat. Tertia autem euaſio iam patet, quòd nihil valet: quia ratio nō ſupponit, ſed probat materiam primariam eſſe perdibilem, partialiter ſaltem, quia nutrimentū abſolute, cuius opus apparet in principio, eſt ad reſtaurationem deperditi. ergo eius quod erat de veritate naturae.

¶ Quo ad quartū, ponitur cōcluſio reſpōſiua qūto ſimpliciter, & ſecundum alios. Alimentum vere conuertitur in veritatem humanae naturae. probat. Vere accipit ſpeciem carnis, & oſſis &c. ergo. Antecedēs probatur ex ſecundo de anima, Nutrit inquantum eſt potentia caro &c.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte primo, ꝙ cū apud nr̄az viam humidum radicale diſtinguatur a nutrimētali ex terminis, quia illud ſcilicet habet animam ſecūdum perfectiſſimum modū habendi, & ꝓpterea aīa dicitur in eo radicata: hoc vero habet animā vt imperfecte, quia vt in via ad perfectiorem modum habendi, per humidum radicale intelligitur non aliqua fixa pars materialis, ſed totum illud materiae, in quo anima ſecundum eſſe perfectū manet, vt ſic. Aduerte ſecundo, ꝙ materia, in qua anima habet eſſe perfectū, dupliciter poteſt deperdi. Vno modo per uariationem partium, & ſic continue deperditur & reſtauratur: nec propterea dicitur humidū radicale deperdi. Alio modo, inquantū ꝑfecte participat animam, & hoc contingit dupliciter, vel ſecundum totum animal, vel ſecundum partem: & eſt ſermo de partibus, quae ꝑuenerunt ad vltimū eſſe, quae ſcilicet nō ſunt via ad alias, quales partes ſunt membra, manus, pedes, caput. Et ſi materia illa ſic perdat, tunc vere perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut membrū illud, quia eſt irreſtaurabile. Aduerte tertio, quòd ſanguis & cholera &c. habet duas proportiones ad corpus animalis. Altera eſt partis integralis, imperfecte tamen ad totum: altera eſt viae ad terminum. Habent enim diſpoſitiones ſuas tales, & quòd

ARTICVLVS II.

Vtrū ſemen ſit de ſuperfluo alimēnti.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd ſemen non ſit de ſuperfluo alimēti, ſed de ſubſtantia generantis. Dicit enim Damaſ*. quòd generatio eſt opus naturae ex ſubſtantia generantis producens quod generatur: ſed id quod generatur, generatur ex ſemine. Ergo ſemen eſt de ſubſtātia generantis.

584
2.diſt.30.q.2.ar.2.Et.4 diſ.44.qō.1 ar.2.q.4.Et 3.cōt.c.121 prin. & ca. 122.
*lib.1.ca.8.

¶ 2 Pręt. Secundum hoc filius aſſimilat patri, quòd ab eo aliquid accipit: ſed ſi ſemen ex quo aliquid generatur, ſit de ſuperfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & pręcedētibus, in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo nō aſſimilaret aliquis auo, & ꝓcedētib⁹ magis, q̃ aliis hominib⁹.

¶ 3 Praet. Alimentum hominis generantis quandoque eſt ex carnib⁹ bouis, vel porci, & aliorum huiuſmodi. Si igitur ſemen eſſet de ſuperfluo alimenti, homo generatus ex ſemine maiorē affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cū patre, & alijs conſanguineis.

¶ 4 Praet. Auguſt. dicit 10*. ſuper Geneſ. ad lit. ꝙ nos fuimus in Adam non ſolum ſecundum ſeminalem rationem, ſed etiam ſecundum corpulentā ſubſtantiam: hoc autem non eſſet, ſi ſemen eſſet ex ſuperfluo alimēti. Ergo ſemen nō eſt ex ſuperfluo alimenti.

Lib. 10. ca. 19.&20.to. 3.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus probat multipliciter in lib.* de generatione animalium, ꝙ ſemen eſt ſuperfluum alimēti.

Lib.1.c.19. tomo 4.

Respon. Dicendum, quòd iſta quaeſtio aliqualiter dependet ex praemiſſis*. Si enim in natura humana eſt virtus ad cōmunicandum ſuam formam materiae alienę non ſolum in alio, ſed etiam in ipſo, manifeſtum eſt quòd alimētū, qđ eſt in principio diſſimile, in fine fit ſimile per formam communicatam. Eſt autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducat in actum. Et ideo in his quae generantur, inuenimus ꝙ primum vnumquodque eſt imperfectum, & poſtea perficitur. Manifeſtum eſt autem, quòd commune ſe habet ad proprium & determinatū, vt imperfectum ad perfectū. Et ideo videmus, ꝙ in generatione animalis prius generatur animal quàm homo, vel equus. Sic igitur & ipſum alimentum primo quidē accipit quandam virtutem com- A munem reſpectu omnium partiū corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Nō autem eſt poſſibile ꝙ accipiatur ꝑ ſemine id, quod iam cōuerſum eſt in ſubſtantiam membrorum per quandam reſolutionem: quia illud reſolutum ſi non retineret naturam eius, a quo reſoluitur, tunc iam eſſet recedens a natura generantis, quaſi in via corruptionis exiſtens, & ſic non haberet virtutē conuertendi aliud in ſimilem na- B turam. Si vero retineret naturam eius, a quo reſoluitur, tunc eſſet contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, ſed ſolū ad naturam partis. Niſi forte qs dicat, ꝙ eſſet reſolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et ſic ſemen eſſet quaſi quoddam paruū animal in actu, & generatio animalis ex animali non eſſet niſi per diuiſionem: ſicut lutum gene- C ratur ex luto, & ſicut accidit in animalibus, quae deciſa viuunt: hoc autem eſt inconueniens. Relinquitur ergo ꝙ ſemen non ſit deciſum ab eo, quod erat actu totum, ſed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis, vt ſupra dictū eſt*. Hoc autem quod eſt in potentia ad totum, eſt illud quod generat ex alimento, antequàm conuertatur in ſubſtantiam membrorum: D & ideo ex hoc ſemen accipitur. Et ſecundum hoc virtus nutritiua dicit deſeruire generatiuae, quia id, quod eſt conuerſum per virtutē nutritiuam, accipitur a virtute generatiua, vt ſemen. Et huius ſignū ponit Philoſophus*, ꝙ animalia magni corporis, quae indigent multo nutrimento, ſunt pauci ſeminis ſecundum quantitatem ſui corporis, & paucae generationis. Et ſimiliter homines pingues ſunt pauci ſeminis propter eandem cauſam.

Art.praece. & q. 108. art.1.

E Ad primum ergo dicēdū, ꝙ generatio eſt de ſubſtantia generantis in animalib⁹ & plantis, inq̃tū ſemen habet virtutem ex forma generantis, & inquantum eſt in potentia ad ſubſtantiam ipſius.

Ad 2m dicendum, ꝙ aſſimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, ſed propter formam agentis, quod generat ſibi ſimile. Vnde non oportet ad hoc ꝙ aliquis aſſimilet auo, ꝙ materia corporalis ſeminis fuerit in auo, ſed ꝙ ſit in ſemine aliqua virtus

quòd ſunt capaces formę totius, imperfecto tamen modo: & quòd ſunt vt materia tranſiens reſpectu partium perfectius participantiū naturā totius. Quēadmodum elemēta in mundo & ſunt ꝑ ſuas naturas imperfectas, partes vniuerſi imperfectae, & ſūt per eaſdem naturas materia miſtorum. Et propterea in litera non dicitur quòd ſanguis non participat naturā ſpeciei, ſed quòd non perfecte participat. Et ſi haec aduerteris, quae ex ſecundo ſententiarum di. 30. q. 2. & ex quarto, di.44. q. 1. art. 2. ſumpta ſunt, ſolues ambiguitates inſurgētes. Quomodo ſtat ſimul, quòd ſanguis ſit humor nutrimentalis, & tamē ſit de veritate naturę. Et quomodo ſtat ipſū eſſe animatum anima intellectiua, ſecundum tamen vim vegetatiuam, & tamen nō perfecte habere animam, quia dat latitudo &c. & ea q̄ hic dicūtur, erūt clara applicādo.

¶ *Super Quaeſtionis centeſimae decimaenonae Articulum ſecundum.*

Titulus, Superfluum alimenti. Alimentum ſumit dupliciter. Vno modo, vt iam cōuerſum eſt in ſubſtātiā nutriti, & ſic nō eſt alimentum ampli⁹, ſed ſubſtantia aliti. Alio mō, vt eſt in potentia proxima, vt conuertatur in eam, & ſic vere dicitur alimentum. Superfluum autem cū diſtinguatur contra neceſſarium, ex neceſſario innoteſcit. Neceſſarium autem in alimento ſecundum naturam dicitur, quod opportunum eſt ad reſtaurationem deperditi, & augmentum in his, q̄ ſunt in ſtatu augmenti. Et ſic ſuperfluum in alimento eſſe dicitur, non ſuperfluitas ex alimēto, vt faeces &c. ſed illud alimēti, quod vere naturam alimēti habet, quia ſcilicet eſt in potentia ꝓxima, vt nutriat, ſeu conuertatur in ſubſtantiā aliti, neceſſarium tamen nō eſt ad reſtaurationē, nec ad augmētum. ſic enim eſt exceſſus quātitatis alimenti: & ideo vocat merito ſuperfluū alimenti, i. pars alimēti nō neceſſaria ad alēdū.

¶ In corpore tria. Primo, diſtinguitur duplex ſtatus alimēti. Secundo, refutatur vnus eius ſtatus a ſemine. Tertio, infertur alter reſpōdendo quaeſito.

¶ Quo ad primum, diſtinctio eſt, Alimentum dupliciter. Vno modo, vt eſt in cōmuni potentia proxima ad omnia mēmbra. Secundo, vt eſt determinatum ad membra ipſa. Probatur veritas diſtinctionis ex hypotheſi praecedētis articuli. Anima eſt communicatiua ſui in materia indiuiduo ꝓprio. ergo alimentū in principio diſſimile, in fine eſt ſimile. ergo in medio eſt in potentia proxima ad finem, ſcilicet formam determinatam membrorum &c. Prima conſequētia probatur, quia aliter non communicata eſſet forma. Secunda vero, quia naturae ordo habet, vt gradatim procedatur de potētia ad actū, qđ declaratur in his q̄ generantur. Et ſic habetur tota diſtinctio: ex prima enim conſequentia habetur ſecundus ſtatus alimenti, ex ſecūda vero primus.

Ar.praeced.

Lib. 7. de hiſt.animalium cap.2. circa finem.

¶ Quo ad ſecundū, concluſio eſt. Semen non reſoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur: quia aut ex determinato ad aliquam partē, aut ad omnia membra. Non ad aliquā partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia nō eſſet ſemen generatiuum alicuius ſimilis illi parti. Probatur, quia eſſet in via corruptionis, & non genera

generationis respectu illius. Nec retinendo, quia sic non esset assimilatiuum materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia semen esset paruum animal in actu: tum quia generatio non esset: nisi segregatio.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est. Semen est superfluũ alimentum. Probatur tripliciter. Primo, a priori, Semen est alimentum, vt est in potentia totum animal habens virtutẽ ab anima deriuatam. ergo est illud, quod generatur ex alimẽto antequam conuertatur in substãtiam membrorum. ergo est superfluum alimenti. Antecedẽs probatur per locum a diuisione: & ideo in litera infertur, Relinquit. ergo &c. Oportet. n. semen, aut esse alimentum conuersum, aut conuertendũ de proximo in membra, seu substantiam aliti, exclusa fictione primæ deriuata ab aĩa aui, mediante patre. Et similiter dicendũ est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundum naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.

AD 4^m dicendum, quòd verbum Augustini non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius substantia: sed vtrunque fuit in Adam secundum originem. Nam & materia corporalis, quæ ministrata est a matre, quam vocat corpulentam substantiam, deriuatur originaliter ab Adam: & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentam substantiã, sed non secundum seminalem rationẽ: quia materia corporis eius, quæ ministrata est a matre Virgine, deriuata est ab Adã: sed virt^s actiua nõ est deriuata ab Adam, quia corpus eius non est formatũ per virtutem virilis seminis, sed operatione Spiritus sancti. Talis enim partus decebat eum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula. Amen.

Opinionis superius recitatæ. Secunda vero pars antecedentis, patet ex antedictis: consequentiæ vero sunt euidentes. Secũdo probatur ex consonantia ad alia, quia scilicet sic optime saluatur, quòd nutritiua deseruit generatiuæ. Tertio ex signo ab Aristot. qm animalia multo egentia nutrimento sunt parui seminis &c.

¶ Et sic finitur tam diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterum Thomam, qui, quoniam nõ datus est adhuc, interim has meas imaginationes quicunque perceperit, rationes dictorũ examinet, & rationem, si recta est, sequatur: sinautẽ corrigat, & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei & beatissimæ Virginis, ac diui Tho. Romæ anno salutis. 1507. Die 2. Maii. In conuentu sanctæ Mariæ super Mineruam, anno ætatis meæ. 39. Benedictus Deus, Amen.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

Omnes sunt Quaterniones, præter ZZ qui est Duernio.

ROMAE,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ROMAE,

Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dn. Phelipe Gutierrez Mantilla

Dn. Juan Phelipe Ruiz

Dn. Juan Manuel de Rodriguez Sinz

Roto Pedro Perez de la Cruz de fr

Dn. Juan

De la mano y pluma de mi Pedro
Guardedios muchos Años

Universidad de Deusto
Biblioteca